Universidad de Deusto
Biblioteca

D. THOMAE

1. 2. CUM COMMENT.

CARD. CAIETANI

VOL. II

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIMA SECVNDÆ PARTIS SVMMAE SACRAE THEOLOGIAE SANCTI THOMAE AQVINATIS, DOCTORIS ANGELICI.

REVERENDISSIMI DOMINI THOMAE DE VIO
Caietani, tituli sancti Xisti, Presbyteri Cardinalis
commentariis illustrata.

CVI ACCESSERVNT ADDITIONES ET POSTILLAE locis suis luculenter adpositæ: ac Conclusiones sacrarum literarum studiosis vtilissimæ.

Quæstionum item & singulorum Articulorum, ac etiam locorum, additus est copiosissimus Index.

25323

BIBLIOTECA BILBAO

ANTVERPIAE,
Apud Viduam & Hæredes Ioannis Stelsij.
Anno M. D. LXXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM, ET D. D. NICOLAVM DE ELISCO, S. R. ECCLESIAE

Epiſcopum, Card. Sabinen. Thomæ de Vio Caietani, tunc Prædic. ordinis generalis Magiſtri, nunc S. Xiſti Presbyteri Cardinalis, in Primæ Secundæ Diui Thomæ Aquinatis Commentarios

PRÆFATIO.

QVI Orthodoxam Eccleſiam, Reuerendiſsime in Chriſto Pater, pomarium eſſe cultiſsimum, fœcundiſque arboribus conſitum dixerint, non modò eos non aberrare vſpiam, ſed rectiſsimè etiam ſentire contenderim: quippè qui à principe illo vatũ Moyſe, in ipſis propè hiſtoriæ ſuæ foribus aſſertum hoc propalàm fore, ac procul ab ænigmatibus eſſe non ambigant. Neque enim aliud paradiſus ille à Deo plantatus, aquis irriguus, plantis pomiferis conſitus, in quo & primus eſt homo poſitus, quàm Chriſti refert Eccleſiam, baptiſmi fonte vitæque arbore (quæ Chriſtus eſt) tum diuorum hominum diſciplinis, illuſtrium plantarijs exornatam. In hunc cùm multi ad eximendam famam, capiendaque pocula paſsim accurrant, acceſsi & ego: & mea ſponte cupidus, tum maximè ab Aquinate Salome (ita enim appellare libet) accitus (quis enim tam mentis inops, ac ſtolidus, vt aduocantem ad concluſum hortum dilectos ſuos, vt comedant fructus pomorum ſuorum, non libenter audiat, non gradu concito ſequatur?) acceſsi. Neque nuper ſolùm, ſed quamprimùm mihi per ætatem licuit, ac ſub opacis proceræ illius ac feracis arboris ramis, procul à ſeculi curis, procul à paſsionum æſtibus recreatus, ad radices diu admirans potius arboris celſitudinem: pomorumque copiam ac ſuauitatem, quam delibans admodùm, ſeſsitaui: vbi verò auctis viribus illam conſcendi, pomaque ad libitum colligens, deguſtaui, tantus ſubitò illorum amor inceſsit, vt non diebus, non noctibus, à legendis illis ac vorandis abſtineam. Sed qui me voluptate hac affectum mœror inuaſerit, neſcio. dum exceptis paucis, reliquos vel in mandendis ſiliquis, vel effringẽdis glandibus occupatos à noſtræ procul arboris dulcedine video conſtitiſſe. Quam ego rem non aliundè puto, quàm ex infirmis viribus, neque ad aſcenſum commodis proueuire, cùm ſimile veri nullo pacto fiat, vt vbertatem tantam negligerent. Hos itaque Pater ampliſsime, miſeratus, cùm nobiſipſis tantùm nati non ſimus, curaui, collectis pomis ac præbitis, ne ieiuni ac fameſcentes interirent. Quod cùm aliàs in lucubrationibus meis effeciſſem, idem nunc in Commentarijs in Secundæ Primam, ea potiſsimum ratione feci, quòd præter illius præſtantiam, tum in Theologia, tum in ea Philoſophiæ parte, quæ de moribus agit, hic mihi liber ita videbatur eſſe omnibus neceſſarius, vt abſque illo fieri vel ingenti cũ iactura, vel nullo modo poſſet. Complectitur enim prima illa rerum capita, ſine quibus aut caliges in cæteris opus eſt, aut cæcutias. Adde & vtilitatem: quæ tanta in illo eſt, vt à cunctis ſimul ordinibus ad hunc ſit quaſi ad perennem ac lympidum fontem accurrendum. Quis etenim Doctorum ſine Thomanõ aridus videri poterit ac ieiunus? Quis ſacerdotum non baculo Aquinatis innixus, in expiandis peccatis populorum non ſæpè ceſpitabit? Eneruati procul dubiò erunt, ac ſine viribus abſque hoc de pulpitis declamantes, in tantaque legum affluentia periti Cæſarei Pontificijque Iuris inopes & egentes. Sicuti verò Aquinatis Thomæ inter Prædicatores principis, fructus decerpere nullus debuit priùs, quàm Caietanus Thomas in Prædicatorij gregis ſpecula conſtitutus: ita profectò à nullo meliùs accipiendi ſunt, atque auidiùs comedendi, quàm ab eo, qui prædicatores tanta eſt charitate complexus, vt nunc bonos in illis mores confirmans, nunc reſtituens collabentes, in fouẽdis protegẽdiſque illis, & omnibus præſtet, & à nemine ſuperetur. Accedit, quòd nobiliſsimi viri, ac ſupra fidem doctiſsimi (qualis eſt Aquinas noſter) nobiliſsimo imprimis & inter eruditos quotidiè victitanti, Commentaria iure quodam debita videntur. Quæ duo quàm pari nexu in te vnum coiuerint, non hominibus iam, ſed ipſis etiam (ſcilicet) brutis ac lapidibus colliqueſcit. Poſſemque ego ſtolidior aliquantò forſitan videri, ſi amorem tuum ac ſtudium in eruditos viros, ſi etiam familiæ tuæ, tum Pontificibus ſummis, tum longo Senatorum agmine (quanto ſcilicet nullam in toto Chriſtiano orbe reperias) exornatæ, recenſere laudes parauero. Supereſt, Reuerendiſsime Pater, ac domine, vt quando neque aurum neque argentum mihi eſt, ac ſi maximè adeſſet (ea tua eſt integritas, quæ ad collucentia ſolùm iſta & fluxa non inhiet) vt hæc mea munera, ea qua dantur fronte, recipias: & calathi tenuitatem, ipſorum fructuum quos tibi nunc damus, & ampliores in poſterum pollicemur, dulcore ac pinguedine metiaris. Vale feliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIMAE SECVNDAE SVMMAE DIVI THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM

INDEX.

De fine vltimo hominis in communi.

Quæstio Prima.

Articuli.

ET Primò vtrum homini conueniat agere propter finem. Artic. 1
Vtrum agere propter finem sit proprium rationalis naturæ. 2
Vtrum actus hominis reciplant speciem ex fine. 3
Vtrum sit aliquis finis vltimus humanæ vitæ. 4
Vtrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines. 5
Vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem. 6
Vtrum idem sit vltimus finis omnium hominum. 7
Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant. 8

De beatitudine hominis in quibus consistat. Quæstio 2.

Et primò vtrum beatitudo hominis consistat in diuitijs. 1
Vtrum consistat in honoribus. 2
Vtrum in fama siue gloria. 3
Vtrum in potestate. 4
Vtrum in aliquo corporis bono. 5
Vtrum in voluptate. 6
Vtrum in aliquo bono animæ. 7
Vtrum in aliquo bono creato. 8

De beatitudine quid sit. Quæstio 3.

Et primò vtrum beatitudini sit aliquid increatum. 1
Vtrum sit esse aliquid creatum, sit operatio. 2
Vtrum sit operatio sensitiuæ partis aut intellectiuæ tantùm. 3
Vtrum si est intellectiuæ partis sit operatio intellectus an voluntatis. 4
Vtrum si est operatio intellectus sit operatio intellectus speculatiui aut practici. 5
Si est operatio intellectus speculatiui vtrum consistat in speculatione scientiarum speculatiuarum. 6
Vtrum sit in speculatione substantiarum separatarum. s. angelorum. 7
Vtrum sit in sola speculatione Dei qua per essentiam videtur. 8

De his quæ exiguntur ad beatitudinem. Quæstio 4.

Et primò vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem. 1
Vtrum in beatitudine sit principalius visio quàm delectatio. 2
Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehensio. 3
Vtrum requiratur rectitudo voluntatis. 4
Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus. 5
Vtrum requiratur ad eam perfectio corporis. 6
Vtrum requirantur ad eam aliqua exteriora bona. 7
Vtrum requiratur ad eam societas amicorum. 8

De adeptione beatitudinis. Quæstio 5.

Et primò vtrum homo possit consequi beatitudinem. 1
Vtrum vnus homo possit esse beatior alio. 2
Vtrum aliquis possit esse in hac vita beatus. 3
Vtrum beatitudo habita possit amitti. 4
Vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem. 5
Vtrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creaturæ. 6
Vtrum requirantur aliqua opera hominis ad hoc quòd homo beatitudinem consequatur à Deo. 7
Vtrum omnis homo appetat beatitudinem. 8

De voluntario & inuoluntario. Quæstio 6.

Et primò vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium. 1
Vtrum inueniatur in animalibus brutis. 2
Vtrum voluntarium possit esse absque omni actu. 3
Vtrum violentia voluntati possit inferri. 4
Vtrum violentia causet inuoluntarium. 5
Vtrum metus causet inuoluntarium simpliciter. 6
Vtrum concupiscentia causet inuoluntarium. 7
Vtrum ignorantia causet inuoluntarium. 8

De circunstantijs humanorum actuum in quibus voluntarium & inuoluntarium inuenitur. Quæstio 7.

Et primò vtrum circunstantia sit accidens actus humani, vel quid sit. 1
Vtrum circunstantiæ humanorum actuum sint considerandæ à theologo. 2
Vtrum conuenienter enumerentur circunstantiæ in tertio Ethicorum. 3
Vtrum sint principales circunstantiæ propter quid, & ea in quibus est operatio, vt dicitur in tertio Ethicorum. 4

De voluntate quorum sit vt volitorum. Quæstio 8.

Et primò vtrum voluntas sit tantùm boni. 1
Vtrum voluntas sit tantùm finis, an eorum quæ sunt ad finem. 2
Vtrum voluntas si est eorum quæ sunt ad finem, vno actu moueatur in finem, & in ea quæ sunt ad finem. 3

De motiuo voluntatis. Quæstio 9

primò vtrum voluntas moueatur ab intellectu. 1
Vtrum ab appetitu sensitiuo. 2
Vtrum moueat seipsam. 3
Vtrum moueatur ab aliquo exteriori principio. 4
Vtrum moueatur à corpore cœlesti. 5
Vtrum moueatur à Deo solo sicut ab exteriori principio. 6

De modo quo voluntas mouetur. Quæstio 10.

Et primò vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur. 1
Vtrum moueatur de necessitate à suo obiecto. 2
Vtrum moueatur de necessitate ab inferiori appetitu. 3
Vtrum moueatur de necessitate ab exteriori motiuo quod est Deus. 4

De fruitione quæ est actus voluntatis. Quæstio 11.

Et primò vtrum frui sit actus appetitiuæ potentiæ. 1
Vtrum frui conueniat tantùm rationali creaturæ, an etiam animalibus. 2
Vtrum fruitio sit tantùm vltimi finis. 3
Vtrum sit solum finis habiti. 4

De intentione quæ est actus voluntatis. Quæstio 12.

Et primò vtrum intentio sit actus intellectus vel voluntatis. 1
Vtrum sit tantùm vltimi finis. 2
Vtrum aliquis possit simul duo intendere. 3
Vtrum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius quod est ad finem. 4
Vtrum intentio conueniat brutis animalibus. 5

De electione quæ est actus voluntatis in comparatione ad ea quæ sunt ad finem. Quæstio 13.

Et primò vtrum electio sit actus voluntatis vel rationis. 1
Vtrum electio conueniat brutis animalibus. 2
Vtrum electio sit solum eorum quæ sunt ad finem, vel etiam quandoque ipsius finis. 3
Vtrum electio sit tantùm eorum quæ per nos aguntur. 4
Vtrum electio sit solum possibilium. 5
Vtrum homo ex necessitate eligat vel libere. 6

De consilio quod præcedit electionem. Quæstio 14.

Et primò vtrum consilium sit inquisitio. 1
Vtrum consilium sit de fine vel solum de his quæ sunt ad finem. 2
Vtrum consilium sit de his quæ à nobis aguntur. 3
Vtrum consilium sit de omnibus quæ à nobis aguntur. 4
Vtrum procedat ordine resolutorio. 5
Vtrum consilium procedat in infinitum. 6

De consensu qui est actus voluntatis in comparatione eorum quæ sunt ad finem. Quæstio 15.

Et primò vtrum consensus sit actus appetitiuæ vel apprehensiuæ virtutis. 1
Vtrum conueniat brutis animalibus. 2
Vtrum sit tantùm eorum quæ sunt ad finem vel etiam finis. 3
Vtrum vsus præcedat vel sequatur electionem. 4

De actibus imperatis à voluntate. Quæstio 17.

Et primò vtrum imperare sit actus rationis vel voluntatis. 1
Vtrum imperare pertineat ad bruta animalia. 2
Vtrum imperium præcedat vsum, vel econuerso. 3
Vtrum imperium & actus imperatus sit actus vnus vel diuersi. 4
Vtrum actus voluntatis imperetur. 5
Vtrum actus rationis imperetur. 6
Vtrum actus appetitus sensitiui imperetur. 7
Vtrum actus animæ vegetabilis imperetur. 8
Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur. 9

De bonitate & malitia humanorum actuum in generali. Quæstio 18.

Et primò vtrum omnis humana actio sit bona, vel aliqua sit mala. 1
Vtrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto. 2
Vtrum hoc habeat ex circunstantia. 3
Vtrum hoc habeat ex fine. 4
Vtrum aliqua actio hominis sit bona vel mala in sua specie. 5
Vtrum actus habeat speciem boni vel mali ex fine. 6
Vtrum species quæ est ex fine contineatur sub specie quæ est ex obiecto sub genere vel econuersò. 7
Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciem. 8
Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum individuum. 9
Vtrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni vel mali. 10
Vtrum omnis circunstantia agens bonitatem vel malitiam constituat actum moralem in specie boni vel mali. 11

De bonitate & malitia humanorum actuum Intentionis voluntatis. Quæstio 19.

Et primò vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. 1
Vtrum dependeat ex solo obiecto. 2
Vtrum dependeat ex ratione. 3
Vtrum dependeat ex lege æterna. 4
Vtrum ratio errans obliget. 5

Vtrum voluntas contra legem Dei sequens rationem errantem sit mala. 6
Vtrum bonitas voluntatis in his quæ sunt ad finem dependeat ex intentione finis. 7
Vtrum quantitas bonitatis vel malitiæ in voluntate sequatur quantitatem boni vel mali in intentione. 8
Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam. 9
Vtrum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati diuinæ in volito ad hoc quod sit bona. 10

De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum. Quæst. 20.

Et primò vtrum bonitas vel malitia per prius sit in actu voluntatis vel in actu exteriori. 1
Vtrum tota bonitas & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis. 2
Vtrum bonitas & malitia sit eadem interioris & exterioris actus. 3
Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate & malitia supra actum interiorem. 4
Vtrum euentus sequens aliquid addat de bonitate vel malitia ad exteriorem actum. 5
Vtrum idem actus exterior possit esse bonus & malus. 6

De his quæ consequuntur actus humanos ratione bonitatis & malitiæ. Quæstio 21.

Et primò vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus habeat rationem rectitudinis vel peccati. 1
Vtrum habeat rationem laudabilis vel culpabilis. 2
Vtrum habeat rationem meriti vel demeriti. 3
Vtrum habeat rationem meriti vel demeriti apud Deum. 4

De passionibus animæ in generali. Quæstio 22.

Et primò de subiecto earum, scilicet vtrum aliqua passio sit in anima. 1
Vtrum magis sit in parte appetitiua quàm in apprehensiua. 2
Vtrum magis sit in appetitu sensitiuo quàm in intellectiuo qui dicitur voluntas. 3

De differentia passionum ab inuicem. Quæstio 23.

Et primò vtrum passiones quæ sunt in concupiscibili sint diuersæ ab his quæ sunt in irascibili. 1
Vtrum contrarietas passionum irascibilis sit secundum contrarietatem boni & mali. 2
Vtrum sit aliqua passio animæ non habens contrarium. 3
Vtrum sint aliquæ passiones differentes specie in eadem potentia non contrariæ adinuicem. 4

De bono & malo circa passiones animæ. Quæstio 24.

Et primò vtrum bonum & malum morale possint in passionibus animæ inueniri. 1
Vtrum omnis passio animæ sit mala moraliter. 2
Vtrum passio addat vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus. 3
Vtrum aliqua passio sit bona vel mala ex sua specie. 4

De ordine passionum adinuicem. Quæstio 25.

Et primò vtrum passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis vel econuerso. 1
Vtrum amor sit prima passionum concupiscibilis. 2
Vtrum spes sit prima inter passiones irascibilis. 3
Vtrum istæ quatuor, scilicet gaudium, tristitia, spes & timor sint principales passiones. 4

De passionibus animæ in speciali. Quæstio 26.

Et primò de amore, vtrum amor sit in concupiscibili. 1
Vtrum amor sit passio. 2
Vtrum amor sit idem quod dilectio. 3
Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & amorem concupiscentiæ. 4

De causa amoris. Quæstio 27.

Et primò vtrum bonum sit sola causa amoris. 1
Vtrum cognitio sit causa amoris. 2
Vtrum similitudo sit causa amoris. 3
Vtrum aliqua alia passionum animæ sit causa amoris. 4

De effectibus amoris. Quæstio 28.

Et primò vtrum vnio sit effectus amoris. 1
Vtrum mutua inhæsio sit eius effectus. 2
Vtrum extasis sit eius effectus. 3
Vtrum Zelus sit eius effectus. 4
Vtrum amor sit passio lætitiæ amantis. 5
Vtrum amor sit causa omnium quæ amans agit. 6

De odio. Quæstio 29.

Et primò vtrum causa & obiectum odij sit malum. 1
Vtrum odium causetur ex amore. 2
Vtrum odium sit fortius quàm amor. 3
Vtrum aliquis possit habere odio seipsum. 4
Vtrum aliquis possit habere odio veritatem. 5
Vtrum aliquid possit haberi odio in vniuersali. 6

De concupiscentia. Quæstio 30.

Et primò vtrum concupiscentia sit tantùm in appetitu sensitiuo. 1
Vtrum concupiscentia sit passio specialis. 2
Vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales. 3
Vtrum concupiscentia sit infinita. 4

De delectatione secundum se. Quæstio 31.

Et primò vtrum delectatio sit passio. 1
Vtrum delectatio sit in tempore. 2
Vtrum differat à gaudio. 3
Vtrum delectatio sit in appetitu intellectiuo. 4
Vtrum delectationes corporales & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus & intelligibilibus. 5
Vtrum delectationes tactus sint maiores delectationibus quæ sunt secundum alios sensus. 6
Vtrum aliqua delectatio sit non naturalis. 7
Vtrum delectatio possit esse delectationi contraria. 8

De causa delectationis. Quæstio 32.

Et primò vtrum operatio sit causa propria delectationis. 1
Vtrum motus sit causa delectationis. 2
Vtrum spes & memoria sint causa delectationis. 3
Vtrum tristitia sit causa delectationis. 4

Vtrum actiones allorum sint nobis causa delectationis. 5
Vtrum bene facere alteri sit causa delectationis. 6
Vtrum similitudo sit causa delectationis. 7
Vtrum admiratio sit causa delectationis. 8

De effectibus delectationis. Quæstio 33.

Et primò vtrum delectationis sit dilatare. 1
Vtrum delectatio causet sui sitim vel desiderium. 2
Vtrum delectatio impediat vsum rationis. 3
Vtrum delectatio perficiat operationem. 4

De bonitate & malitia delectationum. Quæstio 34.

Et primò vtrum omnis delectatio sit mala. 1
Vtrum omnis delectatio sit bona. 2
Vtrum aliqua delectatio sit optima. 3
Vtrum delectatio sit mensura vel regula secundum quam iudicetur bonum vel malum in moralibus. 4

De tristitia seu dolore secundum se. Quæstio 35.

Et primò vtrum dolor sit passio animæ. 1
Vtrum tristitia idem sit quod dolor. 2
Vtrum tristitia seu dolor sit contraria delectationi. 3
Vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur. 4
Vtrum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria. 5
Vtrum magis sit fugienda tristitia quàm delectatio appetenda. 6
Vtrum dolor exterior sit maior quàm interior. 7
Vtrum sint tantùm quatuor species tristitiæ. 8

De causis tristitiæ seu doloris. Quæstio 36.

Et primò vtrum causa doloris sit bonum amissum vel malum coniunctũ. 1
Vtrum concupiscentia sit causa doloris. 2
Vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris. 3
Vtrum potestas cui non potest resisti sit causa doloris. 4

De effectibus doloris seu tristitiæ. Quæstio 37.

Et primò vtrum dolor auferat facultatem addiscendi. 1
Vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ vel doloris. 2
Vtrum tristitia vel dolor debilitet omnem operationem. 3
Vtrum tristitia magis noceat corpori quàm aliæ animæ passiones. 4

De remedijs tristitiæ seu doloris. Quæstio 38.

Et primò vtrum dolor & tristitia mitigetur per quamlibet delectationẽ. 1
Vtrum mitigetur per fletum. 2
Vtrum mitigetur per compassionem amicorum. 3
Vtrum per contemplationem veritatis. 4
Vtrum per somnum & balnea. 5

De bonitate & malitia tristitiæ seu doloris. Quæstio 39.

Et primò vtrum omnis tristitia sit mala. 1
Vtrum tristitia possit esse bonum honestum. 2
Vtrum tristitia possit esse bonum vtile. 3
Vtrum dolor corporis sit summum malum. 4

De passionibus irascibilis. Quæstio 40.

Et primò de spe & desperatione, scilicet vtrum spes sit idem quod desiderium vel cupiditas. 1
Vtrum spes sit in vi apprehensiua vel in vi appetitiua. 2
Vtrum spes sit in brutis animalibus. 3
Vtrum spei contrarietur desperatio. 4
Vtrum causa spei sit experientia. 5
Vtrum in iuuenibus & in ebriosis abundet spes. 6
Vtrum spes sit causa amoris. 7
Vtrum spes conferat ad operationem vel magis impediat. 8

De timore secundum se. Quæstio 41.

Et primò vtrum timor sit passio animæ. 1
Vtrum sit specialis passio. 2
Vtrum sit aliquis timor naturalis. 3
De speciebus timoris. 4

De obiecto timoris. Quæstio 42.

Et primò vtrum obiectum timoris sit bonum vel malum. 1
Vtrum malum naturæ sit obiectum timoris. 2
Vtrum timor sit de malo culpæ. 3
Vtrum ipse timor timeri possit. 4
Vtrum repentina magis timeantur. 5
Vtrum ea contra quæ non est remedium, magis timeantur. 6

De causa timoris. Quæstio 43.

Et primò vtrum causa timoris sit amor. 1
Vtrum causa timoris sit defectus. 2

De effectibus timoris. Quæstio 44.

Et primò vtrum timor faciat contra actionem. 1
Vtrum faciat consiliatiuos. 2
Vtrum faciat tremorem. 3
Vtrum impediat operationem. 4

De audacia. Quæstio 45.

Et primò vtrum audacia sit contraria timori. 1
Vtrum audacia sequatur spem. 2
De causa audaciæ. 3
De effectu audaciæ. 4

De ira secundum se. Quæstio 46.

Et primò vtrum sit specialis passio. 1
Vtrum obiectum iræ sit bonum an malum. 2
Vtrum ira sit in concupiscibili. 3
Vtrum ira sit cum ratione. 4
Vtrum ira sit naturalior quàm concupiscentia. 5
Vtrum ira sit grauior quàm odium. 6
Vtrum ira sit ad illos solum ad quos est iustitia. 7
Vtrum fel, mania, & furor, sint species iræ. 8

De causa effectiua iræ, & de remedijs eius. Quæstio 47.

Et primò vtrum semper motiuum iræ sit aliquid factum contra eum qui irascitur. 1
Vtrum sola paruipensio vel despectio sit motiuum iræ. 2
Vtrum excellentia irascentis sit causa iræ. 3
Vtrum defectus hominis sit causa quod contra eum aliquis irascatur. 4

De effectibus iræ. Quæstio 48.

Et primò vtrum ira causet delectationem. 1
Vtrum maximè causet furorem in corde. 2
Vtrum maximè impediat rationis vsum. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum cauſet tacirurnitatem. 4
De habitibus in genetali quantùm ad ſubſtantiam eorum. Quæſtio 49.
Et primò vtrum habitus ſit qualitas. 1
Vtrum habitus ſit determinata ſpecies qualitatis. 2
Vtrum habitus importet ordinem ad actum. 3
De neceſſitate habituum: vtrum ſcilicet ſit neceſſarium eſſe habitus. 4
De ſubiecto habituum. Quæſtio 50.
Et primò vtrum in corpore ſit aliquis habitus. 1
Vtrum anima, ſit ſubiectum habitus ſecundum ſuam eſſentiam, vel ſecundum ſuam potentiam. 2
Vtrum in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus. 3
Vtrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus. 4
Vtrum in voluntate ſit aliquis habitus. 5
Vtrum in ſubſtantijs ſeparatis ſit aliquis habitus. 6
De cauſa habituum quantum ad generationem ipſorum. Quæſtio 51.
Et primò vtrum aliquis habitus ſit natura. 1
Vtrum aliquis habitus cauſetur ex actibus. 2
Vtrum per vnum actum poſſit generari habitus. 3
Vtrum aliqui habitus ſint hominibus infuſi à Deo. 4
De cauſa habituum quantum ad augmentum. Quæſtio 52.
Et primò vtrum habitus augeantur. 1
Vtrum habitus augeantur per additionem. 2
Vtrum quilibet actus augeat habitum. 3
De corruptione & diminutione habituum. Quæſtio 53.
Et primò vtrum habitus corrumpi poſsit. 1
Vtrum poſſit diminui. 2
Vtrum habitus corrumpatur vel diminuatur per ſolam ceſſationē ab opere. 3
De diſtinctione habituum. Quæſtio 54.
Et primò vtrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia. 1
Vtrum habitus diſtinguatur ſecundum ſua obiecta. 2
Vtrum habitus diſtinguatur ſecundum bonum & malum. 3
Vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur. 4
De virtutibus quantùm ad ſuas eſſentias. Quæſtio 55.
Et primò vtrum virtus humana ſit habitus. 1
Vtrum ſit habitus operatiuus. 2
Vtrum ſit habitus bonus. 3
De diffinitione virtutis. 4
De ſubiecto virtutis. Quæſtio 56.
Et primò vtrum virtus ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto. 1
Vtrum vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentijs. 2
Vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis. 3
Vtrum irascibilis & concupiſcibilis poſſit eſſe ſubiectum virtutis. 4
Vtrum vires apprehenſiuæ ſenſitiuæ ſint ſubiectum virtutis. 5
Vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum virtutis. 6
De diſtinctione virtutum intellectualium. Quæſtio 57.
Et primò vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes. 1
Vtrum ſint tantùm tres, ſcilicet, ſapientia, ſcientia, & intellectus. 2
Vtrum habitus intellectualis qui eſt ars, ſit virtus. 3
Vtrum prudentia ſit virtus diſtincta ab arte. 4
Vtrum prudentia ſit virtus neceſſaria homini. 5
Vtrum eubulia, ſynesis, & gnomi, ſint virtutes adiunctæ prudentiæ. 6
De diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Quæſtio 58.
Et primò vtrum omnis virtus ſit virtus moralis. 1
Vtrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali. 2
Vtrum ſufficienter diuidatur virtus per moralem & intellectualem. 3
Vtrum moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali. 4
Vtrum econuerſo intellectualis poſſit eſſe ſine morali. 5
De diſtinctione virtutum moralium ſecundum comparationem ad paſſiones. Quæſtio 59.
Et primò vtrum virtus moralis ſit paſſio. 1
Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione. 2
Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum triſtitia. 3
Vtrum omnis virtus moralis ſit circa paſſiones. 4
Vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione. 5
De diſtinctione virtutum moralium ab inuicem. Quæſt. 60.
Et primò vtrum ſit vna tantùm virtus moralis. 1
Vtrum virtutes morales quę ſunt circa operationes diſtinguantur ab his quę ſunt circa paſſiones. 2
Vtrum circa operationes ſit vna tantùm virtus moralis. 3
Vtrum circa diuerſas paſſiones ſint diuerſæ virtutes morales. 4
Vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum. 5
De virtutibus cardinalibus. Quæſtio 61.
Et primò vtrum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales. 1
De numero earum: vtrum ſcilicet ſint tantùm quatuor, ſcilicet prudentia, iuſtitia, temperantia, & fortitudo. 2
Quæ ſint virtutes huiuſmodi. 3
Vtrum differant ab inuicem. 4
Vtrum diuidatur conuenienter in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, & exemplares. 5
De virtutibus theologicis. Quæſtio 62.
Et primò vtrum aliquæ virtutes ſint theologicæ. 1
Vtrum virtutes theologicæ diſtinguātur ab intellectualibus & moralibus. 2
Quot & quæ ſint huiuſmodi. 3
De ordine earum: vtrum ſcilicet fides ſit prior ſpe, & ſpes ſit prior charitate. 4
De cauſa virtutum. Quæſtio 63.
Et primo vtrum virtus ſit in nobis à natura. 1
Vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum. 2
Vtrum aliquæ virtutes morales ſint in nobis per infuſionem. 3
Vtrum virtus quam acquirimus ex aſſuetudine operum, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa. 4
De modo virtutum. Quæſtio 64.
Et primò vtrum virtutes morales ſint in medio. 1
Vtrum medium virtutis moralis ſit medium rei vel rationis. 2
Vtrum virtutes intellectuales conſiſtant in medio. 3
Vtrum virtutes theologicæ conſiſtant in medio. 4
De connexione virtutum. Quæſtio 65.
Et primò vtrum virtutes morales ſint ad inuicem connexæ. 1
Vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. 2
Vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis. 3
Vtrum fides & ſpes poſſint eſſe ſine charitate. 4
Vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis, ſcilicet fide & ſpe. 5
De æqualitate virtutum. Quæſtio 66.
Et primo vtrum virtus poſſit eſſe maior vel minor. 1
Vtrum omnes virtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales. 2
De comparatione virtutum moralium ad intellectuales. 3
De comparatione moralium ad inuicem. 4
De comparatione virtutum intellectualium adinuicem. 5
De comparatione virtutum theologicarum adinuicem. 6
De duratione virtutum poſt hanc vitam. Quæſtio 67.
Et primò vtrum virtutes morales maneant poſt hanc vitam. 1
Vtrum virtutes intellectuales maneant. 2
Vtrum fides maneat. 3
Vtrum remaneat ſpes. 4
Vtrum aliquid fidei vel ſpei remaneat. 5
Vtrum remaneat charitas. 6
De donis. Quæſtio 68.
Et primò vtrum dona differant à virtutibus. 1
De neceſſitate donorum: vtrum ſcilicet dona neceſſaria ſint homini ad ſalutem. 2
Vtrum dona ſint habitus. 3
Quæ & quot ſint. 4
Vtrum dona ſint connexa. 5
Vtrum maneant in patria. 6
De comparatione eorum adinuicem. 7
De comparatione eorum ad virtutes. 8
De beatitudinibus. Quæſtio 69.
Et primò vtrum beatitudines à donis & virtutibus diſtinguantur. 1
Vtrum præmia beatitudinum pertineant ad hanc vitam. 2
De numero beatitudinum. 3
De conuenientia præmiorum quæ eis attribuuntur. 4
De fructibus. Quæſtio 70.
Et primò vtrum fructus ſpiritusſancti ſint actus. 1
Vtrum differant à beatitudinibus. 2
De numero eorum. 3
De oppoſitione eorum ad opera carnis. 4
De peccatis & vitijs ſecundum ſe. Quæſtio 71.
Et primò vtrum vitium contrarietur virtuti. 1
Vtrum vitium ſit contra naturam. 2
Vtrum vitium ſit peius quàm actus vitioſus. 3
Vtrum actus vitioſus poſſit eſſe ſimul cum virtute. 4
Vtrum in omni peccato ſit aliquis actus vitioſus. 5
De diffinitione peccati quam Auguſtinus ponit 22. contra Fauſtum, ſcilicet quod peccatum eſt dictum vel factum vel concupitum contra legem æternam. 6
De diſtinctione peccatorum & vitiorum. Quæſtio 72.
Et primo vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum obiecta. 1
Vtrum conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia à carnalib. 2
Vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas. 3
Vtrum ſecundum eos in quos peccatur, ſcilicet in Deum, proximum, & ſeipſum. 4
Vtrum veniale & mortale differant ſpecie. 5
Vtrum ſecundum omiſſionem & commiſſionem. 6
Vtrum ſecundum diuerſum peccati proceſſum. 7
Vtrum ſecundum abundantiam & defectum. 8
Vtrum ſecundum diuerſas circunſtantias. 9
De comparatione peccatorum ad inuicem. Quæſtio 73.
Et primò vtrum omnia peccata & vitia ſint connexa. 1
Vtrum omnia ſint paria. 2
Vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundum obiecta. 3
Vtrum ſecundum dignitatem virtutum quibus peccata opponuntur. 4
Vtrum peccata carnalia ſint grauiora quàm ſpiritualia. 5
Vtrum ſecundum cauſas peccatorum attendatur grauitas ipſorum. 6
Vtrum ſecundum circunſtantias. 7
Vtrum ſecundum quantitatem nocumenti. 8
Vtrum ſecundum conditionem perſona in quem peccatur. 9
Vtrum propter magnitudinem perſonæ peccantis aggraueturpeccatum. 10
De ſubiecto peccatorum ſiue vitiorum. Quæſtio 74.
Et primò vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati. 1
Vtrum ſola voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati. 2
Vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati. 3
Vtrum poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis. 4
Vtrum ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati. 5
Vtrum peccatum delectationis moroſæ vel non moroſæ ſit in ratione inferiori ſicut in ſubiecto. 6
Vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori ſicut in ſubiecto. 7
Vtrum conſenſus in delectationem ſit peccatum mortale. 8
Vtrum ratio ſuperior poſſit eſſe ſubiectum peccati venialis. 9
Vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum veniale circa proprium obiectum, id eſt ſecundum quod inſpicit rationes æternas. 10
De cauſis peccatorum in generali. Quæſtio 75.
Et primò vtrum peccatum habeat cauſam. 1
Vtrum habeat cauſam interiorem. 2
Vtrum habeat cauſam exteriorem. 3
Vtrum peccatum ſit cauſa peccati. 4
De ignorantia quæ eſt cauſa peccati ex parte rationis. Quæſtio 76.
Et primò vtrum ignorantia ſit cauſa peccati. 1
Vtrum ignorantia ſit peccatum. 2
Vtrum totaliter excuſet à peccato. 3
Vtrum diminuat peccatum. 4
De cauſa peccati, ex parte appetitus ſenſitiui. Quæſtio 77.
Et primò vtrum paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere vel inclinare voluntatem. 1

Vtrum

Vtrum poſſit ſuperare rationem contra eius ſcientiam. 2
Vtrum peccatum quod ex paſſione prouenit, ſit peccatum ex infirmitate. 3
Vtrum hæc paſſio quæ eſt amor ſui, ſit cauſa omnis peccati. 4
De his tribus cauſis quæ ponuntur. 1. Ioan. 2. ſcilicet concupiſcentia oculorum, concupiſcentia carnis, & ſuperbia vitæ. 5
Vtrum paſſio quæ eſt cauſa peccati, diminuat peccatum. 6
Vtrum ipſum totaliter excuſet. 7
Vtrum peccatum quod eſt ex paſſione poſſit eſſe mortale. 8
De cauſa peccati quæ eſt ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia. Quæſtio 78.
Et primò vtrum aliquis poſſit ex certa malitia vel induſtria peccare. 1
Vtrum quicunque peccat, ex habitu, ex certa malitia peccet. 2
Vtrum quicunque peccat ex certa malitia ex habitu peccet. 3
Vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet quàm ille qui peccat ex paſſione. 4
De cauſis exterioribus peccati ex parte Dei. Quæſtio 79.
Et primo vtrum Deus ſit cauſa peccati. 1
Vtrum à Deo ſit actus peccati. 2
Vtrum Deus ſit cauſa excæcationis & obdurationis. 3
Vtrum hæc ordinetur ad ſalutem eorum qui excæcantur & obdurantur. 4
De cauſa peccati ex parte diaboli. Quæſtio 80.
Et primò vtrum diabolus ſit directè cauſa peccati. 1
Vtrum diabolus inducat ad peccandum interius perſuadendo. 2
Vtrum diabolus poſſit neceſſitatem peccandi inducere. 3
Vtrum omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant. 4
De cauſa peccati ex parte hominis, & de traductione peccati originalis, cuius homo eſt cauſa per originem. Quæſtio 81.
Et primò vtrum primum peccatum primi hominis in poſteros deriuetur per originem. 1
Vtrum omnia alia peccata primi parentis vel etiam aliorum parentum, per originem in poſteros deriuentur. 2
Vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes qui ex Adam per viam ſeminis generantur. 3
Vtrum peccatum originale ad illos deriuaretur qui miraculosè ex aliqua parte hominis formarentur. 4
Vtrum ſi fœmina peccaſſet viro non peccante traduceretur peccatum originale. 5
De peccato originali quantùm ad ſuam eſſentiam. Quæſtio 82.
Et primò vtrum originale peccatum ſit habitus. 1
Vtrum ſit tantùm vnum in vno homine. 2
Vtrum ſit concupiſcentia. 3
Vtrum ſit æqualiter in omnibus. 4
De ſubiecto originalis peccati. Quæſtio 83.
Et primò vtrum ſubiectum originalis peccati per prius ſit caro vel anima. 1
Si anima, vtrum per eſſentiam vel per potentias ſuas. 2
Vtrum voluntas per prius ſit ſubiectum peccati originalis, quàm aliæ potentiæ. 3
Vtrum aliquæ potentiæ animæ, ſint ſpecialiter infectæ, ſcilicet generatiua, vis concupiſcibilis, & ſenſus tactus. 4
De cauſa peccati ſecundum quod vnum peccatum eſt cauſa alterius. Quæſtio 84.
Et primò vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum. 1
Vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati. 2
Vtrum præter ſuperbiam & auaritiam debeant dici capitalia vitia quædam, alia ſpecialia vitia. 3
Quot & quæ ſint capitalia vitia. 4
De effectibus peccati quantum ad corruptionem boni naturæ. Quæſtio 85.
Et primo vtrum peccatum diminuat bonum naturæ. 1
Vtrum totaliter tollit poſſit. 2
De quatuor vulneribus quæ Beda ponit: quibus humana natura vulnerata eſt propter peccatum. 3
Vtrum priuatio modi, ſpeciei & ordinis, ſit effectus peccati. 4
Vtrum mors & alij defectus corporales ſint effectus peccati. 5
Vtrum mors & alij defectus corporales ſint homini aliquo modo naturales. 6
De effectu peccati quantum ad maculam animæ. Quæſtio 86.
Et primo vtrum macula animæ ſit effectus peccati. 1
Vtrum macula remaneat in anima poſt actum peccati. 2
De effectu peccati quantum ad reatum pœnæ, & de ipſo reatu pœnæ. Quæſtio 87.
Et primo vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati. 1
Vtrum vnum peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati. 2
Vtrum aliquod peccatum faciat reum pœna æterna. 3
Vtrum faciat reum pœna infinita ſecundum quantitatem. 4
Vtrum omne peccatum faciat reum æterna & infinita pœna. 5
Vtrum reatus pœnæ poſſit remanere poſt peccatum. 6
Vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato. 7
Vtrum vnus puniatur pro peccato alterius. 8
De peccatis quæ diſtinguuntur ſecundum reatum pœnæ, & de venialibus per comparationem ad mortale. Quæſtio 88.
Et primò vtrum veniale peccatum diuidatur conuenienter contra mortale peccatum. 1
Vtrum peccatum veniale & mortale diſtinguantur genere. 2
Vtrum veniale peccatum ſit diſpoſitio ad mortale. 3
Vtrum veniale peccatum poſſit fieri mortale. 4
Vtrum circunſtantia aggrauans poſſit facere de veniali peccato mortale. 5
Vtrum peccatum mortale poſſit fieri veniale. 6
De veniali peccato ſecundum ſe. Quæſtio 89.
Et primò vtrum veniale cauſet maculam in anima. 1
De diſtinctione peccati venialis prout figuratur per lignum, fœnum, & ſtipulam. 1. ad Corinth. 2. 2
Vtrum homo in ſtatu innocentiæ poterit peccare venialiter. 3
Vtrum angelus bonus vel malus poſſit peccare venialiter. 4
Vtrum primi motus ſenſualitatis infidelium ſint peccata venialia. 5
Vtrum peccatum veniale poſſit eſſe ſimul in aliquo cum ſolo peccato originali. 6
De exteriori principio actuum mouente ad bonum, ſcilicet de lege in communi quantum ad eius eſſentiam. Quæſtio 90.
Et primò vtrum lex ſit aliquid rationis. 1
De fine eius: vtrum ſcilicet lex ordinetur ſemper ad bonum commune ſicut ad finem. 2
De cauſa eius: vtrum ſcilicet cuiuslibet ſit facere leges. 3
De promulgatione ipſius: vtrum ſcilicet promulgatio ſit de ratione legis. 4
De legibus quantum ad earum differentiam. Quæſtio 91.
Et primo vtrum ſit aliqua lex æterna. 1
Vtrum ſit aliqua lex naturalis. 2
Vtrum ſit aliqua lex humana. 3
Vtrum ſit aliqua lex diuina. 4
Vtrum ſit vna tantùm vel plures. 5
Vtrum ſit aliqua lex peccati ſeu fomitis. 6
De lege quantum ad ſuos effectus. Quæſtio. 92.
Et primò vtrum effectus legis ſit homines facere bonos. 1
Vtrum effectus, ſeu actus legis ſint imperare, vetare, permittere, & punire: vt legis peritus dicit. 2
De legibus in ſpeciali quantum ad leges ſingulares: & de ipſa lege æterna. Quæſtio 93.
Et primò quid ſit lex æterna. 1
Vtrum ſit omnibus nota. 2
Vtrum omnis lex ab ea deriuetur. 3
Vtrum neceſſaria & æterna ſubijciantur legi æternæ. 4
Vtrum contingentia naturalia ſubijciantur legi æternæ. 5
Vtrum omnes res humanæ ſubijciantur legi æternæ. 6
De lege naturali. Quæſtio 94.
Et primò quod ſit lex naturalis. 1
Quæ ſunt præcepta legis naturalis. 2
Vtrum omnes actus virtutum ſint de lege naturali. 3
Vtrum lex naturalis ſit vna apud omnes. 4
Vtrum ſit mutabilis. 5
Vtrum poſſit à mente hominis deleri. 6
De lege humana ſecundum ſe. Quæſtio 95.
Et primò de vtilitate legis humanæ. 1
De eius origine: vtrum ſcilicet deriuetur à lege naturali. 2
De qualitate eius. 3
De diuiſione eiuſdem. 4
De lege humana quantum ad eius poteſtatem. Quæſtio 96.
Et primò vtrum lex humana debeat poni in communi. 1
Vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere. 2
Vtrum omnium virtutum actus habeat ordinare. 3
Vtrum imponat homini neceſſitatem quantum ad forum conſcientiæ. 4
Vtrum omnes homines legi humanæ ſubdantur. 5
Vtrum his qui ſunt ſub lege liceat agere præter verba legis. 6
De lege humana quantum ad eius mutationem. Quæſtio 97.
Et primò vtrum lex humana ſit mutabilis. 1
Vtrum lex humana debeat ſemper mutari, quando aliquid melius occurrit. 2
Vtrum ſeu humana per conſuetudinem aboleatur: & vtrum conſuetudo obtineat vim legis. 3
Vtrum vſus legis humanæ per diſpenſationem rectorum debeat immutari. 4
De veteri lege ſecundum ſe. Quæſtio 98.
Et primò vtrum lex vetus ſit bona. 1
Vtrum ſit à Deo. 2
Vtrum ſit à Deo mediantibus angelis. 3
Vtrum data ſit omnibus. 4
Vtrum omnes obliget. 5
Vtrum congruo tempore fuerit data. 6
De lege veteri quantum ad præcepta eius, ſcilicet de præceptorum eius diſtinctione. Quæſtio 99.
Et primò vtrum veteris legis ſint plura præcepta vel vnum tantùm. 1
Vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia. 2
Vtrum præter moralia præcepta contineat aliqua cerimonialia. 3
Vtrum præter hæc contineat aliqua iudicialia præcepta. 4
Vtrum præter præcepta moralia, cerimonialia, & iudicialia contineat aliqua alia. 5
De modo quo lex inducebat ad obſeruantiam prædictorum. 6
De præceptis veteris legis: & de moralibus. Quæſtio 100.
Et primò vtrum omnia præcepta moralia veteris legis ſint de lege naturæ. 1
Vtrum ſint de actibus omnium virtutum. 2
Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi. 3
De diſtinctione præceptorum decalogi. 4
De numero præceptorum decalogi. 5
De ordine eorundem. 6
De modo tradendi ipſa. 7
Vtrum ſint diſpenſabilia. 8
Vtrum modus obſeruandi virtutem cadat ſub præcepto. 9
Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto. 10
De diſtinctione aliorum præceptorum moralium. 11
Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificent. 12
De præceptis ceremonialibus veteris legis ſecundum ſe. Quæſtio 101.
Et primò quæ ſit ratio præceptorum ceremonialium. 1
Vtrum ſint figuralia. 2
Vtrum debuerint eſſe multa. 3
De diſtinctione ipſorum. 4
De præceptis ceremonialibus quantum ad ſuas cauſas. Quæſtio 102.
Et primò vtrum præcepta ceremonialia habeant cauſam. 1
Vtrum habeant cauſam literalem vel ſolùm figuralem. 2
De cauſis ſacrificiorum. 3
De cauſis ſacramentorum. 4
De cauſis ſacrorum. 5
De cauſis obſeruantiarum. 6
De præceptis ceremonialibus quantum ad eorum durationem. Quæſtio 103.
Et primò vtrum præcepta ceremonialia fuerint ante legem. 1
Vtrum in lege aliquam virtutem habuerint iuſtificandi. 2
Vtrum ceſſauerint Chriſto veniente. 3
Vtrum ſit peccatum mortale ea obſeruare poſt Chriſtum. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

De præceptis iudicialibus in communi.
Quæstio 104.
Et primò quæ sint iudicialia præcepta. 1
Vtrum sint figuralia. 2
De duratione eorum, scilicet vtrum obligent in perpetuum. 3
De distinctione ipsorum. 4
De præceptis iudicialibus quantum ad ipsorum rationem. Quæstio 105.
Et primò de ratione præceptorum iudicialium quæ pertinẽt ad principes. 1
De his quæ pertinent ad conuictum hominum ad inuicem. 2
De his quæ pertinent ad extraneos. 3
De his quæ pertinent ad domesticam conuersationem. 4
De lege noua scilicet Euangelij secundum se.
Quæstio 106.
Et primò vtrum lex noua sit scripta vel indita. 1
De virtute eius vtrum iustificet. 2
Vtrum debuerit dari à principio mundi. 3
Vtrum sit duratura vsque ad finem mundi, an debeat ei alia lex succedere. 4
De comparatione legis nouæ ad veterem.
Quæstio 107.
Et primò vtrum lex noua sit alia lex à lege veteri. 1
Vtrum lex noua impleat veterem. 2
Vtrum contineatur in veteri. 3
Quæ sit grauior vtrum lex noua vel vetus. 4
De his quæ continentur in lege noua.
Quæstio 108.
Et primò vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere vel prohibere. 1
Vtrum sufficienter exteriores actus ordinauerit. 2
Vtrum conuenienter instituat homines quantum ad actus exteriores. 3
Vtrum conuenienter superaddat consilia præceptis. 4
De principio exteriori humanorum actuum per quod iuuamur ad recte agendum, scilicet de gratia quantum ad eius necessitatem.
Quæst. 109.
Et primò vtrum absque gratia possit homo ad aliquod verum cognoscere. 1
Vtrum absque gratia Dei possit homo aliquod bonum facere vel velle. 2
Vtrum homo absque gratia possit Deum super omnia diligere. 3
Vtrum homo absq; gratia per sua naturalia possit præcepta legis obseruare. 4
Vtrum homo absque gratia possit mereri vitam æternam. 5
Vtrum homo possit se ad gratiam præparare sine gratia. 6
Vtrum absque gratia possit homo resurgere à peccato. 7
Vtrum absque gratia possit homo vitare peccatum. 8
Vtrum homo gratiam consecutus possit absque alio diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum. 9
Vtrum possit perseuerare in bono per seipsum. 10

De gratia Dei quantum ad eius essentiam.
Quæstio 110.
Et primo vtrum gratia ponat aliquid in anima. 1
Vtrum gratia sit qualitas. 2
Vtrum gratia differat à virtute infusa. 3
De subiecto gratiæ: vtrum scilicet gratia sit in essentia animæ sicut in subiecto. 4
De diuisione gratiæ. Quæstio 111.
Et primò vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratis datam, & gratum facientem. 1
De diuisione gratiæ, gratum facientis, per operantem & cooperantem. 2
De diuisione gratiæ per gratiam præuenientem & subsequentem. 3
De diuisione gratiæ gratis datæ. 4
De comparatione gratiæ gratum facientis & gratis datæ. 5
De gratia quantum ad eius causam.
Quæstio 112.
Et primò vtrum solus Deus sit causa efficiens gratiæ. 1
Vtrum requiratur aliqua dispositio ad gratiam ex parte recipientis ipsam per actum liberi arbitrij. 2
Vtrum ex necessitate detur gratia se præparanti ad gratiam. 3
Vtrum gratia sit æqualis in omnibus. 4
Vtrum aliquis possit scire se habere gratiam. 5
De gratia quantum ad eius effectus.
Quæstio 113.
Et primò de iustificatione impij quæ est effectus gratiæ operantis, primò quid sit iustificatio impij. 1
Vtrum ad eam requiratur gratiæ infusio. 2
Vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij. 3
Vtrum ad eam requiratur motus fidei. 4
Vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij in peccatum. 5
Vtrum remissio sit connumeranda remissio peccatorum. 6
Vtrum in iustificatione impij sit ordo temporis, aut fiat subito. 7
De naturali ordine eorum quæ ad iustificationem concurrunt. 8
Vtrum iustificatio impij sit maximum opus Dei. 9
Vtrum iustificatio impij sit miraculosa. 10
De merito quod est effectus gratiæ cooperantis.
Quæstio 114.
Et primò vtrum homo possit aliquid mereri à Deo. 1
Vtrum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam. 2
Vtrum aliquis per gratiam possit mereri vitam æternam ex condigno. 3
Vtrum gratia sit principium merendi mediante charitate principaliter. 4
Vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam. 5
Vtrum homo possit eam mereri alij. 6
Vtrum aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum. 7
Vtrum possit aliquis sibi mereri augmentum gratiæ vel charitatis. 8
Vtrum possit aliquis sibi mereri finalem perseuerantiam. 9
Vtrum bona temporalia cadant sub merito. 10

FINIS.

INDEX

INDEX LOCVPLETISSIMVS AD OMNIA EA INVENIENDA, QVAE IN TEXTV SCITV DIGNA OPTAVERIS.

ABDICATIO. Expeditiùs homo peruenit ad beatitudinem totaliter bona huius mundi abdicando. quæst. 18. 4. cap. pag. 355
Abdicatio. vide Diuitiæ.
Abdicantur diuitiæ per paupertatem, delitiæ carnis per perpetuam castitatem, superbia vitæ per obedientiæ seruitutem. quæst. 108. 4. cap. pag. ead.
Abraham fuit primus qui se ab infidelibus separauit: Deo ipse primus circuncisionem accepit. quæst. 102. 5. 1. pag. 330
Abraham cùm per mandatum Dei consensit occidere filium, non consensit in homicidium. quæst. 94. 5. 2. pag. 397. & quæst. 100. 8. 3. pag. 328
Abraham in opere illo quod fecerat, cognoscere potuit experimentaliter se Dei timorem habere: vel potest ad hoc etiam ad reuelationem referri. q. 112. 5. 5. pag. 374
Abraham. vide Circuncisio. Nasci. Christus.
Abrahæ facta fuit promissio de Christo, non propter meritum ipsius, sed ex gratia Dei. quæst. 98. 4. cap. pag. 308
Abrahæ verbum illud, Nunc, videlicet nunc cognoui quòd timeas dominum, potest referri ad nouam experimentalem: quæ est per exhibitionem operis. q. 112. 5. 5. pag. 374
Absolutum. Id quod est per essentiam relatum, posteriùs est absoluto: sed id cui attribuuntur relationes, non oportet quod sit posterius. quæst. 16. 4. 2. pag. 51
Acceptio personatum locum habet in his quæ ex debito dantur, non autem in his quæ ex gratuita voluntate conferuntur. quæst. 97. 4. 2. pag. 306. & quæst. 98. 4. 2. pag. 308. & quæstio. 106. 3. 1. pag. 349
Acceptio. vide Dispensatio.
Accedere est prius in intentione, & posteriùs in executione, quàm recedere. quæst. 29. 2. 3. pag. 84
Accessus per se respicit id quod est conueniens naturæ: recessus autem id quod est contrarium. quæst. 36. 1. cap. pag. 215
Accessus & recessus dupliciter considerantur, scilicet ex parte mobilis: & ex parte agentis. primo modo recessus præcedit accessum, secundo modo est econuerso. quæst. 113. 8. 1. pag. 381
Acerbitas pœnæ respondet grauitati culpæ. quæst. 87. 4. 3. pag. 274
Accidens magis dicitur entia, quàm ens. quæst. 55. 4. 1. pag. 165. & q. 110. 2. 3. pag. 163.
Accidens habet dependentiam ad subiectum, & in abstracto diffinitur per subiectum loco differentiæ: sed in concreto loco generis. quæst. 35. 2. 3. pag. 155
Accidens est dignius substantia secundum quid: sed substantia est simpliciter dignior accidente. quæst. 66. 4. cap. pag. 201. & quæ. 110. 2. 2. pag. 367
Accidens dicitur esse in alio accidente sicut in subiecto: quia inhæret substantiæ mediante alio accidente. quæst. 7. 1. 3. pag. 28. &. q. 50. 2. 2. pag. 145. & q. 56. 1. 3. pag. 163
Accidens non agit effectiue in subiectum, sed formaliter. quæst. 85. 1. 4. pag. 268. & 110. 2. 1. pag. 367. & q. 111. 1. & 2. 1. pag. 369. & 370
Accidens dicitur alterius dupliciter, scilicet quia inest ei: & quia est simul cum eo in eodem subiecto. q. 7. 1. 2. pag. 28
Accidens dicitur accidenti accidere dupliciter: primò quia duo accidentia comparantur ad vnum subiectum absque ordine: secundò cum aliquo ordine. quæst. 8. 1. 3. pag. ead.
Accidens neque fit, neque corrumpitur: sed dicitur fieri vel corrumpi secundum quod subiectum incipit vel definit esse in actu secundum ipsum. quæst. 110. 23. pag. 377
Accidens. vide Proprium.
Accidenti conueniens ex parte subiecti, & non ex ipsa ratione accidentis, non attribuitur accidenti in abstracto, sed in concreto. quæst. 53. 2. 3. pag. 155
Accidentia & formæ non subsistentes sicut dicuntur entia, non quia habeant esse, sed quia eis aliquid est ita, dicuntur bona vel vna, non alia bonitate vel vnitate, sed quia est eis aliquid bonum vel vnum. quæst. 55. 4. 1. pag. 162
Accidentia & virtus non habent naturam ex qua, sed in & circa quam. quæst. 55. 4. cap. pag. ead.
Accidentia per se cadunt sub arte: non autem accidentia omnino per accidens. q. 7. 2. 2. pag. 28. & q. 18. 3. 2. pag. 57
Accidentia aliqua individualia pertinentia ad dispositionem naturæ, à parentibus propagantur in filios: non autem ea quæ sunt puræ personalia. q. 81. 2. cap. pag. 258
Accidentia. vide Propria.
Accidentalis forma secundum seipsam & in abstracto non dicitur secundum magis & minus. q. 52. 1. 2. 0. pag. 153. & q. 53. 2. ad tertium. pag. 155
Accidia est species tristitiæ. quæst. 35. 8. 0. pag. 114
Accipiter significat eos qui ministrant potentibus ad deprædandum pauperes, quæst. 102. 6. 1. pag. 337
Actio & operatio Dei est sua substantia. quæst. 49. 4. cap. pag. 144. & quæ. 55. 2. ad tertium. pag. 161
Actio & quilibet motus creaturæ est à Deo. quæst. 6. 1. 3. pag. 24. & q. 69. 2. 6. pag. 212. & q. 109. 1. pag. 356
Actio intellectus & cuiuscunque entis creati, dependet à Deo quantùm ad formam, & inquantùm mouetur ad agendum. quæst. 109. 1. ca. pag. ead.
Actio est manens in agente, factio verò est actus transiens in exteriorem materiam. q. 58. 4. cap. pag. 169. & 5. 1. pag. 170
Actio est duplex. s. manens in agente: & transiens in exteriorem materiam. q. 3. 2. ad tertium. pag. 5. & q. 31. 5. cap. pag. 47. & quæst. 74. 1. c. pa. 105
Actio manens in agente est actus & perfectio agentis: transiens verò patientis. quæst. 3. 2. ad tertium. pag. 10. q. 31. 5. cap. pag. 109
Actio humana, speciem à fine proximo sortitur. q. 1. 3. cap. 3. pag. 3.
Actio dicitur voluntaria dupliciter, scilicet quia imperatur, & quia elicitur à voluntate. q. 1. 1. 2. pag. 1. & q. 6. 4. cap. pag. 25. & q. 71. 6. cap. pag. 220
Actio naturæ est determinata ad vnum. q. 10. 1. 1. pag. 37
Actio sortitur speciem ab actu qui est principium agendi: passio verò ab actu qui est terminus motus nostri. q. 1. 3. cap. pag. 3
Actio propriè attribuitur instrumento: sed principali agenti. quæst. 16. 1. cap. pag. 50
Actio aliqua est finis vltimus, aliqua est propter finem. q. 11. 2. pag. 2
Actio inquantùm habet aliquid de esse, intantum est bona: inquantum verò deficit ei aliquid de plenitudine essendi, intantum est mala. quæst. 18. 1. 0. pag. 57
Actio hominis est bona vel mala ex genere. fine, & circunstantijs. quæst. 18. 0. pag. 50. & q. 20. 1. 2. cap. 69
Actionis moralis primum malum est quod est ex obiecto. quæst. 18. 2. cap. pag. 57
Actione sua aliquid tendit ad finem dupliciter. s. vt seipsum ad finem mouens: vt homo, & vt ab alio motum ad finem: vt sagitta, & quæ ratione carent. quæst. 1. 2. cap. pag. 3
Actiones illæ proprie dicuntur humanæ, quæ sunt hominis inquantùm est homo, quæ à voluntate deliberata procedunt, & quarum homo dominus est. q. 1. 1. 0. pag. 1. & 111. 3. cap. 3. pag. 3
Actiones quæ procedunt ab aliqua potentia causantur ab ea secundum rationem obiecti. q. 1. 1. cap. pag. 2
Actiones hominis alijs intenti, non sunt propriè humanæ: quia non procedunt ex deliberatione rationis, quæ est principium humanorum actuum: ideo habent quasi finem imaginatum, & non per rationem præstitutum. quæst. 1. 1. cap. 3. pag. 2
Actiones. vide Homo. Ludus.
Actus Apostolorum non recipiunt Montani, Priscillianistæ, nec Manichæi. q. 106. 4. 2. pag. 349
Actus est duplex. s. primus & secundus. quæst. 3. & cap. pag. 1. & q. 111. & cap. pag. 370
Actus in nobis duplex, interior & exterior. q. 18. 6. c. pag. 58. & quæst. 111. 2. cap. pag. 370
Actus primus est esse: secundus est operatio. quæst. 111. 2. cap. pag. 307
Actus voluntatis duplex. s. elicitus & imperatus. q. 6. 4. cap. pag. 25. & q. 74. 2. cap. pag. 233
Actus qui sunt idem secundum speciem naturæ, possunt esse diuersi secundum speciem moris & econuerso. q. 1. 3. 3. pag. 3. & q. 20. 6. 0. pag. 74
Actus vnus secundum genus naturæ potest esse plures secundum genus moris. quæ. 20. 6. 0. pag. ead.
Actus humani habent rationem meriti vel demeriti per comparationem ad Deum. q. 21. 4. cap. 76
Actus moralis prima bonitas vel malitia est ex subiecto, sicut in naturalibus ex forma. q. 18. 2. cap. pag. 57
Actus moralis habet speciem ex obiecto & fine. quæstio. 1. 3. 0. pag. 2. & quæstione 7. 4. 0. pag. 29. & quæstio. 18. 2. 3. 0. pag. 57. & quæst. 100. 10. pag. 320
Actus moralis est bonus vel malus secundum speciem ex obiecto & fine, sed secundum circunstantias quasi secundum accidentia. q. 18. 3. 2. 4. 0. & 6. cap. pag. 57
Actus denominatus à potentia, nominat simplicem actum illius potentiæ. quæst. 8. 2. cap. pag. 31
Actus specie diuersi sunt diuersorum obiectorum, secundum speciem diuersarum potentiarum. quæst. 54. 1. 1. pag. 156
Actus idem non potest æqualiter, & eodem ordine pertinere ad diuersas potentias, sed secundum diuersas rationes & diuerso ordine. q. 56. 2. 1. 163
Actus plures vnius potentiæ non possunt esse simul nisi vnus sub alio comprehendatur. quæst. 54. 1. 3. pag. 156
Aliqua differentia obiecti facit differentiam speciei in actibus secundum quod referuntur ad vnum principium actuum, quod non facit differentiam in actibus secundum quod referuntur ad aliud principium actuum: quæst. 18. 5. cap. pag. 59
Actus naturaliter est prior potentia: quamuis ipsa sit prior ordine generationis & temporis. q. 50. 2. ad 3. pag. 145

Universidad de Deusto
Biblioteca

Actus idem cadit super obiectum & super rationem obiecti. quæstio. 8. 1. 9. pag. 31. & quæst. 12. 4. 0. pag. 43
Actus aliqui sunt aliquibus virtuosi, tanquàm eis proportionati conuenientes: qui tamen sunt aliis vitiosi, tanquàm eis non proportionati. qu. 94. 3. ad 2. pag. 296
Actus in bono & malo præmonet potentiæ. q. 71. 3. c. pag. 217
Actus animæ quæ est essentialiter vnius potentiæ vel habitus recipit formam & speciem à superiori potentia vel habitu, secundum quod ordinatur inferius à superiori. quæst. 13. 1. c. & q. 43. 17. 4. c. pag. 153
Actus intentio si proportionaliter æquetur intentioni habitus ipsum auget vel ad hoc disponit: non autem si proportionaliter deficiat. quæst. 52. 3. c. pag. 154
Actus qui procedunt ex habitibus sunt similes secundum speciem actibus ex quibus generantur: differunt tamen ab eis sicut perfectum ab imperfecto. quæst. 78. 2. ad 2. pag. 258
Actus est causa habitus in genere causæ finalis, habitus verò est causa actus in genere causæ efficientis. qu. 71. 3. ad 3. pag. 218
Actus eosdem necessarium est pluries reiterari quantum ad vires inferiores apprehensiuas, vt aliquid firmiter memoriæ imprimatur. quæst. 51. 3. c. pag. 149
Actus potior est in bonitate vel malitia quàm habitus. quæstione 71. 3. pagin. 218
Actus dicitur moralis & humanus à voluntate deliberata. quæst. 1. 1. 0. 3. c. pag. 30. & quæ. 18. 5. 6. c. pag. 59. & quæst. 61. 6. c. pag. 220
Actus moralis non habet speciem à fine vltimo, sed à finibus proximis, qui sunt finiti specie. quæst. 3. 3. pag. 4. quæst. 60. 1. 3. pag. 175
Actus morales manent in agente & in voluntate sicut in sui subiecto & principio effectiuo. quæst. 74. 1. 0. pag. 232
Actus humani causa interior est duplex, scilicet immediata quæ est ratio & voluntas, & mediata quæ est apprehensio sensitiuæ partis, & etiam appetitus sensitiuus. quæst. 75. pag. 2. c. 239
Actus quilibet voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus, aliquis tamen actus voluntatis est prior quàm aliquis actus intellectus. quæst. 4. 42. pag. 17
Actus idem humanus est actio & passio. quæst. 1. 3. c. pag. 3
Actus humanus in quantum est bonus vel malus, habet rationem rectitudinis vel peccati. quæst. 21. 1. 0. pag. 55
Actus aliquis est indifferens secundum speciem; sed nullus individualis actus est indifferens. quæst. 18. 8. 9. 0. pag. 60
Actus humanus ex hoc quod est bonus vel malus, habet rationem laudabilis vel culpabilis. quæst. 21. 2. 0. pag. 25
Et habet rationem meriti vel demeriti. quæst. 21. 3. 0. pag. ead.
Actus omnis hominis deliberatio in individuo considerat, est bonus vel malus moraliter. quæst. 18. 9. 0. pag. 61
Actus à duabus potentijs subordinatis procedens, non potest esse perfectus, nisi vtraque potentia perficiatur per debitum habitum. quæst. 56. 4. cap. pag. 165. & q. 58. 3. 2. pag. 172
Actus humanus dicitur bonus vel malus per comparationem ad rationem. quæst. 18. 5. c. 1. & 8. c. 2. pag. 59. & quæst. 24. 2. 3. 0. pag. 82
Actus morales & humani idem sunt. quæst. 1. 3. c. pag. 3
Actus humani species formaliter consideratur secundum finem: materialiter autem secundum obiectum exterioris actus. qu. 18. 6. c. pag. 59
Actus humani bonitas est quadruplex, scilicet secundum genus, speciem, circunstantias, & finem. quæst. 18. 4. c. pag. 58
Actus morales differunt specie per bonum & malum. quæst. 18, 5. 6. 0. pag. ead. & quæst. 19. 1. c. pag. 63
Actus exteriores non habent rationem mortalitatis, nisi inquantum sunt voluntarij. quæst. 18. 6. c. pag. 59
Actus vide Bonum. Differentia. Motus, Obiectum. Peccatum. Species.
Actus personales & quæ ad eos & in illuidnum pertinent non traducuntur à parentibus in filios, sed benea quæ pertinent ad naturam speciei. quæst. 91. 2. c. pag. 258
Actus suo vnum quodque ordinatur ad finem. quæst. 21. 1. 3. pag. 75
Actuum voluntatis reflexæ supra seipsam multiplicatio per accidens se habet ad ordinem finium. quæst. 1. 4. ad 3. pag. 4
Ex actibus multis rationis oportet causari habitum opinatiuum etiam ex parte intellectus possibilis. qu. 51. 3. c. pag. 150
Adam in statu naturæ integræ indigebat auxilio Dei, vt mouere ad bene agendum & virtute gratuita ad hoc quod mereretur. qu. 109. 2. 10. & qu. 14. 2. 0. pag. 384
Adam non potuit peccare venialiter, antequàm peccaret mortaliter. q. 89. 3. c. 3. pag. 283
Adam in statu naturæ integræ sine gratia poterat non peccare, nec mortaliter nec venialiter: non tamen sine auxilio Dei. quæstion. 109. 8. capit. pagin. 303
Adæ primum peccatum fuit elatio. qu. 89. 3. ad 2. pag. ead.
Adæ peccati plures deformitates. qu. 82. 2. 1. pag. 261
Adæ primum peccatum tantum ad posteros traducitur. quæstio. 81. 1. 2. pagin. 257
Adam non peccante si Eua peccasset, filij originale peccatum non contraherent: econuerso autem esset si Adam peccasset & Eua non. quæst. 81. 4. 0. pag. 259
Adeps in veteri lege prohibetur comedi. quæstion. 102. 3. ad 3. 6. 1. pagin. 326
Adeps aduerebatur igne, sanguis verò effundebatur ad crepitudinem altaris in honorem Dei. qu. 102. 3. 3. pag. ead.
Additum. Quæ absolutè dicuntur, quolibet addito remanent talia: non autem quæ relatiue. q. 6. 6. 2. pag. 26
Addiscendi actum impediunt dolor, tristitia & delectatio intensè, quæ tamen moderatè adiuuant. qu. 37. 1. 0. pag. 116
Admiratio quæ est cùm aliquis considerat magnum malum, cuius exitum considerare non sufficit, est species timoris & principium philosophandi. quæst. 14. 4. 0. pag. 126
Admiratio est desiderium sciendi contingens in homine ex hoc quòd videt effectum & ignorat causam. quæst. 32. 8. c. pag. 106
Admiratio est causa delectationis: inquantum habet adiunctam speciem consequendi cognitionem eius quod homo scire desiderat. quæstio. 32. 8. 2. pag. ead.
Admiratio vide Stupor.
Adoratio ad occidentem tem fuit introducta à lege ad excludendam idolatriam, & ad significandam mortem Christi. q. 102. 4. 5. pagin. ead.
Adorabant gentiles in teucrentiam solis ad Orientem. quæstio. 102. 4. 5. pagin. ead.
Adulterium est grauius peccatum quàm fornicatio. quæstion. 73. 7. c. pagin. 230
Adulterium non solum pertinet ad peccatum luxuriæ, sed etiam auaritiæ & iniustitiæ. quæst. 72. 2. ad 4. & pag. 223. 7. c. 73. 5. 1. 7. c. pagin. 229
Adulterium. vide Mulier Osee.
Affirmatio. Ad affirmationem semper sequitur negatio oppositi, non autem econuerso. quæst. 100. 7. 1. pag. 317
Agens est duplex. vnum cuius forma recipitur in materia patienti secundum eandem rationem: aliud cuius forma recipitur secundum eandem rationem. quæst. 60. 1. c. pag. 167
Agens duplex, scilicet quo quædam fiunt naturaliter, & à quo quædam fiunt voluntarie. quæst. 10. 1. 1. pag. 37
Agens instrumentale non agit actionem agentis principalis propria virtute, sed virtute principalis agentis. quæst. 112. 1. 1. pag. 372
Agens naturale duplicem effectum inducit in patiens. primò dat formam: secundo consequentem formæ. qu. 26. 2. c. pag. 87
Agens cuius actio transit in exteriorem materiam nec mouet se, sed alia, non coincidit cum materia, cuius contrarium est in voluntate. quæst. 74. 1. 3. pag. 232
Agens infinitæ virtutis non exigit materiam: vel dispositionem materiæ ex alterius causæ actione, sed tamen secundum conditionem rei causandæ, in ipsa re causat & materiam & dispositionem debitam ad formam. quæst. 22. pag. 372. & quæst. 113. 7. c. pag. 380
Agens agit secundum quod est actu. quæst. 79. 2. c. pag. 253
Agens necesse est agere propter finem. quæst. 1. 2. 0. pag. 1. & 12. 5. 0. pagin. 30
Agens sua actione tendit ad finem, scilicet sicut seipsum mouens ad finem, & sicut ab alio motum. q. 1. 2. 0. pag. 1. & q. 12. 5. c. pag. 43. & quæst. 17. 2. 3. pag. 53
Agens quandocunque aliquid appetit vel operatur, non oportet semper actu cogitare de vltimo fine, sed virtus primæ intentionis manet. quæstio. 1. 6. 3. pag. 5
Agens quicquid faciat verum est dicere quod agit propter finem, etiam agendo actionem quæ est vltimus finis. quæst. 1. 1. 2. pag. 2
Agens creatum non potest agere vltra suam speciem, nisi ei superaddatur aliquod supernaturale donum. qu. 109. 1. c. pag. 336. & q. 112. 1. c. pag. 733. & q. 114. 2. c. pag. 384
Agens in bonum vel malum personæ vel communitatis vel sui meretur vel demeretur remunerationem ab vtroque. q. 12. 3. 4. pag. 76
Agentia differunt dupliciter secundum naturam ipsorum: & secundum virtutem actiuam. quæst. 23. 4. c. pag. 81
Agens in veteri lege conuenienter offerebatur Deo in sacrificium, & nos agnum offerimus, cùm irrationales motus corrigimus. quæst. 102. 3. 1. pagin. 325
Agnus. vide Hircus. Iuge. Pascha. Sacramenta.
Agonia est timor mali extranei & cui prouideri non potest. quæstio. 41. 4. c. pag. 126
Aggruatio animi est effectus tristitiæ. q. 17. 2. 0. pag. 117
Agricultura ab Ægyptijs inter res sacras habebatur. quæstion. 102. 3. 2. pagin. 325
Alietus pascitur minutis auibus, & significat illos qui sunt pauperibus molesti. qu. 102. 6. 1. pag. 133
Altare significat Christum. q. 102. 4. 6. pag. 328
Altare in veteri lege construi à domino præciptur ad sacrificia & munera offerenda in honorem Dei, & sustentationem ministrorum, & ratio omnium ad altare pertinentium. quæst. 102. pag. 6. 7. pag. 329
Altare. vide Gradus. Christus.
Alteratio in quibus qualitatibus consistat. quæst. 50. 1. 3. pag. 145. & quæst. 52. 1. 3. pag. 152
Alteratio sit circa qualitates passibiles: & non est habitus & dispositio primò & per se, sed ex consequenti. qu. 50. 1. 3. pag. ead. & quæst. 52. 1. 3. pag. ead.
Amans omnia agit ex amore. quæst. 28. 6. 0. pag. 91
Amantis ad amatum vnio duplex, scilicet realis, & effectiua. qu. 25. 2. 2. pag. 85. & qu. 28. 1. c. pag. 90
Amanda naturaliter Deum super omnia homo in statu naturæ integræ non indigebat dono gratiæ superadditæ, sed bene auxilio Dei. In statu autem naturæ corruptæ indiget etiam ad hoc auxilio gratiæ naturam sanantis. q. 109. 2. 0. pag. 357
Amatur aliquid plusquàm cognoscatur: quia potest perfectè amari, etiam si non perfectè cognoscatur. qu. 27. 2. 1. pag. 89
Et nihil amatur nisi cognitum. qu. 3. 4. 4. pag. 6. & quæstio. 27. 2. c. 4. 1. pag. ead.
Amens. vide Baptismus.
Amici requiruntur ad beatitudinem præsentis vitæ, non autem ad perfectam beatitudinem. q. 4. 8. 0. pag. 19
Amicitia super amorem addit mutuam redamationem cum quadam communicatione mutua. qu. 65. 1. c. pag. 197
Amicitia vtilis & delectabilis inquantum trahitur ad amorem concupiscentiæ, deficit à ratione veræ amicitiæ. q. 36. 4. 3. pag. 88
Amicitia. vide Charitas.
Amicus. vide Frater.
Amor Dei est congregatiuus: sed amor sui disgregat affectum hominis in diuersa. q. 71. 1. 3. pag. 227
Amor naturalis est connaturalitas appetentis ad id quod tendit. qu. 26. 1. c. pag. 86
Amor duplex, scilicet sensitiuus, qui est in appetitu sensitiuo, & intellectiuus qui est in intellectiuo appetitu. qu. 26. 1. c. pag. ead.
Amor est in concupiscibili. q. 26. 1. 0. pag. ead.
Amor naturalis est in viribus animæ vegetatiuæ, in omnibus potentijs animæ, in omnibus partibus corporis, & vniuersaliter in omnibus rebus. q. 26. 1. 3. pag. ead.
Amor sui ordinatus est debitus & naturalis. q. 77. 4. 1. pag. 24

Amor sui inordinatus est causa omnis peccati. q. 77. 4. 0. pag. 147
Amor triplex naturalis, sensitiuus, & intellectiuus. qu. 26. 1. c. pag. 86. & q. 92. 6. 1. pag. 43
Amor duplex, scilicet amicitiæ & concupiscentiæ. qu. 26. 4. 0. pag. 87. & qu. 28. 1. c. pag. 90
Amor, dilectio, charitas, & amicitia ad idem quodammodo pertinent, tamen differunt. qu. 26. 3. 0. pag. 87
Nam amor & dilectio significantur per modum actus amicitiæ vt habitus, charitas vero vtroque modo. qu. 26. 3. c. pag. ead.
Amor inter ea quæ significant per modum actus est communius: dilectio vero est in vnitate tantùm, quæ super amorem addit electionem: charitas verò quandam perfectionem. quæst. 26. 3. c. pag. ead.
Amor est in absentia & præsentia amati: desiderium in reali absentia. qu. 28. 1. 1. pag. 90.
Amor est vnio & nexus amantis ad amatum. qu. 25. 2. 2. pag. 85. & q. 28. 1. 0. pag. 90
Amor non est ipsa relatio vnionis, sed vnio est consequens amorem. q. 26. 2. 2. pag. 87
Amor nominat motum appetitus qui immutatur ab appetibili vt ei complaceat: non autem nominat motum appetitus tendentem in appetibile. qu. 26. 2. 3. pag. ead.
Amor est passio propriè quidem vt est in concupiscibili, communiter autem vt est in voluntate. quæstion. 26. 2. 0. 3. 2. 4. pag. ead. & 28. 6. 1. pagina 92
Amor est complacentia boni appetibilis seu amantis in amatum. quæst. 25. 2. cap. pag. 85. & quæst. 26. 1. 2. cap. pag. 86. & quæstio. 27. 1. cap. pagina 91
Amor importat quandam inclinationem: aptitudinem seu connaturalitatem ad bonum amatum. quæstio. 23. 4. ca. pagina 81. & quæstione 27. 1. ca. pag. 88
Amor est prima omnium passionum, quæst. 25. 2. 0. 3. ca. pag. 85. & qu. 17. 4. c. pag. 90. & q. 56. 3. 1. pag. 164
Amor est passio perfectiua & non lasiua, nisi ratione boni inconuenientis, & immutationis corporalis. q. 28. 5. 0. pag. 92
Amor realiter est prior odio, sed sunt simul secundum rationem, ideò amor est causa odij. qu. 29. 2. 0. pag. 93
Amor simpliciter loquendo est fortior odio: sed tamen aliquando odium videtur fortius amore propter duo. q. 29. 3. 0. pag. 94
Amor magis sentitur in absentia amati. q. 29. 3. c. pag. 94
Amor & odium accepta circa idem, sunt contraria: sed quando sunt de contrarijs non sunt contraria. q. 29. 2. 2. pag. ead.
Amor in ordine consecutionis præcedit desiderium, & hoc delectationem: sed in ordine intentionis est econuerso. quæstio. 25. 2. c. pagin. 85
Amor causatur ex spe inquantum ipsa respicit illum per quem fit nobis aliquid possibile: sed inquantum respicit bonum speratum, spes causatur ex amore. qu. 40. 7. 0. pag. 124
Amor castatur & augetur ex spe ratione delectationis quam causat. & etiam desiderij quod fortificat. q. 27. 4. 3. pag. 90
Amor dicitur esse timor, gaudium, cupiditas, & tristitia non essentialiter, sed causaliter. q. 26. 1. 2. pag. 86
Amor est prima causa & radix omnium passionum & affectionum. qu. 27. 4. ca. pag. 90. & qu. 28. 6. 2. pag. 92. & qu. 45. 1. cap. pag. 134. & q. 70. 2. c. pag. 215
Amor facit quod amans sit in amato & econuerso. quæstio. 28. 2. 0. pagin. 91. & q. 66. 6. c. pag. 203
Amor causat extasim secundum vim apprehensiuam dispositiue, & secundum vim appetitiuam directe. q. 28. 3. 0. pag. 91
Amor causat fauorem. qu. 57. 2. c. pag. 54
Amor est causa odij. q. 28. 6. 3. pag. 92. & q. 29. 2. 0. 3. cap. pag. 93
Amor est nobilior cognitione in his, quæ sunt supra hominem: econuerso autem est in his quæ sunt infra hominem. quæstion. 66. 6. 1. pagin. 203
Amor præminet cognitioni in mouendo, sed cognitio præuia est amori in attingendo. qu. 3. 4. 4. pag. 12
Amor conglutinat animam rei amatæ: & perficitur secundum quod amans trahitur ad rem amatam, cognitio verò secundum quod cognita sunt in cognoscente. q. 40. 2. c. pag. 123. & q. 66. 6. 1. pag. 203. & quæst. 86. 1. 2. pag. 271
Amor sensitiuus est in concupiscibili seu in appetitu sensitiuo, sicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu. q. 25. 1. 2. ca. pagin. 79. & qu. 26. 1. 0. pag. 86
Amor, vide Donum. Creator. Dilectio. Odium. Vnio.
Amoris vnio triplex, scilicet substantialis, similitudinis, affectus, & effectus seu realis. q. 28. 1. 2. pag. 90
Amoris motus in duo tendit, scilicet in bonum quod quis vult alteri, & in illud cui vult bonum. q. 26. 4. c. pag. 87
Amoris propria causa est bonum vt proprium eius obiectum. qu. 27. 1. 0. 2. c. pag. 87. & qu. 29. 1. 0. pag. 59
Amoris obiectum est bonum. ideo augmentatum simpliciter auget amorem. qu. 45. 4. pag. 133
Amoris causa potest esse odium per accidens: prout aliqui diligunt se, in quantum conueniunt in odio vnius. quæstion. 32. 4. 3. pagina 104.
Amoris causa est apprehensio vnitatis. Nam si aliquis apprehendit amatum quasi pertinens ad suum bene esse, causat amorem concupiscentiæ: si verò vt alterum se, causat amorem amicitiæ. q. 28. 1. c. pag. 90
Amoris causa propriè loquendo est similitudo. quæst. 27. 3. 0. pag. 89. & q. 59. 2. c. pag. 310
Amoris effectus est mutua inhæsio triplex, scilicet quantum ad vim apprehensiuam, appetitiuam, & redamationem. quæstion. 28. 2. cap. pagina 91
Amoris effectus est zelus. qu. 28. 4. 0. pag. ead.
Amoris causa est cognitio ea ratione qua & bonum: quod non potest amari nisi cognitum. quæst. 27. 2. 0. pag. 88
Amori attribuuntur quatuor effectus proximi, scilicet liquefactio, fruitio, languor, & feruor. quæstione 28. 5. ad obiecta in contrarium. pagina 92
Amore naturali vnaquæque res particularis amat bonum suum proprium propter bonum commune totius vniuersi quod est Deus. quæstio. 19. 10. c. pag. 68. & q. 109. 3. c. pag. 358
Ex amore quo aliquis habet alium gratum procedit quod aliquid ei gratis impendit. 110. 1. c. pag. 367
Analogata sunt tantùm vnum numero, quando scilicet aliquid defluxit ab vno in alterum secundum proportionem: sed quando aliquid ex vno defluxit in alterum sicut ex causa agente vniuoca: tunc aliud est quod est in vtroque. quæstio. 20. 3. 3. pagina. 72
Angelus. In angelis non sunt partes essentiæ, sed in eis sunt partes secundum potentiam. q. 50. 6. 3. pag. 148
Angelus habet actum cum permixtione alicuius potentiæ & tanto minus habet de potentialitate quanto est superior. quæstio. 50. 6. capit. pagina 47
Angelus illuminat tanquàm minister. vnde adiuuat hominem vt ad beatitudinem perueniat: non autem est humanæ beatitudinis obiectum. q. 3. 7. 2. pag. 14. & q. 5. 6. 6. 1. pag. 22
Angelus non est corpus, & non est circunscriptiuè in loco. q. 54. 2. c. pagina 295
Angelus mouere potest intellectum hominis ex parte obiecti quod sibi proponit. q. 9. 6. 2. pag. 36
Angelus purgat, illuminat, & perficit angelum vel hominem per modum instructionis, non autem iustificando per gratiam. quæstio. 112. 1. 3. pagina 372
Angelus beatus illundinat intellectum hominis vel etiam inferioris angeli quantum ad aliquas rationes diuinorum operum, non autem quantum ad visionem diuinæ essentiæ. q. 5. 6. 3. pag. 22
Angelus Moysi apparens, modo angelus, modo dominus memoratur. angelus videlicet, quia exterius loquendo seruiebat: dominus quia interius præsidens loquendi efficaciam ministrat. q. 98. 3. 1. pag. 308
Angelus bonus vel malus non potest peccare venialiter. qu. 89. 4. 0. pa. 283
Angelus est beatus vnica & sempiterna operatione: homo in præsenti vita multis operationibus. Deus verò naturaliter per suam essentiam. qu. 3. 2. 4. pag. 5. & q. 5. 7. 9. c. pag. 22
Angelus. vide Anima. Cognitio. Desiderium. Esse. Habitus. Iustificant Lex. Moyses. Nescientia.
Angeli intellectus inquantùm est in potentia indiget perfici habitualiter per aliquas species intelligibiles, sed inquantum est actu per essentiam suam potest aliqua intelligere. quæstio. 50. 6. c. pagina 147
Angeli mens non fertur in ea quæ sunt ad finem, nisi secundum quod stant sub ordine finis. q. 89. 4. c. pag. 284
Angeli intellectus non est discursiuus, sicut in nobis contingit. qu. 89. 4. c. pagina 283
Angeli etiam infimi habent omnem perfectionem beatitudinis quam sunt habituri, non autem animæ separatæ sanctorum. q. 4. 5. 6. pag. 18
Angeli consequuti sunt beatitudinem statim post principium suæ cognitionis: homines autem per tempus ad hunc finem perueniunt. quæstio. 5. 1. 1. pag. 19
Angeli habent species intelligibiles naturaliter inditas: quod non competit humanæ naturæ. qu. 51. 1. 2. pag. 149
Angeli ex natura sua habent quod non possit in eis esse deordinatio, circa ea quæ sunt ad finem, nisi simul sit deordinatio circa finem quæst. 89. 4. ca. pag. 284
Angeli boni non mouentur in ea quæ sunt ad finem, nisi in ordine ad finem debitum, & sic in eis non potest esse peccatum. Angeli verò mali nihil mouentur in ordine ad finem peccati superbiæ ipsorum: ideò in omnibus peccant mortaliter, quæ propria voluntate agunt. q. 89. 4. cap. pa. ead.
Angelorum successio secundum eorum affectus & conceptiones intellectuales non mensuratur tempore continuo, sed discreto. q. 113. 7. 5. pagina 381
Angelorum potentia intellectiua non est per se cognoscitiua omnium, ideo oportet quòd ei superaddantur species intelligibiles. q. 51. 1. 2. pagin. 149
Angelos gradu naturæ homo non potest transcendere: potest tamen eos transcendere per operationem intellectus, dum intelligit aliquid super angelos esse. qu. 5. 1. 3. pag. 20
Angelos creare animas est erroneum. qu. 3. 7. 2. pag. 14
Anima secundum se est supra tempus, sed per accidens subditur tempori. q. 53. 3. 3. pag. 155. & q. 113. 7. 5. pag. 380
Anima intellectiua cum sit infima in ordine intellectualium, est in potentia respectu omnium intelligibilium. quæstio. 50. 6. c. pagina 149
Anima rationalis sola inter formas rei corruptibilis assequitur perpetuum esse. qu. 85. 6. c. pag. 270
Anima rationalis secundum suam incorruptibilitatem proportionata est suo fini qui est beatitudo perpetua. qu. 85. 6. ad solutionem rationum. eodem.
Anima subsistit in suo esse: vnde post separationem à corpore perfectum esse habet & perfectam operationem, licet non habeat perfectam naturam. qu. 4. 5. 2. pag. 18
Anima rationalis non traducitur per originem. q. 81. 1. c. 2. pag. 257. & q. 81. 1. 3. pag. 256
Anima huius hominis non fuit secundum seminalem rationem in Adam peccante, sicut in principio effectiuo, sed sicut in principio dispositiuo. qu. 83. 1. 3. pag. 263
Anima rationalis à solo Deo causatur per creationem. qu. 9. 6. cap. pagina 36
Anima ex sua creatione non inquinatur, neque per suam infusionem maculatur habito respectu ad Deum infundentem, sed solum habito respectu ad corpus cui infunditur. q. 83. 1. 4. pag. 263
Anima comparatur ad corpus vt forma ad materiam, ad potentias verò sicut substantia ad accidentia. q. 83. 2. 3. pag. 264
Animæ separatæ cum naturale sit vniri corpori, non potest esse quòd beatitudo eius perfecta naturalem ipsius perfectionem excludat. q. 4. 5. c. p. 18
Anima appetit sic frui Deo, quod etiam ipsa fruitio deriuatur ad corpus per redundantiam sicut est possibile. q. 4. 5. 4. pag. ead.
Anima quandiu fruitur Deo sine corpore, appetitus eius sic quieuit in eo quod tamen adhuc ad participationem eius vellet suum corpus pertingere. q. 4. 5. 4. pag. ead.
Anima separata post mortem habet alium modum connaturalem intelligendi quàm per conuersionem ad phantasmata: & sic scientia manet, non tamen secundum eundem modum operandi. qu. 5. 1. 2. pag. 19. & q. 67. 2. 3. pag. 104
Anima intellectiua per sensibilia non potest deuenire in cognitionem substantiarum separatarum. q. 3. 6. cap. pag. 13
Anima non potest esse sine potentijs: dato autem hoc, adhuc tamen diceretur secundum speciem suam intellectualis vel rationalis. q. 110. 4. 4. p. 368
Anima. vide conceptio. Contrarium. Habitus. Finis. Intentio, Iudicium. Potentia. Operatio. Passio. Status. Virtus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Animæ beatitudo redundat ad corpus, vt & ipsum sua perfectione potiatur. quæst.4.6.cap.pag.12
Animæ à corpore separatio dicitur animam retardare, ne tota intentione tendat in visionem diuinæ essentiæ. quæstio.4.5.4.pagina ead.
Animæ vires irrationales post resurrectionem erunt in organis corporis sicut & nunc: sed ante resurrectionem non erunt actu in anima, sed solùm radicaliter.q.67.1.3.pag.603.pag.203
Animæ secundum statum præsentis vitæ est connaturalis modus intelligendi per phantasmata.q.5.1.2.pag.19
Animæ pars superior cum intensè mouetur in aliquid, sequitur motum eius etiam pars inferior per redundantiam.q.24.3.pag.83.& quæstio.30.1.1.pag.98.& quæst.51.5.cap.pag.300.& quæst.38.4.3.pag.119
Animæ vires sunt in potentia ad diuersa dupliciter, scilicet quantum ad agere & non agere, & quantum ad agere hoc vel illud: ideo indigent moueute quantùm ad exercitium actus, & quantùm ad eius determinationem.q.9.1.cap.pag.32
Animæ potentiæ in vna essentia animæ radicantur. q. 37. 1. cap.pag.116.& q. 77.1.cap.pag.245
Animæ intentio quando vehementer trahitur ad operationem vnius potentiæ necesse est quod trahatur ab operatione alterius. quæst. 37.10. pag.116. & q.77.1.cap.pag.245
Animæ potentiæ sunt accidentia & naturales proprietates speciem animæ consequentes.quæstio.110.pag.369.& quæst.10.4.3.pag.164
Animæ potentiæ mutuò se impediunt. q. 33.3.3.pag.107.& q.37.1.0.&.q.77. 1.cap.pag.245
Animæ vegetatiuæ actus non subduntur imperio rationis.q.17.8.9.0.pag.55. & q.50.3.1.pag.146
Animæ sic in eius infusione melius est secundum naturam sic esse infectam originali culpa, quàm nullo modo esse. quæst.83.1.5.pag.163
Animæ naturale est corpori vniri.q.4.6.cap.pag.18
Animæ humanæ remanet esse compositi post corporis destructionem. q. 4. 5. 2.pag. ead.
Animas sanctorum à corporibus separatas non peruenire ad beatitudinem perfectam vsque ad diem iudicij est falsum.quæst.4.5.cap.pag.17
Animæ aliquæ beatorum sunt assumptæ ad ordines angelorum, clarius videntes Deum quàm infetiores angeli. quæstio. 4.5.6.pagina.18
Animal dicitur quod habet naturam sensitiuam, rationale quod intellectiuam, homo verò quod habet vtrunque. q. 67.4.5.cap.pag.360
Animal timore doloris & allorum quæ contrariantur consistentiæ corporis dimittit delectationes ciborum & venereorum. quæst.29.3.1.pag.94.& q. 35.6.cap.1.pag.113
Animal brutum non appetit honorem, appetit tamen naturalem excellentiam, & irascitur contra ea quæ illi excellentiæ derogant. quæst .47. 2.2. pa.138
Animal quadrupes offerre non valens propter paupertatem, lex prouidit vt offerret aues, si non panes vel farinam vel spicas, & horum cauta figuralis. q.102.3.12.pag.326
Animal in sacrificijs tanto vilius offerebatur, quanto graniùs erat peccatum. q.102.3.11.pag.ead.
Animal. vide Occidere.
Animalis motus quo mouetur contra naturalem inclinationem corporis, etsi non sit naturalis corpori, est tamen naturalis animali quæst. 6. 3.3. pag. 26
Animalis motus nouus præuenitur ab exteriori motu quantùm ad sensus, & quantum ad corpus.q.6.1.2.pag.24
Animalia bruta per instinctum naturæ mouentur ad ea quæ apprehendunt, non autem imperantes libere.q.11.2.cap.pag.40.& q.16.2.2.pag.51.& q.17. 2.3.pag.53
Animalia bruta aliter habent impetum ad opus & aliter homines q. 17. 2. 3. pag. ead.
Animalia quædam bruta dicuntur prudentia & sagacia, non quia in eis sit ratio vel electio, sed quia habent inclinationem naturalem ad quosdam effectus à summa arte ordinatos.q.13.2.3.pag.44
Animalia de quinque generibus tantùm offerebantur in veteri lege. q. 102. 3. 2. pag. 325
Animalia quædam munda secundum legem specialiter offerebantur Deo in Sacrificium triplici ratione. q.102.3.2.pag.ead.
Animalia immunda secundum legem prohibentur comedi (& ratio redditur) munda verò concedunturq.102.6.1.2.pag.325
Animalia maculosa & ante septimum diem prohibebantur offerri Deo in sacrificium.q.102.3.7.pag.325
Animalia in sacrificium oblata occidebantur & igni cremabantur multiplici ratione.q.102.3.5.pag.ead.
Animalium brutorum appetitus non est liber. q.12.5.cap.pag.43.& q.13.2.2. 3.pag.44
Animalium brutorum appetitus sensitiuus non obedit rationi, & tamen est in eis quædam similitudo moralis boni quantum ad animæ passiones. q. 24.4.3.pag.83
Animalium mundorum & immundorum distinctio non fuit ante legem quantum ad esum, nisi per abominationem vel consuetudinem, sed bene quantum ad sacrificiorum oblationem.q.103.1.4.pag.337
Annihilatio, vide Creatura redigi.
Apostasia vt est auersio ab incommutabili bono non est speciale peccatum, sed quædam conditio generalis omnis peccati.q.48.2.pag.267
Apostatare à Deo dicitur esse initium superbiæ ex parte auersionis, vel quia est prima superbiæ species.q.84.2.2.pag.ead.
Apostoli primitias spiritus acceperunt & tempore prius, & cæteris abundantius.q.106.4.cap.pag.349
Apostolos docuit Spiritus sanctus omnem veritatem de his quæ pertinent ad necessitatem salutis, non tamen de omnibus futuris euentibus.q.106.4.2. pag. ead.
Apostolis Deus dedit scientiam scripturarum & omnium linguarum, quam homines per studium vel consuetudinem acquirere possunt, licet non ita perfectè.q.51.4.cap.pagine 150
Appetere proprium bonum appetitu naturali competit vnicuique potentiæ animæ, sed appetere bonum appetitu animali pertinet solum ad vim appetitiuam,appetere autem sub ratione boni delectabilis ad vim concupiscibilem. q.30.1.3.pag.95
Appetere, vide Beatitudo.
Appetitus est potentia passiua, q.27.1.c.pag.81.& q.55.0.pag.147
Appetitus est inclinatio appetentis in aliquid sibi simile & conueniens. qu. 3.1.c.pag.30.& q.19.1. c.pag.93
Appetitus est inclinatio consequens formam, si naturalis naturalem sensitiuus & intellectiuus apprehensam. q.8.1.c.pag.30.& qu.17.2.c.pag.55. & q.26.1.c.pag.87
Appetitus quilibet sequitur apprehensionem intellectus coniuncti vel separati.q.40.3.c.pag.123
Appetitus habet ordinem ad res, apprehensiua recipit à rebus. q.22.2.c.pag. 77.& q.40.2.0.pag.122.& q.66.6.1. pag.202
Appetitus triplex,naturalis,sensitiuus,& intellectiuus. qu.26.1.c.pag.86
Appetitus non est nisi boni.q.8.1.cap.pag.30.& qu.23.2.c.pag.80.& q.27.1.1. pag.88
Appetitus est non entis & mali inquantum apprehenduntur sub ratione boni.quæst.8.1.3.pag.30.& quæst.29.4.c.pag.94.& q.73.8.2.pag.231
Appetitus naturalis sequitur formam in materia existentem,alij verò formam apprehensam.q.8.1.c.pag.30
Appetitus naturalis tendit in bonum existens in re,animalis verò & voluntarius in bonum apprehensum.q.8.1.c.pag.ead.
Appetitus sensitiuus potest à ratione vniuersali moueri mediante imaginatione particulari. q.30.3.3.pag.97
Appetitus naturalis & motus membrorum qui consequuntur vires naturales non subduntur imperio rationis.q.17.8.9.0.pag.65.& 67
Appetitus sensitiuus & apprehensio sensitiuæ partis sunt causa remota humani actus.q.75.2.c.pag.229
Appetitus sensitiuus ex apprehensione sensus in aliquid inclinatur.q.75.2.c. pag.ead.
Appetitus sensitiuus rationi obedit,non immediatè,sed mediante ratione.q. 46.4.1.pag.135
Appetitus sensitiuus in nobis præ alijs animalibus habet quandam excellentiam,scilicet quod natus est obedire rationi. quæst. 74.3.1.pag.233
Appetitus sensitiuus non mouetur ad imaginationem formæ sine æstimatione conuenientis vel nociui.q.9.1.2.pag.33
Appetitus sensitiuus vt imperatus à ratione potest esse subiectum virtutis & vitij.q.50.33.c.pag.146.& q.56.4.0.pag.165.& q.74.3.0.pag.233
Appetitus sensitiuus & voluntas sunt rationales per participationem. q. 56.6. 2.pag.167.& q.59.4.2.pag.176.& q.61.2.c.pag.182
Appetitus sensitiui partes sunt irascibilis & concupiscibilis ,quæ inquantum participant rationem obediunt imperio rationis.q.17.7.cap.pag.55.& q.50. 3.ca. pag.146.& q.56.4.0.pag.165
Appetitus sensitiui actus subiacet imperio rationis ex parte potentiæ animæ, non autem ex parte dispositionis corporis.quæstio.17.7.0.pag.53.
Appetitus sensitiui obiectum est bonum particulare, voluntatis verò bonum vniuersale.q.1.2.3.pag.3.& q.19.3.cap.pag.65
Appetitus sensitiui actus est cum transmutatione corporis & maxime circa cor. q. 10.3.cap.pag.39.& q.22.2.3.pag.78
Appetitus, vide Anima. Animal. Fruitio. Futurum. Passio. Possibile.
Appetitiuæ virtutis motus potest esse cum ratione dupliciter, scilicet præcipiente, vt voluntas, & denuntiante, vt ira. quæstio.46.4.1.pag.135
Apprehensio, vide Appetitus.
Aqua calefacta magis & fortius congelatur. qu. 37. 1. cap.pag.116.& q.48.2. cap.pag.140.& q.87.1.cap.pag.271
Aquila quæ alte volat significat superbiam. q.102.6.1.pag.335
Arbor. Aliter habetur spes fructificationis arbotis cum virescit frondibus,& aliter cum iam primordia fructuum incipiunt apparere. q.69.2.cap.pag.212
Arca testamenti. Dispositio interior & exterior, & expositio literalis & figuralis omnium quæ pertinent ad eam ponitur. q.102.4.6.pag.328
Argumentatio. vide Oratio.
Aries, vide Hircus.
Aristoteles sectam Peripateticorum instituit. q.59.2.cap.pag.175
Aristoteles, vide Ethica.
Armus dexter & pectusculum de hostijs cedebant in vsum sacerdotis ad excludendam quandam diuinationis speciem, & ad significandam sapientiam cordis & fortitudinem,quæ erant sacerdoti necessaria.q.102.3.8.p.326
Ars est recta ratio rerum fiendarum per artem.q.57.3.cap.pag. 168.& q. 93. 1. cap.pag.292
Ars habet rationem virtutis sicut habitus speculatiui, quantum, scilicet, ad facultatem bene agendi, non autem simpliciter est virtus, quia non perficit vsum nec appetitum.quæ.57.3.4.0.pag.169
Ars semper est ad bonum sicut & scientia.q.57.3.1.pag.168
Ars magis conuenit cum habitibus speculatiuis quàm cum prudentia ratione virtutis, sed magis conuenit cum prudentia quàm cum ipsis habitibus ratione subiecti & materiæ.q.57.4.2.pag.169
Ars est distincta à prudentia. q.57.4.0.& 5.1.pag.ead.
Ars non requirit virtutem perficientem appetitum, sicut requirit prudentia q.57.4.cap.pag.ead.& q.58.5.2.pag.175
Ars operatiua considerat & finem, & id quod est ad finem.quæ.8.2.3.pag.31
Ars vel potentia ad quam pertinet finis vniuersalis mouet ad agendum artem vel potentiam ad quam pertinet finis particularis subillo vniuersali comprehensus.quæst.9.1.cap.pag.33.& quæst.65.3.1.pag.196
Artis est virtus, inquantum ad bonum vsum eius aliqua virtus moralis requiritur.q.57.3.2.pag.168
Artis bonum consideratur non in ipso artifice, sed magis in artificiato, prudentiæ verò bonum attenditur in agente.q.57.4.cap.& 5.1.pag.169
Artis actus dicitur habere peccatum dupliciter, scilicet, per deuiationem à fine particulari intento ab artifice, & à fine communi humanæ naturæ, primum est proprium arti. secundum est proprium artifici,non inquantum artifex,sed inquantum homo.q.21.2.2.pag.75
Artis naturæ contrariatur quicquid est contra rationem artificati. q.71.2.4. pag.217
Artem habens cum operatur malum artificiatum, hoc non est opus artis.q. 57.3.1.pag.168
Artes quæ ordinantur ad opus rationis dicuntur liberales, quæ verò ordinantur ad opus corporis dicuntur seruiles.q.57.3.3.pag.ead.
Artes ordinatæ ad opera habitus speculatiui sunt speculatiuæ.q.57.3.3.p.ead.
Ars, vide Scientia. Scriptor. Idea.
Artifex qui peccat volens, magis laudatur quàm qui peccat nolens, sed in prudentia sicut in virtutibus moralibus minus laudatur qui peccat volens quàm nolens. q.21.2.2.pag.75.& q.57.4.cap.pag.169
Artifex, vide Ars.

Artificiale.

Artificiale. In artificialibus ratio ordinatur ad finem particularem, in moralibus autem ad finem communem totius humanæ vitæ. q. 2. 1.2.cap. pag. ead.
Artificatum, vide Ars.
Assensus si sit circa naturale apprehensum, vel circa prima principia, tunc Assensus vel dissensus non est in potestate nostra, si verò sit circa apprehensa quæ non connectunt intellectum, tunc assensus vel dissensus est in potestate nostra. q.17.6.cap.pag.54.
Assentire est quasi ad aliud sentire, & sic importat distantiam ad id cui assentitur, sed consentire est simul sentire & sic importat coniunctionem ad id cui consentitur.q.15.1.3.pag.48
Assentire proprie conuenit intellectui & consentire voluntati, quamuis vnum pro alio poni soleat. q.15.1.3.pag.ead.
Assentit intellectus inquantum mouetur à voluntate. quæstio. 15. 1. 3. pag. eadem
Assiduitas, vide Frequentia.
Assimilari deo quantum ad potestatem non sufficit homini beato, nisi assimiletur ei quantum ad bonitatem. q. 2.4.1.pag.8
Assimilatio intellectus practici est secundum proportionalitatem, sed speculatiui est secundum vnionem & informationem, quæ est multo maior. quæst.3.5.1.pag.12
Assimilatio summa hominis ad Deum, est secundum aliquam operationem, vnde beatitudo per quam homo Deo maxime conformatur consistit in operatione. q.55.2.3.pag.161
Astrologia & perspectiua dicuntur species mathematicæ non per se, sed inquantum principia mathematicæ applicantur ad materiam naturalem. q. 35.2.cap.pag.124
Astrologi quidam veræ de futuris quæ sunt à voluntate instinctu quodam occultissimo dicunt, quod ad decipiendum homines spirituum seductorum operatio est. q.9.5.3.pag.36
Et in pluribus verificantur quæ ab eis pronuntiantur de actibus hominum secundum consideationem cælestium corporum: quia plures hominum sequuntur passiones, quibus soli sapientes resistunt.q.9.5.3.pag.ead.
Auaritia quantum ad rem corporalem, in qua delectatur auarus, connumeratur peccatis cardinalibus, sed quantum ad delectationem quæ pertinet ad spiritum est spirituale peccatum.q.72.2.4.pag.222
Auaritia dicitur radix omnium malorum, non quin interdum aliquod aliud malum sit radix eius, sed quia ex ipsa frequentius alia mala oriuntur. quæst.84.1.3.pag.265
Auaritia odiosos facit alijs, non autem sibijpsi: quinimo causatur ex inordinato sui amore. q.29.4.3.pag.94
Auaritia vt est inordinatus appetitus diuitiarum, radix est omnium peccatorum.q.84.2.cap.pag.266
Audacia includit in se securitatem, sicut contrarium priuationem. quæst.45. 1. 3.pag.132
Audacia respicit malum, bonum verò ei adiunctum respicit spes: & similiter desperatio respicit bonum directè, malum verò adiunctum respicit timor.q. 45.2.3.pag.ead.
Audacia propriè loquendo non est pars spei, sed eius effectus: sicut nec desperatio est pars timoris, sed eius effectus. quæstio. 45. 2. 3.pag.eadem
Audacia principalis passio esse non potest. quæst.25. 4. 23. pag. 86. & quæst. 45.2.3.pag.132
Audacia contrariatur timori, & desperatio spei, secundum oppositionem accessus & recessus, spes verò timori secundum oppositionem boni & mali. q.23.2.cap.pag.80.& q.45.1.0.pag.131
Audacia prior est spe, sicut desperatione prior est timor.quæst.45.2.2.pag.132
Audacia non semper sequitur ex spe, sed quando fuerit vehemens, sicut desperatio non semper sequitur ex timore, sed quando fuerit intensus.q.45. 22.pag.ead.
Audacia augetur ex ira mediante spe.q.45.4.3.pag.133
Audacia est in irascibili.q.23.1.2.cap.pag.70
Audaciæ causa sunt omnia quæ faciunt spem victoriæ & caliditatem cordis, non autem defectus aliquis. quæst.25.3. cap. pag. 40. & quæst. 45. 1. 0. pag.132
Audaciæ causa sunt omnia, quæ nata sunt causare spem, vel excludere timorem ex parte animæ vel corporis.q.45.3.cap.pag.ead.
Audaciæ obiectum est compositum ex bono & malo, & motus audaciæ in malum præsupponit motum spei in bonum. quæstio. 45. 4. 2.pag.133
Audaciam consequitur ira, quia nullus irascitur vindictam appetens, nisi audeat vindicare. q. 25.3.cap.4.2.3.pag.85
Audaces sunt promptiores in principio quàm in ipsis periculis, sed fortes sunt magis remissi in principio, quàm quando sunt in ipsis periculis. quæst. 45. 4.0.pag.133
Audacibus accidit tremor propter reuocationem caloris ab exterioribus ad interiora. s. ad cor: timentibus autem ad inferiora. quæst. 45. 4.1. pag. ead.
Audaciores sunt qui se bene habent ad diuina, qui passi iniusta, habentes cor parum, experti habentes pulmonem sanguineum, & amatores vini.quæ. 45. 30. pag. ead.
Audaces, vide irati. Ira.
Auersio quæ anima deordinatur per peccatum à Deo, est peccatum mortale: quando verò deordinatur circa auersionem à Deo, tunc est peccatum veniale.q.72.5.cap.pag.224
Auersio & conuersio sunt in omni peccato mortali. quæst. 87. 4. 0.pag.274
Auersio in peccato est duplex. s. à regula rationis, & à Deo. quæst. 73.7.3. pag.230
Auersio à Deo in peccato est præter intentionem. quæst. 77. 6.1.8.2.pag.248
Auersio. vide Peccatum.
Auerti potest ratio inferior à rationibus æternis, quia intendit eis vt secundum eas regulata. quæst. 74.8.1.pag.237
Augens habitum semper aliquid facit in subiecto, non autem nouam formam, sed facit quòd subiectum perfectius participet formam præexistentem, vel quod amplius se extendat.quæ.52.2.2.3.pag.153
Augmentum animalis non fit actu per quodlibet alimentum assumptum. quæst.52.3.cap.pag.154
Augmentum in formis quæ secundum se vel aliquid sui sortiuntur rationem speciei, esse non potest ex parte ipsius formæ, sed in quibusdam earum ex diuersa participatione subiecti. quæst. 52. 1. 2. cap. pag. 151. & 152
Augmentum esse non potest in forma per quam participans habet speciem, vt est forma substantialis.quæst.52.1.cap.pag.151
Augmentum secundum magis & minus esse non potest in forma, de cuius ratione est indiuisibilitas: vt sunt species numeri.q.52.1.cap.pag.ead.
Augmentum in formis quæ recipiunt speciem ex aliquo ad quod ordinantur, esse potest ratione sui & subiecti: vt in motu, sanitate, & habitibus: quarum aliquæ non omnes augentur per additionem.quæ.52.1.cap.& 2.0. pag.151. & 152
Augmentum in formis quomodo sit, est quadruplex opinio, quæst. 52. 1. cap. pag. 151
Augmentum in magnitudine corporali contingit dupliciter, scilicet per additionem & per intentionem. q.52.2.1.pag.153.
Augmentum motu manente eadem specie contingit triplicìter, scilicet per additionem temporis, vel viæ per quam est, vel participatione subiecti.q. 52.2.cap.pag.152
Augmentum qualitatum simplicium non est nisi secundum intensionem ex parte subiecti participantis. quæst. 52. 2.cap.pag.ead.
Augmentum à quantitatibus corporalibus ad res spirituales transfertur. quæst.52.1.cap.pag.151
Augmentum in virtute eiusdem speciei secundum seipsam esse non potest, sed secundum participationem subiecti. q.66.1.cap.0.pag.192
Augmentum scientiæ esse potest & secundum seipsam per additionem, & secundum participationem subiecti per intentionem. quæst. 52. 1. cap. 2. pag.151.& 152
Augmentum. vide Charitas. Habitus, Meritum. Scientia.
Auis. Aues quædam speciales in lege veteri offerebantur Deo in sacrificium: vt turtur, pulli columbarum, & passer.q.102.3.2.4.pag.325
Aues quædam secundum legem prohibentur comedi, quædam verò concedunturq.quæst.102.6.1.pag.333
Aues quædam quid spiritualiter significent. quæst.102.3.2.6.1.pag.325
Aues vide Alietus. Animal.
Auxilium. Nobilioris conditionis est natura, quæ indiget exteriori auxilio ad consequendum perfectum bonum, quàm natura quæ non indiget exteriori auxilio ad consequendum quoddam bonum imperfectum. quæ. 5.5.2.pag.21
Auxilio quocunque vti naturale est cuilibet dolenti ad repellendum nociuum præsens quod inferat dolorem. quæ.44.1.2.pag.130.

B

Baptismus. Nullus potest renasci aut gratiam iustificantem consequi sine Baptismo in actu vel in proposito. q. 113.3.1.pag. 377.
Baptismus qui est sacramentum fidei habuit in veteri lege circuncisionem pro sacramento figurali sibi correspondentem. q. 102.5.3.pa.331
Baptismo peccatum originale auferrur reatu, sed remanet actu quantum ad fomitem: ideo baptizati traducunt peccatum originale. quæst. 81. 3. 2.pag. 259.& q.87.7.1.pag.277
Baptizandi sunt pueri furiosi & amentes qui nunquam vsum liberi arbitrij habuerunt. q.113.3.1.pag.377
Baptizatis pueris subuenit meritum Christi ad beatitudinem consequendam (licet desint eis merita propria & motus liberi arbitrij) eo quod per baptismum sunt membra Christi effecti. quæst.5.7.1.pag.22.& quæst.113.3.1. pag. 377
Balneum mitigat tristitiam.quæst.38.5.0.pag.119
Beata virgo. vide Mater. Neomenia. Purgatio.
Beatitudo est operatio & vltima perfectio.q.3.2.0.pag.10
Beatitudo est vita æterna, non vt vita dicitur esse viuentis: sed vt dicitur operatio viuentis.q.3.2.1.pag.ead.
Beatitudo essentialiter non potest esse in actu voluntatis, sed in actu intellectus consistit.q.3.4.8.0.pag.11.& 14
Beatitudo est summum bonum: quia est adeptio vel fruitio summi boni. quæst.3.1.2.pag.20.& q.5.2.2.pag.20
Beatitudo est præmium virtutis.q.2.2.1.pag.7.& q.5.7.cap.pag.22
Beatitudo est vltimus finis humanæ vitæ.quæst.55.2.3.pag.161.& q.69.1.cap. pag. 312
Beatitudo vt finis qui est res, est aliquid increatum, sed vt finis, qui est vsus rei, est aliquid creatum.q.3.1.0.pag.10
Beatitudo est vltima hominis perfectio.quæst.3.1.cap.4.6.cap.pag.ead.
Beatitudo est perfectum & proprium hominis bonum. q. 2. 2.4.cap. pag.7.& quæst. 6.in principio.pag.23
Beatitudo est bonum perfectum.q.32.2.pag.10
Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus.quæst.3.2.2.1. 2.pag.10.& 11.& q.4.7.2.pag.19
Beatitudo est gaudium de veritate.q.3.4.cap.pag.11
Beatitudo duo requirit, vnum quod est esse beatitudinis: aliud quasi per se accidens eius. primum est cognitio Dei, secundum est delectatio, quæst. 3.4.cap.pag.10
Beatitudo consistit in operatione optima respectu potentiæ & obiecti, quæst. 3.5.cap.pag.12
Beatitudo consistit in coniunctione ad Deum, quæst. 3.3. cap. 7. ad 2. & 8. pag.11.& 14
Et ad ipsam potest aliquid pertinere tripliciter, scilicet essentialiter & antecedenter & consequenter, quæst.3.5.cap.pag.11
Et ad ipsam rectitudo voluntatis requiritur, quæst. 4.4.0.pag.17
Beatitudo perfecta & vera non potest haberi in hac vita, quæst. 53. 0. pag.28
Beatitudo non consistit in diuitijs.q.2.1.0.pag.6.
Neque in honoribus. q.2.2.0.pag.7
Neque in fama neque in gloria humana, q.2.3.0.pag.eadem
Neque in potestate, neque in bono vsu potestatis, neque in aliquo præmissorum exteriorum bonorum,q.2.2.4.0.pag.7
Neque in bonis corporis essentialiter, sed bene antecedenter & consequenter, quæstio 2.5.0.pag.8.& q.3.3.cap.pag.11.& q.4.6.ad 1.pag.18
Neque in voluptate, q.2.6.0.pag.8.
Neque in anima, neque in aliquo sibi inhærenti, q.2.7.0.pag.9
Neque in operatione sensus nisi antecedenter in beatitudine imperfecta, & consequenter in beatitudine perfecta,quæst.3.3.0.pag.11
Neque in operatione procedente ab operante in exteriorem materiam,quæst. 4.3.2.ad 3.pag.10
Neque in operatione intellectus practici sed bene in operatione speculatiui, quæst.3.5.0.pag.12

Neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Neque in consideratione scientiarum speculatiuarum essentialiter sed participative, q.3.6.0.pag.13
Neque in cognitione angelorum, q.3.7.0.pag.14
Neque in cognitione essentiæ alicuius effectus creati, quæst.3.8.cap.pag.14
Beatitudo animæ redundabit in corpus & in sensus corporeos, q.3.3.cap.ad 3.pag.11.& q.4.7.cap.pag.18
Beatitudo vna non potest esse altera maior ex parte obiecti: sed ex parte subiecti melius disponiti vnus potest esse beatior alio, q.3.2.ad 4.pag.10. & quæst.5.2.0.pag.20.& q.112.4.cap.ad secundum.pag.373
Beatitudo erit et corpore resumpto, non intensiue, sed extensiue, q.4.5.ad 5.pag.13
Beatitudo perfecta à nulla creatura per sua naturalia potest acquiri: sed bene beatitudo imperfecta, q.5.5.0.pag.21.& q.62.1.2.3.cap.pag.185.
Beatitudo imperfecta potest amitti, non autem perfecta. quæ.5.4.cap.pag.21
Beatitudo est propter quam homo vult quæcunque vult, quæst.1.6.0.pag.5
Beatitudo ita implet totum hominis appetitum, quod nihil extra ipsum relinquitur appetendum, q.1.5.cap.pag.4.& q.4.5.ad 5.pag.18.& q.5.3.4.cap.2.cap.ad 3.pag.21.& q.67.4.ad 3.pag.93
Beatitudo perfecta omne malum excludit, & omne desiderium implet, q.5.3.4.cap.pag.21
Beatitudo in communi ex necessitate appetitur: non autem si consideretur secundum speciales rationes, q.5.8.cap.ad secundum.pag.23
Beatitudo pertinet ad voluntatem tanquam primum obiectum eius. q.3.4.ad secundum.pag.11.& q.11.1.ad primum, pag.40.
Beatitudo maxime amatur, tanquam bonum concupitum: amicus autem tanquam id cui concupiscitur bonum, q.2.7. ad 2.pag.9
Beatitudo solius Dei est suum esse. q.3.1.ad 1.2.3.& 4.pag.10
Beatitudo secundum aliquos est triplex, scilicet voluptuosa, actiua & contemplatiua, q.3.2.1.pag.10. & q.69.3.4.cap.pag.214
Beatitudo duplex perfecta & imperfecta, q.3.2.4. pag.10.& q.4.5.6.7.8.cap. pag.18.& q.5.3.0.pag.20
Beatitudo potest esse imperfecta dupliciter, scilicet ex parte obiecti, quod non videtur: & talis tollit rationem veræ beatitudinis. Et ex parte participantis obiectum quidem beatitudinis attingentis, sed imperfecte per respectum ad Deum, & talis non tollit veram beatitudinem. quæst.5.3.ad secundum. pag.20
Beatitudo. vide Abdicatio. Angelus. Anima. Assimulatio. Fides. Mansio. Sufficiens.
Beatitudinis ratio minus est in vita actiua, quàm in contemplatiua. q.3.2.ad 4.5.cap.pag.10.& 12.& q.4.7.cap.pag.18
Beatitudini imperfectæ deseruiunt bona exteriora instrumentaliter: nullo autem modo beatitudini perfectæ.q.4.7.0.pag.ead.
Beatitudinem consequuntur homines multis motibus operationum, qui merita dicuntur. q.5.7.cap.pag.22
Beatitudinem non auget additio aliorum bonorum.q.5.2.ad 3.pag.20
Beatitudinem homo consequi non potest per actionem alicuius superioris creaturæ, sed solo deo agente.q.5.6.0.pag.22
Beatitudine adepta, homo remanet pacatus desiderio quietato. q.3.4.1.q.8. cap.pag.11
Beatitudinem habere naturaliter, est solius Dei.q.5.7.cap.pag.22
Beatitudines sunt operationes virtutum & donorum. q.69.1.0.pag.12.& q.70.1.cap.pag.214
Beatitudines sunt fructus, ad quos addunt perfectionem & excellentiam. q.70.2.0.pag.215
Beatitudines conuenientissimè enumerantur.q.69.3.0.pag.213
Beatitudines à virtutibus & donis distinguuntur, sicut actus ab habitibus.q.69.1.0.pag.212
Beatitudines omnes quæ in sacra scriptura ponuntur, necesse est ab actu enumerari solitas reduci: quia omnes pertinent ad vitam actiuam vel contemplatiuam.q.69.3.4.pag.213
Beatitudines correspondent septem donis, non quidem singulariter singulis, sed plures vni, & vna pluribus. q.69.3.cap.0.pag.ead.
Beatitudinum merita sunt quædam dispositiones ad beatitudinem perfectam vel inchoatam.q.69.2.cap.pag.212
Ea quæ ponuntur in beatitudinibus tanquàm præmia, possunt esse vel ipsa beatitudo perfecta. & sic pertinent ad futuram vitam, vel aliqua inchoatio beatitudinis, & sic pertinent ad præsentem vitam. quæst. 69. cap. pag. ead.
Beatitudinum meritis exprimuntur actus donorum pertinentium ad vitam actiuam: sed actus donorum pertinentium ad vitam contemplatiuam exprimuntur in præmijs.q.69.3.cap.1.pag.213
Beatitudinum præmia vnum sunt in re: sed diuersa descriptione. q.61.4.1. pag. 214.
Beatitudinum præmia conuenientissimè enumerantur. quæst.69.3.0.pag.213
Beatus aliquis dicitur propter spem. quæst.69.1.cap.pag.212
Beati dicuntur aliqui in hac vita propter spem vel participationem beatitudinis. quæst.5.3.1.pag.20
Beati ex necessitate habent rectam voluntatem, nec possunt peccare. q.4.4. cap.pag.8.& quæst.5.4.cap.pag.21
Beati non solum formaliter, sed materialiter voluntatem suam in omnibus Deo confirmabunt. q.19.10.1.pag.68
Beati vide Tristitia.
Bellum vide fadeus.
Beneficia Dei præcipua sunt creatio, quies mentis in Deum, vel in præsenti per gratiam, vel in futuro per gloriam. q.100.5.2.pag.315
Et omnes solennitates & sacrificia veteris legis sunt instituta in commemorationem alicuius diuini beneficij præteriti vel futuri. q.100.5.2.pag.ead.
Benignus dicitur quem bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. q.70.3.cap.pag.215
Blasphemiæ prohibitio superadditur secundo præcepto decalogi. quæst. 100.1.cap.pag.320
Bonitas diuinarum personarum non est dependens ex fine. quæ.18.4.c.pag.58
Bonitas rei dependet à fine, sicut esse ab agente & forma. quæst. 18. 4. cap. pag.ead.
Bonitas actionum humanarum, & aliorum est ex fine à quo dependent: præter bonitatem absolutam, quæ in eis existit. quæst. 18.4.cap.pag.ead.
Bonitas actionis humanæ quadruplex: scilicet secundum genus, speciem, circunstantias & finem. q.18.4.cap.pag.ead.
Bonitas vel malitia moralis principaliter in voluntate consistit. quæ.34.4. cap.pag.110.& quæst.88.4.cap.pag.180
Bonitas actus exterioris quam habet ex fine, nihil addit ad bonitatem vel malitiam actui voluntatis: nisi contingat ipsam voluntatem fieri meliorem vel peiorem secundum numerum extensiue aut intensiue, q.20.4.ca. pag. 73.& quæ.24.3.cap.pag.83
Bonitas actus exterioris quam habet secundum materiam & debitas circunstantias, addit ad bonitatem vel malitiam voluntatis. quæst.20.4.cap.pag. 73.& quæst. 24. 3. cap. pag. 83
Bonitas vel malitia actus exterioris & voluntatis ex fine est eadem, non autem si sit secundum materiam vel circunstantias. quæst. 20. 3. 0. pag. 71
Bonitas actus exterioris secundum ordinem ad finem, tota dependet, ex voluntate: illa autem quæ est ex debita materia vel circunstantijs, dependet ex ratione. q.20.2.0.pag.70
Bonitas vel malitia ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu voluntatis quàm exteriori: sed illa quæ est secundum debitam materiam & circunstantias in ordine & apprehensione rationis, prior est in actu exteriori quàm voluntatis, in executione vero est econuerso. quæst. 20. 1. 0. pag. 69
Bonus vel malus iudicatur homo secundum delectationes voluntatis, non autem secundum delectationes appetitus sensitiui, quæst. 34. 4. cap. pag. 110
Bonus simpliciter dicitur homo secundum virtutes morales, & non secundum intellectuales.q.68.3.cap.& quæst.66.3.2.pag.201
Bonus habitus & malus distinguuntur secundum conuenientiam ad naturam, vel disconuenientiam à ipsa.q.54.3.cap.pag.157
Bonus homo esse non potest. nisi sit bene proportionatus bono communi. q.92.1.3.pag.291
Bona non potest dici voluntas si sit intentio mala causa volendi: sed si intentio sit consequens, tunc voluntas potuit esse bona. q.19.7.2.3.pag.67.& q. 78. 1. 2. pag. 250
Bonum quodlibet creatum ex additione alterius sit melius. quæst. 34. 3. 2. pag. 110
Bonum quodlibet creatum est bonum particulare & participatum, & solus Deus bonum vniuersale.q.2.7.8.cap.pag.9.& q.9.6.cap.pag.36
Bonum vt conformat sibi appetitum causat amorem, vt abiens concupiscentiam, vt præsens gaudium & delectationem. q.23. 4.cap.pag.81.& q.26.2. cap.pag.87.& q.30.2.cap.pag.96
Bonum duplex, scilicet simpliciter & secundum quid.q.26.4.cap.pag.87
Bonum dupliciter, scilicet simpliciter & secundum se, & ex suppositione.q. 39. 1. cap. pag. 120
Bonum triplex, scilicet vtile, delectabile, est honestum. q. 99. 5.cap.pag.312
Bonum duplex, scilicet propter se, & ex ordine ad finem. q. 8.3.cap.pag.32
Bonum sicut est obiectum amoris, ita malum odij.q.29.1.cap.pag.93
Bonum habet rationem perfecti.q.52.1.cap.pag.150
Bonum cuiuslibet mensurati & regulati, consistit in hoc quòd conformetur suæ regulæ. q.19. 9. cap. pag. 68. & q.54.1.3.cap. pag.157.& q.71.6.cap. pag.220
Bonum attribuitur alicui & secundum esse suum essentiale, & secundum esse accidentale.q.18.3.3.pag.58
Bonum vnumquodque tantum dicitur, quantum habet de esse. q.18.1.2.3.4. cap. pag. 57
Bonum secundum quid dicitur cui deest debita essendi plenitudo: non autem dicitur bonum simpliciter.q.18.1.cap.pag.ead.
Bonum verum & ens conuertuntur, & sunt idem secundum rem, sed differunt ratione.q.18.cap.3.3.pag.ead.& q.29.5.cap.pag.95
Bonum rei in quadam vnitate consistit. q.36.3.cap.pag.126
Bonum & verum mutuò se includunt. quæst.9.1.cap.3.pag.17
Bonum est primum quod cadit in apprehensione practicæ rationis.quæst.94. 2. cap.pag. 295
Bonum intellectus est vtrum: malum autem eius est falsum.q.57.2.3.pag.168
Bonum fortius est ad mouendum quàm malum.q.60.5.4.pag.181
Bonum causatur ex integra causa, sed malum ex quolibet defectu singulari. quæst.18.4.3.pag.58.& q.19.6.1.7.3.pag.66.& q.20.2.cap.pag.70
Bonum & virtus metaphorice dicuntur etiam in per se malis: vt bonus latro.q.55.3.1.pag.161.q.92.1.cap.pag.291
Bonum & malum ex genere sunt respectu obiecti.q.18.2.0.pag.57
Bonum naturaliter prius malo. q.25.2.cap.pag.85
Bonum deficiens est causa mali. q.18.1.1.pag.57.
Bonum naturæ humanæ dicitur tripliciter. i. principia & proprietates naturæ, inclinatio ad virtutem, & donum originalis iustitiæ.q.85.1.cap.pa.267
Bonum primum naturæ nec tollitur nec diminuitur per peccatum. secundum diminuitur. tertium verò est totaliter ablatum.q.85.1.2.0.4.cap.pag. ead. & 269
Bonum naturæ diminuitur per peccatum non effectiuè, sed formaliter.quæ. 85.1.4.pag.268
Bonum vniuersale non inuenitur in aliquo creato.q.2.8.cap.pag.9
Bonum omne aliud à Deo est bonum per participationem.quæst.2.8.cap.pag. ead. & q.9.6.cap.pag.36
Bonum quodlibet creatum consequuntur species modus & ordo. quæ. 85.4. cap. pag. 69
Bonum hominis est secundum rationem esse. & malum hominis est præter rationem esse. quæst.71.2.cap.pag.217
Bonum hominis tanto efficitur melioris conditionis, quanto homo Deo magis coniungitur.q.98.5.2.pag.309
Bonum ordinatum ad finem dicitur vtile. q.7.2.pag.26
Bonum completissimum esse oportet, quod homo tanquam vltimum finem appetit, habens affectum bene dispositum.q.1.7.0.pag.6
Bonum partis consideratur in proportione ad suum totum. q.92.1.3.pag.291
Bonum creatum non est minus quàm bonum cuius est homo capax, vt rei intrinsecæ & inhærentis: est tamen minus quàm bonum cuius est capax vt obiecti. q.2.8.3.pag.9

Bonum quod participatur ab angelo & à toto vniuerso est bonum finitum & contractum.q.2.8.1.pag.ead.
Bonum hominis triplex.f.animæ corporis & exterius.q.84.4.c.pag.267
Bonum vniuersi est maius quàm bonum particulare vnius in eodem genere. q.113.9.2.pag.382
Bonum hominis duplex.f.simpliciter, id est, vltimus finis eius: & secundum quid, id est, bonum vt nunc, vel quod est ei bonum secundum quid, q. 114.10.c.pag.388
Bonum conueniens corpori non est perfectum bonum hominis: sed est minimum quid in comparatione ad bonum animæ, q.2.6.c.pag.8.
Bonum spirituale est maius & magis dilectu quàm corporale,q.31.5.c.pa.190
Bonum summum quanto perfectius possidetur, tanto magis amatur & alia contemnuntur: ied in appetitu bonorum temporalium est econuerso,q.2. 1.3.pag.6.& q.33.2.c.pag.107
Bonum honestum & vtile dicuntur secundum rationem,ideo sunt bona moraliter: delectabile autem dicitur secundum appetitum, quod quandoque tendit in id quod non est conueniens rationi,iuco non est bonum bonitate morali quæ attenditur secundum rationem,q.34.2.1.pag.109
Bonum non contrariatur bono in moralibus: in alijs autem nihil prohibet duo bona esse adinuicem contraria,q.31.8.1.pag.102
Bonum gratiæ vnius malus est quàm bonum naturæ totius vniuersi,q.113. 9.2.pag.382
Bonum quod ponitur in diffinitione virtutis nō est bonum commune quod conuertitur cum ente, sed rationis, q.54.3.2.pag.157.& q.55.4.2.pag.162
Boni ratio inuenitur in fine, & in his quæ sunt ad finem, q.8.2.c.pag.30
Boni species, scilicet vtile & honestum non sunt ex a quo diuisa,q.8.2.& 3. 4.pag.eadem,& 32
Boni aliquid est in omni malo, q.18.1.cap.1.pag.56.& q.75.2.cap.pag.228
Boni mores dicuntur qui rationi congruunt:mali autem qui à ratione discordant,q.100.1.cap.pag.313
Bona corporis ordinantur ad bona animæ sicut ad finem,q.2.5.cap.pag.8
Bona temporalia vt sunt vtilia ad opera virtutis quibus perducimur ad vitam æternam, sunt bona simpliciter,& eadunt sub merito:sed secundum se sunt bona secundum quid, nec eadunt sub merito,q.114.10.c.pa.388
Bona corporalia sunt quædam bona hominis, non tamen maxima, licet secundum Stoicos nulla bona hominis sint: q.59.5.cap.pag.176
Bona temporalia & corporalia sunt parua hominis bona: spiritualia verò magna,q.87.7.2.pag.276
Bona spiritualia dantur virtuosis secundum diuinam iustitiam: sed de temporalibus bonis vel malis tantum quantum sufficit ad virtutem, quæst. 87.7.2.pag.ead.& q.108.3.4.pag.354.& q.114.10.cap.pag.388
Bona temporalia quæ à diuina iustitia malis dantur, in malum spiritualium cedunt,q.87.7.2.pag.276
Bona temporalia æque eueniunt malis & bonis, quantum ad substantiam: sed non quantum ad finem, q.114.10.4.pag.388
Bona parua sunt temporalia non possunt integre simul possideri à multis, alia verò vt spiritualia integre possunt à multis possideri,q.28.4.2.pag.93
Bonorum temporalium promissiones in lege veteri figuræ fuerunt spiritualium in nobis,q.114.10.1.pag.388
Bonum, vide appetitus. Beatitudo, Concupiscentia, Malum, Medium.
Bos habet quinque vtilitates: quia immolatur,arat,pascit carnibus,lac dat & corium. & diuersis actibus ministrat, ideo pro vno boue quinque reddebantur,q.105.2.9.pag.344
Brutum animal quamuis non cognoscat futura: tamen ex instinctu naturali ei indito ab intellectu diuino prouidente futura, mouetur ad aliquid futurum: aes illud præuideret,q.40.3.1.pag.123.& q.41.1.3.pag.125
Brutum, vide Animal, Electio, Intellectus, Ira, Spes.
Bubone qui in nocte victum quærit in die autem latet:significantur luxuriosi qui occultari quærunt in nocturnis operibus quæ agunt, q.102.6.1.pag.335

C

Candelabrum in exteriori tabernaculo erat ad honorificentiam tabernaculi. Et habebat septem calamos ad significandum septem planetas quibus totus mundus illuminatur, ideo ponebatur ex parte Australi ex qua est planetarum curtus,q.102.4.6.pag.322
Candelabro designabatur sicut in signo sensibili sapientia, quæ intelligibilibus verbis exprimebatur in tabulis,q.102.4.6.pag.eadem
Cantor bonus si bonum amet scriptorem, attenditur ibi similitudo proportionis, secundum quod vterque habet quod conuenit ei secundum suam artem,q.27.3.2.pag.47
Capitale vitium dicitur vel à capite propriè dicto, quia pœna capitis punitur, vel à capite metaphorice, quia ex eo alia vitia oriuntur, præcipue secundum originem causæ finalis, q.84.3.4.0.pag.267
Capitalia vitia sunt septem,q.84.4.0.pag.266
Caput proprie est quoddam membrum animalis quod est principium & directiuum totius animalis: vnde metaphoricè omne principium dicitur caput,q.84.3.cap.pag.ead.
Caladrion qua est auis garrula significat loquaces, quæst.102.6.1.pag.335
Carbo, vide Delectatio. ignis.
Charitas significat amorem amicitiæ, & super amorem addit mutuam redamationem cum quadam communicatione mutua, q.65.5.cap.pag.197. & q.66.6.2.pag.202
Charitas est mater omnium virtutum & radix, inquantum est omnium virtutum forma,q.62.4.cap.pag.186.& q.65.5.2.pag.197
Charitas non est qualiscunque amor Dei, ied amor Dei quo diligitur vt beatitudinis obiectum, quæst.65.5.1.pag.ead.& quæ.109.3.1.pag.359
Charitas viæ per augmentum non potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ.q.67.6.3.pag.207
Charitas est maxima inter virtutes theologicas.q.66.6.0.pag.202
Charitas haberi non potest sine alijs virtutibus,q.65.3.0.pag.196
Charitas imperat omni virtuti, q.114.4.cap.pag.385
Charitas ponitur in diffinitione cuiuslibet virtutis, non quia quælibet alia virtus sit charitas, sed quia omnes aliæ à charitate dependent, q.62.2.3. pag.182
Charitas est in voluntate sicut in subiecto,q.56.6.cap.pag.167
Charitas non excluditur per peccatum veniale, q.71.4.cap.pag.218.& q.78. 2.1.pag.250.& q.88.1.2.pag.278
Charitas quolibet peccato mortali excluditur,q.71.4.cap.pag.218.
Charitas non euacuatur per gloriæ perfectionem, sed eadem numero manet, q.67.6.0.pag.206.& q.111.32.pag.171
Charitas non habet pro obiecto ipsam cognitionem, sed ipsam rem cognitam,s.Deum,q.67.6.2.pag.206
Charitas per fidem & spem tacit familiarem conuersationem hominis cum Deo,q.65.5.cap.pag.197
Charitatis actus per se consideratus cadit sub præcepto legis,q.100.10.c.p.317
Charitatis perfectio est essentialis beatitudini quantum ad dilectionem Dei, non quantum ad dilectionem proximi,q.4.8.3.pag.19
Charitati non contrariatur peccatum veniale,q.71.4.cap.pag.218
Per charitatem virtutes morales infusæ habent connexionem,q.65.5.c.p.196
Charitate exclusa per peccatum, excluduntur omnes virtutes inquantum sunt perfectæ virtutes, q.65.2.4.0.pag.195.& q.71.4.cap.pag.218
Charitas, vide Fides, Gratia, Motus.
Caro, vide Esus.
Christus nasciturus erat ex semine Abrahæ non propter meritum ipsius, sed ex gratia Dei, electione & volitione,q.98.4.cap.pag.311
Christus nasciturus erat ex populo qui speciali sanctificatione polleret,q. 98.4.cap.pag.eadem
Christus figurabatur per propitiatorium, arcam, candelabrum, mensam & duplex altare,q.102.4.6.pag.328
Christus erat sicut in spica,in farina, sicut panis coctus igne, in clibano, in sartagine,in craticula,q.102.3.12.pag.326
Christus, vide Adoratio, Baptismus, Conceptio, Consilium, Eucharistia, Hircus, Iudæus, Iustificatio, Lex, Meritum, Natci, Oleum, Sacramenta, Sacrificium.
Christi humanitas est organum diuinitatis, q.112.1.1.pag.372.
Causa ad quam de necessitate sequitur aliud, intelligitur de causa sufficienti & non impedita, q.75.1.2.pag.238
Causa peccati duplex: scilicet, complens sufficienter peccatum, & persuadens vel proponens, q.75.3.cap.pag.239
Causa duplex.f.per le quæ propria virtute mouet: & per accidens, sicut removens prohibens, q.76.1.ca.pag.240.& q.85.3.ca.pag.270.& q.88.3.cap. pag.279
Causa æqualitas per se causat æqualem effectum: augmentata enim vel diminuta causa per se augmentatur vel diminuitur effectus, non autem si sit causa per accidens,q.85.3.1.pag.270
Nec oportet quod aliquid sit principalius in causa instrumentali quàm in effectu, sed solum in causa principali,q.83.1.2.pag.261.
Causa, duo sibi inuicem esse possunt.pag.33.4.2.pag.108
Causa secunda non agit nisi in virtute primæ causæ,q.104.cap.pag.65
Causa finalis est prima inter omnes causas, q.1.2.cap.pag.3.
Causa perficiens est prior suo effectu: non autem causa disponens,q.66.6.3. pag.203
Causa semper est potior effectu,q.66.1.cap.pag.198.& q.112.1.cap.pag.372
Causæ per se sunt determinatæ: sed causæ per accidens sunt indeterminatæ, q.1.4.cap.pag.4
Causa habent ordinem adinuicem: quia finis est ratio agentis, agens formæ, & forma materiæ, q.1.2.cap.pag.3.
Causarum adinuicem ordinatarum, si prima subtrahatur, necesse est alias subtrahi, q.1.4.cap.pag.2
In omnibus causis ordinatis, effectus plus dependet à causa prima quàm à secunda,q.19.4.cap.pag.65
Causa, vide effectus.
Cæcus habet virtutem gressiuam per quam ambulare potest:sed inquantum caret visu qui dirigit in ambulando, patitur defectum in ambulando, dum ambulat cespitando, q.18.1.2.pag.57
Cæcus, vide Oblatio, Oculus.
Cœlum est compositum ex materia & forma, 49.4.cap.pag.144
Cœlum non est in potentia, nisi ad vnum motum determinatum: nec in eo dispositio & habitus habent locum. pag.49.4.cap.pag.eadem
Cœlum in genere alterabilium est primum alterans: non tamen est primum mouens simpliciter, sed mouetur motu locali à superiori mouente, q.6.1. 1.pag.24.& q.109.1.cap.pag.355
Cœlum impossibile est quod imprimat directè in intellectum vel voluntatem,q.9.5.0.pag.35
Cœlum per accidens mouet vires sensitiuas: sed indirectè & per redundantiam mouet voluntatem,q.9.5.0.pag.eadem
Cœli motus dicitur naturalis propter aptitudinem naturalem cœlestis corporis ad talem motum: licet mouens sit voluntarium,q.6.5.2.pag.26.
Cere vocabatur oppidum iuxta Romam,q.99.3.cap.pag.310.
Ceres dicebatur dea frugum,q.99.3.cap.pag.eadem
Ceremonia dicitur quasi Cereris munia, id est, dona Cereris, vel à Cere oppido iuxta Romam, q.99.3.cap.pag.eadem
Cerimoniæ sunt quædam protestationes fidei,q.103.4.cap.pag.18
Cerimoniæ sunt quædam opera exteriora ad cultum Dei pertinentia, q.99. 3.pa.310.& q.101.2.cap.pa.322.& q.103.1.ca.pag.337.& q.104.3.cap.pa.340
Cærimoniæ veteris legis conuenienter diuiduntur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias,q.101.4.0.pag.323
Cerimoniæ in veteri lege fuerunt multæ ad reprimendum idololatriam, & ad significationem multorum,q.101.3.0.pag.322
Cerimoniæ quædam fuerunt ante legem, non ex auctoritate legis determinatæ, sed voluntate & deuotione hominum instinctu diuino Deum colentium,q.103.1.0.pag.336
Cerimoniarum veteris legis multæ determinationes particulares habent causam solum figuralem, non autemliteralem, nisi in communi,q.102.2.0.3. pag. 324
Cerimoniale, vide Præceptum.
Cerimonialia veteris legis distinguuntur à moralibus,& sunt quædam determinationes iuris naturalis, cultus diuini, & præceptorum moralium,q. 99.3.2.& 4.5.cap.pag.311.& q.103.1.cap.pag.337
Cerimonialium ratio non est manifesta, ied est quodammodo probabilis, q. 101.4.pag.322
Cœtus, i. festum collectæ, est in quo colligebantur à populo necessaria ad expensas cultus diuini, & significabatur adunatio populi & pax præsita in terra promissionis: & figurabatur congregatio fidelium in regno cœlorum, q.102.4.10.pag.329
Cœtus festo succedit festum angelorum, vel etiam omnium sanctorum,q. 103.3.4.pag.338
Cherubin inter quos erat arca testamenti, se mutuis vultibus respiciebant,q. 102.4.6.pag.328

Universidad de Deusto
Biblioteca

Certitudo attribuitur motui appetitus sensitiui & naturalis propter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis præcedentis vtrunque motum, q.40.2.3.pag.122
Certitudo non potest haberi de aliquo nisi possit dijudicari per proprium principium, q.122.5.cap.pag.391
Cibus: Vsus secundum suam naturam non est peccatum: sed per accidens, inquantum, scilicet, contra obedientiam vel totum comeditur: vel ex nimia concupiscentia, aut ad fomentum luxuriæ, q.102.8.1.pag.334
Ciborum mundorum & immundorum ratio multiplex secundum legem veterem, q.102.6.1.2.pag.eadem.
Ciconia quæ est idem quod ibis, est auis Aphrica & immunda: & significat inuidos, q.102.6.1.pag.335
Cygnus est auis immunda: & significat homines qui per exteriorem iustitiæ candorem, lucra terrena quærunt, q.102.6.1.pag.eadem.
Circumcisio fuit protestatio vnius Dei, separans ab infidelibus, & figurans ablationem corruptionis fiendam per Christum, q.102.5.1.pag.330
Circumcisio fiebat octaua die, nec tardabatur: & fiebat ad debilitationem concupiscentiæ in tali membro, q.102.5.1.pag.eadem.
Circumcisio fuit institutа ante legem, ideo non potest dici sacramentum legis quasi in lege institutū, sed solum quasi in lege obseruatum, q.103.1.3.p.337
In circumcisione protestabatur semen futurum in quo benedicerentur omnes gentes, ideo hoc perfecto oportet circumcisionem cessare, & idem baptismo declarari, q.103.3.4.pag.338
Circumcisione homines instituebantur in statu colendi Deum: & sine ea nullus admittebatur ad aliquid legalium, nec ad esum paschalis conuiuij, q.102.5.cap.pag.330
Circumcisionis ratio literalis triplex, & figuralis vna, q.102.5.ad 3.pag.330
Circumcisioni respondet baptismus, q.102.5.3.pag.331. & q.103.3.ad 4.pag.338
Circumcisionem Abraham primus accepit, q.102.5.ad 1.pag.230
Circumcisio, vide Abraham, Baptismus.
Circulus, Appetitiuus motus circulo agitur, q.26.2.cap.pag.87
Circumscriptiue, vide Angelus
Circumstantia est accidens actus humani, attingens eum extrinsecè, q.7.1.o. pag.27. & q.18.30.pag.57
Circumstantia non dicitur illa conditio cauſæ ex qua substantia actus dependet, sed aliqua conditio adiuncta, q.7.3.ad 3.pag.28
Circumstantia principalissimè est quæ attingit actum ex parte finis, secundaria quæ attingit substantiam actus scilicet quid, aliæ vero secundum quid magis vel minus ad has appropinquant, q.7.4.pag.29
Circumstantia non potest de peccato veniali facere mortale manens circumstantia: sed solùm tunc quando transfert in aliam speciem, q.88.5.o.pa.280
Circumstantia potest constituere aliquam speciem boni vel mali actus, q.18. 10.o.pag.62
Circumstantia quæ respicit specialem ordinem rationis, prò vel contra dat speciem actui morali, q.18.5.ad 4.10.11.cap.pag.50. & 62. & pag.63
Circumstantia addens in bonitate vel malitia non semper variat speciem actus, q.18.11.pag.62
Circumstantia tripliciter aggrauat peccatum, scilicet transferendo in aliud genus peccati: multiplicando rationem peccati, & augendo priorem deformitatem, q.73.7.o.pag.230
Circumstantiæ humanorum actuum pertinent ad considerationem theologi triplici ratione, q.7.2.o.pag.28
Ciuis dicitur dupliciter, scilicet simpliciter, id est, qui potest agere ea quæ sunt ciuium: puta dare consilium vel iudicia in populo: & secundum quid, id est, ciuitatis inhabitor, q.105.5.ad 2.pag.346
Ciuis: vide Eunuchus, Mulier, Spurius.
Ciuitas est communitas perfecta, q.90.2.cap.pag.286.
Ciuitas tota cum nos læserit, computatur tota ciuitas sicut vnum singulare, q.46.7.ad 3.pag.137.
Ciuitas bonum commune non potest bene se habere nisi ciues sint virtuosi, q.92.1.ad 3.pag.101
Ciuitas, vide Serui.
Clamor. Animal dolens clamat: quia multiplicatis spiritibus introrsum & calore, necesse est quod emittantur per vocem. q.44.1.ad 2.pag.130
Coactio est quæ est ab exteriori principio. q.6.4.o.pag.25
Coactio est contra rationem actus voluntatis: sicut ferri sursum est contra rationem naturalis inclinationis, vel motus lapidis, q.6.4.cap.pag.25. & q 94.ad 2.pag.35.
Coactio legis est per metum pœnæ, q.100.9.cap.pag.319
Cogitatio, vide Vis.
Cogitatiua & reminiscentia in nobis præ aliis animalibus habent quandam excellentiam ex hoc quod rationi coniunguntur, q.74.3.ad 1.pag.2.3
Cognitio matutina & vespertina in angelis differunt secundum perfectum & imperfectum ex parte obiecti, q.67.3.cap.pag.204
Cognitio est triplex, scilicet per reuelationem per seipsum certitudinaliter, & coniecturaliter per aliqua signa, q.112.5.cap.pag.374
Cognitio est imperfecta tripliciter, scilicet ratione obiecti, medij & subiecti, prima & secunda possunt esse simul cum perfecta, non autem tertia, q.67. 3.o.pag.204
Per rectum cognoscitur obliquum, q.100.6.ad 2.pag.316
Cognitio coniecturalis est imperfecta, 112.5.cap.pag.374
Cognitio, vide Amor.
Cognitione carentia habent potentiam quæ pertingit ad finem per modum exequentis, non autem per modum imperantis, q.11.2.cap.pag.40
Cognitione prior est virtus quàm peccatum, q.100.6.ad 2.pag.316
Cognosci potest aliquid dupliciter, scilicet in se & in suo effectu, q.93.2. cap.pag.292
Coitus impedit rationis vsum propter transmutationem corporalem adiunctam: in tantum vt nihil aliud cogitare liceat, q.33.3.ad 1.ad 3.pag.107.& q.37.1.ad 2.pag.116.& q.72.2.ad 4.pag.222
Coitus, vide Delectatio.
Cholera inter alios humores citius mouetur: ideo cholericus magis est in promptu ad iram, quàm dispositus ex naturali complexione ad concupiscendum, ad concupiscentiam, q.45.5.cap.pag.134
Collecta, vide Cœtus.
Colere Deum est actus virtutis, ideo pertinet ad præceptum morale, sed determinatio eius ad cæremoniale, q.99.3.2.pag.311
Color est obiectum visus, q.1.1.2.pag.2.& q.8.2.cap.pag.30.& q.10.2.cap. pag.38
Color si proponatur visui ex necessitate mouet ipsum, nisi aliquis visum auertat, q.10.2.cap.pag.eadem
Comestio, vide delectatio.
Comprehensio non est aliqua operatio præter visionem, sed est quædam habitudo ad finem iam habitum, cuius obiectum est visio vel res visa, q.4.3.pag.16
Comprehensio dicitur dupliciter, scilicet inclusio comprehensi in comprehendente, & tentio rei quæ iam præsentialiter habetur, prima Deus comprehendi non potest ab intellectu creato, secunda requiritur ad beatitudinem, q. 4. 3.1. pag.16
Comprehensio quæ importat præsentiam finis requiritur necessariò ad beatitudinem, q. 4. 3.1.o.pag.eadem.
Comprehendit Deus suam essentiam, quam nec homo nec angeli comprehendunt, q.5.2.2.pag.15.& q.4.3.1.pag.16.& q.93.2.2.pag.292
Commune bonum dicitur finis communis, q.90.2.2.pag.286
Ad commune bonum communitate finis & non generis vel speciei: referri possunt operationes particulares, q.90.2.2.pag.286
Communicatio hominum adinuicem iustis præceptis legis ordinatur, q. 105.2.cap.pag.344
Communicatio hominum adinuicem duplex, scilicet autoritate principum, vt iudicia & pœnæ, & propria voluntate priuatarum personarum: vt emptio, donatio, q.105.2.cap. pag. eadem
Conceptio. Anima Christi in primo instanti suæ conceptionis absque aliqua operatione meritoria præcedente fuit beata, q.5.7.2.pag.22
Concertatio, vide Ludus.
Conclusio syllogismi operatiui ad rationem pertinet, & dicitur sententia vel iudicium, quam sequitur electio, q.13.1.2.3.cap. pag. 43. & q.76.1. cap.pag.240
Conclusio tunc solùm ex principijs procedit, quando principia non possunt esse vera, si conclusio non sit vera, q.13.6.1.pag.46
Conclusio syllogismi operatiui est singularis quæ non concluditur ex vniuersali, nisi mediante propositione singulari, q.76.1.cap. pag.240
Concupiscentia propria est appetitus delectationis sensitiuæ: & est in appetitu sensitiuo & in concupiscibili, quæ ab eo denominatur, q.30.1.o.pag.95
Concupiscentia est passio specialis potentiæ concupiscibilis differens specie ab amore & delectatione, q. 30. 2.o. pag. 96
Concupiscentia duplex, naturalis, & non naturalis: prima quæ est de bono conuenienti naturæ animalis conuenit homini & alijs animalibus: secunda vero quæ est de bono conuenienti secundum apprehensionem est propria homini, quæstio.30.3.o.pag.96.31.3.cap.pag.99.
Concupiscentia naturalis est finita in actu, & infinita in potentia per successionem, sed non naturalis est omnino infinita, quæstio.30.4.o.pag.97
Concupiscentia duplex, s. finis, quæ est infinita: & eius quod est ad finem, quæ est finita, q. 30. 4.cap.pag.97
Concupiscentia ex parte obiecti est naturalior quàm ira, & ex parte subiecti secundum naturam generis & corporis: sed econuerso est secundum naturam speciei & indiuidui, q. 46. 5.o. pag. 135
Concupiscentia secundum propriam rationem est interdum causa doloris & per consequens tristitiæ, q. 36. 2.o. pag. 115
Concupiscentia vel cupiditas est primus effectus amoris, ideo frequenter Aug. vtrunque pro amore ponit, q. 36. 2. cap. pag. eadem
Concupiscentia si includas motum voluntatis, sic vbi est maior concupiscentia est maius peccatum, q. 73. 6. 2. pag. 229
Concupiscentia est inordinata conuersio aliarum virium à voluntate ad bonum commutabile, q. 82. 3. cap. pag. 262
Concupiscentia accepta vt passio, sic maior concupiscentia præcedens iudicium rationis & motum voluntatis diminuit peccatum, sequens vero auget, q. 73. 6. 2. pag. 230
Concupiscentia carnis contra spiritum quando ratio ei actualiter resistit non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis, q. 80. 3. 3. pag. 256
Concupiscentiæ nomen interdum se extendit ad appetitum sapientiæ vel aliorum spiritualium bonorum. q. 30. 1. 1. pag. 95
Concupiscentiarum quædam bonæ & quædam malæ, q. 34. 1. cap. pag. 108
Concupiscentia, vide Cibus, Inuoluntarium, Ira latens.
Concupiscibilis est de bono vel malo simpliciter. Irascibilis verò sub ratione ardui, q. 29. 1. 2. cap. 80. & q. 25. 1. cap. 1. pag. 84
Concupiscibilis denominatur à concupiscentia: quia inter omnes passiones eius est notior & sensibilior, non autem prior, q.25.2.1.pag.85.& q.82.3. 2.pag. 262
Concupiscibilis intantum est naturalis, inquantum regitur à ratione, quòd autem excedat limites rationis hoc est homini contrarium, q.82.3.1.pag. 262.& q.83.3.3.pag.269
Concupiscibilis, vide Irascibilis, Ira Lex.
Confirmatio est sacramentum plenitudinis gratiæ, ideo non ei correspondet in veteri lege aliquod sacramentum: quia nondum aduenerat tempus plenitudinis, q.105.5.3.pag.330
Coniecturaliter cognoscitur aliquid per aliqua signa, q.112.5.cap.pag.374
Coniecturaliter, vide Cognitio.
Conscientia est quodammodo dictamen rationis, est enim applicatio scientiæ ad actum, q.19.5.cap.pag.65
Conscientia errans obligat, q.19.6.cap.pag.66
Conscientia errans errore voluntario vel directè per negligentiam, non excusat, q.19.6.cap.pag.eadem
Conscientia errans errore inuoluntario prouenient ex ignorantia alicuius circunstantiæ absque omni negligentia excusat, q.19.6.pag.66
Conscientiæ remorsus est pœna peccati, q.87.1.cap.pag.272
Consecratio vel purificatio vel institutio ministrorum veteris legis quomodo & quo ordine fiebat, q.182.5.8.pag.333
Consecratio ministrorum veteris legis fiebat vt ostenderetur eos habere quandam prærogatiuam puritatis & veritatis & dignitatis præ alijs, q.102. 5.8.pag.eadem
Consecratione vel purificatione speciali instituebantur & deputabantur ministri veteris legis ad cultum Dei, q.102.5.8.pag.eadem
Consensus importat iudicium de eo in quod consentitur, q.74.7.co.pag.236
Consensus potest attribui & voluntati, & rationi, q.74.7.1.pag.ead.

Consensus est actus voluntatis: scilicet complacentia & applicatio eius ad aliquid existens in potestate eius, quæst. 15.o. pag. 42. & q. 74. 7.1. pag. 236.
Consensus in actum pertinet ad rationem superiorem secundum quid in ratione voluntas includitur, q.15.4.o.pag.49.& q.74.7.pap.236
Consensus propriè non est in brutis animalibus, q.15.o.pag.44
Consensus importat determinationem appetitus non solum passiuam sed magis actiuam, q.15.2.1.pag.49
Consensus propriè non est nisi de his quæ sunt ad finem, q.15.1.o.pag.ead.
Consensus deliberatus in peccatum non semper pertinet ad contemptum legis diuinæ, sed solum quando peccatum legi diuinæ contrariatur, q. 74.2.3.pag.237
Consensus rationis in delectationem cogitationis pravæ, ratione obiecti est peccatum mortale, sed ratione cogitationis tantum est veniale vel nullum. q.74.2.o.pag.236
Consensus & electio differunt ratione tantum, si ex multis consiliatis inueniatur vnum solum quod placeat in quod consentitur, & præfertur his quæ non placent, q.15.3.o.pag.49
Consensus, vide Electio. Peccatum.
Consentire importat applicationem sensus ad aliquid, q.15.1.cap.48.
Consentire, vide Assentire.
Conseruatio. Conseruari indiget vnaquæque creaturarum à Deo, q.109.22. 2. cap.9.1.pag.338.& 163.& 365
Conseruatio, vnde Annihilatio,
Consilium attribuitur Deo quantùm ad certitudinem sententiæ vel iudicij, non autem vt est inquisitio, q.14.1.2.pag.46
Consilium est inquisitio rationis, q.14.1.o.pag.ead.
Et est de his quæ tunt ad finem tantum, q.14.2.o.pag.ead.
Et non est de rebus paruis, nec de his quæ sunt determinata qualiter fieri debent, q.14.2.o. pag.47.
Et est propriè circa ea quæ aguntur à nobis, q.14.3.o. pag.ead.
Consilium est inquisitio resolutoria ab eo quod in futuro intenditur, ad id quod statim agendum est, q.14.5.o.pag.ead.
Consilium non est de his de quibus quis desperat, sicut nec de impossibilibus: est tamen de difficilibus, q.44.2.3. pag.130
Consilium secundum quid est cum obseruatur vnumquodque consiliorum euangeliorum in aliquo speciali casu, q.108.4.cap.pag.355
Consilium differt à præcepto, quia præceptum importat necessitatem, consilium autem in optione eius ponitur cui datur, q.108.4.cap.pag.ead.
Consilij inquisitio est infinita in potentia, sed finita in actu & ex parte termini, s. conclusionis, & ex parte proprij principij quod est finis, & ex alio genere sumpti, s. sensus vel scientiæ, q.14.6.o.pag.48
Consilia Euangelica simpliciter proposita sunt paupertas, castitas, obedientia, q.108.4. ca. pag.355.
Consilia oportet esse de his per quæ expeditius potest consequi beatitudinem, q.108.4.cap. pag.ead.
Consilia quædam determinata conuenienter in lege noua sunt proposita, q.108.4.o. pag.ead.
Consilia tria Euangelica generalia de se sunt omnibus expedientia: sed alicui ex eius indispositione expeditatis non sunt, q.108.2.1. pag.353
Consilia multa Christi sunt de præcepto, quò ad præparationem animi, q. 108.1.2.4.4. pag.354
Consilia, vide Prudentia, Virtus.
Consiliatiuos facit spes & magis timor quo ad solicitudinem, non quo ad facultatem consiliandi, q.44.1.pag.130
Consuescere vel dissuescere res naturales non possunt, q.51.2.cap.pag.149
Consuetudo habet vim legis, abolet legem, & est legum interpretatrix, q. 97.3.o. pag.305
Consuetudo vim legis obtinere non potest, contra legem diuinam vel naturalem, q.97.3.1. pag.ead.
Consuetudo si maneat eadem ratio legis, non vincit legem, sed lex consuetudinem, nisi forte lex non sit possibilis secundum consuetudinem patriæ, q.97.3.2. pag.305.
Consuetudo, vide Proni.
Consuetum efficitur delectabile ad operandum, inquantùm efficitur connaturale, q.32.2.3.& 3.3. pag.104
Contemplatio diuinorum est operatio maximè propria homini & maximè delectabilis, q.3.5.cap.pag.12
Contemplatio maximè quæritur propter seipsam, q.3.5.cap. pag.12
Contemplatio secundum se non habet rationem mali, sed per accidens tantùm, q.35.1.1. pag.112
Continentia & perseuerantia non sunt perfectiones appetitiuæ virtutis sensitiuæ, sed rationalis partis, q.58.3.2. pag.172
Continentia à delectationibus, & perseuerantia à vitijs, non sunt virtutes, sed aliquid minus virtute, q.58.3.2. pag.ead.
Contingens, Vide Futurum.
Contrariari plura vni non secundum idem, sed secundum diuersa, nihil prohibet, q.43.1.2. pag.132
Sicut quieti naturali contrariatur & quies violenta eiusdem corporis, & quies naturalis alterius corporis, ita in affectibus animæ delectationi opponitur & delectatio & tristitia. q.31.2.2. pag.102
Contrarias delectationes in affectibus animæ esse contingit, qu. 31. 2.o. pag. ead.
Contrarietas mutationum est secundum accessum & recessum ab eodem termino: motuum vero secundum contrarietatem terminorum, quæst.23. 2.1. pag.79
Contrarietas prima tantùm inuenitur in passionibus concupiscibilis, vtraque vero in passionibus irascibilis, q.23.2.o.pag.80.
Contrarium: Ab his quæ sunt secundum locum, processit nomen distantiæ ad omnia contraria, q.7.1.cap. pag.28
Contrarium quandoque per accidens est causa contrarij, q.32.4.1.pag.104
Contrarium propriè passio iræ habere non potest, q.23.3.o.pag.80.
Contraria in re non sunt contraria in anima, q.35.5.cap.pag.112.& q.53.1.co. pag.134.& q.54.2.1.pag.136.& q.64.3.1. pag.191
Contraria aliqua contingit esse secundum formam generis, & secundum formam speciei, q.31.4.cap. pag.112
Contrariorum idem esse causam secundum diuersa, nihil prohibet, q.32.3. 2.pag.104.
Contrariorum species specificatæ per comparationem ad aliquid extra posunt habere conuenientiam inter se, non autem species absolutæ, quæst. 31.4.cap. pag.112
Contrariorum terminorum quietes sunt contrariæ, q.31.8.cap.pag.102
Contrariorum potest esse vnus habitus inquantum conueniunt in vna ratione communi, q.54.2.1.2.1. pag.136
Contritio: In tempore præcedente iustificationem oportet quòd homo singula peccata commissa detestetur, quorum memoriam habet, ex cuius consideratione sequitur in anima quidam motus detestantis vniuersaliter omnia peccata commissa & oblita: quis homo sic dispositus de his quæ non meminit contereretur si memoriæ adessent, q.85.5.3. pag.378
Conuersio, vide Aduersio, Concupiscentia, Miraculosum, Peccatum.
Cooperari dicitur aliquis alicui non solum sicut secundum agens principali agenti, sed sicut adiuuans ad propositum finem, q.111.2.3.p.2.370
Cor: Motus cordis secundum naturam est, & non secundum voluntatem, q.17.9.2. pag.56
Cordis motus est principium corporalis motus, q.17.9.2. pag.ead.
Cordis motus & genitalium non obedit rationi, q.17.9.2.1. pag.ead.
Cordis est duplex infirmitas, vna in substantia eius, quæ immutat naturalem complexionem ipsius, & semper est mortalis, alia est propter inordinationem motus eius, vel alicuius eorum quæ circunstant cor: quæ non semper est mortalis, q.74.9.2. pag.237
Cor paruum habentes secundum quantitatem, sunt magis audaces: & animalia illud magnum habentes, sunt magis timida. quæst. 45. 3. cap. pag.133
Cor, vide Audacia.
Corporalia bona vel mala per se loquendo quanto magis considerantur, minora apparent, q.42.1.cap.3. pag.122
Corpus & perfectio eius requiritur ad beatitudinem vitæ: & ad beatitudinem perfectam requiritur accidenter & consequenter, q.4.6.o. pag.18
Corpus humanum est materia electa, quantum ad hoc quod est temperatæ complexionis, vt possit esse organum tactus, & aliarum virtutum sensitiuarum & motiuarum, q.85.6.cap.pag.270
Corpus est corruptibile ex conditione materiæ, & non ex electione naturæ, q.85.6.pag.ead.
Corpus in his in quibus natum est ab anima moueri, regitur ab anima despotico principatu, sicut à domino seruus: irascibilis verò & concupiscibilis principatu politico, quo scilicet reguntur liberi, q.9.2.3.pag.14.& q.17.7.cap.pag.55.& q.26.4.3. pag.165
Corporis fruitio derinatur in ipsum ab anima per redundantiam, qu.4.5.4. pag.18
Corpus, vide Cœlum.
Correctio est vtilis, vt ex dolore eius voluntas regenerationis oriatur, non tamen est sufficiens sine Dei auxilio, q.109.2.2.pag.364
Corruptio: Aliquid dicitur corrumpi dupliciter, scilicet per se & per accidens, q.53.1.cap. pag.154
Corruptio, mors, & omnis defectus est contra naturam particularem, non autem contra naturam vniuersalem, quæst. 42.2.3.pag.127.& q.85.6.o. pag.270
Corruptio, vide Sacrificium, Sal.
Creatura potest per se deficere à bono, & in non esse reduci, nisi diuinitus conseruetur, q.109.2.2.pag.338.& q.112.3.2. pag.166
Creatura sicut esse habet ab alio, & in se considerata nihil est, ita indiget conseruari ab alio, q.109.2.2. pag.353
Creaturas primas statim Deus perfectè produxit absque alia dispositione vel operatione creaturæ præcedente, q.5.7.2.pag.22
Credenda nobis proponuntur non solum ea ad quæ ratio attingere non potest, sed etiam aliqua ad quæ ratio recta pertingere potest, quæst.98.2.2. pag.310
Culpa peccatum & malum idem sunt in actibus voluntarijs, quæst.21.2.co. pag. 75
Cultus Dei est duplex, s. interior & exterior, q.101.2.cap. pag.322
Cultus interior consistit in hoc quòd anima coniugatur Deo per intellectum & affectum, q.101.2.cap. pag.ead.
Cultus exterior proportionari debet cultui interiori: qui cõsistit in fide spe & charitate, q.101.2.cap.pag.eadem, & q.103.3.o. pag.151
Cultus exterior diuersificatur secundum diuersitatem interioris cultus, q. 101.2.cap. pag.322.& q.103.3.cap. pag.338
Cultus Dei interior consistit in coniunctione ad Deum per intellectum & affectum. Cultus verò exterior in sacrificijs, oblationib. & huiusmodi, q.85.3.cap.pag.310.& q.102.3.4. pag.331
Cultus interior impeditur per peccata, exterior vero per quasdam immunditias corporales, q.102.3.4. pag.331
Cultus Dei exterior ad hoc præcipue ordinatur, vt homines Deum in reuerentia habeant, q.102.4. cap. pag.327
Cultus interioris triplex status distinguitur, s. veteris legis, nouæ legis, & beatorum, q.201.2.cap.pag.322.& q.103.3.cap.pag.338
Cultui Dei anima & corpus applicari debent, q.102.2. cap.pag.322
Cupiditas vt est speciale peccatum, est radix omnium peccatorum ad similitudinem radicis arboris: quæ alimentum præstat reti arbori, qu.84.2.o. pag.265
Cura diuina consideratur dupliciter, s. quantum ad ipsum diuinum actum: & ex parte eorum quæ in creaturis ex diuina cura prouenium, prima est æqualis secunda inæqualis. q.112.4.1.pag.374

D

Damnati. In damnatis manet naturalis inclinatio ad virtutem: sed non reducitur in actum, quia deest gratia, q.85.2.3. pag.262
Etsi in eis magis esse potest timor pœnæ, quàm in beatis spes gloriæ, quia in damnatis erit successio præteritum, nec tamen in eis est proprie timor, q.67.4.2. pag.205
Debitor simpliciter Deus nobis non est, q.114.1.3. pag.383
Debitum filij ad patrem adeò est manifestum, quòd nulla tergiuersatione potest negari, q.100.5.4. pag.316
Debitum duplex, i. ex merito proueniens, & secundum conditionem naturæ, q.111.1.2.pag.369
Debitum duplex, i. secundum regulam rationis, & secundum regulam legis: siue morale & legale, q.99.5.cap. pag.311
Debitum Dei est vt sua ordinatio impleatur, q.114.1.3. pag.383
Debitum alteri reddere ad iustitiã pertinet, & non est vnius rationis in omnibus virtutibus moralibus, quæ sunt circa operationes, q.80.5.2.pa.278

Universidad de Deusto
Biblioteca

Debitum, vide Donum, Gratitudo.
Defectus principij est pessimus, q.78.4.cap.pag.852
De fectus, vide Corruptio, Mors.
Defectum sequens actionis non semper reducitur sicut in causam in agens, ex eo quòd non agit, sed solum tunc cùm potest & debet agere, quæst. 6.1.cap.pag.23
Deformitas, vide Adam.
Delectabiliter operari quodammodo cadit sub præcepto, s. secundum quod sequitur delectatio ex dilectione Dei & proximi, & quodammodo non secundum quod delectatio sequitur habitum, quæst. 100. 9.2. pag. 560.
Delectabile est omne inquantum simile & vnum: sed est contrifans per accidens, inquantum corrumpit mensuram proprij boni per quendam excessum, aut per directam contrarietatem ad proprium bonum, q.32.7.0. pag.105
Delectabilis est emissio proprij boni, inquantum est indicativa ipsius: sed inquantum euacuat ipsum, est contristabilis, sicut quando est immoderata, q.32.6.1. pag.ead.
Delectabiles sunt operationes inquantum sunt proportionatæ: & connaturales operanti, q.32.1.3. pag.103
Delectabilia sunt otium, ludus, & alia quæ ad requiem pertinent, in quantum auferunt tristitiam, quæ est ex labore, q.32.1.3. pag.ead.
Delectari propter se intelligitur dupliciter, s. vt by propter se dicit causam finalem: & vt dicit causam formalem, primum est in vltimo fine, secundum in omni delectabili secundum suam formam, quæst. 70. 1. 2. pag. 285.
Delectari debet homo in Deo propter se, sicut propter vltimum finem: in actibus autem virtuosis propter honestatem quam continet delectabile in virtuosis, q.70.1.2. pag.ead.
Delectantur aliqui propter corruptionem naturæ in eis existentem, in comestione terræ, carbonum, vel hominum, aliqui in coitu bestiarum, aut masculorum, q.31.7.cap. pag.101
Delectatus in re constringit ipsam dum ei fortiter inhæret: sed cor ampliat, vt perfectè delectabili fruatur, q.33.1.3. pag.106
Delectatio est quidam motus animæ & coniunctio simul tota & sensibilis in naturam existentem. q.31.1.cap. pag.98
Delectatio non est generatio vt Plato posuit: sed magis consistit in factum esse, q.31.1.cap. pag.ead.
Delectatio est passio animæ, q.31.1.0.& 4.2. pag.ead.
Delectatio non est motus imperfecti sed perfecti, id est existentis in actu, q.31.2.1. pag.99
Delectatio secundum se non est in tempore, sed solum per accidens, q.31.2.0. pag.ead.
Delectatio est motus in appetitu animali consequens apprehensionem sensus, q.32.1.3. pag.40.& q.31.1.cap. pag.98
Delectatio est operatio non per essentiam, sed per causam, quæst. 31.2.1. pag.ead.
Delectatio sequens bonum perfectum, non est ipsa essentia beatitudinis, sed est consequens ipsam sicut per se accidens, q.2.6.cap. pag.8
Delectatio aliqua hominis potest dici optimum inter bona humana, quæ. 34.3.0.pag.109
Delectatio vt delectatio non debet quòd sit optima, sed ex hoc quòd est perfecta quies est optima, q.34.3.1. pag.100
Delectatio est complacentia & quietatio percepta in re conuenienti amata, q.31.1.3. pag.40.& q.34.1.cap.2.2.4. pag.102.
Delectatio est in habentibus cognitionem, quæst.31.1.cap. pag.46.& q.32. 1. cap. pag.102.& q.35.1.cap.pag.110
Delectatio secundum simplicem actum est in appetitu intellectiuo in Deo & in angelis, q.31.4.2. pag.100
Delectatio est in appetitu sensitiuo & intellectiuo, q.30. 1. cap.pag. 95.& q.31.3.cap.4.0.pag.99
Delectatio aliquam operationem consequitur, q.32.1.0.pag.102.
Delectatio non est principaliter in beatitudine, cùm sit propter operationem in qua voluntas quietatur, q.4.2.6. pag.13
Delectatio duo requirit, scilicet adeptionem boni conuenientis & cognitionem huiusmodi boni adepti, q.32.0. pag.102
Delectatio maxima est quæ fit per sensum, secundum gradum tener, quæ fit per spem, tertium quæ fit per memoriam, q.32.3.cap. pag.104
Delectatio perficit operationem duplicitèr, s. vt finis & adaugendo, q.4.1. 3.pag.11.& q.31.4.0.pag.108
Delectatio quælibet ex parte subiecti est medicina contra quamlibet tristitiam, quæst.35.4.2.3.pag. 112.& quæst.32.1.0.pag.118.& quæst.42.1.cap. pag.139.
Delectatio contemplationis adiuuat vsum rationis, sed corporales impediunt tripliciratione, scilicet distractionis, contrarietatis, & ligationis, q.4.1.2.pag.11.& q.33.3.0.4.1.pag.107.& q.34.1.1. pag.102
Delectatio potest esse integra & perfecta, tristitia autem est semper secundum partem, q.35.6.cap. pag.113
Delectatio per se loquendo est magis appetenda quàm fit tristitia fugienda, sed per accidens econuerso contingit. q.35.6.0. pag.113
Delectatio & tristitia de eodem habent oppositionem secundum speciem, sed de diuersis disparatis, sunt disparatæ: si vero illa diuersa sint contraria, tunc non solum non habent contrarietatem secundum rationem speciei, sed etiam conuenientiam, quæst. 35. 4. 0. pag.112.
Delectatio de bono, facit vt bonum auidius quæratur, tristitia de malo facit vt malum vehementius fugiatur, q.39.3.cap.pag.121
Delectatio est in plus quàm gaudium, q.31.3.0. pag.46
Delectatio quæ ex interiori apprehensione causatur, gaudium nominatur non autem quæ in exteriori. q.31.3.cap.pag.99.& q.35.1.cap. pag.111
Delectatio appetitur propter se, si propter dicat causam finalem, si vero dicit causam formalem vel motiuam, sic appetitur propter aliud, quæst.2.6.1. pag.8
Delectatio potest esse materia tristitiæ vel econuerso, non per se, sed per accidens, q.35.3.2.1.pag.111
Delectatio per accidens tantum potest esse in doloribus qui sunt in spectaculis, q.35.3.2.pag.ead.
Delectatio dicitur morosa non ex mora temporis, sed ex eo quod ratio deliberans circa eam immoratur, quæst. 47.9.3. pag.235.& quæst.88.3.2. pag.281
Delectatio in actu coniugali de se non est mortale nec veniale, quæst.34.2 1.pag.108
Delectatio in concubitu coniugali impedit vsum rationis propter corporalem transmutationem adiunctam, q.34.2.3.pag.ead.
Delectatio secundum se non est in tempore, sed si bonum adeptum subiaceat transmutationi, erit per accidens in tempore, si autem sit omnino intransmutabile, non erit in tempore, nec per se nec per accidens, q.31.2.0. pag.99
Delectatio secundum actum est maior quàm secundum allum sensum vtilitate simpliciter & naturaliter: sed ratione cognitionis delectatio secundum visum est maior, q.31.6.0.pag.103
Delectatio voluntatis humanæ est regula bonitatis vel malitiæ moralis: non autem delectatio appetitus sensitiui, q.34.4.0.pag.110
Delectatio est prior amore, & amor desiderio ordine intentionis: sed ordine executionis est econuerso, q.25.2.c.pa.2.& q.34.4.1.pag.110
Delectatio contrariatur delectationi de obiecto contrario, quæst.31.8.0.pagina 102
Delectatio non respondet charitati vt finis, sed magis visio, quæstio.4.2.3. pag.16
Delectatio requiritur ad beatitudinem consequenter tantum vel concomitanter, q.3.4.c.pag.11.& q.4.1.2.0.pag.35
Delectatio attribuitur animalibus brutis, & non gaudium, qu.31.1.cap.pagina 99
Delectatio animalium brutorum non est nisi in ordine ad sensibilia secundum tactum, q.31.6.c.pag.101.& q.35.2.1.pag.111
Delectatio, vide Addiscendi, Animal, Beatitudo, Comprehensio, Contrarium, Ira, Iudicium, Ludus, Malefacere, Operatio, Rarò, Spes.
Delectationis obiectum est bonum apparens conueniens coniunctum, qu. 41.1.c.pag.128
Delectationis propria & prima causa est operatio, q.32.1.0.pag.102
Delectationis causa operatio alterius esse potest tristificativa, qu. 32. 3. 0. pagina 104
Delectationis causa sunt operatio, motus, memoria, spes, tristitia, aliorum operationes, alteri benefacere, similitudo, admiratio, quæstio.32.0.pagina 101
Delectationis causa sunt amor & concupiscentia, sed magis spes, qu.34.3.1. pag.104.& q.35.5.2.pag.111.& q.100.3.9.pag.319
Delectationis causa possunt esse ludi, vincere, & omnes concertationes, qu. 32.8.3.pag.105
Delectationis causa potest esse redarguere & increpare dupliciter, s. inquantum facit homini æstimationem propriæ sapientiæ & excellentiæ, & inquantum alteri bene facit, q.32.8.3.pag.ead.
Delectationis tristitia est causa per accidens, inquantum facit vehementius quærere delectationem, & inquantum quis non recusat tristitias perferre vt ad delectationem perueniat, q.35.3.1.pag.111
Delectationis tristitia est causa secundum quod est in actu, & secundum quod est in memoria, q.32.4.0.pag.104
Delectationis, amoris, & desiderij effectus, est dilatio metaphoricè sumpta, q.33.1.0.pag.106
Delectationi contrariatur dolor, q.35.3.q.pap.111
Delelectationi cuilibet contrariatur tristitia secundum genus, non autem secundum speciem, q.35.4.0. pag.111.& q.38.1.pag.118
Delectationi contemplationis per se loquendo nō potest esse aliqua tristitia contraria: sed nec habet tristitiam annexam nisi per accidens, scilicet ex parte organi, aut ex impedimento apprehensionis, quæst.35. 3. 0. pag.112
Delectationes spirituales faciunt fastidium vel desiderium sui sine fastidio: nisi fortè per accidens, inquantum contemplationi adiunguntur aliquæ operationes virtutum corporalium, q.33.2.1.cap.pag.107
Delectationes corporales ratione rei habitæ superexcellentis faciunt fastidium: sed ratione rei non habitæ faciunt desiderium, quæst.33.2.cap.pag. 109
Delectationes corporales sunt medicinæ contra tristitiam, q.31.5.cap.pag. 108.& q.48.1.cap.pag.138
Delectationes appetuntur ab his qui sunt in tristitia, ab omnibus animalibus, à iuuenibus, à melancholicis, q.32.7.2.pag.106
Delectationes spirituales intelligibiles in se maiores sunt sensibilibus delectationibus: sed quo ad nos sensibiles sunt magis vehementes propter tria, q.2.6.cap.pag.8.& q.31.5.0.pag.100
Delectationes corporis quia pluribus notæ sunt, assumpserunt sibi nomen voluptatum, q.2.6.cap. pag.8
Delectationes corporales indigent temperari & refrenari per rationem: sed spirituales sunt secundum seipsas sobriæ & moderatæ, quæst.3.1.3.3.pag. 100.
Delectationes dupliciter sunt naturales, s. quæ sunt secundum rationem, & secundum naturam conditam rationi, quæ natura est communis homini & alijs, q.31.7.ca.pag.101
Delectationes dupliciter sunt innaturales, scilicet quæ sunt contra rationem, & quæ sunt contra naturam communem, quæst. 31. 7. cap. pag. eadem.
Delectationum aliqua est bona, & aliqua mala: nec omnis est bona, nec omnis mala, q.34.12.0. pag.109
Delectationum quædam sunt naturales, quædam Innaturales, quæ.31.3.ca. pag.99
Delectationum quædam sunt corporales, quædam animales, quæ.31.3. cap. pag.ead.
Dæmon dicitur maximè gaudere de peccato luxuriæ, quia est maximæ adherentiæ, & difficile ab eo homo potest eripi, insatiabilis est enim delectabilis appetitus, q.73.5.2.pag.229
Dæmon occasionaliter & indirectè est causa omnium peccatorum, non autem directè. q.80.4.0.pag.256
Dæmon non est causa peccatorum nostrorum directè: sed indirectè: scilicet persuadendo & proponendo aliquod obiectum, quæst.75.1.0.pag.139.& q.80.1.0. pag.255
Dæmon nisi refrenetur à Deo, potest impedire vsum rationis: Ideo potest inducere ad faciendum ex necessitate actum peccati, non autem potest inducere necessitatem peccandi, q.80.1.0.pag.256
Dæmon potest inducere ad peccatum interius mouendo phantasiam & appetitum sensitiuum, q.80.2.0. pag.ead.

Dæmon omnia causare potest, quæ ex motu locali corporum inferiorum prouenire possunt, nisi virtute diuina reprimatur, quæstione 80. 2. cap. pagina eadem.
Dæmonis & angeli boni mens non fertur in ea quæ sunt ad finem, nisi vt stant sub ordine finis: ideo non potest esse in eis deordinatio circa ea quæ sunt ad finem, nisi simul sit circa finem, quæstione 89. 4. capite pagina 283
Dæmones in nihil mouentur, nisi in ordine ad finem peccati superbiæ ipsorum, ideo in omnibus peccant mortaliter, quæcunque propria voluntate agunt, qu.89.4.0.pag.283
Dæmones omnia illa quæ videntur esse venialia (sicut risum & alias leuitates) procurant: vt homines ad sui familiaritatem attrahant, & ad peccatum & mortale deducant, qu.89.4.3.pag.284
Dæmon, vide Diabolus, Ouis.
Denominatio. Tranicendentia denominant seipsa, non autem hoc habet locum in specialibus formis, qa.55.4.1.pag.102
Denominatur aliquid in his quæ ad aliquid dicuntur, non solum ab eo quod inest, sed etiam ab eo quod extrinsecus adiacet, quæstione 72.1. pagina 28
Depositum traditur in vtilitatem deponentis: mutuum verò in vtilitatem eius cui traditur, qu.105.2.3.pag.334
Depositum perditò potest dupliciter, scilicet ex causa euitabili, & ex causa ineuitabili, vel naturali vel extrinseca, qu.105.c.3.pa.eadem.
Depositum amittens per negligentiam custodis, reddere tenetur: non autem si depositum secundo modo amittatur, qu.105.2.3.pag.ead.
Deserere egregem sibi commissum potest procedere ex amore, & ex alio principio actiuo, qu.72.3.c.pa.222
Desiderium importat simplicem motum in rem desideratam, qu.30. 1.2. pagina 95
Desiderium potest dupliciter accipi, scilicet Propriè, vt importat appetitum rei non habitæ: & communiter, vt importat exclusionem fastidij, quæst. 33.2.c.pag.107
Desiderium, spes, amor & odium, possunt quodammodò dici in rebus cognitione carentibus: non autem delectatio, nec dolor, nec timor, nec desperatio, qu.41.1.c.pa.128
Desiderium proprie pertinet ad Inferiorem appetitum & ad superiorem, qu. 30.1.2.pag.95
Desiderium est passio concupiscibilis, qu.23.2.c.pa.80
Desiderium est in angelis, qu.67.4.3.pa.205
Desiderium animæ separatæ, scilicet beatæ, totaliter quiescit ex parte appetibilis: sed non ex parte appetentis, quæstio.5.5.pagina 18.& quæst.67.4. pagina 205
Desiderium, vide Amor, Desperatio, Fames, Ira.
Desperatio non importat solam priuationem spei: sed recessum à re desiderata propter æstimatam impossibilitatem adipiscendi, quæstione 40. 4.1.pagina 56
Desperatio præsupponit desiderium, sicut & spes, qu.40.4.3.pag.123
Desperatio contrariatur spei solum secundum contrarietatem accessus & recessus, qu.40.4.0.pag.eadem.
Desperatio est prior timore, quia est ratio & causa eius, nam timor consequitur desperationem vincendi, qu.25.3.c.pag.85
Desperatio, vide Audacia, Desiderium, Spes.
Deus est cuius natura non est composita ex potentia & actu: & cuius substantia est sua operatio, & est propter seipsum, ideò habitus & dispositio in eo locum non habent, qu.49.4.c.pag.144
Deus respectu principalis cogniti quod est sua essentia, non habet practicam cognitionem, sed speculatiuam tantum, qu.3.5.1.pag.12
Deus solus & beati cognoscunt legem æternam secundum quod in seipsa est, qu.93.2.c.pag.292
Deus est veritas per essentiam, qu.3.7.c.pag.14.& q.93.1.3.pag.292
Deus in seipso à nobis cognosci non potest: sed tamen in suis effectibus manifestatur, qu.93.2.0.pag.eadem.
Deus omnia mouet secundum eorum conditionem: ita quod ex causis necessarijs sequuntur effectus de necessitate, & ex causis contingentibus effectus contingentes, qu.10.4.c.pag.352
Deus sic mouet voluntatem quod remanet motus eius contingens, & non necessarijo, nisi in his ad quæ naturaliter mouentur, quæstio.10.4.0.pagina eadem.
Deus quicquid vult, vult sub ratione boni communis, quod est sua bontas, quæ est bonum totius vniuersi, qu.19.10.c.pag.ead.
Deus non vult sed permittit peccata: vult tamen mala pœnalia, qu. 39.2.3. pag.120.& qu.79.4.2.pag.254
Deus solus potest voluntatem nostram interius mouere, qu.6.4.1.pag.25.& q.9.6.0.pag.36.& q.73.3.c.pag.239
Deus est à quo procedit omni motus tam voluntatis quàm naturæ, sicut à primo mouente, qu.6.1.3.pag.24.& qu.9.4.1.6.c.3 pag.36.& qu.55.4.6.p. 162.& q.80.1.3.pag.255
Deus mouet hominem proponendo sensui appetibile immutando corpus, & mouendo voluntatem, qu.6.1.3.pag.24
Deus vti sua potestate non potest nisi bene, qu.2.4.1.pag.8
Deus dispensare non potest vt hominiliceat nō ordinate le habere ad Deum, vel non subditi ordini iustitiæ eius etiam in his secundum quæ homines adinuicem ordinantur, qu.100.2.2.c.pag.318
Deus potest producere effectus secundarum causarum etiam sine ipsis, qu. 51.4.c.pag.150
Deus quantum ad suam naturam æqualiter se habeat ad omnes: sed non quo ad bonorum distributionem, qu.21.4.1.pag.ead.
Deus est primum principium omnis motus corporalis & spiritualis, & primus actus à quo est omnis formalis & finalis perfectio, qu.79.2.c.pa.263.& qu.109.1.c.pag.356
Deus in omnibus operatur secundum modum eorum: nec per hoc excluditur quin operetur quæ natura operari non potest, quæstionc.51.4.2. pagina 150
Deus non est causa peccati directè, nec indirectè, qu.79.1.0.pag.252
Deus est causa peccati quò ad actum entitatem, non autem quo ad defectum, qu.79.2.0.pag.253
Deus potest infligere pœnam, qu.87.2.pag.273
Deus est causa excæcationis & obdurationis subtrahendo gratiam, qu.79.3. 0.pagina 254

Deus inclinat voluntatem in bonum directè, in malum autem in quantum non prohibet, qu.79.1.1.pag.253
Deus non operatur in creaturis secundum necessitatem naturæ, sed secundum ordinem suæ sapientiæ, quæstio.66.1.3. pag.198.& quæstio.109.1.ca. pagina 356
Dei solius suum esse est sua essentia, qu.3.7.c.pag.14
Dei cognitio, & voluntas est causa rerum cognitarum, sed humana cognitio à rebus cognitis causatur, qu.2.3.c. pag.7
Dei cognitio duplex, scilicet per certitudinem, & experientiam: prima in nobis non est, sed secunda, qu.12.5.c.1.pag.374
Dei essentia à beatis videtur per illuminationem immediatam à Deo, qu. 5. 6.3. pagina 22
Deum videre per essentiam est supra facultatem omnis creaturæ, qu.5.3.cap. pagina 21
Deus, vide Ira.
Dextra pars mundi est Australis, sinistra verò Aquilonaris, quæstio.102.4.6. pagina 328
Dextera, vide Sinistra.
Diabolus potest mouere voluntatem hominis non ex necessitate, sed persuadendo vel proponendo obiectum, quæst.75.1.0.pag.239.& quæst.80.1.0. pagina 255
Diabolus omnia causare potest, quæ ex motu locali corporum inferiorum prouenire possunt, nisi virtute diuina reprimatur, quæstione 80.2. cap.pagina eadem.
Diabolus non intendit illuminare intellectum hominis: sed magis obtenebrat rationem eius, qu.80.2.cap.pag.eadem.
Diabolus potest operari ad hoc quod imaginationi aliqua formæ imaginatiuæ præsententur, & facere quod appetitus sensitiuus citetur ad aliquas passiones, qu.80.2.ca.pag.eadem.
Diabolus, vide Dæmon.
Dialectica in speculatiuis est vna: demonstratiuæ verò sunt diuersæ de diuersis, qu.57.6.3.pagina 171
Dialectica, vide Scientia.
Differentia alterius speciei remota, non remanet substantia generis, qu.67.5. cap. 206
Differentia significat totum, id est compositum ex materia & forma in rebus materialibus, qu.67.5.c.pag.eadem.
Differentia genus & species idem sunt, sed non eodem modo illud denominant, qu.67.5.c.pag.ead.
Differentiæ accidentales frequenter accipiuntur loco substantialium, q. 49. 2.3.pagina 142
Differentiæ diuidentes genus, & constituentes speciem eius, per se diuidunt illud, si autem per accidens, non rectè procedit diuisio, qu.12.7.ca.pag.60. & qu.55.8.cap. pag.114
Differentiæ constituentes diuersitatem specierum nunquam inueniuntur nisi in diuersis speciebus: quæ verò consequuntur diuersitatem specierum, possunt inueniri in alia specie, qu.72.5.cap.pag.223
Differentiæ per se actuum moralium sunt bonum & malum, qu.18. 5.c.pag. 58.& qu.19.1.cap.pag.63
Differentia, vide Sacramenta.
Differre specie inueniuntur aliqua dupliciter, scilicet quia vtrumque habet speciem completam: & quia sub diuersis gradibus in aliqua generatione, vel motu accipiuntur diuersæ species, qu.72.7.c.pag.225
Difficile mobile diuersificat habitum à dispositione, & non ab alijs speciebus qualitatis, qu.49.2.3.pag.142
Difficile est exercere opus virtutis prompte & delectabiliter non habenti virtutem: sed habenti est valde facile, qu.107.4.c.pag.352
Difficultas circa opera virtutis duplex, vna ex parte exteriorum operum, alia ex parte interiorum, qu.107.4.c.pag.eadem.
Difficile, vide Ira.
Diffinitio peccati colligitur ex omnibus causis eius, quæstio. 55. 4. cap. pagina 162
Digitus significat discretionem, qu.102.3.5.pag.332
Dilatatio est motus ad latitudinem, qu.33.1.c.pag.106
Dilatatio, vide Delectatio.
Dilectio Dei ad creaturas est duplex, scilicet communis & specialis, quæst. 110.1.c.pag.367
Dilectio Dei includitur in dilectione proximi, quando proximus diligitur propter Deum, qu.99.1.2.pag.310
Dilectio Dei est prior dilectione proximi ordine perfectionis & dignitatis: sed ordine generationis & dispositionis est posterior, quæstio.68.2.2.pagina 211
Dilectio, vide Gratia, Effectus, Peccatum, Præceptum.
Dilectione Dei qua vult creaturæ bonum, profuit aliquod bonum in creatura causatum, dilectio verò hominis non causat totaliter rei bonitatem, q. 110.1.0.pag.367
Diligere Deum super omnia, est connaturale cuilibet creaturæ, qu.109.3.ca. pagina 358
Diligendum est minus corpus proprium secundum ordinem charitatis, quàm Deus & proximus, qu.73.5.c.pag.229
Diluuium, vide Caro.
Discere, vide Addiscendi.
Disciplina requiritur ad scientiam, qu.4.1.c.pag.15
Discretio. Cùm homo vsum rationis habere incipit, nisi ordinet seipsum in debitum finem, peccabit mortaliter, non faciens quod in se est, qu.89.6.c. pagina 285
Discursiua, vide Angelus.
Disparate, vide Delectatio.
Dispensare non potest in lege humana publica nisi ille à quo lex autoritatem habet, vel is cui ipse commiserit, quæst.97.4.3.pag. 306.& quæst. 100.2.3. pagina 318
Dispensare possunt rectores multitudinis in legionibus humanis, quando deficiunt in personis vel casibus, vel quando necessitas imminet, qu.97.cap. pag.306.& qu.97.4.0.pag.306.& q.100.8.c.pag.318
Dispensatio proprie importat commensurationem alicuius communis ad singulare, qu.97.4.c.pag.306
Dispensatio debet fieri quando occurrit aliquis particularis casus, in quo si verbum legis obseruaretur, contrariaretur intentioni legislatoris, qu.100. 2.c.pag.318

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dispensatio non debet fieri in præiudicium boni communis, q.97.4.1.p.306
Dispensatio non potest fieri etiam à Deo in præceptis, quæ continent conservationem boni communis, vel ordinem iustitiæ, & virtutis, quæst.100.8. cap.2.pag.318
Dispensatio fieri posset in præceptis ordinatis ad istã, quantum ad aliquam determinationem per applicationem ad singulares actus, q.97.4.1. pagin. 306. & q.100.8.c.3.p.318
Dispensatio in quibusdam sit quandoque sola authoritate Dei: quandoque etiam authoritate humana in his quæ sunt commissa hominum iurisdictioni, qu.97.4.3.pag.306.& q.100.8.3.pag.318
Dispensatio si alicui speciali personæ rationabiliter fiat, non erit ibi personarum acceptio, qu.97.4.2.pag.ead.
Dispensationem non recipit lex naturalis, inquantum continet præcepta communia: sed in alijs quæ sunt quasi conclusiones præceptorum communium quandoque per homines dispensatur, q.97.3.1.4.3.pagin.306.& q.100.8.0.pag.318
Dispensatio, vide Deus, Lex.
Disponere ad finem, & ad finem perducere, est eiusdem, per se vel per suos subditos, q.58.2.3.0.pa.307
Dispositio semper importat ordinem habentis partes, quæstione 49.1.3.2.1. pagina 141
Dispositio accipitur dupliciter, scilicet secundum quod est genus habitus, & secundum quod est aliquid contra habitum diuisum, & hoc dupliciter: quia vel sicut perfectum & imperfectum in eadem specie, vel sicut diuersæ species vnius generis subalterni, quæst.49.2.5.pa.142
Dispositio triplex, scilicet secundum locum, secundum potentiam, & secundum speciem, qu.49.1.3.4.c.pa.141
Dispositio diuisa contra habitum vt imperfectum contra perfectum, sit habitus: non autem quæ est diuersa vt diuisa species, qu.49.2.3.pa.142
Dispositio tripliciter se habet ad id, ad quod disponit: quia quando quæ est idem & in eodem, quandoque est in eodem, sed non idem, quandoque nec est idem nec in eodem, q.74.4.3.pa.234
Dispositio duplex, scilicet directa seu perficiens, & remouens prohibens, q.88.3.c.pag.279
Dispositio ad operationes quæ sunt ab anima per corpus, sunt principaliter in anima, in corpore vero secundario: sed dispositio subiecti ad formam, potest esse in corpore, non tamen perfectè habet rationem habitus, quæstio. 50.1.0.pag.145
Dispositio vel habitus non est in Deo, nec in corpore cœlesti, nec in qualitatibus simplicibus elementorum, qu.49.4.c.pa.144
Dispositio eorum quæ sunt ad finem sumitur secundum rationem finis: vt dispositio ferræ ex sectione, quæst.95.3.c.pa.299.& quæstione 102.1.cap.pagina 324
Dispositio materiæ non ex necessitate consequitur formam, nisi per virtutem agentis, qu.113.3.3.pa.373
Dispositio subiecti præcedit susceptionem formæ ordine naturæ: sequitur tamen actionem agentis, qu.113.8.2.pa.381
Dispositio inordinata vnitatem speciei habet ex parte causæ, numeralem vero ex parte subiecti, qu.82.2.c.pa.261
Dispositionis nomen non importat diuturnitatem, sed bene nomen habitus, qu.49.2.3.pag.142
Dispositionis subiectum tria requirit, scilicet quòd sit alterum ab eo, ad quod disponitur & in potentia ad ipsum: & quòd possit pluribus modis determinari, & quòd plura concurrant ad disponendum ipsum ad vnum eorum ad quæ est in potentia, qu.49.4.0.pa.144
Dispositiones sunt in brutis animalibus in ordine ad naturam, & in ordine ad operationes, secundum quod à ratione hominis disponuntur: habitus tamen proprie in eis esse non potest, qu.50.3.2.pag.146
Dispositio, vide Elementum.
Distinctio eorum quę dicuntur secundum ordinem ad aliquid, est secundum distinctionem eorum ad quæ dicuntur, qu.54.2.c.pag.156
Distinctio non est in communibus principijs, sed in proprijs, quæstio.57.6.3. pagina 171
Diuersitas specierum est secundum diuersitatem formæ: diuersitas autem generis est secundum diuersitatem materiæ, qu.23.1.c.pag.79.& qu.54.1. pagina 156
Diuisio: Vnumquodque potest per se diuidi secundum id quod in eius ratione non continetur, non autem per alia, qu.91.4.c.pa.299
Diuisorum ex opposito quædam sunt naturaliter simul secundum rem & rationem: quædam secundum rationem, sed vnum realiter est prius altero, quædam nec secundum rem, nec secundum rationem, quæstione 29.2.1. pagina 93
Diuisa sunt duplices, scilicet naturales & artificiales: primæ sunt finitæ in actu, & infinitæ in potentia: secundæ sunt omnino infinitæ, qu.2.1.c.2.3. pag.6.& q.30.4.0.pag.97
Diuitiæ per consilia euangelica abdicantur per paupertatem, delitiæ carnis per perpetuam castitatem, superbia vitæ per obedientiæ seruitutem, quæ. 108.4.c.pag.355
Diuturnum, vide Dispositio, Dolor, Frequentia, Ira.
Doctor ad hoc vt alios instruat in rebus diuinis tria requiruntur, scilicet plenitudo cognitionis, probatio eorum quæ dicit, & conueniens probatio eorum quæ concipit, qu.111.4.c.pa.391
Doctrina sicut ostenditur esse vera ex hoc quod consonat rationi rectæ, ita etiam & lex, qu.98.1.c.pa.307
Dolor est passio animæ in appetitu sensitiuo, vel intellectiuo, quæst.35.1.0. pagina 110
Dolor interior simpliciter est maior dolore exteriori, qu.35.7.0.pa.113.& q. 37.1.3.pagina 54
Dolor magis fugitur, quàm ametur voluptas, quæstione 29.3.1.pagina 49
Dolor præsentis mali propter diuturnitatem mitigatur, & timor futuri mali minuitur ex præmeditatione, quæstione 42.5.ca.pagina 128
Dolor qui ex apprehensione interiori causatur, nominatur tristitia: qui autem ex apprehensione exteriori, non tristitia, sed dolor nominatur, quæst. 35.cap.pag.111
Dolor & tristitia secundum se sunt mala: sed suppositа præsentia mali: ad bonitatem pertinet, vt sequatur dolor vel tristitia, quæstione 39.1.cap.pagina 120
Dolor requirit duo: coniunctionem mali, & perceptionem huiusmodi coniunctionis, qu.35.1.ca.pa.110
Doloris timore qui prouenit ex flagellis vel alijs contrarijs bonæ consistentiæ corporis dimittimus delectationem ciborum vel aliorum, qu.35.6.cap. pagina 113
Doloris & tristitiæ magis est causa malum coniunctum, quam bonum amissum, qu.36.1.0.pag.115
Doloris & tristitiæ causa vt finis est malum coniunctum: sed amor vt vnde est principium primum talis motus, & interdum concupiscentia secundum propriam rationem considerata, odium vero vt vnde principium secundum, qu.36.2.c.pag.ead.
Doloris causa est appetitus vnitatis, non cuiuslibet, sed ciusin qua consistit perfectio naturæ, qu.36.3.0.pag.116
Doloris vel tristitiæ causa est potestas maior, non tollens inclinationem appetitus in contrarium, inquantum infert malum, quæstione 36.4.0.pagina 116
Dominium sui actus habet homo per voluntatem, qu.21.2.c.pag.75
Dominus, Homo est dominus suorum actuum per rationem & voluntatem, qu.1.1.c.pag.1.& q.6.1.2.pag.24.& q.109.2.1.pag.358
Donum homo in statu innocentiæ accepit quo perseuerare posset, non vt perseueraret: nunc multi accipiunt donum gratiæ Christi, quo perseuerare possunt, & vt perseuerent, & sic donum Christi est maius quam delictum Adæ, qu.109.10.3.pag.366
Donum gratiæ impium iustificantis est maius quantitate proportionis, quàm donum gloriæ beatificantis iustum: sed quantitate absoluta est econuerso, qu.113.9.c.pag.382
Donum quo aliquis propter reuerentiam Dei bonum operatur ad omnes, perficiens vim appetitiuam in his quæ sunt ad alterum, pietas nominatur, q. 68.4.c.2.pag.209
Donum, vide Sapientia, Scientia, Virtutes.
Dono gratiæ facilius homo perseuerare poterat in statu innocentiæ, quàm nunc possumus, qu.109.10.3.pag.366
Dona Spiritussancti sunt septem, qu.68.4.0.pag.209
Dona perficiunt hominem circa omnia circa quæ perficiunt virtutes, quæ. 68.0.pag.207.& q.69.1.3.pag.212
Dona perficiunt hominem vt sequatur instinctum spiritus. virtutes vt sequatur motum rationis, qu.68.0.pag.ead.& q.69.1.c.pa.312
Dona ordine dignitatis & perfectionis sunt priora virtutibus intellectualibus & moralibus, posteriora vero virtutibus theologicis: sed ordine generationis virtutes morales & intellectuales præcedunt dona, qu.68.8.2.pagina 211
Et sunt dona spiritussancti, secundum quod charitate informantur, ideò eis nullus male vtitur, qu.68.8.3.pag.ead.
Dona præseruntur virtutibus intellectualibus & moralibus: sed theologicæ præseruntur donis, qu.68.8.0.pa.ead.
Dona præsupponunt tres virtutes theologicas, sicut quasdam radices ipsorum, qu.68.4.3.pa.209
Dona omnia connectuntur in charitate, qu.68.5.0.pa.210
Dona sunt in omnibus viribus hominis in quibus sunt virtutes, scilicet in ratione & in vi appetitiua, qu.68.4.c.pa.209
Dona quorum vnum est directiuum alterius sibi inuicem adiunguntur, qu. 68.7.4.pag.211
Dona sunt habitus quibus homo perficitur ad promptè obediendum Spiritui sancto, qu.68.3.0.pa.209
Dona sunt necessaria homini ad finem supernaturalem, quæst.68.2.0.3.1.3. pagina 208
Dona singula Spiritus. efficiunt aliquid quod transit cum statu præsenti, & aliquid quod permanet in futuro, qu.68.6.2.pa.210
Dona remanent in patria quantum ad essentiam, non autem quantum ad aliquam materiam circa quam opponatur præsenti vitæ, quæstio 68.6.0.pagina eadem.
Dona in patria non habent actus suos circa opera vitæ activæ: sed circa ea quæ pertinent ad vitam contemplatiuam, quæst.68.6.3.pa.ead.
Dona supernaturalia carent debito meriti & naturæ: sed dona naturalia carent debito meriti tantum, qu.111.1.2.pa.369
Donorum dignitas ordini enumerationis respondet, partim simpliciter partim secundum ordinem materiæ, qu.68.7.0.pa.211
Donorum omnium quæ Deus humano generi dedit præcipuum est quòd dedit filium suum, qu.102.3.c.pa.324
Duratio pœnæ respondet durationi culpæ, non ex parte actus: sed ex parte maculæ, qu.87.4.3.pa.274
Duratio pœnæ in nullo iudicio adæquatur durationi culpæ, quæstio. 87.3. 2.pagina 273

E

Ebrietas secundum suam rationem est peccatum mortale: veniale verò propter ignorantiam vel infirmitatem, qu.76.4.4.pag.244.& q.88. pag.5.1.281
Ebrietas quando est frequens videtur voluntas hominis eligere magis pati ebrietatem, quàm abstinere à vino superfluo: vnde redit peccatum ad suam naturam, qu.88.5.1.pag.281
Ebrietas plus diminuit de ratione sequentis peccati, quàm sit sua grauitas, qu.76.4.2.4.pag.244
Ebrij multum quia nihil habent de iudicio rationis non irascuntur: sed parum ebrij irascuntur, quia habent iudicium rationis, sed impedimentum, q.46. 4.3.pagina 135
Ebrius meretur duplices maledictiones propter duo peccata, scilicet ebrietatem, & aliud peccatum quod ex ea sequitur, qu.76.4.4.pa.244
Ebrius, vide Spes.
Effectus in causis ordinatis plus dependet à causa prima, quàm à causa secunda, qu.19.4.c.pag.65
Effectus tanto est potior quanto est causæ propinquior, quæstione 66.1.cap. pagina 189
Effectus procedens à causa media vt subditur ordini causæ primæ, reducitur etiam in causam primam: non autem si exit ordinem causæ primæ, quæst. 79.1.3.pag.253
Effectus formæ duplex, quorum primus est esse, secundus operatio, qu.111.2. cap.pagina 370
Effectus diuinæ dilectionis in nobis qui per peccatum tollitur, est gratia, q.113.2.c.pag.376
Effectus, vide Causa, Ens, Exæcatio.

Egritudo

Egritudo corporalis habet aliquid de priuatione, inquantum tollit æqualitas sanitatis: & aliquid positiue, scilicet ipsos humores inordinate dispositos, quæst.82.1.1.pag.261
Egritudo corporalis non habet in omnibus æqualem causam, etiam si sit eiusdem speciei, qu.82.4.2.pag.263
Elatio, vide Adam, Mulier.
Electio est substantialiter actus voluntatis in ordine ad intellectum, quæst. 13.1.0.pag.43
Electio importat aliquid pertinens ad intellectum, aliquid pertinens ad voluntatem, qu.13.1.c.pag.ead.
Electio ad hoc vt sit bona duo requiruntur, scilicet debita intensio finis, & vt homo recte accipiat ea, quæ sunt ad finem, qu.58.4.c.pag.173
Electio nominat actum voluntatis iam determinatum ad id quod est huic agendum, quæst.13.1.pag.41
Electio non est nisi possibilium, qu.13.3.0.pag.eadem.
Electio non est de fine inquantum huiusmodi, sed est de his quæ sunt ad finem, qu.13.3.0.pag.44
Electio semper est respectu humanorum actuum, qu.13.4.0.pag.45
Electio est eorum quæ sunt ad finem, intentio vero finis, qu.13.4.c.pag.ead.
Electio brutis animalibus non conuenit, qu.13.2.0.pag.43
Electio addit super consensum quandam relationem respectu eius, cui aliquid præeligitur, qu.13.3.3.pag.49
Electio, vide Finis.
Electionem rectam agit sola virtus, quæ est in appetitiua parte animæ, quæst. 58.1.2.pag.171
Eligit homo non ex necessitate, sed liberè, qu.13.6.0.pag.45
Elementorum qualitates non dicimus dispositiones vel habitus: sed simplices qualitates, qu.49.4.c.pag.144
Ens. Negationes, priuatione futura apprehensa, & non ens in rerum natura, dicuntur entia rationis, qu.8.1.3.pag.14
Ens primò cadit in apprehensionem: & includitur in omnibus quæcunque quis apprehendit, qu.94.2.c.pag.295
Ens omne deriuatur à primo ente, qu.79.2.c.pag.253
Ens commune est proprius effectus Dei, qu.66.5.4.pag.208
Æquale dicitur dupliciter, scilicet in actu, & in virtute, qu.114.3.3.pag.385
Æqualitas proportionis est in opere meritorio hominis considerato secundum quod procedit ex lib. arbit. qu.114.3.c.pag.387
Error scribarum & Pharisæorum circa præcepta iudicialia est multiplex, qu. 108.3.2.4.pag.354
Error, vide Præceptum.
Erubescentia est timor de turpi actu committendo, verecundia est timor de turpi iam facto: segnities est timor excedentis laboris, quæstione 41.4.cap. pagina 126
Esse ab aliquo dicitur duplex, scilicet directè quia agit, & indirectè ex hoc quod non agit, qu.6.3.c.pa.25
Esse Dei est sua essentia, qu.3.7.c.pag.14
Esse Angeli est participatum, qu.3.8.c.pag.ead.
Esse hominis consistit in anima, & in corpore, & quamuis esse corporis dependeat ab anima: esse tamen animæ humanæ non dependet à corpore, qu. 2.5.c.pag.8
Esse totius non est alicuius suarum partium, qu.4.5.2.pag.18
Esse formæ, materiæ & compositi est idem, qu.4.5.2.pag.ead.
Esse, vide Effectus, In.
Esuries, vide Fames.
Esus carnium videtur esse post diluuium introductus: sed esus plantarum, & aliorum terræ nascentium fuit apud homines etiam ante diluuium, quæst. 102.6.2.pag.335
Esus carnium pertinet ad delitias & curiositatem viuendi: sed esus terræ nascentium pertinet ad simplicitatem vitæ, qu.102.6.2. pag.ead.
Esus adipum in sacrificijs & alijs prohibebatur Iudæis ad vitandam lasciuiam, qu.102.3.8.pag.325
Ætas octaua est ætas resurgentium, qu.102.5.1.pag.330
Ethica. Necesse est vt in primum motum voluntatis voluntas prodeat ex instinctu alicuius mouentis exterioris: vt Aristoteles concludit in quodam capitulo Ethicæ Eudimicæ, qu.9.4.c.pag.35
Ethos in græco per e breue scriptum, significat morem. i. inclinationem. Ithos autem scriptum per i græcum quod est longum, significat morem, id est, consuetudinem, qu.58.1.3.pag.171
Euangelium diuulgatum fuit & prædicatum in vniuerso orbe etiam tempore Apostolorum: sed non cum pleno effectu, qu.106.4.4.pag.349
Et in ipso non continentur nisi ea quæ pertinent ad gratiam spiritussancti, vel sicut dispositiua vel ordinatiua ad vsum eius, quæst.106.1.1.pag.348
Eubulia est virtus bene consiliatiua adiuncta prudentiæ, q.57.6.0.pag.170
Eucharistia est sacramentum & sacrificium: & continet Christum, qui est sanctificationis auctor, qu.101.4.2 pag.323
Eucharistia habuit multas figuras in veteri lege, & respondet conuiuio agni paschalis, quæst.102.5.2.3.pag.330
Eudimica, vide Ethica.
Euentus sequens præcogitatus, & non potest præcogitatus, si per se, & vt in pluribus sequitur, addit ad bonitatem & malitiam actus: non autem si per accidens, vt in paucioribus, quæstione 20.3.0.pag.73.& quæstione 73.8.0. pagina 230
Eunuchi excludebantur à collegio populi vsque ad decimam generationem, nec eis poterat cõpetere honor qui patribus debebatur, præcipue in populo Iudæorum: tamen quantum ad ea quæ ad gratiam Dei pertinent ab alijs non separabantur, qu.105.3.2.pag.346
Eutropelia est virtus circa delectationes Iudorum, q.60.5.cap.pag.181
Excandescentia magis videtur pertinere ad primam speciem iræ quæ perficitur per velocitatem iræ, quàm ad furorem, qu.46.8.2.pag.136
Exæcare diabolus dicitur in quantum inducit ad culpam, qu.79.3.3.pag.254
Exæcatio & obduratio duo importãt, scilicet motum animi humani inhærentis malo & aduersã à diuino lumine, & subtractionem gratiæ, quæst.79. 3.c.pag.eadem.
Exæcatio: aggrauatio & obduratio distinguuntur secundum effectus gratię, scilicet in visu, auditu, & affectu, qu.79.3.c.pag.eadem.
Exæcatio & obduratio ex parte subtractionis gratiæ sunt pœnæ, nec eis homo fit deterior: sed deterior factus per culpam, scilicet inhærendo malo & auertendo se à Deo hæc incurrit sicut & cæteras pœnas, quæst. 79.3.1. pagina eadem.
Excæcatio quantum ad prædestinatos ordinatur ad salutem, quantum ad alios ad damnationem, qu.79.4.0.pag.ead.
Excæcatio est quoddam præambulum ad peccatum, & reprobationis effectus, qu.79.4.c.pag.ead.
Excæcatio ex sui natura ordinatur ad damnationem, sed ex diuina misericordia ordinatur ad salutem prædestinatorum, qu.79.4.c.pag.ead.
Excæcationis causa meritoria est malitia, sicut culpa est causa pœnæ, quæst. 79.3.3.pag.ead.
Excellens, vide Ira.
Exemplar, vide Idea, Virtus.
Exemplum, in operationibus & passionibus humanis, in quibus experientia plurimum valet, magis mouent exempla quàm verba, quæstione 34.1.cap. pagina 108
Exempla multa Philosophus inducit in libris logicalibus non secundum opinionem propriam, sed secundum opinionem aliorum, quæstione 59.2.1.pagina 175
Exilium vniuersaliter lex vetus non statuit, ne daretur occasio idololatriæ erat tamen quoddam particulare exilium, qu.105.2.10.pag.345
Expectare proprie dicitur quis quod sperat ex auxilio virtutis alienæ, quæst. 40.2.1.pag.122
Expectatio dicitur motus spei propter inspectionem virtutis cognitiuæ præcedentem respectu auxilij alicui, qu.40.2.1.pag.ead.
Experientia est causa spei, qu.40.5.0.pag.123
Experientia in operabilibus non solum causat scientiam, sed etiam habitum, qui facit operationem faciliorem propter consuetudinem, quæstio.40.3.16 pagina 124
Experientia est causa spei duobus modis, scilicet quia facit homini aliquid esse possibile, & eum æstimare aliquid esse possibile: sed hoc secundo modo est etiam causa defectus spei, q.40.5.0.pag.123
Experientiam quandam dulcedinis nouit ille qui accipit gratiam quam non experitur ille qui non accipit, qu.112.5.c.pag.374
Experientia experimentali cognoscuntur illa quæ per sui essentiam sunt in anima, inquantum homo experitur per actus principia intrinseca, sicut voluntatem percipimus volendo, & vitam in operibus vitæ, quæstio.112.5.16 pagina eadem.
Experientia, vide Abraham exemplum.
Expiatio, vide Sacramentum, Sacrificium.
Extasis effectus amoris, qu.28.3.0.pag.91
Extasim pati aliquis dicitur cum extra se ponitur secundum cognitionem, vel appetitum, qu.28.3.cap.pag.ead.
Exultatio dicitur ab exterioribus signis delectationis interioris quæ apparent exterius, qu.31.3.3.pag.99

F

Fames, siue esuries, fitis & desiderium in beatis dicuntur per remotionem fastidij: respectu tamen gloriæ corporis in animabus Sanctorum potest esse desiderium non autem ipse, q.97.4.3.pag.205
Fantasia, vide Dæmon.
Fastidium, vide Fames.
Fatue, racha, irasci, sunt gradus iræ, & distinguuntur secundum effectum iræ non autem secundum diuersam perfectionem motus iræ, quæstione 49.82 3.pagina 137
Febris hectica calor quamuis sit maior, non tamen ita sentitur sicut calor tertianæ: quia versus est quasi in naturam, qu.29.3.c.pag.94
Fœlicitas, vide Beatitudo.
Fœmina est animal imperfectum: ideo in veteri lege non offerebatur in holocaustum, quod erat perfectissimum inter sacrificia, quæstione 102.9.pagina 326
Fœminalia, Sacerdotibus veteris legis inductus est fœminalium vsus ad regimen pudendorum, qu.102.4.7.pag.329
Fermentum non offerebatur ad excludendam corruptionem: & fortè etiam in sacrificijs idolorum solitum erat offerri, q.102.3.14.pag.326
Feruor, vide Amor, Ira.
Festum omne veteris legis habet aliquod festum sibi succedens in noua lege, quæst.103.3.4.pag.338
Festum, vide Cœtus, Scenophegia.
Festo phase succedit festum passionis, & resurrectionis Christi, quæ.103.5.46 pagina eadem.
Festo neomeniæ succedit festum beatæ virginis in qua primo apparuit illuminatio solis, id est Christi, per copiam gratiæ, qu.103.3.4.pag.ead.
Festa temporalia in veteri lege erant octo, qu.102.4.10.pag.329
Festorum omnium veteris legis ratio, expositio & figura, quæst.102.4.10.pa. 329.& q.103.3.4.pag.338
Fides importat assensum intellectus ad ea quæ sunt fidei & imperio voluntatis, q.56.3.c.pag.164
Fides est de his quæ non videntur: & imperfectionem quandam importat, q. 63.5.3.pag.90.& q.67.1.c.pag.204
Fides potest esse sine charitate, sed non perfecta virtus, quæstione 65.4.0.5.2. pagina 196
Fides & spes defuerunt Christo: sed loco fidei habuit apertam visionem, & loco spei plenam comprehensionem, qu.65.5.3.pag.197
Fides dicitur quandoque obiectum quod creditur quandoque ipsum credere quandoque ipse habitus quo creditur, q.55.1.1.pa.160
Fides est certitudo de rebus inuisibilibus, quæ supponuntur vt principia in catholica doctrina, q.111.4.c.pag.371
Fides non manet cum beatitudine post hanc vitam, quæstio.67.3.5.0. pa.204 & 206
Fides est fundamentum quantum ad id quod habet de cognitione, ideo quãdo perficietur cognitio erit perfectius fundamentum, qua stione 67.3.2.pagina 205
Fides, opinio & scientia ex parte subiecti differunt sicut perfectum, & imperfectum, qu.67.3.c.pag.204
Fides est nobilior scientia quò ad obiectum, non autem quò ad modum cognoscendi, qu.67.3.1.pag.205
Fides formata charitate, est fundamentum spiritualis ædificij, non autem fides informis, q.89.2. pag.202
Fides ordine generationis præcedit fidem & spem & charitatem: sed ordine perfectionis charitas præcedit fidem & spem, qu.62.4.0.pag.186
Fidei vnitas vtriusque testamenti attestatur vnitatis finis, fides tamen habet alium statum in veteri. & in noua lege: nam quod illi crederant

Universidad de Deusto
Biblioteca

cebant futurum nos credimus factum,quæst.103.4.ca.pa.339. & q.107.1.1. pagina 350
Fides subiectum est intellectus speculatiuus vel ratio,qu.56.3.c.pag.75
Fidei actus per dilectionem operantis est primus actus,in quo gratia gratum faciens manifestatur,qu.110.3.1.pag.368
Fidei obiectum est veritas prima,qu.67.3.1.pag.205
Fidem habenti credere in Deum,est primum & per se notum, quæst.100.4.1. pagina 314
Fide Christi homo pertinet ad nouum testamentum, qu.106.1.3. pag.348. & q.107.1.1.pag.350
Et nullus vnquam habuit gratiam spiritussancti: nisi per fidem Christi explicitam vel implicitam,qu.108.1.3.pag.348. & q.107.1.3.pag.350
Figuræ. Ad designandam imperfectionem legalium figuralium,diuersæ figuræ fuerunt institutæ in templo ad significandum Christum, quæstio.102.4.6. pagina 328
Filius est aliquid patris, & patres amant filios, vt aliquid ipsorum, qu.100.5. 4.pagina 316
Finis rei est duplex,scilicet operatio,& operatum,ad quod quis peruenit per operationem,qu.13.4.c.p.45.& q.49.3.c.pag.143.& q.56.1.c.pag.162
Finis etsi sit postremus in executione, est tamen primus in intentione agentis: & hoc modo habet rationem causæ,qu.111.4.c.pag.2.& qu.18.7.2.pa. 60.& q.20.1.2.pa.69
Finis vltimus omnium hominum,sicut naturaliter est vnus, ita vnius hominis voluntas in vno vltimo fine statuitur,q.1.5.o.pag.4
Finis dicitur dupliciter, scilicet id propter quod aliquid est: & bonum conpletiue superueniens,vt delectatio,qu.33.4.c.pag.108
Finis duplex,scilicet proximus & remotus,qu.1.33.pag.3
Finis duplex, vltimus & propinquus,qu.12.2.c.p2.42.& 21.1.2.pag.75
Finis duplex,scilicet connaturalis,& altior,s.supernaturalis,qu.109.pag.360
Finis duplex,scilicet imaginatus,& ratione præstitutus,q.1.1.3.pag.2
Finis duplex,scilicet cuius,id est,ipsa res in qua ratio boni inuenitur: & quo id est,vsus vel adoptio rei,qu.18.c.pag.6.& q.2.9.c.pag.4. & q.3.1.c.8.2. p. 10.& q.11.3.3.pag.41
Finis vltimus habetur dupliciter,scilicet perfectè,id est, in intentione, & in re: & imperfectè,id est,in intentione tantum,qu.11.4.cap.pag.41.& qu.16 4.c.pagina 314
Finis vltimus hominis vt res est, non potest esse ipsa anima vel aliquid eius, qu.2.7.o.pag.9
Finis vltimus dupliciter dicitur, scilicet ratio vltimi finis: & id in quo finis vltimi ratio inuenitur,primo modo est vnus omnium hominum, non autem secundo modo,qu.1.5.c.7.o.pag.5.& 6
Finis accipitur dupliciter, scilicet quantum ad rem, & quantum ad consecutionem huius rei,primo modo idem est finis omnium rerum,secundo modo diuersus est finis superioris,& inferioris naturæ: & in hoc fine hominis non communicant creaturæ irrationales,quæ.1.8.o. pag.6.& quæst. 3.8.2. pagina 14
Finis vltimus & ea quæ ordinantur ad hunc finem , sine quibus finis haberi non potest,ex necessitate mouent voluntatem, qu.3.6.2.pag.13.& q.10.23. pag.3.1.& q.13.6.2.pag.46
Finis vt est in intentione agentis,habet rationem causæ,quæst.1.1.1.pa.2
Finis est principium totius ordinis in rebus agendis,q.102.1.c.pag.323
Finis virtutis moralis est attingere medium in propria materia: quod medium determinatur secundum rectam rationem prudentiæ, quæst.66. 3.3. pagina 201
Finis est ex quo sumitur ratio eorum,quæ sunt ad finem,in principio, pag.1. & q.1.3.c.p.3.& q.102.1.c.p.325
Finis & ea quæ sunt ad finem, debent esse proportionata, qu.96.1.c.pag.300. & q.102.1.c.pag.323
Finis comparatur ad ea quæ sunt ad finem,sicut forma ad materiam, quæst. 4.4.c.pag.17.& q.5.7.c.pag.22
Finis & id quod est ad finem,vel est actio, vel res cum actione, quæst.13.4.c. pagina 45
Finis particularis ordinatur ad finem communem, qu.9.1.c.pag.33.& qu.19. 10.c.pag.68.& q.21.2.2.pag.75
Finis est secundum se volitus,id autem quod est ad finem,inquantum huiusmodi non est volitum,nisi propter finem,q.8.2.c.3.3.c.pag.31
Qualis vnusquisque est,talis finis videtur ei, quæst.9.2.c.2.pag.33. & q.10.3. 3.c.2.pag.39
Finis à voluntate respicitur tripliciter, scilicet absolutè, & vt in eo quiescitur,& vt est terminus alicuius,quod in ipsum ordinatur: primo modo vel le respicit finem : secundo fruitio : tertio intentio,q.8.in princip. pag.29. & q.12.1.4.2.c.3.5.2.pag.41.& 42
Finis cognitio duplex,scilicet perfecta,& imperfecta,prima conuenit soli rationali naturæ,secunda etiam brutis animalibus,quæst.6.2.c.pag.24.& q. 11.2.c.pag.40
Finis vltimi rationem habere non potest actus à voluntate elicitus, qu.1.1.3. pag.1.& q.1.9.1.2.pag.64
Finis intentio in electione pertinet ad virtutem moralem : sed præceptio eius quod est ad finem,pertinet ad prudentiam,qu.16.4.4.pag.165
Finem vltimum & supernaturalem consequi , potest natura humana,saltem auxilio gratiæ,ad quem inferiores naturæ pertingere non possunt , qu.5.5. 2.pag.21.& q.91.4.c.3.p.289.& qu.190.5.3.pag.360
Finem vltimum adipiscuntur creaturæ , inquantum participant aliquam similitudinem Dei, secundum quod sunt vel viuunt, vel etiam cognoscunt, qu.1.8.c.pag.6.& qu.3.8.2.pag.14
Ad vnum finem ordinatur tantum vnum medium , si sit sufficiens: si verò non sit sufficiens,oportet medis multiplicari,q.101.3.1.pag.323
Fine adueniente non omne quod ordinatur ad finem cessat , sed id tantùm quod se habet in ratione imperfectionis,qu.4.4.3. pag.17
Fines morales accidunt rei naturali , & econuersò ratio naturalis finis accidit morali,qu.1.3.3.pag.3
In finibus non itur in infinitum,qu.1.4.o.pag.4
Finis, vide, Actio, Actus, Comprehensio, Homo, Idem, Intellectus, Intentio, Via, Voluntas.
Finitum vide Magnitudo.
Flamma, vide Ignis.
Fomes est inclinatio sensualitatis ad peccatum,q.91.6.o.p.290
Fomes in animalibus simpliciter habet rationem legis , non autem in homine, inquantùm inclinat ad peccatum : sed solum inquantum est pœna consequens diuinam iustitiam,quæstione 91.6.c.pag.290.& quæstione 93. 3.1.pagina 293
Forma actu existens in aliquo,secundum esse perfectum & naturale potest esse principium actionis in alterum : non autem si existat secundum esse imperfectum & non naturale,qu.5.6.2.pag.21
Forma secundum se dicitur corrumpi per contrarium suum, per accidens autem per corruptionem sui subiecti,qu.52.1.c.pa.154
Forma naturalis ex necessitate producit operationem sibi conuenientem: vnde non potest esse simul cum forma naturali actus formæ contrariæ,quæst. 71.4.c.pag.218
Forma vt est recepta in materia est posterior via generationis , quàm materia, licet sit prior natura : sed vt est in causa agente est omnibus modis prior, q.20.1.3.p.69.& q.62.4.c.pag.186
Et in Formis dicimus aliquid magnum ex hoc,quod est perfectum,quæstio. 52.1.c.pag.151
Forma substantialis non participatur secundum magis & minus, quæst.52.1. c.pag.eadem.
Forma determinata ad vnam tantùm operationem , non requirit dispositionem,qu.49.4.c.pag.144
Formæ perfectio dupliciter consideratur, scilicet secundum seipsum , & secundum quod subiectum participat formam : primo modo non dicitur parua vel magna : sed dicitur magis & minus, qu.52.1.c.pag.151
Formæ distinguuntur adinuicem,secundum diuersa principia actiua,quæst. 54.2.c.pag.156
Formas corporales aliqui posuerunt totaliter ab intrinseco , aliqui totaliter ab extrinseco , aliqui verò partim ab intrinseco,& partim ab extrinseco,q. 63.1.c.pag.187
Forma, vide Appetitus, Augmentum, Cœlum, Materia, operari.
Fornicatio consistit in hoc,quod homo accedit ad non suam, qu.73.7. c. pagina 230
Fornicatio ab Apostolis specialiter prohibetur tanquàm per se malum,& quia gentiles non reputabant eam peccatum,q.103.4.3.pag.339
Fortis est patiens,sed non conuertitur,qu.66.4.2.pag.201
Fortis, vide Audacia.
Fortitudo est virtus specialis secundum quod est circa pericula mortis: sedest conditio generalis omnis virtutis vt est animi firmitas, nec à contrario nocetur,qu.61.3.4.o.pag.182
Fortitudo ordinatur circa timores & audacias,qu.60.4.c.pag.180.
Fortitudo sustinet molestias absque perturbatione: & ingerit se eis cùm opus fuerit,q.66.4.2.pag.201
Fortitudo est in irascibili,q.61.2.c.pag.182.& q.66.1.c.pag.198. & qu.85.3.ca. pag.268
Frequentia , assiduitas & diuturnitas, non sunt circunstantiæ trahentes in aliam speciem, nisi per accidens ex aliquo superuenienti, quæ.88.5.1. pa.281
Fricare, vide actiones.
Fructus nomen à corporalibus ad spiritualia est translatum, q.11.1.c. pag.40. & q.7.10.c. pag.114
Fructus sensibilis est id quod vltimum ex arbore expectatur,& cum quadam suauitate percipitur,q.11.1.c.pag.40.& q.70.1.cap.pag.114
Fructus propriè dicitur quod est simpliciter vltimum in quo aliquis delectatur , & eo propriè aliquis dicitur frui : quod autem in seipso non est delectabile , sed tantùm appetitur in ordine ad aliud , fructus dici non potest, quod autem in se habet quandam delectationem , ad quam quædam præcedentia referuntur , potest dici fructus , sed non propriè, & secundum completam rationem fructus eo dicimur frui , quæstione 11 . 3. capit. pagina 40
Fructus ad arborem producentem comparatur vt effectus ad causam , ad hominem verò fruentem vt vltimum expectatum & delectans , quæstio . 11. 32.pag.41.
Fructus in spiritualibus dicitur dupliciter , scilicet id quod ab homine producitur,vt operatio & vltimum delectationem habens,quod homo adipiscitur,qu.70.1.c.pag.114
Fructus vitæ æternæ est simpliciter vltimus & perfectus, non autem fructus vitæ præsentis,qu.70.2.2.pag.215
Fructus & fruitio ad idem pertinere videntur, & vnum ab alio deriuari, qu. 11.1.c.pag.40
Fructus non diuersificantur,secùdum diuersas species virtuosorum actuum, sed secundum diuersos perfectionis gradus etiam vnius virtutis , qu.70. 3. 2.pagina 216
Fructus duodecim conuenienter enumerantur ab Apostolo, quæstio.70.3.o. pagina 215
Fructus spiritus dicuntur ea quæ enumerat Apostolus ad Galatas 5.quia sunt effectus spiritus sancti in nobis,non quòd eis fruamur tanquàm vltimo fine.qu.11.3.2.pag.41
Fructus dicuntur opera virtutum,non autem opera vitiorum,quæst.70.4.1. pagina 216
Fructus spiritussancti quos Apostolus nomi nat ad Galatas.5.sunt actus,quæ. 70.1.o.pag.214
Fructus spiritussancti in communi contrariantur operibus carnis: non autem singuli fructus singulis operibus carnis secundum proprias rationes, nisi secundum adaptationem,qu.70.4.o.pag.216
Fructus differunt à beatitudinibus: omnes enim beatitudines possunt dici fructus,sed non conuertitur,qu.70.2.pag.ead.
Fructus. vide Operatio. Virtus.
Frui non est actus potentiæ exequentis , sed potentiæ imperantis executionem sui,q.11.2.c.pag.40
Frui est actus appetitiuæ potentiæ,q.11.1.o.pag.ead.
Frui. vide Anima.
Fruitio est actus appetitiuæ potentiæ,qu.11.1.o.3.c.pag.40
Et est actus voluntatis,q.11.1.1.2.pag.ead.
Fruitio duplex,scilicet perfecta,& imperfecta,q.11.4.c.pag.41
Fruitio perfecta est iam habiti finis in intentione & realiter: sed imperfecta est etiam non habiti finis realiter , sed in intentione tantùm , quæst.11.4.o. pag.eadem.
Fruitio eius quod non est vltimus finis est impropria: fruitio autem finis vltimi non habiti est propria sed imperfecta,q.11.4.2.pag.ead.
Fruitio importat quietem in vltimo fine,q.12.1.3.pag.42
Fruitio non oportet quòd sit vltimi finis simpliciter : sed eius quod habetur pro vltimo fine,qu.11.2.2.pag.40

Fruitio conuenit rationali naturæ , secundum rationem perfectam, brutis animalibus secundum rationem imperfectam , alijs autem creaturis nullo modo, qu.11.2.o.pag.ead.
Fruendum est fratre non tanquàm termino,sed tanquàm medio & in domino. qu.11.3.1.pag.41
Furiosus. vide Baptismus.
Futurum. Solius Dei est scire futura contingentia,qu.111.4.c.pag.371
Futurum non cadit sub visu : tamen ex his quæ videt animal in præsenti, monetur eius appetitus in aliquid futurum, vel prosequendum, vel vitandum,qu.40.3.3.pag.123.& qu.41.1.3. pag.125
Futurum. vide Brutum

G

Generatio & corruptio in rebus naturalibus differunt , quamuis generatio vnius sit corruptio alterius, quæst.113.6.2. pag.379
Generat homo sibi simile in specie, non autem secùdum individuum, neque secundum ea quæ pertinent ad individua,qu.32.2.ca.qu.258
Genitalia . vide gradus.
Gentiles . vide Adoratio, Gradus.
Genus. In omni genere quanto aliquid est prius,tanto est simplicius, qu.19. 2.c.pag.64
Genus aliquando accipitur pro specie : eo modo loquendi quo dicimus humanum genus totam humanam speciem,qu.18.2.c.pag.57
Geometer modico studio acquirit scientiam alicuius conclusionis quam nunquam considerauit, qu.65.1.1.pag.65
Geometricam scientiam habere non potest,qui errat circa hoc principium,omne totum est maius sua parte,qu.65.1.4.pag.195
Gloria est clara notitia cum laude,qu.2.3.c.pag.3
Gloria sanctorum est absque successione,secundum quandam æternitatis participationem,qu.67.4.2.pag.203
Gloria quæ est essentialis beatitudini est quam habet homo non apud hominem, sed apud Deum,quæst.2.3.1.pag.4.& q.4.8.1.pag.19
Gnomi est virtus bene iudicatiua , secundum ipsam rationem naturalem in his,in quibus deficit lex communis,qu.37.6.c.3.pag.170
Gradus altaris in lege veteri prohibetur, ne reueletur turpitudo: & ad excludendam idololatriam . Nam in sacris Priapi sua pudenda gentiles populo denudabant, qu.102.4.7.pag.319
Gradus, Vide Angelus, Ira, Luxuria, Mansio, Modus
Grammaticus non traducit in filium per propagationem originis scientiam grammaticæ,qu.81.2.c.pag.238
Gratia est qualitas supernaturalis, seu forma accidentalis animæ, quæst.11.2. o.pag.167
Gratia reducitur ad primam speciem qualitatis : nec est idem quod virtus: sed habitudo quædam , quæ præsupponitur virtutibus infusis, sicut earum principium & radix,qu.110.3.3.pag.168
Gratia differt à virtutibus , secundum essentiam,qu.110.3.o.pag.ead.
Gratia secundum quod gratis datur excludit rationem debiti , ex merito,& secundum conditionem naturæ prouenientis: dona autem naturalis earent primo debito tantum,dona verò supernaturalia vtroque, ideò specialius sibi nomen gratiæ vendicant,qu-111.1.2.pag.369
Gratia excedit facultatem naturæ creatæ. q.112.1. c.pag.372.& q.114.2.cap. pagina 384
Gratia est quædam participatio diuinæ naturæ,& quoddam donum supernaturale,qu.110.3.c.pag.368.& q.112.1.pag.372.& q.114.2.5.c.pag.384
Gratia secundum rationem gratuiti doni considerata , non cadit sub merito : secundum verò naturam rei , quæ donatur considerata , nullus potest sibi mereri primam gratiam,qu.114.3.o.pag.385
Gratia accipitur tripliciter , scilicet pro dilectione , pro dono gratis dato , & pro recompensatione eius,quæst.110.1.c.pag.366
Gratia Dei dicitur dupliciter, scilicet auxilium Dei mouens nos & habituale donum,qu.109.3.6.8.9.10.c.pag.361.& q.110.2.c.pag.367.& q.113.2.c.pag. 367.& q.112.2.c.pag.367
Gratia duplex ,scilicet gratum faciens,& gratis data,qu.111.o.pag.369
Gratia gratis data conuenienter distinguitur,qu.111.4.o.pag.371
Gratia duplex,scilicet præueniens & subsequens,qu.111.3.pag.370
Gratia significat effectum temporalem , ideo potest dici præueniens & subsequens : sed dilectio Dei nominat aliquid æternum, ideo non potest dici, nisi præueniens,qu.111.3.3.pag.371
Gratia duplex,scilicet operans & cooperans,qu.111.2.o.3.c.pag.370
Gratia operans & gratia cooperans sunt idem, secundum essentiam, & differunt secundum effectum : & similiter gratia præueniens subsequens,quæ. 111.2.c.4.3.o.pag.eadem
Gratia viæ non est alia numero à gratia patriæ : sicut charitas viæ non euacuatur : sed perficitur in patria , qu.111.3.2.pag.371
Gratia est maior in vno , quàm in alia ex parte subiecti , non autem ex parte obiecti, nec finis,qu.66.2.1.pag.199.& q.112.4.o.pag.373
Gratia dicitur creari ex eo quod homines secundum eam creantur.i.in nouo esse constituuntur ex nihilo.i.non ex meritis,qu.110.2.3.pag.367
Gratia qua homo fit dignus vitæ æternæ per peccatum tollitur , qu.113.2.cap. pagina 373
Gratia principaliter est à Deo: ab humanitate autem Christi, & à sacramentis instrumentaliter,qu.112.1.2.pag.372
Gratia agit in animam non per modum causæ efficientis,sed per modum causæ formalis,qu.11.o.2.1.pag.367
Gratia habitualis inquantum animam sanat,vel iustificat sine gratam Deo facit : dicitur gratia operans : inquantum verò est principium operis meritorij,dicitur cooperans,qu.111.2.c.pag.370
Et ab ipsa deriuantur virtutes , & efficiuntur in potentias animæ per quas potentiæ mouentur ad actus,qu.110.3.c.4.1.pag.367
Et est principium meritorij operis mediantibus virtutibus, quæstione 110.4. 2.pag.369
Et comparatur ad voluntatem vt mouens ad motum,quæ est comparatio sessoris ad equum: non autem sicut accidens ad subiectum, q.110.4.1. pag.368
Gratia gratum faciens ordinat hominem immediate ad coniunctionem vltimi finis , gratiæ autem gratis datæ ordinant hominem ad quædam præparatoria vltimi finis, ideo prima est multo excellentior secunda , quæst.111. 3.o.pag.371
Gratia gratum faciens est per quam ipse homo Deo coniungitur : sed gratia gratis data est per quam vnus cooperatur alteri ad hoc quod reducatur in Deum,q.111.1.o.pag.369
Gratia gratis data vocatur,quia supra facultatem naturæ & meritum personæ conceditur : sed quia non datur homini pro se, sed pro alijs,ideo non vocatur gratia gratum faciens,quæst.111.1.c.4.2.pag.370
Gratia Dei , significat quiddam supernaturale in homine à Deo prouenient, quandoque tamen dicitur ipsa æterna Dei dilectio , quæstione 110 . 1. cap. pagina 367
Gratia in præsenti non est æqualis gloriæ in actu : sed in virtute , quæst.114. 3.3.pag.385
Gratia facit habentem dignum vita æterna,qu.113.9.ca.pag.381.& q.114.3.o. pagina 384
Gratia adiuuat hominem ad non peccandum: non tamen ita confirmat in bono,vt peccare non possit,qu.106.2.2.pag.348
Gratia est nobilior , quàm anima,inquantum est participatio diuinæ bonitatis,non autem quantùm ad modum essendi,qu.110.2.2.pag.367
Gratia est in essentia animæ, sicut in subiecto,non autem in potentijs eius,q. 50.2.c.pag.143.& q.11.o.4.o.pag.368
Gratia ponit aliquid creatum in eo,qui eam accipit,qu.110.1.o.pag.366
Gratia agit in animam non effectiuè sed formaliter,qu.110.2.1.pag.367.& q. 111.1.1.pag.370
Gratiæ vnius bonum maius est quàm bonum naturæ totius vniuersi , quæst. 113.9.2.pag.382
Gratiæ infusio fit in instanti absque successione,q.113.7.c. pag.380
Et ad habitum gratiæ requiritur præparatio subiecti: quæ principaliter est à Deo mouente liberum arbitrium, qu.112.2.o.3.c.2.4.c. pag.373.& quæst. 113.3.7.c.pag.377
Gratiæ præparatio perfecta est subito, non autem imperfecta,quæ.112.2.1.pagina 373
Et præparatio perfecta simul est cum infusione gratiæ , & non est meritoria gratiæ,sed gloriæ,non autem imperfecta,qu.112.2.1.pag.eadem.
Gratiæ præparatio vt est à libero arbitrio, nullam habet necessitatem ad gratiæ consequutionem : sed vt est à Deo mouente, non coactionis, sed infallibilitatis,qu.112.2.o.pag.ead.
Gratiæ collationis prima causa est à Deo : sed defectus gratiæ prima causa est à nobis,qu.112.3.2.pag.ead.
Gratiæ effectus sunt quinque,scilicet vt anima sanetur,vt bonum velit,vt efficaciter operetur,vt in bono perseuerer, quintus vt ad gloriam perueniat, qu.111.3.c.pag.370
Gratiæ effectus duplex,scilicet esse & operatio,qu.111.2.c.pag.eadem.
Gratiam consecutus ad recte agendum indiget auxilio Dei mouente, non autem alia gratia habituali,qu.109.9.o.pag.365
Gratiam Deus non dat nisi dignis quos per gratiam facit dignos,qu.114.3.2. pagina 371
Gratiam se habere homo scire potest per reuelationem & coniecturaliter per aliqua signa,non autem per seipsum & certitudinaliter,quæstione 112.5.o. pagina 374
Gratiam consecutus potest operari bonum vitare peccatum & perseuerare sine alia gratia habituali : non autem sine auxilio Dei, quæstione 109.9.10. pagina 367
Gratiam causare est impossibile omni creaturæ , q.76.1.2.pag.241.& q.112.1. 0.3.2.pag.372
Gratiam habere Deus quandoque reuelat aliquibus ex speciali priuilegio , q. 112.5.c.pag.374
Gratiæ habituali non existante in homine in statu naturæ integræ non poterat homo non peccare,nec mortaliter,nec venialiter,quæstione 109.8.cap. pagina 363
Gratia habituali potest homo in statu naturæ corruptæ abstinere ab omni mortali,& à singulis venialibus,sed non ab omnibus, quæstione 109.8.ca. pagina eadem.
Et sine gratia potest singula mortalia vitare: & secundum aliquod tempus, sed non diu absque mortali esse potest,qu.109.8.c.pag.ead.
Gratia habituali homo indiget ad cognoscendum ea,quæ excedunt cognitionem naturalem : non autem ad cognitionem cuiuscunque veri , ad quam tamen indiget auxilio diuino,qu.109.1.o.pag.128
Gratiam accipiens quandam experientiam culcedinis nouit, quam non experitur ille qui non accipit, qu.112.5.c.pag.374
Gratia habituali & auxilio Dei indiget homo ad hoc vt resurgat à peccato, q. 100.7.o.pag.362.& q.113.2.o.pag.379.& qu.114.2.c. pag.384
Gratiæ gratis datæ non sunt communes omnibus, nec æquales in vno & eodem,qu.66.2.1.pag.90
Gratia, vide Debitum, Habitus.
Gratitudo, id est. gratia , est virtus per quam redditur debitum bene factoribus,qu.60.3.c.pa.179.& q.110.1.c.pag.367
Grane Deiconfusionis corporis grauis causa licut finis est locus deorsum : principium autem motus est inclinatio naturalis, quæ est ex grauitate, quæst. 36.2.c.pag.135
Gregorius propter tristitiam intermisit Ezechielis expositionem , qu.37.1.3. pagina 117
Gryphus qui equis & hominibus infestus est, crudelitatem significat,quæst. 102.6.1.pag.335
Gubernatio . Quæ gubernationi diuinæ subduntur etiam legi æternæ subiciuntur,quæst.93.4.c.pag.293
Et quæ sunt subdita, vita Lex Æterna. Prouidentia.
Gula. In diuersis speciebus gulæ diuersa sunt mortua,quæst.72.9.cap.3.pagina 226
Gustus. Gustu delectabile est dulce: sed quibusdam dulcedo vini, quibusdam mellis aut alicuius alterius,qu.17.c.pag.6
Gustum habens optimum maxime delectatur in delectabili quod est simpliciter melius,qu.1.7.c.pa.3.& q.2.1.1.pag.eadem.

H

Habere dicitur dupliciter , scilicet secundum quod res quæcunque dicitur aliquid habere , & secundum quod res aliquo modo habet se in seipsa, vel aliquid aliud,pag.49.1.5. pag.141
Habere primo modo secundum quod dicitur respectu cuiuscunque quòd habetur,commune est ad diuersa genera,qu.49.1.c.pag.ead.
Habere secundo modo est secundum aliquam qualitatem , quæst.49.1.c.pagina eadem.
Habens & id quod habetur quandoque nullum habent medium,quandoque medium est sola relatio, quandoque modus actionis & passionis, quæ.49. 1.c.pag.eadem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Habitus est qualitas, seu dispositio secundum quam benè vel malè aliquid disponitur secundum se, aut ad aliud, quæst. 49. c. 0. pag. eadem.
Habitus est qualitas, de difficili mobilis, quæst. 49. 2. 3. pag. 142
Habitus est secundum quem ad aliquid nos habemus bene vel malè, quæst. 49. 2. c. 1. pag. eadem.
Habitus idem non est habet ad bonum & malum: eadem autem potentia se habet ad bonum & malum, quæst. 49. 4. 3. pag. 144
Habitus de sui ratione non respicit potentiam, sed naturam, quæstio. 49. 2. c. 1. 3. 2. pag. 142
Habitus de sui ratione, seu primò & per se importat habitudinem ad naturam, secundum quod conuenit vel non conuenit, quæst. 49. 2. c. 1. 3. 0. pagina eadem.
Habitus sumitur quandoque pro actu eius, quæst. 70. 1. 3 pag. 215
Habitus vt prædicamentum importat habitudinem indumenti ad indutum, quæst. 49. 1. c. pag. 141
Habitus vt est prædicamentum dicitur, secundum quod homo vel quæcunq; alia res dicitur aliquid habere, quæst. 49. 1. c. pag. eadem.
Habitus sumitur tripliciter scilicet pro posita prædicamento, & pro prædicamento, pro qualitate, scilicet primæ speciei, quæst. 49. 1. 0. pag. ead.
Habitus qualitas dicitur dupliciter, scilicet dispositio potentiæ ad actum, & dispositio ad naturam, quæst. 49. 3. 4. c. pag. 143. & q. 50. 1. c. 1. 2. c. 3. 3. pag. 145. & q. 51. 1. c. pag. 148. & q 82. 1. c. pag. 260
Habitus aliquid dicitur dupliciter, scilicet proprie & essentialiter, & id quod habitu tenetur, quæst. 94. 1. c. pag. 132
Habitus duplex, scilicet naturalis & infusus, quæst. 51. 1. 4. 0. pag. 150
Habitus hominis à Deo infunditur duplici ratione, scilicet ad disponendum eum ad finem supernaturalem, & ad ostendendam virtutem Dei, quæst. 51. 4. 0. pag. eadem.
Habitus non habet locum in Deo, quæst. 49. 4. 0. pag. 144
Habitus cuius potentia est subiectum, non importat ordinem ad naturam, sed ad operationem, ideo est posterior potentia, sed prior est ea, sicut completum incompleto, & actus potentia, quæst. 50. 2. 3. pag. 149
Habitus cuius subiectum est corruptibile, & cuius causa habet contrarium, corrumpitur per se, & per accidens, quæst. 53. 2. 3. c. pag. 71
Habitus potest habere ordinem ad actum, & secundum rationem habitus, & secundum rationem subiecti, in quo est habitus, quæst. 49. 3. 0. pa. 143
Habitus qui est alicuius potentiæ vt subiecti, primò & principaliter ordinatur ad actum: alij verò consequenter ordinantur, quæst. 49. 3. c. pag. ead.
Habitus secundum se est forma simplex, & secundum hoc non accidit ei diminutio: sed secundum diuersum modum participandi prouenientem ex in ieterminatione potentiæ ipsius participantis, quæst. 53. 2. 2. pag. 155
Habitus scientiæ potest corrumpi per accidens, ex parte interiorum virium sensitiuarum: & per se, scilicet à contraria propositione & à contrario processu rationis, qua st. 53. 1. c. pag. 154
Habitus virtutis vel virij corrumpitur per iudicium rationis in contrarium mouentis quocunque modo, quæst. 53. 1. c. pag. ead.
Habitus præmittitur potentiæ secundum quod importat dispositionem ad naturam: sed habitus qui est principium operationis, est posterior potentia, quæst. 50. 2. 3. pag. 145
Habitus acceptus in ordine ad operationem est in anima per suas potentias, quæstione 50. 2. 0. pag. 146
Habitus dicitur actus primus, & operatio actus secundus, quæst. 49. 3. 1. pagina 143
Habitus sicut non generatur, ita nec corrumpitur per vnum actum tantum, nisi per actum excludatur causa habitus, quæst. 71. 4. c. pag. 218
Habitus subiectum non est potentia activa tantum, quæst. 54. 1. c. pag. 156
Habitus moralis habet rationem virtutis humanæ, inquantum rationi conformatur, quæst. 58. 2. c pag. 171
Habitum aliquem. i. gratiam esse in anima, secundum suam essentiam nihil prohibet, si loquamur de aliqua superiori natura cuius homo potest esse particeps, quæst. 50. 2. c. pag. 145
Habitum acquisitum non causam actus, qui produeuntur ex habitu infuso, sed confirmant præexistentem, quæst. 51. 4. 3. pag. 150
Habitum virtutis vel vitij habens potest non vti eo & exire in actum contrarium, quæst. 52. 3. c. pag. 158. & qu. 63. 2. 2. pag. 188. & q. 71. 4. 0. pag. 218. & q. 78. 2. c. 3. pag. 250
Habitum fidei, spei & fidei habens certus est se habere illos, sed non sic est de habitibus perficientibus vim appetitiuam. quæst. 112. 5. 2. pag. 274
Habitu quandoque aliquis vti non potest propter aliquod impedimentum, quæst. 94. 1. 4. pag. 295
Habitibus distinguuntur secundum differentiam boni & mali, q. 54. 3. 0. p. 157
Habitus tamen aliqui quandoque se habent ad bonum & malum, vt opinio se habet ad verum & falsum, quæst. 154. c. pa. 156
Habitus distinguuntur specie secundum tria, scilicet secundum principia actiua, secundum naturam, & secundum obiecta specie differentia. qu. 54. 2. 0. pag. 156
Habitus distinguuntur specie in ordine ad naturam dupliciter, scilicet vel secundum conuenientiam ad naturam, vel disconuenientiam ab ipsa: vel ex eo quod habitus vnus disponit ad actum conuenientem naturæ inferiori, alius autem habitus disponit ad actum conuenientem naturæ superiori, quæst. 54. 3. 0. pag. 157
Habitus sunt necessarij vt potentiæ quæ diuersis modis commensurari possunt, determinentur ad vnum, quæst. 49. 4. 0. pag. 144
Habitus specie differentes possunt esse in eadem potentia, quæstio. 54. 1. 0. pagina 156
Habitus intellectuales, sunt principaliter in intellectu possibili, secundariò autem in viribus interioribus apprehensiuis, quæstione 50. 4. 0. pagina 146. & quæst. 51. 3. c. p. pag. 149. & qu. 53. 1. cap. pag. 154. & quæ. 56. 5. 0. pag. 165. & q. 67. c. pag. 187
Habitus non constituuntur ex multis: sed quilibet secundum se est qualitas simplex relata ad multa secundum vnum, quæst. 53. 1. 2. pag. 154. & q. 54. 4. 0. pag. 157
Habitus quorum subiectum est incorruptibile non possunt corrumpi per accidens, quæst. 53. 1. c. pag. 154
Habitus quorum subiectum principale est incorruptibile, secundarium verò corruptibile, non possunt corrumpi per accidens ex parte subiecti principalis. sed bene ex parte secundarij, quæst. 53. 1. c. pag. ead.
Habitus qui sunt dispositiones ad naturam possunt plures esse in eodem subiecto secundum diuersas eius partes: quia secundum honores est sanitas, secundum partes similes est fortitudo vel macies, secundum membra verò est pulchritudo, quæstio. 54. 1. c. pag. 156
Habitus qui sunt dispositiones ad opera plures, possunt esse vnius potentiæ, quæst. 54. 1. c. pag. ead.
Habitus sicut non sunt in membris corporis, nec in potentijs naturalibus, ita nec in potentijs sensitiuis secundum quod ex instinctu naturæ operantur, quæst. 50. 3. c. pag. 146
Habitus ex eadem causa augentur ex qua generantur: quia generatio habitus est fundamentum augmenti ipsius, quæst. 51. 2. c. pag. 155
Habitus ex eadem causa diminuuntur, ex qua corrumpuntur: quia eorum diminutio est via ad corruptionem. quæst. 53. 2. c. pag. eadem.
Habitus primorum principiorum tam speculatiuorum quàm practicorum, nec per se, nec per accidens corrumpi possunt, quæst. 53. 1. c. pag. 154
Habitus scientiæ, & virtutis diminuuntur, & corrumpuntur per solam cessationem actus, non quidem per se, sed per accidens, quæstione 53. 3. 0. pagina 156
Habitus aliqui sunt in intellectu, & voluntate, quæst. 50. 4. 5. 0. pag. 146
Habitus sunt in angelis, quæst. 50. 6. 0 pag. 147. & q. 51. 1. c. 2. pag. 143
Habitus non sunt in potentijs sensitiuis, vt operantur ex instinctu naturæ, sed vt operantur ex imperio rationis, qua stione 50. 3. 0. pag. 146
Habitus in brutis quodammodo poni possunt: sed non proprie, quæst. 50. 1. 2. pag. 146
Habitus aliqui ponuntur in viribus sensitiuis apprehensiuis interioribus, non autem in viribus apprehensiuis exterioribus, quæst. 50. 2. 3. pag. 146. & qu. 56. 50. 0. pag. 165
Habitus non sunt in viribus nutritiuæ partis, qu. 50. 3. 1. pag. 146
Habitus corporales non multum videntur augeri per additionem, sed secundum tranmutationem simplicium qualitatum, quæstione 52. 2. cap. pagina 152
Habitus ex quibusdam actibus causantur in agentibus habentibus in se etiam principium passiuum, non autem in alijs, quæstione 51. 2. 0. pagina 149
Habitus corporales possibile est causari ex vno actu forti, & etiam habitum scientiæ in intellectu possibili: sed quantum ad inferiores vires apprehensiuas, necessarium est eosdem actus pluries reiterari, vt aliquid firmiter memoriæ imprimatur, quæst. 51. 5. c. pag. 149
Habitus virtutum moralium causantur in appetitiuis potentijs secundum quod mouentur à ratione, quæstione 51. 2. c. 3. cap. pag. 149. & qu. 53. 1. c. pagina 154
Habitus. vide Alteratio. Augmentum. Bonum. Cœlum. Contrarium. Dispensatio.
Halietus. vide Alietus.
Hæresis Origenis fuit quòd post vltimam beatitudinem homo potest fieri miser, qu. 5. 4. c. pag. 21
Hæresis Montani & Priscilæ, quod promissio spiritus sancti non fuit completa in Apostolis, sed in eis. Et similiter Manichæi posuerunt quod fuit completa in Manicheo. qu. 106. 4. 2. pag. 349
Hæresis Pelagij, quod homo potest implere præcepta legis sine gratia, quæst. 100. 10. 3. pag. 326
Et quod pueri non deseruntur ad baptismum tanquàm ab aliqua infectione culpæ abluendi, qu. 81. 1. cap. pag. 257
Hæreticum est ponere animas ab angelis creatas, qu. 3. 7. 2. pag. 7
Herodius qui vulgariter falso dicitur, significat illos quorum pedes sunt veloces ad effundendum sanguinem, quæst. 102. 6 pag. 335
Heroica vel diuina virtus addit super rationem communem virtutis perfectionem, secundum quam dicuntur aliqui viri diuini, quæstione 68. 1. 1. pagina 108
Heroica. vide virtus.
Virtus. vide Quis.
Holocaustum in lege veteri totum comburebatur, & offerebatur specialiter Deo ad reuerentiam maiestatis, & amorem bonitatis eius, qu. 102. 3. 8. 10. pagina 325
Holocaustum inter omnia sacrificia erat præcipuum, quæstione 102. 3. 10. pagina 326
Holocaustorum ordo numerus & ratio, quæstione 102. 10. pag. 149
Homicidium prohibetur in decalogo, secundum quod habet rationem indebiti: ideo lex humana concedere non potest, quod licite homo bonus occidatur, quæst. 100. 8. 3. pag. 318
Homicidium inter peccata operis in proximi est grauius, quàm adulterium, & hoc quàm furtum. quæst. 100. 6. c. pag. 316
Homo in specie constituitur secundum naturam, intellectiuam & rationalem, quæst. 31. 7. cap. pag. 99
Homo est minor mundus, quia sic anima est in corpore sicut Deus in mundo, hæc similitudo attenditur quantum ad aliquid, non autem quantum ad omnia, quæst. 17. 2. 2. pag. 56
Homo apprehendit veritatem per inquisitionem rationis, angelus verò statim: ideò homo per tempus ad beatitudinem peruenit, angelus verò consequutus est eam statim post principium suæ cognitionis, quæstio. 5. 2. 1. pagina 19
Homo immutatur à passione, aut sic quod sola passio dominatur & totaliter ratio ligatur: & de tali homine eadem est ratio & de animalibus brutis. aut sic quod ratio non totaliter absorbetur à ratione, & sic non ex necessitate sequitur passionem, quæst. 10. 3. c. pag. 59
Homo quæcunque vult, vult propter vltimum finem, q. 1. 6. 0. pag. 5
Homo agit propter finem, quia actiones humanæ sunt propter finem, quæst. 1. 1. 0. pag. 1
Homo quicquid facit agit propter finem etiam agendo actionem, quæ est vltimus finis, quæst. 1. 1. 2. pag. 2
Homo ex parte complexionis corporalis, secundum suam speciem non habet superexcellentiam alicuius passionis, alia verò animalia secundum quod recedunt ab hac æqualitate complexionis, secundum hoc naturaliter disponuntur ad excessum alicuius passionis, quæstione 46. 5. 1. pagina 135
Homo absque gratia habituali potest velle facere bonum, non autem mereri, sed neutrum potest sine auxilio Dei, quæ. 190. 2. 5. 0. pag. 320. & q. 114. 2. 0. pagina 384
Homo potest se ad gratiam præparare, sine alia gratia habituali, non autem absque exteriori auxilio Dei gratuito, quæstione 109. 6. 0. pagina 361

Homo in statu naturæ corruptæ indiget gratia habituali quantum ad duo, scilicet vt sanetur: & vt mereatur operetur, quæst. 109. 23. 4. c. pag. 357. & q. 114. 2. c. pag. 384
Homo. vide Actio. Finis.
Honestum bonum procedit ex rectitudine rationis, & voluntatis, quæstione 39. 2. c. pag. 120
Honesti boni, regula rationis est radix, quæst. 19. 2. 1. pag. ead.
Honor ex hibetur alicui propter aliquam eius excellentiam: & est signum, & testimonium excellentiæ, quæ est in honorato, quæst. 2. 2. c. pag. 7
Honor potest consequi beatitudinem, quæ in eo principaliter consistere non potest, quæst. 2. 2. c. pag. ead.
Honor non est præmium virtutis, propter quod virtuosi operantur: sed accipiunt honorem loco præmij ab hominibus, non habentibus ad dandum maius, quæst. 2. 2. 1. pag. ead.
De honore parentum est quartum præceptum decalogi: cui superadditur præceptum de honoratione senum, & vniuersaliter omnia præcepta inducentia ad reuerentiam exhibendam maioribus, vel ad beneficia exhibenda æqualibus vel minoribus, quæst. 100. 11. c. pag. 320
Homo, vide Animal.
Humanitas, vide Gratia.
Humanus, vide actus. Actio.
Hircus figurabat Christum, propter similitudinem carnis peccati, vitulus propter virtutem crucis, agnus propter innocentiã, aries propter principatum, q. 102. 3. 2. pag. 325
Humiliari, Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt exinde humilientur, quæst. 79. 4. c. pag. 254. q. 87. 2. 1. pag. 273.

Ibis. vide Ciconia.
Idea. In rationibus idealibus, quæ respiciunt proprias naturas singularum rerum, inuenitur quædam pluralitas secundum diuersos respectus ad res, quæst. 93. 1. 1. pag. 292
Et ratio diuinæ sapientiæ, inquantum per eam cuncta sunt creata, habet rationem artis exemplaris, & ideæ: & inquantum mouet omnia ad debitum finem obtinet rationem legis, quæst. 93. 1. c. pag. ead.
Idem actus voluntatis est, quo fertur in finem, vt est ratio volendi ea quæ sunt ad finem, & in ipsa quæ sunt ad finem, quæst. 8. 1. c. pa. 31
Idem moueri à seipso secundum diuersa nihil prohibet: non autem secundum idem, quæst. 9. 3. 0. pag. 34. & q. 52. 22. pag. 149
Idolatria est præcipuum peccatum, quæst. 102. 3. 11. pag. 326
Idololatria, vide Adoratio.
Ignis species dicuntur esse carbo & flamma, propter applicationem naturæ ignis ad materiam alienam, qu. 35. 8. c. pag. 114
Ignis quantumcunque habeat calorem perfectum, non alteraret, nisi per motionem corporis calestis, quæst. 100. 1. c. pag. 336
Ignorantia est priuatio scientiæ perficientis rationem, quæ prohibet actum peccati, inquantum dirigit actus humanos, qu. 76. 1. c. pag. 240
Ignorantia communiter est nescientia eorum, quæ quis natus est scire, proprie verò est priuatio eorum, quæ quis aptus est & debet scire, quæst. 74. 5. c. 11. pag. 235. & q. 76. 2. c. pag. 241
Ignorantia duplex, scilicet inuincibilis, & vincibilis: prima non est peccatum, quia studio superari non potest, nec est in potestate nostra eam repellere, secunda est peccatum si sit eorum, quæ quis scire tenetur, quæst. 74. 5. 2. pag. 232. & q. 76. 2. 0. 3. c. pag. 241
Ignorantia tripliciter se habet ad actum, scilicet concomitanter, consequenter, antecedenter, prima non facit inuoluntarium, sed facit non voluntarium: secunda causat inuoluntarium secundum quid, non autem simpliciter, tertia causat inuoluntarium simpliciter, qua stione 6. 8. 0. pag. 27
Ignorantia prima, nec excusat, nec minuit peccatum: secunda si sit directè voluntaria circa ea, quæ quis scire tenetur, auget peccatum, siverò sit indirectè voluntaria minuit peccatum, tertia omnino excusat à peccato, quæst. 19. 6. c. pag. 66. & qu. 76. 3. 4. 0. pag. 243
Ignorantia duplex, scilicet legis & facti, prima si per negligentiam perueniat circa ea quæ quis scire debet non excusat: secunda verò excusat, quæstio. 6. 8. c. pag. 27. & q. 19. 6. c. pag. 66
Ignorantia est voluntaria dupliciter, scilicet directè & indirectè: prima est in quam actus voluntatis fertur, secunda est cum propter negligentiam aliquis non vult scire, quod scire tenetur, quæst. 6. 8. pa. 27. & qu. 19. 6. ca. pag. 66. & q. 76. 3. 4. c. pag. 243
Ignorantia prima auget peccatum, secunda minuit, quæst. 19. 6. cap. pag. 66. & q. 76. 4. c. pag. 243
Ignorantia volita indirectè est ignorantia malæ electionis, ex passione vel ex habitu prouenies, quæst. 6. 8. c. pag. 27
Ignorantia de se est pœna, & non peccatum, sed ex negligentia, aurex defectu sequente est peccatum, quæst. 76. 2. 4. 0. pag. 241. & q. 84. 4. 5. pa. 267. & qu. 105. 2. 9. pag. 344
Ignorantia dicitur esse electionis, non quia electio sit scientiæ quia ignoratur quid sit eligendum, quæst. 13. 1. 3. pag. 43
Ignorantia priuationis, scilicet eorum quæ aliquis scire tenetur, est peccatum, non autem aliorum, quæst. 76. 2. 0. pag. 241
Ignorantia infidelitatis fundamentum spiritualis ædificij subuenit, qu. 76. 4. 3. pag. 243
Ignorantia alicuius particularis circunstantiæ, quam quis non potest scire debita diligentia adhibita, totaliter excusat à peccato: non autem ignorantia quam causat habitus vel passio impediens applicationem scientiæ communis ad particularem actum, q. 6. 8. c. p. 27. & q. 19. 6. c. p. 66. & q. 77. 7. 2. p. 249
Ignorantia non excusat, nec minuit peccatum, nisi secundum quod causat inuoluntarium, quæst. 19. 6. c. pag. 31. & q. 73. 6. c. pa. 103. & q. 76. 3. 4. 0. pag. 243. & q. 105. 2. 9. pag. 354
Ignorantia electionis, neque excusat, neque diminuit peccatum, neque est causa peccati: sed aliquid consequens ad causam, scilicet ad passionem vel habitum inclinantem ad peccatum, qu. 76. 4. 1. pag. 244. & q. 78. 4. 1. p. 113
Ignorantia non est causa peccati, nisi per accidens, scilicet tollendo illa, quæ tollit scientiam vniuersalem vel particularem prohibentem actum peccati, quæst. 76. 1. 0. pag. 240
Ignorantia, vide Peccatum.
Ignorans non continuò actu peccat: sed solùm quando est tempus acquirendi scientiam quam habere tenetur, quæst. 76. 2. 3. pag. 241
Ignorans ignorantia affectata ingratitudinis & infidelitatis grauissimè peccat, quæst. 76. 4. 3. pag. 244

Ignorans peccat, & non propter ignorantiam, si ignorantia non est causa peccati, sed concomitanter se habet ad peccatum, quæst. 76. 1. c. pag. 240
Illuminatio. Diaphanum secundum se dispositum ad lumen, subito illuminatur à corpore lucido, quæst. 113. 7. c. pag. 380
Imago Dei in homine significat intellectuale, arbitrio liberum, & per se potestatiuum. prolog. pag. 1
Immunditia in veteri lege erat duplex, scilicet spiritualis, id est, peccatum, & corporalis, quæst. 102. 5. 4. 6. pag. 331
Immunditia corporalis triplex, scilicet per corruptionem factam, vel in fieri per contactum, & per ministerium combutentium & colligentium cineres, & aspergentium aquas in sacrificio quod offerebatur pro peccato idolatriæ, quæst. 102. 5. 4. 56. pag. ead.
Immunditiæ spirituales & primæ corporales expiabantur, per aliqua sacrificia vel communiter oblata pro tota multitudine, vel etiam pro peccatis singulorum: secundæ corporales per solam aspersionem aquæ: tertiæ per solam vestimentorum ablutionem, quæst. 102. 5. 4. 5. 6. pag. ead.
Immunditiarum ratio literalis & figuralis, quæst. 102. 5. 4. pag. ead.
Impedimentum duplex, scilicet per modum contrarietatis & per modum defectus, quæst. 4. 5. 4. pag. 16
Impedire non tenetur defectum qui non potest, & cui non est commissum, quæst. 6. 3. c. pag. 25
Imperare est actus rationis, præsupposito actu voluntatis, quæst. 17. 1. 0. pagina 52. & q. 60. 1. c. pag. 171
Imperare est ordinare cum cui imperatur ad aliquid agendum intimando vel denuntiando, non absolute, sed mouendo, quæstione 17. 1. 0. 2. 5. capa pagina 52
Virtutes appetitiuæ brutorum non sunt imperantes liberè, sed secundum naturalem instinctum ad ea quæ apprehenduntur mouentur, quæstione 11. 2. c. pag. 40
Imperari semper potest actus rationis, quo ad exercitium, & quò ad assensum præter actum naturalem, qui naturæ imperio subiacet. sed non quo ad veritatem circa aliquid apprehensam, quæst. 17. 6. 0. pag. 54
Imperari potest actus voluntatis: quia à ratione ordinari potest, quæst. 17. 5. 0. pag. ead.
Imperari non potest à ratione primus actus voluntatis: quia ex rationis ordinatione non est, sed ex instinctu naturæ, aut superioris causæ, quæst. 1. 2. 3. pag. 3. & q. 9. 4. c. pag. 34. & q. 17. 5. 3. pag. 54
Imperari possunt à ratione actus procedentes ab appetitu intellectiuo vel animalis animæ, q. 17. 2. 0. pag. 55
Voluntas imperat omnes actus voluntarios, q. 71. 6. 2. pag. 220
Imperium & actus imperatus sunt vnus, actus humanus, sicut quoddam totum, sed secundum partes multa, quæst. 17. 4. 0. pagina 53. & q. 20. 3. cap. 1. pagina 71
Imperium est prius quàm vsus rei, vt ipse subditur potentiæ exequutiuæ: sed vsus rei vt est in ratione referente ipsum in finem præcedit electionem, & multò magis imperium quod electio præcedit, quæstione 19. 3. 0. pagina 53
Imperium. vide Iustitia, Lex.
Imperium esse in brutis est impossibile, quæst. 17. 2. 0. pag. 53
Imperio alterius agens, non est necessarium quod cognoscat finem, qu. 1. 2. 1. pagina 33
Imperio rationis subiacet quilibet actus, prout est in potestate nostra, qu. 17. 6. 7. c. pag. 54
Imperio rationis subiacet actus appetitus sensitiui ex parte potentiæ animæ, & vt regulatur ab apprehensione rationis, quæst. 17. 7. 0. pag. 55
Imperio rectoris ciuitatis, qui intendit bonum commune, mouentur omnia sua particularia officia ciuitatis, quæst. 1. 25. 3. pag. 2
Imperatus. vide Appetitus. Charitas.
Implere perfectè voluntatem hominis solus Deus potest, quæst. 2. 8. cap. pag. 9. & q. 5. 1. c. pag. 10
Impossibile. vide cœlum. possibile.
Impossibilitas duplex, scilicet vera & æstimata, quæst. 4. 3. pag. 123
In Esse in aliquo potest esse dupliciter, vt in causa principali, vel instrumentali, & vt in subiecto, quæst. 83. 1. c. pag. 263
Et aliquid esse in duobus vel pluribus contingit dupliciter, scilicet ex æquo, & ordine quodam, quæst. 56. 2. c. pag. 163
Et in Deo tota plenitudo sui esse, est secundum aliquid vnum & simplex: in rebus autem alijs vnum quoque habet plenitudinem essendi sibi conuenientem secundum diuersa, quæst. 18. 1. c. pag. 56
Inclinatio non est, nisi in aliquid simile, & conueniens: ideò omnis inclinatio est in bonum, quæst. 8. 1. c. pag. 30
Inclinatio omnis consequitur aliquam formam, quæst. 8. 1. c. pag. ead.
Inclinationem vniuersalem non dat causa particularis: sed vniuersale bonum quod est Deus, quæst. 9. 6. c. pag. 36
Incontinens qui peccat ex passione comparatur ei qui laborat infirmitate: intemperatus verò qui peccat ex malitia, ei qui continuè laborat. qu. 78. 4. c. pag. 251
Incontinens comparatur paralytico, cuius partes mouentur in contrarium eius quod ipse disponit, quæst. 77. 3. c. pag. 247
Incontinentis syllogismus habet quatuor propositiones, quæstio. 77. 1. 4. pagina 246
Indium homini dupliciter, scilicet pertinens ad naturam humanam, vt lex naturalis: & per gratiæ donum, vt lex noua, quæstione 106. 1. 2. pag. 349
Individuum vnumquodque individuatur secundum materiam: ideo quod est alicui naturale secundum determinatam corporis complexionem, est ei naturale secundum naturam individui, quæst. 73. 1. c. pag. 187
Individua prima speciem Deus absque alia operatione creaturæ præcedente instituit, vt per ea natura propagaretur ad posteros, quæstion. 5. 7. 2. pagina 22
Infidelis qui nihil audiuit de pœnis inferni grauiorem pœnam in inferno patietur pro peccato homicidij, quàm pro peccato furti, quæst. 73. 8. cap. pagina 230
Infidelis primi motus sensualitatis non sunt peccata mortalia, quæstion. 89. 5. 0. pag. 284
Infidelis peccatum est multò minus, quàm peccatum fidelis, quæst. 73. 8. cap. pag. 230. & q. 89. 5. c. pag. 284
Infinitum esse processum in causis finalibus ex quacunque parte, per se loquendo est impossibile, sed in causis per accidens non, quæst. 1. 4. 0. pagin. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

Infinitum esse processum in causis mouentibus non est possibile, quæst.1.4. c.pag.ead.
Infinitum ratio potest considerare: ideò quodammodò est virtutis infinitæ. q.30.4.2.pag.98
Infinitum. vide Magnitudo. Mutatio. Vniuersale.
Infirmitas in malis voluntarijs subiacet potestati hominis: ideò nec tollit, nec diminuit rationem culpæ. q. 21.2.3.pag.75
Infirmitas animæ, scilicet peccatum ex infirmitate est, quando impeditur anima in exequtione propriæ operationis propter inordinationem partium ipsius: quia scilicet partes eius ex aliqua passione non subduntur ordini rationis. q.77.3.0.pag.247.& q.85.3.4. pag.269
Infirmitas quæ diminuit voluntarium, diminuit peccatum. q.73.6.c.pa.229. & q.77.6.7.0.pag.248.& q.88.2.c.pag.276
Infirmitas corporis est quando corpus debilitatur vel impeditur in exequtione propriæ operationis propter inordinationem partium ipsius: quia scilicet non sequuntur ordinem naturæ. q.77.3.c.pag.247
Infirmum membrum dicitur, quando non potest perficere operationem membri sani.q.77.3.c.pag.ead.
Infusio gratiæ requiritur ad iustificationem.q.113.2.0.pag.375
Infusio. vide Gratia.
Ingenium. Velocitas ingenij pertinet ad perfectionem hominis quò ad bene esse eius. q.4.5.pag.17
Innaturale. vide Delectatio.
Innocentia. In statu innocentiæ non erat ligamentum rationis ex delectatione in statu coniugali. q.34.1.1.pag.108
Inquisitio. vide consilium.
Instans vltimum in quo forma prior subiecto inest in his quæ subiacent tempori non est dare: est autem dare vltimum tempus & primum instans in quo forma subsequens inest subiecto. quæst. 113.7.5.pag.380
Instans. vide Conceptio. Gratia. Liberum arbitrium. Mutatio. Operatio.
Institutio. vide Consecratio.
Instructio tria requirit in doctore, scilicet plenitudinem cognitionis principiorum, conclusionum, & effectuum, probationem eorum quæ dicit per argumentum vel per ea quæ sunt diuinæ virtuti propria, & conceptionem conuenientem auditoribus prolationem quantum ad idioma vel sensum, q.111.4.c.pag.375
Instrumentum quod agit & agitur indiget habitu, non autem quod solùm agitur.q.68.3.2.pag.209
Instrumentum. vide Actio. Agens.
Intelligere actu aliquid est actu cogitare.q.109.1.3.pag.356
Intellectualis natura excedit rationem quò ad modum cognoscendi rationalis verò excedit sensitiuum quò ad cognitionis obiectum. quæst.5.1.1. pag.19
Intellectiuus habitus secundario potest esse in viribus interioribus sensitiuus, principaliter autem est in intellectu possibili. quæstione 50.4.3. pagina 147
Intellectus passiuus est intellectus possibilis, & ratio particularis, id est, vis cogitatiua cum memoratiua & imaginatiua. quæstio.51.3.c.pag.148
Intellectus possibilis est in quo est habitus scientiæ. quæstione 50.4.0. pagina 146
Intellectus simul intelligit subiectum & prædicatum, inquantum vniuntur in ordine affirmationis vnius.q.113.7.2.pag.380
Intellectus si absolutè principium & conclusionem consideret: diuersa est consideratio: si verò conclusioni propter principia assentit, est vnus actus tantum, quæst.8.3.c.pag.31.& quæstio.12.4.c.pag.42
Intellectus mouet se: quia per hoc quod cognoscit principium reducit seipsum de potentia in actum quo ad cognitionem conclusionum.q.9.3.c.pag. 34.& q.51.2.c.pag.149
Intellectus humanus secundum se est supra tempus, sed per accidens subditur tempori.q.113.7.5.pag.380
Intellectus penetrat vsque ad rei essentiam: sensus verò sistit circa exteriora accidentia rei.q.31.5.c.pag.100
Intellectus non perficitur per formam lapidis inquantùm est talis forma, sed inquantum in ea participatur aliquid simile alicui quod est supra intellectum humanum, scilicet lumen intelligibile, vel aliquid huiusmodi.qu.3. 6.c.pag.13
Intellectus possibilis dicitur locus specierum, quasi species intelligibiles cõseruans. q.67.2.c.pag.203
Intellectus cognoscit vniuersale, sensus verò non.q.5.1.1.pag.19
Intellectus & voluntas sunt diuersæ partes, sed vnius animæ, quæ.33.3.2.pagina 107
Intellectus & voluntas sunt naturales proprietates animæ, speciem consequentes, sine quibus anima non potest esse, quæstione 110.4.4.pagina 369
Intellectus est superior voluntate secundum rationem ordinis, q.13.1.c. pagina 143
Intellectus præcedit voluntatem inquantum proponit ei suum obiectum: sed voluntas præcedit intellectum secundum ordinem motionis,q. 83.3.3. pag.264
Intellectus potest ordinare imperando quod homo velit, quæst.17. 2.0 pagina 54
Intellectus mouet voluntatem quò ad determinationem actus ex parte obiecti: sed voluntas mouet intellectum quo ad exercitium actus, cuius principium est ex fine,qu.9.1.0.pag.32.& q.17.1.c.pag.32.& quæ.19.3.3.pagina 65
Intellectus prius apprehendit & attingit finem quàm voluntas, tamen motus ad finem incipit à voluntate,q.3.3.3.4.pag.12
Intellectus possibilis est in potentia ad esse intelligibile: ideo nihil prohibet in ipso esse habitum, qui est medium inter puram potentiam & actum perfectum.q.50.4.2.pag.147
Intellectus practicus sumitur ab opere exteriori, speculatiuus verò ab opere interiori.q.3.5.2.pag.12.& q.57.1.1.pag.167
Intellectus. vide Actus, Obiectum practicum, Verum, Voluntas.
Intellectus actio & cuiuscunque creati dependet à Deo, quantum ad duo, primò inquantum ab ipso habet perfectionem qua agit: scilicet intelligibile lumen, secundo inquantum ab ipso mouetur ad agendum. q.109.1.c.p.356
Intellectus vsus, & iudicium impeditur impedito actu virtutis imaginatiuæ & aliarum vtium sensitiuarum, q.33.3.3.pag.107.& q.48.3.c.p.140.& qu. 53.1.3.pag.155
Intellectus & voluntatis actus supra se inuicem possunt ferri, quæstione 17.2. c.pag.52
Intellectus practici & vitæ actiuæ finis non est cognitio, quæ quæritur propter seipsam, sed est operatio exterior: speculatiui verò & vitæ contemplatiuæ finis est cognitio quæ quæritur propter seipsam, qu.3.5.c.2.pag.12.& q.64.3.c.pag.191
Intellectus speculatiui accipitur per veram conformitatem intellectus ad rem: sed verum intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum, quæst.57.3.3.pag.170.& q.64.3.c.pag.191
Intellectus actio perficitur secundum quod res intelligibiles sunt inipso: sed voluntatis motus consistit in motu ad res, quæst.56.6.1.pag.202.& qu. 86.1.2.pag.271
Intemperatus, vide incontinens.
Intendere est in aliud tendere: quod est mouentis & moti, quæstione 12.3. cap.pag.43
Intendere finem propriè quod est mouentis, non conuenit brutis, sed solum vt est moti ab alio, quæst.12.3.0.pag.eadem.
Intentio propriè est actus voluntatis præsupposita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem, quæst.12.1.0.pag.41
Intentio nominatur oculus, quia cognitionem præsupponit, qu.12.1.1. pagina eadem.
Intentio dicitur lumen, quia manifesta est intendenti.quæstione 12.2. pagina eadem.
Intentio dicitur clamor ad Deum, quia Deus est intentionis cognitor: vel quia cum oramus intentionem ad Deum dirigimus, quæstione 12.2.1. pagina 42
Intentio finis & voluntas eius quod est ad finem propter finem, sunt vnus & idem motus: non autem si ferantur in vtrunque absolute, quæst.8.3.0.pa. 31.& q.12.4.0.pag.42
Intentio etsi semper sit finis, non tamen semper est vltimi finis, qu.12.4.2.0. pagina 43
Intentio potest esse simul ad plura ordinata adinuicem, & etiam ad non ordinata adinuicem, quæstio.12.3.0.pag.42
Intentio potest esse bona, & voluntas mala, non autem econuerso, sed quantum est mala intentio tantum est mala voluntas, quæst.19.8.3.pagina 67
Intentio dupliciter se potest habere ad voluntatem, scilicet vt præcedens siue causaliter, & vt concomitans: primo modo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet, non autem secundomodo, nisi reiteretur, qu.19.7. 0.pagina 66
Intentio non est per se ad malum, sed per accidens ad vitandum, scilicet aliud malum, vel ad consequendum aliud bonum, quæst.72.1.c.pag.221.& q.78. 1.2.pagina 259
Intentio peccantis dat speciem peccato, quæstione 72.1.8.cap. pagina 221.& 226
Intentio vnius animæ non potest esse nisi vna: ideo si aliquid ad se trahit totam intentionem animæ vel magnam partem eius, non compatitur secum aliquid aliud quod magnam attentionem requirat, quæstion.17.1.c.pagin. 126.& q.77.1.c.pag.245
Intentio. vide Anima. Electio, Voluntas.
Intentionis & voluntatis quantitas est duplex, scilicet ex parte obiecti & ex intentione actus: secundo modo coexquatur in bonitate & malitia formaliter & non materialiter, non autem primo modo propter disproportionem, & propter impedimenta actus exterioris, quæstione 19.8.0. pagina 67
Interpretatio, Nulla ratio iuris patitur, vt quæ pro salute hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipsorum commodum perducamus ad seueritatem. qu. 96.6.c.pag.304
Inuicem. vide Intentio.
Inuoluntarium secundum quid est quod fit per metum, sed voluntarium est simpliciter. q.6.6.0.pag.26
Inuoluntarium non causat concupiscentiam, quæst.6.7.0.pag.26
Inuoluntarium causatur per violentiam in rebus cognoscentibus, sed in carentibus cognitione ipsa violentia causat innaturale, quæstione 6.5.0. pagina 25
Inuoluntarium non causatur per violentiam quantum ad actum voluntatis elicitum, sed solùm quantùm ad actum impetratum, quæ.6.4.c.& 5.1. pagina eadem.
Inuoluntarium opponitur voluntario, qu.6 5.1.pag.26
Inuoluntarium, vide Ignorantia, Nolo, Non velle, Violentia, Voluntarium
Iocunditas dicitur à quibusdam specialibus lætitiæ signis vel effectibus, quæst. 31.3.3.pag.99
Ira est passio quodammodo composita ex contrarijs passionibus,q.46.2.cap. pag.134
Ira non est passio generalis per prædicationem, neque per causam, sed per concursum multarum passionum ex quibus causatur, quæstio. 46.1. cap. pagina eadem.
Ira est quodammodò cum ratione, q.46.4.0.& 5.c.pag.135
Ira audit aliqualiter rationem, sicut nuntiantem quod iniuriatum est, sed non perfectè, quia non obseruat regulam rationis in rependendo vindictam, q. 46.4.3.5.1.6.c.pag.eadem,& 136
Ira componitur ex tristitia & desiderio, nõ sicut ex partibus, sed sicut ex causis, q.46.33.pag.ead.
Ira quò ad suum formale habet principium à ratione: sed quò ad suum materiale impedit iudicium rationis,quæst.48.3.1.3.4.c.pag.140
Ira si eius motus tendat in proximi nocumentum quod ex genere suo est mortale, erit ex genere suo peccatum mortale, nisi propter imperfectionem actus: si verò nocumentum illud esset geniale ex genere suo, non erit peccatum mortale quantumcunque sit diuturna, nisi per accidens, qu.88.3.1. pag.281
Ira non est concupiscibilis: sed irascibili, quæst.46.3.0.pag.134
Ira est in animalibus brutis, inquantum naturali instinctu per imaginationem mouentur ad aliquid simile operibus rationis, quæstione 46.4.2.7.1. pagina 134
Ira non est in Deo secundum passionem animi, sed secundum iudicium iustitiæ: prout vult vindictam facere de peccato, quæst.47.1.1.pag.138
Ira accusatur ex malo difficili iam iniacente, quæst.23.1.c.pag.80
Ira semper est propter aliquid contra se factum. quæstione 47.1.0. pagina 137

Et eius causa est duplex, s. secundum habitudinem ad motiuum iræ: ex parte dispositionis: primo causa iræ est excellentia: secundo est defectus, quæst. 47.3.0.pag.139
Ira consequitur audaciam: & est quidam effectus eius, q. 25. 3.cap.2.3.pag.85
Ira insurgit ex tristitia illi, quæst.46.1.cap.pag.134.& q.47.3.cap.pag.139.& quæst.48.1.cap.pag.139
Et eius motiuum est sola paruipensio vel despectio, quæst. 47.2.0.pag.138
Et iram iniuriantis prouocat qui tacet: quando videtur ex contemptu tacere quasi paruipendens, q.47.1.4.pag.eadem
Et eam causant ratione paruipentionis obliuio, exultatio in infortunijs, denuntiatio tristium, & impediens aliquem à sui propositi assequutione, quæst.47.2.3. pag.eadem.
Et etiam eam prouocant ludus, risus, festum, prosperitas, consummatio operum, delectatio non turpis, & spes, inquantum faciunt hominem despici, non autem inquantum impediunt tristitiam, q. 47.3.3.pag.139
Ira per tempus diminuitur, sicut & causa eius, s. memoria iniuriæ illatæ, q. 48.2.2.pag.140
Ira non sequitur, sed solum tristitia, si fuerit multum excellens persona quæ laesit: quia ira præsupponit tristitiam, desiderium, spem & audaciam puniendi, q.25.3.cap.pag.40.& q.43.4.cap.pag.133.& q.46.1.cap.pag.134
Ira est magis ad amicos & ad minores despicientes: quia magis indigna videtur eorum despectio.q.47.4.c.3.pag.139
Ira est tantùm ad eos ad quos est iustitia & iniustitia, quæst.46.7.0.136
Ira in homine est ad res irrationales & inanimatas ex sola imaginatione nuntiante læsionem, non autem ex ratione, qu.47.7.1.pag.ead.
Ira cessat ad grauiter læsos ratione eius quid in ira desideratur: quia malum eorum excedit mensuram iustæ retributionis, non autem cessat quantum ad intentionem desiderij, quæst.46.7.1. pagina 136.& quæst.47.4.2. pagina 139
Ira cessat ad mortuos, quia non possunt dolere, quod maxime quærunt irati, & videntur ad vltimum malorum peruenisse, qu.47.7.1.pag.138.& qu.47. 4.2.pag.139
Ira maxime facit perturbationem corporalem circa cor: ita vt etiam ad exteriora membra deriuetur, quæst.48.2.3.c.& 4.0.pag.140
Ira multa signa & effectus ostendit: qui sunt cordis palpitatio, corporis tremor, linguæ præpeditio, fuci ignitio, oculorum exalperatio, notorum irecognito, & irrationabilis clamor, quæst.48.2.4.c.p.140
Ira cauſat feruorem sanguinis & spiritus circa cor: quia non fit per modum retractionis cui proportionatur frigus: sed per modum insequutionis cui proportionatur calor. quæst.48.2.0.pag.ead.
Et eius feruor est cum amaritudine: quia tendit ad punitionem contrarij, & assimilatur calori ignis & cholerę: sed feruor amoris est cum dulcedine & lenitate. & assimilatur calori aeris & sanguinis. q.48.2.1.pag.ead.
Ira auget audaciam: quia irati redduntur prompti & audaces ad inuadendum. q.44.1.1.pag.130.& q.45.4.3.pag.133
Ira vt est in ipe aut cogitatione vindictæ causat delectationem: sed delectatio perfecta de vindicta realiter præsenti totaliter excludit tristitiam, & motum iræ quietat.q.48.1.0.pag.139
Ira inter cæteras passiones manifestius impedit iudicium rationis. qu.48.3.0. pag.140
Ira causat taciturnitatem ex parte rationis: & ex parte perturbationis rationis.q.48.4.0.pag.ead.
Ira primum diminuitur, si iratus alicui irascitur posimodum alteri, & præcipue si ad secundum fuerit maior. q.48.2.3.pag.ead.
Ira quæ totaliter aufert vsum rationis, si à principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum: quia est voluntarius in sua causa, q. 77.7. cap. pag.249
Ira non est grauior odio ratione eius quod desideratur: sed ratione intentionis desiderij, q.46.6.0.pag.135.
Ira semper respicit duo obiecta, scilicet vindictam & nocentem: sed amor & odium quandoque respiciunt vnum obiectum tantùm, quæst. 46.2.0.& 3. cap.pag.134.
Ira respicit vindictam sub ratione boni, & nocentem sub ratione mali, sed vtrunque obiectum amoris est bonum, odij autem malum, q. 46.2.3.6. cap.pag. eadem
Ira crescit in odium: non quod eadem ira numero fiat odium per inueterationem, sed quia per diuturnitatem causat odium, q. 46.3.2.pag.eadem
Ira est ad particulare odium vt est in parte sensitiua, potest esse ad naturam vniuersaliter, non autem ad vniuersale: sed vt est in parte intellectiua potest esse ad vniuersale, & ad naturam cui intentio vniuersalitatis attribuitur,q.29.6.0.pag.95.& quæst.46.7.3.pag.136
Ira causatur ex commotione animi propter læsionem illatam, odium verò est hominis dispositione: ideo est permanentius & insanabilius, q. 46.6. 3.& 7.3.pag.136
Ira magis agit sine misericordia, quàm odium quantum ad intentionem desiderij: sed econuerso est quantum ad id quod desideratur, q. 46. 6.1.pa. eadem
Ira est cum ratione nuntiante iniuriam: non autem præcipiente vindictam, q.46.4.1.3.pag.135
Ira causatur ex contrarijs passionibus, s. à spe & tristitia: ideo includit in se contrarietatem,q.46.1.2.pag.134
Ira non potest habere contrarium, quæst.23.3.0.& 4.cap.pag.80.& q. 46.1.2. pag.134
Ira magis traducitur à parentibus in filios, quàm concupiscentia, quæst. 45. cap.pag.135.
Ira est minus naturalis, quàm concupiscentia ex parte obiecti, & similiter ex parte subiecti consideratì secundum naturam generis: sed est econuerso si consideretur subiectum secundum naturam speciei aut individui, quæst. 46.5.0.pag.135
Ira, vide Audacia, Fatue.
Iræ gradus sunt tres: qui distinguuntur secundum effectum iræ, quæ.46.8.3. pag.137
Iræ & odij obiectum est idem subiecto, sed non ratione, quia ita appetit malum alicuius sub ratione boni, odium verò sub ratione mali, quæst.46.6.7. cap.pag.136.& q.47.1.2.cap.pag.138
Iræ opponitur mitescere negatiue vel priuatiue, non autem contrariè, quæst. 23.3.cap.pag.80
Irascundus ex appetitu vindictæ primò turbatur in corde, secundò in verba contumeliosa protumpit: tertio procedit ad facta iniuriosa,q.7.2.7.c.p.225
Irasci sibijpsi propriè & per se non contingit, sed metaphoricè: sicut nec iustitiam nec iniustitiam sibijpsi quis facit nisi metaphoricè:q.46.7.2.pa.138
Irascibile datum est animalibus vt tollantur impedimenta quibus concupiscibile in suum obiectum tendere prohibetur.q.23.1.1.pa.79
Irascibilis, vide Lex.
Irati redduntur prompti & audaces ad vindictam, quia in eis congregatur spiritus & calor circa cor,q.44.1.1.pag.130
Irrationale, vide, Ira, Lex.
Irregularitas non sequitur culpam: sed factum propter aliquem defectum sacramenti, q.20.3.cap.pag.74
Irregularitas in veteri lege erat quædam corporalis immunditia,q.103.2.cap. pag.337.& q.107.2.3.pag.351
Iudæus, vide Eunuchus, Lex vetus.
Iudæi non intelligebant præcepta decalogi, q.102. 6.7. pag.336.& quæstio, 107.2.cap.2.4.& 3.2.pag.351.& quæstio.108.2.4.& 3.1.2.4.pag.353
Iudæi quando præcepto Dei tulerunt Ægyptiorum spolia, non fuit furtum: quia hæc eis debebantur ex sententia Dei, q. 94.5.2.pag.297.& q.100.8.3. pag.318
Iudæi erant proni ad idololatriam propter generalem consuetudinem gentium,q.100.7.4.pag.317
Iudæi crudeles erant & ad auaritiam proni, q.105.1.2.pag.342
Iudæorum populus electus erat, vt ex eo Christus nasceretur, ideo oportuit totum eorum statum esse propheticum & figuralem. quæst.100.12. cap. pag.321.& q.104.2.2.pag.340.& quæstio.114.10.1.pag.383
Iudæorum bella & gesta exponuntur mystice: non autem Assiriorum vel Romanorum, quamuis longe clariora secundum homines fuerint,q.104. 2.2.pag.340.
Iudæorum communis status semper sub lege in prosperitate fuit, quamdiu legem obseruabant: & statim declinantes à præceptis legis in multas aduersitates incidebant, q.99.6.3.pag.312
Sed aliquæ personæ instituti legis obseruantes in aliquas aduersitates incidebant, vel quia iam erant spirituales effectu: vel quia opera legis exterius implentes, cor habebant in temporalibus defixum,q. 99.6.3. pag.312
Iudicare de aliquo intelligitur dupliciter, s. de proprio obiecto, & de inferiori: primo vnusquisque iudicat quæ cognoscit: secundo superiori iudicat de inferiori, q.91.2.3.pag.293
Iudiciale, vide Præceptum.
Iudicium rationis speculatiuæ est de rebus intelligibilibus: practicæ verò de agendis, q.74.7.cap.pag.236
Iudicium, vide Anima, intellectus.
Iudicij vltima sententia pertinet ad supremum iudicatorium, q.74.cap.pag. eadem
Iudicio inferioris subditus, etiam iudicio superioris subditur: sed non conuertitur.q.74.7.pag.eadem
Iuge sacrificium agni quid quotidiè mane & vespere fiebat, repræsentabat perpetuitatem diuinæ beatitudinis: & figurabat perpetuitatem Christi,q. 10.cap.3.9
Iuramentum non est appetendum tanquam bonum, sed melius est absque iuramento loqui nisi necessitas cogat, q.107.2.cap.2.pag.351.& quæ.108.3. 1.pag.354
Iuramentum. vide Proni.
Ius naturæ quid sit, q. 94.4.1.pag.296
Ius commune distinguitur à iure priuato,q.68.3.2
Ius gentium quid sit, q.95.4.1.pag.300
Ius positiuum distinguitur in ius gentium, & ciuile, quæst.95.4.0.pag.299
Ius gentium deriuatur ex lege naturæ sicut conclusiones ex principijs, sed ius ciuile per modum particularis determinationis, q. 95.4.c.1.pag.eadem
Iuris naturalis aliquid dicitur esse dupliciter, s. quia ad hoc natura inclinat: & quia natura non inducit contrarium,q.94.5.3.pag.297
Iutis naturalis est quod homo sit nudus: & quòd sit communis omnium possessio, & omnium vna libertas,q.94.5.3.pag.eadem
Iuris legalis, i.positiui, tres sunt species,q.96.1.1.pa.300
Iustitia de sui ratione importat quandam rectitudinem ordinis, q.113.1.cap. pag.375
Iustitia dicitur dupliciter, scilicet propriè, id est, virtus quæ est rectitudo actus, & attendit debitum vnius hominis ad alium: & metaphoricè, quæ est rectitudo ordinis in partibus hominis, q. 46.7.2.pag.136.& q.55.4.4. pag.162.& q.100.2.2.pag.323.& q.113.1.cap.pag.375
Iustitia duplex, scilicet generalis quæ ordinat ad bonum commune, & particularis, quæ ordinat ad singularem hominem, q.60.3.cap.pag.179.& quæ. 113.1.cap.pag.375
Iustitia duplex, s. acquisita, quæ causatur ex operibus: & infusa quæ causatur à Deo per gratiam, q.100.12.cap.pag.311
Iustitia æqualitas quædam est, ideo simpliciter est iustitia inter eos, quorum simpliciter est æqualitas,q.114.1.cap.pag.383
Iustitia attenditur secundum debitum ad alterum,q.60.3.cap.pag.179
Iustitia sola inter alias virtutes importat rationem debiti: ideo moralia intantum sunt legè determinabilia, inquantum pertinent ad iustitiam, quæ. 60.3.0. pag.179.& q.99.1.1.pag.312
Iustitia quæ est propriè directiua communicationis humanæ habet obiectum siue materiam specialem, scilicet operationes exteriores. quæst. 61.3. cap. pag.182.& quæst.66.4.cap.pag.201.& q.100.2.cap.pag.315
Iustitia est in voluntate sicut in subiecto, q.5.6.6.cap.pag.166.& q.61.2.cap. pag.182.& q.66.1.4.cap.pag.199
Iustitia legalis directè respicit bonum commune: sed per imperium omnes alias virtutes ad bonum commune trahit, q. 60.3.1. pag.179.& q.61.5.4. pag.184
Iustitia propriè dicta attendit ordinem vnius hominis ad alterum: sed in omnibus alijs virtutibus attenditur debitum inferiorem virtutum ad rationem. q.100.2.2.pag.313
Iustitia post prudentiam præfertur fortitudini: & hæc temperantiæ.q.68.1.ca. 4.0.pag.198
Iustitia originalis erat per quam corpus subdebatur animæ, & potentiæ inferiores rationi, & ratio Deo, q. 81.3.2. pag.260.& q. 82.1.c.pag.262.& q. 85.3.5.cap.pag.269.
Iustitia originalis erat donum gratiæ totì humanæ naturæ diuinitus collatum: & traducta fuisset in posteros simul cum natura, si Adam per peccatum eam non amisisset,q.91.2.cap.pag.258

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iustitia originalis pertinet principaliter ad essentiam animæ, quia erat donum diuinitus datum naturæ, quam per prius respicit essentia animæ quàm potentiæ, q.95.2.2.pag.264
Iustitia originalis, scilicet subiectio voluntatis ad Deum primò & principaliter erat per voluntatem, q.82.3.pag.262
Iustitia hominis ad Deum, filij ad patrem, serui ad dominum non est iustitia simpliciter, & secundum æqualitatem, sed secundum quid & proportionem, q.114.1.cap.pag.383
Iustitia in homine potest fieri dupliciter, scilicet per modum simplicis generationis, quæ est ex priuatione ad formam: & secundum rationem motus qui est de contrario in contrarium, q.113.1.cap.pag.375
Iustitiæ quam Deus statuit esse contrarium, si ipse non reciperet confugientem ad eum per actum meritorium libeti arbitrij per gratiam informati, q.112.3.1.pag.377
Iustitiæ specialis species sunt duæ, scilicet iustitia commutatiua, & distributiua, q.60.3.3.pag.179
Iustificatio passiue accepta importat motum ad iustitiam, vt dicit rectitudinem ordinis hominis ad Deum, & inferiorum vitium animæ ad rationem, q.100.2.1.pag.313.& q.113.1.1.pag.375
Iustificatio potest competere ei qui non est in peccato, sicut Adæ: & ei qui est in peccato, q.113.1.cap.pag.cad.
Iustificatio eius qui est in peccato, est mutatio de statu iniustitiæ ad statum iustitiæ prædictæ, q.113.1.cap.pag.cad.
Iustificatio magis denominatur à iustitia quæ importat generaliter totam rectitudinem ordinis, quàm à charitate vel fide quæ dicunt ordinem speciem mentis ad Deum, q.113.1.2.pag.cad.
Iustificatio primò & principaliter dicitur ipsa factio iustitiæ quo ad habitum, vel est executio actus iustitiæ: sed impropriè est significatio vel dispositio iustitiæ, q.100.12.0.pag.321
Iustificatio impij est motus quo mens mouetur à Deo, à statu peccati ad statum iustitiæ. q.113.1.5.6.cap.pag.375
Iustificatio impij fit in instanti, q.113.7.0.pag.380
Iustificatio impij originaliter consistit in infusione gratiæ: quia per eam, & liberum arbitrium mouetur, & culpa remittitur, q.113.7.cap.pag.cad.
Iustificatio impij quæ & quomodo dicatur, q.113.1.0.& 6.1.pag.375
Et in ipsa infusio gratiæ, & remissio culpæ, secundum substantiam actus sunt idem: sed differunt ex parte obiectorum, quæst.113.6.2.pag.379
Iustificatio impij est maior quàm creatio cœli & terræ ex parte eius quod fit, siue termini: non ex parte modi agendi. quæst.113.9.0.pag.381
Iustificatio impij est maior secundum quantitatem proportionis quàm glorificatio iustorum: sed absolute est econuerso, sicut gloria maior est quam gratia, q.113.9.cap.pag.382
Iustificatio impij non est successiua, ideo illa quæ ad ipsam requiruntur sunt simul tempore: sed remissio peccatorum naturaliter præcedit infusionem gratiæ ex parte mobilis, ex parte verò agentis est econuersò. quæst. 113.8.0.pag.381
Et in ea motus fidei est primus, q.113.4.0.pag.377
Et in ea naturali ordine primum est gratiæ infusio. secundum motus liberi arbitrij in Deum: tertium est motus liberi arbitrij in peccatum: quartum verò est remissio culpæ, q.113.8.0.pag.381
Et ad eam requiritur infusio gratiæ, q.113.2.0.pag.375
Et ad eam requiruntur quatuor, scilicet gratiæ infusio, motus liberi arbitrij in Deum, motus in peccatum, & remissio culpæ, q.113.6.0.pag.379
Et ad eam requiritur in habentibus vsum rationis motus liberi arbitrij acceptantis, q.113.3.0. pag.377
Et requiritur duplex motus liberi arbitrij, scilicet detestatio peccati: & desiderium iustitiæ Dei. q.113.5.0.pag.378
Et requiritur etiam motus fidei: & concurrit motus charitatis, timoris & humilitatis. q.113.4.0.pag.377
Sed in pueris qui non sunt capaces motus liberi arbitrij, est motio à Deo ad iustitiam per solam informationem animæ ipsorum. quæst.113.3.1.pag.377
Iustificatio, vide Baptismus. Contritio. Misericordia. Sacramenta. Vocatio.
Iustificabant præcepta legis disponendo ad gratiam Christi iustificantem, quam etiam significabant: non autem causando habitum iustitiæ, sed actum. q.100.12.0.pag.321
Iustificare non poterant præcepta veteris legis iustitiam causando, sed exequendo, aliter tamen & aliter. q.100.12.0.pa.cad.
Iustificare non poterant cerimonialia, nisi ex deuotione & obedientia facientium. q.100.12.cap.pag.321.& q.103.2.0.pag.337
Iustificare impios & iustos angelos creare æqualis est potentiæ: sed illud maioris est misericordiæ. q.113.9.cap.pag.382
Iustificat lex noua quantum ad gratiam quam principaliter continet, non autem quantum ad documenta fidei, & præcepta secundario contenta. qu. 106.2.0.pag.348
Iuuenis. Iuuentus. vide Spes.

L

Laboriosum opus & difficile dicitur dupliciter. scilicet ex magnitudine operis: & ex defectu operantis. quæst.114.4.2.pag.385
Larus qui & volat in aere & natat in aqua, significat eos qui & circuncisionem & baptismum venerantur: vel significat eos qui per contemplationem volare volant, & tamen viuunt in aquis voluptatum. quæ. 102.6.1.pag.335
Latens est concupiscentia & insidiosa: quia quæ concupiscuntur habent turpitudinem & mollitiem: ira verò est manifesta, quia manifeste operatur. q.48.1.2.pag.140
Latitudo est dimensio magnitudinis corporalis. q.53.1.cap.pag.106
Latria est quædam protestatio fidei. q.110.4.1.pag.315
Latro professus & bonus dicitur metaphoricè: quia operaturaccommodè ad finem. q.55.3.1.pag.161.& q.92.1.cap.pag.290
Latrocinium apud germanos olim non reputabatur iniquum. qu. 94. 4. cap. pag. 296
Laudatur vnus sanctus præcipuè de vna virtute, & alius de alia, propter excellentiorem promptitudinem ad actum vnius virtutis quàm ad actum alterius. q.66.2.2.pag.199
Laudari. vide Passio.
Legislator humanæ non habet iudicare nisi de exterioribus actib. quæst. 100. 9.cap.pag.319
Legislator intendit bonum commune, ideò quodcunque aliud præceptum de particulari opere non habet rationem legis, nisi secundum ordinem ad bonum commune. q.96.1.0.pag.286.& q.98.6.2.3.pa.309.& q.100.8.c.pa.318
Legislator quia non potest omnes casus intueri, proponit legem secundum ea quæ vt in pluribus accidunt, ferens intentionem suam ad communem vtilitatem. q.96.6.cap.pag.304
Legislatoris vel principis voluntas vt regulata ratione habet vigorem legis: alioquin esset magis iniquitas quàm lex. q.90.1.3.pag.286.& q.92.1.4.pag. 298.& q.93.3.2.pag.293
Legislatoris sapientis est minores transgressiones permittere, vt maiores caueantur. q.101.32.pag.323
Legislatoris intentio ordinatur primò & principaliter ad bonum commune, secundò autem ad ordinem iustitiæ & virtutis, quo bonum commune conseruatur & ad ipsum peruehitur. q.100.8.cap.pag.318
Legislatoris intentio est de duobus. q.100.9.2.pag.319
Legislatoris intentio quid sit. quæst. 92.1.0.pag.291. & quæst.96.2.2.pag.301
Lepra pilos corrodit, vestimenta coinquinat, & fœtida reddit. & plerumque inducitur pro peccato. q.102.5.7.pag.332.
Lepra non emundabatur per ritum & cerimonias legis, nisi quandoque miraculosè: quando scilicet sacerdos decipiebatur in iudicio. q. 102.5.7.pag. 332.& q.103.2.5.pag.337
Lepræ purificatio dupliciter fiebat: scilicet per iudicium, & restitutionem in consortium hominum. q.102.5.7.pag.332
Lepræ literalis & figuralis expositio. qu. 102.5.4.7.pag.333.& quæst.107.2.3. pag.351
Lætitia imponitur à dilatatione cordis, ac si diceretur lætitia. q.31.3.3.pa.99
Lex vnde dicatur. q.90.1.cap.& q.4.3.pag.286
Lex est regula & mensura actuum: qua inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur. q.90.1.cap.pag.cad.
Lex participatiuè & non essentialiter potest dici quælibet inclinatio proueniens ex aliqua lege. q.90.1.1.pag.286.& quæst.91.6.ca.pag.290
Lex est ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet promulgatam. q.90.4.0.pag.287
Lex de sui ratione habet quod sit regula humanorum actuum: & habet vim coactiuam. quæstio. 90. 1.cap.pag.286.& q.96.1.cap.pag.135
Lex est aliquid pertinens ad rationem, scilicet propositiones vniuersales rationis practicæ consideratæ actu vel habitu. q.90.1.0.pag.286.& quæst.94. 1.cap.pag.132
Lex nihil est aliud quàm dictamen practicæ rationis in principe. q.91.1.3.ca. pag.288.& q.92.1.cap.4.pag.291
Lex maximè respicit ordinem qui est ad beatitudinem: & propriè ad felicitatem communem. q.90.2.cap.pag.286
Lex ordinatur semper ad bonum commune sicut ad finem: ideò quodcunque præceptum non habet rationem legis, nisi secundum ordinem ad bonum commune. q.90.2.6.3.pag.286.& q.91.5.cap.pag.288
Lex importat ordinem ad finem actiue: non autem passiue nisi per accidens. q.91.1.3.pag.288
Lex est quintuplex. q.91.0.pag.287
Lex dupliciter dicitur esse in aliquo. q.90.1.1.& 3.1.pag.286.& q.91.2.6.cap. pag.288
Lex inducit ad sui obedientiam perfectos per amorem virtutis: & imperfectos per timorem pœnæ. q.92.1.2.pag.291.& q.98.6.cap.pag.309.& q.107. 1.2.pag.156
Lex inducit ad obseruantiam præceptorum per pœnas & præmia danda per Deum, vt lex diuina: vel per homines, vt lex humana. quæst.99.6.0. pag.312
Omnis lex tendit ad hoc vt amicitiam constituat: vel hominum adinuicem, vel hominis ad Deum. q.99.1.2.& 2.cap.pag.310
Lex naturalis est participatio legis æternæ, & impressio diuini luminis in creaturarationali: qua inclinatur ad debitum actum & finem. q.91.2.0.pa. 288.& q.96.2.3.pag.301.& q.97.1.1.pag.305
Lex naturalis non est habitus proprie & essentialiter. q.94.1.0.pag.295
Lex omnes inclinationes partium humanæ naturæ vt concupiscibilis & irascibilis, secundum quod regulantur ratione, pertinent ad legem naturalem. q.94.2.2.& 4.1.pag.296
Lex naturalis continet plura præcepta quæ reducuntur ad vnum primum: scilicet bonum esse faciendum, & malum esse vitandum. quæst. 94. 2. 0. pag.cad.
Lex naturalis est in creatura rationali. q.91.2.0.pag.288
Et secundum ordinem inclinationum naturalium, est ordo præceptorum legis naturæ, f. primo secundum naturam substantiæ, secundo secundum naturam animalis, tertiò secundum naturam hominis. quæ. 94. 2. ca. pag. 296
Lex naturalis quantum ad prima principia communia, est eadem apud omnes secundum rectitudinem, & notitiam, non autem quantum ad propria. q. 94.4.0.pag.cad.
Lex naturalis est vna omnium, quia eius præcepta sunt communia in quibus conueniunt tam perfecti quàm imperfecti, sed lex diuina non est vna, quia eius præcepta sunt particularia. q.91.5.3.pag.290
Lex naturalis non potest dici irrationalibus nisi per similitudinem. quæst. 91. 2.3.pa.288
Lex humana deriuatur à lege naturæ dupliciter, scilicet per modum conclusionis, & determinationis. q.95.2.0.pag.298.& q.99.3.2.pag.311
Lex naturalis potest mutari addendo & subtrahendo in aliquo particulari, & in paucioribus: non autem quantum ad prima principia. q. 94. 4.cap.2. & 5.0.pag. 296.& q.97.1.1.pag.305
Lex scripta dicitur esse data ad correctionem legis naturæ, quia per eam supletum est quod legi naturæ deerat: vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus corrupta erat. q.94.5.1.pag.297
Lex naturalis propter consuetudinem peccandi obscurata erat in particularibus agendis. qu. 94.4.cap.& 5.1.pag.109.& q.98.6.1.cap.pag.266.pag.99.5. pag.310.& q.100.2.2.1.pag.315
Lex naturalis non potest deleri à corde alicuius quo ad prima principia & in vniuersali: sed tantum in particulari, vel quo ad conclusiones, quæst. 94. 6.0.pag.297
Lex naturæ sic corrupta fuit apud Germanos, quòd latrocinium non reputabatur peccatum. q.94.6.cap.pag.296
Lex æterna est ratio gubernationis rerum in Deo. q.91.1.0.pag.287.& 93.1.0. & 3. 4.cap.& 5.3.pag.293
Lex æterna in se est nota Deo & beatis tantùm: sed in suo effectu est nota omni creaturæ rationali, quæst.19.4.3.pag.160.& q.93.2.0.pag.292

Lex exter-

Lex externa comparatur ad ordinem rationis humanæ, sicut ars ad artificatum: ideo eiusdem rationis est quod aliquid sit contra vtrumque, quæst. 71.2.4.pag.217
Lex omnis inquantùm iusta, deriuatur à lege æterna, quæst. 93.3.0.pag.293
Lex diuina est necessaria præter legem naturalem & humanam, quæst.91.4. cap. pag. 289
Lex diuina est participatio legis æternæ in ordine ad finem supernaturalem: sicut lex naturalis ad finem naturalem. q.91.4.1.pag.eadem
Lex diuina præsupponit legem naturalem, sicut gratia præsupponit naturam. q.99.2.1.pag.310
Lex diuina principaliter ordinat homines ad Deum: adinuicem autem vt conuenit ordini ad Deum: humana verò econuerso. q. 99.3.4.cap.pag.311. & q.100.2.5.cap.pag.313.& 315
Lex diuina proponit præcepta de actibus omnium virtutum obligando vel consulendo: & lex humana non proponit præcepta nisi de actibus iustitiæ, vel aliarum virtutum sub ratione iustitiæ. q.100.2.0.pag.313
Lex diuina se extendit ad actus exteriores & interiores, humana verò tantùm ad exteriores, quæst. 91. 4.cap.pag.289.& quæst.92.1.cap.pag.306.& q.100.2.9.cap.pag.315
Lex diuina prohibet & punit omnia peccata: non autem lex humana, quæst. 91. 4. cap.pag.289.& quæst.93.3.3.pag.295.& quæst.96.2.0.& 3.1.pag.301 & q.98.1.cap.pag.306
Lex diuina distinguitur in legem veterem & nouam: non sicut in species omnino diuersas, sed sicut in imperfectum & perfectum in eadem specie, quæst.91.5.0.pag.289.& q.107.1.0.pag.350
Lex vetus dicitur esse in æternum secundum moralia simpliciter & absolute: secundum cerimonialia verò quantum ad veritatem per eam figuratam, q.103.3.1.pag.338
Lex vetus conuenienter data fuit tempore Moysi & non priùs, propter superbiam hominum conuincendam: nec posterius propter auxilium. quæst. 98.6.0.pag.309
Lex vetus distinguitur à lege naturæ, non tanquam ab ea omnino aliena: sed tanquam ei aliquid super addens, quæstione, 99.1.cap.pag.310
Lex vetus fuit bona, quia consonabat rationi reprimendo concupiscentias, q.98.1.cap.& 2.1.cap.pag.307
Lex vetus prohibebat omnia peccata, q.98.1.cap.pag.302
Lex vetus non conferebat gratiam: quia hoc Christo reseruabatur. q.98.1.ca. pag.306.& q.99.2.3.pag.405.& quæstione 100.12.0.pag.321
Lex vetus promittebat temporalia in quibus figura fuerunt, futurorum spiritualium, quæ implentur in nobis, q.11.q.10.1.pa.388
Lex vetus occidebat: non effectiue, sed occasionaliter, non data occasione, sed sumpta ab hominibus, q.98.1.2.pag.307.& q.99.2.3.pag.310
Lex vetus pœnam seruitutis induxit in duobus casibus, q.16.2.10.pag.345
Lex vetus sufficienter ordinauit de loco iudicij, de iudicibus & testibus, q. 105.2.cap.7.8.pag.344
Lex vetus fuit data soli populo Iudæorum: non propter merita eorum, sed propter promissiones Dei de Christo, quæst.98.4.0.& 5.cap.pag.308
Lex vetus data fuit ad coercendum pronos ad malum: & instruendum ad promouendum pronos ad bonum, quæst.101.3.cap.pag.322
Lex vetus homines nullius gentis excluſit à cultu Dei, & ab his quæ pertinent ad animæ salutem, q.105.3.1.2.pag.346
Lex vetus dabatur populo imperfecto, in comparatione ad perfectionem futuram per Christum, q.99.6.cap.pag.312
Lex vetus cum alio Dei auxilio, scilicet fide mediatoris, sufficiebat ad saluandum homines, q.98.2.4.pag.307
Lex noua continetur in veteri virtute, vt perfectum in imperfecto & implicite, non autem explicitè & in actu. q.107.1.0.pag.351
Lex noua assimilatur viro, vt perfecta: vetus autem puero, vt imperfecta, quæst.91.5.cap.1.pag.288.& quæst.98.1.cap.& 2.1.2.pag.307.& q.107.1.ca. 2.& 2.3.cap.pag.350
Lex noua implet legem veterem exhibendo quod lex vetus promittebat, & complendo quod figurabat, sed euacuat eam quo ad cerimonialia, quæst. 107.2.0.pag.350
Lex noua est lex libertatis, qu.108
Lex noua & vetus sunt ab vno Deo: sed aliter, quia lex noua data est per Deum hominem factum, & scripta in tabulis cordis: sed lex vetus per angelos, & scripta in tabulis lapideis, quæst. 98. 0.5. 0.pa.307.& quæ.106. 3.1.& 4.3.pag.342
Lex noua dicitur lex amoris, & animum cohibere: sed lex vetus dicitur timoris, & cohibere manum. q.107.1.2.pag.350
Lex noua promittit spiritualia, ordinat actus etiam interiores, & ex amore: ideo perfectior est lege veteri quæ habet opposita, quæ. 91.5.0.pag.288.& q.99.6.cap.pag.312.& q.108.1.0.pag.352
Lex noua est grauior quam lex vetus quo ad opera virtutum in interioribus actibus: sed est econuerso quo ad opera exteriora, quæst.107.4.0.pag.351
Lex noua quæ est lex libertatis supra præcepta addit consilia: non autem lex vetus quæ est lex seruitutis, q.108.4.0.pag.354
Lex noua dicitur lex veritatis: lex autè vetus vmbræ & figuræ, q.107.2.9.350
Lex noua nihil determinat præcipiendo circa cærimonialia & iudicialia, nec addit alia moralia super legem veterem, quæst.108.2.0.pag.353
Lex noua principaliter est gratia Spiritus sancti, secundariò autem habet quædam dispositiua ad gratiam spiritus sancti, & ad vsum eius, & ideo principaliter est indita secundariò scripta, q. 106.1.0.0.& 2.1.cap.pag.347. & qu.107.1.2.3.pag.350.& q.108.1.cap.0.pag.352
Lex noua nihil continet nisi pertinens ad gratiam spiritus sancti vel dispotens intellectum per fidem & affectum vel ad vsum gratiæ, q.106.1.1.p.348
Lex noua est lex gratiæ, q.106.3.cap.pag.cad.
Lex noua præcipit & prohibet. q.108.1.2.0.& 4.cap.pag.352
Lex noua est libertatis & prohibet. q.108.1.2.0.& 4.cap.pag.352
Lex noua est lex libertatis, quia non præcipit vel prohibet opera exteriora non habentia conuenientiam vel contrarietatem ad fidem per gratiam operantem: sed relicta sunt à Christo vnicuique secundum quod alicuius curam regere debet, quæst.108.1.cap.pag.352
Lex noua bene ordinat omnes actus interiores hominis ad seipsum ad proximum, & ad Deum. q.108.3.0.pag.353
Lex noua non debuit dari à principio mundi, q.91.5.2.pag.290.& quæst.106. 3.0.pag.348
Lex noua proponitur omnibus locis, non autem omnibus temporibus: quia locus non variat statum, qui variatur per tempus, q.108.1.2.pag.349
Lex noua est duratura vsque ad finem mundi. q.106.4.0.pag.cad.
Lex humana intantum habet vim legis inquantum à lege naturæ deriuatur, q.95.2.0.pag.298
Lex humana diuiditur secundum quatuor quæ sunt de ratione eius. quæst. 95.4.0.pag.299
Lex humana debet dari in communi secundum personas, negotia, & tempora, q.96.1.0.pag.300.& q.98.6.2.pag.309
Lex humana respicit ea quæ in pluribus accidunt, 96.1.3.& 6.cap.3.pag.300. & q.102.6.3.pag.335
Lex humana non dijudicat nec punit intentionem, sed actum exteriorem: lex autem diuina vtrunque dijudicat & punit. q.100.9.cap.pag.319
Lex humana congruit religioni, disciplina conuenit, & illuti proficit, qu. 95.3.0.pag.299
Lex humana quæ & qualis debet esse, q.95.3.0.pag.cad.
Lex humana est iusta vel iniusta, tripliciter, f. ex fine, exactore, & ex forma, 96.4.c.p.pag.302
Lex humana non prohibet omnia vitia, sed grauiora: nec præcipit de omnibus actibus omnium virtutum, sed de illis qui sunt ordinabiles ad bonum commune. quæst.93.3.3.pag.293.& quæst.96.2.3.0.pag.301.& quæst.100.2. cap.pag.313
Lex humana non est obseruanda si in casu sit damnosa, sed recurrendum est ad superiorem, qui in huiusmodi casibus habet autoritatem dispensandi, nisi ne subitum periculum non patiens tantam moram, quæst. 96.6.0. pag.304
Lex humana iusta obligat in foro conscientiæ: non autem lex iniusta, nisi propter vitandum scandalum in his quæ non sunt contra Deum, quæst.96. 4.0.pag.301
Lex humana potest iustè mutari dupliciter, qu.96.5.3.& 6.0.pag.304.& q.97. 1.0.pag.304.& q.104.3.2.pag.341
Lex humana nunquam mutari debet, nisi sit euidentissima vtilitas, vel maxima necessitas, q.97.2.0.pag.305
Lex vet. Doctrina inditum, Præceptum, Promulgatio, Sacerdotes, Sacramentum, Sacrificium.
Legis actus est quadruplex, q. 91.2.0.pag.289
Legis proprius effectus est inducere subditos ad propriam eorum virtutem, & consequenter. facere bonos simpliciter vel secundum quid, quæst. 92.1. 0.& 2.4.pag.290.& 292
Legis natura sunt omnes actus virtuum, inquantum sunt virtuosi: non autem secundum proprias species considerati, quæst.94.3.cap.pag.296
Legis diuinæ finis est felicitas æterna, humana verò est temporalis tranquillitas ciuitatis, q.98.1.cap.pag.308.& quæst.100.2.5.cap.pag.313
Legis diuinæ intentio principalis est vt constituat amicitiam hominum ad Deum: humanæ verò hominum adinuicem, quæst. 99.2.3.ca.pa.310.& q. 100. 2.cap.pag.313
Legis veteris finis erat iustificatio hominum: quam quidem efficere non poterat, sed figurabat fictis cærimonialibus, & promittebat verbis, quæst. 107.2.cap.pag.351
Ad veteris legis obseruantias tenebantur omnes quo ad præcepta legis naturæ, non quia erant de lege veteri, sed quia erant de lege naturæ: sed quo ad præcepta propria superaddita solus populus Iudæorum tenebatur, quæ. 98.5.0.pag.309
Legis veteris status institutus erat ad figurandum mysterium Christi, quæst. 102.4.cap.pag.327
Legis veteris status non fuit immutatus ante Christum quo ad implectionem: sed quo ad conditionem populi, q.102.4.2.pag.cad.
Legis nouæ status est figuralis & imperfectus, respectu status patriæ: sicut legis veteris status respectu nouæ, quæst.101.2.cap.pag.322.& quæst.105.4. 1.pag.349
Legis nouæ status est perfectior omni alio statu præsentis vitæ: quia immediatè in vltimum finem introducit, quæst.106.4.cap.pag.349.& quæst.108. 4.cap.pag.354
Legi iustus non est subiectus dupliciter, quæstio. 96.5.0.pag.303
Legi aliculus aliquis non est subiectus tripliciter, quæstio. 96.5.0.pag.303
Legi subduntur vt regulatum regulæ, omnes qui subduntur potestati ferenti legem, q.96.5.0.pag.303
Legi æternæ aliquid subditur dupliciter, quæst. 91. 2. cap.3.pag.288.& q.93. 5.6.cap.pag.294
Legi æternæ subduntur omnia creata. q.93.4.0.pag.295
Legi æternæ non subditur voluntas Dei secundum se, neque gubernationi diuinæ secundum tantum quantum ad ea quæ vult circa creaturas, quæst. 93.4.1.pag.cad.
Legi æternæ subditur filius Dei secundum humanitatem: sed secundum deitatem est ipsa lex æterna per appropriationem, qu. 93. 1. 2. & 4.2.pag.302. & 304
Legi æternæ subsunt beati & damnati: secundum quam meruerunt, & conseruantur in beatitudine, vel miseria, q.93.6.1.pag.294
Legi æternæ perfectius subduntur boni quàm mali, quantum ad cognitionem & inclinationem ad bonum, sed secundum passionem est econuerso. quæst.93.6.cap.pag.294
Legi æternæ subijcitur prudentia carnis ex parte passionis: sed non ex parte actionis, q.93.6.2.pag.cad.
Legi æternæ subduntur irrationalia, motus, actiones, & defectus qui accidunt in rebus naturalibus. q.93.5.0.pag.cad.
Legi subduntur omnes subditi alicuius potestatis, vel coactè vt mali: vel sponte vt boni, q.96.5.0.pag.303
Legi sua princeps subditur quo ad iudicium Dei, & propria voluntate, quo ad vim directiuam legis: non autem quo ad vim coactiuam, quæst.96.5.1. pag.cad.
Est tamen supra legem inquantum si expediens fuerit, potest eam mutare & in ea dispensare: pro loco & tempore, quæst. 96.6.cap.pag.304
Legi inferioris, nullus subditur in his secundum quæ regitur superiori lege, q.96.5.cap.pag.303
Legem veterem Christus impleuit opere seruando legalia: & doctrina tripliciter, f. intellectum legis exprimendo, ordinando quomodo melius obseruaretur, & superaddendo consilia, q.107.2.9.& 4.1.pag.351
Lege determinare quid iudicandum sit, & paucissima arbitrio hominum committere necessarium fuit: quia iustitia animata iudicis non inuenitur in multis, & est flexibilis, quæst.95.1.2.pag.292

Legem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Legem condere vel pertinet ad totam multitudinem vel ad personam publicam gerentem vicem totius multitudinis. q. 90. 3. 0. pag. 287. & q. 97. pag 3. 3. pag. 305. & q. 98. 3. 3. pag. 308
Lege æterna omnia regulantur, vt participant eam inquantum ex ea habent inclinationes in proprios actus & fines, quæst. 91. 2. cap. pag. 288
Lege omnia ordinari melius est secundum Philosophum, quàm dimittere iudicum arbitrio. q. 95. 1. 2. pag. 298
Lege comprehendi non possunt quædam singularia, ideo necesse est ea committere iustitibus, q. 95. 1. 3. pag. cad.
Leges diuersæ diuersis imponuntur, qu. 91. 5. 1. cap. 6. pag. 289. & q. 96. 2. cap. pag. 301. & q. 109. 2. cap. pag. 353. & q. 107. 2. cap. pag. 351
Leges oportet mutari, si ciuitas vel gens ad aliud regimen deueniat, quæst. 104. 3. 1. pag. 341
Leges humanæ multa confinxerunt circa res diuinas, vt patet in situ gentilium: non autem lex diuina, q. 99. 3. cap. pag. 288
Leges humanæ sunt particulares dispositiones ex quibusdam communibus & indemonstrabilibus principijs legis naturæ, adiunctæ secundum rationem humanam, q. 91. 3. cap. pag. cad.
Leges humanæ sunt vtiles & necessariæ ad pacem hominum, & ad virtutes, propter malos quibus non sufficit paterna monitio, quæst. 91. 3. 0. pag. 288. & quæst. 95. 3. 0. pag. 299
Leges humanæ in vniuersali habent rationem, non autem quantum ad particulares conditiones, sed hæc sunt ex arbitrio instituentium, quæst. 96. 2. 4. pag. 301. & q. 102. 2. 3. pag. 324
Leges humanæ non possunt illam infallibilitatem habere quam habent conclusiones demonstratiuæ scientiarum, quæ. 91. 3. 3. pag. 299. & q. 96. 1. 2. pag. 300. & q. 105. 2. 8. pag. 344
Libellus repudij dabatur in lege veteri: quod est contra sacramenti rationem, q. 102. 5. 3. pag. 331
Liberalitas est circa bonum pecuniæ absolutè sumptum, secundum quod est obiectum concupiscentiæ vel delectationis aut amoris, q. 60. 5. cap. pag. 180
Liberalitas videtur esse in concupiscibili, q. 60. 5. cap. pag. cad.
Libertas, Radix libertatis est voluntas sicut subiectum: sed sicut causa est ratio. q. 17. 1. 2. pag. 52
Libere homo eligit, & non ex necessitate, q. 13. 6. 0. pag. 45
Liberum arbitrium esse dicitur facultas voluntatis & rationis, q. 1. 1. c. p. 1. & 2
Liberum arbitrium, vide Iustificatio.
Liberi arbitrij motus qui est velle est instantaneus, quæst. 113. 7. 4. pag. 280
Litera, vide Scriptor.
Litteralis, vide Lex, Sensus.
Longanimitas est quia mens perturbatur in dilatione bonorum, quæst. 70. 3. cap. pag. 213
Ludicræ actiones ordinantur ad bonum ipsius ludentis, prout sunt delectantes vel requiem præstantes, q. 1. 6. 1. pag. 5.
Ludus in quo est contestatio, & potest esse victoria, & vniuersaliter omnes concertationes sunt maximè delectabiles secundum quod habent spem victoriæ, q. 32. 6. 3. pag. 105
Ludus, vide Delectatio.
Lumen, Eadem visio est coloris & luminis vt ratio viuendi: non autem vt obiectum. q. 8. 2. 2. pag. 32. & q. 12. 4. cap. pag. 42
Luxuria & quodlibet peccatum dividitur in peccatum cordis, oris, & operis, sicut in diuersos gradus pertinentes ad vnam perfectam peccati speciem. q. 72. 7. cap. pag. 225
Luxuria. vide Dæmon.

M

Macula propriè est quando corpus perdit suum nitorem ex contactu alterius corporis, q. 86. 1. cap. pag. 271
Macula animæ metaphoricè est defectus nitoris animæ, s. lumini rationis, diuini & gratiæ: ex contactu & inhærentia ad res temporales per inordinatum amorem, q. 86. 0. pag. 271. & q. 89. 1. 0. pag. 282
Macula non est aliquid positiue in anima, nec significat priuationem solùm, sed in ordine ad suam causam quæ est peccatum: ideo diuersa peccata diuersas maculas inducunt, q. 86. 1. 3. pag. 271
Macula sequitur distantiam à Deo, quam facit actus peccati, q. 86. 2. 3. pa. 272. & q. 87. 6. cap. pag. 276
Macula culpæ remota potest remanere reatus: non pœnæ simpliciter sed satisfactorie. q. 87. 6. 0. pag. 275
Macula causatur in anima per peccatum, q. 86. 1. 0. pag. 271
Macula peccati remanet cessante actu peccati, q. 86. 2. 0. pag. 271. & q. 87. 6. ca. 1. pag. 276
Macula peccati ab homine tolli non potest, nisi voluntas hominis ordinem diuinæ iustitiæ accepteat, q. 87. 6. cap. pag. 276
Maculam homo incurrit, inquantum priuatur decore gratiæ, ex deformitate peccati, q. 109. 7. cap. pag. 362
Magis & minus non inueniuntur in substantia secundum formam substantialem sed secundum materiales dispositiones, q. 52. 1. cap. pag. 331
Magis & minus, vide Augmentum, Circunstantia, Relatio.
Magnanimitas est circa spem & desperationem, q. 60. 4. cap. pag. 179
Magnimitas est circa bonum quod est honor cum arduitate: & est in irascibili, q. 60. 5. cap. pag. 180
Magnanimitas non potest esse nisi alijs virtutibus præexistentibus: ideo comparatur ad alias sicut ornatus earum, q. 66. 4. 1. pag. 201
Magnanimitas & magnificentia perficiunt hominem secundum aliquem eminentem statum. q. 65. 1. 1. pag. 194
Magnanimitas & magnificentia habent id in quod tendunt vt extremum, si considerentur secundum quantitatem absolutam: & vt medium per comparationem ad regulam rationis, q. 64. 1. 2. 3. pag. 190
Magnificentia est in irascibili, q. 60. 5. cap. pag. 180
Magnificentia est circa bonum cum arduitate sumptum, quæst. 60. 5. cap. pag. eadem
Magnificentia, vide Magnanimitas.
Magnitudo finita si ab ea continuè auferatur aliquid secundum eandem quantitatem, tandem consumetur: si verò secundum eandem proportionem, poterit in infinitum subtrahi, q. 85. 2. pag. 268
Magnitudo, vide Augmentum, Laboriosum, Latitudo, Meritum, Passio.
Maius dicitur dupliciter, s. absolute, & secundum quantitatem proportionis. q. 113. 6. cap. pag. 382
Maius, vide Malum, Virtus.
Maledictio, vide Ebrietas.
Malefacere alteri non est delectabile, nisi inquantum videtur pertinere ad proprium bonum, q. 32. 6. 3. pag. 105
Malefacere, vide Delectatio.
Malitia ex qua dicitur aliquis peccare est triplex, s. habitus vitij, electio mali, & præcedens culpa, q. 78. 1. 3. pag. 250
Ex malitia certa peccat, qui ex habitu peccat: sed non econuerso, quæst. 78. 2. 3. pag. cad.
Ex malitia certa & industria peccare, est quasi scienter malum eligere, quæ. 78. 1. cap. pag. cad.
Ex malitia certa peccare grauius est quàm ex passione peccare, q. 47. 2. cap. pa. 138. & quæst. 78. 4. 0. pag. 251
Malitia, vide Matrimonium, Peccatum.
Malum est priuatio boni, q. 18. 2. 1. pag. 60
Malum dicitur quia nocet, ideo malus est malum animæ quàm corporis, qu. 39. 4. 3. pag. 121
Malum non est simplex negatio, sed priuatio boni quod quis natus est & debet habere. quæ. 25. 2. cap. pag. 85. & q. 36. 1. cap. pag. 115. & quæst. 75. 1. cap. pag. 238
Malum habet causam agentem per accidens. 75. 1. cap. pag. 238
Malum est in plus quàm peccatum: & hoc quàm culpa, qu. 21. 1. 2. cap. pag. 75
Malum peccatum, & culpa, in actibus voluntarijs sunt idem, quæ. 21. 2. cap. pag. cad.
Malum duplex, s. contristiatiuum quod contrariatur voluntati, & corruptiuum quod contrariatur naturæ. q. 42. 2. cap. pag. 127.
Malum naturæ duplex, s. à causa naturali, vt mors naturalis: & à causa non naturali, vt mors violenta, q. 42. 2. pag. cad.
Malum quod est differentia constitutiua habitus non est priuatio, sed aliquid determinatum repugnans determinatæ naturæ, q. 18. 2. 2. pag. 50. & quæ. 54. 3. 2. pag. 157
Malum hominis est præter rationem esse, q. 71. 2. cap. 6. cap. pag. 217
Malum primum in moralibus dicitur ex genere, q. 18. 2. cap. pag. 57
Malum non impediens non peccat, nisi debeat & possit impedire, quæst. 6. 3. cap. pag. 25
Mandatum est de eo quod melius est, quia quandam inductionem habet & persuasionem, & est quod quis per seipsum iubet, quæ. 99. 5. cap. pag. 312
Mandata, præcepta, testimonia, & iustificationes distinguuntur, quæ. 99. 5. cap. pag. eadem
Manicha i dicebant Manichæum esse spiritum paracletum, quæst. 10. 64. 2. pag. 349.
Mansio, Diuersitas mansionum significat diuersitatem beatitudinis secundum diuersum gradum fruitionis, q. 5. 2. 1. pag. 20.
Mansuetudo est circa iras, q. 60. 5. 4. pag. 182
Mansuetum esse est naturale homini secundum quod mansuetudo sedat iram: sed irasci est ei naturale secundum quod ratio nuntiat causam iræ, quæst. 46. 5. 1. pag. 135
Masculus, vide Natura.
Mater Dei debuit maximæ puritate nitere, q. 81. 5. 3. pag. 260
Mater, vide Charitas, Purgatio.
Materia est propter formam, q. 2. 5. cap. pag. 8
Materia triplex, s. ex qua, circa quam, & in qua, q. 55. 4. cap. pag. 162
Materia, vide Cœlum, Mutatio.
Materiæ conditio duplex, s. quam agens eligit: & quæ sequitur conditionem naturalem materiæ, q. 85. 6. cap. pag. 270
Matrimonium fuit in veteri lege prout erat in officium naturæ, non autem prout est sacramentum coniunctionis Christi & ecclesiæ, quæ nondum erat facta, q. 102. 5. 3. pag. 331
Matrimonij actus ex delectatione impedit rationis vsum: sed ex hoc non consequitur malitiam moralem, quia non est peccatum, prouenit tamen ex quadam malitia morali, s. ex peccato primi parentis, q. 34. 1. 1. p. 108
Matrimonium contrahere cum alienigenis, & specialiter cum agentibus in vicino habitantibus, Deus prohibuit Iudæis ne inducerentur in idololatriam: non autem cum illis qui cultum idololatriæ dimittere vellent, qu. 105. 4. 6. pag. 347
Medicina, Oportet humanæ naturæ medicinas pœnales exhibere, quæst. 87. 7. cap. pag. 276
Medicina perfectè bona est quæ hominem sanat, imperfecta autem est quæ hominem adiuuat, sed tamen sanare non potest, q. 98. 1. cap. pag. 306
Medicus auferas potiones propinat infirmis, vt conferat sanitatem, quæst. 87. 7. cap. pag. 276
Medium inter habens & quod habetur aliquando nullum est, aliquando est sola relatio, aliquando est aliquid, non quidem actio & passio, sed per modum actionis & passionis: & in his constituitur prædicamentum habitus, quæst. 49. 1. cap. 2. pag. 141
Medium circa proprium susceptibile non potest esse inter habitum & priuationem quæ consistit in priuato esse: sed bene inter habitum & priuationem quæ consistit in priuari, vt inter bonum & malum, quæst. 18. 2. 1. pag. 60
Medium in passiones virtus secundum suam essentiam esse non potest: sed secundum suum effectum, quia, s. inter passiones medium constituit, quæ. 59. 1. 1. pag. 175
Medium in virtute theologica potest esse per accidens, i. ex parte nostra: non autem per se, id est, ex parte Dei, q. 64. 4. 0. pag. 191
Medium cuiuslibet virtutis intellectualis est per conformitatem intellectus ad res, s. in vero, cuius excessus est affirmatio falsa, defectus autem est negatio falsa, q. 64. 3. 0. 4. 1. 2. pag. 191. 192
Medium virtutis moralis attenditur secundum regulam rationis in omni circunstantia: non autem secundum quantitatem absolutam, quæst. 64. 1. 2. 3. pag. 191
Medium inter excessum & defectum mensuræ rationis est, in quo virtus moralis consistit, q. 64. 1. 0. 4. 1. 2. pag. 191. & 192
Medium duplex, s. rationis & rei. q. 64. 2. cap. pag. 190
Medium rationis dupliciter intelligi potest, s. secundum quod medium in ipso actu rationis existit, quasi ipse actus rationis ad medium reducatur: & id quod à ratione ponitur in aliqua materia. q. 64. 2. ca. pag. 190
Medium virtutis est medium rationis secundo modo: sed solius iustitiæ medium est rei & rationis, q. 64. 2. 0. pag. eadem
Medium rationis in iustitia est simpliciter & secundum se: in alijs autem virtutibus est per respectum ad nos, q. 64. 2. cap. pag. cad.

Medium

Medium potest esse inter bonum & malum, q. 18. 8. 1. pag. 60
Mel non offerebatur in sacrificijs Dei, quis offerebatur idolis: & ad excludendum omnem carnalem dulcedinem & voluptatem ab his qui Deo sacrificare intendunt, q. 102. 5. 14. pag. 326
Membrum omne & quælibet potentia animæ operatur toti, & non sibi soli, q. 17. 5. 2. pag. 54
Membra hominis non applicantur operi nisi per consensum rationis, q. 74. 7. 0. pag. 236. & q. 77. 7. cap. pag. 249
Memoria, Ea quæ magna æstimamus magis memoriæ infigimus, quæst. 47. 2. 3. pag. 138
Memoriam meditatio confirmat secundum Philosophum, qu. 51. 3. c. pa. 149
Et consuetudo multum operatur ad bene memorandum, quæst. 50. 3. 2. pag. 146
Menstruus, Temporibus menstruis mulieres reputabantur immundæ, quæst. 102. 5. 4. pag. 331
Mensura cuiuslibet generis est id quod est primum principium in illo genere, q. 90. 2. cap. pag. 286
Mensura actuum humanorum est ratio quæ est primum principium actuum humanorum, q. 90. 2. cap. pag. cad.
Mensura proxima est homogenea mensuratio: non autem mensura remota, q. 19. 4. 2. pag. 65
Mensura & regula generalis omnium per hominem agendorum sunt ratio naturalis & principia ei naturaliter indita: licet non sint mensura eorum quæ sunt à natura, quæst. 91. 3. 2. pag. 289
Mensura, vide Lex.
Mensuratus est à rebus intellectus humanus: intellectus verò diuinus est mensura rerum, q. 64. 3. cap. pag. 191. & q. 93. 1. 3. pag. 292
Merces est terminus operis, q. 114. 5. cap. 8. 1. pag. 386
Merces dicitur id quod alicui recompensatur pro retributione sui laboris, quasi quoddam pretium ipsius, q. 114. 1. cap. pag. 383
Mercedem operis vel laboris recompensare est actus iustitiæ, sicut reddere iustum pretium pro re accepta, q. 21. 3. cap. pag. 76. & q. 114. 1. cap. pag. 383
Mergulus cuius natura est vt sub vndis diutius immoretur, significat gulosos: qui in aquis delitiarum se immergunt, q. 102. 6. 1. pag. 335
Mereri aliqua dicuntur dupliciter, s. ipso merito, id est, actibus: & vt principio merendi habitibus, q. 55. 1. 3. pag. 160
Mereri sibi primam gratiam homo non potest, q. 114. 5. 0. pag. 386
Mereri non potest aliquis id quod iam habet, q. 114. 5. cap. pag. 386
Mereri potest aliquis sibi perseuerantiam gloriæ, non autem viæ, sed vtrunque aliquis petendo impetrat, vel sibi vel alij, quæst. 114. 9. 0. pag. 387
Mereri potest homo aliquid à Deo secundum quid præsuppositâ Dei ordinatione: non autem simpliciter, q. 114. 1. 0. pag. 183
Mereri, vide Adam.
Meritorius actus cuiuscunque virtutis esse non potest, nisi quis ipsum ex charitate operetur, q. 114. 4. 3. pag. 185
Meritum duplex, s. congrui & condigni, q. 114. 3 cap. 6. 0. pag. cad.
Et aliquid cadit sub merito dupliciter, s. simpliciter, vt vltimus finis & quæ ad ipsum ducunt: & secundum quid, vt bona temporalia, quæst. 114. 10. 0. pag. 388
Meritum non potest esse nisi aliquis faciat voluntariè quod debet, ideo meritum non potest esse finem actu, quæst. 71. 5. 1. pag. 219
Meritum augetur ex magnitudine operis laboriosi: sed minuitur ex defectu operantis, q. 114. 4. 2. pag. 385
Meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem: ad alias autem virtutes secundariò, secundum quod eorum actus ab ea imperantur, quæst. 114. 4. 0. pag. 385
Meritum vt procedit ex libero arbitrio est æquale vitæ æternæ æqualitate proportionis: sed vt est ex gratia Dei & virtute Spiritussancti est æquale æqualitate quantitatis, quia gratia Spiritussancti, quam in præsenti habemus est æqualis gloriæ, non in actu, sed in virtute, quæst. 114. 3. cap. 3. pag. 385
Meritum, vide Agens, Baptismus, Beatitudines, Conceptio, Bona temporalia.
Meriti rationem habent actus humani ex duobus, primò & principaliter ex Dei ordinatione: secundo autem ex libero arbitrio, quæst. 114. 4. 6. cap. pag. 385
Merito condigni nullus potest alteri mereri primam gratiam, nisi solus Christus: sed merito congrui potest, quæst. 114. 6. 0. pag. 386
Merito condigni existens in gratia meretur vitam æternam ratione gratiæ: sed tantum ex congruo ratione liberi arbitrij, q. 114. 3. 0. pag. 385
Et quolibet meritorio homo meretur augmentum gratiæ, sed non statim augetur, sed suo tempore cum dispositus fuerit ad gratiæ augmentum, q. 114. 8. 0. pag. 387
Merito condigni vel congrui nullus potest sibi mereri reparationem post lapsum, q. 114. 7. 0. pag. 386
Metaphora, Nihil prohibet in his quæ dicuntur metaphoricè idem diuersis attribui secundum diuersas similitudines, q. 33. 1. 1. pag. 106
Metaphora, vide Bonum, Capitalia, Caput, Delectatio, Irasci, Iustitia, Latro, Macula, Sensus, Perfectum.
Metus, vide Violentia, Præceptum.
Miles in exercitu debet primo subdi duci, & huius contrarium est grauissimum peccatum: secundo debet alijs coordinari, q. 100. 6. cap. pag. 316
Miluus qui maximè insidijs vtitur, designat fraudulentos, quæst. 102. 6. 1. pag. 335
Minister, vide Angelus.
Minus, vide Augmentum.
Miraculosum, In operibus miraculosis tria inueniuntur, primum ex parte agentis, secundum ex parte formæ introductæ, tertium ex parte modi causandi effectum, q. 113. 10. cap. pag. 382
Miraculosum primo modo potest dici iustificatio impij, creatio mundi, & vniuersaliter omne opus quod à solo Deo fieri potest, quæst. 113. 10. cap. pag. cad.
Sed secundo modo iustificatio impij non est miraculosa, tertio autem modo quandoque est miraculosa, quandoque non. q. 113. 10. cap. pag. cad.
Miraculosum, ver. Mulier, Paulus, Scientia, Virtutes.
Miraculosa commemoratur in ecclesia conuersio Pauli, quæst. 113. 10. cap. pag. cad.
Miraculosa dicuntur quæ sola diuina virtute fieri possunt, ideo dicuntur simpliciter mira, quasi habentia causam occultam, q. 113. 10. cap. pa. cad.
Miraculosi opera solus Deus facere potest, q. 111. 4. cap. pag. 371. & quæst. 113. 10. cap. pag. 382
Misericordia est actus virtutis, secundum quod motus ille animi rationi sequit: & est virtus vt ea homo perficitur ad rationabiliter miserendum, q. 59. 1. 3. pag. 175
Misericordia potest præcedere & sequi iustificationem: vel etiam ad eam concurrere, q. 113. 4. 1. pag. 377
Misericordia, vide Ira, Iustificare.
Mobile, Istæ differentiæ, facile & difficile mobile, quamuis per accidens videantur se habere ad qualitatem: designant tamen proprias & per se differentias eius, q. 49. 2. cap. pag. 141
Motus importat quandam determinationem secundum aliquam mensuram, q. 49. 2. cap. pag. cad.
Modus duplex, s. secundum esse substantiale, & secundum esse accidentale, primus dicitur differentia substantiæ, secundus verò dicitur qualitas accidentalis, q. 49. 2. cap. pag. cad.
Modus siue determinatio subiecti secundum esse accidentale potest accipi dupliciter, s. vel in ordine ad naturam subiecti: vel secundum actionem & passionem: vel secundum quantitatem, q. 49. 2. cap. pag. cad.
Modus conueniens naturæ rei habet rationem boni: quando verò non conuenit habet rationem mali, q. 46. 2. cap. pag. cad.
Modus, Species, & ordo consequuntur vnumquodque bonum creatum inquantum huiusmodi, & etiam vnumquodque ens: & secundum diuersos gradus bonorum sunt diuersi gradus modi speciei & ordinis, quæst. 85. 4. cap. pag. 269
Modus Speciei & ordo se consequuntur, ideo simul priuantur, & diminuuntur, q. 85. 4. 3. pag. cadem
Modus Species & ordo boni virtutis & gratiæ per peccatum mortale totaliter tolluntur: boni verò naturalis inclinationis diminuuntur, sed boni pertinentis ad substantiam naturæ nec priuantur nec minuuntur, qu. 85. 4. 0. pag. cad.
Modus, vide virtus.
Modus speciei & ordinis, boni actus ordinati, per peccatum mortale priuatio est essentialiter ipsum peccatum, q. 85. 4. cap. pag. eadem.
Monstra dicuntur esse peccata, inquantum producta sunt ex peccato in actu naturæ à fine vltimo, non autem à fine proximo, q. 21. 1. 1. 2. pag. 75
Mora, vide Periculum.
Morosa, vide Delectatio, Peccatum.
Mors, vide Corruptio, Deus.
Mors & omnes defectus corporales sunt pœnæ originalis peccati consequentes pœnam principalem: quæ est subtractio originalis iustitiæ, quæst. 85. 5. 0. pag. 269. & q. 87. 7. cap. 1. pag. 276
Mors vt pœna est à Deo, quæst. 85. 5. cap. pag. 270. & q. 94. 5. 2. pag. 297. & qu. 100. 8. 3. pag. 318
Mors & alij defectus non sunt æqualiter in omnibus propter diuersitatem naturalis complexionis, q. 85. 5. 1. pag. 270. & q. 87. 7. 1. pag. 276
Mors & alij defectus naturæ causant dolorem & timorem: quia licet proueniant à natura vniuersali, eis tamen repugnat natura particularis, quæst. 42. 2. 3. cap. pag. 127
Mortem homo naturaliter refugit, q. 5. 3. cap. pag. 20
Morientur omnes illi qui in aduentu domini reperientur: & post modicum resurgent. q. 81. 3. 1. pag. 259
Mortuus, vide Ira.
Mortale, vide Natura, Præceptum.
Mortale peccatum, vide Peccatum.
Mos significat consuetudinem, vel inclinationem naturalem, vel quasi naturalem ad aliquid agendum, q. 58. 1. cap. pag. 171
Mores dicuntur in brutis animalibus secundum similitudinem, q. 24. 4. 3. pa. 83. & q. 58. 1. cap. pag. 171
Motus duplex, s. qui est actus imperfecti: & qui est actus perfecti, primus est successiuus & in tempore, secundus verò non est successiuus nec per se in tempore, q. 31. 2. 1. pag. 99. & q. 109. 1. cap. pag. 356
Motus duplex, s. naturalis, & voluntarius: de quorum ratione est quòd sint à principio intrinseco, q. 6. 1. 3. 4. 5. cap. pag. 24
Motus dicitur naturalis dupliciter, s. à principio actiuo, & à principio passiuo, q. 6. 5. 2. pag. 26
Motus potest accipi vt terminus dupliciter, primò ipse terminus vltimus in quo quiescitur: secundo medium, quia est principium vnius partis motus, & finis alterius, q. 11. 3. cap. pag. 41
Motus omnis cognitiuæ & appetitiuæ virtutis reducitur in naturam sicut in primum principium, q. 10. 1. cap. pag. 36
Motus voluntatis non reducitur in motum cœli sicut in causam, q. 9. 5. 1. p. 35
Motus humanæ mentis ad fruitionem diuini boni, est proprius actus charitatis, q. 114. 4. cap. pag. 385
Motus omnis appetitiuæ potentiæ reducitur ad prosequutionem boni per se, mali per accidens: vel ad fugam mali per se, boni per accidens, quæ. 45. 2. cap. pag. 132
Motus naturalis intensior est in fine quàm in principio: motus verò violentus econuerso, q. 35. 6. cap. pag. 113
Motus vnius non possunt ex eadem parte esse plures termini, nisi subordinati, q. 12. 1. 2. pag. 42
Motus multi quando ex vna causa proueniunt, tantum primus respicit necessario illud principalius quod respicit causa: alij verò principalius respiciunt illud quod est vnicuique conueniens secundum propriam rationem, q. 36. 1. 3. pag. 115
Motus multiformes voluntatis humanæ reducuntur in aliquam causam vniformem, quæ est in intellectu & voluntatis superioris, q. 9. 5. 1. pa. 35
Motus vide Animal, Augmentum, Cœlum, Contrarium, Cor, Idem, Violentus, Virtus.
Motorum à principio intrinseco, quædam mouent se, s. quæ cognoscunt finem, quædam verò non, q. 6. 1. cap. pag. 23
Mouentium ordinatorum secundum se non mouet, nisi inquantum mouetur à primo. q. 109. 1. cap. pag. 356
Motuum quorundam principium est in eo quod mouetur: quorundam principium est extra. q. 6. 1. cap. pag. 23
Mouens omne trahit ad se patiens, vel à se pellit, q. 23. 4. cap. pag. 81
Mouens omne trahendo ad se patiens tria facit in ipso, primo dat ei inclinationem, secundo mouet ad locum, tertio quiescere in loco, q. 23. 4. cap. pag. 81. & q. 26. 2. cap. pag. 87

Mouere

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mouerí ab aliquo in tantum aliquid indiget, inquantum est in potentia ad plura quo ad exercitium actus, vel quo ad determinationem actus: quorum primum est ex parte subiecti, aliud ex parte obiecti, q. 9. 1. cap. pag. 52
Moyses, vide Angelus, Lex, Superbia.
Moyſi loquebatur Dominus facie ad faciem, ſecundum opinionem populi: qui putabat Moyſen ore ad os loqui cum Deo, cum per angelos & nubem ei loqueretur & appareret, q. 98. 3. 2. pag. 308
Mulier ex dubitatione quæ eſt et alterationem ſubſequuta, in quandam aliam elationem prorupit, quod præcepti mentionem a ſerpente audiuit, quaſi nollet ſub præcepto contineri: q. 80. 3. 2. pag. 283
Mulier, vide Ruth.
Mulieris adulteræ miraculosè computreſcebat femur, bibitis aquis in quibus ſacerdos maledicta congeſſerat, quæſt. 103. 2. 3. pag. 337
Mundana quælibet reducuntur ad tria, ſ. ad honores, diuitias, & delitias, q. 108. 34. 4. cap. pag. 354
Mundus diuina prouidentia regitur, q. 91. 1. cap. pag. 282
Mundus, vide Homo.
Mutatio cuius materia eſt diſpoſita per alterationem præcedentem, vel agens eſt infinitæ virtutis, eſt ſubito, quæſtione 113. 7. cap. pag. 380
Mutatio, vide Contrarium.
Mutuum, vide Depoſitum.

N

NAſci voluit Chriſtus de populo Iudæorum, quia decebat eum naſci de populo qui ſpeciali ſanctificatione polleret, q. 98. 4. cap. 1. cap. pag. 308
Naſci voluit Chriſtus ex ſemine Abrahæ: non propter Abrahæ meritum, ſed ex gratuita Dei electione, q. 98. 4. pag. ead.
Natura tota comparatur ad Deum, ſicut inſtrumentum ad agens principale, q. 1. 2. cap. pag. 3. & q. 61. 1. 3. pag. 24
Natura dicitur dupliciter, ſ. quæ creauit omnes naturas: & quæ eſt inſtrumentum eius, q. 1. 2. cap. pag. 3. & q. 6. 1. 3. pag. 24. & q. 67. 1. cap. pag. 263
Natura dicitur dupliciter, ſ. principium intrinſecum in rebus mobilibus & quælibet ſubſtantia vel ens, q. 10. 1. cap. pag. 36
Natura poteſt dici vel quæ eſt propria hominis, & ſic omnia peccata ſunt contra naturam: vel quæ eſt communis homini & aliis animalibus, & ſic concubitus maſculorum ſpecialiter dicitur contra naturam, q. 94. 3. 2. p. 256
Naturæ reſpondet vnum ei proportionatum, ſ. naturæ in genere vnum genere, naturæ in ſpecie, vnum ſpecie, naturæ indiuiduatæ vnum indiuiduale, q. 10. 1. 3. pag. 37
Naturæ contraria, i. quæ ſunt contra naturam dicuntur, ſecundum quod eſſe contra naturam opponitur ei quod eſt eſſe à natura: vel ei quod eſſe ſecundum naturam, q. 71. 2. 2. pag. 217
Naturale rei dicitur quod conuenit ei ſecundum ſuam ſubſtantiam: & hoc eſt quod per ſe ineſt rei, q. 10. 1. cap. pag. 36
Naturale dicitur quod eſt ſecundum inclinationem naturæ, q. 6. 5. 3. pag. 26
Naturale dupliciter, ſ. quia eſt à natura, ſicut a principio actiuo: vel quia eſt ſecundum principium paſſiuum, q. 6. 5. 2. pag. 20
Naturale alicui poteſt eſſe dupliciter, ſcilicet ſecundum naturam ſpeciei, & ſecundum naturam indiuidui, q. 51. 1. cap. pag. 142. & q. 63. 1. cap. pag. 187
Naturale ſecundum vtranque naturam dicitur dupliciter, ſ. quia totum eſt à natura, vel partim à natura & partim à principio extrinſeco, quæſt. 51. 2. cap. pag. 148
Naturale in rebus conſequens formam tantum ſemper actu ineſt: ſed conſequens materiam non ſemper actu ineſt, ſed quandoque ſecundum potentiam tantum, q. 10. 1. 2. pag. 37
Naturale eſt ad quod inclinat natura, quod contingit vel quia totum perficitur à natura abſque aliqua apprehenſione, vel per apprehenſionem, quæſt. 41. cap. 2. pag. 126
Naturale in homine ſumitur dupliciter, ſ. ſecundum rationem: & ſecundum quod condiuiditur rationali, quod eſt commune homini & aliis, quæſt. 31. 4. 0. pag. 101
Naturale erit & non violentum ſi poteſtas fortior tantum inualeſcat quod mutet contrariam inclinationem in inclinationem propriam, quæ. 36. 4. cap. pag. 117
Naturalis inclinatio hominis triplex, ſ. communis cum omnibus ſubſtantijs, communis homini & cæteris animalibus, & propria homini, q. 94. 2. cap. 3. pag. 295
Naturali morte moriuntur omnes, tam nocentes quàm innocentes, quæſt. 94. 3. 2. pag. 297
In naturalibus & moralibus non quæritur quid ſemper fiat: ſed quid in pluribus accidat, quæ. 84. 1. 3. p. 265. & q. 96. 1. 3. 6. c. 3. pag. 300. & q. 102. 6. 5. p. 335
Neceſſaria quædam habent cauſam ſuæ neceſſitatis, q. 93. 4. 4. 0. pag. 293
Neceſſitas non ſubditur legi, q. 96. 6. cap. pag. 304
Negatio propriè non eſtin ſpecie: conſtituitur tamen in ſpecie per reductionem ad affirmationem, q. 72. 6. 1. pag. 220. & q. 72. 6. 3. pag. 224
Negatio in rebus ſemper fundatur ſuper aliqua affirmatione quæ eſt quodammodo cauſa eius, q. 72. 6. cap. pag. ead.
Negationis cauſa eſt duplex, ſ. defectus ſiue remotio cauſæ: & cauſa affirmationis, q. 75. 1. cap. pag. 238
Negatio, vide Ens.
Neomenia celebratur quolibet menſe ad commemorandum opus diuinæ gubernationis: celebrabatur autem in nouitate lunæ, & non in plenitudine, ad euitandum idololatrorum cultum, & figurabat illuminationem eccleſiæ per Chriſtum, q. 102. 4. 10. pa. 329
Neomeniæ feſto ſuccedit feſtum beatæ virginis: in qua primò apparuit illuminatio ſolis, id eſt Chriſti, per copiam gratiæ, q. 103. 4. pag. 338
Neſcientia eſt ſimplex careatia ſcientiæ: & aliqua neſcientia eſt in angelis, q. 76. 2. cap. pag. 241
Neſcientia eorum quæ quis ſcire non poteſt, non imputatur homini ad peccatum: ſed tantum eorum quæ poteſt & tenetur ſcire, quæſt. 76. 2. cap. 5. 4. 3. pag. 248
Nycticorax quæ in nocte acuti eſt viſus, in die autem non videt, ſignificat eos qui in temporalibus ſunt aſtuti, & in ſpiritualibus hebetes, q. 102. 6. 1. pag. 335
Nitor animæ duplex, ſ. ex refulgentia luminis naturalis rationis, & ex refulgentia diuini luminis, ſ. ſapientiæ & gratiæ. q. 86. 1. cap. pag. 271
Nitor animæ duplex, ſ. habitualis & actualis, ſicut in corpore eſt duplex nitor, ſ. in extrinſeca diſpoſitione membrorum & coloris, & exteriori claritate ſuperueniente, q. 89. 1. cap. pag. 282
Nitor, vide Macula.
Nobilior eſt natura quæ conſequitur bonum perfectum cum exteriori auxilio: quàm natura quæ conſequitur quoddam bonum imperfectum, ſine exteriori auxilio, q. 5. 5. 2. pag. 21
Nocere, Eius eſt quod nocet meliori quàm quod nocet peiori, quæſt. 39. 4. 3. pag. 122
Nolo, Si eius infinitum ſit non velle, tunc ſicut cum dico, nolo legere: ſenſus eſt non volo legere, ita hoc quod eſt non velle legere ſignificat velle non legere, & ſic non velle cauſat inuoluntarium, quæſt. 6. 3. 2. pag. 25
Nomen circunſtantiæ ab his quæ in loco ſunt deriuatur ad actus humanos, q. 7. 1. cap. pag. 27
Nomen, vide Contrarium.
Nomina ſunt ſigna intellectuum, ideo neceſſe eſt quod ſecundum proceſſum cognitionis, ſit nominationis proceſſus, q. 7. 1. cap. pag. eadem
Nominibus pertinentibus ad motum localem, vtimur ad ſignificandos alios motus, q. 7. 1. cap. pag. ead.
Non ens, non poteſt eſſe cauſa per ſe, poteſt tamen eſſe cauſa per accidens, qu. 76. 1. 1. pag. 240
Non entia in ſeipſis, apud Deum exiſtunt, in quantum ſunt cognita & præordinata, q. 91. 1. 11. pag. 288
Non velle ſumitur dupliciter, ſ. vel in vi vnius dictionis, vel in vi orationis, primum eſt infinitum verbi nolo, & cauſat voluntarium: non autem ſecundum, q. 6. 3. 2. pag. 25
Non velle, vide Nolo.
Notum dupliciter, ſcilicet ſecundum ſe, vt eſt omnis propoſitio, cuius prædicatum eſt de ratione ſubiectis: & quo ad nos, q. 94. 2. cap. pag. 295
Notum per ſe dupliciter, ſ. communiter omnibus: vel ſolis ſapientibus, qu. 94. 2, cap. pag. ead.
Numerus pluralis ſecundum morem diuinæ ſcripturæ frequenter ponitur pro ſingulari, q. 82. 2. 1. pag. 261

O

OBduratio, vide Deus.
Obedientia, vide Abdicatio, Appetitus.
Obiectum non eſt materia ex qua, ſed materia circa quam: & habet rationem formæ inquantum dat ſpeciem, quæſt. 18. 2. 2. pag. 57. & q. 73. 3. 1. pag. 228
Obiectum materiale non eſt conſiderandum in diſtinctione potentiarum vel habituum: ſed ratio obiecti differens ſpecie vel etiam genere, q. 54. 2. 1. pag. 156. & q. 57. 2. 2. pag. 168
Obiectum actionis humanæ non ſemper obiectum actiuæ potentiæ, ſed paſſiuæ potentiæ quandoque: neque potentiarum actiuarum obiecta ſemper ſunt effectus earum, ſed quandoque ſunt materia earum circa quam, quæ. 18. 2. 3. pag. 57
Obiectum ex hoc quod eſt aliquo modo effectus potentiæ actiuæ, ſequitur quod ſit terminus actionis eius, & per conſequens quod det ei formam & ſpeciem, q. 18. 2. 3. pag. 57
Obiectum operatur ad actum interiorem vt finis, ad exteriorem verò vt materia circa quam, q. 18. 6. cap. pag. 59
Obiectum intellectus eſt ens & verum vniuerſale, q. 9. 1. cap. pag. 32
Obiectum intellectus eſt quod quid eſt, quæſt. 3. 8. cap. pag. 14. & quæſt. 31. 5. cap. pag. 180
Obiectum intellectus poſſibilis eſt phantaſma, q. 50. 4. 1. pag. 146
Obiectum optimum intellectus non practici, ſed ſpeculatiui, eſt bonum diuinum, qu. 3. 5. c. pag. 12
Obiectum intellectus mouet primum principium formale, ſed obiectum voluntatis mouet vt primum in finibus, q. 9. 1. c. pag. 32
Obiectum, vide Actus, Bonum, Appetitus, Audacia, Charitas, Color, Comprehenſio, Dæmon, Ira.
Obiecti diuerſitas duplex, ſcilicet ſecundum naturam ipſius: vel ſecundum virtutem agendi, prima facit materialem differentiam paſſionum, ſecunda facit formalem, & ſpecificam differentiam paſſionum, q. 23. 4. cap. pag. 81. & q. 30. 2. c. pag. 96
Obiecti ratio & obiectum materiale, quando ſub vno actu referuntur ad potentiam & habitum, tunc non diſtinguuntur habitus, & potentia penes vtrunque, qu. 57. 2. 2. pag. 168
Obiecta quæ ſunt diuerſa genere ex æquo ſunt diuerſarum potentiarum, non autem quæ non ex æquo ſe habent, qu. 8. 2. 2. pagina 51
Oblatio animalis maculoſi, ſcilicet claudi & cæci, & animalis ante ſeptimam diem, prohibita fuit in veteri lege, qu. 102. 3. 7. pag. 325
Oblatio mercedis proſtibuli prohibita erat in lege veteri, propter immunditiam, qu. 102. 3. 7. pag. ead.
Obligatio, Illi coram quibus lex non promulgatur, obligantur legi, inquantum in eorum notitiam deuenit, vel deuenire poteſt, quæſtione 90. 4. 2. in pagina 287
Obſtetrices Hæbreorum licet habuerint bonam voluntatem quantum ad liberationem puerorum: non tamen quantum ad hoc quod mendacium conſixerunt, q. 114. 10. 2. pag. 378
Occidere, Animalia bruta mandabantur occidi à Deo in pœnam dominorum, in deteſtationem peccati, & ne ex eorum aſpectu aliquis horror hominibus incuteretur, qu. 105. 2. 11. pag. 345
Occidere malefactores vel hoſtes reipublicæ non eſt indebitum: nec contrariatur præcepto decalogi, q. 100. 8. 5. pag. 318
Occidere hominem nocentem vel innocentem de mandato Dei, poteſt fieri abſque injuſtitia, quæſt. 94. 5. 2. pag. 297. & quæſt. 100. 8. 3. pag. 318
Occidere injuſtè hominem corporaliter eſt grauius peccatum quàm occidere eum ſpiritualiter, q. 73. 8. 3. pag. 211
Occidere, vide Abraham, Animal.
Occidebantur animalia in ſacrificijs oblata: & igni cremabantur, quæſt. 102. 3. 5. pag. 325
Otioſum verbum quod plerunque eſt veniale, poteſt eſſe mortale, quæſt. 72. 1. pag. 224
Oculus excitatus eſt à Deo ad eundem actum ad quem formantur, alij oculi ſecundum naturam, ideo fuit eiuſdem ſpeciei, quæ. 65. 4. 1. pag. 189
Octaua, vide Circunciſio, Æ. tas.
Odium eſt diſſonantia appetitus animalis vel rationalis ad apprehenſum vt diſconueniens: ſicut amor eſt conſonantia eius ad conueniens, quæſt. 29. 1. 2. cap. pag. 93
Odium eſt in concupiſcibili, quæſt. 23. 1. cap. 2. 2. 4. cap. pag. 79

Odium ex amore cauſatur, q. 29. 2. cap. pag. 93
Odium Dei quod opponitur dilectæ charitati, eſt grauiſſimum peccatorum, quæſt. 73. 93. pag. 229
Odium, vide Amor, Angelus, Ira.
Odij obiectum eſt malum: ſicut amoris coniectum eſt bonum, quæſt. 29. 1. cap. pag. 93
Odio haberi non poteſt bonum ſecundum rationem boni, nec in vniuerſali nec in particulari: ens autem & verum odio haberi non poſſunt in vniuerſali, ſed in particulari nihil prohibet, quæſt. 29. 5. 0. pag. 95
Odio haberi verum aliquod in particulari contingit tripliciter, ſ. vt veritas eſt cauſaliter & originaliter in ipſis rebus: vel vt eſt in cognitione ipſius hominis: vel vt eſt in intellectu alterius, quæſt. 29. 5. cap. pag. ead.
Odio habere ſeipſum eſt impoſſibile per ſe loquendo: ſed per accidens eſt poſſibile dupliciter, ſ. ex parte obiecti, & ex parte ſui ipſius, quæſt. 29. 4. 0. pag. 94
Oleum ſignificat gratiam Chriſti, q. 102. 3. 13. pag. 336
Omiſſio ſecundum illud quod per ſe pertinet ad rationem peccati, quandoque eſt cum actu interiori ſolum, quandoque abſque omni actu interiori vel exteriori, q. 71. 5. 0. pag. 218
Omiſſio eſt voluntaria, quia eſt in poteſtate noſtra: non autem quia ſuper ipſam cadat actus voluntatis, quæſt. 71. 5. 2. pag. 219
Omiſſio contrariatur præcepto affirmatiuo, ideo ſolum pro tempore illo aliquis ceſſando ab actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligat, q. 71. 5. 3. pag. ead.
Omiſſionis & commiſſionis peccata differunt ſpecie materialiter: non autem formaliter, q. 72. 6. 0. pag. 224
Onocrotalus eſt auis in partibus Orientis longo noſtro, quæ in faucibus habet quoſdam folliculos in quibus primo cibum reponit, & poſt horam in ventrem mittit: & ſignificat auaros qui immoderata ſolicitudine neceſſaria vitæ congregant. quæſtio. 102. 6. 11. pag. 335
Opera virtutum ſunt connaturalia rationi, vitiorum verò contra rationem: ideo opera virtutum fructus dicuntur, non autem opera vitiorum, ſicut nec procedens ab arbore contra naturam arboris dicitur fructus eius, quæ. 70. 4. 1. pag. 216
Opera noſtra inquantum ſunt effectus Spiritusſancti, nobis habent rationem fructus: ſed inquantum ordinantur ad beatitudinem, habent rationem florum, q. 70. 1. 1. pag. 214
Opera carnis ponuntur plura quàm fructus: quia bonum contingit vno modo, malum verò omnifariam, quæſtio. 70. 4. 2. pag. 216
Opera virtutum non ſunt facienda propter humanam gloriam, & tria ſunt opera ad quæ omnia reducuntur, ſ. ieiunium, elecmoſyna, & oratio, qu. 108. 3. 4. pag. 354
Cooperari non poteſt homo alteri homini interius monendo: ſed ſolum exterius docendo, vel perſuadendo, quæſtio. 111. 4. cap. pag. 371
Operari incipit res ſecundum formam in eodem inſtanti in quo forma acquiritur, q. 115. 7. 4. pag. 380
Operari ſine triſtitia & delectabiliter propter finem, cadit ſub præcepto legis Dei: non autem propter habitum, quæſt. 96. 3. 2. pag. 301. quæſt. 100. 9. c. 3. pag. 319
Operatio eſt vltimus actus operantis, ideo actus ſecundus à Philoſopho nominatur, q. 3. 2. cap. pag. 5. & q. 70. 1. cap. pag. 214
Operatio non attribuitur mobili, ſed mouenti, q. 111. 2. cap. pag. 370
Operatio caloris eſt facere calidum, & exterior calefactio, quæſt. 111. 2. cap. pag. 370
Operatio eſt propter quam res eſt: & ad quam ipſa res habet ordinem, quæſt. 3. 2. cap. pag. 10. & q. 49. 3. cap. 3. 4. 1. pag. 143
Operatio corporis aut eſt à naturali qualitate corporis, aut ab anima mouente corpus, q. 50. 1. cap. pag. 145
Operatio hominis ſecundum facultatem ſuæ rationis dicitur fructus rationis: ſecundum verò quod procedit ſecundum virtutem ſpiritusſancti dicitur fructus ſpiritusſancti, q. 70. 1. cap. pag. 214
Operatio, vide Actio, Actus, Comprehenſio, Delectatio, Deus, forma.
Opus vide Laboriоſum.
Opinio & ſuſpicio poſſunt eſſe veri & falſi, ideo non ſunt intellectuales virtutes, quæ ſunt tantum veri, q. 55. 4. cap. pag. 162. & q. 57. 2. 3. pag. 168
Opiniones contradictoriorum non ſunt contradictoriæ: ſed contrariæ. qu. 55. 1. cap. pag. 156. & q. 64. 3. 3. pag. 191. & q. 77. 2. 3. pag. 246
Optimum ſimpliciter ex nullius additione fit melius: ſed in aliis bonis vniuerſaliter verum eſt, quodlibet bonum ex additione alterius fit melius, q. 34. 3. 2. pag. 110
Oratio dominica non ſolum contra venialia dicenda eſt: ſed etiam contra mortalia, q. 74. 8. 6. pag. 317
Oratio dat firmamentum argumentationi, primò ex ſubſtantia actus: ſecundario ex his quæ circunſtant actum, q. 1. 1. pa. 18
Ordinare eſt ſapientis, ideò quæ ex diuina ſapientia procedunt, oportet eſſe ordinata, q. 102. 1. cap. pag. 323
Ordinandum eſt ad Deum totum quod homo eſt, poteſt, & habet, ſed non ad communitatem politicam, q. 21. 4. 3. pag. 76
Ordinata duo requirunt, primum eſt quod aliqua ordinentur ad debitum finem: ſecundum eſt quod ordinatum ad finem proportionetur fini, quæſt. 102. 1. c. p. pag. 323
Ordo apparet in his quæ mouentur ſecundum naturam, ſicut & in his quæ mouentur ſecundum artem, q. 11. 2. 1. pag. 44
Ordo finium eſt ſecundum ordinem agentium: quia cauſa conuertit ſuos effectus ad ſuum finem, q. 109. 6. cap. pag. 361
Ordo multitudinis duplex, ſ. eorum quæ ſunt multitudinis adinuicem & totius multitudinis ad Deum, q. 111. 5. 1. pag. 371
Ordo duplex, ſ. generationis, & perfectionis, quæ. 62. 4. cap. pag. 85. & quæ. 81. 3. 2. pag. 264
Ordo in populo quadruplex, ſ. principum ad ſubditos, ſubditorum ad inuicem, ad extraneos, & ad domeſticos, quæſt. 104. 4. cap. pag. 341
Ordo, vide Diſtinctio, Modus.
Ordini triplici homo ſubditur, ſ. ordini propriæ rationis, hominis gubernantis ſpiritualiter vel temporaliter, & Dei, q. 72. 4. cap. pag. 223. & quæſt. 87. 1. cap. 3. pag. 272
Et ſitorum ordinum primus continet ſecundum, & excedit ipſum, & tertius vtrunque, q. 72. 4. cap. pag. 223
Origenes poſuit (quorundam Platonicorum errorem ſequens) quòd poſt vltimam beatitudinem homo poteſt fieri miſer, q. 54. ca. pag. 21
Origenes, vide Hæreſis.
Originale peccatum omnes homines (præter Chriſtum) ex Adam derluaſi contrahunt, q. 81. 3. cap. pag. 259
Originale peccatum, vide Peccatum, Pœna.
Ornatus, vide Magnanimitas.
Ornatus octuplicis, pontificis legalis, & ornatus quadruplicis ſacerdotum, expoſitio literalis figuralis & moralis, q. 102. 5. 9. pag. 333
Oſee propheta accedens ad vxorem fornicatam vel mulierem adulteram ex mandato Dei, non eſt mœchatus, nec fornicatus, quæſt. 94. 5. 2. pag. 379. & quæſt. 100. 8. 3. pag. 318
Ouis habet quatuor vtilitates: quia immolatur, paſcit, lac dat, & lanam, ideo furatus ouem quatuor reddebat, vel etiam quia non de facili poſſunt cuſtodiri, q. 105. 2. 9. pag. 344
Oues Ægyptij colebant, & hircos venerabantur, quia in eorum figura dæmones apparebant, q. 102. 3. 2. pag. 325

P

PHariſæi, vide, Error. Iudæus, Præceptum.
Parentes non videntur eſſe debitores filijs propter aliqua beneficia ſuſcepta: ſed potius econuerſo, q. 100. 5. 4. pag. 316
Pars ordinatur ad totum ſicut imperfectum, ad perfectum, quæ. 90. 2. cap. pag. 286
Pars vel deſinit eſſe omnino deſtructo toto, vel ſi remanet habet aliud eſſe in actu (quia eſſe totius non eſt eſſe alicuius ſuarum partium) præter eſſe animæ rationalis. q. 4. 5. 2. pag. 17
Pars triplex, ſ. integralis, ſubiectiua, & potentialis, quæſt. 54. 4. 2. pa. 159
Partis bonitas conſideratur in proportione ad ſuum totum: nec totum poteſt bene exiſtere niſi ex partibus ſibi proportionatis, quæſt. 92. 1. 3. pag. 291
Partes quæ ſingulis virtutibus cardinalibus aſſignantur, non ſunt partes integrales, ſed ſubiectiuæ vel potentiales, quæſt. 54. 4. 2. pag. 159
Participari, Forma non participatur ſecundum magis & minus dupliciter, ſ. quia participans habet ſpeciem ſecundum ipſam: & quia indiuiſibilitas eſt de ratione formæ, q. 52. 1. cap. pag. 150
Paruipenſio habet tres ſpecies, ſcilicet defectum, impedimentum voluntatis impleudæ, & contumeliationem, quæſtio. 47. 2. cap. pag. 138
Paruipenſio, vide Ira.
Paruipenſionis ſigna ſunt quatuor, ſ. obliuio, denuntiatio triſtium, gaudium de malo, & impedimentum propoſiti. quæſtio. 47. 2. 3. pa. ead.
Paſcha celebrabatur menſe primo, ad commemorandum beneficium liberationis ex Ægypto, & ſignificabat paſſionem & reſurrectionem Chriſti. qu. 100. 5. 2. pag. 315. & q. 102. 4. 10. 5. 2. 329
Paſchalis agni expoſitio quantum ad omnia quæ circa ipſum fiebant, quæſt. 102. 5. 2. pag. 330
Paſchalis agni conuiuio, reſpondet in noua lege ſacramentum euchariſtiæ, quæſt. 102. 5. 3. pag. 331
Paſſio dicitur dupliciter, ſ. communiter ſecundum quod omne recipere eſt pati: & proprie, ſ. quando aliquid recipitur cum obiectione alterius, quæ. 22. 1. cap. pag. 77. & q. 41. 1. cap. pag. 125
Paſſio proprie eſt tranſmutatio corporalis: qua vna qualitate abiecta alia recipitur, quæſt. 22. 1. cap. pag. 77. & q. 41. 1. cap. pa. 125
Paſſio quæ fit in deterius magis proprie habet rationem paſſionis, quàm illa quæ fit in melius, quæſtio. 22. 1. cap. pag. 77. & q. 41. 1. cap. pag. 125
Paſſio ſumit ſpeciem ab actu qui eſt terminus motus, quæſt. 1. 3. cap. pa. 3
Paſſio proprie non competit animæ niſi per accidens, quæſt. 22. 1. 0. pag. 77
Paſſio magis propriè inuenitur in actu appetitus ſenſitiui, quàm intellectiui, q. 22. 3. 0. pag. 78
Paſſio dicitur omnis motus appetitus ſenſitiui, & præcipuè ille qui in defectu ſonat. q. 35. 1. cap. pag. 110. & q. 41. 1. 1. cap. pag. 125
Paſſio non ſemper declinat ab ordine naturalis rationis: & tamen in omni paſſione animæ additur aliquid vel diminuitur à naturali motu cordis, q. 24. 2. 2. pag. 83
Paſſio animæ ſuperat rationem tripliciter, ſ. per diſtractionem, per inclinationem ad contrarium, & per immutationem corporalem, quæſt. 77. 2. 0. 6. cap. pag. 246
Paſſio appetitus ſenſitiui non poteſt directè trahere aut mouere voluntatem: ſed indirectè poteſt dupliciter, ſ. per abſtractionem & ex parte obiecti, impediendo iudicium rationis propter vehementem imaginationem, q. 77. 1. 0. pag. 245.
Paſſio omnis animæ ſecundum Stoicos eſt mala, non autem ſecundum Peripatheticos, quæ. 24. 2. 0. pag. 82. & qu. 59. 5. 0. pagina 176
Paſsio omnis animæ ſecundum Stoicos, ſ. inordinata tollit vel diminuit bonitatem actus, ſed ſecundum Peripatheticos aliqua, ſ. ſequens rationem & ab ipſa moderata auget eam, ſicut actus exteriorum membrorum, quæ. 24. 3. 0. pag. 83
Paſſio omnis animæ antecedens iudicium rationis diminuit actus bonitatem: ſed paſſio conſequens per redundantiam eſt ſignum melioris actus, per electionem autem additur ad bonitatem actus. quæſt. 24. 3. 1. pag. 83. & quæ. 59. 2. 3. pag. 178. & quæſt. 77. 6. 2. pag. 248
Paſſio præcedens iudicium rationis diminuit peccatum: ſed ſequens auget peccatum, vel eſt ſignum magnitudinis eius, q. 27. 3. 1. pag. 83. & quæ. 47. 2. cap. pag. 138. & q. 77. 6. 0. pag. 248
Paſſio totaliter tollens vſum rationis, totaliter excuſat à peccato, niſi fuerit voluntaria, q. 77. 7. 0. 8. 3. pag. 249
Paſſio non poteſt eſſe tanta, quòd ratio non poſſit occurrere eam excludendo aut impediendo, ſi remaneat vſus rationis, q. 10. 3. 0. pag. 39. & quæ. 77. 7. 8. cap. pag. 249. & q. 80. 3. 0. pag. 256
Paſſio, vide Actio, Appropinquatio, Contrarium, Ira, Qualitas.
Paſſionis magnitudo non ſolùm dependet ex virtute agentis, ſed etiam ex paſſibilitate patientis. q. 22. 3. 2. pag. 78
Paſſiones animæ omnes, ſpecie differentes ſunt vndecim: ſex in concupiſcibili, & quinque in iraſcibili, ſub quibus omnes aliæ continentur. q. 23. 4. 0. pag. 80. & q. 25. 3. 4. cap. pag. 86
Paſſiones animæ principales ſunt quatuor: quarum duæ, ſcilicet gaudium & triſtitia ſunt finales ſimpliciter, timor autem & ſpes ſunt finales in genere, quæſtio. 25. 4. 0. pag. 86. & quæſt. 84. 4. 2. pag. 267
Paſſiones omnes animæ ad has quatuor principales completiuè reducuntur, q. 25. 4. cap. pag. 86
Paſſiones cum multum intenduntur, aliquando homo amittit vſum rationis, q. 77. 2. cap. pag. 246

Universidad de Deusto
Biblioteca

Passiones quarum obiectum est bonum, sunt naturaliter priores passionibus eis appositis, quarum obiectum est malum, q.25.2.1.cap.pag.85
Passiones quarum obiecta sunt bonum vel malum absolute, sunt in concupiscibili: quarum autem sunt obiecta sub ratione ardui & difficilis, sunt in irascibili, q. 23. 1. cap.pag.79.& q.25.1.cap.pag.84.& q.46.3.cap.pa.134
Passiones irascibilis ordine executionis sunt priores passionibus concupiscibilis quæ significant quietem, sed sunt posteriores illis quæ significant eas motum, q.25.1.0.pag.84
Passiones omnes irascibilis principium habent à passionibus concupiscibilis & interminantur, q.23.1.1.pag.79.&.q.25.1.0.3.cap.pag.84
Passiones animæ & motus membrorum vt subiacent imperio rationis & voluntatis, sunt bonæ vel malæ moraliter, non autem secundum se, q. 24.1. 0.pag.82.& q.59.1.2.pag.175
Passiones secundum quod ordinantur & moderantur à ratione, sunt laudabiles vel vituperabiles: non autem absolute, q.24.1.3.2.0.pag.82.& q.45. 1.1.pag.131.& q.50.1.cap.pag.144
Passiones concupiscibilis consequuntur se & ordinantur ad idem: non autem passiones irascibilis, q.60.4.cap.pag.179
Passionum omnium animæ transmutatio corporalis, quæ est in eis materialis, est proportionata motui appetitus qui est formalis, q.37.4.cap.pa.127. & q.44.1.cap.pag.130
Passionum nomina cum attribuuntur Deo, angelis & hominibus, secundum appetitum intellectiuum, significant simplicem actum voluntatis absque passione, q.22.3.3.pag.78
Passionum animæ obiecta se habent ad eas, tanquam formæ à quibus speciem recipiunt, ideo quicquid est causa obiecti, est causa passionis, quæst.43.1. cap.pag.129
Passionum animæ causa dupliciter accipi potest, scilicet ex parte efficientis seu obiecti, & ex parte dispositionis materialis seu subiecti, q.43.1.1.cap. pag.129.& quæst.45.3.cap.pag.132.& quæst.46.1.cap.pag.135
Passionum animæ est duplex contrarietas, s. secundum contrarietatem obiectorum, s. boni & mali: & secundum accessum & recessum ab eodem termino. prima est in passionibus concupiscibilis, in passionibus autem irascibilis est vtraque, q.23.2.0.pag.80.& quæst. 40.4.cap.pag.123.& quæst. 45.1.2.pag.132
Passionum omnium animæ nomina dupliciter accipi possunt, scilicet absolutè: & vt recedunt ab ordine rationis: primo modo sunt passiones, secundo vitia, quæst.45.1.1.pag.131.& quæstio.59.1.2.pag.175
Passionum omnium animæ ordo, quæst.25.0.pag.82
Passionum animæ quædam sunt bonæ, & quædam malæ secundum speciem suam vt pertinent ad genus moris, non autem vt sunt in genere naturæ, q.24.4.0.pag.83
Passionum concupiscibilis, quædam habent aliquid pertinens ad motum, & quædam aliquid pertinens ad quietem: sed in passionibus irascibilis inuenitur aliquid solum pertinens ad motum, q.25.1.cap.pag.82
Passionibus Christi prius conformati, oportet quod ad immortalitatem gloriæ ipso inchoatam, & per ipsum nobis acquisitam perueniamus, q. 85.5. ca.pag.270
Pati proprie contingit dupliciter, s. quando abiscitur id quod non est conueniens rei, & quando recipitur id quod est nocumentum rei vt infirmitas: & hoc est proprissime pati. q.22.1.cap.pag.76.& q.42.1.cap.pag.125
Pati cum obiectione & transmutatione proprium est materiæ, ideo non inuenitur nisi in compositis ex materia & forma: sed pati vt importat receptionem solam, potest esse vnicuiusque existentis in potentia, quæst. 12.1. 1.pag.77
Pater est principium generationis, esse educationis & doctrinæ filij, qu.100. 5.4.pag.316
Potentia est pars fortitudinis, & est perfectior & maior alijs virtutibus, non simpliciter, sed in hoc quod extirpat tristitiam inordinatam, quæ est radix omnium peccatorum, quæst.66.4.2.pag.201
Paulus cum esset in progressu peccati, perfecte motum est cor eius à Deo: & subito est gratiam consequutus, adhibita etiam exterius miraculosa protestatione: ideo eius conuersio tanquam miraculosa in ecclesia celebratur, quæstio.112.2.2.pag.171.& q.113.10.cap.pag.382
Paulus verè & non simulatorie reprehendit Petrum, quia peccabat in hoc quod circa legalium obseruantiam, nimiam diligentiam adhibebat, ne scandalizaret Iudæos, q.103.4.2.pag.339
Pax est perfectio gaudij quantum ad duo, s. quantum ad quietem ab exterioribus conturbantibus, & quantum ad sedationem desiderij fluctuantis, q. 70.3.cap.pag.215
Peccandi necessitate diabolus non potest inducere: potest tamen inducere ex necessitate actum qui de suo genere est peccatum, q.80.3.0.pag.156
Peccans venialiter inhæret bono temporali, non vt fruens, sed vt viens, qu. 88.1.2.pag.275
Peccare nihil aliud est quàm recedere à bono, quod conuenit alicui secundum suam naturam, q.109.2.2.8.cap.pag.318
Peccatum est actus obliquus, recedens seu deuians ab ordine debiti finis, contra regulam naturæ, rationis vel legis æternæ, q.21.1.0.2.2.pag.74.& q.6.cap.1.3.pag.220.& q.72.1.cap.2.pag.221
Peccatum non est pura priuatio, quæst. 72.1.2.pag.221.& quæst.75.1.cap.2. pag.328
Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam, q.71.6.0.pag.220.& q.75.2.1.pag.131
Et omne peccatum est malum, quia prohibitum iure naturali, non autem iure positiuo, q.61.6.4.pag.220
Peccatum est contra naturam, q. 6. 4.3.pag.25.& q.71.2.0.pag.217.& quæst. 94.2.3.pag.296
Peccatum est contra tres ordines, ideo triplici pœna punitur, qu. 72.40.pag. 223.& q.87.1.cap.3.3.cap.pag.272
Peccatum est voluntarium, q. 71.5.cap.6.cap.2.pag.219.& 220.& 76.3.ca.2. pag.242.& q.80.1.cap.pag.135
Peccatum triplex, s. contra Deum, proximum, & seipsum, quæst. 72.4.0. pag. 223
Peccatum duplex, s. spirituale, quod perficitur in delectatione animali, & carnale, quod perficitur in delectatione naturali, i. in ipso tactu corporali, q.72.2 0.pag.222.& q.73.5.cap.pag.229
Peccatum habet substantiam actus quasi materiale, & rationem mali, i. in ordinationem eius, quasi formale, quæst. 71. 6. pag. 220. & quæst. 72.1. 8. cap. pag. 221
Peccatum duo continet, s. actus culpæ, & maculam sequentem, quæ.87.6. cap.pag.276
Peccatum mortale & veniale differunt in infinitum, ex parte auersionis, non autem ex parte conuersionis, q.72.5.1.pag.224.& q.175.1.pag.275
Peccatum est in voluntate sicut in subiecto, q.74.10.pag.223
Peccatum est in voluntate vt in causa, q.72.12.pag.221.& q.73.7.cap.pag. 230.& q. 75.3.cap.pag.239.& q.80.2.cap.pag.255
Peccatum non est in voluntate, nisi cum ignorantia rationis, q.58.2.cap.pa. 171.& q.77.2.cap.pag.246
Peccatum essentialiter consistit in actu liberi arbitrij, q.77.6.cap.pag.247
Peccatum est in ratione dupliciter, s. quando errat circa id quod potest & debet scire, & quando inordinatos actus inferiorum virium vel impetat, vel etiam post deliberationem non coercet, q. 74.5.0.pag.235.& q.90.4.2. 3.pag.329
Peccatum mortale & veniale possunt esse in ratione dupliciter, s. secundum se, & secundum quod dirigit vires inferiores, q.74.7.9.0.0.pag.237
Peccatum morosæ delectationis est in ratione dupliciter, s. imperando illicitas passiones interiores: & non reprimendo eas, q.74.6.0.pag.235
Peccatum consensus in actum, est tantum in ratione superiori, sed consensus in delectationem in ratione inferiori, & potest esse in superiori, quæst. 74.7.0.8.1.pag.235
Peccatum potest esse sensualiter subiectiue, q.74.3.0.pag.233
Peccatum veniale potest esse in sensualitate, non autem mortale, q.74.3.3. 4.pag.end.& q.89.5.cap.pag.284
Peccatum non debetur actui nutritiuæ, vel generatiuæ potentiæ, sed actibus sensitiuæ ordinatis ad actus generatiuæ & nutritiuæ, quæst. 17.2.3. pag.56
Peccatum actuale non potest esse in nutritiua vel alijs interioribus membris, quæ non sunt nata moueri à voluntate, sed bene infectio naturæ, quæst. 83.1.cap.4.2.pag.263
Peccatum ex parte actus, habet causam per se, sed ex parte inordinationis habet causam per accidens, quæst. 75. 1. 0.2.4.cap.pag.238.& quæst.77.4. 0. pag.247
Peccatum quodlibet mortale, & veniale, homo secundum statum naturæ integræ vitare potest: sed secundum statum naturæ corruptæ singula venialia, non autem omnia, & existens in mortali singula mortalia, sed non diu vitare potest, 109.8.0.pag.363
Peccatum originale non potest inclinare per se ad contraria peccata, sed indirecte & per accidens, q.82.1.3.2.2.pag.261
Peccatum contingit ex defectu scientiæ, in vniuersali vel particulari, in habitu vel in actu, ex intentione vel occupatione, vel infirmitate vel passione, q.77.2.cap.pag.246
Peccatum per se loquendo, non est pœna peccati: sed tantum per accidens, & hoc tripliciter, q.87.2.0.pag.272
Peccatum facit hominem esse reum pœnæ, quod est malum, q. 2. pag.end.
Peccatum vnum est causa alterius peccati, secundum quatuor genera causarum, q. 75.4.0.pag.240.& q.84.0.pag.119
Peccatum quando quæ ordinatur ad bonum hominis, quia homo fit humilior & cautior ex peccato suo & aliorum, q.87.1.pag.272
Peccatum non potest effectiue nocere Deo, quo ad eius substantiam: sed bene quo ad ea quæ Dei sunt, q.47.1.1.pag.138.& q.73.82.pag.231
Peccatum transit actu, & remanet reatu, q.109.7.cap.pag.362.& quæ.113.2. 3.pag.376
Peccatum natum est aggrauari per circunstantiam tripliciter, q.73.7.0.pa.230
Peccatum contra Deum est grauissimum, q.73.8.2.pag.231
Peccatum maximum principaliter & directe opponitur maximæ virtuti: cui extensiue ex parte effectus opponitur minimum peccatum, q.73.4.0.p.228
Peccatum est tanto grauius, quanto voluntas est maior, vel finis peior: in alijs autem causis peccati est oppositum, q.73.6.0.pag.229
Peccatum contra personas quibus homo est magis debitor est grauius, quæ. 100.6.cap.pag.316
Peccatum operis, est grauius, quàm oris: & oris quàm cordis, q.100.6.cap. pag.end.
Peccatum est grauius nocumentum sibi inferre quàm alteri, in his quæ non subduntur voluntati, sicut sunt naturalia & spiritualia bona: sed in his quæ subduntur voluntati, habet minus de peccato. q.73.9.2.pag.231
Peccatum directe aggrauat nocumentum intentum vel præuisum, vel per consequens peccatum. non autem si per accidens consequatur, sed imputatur homini ad pœnam, si debat operam rei illicitæ, propter negligentiam considerandi, q.73.3.0.pag.230
Peccatum aggrauatur ex conditione personæ in quam peccatur, qu. 73. 9.0. pag.231
Peccatum ex surreptione proueniens minus imputatur ei qui est maior in virtute: sed peccatum ex deliberatione magis imputatur, qu. 73.10.0.pag. 232.& q.89.3.5.cap.pag.283.& q.102.3.11.pag.326
Peccatum fuit grauius post legis veteris prohibitionem, q. 98. 1. 2.pag.307
Peccatum post acceptam gratiam noui testamenti maiori pœna est dignum, q.106.2.2.pag.348
Peccatum originale est habitus, s. languor naturæ. i. inordinata dispositio ex dissolutione harmoniæ originalis iustitiæ, q.82.1.0.pag.260
Peccatum originale non est priuatio pura: sed est habitus corruptus: quia habet priuationem originalis iustitiæ, & inordinatam dispositionem partium animæ. q.82.1.1.pag.261
Peccatum originale potest esse habitus, non autem peccatum actuale, q.82. 1.2.pag.end.
Peccatum originale vocatur peccatum naturæ: sed peccatum actuale vocatur peccatum humanum, q.81.1.cap.pag.257
Peccatum originale naturaliter est concupiscentia, formaliter verò est priuatio originalis iustitiæ, q.82.3.0.pag.262
Peccatum originale est multiplex virtute, q.82.2.1.pag.261
Et in vno homine est vnum numero, in diuersis autem est vnum specie & proportione, q.82.2.0.pag.end.
Et est æqualiter in omnibus, q.82.4.0.pag.262
Et prius est in essentia animæ quàm in potentijs, q.83.2.0.3.c.pag.263
Et fuit in Adam vt in causa principali, in semine vt in causa instrumentali, in anima vt in subiecto, & in carne non vt culpa, sed vt pœna, qu.83.1.0. pag.end.
Et prius est ordine naturæ in anima, quàm in carne, sed ordine generationis est econuerso, q.83.2.2.2.1.pag.284
Et contrahitur per infusionem animæ, q.83.1.4.pa.263
Et prius inficit voluntatem, quàm alias potentias, quæst.83.3.0.4.1.pagina 264
Et per ipsum omnes potentiæ animæ sunt infectæ: sed specialiter generatiua concupiscibilis, & sensus tactus, q.83.4.0.pag.end.
Et traditur ad omnes homines ex Adam secundum seminalem rationem descendentes, q.81.0.pag.257.& q.83.3.4.0.pag.264
Peccatum primi hominis originaliter transire in posteros tenendum est secundum fidem catholicam: contrarium autem est hæresis Pelagianæ, qui 81.1.c.pag.257
Et secundum fidem catholicam firmiter est tenendum quod omnes homines præter Christum ex Adam deriuari peccatum originale contrahunt, absquin non omnes indigerent redemptione quæ est per Christum, quod est erroneum, q.81.3.c.pag.259
Peccatum originale non potest esse in aliquo cum veniali absque mortali, q. 89.6.0.pag.283
Et eius infectio nullo modo causatur à Deo: sed ex solo peccato primi parentis per carnalem generationem, q.83.1.4.pag.263
Et eius causa est tantum vna, i. priuatio originalis iustitiæ, q.82.2.c.pag.261
Et libido habitualis quæ in omnibus est æqualis est causa peccati originalis, non autem libido actualis, q.82.4.3.pag.263
Peccatum originale corrumpit naturam quantum ad id quod est naturæ: sed peccatum actuale Adæ, vel aliorum solum quantum ad id quod personæ est, q.81.2.c.3.pag.258
Peccatum originale per gratiam baptismi transit reatu, sed remanet actu quàntum ad fomitem, q.74.3.2.pag.233.& q.81.3.2.pag.259
Peccatum originale, vide Baptismus.
Peccatum veniale dicitur tripliciter, scilicet ex causa, ex euentu & ex genere, q.77.8.1.pag.249.& q.88.2.0.pag.278
Peccatum dicitur veniale ex causa, quia diminuit culpam: vt cum fit ex infirmitate vel ignorantia, q.77.8.1.pag.249.& q.88.2.c.pag.279
Peccatum veniale dicitur peccatum secundum rationem imperfectam: nec est contra legem, sed præter legem, q.88.1.1.pag.278
Et in nobis contingit vel propter imperfectionem actus, vel propter inordinationem circa ea quæ sunt ad finem: vtrunque autem propter defectum ordinis, q.74.5.c.pag.323.& q.87.5.0.pag.275.& q.88.2.c.pag.end.
Peccatum veniale proprie non causat maculam in anima, sed impedit actum virtutum, q.89.1.0.pag.282
Et in statu naturæ corruptæ non potest homo abstinere ab omni veniali, qu. 109.8.c.pag.363
Peccatum veniale comparatur ægritudini, mortale verò morti, quæst.72.5. pag.223
Peccatum veniale ex genere non disponit primò & per se ad mortale, sed per quandam consequentiam & sicut remouens prohibens, qu.74.4.3.pag.234. & q.88.3.0.4.c.pag.279
Peccatum venitle non contrariatur rationibus æternis, sicut contrariatur actus peccati mortalis, q.74.9.0.pag.237
Peccatum veniale & mortale differunt genere, q.88.2.0.pag.278
Et tamen ex parte agentis propter imperfectionem actus nihil prohibet in eadem specie inuenti mortale & veniale, quæst.72.5.1.pa. 224.& qu.88.2.c. pag. 279
Peccatum veniale ex genere potest fieri mortale ex intentione: non idem numero, nec multa venialia simul, q.88.4.0.6.c.1.pag.280
Et consensus in veniale ex genere, est veniale: sed consensus deliberatus in veniale propter imperfectionem actus facit mortale, qu.74.8.2.9.c.3.pag. 236.& q.88.5.1.pag.281
Peccatum veniale per additionem deformitatis mortalis efficitur mortale: sed non econuerso potest tamen mortale ex genere suo esse veniale per subitractionem deliberatæ rationis, q.88.6.0.pag.end.
Peccatum veniale & mortale differunt sicut reparabile & irreparabile per principium interitus, qu.73.5.c.pag.229.& qu.87.3.5.0.pag.273.& qu.88. 1.0.pag.277
Peccatum veniale in statu innocentiæ non potuit esse ante mortale, qu.89. 3.0.pag.383
Peccatum veniale non potest esse in aliquo cum originali absque mortali, q. 89.6.0.pag.284
Peccatum veniale potest esse in ratione superiore dupliciter, scilicet quando consentit in veniale ex genere, vel quando habet subitum motum infidelitatis sine consensu, q.74.9.10.0.pag.237
Et circa proprium obiectum, & si sit peccatum mortale ex genere, potest ratio superior peccare venialiter in subditis motibus, vel potest etiam mortaliter per deliberatum consensum, q.74.9.10.c.pag.end.
Peccatum veniale non excludit habitualem ordinationem actus in gloriam Dei, sed solum actualem, q.88.1.2.pag.278
Peccatum veniale ex genere potest fieri mortale, inquantum constituitur in eo finis, vel inquantum refertur ad mortale sicut ad finem, quæst.88.3.4. c.pag.280
Peccatum mortale est omne quod fit propter mortale, quæst.88.2.4.6.c.pagina 279
Peccatum mortale non est nisi contra legem Dei, q.74.10.c.pag.237
Nec est aut equam consulatur vel consuli possit ratio æterna, id est, lex Dei, qu. end.
Peccatum mortale contrariatur charitati, non autem spei vel fidei, q.71.4.c. pag.218
Peccatum quod auertit à Deo auferens charitatem, est mortale, q.83.3.c.pag. 272.& q.88.2.c.pag.279
Peccatum mortale contrariatur charitati, ideo per vnum mortale excluſa charitate excluduntur per consequens omnes virtutes inquantum virtutes, sed non inquantum habitus, q.63.2.2.pag.188.q.65.3.c.pag.196.& qu. 71.4.0.pag.218.& q.73.1.2.pag.227
Peccatum caret ordine ex parte auersionis, sed non ex parte conuersionis, q. 84.3.2.pag.267
Peccatum carnale plus habet de conuersione: sed peccatum spirituale plus habet de auersione, q.73.5.c.pag.229
Peccatum ex ignorantia proueniens potest reduci ad accidiam: sed peccatum ex bona intentione commissum videtur ad ignorantiam pertinere, q. 84. 4.3.pag.267
Peccatum ex ignorantia vel passione vel infirmitate, totaliter tollitur vel in parte, q.47.2.c.pag.138.& q.88.2.c.pa.279
Peccatum ex certa malitia vel Industria est ex inordinatione voluntatis plus amantis minus bonum, q.78.1.0.pag.250
Peccatum ex passione est mortale cum procedit ad actum peccati vel ad consensum deliberatum, si ratio non excludat passionem diuertendo vel impediendo, q.77.7.8.0.pag.249
Peccatum, vide Adam, Baptismus, Charitas, Deus, Effectus, Gratia, Malitia, Pœna.
Peccati diuisio in veniale & mortale non generis in species, sed analogi in ea de quibus prædicatur secundum prius & posterius, quæst.88.1.1.3.1. pagina 278
Peccati distinctio in peccatum contra Deum, proximum, & sibi ipsum, est secundum diuersas peccatorum species, quia est secundum obiecta, qu.72.4.0. pag. 223
Peccati differentia secundum veniale & mortale vel secundum alios reatus non constituit diuersitatem speciei, quæst.72.5.0.pag.223.& qu.88.1.2.0. pag. 278
Peccati subiectum potest esse omnis potentia quæ potest moueri, ad suos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem, prius tamen est in voluntate, qui 7.4.2.0.3.c.pag.233.& q.83.1.c.pa.263
Peccati causa est in voluntate, per se quidem ex parte actus, sed per accidens parte inordinationis, q.73.1.0.pag.227
Peccati primi causa non est malum sed bonum, scilicet voluntas cum absentia alterius boni, scilicet regulæ rationis vel legis diuinæ, q.85.1.c.3.pag.267
Peccati propria & per se causa est voluntas: alia vero causæ accipiuntur quasi extrinsecæ & remotæ, q.73.6.c.pag.229
Peccati nihil exterius est causa sufficiens: sed tantum suadens vel mouens appetitum sensitiuum, q.73.8.3.pa.231.& q.75.3.0.pag.239.& qu.80.2.3.0. pag. 255
Peccati causa interior duplex, scilicet proxima, id est, ratio & voluntas, & remota, id est, imaginatio & appetitus sensitiuus, q.75.2.0.3.pag.239
Peccati causa triplex, scilicet motiuum quod est bonum apparens, defectus regulæ: & perficiens, q.75.2.3.c.pag.end.
Peccati causa est inordinatus amor sui, q.77.4.0.pag.247
Peccati causa duplex: amor boni temporalis, & timor mali. quæst.77.4.c.3. pag.end.
Peccati causa per se est ex parte conuersionis ad commutabile bonum, q.75. 1.c.pa.238.& q.77.4.c.6.1.2.pag.247.& q.84.1.1.pag.265
Peccati effectus sunt priuatio modi speciei & ordinis, vt sunt in bono virtutis & gratiæ, non autem in alijs, q.85.4.0.pag.269
Peccati grauitas principaliter est ex obiecto seu fine, q.72.3.0.4.3.c. pa.222. & q.74.9.c.pa.237
Peccati grauitas magis attenditur ex parte auersionis ab incommutabili bono, ex qua procedit & in qua perficitur ratio culpæ, q.73.3.2.pag.228.4.& q.77.6.1.pag.248
Peccati grauitas habet quatuor gradus, scilicet per passionem, ignorantiam malitiam, & pertinaciam, q.105.2.9.pa.344
Peccatum non transfert in alium speciem dignitas personæ, nisi ratione inobedientiæ vel voti, q.89.3.c.pa.283
Peccatum originale non contraheret aliquis si formaretur virtute diuina ex carne humana, q.81.4.0.pa.295
Peccato sic priuatur debita commensuratio rationis vt non totaliter ordo rationis tollatur, q.73.2.c.pag.228
Peccato magis est natura corrupta quò ad appetitum boni, quàm quò ad cognitionem veri, q.109.3.pag.358
Peccato primi parentis quatuor sunt vulnera inflicta non humanæ naturæ: ignorantia, malitia, infirmitas, concupiscentia: quæ etiam sunt ex alijs peccatis consequentia, q.85.3.0.5.c.pa.264
Peccato homo incurrit triplex detrimentum, scilicet maculam, corruptionem naturalis boni, & reatum pœnæ, q.109.7.3.pag.362
Peccato veniali debetur pœna æterna si cum mortali inuenitur in damnato, q.87.5.3.pag.273
Peccato mortali ex parte auersionis respondet pœna damni quæ est infinitæ ex parte autem conuersionis respondet pœna sensus quæ est finita, qu. 87. 4.0.pag.274
Peccata propriè distinguuntur specie secundum obiecta, non autem ex parte inordinationis, q.72.1.0.2.c.3.4.0.5.1.8.c.pag.221.& q.73.3.8.c.1.4.c.pag. 22.& q.79.2.3.pag.254
Peccata non differunt specie secundum diuersas causas actiuas vel motiuas, sed solum secundum diuersitatem causæ finalis, q.72.1.0.pag.222
Peccata sunt alia specie vbi occurrit aliud motiuum ad peccandum, quod motiuum est finis & obiectum, q.72.8.9.c.pa.226
Peccata differre secundum obiecta vel secundum fines in idem redit, q.72.1. 1.pag.221
Et in peccatis est duplex differentia, scilicet materialis quæ attenditur secundum naturalem speciem actuum peccati, & formalis quæ est secundum ordinem ad vnum finem proprium, q.72.8.c.pag.224
Et quod in eis est per accidens, id est, præter intentionem peccantis non dat speciem peccato, q.72.1.8.c.pag.221
Peccata cordis, oris, & operis non distinguuntur secundum diuersas species completas, sed secundum diuersos gradus eiusdem speciei, qu.72.7.0.pag. 225.& q.100.5.6.c.pag.216
Peccata non diuersificantur specie secundum diuersa præcepta legis: quia non habent speciem ex parte auersionis, sed ex parte conuersionis, q.72.6.2.9. 1.pa.224.& 75.1.c.pag.138
Peccata secundum superabundantiam & defectum differunt specie, & sunt adinuicem contraria propter diuersa motiua contraria, quæst.72.8.0. pagina 225
Peccata & vitia ex hoc in hominibus prouenium, quod sequuntur inclinationem naturæ sensitiuæ contra ordinem rationis, q.72.3.pag.222
Peccata non sunt paria in grauitate, q.72.2.0.pag.228
Peccata spiritualia inquantum huiusmodi sunt maioris culpæ quàm carnalia, q.75.5.0.pag.229
Peccata secundum illud quod perficit speciem eorum nullam adinuicem habent connexionem, q.73.1.0.pag.227
Peccata ex parte conuersionis distinguuntur: sed ex parte auersionis offendens in vno factus est omnium reus, id est, incurrit omnium peccatorum reatum, q.75.1.1.pa.138
Peccata ex concupiscentia sunt turpiora quàm peccata iræ, quæst.73.5.3. pagina 229

Universidad de Deusto
Biblioteca

Peccata intemperabilia sunt maximè exprobrabilia, q.73.5.3.pag.ead.
Peccatorum contrarietas est ex parte conuersionis, sed eorum conuenientia & pœnæ reatus est ex parte conuersionis, qu.73.1.0.pag.227.& 113.2.3.pagina 376
Peccantes auertuntur ab eo in quo verè inuenitur ratio vltimi finis, non autem ab ipsa vltimi finis intentione, quam quærunt falsò in alijs rebus, q.1.7.1.pa.6.& q.89.1.3.pag.282.
Pœna duplex, scilicet damni, & sensus, prima est infinita, secunda verò finita, q.87.4.c.pag.274
Pœna sensus respondet peccato ex parte inordinatæ conuersionis, sed pœna damni quæ est amissio infiniti boni, scilicet Dei respondet peccato ex parte auersionis, q.87.4.0.pag.ead.
Pœna consequitur peccatum per se, & per accidens, q.73.8.c.pag.250
Pœna non semper est medicinalis, ei qui punitur, sed solùm alijs, qu.87.2.1.3.0.pag.273
Pœna respicit personam peccantem, sed ratio peccati propriè consistit in actu, q.21.1.3.pag.75
Pœna de ratione suæ est contra voluntatem, q.87.2.6.c.pa.273
Pœna de ratione sua habet quod sit contraria voluntati, afflictiua, & quod pro aliqua culpa inferatur, q.46.6.2.pag.136
Pœna satisfactoria simpliciter est voluntaria, secundum quid autem inuoluntaria, q.87.6.c.pag.276
Pœna iusta esse non potest à Deo & ab homine inflicta: ideò non est effectus peccati directè sed dispositiuè, q.87.1.2.pag.272
Pœna proportionatur peccato, q.87.4.c.5.pa.274
Pœna secundum rationem pœnæ semper habet ordinem ad culpam, qu.87.7.0.pag.267
Pœna inquantum habet rationem pœnæ infligitur vnicuique pro peccato suo: sed vt satisfactoria & vt medicina infligitur etiam pro peccato alterius, q.87.7.8.0,pag.ead.
Pœna simpliciter semper habet ordinem ad culpam propriam actualem vel originalem, q.87.7.0.pag.ead.
Pœna grauior imponitur quadrupliciter, scilicet propter grauius peccatum, consuetudinem, concupiscentiam, & facilitatem peccandi, q.105.2.9. pagina 344
Pœna æterna debetur peccato originali non ratione suæ grauitatis, sed rationè subiecti sine gratia inuentuti, q.87.5.2.pag.275
Pœna æterna debetur peccato veniali si cum mortali inueniatur in damnato, q.87.5.3.pag.ead.
Pœna temporalis debetur peccato veniali, æterna verò mortali, q.72.5.c.pa.223.& q.87.5.0.pa.275.& q.109.7.c.pag.266
Pœna non simpliciter, sed satisfactoria potest remanere culpa remota, q.87.6.0.pag.275
Pœna, vide Duratio, Infidelis.
Pœnam mortis lex vetus instixit in criminibus contra Deum, in homicidio, in irreuerentia ad parentes, in adulterio, incestu, & furto hominum: in furto autem aliarum rerum pœnam damni, q.105.2.10.pa.345
Et pœnam talionis induxit in percussuris, mutilationibus & falso testimonio: in alijs autem pœnam flagellationis vel ignominiæ, qu.105.2.10. pagina ead.
Et pœnam seruitutis induxit duobus casibus, scilicet quando seruus anno remissionis nolebat liber exire: vel quando non habebat: quod posset restituere, q.105.2.10.pag.ead.
Et pœnam exilij particularis statuit, sed non vniuersalis, qu.105.2.10.pagina ead.
Pœna spiritualis seu bonorum animæ nullus punitur pro alio, sed tantum pro culpa propria, q.87.8.0.p.g.277
Pœna spirituali non puniuntur filij pro parentibus nisi communicent in culpa per originem vel imitationem: sed pœna corporali interdum à Deo vel ab homine puniuntur filij pro patentibus & subditi pro dominis, qu.81.2.2.1.pa.257.& q.87.8.0.pa.277
Pœnarum omnium veteris legis ratio redditur, qu.109.2.9.10.11.12.pagina 356
Pœnitentiæ sacramentum in noua lege respondet omnibus purificationibus veteris legis, q.102.5.2.pag.331
Perfectio duplex, scilicet constituens essentiam rei, & concomitans esse rei, q.4.2.1.5.c.pa.15
Perfectio reiptæcipuè consideratur, in ordine ad suum finem, qu.55.1.c. pagina 160
Perfectio & imperfectio vt opponuntur, non possunt simul esse secundum idem, q.67.3.c.5.2.pa.204
Perfectio hominis est vt contemptis temporalibus, spiritualibus inhæreat, q.99.6.c.pa.312
Perfectionis gradus triplex, scilicet qui habetur sine motu, vno motu, & pluribus motibus, q.3.2.4.pa.10.& q.5.7.c.pa.22
Perfectum & bonum dicuntur metaphoricè in malis: vt perfectius seu bonus latro, q.55.3.1.pa.161.& q.92.1.c.pa.291
Perfectum dictum dupliciter, scilicet simpliciter, & secundum tempus, q.98.2.1.pag.307
Perfectum vnumquodque est inquantum est actu, q.3.2.c.pa.10
Perfectum potest esse quod prius idem numero fuit imperfectum, quando imperfectio non est de ratione speciei, q.67.3.6.c.pa.204
Perfectio adueniente non manet imperfectum, quando imperfectio est de ratione eius, q.67.3.c.pag.ead.
Perfecta bonitas est in his quæ ad finem ordinantur si per se sufficiunt inducere ad finem, imperfectè autem si tantum cooperari possunt ad finem, sed non sufficiunt ad finem perducere, quæstione 68.1.cap.pagina 306
Periculum est in mora quandoque, q.69.6.c.pa.304
Periculum si sit subitum non patiens tantam moram, vt ad superiorem recurri possit, ipsa necessitas dispensationem habet annexam: quia necessitas non subijcitur legi, q.96.6.c.pag.ead.
Permissio Lex humana dicitur aliqua permittere quasi ea approbans, sed quasi ea corrigere non potens, q.93.3.3.pag.293
Perplexus. Supposito errore rationis vel conscientiæ, ex necessitate sequitur malum in voluntate: nec tamen est homo perplexus quia potest ab errore recedere, q.19.6.3.pa.66.
Per se. In omnibus ea quæ non per se insunt reducuntur in aliquid quod per se inest, q.10.1.c.pag.37
Perseuerantia dicitur tripliciter, scilicet habitus mentis quo homo firmites stat contra tristitias, habitus quo homo habet propositum perseuerandi in bono vsque ad finem, & continuatio boni vsque ad finem vitæ primo & secundo modo est virtus infusa, non autem tertio modo, qu.109.10.c. pag.306
Perseuerantia non est perfectio appetitiuæ virtutis sensitiuæ, sed rationalis partis, q.58.3.2.pag.172
Perseuerantia à tristitijs non est virtus, q.58.3.2.pag.ead.
Perseuerantia, vide Continentia, Donum.
Perspectiua, vide Astrologia.
Pertinentia, vide Peccatum.
Phasè celebratur primò mense propter beneficium præteritæ liberationis in Ægypto & propter futuram passionem Christi, qu.100.5.2.pag.213.& qu.102.4.10.5.2.pa.329
Philotimia, id est, amor honoris est virtus circa honores absolutè, est inconcupiscibili, q.60.5.2.pa.180
Pietas importat reuerentiam quam habemus ad patrem & ad patriam: & etiam cultus Dei pietas nominatur, q.68.4.2.pag.209
Pietas, vide Donum.
Pisces qui in aqua viuunt, magis sunt alieni ab homine, quàm alia animalia quæ viuunt in aere: & ex aqua extracti statim moriuntur, ideò non poterant in templo offerri sicut alia animalia, q.102.3.3.pag.325
Planeta, vide Candelabrum.
Poëtica sicut non capiuntur à ratione humana propter defectum veritatis: sic ita nec diuina propter excedentem veritatem: ideo vtrobique opus est repræsentatione per sensibiles figuras, q.101.2.2.pag.322
Porphyrio habet vnum pedem latum ad natandum, alium sissum ad ambulandum, & solo morsu bibit, omnem cibum aqua tingens & significat eos qui solum facere volunt quod fuerit tinctum aqua propriæ voluntatis, q.302.9.1.pag.335
Possessio omnium communis, & libertas omnium vna dicitur esse de iure naturali: quia distinctio possessionum & seruitus non sunt inductæ à natura, sed per hominum rationem, q.94.5.3.pag.297
Possessiones iudæorum non poterant vendi, ne sortes confunderentur: præter domus vrbanas: quia non erant sortæ distinctæ, quæst.105.2.c.3. pagina 343
Possessiones esse distinctas optimum est, & quod vsus partim sit communis & partim per voluntatem possessorum communicetur: quæ tria fuerunt in lege veteri statuta, q.105.2.c.pa.343
Possessionum irregularitate ciuitates plures destruuntur: ideò ad possessiones regulandas triplex remedium lex vetus adhibuit, quæst.105.2.c.3. pagina ead.
Possibile & impossibile non omninò per accidens se habent ad obiectum appetitiuæ virtutis, q.49.1.3.pag.122
Post prædicamentum est quod diuersa rerum genera consequitur, q.49.1.c. pag. 141
Potentia duplex, scilicet ad esse, quæ se tenet ex parte materiæ: & ad agere, quæ se tenet ex parte formæ, q.55.2.c.pag.161
Potentia rationalis tantùm se habet ad oppositа quæ sub suo obiecto conuenienti continentur, q.8.1.2.pa.30
Potentia eadem est oppositorum, sed non eodem modo se habet ad vtrunque, q.8.1.1.pag.ead.
Potentia habitus vel ars ad quam pertinet finis vniuersalis, mouet suo imperio potentiam habitum vel artem ad quam pertinet finis sub illo vniuersali comprehensus, qu.9.1.c.pag.6.& 32.3.1.pag.196.& quæst.114.4.1.pagina 385
Potentiæ naturæ & ratio est, vt sit principium actus, quæstione 49.3.c.pagina 142
Potentiæ animæ perfectio habet rationem virtutis, q.110.4.c.pa.368
Potentiæ vegetatiuæ actus non subduntur imperio rationis, q.17.8.9.0.pag. 55.& q.50.3.1.pag.146
Potentia vna animæ intensa in suo actu, necesse est quod altera in suo actu remittatur, vel totaliter impediatur, q.77.1.c.pag.245
Potentiæ naturales non agunt nec disponuntur per aliquos habitus, quia secundum seipsas sunt determinatæ ad vnum, q.49.4.2.pag.144.& q.50.1.3.c.pag.145
Potentiæ diuersæ ordinantur ad ea quæ sunt diuersa genere ex æquo & non alter, q.8.2.2.pa.31
Potentiæ apprehensiuæ interiores præparant intellectui possibili proprium obiectum: ideò ex bona dispositione harum virium, ad quam cooperatur bona dispositio corporis, redditur homo habilis ad intelligendum, qu.50.4.3.pag.147
Potentiæ sensitiuæ in nobis præ alijs animalibus habent quandam excellentiam, q.74.1.ad 1.pag.233
Potentiarum actiuarum & artium ordinatarum vltima perfectio pertinet ad supremam potentiam vel artem, inferiores verò adiuuant vel disponunt, qu.5.6.ad 1.pag.22.& qu.57.6.c.pag.170.& 74.7.cap.pag.236.& 98.3.c. pagina 308
Vbicunque est diuersitas potentiarum, est diuersitas habituum, sed non conuertitur, q.8.2.ad 3.pa.31.& q.56.2.c.pag.163
Potentia, vide Angelus, Anima, Ars, Appetitus, Appropinquatio, Habitus.
Potestas habet rationem principij: & se habet, & ad bonum & ad malum, q.2.4.c.ad 2.pag.8
Potestas Dei est sua bonitas, ideò vti non potest sua bonitate nisi bene: sed hoc in hominibus non inuenitur, q.2.4.ad 1.pag.8
Potestate bene vti in regimine multorum est optimum: & malè vti est pessimum, q.2.4.ad 2.pag.8
Potestas, vide Seruitus.
Practicum sumitur ab opere exteriori: speculatiuum verò ab opere interiori, q.3.5.ad 2.pag.12.& q.57.1.ad 1.pag.167
Practicum, vide Habitus, Intellectus, Ratio.
Præceptum importat applicationem legis ad ea quæ ex lege regulantur, qu.90.2.ad 1.pag.286
Præceptum de sui ratione importat ordinem ad finem, inquantum quòd præcipitur, est necessarium vel expediens ad finem, quæstio.99.1. cap. pagina 309
Præceptum habet rationem debiti & est obligatorium, qu.99.1.5.c.pag.308.& q.100.5.1.pag.315

Præceptum

Præceptum an sit possibile, subditus non debet iudicio suo diffinire, sed iudicio superioris stare, q.13.5.3.pa.45
Præceptum legis habet vim coactiuam quæ est per metum pœnæ: ideò illud propriè cadit sub præcepto legis, pro quo pœna legis infligitur, q.100.9.c. pag.319
Præceptum affirmatiuum obligat semper, sed non ad semper, qu.71.5.3.pag. 239.& q.88.1.2.pa.278.& q.100.10.2.pa.320
Præceptum tertium de sabbato ponitur vt commemorstiuum beneficij præteriti: ideo specialiter in eo fit mentio de memoria, quæst. 100. 6.5. pagina 316
Præceptum tertium est secundum aliquid morale, & secundum aliquid cærimoniale, q.100.3.2.7.2.5.pag.314
Præceptum non fuit dandum de dilectione sui: quia quo ad hoc lex vigebat, & dilectio sui includitur in dilectione Dei & proximi, qu.100.5.14.pagina 215
Præceptum in lege diuinâ non datur de fide: quia præceptum fidei præsupponitur ad præcepta decalogi, sicut præceptum dilectionis, q.100.11. pagina ead.
Et moralia in tantùm sunt in lege determinabilia, inquantum pertinent ad iustitiam, q.99.5.1.pag.312
Præceptum iudiciale quadruplex, scilicet pertinens ad principes, concines, extraneos, domesticos, q.104.4.0.pag.341
Præcepti finis & ad id de quo datur præceptum non sunt idem, qu.100.9.2. pag. 319
Præcepta affirmatiua distinguuntur à negatiuis quando vnum non includitur in alio: sed si vnum includatur in alio non distinguuntur, q.100.4.2. pag.315
Præcepta nouæ legis sunt maiora quàm veteris quo ad explicitam manifestationem, sed non quo ad substantiam, q.107.1.2.pa.351
Præcepta decalogi sunt prima legis elementa, q.100.3.1.6.pa.314
Præcepta decalogi sunt quæ statim ex principijs communibus primis vel ex fide innotescunt hominibus, q.100.3.0.5.1.6.11.c.pa.ead.
Præcepta decalogi sunt immediatè à Deo, alia verò per Moysem, vel per alios, q.100.3.1.& 5.1.11.c.pag.ead.
Præcepta decalogi diuersimode distinguuntur à diuersis & enumerantur, q. 100.5.0.pa.315
Præcepta decalogi conuenienter ordinantur, q.100.6.0.pag.316
Præcepta prima & communissima legis naturæ & ea quæ solum sapientibus sunt manifesta: non numerantur inter præcepta decalogi, q.100.3.c.2.11. c.pag.314
Præcepta omnia moralia veteris legis reducuntur ad præcepta decalogi, qu. 100.3.11.0.pag.ead.
Præcepta legis naturæ & ea quæ indigent inquisitione sapientum, continentur in præceptis decalogi, prima quidem vt principia in conclusionibus, alia verò eorum sò, q.100.3.c.pa.ead.
Præcepta affirmatiua decalogi duo tantùm ponuntur, scilicet tertium & quartum, alia verò sunt negatiua, q.100.7.1.pag.317
Præcepta quæ prohibent concupiscentias sunt diuersa secundum species rationes: vnum verò vt concupiscentia conuenit in vna ratione communi, q.100.4.3.pag.315
Præcepta moralia pertinent ad legem naturæ, sed diuersimodè, q.99.3.2.4.c.pa.311.& q.100.1.0.pa.312.& q.104.1.c.
Præcepta legis naturæ tenebantur omnes obseruare, q.98.5.c.pa.309
Præcepta legis cuiuslibet dantur de actibus virtutum, q.107.1.2.pa.350
Præcepta moralia id est, de actibus virtutum, lex vetus continet, qu.98.5.c. pa.309.& q.99.2.0.3.2.4.c.pag.310
Præcepta omnia legis veteris sunt vnum secundum ordinem ad vnum finem, sunt tamen multa secundum diuersitatem eorum quæ ordinantur ad illum finem, q.99.1.0.pag.ead.
Præcepta dilectionis Dei & proximi sunt prima & communia præcepta legis naturæ, & per se notæ rationi humanæ: ideo omnia præcepta decalogi ad illa duo referuntur, sicut conclusionis ad principia communia, q.100.1.1. 3.pag.313
Et in præcepto dilectionis proximi sicut in fine mandatorum omnium, tota lex impletur, q.99.1.2.pa.309.& q.105.2.1.pa.343
Præcepta de dilectione Dei & proximi sunt duo, & sunt vnum vt vnum eorum includitur in alio, q.99.1.2.pag.310.& q.100.3.1.pa.314
Præcepta legis ad hoc tendunt vt amicitiam constituant vel hominum adinuicem vel hominis ad Deum, q.99.1.2.3.pa.309
Præcepta legis homo in statu naturæ integra potuit sine gratia implere quo ad substantiam operis, non autem quo ad modum agendi, vt scilicet ex charitate fiant: sed post peccatum neutro modo, qu.109.4.0.& 5.2. pagina 359
Præcepta legis non sunt de actibus virtutum nisi inquantum assumunt rationem iustitiæ: quia ipsa sola importat rationem debiti, q.99.5.1.pa.312.pa. 312.& q.100.2.c.3.5.pa.313
Præcepta dantur in lege de actu fortitudinis & de actu gulæ, q.100.11.3. pagina 320
Præcepta decalogi & superaddita directè dentur de virtute castitatis, & virtutibus pertinentibus ad bonum commune, q.100.11.3.pag.ead.
Præcepta cærimonialia, scilicet quæ specialiter ad cultum Dei pertinent, lex vetus continet, q.96.3.0.4.5.c.pa.310.& q.101.1.2.4.c.pa.321.& q.103.1.c. pa.337.& q.108.2.c.pa.353
Præcepta cærimonialia habent causam literalem & figuralem, q.102.0.p.323
Præcepta cærimonialia erant figura Christi, ecclesiæ & patriæ cœlestis: sed lex noua est tantùm figura patriæ, qu.101.2.0.pag.322.& qu.103.1.c.2. pagina 337
Præcepta cærimonialia sunt figuralia primo & per se, iudicialia verò ex consequenti, q.104.2.0.3.c.pag.340
Præcepta cærimonialia legis neque mortifera neque mortua fuerunt vsque ad passionem Christi: post cuius passionem fuerunt mortua, sed non mortifera vsque ad euangelij diuulgationem: post quam mortua & mortifera sunt, q.103.3.4.0.pag.338.& q.104.3.pag.340
Præcepta cærimonialia in lege veteri sunt plura quam iudicialia, & plura sunt moralia in ordine ad proximum quam ad Deum, quæstio.104.13. pagina 340
Præcepta cærimonialia & iudicialia sunt determinatiua præceptorum decalogi ex vi institutionis: non autem ex vi naturalis instinctus sicut præcepta moralia, q.100.11.2.pag.320

Præcepta omnia legis continentur sub moralibus, cærimonialibus & iudicialibus: alia vero non sunt præcepta, sed ad eorum obseruantiam ordinata, q.99.5.0.pag.311
Præcepta cærimonialia distinguuntur à præceptis moralibus, qu.99.5.2.pagina 311
Præcepta cærimonialia & iudicialia habent vim obligandi ex sola institutione diuina vel humana, moralia verò ex dictamine naturalis rationis, qu. 100.11æ.2.pa.320.& q.104.1.c.4.2.pa.340
Præcepta iudicialia sunt determinationes iustitiæ, inter homines obseruandæ: & ea lex vetus continet, q.99.4.0.5.c.pag.311.& q.101.1.c.pag.321.& q.104.1.0.pag.339.& q.102.2.c.pa.253
Præcepta iudicialia veteris legis conuenienter ordinata sunt circa principes & Reges Iudæorum, q.105.1.0.pag.341
Et circa domesticas personas, scilicet seruos, vxores, & filios, qu.105.4.0.pagina 346
Et circa popularium conuictum & possessiones Iudæorum statuendo iudices, ordinem iudicij, numerum testium & pœnas, quæst.10.105.2.0.pagina 342
Et circa extraneos, scilicet peregrinos & aduenas, vicinos & hostes, qu.105. 3.0.pag.345
Præcepta ordinantia hominem in seipso non sunt iudicialia sed moralia, qu. 104.1.5.pag.340
Et circa iudicialia præcepta dupliciter Scribæ & Pharisæi errabant scilicet, permissa æstimantes per se iusta & facienda propter iniustitiam credentes vindicta, cupiditate, vel odio esse exaquenda, q.108.3.c pag.354
Præcepta iudicialia post Christum non obligant: nec seruans aut mandans ea seruari peccat, nisi seruentur aut seruari mandentur quasi vim obligandi habentia ex veteris legis institutione, q.104.2.0.pa.340.& q.108.1.c.2. 4.pag.352
Præcepta, vide Consilium, Mandatum, Promulgatio.
Præcepto primo & tertio decalogi additur cærimoniale determinatiuum moralis præcepti communis: ideo vtrobique oportuit rationem assignari, in alijs verò non, quia sunt pure moralia, q.100.7.c.pag.317
Præcepto primo & quarto decalogi apponitur præmium: quia videbantur inutiliasfed primo & secundo additur comminatio pœnarum propter promittatem ad malum, q.100.7.1.4.pa.ead.
Præcepto secundo decalogi prohibetur falsitas doctrinæ, qu.100.5.3.7.c.pagina 314
Præcepto tertio secundum quod est morale, præcipitur quies cordis in Deo, q.100.5.c.pag.315
Præcepto tertio, scilicet omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines & vos facite illis, explicatur quod implicitè continetur in hoc quod dicitur diliges proximum tuum sicut teipsum, q.69.1.3.pa.212
Præceptorum iudicialium multi errores sunt Pharisæorum, q.102.3.2.4.pagina 354
Præceptorum decalogi sufficientia, q.100.5.0.pa.315
Præceptorum multitudo præsatis moderanda est ne conuersatio fidelium onerosa reddatur, q.107.4.c.pag.312
In præceptis decalogi non erat memoria facienda de passionibus irascibilis, sed concupiscibilis tantùm, q.100.5.6.pag.316
Præmium, vide Beatitudines.
Præparare se ad gratiam cum sit à Deo, non refert vtrum subditò vel paulatim aliquis ad perfectam præparationem perueniat & gratiam recipiat, q.112. 2.2.pag.373
Præueniens, vide Gratia, Purgatio.
Priapus, vide Sacerdotes.
Primogenitus, vide Sacerdotium.
Primum dicitur dupliciter, scilicet in genere & simpliciter, q.6.1.1.pag.24
Primum, vide principium.
Princeps. Eadem est virtus principis & boni viri, non autem est virtus cuiuscunque ciuis & boni viri, q.92.1.3.pag.291
Et impossibile est quod bonum commune ciuitatis bene se habeat nisi ciues sint virtuosi, ad minus illi quibus conuenit principari, q.92.3.pag.ead.
Et ad bene commorandum in aliqua ciuitate duo requiruntur, scilicet habere se bene ad principem, scilicet cum fidelitate, reuerentia & æmulatur: ad consocios autem reddendo cuilibet debitum & nulli nocendo, q.100. 5.c.pa.315
Princeps, vide Defectus Lex.
Principis summi, & regis Iudæorum institutionem Deus sibi reseruauit, qu. 150.1.1.pag.342
Principes ex cupiditate in tyrannidem declinant, & iustitiam derelinquunt, q.105.1.2 pag.ead.
Principes Iudæorum assumebantur ex toto populo possessiones proprias habebant, & eis prohibebatur à domino ne superabundarent diuitijs aut magnificò apparatu, q.105.1.4.pag.ead.
Principatus est multiplex, scilicet regimen regale, id est, quando vnus regit: aristocratia, democratia, obligarchia, & tyrannis, qu.93.4.c.pa.259.& qu. 105.1.c.pag.341
Principatus regum est optimus, si non corrumpatur, q.105.12.pag.341
Principium primum in speculatiuis est, non esse, simul affirmare & negare. In practicis verò est, bonum est prosequendum & malum vitandum, q.84.2. c.pag.194
Nec omne principium est primum principium, q.6.1.1.p2.24.& q.9.4.1. pagina 35
Principium duplex, scilicet, extrinsecum & intrinsecum, quæst.5.4.1.pagina ead.
Principium, vide Defectus, Geometer.
Principia intellectualis cognitionis & motum voluntariorum sunt naturaliter nota, q.10.1.c.pag.36
Principia actiua naturalia sunt determinata semper ad eosdem actus: ideò diuersæ species in actibus naturalibus attenduntur secundum obiecta & secundum principia actiua, q.72.1.c.pa.222
Priuatio duplex, scilicet incorrumpi, & incorruptum esse prima suscipit magis & minus, non autem secunda, quæst.73.2.c.pa.228.& q. 82.4.c.pagina 262
Priuatio prima recipit magis & minus ex parte eius quod remanet de habitu contrario, q.72.2.c.pa.222
Priuatio boni in quocunque constituit rationem mali, q.21.1.c.pa.75
Priuatio, vide Ens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Priuilegium est lex priuata, quia respicit singulares personas: sed est commune, vt se extendit ad multa negotia, q.96.1.1.pag.300
Priuilegio speciali potest aliquis scire se habere gratiam, quæstione 112.5.ca. pagina 374
Priuilegio, vide Gratia.
Prius dicitur dupliciter, scilicet ordine perfectionis & dignitatis, & ordine generationis seu dispositionis, q.68.2.2.pag.111
Prius est semper quod naturalius est, q.49.2.c.pa.141
Prius est ordine generationis imperfectum perfecto in eodem: sed ordine perfectionis est econuerso, q.62.4.c.pag.186
Priori remoto remouetur posterius quod propriè ex eo tantùm sequitur: non autem si ex pluribus sequi possit, q.15.2.2.pag.49
Processus rationis duplex, scilicet compositiuus, & resolutorius, qu.14.5.o. pagina 47
Prodigalitas dicitur esse contra naturam: quia habet immoderatam emissionem, quæ repugnat naturæ, q.32.6.2.pa.155
Prodigus & liberalis potest esse aliquis secundum diuersa, quæstione 72.8.3. pag.na 226
Prohibitio incitat concupiscentiam: quia magis concupiscimus quod nobis prohibetur, q.98.2.2.pag.307
Prohibitum, vide peccatum.
Promissio, vide Abraham.
Promulgatio legis æternæ est ex hoc quod Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam, q.90.4.1.pag.287
Promulgatio fit & verbo & scripto: & vtroque modo lex æterna habet promulgationem ex parte Dei, sed non ex parte creaturæ, qu.91.1.2.pag.288
Promulgatio legis necessaria est ad hoc quod lex habeat vim obligandi, qu. 90.6.o.pag.287
Promulgatio præsens in futurum extenditur per firmitatem scripturæ, quæ quodammodo semper eam promulgat, q.90.4.3.pag.ead.
Promulgarione legis facto obligantur ad illam illi coram quibus non promulgatur, inquantum in eorum notitiam deuenit per alios vel deuenire potest, q.90.2.pag.286
Promulgatione non indigent præcepta communia legis naturæ, nec hoc quod est credere in Deum, q.100.4.pa.315
Proni erant homines ad idololatriam propter generalem consuetudinem gentilium: & ad periurium propter frequentiam iuramenti, quæst.100.7. 4.pag.317
Proni, vide Iudæus.
Prophetia est de donis quæ sunt ad manifestationem spiritus: non autem ad necessitatem salutis, q.68.3.3.pa.209
Prophetia, vide Salomon.
Propitiatorum erat tabula lapidea super alas cherubin: quia exinde Deus populo propitiabatur, q.10.2.4.6.pag.328
Propositio dicitur per se nota cuius prædicatum est de ratione subiecti, qu. 64.2.c.pa.295
Proprium accidens in vnaquaqua re est aliud ab essentia, q.26.c.pa.8
Propria accidentia sunt posteriora subsantia ordine generationis perfectionis, q.83.2.3.pa.264
Prorumpere, Homo facile prorumpit ad manifestationem cordis, q.72.7.ca. pag. 225
Prorumpit, vide Iracundus.
Prostibulum, vide Oblatio.
Prouidentia diuina non corrumpit naturam rerum, sed seruat, & omnia mouet secundum eorum conditionem, q.10.4.c.pa.39
Prouidentiæ diuinæ omnia subduntur, qu.91.2.c.pag.288.& qu.93.5.c. pagina 294
Prouidentiæ diuinę non subditur filius Dei vt est naturaliter ab ipso genitus: sed ratione humanæ naturæ, q.93.4.2.pa.293
Prouidentiæ diuinæ inter cætera rationalis creatura excellentiori modo subiacet, q.91.2.c.pag.288.& q.93.5.c.pa.294
Prudentia est recta ratio agibilium, q.65.1.c.pa.194
Prudentia est virtus moralis circa agibilia, q.57.5.3.pag.170. & qu.61.1.c.pagina 182
Prudentis secundum essentiam suam est intellectualis virtus, sed secundum materiam moralis, q.58.1.1.pa.79.& q.61.c.pa.181
Prudentia est bene consiliatiua de his quæ pertinent ad totam vitam hominis, & ad vltimum finem vitæ humanæ, q.57.4.3.pa.169
Prudentia realiter est in ratione sicut in subiecto, q.56.2.3.5.c.pa.173. & qu. 61.2.c.pa.172.& q.65.3.c.pa.196
Prudentia non est tantum in intellectu, sicut scientia & ars, sed præsupponit rectitudinem voluntatis, q.16.2.3.5.c.pa.164.& q.57.4.c.pag.169
Prudentia est in intellectu practico subiectiue, q.56.3.c.pag.165
Prudentia & ars sunt in opinatiua parte animæ & circa contingens aliter se habere, q.57.4.2.5.3.pag.163
Prudentia imperat de his quæ ordinantur ad sapientiam: ideò est ministra eius, q.66.5.1.pag.202
Prudentia imperfecte inuenitur in brutis animalibus: in quibus apparent quædam sagacitatis, inquantum habent inclinationem naturalem ad quosdam particulares processus similes operibus prudentiæ, q.3.6.c.pa.13.& q. 15.2.3.pag.49
Prudentia est consiliatiua & indicatiua & perceptiua eorum quæ sunt ad finem, cuius tamen principalis actus est præcipere, q.57.6.c.pa.170.& qu.5. 58.3.pa.175.& q.67.1.c.pa.193
Prudentia est bene consiliatiua non immediatè, sed mediante eubulia, q.57. 6.1.pag.170
Prudentia non perditur per obliuionem, q.53.1.c.pa.154
Prudentia duplex, scilicet perfecta & imperfecta, q.6.c.pag.6
Prudentia est virtus necessaria ad bene viuendum, q.57.5.6.pa.169
Et nulla virtus moralis potest esse sine prudentia, q.58.4.o.pa.173. & q.65.1. 2.c.4.c.1.pa.194.& q.73.1.2.pa.227
Et in omnibus moralibus est vna sola virtus dirigens, scilicet prudentia quia eadem est ratio veri in eis, q.60.1.1.pa.177
Prudentia non potest esse in aliquo sine virtute morali, q.57.4.c.pag.169.& q.58.5.o.pag.174
Prudentia est principalior & perfectior alijs virtutibus moralibus, qu.61.2.1. pa.182.& q.66.1.2.c.pag.198
Prudentia dirigit virtutes morales in eligendo ea quæ sunt ad finem præstituendo finem, & determinando eis medium, q.66.3.1.pag.201
Prudentia & synesis præferuntur eubuliæ, q.68.7.c.pag.218
Prudentia est virtus distincta ab arte, q.57.4.o.pag.169
Prudens secundum quid, est qui est bene consiliatiuus ad finem alicuius actis: simpliciter autem qui ad totam vitam, q.57.4.1.pag.ead.
Prudentiæ partes quasi integrales sunt memoria, intelligentia, prouidentia, cautio & docilitas: partes vero subiectiuæ sunt œconomica, regulatiua & huiusmodi: sed quasi partes potentiales eius sunt eubulia, synesis & gnome, q.56.5.3.pag.166.& q.57.6.4.pag.171
Prudentiæ & virtutis moralis idem est medium, sed prudentiæ vt regulantis, virtutis moralis vt regulatæ, q.64.3.c.pag.191
Prudentiæ conuenienter adiunguntur eubulia, synesis & gnome, qu.57.6.o. pag.107
Pueri, vide Baptismus, Iustificatio.
Pulchrum est idem bono, sola ratione differens: quia bonum est quod simpliciter placet, pulchrum vero est cuius apprehensio placet, q.27.1.3.pa.88
Pulchrum præcipuè respiciunt sensus visus & auditus: quia sunt maximè cognoscitiui: non autem alij sensus, q.27.1.3.pag.ead.
Pulmo. Magnum pulmonem & sanguinem habentes sunt audaciores, q.45. 3.c.pag.134
Puniri non est malum, sed fieri pœna dignum, q.87.1.2.pa.272
Purgatio. Figura & ratio literalis omnis immunditiæ & purgationis in lege veteri, q.102.5.4.5.6.1.pa.331.& q.103.2.o.pa.337
Purgatio præueniens in beata virgine non requirebatur ad auferendam transfusionem originalis peccati: sed quia oportebat vt mater Dei maxima puritate niteret, q.81.5.3.pag.260
Purificatio veteris legis ordinabatur ad remouendum impedimentum cultus diuini, q.102.5.4.pag.331
Purificatio, vide Consecratio, Sacramenta.

Q

Valitas vt causetur in passiuo: oportet quod actiuum totaliter vincat passiuum, q.31.1.c.pa.99
Qualitas proprie importat modum, id est, determinationem substantiæ vel secundum quod potentia materiæ determinatur ad esse substantiale, & sic est differentia substantiæ vel ad esse accidentale, & sic est differentia accidentalis, q.49.1.c.pag.142
Qualitas animæ vel corporis duplex, scilicet naturalis, vel ex aliqua præcedenti motione adueniens, q.17.1.2.pa.52.& q.49.1.c.pa.141
Qualitas, vide Alteratio. Augmentum.
Qualitatis spectarum distinctio & ordo, qu.49.2.ca.pag.141.& qu.50.1.3. pag.145
Qualitatis species singulæ declarantur, q.49.2.c.1.3.1.pag.141.& q.50.1.3.2. 3.pag.145
Qualitas est propinqua substantiæ, q.52.1.c.pa.150
Quies cùm sit finis motus est prior in intentione & posterior in executione, q.25.1.c.pa.84
Quies, vides Contrarium.

R

Racha, vide Frtue.
Radix. Aliqua dicuntur ad similitudinem radicis arboris: quæ ex terra trahit alimentum vel quæ alimentum præstat toti arbori, q.14. 1.c.pag.265
Radix, vide Charitas, Cupiditas.
Rara possunt esse delectabilia vel ratione cognitionis, vel ratione operationis, q.32.8.3.pag.106
Rationale, vide Anima, Animal, Appetitus.
Ratio hominis est perfecta dupliciter, scilicet perfectione naturali & lumine rationis: & perfectione supernaturali, id est, virtutibus theologicis: quarum secunda est maior, sed prima perfectionis modo habetur, qu.68.2.ca. pag. 208
Rationem hominis contingit bene ordinari per actus omnium virtutum: nam virtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in seipsis: virtutes autem morales ordinant bene actus rationis circa interiores passiones & exteriores operationes, q.100.1.c.pa.313
Ratio practica est circa operabilia singularia & contingentia, non autem circa necessaria sicut ratio speculatiua, q.91.3.3.pa.289
Ratio superior intendit rationibus æternis, inferior verò rationibus creatis, q.74.7.9.pa.236
Ratio superior inhæret rationibus æternis conspiciendis. 1. speculando eas in se, & consulendis, id est, secundum eas de alijs iudicando, q.74.9.c.p.237
In operibus rationis est considerare ipsum actum rationis, qui est intelligere & ratiocinari: & aliquid per huiusmodi actum constitutum, quod in speculatiua ratione est diffinitio, enuntiatio & syllogismus: in practica verò sunt propositiones vniuersales ordinatæ ad operationes actualiter vel habitualiter, q.90.1.2.pag.286
Ratio habet vim mouendi à voluntate: quia ex hoc quod aliquis vult finem imperat de his quæ sunt ad finem, q.17.1.c.pa.52.& q.90.1.3.pa.286
Ratio est nobilior principium quam sit habitus virtutis moralis, q.51.2.3.pa. 149.& q.63.2.3.pa.188
Ratio vniuersalis quæ pertinet ad partem intellectiuam, & ratio particularis quæ pertinet ad partem sensitiuam sunt in homine, q.30.3.3.pag.79
Rationis & voluntatis omnis operatio deriuatur in nobis ab eo quod est secundum naturam: ex quo diuersimodè procedi potest ad iudicandum de diuersis, q.91.2.2.pag.282. & q.100.1.c.pag.313
Ratione speculatiua nihil constat firmiter, nisi per resolutionem ad prima principia indemonstrabilia, nec ratione practica nisi per ordinationem ad vltimum finem qui est bonum commune, q.90.2.3.pag.286
Reatus pœnæ est effectus peccati per accidens, q.87.1.o.pa.272
Reatus pœnæ non simpliciter sed satisfactorie remanet remota culpa, q.87. 6.o.pag.275
Rebellis & contumax occidendus erat in veteri lege, q.105.2.o.pa.342
Recompensare nullus sufficienter potest beneficia Dei & patris, qu.100.7.1. pag. 317
Rectitudo est duplex, scilicet propria Iustitiæ, & communis omni virtuti: prima est circa exteriora, secunda importat ordinem debitum ad finem, qu. 55.4.4.pa.162
Redigi in nihilum eum qui peccat non conuenit diuinæ Iustitiæ, q.87.4.1. pag. 274
Redigi in nihilum dicitur qui spiritualibus bonis priuatur, quæst. 87.4.1. pag. ead.

Redundantia

Redundantia fiet in corpus & in sensus corporeos post resurrectionem ex ipsa perfectabeatitudine animæ, q.3.3.c.p.11.& q.4.6.c.pag.18
Redundantia, vide Anima, Beatitudo, Cœlum, Corpus, Visio.
Regnum Dei in anteriotibus: actibus consistit principaliter sed consequenter in his sine quibus illi esse non possunt, q.108.1.pa.351
Regula actuum humanorum duplex, scilicet humana ratio & lex æterna, id est, ratio Dei, q.19.4.o.pa.65.& qu.21.2.co.pa.75. & qu.63.2.c.pag.188. & q.71.6.c.pa.220
Regula, vide Lex, Voluntas.
Relatio non recipit magis & minus, q.42.4.c.pa.174
Relatio, vide Ablolutio.
Religio est virtus per quam redditur debitum patriæ vel parentib. q.80.3.c. pag. 179
Religio quæ statum perfectionis profitetur fundatur in paupertate, castitate & obedientia, q.108.4.c.pa.355
Et ad religionem transeunt læculares & laici ad clericatum vt perfectius & securius salutem consequantur, q.98.5.3.pag.309
Religiosi sunt melioris conditionis quàm læculares, & clerici quam laici: quia sunt magis astricti ad cultum Dei, q.8.5.2.pag.ead.
Remedium mali duplex, scilicet impediens malum futurum, & remouens præsens, q.42.6.1.pa.129
Reminiscentia excellentior est in nobis quàm in brutis, quæstio.74.3.1. pagina 233
Reminiscentia, vide Cogitatiua.
Remorsus, vide Conscientia.
Remsci, vide Baptismus.
Requiri ad aliud contingit quadrupliciter, scilicet vt præparans, perficiens, coadiuuans & concomitans, q.4.1.c.pa.15
Resolutoria, vide Consilium.
Resurrectio, vide Ætas, Redundantia.
Reuelatio. Per reuelationem potest aliquis scire se habere gratiam, q.112.5. cap.pag.374
Reuelat Deus hoc aliquando aliquibus ex speciali priuilegio, multis rationibus: sicut Paulo, q.172.5.c.pag.ead.
Reuerentia. Quæ communia sunt & non distincta ab alijs minus reuerentur homines: quæ verò habent aliquam excellentiæ discretionem ab alijs magis reuerentur, q.102.4.c.pa.327
Reuerentia, vide Rex.
Rex. Deus in principio Iudæis Regem non instituit, sed modum instituendi & eligendi tantùm, scilicet secundum iudicium Dei, & de gente sua ad modum se habendi quo ad seipsum Deum, & subditos, q.105.1.2.pag.342
Rex, vide Principatus.
Reges & principes quos oportet in reuerentia haberi à subditis pretioribus vestibus ornantur: & ampliores & pulchriores habitationes possident, q.10.204.c.pa.327
Regum multitudo & diuisio regni Israel magis est illis data in pœnam quàm ad eorum profectum, q.105.1.3.pag.342
Ruth Moabitis quæ mulier virtutis erat dispensatiuè admittitur in collegium populi Iudæorum, q.105.3.ad 1.pa.346

S

Sabbatum celebratur qualibet septimana in memoriam creationis & figuram quietis mentis in Deum per gratiam in præsenti & gloriam in futuro, qu.100.5.ca.2.pag.313.& qu.102.4.10.pag.329. & qu.105.2.9. pagina 344
Sabbatum non violat qui facit opus necessarium ad salutem humanam, qu. 100.8.4.pa.318.& q.107.2.3.pag.331
Sabbatum per ea quæ Christus fecit in eo non soluit secundum rei veritatem, q.107.2.3.pag.331
Sabbato spicas colligere Apostolis licuit, q.107.2.3.pag.ead.
Sacerdotes in veteri lege per successionem originis sacris deputabantur, qu. 105.1.4.pag.343
Sacerdotium erat ante legem apud colentes Deum tantum secundum determinationem humanam, q.103.1.1.pag.337
Sacerdotibus veteris testamenti inductus est fœminalium vsus ad regimen pudendorum ad excludendum idololatriam in sacris Priapi, quæst.102.4. 7.pagina 329
Sacerdotibus veteris legis multa prohibentur: cuius prohibitionis ratio literalis & spiritualis redditur, q.102.6.10.pag.335
Sacra, vide sacramenta.
Sacramenta propriè dicuntur quæ adhibentur Dei cultoribus ad quandam consecrationem per quam scilicet deputantur ad Dei cultum, q.101.4.ca. pa.c.323.& q.102.5.c.pag.339
Sacramenta nouæ legis in quibus datur gratia Christus instituit per seipsum sed sacramenta alia quæ secundum seipsa non pertinent ad necessitatem interioris gratiæ Christus fidelibus instituenda reliquit pro arbitrio suo, q. 108.2.c.2.pag.353
Sacramenta & sacra veteris legis figurabant sacramenta & sacra nouæ legis, & obseruantia veteris legis conseruationem populi nouæ legis, quæ omnia ad Christum pertinent, q.101.4.1.4.pa.323
Sacramenta veteris legis quo ad omnes erant tria, scilicet circumcisio, esus agni paschalis, & purificatio à quibusdam exterioribus immunditijs & etiam expiationes à peccatis, q.102.5.c.pa.330
Sed quo ad ministros etiam erant alia tria, scilicet consecratio sacerdotum oblatio victimarum, esus panum propositionis & huiusmodi, & ablutio manuum & pedum, & ratio pilorum, q.102.5.pa.ead.
Sacramenta veteris legis non purgabant à culpa sed ab immunditia, id est, ab irregularitatibus & impedimentis quæ multiplicabantur à lege propter timorem & reuerentiam Dei, quæst.102.5.4.5.6.pag 331.& quæst. 103.3.o. pag.338
Sacramenta veteris legis non iustificabant, sed significabant fidem, quæ significabantur partes antiqui, q.98.2.4.pa.307.& qu.103.2.o.pa.337. & q.107. 1.3.pag.350
Sacramentum nouæ legis habuerunt in veteri lege sacramenta figuralia sibi correspondentia, q.102.5.3.pag.331
Sacramentum, vide Libellus, Matrimonium.
Sacramentorum veteris legis conueniens causa fuit, q.102.5.o.pa.329
Sacramentorum veteris legis duplex exponitur, q.102.5.o.pag.ead.
Et eorum ratio literalis & figuralis exponitur, q.102.5.o.pag.ead.
Sacramentorum sacrificiorum, sacrorum & obseruantiarum veteris legis differentia, q.101.4.o.pa.323

Sacrificium prohibebatur in lege offerri alicui nisi soli Deo, quæstio.102.3.4. pagina 352
Sacrificium in lege veteri triplex, scilicet holocaustum, oblatio pro peccato & hostia, q.102.3.8.9.pag.ead.
Et primum, scilicet holocaustum conuenit perfectis, secundum pœnitentibus, tertium verò proficientibus, q.102.3.8.pa.ead.
Et secundum erat ex necessitate remissionis peccati: ideo intendebatur vna pars, & alia erat sacerdotis: quia expiatio fit à Deo per ministerium sacerdorum, q.102.3.8.pag.ead.
Et tertium erat ex debito beneficij accepti, vel accipiendi pro gratiarum actione vel pro salute & prosperitate offerentium: quorum tertia pars erat, secunda sacerdotum & prima incendebatur Deo, quæstione 102.3.8. pagina eadem.
Sacrificium pro peccato totius populi vel sacerdotis totum comburebatur: ne aliquid peccati in eis remaneret, q.102.3.8.pag.ead.
Sacrificium potissimum est quo Christus se obtulit Deo: ideo per omnia sacrificia veteris legis hoc singulare sacrificium figurabatur tanquam perfectum per imperfecta, q.102.3.o.pag.ead.
Et de his quæ veniunt in vsum hominis de terræ nascentibus offerebantur in sacrificium: panis, vinum, oleum, sal & thus: quæ figurabant, q.102.3.13. 14.13.pag.326
Et non offerebatur mel ad excludendum carnalem dulcedinem, neque fermentum ad excludendum corruptionem: & quia verunq; offerebatur iuxtis, q.102.3.14.pag.ead.
Sacrificium. ver. Animal, Beneficia, Eucharistia.
Sacrificia instituta sunt vt homo se, & sua omnia referat in Deum, vt in principium & finem omnium, q.102.3.c.pa.325
Sacrificia, sacra, oblationes & holocausta offerebant antiqui ante legem non authoritate alicuius legis determinata, sed ex quadam deuotione propriæ voluntatis, q.102.1.o.pa.323
Et credendum est quod ex instinctu diuino quasi ex quadam priuata lege inducerentur ad certum modum sollendi Deum conuenientem interiori cultui & ad significandum Christi mysteria, q.102.1.c.pag.327
Sacrificia veteris legis non erant Deo accepta secundum se: sed quia figurabant passionem Christi, & sacrificium interius, scilicet deuotionem & ne offerrent ea idolis, q.102.3.4.3.5.4.pa.325
Sacrificia debent esse incorrupta, ideo sal offerebatur qui impedit corruptionem, q.102.3.14.pa.326
Sacrificiorum præcepta non fuerunt data Iudæis, nisi post idololatriam virulì constatilis, q.102.3.c.pa.325
Sacrificiorum omnium veteris legis ratio literalis & figuralis exponitur, q. 102.3.o.pa.324
Sacrificiorum veteris legis ordo dignitas & sanctitas, q.102.3.10.pa.326
Sacrificijs veteris legis significabatur Christus sacramentis verò & sacris sacramenta & sacra nouæ legis oblationibus autem conuersatio populi nouæ legis, q.101.4.1.pa.323
Sal impedit corruptionem putredinis, q.102.3.1.pa.326
Sal. ver. Sacrificium.
Sale significatur discretio sapientiæ, & mortificatio carnis, quæst.102.3.14. pagina eadem.
Salomon dormiendo non meruit nec accepit sapientiam, sed in somno declaratum est ei quod propter præcedens desiderium ei à Deo infunderetur, q. 113.3.2.pag.377
Vel potest dici quòd ille somnus non fuit naturalis: sed somnus prophetiæ, q.113.3.2.pag.ead.
Salomon. vide Templum.
Saluandus, vide Lex, Actus.
Saluus Deus non deficit date hominibus salutis auxilia, quæstio.98.ar.2.4. pagina 307
Sanctificatio tabernaculi & vasorum eius habebat causam literalem, vt in maiori reuerentia haberetur & figurabatur spiritualis sanctificatio fidelium, q.102.4.9.pa.329
Sanctus vnus laudatur præcipuè de vna virtute, & alius de alia, propter excellentiam promptitudinem ad actum vnius virtutis quam alterius, qu.66.2. 2.pag.199
Sanguis in lege veteri non veniebat in vsu sacerdotum nec offerentium, sed effundebatur ad crepitudinem altaris quadruplici ratione, quæst.102.5.8. 6.1.pag.325
Sanguinei sunt magis amatiui: & dicitur quod cogit amare iecur in quo sit quædam generatio sanguinis, q.48.2.1.pa.140
Sanitas est de prima specie qualitatis, quæst.49.2.1.3.& 4.ca.2.pa.142.& q.50. 1.ca.pag.146
Sanitas medicinæ & vrinæ non est alia numero quàm sanitas animalis quam medicina facit & vrina significat, q.20.2.3.pag.72
Sapientis considerat altissimas causas per quas iudicat & ordinat de omnibus, q.57.2.c.1.pa.168.& q.67.5.c.1.pag.206
Sapientia non solum vtitur principijs concludendo ex eis sicut aliæ scientiæ, sed etiam iudicando de eis & disputando contra negantes eu, qu.57.2.1.2, pa.168.& q.66.3.4.pa.202
Sapientia continet subse scientiam & intellectum, q.57.2.pa.168
Sapientia non est nisi vna, sed scientiæ sunt multæ, q.45.2.c.pag.ead.
Sapientia est maxima inter virtutes intellectuales dijudicans & ordinans eas, q.57.2.2.pag.168.& q.66.5.o.pa.202
Sapientia, scientia, intellectus, ars & prudentia distinguuntur abinuicem, q. 57.2.1.4.o.pag.168
Sapientia est maior virtus quam prudentia cui etiam imperat, quæst.66.5.1, pagina 202
Sapientia est de obiecto fœlicitatis: prudentia verò de his quibus pernenitur ad fœlicitatem, ideò sapientia propinquius se habet ad fœlicitatem quàm prudentia, q.66.5.2.pag.ead.
Sapientia & scientia vt sunt dona spiritussancti sunt perfectiones humanæ mentis per quas disponitur ad sequendum instinctum spiritussancti in cognitione diuinorum vel humanorum, q.68.5.1.pa.210
Sapientia dicitur intellectualis virtus secundum quod procedit ex iudicio rationis, donum autem secundum quod operatur ex instinctu diuino, q.68. 1.4.pag.208
Sapientia, vide Sal, Salomon.
Sapientiæ donum præfertur omnibus septem doni spiritussancti, qu.68.7.c. pagina 213

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sapientiæ dono dirigitur hominis intellectus & affectus: Ideò ei tanquàm directiuo correspondet ex parte intellectus, donum intellectus, & ex parte affectus donum timoris, q.68.4.5.pag.109
Scenophegia erat festum tabernaculorum per dies septem ad commemorandum beneficium protectionis & deductionis per desertum, cui nunc succedit festum consecrationis ecclesiæ, q.102.4.10.p.329.& q.103.3.4.pag.338
Scientia potest augeri secundum seipsam per additionem, & augetur in aliquo secundum participationem subiecti per intentionem, q.52.1.2.c.pa.153. & q.64.4.3.pa.158
Scientia continetur virtualiter in principijs scientiæ: ideò scientiæ consideratio non se extendit vltra virtutem illius scientiæ, q.3.6.c.pag.13
Scientia practica in particulari consideratione perficitur, quæst. 6. in principio.pag.23
Scientia dicta de Deo significat certitudinem de omnibus effectibus in prima causa absque omni discursu, q.14.1.2.pag.46
Scientia vna præfertur alteri ratione nobilioris subiecti, aut propter certitudinem, q.66.1.3.pag.202
Scientia conclusionem intellectus, qui est habitus principiorum, est nobilior, q.51.2.3.pag.149.& q.57.2.2.pag.168.& q.63.2.3.pag.86
Scientia, Vide Augmentum. Grammaticus.
Scientiam scripturarum & omnium linguarum Deus Apostolis dedit, qu.51. cap.pag.150
Scientiam & sapientiam homo natus est acquirere à Deo per propositum ingenium & studium: ideo quando præter hunc modum homo sapiens vel sciens efficitur est miraculosum, q.51.4.c.pag.150.& q.113.10.3.pag.382
Scientiam conclusionis vnius per demonstrationem acquirens, habet scientiæ habitum imperfectè, q.54.4.3.pa.158
Scientiarum habitus diuersificantur secundum diuersa principia actiua & media, q.54.2.2.pag.156
Scientiarum sunt habitus diuersi secundum diuersa genera scibilium, qu.57. 2.pagina 168
Scientiarum speculatiuarum vna est dialectica inquisitiua de omnibus: demonstratiuæ verò quæ sunt indicatiuæ, sunt diuersæ de diuersis, q.57.6.3. pagina 172
Scientiæ habitus est in intellectu possibili, non autem in interioribus viribus sensitiuis, q.50.4.0.pag.146.& q.51.3.0.pa.149
Scientiæ donum est in omnibus habentibus charitatem, non autem vt est gratia gratis data, q.68.5.1.2.pag.210
In scientia contrariorum eadem est ratio cognoscendi vtrumque, quia vnum per aliud cognoscitur, q.54.2.1.pag.156
Scientiæ quæ ordinantur ad operationes habitus speculatiui dicuntur artes liberales, quæ verò ad nullum huiusmodi opus ordinantur simpliciter scientiæ dicuntur, q.57.3.3.pag.168
Scire contingit tripliciter, scilicet per reuelationem, certitudinaliter, & per coniuncturas signorum, q.112.5.c.pag.374
Scite tenentur omnes ea quæ sunt fidei & vniuersalia iuris præcepta: singuli autem ea quæ ad eorum statum vel officium spectant, q.76.2.c.pa.142
Scire, vide Futurum.
Scriba, vide Error, Iudæus.
Scriptor non consiliatur quomodò habet retrahere literas: hoc enim determinatum est per artem, q.14.4.c.pag.47
Scriptura, vide Apostoli, Moyses, Scientia, Sensus.
Scnex, vide Spes.
Segnities, vide Etubescentia.
Sensualitas in nobis nata est obedire rationi & esse subiectum peccati, non autem in brutis, q.74.3.1.pag.233
Sensualitatis singulos motus homo potest vitare, sed non omnes, q.74.3.2. pagina eadem.
Sensualitatis perpetua corruptio intelligenda est quantum ad fomitem, qui non tollitur totaliter in hac vita, q.74.3.2.pag.ead.
Sensus visus est excellentior inter omnes alios sensus & ad plura se extendit. ideo nomen eius transfertur ad omnes alios sensus, & etiam ad omnes interiores apprehensiones, q.77.5.3.pag.248
Sensus sistit circa exteriora rei, intellectus verò penetrat vsque ad rei essentiam, q.11.5.c.pag.100
Sensus non potest cognoscere vniuersale, q.5.1.1.pag.19.& q.19.3.c. pag.65. & q.29.6.5.pag.95
Sensus exterior non percipit nisi rem præsentem. interior autem rem præsentem præteritam & futuram, q.15.1.1.c.pa.49.& qu.17.7.3.pa.55. & qu.35. 2.2.pagina 111
Sensus sacræ scripturæ duplex, scilicet literalis & mysticus: & hic triplex, scilicet, allegoricus, moralis & anagogicus, q.102.2.c.pag.324
Sensus metaphoricæ locutionis in scripturis est literalis: quia verba ad hoc proferantur vt hoc significent, q.102.2.1.pa.ead.
Sentire intelligere velle & huiusmodi sunt actus & perfectiones operantis, q.31.5.ca.pag.100
Sententia quæ pro lege habetur est applicatio legum communium ad particularia facta, q.96.1.1.pa.115
Separatio est delectabilis, vel inquantum remouetur contrarium perfectioni rei, vel inquantum habet aliquam, vnionem adiunctam, q.36.3.2.3. pa.116
September siue mensis septimus quasi totus apud Iudæos erat solennis sicut & septimus dies, q.102.4.10.pag.329
Septenarius numerus vniuersitatem significat, q.102.5.5.pa.331
Seruitus est impedimentum boni vsus potestatis: ideo naturaliter homines eam fugiunt, q.2.4.3.pa.8
Seruitus non fuit inducta à natura, sed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ, q.94.5.3.pag.297
Seruitus potest dici esse de iure naturali: quia natura non inducit contrarium, q.94.5.3.pag.ead.
Seruus, vide Lex.
Seruus non est pars populi vel ciuitatis, q.98.6.2.pag.309
Signum, ver. Scire.
Sillogismus incontinentis habet quatuor propositiones, duas vniuersales, quarum prima est rationis: alia verò passionis sub qua assumit & concludit, q.77.2.4.pa.246
Syllogismus, vide Conclusio. Incontinens.
Similitudo & dissimilitudo duplex, scilicet secundum qualitatem eandem vel diuersam. & secundum eandem vel diuersum participationis modum, q.52.1.c.pag.154
Similitudo, vide amor.
Synagoga fiebat in diuersis locis ad doctrinam: templum autem tantum in vno loco ad sacrificium: & vtrique succedit ecclesia nostra, vtriusque etiam ratio literalis & figuralis exponitur, q.102.4.3.pag.327
Sinesis & gnome distinguuntur: quia prima est virtus iudicatiua de agendis secundum communem legem: secunda verò secundum rationem naturalem, q.57.6.pa.170
Sinistra significat bona temporalia, dextera verò bona spiritualia, q.102.4. 6.pagina 328
Sinistra, vide Dextera.
Sodomia, Propter prauos consuetudines, & habitus corruptos, apud quosdam vitia contra naturam non reputabantur peccata, q.94.6.c.pag.297
Sodomia, vide Natura.
Solicitudo inordinata vitanda circa temporalia est quadruplex, q. 108.3.3. pagina 354
Somnus & balneum mitigant tristitiam, q.38.5.0.pa.119
Speciem sortitur vnumquodque secundum actum, & non secundum potentiam: ideo composita ex materia & forma constituuntur in suis speciebus per propias formas, q.1.3.c.pa.3
Speciem recipiunt aliqua secundum se vel aliquid sui, alia verò ex aliquo ad quod ordinantur prima secundum se, non diuersificantur in plus vel minus, alia vero sic, q.52.1.c.pag.150
Species intelligibilis recipitur in intellectu possibili immobiliter, q.67.2.c. pagina 203
Species bonitatis & malitiæ actuum, ex obiecto per se ordinato ad finem continetur sub specie ex fine, si autem per accidens sunt species disparatæ, q.18.7.0.pag.50
Species numeri & quantitatis continuæ non dicuntur secundum magis & minus, quia constituuntur per indiuisibilem vnitatem, quæstione 52.1.c. pagina 150
Species. vide Augmentum.
Spes est motus appetitiuæ virtutis consequens apprehensionem boni futuri ardui possibilis adipisci, q.40.2.pag.122
Spes est virtus theologica, q.62.3.0.pa.185
Spes potest esse sine charitate, sed non vt est virtus, q.65.4.0.5.2.pag.197
Spes duo respicit, scilicet bonum speratum, & id per quod sperat bonum consequi, q.70.7.c.pa.124.& q.42.1.c. pa.127.& q.62.4.1.pag.186
Spes potest esse de actu virtutis, qui est in potestate nostra constitutus, qu. 42.3.3.pag.128
Spes est de beatitudine vt de vltimo fine, sed est de gratia sicut de eo quod, duad finem, q.69.2.1.pag.212
Spes non manet post mortem in statu gloriæ, qu.67.4.3.0.pag.203
Spes est in potentia appetitiua, q.40.2.0.pag.122
Spes est in irascibili, q.23.1.2.c.pa.79.& q.40.1.3.pag.122
Spes, passio & desperatio sunt in brutis, q.40.3.0.pa.122
Spes expectare beatitudinis potest esse ante quam quis habeat charitate, mnou ex meritis quæ iam habet, sed quæ sperat se habiturum, q.62.4.2.pa.186. & q.65.4.c.pa.197
Spes per se adiuuat operationem ex duobus, scilicet ratione sui obiecti, & ratione sui effectus, scilicet delectationis, q.40.2.0.pag.125
Spes supra desiderium addit quendam conatum & quidam eleuationem animi ad consequendum bonum arduum, quæst.25.1. cap. pag.84.& qu.46. pagina 133
Spes præcedit gaudium & causat ipsum, q.25.1.c.pa.84
Spes & fides de subiectis humanæ potestati deficiunt à ratione virtutis, sed de his quæ sunt supra facultatem naturæ humanæ excedunt omnem virtutem homini proportionatam, q.62.3.2.pag.186
Spes propriè est de bono, timor verò tantum de malo, qu.40.1.c.& 41.pag. 122.& q.42.3.1.pag.128.& q.67.4.2.pa.205
Spes est de futuro, gaudium verò de præsenti, q.40.1.0.pag.121
Spes est de possibili: desperatio autem de impossibili, q.32.2.c. pag.105.& q. 40.1.c.3.4.c.pa.122
Spes est de arduo, desiderium verò & concupiscentia de bono absolutè, qu. 40.1.0.pag.121
Spes & desperatio præsupponunt desiderium, q.40.1.ca.& qu.3.pa.122.& q. 41.2.3.pag.126
Spes est media inter præsumptionem & desperationem, quæstione 94.4.3. pagina 192
Spes est prima passio irascibilis, secunda desperatio, tertia timor: quarta audacia, quinta & vltima ira, q.25.4.c.pa.81.& q.25.3.0.pa.85
Spes est nobilior virtutibus moralibus quò ad obiectum quod est Deus, non autem quo ad modum quo virtutes perficiunt appetitum, quæst. 67. 4.1. pagina 205
Spes & fides ordine generationis præcedunt charitatem in eodem: sed ordine perfectionis est econtrario, q.62.4.0.pa.186
Spes & memoria causant delectationem, q.32.3.0.pag.104
Spes est magis causa delectationis quam amor concupiscentiæ & memoriæ quia importat certitudinem præsentiæ delectabilis quæ illa non important, memoria etiam est de eo quod iam transit, q.32.3.3.pag.ead.
Spes inquantum habet æstimationem præsentis boni delectationem causat, inquantum autem caret præsentia eius causat afflictionem, quæst. 32.3.2. pagina eadem.
Spes, vide Audacia, Contrarium, Damnati, Delectatio, Ira.
Spei obiectum quatuor habet cõditiones, scilicet bonum, futurum, arduum, possibile, q.40.1.0.& 2.5.6.8.c.pa.122
Spei obiectum non est possibile prout est differentia veri, sed vt possibile dicitur secundum aliquam potentiam, q.40.3.2.pa.123
Spei causa dicitur dupliciter, scilicet quia facit aliquid esse possibile, vel facit æstimare aliquid esse possibile, q.40.5.0.pag.123.& q.42.2.1.pa.128
Spei causa primo sunt diuitiæ & fortitudo, secundò sunt doctrina & persuasio, sed vtroque modo est experientia, qu.4.6.0.pa.124.& q.42.1.pag.127
Spei causa est inuentus propter tria, q.40.6.0.pag.124
Spei causa est in ebrijs propter duo, q.40.6.0.pag.ead.
Spei causæ per accidens possunt esse stultitia & inexperientia, quæst. 105. 3. pagina eadem.
Spei bonæ sunt & omnia tentant stulti, & deliberatione non vtentes, q.40. 6.cap.pa.ead.
Spei defectus est in senibus propter experientiam quæ facit æstimationem impossibilis, q.40.5.2.pag.eadem.

Spei con-

Spei contrariatur desperatio secundum accessum & recessum à bono: timor autem secundum contrarietatem boni & mali, qu.40.0.4.pag.123.& qu. 45.1.2.pag.132
Spei fides absolute est prior, qu.62.4.c.pag.185
Spurij in lege veteri excludebantur, quo ad honores ciuiles à collegio populi vsque ad decimam generationem, non autem quo ad Deum, qu.103.3.2. pagina 346
Suspirio, vide Opinio.
Status naturæ humanæ duplex, scilicet naturæ integræ, & naturæ corruptæ, qu.109.2.c.pag.357
Status hominum triplex, scilicet veteris legis, nouæ legis, & patriæ, q.101.2. c.pag.322.& qu.103.3.c.pag.338.& qu.106.4.1.pag.349
Status post hanc vitam duplex, scilicet, ante resurrectionem & post, qu.67.1. 3.pag.203
Status gloriæ nihil habet figuralead Dei cultum pertinens, sed solum erit ibi gratiarum actio & vox laudis, qu.101.2. cap.pag.322.& quæst.103.3. cap. pagina 338.
Status mundi potest variari dupliciter, scilicet, secundum diuersitatem legis, & secundum diuersos gradus perfectionis sub eadem lege, quæst.106.4.c. pagina 349
Status nouæ & veteris legis secundum diuersos gradus perfectionis sub eadem lege diuersificari potest, qu.106.4.c.pag.eadem.
Status, vide Adam, Amando, Anima, Beatitudo, Dona, Innocentia, Lex, Magnanimitas, Spes, Tabernaculum.
Stratio, qui cùm sit auis volare non potest, sed semper est circa terram, significat militantes Deo & se negotijs sæcularibus implicantes, quæ. 102. 6.1. pagina 335
Stupor caulatur ex insolita imaginatione, qu.41.4.c.pag.126
Stupor est philosophicæ considerationis impedimentum: admiratio verò est principium philosophandi, quæst.41.4.1.pag.126
Stupens timet in præsenti iudicare & in futuro inquirere: admirans autem timet in præsenti iudicare, sed in futurum inquirit, qu.41.4.3.pag.eadem.
Subdi, vide Lex.
Subditi virtus est vt bene subdatur ei à quo gubernatur, qu.92.1.c.pag.290
Subdito vide Lex, Paulus, Periculum.
Successio pœnarum est in damnatis, sed gloria sanctorum est absque successione, qu.67.4.2.pag.205
Sufficiens, in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio omnium bonorum sufficientium ad perfectissimam operationem huius vitæ, quæ. 3.2.pag.11
Super significat duo, scilicet directè supra, & iuxta, qu.98.2.1.pag.282
Superbia dicitur tripliciter, scilicet inordinatus appetitus propriæ excellentiæ actualis, contemptus Dei, & inclinatio ad huiusmodi contemptum ex corruptione naturæ, qu.84.2.c.pag.266
Superbia vt est speciale peccatum, ratione intentionis finis est initium omnis peccati, qu.84.3.0.4.& 4.pag.eadem.
Superbia non quati vitium vniuersale connumeratur aliis, sed magis ponitur regina omnium vitiorum, qu.84.4.4.pag.267
Superbia est cùm quis non vult subijci superiori maximè Deo, quæ.84.2.2. pagina 266
Superbiæ initium ex parte aduersionis dicitur esse apostatare à Deo, quæst. 89.2.2.pag.282
Superbia & duris lex vetus tempore Moysi imposita est ad compescendum, & coninendam hominum superbiam, qu.98.6.c.pag.309
Superbiebat homo de scientia & de potentia, ideo coniuncta est eius ignorantia per lapsum idololatriæ, & vitiorum turpissimorum & eius infirmitas, vel impotentia dum implere legem non poterat, qu.9.c.pag.eadem.
Superficies est subiectum coloris, sicut potentia animæ est subiectum virtutis, qu.56.1.3.pag.163
Superficies continua est vna secundum quod consideratur in genere quantitatis: tamen est multiples secundum quod refertur ad genus coloris, si partim sit alba & partim nigra, quæst.20.6.c.pag.74

T

Tabernaculum significat statum præsentis vitæ, templum verò statum futuræ vitæ, q.102.4.2.pa.327
Tabernaculi veteris legis ratio literalis & figuralis, & distinctio partium eius & templi declaratur, q.102.4.0.pa.327
Totus status prioris tabernaculi ordinabatur ad significãdum mortem Christi, q.102.4.5.pa.ead.
Tabernaculum, vide Templum.
Tabulæ lapideæ quæ dicebantur propitiatorium erat super arcam testamenti, in qua etiam erant tabulæ, in quibus erant scripta decem præcepta legis, & eorum significata, q.102.4.6.pa.328
Taciturnitas, vide Ira.
Temperantia est virtus cardinalis, q.61.0.pag.181.& q.66.1.4.c.pa.201
Temperantia est circa omnes passiones concupiscibilis, q.61.4.c.pag.183
Temperantia est in concupiscibili, q.61.2.c.pag.128.& q.66.1.c.pa.198.& q. 81.3.c.pag.265
Temperantiæ infusa & acquisita differunt specie, q.63.4.c.pa.189
Temperantiæ obiectum est bonum delectabilium in concupiscentijs tactus, secundum modum rationis vel legis diuinæ, q.35.6.3.pag.113.& q.63.4.c. pagina 189
Temperantiæ materia sunt concupiscentiæ delectationum tactus, q.60.5.c. pa.180.& q.61.3.c.pa.182
Temperatus magis laudatur quia non prosequitur delectationes tactus, quàm quia non fugit tristitias contrarias, q.35.6.3.pa.113
Templum vel tabernaculum speciale non oportuit fieri propter Deum, sed propter homines, q.102.4.1.pag.327
Templum fuit ædificatum à Salomone in loco quem designauerat Abraham ex diuina reuelatione, non autem ante propter tres rationes, qu.102.4.2. pagina 327
Templum quid significet, q.102.4.2.pag.ead.
Templum vel tabernaculum in veteri lege erat tantùm vnum ad exclusionem idololatriæ, & vt firmaretur fides vnitatis Dei, & ostenderetur corporalis cultus non propter se esse acceptus Deo, sicut spirituals, ideo multiplicatio altarium & templorum acceptatur in noua lege, q.102.4.3. p.ead.
Templi vel tabernaculi vnitate, sicut repræsentabatur vnitas Ecclesiæ militantis vel triumphantis: ita eorum distinctione repræsentabatur distinctio eorum, quæ Deo sunt subiecta, q.102.4.3.4.pag.ead.
Templi vel tabernaculi pars Orientalis, significat mundum corporalem, vel vetus testamentum: sed pars Occidentalis, id est, sancta sanctorum, significat substantias spirituales vel patriam cœlestem, vel statum hunc, q.102.4. 4.5.6.pag.ead.
Templum, vide Tabernaculum.
Temporalia bona vt sunt vtilia ad opera virtutum, quibus perducimur ad vitam æternam, simpliciter cadunt sub merito: sed secundum se tantùm secundum quid cadunt sub merito, q.114.10.c.pag.388
Temporalia mala infligunntur in pœnam impijs, iustis autem sunt medicinæ, q.114.10.3.pag.ead.
Tentatio. Qui maiori concupiscentia stimulatus peccat, cadit ex grauiori tentatione, ideo minus ei imputatur, q.73.5.c.& 6.2.pag.229
Tempus est numerus successiuorum: ideo illa secundum se sunt in tempore, de quorum ratione est successio vel aliquid ad successionem pertinens, non per se autem sunt in tempore quorum ratio non est successio, sed tamen aliqui successiuo subiacent, q.31.2.c.pa.99.& q.133.7.5.pag.380
Tempus, vide Angelus: Anima, Ira.
Tempori subiacet pars sensitiua, ideo per temporis cursum transmutatur, sed pars intellectiua animæ, secundum se est supra tempus, per accidens verò subiacet tempori, qu.51.2.0.pag.99.& quæst.52.5.3.pag.155.& qu.113.7.51 pagina 380
Tertiana, vide Febris.
Terra quod sit rotunda per aliud medium demonstrat naturalis, & per alium astrologus, q.54.2.2.pag.156
Terræ nascentia, Vide Sacrificium.
Testamentum. Omni tempore fuerunt aliqui ad nouum testamentum pertinentes, q.106.3.2.pag.349
Et omnes quibus data fuit lex gratiæ ad nouum testamentum pertinent, q. 106.1.3.pa.348.& q.107.1.2.3.pa.350
Testimonia, vide Mandatum.
Thymos Græce, Latine furor: quid importet, q.46.8.2.pag.137
Thus quod est aromaticum & consolidatiuum offerebatur in sacrificijs Deo ad significandum orationem, q.102.3.13.pag.326
Thus quod est pingue & odoriferum offerebatur ad designandam mortis denotionem & bonam famam, q.102.3.11.4.pag.326
Thus non offerebatur in sacrificio zelotypiæ, quia non procedebat ex deuotione, sed ex suspitione, q.102.3.14.pag.ead.
Timor inter exteros animæ motus post tristitiam magis obtinet rationem passionis, & est specialis passio, q.41.1.2.0.pag.125
Timor est tristitia in quatum obiectum timoris est contristans, si præsens fuerit, q.41.2.1.pag.126
Timor pertinet ad appetitum sensitiuum, q.43.1.c.pag.125
Timor nullo modo est in concupiscibili, sed in irascibili, quæst.23.1.c.p.79. & q.41.2.1.pag.126.& q.42.3.1.pag.127
Timor seruilis, id est, pœnæ non est in gloria, nec timor filialis quo ad actum timendi separati à Deo, sed bene quo ad actum qui est reuereri Deum, qu. 67.4.2.pag.205
Timor est in damnatis quia in eis est successio pœnarum non tamen propriè, quia sunt sine spe, q.67.4.2.pag.ead.
Timor primo & per se respicit malum vt propositum obiectum, bonum autem vt habet habitudinem ad malum duplex, scilicet priuans bonum vel inflictum à bono, q.42.1.0.pag.127.& q.43.1.1.pag.129
Timor ad duo respicit, scilicet ad malum quod refugit, & ad bonum quod sua virtute potest infligere malum, q.42.1.c.pag.127.& q.43.1.1.pa.129
Timor est de malo naturæ, non autem propriè de malo culpæ, nisi ratione causæ exterioris, scilicet seductionis, q.42.2.3.0.pag.127
Timor vt est a causa extrinseca potest timeri, q.42.4.0.pag.128
Timor per se nascitur ex amore, sed per accidens quia amorem, qu.45.1.1. pagina 129
Timor consequitur desperationem vincendi, q.25.3.c.pag.85
Timor supra fugam & abominationem addit depressionem animi propter difficultatem mali, q.25.1.c.pag.84
Timor causat contractionem caloris & spiritus ab exterioribus ad interiora, sed propter frigiditatem causam ex imaginatione refugiunt à corde, & à superioribus ad inferiora, q.44.1.0.pag.130.& q.45.4.1.pag.133
Timor causat tremorem, q.44.3.0.pag.131
Timor impedit operationem exteriorem ex parte membrorum propter defectum caloris, sed conseruei ex parte animæ si fit moderatus per solicitudinem, non autem si tantum interficat quod rationem perturbet, qu. 44.0. pagina eadem.
Timor tacentes facit & contrariatur formationi vocis, q.44.1.2.pa.130
Timor facit pallere, verecundia verò rubere, q.44.1.3.pag.ead.
Timor causat fitim, solutionem ventris, emissionem vrinæ & seminis propter contractionem ventris & testiculorum, q.44.3.1.pag.131
Timor duplex est, q.41.3.0.pag.126
Timor duplex, scilicet filialis & seruilis, q.67.4.2.pag.205
Timor & tristitia conueniunt, quia vtrumque est de malo, differunt autem quòd primum est de futuro & arduo, secundum verò de præsenti & absolute, q.42.2.2.pag.127
Timor magis respicit rationem difficilis quàm spes, q.44.2.3.pag.130
Timor filialis habet duos actus, scilicet reuereri Deum, & timere separationem, q.67.4.2.pag.205
Timor non est nomen virtutis theologicæ, sed doni quod eminentius tetrahit à malis quàm virtus moralis, q.68.4.4.pag.209
Timor, Vide Audacia. Damnati.
Timoris obiectum est malum futurum difficile cui resisti non potest, q.42.1. 2.4.c.pa.125.& q.42.2.3.5.c.pa.127.& q.43.1.c2.pag.129
Timoris causa effectiua est illatiuum mali, sed causa eius per modum dispositionis materialis est amor, q.43.1.0.2.c.pa.129
Timoris causa per se per modum materialis dispositionis est defectus ex potentimentis, sed ex parte eius qui timetur virtus & robur est causa per se, & ex ista parte etiam defectus est causa per accidens, quæstione 43.2.0. pagina eadem.
Timoris species sunt sex, q.41.4.0.pag.126
Timoris doni actus in gloria beatorum est habere reuerentiam ad Deum, q. 67.4.2.pag.205
Timoris dono perficitur vis appetitiua contra concupiscentias delectabilium ideo donum timoris correspondet temperantiæ, quæstione 68.4.cap.1.pagina 309

Universidad de Deusto
Biblioteca

Timorem diminuunt quæ spem augent, qu.42.5.1.pag.128
Timentibus maxime tremit cor & quæ habent connexionem ad pectus vbi est cor: vt vox, labium inferius, mandibula inferior, dentes, brachia, & manus, qu.44.4.3.pag.138
Timet aliter vel sperat naturali instinctu futurum ex eo quòd sensus & apprehendit præsens, qu.41.1.3. pag.125
Timeri decertantes non propter potentiam decertandi, sed propter defectum potentiæ, qu.45.2.3.pag.129
Sed non timent qui decapitantur videntes necessitatem mortis imminete, qu.42.2.6.pag.127. & q.43.2.2.pag.129
Timetur Deus inquantum potest infligere pœnam spiritualem vel corporalem, qu.42.1.6.pag.127
Timetur potestas alicuius maximè quando est læsiua vel iniusta, qu.42.1.6. pagina eadem.
Timetur conscius criminis ne crimen reuelet, quæst.42.1.6.pag.ead.
Timentur maximè insolita & repentina: quia videntur esse maiora mala & minus remediabilia, qu.42.5.0.pag.128.& q.48.3.3.pag.140
Timentur magis mites & astuti, occultantes iram quàm iram acutam habentes eam non occultantes, qu.42.5.2.128
Tyrannis, Regimen regium propter magnam potestatem quæ regi conceditur de facili degenerat in tyrannidem, nisi sit perfecta virtus eius, qu. 103.1.2. pagina 342
Tyrannus, vide Princeps.
Totum, in totis potentialis vna pars est perfectior altera, qu.57.2.2.pag.161
Totum, Vide Esse. Geometer. Virtus.
Traducuntur à parentibus in filios ea quæ pertinent ad naturam speciei, nisi sit defectus naturæ, & si natura sit fortis etiam aliqua accidentia individualia propagantur pertinentia ad dispositiones naturæ, nullo autem modo ea quæ sunt pure personalia, qu.81.2.ca.pag.258
Traduci, Vide actus, Ira.
Transmutatio organi sensus duplex est, quæst.22.2.3.3.cap.pagin.78
Transmutatio corporalis quæ est in passionibus animæ proportionatur motui appetitus, qu.48.2.c.pag.149
Transmutatio, vide Passio.
Tremor est effectus timoris propter debilitatem virtutis ex defectu caloris, qu.44.1.1.2.3.o.pag.130
Tremor, vide Audacia.
Tristitia est species doloris consequens apprehensionem interiorem tantum, sed dolor corporalis consequitur apprehensionem exteriorem, communiter autem sumptus est genus tristitiæ, qu.35.2.3.o.pag.111
Tristitia ea ratione qua est bonum, scilicet, ratione recusationis mali, potest esse bonum honestum & vtile, qu.39.2.3.o.pag.120
Tristitia quælibet est impeditiua cuiuslibet delectationis, præcipuè quando delectatio tristitiæ contrariatur etiam secundum speciem, q.35.4.2.3.pa.112
Tristitia est media inter duas passiones irascibilis, quia sequitur timorem & præcedit iram quam etiam causat, quæst.25.1.c.pag.84
Tristitia est in concupiscibili, qu.23.1.2.c.pag.79
Tristitia inter omnes animæ passiones magis corpori nocet, qu.37.4.o. pag. 117.& q.41.1.c.pag.125
Tristitia aggrauat & impedit omnem operationem de qua est, sed auget illam operationem cuius est principium & causa, qu.37.2.3.o.pagina 117. & qu. 39.1.3.pag.121.& qu.59.3.2.pag.176
Tristitia non habet locum in beatis, qu.59.3.1.pag.176
Tristitia, vide, Dolor. Ira.
Tristitiæ species per applicationem ad extraneum sunt quatuor, qu. 35.8. o. pag.114.& q.41.4.1.pag.126
Tristitiam vel dolorem esse summum malum est impossibile, quæst.39.4.o. pagina 121
Tristitiam vel dolorem etiam in cruciatibus mitigat contemplatio veritatis ratione delectationis, qu.38.4.o.pag.119
Tristitiam mitigant amici condolentes, quia videntur simul onus ferre & tristes amare, qu.38.3.o pag.ead.
Tristitiam mitigant somnus, balneum, & omnia quæ reformant naturam corporalem in pristinum statum, qu.38.5.o.pag.eadem.
Turtur est melior pullis eius, in columbis autem est econuerso, qu.102.3.4. pagina 325
Turtur & columba erant sacrificia pauperum in holocaustis propter volatus altitudinem, & in hostijs pro peccato: non autem in pacificis, quia non erant necessitatis, qu.102.3.9.pag.326
Turtur & columba specialiter offerebantur, quia habentur in copia in terra promissionis, & significant coniunctionem duarum naturarum in Christo, & castitatem & charitatem, qu.102.pag.332

V

VElleitas quæ est voluntas incompleta est de impossibili, quia scilicet aliquis vellet illud si esset possibile, qu.13.5.1.pag.45
Velum quoddam erat in templo quatuor coloribus distinctum, quo sancta à sanctis sanctorum distinguebantur, cuius ratio literalis, & figuralis ponitur, qu.102.4.4.2.pag.327
Veniale. vide Peccatum.
Verbum vocale duplex est, qu.93.1.2.pag.292
Verbum mentale quid sit, qu.4.93.1.2.pag.eadem.
Verbum in diuinis quod est cõceptio paterni intellectus personaliter dicitur, omnia verò alia quæ sunt in scientia patris hoc verbo exprimuntur, quæ. 91.1.2.pag.eadem.
Verecundia non est timor de ipso actu peccati, sed de turpitudine ignominia conuitio vel opprobrio, qu.41.4.c.pag.126.& q.42.3.4.pag.138
Verecundia, vide Erubescentia.
Veritas & rectitudo communium principiorum est eadem apud omnes & æqualiter nota: sed in ratione speculatiua eadem est in conclusionibus, non autem æqualiter nota, in practica verò ratione nec est eadem in conclusionibus, nec æqualiter nota. qu.94.4.c.pag.296
Veritas secundum se & in vniuersali est amabilis, sed per accidens & in particulari est tripliciter odibilis, qu.29.5.o.pag.94
Veritatis cognitio est quædam irradiatio & participatio legis æternæ, quæ est veritas incommutabilis, qu.93.2.c.pag.292
Veritatem habet vnaquæque res inquantum imitatur intellectum diuinum, qu.93.1.3.pag.ead.
Veritatem omnes aliqualiter cognoscunt quo ad communia principia legis naturalis, in alijs verò quidam plus & quidam minus, qu.93.2.c.pag.ead.
Verum & ens in vniuersali odio haberi non possunt, sed in particulari nihil prohibet, bonum verò neutro modo, qu.29.5.o.pag.94
Verum intellectus nostri absolute consideratum est sicut mensuratum à re, qu.64.3.o.pag.191
Verum virtutis intellectualis practicæ comparatum ad rem, habet rationem mensurati, qu.64.3.cap.pag.eadem.
Vespertilio quæ circa terram volitat significat illos qui seculari scientia præditi sola terrena sapiunt, qu.102.6.1.pag.334
Vestis ex lana & lino contexta in lege veteri prohibetur, & similiter ne mulier indueretur veste virili aut econuerso ad declinandam idololatriam & luxuriam, qu.102.6.6.pag.335
Via. Non oportet quòd qui vadit per viam in quolibet passu cogitet de fine, nec quod qui aliquid operatur semper actu cogitet de vltimo fine, quæst. 3.6.3.pagina 5
Vicem Dei gerunt homines in commissis eorum iurisdictioni, non autem quo ad omnia, scilicet quæ sunt à solo Deo instituta, quæ.100.8.3.pag.318
Victoria, vide Ludus.
Vigulare. cum aliquis vult diu vigilare de sero, ex quo sequitur quod non vadat hora matutinali ad ecclesiam, tunc actus ille interior vel exterior per accidens se habet ad omissionem, qu.71.5.c.pagina 218
Vincere est delectabile inquantum per hoc fit æstimatio propriæ excellentiæ, qu.32.6.3.pag.105.6.1.pag.25
Vinum, vide Sacrificium.
Violentia causat inuoluntarium non autem metus, qu.6.4.c.pag.50
Violentia non potest inferri voluntati quo ad actus eius elicitos, sed solum quo ad actus imperatos, quæst.6.4.o.5.1.pag.ead.
Violentia causat inuoluntarium, qu.6.5.o.pag.ead.
Violentia sicut in rebus quæ cognitione carent aliquid facit contra naturam, ita in rebus cognoscentibus facit aliquid contra voluntatem, quæst. 6.5. pagina eadem.
Violentia directè opponitur voluntariæ, sicut etiam naturali, quæstio.6.5.c. pagina eadem.
Violentiæ rationi repugnant, quod homo ex sua voluntate trahatur per violentiam, qu.6.4.c.pag.25
Et si Deus moueret voluntatem per violentiam, iam non esset cum actu voluntatis, nec ipsa voluntas moueretur, sed aliquid contra voluntatem, qu.6.4.2.pag.ead.
Violentum duplex, scilicet simpliciter & secundum quid, q.6.5.1.pagin.26
Violentum est cuius principium est extra nihil conferente vim passo, quæ. 6.5.c.6.1.pag.26.& q.9.4.2.pag.35
Violentum, vide Voluntas.
Violentus motus est, quando passiuum immutatur à suo actiuo contra interiorem inclinationem passiui, qu.6.4.2.pag.25
Viiga Aaron quæ erat in arca testamenti, significat potestatem regiminis, & potentiam Dei, qu.102.4.6.pag.328
Viginitas abstinet ab omnibus venereis, secundum mandatum Dei, & propter vitam æternam, qu.64.1.3.pag.190
Virtus nominat potentiæ perfectionem, qu.55.1.2.3.c.pag.160.& q.56.1.cap. pag.163.& qu.66.3.c.pag.200
Virtus significat principium motus vel actionis, qu.26.2.1.pagin.27.& qu. 41.1.1.pag. 125
Virtus importat directè dispositionem alicuius conuenientem se habentis secundum motum suæ naturæ, sed ex consequenti importat bonitatem, q. 71.1.cap.pag.216
Virtus est dispositio perfecti, scilicet præexistentis, secundum quod congruit suæ naturæ, quæst.71.1.c.pag.eadem,& q.110.3.c.pag.368
Virtus humana potentiæ rationalis est habitus, sed potentia naturalis est secundum se virtus, qu.55.1.o.pag.160.& qu.56.2.c.pag.163
Virtus quandoque dicitur id ad quod est virtus, scilicet vel obiectum, vel actus eius, qu.55.1.1.pag.160
Virtus humana est habitus operatiuus & bonus, qu.55.2.3.o.pagina 161
Virtus dicitur bona non alia bonitate, sed quia ad aliquid est bonum, quæst. ead.4.1.pag.162
Virtus simpliciter dicta est amor secundum augmentum, quia dependet à voluntate, cuius prima affectio est amor, qu.56.3.1.pag.163
Virtus est ordo vel ordinatio amoris, sicut id ad quod est virtus, quæ.55.1.4. pag.160.& q.62.3.3.pag.185
Virtus est bonus vsus liberi arbitrij, quia id est ad quod ordinatur virtus, sicut ad proprium actum, quæst.55.1.2.pag.160
Virtus est æqualitas mentis, quia rectè viuitur, quia nullus malè vtitur, quàm Deus in nobis sine nobis operatur, quæst.55.4.o.pag.162
Virtus vt est in concupiscibili & irascibili, nihil aliud est, quàm quædam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem, qu.56.4.ca. pag. 164.& q.92.1.c.pag.291
Virtus est vltimum potentiæ, scilicet obiectum, qu.55.1.1.pag.160
Virtus non est in voluntate respectu boni sibi proportionati, sed tantum respectu Dei vel proximi, qu.52.2.c.pag.154.& qu.56.6.o.pag.166
Virtus eadem potest esse in diuersis potentijs, sed non ex æquo, qu.56.2.o. pagina 163
Virtus non est in corpore sed in anima, q.55.2.ca.pag.161.& qu.56.4.3. p.165
Virtus moralis comparata ad rationem, habet rationem extremi, sed considerata secundum suam materiam rationem habet medij, quæstione 64. 1. 1. pagina 87
Virtus ordinata ad bonum secundum regulam rationis humanæ, potest causari in nobis ex actibus nostris, non autem quæ secundum regulam diuinam, qu.55.4.c.6.pag.162.& q.63.2.3.o.pag.188.& q.92.1.1.pag.291
Virtus infusa causatur in nobis à Deo sine nobis agentibus, non tamen sine nobis consentientibus, qu.55.4.6.pag.190
Virtus tanto excellentior est quanto ad maius bonum ordinatur, qu. 111.5. cap.pag.372.& q.112.4.c.pag.373
Virtus vt est habitus potest esse cum actu peccati & econuerso, nisi actus peccati excludat causam virtutis, qu.63.2.2.pagin.188.& qu.71.4.o. pag.218. & q.73.1.2.pag.227
Virtus infusa est alterius speciei à virtute adquisita, ratione regulæ & diuersi finis, qu.63.4.o.pag.189
Virtus sumitur pro obiecto, pro habitu, & pro actu eius, qu.55.1.1.pag.160
Virtus diuiditur in diuersa genera virtutum analogicè, quia bonum rationis non secundum eundem ordinem inuenitur in omnibus, quæstione 61.1.1. pagina 182

Virtus dicitur dupliciter, scilicet simpliciter, id est, quæ facit rectè operari, & secundum quid, id est, quæ facit facultatem rectè operandi, q.56.3.o. pag.163.& q.57.1.o.3.4.cap.pag.167.& q.61.1.cap.pag.181
Virtus dicitur esse aliquorum dupliciter, scilicet vt obiectorum: & vt actuum, q.57.1.2.pag.167
Virtus moralis non est passio, q.59.1.o.pag.175
Virtus moralis est solum illa quæ est in vi appetitiua, q.58.1.cap.pag.178.& q.62.8.cap.pag.211
Virtus moralis est circa delectationes & tristitias, non sicut circa propriam materiam, sed sicut circa aliquid consequens proprium actum, quæst.59. 4.pag.176
Virtus moralis producit operationes & passiones, tamen oportet alias virtutes esse circa operationes & alias circa passiones, q.59.4.o.pag.176.& qu. 60.2.o.pag.178
Virtus moralis potest esse cum passione & tristitia moderatis à ratione, qu.59. 2.3.5.o.pag.179
Virtus moralis est eadem contrariarum passionum, q.60.4.o.2.pag.179
Virtus vna ordinatur ad bene consiliandum: duæ autem ad bene iudicandum, q.57.6.3.pag.167
Virtus irascibilis & concupiscibilis in hoc consistit, quod sint bene obedientes rationi, q.92.1.cap.pag.291
Virtus, vide Augmentum. Charitas, Consilium, Irascibilis.
Virtutis cuiuslibet obiectum est bonum consideratum: in propria materia, q.73.4.cap.pag.229
Virtutis simpliciter dictæ subiectum non potest esse nisi ipsa voluntas, vel aliqua potentia vt est mota à voluntate, quæst.55.4.3.pag.162.& quæstio56. 3.o.pag.199
Virtutis subiectum intellectus esse non potest nisi vel secundum quid, id est, virtutum intellectualium, vel simpliciter inquantum mouetur à voluntate, q.56.3.o.pag.163
Virtutis subiectum est irascibilis & concupiscibilis, non vt considerantur secundum se, sed id inquantum participant rationem, quæst. 56. 4. o. 1. pag. 184
Virtutis & vitij habitus corrumpuntur per iudicium rationis in contrarium mouentis, vel ex ignorantia vel ex passione vel electione, quæst. 53.1.cap. pag. 154
Virtutis intellectualis bonum est verum: speculatiuè quidem absolutè, practice vero per conformitatem ad appetitum rectum, quæstione.57.2.3.pag. 168.& quæst.74.3.cap.pagina.87
Virtutis moralis finis est attingere medium in propria materia, quod determinatur secundum rectam rationem prudentiæ, quæ.66.33.pag.200
Virtutis infusæ & acquisitæ obiecta, & fines differunt, quæst. 63. 4.cap.pag. 189
Virtutis modus triplex, scilicet vt aliquis operetur sciens volens, & ex habitu, primus cadit sub præcepto legis diuinæ & humanæ: secundus sub præcepto diuinæ tantum, tertius nullius, quæ.96.3.2.pag.301.& quæ.100. 9.o.pag.318
Virtutis charitatis modus quo ad actum eius per se consideratum cadit sub præcepto legis, non autem secundum quod eius actus est modus aliarum virtutum, q.100.10.o.pag.31
Virtuti ratione eius ad quod ordinatur opponitur peccatum, ratione bonitatis malitia, sed ratione virtutis opponitur ei vitium, qu.71.1.o.pag.216
Virtute morali homo dicitur simpliciter bonus, non autem virtute intellectuali, sed solùm secundum quid, quæstion.56.3.cap.pag.163
Virtutes morales distinguuntur secundum obiecta passionum, quæst.60.qu. 5.o.pag.180
Virtutes morales circa passiones sunt in irascibili & concupiscibili, q.56.4. 4.pag.165
Virtutes exemplares sunt in Deo, non autem vt sunt circa res humanas. qu. 61.5.cap.1.pag.183
Virtutes in nobis sunt à natura secundum aptitudinem & inchoationem, non autem secundum perfectionem, præter virtutes theologicas quæ sunt totaliter ab extrinseco, quæstion. 51.1. o.pag. 148.& quæst.63.1.o.2.3.5.o. pag. 188.& quæst.71.2.1.pag.217
Virtutes sumuntur quandoque pro actibus earum, & hoc modo sumuntur in enumeratione fructuum, quæstion.70.1.3.pag.315
Virtutes quædam præter theologicas causantur in nobis à Deo immediatè ad finem supernaturalem, q. 51.4.o.pag.150.& q.63.3.o.pag.188
Virtutes non sunt æquales: sed vna est maior alia in diuersis speciebus virtutum, & in eadem specie non secundum se, sed ex parte eiusdem hominis in diuerso tempore, vel ex parte diuersorum hominum propter maiorem assuetudinem vel meliorem dispositionem naturæ vel rationis, vel propter maius donum gratiæ, quæst. 66. 1. o. 2.cap.pag.198.& q.73.2.3.pag.228.& quæst. 112.4.cap.pagin.337
Virtutes in eodem sunt æquales secundum proportionem, quæstione.66.1.1. 2.ca.pag.198.& quæstione.73.2.3.pag.228
Virtutes theologicæ præferuntur donis spiritussancti, & regulant ea, qu. 68. 8.o.pag. 211
Virtutes theologicæ non sunt virtutes humanæ, sed super humanæ & diuinæ: & conueniunt homini prout per gratiam participat naturam diuinam. quæst. 58.3.3.pag.174.& quæst.61.1.2.pag.182.& quæst.62.1.cap.12. 3. o.pag.185
Virtutes theologicæ specie distinguntur à moralib. & intellectualibus, qu. 62.2.o.pag.185
Virtutes theologicæ sunt tres, quarum fides ordine generationis præcedit spem & charitatem, sed ordine perfectionis charitas vtranque præcedit, q. 62.3.4.o.pag.eadem
Virtutes naturales quæ sunt quædam semina seu principia secundum naturam, sunt priores virtutibus acquisitis, quæst.63.2.3.pag.188
Virtutes intellectuales sunt simpliciter nobiliores virtutibus moralibus propter nobilius obiectum, sed est econuerso respectu actuum, & vt virtutes sunt, quæstio.61.1.1.pag.182.& quæstione.66. o. pag.199.& quæst.68.7.8. cap. pag. 211
Virtutes morales & intellectuales perficiunt intellectum & appetitum in ordine ad mensuram & regulam creatam, theologicæ verò in ordine ad mensuram increatam, quæstione. 62.2.1.pag.185.& quæstione.64.4.2. pag.192
Virtutes morales sunt permanentiores disciplinis, non ex parte subiecti vel causæ, sed ex parte actus. quæst. 53. 1. 3. pag. 154. & quæst. 66.3.1. pag. 200
Virtutes morales quantum ad earum esse formale excluduntur, si in tantum multiplicentur actus peccati quod generetur habitus contrarius, remanent tamen inclinationes ad actus virtutum, q.73.1.2.pag.227
Virtutes diuersificantur ex diuersitate finium, quæst.54.2.3.pag.157
Virtutes morales differunt ab intellectualibus, sed theologicæ ab vtrisque, quæstio.52.2.o.pag.177.& quæstione.62.2.o.pag.185
Virtutes in tria genera diuiduntur, scilicet in theologicas, intellectuales, & morales, q. 68.8.cap.pag.211
Virtutes humanæ sufficienter diuiduntur in morales & intellectuales, q.58. 3.o.pag.172
Virtutes aliquas oportet esse theologicas, quibus homo ordinetur ad beatitudinem supernaturalem, quæstione. 62.1.o.2.3.cap.pag.184
Virtutes theologicæ sunt totaliter ab extrinseco, quæstio.63.1.cap.pag.187
Virtutes theologicæ sunt quibus mens humana coniungitur Deo, quæst. 62. 8.cap.pag.211
Virtutes theologicæ habent Deum pro obiecto & fine, quæst.62.1.2.cap.pa. 185.& q.107.1.1.pag.350
Virtutes theologicæ non dicuntur diuinæ sicut quibus Deus sit virtuosus, sed sicut quibus nos efficimur virtuosi à Deo & in ordine ad Deum, ideo non sunt exemplates sed exemplatæ, quæ.62.1.2.pag.185
Virtutes theologicæ sunt tantum tres, quæstione.62.3.o.pag.eadem
Virtutes theologicæ secundum habitus sunt simul, non autem secundum actus, q. 62.4.o.3.pag.186
Virtutes intellectuales sunt tantum quinque, tres scilicet speculatiuæ & duæ practicæ, quæstione.57.2.3.4.o.pagina.168
Virtutes intellectuales speculatiuæ sunt tantum circa necessaria. practicæ vero tantum circa contingentia, quæst.57.3.3.pag.170.& quæst.66.3.1. pag. 200
Virtutes intellectuales sunt circa diuersas materias adinuicem non ordinatas, ideo in eis non inuenitur connexio, quæstio. 65.1.3.pag.193
Virtutes intellectuales speculatiuæ præferuntur actiuis, quæstio 68. 7. cap. pag.218
Virtutes intellectuales speculatiuæ non ex æquo distinguuntur ab inuicem, sed ordine quodam, sicut accidit in totis potentialibus, quæst. 57. 2. 2. pag. 168
Virtutes morales possunt esse sine virtutibus intellectualibus, præter prudentiam & intellectum, & econuerso præter prudentiam, quæst.58.4.5.o2 pag.164
Virtutes morales sunt diuersæ secundum speciem & non vna tantùm, quæst. 60.1.o.pag.177
Virtutes morales quæ sunt circa operationes habent rationem iustitiæ: sed debitum non est vnius rationis in omnibus, q.60.3.o.pag.179
Virtutes morales sunt connexæ. quæstion.65.1.o.2.cap.pag.192.& quæ. 66. 2. cap.pagina.199.& quæstion.68.5.3.pagin.210.& quæst.73.1.o.pa.227
Virtutes morales diuersæ sunt circa passiones, & tamen eandem virtutem oportet esse circa diuersas passiones, quæst.60.4.o.5.cap.pag.179
Virtutes morales circa passiones secundum Aristotelem sunt decem, quæ distinguuntur secundum diuersas materias vel passiones vel obiecta: sed sunt vndecim cum iustitia quæ est circa operationes, q. 60.5.cap.pag.180
Virtutes morales & intellectuales & dona spiritus sancti manent in beatis quo ad suum formale, sed non quo ad suum materiale, quæst.67.1.2.ca.4. 1. pag.187.q.68.6.o.pag.210
Virtutes morales solæ & prudentia, dicuntur principales seu cardinales, q. 61.o.pag.182.& q.66.4.cap.pag.201
Virtutes cardinales sunt tantum quatuor, quæ.61.2.3.o.pag.182.& q.66.1.4. cap.pag.199
Virtutes cardinales accipiuntur dupliciter, scilicet vt sunt conditiones generales inuentæ in omnibus virtutibus, & vt determinantur ad proprias materias, qu.61.3.4.o.pag.182
Virtutes cardinales diuiduntur in virtutes exemplares, politicas, purgatorias, & purgati animi, q.61.5.6.pag.183
Virtutes quales acquiruntur ex actibus, si Deus vellet miraculosè causare in homine, essent eiusdem speciei, quæst.63.4.3.pag.189
Virtutes acquisitæ disponunt ad naturam humanam, infusæ verò altiori modo & ad altiorem finem. quæstione.110.3.cap.pag.368
Et ad vtranque operatur operum assuetudo, sed diuersimodè, quia acquisitam causat, ad infusam verò disponit, & habitum conseruat & promouet, quæ. 92.1.pag.291
Et vtraque perficit hominem ad ambulandum, sed acquisita secundum quod congruit lumini naturali rationis, infusa verò secundum quod congruit lumini gratiæ, quæstione.110.3.cap.pag.368
Virtutes infusæ perfectè & verè habent rationem virtutis, & sine charitate esse non possunt, q.65.2.cap.pag.195
Virtutes infusæ non tollunt contrarias dispositiones sicut acquisitæ, ideo parùm difficultatem in operando, non autem acquisitæ, quæst. 65.3.2.3.pag. 196
Virtutes infusæ auferuntur per quemlibet actum peccati mortalis, non autem acquisitæ, quæstio.63.2.2.pagina.188.& quæ.65.3.cap.pagina.196.& quæst. 71.4.cap.pagin.218.& quæstio.73.1.2.pag.227
Virtutes naturales sunt determinatæ ad vnum, rationales verò se habent ad multa, quæst. 49.4.2.pag.844.& quæstio.50.1.cap.pag.144.& quæst.55.1. cap.pag.160
Virtutes naturales agunt ex necessitate naturæ, ideò integra existente virtute nunquam peccatum potest in eius actu inueniri, sed virtutes animæ non agunt ex necessitate, quæstio.71.4.cap.3.pag.218
Virtutes heroicæ sunt dona spiritussancti, quæstion.68.1.1.pag.208
Virtutum species distinguuntur secundum obiecta, quæstio. 96.3.cap.pagin. 301
Virtutum diuersitatem causant obiecta passionum diuersarum potentiarum comparata ad rationem, comparata verò ad appetitum causant diuersitatem passionum, quæstione.60.5.cap.pagina.180
Virtutum moralium species diuersæ semper causantur ex obiectis passionum diuersarum potentiarum, quæstio.60.5.cap.pagin.eadem
Virtutum nomina sumuntur quandoque pro actibus earum, quæstio.70.1.3. pag.212
Virtutum vna est prior alia secundum actus: tamen secundum habitus simul infunduntur, q.62.4.cap.pag.186
Virtutum & vitiorum non est eadem ratio originis, ideò non oportet quod principalia vitia opponantur principalibus virtutibus, q.84.4.1.pag.267

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virtutum moralium & intellectualium obiectum est proportionatum naturæ humanæ: non autem obiectum virtutum theologicarum, sed est supra rationem & naturam hominis, quæstio.58.3.3.pagin.172.& quæst.62.1.ca.2.3.0.pag.184.& quæst.63.3.0.pag.188
Virtutibus maxime conueniunt actus interiores, quæstion.54.2.3.pag.155
Virtutibus non assignantur partes integrales, sed obiectiuæ vel potentiales, q.54.4.2.pag.159
Virtutibus theologicis ordinamur ad finem supernaturalem, quæst.62.3.0.pag.188
Visio diuinæ essentiæ non potest homini prouenire in hac vita, quæst. 5. 3. cap. pag. 20
Visio diuinæ essentiæ est supra naturam non solùm hominis, sed omnis creaturæ, q. 5.5.7.cap.pag.21
Visione Dei imperfecta beatitudine perficitur totus homo, sed in inferiori parte per redundantiam à superiori, quæstion.3.3.3.pag.11
Visus, vide Color.
Visu corporali quilibet magis carere vellet, quàm visu intellectuali, qu.31.5. cap. pag. 100
Vita dicitur dupliciter, quæstio.3.2.1.pagin.10.& quæstion. 56.1.1.pag.160
Vita animæ effectiue & mediante gratia est Deus: corporis verò formaliter & immediatè est anima, q.101.1.2.pag.367
Vita actiua pertinet ad intellectum practicum, quæstio.3.5.cap.pag.12
Vita triplex, scilicet actiua, contemplatiua, & voluptuosa, quæ.3.2.1.pag.10
In vita contemplatiua homo communicat cum Deo & angelis: sed in vita actiua cum aliis animalibus licet imperfectè q.3.5.cap.pag.12
Vita, vide Beatitudo, Virtus.
Vitæ actiuæ opera non erunt materia donorum. quæstio.68.6.3.pag.210
Vitium vniuscuiusque rei esse videtur quod non sit disposita secundum quod conuenit suæ naturæ, & contrariatur virtuti. quæstio. 71. 1. 2. cap. pag. 217
Vitium corporis est cùm partes corporis inter se diffident, quæstio. 71.1. 3. pag. ead.
Vitium animi est habitus aut affectio animi in tota vita inconstans & à seipsa dissentiens, q. 71.1.3.pag.eadem
Vitium intantum est contra naturam hominis, inquantum est contra ordinem rationis, q. 71.2.cap.pag.eadem
Vitium in plus se habet quàm ægrotatio vel morbus, sicut virtus in plus se habet quàm sanitas, ideo virtuti conuenientius opponitur vitium quàm ægrotatio, vel morbus, q.71.1.3.pag.eadem
Et à vitio nomen vituperationis detractum creditur, quæstio.71.2.cap.pag.eadem.
Vitulus, vide Hircus.
Vituperatio, vide Vitium.
Vituperari, vide Passio.
Viuere sumitur dupliciter. s. pro esse viuentis: & pro operatione eius, qu. 56.1.1.pag.163
Vltimus finis duplex, s. inhærens, & extrinsecus, quæst. 2.7.3.pag.8.& quæ. 3.5.3.pag.12
Vnctio extrema est quædam immediata præparatio ad introitum gloriæ, cuius aditus nondum patebat in veteri lege pretio nondum soluto: ideo sibi non respondet aliquod sacramentum in veteri lege, quæ.102.5.3.p.331
Vnio est effectus amoris, q.28.1.0.pag.90
Vnio prima hominis ad Deum est per fidem, spem & charitatem, quæst.62. 4.3.4.pag.209
Vnio, vide Amor.
Vniuersale dicitur dupliciter, scilicet secundum quod subest intentioni vniuersalitatis, & naturæ cui talis intentio attribuitur, quæ. 29.6.0. pag. 95
Vniuersale est quodammodò infinitum inquantum in potentia continetinfinita, q.30.4.2.pag.98
Vniuersale, vide Intellectus, Ira, Sensus, Voluntas.
Vnum & multa possunt conuenire eidem, sed diuersimodè, quæst.17.4.ca. pag. 53
Vnum simpliciter aliquid dicitur, & multa secundum quid, & econuersò, q. 17.4.pag.eadem
Vocatio refertur ad auxilium Dei interius mouentis & excitantis mentem ad deferendum peccatum: quæ motio Dei non est remissio peccatorum, nec iustificatio, sed causa eius, quæst. 113.1.3.pag.375
Volitum est naturaliter bonum in communi, vltimus finis & omne naturale volenti, q.10.1.0.pag.36
Voluntarium importat quod motus & actus sit à propria inclinatione, s. quod agens sit à principio intrinseco & propter finem, cuius aliqua notitia habeatur, quæstio.6.1.0.2.cap.3.3.7.3.9.cap.pag.23.& quæstio.17.5.2. pag. 219
Voluntarium dicitur quod procedit à voluntate vel directè, id est, agente, vel indirectè. i. non agente, quæst. 6.3.0.7.3.pa.25.& quæst.77.7.cap. pag. 249
Voluntarium dicitur quod est secundum voluntatis inclinationem, & hoc dupliciter, scilicet secundum actionem vel passionem. q.6.5.2.pag.26
Voluntarium dicitur dupliciter. s. secundum se, vel secundum causam suam, q.77.7.cap.pag.249
Voluntarium potest esse absque actu exteriori & interiori: & aliquando cum actu interiori absque actu exteriori, quæst. 6. 3.0.pag.25.& quæst.71. 5.2.pag.219
Voluntarium & inuoluntarium non sunt in his quæ vsum rationis non habent, q.6.7.3.pag.26
Voluntarium secundum rationem perfectam est in naturaliter rationali, in brutis autem secundum rationem imperfectam, quæst.6.2.0.pag.24
Voluntarium maximè est in actibus hominis: quia maximè cognoscit finem sui operis & mouet se, q.6.1.0.pag.23
Voluntarium, vide Inuoluntarium.
Voluntarij actus principium intrinsecum quod est vis cognoscitiua & appetitiua, est primum principium in genere appetitiui motus, quamuis moueatur à principio exteriori secundum alias species motus, quæst. 6.1.1.2.pag. 24.& q.9.4.2.pag.35
Voluntas est appetitus rationalis qui est proprius hominis, q. 6. in principio. 2.1.pagin.23.& quæstion.8.1.cap.pag.30.& q.26.1.cap.pag.86
Voluntas est rationalis per participationem, quæ. 56.6.2.pag.67.& q.59.4.2. pag.176.& q.61.2.cap.pag.182
Voluntas mouetur ad suum obiectum naturaliter, quæstio. 10. 1. 0. pag. 36
Voluntas vt potentia est finis & eorum quæ sunt ad finem, sed vt actus est tantum ipsius finis, q. 8.2.0.pag.50
Voluntas eodem actu fertur in finem & quomodo, q.8.3.0.pag.51
Voluntas se habet ad bonum prosequendum & ad malum fugiendum.qu.8. 1.0.pag.29.& quæst.74.2.2.pag.233
Voluntas non potest dici bona si sit intentio mala causa volendi, quæ. 19. 7. 2.3.pag.67
Voluntas ad hoc quod sit bona, oportet quod sit boni sub ratione boni, quæ. 19.7.3.pag.67.
Voluntas tendit tantùm in bonum existens vel in bonum apparens, quæstio. 8.1.0.pag.29.& q.19.1.1.pag.64.& quæst.29.4.c.3.pag.94.
Voluntas humana tenetur conformari diuinæ voluntati in volito formaliter, sed materialiter, q.19.1.c.pa.68.
Sed tamen quantùm ad vtrumque aliquo modo voluntati diuinæ conformatur in fine vltimo, & secundum rationem causæ efficientis, q.19.10.c2.pag. eadem.
Voluntas à duobus moueri potest, quæst.9.3.4.0.pa.14.& quæst.80.1.c.pag. 255.
Voluntas mouetur ab appetitu sensitiuo & quomodo, q.9.2.0. pa.31.& qu. 10.3.pa.38.
Voluntas mouetur necessariò ab vltimo fine, q.10.0.p.37.
Voluntas per hoc quod vult finem mouet se ad volendum ea quæ sunt ad finem: sed inquantum vult finem est in actu, respectu autem eorum quæ sunt ad finem est in potentia, q.9.3.0.4.c.pag.34.& q.17.6.1.pa.54.& q.74.1.3.pag.232.
Voluntas diuiditur contra naturam sicut vna causa contra aliam: & vt fundatur in natura modus proprius naturæ quantum ad aliquid participatur ab ea, quæstio.10.1.1.pag.37.& q.51.1.1.pagin.149
Voluntati cùm sit immaterialis respondet bonum commune: sub quo multa bona continentur, ad quorum nullum ipsa determinatur, quæst.10.1.3.pa. 37.& q.50.5.3.pag.147
Voluntas potest violentari quantum ad actus imperatos, non autem quantum ad elicitos, quæst.6.4.0.pag.25
Voluntas, scientia & actio hominis confirmari potest voluntati scientiæ & actioni diuinæ per imitationem, non autem per æquiparantiam, quæst.19. 9.1.pagin.66
Voluntas hominis ad hoc quod sit bona, oportet quòd conformetur voluntati diuinæ, quæst.19.9.0.pag.65
Voluntas est ad opposita respectu eorum quæ sunt ad finem, non autem respectu vltimi finis, quæst.5.4.2.pag.21
Voluntas auertur in finem dupliciter, quæst.8 3.cap.pag.51
Voluntas vnius hominis non potest simul fieri in plures vltimos fines, quæ. 1.5.0.pag.& q.12.3.2.pag.42
Voluntas & ratio ad naturam hominis pertinent, q.51.1.1.pag.149
Voluntas non potest esse in his quæ carent ratione & intellectu, quæst.1.2.3. pag.4.& q.6.2.1.pag.24
Voluntas mouet imperando intellectui & alijs potentijs animæ, q. 9.1.c.pa. 32. & q.1.3.1.2.pag.40.& q.18.7.cap.pag.50.& q.56.3.2.cap.pag.163
Voluntas completa non est nisi de possibili, quod est bonum volenti, quæ. 13.5.1.pag.45
Voluntas, vide Bona, Cœlum, Ethica, Finis, Idem.
Voluntatis regula proxima est ratio humana, regula autem suprema est lex æterna, quæstio.21.1.cap.pagin.75.& quæst. 71.6.cap.pag.220
Voluntatis obiectum est bonum, quæst. 8.1.cap.pag.30.& quæst.60.1.1.pag. 178
Voluntatis obiectum est bonum vniuersale, quæ.1.2.pag.3.& q.2.8.cap.pag. 9.& q.9.1.cap.31.pag.32.& q.10.1.cap.3.pag.36
Voluntatis obiectum est bonum apprehensum, qu. 8. 1.0.pag.29.& q.13.5.2. pag.45.& q.19.1.3.3.0.pag.64
Voluntatis obiectum est bonum & finis, quæst.1.12.3.3.cap.pag.2.& q.5.4. 3.pag.21
Voluntatis obiectum est finis, q.1.1.2.pag.2.& q.7.4.cap.pag.29.& q.19.2. 1.pag.64
Voluntatis actus elicitus, s. velle, est inclinatio procedens ab interiori principio cognoscente, q.6.4.cap.pag.25
Voluntas actus, bonitas & malitia dependet solum ex obiecto, ex ratione, & ex lege æterna, q.19.1.2.3.4.0.pag.64.& q.21.1.0.pag.74
Voluntatis actus discordans cum ratione recta vel à ratione errante, vel concordans cum ratione errante est malus, quæ.19.6.0.pag.66
Voluntatis actus quantitas in bonitate, quomodo dependet ex quantitate bonitatis in intentione, q.19.2.0.pag.67
Voluntatis bonitas dependet ex intentione finis, & ex conformitate voluntatis diuinæ, q.19.7.9.0.pag.66
Voluntatem aliquid mouet ex parte obiecti tripliciter, s. ipsum obiectum, proponens vel offerens obiectum voluntati, & persuadens rationi, quæst. 80.1.cap.pag.254
Voluntatem suam beatificant in omnibus Deo conformant formaliter & materialiter, q.19.10.1.pag.68
Voluntate simpliciter deficiente ab operatione non tollitur præmium vel pœna, q.20.4.cap.pag.73
Vpupa quæ nidificat in stercoribus & fœtenti pascitur fimo & gemitum in cantu simulat, significat tristitiam fœculi, qu.102.6.1.pag.334
Vsura. Accipere vsuras ab alienis non est ex intentione legis, sed ex quadam permissione, q.105.1.5.pag.146.& q.108.3.2.pagin.354
Vsus vt est in consideratione rationis referentis ipsum in finem est prior electione: sed vt voluntas vtitur exequitiua potentia mouendo ipsum est econuersò, q.16.4.0.pag.51
Vsus rationis quandoque totaliter aufertur ex nimia passione, quandoque non primo modo actus non imputatur ad peccatum nisi passio à principio fuerit voluntaria: secundo non totaliter excusat à peccato, q.77.1.2.7.cap. pagina 245.
Vsus. vide Discretio, Intellectus, Passio, Vtilia.
Vt tenetur dupliciter, q.98.1.2.pag.306
Vti importat applicationem ad aliquam operationem quæ etiam dicitur vsus eius, q.16.1.2.3.c.pag.50
Vti primo & principaliter est actus voluntatis: tanquàm primi mouentis: rationis autem tanquàm dirigentis, sed aliarum potentiarum tanquàm exequentium, q.16.1.0.pag.ead.
Vti pro-
Vti propriè attribuitur voluntati, alijs autem potentijs instrumentaliter, qu. 16.1.cap.pag.ead.
Vti potest aliquis virtute tanquam obiecto, & tanquàm principio vsus, qu. 55.4.5.pag.162
Vti semper est eius quod est ad finem, non autem ipsius finis, nisi vt importat ordinem ad fruitionem eius. q.16.3.0.pag.51
Vti non conuenit brutis, sed tantùm rationalibus, q. 11.2.4.pag.40.& quæ. 16.2.0.pag.50
Vti est nobilius quàm frui, quo ad vim apprehensiuam præcedentem, sed est econuersò quo ad obiecta, q.16.2.1.pag.50
Vtilia dicuntur accommoda ad finem & ipsa vtilitas interdum vsus nominatur, q.16.3.cap.pag.51
Vulnus naturæ est destitutio potentiarum animæ à proprio ordine, quomodò naturaliter ordinantur ad virtutem, quæstion.85.3.cap.pag.268
Vultur qui sequitur exercitum expectans comedere cadauera mortuorum, significat illos qui mortes & seditiones hominum affectant vt inde lucrentur, q.102.6.1.pag.334
Vxor. Lex permisit repudium vxoris, non quia simpliciter iustum esset, sed propter duritiam Iudæorum, quæst.105.4.8.pag.347.& q.107.pag.351.& q. 108.3.2.pag.354

Z

Zelotipia, vide thus.
Zelare pro Deo vel amico, est repellere quæ dicuntur vel fiunt contra bonum Dei vel amici, q.28.4.cap.pag.92
Zelus ex intentione amoris prouenit, q.28.4.cap.pag.ead.
Zelus est effectus amoris, q.28.4.0.pag.91
Zelus triplex, scilicet vxoris, inuidiæ & amicitiæ, q.28.4.cap.pag.92
Zelus vide, Amor.

Indicis textus Primæ secundæ. S. T. Finis.

COMMENTARIORVM
PRIMAE SECVNDAE DIVI
THOMAE AQVINATIS
COPIOSISSIMVS
INDEX.

ACTIO omnis humana quantumcunque vitiosa continetur sub genere actionis humanæ, quæst. 18.ar.4. pag. 58
Actus dupliciter inueniuntur, s. in esse naturæ, & in esse apprehenso, q. 23.ar.4.pag.80
Per actiuorum differentiam secundum naturam & secundum virtutem, libera vult quod passiones non distinguuntur penes distinctionem naturarum agentium, sed virtutum quæ ad differentias apprehensionis spectant: obiectum namque appetitus non est res, sed res apprehensa, q. 23.ar.4.pag 80
Commune est omni actiuo si agit, proximum esse passo, q.30.ar.2.pa.96
Actiuum cum respondeat effectui & per hoc respondeat etiam patienti (quia agit in eum (suum effectum) non est intelligibile quòd extrema proportionis actiui ad passiuum adæquentur, & actus & effectus non, quæst. 54.ar.4.pag.157
Actus omnis qui actualiter à sola est imaginatione, quamuis possit subesse imperio rationis, non est in genere moris, q.18.ar.9.pag.61
Actus absolute aliter considerantur vt sunt in rerum natura: aliter vt obiecta: & aliter vt sunt in executione, q.20.ar.1.pag.69
Actus simpliciter est nobilior & melior habitus, sicut actus simpliciter actu permixto potentiæ, secundum quid autem habitum actu esse nobiliorem non inconuenit, q.71.ar.3.pag.217
Actus voluntatis sumitur dupliciter: vno modo secundum se, alio modo vt est forma seu conditio actuum exteriorum humanorum, quæst. 20. ar. 1. pag. 69
Actui interiori voluntatis qui comparatur ad exteriorem, sicut formale ad materiale (qui est actus imperans) non accidit ordinari in alium finem, qu. 18.ar.6.ad 2.pag.59
Actus exterior sumitur tripliciter. primò secundum id præcisè quod habet à potentia executiua, & re, tempore, loco, secluso obiecta voluntatis: secundo vt est compositum ex supradictis & actu voluntatis: tertiò secundum id quod habet ex se, & quod participat ex actu voluntatis, ibidem.
Actus imperans & imperatus, siue interior & exterior, licet sint vnus numero actus, non vt simplex, sed vt compositus, non frustra nec per accidens quæritur quid ex quo procedat: sicut nec in naturalibus quando vnum numero conflat ex pluribus, non per accidens nec frustra quæritur quid ex quo in alterum redundet, q.20.ar.3.pag.71
Quum actus humani dicuntur iuxta diuersitatem motionorum specificari: intelligendum est de motiuis in genere causæ finalis, & non effectiue. i. de his quæ mouent vt fines (id est, de intentionis finibus) & non de his quæ mouent pure actiuè, q.72.ar.3.& 8.pag.222.& 225
Actus omnes morales sunt immanentes, formaliter loquendo: cum enim subiectum moralitatis sit actus voluntatis, oportet actum inquantum voluntarium sumi, quum sumitur inquantum moralis, q.74.ar.1.pag.232
Actus omnis debet habere finem: quia omne agens agit propter finem, quæ. 18.ar.9.pag.61
Actus appetitus sensitiui sortiti sunt præ alijs nomen passionis, eo quòd passionem corporalem habent annexam, alij verò hoc non exigentes, in communi remouerunt operationis vocabulo, q.60.ar.1.pag.177
Actus non solum est moraliter bonus ex obiecto, sed etiam bonitatem primam & specificam habet ab eo, q.17.ar.2.pag.52
Actus humani quadrifariam dicuntur quo ad bonitatem & malitiam: quidam enim sunt per se mali: quidam per se boni, quidam indifferentes, quidam solitariè sumpti sonantes malum, qui tamen possunt ex aduentitijs honestari vt sint boni, q.59.ar.1.pag.120. Tristitia.
Præter.17.actus appetitus in litera tractatos, sex proprios rationalibus (scilicet velle, frui, intendere, eligere, consentire, & vti) & vndecim communes qui passiones vocantur: sunt duo alij actus distincti specie in esse naturæ ab istis. s. nolle & tristari, nec tamen litera est diminuta, quia sub suis oppositis tractati sunt, quæst. 47.pag.137
Actus qui passiones dicuntur in voluntate positi, non distinguuntur specificè in esse naturæ: sed omnes præter tristitiam ad 7. actus prænominatos (scilicet velle, nolle, frui, intendere, eligere, consentire, & vti) reducuntur. Ibidem.
Idem numero actus potest esse successiuè bonus & malus, sed non idem numero actus in genere moris: actus enim voluntatis secundum se est in genere naturæ, & secundum suas conditiones in genere moris, quæst. 20. ar. 6.pag.74
Prius conuenit bonitas moralis actui exteriori secundum se, ac per hoc in rerum natura: secundò ipsimet obiectiue: tertiò actui voluntatis cui objicitur: quarto ipsimet in executione, q.20.ar.1.pag.69
Actus exterior voluntatis quia claudit in se dependentiam à voluntate, stat quod bonitas prius secundum naturam insit ipsi actui humano exteriori quàm voluntati, & adhuc restet ambiguum, an etiam illa bonitas quæ prius ei conuenit, dependeat à voluntate, licet enim prius non dependeat à posteriori, quod tamen prius ineat alicui, potest dependere ab eo cui posterius inest, q.20.ar.2.pag.70
Actus exterior in exequutione licet habeat bonitatem ex fine & materiali circunstantijs ex voluntate, & voluntas ab obiectis, dissimiliter tamen hoc fit: quia bonitas ex fine, descendit in actum interiorem voluntatis per se & formaliter, in actum verò exteriorem executione denominatiuè tantum, bonitas verò ex genere & circunstantia, ex obiecto deriuatur in actum interiorem denominatiuè tantùm, & per eum in actum exteriorem formaliter. ibid.
Actus exterioris bonitas ex materia & circunstantijs, prius conuenit ipsi quàm voluntati: primò quia conuenit ipsi per se & consequenter voluntati per ipsum, secundò quia hæc bonitas pendet à ratione & non à voluntate, q.20.ar.1.pag.69
Bonitas ex fine inter actus, primò saluatur in voluntatis actu, cuius finis est proprium obiectum: bonitas autem ex materia & circunstantijs, primò saluatur ipso actu exteriori, q.20.ar.2.pag.70
Quia bonitas inuenta in actu exteriori ex fine pender, non solùm ex ratione, sed etiam per se ex voluntate interiori, bonitas autem ex genere & circunstantijs ex ratione solùm: ideò illa in voluntatem vt proximam & per se causam, hæc in rationem reducitur, q.20.ar.2.pag.69
Quum actus exterioris bonitas ex fine comparatur ad bonitatem eiusdem ex genere & circunstantijs, potest esse sermo de actu exteriori simpliciter, & vt est in executione. Ibidem.
Et est dicta comparatio intelligenda de circunstantijs manentibus purè circunstantijs: qualis non est circunstantia finis, quia transit in specificans, & consequenter substantiale. Ibidem.
Actum interiorem voluntatis, finis formaliter qualificat, actus autem exterior nominatiuè tantum, formaliter intelligendo. i. inquantum finis, & inquantum actus, cum quo tamen stat quod actus exterior vt finis qualificet voluntatis actum interiorem formaliter, siue actus exterior habeat rationem finis principalis siue secundarij, Ibid.
Actus exterioris bonitas, sufficienter comparatur in litera ad bonitatem actus interioris per hæc duo membra. s. vt habens omnino eandem bonitatem, & vt habens omnino aliam secundum se, ita quod quandocunque actus exterior est secundum se bonus secundo membro comprehenditur, qu.20. ar.3.pag.71
Actus interioris & exterioris bonitas vel malitia quandoque est eadem, qu. 20.ar.1.pag.eadem.
Actus interioris bonitas est causa bonitatis actus exterioris. i. proportionis seu attributionis actus exterioris ad bonitatem interiorem & econtrario, & sic de alijs attributionibus secundum quas deriuatur denominatio, Ibidem.
Deriuatio bonitatis & malitiæ & talis bonitatis & talis malitiæ in actu ab actu, vt sic non est formalis, sed denominatiua, seu non per modum vnionationis sed attributionis: quia quando aliquid dicitur tale ex ordine ad aliud, dicitur nominatiuè, & non oportet dici formaliter: quod enim habes

Universidad de Deusto
Biblioteca

habet aliquid in se formaliter, dicitur tale secundum seipsum, quæst. 20. ar. 3. pag. 71
Actus humanus ex sua bonitate vel malitia, vt sic habet rationem recti, laudabilis, meritorij etiam apud Deum & similiter peccati culpabilis, demeritorij etiam apud Deum, & hoc intenditur & determinatur in litera per totam, qu. 21. ita, s. quod in omnibus illius quæstionis reduplicationis nota determinat bonitatem vel malitiam propriam seu contractam ad actum humanarum, pag. 57
Actus exteriores dicuntur boni vel mali moraliter, vt subsunt alicui actui immanenti, & non aliter, q. 74. ar. 1. pag. 232
Actus voluntatis est primo malus formaliter: actus autem aliarum virium formaliter, sed non primo sed secundario, q. 74. ar. 2. pag. 233
Actus exterior non addit in bonitate & malitia ex fine actui interiori: bene tamen finis consequutus addit in bonitate & malitia voluntati bonæ vel malæ ex fine, quæst. 20. artic. 4. pag. 72. intentio.
Actus malus etiam ex circunstantia omnis finis, licet non possit ordinari in bonum finem, actus tamen malus etiam ex circunstantia finis, potest ordinari in bonum finem, q. 18. ar. 4. 2d tertium. pag. 58
Quum dicitur quod actus bonus ex genere & circunstantijs potest ordinari in malum finem: intelligitur de circunstantijs non transeuntibus respectu eiusdem actus in specificans. Et similiter de malo. Ibidem.
Actus à deliberatiua ratione procedens si non sit ordinatus ad debitum finem ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali. Ibidem.
Actus iusti ex quibus fit iustitia: sunt moraliter boni quamuis non sint totaliter perfecti, q. 18. ar. 8. pag. 60
Actus neuter, vide Voluntas.
Addere præsupponit id cui additur, ad augmentum spectat, quæst. 20. ar. 5. pag. 72
Admirans in ipso admirationis actu videtur habere tria: scilicet nouæ rei, vel ardue rei intuitum desideratum, collationem ipsius cum occulta causa, & naturalem quandam concupiscentiam cognoscendi causam, quæ. 32. ar. 8. pag. 106
Admiratio cur ab Arist. ponatur concupiscentia, à Dama. autem timor, qu. 41. pag. 125
Agens non intendit priuationem boni, nisi quia intendit aliud bonum incompossibile illi priori: ac per hoc habens annexam priuationem alterius, q. 18. ar. 8. pag. 60
In agentibus quia apprehensa distinctio naturarum patet quum eibus talis differens ab illo alio secundum speciem, apprehensus mouet appetitum distinctio autem secundum virtutem est secundum diuersam rationem apprehensionis: ita quod ex ipsa diuersa ratione qua apprehenditur eadem res habet diuersam virtutem mouendi appetitum, q. 23. ar. 4. pag. 81
In agentibus naturalibus est considerare duo, scilicet inquantum agunt & inquantum attrahunt in agentibus vero quatenus apprehensa sunt agere & attrahere simul concurrunt, Ibidem.
Agere Quomodo intelligatur in solis cognoscitiuis esse principium agendi propter finem, q. 6. ar. 1. co. pag. 23
Amare proprie est appetitus sensitiui: quum enim amor sit prima passio appetitus sensitiui, si amare non conueniret proprie appetitui sensitiuo, nec delectari nec timere proprie eidem conueniret, quæst. 25. ar. 2. pag. 84
Amans quomodo sit in amato, & econuerso, q. 28. ar. 2. pag. 90
Amor non distinguitur in amorem amicitiæ, & concupiscentiæ, tanquam in diuersos amores, sed tanquam in diuersos modos amandi: vnus enim & idem amor est amicitiæ respectu amici & concupiscentiæ respectu boni illi voliti, quæst. 26. ar. 4. pag. 87
Amor potest esse perfectus cognitione existente imperfecta: quia perfectio cognitionis attenditur secundum modum quo perficitur ratio qui est distinguere etiam quæ sunt simplicia, ac per hoc ad perfectam cognitionem boni exigitur & quod bonum secundum se, apprehendatur, & quod distincte cognoscatur secundum partes proprietates, &c. perfectio autem appetitus moris non exigit tot cognitiones boni, sed prima sufficit ei. s. quod bonum secundum se, apprehendatur, q. 27. ar. 2. pag. 88
Amoris perfectio ex duplici capite oritur. s. ex parte amantis, & ex parte amati: cognitio autem est causa amoris tantum ex parte amati, Ibidem.
Amor est fortior odio loquendo non de quocunque odio relato ad quemcunque amorem & econuerso: sed de coniugatis, qu. 29. ar. 3. pag. 94
Amor & odium non formaliter sed virtualiter congenerantur, coalescunt, & condesinunt, q. 23. ar. 4. pag. 81
Si considerentur omnes vnitates ad amorem concurrentes, sic amor magis vnit quàm intellectio: quoniam causam causatiuus est vnionis, realis: sed si comparetur amor & intellectio secundum illam solam vnionem quam facit formaliter, sic intellectio magis vnit, quàm amor: quia intellectus in actu est intellectum in actu amans autem non est amatum in actu, q. 28. ar. 1. pag. 90
Angeli essentiam per seipsam esse similitudinem omnium, & per adiunctas species tantum distat vt primum ponat perfectionem altissimam secundum diminutam: quia primum ponit essentiam illam vnite habere species rerum, secundum vero dicitur, q. 51. ar. 1. pag. 148
Sicut essentiæ & potentiæ angelicæ sunt alterius rationis à nostris ita & habitus, q. 50. ar. 6. pag. 147
Angelus per nullum habitum intelligit Deum naturaliter, sed propria substantia vtitur vt specie intelligibili ad intelligendum Deum, quæst. 50. ar. 6. pag. 147
Anxietas. Quum effectus tristitiæ consistat in appetitu fugitiuo, quando contingit deesse refugium aliquod constituitur anxietas & angustia, quando verò intantum tristitia est quod nec appetibile aliquod ex illa relinquitur sed solum contrarium contristans, constituitur accidia, quæstio. 35. ar. 8. pag. 114
Appetibilis seu finis ratio vt tendatur in ipsum & quiescatur in eo est eadem secundum naturam & diuersa secundum virtutem: quòd est esse eandem materialiter & diuersam formaliter respectu passionum, q. 23. ar. 4. pag. 80
Appetitiua non consideratur in litera simpliciter magis actiua, quam apprehensiua, sed quo ad principiandum actum exteriorem apprehensiua enim quum moueat appetitiuam, est magis in actu simpliciter & magis actiua quodammodo, appetitiua autem efficacior est ad actum exteriorem, quia ei obediunt vires exequutiuæ, & quia primum mouens est ad exercitium actus, q. 22. ar. 2. 2d 2. pag. 77
In his quæ ad appetitum spectant, nihil differt esse aut apparere, quæst. 32. ar. 2. pag. 102
Appetitus sensitiuus distinctus per irasibilem & concupiscibilem est subiectum virtutis moralis propriæ temperantiæ, scilicet & fortitudinis: non inquantum communis est nobis & brutis, sed vt obedibilis rationi, quæst. 56. ar. 4. pag. 164
An omnia quæ homo appetit, appetat propter beatitudinem, quæ. 1. ar. 6. pa. 5. Vide Beatitudo.
Appetitus intellectuâl & sensitiui differentia in hoc quod appetitus sensitiuus tendit in operationes propter delectationes, intellectiuus autem econuerso appetit delectationes propter operationes, q. 4. ar. 2. pag. 17. vide Delectatio.
Quomodò consonet quòd naturalis ordo appetibilium ab appetitu sensitiuo, sit contrarius ordini statuto ab institutore naturæ in hoc quod natura instituitur delectationes sensibiles institui propter operationes vt finem, & appetitus sensitiuus appetit operationes propter delectationes, Ibidem
Quomodò ex hoc quod apprehensio sensitiua non attingit ad communem rationem boni, sed particularis boni quod est delectabile: sequatur & sicut effectus ex causa quod appetitus sensitiuus feratur in operationem propter delectationem, ibidem.
Anima, Quomodò sient hæc simul, anima infictur ex carne quæ est principium geniti: & caro non inficit animam nisi inquantum est principium actiuum in generatione, quæst. 91. ar. 4. pag. 259
Arduum comparatum ad bonum est ratio recessus, comparatum verò ad malum ratio accessus. & quia obiectum irascibilis est totum contractum, scilicet bonum arduum & malum arduum, ideo in litera non simpliciter, sed comparatiuè interpretandum est quod arduum non est ratio accessus, qu. 23. ar. 3. pag. 85
Artis propria veritas consistit in conformitate ad appetitum rectum, non in moralibus, sed in artificialibus, qui tunc est quum finem habet à quo obliquando artificiale malum est, quia veritas intellectus practici consistit in adæquato dirigere, quæst. 57. artic. 5. pag. 169
Quamuis visus & directio in arte coincidant, distinguuntur tamen saltem ratione, & arti conuenit directionis veritas, non ratione visus, sed ratione propriæ naturæ, quæ nata est dirigere non nisi determinata ad directionem ab appetitu recto, in virtutibus autem speculatiuis solus visus inuenitur pedens ab appetitu. Ibid?
Audacia obiectum quomodò sit malum, per se an per accidens, q. 45. pa. 132

B

Beatitudo an essentialiter sit actus intellectus, an voluntatis, quæst. 3. ar. 4. pag. 11
Licet simpliciter beatius sit dare quàm accipere: in hominis tamen beatitudine quia beatitudine indiget, substantia beatitudinis consistit in accipiendo seu retinendo, & ex ipsa emanat erogatio vt consequens, q. 2. ar. 1. pag. 6
Beatitudo constituit excellentiam: ac per hoc angeli appetendo beatitudinem, appetierunt excellentiam, quæ est superbia obiectum, quæstio. 2. ar. 2. pag. 7
Beatitudo nostra dependet à cognosci à Deo, quia scientia Dei est causa rerum, q. 2. ar. 3. pag. 6
Quum dicitur quod beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: non est prædicatio essentialis, sed causalis, q. 3. ar. 4. pag. 11
An beatitudo animæ resumpto corpore augeatur intensiuè, quæst. 4. ar. 5. ad 5. pag. 17
Quomodo intelligatur beatitudo esse quietatiua omnis desiderij, quæstio. 5. artic. 4. pag. 20
Quomodo litera processus, qui degredi videtur à perfecta beatitudine simpliciter ad perfectam beatitudinem hominis teneat, quæst. 3. ar. 6. pag. 13
Beatus, An ab extrinseco tantùm beatus sit impeccabilis, quæstio. 4. artic. 4. pag. 16
Beatus non potest peccare, non solùm in sensu composito, & propter causam extrinsecam, (id est, Deum perpetuo rectificaturum voluntatem beati) sed propter intrinsecam causam, ipsam, scilicet voluntatis naturam, approximato sibi per actualem visionem tali obiecto, s. bonitate per essentiam, ibid.
Bonitas rei est duplex, s. spectans ad ipsum rei substantiam, & circunstans eam, q. 42. ar. 6. pag. 127
Duobus modis (& per accidens) differt bonitas obiecti à bonitate finis in actu voluntas, s. quando finis pendet ex fine, & quando voluntas ex voluntate, q. 19. ar. 2. pag. 64
Bonitas finis & eius quod est ad finem vt sic est vnamet: licet finis & id quod est ad finem distinguantur, ibid.
Bonitas ex fine & specifica distinguitur contra bonitatem ex circunstantia etiam finis, q. 18. ar. 4. pag. 58
Ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur quod ordinetur ad summum bonum non apparenter, sed quod in veritate est summum confusè vel distinctè, naturaliter vel supernaturaliter secundum statum personæ, quæ. 19. ar. 9. pag. 67
Bonitas eadem est qua est bonus actus abstractè conceptus, & actus in rerum natura positus: sicut eadem est humanitas qua homo abstractè conceptus est homo, & qua homo in rerum natura positus est homo, licet sit alius essendi modus: quia in rerum natura & abstractione, quæstio. 20. ar. 1. pag. 69
Communis bonitas quæ ad omnem actum virtutis perfectæ exigitur, consistit in quatuor generalibus conditionibus insinuatis per quatuor virtutes cardinales, scilicet rectitudine, firmitate, moderatione, & discretione, quæst. 60. ar. 2. & pag. 178. vide Virtus.
Bonitatem rationis in qualibet virtute participari, dupliciter potest intelligi. primò in se ipsa ratione vt res cuius pars capitur. secundò in ipsis participantibus vt est pars capea, quæst. 20. ar. 3. ad 2. pag. 71
Bonum apprehensum mouet voluntatem effectiuè, causando ipsum actum appetitus, & finaliter: quoniam ipse actus in appetitu causatus tendit in bonum apprehensum vt finem, quæst. 20. ar. 4. pag. 72
Bonum difficile & bonum absolutè, agere diuersis potentijs, patet ex hoc bonum difficile habet vnde quod repugnet concupiscentiæ, quæ. 23. artic. 7. pag. 79
Bonum effectiuè causat amorem, q. 27. ar. 1. pag. 68
Esse de ratione boni aliquid ab ipso effluere, quomodo intelligatur, quæ. 1. artic. 4. pag. 3
Omne bonum vtile est bonum bonitate morali, seu secundum se rationi consonans, q. 34. ar. 2. pag. 109

Bonum

Bonum & malum moraliter sunt per se differentiæ actus voluntis in genere moris, q. 19. ar. 1. pag. 63
An bonum & malum eodem modo sumanter in responsione quum dicitur bonum & malum sunt per se differentiæ actus voluntatis & in eius subiuncta ratione, scilicet: num bonum & malum per se ad voluntatem pertinent, sicut verum & falsum ad rationem pag. 64
Bonum & malum in operationibus sic attenditur secundum seipsas, vt nihil referat (quo ad propriam bonitatem vel malitiam) qualitercunque homo operans afficiatur ad ipsas, quæst. 60. ar. 2. pag. 178. Virtus.
Brutum. Nulla arte fieri potest vt aliquod brutum eligat: quia ars non potest dare naturæ substantiam actus, sed modum: electio autem non significat modum actus, sed ipsum actum substantialiter, q. 13. ar. 2. pag. 44
Ratio multorum quæ in brutis videntur ex electione procedere. Ibidem.
Bruta non cognoscunt futura: quia non apprehendunt ipsa vt quia erunt vel non erunt, quod est propriè cognoscere futura: cum enim tempus non aliter percipiatur sensu, nisi per immutationem: & futurum non sit, nec fuerit: ac per hoc non immutet nec immutauerit sensum: futurum repugnat cognitioni sensitiuæ, q. 40. ar. 3. pag. 122
Spes & timor vniuersaliter quælibet passio irasibilis in brutis est motus animalis appetitus secundum substantiam (quia est actus secundus elicitus ex cognitione seu obiecto ab appetente causatus) sed est secundum quid naturalis: pro quanto natura iupplet non obiectum cognitum. Ibidem.
Bruta percipere possunt præterritionem & futuritionem: & possibile vel impossibile vt sunt differentiæ potentiarum. Ibidem.
Quomodo concedi debeat animalia bruta mouere se propter finem, q. 6. ar. 1. col. 2. pag. 23

C

Charitatis obiectum negatur esse Deum cognitum: & dicitur esse ipsum Deum absolutè: non quod possit diligi non cognitus: sed quia cognitio tenet se respectu actus habitus qui est charitas: non ex parte obiecti: sed subiecti, q. 67. ar. 6. pag. 206
Charitas vix nunquam potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ, q. 67. ar. 6. ad 3. pag. 206
Causæ sunt sibi inuicem causæ, q. 67. ar. 3. pag. 205
Causa deficiens & causa per accidens, sunt idem subiecto: & distinctæ formaliter in vno sensu: & sunt idem subiecto & formaliter in alio sensu, q. 57. ar. 1. pag. 238
Hæc litera propositio: esse causam directè alicuius actus non contingit nisi pro hoc: quod proprium principium illius actus mouet ad agendum: sic intelligitur: præsupposito quod actus sit alicuius principij principantis ipsum executiue: ad hoc quod aliquid sine idem, sine diuersum sit causa illius vltra illud principium nò absolutè, sed inquantum est causa executiua: oportet quod moueat principium illud executiue ad agendum, quæst. 20. ar. 1. pag. 255
Quia causalitas qua appetibile mouet appetitum: non est nec potest esse puræ effectiua sed est effectiua & finalis: communicata est contra finalem à S. Tho. in 3. parte & alibi: quia autem in veritate interuenit causalitas effectiua: ideo hic & alibi quandoque exprimitur quod bonum apprehensum est actiuum: & appetitus est passiuus, q. 22. ar. 3. pag. 98
Cæremonialia absolutè & simpliciter non potuerunt potest Christum sine peccato mortali seruari, q. 103. ar. 4. pag. 338
Circunstantia temporis sacri aggrauat peccatum: non tamen apponit speciem sacrilegij: nisi fiat in contemptum temporis sacri, q. 7. pag. 27
Circunstantia loci sacri quamuis omnia peccata aggrauet per accidens: illa tamen sola ad speciem sacrilegij trahit: quæ sanctitati loci directè opponitur aut annexæ immunitati. Ibid.
Circunstantiæ personæ non transfert in aliam speciem: nisi peccatum voto vel statui eius aduersetur. Ibid.
Quid (id, est effectus) quod est præuisum & volitum, trahit in ipsius speciem. Ibidem.
Circa quid, id est, conditiones obiecti (vt paruum & magnum in re oblata & quomodo) quamuis actus multum aggrauent in aliam tamen speciem actus non transferunt. Ibidem.
Cur manifestè dat aliam speciem. Ibidem.
Quoties non computatur intercircunstantias: quia circunstantiæ circa eundem sunt actum: numerus autem operationum non circunstat vnam & eandem operationem: sed addit aliam & aliam operationem. Ibidem.
Circunstantiæ necessario cognoscenda à spirituali iudice: sunt transferentes in aliam speciem, & aggrauantes in infinitum. i. addentes secundum se rationem peccati mortalis. Ibidem.
Sicut in naturalibus quædam accidentia sunt secundum se formæ, quædam autem solummodò conditiones præsuppositarum formarum: ita in moralibus quædam circunstantiæ sunt secundum se bonitates vel malitiæ: quædam conditiones tantum suppositarum virtutum vel malitiarum: primæ faciunt actum bonum vel malum: secundæ autem non. item primæ sunt secundum se species quædam moralium habentes propria obiecta: secundæ autem non, q. 18. ar. 10. pag. 62
Circunstantia quandocunque facit actum de bono, aut non bono malum dat speciem, q. 18. ar. 10. & 11. pag. 62. & 63
Circunstantia quandocunque respicit specialem, id est, secundum se propriam ordinem rationis: dat speciem. Ibidem.
Circunstantia vt sic: nunquam dat speciem: sed oportet eam transire in differentiam seu conditionem obiecti, q. 72. ar. 9. pag. 226
Nulla circunstantia mutat speciem: nisi habeat rationem alterius motiui vt finis: non ita quod sit aut apprehendatur vt finis præcedentis peccati: sed sufficit quod sit confinis. Ibidem
Circunstantia specificans: eo ipso quod ingreditur latitudinem specificantium: oportet obiectium ordinem intrare: & differentiam seu conditionem obiectiuam ponere formaliter & directè intentam. Ibidem.
Circunstantia faciens actum de non malo malum: dat speciem, quæ. 72. ar. 9. pag. 226. & q. 76. ar. 4. pag. 243
Conceptio, Quid de conceptione beatæ virginis tenendum, q. 27. ar. 3. pag. 258
Cogitatio Quomodo distinctio de cognitione vt est actio quædam & vt est ad aliam actionem ordinata: fit ad propositum literæ: volenti quod in quantum primò modo consideratur: de ipsa habeat iudicium superior ratio: in quantum verò secundo modo accipitur: ad inferiorem rationem pertinet, quæst. 15. ar. 4. pag. 49
Conclusio & operatio sequuntur debiliorem partem, q. 62. ar. 1. pag. 184. & q. 63. ar. 3. pag. 188
Concupiscentia inter passiones concupiscibilis vt se tenet ex parte animæ: est maxime sensibilis absque corporali namque contunctione experimur concupiscere magis sensibiliter quàm amare: odisse, &c. & quia quod se tenet ex parte animæ: est formale in passionibus, ideo de passionibus istis formaliter loquendo dicitur quod concupiscentia est magis sensibilis, q. 25. ar. 2. ad 1. pag. 85
Concupiscentiam esse infinitam potest intelligi dupliciter. s. obiectiuè & subiectiuè, seu ex parte obiecti & ex parte actus, q. 30. ar. 4. pag. 97
Concupiscentia duplex, scilicet naturalis, & rationalis Quæ obsolutè apprehensa delectant, naturaliter concupiscuntur: alia autem quæ ratiocinatione apprehensa delectant, rationaliter concupiscuntur, quæst. 30. artic. 3. pag. 96
Concupiscentia naturalis non est infinita, q. 30. ar. 4. pag. 97
Concupiscentiæ rationalis obiectum & est finis, & habet totaliter rationem finis: concupiscentiæ verò naturalis obiectum, etsi est finis, non tamen habet totaliter rationem finis: tum quia habet rationem modificati ad naturam: tum quia ordinatur ad aliud finem inditum, scilicet naturam, q. 30. ar. 4. Ibidem.
Concupiscibilis obiectum comparari ad obiectum irascibilis, vt commune ad proprium, & ad plura se extendere, &c. non est ipsa se habere sicut vniuersale & particulare, sed sicut motus simpliciter, & motus ad vbi, q. 25. ar. 1. pag. 84
Conscientiæ erroneæ depositio fit non solùm per oppositam rationem, aut veritatis dispositionem, sed etiam per exclusionem ab adplicatione ad opus, 19. ar. 5. & 6. pag. 65
Consensus vterque scilicet in delectationem, & in actum, secundum rem quando fit secundum rationes temporales, est rationis inferioris, quando verò fit secundum rationes æternas, est rationis superioris, in hoc tamen est differentia, quod quando est rationis inferioris, est etiam superioris, saltem negatiuè, sed non econuerso, Ibidem. appropriationem autem deliberatio, iudicium, ac consensus vnius, scilicet delectationis, ad inferiorem, alterius verò, id est, actus, ad superiorem, spectat, quæstio. 74. ar. 7. pag. 235
Quomodo hæc duo stent simul, quamdiu incertum est, an secundum rationes diuinas resistatur vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententiæ: & consensus in delectationem cogitationis pertinet ad rationem inferiorem, q. 15. ar. 4. pag. 99
Consilium significat inquisitionem completam, id est, vsque ad iudicium inclusiue, q. 14. ar. 1. pag. 48
Consilium licèat absolute sit prius electione & eius causa ordo tamen doctrinæ habet, vt prius de ipsa electione secundum se, & deinde de consilio eius causa tractetur, & hoc vt prius tractetur quid est, & deinde causa extrinseca illius, quæst. 13. in principio. pag. 43
Consilij processus est simpliciter resolutiuus: quia enim consilium finem & ad finem, in materia agenda tantum & propter agendum & quomodo agendum à posterioribus secundum esse in priora considerat, resoluere simpliciter dicitur, q. 15. ar. 4. pag. 49
Consuetudinem legi derogatem, non oportet ab actu illicito inchoare: si tamen ab illicitis tunc actibus inchoasset, ex quo inualuit & iam consuetudinis vim habet legi scriptæ derogat, quæst. 97. ar. 3. pag. 205
Cordis varius motus ex apprehensione & appetitu animali nascens corpus mouet & alterat secundum diuersas qualitates, alteratum autem corpus, variè etiam afficit imaginationem, & appetitum: & variè disponitur ipsum corpus ex hoc ad sanitatem, & ad habilitatem hanc, vel illam, q. 17. ar. 7. ad 2. pag. 54
Dispositio requisita ad motum cordis membri pudendi, non est qualitas sequens passionem appetitus, mediante motu cordis: sed est qualitas naturalis, soli naturæ subiecta, per quam motus iste non voluntarius, sed naturalis est, quæst. 17. ar. 8. ad 1. pag. 55
Cor & pudenda habeat proprium motum naturalem: quia quodlibet eorum est quasi separatum animal: & quia quodlibet eorum est principium. Ibid
Credere Licet qui citò credit, leuis sit corde, non tamen qui citò credit Deo, leuis est corde, q. 64. ar. 4. pag. 191
Continentia deficit à ratione virtutis, q. 58. ar. 1. ad 2. pag. 172
Contrarietas boni & mali difficilium spectat ad irasibilem, vt totum hoc bonum, arduum, vel malum arduum per se concurrit: sunt enim quædam boni & species, bonum difficile, & malum difficile, q. 23. ar. 2. pag. 79
Contraria secundum se formaliter inuenta, in quocunque sint gradu, contraria sunt & incompossibilia in eodem. & alterum contra alterum pugnat, q. 52. ar. 2. pag. 152
Eadem ratione non formaliter, sed virtualiter, vnum contrariorum appetitur, & reliquum refutatur, q. 23. ar. 4. pag. 80
Contumeliæ peccatum, licet perficiatur in ore vt communiter videtur in vsu: si contumeliæ tamen nomine intelligatur dehonorationis peccatum, certum est quod non consumatur in ore: quamuis multa in peccatoris dehonoratio sit, quæst. 72. ar. 7 pag. 225
Cupiditas est radix omnium malorum. Ad Duran. quæst. 84. ar. 1. pag. 265

D

Damnatus quilibet descendit ad feros cum armis suis, id est, cum aliqua mala voluntate, in qua obstinatus perseuerat & non soluum cum auersione ab vltimo fine vero, quæst. 109. ar. 8. pag. 163
Defectiua vt sic, quia penes maiorem elongationem à perfectione magis defectiua sunt, consequens est quod maior defectus non sit à minore defectu, vt à propria causa, sed ex ipsa elongatione interuenit, q. 22. ar. 2. ad 1. pag. 77
Indefectiuis, causa defectiua non est propria causa effectus defectui quòd ad defectum: sed ex hoc ipso quod magis elongatus à perfectione, magis defectiuus est. Ibidem.
Quia mensura debet esse certissima, nihil prohibet quò ad nos, defectus mensurari penes accessum ad aliquod positiuum summe deficiens: sicut infirmitates, maiores & minores dicimus per accessum ad mortem, & similiter potentialia per accessum ad materiam primam cùm in rei veritate, illæ per recessum à vita, & istæ per recessum ab actu maiores vel minores. sint Ibid.
Defectus in voluntate, vnde voluntas est causa deficiens, est idem subiecto, formaliter causa per accidens ex parte causæ: quia est ipsamet, & est idem subiecto, tantum causæ per accidens ex parte effectus tantùm: quia est idem subiecto voluntati: & dat voluntati esse causam deficientem, non dando causalitatem, sed deficientiam, q. 75. ar. 1. pag. 218

Defini-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Definitionis delectationis explanatio, q.31.ar.1.pag.98
Delectatio quandoque exigit subiectum, & obiectum, & tres actus, scilicet coniunctionis, eorum cognitionis, tam obiecti quàm coniunctionis immutationis appetitus: quæ est formalis delectatio. Ibidem.
Delectatio secundum se est tota simul, & absque tempore: per accidens autem (scilicet ratione motus adiuncti) aliqua est non tota simul, & intempore, q.31.ar.4.pag.99
Delectatio est solum passio concupiscibilis, & quare, quæst.23.ar.4.pag.80
Delectatio & tristitia in voluntate non sunt veræ passiones, quæst.31.ar.4 pag.99
Delectabile conuenienter distinguitur in delectabile naturale à rationali seu in conueniens secundum naturam. & secundum apprehensionem, vbi ly. secundum denotat causam conuenientiæ ex parte subiecti, & non ex parte obiecti, q.30.ar.3.pag.96
Delectatio est in ratione subiectiue tanquam in impetante, in appetitu autem tanquàm in eliciente, q.74.ar.6.pag.235
An operatio sit propria causa delectationis, vt conflictatio in connaturale bonum, an indistincte, quæst.32.ar.1.pag.101
Delectationem sequi operationem, accidit ei in quantum est passio non enim omnis passio sequitur sic operationem, quæst.22.ar.3.pag.78
Quomodo saluetur veritas literæ. dicendis quod delectatio causatur ex hoc quod appetitus requiescit in bono adepto: quum apud sanct.doct.delectatio sit quies appetitus, quæst.4.ar.1.pag.15
Relatio conuenientiæ vel disconuenientiæ in actu exercito, concurrit ad causandam delectionem vel tristitiam. vt ratio agendi, quæst. 32. ar. 1. pag. 102
Delectatio & operatio consequens, eadem numero bonitate morali bonæ sunt: ac per hoc optimam operationem sequens delectatio optimas est non minore bonitate, & non magis nec minus bona moraliter, quæst.34.ar.3 pag. 109
Delectationis bonitas est causa bonitatis, in operatione causalitate seu redundantia analoga: in qua saluatur identitas numeralis. in causa & causato, q.24.ar.4.pag.83
Delectationes propriæ in individuis sunt duplices quædam consonæ naturæ individuali, & quædam æstimationi seu consuetudini ex æstimatione. primæ spectat ad concupiscentias naturales. alteræ ad rationales, quæst. 30. ar.3.pag.96
Delectationes & concupiscentiæ naturales dicuntur, quecunque sunt, non per æstimatæ aliquid. q.31.ar.6.pag.10
Delectationes tactus esse ad quas ordinantur concupiscentiæ naturales tripliciter potest intelligi, q.31.pag.101
Delectationes ab appetitu intellectiuo appetuntur propter operationes econtrario autem appetitus sensitiuus tendit in operationes propter delectationes, q.4.ar.2.pag.15
Quomodo stent hæc simul, Delectatio propter se & non propter aliud appetitum sibi propter, dicat causam finalem, & delectationes sunt propter operationes, q.4.ar.2.pag.15
Delectari in aliquo, propter se formaliter, distinguitur in litera, non contra delectari propter se finaliter. quomodolibet, sed finaliter vltimate, quæst. 70.pag.212
Delectatio motaris coniugati de actu matrimonij cogitato. non est peccatum mortale, q.74.ar.7.pag.239
Deliberatio. An per subtractionem deliberationis soluatur specie actus moralis, q. 88.ar.6.pag.281
Non quàm citius potest deliberat, qui inter deliberandum ad aliud diuertit ac per hoc qui ad aliud aspicit vane, non quàm cito potest de seipso deliberat. & sic est reus omissionis præcepti diuertendo non quàm cito potest deliberando, quæst. 89.ar.6.pag.284
Denominatium extrinsecum nihil formale addit super denomitiuum formale, q.20.ar.4.pag.72
Derivatio. actus.
Desiderium. Intellectum humanum non cognita prima causa nisi an est, habere naturale desiderium ad cognoscendam primam causam quid est: quomodo intelligatur. quæst.1.ar.8.pag.14
Desperatio ex parte obiecti est prior timore & illius causa, timor verò ex parte modi attingendi obiectum est desperationis causa, quæst. 45. ar. 2. pag.132
Dialectica Tam dialectica quàm demonstratiua docens est vna, sed in vsu est differentia: quia dialecticae tam vtens est vna, demonstratiua verò multiplex, q. 57.ar.6.pag.179
Dispensationi rectoris subiacet defectus in persona vel casu, quæst.97.ar.4. pag.106
Secluſa consuetudine, ex hoc ipso quod aliquis constitutus est rector multitudinis: committi quoque est sibi authoritas dispensandi in lege superioris, scilicet quò ad lenia, quò ad frequentia, & quo ad propria. Ibidem.
Dispersa inferius esse vnita superius verum est cæteris paribus, quæst.23.ar.4. pag.80
Dispositio. Hæc verba literæ in omni inordinata dispositione specifica sumitur ex parte causæ extrinsecæ, vel intrinsecæ effectiuæ vel formalis: de intrinseca vel quasi intrinsecæ causa propria verificantur. num materiali vt sic: quoniam nulla res ponitur in esse per materiam, sed ex qua ponitur inesse quæ est vt formalis & actiua, & non solum materiæ rationem habens dimensiue, q. 82.ar.1.pag.261
Distinctiua specifice per se sunt diuersificatiua rationis formalis eius quod distinguitur, q. 72.ar.2.pag.260
Doctrina tanto certior est, quanto vniuersalior & remotior ab opinionibus, q.67.ar.2.pag.203
Dona sunt necessaria & à virtutibus distincta. Ad Scbotum, q.68.ar.1.pa.207
Dons spectantia ad intellectum non distinguuntur pœnes speculationum & practicum. Ad authorem, q.68.ar.4.pa.269
Dona omnia licet se habeant vt exequentia in ordine ad instinctum spiritussancti, sicut morales virtutes in ordine ad rationem, si comparentur tamen dona inter se, aliqua dicuntur dirigentia, & aliqua exequentia, q. 69.pag.212.

E

EBrius. In ebrio esse duo peccata, scilicet, ebrietatem & peccatum sequens: intelligendum est secundum subiectam materiam, id est, secondum se duo peccata: non quod in eo retineant dualitatem, sed alterum transit in circunstantiam primi, q.76.ar.4.pag.243

Electio non conuenit brutis animalibus: quia quum appetitus electiuus sit liber ad eligendum & non eligendum, & ad hoc vel illud eligendum, appetitus sensitiuus est ad vtrunque naturaliter determinatus, quæst.13.ar.2. pag.43
Electio quæ est actus interior voluntatis, in electionibus prælati vel principis, est electio nominationis talis personæ, &c. quia electio eorum quæ sunt in potestate eligentis, q.13.ar.4.pag.45
Electio semper est quo ad specificationem & exercitum actus libera: simplex autem actus voluntatis, non est vniuersaliter quo ad specificationem actus, liber, q.13.ar.6.pag.ead.
Supposito quod voluntas velit eligere, duobus æqualibus propositis secundum aliquam conditionem, voluntas non arcetur ad neutralitatem sed potest ad considerandum aliquam eminentiam in altero mouere, & inuenta vel apposita, eligere alterum, q.13.ar.6.ad 3.pa.46
Electio licet sit partis superioris vt principaliter eligentis, est tamen partium obsequentium vt exequentium, q.30.ar.4.pa.164
Electio includit intentionem finis quoniam electio est eorum quæ sunt ad finem, propter finem, q.58.ar.4.& 5.pa.172. Intentio.
Esse ens in ratione contingit dupliciter, q.8.ar.1.pa.29
Esse immateriale tenum licet sit eatum esse secundum quid: est tamen in se & in ordine vniuersi esse simpliciter & mobilius, q.66.ar.4.pa.202
Ætatis defectus excusans à mortali, multò magis excusat à veniali, q.89.ar. 6.pag.284
Euangelium dicitur tempore Apostolorum secundum veritatem in vniuerso orbe prædicatum secundum reputationem: de orbe enim secundum notitiam habitato hoc & similia intelliguntur, q.109.pag.347
Euentus commune vocabulum ad effectum per se & per accidens significat id quod quomodoliber ex actione prouenit, q.20.ar.5.pag.73
Euentus quicunque sequens, siue per se siue per accidens, siue frequenter siue raro (modo sit præuius & voluitus) siue diuerse siue indiuerse, addit ad bonitatem vel malitiam actus quia hoc spectat ad voluntatem magis deordinatam in malis, & magis affectatam in bonis. ibid.
Exclusio non fit à concomitantibus & præsuppositis, q.23.ar.3.fi. pa.78. & q. 83.ar.2.pa.263
Excommunicatus, Sciens sortem sibi notum esse nominatim excommunicatum, & tamen communicans cum eo in diuinis ex hoc quod non actualiter sibi occurrit hunc esse excommunicatum, excusatur à mortali, q.6.ar.8. pag.27. Ignorantia.
Extasis. Plures accidentia contingentia patientibus extasim & huiusmodi causantur ex sua apprehentione originaliter: quamuis forte conturbata & mutata in natura, etiam inuitos postmodum afficiat, q.17. ar.7.ad 2.pag. 54. vide Cordis.
Extremo non solum extremum, sed medium opponitur, q.22.ar.1.pag.76

F

FIdes & spes acquisitæ tam respectu naturalium quàm supernaturalium, non sunt virtutes: quia non sunt obiectis proportionatæ, qu.62.ar.4. pag. 185
Fidei virtutis subiectum est intellectus à voluntate bene motus, spei autem subiectum est voluntas affecta meritis. Ad Scotum, qu.65. ar.4.pagina 197
Fidei obiectum esse non visum vel non apparens intelligitur de obiectio non ex parte rei, sed ex parte nostri. & in hoc sensu solet etiam obiectum fidei dici imperfectum, q.67.ar.5.ad 3.pag.205
Fides infusa licet inquantum virtus non possit esse sine charitate, fides tamen inquantum fides potest esse sine illa: quia potest habere sine illa opus Sum. Secus autem est de prudentia, q.56.ar.4.pag.201
Fides opinio & scientia de eodem sunt incompossibiles in eodem, qu.69.ar. 3. pag. 204
Fidei dicitur imperfecta ex parte subiecti: quia constituit subiectum absolute in esse imperfecto, seu exigit subiectum absolute & priuatiue imperfectum. Ibidem.
Fides ex parte nostri est in medio non autem secundum se: quia secundum se est de Deo, cuius non sunt extrema: ex parte autem nostri est de Deo per modum compositionis & diuisionis, q.64.ar.4.pag.191
Certitudine scientiæ nemo scit se habere fidem ex actu fidei, certitudinem autem fidei quilibet scit certe se habere donum infusum fidei, quæst. 112. ar.5.pag.374
Fides & spes euacuantur in patria ratione superfluitatis & incompossibilitatis. Spei siquidem habitus euacuatur ex successione oppositæ formæ, scilominis gloriæ per modum habitus: & ex efficacia oppositi actus, s. videre Deum non per modum transeuntis, & ex incompossibili statu suppositi. Spei autem habitus euacuatur & ex efficacia oppositi actus, s. habere Deum & ex incompossibili statu suppositi, q.67.ar.3.pag.204
Finis. An res sit finis secundum quod est in intentione, an secundum quod est in rerum natura, q.1.ar.1.ad 1.pag.2
An quum dicitur quod actus, voluntatis non potest esse vltimus finis: sit sermo de sine vltimo vt res dicitur finis, vel vt adeptio rei dicitur finis, q. 1. ar.1.ad 2.pag.2
Quid interfit inter apprehendere finem, & apprehendere rationem finis, q.1. ar.2.pag.1.col.2.fi.& q.8.ar.2.pag.24
Finis tripliciter consideratur, & triplici actu voluntas fertur in finem vt fic, s.volitione, fruitione & intentione, quæst.12.ar.1.pag.41
Finis est obiectum formale omnis actus voluntatis, quæst.81.ar.6.po.59
Finis adiunctus relatus actum interiorem, non est circunstantia, sed ad substantiam actus specificatiue concurrit, relatus autem ad actum exteriorem habet rationem circunstantiæ, q.18.ar.4.pag.58
Finis vt finis licet adiunctus, quia est circunstantia actus exterioris moralis & finis vt finis est obiectum voluntatis, ideo voluntas ex fine siue circunstante siue specificante, media voluntate ad exteriorem actum pertinet, q. 20.ar.2.pag.69
Fomes est inclinatio partis sensitiuæ exeuntis à rationis ordine, quæst.91. ar.3.pag.289
Formæ perfectio & augmentum aut oritur ex ipsa natura specifica formæ, aut ex participatione eius in subiecto: ita quod vtraque perfectio & vtrumque augmentum vbi inuenitur, commune est formæ & subiecto vt habet formam: differentia autem est in causa originis, q.51.ar.1.pag.142
Formatum quædam habent suam differentiam sine ordine ad aliquod extraneum: quædam verò habent suas differentias cum ordine ad aliquod extraneum, ita quod non sunt absolubiles ab illo extraneo. Ibid.

Licet

Licet in vtrisque specificans & sic confistat in indiuisibili, nec habeat latitudinem, & propterea commune est vtrisque quod specifice nihil potest addi aut subtrahi quin varietur species: habentibus tamen differentiam medicantem ab extraneo specificante, ex hoc ipso respectu, conuenienti formæ secundum suam naturam specificam pure sumptam, annexus est motus accessus ad illud maior: & minor: secundum quem huiusmodi formæ secundum se dicuntur augeri vel minui. Talis autem accessus non potest poni in alijs formis: quoniam nihil extra respiciunt specificans cui diuisibilis hic accessus annecti possit. Ibid.
Formæ quædam vt respiciunt subiectum, non recipiunt magis & minus, seu non habent latitudinem: vel quia forma indiuisibiliter & specificatiue se habet ad subiectum: vel quia de ratione formæ est indiuisibilitas, non in partes quantitatiuas, sed in plura quorum aliquo adiuncto vel adempto perfectior vel minus perfecta sit. Ibidem.
Quantitates continuæ quo ad hoc propter earum propinquitatem ad subsantiam, & naturales potentiæ quæ consequuntur immutabiliter substantias, computate sunt in litera cum formis specificantibus, Ibid.
In formis si sit intentio intelligitur per additionem, hoc non potest esse nisi vel ex parte ipsius formæ, vel ex parte subiecti. Ibid.
Formæ accidentales intensibiles & remissibiles, quia non distinguuntur nisi aut formaliter aut materialiter, & distinctio specifica ex forma est, materialis autem ex subiecto: ideo litera per hanc distinctionem in formis si intensio intelligitur per additionem, hoc non potest esse nisi vel ex parte ipsius formæ vel ex parte subiecti: non intendit aliam quàm consuetam, s. aut additio est specifice differentis aut numeraliter. Nec datur alius modus, quomodo additio gradus ad gradum, intelligitur gradus numeraliter distinctis ideo dicta distinctio est sufficiens. Ibid.
Formarum intensionem non fieri per additionem gradus ad gradum (seu magis ad minus, vel formæ ad formam in eadem specie) de additione formaliter loquendo, bene & efficaciter in litera ostenditur. Ibid.
Tribus modis tantum potest quis imaginari additionem gradus ad gradum in qualitatibus, primo vt gradus aliquis præexistens secundum rem in actu aliquo, adiungatur formæ existenti in aliquo gradu, non in summo. Secundò vt gradus aliquis præexistens non secundum rem, sed secundum intellectum potentiam actiuam, de foris apponatur formæ non in summo. Tertio vt gradus aliquis præexistens in potentia subiecti educatur de eius potentia, & addatur præexistenti. Sed primus modus est impossibilis: in secundo autem & tertio additionis ratio non vere seruatur. Ibid.
Formæ propriè intenduntur & remittuntur tantum secundum habitudinem ad subiectum, q.52.ar.2.pag.152
Ista maxima. In quemcunque actum potest forma aliqua, potest quælibet eiusdem speciei, licet non æquè perfecte: non est vera nisi in formis simplicibus secundum essentiam & potentias, q.54.ar.4.pag.157
Fruitionis vocabulum apud Thomistas & Scotistas æquiuocatur apud primos siquidem significat formaliter delectationem: amorem autem connotatiue & causaliter: apud alios verò significat formaliter amorem amicitiæ, q.11.ar.1.pag.39
Futurum. Aliud est dicere: à est futurum, & à erit: quomodo cum veritate primi stat falsitas secundum, q.30.ar.3.pag.122

G

GRatia tam Dei quàm hominis ponit aliquid in grato, licet differenter, q.110.ar.1.pag.166
Gratia quum homo perdit eam, non annihilatur: quia (quum num sit res subsistens) nec fit, nec corrumpitur, nec creatur, nec annihilatur, sed secundum eam homo creatur in tali esse. Dicitur autem creari, quia non educitur de potentia subiecti, nec datur ex meritis, quæ.110.ar.1.pag. 366.& q.112.ar.1.pag.372.
An gratia sit idem quod virtus, q.110.ar.3.pag.367
An gratia sit in essentia animæ sicut in subiecto, quæst.110.ar.4.pag.368
An differentia inter gratiam operantem & cooperantem pro gratuita Dei motione sumptam, in litera posita sit conueniens, q.111.ar.1.pag.369
Gratia cooperans dicitur tam confirmans voluntatem ad exterius opus facultatemque exterioris operis præbens, quàm vt est principium interioris operis meritorij secundum habituale donum iam datum facultati lib. arb. ad vtendum quum vult. Gratia autem operans dicitur tam gratuita Dei motio ad actum interiorem meritorium qui non procedit ex habitu vel actu altero meritorio, quàm gratia ipsa habitualis vt dat esse. Ibid.
An actus idem interior possit esse à gratia operante & cooperante. Ibidem.
An gratiæ donũ habituale exigat in subiecto præparationem, q.112.ar.2.p.372
Effectus diuinæ dilectionis in nobis qui per peccatum tollitur, est gratia, qua homo fit dignus vita æterna: quum enim omne peccatum mortale includat in se contrarietatẽ ad charitatem) quia est trangressio illius præcepti charitatis negatiui, s. nihil est præferendum amicitiæ diuinæ) ideo omne peccatum mortale priuans rectitudine naturali, priuat etiam rectitudine gratiæ, q.113.ar.2.pag.375
Gratia & culpa licet absolute & respectu hominis non sint oppositæ immediata, respectu tamen hominis lapsi sunt oppositæ immediata ex habitudine extremorum ad tale obiectum quia homo lapsus se habet ad hæc vt ad priuationem & habitum, q.113.ar.2.ad1.pag.eadem.
An gratia gratum faciens ita exigatur ad iustificationem impij, quòd impossibile sit per quamcunq; potentiã aliter iustificari impium, q.113.ar.2.p.ead.
An gratia & culpa sint formaliter oppositæ priuatiue sicut tenebra & lumen, q.113.ar.5.pag.378
An in litera bene probetur quod dispositio liberi arb. sequitur gratiæ infusionem: quia dispositio subiecti sequitur dispositionem agentis, per quam etiam ipsum subiectum disponitur, q.113.ar.8.ad 2.pag.381
An anima sit naturaliter capax gratiæ, quæst.113.ar.10.pag.382
Gratiam non esse supernaturalem potentiam impij sicut vita supra potentiam in corpore mortuo, quomodo intelligatur. ibid.
Cur non fit simile de illuminatione cæci & iustificatione impij. Ibidem.
An gratiæ augmentum sit supra quantitatem, & non supra virtutem præexistentis gratiæ, q.114.ar.8.pag.387
Bonum gratiæ vnius est melius quàm bonum naturæ totius vniuersi, quæst. 113.ar.8.9.pag.381

H

HAbitus est dispositio qua bene vel malè disponitur dispositum, secundum se vel ad alterum, q.49.ar.1.pag.141.
Habitus sumitur dupliciter, primo propriè: & sic non inuenitur extra animam rationalem, secundò communiter pro habituali dispositione siue ad naturam siue ad opus in pluribus consistentem: & sic inuenitur etiam in inanimatis, q.49.ar.4.pag.144
Habitus est inclinare ad propria & adæquata obiecta, sed hoc conuenire non potest habitui in appetitu, quia hoc conuenit ipsi appetitui, quoniam eius officium imo natura est inclinatio ad obiectum proprium, nihil enim aliud est appetitus quàm inclinatio. In appetitu tamen ponere habitum propter inclinationem ad propria, s. speciatia obiecta sub communi obiecto contenta, inclinantem ad illa, prompte facilitter, &c. necessarium est, q. 51.ar.1.pag.148
Habitus licet primò sint qualitates bene vel male disponentes animam, secundario tamen etiam disponentes sic corpus habitus nomen obtinuerunt, q.50.ar.1.pag.144
Vbi non inuenitur consuetudo aut aliquid malus, ibi non inuenitur propriè habitus. Ibid.
In membris corporeis & parte vegetatiua, & animalibus brutis pro quanto sunt rationis imperio obedientia habitus sunt secundario. Ibid.
Habitus in intellectu est simpliciter necessarius: in voluntate verò solum ad bene esse, quæst.50.ar.5.fi.pag.147.& q.51.ar.1.pag.148
Habitus quidam fluit naturaliter in intellectu præsentibus ab extra terminis principiorum: in voluntate autem non: sed sola promptitudo ipsius ad principia, s. bonum prosequendum, & malum fugiendum, & huiusmodi inest à natura, quæst.51.ar.1.pag.148
Habitus determinat potentiam non ad producendum actum talis speciei: sed hoc vt ipsa habitu perfecta sit proprium principium profecti operis, in quo sua consummatur perfectio, q.49.ar.3.pag.142
Habitus est causa actiua per se subsistantiæ & modi actus triplicis, s. perfectionis, determinationis in esse naturæ, & determinationis in esse morali: quamuis facilitatem ex parte operantis tantum præbere videatur. ibidem.
Habitus perficiens potentiam vt eius propria perfectio secundum id quod habet de actu, perficit & complet actiuitatem potentiæ: secundum id autem quod est in potentia, appropriat potentiam ad susceptionem vltimæ perfectionis, id est, operationis perfectæ. Ibidem.
Habitus & potentia concurrunt ad effectiue causandum actum, non sicut causæ partiales & vniuocæ, neque sicut intensum & remissum: sed sicut imperfectum differt à seipso perfecto. Ibidem.
Habitus quia & habitus & formæ sunt, vtraque sortiri possunt distinctiua, s. propria formarum, & propria habituum. & hoc intendit litera, quæst.54.ar.2. & non quod eum dispositione harum stet indispositio horum. pag.156
Idem habitus potest transire de bono in malum aut econuersò, sed quod idem sit bonus & malus est impossibile, quæst.54.ar.3.pag.157
Idem numero habitus in se immutatus non potest fieri de non virtute virtus, q.55.ar.1.pag.160
Habitus moralis habet rationem virtutis humanæ inquantum rationi conformatur: non conformitate superadditæ relationis, sed conformitate essentiali, q.58.ar.2.pag.171
Habitus proprius alicuius operis non est virtus si non sit in consummatiua potentia operis, q.58.ar.3.ad 2.pag.172
Habituum quorundam perficere non se extendit ad vti ipso habitu, id est, quidam habitus sunt perfectiui & inclinatiui potentiarum obsolute in ordine ad sua opera, sed non perficiunt eadem potentias vt stant sub voluntate vtente. & isti sunt artes & scientiæ. Quidam verò perficiunt & inclinant potentias non solùm absolutè, sed etiam vt vsuales, siue imperatiue, siue exequutiue. & hi sunt virtutes morales, quæ ex propria tatione inclinant voluntatem ad rectum sui vsum, q.56.ar.3.pag.163
Habitus dans solùm facultatem bene operandi, dat bonitatem operationis in potentia. Habitus autem dans etiam rectum vsum eius, dat bonitatem operationis in actu: quia vsus constituit operationem in actu, quia est applicatio potentiæ ad ipsam. Ibidem.
Per mihi & tibi (s. in me & extra me) variatur ratio formalis & generica habitus, q.61.ar.5.ad 1.pag.183
Habitus per se infusi sunt, qui sola infusione haberi possunt. Illi autem qui possunt ex nostris actibus aut natura acquiri, sunt per accidens infusi: accidit enim eis infundi, q.51.ar.4.pag.130.& q.63.ar.4.pag.189
Habitus infusi, ex vno actu contrario corrumpuntur, non autem acquisiti, q.67.ar.3.pag.204
Homicidium quantum ad malitiam actus exterioris secundum se & quantum ad actum intentionis, est grauius peccatum fornicatione, quæst. 74. ar.8.pag.230
Homo. An homo in statu innocentiæ potuerit peccare veniaiiter absque peccato mortali, q.89.ar.3.pag.283
Hæc litere verba primum quod homini occurrit cogitandum cum inceperit habere vsum rationis est deliberare de seipso. Intelliguntur non solum de debito, sed de facto. & de seipso quodam modò vt fine, & quodammodò vt ad finem, quæst.89.ar.6.pag.284
Bonus homo est bonus ciuis, sed non econuersò, quæst.62. ar. 1. pag. 299 Ciuis.
Homo in nullo statu potest ex solis naturalibus verum aliquod supernaturale cognoscere. quæst.109.ar.1.pag.355.Intellectus.
An per hominẽ in statum naturæ integræ intelligat author hominem præcisè in naturalibus secluso omni gratuito dono & omni peccato præuio, an hominem habentem donum iustitiæ originalis, quæst. 109.ar.2.3.& 4.pa. 356.358.& 359
An author intendat quod homo in statu naturæ corruptè non possit moralibus bonum ex proprijs naturaliter facere, q.109.ar.2.pag.356
Et quid tenendum sit de hac quæstione, s. an homo in statu isto possit per sua naturalia facere actum moralibus bonum. Ibidem.
An homo possit eligere Deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia, q.109.ar.5.pag.358
Licet homo in statu naturæ corruptæ quantùm est ex sufficientia sua possit ex puris naturalibus diligere Deum super omnia referribilia in ipsum, non tamen potest diligere Deum super omnia sua simpliciter, quia non potest non peccare, ac per hoc non potest non ponere impedimentum dilectioni Dei super omnia, sicut potest in statu naturæ corruptæ. Ibidem.
Homini est naturale opus diligere Deum super omnia, si naturale sumatur pro eo quod est secundum naturam, non autem si sumatur pro eo quod fluit ex natura, Ibidem.

Quum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quum quæritur an homo sine gratia per sua naturalia legis præcepta implere possit: sermo est de omnibus præceptis diuinæ legis, siue nouæ siue veteris, q.109.ar.4.pag.359
An homo in statu naturæ integræ possit omnia diuina mandata implere quantum ad substantiam operum, quæst.109.ar.4.pag.360
An homo possit se ad Dei gratiam per seipsum præparare, quæst. 109. ar. 6. pag.361
Et propositio qua probatur (s. solius primi agentis est præparare ad vltimum finem) & verissima formaliter intellecta de tendentia in illum: quoniam nulla materia, nullum disponens, nullum adiuuans tendit in illum finem, nisi ex primi agentis motione, cui conuenit primo tendere in illum. Ibidem.
Ista authoritas Io. 15. Sine me nihil potestis facere, non est limitanda ad communem influxum tantum: sed est vniuersaliter vt sonat intelligenda, & proportionaliter distribuenda, q.109.ar.6.ad 2.pag.361
An homo in statu naturæ integre potuerit vitare omnia peccata ex suis naturalibus, q.109.ar.8.pag.362
An homo in peccato mortali existens antequàm reparetur per gratiam iustificantem, possit diu manere absque peccato mortali. Ibidem.
Homo existens in peccato mortali, & non se disponens ad gratiam ex hac suppositione quod velit permanere in tali statu, necesse habet peccare mortaliter, & impossibile est ei non peccare mortaliter. Ad Scotum, quæ.109. ar.8.ad 1.pag.364
Homo per solum donum gratiæ non potest operari bona operanda, & vitare mala vitanda, sed ad hoc eget speciali auxilio Dei vltra gratiam: quia gratiam non dat quicquid opus est ad hæc duo, q.109.ar.9.pag.365
Quomodò stent hæc duo simul: homo habet donum gratiæ quo potest perseuerare, & homo non potest ex sola gratia perseuerare, quæst.109.ar.10. pag.366
Humana natura sola in hac lacet miseria, vt malum habeat vt in pluribus, & bonum vt pauciotibus.
Cuius exorbitantiæ causa est dualitas naturarum subordinatarum in homine, quarum vna contrariatur alteri, quæst.71.ar.2.pag.217

I

IDem inquantum idem inconuenit multiplicari & non multiplicari, sed inquantùm aliquomodò differens est à seipso, potest multiplicari & non multiplicari, quæst.113.ar.6.ad 3.pag.179
Idem realiter & conuertibiliter, impossibile est separari: sed quæ sunt idem realiter & non conuertibiliter, possunt separari ex parte qua non est conuertibilitas. Ibidem.
Ignis cessante motu cœli non posset comburere stipulam: quia secundus motor à primo dependet, quæst.109.ar.1.pag.355
Ignorantia duplex, Vna priuans vsu rationis: altera priuans sola scientia eius quod scire tenetur. Et hæc est duplex, scilicet, iuris & facti, quæ. 76.ar.4.pag.243
Ignorantia ex parte rei scitæ, est secundum triplicem scientiam triplex, q.67. ar.4.ad 1.pag.eadem.
Sufficienter enumerantur duæ tantùm ignorantiæ eius quod quis scire tenetur, scilicet, affectata vt liberius peccet, & per negligentiam, quæst. 76.ar. 2.pag.241
Ignorantia ex parte rei ignoratæ tantùm (id est, non ex parte ignorantis, id est, non culpabilis) excusat totaliter ab inuoluntario id quod est effectus proprius ignorantiæ: siue de operam rei licitæ sine illicitæ. Ibidem.
Ignorantia causans per accidens actum vt remotio prohibentis, de se (id est, de sua propria ratione) sibi vendicat quod actus ille sit inuoluntarius ignorantia siquidem vt remotio prohibentis, est causa non per se, sed per accidens inuoluntarij: ignorantia autem vt absentia scientiæ, est causa per se inuoluntarij. q.76.ar.3.pag.242
Ignorantia est causa per accidens peccati: non ens enim non est causa per se entis, & ponitur causa vt removens prohibens, seu remotio prohibentis, q.76.ar.1.pag.240
Quomodo intelligenda sint hæc literæ verba. Inquantum remanet in ignorante de voluntario, intantum remanet de intensione peccati: & secundum hoc non erit per accidens peccatum, q.76.ar.3.pag.241
Ignorantia tollentem totaliter vsum rationis excusare à toto, est verum per se loquendo: sed per accidens contingit non excusari: cùm enim ignorantiæ tali coniungitur quod est voluntaria culpabiliter, tunc ratione istius accidentis non excusat à toto, q. 76.ar.4.pag.243
Ignorantia semper excusat à toto inuoluntario vt sic. Et quando dicitur quod aliquando excusat à tanto, sed non à toto, Intelligitur de ipso inquantum habet rationem voluntarij, q.76.ar.3.pag.241
Ignorantia concomitans (seu quæ non est causa actus peccati) quia non causat inuoluntarium actum, ideò non excusat à per se spectantibus ad actum illum. Cum quo tamen stat quod excusat ab omnino per accidens: quia nullus sit ex illa ignorantia in eo actu volendi illa. Ibidem.
Ignorantia non est secundum se peccatum: quia omne secundum se vitium morale opponitur secundum se alicui virtuti morali, Ignorantia autem non opponitur alicui virtuti morali sed scientiæ. Et quia non est secundum se peccatum, oportuit, respondendo dicere secundum quid est peccatum & dictum est secundum negligentiam, q.76.ar.2.pag.ead.
Quum inter ignorantiam malæ electionis & ignorantiam iuris differentia sit: quod ignorantia electionis consistit in ipsa voluntaria actuali: in consideratione, ignorantia verò iuris in voluntaria habituali priuatione scientiæ: quandoque aliquis ex actuali obliuione ejus quod scit & habitualiter meminit, operatur, neutram ignorantiam incurrit: quoniam omnium reminisci supra humanis est excommunicati facultatem, quæstio.8. ar. 2. pag.27
Peccata quæ sunt secundum se mala & fiunt ex ignorantia iuris, sunt eiusdem speciei, cuius essent si fierent à sciente: quia sunt voluntarij in seipsis per se & directe, non solùm materialiter, sed formaliter secundum conuersionem ad obiectum: quamuis secundum contrarietatem ad virtutem, indirecte & per accidens sint voluntarij, q.76.ar.4.pag.243
Peccata quæ fiunt ex culpabili propter negligentiam ignorantia facti, non sunt eiusdem speciei cuius essent facta à scienti, sed spectant ad species peccatorum directè volitorum: quia plus requiritur ad rationem speciei propriæ quàm ratio voluntarij. oportet enim esse per se intentum id vnde species sumitur, quæst.76.ar.4.pag.eadem
Peccata quæ fiunt ex ignorantia iuris positiui quæ non sunt secundum se mala, sed solum quia prohibita, quia obiectum formale velatur, non sunt eiusdem speciei facta ab ignorante eius & à sciente. Ibidem.
Peccata facta ex ignorantia facti culpabiliter, siue sint secundum se mala siue non, redeunt ad naturam suæ speciei: quoniam culpa impedit velamen ignorantiæ à locando actum extra intentum. Ibidem.
Ignorantia adiuncta sequenti peccato, non auget, sed diminuit illud, quia plus adimit de grauitate illius quàm apponat de grauitate propria. Ibid.
Quando ignorantia non aufert propriam & perfectam speciem deliberato peccato quod ex ea fit, non aufert per consequens id quod ex propria specie sibi vendicat, scilicet esse mortale & esse grauioris ordinis. Quando verò ignorantia distrahit sequens peccatum in speciem alterius peccati (puta ebrietatis vel venenationis non discretissimæ) tunc quia peccatum sequens non sortitur propriam speciem, quantumcunque secundum se esset mortale aut grauioris ordinis, non facit actum ex veniali mortalem, nec ex mortali leuioris ordinis, mortalem grauioris ordinis, quamuis aggrauet vt circunstantia: quia circunstantia non habens propriam speciem nunquam aggrauat in infinitum, nunquam transfert in proprium ordinem. Ibidem.
An malor sit ignorantia peccantis ex passione quàm ex malitia, quæst. 78. ar. 4.ad 1.pag.251
Ignorum non specificat quo ad reposita per se in specie: secus autem est de reductiue ad species pertinentibus, quæst.76.ar.4.pag.243
Imaginatio non quorumcunque, sed consideratorum à ratione, subest imperio rationis, q.17.ar.7.ad 3.pag.54
Tam imaginari vel non imaginari quàm imaginari hoc vel illud, subesse intelligitur imperio nostro, quatenus pendet ex parte animæ. Ibidem.
Imperium. Ad imperij rationem tria concurrunt, scilicet ordinatio alicuius ad aliquid, intimatio & motio, quorum duo prima pertinent ad rationem, tertium autem ad voluntatem, quæst.17.ar.1.pag.52
Actus appetitiui pro quanto pendent ex parte animæ, vniuersaliter subsunt imperio rationis & voluntatis, q.17.ar.7.pag.54
Quanto aliquis actus est immaterialior tanto est nobilior, & magis subditur imperio rationis. Appetitus siquidem passionis licet ex naturæ nobilitate magis obediant rationi quàm corporis motus, propter contrarietatem tamen annexam bono proprio ad rationem, non plenè rationi subduntur propter cuius contrarietatis defectum, corporis membro plenè subduntur rationis imperio ad suos animales motus, q.17.ar.8.ad 1.pag.55
Infans. An infans baptizatus teneatur in principio suæ discretionis ad conuersionem in Deum, sicut & non baptizatus, q.89.ar.6.pag.284
Et si teneatur, an quilibet baptizatus sit de hac præcepti obligatione dubius, & teneatur consequenter confiteri tanquàm de dubio. Ibidem.
Infirmitas corporis voluntaria non excusat à peccatis sequentibus, durante illius infirmitatis affectu, q.77.ar.7.pag.249
Individuum vnum immaterialis ordinis, æquiualet non tantùm infinitis individuis materialibus sub vna specie, sed etiam sub vno genere etiam analogo, q.10.ar.1.ad 3.pag.37
Intellectus indiget habitu naturali: quoniam quum indigeat speciebus intelligibilibus ad hoc quòd intelligat, non est per seipsum in actu, ita quod possit absque superaddita qualitate exire in actum intelligendi. In voluntate autem ipsa potentia vices naturalis habitus optimè præbet: quia ex seipsa naturaliter inclinatur ad tendendum in finem naturalem: secus autem est respectu supernaturalis finis, q.62.ar.3.pag.185. Habitus.
An intellectus humanus ex virtute suæ naturæ possit cognoscere omne verum non supernaturale, q.109.ar.1.pag.355.
Quomodo reneat processus literæ, probantis quòd intellectus mouet voluntatem per modum principij formalis, præsentando ei suum obiectum, q. 9.ar.1.pag.52
An Deus sit obiectum intellectus practici, q.1.ar.6.pag.12
Intellectus practici actum non quærit propter seipsum, sed propter actionem: quomodo intelligatur, Ibidem.
Intellectus practici perfectio, veritas, seu vera directio in agibilibus, attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralis: quæ est bonitas moralis. In factibilibus autem attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis artificialium: quod non est appetitum esse bonum moraliter: sed esse rectum, id est tendere in rectum finem, q.57.ar.5.pag.169
Intellectus practici cognitio ac veritas in actu dirigendi consistit: quæ directio infallibiliter est vera circa contingentia, si consona sit appetitui recto præcedenti. Et sic virtus intellectualis semper vera respectu contingentium saluatur: non inquantùm cognitorum: sed inquantum attingibilium ab humano opere propter conformitatem ad appetitum rectum. Ibid.
Intellectus practici verum secundum se quidem à rebus pendet quo ad cognoscere, ex parte autem nostri ab appetitu recto: qui facit nobis apparere finem secundum ipsius appetitus dispositionem. Quo ad dirigere verò ipsa intellectualis virtus est regula, & nostro luminis rationis naturalis & appetitui commensuratur, q.64.ar.3.pa.191. Mouere.
Intendere potest voluntas multa simul, non autem intellectus multa simul intelligere: quia intellectus non attingit plura nisi vt vnum, voluntas verò vt plura, q.12.ar.3.pag.42
Intentio primò attingit terminum, & deinde terminabilia in ipsum, electio verò primo attingit terminabilia, & deinde terminum, q.12.ar.4.pag.ead.
Quantum malæ est intentio, tantum mala est voluntas formaliter, id est, vt stat sub intentione, q.19.ar.8.pa.87
Quantitas bonitatis in intentione non constituit quantitatem bonitatis in actu: quia bonitas intentionis non constituit bonitatem actus, q.19.ar.8. ad 3.pag.ead.
Quantitas ex obiecto & modo intentionis, redundat in actum voluntatis & actum exteriorem vt stant sub intentione, seu formaliter, id est, vt tendunt in finem quem respicit intentio, q.19.ar.8.pag.ead.
Intentio in perfectionibus est penes accessum ad causam, quia perfectio effectus est ex causa, in defectibus autem est penes elongationem à perfecto, q.12.ar.2.pag.77
Interpretatione non est opus in manifestis, q.89.ar.6.pag.304
Iræ diffinitionis explanatio, q.47.pa.137
Ira non est ad mortuos secundum se, nec ad sensibilia, Ibidem.
Ira non est nisi ad singulares personas, Ibidem.
Ira non causatur ex sola tristitia: quia requiritur etiam spes vltionis, q.25.ar. 4.pag.80

Ira terminat omnes passiones irascibilis, quia in ipsa finiuntur tanquam in vltima passione: hoc est dicere, quod ira est vltima passio seu vltimus motus huius potentiæ & notior, & propterea denominat potentiam, q.46.ar. 1.pag.134
Ira inquantum subest rationi nuntianti, est ab ea: inquantum verò subest rationi moderanti, sedatur ab ea, q.46.ar.5.pag.135
Ira malum respicit indutum iusti vindicatiui rationem: odium autem malum nudum secundum se, q.46.ar.6.pa.136
Iræ proprium obiectum habet per se mensuram, & si in aliquo casu forte non habet hoc est per accidens, odij autem obiectum non habet per se mensuram, & si habet hoc est per accidens, Ibidem.
Iræ species (scilicet Fel, mania & furor) non sunt veræ species ex parte obiecti, quamuis ex parte subiecti specificè distinguantur, quæst.46.art.8. pagina 137
Irascibilis obiectum secundum Scot. est offendens: ex quo sequitur quod apud ipsum irascibilis nunquàm est respectu boni, quæstione 23. art.1. pagina 79
Irascibilis adæquatum obiectum est difficilis secundum: sub quo comprehenditur offendens, Ibid.
Imo irascibilis obiectum est bonum æstimatum, concupiscibilis verò sensatum. Illam mouent intentiones elicitæ, istam species sensibilium, Ibidem.
Irregularitas sequitur factum, & non requirit culpam, quæstio.76.ar.3.pagina 241
Iuris dispositioni standum est, q.72.ar.9.pag.226
Iustitia præfertur fortitudini: iustitia enim rectificando animum in omnibus operationibus quæ sunt ad alterum, rectificat etiam respectu vitæ & mortis, & sic iustitia est tanto nobilior, quanto vniuersaliors circa maiora, scilicet & minora rectificans in his quæ sunt ad alterum, quæstio.66.ar.4. pag.201
Iustificatio. Remissionem peccatorum esse consummationem siue peruentionem ad terminum huius motus qui est iustificatio impij: quomodo intelligatur, q.113.ar.6.pag.179
Iustificationem impij esse ipsam remissionem peccatorum. secundum quod omnis motus speciem accipit à termino: quomodo intelligatur, Ibidem.
An amor intendat quod gratiæ infusio & remissio culpæ sint idem secundum substantiam & distinguantur secundum terminos: an verò intendat quod sint conueniant & distinguantur sicut generatio & corruptio, quum generatio vnius est corruptio alterius, q.113.ar.6.ad 2.pag.ead.
Iustificatione impij ordo naturalis est, quod primo est infusio gratiæ, secundo motus liberi arbit. in Deum, tertio motus liberi arb. in peccatum, quartò consequutio iustitiæ, & quinto exclusio culpæ, quæstione 113.art.8.pagina 381
Omne iuuans statuit Iupiter esse pium, q.94.ar.6.pag.295

L

LÆtitia exultatio & iucunditas propriè non dicuntur nisi in naturis rationalibus, q.31.ar.1.pag.93
Legibus tribus eget homo ad sui rectitudinem moralem, secluſa rectitudine requisita pro cœlesti patria, q.91.ar.1.2.& 3.pa.283
Lex diuina non dicitur diuina à subiecto, tanquàm sit aliquid in Deo: sed dicitur diuina ab authoritate, à modo & à fine: est namque à Deo supernaturaliter data ad ducendum in Deum supernaturalem finem, qu. 93. ar.3. pag.293
Ista propositio rationes inferiorum gubernantium sunt quæcunque aliæ leges præter æternam, est vera, q.93.ar.3.pag.ead.
Omnia præcepta legis naturæ radicantur in vno primo ratione cuius dicitur lex vna, q.94.ar.1.pag.295
Aliqua deriuari à lege naturæ per modum determinationis, quo ars formam communem ad specialem determinat: quomodo intelligatur, q.95.art.2. pag.298
An lex humana ita obliget in foro conscientiæ quòd homo teneatur mori pro eius obseruatione, q.96.ar.4.pag.301
Quomodo stent hæc duo simul, quod princeps obligetur quo ad Deum, ita quod peccat non seruando legem: & quod lex non habet vim coactiuam super eum, q.96.ar.5.pag.303
Quomodo stent hæc duo simul, quòd princeps potest legem tollere, mutare, & in ea dispensare: & quod ipse in foro conscientiæ subditur legi, Ibid.
Quadrupliciter occurrere potest casus agendi contra legis verba, pro seruanda eius intentione, q.96.ar.6.pag.304
Leges humanæ fiunt secundum id, quod vt in pluribus agendum est, & non dearticulantur omnia in omni euentu. Et hoc tribus de causis. prima est ex defectu ingenij humani, secunda ex parte confusionis vitandæ, tertia ex variabilitate rerum de quibus fit lex humana, qu. 96. artic. 6. pag.eadem.
An lex diuina & humana differant penes hoc: quod diuina intendit principaliter amicitiam ad Deum, humana autem intendit principaliter amicitiam hominum inter se, q.99.ar.2.& 3.pag.310
An præmiare & consulere sint actus legis, quæstione 99. artic. 5. & 6. pagina 311
Cur populi veteris legis omnia fuerint figuralia, quæstione 104. art.2. ad 2. pag.319
Libertatis radix formaliter est voluntas, causaliter verò ratio, q.17.ar.1.ad 2. pag.52.& q.74.ar.5.pag.254
Liberalitas & magnificentia, fortitudo & veritas quum non respiciant operationes secundum se (vt respicit iustitia & partes eius) sed vt aliqualiter se habent ad passiones: sunt subiectiue in appetitu sensitiuo, in voluntate autem & Deo non nisi metaphorice & secundum quid, quæstione 60.ar.5. pag.120
Locus sacer, vide Circunstantia.
Lumen gloriæ in patria ponere necessarium est ad eleuandum animam ad videndum Deum, & eo beatè fruendum, q.67.ar.1.pag.204
Et est subiectiue in intellectu, q.67.ar.5.ad 2.pag.206

M

MAculæ an sit priuatio vel relatio rationis. Ad Scotum, quæstio.86. pag.271
Magis & minus, per se non variant speciem, quæstione 60.ar.5.fi. pag.120
Malum absolutè loquendo significat priuationem boni secundum rationem debiti quando, sicut, & cætera, quæstione 18.ar.5.ad 2.pag.58
Malum in moralibus quandoque significat priuationem boni secundum rationem debiti quando, sicut, & cætera, actui humano, vel habitui, quandoque autem significat ens contrarium actui, vel habitui humano bono, Ibidem.
Malum, species, genus & differentia, in moralibus formaliter est ens positiuum & bonum in se, quamuis sit malum homini secundum rationem, q.18.ar.5.pag.ead.
Malum est æquiuocum ad malum verè & propriè, & ad malum genus differentias & species moralium, quæst.18.artic.5.ad 2.pag.ead.
Malum æquiuoce dicitur de malo absolute & de malo morali: quoniam malum absolute est formaliter nullius naturæ, sed priuatio & nihil: malum autem morale est multarum naturarum, q.71.ar.6.pag.219
Mali culpæ ratio non consistit in malitia contrariè, sed in malitia priuatiuè, q.18.ar.9.pag.61
Malum morale tollere totum bonum morale sibi oppositum, potest permissiue & positiue intelligi, quæstio.18.art.8.ad 1. pag.60. & quæst.75.art.4. pag.240
Mali causa quum assignatur, aut assignatur causa deficiens, aut assignatur causa per accidens: quia causam efficientem per se habere non potest, neque positiuam, neque negatiuam, q.75.ar.1.pag.238
Malum causa depulsiue: quia quum apprehensio ad bonum animalis ordinatur, malum apprehensum non caudat in animali bonum ad se, sed à se: hoc enim est caudare conueniens animali in proportione ad tale obiectum, q.23.ar.4.pag.58
Quia malum non est obiectum appetitus vt prosequendum sed vt fugiendum, & eadem ratione qua bonum appetitur malum refutatur: ideo vtrùque verificatur, scilicet & quod vtrunque est obiectum diuersimode, & quod bonum communiter assignatur & diuulgatur, quia bonum per se, malum verò per accidens, id est, per aliud, scilicet bonum, est obiectum, q.25.ar.1.pag.84
Meritorium præsupponit laudabile, & laudabile rectum, & rectum bonum, q.21.ar.1.pag.74
Omnis actus humanus dupliciter potest habere rationem meritorij vel demeritorij: primo ex ipsa ratione actus: secundo ex statu personæ agentis, q. 21.ar.3.pa.75
Non omnis actus humanus est meritorius vel demeritorius vitæ æternæ secundo modo, sed existentis in statu gratiæ: primo verò modo omnis actus humanus est meritorius vel demeritorius vitæ æternæ, Ibidem.
In communi loquendo, in merito concurrunt quatuor: scilicet persona merens seu merita, ipsum meritum, merces, & persona reddens mercedem, q. 114.ar.1.pag.383
Quare bis author quærat: an aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam, q.114.ar.2.pag.384
Hominem non posse mereri ab alio homine quem prius offendit, nisi ei satisfaciens reconcilietur, quomodo intelligatur, quæstione 114.artic.2.pagina ead.
An actus elicitus à gratia, sit meritorius simpliciter vitæ æternæ, qu.113.ar.5. pag.377
Quo pacto possit homo per gratiam mereri ex condigno vitam æternam: quum inter Deum & creaturam quamcunque multo maius quàm inter patrem & filium, possit esse iustum simpliciter, quæstione 114. artic.3. pagina 384
An ratio quare nullus potest mereri ex condigno sibi reparationem post lapsum (quia scilicet motio diuinæ gratiæ interrumpitur post lapsum) sit valida. q.114.ar.7.pag.386
An ratio quare perseuerantia dicitur non cadere sub merita (quia scilicet dependet solum ex motione diuina) sit valida, quæstione 114. artic.9. pagina 387
Motus ab extrinseco ex parte actui est fortior in principio ex ratione contrarianti obsistere nititur, ex parte autem patentis, motus ab extrinseco debet esse minor in principio: quia magis contrariatur in principio, qu.35. ar.6. ad 2.pag.131
Quomodo intelligatur hæc propositio: quod nullam habet notitiam finis, etsi in eo est principium actionis vel motus, non tamen eius quod est agere vel moueri: propter finem est principium in ipso sed in alio, q.6.ar.1.pag. 23. Agere, Finis.
Quomodo intelligatur hæc, quodcunque sic agit vel monetur à principio intrinseco quòd habet aliquam notitiam finis, habet in seipso principium sui actus, non solum vt agat, sed etiam vt agat propter finem, Ibidem.
Mouere est reducere de potentia ad actum, qu.9.principio, pag. 32. Intellectus. Obiectum.
Differentia inter intellectum & voluntatem in mouendo, stat in hoc: quòd voluntas mouet effectiuè intellectum & alias animæ vires quo ad exercitium actus: intellectus autem mouet illam finaliter, & cum hoc effectiuè ad specificationem actus, & illa efficientia quæ necessario coniungitur fini, q.22.ar.3.pag.78
Non solùm aptitudo ad motum & operationem inest subiecto per se, sed motus ipse & operatio, q.10.ar.1.ad 2.pag.37

N

NAturæ determinatio non est minus efficax quàm determinatio habitus: est tamen minus faciens & explicans opus sui quàm determinatio habitus acquisiti: quia habitus acquisitus in ipsa acquisitione expulit insurgentia contraria, naturalis autem determinatio, non vndè assimilatur habitui infuso potius quam acquisito, quæst.56.art. 6.pag.166
Naturalibus (quia sunt determinata ad vnum) sufficit inclinatio ad conuenienta ad disconuenientia, in animalibus autem (quia tendunt in contraria secundum seipsa) non sufficit animali amor conuenientis pro odio disconuenientis, sed vtrunque seorsum, quæstione 23. artic.4. pagina 80
Naturæ corruptæ appellatione quid intelligendum sit, qu.109. art.2.3.& 4. pagina 356
An naturæ ordo reparari non possit nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente per gratiam, q.109.ar.7.pag.361
Quomodo vulnera humanæ naturæ consistant in destitutione virium animæ à proprio ordine naturali ad virtutem, cum peccatum nullum bonum naturæ tollat, q.85.ar.1.pag.268
Negligentia est nomen æquiuocum vel quasi æquiuocum ad peccatum oppositum prudentiæ, & ad peccatum oppositum studiositati: & illa est in intellectu & ista in voluntate, q.76.ar.2.pag.443

****

Universidad de Deusto
Biblioteca

Numerus. Quomodò possit esse verum quòd inter species numerorum est ordo per accidens & processus in infinitum, quia accidit numero præexistenti quod ei addatur vnitas, q.1.ar.4.ad 2.pag.4

O

Oedientia oritur ex propinquitate, sed propinquitas est duplex, scilicet similitudinis & proportionis. Et secundum similitudinem quidem quanto actus est nobilior, tanto proprios secundum naturam suam est rationi, & aptior vt sequatur eam. Secundum proportionem verò quanto bonum proprium ad quod aliquid infra latitudinem obsequentium ordinatur est magis consonum rationi, tanto magis subditur eius imperio, vide imperium.

Odium diuiditur in odium inimicitiæ & abominationis, sicut amor in amorem amicitiæ & concupiscentiæ, quæst.29.ar.1.pag.93

Vniuersaliter odium est dissonantia à malo obiecto & causat, quia oportet malum obiectum esse odio habitum, sed quia diuersum in vtroque odio constituitur obiectum (quia vnius personæ, alterius res) varietas apparet, & non est quoniam vtrobique id quod habet rationem mali obiecti & causæ odij assignatur ab effectu & dissonat. Ibid.

Odij obiectum & causa non est malum simpliciter, sed malum huic, quæst. 29.ar.1.pag.93

Aliud est odio haberi & aliud non amari, quæst.29.ar.4.pag.94

Obiectum vt obiectum non dicit causam effectiuam: & propterea potest distinguere aliter quam effectiuè, scilicet formaliter, quæ.34.ar.2.pag.156

Obiectum ad hoc quod specificet actum voluntatis, exigitur quod sit formaliter, per se & directè intantum: non exigitur autem quod sit primò intentum, q.72.ar.9.pag.226

Quæ sit differentia inter obiectum potentiæ, & secundum se obiectum potentiæ, q.8.ar.2.co.pag.50

Obiectum potentiæ passiuæ comparatur ad ipsam vt causa motus vel actus ipsius. Et sic quum vis appetitiua sit passiua, vniuersaliter obiectum proprium cuiusque actus appetitus est causa actiua illius, quæstio. 27. artic.1. pag. 88

Per hanc propositionem obiectum: mouet determinando actum ad modum principij formalis, & quo in rebus naturalibus actio specificatur, intendit littera quod obiectum mouet in genere causæ formalis. non dixit autem absolutè quod mouet vt principium formale: vt insinuaret quod non est principium formale intrinsecum, sed extrinsecum, non tamen separatum vt idæa, sed coniunctum, q.9.ar.1.pag.32

Operationis actiuæ nobilitas pensatur ex forma quæ est actionis principium, quæst.51.ar.2.pag.149

Operationes distinctæ contra passiones, sunt operationis ad alterum, quæst. 60.ar.2.pag.178

Vnumquodque esse propter suam operationem, quomodo intelligatur, qu. 3.ar.2.pag.11

Optimum simpliciter, nullo adiecto fit melius, quæst.34.artic.2.pagina. 109

Ordinare & conferre, rationis propria opera sunt, conueniunt autem voluntati vt intellectum participat, quæst.17.ar.3.pag.52

Ordinare aliquid in bonum commune, est totius multitudinis, vel alicuius vicem gerentis totius multitudinis, quæst.90.ar.3.pag.286

Ordinari in summum bonum contingit tripliciter, primo in communi, secundo in speciali, confuse tamen, tertio in speciali & distincte, quæst.19. ar.3.pag.67

P

Passio. Ratio obiecti passionis appetitus sensitiui integratur ex bonitate vel malitia, præsentia vel absentia vel indifferentia apprehensionis, q.10.ar.2.pag.96

Passionum quædam sunt, quarum obiecta consistunt explicitè in applicatione huius ad hoc, quædam autem non, q.46.ar.2.pag.134

Passionum genera sunt quatuor, scilicet motus in bonum, motus à malo, quies in bono & inquietudo in malo. Vltima in primo genere est spes, in secundo timor, in tertio delectatio, in quarto tristitia, & omnes sunt per se tam in se quàm in suis causis, quæst.25.ar.4.pag.86

Passiones ptimariæ exigunt duas conditiones, scilicet quod sint per se, id est, nihil per accidens habentes admistum, tam in se quàm in suis causis: & quod sint vltimæ in singulis generibus. Ibidem.

Non omnis sed aliqua naturæ obiecti diuersitas (illa, scilicet quæ redundat in diuersam rationem delectabilis) diuersificat speciem passionis, quæst.31. ar.7.pag.102

Passiones se habent ad bonum & malum morale sicut exteriores actus, quæ. 24.ar.2.pag.82

Ad delectationem tristitiam, & terminantur omnes aliæ passiones, & ab eis quodammodo regulantur, q.31.4.pag.108.

Amor, desiderium, delectatio & tristitia & si quid est eiusmodi, si sumantur pro naturalibus dissonantijs vel consonantijs potentiarum vel actuum, & huiusmodi æquiuoce dicuntur de eisdem vt sunt animales passiones, qu. 25.ar.4.pag.80

Licet omnis passio excat limites naturalis motus, non tamen omnis passio nocet aut habet aliquid præter naturam: quia hoc connat.naturæ vt quandoque motus cordis varietur. Item licet omnis passio fit eum præternaturalitate motus cordis & noceat naturæ, non tamen omnis passio est malis moraliter quando est voluntaria: quia recta ratio dictat quòd propter aliquod bonum corpori etiam nocumentum inferatur, quæstio. 24. ar. 2. pag.82

Quod in omni passione fit transmutatio aliqua præternaturalis in corde, est neminem in passione eadem actualiter diutius perdurare sine corporali læsione aut curatione, quæst.22.ar.1.pag.76

Passio omnis animæ absolutè loquendo est cum præternaturali transmutatione: quia cordis motus aut intenditur aut remittitur à suo naturali motu: quia tamen inter præternaturales passiones datur latitudo, & minus mala respectu magis malè habet rationem melioris, ideo passiones illæ quæ ad peius declinant, magis proprie passiones dicuntur, quæst. 22. artic. 1. pag.76

An omnis passio sit cum transmutatione in deterius, & nulla sit in melius, q.22.ar.1.pag.eadem.

Mutationes quæ sunt materia passionum consistentium in fuga seu retractione, declinant in peius, quàm quæ sunt materia passionum consistentium in extensione seu prosequutione: quia vita humana consistit in vitali extensio necordis ad totum corpus. Ibidem.

Motus animi qui passiones vocantur, habent rationem passionis ex adiuncta transmutatione corporali: habent autem rationem appetitiui motus & talis (puta iræ vel timoris) secundum se, quæst. 22. ar.1.ad 2. & 3. pa.77

Passionis communiter dictæ magis habet rationem pars appetitiua quàm apprehensiua: seclusò enim corpore pati consistit in recipere ab agente & trahi in illud.

Pars autem apprehensiua trahitur ab agente ad hoc vt sit ipsum secundum esse intentionale: pars verò appetitiua trahitur ab agente vt ingatur sibi secundum esse essentiale. ergo. Et est sermo de passione verè & communiter sue ab agente siue à fine, quæst.22.ar.2.pag.77

Passiones in appetitu sunt veræ operationes, causatæ tamen ab appetibili, & habentes pro obiecto appetibile. Sed in appetitu sensitiuo sunt per se mixtæ cum passione corporali, in appetitu verò intellectiuo non, & per exclusionem huius compositionis dicuntur in eo simplices actus, similes tamen passionibus sensitiui appetitus, q.22.ar.3.pag.78

Littera vt distinctionem passionum in anima doceret, vtens similitudine agentis naturalis in quantum attrahit, & in quantum triplex effectus in patiente fit, non est digressa, quæst.25.ar.4.pag.80

Peccatum est actus humanus malus, & est quid in complexè significabile: significatur namque infinitus nominibus incomplexis: vt fornicationis, blasphemiæ, & alijs huiusmodi nominibus. Ad Grego. quæst.71.artic.6. pag.219

Peccatum est actus malus dupliciter, scilicet, contrariè & priuatiue, quæst. 71.ar.6 pag.ead.

Peccatum non est actus nec deordinatio, sed actus contrarius virtuti, quæ. 76.ar.1.pag.240

Peccatum est vnum per se, & est ens contrarium virtuti, & inordinatio priuatiua & necessariò concomitans ipsum vt informans illud. & propterea doctores peccati nomine sæpe vtuntur ad significandum illam adiacentem priuationem: sicut vtuntur etiam nomine beatitudinis ad significandum summam delectationem, q. 72.ar.1.pag.221

Peccatorum contrariorum & specifica distinctio est ex contrarijs obiectis in esse morali, non ex priuationibus inordinationis & auersionis. Ad Scotum. Ibidem.

Peccati mortalis actus fiat cum virtute acquisita, quæst.63.ar.2.pag.187

Peccato inquantum voluntarium, intimius est inordinatio contrarie quàm priuatiue, & conuersio quàm auersio: in quantum verò malum simpliciter intimius inest inordinatio priuatiue, & auersio quàm conuersio. Ibidem.

Peccato (simpliciter & absolutè loquendo) magis essentialis & intimior est inordinatio contrarie seu conuersio, quàm inordinatio priuatiue seu auersio: quia peccatum est magis voluntarium quàm malum, secundò quia conuersio dat peccato veram speciem, auersio autem dat priuationem speciei: magis autem conuenit peccato differentia vere specifica, quàm priuatio speciei. Ibid.

Peccatum in moralibus ex hoc ipso quod est peccatum, est offensiuum Dei & auersiuum à Deo: quia istæ duæ rationes in peccato distinguuntur non vt disparatæ, sed vt subordinatæ: ita quod peccatum esse contra rationem subordinatur ad esse contra Deum: & illud infert hoc, quasi vt inferius suum superius. Item quum bonum rationis sit Deo fini naturali connexum, oportet vt peccatum quod est malum rationis ex eo ipso quòd contrariatur bono rationis, abducat, à Deo fine naturali: & consequenter supernaturali, q.71.ar.6.ad vlti.pag.220

Peccatum ex hocipso quod est contrarium rationi formaliter, habet quod est contrarium Deo: obiectiue non efficaciter, sed obiectiue. i. non quòd Deo ipsi aliquid ex tali contrarietate adimatur, sed quantum est ex effectu peccantis. Ibid. fi.

Literæ processus à peccato in ordine ad peccantem ad peccatum secundum id est bonus, q.72.ar.1.pag.221

Peccatum in ordine ad peccantem, & ad intentionem peccantis, & vt voluntarium, & secundum se, idem sunt: quia secundum se sumptum claudit in sua ratione esse à peccante, sic quod ex hoc fortitur peccati rationem & peccatum est à peccante ex hoc quòd eius voluntate est voluntarium, quod per intentionem quæ est respectu finis, qui est proprium obiectum voluntatis exprimitur. Ibidem.

Si peccata distinguerentur secundum oppositas virtutes, in idem rediret, scilicet quòd distinguerentur secundum obiecta: quia virtutes distinguuntur per obiecta: sed non idem redirct quo ad hoc quod haberentur distinctiue propria vsque ad species specialissimas vitiorum & peccatorum, quæst.72. ar.1.ad secundum.pag.221

Id quod concurrit per accidens, quamuis necessariò, non dat speciem peccato: sic enim concurrit inordinatio, auersio, reatus, & huiusmodi. Ibidem.

Peccata non distinguuntur specie secundum reatus pœnarum, quæst.72.ar. 5.pag.223

Peccatum veniale & mortale non distinguuntur ex parte conuersionis, vnde peccata habent speciem: sed ex parte auersionis, vnde peccata non habent speciem, & iuxta duos modos deordinationis auersiuæ constituuntur duo peccata. Cum enim peccando auersio fit à fine, est peccatum mortale: cum autem peccando auersio non simpliciter, sed quædam fit, citra tamen portstergationem finis, tunc fit peccatum veniale, circa quodcunque obiectum hæc accidant. q.72.ar.5.pag.ead.

Peccatum veniale & mortale non distinguuntur penes hoc, quod mortale est contra præceptum, veniale contra consilium: vtrunque siquidem sub præcepto cadit. Ibid. ad Scot.

Peccati commissio & omissio virtutis oppositæ, non distinguuntur specie morali, q.72.ar.6.pag.224

Peccata non distinguuntur specie secundum diuersitatem præceptorum: est enim contra legem seu legis præceptum spectat ad auersionem peccati: peccatum autem non habet speciem ex parte auersionis: ergo. Ibidem.

Peccati diuisio in peccatum cordis, oris, & operis potest intelligi dupliciter: primò per modum diuisionis in partes subiectiuas: secundò per modum quasi totius integralis in suas partes consequenter se habentes, & hoc modo tractatur, quæst.72.ar.7.pag.225

Peccata quæ perfectionem non habent, nisi in opere, se habent ad peccata cordis, oris, & operis, quasi vt totum integrale ad suas partes, quæ autem verò perficiuntur solo corde vel ore: & sic peccatum diuiditur in peccatum cordis, oris, & operis, vt in veras & perfectas peccati species. Ibidem.

Distinctio

Distinctio secundum gradus in peccato cordis, oris, & operis, non est distinctio specifica secundum species imperfectas: siue peccatum cordis & oris ordinentur ad peccatum operis vt imperfectum ad perfectum, per modum simplicis prosecutionis, siue per modum cuiusdam intermedij termini: quia vnicum tantum est motiuum obiectiuè, quæstione 72. a.tic.7. pagina eadem.

Peccata reponenda sunt in solis speciebus suorum per se obiectorum, formaliter & directè volitorum, q.72.ar.9.pag.226

Peccati grauitas est duplex, quædam substantialis, & ista attenditur penes per se primo obiectum, & quædam accidentalis: & hæc est multiplex: nam quædam consequitur directè ad peccatum, quædam indirectè, quadam superuenit, quædam comitatur, & multis breuiter modis accidens grauitas variatur, sicut cætera consequentia, q.73.ar.8.pag.230

Stat quod peccatum inferat maius nocumentum non substantialiter, & sit minus graue substantialiter, Ibidem.

Omne peccatum est subiectiue in voluntate, quoniam in omni peccato concurrit actio voluntatis positiue vel priuatiue, q.74.ar.1.pag.232

Idem peccatum potest secundum diuersa esse in pluribus subiectiue, sicut potest diuersimodè esse à pluribus: paria namque in actionibus immanentibus sunt esse in, & esse ab operante, Ibidem.

In moribus præcedentibus actus voluntatis est peccatum cõmissionis: quia quando committitur aliquis actus inordinatus voluntarie, siue voluntarius sit positiue, siue negatiue, est peccatum commissionis: vt patet in delectationibus malis non imperatis, sed nec exclusis, q.74.ar.3.pag.233

Peccare quia consilit in agere: & propterea ad hoc quod aliqua potentia peccet mortaliter: non sufficit quod sit mota à voluntate, sed oportet vt secundum se liberè agat oportet quod secundum modum propria libertatis potentiæ, attribuamus ei peccare, q.74.ar.4.pag.234

Peccati causæ ex parte peccantis sunt quatuor, scilicet ratio, voluntas, sensus, & eius appetitus: ex parte verò obiecti vna iuxta vnitatem completi obiecti, pluratamen complectentis respondentia prædictis potentijs, q.75.ar.2. pag. 239

Peccati obiectum est bonum apparens dissonum rationi, Ibid.

Peccati causæ extraneæ ex parte obiecti sunt duæ, scilicet persuasor & sensibilia, ex parte autem subiecti nulla est: quia solus Deus hinc est extra, q. 75.ar.3.pag.ead.

Peccata facta ex ignorantia priuante totaliter vsum rationis, non sunt extra genus moris, nec secundum se peccata: sed sunt circunstantiæ peccatorum, pertinentes ad circunstantiam quid significantem effectum, & propterea obseruandæ sunt in istis regulæ datæ de euentibus & nocumentis peccatorum datis, q.20.ar.5.& q.65.ar.8.pag.73.& 188

Peccatorum grauitas attenditur secundum obiecta causaliter, secundum autem auersionem formaliter: quia grauitas conditio est malitiæ, quæ in auersione consistit. q.77.ar.6.pag.248

Augmentata conuersione ad obiectum non oportet augeri auersionem, quia conuersio ex intensione mensuratur, quæ per accidens respicit obiectum vt causat auersionem, Ibidem.

Peccata sequentia amentiam, ebrietatem & similia, quando fuerunt voluntaria imputantur, non vt peccata illarum specierum, sed vt circunstantiæ primorum peccatorum, q.77.ar.7.pag.249

Licet enim peccatum humanum reducatur in hæc tria principia, ignorantiam, passionem, & malitiam: in omni tamen peccato inuenitur mala voluntas & ignorantia, q.78.ar.1.pag.249

Peccatum est certa malitia & ex passione, non specie, sed gradu perfectionis & imperfectionis differunt, q.78.ar.1.pag.249

Quomodo stent hæc simul, peccare ex malitia nihil aliud est, quam voluntatem ex seipsa moueri ad malum: & peccare ex malitia qui ex ægritudinali habitudine ad malum mouetur, q.37.ar.3.pag.251

Quomodo possint hæc fiare simul, actus peccati est à Deo, & defectus concomitans nullo modo est à Deo, sed à causa creata sola, quæstione 79.artic.1. pag.262

Deus est causa actus qui est peccatum tam secundum esse naturæ, quàm motis, non tamen est causa peccati: quia non est causa quod actus sit cum defectu, id est, non est causa concomitantiæ seu coniunctionis defectu cum actu, coniunctio namque ista non vndecunque prouenit, sed ex deficiente liber.arbit. nec conuenit actus quomodolibet sumpto, sed à deficiente pendet, q.79.ar.2.pag.253

Quo pacto stet declaratio authoris de modo quo originale peccatum traducitur, q.81.ar.1.pag.257

Peccatum originale dicitur remanere actu & transire reatu: quia verè actu remanet priuatio iustitiæ originalis, non tamen sub ratione culpæ, non enim imputatur amplius ad culpam, nec reseruatur punienda, qu.81.ar.3. pag. 258

Necessarium est secundum fidem catholicam credere quòd omnis vtriusque sexus ab Adam secundum rationem seminalem prouenientes, ex ipsa sua generatione sit obnoxios peccato originali: an autem aliquis actualiter non habuerit ex speciali gratia originale peccatum ad fidem tanquam necessariò credendum non spectat, quamuis tãquam probabile spectare possit propter authoritates sanctorum, q.81.ar.3.pag.ead.

Peccatum originale cum dicitur in litera esse inordinata dispositio, &c. sumitur inordinatio contrariæ, & fundatur super pronitate ad ea quæ sunt contra harmoniam conformem naturæ nostræ rationali, quæstio.82.art.1. pag.260

Peccatum originale est habitus in ordine ad naturam, sicut ægritudo: non autem in ordine ad opus, nisi indirectè per remotionem prohibentis, Ibidem.

Peccatum originale est languor naturæ etiam absolutè: quoniam consistit in contraria dispositione non solum iustitiæ originali, sed naturali sanitati ipsius hominis inquantum rationalis, Ibid.

Peccatum originale est habitus corruptus, id est, in corruptione consistens, sicut enim ægritudo est habitus consistens in corruptione humorum, ita peccatum originale est habitus consistens in corruptione partium animæ, q.82.ar.2.pag.261

Quia priuatio originalis iustitiæ est prima intrinseca radix originalis peccati, causa eius ponitur non qualitercunque, sed formalis, quæst.82.ar.2.pagina 261. Dispositio.

Quomodò se habeat inordinatio voluntatis ad peccatum originale materialiter, & ad priuationem originalis iustitiæ, quæstione 82. artic. 3. pagina eadem.

An formale in peccato originali sit priuatio iustitiæ originalis totius, an in hoc, puta in voluntate. Ibidem.

Cur author qui posuit peccatum originale esse habitum & concupiscentiam, & componi ex materiali & formali, in corpore ar.4.qu.82. sola duo distinguit in peccato originali, quorum vtrunque spectat ad formale, nullam de alijs faciens mentionem, pag.262

Peccatum originale fuit in Adam pejori modo inductum & prius: quia per actum proprium & in actu proprio, q.83.ar.1.pag.263

Peccatum originale est per prius in essentia animæ quàm in potentijs. Ad Scotum, q.83.ar.2.pa.ead.

Peccatum an sit pœna præcedentis peccati. Ad Scotum, quæstione 87.art.2. pag.272

An ratio quare peccato non debeatur pœna infinita intensiuè, quia est conuersio ad commutabile bonum, sit bona, q.87.ar.4.pag.274

Peccatum veniale & mortale an distinguantur ex eo, quod mortale in ordinationem circa finem, veniale autem circa ea quæ sunt ad finem importat, q. 88.ar.1.pag.277

Peccati diuisio in veniale & mortale, an sit diuisio analogi in ea de quibus secundum prius & posterius prædicatur, quæstione 88.artic.1.ad primum. pag.ead.

Peccatum veniale & mortale, quo modo, q.88. ar.3.ad 2. dicatur conuenire in genere, cum in articulo præcedenti dictum sit, quod distinguuntur genere, pag.279

Quomodo veniale per se disponit ad mortale: quum non nisi per quandam consequentiam vel remouendo prohibens concurrat, quæst.88. ar.3.ad 3. pag.ead.

Quomodo dictum sit quod de veniali ex genere sit mortale ex parte agentis, dum constituitur in eo finis: quum ar.5.qu.88. dicatur quod circunstantia non facit de veniali mortale, nisi mutando speciem. pag.280

Pœna. An pœna peccato veniali respondens, in inferno finietur, quæst. 87. ar.3.pag.275

An ratio adducta quare pœnæ spirituales non sunt medicinales tam (scilicet quia bonum animæ non ordinatur in aliud maius bonum) sit efficax, qu. 87.ar.8.pag.276

Perseuerantia, Meritum, vl.

Phantasmata & ea quæ sunt in parte sensitiua, non sunt causa: sed materia causæ ad ea quæ sunt intellectus, q.85.ar.1.pag.267

Pessimum optimo contrarium esse, intelligitur in rebus habentibus contrarium: in carentibus autem contrarietate non habet locum, qu.72. ar.9. pagina 221

Pœnitentiam diuersitatem constituit aliqua, sed non omnis obiectorum diuersitas, q.54.ar.1.pag.156

Pranus ad meliores exercitationes deductus, proficiet, quæstione 109. ar.7. pag.361

Præcipere & eligere actus intellectus & voluntatis non solum simul fiunt: sed vnus & idem numero actus est actus vtriusque, diuersimodè tamen: præcipere enim est actus intellectus formaliter: appetitus vero virtualiter, & similiter electio est actus appetitus formaliter: intellectus verò virtualiter, q.57.ar.4.& 5.pag.79

Sub præcepto cadit aliquid dupliciter: primò sic quod eius oppositum sit contra præceptum: & hoc est mortale, secundo sic, quod eius oppositum sit præter præceptum: & hoc est veniale, q.72.ar.5.pag.223

Non est idem finis præcepti, & id de quo præceptum datur: quia illud finis, hoc ad finem: qui finis præcepti non cadit sub præcepto vt id quod præcipitur, sed vt intentum à legislatore, q.100.ar.9.pag.318

Quia sub præcepto charitatis cadit dilectio Dei ex toto corde, quod comprehendit directionem omnium ad Deum, ac per hoc modificationem omnium præceptorum à charitate. consequens est quod pro quocunque tempore obligat præceptum charitatis pro eodem modus charitatis in alijs obseruandis obliget non ex vi aliorum præceptorum, sed ex vi præcepti charitatis: ad quam non solum spectat proprius actus sui ipsius, sed vt modus cæterorum, q.100.ar.10.pag.319

Ad rationem præceptorum decalogi, quia sunt prima elementa legis communia omnibus de populo exigitur communitas, id est, quod sint de illis quæ communius singulis conueniunt, q.100.ar.11.pa.320

Præcepta secundæ tabulæ. an sint de iure naturæ. Ad Scotum, quæstio.100. ar.1.pag.318

Præsumptio non est vitium: quia nimis speret in Deum: sed quia speret bonum ex cedens proprium conditionem, q.64.ar.4.pag.191

Primò alicui conuenit, quòd sibi non propter aliud & alijs quisque propter ipsum conuenit, q.109.ar.6.pag.360

Princeps. Eadem est virtus boni viri, & boni principis, quæstione 42.artic.1. pag. 127

Principium, Sicut in speculatiuis præterprima principia communissima inueniuntur propria principia per se nota, ita in practicis præter communissima præcepta prima sunt propria præcepta etiam prima in illo ordine: ita quod secundum vnumquemque inclinationis naturalis gradum sunt aliqua præcepta prima, vt principia propria per se nota, & reliqua præcepta secunda: vt conclusiones ex eis dependentes, qu.94.artic.1.pa.294

Priuationis & defectus ratio consistit in recessu à perfecto, q.22.art.2.pa.77

Quædam priuatiue opposita habent medium: quia priuatio consistit in priuari.ac per hoc non tollit totum oppositum, q.18.ar.8.ad 1.pag.60

Proprium. Alia est distinctio propria proprio, & propria à communi: commune enim non distinguitur contra proprium per aliquid positiuum in se quod non sit in proprio: duo autem disparata distinguuntur ab inuicem suis positiuis distinctiuis, quorum alterum, vnum alterum reliquum constituit, q.25.ar.1.pag.84

Prosecutio per se sibi vendicat bonum, & econuerso: & similiter fuga per se sibi vendicat malum, & econuerso, q.42.ar.1.pag.127

Prudentia est in intellectu vt se extendit ad singularia. Vbi Intellectus dicit seipsum, & connotat cogitatiuam, quæ est ratio particularis. Vel prudentia est in intellectu principaliter, & incognitatiua & memoratiua secundario, q.57.ar.4.pag.169

Prudentia est recta ratio agibilium, appetitu recto particularis finis facta, & firmata, q.8c.ar.5.pag.174

Prudentia essentialiter pendet ab appetitu recto, quia proprius actus prudentiæ est rectè præcipere circa agibilia, conuenit enim vt distinguitur à suis partibus, & est consummatio cæterorum actuum, sicut autem præcipere non est intellectuale quin dependeat ab appetitu (præcipit enim quilibet volens)

Universidad de Deusto
Biblioteca

voltens) ita rectè præcipere sibijpsi in moralibus, non est nisi à recto appetitu. Ibidem.
Prudentia quia est in ratione vt subsistat appetitui, ideò appetitus affectio corrumpit æstimationem prudentiæ, redundando in rationem, vt eius subiectum, & non corrumpit æstimationem artis & geometriæ, quæst.58.ar.5. pag.174
Prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus est vna secundum speciem specialissimam: recta siquidem ratio agibilium iudicat inter agibilia diuersarum virtutum moralium: ergo est vna respectu omnium virtutum moralium, q.60.ar.1.ad 1.pag.167
Vnitas specifica rationis formalis veri obiecti prudentiæ, ex parte obiecti, attenditur penes vnitatem rationis formalis, quod est contingens agibile, ex parte verò subiecti vnitas ista attenditur penes vnitatem modi iudicandi, scilicet penes dispositionem appetitus. Ibidem.
Prudentia infusa nec inquantum virtus, nec inquantum prudentia potest esse sine charitate: quia inquantum prudentia dependet magis ab vltimo, quàm à finibus proximis, & propterea sicut non potest esse sine moralibus infusis à fortiori, non potest esse sine charitate, quæstione 65. artic. 4. pagina 197. Fides.
Prudentiam dirigere virtutes morales etiam in præstituendo finem: quomodo intelligatur, q.66.ar.3.pag.199
Pulchrum est quædam boni species, q.27.ar.1.pag.88

Q

Qvalis vnusquisque est secundum appetitum, talis ei videtur finis quo ad persequutionem: quæ consistit in præcepto, q.58.artic.5. pag.174.& q.59.ar.5.pag.80.& q.77.ar.1.pag.245
Quantitati conuenit esse maiorem & minorem in eadem specie, non ex hoc quod est participabilis à subiecto, sed ex hoc ipso quòd participat naturam materiæ, q.52.ar.2.pag.152
Quæstio an est. Rem aliquam esse dupliciter quæritur, primò vt sciatur ipsum esse, & sic oportet primo post quid nominis quærere an sit. secundò vt sciatur quare est. & hæc quæstio est posterior quæstione quid est, quoniam prius oportet scire quid ditatem in se, quàm vt causam esse rei, qu. 49.ar.4.pag.144
Quolibet proferente contraria, solicitum esse stultum est, quæst. 23. in principio. pag.79
Quotiens, Circunstantia, 7

R

Ratio in moralibus est sicut imperans & mouens, vls autem appetitiua sicut imperata & mota, q.60.ar.1.pag.177
Mouere regulatiuè appetitum proprium est rationi respectu moralium: in ratione enim oportet esse legem regulatiuam appetitus, & habet mouere & imperare eo modo quo les mouet & imperat, in moralibus autem oportet legem principari, & ei appetitum omnem obedire. Ibi.
Ratio erronea non habet in se vnde ligat, sed quatenus acceptatur, Vnde ex quacunque causa non acceptatur, vel in se vel in applicatione, non ligat, q.19.ar.5.& 6.pag.65
Ratio recta est duplex, quædam respectu proprij finis ipsius virtutis moralis, sicut medium in cibo & potu est finis abstinentiæ proprius, quadam verò respectu finis extrinseci: prout vita æterna est finis ad quem fides formata ordinat abstinentiam.
Ratio est nobilior appetitu: quia ex se apprehendit in vniuersali, id est, quia ex se respicit res secundum esse eleuatum, in quo vniuntur omnia particularia, quæ in re diuisa sunt, appetitus verò tendit in res, quæ habent esse particulare: vniuersale autem altioris est ordinis, &c. q.66. artic.3. pa.199
Rationis superioris duæ sunt operationes, scilicet, intuitus & consultatio, & ad hanc secundum spectat deliberatio & consensus, & secundum hanc dirigit inferiora, & reflectitur super seipsam, q.74.ar.9.& 10.pag.217
Relationes sunt in genere formarum actuarum vt apprehensæ, quamuis non sint in genere formarum actuarum vt existentes, q.12.ar.1.pag.102
Relationem non habere causam actiuam propriam intelligitur de causalitate propria, sic quod terminetur ad ipsam solam, q.55.ar.1.pag.160
Regimen vnius est optimum respectu aliorum regiminum simplicium, non autem commixtorum, &c. q.95.ar.4.pag.300

S

SAcerdotium ante legem non diuina, sed humana determinatione dignitas erat primogeniti, q.103.ar.1.pag.236
Sapientia continet intellectum, & scientiam non vt partes integrales, sed quasi partes potentiales: habet enim se sapientia ad intellectum & scientiam, sic quod ipsa continet quicquid ille & eminentiori modo, q.57.ar.2.pag.167
Sapientia rationes terminorum maximè vniuersalium considerat, quia esse est proprius effectus primæ causæ. Indicat autem de principijs: quia eorum causa considerat rationes terminorum: iudicium enim rei per illius causas fit, q.88.ar.5.pag.202
Scientiæ habitus in nobis non est species intelligibilis: illæ enim & singulæ & omnes carent contrarijs, scientia autem non, q.53.ar.1.pag.154
Scientiæ habitus est simplex, qualitas extendens se ad omnes conclusiones spectantes ad eandem rationem specialissimam sub hoc genere quod est scibile, q.54.ar.4.pag.157
Scientiæ vnitas specifica attenditur penes vnitatem specificam scibilis, non quantum est in hoc vel illo genere substantiæ vel qualitatis, sed inquantum est in genere scibilis. Ibidem.
Scientiæ habitus non est essentialiter plures species intelligibiles ordinatæ, sed simplex qualitas: quia habitus scientificus est essentialiter in prima specie qualitatis vt vna eius species specialissima: nulla autem species qualitatis est composita ex pluribus qualitatibus diuersarum specierum, quales sunt species intelligibiles. Ibidem.
Scientia & virtutes intelligibiles nullo modo (nec formaliter, scilicet nec materialiter) remanerent actu si species intelligibiles in intellectu possibili non conseruarentur, q.67.ar.2.pag.203
Secundum quod sumitur dupliciter: primò vt denotat rem denominatam tantùm: secundo vt denotat causam seu radicem, q.52.ar.1.pag.150
Sensualitas quia secùdum se habet tantum libertatis, vt sufficiat ad peccatum veniale, ideò peccatum veniale ei attribuitur: quia verò non habet tantùm rationalitatis vt possit in peccatum mortale, (quia non est eius respicere bonum rationis & finem,) ideo ei non attribuitur peccatum mortale, qu. 74.ar.4.pag.234
Sensualitatis omnes motus quos voluntas potest, & debet præuenire, si non præuenit quando, sicut, & cessant peccata, q.74.ar.3.pag.233
Sensualitatis singulos motus voluntas potest & debet præuenire. Ibidem.
Sensualitas, id est, pars appetitiua sensus tripliciter sumitur: primo vt sensitiua est absolutè: & hic nullum habet in se peccatum: secundo vt est volentis: & sic est principium, & consequenter subiectum peccati venialis: tertiò vt est mota à deliberatione: & sic est principium & subiectum virtutis & vitij, actus virtuosi & peccati mortalis, q.74.ar.4.pag.234
Similitudo ex parte subiecti est propria causa amoris, quicquid sit ex parte obiecti. Ibidem.
Quinque modis potest intelligi, quòd similitudo est causa amoris, primò vt quoddam speciale bonum, secundo vt ratio determinans formaliter boni rationem ad hoc quod sit amoris causa: tertio vt determinans formaliter bonum, ad hoc quod sit amoris causare hoc, quarto vt conditio boni ad hoc sit causa amoris: quinto vt dispositio ex parte subiecti: ita quod bonum inquantum bonù sit propria causa amoris ex parte obiecti, & similitudo ad bonum sit propria causa amoris, vt propria dispositio ex parte subiecti, q.27.ar.3.p.8.19
Apprehendi vt similes in actu exercito quid sit. Ibidem.
Synderesis est virtus: quia est intellectus principiorum: & est primò omnium in mente nostra, q.66.ar.3.pag.199
Et est habitus legis naturalis, non ex ipsa propriè loquendo, quæst.94.ar.2.pag.295
Specificans inquantùm specificans stat in indiuisibili, id est, caret latitudine, id est, non habet in se aliqua plura, q.52.ar.1.pag.150
Spes differt à desperatione primo per simplicem accessum, & recessum, & à bono arduo, per possibilitatem autem, & impossibilitatem secundario, qu. 40.ar.1.pag.121
Subditus. Quomodò fit ista propositio intelligenda: virtus cuiuslibet subditi est vt bene subijciatur principanti, q.92.ar.1.pag.290
Superbia dicitur initium omnis peccati, secundum ordinem intentionis, ex parte, scilicet finis, quia obiectum suum est finis omnium bonorum commutabilium, ad quæ alia vitia conuertuntur, q.84.ar.2.pag.265

T

TEntatio carnis si ratio ei resistat, non est peccatum, qu.80.ar.3.pag.256
Tempus sacrum. Circunstantia.
Timoris obiectum includit in se tria, scilicet malum, arduum, futurum, ex quibus redditur ratio timendorum, & non timendorum, & magis, & minus timendi, q.42.pag.127
In timore semper fit contractio ad intus: sed quia non semper fit vsque ad frigus ingrossans, ideo in literis negatur contractio natura corporeæ: non quia non fiat, sed quia non fit consummata vsque ad frigus, quæstio.44. ar.1.pag.130
Tristitia passio est in sola concupiscibili. Ad Scot. q.23.ar.4.pag.80
Malum connectum est per se primò causans tristitiam, bonum autem amissum per se secundò ex parte obiecti, q.36.ar.1.pag.114
Tristitia solitariè sumpta, est mala moraliter: quia importat aliquid solitariè sumptum dissonans rationi, scilicet priuationem boni, inquietudinemque appetitus, q.39.ar.1.pag.120

V

VEritas ratio nobilior est quàm ratio boni: quia absolutior est, qu. 66. ar.3.pag.199
Veritas intellectus speculatiui consistit in hoc quod cognoscere adæquatur rei cognitæ: veritas autem intellectus practici consistit in hoc quod dirigere ada quatur principio directiuo, q.57.ar.5.pag.169
Vegetabilia an moueant seipsa, q.66.ar.1.co.pag.198. Mouere.
Vires inferiores apprehensiuæ dupliciter sumuntur: primò secundum naturam & sic à natura, & non à virtute nec habitu determinantur. Alio modo vt subsunt rationi, & sic ordinantur ad intellectus perfectionem, qu. 56. ar.5 pag.165
Virginitas & paupertas non habent specialem rationem virtutis, & consequenter nec specialis extrema inter quæ medient intra proprias materias in ordine ad regulam tam diuinam, quàm humanam, sed ex extrinseco fine & religionis actu, scilicet voto, q.64.ar.1.pag.189
Virtus distinctio secundum rationem speciei in ordine ad obiectum, & secùdum ordinem ad actum, seu secundum specificam differentiam & rationem vt sic, & secundum hanc conditionem, scilicet principium actus recti, q.66.ar.4.pag.201
Omnia obiecta virtutum sumpta secundum actus quibus homo attingit illa, possunt referri ad bonum priuatum alicuius personæ, vel bonum commune multitudinis, q.96.ar.3.pag.301
An modum istum virtutis, scilicet volens & eligens, bene probetur in litera non cadere sub lege humana, q.100.ar.9.pag.318
Virtutum consummatio non est natura: quia natura est determinata ad vnum: consummatio autem virtutum non est secundum vnum modum actionis: sed diuersimodè secundum diuersas materias in quibus virtutes operantur, & secundum diuersas circunstantias, q.63.ar.1.pag.187
Sicut lumen naturale est quoddam præsuppositum principium vt origo virtutum in nobis naturaliter præexistes, ita in esse supernaturali oportet ponere lumen supernaturale principium & originem omnium infusarum, q. 100.art.3.pag.314
Principia naturaliter cognita secundum natutalem eorum inchoationem in anima, sunt seminaria omnium virtutum, q.63.ar.1.pag.187
Virtutum intellectus & scientiæ actus in competitione consistit: & competitio secundum diuersas materias diuersimodè à recto fit intellectu, ideo consummatio harum virtutum non est secundum vnum modum actionis sed diuersimodè secundum diuersas materias. Ibidem.
In virtutum omnium genere nobilius semper est generans: licet enim actus præcedentes habitum virtutis sint secundum se imperfecti, vt tamen ex altiori oriuntur principio, generatiui sunt virtutis, q.63.ar.1.pag.187
Virtuto

Virtute nullus male vtitur vt principio mali actus: quamuis male vtatur ipsa principante bonum actum, ordinando ad extraneum malum finem, quod tamen impossibile est in virtutibus quæ non possunt esse informes, q.55.ar.4.pag.162
Virtus inquantum huiusmodi est operatiua: facit enim operationem ordinatam siue ordinationem in actu, tanquam effectum proprium, nec relationem habere sic effectiuam per se causam inconuenit, sed oportet quandoque. Ibidem.
Omnis virtus humana non moralis est intellectualis, q.58.ar.1.pag.171
Virtus moralis sicut quælibet alia est essentialiter habitus: sed moralis est habitus tiua appetitus ad eliciendum actus quando, vbi sicut, quantum oportet, propter bonum rationis, quæst.55.ar.1.pag.161
Virtutis moralis addit super habitum differentiam specificam, sicut super animal, quæst.55.ar.1.pag.
Virtutis moralis proprius finis est attingere medium. Ididem.
Virtutis moralis formalis effectus dupliciter intelligitur: primò vt ex sua essentia habitus ille reddat appetitum habitatum ad actum & non plus: secundo vt reddat appetitum habituatum ad actum cum omnibus eius conditionibus suæ latitudinis. ibidem.
Virtus moralis dat facultatem & rectum vsum per modum inclinantis, & non cum hac vel illa limitatione: quod non facit ars, q.56.ar.3.pag.163
Virtutes in irascibili & concupiscibili, scilicet temperantia, & fortitudo rectificant vtì: quia stabiliunt fines prudentiæ regulatiuæ ipsius vti ex illius finibus vt principijs, & sic extendunt se ad voluntatem mediate. Ibidem.
Virtutes morales acquisitæ vt imperantur à charitate, non ordinantur ad vltimum finem super naturalem vt ad proportionatum secundum se, sed ex parte ordinantis tantum: virtutes autem morales infusæ ordinantur vt secundum se proportionatæ ad talem finem supernaturalem. Ibidem. Infusio. Habitus.
Virtutes morales infusas præter tres theologicas & quatuor cardinales ponere necesse est. Ad Schotum, q.63.ar.1.pag.185
Virtutes theologicæ acquisitæ non dantur: quia improportionata sunt acquisita omnia ad actus infallibiliter rectos & proportionatos supernaturalibus, q.62.ar.3.pag.185
Virtutes morales omnes sunt circa passiones & operationes: sed aliquæ principaliter operationes, aliqua principaliter passiones bonificant, quæst. 60. ar.2.pag.179
Virtutes morales circa passiones non possunt poni in angelis vel Deo, quæst. 61.ar.5.ad primum. pag.183
Virtutes cardinales dicuntur principales vel vt genera, vel gratia præcipuæ materiæ, q.61.ar.3.pag.182
Virtutes cardinales, dicuntur quæ virtuosam vitam sustinent, & super quas vniuersa studiosa vita firmatur, ac opera propriè explet, quæst.61.in principio.pag.181
Virtutum moralium distinctio, in politicas, purgatorias, & purgati animi, non est distinctio virtutum secundum essentiam, sed secundum statum & actus perfectionem, q.61.ar.5.pag.185
Ex concursu actionis & passionis circa idem, plures virtutes politicæ fiunt, q.60.ar.2.pag.178
Virtutes morales acquisitæ, si secundum humanas causas iudicium fiat, dicuntur & sunt inter maxima bona hominis, & simpliciter virtutes & hoc spectat ad moralem. Si autem de eisdem iudicandum sit secundum supernaturales & diuinas causas, sic sunt & dicuntur virtutes secundum quid, & hoc spectat ad theologum. Ibidem.
Virtutes morales imperfecte quo ad statum, sicut se habent ad prudentiam, ita fides & spes ad charitatem: vtrobique enim contingit defectus status ex subtractione principij & indispositione subiecti, virtutes enim morales habent pro subiecto appetitum vt subest rectæ rationi perfectæ, quæ est prudentia simpliciter: & fides & spes intellectum motum à voluntate perfecta, & voluntatem affectam meritis præsentibus: quorum vtrumque sola charitate habetur, q.65.ar.4.pag.196
Virtutes intellectuales imperfectè secundum statum dicuntur virtutes: morales autem nisi sint secundum statum perfectè, non dicuntur virtutes, q. 66.ar.1.pag.198
Virtutes intellectuales sunt nobiliores simpliciter quàm morales: quia habent nobilius obiectum, morales autem sunt nobiliores secundum quid, scilicet secundum commonem rationem virtutis quia dant non solum facultatem actus recti, sed facultatem rectè vtendi ipsa facultate, q.66.ar.3. co.1.& 2.pag.199
Virtutum intellectualium post hanc vitam remansio concluditur potius ex sui causa (scilicet speciebus intelligibilibus) quàm ex sua essentia: natura propter maiorem doctrinæ certitudinem, vel hoc fit per species intelligibiles intelligendo ipsas & quicquid se tenet ex parte ipsarum, qu. 66.ar.2. pag.198.
Virtutes in eodem existentes, vt perficiunt subiectum vt moto à prudentia vel charitate sunt æquales proportionaliter: vt verò perficiunt eadem vt tendentia in proprias materias, sunt inæquales, q.66.ar.pag.198
Argumenti intensiui virtutum quatuor causa: scilicet, consuetudo naturalis inclinatio, iudicium perspicacius, & gratia, q.65.ar.1 pag.198
Virtutes morales infusæ perficiunt in ordine ad vltimum finem simpliciter: acquisitæ verò in ordine ad vltimum finem in genere. id est, boni humani, puta fœlicitatis positæ, 10. Ethic. Et ideo primæ sunt virtutes simpliciter secundæ secundum quid, q.65.ar.2.pag.195
Virtutes omnes morales sunt connexæ: quia virtus moralis exigit prudentiam & prudentia omnes tres virtutes morales, q.65.ar.1.pag.193
Solæ virtutes perfectæ sunt connexæ. Ibidem.
Virtus perfecta quid importet, & quid itidem imperfecta. Ibid.
Virtus intellectualis (puta prudentia) includitur in morali, & econuersò moralis in intellectuali, scilicet prudentia cùm enim prudentia propriè attendatur secundum suum proprium & præcipuum actum (qui est recte præcipere) & ipse sit principium rectæ electionis: virtus moralis cui attribuitur electio pro proprio actu pender necessariò ex prudentia, & rursus quia ipsum rectè præcipere pendet ab appetitu recto, consequens est quod prudentia ab appetitu recto, quæstio. 58. artic. 4.& 5. pag. 173
Consistere in medio computatur inter proprietates virtutis, ponitur autem in diffinitione virtutis, sicut sæpè propietates notiores admittuntur in diffinitionibus, vt latentes differentiæ inuenturi, quæst. 46. in princi. pag.189
Virtus secundum essentiam est in medio, quæ est in medio duorum vitiorum. Secundum effectum verò dicitur virtus esse in medio quæ in propria materia circa quam est, medium facit inter plus & minus illius, seu ita illa ad illam illi, &c. quæstio.64.ar.2.pag.189
Virtus moralis non secundum essentiam, sed secundum effectum media inter passiones dicitur: quia, scilicet inter passiones constituit medium, eligendo eas in illa quantitate, &c. quæ in medio secundum rationem constituuntur: hoc enim effectus virtutis moralis est, quæstio. 59. pagina 175
In virtutibus medium rationis consistit in affirmatione propriæ materiæ & omnium conditionum spectantium ad rationem rectam, medium autem rei consistit in æqualitate rei ad rem seu personam alteram, q. 64. ar. 2.pag.190
Virtutis intellectualis secundum se mensura nec practice: nec speculatiue est aliquod virtutis genus: quia procederetur in infinitum, quæst. 64. ar. 39.pag.102
Virtus intellectualis quæ vocatur intellectus siue cognitio principiorum, secundum se est in medio duorum contrariorum. Ibid.
Virtus theologica non consistit in medio, nec ex parte obiecti, nec ex parte actus. Ad Scot. q.64.ar.4.pag.191
Vim aliquam animæ existentem in potentia ad agere, vel non agere, & ad agere hoc vel illud, indigere duobus motoribus, quomodo intelligatur, q.9.ar.1.pag.32
Vitij nomine significatur habitus vitij, peccati autem nomine actus ipse vitij, q.71.in principio.pag.216
Vbicunque est virtus in medio, contingit & per excessum & per defectum peccare: siue simul siue separatim, siue vno siue pluribus vitijs, non est cura, q.64.ar.pag.191
Vnumquodque est magis & minus tale secundum sui constitutiui propriam latitudinem, q.22.ar.2.ad primum.pag.77
Vnumquodque sicut agitur, ita aptum natum est agi & econuersò, quæ.49. ar.3.pag.140
Volitio omnis exigit quid & cur, q.18.ar.9.pag.60
Non quicunque vult præmissas seu antecedens, vult conclusionem seu consequens in se ipso: in sua autem causa quicunque vult antecedens, vult consequens simpliciter vel vt in pluribus, q.13.ar.6.ad primum. pag.46
Ad rationem voluntarij indirectè, non sufficit potestas in voluntate & negatio prouisionis, sed oportet tria concurrere, scilicet posse debere, & non velle, vel non imperare, q.6.ar.3.pag.25
Ad rationem voluntarij indirectè non sufficit potestas & negatio, sed adesse oportet obligationem & debitum, q.18.ar.9.pag.60
Quum voluntarium dicitur dupliciter (scilicet vel quia volitum vel quia in potestate voluntatis) quomodo licuit in litera ex hoc quod primus actus voluntatis non potest esse voluntarius primo modo inferri, quod est, nullo modo est voluntarius, quæst.92.ar.4.pag.14
Vota & contractus, &c. facta ex metu etiam cadente in constantem virum, sunt voluntaria, quamuis aliquid habeant inuoluntarij admixtum: ac per hoc si mala sunt ardua, peccata sunt mortalia, q.6.ar.3.pag.25
Voluntatis actuum tres ordines, primus secundum lineam rectam & respectu eiusdem obiecti, secundus secundum reflexionem super hunc vel illum, tertius secundum ipsos actus reflexos inter se. Ibidem.
Duplex est habitudo voluntatis ad volitum tam finem quàm id quod est ad finem, prima secundum quod volitum est in voluntate, secunda secundum quod voluntas ad volitum in se realiter tendit, q.16.ar.4.pag.51
Quamuis primus actus voluntatis sit ex instinctu dato ab exteriori, non obiecto. sed ex causa effectiua Dei, ipsa tamen iam ex hac finis volutione seipsam mouet ad volendum, alia propter finem. quod brutis non conuenit: quia ad omnia mouentur ex instinctu, q.9.ar.4.pag.34
Voluntas respectu primi actus se habet vt mota tantùm & Deus vt mouens. Et nomine primi actus non intelligitur solus ille quem voluntas in principio operationum suarum omnium habet, sed quicunque primus absque consilio & præuio motiuo ad bonum, q.1.ar.2.pag.370
Voluntas dicitur moueri non solùm à bono vniuersali apprehenso per rationem. sed etiam à bono apprehenso per sensum, in quantùm bonum apprehensum per sensum, permittitur concurrere cù apprehenso per rationem in idem motiuum, ita quod motiuum voluntatis nó solum est bonum vniuersale apprehensum per rationem in sua puritate, sed etiam coniunctum cum bono apprehenso per sensum, q.10.ar.pag.39
Ad volendum sufficit voluntas cum obiecto: sed ad volendum à se (ita quod ly à se dicat causalitatem applicandi seipsum ad volendum) non sufficit voluntas cum obiecto, sed exigitur voluntas præuolens finem, quæ. 9.ar.4.pag.34
Voluntatis obiectum esse vniuersale bonum quomodò intelligatur, quæst. 2.ar.7.& 8.pag.9
In hac literæ propositione: voluntatis obiectum est finis: sermo est de primò formali obiecto voluntatis, q.1.ar.1.pag.1
Quomodò ista literæ consequentia valeat: voluntatis obiectum formale est finis, ergo omnes actiones humanæ sunt propter finem, quæst. 1.ar.1.pag.1
Voluntas reducitur ad actum per præcedentes actus ex parte subiecti, quæst. 75.ar.2.pag.239
Quia res immaterialis est formalioris & vniuersalioris virtutis quàm corpus secundum veritatem non potest à corpore moueri, neque vt ab obiecto, neque vt à motore ad exercitium, conceditur tamen in litera & alibi quod voluntas seu intellectus mouetur ab exteriori tanquam obiecto, non autem tanquam à motore ad exercitium: quia ad mouendum obiectiuè exteriora concurrunt, etsi non sufficienter, tamen inchoatiue, mediatè, & vt materia obiecti, ad mouendum autem ad exercitium nullo modo concurrunt ex parte motoris ad exercitium: est enim talis motor solus Deus cum ipsa voluntate, q.9.ar.5.pag.35
Aliud est voluntatem necessariò moueri ab obiecto ad exercitium actus & voluntatem sic dispositam necessariò moueri ad exercitium actus: primum enim fallum est, & denotat quod obiectum est talis & sic efficacis naturæ quod potest voluntatem ad exercitium actus necessariò ducere, secundum verò verum est & denotat naturam voluntatis quæ habet quendam motum naturalem non semper actu sed quando est in certa dispositione, qua 10.ar.2.pag.37
Obiectum vndique bonum necessariò mouet voluntatem ad specificationem actus. Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quum quæritur an voluntas moueatur de necessitate à suo obiecto, sumitur necessarium vere & proprie: quod scilicet impossibile est aliter se habere: & est sermo de necessitate naturali, quæst.10.ar.2.pag.137
Voluntatis determinatio quo ad exercitium, vehementior ac naturalior est sui determinatione ad speciem & obiectum, includit enim illam & addit, q.10.ar.2.pag.eadem.
Esse, viuere, & huiusmodi dupliciter sumi possunt, primò vt sunt quædam particularia bona secundum seipsa, & sic possunt (licet raro) repudiari eo quod defectum habent alicuius boni quod appetitur. Alio modo vt sunt necessario connexa beatitudini: & sic quantum est ex parte sui non possunt repudiari. Ibidem.
Voluntas quia ad tertium volitorium genus (puta esse, viuere, &c.) determinata est naturaliter quo ad specificationem vt in pluribus, & à causa vt in pluribus, non necessario prouenit effectus, Ideo quælibet particularia bona (etiam esse, viuere, intelligere) non necessario mouent voluntatem ad specificationem actus. Ibidem.
Quomodo fiet, quod appetitus sensitiuus moueat voluntatem ex parte obiecti, si ratio quare mouetur voluntatem sit ex parte dispositionis subiecti, vt litera dicit, quæst.9.ar.2.pag.33. Mouere.
Quomodò voluntas moueatur à passione, quæst.77.ar.1.pag.245
An voluntas quantum ex se est parata, sed propter impotentiam cessans ab opere, sit perfecta ac si operaretur, q.20.ar.4.pag.72
Voluntas parata quamuis non operans propter impotentiam, nihil de præmio vel pœna perdit essentiali: quamuis careat aliqua accidentali remuneratione vel pœna, respondenti ipsi exercitio actus exterioris. Ibidem.
Voluntas potest dici & esse completa dupliciter. Vno modo secundum illam habitudinem qua volitum est in voluntate: alio modo secundum illam qua voluntas tendit in realem assequutionem voliti. Ibidem.
Voluntatis complerio & incompletio attenditur secundum modum motus voluntatis, q.13.5.pag.45
Quum quæritur, an voluntas sit tantum finis, an etiam eorum quæ sunt ad finem: sumitur voluntas pro volitione, non pro ipsa potentia volitiua, q.8.ar.2.in.ti.pag.30
Quomodò valeat probatio huius conclusionis: voluntas secundum quod nominat actum propriè loquendo est finis tantùm. Ibid.
An in hoc quæsito. Vtrum voluntas eodem actu feratur in finem, & in id quod est ad finem: quæratur de ipsa volitione, aut vniuersaliter de actu voluntatis, q.8.ar.3.ti.pag.31
Quomodò intelligatur, quod voluntas quando mouetur in finem inquantum huiusmodi, moueatur quoque necessario eodem motu in finem. Ibid. cor.
Voluntas non eget continentia vt inclinetur quantum in se est in bonum rationis proprium volentis: sed vt resistat insurgentibus passionibus appetitus sensitiui, q.56.ar.6.pag.166
In voluntate nostra quantum est ex parte voluntatis, est sufficiens determinatio ipsius ad proprium bonum, ac per hoc ad bonum secundum rationem ipsius volentis, & cum hoc ex coniunctione ad partem sensitiuam, fortitur necessitatem habitus ad resistendum contrarijs quibus iungitur. Ibidem.
An in voluntate detur actus neuter, id est, qui nec sit finis, nec eorum quæ sunt ad finem. Ad Scot. quæst. 8.in principio, pag. 29.& q.47.pag.137
Quia naturale vt distinguitur contra liberum, sequitur ad naturale: id est, substantiale (omne enim naturale est substantiale) ex hoc quod author declarauit in voluntate inueniri motum naturalem, id est, substantialem, optimè satis fecit quæsito, an sit talis motus naturalis vt distinguitur contra liberum, quæst.10.ad primum. pag.36
An præter bonum & beatitudinem omne conueniens alicui secundum suam naturam, sit naturaliter ab eo volitum. Ibidem.
An in voluntate sit aliqua passio, q.22.ar.3.pag.87
Voluntatis actus similes passionibus appetitus sensitiui, metaphoricè consueuimus vocare passiones: vt velle vindictam vocamus iram, & velle malum alicui odium, q.22.ar.3.pag.eadem.
Voluntas simpliciter, & absolutè à toto genere eligibilium libera est, qu.13.ar.6.ad 3.pag.46.Eligere.
Voluntas quantum ad propositum potest dupliciter considerari, scilicet vt res est, & vt causa est, & in ratione causæ voluntas & natura secundum proprias causandi differentias distinguuntur. Et quia ratio causæ in natura ad causam spectat inquantum res est, hinc apparet quòd voluntas vtriusque causæ rationem habet.
Quia vlterius natura est causa essentialiter prior causa voluntaria, apparet quòd voluntas non solum natura quædam est: sed prius habet naturæ rationem causalitatemque propriam. Quia demum in causis essentialiter ordinatis coniunctis in vnam, id quod est prioris causæ proprium participatur à posteriori (vt supremum infimi attingat infimum supremi) apparet quòd voluntatis prima opera oportet esse naturalia, & prius ipsam velle aliquid naturaliter quàm liberè, quæstio. 10. artic. 1. ad 2. pag.37
Impossibile est voluntatem peccare absque ignorantia vel errore intellectus: quia voluntas est solùm boni vel apparentis boni. Sed ignorantiæ nomine in proposito intelligitur etiam ipsa actualis inconsideratio, quæst. 77. ar. 2. pag. 245
Voluntas simpliciter diuinæ voluntatis in volito formaliter conformis, illa sola est quæ sub ratione boni non apparentis, sed veri exercetur, qu. 19.ar.10.pag.63
Vulnera humanæ naturæ quomodò ponantur effectus peccati: quum superius dictum sit, quòd concupiscentia quæ importat hæc vulnera est ipsum peccatum originale, nihil enim est sui ipsius effectus, quæst. 83. artic. 3. pag. 268

Z

Zelus sumitur dupliciter: scilicet causaliter pro feruenti dilectione, & formaliter pro tristitia deficientium sibi vel amicis, quæst. 28. ar. 4.pag.91

FINIS.

PRIMA SECVNDAE
SVMMAE THEOLOGIAE
ANGELICI DOCTORIS SANCTI
THOMAE AQVINATIS,
CVM
COMMENTARIIS REVERENDISS.
IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO,
Caietani, ordinis Prædicatorum, S. R. E. tit. S. Xysti,
Presbyteri cardinalis dignissimi, artium & sacræ
Theologiæ Doctoris celeberrimi.

QVANQVAM propositū meū fuerit, super libros de anima cœpta perficere, antequam nouum hoc opus aggrederer: magis tamen debitum arbitratus sum prosequi commentationes super Summam diui Thomæ. Tum quia hoc est directè ea, quæ ad salutis viam spectant, docere. Tum quia doctrina hæc in Italia satis dormit: & tamē oppottuna est valde. Non intendo autem singulos articulos in sequentibus formare: sed iuxta subiectam materiam, vbi opus fuerit, immorari: ita tamen quòd prætermittetur articulus etiam clarissimus, cuius memoria non fierquatenus & discussa & omissa industriæ tribuantur. Suscipiantur autem velim hæc sicut & cætera nostrasi & inquantum rationi consonant. Neque enim eis fidem dari maiorem posco, quàm ea sit, quæ ex ratione gigni nata est. Veruntamen memores sint, quòd acribologia mathematica nō est expetenda in moralibus, vt dicitur in secundo Met. Diui igitur Thomæ intercessione fretus ad textum propero.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum primū.*

IN titulo primi articuli quæstionis primæ scito, quòd hic non quæritur de hoc vel de illo agere, sed vniuersaliter vtrum agere hominis sit propter finem: hunc enim sensum & argumenta & conclusio responsiua manifestat.

¶ *Num actiones conuenientes homini vt homo, conueniant homini vt domino.*

¶ In corpore eiusdem articuli dubium occurrit circa discursum, quo ponitur differentia inter actiones hominis & humanas. Et concluditur, solas illas esse humanas, quarum homo est dominus, procedit enim litera ab homine, inquantum homo ad hominem, inquantū est dominus suorum actuum: & tamen constat quòd communius est quod conuenit homini inquantum homo, quàm quod conuenit ei inquantū dominus suorum actuū. Quicquid enim habet homo inquantum dominus, habet inquantum homo, sed non conuerso, vt patet de actu intellectus præueniente actum voluntatis: hic enim conuenit homini inquantum à cæteris animantibus differt, & tamē illius non est homo dominus: quia præuenit voluntatem. Et sic totus literæ processus ruere videtur.

¶ Ad hoc dicitur, & dicitur, q̄ fit in corpore, intelligēda est propriè & formaliter de actione: & non extenso vocabulo actionis ad omnem operationem. Vocatur autem propriè actio hominis, quam exercendo dicitur agere: & non penes quā magis dicitur agi quàm agere. Modo constat, quod prima operatio intellectus, quæ facit dubium in proposito est meræ naturalis etiā antecedenter, & propterea non est computanda inter actiones secundum ipsam enim homo non dicitur agere, sed agi potius, vt in secundo ar. vniuersaliter de naturalibus actionibus litera dicit. Negandū est ergo, quod aliqua actio conueniat homini vt homo, quæ non conueniat ei vt domino, & eōuerso. Et licet per illam primam operationē homo differat à cæteris animalibus: quia illa est intellectualis, non tamen differt ab eis per illā tanquā per actionē. Differt enim homo in agendo à cæteris animalibus per hoc, quòd est dominus suorum actuū: quāuis in essendo & operādo, de quibus non est præsens negotium, per aliud differat, & sic fiat solida litera & quo ad processum, & quo distinctionem.

¶ *Num finis sit obiectum voluntatis.* *Infrà ar.1.co.& q.6. ar.1.co.& qu.28.art.6.co.& q.94.arti.2.cor.& qu.109.artic.6.co. Et 3. contra cap.2. Et opus. 3.cap.100. Quæstio. Ca.1.10.5.*

¶ In corpore eiusdem articulum dubium Nouitiorū occurrit: quomodo ex hoc quòd voluntatis obiectū formale est finis, cōclusum est, quòd oēs actiones humanæ sunt propter finē, debebat nanque cōcludi, ergo omnes actiones humanæ tendūt in finē: sicut ex hoc quòd color est obiectum visus, cōcluditur, ergo omnis operatio visus tēdit in colorē. Et in proposito ex hoc quòd bonum est obiectum voluntatis, ergo omnis operatio voluntaria tendit in bonum. *Quæstio.*

¶ Ad hoc dicitur, quod quia tēdere in aliqd, cōmune est omni tēdenti in terminum: fieri autem vel esse propter aliqd, specialiter est appropriatū causalitatis finis expressioni, & doctrina ex propriis tradenda est: ideo licet potuisset cōcludi, Ergo omnes actiones humanæ tēdunt in finem, quia si sunt propter finē, tendunt in finē: oportuit tamē specificare propriū modum tendendi in causam finalē: & dicere, ergo sunt propter finem. Et licito quòd id quod in actu significato significat esse, fieri, agere propter finē, significat in actu exercito tēdere in bonum vt fic, quia bonum exercet rationem finis. Et propterea idē etiam est rendere in bonum vt fic: & propter finem. Sed author ly propter finem, vsus est ad claritatem doctrinæ de fine in actu signato: vocabulis vtens, vt communiter

PROLOGVS.

QVIA, sicut Damascenus dicit, * homo factus ad imaginem Dei dicitur, secundum quod per imaginem significatur intellectuale & arbitrio liberū, & per se potestatiuum: postquam prædictu ∃ est de exemplari, scilicet de Deo, & de his, quæ processerunt ex diuina potestate secundum eius voluntatem, restat vt consideremus de eius imagine, id est de homine secundum quòd & ipse est suorum operum principium, quasi liberum arbitrium habēs, & suorum operum potestatem.

QVAESTIO PRIMA, DE vltimo fine hominis, in octo articulos diuisa.

VBI PRIMO considerandū occurrit de vltimo fine humanæ vitæ, & deinde de his, per q̄ homo ad hūc finē peruenire potest, vel ab eo deuiare. Ex fine enim oportet accipere rationes eorū, quæ ordinantur ad finem. Et quia vltimus finis humanæ vitæ ponitur esse beatitudo, oportet primum considerare de vltimo fine in communi, deinde de beatitudine.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum hominis sit agere propter finem.

¶ Secundo, vtrū hoc sit proprium rationalis naturæ. ¶ Tertio, vtrum actus hominis recipiant speciem à fine. ¶ Quarto, vtrum sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ. ¶ Quinto, vtrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines. ¶ Sexto, vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem. ¶ Septimo, vtrum idem sit finis vltimus omnium hominum. ¶ Octauo, vtrum in illo vltimo fine omnes aliæ creaturæ conueniant.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ *Vtrum homini conueniat agere propter finē.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homini non conueniat agere propter finem: causa enim naturaliter prior est. Sed finis habet rationem vltimi: vt ipsum nomen sonat. ergo finis non habet rationem causæ: sed propter illud agit homo quòd est causa actionis, cum hæc propositio propter, designet habitudinem causæ, ergo homini non conuenit agere propter finem.

2 ¶ Prætērea, Illud quod est vltimus finis, nō est propter finē: sed in quibusdā actiones sunt vltimus finis: vt patet p Philosophū in primo Eth. * ergo nō omnia homo agit propter finē.

3 ¶ Prætersea, Tunc videtur homo agere propter finem, quando deliberat. Sed multa homo agit absque deliberatione, de quibus etiā quādoque nihil cogitat: sicut cum aliquis mouet pedem vel manū, alijs intētus, vel fricat barbā. non ergo homo omnia agit propter finē.

¶ SED CONTRA, Omnia quæ sunt in aliquo genere, dependantur à principio illius generis, sed finis est principium in operabilibus ab homine: vt patet per Philosophum in secundo Phy. * ergo homini conuenit omnia agere propter finem.

CONCLVSIO.

¶ *Cum hominis proprium sit per rationem & voluntatem agere, propter finem etiam necessario eidem agere conuenit.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd actionum, quæ ab homine agūtur, illæ solæ propriè dicuntur humanæ, quæ sunt propriè hominis inquātum est homo. Differt aūt homo ab alijs irrationalibus creaturis, in hoc quòd est suorū actuū dominus. Vnde illę solę actiones vocantur propriè humanæ, quarum homo est dominus. Est autē homo dominus suorum actuum per rationem & voluntatem: vnde & liberum arbitriū esse dicitur facultas voluntatis & rationis. Illæ ergo actiones propriè humanæ dicuntur, quæ ex voluntate deliberata procedunt: si quæ autē aliæ actiones homini conueniant, possunt dici quidem hominis actiones, sed non propriè humanæ, cum non

¶ In calce eiusdē articuli dubiū Nouitiorū occurrit: quomodo ex hoc quòd voluntatis obiectū formale est finis, cōclusum est, quòd oēs actiones humanæ sunt propter finē, debebat nanque cōcludi, ergo omnes actiones humanæ tendūt in finē: sicut ex hoc quòd color est obiectum visus, cōcluditur, ergo omnis operatio visus tēdit in colorē. Et in proposito ex hoc quòd bonum est obiectum voluntatis, ergo omnis operatio voluntaria tendit in bonum.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia tēdere in aliqd, cōmune est omni tēdenti in terminum: fieri autem vel esse propter aliqd, specialiter est appropriatū causalitatis finis expressioni, & doctrina ex propriis tradenda est: ideo licet potuisset cōcludi, Ergo omnes actiones humanæ tēdunt in finem, quia si sunt propter finē, tendunt in finē: oportuit tamē specificare propriū modum tendendi in causam finalē: & dicere, ergo sunt propter finem. Et licito quòd id quod in actu significato significat esse, fieri, agere propter finē, significat in actu exercito tēdere in bonum vt fic, quia bonum exercet rationem finis. Et propterea idē etiam est rendere in bonum vt fic: & propter finem. Sed author ly propter finem, vsus est ad claritatem doctrinæ de fine in actu signato: vocabulis vtens, vt communiter

Universidad de Deusto
Biblioteca

manifer Philosophi faciunt: sicut etiam de agere & tendere, & alia huiusmodi est sermo: agere enim ducem belli propter finem, significat hoc quod exercet dirigere aciem exercitus ad consequendam victoriam & gloriam. Et similiter esse propter finem exercetur, per hoc quod esse melius, vtilius, conuenientius, & alia huiusmodi bonitatem importantia.

quæstio. ¶ *Num res sit finis, vt est in intentione, vel secundum esse quod habet in rerum natura.*

¶ In responsione ad primum ei[dem] articuli citra illa verba, Finis vt est primus in intentione, habet rationem causæ: dubium occurrit. An res sit finis secundum quod est in intentione, an secundum quod est in rerum natura. Difficultant enim hoc diuersæ conditiones finis: dicitur enim de fine, quod est prima causa quòd causa causarũ, quòd mouet agens, quòd mouet non motum. Et rursus de eodẽ dicitur, quòd est vltimum, quod optimum, quod penes defectum assecutionis ipsius dicitur agere agens, frustra egisse. Ex his enim videtur quòd esse finem cõuenit rei secundum esse in rerum natura: nam illud est vltimum, optimũ, & quo non prouenitur, dicitur frustra. Ex priorib[us] autem apparet, quòd esse finem conuenit rei secundum esse in intentione: nam secundum illud est primum, & causat omnem causalitatem cæterorum, & est mouens non motum. Verba quoque sancti Th. hic, & Auer. in 12. Met. commen. 36. non consonare videntur, dum hic dicitur, quod res prout est prior secundum intentionem, habet rationem finis: ibi vero dicitur quòd balneum secundum quod est in anima, est agens desiderium: secundum vero esse extra est finis. Vt igitur res non remaneat ambigua, primò ponam tres propositiones, declarando illas. deinde probabo illas. & sic tertio patebit veritas. Prima propositio est, Esse in intentione, non est ratio finis: sed eius conditio. Secunda est. Esse in executione, nec ratio nec conditio finis est, sed coincidens illi. Tertia est, Esse in rerum natura est ratio finis.

¶ Ad quarum euidentiam scito primo, quòd sicut in causalitate efficiente distinguendum est de ratione efficiendi & conditione efficientis: (dicimus enim quum medicus medetur, quòd ratio medendi est ars medicinæ: conditio vero medicantis est existere, esse singulare quoddam subsistens, &c.) ita in causalitate finali distinguendum est inter rationem finalizandi, & conditionem finalizantis. & vt experientia in nobis ipsis reflatur, inter agẽs & finem quo ad hoc tantùm interest: quòd vniuersaliter loquendo ratio agendi est forma: iuxta illud tertij phy. tex. 17. Semper existimabitur species aliqua mouere. Conditio vero agentis est subsistere, vel in subsistente esse: iuxta illud primi Me. Actiones sunt subsistentium. Ratio autem finalizandi est esse rei, quæ finis dicitur. Cõditio vero finalizantis est esse sic in intentione. Scito secũdo, quòd esse in natura ab esse in executione, licet non distinguatur sicut vnum esse ab alio essentialiter distinguitur tamen adeo ab eo, vt esse in executione, vt significet esse vt pẽdens ab agente: esse vero in rerum natura hoc nec includit, nec excludit: imo fundare potest causalitatem, ex qua dependet agens & eius executio. Et sic patet sensus propositionum positarum. Probantur autem sic, Finis, bonum, & appetibile eiusdem sunt rationis & conditionis: vt patet ex secundo Phy. & primo Eth. ergo ratio appetibilis est ratio finis, & conditio appetibilis est conditio finis, & econuerso. Et similiter quod non est ratio vnius non est ratio alterius. modo constat quòd ratio, quod sanitas appetatur, est esse non in anima, nam non appetit infirmus sanitatem in anima, sed in rerum natura, ergo esse sanitatis in rerum natura, est ratio finalizandi. Et rursus constat quòd sanitas nunquã appeteretur, nisi obiecta & cognita. ergo esse in intentione est conditio finalizantis. Et rursus cõstat quòd appetibile mouet non motum. ergo esse in executione, quod est esse in dependentia ad agens, non est ratio nec conditio finis. sed quia finis generationis & formæ geniti coincidunt in idem numero ex 2. phys. ideo esse in executione coincidens quoddam est. Et si quæras de esse sanitatis in rerum natura, an finalizandi ratio sit quando est, aut quando futurum est: respondeo quòd vtroque tempore respectu diuersorum actuum appetitus, cuius proprium est obiectum finis & bonum. Nam esse in rerum natura sanitatis futurum, mouet finaliter appetitum secundum actum desiderij. Et idem esse postmodum præsens, mouet appetitum etiam finaliter secundum actum delectationis. Haber enim hoc singulare genus causæ finalis, vt causalitatem suam actu exerceat etiam habens tantum esse in anima tanquam conditionem causæ: nec hoc est magis mirum, quàm mirabilis sit diuersa natura causandi. Verùm aduerte hic duo. Primum est, quòd ratio desiderabilis non excludit esse in rerũ natura præsentialiter: quoniã esse sanitatis desideratur nõ solũ dum nõ est, sed vsquequo habeatur. inclusiue: proportionaliter tamen, id est, quòd sicut agẽs agit donec sanitas habeatur inclusiue: ita sanitas semper finalizat. Et sicut illud agit vt in via & vt in termino: ita finis proportionaliter. Æquale non oportet esse tempus finalizandi tempori agendi: alioquin agens ageret non propter finem. Secundum est, quòd ratio delectabilis, non excludit esse in intentione vt conditionem: vt patet in animalibus: Vnde ex hoc quòd ratio finalizãdi est quandoque esse in rerũ natura præsentialiter, nõ excluditur vniuersaliter dictum huius literæ, scilicet quòd secundũ quòd est in intẽtione, habet rationem finis. semper enim exigitur ista conditio, & si in purè naturalibus illam quæris, memento quòd opus naturæ est opus intelligentiæ, & cessat

In corp. ar.

D. 359.

bit q̃stio. Ex his aũt facilè patet cõsonãtia ac ratio dictorũ de fine. De fine cũ dicitur quòd est finis secũdum quòd est in intẽtione. Et verum est prout ly secundũ, seu inquantũ denotat conditionẽ finis. Et quòd est vltimus, optimus, & secũdũ esse extra & perfectũ, &c. & verũ est prout denotatur ratio finis. Sed esto cautus, q̃ aliud est dicere, Finis ratio est vltima, optima, perfecta, esse extra, &c. & aliud est dicere, Finis ratio est in statu optimo, vltimo, perfecto, extra animum, &c. In primo denotatur quòd ratio finalizandi sit talis secũdũ se formaliter. In secũdo vero quòd habeat talẽ statum quasi cõditionem requisitã ad finalizãdum. Vnde prima concedatur, secũda autem, vtpotè falsa, neganda est. Sanitas enim desideratur secundum esse perfectissimum quo ad rationem desiderabilis: sed quum desideratur, non habet statum perfectissimum, imo ille desideratur vt habeatur. Quod autem obijcitur de fruſtra, nihil officit: nam fruſtra non dicitur per grauationem causalitatis finalis: sed per priuationem assecutionis ex parte efficientis, præsupposita causalitate finali. Quod enim agit propter finem, si non assequatur illum, fruſtra laborasse dicitur. Et si inſletur, quia in ipsa assecutione finis causalitas est finalis, iam patet responsio, quòd est tunc cõsummatio finalizandi, sicut & agendi. Et sic ex ratione ipsius fruſtra nihil aliud habetur, nisi quòd ratio finalizandi est esse in rerum natura, futurum quidem finalizat: nouiter autem præsens consummat finalizationem desiderij: quod totum & veritati & doctrinæ huic consonat. Auer. quoque verba quantum ad propositum spectat, scilicet de finis ratione nobis attestantur: nam de fine quo ad rationem finis, dicit quod est esse extra quod nos docuimus: quantum vero ad esse intra, quòd sit vel non sit conditio, nihil dicit: quòd vero dicit: quod, secundum esse intra est agens, alterius negotij est: & tractatum primo libro. quare, &c.

Num actus voluntatis possit esse vltimus finis, & quomodo.

¶ In responsione ad secundũ circa rationẽ qua ostenditur quòd actus voluntatis non potest esse vltimus finis: dubiũ occurrit, an intendat de vltimo fine vt res dicitur finis, aut de vltimo fine vt adeptio rei dicitur finis. si litera enim intendit de vltimo fine, primo modo cõstat, quòd nõ solum actus voluntatis, sed nullus actus cuiuscũque potentię potest esse finis vltimus: sic enim solus Deus est finis vltimus, si autẽ intendit de fine secũdo modo, tunc maior, scilicet de facto à ponentibus felicitatẽ in actu volũtatis: ponunt enim actum amandi Deum vltimum finem, vt adeptionem, ipsum verò Deum vt esse adeptum. & sic secundum illos dicererur ad hanc rationem literæ, quòd finis vt res, est obiectum voluntatis: finis vero, vt adeptio est actus elicitus voluntatis.

¶ Ad hoc respõderi potest quantum ad propositum spectat, primo quòd litera loquitur de vltimo fine integraliter, & nõ pro hac, vel illa eius parte, vel quasi parte, scilicet re vel adeptione: ita quòd maior est, finis vltimus simpliciter & nõ secundum aliquid eius est obiectũ volũtatis: & est ista propositio inducẽs nota. nũ nunquã in numerũ inuenitur ponere finem, vt res contra finem, vt adeptio. Auarus enim pro obiecto eodẽ respicit habere pecuniã: & infirmus habere corpus sanũ, &c. Sub hac autem propositione non potest subsumi de actu intellectus, sicut de actu volũtatis: quod non est obiectũ primum volũtatis verissimum, de actu verò intellectus est falsum: quoniã nõ solũ bonum, sed bonum cognitum, est obiectũ primũ volũtatis, & sic ratio literæ de fine simpliciter intellecta infert intẽtũ, s. q̃ actus volũtatis nõ potest esse vltimus finis quia nõ potest esse obiectũ primũ volũtatis. Secũdo potest dici, quòd iste sermo potest intelligi de fine, eo modo quo res dicitur finis. sed non est sermo de fine vltimo cõmunissimo, qualis est Deus: sed proprio hominis, de quo hoc occultũ litera pãdit, q̃ si est aliqua actio hominis, q̃ illa nõ potest esse actus elicitus volũtatis: nec est eadẽ ratio de actib⁹ alteri⁹ potẽtiæ: puta intellectus: quia ille ex quo potest esse obiectũ volũtatis, non ꝓhibetur ex hoc quin sit finis vt res. Et ꝓterea forte litera nõ affirmatiue, sed cõditionaliter dicit, si aliqua actio hominis est vltimus finis. Sat enim est huic literæ saluare, quòd etiã si homo ageret actionẽ, quæ esset vltimus finis, vt res est vltimus finis, adhuc verificaretur, quòd tũc ageret etiã propter finẽ. q̃a vellet illã actionẽ: & sic ipsum velle esset propter finẽ. Nec subeat hæc dubitatio, quomodo actio illa vltima, in qua cõsistit felicitas vltima, sit impasta apud doctrinã S.T. quoniã ponit voluntatẽ & intellectũ naturali motu ferri in Deũ oblatũ eis lumine gloriæ. Hæc enim solues intuẽdo, quòd loquitur de homine inquãtũ homo, & nõ quatenꝰ diuinæ cõsors est naturæ p gloriã. Et si hãc literæ respõsionẽ notaueris, perspicies interpretationẽ principalis cõclusionis respõsiuæ positę in corpore huius ar. scilicet oẽs actiones humanę sunt propter finẽ: ly em oẽs, nõ distribuit pro oibus actionibus seorsum sumptis, sed ꝓ singulis per se cte seu integraliter sumptis: si enim aliqua actio intellectus est vltimus finis: illa secũdũ se sola nõ potest esse propter finẽ: sed ipsa ratione eius velle, à quo pender, quod in se participatiue claudit, est propter finem: & sic omnes actiones humanę sunt propter finem.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum secundum.

¶ Quid interſit inter apprehendere rationem finis, & ipsum finem.

IN art. 2. dubium occurrit, quid interſit inter apprehendere finem, & apprehendere rationem finis, hãc enim differentiam cõstituit litera, radicem differentiæ inter rationalia & irrationalia sentitiua in agẽdo propter finẽ. Non enim potest dici quod per finẽ intelligitur hic finis. & per rationẽ finis intelligitur quidditas finis: qũ mulier præparãs cibos, vt comedat horas ãdij quidditatẽ comestionis, nec in vniuersali nec in particulari nouit: sed ad hunc finẽ, qui est tunc comedere apprehendit finem, ordinat præparationem suam.

Ad 1. 2

¶ Ad hoc dicitur, quod cũ ratio finis cõsistat in hoc quod est esse, cuius causa sed propter quid cognoscere rationẽ finis, est cognoscere habitudinẽ finis ad id quod est ad finem: qui enim proportionẽ horum cognoscit, ad finẽ se mouere potest: & qui non nouit, non potest. Cuius signũ est, quod apprehẽso aliquo fine, puta sanitate, nihil agimus propter ipsam, donec cognoscamus habitudinem eius ad exercitium, vel dietam, vel potionem, &c. In cognitione ergo proportionis, sen habitudinis rei, quę est finis ad id quod est ad finẽ vt sic, consistit cognoscere rationem finis: & hinc oritur differentia in mouendo se ad finem cognitum & non mouere se vt in litera dicitur.

Ad 3. 4.

¶ In eodem 2. art. in tñ ad tertium nota rationem optimam, quare opus naturæ est opus intelligentiæ.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum tertium.

IN tertio art. dubium occurrit circa processum literæ. Nam digredi videtur à principio actiuo ad principium finale: dũ assumit vniuersaliter, ꝙ actio specificatur ab actu, quietis principium agendi, vt calor calefactionis: & subsumit, quod finis est obiectum voluntatis: ac per hoc principium actus deliberati à voluntate: & sic concludit finem vt principium specificate actionem humanam. Constat enim quod finis non est actus qui sit principiũ agendi: sed est finis propter quem agens principio agendi agit, malus igitur videtur processus literæ.

Ad 1. 2. ar. 4. & q. 18. ar. 6. & 3. & 72. art. 1. & 3. Et 2. 40. ar 2. Et mal. 2. art. 4. & 9.

¶ Ad hoc dicitur quod finis est non solum finis, sed obiectum voluntatis: ac per hoc loco formæ quæ est principium agendi. Balneum enim inquit Auer. in anima est agens desiderium. Et si contra hoc instetur, quia non falsa natura iuxta hanc responsionem sermo formaliter, scilicet quod finis specie det actioni humanæ, sed res quæ est finis: respondendum est, quod finis, inquantum finis, habet quod sit obiectum voluntatis & sit ratio agẽdi tali potẽtiæ: cuius est primum obiectum: & sic est sermo formalis, quod finis specificet actionẽ humanam: & nulla digressio in processu commissa est. Sed diuersus modus habẽdi rationẽ agẽdi inclusus in minore, apparẽtiã dat dubio: ipsum enim esse ꝓpter quod volũtas agit, est esse quo volũtas agit, nec sibi debetur alio mõ quo agit, seu ratio agẽdi.

Aunot.

¶ In co. art. nolo repetere scripta supra primum partem, sed in responsione ad primum nota illa verba, Vt hoc ipsum est de ratione actus. Ex his enim patet quàm conformis S. T. sit doctrina superius tradita de distinctione intrinseca quarundam rerum, s. potentiarum, actuum, motuũ, & huiusmodi per ea à quibus rationes eaũ absolui nequeunt.

Lib. 2. c. 13. circa prin. tomo 1.

¶ In co. art. in responsione ad tertiũ aduerte quod author nõ negat pluralitatem finiũ etiã proximorũ absolute, sed specificantiũ actum, vnius enim numero actus pront semel egreditur ab operante, quod dicitur propter accidentes intentiones in eõdem actum, vnus solus est finis proprius, à quo est species vel subſtantialis: à cuius autem accidentales species sunt, vt infernus clãri ſicabitur de circunſtãtiis.

D. 61.

a ¶ Super Quæſtionis primæ Art. quarti.

IN art. 4. eiusdẽ quæſti. dubium est circa responsionem ad primum, quum dicitur quod de ratione boni est, quod aliquid ab ipso effluat. nam si hoc est verum, sequitur primo quod de ratione boni quod est essentia diuina, est quod aliquid ab ipsa effluat. Et cum illud quod est de ratione alicuius, necessario conueniat illi: sequitur quòd necessario ab essentia diuina aliquid effluat. Et sic non liberè, sed necessario res effluxerunt in esse à Deo. Sequitur secũdo quod intellectus diuinus moderando effluxum bonorum à primo bono, auferat à bono id quod est de ratione eius: quod & impossibile est. & non est fas tribuere diuinæ sapientiæ quæ disponit omnia suauiter. Probatur sequela, quia constituendo vltimum bonum inferius, est illud quia bonum est, habeat de ratione sua quod aliquid ab eo effluat, & quia vltimũ nihil ab eo effluit, oportet q̃ sit ablatũ ab eo id quod est de ratiõe eius.

Art. 1. huius quæſt.

¶ Ad hoc dicitur q̃ inter

Art. 1. huius quæſt.

¶ SED CONTRA est quòd Philos. ꝓbat in 2. Phys. quòd non solum intellectus, sed etiam natura agit propter finem.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam omne agens agat propter finem, proprium tamen est rationalis creaturæ vt propter finem agat, quasi se agens & ducens in finem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod omnia agentia necesse est agere propter finem. Causa rum enim adinuicẽ ordinatarum si prima subtrahatur, necesse est alias subtrahi: prima autẽ inter omnes causas est causa finalis. cuius ratio est: quia materia non sequitur formam nisi secundum quòd mouetur ab agente, nihil enim reducit se de potentia in actum: agens autem non mouet nisi ex intentione finis: si enim agens non esset determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc quàm illud. ad hoc ergo quòd determinatum effectum producat, necesse est quòd determinetur ad aliquid certum, quod habet rationem finis, hęc autem determinatio sicut in rationalinatura per rationalẽ fit appetitum, qui dicitur voluntas, ita in alijs fit per inclinationem naturalem, quæ dicitur appetitus naturalis. Tamen considerandũ est, quod aliquid sua actione vel motu tendit ad finem dupliciter. Vno modo sicut seipsum mouens vt homo, Alio modo sicut ab alio motum ad finem, sicut sagitta tẽdit ad determinatum finem ex hoc quod mouetur à sagittãte, qui suam actionem dirigit in finem. illa ergo quæ rationem habent, seipsa mouent ad finem, quia habent dominiũ suorum actuũ per liberum arbitrium, quod est facultas voluntatis & rationis. Illa verò, quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem, quasi ab alio mota: nõ autem à seipsis, cũ non cognoscant rationem finis, & ideo nihil in finem ordinare possunt, sed solum in finem ab alio ordinantur: nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum sicut instrumentũ ad agens principale, vt supra* habitum est: & ideo proprium est naturæ rationalis, vt tendat in finem quasi se agens, vel ducens ad finem. Naturæ vero irrationalis quasi ab alio acta vel ducta, siue in finem apprehensum, sicut bruta animalia: siue in finem non apprehensum, sicut ea quæ omnino cognitione carent.

Ad 3. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quãdo homo per seipsum agit propter finem, cognoscit finem: sed quando ab alio agitur vel ducitur, puta cum agit ad imperium alterius, vel cum mouetur altero impellente, non est necessarium quòd cognoscat finem: & ita est in creaturis irrationalibus.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd ordinare in finem est eius, quod seipsum agit in finem. Eius vero quod ab alio agitur in finem, est ordinari in finem, quod potest esse irrationalis naturæ, sed ab aliquo rationem habente.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectum voluntatis est finis & bonum in vniuersali. vnde nõ potest esse voluntas in his, quæ carent ratione & intellectu: cum non possint apprehendere vniuersale, sed est in eis appetitus naturalis vel sensitiuus determinatus ad aliquod bonũ particulare. Manifestum autẽ est, quòd particulares causæ mouentur à causa vniuersali, sicut cũ rector ciuitatis, qui intendit bonum cõmune, mouet suo imperio omnia sua particularia officia ciuitatis: & ideo necesse est quòd omnia, quæ carent ratione, mouẽtur in fines particulares ab aliqua voluntate rationali, quæ se extendit in bonũ vniuersale, scilicet à voluntate diuina.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verum actus hominis recipiant speciem ex fine.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd actus humani non recipiant speciem à fine. finis enim est causa extrinseca, sed vnumquodque habet speciem ab aliquo principio intrinseco. ergo actus humani non recipiunt speciẽ à fine.

¶ Præterea, illud quod dat speciem, oportet esse prius, sed finis est posterior in esse, ergo actus humanus non habet speciem à fine.

¶ Præterea, idem non potest esse nisi in vna specie, sed eundem numero actum contingit ordinari ad diuersos fines, ergo finis non dat speciem actibus humanis.

Lib. 2. c. 13. circa prin. tomo 1.

¶ SED CONTRA est quòd dicit* Aug. in lib. de moribus Eccle. & Manichæorum Secundum quòd finis est culpabilis vel laudabilis, secundum hoc sunt opera nostra culpabilia, vel laudabilia.

CONCLVSIO.

¶ Actus omnes humani ex fine speciem sortiuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod vnumquodque sortitur speciem secundum actum, & non secundum potentiam: vnde ea quæ sunt composita ex materia & forma, cõstituuntur in suis speciebus per proprias formas, & hoc etiam considerãdum est in motibus propriis. Cum enim motus quodammodo distinguatur per actionem & passionem, vtrumque horum ab actu speciem sortitur: actio quidem ab actu, qui est principiũ agẽdi: passio verò ab actu, qui est terminus motꝰ nosti. Vnde calefactio actio nihil aliud est quàm motio quædam à calore procedens, calefactio verò passio, nihil aliud est quàm motus ad calorem. Diffinitio autem manifestat rationem speciei, & vtroque modo actus humani, siue considerentur per modum actionum, siue per modum passionum, speciem à fine sortiuntur. vtroque enim modo possunt considerari actus humani eo quòd homo mouet seipsum, & movetur à seipso, dictum est autem suprà, quòd actus dicuntur humani inquantum procedunt à voluntate deliberata. obiectum autem voluntatis est bonum & finis, & ideo manifestũ est, quòd principium humanorum actuum, inquantum sunt humani, est finis: & similiter est terminus eorundem. nam id ad quod terminatur actus humanus, est id quod voluntas intendit tanquam finem: sicut in agentibus naturalibus forma generati est conformis formæ generantis, & quia vt* Amb. dicit super Lucam, Mores propriè dicuntur humani, actus morales propriè speciem sortiuntur ex fine. nam idem sunt actus morales & actus humani.

In præfat. in Lucam. non prout à fine 10 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd finis non est omnino aliquid extrinsecum ab actu: quia comparatur ad actum, vt principiũ vel terminus: & hoc idem ipsum est de ratione actus. vt scilicet sit ab aliquo quantum ad actionẽ, & vt sit ad aliquid quantũ ad passionẽ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis secundum quòd est prior in intentione, vt dictum*. est, secundum hoc pertinet ad voluntatem: & hoc modo dat speciem actui humano siue morali.

D. 61.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem actus numero secundum quòd semel egreditur ab agente, non ordinatur nisi ad vnum finem proximũ à quo habet speciem, sed potest ordinari ad plures fines remotos, quorum vnus est finis alterius: possibile tamen est quòd vnus actus secundum speciem naturæ ordinetur ad diuersos fines voluntatis: sicut hoc ipsum quod est occidere hominem, quod est idem secundum speciẽ naturæ, potest ordinari sicut in finem ad conseruationem iustitiæ, & ad satisfaciendum iræ, & ex hoc erunt diuersi actus secundum speciem moris, quia vno modo erit actus virtutis, alio modo erit actus vitij. non enim motus recipit speciem ab eo quod est terminus per accidens, sed solum ab eo quod est terminus per se, fines autem morales accidunt rei naturali, & econuerso ratio naturalis finis accidit morali. & ideo nihil prohibet actus qui sunt iidem secundum speciem naturæ, esse diuersos secundum speciem moris, & econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Verum sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ, sed procedatur in finibus in infinitũ. Bonũ enim secundũ suã rationẽ est diffusiuum sui. vt patet per Dion. y. 4. c. de diui. no. Si ergo quod procedit ex bono, ipsum etiam est bonum, oportet quod illud bonum diffundat aliquid bo-

3. di. 3. q. 2. ar. 2. cap. 4. de diui. no. 4. prime.

Universidad de Deusto
Biblioteca

finem & bonū hoc interest, q̄ eū finis habeat duo, s. esse obiectū appetitus, habet enim rationē appetibilis, & esse causam finalē. Finis enim alicuius est finis. Et secundum hoc patet quomodo ex primo, nō finis ex eo quod appetibilis causat finaliter bonum, exercet rationē finis quo ad primū. propterea & in primo Eth. dicitur, Bonum est quod omnia appetunt. Et diuina essentia habet rationem boni respectu suæ naturalis voluntatis, vtpote primum obiectum istius, cuius constat non esse finē posterius, sicut nec aliam causam. Secundum autem exprimitur nomine finis: & propterea bonum excercet finem in seipso: & in his quæ sunt ad finem, vt pote appetibilis rationem habentia: finis autem distinguitur contra ea quæ sunt ad finem, vt causa ab effectu. Ex his autem deducitur, cum duplex sit ef fluxus a bono, scilicet in appetitu & in re. Et primus in intra vocatur secundum ordinem inrētionis, secundus, executionis: si sit termo de effluxu in appetitu, constat quod de ratione boni est, non quod appetatur, sed quod sit appetibile: ac per hoc non quod ab eo aliquid essentiat, sed quod sit tale, à quo effluat appetitus sui. Et si cōtra hoc opponatur processus in infinitū, quia si quodliber bonum pariet sui amorem: & ille amor cum sit bonum, pariet sui amorem, & sic in infinitum: facilis est respō sio ex responsione ad tertium, quod hoc cum sit per accidens, non inconuenit sortiri infinitatem: sicut in actibus reflexis intellectus, si enim eodē actu in obiectum & actū mens nostra ferretur, in primo actu esset status, si- Ten.34.t.2 cut est in intellectu angeli. Si vero sit termo de effluxu in rebus tanto magis constat quod non est de ratione boni diffundere se, sed esse diffusiuum sui: quoniam bonum ad actualem diffusionem sui in re non peruenit immediate, sed mediante causa efficiente, voluntate scilicet, cuius est obiectum à qua fit, quod sit actualiter finis alicuius, cuius erat finis aptitudinaliter tantū, & propterea prima obiectio nihil officit.

¶ Ad secundum autem dicendum est quod cum bonum multipliciter dicatur, sicut & ens: non est vnicum iudicium de omni bono standum, sed discernendum est quod aliquid dicitur bonum, quia est bonum aliquid, quia est quo aliquid est bonū, aliquid vt actio boni, aliquid vt terminus consummans esse bonum, & huiusmodi. Et dicendum quod vnumquodque eo modo quo est bonum, est diffusiuū sui in appetitu, & similiter vnumquodque eo modo quo est bonum est effusiuum sui in re. id est communicatiuum sui, vel vt principij, vel vt terminus, vel vt subiectum, vel vt passio, &c. Et sic diuini sapientis & finem cōstituit processui bonorum à primo bono. dum finita ea constituit in numero, pondere & mensura, & nullum bonum eo quod est de ratione sua, priuatis: sed vnicuique non eodem modo distribuit modos communionis, vt simul communio omnium & status daretur bonis. Ab vltimo nanque bono etsi non emanet aliquid in re vlterius, est tamen hoc bonum quòd est terminare effluxum boni, & perficere ac consummare rem in esse perfectū: quod non parum boni est.

habet diffusionem secūdum intellectum, cuius est secundum aliquam causam certam profluere in causata, aliquis certus modus adhibetur bonorū effluxui à primo bono, à quo omnia alia bona participant virtutem diffusiuam: & ideo diffusio bonorum non procedit in infinitum: sed sicut dicitur Sap. 11. Deus omnia disposuit in numero, pondere, & mensura.

¶ Ad secundum dicendum, quod in his quæ sunt per se, ratio incipit à principiis naturaliter notis, & ad aliquē terminum progreditur: vnde philosophus probat in primo* Posteriorum, quòd in demonstrationibus non est processus in infinitum: quia in demonstrationibus attenditur ordo aliquorum per se ad inuicem connexorum, & non per accidēs. In his autem, quæ per accidens connectuntur, nihil prohibet rationem in infinitum procedere: accidit autem quantitati aut numero præexistenti inquantum huiusmodi, quòd ei addatur quātitas aut vnitas: vnde in huiusmodi nihil prohibet rationem procedere in infinitum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa multiplicatio actuum voluntatis reflexe supra seipsam per accidens, se habet ad ordinem finiū: quod patet ex hoc quòd circa vnum & eundem actū indifferenter semel, vel pluries supra seipsam voluntas reflectitur.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quòd possibile sit voluntatem, vnius hominis in plura ferri simul, sicut in vltimos fines. Dicit enim Augu. 19.* de Ciuit. Dei, quòd quidam vltimum hominis finē posuerunt in quatuor, scilicet in voluptate, in quiete, in bonis naturæ, & in virtute. hæc autem manifeste sunt plura, ergo vnus homo potest constituere vltimum finem suæ voluntatis in multis.

2 ¶ Præterea, Quæ non opponuntur adinuicem, se inuicem non excludunt, sed multa inuenīuntur in rebus quæ sibi inuicem non opponuntur, ergo si vnum ponatur vltimus finis voluntatis, non propter hoc alia excluduntur.

3 ¶ Præterea, Voluntas per hoc quòd cōstituit vltimum finem in aliquo, suam liberam potentiam non amittit: sed antequam constitueret vltimum finem suum in illo, puta in voluptate, poterat constituere finem suum vltimum in alio, puta in diuitiis, ergo etiam postquam constituit aliquis vltimum finem suæ voluntatis in voluptate, potest simul constituere vltimum finem in diuitiis, ergo possibile est vnius hominis voluntatem simul ferri in diuersa, sicut in vltimos fines.

¶ SED CONTRA, Illud in quo quiescit aliquis sicut in vltimo fine, hominis affectui dominatur: quia ex eo totius vitæ suæ regulas accipit: vnde de gulosis dicitur Phil tertio. Quorum Deus venter est, quia s. constituunt vltimū finem in deliciis ventris, sed sicut dicitur Matth 7. Nemo potest duobus dominis seruire ad inuicem, s non ordinatis: ergo impossibile est esse plures vltimos fines vnius hominis adinuicem non ordinatos.

CONCLVSIO.

¶ Cum vltimus finis hominis, primum & perfectum & naturale bonū sit, eius omnes voluntarias actiones specificans, impossibile est simul esse vnius plures vltimos fines simpliciter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est, quod voluntas vnius hominis simul se habeat ad diuersa, sicut ad vltimos fines, cuius ratio potest triplex assignari.

repugnat, diuitias, verbi gratia ex vna parte, & voluptatē ex altera parte cōstituere simul duo bona cōpleta vnius, quia sequitur q̄ neutrū eorum sit sufficiēs, ac per hoc vtrūq; aliquid deficit, & vtrunq; est incōpletū: ita repugnat hęc eadē constituere simul duo prima bona naturalia: quia neutrū esset primū quo inciperet motᵃ volūtatis: & similiter repugnat eadē cōstituere duo prima specialia essentia: quia neutrū eorū esset specificās primo: vnde hæ rationes directe cōcludentes vnitatē formalem vltimi finis in vnoquoque: quia habet rationē completi naturalis & specificantis, primo simul cōcludūt, quod impossibile est simul poni huiusmodi rationē formalē in diuersis è regione conditis: ita vt distinguatur ipsa rō formalis in eis, & fiant simul duo vltimi fines vniᵘ hominis, cū quo rame stat, vt in litera dicitur, q̄ ratio ista ponatur in pluribus tāquam partibus integrantibus vnum subiectum adæquatum illius.

¶ Prima est, quia cum vnumquodque appetat suam perfectionem, illud appetit aliquis vt vltimum finem, quod appetit vt bonum perfectum, & completium sui ipsius. Vnde Au. dicit 19. de ci. dei, Finem hominum nunc dicimus, non quòd consumitur vt non sit, sed quòd perficitur vt plene sit. oportet igitur quod vltimus finis ita impleat totum hominis appetitum, quòd nihil extra ipsum appetendum relinquatur. quod esse non potest, si aliquid extraneum ad ipsius perfectionem requiratur. vnde nō potest esse quòd in duo sic tendat appetitus, ac si vtrunque sit bonum perfectium ipsius.

¶ Secunda ratio est, quia sicut in processu rationis principium est id quod naturaliter cognoscitur, ita in processu rationalis appetitus, qui est voluntas, oportet esse principium id quod naturaliter desideratur, hoc autem oportet esse vnum: quia natura non tendit nisi ad vnum: principium autem in processu rationalis appetitus est vltimus finis, vnde oportet id in quod tendit voluntas sub ratione vltimi finis, esse vnum.

¶ Tertia ratio est, quia cum actiones voluntariæ ex fine speciem sortiantur, sicut suprà habitum* est, oportet quòd à fine vltimo, qui est cōmunis, sortiantur rationem generis, sicut & naturalia ponuntur in genere secundum formalē rationem commune. Cum igitur omnia appetibilia voluntatis, inquātum huiusmodi, sint vnius generis, oportet vltimum finem esse vnum: & præcipuè quia in quolibet genere est vnum primum principium: vltimus autem finis habet rationem primi principij, vt dictum* est: sicut autē se habet vltimus finis hominis simpliciter ad totū humanum genus, ita se habet vltimus finis huius hominis ad hunc hominem, vnde oportet quòd sicut omnium hominum est naturaliter vnus finis vltimus, ita huius hominis voluntas in vno vltimo fine statuatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia illa plura accipiebantur in ratione vnius boni perfecti ex his constituti, ab his qui in eis vltimum finem ponebant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etsi plura accipi possunt quę adinuicem oppositionem non habeant: tamē bono perfecto opponitur quòd sit aliquid de perfectione rei extra ipsam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potestas voluntatis non habet vt faciat opposita esse simul, quod cōtingeret si tenderet in plura disparata, sicut in vltimos fines: vt ex dictis* patet.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum homo omnia quæ vult, velit propter vltimum finem.

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur quod nō omnia quæcūq; vult homo, propter vltimum finem velit, ea enim quæ ad finem vltimum ordinatur seriosa dicuntur, quasi vtilia, sed iocosa à seriis distinguuntur. ergo ea quæ homo iocose agit, non ordinat in vltimum finem.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in principio Meta.* quod scientiæ speculatiuæ propter seipsas quæruntur: nec tamen potest dici, quod quilibet earum sit vltimus finis. ergo non omnia quæ homo appetit, appetit propter vltimū finem.

3 ¶ Præterea, Quicūque ordinat aliquid in finem, cogitat de illo fine: sed non semper homo cogitat, de vltimo fine in omni eo quod appetit aut facit: non ergo omnia homo appetit, aut facit propter vltimum finem.

Et de vltimo fine formaliter hic 6. ar. verificatur primo: de vltimo autem fine materialiter verificatur secundario: vt s. in dit illius rationē formalē: oportet enim quęcunq; homo vult, quod velit propter suū perfectionem; quoniā, vt in octauo dicitur Eth. amabile quidā bonū, vnicuique autē, p̄priū, & si hęc aduertisset Scotᵘ, non dixisset forte quod scripsit in 4. di. 49. illa q. Vtrū omnia quę appetit homo, appetat propter beatitudine. Teneat enim partē negatiuā: quia homo potest libero appetitu velle non propter beatitudinem tam negatiue, quàm contrarie. Negatiue quidem, tū quia intellectus potest aliquid quàm beatitudinem cogitare, & consequenter voluntas velle, tum quia intellectus potest aliquod bonum considerare vt bonum in se, non considerādo vt bonum ad finem. ergo & voluntas potest velle illud. Contrarie vero, quia ſtare certitudine de beatitudine in deo. &c. & malitia fornicationis potest homo velle fornicari. Sed hęc facillime cedunt, si beatitudo de qua hic sermo non esset, nisi ratio vltimi finis hominis & beatitudinis, formaliter esset eadem quo ad hanc difficultatem, recte consideretur. Nos enim loquimur de vltimo fine formaliter: & dicimus, quòd nihil potest appeti, nisi ipse aut propter ipsum. Et quòd nec negatiue nec contrarie potest aliter appeti. Et ad primum motiuum Scoti patet solutio in litera in responsione ad tertium in hoc artic. vbi dicitur quod intellectu aliud cogitante voluntas vult propter vltimum finem virtualiter, etsi non actualiter: & hoc sufficit. Ad secundum vero patet responsio ex dictis in eo artic. ad primum & ad secundum. Inde enim habetur quòd quodcunque partiale bonum appetatur, appetitur saltem vt bonum appetentis, & consequentee propter vltimum finem. Nam vt in eodem corpore dicitur, inchoatio alicuius ordinatur ad consummationem eius. ad motiuum autem de contrarie appetibili manifesta est responsio: quoniam nullius potest appetere contrarium suæ plenæ perfectionis, quo modo quicquid apperit, appetit vt perfectionem habeat aliquam, quamuis appetat contra talem rem quæ est vltimus finis, vt patet in peccante mortaliter, & præter illam, vt patet in peccante venialiter. Nec te moueat, quòd etiam actus speculatiuos diligimus propter finem, quoniam vt hic & inferius in quæstio. 13. artic. 1. ad primum dicere potes, dicuntur non propter aliud, non per negationem vltimi finis, sed per negationem alterius proximi & propriꝰ finis: & similiter dicuntur fines aliorum, non per affirmationē vltimi finis, sed in illo ordine, &c.

¶ SED CONTRA est quod Au. dicit 13. de trini. quòd omnes homines conueniunt in appetendo vltimum finem, qui est beatitudo.

Cf. 1. non multum a prin. 10. 5.

CONCLVSIO.

¶ Quæcunque homo appetit necesse est propter vltimum finem appetere.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd necesse est quòd omnia quæ homo appetit, appetat propter vltimum finem. & hoc apparet dupliciter ratione. Primo quidem, quia quicquid homo appetit, appetit sub ratione boni, quod quidem si non appetitur vt bonum perfectum quod est vltimus finis, necesse est vt appetatur vt tendens in bonum perfectum: quia semper inchoatio alicuius ordinatur ad consummationem ipsius, sicut patet tam in his, quę fiunt à natura, quàm in his quæ fiunt ab arte, & ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionē cōsummatam, quæ est propter vltimum finem. Secundò quia vltimus finis hoc modo se habet in mouendo appetitum, sicut se habet in aliis motiombus primum mouens. Manifestum est autem, quod causæ secundæ mouentes non mouent, secundum quod mouentur à primo mouente, vnde secunda appetibilia non mouet appetitum, nisi in ordine ad primum appetibile, quod est vltimus finis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actiones ludicræ non ordinantur ad aliquem finem extrinsecum: sed tantum ordinantur ad bonum ipsius ludentis: prout sunt delectantes vel requiem præstantes. bonum autem consummatum hominis est vltimus finis eius.

¶ Et similiter dicendum ad secundum de scientia speculatiua, quæ appetitur vt bonum quodam speculantis, quod comprehenditur sub bono cōpleto & perfecto, quod est vltimus finis.

¶ Ad tertium dicendum, quod non oportet vt semper aliquis cogitet de vltimo fine, quandocunque aliquid appetit vel operatur: sed virtus primæ intentionis quæ est respectu vltimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuscunque rei, etiam si de vltimo fine actu non cogitetur: sicut non oportet, quod qui vidit per viam, in quolibet passu cogitet de fine.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum sit vnus vltimus finis omnium hominum

ADSEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnium hominum sit vnus finis vltimus: maxime enim videtur vltimus finis esse hominis incommutabile bonum: sed quidam auertuntur ab in commutabili bono, peccando, non ergo omnium hominum vnus est vltimus finis.

2 ¶ Præterea, Secundum vltimum finem tota vita hominis regulatur. si igitur esset vnus vltimus finis omnium hominum. sequeretur quod in hominibus non essent diuersa studia viuendi: quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea, Finis est actionis terminus: actiones autem sunt singularium, homines autem etsi conueniant in natura speciei, tamen differunt secundum ea quæ ad individua pertinent. non ergo omnium hominum est vnus vltimus finis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. 19. de ci. dei, illud est finis boni nostri. propter quod amantur cætera, illud autem propter seipsum.

CONCLVSIO.

¶ Quæcunque homo appetit necesse est propter vltimum finem appetere.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd necesse est quòd omnia quæ homo appetit, appetat propter vltimum finem. & hoc apparet dupliciter ratione. Primo quidem, quia quicquid homo appetit, appetit sub ratione boni, quod quidem si non appetitur vt bonum perfectum quod est vltimus finis, necesse est vt appetatur vt tendens in bonum perfectum: quia semper inchoatio alicuius ordinatur ad consummationem ipsius, sicut patet tam in his, quę fiunt à natura, quàm in his quæ fiunt ab arte, & ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionē cōsummatam, quæ est propter vltimum finem. Secundò quia vltimus finis hoc modo se habet in mouendo appetitum, sicut se habet in aliis motiombus primum mouens. Manifestum est autem, quod causæ secundæ mouentes non mouent, secundum quod mouentur à primo mouente, vnde secunda appetibilia non mouet appetitum, nisi in ordine ad primum appetibile, quod est vltimus finis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actiones ludicræ non ordinantur ad aliquem finem extrinsecum: sed tantum ordinantur ad bonum ipsius ludentis: prout sunt delectantes vel requiem præstantes. bonum autem consummatum hominis est vltimus finis eius.

¶ Et similiter dicendum ad secundum de scientia speculatiua, quæ appetitur vt bonum quodam speculantis, quod comprehenditur sub bono cōpleto & perfecto, quod est vltimus finis.

¶ Ad tertium dicendum, quod non oportet vt semper aliquis cogitet de vltimo fine, quandocunque aliquid appetit vel operatur: sed virtus primæ intentionis quæ est respectu vltimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuscunque rei, etiam si de vltimo fine actu non cogitetur: sicut non oportet, quod qui vidit per viam, in quolibet passu cogitet de fine.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum sit vnus vltimus finis omnium hominum

ADSEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnium hominum sit vnus finis vltimus: maxime enim videtur vltimus finis esse hominis incommutabile bonum: sed quidam auertuntur ab in commutabili bono, peccando, non ergo omnium hominum vnus est vltimus finis.

2 ¶ Præterea, Secundum vltimum finem tota vita hominis regulatur. si igitur esset vnus vltimus finis omnium hominum. sequeretur quod in hominibus non essent diuersa studia viuendi: quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea, Finis est actionis terminus: actiones autem sunt singularium, homines autem etsi conueniant in natura speciei, tamen differunt secundum ea quæ ad individua pertinent. non ergo omnium hominum est vnus vltimus finis.

¶ SED CONTRA est quod Au. dicit 13. de trini. quòd omnes homines conueniunt in appetendo vltimum finem, qui est beatitudo.

Supr. ar. 5. tor. & 1. 2. le. 9. fi.

Ca. 3. & 4. tom. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONCLVSIO.

a ¶ Super Quæstionis secundæ Articulum primum.

¶ Tametsi vnus est vltimus finis formaliter omnium hominum, multiplicantur tamē ea, quæ per varia studia homines vt vltimos fines assequi conantur.

IN artic. 1. quæst. 2. in argumento in oppositum aduertē, quod licet beatitudo sit dare quàm accipere, iuxta Domini sententiam, simpliciter loquendo, quia dare est affluentię, accipere indigentiæ, in hominis tamen beatitudine: quia beatitudine indiget, subsistia beatitudinis consistit in accipiendo seu retinendo: & ex ipsa emanat erogatio vt consequens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de vltimo fine possumus loqui dupliciter: vno modo secundum rationem vltimi finis: alio modo secundum id, in quo finis vltimi ratio inuenitur. Quantum igitur ad rationē vltimi finis, omnes conueniunt in appetitu finis vltimi: quia omnes appetūt suam perfectionem adimplere: quæ est ratio vltimi finis, vt dictum * est. sed quantum ad id, in quo illa ratio inuenitur, non omnes homines conueniunt in vltimo fine: nā quidam appetunt diuitias tanquam consummatum bonum: quidam vero voluptatem: quidā vero quodcunque aliud, sicut & omni gustui delectabile est dulce. Sed quibusdam maximè delectabilis est dulcedo vini, quibusdam dulcedo mellis, aut alicuius talium: illud tamen dulce, oportet simpliciter esse melius delectabile, in quo maxime delectatur, quia habet optimū gustum: & similiter illud bonum oportet esse completissimum, quod tanquam vltimum finem appetit, habens affectum bene dispositum.

A. 5. huius q.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illi qui peccant, auertuntur ab eo, in quo verè inuenitur ratio vltimi finis, non autem ab ipsa vltimi finis intentione, quam quærunt falso in aliis rebus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuersa studia viuendi contingunt in hominibus propter diuersas res, in quibus quæritur ratio summi boni.

A. 5. huius q.

¶ Ad tertium dicendū, quòd etsi actiones sint singularium, tamen primū principium agendi in eis est natura, quæ tendit ad vnū, vt dictū est.

Inf. q. 103. a. 2. & 2. d. 38. ar. 1. & 2. cor. & 1. contra 4. 75. & li. 3. c. 17. 25. & 27. fi. & 97. & veri q. 5. a. 6. ad 4. Ca. 10. ciuita pri. & 4. prima parte ante medium. 19. de ciui. Dei. c. 1. & 13. de trin. c. 3. & 4. Li 83. q. q. 5. tom. 4.

ARTICVLVS VIII.

a Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant.

ADOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd in vltimo fine hominis etiam omnia alia conueniant. finis enim respondet principio: sed illud quod est principium hominum, scilicet deus, est etiam principium omnium aliorum, ergo in vltimo fine hominis omnia alia communicant.

2 ¶ Præterea, Dio. dicit * in li. de di. no. quòd deus conuertit omnia ad seipsum, tanquam ad vltimum finem, sed ipse est vltimus finis hominis, quia solo ipso fruendum est. ergo in fine vltimo hominis etiam alia conueniunt.

3 ¶ Præterea, finis vltimus hominis est obiectum voluntatis, sed bonū voluntatis est bonū vniuersale: quod est finis omnium. ergo necesse est, quod in vltimo fine hominis omnia conueniant.

¶ SED CONTRA est, quòd vltimus finis hominum est beatitudo quam omnes appetunt: vt Au. * dicit. sed non cadit in animalia expertia rationis, vt beata sint: sicut Au. * dicit in lib. 83. quæstionum: non ergo in vltimo fine hominis alia conueniant.

CONCLVSIO.

¶ Quamuis deus sit vltimus finis omnium rerum, non est tamen hominis, & aliarum creaturarum ratione carentium idem vltimus finis, quo ad illius consecutionem, & adeptionem.

Arist. 2. l. 3. ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 5. Met. * finis dupliciter dicitur, * scilicet cuius & quo, id est ipsa res, in qua ratio boni inuenitur, & vsus siue adeptio illius rei: sicut si dicamus, quod motus corporis grauis finis est vel locus inferior, vt res: vel hoc quod est esse in loco inferiori, vt vsus: & finis auari est, vel pecunia vt res, vel possessio pecuniæ, vt vsus. Sic ergo loquamur de vltimo fine hominis, quantum ad ipsam rem, quæ est finis, sic in vltimo fine hominis omnia alia cōueniunt: quia deus est vltimus finis hominis, & omniū aliarum rerum. Si autem loquamur de vltimo fine hominis quārum ad consecutionem finis. sic in hoc fine hominis non communicant creaturæ irrationales, nam homo & aliæ rationales creaturæ consequuntur vltimum finem, cognoscendo & amando deum, quod non competit aliis creaturis, quæ adipiscuntur vltimum finem, inquantum participant aliquam similitudinem Dei: secundum quod sunt, vel viuunt, vel etiam cognoscunt.

D. 907. 1113.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta: nam beatitudo nominat adeptionem vltimi finis.

QVAESTIO SECVNDA, DE HIS IN QVIBVS HOMINIS BEATITVDO consistit, in octo articulos diuisa,

DEINDE considerandū est de beatitudine. Primo quidem in quibus sit. Secundò quid sit. Tertio, qualiter eam consequi possumus.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum beatitudo consistat in diuitijs. ¶ Secundo, vtrum in honoribus. ¶ Tertio, vtrum in fama, siue in gloria. ¶ Quarto, vtrum in potestate. ¶ Quinto, vtrum in aliquo corporis bono. ¶ Sexto, vtrum in voluptate. ¶ Septimo, vtrum in aliquo bono animæ. ¶ Octauo, vtrum in aliquo bono creato.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum beatitudo hominis consistat in diuitijs.

8. ethic. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis in diuitijs consistat. cum enim beatitudo sit vltimus finis hominis, in eo consistit, quòd maximè in hominis affectu dominatur: huiusmodi autem sunt propriè diuitiæ: dicitur enim Eccle. 10. Pecuniæ obediunt omnia. ergo in diuitijs beatitudo hominis consistit.

2 ¶ Præterea, Secundum Boetium in 3. de consol. * Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: sed in pecuniis omnia possideri videntur: quia vt philosophus dicit in 5. Ethic. * Ad hoc numus est inuentus, vt sit quasi fideiussor habendi pro eo quodcunque homo voluerit. ergo in diuitijs beatitudo consistit.

3 ¶ Præterea, Desiderium summi boni, cum nunquam deficiat, videtur esse infinitum. sed hoc maximè in diuitiis inuenitur: quia auarus non implebitur pecunia, vt dicitur Eccle. 5. ergo in diuitijs beatitudo consistit.

3. cap. 10. Boet. 5. ethic. lect. 3. Prosa. ca. prima. poli. ca. 6. & tom. 3.

¶ SED CONTRA, Bonum hominis in retinendo beatitudinem, magis consistit quàm in emittendo ipsam, sed sicut Boët. * in 3. de con sol. dicit. Diuitiæ effundendo magis quàm coacruando melius nitēt. siquidem auaritia semper odiosos, claros facit largitas, ergo in diuitiis beatitudo non consistit.

Li. 2. pro. 10. 5. ethic.

CONCLVSIO.

¶ Cum beatitudo sit vltimus finis hominis, diuitiæ autem ex arte hominis quærunt propter naturales diuitias, quæ propter ipsum hominem sunt, impossibile est in his beatitudinem consistere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in diuitijs consistere. Sunt enim duplices diuitiæ, vt philosophus dicit * in 1. Poli. scilicet naturales & artificiales. Naturales quidem diuitiæ sunt, quibus homini subuenitur: ad defectus naturales tollendos: sicut cibus & potus, vestimenta, vehicula, & habitacula, & alia huiusmodi. Diuitiæ artificiales sunt quibus secundum se natura nō iuuatur, vt denarij. sed ars humana eos adinuenit propter facilitatem commutationis: vt sint quasi mensura rerum venalium. Manifestum est autem, quòd in diuitijs naturalibus beatitudo hominis esse non potest. quæruntur enim huiusmodi diuitiæ ad sustentandam naturam hominis, & ideo non possunt esse vltimus finis: sed magis ordinantur ad hominem sicut ad finem, vnde in ordine naturę omnia huiusmodi sunt infra hominem. & propter hominem facta: secundum illud psal. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Diuitiæ autem artificiales non quæruntur nisi propter naturales: non enim quæ rerentur, nisi quia per eas commutatur res ad vsum vitæ necessariæ: vnde multo minus habent rationem vltimi finis. impossibile est igitur beatitudinem, quæ est vltimus finis hominis, in diuitijs esse.

Ca. 6. li. 1. Poli.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum: quod omnia corporalia obediunt pecuniæ quantum ad multitudinem stultorum, qui sola corporalia bona cognoscunt, quę pecunia acquiri possunt, iudicium autem de bonis humanis non debet sumi à stultis, sed à sapientibus, sicut & iudicium de saporibus ab his, qui habent gustum bene moderatum.

¶ Ad secundum dicendum, quod pecunia possunt haberi omnia venalia: non autem spiritualia, quæ vendi non possunt. vnde dicitur Prouer biorum 17. Quid prodest stulto diuitias habere, cum sapientiam emere non possit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus naturalium diuitiarum non est infinitus: quia secundum certam mensuram sufficiunt naturæ, sed appetitus diuitiarum artificialium est infinitus, quia deseruit concupiscentiæ inordinatæ, quæ non modificatur, vt patet per philosophum in 1. Poli. * aliter tamen est infinitum desiderium diuiciarum, & desiderium summi boni, nam summum bonum quāto perfectius possidetur, tanto ipsum magis amatur, & alia contemnuntur: quia quanto magis habetur, magis cognoscitur, & ideo dicitur Eccle. 24. Qui edunt me, adhuc esurient, sed in appetitu diuitiarum & quorumcunque temporalium bonorum est econuerso, nam quando iam habentur ipsa, contemnuntur & alia appetuntur, secundum quod significatur Ioan. 4. cum dominus dicit, Qui bibit ex hac aqua, per quam temporalia significantur, sitiet

m. c. 28. 3. c. 4. 264. ca. 5. Et 10. le. 5. 9. to. 5. 3. to. 5. Ethic. c. 3. ethi. 8. 14.

sitiet iterum, & hoc ideo: quia eorum insufficientia magis cognoscitur cum habentur: & ideo hoc ipsum ostendit eorum imperfectionem, & quòd in eis summum bonum non consistit.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum beatitudo hominis, consistat in honoribus.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis in honoribus consistat. beatitudo enim siue felicitas est præmium virtutis: vt Philos. dicit in 1. Ethi. * sed honor maximè videtur esse id quod est virtutis præmiū: vt philosophus dicit in 4. Ethi. * ergo in honore maximè consistit beatitudo.

2 ¶ Præterea, illud quod conuenit deo, & excellentissimis, maximè videtur esse beatitudo, quæ est bonum perfectum, sed huiusmodi est honor: vt Philos. dicit in 8. Eth. * & primæ Tim. 2. dicit Apo. Soli deo honor & gloria. Ergo in honore consistit beatitudo.

3 ¶ Præterea, illud quod est maxime desideratū ab hominibus est beatitudo, sed nihil videtur esse magis desiderabile ab hominibus quàm honor: quia homines patiuntur iacturam in omnibus alijs rebus, ne patiantur aliquod detrimentum sui honoris, ergo in honore beatitudo consistit.

10. Ethi. 5. to. 5.

¶ SED CONTRA, Beatitudo est in beato, honor autem non est in eo qui honoratur: sed magis in honorate, qui reuerentiam exhibet honoranti: vt philosophus dicit in 1. Ethi. * ergo in honore beatitudo non consistit.

CONCLVSIO.

¶ Cum secundum beatitudinem homo constituatur in excellentia, eius signum est honor & reuerentia, non nisi consequitur in honoribus felicitas quæritur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est beatitudinem consistere in honore: honor enim exhibetur alicui propter aliquā eius excellentiā: & ita est signum & testimonium quoddam illius excellētię, quæ est in honorato, excellentia autē hominis maximè attenditur circa beatitudinem, quæ est hominis bonum perfectum. & secundum partes eius, id est secundum illa bona, quibus aliquid beatitudinis participatur: & ideo honor potest quidem consequi beatitudinem, sed principaliter in eo beatitudo consistere non potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd honor d nō est præmiū virtutis, propter quod virtuosi operantur, sed accipiunt honorem ab hominibus loco præmij, quasi à non habentibus ad dandum maius. verum autem præmium virtutis est ipsa beatitudo: propter quam virtuosi operantur, si autem propter honorem operarētur, iam non esset virtus, sed magis ambitio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd honor debetur deo, & excellentissimis, in signum vel testimonium excellentiæ præexistentis, non quòd ipse honor faciat eos excellentes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex naturali desiderio beatitudinis, quā consequitur honor, vt dictum * est, contingit quòd homines maximè honorem desiderant: vnde quærunt homines maximè honorari à sapientibus, quorum iudicio credunt se esse excellentes vel felices.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum beatitudo hominis consistat in fama siue gloria.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis consistat in gloria, in eo enim videtur beatitudo consistere, quod redditur sanctis pro tribulationibus, quas in mundo patiuntur, huiusmodi autem est gloria: dicit enim Apo. Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Ergo beatitudo consistit in gloria.

2 ¶ Præterea, Bonum est diffusiuum sui, vt patet per Dionysium quarto capite de diu. * nomi. Sed per gloriam bonum hominis maxime diffunditur in notitiam aliorum: quia gloria, vt Ambro. dicit, * nihil aliud est quàm clara cum laude notitia. Ergo beatitudo hominis consistit in gloria.

3 ¶ Preterea, Beatitudo est stabilissimum bonorum, hoc autem esse videtur fama vel gloria: quia per hanc quodammodo homines æternitatē fortiuntur, vnde Boet. dicit in li. * de cons. Vos immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famā temporis cogitatis. Ergo beatitudo consistit in fama seu gloria.

¶ SED CONTRA, Beatitudo est verum hominis bonum: sed fama seu gloriam contingit esse falsam, vt enim dicit Boet. * in li. 3. de consolatione. Plures magnum sæpe nomen falsis vulgi opinionibus attulerunt: quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falso prædicantur suis ipsi necesse est laudibus erubescant, non ergo beatitudo hominis consistit in fama, seu gloria.

CONCLVSIO.

¶ Impossibile est in fama seu gloria consistere hominis consummatam felicitatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in fama seu gloria humana consistere: nam gloria nihil aliud est quàm clara notitia cum laude, vt Amb. * dicit. Res autem cognita aliter comparatur ad cognitionem diuinam, & aliter ad cognitionē humanam: humana enim cognitio à rebus cognitis causatur: sed diuina cognitio est causa rerum cognitarum. vnde perfectio humani boni, quæ beatitudo dicitur, non potest causari à notitia humana, sed magis notitia humana de beatitudine alicuius procedit, & quodam modo causatur ab ipsa humana beatitudine, vel inchoata, vel perfecta, & ideo in fama vel in gloria non potest consistere hominis beatitudo: sed bonum hominis dependet sicut ex causa ex cognitione Dei: & ideo ex gloria, quæ est apud Deum, dependet beatitudo hominis, sicut ex causa sua: secundum illud Psal. 90. Eripiam eum, & glorificabo eum: longitudine dierum adimplebo eum: & ostendam illi salutare meum. Est etiā aliud considerandum, quod humana notitia sæpe fallitur: & præcipue in singularibus contingentibus, cuiusmodi sunt actus humani: & ideo frequenter humana gloria falsa est. sed quia Deus falli non potest, eius gloria semper vera est: propter quod dicitur 2. ad Cor. 10. Ille probatus est quem Deus commendat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus non loquitur ibi de gloria, quæ est ab hominibus, sed de gloria quæ est à Deo coram angelis eius. vnde dicitur Mar. 8. Filius hominis confitebitur eum in gloria patris sui coram angelis eius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum alicuius hominis quod per famam vel gloriam est in cognitione multorum, si cognitio quidē vera sit, oportet quòd deriuetur à bono existente in ipso homine: & sic præsupponit perfectā beatitudinem, vel inchoatam. Si autem cognitio falsa sit, non concordat rei: & sic bonum non inuenitur in eo, cuius fama celebris habetur: vnde patet quòd fama nullo modo potest facere hominem bonum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fama non habet stabilitatem: imo falso rumore de facili perditur, & si stabilis aliquando persueret, hoc est per accidens, sed beatitudo habet per se stabilitatem & semper.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum beatitudo hominis consistat in potestate.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo consistat in potestate, omnia enim appetunt assimilari Deo tanquam vltimo fini & primo principio, sed homines qui in potestatibus sunt, propter similitudinem potestatis maximè videntur esse Deo conformes: vnde in scriptura dij vocantur, vt patet Exodi 13. Dijs non detrahes, ergo in potestate beatitudo consistit.

2 ¶ Præterea, Beatitudo est bonum perfectum, sed perfectissimum est quod homo etiam alios congrue possit regere: quod conuenit his qui in potestatibus sunt constituti, ergo beatitudo consistit in potestate.

3 ¶ Præterea, Beatitudo cū sit maximè appetibilis, opponitur ei quod maximè est fugiendum, sed homines maximè fugiunt seruitutem, cui contraponitur potestas, ergo in potestate beatitudo consistit.

¶ SED CONTRA, Beatitudo est perfectum bonum. sed potestas est maximè imperfecta, vt enim dicit Boëtius 3. de consol. * Potestas humana solicitudinum morsus expellere, formidinum aculeos vitare nequit, & postea, potentem censes, cui satellites latus ambiunt? qui quos terret, ipse plus metuit, non igitur beatitudo consistit in potestate.

CONCLVSIO.

¶ Potestas cum principium sit malum & bonum respiciens, in eius vsu magis quàm in ipsa, dicendum est consistere hominis beatitudinem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est beatitudinem in potestate consistere propter duo. Primo quidem: quia potestas habet rationem principij, vt patet in 3. Meta. * beatitudo autem habet rationem vltimi finis. Secundo, quia potestas se habet ad bonum & ad malum, beatitudo autem est proprium & perfectū hominis bonum: vnde magis posset consistere beatitudo aliqua in bono vsu potestatis, qui est per virtutem, quàm in ipsa potestate, possunt autem quatuor generales rationes induci ad ostendendum, quòd in nullo præmissorum exteriorum bonorum beatitudo consistat: quarum prima est, quòd cum beatitudo sit summum hominis bonum, non compatitur secum aliquod malum, omnia autem prædicta possunt inueniri & in bonis & in malis. Secunda ratio est, quia cum de ratione beatitu-

a ¶ Super Quæstionis secundæ Artic. secundum.

IN art. 2. in corpore nota, quòd ipsa felicitas constituit ex excellentia: vt per hoc videas, quod angeli appetendo beatitudinem, appetierunt excellētiam, quæ est obiectū superbiæ.

a ¶ Super Quæstionis secundæ Articul. tertium.

IN articulo 3. aduerte, quod authori non affirmat beatitudinē nostram consistere in gloria eriam apud Deum, sed dicit dependere illam ex cognitione diuina, quam habet de nobis, in qua consistit gloria nostra apud Deum: & merito, quia, vt patebit, beatitudo nostra non consistit in cognosci. sed in cognoscere: quamuis dependeat à cognosci à Deo, quia scientia Dei est causa rerum, & perficiatur seu decoretur per cognosci ab angelis, & sanctis.

Annot.

a ¶ Super Quæstionis secundæ Articulum 4 5. 6.

IN artic. quarto nihil occurrit.

¶ In quinto autem speculabilia in prima parte declarata sunt.

¶ In sexto verò in responsione ad primum huius quæstionis: quæ in quæstione quarta artic. 2. tractabitur.

Annot.

3. cont. c. 31. Et opus. 3. ca. 108. & 264.

Prosa 5. ciuitatem.

Tex. 17. to. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

dinis sit, quòd sit per se sufficiens, vt patet in 1. Eth.* hoc necesse est, q̃ ca. 7. to. 5.
beatitudine adepta, nullum bonum necessariũ homini desit. adeptis autem singulis præmissorum, possunt adhuc multa bona homini necessaria deesse: puta sapientia, famitas corporis, & huiusmodi. Tertia, quia cũ beatitudo sit bonum perfectum, ex beatitudine non potest aliquod malum alicui prouenire: quod non conuenit præmissis. dicitur enim Eccl. 5. quòd diuitiæ interdum conseruantur in malum domini sui, & simile patet in aliis tribus. Quarta ratio est, quia ad beatitudinem homo ordinatur per principia interiora, cum ad ipsam naturaliter ordinetur, præmissa autem quatuor bona magis sunt à causis exterioribus, & vt plurimum à fortuna. vnde & bona fortunæ dicuntur, vnde patet, quod in præmissis nullo modo beatitudo consistit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuina protestas est sua bonitas, vnde vti sua potestate non potest nisi bene: sed hoc in hominibus non inuenitur: vnde non sufficit ad beatitudinem, quod homo assimiletur deo quantum ad potestatem, nisi assimiletur ei quantum ad bonitatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut optimum est quòd aliquis vtatur bene potestate in regimine multorum: ita pessimum est si male vtatur, & ita potestas se habet ad bonum & ad malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd seruitus est impedimentum boni vsus potestatis: & ideo naturaliter homines eam fugiunt, & non quasi in potestate hominis sit summum bonum.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virum beatitudo hominis consistat in aliquo corporis bono.

Infrà q. 3. ar. 3. co. Et 4. d. 49. q. 1. ar. 1. q. 1. & 3. con. c. 32. & 37. prin. & op. 3. c. 264. a Et Psal. 32. cor. 8. & 1. Ethi. le. 10. cor. 2.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ beatitudo hominis cõsistat in bonis corporis, dicit enim Eccl. 30. Nõ est sensus supra censum salutis corporis: sed in eo quod est optimum, consistit beatitudo. ergo consistit in corporis salute.

2 ¶ Præterea, Dio.* dicit 5. c. de diui. no. quòd esse est melius q̃ viuere, & viuere melius q̃ alia quæ cõsequuntur, sed ad esse vel viuere hominis requiritur salus corporis, cum ergo beatitudo sit summum bonum hominis, videtur quòd salus corporis maximè pertineat ad beatitudinem.

3 ¶ Præterea, Quãto aliquid est cõmunius, tãto ab altiori principio de pẽdet: quia quãto est causa superior, tãto eius virtus ad plura se extẽdit. sed sicut causalitas causæ efficientis cõsideratur secundum influentiam: ita causalitas finis attenditur secũdum appetitũ. Ergo sicut prima causa efficiens est, quæ in omnia influit, ita vltimus finis est quod ab omnibus desideratur: sed ipsum esse est quod maximè desideratur ab omnibus. ergo in his quæ pertinent ad esse hominis, sicut est salus corporis, maximè consistit beatitudo.

¶ SED CONTRA est, quòd secundum beatitudinem homo excellit omnia alia animalia. sed secũdum bona corporis à multis animalib⁹ superatur: sicut ab elephãte in diuturnitate vitę: à leone, in fortitudine: à ceruo in cursu. ergo beatitudo hominis nõ consistit in bonis corporis.

CONCLVSIO.

¶ Corporalia bona, cum ad alia ordinentur, impossibile est in aliquo corporis bono beatitudinem consistere, secundum quam animalia cuncta excellit.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd impossibile est beatitudinẽ hominis in bonis corporis consistere propter duo. Primo quidem, quia impossibile est, quòd illius rei quæ ordinatur ad aliud, sicut ad finem, vltimus finis sit eiusdem conseruatio in esse, vnde gubernator non intẽdit, sicut vltimum finem conseruationem nauis sibi commissæ, eo quòd nauis ad aliud ordinatur sicut in finem: s. ad nauigandum, sicut autem nauis committitur gubernatori ad dirigendum: ita homo est suæ voluntati & rationi commissus: secundum illud quod dicitur Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Manifestum est autem, quòd homo ordinatur ad aliquid, sicut ad finem: nõ enim homo est summũ bonũ, vnde impossibile est, quòd vltimus finis rationis & voluntatis humanę, sit cõseruatio humani esse. Secũdo, quia dato quòd finis rationis & voluntatis humanæ esset conseruatio humani esse, non tamen posset dici, quòd finis hominis esset aliquod corporis bonum. Esse enim hominis consistit in anima & in corpore: & quãuis esse corporis dependeat ab anima, esse tamen humanæ animæ non p. p. q. 75. et 90. dependet à corpore: vt supra * ostensum est: ipsumque corpus est propter animam, sicut materia d propter formam, & instrumenta propter D. 641. motorem, vt per ea suas actiones exerceat, vnde omnia bona corporis ordinantur ad bona animæ, sicut ad finem: vnde impossibile est quòd in bonis corporis beatitudo consistat. quæ est vltimus finis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut corpus ordinatur ad animam, sicut ad finem, ita bona exteriora ad ipsum corpus, & ideo rationabiliter bonum corporis præfertur bonis exterioribus quæ per sensum significantur, sicut & bonum animæ præfertur omnibus bonis corporis.

D. 559. ¶ Ad secundũ dicendũ, quòd esse d simpliciter acceptum secundũ quod includit in se omnẽ perfectionẽ essendi, præeminet vitę, & omnibus perfectionibus subsequẽtibus. sic igitur ipsum esse prehabet in se omnia bona subsequẽtia, & hoc modo Dion. loquitur, sed si cõsideretur ipsum esse prout participatur in hac re vel illa, quæ non capiunt totam perfectionem essendi, sed habent esse imperfectum, sicut est esse cuiuslibet creaturæ, sic manifestum est quòd ipsum esse cũ perfectione superaddita est eminentius: vnde & Diony. ibidem dicit, quod viuentia sunt meliora existentibus, & intelligentia viuentibus. Eth.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia finis respondet principio, ex illa ratione probatur, quòd vltimus finis est primum principium essendi, in quo est omnis essendi perfectio: cuius similitudinem appetunt secundum suam perfectionem, quædam quidem secũdum esse tantùm, quædam secundum esse viuens, quædam secundum esse viuens & intelligẽs & beatum: & hoc paucorum est. D.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Virum beatitudo hominis consistat in voluptate.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis in voluptate consistat, beatitudo enim cum sit vltimus finis nõ appetitur propter aliud, sed alia propter ipsam. Sed hoc maxime cõuenit delectationi, ridiculũ est enim ab aliquo quærere propter quid velit delectari: vt dicitur in 10. Ethic. ergo beatitudo maxime in voluptate & delectatione consistit.

2 ¶ Præterea, Causa prima vehementius imprimit quàm secunda: vt dicitur in lib. de* causis. Influentia autem finis attenditur secundum eius appetitum, illud ergo videtur habere rationem finis vltimi, quod maximè mouet appetitum: hoc autem est voluptas, cuius signum est, quòd delectatio intantum absorbet hominis voluntatem & rationem, quòd alia bona contemnere facit. ergo videtur quòd vltimus finis hominis, qui est beatitudo, maximè in voluptate consistat.

3 ¶ Præterea, Cum appetitus sit boni, illud quod omnia appetunt, videtur esse bonum optimum: sed delectationem omnia appetunt & sapientes & insipientes, & etiam ratione carentia, ergo delectatio est optimum, consistit ergo in voluptate beatitudo, quæ est summũ bonũ.

¶ SED CONTRA est quod Boet. dicit* in 3. de consol. Tristes exitus esse voluptatum, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget, quæ si beatos efficere possent, nihil causæ esset quin pecudes quoque beatæ esse dicantur.

CONCLVSIO.

¶ Non sunt corporales voluptates, quæ imperfectum hominis bonum consequuntur, ipsa beatitudo, nec ipsam sequuntur, vt illius per se accidens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quia delectationes corporales pluribus notæ sunt, assumpserunt sibi nomen voluptatum: vt dicitur 7. Ethic.* In quibus tamen beatitudo principaliter non consistit: quia in vnaquaque re aliud est quod pertinet ad essentiam eius, aliud est proprium accidens ipsius, sicut in homine, aliud est quod est animal rationale mortale, aliud quod est risibile. Est igitur considerãdum, quòd omnis delectatio d est quoddam proprium accidens, quod consequitur beatitudinem, vel aliquam beatitudinis partem: ex hoc enim aliquis delectatur, quia habet bonum aliquod sibi conueniens vel in re, vel in spe, vel saltem in memoria: bonum autem conueniens si quidem sit perfectum, est ipsa hominis beatitudo, si autem sit imperfectum, beatitudo est quædam participata, vel propinqua, vel remota, vel saltem apparens, vnde manifestum est, quòd nec ipsa delectatio, quæ sequitur bonum perfectum, est ipsa essentia beatitudinis, sed quoddam consequens ad ipsam, sicut per se accidens, voluptas autem corporalis non potest etiam modo prædicto sequi bonum perfectum: nam sequitur bonum quod apprehendit sensus, qui est virtus animæ corpore vtens. Bonum autem quod pertinet ad corpus quod apprehenditur secundum sensum, non potest esse perfectum hominis bonum, cum enim anima rationalis excedat proportionem materiæ corporalis, pars animæ, quæ est ab organo corporeo absoluta, quandam habet infinitatem respectu ipsius corporis, & partium animæ corpori concreatarum, sicut inuisibilia sunt quodammodo infinita respectu materialium, eo quòd forma per materiam quodammodo contrahitur & finitur, vnde forma à materia absoluta est quodammodo infinita: & ideo sensus, qui est vis corporalis, cognoscit singulare, quod est determinatum per materiam: Intellectus verò qui est vis à materia absoluta, cognoscit vniuersale quod est abstractum à materia: & continet sub se infinita singularia, vnde patet, quòd bonum conueniens corpori, quod per apprehensionem sensus delectationem corporalem causat, non est perfectum bonum hominis, sed est minimum quiddam in comparatione ad bonum animæ. Vnde Sap. 7. dicitur, quod omne aurum in comparatione sapientiæ, arena est exigua, sic igitur neque voluptas corporalis est ipsa beatitudo, nec est per se accidens beatitudinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd eiusdẽ rationis est, quòd appetatur bonum, & quòd appetatur delectatio, quæ nihil est aliud quàm quietatio appetitus in bono, sicut ex eadem virtute naturæ est, quòd graue feratur deorsum: & quòd ibi quiescat, vnde sicut bonum per seipsum appetitur, ita & delectatio propter se, & non propter aliud appetitur, si ly propter, dicat causam finalem, si verò dicat causam formalem, vel potius causam moriham, sic delectatio

a ¶ *Super Quæstionis secundæ Artic. 7. & 8.*

¶ *Num & quomodo ex eo quòd obiectum voluntatis est vniuersale bonum, sequatur, voluntatis obiectũ esse vniuersale bonum in essendo, quod est Deus.*

Quæstio. IN artic. 7. & 8. dubium occurrit de fundamento vtriusque, scilicet obiectũ voluntatis nostræ est vniuersale bonum: quoniã aut intendit per vniuersale bonum totũ, seu omne bonum, aut bonũ in vniuersali. Si secundo modo, verum est, & bene probatur: quòd sicut obiectum intellectus est verũ, non tamen in hoc particulari, sed in vniuersali: ita obiectum voluntatis est bonum, nõ in hoc particulari, sed in vniuersali: sed ex hoc sensu non sequitur: ergo obiectum voluntatis est bonũ vniuersale in essendo, qd̃ est Deus. Si primo modo, tunc non probatur per hoc, q̃ obiectum intellectus est verũ vniuersale: quoniam hoc verificatur de vero vniuersali in prædicando, & non de omni vero, nec ipsa veritate diuina, quę est omne verum: quoniam nec hoc verum, Deus est trinus, cadit sub obiecto intellectus: nec ea, quæ non licet homini loqui, & in cor hominis non ascendũt, nec ascẽdere possent.

¶ Ad hoc dicitur, quòd proprie loquendo neutro modo intelligitur fundamentum illud: sed sensus est, quòd sicut obiectum intellectus est verum vniuersale, id est, non contractũ ad tale vel tale verũ, sed absolute: ita obiectũ voluntatis est bonum vniuersale, id est, non contractũ ad tale vel tale bonũ, sed absolute: & si huic fuerit adiuncta subintellecta differentia inter bonũ & verum ex sexto Metaphy. scilicet, quòd verũ & falsum sunt in anima, bonũ autẽ & malũ in rebus: sequitur quòd in illa re sola erit beatitudo nostra, quæ est obiectum voluntatis humanæ, in qua est bonum absolute: ac per hoc in solo Deo est: quia in cæteris non est bonum nisi contractũ: & hæc est manifesta intentio litteræ. Quæ contra obiectum intellectus obijciuntur, de limitatione veri, facilimè soluuntur, dicendo quòd sicut nullũ est ens ad q̃ non possit actus intellectus terminari aliquo modo, ita nullum est verum quod ipsum omnino subterfugiat: Deum nanq; & omnia attingere potest: sed quia nõ potest noster intellectus tali modo deũ cognoscere, & cæt. Ideo committitur fallacia figuræ dictionis, mutando quid in quomodo. Eximpotentia siquidem modi cognoscendi prouenit, quòd oportet aliquid latere omnem intellectum creatum, & non ex limitatione veri obiecti intelligibilis.

In corp. ar. Artic. 5. Lib. 1. ca. 3. & 22. 1. 3. D. 1. præced. artic. 8. Arti. 5. & 6. huius q.

delectatio est appetibilis propter aliud, id est, propter bonũ, quod est delectationis obiectũ, & per cõsequens est principium eius, & dat ei formã. ex hoc enim delectatio habet quòd appetatur, quia est quies in bono desiderato.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd vehemens appetitus delectatiõis sensibilis cõtingit ex hoc, quòd operationes sensuũ, quia sunt principia nostræ cognitionis, sunt magis perceptibiles. vnde etiam à pluribus delectationes sensibiles appetuntur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eo modo omnes appetũt delectationes sicut & appetũt bonum: & tamẽ delectationem appetunt ratione boni, & nõ econuerso: vt dictũ * est. vnde non sequitur, quòd delectatio sit maximum, & per se bonũ, sed quòd vnaquæq; delectatio contemnatur aliquod bonũ, & aliqua delectatio cõsequatur id quod est per se, & maximũ bonũ.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Virum beatitudo hominis consistat in aliquo bono animæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo consistat in aliquo bono animæ, beatitudo enim est quoddam hominis bonum, hoc autem pertria diuiditur, quæ sunt bona exteriora, bona corporis, & bona animæ. sed beatitudo non consistit in bonis exterioribus: neque in bonis corporis, sicut suprà ostensum * est: ergo consistit in bonis animæ.

2 ¶ Præterea, Illud cui appetimus aliquod bonum, magis amamus quàm bonum quod ei appetimus: sicut magis amamus amicum cui appetimus pecuniam, quã pecuniam. sed vnusquisque quodcunq; bonum sibi appetit amat: ergo seipsum amat magis quàm omnia alia bona, sed beatitudo est quod maxime amatur, quod patet exhoc, quòd propter ipsam omnia amãtur & desiderãtur: ergo beatitudo cõsistit in aliquo bono ipsius hominis: sed non in bonis corporis. ergo in bonis animæ.

3 ¶ Præterea, Perfectio est aliquid eius quod perficitur: sed beatitudo est quædam perfectio hominis. ergo beatitudo est aliquid hominis. sed nõ est aliquid corporis, vt ostẽsum * est, ergo beatitudo est aliquid animæ: & ita consistit in bonis animæ.

¶ SED CONTRA est, quòd sicut Aug. dicit * in li. de doctri. Christiana, id, in quo cõstituitur beata vita, propter se diligendum est: sed homo non est propter seipsum diligendus, sed quicquid est in homine, est diligẽdum propter Deum, ergo in nullo bono animæ beatitudo consistit.

CONCLVSIO.

¶ Beatitudo ipsa cum sit animæ perfectio ei inhærens, impossibile est in anima vel aliquid ipsius consistere, est nihilominus aliquid extra animam, id, id quo ipsa consistit, & quod beatum facit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut * suprà dictum est, finis dupliciter dicitur, scilicet, ipsa res, quam adipisci desideramus, & vsus seu adeptio, vel possessio illius rei. si ergo loquamur de vltimo fine hominis quãtum ad ipsam rem, quam appetimus sicut vltimum finem, impossibile est quòd vltimus finis hominis sit ipsa anima, vel aliquid eius: ipsa enim anima in se cõsiderata, est vt in potentia existẽs. fit enim de potentia sciente actu sciens, & de potentia virtuosa actu virtuosa, cum autẽ potentia sit propter actum, sicut propter cõplementum, impossibile est, quòd id quod est secundum se in potentia existens, habeat rationem vltimi finis: Vnde impossibile est quod ipsa anima sit vltimus finis suiipsius: similiter etiã neq; aliquid eius siue sit potẽtia, siue actus, siue habitus. bonũ enim, quod est vltimus finis est bonũ perfectũ cõplens boni appetitũ: appetitus autẽ humanus, qui est voluntas, est boni vniuersalis, quod libet bonum autem inhærens ipsi animę, est bonum participatum, & per consequens particulatum, vnde impossibile est quod aliquod eorum sit vltimus finis hominis. Sed si loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipsam adeptionẽ, vel possessionem, seu obiectum ad ipsam adeptionẽ, vel possessionem, seu obiectis intellectui, adhuc quemcunque vsum ipsius rei, quę appetitur vt nouum verum obtinet finis, sic ad vltimum finem pertinet aliquid homini ex parte animæ, quia homo per animam cognoscere vel credere. beatitudinem consequitur. res ergo ipsa quæ cedentium, vt dictum in appetitur vt finis, est id in quo beatitudo consistit, & quod beatum facit: sed huius rei adeptio vocatur beatitudo, vnde dicẽdũ est, quod beatitudo est aliquid animę, sed in quo consistit beatitudo est aliquid extra animam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quòd sub illa diuisione comprehenduntur omnia bona, quæ homini sunt appetibilia, sic bonum animę dicitur non solum potentia, aut habitus, aut actus, sed & obiectum quod est extrinsecum, & hoc modo nihil prohibet dicere id in quo beatitudo consistit, esse quoddam bonum animæ.

¶ Ad secundum dicendum, quantum ad propositum pertinet, quòd beatitudo maximè amatur tanquã bonũ cõcupitũ: amicus autem amatur tanquam id cui cõcupiscitur bonum: & sic etiam homo amat seipsum. vnde non est eadem ratio amoris vtrobique. verum autem amore amicitiæ aliquid homo suprà se amet, erit locus considerandi cum de charitate agetur. 2. 2. q. 26. ar. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo ipsa cum sit perfectio animæ, est quoddam animæ bonum inhærens, sed id, in quo beatitudo cõsistit, quòd scilicet beatum facit, est aliquid extra animam, vt dictũ est. In corp. ar.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Virum beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato. Dicit enim Dio. 4. ca. de di. no.* quod diuina sapientia cõiungit fines primorũ principijs secundorum: ex quo potest accipi quod summum inferioris naturæ sic attingere infimum naturę superioris: sed summum hominis bonum est beatitudo: cum ergo angelus naturæ ordine sit suprà hominem, vt in primo * habitum est, videtur quòd beatitudo hominis consistat in hoc quòd aliquo modo attingit ad angelum. 1. q. 12. a. 1. & q. 82. a. 2 cor. Et 2. 2. q. 85. a. 2. corol. Et 4 cont. c. 54. Et opus 3. cap. 108 & 264. Et op. 20. lib. 1. c. 8. & 9. Et Psal. 32. * Ca. 4. pa. 1. aliquantulũ ante fi. Q. 75. a. 7. & 108. ar. 8. & q. 111. Li. 8. Phys. tex 17. t. 2. Cap. 26. in prin. tom. 5.

2 ¶ Præterea, vltimus finis cuiuslibet rei est in suo opere perfecto: vnde pars est propter totum, sicut propter finem: sed tota vniuersitas creaturarum, quæ dicitur maior mundus, comparatur ad hominem, qui in 8. Phy. * dicitur minor mundus, sicut perfectum ad imperfectum. ergo beatitudo hominis consistit in tota vniuersitate creaturarum.

3 ¶ Præterea, Per hoc homo efficitur beatus, quòd eius naturale desiderium quietatur: sed desiderium hominis non extenditur ad maius bonũ quàm ipse capere potest: cũ ergo homo nõ sit capax boni, quod excedit limites totius creaturę, videtur quod per aliquod bonum creatum, homo beatus fieri possit: & ita beatitudo hominis in aliquo bono creato consistit.

¶ SED CONTRA est quòd August.* dicit 19. de ci. dei. Vt vita carnis anima est, ita beata vita hominis deus est, de quo dicitur Ps. 143. Beatus populus cuius Dominus deus eius est.

CONCLVSIO.

¶ Cum nullum creatum sit vniuersale, sed particulare bonum, impossibile est ipsum beatitudinem esse aliquod bonum creatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato. Beatitudo enim est bonum perfectum: quod totaliter quietat appetitum: alioquin non esset vltimus finis si adhuc restaret aliquid appetendum. Obiectum autem voluntatis, quę est appetitus humanus, est vniuersale bonum, sicut d obiectum intellectus est vniuersale verum: ex quo patet, quòd nihil potest quietare voD. 275. lũtatem hominis nisi bonum vniuersale, quod nõ inuenitur in d aliquo creato, sed solum in deo: quia omnis creatura habet bonitatem participatam: vnde solus deus voluntatem hominis implere potest. secundum quod dicitur in Psal. 102. Qui repler in bonis desiderium, &c. in solo igitur deo beatitudo hominis consistit. D. 282. 293.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd superius hominis attingit quidem infimum angelicę nature per quandã similitudinem: non tamẽ ibi fisit sicut in vltimo fine: sed procedit vsque ad ipsum vniuersalem fontem boni: qui est vniuersale subiectum beatitudinis omnium bonorum, tanquam infinitum & perfectum bonum existens.

¶ Ad secundum dicendum, quod si totum aliquod nõ sit vltimus finis, sed ordinetur ad finem vlteriorem, vltimus finis partis non est ipsum totum, sed aliquid aliud: vniuersitas autem creaturarum ad quam comparatur homo vt pars ad totum, non est vltimus finis, sed ordinatur in deum sicut in vltimum finem: vnde bonum vniuersi non est vltimus finis hominis, sed ipse deus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum creatum non est minus quàm bonum, cuius est homo capax, vt rei intrinsecę & inhærentis: est tamen minus quàm bonum, cuius est capax vt obiecti, quod est infinitum: bonum autem quod participatur ab angelo & à toto vniuerso est bonum finitum & contractum.

QVAESTIO

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAESTIO TERTIA, QVID SIT BEATITVDO, In octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quid sit beatitudo, & quæ requirantur ad ipsam. ¶ Circa primum quæritur octo. ¶ Primo, vtrũ beatitudo sit aliquid increatum. ¶ Secundo, si est aliquid creatum, vtrum sit operatio. ¶ Tertio, vtrum sit operatio sensitiuæ partis, an intellectiuæ tantum. ¶ Quarto, si est operatio intellectiuæ partis, vtrum sit operatio intellectus, an voluntatis. ¶ Quinto, si est operatio speculatiua intellectus, aut practica. ¶ Sexto, si est operatio intellectus speculatiui, vtrum consistat in speculatione scientiarum speculatiuarum. ¶ Septimo, vtrum consistat in speculatione subitarum separatarum, scilicet angelorum. ¶ Octauo, vtrum in sola speculatione Dei, qua per essentiam videtur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum beatitudo sit aliquid increatum.

Infrà quæ. 26. Arit. 3. et 4. d. 49. qu. 1. art. 2. qu. 1. cor.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd beatitudo sit aliquid increatum. Dicit enim Boet 10 3. de consol. esse Deum ipsam beatitudinem, necesse est confiteri.

2 ¶ Præterea, Beatitudo est summum bonum: sed esse summum bonum conuenit Deo: cum ergo non sint plura summa bona, videtur quòd beatitudo sit idem quod Deus.

Prosa. 10. circa med. Libr. 1. de doct. Christi. ca. 4. 5. & 22. t. 3.

3 ¶ Præterea, Beatitudo est vltimus finis in quem naturaliter humana voluntas tanquam in finẽ tendit: sed in nullum aliud voluntas tanquam in finem tendere debet nisi in Deum, quo solo fruendum est, vt August. dicit. * ergo beatitudo est idem quod Deus.

Li. 1. ca. 3. in prin. t. 3.

¶ SED CONTRA, Nullum factum est increatum, sed beatitudo hominis est aliquid factum: quia secundum Augu. 1. de doct. Christi. * illis rebus fruendum est, quæ nos beatos faciunt, ergo beatitudo non est aliquid increatum.

CONCLVSIO.

¶ Tametsi beatitudo obiectiuè sit aliquid increatum, Deus scilicet essentialiter tamen est aliquid creatum. fruitio videlicet vltimi finis in ipso existens

Q. 1. ar. 8. & 9. prae. artic. 7.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, * finis dicitur dupliciter. Vno modo, ipsa res quam cupimus adipisci, sicut auaro est finis pecunia, Alio modo, ipsa adeptio vel possessio, seu vsus aut fruitio eius rei, quæ desideratur: sicut si dicatur quod possessio pecuniæ est finis auari, & fruitio voluptuosa est finis intemperati. Primo ergo modo vltimus hominis finis est bonum increatum, scilicet Deus, qui solus sua infinita bonitate potest voluntatem hominis perfectè implere. Secundo autem modo vltimus finis hominis est creatum aliquid in ipso existens, quod nihil est aliud quam adeptio vel fruitio finis vltimi: vltimus autem finis vocatur beatitudo, si ergo beatitudo hominis cõsideretur quantum ad causam vel obiectum, sic est aliquid increatum; si autem consideretur quantum ad ipsam essentiam beatitudinis, sic est aliquid creatum.

Bad. prosa 30. lib. 3. de consol.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus est beatitudo per essentiam suam, non enim per adeptionem aut participationem alicuius alterius beatus est, sed sed per essentiam suam. Homines autem sunt beati, sicut ibidem dicit * Boetius, per participationem: sicut & dij per participationem dicuntur, ipsa autẽm participatio beatitudinis, secundum quam homo dicitur beatus, aliquid creatum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd beatitudo dicitur esse summum hominis bonum: quia est adeptio vel fruitio summi boni.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo dicitur vltimus finis per modum, quo adeptio finis dicitur finis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum beatitudo sit operatio.

*1. Ethi. t. 9. 1. ar. 1. Et 3. Ethi. 34. q. 1. ar. 1. 5. cor. & 4. di. 49. quæ. 1. ar. 2. qu. 2. & 9. 4 ar. 2. Et qual. 8. artic. 19. to. & 1. Eth. le. 1. et 9. Metaph. le. 9 fi. * Prosa 2. circa prin.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo non sit operatio. Dicit enim Apost. Rom. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificationẽ, finem verò vitam æternam. sed vita non est operatio, sed est ipsum esse viuentium. ergo vltimus finis, qui est beatitudo, non est operatio.

2 ¶ Præterea, Boetius dicit in tertio de consol. * quòd beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, sed status non nominat operationem, ergo beatitudo non est operatio.

3 ¶ Præterea, Beatitudo significat aliquid in bono existẽs, cũ sit vltima perfectio hominis sed operatio nõ significat vt aliquid existens in operante, sed magis vt ab ipso procedens. ergo beatitudo non est operatio.

4 ¶ Præterea, Beatitudo permanet in beato, operatio autem nõ permanet, sed transit. ergo beatitudo non est operatio.

5 ¶ Præterea, Vnius hominis est vna beatitudo, operationes autẽ sunt multæ: ergo beatitudo non est operatio.

6 ¶ Præterea, Beatitudo inest beato absque interruptione: sed operatio humana frequenter interrumpitur, puta somno, vel aliqua alia occupatione, vel quiete. ergo beatitudo non est operatio.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in primo Eth. quod felicitas est operatio secundum virtutem perfectam. *Cap. 7. post med. to.*

CONCLVSIO.

¶ Cum Beatitudo consistat in vltimo hominis actu, necesse est ipsam esse aliquam hominis operationem.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd secundum quòd beatitudo hominis est aliquid creatũ in ipso existens, necesse est dicere quòd beatitudo hominis sit operatio. est enim beatitudo vltima hominis perfectio. vnumquodq; autẽ intantũ perfectũ est inquantũ est actu, na potẽtia sine actu imperfecta est, oportet ergo beatitudinẽ in vltimo actu hominis cõsistere. Manifestũ est autẽ quòd operatio est vltimus actus operãtis: vnde & actus secũdus a philosopho nominatur in secũdo * de anima. Nã habẽs formam, potest esse in potẽtia operãs, sicut scies est in potentia considerans. & inde est quòd in alijs rebus res vnaquęque dicitur esse propter suam operationem, vt dicitur in 2. de cælo, * necesse est ergo beatitudinem hominis q operationem esse.

Super 4. articul.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vita dicitur dupliciter. Vno modo ipsum esse viuentis, & sic beatitudo non est vita. * Ostensum est enim quòd esse vnius hominis, qualecunq; sit, non est hominis beatitudo, solius enim Dei beatitudo est suum esse. Alio modo dicitur vita ipsa operatio viuentis, secundum quam principium vitæ in actum reducitur: & sic nominamus vitam actiuam vel contemplatiuam vel voluptuosam: & hoc modo vita æterna dicitur vltimus finis: quod patet per hoc quod dicitur Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum & vnum.

Vnde philos. in 1. Eth. Ca. 10. 1. 6. 10. 2. Tex. 17. D. 270. Q. 2. 4.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Boëtius * diffiniendo beatitudinem, *Locis citatis. Arti. 1. huius quæst. Q. 2. art. 5.* considerauit ipsam communem beatitudinis rationem. Est enim communis beatitudinis ratio, quòd sit bonum commune perfectum: & hoc significauit cum dixit, quòd est status omnium bonorum aggregatione perfectus: per quod nihil aliud significatur, nisi quod beatus est in statu boni perfecti. Sed Arist. * expressit ipsam essentiam beatitudinis, ostendens per quid homo sit in huiusmodi statu: quia per operationem quandam, & ideo in 1. Ethi. * ipse etiam ostendit, quòd beatitudo est bonum perfectum.

Locis citatis. Tex. 16.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in 9. Metaph. * duplex est actio: vna, quæ procedit ab operante in exteriorem materiam, sicut vrere & secare, & talis operatio non potest esse beatitudo nam talis operatio non est actio & perfectio agentis: sed magis patientis, vt ibidem dicitur. Alia est actio manens in ipso agente, vt sentire, intelligere, & velle, & huiusmodi actio est perfectio & actus agentis: & talis operatio potest esse beatitudo.

Eod. to.

¶ Ad quartum dicendum, quod cum beatitudo dicat quandam vltimã perfectionem, secundum quod diuersę res beatitudinis capaces, ad diuersos gradus perfectionis pertingere possunt, secundum hoc necesse est quod diuersimode beatitudo dicatur. nam in deo est beatitudo per essẽtiam, quia ipsum esse eius, est operatio eius: quia non fruitur alio, sed seipso: in angelis autẽ beatitudo est vltima perfectio, secundum aliquã operationem qua coniunguntur bono increato: & hæc operatio est in eis vnica & sempiterna: in hominibus autem secũdum statum præsentis vitæ est vltima perfectio secundum operationem qua homo coniungitur deo. sed hæc operatio nec continua potest esse: & per cõsequens nec vnica est: quia operatiõ intersistitioæ multiplicatur: & propter hoc in statu præsentis vitæ perfecta beatitudo ab homine haberi non potest.

Ca. 10. lect. 11.

¶ Ad quintum dicendum, quòd beatitudo perfecta, qualem angeli habent, habet congregationem omnium bonorum per coniunctionem ad vniuersalem fontem totius boni, non quod indigeat singulis particularib' bonis, sed in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio bonorum sufficientium ad perfectissimam operationem huius vitæ.

Super 4. articul.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd in perfecta beatitudine perficitur totus homo, sed in inferiori parte per redundantiam à superiori: in beatitudine autem imperfecta præsentis vitę, econuerso à perfectione inferioris partis proceditur ad perfectionem superioris.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum beatitudo sit operatio sensitiuæ partis, aut intellectiuæ tantũ.

3. d. 27. ar. 1. et 27. qu. 1. Et qual. 8. ar. 26. Et Eth. le. 1. Et Prosa 2. ca. 6. primi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo consistat etiam in operatione sensus: nulla enim operatio inuenitur in homine nobilior operatione sensitiua, nisi intellectiua. Sed operatio intellectiua dependet in nobis ab operatione sensitiua: quia nõ possumus intelligere sine phantasmate, vt dicitur in tertio * de anima. Ergo beatitudo consistit etiam in operatione sensitiua.

Tex. 36. Prosa 2. ca. primi.

2 ¶ Præterea, Boëtius dicit in 3. de cõs. * q beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Sed quædã bona sunt sensitiua, quæ attingimus per sensus operationẽ: ergo videtur quòd operatio sensus requiratur ad beatitudinem.

finem attinctione ad finem vltimum.

a ¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum quartum.

IN hac tertia quæstione quæritur ad quartum articulum nihil occurrit scribendum, nisi quòd in secundo articulo tria notanda specialiter sunt. Primum in corpore, quòd cum dicitur, vnumquodque est propter suam operationem, potest dupliciter intelligi. primo sicut propter rem, quæ est eius finis, & sic falsissimũ est. Alio modo sicut propriũ complementum: & sic est verum, ita quòd vnumquodque habens operationem esse propter suam operationem, nihil aliud est quàm esse propter sepsum in actu completo & perfecto.

¶ Secundum in responsione ad secundum: scilicet quòd eũ dicitur Beatitudo est status omnium bonorũ aggregatione perfectus, non est prædicatio essentialis, sed causalis: ita quòd intelligatur beatitudo vt causa, est status talis vt efficetus: quoniam ipsa beatitudinis essentia est per quam est talis status: vt in litera dicitur.

Aliquando ante. Ethi. ante medium epis. epistol. to. 2. In 3 parte, sub finem cõple.

¶ Tertium in responsione ad Tertium, quod memorat sis ambiguitatis tam simpliciter, quàm apud authorem de subiecto actionis transeũtis propter quòd forte litera apposuit ly magis, dicendo quòd est magis perfectio patientis: nam secundum veritatem actio immanẽs principaliter est propter perficiendũ agens ipsum, actio vero tranſiens principaliter est propter perficiendum aliud: vtrum autem sicut actio immanẽs redundat in alterum, ita quoque actio tranſiẽs per ficiat agens: non est moralis negotij, sed alibi diffuetiorũ Deus dederit.

Super 4. articul.

¶ *Num beatitudo, & qua ratione consistat in actu voluntatis vt intellectus.*

¶ In isto 4. artic. disputatio illa consueta occurrit de beatitudine, vtrum essentialiter sit actus intellectus, vel voluntatis. Scotus enim in 4. di. 49. quæst. 4. cationem hic allatam credit se foluere ac infringere, & multipliciter probat intentum sui: scilicet quòd consistat in actu voluntatis. Ratione igitur carpit in duobus, primo in illa propositione: Beatitudo est consecutio finis: distinguendo enim alit, quòd duplex est cõsecutio finis. Altera prima vis generationis, altera primo vis perfectionis: & quòd beatitudo consistit essentialiter in consecutione prima secundum ordinem perfectionis: tamen autem non est visio finis: sed amor finis visus: visio enim est consecutio prima via originis. In hoc ergo secundum ipsum primo peccat hæc ratio: quia assumit, quòd beatitudo consistit in cõsecutione prima via generationis, secundo arguit illam defectus, quia scilicet non sufficienter scrutatur actus voluntatis circa finem. Ponit enim litera duos tantum, scilicet desideriũ & quietationem. Cum, si proprie de quiete loquimur, detur tertius, quoniam quies proprie delectatio est: & præter eam est amor iuxta illud Augustini, Appetitus inhiantis sit amor fruentis: & in hoc quietatiuo amore, qui etiam quies in fine dici potest, consistere dicit beatitudinem: nec hoc ratio literæ excludit, sed quietem delectationis tãtum. Intentum autem suum, scilicet quòd beatitudo formaliter sit actus voluntatis, id est, amor vltimi finis visi, probat tripliciter. Primo sic: Beatitudo formalis consistit in actu propinquiori vltimo fini extrinseco, quæ est beatitudo obiecta. ergo consistit in actu voluntatis. Antecedens patet, quia quanto propinquius simpliciter vltimo fini: tanto magis habes rationem finis vltrioris. consequentia verò probatur: quia finis vltimus vt sic, est proprium obiectum actus voluntatis. Ex quo potest sic argui, Actus tendens ex se in finem vt sic, est ei propinquior illo qui non ex se vt sic in ipsum rendit. Talis est actus voluntatis respectu actus intellectus, probatur, quia finis est proprium obiectum appetitus: vt in 1. quæstione didicimus. Secundo sic, Amare, & intelligere, ordinate se habent: aut igitur amare est propter intelligere vt finem: & hoc non: quia secundum Ansel. libr. 2. Cur Deus homo, pernersus esset ordo amare, vt intelligeret. ergo intelligere est propter amare vt finem: ergo amor est finis vltimus formalis. Tertio sic, Actus voluntatis inter intrinseca est summe volendus: ergo in eo consistit beatitudo formalis seu intrinseca. consequentia nota: & antecedens probatur, voluntas plus appetit perfectionem sui in vltimo fine, quàm intellectus. ergo actus illius suus est summe inter intrinseca volendus. hoc antecedens probatur. voluntas naturaliter plus appetit appetitu naturali sui perfectionem, quã intellectus, ergo ex appetitu libero recto tamen: quia liber rectus cõsonat naturali. Arguitur quoq; ab alijs: quæ vi de fi vis in Capreolo. 4. distin. 4.

Ca. 5. in fine tem. 3. Eod. lib e. 6. circa mo. tomo. 5.

D. 271. Art. 1. huius qu. & quæst. 2. D. 308. 622. Ca. 23. arte med. to. 1. & 2.

Ad cui-

voluntas: quia mouet alias vires, vt infra dicetur. ergo beatitudo ad voluntatem pertinet.

4 ¶ Præterea, Si beatitudo est aliqua operatio, oportet quòd sit nobilissima operatio hominis: sed nobilior est Dei dilectio, quę est actus voluntatis, quàm cognitio, quæ est operatio intellectus: vt patet per Apostolum 1. ad Corin. 13. ergo videtur quòd beatitudo cõsistat in actu voluntatis.

5 ¶ Præterea, Aug. * dicit in 13 de trin. quòd beatus est qui habet omnia quæ vult, & nihil vult male, & post pauca * subdit. Et appropinquat beato qui bene vult quodcũq; vult: bona enim beatũ faciunt, quos ũ bonorũ iam habet aliquid, ipsam scilicet bonam voluntatẽ. ergo beatitudo in actu voluntatis cõsistit.

Tex. 2. 7. 10. 5. 6. 10. 2. Tex. 17. D. 270. Q. 2. 4.

¶ SED CONTRA est, quòd Dominus dicit Ioan. 17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te Deum verum vnum: vita autem æterna est vltimus finis, vt dictũ est. ergo beatitudo hominis in cognitione Dei consistit, quæ est actus intellectus.

CONCLVSIO.

¶ Quia summum bonum consequi homo non potest, nisi per intellectum, vnde delectari posita posit ipsa voluntas, ideirco intellectiuæ partis est beatitudo, quantum ad eius essentiam attinet, licet quantum ad accidentalem delectationem inde naturaliter consequentem, sit voluntatis.

Q. 2. Art. 6.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad beatitudinẽ, sicut suprà * dictũ est, duo requirũtur. Vnum quod est esse beatitudinis: aliud, quod est quasi per se accidens eius, scilicet delectatio ei adiuncta. Dico ergo, quòd quantum ad id quod est essentialiter ipsa beatitudo, dimpossibile est quòd cõsistat in actu voluntatis. Manifestum est enim ex præmissis, * quòd beatitudo est cõsecutio finis vltimi: cõsecutio d aũt finis nõ cõsistit in ipso actu volũtatis: volũtas autẽ fertur in finẽ & absentẽ, cũ ipsum deliderat: & præsentẽ, cum in ipso requiescens delectatur. Manifestum est autem quòd ipsum desiderium finis non est consecutio finis, sed est motus ad finẽ: delectatio autẽ aduenit volũtati ex hoc, quòd finis est præsens, non autẽ ecõuerso ex hoc aliquid fit præsens, quia voluntas delectatur in ipso: oportet igitur aliquid aliud esse quàm actũ d volũtatis, per quod fit finis ipse præsens voluntati: & hoc manifestè apparet circa fines sensibiles? si enim consequi pecuniam esset per actum voluntatis, statim à principio cupidus cõsecutus esset pecuniã, quãdo vult eã habere: sed à principio quidem est absens ei: consequitur autem ipsam per hoc quòd manu ipsam apprehendit, vel aliquo huiusmodi, & tunc iam delectatur in pecunia habita. Sic igitur & circa intelligibilem finem contingit. nã à principio volumus cõsequi finẽ intelligibilem: consequimur autem ipsum per hoc quòd fit præsens nobis per actũ intellectus: & tunc volũtas delectata conquiescit in ipso iam adepto, sic igitur essentia beatitudinis in actu intellectus cõsistit, sed ad voluntatem pertinet delectatio beatitudinem consequens, secundum quod Aug dicit 10. * confes. quòd beatitudo est gaudium de veritate: quia scilicet ipsum gaudium est consummatio beatitudinis.

Ca. 23. arte med. to. 1. & 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pax pertinet ad vltimũ hominis finẽ, nõ quasi essentiali ter sit ipsa beatitudo: sed quia antecedẽter & cõsequẽter habet se ad ipsam. antecedẽter quidẽ inquantũ iã sunt remota omnia perturbãtia & impediẽtia ab vltimo fine: cõsequẽter vero inquantũ iã homo adepto vltimo fine, remanet pacatus desiderio quietato.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd primũ obiectũ volũtatis nõ est actus eius: sicut nec primum obiectum visus est visio, sed visibile. vnde ex hoc ipso quòd beatitudo pertinet ad volũtatẽ tanquã primũ obiectũ eius, sequitur quòd non

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad euidentiã obiectorum cõtra rationẽ literæ, scito, quòd perspicaciter aduertétibus, nihil quod distinguendũ esset, prætermissum in litera est: consecutionem in primis duplicẽ esse, nisi æquiuocatio cõcedatur, fiẽri est, quoniam nominibus vtẽdo vt plures, cõsecutio nõ vocatur rei cõsecutæ amor: vnde arguens, quia illa propositionẽ, Beatitudo est cõsecutio finis, euitare nõ potuit, æquiuocatũ consecutionis vocabulũ, vt suã prosequerẽtur opinionem: q autẽ amor non habeat rationẽ cõsecutionis, ex eo probabitur, quia amor est rei habitæ, & amor quidẽ rei nõ habitæ, patet, quòd non est consecutio ex hoc ipso, quod est rei non habitæ. Amor autem rei habitæ ex hoc ipso non est cõsecutio, quod consecutionem supponit, quia est rei habitæ: vnde prima Scoti obiectio saper æquiuocatione fundatur, & ideo nihil valet. Quamuis etiã assumat falsum, scilicet q amor Dei sit perfectior eius visione: vt in litera dicitur. Ex his autẽ apparet solutio alterius obiectionis. Litera enim non prætermisit amorem: sed dupliciter illũ excluſit, primo excludendo delectationem, quoniãm ea claudit amor, non enim delectamur præsentibus cõiunctis nisi amatis. Secũdo excludendo desiderũ & delectationem. Cum enim illud sit non habiti, hoc vero habiti, & amor sit nõ habiti & habiti: inquãtũ est nõ habiti, excluditur eadẽ ratione qua desiderium: quia scilicet hoc quod amat, nõ habet præsens, inquantum verò est habiti, excluditur eadem ratione qua delectatio: qa scilicet amor rei habitæ aduenit voluntati ex hoc quòd est habita, & non euanescit. Et in nullo diminuta est litera. Sed ratione solita intentum cõclusit. Et cõtra opinionẽ oppositam militat, si sciat ea quis vti sic, Amor abstrahit ab habito & non habito obiecto, quia est v triusque: vt patet de amore amicitiæ, & concupiscentiæ, & de actu charitatis, qui eiusdem est speciei in via & in patria: ergo non est cõsecutio obiecti beantis. ergo non est beatitudo formalis. & p hac hic ratio de quacũque cõsecutione: quia abstrahẽs non est ex propria ratione vlla consecutio: & hoc est directè intentum literæ huius.

¶ Ad rationẽ autem primam Scoti pro intẽto suo respondetur negando sequelã, & ad probationẽ dicitur, quod maior est vera

Ca. 1. & 2. tomo 3.

Quæstio.

Cap. 10. in prin. & ca. 8. parum ante medium tom. 3.

cæteris paribus, sicut cæteræ comparatiuæ sunt intelligendæ. In proposito autem cætera non sunt paria, quoniam actus visionis est quasi pars ipsius finis: & est finis non ponens in numerum cum fine extrinsece. Deus enim visus est finis, & non sunt duo fines. s. Deus & visio: sicut inductiue patet in alijs finibus, &c. vnde actus volũtatis est propinquior inter actus tendentes in finẽ integrum: sed propinquior illo est, qui est qua pars finis. Amamus enim non solum bonum, sed bonum cognitum, & propter illud, &c.

¶ Ad secundũ dicitur, quòd verbum Anselmi saluatur in via, in qua melior est Dei dilectio q̃ intellectio. Sed in patria quamquam Deus amatus non ametur propter videre ipsum, sed propter ipsum Deũ amore amicitiæ, quia tamẽ amatur visus, ita quòd visio non concurrit ibi per accidẽs, sed per se, ipse amor beatificus ordinatur in visionem vt finem. Amat enim beatus visionẽ illã, vt adeptionem finis: quod est amare illam vt finẽ: & amor vt est cõcupiscentiæ, ordinatur in visionẽ vt finem: & amare est propter visionem. nec in hoc est peruersitas aliqua: sed peruersitas esset de amore, vt est amicitiæ: quia sic Deus ordinaretur ad visionem à tali amore. Nunc autẽ ponitur summum concupiscibile ipsa adeptio Dei, quæ est per visionem: quod est verum.

¶ Ad tertiũ aũt negatur antecedẽs. & ad p̃bationẽ dicitur, quòd volũtas cũ sit appetitus animalis: q datus est à natura animalibus. primo propter totũ suppositũ, & nõ propter ipsũm appetitum: quia ad hoc sufficit appetitus naturalis, non summe vult actu, elicit perfectionem suam, neque intellectus vt sic, sed pertineat ad ipsam tanquam actus ipsius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd finem primo apprehendit intellectus quàm voluntas: tamẽ motus ad finẽ incipit in voluntate: & ideo vosũtati debetur id quod vltimò cõsequitur obiectionem finis, scilicet delectatio vel fruitio.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd dilectio præmittit cognitionem in mouendo, sed cognitio præuia est dilectioni in attingendo. non enim diligitur nisi cognitum: vt dicit Aug.* in 10. de trini. & ideo intelligibile finem primo attingimus per actionẽ intellectus, sicut & finem sensibilem primo attingimus per actionẽ sensus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ille qui habet omnia quæ vult, ex hoc est beatus, quòd habet ea quæ vult, quod quidem est per aliud quàm per actũ voluntatis. sed nihil male velle requiritur ad beatitudinem, sicut quædam debita dispositio ad ipsam, voluntas autẽ bona ponitur in numero bonorum, quæ beatum faciunt, prout est inclinatio quædam in ipsa: sicut motus reducitur ad genus sui termini: vt alteratio ad qualitatem.

ARTICVLVS V.

¶ Virum beatitudo sit operatio intellectus speculatiui, an practici.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo consistat in operatione intellectus practici. finis enim vltimus cuiuslibet creaturæ consistit in assimilatione ad Deum. Sed homo magis assimilatur Deo per intellectum practicum, qui est causa rerum intellectarum, quàm per intellectum speculatiuum, cuius scientia accipitur à rebus. ergo beatitudo hominis magis consistit in operatione intellectus practici, quàm speculatiui.

2 ¶ Præterea, Beatitudo est perfectum bonũ hominis. Sed intellectus practicus magis ordinatur ad bonũ, quàm speculatiuus, qui ordinatur ad verum. vnde & secundum perfectionẽ practici intellectus dicimur boni: non autem secundum perfectionem speculatiui intellectus, sed secundũ eã dicimur scientes vel intelligẽtes. ergo beatitudo hominis magis cõsistit in actu intellectus practici quàm speculatiui.

3 ¶ Præterea, Beatitudo est quoddam bonũ ipsius hominis. sed speculatiuus intellectus occupatur magis circa ea quæ sunt extra hominem, practicus autem intellectus occupatur circa ea quæ sunt ipsius hominis, scilicet circa operationes & passiones eius. ergo beatitudo hominis magis cõsistit in operatiõe intellectus practici, quàm intellectus speculatiui.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in primo de Trin.* quòd cõtẽplatio promittitur nobis, actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum.

*a. 2. q. 167. ar. 1. ad 1. Et opus. 3. f. 104. 262. & 264. * Lib. 10. ca. 7. à me. tom. 5.*

Quæstio. In prin. 1. lib. 10. 2. Eod. lib. 1. cap. 2. non procul à prin. tomo 3.

CONCLVSIO.

¶ Principaliter in speculatiui intellectus operatione, vt in optima, & maxime propter seipsam quæsita, & quia maximè homo cum Deo angelisque communicat, beatitudo nostra reperitur, licet consequenter in practici intellectus operatione consistat.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd beatitudo magis cõsistit in operatione speculatiui intellectus quàm practici: quod patet ex tribus. Primo quidẽ ex hoc, quòd si beatitudo hominis est operatio, oportet quòd sit optima operatio hominis: optima autem operatio hominis est, quæ est optimæ potentiæ respectu optimi obiecti. optima autẽ potentia est intellectus. cuius obiectum optimũ est bonum diuinum, quod quidẽ non est obiectum practici intellectus, sed speculatiui. vnde in tali operatione, scilicet in contemplatione diuinorum, maximè consistit beatitudo, & quia vnusquisque videtur esse id, quod est optimum in eo, vt dicitur in 9. & 10. Ethi.* ideo talis operatio est maximè propria homini & maximè delectabilis. Secundo apparet idẽ ex hoc, quòd contẽplatio maximè quæritur propter seipsam, actus autẽ intellectus practici non quæritur propter seipsum, sed propter actionem: ipsæ autem actiones ordinãtur ad aliquẽ finem: vnde manifestum est, quòd vltimus finis nõ potest consistere in vita actiua, quæ pertinet ad intellectũ practicum. Tertio idem apparet ex hoc, quòd in vita cõtemplatiua homo communicat cum superioribus, scilicet cum Deo & angelis, quibus per beatitudinẽ assimilatur: sed in his quæ pertinẽt ad vitã actiuã, etiam alia animalia cũ homine aliqualiter cõmunicãt, licet imperfectè: & ideo vltima & perfecta beatitudo quæ expectatur in futura vita, tota principaliter cõsistit in cõtẽplatiõe. Beatitudo aũt imperfecta, qualis hic haberi potest. primò quidẽ & principaliter cõsistit in cõtẽplatiõe, secũdario verò in operatiõe practici intellectꝰ ordinãtis actiones & passiões humanas: vt dicitur in 10.* Eth.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd similitudo prędicta intellectus practici ad Deũ est secũdum proportionalitatem: quia scilicet habet se ad suum cognitũ, sicut Deus ad suum. sed assimilatio intellectus speculatiui ad Deũ, est secundum vnionem vel informationẽ, quæ est multo maior assimilato: & tamẽ dici potest quòd respectu principalis cogniti, quo d est sua essentia, nõ habet Deus practicã cognitionem sed speculatiuam tantùm.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus practicus habet bonum, quod est extra ipsum, sed intellectus speculatiuus habet bonum in se ipso, scilicet contẽplationẽ veritatis: & si illud bonũ sit perfectũ, ex eo totus homo perficitur & fit bonus, quod quidẽ intellectus practicus nõ est ignobilior effectu: actus autẽ intellectus practici vt sic, est causa actiuæ actionis, ergo. Ad hoc & similia dici potest, quòd q̃cquid sit de causa pure actiua, negandũ est quòd causa quodamodo actiua, quodamodo dispositiua non sit imperfectior: quoniã etsi nõ inquãtũ actiua, inquãtũ tamẽ dispositiua imperfectior est: & ordinatur ad id ,p quo disponit vt finẽ. Sic autẽ est in proposito. nã actus intellectus practici, etsi in genere causę efficiẽtis sit causa actiõis seu factionis: est nihilominus etiã causa, eiusdẽ dispositiue: dispositur enim homo per actũ intellectus practici ad recte agendũ vel faciendũ: cũ enim tã ad recte agendũ q̃ faciendũ pluribus homo indigeat, actũ practici intellectus ad hoc ꝙrimus, vt dispositi simus ac propinq̃ui ad recte agendũ, vel faciẽdũ, & sic recte agere vel facere finis est. Meliusque tamẽ, iudicio meo, dicitur quòd actus aliud est cõparare causam actiuã effectui, & aliud actiõi, qm ad illũ cõparatur vt æque, aut magis pfectus ad hãc vt imperfectior, qm actio causæ actiuæ est actus & perfectio eius: & cõsequẽter causa actiua cõparatur ad actionẽ, vt potẽtia ad actũ. sic aũt est in proposito: qm actꝰ intellectus practici vt sic, respicit actionẽ seu factionẽ, vt actionẽ ipsius. est enim propter ipsam, vt suũ cõplementũ. Cũ ergo dicitur quòd causa nõ est ignobilior effectu, &c. dico quòd etsi nõ est ignobilior effectu: est tamẽ ignobilior actione, vt potẽtia est ignobilior actu: & quòd tã actio q̃ factio cõparatur ad actũ intellectus practici, vt practicus est, vt actio & perfectio illius, vt etiã ipsum nomẽ practici testatur. sonat enim operatiuũ: cõstat enim quòd operatiui actꝰ est opati, domificatiui domificare, & medici mederi, vnde quo ad actionẽ, in principio moraliũ Arist. dixit. Huiusmodi sermonẽ suscipimus, non vt scientes scimus, sed operantes. & idem est iudicium de scientia actiua: nam non vt scientes, sed vt operantes scimus, artes diuinius quarum est facere.

Annot.

Ar. 2. huius quæ. ad 4. argum.

¶ In eodem quinto articulo, circa illa verba, Actus intellectus practici nõ quæritur propter seipsum, sed propter actionẽ, dubium occurrit, quoniam nobilius non est propter ignobilius, vt finem: cõstat autem actum intellectus practici esse nobiliorem actione. ergo, &c.

S. th. 2. 2. q. 182. ar. 1. ad 3.

¶ Ad hoc obmissis aliorũ responsionibus qualescũqs sint, respõdetur quòd actꝰ intellectus practici, potest dupliciter sumi. Vno modo vt actus est intellectꝰ: & sic procul dubio nobilior est actiõe. Alio modo vt practicus est, & sic est ignobilior actiõe. Sed cõtra hoc est q̃ causa actiua est ignobilior effectu. sed cõtra hoc est q̃ causa actiua simpliciter, est ignobilius simpliciter: & quia omne agens agit sibi simile. nec aliter agens perficit patiens, nisi similitudinem suam ei communicãdo, eiusdem rationis est cõparare aliquid perfectibile ad perfectionẽ formalẽ, & proprium agens illius quo ad hoc, quod est esse nobilius, vel ignobilius: ex hoc enim prouenit, quòd nihil perficitur simpliciter ab aliquo inferiori, nisi ꝙ participat superius. nam ũ simpliciter perficitur ab illo, est simpliciter inferius illo perfectibile, & si illud perfectiuum est inferius: nũquam vt sic perficiet simpliciter suum superius: quonism esset simpliciter superius & inferius respectu eiusdem, quod est impossibile. Et quia intellectus nõ secundũ quid sed simpliciter perficitur ab intelligibili: quoniam est perfectio propria, & velut substantialis forma, non minus quàm quodcunque naturale perfectiuum materiæ primæ: vt in tertio de anima ab Auerroi exprimitur, & ab Arist. inchoatur. Ideo impossibile est, quòd aliquid inferius intellectu perficiat ipsum, nisi inquantũ participat aliquid superius. Et propter hoc Arist. posuit intellectum agentem superiorem intellectu possibili perfectiuum ipsius.

Quæstio. In prin. 1. lib. 10. 2. Eod. lib. 1. cap. 2. non procul à prin. tomo 3.

¶ Ad primum igitur instantiam non oportet aliter respondere: quia homo nõ nisi secundum quid perficitur ab igne, & similibus.

¶ Ad secundũ autẽ de sensu dicitur, quòd res sensibiles sine dubio sunt infectiores sensibus, viuẽs enim præstantius est non viuente, præcipue in tam alto

gradu vitali constituũ, sed inquantũ sunt perfectiuæ sensus, vt sic participant superiorem naturã, quam sit sensus: quoniã in eis est participatio aliqua lubstãtiarum immaterialiũ, quas angelos dicimus: sunt enim productiuæ specierũ sine materia, quarum est susceptiuus sensus: & in earũ susceptione perficitur simpliciter. Signum huius est modus agendi: cum enim modus agendi corporum vt sic, sit vt moueant mota, insuperalium autem sit mouere non mota, ex hoc ipso quòd sensibilia in perficiendo sensus, mouent non mota, in sinuatur quod in hoc naturam superiorem participant, & hoc iam docuit author alibi: stat ergo solida maxima illa quã semper notabis, si vis recte philosophari, & videbis voluntatẽ dici, quòd lapis potest perficere intellectum separatum, & alia huiusmodi extranea à vera ratione philosophiæ.

D. 1077.

Quæstio. Lib. 1. Metaph. non procul à pr. to. 3. Et libro 2. Poster. tex. vl. parũ ante me. to. 10. 1.

Quæmodo beatitudo hominis sit beatitudo perfecta.

¶ In eodem sexto articulo dubium occurrit cõmune 6. 7. & 8. articulo circa procedẽtia literæ: quoniam digredi videtur à perfecta beatitudine simpliciter ad perfectam beatitudinem hominis: licet enim perfecta beatitudo simpliciter consistat in suprema coniunctione ad summum simpliciter. Perfecta tamen beatitudo talis rei infimæ, qualis est homo, consistit in coniunctione qualicunque, id est sibi proportionata ad summum: & sic dicere tur, quòd beatitudo hominis consistit in illa cognitione Dei, quã ex sensibilibus habere potest, quia illa est sibi proportionata, nec oportet quòd omne per aliud reducatur ad id quod est per se in eodem: sed sufficit quòd in tota latitudine illa, puta beatitudinis: vt scilicet beans per aliud reducatur ad beans per se, sed non oportet quod beans per aliud hominem, reducatur ad beans per se hominem: quia homo est talis gradus infimi.

P. p. q. 88. ar. 2.

¶ Ad hoc dicitur quòd de homine dupliciter possumus loqui. primo secũdum id quod ex natura sua natus est acquirere. Et sic procul dubio dicendum esset, quod sufficit nos esse beatos, vt homines: non simpliciter, vt dicitur primo Ethi. quod consistit in cognitione Dei. quam hic & illa, quam in anima separata naturaliter habere possumus. Alio modo secundum id ad quod homo est diuinitus institutus: & sic quia factus est, vt summum bonum intelligeret, &c. ordinatus est ad beatitudinem perfectam simpliciter: & quia sic considerat hominem theologus: quia in ordine ad Deum reuelatum considerat omnia. ideo nulla digressio est in litera: & totio efficax est, quòd per aliud reducendum est ad per se, etiam respectu hominis: quia homo est infra latitudinem capacium beatitudinis per se & perfectę.

Ar. 2. ad 4. arg.

¶ In eodem sexto articulo nota, quòd tanta est differentia inter obiectũ per se, & per aliud, quòd licet Deus & substantiæ separatæ per sensibilia sic à nobis intelligantur: vt in huiusmodi contemplatione felicitas ab Aristotele haberi posita: quia tamen non sunt obiecta, nec intellecta à nobis hic, nisi per aliud, scilicet per species sensibilium, ideo duo in litera concluduntur, & quòd cognitio nostra non transcendit metas sensibilium, & quòd non potest esse felicitas, quæ consistit in contemplatione alicuius superioris, scilicet vt per se obiecti: & hoc manifestè sequitur ad primum. Quod ideo verum est: quia quicquid cognoscimus de superioribus, cognoscimus inquantum per sensibilia præsentantur per viam dependentiæ vel similitudinis, vel negationis, seu oppositionis, & huiusmodi: quod nihil aliud est quàm perfectè cognoscere sensibilia perfectius nostri intellectus: sunt enim huiusmodi cognoscibilia in nostris obiectis, velut effectus in causis incognoscendo apud nos, propter quod sapienter censent qui dicunt nos per studium nunquã cognoscere de superioribus, nisi quia est. Cognitio namque ab effectu, & remotorum est.

Annot.

Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum septimum.

Annot.

IN hoc articulo.septimo nota duo.

*1.quæ.64. art.1.ad 1. & qu. 89. art.2. ad 3. Et 3.con. c. 44.et veri. q.10. arti. 3 ad 5. Et opu.2.cap. 108. et 164 *in homil. 26. in euā. post mediū illius.*

1 ¶ Primo titulum, quòd appellatione cognitionis substantiarum separatarū cointelligitur etiam cognitio, quæ habetur de Deo, cognoscendo substantias separatas: sicut enim in præcedenti artic. in cognitione sensibilium cointelligebatur cognitio Dei,& substantiarum separatarum per sensibilia: ita proportionaliter hic intelligendum est.Secundò, quòd simile accidere potest dubium de perfectione vltima intellectus dubio præcedenti de beatitudine.Nam licet perfectio vltima intellectus vt sic, oporteret quòd sit verum per essentiam. Perfectio tamen vltima intellectus talis,puta hominis, sufficit quòd sit verum tale. Et simili solutione dicendū est,quòd si esset sermo de vltima perfectione ad quā natura ſtudio venit,oportet nō oportet ad verum per essentiā peruenire, nili participatū in tali per se perfectiuo proprio intellectus talis: quod esset verū tale. Sed quia est sermo de vltima perfectione, ad quam intellectus noster institutus supponitur:ideo oportet capacitatē eius per verum per essentiam perfici, non per aliud mediū obiectum, sic enim intelligere debes perfectionem intellectus per ipsum verū per essentiam in hoc loco: relinquēdo discussioni sequentis articuli, & alibi, an talis perfectio sit visio diuinæ essentiæ, & per specie aut sine specie.

** Ca.4. nō procul à prin.illius.*

Art. præce.

a ¶ Super Quæstionis 3. Art.6.7.& 8.

¶ An naturale desiderium nostrum sit semper ad essentiam causæ cognoscendam cognito aliquo effectu.

Annot. Tex.4.1.3. D. 461. P.p.qu. 3. ar.4. & q. 61. artic. 1. D.274.

CIrca articulos eosdem, videlicet 6.7.& 8. vide tertium contra Genti, vbi de felicitate diffuse per multa capitula disputatur: & aduerte in octauo articulo, quòd illa verba litere, quòd intellectus humanus nō cognita prima causa nisi an est, habet naturale desiderium ad cognoscendam primā causam quid est, &c. non carent ambiguitate, propterea, quia naturale desiderium nō excedit vim naturæ, nec est ad supernaturalem operationem, non solum ipsius, sed omnis intellectus creati. Sed hæc citius solluuntur, si desiderium naturale distinguitur iuxta prædicta in primo lib. in princip. Desiderium namque potest dici naturale à natura vt subiecto tantum: & sic naturaliter desideramus visionē Dei:

P p.q. 90. artic. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per consideratiōem scientiarum speculatiuarum reducitur intellectus noster aliquo modo in actum: non autem in vltimum & complerum.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum beatitudo consistat in cognitione substantiarum separatarum, scilicet angelorum.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis cōsistat in cognitione substantiarum separatarum, id est angelorum. Dicit enim * Greg.in quadam homilia, Nihil prodest interesse festis hominum, si non contingat interesse festis angelorum: per quòd finalem beatitudinem designat: sed festis angelorum interesse possumus per eorum contemplationem: ergo videtur quòd in contemplatione angelorum vltima hominis beatitudo consistat.

2 ¶ Præterea, Vltima perfectio vniuscuiusq; rei est, vt coniungatur suo principio: vnde & circulus dicitur esse figura perfecta, quia habet idē principiū & finem:sed principiū cognitionis humanæ est ab ipsis angelis, per quos homines illuminantur: vt dicit Dio.*4.capitulo de cælesti hierar. ergo perfectio humani intellectus est in contemplatione angelorum.

3 ¶ Præterea, Vnaquæque natura perfecta est quando coniungitur superiori naturæ, sicut vltima perfectio corporis est, vt coniungatur naturæ spirituali, sed suprà intellectū humanū ordine naturæ sunt angeli, ergo vltima perfectio humani intellectus est, vt coniungatur per contemplationem ipsis angelis.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Hier.9. In hoc glorietur,qui gloriatur,scire & nosse me, ergo vltima hominis gloria vel beatitudo non consistit nisi in cognitione dei.

CONCLVSIO.

¶ Quia substantiæ separatæ omnes post primam, per participationem quandam esse habent, idcirco neque veræ ſimæ obiecta humani, intellectus esse possunt, neque in earum contemplationem potest humana beatitudo consistere.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut dictum est, perfecta hominis beatitudo non consistit in eo quòd est perfectio intellectus, secundum alicuius participationem,sed in eo quod est per essentiā tale. Manifestū est autem quòd vnūquodque intantum est perfectio alicuius potentiæ inquantum ad ipsum pertinet ratio proprij obiecti illius potentiæ,proprium autē obiectū intellectus est verū,quicquid ergo habet veritatem participatam contemplatū non facit intellectū perfectum vltima perfectione.cum autē eadem sit dispositio rerum in esse,sicut in veritate:vt dicitur in 2.* Metaph. quæcunque sunt entia per participationem, sunt vera per participationem, Angeli autem habēt esse participatū, quia solius d Dei suum esse est sua essentia, vt in primo * ostēsum est: vnde relinquitur quòd solus Deus sit veritas per essentiā, & quòd eius cōtemplatio faciat d perfecte beatum. Aliqualem autem beatitudinem imperfectam nihil prohibet attendi in cō templatione angelorū: & etiā altiorem quàm in cōsideratione scientiarum speculatiuarum.

¶ AD PRIMVM dicendum, quòd festis Angelorū intererimus, non solum conplantes angelos,sed simul cum ipsis Deum.

¶ Ad secundū dicendum, quòd secundū illos qui ponunt animas humanas esse ab angelis creatas, satis conueniens videtur, quòd beatitudo hominis sit in contemplatione angelorū, quasi in cōiunctione ad suū principiū: sed hoc est erroneū,vt in primo * dictum est. Vnde vltima perfectio intellectus humani est per coniunctionem ad Deum, qui est principium & creationis animę, & illuminationis eius. Angelus aūt illuminat tanquā minister, vt in primo

habitum * est. vnde suo ministerio adiuuat hominem, vt ad beatitudinē perueniat, non aurem est humanæ beatitudinis obiectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd attingi superiorem naturam ab inferiori contingit dupliciter. Vno modo secundum gradum potentię participantis, & sic vltima perfectio hominis erit in hoc quòd homo attinget ad contemplandum sicut angeli contēplantur, Alio modo sicut obiectum attingitur à potentia: & hoc modo vltima perfectio cuiuslibet potentiæ est, vt attingat ad id in quo plene inuenitur ratio sui obiecti.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Vtrum beatitudo hominis sit in visione diuinæ essentiæ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis non sit in visione ipsius diuinæ essentiæ: dicit enim Dion. * in 1.c. mysticæ theologiæ. Quòd per id quòd est supremum intellectus, homo Deo cōiungitur,sicut omnino ignoto: sed id , quod videtur per essentiam, non est omnino ignotum: ergo vltima intellectus per fectio seu beatitudo, nō cōsistit in hoc quòd Deus per essentiam videtur.

2 ¶ Præterea , Altioris naturæ perfectio altior est:sed hęc est perfectio diuini intellectus propria,vt suam essentiam videat: ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit,sed infrà subsistit.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur 1. Iohan.3. Cum apparuerit , similes ei erimus, & videbimus eum sicut est ipse.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus sit omnium prima causa,non nisi in eius essentiæ contemplatione poterit homo beari.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vltima & perfecta beatitudo non potest esse nisi in visione diuinæ essentiæ. Ad cuius euidentiā duo considerāda sunt. Primo quidē,quòd homo nō est perfecte beatus,quādiu restat sibi aliquid desiderandū & quærendum. Secundū est quòd vniuscuiusq; potētię perfectio attenditur secundum rationē sui obiecti. Obiectū autē intellectus est quòd quid est , id est, essentia rei: vt dicitur * in 3. de anima. vnde in tantū procedit perfectio intellectus,inquantū cognoscit essentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliquis cognoscat essentiā alicuius effectus, per quam non possit cognosci essentia causæ.vt scilicet sciatur de causa quid est,non dicitur intellectus attingere ad causam simpliciter : quamuis per effectum cognoscere possit de causa an sit. & ideo remanet naturaliter homini desiderium , cum cognoscit effectum,& scit eum habere causam: vt etiam sciat de causa quid est, & illud desiderii est admirationis, & causat inquisitionem: vt dicitur in principio * Metaphysicæ : puta si aliquis cognoscens eclipsim solis,considerat, quòd ex aliqua causa procedit , de qua , quia nescit quid sit,admiratur , & admirando inquirit : nec ista inquisitio quiescit quousque perueniat ad cognoscendum essentiam causæ. si igitur intellectus humanus cognoscens essentiā alicuius effectus creati, non cognoscat de Deo nisi an est, nondum perfectio eius attingit simpliciter ad causam primam , sed remanet ei adhuc naturale desiderium inquirendi causam: vnde nondū est perfecte beatus.ad perfectā igitur beatitudinem requiritur , quòd intellectus pertingat ad ipsam essentiam primæ causæ: & sic perfectionem suam habebit per vnionem ad Deum, sicut ad obiectum in quo solo beatitudo hominis consistit : vt suprà dictum * est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum , quòd Dion. loquitur de cognitione eorum qui sunt in via, tendentes ab beatitudinem.

¶ Ad secundū dicendū, quòd sicut suprà dictū * est, finis potest accipi dupliciter. Vno modo quantū ad rē ipsam quæ desideratur: & hoc modo idē est finis & superioris & inferioris naturæ: imo omniū rerū: vt supra * dictū est. Alio modo quantū ad consecutionē huius rei: & sic diuersus est finis superioris & inferioris naturæ secundū diuersam habitudinē ad rē talē: sic igitur altior est beatitudo dei suā essētiā intellectu cōprehēdentis, quàm hominis vel angeli videntis, & non comprehendentis.

tudine perfecta.

a ¶ Super Quæstionis quartæ Articulum primū.

Annot.

IN hoc articu. 1. 4. quæritur octo. ¶ Primò, vtrū delectatio requiratur ad beatitudinem. ¶ Secūdo , quid sit principalius in beatitudine,vtrū delectatio vel visio. ¶ Tertiò,vtrum requiratur comprehensio. ¶ Quarto, vtrum requiratur rectitudo voluntatis.

¶ Quinto , vtrum ad beatitudinē hominis requiratur corpus. ¶ Sexto, vtrū perfectio corporis. ¶ Septimo, vtrū aliqua exteriora bona. ¶ Octauo, vtrū requiratur societas amicorū.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinē.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd delectatio non requiratur ad beatitudinem. Dicit enim Aug. *. in 1.de tri. quòd visio est tota merces fidei , sed id quod est præmium vel merces virtutis , est beatitudo:vt patet per Philosophū in 1.* Ethi. ergo nihil aliud requiritur ad beatitudinem nisi sola visio.

2 ¶ Præterea, Beatitudo est per se sufficiētissimum bonū,vt Philosophus dicit 1. Ethic. quod autē eget aliquo alio,nō est perfectè sufficiens, cum igitur essentia beatitudinis in visione Dei cōsistat, vt ostēsum * est:videtur quod ad beatitudinem non requiratur delectatio.

3 ¶ Præterea, Operationē felicitatis seu beatitudinis oportet esse nō impeditā : vt dicitur in 10. Eth. sed delectatio impedit actionē intellectus: corrumpit enim æstimationem prudentiæ:vt dicitur in 6. Ethic. ergo delectatio non requiritur ad beatitudidem.

¶ SED CONTRA est,quòd August. dicit 10. confess. quòd beatitudo est gaudium de veritate.

CONCLVSIO.

¶ Cùm beatitudo sit summa boni adeptio, ipsam semper concomitari delectationem necessarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quadrupliciter aliquid requiritur ad aliud. Vno modo,sicut præambulum vel præparatoriū ad ipsum: sicut disciplina requiritur ad sciētiam. Alio modo, sicut perficiēs aliquid sicut anima requiritur ad vitā corporis. Tertio modo,sicut coadiuuās extrinsecus, sicut anima requiritur ad aliquid agendum. Quarto modo sicut aliquid cōcomitans: vt si dicamus quòd calor requiritur ad ignē: & hoc modo delectatio requiritur ad beatitudinē: delectatio enim causatur ex hoc, quòd appetitus requiescit in bono adepto:vnde cū beatitudo nihil aliud sit, quàm adeptio summi boni, nō potest esse beatitudo sine delectatione concomitante.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū , quòd ex hoc ipso quod merces alicui redditur , voluntas merentis quiescit : quod est delectari. vnde in ipsa ratione mercedis redditæ delectatio includitur.

¶ Ad secundum dicendum , quòd ex ipsa visione Dei causatur delectatio : vnde ille , qui Deum videt, delectatione indigere non potest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio cōcomitās operationē intellectus,nō impedit ipsam:sed magis eam confortat: vt dicitur in 10. Ethi. ea enim quę delectabiliter facimus, attētius & perseuerātius operamur:delectatio autē extranea impedit operationē quādoq; quidē ex intētionis distractiōe, qa sicut dictū * est, ad ea quibus delectamur, magis intēti sumus:

& dum vni vehementer intendimus, necesse est quòd ab alio itētio retrahatur. Quandoque autem etiam ex contrarietate:sicut delectatio sensus contraria rationi impedit æstimationem speculatiui intellectus.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum in beatitudine sit principalius visio quàm delectatio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd delectatio sit principalius in beatitudine quàm visio: delectatio enim vt dicitur in 10. Eth*. est perfectio operis:sed perfectio est potior perfectibili:ergo delectatio est potior operatiōe intellectus,quàm est visio.

2¶ Præterea, Illud propter quod aliquid est appetibile,est potius:sed operationes appetuntur propter delectationē ipsarū. Vnde & natura in operationibus necessarijs ad conseruationē induitdui & speciei, delectationē appositt, vt huiusmodi operationes ab animalibus non negligantur. Ergo delectatio est potior in beatitudine quàm operatio intellecti , quę est visio.

3 ¶ Præterea, Visio respōdet fidei, delectatio autem sue fuitio charitati. Sed charitas est maior fide: vt dicit Apostolus primæ ad Corinh. 13. Ergo dectatio siue fruitio est potior visione.

¶ SED CONTRA. Causa est potior effectu:sed visio est causa delectationis, Ergo visio est potior, quàm delectatio.

CONCLVSIO.

¶ Principalius bonum est ipsa visio in beatitudine, quàm delectatio ipsam concomitans.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd istam quæstionē mouet Philosophus in 10.* Eth. & eam insolutā dimittit: sed ſi quis diligenter cōsideret ex necessitate, oportet quòd operatio intellectus, quæ est visio, sit potior delectatione:delectatio enim consistit in quadā quietatione volūtatis, quòd autē volūtas in aliquo quietetur, non est nisi propter bonitatem eius in quo quietatur : si ergo voluntas quietatur in aliqua operatione, ex bonitate operationis procedit quietatio voluntatis, nec voluntas quærit bonum propter quietationem. sic enim ipse actus volūtatis esset finis: quòd est contra præmissa. Sed ideo quærit quod quietetur in operatione : quia operatio est bonū eius. Vnde manifestū est quod principalius bonū est ipsa operatio in qua quietatur volūtas, quàm quietio voluntatis in ipso.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Philosophus ibidem *dicit, delectatio perficit operationem, sicut decor iuuentutem, qui est ad iuuentutem consequens: vnde delectatio est quędam perfectio concomitans visionem :nō sicut perfectio faciens visionem in sua specie perfectam esse.

¶ Ad secundū dicendum, quòd apprehensio sensitiua non attingit adcommunem rationem boni, sed ad aliquod bonum particulare, quod est delectabile:& ideo secundum appetitum sensitiuum, qui est in animalibus, operationes quæruntur propter delectationem, sed intellectus apprehendit vniuersalem rationē boni, ad cuius consecutionem sequitur delectatio, vnde principalius intēdit bonū, quàm delectationem: & inde est quod diuinus intellectus, qui est instituror naturæ, delectationes apposuit propter operationes: non est autē aliquid æstimandum simpliciter secundum ordinem sensitiui appetitus: sed magis secundum ordinem appetitus intellectiui.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas non quærit bonum dilectum propter delectationem: sed hoc est ei consequens, vt dilectetur in bono adepto quod amat: & sic delectatio sicut effectus ex causa, quòd appetitus sensitiuus feratur in operationem propter delectationem: & quia falsum videtur assumptū : quoniā cognitio sensitiua extendit se ad bonū nō delectabile se cūdū sensum , vt patet cū hirundo colligit paleas & lutum pro nido:non quia delectet eam tactus aut visus paleę aut luti, sed propter vtilitatem:& quia non solum causalitas ,sed connexio medij cum conclusione non apparet.

Supr. art 1. & locis ibi notatis.

Cap. 4 à med. to. 5.

¶ Ad euidentiā harū quatuor dubitationum sciendum est primo, quod delectatio & operatio seu bonum coniunctū causans delectationem, de quo est delectatio, dupliciter possunt considerari. primo secundum se absolute,secūdo in respectu adinuicē, & hoc dupliciter : vel scilicet vt vnum appetibile formaliter: vel vt multa appetibilia formaliter , si absolute considerentur , vtrunque eorum est propter se appetibile:ita quod neutrum propter alterum vt finem, & ratio est:quia vtrunque habet in se vnde finiat simpliciter appetituum motum, absq; ordine ad alterum, vt finem: diuiſo enim bono trifariā, in honestum, delectabile, & vtile,solum vtile secūdum se est propter aliud, vt finem: & hoc intendebat autor in q.2. superius vbi dixit delectationē appetiti non propter aliud, vt finem,& Ari.in 10.Eth. deridens quarentem propter quid quis delectatur : si autem sumūtur hic duo vt vnum appetibile formaliter,sic nō est quæſtio an hoc propter illud : aut econuerso:sed totum appetitur sub rōne illius quod formale est: & hoc, vt patebit, accidit in appetitu sensitiuo , si vero comparentur adinuicem,aut ex parte appetibilis:& tunc delectatio est propter operationem,quia maius bonum est honestum quàm delectabile: & vt diffuse probatur in prędicto loco contra Gent.& hic aliqua liter tangitur. Natura appetiti delectationes propter operatiōes vt finem. Et hoc intendit hic author,& in prædicto libro. Aut ex parte apperentis:& sic ſi appetitus est inordinatus , non est sollicitandum de ordine: ſi autē est ordinatus, tunc videtur secundum literam,quòd appetitus sensitiuus tendit in operationes propter delectationes, intellectiuus autem econuerso,appetit delectatiões propter operationes. Sed quid de hoc sentiendum sit in hac disputatione dicetur. Et ex his patet solutio primi dubij. Sciro secundo , quòd de appetitu sensitiuo duplex est dicendi modus. Potest enim dici quòd appetitus sensitiuus appetit bonum sensibile vt vnum appetibile: & delectationē consequētē vt aliud appetibile,& potest dici,q appetitus

Cap.6.7. & 8.10.5.

Eodem lib. Ethic. c. 4. post medii. tomo 5.

Quæ.1.ar.4. ad 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

petitus sensitiuus appetit quidem vtrunque horum, sed sub ratione vnius appetibilis, scilicet boni delectabilis. Et si hæc secunda via sustinetur, facile est soluere secundum dubium dicendo, quòd appetitus sensitiuus non appetit operationes propter delectationes, vt vnum appetibile propter aliud finale, sed operationes propter delectationes formaliter: ita quod delectatio est ratio formalis, quod operatio sit finis appetitus sensitiui: sicut accidit quòd aliquis secundum appetitū intellectiuum recte desiderat aliquid solū vt delectabile, quærens delectationē, vt medicinam: & secundum hoc appetitus sensitiuus non tendit in appetibilia ordine contrario naturali ordini: quoniam etsi naturalis ordo diligat delectationes propter operationes finaliter: non prohibet tamen quin operationes appetibiles ab eo qui nullū naturalem habet appetere finem, nisi bonū delectabile. Si verò sustineatur prima via, tunc nulla apparet via euadendi: nisi dicendo, q licet secundum se hæc sint sic ordinata, tamen in ordine ad appetitum sensitiuum præposterè se habent: sicut licet subitanis sit secūdum se prius cognita accidens, tamen in ordine ad cognitionem nostram præposterè se habent: sed tunc oportet reddere causam huius præposteri ordinis in appetitu sensitiuo, sicut patet causa in exemplo dato de cognitione nostra: & non apparet causa nisi dicatur quod delectabile esset magis conueniens appetitui sensitiuo quàm coniunctum bonum, de quo est delectatio: sed hoc nihil est. Hoc enim est q̄ quæritur quare delectabile tenet primum locum respectu appetitus sensitiui: & secundum naturæ ordinem non debetur ei primus locus: & quamuis littera hanc primam viam sonet, dum alium ordinē inter operationem & delectationem dicit respectu appetitus sensitiui & simpliciter: mihi tamen videtur, quòd secunda via sola sit intenta in littera. Et moueor ad hoc ex assignata ratione in littera, quia scilicet sensitiua cognitio non se extendit ad communem boni rationem, sed delectabilis tantum: ita quod licet sensitiua pars appetat appetitu naturali operationem vt vnū appetibile, & delectationē vt aliud appetibile: quia ambo sunt secundum se bona illi conuenientia, & nihilominus etiam appetat delectationem propter operationē, sicut grane quietem deorsum, propter esse deorsum: appetitu tamen animali qui est actus eliciti⁹, & non fertur nisi in apprehensum sensitiuè vt sic, non appetit operationes & delectationes vt duo appetibilia: sed vt vnum formaliter, scilicet operationes vt delectabiles: quia sensitiua cognitio etsi extendat se ad operationes, vt patet in secundo de anima: non tamen extendit se ad eas sub ratione boni nisi delectabilis: & sic appetere operationes propter delectationes formaliter, vocatur in littera appetitus operationum, propter delectationes finaliter: non quia operatio ordinetur in delectationem: sed quia non appetitur nisi sub ratione illius: quod est appeti propter illam finaliter & negatiuè, quia non propter alium finem: & positiuè tanquam materia finis: non tanqaam ordinata materialiter ad finem. Et ex his patet solutio secundi dubij. Sciro tertio, quòd cum bonum diuidatur in bonum per se & propter aliud: & propter se distinguatur in delectabile & honestum: cognoscere bonum secundum communem rationem boni, est apprehendere bonum secundum omnes sui differentias: sensitiua autē cognitio vt sic, quia nō propter se, sed propter salutem data est, vt patet in de sensu & sensa. solum ad bonum propter aliud, id est vtile, & propter se, vt delectabile se extendit. non enim appetunt animalia animali appetitu videre propter hoc bonum, quod est visio: aut odorare propter bonum, quod est odorare, sed inquantum vtilia aut delectabilia sunt. In cuius signum non pugnant animalia nisi propter delectabilia, irascibilissimonium reddente de fine concupiscibilis: & ex his patet solutio vltiorum dubiorum. iam enim patet, & quod sensus cognitio non se extendit nisi ad delectabile, vt finem: ad vtile enim rendit propter delectabile: & quomodo ex hoc ipso manifestè sequitur quod operationes appetit vt delectabiles: & propter quid hoc est: quia scilicet sensitiuæ cognitionis gratia

Dam. 79. & per 4. quæ. sequente.

non respondet ei vt finis: sed magis visio, per quam primo finis sit ei præsens.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehensio.

*a. 1. qua. a. 1. Cor. 4. d. 49. q. 4. a 5. q. 1. co. * Epist. 112. c. 9. iom. 2.*

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quod ad beatitudinem non requiratur comprehensio: dicit enim Augu*. ad Paulinam, de videndo Deum, Attingere mēte deum, magna est beatitudo. Comprehendere autem est impossibile: ergo sine cōprehensione est beatitudo.

2 ¶ Præterea. Beatitudo est perfectio hominis secūdum intellectiuam partem, in qua nō sunt aliæ potentiæ quàm intellectus & voluntas, vt in primo dictum * est. sed intellectus sufficiēter perficitur per visionem Dei: voluntas autem per delectationem in ipso: ergo non requiritur comprehensio tanquam aliquod tertium.

3 ¶ Præterea. Beatitudo in operatione cōsistit: operationes autem determinantur secundum obiecta: obiecta autē generalia sunt duo, verū, bonum: verum correspondet visioni, & bonum correspondet dilectioni: ergo non requiritur comprehensio quasi aliquod tertium.

¶ SED CONTRA est, quòd Apo. dicit 1. ad Cor. 9. Sic currite vt cōprehendatis: sed spiritualis cursus terminatur ad beatitudinem: vnde ipse dicit 2. ad Ti. vlt. Bonū certamen certaui, cursum cōsummaui. fidē seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: ergo cōprehensio requiritur ad beatitudinem.

CONCLVSIO.

¶ Ad beatitudinem non solum requiritur visio, quæ perfecta est vltimi & intelligibilis finis cognitio. sed etiam comprehensio, quæ finis præsentiam respicit, & fruitionem, quæ rei amantis in amato quietationem importat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cū beatitudo consistat in cōsequutione vltimi finis, ea quæ requiruntur ad beatitudinem sunt consideranda ex ipso ordine hominis ad finē: ad finē autē intelligibilē ordinatur homo, partim qdē per intellectum, partim autē per volūtatē: per intellectum quidē, inquantum in intellectu præexistit aliqua cognitio finis imperfecta. Per voluntatem autē, primo quidem per amorem, qui est primus motus voluntatis in aliquid, secundo autem per realem habitudinem amantis ad amatum. quæ quidem potest esse triplex. Quādoque enim amatum est præsens amāti, &

dus primus existens delectabile non transcendit bonum, vt finem cognitum: quod est obiectum appetitus animalis.

a ¶ Super Quæstionis quartæ Articulum tertium

IN hoc artic. 2. aduertē, noutie, primo in corpore articuli, quod per realem habitudinem amantis ad amatum, non intelligitur tunc iam non quæritur: quandoque autem non est præsens, sed impossibile est ipsum adipisci, & tunc etiam non quæritur: quandoque autem impossibile est ipsum adipisci, sed est eleuatum supra facultatem adipiscentis, ita vt statim haberi non possit, & hæc est habitudo sperantis ad speratum, quę sola habitudo facit finis inquisitionem. Et istis tribus respondent aliqua in ipsa beatitudine: nam perfecta cognitio finis respondet imperfectæ. Præsentia verò ipsius finis respondet habitudini spei. Sed delectatio in præsentia consequitur dilectionem: vt supra dictum * est. & ideo necesse est ad beatitudiuem ista tria concurrere, scilicet visionem, quæ est cognitio perfecta intelligibilis finis. comprehensionem, quæ importat præsentiā finis, delectationem vel fruitionem, quę importat quietationem rei amantis in amato.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd comprehensio dicitur dupliciter, Vno modo inclusio comprehensi in comprehendente, & sic omne quod comprehenditur a finito, est finitum: vnde hoc modo deus comprehendi nō potest ab aliquo intellectu creato. Alio modo comprehensio nihil aliud nominat quàm tentionem alicuius rei, quæ iam præsentialiter habetur: sicut aliquis cōsequens aliquem, dicitur eum comprehendere, quando tenet eum: & hoc modo comprehensio requiritur ad beatitudinem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut ad voluntatem pertinet spes & amor: quia eiusdem est amare aliquid, & tendere in illud non habitum: ita etiam ad voluntatem pertinet comprehensio & delectatio: quia eiusdem est habere aliquid & quiescere in illo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd comprehensio non est aliqua operatio præter visionē: sed quędam habitudo ad finem iam habitum: vnde etiam ipsa visio vel res visa, quæ præsentialiter adest, obiectum comprehensionis est.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod rectitudo voluntatis nō requiratur ad beatitudinem, beatitudo enim consistit in operatione intellectus: vt dictum * est, sed ad perfectam intellectus operationem non requiritur rectitudo voluntatis, per quam homines mundi dicuntur. dicit enim Augustin. in libr. retractationū. Non approbo quod in oratione dixi, Deus, qui nō nisi mundos verum scire voluisti responderi enim potest multos etiā non mundos multa scire vera: ergo rectitudo voluntatis non requiritur ad beatitudinem.

p. 1. re- 2. c. 4. longe à fo. 10. 1. Aug. 1. so- cap. 1.

2 ¶ Præterea, Prius non dependet à posteriori: sed operatio intellectus est prior quàm operatio voluntatis: ergo beatitudo quæ est perfecta operatio intellectus, non dependet à rectitudine voluntatis.

3 ¶ Præterea. Quod ordinatur ad aliquid tanquam ad finem, non est necessarium adepto iam fine: sicut nauis postquam peruenit ad portum. Sed rectitudo voluntatis quæ est per virtutem, ordinatur ad beatitudinem tanquam ad finem: ergo adepta beatitudine non est necessaria rectitudo voluntatis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matth 5. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt & Heb. vlti. Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit deum.

CONCLVSIO.

¶ Rectam voluntatem sic exigit beatitudo, vt sine ea quisquam beatus esse non valeat, & quam, quicunque beatus est, necessariò habet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd rectitudo voluntatis requiritur ad beatitudinem, & antecedenter & concomitanter. Antecedēter quidem: quia rectitudo voluntatis est propter debitum ordinem ad finem vltimum: finis autem comparatur ad id quod ordinatur ad finem, sicut forma ad materiam. Vnde sicut materia non potest consequi formam, nisi sit debito modo disposita ad ipsam: ita nihil consequitur finem, nisi sit debito modo ordinatum ad ipsum: & ideo nullus potest ad beatitudinem peruenire, nisi habeat rectitudinem voluntatis. Concomitanter autem: quia, sicut dictum * est, beatitudo vltima consistit in visione diuinæ essentiæ, quæ est ipsa essentia bonitatis: & ita voluntas videntis dei essentiam, ex necessitate amat quicquid amat sub ordine ad deum: sicut voluntas non videntis dei essentiā, ex necessitate amat quicquid amat sub communi ratione boni quam nouit: & hoc ipsum est quod facit voluntatem rectam. vnde manifestū est, quod beatitudo non potest esse sine recta voluntate.

art. 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustī Loquitur de cognitione veri, quod non est ipsa essentia bonitatis.

¶ Ad secundum dicendum, quod omnis actus voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus: aliquis tamen actus voluntatis est prior quàm aliquis actus intellectus: voluntas enim tendit in finalem actum intellectus, qui est beatitudo: & ideo recta inclinatio voluntatis præexigitur ad beatitudinem: sicut rectus motus sagittæ ad percussionem signi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non omne quod ordinatur ad finem, cessat adueniente fine: sed id tantùm quod se habet in ratione imperfectionis, vt motus: vnde instrumenta motus non sunt necessaria postquàm peruenitur ad finem: sed debitus ordo ad finem est necessarius.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

vol. 7. ar- ni. 4. ad 3ª q. 15. 10. cor. ad 2. Et dist. 49. 4. ar. 5. 3. cor. & 3. & 4. tura. cap. 9. fi. & q. 5. art. 3. cor. Et 1. 3. ca. 2. Et lob. 2. fina. 3. 3. ar. 2. 6. a. 6. t. 5. cap. 35. ra med. m. 3. 12. super m. ad lit. p. 35. ad 4. to. 3. ad. li. 12. per Gen. 35. 10. 3.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem requiratur corpus. perfectio enim virtutis & gratiæ præsupponit perfectionem naturæ: sed beatitudo est perfectio virtutis & gratiæ: anima autem sine corpore non habet perfectionem naturæ, cùm sit pars naturaliter humanæ naturæ: omnis autem pars est imperfecta à suo toto separata: ergo anima sine corpore non potest esse beata.

2 ¶ Præterea, Beatitudo est operatio quædā perfecta: vt suprà * dictū est. Sed operatio perfecta sequitur esse perfectum: quia nihil operatur nisi secundum quod est ens in actu. Cùm ergo anima non habeat esse perfectum, quando est à corpore separata, sicut nec pars separata à toto: videtur quòd anima sine corpore non possit esse beata.

3 ¶ Præterea, Beatitudo est perfectio hominis: sed anima sine corpore non est homo. ergo beatitudo non potest esse in anima sine corpore.

4 ¶ Præterea, Secundum Philosophum in 10. Ethic.* operatio felicitatis in qua consistit beatitudo, est non impedita: sed operatio animæ separatæ est impedita: quia, vt dicit Aug.* 12. super Gen ad literā. inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi: quo appetitu retardatur quodammodo ne tota intentione pergat in illud summum cælum, id est, in visionem essentiæ diuinæ: ergo anima sine corpore non potest esse beata.

5 ¶ Præterea, Beatitudo est sufficiens bonum, & quietat desiderium. Sed hoc non conuenit animæ separatæ: quia adhuc appetit corporis vnionem, vt Aug.* dicit: ergo anima separata à corpore, nō est beata.

6 ¶ Præterea, Homo in beatitudine est angelis æqualis: sed anima sine corpore non æquatur angelis, vt Aug. dicit:* ergo non est beata.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Apoc. 14. Beati mortui, qui in domino moriuntur.

CONCLVSIO.

¶ Cum perfecta hominis beatitudo in diuinæ essentiæ visione consistat, ad ipsam non necessariò corpus requiritur, quasi illius essentiam constituens: beatitudo tamen quæ in hac vita possibilis nobis est, cum in speculatione consistat, necessariò corpus exigit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est beatitudo. Vna imperfecta, quæ habetur in hac vita: & alia perfecta, quæ in Dei visione consistit. Manifestum est autem, quod ad beatitudinem huius vitæ de necessitate requiritur corpus. Est enim beatitudo huius vitæ operatio intellectus vel speculatiui vel practici, operatio autem intellectus in hac vita non potest esse sine phantasmate, quod non est nisi in organo corporeo, vt in primo * habitū est: & sic beatitudo quæ in hac vita haberi potest, dependet quodammodo ex corpore. Sed circa beatitudinem perfectam, quæ in Dei visione consistit, aliqui posuerunt quòd non potest animæ aduenire sine corpore existenti, dicētes quòd animę sanctorum à corporibus separate, ad illam beatitudinem non perueniunt vsque ad diem iudicij, quando corpora resument: quod quidem apparet esse falsum, & authoritate & ratione. Authoritate quidem: quia Apostolus dicit 2. ad Cor. 5. Quamdiu sumus in corpore peregrinamur à Domino, & quæ sit ratio peregrinationis, ostendit subdens: Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Ex quo apparet, quòd quandiu aliquis ambulat per fidem, & non per speciem carens visione diuinæ essentiæ. nondum est Deo præsens. animæ autem sanctorum à corporibus separatæ, sunt Deo præsentes, vnde subditur. Audemus autem, & voluntatem habemus bonam peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Deum, vnde manifestum est quòd animæ sanctorum separatæ à corporibus, ambulant per speciem Dei, essentiam videntes, in quo est vera beatitudo. Hoc etiā per rationem apparet: nā intellectus ad suā operationē nōn indiget corpore, nisi propter phantasmata, in quibus veritatem intelligibilem contuetur, vt in primo * dictum est. Manifestum est autem quòd diuina essentia per phantasmata videri non potest: vt in primo * ostensum est. Vnde cùm in visione diuinæ essentiæ perfecta hominis beatitudo consistat, non dependet beatitudo perfecta hominis à corpore: vnde sine corpore potest anima esse beata. Sed sciendum, quòd ad perfectionem alicuius rei dupliciter aliquid pertinet. Vno modo ad constituendam essentiam rei: sicut anima requiritur ad perfectionem hominis. Alio modo requiritur ad perfectionem rei, quod pertinet ad bene esse eius: sicut pulchritudo corporis, vel velocitas ingenij pertinet ad perfectionem hominis, quamuis ergo corpus primo modo ad perfectionem beatitudinis humanæ nō pertineat, pertinet tamen secundo modo, cùm enim operatio dependeat ex natura rei, quāto anima perfectior erit in sua natura, tanto perfectiūs habebit suā propriam operationem, in qua felicitas consistit.* vnde Aug. in 12. super Gen. ad literam, cùm quæsiisset vtrum spiritibus defunctorum sine corporibus possit summa illa beatitudo præberi: respondit, quòd non sic possunt videre incommutabilem substantiam, vt sancti angeli vidēt, siue alia latentiore causa: siue ideo quia est in eis naturalis quidam appetitus corpus administrandi.

in primo lib. quæstio. 82. art. 2. soluta sunt: & si ex verbis eius respondetur huic rationi, quod quantumcumque videatur bonitas Dei, adhuc voluntas remanet libera: iam patet quod concessio huius cōsequentis nihil obstat pro posito: quenium vt iam dictum est, sit sine impeccabilitati, quod voluntas si vult (velit autem quicquid vult) oporteat quod velit ratione bonitatis diuinæ: sicut modo si vult, oportet quod velit ratione bonitatis huiusmodi enim necessitates nihil obstant libertati, quāuis primaua ferat libertatem peccandi: quæ tamen non est libertas, nec libertatis pars, sed libertas peccandi.

P. p. q. 84. art. 7.

a ¶ Super Quæstionis quartæ Articulum quintum.

¶ Num corporis resumptione ab anima augeri contingat illius beatitudinem intensiue, vel extensiue tantum.

IN articulo quinto in responsione ad quintum occurrit dubium ad hominem, & simpliciter. Ad hominem quidem, quia S. Thom. in 4. sent. dist. 49. quæst. 1. artic. 4. q. 1. expressiè beatitudinem animæ augeri etiam intensiue resumpto corpore sustinet. Cuius oppositum hic docet. Simpliciter autem, quia ratio ad illud ducit, scilicet anima resumpto corpore erit perfectior in se secundum naturā: ergo operatio eius, erit perfectior: ergo & beatitudo erit in se perfectior: ergo non solum extensiue. Et augetur ex hac ratione dubium, quia in corpore huius articuli assūmitur hæc ratio: & concluditur operatio, in qua consistit beatitudo perfectior.

Quæstio.

Q. 84. ar. 7. P. p. q. 12.

¶ Ad hoc simul dicendum est simpliciter, & secundum hominem. Sciēdum est igitur ex præsenti articulo, quòd triplici ter intelligi potest, animā separatam impediri ex appetitu corporis à perfecta beatitudine: primo per modum contrarietatis: ita quòd sicut videns corporaliter impeditur propter dolorem pedis: ita anima separata propter affectum corporis distrahatur qualiter à perfecta visione dei: & hoc in littera reprobatur. Secundò per modum defectus intensiui: ita quòd ex hoc, quòd anima separata deficit in perfectione suæ naturæ, deficiat etiam in attentione suæ operationis, defectu in essendo causante defectum in operando, & quoniam cæteris paribus operatio attentior est magis intensa, & minus habens intensionis, est remissior: vt patet in visu & auditu.

Cd. 35. 10. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex hoc sequitur, quòd anima beata resumpto corpore est beatior intensiue, non ex parte obiecti, aut luminis gloriæ: sed ex parte attentionis visionis, consequente perfectionem animæ in essendo. Et hanc viam tanquam probabilem sustinuerit posse dicit author in quarto sententiarum, vnde ibi inchoans huiusmodi intentionem, dicit, Potest etiam dici quòd etiam beatitudo intentiue, &c. verum hanc opinionem in hoc loco vt falsam negauit: ipsaque negatione ex sua officina illam haberi minime voluit: & merito, vt patebit. Tertio per modum defectus extenuat: ita quod ex hoc quòd anima separata deficit in perfectione extensiua suæ naturæ, dum non se extendit ad corpus & integritatem humanæ naturæ, ad quæ nata est se extendere: & pertinet hoc ad perfectionem eius: quoniam hæc ipsius natura requirit, desiciat quoque in perfectione extensiua suæ operationis qua beatus pertinet enim ad perfectionem operationis beantis animam, quòd ex ipsa redundet beatitudo in corpus, vt Augustinus dicit in epistola ad Dioscorum. Tam potenti natura Deus fecit animam &c. vt habes in articulo sequenti: & hæc est doctrina tradita in hoc articulo: & rationabiliter, quoniam defectus perfectionis in anima separata, non est defectus perfectionis intensiuæ: quoniam hæc anima non suscepit magis & minus secundum substantiam, sed est defectus perfectionis extensiuæ: consentaneum autem est, vt defectus animæ defectum operationis & extensiuus extensiuum causet, & non intensiuum. Ad rationem ergo in oppositum dicitur, quod est ibi sophisma consequentis à magis perfecta operatione ad magis intensam descendendo. perfectum enim communius est quàm intensum, quoniam, vt patet in quinto Metaphysic. est id cui nihil de est de requisitis ad ipsum: & consequenter penes accessum cuiuscunque requisiti operatio seu res perfectior est: intensior autem non nisi penes augmentum intrinsecum, &c. & per hæc omnia clara remanent.

¶ In reliquis autem huius quæstionis tribus articulis nihil scribendum occurrit: nisi quòd in vltimo articulo ad primũ, gloria essentialis beatitudinis non est intelligenda intrinsece, tanquam de essentia beatitudinis: sed tanquam causa essentialis illius: quoniam ex hoc quòd Deus commendat hunc tali dignum gradu, beatus fit & est: scientia nanque Dei cum laude causa est perfectiua rerũ.

D. 973. P P 975. art. 2. D. 174.

2. 3 ar. 8. Art. 5. præ.

vel pars omnino desinit esse destructo toto, sicut partes animalis destructo animali: vel si remanent, habẽt aliud esse in actu: sicut pars linæ habet aliud esse, quàm tota linea: sed animæ humanæ remanet esse compositi post corporis destructionem, & hoc ideo, quia idem est esse d formæ & materiæ & hoc idẽ est esse cõposîti, anima autem subsistit in suo esse: vt in primo * ostensum est. vnde relinquitur quod post separationem à corpore perfectũ esse habeat: vnde perfectam operationem habere potest, licet non d habeat perfectam naturam. ¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo est hominis secundum intellectum: & ideo remanente intellectu potest inesse ei beatitudo: sicut dentes Aethiopis possunt esse albi, etiam post euulsionem, secundum quos Aetiops dicitur albus.

¶ Ad quartum dicendum, quod dupliciter aliquid impeditur ab alio. Vno modo per modum contrarietatis, sicut frigus impedit actionem caloris: & tale impedimentum operationis repugnat felicitati. Alio modo per modum cuiusdam defectus: quia scilicet res impedita non habet quicquid ad omnimodam eius perfectionem requiritur: & tale impedimentum operationis non repugnat felicitati. sed omnimodæ perfectioni ipsius: & sic separato animæ à corpore dicitur animam retardare, tertia intentione tendat in visionem diuinæ essentiæ. appetit enim anima sic frui Deo, quòd etiam ipsa fruitio deriuetur ad corpus per redundantiam sicut est possibile. & ideo quãdiu ipsa fruitur Deo sine corpore, appetit eius sic quiescit in eo, quod tamen adhuc ad participationem eius vellet suum corpus pertingere.

¶ Ad quintum dicendum, quòd desiderium animæ separatæ totaliter quiescit ex parte appetibilis, quia habet id quod suo appetitui sufficit, sed non totaliter requiescit ex parte appetentis: quia illud bonum nõ possidet secundum omnem modum quo possidere vellet, & ideo corpore resumpto beatitudo crescit d nõ intensiue, sed extensiue.

¶ Ad sextum dicendum, quod id quod ibidem dicitur, quòd spiritus defunctorum non sic vident Deum sicut angeli, non est intelligẽdum secundum inæqualitatem quãtitatis, quia etiam modo aliquæ animæ beatorum sunt assumptæ ad superiores ordines angelorum, clariùs videntes Deum quàm inferiores angeli: sed intelligitur secundum inæqualitatem proportionis: quia angeli etiam infimi habent omnem perfectionem beatitudinis, quam sunt habituri: non autem animæ separatæ sanctorum.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd perfectio corporis non requiratur ad beatitudinem hominis perfectam. perfectio enim corporis est quoddam corporale bonum. sed suprà ostensum * est, quòd beatitudo non consistit in corporalibus bonis: ergo ad beatitudinem hominis non requiritur aliqua perfecta dispositio corporis.

2 ¶ Præterea, Beatitudo hominis consistit in visione diuinæ essentiæ, vt ostensum * est: sed ad hanc operationem nihil exhibet corpus, vt dictum * est: ergo nulla dispositio corporis requiritur ad beatitudinem.

3 ¶ Præterea, Quanto intellectus est magis abstractus à corpore, tanto perfectius intelligit: sed beatitudo consistit in perfectissima operatione intellectus. ergo oportet omnibus modis animam esse abstractam à corpore. nullo ergo modo requiritur aliqua dispositio corporis ad beatitudinem.

¶ SED CONTRA, Præmium virtutis est beatitudo: vnde dicitur Io. 13, Beati eritis si feceritis ea: sed sanctis repromittitur pro præmio non solum visio dei, & delectatio: sed etiam corporis bona dispositio, dicitur enim Isa. vlti. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt. ergo bona dispositio corporis requiritur ad beatitudinem.

CONCLVSIO.

¶ Ad omnem beatitudinem quæcunque modo sumptam, conueniens corporis humani antecedit & sequitur dispositio, vt illius decor & perfectio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si loquamur de beatitudine hominis, qualis in hac vita potest haberi, manifestum est quòd ad eam ex necessitate, requiritur bona dispositio corporis. consistit enim hæc beatitudo secundum philosophum in operatione virtutis perfectæ: manifestum est autem, quòd per inualitudinem corporis in omni operatione virtutis homo impediri potest, Sed si loquamur de beatitudine perfecta, sic quidam potuerunt, quòd non requiritur ad beatitudinem aliqua corporis dispositio, imò requiritur ad eam, vt omnino anima sit à corpore separata. vnde Aug. * 12. de ciuit. dei, introducit verba Porphyrij dicentis. Quod ad hoc quod sit beata anima, omne corpus fugiendũ est. Sed hoc est inconueniens: cùm enim naturale sit animæ corpori vniri, non potest esse quòd perfectio animæ naturalem eius perfectionẽ excludat. Et ideo dicendũ est quòd ad beatitudinẽ omnibus modis perfectã, requiritur perfecta dispositio corporis, & antecedẽter, & cõsequẽter, antecedẽter quidẽ, quia, vt Aug. * dicit 12. super Gen ad literã, si ta le sit corp⁹, cuius sit difficilis & grauis administratio, sicut caro quę corrũpitur, & aggrauat animã, auertitur mens ab illa visione summi cælis: vnde concluditur, quòd cùm hoc corpus iam non erit animale, sed spirituale: tunc angelis adæquabitur, & erit ei ad gloriam quod sarcinæ fuit. Consequenter verò: quia ex beatitudine animæ fiet redundantia ad corpus, vt & ipsum sua perfectione potiatur. vnde Augustꝰ dicit * in epist. ad Dioscorum, Tam potẽti natura deus fecit animam, vt ex eius plenissima beatitudine redundet in inferiorem naturam incorruptionis vigor.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod in corporali bono non consistit beatitudo sicut in obiecto beatitudinis, sed corporale bonum potest facere ad aliquem beatitudinis decorem vel perfectionem. ¶ Ad secundum dicendum, quòd etsi corpus nihil conferat ad illam operationem intellectus, qua dei essentia videtur: tamen posset ab hac impedire & ideo requiritur perfectio corporis, vt non impediat eleuationem mentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad perfectam operãtionem intellectus requiritur quidem abstractio ab hoc corruptibili corpore quod aggrauat animam: non autem à spirituali corpore, quod erit totaliter spiritui subiectum: de quo in tertia parte huius operis dicetur.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum ad beatitudinem requirantur aliqua exteriora bona.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem requirantur etiam exteriora bona: quod enim in præmium sanctis promittitur, ad beatitudinem pertinet. sed sanctis repromittuntur exteriora bona, sicut cibus & potus, diuitiæ & regnum: dicitur enim Luc. 22. Vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & Matth. 6. Thesaurizate vobis thesaurum in cælo: & Matth. 25. Venite benedicti patris mei, pos. regnum. ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona.

2 ¶ Præterea, Secundum Boetium in 3. de consolatione, Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: sed exteriora sunt aliqua hominis bona, licet minima, vt Augustꝰ dicit. ergo ipsa etiam requiruntur ad beatitudinem.

3 ¶ Præterea, Dominus Matth. 5. dicit: Merces vestra multa est in cælis, sed esse in cælis significat esse in loco: ergo saltem locus exterior requiritur ad beatitudinem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psa. 72. Quid enim mihi est in cæl & à te quid vo, supra terram, quasi dicat, nihil volo, nisi hoc quod sequitur: mihi adhærere deo bonum est. ergo nihil aliud extra deum ad beatitudinem requiritur.

CONCLVSIO.

¶ Ad beatitudinem, quæ in diuinæ essentiæ visione consistit, nullo modo exteriora bona requiruntur: necessaria tamen sunt ad eam beatitudinem, quæ in ea actiuæ ac contemplatiuæ operibus perficitur, vt instrumenta.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad beatitudinem imperfectã, qualis in hac vita potest haberi, requiruntur exteriora bona, non quasi de essentia beatitudinis existentia, sed quasi instrumentaliter deseruientia beatitudini: quę consistit in operatione virtutis, vt dicitur in primo Ethic. Indiget enim homo in hac vita necessãriis corporis, tam ad operationem virtutis contemplatiuæ, quàm etiam ad operationem virtutis actiuæ, ad quam etiam plura alia requiruntur, quibus exercet opera actiuę virtutis.

¶ Sed ad beatitudinem perfectam, quæ in visione dei consistit, nullo modo huiusmodi bona requiruntur. Cuius ratio est, quia omnia huiusmodi bona exteriora vel requiruntur ad sustentationem animalis corporis, vel requiruntur ad aliquas operationes, quas per animale corpus exercemus, quæ humanæ vitæ conueniunt: illa autem perfecta beatitudo, quæ in visione Dei consistit, vel erit in anima sine corpore, vel erit in anima corpori iuncta, non iam animali, sed spirituali: & ideo nullo modo huiusmodi exteriora bona requiruntur ad illam beatitudinẽ, cùm ordinentur ad vitam animalem: & quia in hac vita magis ac cedit ad similitudinem illius perfectæ beatitudinis felicitas contemplatiua, quàm actiua, vtpote etiam Deo similior, (vt ex dictis * patet:) ideo minus indiget huiusmodi bonis corporis, vt dicitur in 10. Ethic.

2. ar. 5. 2. 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes illæ corporales promissiones quę in sacra scriptura continentur, sunt Metaphoricè intelligendæ secundum quod in scripturis solent spiritualia per corporalia designari, vt ex his quæ nouimus, ad desiderandum incognita consurgamus. sicut Gregorius * dicit in quadam Homilia. Sicut per cibum & potum intelligitur delectatio beatitudinis, per diuitias sufficientia, qua homini sufficiet Deus: per regnum exaltatio hominis vsque ad cõiunctionem cum Deo.

Hom. 10. in Euangelia vers. prine.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd bona ista deseruientia animali vitæ, non competunt vitæ spirituali, in qua beatitudo perfecta consistit. Et tamen erit in illa beatitudine omnium bonorum congregatio: quia quicquid bonum inuenitur in istis, totum habebitur in summo fonte bonorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum * Augustꝰ, in li. de ser. Do. in monte, Merces sanctorum non dicitur esse in corporeis cælis: sed per cælos intelligitur altitudo spiritualium bonorum. Nihilominus tamen locus corporeus, scilicet cælum empyreum aderit beatis, non propter necessitatem beatitudinis, sed secundum quandam congruentiam & decorem.

lib. 12. 9. super remote fine. 4

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd amici sint necessarij ad beatitudinem. futura enim beatitudo in scripturis frequenter nomine gloriæ designatur: sed gloria consistit in hoc, quod bonum hominis ad notitiam multorum deducitur. ergo ad beatitudinem requiritur societas amicorum.

2 ¶ Præterea, Boetius dicit, quod nullius boni sine consortio iucunda est possessio, sed ad beatitudinẽ requiritur delectatio. ergo etiam requiritur societas amicorum.

3 ¶ Præterea. Charitas in beatitudine perficitur: sed charitas extendit se ad dilectionem Dei & proximi. ergo videtur quòd ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet cum diuina sapientia, quæ consistit in contemplatione Dei. & sic ad beatitudinem nihil aliud requiritur.

CONCLVSIO

¶ Sic ad beatitudinem huius vitæ humana amicorum societas opportuna est, vt illis ad opera vitæ actiuæ & contemplatiuæ secundum virtutes perfectas iuuetur & exerceatur homo, quæ tamen non necessaria est ad beatitudinem patriæ, quamuis bene esse illius illam suscipiat.

9. & 11.

¶ RESPONDEO dicendum, quod si loquamur de felicitate præsentis vitæ, sicut philosophus dicit in 10. Ethi. Felix indiget amicis, non quidem propter vtilitatem, cùm sit sibi sufficiens: nec propter delectationem, quia habet in se ipso delectationem perfectam in operatione virtutis: sed propter bonam operationem, vt scilicet eis benefaciat & vt eos inspiciens benefacere delectetur, & vt ab eis in benefaciendo iuuetur. Indiget enim homo ad bene operandum auxilio amicorum, tam in operibus vitæ actiuæ, quàm in operibus vitæ contemplatiuæ: Sed si loquamur de perfecta beatitudine quæ erit in patria, non requiritur societas amicorum de necessitate ad beatitudinem. quia homo habet totam plenitudinem suæ perfectionis in Deo, sed ad bene esse beatitudinis facit societas amicorum. Vnde Augustinus dicit. 8. super Gen. ad literam, quod creatura spiritualis ad hoc quod sit beata, non nisi intrinsecus adiuuatur æternitate, veritate, charitate Creatoris: extrinsecus verò si adiuuari dicenda est, fortasse hoc solo adiuuatur, quòd se inuicem vident, & de sua societate gaudent.

cap. 25. post med. to. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod gloria, quæ est essentialis beatitudini, est quam habet homo non apud hominem, sed apud Deum.

¶ Ad secundum dicendum, quod verbum illud intelligitur quando in eo bono quod habetur, non est plena sufficientia. quod in proposito dici non potest, quia omnis boni sufficientiam habet homo in Deo.

¶ Ad 3. dicendum, quod perfectio charitatis est essentialis beatitudini quantum ad dilectionem Dei, non quantum ad dilectionem proximi. Vnde si esset vna sola anima fruens Deo, beata esset non habens proximum quem diligeret: sed supposito proximo sequitur dilectio eius ex perfecta dilectione Dei. vnde quasi concomitanter se habet amicitia ad perfectam beatitudinem.

a ¶ *Super Quæstionem quintam.*

QVAESTIO QVINTA, DE adeptione beatitudinis, in octo articulos diuisa.

IN quæstione quinta adquirendum est, quòd licet visio Dei per essentiam, & beatitudo formalis intellectualis creaturæ coincidant realiter, vt ex supradictis patet: quia tamen distinguuntur formaliter, ideo diuersa sunt quæsita illa formaliter à quæstis in prima parte, quæstion. 12. Decuit enim tam perfectum doctorem complere omnia formaliter nihil igitur est superfluum.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum primum.*

IN hoc articulo primo quæ. quintæ nota, quòd author ex duobus capacitatem hominis respectu perfecti boni ostendens, alterum naturale, quod hic experimur, scilicet cognitionem ipsius Dei, vniuersalis & summi boni, quam ex studio acquirimus, dum cognoscimus Deum esse eum, qui si videretur, beatet: & appetitum qualemcunque in ipso Deo quiescendi, alterum quodammodo naturale: quod probamus, scilicet quòd omnis intellectus est capax (quamuis remote) diuinæ visionis ex hoc ipso quod intellectus est. in secundo autem & tertio nihil occurrit.

Cap. 5.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homo possit consequi beatitudinem.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo beatitudinem adipisci non possit, sicut enim natura rationalis est supra sensibilem, ita natura intellectualis est supra rationalem: vt patet per Dionysium in lib. de d. no. in multis locis, sed bruta animalia quæ habent naturam sensibilem tantùm, non possunt peruenire ad finẽ rationalis naturæ, ergo nec homo, qui est rationalis naturæ, potest peruenire ad finem intellectualis naturæ, qui est beatitudo.

2 ¶ Præterea, Beatitudo vera consistit in visione Dei, quæ est veritas pura, sed homini est cõnaturale vt veritatem intueatur in rebus materialibus. Vnde species intelligibiles in phantasmatibus intelligit: vt dicitur in tertio de anima: ergo non potest ad beatitudinem peruenire. Tex. 39.

3 ¶ Præterea, Beatitudo cõsistit in adeptione summi boni: sed aliquis non potest peruenire ad summum, nisi transcendat media: cùm igitur inter Deum & naturam humanam media sit natura angelica, quam homo transcendere non potest, videtur quòd non possit beatitudinem adipisci.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 93. Beatus homo quem tu erudieris Domine.

CONCLVSIO.

¶ Cùm sit homo vniuersalis boni per intellectum capax, quod & voluntate appetere potest, possibile est hominem adipisci beatitudinem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod beatitudo nominat adeptionem perfecti boni. quicunque ergo est capax perfecti boni, potest ad beatitudinem peruenire. quod autem homo boni perfecti sit capax, ex hoc apparet, quod eius intellectus potest comprehẽdere vniuersale & perfectum bonum, & eius voluntas appetere illud, & ideo homo potest beatitudinem adipisci. Apparet etiam idem ex hoc quod homo est capax visionis diuinæ essentiæ, sicut in primo * habitum est: in qua quidem visione perfectam hominis beatitudinem consistere diximus.

Q. 12. ar. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter excedit natura rationalis sentituã, & aliter intellectualis rationalẽ: natura enim rationalis excedit sensitiuam quantum ad cognitionis obiectũ: quia sensus nullo modo potest cognoscere vniuersale, cuius d ratio est cognoscitiua: sed intellectualis natura excedit rationalem quantum ad modum cognoscendi intelligibilem veritatem: nam intellectualis natura statim apprehendit veritatem, ad quam rationalis natura per inquisitionem rationis pertingit: vt patet ex his quæ in primo * dicta sunt. & ideo ad id quod intellectus apprehendit, ratio per quendam motum pertingit: vnde rationalis natura consequi potest beatitudinem, quæ est perfectio intellectualis naturæ: tamen alio modo quàm angeli. nam angeli consecuti sunt eam statim d post principium suæ cognitionis: homines autem per tempus ad ipsam perueniunt, sed natura sensitiua ad hunc finem nullo modo pertingere potest.

D. 732.

Q. 79. ar. 8

¶ Ad secundum dicendum, quòd homini secundum statum præsentis vitæ est connaturalis modus cognoscendi veritatem intelligibilem per d phantasmata: sed post huius vitæ statum habet alium modum connaturalem: vt in primo * dictum est.

D. 160.

Q. 74. art. 7. & quæ. 89. art. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.

IN quarto articulo aliquantulum morandum est. Scito igitur primo in titulo quarti articuli differentiam inter perpetuitatem & inamissibilitatem beatitudinis, perpetuitas enim significat durationem quandam, inamissibilitas autem significat immutabilitatem quædam, hæc ergo est species immutabilitatis, illa durationis: & quoniam duratio mensura est mutabilis vel immutabilis, prius naturaliter inest alicui rei sempiternæ immutabilitas, quàm perpetuitas: imo hæc est illius effectus, vt ex quæstione 10. primi libri coniuncta nouæ apparet. Cum igitur hic quæritur, vtrum beatitudo possit amitti, est quæstio non de perpetuitate formaliter: sed de inamissibilitate quæ est perpetuitatis causa.

Annot.

¶ Scito secundo in corpore articuli, quod prima ratio in litera allata pro conclusione 1 quæ & in quarto sententiarum distinct. 49. quæstione 1. articulo primo quæstio. 4. tangitur: male videtur intelligi à Scoto in quarto distinctio. 49. quæstio. 6. Potest siquidem dupliciter intelligi, quòd beatitudo sit quietatiua omnis desiderij: primo vt sensus sit, quod beatitudo formalis est formalis implerio omnis desiderij. Et hic sensus est falsus: & tamen illatum Sco. reprehendit. Secundo, vt sit sensus, quòd beatitudo formalis est inferens impletionem omnis desiderij, expulsionem que omnis mali, quocunque modo illud contingat. ita quod ratio beatitudinis in communi exigit quòd inferat satietatem omnis desiderij naturalis abstrahendo à tali vel tali modo. Et hic sensus est verus & intentus, tã hic quàm in quarto sententiarum. Ex hoc enim sequitur manifestè, quòd beatitudo exigit inamissibilitatem, vt in litera deducitur. Aliquin dolor vel timor inesset beato. Vnde dupliciter Sco. ibidem defecisse videtur. Primo, quia nõ distinxit inter immobilitatẽ seu inamissibilitatẽ & perpetuitatẽ: & quæ de immutabilitate dicuntur, & de perpetuitate, consequẽter de perpetuitate formaliter accipit. Secũdo, quia esse immobilitatem de ratione beatitudinis intelligitur formaliter aut virtualiter: quoniam, vt dicitur 10. Met. Corruptibile & incorruptibile aut sunt substantia aut in substantia: & tamen ipse formaliter accepit de perpetuitate.

Scito tertio, quod secunda ratio literæ efficax valet apud verè philosophos, qui non in aere loquuntur, sed voluntatem in bonum tantum, & voluntatem, rectam in verè bonum tantùm ferri posse nouerunt.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli habes duo notanda. Primò, quòd beatitudo est immutabilis, & consequenter incorruptibilis, ac per hoc differt plusquã genere ab alijs actibus corruptibilibus, iuxta doctrinam Arist. 10. Metz. Secundo causas immutabilitatis, eius formalem scilicet, quia est perfectio consummata: effectiuam verò, diuinam virtutem: materialem autem hominem elevatum in participationem æternitatis: Et hoc tertium pro quanto includit quòd beatitudo formalis mensuratur aternitate participata, & non æuo: impugnatur à Sco. in loco allegato: quia tamen satisfecimus ei in 1. libro. q. 10. nõ replicandũ censeo. & his si addatur bonitas per essentiam eius adepto est beatitudo, videbitur & reliqua causa scilicet finalis ipsius beatitudinis. Ex primo horũ habes, quòd beatitudo hęc non sit habet ad perpetuitatem, sicut albedo sit habetet ad eam, si à deo perpetuò conseruaretur: quoniam albedo illa esset in se corruptibilis, & per accidens perpetua: beatitudo autem perfecta, de qua loquimur, est secundum se incorruptibilis, & per se sibi vendicat perennitatem: & propterea se habet ad perpetuitatem sicut figura cęlestis. Ex secundo autẽ horum habes modum quo beatitudo constituitur immutabilis. scilicet eleuando subiectũ supra mutabilitatem. Ex hoc enĩ quòd mẽs humana eleuatur in ęternitatis ordinem, oportet quod præleuetur in ordine immutabilium: quoniam æternitas immutabilitatẽ sequitur. omnibus autem beatitudinis causis supra mutabilitatem existentibus, necesse est beatitudinem ipsam immutabilem esse.

Infr. q. 62. ar. 1. 2. et 3. Et 1. qu. 12. ar. 4. & q. 94. ar. 1. Et 4. di. 49. q. 2. ar. 6. Et 3. contra 52. 147. 157. q. 1. et 159. principio. Et Rom. 1. lec. 6. fin.

Lib. 1. Eth. cap. 7. 10. 5.

Cæ. 9. to. 5. Hom. 19. in Euang. parum ante medium.

4. d. 49. q. 1. ar. 4. q. 2.

Deu. virgine c. 26. ita Aug. 67. in Io. ante me diu tom. 9.

Q. 1. art. 8. & q. 2. a. 7.

Epist. 56. paulo ante me. to. 2. & 13. de trin. c. 7. tom. 3. Li. 5. confe. ca. 4. circa prin. to. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo non potest transcendere angelos gradu naturæ, vt scilicet naturaliter sit eis superior: potest tamen eos transcendere per operationem intellectus: dum intelligit aliquid super angelos esse: quod homines beatificat, quod cum perfectè consequetur, perfectè beatus erit.

ARTICVLVS II.

à ¶ Vtrum vnus homo possit esse beatior altero.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vnus homo alio non possit esse beatior. Beatitudo enim est præmium virtutis: vt Philosophus dicit in primo* Eth. sed pro operibus virtutum omnibus æqualis merces redditur. Dicitur enim Matth. 20. quòd omnes qui operari sunt in vinea, acceperunt singulos denarios. quia vt dicit * Greg. æqualẽ æternę vitæ retributionem sortiti sunt, ergo vnus non erit beatior alio.

2 ¶ Præterea, Beatitudo est summum bonũ: sed summo nõ potest esse aliquid maius, ergo beatitudine vnius hominis nõ potest esse alia maior beatitudo.

3 ¶ Præterea, Beatitudo cùm sit perfectum & sufficiens bonum, desiderium hominis quietat: sed non quietatur desiderium si aliquod bonũ deest, quod suppleri possit; si autem nihil deest quod suppleri possit, non poterit esse aliquid aliud maius bonum: ergo vel homo non est beatus, vel si est beatus, non potest alia maior beatitudo esse.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioannis decimo quarto. In domo Patris mei mãsiones multæ sunt: per quas, vt Aug.* dicit, diuersæ meritorũ dignitates intelliguntur in vita æterna: dignitas autem vitæ æternæ, quæ pro merito datur, est ipsa beatitudo: ergo sunt diuersi gradus beatitudinis: & non omnium est æqualis beatitudo.

CONCLVSIO.

¶ Non potest beatitudo vna ex parte obiecti alia maior esse, sed secundum fruitionem vnus alio beatior est, secundum meliorem dispositionem, quæ in luminis gloriæ varia participatione consistit.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictũ *est, in ratione beatitudinis duo includuntur, scilicet finis vltimus, qui est summum bonum, & adeptio vel fruitio ipsius boni. Quãtum igitur ad ipsum bonum quod est beatitudinis obiectum & causa, non potest esse vna beatitudo alia maior: quia non est nisi vnum summum bonum, scilicet Deus, cuius fruitione homines sunt beati: sed quantum ad adeptionem huiusmodi boni vel fruitionem potest aliquis alio esse beatior: quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto beatior est: contingit autem aliquem perfectius frui Deo, quàm aliũ ex eo quòd est melius dispositus vel ordinatus ad eius fruitionem: & secundum hoc potest aliquis alio beatior esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnitas denarij significat vnitatem beatitudinis ex parte obiecti: sed diuersitas mansionum significat diuersitatem beatitudinis secundum diuersum gradum fruitionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd beatitudo dicitur esse summum bonum, inquantum est summi boni perfecta possessio siue fruitio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nulli beato deest aliquod bonum desiderandum, cum habeat ipsum bonũ infinitũ, quod est bonũ omnis boni, vt Aug.* dicit: sed dicitur aliquis alio beatior ex diuersa eiusdẽ boni participatione: addito autem aliorũ bonorum nõ auget beatitudinem, vnde Aug. dicit in 1. confes. Qui te & alia nouit, non propter illa beatior, sed propter te solum beatus.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquis in hac vita possit esse beatus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo possit in hac vita haberi. dicitur enim in Psal. 118. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. hoc autem in hac vita contingit. ergo aliquis in hac vita potest esse beatus.

2 ¶ Præterea, Imperfecta participatio summi boni non admittit rationem beatitudinis: alioquin vnus non esset beatior alio, sed in hac vita homines possunt participare summum bonum, cognoscendo & amando Deum, licet imperfectè: ergo homo in hac vita potest esse beatus.

3 ¶ Præterea. Quod ab omnibus dicitur, non potest totaliter falsum esse. videtur enim naturale quod in pluribus est: natura autem non totaliter deficit, sed plures ponunt beatitudinem in hac vita. vt patet per illud Psal. 143. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, scilicet præsentis vitæ bona: ergo aliquis in hac vita potest esse beatus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob. 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miserijs, sed beatitudo excludit miseriam, ergo homo in hac vita non potest esse beatus.

CONCLVSIO.

¶ Non potest quis in hac vita perfectam consequi beatitudinem, quæ in diuinæ essentiæ visione perficitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod aliqualis beatitudinis participatio in hac vita haberi potest, perfecta autem & vera beatitudo non potest haberi in hac vita, & hoc quidem considerari potest dupliciter. Primò quidem ex ipsa communi beatitudinis ratione: nam beatitudo, cùm sit perfectum & sufficiens bonum, omne malũm excludit, & omne desiderium implet. in hac autem vita non potest omne malum excludi. multis enim malis præsens vita subiacet, quæ vitari non possunt, & ignorantiæ ex parte intellectus, & inordinatæ affectioni ex parte appetitus, & multiplicibus pœnalitatibus ex parte corporis: vt Augustinus. diligenter prosequitur 19. de ciuitate dei, similiter etiam boni desiderium in hac vita satiari non potest: naturaliter enim homo desiderat permanentiam eius boni, quod habet: bona autem præsentis vitę transitoria sunt, cùm & ipsa vita transeat, quam naturaliter desideramus, & eam perpetuo permanere vellemus, quia naturaliter homo refugit mortem: vnde impossibile est quod in hac vita vera beatitudo habeatur. Secundo, si consideretur id, in quo specialiter beatitudo consistit, scilicet visio diuinæ essentiæ, quę non potest homini prouenire d in hac vita, vt in primo ostensum * est, ex quibus manifestè apparet, quòd non potest aliquis in hac vita verum & perfectam beatitudinem adipisci.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beati dicuntur aliqui in hac vita, vel propter spem beatitudinis adipiscendæ in futura vita: secundum illud Ro. 8. Spe salui facti sumus: vel propter aliquam participationem beatitudinis secundum aliqualem summi boni fruitionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd participatio beatitudinis potest esse imperfecta dupliciter. Vno modo ex parte ipsius obiecti beatitudinis: quod quidem secundum sui essentiam non videtur: & talis imperfectio tollit rationem veræ beatitudinis. Alio modo potest esse imperfecta ex parte ipsius participantis, qui quidem ad ipsum obiectum beatitudinis secundum seipsum attingit, scilicet Deum: sed imperfectè per respectum ad modum, quo Deus seipso fruitur, & talis imperfectio non tollit veram rationem beatitudinis: quia cum beatitudo sit operatio quædam (vt suprà dictum est) vera ratio beatitudinis consideratur ex obiecto, quod dat speciem actui: non autem ex subiecto,

¶ Ad tertium dicendum, quòd homines reputant in hac vita esse aliquã beatitudinem propter aliquam similitudinem veræ beatitudinis: & sic non ex toto in sua æstimatione deficiunt.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Verum beatitudo habita possit amitti.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo possit amitti. Beatitudo enim est perfectio quædam: sed omnis perfectio inest perfectibili secundum modum ipsius, cum igitur homo secundum naturam suam sit mutabilis, videtur quòd beatitudo ab homine mutabiliter participetur: & ita videtur quod homo beatitudinem possit amittere.

2 ¶ Præterea, Beatitudo consistit in actione intellectus qui subiacet voluntati: sed voluntas se habet ad oppositа. ergo videtur quod possit desistere ab operatione qua homo beatificatur: & ita homo desinet esse beatus.

3 ¶ Præterea, Principio respondet finis: sed beatitudo hominis habet principium: quia homo non semper fuit beatus. Ergo videtur quod habeat finem.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Matth. 25. de iustis, quòd ibunt

2. homin. 11. ibunt in vitam æternam, quæ, vt dictum* est, est beatitudo sanctorum. quod autem est æternum, non deficit: ergo beatitudo non potest amitti.

CONCLVSIO.

¶ Possibile est quemuis ab imperfecta beatitudine, qualis in hac vita haberi potest, deficere: non autem à perfecta, quæ in visione diuinæ essentiæ consistit.

¶ RESPONDEO dicendum, quod si loquamur de beatitudine imperfecta, qualis in hac vita potest haberi, sic potest amitti, & hoc patet in felicitate contemplatiua, quæ amittitur, vel per obliuionem, puta cum corrumpitur scientia ex aliqua ægritudine: vel per aliquas occupationes, quibus totaliter abstrahitur aliquis à contemplatione. Patet etiam idem in fælicitate actiua. voluntas enim hominis transmutari potest, vt videlicet degeneret à virtute, in cuius actu principaliter consistit felicitas. si autem virtus remanet integra, exteriores transmutationes possunt quidem beatitudinem talem perturbare, inquantum impediunt multas operationes virtutum, non tamen possunt eam totaliter auferre: quia adhuc remanet operatio virtutis, dum ipsas aduersitates homo laudabiliter sustinet. & quia beatitudo huius vitæ amitti potest, quod videtur esse contra rationem beatitudinis: ideo philosophus *9. to. 10. in* dicit in primo Ethi.* aliquos esse in hac vita beatos, non simpliciter, *lib. 1. Peri. cap. 5. à* sed sicut homines: quorum natura mutationi subiecta est. Si verò *med. et lib.* loquamur de beatitudine perfecta, quæ expectatur post hanc vitam, *3. to. 4.* sciendum quòd Origines* posuit, quorundam Platonicorum* errorem sequens, quod post vltimam beatitudinem homo potest fieri miser. Sed hoc manifestè apparet esse falsum dupliciter. *ctus quo dam phi sophorum*

¶ Primo quidem ex ipsa communi ratione beatitudinis: cum enim ipsa beatitudo sit perfectum bonum & sufficiens, oportet quòd desiderium hominis quietet, & omne malum excludat: naturaliter autem homo desiderat retinere bonum quod habet, & quòd eius retinendi securitatem obtineat: alioquin necesse est quòd timore amittendi vel dolore de certitudine amissionis affligatur. Requiritur igitur ad veram beatitudinem, quod homo certam habeat opinionem, bonum quod habet, nunquam se amissurum: quæ quidem opinio si vera sit, consequens est quòd beatitudinem nunquam amittet: si autem falsa sit, hoc ipsum est quoddam malum falsam opinionem habere: nam falsum est malum intellectus, sicut verum est bonum ipsius, vt dicitur in *cap. 2. & 3* 6. Ethic. Non igitur iam verè erit beatus, si aliquod malum ei ineat.

¶ Secũdo idem apparet, si consideretur ratio beatitudinis in speciali, ostensum est *enim supra, quòd perfecta beatitudo hominis in visione *3. art. 8.* diuinæ essentiæ consistit: est autem impossibile quod aliquis videns diuinam essentiam, velit eam non videre: quia omne bonum habitum quo aliquis carere vult, aut est insufficiens, & quæritur aliquid sufficientius loco eius: aut habet aliquod incommodum annexum, propter quod in fastidium venit: visio autem diuinæ essentiæ replet animam omnibus bonis, cũ coniungat fonti totius bonitatis. vnde dicitur in Ps. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua & Sapien. 7. dicitur: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet cum contemplatione sapientiæ: similiter etiam non habet aliquod incommodum adiunctum: quia de contemplatione sapientiæ dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinẽ conuersatio illius, nec tædium conuictus eius: sic ergo patet, quod propria voluntate beatus nõ potest beatitudinẽ deserere: similiter etiam non potest eam perdere Deo subtrahente, quia cũ subtractio beatitudinis sit quædam pœna, non potest talis subtractio à Deo iusto iudice prouenire, nisi pro aliqua culpa, in quam cadere non potest, qui Dei essentiam videt, cùm ad hanc visionem ex necessitate sequatur rectitudo voluntatis, vt suprà ostensum * est. similiter etiam nec aliquod aliud agens potest eam subtrahere, quia mens Deo coniuncta super omnia alia eleuatur, & sic ab huiusmodi coniunctione nullum aliud agens potest ipsam excludere. vnde inconueniens videtur, quòd per quasdam alternationes temporum transeat homo de beatitudine ad miseriam, & econuerso: quia huiusmodi temporales alternationes esse non possunt, nisi circa ea quæ subiacent tempori & motui. *9. 4. art. 4.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beatitudo est perfectio consummata, quæ omnem defectum excludit à beato: & ideo absque mutabilitate aduenit eam habenti, faciente hoc virtute diuina, quæ hominem subleuat in participationem æternitatis transcẽdentis omnem mutationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas ad oppositа se habet in his quæ ad finem ordinantur: sed ad vltimum finem naturali necessitate ordinatur: quod patet ex hoc quòd homo non potest non velle esse beatus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo habet principium ex conditione participantis: sed caret sine propter conditionem boni, cuius participatio facit beatum, vnde ab alio est initium beatitudinis, & ab alio est quod caret fine.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd homo per sua naturalia possit beatitudinem consequi, natura enim non deficit in necessarijs: sed nihil est homini tam necessarium, quàm id quod per finem vltimum consequitur, ergo hoc naturæ humanæ non deest: potest igitur homo per sua naturalia beatitudinem consequi.

2 ¶ Præterea, Homo cùm sit nobilior irrationalibus creaturis, videtur esse sufficientior: sed irrationales creaturæ per sua naturalia possunt consequi suos fines: ergò multo magis homo per sua naturalia potest beatitudinem consequi.

3 ¶ Præterea, Beatitudo est operatio perfecta secundum philosophum. *eiusdem autem est incipere rem & perficere ipsam. cùm igitur operatio imperfecta quæ est quasi principium in operationibus humanis subdatur naturali hominis potestati, qua suorum actuum est Dominus: videtur quod per naturalem potentiã possit pertingere ad operationem perfectam, quæ est beatitudo.

¶ SED CONTRA, Homo est principiũ naturaliter actuũ suorum per intellectum & voluntatem. sed vltima beatitudo sanctis præparata excedit intellectum & voluntatem. dicit enim Apostolus. 1. ad Corin. 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se, ergo homo per sua naturalia non potest beatitudinem consequi.

CONCLVSIO.

¶ Non potest homo suis naturalibus viribus beatitudinem illam, quæ in visione diuinæ essentiæ consistit à capiscí, sicut illam, quæ in hac vita haberi potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quod beatitudo imperfecta, quæ in hac vita haberi potest, potest ab homine acquiri per sua naturalia, eo modo quo & virtus, in cuius operatiõe consistit. de quo infra dicetur. sed beatitudo hominis perfecta (sicut suprà dictum est) consistit in visione diuinæ essentiæ. videre autem deum per essentiam, est supra naturã non solũ hominis, sed etiã omnis creaturæ, vt in primo ostensum est. naturalis enim cognitio cuiuslibet creaturæ est secũdum modum substantiæ eius, sicut de intelligentia dicitur in libro de causis, quod cognoscit ea quæ sunt supra se, & ea quę sunt infra se secundum modum substantię suæ omnis autem cognitio, quæ est secundum modum substantiæ creatæ, deficit à visione diuinę essentię, quæ in infinitum excedit omnem substantiam creatam: vnde nec homo, nec aliqua creatura potest consequi beatitudinem vltimã per sua naturalia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut natura non deficit homini in necessarijs, quamuis non dederit sibi arma & tegumenta sicut alijs animalibus: quia dedit ei rationem & manus, quibus possit hæc sibi acquirere: ita nec deficit homini in necessarijs, quamuis non daret sibi aliquod principium quo posset beatitudinẽ consequi. hoc enim erat impossibile: sed dedit ei liberum arbitrium quo possit conuerti ad Deum, qui eum faceret beatum: quæ enim per amicos possumus, per nos aliqualiter possumus. vt dicitur in. 3. Ethi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nobilioris conditionis est natura quæ potest consequi perfectum bonum, licet indigeat exteriori auxilio ad hoc consequendum. quàm natura quæ non potest consequi perfectũ bonũ, sed consequitur quoddam bonũ imperfectum, licet ad consecutionem eius non indigeat exteriori auxilio: vt philosophus dicit in 2. de cælo: sicut melius est dispositus ad sanitatem qui potest consequi perfectam sanitatem, licet hoc sit per auxilium medicinæ, quàm qui solum potest cõsequi quandã imperfectam sanitatẽ sine medicinæ

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.

IN articulo quinto defendenda esset ratio conclusionis in litera posita: nisi diffuse tractata fuisset in 1. lib. quæstio. 12. arti. 4. vbi responsum est Sco. eam impugnãti in 4. dist. 49. quæstio. 2. quare videbi, &c.

Annot.

Cap. 3 post med. illius to. 5.

A text. 60ũ vsque ad 66. tomo 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.

Arist.

IN articulo sexto, septimo, & octauo nihil aliud sentiendum occurrit, nisi quod materia octaui articuli tractata est in 1. lib. q. 22. artic. 1. vbi solutæ sunt rationes Scoti. quare vide ibi. Et hic cõpletur tractatus primi huius libri.

auxilio: & ideo creatura rationalis, quæ potest consequi perfectum beatitudinis bonum indigẽs ad hoc diuino auxilio, est perfectior quam creatuta irrationalis, quæ huiusmodi boni nõ est capax: sed quoddam bonum imperfectum consequitur virtute suæ naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod quando imperfectum & perfectum sunt eiusdem speciei, ab eadem virtute causari possunt: non autem hoc est necesse si sunt alterius speciei: nõ enim quicquid potest causare dispositionẽ materiæ, potest vltimam perfectionem conferre, imperfecta autem operatio quę subiacet naturali hominis potestati, non est eiusdem speciei cum operatione illa perfecta, quæ est hominis beatitudo, cum operationis species dependeat ex obiecto. vnde ratio non sequitur.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creaturæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd homo possit fieri beatus per actionem alicuius superioris creaturæ, scilicet angeli, cum enim duplex ordo inueniatur in rebus: vnus partium vniuersi adinuicem, alius totius vniuersi ad bonum quod est extra vniuersum: primus ordo ordinatur ad secundum, sicut ad finem, vt dicitur. 12. Metaph. sicut ordo partium exercitus adinuicem est propter ordinem totius exercitus ad ducem: sed ordo partium vniuersi adinuicem attenditur secundum quod superiores creaturæ agunt in inferiores: vt in primo dictum * est. beatitudo autem consistit in ordine hominis ad bonum, quod est extra vniuersum, quod est Deus. ergo per actionem superioris creaturæ, scilicet angeli in hominem, homo beatus efficitur.

Ten. 52. & 53. tom 3.

P. p. qu. 21. art. 1 ad 3. argum.

2 ¶ Præterea, Quod est in potentia tale, potest reduci in actum, per id quod est actu tale: sicut quod est potentia calidum, fit actu calidum: per id quod est actu calidum, sed homo est in potentia beatus. ergo potest fieri actu beatus per angelum qui est actu beatus.

2. 3. art. 5.

3 ¶ Præterea, Beatitudo consistit in operatione intellectus, vt suprà dictum est: sed angelus potest illuminare intellectum hominis: vt in primo habitum est: ergo angelus potest facere hominem beatum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus.

CONCLVSIO.

¶ Cum beatitudo sit quoddam bonum excedens naturam creatam, impossibile est hominem eam conferri actione alicuius naturæ creatæ, sed sit sola Deo agente homo beatus.

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum omnis creatura naturæ legibus sit subiecta (vtpote habens limitatam virtutem & actionem) illud quod excedit naturam creatam, non potest fieri virtute alicuius creaturæ: & ideo si quid fieri oporteat quod sit supra naturam, hoc fit immediate à Deo. sicut suscitatio mortui, illuminatio cæci, & cætera huiusmodi. Ostensum * est autem, quòd beatitudo est quoddam bonum excedens naturam creatam: vnde impossibile est quòd per actionem alicuius creaturæ conferatur: sed homo beatus fit solo Deo agente, si loquamur de beatitudine perfectæ: si verò loquamur de beatitudine imperfecta, sic eadem ratio est de ipsa & de virtute, in cuius actu consistit.

Ar. præced.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod plerunque contingit in potentijs actiuis ordinatis, quod perducere ad vltimum finem pertinet ad supremam potentiam: inferiores vero potentiæ coadiuuant ad consecutionem illius vltimi finis disponendo: sicut ad artem gubernatiuam quæ præest nauifactiuæ, pertinet vsus nauis, propter quem nauis ipsa fit, sic igitur in ordine vniuersi homo quidem adiuuatur ab angelis ad consequendum vltimum finem, secundum aliqua præcedentia quibus disponitur ad eius consecutionem: sed ipsum vltimum finem consequitur per ipsum primum agentem, qui est Deus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quando aliqua forma actu existit in aliquo secundum esse perfectum & naturale, potest esse principium actionis in alterum, sicut calidum per calorem calefacit: sed si forma existit in aliquo imperfecte, & non secundum esse naturale, non potest esse principium communicationis sui ad alterum: sicut intentio coloris qui est in pupilla, non potest facere album. neque etiam omnia quæ sunt illuminata aut calefacta, possunt alia calefacere & illuminare: sic enim illuminatio & calefactio essent vsque ad infinitum. lumen autem gloriæ per quod Deus videtur, in Deo quidem est perfecte secundum esse naturale: in qualibet autem creatura est imperfecte & secundum esse similitudinarium vel participatum: vnde nulla creatura beata potest communicare suam beatitudinem alteri.

¶ Ad tertium dicendum, quod angelus beatus illuminat intellectum hominis, vel etiam inferioris angeli quantum ad aliquas rationes diuinorum operum: non autem quantum ad visionem diuinæ essentiæ, vt in primo dictum est: ad eam enim videndam omnes immediate illuminantur à Deo.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum requirantur aliqua opera bona ad hoc, quod homo beatitudinem consequatur à Deo.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod non requirantur aliqua opera hominis ad hoc vt beatitudinem consequatur à Deo. Deus enim cum sit agens infinitę virtutis, non præexigit agendo materiam aut dispositionem materiæ, sed statim potest totum producere: sed opera hominis cum non requirantur ad beatitudinem eius sicut causa efficiens (vt * dictum est) non possunt requiri ad eam nisi sicut dispositiones. ergo Deus qui dispositiones non præexigit in agendo, beatitudinem sine præcedentibus operibus confert.

2 ¶ Præterea, Sicut Deus est actor beatitudinis immediate: ita & naturam immediate instituit: sed in prima institutione naturæ produxit creaturas nulla dispositione præcedente vel actione creaturę: sed statim fecit vnumquodque perfectum in sua specie: ergo videtur quòd beatitudinem conferat homini sine aliquibus operationibus præcedentibus.

3 ¶ Præterea, Apostolus dicit Ro. 4 beatitudinem hominis esse cui Deus confert iustitiam sine operibus: non ergo requiruntur aliqua opera hominis ad beatitudinem consequendam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Io. 13. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea: ergo per actionem ad beatitudinem peruenimus.

CONCLVSIO

¶ Solus Deus natura beatus est, Angeli verò diuinæ naturæ proximiores, vnico motu beatitudinem sunt consecuti, quam pluribus motibus, seu actionibus meritorijs Deus voluit vt homines consequerentur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod rectitudo voluntatis, vt suprà dictum est, requiritur ad beatitudinem, cum nihil aliud sit quam debitus ordo voluntatis ad vltimum finem, quæ ita exigitur ad consecutionem vltimi finis, sicut debita dispositio materiæ ad consecutionem formæ: sed ex hoc non ostenditur quod aliqua operatio hominis debeat præcedere eius beatitudinem. posset enim Deus simul facere voluntatem rectè tendentem in finem, & finem consequentem: sicut quandoque simul materiam disponit & inducit formam: sed ordo diuinę sapientiæ exigit ne hoc fiat, vt enim dicitur in secundo de cælo *. Eorum quæ nata sunt habere bonum perfectum, aliquid habet ipsum sine motu, aliquid vno motu, aliquid pluribus. Habere autem perfectum bonum sine motu conuenit ei quod naturaliter habet illud: habere autem beatitudinem naturaliter est solius Dei: vnde solius Dei proprium est quod ad beatitudinem non moueatur per aliquam operationem præcedentem. Cùm autem beatitudo excedat omnem naturam creatam, nulla pura creatura conuenienter beatitudinẽ consequitur absque motu operationis, per quam tendit in ipsam: sed angelus qui est super ordine naturæ quàm homo, consecutus est eam ex ordine diuinæ sapientiæ vno motu operationis meritoriæ: vt in primo expositum * est. Homines autem consequuntur ipsam multis motibus operationũ, qui merita dicuntur. vnde etiam secundum Philosophum * beatitudo est premium virtuosarum operationum.

Ar. in 2. de cœlo contrarium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod operatio hominis nõ præexigitur ad consecutionem beatitudinis propter insufficientiam diuinæ virtutis beatificantis, sed vt seruetur ordo in rebus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd primas creaturas statim Deus perfectas produxit absque alia dispositione vel operatione creaturæ præcedente: quia sic instituit prima indiuidua specierum, vt per ea natura propagaretur ad posteros: & similiter quia per Christũ qui est Deus & homo, beatitudo erat ad alios deriuanda, secundum illud Apostoli ad Heb. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat: statim à principio suæ conceptionis absque aliqua operatione meritoria præcedẽte anima eius fuit beata: sed hoc est singulare in ipso, nam pueris baptizatis subuenit meritum Christi ad beatitudinem consequendam, licet desint in eis merita propria, eo quòd per baptismum sunt Christi membra effecti.

¶ Ad tertium dicendum, quod Apostolus loquitur de beatitudine spei quæ habetur per gratiam iustificantem, quæ quidem non datur propter opera præcedẽtia: nõ enim habet rationem termini motus vt beatitudo, sed magis est principiũ motus quo ad beatitudinẽ tenditur.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd non omnes appetant beatitudinem: nullus enim potest appetere quod ignorat. cum bonum apprehensum sit obiectum appetitus: vt dicitur in 3. de anima. * sed multi nesciunt quid sit beatitudo. quod, sicut Augu. * dicit in 13. de trin. patet ex hoc quòd quidam posuerunt beatitudinem in voluptatibus corporis: quidam in virtute animæ: quidam in alijs rebus. non ergo omnes beatitudinem appetunt.

2 ¶ Præterea, Essentia beatitudinis est vltio essentiæ diuinæ, vt dictum * est: sed aliqui opinantur hoc esse impossibile, quòd Deus per

per essentiam ab homine videatur: vnde hoc non appetunt. ergo non omnes homines appetunt beatitudinem.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit in 13. de Tri. * Quòd beatus est qui habet omnia quæ vult, & nihil male vult. sed non omnes hoc volunt, quidam enim male aliqua volunt, & tamen volunt illa se velle, non ergo omnes volunt beatitudinem.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 13. de * Tri. Si vnus dixisset, Omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis, dixisset aliquid quod nullus in sua non cognosceret voluntate: quilibet ergo vult esse beatus.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam non omnes id appetant in quo beatitudo consistere creditur à nonnullis, omnes tamen vniuersale & perfectum bonum naturaliter appetere certum est, in quo vera consistit communis ratio beatitudinis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd beatitudo dupliciter potest cõsiderari. Vno modo secundum communem rationem beatitudinis: & sic necesse est quòd omnis homo beatitudinem velit: ratio autem beatitudinis communis est, vt sit bonum perfectum: sicut dictum * est, cum autem bonum sit obiectum voluntatis, perfectum bonum est alicuius quod totaliter eius voluntati satisfacit: vnde appetere beatitudinem, nihil aliud est, quàm appetere vt voluntas satietur: quod quilibet vult. Alio modo possumus loqui de beatitudine secundum specialem rationem quantum ad id in quo beatitudo consistit: & sic non omnes cognoscunt beatitudinem: quia nesciunt cui rei communis ratio beatitudinis conueniat: & per consequens quantum ad hoc non omnes eam volunt. Vnde patet responsio ad primum.

a. 5. et 7.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum voluntas sequatur apprehensionem intellectus seu rationis: sicut contingit quòd aliquid est idem secũdum rem, quod tamen est diuersum secundum rationis considerationẽ: ita contingit quod aliquid est idem secundum rem, & tamen vno modo appetitur, alio modo non appetitur. beatitudo ergo potest considerari sub ratione finalis boni & perfecti, quæ est communis ratio beatitudinis, & sic naturaliter & ex necessitate voluntas in illud tendit, vt dictum * est. Potest etiam considerari secundum alias speciales considerationes, vel ex parte ipsius operationis, vel ex parte potentiæ operatiuæ, vel ex parte obiecti: & sic nõ ex necessitate volũtas tendit in ipsam.

Ar. 2. de anima. 7. 5.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa diffinitio beatitudinis, quam quidam posuerunt, Beatus est, qui habet omnia quæ vult, vel cui omnia optata succedunt, quodammodo intellecta est bona & sufficiens: alio verò modo est imperfecta. Si enim intelligatur simpliciter de omnibus quæ vult homo naturali appetitu, sic verum est, quod qui habet omnia quæ vult, est beatus. nihil enim satiat naturalem hominis appetitum nisi bonum perfectum, quod est beatitudo. Si vero intelligatur de his quæ homo vult secundum apprehensionem rationis: sic habere quædam quæ homo vult, non pertinet ad beatitudinem, sed magis ad miseriam, inquantum huiusmodi habita impediunt hominem, ne habeat quæcunque vult naturaliter, sicut etiam ratio accipit vt vera interdum quæ impediunt à cognitione veritatis: & secundum hanc considerationem Auguſt. addit ad perfectionem beatitudinis, quod nihil mali velit: quamuis primum posset sufficere si rectè intelligeretur, scilicet quod beatus est qui habet omnia quæ vult.

QVAESTIO SEXTA, DE
voluntario & inuoluntario, In octo articulos diuisa.

VIA igitur ad beatitudinem per actus aliquos necesse est peruenire, oportet consequenter de humanis actibus considerare: vt sciamus quibus actibus perueniatur ad beatitudinem, vel impediatur beatitudinis via. Sed quia operationes & actus circa singularia sunt, ideo omnis operatiua scientia in particulari consideratione perficitur, motalis igitur consideratio, quia est humanorum actuum, primo quidem tradenda est in vniuersali. Secundo vero in particulari.

¶ Circa vniuersalẽ aũt cõsiderationẽ humanorũ actuũ, primo quidem considerandum occurrit de ipsis actibus humanis. Secundo, de principiis eorũ. Humanorũ autẽ actuum quidam sunt hominis proprij, quidam sunt homini & aliis animalibus communes: & quia beatitudo est proprium hominis bonum, propinquius se habent ad beatitudinem actus, qui sunt proprie humani, quàm actus qui sunt homini aliisque animalibus communes. Primo ergo considerandum est de actibus qui sunt proprij hominis: secundo de actibus qui sunt homini aliisque animalibus communes: qui dicuntur animæ passiones.

¶ Circa primum duo consideranda occurrunt. Primo, de cõsideratione humanorum actuum. Secundo, de distinctione eorum actuum. cum autem actus humani propriè dicantur qui sunt voluntarij, eo quod voluntas est rationalis appetitus, qui est proprius hominis: oportet considerare de actibus inquantum sunt voluntarij. Primo ergo considerandum est de voluntario & inuoluntario in communi. Secundo, de actibus qui sunt voluntarij: quasi ab ipsa voluntate eliciti, vt immediate ipsius

voluntatis existentes. Tertio, de actibus qui sunt voluntarij: quasi à voluntate imperati, qui sunt ipsius voluntatis mediantibus aliis potentiis. Et quia actus voluntarij habent qualdam circunstantias secundum quas diiudicantur. Primo considerandum est de voluntario, & in voluntario, & consequenter de circunstantiis ipsorum actuum, in quibus voluntarium & inuoluntarium inuenitur.

¶ Circa primũ quærũtur octo. ¶ Primo, vtrũ in humanis actibus inueniatur voluntarium.

¶ Secundo, vtrum inueniatur in animalibus brutis. ¶ Tertio, vtrum volũtarium esse possit absque omni actu. ¶ Quarto, vtrum violentia voluntati possit inferri. ¶ Quinto, vtrum violentia causet inuoluntarium. ¶ Sexto, vtrũ metus causet inuoluntarium. ¶ Septimo, vtrũ cõcupiscentia inuoluntarium causet. ¶ Octauo, vtrum ignorantia.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrũ in humanis actibus inueniatur voluntarium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in humanis actibus non inueniatur voluntarium, volũtarium enim est, cuius principiũ est in ipso: vt patet per Gre. Nicen. * & Dam. * & Ari. * sed principiũ humanorũ actuũ non est in ipso homine, sed est extra. nã appetitus humanus mouetur ad agendum ab appetibili quod est extra: quod est sicut mouens non motum, vt dicitur in 3. * de anima. ergo in humanis actibus non inuenitur voluntarium.

a ¶ Super Quæstionis sextæ Artic. primum.

Nicenus R. 5. c. 3. circa princ. Dam. li 2. orth. fidei cap. 24. Ari. 3. ethi. ca. 1. to 5. Quæstio. Li. 3. tex. 54. to 7. Li. 8. Phys. tex. 23. t. 20

2 ¶ Præterea, Philos. in 8. Phys. * probat, quòd non inuenitur in animalibus aliquis actus nostus qui non præueniatur ab alio motu exteriori. sed omnes actus hominis sunt nouimulus cuim actus hominis æternus est, ergo principium omnium humanorum actuũ est ab extra, non igitur in eis inuenitur voluntarium.

3 ¶ Præterea, qui volũtarie agit, per se agere potest: sed hoc homini non cõuenit, dicitur enim Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere. ergo voluntarium in humanis actibus non inuenitur.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dam. in 2 li. * quòd voluntarium est actus, qui est operatio rationalis, tales autem sunt actus humani: ergo in actibus humanis inuenitur voluntarium.

Ca. 22. 8.

CONCLVSIO.

¶ Cum omnium agentium solus homo sui operis finẽ cognoscat, & seipsum ad illum moueat, necessarium est in illius actibus voluntarium maxime inueniri.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd oportet in actibus humanis voluntarium esse. Ad cuius euidentiam considerandũ est, quod quorundam actuũ principium est in agente, seu in eo quod mouetur, quorundam autem motuũ vel actuum principium est extra, cum enim lapis mouetur sursum, principium huius motionis est extra lapidem: sed cũ mouetur deorsum principium huius motionis est in ipso lapide. Eorum autẽ, quæ à principio intrinseco mouẽtur, quædam mouent seipsa, quædam aũt non: cum enim omne agẽs seu motum agat, seu moueatur propter finem (vt suprà habitum * est) illa perfectè mouentur à principio intrinseco, in quibus est aliquod intrinsecum principium, non solum vt moueantur, sed vt moueantur in finem, ad hoc autẽ quòd fiat aliquid propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis: quodcunque igitur sic agit, vel mouetur à principio intrinseco, quod habet aliquã notitiã finis, habet in seipso principium sui actus non solũ vt agat, sed etiam vt agat propter finẽ: quod autẽ nullam notitiam finis habet, etsi in eo sit principiũ actionis vel motus, non tamẽ eius quod est agere vel moueri propter finẽ, est principiũ agere vel moueri propter finem, sed principium in ipso, sed in alio. Aduertatur siquidẽ huic sententiæ tam authoritas quàm ratio: authoritas quidem. Arist. 2. Phys. probamur ex proposito, quod natura agit propter finem. vnde arguitur sic, Naturalia agunt propter finem, naturalia agũt à principio intrinseco sine notitia finis. ergo agẽtia à principio intrinseco sine finis notitia agunt propter finem. Cuius oppositum in litera dicitur, & confirmatur, quia si in naturalibus ratione carentibus est principium agendi: & non est principium de ly propter finem: cum tota dissensio Arist. ab aliis contra quos disputat in secũdo phys. consistat, non in hoc, quod naturalia agant (de hoc enim nõ disputatur) sed in hoc quòd agant propter finẽ vel non propter finem. & concludatur pars affirmatiua: oportet dicere, quod natura quæ est intrinsecũ agendi principium, non solum est principium agẽdi, sed agẽdi propter finẽ, naturalia enim vt sic agũt propter finem.

Q. 1. art. 2.

¶ Num agens ex notitia finis in se habeat principiũ quod agat & moueatur propter finem.

Quæstio.

¶ Circa illam aliam propositionem in eodem corpore, scilicet quodcunque sic agit, vel mouetur à principio intrinseco, quòd habet aliquam notitiam finis, habet in

Universidad de Deusto
Biblioteca

scipio principium sui actus, non solum vt agat, sed etiam vt agat propter finem, dubium occurrit, quia contradicit determinationi factæ in secundo art. quæst. primæ, vbi concluſum eſt eſſe proprium rationalis naturæ agere propter finem, ita vt moueat se ad finem, hic enim expreſſe dicitur quod huiuſmodi, vt animalia, mouent se ad finem, quia aliquam cognitionem finis habent, quomodo ſtant hæc ſimul.

¶ Nam quodlibet ſeipſum mouens finem cognoſcat.

Quæſt. ¶ Circa deductam in eo-
rum corpore propoſitio-
nem, ex prædicta, ſcilicet
vnde huiuſmodi dicitur
non mouere ſeipſa, ſed ab
aliis moueri dubium quo
que occurrit: quoniam
conſtat quod vegetabilia
mouent ſeipſa motu aug-
menti ad omnes differen
tias poſitionis: & tamen
carẽt notitia finis, ſalium
ergo eſt quod huiuſmo-
di, ſcilicet carentia finis
notitia, non dicuntur mo
uere ſeipſa. Et confirma-
tur, quia in prima parte q.
22. art. 1. in reſponſione
ad ſecundum expreſſe di-
xit author quod hæc mo-
nent ſeipſa.

Lotis in 2 gn. 1. citatis

¶ Ad primæ dubitationis euidentiam, ſcito quod hoc quod eſt agere propter finem, poteſt habere principium duplicis ordinis. Alterum ſcilicet proprij ordinis: alterum ſubordinati. Proprij quidem ordinis principium, eſt, quod propria virtute hoc facit. ſubordinati verò, quod ſuperioris virtutis participatione ſolum hoc facit. & quoniam agere propter finem, collationem quandã eius quod eſt ad finem ad ipſum finẽ manifeſte importat. Conſtat autem in finem abſque cognitione, etſi fingendi detur licentia, intelligi nequit: oportet vt de ratione principij propria virtute actiui propter finem ſit cognitio: ac per hoc principiũ propria virtute agens propter finem, conſtat neceſſario ex gradu cognoſcitiuo. Et conſequenter ſi quid non cognoſcitiuum agit propter finem, & ſi habeat principium agendi propter finem, non habet principium niſi ſubordinati ordinis: quod ſcilicet ex hoc quod eſt impreſſio quædam, à cognoſcitiuo principiat propter finem. Et hoc modo naturalia agunt propter finem. Ita quòd ꝛquinoctio eſt hic inter literam hanc & ſecundum Phyſic. ac ratio eſt. Author ſiquidem loquitur de principio agente propter finem propria virtute, & de tali veriſſimum eſt dicere, quòd in ſolis cognoſcitiuis eſt principium agendi propter finem: quia, vt in litera dicitur, ad hoc quod aliquid fiat propter finem, requiritur aliqualis notitia finis: propter quod à philoſophis dicitur quod opus nature eſt opus intelligentiæ. In ſecundo autem phyſ. & alijs eſt ſermo de qualicunque principio, & ſic latè loquendo concedimus, & quòd in naturalibus eſt principium agendi & agẽdi propter finem: natura

Ad præ. ar-gũ.

ralem ab intelligentia veniens, eſt principium ſubordinati ordinis agendi propter finem, & non eſt principium propria virtute directiuum in finem, & ad omnia conſonant.

¶ Ad ſecundam autem dubitationem dicitur, quod quia animalia imperfecte cognoſcunt finem, vt in ſecundo articulo huius quæſt. dicitur, ideo etiam imperfecte mouent ſe ad finem: & eſt tanta imperfectio iſta, vt non niſi participatione quadam moueant ſe ad finem, ſicut prudentia ſunt, & ordinant in finem, propter quod ſimpliciter negari poteſt, quod mouent ſe ad finem, ſicut quod ordinant aliquid in finem quamuis concedatur ſimpliciter quod mouent ſe, & poteſt nihilominus cum additione dici, quod imperfecte mouent ſe propter finem, & ſic in propoſito occidit nam ſuperius fuit ſermo ſimpliciter, hic autem eſt ſermo ſecundum quid manifeſtatum in ſecundo articulo. Poſſet quoque dici, vt dicetur ad tertium dubium, quod quia habentia cognitionem ſenſitiuam, medium locum tenent inter naturalia quæ nullo modo cognoſcunt finem, & rationalia, quæ omnino cognoſcunt finẽ, modo in hoc, modo in illud extremum declinant. In prima namque q. quæ de agere propter finẽ ſimpliciter & per ſe erat ſermo, cum naturalibus computata ſunt: hic verò quia de voluntario communiter ſumpto, vt etiam ad brutorum participationẽ ſe extendit, inchoat doctrina, cum rationalibus connumerata ſunt.

Ad ſecundum ſic proceditur. Videtur quod voluntarium non ſit in brutis animalibus, voluntarium enim à voluntate dicitur, volũtas autem cum ſit in ratione, vt dicitur in 3. de anima, * non poteſt eſſe in brutis animalibus. ergo neque voluntarium in eis inuenitur.

2 ¶ Præterea, Secundum hoc quod actus humani ſunt voluntarij, homo dicitur eſſe dominus ſuorum actuum, ſed bruta animalia non habent dominium ſui actus: non enim agunt, ſed magis aguntur: vt Damaſc. dicit, ergo in brutis animalibus non eſt voluntarium.

3 ¶ Præterea Damaſc. dicit * quòd actus voluntarios ſequitur laus vel vituperium: ſed actibus brutorum animalium non debetur neque laus neque vituperium, ergo in eis non eſt voluntarium.

¶ SED CONTRA eſt quod dicit Philoſophus in 3. Ethic. * quòd pueri & bruta animalia communicant voluntario: & idem dicunt Greg. Nicenus, & Damaſc. *

CONCLVSIO.

¶ In ſolis hominibus finis cognitionem perfectam habentibus voluntarium ſimpliciter inuenitur: in cæteris verò non niſi ſecundum imperfectam rationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod ſicut dictum * eſt, ad rationem voluntarij requiritur quòd principium actus ſit intra cum aliqua cognitione finis, eſt autem duplex cognitio finis, perfecta ſcilicet & imperfecta, perfecta quidem finis cognitio eſt, quando non ſolum apprehenditur res, quæ eſt finis, ſed etiam cognoſcitur ratio finis, & proportio eius quod ordinatur ad finem ipſum: & talis cognitio finis competit ſoli rationali naturæ, imperfecta autem cognitio finis eſt, quæ in ſola finis apprehenſione conſiſtit, ſine hoc quòd cognoſcatur ratio finis, & proportio actus ad finem, & talis cognitio finis reperitur in brutis animalibus per ſenſum & æſtimationem naturalem, perfectam igitur cognitionem finis ſequitur voluntarium ſecundum rationem perfectam, prout ſcilicet apprehenſo fine aliquis poteſt deliberans de fine & de his quæ ſunt ad finem, moueri in finem, vel non moueri, imperfectam autem cognitionẽ finis ſequitur voluntarium ſecundum rationem imperfectam. prout ſcilicet apprehendens finem non deliberat, ſed ſubito mouetur in ipſum. Vnde ſoli rationali naturæ competit voluntarium ſecundum rationem perfectam, ſed ſecundum rationem imperfectam competit etiam brutis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod voluntas nominat rationalem appetitum: & ideo non poteſt eſſe in his quæ ratione carent. voluntarium autem denominatiue dicitur à voluntate: & poteſt trahi ad ea, in quibus eſt aliqua participatio voluntatis ſecundum aliquam conuenientiam ad voluntatem: & hoc modo voluntarium attribuitur animalibus brutis, inquantum ſcilicet per cognitionem alij quam mouentur in finem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod ex hoc contingit quòd homo eſt dominus ſui actus, quòd habet deliberationem de ſuis actibus. ex hoc enim quod ratio deliberans ſe habet ad oppoſita, voluntas in vtrunque poteſt: ſed ſecundum hoc voluntarium non eſt in brutis animalibus, vt dictum eſt.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd laus & vituperium conſequuntur actum voluntarium ſecundum perfectam voluntarij rationem, qualis non inuenitur in brutis.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum voluntarium poſſit eſſe abſque omni actu.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod voluntarium non poſſit eſſe ſine actu. voluntarium enim dicitur quod eſt à voluntate: ſed nihil poteſt eſſe à voluntate, niſi per aliquem actum ad minus ipſius voluntatis. ergo voluntarium non poteſt eſſe ſine actu.

2 ¶ Præterea, Sicut per actum voluntatis dicitur aliquis velle: ita ceſſante actu voluntatis dicitur non velle: ſed non velle inuoluntarium cauſat, quod opponitur voluntario. ergo voluntarium non poteſt eſſe actu voluntatis ceſſante.

3 ¶ Præterea, De ratione voluntarij eſt cognitio, vt dictum * eſt: ſed cognitio eſt per aliquem actum. ergo voluntarium non poteſt eſſe abſque aliquo actu.

¶ SED CONTRA, Illud, cuius domini ſumus, dicitur eſſe voluntarium. ſed nos domini ſumus eius quod eſt agere & non agere, velle & non velle: ergo ſicut agere & velle eſt voluntarium, ita & non agere, & non velle.

CONCLVSIO.

¶ Poteſt nonnunquam voluntarium eſſe ſine exteriori actu cum interiori, vt quando vult non agere: quandoque verò abſque interiori actu, vt cum non vult.

¶ RESPONDEO dicendum, quod voluntarium dicitur, quod eſt à voluntate. Ab aliquo autem dicitur eſſe aliquid dupliciter. Vno modo directe, quod ſcilicet procedit ab aliquo inquantum eſt agens, ſicut calefactio à calore. Alio modo indirecte, ex hoc ipſo quòd non agit. ſicut ſubmerſio nauis dicitur eſſe à gubernator inquantum deſiſtit à gubernando.

¶ Sed ſciendum, quod non ſemper id, quod ſequitur ad defectum actionis, reducitur ſicut in cauſam in agens ex eo quod non agit, ſed ſolum tunc non poteſt & debet agere: ſi enim gubernator non poſſet nauem dirigere, vel non eſſet ei commiſſa gubernatio nauis, non imputaretur ei nauis ſubmerſio, quæ per abſentiam gubernatoris contingeret: quia igitur voluntas volendo & agendo poteſt impedire hoc quod eſt non velle & non agere, & aliquando debet hoc quod eſt non velle & non agere, imputatur ei, quaſi ab ipſa exiſtens, & ſic voluntarium poteſt eſſe abſque actu: quandoque quidem abſque actu exteriori cum actu interiori, ſicut cum vult non agere: aliquando autem & abſque actu interiori, ſicut cum non vult.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntarium dicitur non ſolum quod procedit à voluntate directe, ſicut ab agente: ſed etiã quod eſt ab ea indirecte, ſicut à non agente.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non velle dicitur dupliciter. Vno modo prout ſumitur in vi vnius dictionis ſecundum quod eſt infinitiuum huius verbi Nolo. vnde ſicut cum dico, nolo legere, ſenſus eſt, volo non legere. ita hoc quod eſt non velle legere, ſignificat velle non legere: & ſic non velle cauſat inuoluntarium. Alio modo ſumitur in vi orationis, & tunc non affirmatur actus voluntatis, & huiuſmodi. Non velle, non cauſat inuoluntarium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, ſicut & actus voluntatis, vt ſcilicet ſit, in poteſtate alicuius conſiderare, & velle, & agere: & tunc, ſicut non velle & non agere cum tempus fuerit, eſt voluntarium, ita etiam non conſiderare.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum violentia voluntati poſſit inferri.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quòd voluntati poſſit violentia inferri: vnumquodque enim poteſt cogi à potentiori: ſed aliquid eſt humanæ voluntati potentius, ſcilicet Deus. ergo ſaltem ab eo cogi poteſt.

2 ¶ Præterea, Omne paſſiuum cogitur à ſuo actiuo, quando immutatur ab eo: ſed voluntas eſt vis paſſiua. eſt enim mouens motum, vt dicitur in 3. de anima. * cum ergo aliquando moueatur à ſuo actiuo, videtur quòd aliquando cogatur.

3 ¶ Præterea, Motus violentus eſt qui eſt contra naturam: ſed motus voluntatis aliquando eſt contra naturam, vt pater de motu voluntatis ad peccandum, qui eſt contra naturam: vt Damaſc. * dicit. ergo motus voluntatis poteſt eſſe coactus.

¶ SED CONTRA eſt quod Aug. dicit in 5. de ciuit. * Dei, quod ſi aliquid fit voluntarie, non ſit ex neceſſitate: omne autem coactum fit ex neceſſitate. ergo quod ſit ex voluntate, non poteſt eſſe coactum: ergo voluntas non poteſt cogi ad agendum.

CONCLVSIO.

¶ Impoſſibile eſt voluntati, quo ad eius proprium elicitum actum, violentiã inferri. ſicut contingit quo ad actus imperatos, nonnunquam violentari, & impediri.

¶ RESPONDEO dicendum, quod duplex eſt actus voluntatis. Vnus quidem, qui eſt eius immediate velut ab ipſa elicitus, ſcilicet velle. Alius quieſt actus voluntatis à voluntate imperatus, & mediante alia potẽtia exercitus: vt ambulare & loqui, qui à voluntate imperantur mediante potentia motiua. quantum igitur ad actus à voluntate imperatos, volũtas violentiam pati poteſt, inquantum per violentiam exteriora membra impediri poſſunt, ne imperium volũtatis exequantur: ſed quantum ad ipſum proprium actum voluntatis, non poteſt ei violentia inferri, & huius eſt ratio, quia actus voluntatis nihil eſt aliud quàm inclinatio quædam procedens ab interiori principio cognoſcente, ſicut appetitus naturalis eſt quædam inclinatio ab interiori principio & ſine cognitione: quod autem eſt coactum vel violentum, eſt ab exteriori principio: vnde contra rationem ipſius actus voluntatis eſt, quòd ſit coactus vel violentus, ſicut etiam eſt contra rationem naturalis inclinationis vel motus lapidis, quod feratur ſurſum, poteſt enim lapis per violentiam ferri ſurſum: ſed quod iſte motus violentus ſit ex eius naturali inclinatione, eſſe nõ poteſt: ſimiliter etiam poteſt homo per violentiam trahi, ſed quod hoc ſit ex eius voluntate, repugnat rationi violentiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus, qui eſt potẽtior quàm volũtas humana, poteſt volũtatem mouere ſecũdum illud Prouerbium, Prouer. 21. Cor regis in manu Dei eſt: & quocunque voluerit, vertet illud, Sed ſi hoc eſſet per violentiam, iã non eſſet cum actu voluntatis, nec ipſa volũtas moueretur, ſed aliquid contra voluntatem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod non ſemper eſt motus violentus quandò paſſiuum immutatur à ſuo actiuo: ſed quãdo hoc fit cõtra interiorem inclinationẽ paſſiui: alioquin omnes alterationes & generationes ſimpliciũ corporum eſſent innaturales & violentæ: ſunt autem naturales propter naturalem aptitudinem interiorem materiæ vel ſubiecti ad talem diſpoſitionem. & ſimiliter quãdo voluntas mouetur ab appetibili ſecundum propriam inclinationem, non eſt motus violentus, ſed volũtarius.

¶ Ad tertium dicendum, quod id in quod voluntas tendit peccando, etſi ſit malum & cõtra rationalem naturam ſecundum rei veritatem, apprehenditur tamen vt bonum, & cõueniens homini ſecundum aliquam delectationem ſenſus, vel ſecundum aliquẽ habitum corruptum.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virum violentia cauſet inuoluntarium.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quod violentia nõ cauſet inuoluntarium, voluntarium enim & inuoluntarium ſecundum voluntatem dicuntur. Sed voluntati violentia inferri non poteſt, vt oſtenſum * eſt. ergo violentia inuoluntarium cauſare non poteſt.

2 ¶ Præterea, Id quod eſt inuoluntariũ, eſt cũ triſtitia: vt Damaſ. * & Philoſophus dicit: cõtra aliquando patitur aliquis vioļẽtiam, nec tamẽ inde triſtatur: ergo violentia non cauſat inuoluntarium.

3 ¶ Præterea, Id quod eſt à voluntate, nõ poteſt eſſe inuoluntarium: ſed aliqua violenta ſunt à voluntate: ſicut cum aliquis cum corpore graui ſurſum aſcendit: & ſicut cum aliquis inficit membra contra naturalem eorum flexibilitatem: ergo violentia non cauſat inuoluntarium.

¶ SED CONTRA eſt quod Philoſophus & Damaſc. * dicunt, quòd aliquid eſt inuoluntarium per violentiam.

CONCLVSIO.

¶ Cum violentia ſit à principio extrinſeco, voluntarium verò, ſicut & naturale, à principio intrinſeco, neceſſarium eſt violentiam cauſare inuoluntarium.

¶ RESPONDEO dicendum, quod violentia directe opponitur voluntario, ſicut etiam & naturali: commune eſt enim voluntario

prandiũ, ſed nouit ipſum vt finem, tunc, ibi, ſuæ præparationis, &c. alioquin non ratiocinaretur ex prãdio ad præparanda, nec moueretur ad præparationem: & ſimiliter nouit nõ ſolum has carnes, hunc horam, & c. ſed vt proportionatas nũc, hic, ſic, & c. ad talem finem: & hoc eſt perfecte cognoſcere finẽ & noſce rationem finis.

a ¶ Super Quæſtionis ſextæ Articulum tertium.

Circa cæteros quæſtionis articulos vſque ad vltimum exclusiue nihil occurrit ſcribendum. Aduertendum tamen eſt, quod tertius articulus fundamentum eſt multarum veritatum, quum de peccatis diſputatur, & ſpecialiter omiſſionum: vnde & eo in locis propriis vtemur. Singulariter tamen nunc ex hoc articulo commendandum eſt memoriæ, quod ad rationem voluntarij inſufficiẽs non ſufficit poteſtas in voluntate, & negatio prouiſionis: ſed oportet tria concurrere, ſcilicet poſſe, debere, & non velle, aut non impetrare, & propterea non valet argumentum, Hoc potuit à voluntate prohiberi, & non eſt prohibitume ergo eſt voluntarium. Et hoc eſt valde notandum propter actus qui ſunt ab anima ſenſitiua & generatiua: de non præcepto intellectus. Oportet enim diligenter attendere, ſi debet, & quando debet impedire. Quartus verò in ſecundo argumento tuncto ſuæ reſponſioni occaſionem dat diſputandi, an obiectum moueat voluntatem actiue. Sed quia de motiuo voluntatis erit ſpecialis quæſtio in litera, illicuſque differtur. Sextus regulam tradit in iudicandis votis, contractibus, & cæt. factis ex metu etiam cadente in conſtantem virum: dum omnia huiuſmodi vere voluntaria docemur quãdoque aliquid habeant inuoluntarij admiſtum, ac per hoc ſi mala ſunt ardua, vt periuria, infamiæ, & ſimilia, peccata ſunt mortalia. Eſto tamen cautus in materia matrimonij: quia Eccleſia vult quod non ſolum ſit voluntarium, ſed plene voluntarium, vt in quarto ſententiarum habes. Compatiũtur quoque humana iura his quæ metu fiunt, libertatem plenam fouendo, non voluntarium in his negando.

Supra ar. 4. co. & infrà ar. 6. ad 1. Et 2. 9. 88. ar. 6. ad 1. Et ma. 9. 6. co. Ari. præce. 1. 2. v. 2. 4. 3. Eth. caſe 1. com. 5.

Locis in 2 gn. 2. ſam citatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

& naturali, quòd vtrunque sit à principio intrinseco, violentum autem est à principio extrinseco: & propter hoc sicut in rebus, quæ cognitione carent, violentia aliquid facit contra naturam: ita in rebus cognoscentibus facit aliquid esse contra voluntatem. quod autem est contra naturam, dicitur esse innaturale: & similiter quod est contra voluntatem, dicitur esse inuoluntarium. vnde violentia inuoluntarium causat.

Ar. præced. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd inuoluntarium voluntario opponitur. Dictū * est autem suprà, quod voluntarium dicitur non solum actus, qui est immediate ipsius voluntatis, sed etiam actus à voluntate imperatus. quantum igitur ad actum qui est immediate ipsius voluntatis, vt * suprà dictum est, violentia voluntati inferri non potest: sed quantum ad actum imperatum voluntas potest pati violentiam: & quantum ad hunc actum violentia inuoluntarium facit.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut naturale dicitur quod est secūdum inclinationem naturæ, ita voluntarium dicitur, quod est secundum inclinationem voluntatis. dicitur autem aliquid naturale dupliciter. Vno modo, quia est à natura, sicut à principio actiuo: sicut calefacere est naturale igni. Alio modo secundum principium passiuum: quia scilicet est innata inclinatio ad recipiendum actionem à principio extrinseco: sicut motus cæli dicitur esse naturalis propter aptitudinem naturalem cælestis corporis ad talem motum, licet mouens sit voluntarium. Et similiter voluntarium potest aliquid dici dupliciter. Vno modo secundum actionem, puta cum aliquis vult aliquid agere. Alio modo secundum passionem, scilicet cum aliquis vult pati ab alio, vnde cum actio infertur ab aliquo exteriori manente in eo qui patitur voluntate patiendi, non est simpliciter violentum: quia licet ille qui patitur, non conferat agendo, confert tamen volendo pati. vnde non potest dici inuoluntarium.

Top. 27. t. 2 ¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in octauo Physicorum, Motus animalis quo interdum mouetur animal contra naturalem inclinationem corporis, etsi non sit naturalis corpori, est tamen quodammodo naturalis animali: cui naturale est, quod secundum appetitum moueatur, & ideo hoc non est violentum simpliciter, sed secundum quid. & similiter est dicendum cum aliquis inflectit membra contra naturalem dispositionem: hoc enim est violentum secundum quid, scilicet quantum ad membrum particulare, non tamen simpliciter quantum ad ipsum hominem.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum metus causet inuoluntarium simpliciter.*

Infrà artic. 7. ad 1. & 2. Et 4. di. 29. q. 1. ar. 2. Et quæst. 5. artic. 10. Et 2. eo. c. 9. c. 3. Et 3. Ethic. co. 3. & 4. fi.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod metus causet inuoluntarium simpliciter: sicut enim violentia est respectu eius quod contrariatur præsentialiter voluntati: ita metus est respectu futuri mali quod repugnat voluntati: sed violentia causat inuoluntarium simpliciter. ergo & metus inuoluntarium simpliciter causat.

2 ¶ Præterea, Quod est secundum se tale quolibet addito, remanet tale: sicut quod secundum se est calidum, cuicunque coniungatur, nihilominus est calidum, ipso manente: sed illud quod per metum agitur, secundum se est inuoluntarium. ergo etiam adueniente metu est inuoluntarium.

3 ¶ Præterea, Quod sub conditione tale est, secundum quid est tale: quod autem absque conditione est tale, simpliciter est tale: sicut quod est necessarium ex conditione, est necessarium secundum quid: quod autem est necessarium absolute, est necessariū simpliciter: sed id quod per metum agitur, est inuoluntarium absolute: non est autem voluntarium nisi sub conditione, scilicet vt vitetur malum quod timetur. ergo id quod per metum agitur, est simpliciter inuoluntarium.

Eth 5. c. 1. ante med. Li. 3. Ethi. cap. 1. non multū procul à prin. ¶ SED CONTRA est quod Greg.* Nice. dicit, & etiam Philosophus,* Quòd huiusmodi quæ per metum aguntur, sunt magis voluntaria quàm inuoluntaria.

CONCLVSIO.

¶ Quod per metum fit, simpliciter voluntarium est, secundum quid autem inuoluntarium.

Lib 3. Eth. cap. 1. non remotè à prin. Nicen. lib. 5. cap. 1. ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 3.* Ethi & idem dicit Greg. Nice. in lib. suo de homine,* Huiusmodi, quæ per metum aguntur, mixta sunt ex voluntario & inuoluntario, id enim quod per metum agitur in se consideratum, non est voluntarium: sed fit voluntarium in casu, scilicet ad vitandum malum quod timetur: sed si quis rectè consideret, magis sunt huiusmodi voluntaria quàm inuoluntaria: sunt enim voluntaria simpliciter, inuoluntaria autem secundum quid: vnumquodque enim simpliciter esse dicitur, secundum quod est in actu: secundum autem quod est in sola apprehensione, non est simpliciter, sed secundum quid: hoc autem quod per metum agitur, secundum hoc est in actu secundum quod fit: cum enim actus in singularibus sint, singulare autem inquantum huiusmodi est hic & nunc, secundum hoc id quod fit est in actu, secundum quod hic est & nunc, & sub alijs conditionibus indiuidualibus: si autem hoc quod fit per metum, est voluntarium, inquantum scilicet est hic & nunc: prout scilicet in hoc casu est impedimentum maioris mali quod timebatur: sicut proiectio mercium in mare fit voluntarium tempore tempestatis propter timorem periculi: vnde manifestum est, quòd simpliciter voluntarium est, vnde & competit ei ratio voluntarij: quia principium eius est intrà. sed quòd accipiatur id quod per metum fit, vt extra hunc casum existens prout repugnat voluntati, hoc non est nisi secundum rationem tantum: & ideo est inuoluntarium secundum quid, id est, prout consideratur extra hunc casum existens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ aguntur per metum & per vim, non solum differunt secūdum præsens & futurum, sed etiā secundū hoc quod in eo quod agitur per vim, volūtas non consentit, sed omnino est contra motum voluntatis: sed id quod per metum agitur, fit voluntarium, ideo, quia motus voluntatis fertur in id, licet non propter seipsum, sed propter aliud, scilicet ad repellendum malum quod timetur: sufficit enim ad rationem voluntarij, quòd sit propter aliud voluntarium: voluntarium enim est non solum quod propter seipsum volumus vt finem, sed etiam quod propter aliud volumus vt propter finem. patet ergo quòd in eo quod per vim agitur, voluntas interior nihil agit. & ideo, vt Greg. Nice. dicit, * ad excludendum ea quæ per metum aguntur in diffinitione violenti, non solum dicitur quòd violentum est cuius principium est extra, sed additur, nihil conferente vim passo: quia ad id quod agitur per metum, voluntas timentis aliquid confert.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ea quæ absolutè dicuntur, quolibet addito remanent talia: sicut calidum & album: sed ea quæ relatiue dicuntur, variantur secundum comparationem ad diuersa: quod enim est magnum comparatum huic, est paruum comparatum alteri. Voluntarium autem dicitur aliquid non solum propter se quasi absolute, sed etiam propter aliud quasi relatiue: & ideo nihil prohibet aliquid quod de se non esset voluntarium, alteri comparatum fieri voluntarium per comparationem ad aliud.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud quod per metum agitur absque conditione est voluntarium, id est, secundum quod actu agitur: sed inuoluntarium est sub conditione, id est, si talis metus non immineret: vnde secundum illam rationem magis potest concludi oppositum.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum concupiscentia causet inuoluntarium.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd concupiscentia causet inuoluntarium, sicut enim metus est quædam passio, ita & concupiscentia: sed metus causat quodam modo inuoluntarium, ergo etiam concupiscentia.

2 ¶ Præterea, Sicut per timorem timidus agit contra id quod proponebat, ita incontinens propter concupiscentiam: sed timor aliquo modo causat inuoluntarium: ergo & concupiscentia.

3 ¶ Præterea, Ad voluntarium requiritur cognitio: sed concupiscentia corrumpit cognitionem. dicit enim Philosophus in 6. Ethi.* quod delectatio siue concupiscentia delectationis, corrumpit æstimationem prudentiæ, ergo concupiscentia causat inuoluntarium.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. dicit,* Inuoluntarium est misericordia vel indulgentia dignum, & cum tristitia agitur: sed neutrum horum comperit ei quod per concupiscentiam agitur. ergo concupiscentia non causat inuoluntarium.

CONCLVSIO.

¶ Concupiscentia magis aliquid voluntarium facit, non autem inuoluntarium.

¶ RESPONDEO dicendum, quod concupiscentia non causat inuoluntarium, sed magis facit aliquid voluntarium, dicitur enim aliquid voluntarium ex eo quòd voluntas in id fertur: per concupiscentiam autem voluntas inclinatur ad volendum id quod concupiscit, & ideo concupiscentia magis facit ad hoc quòd aliquid sit voluntarium, quàm quòd sit inuoluntarium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod timor est de malo, concupiscentia autem respicit bonum, malū autem secundum se contrariatur voluntari: sed bonum est voluntati consonum. vnde magis se habet timor ad causandum inuoluntarium quàm concupiscentia.

¶ Ad secundum dicendum, quod in eo qui per metum aliquid agit, manet repugnantia voluntatis ad id quod agitur, secundum quod in se cōsideratur: sed in eo qui agit aliquid per concupiscentiā, sicut est incontinens, non manet prior voluntas, qua repudiabat illud quod concupiscitur: sed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat, & ideo quod per metum agitur, quodammodo est inuoluntarium: sed quod per concupiscentiam agitur, nullo modo: nam incontinens concupiscentiæ agit contra id quod prius proponebat, non autem contra quod nunc vult: sed timidus agit contra id quod etiam nunc secundum se vult.

¶ Ad tertium dicendum, quod si concupiscentia totaliter cognitionem auferret, sicut contingit in illis qui propter concupiscentiam fiunt amentes, sequeretur quod concupiscentia voluntarium tolleret; nec tamen proprie esset ibi inuoluntarium: quia in his quæ vsum rationis non habent, neq; voluntarij est, neque inuoluntarij, sed quandoq; in his quæ per concupiscentiam aguntur nō totaliter tollitur cognitio, quia nō tollitur potestas cognoscendi: sed solū cōsideratio actualis in particulari agibili, & tamen hoc ipsum est voluntarium, secundum quod voluntarium dicitur quod est in potestate voluntatis, vt non agere, & non velle: similiter autem & non considerare: potest enim voluntas passioni resistere, vt infrà dicetur.

4 ¶ Super quæstionis sexte Articulum octauū.

IN octauo autem articulo diligenter aduertendum est, quod cum ignorantia consequens voluntatem tripliciter ponatur, scilicet affectata, malæ electionis, & iuris: & prima differat ab alijs in hoc, quod ipsa est obiectum actus voluntatis, est enim volita: aliæ vero sunt quasi obiectum voluntatis potentis & debentis ipsas abijcere. Sunt enim ideo volūtarię, quia voluntas potest & debet actualiter cōsiderare & applicare ad opus: & sic excludere ignorantiam malæ electionis: & similiter velle acquirere scientiam sibi necessariam tempore debito: & sic ex cludere ignorantiam iuris. Inter has autem duas, cum differentia sit quod ignorantia electionis cōsistit in ipsa voluntatis actuali inconsideratione, ignorantia verò iuris in voluntatis habituali privatione scientiæ: quandocunque aliquis ex actuali obliuione eius quod scit, & habitualiter meminit, operatur, neutram ignorantiā incurrit: quoniam omnium reminiscit supra hominis est facultatem. quocirca si quis certa intentione perseuerans, nullo modo peccandi mortaliter, & sciens contractum talem sapere vsuram, & nihilominus non recoleret actualiter eius quod habitualiter scit, ficit talem cōtractū: non peccauit mortaliter. Et similiter siens Sortem sibi notum esse nominatim excommunicatum, & tamen communicās cum eo in diuinis: ex hoc ip non actualiter sibi occurrit hunc esse excommunicatum, excusatur à mortali. quilibet enim in se ipso experitur non esse in potestate sua, quòd recordetur eorum quæ habitualiter meminit, propter quod inconsideratio hæc quum non sit concomitans, nec consequēs, quia non est omnino in potestate nostra, locanda est sub antecedente: caulat enim inuoluntarium simpliciter, & ipsa nullo modo est volita: ac per hoc excusat non solum à peccato, sed à censuris consequentibus culpam. Et hæc pro consolatione bonarum mentium ibi culpam timentium, vbi non repertur, notanda applicandaque sunt occurrentibus casibus.

¶ Super Quæstionem septimam.

Circa totam septimam quæstionem de circunstantijs nihil occurrit hoc in loco dubitandum: quoniam difficultio harum circunstantiarum in speciali: puta de persona, modo, tempore, & loco facienda posteriores spectat tractatus: summarie tamen scito, quòd circunstantia temporis facti est aggrauans peccatum, non tamen opponens speciem factiloqij, nisi forte contemptum temporis facit: circunstantia verò facti loci quamuis omnia aggrauet peccata per accidens, illa tamen sola ad factiloqij speciem trahit, quæ sanctitati loci directe opponuntur, aut annexæ immunitati: vt effusionis sanguinis vel seminis humani, quæ impediunt exhibendum ibidem diuinum cultum, ad quem directe sanctificatur locus: & violentæ extractiones, quæ immunitati cōtrariantur: & his similia. Fertur quoque circunstantia non transfert in aliam speciem, nisi peccatum voto vel statuto eius directe aduertatur: vt si religiosus fornicetur, in sacrificium transit: si autem blasphemat, solius blasphemiæ reus est, sicut alius blasphemans: quid autem, id est effectus, quando est præuisum & volitum, trahit in ipsius speciem: vt si mulier pergens ad ecclesiam scit se ibidem adamādam: & hoc vult, quamuis non propterea vadat, sed propter audiendam missam, actus ille ex illo effectu mali speciem trahit. Circa quid, id est cōditiones obiecti, vt magnum & parum in recōputa, & quomodo, quāuis actus multum aggrauent, in alijs tamen speciem transferre actus non video. Cur demum manifestedat alium actui speciem: & si prædictis adiungeris, quod circunstātię necessario cognoscenda à spirituali iudice sunt transferentes in alium speciem. Et eum hoc aggrauantes in infinitum, id est, addentes secundum se, rationem peccati mortalis, scies quæ sunt circunstantiæ necessariæ, & quæ non. Sed caue ne illas quę multum grauāt, totali silentio prætereas: & maxime circunstantiā quid, quæ inter principales in quarto articulo computatur: magni enim refert absoluisse centum, & absoluisse centum cum damno inde pauperis & pupillorum, puell rum nobilium, & huiusmodi, quæ spectant ad circunstantiam quid. Illud autem hic notato, quòd inter circunstantias nec Aristotel. nec Tullius nec diuus Thom. computauit Quoties. Et ratio est, quia circunstantiæ, vt in primo dicitur articulo, circa eundem sunt actum: numerus autem,

bet, quæ est ignorantia malæ electionis, vel ex passione vel ex habitu proueniens: siue cum aliquis notitiam quam debet habere, non curat acquirere: & secūdum hunc modum ignorantia vniuersalium iuris quæ quis scire tenetur, voluntaria dicitur, quasi per negligentiam proueniens, cum autem ipsa ignorantia sit voluntaria aliquo istorum modorum, non potest causare simpliciter inuoluntarium. caulat tamen secundum quid inuoluntarium inquantum præcedit motum voluntatis ad aliquid agendum, qui non esset scientia præsente. Antecedenter autem se habet ad voluntatem ignorantia, quando non est voluntaria, & tamen est causa volendi quod alias non vellet. sicut cum aliquis homo ignorat aliquam circunstantiam actus quam non tenebatur scire, & ex hoc aliquid agit: quod non faceret si sciret. puta cum aliquis diligentia adhibita nesciens aliquem transire per viam, proijcit sagittam qua interficit transeuntem: & talis ignorantia causat inuoluntarium simpliciter. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de ignorantia eorum quæ quis tenetur scire: secunda autem de ignorantia electionis quæ quodammodo est voluntaria, vt dictum * est: tertia verò de ignorantia quæ concomitanter se habet ad voluntatem.

QVAESTIO SEPTIMA, DE circunstantijs humanorum actuum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de circunstantijs humanorum actuum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, quid sit circunstantia. ¶ Secundo, vtrum circunstantiæ sint circa humanos actus attendendæ à theologo. ¶ Tertiò, quot sunt circunstantiæ. ¶ Quarto, quæ sunt in eis principiores.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum circunstantia sit accidens actus humani.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd circunstantia non sit accidens actus humani. Dicit enim Tullius in rethoricis, quod circunstantia est per quam argumentationi auditoris fides & firmamentum adiungit oratio, sed oratio dat firmamentum argumentationi præcipue ab his quæ sunt subiecta rei: vt diffinitio, genus, & species, & alia huiusmodi, à quibus etiam Tullius * Oratorem argumentari docet. ergo circunstantia non est accidens humani actus.

2 ¶ Præterea, Accidentis proprium est inesse: quod autem circunstat, non inest, sed magis est extra: ergo circunstantiæ non sunt accidentia humanorum actuum.

3 ¶ Præterea, Accidentis non est accidens, sed ipsi humani actus sunt quædam accidentia: nō ergo circunstantiæ sunt accidentia actuum.

¶ SED CONTRA, Particulares conditiones cuiuslibet rei singularis dicuntur accidentia indiuiduantia ipsam. sed Philosophus in 3. Ethi * circunstantias nominat particularia, id est particulares singulorum actuum conditiones: ergo circunstantiæ sunt accidentia indiuidualia humanorum actuum.

CONCLVSIO.

¶ Circunstantiæ non substantia, sed accidentia sunt humanorum actuum, illos astringentia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quia nomina secundum Philosophum sunt signa intellectuum, necesse est quòd secundū processum intellectiuæ cognitionis sit etiam nominationis processus: procedit aūt nostra cognitio intellectualis à notioribus ad minus nota: & ideo apud nos à notioribus nomina transferuntur ad significandū res minus notas. & inde est, quòd sicut dicitur in 10. Metaphysicor. ab his, quæ sunt secun-

Infrà ar. 3. & 4. di. 16. qu. 3. ar. 1. q. 1. Et ma. q. 2. ar 4. ad 5 & ar. 5. cor. prine. & 3. Ethi. lec 3. co. 2. fin.

In corp. ar.

Infrà ar. 3. & 10. 4. 0. 18. & ar. 3. & 4. di. 16. qu. 3. ar. 1. q. 1. Et ma. q. 2. ar 4. ad 5 & ar. 5. cor. prine. & 3. Ethi. lec 3. co. 2. fin.

** In libro Topicor.*

cap. 1. ante med. & post 10. 5.

Li. 1. Peri her c. 1. 1. 1.

Tex. 13. & 14. 10 m. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo cõuenit ei, quod sub aliqua entis ratione quasi vestitũ cõsideratur: sicut eum non admisceret se rumoribus cõsideratur, sub ratione secuti: & nõ comesse: sub ratione sani: & se nõ peccaturũ, sub ratione sancti. In hac resp̃one hoc secundo modo simitur esse ens in ratione: quoniam ex eo quòd negationes, priuationes, & futura cõsiderantur, sub aliqua entis & boni ratione appetũtur.

Li. 9. Met. tex. 3. to. 3. *Lib. 3. de anima. tex. 42. tom. 2.*

2 ¶ Præterea, Potentiæ rationales se habent ad oppõsita perſequenda secũdum * Philosophum: sed voluntas est potentia rationalis: est enim in ratione, vt dicitur in 3. de anima * ergo voluntas se habet ad oppõsita: non ergo tantũ ad volendum bonum, sed etiam ab volendum malum.

3 ¶ Præterea, Bonum & ens conuertuntur: sed voluntas non solum est entium, sed etiam non entium: volumus enim quandoque non ambulare & non loqui: volumus etiam interdum quædam futura, quæ non sunt entia in actu. ergo voluntas non tantùm est boni.

Cap. 4. par. 4. aliquãtulum ante finem.

¶ SED CONTRA est quod Dio. * dicit 4. c. de diui. no. Quòd malum est præter voluntatem, & quod omnia bonum appetunt.

CONCLVSIO.

¶ Voluntas, cum sit inclinatio consequens intellectus apprehensionem, non nisi in bonum, vel apparens bonum tendit, conueniens rationali naturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd voluntas est appetitus quidam rationalis: omnis autem appetitus non est nisi boni. cuius ratio est, quia appetitus nihil aliud est quàm quædam inclinatio appetentis in aliquid: nihil autem inclinatur nisi in aliquid simile & conueniens. cùm igitur omnis res, inquantum est ens & substantia, sit quoddam bonum, necesse est vt omnis inclinatio sit in bonum: & inde est quòd Philosophus dicit in 1. Ethic. * quòd bonum est quod omnia appetunt.

Lib. 1. Eth. in prin. lib. tomo 5.

¶ Sed cõsiderandum est, quòd cùm omnis inclinatio consequatur aliquam formam appetitus naturalis, consequitur formã in natura existentem: appetitus autem sensitiuus vel etiam intellectiuus seu rationalis, qui dicitur voluntas, sequitur formam apprehensam: sicut igitur id, in quo tendit appetitus naturalis, est bonum existens in re, ita id, in quod tendit appetitus animalis vel voluntarius, est bonum apprehensum. Ad hoc igitur, quòd voluntas in aliquid tendat, non requiritur quod sit bonum in rei veritate, sed quòd apprehẽdatur sub ratione boni: & propter hoc Philosophus dicit in 2. * Phy. quod finis est bonum vel apparens bonum.

D. 1020.

Text. 31. t. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod eadem potentia est oppositorum: sed non eodem modo se habet ad vtrunque, voluntas igitur se habet & ad bonum & ad malum, sed ad bonum appetendo ipsum, ad malum verò fugiendo illud. ipse ergo actualis appetitus boni vocatur voluntas, secundum quod nominat actum voluntatis, sic enim nũc loquimur de voluntate: fuga autem mali magis dicitur voluntas: vnde sicut voluntas est boni, ita voluntas est mali.

¶ Ad secundum dicendum, quòd potentia rationalis non se habet ad quælibet oppõsita prosequenda, sed ad ea quæ sub suo obiecto conuenienti continentur, nam nulla potentia prosequitur nisi suum conueniens obiectum: obiectum autem voluntatis est bonum. Vnde ad illa oppõsita prosequenda se habet voluntas, quæ sub bono compræhenduntur: sicut moueri & quiescere, loqui & tacere, & alia

tra literam volentem potentiã extendere se ad propriũ obiectũ actus simplicis, & obiectũ actus non simplicis, probatur sequela: quia tam obiectũ per accidẽs, quàm obiectum per aliud extra formalem rationem per se obiecti potentię est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ hic sumitur secundũ se, vt distinguitur contra per aliud, non quomolibet, sed infra latitudinem perfectatisitia quod secũdũ se ipsum propter se primò, & opponitur ei quod est per se secundo. Sicut dicimus quod habere tactum conuenit animali per se primo: homini vero per aliud, id est per se secundò quia propter animal. Constat autem quòd per se secundo non egreditur latitudinem per se ad aquæ obiecti. vnde in proposito, quia bonum in sua communitate est obiectum potentiæ volitiuæ, & bonum per se primo, id est finem, puta honestum vel delectabile, & ad bonum perfectum secundo, id est, id quod est ad finem, puta vtile, obiectum simplicis actus, huius potentiæ infertur, quòd est secundum se obiectum, id est finis, qui solus amatur nõ propter aliud.

huiusmodi: in vtrunque enim horum fertur voluntas sub ratione boni.

¶ Ad tertium dicendum, quod illud quod nõ est ens in rerum natura, accipitur vt ens in ratione: vnde negationes & priuationes entia dicuntur rationis: per quem etiam modum futura prout apprehenduntur, sunt entia: inquantũ igitur sunt huiusmodi entia, apprehenduntur sub ratione boni, & sic voluntas in ea tendit. Vnde philosophus dicit in. 5. * Ethi. quòd carere malo, habet rationem boni.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum voluntas sit tantum finis, an etiam eorum, quæ sunt ad finem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas non sit eorum quæ sunt ad finem, sed tantum finis. Dicit enim Philosophus in 3. Ethi. * quòd voluntas est finis, electio autem eorum quæ sunt ad finem.

2 ¶ Præterea, Ad ea quæ sunt diuersa genere, diuersæ potentiæ animæ ordinantur: vt dicitur in 6. Ethi. * sed finis & ea quæ sunt ad finẽ, sunt in diuerso genere boni, nam finis, qui est bonum, honestum vel delectabile, est in genere qualitatis vel actionis, aut passionis: bonum autem quod dicitur vtile, quod est ad finem, est in ad aliquid: vt dicitur in primo Ethi. * ergo si voluntas est finis, non erit eorum quæ sunt ad finem.

3 ¶ Præterea, Habitus proportionantur potẽtiis, cùm sint earum perfectiones, sed in habitibus qui dicuntur artes operatiuæ, ad aliud pertinet finis, & ad aliud quod est ad finem: sicut ad gubernatorem pertinet vsus nauis qui est finis eius: ad nauifactiuam vero constructio nauis quę est propter finem. Ergo cùm voluntas sit finis, non erit eorum quæ sunt ad finem.

¶ SED CONTRA est, quia in rebus naturalibus per eandem potentiam aliquid pertransit media, & pertingit ad terminum, sed ea quæ sunt ad finem, sunt quædam media per quæ peruenitur ad finem, sicut ad terminum. Ergo si voluntas est finis, ipsa etiam est eorum quæ sunt ad finem.

CONCLVSIO.

¶ Voluntas vt potentia est, finem, & ea quæ sunt ad finem, respicit: vt vero actum nominat, tantum finis est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd voluntas quandoque dicitur ipsa potẽtia, qua volumus, quandoque autem ipse voluntatis actus. Si ergo loquamur de voluntate secundum quod nominat potentiam. sic se extendit & ad * finem, & ad ea quæ sunt ad finem, ad ea enim se extendit vnaquæque potentia in quibus inueniri potest quocunque modo ratio sui obiecti, sicut visus se extendit ad omnia quæcunque participant quocunque modo colorem: ratio autem boni, quod est obiectum potentiæ voluntatis, inuenitur non solum in fine, sed etiam in his, quæ sunt ad finem. Si autem loquamur de voluntate secundum quod nominat proprie actum, sic

quod est ad finem. Est enim propter quem appetitur quod est ad finem, & appetitur in ipso quod est ad finem. Et primum quidem, scilicet appetere quod est ad finem propter finem, ad electionem spectat, secundum verò, scilicet appetere in eo quod est ad finem ipsum finem, ad volitionem pertinet. vnde appetere medicinam propter sanitatem, electionis est: appetere autem in ordine medicinæ sanitatem, simplicis volitionis est. Accidit autem hic actus volitionis, quando in eo quod est ad finem clare relucens, desideratus finis offertur. Et ex eo patet responsio ad dubia. Nam ad primum dicitur, quòd actę negatur à volitione, quòd sit circa ea quæ sunt ad finem: quia non fertur

fertur in ea eo modo quo sunt ad finem: sed simpliciter, vt est dictũ. vnde propositio illa, Maior actus qui fertur secundum omnem rationem. Sceneget additione, scilicet & omni modo quo sunt appetibilia & tunc falsa est minor. Ad secundum verò iam inchoatiue patet responsio. Amplius autem patebit cùm de electione tractabitur.

a ¶ Super Quæstionis octauæ Articulũ tertium.

Circa titulum tertij articuli eiusdẽ 8. quæstionis dubium occurrit. An scilicet quæratur hic de ipsa volitione, aut vniuersaliter de actu voluntatis. Si de voluntate sola, vana est quæstio. Nam in præcedenti articulo determinauit author, quod volitio est finis tantum. Si enim volitio non est eorum quæ sunt ad finem, frustra quæritur de ipsa, an sit vna vel plures respectu eorum quę sunt ad finem & in finem. Si de omni actu voluntatis, extra limites propositi est, quia hoc de volitione quæstio est: & hoc quæsitũ articulus huius quæstionis esse debet.

1. Phys. 29. Et 7. Ethic. & med. 2. & 5.

¶ Ad hoc breuiter dicitur dupliciter. Primo, quòd volitio & habet rationem volitionis & habet rationem motus voluntatis in finem. Et licet inquirtum volitio est, excluta sit ab his quę sunt ad finem: inquantum tamen est motus voluntatis in finem, non excluditur ab his quæ sunt ad finem: & propterea quæsitum est hic, vtrum motus voluntatis in finem & in id quod est ad finẽ, sit vnus numero vel non: & licet esse motum voluntatis in finem, sit commune volitioni, & pluribus aliis actibus voluntatis: quia tamen volitio est primus motus voluntatis in finẽ, idcirco quæstio de eodem vel diuersa in motu voluntatis in finem ad quæstionem de primo motu spectat. Secundo, & quasi in idem redit, dicitur, quod quia præsens articulus non est de aliquo vno actu, sed de vnitate vel pluralitate actuum respectu horum obiectorum, scilicet finis, & eius quod est ad finem: merito locutus est in quæstione de primo actu. Cuius proprium obiectum est finis, & potentiam primo ducit ad finem.

¶ Circa doctrinam huius tertij articuli pro quanto dicitur, quòd quando voluntas mouetur in id quod est ad finem, inquantum huiusmodi, mouetur quoque necessario eodem motu in finem: occurrit dubium ex Gregorio de Arimino in primo sententiarum, distinct. 1. q. 1. artic. 2. Et triplici liquidem capite arguit, & dicit oppositum. Primo ex eo quòd volitio finis est causa volitionis eius quod est ad finem. Idem enim non est causa sui ipsius. Et confirmatur, quia cum dicitur quòd volo medicinam propter sanitatem, designatur quòd volo medicinam propter voliram sanitatẽ. Et confirmatur, quia sicut cõclusio nota est propter principia: ita id quod est ad finem est volitum propter finẽ: sed ibi notitia est causa notitiæ: vt patet primo Posterio. Ergo hæc volitio fit à volitione. Secundo ducendo ad inconueniens: quia sequeretur quòd appetens propter finem semper actu appeteret finẽ: quod patet esse falsum, tũ quòd sunt multi fines subordinati, de quibus actualiter appetens non cogitat: tũ quando actualis de fine cogitatio definit, vt in oratione Deum in principio in ipsum moro deinde continuante orationem absque actuali cogitatione de Deo. Tertio ducendo quoque ad inconueniens: quia sequeretur quòd idem actus voluntatis esset simul volitio & nolitio, vt patet quum quis odit peccatum propter Deum, si enim est vnus actus, erit simul velle Deum, vt finem, & nolle peccatum vt repugnans fini.

¶ Ad horũ euidentiam scito primo, quòd finis & id quod est ad finẽ, & similiter cõclusio & principii dupliciter accipi possunt. primo, secũdũ se: & sic nõ sunt ad præsens propositũ: nihil enim refert ad propositũ an inter se hęc se habeãt vt causa & causatũ, an econtrario. Alio ergo modo sumuntur vt volita, vel cognita à nobis. Et sic de eis est præsens sermo, & vertitur in dubiũ, an quòd volitũ est aliquid, propter aliud vt finẽ, eadẽ numero volitio sit circa vtrũq; an sint duę simul volitiones, quarũ vna est ratio alteri *, & simile est quũ cognoscitur cõclusio propter principia, an scilicet sint duę cognitiones, quarũ vna est causa, & alterius, an vna circa vtranque. Scito secũdo, quòd iudicium de hac quæstione omnino contrarium profertur ab his qui hæc considerant per modum rerum naturaliter, aliis contentibus esse omnino vnum motum, aliis omnino distinctos. Qui enim examinãt rem hanc per modum naturalis motus, & vident quod motus voluntatis in eo quòd est ad finem vt sic, habet pro vno & eodem termino vtrunque diuersimode: quia id quod est ad finem vt materiale, & finem vt formale: iudicãt consequẽter, quod hic motus est omnino vnus, sicut visus coloris & lucis, & simile est in cõclusione & principio. Qui vero rem hanc per modum naturalem causarũ examinant, & vident quod conclusio non aliter cognoscitur propter principium, nisi quia cognoscitur per principium cognitum. Omnis enim doctrina & disciplina ex præexistente sit cognitione. Et similiter quod id quod est ad finem, non amatur aliter propter finẽ, nisi quia amatur propter finem volitum. Concludunt attẽta distinctione causæ & causati omnimodam eorum distinctionẽ. D. autem Thomas media via incessit, & posuit motum voluntatis in eo, quod est ad finem propter finem, esse vnum quidem numero, pluralitatem vero formalem in eo. vidit enim quòd anima nostra tripliciter se habet ad obiecta, scilicet habitualiter, actualiter, & virtualiter. Et inter motum voluntatis in aliquid habitualiter & actualiter medius est motus voluntatis in illud virtualiter: & simile est in intellectu. Cum enim habens charitatem, peccans venialiter, habitualiter quidem diligit Deum, sed nõ actualiter, vt patet: nec virtualiter, quia peccatũ non est dirigibile in Deũ. Cum autem habens charitatem, ambulat vel prædicat, & quicquid aliud non mali facit: quamuis de Deo non cogitet actualiter, actus tamen ille nõ solum talis virtutis est*, sed charitatis & voluntas tunc virtualiter fertur in Deũ. & non solum habitualiter, quod conuenit dormienti & peccanti venialiter. Et sic vnico actu numero voluntas fertur in propter finem & in ipsum finem: & sic saluatur identitas numeralis motus, & distinctio causarum quodammodo: dũ vnus est actus numerositate subiecti, & plures numerositate formæ. Et ex his facile respondetur ad obiecta.

Infra qu. 12. art. 4. cor. & 3. dist. 14. ar. 2 q. 4. cor. Et vers q. 2. artic. 14. cor. et ad 3. ** Li. 3 Tom. 1 2 par. rum à prin. tomo. 1.*

Ad primum quidem dicitur, quòd finis & id quod est ad finem, vt volita dupliciter se habent. Primo formaliter & eo rsum secundum se: & sic diuersis volitionibus amãtur, & vna est causa alterius. Secundo vt vnum virtualiter claudituri alio: & sic vnica volitione subiecto amantur, & eodem modo dicitur ad confirmationes. Est enim hoc volitum propter illud volitum virtualiter participatum in hoc. Et conclusio nota propter principia virtualiter participata in conclusione. Sic enim ad minus occurrunt, vt ratio videndi conclusionem: & similiter vt ratio amandi quod est ad finem. Dico autem ad minus: quia nihil prohibet etiã actualiter vnico actu tẽdere in electo sy nam propter Deumnin illam vt materiã, in hoc vt formam: sicut vnica visio corporalis tẽdit in colorẽ & lumen. ea nanque quæ sunt ad finem, comparantur ad finẽ, vt materia ad formam: vt patet ex supradictis in quæstione quinta. Et scito quòd in huiusmodi quæ vnico actu ad vtrunque terminatur, sy propter, nõ dicit causam volitionis, sed volitidicit enim causam quare illud materiale terminat actũ volẽdi. & nõ dicit aliã volitionẽ causante istam, nisi virtualiter: & similis est in intellectu. Ad secundũ quoque patet quid dicendũ, quòd scilicet sempetẽs, qd' est ad finẽ, appetit finẽ nõ habitualiter, sed actualiter, vt ex tẽdit se ad actualiter & virtualiter. Est enim virtualiter vti aliquo infra latitudinẽ actualis vsus alio quin nunquã impleretur illud præceptũ, Omnia in gloriã Dei facite, &c. facere enim actualiter operari importat. Ad tertiũ dicitur, q̃ nolle in hoc differt à nõ velle, q̃ hoc est negatio actus, illud verò est actus negatiuus, id est, velle non. omnis autem actus negatiuus appetitus claudit in se virtualiter seu participatiue actũ positiuũ sui principium & radicem. Odiũ enim, fuga, & tristitia omnes claudunt in se oppositorũ. vt de se patet. vnde nullum inconueniens est vnum actum numero numerositate subiecti esse velle & nolle, respectu diuersorum: odium enim peccati propter Deũ est, & actus charitatis respectu Dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctu Dei, & refutationis respectu peccati. At si quis dixerit quòd aduersarij hęc omnia concederent. Sed ipsi impugnant quo ad actualem volitionem vtriusque, &c. dicitur eis quòd discant scribere cum impugnāt opiniones: & cognoscant se errare, quia nō distinxerunt nisi actualiter & habitualiter, omittentes, virtualiter, & non videntes, quod actu fertur in aliquid qui actum facit virtualiter in illud. Et hac sint hic dicta pro luce motus voluntatis in eo quod ad finem propter finem: quæstionis magis forte spectant ad quæst. 12. artic. 4. vbi de intentione disputabitur.

P. 745. *a ¶ Super Quæstionem nonam.*

Circa titulū nonæ quæstionis aduerte nouitie, quod quia idem est actus potētię, & id in quod potentia reducitur à suo motuo, cum mouere nihil aliud sit quàm reducere de potēria ad actum: ideo ad præsentem tractatum de actibus voluntatis, spectat disserere de motuo voluntatis, id est, potentiæ volitiuæ. hoc enim nihil aliud est quàm disserere de causa actus ipsius volūtatis. Rursus, quia nunc tractatur de primo actu voluntatis, scilicet de volitione: ideo nunc inuestigāda est causa actuū voluntatis: quod fit quærendo à quo potentia volitiua moueatur, id est, reducatur ad actum.

a ¶ Super Quæstionis nonæ Articulum primum.

¶ Num potentia existens ad agere, & non agere, & ad agere hoc, vel illud, duobus distinctis motibus egeat, vno ex parte subiecti, altero ex parte obiecti.

Quæstio. Circa articuli primi quæstionis nonæ corporis primam partem, dubium occurrit non dissimilandum: vbi author distinctionem ponit, quòd dupliciter aliqua vis animæ est in potentia ad diuersa, vno modo quantum ad agere, vel non agere, alio modo quantum ad agere hoc vel illud. Et subdit quòd eget motore quantum ad duo: & quod alterum horum, scilicet primū, se tenet ex parte subiecti: secundum verò ex parte obiecti. Est nanque hic dubium, quia licet verum sit, & ex processu literæ probetur, quod id quod est in potentia ad illa duo, egeat motore quo ad duo: non tamen est probatum nec verum quòd egeat duobus motoribus. Altero ex parte subiecti, altero ex parte obiecti: siquidem experientia, authoritate, & ratione, hoc conuincitur. Experimur enim quod aqua quæ est in potentia ad pati, & non pati, & ad pati hoc vel illud, puta raritatem, vel densitatem: eget motore à quo & patiatur: & patiatur hoc, puta raritatem. Ab eodem tamen agente, rarefactino scilicet, vtrunque habet: & simile est in aliis naturalibus. Aristot. quoque in secundo de anima, manifeste vult quòd sensitiui secunda mutatio fit ab obiecto. Et constat quòd secunda mutatio sensitiui est, quando visus reducitur de potentia ad actum secundum. In qua reductione visus & fit videns, & fit videns hoc, puta album obiectum: non ergo visus eget duplici motore. Altero ad hoc quòd videat, & altero ad hoc quòd videat album. Sufficagari demum rationem patet ex eo, quòd potentia vnica vnicum ad æquatum actū respondentem vnico adæquato motori exigit, alioquin non esset Inter hęc tria adequatio: non ergo eget vna potentia duobus motoribus è regione diuersis, quales sunt ex parte obiecti, & ex parte subiecti.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd huiusmodi dubium procedit ex malo intellectu distinctionis factæ in litera. Ad cuius euidentiam scito, quòd potētiæ sunt duplicis ordinis. Quædam sunt quæ solo proprio actu exercētur: quædam verò in quibus exercitium proprij actus distinguitur ab actu ipso. In primo ordine sunt omnes potētię naturales & animales, quatenus superiori imperio non subsunt. In secūdo ordine sunt omnes potētiæ quibus vtimur cùm volumus. Potentiæ primi ordinis ab eodem motore habent operari & operari hoc. Potentiæ vero secundi ordinis ab alio motore habēt vsum, & ab alio habent actum specificum: quia vsus aliud est ab actu specificato. vnde distinctio posita in litera per ly exercitium actus, intelligit vsum proprie dictum, qui est actus voluntatis, vt principij primi: aliarum vero potentiarū vt exequentium, ita quod litera per esse in potentia ad agere, non intendit potentiam ad ipsum suum agere, & non agere secundum seipsa: sed potentiam ad agere & non agere secundum quod subsunt vsui. Potentia enim visiua, vt ab vno exemplo illicas omnes, si referatur ad videre & non videre vt sic, & videre hoc, puta album, vel nigrum, ab eodem motore, puta albo, reducitur in actum videndi, & in actum videndi album. Et hoc est comparare potentiam ad suum actum, & obiectum secundum se. Si autem referatur ad videre & videre album, vt subsunt vsui, sic cum vsus sit actus potentiæ visiuæ non secundum se, sed vt exequētis voluntatem principiantem vsum, sic alio eget motore ad hoc quod reducatur in actum vsus: & alio ad hoc, vt reducatur in actum suæ propriæ speciei, & hic est sensus verus huius distinctionis & literæ & intentus: verus quidem, quia vt inferius patebit, vsus est actus voluntatis vt imperantis, & reliquarum virtūm vt exequentium. Et constat quòd omnes potentiæ animæ applicantur à voluntate ad suos actus: quod nihil aliud est, quàm exercitium actus, & vti sen vsus illarum. Consonant omnia huic vero: quoniam obiectiones in oppositū nihil militant contra istum sensum. Prima enim obiectio loquitur de potentijs primi ordinis. Secunda de potentijs relatis ad suos actus secundum se, non secundum quod subsunt vsui. Tertia quoque de potentijs & actibus, & actinis secundum se loquitur. Stat enim quòd vnica potentia secundum se, egeat vno motore: & vt subest alteri, egeat alio, vt patet. Quod autem hoc sit intentum in litera, patet etiam ex verbis literæ: vbi dicitur quantum ad exercitium vel vsum actus. Et inseritur ibi quæstione de vti apertissimè exprimitur, & vti nihil aliud est quàm applicatio potentiarum ad sua opera. Constat enim quòd per exercitiū actus hic nihil aliud intelligitur nisi applicatio potentię ad suam operationem, agere scilicet, vel non agere. Et sic manifestè falsatur quòd hoc est ex parte subiecti, & illud obiecti, &c. Et sic Scotus cum cæteris quos refert in 2. sententiarum, dist. 42. quæst. 1. tractando modum quo cogitatio subest voluntati, aduertisset ad hoc, scilicet quod non subest, nisi vt subest actui voluntatis, qui est vti: vidisset primò quòd idem est iudicium de applicatione intellectus ad secundas cogitationes, & oculi ad videndum, manus ad operandum, &c. Dinerisset secundò à tot extraneis phantasijs. Concluisset tertiò quòd hoc spectat ad tractatum. De vti: quomodo scilicet Vti, sit actus voluntatis, de quo infrà tractabitur: hæc dixerim ne aliquis rem facilem in difficilem versam legens, nodum in scirpo cimeat.

¶ Quomodo obiectum moueat potentiam ad actum.

¶ Circa vltimam partem eiusdem artic. dubium primò occurrit de illa propositione assumpta in litera, Obiectum mouet determinando actum ad modum principij formalis, à quo in rebus naturalibus actio specificatur, vt calefactio à calore: aut author intendit quòd obiectum moueat ad modum principij secundum rem, id est, secundum illud genus causæ, quo mouet principium actionis in naturalibus: aut quòd obiectū mouet in genere causæ formalis: & explaniter cætera afferuntur. Si enim intendit primum, obstat statim subsumpta propositio, scilicet, Primum autem formale principium est ens & verū vniuersale. Quoniā tunc prima propositio assumeret de principio effectiuo. Quod est enim calor quo calidum calefacit, calefactionis principiū in genere causæ efficientis: quamuis in ordine ad calefaciens se habeat vt principium formale. Secunda autem propositio subsumeret de principio formali: & sic procedens nihil concluderet. Et confirmatur: ista ratio tendit ad hoc, quia obiectū habet rationem principij formalis, & obiectum intellectus est primum principium formale. ergo vbi apponet quòd si prima propositio non saluatur de principio formali, nihil fit. Si autem intendit secundum, tunc obstant primo dicta sua in prima parte quæst. vbi dicitur, quòd obiectum tam potentiæ actiuæ quàm passiuæ specificat: quia obiectum potētiæ actiuæ est finis: passiuæ verò est agens & ab vtroque operatio specificatur. non ergo obiectum mouet in genere causæ formalis, sed quandoque finalis, & quandoque effectiuæ. Deinde obstant multa Philosophorum dicta, puta quòd appetibile, quod est obiectum voluntatis, mouet vt finis, & vt agens.

QVAESTIO NONA, DE MOTIVO VOLUNTATIS, IN SEX ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de motiuo voluntatis.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, vtrum voluntas moueatur ab intellectu. ¶ Secundò, vtrum moueatur ab appetitu sensitiuo.

¶ Tertiò, vtrum voluntas moueat seipsam.

¶ Quartò, vtrū moueatur ab aliquo exteriori principio. ¶ Quintò, vtrū moueatur à corpore cælesti. ¶ Sextò, vtrum voluntas moueatur à solo Deo, sicut ab exteriori principio.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum voluntas moueatur ab intellectu.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas non moueatur ab intellectu. Dicit enim Augustin. super illud Psalm. * Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. præuolat intellectus: sequitur tardus aut nullus effectus: scimus bonum, nec delectat agere. hoc autem non esset si voluntas ab intellectu moueretur: quia motus mobilis sequitur motionem mouentis. ergo intellectus non mouet voluntatem.

2 ¶ Præterea, Intellectus se habet ad voluntatem vt demonstrans appetibile, sicut imaginatio demonstrat appetibile appetitui sensitiuo. Sed imaginatio demonstrans appetibile, non mouet appetitum sensitiuum: imò quandoque ita nos habemus ad ea quæ imaginamur, sicut ad ea quæ in pictura nobis ostenduntur, ex quibus non mouemur. vt dicitur in lib. de anima. Ergo neque etiam intellectus mouet voluntatem.

3 ¶ Præterea, Idem respectu eiusdem non est mouens & motum, sed voluntas mouet intellectum: intelligimus enim quando volumus. ergo intellectus non mouet voluntatem.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 3. de anima, quod appetibile intellectum est mouens, non motum: voluntas autem est mouens motum.

CONCLVSIO.

¶ Mouet intellectus voluntatem non quo ad exercitium actus, sed quo ad specificationem: vltimò verò omnes potentias mouet quo ad exercitium actus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd inrātum aliquid indiget moueri ab aliquo, inquantū est in potētia ad plura, oportet enim vt id quod est in potentia, reducatur in actum per aliquid, quod est actu: & hoc est mouere: dupliciter autē aliqua vis animę inuenitur esse in potētia ad diuersa. Vno modo quantū ad agere vel nō agere. Alio modo quantum ad agere hoc vel illud: sicut visus quādo q; videt actu, & quandoque non videt: & quandoque videt album, & quandoque videt nigrum. Indiget igitur mouente quantum ad duo, scilicet quantum ad determinationem actus, quorum primum est ex parte subiecti, quòd quandoque inuenitur agens, quandoq; non agens: aliud autē est ex parte obiecti secūdum quod specificatur actus: motio autem ipsius subiecti est ex agente aliquo. & cum omne agens agat propter finē (vt suprà ostēsum* est) principiū huius motiōis est ex fine: & inde est quod ars, ad quā pertinet finis, mouet suo imperio artē, ad quā pertinet id quod est ad finem: sicut gubernatoria ars imperat nauisactiuæ, vt in 2. Phy. * dicitur. bonum autem in communi. quod habet rationem finis, est obiectum voluntatis. & ideo ex hac parte voluntas mouet alias potentias animæ ad suos actus: vtimur enim aliis potentijs cum volumus: nam fines & perfectiones omnium aliarum potentiarum comprehenduntur sub obiecto voluntatis, sicut quædam particularia bona: semper autem ars vel potentia, ad quam pertinet finis vniuersalis, mouet ad agendum artem vel potentiam, ad quam pertinet finis particularis sub illo vniuersali comprehensus: sicut dux exercitus, qui intendit bonum comune, scilicet ordinem totius exercitus, mouet suo imperio aliquem ex tribunis, qui intendit ordinem vnius aciei, sed obiectum mouet determinando actum ad modum principij formalis, à quo in rebus naturalibus actio specificatur: sicut calefactio à calore. Primum autem principium formale est ens & verum vniuersale, quod est d obiectum intellectus: & ideo isto modo motionis intellectus mouet voluntatem sicut præsentans ei obiectū suum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex illa authoritate non habetur, quòd intellectus non moueat: sed quòd non moueat ex necessitate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut imaginatio formæ sine æstimatione conuenientis vel nociui, non mouet appetitum sensitiuum: ita nec apprehensio veri sine ratione boni & appetibilis, vnde intellectus speculatiuus non mouet, sed intellectus practicus: vt dicitur in 3. de anima.

¶ Ad tertium dicendum, quod voluntas mouet intellectum quantum ad exercitium actus, quia & ipsum verum quod est perfectio intellectus, cōtinetur sub vniuersali bono vt quoddam bonum particulare. sed quantum ad determinationem actus, quæ est ex parte obiecti intellectus mouet voluntatem: quia & ipsum bonum apprehenditur secundum quandam specialem rationem comprehensam sub vniuersali ratione veri. & sic patet quod non est idem mouens & motum secundum idem.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrū voluntas moueatur ab appetitu sensitiuo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas ab appetitu sensitiuo moueri non possit, mouens enim & agens est præstantius patiente: vt Augustinus dicit 12. super Genes. ad literam. Sed appetitus sensitiuus est inferior voluntate, quæ est appetitus intellectiuus: sicut sensus est inferior intellectu. ergo appetitus sensitiuus non mouet intellectum.

2 ¶ Præterea, Nulla virtus particularis potest facere effectum vniuersalem: sed appetitus sensitiuus est virtus particularis: consequitur enim particularem sensus apprehensionem: ergo non potest causare motum voluntatis, qui est vniuersalis, velut consequens apprehensionem vniuersalem intellectus.

3 ¶ Præterea, Vt propatur in 8. Phy. Mouens non mouetur ab eo quod mouet, vt sit motio reciproca: sed voluntas mouet appetitum sensitiuum, inquantum appetitus sensitiuus obedit rationi: ergo appetitus sensitiuus non mouet voluntatem.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iacobi 3. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Non autem abstraheretur quis à concupiscentia, nisi voluntas eius moueretur ab appetitu sensitiuo: in quo appetitu est concupiscentia. ergo appetitus sensitiuus mouet voluntatem.

CONCLVSIO.

¶ Ex parte obiecti appetitus sensitiuus apprehensionem rationis & intellectus inijcient, mouere voluntatem potest, quasi occasionaliter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est,) id quod apprehenditur sub ratione boni & conuenientis, mouet voluntatem per modum obiecti. Quod autem aliquid videatur bonum & conueniens, ex duobus contingit: scilicet ex conditione eius quod proponitur, & eius cui proponitur: conueniens enim secundum relationem dicitur. vnde ex vtroque extremorum dependet, & inde est quod iustus diuersimode dispositus non eodem modo accipit aliquid vt conueniens, & vt non cōueniens. vnde vt Philosophus dicit in 3. Ethic. Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei. Manifestum est autem, quòd secundum passionem appetitus sensitiui immutatur homo ad aliquam dispositionem. vnde secundum quod homo est in passione aliqua, videtur sibi aliquid conueniens, quod non videtur ei extra passionem existenti: sicut irato videtur bonū, quod non videtur quieto: & per hunc modum, ex parte obiecti appetitus sensitiuus mouet voluntatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet, id quod est simpliciter & secundum se præstantius, quo ad aliquid esse debilius, voluntas igitur simpliciter præstantior est quàm appetitus sensitiuus: sed quo ad illud in quo passio dominatur, inquantum subiacet passioni, præeminet appetitus sensitiuus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus & electiones hominum sunt circa singularia. vnde ex hoc ipso quòd appetitus sensitiuus est virtus particularis, habet magnam virtutem ad hoc quod per ipsum sic disponatur homo, vt ei aliquid videatur sic vel aliter circa singularia assignatur ex parte dispositionis subiecti appetentis. Et tamen in calce concluditur quòd appetitus sensitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti: quomodo hæc conclusio sequitur ex illis præmissis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd conclusio dicta ex præmissis illis habetur, si sane litera intelligatur, dupliciter enim intelligi potest, quòd dispositio appetitus sensitiui moueat voluntatē: vno modo directe & immediate, tanquā scilicet immutās ipsam siue quo ad exercitiū actus, siue quo ad specificationē actus. Et hoc est falsum. Alio modo occasionaliter & mediate: & hoc modo immutat ex parte obiecti, i. quo ad specificationē actus, nō quo ad exercitiū, & hoc sic sic

¶ Ad hoc dicitur, quòd procul dubio author intendit quòd obiectum mouet in genere causæ formalis, alioquin nihil concluderet: sed non dixit absolute, quòd mouet vt principium formale, vt insinuaret quòd non est principium formale intrinsecum, sed extrinsecum: non tamen separatum, vt idea, sed conjunctum. Calor enim non solum est principium formale calefaciendi, sed etiā calefactionis quodāmodo. dico autē quodāmodo: quia calor inquantum est principium elicitiuum calefactionis, est eius principium in genere causæ efficientis. inquantum verò est principium determinatiuum illius ad speciem, est principium eius in genere causæ formalis extrinsecæ, coniunctę tamen. Nec obstant huic sensui alia ex oppositū quoniam aliud est loqui de motione talis vel talis obiecti, & aliud est loqui de motione obiecti absolute. Concediturque nanque quòd tale obiectum mouet finaliter, & tale effectiue, &c. & hoc dicitur in locis allegatis. Sed nō conceditur quòd motio conueniens obiecto absolute sit effectiua aut finalis: sed formalis, quanuis extrinsece. Obiectum enim est velut extrinseca forma actus. vnde author quum posuisset quòd determinatio actus ad hoc vel illud, se tenet ex parte obiecti, naturam obiecti nō vt tale vel tale est, sed absolute vt obiectum est contemplatus in ordine ad determinationem actus, vidit quod non determinabat actum vt efficiens, nec vt finis: quia nihil horum omni obiecto determinanti actum conuenit, sed ad genus causæ formalis recurrendum esset: hoc enim & omni vere obiecto conuenit, & per se conuenit illi. dixit autem vere obiecto, propter multorum loquendi vsum terminos obiecta secundaria vocātium: hæc enim non mouent, quia vere obiecta non sunt, sed termini potius operationum. Sicut natura leonis terminus est intellectionis diuinæ: & securitas rustici, tegulis prouidentiæ.

¶ Quomodo intellectus voluntatem moueat.

¶ Circa efficacium processus præfati positi in litera, dubium occurrit, quoniam aut non concludit quòd intellectus mouet voluntatem, quod est intentum: aut concludit quòd intellectus mouet omnes vires animæ ex parte obiecti: quod est falsum. Cum enim ex hac ratione nihil aliud explicite habeatur, nisi quòd obiectum intellectus ex eo quòd primum principiū formale est primum determinatiuum actuum ad speciem. Ex hoc autem sequitur quòd intellectus mouet cæteras potentias iuxta illam maximam. Primum in vnoquoque genere est causa omnium eorum quæ sunt: post autem, si non subintelligitur hæc maxima, voluntarie & absque nexu aliquo infertur, ergo intellectus ex hoc, quòd eius obiectum est primum principium formale, habet quod moueat voluntatem: quanuis enim hoc, scilicet intellectum moueri voluntatem ex parte obiecti, sit verum & notum, quia præsentat ei obiectum: nō tamen est notum quòd hoc habeat ex hoc quòd eius, scilicet intellectus obiectum est primum formale: in quo tamen consistit tota vis rationis litęræ.

¶ Ad euidentiam huius dubitationis, scito quòd author primas radices attingens vtriusque motionis propositæ in litera, scilicet ex parte subiecti, & ex parte obiecti, quemadmodum primum agens in tota anima, ac per hoc mouens ad vsum actus intulit esse voluntatem: quia ad eam spectat primum principium finale: vt clare patet in litera. ita modo primum mouēs inter partes animæ ad specificationem actus infert esse intellectum, ex eo quòd ad ipsum spectat primum principium formale: & si quidem ex parte obiectorum, tantum dissensio esset, par esset vtrobique iudicium, scilicet quod quemadmodum primum principium finale est ratio reliquorum finium: ita primum principium formale, quod est obiectum, intellectus, est ratio, in suo tamen ordine, id est in genere causæ formalis: reliquorum obiectorum: omnia enim obiecta vt sic, sub ente & vero vt particularia quadam cōtinentur: sed ex parte potentiarum animæ loquēdo, est quodammodo par, & quodammodo non par vtrobique ratio. quo ad primitatem enim par est ratio: quoniam quemadmodum (vt dictum est) quia voluntas est primū finale principium, ipsa inter partes animæ est primum mouens ad exercitium: ita, quia intellectus est primum formale principium, ipse inter partes animæ est primum mouens ad specificationem: formalis enim principij opus hoc est. Quo ad extensionem autem, non est par ratio: quoniā voluntatis motio extendit se ad omnes animæ vires subditas, &c. Motio autem intellectus non extendit se directe nisi ad voluntatem: & ratio diuersitatis huius est modus causandi diuersus. Motio enim voluntatis, quia est per modum imperij extensiui, ex sua ratione est. Motio autem intellectus, quia est per modum præsentantis, ad id tantum directe se extendit, cui præsentat. vnde author in litera postquam posuit vnde inferebatur quòd intellectus est primum mouens, quia scilicet eius est primum principium formale, statim subdidit vnde habetur quod motio eius ad voluntatem extenditur, ponens modum quo intellectus motionem hanc facit, scilicet per præsentationem obiecti: & dixit, & isto modo motionis intellectus mouet voluntatem, sicut præsentans ei obiectum suum. Hæc enim verba non solum explanatiua sunt veritatis in se, sed connexiua & deductiua intenti, vt explanauimus: & per hæc patet clare responsio ad obiecta.

Li. 12. cap. 16. circa med. to. 3.

Text. 40. tem. 2.

4. tem. ¶

Ar. prædo

a ¶ Super Quæstionis nonæ Articulum secundum.

Circa corpus secundi articuli eiusdem quæstionis dubium occurrit pro nouitijs: quia ratio quare appetitus sensitiuus mouet voluntatem, scilicet quia est primum principium formale, ipse inter partes animæ est primum mouens ad specificationem actus, nō quo ad exercitiū, & hoc sic sic

Anno.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quemadmodum enim frigefcenti corpori conueniens fit calefactiuum eius: & ex hoc occasionatur in eo hominem apprehensio calefactiui, vt conueniẽtis: & præsentanm voluntati desideratur, &c. ita irato appetitui conueniens fit vindicta, & ex hoc occasionatur, quòd intellectus practicus apprehendit repercussionem, vt conuenientem huic, nunc, &c. Et sic percussio apprehensa vt conueniens nunc, &c. mouet voluntatem obiectiue. Et sic patet quòd disp ositio appetentiæ, quamuis se teneat ex parte subiecti, non mouet tamen voluntatem nisi ex parte obiecti, quia non mouet ipsam nisi pro quanto redundat in talem apprehensionem obiecti voluntatis. Conflat enim voluntatem ab obiecto apprehenso vt sic, moueri. Vnde author in litera duplicem posuit radicem talis vel talis apprehensionis obiecti: alterum ex parte ipsius obiecti: puta quòd est bonum vel malum secundum se: alteram ex parte appetentis. vtrinque enim cõuenientia, vel disconuenientia oritur, vt in litera dicitur.

Cap. 3. post fi. vi conueniens nunc,
Med. tom. 5

Verit. q. 22. ar. 9. com. & ad 1. Et Mal. q. 2. a. 3. co. & q. 6. co. & ad 4. & 10.

Aunat.

a ¶ *Super Quæstionis nonæ Articulum tertium.*

IN titulo articuli tertij eiusdem quæst. aduerte, quod aliud est quærere, vtrum voluntas moueat seipsam in quolibet suo actu: & aliud quærere, vtrum voluntas moueat seipsam, stat enim pars affirmatiua illius quæstiti cum negatiua illius: stat enim quòd voluntas mouet seipsam quo ad aliquem suum actum: & consequenter verum sit dicere, quod mouet seipsam: & tamen non moueat seipsam, quo ad omnem suum actum. Ad præsentem ergo quæstionem non pertinet, nisi an voluntas reducat seipsam de potentia ad actum: siue hoc sit quo ad aliquem, sine quo ad omnem sui actum, sufficit.

ar. 1. huius q.

ar. 1. huius q. pr. ar. 2.

a ¶ *Super Quæstionis nonæ Articulum quartum.*

¶ *Qua ratione voluntas seipsam mouere possit, an ex appetitu finis & boni, vel ex alio principio.*

Quæstio.

CIrca rationem & conclusionem in corpore quæsti articuli eiusdem quæstionis, dubium occurrit: circa rationem quidem, quia ad actum volendi sufficit obiectum apprehensum præsens & voluntas, inquit Scot. in quolibe. quæstio. 31. non ergo requiritur exteritas agens, nec quod præuolendo incipiat velle: vt ratio literæ prima vult, arguitur quod ratio literæ cõmittit sophisma consequentis: cum enim voluntarium (vt supetius patet) dupliciter dicatur, scilicet vel quia volitum, vel quia in potestate voluntatis: litera ex hoc quod primus actus voluntatis non potest esse voluntarius, primo modo infert, quod nullo modo est voluntarius, ergo, &c. vbi patet manifestus error. Et confirmatur, quia alio modo est voluntarium ipsum volitum, alio modo ipsa volitio. nam illud vt obiectum, hoc vt actus: ac per hoc illud mediante actu, hoc absque medio, cum enim volo legere, non solum legere est voluntarium sed etiam illud velle quo volo legere, quamuis dissimiliter: quia legere mediante velle, ipsum autem velle, seipso. Et tamen ratio literæ, quia primum velle non potest esse volitum vt obiectum, concludit quod non est in potestate voluntatis, sed ex institu superioris: quum tamen dici possit, quod licet primum velle non possit esse volitum, vt obiectum: est tamen volitum vt actus: & sic non oportet quod sit volitus consilio mediante. Præterea, Tota vis rationis literæ consistit in hac exclusiua: Voluntas mouet se mediante consilio, seu ex aliqua voluntate præsupposita tantum. Et tamen

neque hic neque in præcedenti articulo probatur est quo ad vtrumque expositionem. Probatum est enim quod voluntas mouet se hoc modo, sed non est probatum quod non alio modo: super qua tamen negatiua fundatur tota vis rationis in litera, vt patet intuenti. ergo, &c. Contra conclusionem vero Scotus vbi suprà arguit, quia si voluntas in primo actu, naturali intellectu moueretur ab intellecto naturaliter moto, voluntas naturaliter moueretur: & sic homo esset vnum animal bruteum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut philosophus dicit in 1. Politi. Ratio, in qua est voluntas, mouet suo imperio irascibilem & concupiscibilem: non quidem despotico principatu, sicut mouetur seruus à domino: sed principatu regali seu politico, sicut liberi homines reguntur à gubernante, qui tamen possunt contra moueri. vnde & irascibilis & concupiscibilis possunt in contrarium mouere ad voluntatem: & sic nihil prohibet voluntatem ali quando ab eis moueri.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum voluntas moueat seipsam.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas non moueat seipsam: omne enim mouens inquantum huiusmodi, est in actu: quod autem mouetur, est in potentia: nam motus est actus existentis in potentia inquantum huiusmodi, sed non est idem in potentia & in actu respectu eiusdẽ. ergo nihil mouet seipsum: neque ergo voluntas seipsam mouere potest.

2 ¶ Præterea, Mobile mouetur ad præsentiam mouentis, sed volũtas semper sibi est præsens. si ergo seipsam moueret, semper moueretur: quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea, Voluntas mouetur ab intellectu vt dictum* est, si igitur voluntas mouet seipsam, sequitur quod idem simul moueatur à duobus motoribus immediate: quod videtur inconueniens: non ergo voluntas mouet seipsam.

¶ SED CONTRA est, quia voluntas domina est sui actus: & in ipsa est velle & non velle: quod non esset, si non haberet in potestate mouere seipsam ad volendum. ergo ipsa mouet seipsam.

CONCLVSIO.

¶ *Voluntas finem & bonum volendo, seipsam mouere potest ad volendum ea, quæ ad finem sunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum* est, ad volũtatem pertinet mouere alias potentias ex ratione finis, qui est voluntatis obiectum: sed sicut dictum* est, hoc modo se habet finis in appetibilibus, sicut principium in intelligibilibus. Manifestum est autem quòd intellectus per hoc quod cognoscit principium, reducit seipsum de potentia in actum, quantum ad cognitionem conclusionum: & hoc modo mouet seipsum, & similiter voluntas per hoc quod vult finem, mouet seipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas non secundum idem mouet & mouetur. Vnde nec secundum idem est in actu & in potentia, sed inquãtum actu vult finem, reducit seipsam ad volendum ea quæ sunt ad finem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd potentia voluntatis semper actu est sibi præsens. sed actus voluntatis quo vult finem aliquando, nõ semper est in ipsa voluntate: per hunc autem modum mouet seipsam. vnde non sequitur, quòd semper seipsam moueat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eodem modo voluntas mouetur ab intellectu, & à se ipsa: sed ab intellectu, quidem mouetur secundum rationem obiecti: à seipsa verò quantum ad exercitium actus secundum rationem finis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum voluntas moueatur ab aliq no exteriori principio.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueatur ab aliquo exteriori: motus enim voluntaris est voluntarius: sed de ratione voluntarij est, quòd sit à principio intrinseco, sicut & de ratione naturalis, non ergo motus voluntatis est ab aliquo extrinseco.

2 ¶ Præterea, Voluntas violentiam pati non potest, vt suprà ostensum* est. sed violentum est, cuius principium est extra, ergo voluntas non potest ab aliquo exteriori moueri.

3 ¶ Præterea, Quod sufficienter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio. sed voluntas sufficienter mouet seipsam: non ergo mouetur ab aliquo exteriori.

¶ SED CONTRA, Voluntas mouetur ab obiecto, vt dictum* est: sed obiectum voluntatis potest esse aliqua exterior res sensui proposita. ergo voluntas potest ab aliquo exteriori moueri.

CONCLVSIO

¶ *Non tantum ex appetitu boni & finis ipsa voluntas mouetur, sed necessarium est vt ab exteriori obiecto moueatur in suum primum actum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secũdum quod voluntas mouetur ab obiecto, manifestum est quòd moueri potest ab aliquo exteriori: sed eo modo quo mouetur quantum ad exercitium actus, adhuc necesse est ponere voluntatem ab aliquo principio exteriori mouente. Manifestum est autem quòd intellectus per hoc quod cognoscit principium, reducit seipsum de potentia in actum, quantum ad cognitionem conclusionum: & hoc modo mouet seipsum, & similiter voluntas per hoc quod vult finem, mouet seipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem.

reducit se de potentia in actum respectu eorum quæ sunt ad finem: vt scilicet actu ea velit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd potentia voluntatis semper actu est sibi præsens. sed actus voluntatis quo vult finem aliquando, nõ semper est in ipsa voluntate: per hunc autem modum mouet seipsam. vnde non sequitur, quòd semper seipsam moueat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eodem modo voluntas mouetur ab intellectu, & à se ipsa: sed ab intellectu, quidem mouetur secundum rationem obiecti: à seipsa verò quantum ad exercitium actus secundum rationem finis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum voluntas moueatur ab aliq no exteriori principio.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueatur ab aliquo exteriori: motus enim voluntaris est voluntarius: sed de ratione voluntarij est, quòd sit à principio intrinseco, sicut & de ratione naturalis, non ergo motus voluntatis est ab aliquo extrinseco.

2 ¶ Præterea, Voluntas violentiam pati non potest, vt suprà ostensum* est. sed violentum est, cuius principium est extra, ergo voluntas non potest ab aliquo exteriori moueri.

3 ¶ Præterea, Quod sufficienter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio. sed voluntas sufficienter mouet seipsam: non ergo mouetur ab aliquo exteriori.

¶ SED CONTRA, Voluntas mouetur ab obiecto, vt dictum* est: sed obiectum voluntatis potest esse aliqua exterior res sensui proposita. ergo voluntas potest ab aliquo exteriori moueri.

CONCLVSIO

¶ *Non tantum ex appetitu boni & finis ipsa voluntas mouetur, sed necessarium est vt ab exteriori obiecto moueatur in suum primum actum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secũdum quod voluntas mouetur ab obiecto, manifestum est quòd moueri potest ab aliquo exteriori: sed eo modo quo mouetur quantum ad exercitium actus, adhuc necesse est ponere voluntatem ab aliquo principio exteriori mouente. Manifestum est autem, quòd voluntas incipit velle aliquid, cum hoc prius non vellet: necesse est ergo, quod ab aliquo moueatur ad volendum: & quidem, sicut dictum* est, ipsa mouet seipsam inquantum per hoc quod vult finem, reducit seipsam ad volendum ea quæ sunt ad finem. vel explicite, formaliter vel virtualiter habeat rationem voliti obiectiue. & non solum per modum actus. dum enim eligo vitam contemplatiuam, obtio in talem electionem, & vtor voluntate mea ad actum eligendi applicãdo illam. Et sic electio ipsa est actus, & est volita vt obiectum, & consensus vtor & econtra, dum vtor voluntate mea, applicando illã ad amandum Deum, consentio in talem vsum, & eligo illũ: & sic vsus habet rationẽ actus: & cum hoc est volitus vt obiectum consensus & electionis: & similiter dũ consentio in amicitiam diuinam, vtor voluntate, applicãdo ad consensum, & eligo eundẽ: & similiter consensus est actus & volitus, vt obiectum electionis & vsus: quas igitur nõ quandoque, sed semper quum volũtas mouet se, vtitur seipsa applicãdo se ad volendum vel nolendũ, &c. Et omnis huiusmodi actus est implicite vel explicite formaliter vel virtualiter volitus, vt obiectũ. Licitum fuit author ex negatione volũtarij obiectiue in huiusmodi actibus inferre negationẽ voluntarij simpliciter: & hoc nõ solũ quasi gratia materiæ: scilicet actuum huiusmodi in quibus voluntariũ, vt actus, non inueniatur sine voluntario vt obiectum, vt dictum est: sed etiam gratia formæ, quia si subtiliter perscrutatus distinctio voluntarij in voluntariũ, vt volitum & voluntarium: quia in potestate voluntatis nõ est distinctio in disparata genera voluntarij, sed est distinctio di-

ctio distinctorum modorum penes directe vel indirecte: voluntarium enim vt volitum, est directe voluntarium: vt voluntarium vero, quia in potestate voluntatis est indirecte, ex institutione: quia scilicet subest potestati voluntatis, vt sit obiectum eius volentis, aut nolentis: hac enim sola ratione volũtarium induit. vnde quum voluntarium secundo modo in idem redeat cum voluntario primo modo: licuit ex omnimoda negatione voluntarij primo modo inferre formaliter negationem voluntarij simpliciter. vt enim iam patet, voluntarium, quia in potestate voluntatis ad voluntarium simpliciter vt obiectum reducitur, sicut obiectum indirecte ad obiectum directe: & consequẽter sub omnimoda negatione obiecti vtiusque modi negatio comprehenditur. Et per hoc patet responsio ad alias nostras obiectiones contra rationem. Scito tertio, quòd aliud est loqui de volitione, & aliud de volitione vt à voluntate applicante seipsam ad volendum. volitio enim nil aliud dicit nisi operationem voluntatis, qua vult: & certum est quod ad volendum sufficit voluntas cum obiecto: sed exigitur voluntas præuolens finem. Et ratio huius est, quia velle à se non solum importat velle, sed agere seu mouere: quod quia oportet fieri propter finem, præexigit natura, vel tempore appetitum finis: vt dictũ est. & non aduertere hoc, causa est loquentium. Et quia actio ipsa est magis propter finem, quàm obiectum, & volitio quàm volitum (vt patet quum amo Deum) diuus Thomas, qui suprà hoc quod agens agit propter finem, addificabat, applicationem voluntatis ad volendum in ratione voliti propter finem contemplatus maxime est: & ex ea fic accepta, veritatem inuenit, atque docuit: vnde quamuis volitum vt obiectum habeat directius rationem voliti quàm volitum, vt actus: voluntarium tamẽ vt actus habet magis rationem eius quod est esse propter finem, quàm obiectum actus: & propterea hoc in loco, vbi tota vis consistit in hoc, quod est esse volitum propter finem, actio ipsa per modum actionis exercita primum tenet locum. Et per hæc patet responsio ad rationem Scoti.

¶ Ad id vero quod contra conclusionem obijcitur, facillime respondetur, negando sequelam. Quamuis enim primus actus voluntarius sit ex instinctu dato ab exteriori non obiecto, sed causa effectiua Deo: ipsa tamen iam ex hac finii volitione seipsam mouet ad volendum alia propter finem: quod brutis non conuenit, quoniam ad omnia mouentur ab instinctu. Est igitur author in sententia, quòd sicut generans grano dat graui naturalem appetitum motus & loci deorsum: & propterea cessante impedimento graue ex appetitu accepto mouetur deorsum, & quiescit ibidem genitor voluntatis dat ei naturalem inclinationem in bonum, ita quòd proposito per intellectum bono absque impedimento voluntas tendit in illud actu elicito, qui est volitio. Et hic actus dicitur esse ab exteriori agente, ea ratione qua motus grauis à generante dicitur. Et merito: quia ad hunc actum voluntas nõ concurrit vt propter finem agens, sed vt ad finem tendens ex directione superioris agentis, ordinantis ipsum in hoc & propterea hic actus licet fit velle, & voluntatis, & à voluntate vt eliciente actum: non tamen est voluntarius: quia non est à voluntate vt applicante se ad volendum, sed naturalis: quia datur natnræ applicet ipsam mediãte inclinatione data ad volendum. oportet enim, vt in litera dicitur, dari processum in infinitum in voluntarijs, nisi deueniatur ad vnum non voluntarium, sed naturalem actum voluntatis, in quo sit status.

Ver. 22. ar. 9. com. & ad 1. Et Mal. q. 2. a. 3. co. & q. 6. co. & ad 4. & 10.

a ¶ *Super Quæstionis nonæ Articulum quintum.*

¶ *Cur quippiam moueri valeat à corpore vt ab obiecto, & non à corpore quo ad exercitium actus.*

IN corpore quinti art. cuius dubium occurrit, quare res immaterialis formalioris & vniuersalioris natura, & virtutis, quàm sit corpus, potest directe moueri à corpore vt ab obiecto: & non potest moueri ab eo vt à motore ad exercitium. sicut enim ad primam motionem sufficit in mouente maior nobilitas secundum quid, vt in hac quæstione articulo secundo ad primum dicitur: ita in secunda: vt patet ex hoc quòd voluntas mouet intellectum ad exercitium: & tamen apud diuum Th. est secundum quid tantum nobilior intellectu. Et rursus ratio assignata in litera non minus excludit primam motionem, quàm secundam. Ex hoc enim quòd mens est formalioris & vniuersalioris virtutis, quàm corpus, excluditur passio à corpore non solum vt effectiuo, sed etiã vt à formali principio, quod est excludere motionem ab eo per modum obiecti: vt in primo articulo huius quæstionis dictum est.

Quæstio. Lr. 2. tex. 150. 10. 2.

Tex. 42. 1. 2

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd secundum veritatem neutro modo corpus potest agere in rẽ immaterialem propter rationem allatam, & plures alias, quas vide si vis in tertio contra Gent. capitulis 84. & 85. vnde & in prima parte dictum est & declaratum, quòd phantasmata non nisi facta in actu lumine intellectus agentis, possunt mouere intellectũ. Et rursus eadem diuus Tho. in qu. 84. articulo 6. hoc ponderauit,

Art. 2. huius qu. & p. p. 80. & 81.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt concluderet, quòd tota cognitio sensibilis, vique scilicet ad cogitatiuam inclusiue, non est causa intellectualis naturæ: sed est materia causæ, scilicet intellectus agentis. Ratio autem quare conceditur & hic & alibi, quòd voluntas seu intellectus mouetur ab exteriori tanquam obiecto, & non tanquam à motore ad exercitium, est, quia ad mouendum obiectiue exteriora concurrunt: & si non sufficienter, tamen inchoatiue mediate, & vt materia obiecti. Ad mouendum autem ad exercitium nullo modo cõcurrunt ex parte motoris ad exercitium. Est enim talis motor solus Deus cum ipsa voluntate, vt in quæstione patet.

Parum à prin. lib. Anust.

C.17. circa fi. tom. 3.

a ¶ Super Quæstionis nonæ Articulum sextum.

Infrà q.80. ar. 1. Et 1. q.105. a.4. & q.111. a. 2. Et 3. contra c.38.89 91. & 92. principio. Et met. qu. 3. ar.3. cor. & q.16. a. 5. cor. & ad 13. C.4. de diuo. non remote à pri. Li.1. retra. c.9. in me. tom.1.

IN articulo 5. eiusdem quæstionis aduerte duo. Primo, quod quia in titulo exprimitur ly. sicut ab exteriori principio, non oportet in corpore articuli, cum de causa motoris naturalis vel voluntarij agitur, facere vel subintelligere disiunctiuam: puta quòd non potest cauſari nisi à dante naturam seu voluntatem, vel à seipso. hoc enim licet verum sit absolute, in genere tamen exterioris principij non comprehenditur ipsummet: quia est principium intrinsecum, sed solummodo dator naturæ aut voluntatis. Secundo, quòd in responsione ad tertium habetur, quòd Deus non solum potentiam volũtis dat, sed actum volendi claudum in omni actu volendi ipsam, scilicet volitionem boni. In omni enim volitione hæc volitio claudit, vt principium in conclusione. Et propterea in litera dicitur, quòd ex hac volitione voluntas per rationem determinat se ad hoc vel illud bonum vere vel apparenter, & sine illa præsupposita volitione, nihil omnino velle potest: sicut nec sine principiorum cognitione intellectus aliquid nosse potest.

Ye. 17. 29. 30. 31. 32. tom. 2.

Et hæc volitio est illa ad quam dictum est oportere voluntatem moueri ab alio, etiam quo ad exercitium actus: secũdum hanc enim fertur actu in finem: & ex hac vult quicquid vult.

a ¶ Super Quæstionis decimæ Articulum primum.

p.p.q. 90. ar. 2. & 4. Annot.

IN quæstionis decimæ partic. primo, scito quòd ly naturaliter, in titulo positum, sumitur vt distinguitur contra ly libere.

Comment.

¶ In corpore eiusdem primi articuli dubium occurrit ex eo, quòd author diuerse videtur proposito, dum quæ fio. est de naturali, vt distinguitur contra liberum & soluto quæstionis est 196. naturali, vt distinguitur contra accidentales: vt patet in litera.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia natura vt distinguitur contra liberum, sequitur ad naturale, id est substantiale, quæ sito, an sit talis natura naturalis vt distinguitur contra liberum. Ea autem sunt ratione passiua: quia videlicet natura significata per nomen naturalis, aperiendo, vnde si omnis substantia naturæ est, quia quæ secundum substantiam inest, secundum naturam inest: ac per hoc & substantiale & naturale est secundum substantiam inest quicquid per se inest & secundum substantiam & naturam inest. hæc autem æquialere naturali, distinguitur contra horum, patet ex eo, quòd liberum habet pro obiecto velle, naturale autem velle. id enim solum liberum fit, quod fit quia vult: id solum naturaliter fit, quia est: vt in parte dictum est. Quid autem secundum substantiam, seu per se inest, clare patet quòd est quia talis esse substantialis est, & non quia vult. Nulla ergo ratione hic fuit, sed alia perscrutio naturalis, ex qua docereмur naturaliter cut author fecit. Ex enim ratione naturæ adiuncta altera proposition communi, scilicet quod per se prius est ab his quæ non sunt per se: sumpsit vniuersalem propositionem, scilicet quod principium conuenientium naturaliter, est per se, & secundum quid inest naturaliter, scilicet quod motus conuenientes voluntati, secundum ordinati secundum naturam principij & principiati (quod est per se primum) statim habetur conclusio tentum, scilicet quod aliquis motus inest voluntati secundum substantiam per se naturaliter, quia est talis, & propter quia vult.

¶ In eiusdem articuli corpore non tria ponit naturaliter primum, primo bonum, secundo beatitudinem, tertio omne conueniens volenti secundum naturam, & de primo quidem duobus euidens ratio in litera redditur: de tertio autem non.

¶ *Num semper voluntas in conueniens cuique naturæ feratur.*

¶ Vnde & dubitatur & de ipso & de eius ratione. De ipso quidem, quia experimur oppositum dum eligimus non conuenientia secundum naturam, vt nescire non viuere: nec euadimur dicendo, quòd hoc appetimus per accidens: quoniam opposita eorum quæ naturaliter volumus, nec per se, nec per accidens velle possumus: vt patet de primo & secundo. De ratione vero, scilicet quia per voluntatem appetimus etiã pertinentia ad alias potentias & totum hominem: quandoquidem nulla apparet connexio huiusmodi ad illam conclusionem: vnde enim sequitur, per voluntatem appetimus etiam pertinentia ad alias potentias & totum hominem. ergo naturaliter volumus omnia conuenientia volentibus secundum suam naturam.

¶ Ad primum horum breuiter dicitur, quòd sicut in rebus exterioribus naturale inuenitur dupliciter, scilicet semper, vel frequenter. (Mortis enim cælestes naturales sunt, vt vniuersaliter & semper indefinientes à naturali causa: motus autem inferiores naturales sunt vt in pluribus & frequenter indefinientes) ita & in voluntatis motibus naturalibus inuenitur naturalitas vtroque modo. nã ad quædam voluntas sic naturaliter est determinata, vt non possit aliquo pacto velle oppositum.

Ad quædam sic naturaliter determinata est, vt possit per accidens oppositum velle. in primo ordine sunt duo prima volita in litera numerata. In secundo verò est tertium volitorum genus: vnde ad hoc tertium volitum voluntas nõ plus videtur naturaliter inclinata, quàm voluntas affecta habitu virtutis acquisitæ ad opus illius virtutis: nisi pro quanto inclinatio ex natura potior est quàm ex acquisito habitu. & sicut voluntas in iustitia habituata potest iniuste facere, ita voluntas naturaliter inclinata in bonum conueniens volenti secundum suam naturam, potest eius oppositum velle.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd licet verba illa literæ. si sola sumantur, nõ inferant nisi extensionem voluntatis, & eius obiecti ad hoc tertium: si tamen intelligantur coniuncta præcedentibus, inferunt naturalitatē motus volũtatis in hoc tertium. Ad cuius euidentiam scito, quòd voluntas tripliciter sumitur: scilicet vt quædam potentia: secundo, vt elicitens ex quodam in quiddam: tertio, vt appetitus ipsius totius volentis. Et quidem quia voluntas potentia quædam est, ideo naturaliter fertur in bonum, quod est volitum primo positũ in litera. Quælibet enim potentia naturaliter determinata est ad suum obiectum, ita quod non potest in oppositum. quia vero est volibilus cuiusdam ex quod à secundo rationem causæ & causati: ideo naturaliter vult beatitudinẽ, quæ finale principiũ est: quod volitum est secundo positũ. quia autem est à natura dato volenti, nõ solum vt velit sibi ipsi voluntati, sed etiã vt velit ipsi volẽti secundũ seipsum & suas partes, ideo naturaliter vult bonum cõueniens volenti secundũ suam naturã: quod est volitum tertio loco in litera positum: quodlibet enim horum trium habet rationẽ primi per se & secundum substãtiam: obiectũ enim & primo respectum principium, est causa exterorum: proprium verò infra principij rationem claudit. Amicabilia enim quæ sunt, ad alios veniunt ex amicabilibus ad se. Et si hoc longius repetendum esset, dicẽdum esset, quòd quia volitio pendet ex volito & volente, vtrunq; initiũ voluntariorũ motuum indirum esse oportet. Et ex volito quidem indirus est volũtati motus in beatitudinem: qui vtpote motus in finẽ primarijũ cõplectẽtẽ in se rotã obiecti perfectionẽ, principiũ est ex parte eius, reliquorũ motuũ, ex parte verò volentis indirus est voluntati motus in propriũ bonũ: vtrunque enim tradidit Arist. cũ dicit amabile quidẽ bonum, vnicuique autẽ proprium. Quum igitur author ex hoc quòd voluntate volumus, nõ solũ ad ipsam speciãria, sed etiã ad volentem intuitit quòd naturaliter volumus conuenientia secundũ naturam: veram causam reddidit intẽdens pro medio assumere, quod voluntatem sortiri sumus pro nobis, ac per hoc ad proprium bonum determinatũ vnde & in q. de vlet. art. 5. & inferius in q. 50. & 80. nulla virt' in volũtate ponitur nisi propriũ volentis bonum: quia ad hoc naturaliter determinata est.

¶ In resp̃ione ad primũ eiusdẽ articuli aduerte distinctionẽ de volũtate. Cõsideratur enim multipliciter, sed quantũ ad propositũ litera insinuat dupliciter. s. vt res & vt causa. est enim & in genere rei res talis, puta apta nata velle, & in gẽre causæ causa talis, puta libera. Quia aũt volũtas distinguitur cõtra naturã, nõ distinguitur vt res talis cõtra talẽ rẽ, sed vt causa talis contra causam talẽ: est enim res talis, scilicet capta nata velle. natura quedã habẽs sibi connaturalia, sicut & exteræ naturæ: sed talis causa scilicet libera vt sic, non est talis causa qualis est naturalis: æ enim est causa, quia est: hæc per hoc est causa determinata ad vnũ. illa vero causa, quia vult: hæc per hoc est causa libera ad vtrumlibet. vnde distinguũtur volũtas & natura in ratione causæ & secũdũ proprias causandi differentias, propter quod & in secundo Phy. & in nono Meta. non nisi in ordine earũ vel principiorũ distinguũtur. Et si in his perspexeris, quod ratio causæ in natura speciat ad eam inquantũ res est, videbis pariter quod voluntas vtriusque causæ rationem habet. Nam quatenus res talis est per modum naturæ, causalitatem habet. quicquid enim causat aliquid, quia talis res est, naturaliter causat illud. Quatenus vero electiua est per modum proprium, id est libere à proposito ad vtrumlibet, & cæt. causalitatem habet, & non naturaliter: quicquid enim causat quia vult, libere causat. Et si vlterius perspexeris, quod natura (vt in litera dicitur) est causa essentialiter prior causa voluntaria: quia esse in vtroque est prius quàm operari, &c. videbis quoque quod voluntas non solum natura quædam est, sed prius habet naturæ rationem & causalitatem, quàm proprium. Et si potes mõpenetraueris, quod in causis essentialiter ordinatis coniunctis in vnã rem, id quod est prioris causæ proprium, participatur à posteriori, vt supremum infimi attingat infimum supremi: videbis quod voluntatis prima opera oportet esse naturalia, & prius ipsam vel le aliquid naturaliter, quàm liberè. Et hanc subtilitatem si perspiciens fecatus fueris, habebis claram solutionem Scotiæ argumentationis in materia de processione spiritus sancti, & de naturali-

D.1203.

Infrà q.80. arti.1. cor. fi. Et. 1.q. 82. ar. 1.& 2. Et veri. q.22. artic. 5.& 6. Et mal. qu. 6. cor. & ad 7.& 10.

tate voluntatis: quæ omnia in prima parte tractata sunt. Distinxit enim voluntatem contra naturam non solum in genere causæ, sed in genere rei. Et ideo intulit omnimodam disparationem: quum tamen sint causæ essentialiter subordinatæ, vt hic, & in quæstione præcedente, articulo 4. de eorum actibus patet. voluntas enim non solum prius habet naturæ rationem, vt in litera dicitur, quàm causalitatis propriæ. sed velle naturale oportet esse principium volendi libere.

Annot.

¶ In responsione ad secundum diligentissimè notato doctrinam ibi traditam circa distinctionem conuenientium alteri naturaliter, id est per se & secũdum substantiam, in consequentia formam vel actum, & consequentia materiã, vel potentiam, & conditionem eorũdem: quòd scilicet perfectas in illis inferet coæquitatem absolute, in illis vero non absolute: sed quod incerta dispositione. Et causa est differẽtia inter potentiã & actum: vt in litera dicitur. Ex hac enim doctrina habes vir docte, quòd non solum aptitudo ad motum & operationem inest subiecto per se, vt grauitas & tisibilitas: sed motus ipse & operatio, vt defensus, & risus, &c.

Annot.

¶ In responsione ad tertium eleuato mentem in eclstudinem doctrinæ huius, & intuere quòd vnum indiuiduum immaterialis ordinis æquialet non tantum infinitis indiuiduis materialibus sub vna specie, sed etiam sub vno genere etiam analogo. Habes enim hic, quòd quum ordo vniuersi habeat quòd natura determinata sit ad vnum proportionaliter, scilicet genericè, specificè, vel individualiter: ac per hoc bono absolute quum sit vnum: genere analogo, debuisset respondere natura aliqua vna generice, & similiter voluntati, quia est vna secundum speciem, debuisset respondere vnum secundum speciem: subiunctum tamen est, quòd quia voluntas est immaterialis ordinis, determinata est ad vnum in genere analogo, bonum scilicet: quasi natura immaterialis eminentius præhabeat quicquid genus speciei suæ haberet. Et vere sic est. In cuius signum hic intellectus noster æquialet toti viuersitati corporeæ naturæ. Est autem ratio huius, quia quæ sunt dispersa in inferioribus, sunt vnita in superioribus. Eadem enim ratione tanta est amplitudo immaterialis potentiæ, vt vniuersi simpliciter capax sit.

Annot.

¶ In eadẽ responsione caueto nouitie, ne indefinita pro vniuersali se tibi offerat. Et contrarietas inter responsionis huius calcem & corporis articuli insurgat, dum ibi dicitur est quædam esse particularia bona sub obiecto voluntatis contenta. ad quæ voluntas naturaliter tenditur ac per hoc determinata est naturaliter, vt esse, viuere, &c. hic autem dicitur sub bono communi: vtrobique enim indefinita seu particularis est loquutio: & propterea neutra alteri repugnat. Hic enim expresse dicitur, sub bono cõi multa comprehendũtur, ad quorũ nullum determinatur voluntas, multis dixit, non omnia. Ibi quoq; manifeste de quibusdam, scilicet conuenientibus volenti secundũ naturam, loquitur.

cor. & ad

a ¶ Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

IN titulo articuli secundi eiusdem quæstionis necessarium sumitur vere & propriè: quòd scilicet impossibile est aliter se habere: & est sermo de necessitate naturali, qua scilicet agentia & patientia in vniuerso

inclinationem vniuersalem: vnde nec materia prima, quæ est in potentia ad omnes formas, potest causari ab aliquo particulari agente.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod angelus non sic est supra hominem, quòd sit causa voluntatis eius, sicut corpora cælestia sunt causa formarum naturalium, ad quas consequuntur naturales motus corporum naturalium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus hominis mouetur ab angelo ex parte obiecti, quod sibi proponitur virtute angelici luminis ad cognoscendum. & sic etiam voluntas ab exteriori creatura potest moueri, vt dictum * est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd deus mouet voluntatem hominis, sicut vniuersalis motor ad vniuersale obiectum voluntatis, quod est bonum: & sine hac vniuersali motione homo nõ potest aliquid velle. sed homo per rationem determinat se ad volẽdum hoc vel illud, quod est verè bonum vel apparens bonum. sed tamẽ interdum specialiter deus mouet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod est bonũ, sicut in his quos mouet per gratiam, vt infra * dicetur.

QVAESTIO DECIMA, De modo quo voluntas mouetur, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de modo quo voluntas mouetur.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter mouetur.

¶ Secundò, Vtrum de necessitate mouetur à suo obiecto. ¶ Tertiò, Vtrum de necessitate mouetur ab appetitu inferiori. ¶ Quartò, Vtrum de necessitate mouetur ab exteriori motiuo, quod est Deus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter mouetur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod voluntas non moueatur ad aliquid naturaliter. Agens enim naturale diuiditur contra voluntarium, vt pater in principio secundi Physi. * non ergo voluntas ad aliquid naturaliter mouetur.

2 ¶ Præterea, Id quod est naturale, inest alicui semper, sicut igni esse calidum, sed nullus motus inest voluntati semper. ergo nullus motus est naturalis voluntati.

3 ¶ Præterea, Natura est determinata ad vnum, sed voluntas se habet ad opposita, ergo voluntas nihil naturaliter vult.

¶ SED CONTRA est, quod motus voluntatis sequitur actum intellectus: sed intellectus aliqua intelligit naturaliter: ergo & voluntas aliqua vult naturaliter.

CONCLVSIO.

¶ Fertur ipsa hominis voluntas naturaliter in bonum & vltimum finem, & in ea quæ suæ conueniunt naturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut Boëtius dicit in lib. de duabus naturis, & Philosophus in 5. Meta.*) natura dicitur multipliciter. quandoque enim dicitur principiũ intrinsecum in rebus mobilibus, & talis natura est vel materia, vel forma materialis, vt patet in 2.* Physi. Alio modo dicitur natura quælibet substantia, vel quodlibet ens, & secundũ hoc illud dicitur esse naturale rei, quod cõuenit ei secundũ suã substãtiam: & hoc est quod per se inest rei. in omnibus aũt ea quæ nõ per se insunt, reducũtur in aliquid qđ per se inest, sicut in primũ, & ideo necesse est q̃ hoc

causa qualis est naturalitæ enim est causa, quia est: hæc per hoc est causa determinata ad vnũ. illa vero causa, quia vult: hæc per hoc est causa libera ad vtrumlibet. vnde distinguũtur volũtas & natura in ratione causæ & secũdũ proprias causandi differentias, propter quod & in secundo Phy. & in nono Meta. non nisi in ordine earũ vel principiorũ distinguũtur. Et si in his perspexeris, quod ratio causæ in natura speciat ad eam inquantũ res est, videbis pariter quod voluntas vtriusque causæ rationem habet. Nam quatenus res talis est per modum naturæ, causalitatem habet. quicquid enim causat aliquid, quia talis res est, naturaliter causat illud. Quatenus vero electiua est per modum proprium, id est libere à proposito ad vtrumlibet, & cæt. causalitatem habet, & non naturaliter: quicquid enim causat quia vult, libere causat. Et si vlterius perspexeris, quod natura (vt in litera dicitur) est causa essentialiter prior causa voluntaria: quia esse in vtroque est prius quàm operari, &c. videbis quoque quod voluntas non solum natura quædam est, sed prius habet naturæ rationem & causalitatem, quàm proprium. Et si potes mõpenetraueris, quod in causis essentialiter ordinatis coniunctis in vnã rem, id quod est prioris causæ proprium, participatur à posteriori, vt supremum infimi attingat infimum supremi: videbis quod voluntatis prima opera oportet esse naturalia, & prius ipsam vel le aliquid naturaliter, quàm liberè. Et hanc subtilitatem si perspiciens fecatus fueris, habebis claram solutionem Scotiæ argumentationis in materia de processione spiritus sancti, & de naturali-

Infrà q.80. arti.1. cor. fi. Et. 1.q. 82. ar. 1.& 2. Et veri. q.22. artic. 5.& 6. Et mal. qu. 6. cor. & ad 7.& 10.

tate voluntatis: quæ omnia in prima parte tractata sunt. Distinxit enim voluntatem contra naturam non solum in genere causæ, sed in genere rei. Et ideo intulit omnimodam disparationem: quum tamen sint causæ essentialiter subordinatæ, vt hic, & in quæstione præcedente, articulo 4. de eorum actibus patet. voluntas enim non solum prius habet naturæ rationem, vt in litera dicitur, quàm causalitatis propriæ. sed velle naturale oportet esse principium volendi libere.

Annot.

¶ In responsione ad secundum diligentissimè notato doctrinam ibi traditam circa distinctionem conuenientium alteri naturaliter, id est per se & secũdum substantiam, in consequentia formam vel actum, & consequentia materiã, vel potentiam, & conditionem eorũdem: quòd scilicet perfectas in illis inferet coæquitatem absolute, in illis vero non absolute: sed quod incerta dispositione. Et causa est differẽtia inter potentiã & actum: vt in litera dicitur. Ex hac enim doctrina habes vir docte, quòd non solum aptitudo ad motum & operationem inest subiecto per se, vt grauitas & tisibilitas: sed motus ipse & operatio, vt defensus, & risus, &c.

Annot.

¶ In responsione ad tertium eleuato mentem in eclstudinem doctrinæ huius, & intuere quòd vnum indiuiduum immaterialis ordinis æquialet non tantum infinitis indiuiduis materialibus sub vna specie, sed etiam sub vno genere etiam analogo. Habes enim hic, quòd quum ordo vniuersi habeat quòd natura determinata sit ad vnum proportionaliter, scilicet genericè, specificè, vel individualiter: ac per hoc bono absolute quum sit vnum: genere analogo, debuisset respondere natura aliqua vna generice, & similiter voluntati, quia est vna secundum speciem, debuisset respondere vnum secundum speciem: subiunctum tamen est, quòd quia voluntas est immaterialis ordinis, determinata est ad vnum in genere analogo, bonum scilicet: quasi natura immaterialis eminentius præhabeat quicquid genus speciei suæ haberet. Et vere sic est. In cuius signum hic intellectus noster æquialet toti viuersitati corporeæ naturæ. Est autem ratio huius, quia quæ sunt dispersa in inferioribus, sunt vnita in superioribus. Eadem enim ratione tanta est amplitudo immaterialis potentiæ, vt vniuersi simpliciter capax sit.

Annot.

¶ In eadẽ responsione caueto nouitie, ne indefinita pro vniuersali se tibi offerat. Et contrarietas inter responsionis huius calcem & corporis articuli insurgat, dum ibi dicitur est quædam esse particularia bona sub obiecto voluntatis contenta. ad quæ voluntas naturaliter tenditur ac per hoc determinata est naturaliter, vt esse, viuere, &c. hic autem dicitur sub bono communi: vtrobique enim indefinita seu particularis est loquutio: & propterea neutra alteri repugnat. Hic enim expresse dicitur, sub bono cõi multa comprehendũtur, ad quorũ nullum determinatur voluntas, multis dixit, non omnia. Ibi quoq; manifeste de quibusdam, scilicet conuenientibus volenti secundũ naturam, loquitur.

cor. & ad

a ¶ Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

IN titulo articuli secundi eiusdem quæstionis necessarium sumitur vere & propriè: quòd scilicet impossibile est aliter se habere: & est sermo de necessitate naturali, qua scilicet agentia & patientia in vniuerso

Universidad de Deusto
Biblioteca

conuertuntur. calefactibile calefactiuo, & visus visibili, &c.

Quæstio. ¶ *Num ab aliquo moueri valeat voluntas de necessitate quo ad exercitium actus.*

¶ In principio corporis eiusdem secundi articuli dubium occurrit de conclusione & de eius ratione, De conclusione quidem, qua dicitur, quod voluntas à nullo obiecto de necessitate mouetur ad exercitium actus: quoniam voluntas à Deo clare viso necessario mouetur ad exercitium actus: non enim potest non amare, ac frui illo: vt in prima parte dictum est de ratione, qua dicitur, Potest enim aliquis de quocunque obiecto non cogitare, & per consequens actu non velle illud: quia voluntas non habet in potestate sua cognitionem præsentiæ primi obiecti, nec tefitationem illius: & similiter visionis Dei clare præsentati. Iam enim dictum est, quod primus actus non est in potestate voluntatis: fatium est ergo, quod potest aliquis de quocunque obiecto non cogitare.

Art. 1. ad 3.

Tex. 34. 3. 2.

¶ Ad hæc dicitur, quòd verba literæ intellecta formaliter omnes soluunt obiectiones. Doctrina siquidem prius tradita non aduertatur præsenti. Ad quorum euidentiam opus est distinctione, scilicet quod aliud est dicere, voluntas necessario mouetur ab obiecto ad exercitium actus, & dicere. Voluntas sic dispolita necessario mouetur ad exercitium actus: primum enim denotat efficaciam obiecti supra voluntatem: quòd scilicet talis, & sic efficacis est natura, quod potest voluntatem ad exercitium actus necessario ducere. Et hoc negatur in præsenti conclusione, dum asseritur, quod nullum obiectum vt sic, & quantum est ex sua efficacia, potest naturali necessitate compellere voluntatem ad exercitium actus, secundum vero denotat naturam voluntatis, de qua dictum est, quòd habet quendam motum naturalē, & quod non habet semper illum actu, sed quando est in certa dispositione, & hoc prædictum est, & vere, & ex hoc prouenit, quòd voluntas Deum clare visum necessario amat. est enim tunc in dispositione tali, quòd ex natura sua actu prouenit amor & delectatio talis obiecti. & similiter in primo actu voluntatis, quem habemus, naturaliter velle illud, non habet necessitatem exercitij ab obiecto: sed à natura existente in tali dispositione, quòd ad eam naturali necessitate sequitur velle. vnde quandocúque voluntas necessario mouetur ad exercitium, necessitas illa nunquam est ab obiecto, sed à naturæ & natura datore. Et per hoc patet responsio ad vtrumque obiectorum. Et ad primum quidem explicite. Ad secundum verò quo ad materiam & ad formam, dicito quòd verissimum est, quòd voluntas potest de quocunque obiecto non cogitare, quantum est ex parte obiecti. Sic enim author loquitur: sed sophisma figuræ dictionis est inferre, ergo voluntas in tali dispositione existens, potest non cogitare: mutatur enim quid in quale. Oportet ergo diligenter in hoc artic. aduertere, quòd formalis est sermo de efficacia obiecti vt sic: obiectiones autem aliunde quàm ex obiecto robur habent: & ideo nihil obstant. Et si horum vltimum resolutionem cupis, recolito supradictorū, scilicet quòd voluntas quo ad exercitium, tres tantum habet motores, scilicet seipsam, suam naturam, & Deum vt agentem, non vt obiectum. Ex hoc enim patet, quod modus exercitij non aliunde est. vnde siue libere, siue necessario voluntas exerceat suum actum, nunquam ex parte obiecti causa requirenda est, sed agentis (vt dictum est) tripliciś, & in hoc quiescat intellectus tuus.

Rmot.

¶ In eiusdē corporis articuli cōclusione secūda, scilicet quòd obiectū vndiq; bonū necessario mouet, nec deficit ab hoc, nisi propter defectū alicuius boni: dubium occurrit ex Scot. in 4. distin. 49. q. 11. dicentis, quòd ista ratio nō concludit necessariā motionē simpliciter, sed quod si volūtas debet habere actum

circa tale obiectum, oportet quòd habeat actū volitionis: cum quo tamen stat quod ipsa potest suspendere actum suum. sed quia ex his & processu suo manifeste patet, quod non impugnatur sensus formalis literæ, sed quem ipse accepit: ideo sibijpsi curam sui relinquo. Diuus enim Tho. loquitur de motione ex parte obiecti, quæ est ad specificationem actus, & vult quod necessario moueat obiectum vndique boni, quod est veissimum simpliciter & formaliter: in 2. d. 1. q. 2. enim necessario specificat quid est obiectiue mouere, quod impossibile est aliter se habere: quoniam non potest non specificari actus voluntatis ab eo, vt patet, quamuis possit actus voluntatis non fieri. vnde cum in literā dicitur, quod voluntas non potest non velle beatitudinem, ly non velle, non sumitur negatiue, sed contrarie, id est, pto nolle: vt manifestant subiūcta verba in alio membro, scilicet repudiari vel approbari. Sed quod fallit aliquos, hæc est distinctio inter motionem ad specificationem & exercitium actus.

4. 19. 5. totaliter absorbent rationem, & sic nihil voluntatis testat: aut aliquid eius relinquunt, & sic libertatis tantundem dimittunt. & quamuis tunc propter dispositionē subiecti voluntas maxime inclinetur ad actum consonum appetitui sensitiuo: quia tamen libera restat, miraculo nō est opus ad non eliciēdum huiusmodi actum: vt Greg. de Arimino in primo sententiarum. dist. 1. quæstio. 2. artic. 2. putauit.

¶ Circa illa verba, scilicet, voluntas non solum mouetur à bono vniuersali apprehenso per rationem, sed à bono apprehenso per sensum, dicta in articulo tertio eiusdem decimæ quæstionis: aduerte quod dupliciter intelligi possunt. primò, vt bonum apprehensum per sensum, & bonum apprehēsum per rationem, sint duo motiua voluntatis, sic, quod quandoque voluntas ad vno, quandoque ab altero mouetur: & hic sensus repugnat supradictis, & est falsus. Repugnat quidem: quia iam dictum probatum est, quòd nullum corporeum potest mouere directe voluntatem. falsus verò est: quia si sensus solus possit mouere voluntatem, tunc homo posset velle absque rationis vsu: & consequenter posset peccare & benefacere, quod non est intelligibile: implicat enim esse actū liberi arbitrij absque rationis vsu. Secundo igitur intelligi possunt, vt bonum apprehēsum per sensum permittatur concurrere cum apprehenso per rationem in idem motiuum: ita quòd motiuum voluntatis nō solum est bonum vniuersale apprehensum per rationem in sua puritate, sed etiam coniuncto cum bono apprehenso per sensum. & hic est sensus verus & intētus: verus quidem, quia sicut intellectus mouetur à phantasmate non secundum se, sed secundum quod stat sub lumine intellectus agentis, qui est verus eius motor: ita bonum particulare apprehensum, non secundum se, sed secundum quod substat vniuersali apprehenso per rationem, quod est verum voluntatis motiuum, mouet voluntatem. Intentus autem, quia ex hoc interimitur similitudo in argumento obiecta, inter voluntatem, appetitumque sensitiuum, & rationem vniuersalem, ac particularem. Nam voluntas ab vtroque simul ratione mouetur, ac per hoc non indiget apprehensu particulari. Ratio vero vniuersalis inquantum huiusmodi (sic enim distinguitur contra rationem particularem) nunquam particulare attingit: & propterea particulari eget ratione, vt ad particulare descendat.

2 ¶ Præterea, Sicut dicitur in tertio * Ethico. Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei. sed non est in potestate voluntatis quòd statim passionem abiciat. ergo non est in potestate voluntatis, quòd non velit illud ad quod passio se inclinat.

3 ¶ Præterea, Causa vniuersalis non applicatur ad effectum particularem, nisi mediante causa particulari. vnde ratio vniuersalis non mouet, nisi mediante æstimatione particulari, vt dicitur in tertio * de anima. sed sicut se habet ratio vniuersalis ad æstimationem particularem, ita se habet voluntas ad appetitum sensitiuum. ergo ad aliquod particulare volendum non mouetur voluntas, nisi mediante appetitu sensitiuo. ergo, si appetitus sensitiuus sit per aliquam passionem ad aliquid dispositus, voluntas non poterit in contrarium moueri.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gene. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. non ergo & voluntas hominis ex necessitate mouetur ab appetitu inferiori.

CONCLVSIO.

¶ *Voluntas, cum sit spiritualis in homine potestas, non necessario & vniuersaliter ab inferiori appetitu mouetur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum * est) passio appetitus sensitiui mouet voluntatem ex ea parte, qua voluntas mouetur ab obiecto, inquantum scilicet homo aliqualiter dispositus per passionem, iudicat aliquid esse conueniens & bonum, quod extra passionem existens non iudicaret. huiusmodi autem immutatio hominis per passionem duobus modis contingit. Vno modo sic: quòd totaliter ratio ligatur, ita quod homo vsum rationis non habet: sicut contingit in his, qui propter vehementē iram vel concupiscentiam furiosi vel amentes fiunt, sicut & propter aliquam aliam perturbationem corporalem. huiusmodi enim passiones non sine corporali transmutatione accidunt: & de talibus eadem est ratio, sicut & de animalibus brutis, quæ ex necessitate sequuntur impetum passionis: in his enim non est aliquis rationis motus, & per consequens nec voluntatis. aliquando autem ratio non totaliter absorbetur à passione, sed remanet quantum ad aliquid, iudicium rationis liberum, & secundum hoc remanet aliquid de motu voluntatis. inquantum ergo ratio manet libera, & passioni non subiecta, intantum voluntatis motus, qui manet, non ex necessitate tendit ad hoc ad quod passio inclinat: & sic aut motus voluntatis non est in homine, sed sola passio dominatur: aut si motus voluntatis sit, non ex d necessitate sequitur passionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etsi voluntas non possit facere quin motus concupiscentiæ insurgat, de quo apostolus dicit Ro. 7. Quod odi malū, illud facio, id est cōcupisco. tamen potest volūtas non velle concupiscere, aut concupiscentiæ non consentire: & sic non ex necessitate sequitur concupiscentiæ motum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum in homine duæ sint naturæ, intellectualis scilicet & sensitiua: quandoque quidem est homo aliqualis vniformiter secundum totam animam: quia scilicet vel pars sensitiua totaliter subijcitur rationi, sicut contingit in virtuosis: vel econuerso ratio totaliter absorbetur à passione, sicut accidit in amentibus. sed aliquando etsi ratio obnubiletur à passione, remanet tamen aliquid rationis liberum, & secundum hoc potest aliquis vel totaliter passionem repellere: vel saltem se tenere ne passionem sequatur. in tali enim dispositione, quia homo secundum diuersas partes animæ diuersimode disponitur, aliud ei videtur secundum rationem, & aliud secundum passionem.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum primum.*

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas non solum mouetur à bono vniuersali apprehenso per rationem, sed etiam à bono apprehēso per sensum: & ideo potest moueri ad aliquod particulare bonum absq; passione appetitus sensitiui, multa enim volumus & operamur absq; passione per solam appetitus electionem: vt patet in his, in quibus ratio renititur passioni.

Aunot.

IN primo articulo quæstionis 11. aduerte, quòd author in corpore articuli ex ratione fructus intulit solum quòd fruitio ad appetitiuam partem pertinet: nec determinauit an amorem an delectationem significet: quoniam sat erat fuæ quæstioni, quòd ad appetitum spectaret. Æquiuocari tamen scito vocabulū hoc apud Thomistas & Scotistas. Nos enim fruitionis nomine significamus

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum voluntas moueatur de necessitate ab exteriori motiuo, quod est Deus.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas ex necessitate mouetur à Deo. Omne enim agens, cui resisti non potest, ex necessitate mouet: sed Deo, cum sit infinitæ virtutis, resisti non potest. vnde dicitur Roma. 9. Voluntati eius quis resistit? ergo Deus ex necessitate mouet voluntatē.

Art. 1. huius q. C. 3. ante med. 10. 6.

2 ¶ Præterea, Voluntas ex necessitate mouetur in illa quę naturaliter vult, vt dictum * est: sed hoc est vnicuique rei naturale, quod Deus in eo operatur, vt Augustinus dicit 26. contra Faustum. ergo voluntas ex necessitate vult omne illud ad quod à Deo mouetur.

3 ¶ Præterea, Possibile est, quo posito non sequitur impossibile. sequitur autem impossibile si ponatur quod voluntas non velit hoc ad quod Deus eam mouet: quia secundū hoc operatio Dei esset ineffica: non ergo est possibile voluntatem non velle hoc ad quod Deus cā mouet. ergo necesse est eam hoc velle.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccl. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui: non ergo ex necessitate mouet voluntatem eius.

CONCLVSIO

¶ *Cum voluntas sit actiuum principium, non ad vnum determinatum, sed indifferenter ad multa se habens, non necessario à Deo mouetur, qui cuncta mouet secundum propriæ naturæ dispositionem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Dionis. dicit 4. cap. de di. no. Ad prouidentiam diuinam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed seruare: vnde omnia mouet secundum eorum conditionē, ita quod ex causis necessarijs per motionem diuinam consequuntur effectus ex necessitate, ex causis autem contingentibus sequuntur effectus contingenter. Quia igitur voluntas est actiuum principium non determinatum ad vnum, sed indifferenter se habens ad multa: sic Deus ipsam mouet, quod non ex necessitate ad vnum determinat, sed remanet motus eius contingens, & non necessarius, nisi in his ad quæ naturaliter mouetur.

Non procul à fine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas diuina non solum se extendit vt aliquid fiat per rem quam mouet, sed vt etiam eo modo fiat quo congruit naturæ ipsius, & ideo magis repugnaret diuinæ motioni, si voluntas ex necessitate moueretur, quod suæ naturæ non competit, quàm si moueretur liberè, prout competit suæ naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd naturale est vnicuique quod Deus operatur in ipso vt sit ei naturale: sic enim vnicuique conuenit aliquid secundum quod Deus vult, quod ei conueniat: non autem vult quod quicquid operatur in rebus, sit eis naturale: puta quod mortui resurgant. sed hoc vult vnicuique esse naturale, quod potestati diuinæ subdatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si Deus mouet voluntatem ad aliquid, impossibile est poni, quod voluntas ad illud non moueatur: non tamen est impossibile simpliciter. vnde non sequitur, quod voluntas à Deo ex necessitate moueatur.

QVAESTIO VNDECIMA, DE

fruitione, quæ est actus voluntatis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de fruitione.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum frui sit actus appetitiuæ potentiæ.

¶ Secundò, vtrum soli rationali creaturæ conueniat an etiam animalibus brutis.

¶ Tertiò, vtrum fruitio sit tantùm vltimi finis.

¶ Quartò, vtrum sit solum finis habiti.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Verum frui sit actus appetitiuæ potentiæ.*

Infrà, art. 2. cor. Et 1. d. 1. q. 1. art. 1.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur quòd frui non sit solum appetitiuæ potentiæ. Frui enim nihil aliud esse videtur, quàm fructum capere: sed fructum humanæ vitæ, quæ est beatitudo, accipit intellectus, in cuius actu beatitudo consistit, vt suprà * ostensum est. ergo frui non est appetitiuæ potentiæ, sed intellectus.

L. 3. art. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicemus delectationem, formaliter loquendo, amorem autem connotatiue & calalitter: illi verò significant formaliter, amorem amicitiæ: vnde oportet quum disputant, se inuicem prædeclarare, ne de se inuicem rideant, quilibet putante alterum extra propositum loqui. Suasio autem Scoti in primo senten. distinc. prima, quæst. 3. ex constructione, scilicet quia fruor construitur cum ablatiuo significante obiectum ex vi transitionis: ergo significat actum, puta amorem, & non passionem, puta delectationem: dicitur enim fruor Deo sicut amo deū, & non sicut delector de Deo. hæc inquam, suasio nihil habet suasionis: quoniam constructio hic transitiua non est nisi possessiue, grammatice loquendo. construitur enim cum ablatiuo vel genitiuo: ex eo quod est deponens possessiuum, vnde ex hoc non habetur, quòd significet actū, sed tñt quod significet passionem per modum possessionis: & vere sic est, frui enim importando delectationem, denotat rem qua fruimur, à nobis possideri: longe autem perspicuum magis erat à Grammaticis & Oratoribus persuaderi quod nos dicimus: nominibus enim vtendum est, vt plures. Constat autem frequentissimo Grammaticorum vsu nō nisi ad delectationem spectare: vnde & dicunt, quòd significat cum gaudio vti: non enim dicimus fruor cantu, id est, amo cantum: sed, id est, delectationem percipio de cantu. Neque quum dicitur, Veni, fruamur cupiris amplexibus. Proverbiorum capitulo 1. inuitamur ad amandum, sed ad delectationem percipiendam. Et Paulus quum Philemoni dicit, Ego te fruar in Domino, non, ego te amabo: sed ego de te delectabor in Domino, sonat. Abusiue igitur frui pro amore formaliter sumi potest: proprie autem non nisi equiuocando ad placitum.

Cap 4. in prin. c. 10. tem. 10.

D. 6:6.

2.9. art.1.

Aug. ubi.

¶ In responsione ad secundum eiusdem primi articuli, dicse, quod quia bonum est commune ad omnia genera, sicut & ens: sicut quælibet perfectio, quilibet finis, quodlibet obiectum secundum suam specialem rationem habet rationem entis: ita & boni: videre enim & visibile vt sic, sunt entia & bona: & notificatio huius est, quia quælibet potentia appetit naturaliter suam perfectionem, suum finem, suum obiectum vt sic. vnde verum inquantum verum, quia est naturali appetitu appetitum ab intellectu, est species boni: & similiter visibile & intelligibile: si igitur frui pertinet ad appetitum sensitiuum, videtur quod pari ratione possit ad naturalem pertinere. quod patet esse falsum. quia eius non est delectari. ergo appetitus sensitiui non est obiectum voluntatis, vt propria sub communi duplicitet appetuntur: primo appetitu naturali ab his quorum sunt bona propria: secundo appetitu animali à voluntate, sub cuius obiecto continentur: & propterea sequuntur illa duo quæ in litera exponuntur.

Infr. q. 12. art. 5. ad 2. Et 1. dist. 1. q. 4. art. 1.

C. 3. & 22. tom 3.

Ibid. 10. ante sed. 10 3. artic. 3.

¶ Præterea. Quælibet potentia habet proprium finem qui est eius perfectio: sicut visus finis est cognoscere visibile, auditus percipere sonos. & sic de aliis. sed finis rei est fructus eius: ergo frui est potentiæ cuiuslibet, & non solum appetitiuæ.

¶ Præterea, Fruitio delectationem quandam importat, sed delectatio sensibilis pertinet ad sensum qui delectatur in suo obiecto: & eadem ratione delectatio intellectualis ad intellectum. ergo fruitio pertinet ad apprehensiuam potentiam, & non ad appetitiuam.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in primo de doctrina Christiana,* & in 10. de Trin. Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam. sed amor pertinet ad appetitiuam potentiam. ergo & frui est actus appetitiuæ potentiæ.

CONCLVSIO.

¶ Cum fruitio ad delectationem & amorem spectet, appetitiuæ potentiæ actus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd fruitio & fructus ad idem pertinere videntur, & vnum ex altero destruari. Quid autem à quo, nihil ad propositum refert, nisi quòd hoc probabile videtur, quòd id quod magis est manifestum, prius etiam fuerit nominatum. Sunt autem nobis primo manifesta quæ sunt sensibilia magis. vnde a sensibilibus fructibus nomen fruitionis derivatum videtur. Fructus autem sensibilis est in quod vltimum ex arbore expectatur, & cum quadam suauitate percipitur. vnde fruitio pertinere videtur ad amorem vel delectationem quam aliquis habet de vltimo expectato, quod est finis: finis autem & bonum est obiectum appetitiuæ potentiæ: vnde manifestum est quod fruitio est actus appetitiuæ potentiæ.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quod nihil prohibet vnum & idem secundum diuersas rationes ad diuersas potentias pertinere: ipsa igitur visio Dei, inquantum est visio, est actus intellectus: inquantum autem est bonum & finis, est voluntatis obiectum, & hoc modo est eius fruitio, & finem hunc intellectus consequitur tanquā potentia agens, voluntas autem tanquam potentia mouens ad finem, & fruens fine iam adepto.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectio & finis cuiuslibet alterius potentiæ continetur sub obiecto appetitiuæ, sicut proprium sub communi, vt dictum est * suprà. vnde perfectio & finis cuiuslibet potentiæ inquantum est quoddam bonum, pertinet ad appetitiuā, propter quod appetitiua potentia mouet alias ad suos fines, & ipsa consequitur finem, quando quælibet aliarum pertingit ad finem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in delectatione duo sunt, scilicet perceptio conuenientis, quæ pertinet ad apprehensiuam potentiam: & complacentia eius quod offertur vt conueniens, & hoc pertinet ad appetitiuam potentiam, in qua ratio delectationis completur.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum frui conueniat tantum rationali creaturæ, an etiam animalibus brutis.

AD SECVNDVM sic procedi-tur. Videtur quòd frui solummodo sit hominum. dicit enim Aug. in primo de doctrina * Christiana, quòd nos homines sumus qui fruimur & vtimur: non ergo alia animalia frui possunt.

¶ Præterea, Frui est vltimi finis. sed ad vltimum finem non possunt pertingere bruta animalia: ergo eorum non est frui.

¶ Preter. Sicut appetitus sensitiuus est sub intellectiuo, ita appetitus naturalis est sub sensitiuo & videre, & reliqua: quia ergo ita sunt boni species, & continentur sub bono in communi, quod est obiectum voluntatis, vt propria sub communi duplicitet appetuntur: primo appetitu naturali ab his quorum sunt bona propria: secundo appetitu animali à voluntate, sub cuius obiecto continentur: & propterea sequuntur illa duo quæ in litera exponuntur.

a ¶ Super quæstionis vndecimæ Articulum secundum.

IN reliquis quæstionis huius, articulis nihil scribendum occurrit.

tur, sicut in vltimo fine, hoc quippe proprie dicitur fructus, & eo proprie dicitur aliquis frui: quod autem in seipso non est delectabile, sed tantum appetitur in ordine ad aliud, sicut potio amara ad sanitatem, nullo modo fructus dici potest: quod autem in se habet quandam delectationem, ad quam quædam præcedentia referuntur, potest quidem aliquo modo dici fructus, sed non proprie & secundum completam rationē fructus eo dicitur frui. Vnde Augustin. in 10. de Tri. * dicit, quod fruimur cognitis in quibus voluntas delectata conquiescit: nō autem quiescit simpliciter, nisi in vltimo: quia quandiu aliquid expectatur, motus voluntatis remanet in suspenso: licet iam ad aliquid peruenerit. sicut in motu locali licet illud quod est medium in magnitudine, sit principium & finis, non tamen accipitur, vt finis in actu, nisi quando in eo quiescitur.

10. ante sed. 10 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus dicit in primo de doctrina * Christiana, Si dixisset, Te fruar, & non addidisset, in Domino: videretur finem delectationis in eo posuisse. sed quia addidit, in Domino, in Domino se posuisse finem, atque in eo se frui significauit: vt sic fratre se frui dixerit, non tanquam termino, sed tanquam medio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fructus aliter comparatur ad arborem producentem, & aliter ad hominem fruentem. ad arborem quidem producentem comparatur, vt effectus ad causam: ad fruentem autem sicut vltimum expectatum & delectans. dicuntur igitur ea quæ enumerat ibi Apostolus, fructus: quia sunt effectus quidam Spiritus sancti in nobis (vnde & fructus Spiritus dicuntur) non autem ita quòd eis fruamur tanquam vltimo fine. Vel aliter dicendum, quòd dicuntur fructus secundum Ambro.* quia propter se petenda sunt: non quidem ita quod ad beatitudinem non referantur, sed quia in seipsis habent vnde nobis placere debeant.

10. Interpret. ad Hebr. 5. lect. 1. & Ephes. 1. lect. 8. 1. q. 2. a. 7

¶ Ad tertiū dicendū, quod (sicut suprà dictū est*) finis dicitur dupliciter. Vno modo ipsa res, alio modo adeptio rei. quæ quidē nō sunt duo fines, sed vnus finis in se cōsideratus & alteri applicatus. Deus igitur est vltimus finis, sicut res quę vltimo queritur: fruitio aūt, sicut adeptio huius vltimi finis, sicut igitur nō est aliud finis Deus & fruitio Dei, ita eadem ratio fruitionis est qua fruimur Deo, & qua fruimur diuina fruitione. & eadem ratio est de beatitudine creata, quæ in fruitione consistit.

ARTICVLVS III.

¶ Virum fruitio sit solum finis habiti.

AD QVARTVM sic procedi-tur. Videtur quod fruitio non sit nisi finis habiti. Dicit enim Augustinus. 10. de Trini. quod frui est cum gaudio vti non adhuc spei, sed iam rei: seu quandiu non habetur, non est gaudium rei, sed spei. ergo fruitio non est nisi finis habiti.

2. ante sed 10 3. artic. 3.

¶ Præterea. Sicut dictum* est, fruitio non est proprie nisi vltimi finis. quia solus vltimus finis quietat appetitum: sed appetitus non quietatur nisi in fine iam habito. ergo fruitio, proprie loquendo, non est nisi finis habiti.

¶ Præterea, Frui est capere fructum. sed non capitur fructus nisi quando iam finis habetur. ergo fruitio non est nisi finis habiti.

¶ SED CONTRA, Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt Augustinus * dicit. sed hoc potest fieri etiam de re non habita. ergo frui potest etiam esse finis non habiti.

1. de do. Christ. c. 4. in prin. 3.

CONCLVSIO

¶ Est perfecta fruitio vltimi finis habiti realiter, imperfecta vero finis non habiti realiter, sed in intentione tantum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd frui importat cōparationem quandam voluntatis ad vltimum finem, secundum quod voluntas habet aliquid pro vltimo fine. Habetur autem vltimus finis dupliciter: vno modo perfecte, & alio modo imperfecte. Perfecte quidem, quando habetur non solum in intentione, sed etiam in re: imperfecte autem, quando habetur in intentione tantùm. Est ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter: sed imperfecta est etiam finis non habiti realiter, sed in intentione tantum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de fruitione perfecta.

¶ Ad secundum dicendum, quod quies voluntatis dupliciter impeditur. Vno modo ex parte obiecti, quia scilicet non est vltimus finis, sed ad aliud ordinatur. Alio modo ex parte appetentis finem qui nondum adipiscitur finem. obiectum autem est quod dat speciem actui: sed ab agente dependet modus agendi: vt sit perfectus vel imperfectus secundum conditionem agentis. & ideo eius quod non est vltimus finis, fruitio est impropria quasi deficiens à specie fruitionis. Finis autem vltimi non habiti est fruitio, propria quidem, sed imperfecta propter imperfectum modum habendi vltimum finem.

In 4. sent.

¶ Ad tertium dicendum, quod finem accipere vel habere dicitur aliquis, non solum secundum rem, sed etiam secundum intentionem, vt dictum est.

QVAESTIO DVODECIMA, De intentione, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de intentione. ¶ Et circa hoc quæruntur quinque. ¶ Primo, vtrum intentio sit actus intellectus vel voluntatis. ¶ Secundo, vtrum sit tantum finis vltimi. ¶ Tertio, vtrum aliquis possit simul duo intendere. ¶ Quarto, vtrum intentio finis sit idem actus cu volitate eius quod est ad finem. ¶ Quinto, vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum intentio sit actus intellectus vel voluntatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod intentio sit actus intellectus. & non voluntatis. Dicitur enim Matth. 6. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: vbi per oculum significatur intentio, vt dicit Aug. in li. de ser. Dom. * in monte, sed oculus cum sit instrumentum visus, significat apprehensiuam potentiam, ergo intentio non est actus appetitiuæ potentiæ, sed apprehensiuæ.

2. q. 180. ar. 1 vor. Et 2. di. 38 ar. 3. Et vers. Et mal. q. 2. ar. 13. ad 3. 16. artic 11.

¶ Præterea, ibidem Aug.* dicit, quòd intentio lumen vocatur à Domino, vbi dicit, Si lumen quod in te est, tenebræ sunt, &c. sed lumen ad cognitionē pertinet: ergo & intentio.

* Li. 2. cre. 21 cre me dix. 10. 4. Li. 2. ca. 21. tom. 4.

¶ Præterea, Intentio designat ordinationem quādam in finem: sed ordinare est rationis, ergo intentio non pertinet ad voluntatem, sed ad rationem.

¶ Præterea, Actus voluntatis non est nisi finis, vel eorum quæ sunt ad finem, sed actus voluntatis respectu finis vocatur voluntas, seu fruitio. respectu autem eorum quæ sunt ad finem, est electio, à quibus differt intentio. ergo intentio non est actus voluntatis.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in 10. de Trini, * quòd voluntatis intentio copulat corpus visum visui, & similiter speciem in memoria existentem ad aciem animi interius cogitantis, est igitur intentio actus voluntatis.

Cap. 7. circa fin. inuitur. Et li. 11. c 3 & 4 clarius & c. 6. tom. 3.

CONCLVSIO.

¶ Cum voluntas moueat omnes animæ vires in finem, eius proprie intentio actus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intentio, sicut ipsum nomen sonat, significat in aliud tendere, in aliquid autem tendit & actio mouentis & motus mobilis: sed hoc quod motus mobilis in aliquid tendit, ab actione mouentis procedit. Vnde intentio primo & principaliter pertinet ad id quod mouet ad finem: vnde dicimus architectorem & omnem præcipientem mouere suo imperio alios ad id, ad quod ipse tendit, voluntas autem mouet omnes alias vires animæ ad finem, vt suprà habitum* est, vnde manifestum est quod intentio proprie est actus voluntatis.

9. 9. art. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intentio nominatur oculus metaphorice, non quia ad cognitionem pertiner, sed quia cognitionem præsupponit, per quam proponitur voluntati finis ad quem mouet, sicut oculo præuidemus quo tendere corporaliter debeamus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intentio dicitur lumen, quia manifesta est intendenti, vnde & opera dicuntur tenebræ: quia homo scit quid intendit, sed nescit quid ex opere sequatur: sicut Augustin. ibidem exponit.

Libr. 2. de Ser. Dom. in monte c. 21. à med. ad fi. vsque tom. 4.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas quidem non ordinat, sed tamen in aliquid tendit secundum ordinem rationis, vnde hoc nomen Intentio nominat actum voluntatis, præsupposita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd intentio est actus voluntatis respectu finis: sed voluntas respicit finem tripliciter. Vno modo absolute: & sic dicitur voluntas prout absolute volumus, vel

a ¶ Super quæstionem duodecimam.

Circa responsionem ad quartum in articulo primo quæstionis duodecimæ, aduerte diligentissime distinctionem in litera positam: quoniam multa nunc documenta habes: finis in primis inquantum finis, vt finis habet, consideratur triplicitèr: ita quod dicet id quod est ad finem vt sic, non nisi vno modo consideretur & ametur: ipse tamen finis vt sic, tripliciter consideratur, & triplici actu voluntatis feratur in finem vt sic, videlicet volitione, fruitione, & intentione. Ratio autem huius est, quia ad finis rationem integrandum tria exiguntur, bonitas ipsa propter se amabilis, & negotio vltimo ordinis, & tertia minatio aliorum ad ipsum: oportet enim finem vt sic, propter se, & non propter alium finem, & alii propter ipsum amari. Et finis quidem quatenus propter se amabilis est, ad actum volitionis spectat: quatenus verò non vltra ducit, ad fruitionem spectat: quæ quietem intermino significat: quatenus autem ad ipsum alia ordinanda sunt, intentionem terminat.

Annot.

Habes & hinc quod cum id quod est ad finem, absolute amatur, finis rationem induit: & similiter cum in eo sistitur: & eodem modo cum appetitur, vt per præcedentia assequendum. Quomodo autem distinguuntur plures rectitudinis actus respectu eius quod est ad finem, inferius dicetur.

Cap. 7. circa fin. inuitur. Et li. 11. c 3 & 4 clarius & c. 6. tom. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum tertium.*

¶ *Num voluntas possit simul plura intendere.*

Quæstio.

Circa decisionem tertij articuli eiusdem quæstionis duodecimæ, omisso secundo articulo eiusdem, dubium occurrit: propter quid cum voluntas non feratur nisi in cognita, & nō feratur simul nisi in simul cognita, de intellectu negatur quod contingit multa simul intelligere: & de voluntate conceditur, quod contingit multa simul intendere.

2.2. q.180. art.1.cor. Et 2.dist. 38.ar.3.Et veri.q.22. ar.13.cor.

Scut.110.

¶ Ad hoc dicitur, quod ratio est: quia intellectus attingit plura non nisi vt vnum: voluntas vero vt plura. Existentibus siquidem tribus tam in intellectu quam in voluntate, puta locutione, gustatione, & lingua: intellectus locutionem & gustum simul intelligit, vt in vno vniuntur organo linguæ: voluntas vero econtra vnum linguæ organum vult propter duo opera, loquutionem scilicet & gustationem: ita quod cum finis in operabilibus sit vt principium in speculabilibus, medium seu principium in intellectu plurium est vnum: medium vero seu principium in intentione non oportet esse vnum, sed contingit esse plura. Et propterea de intentione conceditur pluralitas simul, quæ negatur de intellectione.

Q.1. art.7.

Art.1. huius q.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum quartum.*

Circa quartī articuli decisionem remitto, quòd scripsi superius in q.2.artic.3.

Aueri.

¶ Circa rēsponsionem ad tertium nota responsionem datam, vt ex ea habeas, quòd actus voluntatis in finem intentionis nomine significatus importat motum in finem, vt terminum alio-rum: ita quod motus iste primò attingit terminum: & deinde terminabilia in ipsum: electio verò econtra, primo attingit terminabilia, & deinde terminum. Et sic se habent sicut descensus & ascensus. Intentio enim descendit à principio ad ea quæ sunt adipsum. Electio verò ab his ascendit ad finem, omnium principium: & sic gnum attertur in litera, quia quandoque intendimus, non electis adhuc mediis ad intentum, vt pater in quotidiana experientia.

Veri.q8.13 ar.13.cor.

Lib.2.ca.6. 3. 12.24.et 25.19.4.

¶ De quinto articulo nihil scribādum occurrit.

3 ¶ Præterea, Intentio præsupponit actum rationis siue intellectus: sed non contingit simul plura intelligere secundum philosophum *, ergo etiam neque contingit simul plura intendere.

¶ SED CONTRA, Ars imitatur naturam: sed natura ex vno instrumento intendit duas vtilitates, sicut lingua ordinatur ad gustum & ad locutionem, vt dicitur in tertio de anima*. ergo pari ratione ars vel ratio potest simul aliquid vnum ad duos fines ordinare, & ita potest aliquis simul plura intendere.

CONCLVSIO.

¶ *Potest voluntatis intentio simul in multa ferri, vt finem vltimum & proximum, & vnum alteri præeligendo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliqua duo possunt accipi dupliciter, vel ordinata adinuicem, vel non ordinata: & si quidem adinuicem fuerint ordinata, manifestū est ex præmissis, quod homo potest simul multa intendere. Est enim intentio non solum finis vltimi, vt dictum* est, sed etiam finis medij. simul autem intendit aliquis & finem proximum & vltimum, sicut confectionem medicinæ & sanitatem. Si autem accipiantur duo adinuicem non ordinata, sic etiam simul homo potest plura intendere, quod patet ex hoc, quod homo vnum alteri præeligit: quia melius est altero. Inter alias autem conditiones, quibus aliquid est melius altero, vna est quod ad plura valet. vnde potest aliquid præeligi alteri ex hoc quod ad plura valet. & sic manifeste homo simul plura intendit.

Scut.110. 3.cor.& 38.ar.3 et ad 2

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. intelligit hominem non posse simul Deum & commodum temporale intendere, sic ut vltimos fines: quia (vt suprà ostensum* est) non possunt esse plures fines vltimi vnius hominis.

2.2. ter. & Greg. Nice. ar.2.

¶ Ad secundum dicendum, quod vnius motus possunt ex vna parte esse plures termini, si vnus ad alium ordinetur: sed duo termini adinuicem non ordinati ex vna parte vnius motus esse non possunt. Sed tamē considerandum est, quod id quod non est vnum secundum rem, potest accipi vt vnum secundum rationem. Intentio autem est motus voluntatis in aliquid præordinatum in ratione, sicut dictum* est: & ideo eæ quæ sunt plura secundum rem, possunt accipi vt vnus terminus intentionis, prout sunt vnum secundum rationem: vel quia aliqua duo concurrunt ad integrandum aliquid vnum: sicut ad sanitatem concurrunt calor & frigus commensurata. vel quia aliqua duo sub vno communi continentur, quod potest esse intentum, puta acquisitio vini & vestis continetur sub lucro, sicut sub quodam communi, vndi nihil prohibet, quin ille qui intendit lucrum, simul hæc duo intendat.

¶ Ad tertium dicendum, quod (sicut in primo* dictum) est, contingit simul plura intelligere, inquantum sunt aliquo modo vnum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius quod est ad finem.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit vnus & idem motus, intentio finis & volūtas eius quod est ad finem. Dicit enim Aug. in 10.* de tri. quod voluntas videndi fenestram finem habet fenestræ visionem: & altera est voluntas per fenestram videndi transeuntes: sed hoc pertinet ad intenti onem quòd velim videre transeuntes per fenestram: hoc autem ad voluntatem eius quod est ad finem, quòd velim videre fenestram. ergo alius est motus voluntatis intentio finis, & alius voluntas eius quod est ad finem.

10.cō. 11.vt.1.

2 ¶ Præterea, Actus distinguuntur secundum obiecta. sed finis & id quod est ad finem, sunt diuersa obiecta. ergo alius motus voluntatis est intentio finis, & voluntas eius quod est ad finem.

3 ¶ Præterea, Voluntas eius quod est ad finē, dicitur electio. sed non est idem electio & intentio. ergo non est idem motus intentio finis cum voluntate eius quod est ad finem.

¶ SED CONTRA est, quod id quod est ad finem, se habet ad finem, vt medium ad terminum: sed idem motus est, qui per medium transit ad terminum in rebus naturalibus. ergo & in rebus voluntarijs idem motus est intentio finis, & voluntas eius quod est ad finem.

CONCLVSIO.

¶ *Vnus & idem subiecto motus est voluntatis in finem tendens, & in id quod est ad finem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd motus voluntatis in finem, & in id, quod est ad finem, potest considerari dupliciter. Vno modo secundum quod volūtas in vtrunq; fertur absolute, & secundū se: & sic sunt simpliciter duo motus voluntatis in vtrunque. Alio modo potest considerari secundum quod volūtas fertur in id, quod est ad finem propter finem, & sic vnus & idem subiecto motus voluntatis est tendens ad finem, & in id, quod est ad finem. Cum enim dico, volo medicinam propter sanitatem, non designo nisi vnum motum voluntatis: cuius ratio est, quia finis ratio est volendi ea, quæ sunt ad finem.

Idem

Idem autem actus cadit super obiectum & super rationem obiecti, sicut eadem visio est coloris & luminis, vt suprà dictum* est. & est similē de intellectu, quia si absolute principium & conclusionem consideret, diuersa est consideratio vtriusque: in hoc autem quòd conclusioni propter principia assentit, est vnus actus intellectus tantùm.

3.ar.3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug loquitur de visione fenestræ, & visione transeuntium per fenestram, secundum quod volūtas in vtrunque absolutè fertur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis inquantum est res quædam, est aliud voluntatis obiectum, quàm id quod est ad finem: sed inquantum est ratio volendi id quod est ad finem, est vnum & idem obiectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd motus, qui est vnus subiecto, potest ratione differre secundum principium & finem: vt ascensio & descensio sicut dicitur in 3. Phy.* sic igitur inquantum motus voluntatis fertur in id quod est ad finem, prout ordinatur ad finem, est electio: motus autem voluntatis, qui fertur in finem secundum quod acquiritur per ea quæ sunt ad finem, vocatur intentio, cuius signum est, quod intentio finis esse potest, etiam nondum determinatis his quę sunt ad finem, quorum est electio.

21.ca.2.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd bruta animalia intendant finem. natura enim in his quæ cognitione carent, magis distat à rationali natura quàm natura sensitiua, quæ est in animalibus brutis. sed natura intendit finem etiam in his quæ cognitione carent, vt probatur in 2. Phys.* ergo multo magis bruta animalia intendunt finem.

2.2. ter.

2 ¶ Præterea, Sicut intentio est finis, ita & fruitio: sed fruitio conuenit brutis animalibus, vt dictum* est: ergo & intentio.

3 ¶ Præterea, Eius est intendere finem, cuius est agere propter finem, cū intendere nihil sit nisi in aliud tendere. sed bruta animalia agunt propter finem: mouetur enim animal vel ad cibum quærendum, vel ad aliquid huiusmodi. ergo bruta animalia intendunt finem.

¶ SED CONTRA, Intentio finis importat ordinationem alicuius in finem, quod est rationis: cum igitur bruta animalia non habeant rationem, videtur quod non intendant finem.

CONCLVSIO

¶ *Cum bruta ratione careant, impossibile est illis ia tentionem conuenire, secundum quam quippiam in finem ordinatur.*

Vt.1. huius Vt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum* est) intendere est in aliud tendere, quod quidem est & mouentis & moti: secundum quidem igitur quod dicitur intendere finem id quod mouetur ad finem ab alio, sic natura dicitur intendere finem, quasi mota ad suum finem à Deo, sicut sagitta à sagittante, & hoc modo etiam bruta animalia intendunt finem, inquantum mouentur ab instinctu naturali ad aliquid. Alio modo intendere finem est mouentis, prout scilicet ordinat motum alicuius, vel sui, vel alterius in finem: quod est rationis tātum. vnde per hunc modum bruta non intendunt finem, quod est proprie & principaliter intendere, vt dictum* est.

Vtin.1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit, secundum quod intendere est eius quod mouetur ad finem.

¶ Ad secundum dicendum, quod fruitio nō importat ordinationem alicuius in aliquid, sicut intentio, sed absolutam quietem in fine.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bruta animalia mouentur ad finem, nō quasi considerantia, quod per motum suum possint consequi finem, quod est propriè intendentis: sed quasi concupiscentia naturali instinctu mouentur ad finem, quasi ab alio mota, sicut & cætera quæ mouentur naturaliter.

QVAESTIO DECIMATERtia, De electione quæ est actus voluntatis, respectu eorum quæ sunt ad finem. In sex articulos diuisa.

COnsequenter considerandum est de actibus voluntatis, qui sunt in comparatione ad ea, quæ sunt ad finem, & sunt tres, eligere, cōsentire, & vti. electionem autem præcedit consilium. Primo ergo considerandum est de electione. Secundo, de consilio. Tertio, de consensu. Quarto, de vsu.

¶ Circa electionem quæruntur sex. ¶ Primò, cuius potentiæ sit actus, vtrum voluntatis vel rationis. ¶ Secundo, vtrum electio conueniat brutis animalibus. ¶ Tertiò, vtrum electio sit solum eorum quę sunt ad finem, vel etiam quandoque finis. ¶ Quartò, vtrum electio sit tantum eorum quæ per nos aguntur. ¶ Quintò, vtrum electio sit solum possibilium. ¶ Sextò, vtrum homo ex necessitate eligat vel libere.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum electio sit actus voluntatis vel rationis.*

1.q.83 art. 3 cor. Et 2. dist.24.q.1. ar.2. Et veri q 22. ar.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod electio nō sit actus voluntatis, sed rationis: electio enim collationem quandā importat, qua vnum alteri præfertur. sed conferre est rationis, ergo electio est rationis.

15. Et 3. Ethic. le.6. et t. 2. li 6 le.

2 ¶ Præterea, Eiusdem est syllogizare & cōcludere. syllogizare autem in operabilibus est rationis. cum igitur electio sit quasi conclusio in operabilibus, vt dicitur in 7. Ethic.* videtur quod sit actus rationis.

2 si. c.3.5. *c.1. to.5.

3 ¶ Præterea, ignorantia non pertinet ad voluntatem, sed ad vim cognitiuam: est autem quædam ignorantia electionis, vt dicitur in 3. Ethi. ergo videtur quod electio non pertineat ad voluntatem, sed ad rationē.

Ca.3. prope fin. tom.5.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 3. Ethic.* quod electio est desiderium eorum, quæ sunt in nobis, desiderium autem est actus voluntatis: ergo & electio.

CONCLVSIO.

¶ *Electio actus est voluntatis substantialiter, quanquam per rationem perficiatur.*

a ¶ *Super Quæstionem decimam tertiam.*

Li.6.Ethi. cap.2.10 5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem siue ad intellectum, & aliquid pertinens ad voluntatē. Dicit enim Philosophus in 6. Ethi.* quod electio est appetitiuus intellectus, vel appetitus intellectiuus: quandocunque autem duo concurrunt ad aliquid vnum constituendum, vnum eorum est vt formale respectu alterius. vnde Greg. Nice.* dicit, quòd electio, neque est appetitus secundū seipsam, neque consilium solum, sed ex his aliquod compositum sicut enim dicimus animal ex anima & corpore compositum esse: neque verò corpus esse secundum seipsum, neque animam solam, sed vtrunque: ita & electionem. Est autem considerandum in actibus animæ, quod actus, qui est essentialiter vnius potentiæ vel habitus, recipit formam & speciem à superiori potentia vel habitu, secundum quod ordinatur inferius à superiori, si enim aliquis actū fortitudinis exerceat propter Dei amorē, actus quidem ille materialiter est fortitudinis, formaliter verò charitatis. Manifestum est autem, quòd ratio à quodammodo voluntatem præcedit, & ordinat actum eius, inquantum, scilicet voluntas in suum obiectum tendit secundum ordinem rationis, eo quòd vis apprehensiua appetituæ suum obiectū repræsentat. Sic igitur ille actus, quo voluntas tendit in aliquid, quod proponitur vt bonum, ex eo quod per rationem est ordinatum ad finem, materialiter quidem est voluntatis, formaliter autem rationis. In huiusmodi autem substantia actus materialiter se habet ad ordinem, qui imponitur à superiori potentia: & ideo electio substantialiter non est actus rationis, sed voluntatis: perficitur enim electio in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur, vnde & manifeste actus est appetitiuæ potentiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod electio importat collationem quandam præcedentem, non quod essentialiter sit ipsa collatio.

¶ Ad secundum dicendum, quod conclusio syllogismi, quæ fit in operabilibus, ad rationē pertinet: & dicitur sententia vel iudicium, quā sequitur electio: & ob hoc ipsa conclusio pertinere videtur ad electionem tanquam ad consequens.

¶ Ad tertium dicendum, quod ignorantia dicitur esse electionis: nō quod ipsa electio sit scientia, sed quia ignoratur quid sit eligendum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum electio conueniat brutis animalibus.*

2. dist. 25. ar.1 ad 6. & 7 & 5. Me.le.15.fi.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd electio brutis animalibus conueniat. electio enim est appetitus aliquorum propter finem: vt di

intendit

Universidad de Deusto
Biblioteca

intendit, quòd est determinatus ad vnum particulare, id est speciale(puta delectabile secundum tactum) tunc inefficax est processus, quoniam sicut stante determinatione naturali appetitus intellectiui ad bonum in communi, stat quòd electiuus sit particularium bonorum contentorum sub bono in communi: ita stante determinatione naturali appetitus sensitiui ad tale bonum in genere, vel in specie, stat quod sit electiuus particularium bonorum contentorum sub illo communi. Sicut enim appetitus intellectiuus indeterminatus est ad particularia sui obiecti: ita appetitus sensitiuus indeterminatus est ad particularia sui obiecti. vnde ex maiori vniuersalitate obiecti illius appetitus quam istius, nō potest inferri, nisi quod electio illius sit ad multo plura se extendit, quàm electio istius: & tamen in litera infertur, quod ille eligit, & iste non.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis sciendū est, quod dupliciter aliqua potentia determinata inuenitur ad obiectum. Primo secundum seipsam, secundo secundum suum actum exercitum. & determinatio quidem potentiæ secundum seipsam attenditur penes habitudinem potentiæ ad obiectum formale adæquatum. Omnis enim potentia ad obiectum aliquod est sic determinata. Determinatio vero secundum actum exercitum attenditur penes habitudinem actus positi in rerum natura, ad obiectum. Est autem, vt à notioribus doctrina fiat, inter intellectum & sensum differentia in hoc, quòd intellectus nec secundum se, nec secundum suum exercitum actum determinatus est, nisi ad ens in communi: ita quòd non solum intellectus, sed intelligere in actu exercito ita indeterminationem retinet, quòd terminari potest ad ens in communi: sensus vero, licet secundum se sit determinatus, non ad hoc sensibile sed tale genus sensibile, puta visibile: sentire tamen, puta videre in actu exercito, nunquā est ad obiectum in communi, aut communiter, puta coloratum vniuersale, aut colorsrum vage: sed semper est ad hoc coloratum determinatum, vnde ad partem appetitiuam descendendo, dicitur quod inter appetitum intellectiuum & sensitiuum tanta est differentia, quòd ille nec secundum se, nec secundum suum actum exercitum determinatus est, nisi ad bonum in communi: iste vero secundum se quidem determinatus est ad speciale bonum, citur in 3. Ethic. sed bruta animalia appetunt aliquid propter finem: agunt enim propter finem & ex appetitu. ergo in brutis animalibus est electio.

2 ¶ Præterea, Ipsum nomen electionis significare videtur quod aliquid præ alijs accipiatur. sed bruta animalia accipiunt aliquid præalijs. sicut manifeste apparet, quod ouis vnam herbam comedit, aliam refutat. ergo in brutis animalibus est electio.

3 ¶ Præterea, Vt dicitur in 6. Ethic. Ad prudentiam pertinet quòd aliquis bene eligat ea quæ sunt ad finem: sed prudentia conuenit brutis animalibus. vnde dicitur in principio Meta. * quod prudentia sunt sine disciplina, quæcunque sonos audire nō potentia sunt, vt apes. & hoc etiam sensui manifestum videtur: apparent enim mirabiles sagacitates in operibus animalium, vt apum, & aranearum, & canum. canis enim insequens ceruum, si ad trium venerit, odoratu quidē explorat an ceruus primam vel secundam viam transierit: quod si inuenerit non transisse, iam securus per tertiam viam incedit vt explorando, quasi vrens syllogismo diuisiuo, quo concludi posset ceruum per illā viam incedere, ex quo non incedit per alias duas: cum non sint plures. ergo videtur quòd electio brutis animalibus conueniat.

¶ SED CONTRA est, quod Grego. Nicenus dicit, quod pueri & irrationalia voluntarie quidem faciunt, non tamen eligentia. ergo in brutis animalibus non est electio.

CONCLVSIO.

¶ *Cum bruta animalia ex appetitu sensitiuo ad vnum, & ad particularia bona determinata sint, minimè illis communicatur electio. secundum quam plura eligi possunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum electio sit præacceptio vnius respectu alterius, necesse est quod electio sit respectu plurium, quæ eligi possunt: & ideo in his quæ sunt penitus determinata ad vnum, electio locum non habet. Est autem differētia inter appetitum sensitiuum & voluntatē, quia (vt ex prædictis patet)* appetitus sensitiuus est determinatus ad vnum particulare secūdum ordinem naturæ: voluntas autem est quidem secundum naturæ ordinem determinata ad vnū commune, quod est bonum, sed indeterminate se habet respectu particularium bonorum, & ideo propriè voluntaris est eligere, nō autem appetitus sensitiui, qui solus est in brutis animalibus, & propter hoc brutis animalibus huiusmodi electio non conuenit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod non omnis appetitus alicuius propter finem vocatur electio: sed cum quadam discretione vnius ab altero: quæ locum habere non potest, nisi vbi appetitus potest ferri ad plura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd brutum animal accipit vnum præ alio: quia appetitus eius est naturaliter determinatus ad ipsum: vnde statim quando per sensum vel per imaginationem repræsentatur sibi aliquid ad quod naturaliter inclinatur, eius appetitus absque electione ignis mouetur ad ipsum, sicut etiam absque electione ignis mouetur sursum & non deorsum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in 3. Physic. Motus est actus mobilis à mouente: & ideo virtus mouentis apparet in motu mobilis: & propter hoc in omnibus quæ mouentur à ratione, apparet ordo rationis mouentis: licet ipsa quæ à ratione mouentur, rationē non habeant, sic enim sagitta directe tendit ad signum ex motione sagittantis, ac si ipsa rationem haberet dirigentem, & idē apparet in moribus horologiorum, & omnium ingeniorum humanorum, quæ arte fiunt. Sicut autem comparantur artificialia ad artem humanam, ita comparantur omnia naturalia ad artem diuinā: & ideo ordo apparet in his, quæ mouentur secundum naturam: sicut & in his, quæ mouentur secundum artem, vt dicitur in 2. Physi. & ex hoc cōtingit quòd in operibus brutorum animalium apparēt quędam sagacitates, inquantum habent inclinationem naturalem ad quosdam ordinatissimos processus, vtpote à summa arte ordinatos, & propter hoc etiam quædam animalia dicuntur prudentia vel sagacia: non quod in eis sit aliqua ratio vel electio, quod ex hoc apparet, quod omnia quæ sunt vnius naturæ, similiter operantur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Verum electio sit solum eorum, quæ sunt ad finem, vel etiam quandoque ipsius finis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd electio non sit tantum eorum quæ sunt ad finē: dicit enim Philosophus in 6. Ethic.* quod electionem rectā facit virtus, quæcunque autem illius gratia nata sunt fieri, non sunt virtutis. sed alterius potentiæ: illud autem cuius gratia fit aliquid, est finis. ergo electio est finis.

2 ¶ Præterea, Electio importat præacceptionē vnius respectu alterius: sed sicut eorū quæ sunt ad finem, vnum potest præaccipi alteri: ita etiam diuersorum finium: ergo electio potest esse finis, sicut & illorum quæ sunt ad finē.

¶ SED CONTRA est, quod Philos. dicit in 3. Ethic.* quòd voluntas est finis: electio autem eorum, quæ sunt ad finem.

CONCLVSIO.

¶ *Electio eorum tantum est, quæ sunt ad finem: & si quandoque finis est, non vltimi, sed eius, qui ad vlteriorem finem ordinari potest.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut iam dictū est) electio consequitur sententiam vel iudicium, quod est sicut conclusio syllogismi operatiui. vnde illud cadit sub electione, quod se habet vt conclusio in syllogismo operabilium: finis autem in operabilibus se habet vt principium, & non vt conclusio, vt Philoso. dicit in 2. Physic.* vnde finis inquantum est huiusmodi, non cadit sub electione, sed sicut in speculatiuis nihil prohibet id quod est vnius demonstrationis vel scientiæ principium esse conclusionem alterius demonstrationis vel scientiæ. primum tamen principium indemonstrabile non potest esse conclusio alicuius demonstrationis vel scientiæ: ita etiam contingit, id quod est in vna operatione vt finis, ordinari ad aliquid vt ad finem: & hoc modo sub electione cadit, sicut in operatione medici sanitas se habet vt finis, vnde hoc non cadit sub electione medici, sed hoc supponit tanquam principium: sed sanitas cōporis ordinatur ad honum animæ: vnde apud eum qui habet curam de animæ salute, potest sub electione cadere esse sanum, vel esse infirmum. nam Apostolus dicit 2. ad Co. 12. Cum enim infirmor, tunc potens sum. sed vltimus finis nullo modo sub electione cadit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fines proprij virtutum ordinantur ad beatitudinem sicut ad vltimum finem: & hoc modo potest esse eorum electio,

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut suprà habitum est) vltimus finis est vnus tantum, vnde vbicunque occurrunt plures fines, inter eos potest esse electio, secundum quod ordinātur ad vltimum finem.

¶ Super

Cap. 3. circa fin. tom. 5.

Cap. 12. in med. to. 5.

Cap. 1. non procul a principio. 3.

Lib. 5. c. 4. circa princ.

Q. 1. arti. 2. ad 3. & q. 6. art. 2.

Ter. 11. et sequent. vsq; ad 19. præcipuè tom. 2.

a ¶ *Verum electio sit tantùm eorum, quæ per nos aguntur.*

Præ ar. 5.

ar. 7.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd electio non sit solum respectu humanorum actuum, electio enim est eorum quę sunt ad finem: sed ea quæ sunt ad finem, non solum sunt actus, sed etiam organa, vt dicitur in 2. Physic. ergo electiones non sunt tantùm humanorum actuum.

2 ¶ Præterea, Actio à contemplatione distinguitur, sed electio etiam in contemplatione locum habet, prout scilicet vna opinio alteri præeligitur. ergo electio non est solum humanorum actuum.

3 ¶ Præterea, Eliguntur homines ad aliqua officia vel secularia, vel ecclesiastica, ab his qui nihil ergā nos agunt: ergo electio non solum est humanorum actuum.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethi. quòd nullus eligit nisi ea, quæ existimat fieri per ipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum electio sit semper eorum quæ sunt ad finem, necesse est ipsum semper humanorum actuum esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut intentio est finis, ita electio est eorum quę sunt ad finem: finis autem vel est actio, vel res aliqua. & cum res aliqua fuerit finis, necesse est quod aliqua humana actio interueniat, vel inquantum homo facit rem illam, quæ est finis. sicut medicus facit sanitatem, quæ est finis eius: vnde & facere sanitatem dicitur finis medici, vel inquantum homo aliquo modo vtitur vel fruitur re quæ est finis: sicut auaro est finis pecunia, vel possessio pecuniæ. Et eodem modo dicendum est de eo quod est ad finem: quia necesse est, vt id quod est ad finem, vel sit actio, vel res aliqua, interueniente aliqua actione, per quam facit id quod est ad finem, vel vtitur eo. Et per hunc modum electio semper est humanorum actuum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd organa ordinantur ad finem, inquantum homo vtitur eis propter finem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in ipsa contemplatione est aliquis actus intellectus assentientis huic opinioni vel illi: actio verò exterior est, quæ contra contemplationem diuiditur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo qui eligit episcopum, vel principem ciuitatis, eligit nominare ipsum in talem dignitatem: alioquin si nulla esset eius actio ad constitutionem episcopi, vel principis, non cōpeteret ei electio. Et similiter dicendū est, quòd quādocunq; dicitur aliqua res præeligi alteri, adiungitur ibi aliqua operatio eligentis.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Verum electio sit solum possibilium.*

Veri. q. 22. ar. 13. ad 12 Et 3. Ethic. lec. 5. fin. Arist. 1. Ca. 2. parū ante med. Ar. 4. huius quæst.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quòd electio non sit solum possibilium: electio enim est actus voluntatis, vt dictum* est, sed voluntas est possibilium & impossibilium: vt dicitur in 3. Ethic.* ergo & electio.

2 ¶ Præterea, Electio est eorum quæ per nos aguntur: sicut dictum est. nihil ergo refert quantum ad electionem vtrū eligatur id quod est impossibile simpliciter, vel id quod est impossibile eligenti, sed frequenter ea quæ eligimus, perficere non possumus: & sic sunt impossibilia nobis, ergo electio est impossibilium.

3 ¶ Præterea, Nihil homo tentat agere nisi eligendo. Sed beatus Benedictus dicit, quòd si Prælatus aliquid impossibile præceperit, tentandum est: ergo electio potest esse impossibilium.

Cap. 2. parū ante medi. tom. 3.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 3.* Ethi. quod electio non est impossibilium.

CONCLVSIO.

¶ *Electio eorum ad humanas referatur semper actiones, impossibile est illam ad impossibilia aliquando ferri.*

Artic. 4.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum* est) electiones nostræ referuntur semper ad nostras actiones: ea autem quæ per nos aguntur, sunt nobis possibilia, vnde necesse est dicere, quod electio nō sit nisi possibilium. Similiter etiam ratio eligendi aliquid est, vt ex hoc possimus consequi finem: vel ex hoc, quod ducit ad finem, per id autem quod est impossibile, non potest aliquis consequi finem, cuius signum est, quia cum in consiliando perueniunt homines ad id quod est eis impossibile, discedunt quasi non valentes vlteriùs procedere. Apparet etiā hoc manifestè ex processu rationis præcedente: sic enim se habet id quod est ad finem, de quo electio est ad finem, sicut conclusio ad principium. Manifestum est autem, quòd conclusio impossibilis non sequitur ex principio possibili: vnde non potest esse, quòd finis sit possibilis, nisi id quod est ad finem, fuerit possibile, adid autem quod est impossibile, nullus mouetur. vnde nullus tendet in finem, nisi per hoc quòd apparet id quod est ad finem esse possibile: vnde id quod est impossibile, sub electione non cadit.

D. 394.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod voluntas media est inter intellectum & exteriorem operationem, nam intellectus proponit voluntati suum obiectum, & ipsa voluntas causat exteriorem

actionem: sic igitur principium motus voluntatis consideratur ex parte intellectus, qui apprehendit aliquid vt bonum in vniuersali. Sed terminatio, seu perfectio actus voluntatis attenditur secundum ordinem ad operationem, per quam aliquis tendit ad cōsecutionem rei: nam motus voluntatis est ab anima ad rem. & ideo perfectio actus voluntatis attenditur secundum hoc, quod est aliquid bonum alicui ad agendum: hoc autem est possibile: & ideo voluntas completa non est nisi de possibili, quod est bonum volenti, sed voluntas incompleta est de impossibili, quę secundum quosdam velleitas dicitur: quia scilicet aliquis vellet illud si esset possibile. electio autem nominat actum voluntatis iam determinatum ad id quod est huic agendum. & ideo nullo modo est nisi possibilium.

¶ Ad secūdum dicendum, quòd cum obiectū voluntatis sit bonum apprehensum: hoc modo iudicandum est de obiecto voluntatis, secū dum quod cadit sub apprehensione: & ideo sicut quandoque voluntas est alicuius quod apprehenditur vt bonum, tamen non est verè bonum: ita quandoque est electio eius quod apprehenditur, vt possibile eligenti, quod tamen non est ei possibile.

¶ Ad tertium dicendum, quod hoc ideo dicitur: quia an aliquid sit possibile, subditus non debet suo iudicio diffinire: sed in vno quoque iudicio superioris stare.

a ¶ *Super Quæstionis decimæterciæ Articulum quartum.*

TErtio articulo omisso in responsione ad tertium quarti artic. adoerens aliquos minus perspicaces, nec discernentes terminos moralium & legum, sine dicere, quòd in electionibus præditorum singuli non eligunt, sed nominant eligendum, cum hoc nec nominando nec litera, sed dicit quod electio, quæ est actus interior voluntaris, in huiusmodi electionibus est electio nominationis talis personæ, &c. quia electio est eorum quæ sunt in potestate eligentis: & idem est quo ad hoc iudicium de singulis eligentibus, & de toto collegio seu persona formante decretum electionis nomine collegij: licet enim dicat, Eligo talem, subintelligitur, eligo sus dare, vel nominare, vel aliquid simile: quod scilicet est in potestate eligentis.

a ¶ *Super Quæstionis decimæterciæ Articulum quintum.*

1. q. 115. a. 4. co. Et 2. 2. q. 104. ar. 1. co. Et veri. q. 22. ar. 6. & q. 24. ar. 1. Et qu. 6. 1. periher. lec. 14. fi. *L. 7. Eth. c. 8. à med. tom. 5. Ar. 1. huius q.

INresponsione ad primum quinti articuli aduerte, quod distinctionis ibi facta de voluntate completa & incompleta non sic est accipienda, quasi voluntas incompleta sit velle nō deliberatum aut non capax meriti & demeriti. quoniam sensus ille est fallsus: potest enim quis deliberate velle expellere Deum de regno suo, si posset, & similia, vbi constat, inueniri peccatum mortale. Sed completio & incompletio voluntatis attenditur secundum modum motus voluntatis, vt in litera dicitur: ex eo enim quòd voluntatis motus est ad rem media operatione exteriori assequendam, dispondendam, & cæt. perfectus non est perfectione apta nata inueniri in genere motus voluntatis, nisi terminetur an bonum agibile: quamuis perfectus sit quo ad consensum, deliberationem, & huiusmodi.

Hoc habetur in 2. de cæl. tex. 75. & 90. ex senten. Aristotelis.

a ¶ *Super Quæstionis decimæterciæ Articulum sextum.*

Li 9. Met. tex. 3. 1. 3.

CIrca corpus sexti articuli eiusdem decimætertiæ quæstionis aduerte, quod author vtranque libertatem, scilicet quo ad exercitium actus, & quo ad specificationem, tribuit electioni, vt patet in litera: intendens ex hoc differentiam manifestare inter actum simplicem voluntaris & electionis. Simplex namque actus voluntatis, scilicet volitio seu voluntas, de quo supra tractatum est, non est vniuersaliter libe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

libet: quo ad specificationem actus: quoniam ad aliquod obiectum necessitio terminatur: ita quod non potest ad oppositum terminari, vt patet ex suppositis. Electio autem, & quo ad exercitium actus, & quo ad specificationem, semper est libera, vt his dicitur.

Annot. ¶ In responsione ad primum eiusdē articuli sexti habes, quòd non quicunque vult præmissas, seu antecedens, vult conclusionem, seu consequens in seipso: vel quia non semper consequens est necessarium ad veritatem, seu voluntatem antecedentis: vel quia dato, quòd sic sit secundum rem, non tamen hoc actualiter apparet & iudicatur. differt enim nihil esse, vel apparere quo ad appetitum, in sua autem causa quicunque vult antecedens, vult consequens simpliciter, vel vt in pluribus.

Annot. ¶ In responsione ad tertium aduerte diligenter quod responsio formaliter satisfacit primæ radicaliter, scilicet de æqualibus, & insinuat satisfactionē omnibus tactis in argumento. Intendit enim quòd duobus æqualibus propositis secundum aliquam conditionem, voluntas non ardetur ad neutralitatem, sed potest ad considerandam aliquam eminentiam in altero moueri se, & inuenta vel opposita eligere alteram: & eadem ratione proposito voluntati aliquo eligibili eminentiori alijs, non necessitatur voluntas ad eligendum illud: quia potest moueri ad considerandum in altero aliquid aliud quo præstet, & sic illud eligere. Et hæc intellige, supposito, quòd voluntas velit eligere: simpliciter nāque, & absolute voluntas à toto genere eligibilium libera est, ad nullumque necessario inclinatur: sed sicut author primis duobus argumentis libertatē eligendi quo ad exercitium actus impugnauit, ita hoc tertio argumento libertatem quo ad specificationē actus impugnauit & propterea ex parte obiecti eligibilis solutionē formaliter dedit, vt sui moris est.

2.2.q.49. art.5.cor. Et 33. d. 35. q.2.arti.1. 10. Li.2 Orth. fi.ca.22.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum primum.*

P.p. q.14. art.7. IN q.decimaquarta nihil occurrit scrib endū vsq; hoc etiam quod est non velle & non agere: & rursum in omnibus particularibus bonis potest considerare rationem boni alicuius, & defectum alicuius boni, quod habet rationem mali: & secundum hoc potest vnumquodque huiusmodi bonorum apprehendere, vt eligibile vel fugibile. Solum autem perfectum bonum, quod est beatitudo, non potest ratio apprehendere sub ratione mali, aut alicuius defectus: & ideo ex necessitate beatitudinem homo vult, nec potest velle non esse beatus, aut miser: electio autem cum non sit de fine, sed de his quæ sunt ad finem (vt iam dictum *est) non est perfecti boni, quod est beatitudo, sed aliorum particularium bonorum: & ideo homo non ex necessitate, sed libere eligit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod non semper ex principijs ex necessitate procedit conclusio. Sed tunc solum, quando principia non possunt esse vera si conclusio non sit vera, & similiter non oportet quod semper ex fine in sic homini necessitas ad eligendum ea, quæ sunt ad finem: quia non omne quod est ad finem, tale est, quod sine eo finis haberi non possit: aut si tale sit, non semper sub tali ratione consideratur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sententia siue iudicium rationis de rebus agendis, est circa contingētia quæ à nobis fieri possunt, in quibus conclusiones nō ex necessitate sequuntur ex principijs necessarijs, absoluta necessitate, sed necessarijs solum ex conditione: vt si currit, mouetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet si aliqua duo æqualia proponantur secundum vnā considerationem, quin circa alterum consideretur aliqua conditio per quā emineat, & magis flectatur voluntas in ipsū, quā in aliud.

QVAESTIO DECIMAQUARTA, De consilio quod electionem præcedit, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de consilio.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum consilium sit inquisitio.

¶ Secundo, vtrum consilium sit de fine, vel solum de his quæ sunt ad finem. ¶ Tertio vtrū consilium sit solum de his, quæ à nobis aguntur. ¶ Quartò, vtrum consilium sit de omnibus, quæ à nobis aguntur. ¶ Quinto, vtrum cōsilium procedat ordine resolutorio. ¶ Sexto, vtrum consilium procedat in infinitum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum consilium sit inquisitio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd consilium non sit inquisitio: dicit enim Dam.* quòd consilium est appetitus, sed ad appetitum non pertinet inquirere: ergo consilium non est inquisitio.

2 ¶ Præterea, Inquirere intellectus discurrentis est, & sic Deo nō conuenit: cuius cognitio non est discursiua, vt in primo *habitū est, sed cōsiliū Deo attribuitur. dicitur enim ad Eph. 1. quod operatur omnia secundum cōsiliū voluntatis suæ, ergo consilium non est inquisitio.

3 ¶ Præterea, inquisitio est de rebus dubijs: sed consilium datur de his quæ sunt circa bona certa, secundum illud Apost. 1. ad Cor. 7. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. ergo consilium non est inquisitio.

Li.5 ca.5. circa prin. ¶ SED CONTRA est quod Greg.* Nicenus dicit, Omne quidem consilium quæstio est, non autem omnis quæstio consilium,

CONCLVSIO.

¶ Consilium, inquisitio in rationie est ante iudicium de eligendis.

Quæst.13. ¶ RESPONDEO dicendum, quod electio, sicut dictum * est, consequitur iudicium rationis de rebus agendis: in rebus autem agendis multa incertitudo inuenitur: quia actiones sunt circa singularia contingentia, quæ propter sui variabilitatem incerta sunt. In rebus autem dubijs & incertis ratio non profert iudicium absque inquisitione præcedente, & ideo necessaria est inquisitio rationis ante iudicium de eligendis, & hęc inquisitio consilium vocatur: propter quod philosophus dicit in 3. Ethic. quòd electio est appetitus præconsiliati.

3.cap.5. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando actus duarum potentiarum adinuicem ordinantur, in vtroque est aliquid quod est alterius potentiæ. & ideo vterque actus ab vtraque potentia denominari potest. Manifestum est autem, quòd actus rationis dirigentis in his quæ sunt ad finem, & actus voluntatis, secundum regimen rationis in ea tendentis, ad inuicem ordinantur. vnde & in actu voluntatis, quæ est electio, apparet aliquid rationis, scilicet ordo: & in consilio, quod est actus rationis, apparet aliquid voluntatis, sicut materia: quia consilium est de his, quæ homo vult facere, & est sicut motiuum: quia ex hoc quòd homo vult finem, mouetur ad consiliandum de his quæ sunt ad finem. & ideo philosophus dicit in 6. Ethic. *quod electio est intellectus appetitiuus, vt ad electionem vtrunq; concurrere ostendat. ita* Damasc. dicit quod consilium est appetitus inquisitiuus, vt consilium aliquo modo pertinere ostendat, & ad voluntatem, circa quam & ex qua fit inquisitio, & ad rationem inquirentem.

¶ Ad secundum dicendum, quod ea quę di cuntur de Deo, accipienda sunt absque omni defectu qui inuenitur in nobis: sicut in nobis scientia est conclusionum per discursum à causis in effectus. Sed scientia dicta de Deo significat certitudinem de omnibus effectibus in prima causa absque omni discursu. Et similiter consilium attribuitur Deo quantum ad certitudinem sententiæ vel iudicij, quæ in nobis prouenit ex inquisitione consilij, sed huiusmodi inquisitio in Deo locum non habet. & ideo consilium secundum hoc Deo non attribuitur: & secundum hoc Damasc. dicit, quòd Deus non consiliatur. ignorantis enim est consiliari.

¶ Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet aliqua esse certissima bona, secundum sententiam sapientum & spiritualium virorum, quæ tamen non sunt certa bona secundum sententiam plurium, vel carnalium hominum, & ideo de talibus consilia dantur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum consilium sit de fine, vel solum de his, quæ sunt ad finem.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quod consilium non solum sit de his quæ sunt ad finem, sed etiam de fine. Quæcunque enim dubitationem habent, de his potest inquiri. sed circa operabilia humana contingit esse dubitationem de fine, & non solum de his quæ sunt ad finem: cum igitur inquisitio circa operabilia sit consilium, videtur quod consilium possit esse de fine.

2 ¶ Præterea, Materia consilij sunt operationes humanæ: sed quædam operationes humanæ sunt fines: vt dicitur in primo * Eth. ergo consilium potest esse de fine.

¶ SED CONTRA est, quod Grego. * Nicenus dicit, quod non de fine, sed de his quæ sunt ad finem, est consilium.

CONCLVSIO

¶ Consilium, cum inquisitio sit rationis de rebus agendis, eorum tantum est, quæ sunt ad finem. finis autem nunquam, nisi in finē vlteriorē ordinati cōtingit.

¶ RESPONDEO dicendum, quod finis in operabilibus habet rationem principij, eo quod rationes eorum, quæ sunt ad finem, ex fine sumuntur, principium autem non cadit sub quæstione, sed principia oportet supponere in omni inquisitione: vnde cum consilium sit quæstio de fine, non est consilium, sed solum de his quæ sunt ad finem: tamen contingit id quod est finis, respectu quorundam ordinari ad alium finem: sicut etiam id, quod est principium vnius demonstrationis, est conclusio alterius: & ideo id quod accipitur vt finis in vna inquisitione, potest accipi vt ad finem in alia inquisitione, & sic de eo erit consilium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod id quod accipitur vt finis, est iam determinatum: vnde quandiu habetur vt dubium, non habetur vt finis: & ideo si de eo consilium habetur, non erit consilium de fine, sed de eo quod est ad finem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd de operationibus est consilium inquantum ordinantur ad aliquem finem. vnde si aliqua operatio humana sit finis, de ea inquantum huiusmodi, non est consilium.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum consilium sit solum de his quæ à nobis aguntur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd consilium non sit solum de his quæ aguntur à nobis. consilium enim collationem quandam importat: sed collatio inter multos potest fieri etiam de rebus immobilibus, quæ non fiunt à nobis, puta de naturis rerum: ergo consilium non solum est de his quæ aguntur à nobis.

a ¶ Præterea,

2 ¶ Præterea, Homines interdum consilia quærunt de his, quæ sunt lege statuta, vnde & iurisconsulti dicuntur: & tamen eorum, qui quærunt huiusmodi cōsilium, non est leges facere. ergo consilium non solum est de his quæ à nobis aguntur.

3 ¶ Præterea, Dicuntur etiam quidam consultationes facere de futuris euentibus: qui tamen non sunt in potestate nostra. ergo consilium non solum est de his quæ à nobis fiunt.

4 ¶ Præterea, Si consilium esset solum de his quæ à nobis fiunt, nullus consiliaretur de his quæ sunt per alium agenda: sed hoc patet esse falsum: ergo consilium non solum est de his quæ à nobis fiunt.

¶ SED CONTRA est quod Greg. Nyssenus * dicit, Consiliamur de his, quæ fiunt in nobis, & per nos fieri possunt.

CONCLVSIO.

¶ Consilium proprie circa ea est, quæ à nobis gratia finis aguntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd consilium proprie importat collationem inter plures habitam, quod & ipsum nomen designat, dicitur enim consilium quasi considium, eo quod multi considunt ad simul conferendum. Est autem considerandum, quòd in particularibus contingentibus ad hoc quòd aliquid certum cognoscatur, plures conditiones, seu circunstantias considerare oportet: quas ab vno non facile est considerari, sed à pluribus certius percipiuntur, dum quod vnus considerat, alij non occurrit. In necessarijs autem & vniuersalibus est absolutior & simplicior consideratio: ita quòd magis ad huiusmodi considerationem vnus per se sufficere potest: & ideo inquisitio consilij propriè pertinet ad contingentia singularia: cognitio autem veritatis in talibus non habet aliquid magnum, vt per se sit appetibilis: sicut cognitio vniuersalium & necessariorum, sed appetitur secundum quod est vtilis ad operationem: quia actiones sunt circa contingentia singularia: & ideo dicendum est, quòd proprie consilium est circa ea quæ aguntur à nobis.

3.cap.5. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consilium importat collationem, non quamcunque, sed collationem de rebus agendis ratione iam* dicta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd id quod est lege positum, quamuis non sit ex operatione quærentis consilium: tamen est directiuum eius ad operandum: quia ista est vna ratio aliquid operandi mandatū legis.

¶ Ad tertium dicendum, quod consilium non solum est de his quæ aguntur, sed de his quæ ordinantur ad operationes: & propter hoc consultatio dicitur fieri de futuris euentibus inquantum homo per futuros euentus cognitos dirigitur ad aliquid faciendum vel vitandum.

¶ Ad quartum dicendum, quod de aliorum factis consilium quærimus, inquantum sunt quodam modo vnum nobiscum, vel per vnionem affectus, sicut amicus solicitus est de his, quæ ad amicum spectant, sicut de suis: vel per modum instrumenti: nam agens principale & instrumentale sunt quasi vna causa, cum vnum agat per alterum: & sic dominus consiliatur de his quæ sunt agenda per seruum.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum consilium sit de omnibus, quæ à nobis aguntur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd consilium sit de omnibus quæ sunt per nos agenda: electio enim est appetitus præconsiliati, vt dictum est: sed electio est de omnibus, quæ per nos aguntur: ergo & consilium.

2 ¶ Præterea, Consilium importat inquisitionē rationis: sed in omnibus quæ non per impetum passionis agimus, procedimus ex inquisitione rationis. ergo de omnibus quæ aguntur à nobis, est consilium.

3 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethic. *quòd si per plura aliquid fieri potest, consilio inquiritur, per quod facillime & optime fiat. si autem per vnum, qualiter per illud fiat. sed omne quod fit, fit per vnum, vel per multa. ergo de omnibus, quæ fiunt à nobis, est consilium.

¶ SED CONTRA est, quod Greg. Nyssen. dicit, quod de his quæ secundum disciplinam vel artem sunt operibus non est consilium.

CONCLVSIO.

¶ Eorum, quæ secundum artem, vel disciplinam determinata sunt, vel minima, consilium non est: eorū autem tantum est, quæ dubitabilia, & incerta sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd consilium est inquisitio quædam, vt dictum * est: de illis autem inquirere solemus, quæ in dubium veniunt. vnde & ratio inquisitiua, quæ dicitur argumentū, est rei dubiæ faciens fidem: quòd autem aliquid in operabilibus humanis nō sit dubitabile, ex duobus contingit. Vno modo, quia per determinatas vias proceditur ad determinatos fines, sicut cōtingit in artibus, quę habent certas vias operandi. sicut scriptor non consiliatur quomodo debet trahere literas. hoc enim determinatum est per artem. Alio modo, quia non multum refert vtrum sic, vel sic fiat: & ista sunt minima, quæ parum adiuuant, vel impediunt respectu finis consequendi. quod autem parum est, quasi nihil accipit ratio: & ideo de duobus non consiliamur: quamuis ordinentur ad finem, vt * Philosophus dicit, scilicet de rebus paruis: & de his quæ sunt determinata qualiter fieri debēt: sicut est in operationibus artium præter quasdam coniecturales, vt * Greg. Nyssenus dicit, vtpura medicinalis, negotiatiua, & huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd electiæ præsupponit consilium ratione iudicij vel sententiæ: vnde quando iudicium, vel sententia manifesta est absque inquisitione, non requiritur consilij inquisitio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio in rebus manifestis non inquirit, sed statim iudicat: & ideo non oportet in omnibus quæ ratione aguntur, esse inquisitionem consilii.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando aliquid per vnum potest fieri, sed diuersis modis, potest dubitationem habere, sicut & quando fit per plura, & ideo opus est consilio: sed quando determinatur non solum res sed modus, tunc nō est opus consilio.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum consilium procedat ordine resolutorio.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quòd consilium non procedat modo resolutorio: consilium enim est de his quæ à nobis aguntur, sed operationes nostræ non procedunt modo resolutorio, sed magis modo compositiuo, scilicet de simplicibus ad composita: ergo compositi consilium non semper procedit modo resolutorio.

2 ¶ Præterea, consilium est inquisitio rationis. sed ratio à prioribus incipit, & ad posteriora deuenit, secundum conuenientiorem ordinem: cum igitur præterita sint priora præsentibus, & præsentia priora futuris, in consiliando videtur esse procedendum à præsentibus & præteritis in futura: quod non pertinet ad ordinem resolutorium: ergo in consiliis non seruatur ordo resolutorius.

3 ¶ Præterea, consilium non est nisi de his quæ sunt nobis possibilia, vt dicitur in 3. * Ethicor. sed an sit nobis aliquid possibile, perpenditur ex eo quod possumus facere: vel non possumus facere, vt perueniamus in illud. ergo in inquisitione consilij à præsentibus incipere oportet.

¶ SED CONTRA est quod Philos. dicit in 3. Ethic. * quod ille, qui consiliatur, videtur quærere & resoluere.

CONCLVSIO.

¶ Processus consilij attenditur secundum ordinem resolutorium.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in omni inquisitione oportet incipere ab aliquo principio, quod quidem, si sicut est prius in cognitione, ita etiam sit prius in esse, nō est processus resolutorius, sed magis compositiuus. Procedere enim à causis in effectus, est processus compositiuus. nam causæ sunt simpliciores effectibus. Si autem id quod est prius in cognitione, sit posterius in esse, est processus resolutorius, vtpote, cum de effectibus manifestis inquirimus, resoluendo in causas simplices: principium autem in inquisitione consilij est finis, qui quidem est prior in intentione, posterior tamen in esse: & secundum hoc oportet quòd in quisitio consilij sit resolutiua, incipiendo scilicet ab eo quod in futuro intenditur, quousque perueniatur ad id quod statim agendum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consilium est de operationibus: sed ratio operationum accipitur ex fine, & ideo ordo ad quintum articul. nisi reddere attentos lectores, vt in primo articulo meminerint, quod consilium significat inquisitionem completam, id est vsque ad iudicium inclusiue: non enim ipsa inquisitio absque iudicio consilium est, nisi inchoatiue: vt manifeste patet ex responsione ad secundum & tertium, & ex vsu loquendi. *Li.3. Eth c.2.in.5.*

¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum quintum.

¶ *Num processus à causis ad effectus sit processus compositiuus vel resolutiuus.*

IN quinto autem articulo dubium est, quia littera contradicere videtur. Ait enim & quòd processus à causis ad effectus est compositiuus, & quòd processus consilij est à fine ad id quod est ad finem: & tamen concludit quod processus consilij non est compositiuus, sed resolutiuus ac si finis non esset causa, & id quod est ad finem non esset effectus, sed econuerso. *Quæstio.*

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum inter finem æquisibilem, & id quod est ad finem, sit duplex simplex habitudo, & vna modificetur in altera: potest tripliciter procedi ratiocinando à fine ad ea quæ sunt ad finem. primo, secundum simplicem habitudinem causæ finalis ad suum effectum, vt sic. Et hic est processus à fine, vt sic, ad id quod est ad finem vt sic: & hic est compositiuus: & suus oppositus est resolutiuus, sicut vniuersaliter verificatur de processu à causa ad effectum, & econuerso. Secundo, secundum simplicem habitudinem effectus efficiendi ad causam à qua effici debet: & hic est processus ab effectu ad causam, & est resolutiuus: & suus oppositus est compositiuus, quia à causa ad effectum: neuter autem horum est processus consilij. Non primus, quia consilium est de efficiendis à nobis: vt patet in articulo tertio & quarto. In processu autem primo nihil dicitur de agendo, sed tantum de fine & ad finem vt sic. Nec secundus, quia consilium est de his quæ sunt ad finem, vt patet in articulo secundo. Et ideo hoc in responsione ad tertium huius quinti articuli ponderauit author, vt agenda à nobis, non cadere sub consilio voluit, an sint possibilia, nisi vt congrua & præcongrua fini. In secundo autem processu nihil dicitur de fine & ad finem vt sic, sed *Cd.3.paulo post primi. com.5.* *Cap.3. post med. 10.5.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed tantum de agenda te, & causa illius. Tertiò igitur potest procedi secundum quod tã finis quàm id quod est ad finem, inuenitur in agendis : ita quod nõ procedatur nec à fine puro, nec ab agendo puro, sed à fine assequendo ad id quod est ad agendum finem: & sic deinceps retroducendo. Et hic processus est processus consilij, quod est de agendis, vt ad finem: & de his quæ sunt ad finem, ve agenda resolutorie. Et licet processus iste mixtus videatur, & non nisi secundum partes iudicandus compositiuus & resolutiuus, dicitur tamẽ simpliciter resolutiuus: quoniam de fine & eo quod est ad finem, ratiocinatur tantum in materia agenda, & propter agendum resolutorie, id est à posterioribus secundum esse. Ita quòd sicut Musica licet consideret numerum, vt in sonis: & econuerso sonos, vt proportionales secundum numerũ (& propter hoc media ponitur scientia) quia tamen de numero non nisi in materia soni, & propter sonum tractat, simpliciter dicipotest scientia Physica, & sub ea comprehenditur, eo quod non abstrahit à materia sensibili. Ita in proposito consilium, quia (vt dictum est) finem & ad finem in materia agenda tantum, & propter agẽdum, & quomodo agendum à posterioribus secũdum esse in priore considerat resoluere, simpliciter dicitur.

a ¶ Super Quæstionis decimæquintæ Articulum primum.

CIrca decimæquintæ quæstionis primos tres articulos, quod esset dicendum, in sequenti quæstione consulto dicetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd inquisitio cõsilij est infinita in actu ex duplici parte, scilicet ex parte principij, & ex parte termini: accipitur enim in inquisitione consilij duplex principium, vnum proprium ex ipso genere operabilium : & hoc est finis, de quo non est consilium, sed supponitur in consilio vt principium, vt dictum * est. Aliud quasi ex alio genere assumptum : sicut & in scientiis demonstratiuis vna scientia supponit aliqua ab alia, de quibus non inquirit, huiusmodi autem principia, quæ in inquisitione consilij supponuntur, sunt quæcunque sunt per sensum accepta, vtpote quòd hoc sit panis vel ferrum, & quæcunque sunt per aliquam scientiã speculatiuam, vel practicam in vniuersali cognita: sicut quòd mœchari est à Deo prohibitum : & quòd homo non potest viuere nisi nutriatur nutrimento conuenienti: & de istis non inquirit consiliator. Terminus autem inquisitionis est id, quod sta tim est in potestate nostra, vt faciamus. Sicut enim finis habet rationem principij, ita id quod agitur propter finem, habet rationem conclusionis, vnde id quod primo agendum occurrit, habet rationem vltimæ conclusionis, ad quam inquisitio terminatur: nihil autem prohibet consilium potentia infinitum esse, secundũ quod in infinitum possunt aliqua occurrere cõsilio inquirenda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd singularia non sunt infinita actu, sed in potentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet humana actio possit impediri: nõ tamen semper habet impedimentum paratum, & ideo non semper oportet consiliari de impedimento tollendo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in singularibus contingentibus potest aliquid accipi certum: etsi non simpliciter, tamen vt nunc, prout assimitur in operatione. Sortem enim sedere, non est necessarium: sed eum sedere dum sedet, est necessarium : & hoc per certitudinem accipi potest.

ratiocinandi de operationibus est contrarius ordini operandi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio incipit ab eo quod est prius secundum rationem, non autem semper ab eo quod est prius tempore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de eo quod est agendum propter finem, non quæreremus sicre an sit possibile, si non esset congruum fini: & ideo prius oportet inquirere, an conueniat ad ducendum in finem, quàm consideretur an sit possibile.

ARTICVLVS VI.

Vtrum consilium procedat in infinitum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inquisitio consilij procedat in infinitum: consilium enim inquisitio est de particularibus, in quibus est operatio, sed singularia sunt infinita: ergo inquisitio cõsilij est infinita.

2 ¶ Præterea, Sub inquisitione consilij cadit considerare non solum quid agendum sit, sed etiam quo modo impedimenta tollantur. Sed quælibet humana actio potest impediri: & impedimentum tolli potest per aliquam rationem humanam : ergo in infinitum remanet quærere de impedimentis tollendis.

3 ¶ Præterea, Inquisitio scientiæ demõstratiuæ non procedit in infinitum : quia est deuenire in aliqua principia per se nota, quæ omnimodam certitudinem habent. Sed talis certitudo non potest inueniri in singularibus contingentibus, quæ sunt variabilia, & incerta : ergo inquisitio consilij procedit in infinitum.

¶ SED CONTRA, Nullus mouetur ad id, ad quod impossibile est quod perueniat: vt dicitur in primo * de cælo, sed infinitum impossibile est transire, si igitur inquisitio consilij sit infinita, nullus consiliari inciperet : quod patet esse falsum.

Arist. 4. de celotes. 33

CONCLVSIO.

¶ Non est inquisitio consilij in infinitum protendens, nisi in potentia, sed actu terminata est tam ex parte principij, quàm termini inquisitionis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd inquisitio cõsilij est infinita in actu ex duplici parte, scilicet ex parte principij, & ex parte termini: accipitur enim in inquisitione consilij duplex principium, vnum proprium ex ipso genere operabilium : & hoc est finis, de quo non est consilium, sed supponitur in consilio vt principium, vt dictum * est. Aliud quasi ex alio genere assumptum : sicut & in scientiis demonstratiuis vna scientia supponit aliqua ab alia, de quibus non inquirit, huiusmodi autem principia, quæ in inquisitione consilij supponuntur, sunt quæcunque sunt per sensum accepta, vtpote quòd hoc sit panis vel ferrum, & quæcunque sunt per aliquam scientiã speculatiuam, vel practicam in vniuersali cognita: sicut quòd mœchari est à Deo prohibitum : & quòd homo non potest viuere nisi nutriatur nutrimento conuenienti: & de istis non inquirit consiliator. Terminus autem inquisitionis est id, quod sta tim est in potestate nostra, vt faciamus. Sicut enim finis habet rationem principij, ita id quod agitur propter finem, habet rationem conclusionis, vnde id quod primo agendum occurrit, habet rationem vltimæ conclusionis, ad quam inquisitio terminatur: nihil autem prohibet consilium potentia infinitum esse, secundũ quod in infinitum possunt aliqua occurrere cõsilio inquirenda.

Art. 2. huius quæst.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd singularia non sunt infinita actu, sed in potentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet humana actio possit impediri: nõ tamen semper habet impedimentum paratum, & ideo non semper oportet consiliari de impedimento tollendo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in singularibus contingentibus potest aliquid accipi certum: etsi non simpliciter, tamen vt nunc, prout assimitur in operatione. Sortem enim sedere, non est necessarium: sed eum sedere dum sedet, est necessarium : & hoc per certitudinem accipi potest.

QVAESTIO DECIMAQVINTA: De consensu qui est actus voluntatis, in comparatione eorum, quæ sunt ad finem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de consensu.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum consensus sit actus appetitiuæ, vel apprehensiuæ virtutis.

¶ Secundo, vtrum conueniat brutis animalibus. ¶ Tertio, vtrum sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem. ¶ Quarto, vtrum consensus in actum pertineat solum ad superiorem animæ partem.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum consensus sit actus appetitiuæ vel apprehensiuæ virtutis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd consentire pertineat solum ad partem animæ apprehensiuam. Aug. enim 12. de tri. * consensum attribuit superiori rationi, sed ratio nominat apprehensiuam virtutem: ergo consentire pertinet ad apprehensiuam virtutem.

2 ¶ Præterea, Consentire, est simul sentire, sed sentire est apprehensiuæ potentiæ, ergo & consentire.

3 ¶ Præterea, Sicut assentire dicit applicationem intellectus ad aliquid, ita & consentire, sed assentire pertinet ad intellectum, qui est vis apprehensiua: ergo & consentire ad vim apprehensiuam pertinet.

¶ SED CONTRA est quod Dam. * dicit in 2. lib. quòd si aliquis iudicet, & non diligat, non est sententia; id est consensus, sed diligere ad appetitiuam virtutem pertinet, ergo & consensus.

CONCLVSIO.

¶ Consensus est actus appetitiuæ, vel apprehensiuæ virtutis, quo in aliquid inclinata ei assentitur, & inhæret.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd consentire importat applicationem sensus ad aliquid. Est autem proprium sensus, quòd cognoscitiuus est rerum præsentium: vis enim imaginatiua est apprehensiua similitudinum corporalium etiam rebus absentibus, quarum sunt similitudines: intellectus autem apprehensiuus est vniuersalium rationum, quas potest apprehendere indifferenter, & præsentibus & absentibus singularibus, & quia actus appetitiuæ virtutis est quædam inclinatio ad rem ipsam secundum quandam similitudinem, hinc est quod ipsa applicatio appetitiuæ virtutis ad rem secundum quam ei inhæret, accipit nomen sensus: quasi experientiam quandam sumens de re, cui inhæret, inquantum complacet sibi in ea, vnde Sap. 1. dicitur, Sentite de Domino in bonitate, & secundum hoc consentire est actus appetitiuæ virtutis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (sicut dicitur in 3. de anima) voluntas in ratione consilit. vnde cum Augst. attribuit consensum rationi, accipit rationem secundum quod in ea concluditur voluntas.

¶ Ad secundum dicendum, quod sentire proprie dictum, ad apprehensiuam potentiam pertinet; sed secundum similitudinem cuiusdam experientiæ, pertinet ad appetitiuam, vt dictum est *

¶ Ad tertium dicendum, quòd assentire est quasi ad aliud sentire: & sic importat quandam distantiam ad id cui assentitur: sed consentire est simul sentire, & sic importat quandam coniunctionem ad id cui consentitur: & ideo voluntas cuius est tendere ad ipsam rem, magis proprie dicitur consentire. Intellectus autem, cuius operatio non est secundum motum ad rem, sed potius econuerso (vt in primo * dictum est) magis proprie dicitur assentire: quamuis vnum pro alio poni soleat. Potest etiam dici, quod intellectus assentit inquantum à voluntate mouetur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum consensus conueniat brutis animalibus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd consensus conueniat brutis animalibus, consensus enim importat determinationem appetitus ad vnum, sed appetitus brutorum animalium sunt determinati ad vnum, ergo consensus in brutis animalibus inuenitur.

2 ¶ Præterea, Remoto priori, remouetur posterius, sed consensus præcedit operis executionem: si ergo in brutis non esset consensus, non esset in eis operis executio: quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea, Homines interdum consentire dicuntur in aliquid agendum ex aliqua passione, puta concupiscentia vel ira, sed bruta animalia ex passione agunt: ergo in eis est consensus.

¶ SED CONTRA est quod * Dam. dicit, quòd post iudicium homo disponit & amat quod ex consilio iudicatum est, quod vocatur sententia, id est consensus : sed consilium non est in brutis animalibus, ergo nec consensus.

CONCLV

a ¶ Super Quæstionis decimæ quintæ Articulum quartum.

¶ Num aliquid sit inferiori ratione peccatum mortale, absque finali sententia.

CIrca quartum vero articulũ pluta occurrunt dubia. Primum est, quia author contradicit sibi in corpore, & in responsione ad primum. Repugnant enim hæc duo, scilicet quandiu incertum est, an secundum rationes diuinas resistatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententiæ: & consensus in delectationem cogitationis pertinet ad rationem inferiorem. Et patet repugnantia: quia consensus in delectationẽ cogitationis est quandoque peccatum mortale, & consequenter finalis sententia, & contra rationes diuinas. Quodammodo : Ergo fiat, quod sit rationis inferioris, & contra rationes diuinas, quod sit mortale peccatum, & non finalis sententia, & si est finalis sententia, & contra rationes diuinas, quomodo ad rationem inferiorem spectat? Et augetur dubitatio: quia Aug. in 12. de trin. cap. 12. Vnde quæstio hæc manet, expresse dicit, quòd talis consensus spectat ad rationem inferiorem solum. Sic inquit habendum puto, quasi sola mulier comederit. Secundum est de distinctione quæ fit in responsione ad primum de cogitatione, vt est actio quædam, & vt est ad aliam actionem ordinata: quia non videtur ad propositum, sed potius ad oppositum. Non ad propositum quidem: quia cogitatio delectans in quam consentire dicitur ratio inferior, non ordinatur ad actionem. Est enim cogitatio delectationis morosa absque voluntate operis: vt patet per Augst. ibidem. Ad oppositum vero, quia cogitatio vt est actio quædam delectans, est ipsa cogitatio morosa delectationis: & si ipsa secundum literam præsentiam spectat ad rationem superiorem. ergo oppositum habetur eius quod intenditur ab Augusti. & ipse scilicet, quòd consensus in delectationẽ morosam spectat ad rationem inferiorem.

¶ Ad euidentiam horum scito primo, quòd cogitatio quandoque secundum se habet rationem ordinati in aliquam aliam operationem, quandoque vero secundum se habet rationem ipsius vltimi operis: dico autem secundum se, ad excludendum ordinem ex parte intentionis cogitantis. Tunc cogitatio habet rationem vltimi operis, quando ipsa, vt cogitatio est, sumitur: prout scilicet est inquisitio, vel cognitio veri, & huiusmodi: Tunc autem habet cogitatio rationem ordinati in aliud opus, quando ipsa ratione ceteris cogitati sumitur: quia enim ratione cogitati operis sumitur propter ipsum opus secundum se est. Et quantuis ab hoc cogitante non exerceatur propter opus perpetrandum, exercetur tamen propter opus perpetrabile. Tanta autem est differentia inter cogitationem hoc vel illo modo sumptam, vt cogitatio propter opus cogitatum sit in coordinatione eorum quæ sunt propter aliud. Et propterea, vt in litera dicitur, spectat ad infectiorem rationem. Cogitatio vero secundum seipsam sit in coordinatione operum : & propterea spectet ad superiorem rationem, sicut catera vltima opera. Scito secundo, quòd ratio inferior consideratur dupliciter, vno modo secundum seipsam vt participat superiorem rationem, cui & supponitur & identice connuncta est: & quod ille est ratio inferior secundum se non habeat finalem sententiam, vt participat tamen superiorem, iudicat finaliter & mortaliter. Vnde ad primum dubiũ dicitur, quòd consensus in delectationem cogitati operis mortalis, puta fornicationis vel huiusmodi habet in se duo. Primum est, quòd caret consummatione quam apta nata est habere talis delectatio secundum suum genus: quum enim delectatio cogitati operis sit ejusdem rationis cum delectatione perpetrati operis, & differant tantum sicut imperfectum & perfectum, & secundum se sit propter illam: si habet consensum in cogitationem & operationem, habet consummatum consensum. Si autem in cogitationem tantum, habet imperfectum consensum, eo modo quo talpa est imperfecta in genere animalis, & secundum hoc dicitur deficere à finali sententia, quam scilicet secundum se apta nata est habere : & ad rationem inferiorem spectare, vtpote secundum se via ad aliud, & quod ad solam mulierem, id est in feriorem rationem spectat, quia scilicet deest consensus ille ordinans ad opus, qui spectat ad virum, vtpote vltimus in genere agibilium.

Art. 3. arg. 3.

Ca. 2. arti. fi. 22.

ibidem.

Ca. 4. pau. lo post. me. tom. 5.

Ca. 12. to. 3

Ca. 7. in fi. ue to. 3.

Ca. 12. circ. ca. med. to 3

CONCLVSIO.

¶ Cum nulla sit in brutis animalibus appetitiui motus applicatio ad quippiam agendum, impossibile est illis consensum aliquem conuenire, qui ea ipsa appetitiuæ virtutis applicatio est.

¶ RESPONDEO dicendum, quod consensus, proprie loquendo, non est in brutis animalibus: cuius ratio est, quia consensus importat applicationem appetitiui motus ad aliquid agendum : eius autem est applicare appetitiuum motum ad aliquid agendum, in cuius potestate est appetitiuus motus: sicut tangere lapidem conuenit quidem baculo, sed applicare baculum ad tactum lapidis, est eius, qui habet in potestate mouere baculum. Bruta autem animalia non habent in sui potestate appetitiuũ motum : sed talis motus in eis est ex instinctu naturæ: vnde brutum animal appetit quidem, sed non applicat appetitiuum motum ad aliquid: & propter hoc non proprie dicitur consentire, sed solum rationalis natura, quæ habet in potestate sua appetitiuum motum : & potest ipsum applicare, vel non applicare ad hoc vel ad illud.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in brutis animalibus inuenitur determinatio appetitus in aliquid passiue tantum: consensus vero importat determinationem appetitus non solum passiuam, sed magis actiuam.

¶ Ad secundum dicendum, quod remoto priori, remouetur posterius, quod proprie ex eo tantùm sequitur, si autem aliquid ex pluribus sequi possit, non propter hoc posterius remouetur vno priorum remoto: sicut si induratio possit fieri & à calido & frigido: nam lateres indurantur ab igne: & aqua congelata indouratur ex frigore: non oportet quod remoto calore remoueatur induratio: executio autem operis non solum sequitur ex consensu, sed etiam ex impetuoso appetitu, qualis est in brutis animalibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homines qui ex passione agunt, possunt passionem non sequi: non autem bruta animalia, vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum consensus sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd consensus sit de fine: quia propter quod vnumquodque & illud magis : sed his quæ sunt ad finem consentimus propter finem: ergo fini consentimus magis.

2 ¶ Præterea, Actio intemperati est finis eius, sicut & actio virtuosi est finis eius, sed intemperatus consentit in proprium actum: ergo & sensus potest esse de fine.

3 ¶ Præterea, Appetitus eorum quæ sunt ad finem, est electio: vt suprà dictum * est. si igitur consensus esset solum de his quæ sunt ad finem, in nullo ab electione differre videretur: quod patet esse falsum per * Dam. qui dicit, quòd post disputationem quam vocauerat sententiam, fit electio: non ergo consensus est solum de his quæ sunt ad finem.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. * ibidem dicit, quod sensus siue sententia est quando homo disponit & amat, quod ex consilio iudicatum est. sed consilium non est nisi de his quæ sunt ad finem: ergo nec consensus.

CONCLVSIO.

¶ Consensus non est nisi de his quæ sunt ad finem, quorum electio ipsa est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd con

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum consensus in actum pertineat solum ad superiorem animæ partem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd consensus ad agendũ non semper pertineat ad superiorem rationem. Delectatio enim consequitur operationem, & perficit eam, sicut decor iuuentutem, sicut dicitur in * 10. Ethic. sed consensus in delectationem pertinet ad inferiorem rationẽ: vt dicit * Augustin. in 12. de Trin. ergo consensus in actum non pertinet ad solam superiorem rationem.

2 ¶ Præterea, Actio in quam consentimus, dicitur esse voluntaria: sed multarum potẽtiarũ est producere actiones voluntarias, ergo non sola superior ratio consentit in actum.

3 ¶ Præterea, Superior ratio intendit æternis inspiciendis, & conſulendis: vt Aug. * dicit in 12. de Tri sed multoties homo cõsentit in actũ non propter rationes æternas, sed propter aliquas rationes temporales, vel etiam propter aliquas animæ passiones, non ergo consentire in actum, pertinet ad solam superiorem rationem.

¶ SED CONTRA est quod Aug. * dicit 12. de Tri. Non potest peccatum efficaciter perpetrandum mente deceri, nisi illa mentis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundum est, quod sit absque contradictione superioris rationis. Et ex hoc habet rationem finalis sententiæ, vt peccati mortalis, &c. vt patet in quæstione de veritate quæstione decimaquinta articulo quarto ad 6. & 11. ita quod consensus ille in delectationem huiusmodi, & est rationis inferioris secundum se: quia est in id quod secundum se est propter aliud opus: & deficit à superiori ratione, quia manifestũ est autem, quod superior ratio est, quæ habet de omnibus iudicare: quia de sensibilibus per rationem iudicamus: de his verò quæ ad rationes humanas pertinẽt, iudicamus secũdum rationes diuinas, quæ pertinẽt ad rationem superiorem: & ideo quandiu incertũ est an secundum rationes diuinas resistatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententiæ. Finalis autem sententia de agendis est consensus in actum: & ideo consensus in actum pertinet ad rationem superiorem: secundum tamen quod in ratione voluntas includitur, sicut supra* dictum est.

Art. 1. ad 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod consensus in delectationem operis pertinet ad superiorem rationem: sicut & consensus in opus, sed consensus in delectationem cogitationis pertinet ac rationem inferiorem, sicut ad ipsam pertinet cogitare: & tamen de hoc ipso, quod est cogitare, vel non cogitare, inquantum consideratur vt actio quædam, habet iudicium superior ratio: & similiter de delectatione consequente: sed inquantum accipitur vt ad actionem aliam ordinatum, sic pertinet ad inferiorem rationem: quod enim ad aliud ordinatur, ad inferiorem artem vel potentiam pertinet, quàm finis ad quem ordinatur: vnde ars quæ est de fine, architectonica seu principalis vocatur.

Q. 6. art. 1.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia actiones dicuntur voluntariæ, ex hoc quod eis consentimus, non oportet quòd consensus sit cuiuslibet potentiæ: sed voluntatis à qua dicitur voluntarium, quæ est in ratione, sicut* dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio superior dicitur consentire, non solũ quia secundum rationes æternas semper mouetur ad agendum, sed etiam quia secundum rationes æternas non dissentit.

QVAESTIO DECIMASEXTA, De vsu, qui est actus voluntatis, in comparatione ad ea quæ sunt ad finem.

DEINDE considerandum, de vsu. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum vti sit actus voluntatis. ¶ Secundo, vtrũ conueniat brutis animalibus. ¶ Tertio, vtrum sit tantum eorum, quæ sunt ad finem, vel etiam finis. ¶ Quarto, de ordine vsus ad electionem.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum vti sit actus voluntatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vti non sit actus voluntatis: dicit enim Augustin. in 1.* de doct. Christiana, quod vti est id quod in vsum venit ad aliud obtinẽdũ referre. sed referre aliquid ad aliud est rationis, cuius est conferre, & ordinare. ergo vti est actus rationis, non ergo voluntatis.

1. dist. 1. q. 2. art. 2. 4. et li. 10 de Tri c. 10 paulo à pri. 10. 3. Lib. 2. ori. fi. c. 22. Idẽ Au. 19. de Ciui. Dei c. 4.

2 ¶ Præterea, Damas. dicit, *quòd homo impedimentis intentio penes quam summa potestas est membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat & seruiat.

CONCLVSIO.

¶ Consensum in actum semper ad superiorem animæ partem spectare certum est, rationem scilicet & voluntatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd finalis sententia semper pertinet ad eum, qui superior est, ad quem pertinet de aliis iudicare: quandiu enim iudicandum restat quod proponitur, nondum datur finalis sententia. manifestũ est autem, quod superior ratio est, quæ habet de omnibus iudicare: quia de sensibilibus per rationem iudicamus: de his verò quæ ad rationes humanas pertinẽt, iudicamus secũdum rationes diuinas, quæ pertinẽt ad rationem superiorem: & ideo quandiu incertũ est an secundum rationes diuinas resistatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententiæ. Finalis autem sententia de agendis est consensus in actum: & ideo consensus in actum pertinet ad rationem superiorem: secundum tamen quod in ratione voluntas includitur, sicut supra* dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod consensus in delectationem operis pertinet ad superiorem rationem: sicut & consensus in opus, sed consensus in delectationem cogitationis pertinet ac rationem inferiorem, sicut ad ipsam pertinet cogitare: & tamen de hoc ipso, quod est cogitare, vel non cogitare, inquantum consideratur vt actio quædam, habet iudicium superior ratio: & similiter de delectatione consequente: sed inquantum accipitur vt ad actionem aliam ordinatum, sic pertinet ad inferiorem rationem: quod enim ad aliud ordinatur, ad inferiorem artem vel potentiam pertinet, quàm finis ad quem ordinatur: vnde ars quæ est de fine, architectonica seu principalis vocatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia actiones dicuntur voluntariæ, ex hoc quod eis consentimus, non oportet quòd consensus sit cuiuslibet potentiæ: sed voluntatis à qua dicitur voluntarium, quæ est in ratione, sicut* dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio superior dicitur consentire, non solũ quia secundum rationes æternas semper mouetur ad agendum, sed etiam quia secundum rationes æternas non dissentit.

QVAESTIO DECIMASEXTA, De vsu, qui est actus voluntatis, in comparatione ad ea quæ sunt ad finem.

DEINDE considerandum, de vsu. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum vti sit actus voluntatis. ¶ Secundo, vtrũ conueniat brutis animalibus. ¶ Tertio, vtrum sit tantum eorum, quæ sunt ad finem, vel etiam finis. ¶ Quarto, de ordine vsus ad electionem.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum vti sit actus voluntatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vti non sit actus voluntatis: dicit enim Augustin. in 1.* de doct. Christiana, quod vti est id quod in vsum venit ad aliud obtinẽdũ referre. sed referre aliquid ad aliud est rationis, cuius est conferre, & ordinare. ergo vti est actus rationis, non ergo voluntatis.

2 ¶ Præterea, Damas. dicit, *quòd homo impedimentis intentio penes quam summa potestas est membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat & seruiat.

CONCLVSIO.

¶ Consensum in actum semper ad superiorem animæ partem spectare certum est, rationem scilicet & voluntatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd finalis sententia semper pertinet ad eum, qui superior est, ad quem pertinet de aliis iudicare: quandiu enim iudicandum restat quod proponitur, nondum datur finalis sententia. manifestũ est autem, quod superior ratio est, quæ habet de omnibus iudicare: quia de sensibilibus per rationem iudicamus: de his verò quæ ad rationes humanas pertinẽt, iudicamus secũdum rationes diuinas, quæ pertinẽt ad rationem superiorem: & ideo quandiu incertũ est an secundum rationes diuinas resistatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententiæ. Finalis autem sententia de agendis est consensus in actum: & ideo consensus in actum pertinet ad rationem superiorem: secundum tamen quod in ratione voluntas includitur, sicut supra* dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

gratia, quum aliquis consentit acquirendis moribus, sunt ibi simplicite tres alij actus cadentes supra illum consensum, scilicet vsus, consensio, & electio. Nam voluntas vtitur se ad consentiendum, & consentit se consentire, & eligit consentire. Et similiter quum exigit bonos mores, sunt iterum implicitè tres idem actus: nam voluntas vtitur se ad eligendum, consentit electioni, & eligit illam. Et similiter accidit cum vtitur rationes ad consilium, vel executiuis potentijs ad opus: nam voluntas consentit vsui, eligit vsum, & vtitur se ad vti. Et quia consensus est actus naturaliter prior electione, ideo isti actus cadentes supra consensum, sunt priores seipsis cadentibus supra electionem. Et sic ordinatur isti actus respectu aliorum, supra quæ cadunt in hoc secundo ordine, iuxta illorum, supra quę cadunt, ordinem. Et inueniuntur implicite & reflexe. In primo autem ordine ordinantur respectu eiusdem, & explicite & secundum lineam rectam. Iuxta tertium autem ordinem scito, quòd licet in litera iuxta secundum ordinem comparentur isti actus reflexi cadentes supra vnum actum ad seipsos cadentes supra alium: non tamen comparantur singuli reflexi inter se, quis quo sit prior, an scilicet quum isti actus reflectuntur supra consensum, vti præcedebat consensum reflexum, vel econtra: & similiter de electione: & quamuis possit dici, quòd author tradens eorum ordinem secundum lineam rectam in qua attendit ordo eorum respectu eiusdem, infinuauit eorundem ordinem secundum reflexionem supra eundem actum: ita quod idem est ordo hic & ibi, quia vtrobique sunt respectu eiusdem: & sic videretur, quòd primo consensus, deinde electio, & vltimo vti locare debet: mihi tamen ex authore videtur dicendum, quòd vti tenet primũ locũ consensus secũdũ & electio tertium. Et ratio est duplex, prima, quia est vniuersalius ceteris: consensus quoque absolutior est, quàm electio. Nam vti est actiua libera applicatio, tam volũtatis quàm cuiuscũque alterius ad quodcũq; opus. Consensus vero est actiua libera applicatio solius appetitus acceptãtis, seu adhærẽtis alicui, quod constat sub se minus cõprehendere: cõsensus quoq; acceptationẽ, electio vero acceptationẽ præferẽdo aliis importat, quod cõstat posterius esse: secunda est, quia etiam in ordine primo iam dicto secundum lineam rectam, quamuis vti executiuis potentijs ad acquirendum secundum esse reale, fit posterius electione & consensu: simpliciter tamen & absolute vti præcedit consensum & electionem: quia vti prequenit consilium, vt dictum est, absque reflectione. Tractauit tamen author prius de electione, quàm de consensu, & vti, vt à notioribus fieret disciplina.

Infr. q. 60. a. 1. cor. fi. & q. 22. q. 3. ar. 1. & 10. cor. & ver. qu. 22. a. 12. ad 4. Et quo. 9. a. 12.

Lib. 4. c. 9. in prin. & ca. 8. ante medium. Ari. 1. Ethic. c. vlt. tom. 5.

a ¶ Super Quæstionis decimæ septimæ Articulum primum.

Annot. Circa primum articulum quæstionis 17. aduerte quod ad imperij rationem tria concurrunt. Ordinatio alicuius ad aliquid, intimatio & motio. Quum enim præcipitur, Dilige deum, ordinatur aliquis ad amandum deum, & intimatur hoc ei, & mouetur ad hoc ab imperante: ordinatio autẽ & intimatio ad rationem speciãt, motio autem ad voluntatem: vnde actus imperij componitur ex eo quòd est intellectus, & ex eo quòd est volũtas. Et quia iuxta doctrinã habitam superius in quæstio. 13. articuli. 1. actus cõpositus ex duobus spectãtibus ad diuersas potentias illius, est potentiæ essen-

QVAESTIO DECIMASEPTIMA. De actibus imperatis à voluntate, in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actibus imperatis à voluntate. ¶ Et circa hoc quæruntur nouem. ¶ Primo, vtrum imperare sit actus voluntatis, vel rationis. ¶ Secundo, vtrum imperare pertineat ad bruta animalia. ¶ Tertio, de ordine imperij ad vsum. ¶ Quarto, vtrum imperium & actus imperatus sint vnus actus, vel diuersi. ¶ Quinto, vtrum actus voluntatis imperetur. ¶ Sexto, vtrum actus rationis. ¶ Septimo, vtrum actus appetitus sensitiui. ¶ Octauo, vtrum actus animæ vegetabilis. ¶ Nono, vtrum actus exteriorum membrorum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum imperare sit actus rationis, vel voluntatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd imperare non sit actus rationis, sed voluntatis. imperare enim est mouere quoddam. dicit enim Auicen, quòd quadruplex est mouens, scilicet persiciens, disponens, imperans, & consiliians. sed ad voluntatem pertinet mouere omnes alias vires animæ: vt dictum * est supra. ergo imperare est actus voluntatis.

2 ¶ Præterea, Sicut imperari pertinet ad id quod est subiectum, ita imperare pertinere videtur ad id quod est maxime liberum, sed radix libertatis est maxime in voluntate. ergo voluntatis est imperare.

3 ¶ Præterea, ad imperium statim sequitur actus. sed ad actum rationis non statim sequitur actus: non enim qui iudicat aliquid esse faciendum, statim illud operatur, ergo imperare non actus rationis, sed voluntatis.

¶ SED CONTRA est quod * Gregorius Nicenus dicit, & etiam philosophus, * quod appetitus obedit rationi: ergo rationis est imperare.

CONCLVSIO.

¶ Imperare est actus rationis essentialiter, voluntatis tamen actu præsupposito, cuius virtute ipsa ratio per imperium mouet quo ad exercitium actus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd imperare est actus rationis, præsuppositio tamen actu voluntatis. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quia actus voluntatis & rationis supra seinuicem possunt ferri, prout scilicet ratiocinatur de volendo, & voluntas vult ratiocinari, contingit actum voluntatis præueniri ab actu rationis: & econuerso: & quia virtus prioris actus remanet in actu sequenti, contingit quandoque, quòd est aliquis actus voluntatis, secundum quod manet virtute in ipso aliquid de actu rationis, vt dictum * est de vsu de electione: & econuerso, aliquis est actus rationis, secundum quod virtute manet in ipso aliquid de actu voluntatis. Imperare autem est quidem essentialiter actus rationis, imperans enim ordinat eum cui imperat ad aliquid agendum, intimando, vel denuntiando. sic autem ordinare per modum cuiusdam intimationis est rationis: sed ratio potest aliquid intimare vel denuntiare dupliciter. Vno modo absolutè, quæ quidem intimatio exprimitur per verbum indicatiui modi, sicut si aliquis alicui dicat, hoc est tibi faciendũ. Aliquãdo aũt ratio intimat aliquid alicui mouẽdo ipsum ad hoc: & talis intimatio exprimitur per verbũ imperatiui modi: puta cũ alicui dicitur, fac hoc. primum autem mouens in viribus animæ ad exercitium actus, est voluntas, vt supra * dictum est. cum ergo secundum mouens non moueat, nisi in virtute primi mouentis. sequitur quòd hoc ipsum quod ratio mouet imperando, sit ei ex virtute voluntatis, vnde relinquitur d quod imperare sit actus rationis præsuppositio actu voluntatis, in cuius virtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod imperare non est mouere quocunque modo, sed cum quadam intimatione denuntiatiua ad alterum, quod est rationis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd radix libertatis est voluntas, sicut subiectũ: sed sicut causa, est ratio. Ex hoc enim voluntas libere potest ad diuersa ferri: quia ratio potest habere diuersas conceptiones boni. & ideo philosophi diffiniunt liberum arbitrium, quod est liberum de ratione iudicium, quasi ratio sit causa libertatis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd ratio illa concludit quòd imperium non sit actus rationis absolute: sed cum quadam motione, vt dictum * est.

¶ In responsione ad secundum notato distinctionem de radice libertatis formaliter, vel causaliter: & quòd radix libertatis formaliter est voluntas, causaliter est ratio. nec hoc dicitur, sed probatur quia ex hoc voluntas est formaliter libera, quia ratio est oppositorũ: quia enim volũtas à bono cognito oritur, libera voluntas ab oppositis bonis cognitis absque determinatione ad alterum nascitur. Ex hoc enim liber est medicus ad præbendum potionem sanatiuam, vel egrotatiuam. quia medicina est sani & ægri ostensiua, absque determinatione voluntatis ad alteram partem sequendam.

Præterm[issis]

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum imperare pertineat ad animalia bruta.

Prã. q. 11. a. 1. co.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd imperare conueniat brutis animalibus: quia secundum Auicen. Virtus imperans motum est appetitiua. & virtus exequens motum est in musculis, & in neruis: sed vtraque virtus est in brutis animalibus. ergo imperium inuenitur in brutis animalibus.

Spir. 1. a Medico. c. 2. c. 22.

2 ¶ Præterea, De ratione serui est, quòd ei imperetur: sed corpus comparatur ad animam, sicut seruus ad dominum. sicut dicit Philosophus in * primo Poli. ergo corpori imperatur ab anima, etiam in brutis, quæ sunt composita ex anima & corpore.

Spt. Ser.

3 ¶ Præterea, Per imperium homo facit impetum ad opus: sed impetus in opus inuenitur in brutis animalibus, vt Dam. * dicit. ergo in brutis animalibus inuenitur imperium.

¶ SED CONTRA Imperium est actus rationis, vt dictum * est: sed in brutis non est ratio: ergo neque imperium.

CONCLVSIO.

¶ Cum imperare sit actus rationis, impossibile est animalibus brutis conuenire.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd imperare nihil aliud est, quàm ordinare aliquem ad aliquid agendum cum quadam intimatiua motione: ordinare autem est proprius actus rationis. vnde impossibile est quòd in brutis animalibus, in quibus non est ratio, sit aliquo modo imperium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vis appetitiua dicitur imperare motum, inquantum mouet rationem imperantem: sed hoc est solum in hominibus: in brutis autem animalibus virtus appetitiua non est propriè imperatiua, nisi imperatiuum sumatur large pro motiuo.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd in brutis animalibus corpus quidẽ habet, vnde obediat: sed anima non habet vnde imperet: quia non habet vnde ordinet: & ideo non est ibi ratio imperantis & imperati, sed solum mouentis & moti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliter inuenitur impetus ad opus in brutis animalibus, & aliter in hominibus. homines enim faciunt impetum ad opus per ordinationem rationis, vnde habet in eis impetus rationem imperij, in brutis autem sit impetus ad opus per instinctum naturæ: quia scilicet appetitus eorum statim apprehenso conuenienti vel inconuenienti, naturaliter mouetur ad prosecutionem vel fugam. vnde ordinãtur ab alio ad agendum, non autem ipsa seipsa ordinant ad actionem: & ideo in eis est impetus, sed non imperium.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum vsus præcedat imperium.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd vsus præcedat imperium. Imperium enim est actus rationis præsupponens actum voluntatis: vt supra dictum * est. sed vsus est actus voluntatis, vt supra dictum * est. ergo vsus præcedit imperium.

Artic. 1. q. 16. ar. 1.

2 ¶ Præterea, Imperium est aliquid eorum quæ ad finem ordinantur. eorum autem quæ sunt ad finem, est vsus. ergo videtur quòd vsus sit prius quàm imperium.

q. 16. ar. 1.

3 ¶ Præter à, Omnis actus potentiæ motæ à voluntate vsus dicitur: quia voluntas vtitur aliis potentijs, vt supra dictum * est, sed imperium est actus rationis, prout mota est à voluntate: sicut dictum est. ergo imperium est quidam vsus: commune autem est prius proprio: ergo vsus est prius quàm imperium.

Lib. 2. orth. fid. c. 22.

¶ SED CONTRA est, quod Damasc. dicit, * quòd impetus ad operationem præcedit vsum, sed impetus ad operationem sit per imperium ergo imperium præcedit vsum.

CONCLVSIO.

¶ Prius est naturaliter imperium, quàm vsus imperij.

q. 17. a. 4.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vsus eius quod est ad finem, secundum quod est in ratione referente ipsum in finem, præcedit electionem, vt supra dictum * est: vnde multo magis præcedit imperium. sed vsus eius, quod est ad finem, secundum quod subditur potentiæ executiuæ, sequitur imperium, eo quòd vsus vtentis coniunctus est cum actu eius, quo quis vtitur. non enim vtitur aliquis baculo antequam aliquo modo per baculum operetur. imperium autem non est simul cum actu eius cui imperatur, sed naturaliter prius est imperium, quàm imperio obediatur, & aliquando etiam est prius tempore. vnde manifestum est, quòd imperium est prius quàm vsus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod non omnis actus voluntatis præcedit hunc actum rationis, qui est imperium: sed aliquis præcedit, scilicet electio, & aliquis sequitur, scilicet vsus. quia post determinationem consilij, quæ est iudicium rationis. voluntas eligit, & post electionem ratio imperat ei, per quod agendum est, quod eligitur. & tunc demum voluntas alicuius incipit vti exequendo imperium rationis: quandoque quidem voluntas alterius, cum aliquis imperat alteri: quandoque autem voluntas ipsius imperantis, cum aliquis imperat sibipsi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut actus sunt prætij potentijs, ita obiecta actibus. obiectum autem vsus est id quòd est ad finem. ex hoc ergo quod ipsum imperium est ad finem, magis potest concludi, quod imperium sit prius vsu, quàm quòd sit posterius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut actus voluntatis vtentis ratione ad imperandum præcedit ipsum imperium, ita etiam potest dici, quòd & ipsum vsum voluntatis præcedit aliquod imperium rationis, eo quod actus harũ potentiarum supra seipsos inuicem reflectuntur.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum imperium & actus imperatus sint actus vnus, vel diuersi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd actus imperatus non sit vnus actus cum imperio. diuersarum enim potentiarum diuersi sunt actus. sed alterius potentiæ est actus imperatus, & alterius ipsum imperium: quia alia est potentia quæ imperat, & alia cui imperatur. ergo non est idem actus imperatus cum imperio.

2 ¶ Præterea, Quæcunque possunt inuicem separari, sunt diuersa. nihil enim separatur à seipso: sed aliquando actus imperatus separatur ab imperio, præcedit enim quandoque imperium, & non sequitur actus imperatus: ergo alius actus est imperium ab actu imperato.

3 ¶ Præterea, Quæcunque se habent secundum prius & posterius, sunt diuersa: sed imperium naturaliter præcedit actum imperatum. ergo sunt diuersa.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus * dicit, quòd vbi est vnum propter alterum, ibi est vnum cantùm. sed actus imperatus non est nisi propter imperium. ergo sunt vnum.

CONCLVSIO.

¶ Imperium & actus imperans sunt vnus & idem actus humanus secundum totum, multi autem secundum partes.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse secundum quid multa: & secundum quid vnum. Quinimo omnia multa sunt secundum aliquid vnum vt Dionys. dicit vltimo ca. de di. no. * Est tamen differentia attendenda in hoc, quòd quædam sunt simpliciter multa, & secundum quid vnum, quædam verò econuerso. vnum autem hoc modo dicitur sicut & ens: ens autem simpliciter est substantia. sed ens secundum quid est accidens, vel etiam ens rationis, & ideo quæcunque sunt vnum secundum substantiam sunt vnum simpliciter, & multa secundum quid: sicut totum in genere substantiæ compositum ex suis partibus, vel integralibus, vel essentialibus, est vnum simpliciter. nam totum est ens & substantia simpliciter: partes vero sunt entia & substantiæ in toto, quæ vero sunt diuersa secundum substantiam, & vnum secundum accidens, sunt diuersa simpliciter, & vnum secundum quid: sicut multi homines sunt vnus populus, & multi lapides sunt vnus acerruus, quæ est vnitas compositionis aut ordinis. Sicut militer etiam multa individua, quæ sunt vnum genere, vel specie, sunt simpliciter multa, & secundum quid vnum. nam esse vnum genere vel specie est esse vnum secundum rationem. Sicut autem in genere rerum naturalium aliquod totũ cõponitur ex materia & forma, vt homo ex anima & corpore: qui est vnus ens naturale, licet habeat multitudinẽ partiũ

Prima secundæ S. Thom.

Annot. Prætermissis articulis, secundo, tertio, quarto, quinto, & sexto, circa duos sequentes articulos simul dubium occurrit. An in istis quæritis intendatur vniuersaliter, an indefinitè seu particulariter. Et est ratio dubij: quia si intenditur vniuersaliter, falsa videtur decisio tam septimi quàm octaui articuli. Septimi quidem, quia quandoque vult quis tristari & condolere amico, & cæt. & tamen non tristatur. Octaui verò, quia sæpissime volens feminat: ita quod non solum concupiscentia seminis, sed ipsa seminatio voluntaria est. Et constat quòd seminatio partis est vegetatiuæ.

Infrà. q. 20 ar. 3. cor. ad 3. Et q. 19. art. 32.

¶ Ad hoc dicitur, quòd intentio authoris est loqui vniuersaliter, & quod actus appetitus sensitiui, pro quanto pendent ex parte animæ vniuersaliter, subsunt imperio rationis & voluntatis: nec est verum quod velit quis perfecto imperio tristari, & non tristetur: quamuis pluries contingat quòd vellet quis tristari, & non tristatur, quia non perfecte hoc vult. Et hoc dico, si non habet dispositionem organi repugnantem: sicut enim contingit totaliter impediri visum ex parte organi: dicente Aristoteles, quod si senex acciperet oculum iuuenis: videbit vt iuuenis: ita actum tristitiæ. Quamuis in hoc casu putem, quòd quia tristitia pendet ex dispositione organi, quod quandoque est dispositum ad hoc, propterea ita modica est tristitia vt appareat non tristari: inter actus autem appetitus sensitiui & partis vegetatiuæ hoc interest, quòd actus appetitus sensitiui subsunt imperio in ordine ad propria principia elicitiua, & propria obiecta: actus vero partis vegetatiuæ neutro modo subsunt imperio: sed concupiscentiæ & applicatio eorum, sicut aliorum actiuorum & passiuorum naturalium. Cadit enim sub imperio rationis concupiscere hoc pulchrum: ita quod & in potestate hominis est concupiscere, & non concupiscere, & concupiscere hoc, & non hoc. sed non cadit sub rationis imperio, quod virtus generatiua emittat vel non emittat semen, aut quod generet, aut non, aut hoc, vel illud: quamuis eadat sub imperio applicatio virtutis generatiuæ cum sua actione, si habet: sicut non cadit sub imperio, quòd ignis excutiatur ex lapide, sed hoc pendet ex virtute lapidis percussi, & ext. quamuis applica-

Lib. 2. Topi. c. 2. parum à prin. 10. 1. C. vl. paulo post prin. c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio lapidis & ferri cum suis efficacijs ad excutiendum sub imperio eadat. vnde non quandoque sic, & quandoque non, pars generatiua imperio subditur: sed nõ quam actus eius vt sic, imperio subditur, quamuis ipsius cum sua efficacia & actione quæ naturam sequitur, applicabilitas imperio subijt rationis, & propterea inter voluntaria computatur.

Tex. 20. & 21 & proximè præcedentibus, to. 2.

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum septimum.*

IN responsione ad secundum articuli septimi, collecto ex litera ordine apprehensionis, appetitus, motus cordis, & qualitatis sequentis: aspice quod varius motus cordis ex apprehensione & appetitu animali nascens, corpus mouet, & alterat secundum diuersas qualitates: alteratum autem corpus varie etiam afficit imaginationem & appetitum, vt superius habitum est, & varie disponitur ipsum corpus ex hoc ad sanitatem ad cor, ad habilitatem hanc vel illam. Et cum hæc aspexeris, videbis quod pluries accidentia contingenti personis patientibus ecstasim, & huiusmodi, causantur ex sua apprehensione originaliter: quamuis forte consuetudo mutata in naturam etiam insitas post modum afficiat. Cuius signum est, quòd si diutius ad oppositos mentis actus se toto conatu transferunt, ab huiusmodi accidentibus desinunt, vt experientia fide digna didici: quamuis exorbitãs motus cordis manifeste apparens in his sufficiens testimonium afferat, quod secundum naturalem causarum ordinem hæc fiant, secundum quas materia corporalis, nec proprio intellectui, nec angelico, sed diuino tantum obedit ad alterationem, nisi mediante motu locali, propter quod saluandum hæc sunt dicta.

2. di. 24. q. 1. ar. 1. cor. Et mal. q. 3. a. 3. ad 5. C. 9. parum ante med. tom. 1.

Artic. 1.

¶ In responsione ad tertium eiusdem septimi articuli aduerte duo, primum est, quod imaginatio non quorumcunque, sed consideratorum à ratione subest imperio rationis. Si tamen imaginabilia sunt, quorum imaginatio non est ad imperium rationis formatæ nouæ phantasmata infra latitudinem intellectorum: quod dicimus propter eorum naturam, cuius imaginatio non quam formabit phantasma colloris, qui nec à ratione eius intelligitur. Secundũ est, quod tam imaginati, vel non imaginati, hoc vel illud, subesse intelligitur nostro imperio: quatenus pendet ex parte animæ, licut de appetitu sensitiuo dictum est. Contingit enim ex corporis dispositione vel repentino motu improbas pati imaginationes, nullo imperante. Et in hoc est magna latitudo, intantum vt aliqui patiantur huiusmodi imaginationes sic, vt vigilantibus apparent: licut alijs apparent dormientibus. Et hinc plerunque fit, vt dicant se vidisse vel audiuisse, quod tamen non fuit in veritate: sed sicut in somnijs: vt patet non solum in phreneticis, sed melancholicis: vnde sublatis impedimentis ex parte corporis, in potestate nostra est has imaginationes excludere, & alias assumere secundum imperium rationis perfectum: sed contingit negligentibus propter imperfectum imperium per seuerare plerunque malas imaginationes, quas dicunt se pati contra voluntatem: & non est sic, quia ex imperfecto patiuntur imperio.

Annot. Artic. 1.

D. 771.

D. 725. Li 8 conf tap 9. circa med. to. 1.

¶ Præterea, Si aliquis actus voluntatis imperatur, pati ratione omnes imperantur: sed si omnes actus voluntatis imperantur, necesse est in infinitũ procedere: quia actus voluntatis præcedit actum imperantis rationis, vt * dictum est. qui voluntatis actus si iterum imperatur, illud iterum imperium præcedet aliquis rationis actus: & sic in infinitũ: hoc autẽ est inconueniens, quòd procedatur in infinitum: non ergo actus voluntatis imperatur.

¶ SED CONTRA, Omne quod est in potestate nostra, subiacet imperio nostro: sed actus voluntatis sunt maxime in potestate nostra: nam omnes actus nostri imantum dicuntur in potestate nostra esse, inquantum voluntarij sunt, ergo actus voluntatis imperantur à nobis.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ratio possit de voluntatis actu ordinare, eidem imperari à ratione necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum * est, imperium nihil aliud est, quàm actus rationis ordinantis cum quadam motione aliquid ad agendum. Manifestum est autem quòd ratio potest ordinare de actu volũtatis, sicut enim potest iudicare, quòd bonum sit aliquid velle, ita potest ordinare imperando quod homo velit ex quo patet, quòd actus voluntatis à ratione potest esse imperatus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut * Augus. ibidem dicit, animus quando perfecte imperat sibi, vt velit, tunc iam vult: sed quod aliquando imperet, & non velit, hoc contingit ex hoc quod non perfecte imperat. Imperfectum autem imperium contingit ex hoc, quod ratio ex diuersis partibus mouetur ad imperandum vel non imperandum: vnde fluctuat inter duo, & non perfecte imperat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non sibi soli, sed toti corpori, vt oculus videt toti corpori, ita etiã est in potentijs animæ. nam intellectus intelligit non solum sibi, sed omnibus potentijs: & voluntas vult non solum sibi, sed omnibus potentijs: & ideo homo imperat sibiipsi actum voluntatis, inquantum est intelligens & volens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum imperium sit actus rationis ille actus imperatur qui rationi subditur: primus autem voluntatis actus ex rationis ordinatione non est, sed ex instinctu naturæ, aut superioris causæ vt suprà dictum * est: & ideo non oportet quod in infinitum procedatur.

q. 9. ar. 1.

ARTICVLVS VI.

¶ *Virum actus rationis imperetur.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd actus rationis non possit esse imperatus: inconueniens enim videtur, quod aliquid imperet sibiipsi: sed ratio est quæ imperat: vt suprà dictum * est. ergo rationis actus non imperatur.

1. ar. 1. ad Aurio.

2 ¶ Præterea, Id quod est per essentiam, diuersum est ab eo quod est per participationem: sed potentia cuius actus imperatur à ratione, est ratio per participationem: vt dicitur in primo Ethic. * ergo illius potentiæ actus non imperatur, quæ est ratio per essentiam.

Ethic. 6.

3 ¶ Præterea, ille actus imperatur, qui est in potestate nostra. sed cognoscere & iudicare verum, quod est actus rationis, non est semper in potestate nostra. non ergo actus rationis potest esse imperatus.

¶ SED CONTRA, Id quod libero arbitrio agimus, nostro imperio agi potest: sed actus rationis exercentur per liberum arbitrium. dicit enim * Damas. quòd libero arbitrio homo exquirit, & scrutatur, & iudicat, & disponit. ergo actus rationis possunt esse imperati.

Lib. 2. de Ort.

CONCLVSIO.

¶ *Actus rationis quo ad exercitium sunt imperati, cum in nostra sint potestate, sed quo ad specificationem non semper sunt imperati, actus videlicet rationis circa ea, quorum est contingens veritas.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quia ratio suprà seipsam reflectitur, sicut ordinat de actibus aliarum potentiarum, ita etiam potest ordinare de suo actu. vnde etiam actus suus potest esse imperatus. Sed attendendum est, quòd actus rationis potest considerari dupliciter. Vno modo quantum ad exercitium actus, & sic actus rationis semper imperari potest: sicut cum inducitur alicui quòd attendat, & ratione vtatur. Alio modo quantum ad obiectum, respectu cuius duo actus rationis attenduntur. Primo quidem, vt veritatem circa aliquid apprehendat: & hoc non est in potestate nostra, hoc enim contingit per virtutem alicuius luminis vel naturalis, vel supernaturalis: & ideo quantum ad hoc actus rationis non est in potestate nostra, nec imperari potest. Alius autem actus rationis est, dum his quæ apprehendit assentit: si igitur fuerint talia apprehensa, quibus naturaliter intellectus assentiat (sicut prima principia) assensus talium, vel dissensus non est in potestate nostra, sed in ordine naturæ. & ideo propriè loquendo naturæ imperio subiacet. Sunt autem quædam apprehensa quæ non adeo continuunt intellectum, quin possit assentire, vel dissentire, vel saltem assensum vel dissensum suspendere propter aliquam causam: & in talibus assensus ipse, vel dissensus in potestate nostra est, & sub imperio cadit.

q. 9. ar. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio hoc modo imperat sibiipsi, sicut & voluntas mouet seipsam, vt suprà dictum * est: inquantum scilicet vtraque potentia reflectitur supra suum actum, & ex vno in aliud rendit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd propter diuersitatem obiectorum quæ actui rationis subduntur, nihil prohibet rationem seipsam participare: sicut in cognitione conclusionum participatur cognitio principiorum.

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis.

ARTICVLVS VII.

¶ *Virum actus appetitus sensitiui imperetur.*

Infr. q. 17. ar. 7. to. 2. Et in 2. sent. dist. 24. q. 2. ar. 4. to. 1. Et in 2. de anim. lect. 18. to. 2. Et in 3. de anim. lect. 14. to. 2. Et 1. Ethic. lect. 1. to. 2. Et 1. de cæl. lect. 22. to. 1. Et 1. de gen. lect. 5. to. 2. Et 1. de sens. lect. 1. to. 2. Et 1. de mem. lect. 1. to. 2. Et 1. de somn. lect. 1. to. 2. Et 1. de long. lect. 1. to. 2. Et 1. de iuuent. lect. 1. to. 2. Et 1. de resp. lect. 1. to. 2. Et 1. de motu animal. lect. 1. to. 2. Et 1. de inc. lect. 1. to. 2. Et 1. de gen. lect. 1. to. 2. Et 1. de cor. lect. 1. to. 2. Et 1. de sens. lect. 1. to. 2. Et 1. de mem. lect. 1. to. 2. Et 1. de somn. lect. 1. to. 2. Et 1. de long. lect. 1. to. 2. Et 1. de iuuent. lect. 1. to. 2. Et 1. de resp. lect. 1. to. 2. Et 1. de motu animal. lect. 1. to. 2. Et 1. de inc. lect. 1. to. 2. Et 1. de gen. lect. 1. to. 2. Et 1. de cor. lect. 1. to. 2.

ADSEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd actus sensitiui appetitus non sit imperatus. dicit enim Apostolus Rom. 7. Non enim quod volo bonum hoc ago. & * glos. exponit, quòd homo vult non concupiscere, & tamen concupiscit, sed concupiscere est actus appetitus sensitiui, ergo actus appetitus sensitiui non subditur imperio nostro.

2 ¶ Præterea,

2 ¶ Præterea, Materia corporalis soli deo obedit quantum ad transmutationem formalem. vt in primo habitum * est. sed actus appetitus sensitiui habet quandam formalem transmutationem corporis, scilicet calorem vel frigus. ergo actus appetitus sensitiui non subditur imperio humano.

3 ¶ Præterea, Proprium motiuum appetitus sensitiui est apprehensum secundum sensum vel imaginationem: sed non est in potestate nostra semper, quod aliquid apprehendamus sensu, vel imaginatione. ergo actus appetitus sensitiui non subiacet imperio nostro.

¶ SED CONTRA est quod * Gregorius Nicenus dicit, quod obediens rationi diuiditur in duo: in desiderativũ & irascitiuum. quæ pertinent ad appetitum sensitiuum, ergo actus appetitus sensitiui subiacet imperio rationis.

CONCLVSIO.

¶ *Actus appetitus sensitiui quomodo ab animi potestate suni rationis imperio subiiciuntur, quo verò modo ipse quantus corporis dispositionem, nonnunquam præter rationis imperium fiunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum hoc aliquis actus imperio nostro subiacet, prout est in potestate nostra, vt suprà dictum * est. & ideo ad intelligendum qualiter actus appetitus sensitiui subdatur imperio rationis, oportet considerare qualiter sit in potestate nostra. Est autem sciendum, quòd appetitus sensitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas, quòd appetitus sensitiuus est virtus organi corporalis, non autem voluntas: omnis autem actus virtutis vtentis organo corporali, dependet non solum ex potentia animæ, sed etiam ex corporalis organi dispositione, sicut visio ex potentia visiua & qualitate oculi, per quam iuuatur vel impeditur. vnde & actus appetitus sensitiui non solum dependet ex vi appetitiua, sed etiam ex dispositione corporis. Illud autem, quod est ex parte potentiæ animę sequitur apprehensionẽ, apprehensio autẽ imaginationis, cũ sit particularis, regulatur ab apprehensione rationis quæ est vniuersalis: sicut virtus actiua particularis à virtute actiua vniuersali, & ideo ex ista parte actus appetitus sensitiui subiacet imperio rationis, qualitas autem & dispositio corporis, non subiacet imperio rationis, & ideo ex hac parte impeditur, quin motus sensitiui appetitus totaliter subdatur imperio rationis. Contingit autem etiam quandoque, quòd motus appetitus sensitiui subito concitatur ad apprehensionem imaginationis vel sensus: & tũc ille motus est præter imperium rationis, quãuis potuisset impediri à ratione si præuidisset. Vnde Philosophus dicit in primo * Politicorũ, quòd ratio præest irascibili, & concupiscibili, non principatu despotico, qui est Domini ad seruum, sed principatu politico, aut regali, qui est ad liberos, qui non totaliter subduntur imperio.

q. 105. a. 4. & q. 17. ar. 2.

4. de sens. & mem. lect. 3. to. 2.

1. Politic. lect. 3. to. 2.

Ethic. 6.

3. de anim. lect. 14. to. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd hoc, quòd homo vult non concupiscere, & tamen concupiscit, contingit ex dispositione corporis, per quam impeditur appetitus sensitiuus, ne totaliter sequatur imperium rationis vnde & Apostolus ibidem subdit, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, hoc etiam contingit propter subitum motum concupiscentiæ, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd qualitas corporalis dupliciter se habet ad actum appetitus sensitiui. Vno modo vt præcedens, prout aliquis est aliqualiter dispositus secundum corpus ad hanc vel illam passionem. Alio modo, vt consequens: sicut cum ex ira alicuius incalescat, qualitas igitur præcedens non subiacet imperio rationis: quia vel est ex natura, vel ex aliqua præcedenti motione, quæ non statim quiescere potest, sed qualitas consequens sequitur imperium rationis, quia sequitur motum localem cordis, quod diuersimode mouetur secundum diuersos actus sensitiui appetitus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia ad apprehensionem sensus requiritur sensibile exterius, non est in potestate nostra apprehendere aliquid sensu, nisi sensibili præsente, cuius præsentia non semper est in potestate nostra. tunc enim homo potest vti sensu cum voluerit, nisi sit impedimentum ex parte organi. Apprehensio autem imaginationis subiacet ordinationi rationis secũdum modum virtutis, vel debilitatis imaginatiuæ potentiæ. Quòd enim homo non possit imaginari quæ ratio considerat, contingit vel ex hoc, quod non sunt imaginabilia, sicut incorporalia. vel propter debilitatem virtutis imaginatiuæ, quæ est ex aliqua indispositione organi.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Virum actus animæ vegetabilis imperetur.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd actus vegetabilis animæ imperio rationis subdantur, vires enim sensitiuæ nobiliores sunt viribus animæ vegetabilis, sed vires animæ sensitiuæ subduntur imperio rationis, ergo multo magis vires animæ vegetabilis.

2 ¶ Præterea, Homo dicitur minor mundus: quia sic est anima in corpore, sicut deus in mundo, sed deus sic est in mundo. quòd omnia quæ sunt in mundo, obediunt eius imperio. ergo & omnia quæ sunt in homine, obediunt imperio rationis, etiam vires vegetabilis animæ.

3 ¶ Præterea, Laus & vituperium non contingit, nisi in actibus qui subdũtur imperio rationis, sed in actibus nutritiuæ & generatiuæ potentiæ contingit esse laudem & vituperium, & virtutem & vitium, sicut patet in gula & luxuria, & virtutibus oppositis, ergo actus harum potentiarum subduntur imperio rationis.

¶ SED CONTRA est quod Gregorius Nicenus * dicit, quòd id, quod non persuadetur à ratione, est nutritiuum & generatiuum.

CONCLVSIO.

¶ *Actus animæ vegetatiuæ, cum sequantur appetitum naturalem, nullo pacto imperio rationis subduntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd actuum, quidam procedunt ex appetitu naturali, quidam autem ex appetitu animali, vel intellectuali. omne enim agens aliquo modo appetit finem. appetitus autem naturalis non consequitur aliquam apprehensionem. sicut sequitur appetitus animalis, & intellectualis. ratio autem imperat per modum apprehensiuæ virtutis. & ideo actus illi, qui procedunt ab appetitu intellectiuo, vel animali, possunt à ratione imperari, non autem actus illi, qui procedunt ex appetitu naturali. huiusmodi enim actus sunt vegetabilis animæ. vnde, vt Grego. Nicenus dicit, quòd vocatur naturale, quòd generatiuum & nutritiuum. & propter hoc actus vegetabilis animæ non subduntur imperio rationis.

Infr. q. 50. a. 3 ad 1. Et 2. 2. q. 148. ar. 1. ad 3. Et 3. q. 15. a. 2. ad 1. et q. 19. art. 2. to. 2. Et 2. de anim. lect. 20. to. 1. a. 2 ad 3. Et 3. de mem. lect. 2. to. 2. Et 2. de cor. q. 15. ar. 4. to. 1. a. 4. et quæst. 4. ar. 21. to. 2. Et 1. Ethic. si.

Li 4. c. 15. in prin.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

principium. Ex prima enim habetur, quòd motus ille non subcitur imperio superioris partis: ex quo enim est quasi separatus animal secundum ipsum, habet motum non imperatum ab alio. Ex secunda verò, quòd motus ille est naturalis: quia principia oportet esse naturalia.

a ¶ Super Quæstionem decimamoctauam.

Auoi.

Circa quæstionis decimæoctauæ initium recolito ex supradictis, quid nominis actionis humanæ & mali moralis.

¶ Primum enim sonat actus voluntarios: secundum priuationem boni debiti actioni voluntariæ.

quanto aliquis actus est immaterialior, tanto est nobilior, & magis subditus imperio rationis, vnde ex hoc ipso, quòd vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, apparet has vires infimas esse.

¶ Ad secundum dicendum, quòd similitudo attenditur quantum ad aliquid: quia scilicet sicut deus mouet mundum, ita anima mouet corpus, non autem quantum ad omnia, non enim anima creauit corpus ex nihilo, sicut Deus mundum, propter quod totaliter subditur eius imperio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus & vitiū, laus & vituperium non debentur ipsis actibus nutritiuæ vel generatiuæ potentiæ, quæ sunt digestio & formatio corporis humani. sed actibus sensitiuæ partis ordinatis ad actus generationis & delectationem cibi & venereorum, & vtendo secundum quod oportet, vel non secundum quod oportet.

ARTICVLVS IX.

a ¶ Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur.

*1.q. 81. art. 3. ad 2. Et 2.2.q.168. ar.1.co. Et 2.d.20. q. 1.arti. 2. ad 3. Et veri, q.25.ar. 4. ad 5.art. 5. ad 14. Et mal. qō. 7. ar.2.ad 15. Arti.præce. *Li.4.c.15 Cap. 16. nō procul à fi. tom.5. Ca.9. parū à prin. 1.1.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd membra corporis non obediant rationi quantum ad actus suos. constat enim quòd membra corporis magis distant à ratione quàm vires animæ vegetabilis: sed vires animæ vegetabilis non obediunt rationi: vt dictum * est. ergo multo minus membra corporis.

2 ¶ Præterea, Cor est principium motus animalis, sed motus cordis non subditur imperio rationis. dicit enim Gregorius Nicenus. *quòd pulsatium non est persuasibile ratione. ergo motus membrorum corporalium non subiacet imperio rationis.

3 ¶ Præterea, Augustinus dicit 14. de ciuitate * dei, quòd motus membrorum genitalium aliquando importunus est nullo poscente, aliquando autem desituit inhiantem: & cum in animo concupiscenti ferueat, frigeat in corpore. ergo motus membrorum non obediunt rationi.

¶ SED CONTRA est quod Aug. * dicit 8. confes. Imperat animus vt moueatur manus: & tanta est facultas, vt vix à seruitio discernatur imperium.

CONCLVSIO.

¶ Membra illa, quibus opera sensitiuæ partis exercentur, imperio rationis subduntur. quæ verò naturalium virium motum suscipiunt, minime subjciuntur rationis imperio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd membra corporis sunt organa quædam potentiarum animæ: vnde eo modo, quo potentiæ animæ se habent ad hoc quòd obediant rationi, hoc modo se habent etiā corporis mēbra. Quia igitur vires sensitiuę subduntur imperio rationis, non autem vires naturales, ideo omnes motus membrorum, quæ mouentur à potentijs sensitiuis, subduntur imperio rationis: motus autem membrorum qui consequuntur vires naturales, non subduntur imperio rationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd membra non mouent seipsa, sed mouentur per potentias animæ, quarum quædam sunt rationi viciniores quàm vires animæ vegetabilis.

¶ Ad secundum dicendum, quod in his quæ ad intellectum & voluntatem pertinent, primū inuenitur, id quod est secundum naturam. ex quo alia deriuātur. Vt à cognitione principiorū naturaliter notorum, cognitio conclusionū, & à volūtate finis naturaliter desiderati, derivatur electio eorum quæ sunt ad finē. ita etiam in corporalibus motibus principium est secundum naturam, principium autem corporalis motus est à motu cordis. vnde motus cordis secundū naturam est, & non secundum voluntatem. consequitur enim sicut per se accidens vitam quæ est ex vnione croporis & animæ: sicut motus grauium & leuium consequitur formam substantialem ipsorum. vnde & à generante moueri dicuntur secundum philosophum in 8 phy & propter hoc motus iste vitalis dicitur. vnde Greg.* Nicen. dicit quod sicut generatiuum & nutritiuum non obedit rationi, ita nec pulsatiuum quod est vitale: pulsatiuum autem appellat motum cordis, qui manifestatur per venas pulsatiles.

Tex. 29. & seq. Li.4.c.15. in prin. & cap.16. Ca.16.20. non procul à fi.tom.5.

¶ Ad tertiū dicēdū, quòd sicut Aug. dicit in 14. de ci.* Dei. Hoc quod motus genitalium membrorum rationi non obedit, est ex pœna peccati: vt scilicet anima suæ inobediētiæ ad Deū in illo præcipue mēbro pœnā inobediētię patiatur, per quē peccatū originale ad posteros tradu

citur. Sed quia per peccatū primi parentis, vt infra * dicetur, natura est sibi relicta subtracto supernaturali dono, quod homini diuinitus erat collatum, ideo consideranda est ratio naturalis, quare motus huiusmodi membrorum specialiter rationi non obedit, cuius causam assignat. Arist. * in lib. de causis motus animalium: dicens inuoluntarios esse motus cordis & membri pudendi, scilicet quia ex aliqua apprehensione huiusmodi membra commouentur: in quantum scilicet intellectus & phantasia representant aliqua, ex quibus consequuntur passiones animæ, ad quas consequitur motus horū membrorum: non tamen mouentur secundum nutum rationis aut intellectus: quia scilicet ad motum horum membrorum requiritur aliqua alteratio naturalis, scilicet caliditatis & frigiditatis, quæ quidem alteratio non subiacet imperio rationis, specialiter autem hoc accidit in his duobus membris: quia vtrumque istorum membrorum est quasi quoddam animal separatum, inquantum est principium vitæ. principium autem est virtute totum. cor enim principium est sensuum, & ex membro genitali virtus exit seminalis. quæ est virtute totum animal. & ideo habent proprios motus naturaliter: quia principia oportet esse naturalia: vt dictum est.

2. qu. 5. artic. 1.

QVAESTIO DECIMAOCTAVA.

De bonitate & malitia humanorum actuum in generali, in vndecim articulos diuisa.

POst hoc considerandum est de bonitate & malitia humanorum actuum. Et primo, quomodo actio humana sit bona, vel mala. Secundo, de his quæ consequuntur ad bonitatem vel malitiam humanorum actuum, puta meritum vel demeritum, peccatum & culpa. ¶ Circa primum occurrit triplex considerātio. Prima est de bonitate & malitia humanorum actuum in generali. Secunda, de bonitate & malitia interiorū actuum. Tertia de bonitate & malitia exteriorum actuum.

¶ Circa primum quæruntur vndecim. ¶ Primo, vtrum omnis actio sit actio bona, vel aliqua sit mala. ¶ Secundo, vtrū actio hominis habeat quòd sit bona, vel mala, ex obiecto. ¶ Tertio, vtrū hoc habeat ex circunstantia. ¶ Quarto vtrum hoc habeat ex fine. ¶ Quinto, vtrū aliqua actio hominis sit bona, vel mala, in sua specie. ¶ Sexto, vtrum actus habeāt speciem boni vel mali, ex fine. ¶ Septimo, vtrum species, quæ est ex fine contineatur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere, aut econuerso. ¶ Octauo, vtrum sit aliquis actus indifferens secundum suam speciem. ¶ Nono, vtrum aliquis actus sit indifferens secundum individuum. ¶ Decimo, vtrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni vel mali. ¶ Vndecimo, vtrum omnis circunstantia augens bonitatem vel malitiam constituat actum moralem in specie boni vel mali.

ARTICVLVS I.

a Vtrum omnis humana actio sit bona, vel aliqua mala.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnis actio hominis sit bona, & nulla sit mala. dicit enim Dion. 4. c. de di. no.* Quod malum non agit nisi virtute boni: sed virtute boni non fit malum. ergo nulla actio est mala.

2 ¶ Præterea, nihil agit nisi secundum quod est actu: nō est autem aliquid malum secundum quod est actu, sed secundum quod potentia priuatur actu. inquantum autem potentia perficitur per actum, est bonum: vt dicitur in 9. Meta. * Nihil ergo agit, inquantum est malum, sed solum inquantū est bonum. Omnis ergo actio est bona, & nulla mala.

3 ¶ Præterea. Malum non potest esse causa nisi per accidens: vt patet per Dio. 4. c. de di. * no. sed omnis actionis est aliquis per se effectus: nulla ergo actio est mala, sed omnis actio est bona.

¶ SED CONTRA est quod dominus dicit Io. 3. Omnis qui male agit, odit lucem: est ergo aliqua actio hominis mala.

¶ RESPONDEO dicendum, quod de bono & malo in actionibus oportet loqui, sicut de bono & malo in rebus, eo quòd vnaquæque res talē actionem producit qualis est ipsa. In rebus autem vnumquodque tantum habet de bono, quantum habet de esse. bonum enim & ens conuertuntur: vt in primo * dictum est. solus autem Deus habet totam plenitudinem sui esse secundum aliquid vnum & simplex: vna quęque res verò habet plenitudinem essendi sibi conuenientem secundū diuersa. Vnde in aliquibus contingit, quod quantū ad aliquid ista bent esse, & tamen eis aliquid deficit ad plenitudinem essendi eis debitā: sicut ad plenitudinē esse humani, requiritur quòd sit quoddā cōpositū ex anima & corpore, habēs cēs potentias & instrumēta cognitionis & motus, vnde si aliqd horū deficiat alicui homini, deficit ei aliqd de

Ibi. 1. & 2. 2.d.19. q.1. ar. 2. 2.d.21. q.1. ar. 1. & 2. dist. 36. 5.10. 1.2.de. 20.prin. 3.

Dion. 4. c. 20. lect. 22.

Ibidem.

Ibidem.

*Ibidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aunot.

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ articulum quartum.*

CIrca quartum articulum eiusdem decimæoctauæ quæstionis omisso tertio, adverte quodruplicem bonitatem in litera positam actionis humanæ, sic vt omnem bonitatem cōuenire illi intelligas, inquantum est actio humana. omnis enim humana actio, quantumcunque vitiosa, continetur sub genere actionis humanæ: quoniā est actus à ratione & voluntate, &c. & sic habet bonitatem & charitatem actionis humanæ: & quantum huiusmodi entitatis habet tantum bonitatis: & secundum hoc (vt infra dicetur) omnis noxia, quāuis mala, actio est à deo.

Infr. q.73. art.1. ad 1. Quæstio.

¶ *Num ex fine bonitas, alia sit à bonitate secundum circunstantias.*

Cap. 4. in par. 4 aliquan. à pr.

¶ Circa distinctionem huius quadruplicis bonitatis in litera dubium occurrit: quia superius in q. 7. bonitas finis posita est inter circunstantias: hic autem diuiditur contra bonitatem circunstantiarum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd finis etiam adiunctus potest referri ad actum interiorem voluntatis, & ad actum exteriorem. sic referatur ad actum interiorem, finis adiunctus habet rationem circunstantiæ. Et sic quis aliquis mœchatur, vt furetur, furtum est circunstantia fornicationis exterioris, & specificatio interioris velle: propter quod in sexto articulo huius quæritur, quod huiusmodi finis puta furtum, specificat etiam fornificationem exteriorem formaliter, & non materialiter, id est, vt stat sub illo intellecto vel-

Li. 3. ca. 1. non procul à prin.

le, & non secundum se. Idem ergo finis est circunstantia & specificatio, relatus ad eundem etiam actum exteriorem humanū diuersimode, scilicet formaliter & materialiter. Et quoniam sermones in scientia sunt formales, merito bonitas ex fine, vt specifice distinguitur contra bonitatem ex circunstantiis manētibus pure circunstantiis: & non de circūstantiis transeuntibus in specificāria actū. Vnde quū circunstantia finis transeat in specificans actum (vt in sexto articulo author docet inferius) consequens est, quòd quum dicitur, quòd actus bonus ex genere & circunstantijs potest ordinari in malum finem, intelligitur de circunstantijs non transeuntibus respectu eiusdem actus in specificans: & similiter de malo. Et sic cessat obiectio, quia finis qui est circunstantia actus exterioris, secundum se transit in specificans: & sic non excipitur finis ab alijs, quia circunstantia, sed quia non manet in sua puritate, sed trāsit in specificans. Et hoc oportet bene notare, & recolere in sequentibus, vbi de duabus bonitatibus moralibus, s. ex fine, & genere, ac circunstantijs fit sermo.

Quæstio.

¶ *Num actum bonum ex genere, vel ex circunstantijs, in malum finem ordinari contingat.*

¶ In responsione ad tertium eiusdem quartiarticuli dubium occurrit, quomodo sit possibile actum bonum ex genere & circunstantijs ordinari ad malum finem, aut econuerso: quia est malus vel bonus ex fine adiuncto, ergo non videtur ex fine. & tenet sequela: quia quilibet finis adiunctus habet rationē circunstantiæ respectu actus exterioris secundum se, vt dictum est. videtur ergo implicatio in adiecto, quum dicitur actus malus ex genere ex circunstantiis ad bonum finem, aut econuerso actus bonus ex genere & circunstantiis ad malū finem: qualis enim est ex circunstantiis finis, ad talem est finem adiūctum, & econuerso. Constat autem, quod totus hic sermo, scilicet de fine vt circunstantia, & fine malo, ad quem actus bonus, & bono, ad quem actus malus ordinatur de fine adiuncto intelligitur, vt patet ex supradictis.

¶ Ad hoc potest dupliciter dici, primo quòd licet actus malus etiam ex circūstantia omnis finis non possit ordinari in bonū finem: actus tamē malus etiam ex circunstantia finis potest ordinari in finem bonū: verbi gratia, fornicari, propter furari, propter prodigum esse, propter vsurpationem status, propter vindictam exercēdam: & sic deinceps, addendo finem sini semper malum, impossibile est ordinari in bonum. Esset enim malus ex circūstantia omnis finis: & sic esset implicatio in adiecto, sed fornicari propter furari, quāuis sit actus malus ex genere & circunstantia finis, potest tamē ordinari in bonū, pter eleemosynā dandā. Sed quia circunstantia finis non arctatur magis ad vnū finē, quām plures, aut plures quàm omnes possibiles adiungi: ideo dicitur secūdo, quòd in hoc & similibus sermonibus intelligendū est de circunstantijs manētibus pure circunstantijs: & non de circūstantijs transeuntibus in specificāria actū. Vnde quū circunstantia finis transeat in specificans actum (vt in sexto articulo author docet inferius) consequens est, quòd quum dicitur, quòd actus bonus ex genere & circunstantijs potest ordinari in malum finem, intelligitur de circunstantijs non transeuntibus respectu eiusdem actus in specificans: & similiter de malo. Et sic cessat obiectio, quia finis qui est circunstantia actus exterioris, secundum se transit in specificans: & sic non excipitur finis ab alijs, quia circunstantia, sed quia non manet in sua puritate, sed trāsit in specificans. Et hoc oportet bene notare, & recolere in sequentibus, vbi de duabus bonitatibus moralibus, s. ex fine, & genere, ac circunstantijs fit sermo.

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum quintum.*

¶ *Num ex malo constituti valeat aliqua species moralis actus.*

CIrca quintum articulum huius decimaoctauæ quæstionis, & specialiter in responsione ad secundum dubium magnum dilucidandum est, quomodo sitant hæc duo simul, scilicet, Differentiæ secundum bonum & malum constituunt distinctas & contrarias species actuum moralium: & malum non est natura aliqua, sed nihil: vt Aug. & Dion. dicunt. Si enim actus moralis malus, puta intemperantia, species est aliqua inter entia contraria speciei temperantiæ, sicut nigredo albedini, sequitur, quòd differentia mali est natura aliqua, & non priuatio. Cōstat enim quod priuatio nullam potest constituere speciem actus, aut habitus, aut cuiuslibet rei. Si autem malum secundum totam suam formalem latitudinem priuatio, nihilque est, nulla erit in moralibus mali species positiua: de hac enim inquimur: ac per hoc nulla vere, & proprie contrarietas inter actum habitumque iustitiæ & iniustitiæ, temperantiæ & intemperantiæ, quod est contra communem doctrinam. oportet enim vtrunque contrariorum vt sic, esse ens positiuum formaliter, & non tantum subiectiue.

¶ Ad claritatem huius obscuræ difficultatis scito, quod dicere non auderem, nisi expressa diui Thom. sententia in prima parte q. 48. ar. 1. ad 2. & 3. contra Gen. cap. 9. explicaret, quod hic tangitur, scilicet quod malum genus & differentia in moralibus formaliter est ens positiuum, & bonum in se, quamuis sit malum homini secundum rationem. sicut forma mortui est quoddam ens & bonum in se, quanuis sit malum viuo. Est itaque iniustitiæ actus & habitus secundum suam speciem moralem formaliter ens positiuum & contrarium iustitiæ. nec ex hoc sequitur, quòd malum sit natura aliqua, aut ens. Sed æquiuocatio accidens hic obscuritatem parit. malum enim æquiuocum est ad malum vere & proprie, & ad malum genus, differentias & species moralium. pro quo nota, quod malum absolute loquēdo, significat priuationem boni debiti, quādo, sicut, &c. Malum autē in moralibus quandoq; significat priuationē boni secundū rationē debiti, quādo, sicut, &c. actui humano vel habitui; quandoq; autē significat ens contrarium actui, vel habitui humano bono, ita quod inter significationē mali in moralibus & absolute, hoc interest, q̄ malū absolute formaliter est nihil, denominatiue autem est ens. In moralibus autem malum quod est pars subiectiua mali in cōmuni, eodem modo se habet, scilicet quod formaliter est nihil, denominatiue vero est ens: sed præter hoc in moralibus etiam ipsum ens formaliter contrariū actui vel habitui bono, moraliter vocatur malum secundum suam speciem. vbi manifeste patet æquiuocatio. Est igitur in moralibus malum dupliciter, scilicet priuatiue: & hoc est simpliciter & formaliter malū, quod est nihil, cuius Deus non est author: & contrarie, & hoc est in se bonum: & est à Deo, quamuis priuatio sibi annexa, à nullo forte fit, sicut nec potentia peccandi quo ad priuatiuum. Sed de hoc aliàs. Ad propositum sufficit hæc intellexisse, & cū his eorū radicē, scilicet quòd quia nullus operatur aspiciens ad malum, oportet in malo actu volūtatis inueniri bonū aliquod verum vel apparens, cum priuationis bonitatis alicuius spectantis ad rectam rationem. Et pro quanto actus ille ad bonum

det ab alio, habent rationem bonitatis ex fine, à quo dependent, præter bonitatem absolutam, quæ in eis existit. Sic igitur in actione humana, bonitas quadruplex considerari potest. Vna quidem secundum genus, prout scilicet est actio: quia quantum habet de actione & entitate, tantum habet de bonitate, vt dictum* est. Alia vero secundum speciem, quæ accipitur secundum obiectum conueniens. Tertia secundum circunstantias, quasi secundum accidentia quædam. Quarta autem secundum finem, quasi secundum habitudinem ad bonitatis causam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd bonum, ad quod aliquis respiciens operatur, non semper est verum bonum: sed quandoque verum bonum & quandoque apparens: & secundum hoc ex fine sequitur actio mala.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis finis sit causa extrinseca: tamen debita proportio ad finē & relatio in ipsum inhæret actioni.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet actioni habenti vnam prædictarum bonitatum deesse aliam: & secundum hoc contingit actionem, quę est bona secundum speciem suam, vel secundum circunstantias, ordinari ad finem malum, vel econuerso. non tamen est actio bona simpliciter, nisi omnes bonitates cōcurrāt: quia quilibet singularis defectus causat malum. bonum autē causatur ex integra causa: vt Dio. dicit 4. cap. De diuinis nominibus.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Virum aliqua actio humana sit bona vel mala in sua specie.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd actus morales non differant specie secundum bonum & malum. Bonum enim & malum in actibus inuenitur conformiter rebus, vt dictum* est. Sed in rebus bonum & malum non diuersificant speciem: idem enim specie est homo bonus & malus. ergo neque etiam bonum & malum in actibus diuersificant speciem.

2 ¶ Præterea, Malum cum sit priuatio, est quoddam non ens: sed non ens non potest esse differentia, secundum Philos. in 3. Met.* Cum ergo differētia constituat speciē, videtur quòd aliquis actus ex hoc quòd est malus, nō constituatur in aliqua specie. & ita bonū & malū non diuersificant speciem humanorum actuū.

3 ¶ Præterea, Diuersorum actuum secundum speciem diuersi sunt effectus: sed idem specie effectus potest consequi ex actu bono

parte q. 48. ar. 1. ad 2. & 3. contra Gen. cap. 9. explicaret, quod hic tangitur, scilicet

& malo: sicut homo generatur ex adulterio & ex matrimoniali concubitu. ergo actus bonus & malus non differunt specie.

4 ¶ Præterea, bonum & malum dicitur in actibus quandoque secundum circunstantiam, vt dictum* est: sed circunstantia cum sit accidens, non dat speciem actui. ergo actus humani non differunt specie propter bonitatem & malitiam.

¶ SED CONTRA, Secundum Philosophum in 2. Eth.* similes habitus, similes actus reddunt: sed habitus bonus & malus differunt specie, vt liberalitas & prodigalitas. ergo & actus bonus & malus differunt specie.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum & malum in humanis actibus moralibus specificam differentiam apponunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnis actus speciem habet ex suo obiecto, sicut supra dictum* est. vnde oportet quod aliqua differentia obiecti faciat diuersitatem speciei in actibus. Est autem considerandum, quod aliqua differentia obiecti facit differentiam speciei in actibus secundum quod referuntur ad vnum principium actiuum: quod non facit differentiam in actibus secundum quod referuntur ad aliud principium actiuum: quia nihil quod est per accidens, constituit speciem, sed solum quod est per se. potest autem aliqua differentia obiecti esse per se in comparatione ad vnum principium, & per accidens in comparatione ad aliud, sicut cognoscere colorem & sonum per se differunt per comparationem ad sensum, non autem per comparationem ad intellectum. In actibus autem bonum & malum dicitur per comparationem ad rationem: quia vt Dionys. dicit 4. cap. de di. no. * Bonum hominis est secundum rationem esse, malum autem quod est præter rationem: vnicuique enim rei est bonum quod conuenit ei secundum suam formam: & malum quod est ei præter ordinem suæ formæ. patet ergo, quòd differentia boni & mali circa obiectum considerata comparatur per se ad rationem, scilicet secundum quod obiectum est ei conueniens vel non conueniens. dicuntur autem aliqui actus humani vel morales secundum quòd sunt à ratione, vnde manifestum est, quòd bonum & malum diuersificant speciem in actibus moralibus: differentiæ enim per se diuersificant speciem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod etiam in rebus naturalibus bonum & malum, quod est secundum naturam & contra naturam, diuersificant speciem naturæ. corpus enim mortuum & corpus viuum non sunt eiusdem speciei: & similiter bonum inquantum est secundum rationem, & malum inquantum est præter rationem, diuersificant speciem moris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd malum importat priuationem non absolutam, sed consequentem talem potentiam. Dicitur enim malus actus secundū suam speciē, non ex eo quod nullum habeat obiectū, sed quia habet obiectum non conueniens rationi: sicut tollere alienum inquantum obiectū est aliquid positiue, potest constituere speciem mali actus.

¶ Ad tertium dicendum, quod actus coniugalis & adulterium secundum quod comparātur ad rationem, differunt specie, & habent effectus specie differentes: quia vnum eorum meretur laudem & præmium, aliud vituperium & pœnam. sed secundum quod comparātur ad potentiam generatiuam, non differunt specie: & sic habent vnum effectum secundum speciem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd circunstantia quandoque sumitur vt differentia essentialis obiecti, secundum quod ad rationem comparatur: & tunc potest dare speciem actui morali. & hoc oportet esse quandocunque circunstantia transmutat actum de bonitate in malitiam: bonum enim circunstantia faceret actum malum nisi per hoc, quòd rationi repugnat.

ARTICVLVS VI.

a *Virum actus habeat speciem boni vel mali ex fine.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod bonum & malum quod est ex fine, non diuersificent speciem in actibus. actus enim habent speciem ex obiecto: sed finis est præter rationem obiecti. ergo bonum & malum quod est ex fine, non diuersificāt speciem actus.

2 ¶ Præterea, Id quod est per accidens, non constituit speciem, vt dictum* est, sed accidit alicui actui. quod ordinetur ad aliquem finē, sicut quod aliquis det eleemosynā propter inanem gloriam. ergo secūdum bonum & malum, quod est ex fine, non diuersificantur actus secundū speciem.

3 ¶ Præterea, Diuersi actus secundū speciem ad vnum finem ordinati possunt sicut ad finem inanis gloriæ ordinari possunt actus diuersarum virtutum, & diuersorum vitiorum, non ergo bonum & malum, quod accipitur secundum finem, diuersificat speciem actuum.

¶ SED CONTRA est, quòd suprà ostensum est, quòd actus humani habent speciem à fine. ergo bonum & malum quod accipitur secundum finem diuersificat speciem actuum.

CONCLVSIO.

¶ *Bonitas vel malitia humanos actus morales specie distinguens, secundum fines sumenda est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliqui actus dicūtur humani, inquantum sunt voluntarij, sicut supra dictū* est. in actu autē voluntario inuenitur duplex actus, scilicet actus interior voluntatis, & actus exterior: & vterque horum actuum habet suum obiectū. finis autem proprie est obiectum interioris actus voluntatij. id autem circa quod est actio exterior, est obiectū eius. sicut igitur actus exterior accipit speciem ab obiecto circa quod est, ita actus interior volūtatis accipit speciem à fine, sicut à proprio obiecto id autem, quod est ex parte voluntatis, se habet vt formale ad id quod est ex parte exterioris actus: quia voluntas vtitur membris ad agendum, sicut instrumentis. neque actus exteriores habent rationem moralitatis, nisi inquantum sunt volūtarij. Et ideo actus humani speciales formaliter consideratur secundum finem, materialiter autem secundū obiectum exterioris actus. vnde Philosophus dicit in 5. Ethicor.* Quòd ille qui furatur, vt committat adulterium, est per se loquendo magis adulter quam fur.

Q. 1. art.

Ca. 2. pau. lo post prin. tomo 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd finis habet rationem obiecti, vt dictum* est.

¶ Ad secundū dicēdum, quod ordinari ad talē finē, etsi accidat exteriori actui, non tamen accidit actui interiori voluntatis, qui comparatur ad exteriorē, sicut formale ad materiale.

In cor. & q. 1. arti. 1.

¶ Ad tertium dicedum, quòd quando multi actus specie differentes ordinantur ad vnum finem, est quidem diuersitas speciei ex parte exteriorum actuum, sed vnitas speciei ex parte actus interioris.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Virum species, quæ est ex fine, cōtineatur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere, vel econuerso.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd species bonitatis, quæ est ex fine, contineatur sub specie bonitatis, quæ est ex obiecto, sicut species sub genere: puta cum aliquis vult furari vt det eleemosynam, Actus enim habet speciem ex obiecto, vt dictum* est. Sed impossibile est quod aliquid contineatur in aliqua alia specie, quæ sub propria specie non continetur: quia idem non potest esse in diuersis speciebus non subalternis. ergo species, quæ ex fine, continetur sub specie, quæ est ex obiecto.

2 ¶ Præterea, Semper vltima differentia cōstituit speciem specialissimam. Sed differētia, quæ est ex fine, videtur esse posterior, quàm differentia, quæ est ex obiecto: quia finis habet rationem vltimi, ergo species, quæ est ex fine, continetur sub specie, quę est ex obiecto, sicut species specialissima.

3 ¶ Præterea, Quanto aliqua differētia est magis formalis, tanto magis est specialis: quia differentia comparatur ad genus, vt forma ad materiam: sed species, quæ est ex fine, est formalior ea quæ est ex obiecto: vt dictū* est. ergo species, quæ est ex fine, continetur sub specie, quæ est ex obiecto sicut species specialissima sub genere subalterno.

¶ SED CONTRA, Cuiuslibet generis sunt determinatæ differentiæ. sed actus eiusdem speciei ex parte obiecti potest ad infinitos fines ordinari: puta furtum ad infinita bona vel mala. ergo species quæ est ex fine, non continetur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere.

CONCLVSIO.

¶ *Species moralis actus ex fine accepta, non continetur sub specie actus ex obiecto specificati, sicut sub genere. sed sunt indistincti ab eodem.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd obbonum fertur, speciem fortitur positiuum, ex qua dicitur malus contrarie: pro quanto verò priuationem bonitatis debitæ habet annexam, est malus priuatiue. In eo-

Q. 1. art.

dē articu. notato responsionem ad 4. vt communiter ea doctrinæ penultimi & vlt. artic.

Aunot.

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum sextum.*

¶ *Num finis, vel posita ea, quæ ad finem sunt, sit obiectum interiores actus voluntatis.*

Quæstio.

IN 6. ar. eiusdem quæst. 18. dubium est circa illa verba in corpore articuli, Finis proprie est obiectum interioris actus voluntarij. videtur enim hoc esse falsum. Nam obiectum electionis manifestè est id quod est ad finem. imo in hoc distinguitur à volitione & intentione: vt superius patet, & in 3. Ethic. Et eadem difficultas est de consensu & vsu, de quibus dictum est, quod sunt respectu eius, quod est ad finem.

Ca. 2. pau. lo post prin. tomo 5.

In cor. & q. 1. arti. 1.

¶ Ad hoc dicitur, quòd obiectum formale omnis actus voluntati. est finis: eo quod est etiam ratio eorum quæ sunt ad finem. vnde author ad insinuandum hanc formalitatem obiecti apposuit ly proprie, dicens, Finis autem proprie: & hoc in sequentibus præ oculis habendum est.

Art. prece. & 2. & q. 1. arti. 3.

¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli congrega diligenter verba litteræ, vt euadas difficultates. Non enim dicitur in litera, quòd solū actui exteriori accidit ordinari in talem finem. hoc enim esset falsum: potest namque etiam interiori voluntatis actui accidere ordo in talem finem: vt pater in odiente Deum propter consequēdum regnum, vel aliquid huiusmodi, sed dicitur in litera, quòd talis ordo non accidit interiori actui voluntatis, qui comparatur ad exteriorem, vt formale ad materiale: ita quòd non omni actui interiori denegant hoc accidentalitatem: sed illi qui habet se ad exteriorem, vt formale.

Art. 6. huius q.

Ille actus autem qui se habet vt formalis (vt iam determinatum est superius) est actus imperans: quando autem ipse actus interior voluntatis ordinatur ad alium finem, tunc se habet vt actus imperatus: & in eundem incidit ordinem cum actu exteriori. habeto igitur & hoc præ oculis, vt intelligas in hoc tractatu actus interioris voluntatis nomine ipsum, non vt imperatum, sed vel secundum se, vel imperantem: sic enim contra exteriorem distinguitur.

¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum octauum & nonum.*

¶ *Num actus non in debitum finem à ratione ordinatus, sit malus, vel indifferens.*

Te 43.1.3.

Quæstio.

CIrca octauum & nonum præcipue articulum, dubium occurrit de illa conditionali. Si actus à ratione deliberatiua procedens non sit ad debitũ finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali. Super hac namque propositione fundatur doctrina authoris negantis dari in individuo actum humanum indifferentem, seu medium inter bonum & malum moraliter. Et quidem Scot. in 2.sen.di.41. suffinere conatur oppositum tripliciter. Primo, quia non omnis actus humanus debet habere huiusmodi bonitatem vel malitiam. secundo, quia actus ex quibus fit habitus virtutis moralis, non est malus, vt patet: nec bonus moraliter, quia non est ex virtute morali. ergo. tertio, quia habens virtutem, non semper tenetur illa vti. acper hoc potest quandoque operari, non male, non vtendo virtute. Nec ponit solum actũ indifferentem, sed etiam habitum indifferentem generatum ex huiusmodi actibus. In quolib. quoque qu. 18. ar. primo, directe etiam contra hanc conditionalem somniat triplicem actũ & habitum, scilicet, bonum & malum priuatiue, & malum contrarie: fundatque se super dictis Boetij super prædicamentis, in prima proprietate qualitatis volentis iniustitiam non priuationem, sed contrarium iustitiæ significare: & super ratione distinctionis inter priuatiue & contrarie oppositum. Et expresse dicit, quod si quis actum non ordinet ad finem debitum, talis est malus priuatiue, non contrarie: sed si ordinetur ad finem indebitum, tunc est malus contrarie, vultque Dion. c.4. de di.no. Malum cõtingit ex singularibus defectibus, intelligi de malo priuatiue, non contrarie. In secundo quoque sen. di.7. qu.1. contradicit totaliter præsenti doctrinæ, volens quòd bonum & malum moraliter ex parte obiecti careant medio, ex parte vero circunstantiæ habeant medium. Et propterea non datur humanus actus indifferens ad bonum & malum moraliter ex obiecto: sed bene datur talis actus indifferens ex parte circunstantiarum. & ratio primi assignatur, quia oportet actum habere obiectum: obiectum autem oportet esse vel conueniens actui secundum rectam rationem, vel disconueniens. Aut vero secundi non alia assignatur, nisi quia si quis det eleemosynam pauperi, non propter finem debitum, quo non cogitat, nec secundum alias circunstantias, talis actus non est bonus moraliter: quia non debite circunstantiatus: nec malus: quia non propter indebitum finem, puta vanam gloriam. ergo indifferens & priuatiue tantum malus, non contrarie. Sed hæc non solum vero non consonant, sed sibiipsis forte aduersantur. si enim actus & habitus indifferens, & malus priuatiue coincidunt apud ipsum (vt ex prædicta dictum. 7. accipi potest) quum malum priuatiue & contrarie, vt Scot. accipit, in actu morali sint idem (vt probatur) sequetur, quòd actus indifferens & malus contrarie coincidant, quod implicat. Si autem quatuor quis dixerit genera actuum & habitum moralium secundum bonum, & bonum & malum moraliter, gratias agamus illi, qui ea adinuenit in nostris moribus, quæ nec ipse, nec alius in moribus prosperis au t alienis potuit experiri. Proponant quoso, in speciebus, & suis individuis actus illos deliberatos: & aduertent errorem suum. Quatuor ergo agenda hic sunt. Nam primo obiectis. Secundo fundamentis satisfaciendum est. Tertio, de indifferentia actus secundum obiectum seu speciem. Et quarto, quod non datur actus indifferens in particulari, ostendendum est. Procedemus autem ordine terrogando, monstrantes primo, quod omnis actus humanus in actu exercito est bonus aut malus moraliter. Arguitur ergo sic primo, Omnis actus otiosus est malus contrarie: sed omnis actus deliberatus priuatus debito fine, est otiosus. ergo malus contrarie. Maior est Iesu Christi, Matthæi 12. de verbo otioso. Idem enim est iudicium de reliquis actibus otiosis, Minor est nota ex terminis. otiosum enim ex priuatione finis debiti dicitur, & est. Quod autem ad finem debitum non ordinatur, non solum illum non assequitur: sed etiam sine speciuismodi assequutionis fit.

Li.7. Mor. c 25. an me dium id ha bet. Et ho. 16. in Euan geli. in fine

iectum exterioris actus dupliciter potest se habere ad finem voluntatis. Vno modo sicut per se ordinatũ ad ipsum, sicut bene, pugnare per se ordinatur ad victoriam. Alio modo per accidens: sicut accipere rem alienam per accidens, ordinatur ad dandum eleemosynam. Oportet autẽ, vt Philosophus dicit in 7. Meta. * quod differentiæ diuidentes aliquod genus, & constituentes speciem illius generis, per se, diuidant illud: si autem per accidens, non recte procedit diuisio: puta si quis dicat, animalium aliud rationale, aliud irrationale: & animalium irrationalium, aliud alatum, aliud non alatum. alatum enim & nõ alatũ nõ sunt per se determinatiua eius quod est irrationale. Oportet autem sic diuidere, animalium aliud habens pedes, aliud non habens pedes: & habentium pedes aliud habet duos, aliud quatuor, aliud multos. hæc enim per se determinant priorem differentiam. Sic igitur quando obiectum non est per se ordinatum ad finem, differentia specifica, quæ est ex obiecto, non est per se determinatiua eius quod est ex fine, nec ecõuerso. Vnde vna istarum speciearum non est sub alia, sed tunc actus moralis est sub duabus speciebus quasi disparatis. vnde dicimus quòd ille, qui furatur, vt mœchetur, committit duas malitias in vno actu. Si vero obiectum per se ordinetur ad finem, vna dictarum differentiarum est per se determinatiua alterius, vnde vna istarum specierum continebitur sub altera. considerandum autem restat quæ sub qua. Ad cuius euidentiam primo consideranda est, quòd quanto aliqua differentia sumitur à forma magis particulari, tanto magis est specifica. Secũdo, quòd quanto agens est magis vniuersale, tãto ex eo est forma magis vniuersalis. Tertio, quòd quanto aliquis finis est posterior, tanto respõdet agenti vniuersaliori. sicut victoria, quæ est vltimus finis exercitus, est finis intẽtus à summo duce, ordinatio autẽ huius aciei vel illius est finis intẽtus ab aliquo inferiorũ ducũ. Et ex istis sequitur quòd differẽtia specifica, quę est ex fine, est magis generalis: & differentia quæ est ex obiecto per se ad talem finẽ ordinato, est specifica respectu eius. voluntas enim cuius proprium obiectum est finis, est vniuersale motiuum respectu omnium potẽtiarum animæ, quarum propria obiecta, sunt obiecta particularium actuum.

Quæstio.

Li. 1. arti. 3. ad 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum substantiam suam non potest aliquid esse in duabus speciebus, quarum vna sub altera non ordinetur. Sed secundum ea quæ rei adueniunt, potest aliquid sub diuersis speciebus contineri: sicut hoc pomum secundum colorem continetur sub hac specie, scilicet albi: & secundum odorem sub specie bene redolentis: & similiter actus, qui secundum substantiam suam est in vna specie naturæ, secundum conditiones morales superuenientes ad duas species referri potest: vt suprà dictum * est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis est postremum in executione, sed est primum in intentione rationis: secundum quam accipiuntur moralium actuum species.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod differentia cõparatur ad genus, vt forma ad materiam, inquãtum facit esse genus in actu: sed etiam genus consideratur vt formalius specie (secũdũ quod differentia cõparatur ad genus vt forma ad materiam) inquãtum facit esse absolutius & minus cõtractum. vnde & partes diffinitionis, reducuntur ad genus eausę formalis: vt dicitur in li. Phy. * & secundum hoc genus est causa formalis speciei, & tanto erit formalius, quanto communius.

Lib. 2. tex. 31. tomo 2.

a ¶ Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciem.

ADOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd non sit aliquis actus indifferens secundum suam speciem. malũ enim est priuatio boni secundum * Augustin. sed priuatio & habitus sunt opposita immediata secundum Philosophum. * ergo nõ est aliquis actus qui secundum speciem suam sit indifferens. quasi medium existens inter bonum & malum.

2 ¶ Præterea, Actus humani habent speciẽ à fine vel obiecto, vt dictum * est: sed omne obiectum & omnis finis habet rationem boni vel mali. ergo omnis actus humanus secundum suam speciem est bonus vel malus. nullus ergo est indifferens secundum speciem.

3 ¶ Præterea, Sicut dictum * est, actus dicitur bonus qui habet debitam perfectionem bonitatis, malus cui aliquid de hoc deficit: sed necesse est, quod omnis actus vel habeat totã plenitudinẽ suę bonitatis, vel aliquid ei deficiat. ergo necesse est, quod omnis actus secundum speciem suam sit bonus vel malus, & nullus indifferens.

¶ SED CONTRA, est quod Au. dicit in lib. de ser. Do. in mon. * quod sunt quædam facta media, quæ possunt bono vel malo animo fieri: de quibus est temerarium iudicare. sunt ergo aliqui actus secundum speciem suam indifferentes.

CONCLVSIO.

¶ Sunt aliqui ex humanis actibus indifferentes secundum suam speciem, quorum vid clices obiectum nihil includit ad rationem pertinens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum * est, actus omnis habet speciem ab obiecto, & actus humanus, qui dicitur moralis, habet speciem ab obiecto relato ad principium actuum humanorum, quod est ratio. vnde si obiectum actus includat aliquid quod conueniat ordini rationis, erit actus bonus secundum suam speciem: sicut dare elemosynã indigenti. Si autem includat aliquid, quod repugnet ordini rationis, erit malus actus secundum speciem: sicut furari, quod est tollere aliena. contingit autem quod obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis: sicut leuare festucam de terra, ire ad campum, & huiusmodi: & tales actus secundũ speciem suam sunt indifferentes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod duplex est priuatio: quædam quæ consistit in priuato esse: & hæc nihil relinquit, sed totum aufert, vt cæcitas totaliter aufert visum, & tenebræ lucem, & mors vitam: & inter hanc priuationẽ & habitum oppositum non potest esse aliquod medium circa proprium susceptibile. Est autem alia priuatio quæ consistit in priuari: sicut ægritudo est priuatio sanitatis, non quòd tota sanitas sit sublata, sed quod est quasi quædam via ad totalem ablationem sanitatis, quæ fit per mortem. & ideo talis priuatio cum aliquid relinquat, non semper est immediata cum opposito habitu. & hoc modo malum est priuatio boni: vt Simplicius dicit in commento super lib. Prædicamentorum: quia non totum bonum aufert, sed aliquid relinquit, vnde potest esse aliquod medium inter bonum & malum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omne obiectum vel finis, habet aliquam bonitatem vel malitiam, saltem naturalem: non tamen semper importat bonitatem vel malitiam moralem, quæ consideratur per comparationẽ ad

Valitas vero consequentis patet ex eo, quod etiam actus boni ex genere suo si fiunt quando non debent, & vbi non debent, sunt moraliter mali: vt patet de actu cõiugali. & ex suprà dictis authoribus de circunstantijs, Arist. Tullio, &c.

¶ Præterea, & est ratio literæ, Ratio deliberatiua quando agit, debet agere ęt at, quòd vnicuique debetur quod sibi debetur, ac per hoc quod actio ordinetur in finem debitum. Si ergo agit, & non propter debitum finem, ergo priuat actionem fine debito, quãdo oportet. Hoc autem est manifestũ malum contrarie, sicut priuare hominem bono sibi debito. hæc de primo communiter do cum Sco. in vocabulis. Quod autem aliquis actus sit secundum obiectum indifferens, probatione non eget, sed inductione. leuare siquidem festucam de terra, ire ad agrum, & similia deliberate actus humani sunt: & tamen obiecta relata ad rationem nec conuenientiam, nec disconuenientiam important. volitio enim terminata ad hoc volitum, puta ire ad agrum, nihil habet ex tali volito boni vel mali: quoniam tale volitũ nec consonat nec dissonat volitioni secundum rectam rationem: vt de se patet. vnde potest & bene & male indifferenter fieri. hæc de secundo. Fundamentum autẽ Scoti est distinctio inter priuationem & contrarietatem quam pluries repetit. Et in hoc quidem deceptus est dupliciter. Primo, quia aliud est loqui de istis in communi, & aliud de istis in tali materia. licet enim in communi priuatio non inferat contrarium: in aliqua tamen materia connectuntur priuatio & contrarium, vt ipse Sco. fatetur, hoc autem maxime accidit in materia morali secundum bonum & malum: quoniam sicut in naturalibus priuatio formæ substantialis nunquam inuenitur, nisi adiuncta oppositæ formæ substantiali, ita in moralibus priuatio substantialis bonitatis moralis, nunquam inuenitur nisi adiuncta oppositæ bonitati, nunquam enim voluntas deliberata actum suum debita sibi bonitate secundum rationem priuat, nisi tendendo in aliquod aliud bonum vere vel apparenter oppositum illi bono. si enim declinat in bonum non oppositum, quum non opposita possint esse simul, non declinabit in priuationẽ illius. Et omnium horum radix est, quia agens non intendit in priuationem boni, nisi quia intendit aliud bonum in compossibile illi priori, ac per hoc habentem annexam priuationem alterius. Secundo, quia ratio mali culpæ, de quo est sermo, cuius Deus non est author, non consistit in malitia contrarie, sed in malitia priuatiue: vt ex suprædictis patet. Et si actus humanus non esset malus contrarie, sed priuatiue tantum, actus ipse esset malus moraliter & peccatum, &c. Verbi gratia pro nouitijs. Cæcitas, quæ est malum naturæ in oculo, infinuat tria: puta oculum, dispositionem contrariam visui, & priuationem visus debiti. Si in oculo esset priuatio visus debiti, absque illa dispositione contraria excitas esset malum oculi: dispositio nanque illa quum positiuum ens sit, non constituit rationem mali, sed bonised priuatio visus debiti in oculo apto nato, quãde, &c. constituit rationem mali. Si igitur actus humanus, qui est capax boni & mali, moraliter declinat à bono morali, dato quod non perueniat ad bonum contrarium, quod vocatur secundum Philosophiam moralem malum contrarie, ex hoc ipso quod est priuatus bonitate sibi debita, quando, &c. malitia moralis vere & proprie rationem habet: quod est esse malum priuatiue. habent enim se in actu humano malo hæc tria, scilicet priuatio bonitatis debitæ. malum contrarie, & actus humanus, sicut cæcitas dispositio contraria visui, & oculus. Ex distinctione igitur priuationis & contrarij oppositum potius sequitur eius quod intendit Sco. hæc de tertio. Quo ad quartum oportet stabilire in hac, sicut & in cæteris disputationibus, quid mali nomine in moralibus intelligitur: & certum est, quod quum malum moraliter contineatur sub malo absolute, quod sicut malum est priuatio boni debiti subiecto, quando, sicut, & cæt. ita malum moraliter est priuatio bonitatis debitæ secundum rationem, quando, sicut, &c. in actu humano: & siue actus humanus habeat secundum suam speciem contrarietatem bono, siue non, ratio peccati culpæ & mali moraliter in illa priuatione consistit formaliter. Ignorantia igitur propriæ vocis est dicere, quod actus humanus non propter finem debitum factus est indifferens: ex eo enim quod priuatus est fine debito, quando oportet, &c. mali moralis rationem habet: nec opus est contrarietate ad hoc quod mali rationem habeat: quamuis opus sit ea ad hoc quod speciem habeat positiuam in moralibus malis: vt patet ex suprædictis. Ex his patet responsio ad primum eorum quæ inducuntur ex 4. distinct. 2. Ex quo enim omnis actus deliberatus debet habere finem: quia omne agens agit propter finem, & secundum Anselmum allegatum à Sco. in omni volitione est inuenire quid, & cur, oportet q̃ omnis humanus actus debeat habere bonitatẽ, vel malitiã in suo exercito. si enim ad debitum finem ordinatur cũ suis circunstãtijs, est bonus, si non, ipso facto est malus: quia priuatus debita sibi tunc, &c. bonitate. ¶ Ad secũdum vero dicitur, q̃ actus iusti ex quibus fit iustitia. sunt boni moraliter, quamuis non sint totaliter perfecti: quia non sunt prompte faciliter, delectabiliter, & breuiter, vt sunt ab habitualis, vnde sophisma consequentis est, Actus non sunt ex virtute iustitiæ habitualis. ergo non sunt iusti.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd licet habens virtutem nõ teneatur ad semper vti illa: tenetur tamen quandocunque operatur vti forma virtutum, id est recta ratione, ac per hoc nunquam potest indifferenter operari.

¶ Ad primum autem inductorum ex quolibet. licet enim secundum hoc. & veritatem aliud sit priuatio iustitiæ, & aliud iniustitiæ habitus: ratio tamen mali consistit in ipsa priuatione iustitiæ, quando sicut, &c. vnde & iniustitia ipsa actualis & habitualis contraria iustitiæ, non habet rationem mali, nisi ratione priuationis. ipsa igitur priuatio est primo malum: & cuicunq; conuenit malum, per ipsam conuenit, & non ratione contrarietatis: dictum est autem de isto homine exponente, quod illa Dionysij authoris 4.c. de di. no. Malũ ex singularibus defectibus intelligitur de malo priuatiue: & ex alijs partẽ dicente, quod malum priuatiue est indifferens. sequitur enim ex his quod Dionysius tractans sibi de malo, tractat de indifferente. & quod bonum cõsurgit ex causa integra: indifferens autem ex singularibus defectibus. istos autem habitus indifferentes, quos Sco. finxit, experientia testari videtur chimericos esse: eo quod nemo apparet habituatus ad indifferentia. Ad ea denique, quæ ex septima distin. 2. inducta sunt respondendo dicitur, quod ratio primi nihil penitus valet à necessitate obiecti ad immediationem boni & malimoralis in eodem procedens. Stat enim quod obiectũ est necessarium, & tamen neutrum: vt patet ex dictis, & si necessitas infert immediationem boni & mali, cum in omni volitione non solum quid, sed cur exigatur, concedat quoque quod respectu finis omnis actus aut malus aut bonus. Exemplum vero pro ratione secundi implicat: quia si quis det eleemosynam pauperi, & non propter malum finem, & nihil cogitet de fine actualiter non propter hoc agit, non propter finem: quia aut agit propter finem virtualiter: aut agit propter finem, quod est obiectum ipsum. iam enim dictum est, quòd obiectum voluntatis est finis. dat enim eleemosynã pauperi. vt dereleemosynã pauperi. Hoc autem constat esse bonũ. Implicat ergo, dicere actum humanum ab isque fine: quod si alia circunstantiæ id actum bonum necessariæ omittantur, constat actum esse malum, & non indifferentem. Si enim malum consisteret in positiue oppositis circunstantiis, malum à deo esset, sicut cætera positiua, sed de his hactenus.

Art. 3.

¶ In responsione ad primum octaui articuli, dubium duplex occurrit. Primũ est, quia æquiuocari videtur de medio nam ratio literæ loquitur de medio per participationem: actus autem indifferens est medium per abnegationem tantum. Secundum est: quia falsum est, quod malum morale non tollat totum bonum morale sibi oppositum. Actus nanque intemperantiæ vndique malus tollit totum bonum temperantiæ ab illo actu, quamuis non tollat bonum actionis humanę, vtpote subiectum: sicut nec vllapriuatio tollit subiectum.

¶ Ad primum horum dicitur, quod quia ratio literæ inducitur ad satisfaciendum motiuo argumenti, scilicet priuatio & habitus sunt opposita immediata, non est descendendum ad tale vel tale medium: sed standum est in formali, scilicet habere vel non habere medium, & hoc solum intendit litera, scilicet quod quædam priuatiue opposita habent medium: quia priuatio consistit in priuari: ac per hoc non tollit totum oppositum.

¶ Ad secundum dicitur, quod quia ratio literæ inducitur ad satisfaciendum motiuo argumenti, scilicet priuatio & habitus sunt opposita immediata, non est descendendum ad tale vel tale medium: sed standum est in formali, scilicet habere vel non habere medium, & hoc solum intendit litera, scilicet quod quædam priuatiue opposita habent medium: quia priuatio consistit in priuari: ac per hoc non tollit totum oppositum.

¶ Ad tertium dicitur, quod licet habens virtutem non teneatur ad semper vti illa: tenetur tamen quandocunque operatur vti forma virtutum, id est recta ratione, ac per hoc nunquam potest indifferenter operari.

¶ Ad primum autem inductorum ex quolibet. licet enim secundum hoc. & veritatem aliud sit priuatio iustitiæ, & aliud iniustitiæ habitus: ratio tamen mali consistit in ipsa priuatione iustitiæ, quando sicut, &c. vnde & iniustitia ipsa actualis & habitualis contraria iustitiæ, non habet rationem mali, nisi ratione priuationis. ipsa igitur priuatio est primo malum: & cuicunq; conuenit malum, per ipsam conuenit, & non ratione contrarietatis: dictum est autem de isto homine exponente, quod illa Dionysij authoris 4.c. de di. no. Malũ ex singularibus defectibus intelligitur de malo priuatiue: & ex alijs partẽ dicente, quod malum priuatiue est indifferens. sequitur enim ex his quod Dionysius tractans sibi de malo, tractat de indifferente. & quod bonum cõsurgit ex causa integra: indifferens autem ex singularibus defectibus. istos autem habitus indifferentes, quos Sco. finxit, experientia testari videtur chimericos esse: eo quod nemo apparet habituatus ad indifferentia. Ad ea denique, quæ ex septima distin. 2. inducta sunt respondendo dicitur, quod ratio primi nihil penitus valet à necessitate obiecti ad immediationem boni & malimoralis in eodem procedens. Stat enim quod obiectũ est necessarium, & tamen neutrum: vt patet ex dictis, & si necessitas infert immediationem boni & mali, cum in omni volitione non solum quid, sed cur exigatur, concedat quoque quod respectu finis omnis actus aut malus aut bonus. Exemplum vero pro ratione secundi implicat: quia si quis det eleemosynam pauperi, & non propter malum finem, & nihil cogitet de fine actualiter non propter hoc agit, non propter finem: quia aut agit propter finem virtualiter: aut agit propter finem, quod est obiectum ipsum. iam enim dictum est, quòd obiectum voluntatis est finis. dat enim eleemosynã pauperi. vt dereleemosynã pauperi. Hoc autem constat esse bonũ. Implicat ergo, dicere actum humanum ab isque fine: quod si alia circunstantiæ id actum bonum necessariæ omittantur, constat actum esse malum, & non indifferentem. Si enim malum consisteret in positiue oppositis circunstantiis, malum à deo esset, sicut cætera positiua, sed de his hactenus.

¶ In responsione ad primum octaui articuli, dubium duplex occurrit. Primũ est, quia æquiuocari videtur de medio nam ratio literæ loquitur de medio per participationem: actus autem indifferens est medium per abnegationem tantum. Secundum est: quia falsum est, quod malum morale non tollat totum bonum morale sibi oppositum. Actus nanque intemperantiæ vndique malus tollit totum bonum temperantiæ ab illo actu, quamuis non tollat bonum actionis humanę, vtpote subiectum: sicut nec vllapriuatio tollit subiectum.

¶ Ad primum horum dicitur, quod quia ratio literæ inducitur ad satisfaciendum motiuo argumenti, scilicet priuatio & habitus sunt opposita immediata, non est descendendum ad tale vel tale medium: sed standum est in formali, scilicet habere vel non habere medium, & hoc solum intendit litera, scilicet quod quædam priuatiue opposita habent medium: quia priuatio consistit in priuari: ac per hoc non tollit totum oppositum.

¶ Ad secundum dicitur, quod quia ratio literæ inducitur ad satisfaciendum motiuo argumenti, scilicet priuatio & habitus sunt opposita immediata, non est descendendum ad tale vel tale medium: sed standum est in formali, scilicet habere vel non habere medium, & hoc solum intendit litera, scilicet quod quædam priuatiue opposita habent medium: quia priuatio consistit in priuari: ac per hoc non tollit totum oppositum.

¶ Ad tertium dicitur, quod licet habens virtutem non teneatur ad semper vti illa: tenetur tamen quandocunque operatur vti forma virtutum, id est

a ¶ Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum individuum.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis actus secundum individuum sit indifferens: nulla enim species est, quæ sub se non contineat vel continere possit aliquod individuum, sed aliquis actus est indifferens secundum suam speciem, vt dictum * est: ergo videtur quòd aliquis actus individualis potest esse indifferens.

2 ¶ Præterea, Ex individualibus actibus cauſantur habitus cõformes ipsis: vt dicitur in 2. Ethic. sed aliquis habitus est indifferens. dicit enim Philos. in 4. Eth. * de quibusdam, sicut de placidis & prodigis, quòd non sunt mali: & tamẽ cõstat, quòd nõ sunt boni, cum recedãt à virtute: & sic sunt indifferẽtes secũdũ habitũ. ergo aliqui act* indiuiduales sunt indifferẽtes.

3 ¶ Præterea, Bonũ morale pertinet ad virtutem, vt dictum * est. & de hac nũc agitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non quicquid habet actus, pertinet ad speciem eius. vnde etsi in ratione suæ speciei nõ cõtineatur quicquid pertinet ad plenitudinem bonitatis ipsius, non propter hoc est ex specie sua malus, nec etiam bonus: sicut homo secundum suam speciem neque virtuosus, neque vitiosus est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

arbit. impediri: vtpote prouenientes ex qualitatibus naturalibus: vel ex apprehensione alicuius occurrentis terribilis vel delectabilis, sed hoc verbis literæ contradixit, expresse specificantis tales actus, qui vere sunt ex imaginatione causaliter: & sunt motus locales exteriores membrorum nostrorum subiectorum totaliter imperio rationis: vt motus manus ad baculum, & motus baculi à manu, &c. quos constat poruisse impediri à libero arbitr. Aliter ergo dicendum est, quòd quia vnumquodque est tale, non secundū quod est in potentia, sed secundum quod est actu: nec aliquid reponitur in genere per id quod potest esse, sed per id quod est, non enim superficies spectat ad genus coloris, quia potest esse alba aut nigra: ideo actus omnis qui actualiter à sola est imaginatione, quamuis possit subesse imperio rationis, non est in genere moris. Et si contra hoc obiiciatur: quia actus sensualitatis sunt in genere moris, ex hoc solo quòd potuerunt impediri, negatur hoc: quoniam actus sensuales, qui dicuntur voluntarij, quia non impediti à voluntate potente præuenire singulos non solum potentia, sed actu subsunt voluntati non positiue, sed priuatiue strictè, scilicet non per actum elicitum, aut imperatum à voluntate, sed per strictam priuationem actus elicíti & imperati: fiunt enim absque præuentione voluntatis potentis, & debentis præuenire. Notanter autem dixi priuatiuæ strictè, & non negatiuæ: quia vt ex quæst. 6. artic. 1. superius patet, ad rationem voluntarij indirecte non sufficiunt potestas & negatio: sed adesse oportet obligationem seu debitum. vnde non reducuntur in voluntatem: vt causam priuatiue actus quicunque ab imaginatione, & quibuscunque aliis inferioribus viribus, ex hoc quòd voluntas potest eos re, & non impedit. Et cõsequẽter nõ sunt ex hoc in genere voluntarij: & consequenter nec moris, sed ex hoc quòd voluntas potest & debet impedire, & non impedit: tũc enim est vera priuatio in subiecto apto nato sub ratione debiti & non solum possibilis. vnde tunc & intantum actus sensuales sunt voluntarij, quando & inquantum potuit & debuit voluntas impedire. Constat autem ex hoc, quòd impedire est positiuum quoddam, quod non obligatur semper, & ad semper voluntas ad impediendum: ac per hoc quando imaginatio actus causat illo tempore quo voluntas non debet, quamuis possit, diuidualis actus habeat aliquam circunstantiam per quam trahatur ad bonum vel malum, ad minus ex parte intentionis finis. Cum enim rationis sit ordinare, actus à ratione deliberatiua procedens, si non fit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, vt habet rationẽ mali. Si vero ordinetur ad debitum finem, conuenit cum ordine rationis, vn de habet rationem boni: necesse est autem quod vel ordinetur, vel non ordinetur ad debitum finem, vnde necesse est omnem actum hominis à deliberatiua ratione procedentem in individuo consideratum, bonum esse vel malum. Si autem nõ procedit à ratione deliberatiua, sed ex quadam imaginatione (sicut cum aliquis fricat barbam, vel mouet manum aut lapidem) talis actus nõ est proprie loquẽdo moralis, vel humanus, cum hoc habeat actus à ratione: & sic erit indifferens, quasi extra genus moralium actuum existens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquem actum esse indifferentem secundum suam speciem, potest esse multipliciter. Vno modo sic, quòd ex sua specie debeatur ei quòd sit indifferens: & sic procedit ratio. sed tamen isto modo nullus actus ex sua specie est indifferens. non enim est aliquod obiectũ humani actus, quod nõ possit ordinari vel ad malum, vel ad bonum per finem, vel circunstantiã. Alio modo potest dici indifferens ex sua specie, quia non habet ex sua specie quòd sit bonus vel malus: vnde per aliquid aliud potest fieri bonus vel malus: sicut homo non habet ex sua specie, quòd sit albus, vel niger, nec tamen habet ex sua specie quod non sit albus aut niger. potest enim albedo vel nigredo su peruenire homini aliunde, quàm à principiis speciei.

Locis in argu. citatis.

¶ Ad secũdum dicendum, quod Philosop.* dicit illum esse malum proprie, qui est aliis hominibus nociuus. & secundum hoc dicit, prodigum non esse malum, quia nulli alteri nocet nisi sibiipsi: & similiter de omnibus aliis qui non sunt proximis nociui. Nos autẽ hic dicimus malum cõmuniter omne quod est rationi rectæ repugnans, & secundum hoc omnis individualis actus est bonus vel malus, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis finis à ratione deliberatiua intentus pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitii. nã hoc ipsum quod aliquis agit ordinatè ad sustentationem vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis: & idem patet in aliis.

In corp. ar.

ARTICVLVS X.

a ¶ Vtrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni vel mali.

*Sup. a. 5. ad 4. & infr. a. 11. co. & 9. 73. a. 7. co. & ad 1. & 2 di. 36. a. 5. cor. & 4. di. 16. q. 3. ar. 2. q. 3 co. & d. 41 ar. 4. qu. 1. c. Et ma. qu. 2 ar. 6. per. 1. & a. 7. cõ. & q. 7. a. 4. con. * q. 7. ar. 1*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd circunstantia non possit constituere aliquam speciem boni, vel mali actus: species enim actus est ex obiecto. Sed circunstantiæ differunt ab obiecto: ergo circunstantiæ non dant speciem actus.

2 ¶ Prætereà, Circunstantię comparantur ad actum moralem sicut accidentia eius, vt dictũ est. Sed accidens non constituit speciem. ergo circunstantia non constituit aliquam speciem boni vel mali.

3 ¶ Prætereà, Vnius rei non sunt plures species: vnius autem actus sunt plures circunstantiæ. ergo circunstantia non constituit actum moralem in aliqua specie boni vel mali.

¶ SED CONTRA, Locus est, circunstantia quędam: sed locus cõstituit actum moralem in quadam specie mali. furari enim aliquid de loco sacro est sacrilegium. ergo circunstantia constituit actum moralem in aliqua specie boni vel mali.

CONCLVSIO.

¶ Quandocunque aliqua circunstantia respicit specialem ordinem rationis pro vel contra, ex tali circunstantia constituitur aliqua species moralis actus in bonitate, vel malitia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut species rerum naturalium constituuntur ex naturalibus formis: ita species moraliũ actuum constituuntur ex formis, prout sunt à ratione conceptæ: sicut ex supradictis* patet, quia vero natura determinata est ad vnũ, nec potest esse processus naturæ in infinitum, necesse est peruenire ad aliquam vltimã formã, ex qua sumatur differentia specifica, postquã alia differentia specifica esse nõ possit. & inde est quòd in rebus naturalibus, quod est accidẽs alicui rei, nõ potest accipi vt differẽtia cõstitiuens speciem. Sed processus rationis non est determinatus ad aliquid vnum, sed quoli bet dato, potest vlterius procedere. & ideo quòd in actu vno accipitur vt circũstantia superaddita obiecto, quod determinat speciẽ actus, potest iterũ accipi à ratione ordinãte, vt principalis conditio obiecti determinãtis speciẽ actus: sicut tollere alienũ habet speciem ex ratione alieni. ex hoc enim cõstituitur in specie furti, & si consideretur super hoc ratio loci vel tẽporis, se habebit in ratione circũstantiæ: sed quia ratio etiã de loco vel de tẽpore, & aliis huiusmodi, ordinare potest, cõtingit cõdi tionẽ loci circa obiectum accipi vt contrariã ordini rationis: puta quod ratio ordinat iniuriam non esse faciendam loco sacro. vnde tollere aliquid alienũ de loco sacro, addit specialem repugnantiam ad ordinẽ rationis: & ideo locus, qui prius considerabatur vt circunstantia, nunc consideratur vt principalis conditio obiecti rationi repugnans. & per hunc modum quandocunque aliqua circunstantia respicit specialem ordinem rationis vel pro vel contra, oportet quòd circunstantia det speciem actui morali vel bono vel malo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd circunstantia, secundum quod dat speciem actui, consideratur vt quædam conditio obiecti (sicut dictum * est) & quasi quædam specifica differentia eius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd circunstantia manens in ratione circunstantiæ, cum habeat rationem accidẽtis, non dat speciem: sed inquantum mutatur in principalem conditionem obiecti, secundum hoc dat speciem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non omnis circunstantia cõstituit actum moralem in aliqua specie boni vel mali, cum non quælibet circunstantia importet aliquam consonãtiam vel dissonantiam ad rationem. vnde nõ oportet, licet sint multæ circunstantiæ vnius actus, quòd vnus actus sit in pluribus speciebus, licet etiam non sit inconueniens, quòd vnus actus moralis sit in pluribus speciebus moris etiam disparatis: vt dictum est.*

ARTICVLVS XI.

a ¶ Vtrum omnis circunstantia augens bonitatem vel malitiam, constituat actum moralem in specie boni vel mali.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur, quod omnis circunstantia pertinens ad bonitatem vel malitiam, det speciem actui. bonum enim & malum sunt differentiæ specificæ moralium actuũ. quod ergo facit differentiã in bonitate vel malitia moralis actus, facit differre secũdũ differẽtiã specificã, quod est differre secundum speciem. sed id quod addit in bonitate vel malitia actus, facit differre secundũ bonitatem & malitiam: ergo facit differre secũdum speciem. ergo omnis circunstantia addẽs in bonitate vel malitia actus, constituit speciem.

2 ¶ Prætereà, Aut circunstantia aduenies habet in se aliquam rationem bonitatis vel malitiæ, ex hoc ipso habet quandam speciem boni vel mali, ergo omnis circunstantia augens bonitatem vel malitiam, constituit nouam speciem boni vel mali.

3 ¶ Prætereà, Secundum Dio * 4. cap. de di. po. Malum causatur ex singularibus defectibus, quælibet autem circunstantia aggrauans malitiam, habet specialem defectũ. ergo quælibet circunstantia habet nouam speciem peccati: & eadem ratione quælibet augens bonitatem, videtur addere nouam speciẽ boni, sicut quælibet vnitas addita numero facit nouam speciem numeri. bonum enim consistit in numero, pondere, & mensura.

¶ SED CONTRA, Magis & minus non diuersificant speciem, sed magis & minus est circunstantia addẽs in bonitate & malitia. ergo non omnis circũstantia addens in bonitate vel malitia constituit actum moralem in specie boni vel mali.

CONCLVSIO.

¶ Tametsi circunstantia bonitatem vel malitiam actus ad augeat, non tamen quælis talis speciem moralis actus variat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum * est, circunstantia dat speciẽ boni vel mali actui morali, inquantum respicit specialem ordinem rationis, contingit autem quandoque, quòd circunstantia non respicit ordinem rationis in bono vel malo, nisi præsupposita alia circũstantia, à qua actus moralis habet speciem boni vel mali. sicut tollere aliquid in magna quantitate vel parua, non respicit ordinẽ rationis in bono vel malo, nisi præsuppositis aliqua alia conditione, per quã actus habeat malitiam vel bonitatem: puta hoc quod est esse alienum, quod repugnat rationi. Vnde tollere alienum in magna vel parua quantitate, non diuersificat speciem peccati, tamen potest aggrauare vel diminuere peccatum. & similiter est in aliis malis vel bonis. vnde non omnis circunstantia addens in bonitate vel malitia, variat speciem moralis actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in his quæ intenduntur & remittuntur, differentia intentionis & remissionis non diuersificat speciem: sicut quod differt in albedine secundum magis & minus, non differt secundum speciem coloris. & similiter quod facit diuersitatem in bono vel malo secundum intentionem & remissionem, non facit differentiam moralis actus secundum speciem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd circunstantia aggrauans peccatum, vel augens bonitatẽ actus, quandoque non habet bonitatẽ vel malitiam secundum se, sed per ordinem ad aliam conditionem actus, vt dictũ * est: & ideo non dat nouam speciem, sed auget bonitatem vel malitiam, quæ est ex alia conditione actus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non quælibet circũstantia inducit singularem defectum secundum seipsam, sed solum secundum ordinem ad aliquid aliud. & similiter non superaddit nouam perfectionem, nisi per comparationem ad aliquid aliud: & pro tanto licet augeat bonitatem vel malitiam, non tamen semper variat speciem boni vel mali.

QVAESTIO DECIMANONA, De bonitate & malitia actus interioris voluntatis, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de bonitate actus interioris voluntatis.

¶ Et circa hoc quæruntur decem. ¶ Primo, vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. ¶ Secundo, vtrum ex solo obiecto dependeat. ¶ Tertio, vtrum dependeat ex ratione. ¶ Quarto, vtrum dependeat ex lege æterna. ¶ Quinto, vtrum ratio errans obliget. ¶ Sexto, vtrum voluntas contra legem Dei, sequens rationem errantem sit mala. ¶ Septimo, vtrum bonitas voluntaris in his quæ sunt ad finem, depẽdeat ex intentione finis. ¶ Octauo, vtrum quantitas bonitatis vel malitiæ in voluntate sequatur quãtitatem boni vel mali in intentione. ¶ Nono, vtrũ voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatẽ diuinam. ¶ Decimo, vtrum necesse sit voluntatem humanam conformari diuinæ voluntati in volito ad hoc quòd sit bona.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrũ bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

Par. 4. non multum re motè ante finem.

Cat. 5. circa medi. 3.

Cat. 1. in pr. tom. 5.

q. 18. art. 3.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis non depẽdeat ex obiecto. voluntas enim non potest esse nisi boni: quia malum est præter voluntatem: vt Dio.* dicit 4. ca. de di. no. Sic igitur bonitas volũtatis iudicaretur ex obiecto, sequeretur quod omnis voluntas esset bona, & nulla esset mala.

2 ¶ Prætereà, Bonum per prius inuenitur in fine, vnde bonitas finis inquantum huiusmodi non dependet ab aliquo alio. sed secundum Philosophum in 6. Ethi.* Bona actio est finis, licet factio nunquam sit finis, ordinatur enim semper sicut ad finem ad aliquid factum. ergo bonitas actus voluntatis non dependet ex aliquo obiecto.

3 ¶ Prætereà, Vnumquodque quale est, tale alterum facit, sed obiectum voluntatis est bonum bonitate naturæ. non ergo potest præstare voluntati bonitatem moralem. moralis ergo bonitas volũtatis nõ dependet ex obiecto.

¶ SED CONTRA est quod Philosoph. dicit in 5. Ethi. * quod iustitia est secundum quam aliqui volunt iusta, & eadem ratione virtus est secũdum quam aliqui volunt bona, sed bona voluntas est quæ est secundum virtutem. ergo bonitas voluntatis est ex hoc quòd aliquis vult bonum.

CONCLVSIO.

¶ Bonum & malum in voluntarie actibus secundum obiecta propriè attenditur.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd bonũ & malum sunt per se differentiæ actus voluntatis. nam bonum & malum per se ad voluntatem pertinent, sicut verum & falsum ad rationẽ, cuius actus per se distinguitur differentia veri & falsi: prout dicimus opinionem esse veram vel falsam, vnde voluntas bona & mala sunt actus differẽtes secundum speciẽ differẽtia autẽ speciei in actibus est secũdũ obiecta, vt dictũ * est: & ideo bonum & malũ in actibus volũtatis propriè attenditur secundũ obiecta, tuant species, & actus voluntatis simpliciter sint in genere naturalium: oportet dicere, quod bonum & malum non sunt per se differentiæ actus voluntatis quod actus voluntatis non differunt specie secundum se, secundum per se differentias boni & mali, seu quod idem est, secundum species moralium. Quod autem actus voluntatis sint in genere naturalium etiam specificè, patet ex tribus supradictis. Primo ex distinctione actuum voluntatis absque admistione morallium superius fãcta: vtium circa finem & vtum circa ea quæ sunt ad finem. Secundo, ex eo, quod vnus numero actus voluntatis est in diuersis speciebus, moralium disparatis, eo quòd sunt eius accidentia: sicut idem pomum in speciebus albi & dulcis. Tertio, ex eo, quod aliquis actus voluntatis habet obiectum indifferens ad bonum & malum morale extra: per se autem differentias alicuius non inuenitur ipsum. Quod autem huius oppositum non intendat hic author, non solum ex prædictis, sed ex præsenti habetur litera, volente actum voluntatis fic secundum boni & mali, differentias distingui, sicut actus rationis secundum differentias veri & falsi. Constat enim quod vnus numero rationis actus, puta opinio actualis, quòd Sortes sedet, est successiue verus & falsus absque sui mutatione: quod esset impossibile, si differentia secundum verum & falsum esset per se diuisiua ac constitutiua actus rationis, neque enim aliquod vnum indiuiduum coloris est modo album, modo nigrum. Sicut igitur actus rationis suam habet absolute speciem differentiamque constitutiuam susceptiuam veri & falsi: ita actus voluntatis proprium habet genus, differentias, ac species, in genere naturæ præuenientia genus & species moralium. Quomodo autem hęc literæ verba accipienda sunt, videndum restat. Difficultatem habent non solum ex perfectate, sed ex perfectate tali, scilicet differentiarum. Plus enim exigitur ad hoc, quod bonum & malum sint per se differentiæ actus, quam quòd sint per se spectantia ad actum, facile siquidem patet, quod in diffinitione boni & mali moralis ponitur voluntatis actus, quoniam sunt circa voluntarium, ac per hoc perfectitudem secundi modi spectant: sed ad hoc quod sint per se differentiæ, perfectas primi mo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

di requiritur: quæ quum non sit, dupliciter dici potest, aut quòd hic sumitur per se, vt distinguitur contra per aliud, & actus voluntatis in genere actuum: vt sit sensus, Quod bonum & malum sunt actus voluntatis differentiæ per se, id est, non per aliud in genere actuum, & secundum hæc ponitur differentia inter actus humanos voluntatis, & aliarum potentiarum: in hoc quòd bonum & malum distinguunt actus aliarum virtutum modificantibus actibus voluntatis: quoniam non nisi quatenus voluntarij sunt, actus autem voluntatis distinguunt per se, id est, non per aliquid aliud. Insinuatur quoque, quòd licet bonum & malum sint per se differentiæ constitutiuæ conditionum superuenientium actibus voluntarijs, & non ipsorum actuum secundum se: applicando tamen eas ad actus ipsos, respiciunt actus voluntatis per se, alios per aliud: aut quod hic sumitur per se proprie, vt distinguitur contra per accidens: & actus voluntatis non in genere naturæ, sed vt est in genere moris: vt sit sensus, quod bonum & malum moraliter sunt per se differentiæ actus voluntatis in genere moris. Et secundum hoc fundatur hic explicanda, & hinc deducenda in sequenti articulo differentia inter bonitatem ac malitiam actus voluntatis, & aliorum actuum humanorum, in hoc quod bonum & malum moraliaad alios actus, vt sunt in genere moris se habent vt differentiæ per se, & vt ordinatæ inter se per accidens, vt & circunstantiæ. Ad actum vero voluntatis in genere moris se habent, vt per se differentiæ, & non aliter: vt in sequenti articulo plenius patebit. Et hic procul dubio sensus est intentus ab authore, & subtilis valde est: sed difficultates eius in sequenti sunt clarg articulo.

q.3. ar. 4.

In corp. & q.18. ar.5.

q.18. ar. 4.

q.18. art. 3.

q.6. art. 2.

Annot.

¶ Circa corpus eiusdem articuli dubium est, an eo dem modo sumatur bonum & malum, in respon sione, quum dicitur, Bonum & malum sunt per se differentiæ actus volun tatis: & in eius subiuncta ratione, quum subditur: Nam bonum & malum per se ad voluntatem pertinent, sicut verum & falsum ad rationem. Quod enim eodem modo sumatur, scilicet de bono & malo morali, tractatus ipse moralis & conuerificatio testantur: malum enim in communi non constituit aliquam speciem, vt prædictum est. Quòd autem diuersimode sumantur, scilicet in responsione pro moralibus: & in ratione pro transcendentibus ex proportionalitate adiuncta veri & falsi insinuatur: verum enim & falsum ad nostram rationem, sicut bonum & malum in communi ad nostram voluntatem se habent.

q.18. art. 5.

¶ Ad hoc dicitur, quod licet in responsione, bonum & malum non nisi pro bono & malo morali sumi possint, quoniam in solis moralibus bonum & malum sunt per se differentiæ constitutiuæ, in ratione tamen vtroque modo sumi possunt, & pro moralibus & pro transcendẽtibus. Pro moralibus quidem: quia ex hoc quod hæc per se spectant ad volũtatem, sequitur quod eorum differentiæ per se distinguant actus eius modo exposito. Pro transcendentibus verò, quia ex hoc quod voluntas per se in primo modo perfectitatis respicit bonum, tanquã proprium obiectum, & cõsequenter malũ: ex hoc tanquã ex prima radice procedit, vt ad bonum in moralibus voluntatis actus per se, vt proprium susceptiuum concurrat, & non per alios actus illorũ differentijs distinguatur, sed per se, vt exposuimus. Et hic sensus est profundior & magis dignus tanto authore: vt in tertio contra Genti. capitulo nono, videre potetis.

¶ Responsionem ad tertium eiusdem primi articuli sic intellige, quòd licet vno consistũt. principium autem bonitatis & malitiæ humanorum actuum, est ex actu voluntatis: & ideo bonitas & malitia voluntatis secundum aliquid vnum attenditur, aliorum verò actuum bonitas & malitia potest secundum diuersa attendi. Illud autem vnum, quod est principium in quolibet genere, non est per accidens, sed per se: quia omne, quod est per accidens, reducitur ad id quod est per se, sicut ad principium. & ideo bonitas voluntatis ex solo vno illo dependet, quod per se facit bonitatẽ in actu, scilicet ex obiecto, & nõ ex circunstantijs, quæ sunt quædã accidentia actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd finis est obiectum voluntatis, non autem aliarum virium: vnde quantum ad actum voluntatis non differt bonitas, quæ est ex obiecto à bonitate, quæ est ex fine: sicut in actibus aliarum virium: nisi forte per accidens, prout finis dependet ex fine, & volũtas ex volũtate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd supposito quòd voluntas sit boni, nulla circũstantia potest eam facere malam. Quod ergo dicitur, quòd aliquis vult aliquod bonũ, quando non debet, potest intelligi dupliciter. Vno modo ita quòd ista circunstantia referatur ad volitum. & sic voluntas nõ est boni, quia velle facere aliquid quando non debet fieri, non est velle bonum. Alio modo ita, quòd referatur ad actum volendi: & sic impossibile est quòd aliquis velit bonum quando non debet: quia semper homo debet velle bonũ, nisi forte per accidẽs, inquantum aliquis volendo hoc bonum, impeditur, ne tunc velit aliquod bonum debitum: & tunc non incidit malũ ex eo quòd aliquis vult illud bonum, sed ex eo quod non vult aliud bonum. & similiter dicendum est de alijs circunstantijs.

¶ Ad tertium dicendum, quòd circunstãtiarum ignorantia excusat malitiam voluntatis, secundum quod circũstantiæ se tenent ex parte voliti. inquantum scilicet ignorat circunstantias actus quem vult.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum bonitas voluntatis dependeat ex ratione.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod bonitas voluntatis non dependeat à ratione, prius enim non dependet à posteriori, sed bonum per prius pertinet ad voluntatem, quàm ad rationem: vt ex suprà dictis patet. ergo bonum voluntatis non dependet à ratione.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 6. Ethi.* quòd bonitas intellectus practici est verum conforme appetitui recto: appetitus autem rectus est voluntas bona: ergo bonitas rationis practicæ magis dependet à bonitate voluntatis, quàm econuerso.

3 ¶ Præterea, Mouẽs nõ depẽdet ab eo quod mouetur, sed econuerso; voluntas autẽ mouet rationem & alias vires, vt suprà dictũ * est. ergo bonitas volũtatis non dependet à ratione.

¶ SED CONTRA est, quod Hilarius dicit in decimo de Trin.* Immoderata est omnis susceptarum voluntatũ pertinacia. vbi non ratio voluntas subiicitur: sed bonitas voluntatis consistit in hoc, quòd non sit immoderata. ergo bonitas voluntatis dependet ex hoc, quòd sit subiecta rationi.

CONCLVSIO.

¶ Cum bonitas voluntatis pendeat ex obiecto per rationem sibi oblato, ex ipsa ratione eiusdem bonitatem pendere oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum * est, bonitas voluntatis proprie ex obiecto dependet. obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem, nam bonum intellectum est obiectum voluntatis proportionatum ei. bonum autem sensibile vel imaginarium non est proportionatum voluntati, sed appetitui sensitiuo: quia voluntas potest tendere in bonũ vniuersale, quod ratio apprehendit. appetitus autem sensitiuus non tendit nisi in bonum particulare, quod apprehendit vis sensitiua. & ideo bonitas voluntatis dependet à ratione eo modo, quo dependet ab obiecto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum sub ratione boni, id est appetibilis, per prius pertinet ad voluntatem quàm ad rationem, sed tamen per prius pertinet ad rationem sub ratione veri, quàm ad voluntatem sub ratione appetibilis: quia appetitus voluntatis non potest esse de bono, nisi prius à ratione apprehendatur.

6. ethic. c. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quod Philosophus ibi loquitur de intellectu practico secundum quod est consiliatiuus & ratiocinatiuus eorum quæ sunt ad finem, sic enim perficitur per prudentiam. In his autem quę sunt ad finem rectitudo rationis consistit in conformitate ad appetitum finis debiti: sed tamen & ipse appetitus finis debiti præsupponit rectam apprehensionem de fine, quę est per rationem.

6. eth. c. 12. 1. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas quodammodo mouet rationem: & ratio alio modo mouet voluntatem, ex parte scilicet obiecti: vt suprà dictum est.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum bonitas voluntatis dependeat ex lege æterna.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd bonitas voluntatis humanæ non dependeat à lege æterna. vnius enim vna est regula & mensura: sed regula humanæ voluntatis ex qua eius bonitas dependet, est ratio recta, ergo non dependet bonitas volũtatis à lege æterna.

2 ¶ Præterea, Mensura est homogenea mensurato: vt dicitur 10. Me. Sed lex eterna non est homogenea voluntati humanæ, ergo lex æterna non potest esse mensura voluntatis humanæ, vt ab eo bonitas eius dependeat.

3 ¶ Præterea, Mensura debet esse certissima: sed lex æterna est nobis ignota. ergo non potest esse nostræ voluntatis mensura. vt ab ea bonitas voluntatis nostræ dependeat.

¶ SED CONTRA est, quod Au. dicit 22. lib. contra Faustũ, quod peccatum est factum, dictum, vel concupitum aliquid, contra æternam legem: sed malitia voluntatis est radix peccati: ergo cum malitia boni tati opponatur, bonitas voluntatis dependet à lege æterna.

CONCLVSIO.

¶ Cum ratio humana ad legem æternam comparetur, & causa secunda prima subordinate, necessarium est, voluntatis humanæ bonitatem magis ex lege æterna, quàm ex ratione dependere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus causis ordinatis effectus plus dependet à causa prima, quàm à causa secunda: quia causa secunda nõ agit nisi in virtute primæ causę. Quod autẽ ratio humana sit regula voluntatis humanæ, ex qua eius bonitas mensuretur, habet ex lege æterna, quę est ratio diuina. vnde in psal. 4. dicitur, Multi dicunt, quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui Domine. quasi diceret lumen rationis, quod in nobis est, intantum potest nobis ostendere bona, & nostram voluntarem regulare, inquãtum est lumen vultus tui. id est, à vultu tuo deriuatum. vnde manifestum est, quòd multo magis dependet bonitas voluntatis humanæ à lege æterna, quàm à ratione humana: & vbi deficit humana ratio, oportet ad rationem æternam recurrere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vnius rei non sunt plures mensuræ proximæ: possunt tamen esse plures mensuræ, quarum vna sub alia ordinetur.

¶ Ad secundum dicendum, quod mensura proxima est homogenea mensurato, non autem mensura remota.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet lex æterna sit nobis ignota, secũdum quod est in mente diuina: innotescit tamen nobis aliqualiter, vel per rationem naturalem, quæ ab ea deriuatur vt propria eius imago, vel per aliqualem reuelationem superadditam.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virum voluntas discordans à ratione errante sit mala.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas discordans à ratione errante non sit mala. ratio enim est regula voluntatis humanæ, inquantum deriuatur à lege æterna, vt dictum * est: sed ratio errans non deriuatur à lege æterna. ergo ratio errans non est regula voluntatis humanæ: non est ergo voluntas mala si discordat à ratione errante.

2 ¶ Præterea, Secũdũ Aug. *inferioris potestatis præceptum non obligat si contrarietur præcepto potestatis superioris, sicut si Proconsul iubeat aliquid quod Imperator prohibet. sed ratio errans quãdoq, proponit aliquid quod est contra præceptum superioris, ſ Dei, cuius est summa potestas. ergo dictamen rationis errantis non obligat: non est ergo voluntas mala si discordet à ratione errante.

3 ¶ Præterea, Omnis voluntas mala reducitur ad aliquam speciem malitiæ, sed voluntas discordans à ratione errante, nõ potest reduci ad aliquam speciem malitiæ: puta si ratio errans errat in hoc quòd dicat esse fornicandum, voluntas eius qui fornicari nõ vult, ad nullã malitiam reduci potest. ergo voluntas discordans à ratione errante non est mala.

¶ SED CONTRA, sicut in primo dictũ * est. Conscientia nihil aliud est quàm applicatio scientiæ ad aliquem actum: scientia autem in ratione est voluntas. ergo discordans a ratione errante est contra conscientiã. Sed ômnis talis voluntas est mala: dicitur enim Rom. 14. Omne quod non est ex fide, peccatũ est, id est, omne quod est contra conscientiam. ergo voluntas discordans à ratione errante est mala.

CONCLVSIO.

¶ Quæcunq; voluntas à ratione errante discordans, semper est mala

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum conscientia sit quodammodo dictamen rationis, est enim quædam applicatio scientiæ ad actum, vt in primo * dictũ est, idem est quærere, Vtrum volũtas discordans à ratione errãte sit mala, quod quærere, Vtrum conscientia errans obliget.

P.p.q. 79. arti. 13.

¶ Circa quod aliqui distinxerunt tria genera actuum: quidam enim sunt boni ex genere, quidam sunt indifferentes, quidam sunt mali ex genere. Dicunt ergo, quòd si ratio vel conscientia dicat aliquid esse faciendum quod sit bonum ex suo genere, non est ibi error. Similiter si dicat aliquid non esse faciendum, quod est malum ex suo genere: eadem enim ratione præcipiuntur bona, qua prohibentur mala, sed si ratio vel conscientia dicat alicui, quòd illa quæ sunt secundum se mala, homo teneatur facere ex præcepto, vel quòd illa quæ sunt secundum se bona, sint prohibita, erit ratio vel conscientia errans: & similiter si ratio vel conscientia dicat alicui, quòd id quod est secundum se indifferens, vt leuare festucam de terra, sit prohibitum vel præceptum, erit ratio vel conscientia errans. Dicunt ergo quòd ratio vel conscientia errans circa indifferentia, siue præcipiendo siue prohibendo obligat: ita quòd voluntas discordans à tali ratione errante, erit mala & peccatum: sed ratio vel conscientia errans præcipiendo ea, quæ sunt per se mala, vel prohibendo ea, quæ sunt per se bona & necessaria ad salutem, non obligat. vnde in talibus voluntas discordans à ratione vel conscientia errante, non est mala. Sed hoc irrationabiliter dicitur. in indifferentibus enim voluntas discordans, à ratione vel conscientia errante est mala aliquo modo propter obiectum, à quo bonitas vel malitia voluntatis dependet, non autem propter obiectum secundum sui naturam, sed secundum quod per accidens à ratione apprehenditur, vt malum ad faciendum, vel ad vitandum: Et quia obiectum voluntatis est, id quod proponitur à ratione, vt dictum * est, ex quo aliquid proponitur à ratione vt malum, voluntas, dum in illud fertur, accipit rationem mali, hoc autem contingit non solum in indifferentibus, sed etiam in per se bonis, vel malis. Non solum enim id, quod est indifferens potest accipere rationem boni, vel mali, per accidens, sed etiam id quod

q. 8. arti. 1.

a ¶ Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quintum & sextum.

Circa materiam quinti & sexti articuli omisso tertio & quarto, aduertere conuenit, quod depositio erroneæ rationis fit non solum per oppositam rationem, aut veritatis cognitionem, sed etiam per exclusionem ad applicationem ad opus. Verbi gratia, mulier audiens à prædicatore, quod vti alienis capillis est peccatum mortale, & ex alia parte vellet vti huiusmodi capillis: & in tali casu ex ratione audita, & authoritate prædicatoris, talem vlum esse peccatum mortale:

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis vigesimanonæ Articulum septimum.*

Anno.

CReatiuulum articuli septimi, aduerte, quod licet hactenus de voluntate, id est, de actu interiori voluntatis in hac quæstione tractatum sit, in hoc articulo quæstio est de voluntate, id est, de actu interiori voluntatis, vt distinguitur contra intentionem. Ea autem necessitas quæstionis huius fuit: quia voluntas ab intentione sæpe distingui solet: & plurimum intentio iudicari in continua morum frequentia, voluntasque ex intentione accusari vel excusari.

Ca. 1. & in li. 5. c. 9. an se med. t. 5. D. 384.

sequitur, etiã rationem falsam. Vnde dicendum quòd simpliciter omnis voluntas discordans à ratione, siue recta, siue errante, semper est mala.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iudicium rationis erratis licet non deriuetur à Deo: tamen ratio errans, iudicium suum proponit vt verum, per consequens vt à Deo deriuatum, à quo est omnis veritas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum Augustini habet locum, quando cognoscitur quòd inferior potestas præcipit aliquid contra præceptum superioris potestatis. Sed si aliquis crederet quòd præceptum Proconsulis esset præceptum Imperatoris, contemnendo præceptum Proconsulis, contemneret præceptum Imperatoris. Et similiter si aliquis homo cognosceret, quòd ratio humana dictaret aliquid contra præceptum Dei. non teneretur rationem sequi: sed tunc ratio non totaliter esset errans, sed quando ratio errans proponit aliquid vt præceptum Dei, tunc idem est contemnere dictamen rationis & Dei præceptum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio quando apprehendit aliquid vt malum semper apprehendit illud sub aliqua ratione mali: puta quia contrariatur diuino præcepto, vel quia est scandalum, vel propter aliquod huiusmodi: & tunc ad talem speciem malitiæ reducitur talis mala voluntas.

ARTICVLVS VI.

Suprà art. 5. & locis ibi inductis

a ¶ *Vtrum voluntas concordans rationi erranti sit bona.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas concordans rationi erranti sit bona. Sicut enim voluntas discordans à ratione, tendit in id quod ratio iudicat malum, ita voluntas concordãs rationi tendit in id quod ratio iudicat bonum: sed voluntas discordans à ratione etiam errante est mala, ergo voluntas concordans rationi etiam erranti est bona,

2 ¶ Præterea, Voluntas concordans præcepto dei & legi æternæ semper est bona: sed lex æterna & præceptum Dei proponitur nobis per apprehensionem rationis etiam errantis. ergo voluntas concordans etiam rationi erranti est bona.

3 ¶ Præterea, Voluntas discordãs à ratione errante est mala. si ergo voluntas concordans rationi erranti sit etiam mala, videtur quod omnis voluntas habentis rationem errantem, sit mala: & sic talis homo erit perplexus, & ex necessitate peccabit: quod est incõueniens. ergo volũtas concordans rationi erranti est bona.

¶ SED CONTRA, Voluntas occidentium Apostolos erat mala: sed tamen concordabat rationi erranti ipsorum, secundum illud Ioan 16. Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. ergo voluntas concordans rationi erranti potest esse mala.

CONCLVSIO.

¶ *Voluntas concordans rationi erranti circa eo, quæ quis scire tenetur, semper est mala.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut præmissa quæstio eadem est cum quæstione, qua quæritur, vtrũ conscientia erronea liget: ita ista quæstio eadem est cum illa qua quæritur, vtrum conscientia erronea excuset. Hæc autem quæstio dependet ab eo, quod

Q. 6. art. 8. suprà de ignorantia dictum est.* Dictum est enim suprà, quòd ignorantia quandoque causat inuoluntarium, quandoque autem non. Et quia bonum & malum morale consistit in actu inquantum est voluntarius, vt præmissis *patet, maninifestum est, quòd illa ignorantia, quæ causat inuoluntarium, tollit rationem boni & mali moralis, non autẽ illa quæ inuoluntariũ non causat. Dictum est etiam * suprà, quòd ignorantia, quæ est aliquo modo volita siue directe siue indirecte, non causat inuoluntarium: & dico ignorantiam directe voluntariam, in quam actus voluntatis fertur. indirecte autem propter negligentiam, ex eoquod aliquis non vult illud scire. quod scire tenetur, vt suprà dictum est. Si igitur ratio vel conscientia erret errore voluntario vel directe, vel propter negligentiam, quia est error circa id quod quis scire tenetur, tunc talis error rationis vel conscientiæ non excusat, quin voluntas concordans rationi vel conscientię sic errante sit mala. Si autem sit error, qui causat inuoluntarium prouenies ex ignorantia alicuius circunstantiæ absque omni negligentia, tunc talis error rationis vel conscienriæ excusat, vt voluntas concordans rationi erranti non sit mala: puta si ratio errans dicat, quòd homo teneatur ad vxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti est mala: eo quòd error iste prouenit ex ignorantia legis Dei, quam scire tenetur. Si autem ratio erret in hoc, quòd credat aliquam mulierem submissam esse suam vxorem, & ea petente debitum velit eam cognoscere, excusatur voluntas eius, vt non sit mala, quia error iste ex ignorantia circunstantiæ prouenit. quæ excusat & inuoluntarium causat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Diony dicit in 4. cap. de di. * nomi. Bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus, & ideo ad hoc quòd dicatur malũ id, in quo fertur voluntas, sufficit siue quòd secundum suam naturam sit malum, siue quòd apprehendatur vt malum: sed ad hoc quòd sit bonum requiritur quòd vtroque modo sit bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex æterna errare non potest: sed ratio humana potest errare: & ideo voluntas concordans rationi humanæ non semper est recta, nec semper est concordans legi æternæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in syllogisticis vno inconuenienti dato, necesse est alia sequi: ita in moralibus vno inconuenienti posito, ex necessitate alia sequuntur: sicut supposito quòd aliquis quærat inanem gloriam, siue propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, siue dimittat, semper peccabit. Nec tamen est perplexus: quia potest intentionem malam dimittere. & similiter supposito errore rationis vel conscientiæ, qui procedit ex ignorantia, non excusante, necesse est quòd sequatur malum in voluntate, nec tamen est homo perplexus: quia potest ab errore recedere, cum ignorantia sit vincibilis & voluntaria.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum voluntatis bonitas in his quæ sunt ad finem, dependeat ex intentione finis.*

ADSEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis non dependeat ex intentione finis. Dictum* est enim suprà, quòd bonitas voluntatis dependet ex solo obiecto: sed in his quę sunt ad finem, aliud est obiectum voluntatis, & aliud finis intẽtus. ergo in talibus bonitas volũtatis nõ dependet ab intẽtione finis.

2 ¶ Præterea. velle seruare mandatum dei, pertinet ad voluntatem bonam: sed hoc potest referri ad malum finem, scilicet ad finem inanis gloriæ vel cupiditatis, dum aliquis vult obedire Deo propter temporalia consequẽda, ergo bonitas voluntatis nõ pendet ab intentione finis.

3 ¶ Præterea, Bonum & malum sicut diuersificant voluntatem: ita diuersificant finem. sed malitia voluntatis non dependet à malitia finis intenti. qui enim vult furari vt det eleemosynam, voluntatem malam habet, licet intendat finem bonum. ergo etiam bonitas voluntatis non dependet à bonitate finis intenti.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit 9. confessionum, quòd intentio remuneratur à Deo: sed ex eo aliquid remuneratur à Deo, quia est bonum, ergo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet.

CONCLVSIO.

¶ *Bonitas volũtatis in his, quæ ad finem sunt, ex ipsa intentione finis dependet.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd intentio dupliciter se potest habere ad voluntatem, vno modo vt præcedens, alio modo vt concomitans. Præcedit quidem causaliter intẽtio voluntatem, quando aliquid volumus propter intentionẽ alicuius finis: & tunc ordo ad finem consideratur vt ratio quędam bonitatis ipsius voliti, puta cum aliquis vult eleemosynare propter Deum, habet enim scientiam rationem boni ex hoc ipso, quod sit propter Deum, vnde cum bonitas voluntatis dependeat à bonitate

a ¶ *Super Quæstionis decimanonæ Articulum octauum.*

IN titulo articuli octaui voluntas sumitur, vt in præcedenti articulo.

In corpore eiusdem articuli, aduerte primo: quod author plus determinat, quam quæsierit: quæsiuit enim de quantitate volũtatis & intentionis, determinat autem de quantitate prædictorum, & actus etiam exteriores, & hoc ad perfectionem doctrinæ: & propter identitatem rationis, quo ad hoc in voluntate, & actu exteriori sublatis impedimentis.

Aduerte secundo, quòd in litera distinguitur tam voluntas, quam actus exterior respectu scilicet respectu eiusdem rei, & vt stat sub intentione: & dicitur, quod nec quantitas ex obrecto, nec quantitas ex modo intentionis deficit necessario in actum volitionis: aut actus exteriores secundum se seu materialiter, id est, vt tenent in suis obiectis propriis. sed quantitas vtraque, scilicet in obiecto & modo intentionis, redundat in vtrunque actum, scilicet voluntatis & exteriorem. vt stant sub intentione seu forma literæ, id est, vt tendunt in finẽ, quę respicit intẽtio.

¶ Num quantum mala est intentio, tantum mala sit voluntas.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubium occurrit, quo modo verificetur, quod quãtum mala est intentio, tantum mala est voluntas: scilicet verificatur de voluntate materialiter, & secundum se, aut formaliter, & vt stat sub intentione. Si secundo modo, nulla est differentia inter quantitatem bonitatis & malitiæ, in hoc. quoniam, vt in corpore articuli patet, quantitas intentionis bonæ redundat in voluntatem & actum formaliter. Si primo modo, sic contingit falsum manifeste: quoniam neutra malitia necessario descendit ex intentione in voluntatem materialiter.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ex quæ dicta sunt in corpore articuli, verificantur de quantitate bonitatis & malitiæ. Et de bonitate quidem in litera patet: de malitia autem eiusdem rationibus probatur: quod enim quantitas malæ intentionis ex obiecto non necessario descendat in voluntatem secundum se, patet ex hoc, quod intendens aliquod magnum malum, potest velle vel aliquo medio non sufficienter consono tanto malo: sicut si quis vellet bonitate voliti, vt suprà dictum * est, necesse est quòd dependeat ex intentione finis: consequitur autem intentio voluntatem, quando accidit voluntati præexistenti, puta si aliquis vellet aliquid facere, & postea referat illud in Deum, & tunc primæ voluntatis bonitas non dependet ex intentione sequenti, nisi quatenus reiteratur actus voluntatis cũ sequenti intentione.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando intentio est causa volendi, ordo ad finem accipitur vt quædam ratio bonitatis in obiecto, vt dictum * est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas nõ potest dici bona, si sit d intentio mala, causã volẽdi. qui enim vult dare eleemosynam propter inanem gloriam consequendam, vult id, quod de se est bonũ sub ratione mali. & ideo prout est volitum ab ipso, est malum: vnde voluntas eius est mala. Sed si intentio sit consequens, tunc voluntas potuit esse bona. & per intentionem sequentem non deprauatur illeactus voluntatis qui præcessit, sed actus volũtatis qui iteratur.

¶ Ad tertium dicendum, quod, sicut iam dictum * est, malum contingit ex singularibus defectibus, bonum autem ex tota & integra causa. vnde siue voluntas sit eius quod est secundum se malum, & sub ratione boni, siue sit bona sub ratione mali, semper voluntas erit mala: sed ad hoc quod sit voluntas bona, requiritur quod sit boni sub d ratione boni, id est, quod velit bonum & propter bonum.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum quantitas bonitatis vel malitiæ in volũtate sequatur quantitatẽ boni vel malũ in intẽtione.*

ADOCTAVVM sit proceditur. Videtur quòd quantitas bonitatis in voluntate dependeat ex quantitate bonitatis in intentione, quia super illud Matth. 12. Bonus homo de thesauro bono cordis sui profert bona: dicit * glos. Tantum boni quis facit quantum intendit. Sed intentio non solum dat bonitatem actui exteriori, sed etiam volũtati, vt dictum * est. ergo tantum aliquis habet bonam voluntatem quantum intendit.

2 ¶ Præterea, Augmentata causa augmentatur effectus: sed intentionis bonitas est causa bonę voluntatis. ergo quantum quis intendit de bono, tantum voluntas est bona.

3 ¶ Præterea, In malis quantum aliquis intẽdit, tantum peccat. si enim aliquis proiiciens lapidem intenderet facere homicidium, reus esset homicidij. ergo pari ratione, in bonis tãtum est bona voluntas, quantum aliquis bonum intendit.

¶ SED CONTRA, Potest esse intentio bona & voluntas mala, ergo pari ratione potest esse intentio magis bona, & voluntas minus bona.

CONCLVSIO.

¶ *Quantitas bonitatis voluntatis non semper sequitur quantitatem bonitatis intentionis, sed malitiæ quãtitas est secundũ quãtitatem malitiæ intentionis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa actum & intentionem finis duplex quantitas potest considerari. Vna ex parte obiecti, quia vult maius bonum, vel agit. Alia ex intentione actus, quia intense vult, vel agit quod est maius ex parte agentis. Si igitur loquamur de quantitate vtriusque quantum ad obiectum, manifestum est, quod quantitas actus non sequitur quantitatem intentionis. quod quidem ex parte actus exterioris cõtingere potest dupliciter. Vno modo, quia obiectũ, quod ordinatur ad finem intentum, non est proportionatum fini illi, sicut si quis daret decem libras, non posset consequi suam intentionem, si intenderet emere rem valentem centum libras. Alio modo propter impedimenta, quæ superuenire possunt circa exteriorem actum, quæ non est in potestate nostra remouere: puta aliquis intendit ire vsque Romã, & occurrunt ei impedimenta, quòd non potest hoc facere, sed ex parte interioris actus volũtatis nõ est nisi vno modo, quia interiores actus volũtatis sunt in potestate nostra, non autem exteriores actus: sed voluntas potest velle aliquod obiectum non proportionatum fini intento, & sic voluntas, quæ fertur in illud obiectum absolute consideratum, non est tantum bona quantum est intentio, sed quia etiam ipsa intentio quodammodo pertinet ad actum voluntatis, inquantum scilicet est ratio eius, propter hoc redundat quantitas bonæ intentionis in voluntatem, inquantum scilicet voluntas vult aliquod bonum magnum vt finẽ: licet illud per quod vult consequi tãtum bonum, non sit dignum illo bono. Si vero consideretur quantitas intentionis & actus secundum intentionem vtriusque, sic intentio intentionis redundat in actum interiorem & exteriorem voluntatis, quia ipsa intentio quodammodo se habet formaliter ad vtrumque, vt ex supradictis* patet, licet materialiter intentione recta existente in tensa possit esse actus interior vel exterior: non ita intensus materialiter loquendo, puta cum aliquis non ita intense vult medicinam fumere, sicut vult sanitatem. tamen hoc ipsum quod est intense intendere sanitatem, redundat formaliter in hoc quod est intẽse velle medicari. Sed tamen hoc est considerandũ, quod intẽto actus interioris vel exterioris potest referri ad intentionem vt obiectum. puta cum aliquis intendit intense velle, vel aliquid intẽse operari, & tamen non propter hoc intense vult vel operatur: quia quantitate intenti boni non sequitur bonitas actus interioris vel exterioris, vt dictum est. * Et inde est quòd non quantum aliquis intendit mereri, meretur, quia quantitas meriti consistit in intentione actus, vt infrà dicetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd glossa illa loquitur quantum ad reputationem Dei, qui precipuè considerat intẽtionem finis. Vnde alia glossa dicit ibidẽ, quod Thesaurus cordis intentio est. ex quã Deus iudicat operã: bonitas enim intẽtionis, vt dictũ est,* redũdat quodammodo in bonitatem voluntatis, quæ facit etiam exteriorem actum apud Deum meritorium.

¶ Ad secundum dicendum, quod sola bonitas intentionis nõ est tota causa bonę voluntatis, vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sola malitia intentionis sufficit ad malitiam voluntatis, & ideo etiam quantum mala est intentio, tantum etiam mala est voluntas: sed non est eadem ratio de bonitate, vt dictum est.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.*

a ¶ *Super Quæstionis decimanonæ Articulum nonum.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod bonitas voluntatis humanæ non dependeat ex conformitate voluntatis diuinæ. Impossibile est enim voluntatem hominis conformari voluntati diuinæ: vt patet id quod dicitur Isaiæ 55. Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Si ergo ad bonitatem voluntatis requireretur conformitas ad diuinam voluntatem, sequeretur, quòd impossibile

Ioan. 12. ar. 4.

In isto art.

q. 114. ar. 4

In cor. art.

ar. 7. ad 2. & 3.

1. dist. 48. ar. 1. Et veri, q. 23. ar. 7. cor. Anno.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quilibet enim propter aliquid operatur apparens sibi summum bonum. Alio modo in speciali confuse tamen: sicut quis nesciens in quo consistat summum bonum, putat in visione Dei, vel in Deo, operetur propter summum bonum, quod in veritate est summum bonum: & hoc potest conuenire bonis. Tertio modo in speciali, & distincte: vt si quis operati intendit propter Deum cognoscendum, amandum, &c. Et hoc etiam contingit dupliciter: puta propter cognitionem amoremque, &c. ad quæ natura potest, & ad quæ gratia Dei elevat. in proposito igitur ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur, quod ordinetur ad summum bonum non apparenter, sed quod in veritate est summum confuse, vel distincte naturaliter, vel supernaturaliter secundum statum personæ. Quod dico propter Gentiles & ignorantes. Si enim secundum proportionem concessi sibi luminis in verum summum bonum ordinent actiones suas, bonæ moraliter erunt: & si non, non.

Habetur cõtione primi. Psal. 32. super illud, Rectos decet collauda tio. 1. &.

Artic. 7.

q. 1. ar. 8.

a ¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum decimum.

Anno. 1

IN articulo decimo iungito verba in responsione ad primum verbis in corpore articuli, & memor supradictorum in articulo 6. quæstionis primæ, aduerte, quòd quia velle aliquid sub ratione boni, est velle illud propter summum bonum. Ideo dicitur, quod voluntas volens aliquid sub ratione boni, est conformis diuinæ voluntati in volito formaliter: quod est vel propter diuinum & commune bonum. Sed caue ne propterea dicas omnem voluntatem semper conformari diuinæ in volito formaliter, quia nullus operatur aspiciens ad malum: sed ad aliquam boni rationem. Et consequenter voluntas mala conformatur diuinæ voluntati in volito formaliter, hoc enim falsum est: licet enim voluntas quantumcunque mala, inquantum habet aliquid boni, sit conformis diuinæ voluntati, ac per hoc possit secundum quid dici conformis diuinæ voluntati in volito formaliter, sicut potest secundum quid dici bona: simpliciter tamen illa sola voluntas est cõformis diuinæ voluntati in volito formaliter, quæ sub ratione boni non appetibilis, sed veri exercetur. Ad hanc enim conformitatem tenemur, cum illa, quæ est secundum boni rationem, siue veri, siue apparentis nati sumus: in hac persistere, virtutis opus est.

Infrà q. 19. ar. 2. ad 3. & 2. 2. q. 104. ar. 4. ad 3. & 1. dist. 48. ar. 3. & 4. Et Ver. q. 23. ar. 7. & 8. Et opus. 9. q. 87.

a ¶ Super Quæstionem vicesimæ Articulum primum.

CIrca quæstionis 20. Articulum primum diligenter notato terminos tituli, scilicet actum voluntaris, actum exteriorem, & prioritatem bonitatis moralis. Actus voluntatis sumi potest dupliciter. Vno modo secundum se, Alio modo vt est forma seu conditio actuum exteriorum humanorum: hic sumitur primo modo. similiter actus exterior sumitur tripliciter primo secundum id præcise quod habet à potentia executiua, & re, tempore, loco, seruitia obedientia voluntatis. Et sic cum non sit capax bonitatis vel malitiæ moralis: quoniam hæc circa voluntaria tantum fiunt, non sumitur. Alio modo sumitur, vt est compositum ex suprædictis, & actu voluntatis. ita quod ex ipso & voluntatis actu fit vnus numero actus: & sic etiam non sumitur hic. esset enim compositio partis ad totum, & econuerso. Tertio modo sumitur secundum id quod habet esse, & quod participat ex actu voluntatis: ita quod distinguatur actus exterior voluntarius, contra ipsum actũ voluntatis ex se, quicquid sit illud quod significat ly voluntarius: & hoc modo sumitur in proposito, vbi comparatur actus exterior humanus actui interiori voluntatis in se, cui prius conuenit bonitas moralis, & est termo de prioritate naturæ, & exteriori à voluntate: actus enim intellectus hoc in loco actus exterior vocatur: currit enim cursu aliorum à voluntate.

¶ In corpore eiusdem articuli, aduerte primo diligenter, quod sicut de cæteris rebus tractando de rebus, doctrinam facimus existentibus tempore suo in rerum natura. Et tamen easdem in abstractione concepta discutimus & examinamus, & ea quæ de illis, quamuis abstracte conceptis secundum se vera deprehendimus, in eisdem in rerum natura inuentis verificamus, vt patet inductiue: ita de actibus humanis exterioribus loquendo, intelligè, quòd actus talis, puta vti re sua quando oportet, vbi oportet, &c. est secundum se actus formaliter bonus moraliter ex genere & circunstantiis: sicut sapere, videre, &c. sunt quædam secundum se formaliter bona transcendenter: & quod positi in rerum natura huiusmodi actus, sunt etiam formaliter boni: nec est alia bonitas, qua est bonus actus abstracte conceptus, & actus in rerum natura positus: sicut non est alia humanitas, qua homo abstracte conceptus est homo, & qua homo positus in rerum natura est homo: sed bene est alius essendi modus, quia in rerum natura & in abstractione. Scito secundo, quod aliud est loqui de actibus absolute, aliud vt sunt obiecta, aliud vt sunt in rerum natura, aliud vt sunt in exequutione. Quæ cum cõueniãt alicui absolute, conueniũt in rerũ natura, nisi cõueniãt non repugnanter, vt alibi dictum est. quæ autem conueniunt vt obiecta sunt, & quæ vt in exequutione sunt, habitudines important ad ea quorum sunt obiecta: & à quibus fiunt, &c. Prælibata autem volui hæc esse, vt intelligas primo, quòd actus exterior, verbi gratia, Vti re sua absolute, est formaliter bonus moraliter: ac per hoc positus in rerũ natura, est etiam formaliter bonus moralitas, & positus in esse obiectiuo voluntatis nostræ, est bonus etiam obiectiue, & positus in exequutione est effectus bonus. Secundo, quod quia idem est loqui de conditionibus secundum se rei absolute, & in rerum natura, non distinguas inter bonitatem moralem actus exterioris secundum se, & vt in rerum natura, sed pro eodem computes: ac per hoc quum dicitur, quòd bonitas ex materia & circunstantiis prius cõuenit actui extra secundum se, quàm voluntati, intelligas, quod prius conuenit huiusmodi bonitas actui exteriori in rerum natura, quàm voluntati. Et cum his intelligas tertio, quod prius conuenit bonitas ista actui exteriori obiectiue quàm in exequutione: & sic prius conuenit hæc bonitas actui exteriori secundum se, ac per hoc in rerum natura absolute. Secundo ipsimet obiectiue. Tertio actui voluntatis cui obiicitur. Quarto ipsimet in exequutione: sicut sanitas primo conuenit animali siue abstracte concepto, siue in rerũ natura: deinde conuenit medinę & quibuscũque aliis. Scito quarto, q; si queras rationẽ quare bonitas actꝰ exterioris ex materia & circũstãtiis prius cõuenit ip fi, quàm volũtati: in litera tangitur duplex ratio. Prima est, quia conuenit ipsi per se, & consequenter voluntati per ipsãmi non enim ideo tollere aliena est malus actus moraliter, quia velle hoc est malum, sed econuerso: quia hoc est malum moraliter, ideo voluntas eius est mala. Secunda est: quia hæc bonitas pendet à ratione, & non à voluntate: sed quomodo hoc verum sit, in sequenti tractabitur artic. Et quod reliquum est, scilicet quomodo bonitas actus propria exterioris in executione sit à voluntate, in 3. artic. tractabitur.

Et 1. ca. 9 circa med. tom 1.

a ¶ Super Quæstionis vigesimæ Articulum secundum.

¶ Num sit aliqua actus bonitas non à voluntate dependens.

IN titulo. 2. artic. 5. tatim dubium occurrit, quomodo post determinationem, quòd bonitas aliqua prius conuenit actui exteriori, quàm voluntati dubitari rite potest, an tota eius bonitas pendeat ex voluntate. Si enim prius actui conuenit quam voluntati aliqua bonitas, liquet quod illa non pendet à voluntate. prius enim non dependet à posteriori: ac per hoc constat quòd non tota bonitas actus exterioris pendet ex voluntate. Nulla ergo est hic rationabilis quæstio.

Quæstio.

Est Aug. ll. 1 cõtra Iulia. c. 8. ante med. 1. 7

¶ Ad hoc

SED CONTRA est, Quia super illud psalm. 31. Rectos decet collaudatio, dicit in glos* Rectu cor habet qui vult qđ Deus vult: sed qui libet tenetur habere rectũ cor. ergo quilibet tenetur velle qđ deus vult.

not.

2 ¶ Præterea Forma voluntatis est ex obiecto, sicut & cuiuslibet actus. si ergo tenetur homo conformare voluntatem suam voluntati diuinæ, requiritur quod teneatur conformare in volito.

3 ¶ Præterea. Rupugnantia voluntatum consistit in hoc, quòd homines diuersa volunt: sed quicunque habet voluntatem repugnantem diuinæ voluntati, habet malam voluntatem. ergo quicunque non conformat voluntatẽ suam voluntati diuinæ in volito, habet malã volũtatẽ.

CONCLVSIO.

¶ Voluntas humana tenetur diuinæ conformari voluntati in volito formaliter: non autem materialiter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex prædictis patet, volũtas fertur in suum obiectum, secundum quod à ratione proponitur. cõtingit autem aliquid à ratione considerari diuersimode: ita quòd sub vna ratione est bonum. & secundum aliam rationem non bonum. & ideo si voluntas alicuius velit illud esse, secundum quod habet rationem boni, est bona: & voluntas alterius si velit illud idem non esse, secundum quod habet rationem mali, erit voluntas etiam bona. sicut iudex habet bonam voluntatem dum vult occisionem latronis, quia iusta est: voluntas autem alterius, puta vxoris vel filij, qui vult non occidi ipsum, inquantum est secundum naturam mala occisio, est etiam bona. Cum autem voluntas sequatur apprehensionem rationis vel intellectus, secundum quod ratio boni apprehensi fuerit communior, secundum hoc, & voluntas fertur in bonum communius: sicut patet in exemplo proposito. nam iudex habet curam boni communis quod est iustitia: & ideo vult occisionem latronis, quæ habet rationem boni secundum relationem ad statum communem: vxor autem latronis considerare habet bonum priuatum familiæ, & secundum hoc vult maritum latronem non occidi, bonum autem totius vniuersi est id, quod est apprehensum à Deo, qui est vniuersi factor & gubernator. vnde quicquid vult, vult sub ratione boni communis, quod est sua bonitas, quæ est bonum totius vniuersi. Apprehensio autem creaturæ secundum suam naturam est alicuius boni particularis proportionati suę naturæ. contingit autem aliquid esse bonum secundum rationem particularem, quod non est bonum secundum rationem vniuersalem, aut econuerso, vt dictum * est. Et ideo contingit quòd aliqua voluntas est bona volens aliquid secundum rationem particularem consideratum, quod tamen Deus non vult secundum rationem vniuersalem, aut econuerso. Et inde est etiam quòd possunt diuersæ voluntates diuersorum hominum circa opposita esse bonæ: prout sub diuersis rationibus particularibus volunt hoc esse vel non esse. Non est autem recta voluntas alicuius hominis volentis aliquod bonum particulare: nisi referat illud in bonum commune, sicut in finem: cum etiam natura alis appetitus cuiuslibet partis ordinetur in bonum commune totius. ex fine autem sumitur quasi formalis ratio volendi illud, quod ad finem ordinatur: vnde ad hoc quod aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet quod illud particulare bonum sit volitum materialiter: bonum autem commune diuinum sit volitum formaliter. Volũtas igitur humana tenetur conformari diuinæ voluntati in volito formaliter: tenetur enim velle bonum diuinum & commune, sed non materialiter. ratione iam * dicta. Sed tamen quantum ad vtrunque, aliquo modo volũtas humana cõformatur voluntati diuinæ: quia secundum quod conformatur voluntati diuinæ in communi ratione voliti, conformatur ei in fine vltimo: secundũ autem quod nõ conformatur ei in volito materialiter, conformatur ei secundum rationem causæ efficientis: quia hãc propriam inclinationem consequentem naturam vel apprehẽsionem particularem hujus rei, habet res à Deo sicut à causa effectiua. vnde consueuit dici, quòd conformatur quantum ad hoc volũtas hominis voluntati diuinæ: quia vult hoc quod Deus vult eum velle. Est & alius modus conformitatis secundum rationem causæ formalis, vt scilicet homo velit aliquid ex charitate sicut Deus vult: & ista etiam conformitas reducitur ad conformitatem formalem, quę attenditur ex ordine ad volitum finem: quod est proprium obiectum charitatis.

not.

vnor.

Ar. 1. ar. 1. da

Ar. 18. ar. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd volitum diuinum, secundum rationem communem quale sit, scire possumus. Scimus enim, quod Deus quicquid vult, vult sub ratiõe boni: & ideo quicunque vult aliquid sub quacunque ratione boni, habet voluntatẽ conformem voluntati diuinæ, quantum ad rationem voliti: sed in particulari nescimus quid Deus velit: & quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem nostram diuinæ voluntati: in statu tamen gloriæ omnes videbunt in singulis quæ volent ordinem eorum ad id, quod Deus circa hoc vult: & ideo non solum formaliter, sed materialiter in omnibus suam voluntatem Deo conformabunt.

Ad 2.

QVAESTIO VIGESIMA, De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de bonitate & malitia quantum ad exteriores actus.

¶ Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primo, vtrũ bonitas & malitia per prius sit in actu voluntatis, vel in actu exteriori. ¶ Secundo, vtrum tota bonitas vel malitia actus exterioris depẽdeat ex bonitate voluntatis. ¶ Tertio, vtrum sit eadem bonitas & malitia interioris & exterioris actus. ¶ Quarto, vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate vel malitia supra actum interiorem. ¶ Quinto, vtrum euentus sequens aliquid addat de bonitate vel malitia ad actum exteriorem. ¶ Sexto, vtrum idem actus exterior possit esse bonus & malus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum bonitas vel malitia per prius sit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum & malum per prius consistat in actu exteriorẽ, quàm in actu voluntatis. Voluntas enim habet bonitatem ex obiecto, vt supra dictum est. Sed actus exterior est obiectum interioris actus voluntatis: dicimur enim velle furtum, vel velle dare eleemosynam. ergo malum & bonum per prius est in actu exteriori, quàm in actu voluntatis.

2 ¶ Præterea, Bonum per prius conuenit finis: quia ea quę sunt ad finem, habẽt rationem boni ex ordine ad finem: actus autem voluntatis non potest esse finis, vt supra * dictum est: actus autem alterius potentię potest esse finis. ergo per prius consistit bonum in actu potentiæ alterius, quàm, in actu voluntatis.

3 ¶ Præterea, Actus volũtatis formaliter se habet ad actum exteriorem, vt suprà dictum est.

Ar. 1. ar. 1. da

Ar. 18. ar. 6.

Ad hoc quòd

Ar. 1. ar. 1. da

Ar. 18. ar. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia actus exterior voluntarius claudit in se dependentiam à voluntate: ideo itat, quod bonitas prius secundum naturam inest ipsi actui humano exteriori, quàm voluntati: adhuc restat ambiguum an etiã illa bonitas, quæ prius ei connenit, dependeat à voluntate: licet enim prius non dependeat à posteriori: quod tamen prius ineſt alicui, potest dependere ab eo cui posterius inest. Et est simile si concluso, quod sanum prius inest animali, quàm medicinæ, quæratur an sani tas animalis dependeat à medicina.

Ex.1.de.9. circa medi. tom 1.

¶ *Num bonitas actus ex fine sit ad rationem referenda.*

Quæstio. Li.7.Met. tex.42.t.3.

¶ Circa doctrinam in corpore eiusdem secundi articuli traditam dubium occurrit quadruplex. Primo, quia sicut bonitas ex materia & circunstantiis est ex ratione, ita bonitas finis: neque enim finis, neque actus quicunque, pertinet ad genus moris, nisi vt stat sub ordine rationis. Ratio ergo est causa omnis bonitatis: vtraque ergo bonitas debuit in rationem reduci: & non altera in voluntatem, & altera in rationẽ, vt in litera fit.

Ca.7. parã ante med. tom.4.

Ar. præced

¶ Secundum dubium est: quia aut hic sermo est de actu exteriori absolute, aut vt est in exquntione. Si absolute, quum sic præueniat voluntatem vt obiectum, nihil aliud est dicere, quod bonitas actus exteriotis, non est à voluntate, quàm dicere: quòd bonitas obiecti voluntatis non est à voluntate: & quum hoc commune sit vtrique voluntatis obiecto, scilicet fini & actui extrinseco, debuit de vtroque dici, quòd non dependet à voluntate, & non dispar iudicium proferri, vt in litera fit. Si autem, vt est effectus voluntatis, quum bonitas vtraque ex obiectis ad actum voluntatis, & ex actu voluntatis in actum exteriorem imperatum & factum deueniri, par quoque debuit proferri sententia, quod vtraque scilicet, est à voluntate dependẽte ab obiecto sub ratione, & nõ sicut in litera fit, altera tantum bonitas in voluntatem reducti?

¶ Tertium dubium est, quia cum vna circunstantiarũ actus exterioris sit finis, oportet quòd bonitas actus exterioris ex genere & circunstantiis dependeat à voluntate: quoniam ab ea dependet bonitas ex fine, vt in litera dicitur. Est ergo implicatio dicere, quòd bonitas actus exterioris ex fine dependet à voluntate: & quòd bonitas eius ex genere & circunstantiis non dependet ex ea. Clauditur enim in hac bonitas ex fine.

¶ Quartum dubium est directè contra bonitatẽ actus exterioris in exequutione: quia quum respectu voluntatis obiectum & finis coincidant, vt dictũ est, actus exterior obiectus voluntati oportet, quòd sit eius finis: ac per hoc volũtas sit bona ex eo sicut ex fine. Et tunc sic, bonitas ex fine in actu exteriori pendet tota ex voluntate: quia finis est obiectum propriũ voluntatis. Sed bonitas actus exterioris est bonitas ex fine: quia actus exterior obiectũ & finis est voluntatis. ergo tota bonitas actus exterioris pendet ex voluntate: & idẽ est iudicium de vtraque bonitate.

¶ Ad primum horum dicitur, quod hic non comparatur finis actui exteriori: vt argumẽtũ credit. Sed cõparatur bonitas vel malitia ex fine in actu exteriori inuenta, bonitati vel malitiæ ex genere & circunstantiis in eodẽ existẽti. vel bi gratia. In hoc actu, vti re sua quando oportet, &c. propter bonũ patriæ inuenitur duplex bonitas, scilicet ex fine, quia propter bonũ patriæ: & ex genere & circunstantiis: quia re sua quando oportet, &c. & sit hic cõparatio carũ: & dicitur primò, quòd bonitas ex fine in huiusmodi actu inuẽta, pẽdet per se ex interiori actu voluntatis: quia finis ex hoc quod est proprium volũtatis sũ obiectum, confert inter actus actui voluntatis primo bonitatem suã: ita quòd voluntatis actus est primo bonus tali bonitate: & per ipsum talis bonitas conuenit cuicunq; conuenit: & cõsequenter actus humanus exterior præfatus habet, quòd sit tali bonitate bonus ex actu interiori voluntatis: Dicitur secundo, quod bonitas ex genere & circunstantiis in eodem actu inuenta, nõ pender ex voluntate: quia nõ ideo hic actus est sic bonus, quia velle ipsum est bonum, sed eo̅uerso: sed pendet ex ratione, inter potentias enim animæ principia moralis bonitatis vel malitiæ sunt ratio vel voluntas: Si ergo voluntas nõ est per se causa huius, relinquitur quòd ratio sit. Et reuera ratio est principium non solum huius, sed etiam omnis bonitatis & malitię moralis: quia est principium totius esse moralis: sed quia bonitas inuenta in exteriori actu ex fine pendet non solum ex ratione, sed etiam per se ex voluntate interiori, ex genere aũt & circunstantiis ex ratione solum: ideo illa in voluntatem, vt proximam per se causam, hæc in rationem deducta est.

¶ Ad secundum dicitur, quòd licet hic sermo sit de actu exteriori simpliciter & non restricto ad executionem: tamen jungendo ipsum cũ dictis in articulo præcedenti, potest dici, quod hic est sermo de actu exteriori vtroq; modo: vt in litera patet. Et quum contra primũ mẽbrum obiicitur, respondeatur primo, quòd non est idem loqui de actu exteriori absolute. & vt obiectũ est volũtatis: & consequenter non est idẽ dicere, Actus exterior est secundum se bonus vel malus, & non ex voluntate: & dicere, quòd obiectum voluntatis est bonũ secundum se, & non ex voluntate. Actus enim exterior secundum se abstrahit ab obiecto, non obiecto voluntatis. Dicitur secũdo, q̃ hic etiã incidit error, sicut in ꝓtiori dubio, quia non fit cõparatio obiecti ad obiectum, puta actus exterioris ad finem: sed bonitatis actus ex fine ad bonitatem eiusdẽ ex genere & circunstantiis: vnde dato, quòd idem sit iudicium de bonitate actus & finis, quod tamen neutra pendet ex voluntate: non tamen est idem iudicium de bonitate ex fine participata, in actu & bonitate ipsius & circũstãtiarum: quia illa ex voluntate, hęc non pendet. & hoc sit in litera.

¶ Tertio dicitur, quod si cõparetur obiectum ad obiectum, adhuc aliquid singulare inſinuaretur in actu, quod non in fine, eo cendo, quod bonitas actus extrinseci obiecti non est ex volũtate: quia hoc obiectum differt à fine dupliciter. Primò, quia est actio quædam. Secundo, quia est dependens à voluntate, est enim actus humanus, finis autem nec dependens aliquid à voluntate, nec actionem aliquam exprimit, vnde dicere de actione à voluntate dependente, quod nec dependet in propria bonitate ab actu interiori voluntatis, aliquidan notatione dignum est: nõ sic de fine, quoniam liquidũ est. Ad id verò quod cõtra secundum membrum obiicitur, dicitur, quòd licet actus exterior in exequtione habeat bonitatẽ vtranque ex voluntate, & voluntas ab obiectis, dissimiliter tamen hoc fit: quia bonitas ex fine descendit in actum interiorem voluntatis per se & formaliter. in actum verò exteriorem in exequtione denominatiuè tantum: bonitas vero ex genere & circunstantiis ex obiecto deriuatur in actum interiorem, denominatiue tantũm: & per eum in actum exteriorem formaliter, sicut ex sano in animali, denominatur medicina sana, qua animal fit sanum formaliter. vnde non est de vtraque bonitate eadem ratio etiam in executione. Et ad hoc infinuandum in litera de secunda bonitate dicitur, quòd voluntas secundum quod in rationem fertur, habet hanc bonitatem: quasi non habeat ipsam simpliciter, sed in ordine ad aliud: sicut communiter accidit in huiusmodi denominationibus. Sed tunc insurgit quæstio mota in quarto dubio. Quare bonitas vocata ex fine ineſt voluntati formaliter: & vocata ex obiecto non: præcipue quum obiectum etiam sit finis voluntatis: & hæc quæstio soluetur in solutione quarti dubij.

¶ Ad tertium ergo dubium dicitur, quod si posset separari bonitas alicuius finis, vt circunstantia est, à bonitate eiusdem, vt specificans respectu eiusdẽ actus facile dici posset distinguendo, quòd finis vt circunstantia speciat ad bonitatẽ actus exterioris ex genere & circũstantiis. finis autem vt specificans speciat ad voluntatem: & sic non esset implicatio dicere, quòd bonitas ex fine in actu exteriori pendet ex voluntate, & quod bonitas ex genere & circunstãtiis etiam finis non pendet ex voluntate, quia in prima propositione esset sermo de bonitate ex fine specificante actum exteriorem formaliter sumptum: in eũdem vero de bonitate ex fine & circunstantia eiusdem materialiter sumpta. Sed quiã intelligi non potest, quòd idem numero actus exterior moralis sit talis materialiter sumptus ex aliquo fine, vt circunstantia, & non sit talis formaliter sumptus ex eodem fine, vt specificante: non enim si quis orat vt furetur, intelligi potest, quòd oratio sit mala ex furto circunstantia: & oratio vt volita sit non mala ex furto specificante. Et rursus, quia finis vt finis leget adiunctus, est circunstantia actus exterioris moralis, vt ex suprædictis patet: & finis vt finis est obiectum proprium voluntatis: ideo dicendum est, q̃ bonitas ex fine, siue circunstante, siue specificante, media voluntate ad exteriorem actum pertinetita quod actus exterior non habet bonitatem ex fine circũstante, nisi dependente à voluntate: & bonitas ex fine deriuatur in actũ interiorem voluntatis specificatiue & formaliter: in actum vero exteriorem formaliter sumptum, id est, vt stat subinteriori: specificatiue quoque, sed secũdario: in eũdem autem materialiter sumptum, vt adiacens circunstantia. Quòd ergo comparatur bonitas exterioris ex fine ad bonitatem eiusdem ex genere & circunstantiis, intellige ex circunstantiis manentibus pure circunstantiis, qualis non est circunstantia finis. quia, vt superius est dictum, transit in specificans, & consequenter substantiale.

¶ Ad quartum dubium, antequam respondeatur, aduertendum est, quod quia quæritur de diuersitate bonitatis in ipso actu volũtatis ex fine, & ex actu volito, seu obiecto: & contra hanc diuersitatem arguit. Et hæc diuersitas dicitur consistere in hoc, quòd bonitas ex fine ineſt voluntati formaliter, bonitas autem ex actu volito ineſt ipsi voluntati denominatiue, propter rationẽ suprædictam, scilicet quia inter actus bonitatis ex fine primo saluatur in voluntatis actu, cuius finis est proprium obiectum, bonitas autem ex materia & circunstantiis primò saluatur in ipso actu exteriori. Quia ergo hæc sunt connexa, primo videbitur quare finis bonificat voluntatẽ formaliter: & actus volitus, qui est etiam finis: quia obiectum & finis respectu voluntatis est idem, nõ bonificat ipsam formaliter, sed denominatiue. Et sic deinde formaliter satisfiet quæsito, dicitur ergo quòd quia, vt in ar. 2. quæstio. præcedentis dictum est, differens bonitas actus interioris voluntatis ex obiecto & fine per accidens inuenitur in eodem: ideo bonitas ex fine, qui concurrit per se, ineſt formaliter: bonitas autem ex obiecto denominatiue. Sed hæc responsio peccat secundum non causam vt causam: ex hoc enim, quòd differentia duarum bonitatum in actu interiori voluntatis est per accidens: non sequitur, quòd vtraque secundum se aut altera insit denominatiue eidem: stat enim quòd distinctio earum concurrat per accidens in eodem: & tamen vtraque secundum se insit: sicut stat concursum creditoris & debitoris in eandem plateam esse per accidens: & tamen

inter vtriusque secũdum se ad illum locũ esse. Dicitur aliter, quòd quia actus exterior in casu proposito non concurrit sub ratione finis, sed obiecti, licet sit finis: imo distinguitur contra finem, quum dicitur bonitas ex fine, & bonitas ex obiecto: & sola bonitas ex fine sit formaliter in voluntate: quia sola est ex proprio obiecto vt sic, ideo bonitas in actu interiori voluntatis ex fine est formaliter, & ex obiecto est denominatiue. Et secundum hoc oportet dicere, quod quando actus exterior est finis, dat bonitatem actui interiori formaliter: quando verò est obiectum tantum, dat bonitatem interiori actui denominatiue. Verbi gratia, Si quis vult fornicari non propter aliam adiunctam finem, actus interior voluntatis erit in specie fornicationis formaliter: quia fornicari est finis. Si quis verò vult fornicari propter furari actus interior volũtatis erit in duabus speciebus, scilicet in specie furti formaliter: in specie vero fornicationis denominatiue. Sed quoniam superius dictum est, quod voluntas in quodcunque fertur, aut fertur sub ratione finis, aut propter finem: & quando fertur propter finem, fertur formaliter in finem, ideo non consonat dicere, quòd actus exterior in casu posito non est volitus vt finis, sed vt obiectum tãtum. oportet enim vt finem vel propter finem esse volitum: sed non propter finem tantum, quia etiam secundum se propter propriam bonitatem est volitus. vnde & in propria reponit specie actum interiorem voluntatis: licet denominatiue, Ergo. Et confirmatur, quia in 2. ar. præcedentis quæstionis, vbi dicitur, quòd nõ differt in voluntate bonitas ex fine & obiecto, expresse obiectum ipsum vocatur finis, quũ subditur, nisi sicut finis dependet ex fine. Aliter ego distinguendo de fine & sub fine: & q̃ quando quis vult fornicari vt furetur, fortum est finis. fornicatio vero subinit: & quòd finis facit actum interiorem formaliter talẽ, subfinis autẽ denominatiue. Sed hæc responsio nõ satisfacit: quoniã ex distinctiõe subfinis ad ne, nihil aliud apparet sequi, nisi quod finis principalem locum tenet, & subfinis secũdarium: ac per hoc finis bonificat formaliter actum interiorem voluntatis, quũ subfinis claudatur infra latitudinem finis, etiam ipse bonificabit eundem formaliter, licet secundario. Aliter ergo occurrit dicendum. Ad cuius euidentiam nota tria: Primum est, quod sicut sunt duo genera humanorum actuum, scilicet actus interior voluntatis, & actus voluntatis exteriorista dantur duo propria bonificatiua actuum formaliter, scilicet finis & materia cũ circunstãtiis. Et finis quidem vt sic bonificatiuus, est interioris actus voluntatis: ita q̃ ipse est primo formaliter bonus ex fine: materia autem cũ circunstantiis bonificatiua est actus exterioris voluntarii: ita quòd ipse primo est formaliter bonus ex materia & circunstantiis. Secundum est, quòd licet multipliciter cõtingat bonitatem deriuari ex vno in aliud, puta sicut ex fine, vel obiecto seu materia circa quã, vel circunstantia, vel actione: in proposito dupliciter cõtingit bonitatem actus deriuari in aliũ actum, vno modo vt sic: ita quòd quia talis actus inquantum actus est bonus, ideo ille alius actus, inquãtum actus, est bonus. Alio modo vt alter eorum vel vterque induit rationem finis vel obiecti cuiusuis alterius. Differentia autem inter has duas deriuationes est, quòd prima deriuatio, vt dixit Thomæ placet in calce sequentis articuli, est secundũ denominationem tantum: ita quod nec actus exterior ab interiori, nec interior ab exteriori fit bonus formaliter, sed denominatiue: ideo bonus, quia est abillo aut ad illum. Secunda autem deriuatio, quando est à fine, quia de aliis non est cura præsens, secundum formalem est inhæsionem bonitatis. vnde quum quis vult fornicari, vt furetur, licet furtum sit actus exterior: quia tamen concurrit ad actum interiorem volũtatis vt finis, qualificat eum formaliter, & reponit in specie furti formaliter. Tertium est, quod ratio finis boni vel mali, & actus boni vel mali, inueniuntur separatè & coniunctè. Separatè quidem, quòd scilicet est finis & non actus: vt quum quis vult deum esse, & eo̅uerso, quod est actus & nõ finis: vt quum quis vult actum indifferentẽ, puta leuare festucam de terra: vel volitum nisi propter finem, vt proiectionem mercium in mare. Coniunctè vero, ita quod fini coniungitur actus: sicut quum quis vult fornicari propter furari: furari enim tunc habet primo rationẽ finis, cui substernitur actus furandi: vel actui cõtungitur finis, sicut in exẽplo posito fornicari tenet primo rationem actus, cui coniungitur ratio finis: dum non solum ille vult incurrere malum furti, sed etiam malũ fornicationis, qui propter furtum non incurreret malũ incestus materni: hoc enim signum est, quod vult vel horret etiam malitiam actus talis secundum se, q̃ est velle illũ vt finem. Ex his autem dicitur ad motum dubiũ, quòd sermo dicens, quòd finis qualificat formaliter actum interiorem voluntatis, actus autẽ exterior denominatiue tantum, intelligendus est formaliter, inquantũ finis. & inquantũ actus: cum quo tamen stat, quòd actus exterior vt finis qualificet voluntatis actum interiorem formaliter, siue actus exterior rationem habeat finis principalis, siue secundarij. vnde sicut non incõuenit, quod in exẽplo posito, scilicet quũ quis vult fornicari, vt furetur, quod furti malitia ex genere & circunstãtiis detur formaliter in actũ interiorem voluntatis, inquãtum habet rationẽ finis: & non deriuetur in eundẽ nisi denominatiue, inquãtum habet rationẽ actus: ita nõ inconuenit quod fornicationis malitia ex genere & circunstantijs, inquantum habet rationem actus, non deriuetur in actum interiorem voluntatis, nisi denominatiue: & inquantum habet quandã finis rationẽ, deriuetur in eundem formaliter. Et sic quum idem est actus & finis omnino, vt cum vult quis fornicari, nõ propter aliũ finem, &c. actus interior voluntatis ex fornicatione vt habet rationem finis, est malus formaliter, Et ex eadẽ, vt habet rationẽ actus, est malus denominatiue. Stat ergo solutio in formali, quod actus volitus inquantum actus, & inquantum finis, distinguendus est: & quod de ipso inquantum actus verificatur, quod aliter bonificat, & aliter & aliunde est bonus. Et secundum hoc patet, quod non eodem modo tota bonitas actus exterioris in exercutione comparatur ad voluntatem: quia sola illa, quæ ex fine est, à voluntate pendet: reliqua enim à seipso per voluntatem descendit in seipsum in executione, & sic omnia consonant: imo vt in sequentibus huius quæstionis patebit, non videtur posibile saluare doctrinam authoris de identitate & diuersitate: & de additione bonitatis & malitiæ actus exterioris ad interiorem, nisi sic eam intelligendo.

Ar.1.& 2. huius q.& q.18.ar.6. & q.18.a.6

ARTICVLVS III.

4 ¶ *Virum bonitas & malitia sit eadem exterioris & interioris actus.*

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non eadem sit bonitas vel malitia actus interioris voluntatis, & exterioris actus. Actus enim interioris principium est vis animæ interior apprehensiua vel appetitiua, actus autem exterioris principiũ est potentia exequens morum: vbi autem sunt diuersa principia actionis, ibi sunt diuersi actus: actus autem est subiectum bonitatis vel malitiæ, non potest autem esse idem accidens in diuersis subiectis. ergo non potest esse eadẽ bonitas interioris & exterioris actus.

2 ¶ Præterea, virtus est, quæ bonum facit habentẽ, & opus eius bonum reddit, vt dicitur in 2. Ethi.* sed alia est virtus intellectualis in potentia imperante, & alia virtus moralis in potẽtia imperata, vt patet in principio 2. Et.* ergo alia est bonitas actus interioris, quæ est potentiæ imperantis, & alia est bonitas actus exterioris, quæ est potentiæ imperatę.

3 ¶ Præterea, Causa & effectus idem esse non possunt: nihil enim est causa sui ipsius, sed bonitas actus interioris est causa bonitatis actus exterioris, aut econuerso, vt dictũ* est. ergo non potest esse eadem bonitas vtriusque.

¶ SED CONTRA est, quod supra* ostẽsum est, quòd actus voluntatis se habet vt formale ad actum exteriorem: ex formali autem & materiali fit vnũ. ergo est vna bonitas actus interioris & exterioris.

CONCLVSIO.

¶ *Bonitas & malitia exterioris actus secundum relationem ad finem, eadem est cum bonitate & malitia interioris actus voluntatis: sed secundum relationem ad circunstantias, non vna, sed diuersa sunt bonitas interioris actus, & exterioris, & si vna in alteram redundet.*

4 ¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulum tertium.*

Q.37.ar.4 & q.18.ar

IN titulo articuli tertii eiusdem vigesimæ quæstionis, quæstio est de identitate numerali, &cæt.

Annot.

¶ In corpore eiusdem articuli aduerte duo. Primũ est, Dupliciter aliqua accidentia distinguuntur: numero scilicet, vel propter numerationem subiecti: vt albedo in Sorte & Platone: vel propter numerationem essentiæ, vt albedo & dulcedo in eodẽ pomo. Et propter ea litera intẽdens, quòd vtraque bonitas est intus & vtraque extra: & ponens quod vterque actus est vnus actus in genere moris, vult quòd quandoque sit vna numerositate subiecti & essentiæ, quandoque duæ numerositate essentiæ, non subiecti, quia vterque actus est vnum subiectum numero. Secundum est, quod hinc exptesse, vt respondeo ad tertiũ manifestat, habes, quòd derivatio bonitatis vel malitiæ ex actu in actum non est formalis, sed denominatiua tantũm.

Comment.

¶ *Num bonitas actus interioris & exterioris sit vna.*

Quæstio.

¶ Sed sunt hic plura dubitatione digna. Primum est, si actus exterior & interior sunt vnus actus & vnum subiectũ numero in genere moris, quorsum tãta quæstio de prioritate, dependẽtia & causalitate bonitatis & malitiæ moralis vnius ab altero? hæc enim quum diuersitatem supponãt per accidẽs, ad moralẽ doctrinam spectare videntur. Secundum est, quia author diminutus videtur, bonitas enim actus exterioris tripliciter se habet ad bonitatẽ actus interioris. Primo, vt habens omnino eandẽ bonitatem, vt potio amara. Secundo, vt habens omnino aliam secundum se, vt bene epulari propter sanitatẽ. Tertio, vt habens ex se & non ex alio fine: vt quum actus exterior propter se est volitus: puta contemplatio vel adulterij: hic enim tertius modus in litera nõ ponitur. & tamen frequentissimus est, dum volumus actus virturum vel vitiũ non propter aliũ finẽ. Tertium est: quia voluntatis videtur doctrina authoris quo ad hoc, quod derivatio bonitatis vel malitiæ actus ab actu nõ est secundum formam, vt calidum deriuatur ex calido: sed secundum denominationem, vt sanum denominatur in aliis à sano in animali. Quartum est circa ipsum conclusionem, contra quã arguit Sco. in quol. q. 13. tripliciter probando, quòd non est eadem bonitas vel malitia actus interioris & exterioris. Primò authoritate Aug. 13. de Tri. dicẽtis, quòd male volendo miser est, minus tamen esset, si nihil eorũ quæ perperã voluit, habere potuisset. Secundo ratione: quia alia est integritas requisitorum secundum rationem rectam ad bonitatẽ actus interioris: & alia requisitorum ad bonitatem actus exterioris. ergo. Tertio etiam ratione, quia nihil est causa, medium, & ratio sui ipsius: sed actus interior bonus & exterior bonus se habent in bonitate vt causa & causatum, vt immediatũ & mediatum, & huiusmodi. ergo. Quarto arguit contra idẽ Gregorium de Arimino in li. sententiarum: Actus exterior est malus, & non est illud malum, quod est actus interior: ergo sunt duo mala, probatur minor: quia adulterium non est velle adulterari, nec homicidium est velle hominem occidere: & sic de aliis, sunt etiam apud Capreolum in 42. di. 1. multa, quæ vide ibi: ex his enim solutis satisfactum credimus.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd sicut in naturalibus qũ vnum numero cõstat ex pluribus, nõ per accidens, nec frustra quæritur quid ex quo in alterum redundat, vt pater in compositis ex materia & formarita in moralibus, licet actus imperans & imperatus sint vnus numero actus, non vt simplex, sed vt cõpositus: non frustra, nec per accidens quæritur, quid, ex quo procedat.

¶ Ad secundum dicitur, quòd hęc obiectio testatur illã esse authoris mẽtem, quã in præcedenti articulo, diximus, scilicet quòd distinctio bonitatis ex fine & actu intelligitur formaliter, id est, inquantũ finis, & inquantum actus: propterea enim non oportuit tertium membrum in litera poni: sed sub secundo membro comprehenditur, quandocũque actus exterior est secundum se bonus, vnde quãdo quis vult fornicari, non propter aliũ finẽ, malitia actus interioris & exterioris est alia & alia, non specie, sed numerositate quòd actus interior voluntatis est malus formaliter propria malitia fornicationis, quã habet ex fornicatione vt finis: & actus exterior est malus etiam formaliter propria malitia fornicationis, quam habet vt actus ex genere suo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad tertiū dicitur, quòd doctrina hæc non est voluntaria, sed in litera tangitur eius fundamentū: quia scilicet quādo aliquid dicitur tale ex ordine ad aliud, dicitur denominatiue: & non oportet dicī formaliter. Quod enim habet aliquid in se formaliter, dicitur tale secundū seipsum, vt patet inductiue. Cōstat autē, quod actus interior volūtatis dicitur bonus ex actu exteriori in ordine ad ipsum. Dicitur

2.13. art.6. enim velle furan malum: quia est ad malum. Et similiter actus exterior dicitur ex actu interiori malus in ordine ad ipsum. Dicitur enim actio manus, qua furatur mala, quia ordinatur à mala voluntate, vnde quum multiplicare entia sine necessitate non sit rationabile, & ordo sit manifestus adinuicem, & sufficiat ad saluandum eorum bonitates & malitias: superfluū est ponere, quòd etiam sit deriuatio formalis vt caloris à colore. Et confirmatur, quia si in deriuatione conditionum, huiusmodi actus ab actu ponatur, deriuatio forma lissoportebit eadem ratione postmodum dicere, cum actus vnius virtutis, imperatur ab alia, puta fortitudinis à charitate, vt in martyribus, quod à charitate in voluntate deriuatur charitas alia in actum exteriorem: & similia, quæ absurda sunt. Iace ergo fundamentum hoc, quod deriuatio bonitatis & malitiæ, & talis bonitatis & talis malitiæ in actu ab actu, vt sic, est non formalis, sed denominatiua, sed non per modum vninocationis, sed attributionis: & ex eo illucescent tibi multa moralia: & hoc bene nota.

Art.1. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa probat quod actus interior & exterior sunt diuersi secundum genus naturæ, sed tamen ex eis sic diuersis conistituitur vnum in genere moris, vt supra dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dicitur in *6. Ethi. Virtutes morales ordinantur ad ipsos actus virtutum, qui sunt quasi fines: prudentia autem quæ est in ratione ad ea quæ sunt ad finem, & propter hoc requiritur & præcipitur ipso fine virtutum non habet aliam bonitatem, quàm bonitatem virtutis, secundum quēti patebit articulo.

Ca.1. in fine tom.5. Annot. ¶ Ad quartum verò dubium respondendo, dicitur, quòd ex authoritate Augustini nihil aliud dicitur, nisi forte, quòd exterior actus addit, & facit hominem peiorem: quod qualiter verum sit, in sequenti patebit articulo.

Prima vero ratio non concludit vniuersaliter, quòd omnis bonitas exterioris actus sit alia ab omni bonitate interioris actus, sed quòd aliqua: quod gratis concedimus, quòd si de omni est intentio, oportet probare. Constat enim, quòd eadem est integritas requisitorū ad bonitatem ex fine actus voluntatis interioris & exterioris, licet dissimiliter ad vtrumque se habeat integritas illa, vt patet, quum aliquis vult propter finem aliquid nulla alia ratione moraliter bonum, nisi propter finem. Et hoc loquendo de his actibus in genere moris, licet forte impossibile sit in genere naturæ eadem vtrique cōuenire: quod forte Scotum decepit. Secunda autem ratio eiusdem ex malo intellectu positionis nostræ procedit: non enim dicimus quòd eadem numero bonitas sit causa & causata, sed dicimus, quòd sicut sanitas vna numero non diuersificatur in animali medicina & vrina, & cum hoc à sanitate animalis deriuatur sanitas in vrina & medicinalis: ita dicimus quòd eadem numero est bonitas vtriusque actus: & quod ex altero in alterum deriuatur secundum denominationem. Vnde concedendo, quod idem non est causa, nec ratio mediandi suipsius, negatur sequela. ergo alterius bonitatis quia est sophisma consequentis: oportet dicere, ergo alterius bonitatis, vel proportionis, vel attributionis ad se, vnde bonitas actus interioris est causa bonitatis exterioris, id est, proportionis actus exterioris ad bonitatem interiorem, & econuerso: & sic de aliis attributionibus, secundū quas deriuatur denominatio. Ad id quod affertur ex Greg. si non fiat vis in verbis, negatur sequela: nō enim valet: vrina est sana & animal est sanum, & Vrina sana non est animal sanum, neque econuerso: ergo sunt duæ sanitates: quia sīat numerus habentium diuersimode eum vnitate numerali rei habitæ. Dixit autem si non fiat vis in verbis, quia potest formari argumentum in adrectiuis & subst antiuis: & si in his fiat vis, iam scis ex prima parte, quòd nomina substantiua non pluralicantur sine pluralicatione formæ, sed de rebus nunc est quæstio. Potest quoque distingui minor, & dici, quòd quum dicitur, & hoc malum non est illud, materialiter quidem est verum, formaliter autem falsūm: quia licet actus exterior malus non sit interior malus, nec econuerso: malitia tamen vnius est malitia alterius, sicut sānitas animalis est sanitas vrinæ.

Annot. ¶ In responsione ad secundum eiusdem tertij articuli aduerte, ꝙ quia argumentum tendebat ad hoc, vt quia duæ virtutes exiguntur ad bonificandum hos duos actus, singula singulis referendo: ideo duæ essent eorum bonitates. Quælibet enim virtus bonificat actum suum. Responsio primo percutit radicem, & intendit quòd non propter diuersitatem inter actum interiorē & exteriorem opus est diuersa virtute, scilicet morali & intellectuali: sed propter diuersitatem finis & eius quod est ad finem. nā moralis in fine intellectualis vero in his quæ sunt ad finē, ꝙficit. Deinde qa ad quēlibet actū virtutis cōcurrit bona ratio & bonus apperitus: quoſū primū spectat ad virtutē intellectualem, secundum ad moralem: & hoc erat materia argumenti. ideo subdit quòd bonitas moralis rectæ rationis de ipso fine virtutum, idest de eodem, deque est virtutis moralis, nō est alia à bonitate moralī ipsius virtutis moralis: atqui hoc actus pendens ex recta ratione & recto appetitu, non propterea habet diuersas bonitates moralis: quo modo autē & quare hoc fit, subiungitur dicendo, Secundum, quod bonitas rationis participatur in qualibet virtute, id est, ideo nō est distincta bonitas moralis vtriusq; quæ qualibet virtute participatur bonitas rationis. Et scito, quo ly bonitas determinās rationem, quum dicitur, bonitas rationis participatur, dupliciter intelligi potest. Primo in se ipsa ratione, vt est res cuius pars capitur. Et sic non significat bonitatem moralem formaliter, sed bonitatem intellectualē formaliter. Rectitudo enim rationis, quæ ciusdo in ipsis participatur, vt est pars capta. Et sic est bonitas moralis: imo pars omnis bonitatis moralis & causa in omnibus virtutibus morali bus: quocūque modo intelligatur hęc litera nō refert. Semper enim verum est, quòd non est alia bonitas moralis, & quod ratio nem participationis ipsius in quamlibet colligit virtutem moralem.

a ¶ *Super quæstionis vigesimæ Articulum quartum.*

IN titulo articuli quarti eiusdem quæstionis adnerte, ꝙ hic directe quæritur de actu exteriori, vt est in rerum natura.

¶ *Num bonitas exterioris actus ex fine accepta, augeat bonitatem interioris actus.*

¶ In articulum quartum eiusdem vigesimæ quæstionis tripliciter dubitatur. primo circa primum membrum, scilicet quod actus exterior nihil addat bonitatis supra actum interiorem quo ad bonitatem, quæ est ex fine. Manifestè enim contradicit veritati, & secundo membro: quoniam si quis fornicari vult vt furetur: & deinde per fornicationem peruenit ad furtum intentū, certum est, quòd sicut ille, peior est factus fornicando, ita peior factus est furando. furtum autem est actus exterior, & actus interior, voluntatis est ex malus malitia quæ est ex fine. ergo quo ad malitiam, quæ est fine actus exterior, addit in malitia supra malitiam actus interioris.

¶ Num paratæ ad malum voluntas, & propter impotentiam ab opere essans, sit perfecta ac si operaretur.

¶ Secundum dubium est circa secundum membrum, An voluntas quantum ex se, est parata: sed propter impotentiam cessans ab opere sit perfecta, ac si operaretur. Et est ratio dubij: quia author vocat eam perfectam & cōsummatam. Et rursus ponit in ea defectum perfectionis, quæ est ex actu exteriori.

¶ Num inuoluntarius defectus à faciendo, aliquid de præmio vel pœna tollat.

¶ Tertium dubium est circa illud quod dicitur, scilicet quòd inuoluntarius defectus à faciendo, non tollit aliquid de præmio vel pœna. hoc enim patet esse falsum, tam apud diuinum quàm apud humanum iudicium. martyrium sola voluntate sitibunda propter defectum exterioris martyrij perdit aliquid de præmio: quia caret aureola: & similiter qui similiter voluit persecutere clericum, caret pœna excommunicationis: & qui voluit occidere, caret pœna mortis. Quarto loco essent forte alterius iudicio adducendæ obiectiones recitatæ à Capreolo in 42. dist. 2. Sed quoniam solutis his, apparebit aut solutio, aut impertinentia earum, omitto.

¶ Ad euicentiā horum recolito primò, quòd sicut sanum in vrina non addit aliquid sanitatis supra sanitatem animalis: ita bonum ex fine in actu exteriori nihil bonitatis addit supra bonum actum interiorem voluntatis. & ratio vtrobique est eadem: quia denominationum extrinsecū nihil formę addit supra denominatiuū formale: vnde ex hoc quod author posuit, quòd bonitas ex fine, est formaliter in solo actu interiori oportet consequēter dicere, ꝙ actus exterior nihil bonitatis illius addit: quoniā tali bonitate bon' est quasi extrinseca denominatiōe. Et quia si affirmatio est causa affirmatiōis, negatio erit causa negationis, & econuerso: ideo secundū bonitatē, quā habet actus interior voluntatis ex actu exteriori volito, addit ad bonitatem actus interioris, non aliam bonitatem, aut aliam bonitatis gradum, sed ipsam eandem bonitatem apponit in alterum, ergo actus exterior non addit in bonitate, vel malitia super actum interiorem.

¶ Præterea, Tota bonitas creaturæ nihil addit supra bonitatem diuinam: quia tota deriuatur à bonitate diuina: sed bonitas actus exterioris quandoque tota deriuatur ex bonitate actus interioris: quandoque autē econuerso, vt dictum est: non ergo vnum eorum addit in bonitate vel malitia super alterum.

¶ SED CONTRA, Omne agens intendit consequi bonum, & vitare malum, si ergo per actum exteriorem nihil additur de bonitate vel malitia, frustra qui habet bonam volun tatem vel malam, facit opus bonum, aut desistit à malo opere, quod est inconueniens.

CONCLVSIO.

¶ Bonitas exterioris actus secundum rationem finis non nisi per accidens addit ad bonitatem interioris actus, sed secundum materiam & conuenientes circunstantias, cum sit sicut terminus interioris actus, adaugeat eius bonitatem, vel malitiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quod si loquamur de bonitate exterioris actus, quam habet ex bonitate finis, tunc actus exterior nihil addit ad bonitatem, nisi contingat ipsam voluntatem secundum se fieri meliorem in bonis, vel peiorem in malis. quod quidem videtur posse contingere tripliciter. Vno modo secundum numerum, puta cum aliquis vult aliquid facere bono fine vel malo, & tunc quidem non facit, postmodum autem vult & facit, duplicatur actus voluntatis. & sic fit duplex bonum vel duplex malum. Alio modo quantum ad extensionem. puta cum aliquis vult facere aliquid bono fine vel malo, & propter aliquod impedimentum desistat, alias autem continuat motū voluntatis quousque opus perficiat: manifestum est, quod huiusmodi voluntas est duiturnior in bono vel malo, & secundum hoc est peior vel melior. Tertio secundum intensionem: sunt enim quidam actus exteriores, qui inquantum sunt delectabiles vel pœnosi, nati sunt intendere voluntatem vel remittere. Constat autē quòd quanto voluntas intensius tendit in bonum vel malum, tanto est melior vel peior.

¶ Si autem loquamur de bonitate actus exterioris, quam habet secundum materiam & debitas circunstantias, sic comparatur ad voluntatem vt terminus & finis: & hoc modo addit ad bonitatem vel malitiam voluntatis: quia omnis inclinatio vel motus perficitur in hoc, quod consequitur finem, vel attingit terminum. vnde non est perfecta voluntas nisi sit talis, quæ oportunitate data operetur. Si vero passibilitas desit voluntate existente perfecta, vt operaretur si posset: defectus perfectionis, quę est ex actu exteriori, est simpliciter inuoluntarium. Inuoluntarium autem sicut nō iuxta secundum verò per hoc, quod est habere perfecte: vt ibidem dictum est. vnde voluntas parata operari si posset, est perfecta voluntas, quia perfecte vult, & hoc spectat ad primæ habitudinis perfectionem: & est imperfecta simpliciter, quia non peruenit ad hoc quod realiter habeat id quod vult, & nata est habere. Omnis enim motus deficiens à termino, est imperfectus per priuationem perfectionis in assequutione terminiconsistentis. Et quum prima perfectio sit alterius rationis à secunda, & tota latitudo primæ comparetur ad secundam, vt imperfectum ad perfectum, vt superius pater: consequens est quòd quumcunque cre scat & intēsissimus sit interior actus voluntatis, solus nūquam perueniet ad hoc quod sit perfectus simpliciter sine assequutione exteriori: propter quod Saluator dixit Ioan. 15. Maiorē charitatem nemo habet, quam vt animā suā ponat quis pro amicis suis. ponat dixit, non velit ponere.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quod sicut sermo præsens est de bono & malo moraliter, non secundum hanc vel illam legem: ita etiam de præmio & pœna secundum exigentiam actus boni vel mali, & nō secundū hanc vel illā legē,

nisi forte diuinam. igitur distinguendum est de præmio & pœna essentiali, vel accidentali: & dicendum quòd voluntas parata, quamuis non operans propter impotentiam, nihil de præmio vel pœna perdit essentialis: quia hoc respondet primæ proportioni voluntatis, quamuis careat aliqua accidentali remuneratione, vel pœna, respondenti ipsi exercitio actus exterioris.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulum quintum.* Annot.

IN titulo articul. 5. nota duos terminos. Euentus enim commune vocabulum ad effectum per se & per accidens, significat id quod quomodolibet ex actione prouenit. Addere verò præsupponit id cui additur, & ad augmentum spectat. vnde addere ad malitiam præsupponit malitiam in actu, & addere ad bonitatem præsupponit bonitatem in eodem. vnde non quæritur hic, an actus ex euentu reddatur malus vel bonus, sed an actus malus ex malo euentu reddatur peior, & bonus ex bono euentu melior. Prima enim quæstio iam soluta est, quum determinatum est, vnde actus moralis, & vnde actus voluntatis sit bonus vel malus, scilicet ex fine, obiecto, &c. D. 791. 1202. Art. 1.

¶ *Num euentus sequēs aliquid addat de bonitate vel malitia ad exteriorem actum.* Infra q. 73. artic. 8. Et ma. q. 1. ar. 3. ad 15. & q. 3. ar. 10.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod euentus sequens addat ad bonitatem vel malitiam actus. Effectus enim virtute præexistit in causa, sed euentus consequuntur actus, sicut effectus causas. ergo virtute præexistunt in actibus. sed vnumquodque secundum suam virtutem iudicatur bonum vel malum: nam virtus est, quæ bonum facit habentem, vt dicitur in 2. Ethic. ergo euentus addunt aliquid ad bonitatem vel malitiam actus.

sine per se, sine per accidēs, sine vt in pluribus, sine rarissime, dummodo sit præuisus, augeat bonitatem vel malitiam.

¶ In corpore ar. dubium magnum occurrit: quia durissima & falsa doctrina videtur hic tradita: distinguitur siquidem, quòd euentus poteſt dupliciter se habere: aut vt præcogitatus, aut non. Si vt præcogitatus, addit ad bonitatē vel malitiā: si non, tunc dupliciter, aut per se sequitur, & vt in pluribus, & tunc etiā addit: aut per accidens & in paucioribus, & tūc non addit. Ex hac enim doctrina habetur in primo membro distinctionis, quòd euentus sequēs siue per se, siue per accidens, siue frequenter, siue rarissimè, dummodo sit præuisus, addit ad bonitatem vel malitiam. Cap. 6. in prin. 10. 50 Quæstio.

Hoc autem esse durissimū verbum, ex eo patet, quòd si quis committens actum peccati veniālis, præcognoscens ex eo fine alia culpa sua alios peccare mortaliter, peccaret mortaliter. Et sic mulier pulchra & adamata ab aliquibus, & sciens quum egrediturr, illos in eam appetendam exarsuros, non posset cauſa alicuius venialis solatijre ad proprium hortū absque peccato mortali: & infinita similia videtur sequi, quæ homo forte non sufferet audire. falsum autem esse conuincitur ex ratione sic. Actus non recipit additionem in bono vel in malo, secundum id quod est per accidens, & in paucioribus: sed euētus per accidens & in paucioribus ex hoc, quòd est præuisus, non transit ex per accidēs & raro, in per se aut frequēter. ergo euentus talis ex hoc quod est præuisus, non addit in bonitate vel malitia. Maior habetur in calce corporis huius articuli. Minor est per se notā: quia præuisio sola nihil confert voluntati, non enim ex hoc quod aliquis præuidet aliquid, est bonus vel malus: nec ex hoc quòd aliquis præuidet aliquid per accidēs futurum ex suo actu, ꝙ pterea male facit, alioquin Christus præuidens ex manifestatione sui, futura tot scelera Iudæorum male fecisset manifestādo se, & occidēs suī inuasorē, præuidendo eius mortē, & defendēdo se peccaret. Vnde super eadē radice formatur alia ratio sic, præuisio euētus mali per accidens nō facit actum malum. ergo præuisio euentus mali per accidens futuri non facit actū peiorem, si erat malus: iuxta illam regulā, Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, &c.

Et confirmatur, quia facies actum bonum, puta vadens ad ecclesiam, & præuidens quod ex eo sequentur alia bona per accidens, & non acceptans illa, nec odio habens, sed stans in sola præuisione, non propterea facit actū meliorem: & tamen expresse in litera primi membri dicitur, quod præuisus effectus addit ad bonitatem. Quid ergo dicemus? Dicendum est, si litera non est defectiua, quod author intendit de euentu quocunque præcogitato, sic, quod descēdat in voluntatem: ita quòd voluntas feratur in ipsum directe vel indirecte: ita quòd non intendit nisi de euentu præuiso & volito, siue directe, siue indirecte. Et hic sensus potest sumi, vt expositus ab ipsomet inferius in q. 73. ar. 8. ad primum, vbi dicit, quòd euentus sequens si sit præuisus & intentus, addit ad bonitatem vel malitiā actus: sicut suprà dictum est, quum de bonitate & malitia humanorum actuū ageretur, & quia in corpore illius articuli ponit sub non intēto volitum indirecte, ideo consulto dixi, quòd intentio authoris est loqui de præuiso & volito, siue directe, siue indirecte. Et potest quoque hicmet sensus ex hac litera sumi, dū dicitur voluntas magis inordinata. Quum enim voluntas non reddatur inordinata ex actu exteriori, nisi inquantum volito, cōsequens est, quòd nec eius euentu deordinetur nisi volito: & consequenter ex eodem non magis deordinatur nisi volito. Intendit ergo in primo membro siue per se, siue per accidens, siue frequenter, siue raro, & breuiter, euentus quomodolibet actionis propriæ sit præuisus & volitus, addit ad bonitatem vel malitiam actus: & hoc est manifestum: quia hoc spectat ad voluntatem magis deordinatam in malis, & magis affectam in bonis.

malitiam actus.

¶ SED CONTRA, Euentus sequens non facit actum malū qui erat bonus, nec bonum qui erat malus, puta si aliquis det eleemosynam pauperi, qua ille abutatur ad peccatum, nihil deperit ei, qui eleemosynam facit: & similiter si aliquis patienter ferat iniuriam sibi factam, non propter hoc excusatur ille, qui fecit. Ergo euentus sequens non addit ad bonitatem vel malitiam actus.

CONCLVSIO.

¶ *Euentus sequens præcogitatu auget bonitatem & malitiam exterioris actus, non præcogitatus verò, & vt in pauciorib⁹ cōsequens, non auget, sicut si vt in pluribus sequatur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd euentus sequens aut est præcogitatus, aut nō. Si est præcogitatus, manifestum est, quòd addit ad bonitatem vel malitiam: cum enim aliquis cogitans, quod ex opere suo multa mala possunt sequi, nec propter hoc dimittit: ex hoc apparet voluntas eius esse magis inordinata. Si autem euentus sequens non sit præcogitatus, tunc distinguendum est: quia si per se sequitur ex tali actu, & vt in pluribus, secundum hoc euētus sequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus. manifestum est enim meliorem actum esse ex suo genere, ex quo possunt plura bona sequi, & peiorem, ex quo nata sunt plura mala sequi: si verò per accidens: & vt in paucioribus, tūc euētus sequens nō addit ad bonitatem vel ad malitiam actus. non enim datur iudicium de re aliqua secundum illud quod est per accidens, sed solum secundum illud quod est per se.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd virtus causæ existimatur secundum effectus per se, non autem secundum effectus per accidens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bona quæ auditores faciunt, consequuntur ex prædicatione doctoris, sicut effectus per se, vnde redundant ad præmium prædicatoris: & præciuè quando sunt prætenta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd euentus ille pro quo illi pœna infligenda mandatur, & per se sequitur ex tali causa, & iterum ponitur vt præcogitatus: & ideo imputatur ad pœnam.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd ratio illa procederet, si irregularitas sequeretur culpam: nō autem sequitur culpam, sed factum, propter aliquem defectum sacramenti.

ARTICVLVS VI.

Infr. q. 72. ar. 6. c. Et 22. qu. 99. ar. 2. ad 2. et a. 3. ad 2. Et 2. d. 40 arti. 4. & ma. q. 2. a. 4. Et veri. q. 1. ar. 4. c. & q. 2. ar. 3. cor. Tex. 39. et 40. 10m. 2. Tex. 14. 20. 21. tomo 2.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum secundum.*

IN art. 6. eiusdem vigesimæ quæst. nihil occurrit scribendum, nisi reddere lectorem attentum, quòd non dicit author eundem numero actum voluntatis non posse esse successiuè bonum & malum: sed dicit eundem numero actum in genere moris: actus enim voluntatis secundum se est in genere naturæ, & secundum suas conditiones in genere moris: & hæc dixerim propter Durādum in secunda dist. quadragesima, quæst. secunda, ne quis puter cōtra hanc doctrinam militare.

a ¶ *Vtrum idem actus exterior possit esse bonus & malus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd vnus actus possit esse bonus & malus. Motus enim est vnus, qui est continuus, vt dicitur 5. Physi. * sed vnus motus continuus, potest esse bonus & malus, puta si aliquis continue ad ecclesiam vadens, primo quidem intendat inanem gloriā, postea intendat Deo seruire. ergo vnus actus potest esse bonus & malus.

2 ¶ Præterea, Secundum Philosophum in 3. * phy. actio & passio sunt vnus actus. sed potest esse passio bona, sicut Christi, & actio mala. sicut Iudæorum, ergo vnus actus potest esse bonus & malus.

3 ¶ Præterea, Cum seruus sit quasi instrumētum domini, actio serui est actio domini, sicut actio instrumenti est actio artificis: sed potest cōtingere, quòd actio serui procedat ex bona voluntate domini, & sic sit bona: & ex voluntate mala serui, & sit mala. ergo idem actus potest esse bonus & malus.

¶ SED CONTRA, Contraria non possunt esse in eodem: sed bonum & malum sunt contraria, ergo vnus actus non potest esse bonus & malus.

CONCLVSIO.

¶ *Impossibile est eundem numero actum in genere naturæ bonum & malum esse, sed in genere moris potest idem actus & bonus & malus esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse vnum secundū quod est in vno genere, & esse multiplex secundū quod refertur ad aliud genus: sic vt superficies continua est vna, secundum quod consideratur in genere quantitatis, tamen est multiplex secundum quod refertur ad genus coloris, si partim sit alba, & partim nigra. & secundum hoc nihil prohibet aliquem actum esse vnum secundum quod refertur ad genus naturæ, qui tamē non est vnus secundum quod refertur ad genus moris. sicut & econuerso, vt dictum * est. Ambulatio enim continua est vnus actus secundum genus naturæ, potest tamen contingere quod sint plures secundum genus moris, si mutetur ambulantis voluntas, quæ est principium actuū moralium. si ergo accipiatur vnus actus, prout est in genere moris, impossibile est, quòd sit bonus & malus bonitate & malitia morali: si tamen sit vnus vnitate d naturæ, & non vnitate moris, potest esse bonus vel malus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille motus continuus, qui procedit ex diuersa intentione, licet sit vnus vnitate naturæ, non est tamen vnus vnitate moris.

¶ Ad secundum dicendum, quod actio & passio pertinēt ad genus moris, inquantum habent rationem voluntarij, & ideo secundum quod diuersa voluntate dicuntur voluntaria, secundum hoc sunt duo moraliter, & potest ex vna parte inesse bonum, & ex alia malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus serui inquantum procedit ex voluntate serui, non est actus domini, sed solū inquantum procedit ex mandato domini. vnde sic non facit ipsum malum mala voluntas serui.

QVAESTIO VIGESIMAPRIma. De ijs quæ consequuntur actus humanos, ratione bonitatis & malitiæ, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ consequuntur actus humanos ratione bonitatis vel malitiæ.

¶ Et circa hoc queruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus, habeat rationem rectitudinis vel peccati. ¶ Secundo, vtrum habeat rationem laudabilis vel culpabilis. ¶ Tertio, vtrum habeat rationem meriti vel demeriti apud Deum. ¶ Quarto, vtrum habeat rationem meriti vel demeriti apud Deum.

ARTICVLVS I.

a Vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus, habeat rationem rectitudinis vel peccati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd actus humanus inquantum est bonus vel malus, nō habeat rationem rectitudinis vel peccati. Peccata enim sunt monstra in natura, vt dicitur in 2. Phy. * monstra autem non sunt actus, sed sunt quædam res generatæ præter ordinem naturæ: ea autem quæ sunt secundum artē & rationem, imitātur ea, quæ sunt secundum naturam, vt ibidem dicitur. ergo actus ex hoc, quod est inordinatus & malus, non habet rationem peccati.

2 ¶ Præterea, Peccatum, vt dicitur 2. Phy. * accidit in natura & arte, cum non peruenitur ad finem intentum à natura vel arte. sed bonitas vel malitia actus humani maximè consistit in intentione finis & eius prosecutione. ergo videtur quòd malitia actus non inducat rationem peccati.

3 ¶ Præterea, Si malitia actus induceret rationem peccati, sequeretur quod vbicunque esset malum, ibi esset peccatum: hoc autē est falsum, nam pœna licet habeat rationem mali, non tamen habet rationem peccati, nō ergo ex hoc q̄ aliquis actus est malus, habet rationē peccati.

¶ SED CONTRA, Bonitas actus humani, vt suprà ostensum est, principaliter dependet à lege æterna, & per consequens malitia eius in hoc consistit, quòd discordat à lege æterna. sed hoc facit rationem peccati. Dicit enim Augu. 22. contra Faustum, quod peccatū est factū vel dictū vel concupitū aliquid. contra legē æternam. ergo actus humanus ex hoc quod est malus, habet rationem peccati.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnis actus bonus vel malus, sit secundum ordinem rationis vel legis æternæ, necessarium est omnem actum bonum vel malum, esse rectum, vel peccatum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod malum in plus est quàm peccatum, sicut & bonum in plus est quàm rectum: quælibet enim priuatio boni in quocunque constituit rationem mali. sed peccatum proprie consistit in actu, qui agitur propter finem aliquem, cum non habet debitum ordinem ad finem illum, debitus autem ordo ad finem secundum aliquam regulam mensuratur, quæ quidem regula in his, quæ secundum naturam agunt, est ipsa virtus naturæ, quæ inclinat in talem finem, quando ergo actus procedit à virtute naturali, secundum naturalem inclinationem in finem, tunc seruatur rectitudo in actu, quia medium non exit ab extremis, scilicet actus ab ordine actiui principii ad finem: quando autem à rectitudine tali actus aliquis recedit, tunc incidit ratio peccati. In his vero quæ aguntur per voluntatem, regula proxima est ratio humana, regula autem suprema est lex æterna, quando cunque ergo actus hominis procedit in finem secundum ordinem rationis & legis æternæ, tunc actus est rectus. quando autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum. Manifestum est autem ex præmissis, * quod omnis actus voluntarius est malus, per hoc quod recedit ab ordine rationis & legis æternæ, & omnis actus bonus concordat rationi & legi æternæ. vnde sequitur quòd actus humanus ex hoc, quòd est bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis vel peccati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod monstra dicuntur esse peccata, inquantū producta sunt ex peccato in actu naturæ existente.

¶ Ad secundum dicendum, quod duplex est finis, scilicet vltimus & propinquus. In peccato autem naturæ deficit quidem actus à fine vltimo, qui est perfectio generati, non autem desicit à quocunque fine proximo: operatur enim natura aliquid formando. Similiter in peccato voluntatis, semper est defectus ab vltimo fine intentio, quia nullus actus voluntatis malus est ordinabilis ad beatitudinem, quæ est vltimus finis: licet non deficiat ab aliquo fine proximo: quem voluntas intendit & consequitur. vnde etiam cum ipsa intentio huius finis ordinetur ad finem vltimum, in ipsa intentione huiusmodi finis potest inueniri ratio rectitudinis & peccati.

¶ Ad tertium dicendū, quod vnumquodque ordinatur ad finem per actum suum, & ideo ratio peccati quæ consistit in deuiatione, ab ordine ad finem, proprie consistit in actu, sed pœna respicit personam peccantem: vt in primo dictum est.

1. p. q. 48. a. 2. ad 3. q. 2. a. 1. ad 3. Et. 4. q. 16. q. 3. a. 1. q. 1. ad primum & q. 6. ar. 2. ad tertiū. mal. q. 2. ar. 2. ad tertium. Ex 23. 23. Ex. 5. 10. 5. Deu. 12. 10. 4. d. 2. med. a. 6. in prin. 10. 5.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus, habeat rationem laudabilis vt culpabilis.*

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quod actus humanus ex hoc, quòd est bonus vel malus, non habet rationem laudabilis vel culpabilis, peccatum enim contingit in his, quæ aguntur à natura: vt dicitur in 2. * Physi. sed tamen ea quæ sunt naturalia, nō sunt laudabilia, nec culpabilia: vt dicitur in 3. Eth. * ergo actus humanus ex hoc quod est malus, vel peccatum, non habet rationem culpæ: & per consequens, nec ex hoc quod est bonus habet rationem laudabilis.

2 ¶ Præterea, Sicut contingit peccatum in actibus moralibus, ita & in actibus artis: quia vt dicitur in 2. Phy. * peccat Grammaticus non recte scribens, & Medicus non recte dans potionem. sed non culpatur artifex ex hoc, quod aliquid malum facit, quia ad industriam artificis pertinet quod possit & bonum opus facere, & malum, cum voluerit. ergo videtur quod etiam actus moralis ex hoc quod est malus non habeat rationem culpabilis.

3 ¶ Præterea, Dyon. dicit in 4. c. de di. nō. * quòd malum est infirmū & impotens. sed infirmitas vel impotentia, vel tollit vel diminuit rationem culpæ, non ergo actus humanus est culpabilis ex hoc quod est malus.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit, quod laudabilia sunt virtutum opera: vituperabilia autem vel culpabilia opera contraria, sed actus boni sunt actus virtutis, quia virtus est quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. vt dicitur in 2. Ethi. vnde actus oppositi sunt actus mali. ergo actus humanus ex hoc quod est bonus vel malus, habet rationem laudabilis vel culpabilis.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnes humani actus à nobis liberè procedant, necessarium est omnem bonum actum, vel malum culpabilis, vel laudabilis rationem habere.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod sicut malum est in plus quàm peccatum, ita peccatum est in plus quàm culpa. ex hoc enim dicitur actus culpabilis, vel laudabilis, quod imputatur agenti: nihil enim est aliud laudari vel culpari, quàm imputari alicui malitiam vel bonitatem sui actus. tunc enim actus imputatur agenti, quando est in potestate ipsius, ita quod habeat dominium sui actus, hoc autem est in omnibus actibus voluntarijs: quia per voluntatē homo dominiū sui actus habet, vt ex supra dictis patet. vnde relinquitur, quòd bonū vel malum in solis actibus volūtarijs cōstituit rationem laudis vel culpæ: in quibus idem est malum peccatum, & culpa.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod actus naturales non sunt in potestate naturalis agentis, cum natura sit determinata ad vnū: & ideo licet in actibus naturalibus sit peccatum, non tamen est ibi culpa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio aliter se habet in artificialibus, & aliter in moralibus. In artificialibus enim ratio ordinatur ad finē particularē, quod est aliquid per rationē exeogitatum. In moralibus autē ordinatur ad finē communē totius humanæ vitæ: finis autē particularis ordinatur ad finem communem. Cum enim peccatum sit per deuiationem ab ordine ad finem, vt dictū * est, in actu artis cōtingit dupliciter esse peccatū. Vno modo per deuiationem à fine particulari intēto ab artifice, & hoc peccatum erit proprium arti: puta si artifex intendēs facere bonum opus, faciat malū, vel intendēs malū, faciat bonum. Alio modo per deuiationem à fine communi humanæ vitæ: & hoc modo dicetur peccare, etiā si intēdat facere malū opus, & faciat per hoc vt alius decipiatur, sed hoc peccatum non est proprium artificis inquantum artifex, sed in quantum homo est. vnde ex primo peccato culpatur artifex inquātum artificex, sed ex secundo culpatur homo inquātum homo. Sed in moralibus vbi attēditur ordo ratiōis ad finē communem humanæ vitæ, semper peccatum & malum attenditur per deuiationem ab ordine rationis ad finem communem humanæ vitę. & ideo culpatur ex tali peccato homo, & inquantum est homo, inquantum moralis est. vnde Philosophus dicit in 6. Ethic. * quod in arte volens peccans est eligibilior: circa prudentiam autem minus, sicut & in virtutibus moralibus, quarum prudentia est directiua.

¶ Ad tertium dicendum, quod illa infirmitas, quæ est in malis voluntarijs, subiacet potestati hominis: & ideo nec tollit, nec diminuit rationem culpæ.

Q. 1. arti. 1. & 2.

Artit. 4.

Ca. 5. circa fin. 10m. 5.

ARTICVLVS III.

a Vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus, habeat rationem meriti, vel demeriti.

2. dist. 40. ar. 5. Et 4. d. 16. q. 3. ar. 1. q. 1. ad primum & mal. qu. 2. Ar. 2. ad 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd actus humanus non habeat rationem meriti vel demeriti propter suā bonitatem vel malitiam: meritum enim & demeritum dicitur per ordinem ad retributionem, quæ locum solum habet in his quæ ad alterum sunt, sed non omnes actus humani boni vel mali sunt ad alterum, sed quidam sunt ad seipsum: ergo non omnis actus humanus bonus vel malus, habet rationem meriti, vel demeriti.

2 ¶ Præterea, Nullus meretur pœnam vel præmium ex hoc quod disponit, vt vult de eo cuius est dominus: sicut si homo destruat rē suam non punitur, sicut si destrueret rem alterius. sed homo est dominus suorū actuum, ergo ex hoc quod bene vel male disponit de suo actu, non meretur pœnam vel præmium.

3 ¶ Præterea, Ex hoc quod aliquis sibipsi acquirit bonum, non meretur vt ei bene fiat ab alio: & eadem ratio est de malis. sed ipse actus bonus est quoddam bonum, & perfectio agentis: actus autem inordinatus est quoddam malum ipsius. non ergo ex hoc quòd homo facit malum actum vel bonum, meretur vel demeretur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isaiæ. 3. Dicite iusto, quoniam bene, quoniam fructum adinuentionum suarum comedet: Væ impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei.

CON-

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum tertium.*

IN celeri vltimi articul. eiusdem quæstion. aduerte illa vltima verba, Quantum est ex ipsa ratione actus, dupliciter enim omnis alicuius actus humanus potest habere rationem meritorij vel demeritorij. Primo ex ipsa ratione actus: secundo ex statu peesonæ agentis. Et hoc quidem secundo modo non omnis actus humanus est meritorius vel demeritorius, & vt præseruatet se author addidit, quantum est ex ipsa ratione actus. Et hoc intelligē loquendo de merito vitæ æternę, seu simpliciter apud Deum: laudabilissime enim loquendo de merito, omnis actus bonus retributionem & malus punitionem exposcit, & quoniam difficultas illa, an omnis actus existentis in gratia sit meritorius vel demeritorius respectu vitæ æternæ, ex præcepto charitatis pender. Et inferius de his erit sermo in quæstione centesima: idcirco illuc vsque differantur soluenda argumenta Scoti in quolibetis, quæstione decimaseptima, & in secundo Sententiarum distinctione quadragesimaprima, & Durandi in eadem secunda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum primum.

¶ Num omnis passio sit secundum transmutationem in deterius.

Circa rationem passionis magis propriè assignandam in primo articul. 22. q. dubium occurrit quia quum omnis passio animæ, de qua est sermo, sit cum aliqua disconuenienti transmutatione corporali, quoniã oportet motum cordis à naturali suo motu aliqualiter recedere, sequitur quod omnis passio sit cum transmutatione in deterius, & nulla sit in melius.

¶ Ad hoc dicitur, quòd absolutè loquendo concedendum est, quòd omnis passio animæ est cum aliqua prætermaturali mutatione: quia cordis motus intenditur aut remittitur à suo naturali motu: & ex hoc illa opera animæ quæ vocamus eius passiones, habent rationem & nomen passionis: verum quia inter prætermaturales mutationes, datur latitudo, & minus mala respectu magis malæ, habet rationem melioris: ideo passiones illæ, quæ ad peius declinant, magis proprie passiones dicuntur: declinant autem in peius mutationes illę quę sunt materia passionum consistentium in fuga seu retractione: vt timor & tristitia, quàm illæ, quæ sunt materia passionum consistẽtium in extensione seu prosecutione, vt amor & lætitia: quia vita humana cõsistit in vitali extensione cordis ad totum corpus. Et propterea in litera dicitur, quòd tristitia habet magis rationem passionis quàm lætitia: illa enim præter naturalitatem solam intensionis motus habet: illa vltra præter naturalitatem remissionis motus, habet motum contrarium vitali extensioni cordis ad corporis partes. Ex eadem quoque radice, scilicet maioris recessus à naturali passione, quæcunque intense habẽt magis rationem passionis, quàm remisse: motus enim corporalis maior ibi interuenit: hæc autem, quæ dicimus, notanter diximus absolute dici: quoniam si esset sermo non absolute, sed in ordine ad hunc melancholice, vel sic quomodolibet dispositum, nihil prohibere videtur, quod transmutatio oppositæ passionis, puta lætitiæ, sit naturalis simpliciter etiã illis: præternaturalis autem huic sic, nunc, inuento. Alteri enim extremo non solum extremum, sed medium opponitur: vt dicitur in 5. Physic. & motus cordis qui huic, nunc, sic, &c. at. est intenrum quæ sunt in genere illo, & causa aliorum, vt dicitur in 2. Metaphysicæ. sed passio prius inuenitur in parte apprehensiua, quàm in parte appetitiua. non enim patitur pars appetitiua, nisi passione præcedente in parte apprehensiua, ergo passio est magis in parte apprehensiua, quàm in parte appetitiua.

In corp. ar.

Et Heb. 6. lect. 3.

Arist. 3.

sed homo in agendo est instrumentum diuinæ virtutis, principaliter ipsum mouentis: vnde dicitur Isa. 10. Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? vbi manifeste hominem agentem comparat instrumento. ergo homo bene agendo vel male non meretur vel demeretur apud Deum.

3 ¶ Præterea. Actus humanus habet rationem meriti vel demeriti, inquantum ordinatur ad alterum, sed non omnis actus humanus ordinatur ad Deum. ergo non omnes actus boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud Deum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccl. vlt. Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium, siue bonum, siue malum. sed iudicium importat retributionem, respectu cuius meritum vel demeritum dicitur. ergo omnis actus hominis bonus vel malus, habet rationem meriti vel demeriti apud Deum.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus sit gubernator & totius vniuersi rector, præsertim rationalis creaturæ, illarum finis existens: actus humani boni vel mali, non tantum apud homines, sed apud Deum meritorij vel demeritorij esse dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, actus alicuius hominis habet rationem meriti vel demeriti, secundum quòd ordinatur ad alterũ, vel ratione eius, vel ratione cõmuni: vtroque autẽ modo actus nostri boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud Deum, ratione quidem ipsius, inquantum est vltimus hominis finis est autem debitum, vt ad finem vltimum omnes actus referantur, vt suprà habitum est. vnde qui facit actum malum non referibilem in Deum, non seruat honorem Dei qui vltimo fini debetur. Ex parte vero totius communitatis vniuersi, quia in qualibet communicatione ille qui regit communitatem, præcipue habet curam boni communis: vnde ad eum pertinet retribuere pro his, quæ bene vel male fiunt in cõmunitate. Est autem Deus gubernator & rector totius vniuersi, sicut in primo habitum est, & specialiter rationalium creaturã. Vnde manifestum est, quod actus humani habent rationem meriti vel demeriti per comparationem ad ipsum, alioquin sequeretur, quòd Deus non haberet curam de actibus humanis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per actum hominis Deo secundum se nihil potest accrescere vel deperire: sed tamen homo quãtum in se est, aliquid subtrahit Deo vel ei exhibet, cum seruat vel non seruat ordinem, quem Deus instituit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo sic mouetur à Deo, vt instrumentum, quod tamen non excludit quin moueat seipsum per liberum arbitrium, vt supradictis patet. & ideo per suum actũ meretur, vel demeretur apud Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quod homo non ordinatur ad cõmunitatẽ politicam secundum se totum, & secundum omnia sua, & ideo non oportet quòd quilibet actus eius sit meritorius vel demeritorius per ordinem ad communitatem politicã, sed totum quod homo est, & quod potest & habet ordinandum est ad Deum, & ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum, quantum est ex ipsa ratione actus.

QVAESTIO VIGESIMASECVNDA.

De subiecto passionum animæ, in tres articulos diuisa.

POST hoc considerandum est de passionibus animæ.

¶ Et primo, in generali. Secundo, in speciali. In generali autem quatuor occurrunt circa eas considerandum. Primo quidem de subiecto earum. Secundo de differentia earum. Tertio de comparatione earum ad inuicem. Quarto de malitia & bonitate ipsarum.

¶ Circa primum quæritur tria. ¶ Primo vtrum aliqua passio sit in anima. ¶ Secundo, vtrum magis in parte appetitiua, quàm in apprehensiua. ¶ Tertio vtrum magis sit in appetitu sensitiuo, quàm intellectuo, qui dicitur voluntas.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum aliqua passio sit in anima.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod nulla passio sit in anima, pati enim est proprium materiæ, sed anima non est composita ex materia & forma, vt in primo * habitum est. ergo nulla passio est in anima.

2 ¶ Præterea, passio est motus, vt dicitur in 3. * Phy. sed anima non mouetur, vt probatur in primo de anima. ergo passio nõ est in anima.

3 ¶ Præterea. passio est via in corruptionem. nam omnis passio magis facta abijcit à substantia: vt dicitur in lib. * Topicorum, sed anima est incorruptibilis. erga nulla passio est in anima.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Rom. 7. Cum essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, peccata autem sunt propriè in anima. ergo & passiones, quę dicuntur peccatorum, sunt in anima.

CON-

sion, simpliciter etiã ipsi bene dispositi potest esse naturalis: vt infirmis videtur contingere, quum ad aliqualem latitiam exercetari à cordis pressura leguntur. Si quum autem, quod in omni passione animæ fit trãsmutatio aliqua præter naturalis in corde, est neminem in passione eadem actualiter diutius permanere, sine corporali læsione aut curatione.

CONCLVSIO.

¶ Cum contingat animam sentire & intelligere, & ad compositi transmutationem mutari, aliquã ei passionem communiter accepta cõuenire necesse est, passionem autem propriè non nisi per accidens attribui cetum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quod pati dicitur tripliciter. Vno modo communiter, secundum quod omne recipere est pati, etiam si nihil abijciatur à re: sicut si dicatur aer pati, quando illuminatur: hoc autem magis est perfici quàm pati. Alio modo dicitur proprie pati, quãdo aliquid recipitur cum alterius abiectione. sed hoc contingit dupliciter. Quãdoque enim abijcitur id, quod nõ est conueniens rei, sicut cum corpus animalis sanatur, dicitur pati, quia recipit sanitatem, ægritudine abiecta. Alio modo quando econuerso contingit. sicut ægrotare dicitur pati. quia recipitur infirmitas sanitate abiecta: & hic est proprissimus modus passionis, nã pati dicitur ex eo, quod aliquid trahitur ad agentem: quod autem recedit ab eo, quod est sibi cõueniens, maxime videtur ad aliud trahi. Et similiter in primo de generatione * dicitur, quòd quando ex ignobiliori generatur nobilius, est generatio simpliciter, & corruptio secundum quid, econuerso autem quando ex nobiliori ignobilius generatur. & his tribus modis contingit esse in anima passionem: nam secundum receptionem tantum dicitur, quòd sentire & intelligere est quoddam pati. Passio autem cum abiectione non est nisi secundum transmutationem corporalem. vnde passio proprie dicta, non potest competere animæ nisi per accidens. inquantum scilicet compositum patitur. sed in hoc est diuersitas: nam quando huiusmodi transmutatio fit in deterius, magis proprie habet rationem passionis, quàm quando fit in melius. vnde tristitia magis propriè est passio, quàm lætitia.

¶ AD PRIMVM igitur dicendũ, quod pati secundum quod est cum abiectione & transmutatione, propriũ est materiæ, vnde nõ inuenitur nisi in compositis ex materia & forma. sed pati prout importat receptionem solam, non est necessarium quòd sit materiæ, sed potest esse cuiuscunque existentis in potentia. Anima autem etsi non sit composita ex materia & forma, habet tamen aliquid potentialitatis, secundum quam cõuenit sibi recipere & pati: secundum quod intelligere pati est. vt dicitur in 3. de anima.

¶ Ad secundum dicendum, quod pati & moueri, etsi non conueniat animæ per se, conuenit tamen ei per accidens: vt in primo de anima dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de passione, quæ est cum transmutatione ad deterius. & huiusmodi passio animę cõuenire non potest nisi per accidens: per se autem conuenit cõposito quod est corruptibile.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum passio magis sit in parte appetitiua quàm in apprehensiua.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd passio magis sit in parte animæ apprehensiua, quàm parte appetitiua. Quod enim est primum in quolibet genere, videtur esse maximum illorum quæ sunt in genere illo, & causa aliorum, vt dicitur in 2. Metaphysicæ. sed passio prius inuenitur in parte apprehensiua, quàm in parte appetitiua. non enim patitur pars appetitiua, nisi passione præcedente in parte apprehensiua, ergo passio est magis in parte apprehensiua, quàm in parte appetitiua.

2 ¶ Præterea. Quod est magis actiuũ, videtur esse minus passiuum: actio enim passioni opponitur. sed pars appetitiua est magis actiua quàm pars apprehensiua: ergo videtur, quod in parte apprehensiua, magis sit passio.

3 ¶ Præterea, Sicut appetitus sensitiuus est virtus in organo corporali, ita & vis apprehensiua sensitiua. sed passio animæ fit, proprie loquendo, secundum transmutationem corporalem. ergo non magis est passio in parte appetitiua sensitiua, q̃m in apprehensiua sensitiua.

¶ SED CONTRA est, quòd Augustinus dicit in 9. de ciu. Dei, quod motus animi Græci pathos, nostri autem, sicut Cicero, perturbationes, quidam affectiones vel affectus, quidã vero sicut in Græco habetur, expressius passiones vocant: ex quo patet quod passiones animæ sunt idem quod affectiones, sed affectiones manifeste pertinẽt ad partem appetituam, & non apprehensiuam. ergo & passiones magis sunt in appetitiua, quàm in apprehensiua.

CONCLVSIO.

¶ Cum homo magis per vim appetitiuam, quam per apprehensiuam ad res ipsas trahatur, passiones quoque magis in appetitiua quàm in apprehensiua reperire necesse est.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut iam dictum est, nomine passionis importatur, quod patiens trahatur ad id quod est agentis. Magis autem trahitur anima ad rem per vim appetitiuam, quàm per vim apprehensiuam: nam per vim appetitiuam anima habet ordinem ad ipsas res, prout in seipsis sunt. Vnde Philosophus dicit in 6. Meta. quod bonum & malum, quæ sunt obiecta appetitiuę potentiæ sunt in ipsis rebus: vis autem apprehensiua non trahitur ad rem, secundum quod in seipsa est, sed cognoscit eam secundum intensionem rei, quam in se habet, vel recipit secundum proprium modum: vnde & ibidem dicitur, quòd verum & falsum, quæ ad cognitionem pertinent, non sunt in rebus, sed in mente, vnde patet, quòd ratio passionis magis inuenitur in parte appetitiua, quàm in parte apprehensiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd conuerso se habet in his, quæ pertinent ad perfectionem, & in his quæ pertinẽt ad defectum. Nã in his quę ad perfectionem pertinẽt attenditur intensio per accessum ad vnum primum principiũ, cui quanto est aliquid propinquius, tanto est magis intensum: sicut intensio lucidi attẽditur per accessum ad aliquid summe lucidum, cui quanto aliquid magis appropinquat, tanto est magis lucidum, sed in his, quæ ad defectum pertinent, attenditur intensio non per accessum ad aliquod summum, sed per recessum à perfecto, quia in hoc ratio priuationis & defectus consistit: & ideo quanto minus recedit à primo tanto est minus intensum, & propter hoc in principio semper inuenitur paruus defectus, qui postea procedendo magis

Ar. præce.

¶ Num in his quæ de fectum important, intentio attendatur secundum accessum ad maius.

Quæstio. Te. 8, to. 3.

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit, quia si in his quæ pertinent ad defectum intensio non attenditur penes accessum ad aliquod maius, oportet falsam reddere, aut excipere tã à doctrina tradita in secundo Meta. allegata in argumento, quàm in primo Posteriorum, scilicet propterquod vnũquodque tale, illud magis: deinde quia videmus quòd potentia maior est penes accessum ad materiam primam. Constat autem potentiam defectum sonare.

¶ Ad hoc dicitur, quòd doctrina hic tradita non solum dicta, sed probata ratione est: quia scilicet ratio priuationis & defectus consistit in hoc, scilicet à recessu à perfecto. Regulare quippe est, quòd vnumquodque est magis minus, tale secũdum sui cõstitutiui propriam latitudinem, vt patet inductiue: defectiua igitur quum constituantur per hoc, quod est deficere ab aliquo, quanto magis ab illo deficiunt, tanto

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanto magis erunt defectiua. hæc enim est propria latidudo deficientis vt sic. Ex hoc autem quòd defectiua vt sic penes maiorē elongationē à perfectiõe magis defectiua sunt, consequens est, quòd maior defectus nõ sit à minori defectu vt propria causa, sed ex ipsa elongatione interueniti: sicut enim imperfectionibus intrinsecis est penes accessum ad causam, quia perfectio effectus est ex causalitate illi in multis defectibus consequẽs esset ex præcedente in sua causa, vt propria causa defectus, effectus intenderetur secundum accessum ad causam. Et ex hoc patet solutio primæ obiectionis: in defectibus enim causa defectiua non est propria causa effectus defectiui, quo ad defectũ, sed ex hoc ipso quòd magis elongatur à perfectiori, magis defectiuũ est. Vnde licet pars apprehensiua sit causa appetitiuæ & potentialitas in apprehensiua causet potentialitatem in appetitiua, maior tamẽ potentialitas inuenitur in appetitiua ex hoc ipso ꝙ magis recedit ab actu quã apprehensiua: quòd est dictum, quod potentialitas sua non tota est à potentialitate apprehensiuæ, sed ex necessitate adueniens. Ad secundam autem obiectionem dicitur, quòd quia, vt dicitur 10. Met. mensura debet esse certissima, nihil prohibet quo ad nos, defectus mensurari penes accessum ad aliquod positiuum summe deficiens: sicut infirmitates maiores & minores dicimus per accessum ad mortem, & similiter potentialia apud nos per accessum ad materiam primam: quum in rei veritate ille per recessum à vita, & iste per accessum ab actu maiores vel minores sunt.

P.p.q.78 ar.3.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd non concedit author, ꝙ vis appetitiua sit magis actiua simpliciter, sed quoad principiandum actum exteriorem. vis enim apprehensiua quum moueat appetitiuam, est magis in actu simpliciter, & magis actiua quodammodo: appetitiua autem efficatior est ad actũ exteriorem, quia ei obediunt vires executiuæ,

* Annot.

C.2.par.1. in fine illius.

& qui aprimum mouens est ad exercitium actus: quod tamen totum, vt in litera dicitur, habet ex eodẽ, ex quo habet quod sit magis passiua, ex natura nanque appetitus est. & quod tendat in bonũ in finem, in rem secundũ seipsam. Constat nãque quòd ex hoc quod finis est obiectum appetitus, supremus appetitus habet, quòd sit motiuus simpliciter ad exercitium, & vniuersaliter quod appetitus mouet membra: vt patet ex tertio de anima.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum tertium.*

Quæstio.

¶ *Num bonum apprehensum moueat vt finis, vel vt actiuum.*

IN articulo tertio dubium hic soluendum occurrit, quod in pluribus locis moueri potest, & est dubiũ, ad hominem, scilicet sanctum Thomam: scilicet quo pacto ipse in prima parte, quæst. 82. artic. quarto, ponit differentiam inter motionem intellectus à voluntate, & econuerso: in hoc quod intellectus finaliter, voluntas vero effectiue mouet. Et hic vult quòd bonum intellectum est actiuum in voluntatem.

¶ Ad hoc dicitur, quòd bonum apprehensum mouet appetitum dupliciter: effectiue scilicet & finaliter. Effectiue quidem, causando ipsum actum appetitus, finaliter vero quoniam ipse actus in appetitu causatus tendit in bonũ apprehensum, vt finem: differenter tamen apprehensum bonũ causat vtroque modo, quia ad causandum effectiue vtitur esse vt forma. Ad causandũ verò finaliter, vtitur esse vt esse: appetibile enim pura sanitas apprehensa ratione sui esse quasi formã, facit in appetitu desiderium sui vt sit, in esse reali, iuxta illud Auerrois in 12. Metaphysicæ. commento. 36. Balneum in anima agit desiderii, &c. Vnde inter cæteras causalitates effectiuas & hanc, qua appetibile mouet appetitum, duplex est differentia. Prima licet occulta, est, quia reliquis forma est: ratio agendi, vnde & passum assimilatur agenti: in multiplicatur. Passio autem ad defectum pertinet, quia est alicuius, secundum quod est in potentia. vnde in his, quæ appropinquant primo perfecto, scilicet Deo, inuenitur parum de ratione potentiæ & passionis, in aliis autem consequenter plus: & sic etiam in priori vi animæ, scilicet apprehensiua, inuenitur minus de ratione passionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vis appetitiua dicitur esse magis actiua: quia est magis principium exterioris actus: & hoc habet ex hoc ipso, ex quo habet quod sit magis passiua, scilicet ex hoc quod habet ordinem ad rem, prout est in scipsa per actionem enim exteriorem venimus ad consequendas res.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in primo dictum est, dupliciter organum animæ potest transmutari. Vno modo transmutatione spirituali, secundum quod recipit intentionem rei, & hoc per se inuenitur in actu apprehensiuæ virtutis sensitiuæ, sicut oculus immutatur à visibili, non ita quòd coloretur, sed ita quod recipiat intentionem coloris. Est autem & alia naturalis transmutatio organi, prout organum transmutatur quantum ad suam naturalem dispositionẽ: puta quòd calefit aut infrigidatur, vel alio modo simili transmutatur, & huiusmodi transmutatio per accidens se habet ad actum apprehensiuæ virtutis sensitiuæ: puta cum oculus fatigatur ex forti intuitu, vel dissoluitur ex vehementia visibilis, sed ad actum appetitus sensitiui per se ordinatur huiusmodi transmutatio: vnde in diffinitione motuum appetitiuæ partis, materialiter ponitur aliqua naturalis trãsmutatio organi: sicut dicitur, quòd ira est accensio sanguinis circa cor. vnde patet quòd ratio passionis magis inuenitur in actu sensitiuæ virtutis appetitiuæ, quàm in actu sensitiuæ virtutis apprehensiuæ: licet vtraque sit actus organi corporalis.

ARTICVLVS III.

a *Virum passio sit magis in appetitu sensitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur voluntas.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod passio non magis sit in appetitu sensitiuo, quàm in appetitu intellectiuo. Dicit enim * Dionysius. 2. cap. de di. no. quod Hierotheus ex quadam est doctus diuiniore inspiratione non solum discens, sed etiam patiens diuina. sed passio diuinorum non potest pertinere ad appetitum sensituum, cuius obiectum est bonum sensibile. ergo passio est in appetitu intellectiuo, sicut & in sensitiuo.

2 ¶ Præterea, Quanto actiuum est potẽtius, tanto passio est fortior: sed obiectum appetitus intellectiui, quod est bonum vniuersale, est potentius actiuum, quàm obiectum appetitus sensitiui, quod est particulare bonum. ergo ratio passionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo, quàm in appetitu sensitiuo.

3 ¶ Præterea, Gaudium & amor passiones quædam esse dicũtur: sed hæc inueniuntur in appetitu intellectiuo, & nõ solũ in sensitiuo, alioquin non attribuerentur in scripturis Deo & angelis. ergo passiones non magis sunt in appetitu sensitiuo, quàm in intellectiuo.

¶ SED CONTRA est, quod * dicit Damascenus in secundo libro, describens animales passiones. Passio est motus appetitiuæ virtutis sensibilis in imaginatione boni vel mali. Et aliter, Passio est motus irrationalis animæ per susceptionem boni & mali.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nulla in appetitu intellectiuo requiratur transmutatio, magis in appetitu sensitiuo quàm intellectiuo magis propriè inuenitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est, passio proprie inuenitur vbi est transmutatio corporalis, quæ quidem inuenitur in actibus appetitus sensitiui, & non solum spiritualis, sicut est in apprehensione sensitiua: sed etiam naturalis. In actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua transmutatio corporalis: quia huiusmodi appetitus nõ est virtus alicuius organi. vnde patet quod ratio passionis magis propriè inuenitur in actu appetitus sensitiui, quàm intellectiui, vt etiam patet per diffinitiones Damasceni inductas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd passio diuinorum ibi dicitur affectio ad diuina, & coniunctio ad ipsa per amorem, quod tamen fit sine transmutatione corporali.

¶ Ad secundum dicendum, quod magnitudo huc vero vt bonum inueniatur omnifariam, obiectum formale appetitus est indoles rationem formæ. vnde appetitus nõ sustinet similitudinem egestis, sed conueniens sibi in ordine ad tale appetibile. Secunda est manifestatio quia cæteris causa effectiua nõn per se est nisi effectiua. Sed hæc vero necessario ipsa effectiua est finalis, non per accidens, sed per se: quoniam per se effectus est actus per se tendens in causam illam vt finem, propter quod Auerrois in

* Damas. lib. 2. cap. 22.

De substantia orbis, reprehendit dicentes finem esse agens, dicens quod finis significat aliquam significationem necessariam. Quia vero causalitas ista non est, nec potest esse pure effectiua, sed est effectiua & finalis: connumerata est contra finalem à sancto Thoma in prima parte & aliis, quia autem in veritate inuenit causalitas effectiua, ideo sic & alibi quandoque exprimitur, quod bonum appetibile est actiuum, & appetitus est passiuus, &c. Est ergo differentia inter intellectum & voluntatem in moueõe in hoc, quod voluntas mouet effectiue intellectũ, & alias animæ vires, quæ ad exercitium actus, intellectus autem mouet illam finaliter, & cum hoc effectiue ad specificationem actus, & vltra efficientia, quia necessario iungitur finis propter quod, vt dictum est. Hoc tantum causalitas expressa est. Quod autem hæc sit authoris mens, non solum ex dictis nostris haberi potest, sed ex ipsius dictis: scilicet quòd intellectus rationem obiecti mouet appetitum in genere causæ finalis, de quo tamen habetur in prima parte loco allegato sit mentio.

¶ Ex hoc enim habetur, quòd si etiam cum dictione exclusiua author dixisset intellectum magis quàm voluntatem finaliter, adhuc staret, quæ diximus, eo quod exclusio non fit à communitantibus. Et, vt dictum est, causam finalem concomitatur efficiens supradicto modo. & respectu finalis respectu actus, vt superius explanatum fuit.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum tertium.*

¶ *Num in appetitu intellectiuo sit aliqua propriæ passio.*

IN articulo tertio dubium occurrit de hoc, quod etsi in primo articulo dictum est, scilicet quod in sola anima & appetitu intellectiuo nulla est propriæ passio. Est autem ratio dubij: quia Scotus in primo sent. distinct. primo, quæst. 3. & in 4. sent. distin. 49. quæst. 7. ponit in voluntate non solum operationes, sed passiones spirituales. Et quantũ ipse insinuare videtur, intendit, quòd voluntas tunc operatur quando contingit obiectum. Tunc autẽ patitur quando recipit ab obiecto, ita quòd operatio contingit potentiam obiecto, passio autem non: sed ab obiecto est, vt causa efficiente tantũ. Nulla autem hac ratione probari in generalisi sed forte super ipsius passionis nomen innixus, & authoritate Arist. vsus, quod delectatio sequitur operationẽ: quæ si per se nõ tum accepit, quod falsum credimus. Passionis enim nomẽ in primis in immaterialibus, vel ad solam receptionem vt in intellectu, vel ad receptionẽ per modum rei, quæ trahitur in aliud: vt in appetitu intellectiuo cõstat inuenire ex 3. De anima, & 5. Meta. & hoc proprie loquendo. Metaphorice enim concesimus actus volentatis similes passionibus appetitus sensitiui vocare passiones, vt velle vindictam vocamus iram: & velle malũ alicui vocamus odium. Et hæc loquutio multos, iudicio meo, fefellit, quod autem delectatio sequitur operationem, hoc accidit ei inquantũ est passio: nõ enim omnis passio sequitur sic operationem imo stat quod passio sit prima operatio appetitus, vt patet de amore. Et tu potes sic inspiccre quod dicimus, amor est passio prima omnium passionum: & tamen amor est operatio, tam in appetitu sensitiuo, quàm intellectiuo: ergo distinctio inter passionem & operationem appetitus nulla est. Minor patet: quia amor maxime contingit obiectum, & apud Scotum est ipsa essentia beatitudinis.

¶ Præterea. Delectatio est passio, & habet pro obiecto, & non solum pro causa delectabile: ergo delectatio est coniunges obiecto. Probatur assumptum: quia videũ Deum delectatur de Deo tanquam obiecto summo delectabili: & qui habet delectationem morosam, delectatur de re cogitata turpi, vt obiecto delectabili, ac si esset in re, & non solum vt causa efficiente. Dicite ergo, quòd passiones in appetitu sensitiuo sunt veræ operationes, causatæ tamen ab appetibili, & habentes pro obiecto appetibile: sed differentia consistit in hoc, quòd in appetitu sensitiuo sunt permixtæ cum passione corporali. In appetitu verò intellectiuo non: & per exclusionem huius compositionis dicuntur in eo simplices actus, similes tamẽ passionibus sensitiui appetitus. Hæc nunc sufficient in communi, in speciali autem inferius quum de delectatione & tristitia tractabitur, sermo erit.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum primum.*

Circa 1. arti. q. 23. quia hic inchoatur diffinctio passionum, aduerre, quod oportet in toto hoc tractatu seruare illud, quòd proferente contraria, solicitum esse, scilicet est. Dico autem hoc, quia non omnibus conuenit apparet vt diffinctę & proprie de huiusmodi passionibus locuti fuerint. Scotus in primis, vt in 3. sen. di. 34. apparet, reprehendit dicentes obiectum irascibilis esse ardduum, & volens eius obiectum esse offendens, dicit, quòd semper quando irascibilis habet actum suũ, est ibi nõ solum concupiscibilis, sed irascibilis. Ex quibus manifeste apparet, quod apud ipsum irascibilis nunquam est respectu boni sed mali tantùm respu endi, fugiendi, puniendi, & si quid aliud est huiusmodi: ac per hoc in ipsius irascibilis erraui. Spes enim, quæ est prima passio irascibilis, oportet quod negetur ab ea, nec vllam rationem inuenio. nisi forte ex 26. dist. eiusdem tertij quis assumat istam, scilicet, quia arduũ aut significat absens, aut excedens facultatem potentiæ, cui dicitur arduum, aut excedens omnia mala sibi contraria, sed sed nihil horum est ergo, &c. hæc autem petitio, aut distinctio nihil obstat, quoniam arduum nihil horum formaliter significat. sed difficultatem in bono vel malo: arduus enim res dicimus, quæ difficultatem, ac propterea celsitudinem quandã habent, difficilis enim aggredi nõ parũ reparatur: & difficilibus succũbere, passionis non solum dependet ex virtute agentis, sed etiam ex passibilitate patientis, quia quæ sunt bene passibilia, multũ patiuntur etiã à paruis actiuis. Licet ergo obiectum appetitus intellectiui sit magis actiuum, quàm obiectum appetitus sensitiui, tamen appetitus sensitiuus est magis passiuus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd amor & gaudium, & alia huiusmodi, cum attribuuntur Deo, vel angelis, aut hominibus secundum apprehensionem intellectiuum, significat simplicem actum voluntatis cum similitudine effectus absque passione. Vnde dicit Aug. 9. de ciui. dei. Sancti angeli & sine ira puniunt, sine miseriæ compassione subueniunt. & tamen istarum nomina passionum consuetudine locutionis humanæ etiam in eos vsurpantur propter quandam operum similitudinem, non propter affectionum infirmitatem.

QVAESTIO VIGESIMATERTIA De differentia passionum ab inuicẽ, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de passionum differentia ad inuicem. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrũ passiones quæ sunt in concupiscibili, sint diuersæ ab his, quæ sunt in irascibili. ¶ Secũdo vtrum contrarietates possionum irascibilis sint secundum contrarietatem boni & mali. ¶ Tertio, vtrum sit aliqua passio non habens contrarium. ¶ Quarto, vtrum sint aliquæ passiones differentes specie in eadem potentia non contrariæ ad inuicem.

ARTICVLVS I.

a *Virum passiones, quæ sunt in concupiscibili, sint diuersæ ab his, quæ sunt in irascibili.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod passiones eædem sint in irascibili & in concupiscibili. Dicit enim Philosophus in 2. Eth. quod passiones animæ sunt, quas sequitur gaudium & tristitia: sed gaudium & tristitia sunt in concupiscibili: ergo omnes passiones sunt in concupiscibili, non ergo sunt aliæ in irascibili, & aliæ in concupiscibili.

2 ¶ Præterea, Mat. 13. super illud, Simile est regnum cælorum fermento, &c. dicit glos. Hier. In ratione possidemus prudentiam, in irascibili odium vitiorum, in concupiscibili de siderium virtutum. Sed odium est in concupiscibili, sicut & amor, cui contrariatur: vt dicitur in 2. Topi. ergo eadem passio est in concupiscibili & irascibili.

3 ¶ Præterea, Passiones & actus differunt specie secundum obiecta: sed passionum irascibilis & concupiscibilis eadem obiecta sunt, sci licet bonum & malum. ergo eædem passiones sunt irascibilis & concupiscibilis.

¶ SED CONTRA Diuersarum potẽtiarum actus sunt specie diuersi, sicut videre & audire: sed irascibilis & concupiscibilis sunt duæ potentiæ diuidentes appetitum sensitiuũ, vt in primo dictum est. ergo cum passiones sint motus appetitus sensitiui, vt supra dictum est, passiones, quæ sunt in irascibili, erunt aliæ secundum speciem à passionibus, quæ sunt in concupiscibili.

CONCLVSIO.

a *Quæcunque passiones ad irascibilem attinctes differunt specie à passionibus, quæ sunt in concupiscibili.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd passiones, quę sunt in irascibili & in cõcupiscibili differunt specie. Cum enim diuersæ potentiæ habeant diuersa obiecta, vt in primo dictũ est, necesse est, quòd passiones diuersarũ potentiarũ ad diuersa obiecta referantur: vnde multo magis passiones diuersarum potentiarum specie differũt. Maior enim differẽtia obiecti requiritur ad diuersificãdã speciẽ potentiarũ, quàm ad diuersificandam speciem passionum, vel actuum. Sicut enim in naturalibus diuersitas generis consequitur diuersitatem potentiæ materiæ, diuersitas autem speciei diuersitatem formæ in eadem materia: ita in actibus animæ, actus ad diuersas potentias pertinentes sunt non solum specie, sed etiam genere diuersi. Actus autem vel passiones respicientes diuersa obiecta specialia comprehẽsa sub vno cõmuni obiecto vnius potentiæ, differunt sicut species illius generis: ad cognoscẽdum ergo quæ passiones sunt in irascibili, & quę in concupiscibili, oportet assumere obiectum vtriusque potentiæ. Dictum est autem in primo quòd obiectum potẽtiæ concupiscibilis est bonum vel malum sensibile simpliciter acceptum, quod est delectabile, vel dolorosum: sed quia necesse est quòd inter dũ anima difficultatem vel pugnam patiatur adipiscẽdo aliquod huiusmodi bonum, vel fugiẽdo aliquod huiusmodi malũ, inquantum hoc est quodammodo eleuatum supra facilem potestatem animalis: ideo ipsum bonum vel malũ secũdum quod habet rationem ardui vel difficilis, est obiectum irascibilis. Quecunque ergo passiones respiciunt absolute bonum vel malum, pertinent ad concupiscibilem, vt gaudium, tristitia, amor, odium, & similia. Quæcũque vero passiones respiciunt bonũ vel malum sub ratione ardui, prout est aliquid adipiscibile, vel fugibile cum aliqua difficultate pertinent ad irascibilem, vt audacia, & timor, spes, & huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut primo dictum est: ad hoc vis irascibilis data est animalibus, vt tollantur impedimenta, quibus concupiscibilis in suum obiectum tendere prohibetur: vel propter difficultatem boni adipiscendi: vel propter difficultatem mali superandi. & ideo passiones irascibilis omnes terminantur ad passiones concupiscibilis. & secundum hoc etiam passiones, quæ sunt in irascibili, consequitur gaudium & tristitia, quæ sunt in concupiscibili.

¶ Ad secundum dicendũ. quod odium vitiorũ attribuitur Hier. irascibili, non propter rationem odij, quæ proprie competit concupiscibili. sed propter impugnationem, quæ pertinet ad irascibilem.

¶ Ad tertium dicendum, quod bonum inquantum est delectabile, mouet concupiscibilem: sed si bonum habeat quandam difficultatem ad adipiscendum, ex hoc ipso habet aliquid repugnans concupiscibili: & ideo necessarium fuit esse aliam potentiam, quæ in id tẽderet: & ratio est eadem de malis: & hæc potentia est irascibilis. vnde ex consequenti species concupiscibilis & irascibilis specie differunt.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum contrarietas passionum irascibilis sit secundum contrarietatem boni & mali.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod contrarietas passionum irascibilis nõ sit nisi secundũ cõtrarietatem boni & mali. Passiones enim irascibilis ordinantur ad passiones concupiscibilis, vt dictũ * est, sed passiones concupiscibilis non cõtrariantur, nisi secundum contrarietatem boni & mali, sicut amor & odium, & gaudium & tristitia: ergo nec passiones irascibilis.

2 ¶ Præterea, Passiones differunt secundum obiecta, sicut & motus secundũ terminos: sed

vel ea fugere, non multum vituperamus. Quòd autem bonum difficile & bonum absolute egeant diuersis potentijs, in prima parte dictum est, & in responsione ad tertium hic ostenditur, ex eo quod bonum difficile habet vnde repugnet cõcupiscentiæ. Offendens enim sub obiecto irascibilis pro quanto spectat ad aliquam eius passionem: puta iram. Ada quatum autem obiectum est difficile sibe arduum. Et scito, quòd eum ponitur differentia inter obiectũ concupiscibilis & irascibilis, quia illius bonum absolute, istius bonum arduum: perinde est ac si diceretur, quod concupiscibilis obiectum est bonum sensibile, nullo addito: irascibilis vero bonum determinatũ ad rationem arduj seu difficilis: ita quòd illud est simplex, hoc est quasi compositum. Vnde non fallatis, putans quod cõcupiscibilis feratur in bonum, & irascibilis in illius difficultatem. sed scito, & quod concupiscibilis ferunt in bonum, & quod irascibilis fertur in bonum arduum. Omnis namque appetitus obiectum est bonum: & ira, vt dicitur in secũdo Rhetoricorum, capitulo primo, est appetitus apparentis punitionis, quod bonum est in re vel apparentia manifeste. nec refert an id é aut diuersum sit bonum à bono arduo: sat est enim quod distinguãtur formaliter. Si tamen dicta authoris in quæstione de veritate, quęstione vicesimaquinta, & in tertio sententiarum distinctione vicesimasexta, scrutatus fueris, inuenies, quòd obiectũ concupiscibilis est bonũ sensatum: irascibilis verò æstimatum. Illam mouent species sensibilium, istam intẽtiones elicitæ.

D. 34.

Loco in arg. cũ. citato.

a ¶ *Super Quæstionis vicesimætertiæ Articulum secundum.*

¶ *Num contrarietas boni & mali spectet ad irascibilem.*

IN 2. artic. multa essent dubitanda, si actus passionum nominatarum examinandi essent sigillatim. Sed quoniam hoc suis proprijs locis reseruatur, vnum tantùm est discutiendum. Quomodo scilicet contrarietas inter bonum & malum spectat ad irascibilem: aut enim intelligitur de bono & malo absolute, & sic spectat ad concupiscibilem: aut de bono & malo vt subsunt arduitati, & sic non consideranter sub rationibus boni & mali, sed sub ratiõe arduj, sicut si loqueremur de ligno & lapide, vt subsunt albedini.

Infr. q. 40. artic. 4. & ad 2. & 3. di. 26. q. 1. art. 3. cor. Et veri. q. 26. ar. 4. Ar. 1. ad 10.

¶ Ad hoc dicitur, quod sicut bonum absolute contrariatur malo absolu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

absolute, ita bonum arduum malo arduo, & sicut hæc sunt altera ab illis: ita contrarietas est alia à contrarietate, licet communicent in nomine: quia vtraque dicitur secundum bonum & malum. Vnde quum quæritur, aut, &c. respondetur, quòd neutro modo proprie loquendo: quoniam, vt prædictum est, bonum & malum non concurrunt per accidens, vt subsunt, scilicet difficultati: sed totum hoc bonum arduum, vel malum arduum per se concurrit, ita quod contrarietas boni & mali difficilium spectat ad itasectibilem: sunt enim quædam boni & mali species, bonum difficile, & malũ difficile. Et quum in litera distinguitur bonum arduum in ly bonum, & in ly arduum, non est distinctio in subiectum & accidens, sed vnius fundamẽti in plures particulares seu in adæquatas rationes, sicut distingueretur nigredo in id quod habet luminis, & id quod habet obumbrationis. & intẽdit litera, quòd quia bonum arduum habet rationem, & vnde attrahat, & vnde à se repellat: ideo. &cæ. Attestaturautem huic sensui quòd arduum in litera ponitur depulsiuum & attractiuum: quod non fieret si secundum se sumeretur, nunc autem sit: quia & aliquod bonum arduum est depulsiuum vt obiectum est desperationis, & aliquod malum arduũ est attractiuum, vt obiectum audaciæ.

In pri. i. li. ethic. 10.5.

Ca 7.10.5.

Tex. 19.20. 21. & aliis seq. tom. 2.

à tex. 46. Vsque ad 52. tomo 2.

Art. præc.

a ¶ Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum quartum.

D.980.

¶ Num agens diuidi tur in agens secũdum naturam, & agens secundum virtutem. & quomodo, & quibus rationibus distinguatur.

Art. præc.

Quæstio.

ARticulo tertio omisso, circa quartum dubium occurrit quadruplex. Primũ est, quid intendat author per illam distinctionem factam in litera de differentia actionum, dupliciter. primo secundum naturam, secundo secundum virtutem. virtus enim naturæ effectus est. Secundum est quod author digreditur. proponit enim differentiam actiui secundum virtutem, & tamen non declarat nisi differentiam effectus, prout scilicet datur coaptatio motus, & quies: imo potius declarat cum differentis effectus identitatẽ actiuæ virtutis, quum dicit, quia ex eadem causa aliquid quieſcit in loco per quam mouebatur ad locum. Tertium est quod pertinet ad passionem desperationis. contrarietas non est in motibus, nisi secundũ contrarietatẽ terminorum: vt patet in 5. Phy. ergo neque in passionibus est cõtrarietas passionum, nisi secundum contrarietatem obiectorum: obiectum autem appetitus est bonũ vel malũ: ergo in nulla potentia appetitiua potest esse contrarietas passionum, nisi secundum contrarietatem boni & mali.

3 ¶ Præterea, Omnis passio animæ attenditur secundum accessum & recessum: vt Auic. dicit in 6. de naturalibus: sed accessus causatur ex ratione boni, recessus autẽ ex ratione mali: quia sicut bonum est, quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethi. ita malum est quod omnia fugiunt: ergo contrarietas in passionibus animæ non potest esse nisi secundum bonum & malum.

¶ SED CONTRA, Timor & audacia sunt contraria, vt patet in 3. Eth. sed timor & audacia non differunt secundum bonum & malum: quia vtrunque est respectu aliquorum malorum. ergo non omnis contrarietas passionum irascibilis est secundum contrarietatẽ boni & mali.

CONCLVSIO.

¶ In passionibus concupiscibilis reperitur contrarietas secundum contrarietatem boni & mali, non quidem secundum accessum & recessum ab eodem termino. sed vt in bonum tendens, & à malo recedẽs: in passionibus autem irascibilis repetitur contrarietas secundum obiecta, & secundum accessum, & recessum ab eodem termino.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd passio quidam motus est, vt dicitur in 3. Physi. Vnde oportet contrarietatẽ passionũ accipere secũdum cõtrarietatem motuum, vel mutationum. Est autem duplex cõtrarietas in mutationibus, & motibus, vt dicitur in 6. Phy. vna quidem secundum accessum & recessum ab eodem termino: quæ quidem contrarietas est proprie mutationum, id est generationis, quæ est mutatio ab esse. & corruptionis, quæ est mutatio ad esse: alia autem secundum contrarietatem terminorum, quæ proprie est cõtrarietas motuum: sicut dealbatio, quæ est motus à nigro in album, opponitur denigrationi, quæ est motus ab albo in nigrum. Sic igitur in passionibus animæ duplex contrarietas inuenitur. Vna quidem secundum contrarietatem obiectorum, scilicet boni & mali. Alia vero secundum accessum & recessum ab eodẽ termino. In passionibus quidem cõcupiscibilis inuenitur prima contrarietas tantùm, quæ scilicet est secundum obiecta. In passionibus autem irascibilis inuenitur vtraq;: cuius ratio est, quia obiectum cõcupiscibilis, vt suprà dictum est, est bonum vel malũ sensibile absolutè, bonum autem inquantum bonum non potest esse terminus, vt à quo, sed solum vt ad quem: quia nihil refugit bonum inquantum bonum, sed omnia appetunt ipsum. Similiter nihil appetit malum inquantum huiusmodi, sed omnia fugiunt ipsum, & propter hoc malum non habet rationem termini ad quem, sed solum termini à quo. Sic igitur omnis passio concupiscibilis respectu boni est, vt in ipsum, sicut amor, desiderium, & gaudium. Omnis vero passio respectu mali est ab ipsa: sicut odium fuga, seu abominatio & tristitia: Vnde in passionibus concupiscibilis non potest esse contrarietas secundum accessum & recessum ab eodem obiecto: sed obiectum irascibilis est sensibile bonum vel malum, non quidem absolute, sed sub ratione difficultatis vel arduitatis. vt supra dictum est. Bonum autem arduum siue difficile habet rationem vt in ipsum tendatur inquantum est bonum, quod pertinet ad passionem spei. & vt ab ipso recedatur inquantum est arduum & difficile, quod pertinet ad passionem desperationis. Similiter malum arduum habet rationem, vt vitetur inquantum est malum: & hoc pertinet ad passionem timoris: habet etiam rationem vt in ipsum tendatur, sicut in quoddam arduũ per quod scilicet aliquid euadit subiectione mali. & sic rendit in ipsum audacia. Inuenitur ergo in passionibus irascibilis contrarietas secundum contrarietatem boni vel mali, sicut inter spem & timorem. Et iterum secundum accessum & recessum ab eodem termino, sicut inter audaciam & timorem.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum sit aliqua passio animæ non habẽs contrarium.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quod omnis passio animæ habeat aliquod contrarium. Omnis enim passio animæ vel est in irascibili, vel in concupiscibili, sicut suprà dictũ est, sed vtraque passiones habent contrarietatem suo modo: ergo omnis passio animæ habet contrarium.

2 ¶ Præterea, Omnis passio animæ habet bonum vel malum pro obiecto, quæ sunt obiecta vniuersaliter appetitiuæ partis, sed passioni cuius obiectum est bonum, opponitur passio. cuius obiectum est malum: ergo omnis passio habet contrarium.

3 ¶ Præterea, Omnis passio animæ est secundũ accessum vel secundũ recessum. vt dictũ est: sed cuilibet accessui contrariatur recessus, & eõuerso. ergo omnis passio animæ habet contrarium.

¶ SED CONTRA, Ira est quædam passio animæ. sed nulla passio contraria ponitur iræ, vt patet in 4. Ethi. ergo non omnis passio habet contrarium.

CONCLVSIO.

¶ Sola ira inter omnes animæ passiones est cui nulla est alia passio contraria, neque secundum contrarietatem obiectorum, neque secundum accessum & recessum ab eodem termino.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd singulare est in passione iræ, quod non potest habere contrarium neque secundum accessum & recessum, neque secundum contrarietatem boni & mali. Causatur enim ira ex malo difficili iã in iacente, ad cuius præsentiam necesse est, quòd aut appetitus succumbat, & sic non exit terminos tristitiæ, quę est passio concupiscibilis: aut habet motum ad inuadendum malum læsiuum, quod pertinet ad iram. motum autem ad fugiendum habere non potest, quia iam malum ponitur præsens vel præteritum: & sic motui iræ non contrariatur aliqua passio secundum contrarietatem accessus & cessus. Similiter etiam nec secũdum contrarietatem boni & mali. quia malo iniacenti opponitur bonum iam adeptum, quod jam non potest habere rationem ardui vel difficilis. nec post adeptionem boni remanet alius motus, nisi quietatio appetitus in bono adepto, quæ pertinet ad gaudium, quod est passio concupiscibilis. vnde motus iræ non potest habere aliquem motum animæ contrarium, sed solũ modo opponitur ei cessatio à motu, sicut Philosophus dicit in sua Rhetorica. quod miteſcere opponitur ei quod est irasci: quod non est oppositum contrarie: sed negatiue vel priuatiue.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

a Vtrum sint aliquæ passiones differentes specie in eadem potentia non contrariæ adinuicem.

ADQVARTVM sic proceditur, Videtur quod non possint in aliqua potentia esse passiones specie differentes, & non cõtrarię adinuicem: passiones enim animæ differunt secundum obiecta. cum in naturalibus ſ. ficiat inclinatio ad conueniens ad dissonandum: inconueniens vt patet in grauibus & leuibus, leuitas enim ignis est ei ratio conſonandi loco sursum, & dissonandi à deorsum: & similiter motus ſursum est petitio sursum, & fuga à deorsum, & similiter quies sursum, sufficit ei ad pondum quietem deorsum vlentam. Cur inquam in naturalibus sufficit vnitas, & in animalibus requiritur pluralitas? cum eoncurſo deberet esse: quia quæ dispersa sunt in inferioribus, vnita sunt in superiori. Vnde non videtur quod amor & odium sint duæ passiones, sed vnamet passio. est amor respectu boni, & odium respectu mali contrarii, differens secundum respectum ad diuersa: sicut in naturalibus leuitas est amor sursum, & odium deorsum, & sic de aliis. Et hoc videtur rationabile: quia eadem ratione aliquis appetit vnum contrariorum, & odit alterum, & quanto alterum intenditur, tanto etiam alterum crescit: ita quod congeneratio & corruptio identitati attestantur. Quartum est, quomodo malum causet desperatione: cum omne gens producat sibi simile, ac per hoc trahat patiens ad sui participationem: vnde sicut bonum causat ad se, ita malum.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd actiua possunt distingui dupliciter, primo secundum differentias ipsarum naturarum agentium: & hæc distinctio est clara. Alio modo secundum differentias virtutum actiuarum. & hæc est obscura. Ad cuius euidentiam scito, quòd actiua dupliciter inueniuntur, scilicet in esse naturæ, & in esse apprehenso. In agentibus in esse naturæ, manifestum est, quòd distinctio eorum secundum naturas est alia à distinctione eorum secundum virtutes: elementa enim & animalia alia distinctione distinguuntur. secundum naturas eorum. & alia secundum virtutes eorum, licet istæ oriantur ex illis. In agentibus autem quia apprehensiua, distinctio naturarum differt eorum cibus talis differens ab illo alio specie. cum speciem apprehensus, mouet appetitum: distinctio autem secundum virtutes eorum est secundum diuersum rationem apprehensionis: ita quod eadem res secundum naturam diuersimode apprehensa, non requaliter animal se habeat appetendo ad cõtraria, vt in ipsa secundũ seipsa tendat

diuersitate bonitatis vel malitiæ præsentis, vel futuræ, vel absolute: vt inferi in distinctione & tractatu passionum patebit. Alia enim ratione mouet malũ præsens apprehensum, & alia futurum. illud enim mouet ad tristitiam, hoc ad timorem: vnde ostendatur, quòd illud habet virtutem actiuam ad inferendũ illam passionẽ, hoc ad inferendam ipsãmet ipsãtia quòd ex ipsa diuersa ratione, qua apprehenditur eadẽ res, habet diuersam virtutẽ mouendi appetitum, & hoc intendit litera, volens, & passiones non distinguuntur penes distinctionem naturarũ agẽtium, sed vt tatem adinuicem, differunt specie.

2 ¶ Præterea, Differentia speciei est differentia secundum formam, sed omnis differentia secundum formam, est secundum aliquam cõtrarietatem, vt dicitur in 10. Metaphy. ergo passiones eiusdem potentiæ, quæ non sunt cõtrariæ, non differunt specie.

3 ¶ Præterea, Cum omnis passio animę consistat in accessu vel recessu ad bonum vel ad malum, necesse videtur quòd omnis differentia passionum animę sit vel secundum differentiam boni vel mali, vel secundum differentiam accessus vel recessus, vel secundum maiorem vel minorem accessum vel recessum. Sed primæ duæ differentiæ inducunt contrarietatem in passionibus animę, vt dictum est: tertia autem differentia non diuersificat speciẽ, quia sic essent infinitæ species passionum animæ. ergo non potest esse, quòd passiones eiusdem potentiæ animæ differant specie & non sint contrariæ.

¶ SED CONTRA, Amor & gaudium differunt specie, & sunt in concupiscibili, nec tamen contrariãtur adinuicem, quin potius vnum est causa alterius: ergo sunt aliquæ passiones eiusdem potentię, quę differunt specie, nec sunt contrariæ.

CONCLVSIO.

¶ Sunt aliquæ in parte animæ appetitiua passiones differentes specie, non tamen contrariæ, vt amor & gaudium.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd passiones differunt secundum actiua, quæ sunt obiecta passionum animæ. Differentia autem actiuorum potest attendi dupliciter.

Vno modo secundum speciem vel naturam ipsorum actiuorum, sicut ignis differt ab aqua. Alio modo secundum diuersam virtutem actiuam: diuersitas autem actiui vel motiui, quantum ad virtutem mouendi, potest accipi in passionibus animæ, secundum similitudinem agentium naturalium. Omne enim mouens trahit quodammodo ad se patiens, vel à se repellit. Trahendo quidem ad se, tria facit in ipso. Nam primo quidem dat ei inclinationem vel aptitudinem vt in ipsum rendat: sicut cum corpus leue, quod est sursum, dat leuitatem corpori generato, per quam habet inclinationem vel aptitudinem ad hoc quòd sit sursum. Secundo, si corpus generatum est extra locum proprium, dat ei moueri ad locum. Tertiò, dat ei quiescere, in locum cum peruenerit: quia ex eadem causa aliquid quiescit in loco, per quam mouebatur ad locum: & similiter intelligendum est de causa repulsionis. In motibus autem appetitiuæ partis bonum habet quasi virtutem attractiuam, malum autem virtutem repulsiuam. Bonum ergo primo in potentia appetitiua causat quandam inclinationem seu aptitudinem seu connaturalitatẽ ad bonum, quod pertinet ad passionem amoris: cui per contrarium respondet odium ex parte mali. Secundo, si bonum sit nondum habitum, dat ei morum ad assequendum bonum amatum: & hoc pertinet ad passionem desiderij vel concupiscentiæ, & ex opposito ex parte mali est fuga vel abominatio. Tertio, cum adeptum fuerit bonum, dat appetitus quietationem quandam in ipso bono adepto: & hoc pertinet ad delectationẽ vel gaudium, cui opponitur ex parte mali dolor vel tristitia. In passionibus autem irascibilis præsupponitur quidem aptitudo vel inclinatio ad prosequendum bonum, vel fugiendum malum ex concupiscibili, quæ absolute respicit bonum vel malum: & respectu boni nondum adepti est spes & desperatio: respectu autem mali nondum iniacentis est timor & audácia: respectu autem boni adepti non est aliqua passio in irascibili: quia iam non habet rationem ardui, vt supra dictum est: tantum est actiuam: diuersitas autem actiui vel motiui, quantum ad virtutem mouendi, potest accipi in passionibus animæ, secundum similitudinem agentium naturalium. Omne enim mouens trahit quodammodo ad se patiens, vel à se repellit. Trahendo quidem ad se, tria facit in ipso. Nam primo quidem dat ei inclinationem vel aptitudinem vt in ipsum rendat: sicut cum corpus leue, quod est sursum, dat leuitatem corpori generato, per quam habet inclinationem vel aptitudinem ad hoc quòd sit sursum. Secundo, si corpus generatum est extra locum proprium, dat ei moueri ad locum. Tertiò, dat ei quiescere, in locum cum peruenerit: quia ex eadem causa aliquid quiescit in loco, per quam mouebatur ad locum: & similiter intelligendum est de causa repulsionis. In motibus autem appetitiuæ partis bonum habet quasi virtutem attractiuam, malum autem virtutem repulsiuam. Bonum ergo primo in potentia appetitiua causat quandam inclinationem seu aptitudinem seu connaturalitatẽ ad bonum, quod pertinet ad passionem amoris: cui per contrarium respondet odium ex parte mali. Secundo, si bonum sit nondum habitum, dat ei morum ad assequendum bonum amatum: & hoc pertinet ad passionem desiderij vel concupiscentiæ, & ex opposito ex parte mali est fuga vel abominatio. Tertio, cum adeptum fuerit bonum, dat appetitus quietationem quandam in ipso bono adepto: & hoc pertinet ad delectationẽ vel gaudium, cui opponitur ex parte mali dolor vel tristitia. In passionibus autem irascibilis præsupponitur quidem aptitudo vel inclinatio ad prosequendum bonum, vel fugiendum malum ex concupiscibili, quæ absolute respicit bonum vel malum: & respectu boni nondum adepti est spes & desperatio: respectu autem mali nondum iniacentis est timor & audácia: respectu autem boni adepti non est aliqua passio in irascibili: quia iam non habet rationem ardui, vt supra dictum est: sed iuxta hoc quòd operatur quia apprehendit, non ad vnum determinata est, sed iuxta differentiã contrarietatemq; apprehensorũ, ipsa cõtraria secundũ se recipit: ac per hoc nõ sufficit animali amor cõuenientis pro odio disconuenientis, sed vtrũq; seorsum: ordinate tamen exigit. vt animaliter apperitus eius se habeat ad cõtraria. Sicut enim oportuit ad hoc, quòd animaliter appeterentur etiam naturalia, vt alimẽta, inesse animalibus appetitum eorũ, qui sit actus elicitus: puta desiderium & delectatio animalis cõsequens. Ita oportuit ad hoc quod animaliter animal se habeat appetendo ad cõtraria, vt in ipsa secundũ seipsa tendat

Artic. 3.

D.102.

¶ Ad quartum dubium dicitur, quod differentia inter actiua quia sunt, & actiua quia apprehensa, soluit quæstionem. Actiua enim quia sunt, cum sint determinata ex natura propria ad producendum illi simile, non possunt, nisi ad se trahendo per viam assimilationis agere, siue bona, siue mala sint illis, in quæ agunt. Actiua vero, quia apprehensa: quia apprehensio ad bonum animalis ordinatur: datur enim vis tam apprehensiua quàm appetitiua animali propter bonum ipsius animalis: actiua sunt, non ad se, sed ad animal ipsum trahendo: vnde causant in animali id quod conuenit animali in ordine ad tale obiectum: & non id quod cõuenit tali obiecto. vnde malum apprehensum nõ causat in animali motum ad se, sed à se: hoc enim est causare cõueniens animali in proportione ad tale obiectum: propter quod sicut bonũ apprehensum diuersimode agit in animal attrahendo per consonantiã, vel motũ, vel quietem: ita malum apprehensum depellendo dissonantiã, fugam, & inquietudinem.

¶ Circa segregationem passionum in eodem 4. ar. factam, dubiũ occurrit, primo ad hominem: quia ipsemet author in 3. sent. di. 26. q. 1. art. 2. ad 3. & 3. ponit delectationem esse etiam passionem irascibilis. Scotus quoque in 3. sen. di. 34. ponit tristitiam esse etiam passionem irascibilis, assignans differentiam inter tristitiam irascibilis & concupiscibilis: quia ista cum restrictione organi, illa cum accensione sanguinis. Et probat diuersitatem earum, quia si offerendens offeratur vt impossibile repelli, causatur malor tristitia in concupiscibili: & tamen non causatur propriæ ira, & consequenter nec tristitia irascibilis, cum qua est ira appetendo vindictam, & postmodum cum delectatione propria exercens illam.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd nisi æquiuoce loquamur, segregatio in litera facta, seruanda est. Amor enim & desiderium & delectatio & tristitia, & si quid est eiusmodi, si sumantur pro naturalibus dissonantibus vel consonãtiis potentiarum vel actuum, & huiusmodi, æquiuoce dicuntur de eisdẽ, vt sunt passiones animales: & primo quidem modo cõmunes sunt omnibus potẽtiis. Et forte hoc modo intellectum est in locis allegatis in oppositũ. Secũdo autem modo proprie sunt concupiscibilis. quæ in litera hæc enumerãtur, & proprie irascibilis quæ ei tribuuntur. Quod si quis dicat authores hos de anima libus passionibus in practicis locis loqui, nolo cõtendere, quia rationabiliter loqui videntur: sed dicam, quòd diuus Thomas mutauit in melius sententiã, dum in hoc libro oppositum docuit, vt inferius in quæstione tricesimasecunda articulo sexto, ad tertium, patet. delectationem de ipso vincere, quã olim tribuit irascibili, ponens sũ aliis delectationibus concupiscibilis. Et vere sic ratio poscit, vt sicut vis quælibet animæ toti deseruit, ita vis delectabilis & desideratiua: neque enim cõueniens secundum tactum causat delectationem in concupiscibili: & cõueniens secundũ auditum, non omne enim delectabi le secũdũ quẽcunque sensum: imo etiam secundum æstimationem & quancunque sensitiuam virtutem, causat delectationem in cõcupiscibili, qua sola animal natum est formaliter delectari animaliter de quocũq; sibi coniũcto

Universidad de Deusto
Biblioteca

nono, sicut sola irascibilis naturam est vindicare de quocunque conniscto malo. Ad Scotum autem dico, quòd quum passio animæ in actu suo, & in motu materialis sit conformis, ita quòd si passio consistit in accessu, motus quoque illius corporalis est accessorius: & si consistit in recessu, motus quoque illius consistit in retractione. Et constet quod tristitia consistit in retractione: consequens est quod motus corporalis tristitiæ consistat in retractione. Vnde & contra philosophiam est duplex tristitiæ organum, & quod tristitia ex accessione, quam constat in accessu consistere, causetur materialiter. Et Scotus videtur deceptus à seipso, quia noluit verba Aristotelis in secundo Rhetoricæ intelligere, dicentis, quod ira est cum tristitia, & quod ira veri, quasi mel. Passiones enim irascibilis incipiunt à passionibus concupiscibilis, & in eas terminantur. Et propterea ira incipit à tristitia, & terminatur in delectationē. Si ratio autem probans distinctionem dolorum, tristitiæ, & quod ira veri, quasi mel. Passiones enim irascibilis incipiunt à passionibus concupiscibilis, & in eas terminantur. Et propterea ira incipit à tristitia, & terminatur in delectationē. Si ratio autem probans distinctionem dolorum, tristitiæ, & quod ira est cum tristitia

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super titulum Quæstionis vicesimæquintæ.*

QVAESTIO VIGESIMAQUINTA, De ordine passionum ad invicem, in quatuor articulos diuisa.

Circa titulum quæstionis vigesimæ quintæ ad uertē, quod præcuns quæstiō est ordinæ naturæ non hoc vel illo modo, sed simpliciter: & quoniam in ordinæ naturæ applicato ad generabilia, inuenitur dupliciter aliquid prius vel posterius, scilicet secundum intentionem, vel secundum executionem: ideo in litera vtrunque traditur.

DEINDE considerandum est de ordine passionum adinuicem.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, de ordine passionum irascibilis ad passiones concupiscibilis, ¶ Secundo, de ordine passionū concupiscibilis adinuicem. ¶ Tertio, de ordine passionū irascibilis adinuicem. ¶ Quarto, de quatuor principalibus passionibus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis, vel econuerso.

Amot. Iusp. q. 40. articul. 1. cor. Et 2. 2. q. 141. a. 3. ad 1. & 3. di. 26. q. 2. a. 3. q. 2. co. Et 1e. que. 25. a. 2. co. Etma. q. 4. a. 2. ad 12. q. 23. ari. 1. sex. 32. s. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis. Ordo enim passionum est secundum ordinem obiectorum: sed obiectum irascibilis est bonum arduum, quod videtur esse supremum inter alia bona: ergo passiones irascibilis videntur præesse passionibus concupiscibilis.

2 ¶ Præterea, Mouens est prius moto. sed irascibilis comparatur ad concupiscibilem, sicut mouens ad motum: ad hoc enim datur animalibus, vt tollantur impedimenta quibus concupiscibilis prohibetur frui suo obiecto, vt suprà dictum est. Remouens autem prohibēs habet rationem mouentis, vt dicitur in 8. Phy, ergo passiones irascibilis sunt priores passionibus concupiscibilis.

Et 5. paulo post med. tom. 5.

3 ¶ Præterea, Gaudium & tristitia sunt passiones concupiscibilis. Sed gaudium & tristitia consequuntur ad passiones irascibilis. dicit enim Philosophus in 4. Ethic. quòd punitio quietat impetum iræ, delectationem loco tristitiæ faciens. ergo passiones concupiscibilis sunt posteriores passionibus irascibilis.

¶ SED CONTRA, Passiones concupiscibilis respiciunt bonum absolutum, passiones autem irascibilis respiciunt bonum contractum, scilicet arduum: cum igitur bonum simpliciter sit prius quàm bonum contractū, videtur quòd passiones concupiscibilis ad plura se habeant quàm passiones irascibilis.

CONCLVSIO.

¶ *Passiones concupiscibilis sic præcedunt, quæ sunt irascibilis, quòd ab illis originem habēt, & ad illas terminantur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd passiones concupiscibilis ad plura se habent quàm passiones irascibilis. Nam in passionibus concupiscibilis inuenitur aliquid pertinēs ad motum, sicut desiderium. & aliquid pertinens ad quietem, sicut gaudium & tristitia. Sed in passionibus irascibilis non inuenitur aliquid pertinens ad quietem, sed solum pertinens ad motum. cuius ratio est, quia id, in quo iam quiescitur, non habet rationem difficilis seu ardui, quod est obiectum irascibilis: quies autem cū sit finis motus, est prior in intentione, sed posterior in executione. Si ergo comparentur passiones irascibilis ad passiones concupiscibilis, quæ significant quietem in bono, manifestè passiones irascibilis præcedunt ordine executionis huiusmodi passiones concupiscibilis, sicut spes præcedit gaudium: vnde causat ipsum, secundum illud Apostoli Romanorum 12. Spe gaudentes. Sed passio concupiscibilis importans quietem in malo, scilicet tristitia, media est inter duas passiones irascibilis: sequitur enim timorem: cum enim occurrerit malum quod timebatur, causatur tristitia, præcedit autem motum iræ: quia cum ex tristitia præcedente aliquid insurgit in vindictam, hoc pertinet ad motum iræ: & quia rependere vicem mali, apprehenditur vt bonum, cum iratus hoc consecutus fuerit, gaudet: & sic manifestum est, quòd omnis passio irascibilis terminatur ad passionem concupiscibilis pertinentem ad quietem, scilicet vel ad gaudium, vel ad tristitiam. sed si cōparentur passiones irascibilis ad passiones cōcupiscibilis, quæ important motum, sic manifestè passiones concupiscibilis sunt priores, eo quòd passiones irascibilis addunt supra passiones concupiscibilis: sicut & obiectum irascibilis addit supra obiectum concupiscibilis arduitatem siue difficultatem, spes enim supra desiderium addit quendam conatum & quandam eleuationem animi ad consequēdum bonum arduum: & similiter timor addit supra fugam seu abominationem quandam depressionem animi propter difficultatem mali. Sic ergo passiones irascibilis mediæ sunt inter passiones concupiscibilis, quæ important motum in bonum vel in malum: & inter passiones concupiscibilis, quæ important quietem in bono vel in malo. Et sic patet, quòd passiones irascibilis & principium habent à passionibus cōcupiscibilis, & in passionibus concupiscibilis terminantur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd illa ratio procederet, si de ratione obiecti concupiscibilis esset aliquid oppositū arduo, sicut de ratione obiecti irascibilis est, quòd sit arduum: sed quia obiectum concupiscibilis est bonum absolute, prius naturaliter est quàm obiectum irascibilis, sicut commune proprio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd remouens prohibens non est mouens per se, sed per accidens: nunc autem loquimur de ordine passionum per se.

¶ Et præterea, irascibilis remouet prohibens quietem concupiscibilis in suo obiecto, vnde ex hoc non sequitur, nisi quòd passiones irascibilis præcedunt passiones concupiscibilis, ad quietem pertinentes, de quibus etiam tertia ratio procedit.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum amor sit prima passionum concupiscibilis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd amor non sit prima passionū cōcupiscibilis. Vis enim cōcupiscibilis à concupiscentia denominatur, quæ est eadem passio cum desiderio: sed denominatio fit à potiori, vt dicitur in 2. De anima. ergo concupiscentia est potior amore.

2 ¶ Præterea, Amor vnionem quandā importat, est enim vis vnitiua & concretiua: vt Dio. dicit in 4. ca. de Diui. nomi. Sed concupiscentia vel desiderium est motus ad vnionem rei concupitæ vel desideratæ. ergo concupiscentia est prior amore.

3 ¶ Præterea, Causa est prior effectu: sed delectatio est quandoque causa amoris. quidam enim propter delectationem amant, vt dicitur in 8. Ethicor. ergo delectatio est prior amore, non ergo prima inter passiones concupiscibilis est amor.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 14. de Ci. dei, quòd omnes passiones ex amore causantur. amor enim inhians habere quod amatur, cupiditas est: id autem habens, eoque fruens, lætitia est, amor ergo est prima passionum concupiscibilis.

nat communiter in ore philosophorum, & ratio assignatur in articulo sequenti, in responsione ad tertium. Si vero consideretur aliquis speciales actus appetitus in ordine ad suum proprium obiectum, sic & respectu boni & respectu mali inuenitur perfe & per accidens. Actus enim tendēs per se in bonū, est per modū prosequētis: & tendēs per se in malū, est per modū recedētis. bonū enim est, quod omnia appetūt. Malum vero, quod omnia fugiunt. Vnde docet in hoc tractatu author, q desperatio est actus appetitus per accidens respectu boni, quia recedit a bono: & audacia est actus per accidens respectu mali: quia accedit ad malum. Timor vero est actus per se respectu mali, quia fugit ipsum. Inter speciales ergo actus distinctis est, quòd alij per se, alij per accidens respectu boni vel mali, sunt. Potentia autem ipsa per se sojum bonum respicit. Et non est hic sermo de ly per accidens, vt distinguitur contra per se sicut cōtra per aliud, quod dicetur in 3. de anima. text. 32. s. 2. vt patet.

Num concupiscentia sit magis sensibilis inter passiones concupiscibilis.

¶ In responsione ad primum eiusdem secundi articuli dubium occurrit circa illa verba, Inter omnes passiones concupiscibilis, magis est sensibilis cōcupiscentia. falsum enim: hoc videtur, experientia teste: nā tristitia manifestè magis sentitur, vt patet in cruciatibus corporis: & delectationes tactum consequentes, vehementissimè sentiuntur. Constat autē multas esse passiones cōcupiscibilis, ergo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd passiones esse magis sensibiles contingit dupliciter. Primo, vt se tenent ex parte animæ. Secundo, vt se tenent ex parte corporis. Et quod licet secundo modo concupiscentia non sit magis sensibilis, sed dolor, & forte delectatio. Primo tamen modo concupiscentia inter passiones concupiscibilis est maxime sensibilis. absque corporali namque conditione experimur concupiscere magis sensibiliter, quàm amare, odisse, &c. Et quia quod se tenet ex parte animæ, est formale in passionibus: ideo de passionibus illis formaliter loquendo, dicendum est, quod concupiscentia est magis sensibilis.

Num obiectum concupiscibilis sit bonum & malum.

¶ In corpore secundi articuli eiusdem quæstionis. euidenter quæritur, quomodo vulgatum est inter Philosophos, quod omnis appetitus est boni: & quòd nullus operatur ad malum. Et tunc in litera dicitur, quòd obiecta concupiscibilis sunt bonum & malum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod quia malum non est obiectum appetitus, vt prosequendum, sed vt fugiendum: & eadem ratione qua bonum appetitur, malum refutatur. Ideo vtrunque verificatur. scilicet & quòd vterque est obiectum diuersimode, & quod bonum communiter assignatur, & diuulgatur: quia bonum per se, malum vero per accidens, id est per aliud, scilicet bonum, est obiectum. Veruntamen esto causa in re hac: dupliciter enim inuenitur accidentaliter in istis, scilicet referendo potentiam ad obiectum, & referendo actum ad obiectum. Si consideretur namque potentia in ordine ad suum per se primo obiectum, sic bonum est per se obiectum omnis appetitus, malum vero per accidens. Et hoc est quod refertur

QVAEST. XXV. CONCLVSIO.

¶ *Cum amoris obiectum sit bonum primum quoque passionū concupiscibilis necesse est ipsum amorē esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd obiecta concupiscibilis sunt bonum & malum. naturaliter autem est prius bonū malo, eo quòd malum est priuatio boni. vnde & omnes passiones quarū obiectū est bonū naturaliter sunt priores passionibus, quarū obiectū est malū, vnaquæq; scilicet sua passione opposita. Quia enim bonum quæritur, ideo refutatur oppositum malum. bonum autem habet rationem finis, qui quidem est prior in intētione, sed est posterior in executiōe. Potest ergo ordo passionum concupiscibilis attendi vel secundum intentionem, vel secundum consecutionem. secundum quidem consecutionem illud est prius, quod primò fit in eo, quod tēdit ad finem. Manifestum est autem, quod omne, quod tendit ad finem aliquē, primo quidem habet aptitudinem seu proportionem ad finem: nihil enim tendit in finem non proportionatum. secundo, mouctur ad finem. tertio, quiescit in fine post eius consecutionē. Ipsa autem aptitudo siue proportio appetitus ad bonum est amor, qui nihil aliud est, quàm complacentia boni. motus autem ad bonum est desiderium vel concupiscentia, quies autem in bono est gaudium vel delectatio: & ideo secundum hunc ordinem & amor præcedit desiderium, & desiderium præcedit delectationem. sed secundum ordinem intentionis est econuerso: nam delectatio intenta causat desiderium & amorem. delectatio enim est fruitio, quę quodam modo est finis, sicut & ipsum bonum, vt suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc modo nominatur aliquid secūdum quod nobis innotescit. voces enim sunt signa intellectuum secūdum Philosophum: nos autē vt plurimum per effectum cognoscimus causam, effectus autem amoris, quando quidem habetur ipsum amatum, est delectatio: quādo verò non habetur, est desiderium vel concupiscētia: vt autē Aug. dicit in 10. de Tri. Amor magis sentitur cum eum prodit indigētia. Vnde inter omnes passiones concupiscibilis magis est sensibilis concupiscentia: & propter hoc ab ea denominatur potentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd duplex est vnio amati ad amantem. Vna quidem realis secundum coniunctionem ad rem ipsam: & talis vnio pertinet ad gaudium vel delectationem, quæ sequitur desiderium. Alia autem est vnio affectiua: secūdum scilicet quod aliquid habet aptitudinem vel proportionem, prout scilicet ex hoc quòd aliquid habet aptitudinem ad alterum, & inclinationem, iam participat aliquid eius: & sic amor d vnionem importat, quę quidem vnio præcedit motum de siderij.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio causat amorem, secundum quod est prior in intentione.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum spes sit prima inter passiones irascibiles.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd spes nō sit prima inter passiones irascibilis. Vis enim irascibilis ab ira denominatur: cum ergo donominatio fiat à potiori, videtur quòd ira sit potior & prior quàm spes.

2 ¶ Præterea, Arduum est obiectum irascibilis: sed magis videtur esse arduum, quòd aliquis conetur superare malum contrarium quod imminet vt futurum, quod pertinet ad audaciam: vel quod iacere iam vt prætens, quod pertinet ad iram, quàm quòd conetur ac quirere simpliciter aliquod bonum, & similiter magis videtur esse arduum, quòd conetur vincere malum præsens, quàm malum futurum. ergo ira videtur esse potior passio quàm audacia: & audacia, quàm spes: & sic spes non videtur esse potior.

3 ¶ Præterea, Prius occurrit in motu ad finem recessus à termino, quàm accessus ad terminum: sed timor & desperatio important recessum ab aliquo. audacia autē & spes important accessum ad aliquid: ergo timor & desperatio præcedunt spem & audaciam.

¶ SED CONTRA, Quanto aliquid est propinquius primo, tanto est prius: sed spes est propinquior amori, qui est prima passionum: ergo spes est prior inter omnes passiones irascibilis.

CONCLVSIO.

¶ *Spes cum inter omnes irascibilis passiones magis & prius bonum respiciat, prior quoque omnibus necessario est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut iam dictum est, omnes passiones irascibilis importāt motum in aliquid: motus autem ad aliquid in irascibili potest causari ex duobus: vno modo ex sola aptitudine seu proportione ad finem, quæ pertinet ad amorem vel odium. Alio modo ex præsentia ipsius boni, vel mali, quæ pertinet ad tristitiam vel gaudium: & quidem ex præsentia boni nō causatur aliqua passio in irascibili, vt dictum est: sed ex præsentia mali causatur passio iræ. Quia igitur in via generationis seu consecutionis proportio vel aptitudo ad finem præcedit consecutionem finis, inde est quòd ira inter omnes passiones irascibilis est vltima ordine generationis: inter alias autem passiones irascibilis, quæ important motum cōsequentem amorem vel odium boni vel mali, oportet quòd passiones, quarum obiectum est bonum, scilicet spes & desperatio, sint naturaliter priores passionibus, quarum obiectum est malum, scilicet audacia & timore: ita tamen quòd spes est prior desperatione: quia spes est motus in bonum secundum rationem boni, quod de sua ratione est attractiuum: & ideo est motus in bonum per se: desperatio autem est recessus à bono, qui non competit bono secundum quod est bonum, sed secundum aliquid aliud: vnde est quasi per accidens, & eadem ratione timor, cum sit recessus à malo, est prior quàm audacia. quòd autē spes & desperatio sint naturaliter priores quàm timor & audacia, ex hoc manifestū est, quod sicut appetitus boni est ratio quare vitetur malū: ita etiā spes & desperatio sunt ratio timoris & audacię. Nam audacia consequitur spem victoriæ, & timor cōsequitur desperationem vincēdi: ira autem consequitur audaciam: nullus enim irascitur, vindictam appetens, nisi audeat vindicare: secundum quod Auicen. dicit in 6. de naturalibus. Sic ergo patet, quòd spes est prima inter omnes passiones irascibilis. Et si ordine omnium passiō nū secundū viam generationis scire velimus, primo occurrunt amor & odium: secundo, desiderium & fuga: tertio, spes & desperatio: quarto, timor & audacia: quinto, ira: sexto & vltimo, gaudium & tristitia: quæ consequuntur ad omnes passiones: vt dicitur in 2. Ethico. ita tamen quod amor est prior odio, & desiderium fuga, & spes desperatione, & timor audacia, & gaudium quàm tristitia, vt exprædictis colligi potest.

Quæstio. Articu. 1. Q. 23 ar. 1. D. 256. D. 258. Cu. 5. to. 5. Ex isto art. & ex 2. a. huius q.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod quia ira causatur ex alijs passionibus, sicut effectus causis præcedentibus: ideo ab ea tanquam à manifestatiori denominatur potentia.

¶ Ad secundum dicendum, quod arduum non est ratio accedendi vel appetendi, sed potius bonum: & ideo spes quæ directius respicit bonum est prior, quamuis audacia aliquando sit in magis arduum vel etiam ita.

¶ Ad tertium dicendum, quod appetitus primo & per se mouetur in bonum, sicut in proprium obiectum: & ex hoc causatur quod recedat à malo: proportionatur enim motus appetitiuæ partis, non qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem motui naturali, sed intentioni naturæ, quæ per prius intendit finem quàm remotionem contrarij, quæ non quæritur nisi propter adeptionem finis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Super quæstionis vicesimæ quintæ Artículum quartum.*

Auuol. IN articulo quarto eiusdē quæstionis, vt resolutæ dictas, & præterea primatum illarum quatuor passionum, colligito, quod passiones primatiæ exigunt duas conditiones. Prima est, quod sint per se, id est, nihil per accidens habentes admixtum, tam in se quàm in suis causis. Secunda est, quod sint vltimæ in singulis generibus. Sunt autem si bene distinguitur, quatuor genera passionū, 1. motus in bonum, motus à malo, quies in bono, & inquietudo in malo. Vltima in primo genere est spes, in secundo timor, in tertio delectatio, in quarto tristitia: & omnes sunt per se, tam in se, quàm in suis causis. Et sic cessant omnes obiectiones specialiter de ira, quæ est vlterior motus in bonum, quàm spes: est enim post spem, quia tamen consurgit & per accidens, scilicet ex audacia, vt in littera dicitur: ideo primatu priuatur.

Inf. d q. 84 ar. 4. ad 2. Et q. 123. a. 11. ad 1. Et q. 141. ar. 7. ad 3. Et Veri. q. 26. ar. 5. Cap 3. 7. 8. & 9 10. 5.

Aug. vlt. in fine.

2 ¶ Præterea. In passionibus animæ est duplex ordo, scilicet intentionis & consecutionis seu generationis, aut ergo principales passiones accipiuntur secundum ordinem intentionis: & sic tantùm gaudium & tristitia, quæ sunt finales, erunt principales passiones: aut secundū ordinem consecutionis seu generationis, & sic erit amor principalis passio. nullo ergo modo debent dici quatuor passiones ista principales, gaudium & tristitia, spes & timor.

3 ¶ Præterea, Sicut audacia causatur ex spe, ita timor ex desperatione, aut ergo spes & desperatio debent poni principales passiones tā quam causæ: aut spes & audacia tanquam sibipsis affines.

¶ SED CONTRA est illud, quod Boet. in li. de cons. enumerans quatuor principales passiones, dicit, Gaudia pelle, pelle timorem: spemque fugato, nec dolor adsit.

CONCLVSIO.

¶ Gaudium, tristitia, spes, & timor, quatuor sunt principales animæ passiones, quamuis non secundum eandem rationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hæ quatuor passiones communiter principales esse dicuntur, quarum duæ, scilicet gaudium & tristitia, principales dicuntur, quia sunt completiuæ & finales simpliciter respectu omnium passionum: vnde ad omnes passiones consequuntur, vt dicitur in 2. Ethicorum. Timor autem & spes sunt principales, non quidem quasi completiuæ simpliciter, sed quia sunt completiuæ in genere motus appetitiui ad aliquid. Nam respectu boni incipit motus in amore, & procedit in desiderium, & terminatur in spe: respectu verò mali incipit in odio, & procedit ad fugam, & terminatur in timore, & ideo solet harum quatuor passionum numerus accipi secundum differentiam præsentis & futuri: motus enim respicit futurum, sed quies est in aliquo præsenti. De bono igitur præsenti est gaudium, de malo præsenti est tristitia: de bono futuro est spes, de malo futuro est timor: omnes autem aliæ passiones, quæ sunt de bono vel de malo præsenti, vel futuro, ad has completiue reducuntur. Vnde etiam à quibusdam dicuntur principales hæ prædictæ quatuor passiones: quia sunt generales: quod quidem verum est, si spes & timor designant motum appetitus communiter tendentem in aliquid appetendum vel fugiendum.

Ea. 5. 10. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. ponit desiderium vel cupiditatem loco spei inquantum ad idem pertinere videntur, id est, ad bonum futurum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd passiones istæ dicuntur principales secundum ordinem intentionis & complementi. & quamuis timor & spes non sint vltimæ passiones simpliciter, tamen sunt vltimæ in genere passionum tendentium in aliud quasi in futurum: nec potest esse instantia nisi de ira: quæ tamen non potest poni principalis passio: quia est quidam effectus audaciæ, quæ non potest esse passio principalis, vt infrà dicetur.

2. 45. a. 2. ad 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd desperatio importat recessum à bono, quod est quasi per accidēs. Et audacia importat accessum ad malū, quod etiā est per accidēs: ideo hæ passiones non possunt esse principales: quia quod est per accidens, non potest dici principale: & sic etiam nec ira potest dici passio principalis, quæ consequitur audaciam.

QVAESTIO VICESIMASEXTA. De passionibus animæ in speciali, & primò de amore, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de passionibus animæ in speciali. Et primo, de passionibus concupiscibilis. Secundo, de passionibus irascibilis.

¶ Prima considerationis erit tripartita, Nam primo considerabimus de amore & odio. Secundo, de concupiscentia & fuga. Tertio, de delectatione & tristitia.

¶ Circa amorem consideranda sunt tria.

¶ Primo, de ipso amore. Secundo, de causa amoris. Tertio de effectibus eius.

¶ Circa primū quærūtur quatuor. ¶ Primo, vtrū amor sit in cōcupiscibili. ¶ Secundo, vtrū amor sit passio. ¶ Tertio, vtrum amor sit idem quod dilectio. ¶ Quarto, vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & in amorem concupiscentiæ.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum amor sit in concupiscibili.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd amor non sit in concupiscibili. Dicitur enim Sapient. 8. Hanc, scilicet sapientiam, amaui & exquisiui à iuuentute meâ: sed concupiscibilis cum sit pars appetitus sensitiui, non potest tendere in sapientiam, quæ non comprehenditur sensu: ergo amor non est in concupiscibili.

2 ¶ Præterea, Amor videtur esse idem cuilibet passioni. Dicit enim Au. 14. De ci. dei. Amor inhians habere quod amatur, cupiditas dicitur autem habens, eoque fruens, lætitia: & fugiens quod ei aduersatur, timor est: idque si accidant sentiens, tristitia est. sed non omnis passio est in concupiscibili: sed timor etiam hic enumeratus est in irascibili. ergo non est simpliciter dicendum, quòd amor sit in concupiscibili.

Aug. de ci. Dei. 14. 7. 3.

3 ¶ Præterea, Diony, in tertio ca. de di. no. ponit quædam amorem naturalem: sed amor naturalis magis videtur pertinere ad vires naturales. quæ sunt animæ vegetabilis: ergo amor non simpliciter est in concupiscibili.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 2. Topicorū, quòd amor est in concupiscibili.

CONCLVSIO.

¶ Amor sensitiuus est in appetitu sensitiuo, sicut amor intellectiuus in appetitu intellectiuo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd amor est aliquid ad appetitum pertinens, cum vtriusque obiectum sit bonum. vnde secundum differentiam appetitus est differētia amoris. Est enim quidem appetitus ad consequēs apprehensionem ipsius appetenti: sed alterius: & huiusmodi dicitur appetitus naturalis: res enim naturales appetunt quod eis conuenit secundum suam naturam, non per apprehensionem propriam: sed per apprehensionem instituentis naturam, vt in 1. lib. dictum est. Alius autem est appetitus consequēs apprehēsionem ipsius appetentis, sed ex necessitate, non exiudicio libero: & talis est appetitus sensitiuus in brutis, qui tamen in hominibus aliquid libertatis participat in quantum obedit rationi. Alius autem est appetitus consequēs apprehensionis appetentis secundum liberum iudicium: & talis est appetitus rationalis siue intellectiuus, qui dicitur voluntas. In vnoquoque autem horum appetituum, amor dicitur illud, quod est principium motus tendentis in finem amatum, in appetitu autem naturali principium huiusmodi motus est cōnaturalitas d appetēti ad id, in quod tēdit, quę vocatur pondus, vel pondus amoris: sicut ipsa connaturalitas corporis grauis ad locum medium est per grauitatem. & potest dici amor naturalis. & similiter aptatio appetitus sensitiui, vel voluntatis ad aliquod bonū, id est ipsa complacentia boni, dicitur amor sensitiuus, vel intellectiuus, secundum quod est naturalis. Amor igitur sensitiuus est in d appetitu sensitiuo, sicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu: & pertinet ad concupiscibilē, quæ dicitur per respectum ad bonum absolute, non per respectum ad arduum, quod est obiectum irascibilis.

d. 10. in ppe. litera. d. 3. dist. 27. quæst. 1. ar. 1. et d. 26. ar. 1. q. 1. Et d. 17. Et d. 26. ar. 1. ad 1. et d. 27. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 49. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 50. q. 1. ar. 1. ad 1. et 2. Et 3. Et d. 17. Et d. 26. ar. 1. ad 1. et d. 27. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 49. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 50. q. 1. ar. 1. ad 1. et 2. Et 3. Et d. 17. Et d. 26. ar. 1. ad 1. et d. 27. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 49. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 50. q. 1. ar. 1. ad 1. et 2. Et 3. Et d. 17. Et d. 26. ar. 1. ad 1. et d. 27. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 49. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 50. q. 1. ar. 1. ad 1. et 2. Et 3. Et d. 17. Et d. 26. ar. 1. ad 1. et d. 27. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 49. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 50. q. 1. ar. 1. ad 1. et 2. Et 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de amore intellectiuo vel rationali.

¶ Ad secundum dicendum, quòd amor dicitur esse timor, gaudium, cupiditas, & tristitia, non quidem essentialiter, sed causaliter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd amor naturalis non solum est in viribus animæ vegetatiuæ, sed in omnibus potentiis animæ, & etiam in omnibus partibus corporis, & vniuersaliter in omnibus rebus. Quia (vt Diony. dicit. 4. ca. * De di. no.) omnibus est pulchrum & bonū amabile: cum vnaquæque res habeat connaturalitatem ad id quod est sibi conueniens secundum suam naturam.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum amor sit passio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd amor non sit passio. Nulla enim virtus passiua est. sed omnis amor est virtus quædam: vt dicit Diony. * 4. cap. de di. no. ergo amor non est passio.

Ca. 5. parū a me. 10. 5.

2 ¶ Præterea, Amor est vnio quędā vel nexus secūdū Au. in li. de tri. sed vnio vel nexus nō est passio, sed magis relatio, ergo amor nō est passio.

3 ¶ Præterea, Damas. dicit in lib. 2. quòd passio est motus quidam: amor autem non importat motum appetitus, qui est desiderium, sed principium huiusmodi motus. ergo amor non est passio.

5. perū 10. 5.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 8. Ethi. quòd amor est passio.

CONCLVSIO.

¶ Amor secundum quod est in concupiscibili, cum sit quædam appetitus ab appetibili immutatio, passio proprie est: communiter autem, vt est in voluntate.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd passio est effectus agentis in patiente: agens autem naturale duplicem effectum inducit in patiens. Nam primo quidam dat formam, secundo dat motum consequentem formam. Sicut generans dat corpori grauitatem & motum consequēm ipsam: & ipsa grauitas quæ est principium motus ad locum consequitur ibi * Aug. de amore, vnde patum post subdit. quod recta voluntas est amor bonus, & quod peruersa voluntas est malus amor.

d. 35. q. 1. a. 3.

Quia tamen amor, qui est passio concupiscibilis, plurimos inclinat ad malum, inde habuerunt occasionem qui prædictam differentiam assignauerunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ideo aliqui posuerunt etiam in ipsa voluntate nomen amoris esse diuinius nomine dilectionis: quia amor importat quandam passionem, præcipue secundum quod est in appetitu sensitiuo: dilectio autem præsupponit iudicium rationis: magis autem in Deum homo potest tendere per amorem passiue quodammodo ab ipso deo attractus, quàm ad hoc eum propria ratio possit ducere: quod pertinet ad rationem dilectionis, vt dictum est: & propter hoc diuinius est amor, quàm dilectio.

d. 10. in ppe. litera. d. 3. dist. 27. quæst. 1. ar. 1. et d. 26. ar. 1. q. 1. Et d. 17. Et d. 26. ar. 1. ad 1. et d. 27. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 49. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 50. q. 1. ar. 1. ad 1. et 2. Et 3. Et d. 17. Et d. 26. ar. 1. ad 1. et d. 27. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 49. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 50. q. 1. ar. 1. ad 1. et 2. Et 3. Et d. 17. Et d. 26. ar. 1. ad 1. et d. 27. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 49. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 50. q. 1. ar. 1. ad 1. et 2. Et 3. Et d. 17. Et d. 26. ar. 1. ad 1. et d. 27. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 49. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 50. q. 1. ar. 1. ad 1. et 2. Et 3. Et d. 17. Et d. 26. ar. 1. ad 1. et d. 27. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 49. ar. 1. q. 1. ad 1. et d. 50. q. 1. ar. 1. ad 1. et 2. Et 3.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum amor sit idem quod dilectio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd amor sit idē quod dilectio. Dio. * enim 4. ca. de diui. no. dicit, quòd hoc modo se habent amor & dilectio, sicut quatuor & bis duo. rectilineum & rectas habens lineas: sed ista significant idem, ergo amor & dilectio significant idem.

2 ¶ Præterea, Appetitiui motus secundum obiecta differunt: sed idem est obiectum dilectionis & amoris, ergo sunt idem.

3 ¶ Præterea, Si dilectio & amor in aliquo differunt, maxime in hoc differre videntur, quòd dilectio sit in bono accipienda, amor autem in malo, vt quidam dixerunt, secundum quod Augustī. narrat in 14. de ci. dei. * sed hoc modo non differunt, quia, vt ibidem * Aug. dicit, in sacris scripturis vtrunque accipitur in bono & in malo. ergo amor & dilectio non differunt: sicut ipse Augustī. ibidem concludit, quòd non est aliud amorem dicere, & aliud dilectionem dicere.

Ca. 7. ante me. Li. 14. de ci. Dei. 14. 7. 10. 5. Ca. 9. dr. 4. m. & 6.

¶ SED CONTRA est quod Dio dicit * 4. cap. de diui. no. quod quibusdam sanctorum visum est duinius esse nomen amoris, quàm nomen dilectionis.

CONCLVSIO.

¶ Tametsi amor & dilectio vt in parte appetitiua intellectiua sunt, idem significent, diuersi tamen sunt, quòd dilectio addit ad amorem electionem præcedentem.

¶ REPONDEO dicendum, quod quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinentia, scilicet amor, dilectio, charitas, & amicitia: differunt tamen in hoc, quod amicitia secundum Philosophum in 8. Ethic. est quasi habitus: amor autem & dilectio significātur per modum actus vel passionis: charitas autem vtroque modo accipi potest, differenter tamē significatur actus per ista tria. Nam amor communiter inter ea est: omnis enim amor dilectio est, vel charitas, sed non econuerso: addit enim dilectio supra amorem, electionem præcedentem, vt ipsum nomen sonat. vnde dilectio non est in concupiscibili, sed in voluntate tantùm, & est in sola rationali natura. charitas autem addit supra amorem perfectionē quandam amoris, inquantum id quod amatur, magni prætij æstimatur, vt ipsum nomen designat.

Ca. 5. parū a me. 10. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Dio loquitur de amore & dilectione secundum quod sunt in appetitu intellectiuo: sic enim amor idem est quod dilectio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectum amoris est communius quàm obiectum dilectionis: quia ad plura se extendit amor quàm dilectio, sicut * dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod non differunt amor & dilectio secundum differentiam boni & mali: sed (sicut dictum est*) in parte tamē intellectiua idem est amor & dilectio: & sic loquitur ibi * Aug. de amore, vnde parum post subdit. quod recta voluntas est amor bonus, & quod peruersa voluntas est malus amor.

Quia tamen amor, qui est passio concupiscibilis, plurimos inclinat ad malum, inde habuerunt occasionem qui prædictam differentiam assignauerunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ideo aliqui posuerunt etiam in ipsa voluntate nomen amoris esse diuinius nomine dilectionis: quia amor importat quandam passionem, præcipue secundum quod est in appetitu sensitiuo: dilectio autem præsupponit iudicium rationis: magis autem in Deum homo potest tendere per amorem passiue quodammodo ab ipso deo attractus, quàm ad hoc eum propria ratio possit ducere: quod pertinet ad rationem dilectionis, vt dictum est: & propter hoc diuinius est amor, quàm dilectio.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorē amicitiæ, & amorem concupiscentiæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod amor inconuenienter diuidatur in amorem amicitiæ & concupiscentiæ. Amor enim est passio: amicitia vero est habitus, vt dicit Philosophus in 8. * Ethicorum, sed habitus non potest esse pars diuisiua passionis. ergo amor non cōuenienter diuiditur per amorem concupiscentiæ & amorem amicitiæ.

2 ¶ Præterea, Nihil diuiditur per id quod ei connumeratur: non enim homo connumeratur animali, sed concupiscentia connumeratur animi, sicut alia passio ab amore: ergo amor non potest diuidi per concupiscentiam.

3 ¶ Præterea, Secundum Philosophum in 8. Ethic, triplex est amicitia, vtilis, delectabilis, & honesta. sed amicitia vtilis & delectabilis habet concupiscentiam: ergo concupiscentia non debet diuidi contra amicitiam.

8. Eth. c. 3. ium. 5.

¶ SED CONTRA, Quædam dicimur amare, quia ea concupiscimus: sicut dicitur aliquis amare vinum propter dulce. quod in eo concupiscit: vt dicitur in 2. Topico. * sed ad vinū & ad huiusmodi non habemus amicitiam, vt dicitur in 8. Ethic. * ergo alius est amor concupiscentiæ, & alius est amor amicitiæ.

Ca. 2. parū ante med. tom. 1. Ca. 11. à me dio illius tom. 5.

CONCLVSIO.

¶ Diuersus est amor concupiscentiæ ab amore amicitiæ, quod amore concupiscentiæ quis in bonum magis quod alicui vult, fertur, quàm in illum cui vult: sed amore amicitiæ magis in illum, cui bonum volumus, inclinamur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut Philosophus dicit in 2. Rhetor.) Amare est velle alicui bonū, Sic ergo motus amoris in duo tendit, scilicet in bonum quod quis vult alicui, vel sibi, vel alij: & in illud, cui vult bonū, ad illud ergo bonum quod quis vult alteri, habetur amor concupiscentiæ: ad illud autē, cui aliquis vult bonum, habetur amor amicitiæ, hæc autem diuisio est secundum prius & posterius. Nam id quod amatur amore amicitiæ, simpliciter & per se amatur: quod autem amatur amore concupiscentiæ, non simpliciter & secundum se amatur, sed amatur alteri. Sicut enim ens per se simpliciter est, quod habet esse: ens autem secundum quid, quod est in alio: ita & bonum, quod conuertitur cum ente, simpliciter quidem est quod ipsum

Cap. 4. in prin. 10. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Annot. ¶ *Super Quæstionis vicesimæ septimæ Articulum primum.*

IN corpore primi articuli quæstionis vicesimæ septimæ notato, quod quia ratio consistit in hoc, bonum est proprium obiectum amoris, ergo est propria causa amoris, & probatur sequela quia ob iectum potentiæ passiuæ comparatur ad ipsam vt causa motus vel actus ipsius: ac per hoc obiectum proprium talis actus huiusmodi potentiæ est propria causa illius actus: amor autem est actus potentiæ appetitiuæ, quæ est passiua. Ex his habes de mente diui Thomæ quatuor, scilicet quòd vis appetitiua est passiua, & quòd obiectū eius est causa actiua, & quòd bonum effectiuè causat amorem, & quod vniuersaliter obiectum proprium cuiusque actus appetitus est causa actiua illius: quæ multum memoriæ commendanda sunt.

Annot. ¶ In responsione ad 3. scito nouitie, formalem responsionem consistere in hoc, quòd pulchrum est quædam boni species: & propterea non obstat adæquatæ causalitati boni respectu amoris, quòd pulchrum sit amabile, vtpote non extraneum ab illo. Connumeratur tamen bono pulchrum in amabilitate: quia addit supra ipsum, sicut secundum quid ad simpliciter bonū est enim quod simpliciter complacet: pulchrum autem, quod secundum apprehensionē, vt in litera dicitur.

Infra q.26. ar 1. Dio. 4 lect. 12.

a Super Quæstionis vicesimæ septimæ Articulum secundum.

Rhe. ca. 4. post. med.

IN articul. 2. eiusdem quæstion. aduerte quod in litera non negatur, quod maior cognitio causat maiorem amorem, sed quòd maior amor necessario exigat maiorem cognitionem. Et multum subtilis ratio de hoc redditur ex illa radicali differentia inter apprehensiuam & appetitiuam potentiam in hoc, quod apprehensio trahit res ad animam, appetitus vero animum ad res: ex hoc inquam infertur, quòd perfectio cognitionis attendit secundum modum quo perficitur ratio, qui est distinguere etiam quę sunt simplicia: ac per hoc ad perfectam cognitionē boni exigitur, & quod bonum secundum se apprehendatur, & quòd distincte cognoscatur secundum partes, proprietates, &c. perfectio autem appetitus amoris non exigit tot cognitiones bonis: sed prima sufficeret ei, scilicet quod bonū secundū se apprehendatur: quia appetitus ad bonum vt est, tendit: & in tendit dicere, quòd quia habet bonitatem: quod autem est bonum alterius, est honum secundum quid & per consequēs amor, quo amatur aliquid vt ei sit bonum, est amor simpliciter: amor autē, quo amatur aliquid vt sit bonum alterius, est amor secundum quid.

Annot. In par. 1. pa rum ante medium. Cap. 3. in princ. to 3. & cap. 4.

Q. 26. ar. 1.

Q. 26. arti. 1. & 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd amor non diuiditur per amicitiam & concupiscentiam: nam ille proprie dicitur amicus, cui aliquod bonum volumus: illud autem dicimur cōcupiscere, quod volumus nobis. Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in amicitia vtilis & delectabilis vult quidem aliquis aliquod bonum amico: & quātum ad hoc saluatur ibi ratio amicitiæ. Sed quia illud bonum refert vl terius ad suam delectationem & vtilitatem, in de est quod amicitia vtilis & delectabilis, inquantum trahitur ad amorem concupiscentię, deficit à ratione veræ amicitiæ.

QVESTIO VICESIMASEPTIMA, De causa amoris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa amoris.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum bonum sit sola causa amoris. ¶ Secundò, vtrum cognitio sit causa amoris. ¶ Tertio, vtrum similitudo.

¶ Quarto, vtrum aliqua alia animę passionū.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum bonum sit sola causa amoris.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non solum bonum sit causa amoris. Bonum enim non est causa amoris, nisi quia amatur. Sed contingit etiam malum amari: secundū illud Psalm. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam: alioquin omnis amor esset bonus. ergo non solum bonum est causa amoris.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. * Rhet. quod eos, qui mala sua dicunt, amamus. ergo videtur quòd malum sit causa amoris.

3 ¶ Præterea, Dion. dicit. 4. c. * de Diui. no. quòd non solum bonum, sed etiam pulchrum est omnibus amabile.

¶ SED CONTRA est quod Augustin. dicit 8. de Trin. * Nō amatur certe nisi bonum solum. ergo bonum est causa amoris.

CONCLVSIO.

¶ Cum cuiusque bonum sit id, quod connaturale & proportionatum est, amoris causam necesse est ipsum bonum esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut supra dictū est) amor ad appetitiuā potentiam pertinet, quæ est vis passiua: vnde obiectum eius comparatur ad ipsam, sicut causa motus, vel actus ipsius. oportet igitur vt illud sit proprie causa amoris, quod est amoris obiectum. amoris autem proprium obiectum est bonum: quia (vt dictum est) amor importat quandam connaturalitatem vel complacentiā amantis ad amatum: vnicuique autem est bonum id, quod est sibi connaturale & proportionatum. vnde relinquitur, quòd bonum sit propria causa amoris.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd malum omnquam amatur nisi sub ratione boni, scilicet inquantum est secundum quid bonum, & apprehenditur vt simpliciter bonum: & sic aliquis amor est malus, inquantum tendit in id quod non est simpliciter verum bonum. & per hunc modum homo diligit iniquitatem, inquantum per iniquitatem adipiscitur aliquod bonum: puta delectatiōem, vel pecuniam, vel aliquid huiusmodi.

¶ Ad secundum dicendum, quod illi qui mala sua dicunt, non propter mala amantur, sed propter hoc quod dicunt mala. hoc enim, quod est dicere mala sua, habet rationem boni, inquantum excludit fictionem seu simulationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pulchrum est idem bono, sola ratione differens: cum enim bonum sit quod omnia appetunt: de ratione boni est, quod in eo quietetur appetitus: sed ad rationem pulchri pertinet, quòd in eius aspectu seu cognitione, quietetur appetitus: vnde & illi sensus præcipue respiciunt pulchrū, qui maxime cognoscitiui sunt, scilicet visus & auditus, rationi deseruientes, dicimus enim pulchra visibilia, & pulchros sonos. in sensibilibus autem aliorum sensuum non vtimur nomine pulchritudinis: non enim dicimus pulchros sapores aut odores. Et sic patet, quòd pulchrum addit supra bonum quendam ordinem ad vim cognoscitiuam, ita quòd bonum dicatur id, quod simpliciter complacet appetitui: pulchrum autem dicatur id, cuius ipsa apprehensio placet.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum cognitio sit causa amoris.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod cognitio non sit causa amoris, quòd enim aliquid quæratur, hoc cōtingit ex amore. sed aliqua quæruntur, quæ nesciuntur, sicut scientiæ: cum enim in his idem sit eas habere, quod eas noscere: vt Au. dicit in lib. 83. quæst. Si cognoscerentur, haberentur, & non quærerentur, ergo cognitio non est causa amoris.

2 ¶ Præterea. Eiusdem rationis videtur esse quòd aliquid in cognitum ametur, & quod aliquid ametur pluſquam cognoſcatur, sed aliqua amantur pluſquam cognoscantur, sicut Deus, qui in hac vita potest per seipsum amari, non autem per seipsum cognosci. ergo cognitio non est causa amoris.

3 ¶ Præterea. Si cognitio esset causa amoris, non posset inueniri amor vbi non est cognitio: sed in omnibus rebus inuenitur amor, vt dicit Dio. in 4. ca. de di. No. non autem in omnibus inuenitur cognitio. ergo cognitio non est causa amoris.

¶ SED CONTRA est, quòd Au. probat in 10. * de Trin. quòd nullus potest amare aliquid incognitum.

CONCLVSIO.

¶ Bonum cum non nisi apprehensum sit obiectum & causa appetitiui motus, necesse est apprehensionem & cognitionem causam amoris in vnoquoque esse.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd (sicut * dictum est) bonum est causa amoris per modum obiecti: bonum autem non est obiectum appetitus, nisi prout est apprehensum: & ideo amor requirit aliquam apprehensionem boni, quod amatur: & propter hoc Philosophus dicit 9. Ethic. quòd visio corporalis est principium amoris sensitiui, & similiter contemplatio spiritualis pulchritudinis vel bonitatis, est principium amoris spiritualis. sic igitur cognitio est causa amoris ea ratione qua & bonum, quod non potest amari nisi cognitum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille qui quærit scientiam, non omnino ignorat eam: sed secundum aliquid eam præcognoscit vel in vniuersali, vel in aliquo eius effectu, vel per hoc quod audit eā laudari, vt Au. dicit in 10. de Tri. Sic autem eam cognoscere non est eam habere, sed cognoscere eam perfecte.

¶ Ad secundum dicendum, quod aliquid requiritur ad perfectionem cognitionis, quod non requiritur ad perfectionem amoris. Cognitio enim ad rationem pertinet, cuius est distinguere inter ea, quæ secundum rem sunt coniuncta, & componere quodammodo ea, quæ sunt diuersa, vnum alteri comparando: & ideo ad perfectionem cognitionis requiritur, quod homo cognoscat sigillatim quicquic est in re: sicut respicit rem secundum quod in se est. Vnde ad perfectionem amoris sufficit, quòd res prout in se apprehenditur, amētur. ob hoc ergo contingit, quod aliquid plus amatur, quàm cognoscatur: quia potest perfecte amari, etiam si non perfecte cognoscatur: sicut maxime patet in scientijs, quas aliqui amant propter aliquam summariam cognitionem, quam de eis habent, puta quod sciunt Rhetoricam esse scientiam per quam homo potest persuadere: & hoc in Rhetorica amant. Et similiter est dicendum circa amorem Dei.

Quæstio. *Q. 26. ar. 1.* *Eti. co. hebdo. 2. fi. Et Etbi. co. fi. Et lib. co. 3.* *1. à med.* *ca. 14. circa fed. to. 1.* *4. paulo post. ar. 6.*

¶ Ad tertium dicendum, quod etiam amor naturalis, qui est in omnibus rebus, causatur ex aliqua cognitione, non quidem in ipsis rebus naturalibus existente, sed in eo qui naturam instituit: vt suprà dictum est.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum similitudo sit causa amoris.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd similitudo non sit causa amoris: idem enim non est causa contrariorum. sed similitudo est causa odij: dicitur enim Prouerb. 13. quòd inter superbos semper sunt iurgia. Et Philosophus dicit in 8. Ethi. * quòd siguli corrixantur adinuicem. ergo similitudo non est causa amoris.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in 4. * Confes. quòd aliquis amat in alio, quod esse non vellet, sicut homo amat histrionem, qui non vellet esse histrio. hoc autem non contingeret si similitudo esset propria causa amoris: sic enim homo amaret in altero quod ipse haberet, vel vellet habere. ergo similitudo non est causa amoris.

3 ¶ Præterea, Quilibet homo amat id quo indiget, etiam si illud non habeat: sicut infirmus amat sanitatem, & pauper diuitias. sed inquantum indiget, & caret eis, habet dissimilitudinem ad ipsa. ergo non solum similitudo, sed dissimilitudo est causa amoris.

4 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Rheto. quod beneficos in pecunias & salutem amamus: & similiter eos, qui circa mortuos seruant amicitiam, omnes diligunt. non autem omnes sunt tales, ergo similitudo nō est causa amoris.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Eccles iast. 3. Omne animal diligit simile sibi.

CONCLVSIO.

¶ Similitudo propriè omnis amoris causa est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd similitudo, propriè loquendo, est causa amoris: sed considerandum est, quòd similitudo inter aliqua potest attēdi dupliciter. Vno modo ex hoc, quod vtrunque habet idem in actu: sicut duo habentes albedinem, dicūtur similes. Alio modo ex hoc, quod vnum habet in potentia & in quadam inclinatione illud, quod aliud habet in actu. sicut si dicamus, quòd corpus graue existens extra suū locum, habet similitudinem cum corpore graui in suo loco existenti, vel etiam secundum quod potentia habet similitudinem ad actum ipsum. nam in ipsa potentia quodam modo est actus. Primus ergo similitudinis modus causat amorem amicitiæ, seu beneuolentiæ. ex hoc enim quod aliqui duo sunt similes quasi habentes vnam formam, sunt quodammodo vnum in forma illa, sicut duo homines sunt vnum in specie humanitatis, & duo albi in albedine: & ideo affectus vniusquisque tendit in alterum sicut in vnum sibi, & vult ei bonum sicut & sibi, sed secundum quasi proportionatum: relationem quoque importat vtrunque ad subiectum, scilicet bonum proprium seu huic, & bonum simile. & secundum hoc solueretur obiectio in oppositum ex hoc, quod in primo articulo tradita est ratio formalis obiectiua amabilis absolutè, in hoc vero tertio articulo traditur ratio formalis obiectiua amabilis huic. Sed huic sensui obstat, quod tractatus iste in primo & in tertio articulo, vt litera sonat, æque vniuersalis ac abstractus est: ac per hoc sicut ibi de amore absolute, ita hic accipiendum est: & non ibi de causa amoris absolutè, & hic de causa amoris in hoc interpretandū est. Quarto, vt conditio boni ad hoc quòd sit causa amoris sit quòd bonum, inquantum bonum, sit causa amoris obiectiua simpliciter & huic: similitudo autem sit causa vt conditio causæ, sicut singularitas est conditio omnis causæ naturalis. Sed quia quod causat vt apprehensum, magis est, concausa causantis, vt apprehenso: qualiter bonum est causa amoris, quod constat causare ipsum non per modum naturæ, sed vt apprehensum. Incognita enim diligere nequimus, quàm conditio sic causantis, & similitudo vniuersaliter concurrens cum bono ad causandum amorem, causat vt apprehensa in actu exercito: vt in conciuibus & consanguineis sibi obuiantibus, qui non se diligunt, donec, vt patet, consanguinei vel conciues apprehendantur, quod est apprehendi vt similes in actu exercito. Ideo similitudo magis vt ratio approprians iuxta tertium modum, quàm vt conditio iuxta hunc quartum, causa videtur amoris. Quinto, vt dispositio ex parte subiecti: ita quod bonum inquantum bonum, sit propria causa amoris ex parte obiecti: & similitudo ad bonum sit propria causa amoris, vel propria dispositio ex parte subiecti: propter quod obiectum idem causat modo amorem, modo odium in eodem diuersimode disposito: vt patet de Thamar respectu Amon, in secundo Regum. Et huic sensui saner litera in solutione primi argumenti: vbi figulo propter dispositionem ad lucrum alter redditur odiosus. Et in solutione secundi non dicit, quòd amat bonum similitudinis, sed quod inuenitur bonum similitudinis, intendens per hoc saluare dispositionem ex parte subiecti ad amorem: nec est verum, & in litera processu to. 5.

Q. 26. ar. 4.

Ca. 3. to. 5.

Ca. 1. post med. to. 3.

C. 7. & 9.

In cor. art.

dus modus similitudinis causat amorem concupiscentiæ vel amicitiam vtilis seu delectabilis: quia vnicuique existenti in potentia inquātum huiusmodi inest appetitus sui actus, & in eius consecutione delectatur, si sit sentiens & cognoscens. Dictum est autem suprà, quod in amore concupiscentiæ amans proprie amat seipsum, cum vult illud bonum, quod concupiscit. magis autem vnusquisque seipsum amat, quàm alium: quia sibi vnus est in substantia, alteri vero in similitudine alicuius formæ: & ideo si ex eo quod est sibi similis in participatione formæ, impediatur ipsemet à consecutione boni, quod amat, efficitur ei odiosus: non inquantum est similis, sed inquantum est proprii boni impeditiuus. & propter hoc figuli corrixantur adinuicem, quia seinuicem impediunt in proprio lucro: & inter superbos sunt iurgia, quia seinuicem impediunt in propria excellentia, quam concupiscunt. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendū, quòd in hoc etiam, quod aliquis in altero amat, quod in se amat, inuenitur bonum similitudinis secundum proportionalitatem: nam sicut sicut se habet alius ad hoc, quod in eo amatur, ita ipse se habet ad hoc quod in se amat, pura si bonus cantor bonum amet scriptorem, attenditur ibi similitudo proportionis, secūdum quod vterque habet quod conuenit ei secundum suam artem.

¶ Ad tertium dicendum, quod ille, qui amat hoc quo indiget, habet similitudinem ad id quod amat, sicut quod est potentia ad actū. vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quod secundum eandem similitudinem potentiæ ad actum, ille qui non est liberalis, amat eum qui est liberalis inquantum expectat ab eo aliquid quod desiderat, & eadem ratio est de perseuerante in amicitia ad eum, qui non perseuerat: vtrobique enim videtur esse amicitia propter vtilitatem. Vel dicendum, quòd licet non omnes homines habeant huiusmodi virtutes secundum habitum complerum, habent tamen eas secundum quædam seminalia rationis: secundum quæ qui non habet virtutē, diligit virtuosum tanquam suæ naturali rationi conformem.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum aliqua alia passionum animæ sit causa amoris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod aliqua alia passio possit esse causa amoris. Dicit enim philosophus in 8. Ethic. quòd aliqui amantur propter delectationem: sed delectatio est passio quædam. ergo aliqua alia passio est causa amoris.

2 ¶ Præterea, Desiderium quædam passio est, sed aliquos amamus, propter desiderium, ab eis expectamus: sicut apparet in omni amicitia, quæ est propter vtilitatem. ergo aliqua alia passio est causa amoris.

3 ¶ Præterea, Augu. dicit in 10. de Trinitate. Cuius rei adipiscendæ spem quisque non gerit, aut tepidè amat, aut omnino non amat: quamuis quàm pulchra sit videat. ergo spes est etiam causa amoris.

¶ SED CONTRA hoc est, quòd omnes aliæ affectiones animæ ex amore causantur, vt Augustinus dicit 14. De ciuitate Dei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

laboretur ad ostendendum similitudinem se tenere ex parte obiecti, sed inueniri in obiecto. Similitudo enim cum sit relatio æqualitantiæ in vtroque, oportet quod saltem in extremo. Vnde ex hoc ipso, quod similitudo subiecti ad bonum, est propria causa amoris ex parte subiecti, sequitur necessariò, quòd omne amabile sit simile: quod in litera monstratur. Et hic quintus modus procul dubio amplectendus est, sine tamen tertij præiudicio, id est, quod ex parte subiecti similitudo est propria causa amoris, quicquid sit ex parte obiecti: & hoc literæ sufficere non dubito, saluatque sensus iste vniuersalitatem & abstractionem tractatus æqualem in primo & tertio articulo, ordinatque articulos huius quæstionis, vt tractetur in primis articulis de causa ex parte obiecti, scilicet bonitate & cognitione. in tertio de causa ex parte subiecti. In quarto ex parte concomitantiũ passionum. Iuxta tertium autem modum prius de rationibus obiectuis ex parte rei: & deinde de conditione communi vtrique rationi soimili, scilicet bonitari & similitudini, fuisset tractandum. Et sic tertius articulus debuit esse secundus: cuius oppositum factum fuit. Quinto, quod sit sensus inteatus ab authore.

¶ Circa quartum articulum nihil occurrit pro nunc scribendum.

a ¶ Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum primum.

IN responsione ad tertium primi articuli, quæstio. 28. scito, quod si consideretur omnes vnitates concurrentes ad amorem, sic amor magis vnit, quàm intellectio: quoniam causalitatius est vnionis realis: sed si comparetur amor & intellectio secundum illam solam vnionem, quam facit formaliter, sic intellectio magis vnit, quàm amor, iuxta illud Auer. in tertio De anima, Magis fit vnum ex intellectu & intellecto, quàm ex materia & forma. Et ratio est illa, quæ arguendo in litera tangitur: quia intellectus in actu est intellectum in actu: amans autem non est amatum in actu. Tanto nanque maior est formalis vnio cognitionis, quàm amoris, quanto maius est se esse aliquid, quàm habere se ad illud vt se. Intellectio enim facit formaliter intellectum esse rem intellectam in actu: amor vero non facit formaliter amantem esse amatum, sed vt amatum, & econuerso, scilicet amatum vt amãtem. Et hoc quo ad amorem

12. q. 30. ar. 1. ad 3. & q. 60. ar. 3. ad 2. Et 3. dist. 27 q. 1. a. 1. Et Dio. 4. le. 10.

q. 27. ar. 3. & 4.

In par. 2. et etiã in par. 3. declinãdo a fine.

CONCLVSIO.

¶ Nulla animæ passio est vniuersaliter amoris causa, aliquam tamen passionem contingit alicui amoris causam esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nulla alia passio est, quæ non supponat aliquẽ amorem cuius ratio est: quia omnis alia passio animæ importat motum ad aliquid, vel quietem in aliquo: omnis autem motus in aliquid vel quies in aliquo, ex aliqua connaturalitate vel coaptatione procedit, quæ pertinet ad rationem amoris. vnde impossibile est, quod aliqua alia passio animæ sit causa vniuersaliter omnis amoris: contingit tamen aliquam aliã passionem esse causam amoris alicuius, sicut etiam vnum bonum est causa alterius.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cum aliquis amat aliquid propter delectationem, amor quidem ille causatur ex delectatione, sed delectatio illa iterum causatur ex amore præcedente: nullus enim delectatur nisi in re aliquo modo amata.

¶ Ad secundum dicendum, quòd desiderium rei alicuius semper præsupponit amorẽ illius rei: & sic desideriũ alicuius rei potest esse causa, vt res alia ametur: sicut qui desiderat pecuniã, amat propter hoc eum, à quo petet cuniam recipit.

¶ Ad tertium dicendum, quod spes causat vel auget amorem: & hoc ratione delectationis, quia delectationem causat: & etiam ratione desiderij, quia spes desiderium fortificat: non enim ita intense desideramus quæ non speramus: sed tamen & ipsa spes est alicuius boni amati.

QVAESTIO VIGESIMAOCTAVA, De effectibus amoris, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus amoris.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum vnio sit effectus amoris.

¶ Secundo, vtrum mutua inhæsio. ¶ Tertio, vtrum ecstasis sit effectus amoris. ¶ Quarto, vtrum zelus. ¶ Quinto, vtrum amor sit passio læsiua amantis.

¶ Sexto, vtrum amor sit causa omnium, quæ amans agit.

ARTICVLVS I.

a Virum vnio sit effectus amoris.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnio non sit effectus amoris. Absentia enim vnioni repugnat: sed amor compatitur secum absentiam. Dicit enim Apost. ad Galat. iiij. Bonum æmulamini in bono, semper loquens de seipso (vt glo. dicit) & non tantum cum præsens sum apud vos. ergo vnio est effectus amoris.

2 ¶ Præterea, Omnis vnio aut est per essentiã, sicut forma vnitur materiæ, & accidens subiecto, & pars toti, vel alteri parti ad constitutionem totius: aut est per similitudinem vt ſge neris, vel speciei, vel accidentis. Sed amor non causat vnionem essentiæ, alioquin nunquam haberetur amor ad ea, quæ sunt per essentiam diuisa: vnionem autem quæ est per similitudinem, amor non causat, sed magis ab ea causatur, vt dictum est: ergo vnio non est effectus amoris.

3 ¶ Præterea, Sensus in actu sit sensibile in actu, & intellectus in actu sit intellectiuum in actu: non autem amans in actu fit amatum in actu: ergo vnio magis est effectus cognitionis quàm amoris.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Dio. iiij. cap. de Diui. no. quòd amor quilibet est virtus vnitiua.

CONCLVSIO.

¶ Amor effectiue causat vniatem, qua amatum præsentialiter adest amanti: formaliter autem vniatem amantis & amati facit secundum effectum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est vnio amantis ad amatum. Vna quidem secundum rem. puta cum amatum præsentialiter adest amanti. Alia verò secundum affectum, quæ quidem vnio consideranda est ex apprehensione præcedente: nam motus appetitiuus sequitur apprehẽsionem, cum autem sit duplex amor, scilicet concupiscentię & amicitiæ, vterque procedit ex quadam apprehẽsione vnitatis amati ad amãtem. cũ enim aliquis amat aliquid, quasi concupiscens illud, apprehendit illud quasi pertinens ad suum bene esse. Similiter cum aliquis amat aliquem amore amicitiæ, vult ei bonum sicut & sibi vult bonum, vnde apprehendit eum vt alterum se, inquantum scilicet vult ei bonum sicut & sibipsi. & inde est, quòd amicus dicitur esse alter ipse. & Augu. dicit in 4. Confes. Bene quidam dixit de amico suo, dimidium animæ suę. Primam ergo vnionem amor facit effectiue: quia mouet ad desiderandum, & quærendum præsentiam amati, quasi sibi cõuenientis, & ad se pertinentis. Secundam autem vnionem facit formaliter: quia ipse amor est talis vnio vel nexus. vnde Augustin. dicit in 8. de Trinita. quòd amor est quasi iunctura quędam duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amãtem scilicet & quod amatur. quòd enim dicit copulans, refertur ad vnionem affectus, sine qua non est amor: quòd verò dicit copulare intendens, pertinet ad vnionem realem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de vnione reali, quam quidem requirit dilectio sicut causam: desiderium vero est in reali absentia amati, amor vero & in absentia & in præsentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vnio tripliciter se habet ad amorem. Quædam enim vnio est causa amoris, & hæc quidem est vnio substantialis, quantum ad amorem, quo quis amat seipsum: quantum vero ad amorem, quo quis amat alia, est vnio similitudinis, vt dictum est. Quædam vero vnio est essentialiter ipse amor: & hæc est vnio secundum coaptationem affectus, quæ quidem assimilatur vnioni substantiali, inquantum amans se habet ad amatum, in amore quidem amicitiæ, vt ad seipsum: in amore autem concupiscentię, vt ad aliquid sui. Quædam vero vnio est effectus amoris, & hæc est vnio realis, quam amãs quærit de re amata. & hęc quidem vnio est secundum conuenientiam amoris: vt enim Philosophus dicit 2. Politico. Aristophanes dixit, quòd amantes desiderarent ex ambobus fieri vnum: sed quia ex hoc accideret aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt vnionem, quæ conuenit, & decet: vt scilicet simul conuersentur, & simul colloquantur, & in alijs huiusmodi coniungantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cognitio perficitur per hoc, quòd cognitum vnitur cognoscenti secundum suam similitudinem. Sed amor facit, quòd ipsa res, quæ amatur, amanti aliquo modo vniatur, vt dictum est: vnde amor est magis vnitiuus, quàm cognitio.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum mutua inhæsio sit effectus amoris.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod amor non causet mutuam inhæsionem, scilicet vt amans sit in amato, & econuerso. quod enim est in altero, continetur in eo: sed non potest idem esse continens & contentum. ergo per amorem non potest causari mutua inhæsio, vt amatum sit in amante, & econuerso.

2 ¶ Præterea,

2 ¶ Præterea, Nihil potest penetrare in interiora alicuius integri, nisi per aliquam diuisionem: sed diuidere quæ sunt secundum rem conuenièta, non pertinet ad appetitum, in quo est amor, sed ad rationem. ergo mutua inhæsio non est effectus amoris.

3 ¶ Præterea, Si per amorem amans est in amato, & econuerso: sequetur quòd hoc modo amatum vniatur amanti, sicut amans amato. sed ipsa vnio est amor, vt dictum est: ergo sequitur quòd semper amans ametur ab amato, quod patet esse falsum. non ergo mutua inhæsio est effectus amoris.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur 1. Iohan. 4. Qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. charitas autem est amor dei: ergo eadem ratione quilibet amor facit amatum esse in amante.

CONCLVSIO.

¶ Amor inhæsionis effectiua causa est, non vno, sed pluribus ac variis modis.

RESPONDEO dicendũ, quod iste effectus mutuæ inhæsionis potest intelligi & quantum ad vim apprehensiuam: & quantum ad vim appetitiuam. Nam quantum ad vim apprehensiuam, amatum dicitur esse in amante, inquantum amatum immoratur in apprehensione amantis. secundum illud Phil. 1. Eo quòd habeam vos in corde. Amans vero dicitur esse in amato secundum apprehensionem, inquantum amans non est contentus superficiali apprehensione amati, sed nititur singula quæ ad amatum pertinent, intrinsecus disquirere, & sic ad interiora eius ingreditur: sicut de spiritu sancto, qui est amor dei, dicitur 1. ad Corinth. 2. quòd scrutatur etiam profunda dei. Sed quantum ad vim appetitiuam, amatum dicitur esse in amante, prout est per quandam complacentiam in eius affectu: vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præsentiam, vel in absentia per desiderium tendat in ipsum amatum per amorem concupiscentiæ, vel in bona quæ vult amato eius per amorem amicitiæ: non quidem ex aliqua extrinseca causa, sicut cum aliquis desiderat aliquid propter alterum, vel cum aliquis vult bonum alterj propter aliquid aliud: sed propter complacentiam amati interius radicatam, vnde & amor dicitur intimus, & dicuntur viscera charitatis. Econuerso autẽ amans est in amato, aliter quidem per amorem concupiscentiæ, aliter per amorem amicitiæ. Amor nanque concupiscentiæ non requiescit in quacunque extrinseca, aut superficiali adeptione, vel fruitione amati: sed quærit amatum perfectè habere, quasi ad intima illius peruenieńs. In amore vero amicitiæ amans est in amato, inquantum reputat bona vel mala amici sicut sua. & voluntatem amici sicut suam, vt quasi ipse in suo amico videatur bona vel mala pati, & affici: & propter hoc proprium est amicorum eadem velle, & in eodem tristari & gaudere, secundum Philosophum in 9. Ethi. & in 2. Rheto. vt sic inquantum quæ sunt amici, æstimat sua, amans videatur esse in amato, quasi idem factus amato: inquantũ autem econuerso vult, & agit propter amicum sicut propter seipsum, quasi reputans amicum idem sibi: sic amatum est in amante. Potest autem & tertio modo mutua inhæsio intelligi in amore amicitiæ secundum viam redamationis, inquantum mutuo se amant amici, & sibi inuicem bona volunt & operantur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amatum continetur in amante, inquantum est impressum in affectu eius per quandam complacentiam: econuerso verò amans continetur in amato, inquantum amans sequitur aliquo modo illud, quod est intimum amati. nihil enim prohibet diuerso modo esse aliquid continens & contentum: sicut genus continetur in specie, & econuerso.

¶ Ad secundum dicendum, quod rationis apprehensio præcedit affectum amoris: & ideo sicut ratio disquirit, ita effectus amoris subintrat in amatum, vt ex dictis patet.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd illa ratio procedit de tertio modo mutuæ inhæsionis, qui non inuenitur in quolibet amore.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum ecstasis sit effectus amoris.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd ecstasis non sit effectus amoris. Ecstasis enim quandam alienationem importare videtur: sed amor non semper facit alienationem, sunt enim amantes interdum sui compotes: ergo amor non facit ecstasim.

2 ¶ Præterea, Amans desiderat amatum sibi vniri: magis ergo amatũ trahit ad se, quàm etiam pergat in amatum, extra se exiens.

3 ¶ Præterea, Amor vnit amatum amanti, sicut dictum * est. Si ergo amans extra se tendit, vt in amatum pergat, sequitur quod semper plus diligat amatum quàm seipsum: quod patet esse falsum. non ergo ecstasis est effectus amoris.

¶ SED CONTRA est quod Diony. * dicit 4 cap. de Diui. no.

quòd diuinus amor ecstasim facit, & quod ipse Deus propter amorem est ecstasim passus: cum ergo quilibet amor sit quædam similitudo participata diuini amoris, vt ibidem dicitur, videtur quòd quilibet amor causat ecstasim.

CONCLVSIO.

¶ Amor in vi apprehensiua ecstasim parit dispositiue, ostendo videlicet amatum ad cogitatum de re amata: in via autem appetitiua directe, & simpliciter amor amicitiæ, sed secundum quid amor concupiscentiæ.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd ecstasim pari aliquid dicitur, cum extra se ponitur: quod quidem contingit: & secundum vim apprehensiuam, & secundum vim appetitiuã. Secundum quidẽ vim apprehensiuam aliquis dicitur extra se poni, quãdo ponitur extra cognitionem sibi propriam: vel, quia ad superiorem sublimatur, sicut homo dum eleuatur ad comprehendenda aliqua, quæ sunt supra sensum & rationem, dicitur ecstasim pati: inquantum ponitur extra connaturalem apprehẽsionem rationis & sensus: vel, quia ad inferiora deprimitur: puta cum aliquis in furiam vel amentiam cadit, dicitur ecstasim passus. secundum appetitiuam vero partem dicitur aliquis ecstasim pati, quando appetitus alicuius in alterum fertur, exiens quodammodo extra seipsum. Primam quidem ecstasim facit amor dispositiue, inquantum scilicet facit meditari de amato, vt dictum est. Intensa autem meditatio vnius abstrahit ab alijs. sed secundã ecstasim facit amor directe: simpliciter quidẽ amor amicitię, amor autem concupiscentiæ non simpliciter, sed secundum quid. Nam in amore concupiscentiæ quodammodo fertur amans extra seipsum, inquantum scilicet non contentus gaudere de bono quod habet, quærit frui aliquo extra se sed quia illud extrinsecum bonum quærit sibi habere, non exit simpliciter extra se, & talis affectio in fine infrà ipsam cõcluditur: sed in amore amicitiæ affectus alicuius simpliciter exit extra se: quia vult amico bonum, & operatur bonum, quasi gerens curam & prouidentiam ipsius propter ipsum amicum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd illa ratio procedit de prima ecstasi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa ratio procedit de amore concupiscentiæ, qui non facit simpliciter ecstasim, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui amat, intantum extra se exit, quantum vult bona amici, & operatur, non tamen vult bona amici magis, quàm sua, vnde non sequitur quòd alterum plusquàm se diligat.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum zelus sit effectus amoris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod zelus non sit effectus amoris. Zelus enim est contentionis principium. Vnde dicitur 1. ad Cor. 3. Cum sit inter vos zelus & contentio, &c. sed cõtentio repugnat amori: ergo zelus non est effectus amoris.

2 ¶ Præterea, Obiectum amoris est bonum, quod est communicatiuum sui. sed zelus repugnat communicationi. ad zelum enim pertinere videtur, quòd quis non patitur consortium in amato: sicut viri dicuntur zelare uxores, quas nolunt habere communes cum cæteris. ergo zelus non est effectus amoris.

3 ¶ Præterea, Zelus non est sine odio, sicut nec sine amore, dicitur enim in Psal. 72. Zelaui super iniquos. non ergo debet dici magis effectus amoris quàm odij.

¶ SED CONTRA, est quod Dio. dicit tuitur in amato secundum veritatem amoris, vt in litera dicitur: quia in concupiscentia constituitur in eo per affectum perfectæ possessionis illius. in amicitia vero per affectũ ad amicũ & sua, vt ipsemet amicus: & ambo respondent perfectationi in apprehensione. Tertio, quòd si hi modi mutuæ inhæsionis in affectu diligenter considerẽtur, videbitur quod proportionales sint. & quod sicut in apprehensionis modo vnica apprehensio secũdum duas eius conditiones vtrumque constituit, vt declarauimus: ita in amore, amans quippe aliquid amore concupiscentiæ amat illud alteri, siue ipse alter sit ipsemet amãs, siue alter. In hoc autem sunt duo, scilicet complacentia illius concupiti, alioquin non amaret, & affectatio habendi vtique illo. & ex complacentia amatum in amante constituitur, ex affectu perfecte habendi, & cæt. econuerso. Egreditur enim amans ad ipsum tali affectu, amans quoque amicitiæ amore amat amicum vt seipsum. In hoc autem includuntur duo: primo, quòd amans transit in personam amici: secundo, quòd amicus transit in personam amantis.

Eod. c. 4. de diui. nomi.

Art. prec.

Ex hoc enim quòd amat amicum propter ipsum amicum, vult etiam ipsum præbere quomodo potest: ac per hoc ipse transit in amicum voluntate, affectu, ac passionibus vt bene vel male afficiatur, sentiatque amico sentiente. Ex hoc verò, quòd amat amicum vt seipsum, ponitur amicus vt ipse, & sic amicus transit in personam amantis. Et hoc pertinet ad complacentiam. Complacet enim vt ipsemet: & sic in vtroque amore egressus affectus in amatum constituit in eo.

In corp. art.

Ingressus autem amati per complacentiam in amantem, vt ipse in amicitia vel aliquid sui in concupiscentia, constituit econuerso amatum in amante.

Mal. q. 16. art. 1. ad 11.

a ¶ Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum quartum.

ARticulo tertio omisso, in quarto scito, quòd quum zelus sumatur dupliciter, scilicet causaliter pro feruenti dilectione, & formaliter pro tristitia deficientium sibi vel amicis: vt in 2. Rhetoricæ cap. 18. & inferius pluries patet: hic sumitur proprie. Ad huiusmodi namque tristitiam spectat & zelus concupiscentiæ & amicitiæ, ille enim tristatur de defectu singularitatis vel excellentiæ, vel quietæ

Annot.

cap. 4. in 1. paulo ante fin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4. in par. 1. paulo ante fin. quietæ fruitionis: iste de defectu alicuius boni amici. Et vtriusque tristitiæ ex amore oppositi boni procedit, & contra ingerentes huiusmodi mala solicitat.

a ¶ Super Qæstionis vigesimaoctauæ Articulum quintum & sextum.

Aug.

IN quinto autem & sexto articulo nihil scribendum occurrit, nisi quod notentur ea quæ author dicit conuenire huiusmodi passionibus, referendo appetitum appetibili, seu formaliter. Quoniam hæc communia videntur huiusmodi passionibus & actibus voluntatis similibus his passionibus, notetur quo quæ respõsio ad primum in sexto articulo: quoniam in fine totius tractatus de actibus humanis seruiet proposito.

Ps. 35. & 36. ion. 4.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd zelus quocunque modo sumatur, ex intentione amoris prouenit, manifestũ est enim, quod quanto aliqua virtus intensius tendit in aliquid, fortius repellit omne contrarium, vel repugnans. Cum igitur amor sit quidam motus in amatum, vt Augustinus dicit in lib. 83 q. Intensius amor quærit excludere omne id, quod sibi repugnat, aliter tamen hoc contingit in amore concupiscentiæ, & aliter in amore amicitiæ. Nam in amore concupiscentiæ qui intendit aliquid cõcupiscit, mouetur contra omne illud, quod repugnat consecutioni vel fruitioni quietæ eius, quod amatur: & hoc modo viri dicuntur zelare vxores, ne per cõsortium aliorum impediatur singularitas, quam in vxore quærunt. similiter etiam qui quærunt excellentiam, mouentur contra eos, qui excellere videntur, quasi impedientes excellentiam eorum: & iste est zelus inuidiæ, de quo dicitur in Psal. 36. Noli æmulari in malignãtibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem. Amor autem amicitiæ quærit bonum amici: vnde quando est intensus, facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amici, & secundum hoc aliquis dicitur zelare pro amico, quando si qua dicuntur vel fiunt contra bonum amici, homo repellere studet. Et per hunc etiam modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando ea, quæ sunt contra honorem vel voluntatem Dei, repellere secundum posse conatur: secundum illud 3. Reg. 19. Zelatus sum pro Domino exercituum. & Ioan. 2. super illud, Zelus domus tuæ comedit me, dicit *glos. quòd bono zelo comeditur, qui quælibet praua, quæ videt, corrigere satagit: si nequit, tolerat, & gemit.

Aug. in ench. Io. inter med. & fi. c. 9.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus ibi loquitur de zelo inuidiæ: qui quidem est causa cõtentionis, non contra rem amatam, sed pro re amata, contra impedimenta ipsius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum amatur inquantum est cõmunicabile amanti. vnde omne illud, quod perfectionem huius communicationis impedit, efficitur odiosum: & sic ex amore boni zelus causatur: ex defectu autem bonitatis contingit, quòd quædam parua bona nõ possunt integre simul possideri à multis: & ex amore taliũ causatur zelus inuidiæ. non autem proprie ex his, quæ integre possunt à multis possideri. Nullus enim inuidet alteri de cognitione veritatis, quæ à multis integrè cognosci potest: sed forte de excellentia circa cognitionem huius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum, quod aliquis odio habet ea quæ repugnant amato, ex amore procedit. vnde zelus proprie ponitur effectus amoris magis, quàm odij.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum amor sit passio læsiua amantis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd amor sit passio læsiua. Languor enim significat læsionem quandam languentis, sed amor causat languorem: dicitur enim Cantic. 2. Fulcite me floribus: stipate me malis, quia amore lãgueo. ergo amor est passio læsiua.

Ps. 37. & 30. ion. 4.

2 ¶ Præterea, Liquefactio est quædam resolutio: sed amor est liquefactiuus. Dicitur enim Cantic 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus meus locutus est: ergo amor est resolutiuus: est ergo corruptiuus & læsiuus.

Cap. 7. non remotè à prin.

3 ¶ Præterea, Feruor designat quendam excessum in caliditate, qui quidem excessus corruptiuus est: sed feruor causatur ex amore. Dion. enim 7. ca. Cæl. hier. inter cæteras proprietates ad amorem seraphim pertinentes, ponit calidum & acutum, & superferuens Et Cant. 8. dicitur de amore, quòd lampades eius sunt lampades ignis atque flammarum: ergo amor est passio læsiua & corruptiua.

P. 1. inter med. et fin.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dion. 4. cap. De diui. nom. quòd singula seipsa amant cõtentiuè, id est, conseruatiue: ergo amor non est passio læsiua, sed magis conseruatiua & perfectiua.

CONCLVSIO.

¶ Honestus amor potius perficit quàm ledit: sed amor inordinatus quãdam malitiam importat, vt communis autem amor materialiter sumptus, aliquam læsionem facit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, amor significat coaptationem quandã appetitiuæ virtutis ad aliquod bonum: nihil autẽ, quod coaptatur ad aliquid, qđ est sibi conueniens, ex hoc ipso lęditur, sed magis fit possibile, proficit & melioratur. quod vero coaptatur ad aliquid, quod non est sibi conueniens, ex hoc lęditur & deterioratur. Amor ergo boni conuenientis est perfectiuus & melioratiuus amantis: amor autem boni quod non est conueniens amanti, est læsiuus & deterioratiuus amantis. Vnde maxime homo perficitur & melioratur per amorem Dei: lædituꝛ autem & deterioratur per amorem peccati: secundum illud Osee 9. Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. Et hoc quidem sic dictum est de amore, quãtum ad id quod est formale in ipso. quod est scilicet ex parte appetitus: quantum vero ad id quod est materiale in passione amoris, quod est immutatio aliqua corporalis, accidit quod amor sit læsiuus propter excessum immutationis: sicut accidit in sensu & in omni actu virtutis animæ, qui exercetur per aliquam immutationem organi corporalis.

¶ Ad ea vero, quæ in contrarium obijciuntur, dicendum, quòd amori attribui possunt quatuor effectus proximi, scilicet liquefactio, frustio, languor, & feruor inter quæ primũ est liquefactio. quæ opponitur congelationi. Ea enim quæ sunt congelata, in seipsis constricta sunt, vt non possint de facili subintrationem alterius pati. ad amorem autem pertinet, quod appetitus coaptetur ad receptionem boni amati, prout amatum est in amante, sicut iam suprà dictum est. Vnde cordis congelatio vel duritia est dispositio repugnans amori: sed liquefactio importat quandam mollificationem cordis, qua exhibet se cor habile, vt amatum in ipsum subintret. Si ergo amatum fuerit præsens & habitum, causatur delectatio siue fruitio: si autem fuerit absens, consequuntur duæ passiones, scilicet tristitia de absentia: quæ significatur per languorẽ. Vnde & Tullius in 3. de Tusc. quæst. maximè tristitiam ægritudinem nominat, & intensum desiderium de consecutione amati, quod significatur per feruorem. Et isti quidem sunt effectus amoris formaliter accepti, secundum habitudinẽ appetitiuæ virtutis ad obiectum: sed in passione amoris consequuntur aliqui effectus his proportionati secundum immutationem.

1. 2. q. 1 2. ar. 4. corp.

Aug.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum amor sit causa omnium, quæ amans agit.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod amans non amat omnia ex amore. Amor enim quædam passio est, vt suprà dictum* est: sed non omnia, quæ agit homo, agit ex passione, sed quædam agit ex electione, & quædam ex ignorantia: vt dicitur in 5. Eth. ergo non omnia, quæ homo agit, agit ex amore.

3. 26. ar. 1.

2 ¶ Præterea, Appetitus est principium motus & actionis in omnibus animalibus: vt patet in 2. de anima. Si igitur omnia, quæ agit, agit ex amore, aliæ passiones appetitiuæ partis erunt superfluæ.

3. 26. ar. 1.

3 ¶ Præterea, Nihil causatur simul a contrariis causis: sed quædam fiunt ex odio. non ergo omnia sunt ex amore.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 4. capi. De diu. nom. quòd propter amorem boni omnia agunt, quæcunque agunt.

CONCLVSIO.

¶ Quodlibet agens ex amore agit quodcunque agit, cum ex intentione finis & boni operetur.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod omne agens agit propter finem aliquem, vt suprà dictum est: finis autem est bonum desideratum & amatum vnicuique. Vnde manifestum est, quod omne agens quodcunque sit, agit quamcunque actionem ex aliquo amore.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de amore, qui est passio in appetitu sensitiuo existens: nos autem loquimur nũc de amore communiter accepto, prout comprehendit sub se amorem intellectualem, rationalem, animalem, naturalem, sic enim de Diony. loquitur de amore, in 4. ca. De diui. nomi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex amore (sicut iam dictum est) causatur & desiderium, & tristitia, & delectatio: & per consequens omnes aliæ passiones. vnde omnis actio, quæ procedit ex quacunque passione, procedit etiam ex amore, sicut ex prima causa. vnde non superfluunt aliæ passiones, quæ sunt causæ proximæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd odium etiam ex amore causatur, sicut iusta dicetur.

QVAE-

a Super Qæstionis vigesimanonæ Articulum primum.

IN arti. primo, q. 29. nata tria nouitie. primo in titulo, quòd bis dicitur obiectum & causa odij, scilicet cum enumerantur arti. & cum proceditur ad primum. Ex hoc enim & primo argu. manifeste habes, malum non solum obiectum sed causam esse odii. Secundo, in corpore, quòd similitudo inter appetitum naturalem & animalem sobrie intelligatur, scilicet proportionaliter secundum naturas inanimatoris & animatorum: in illis enim, vt in q. 23. dictũ est, idẽ est cõsonãtia & dissonãtia: in illis aũt. sicut in illis cõsonãtia est proprietas, in illis est actus appetitiuus. Tertio, in responsione ad primũ, quod consimiliter in hoc quod obiectum & causa odij non est malum simpliciter, sed malum huic, quod est quoddam ens, quod non est malum huic inquantum ens, quia sic conuenit, sed inquantum tale ens, quia sic repugnat. pertinens enim me, quoddam ens est repugnans mihi, non inquantum ens, sed solum inquãtum tale, scilicet offendens me: sicut aqua est mala igni. inquantum talis, non inquantum ens.

¶ Non odium sit dissonantia ad repugnans, siue ad malum.

¶ Circa eundem primum articulum dubium occurrit de explanatione odij, quod scilicet est dissonãtia ad appræhensum repugnans seu malũ: odium enim consonare malo testatur inimicitia, dum quis mala vt mala inimico vult, imo hoc est odisse, velle malum malo.

3. 26. ar. 1.

¶ Ad hoc dicitur, quod sicut amor diuiditur in amorem amicitiæ & concupiscentiæ, ita & odium. Et odium quidem oppositum amori concupiscentiæ innominatum est: & potest vocari odium abominationis. Odiũ verò oppositum amori amicitiæ, odium inimicitiæ vocatur. Et sicut, quia amare est velle bonum alicui, duo ex parte obiecti includit, scilicet ly bonum, & ly alicui, ita in odij obiecto duo claduntur, scilicet malum & persona. Quamuis autem amor amicitiæ & cõcupiscentiæ vniformiter se habeant ad vtrumque, scilicet per modum affirmationis seu consonantiæ: odium tamen inimicitiæ, & odium abominationis dissimiliter se habent ad hæc. nam odium inimicitiæ habet se ad personam per modum negationis & dissonantiæ: ad malum verò per modum affirmationis & consonantiæ. odium autem abominationis econuerso, ad personam se habet per modũ affirmationis & consonantiæ: ad malum autem per modum negationis & dissonantiæ. Quum enim aliquis odit flagella & similia, illis quidẽ dissonat, & ea ab effectu suo abnegat, seipsum autem vel alterũ cuilla nollet, affirmat in affectu eique consonat. Econtra vero quũ odit quis hominẽ, ipsum quidẽ à suo affectu ab negat illiq; dissonat: sed malis illis cõsonat, affirmatq; illa in suo affectu: vult

QVAESTIO VIGESIMANONA, De odio. In sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de odio.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum causa & obiectum odii sit malum.

¶ Secundo vtrum odium causetur ex amore.

¶ Tertio, vtrum odium sit fortius, quàm amor. ¶ Quarto, vtrum aliquis possit habere odio seipsum. Quinto, vtrum aliquis possit habere odio veritatem. ¶ Sexto, vtrum aliquid possit haberi odio in vniuersali.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum causa & obiectum odii sit malum.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd obiectum & causa odii non sit malũ. Omne enim quod est inquãtũ huiusmodi, bonũ est: si igitur obiectũ odij sit malũ, sequitur quod nulla res odio habeatur, sed solum defectus alicuius rei: quod patet esse falsum.

2 ¶ Præterea, Odire malum est laudabile. Vnde in laudem quorundã dicitur 2. Mach. 3. quòd leges optimè custodiebantur propter Oniæ pontificis pietatem, & animos odio habentes mala. si igitur nihil odiatur nisi malũ, sequitur, quod omne odium sit laudabile, quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea, Idem non est simul bonum & malum: sed idem diuersis est odibile & amabile, ergo odium non solum est mali, sed etiã boni.

¶ SED CONTRA, Odium contrariatur amori. sed obiectum amoris est bonum, vt supà dictum est: ergo obiectum odii est malum.

CONCLVSIO.

Sicut bonum obiectum est amoris, ita malum est obiectum odij.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum appetitus naturalis deriuetur ab aliqua apprehensione, licet non coniuncta: eadem ratio videtur esse de inclinatione appetitus naturalis & appetitus animalis, qui sequitur apprehensionem coniunctam, sicut suprà dictum est. in appetitu autem naturali hoc manifestè apparet, quòd sicut vnumquodque habet naturalẽ cõsonantiã vel aptitudinẽ ad id, qđ sibi conuenit, quæ est amor naturalis: ita ad id, quod est repugnans & corruptiuum, habet dissonantiam naturalem, quæ est odium naturale. Sic igitur & in appetitu animali, seu in intellectiuo amor: est cõsonantia quædam appetitus in id, quod apprehenditur vt conueniens: odium vero est dissonantia quædam appetitus ad id, quod apprehenditur vt repugãs & nociuum. sicut autem omne conueniens inquantum huiusmodi, habet rationem boni, ita omne repugnans inquantum huiusmodi, habet rationem mali. & ideo sicut bonum est obiectum amoris, ita malum est obiectũ odij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ens inquantum ens, non habet rationem repugnantis, sed magis conuenientis: quia enim illi malum. Et si diligenter perscrutatus fueris, videbis quòd dissimilitudo illa non variat dissonantiam odij à malo obiecto & causa: quoniam vtrobique id quod habet rationem mali obiecti & causæ odij, abnegatur ab affectu & dissonat. nam in odio inimicitiæ persona habet rationem mali obiecti & causæ: sicut in amore amicitiæ obiectum existimatum est amicus: & in amore concupiscentiæ est res concupita. Vniuersaliter igitur odium est dissonantia à malo obiecto, quia oportet malum obiectum esse odio habitum: sed quia diuersum in vtroque odio constituitur obiectum, quia vnus persona, alter usures, varietas apparet: sed non est vnde inimicitia non teſtatur, quod odium cõsonat malo obiecto, sed quod tantum dissonat ab inimico, vt conlonet malis illius: vnde testatur magnam dissonantiã obiecti. Nec fallaris, audiẽs odium abominationis habere pro obiecto rem, non personam. Et putes propterea matrem non tali odio habere filius, quibus optat mortem, vel quia non potest dare eas nuptui, vel quia despicitur à viro suo propterea. In similibus enim non habentur odio personæ vt personæ, sed vt res. vnde non est ad tales odium inimicitiæ, sed abominationis solius vitæ earum: quia repugnat dispositioni earum vel secundum paupertatem, vel gratiam cum viro, vel aliquid huiusmodi. In cuius signum nihil mali illis vellent. Cuius oppositum de odio inimicitiæ scribitur in secundo Rhetor, sed vitam tantum earum vt rem eis contrariam nolunt. Et quod in exemplo matris & filiæ audis, in cæteris, quæ sunt domini ad seruos, viri ad vxorem, & aniuersaliter ad omnes odio habitos, non vt personæ sunt, sed vt aliquid illius, quasi nocumenta sunt, dicta intelligas. de personis enim & rebus formaliter, inquantum scilicet personæ, & inquantum res, intellige quæ diximus de obiectis propriis vtriusque odij.

Aug.

Supra qu. 28. arti. 6. ad 3. et in fin arti. 3. cor. Et 4. cont ra ca.

** In præd icamẽ to 5. tis cap. de simili.*

c. 7 & 9.

Art. præc.

Nec obijcias mihi, quod immemor supradictorũ de indistinctione amoris amicitiæ & concupiscentiæ, nunc penes obiecta distinxerim vtrumque odium. Nosti enim quod bonum vno modo, vtpote ex causa integra, malum autem omnifariam, vtpote ex particularibus defectibus dicitur. Constat autem quòd amor ex parte boni, & odium ex parte mali, se teneat, propter quod non est mirum, si odia distinguuntur ex persona vel re, vt obiectis propriis odij, amor autem non, sed sola habitudo ad personam & rem diuersimode amatam in quolibet amore distinguitur, vt superius

omnia conueniunt in ente. sed ens inquantum est hoc ens, determinatam habet rationem repugnantis ad aliquod ens determinatum: & secundum hoc vnum ens est odibile alteri, & est malum: & si non in se, tamen per comparationem ad alterum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut aliquid apprehenditur vt bonum, quod non est verè bonum: ita aliquid apprehenditur vt malum, quod non est verè malum. vnde contingit quandoque nec odium mali, nec amorem boni esse bonum.

¶ Ad tertium dicendum, quod contingit idẽ esse amabile & odibile diuersis, secundum appetitum quidem naturalem, ex hoc quod vnũ & idem est conueniens vni secũdum suam naturam, & repugnans alteri: sicut calor conuenit igni, & repugnat aquæ: secundum appetitum verò animalem ex hoc quòd vnum & idem apprehenditur ab vno sub ratione boni, & ab alio sub ratione mali.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum odium causetur ex amore.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd amor non sit causa odij. Ea enim quæ ex opposito diuiduntur, naturaliter sunt simul, vt dicitur in * prædicamentis: sed amor & odium cum sint contraria, ex opposito diuiduntur: ergo naturaliter sunt simul. non ergo amor est causa odij.

2 ¶ Præterea, Vnum contrariorum non est causa alterius: sed amor & odium sunt contraria: ergo, &c.

3 ¶ Præterea, Posterius non est causa prioris: sed odium est prius amore, vt videtur: nam odium importat recessum à malo, amor verò accessum ad bonum. ergo amor non est causa odij.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Au. 14. De ciuitate Dei, quòd omnes affectiones causantur ex amore: ergo & odium, cum sit quædam affectio animæ, causatur ex amore.

CONCLVSIO.

¶ Odium omne ex amore causari necessariùm est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) amor consistit in quadam conuenientia amantis ad amatum, odium verò consistit in quadam repugnantia, vel dissonantia: oportet autem in quolibet prius considerare quid ei conueniat, quàm quid ei repugnet. Per hoc enim aliquid est repugnans alteri, quia est corruptiuum vel impeditiuum eius, quod est conueniens. vnde necesse est, quod amor sit prior odio: & quod nihil odio habeatur nisi hoc, quod contrariatur conuenienti, quod amatur. & secundum hoc omne odium ex amore causatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod in his quæ ex opposito diuiduntur, quædam inueniuntur, quæ sunt naturaliter simul & secundum rem, & secundum rationem: sicut duæ species animalis, vel duæ species coloris, quædam vero sunt simul secundum rationem: sed vnum realiter est prius altero, & causa declaratum est.

a ¶ Super Quæstionis vigesimanonæ Articulum secundum.

ARticulo secundo omisso, ex quo memoriæ commendabis responsionem ad primum, & applicabis ad post prædicamenta.

a ¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum tertium.*

Aueꝛ.

IN tertio articulo aduerte primo, quòd prima ratio quare odium videtur fortius mouere, consistit in hoc, quòd odium magis consistit in immutatione, quàm amor. Quod declaratur ex parte obiecti: quia scilicet in amore tam actus, quàm obiectum consonat dispositioni amantis: ac per hoc nihil est ex parte obiecti alteritatis. In odio verò, licet actus dispositioni odientis consonet, obiectum verò vtpote malum, vt malum dissonat: ac per hoc ex parte obiecti alteritas quædam inuenitur: & cum mutatio in alteritate consistat, magis ad mutationis naturam accedet odium, quàm amor. Et hæc ratio ponitur in litera, cum dicitur, quòd repugnantia eius quod oditur, magis percipitur, quàm conuenientia amati, Aduerte secundo, quòd secunda ratio & manifestat sensum conclusionis principalis huius articuli, scilicet quòd odium non est fortius amore, sed econuerso: quod intelligitur non de quocunque odio relato ad quemcunque amorem, & econuerso, sed de coniugatis. Quilibet enim amor habet vinctum odium sibi oppositi, & econuerso. Et de his est sermo comparatiuus. Et manifestatur fortitudinem odij super amorem extraneum esse, non ex se, sed ex amore eius causa superante illum alterum amorem: vt in responsione ad primum & secundum exprimitur.

Q.36. paulo post pri. tomo 4.

Et sic ex prima ratione odium magis quodammodo incitat, quàm coniugatus amor, quia magis sentitur & ex secunda magis quàm extraneus amor, quia agit virtute amoris maioris.

Inpar. 4.

a ¶ *Super Quæstionis vicesimænonæ Articulum quartum.*

Art. 2. huius q.

ARticulo quarto omisso, quo in fine tractatus vtemur in articulo quinto: aduerte, quod aliud est odio haberi, & aliud non amari: & quòd aliud est per se, & aliud per accidens. Nihil enim quantumcunque fuerit particularissimum & minimum bonum sub ratione suæ bonitatis repræsentatum, odio haberur, per se loquendo, quia obiecto odij contrariatur tota latitudo boni. non amari tamen potest, quia non haberi, vnde adæquet appetitus, & per accidens aut potest potest particulare bonum odio haberi: per accidentem, scilicet rationem maioris mali: vt quotidie experimur. In communi autem impossibile est: quia quilibet odiens, aliquid amat: ac per hoc non omne bonum odit. Et idem est iudicium de ente & vero in communi odiens enim quodcunque ens aut quodcunque verum, licet ab illis dissonet, alicui tamen vero & enti remanet consonans: ac per hoc non abijcit totam entis aut veri latitudinem à suo affectu, sed communis ratio entis & veri semper saluatur consonans, &c.

¶ In vltimo articulo nihil occurrit scribendum, nisi quòd diligenter notetur differentia inter rem, puta calorem vniuersalem vniuersaliter, & singularem.

eius: sicut patet in speciebus numerorum, figurarum, & motuum. Quædam vero non sunt simul, nec secundum rem, nec secundum rationem: sicut substantia & accidens. nam substantia realiter est causa accidentis, & ens secundum rationem prius attribuitur substantiæ, quàm accidenti: quia accidenti non attribuitur nisi inquantum est in substantia. amor autem & odium naturaliter quidem sunt simul secundum rationem, sed non realiter. vnde nihil prohibet amorem esse causam odij.

¶ Ad secundum dicendum, quòd amor & odium sunt contraria, quando accipiuntur circa idem: sed quando sunt de contrarijs, non sunt contraria, sed seinuicem consequentia. eiusdem enim rationis est, quòd ametur aliquid, & odiatur eius contrarium: & sic amor vnius rei est causa, quòd eius contrarium odiatur.

¶ Ad tertium dicendum, quod in executione prius est recedere ab vno termino, quàm accedere ad alterum terminum: sed in intentione est econuerso, propter hoc enim receditur ab vno termino, vt accedatur ad alterum. motus autem appetitiuus magis pertinet ad intentionem, quàm ad executionem. & ideo amor est prior odio, cum vtrumque sit motus appetitiuus.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum odium sit fortius, quàm amor.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod odium sit fortius amore. dicit enim Aug. in lib. 83. qu. Nemo est qui non magis dolorem fugiat, quàm appetat voluptatem. Sed fugere dolorem pertinet ad odium: appetitus autem voluptatis pertinet ad amorem. ergo odium est fortius amore.

2 ¶ Præterea, Debilius vincitur à fortiori: sed amor vincitur ab odio, quando scilicet amor conuertitur in odium. ergo odium est fortius amore.

3 ¶ Præterea, Affectio animæ per effectum manifestatur: sed fortius insistit homo ad repellendum odiosum, quàm ad prosequendum amatum. sicut etiam bestiæ abstinent à delectabilibus propter verbera, vt Augu. introducit in lib. 83. q. ergo odium est fortius amore.

¶ SED CONTRA, Bonum est fortius quàm malum: quia malum non agit nisi virtute boni, vt Dio. dicit cap. 4. De diui. no. sed odium est amor differunt secundum differentiam boni & mali. ergo amor est fortior odio.

CONCLVSIO.

¶ *Odium cum sit effectus amoris, ipso amor fortior & potentior est simpliciter.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod impossibile est effectum sua causa esse fortiorem: omne autem odium procedit ex aliquo amore, sicut ex causa, vt suprà dictum est: vnde impossibile est, quòd odium sit fortius amore simpliciter: sed oportet vlterius, quod amor simpliciter loquendo, sit odio fortior. fortius enim mouetur aliquid in finem, quàm in ea quæ sunt ad finem: recessus autem à malo ordinatur ad consecutionem boni, sicut ad finem. vnde, simpliciter loquendo, fortior est motus animæ in bonum, quàm in malum: sed tamen aliquãdo videtur odium fortius amore propter duo. Primò quidẽ, quia odiũ est magis sensibile quàm amor: cum enim sensus perceptio sit in quadam immutatione, ex quo aliquid iam immutatum est, nõ ita sentitur, sicut quando est in ipso immutari: vnde calor febris ethicæ quamuis sit maior, non tamen ita sentitur sicut calor tertianæ: quia calor ethicæ iam versus est quasi in habitũ & naturam: & propter hoc etiã amor magis sentitur in absentia amati. Sicut august. dicit in 10. de Tri. quòd amor non ita sentitur, cum non prodit cum indigentia: & propter hoc etiam repugnantia eius quod oditur, sensibilius percipitur, quàm conuenientia eius quod amatur. Secundo, quia non comparatur odium ad amorem sibi correspondentem, secundum enim diuersitatem bonorum est diuersitas amorum in magnitudine & paruitate: quibus proportionatur opposita odia: vnde odium quod correspondet maiori amori, magis mouet, quàm minor amor. Et per hoc patet responsio ad primum. nam amor voluptatis est minor, quàm amor conseruationis sibipsius, cui respondet fuga doloris: & ideo magis fugitur dolor, quàm ametur voluptas.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quod odium nunquam vinceret amorem, nisi propter maiorem amorem, cui odium correspondet. sic homo magis diligit se, quàm amicum: & propter hoc quod diligit se, habet odio etiam amicum si sibi contrarietur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ideo intensius aliquid operatur ad repellendum odiosa, quia odium est magis sensibile.

ARTICVLVS IIII.

a *Vtrum aliquis possit habere odio seipsum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod aliquis possit seipsum odio habere. Dicitur enim in psal. 10. Qui diligit iniquitatẽ, odit animam suã. sed multi diligunt iniquitatem: ergo multi odiunt seipsos.

1 ¶ Præterea, illum odimus, cui volumus & operamur malum: sed quandoque aliquis vult & operatur sibipsi malum, puta qui interimunt seipsos. ergo aliqui seipsos habent odio.

3 ¶ Preterea, Boetius dicit in 2. De conso.* quòd auaritia facit homines odiosos. ex quo potest accipi quòd omnis homo odit auarum: sed aliqui sunt auari, ergo illi odiunt seipsos.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephe. 5. nemo vnquam carnem suam odio habuit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnia in proprium bonum per amorem inclinentur & tendant, impossibile est aliquem seipsum simpliciter odiri.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est, quòd aliquis, per se loquendo, odiat seipsum, naturaliter enim vnumquodque appetit bonum, nec potest aliquid sibi appetere nisi sub ratione bonitatis. malum est præter voluntatem, vt Dio. dicit 4. cap. De Diu. no. Amare autem aliquem, est velle ei bonum, vt suprà dictũ * est. vnde necesse est quòd aliquis amet seipsũ, & impossibile est quod aliquis odiat seipsum, per se loquendo. Per accidens tamen contingit, quòd aliquis seipsum odio habeat: & hoc dupliciter. Vno modo ex parte boni, quod sibi aliquis vult: accidit enim quandoque illud, quod appetitur. vt secundum quid bonum esse, simpliciter malum: & secundum hoc aliquis per accidens vult sibi malum, quod est odire. Alio modo ex parte suiipsius cui vult bonum: vnumquodque enim maxime est id, quod est principalius in ipso: vnde ciuitas dicitur facere id quod Rex facit, quasi Rex sit tota ciuitas. Manifestum est ergo, quòd homo maxime est mens hominis. contingit autem quòd aliqui æstimant se maximè illud, quod sunt secundum naturam corporalem & sensitiuã. vnde amãt se secundum id quod æstimãt se esse, sed odiunt id quod verè sunt, dum volunt contraria rationi: & vtroque modo ille qui diligit iniquitatem, odit non solum animam suam, sed etiam seipsum. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ ADSECVNDVM dicendum, quòd nullus sibi vult & facit malum, nisi inquantum apprehendit illud sub ratione boni: nam & illi, qui interimunt seipsos, hoc ipsum, quod est mori, apprehendunt sub ratione boni, inquantum est terminatiuum alicuius miseriæ vel doloris.

¶ Ad tertium dicendum, quòd auarus odit aliquod accidens suum: non tamen propter hoc odit seipsum. sicut æger odit suam ægritudinem ex hoc ipso, quod se amat. Vel dicendum, quod auaritia odiosos facit alijs, non autem sibiipsi: quinimo causatur ex inordinato sui amore, secundum quem de bonis temporalibus plus sibi aliquis vult, quàm debeat.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum aliquis possit odio habere veritatem.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis non possit habere odio veritatem. Bonum enim & ens & verum conuertuntur: sed aliquis non potest habere odio bonitatem, ergo nec veritatem.

2 ¶ Præterea, Omnes homines naturaliter scire desiderant: vt dicitur in principio metaph. sed scientia non est nisi verorum. ergo veritas naturaliter desideratur & amatur: sed quod naturaliter inest, semper inest: nullius ergo potest habere odio veritatem.

3 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Rheto. quòd homines amant non fictos, sed non nisi propter veritatem. ergo homo naturaliter amat veritatem. non ergo eam odio habet.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Gal. 4. Factus sum vobis inimicus, verum dicens vobis.

CONCL

CONCLVSIO.

¶ *Non potest veritas in vniuersali à quoquam odiri, sed in particulari.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod bonum & verum & ens sunt idem secundum rem, sed differunt ratione: bonum enim habet rationem appetibilis: non autem ens vel verum, quia bonum est quod omnia appetunt: & ideo bonum secundum rationem boni non potest odio haberi, nec in vniuersali, nec in particulari: ens autem & verum in vniuersali quidem odio haberi non possunt: quia dissonantia est causa odij, & conuenientia causa amoris: ens autem & verum sunt communia omnibus, sed in particulari nihil prohibet, quoddam ens, & quoddam verum odio haberi, inquantum habet rationem contrarij & repugnantis: contrarietas enim & repugnantia non aduersatur rationi entis & veri, sicut aduersatur rationi boni. Contingit autem verum aliquod particulare tripliciter repugnare vel contrariari bono amato. Vno modo secundum quod veritas est causaliter & originaliter in ipsis rebus: & sic homo quandoque odit aliquam veritatem, dum vellet non esse verum, quod est verum. alio modo secundum quod veritas est in cognitione ipsius hominis, quæ impedit ipsum à prosecutione amati. sicut si aliqui vellent non cognoscere veritatem fidei, vt liberè peccarent: ex quorum persona dicitur Iob 22. Scientiam viarum tuarum nolumus. Tertio modo habetur odio veritas particularis tanquam repugnans, prout est in intellectu alterius. puta cum aliquis vult iacere in peccato, odit quod aliquis veritatem circa peccatum sunum cognoscat: & secundum hoc dicit Augustin. in 10. Confes. quòd homines amãt veritatem lucentem, oderunt eam redarguentem. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd cognoscere veritatem secundum se, est amabile: propter quod dicit August. quod amant eam lucentem. Sed per accidens cognitio veritatis potest esse odibilis inquantum impedit ab aliquo desiderato.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex hoc procedit, quòd non ficti amantur, quòd homo amat secundum se cognoscere veritatem, quam homines non ficti manifestant.

ARTICVLVS VI.

¶ *Verum aliquid possit haberi odio in vniuersali.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod odium non possit esse alicuius in vniuersali. Odium enim est passio appetitus sensitiui, qui mouetur ex sensibili apprehensione: sed sensus non potest apprehendere vniuersale. ergo odium non potest esse alicuius in vniuersali.

2 ¶ Præterea, Odium causatur ex aliqua dissonantia, quæ communitati repugnat, sed communitas est de ratione vniuersalis: ergo odium non potest esse alicuius in vniuersali.

3 ¶ Præterea, Obiectum odij est malum: malum autem est in rebus, & non in mente, vt dicitur in 6. Metaphysic. cum ergo vniuersale sit solum in mente, quæ abstrahit vniuersale à particulari, videtur quòd odium non possit esse alicuius vniuersalis.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 2. Rheto. quòd ira semper sit inter singularia: odium autem etiam ad generatem. furem enim odit & calumniatorem vnusquisque.

CONCLVSIO.

¶ *Potest odium extendi ad vniuersale, sicut ad particulare.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de vniuersali dupliciter contingit loqui: vno modo secundum quod subest intentioni vniuersalitatis: alio autem modo dicitur de natura, cui talis intentio attribuitur. alia est enim consideratio hominis vniuersalis, & alia hominis in eo quòd est homo. Si igitur vniuersale accipiatur primo modo, sic nulla potentia sensitiuæ partis, neque apprehensiua, neque appetitiua potest in vniuersale: quia vniuersale fit per abstractionem à materia indiuiduali, in qua radicatur omnis virtus sensitiua. potest tamen aliqua potentia sensitiua, & apprehensiua, & appetitiua ferri in aliquid vniuersaliter, sicut dicimus quod obiectum visus est color secundum genus: non quia visus cognoscat colorem vniuersalem, sed quia, quòd color sit cognoscibilis à visu, non conuenit colori inquantum est hic color, sed inquantum est color simpliciter. Sic ergo odium etiam sensitiuæ partis potest respicere aliquid in vniuersali: quia ex natura cõmuni alicuius aduersatur animali, & non solum ex eo quod est particularis, sicut lupus oui, vnde ouis odit lupum generaliter: sed ira semper causatur ex aliquo particulari, quia ex aliquo actu lædentis: actus autem particularium sunt, & propter hoc Philosophus dicit, quod ira semper est ad aliquid particulare: odium vero potest esse ad aliquid in genere. sed odium secũdum quod est in parte intellectiua, cum consequatur apprehensionem vniuersalem, intellectus potest vtroque modo esse respectu vniuersalis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensus non apprehendit vniuersale, prout est vniuersale: apprehendit tamen aliquid, cui per abstractionem accidit vniuersalitas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd id quod commune est omnibus, non potest esse ratio odii. sed nihil prohibet aliquid esse commune multis, quod tamen dissonat ab aliis: & sic est eis odiosum.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod illa obiectio procedit de vniuersali secundum quod subsistit in tẽtioni vniuersalitatis: sic enim nõ cadit sub apprehensione vel appetitu sensitiuo.

QVAESTIO TRIGESIMA. De concupiscentia, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de concupiscentia.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrũ concupiscentia sit in appetitu sensitiuo tantum. ¶ Secundo, vtrum concupiscentia sit passio specialis. ¶ Tertio, vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales. ¶ Quarto, vtrum concupiscentia sit infinita.

ARTICVLVS I.

a *Vtrum concupiscentia sit tantum in appetita sensitiuo.*

Infrà. q. 32 ar. 3. ad 3. Et 3. di. 26. q. 1. ar. 2. co. fi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod concupiscentia non solum sit in appetitu sensitiuo, est enim quædam concupiscentia sapientiæ, vt dicitur sap. 6. Concupiscentia sapientiæ, deducit ad regnum perpetuum. sed appetitus sensitiuus non potest ferri in sapientiam: ergo concupiscentia non est in solo appetitu sensitiuo.

2 ¶ Præterea, Desiderium mandatorum Dei non est in appetitu sensitiuo. imo apostolus dicit Roma 7 Non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Sed desiderium mandatorum Dei sub concupiscẽtia cadit: secundũ illud Psal. 118. Concupiuit anima mea desi. iustitiæ tuas, ergo concupiscentia non est solum in appetitu sensitiuo.

3 ¶ Præterea, Cuilibet potentiæ est concupiscibile proprium bonum, ergo concupiscentia est in qualibet potentia animæ, & non solum in appetitu sensitiuo.

¶ SED CONTRA est quòd Damas. dicit, quòd irrationale obediens & persuasibile rationi diuiditur in concupiscentiã & iram. hæc autem est irrationalis animæ pars passiua, & appetitiua: ergo concupiscentia est in appetitu sensitiuo.

Li. 2. ortho. fidei. c. 12.

CONCLVSIO.

¶ *Concupiscentia, cum sit rei delectabilis appetitus, in vi concupiscibili sensitiua appetitus proprie est.*

c. 11. nõ procul à princ. q. 1. ar. 3. et 4.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 1. Rhe. Concupiscentia est appetitus delectabilis, est autem duplex delectatio, vt infra* dicetur: vna quæ est in bono intelligibili, quod est bonum rationis: alia, quæ est in bono secundum sensum. Prima quidem delectatio videtur esse animæ tantum. Secunda autem est animæ & corporis: quia sensus est virtus in organo corporeo: vnde & bonum secundum sensum, est bonum totius coniuncti, talis autem delectationis appetitus videtur esse concupiscentia: quæ simul pertineat & ad animam & ad corpus, vt ipsum nomẽ concupiscentiæ sonat. vnde concupiscentia, proprie loquendo, est in appetitu sensitiuo. & in vi concupiscibili quæ ab ea denominatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd appetitus sapientiæ, vel aliorum spiritualium bonorum interdum concupiscentia nominatur, vel propter similitudinem quandam, vel propter intensionem appetitus superioris partis: ex quo fit redundantia in inferiorem appetitum, vt simul etiam ipse inferior appetitus suo modo tendat in spirituale bonum, consequens appetitum superiorem, & etiam ipsum corpus spiritualibus deseruiat: sicut in Psal. 83. dicitur, Cor meum, & caro mea exultauerunt in deum viuum.

¶ Ad secundum dicendum, quod desiderium magis pertinere potest proprie loquendo, non solum ad inferiorem appetitum, sed etiam ad superiorem: non enim importat aliquam consociationem in cupiendo sicut concupiscentia: sed simplicem motum in rem desideratam.

¶ Ad tertium dicendum, quod vnicuique potentiæ animæ appetere competit proprium bonum appetitu naturali, qui non sequitur apprehensionem. sed appetere bonũ appetitu animali, qui sequitur apprehensionem, pertinet solum ad vim appetitiuam. appetere autem aliquid sub ratione boni delectabilis secundum sensum, quod proprie est concupiscere, pertinet ad vim concupiscibilem.

ARTI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis trigesimæ Articulum secundum.

Antonia. 3. d. 26. q. 1. ar. 3. con.

IN quæstione trigesima omisso primo articulo, in secundo ad uerte quatuor. Primo, quod distinctio in litera facta superius declarata est, & in sequenti articulo amplius patefiet. Secundo, quod author propter annexam causalitatem actuum finali superius declaratam, incipit à virtute actiua: & descendit ad virtutem motiuam finis. Et quia finis determinat actiuum sui virtutem & finem, constat aliter finalizare præsentem, aliter absentem, ideo etiam aliter agit præsens & absens: & non se habent absens & præsens vt approximatio & elongatio se habent in agentibus naturalibus, scilicet vt conditiones, sine quibus actio non fit, sed se habent vt virtutes actiuæ, vbi scito nouitie, commune esse omni actiuo, fiagit, proximum esse passiuo: nec ab hoc exorbitat actiuum in appetitum tã sensitiuum, quam intellectiuum: & approximationem ipsam, quicquid sit non esse rationem aut virtutē actiuam, sed conditionem, sine qua non: & denac, vtpote ad communissimum artificem spectante, non est semo hic, sed de præsentia & absentia reali dicitur, q concurrunt ad actiuum in appetitum, vt in rationes partiales agendi: ita quod distinguunt specie passiones. Integratur enim ratio obiecti passionis appetitus sensitiui ex bonitate vel malitia, præsentia vel absentia, vel indifferentia & apprehensione. Et bonitas quidem & malitia ex natura appetitus exigitur. Omnis enim appetitus per se appetit bonum, & fugit malum: absentia verò, vel præsentia, vtin responsione ad primum litera dicit, particularitati potentiæ respondet, apprehensio vero animalitati eiusdem. Tertio, quod sermo præsens est de distinctione passionum in genere naturæ tantum: concupiscere enim delectabile in propria vel aliena vrore, in genere naturæ distinguitur solo numero sub eadē naturę specie existentes: sed in genere moris sunt diuersarum specierum, imo diuersorum generum virtutis & vitii. Quarto, quod ex responsione ad secundū mirandum est de Greg. de Arimino in primo sententiarum. distin. 1. q. 2. articulo 2. dicente, quod nullus doctorum, quos vidit, tenet cupiditatem seu desiderium distingui essentialiter ab amore: patet enim expresse hic & superius. sed forte excusari potest in vo-

Quæst. 23. Li. 2. ortho. fidei. c. 12. in fine. Et Gre. Nisse. lib. 4. c. 9.

Q. 23. ar. 1.

Ibid. 11. non pro. à prin.

Q. 22. post med. to 4.

ARTICVLVS II.

a Vtrum concupiscentia sit passio specialis.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quod concupiscentia non sit passio specialis potentiæ concupiscibilis. Passiones enim distinguuntur secundum obiecta: sed obiectum concupiscibilis est delectabile secundum sensum, quod etiam est obiectum concupiscentiæ secundum Philosophum in 1. Rheto.* ergo concupiscentia non est passio specialis in concupiscibili.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in lib. 83. q. quod cupiditas est amor rerū transeuntiū: & sic ab amore non distinguitur. omnes autem passiones speciales ab inuicem distinguuntur: ergo concupiscentia non est passio specialis in concupiscibili.

3 ¶ Præterea, Cuilibet passioni cōcupiscibilis opponitur aliqua passio specialis in concupiscibili, vt suprà dictum est. Sed concupiscentiæ non opponitur aliqua passio specialis in concupiscibili. dicit enim Damas. quod expectatum bonum concupiscentiam constituit, præsens vero lætitiam: similiter expectatum malum timorem, præsens vero tristitiam, ex quo videtur, quod sicut tristitia contrariatur letitiæ, ita timor contrariatur concupiscentiæ. timor autem non est in concupiscibili, sed in irascibili, non ergo concupiscentia est specialis passio in concupiscibili.

¶ SED CONTRA est, quod concupiscentia causatur ab amore, & tendit in desectationem, quæ sunt passiones concupiscibilis, & sic distinguitur ab aliis passionibus concupiscibilis tanquam passio specialis.

CONCLVSIO.

¶ Concupiscentia est passio sensitiui appetitus ab amore & delectatione secundum speciem diuersa.

¶ RESPONDEO dicendū, quod sicut dictum est bonum delectabile secundum sensum est communiter obiectum concupiscibilis. vnde secundum eius differentias diuersæ passiones concupiscibilis distinguuntur. Diuersitas autem obiecti potest attendi vel secundum naturā ipsius obiecti, vel secundū diuersitatem in virtute agendi. diuersitas quidem obiecti actiui, quæ est secundum rei naturam, facit materialem differentiam passionum: sed diuersitas, quæ est secundum virtutem actiuam, facit formalem differentiam passionum, secundum quam passiones specie differunt. Est autem alia ratio virtutis motiuæ ipsius finis vel boni, secundum quod est realiter præsens, & secundum quod est absens. nam secundum quod est præsens, facit in seipso quiescere: secundum autem quod est absens, facit ad seipsum moueri. vnde ipsum delectabile secundum sensum, inquantum appetitum sibi adaptat quodammodo, & conformat, causat amorem: inquantum vero absens attrahit ad se ipsum, causat concupiscentiam: inquātum vero præsens quietat in seipso, causat delectationem. Sic ergo concupiscentia est passio differens specie, & ab amore & à delectatione: sed concupiscere hoc delectabile, vel illud, facit concupiscentias diuersas numero.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum delectabile, non est absolute obiectū concupiscentiæ, sed sub ratione absentis, sicut & sensibile sub ratione præteriti est obiectum memoriæ, huiusmodi enim particulares conditiones diuersificant speciem passionum, vel etiam potentiarum sensitiuæ partis quæ respicit particularia.

¶ Ad secundum dicendum, quod illa prædicatio est per causam, non per essentiam: non enim cupiditas est per se amor, sed amoris effectus. vel aliter dicendum, quod Augustinus accipit cupiditatem largè pro quolibet motu appetitus, qui potest esse respectu boni futuri: vnde comprehendit sub se & amorem & spem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd passio quæ directe opponitur concupiscentiæ innominata est, quæ ita se habet ad malum, sicut concupiscentia ad bonum: sed quia est mali absentis sicut & timor, quandoque loco eius ponitur timor, sicut & quandoque cupiditas loco spei: quod enim est paruum bonum vel malū, quasi non reputatur, & ideo pro omni motu appetitus in bonum vel in malum ponitur spes & timor, quæ respiciunt bonum vel malum futurum.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod concupiscentiarum non sint quædam naturales, & quædam non naturales. Concupiscentia enim pertinet ad appetitum animalem, vt dictum* est: sed appetitus naturalis diuiditur contra animalem: ergo nulla concupiscentia est naturalis.

2 ¶ Præterea, Diuersitas materialis non facit diuersitatem secundum speciem, sed solum secundum numerum, quæ quidem sub arte nō cadit: sed si quæ sint concupiscentiæ naturales & non naturales, non differunt nisi secundum diuersa obiecta concupiscibilia, quod facit materialem differentiam, & secundum numerum tantum: non ergo diuidende sunt concupiscentiæ, per naturales & non naturales.

3 ¶ Præterea, Ratio contra naturam diuiditur: vt patet in 2. Physic. si igitur in homine est aliqua concupiscentia non naturalis, oportet quòd sit rationalis. Sed hoc esse non potest: quia concupiscentia cum sit passio quædam, pertinet ad appetitum sensitiuum: non autem ad voluntatem, quæ est appetitus rationis, non ergo sunt concupiscentiæ aliquæ non naturales.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus in 3. Ethicor. & in 1. Rheto. ponit quasdam concupiscentias naturales, & quasdam non naturales.

CONCLVSIO.

¶ Ex concupiscentijs aliæ sunt naturales, hominibus & bruiis communes, quibus secūdum sensus apprehensionem, bonum cōueniens naturæ insequuntur: aliæ supra naturam, siue non naturales, quibus mouemur ad ea bona quæ in ratione, vel supra rationem sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, concupiscentia est appetitus boni delectabilis. dupliciter autem aliquid est delectabile. Vno modo, quia est conueniens naturæ animalis, sicut cibus & potus, & alia huiusmodi: & huiusmodi concupiscentia delectabilis, dicitur naturalis. Alio modo dicitur aliquid esse delectabile, quia est conueniēs animali secundum apprehensionem. sicut cum aliquis apprehendit aliquid vt bonum & conueniens, per consequens delectatur in ipso: & huiusmodi delectabilis concupiscentia dicitur non naturalis, & solet magis dici cupiditas. Primæ ergo concupiscentiæ naturales, communes sunt hominibus & alijs animalibus: quia vtrisque est aliquid conueniens & delectabile secundum naturam, & in his omnes homines conueniunt. vnde & philosophus in 3. Ethi. vocat eas communes & necessarias. Sed secundæ concupiscentiæ sunt propriæ hominum, quorum proprium est excogitare aliquid vt bonum & conueniens, præter id quod natura requirit: vnde & in primo Rhetoric. Philosophus dicit primas concupiscentias esse irrationabiles, secundas verò cum ratione. Et quia diuersi diluntare, in qua manifestæ erat, pu etiam delectationem amorem, vt superius ctum est.

a ¶ Super Quæstionis trigesimæ Articulum

¶ Num quod ubi delectabile sit conueniens prehensum.

IN articulo 3. dubium occurrit: quia male detur assignari distinc concupiscentiæ. cum enim delectabile simpliciter, est conueniens prehensum. Cibus enim & potus, si non appe hendantur, non con piscūtur animaliter, q uis appetantur à natu vt patet in melancho re. valde enim egent bo: & tamen non cupiscunt illum, apprehendentes vel se tuos, vel non egen

¶ Ad hoc dicitur, q obiectio procedit ex lo intellectu distinc nis: non enim distin tur delectabile natu à delectabili ratione propterea quòd illud conueniens non apprehensum, & hoc est u ueniens apprehensum commune enim est ni delectabili, delectabile quæ est passio appe tus, esse delectabile prehensum. nec ista ponitur differentia in tera: sed hac condītione delectabile præsupposita, distinc in litera fit. Ad cuius tellectum recolligē trinam de amore dic rius traditam, scilicet quòd similitudo seu portio est propria la ex parte subiecti sponens ad amorem dicito, quòd cum cet nisi amatum, dupliciter aliquis nitur ad amandum, ad concupiscendum delectandum. Est dem aliquis dispositus ex natura & ex natione ad amandum quid: ex natura quæ ad amandum conse natura, vt cibum: ex stimatione verò ad dum consonam stimationi, vt adorari. ter aliqua concupiscentia inest nobis ex natura quia scilicet concupimus consona naturæ, apprehensa tamen & aliqua inest nobis æstimatione, quæ cet consona concupiscimus, nobis repugnantibus illa esse bona. prima quidem concupiscentia est naturalis: cunda rationalis: in prima delectabile quod est obiectum cupiscentiæ, concupiscentia naturæ: in secunda tioni. vnde cum in ra distinguitur delectabile inconueniens

cundum naturam & secundum apprehensionem. Iy secundū denotat causam conuenientię ex parte subiecti, & nō ex parte obiecti. Cōmune enim est omni delectabili, vt dictū est, esse conueniens secundum apprehensionem ex parte obiecti, si enim nō apprehenditur vt conueniens, non delectat, vt experientia testatur, vnde in concupiscentia rationali apprehensio concurrit dupliciter, scilicet obiective, vt cōcurrit in alijs, & dispositiue ex parte subiecti: propter quod Aristot. in primo Rhetor. capite 13. ponit æstimationem vel persuasionem esse causam huius concupiscentiæ, illius verò naturam.

¶ Circa differentiam positā in litera inter vtramque concupiscentiam secundum communitatem & proprietatem, dubium occurrit: quia concupiscentiæ propriæ sunt eriā naturales secundum naturam indiuidualem: vt patet in his, quos natura liter delectat comedere talem vel talem cibum, qui alijs abominabilis est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd delectationes proprie in indiuiduo sunt duplices, quædam consonæ naturæ indiuiduali: & quædam æstimationi: seu, quod idem est, consuetudini ex æstimatione: Primę ad naturales concupiscentios spectant, vt ipsemet Aristot. videtur eas locasse in primo Rheto. cap. 13. dum concupiscentiam alimēti secundum vnamquamque speciem naturaliem ponit: & in tertio Ethicorū dixit, quod aliquid naturalitatis habent: quia alia alijs sunt delectabiliaraterę vero ad rationales concupiscentias spectāt, iuxta illud quod in hoc litera dicitur in calce corporis articuli, scilicet quia diuersi diuersimode rationiantur, ideo huiusmodi delectationes propriæ & appositæ dicuntur.

¶ In responsione ad secundum dicendum, quòd author inde esse dispositionem specificę ex obiecto sequens (quia in obiecto appetitus duo sunt, res & apprehensio) & ex doctrina præcedenti constat, quòd distinctio rei materialiter concurrit, ad distinctionem apprehensionis confugit: apprehensio autem prima distinctione diuiditur in absolutam & discursiuam. Intellectus enim & ratio primo distinguunt apprehensionem intellectiuā, & his proportionaliter respondentia distinguūt apprehensionē. Igitur author illa quæ absolute apprehēdā delectāt, naturaliter concupisci, & illa quæ ratiocinatione apprehensa delectant, rationaliter concupisci, ac per hoc specie distingui infert, vt patet in litera: absoluta autem apprehensio hoc in loco excludit non solum actualem discursum, sed omnem collationem. tam formaliter quam virtualiter cōmuniter requisi tam. Dico autem hoc propter persuasos ex consuetudine vel leuitate, qui etsi absoluta apprehensione formaliter ad concupiscentiā rationalem moueātur: videtur tamen ibi esse apprehensio discursiua virtualiter vel ex præcedētium efficacia, vel ex dispositione subiecti. Ex hac autem responsione manifestè liquet, quod apprehensio respecta obiecti appetitus non se habeat, vt approximatio actiui vel passiui, sed vt ratio obiectiua. Et hoc fine dubio oportet omnes fateri ex eo, quod nihil differt bonū vel apparēs bonū: Et ex eo quòd appetitus est malus tendens in vere bonū apprehensum vt malum. Et hæc bene norabis cōtra Sco. & quoscunque ponentes apprehensionē, vt præuiū quid ad appetitum, quasi approximationē actiui ad passiuum, & appetitum ad cognitionē quasi solo ordine præsuppositionis consequi, qđ lōge est à Philosophia.

a ¶ Super Quæstionis trigesimæ Articulum quartum.

IN articul. 4. titulo aduerte, quod concupiscentiam esse infinitam, potest intelligi dupliciter, scilicet obiectiue & subiectiue, seu ex parte obiecti, & ex parte actus: & ex parte quidem actus esset infinita vel intensiue, vel secundum successionem. & neutro modo hic directe quæritur. communia namque hæc sunt naturalibus. Ex parte autem obiecti infinita esset, si haberet obiectum infinitum, vel secundum perfectionem, vel secundum numerū, vel secundum quantitatem continuum manētem vel successiuum. Et in hoc sensu hic quæritur, an concupiscentia sit infinita.

¶ In corpore articuli eiusdem aduerte, quòd duplex ratio infinitatis cōcupiscentiæ in litera assignata duplicem non solum causam, sed modū infinitatis in obiecto concupiscibilis infinuat. est in primis duplex causa, altera se tenens ex parte concupiscentis, altera ex parte concupiti. Ex parte siquidem concupiscentis, duplex assignata est causa concupiscendi, scilicet dispositio naturalis & rationalis: & ex differentia inter naturam & rationem redditur ratio infinitatis concupiscentiæ rationalis: quia natura determinata est ad certum, ratio verò non, sed in infinitum procedit. & sic ex eo quod obiectum concupiscentiæ rationalis cōsonare rationi, infinitatem compatitur sufficit etiam ratio apprehendens infinitas diuitias, infinitum honorem, infinitū tempus, &c. vt quædam bona. Ex parte autem concupiti duplex assignatum est obiectum, scilicet finis, & id quod est ad finem: & ex horum differentia redditur ratio infinitis concupiscentiæ rationalis. Ex eo enī quòd id quod est ad finem commensuratum oportet esse fini, omne concupitum propter finem est finitum: ac per hoc omne naturaliter concupitum est finitum, quia propter naturam vt finem. Ex eo autē quod finis sine mensura appetitur, & ratio de eo quod secundum se est ad finē, facit finem, consequens est vt rationalis concupiscentia sit quandoque infiniti. Non est autem vtrobique idem infinitatis modus, scilicet in honore infinito concupito. & in honore vt fine cōcupito. In primo enī infinitas est quasi pars rei appetitæ. In secundo verò est modus quo res appetita terminat appetitū. in primo nāque reputante aliquo fore sibi bonū, habere infinitas diuitias, cōcupiscit hoc totum, scilicet diuitias infinitas. In secundo verò reputante aliquo summum bonum in volu ptate vel diuitiis, &c. concupiscit talia vt finem: quod est concupiscere absque determinatione alicuius quantitatis: & est talis absque mensura aliqua terminare appetitum: & hæc infinitas attenditur penes ne gationem termini in obiecto. Illa verò quasi penes positionem infinitatis in eodem.

Ca. 6. post med. to 5.

¶ Num concupiscentia naturalis possit esse infinita.

¶ Circa secundam rationem dubium occurrit: quia secundum illam concupiscentia naturalis est infinita. probatur. Concupiscentia naturalis aut tendit in aliquid vt finem, aut non, si tendit in aliquid vt finem, ergo est infinita: quia finis infinitè appetitus si nihil tendit vt finem, Sequitur primo, quod est infinita, quia omnis actus tēdēs ad aliquid sine fine est infinitus: sequitur secūdo, quòd nullum delectabile appetitur naturali concupiscentia: quia delectabile per se appetitur: vt patet in 10. Ethic. & finis rationem habet.

Ar. 3.

¶ Ad hoc dicitur, quòd concupiscentia naturalis & rationalis conueniunt in hoc, quod vtraque est passio animalis: & tendit in bonū secundum vtranque rationem boni, scilicet finis, & propter finem, seu per se & per aliud: vt patet in operibus animalium: hirundo enim appetit apprehentam paleam, vt bonum vile ad nidum, &c. appetit vero appetensum delectabile in cibo & generatione propter se, differunt autem in hoc, quòd illa à natura dirigitur, hæc à ratione. Directio autē appetitus à natura manifestè patet in appetitu naturali, in quolibet ad nullam rem esse inclinationem, nisi commensuratam naturæ: non enim materia appetit formam, nisi proportionatam sibi, neque grauitas inclinat ad locum, nisi proportionatum sibi: nec corpus animalis inclinatur in calidum & frigidum, nisi proportionatum sibi. vnde obiectū appetitus naturalis est commensuratū seu proportionatū naturæ: & non est res secundū se, nisi forte per accidens res aliqua p se sit proportionata illi naturæ: vt esse deorsum per se commensuratur grauitati per hoc magis & maxime appetitur. Cōcupiscētia autē naturalis nō differt ab appetitu naturali quo ad obiectū, sed quo ad modū naturaliter liquidē & animaliter appetente cibū necessariū, in modo differūt: quia animaliter appetere est appetere illū, apprehēdendo per actū proprium: naturaliter verò, est absque cognitione & proprio actu inclinationem habere in illum, quatenus igitur concupiscentia naturalis in obiectum rendit apprehensum, in finem & per finem tendit, quatenus verò à natura dirigitur, finis ille modificatur commensurationead naturam: quod est ordinari ad naturam, vt ad finē non apprehensum, sed inditū: & propterea repugnat obiecto concupiscentiæ naturalis appeti vt finis simpliciter: sicut re

Ar. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pugnat ei appeti absque commensuratione ad naturam. Concupiscentia autem rationalis, quia ad obiectum apprehensum secundum se tendere permittitur, reputante aliquo id sibi pro bono, ex ipsa commensuratione obiecti ad rationem infinitate modificatum sortitur effectū. Ex eo enim quod in voluptate constituit quis finem, voluptas non cōmensuratur illius rationi vt appetibile, nisi vt infinite appetibile, vt patet. Est ergo differentia inter rationalis & naturalis concupiscentiæ obiectum, non quòd alterius finis, alterius id quod est ad finem obiectum est, sed quod alterius scilicet rationalis ob iectum, & est finis & habet totaliter rationem finis, alterius verò, scilicet naturalis obiectum ersi sit finis, non tamen habet totaliter rationem finis. Tum quia habet rationem modificati ad naturamitum quia ordinatur ad alium finem inditum, scilicet naturam. Ad obiectionem ergo primam patet quid dicendū est: formaliter tamen dicito, quod concupiscentia naturalis tendit in aliquid dupliciter, scilicet vt apprehensum & vt inditum: & cōcedito quod standō in apprehensis tendit in aliquid vt finem: sed non vt totaliter excrentem rationem finis: quia tota latitudo suorū obiectorum apprehensorum subordinatur naturæ vt fini. Et propter ea non est infinita, sed terminata ad obiectum apprehensum terminum & finem, vt dictum est. Ad secundum vero dicitur eodem modo, quod delectabile est secundum se formaliter obiectum & finis naturalis concupiscētiæ, modificatum tamen commensuratione ad naturam: & subordinatum fini indito: qui est natura, propter quod concupiscentis naturalis ipsius delectabilis satiatur. Rationalis autem concupiscentia delectabilis insatiabilis est, vt patet in personis deditis veneretis.

Aliàs, simul.

Anno.

¶ Circa resp̄onsionem ad primum in eodem articulo aduerte, quod illa verba literæ, prout concupiscitur semel in actu: replicanda sunt super secundo membro: ita quòd sensus est, quod concupiscibile prout cōcupiscitur semel in actu, est finitum: vel quia est finitum secundum rem, vel quia est finitum secundum apprehensionem: potest enim concupisci semel in actu tam finitum quàm infinitum secundum rē: vt patet in concupiscente simul infinitam pecuniam: apponit autem has duas conditiones, scilicet vnitatis & actualitatis: quia plu-

Infr. ar. 4. ad 2. et ar. 5. cor. fi. & ad 2. Et 4. dist. 49. q. 3. ar. 1. q. 1. Li. 2. orth. fid. c. 22. Li. 7. Eth. c. 12. et 13. Et lib. 10. c. 1. 3. 4. 6. et 7. Lib. 3 de a ma. tex. 28. in. 2.

sic in infinitum, sicut si album per se disgregat magis albū, magis disgregat. Concupiscentia vero eius quod est ad finem, non est infinita, si secundum illam mensuram appetit, quæ conuenit fini. vnde qui finem ponunt in diuitijs, habent concupiscentiam diuitiarum in infinitum: qui autem diuitias appetunt propter necessitatem vitæ, concupiscunt diuitias finitas sufficientes ad necessitatem vitæ, vt Philosophus dicit ibidem. Et eadem est ratio de concupiscentia quarumcunque aliarum rerum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd omne quod concupiscitur, accipitur vt quoddam finitum, vel quia est finitum secundum rem, prout concupiscitur semel * in actu, vel quia est finitum, secundum quod cadit sub apprehensione. non enim potest sub ratione infiniti apprehendi: quia infinitū est cuius quātitatem accipientibus semper est aliquid extra sumere: vt dicitur in 3. Physicorum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio quodammodo est virtutis infinitæ, inquantum potest in infinitum aliquid considerare: vt appareat in additione numerorum & linearum, vnde infinitum aliquo modo sumptum est proportionatum rationi. Nam vniuersale quod ratio apprehendit, est quodammodo infinitum, inquantum in potentia continet infinita singularia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad hoc, quòd aliquis delectetur, non requiritur, quod omnia consequatur, quæ concupiscit: sed in quolibet concupito, quod consequitur, delectatur.

QVAESTIO TRIgesimaprima, De delectatione secundum se, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de delectatione & tristitia.

¶ Circa delectationem vero consideranda sunt quatuor. Primo, de ipsa delectatione secundum se. Secundo, de causis delectationis. Tertio, de effectibus eius. Quarto, de bonitate & malitia ipsius.

¶ Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum delectatio sit passio.

¶ Secundo, vtrum sit in tempore.

¶ Tertio, vtrum differat à gaudio.

¶ Quarto, vtrum sit in appetitu intellectiuo.

¶ Quinto, de comparatione delectationum superioris appetitus ad delectationem inferioris.

¶ Sexto, de comparatione delectationum sensitiuarum ad inuicem.

¶ Septimo, vtrum sit aliqua delectatio non naturalis.

¶ Octauo, vtrum delectatio possit esse contraria delectationi.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum delectatio sit passio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd delectatio non sit passio. Damas. enim in 2. lib. distinguit operationem à passione: dicens quod operatio est motus qui est secundum naturam, passio vero est motus contra naturam, sed delectatio est operatio, vt philosophus dicit in 7. & 10 Ethicorum. ergo delectatio non est passio.

2¶ Præterea, Patì, est moueri: vt dicitur in 3. Physi sed delectatio non consistit in moueri, sed in motum esse: causatur enim delectatio ex bono iam adepto, ergo delectatio non est passio.

3 ¶ Præterea, Delectatio cōsistit in quadam perfectione delectati: perficit enim operationem, vt dicitur in 10. Ethic. sed perfici non est pati vel alterari, vt dicitur in 7. Physic. & in 2. de anima. ergo delectatio non est passio.

¶ SED CONTRA est, quòd Augu. in 10. & 14. de ciuit. Dei. ponit delectationem siue gaudium vel lætitiam inter alias passiones animæ.

CONCLVSIO.

¶ Delectatio, cum sit quidam animæ motus, est constitutio quædam simul tota existens, & sensibilis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd motus appetitus sensitiui proprie passio nominatur, sicut supra dictum est. affectio autem quæcunque ex apprehensione sensitiua procedens, est motus appetitus sensitiui. hoc autē necesse est competere delectationi: nam, sicut Philosophus dicit in 1. Rhetor. delectatio est quidam motus animę, & constitutio simul tota & sensibilis in naturam existētem. Ad cuius intellectum considerandum est, quod sicut cōtingit in rebus naturalibus aliqua consequi suas perfectiones naturales, ita hoc contingit in animalibus: & quamuis moueri ad perfectionem non sit totum simul, tamen consequi naturalem perfectionem est totum simul. Hęc autem est differentia inter animalia & alias res naturales, quòd aliæ res naturales, quando constituuntur in id quod conuenit eis secundum naturam, hoc non sentiunt. sed animalia hoc sentiunt. & ex isto sensu causatur quidam motus animæ in appetitu sensitiuo, & iste motus est delectatio. Per hoc ergo, quòd dicitur, quòd delectatio est motus animæ, ponitur in genere: per hoc autem quod dicitur constitutio in existentem naturam, id est, in id quod existit in natura rei, ponitur causa delectationis, scilicet pra sentia connaturalis boni. Per hoc autem, quòd dicitur, simul tota, ostēdit quòd constitutio non debet accipi prout est in constitui, sed prout est in constitutum esse, quasi in termino motus: non enim delectatio est generatio, prout Plato posuit, sed magis consistit in factum esse: vt dicitur in 7. Ethic. Per hoc autem quod dicitur sensibilis excluduntur perfectiones rerum insensibilium in quibus non est delectatio. Sic ergo patet quòd cum delectatio sit motus in appetitu animali, consequens apprehensionem sensus, delectatio est passio animæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio connaturalis non impedita est perfectio secunda: vt habetur in 2. De anima, & ideo quando constituitur res in propria operatione connaturali, & non impedita, sequitur delectatio, quæ consistit in perfectum esse: vt dictum est. Sic ergo cum dicitur, quòd delectatio est operatio, non est prædicatio per essentiam, sed per causam.

¶ Ad secundū dicendū, quòd in animali duplex motus cōsiderari potest, vnus secundum intentionem finis, qui pertinet ad appetitum: alius secundum executionem, qui pertinet ad exteriorem operationē. Licet ergo in eo, qui iam consecutus est bonum, in quo delectatur, cesset motus executionis, quo tendit ad finem: non tamen cessat motus appetitiuę partis, quę sicut prius desiderabat nō habitum, ita postea delectatur in habito, licet enim delectatio sit quies quędam appetitus considerata presentia boni delectātis, quòd appetitui satisfacit, tamē adhuc remanet immutatio appetit' ab appetibili, ratiōe cuius delectatio mot' quidā est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis nomen passionis magis proprie cōueniat passionibus corruptiuis, & in malum tendentibus: sicut sunt ægritudines corporales, & tristitia, & timor in anima. tamen etiam in bonum ordinantur aliquæ passiones: vt suprà dictum est. & secundum hoc delectatio dicitur passio.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum delectatio sit in tempore.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod delectatio sit in tempore. delectatio enim est motus quidam, vt in 1. Rheto.* Philosophus dicit, sed motus omnis est in tempore, ergo delectatio est in tempore.

2 ¶ Præterea, Diuturnum vel morosum dicitur aliquid secundum tempus, sed aliquæ delectationes dicuntur morosæ. ergo delectatio est in tempore.

3 ¶ Præterea, Passiones animę sunt vnius generis: sed aliquæ passiones animæ sunt in tempore: ergo & delectatio.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 10. Ethic. quod secundum nullum tempus accipiet quis delectationem.

CONCLVSIO.

¶ Delectatio per se non est in tempore, sed per accidens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid contingit esse in tempore dupliciter. vno modo secundum se, alio modo per aliud, & quasi per accidens. Quia enim tempus est numerus successiuorum, illa secundum se dicuntur esse in tempore, de quorum ratione est successio, vel aliquid ad successionem pertinens: sicut motus, quies, locutio, & alia huiusmodi. secundum aliud verò, & non per se dicuntur esse in tempore illa, de quorum ratione non est aliqua successio, sed tamen alicui successiuo subiacent: sicut esse hominem de sui ratione non habet successionem, non enim est motus: sed terminus motus vel mutationis, scilicet generationis ipsius: sed quia humanum esse subiacet causis transmutabilibus, secundum hoc hominem esse est in tempore. Sic igitur dicendum est, quod delectatio secundum se quidem non est in tēpore. Si est enim delectatio in bono iam adepto, quod est quasi terminus motus: sed si illud bonum adeptum transmutationi subiacet. erit delectatio per accidens in tempore: si autem sit omnino intransmutabile, delectatio non erit in tempore, nec per se, nec per accidens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut dicitur in 3. De anima, motus dupliciter dicitur. Vno modo, qui est actus imperfecti, scilicet existentis in potentia inquantum huiusmodi: & talis motus est successiuus & in tempore. Alius autem motus est actus perfecti, id est existentis in actu: sicut intelligere, sentire, & velle, & huiusmodi, & etiam delectari, & huiusmodi motus non est successiuus, nec per se in tempore.

¶ Ad secundum dicendum, quod delectatio dicitur morosa vel diuturna, secundum quod per accidens est in tempore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliæ passiones non habent pro obiecto bonum adeptum, sicut delectatio. vnde plus habēt de ratione motus imperfecti quàm delectatio, & per consequens magis delectationi conuenit non esse in tempore.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum delectatio differat à gaudio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd gaudium sit omnino idem quod delectatio. Passiones enim animæ differunt secundum obiecta: sed idem est obiectum gaudij & delectationis, scilicet bonum adeptum. ergo gaudium est omnino idem quod delectatio.

2 ¶ Præterea, Vnus motus non terminatur ad duos terminos: sed idē est motus qui terminatur ad gaudium & delectationem, scilicet concupiscentia. ergo delectatio & gaudium sunt omnino idem.

3 ¶ Præterea, Si gaudium est aliud à delectatione, videtur quod pari ratione & lętitia, & exultatio, & iucunditas significent aliquid aliud à delectatione, & sic erunt omnes diuersæ passiones: quod videtur esse falsum. non ergo gaudium differt à delectatione.

¶ SED CONTRA est, quòd in brutis animalibus non dicimus gaudium, sed in eis dicimus delectationem. non ergo est idem gaudium & delectatio.

CONCLVSIO.

¶ Non idem sunt delectatio, & gaudium, quod consequitur delectationem quæ est secundum rationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod gaudium, vt Auicenna dicit in lib. suo De anima, est quædam species delectationis. Est enim considerandum, quod sicut sunt quædam concupiscentiæ naturales, quædam autem non naturales, sed consequuntur rationem, vt suprà dictum est: ita etiam delectationum quædam sunt naturales, & quędā non naturales, quæ sunt cū ratione. Vel sicut * Dam. & Grego. * Nicc. dicunt, quędam sunt corporales, quædā animales, quod in idem redit. Delectamur enim & in his, quæ naturaliter cōcupiscimus, ea adipiscēres, & in his, quæ concupiscimus secundū rationem. sed nomen gaudij non habet locum nisi in delectatione, quæ consequitur rationem: vnde gaudium non attribuimus brutis animalibus, sed solum nomen delectationis. omne autem, quod concupiscimus secundum naturam, possumus etiam cum delectatione rationis concupiscere, sed non econuerso. vnde de omnibus, de quibus est delectatio, potest esse gaudium in habentibus rationem, quamuis non semper de omnibus sit gaudiū: quandóque enim aliquis sentit aliquam delectationem secundum corpus, de qua tamē nō gaudet secundū rationē. Et secundum hoc patet, quod delectatio est in his plus quàm gaudium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd cum obiectum appetitus animalis sit bonum apprehensum, diuersitas apprehensionis per tinet quodammodo ad diuersitatem obiecti. & sic delectationes animales, quæ dicuntur etiam gaudia, distinguuntur à delectationibus corporalibus: quæ dicuntur solum delectationes, sicut & de concupiscent. supra dictū est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd similis differentia inuenitur etiam in concupiscentijs. ita quod delectatio respondeat concupiscentiæ, & gaudium respondeat desiderio: quod magis videtur pertinere ad concupiscentiam animalem. & sic secundum differentiam motus est etiam differentia quietis.

¶ Ad tertium dicendū, quod alia nomina ad delectationem pertinentia, sunt imposita ab effectibus delectationis: nam lætitia imponitur à dilatatiōe cordis, ac si diceretur latitia: exultatio vero dicitur ab exterioribus signis delectationis interioris quæ apparent exterius, inquantum scilicet interius gaudium prosilit ad exteriora: iucunditas vero dicitur à quibusdam specialibus lætitiæ signis vel effectibus, & tamen omnia ista nomina videntur pertinere ad gaudium: non enim vtimur eis, nisi in naturis rationalibus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum delectatio sit in appetitu intellectiuo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod delectatio non sit in appetitu intellectiuo. Dicit enim Philosophus in primo Rheto. * quod delectatio est motus quidam sensibilis, qui non est in parte intellectiua. ergo delectatio non est in parte intellectiua.

2 ¶ Præterea, Delectatio est passio quædam. sed omnis passio est in appetitu sensitiuo. ergo delectatio nō est nisi in appetitu sensitiuo.

3 ¶ Præterea, delectatio est communis nobis & brutis. ergo non est nisi in parte, quæ nobis & brutis communis est.

¶ SED CONTRA est, quod in Psal. 36. dicitur, Delectare in Domino. sed ad Deum non potest extendi appetitus sensitiuus, sed solum intellectiuus: ergo delectatio potest esse in appetitu intellectiuo.

CONCLVSIO.

¶ Cum delectatio sequatur apprehensionem rationis solum in appetitu sensitiuo, sed in intellectiuo necesse est esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, delectatio quædam sequitur apprehensionem rationis: ad apprehensionē autem rationis non solum commouetur appetitus sensitiuus, per applicationem ad aliquid particulare. sed etiam appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas. & secundum hoc in appetitu intellectiuo, siue in voluntate est delectatio, quæ dicitur gaudium, non autē delectatio corporalis. hoc tamen interest inter delectationem virtuosque appetitus, quòd delectatio appetitus sensibilis est cum aliqua transmutatione corporali, delectatio autem appetitus intellectiui nihil aliud est, quàm simplex motus voluntatis: & secundum hoc Augustin. dicit in 4. de ciui. Dei. quod cupiditas & lętitia

4 ¶ Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum quartum.

¶ Num in voluntate sit passio, tristitiæ operatio, an passio.

Circa dicta in 4. articulo Scotica subtilitas discutienda occurrit. Ipse namque, vt superius allegatum est, ponit in voluntate non solum operationes, sed passiones illas liberas, istas naturales, illas à voluntate in voluntate, istas in voluntate ab obiecto. vnde in 3. sen. di. 15. ex proposito probare nititur tristitiam in voluntate non esse operationem eius, sed passionem, quadrupliciter. primo, quia si est operatio, aut est velle, aut nolle: sed non est velle, vt patet, nec nolle, vt probatur, quia Deus & beati possunt nolle: & tamen non possunt tristari. Secundo, quia summe nolente Sorte aliquid euenire, si illud eueniat, tristabitur: & tamen in eo non fiet aliqua operatio simpliciter, nec secūdum aliquem gradum, quia iam ponitur quod summe noluit. Tertiò, quia operatio est immediate in potestate voluntatis, vt patet de velle & nolle. Tristari autem non est in potestate voluntatis, cum nolitum adueniat. Quarto, quia operatio est & à voluntate & in voluntate: tristitia autem est quidē in voluntate, sed non à voluntate. Est enim de his quæ nobis nolentibus accidunt.

Q. præced. ar. 3. ad 2.

Infrà. q. 35. art. 1. cor. & 1. dist. 45. ar. 1. cor. & 4. di. 49. q. 3. ar. 1. q. 1. & 2. Lib. 1. rhe. c. 10. in fi.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis motæ hoc in tractatu, scilicet de delectatione, quia oppositorum eadem est disciplina, nec inferius specialiter quæretur de tristitia, an sit in voluntate: scito quod si solæ delectationes & tristitię essent passiones: cum ipsæ consequātur alios motus appetitus, amorem, & odium formaliter, vel virtualiter (nihil enim delectat nisi amatum, & nihil contristat nisi odio habitum seu nolitum) dicēdum videretur quòd passiones differunt ab operationibus in voluntate: quia illa immediatæ sunt illi, hæ autem mediantibus illis. sed quoniam, vt ex dictis patet, amor est prima passio, quæ tamen in voluntate manifeste est operatio. Ideo non potest talis conditio vniuersaliter assignari passionibus translatis in voluntatem, propter quod ad tales passiones descendendo, dico quatuor. Primo quòd tam delectatio quàm tristitia est à voluntate & in voluntate: probatur, Omnis motus voluntatis est à duobus motoribus, altero quo ad specificationem, altero

Art. præc. C. 6. et 8. circa prin. 10. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo ad exercitium : & motor quo ad primum est obiectū, quo ad secundum vero est triplex, scilicet Deus, natura, & libertas, vt ex supradictis patet. Et quocunque horum causante voluntas ipsa causat, vt ex supradictis patet. Igitur omnis motus voluntatis causatur à voluntate quo ad exercitium actus, ab obiecto autē quo ad specificam determinationem. Delectatio igitur & tristitia cum sint animi motus secundum appetitum intellectiuum, vt modo loquimur, à voluntate sunt, & in voluntate: quia immanentes actus sunt. Secundo, quod delectatio, propriè loquendo, non est velle, nec tristitia nolle, probatur, quia superius fenitio actus specie distinctus est contra velle & intendere: constat autem, quod delectatio in voluntate aut est fruitio, aut eius species. Et pari rationestristitia, vt ibi inuentur, distinguenda videtur à nolle: & hoc loquendo propriè de velle & nolle, & si largo vocabulo per velle omnis acceptatio voluntatis, & per nolle omnis refutatio significetur: vt Augustini authoritas in littera allata sonat, dicens quod lætitia est voluntas: sic delectatio est velle, & tristitia nolle. Tertio, quod tam delectatio quàm tristitia est à voluntate vt natura, seu naturaliter, declaratur ex antedictis: & quod aliqua operatio est à voluntate naturaliter, & quod fruitio Dei clare visi est naturalis. & probatur: quia non in potestate nostra esse videtur tristari vel delectari apprehensis delectabilibus, & tristabilibus ipsi voluntati, id est volitis aut nolitis à nobis. Quarto, quod delectatio & tristitia habent magis rationem passionis in voluntate, quàm amor & odium: pro quanto illæ sunt vniuersaliter à voluntate vt natura, hæc non. Et ideo voluntas ad hoc se habet magis actiue quàm ad illas immediate: quoniam ad hoc cum dominio, ad illas non. Et propterea putate sunt vere passiones, id est causatx solumodo ab obiectis immediate: cum tamen sint operationes naturales ipsius voluntatis, consequentes ab ipsa, & in ipsa ex obiectis apprehensis & volitis aut nolitis formaliter, vel virtualiter. & quoniam hoc medium est interesse omnino passiones, vt Scotus, posuit, & esse omnino operationes voluntarias, ideo obiecta vtranque veritatem participant, sensitiuæ & intellectiuæ, est hoc considerandum, quòd cum non transeant in materiam exteriorem, sunt actus vel perfectiones operātis, proprie loquendo, nihil est aliud quàm voluntas in eorum consecutione quæ volumus.

Cap 4 post tomo. 5.

Lib. 7. eth. c. vlt. circa fi. to. 5.

C. vlt. non remoue à fi ne.

Ca. vl. non procul à fi.

Infrà q. 38. art. 4 cor.

Et 4. dist. 49 q. 3. 4. 5. q. 1. & 2. Eth. le. 13. tor. 1. et 12. Me. le. 6. Ca. 2. et 3. 10. 5.

Ca. 3. circa med. 10. 5.

Ca. 7. et 8. 10. 5.

Artic. 1.

D. 1122.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in illa diffinitione Philosophi sensibile ponitur communiter pro quacunque apprehensione: dicit enim Philosophus in 10. Ethi. quod secundum omnem sensum est delectatio: similiter autem & secundum intellectum, & speculationem: vel potest dici, quòd ipse diffinit delectationem appetitus sensitini.

¶ Ad secundum dicendū est, quòd delectatio habet rationem passionis, proprie loquendo, inquantū est cum aliqua transmutatione corporali: & sic non est in appetitu intellectiuo, seu secundum simplicem motum: sic enim etiam est in Deo & in angelis: vnde dicit Philosophus in 7. Ethic. quòd Deus vna simplici operatione gaudet. Et Diony. dicit in fin. cæle. Hierar. quòd angeli non sunt susceptibiles nostræ passibilis delectationis, sed cōgaudent Deo secundum incorruptionis lætitiam.

¶ Ad tertium dicendum est, quòd in nobis non solum est delectatio in qua communicamus cum brutis, sed etiam in qua communicamus cum angelis, vnde ibidem Diony,* dicit, quod sancti homines multoties fiūt in participatione delectationum angelicarum, & ita in nobis est delectatio, non solum in appetitu sensitiuo in quo communicamus cum brutis, sed etiam in appetitu intellectiuo in quo cōmunicamus cum angelis.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrū delectationes corporales & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus & intelligibilibus.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd delectationes corporales & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus intelligibilibus. Omnes enim aliquam delectationem sequuntur secundum Philosophum in 10.* Ethic, sed plures sequuntur delectationes sensibiles, quàm delectationes spirituales intelligibiles. ergo delectationes corporales sunt maiores.

2 ¶ Præterea, Magnitudo causæ ex effectu cognoscitur, sed delectationes corporales habent fortiores effectus: transmutant enim corpus, & in quibusdam infantias faciunt, vt dicitur in 7. Ethi.* ergo delectationes corporales sunt fortiores.

3 ¶ Præterea, Delectationes corporales oportet temperare & refrænare propter earum vehementiam: sed delectationes spirituales non oportet refrænare. ergo delectationes corporales sunt maiores.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Ps. 118. Quā dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Et Philosophus dicit in 10. Ethico. quòd maxima delectatio est, quæ est secundum operationem sapientiæ.

CONCLVSIO.

¶ Delectationes intelligibles & spirituales maioris sunt delectationis quam sensibiles, quæ vehementius mouent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est, delectatio prouenit ex cōiunctione conuenientis, cum sentitur & cognoscitur. In operibus autē animæ precipue sensitiuæ & intellectiuæ, est hoc considerandum, quòd cum non transeant in materiam exteriorem, sunt actus vel perfectiones operātis, scilicet intelligere, sentire, velle, & huiusmodi: nam actiones, quæ transeunt in exteriorem materiam, magis sunt actiones & perfectiones materiæ transmutatæ: motus enim est actus mobilis à mouente. Sic igitur prædictæ actiones animæ sensitiuæ & intellectiuæ, & ipsæ sunt quoddam bonum operantis, & sunt etiā cognitæ per sensum vel intellectum: vnde etiam ex ipsis consurgit delectatio, & non solum ex corum obiectis. Si igitur comparenter delectationes intelligibiles delectationibus sensibilibus secundum quod delectamur in ipsis actiombus (puta in cognitione sensus, & in cognitione intellectus) non est dubium, quòd multo sunt maiores delectationes intelligibiles, quàm sensibiles: multo enim magis delectatur homo de hoc, quòd cognoscit aliquid intelligendo, quam de hoc quod cognoscit aliquid sentiendo: quia intellectualis cognitio & perfectior est, & etiam magis cognoscitur: quia intellectus magis reflectitur supra actum suum, quàm sensus, est etiam cognitio intellectiua magis dilecta. nullus enim est qui non vellet magis carere visu corporali, quàm visu intellectuali, eo modo quo bestiæ vel stulti carent: sicut Augustinus dicit in lib. de ciuitate Dei. Sed si comparentur delectationes intelligibiles spirituales delectationibus sensibilibus corporalibus, sic secundum se & simpliciter loquendo, delectationes spirituales sunt maiores, & hoc apparet secundum tria, quæ requiruntur ad delectationem, scilicet bonum coniunctum, & id, cui conuenit, & ipsa coniunctio. Nam ipsum bonum spirituale est maius, quàm corporale bonum: & est magis dilectum. cuius signum est, quòd homines etiam à maximis corporalibus voluptatibus abstinent. vt non perdant honorem qui est bonum intelligibile. similiter etiam ipsa pars intellectiua est multo nobilior, & magis cognoscitiua q̄ pars sensitiua. Coniunctio etiam vtriusque est magis intima & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem est: quia sensus sistit circa exteriora accidentia rei. intellectus vero penetrat vsque ad rei essentiam. obiectum enim intellectus est quod quid est, perfectior autem est: quia coniunctioni sensibilis ad sensum adiungitur motus, qui est actus imperfectus: vnde & delectationes sensibiles non sunt totæ simul, sed in eis aliquid pertransit, & aliquid expectatur consummandum, vt patet in delectatione ciborum & venereorum: sed intelligibilia sunt absque motu, vnde delectationes tales sunt totæ simul. Est etiam firmior, quia delectabilia corporalia sunt corruptibilia, & cito deficiunt, bona vero spiritualia sunt incorruptibilia. Sed quo ad nos, delectationes corporales sunt magis vehementes propter tria. Primo, quia sensibilia sunt magis nota quo ad nos, quàm intelligibilia. Secundo etiam, quia delectationes sensibiles, cum sint passiones sensitiui appetitus, sunt cum aliqua transmutatione corporali: quod non contingit in delectationibus spiritualibus, nisi per quandam redundantiam à superiori appetitu in inferiorem. Tertio, quia delectationes corporales appetuntur vt medicinæ quædam contra corporales defectus, vel molestias, ex quibus tristitiæ quædā cōsequuntur. vnde delectationes corporales tristitijs huiusmodi superuenientes, magis sentiuntur, & per consequens magis acceptātur, quàm delectationes spirituales, quæ non habent tristitias contrarias, vt infrà dicetur.

Infrà q. 38. art. 4 cor.

Et 4. dist. 49 q. 3. 4. 5. q. 1. & 2. Eth. le. 13. tor. 1. et 12. Me. le. 6. Ca. 2. et 3. 10. 5.

Ca. 3. circa med. 10. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ideo plures sequuntur delectationes corporales: quia bona sensibilia sunt magis & pluribus nota, & etiam quia homines indigent delectationibus, vt medicinis contra multiplices dolores & tristitias. Et cum plures hominum non possint attingere ad delectationes spirituales, quæ sunt proprie virtuosorum, consequens est, quòd declinent ad corporales.

¶ Ad secundum dicendum, quòd transmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus inquantum sunt passiones appetitus sensitiui,

¶ AD

nec est velle, nec nolle, sed operatio contraria fruitioni: communiter tamen loquendo est nolle: non tamen sequitur, ergo potest esse in Deo vel beatis, quia non est omne nolle: non enim is habet conuertibiliter, sed sicut animal & homo.

¶ Ad secundum, quòd summe nolente Sorte aliquid euenire: & tamen eueniente tristabitur, resultante ex euentu apprehenso in voluntate nouo motu tristitiæ: nec inconuenit communicando cū istis in abusione vocabulorum, quòd cum summa nolitione obiecti absolute vel futuri adueniat alia nolitio eiusdem iam præsentis. Sic enim causat tristitiam: aliter enim mouet præsens, & aliter absens obiectum, vt dictum est.

¶ Ad tertium negatur, quòd omnis operatio sit immediate in potestate voluntatis, imo aliqua nunquam, vt prima: aliqua mediate, vt delectatio, mediante scilicet apprehensione vel amore obiecti.

¶ Ad quartum dicitur, quod cum hoc, quòd tristitia est de his quæ nobis nolentibus accidunt, stat quòd sit à voluntate vt natura immediate.

a ¶ Super quæstionis trigesimæprimæ Articulum quintum.

IN articulo quinto nota illa verba, vnde & delectationes sensibiles non sunt totæ simul. Ex hoc enim patet, quòd cum de ratione delectationis dicitur, quòd est nota simul, intelligitur de ea per se: licet per accidens contingat oppositum. Coniunctio enim in qua delectatio consistit, non est successiua nisi ratione motus adiuncti, vt hic dicitur: & ex hoc ipso deficit à perfectione delectationis illa, quæ hoc accidens habet annexum, ex quo non est tota simul. Delectatio igitur secundum se est tota simul & absque tempore, vt in articulo secundo discussum est: per accidens autem aliqua est non tota simul & in tempore.

Artic. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gaudium, sicut suprà dictum est, significat animalem delectationem: & hæc maxime pertinet ad visum: sed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum.

Lib. 1. rhet. ca. 11. circa princ. to. 6.

Arti. 1. huius quæst.

Ca. 12. parū à prin. et c. vlt. tom. 5.

Ex to. 4. & 5. habetur tom. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd visus maxime diligitur propter cognitionem, eo quòd multas rerum differentias nobis ostendit, vt ibidem dicitur.

Lib. 1. me. cæter. prin. to. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd alio modo delectatio est causa amoris carnalis, & alio modo visio: nam delectatio, & maxime quæ est secundum tactum, est causa amicitiæ delectabilis per modum finis. visio autem est causa, sicut vnde est principium motus inquantum per visum amabilia imprimitur species rei, quæ allicit ad amandum, & ad

¶ Adtertiū dicendum, quòd delectationes corporales sunt secundum partem sensitiuam, quæ regulatur ratione: & ideo indigent tēperari & refrænari per rationem, sed delectationes spirituales sunt secundum mentem, quæ est ipsa regula: vnde sunt secundum seipsas sobriæ & moderatæ.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum delectationes tactus sint maiores delectationibus, quæ sunt secundum alios sensus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod delectationes, quæ sunt secundum tactum, non sint maiores delectationibus, quæ sunt secundum alios sensus. Illa enim delectatio videtur esse maxima, qua exclusa gaudium omne cessat. sed talis est delectatio quæ est secundum visum. Dicitur enim Tobiæ 5. Quale gaudium erit mihi, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? ergo delectatio, quæ est per visum, est maxima inter sensibiles delectationes.

2 ¶ Præterea, vnicuique sit delectabile illud quod amat, vt Philosophus dicit in 1. Rheto.* sed inter alios sensus maximè diligitur visus. ergo delectatio quæ est secundum visum est maxima.

3 ¶ Præterea, Principium amicitiæ delectabilis, maxime est visio, sed causa talis amicitiæ est delectatio. ergo secundum visum videtur esse maxime delectatio.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethi. quod maximæ delectationes sunt secundum tactum.

CONCLVSIO.

¶ Delectationes tactus maioris sunt delectationis quàm delectationes cæterorum sensuum, maioris vtilitatis gratia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum * est, vnumquodque inquantum amatur, efficitur delectabile: sensus autem, vt dicitur in 1. Meta. propter duo diliguntur, scilicet propter cognitionem & propter vtilitatem: vnde & vtroque modo contingit esse de delectationem secundum sensum. Sed quia apprehendere ipsam cognitionem, tanquam bonum quoddam, proprium est hominis, ideo primæ delectationes sensuum, quæ scilicet sunt secundum cognitionem, sunt propriæ hominum: delectationes autē sensuum inquantum diliguntur propter vtilitatem, sunt communes omnibus animalibus. Si igitur loquamur de delectatione sensus, quæ est ratione cognitionis, manifestum est, quòd secundum visum est maior delectatio, quàm secundum aliquem alium sensum. Si autem loquamur de delectatione sensus, quæ est ratione vtilitatis, sic maxima delectatio est secundum tactum. vtilitas enim sensibilium attenditur secundum ordinem ad conseruationem naturæ animalis, ad hanc autem vtilitatem propinquius se habent sensibilia tactus. Est enim tactus cognoscitiuus eorū, ex quibus consistit animal, scilicet calidi, & frigidi, & humidi, & sicci, & huiusmodi: vnde secundum hoc delectationes, quæ sunt secundum tactum, sunt maiores quasi fini propinquiores: & propter hoc etiam animalia alia, quæ non habent delectationem secundum sensum, nisi ratione vtilitatis, non delectantur secundū alios sensus, nisi in ordine ad sensibilia tactus. Neque enim odoribus leporum canes gaudent, sed cibatione: neque leo voce bouis, sed comestione: vt dicitur in 3. Ethi. Cum igitur delectatio tactus sit maxima ratione vtilitatis, delectatio autem visus ratione cognitionis, si quis vtranque comparare velit, inueniet simpliciter delectationem tactus esse maiorem delectatione visus, secundum quod consistit infra limites sensibilis delectationis: quia manifestum est quod id, quod est naturale, in vnoquoque est potentissimum. Huiusmodi autem delectationes tactus sunt, ad quas ordinātur cōcupiscētiæ naturales, sicut cibi, & venerea, & huiusmodi. Sed si consideremus delectationes visus, secundum quod visus deseruit intellectui, sic delectationes visus erunt potiores ea ratione, qua & intelligibiles delectationes sunt potiores sensibilibus.

Artic. 3.

Lib. 1. me. cæter. prin. to. 3.

Ex to. 10. post Ethi. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gaudium, sicut suprà dictum est, significat animalem delectationem: & hæc maxime pertinet ad visum: sed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd visus maxime diligitur propter cognitionem, eo quòd multas rerum differentias nobis ostendit, vt ibidem dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd alio modo delectatio est causa amoris carnalis, & alio modo visio: nam delectatio, & maxime quæ est secundum tactum, est causa amicitiæ delectabilis per modum finis. visio autem est causa, sicut vnde est principium motus inquantum per visum amabilia imprimitur species rei, quæ allicit ad amandum, & ad concupiscendum eius delectationem.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum aliqua delectatio sit non naturalis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd nulla delectatio sit innaturalis. Delectatio enim in effectibus animæ proportionatur quieti in corporibus: sed appetitus corporis naturalis, non quiescit, nisi in loco connaturali. ergo nec quies appetitus animalis, quæ est delectatio, potest esse nisi in aliquo connaturali. nulla ergo delectatio est non naturalis.

2 ¶ Præterea, Illud quod est contra naturam, est violentum: sed omne violentum est contristans, vt dicitur in 5. Meta.* ergo nihil, quod est contra naturam, est delectabile.

3 ¶ Præterea, Constitui in propriā naturam, cum sentitur, causat delectationē: vt patet in diffinitione Philosophi supra* posita: sed cōstitui in naturam vnicuique est naturale: quia motus naturalis est, qui est ad terminum naturalem. ergo omnis delectatio est naturalis.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 7. Ethico. quòd quædam delectationes sunt ægritudinales & contra naturam.

CONCLVSIO.

¶ Delectationum aliæ naturales, aliæ non naturales sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd naturale dicitur quod est secundum naturam. vt dicitur in 2. physi, natura autem in homine dupliciter sumi potest. Vno modo, prout intellectus & ratio est potissime hominis natura: quia secundum eam homo in specie constituitur, & secundum hoc naturales delectationes hominum dici possunt, quia sunt in eo, quod conuenit homini secundū rationē, sicut delectari in contemplatione veritatis, & in actibus virtutum, est naturale hominum. Alio modo potest sumi natura in homine secundū quod condiuiditur rationi, scilicet id quod est commune homini, & alijs, præcipue quòd rationi non obedit: & secundum hoc ea, quæ pertinēt ad conseruationem corporis: vel secundum individuum, vt cibus, potus, lectus, & huiusmodi. vel secundum speciem, sicut venereorum vsus, dicūtur homini delectabilia naturaliter, secundum vtrasque autem delectationes contingit aliquas esse innaturales, simpliciter loquendo, sed connaturales secundum quid. Cōtingit enim in aliquo indiuiduo corrumpi aliquod principiorum naturalium speciei. & sic id, quod est contra naturam speciei, fieri per accidens naturale huic individuo, sicut huic aquæ calefactæ est naturale, quod calefaciat. Ita igitur contingit, quòd id, quod est contra naturam hominis, vel quantum ad rationem, vel quantum ad corporis conseruationem, fiat huic homini connaturale, propter aliquam corruptionem naturæ in eo existentem: quæ quidem corruptio potest esse vel ex parte corporis, sicut ex ægritudine, sicut febricitantibus dulcia videntur amara, & econuerso: siue propter malam complexionem, sicut aliqui delectantur in comestione terræ, vel carbonum, vel aliquorum huiusmodi: vel etiā ex parte animæ, sicut propter consuetudinem aliqui delectantur in comedendo homines, vel in coitu bestiarum, aut masculorum, aut aliorum huiusmodi: quæ non sunt secundum naturam humanam.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum octauum.*

¶ *Num obiecta diuersificent delectationem formaliter, an materialiter.*

Quæstio. ARticulo septimo omisso, circa octauum in responsione ad tertium, dubium occurrit: quia superius in quæst. 30. arti. secundo dictum est, quod differentia obiecti secundum naturam facit materialem diuersitatem passionum, hic vero dicitur quòd obiecta delectationum diuersificent non solum materialiter, sed formaliter delectationē.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Virum delectatio ponit esse delectationi contraria.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd delectationi non sit delectatio contraria. Passiones enim animæ speciem & contrarietatem recipiunt secundum obiectum, obiectum autem delectationis est bonum. cum igitur bonum non sit contrarium bono: sed bonum malo contrarietur, & malum bono: vt dicitur in prædicamentis: *videtur quòd delectatio non sit contraria delectationi.

2 ¶ Præterea, Vni est contrarium vnum, vt probatur in 10. Meta. sed delectationi contraria est tristitia. non ergo delectationi contraria est delectatio.

3 ¶ Præterea, Si delectationi contraria est delectatio, hoc non est nisi propter cōtrarietatem eorum in quibus aliquis delectatur, sed hæc differentia est materialis: cōtrarietas autem est differentia secundum formam: vt dicitur in 10. Meta. ergo contrarietas non est delectationis ad delectationem.

¶ SED CONTRA, Ea quæ se impediunt in eodem genere existentia, secundum Phil.* sunt contraria: sed quædam delectationes sinuicem impediunt, vt dicitur in 10. Ethico. * ergo aliquæ delectationes sunt contrariæ.

CONCLVSIO.

¶ Cum aliquæ delectationes se impediant, necesse est quoque aliquas quibusdam contrariari.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd delectatio in affectionibus animæ, sicut dictum* est, proportionatur quieti in corporibus naturalibus, dicuntur autem duæ quietes esse contrariæ, quæ sunt in contrarijs terminis: sicut quies, quæ est sursum ei, & quæ est deorsum, vt dicitur in 5. Physi. vnde & contingit in affectibus animæ duas delectationes esse contrarias.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod verbum illud Philosophi est intelligendum secundum quod bonum & malum accipitur in virtutibus & vitijs. nam inueniūtur duo cōtraria vitia, non autem inuenitur virtus contraria virtuti. In alijs autem nil prohibet duo bona esse adinuicem contraria: sicut calidum & frigidum, quorum vnum est bonum igni, alterum aquæ. Et per hunc modum delectatio potest esse delectationi contraria. sed hoc in bono virtutis esse non potest: quia bonum virtutis non accipitur nisi per conuenientiam ad aliquid vnum, scilicet rationem.

¶ Ad secundum dicendum, quod delectatio se habet in affectibus animę, sicut quies naturalis in corporibus. est enim in aliquo conuenienti, & quasi connaturali, tristitia autem se habet sicut quies violenta. tristabile enim repugnat appetitui animali, sicut locus quietis violentæ appetitui naturali. quieti autem naturali opponitur, & quies violenta eiusdem corporis, & quies naturalis alterius: vt dicitur in 5. Physi. vnde delectationi opponitur & delectatio & tristitia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, in quibus delectamur, cum sint obiecta delectationis, non solum faciunt differentiam materialem, sed etiam formalem, si sit diuersa ratio delectabilitatis. diuersa enim ratio obiecti diuersificat speciem actus vel passionis, vt ex supradictis patet.

In post. pra. c. de oppositis circa prin. to. 1. Tex. 17. t. 3.

Tex. 13. t. 3.

Li. 10. Met. tex. 13. Et 14. tom. 3. Ca. 5. inter princip. & med. to. 5.

Arti. 2. hu. ius q.

Li. 5. Phys. tex. 54. t. 2.

a *Super Quæstionem trigesimam secundam.*

¶ *Num operatio causa sit propria delectationis.*

Quæstio. CIrca primum articulum quæstio. 32. dubium occurrit, an operatio sit propria causa delectationis, vt constitutio in connaturale bonum: an indistincte, & vt clarior sit quæstio, recolito, quòd in diffinitione delectationis, positi sunt duo actus pro causa delectationis, scilicet cognitio & constitutio: & quia nulli dubium est quòd cognitio est operatio, si ea ratione operatio est causa propria delectationis: quia oportet cognitionem interuenire, vt causam quæstionis: solutio clara est. Quia vero satis ambiguum est, an constitutio sit necessario operatio. Ideo si ea ratione operatio causa propria delectationis dicitur, quia omnis itaque constitutio talis in connaturale bonum causans delectationem est operatio: singulare dictum & disputabile est. Et est dictispatet.

Li. 5. Phys. tex. 54. t. 2. & 55. tom. 2.

Quæst. 23.

inter hos duos sensus tanta differentia, quòd in primo indistincte & sine ordine aliqua operatio ponitur causa delectationis. in secundo vero operatio ponitur prima causa eiusdem, & vt constituens in connaturale: & per hæc assimatiua huius secundi sensus sunt verba authoris in litera volentis, quòd consecutio boni conuenientis consistit in operatione. Et in responsione ad primum dicitur, quòd quæ habemus, nō delectāt, nisi apprehensa vt habita, & habere nihil aliud est quam eis vti, vel posse vti, quod est per aliquam operationem: non pro parte vero negatiua est, quia proprium esse & viuere, & alia huiusmodi, delectant: & tamen constitutio nostra in eis non est per operari, sed per esse: delectāt quoque nos multa in quibus constituimur non per operari, sed per recipere seu pati: vt patet cum calefieri vel refrigerari delectamur, delectat & conueniens locus in quo per esse, in loco non per operari constituimur.

QVAESTIO TRIgesimasecunda. De causa delectationis, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis delectationis.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum operatio sit causa propria delectationis.

¶ Secundo, vtrum motus sit causa delectationis. ¶ Tertio, vtrum spes & memoria.

¶ Quarto, vtrum tristitia. ¶ Quinto, vtrum actiones aliorum sint nobis delectationis causa. ¶ Sexto, vtrum benefacere alteri sit causa delectationis. ¶ Septimo, vtrum similitudo sit causa delectationis. ¶ Octauo, vtrum admiratio sit causa delectationis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum operatio sit causa propria delectationis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod operatio non sit propria & prima causa delectationis. vt enim Philosophus dicit in 1. Rheto. Delectari consistit in hoc quod sensus aliquid patiatur: requiritur enim ad delectationem cognitio, sicut dictum est: sed per prius sunt cognoscibilia obiecta operationum, quàm ipsę operationes: ergo operatio non est propria causa delectationis.

2 ¶ Præterea, Delectatio potissimè consistit in fine adepto. hoc enim est quod præcipue concupiscitur, sed non semper operatio est finis, sed quandoque ipsum operatum: non ergo operatio est propria & per se causa delectationis.

3 ¶ Præterea, Otium & requies dicuntur per cessationem operationis. hæc autem sunt delectabilia, vt dicitur in 1. Rheto. non ergo operatio est propria causa delectationis.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 7. & 10. Ethic quòd delectatio est operatio connaturalis, non impedita.

CONCLVSIO.

¶ Cum omnis delectatio in quadam cognitione & proprij boni consequutione perficiatur, in operatione consistere necesse est ipsam delectationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, ad delectationem duo requiruntur. scilicet consequutio boni conuenientis, & cognitio huiusmodi adeptionis. vtrunque autem horum in quadam operatione consistit. Nam actualis cognitio operatio est quædam: similiter bonum conueniens adipiscimur aliqua operatione, ipsa etiam operatio propria, est quoddam bonum conueniens: vnde oportet quòd omnis delectatio aliquam operationem consequatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ipsa obiecta operationum non sunt delectabilia, nisi inquantū coniunguntur nobis, vel per cognitionem solam, sicut cū delectamur in cōsideratione: vel inspectione aliquorum, vel quocūque alio modo simul cū cognitione, sicut cū aliquis delectatur in hoc, quod cognoscit se habere quodcunque bonum: puta diuitias, vel honorem, vel aliquid huiusmodi. quæ quidem non essent delectabilia, nisi inquantum apprehenduntur, vt habita: vt enim Philosophus dicit in 2. Polit. Magnam delectationem habet putare aliquid sibi proprium, quæ procedit ex naturali amotione consistere: extento operationis vocabulo ad omnem actionem, passionem, motumque. Delectabilis quippe omnia, quæ superueniunt, iunguntur nobis motu aliquo: vel vt obiecta operationum immanentium, vel saltem vt materia vsus, vt in responsione ad primum & 2. dicitur. Nec tamen tacuit omnino author de constitutione: causante delectationem in congenitis. Nam in articu. 7. expresse dixit, quòd simile inquantum vnum, est delectabile. Constat enim quod vnitas similium est vnitas in essendo: & quia (vt dicitur in 1. Rhet. Aristo.) simile delectat vt ipsummet, consequens est, quod constitutio in delectatione congenitorum, sicut & in delectatione similium, sit secundum esse, etiam si nulla inde operatio proueniret. Et per hæc patet solutio obiectorum & quæstionis.

¶ Quanam ratione bonum consert delectationem.

Circa causam delectationis ex parte obiecti, scilicet bonum conueniens, dubium occurrit: an sit conueniens formaliter, an denominatiue, id est, an obiectum causans delectationem sit res denominata à relatione conuenientiæ, an sit ipsa conuenientia, quod enim res sit absoluta, quæ denominatur conueniens, probatur ex communi conditione actionum conueniens actiuarum esse delectationis. Quod autem sit ipsa conuenientia, probatur ex eo, quòd nihil apprehenditur aliquid vt conueniens, non causatur delectatio.

¶ In hac dubitatione inuenio Scotum in 3. sententiarū distinctione 15. tenuisse, quòd conueniens & disconueniens secundum solā absolutā dicunt rationes causandi delectationem & tristitiam: secundum relationes vero dicere causas finaliter quibus non, vt relationes actiui & approximationis: nec aliud inuenio eius fundamentum. Mihi vero videtur, quòd relatio conuenientiæ vel disconuenientiæ in actu exercito concurrat ad causandam delectationem vel tristitiam, vt ratio agendi: & monetur ex eo, quòd delectatio & tristitia de eodem differunt specie, vtpote contrariæ. Ergo delectabile & tristabile earum obiecta & propria per se positiue actiua, differunt specie secundum rationes agendi illas: sed non secundum rationes absolutas. ergo secundum rationes respectiuas conuenientiæ & disconuenientiæ. Prima sequela patet notatis terminis appositis in consequente ad excludendas causas excedentes, aut per accidens, aut negatiue: vt nuta præsens vel absens causat contraria, & dissentiam actiuorum secundum impertinentia aut subitrata, & alia huiusmodi: oportet enim contraria actiones à contrarijs rationibus agere proficisci in naturaliter agentibus proprijs: qualia sunt delectabile & tristabile. destructio vero consequentis patet ad sensum: experimur enim quòd idem absolutum, puta calor, modo causat delectionem, modo tristitiam apprehensus vel sensatus vt conueniens vel disconueniens. Existente igitur forma absoluta eadem, & facto transitu de delectabili in tristabile, propter variationem de conuenientia in disconuenientiam, & per se causalia contrarijs actionibus ac passionibus, scilicet delectatione &

tristitia, manifestum fit, quòd conuenientia & disconuenientia vtriones agendi concurrunt. Et confirmatur hoc, quia illud quod concurrit ad causandam delectationem vel tristitiam vt apprehensum, non se habet vt conditio approximationis, sed vt ratio agendi: quoniam apprehensum est, quod mouet appetitum, vt ratio agendi: sed conuenientia vel disconuenientia concurrit ad hæc, vt apprehensa: quoniam quantumcunque aliquis frigens caleficri conueniret, nisi perciperet illud vt conueniens in actu exercito, vt exerceat conuenientiam, non delectaretur: & hoc manifestius apparet in delectatione vel tristitia imaginationem vel rationem consequente. quia enim nunquam fugeret lupum, nisi apprehenderet ipsum vt disconueniens nunc, non erit conueniens postea: sicut calefieri ad ignem est conueniens homini in hyeme, non autem in æstate. Ex parte vero boni delectantis, quod nobis coniungitur, fit etiam transmutatio delectabilis: quia actio cōtinuata alicuius agentis auget effectū: sicut quanto aliquis diutius appropinquat igni, magis calefit, & desiccat. naturalis autem habitudo in quadam mensura consistit: & ideo quando continuata præsentia delectabilis superexcedit mensuram naturalis habitudinis, efficitur remotio eius delectabilis. Ex parte vero ipsius cognitionis: quia homo desiderat cognoscere aliquod totum & perfectum. cum ergo aliqua non poterunt apprehendi tota simul, delectat in his transmutatio, vt vnum transeat, & alterum succedat: & sic totum sentiatur, vnde Aug. dicit in 4. Confes. Non vis vtique stare syllabam, sed transvolare, vt aliæ veniant, & totū audias. Ita semper omnia ex quibus vnum aliquid constat, & non sunt omnia simul, plus delectant omnia quàm singula, si possint sentiri omnia. Si ergo sit aliqua res, cuius natura sit intransmutabilis, & non possit in ea fieri excessus naturalis habitudinis per continuationem delectabilis, & quæ possit totum suum delectabile simul intueri, non erit ei transmutatio delectabilis: & quantum aliquæ delectationes plus ad hoc accedunt, tanto plus continuari possunt.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd id quod mouetur, etsi nondum habeat perfecte id, ad quod mouetur, incipit tamen iam aliquid habere eius, ad quod mouetur: & secundum hoc ipse motus habet aliquid de delectationis. Deficit tamen à delectationis perfectione: nam perfectiores delectationes sunt in rebus immobilibus. motus etiam efficitur delectabilis inquantum per ipsum fit aliquid cōueniens, quòd prius cōueniens non erat: vel desinit esse, vt supra dictum est.

Ad secundum dicendum, quòd motus laborem & lassitudinem inducit, secundum quod transcendit habitudinem naturalem: sic autem motus non est delectabilis, sed secundum quod remouentur contraria habitudinis naturalis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd id quod est consuctum, efficitur delectabile, inquantum

CONCLVSIO.

¶ Motus est causa delectationis, quo ad omnia quæ in ipsa delectatione reperiuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad delectationem tria requiruntur, scilicet bonum delectans, coniunctio delectabilis, & tertium quod est cognitio huius coniunctionis: & secundum hæc tria motus efficitur delectabilis, vt Philosophus dicit in 7. Ethic. & in 1. Rheto. Nam ex parte nostra qui delectamur, trāsmutatio efficitur nobis delectabilis propter hoc, quòd natura nostra transmutabilis est: & propter hoc, quod est nobis conueniens nunc, non erit conueniens postea: sicut calefieri ad ignem est conueniens homini in hyeme, non autem in æstate. Ex parte vero boni delectantis, quod nobis coniungitur, fit etiam transmutatio delectabilis: quia actio cōtinuata alicuius agentis auget effectū: sicut quanto aliquis diutius appropinquat igni, magis calefit, & desiccat. naturalis autem habitudo in quadam mensura consistit: & ideo quando continuata præsentia delectabilis superexcedit mensuram naturalis habitudinis, efficitur remotio eius delectabilis. Ex parte vero ipsius cognitionis: quia homo desiderat cognoscere aliquod totum & perfectum. cum ergo aliqua non poterunt apprehendi tota simul, delectat in his transmutatio, vt vnum transeat, & alterum succedat: & sic totum sentiatur, vnde Aug. dicit in 4. Confes. Non vis vtique stare syllabam, sed transvolare, vt aliæ veniant, & totū audias. Ita semper omnia ex quibus vnum aliquid constat, & non sunt omnia simul, plus delectant omnia quàm singula, si possint sentiri omnia. Si ergo sit aliqua res, cuius natura sit intransmutabilis, & non possit in ea fieri excessus naturalis habitudinis per continuationem delectabilis, & quæ possit totum suum delectabile simul intueri, non erit ei transmutatio delectabilis: & quantum aliquæ delectationes plus ad hoc accedunt, tanto plus continuari possunt.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd id quod mouetur, etsi nondum habeat perfecte id, ad quod mouetur, incipit tamen iam aliquid habere eius, ad quod mouetur: & secundum hoc ipse motus habet aliquid de delectationis. Deficit tamen à delectationis perfectione: nam perfectiores delectationes sunt in rebus immobilibus. motus etiam efficitur delectabilis inquantum per ipsum fit aliquid cōueniens, quòd prius cōueniens non erat: vel desinit esse, vt supra dictum est.

Ad secundum dicendum, quòd motus laborem & lassitudinem inducit, secundum quod transcendit habitudinem naturalem: sic autem motus non est delectabilis, sed secundum quod remouentur contraria habitudinis naturalis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd id quod est consuctum, efficitur delectabile, inquantum

Li. 7. ethic. cap. 7. Et 1. Rh. c. 11. 4, 5. etc.

In cor. arti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

efficitur naturale, nam consuetudo est quasi altera natura: motus autem est delectabilis, non quidem quo receditur à consuetudine, sed magis secundum quod per ipsum impeditur corruptio naturalis habitudinis, quæ posset prouenire ex assiduitate alicuius operationis. Et sic ex eadem causa connaturalitatis efficitur consuetudo delectabilis & motus.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum spes & memoria sint causæ delectationis.

Infrà. q. 40. art. 8. et 22. q. 30. ar. 1. ad 3. & 12. Met. le. 6. com. 5. Lib. 2. orth. fidei. ca. 12. in fine.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd memoria & spes non sint causæ delectationis. Delectatio enim est de bono præsenti, vt Dama.* dicit: sed memoria & spes sunt de absenti. est enim memoria præteritorum, spes vero futurorum. ergo memoria & spes non sunt causa delectationis.

2 ¶ Præterea, Idem non est causa contrariorum: sed spes est causa affectionis. Dicitur enim Prouerb. 18. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo spes non est causa delectationis.

3 ¶ Præterea, Sicut spes conuenit cum delectatione in eo quod est de bono. ita etiam & concupiscentia & amor: non ergo magis debet assignari spes causa delectationis, quàm concupiscentia vel amor.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Rom. 12. Spe gaudentes. Et in Psal. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum.

CONCLVSIO.

¶ Spes & memoria causæ sunt delectationis

¶ RESPONDEO dicendum, quòd delectatio causatur ex præsentia boni conuenientis, secundum quod sentitur, vel qualitercunque percipitur. Est autem aliquid præsens nobis dupliciter. Vno modo secundum cognitionem, prout scilicet cognitum est in cognoscente secundum suam similitudinem. Alio modo secundum rem, prout scilicet vnum alteri realiter coniungitur, vel actu vel potentia secundum quemcunque coniunctionis modum. Et quia maior est coniunctio secundum rem, quàm secundum similitudinem, quæ est coniunctio cognitionis. item maior est coniunctio rei in actu quàm in potentia. ideo maxima est delectatio, quæ fit per sensum, qui requirit præsentiam rei sensibilis. Secundum autem gradum tenet delectatio spei, in qua non solum est delectabilis coniunctio secundum apprehensionem, sed etiam secundum facultatem vel possibilitatem adipiscendi bonum, quod delectat, tertium autem gradum tenet delectatio memoriæ, quæ habet solam coniunctionem apprehensionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd spes & memoria sunt quidem eorum, quæ sunt simpliciter absentia, quæ tamen secundum quid sunt præsentia, scilicet vel secundum apprehensionem solam, vel secundum apprehensionem & facultatem ad minus æstimatam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet idem secundum diuersa esse causam contrariorum, sic igitur spes inquantum habet præsentem æstimationem boni futuri, delectationem causat: inquantum autem caret, præsentia eius causat afflictionem.

¶ Ad tertium dicendum, quod amor & concupiscentia delectationem causant: omne enim amatum sit delectabile amanti, eo quòd amor est quædam vnio vel connaturalitas amantis ad amatum. similiter etiam omne concupitum est delectabile concupiscenti: cum concupiscentia sit præcipue appetitus delectationis: sed tamen spes, inquātum importat quandam certitudinem realis præsentiæ boni delectantis, quam non importat nec amor nec concupiscentia: magis ponitur causa delectationis quàm illa, & similiter magis quàm memoria, quæ est de eo quod iam transiit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum tristitia sit causa delectationis.

Infrà. q. 35. ar. 5. ad. 1. & q. 48. ar. 1. corp.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod tristitia non sit causa delectationis. Contrarium enim non est causa contrarii: sed tristitia contrariatur delectationi. ergo non est causa delectationis.

2 ¶ Præterea, Contrariorum contrarii sunt effectus: sed delectabilia memorata sunt causa delectationis. ergo tristitia memorata sunt causa doloris & non delectationis.

3 ¶ Præterea, Sicut se habet tristitia ad delectationem, ita odium ad amorem: sed odium non est causa amoris: sed magis econuerso, vt supra dictum est: ergo tristitia non est causa delectationis

q. 29. ar. 2.

¶ SED CONTRA est, quod in Psal. 41. dicitur, Fuerunt mihi lachrymę meæ panes die ac nocte. Per panem autem refectio delectationis intelligitur: ergo lachrymæ, quæ ex tristitia oriuntur, possunt esse delectationis causa.

CONCLVSIO.

¶ Tristitia secundum quod est in actu, causa delectationis esse potest, inquantum memoriam rei dilectæ parit: tristitia autem in memoria existens causa est delectationis ex subsequenti mali occasione.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tristitia potest dupliciter considerari. Vno modo secundum quod est in actu. Alio modo secūdum quod est in memoria, & vtroque modo tristitia potest esse delectationis causa. Tristitia quidem in actu existēs est causa delectationis, inquantum facit memoriam rei dilectæ, de cuius absentia aliquis tristatur, & tamen de sola eius apprehēsione delectatur. memoria autem tristitiæ fit causa delectationis propter subsequētem euasionem: nam carere malo accipitur in ratione boni. vnde secundum quod homo apprehendit se euasisse ab aliquibus tristibus & dolorosis, accrescit ei gaudij materia, secundum quod Augustinus* dicit 22. de Ciuitate Dei. Quod sæpe lætitristium meminimus, & sani dolorum sine dolore: & inde amplius lætitia & gratia sumus. Et in 8.* Confessio. dicit. Quòd quanto maius fuit periculum in prælio, tanto maius erit gaudium in triumpho.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contrarium quandoque per accidens est causa contrarij, sicut frigidum quandoque calefacit: vt dicitur in 8.* Physi. & similiter tristitia per accidens est delectationis causa, inquantum fit per eam apprehēsio alicuius delectabilis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tristitia memorata inquantū sunt tristia & delectabilibus contraria, non causant delectationem, sed inquantum ab eis homo liberatur, & similiter memoria delectabilium ex eo, quòd sunt amissa, potest causare tristitiam.

¶ Ad tertium dicendum, quod odium etiam per accidens potest esse causa amoris: prout scilicet aliqui diligunt se, inquantum conueniunt in odio vnius & eiusdem.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum actiones aliorum sint nobis causa delectationis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd actiones aliorum non sint nobis delectationis causa. Causa enim delectationis est proprium bonum coniunctum: sed aliorum operationes non sunt nobis coniunctæ. ergo non sunt nobis causa delectationis.

2 ¶ Præterea, Operatio est proprium bonum operantis. Si igitur operationes aliorum sint nobis causa delectationis, pari ratione omnia alia bona aliorum erunt nobis delectationis causa: quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea, Operatio est delectabilis, inquantum procedit ex habitu nobis innato: vnde dicitur in 2. Ethic. quòd signum generati habitus oportet accipere sientem in opere delectationem: sed operationes aliorum non procedunt ex habitibus qui in nobis sunt, sed interdum ex habitibus qui sunt in operantibus: non ergo operationes aliorum sunt nobis delectabiles, sed ipsis operantibus.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in secunda Canonica Ioannis. Gauisus sum valde, quia inueni de filijs tuis ambulantes in veritate.

CONCLVSIO.

¶ Aliorum operationes modis variis possunt nobis delectationis causa esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum* est, ad delectationem duo requiruntur, scilicet consecutio proprij boni, & cognitio proprij boni consecuti. Tripliciter ergo operatio alterius potest esse delectationis causa. Vno modo inquantum per operationem alicuius consequimur aliquod bonum, & secundum hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonum faciunt: sunt nobis delectabiles, quia bene pati ab alio est delectabile. Alio modo secundum quod per operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio, vel aliqua æstimatio proprij boni: & propter hoc homines delectantur in hoc, quod laudantur, vel honorantur ab alijs: quia scilicet per hoc accipiunt æstimationem in seipsis aliquod bonum esse: & quia ista æstimatio fortius generatur ex testimonio bonorum & sapientium, ideo in horum laudibus & honoribus homines magis delectantur. Et quia adulator est apparēs laudator, propter hoc etiam adulationes quibusdam sunt delectabiles. Et quia amor est alicuius boni, & admiratio est alicuius magni, idcirco amari ab alijs, & in admiratione haberi, est delectabile, inquantum per hoc fit homini æstimatio propriæ bonitatis vel magnitudinis, in quibus aliquis delectatur. Tertio modo inquantum ipsæ operationes aliorum si sint bonæ, æstimantur, vt bonum proprium propter vim amoris, qui facit æstimare amicū quasi eundem sibi: & propter odium quod facit æstimare bonum alterius esse sibi contrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis. vnde dicitur 1. ad Corin. 13. quòd charitas non gaudet super iniquitate congaudet autem veritati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd operatio alterius potest esse mihi coniuncta, vel per effectum, sicut in primo modo, vel per apprehensionem, sicut in secundo modo: vel per affectionem, sicut in tertio modo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit quantum ad tertium modum, non autem quantum ad duos primos.

¶ Ad tertium dicendum, quod operationes aliorum, etsi non procedant ex habitibus qui in me sunt, causant tamen in me aliquid delectabile, vel faciunt mihi æstimationem siue apprehensionem proprij habitus, vel procedunt ex habitu illius qui est vnum mecum per amorem.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum benefacere alteri sit causa delectationis.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd benefacere alteri non sit delectationis causa. Delectatio enim causatur, ex consecutione proprij boni, sicut suprà dictum est: sed benefacere non pertinet ad consecutionem proprij boni, sed magis ad amissionem: ergo magis videtur esse causa tristitiæ quàm delectationis.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 4. Ethicorum*, quòd illiberalitas connaturalior est hominibus, quàm prodigalitas: sed ad prodigalitatē pertinet benefacere alijs, ad illiberalitatem autem pertinet deijstere à benefaciendo: cum ergo operatio connaturalis sit delectabilis vnicuique, vt dicitur in septimo, & decimo Ethicorum, videtur, quòd benefacere alijs non sit causa delectationis.

3 ¶ Præterea, Contrarij effectus ex contrariis causis procedunt: sed quędam quę pertinēt ad malefacere, sunt naturaliter homini delectabilia: sicut vincere, redarguere, vel increpare alios, & etiam punire, quantum ad iratos: vt dicit philosophus in 1. Rheto. ergo benefacere magis est causa tristitię, quam delectationis.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 1. Politicorū*, quòd largiri & auxiliari amicis, aut extraneis est delectabilissimum.

CONCLVSIO.

¶ Alteri benefacere causa est delectationis ex comparatione effectus, finis, & multiplicis benefaciendi principij.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc ipsum, quod est benefacere alteri, potest tripliciter esse delectationis causa. Vno modo per comparationem ad effectum, quod est bonum in altero constitutum, & secundum hoc inquantum bonum alterius reputamus quasi nostrum bonum, propter vnionem amoris delectamur in bono quod per nos fit alijs, præcipue amicis, sicut in bono proprio. Alio modo per comparationem ad finem: sicut cum aliquis per hoc quòd alteri benefacit, sperat consequi aliquod bonum sibiipsi. vel à Deo, vel ab homine, spes autem delectationis est causa. Tertio modo per comparationem ad principium, & sic hoc, quod est benefacere alteri, potest esse delectabile per comparatiōem ad triplex principium. Quorum vnum est facultas benefaciendi. & secundum hoc benefacere alteri sit delectabile, inquantum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni in seipso existentis, ex quo possit aliis communicare: & ideo homines delectantur in filiis & operibus proprijs, sicut quibus communicant proprium bonum. Aliud principium est habitus inclinans, secundum quem benefacere sit alicui connaturale. vnde liberales delectabiliter dant aliis. Tertium principium est motiuū, puta cum aliquis mouetur ab aliquo, quem diligit ad benefaciendum alicui. omnia enim, quę facimus vel patimur propter amicum, delectabilia sunt, quia amor præcipua causa delectationis est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd emissio inquantum est indicatiua proprij boni, est delectabilis: sed inquantum exuberat proprium bonum, potest esse contristans, sicut quando est immoderata.

¶ Ad secundum dicendum, quòd prodigalitas habet immoderatam emissionem, quæ repugnat naturæ: & ideo prodigalitas dicitur esse contra naturam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vincere, redarguere & punire non est delectabile inquantum est in malum alterius, sed inquantum pertinet ad proprium bonū, quod plus homo amat quàm odiat malum alterius: vincere enim est delectabile naturaliter, inquantum per hoc fit æstimatio propriæ excellentiæ, & propter hoc omnes ludi in quibus est concertatio, & in quibus potest esse victoria, sunt maxime delectabiles: & vniuersaliter omnes concertationes secundum quod habent spem victoriæ. Redarguere autem & increpare potest esse dupliciter delectationis causa. Vno modo inquantum facit homini imaginationem propriæ sapientiæ & excellentiæ: increpare enim & corripere est sapientum & maiorum. Alio modo secundum quod aliquis increpando & reprehendendo, alteri benefacit, quod est delectabile, vt dictum est, irato autem est delectabile punire, inquantum videtur remouere apparentem minorationem, quæ videtur esse ex præcedenti læsione: cum enim aliquis est ab alio læsus, videtur per hoc ab alio minoratus esse, & ideo appetit, ab hac minoratione liberari per retributionem læsionis. Et sic patet quòd benefacere alteri, per se potest esse delectabile. sed malefacere alteri non est delectabile, nisi inquantum videtur pertinere ad proprium bonum.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum similitudo sit causa delectationis.

Cap. 11 non procul à fine lo. 6.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd similitudo non sit causa delectationis. Principari enim & præesse quandam dissimilitudinem importat: sed principari, & præesse naturaliter est delectabile: vt dicitur in primo Rhetor. ergo dissimilitudo magis est causa delectationis, quàm similitudo.

2 ¶ Præterea, Nihil magis est dissimile delectationi quā tristitia: sed illi qui patiuntur tristitiam, maxime sequuntur delectationes, vt dicitur in 7. Ethicor. ergo dissimilitudo est magis causa delectationis, quàm similitudo.

Ca. 14. circa med. l. 5

3 ¶ Præterea, illi qui sunt repleti aliquibus delectationibus, non delectantur in eis, sed magis fastidiunt eas: sicut patet in repletione ciborum, non ergo similitudo est delectationis causa.

¶ SED CONTRA est, quod similitudo est causa amoris, vt dictum est supra, amor autem est causa delectationis. ergo similitudo est causa delectationis.

Q. 27. ar. 3.

CONCLVSIO.

¶ Similitudo, quæ amoris est causa, delectationis quoque causa est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd similitudo est quædam vnitas. vnde id, quod est simile, inquantum est vnum, est delectabile, sicut & amabile, vt supra dictum est, & si quidem id, quod est simile, proprium bonum non corrumpat, sed augeat, est simpliciter delectabile: puta, homo homini, & iuuenis iuueni. Si vero sit corruptiuum proprij boni, sic per accidens efficitur fastidiosum vel contristans, non quidem inquantum est simile & vnum, sed inquantum corrumpit id, quod est magis vnum. Quòd autem aliquid simile corrumpat proprium bonū, contingit dupliciter. Vno modo, quia corrumpit mensuram proprij boni per quendam excessum: bonum enim præcipue corporale, vt sanitas, in quadam commensuratione consistit, & propter hoc superabundantes cibi, vel quælibet delectationes corporales fastidiuntur. Alio modo per directam contrarietatem ad proprium bonum, sicut figuli abominantur alios figulos, non inquantum sunt figuli, sed inquantum per eos amittunt exellentiam propriam, siue proprium lucrum, quæ appetunt sicut proprium bonum.

Q. 27. ar. 2

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum sit quædam communicatio principantis ad subiectū, est ibi quædam similitudo. tamen secundum quandam excellentiam: eo quòd principari & præesse pertinent ad excellentiam proprij boni. sapientum enim & melliorum est principari & præesse. vnde per hoc fit homini propriæ bonitatis imaginatio, vel quia per hoc quòd homo principatur & præest, aliis bene facit, quod est delectabile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd id, in quo delectatur tristatus, etsi non sit simile tristitiæ, est tamen simile homini contristato: quia tristitiæ contrariantur proprio bono eius, qui tristatur, & ideo appetitur delectatio ab his, qui in tristitia sunt: vt conferens ad proprium bonum inquantum est medicatiua contrarij. Et ista est causa, quare delectationes corporales, quibus sunt contrariæ quædam tristitiæ, magis appetuntur quàm delectationes intellectuales, quæ non habent contrarietatem tristitiæ, vt infra dicetur. Exinde etiam est, quòd omnia animalia naturaliter appetunt delectationem, quia semper animal laborat per sensum & motum, & propter hoc etiam iuuenes maxime delectationes appetunt propter multas

Q. 35. ar. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 ¶ *Super Quæstionis trigesimæ secundæ Articulum octauum.*

Circa octauum eiusdem trigesimæ secundæ quæstionis articulum, reliquum non aliter discutiendus est quod admirans in ipso admirationis actu videtur habere tria. Primo, noua, rara, vel ardua rei intuitum desiderari: secundo, collationem illius cum occulta causa: tertio, naturalem quandam concupiscentiam cognoscendi causam, sicut vniuersaliter imperfecta appetunt perfici. Et proterea admirari constituit habentem in id quod est secundum naturam. Nosse enim & conferre, & appetere scire, connaturalia sunt, & naturaliter in his gaudet anima. Præter hæc autem tria, quæ omni mirati communia videntur, inest scrutatoribus causarum rationalis concupiscentia scientiæ causam, quæ est causa delectationis, sicut cætera desideris, vt in articulo tertio ad tertium habes.

Ca.14. post med. illius tom 5. Anuot.

Li.2.Orth. fidei ca.22.

Ca. 2. circa med.10.3.

7. Paulo post princ. tom.5. C.12.& 13. & li.10 c. 4.& 5.t.5 Tract.24. circa princ. 10.9.& li. 50. hom. homil. 32.

Li.1. Rhet. ca. 11. post med. to. 6.

3 ¶ Præterea, Vnusquisque in consuetis delectatur: vnde operationes habituum per consuetudinem acquisitorum sunt delectabiles, sed consueta non sunt admirabilia, vt dicit Aug. super Ioan.* ergo admiratio contrariatur causæ delectationis.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosop. dicit in primo Rheto.* quòd admiratio est delectationis causa.

CONCLVSIO.

¶ Admiratio, vt sibi adiungitur spes consequendi cognitionem eius, quod quis scire desiderat, maxima est delectationis causa.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd adipisci desiderata est delectabile, vt supra dictum est,* & ideo quāto alicuius rei amatæ magis accrescit desiderium, tanto magis per adeptionem accrescit delectatio, & etiā in ipso augmento desiderij fit augmentum delectationis, secundum quod fit etiam spes rei amatæ, sicut suprà dictum est,* quòd ipsum desiderium ex spe est delectabile. Est autem admiratio desiderium quod dam sciendi, quod in homine contingit ex hoc, quòd videt effectum, & ignorat causam: vel ex hoc, quòd causa talis effectus excedit cognitionem aut facultatem ipsius: & ideo admiratio est causa delectationis, inquantum habet adiunctam spem consequendi cognitionem eius quod scire desiderat, & propter hoc omnia admirabilia, sunt delectabilia, sicut quæ sunt rara, & omnes repræsentationes rerum, etiam quæ in se non sunt delectabiles. Gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum: quia conferre vnum alteri est proprius & connaturalis actus rationis, vt Philosophus dicit in sua Poëtria, & propter hoc etiam liberari à magnis periculis magis est delectabile: quia est admirabile, vt dicitur in primo Rhetoricorum.

Ar.3.ad 3.

Artic. 3.

In artis Poeticæ c.2.nō longè à pri. tom.6.

Cap.11.post med.c.1.6.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd admiratio non est delectabilis inquantum habet ignorantiam, sed inquantum habet desiderium addiscendi causam, & inquantum admirans aliquid nouum addiscit, scilicet talem esse, quem non æstimabat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd delectatio duo habet, scilicet quietem in bono, & huiusmodi quietis perceptionem. Quantum igitur ad primum, cum sit perfectius contemplari veritatem cognitam, quàm inquirere ignotam, contemplationes rerum scitarum per se loquendo, sunt magis delectabiles, quàm inquisitiones rerum ignotarum. Tamē per accidens, quantum ad secundum, contingit, quòd inquisitiones sunt quandóque delectabiliores, secundum quod ex maiori desiderio procedunt, desiderium autem magis excitatur ex perceptione ignorantiæ. vnde maxime homo delectatur in his, quæ de nouo inuenit aut addiscit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quę sunt consueta, sunt delectabilia ad operandum, inquantum sunt quasi connaturalia: sed tamen ea, quæ sunt rara, possunt esse delectabilia, vel ratione cognitionis, quia delitescit ratur eorum scientia, inquantum sunt mira: vel ratione operationis, quia ex desiderio magis inclinatur mens ad hoc quod intense in nouitate operetur: vt dicitur in 10. Ethicor. perfectior enim operatio causat perfectiorem delectationem.

QVAESTIO TRIGESIMA

tertia, De effectibus delectationis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus delectationis. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum delectatio sit dilatare. ¶ Secundo, vtrum delectatio causet sui sitim vel desiderium. ¶ Tertio, vtrum delectatio impediat vsum rationis. ¶ Quarto, vtrum delectatio perficiat operationem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum delectationis sit dilatare.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd dilatatio non sit effectus delectationis. Dilatatio enim videtur ad amorem magis pertinere: secundum quod dicit Apostolus 2. ad Corinth. 6. Cor nostrum dilatatum est. Vnde & de præcepto charitatis in Psal. 118. dicitur, Latum mandatum tuum nimis. Sed delectatio est alia passio ab amore. ergo dilatatio non est effectus delectationis.

2 ¶ Præterea, Ex hoc quòd aliquid dilatur, efficitur capacius ad recipiendum. sed receptio pertinet ad desiderium, quod est rei nondum habitę. ergo dilatatio magis videtur pertinere ad desiderium quàm ad delectationem.

3 ¶ Præterea, Constrictio dilatationi opponitur. sed constrictio videtur ad delectationē pertinere: nam illud constringimus quod firmiter volumus retinere. & talis est affectio appetitus circa rem delectantem. ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

¶ SED CONTRA est, quod ad expressionem gaudij dicitur Isa. 60. Videbis & affluues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum. Ipsa etiam delectatio ex dilatatione nomen accepit, vt lætitia nominetur, sicut suprà dictum est.

CONCLVSIO.

¶ Delectatio dilatationis est causa secundum quandam translationem ex corporibus acceptam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd latitudo est quædam dimensio magnitudinis corporalis. Vnde in affectionibus animæ non nisi secundum metaphoram dicitur. Dilatatio autem dicitur quasi motus ad latitudinem: & competit delectationi secundum duo, quæ ad delectationem requiruntur. Quorum vnum est ex parte apprehensiuæ virtutis, quæ apprehendit coniunctionem alicuius boni conuenientis. Ex hac autem apprehensione apprehendit se homo perfectionem quandam adeptum, quæ est spiritualis magnitudo. & secundum hoc animus hominis dicitur per delectationem magnificari seu dilatari. Aliud autē est ex parte appetitiuę virtutis, quę assentit rei delectabili, & in ea quiescit quodammodo, se præbens ei ad eam interius capiendam: & sic dilatatur affectus hominis per delectationem, quasi se tradens ad continendum interius rem delectantem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet in his, quę dicuntur metaphoricè, idem diuersis attribui secundum diuersas similitudines: & secundum hoc dilatatio pertinet ad amorem ratione cuiusdam extensionis, inquantum effectus amantis ad alios extenditur: vel curet non solum quæ sua sunt, sed quæ aliorum. ad delectationem vero pertinet dilatatio, inquantum aliquid in seipso ampliatur, vt quasi capacius reddatur.

¶ Ad secundū dicendum, quod desiderium habet quidem aliquam ampliationem ex imaginatione rei desideratæ, sed multo magis ex præsentia rei iam delectantis: quia magis præbet se animus rei iam delectanti, quàm rei non habitæ desideratæ, cum delectatio sit finis desiderij.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille, qui delectatur, constringit quidem rem delectantem, dum ei fortiter inhæret, sed cor suum ampliat, vt perfecte delectabili fruatur.

ARTI-

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum delectatio causet sui sitim, vel desiderium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd delectatio nō causet desiderium suiipsius. Omnis enim motus cessat cum peruenerit ad quietem, sed delectatio est quasi quædam quies motus desiderii, vt suprà dictum est: cessat ergo motus desiderii cum ad delectationem peruenerit: non ergo delectatio causat desiderium.

2 ¶ Præterea, Oppositum non est causa sui oppositi, sed delectatio quodammodo desiderio opponitur ex parte obiecti: nam desiderium est boni non habiti, delectatio vero boni iam habiti. ergo delectatio non causat desiderium suiipsius.

3 ¶ Præterea, Fastidium desiderio repugnat: sed delectatio plerunque causat fastidium: non ergo facit sui desiderium.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Ioan. 4. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Per aquam autem significatur secundum* Aug. delectatio corporalis.

CONCLVSIO

¶ Delectatio secundum quod est in actu, non nisi per accidens sitim & desiderium causat, vt vero in memoria est sitim & sui desiderium causat per se.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd delectatio dupliciter potest cōsiderari. Vno modo secundum quod est in actu, alio modo secundum quod est in memoria. Item sitis vel desiderium potest dupliciter accipi. Vno modo proprie secundum quod importat appetitum rei nō habitæ, alio modo communiter, secundum quod importat exclusionem fastidii, secundum igitur quod est in actu, delectatio non causat sitim vel desiderium suiipsius, per se loquendo, sed solum per accidens. Si tamen sitis vel desiderium dicatur rei non habitæ appetitus, tunc delectatio non causat simpliciter sitim vel desiderium, nam delectatio est affectio appetitus circa rem præsentem, sed contingit rem præsentem non perfectè haberi: & hoc potest esse vel ex parte rei habitæ, vel ex parte habentis: ex parte quidem rei habitæ, eo quòd res habita non est tota simul, vnde successiue recipitur. & dum aliquis delectatur in eo quod habet, desiderat potiri eo, quod restat: sicut qui audit primam partem versus & in hoc quod delectatur, desiderat alteram partem versus audire, vt Aug. dicit 4. Confess. Et hoc modo omnes fere delectationes corporales faciunt fuiipsarum sitim quousque consummētur, eo quòd tales delectationes consequuntur aliquem motum, sicut patet in delectationibus ciborum. ex parte autem ipsius habentis, sicut cum aliquis aliquam rem in se perfectam existentem non statim perfecte habet, sed paulatim acquirit: sicut in mundo isto percipientes aliquid imperfecte de diuina cognitione, delectamur, & ipsa delectatio excitat sitim vel desiderium perfectæ cognitionis. secundum quod potest intelligi, quod habetur Eccle. 24. Qui bibunt me, adhuc sitient. Si vero per sitim vel desiderium intelligatur sola intentio affectus tollens fastidium, sic delectationes spirituales maxime faciunt sitim, vel desiderium suiipsarum. delectationes enim corporales, quia augmentare, vel continuatę, faciunt superexcrescentiā naturalis habitudinis. efficiuntur fastidiosæ, vt patet in delectatione ciborum. & propter hoc, quando aliquis iam peruenit ad perfectum in delectationibus corporalibus, fastidit eas: & quandoque appetit aliquas alias. sed delectationes spirituales non superexcrescunt naturalem habitudinem, sed perficiuntur naturam. vnde cum peruenitur ad consummationem in ipsis, tunc sunt magis delectabiles, nisi forte per accidens, inquantum operationi conjunctæ adiunguntur aliquæ operationes virtutū corporalium, quæ per assiduitatem operandi lassantur. Et per hunc modum etiam potest intelligi quod dicitur Eccles. 24. Qui bibit me, adhuc sitiet. Quia etiam de Angelis, qui perfecte Deum cognoscunt, & delectantur in ipso, dicitur 1. Petri 1. quòd desiderāt in eum conspicere. Si vero considereretur delectatio prout est in memoria & non in actu, sic per se nata est causare suiipsius sitim & desiderium: quando scilicet homo redit ad illā dispositionem, in qua erat sibi delectabile, quod præteriit: si vero immutatus sit ab illa dispositione, memoria delectationis nō causat in eo delectationem, sed fastidium: sicut pleno existenti, memoria cibi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando delectatio est perfecta, tunc habet omnimodam quietem, & cessat motus desiderij tendentis in non habitum. sed quando imperfecte habetur, tunc non omnino cessat motus desiderij tendentis in non habitum.

¶ Ad secūdum dicendum, quòd id quod imperfecte habetur, secundū quid habetur, & secundum quid non habetur: & ideo simul de eo potest esse & desiderium & delectatio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectationes, alio modo causant fastidium, & alio modo desiderium: vt dictum est.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum delectatio impediat vsum rationis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd delectatio non impediat vsum rationis. quies enim maxime cōfert ad debitum rationis vsum: vnde dicitur in 7.* Physic. quòd in sedendo & quiescendo fit anima sciens & prudens. Et sapiētię, 8. Intrans in domum meam conquiescam cum illa, scilicet sapientia: sed delectatio est quædam quies. ergo non impedit, sed magis iuuat rationis vsum.

Infra q.34. art.1.ad 1. Et 2.2. q. 15.ar.3.& q.53.ar.6. Et 4.di 49 q.3.ar.2.q. 3.ad 3.& ar.5 q.1.ad 4. Et ma. q.10.art.2. ad 7. Tex.20.1.2

2 ¶ Præterea, Ea quæ non sunt in eodem, etiam si sint contraria, nō se impediunt, sed delectatio est in parte appetitiua, vsus autem rationis in parte apprehensiua. ergo delectatio non impedit rationis vsum.

3 ¶ Præterea, Quod impeditur ab alio, videtur quodammodo transmutari ab ipso, sed vsus apprehensiuæ virtutis magis mouet delectationem, quàm à delectatione moueatur, est enim causa delectationis. ergo delectatio non impedit vsum rationis.

¶ SED CONTRA est, quod Philos.* dicit in 6. Ethi. quòd delectatio corrumpit existimationem prudentiæ. *Ca.5. to.5.*

CONCLVSIO.

¶ Delectationes consequentes actus rationis non impediunt, sed magis adiuuant, at corporales delectationes variis modis vsum rationis quàm maxime impediunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dicitur in 10. Ethic.* Delectationes propriæ adaugent operationes, extraneæ vero impediunt. Est ergo quædam delectatio quæ habetur de ipso actu rationis, sicut cum aliquis delectatur in contemplando, vel ratiocinando: & talis delectatio non impedit vsum rationis, sed adiuuat: quia illud attentius operamur, in quo delectamur. attentio autem adiuuat operationem, sed delectationes corporales impediunt vsum rationis triplici ratione. Primo quidem ratione distractionis. quia sicut iam dictum est, ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus: cum autem intentio fortiter inhæserit alicui rei, debilitatur circa alias res, vel totaliter ab eis reuocatur. & secundum hoc si delectatio corporalis fuerit magna, vel totaliter impediet vsum rationis, ad se intentionem animi attrahendo, vel multum impediet. Secundo, ratione contrarietatis: quædā enim delectationes maxime superexcedentes sunt contra ordinē rationis, & per hunc modum Philosophus dixit in 6. Ethicor. quòd delectationes corporales corrumpunt existimationem prudentiæ, non autem existimationem speculatiuam: cui delectatio non contrariatur: puta quòd triangelus habet tres angulos æquales duobus rectis: secundum autem primum modum vtrāque impedit. Tertio modo secundum quandam ligationem: inquantum scilicet ad delectationem corporalem sequitur quædā transmutatio corporalis, maior etiam, quàm in aliis passionibus, quanto vehementius afficitur appetitus ad rē præsentem, quàm ad rem absentem: huiusmodi autem corporales perturbationes impediunt vsum rationis, sicut patet in vinolentis, qui habent vsum rationis ligatum, vel impeditum.

Ca.5. to.5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd delectatio corporalis habet quidem quietem appetitus in delectabili: quæ quies interdum contrariatur rationi, sed ex parte corporis semper habet transmutationem, & quantum ad vtrunque impedit rationis vsum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vis appetitiua & apprehensiua sunt quidem diuersæ partes, sed vnius animæ: & ideo cum intentio animæ vehementer applicatur ad actum vnius, impeditur ab actu contrario alterius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vsus rationis requirit debitum vsum imaginationis, & aliarum virium sensitiuarum, quæ vtuntur organo corporali: & ideo ex transmutatione corporali vsus rationis impeditur, impedito actu virtutis imaginatiuæ & aliarum sensitiuarum.

Infra q.34. ar.4.ad 1.& tit.et q.40 artic. 8.cor. Et 4.di.17. q.2.artic.3. q.1. ad 3. Et veri. q. 26.art.10. cor.et ad 2 Ar.præce. Li.7.Ethi. c.12.& 13. & li.10.c. 6.& 5.& 4.to.5.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum delectatio perficiat operationem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd delectatio non perficiat operationem. Omnis enim humana operatio ab vsu rationis dependet: sed delectatio impedit vsum rationis, vt dictum* est. ergo delectatio non perficit, sed debilitat operationem humanam.

2 ¶ Præterea, Nihil est perfectiuum suiipsius vel suæ causæ, sed delectatio est operatio: vt dicitur in 7. & 10. Ethic.* quod oportet, vt intelligatur, vel essentialiter vel causaliter. ergo delectatio non perficit operationem.

3 ¶ Præterea,

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionem trigesimamquartam.*

Ar. præce.

QVæstione trigesimatertia, circa quæstionem trigesimam quartam aduerte, quod author post tractatum de bonitate & malitia passionem in communi, examinare volens bonitatem & malitiam passionum in speciali: circa duas tantum passiones, scilicet delectationem & tristitiam, quæstiones mouet, sigillatim de bonitate & malitia. & ratio est, quia ad istas terminatur omnes aliæ passiones, & ab eis quodammodo regulantur vt infrà habetur.

Li. 10. Eth. t. 4. post medium illius tom. 5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd delectatio dupliciter operationem perficit. Vno modo per modum finis. non quidem secundum quod finis dicitur id, propter quod aliquid est, sed secundū quod omne bonum completiue superueniens potest dici finis. & secundum hoc dicit Philosophus in 10. Ethicor. quòd delectatio perficit operationem, sicut quidam superueniens finis: inquantum scilicet super hoc bonum, quod est operatio, superuenit aliud bonum quod est delectatio, quæ importat quietationem appetitus in bono præsupposito.

Li. 10. Eth. t. 4. post medium illius tom. 5.

Secundo modo ex parte causæ agentis, non quidem directe, quia Philosophus dicit in 10. Ethicor. quod perficit operationem delectatio, non sicut medicus sanum, sed sicut sanitas: indirecte autem, inquantum scilicet agens, quia delectatur in sua actione, vehementius attendit ad ipsam, & diligentius eam operatur, & secundum hoc dicitur in 10. Ethic quòd delectationes adaugent proprias operationes, & impediunt extraneas.

Eod lib. & t. nūc citato

Li. 10. Eth. c. 5. parum ante mediū tom. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non omnis delectatio impedit actum rationis: sed delectatio corporalis, quæ non consequitur actum rationis, sed actum concupiscibilis, qui per delectationem augetur, delectatio autem, quæ consequitur actum rationis fortificat rationis vsum.

Ver. 30. s. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dicitur in 2. Physicorum, contingit quòd duo sibiinuicem sunt causa, ita quòd vnum sit causa efficiens, & aliud causa finalis alterius, & per hunc modum operatio causat delectationem, sicut causa efficiens, delectatio autem perficit operationem per modum finis: vt dictum est.

In corp. ar.

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis.

QVAESTIO TRIGESIMA

quarta. De bonitate & malitia delectationum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de bonitate & malitia delectationum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum omnis delectatio sit mala.

¶ Secundo, dato quod non, vtrum omnis delectatio sit bona.

¶ Tertio, vtrum aliqua delectatio sit optima.

¶ Quarto, vtrum delectatio sit mensura vel regula, secundum quam iudicetur bonum vel malum in moralibus.

ARTICVLVS I.

4. dd. 39. q. 3. ar. 4. q. 3 cor. Et veri q. 15. ar. 4. Et 10. Eth. le. 1. 2. 3. & 4. Par. 4. non remotè à fi. C. 11. nō procul à fine. Hier. in ep. de monoga. à med. in 1.

a ¶ *Vtrum omnis delectatio sit mala.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod omnis delectatio sit mala, illud enim quod corrumpit prudentiam, & impedit rationis vsum, videtur esse secundum se malum. quia bonum hominis est secundum rationem esse, vt Dio. dicit in 4. cap. De diui. * no. sed delectatio corrumpit prudentiam & impedit rationis vsum, & tanto magis, quanto delectationes sunt maiores. vnde in delectationibus venereis quæ sunt maximæ, impossibile est aliquid intelligere, vt dicitur in 7. Ethicor. * Et Hiero. etiam dicit super Matth. * quòd illo tempore, quo coniugales actus geruntur, præsentia Sancti Spiritus non dabitur, etiam si Propheta videatur esse, qui officio generationis obsequitur. ergo delectatio est secundum se malum: ergo omnis delectatio mala.

¶ Præterea, Si delectatio perficit operationē, aut perficit ipsam sicut finis, aut sicut forma, aut sicut agens: sed non sicut finis, quia operationes non quæruntur propter delectationē, sed magis econuerso, vt suprà dictum est. nec iterum per modum efficientis quia magis operatio est causa efficiens delectationis. nec iterum sicut forma: non enim perficit delectatio operationem, vt habitus quidam, secundum Philosophum in 10. Ethicor. delectatio ergo non perficit operationem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur ibidem, quòd delectatio operationem perficit.

CONCLVSIO.

¶ Delectatio operationem perficit cùm per modum finis, tum per modum agentis causæ, indirecte tamen.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dicitur in 10. Ethic. aliqui posuerunt omnes delectationes esse malas. cuius ratio videtur fuisse: quia intētionem suam referabant ad solas delectationes sensibiles & corporales, quæ sunt magis manifestę, nā in & cæteris intelligibilia à sensibilibus antiqui Philosophi non distinguebant, nec intellectum à sensu: vt dicitur in li. de anima. delectationes autem corporales arbitrabantur dicendum omnes esse malas, vt sic homines, qui ad delectationes immoderatas sunt proni, à delectationibus se retrahentes, ad medium virtutis perueniant. Sed hęc existimatio non fuit conueniens. cum enim nullus possit viuere sine aliqua sensibili & corporali delectatione, si illi, qui docēt omnes delectationes esse malas, deprehēdantur aliquas delectationes suscipere, magis homines ad delectationes erunt procliues, exemplo operum, verborum doctrina prætermissa. In operationibus enim, & passionibus humanis, in quibus experientia plurimum valet, magis mouēt exempla quàm verba. Dicendum est ergo aliquas delectationes esse bonas, & aliquas esse malas. Est enim delectatio quies appetitiuæ virtutis in aliquo bono amato, & consequens aliquam operationem. Vnde huius ratio duplex accipi potest. Vna quidem ex parte boni, in quo aliquis quiescens delectatur: bonum enim & malum in moralibus dicitur secundum quod conuenit rationi, vel discordat ab ea, vt suprà dictum est. Sicut in rebus naturalibus aliquid dicitur naturale ex eo quòd naturæ conuenit, innaturale verò ex eo, quòd est à natura discordans. Sicut igitur in naturalibus est quædam quies naturalis: quæ scilicet est ex eo quod conuenit naturæ, vt cum graue quiescit deorsum: & quædam innaturalis, quæ est in eo, quod repugnat naturæ, sicut cum graue quiescit sursum: Ita & in moralibus est quædā delectatio bona, secūdū quod appetitus superior aut inferior requiescit in eo, quod conuenit rationi: & quædā mala ex eo, quod quiescit in eo quod à ratione discordat, & à lege Dei. Alia ratio accipi potest ex parte operationum, quarum quædam sunt malæ, & bonæ. operationibus autē magis sunt affines delectationes, quæ sunt eis coniunctæ, quàm concupiscentię, quæ tempore eas præcedunt. vnde, cum concupiscentiæ bonarum operationum sint bonæ, malarū verò malę, multo magis delectationes bonarum operationum sunt bonæ, malarum verò malæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum est, delectationes, quæ sunt de actu rationis, non impediunt rationem neque corrumpunt prudentiam. sed delectatiōes extrancę, cuiusmodi sunt delectationes corporales. quæ quidem rationis vsum impediunt (sicut suprà dictum est) & per cōtrarietatem appetitus, qui quiescit in eo, quod repugnat rationi. & ex hoc habet delectatio, quòd sit moraliter mala, vel secundum quandam ligationem d rationis: sicut in concubitu coniugali delectatio, quamuis sit in eo quod conuenit rationi, tamen impedit rationis vsum propter corporalem transmutationem adiunctam. sed ex hoc non consequitur malitiam d moralem: sicut nec somnus, quo ligatur vsus rationis, moraliter est malus, si sit secundum cursonem receptus. nam & ipsa ratio hoc habet, vt quandoque rationis vsus intercipiatur. Dicimus tamen quod huiusmodi ligamentū rationis ex delectatione in actu coniugali, etsi nō habeat malitiam moralē, quia non est peccatum mortale nec veniale: prouenit tamen ex quadam morali malitia, scilicet ex peccato primi parentis. nam hoc in statu innocentiæ non erat, vt patet ex his quæ in primo dicta sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd temperatus non fugit omnes delectationes, sed immoderatas, & rationi non conuenientes, quod autem pueri & bestiæ delectationes prosequantur, non ostendit eas vniuerraliter esse malas: quia in eis est naturalis appetitus à Deo, qui mouetur in id quod est ei conueniens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nō omnis boni est ars, sed exteriorum factibilium, vt infrà dicetur. circa operationes autem & passiones quæ sunt in nobis, magis est prudentia & virtus, quàm ars. & tamen aliqua ars est factiua delectationis, scilicet pulmentaria & pigmentaria: vt dicitur in 7. Ethic.

ARTI-

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ articulum secundum.*

¶ *Num quoluis vtile sit bonum.*

IN secundo artic. trigesimæ quartæ quæstionis omisso primò dubium occurrit circa responsionē ad primum, pro quanto dicit, quod nihil est vtile quod non sit bonum: quia aut est sermo de bonitate naturæ, aut de bonitate moris. Si de bonitate naturæ, nulla est differentia inter vtile & delectabile: quia vtrūque est bonum tali bonitate. Si de bonitate morali, tunc falsa quoque est differentia, quia multa vtilia bona sunt malo moraliter, vtpote ad malū ducentia, sicut multa delectabilia mala sunt, moraliter mala opera consequentia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd hic est sermo de bonitate morali, & quòd bonum vtile est secundum se rationi consonans. Cū enim dicis bonū vtile, dicis aliquid consonum rationi: sicut cum dicis pascere esurientem: & in hoc differt vtile à delectabili, vt in litera dicitur: quia vtile significat aliquid consonū rationi: Delectabile vero cōsonum appetitui. Bonum autem & malum morale constituitur ex consonantia & diffonantia ad rationem, & non ad appetitum. Et ideo vtile non abstrahit à bono & malo morali, sicut delectabile, sed est bonum moraliter: nec per hoc sequitur nullum bonum vtile esse malum moraliter, quoniam sicut pascere esurientem potest esse malū moraliter: vel si fiat propter adulterium, &c. ita multa bona vtilia possunt mala fieri, dum ordinantur ad malum.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum tertium.*

¶ *Num inter bona humana aliqua delectatio sit optimum.*

IN articul. 3. dubiū Thomistis molestium occurrit propter illa verba. Aliqua delectatio hominis potest dici optimum inter bona humana. Repugnat siquidem hoc dictū naturæ authoris tenentis operationem præcedentem, puta visionem Dei: esse optimum inter bona humana.

¶ Ad hoc licet diuersimode dici possit, puta quòd delectabile est optimum, vt accidens, operatio autem, vt subsistentia iuxta dictum in quæstione secunda, artic. sexto, vel quod delectatio est optimum in genere motuum appetitiuorum, vel quòd est optimum, secundum se, quia habet in se vnde vlterius quietet appetitum: licet habeat aliud optimum melius ipso, non vt bono magis bonum, sed vt optimo in vno ordine optimum alterius ordinis, honestum enim & delectabile duorum bonorum ordines constituunt. Ad literam tamen loquendo dicitur: quia aut est sermo de bonitate naturæ, aut moris. Si quis enim inspexerit quod tractatus hic de bonitate & malitia est moralis, videbit quod quæstio est de optimo moraliter, id est, summe consonante rationi, omittendamque cenlebit contradictionem aliis dictis S. Thom. puta quod visio est nobilior: quod est finis etiam delectationis. Hæc enim omnia ad majorem bonitatem naturæ spectant: delectatio siquidem & operatio consequens eadem numero bonitate morali, bonæ sunt. Eadem quippe consonantia vel dissonantia consonant vel dissonant rationi, ac per hoc optimā operationem sequens delectatio, optima est non minore bonitate, & non magis nec minus bona moraliter, nec obstat huic sentiui, quod in responsione ad secundum, in prima responsione author videtur velle, quòd delectatio est melior actu virtutis, quam sequitur. Hoc enim author non dicit, nec intendit dicere: sed prima responsio ibi data respondet maiori propositionī argumenti, quæ est communissima propositio, scilicet optimum nullo adiecto fit melius: & dicit quòd est vera de optimo simpliciter, & non de optimo in genere, quale est delectatio: & ideo dato etiam quod ex actu virtutis esset melior, adhuc stat quòd sit optimum in genere. secunda vero responsio respondet minori, scilicet delectatio addita operationi est melior, & dicit quòd operatio non est adiecta delectationi, sed intranee eidem, & hæc responsio nullam patitur in se calumniam, & nihil extorquens omnia saluat: sic enim & est optima moraliter inter bona humana summè consonans rationi: quia nihil est melius moraliter ipsa, & est minus bona naturaliter operatione, quam sequitur, quæ est optima & in genere moris, & naturæ in vtroque ordine vltimus finis existens, quamuis diuersimode: quia in illo ordine communi sibi, & delectationi bonitate, in isto propria: propter quod in isto ordine finis est etiam delectationis: in illo autem minime hoc constitui potest.

sed sicut contingit non omne bonum, quod appetitur esse per se & vere bonum, ita non omnis delectatio est per se & vere bona.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum aliqua delectatio sit optimum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nulla delectatio sit optimum. Nulla enim generatio est optimum, nam generatio non potest esse vltimus finis: sed delectatio consequitur generationē, nam ex eo, quòd aliquid constituitur in suam naturam, delectatur: vt suprà dictum * est. ergo nulla delectatio potest esse optimum.

4. d. 49. q. 3. ar. 4. q. 3. & 3. d. 26. ad 3. Et 10. Eth. lect. 4.

Q. 31. ar. 1.

¶ Præterea, Illud quod est optimū, nullo addito potest fieri melius, sed delectatio aliquo addito fit melior, est enim melior delectatio cum virtute, quàm sine virtute. ergo delectatio non est optimum.

¶ Præterea, id quod est optimum est vniuersaliter bonum: sicut per se bonum existens, nā quod est per se, est prius & potius eo quod est per accidens, sed delectatio non est vniuersaliter bonum, vt dictum est. ergo delectatio non est optimum.

Ar. 2. huius quæst.

¶ SED CONTRA, Beatitudo est optimum, cum sit finis humanæ vitæ: sed beatitudo non est sine delectatione, dicitur enim in Psal 15. Adimplebis me lætitia cū vultu tuo, de lectationes in dextera tua vsque in finem.

CONCLVSIO.

¶ Possibile est inter humana bona aliquam delectationem optimum esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Plato non posuit omnes delectationes esse malas, sicut Stoici, neque omnes esse bonas, sicut Epicurei, sed quasdam esse bonas, & quasdam esse malas: ita tamen quod nulla sit summum bonum, vel optimum. Sed quantum ex eius rationibus datur intelligi, in duobus deficit. In vno quidem: quia cum videret delectationes sensibiles & corporales, in quodam motu & generatione consistere, sicut patet in repletione ciborum & huiusmodi, æstimauit omnes delectationes consequi generationem & motū: vnde, cum generatio & motus sint actus imperfecti, sequeretur quod delectatio non haberet rationem vltimæ perfectionis: sed hoc manifeste apparet falsum in delectionibus intellectualibus, aliquis enim non solum delectatur in generatione scientiæ, puta cum addiscit, aut miratur, sicut suprà dictum est: sed etiam in contemplando secundum scientiam acquisitam. Alio vero modo, quia dicebat optimum illud, quod est simpliciter summum bonum, quod scilicet est ipsum bonum quasi abstractum, & non participatum, sicut ipse Deus est summum bonum. nos autem loquimur de optimo in rebus humanis: optimum autem in vnaquaque re est vltimus finis. Finis autem, vt suprà dictum est, dupliciter dicitur, s. ipsa res, vsus rei, sicut finis auari est vel pecunia, vel possessio pecuniæ, & secundum hoc vltimus finis hominis dici potest, vel ipse Deus, qui est summum bonum simpliciter, vel fruitio ipsius, quæ importat delectationem quandam in vltimo fine, & per hunc modum aliqua delectatio hominis potest dici optimum inter bona humana.

Apud Ari. li. 10. Eth. c. 2. tom. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd & non omnis delectatio consequitur generationem, sed aliquæ delectationes consequūtur operationes perfectas, vt dictum est, & ideo nihil prohibet aliquam delectationem esse optimam: etsi non omnis sit talis.

In corp. ar.

¶ Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum quartum.

Annot.

IN titulo articuli quarti aduerte, quòd quia mensura est certificatiua quantitatis mensurabilium, & regula certificatiua dispositionis, & vtrũque horum exigit primitatem in cognoscendo, & quodammodo in essendo secundum aliquod genus causæ, idcirco author proponendo hunc articulum, in enumeratione omnium articulorum in principio q. quærit vtrũ delectatio sit mensura secundum quam iudicetur: hic vero absolute vtrum sit mensura, quasi ibi primitatem in cognoscendo, hic in essendo insinuans. Et in corpore articuli mensuram secundum cognitionem & iudicium determinat: in responsionibus verò ad primum & vltimum causalitatem finalem quodammodo ei tribuit. Et scito, quòd quia ad rationem mensuræ & regulæ non sufficit primitas in essendo, sed exigitur quòd sit nobis certissima, ideo licet bonum honestum sit secundum se prius, & certius quàm delectabile, quia consequitur ad illud, & potest esse bona & mala delectatio: quia tamen delectatio est nobis magis certa, ideo ipsi attribuitur ratio mensuræ, & operatio ipsa mẽdicat quo ad hoc à delectatione, propter quod author induxit in corpore articuli ad probandum rationem mensuræ in delectatione ex cognitione & iudicio. Et sat fuit saluare vtcunque prioritatem in essendo, vt patet in responsione ad tertiũ. vbi finis ratione satis large propter hoc saluandum vtitur.

C 8 à med. tom. 5.

4. di. 49. q. 3. art. 4. q. 2. ad 1.

Li. 10. met. tex. 3. et 4. tom. 3.

Tex. 4. t. 3.

Ca. 5. post. med. 10. 5. supra istud verb. Psalmiste 10. 8. Cap. 11. in prin. 10. 5.

¶ Circa calcem responsionis ad tertium in eodem quarto articulo dubium occurrit nouitiis, quia videtur aduersari supradictis: si enim bonitas delectationis est causa quodammodo bonitatis in operatione, aut econuerso, sequitur non esse eandem numero bonitatem vtriusque, cuius oppositum dictum fuit.

Q. 20. art. 1

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt ex superius dictis apparet, in analoga causalitate seu redundantia, saluatur identitas numeralis in causa & causato. vnde hoc nihil obstat proposito: sicut nec boni tatibus actus exterioris & interioris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de optimo simpliciter, per cuius participationem omnia sunt bona: vnde ex nullius additione sit melius: sed in aliis bonis vniuersaliter verum est, quod quodlibet bonum ex additione alterius sit melius. Quamuis possit dici, quod delectatio non est aliquid extrancum ab operatione virtutis: sed concomitans ipsam: vt in primo Ethic. dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio non habet, quòd sit optimum ex hoc, quod est delectatio: sed ex hoc quod est perfecta quies in optimo. vnde non oportet quòd omnis delectatio sit optima, aut etiam bona: sicut aliqua scientia est optima, non tamen omnis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum delectatio sit mensura vel regula, secundum quam iudicetur bonum vel malum, in moralibus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd delectatio non sit mensura vel regula boni & mali moralis. Omnia enim mensurantur primo sui generis. vt dicitur in 10. Metaph. sed delectatio non est primum in genere moralium, sed præcedunt ipsam amor & desiderium. non ergo est regula bonitatis & malitiæ in moralibus.

2 ¶ Præterea, Mensuram & regulã oportet esse vniformem, & ideo motus qui est maxime vniformis, est mensura & regula omnium motuum, vt dicitur in 10. Meta. sed delectatio est varia & multiformis: cum quædam earum sint bonæ, & quædam malæ. ergo delectatio non est mensura & regula moralium.

3 ¶ Præterea, Certius iudicium sumitur de effectu per causam, quàm econuerso: sed bonitas vel malitia operationis est causa bonitatis vel malitiæ delectationis, quia bonę delectationes sunt quæ consequuntur bonas operationes, malæ autem quæ malas: vt dicitur in 10. Ethic. ergo delectationes non sunt regula & mensura bonitatis, & malitiæ in moralibus.

¶ SED CONTRA est, quòd Augustꝰ dicit super illud Psal. 7. Scrutãs corda & renes Deus, finis curæ & cognitionis est delectatio, ad quam quis nititur peruenire. Et Philos. dicit in. 7. Ethic. quod delectatio est finis architectorum, id est principalis: ad quam respicientes vnumquodque hoc quidem malum, hoc autem malum simpliciter dicimus.

CONCLVSIO.

¶ Cum delectatio sit quies voluntatis & cuiuslibet appetitus in bono, necessarium est secundum delectationem voluntatis humanæ hominem iudicari bonum vel malum moraliter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonitas vel malitia moralis principaliter in voluntate consistit, vt suprà dictum est, vtrum autem voluntas sit bona vel mala, præcipue ex fine cognoscitur: id autem habetur pro fine, in quo voluntas quiescit: quies autem voluntatis & cuiuslibet appetitus in bono est delectatio, & ideo secundum delectationem voluntatis humanæ præcipue iudicatur homo bonus vel malus. Est enim bonus & virtuosus, qui gaudet in operibus virtutum, malus autem qui in operibus malis, delectationes autem appetitus sensitiui non sunt regula bonitatis vel malitiæ moralis. nam cibus communiter delectabilis est secundum appetitum sensitiuum bonis & malis: sed voluntas bonorum delectatur in eis ecundum conuenientiam rationis: quam non curat voluntas malorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd amor & desiderium sunt priora delectatione in via generationis: sed delectatio est prior secundum rationem finis, qui in operabilibus habet rationem principij: à quo maxime sumitur iudicium, sicut à regula vel mensura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis delectatio in hoc est vniformis, quòd est quies in aliquo bono. & secundò hoc potest esse regula vel mensura: nam ille bonus est cuius voluntas quiescit in vero bono; malus autem, cuius voluntas quiescit in malo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum delectatio perficiat operationem per modum finis (vt supra dictum est) non potest esse operatio perfecte bona, nisi etiam adsit delectatio in bono: nam bonitas rei pendet ex fine. & sic quodammodo bonitas delectationis est causa bonitatis in operatione.

QVAESTIO TRIGESIMA

quinta, De dolore, seu Tristitia secundum se, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de Dolore & Tristitia. ¶ Et circa hoc primo considerandum est de tristitia seu dolore secundum se. Secundò, de causis eius. Tertiò, de effectibus ipsius. Quartò, de remediis. Quintò, de bonitate vel malitia eius.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum dolor sit passio animę. ¶ Secundò, vtrum tristitia sit idem quod dolor. ¶ Tertiò, vtrũ tristitia seu dolor sit contraria delectationi. ¶ Quartò, vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur. ¶ Quintò, vtrum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia cõtraria. ¶ Sextò, vtrum magis fugienda sit tristitia, quàm delectatio appetenda. ¶ Septimò, vtrum dolor exterior sit maior quàm dolor interior. ¶ Octauo, se speciebus tristitiæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum dolor sit passio animæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd dolor non sit passio animæ. Nulla enim passio animæ est in corpore: sed dolor potest esse in corpore. Dicit enim Aug. in lib. de vera relig.* quod dolor qui dicitur corporis, est corruptio repentina salutis eius rei, quam male vtendo, anima corruptioni obnoxiauit. ergo dolor est passio animæ.

2 ¶ Præterea, Omnis passio animæ pertinet ad vim appetitiuam, Sed dolor nõ pertinet ad vim appetitiuam, sed magis apprehensiuam. Dicit enim Au. in lib. *de natura boni, quòd dolorem in corpore facit sensus resistens corpori potentiori. ergo dolor non est passio animæ.

3 ¶ Præterea, Omnis passio animæ pertinet ad appetitum animalem: sed dolor non pertinet ad appetitum animalem: sed magis ad appetitum naturalem. Dicit enim Au. 8. super Gen. ad literam. Nisi aliquod bonum remansisset in natura, nullius boni amissi esset dolor in pœna. ergo dolor non est passio animæ.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. 14. de ciuitate Dei, ponit dolorem inter passiones animæ, inducens illud Virgilij: Hinc metuunt, cupiunt, gaudentque, dolentque.

CONCLVSIO.

¶ Dolor cum sit appetitus sensitiui motus consequens apprehensionem mali, est proprissime passio animæ est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ad delectationem duo requiruntur, scilicet coniunctio boni, & perceptio huiusmodi coniunctionis: ita etiam ad dolorem duo requiruntur, scilicet cõiunctio alicuius mali, quod ea ratione est malum, quia priuat aliquod bonum, & perceptio huiusmodi coniunctionis. Quicquid autem coniungitur, si non habeat respectu eius cui coniungitur, rationem boni vel mali, nõ potest causare delectationem vel dolorem: ex quo patet, quòd aliquid sub ratione boni vel mali est obiectum delectationis & doloris, bonum autem & malum inquantum huiusmodi, sunt obiecta appetitus. vnde patet, quòd delectatio & dolor ad appetitum pertinent. omnis autem motus appetitiuus, seu inclinatio consequẽs apprehensionem, pertinet ad appetitum intellectiuum vel sensitiuum. nam inclinatio appetitus naturalis non consequitur apprehensionem ipsius appetentis, sed alterius, vt in primo dictum est. Cum igitur delectatio & dolor præsupponãt in eodem subiecto sensum vel apprehensionem aliquam. manifestum est, quòd dolor sicut & delectatio est in appetitu intellectiuo vel sensitiuo. omnis autem motus appetitus sensitiui dicitur passio, vt suprà dictum est: & præcipue illi qui in defectum sonant. vnde dolor secundum quod est in appetitu sensitiuo, propriissime dicitur passio animæ: sicut molestiæ corporales proprie passiones corporis dicuntur, vt de de & Aug. 14. De ciuitate Dei. dolorem specialiter ægritudinem nominat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dolor dicitur esse corporis, quia causa doloris est in corpore, puta cum patimur aliquod nociuum corpori: sed motus doloris semper est in anima. Nam corpus non potest dolere nisi dolente anima: vt Augustꝰ dicit.

¶ Ad se-

¶ Ad secundum dicendum, quod dolor dicitur esse sensus, non quia sit actus sensitiuę virtutis, sed qua requiritur ad dolorem corporalem, sicut ad delectationem.

¶ Ad tertium dicendum, quod dolor de amissione boni demonstrat bonitatẽ naturæ: non quia dolor sit actus naturalis appetitus, sed quia natura aliquid appetit vt bonum, quod cum remoueri sentitur, sequitur doloris passio in appetitu sensitiuo,

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum tristitia sit idem quod dolor.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tristitia nõ sit dolor. dicit enim Augustinus 14. de ciuitate * Dei. quòd dolor in corporibus dicitur, tristitia autem dicitur magis in anima. ergo tristitia non est dolor.

2 ¶ Præterea, Dolor non est nisi de præsenti malo, sed tristitia potest esse de præterito & de futuro: sicut pœnitentia est tristitia de præterito, & anxietas de futuro. ergo tristitia omnino à dolore differt.

3 ¶ Præterea, Dolor non videtur consequi nisi sensum tactus. sed tristitia potest consequi ex omnibus sensibus. ergo tristitia non est dolor, sed se habet in plumbus.

¶ SED CONTRA est quod Apost. dicit ad Rom. 9. Tristitia est mihi magna, & continuus dolor cordi meo. pro eodem vtens tristitia & dolore.

CONCLVSIO.

¶ Dolor cum sequatur apprehensionem interioris potentiæ cognoscitiuæ, tristitia vero apprehensionem exterioris cognoscitiui, necessario ab inuicem distinguuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd delectatio & dolor ex duplici apprehensione causari possunt, vel ex apprehensione exterioris sensus vel ex apprehensione interiori, siue intellectus siue imaginationis. Interior autem apprehensio ad plura se extendit quam exterior, eo quòd quæcunque cadunt sub exteriori apprehensione, cadunt sub interiori, sed non econuerso. Sola igitur illa delectatio, quæ ex interiori apprehensione causatur, gaudium nominatur, vt suprà dictum est, & similiter ille solus dolor, qui ex apprehensione interiori causatur, nominatur tristitia. Et sicut illa delectatio, quæ ex exteriori apprehensione causatur, delectatio quidem nominatur, non autem gaudium: ita ille dolor, qui ex exteriori apprehẽsione causatur, nominatur quidem dolor, non autem tristitia: Sic igitur tristitia est quædam species doloris, sicut gaudium delectationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. loquitur ibi quantum ad vsum vocabuli: quia dolor magis vsitatur in corporalibus doloribus, qui sunt magis noti, quàm in doloribus spiritualibus.

¶ Ad secundum dicendum, quod sensus exterior non percipit nisi præsens: vis autem cognitiua interior potest percipere præsens, præteritũ & futurum. & ideo tristitia potest esse de præsenti, præterito, & futuro: dolor autem corporalis, qui sequitur apprehensionem sensus exterioris, non potest esse nisi de præsenti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensibilia tactus sunt dolorosa, non solum inquantum sunt improportionata virtuti apprehensiuæ, sed etiã inquantum contrariantur naturæ: aliorum verò sensuum sensibilia possunt quidem esse improportionata virtuti apprehensiuæ, non tamẽ contrariantur naturæ, nisi in ordine ad sensibilia tactus. vnde solus homo, qui est animal perfectum in cognitione, delectatur in sensibilibus aliorum sensuum secundum seipsa: alia verò animalia non delectantur in eis nisi secundum quod referuntur ad sensibilia tactus, vt dicitur in 3. Ethic. & ideo de sensibilibus aliorum sensuum non dicitur esse dolor secundum quod contrariatur delectationi naturali, sed magis tristitia, quæ contrariatur gaudio animali. Sic igitur si dolor accipiatur pro corporali dolore, quod vsitatius est, dolor ex opposito diuiditur contra tristitiam secundum distinctionem apprehensionis interioris & exteriorisicet quantũ ad obiecta delectatio ad plura se extendat, quàm dolor corporalis. Si vero dolor accipiatur communiter, sic est genus tristitię: vt dictum est.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum tristitia seu dolor sit contraria delectationi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dolor delectationi non contrarietur. Vnum enim contrariorum non est causa alterius: sed tristitia potest esse causa delectationis. Dicitur enim Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. ergo nõ sunt contraria.

2 ¶ Præterea, Vnum contrariorum non denominat aliud: sed in quibusdam ipse dolor vel tristitia est delectabilis: sicut Augustꝰ dicit in 3. Confes. quòd dolor in spectaculis delectat. Et 4. Confes. dicit, quòd fletus amara res est, & tamen quandoque delectat. ergo dolor non contrariatur delectationi.

a ¶ Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum quartum.

Li. de vet. et fal. pœn. ca. 13. circa fin. 10. 4. Annot. Li. 9 Ethi. t. 4. non long Et à fi. 10. 5 Li. 14 c. 7. tom. 0. 5.*

OMissis primis tribus articulis quæstionis trigesimæquintæ, circa quartum duo accurrunt aduertenda. Primum est, quòd author non loquitur hic de absolutis, vt distinguuntur contra relatiua, sed determinat seipsum de quali absolutione intendit, scilicet specificatione ab extrinseco. Quod qualiter intelligatur, in prima parte dictũ diffuse est. Secũdũ est, quòd author posuit intemperantiam & iustitiam sub absolutis: non quia non ipse specificentur ab extrinseco, cum sint actus aut habitus: sed vel exemplariter, vel accipiendo eas, vt qualitates. sicut enim potentiæ animæ sumuntur vt potentiæ, & vt proprietates naturæ: ita actus & habitus, vt sic, & vt qualitates secundum se.

Li. 10 met. tex. 13. & 14. tom. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet vnum contrarium esse causam alterius per accidens: sic autem tristitia potest esse causa delectationis. Vno quidem modo inquantum tristitia de absentia alicuius rei, vel de præsentia contrarij vehementius quærit id in quo delectetur: sicut sitiens vehementius quærit delectationem potus, vt remedium contra tristitiam, quam patitur. Alio modo inquantum ex magno desiderio delectationis alicuius nõ recusat aliquis tristitias perferre, vt ad illam delectationem perueniat, & vtróque modo luctus præsens ad consolationem futuræ vitæ perducit, quia ex hoc ipso, quod homo luget pro peccatis vel pro dilatione gloriæ, meretur consolationem æternam. Similiter meretur etiam eam aliquis ex hoc, quòd ad ipsam consequendam non refugit labores & angustias propter ipsam sustinere.

¶ Ad secundum dicendum, quod dolor ipse potest esse delectabilis per accidens, inquantum scilicet habet adiunctam admirationem, vt in spectaculis, vel inquantum facit recordationem rei amatæ, & facit percipere amorem eius de cuius absentiã doletur. vnde cum amor sit delectabilis, & dolor, & omnia quæ ex amore consequuntur, inquantũ in eis sentitur amor, sunt delectabilia: & propter hoc etiã dolores in spectaculis possunt esse delectabiles, inquantũ in eis sentitur aliquis amor conceptus ad illos, qui in spectaculis commemorantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas & ratio suprà suos actus reflectuntur, inquantum ipsi actus voluntatis & rationis accipiuntur sub ratione boni vel mali, & hoc modo tristitia potest esse materia delectationis vel econuerso, non per se, sed per accidens, inquantum scilicet vtrunque accipitur in ratione boni vel mali.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur.

Infra ar. 6 cor. fi. et q. 38. ar. 1. ad primum. Et 3. q. 46. ar. 8. ad 2. Et 4. di. 14 q. 1. ar. 4. q. 2. cor. Li. 7. Eth. t. 11. t. 5.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd omnis tristitia omni delectationi cõtrarietur. Sicut enim albedo & nigredo sunt contrariæ species coloris, ita delectatio & tristitia sunt cõtrariæ species animæ passionũ: sed albedo & nigredo vniuersaliter sibi opponuntur. ergo etiam delectatio & tristitia.

2 ¶ Præterea, Medicinæ per contraria fiunt: sed quælibet delectatio est medicina contra quamlibet tristitiam: vt patet per Philos. in 7. Ethic.* ergo quælibet delectatio cuilibet tristitiæ contrariatur.

3 ¶ Præterea, Contraria sunt quæ se inuicem impediunt: sed quælibet tristitia impedit quamlibet delectationem: vt patet per illud quod dicitur in 10. Ethic.* ergo quælibet tristitia cuilibet delectationi contrariatur.

Ibidem.

¶ SED CONTRA, Contrariorum non est eadem causa: sed ab eodem habitu procedit, quod aliquis gaudeat de vno, & tristetur de oppositio, ex charitate enim contingit gaudere cum gaudentibus & flere cum flentibus, vt dicitur Ro. 12. ergo non omnis tristitia omni delectationi contrariatur.

CONCLVSIO.

¶ Tristitia & delectatio secundum suum genus vniuersaliter contrariantur, tristitia quoque & delectatio de eodem secundum speciẽ similiter contrariæ sunt nonnunquam vero non contrariæ secundũ speciem, sed magis diuersæ vel disparatæ dicuntur. si de diuersis & disparatis sint, quando verò illa diuersa sunt contraria, tunc non modo non contrariæ sunt secundum speciem, sed affines.

¶ RES-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Li.10.Eth. c.13.& 14. tom.5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dicitur in 10. Meth. Contrarietas est differentia secundum formam: forma autem est & generalis & specialis. vnde contingit esse aliqua contraria secundum formam generis, sicut virtus & vitium: & secundum formam speciei, sicut iustitia & iniustitia. Est autem considerandum, quod quædam specificantur secundum formas absolutas, sicut substantiæ & qualitates: quædam verò specificantur per comparationem ad aliquid extra, sicut passiones & motus recipiunt speciem ex terminis, siue ex obiectis. In his ergo quorum species considerantur secundum formas absolutas, contingit quidem species, quæ continentur sub contrariis generibus, non esse contrarias secundum rationem speciei, non tamen contingit, quòd habeant aliquam affinitatem vel conuenientiam ad inuicem. Intemperantia enim & iustitia, quæ sunt in contrariis generibus (virtute scilicet & vitio) non contrariantur adinuicem secundum rationem propriæ speciei, nec habent aliquam affinitatem vel conuenientiam adinuicem. Sed in illis, quorum species sumuntur secundum habitudinem ad aliquid extrinsecum, contingit quòd species contrariorum generum non solum non sunt contrariæ adinuicem, sed etiam habent quandam conuenientiam & affinitatem, eò quòd eodem modo se habere ad contraria: contrarietatem inducit. sicut accedere ad album, & accedere ad nigrum habent rationem contrarietatis: sed contrario modo se habere ad contraria habet rationem similitudinis, sicut recedere ab albo, & accedere ad nigrum, & hoc maxime apparet in contradictione, quæ est principium oppositionis: nam in affirmatione & negatione eiusdem consistit oppositio, sicut album & non album: in affirmatione autem vnius oppositorum & negatione alterius attenditur conuenientia & similitudo: vt si dicam nigrum & non album.

Li.6.Eth. cap.2.to.5.

tristititia autem & delectatio cum sint passiones, specificantur ex obiectis: & quidem secundum genus fuum contrarietatem habent: nam vnum pertinet ad prosecutionem, aliud verò ad fugam. quæ se habent in appetitu sicut affirmatio & negatio in ratione. vt dicitur in 6. Eth. Et ideo tristitia & delectatio, quæ sunt de eodem, habent oppositionem adinuicem secundum speciem: tristitia verò & delectatio de diuersis, siquidem illa diuersa non sint diuersa opposita, sed disparata, non habent oppositionem adinuicem secundum rationem specici, sed sunt etiam disparata: sicut tristari de morte amici, & delectari in contemplatione. Si verò illa diuersa sint contraria, tunc delectatio & tristitia non solum non habent contrarietatem secundum rationem speciei, sed etiam habent conuenientiam & affinitatem: sicut gaudere de bono, & tristari de malo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod albedo & nigredo non habent speciem ex habitudine ad aliquid extcrius: sicut delectatio & tristitia, vnde non est eadem ratio,

¶ Ad secundum dicendum, quòd genus sumitur ex materia: vt patet in 8. Meta. * in accidentibus autem loco materiæ est subiectum. dictū * est autem quòd delectatio & tristitia contrariantur secundum genus: & ideo in qualibet tristitia est contraria dispositio subiecti dispositioni, quæ est in qualibet delectatione. nam in qualibet delectatione appetitus se habet vt acceptans id quod habetur in qualibet autem tristitia se habet vt fugiens, & ideo ex parte subiecti quælibet delectatio est medicina contra quamlibet tristitiam: & quælibet tristitia est impeditiua cuiuslibet delectationis: præcipue tamen quando delectatio tristitiæ contrariatur etiam secundum speciem.

Lib.8. tex. 6 tom.2. In corp. ar.

¶ Vnde patet solutio ad tertium. Vel aliter dicendum, quòd etsi non omnis tristitia contrarietur omni delectationi secundum speciem: tamen quantum ad effectum contrariatur. nam ex vno confortatur natura animalis, ex alio verò quodammodo molestatur.

ARTICVLVS V.

2.2.q.9.a. 4.ad 2.& q.180.ar.8 ser.Et 3.q. 46.arti.7. ad 4.Et 4. di.49.q.3. arti.3.q.2. Et opuf. 3. ca. 168. Et Phil.7.le.6 Li.12.ca.3. 4.et14.c.3 Li.12.met. tex.51.t.3.

4 ¶ *Virum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria. Dicit enim Apost. 2. ad Corinth. 7. Quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sed respicere ad Deum pertinet ad superiorem rationem, cuius est contemplationi vacare secundum Augusti. in 12.* de Trin. ergo delectationi contemplationis opponitur tristitia.

2 ¶ Præterea, Contrariorum contrarij sunt effectus: si ergo vnum contrariorum contemplatum est causa delectationis, aliud erit causa tristitiæ, & sic delectationi contemplationis erit tristitia contraria.

3 ¶ Præterea, Sicut obiectum delectationis est bonum, ita obiectū tristitiæ est malum: sed contemplatio potest habere mali rationem. Dicit enim Philos. in 12. Meta. * quòd quædam inconueniens est meditari. ergo contemplationis delectationi potest esse contraria tristitia.

4 ¶ Præterea, Operatio quælibet secundum quod non est impedita, est causa delectationis: vt dicitur in 7. & 10. Ethic. sed operatio contemplationis potest multipliciter impediri, vel vt totaliter non sit, vel vt cū difficultate sit, ergo in contemplatione potest esse tristitia delectationi contraria.

5 ¶ Præterea, Carnis afflictio est causa tristitiæ: sed sicut dicitur Eccle. vltimo: Frequens meditatio carnis est afflictio. ergo contemplatio habet tristitiam delectationi contrariam.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Sa. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius (scilicet sapientiæ) nec tædium conuictus eius, sed lætitiam & gaudium: conuersatio autem & conuictus sapientiæ est per contemplationem. ergo nulla tristitia est, quæ sit contraria delectationi contemplationis.

CONCLVSIO.

¶ Delectationi, quæ de ipsa contemplatione est, nulla tristitia contraria est, nec admiscetur nisi per accidens

¶ RESPONDEO dicendum, quod delectatio contemplationis potest intelligi dupliciter. Vno modo ita, quod contemplatio sit delectationis causa, & non obiectum: & tunc delectatio non est de ipsa contemplatione, sed de re contemplata. contingit autem contemplatum aliquid nociuū & contristans, sicut & aliquid conueniens & delectans. vnde, si fic delectatio contemplationis accipiatur, nihil prohibet delectationi contemplationis esse tristitiam contrariam. Alio modo potest dici delectatio contemplationis, quia contemplatio est eius obiectum & causa, puta cum aliquis delectatur de hoc ipso, quod contemplatur. & sic vt dicit Gregorius Nicenus ei delectationi, quæ est secundum contemplationem, non opponitur aliqua tristitia, & hoc ideo. Philosophus dicit in primo Topico. & in 10. Ethic. sed hoc est intelligendum per se loquendo, cuius ratio est: quia tristitia per se contrariatur delectationi, quæ est de contrario obiecto: sicut delectationi quæ est de calore, contrariatur tristitia, quæ est de frigore. Obiecto autem contemplationis nihil est contrarium: contrariorum enim rationes secundum quod sunt apprehensæ, non sunt contrariæ, sed vnum contrarium est ratio cognoscendi aliud. vnde delectationi, quæ est in contemplādo, per se loquendo, non potest esse aliqua tristitia contraria: sed nec etiam habet tristitiam annexam, sicut corporales delectationes, quæ sunt vt medicinæ quædam contra aliquas molestias: sicut aliquis delectatur in potu ex hoc quòd anxiatur siti, quando autem tota sitis est repulsa, etiam cessat delectatio potus. Delectatio enim contemplationis non causatur ex hoc quòd excluditur aliqua molestia, sed ex hoc quòd est secundum seipsam delectabilis: non est enim generatio, vt dictum * est, sed operatio quædam perfecta. Per accidens autem admiscetur tristitia delectationi apprehensionis. & hoc dupliciter. Vno modo ex parte organi. Alio modo ex impedimento apprehensionis. Ex parte quidem organi admiscetur tristitia vel dolor apprehensioni, directe quidem in viribus apprehensiuis sensitiuæ partis: quæ habent organum corporale, vel ex sensibili, quòd est contrarium debitæ complexioni organi: sicut gustus rei amaræ, & olfactus rei fœtidæ. vel ex continuitate sensibilis conuenientis: quod per assiduitatem facit superexcrescentiam naturalis habitus, vt supra dictum * est. & sic redditur apprehensio sensibilis, quæ prius erat delectabilis cessa. sed hæc duo directè in contemplatione mentis locum non habent, quia mens non habet organum corporale. vnde * dictum est in auctoritate inducta, quòd non habet contemplatio mentis nec amaritudinem, nec tædium. sed quia mens humana vtitur in contemplando viribus apprehensiuis sensitiuis (in quarum actibus accidit lassitudo) ideo indirecte admiscetur aliqua afflictio vel dolor contemplationi, sed neutro modo tristitia contemplationi adiuncta per accidens, contrariatur delectationi eius. Nam tristitia, quæ est de impedimento contemplationis, non contrariatur delectationi contemplationis: sed magis habet affinitatem & conuenientiam cum ipsa, vt ex supradictis patet. Tristitia vero vel afflictio, quę est de lassitudine corporali, non eadem idem genus refertur: vnde est penitus disparata, & sic manifestum est quod delectationi, quę est de ipsa contemplatione, nulla tristitia contrariatur, nec adiungitur ei aliqua tristitia nisi per accidens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa tristitia, quæ est secundum Deum, non est de ipsa contemplatione mentis, sed est de eo, quo, quod mens contemplatur, scilicet de peccato, quod mens contemnit, vt contrarium delectationi diuinæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ea quæ sunt contraria in rerum natura, secundum quod sunt in mente, non habent contrarietatem: nam enim rationes contrariorum sunt contrariæ, sed magis vnum contrarium est ratio cognoscendi aliud propter quod est vna scientia contrariorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd contemplatio secundum se nunquam habet rationem mali: cum contemplatio nihil aliud sit quàm consideratio veri, quod est bonum intellectus. sed per accidens tantum, inquantum scilicet contemplatio vilioris impedit contemplationem melioris: vel ex parte rei contemplatæ, ad quam inordinate appetitus afficitur.

¶ Ad quartum dicendum, quod tristitia, quæ est de impedimento contemplationis, non contrariatur delectationi contemplationis, sed est ei affinis, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd afflicto carnis per accidens & indirecte se habet ad contemplationem mentis, vt dictum est.

ARTICVLVS VI.

4 ¶ Virum magis sit fugienda tristitia, quàm delectatio appetenda.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd magis sit fugienda tristitia, quàm delectatio appetenda. Dicit enim Augustin. * in lib. 83. q. Nemo est qui non magis dolorem fugiat, quàm appetat voluptatem. Illud autem in quod communiter omnia consentiunt, videtur esse naturale. ergo naturale est & conueniens, quòd plus tristitia fugiatur, quàm delectatio appetatur.

2 ¶ Præterea, Actio contrarii facit ad velocitatem & intensionem motus: aqua enim calida citius & fortius congelatur (vt dicit Philosophus in lib. Metheo. *) sed fuga tristitiæ est ex contrarietate contristantis: appetitus autem delectationis non est ex aliqua contrarietate, cōtristā tis, sed magis procedit ex conuenientia delectantis. ergo maior est fuga tristitię, quàm appetitus delectationis.

3 ¶ Præterea, Quanto aliquis secundum rationem fortiori passioni repugnat, tanto laudabilior est & virtuosior: quia virtus est circa difficile & bonum, vt dicitur in 2. Ethic. * sed fortis qui resistit motui quo fugitur dolor, est virtuosior quàm temperatus qui resistit motui quo appetitur delectatio. Dicit enim Philosophus in primo Rheto. * quòd fortes & iusti maxime honorantur. ergo vehementior est motus quo fugitur tristitia, quàm motus quo appetitur delectatio.

¶ SED CONTRA, Bonum est fortius quàm malum, vt patet per Dion. * 4. cap. de diuinomini. sed delectatio est appetibilis proper bonum, quod est eius obiectum: fuga autem tristitiæ, est propter malum. ergo fortior est appetitus delectationis, quàm fuga tristitiæ.

CONCLVSIO.

¶ Maior per se est delectationis appetitus, quàm tristitiæ fuga, & si per accidens contingat aliquem magis tristitiam fugere, quàm delectationem appetere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per se loquendo, appetitus delectationis est fortior quàm fuga tristitiæ: cuius ratio est, quia causa delectationis est conueniens bonum, causa autem doloris siue tristitiæ, est aliquod malum repugnans. Contingit autem aliquod bonum esse conueniens absque omni dissonantia: non autem potest esse aliquod malum toraliter absque omni conuenientia repugnans. vnde delectatio potest esse integra & perfecta, tristitia autem est semper secundū partem. vnde naturaliter maior est appetitus delectationis, quàm fuga tristitiæ. Alia verò ratio est, quia bonum, quod est obiectum delectationis, per seipsum appetitur: malum autem, quod est obiectum tristitiæ, est fugiendum inquantum est priuatio boni: quod autem est per se, potius est illo quod est per accidens. cuius etiam signum apparet in motibus naturalibus: nam omnis motus naturalis intensior est in fine, cum appropinquat ad terminum suæ naturæ conuenientem, quàm in principio cum recedit à termino suæ naturæ non conuenienti: quasi natura magis tendat in id, quod est sibi conueniens, quàm fugiat id, quod est sibi repugnans. vnde & inclinatio appetitiuæ virtutis, per se loqueudo, vehementius tendit in delectationem, quàm fugiat tristitiam. Sed per accidens contingit, quòd tristitiam aliquis magis fugit, quàm delectationem appetat. & hoc tripliciter: Primò quidem ex parte apprehensionis, quia (vt Augustin. * dicit 10. de Trinit.) amor magis sentitur cum eum prodit indigentia: ex indigentia autem amati, procedit tristitia, quæ est ex amissione alicuius boni amati, vel ex incursu alicuius mali contrarij: delectatio autem non habet indigentiam boni amati, sed quiescit in eo iam adepto. Cum igitur amor sit causa delectationis & tristitiæ, in tanto magis fugitur tristitia, quanto magis sentitur amor. ex eo quòd contrariatur amori. Secundo ex parte causæ contristantis vel dolorem inferentis, quæ repugnat bono magis amato, quàm sit bonum illud, in quo delectamur: magis enim amamus consistentiam corporis naturalem, quàm delectationem cibi: & ideo timore doloris, qui prouenit ex flagellis, vel aliis huiusmodi, quæ contrariantur bonæ consistentiæ corporis, dimittimus delectationem ciborum, vel aliorum huiusmodi. Tertio ex parte effectus, scilicet inquantum tristitia impedit non vnam tantum delectationem, sed omnes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud quod Augustin. dicit, quòd dolor magis fugitur, quàm voluptas appetatur, est verum per accidens, & si per se. & hoc patet ex eo quod subdit. Quandóque quidē etiam videmus immanissimas bestias à maximis voluptatibus abstinere dolorum metu, qui contrariatur vitæ, quæ maxime amatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliter est in motu, qui est ab interiori, & aliter in motu, qui est ab exteriori: motus enim qui est ab interiori, magis tendit in id quod est cōueniens, quàm recedat à contrario: sicut suprà dictum est de motu naturali. sed motus qui est ab extrinseco, intenditur ex ipsa contrarietate: quia vnumquodque suo modo nititur ad resistendum contrario, sicut ad conseruationem suiipsius. vnde motus violentus intenditur in principio, & remittitur in fine. motus autem appetitiuæ partis est ab intrinseco, cum sit ab anima ad res: & ideo, per se loquendo, magis appetitur delectatio, quàm fugiatur tristitia. sed motus sensitiuæ partis est ab exteriori, quasi à rebus ad animam: vnde magis sentitur quod est magis contrarium, & sic etiam per accidens inquantum sensus requiritur ad delectationem & tristitiā, magis fugitur tristitia, quàm delectatio apperatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fortis nō laudatur ex eo, quod secundum rationem non vincitur à dolore, vel tristitia quacunque: sed ex ea, quæ consistit in periculis mortis, quæ quidem tristitia magis fugitur, quàm appetatur delectatio ciborum vel venereorum, circa quam est temperantia: sicut vita magis amatur, quàm cibus vel coitus: sed temperatus magis laudatur ex hoc quòd nō prosequitur delectationes tactus, quàm ex hoc quòd non fugit tristitias contrarias, vt patet in tertio Ethi.

ARTICVLVS VII.

6 ¶ Virum dolor exterior sit maior quàm interior.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd dolor exterior sit maior quàm dolor cordis interior. Dolor enim cordis exterior causatur ex causa repugnante bonæ consistentiæ corporis, in quo est vita: dolor autem interior causatur ex aliqua imaginatione mali: cum ergo vita magis ametur, quàm imaginatum bonum, videtur secundum prædicta, quòd dolor exterior sit maior quàm dolor interior.

2 ¶ Præterea, Res magis mouet, quàm rei similitudo: sed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius contrarij: dolor autem interior ex similitudine contrarij apprehensa. ergo maior est dolor exterior, quàm dolor interior.

3 ¶ Præterea, Causa ex effectu cognoscitur, sed dolor exterior habet fortiores effectus: facilius enim homo moritur propter dolores exteriores, quàm propter dolorem interiorem. ergo exterior dolor est maior, & magis fugitur, quàm dolor interior.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ecclesiast. 25. Omnis plaga, tristitia cordis est: & omnis malitia, nequitia mulieris. ergo sicut nequitia mulieris alias nequitias superat, vt ibi intenditur: ita tristitia cordis omnem plagam exteriorem excedit.

CONCLVSIO.

¶ Maior est & intensior dolor interior, quàm exterior.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dolor exterior & interior in vno conueniunt, & in duobus differunt. Conueniunt quidem in hoc, quòd vterque est motus appetitiuæ virtutis, vt suprà dictū * est. sed differunt secundum illa duo, quę ad tristitiam & delectationem requiruntur, scilicet secundū causam, quæ est bonum vel malum coniunctū, & secundum apprehensionem. Causa enim doloris exterioris est malum coniunctum, quod repugnat corpori: causa autem interioris doloris est malum coniunctum, quod repugnat appetitui, dolor etiam exterior sequitur apprehensionem sensus & specialiter tactus: dolor autem interior sequitur apprehensionem interiorem, vel imaginationis scilicet, vel etiam rationis. Si ergo comparatur causa interioris doloris ad causam exterioris, vna per se pertinet ad appeti-

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæ quintæ Articulum sextum.*

ARticulo quinto omisso, circa sextum eiusdem quæstionis aduerte, quod superius in quæstio. 25. articulo tertio, vbi odium comparatum est amori in fortitudine, duæ tantùm rationes dictæ sunt, quarę per accidens odium est fortius amore, scilicet ex sensu, & mala coniugatione. hic autem cum cōparatur delectationi tristitia, tres rationes afferuntur, scilicet ex sensu, ex mala coniugatione, & ex effectu, vt patet in litera: quoniam non experimur odium ita impedire amorem omnem, sicut tristitia delectationem: quoniam nec amor ita confortat naturam, sicut delectatio, nec odium debilitat illam sicut tristitia.

Annot.

In corp. ar.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd motus ab extrinseco ex parte actiui, est fortior in principio ex ratione contrarietatis, qua vnumquodque & seipsum imprimere & oppositio contrarianti obsistere nititur. & hoc intendit litera. Et ex hoc sequitur quòd triste coniunctum fortius agit, vt pote contrarium: & consequenter magis sentitur priuatio delectabilis, quàm sentiebatur ipsius coniunctio. & sic per accidens vehementius fugitur tristitia, quàm acceptabatur delectatio, ratione tamen cuius hæc fugitur. ex parte autem patientis motus ab extrinseco, debet esse minor in principio: quia magis contrariatur in principio.

Annot.

Li.3.ca.13. tomo 5.

Infr. q.37. artic.1.ad tertium.

¶ Præterea, Res magis mouet, quàm rei similitudo: sed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius contrarij: dolor autem interior ex similitudine contrarij apprehensa. ergo maior est dolor exterior, quàm dolor interior.

¶ Præterea, Causa ex effectu cognoscitur, sed dolor exterior habet fortiores effectus: facilius enim homo moritur propter dolores exteriores, quàm propter dolorem interiorem. ergo exterior dolor est maior, & magis fugitur, quàm dolor interior.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ecclesiast. 25. Omnis plaga, tristitia cordis est: & omnis malitia, nequitia mulieris. ergo sicut nequitia mulieris alias nequitias superat, vt ibi intenditur: ita tristitia cordis omnem plagam exteriorem excedit.

CONCLVSIO.

¶ Maior est & intensior dolor interior, quàm exterior.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dolor exterior & interior in vno conueniunt, & in duobus differunt. Conueniunt quidem in hoc, quòd vterque est motus appetitiuæ virtutis, vt suprà dictū * est. sed differunt secundum illa duo, quę ad tristitiam & delectationem requiruntur, scilicet secundū causam, quæ est bonum vel malum coniunctū, & secundum apprehensionem. Causa enim doloris exterioris est malum coniunctum, quod repugnat corpori: causa autem interioris doloris est malum coniunctum, quod repugnat appetitui, dolor etiam exterior sequitur apprehensionem sensus & specialiter tactus: dolor autem interior sequitur apprehensionem interiorem, vel imaginationis scilicet, vel etiam rationis. Si ergo comparatur causa interioris doloris ad causam exterioris, vna per se pertinet ad appeti-

Arti.1.hu- ius quæst.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum octauum.*

Annot.

OMisso septimo articulo, circa octauum eiusdem quæstionis aduerte, quod id, quod de vltimis speciebus tristitiæ dicitur, sic intelligo, quòd cum effectus tristitiæ consistat in appetitu fugitiuo, quando contingit deesse refugium aliquod, constituitur anxietas, vel angustia, vbi deest ly fugitiuus, quando verò intenditur tristitia est, quod nec appetibile aliquod ex illa relinquitur, sed solum contrarium contristans, tunc constituitur accidia: vbi etiam deest ly appetere vel appetitus, id est, actus appetendi, non tamen tristandi actus.

Ia arg. Sed contra.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum primum.*

Annot.

IN primo articulo quæstionis trigesimæsextæ memento doctrinæ superius datæ in primo articulo quæstionis octauæ, quomodo priuationes capiuntur vt entia & bona in ratione, eodem enim iudicio sumunt rationem contrarij mali: sicut enim mulierem non tangere sumitur vt bonum, ita etiam sumitur vt malum.

Annot.

¶ Sed occurrit vnum dubium non dissimulandum. Si bonum amissum & malum coniunctum in re coincidunt, (quia malum in priuatione boni consistit) & propterea in motu naturali nulla quodammodo esset hæc quæstio, vt in litera dicitur, cum in ratione vtrũque induat rationem entis (quæ refert inter ea differentia) ob quam malum coniunctum sortiatur rationem contrarij, potius quàm bonum amissum, & ob quam tristitia respicit bonum amissum sub ratione mali coniuncti: & non econuerso.

2. 31. ar. 4.

Infrà q. 41. artic. 4. ad primum. Et 2, 2. qu. 35. artic. 4. ad tertium & 3. dist. 26. q. 1. ar. 3. cor. fi. Et veri. q. 26. ar. 4. ad 6.

**Li. 2. c. 14 ἄγνοια ἀγνοοῦ*

**Li. 4. c. 12*

Li. 2. Rhe. ca. 9. et 11. to. 6.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet tam amissio boni, quàm malum possit habere rationem entis: apprehendi siquidem potest & amissio vitæ, & malum mortis sub ratione sacrificij diuini, &cætr. Inter ipsa tamen in re & in ratione hoc interest, quòd in re vtriusque ratio consistit in priuatione boni, vt in litera deducitur: in ratione autem ratio boni amissi consistit in priuatione, ratio verò mali consistit in positione. Amissio siquidem boni græsentatur in ratione priuationis conuenientis: vt patet. malum vero coniunctum præsentatur indutum ratione disconuenientis: quod constat habere

tũ, cuius est vterq; dolor: alia vero per aliud. Nam dolor interior est ex hoc, quòd aliquid repugnat ipsi appetitui: exterior autem dolor ex eo, quòd repugnat appetitui, quia repugnat corpori. semper aũt quod est per se, prius est eo quod est per aliud, vnde ex parte ista dolor interior præeminet dolori exteriori. Similiter etiam ex parte apprehẽsionis: nam apprehensio rationis & imaginationis altior est quàm apprehẽsio sensus tactus. vnde, simpliciter & per se loquendo, dolor interior potior est quàm dolor exterior: cuius signũ est, quòd etiam dolores exteriores aliquis volũtarie susc ipit, vt euitet interiorem, & inquantum non repugnat dolor exterior interiori appetitui, fit quodãmodo delectabilis & iucundus interiori gaudio, quandoque tamẽ dolor exterior est cũ interiori dolore, & tunc dolor augetur: non solum enim interior est magis quàm exterior, sed etiam vniuersalior. Quicquid enim est repugnans corpori, potest esse repugnans interiori appetitui: & quicquid apprehenditur sensu, potest apprehendi imaginatione & ratione, sed non conuertitur. Et ideo signanter in authoritate adducta dicitur, Omnis plaga tristitia cordis est: quia etiã dolores exteriorum plagarũ sub interiori cordis tristitia com prehenduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd dolor interior potest etiam esse de his quæ contrariantur vitæ, & sic comparatio doloris interioris ad exteriorem, non est accipienda secundum diuersa mala, quæ sunt causa doloris, sed secundum diuersam comparationem huius causæ doloris ad appetitum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tristitia interior non procedit ex similitudine rei apprehensa, sicut ex causa. Non enim homo tristatur interius de ipsa similitudine apprehẽsa, sed de re cuius est similitudo, quæ quidẽ res tanto perfectius apprehenditur per aliquam similitudinẽ, quanto similitudo est magis immaterialis & abstracta. & ideo dolor interior, per se loquendo, est maior, tanquam de maiori malo existens: propter hoc quod interiori apprehensione magis cognoscitur malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd immutationes corporales magis causantur ex dolore exteriori: tum quia causa doloris exterioris est corrumpens coniunctum corporaliter: quod exigit apprehensio tactus, tum etiam quia sensus exterior est magis corporalis, quàm sensus interior: sicut & appetitus sensitiuus, quàm intellectiuus. & propter hoc, vt suprà dictũ* est, ex motu appetitus sensitiui magis corpus immutatur, & similiter ex dolore exteriori magis, quàm ex dolore interiori.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum sint tantùm quatuor species tristitiæ.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Damascen.* inconuenienter quatuor tristitiæ species assignet, quæ sunt accidia, achos vel anxietas: secundum Gregor.* Nicen. misericordia, & inuidia. Tristitia enim delectationi opponitur. sed delectationis non assignantur aliquæ species: ergo nec tristitiæ species debent assignari.

2 ¶ Præterea, Pœnitẽtia est quædam species tristitiæ. similiter etiam nemesis & zelus: vt dicit Philosophus 2. Rhetor. quæ quidem sub his speciebus non comprehenduntur. ergo insufficiens est eius prædicta diuisio.

3 ¶ Præterea, Omnis diuisio debet esse per opposita, sed prædicta nõ habent oppositionẽ

adinuicem. Nam secundum Grego. accidia est tristitia vocem amputans: anxietas vero est tristitia aggrauans: inuidia vero est tristitia in alienis bonis: misericordia autem est tristitia in alienis malis. contingit autem aliquem tristari & de alienis malis, & de alienis bonis, & simul cum hoc interius aggrauari, & exterius vocem amittere. ergo prædicta diuisio non est conueniens.

SED CONTRA est authoritas vtriusque, scilicet Gregor. Nice. & Damasceni.

CONCLVSIO.

¶ *Quatuor sunt tristitiæ species: Accidia, Anxietas, Misericordia, atque Inuidia.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad rationem speciei pertinet, quod se habeat ex additione ad genus. sed generi potest aliquid addi dupliciter. Vno modo, quod per se ad ipsum pertinet, & virtute continetur in ipso, sicut rationale additur animali: & talis additio facit veras species alicuius generis, vt per Philosophum patet in 7. & 8. Meta. aliquid vero additur generi, quasi aliquid extraneum à ratione ipsius, sicut si album animali addatur, vel aliquid huiusmodi. & talis additio non facit veras species generis, secundum quod communiter loquimur de generibus & speciebus. Interdum tamen dicitur aliquid esse species alicuius generis propter hoc, quòd habet aliquid extraneum, ad quod applicatur generis ratio: sicut carbo & flamma dicuntur esse species ignis, propter applicationem naturæ ignis ad materiam alienam, & similimodo loquendi dicuntur astrologia & perspectiua species mathematicæ, inquantum principia mathematica applicantur ad materiam naturalem, & hoc modo loquendi assignantur hic species tristitiæ per applicationem rationis tristitiæ ad aliquid extraneum. quod quidem extraneum accipi potest vel ex parte causæ obiecti, vel ex parte effectus. proprium enim obiectum tristitiæ est proprium malum. vnde extraneum obiectum tristitiæ accipi potest vel secundum alterum tantùm, quia scilicet est malum, sed non proprium. & sic est misericordia, quæ est tristitia de alieno malo: inquantum tamen æstimatur vt proprium, vel quantum ad vtrunque: quia neque est de proprio, neque de malo, sed de bono alieno: inquantum tamen bonum alienum æstimatur vt proprium malum, & sic est inuidia. Proprius autem effectus tristitiæ consistit in quadam fuga appetitus. vnde extraneum circa effectum tristitiæ potest accipi quantum ad alterum tantum: quia scilicet tollitur fuga. & sic est anxietas, quæ sic aggrauat animum, vt non appareat aliquod refugium: vnde alio nomine dicitur angustia. Si verò intantum procedat talis aggrauatio, vt etiam exteriora membra immobiliter ab opere, quod pertinet ad accidiam, sic erit extraneum quantum ad vtrunque, quia nec est fuga, nec est in appetitu. Ideo autem specialiter accidia dicitur vocem amputare, quia vox inter omnes exteriores motus magis exprimit interiorem conceptum & affectum non solum in hominibus, sed etiam in alijs animalibus, vt dicitur in 1. Politicorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd delectatio causatur ex bono quod vno modo dicitur. & ideo delectationis non assignantur tot species, sicut tristitiæ, quæ causatur ex malo, quod multifariam contingit, vt dicit Diony. 4. cap. de diuinis nominibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pœnitentia est de malo proprio, quod per se est obiectum tristitiæ. vnde non pertinet ad has species. zelus verò & nemesis sub inuidia continentur, vt infrà patebit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuisio ista non sumitur secundum oppositiones specierum, sed secundum diuersitatem extraneorum, ad quæ trahitur ratio tristitiæ, vt dictum est.

QVAESTIO TRIGESIMASEXTA.

De causis tristitiæ seu doloris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum de causis tristitiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum causa doloris sit bonum amissum, vel magis malum coniunctum. ¶ Secundò vtrum concupiscentia sit causa doloris. ¶ Tertiò, vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris. ¶ Quartò, vtrum potestas, cui resisti non potest, sit causa doloris.

ARTICVLVS I.

a *Vtrum causa doloris sit bonum amissum, vel malum coniunctum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum amissum sit magis causa doloris, quàm malum coniunctum. dicit enim Augustin.* in lib. de octo quæstionibus Dulcitij, dolorem esse de amissione bonorum temporalium, eadem ergo ratione quilibet dolor ex amissione alicuius boni contingit.

a ¶ Præterea

2 ¶ Præterea, Suprà dictum est, quòd dolor, qui delectationi contrariatur, est de eodem, de quo est delectatio. sed delectatio est de bono, sicut suprà dictum est: ergo dolor est principaliter de amissione boni.

3 ¶ Præterea, Secundum Augustinum 14. de ciuitate Dei, Amor est causa tristitiæ, sicut & aliarum affectionum animæ. sed obiectum amoris est bonum: ergo dolor vel tristitia magis respicit bonum amissum, quàm malum coniunctum.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit 2. li. quod expectatum malum, timorem constituit, præsens verò tristitiam.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut delectatio prius respicit bonum adeptum, vt proprium obiectum: ita magis tristitiæ causa est malum coniunctum, quàm bonum amissum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si hoc modo se haberẽt priuationes in apprehensione animæ, sicut se habent in ipsis rebus, ista quæstio nullius momenti esse videretur. Malum enim, vt in 1. lib. habitum est, est priuatio boni: priuatio autem in rerum natura nihil est aliud, quàm carentia oppositi habitus: secundum hoc ergo idem esset tristari de bono amisso, & de malo habito: sed tristitia est motus appetitus apprehensionem sequentis: in apprehensione autem ipsa priuatio habet rationem cuiusdam entis, vnde dicitur ens rationis: & sic malum cum sit priuatio, se habet per modum contrarii. Et ideo quantũ ad motum appetitiuum differt, vtrum respiciat principalius malum coniunctum, vel bonum amissum. Et quia motus appetitus animalis hoc modo se habet in operibus animæ, sicut motus naturalis in rebus naturalibus, ex cõsideratione naturalium motuum veritas accipi potest. Si enim accipiamus in motibus naturalibus accessum & recessum, accessus per se respicit id quod est conueniens naturæ, recessus autem per se respicit id quod est contrarium: sicut graue per se recedit à loco superiori, accedit autem naturaliter ad locum inferiorem. Sed si accipiamus causam vtriusque motus, scilicet grauitatem: ipsa grauitas per prius inclinat ad locum deorsum, quàm retrahat à loco sursum, à quo recedit, vt deorsum tendat. Sic igitur cum tristitia in motibus appetitiuis se habeat per modum fugæ vel recessus: delectatio autem per modum prosecutionis vel accessus: sicut delectatio per prius respicit bonum adeptum, quasi proprium obiectũ: ita tristitia respicit malum coniunctum. sed causa delectationis & tristitiæ, scilicet amor, per prius respicit bonum, quàm malum. Sic ergo eo modo, quo obiectum est causa passionis: magis proprie est causa tristitiæ vel doloris malum coniunctum, quàm bonum amissum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa amissio boni apprehenditur sub ratione mali: sicut & amissio mali apprehenditur sub ratione boni: & ideo Augustin. dicit dolorem prouenire ex amissione temporalium bonorum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd delectatio & dolor ei contrarius, respiciũt idem, sed sub contraria ratione: nam si delectatio est de præsentia alicuius, tristitia est de absentia eiusdem. In vno autem contrariorum includitur priuatio alterius, vt patet in 10. Meta. & inde est quòd tristitia quæ est de contrario, est quodammodo de eodem sub contraria ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quandoque ex vna causa prouenium multi motus, non oportet quòd omnes principalius respiciant illud quod principalius respicit eam, sed primus tantum. vnusquisque autem aliorum principalius respicit illud, quod est ei conueniens secundum propriam rationem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum concupiscentia sit causa doloris.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd concupiscentia non sit causa doloris seu tristitiæ. Tristitia enim per se respicit malum, vt dictum est: concupiscentia autem est motus quidam appetitus in bonum. motus autem qui est in vnum contrarium, non est causa motus qui respicit aliud contrarium: ergo concupiscentia non est causa doloris.

2 ¶ Præterea, Dolor secundum Damas. est de præsenti, concupiscentia autem est de futuro: ergo concupiscentia non est causa doloris.

3 ¶ Præterea, Id quod per se est delectabile, non est causa doloris, sed concupiscentia est secundum seipsam delectabilis, vt Philo. dicit in 1. Rhet. ergo concupiscentia non est causa doloris seu tristitiæ.

¶ SED CONTRA est, quod Augustin. dicit in Ench. Subintrantibus ignorantia agendarum rerum, & concupiscentia noxiarum, comites subinferuntur, error & dolor. sed ignorantia est causa erroris: ergo concupiscentia est causa doloris.

CONCLVSIO.

¶ *Concupiscentia secundum rationem mouentis, non vnius est saltem doloris causa, sed inquantum tristatur de retardatione boni concupiti, vel eius totali ablatione: sed eiusdem causa vt finis est ipsum malum coniunctum per se primò & bonum amissum per se secundo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tristitia est motus quidam appetitus animalis: motus autem appetitiuus habet, sicut dictum est, similitudinem appetitus naturalis: cuius duplex causa assignari potest, vna per modum finis, alia sicut vnde est principium motus. sicut descensionis corporis grauis causa sicut finis, est locus deorsum: principium autẽ motus est inclinatio naturalis, quæ & est ex grauitate. Causa autem motus appetitiui, per modum finis, est eius obiectum, & sic suprà dictum est, quòd causa doloris seu tristitiæ est malum coniunctum: causa autem sicut vnde est principium talis motus, est interior inclinatio appetitus, qui quidem per prius inclinatur ad bonum, & ex cõsequenti ad repudiãdum malum contrarium: & ideo huiusmodi motus appetitiui primum principium est amor, qui est prima inclinatio appetitus ad bonum consequendum. Secundum autem principium est odium, quod est inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum. sed quia concupiscentia vel cupiditas est primus effectus amoris, quo maxime delectamur, vt suprà dictũ* est: ideo frequenter Augustin.* cupiditatem vel concupiscentiam pro amore ponit, vt suprà dictũ* est, & hoc modo concupiscentiam dicit esse vniuersalem causam doloris. Sed ipsa concupiscentia secũdum propriam rationem considerata, est interdum causa doloris: omne enim quod impedit motum, ne perueniat ad terminum, est cõtrarium motui: illud autem, quod est contrarium motui appetitus, est cõtristans: & sic per consequens concupiscentia fit causa tristitiæ inquantum de retardatione boni concupiti vel totali ablatione tristamur. vniuersalis autem causa doloris esse non potest: quia magis dolemus de subtractione bonorum præsentium, in quibus iam delectamur, quàm futurorum quæ concupiscimus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd inclinatio appentus ad bonum consequẽdum, est causa inclinationis appetitus ad malum fugiendum, sicut dictum est: & ex hoc cõtingit, quòd motus appetitus, qui respiciunt bonum, ponuntur causa motuum appetitus, qui respiciunt malum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod concupiscitur, etsi realiter sit futurum, est tamen quodammodo præsens inquantum speratur. Vel potest dici, quòd licet bonũ concupitum sit futurum, tamẽ impedimentum præsentialiter apponitur, quod dolorem causat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd concupiscentia est delectabilis, quandiu manet spes adipiscendi quod cõcupiscitur: sed subtracta spe per impedimentum appositum, concupiscentia dolorem causat.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd appetitus vnitatis non sit causa doloris. Dicit enim Philosophus in 10. Ethicor. quod hæc opinio quæ posuit repletionem esse causam delectationis, & incisionem causam tristitiæ, videtur esse facta ex delectationibus & tristitijs, quæ sunt circa cibum: sed non omnis delectatio vel tristitia est huiusmodi: ergo appetitus vnitatis non est causa vniuersalis doloris, cum repletio ad vnitatem pertineat, incisio vero multitudinem inducat.

2 ¶ Præterea, Quælibet separatio vnitati opponitur: si ergo dolor causaretur ex appetitu vnitatis, nulla separatio esset delectabilis: quod patet esse falsum in separatione omnium superfluorum.

3 ¶ Præterea, Eadem ratione appetimus coniunctionem boni, & remotionem mali: sed sicut cõiunctio pertinet ad vnitatem, cum sit vnio quædam: ita separatio est contrarium vnitati. ergo appetitus vnitatis non magis debet poni causa doloris, quàm appetitus separationis.

¶ SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in 3. de lib. ar. quod ex dolore quem bestiæ sentiunt, satis apparet in regendis admandisque suis corporibus, quàm sint animæ appetentes vnitatis.

rationem entis contrarij boni amissi, quod habet rationem conuenientis: ita quòd illamet priuatio, quæ in re est priuatio boni, & malum: apprehensa vt priuatio boni, offertur vt priuatio, & quantum est ex se, moueret appetitũ vt priuatio conuenientis. Apprehensa verò vt malum, offertur, & mouet appetitum vt disconueniens: ac per hoc vt ens contrarium: & hoc experimur in nobis, dum priuati rebus, amico, vel quacunque re, & priuationem conuenientis, & appositionem disconuenientis diuersimodè sentimus, illud referendo ad ea quæ habebamus vel sperabamus: & hoc ad ea, quæ patimur aut timemus.

Art præc.

D. 690.

Art. præc.

vsque tamen adeo malum vendicat sibi mouere ad tristitiam, vt etiam ipsa priuatio boni non causet eam, nisi vt sapit rationem mali: quia non, nisi vt sapit disconuenientiam: vt in responsione ad primum in litera habetur: nisi enim vt disconuenientiam participans haberetur, non deplorareturie, malum ergo coniunctum est per se primo causans tristitiam: bonum autem amissum per se secundò ex parte obiecti.

As. 6. q. 32. Lib. 14. de Ciu. Dei. c. 7. & 9. q. 30. art. 2. ad 2.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum secundum.*

Annot. In corp. art.

IN articulo secundo nota nouitie, quod malum, quod est obiectum tristitiæ, ponitur finis appetitiui motus, non vt prosequendus, sic enim est tristitiæ finis.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum tertium.*

Annot.

IN tertio & quarto articulis eiusdem quæstionis trigesimæsextæ nil occurrit scribendum, sed tu collige causas tristitiæ: & ex parte obiecti habes per se primò malum coniunctum, & per se secundo bonum amissum, & potestatem maiorem vt auferentem hoc: ex parte verò subiecti habes amorem boni & appetitum vnitatis, &c.

3. dist. 15. q. 2. ar. 3. qu. 1. co.

C. 3. in me. ca. 10 m. 50

Ca. 23. post med. 19. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionem trigesimam septimam.

Anuer.

Circa quæstionem trigesimamseptimam nihil occurrit scribendum, nisi vt qui volunt videre naturas passionum, aduertant ad regulam in quarto articulo traditam, scilicet quod duplici existente motu in qua liber passione, scilicet appetitus, & corporis, motus corporis similis est motui animi, in hoc, quod est se habere per modum profecutionis vel fugæ. Et si his attenderis, videbis non dari illas duas tristitias, quas superius reprobauimus.

Quid enim est aliud dolor, nisi quidam sensus diuisionis vel corruptionis impatiens?

CONCLVSIO.

¶ Sicut amor vel boni appetitus est doloris causa, ita amor vel appetitus vnitatis, eiusdem causa est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd eo modo, quo concupiscentia vel cupiditas boni est causa doloris, etiã appetitus vnitatis vel amor causa doloris ponendus est: bonum enim vnuscuiusque rei in quadam vnitate cõsistit: prout scilicet vnaquæque res habet in se vnitatis illa, ex quibus consistit eius perfectio. vnde & Platonici posuerũt vnum esse principiũ, sicut & bonũ: vnde naturaliter vnuquodque appetit vnitatẽ sicut & bonitatẽ, & propter hoc sicut amor vel appetitus boni est causa doloris: ita etiã amor, vel appetit⁹ vnitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non omnis vnio perficit rationem boni, sed solum illa, à qua dependet esse perfectum rei: & propter hoc etiam non cuiuslibet appetitus vnitatis est causa doloris vel tristitiæ, vt quidam opinabantur: quorum opinionem ibi Philosophus excludit per hoc, quòd quædam repletiones non sunt delectabiles: sicut repleri cibis non delectantur in ciborum sumptione: talis enim repletio siue vnio magis repugnaret ad perfectum esse, quam ipsum constitueret. vnde dolor non causatur ex appetitu cuiuslibet vnitatis, sed eius, in qua consistit perfectio naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd separatio potest esse delectabilis, vel inquantum remouetur illud quod est contrarium perfectioni rei, vel inquantum separatio habet aliquam vnionem adiunctam, puta sensibilis ad sensum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd separatio nociuorum & corrumpentium appetitur, inquantum tollunt debitam vnitatem. vnde appetitus huiusmodi separationis non est prima causa doloris, sed magis appetitus vnitatis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum potestas, cui non potest resisti, sit causa doloris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd potestas maior non debet poni causa doloris: quod enim est in potestate agentis, nondum est præsens, sed futurum, dolor autem est de malo præsenti: ergo potestas maior non est causa doloris.

2 ¶ Præterea, Nocumentum illatum, est causa doloris: sed nocumentum potest inferri etiam à potestate minore: ergo potestas maior non debet poni causa doloris.

3 ¶ Præterea, Causæ appetitiuorum motuum sunt interiores inclinationes animæ: potestas autem maior est aliquid exterius: ergo non debet poni causa doloris.

Ca.20. non procul à prin. to. 6.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in libro de natura boni: In animo dolorem facit voluntas resistens potestati maiori, in corpore dolorem facit sensus resistens corpori potentiori.

CONCLVSIO.

¶ Maior potestas, cui nonnunquam resisti non potest, est doloris causa, inquantum causa est maioris mali coniunctionis.

Arti.1. huius quæst.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) malum coniunctum est causa doloris vel tristitiæ per modum obiecti. Id ergo, quod est causa coniunctionis mali, debet poni causa doloris vel tristitiæ: manifestum est autem hoc esse contra inclinationem appetitus, vt malo præsentialiter inhæreat. quod autem est contra inclinationem alicuius, nunquam aduenit ei nisi per actionem alicuius fortioris, & ideo potestas maior ponitur esse causa doloris ab Augu. Sed sciendum est, quòd si potestas fortior intantum inualescat, quòd mutet contrariam inclinationem in inclinationem propriam, iam non erit aliqua repugnantia vel violentia, sicut quando agens fortius, corrumpendo corpus graue, aufert ei inclinationem, qua tendit deorsum: & tunc ferri sursum non est ei violentum, sed naturale. Sic igitur, si aliqua potestas maior intantum inualescat, quod auferat inclinationem voluntatis vel appetitus sensitiui, ex ea non sequitur dolor vel tristitia: sed tunc solum sequitur, quando remanet inclinatio appetitus in contrarium: & inde est, quod Augustinus dicit, quòd voluntas resistens potestati fortiori, causat dolorem: si enim non resisteret, sed cederet consentiendo, non sequeretur dolor, sed delectatio.

Loco inargumẽ. Sed cõtra, citat.

Li. de nat. boni c. 20. non procul à prin. t. 6.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd maior potestas dolorem causat: non secundum quod est agens in potentia, sed secundum quod est agens actu, dum scilicet facit cõiunctionem mali corruptiui.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquam potestatẽ, quæ non est maior simpliciter, esse maiorem quantum ad aliquid: & secundum hoc aliquod nocumentum inferre potest. Si autem nullo modo maior esset, nullo modo posset nocere: vnde non posset causare doloris inferre.

¶ Ad tertium dicendum, quòd exteriora agentia possunt esse causa motuum appetituorum, inquantum causant præsentiam obiecti: & hoc modo potestas maior ponitur causa doloris.

QVAESTIO TRIGESIMASEPTIMA

prima, De effectibus doloris vel tristitiæ, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus doloris vel tristitiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor

¶ Primo, vtrum dolor auferat facultatem addiscendi.

¶ Secundò, vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ vel doloris.

¶ Tertiò, vtrum tristitia vel dolor debilitet omnem operationem.

¶ Quartò, vtrum tristitia noceat corpori magis, quàm aliæ passiones animæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum dolor auferat facultatem addiscendi.

AD PRIMVM ergo sic proceditur: Videtur quòd dolor non auferat facultatem addiscendi. Dicitur enim Isa.26. Cum feceris iudicia tua in terra, iustitiam discent omnes habitatores orbis & infrà: In tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sed ex iudiciis Dei & tribulatione sequitur dolor seu tristitia in cordibus hominum: ergo dolor vel tristitia non tollit, sed magis auget facultatem addiscendi.

2 ¶ Præterea, Isa.28. dicitur, Quem docebit scientiam, & quẽ intelligere faciet auditũ? Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus, id est, à delectationibus. Sed dolor & tristitia maximè tollunt delectationes: impedit enim tristitia omnem delectationem, vt dicitur in 7. Ethico. Et Eccle. 11. dicitur, quòd malitia vnius horæ obliuionem facit luxuriæ maximæ. ergo dolor non tollit, sed magis præbet facultatem addiscendi.

3 ¶ Præterea, Tristitia interior præeminet dolori exteriori, vt suprà dictum est: sed simul cum tristitia potest homo addiscere: ergo multo magis simul cum dolore corporali.

¶ SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in 1. Soliloquiorum. Quanquam acerrimo dolore dentium his diebus torquerer, non quidem siuebar animo voluere nisi ea, quæ iam forte didiceram: à discendo autem penitus impediebar, ad quod mihi tota intentione animi opus erat.

CONCLVSIO.

¶ Dolor intensus omnem sæpenumero non solum addiscendi voluntatem & facultatem diminuit, sed aufert, cum animi intensionem ad se trahat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quia omnes potentiæ animæ in vna essentia animæ radicantur, necesse est, quod quando intentio animæ vehementer trahitur ad operationem vnius potentiæ, retrahatur ab operatione alterius. vnius enim animæ non potest esse nisi vna intentio: & propter hoc si aliquid ad se trahat d totã intentionẽ animæ vel magnam partem ipsius, non compatitur secum aliquid aliud quod magnam attensionem requirat. manifestũ est autem, quod dolor sensibilis maxime trahit ad se intentionem animæ, quia naturaliter vnumquodque tota intentione tendit ad repellendum contrarium, sicut etiam in rebus naturalibus apparet. Similiter etiam manifestum est, quòd ad addiscendum aliquid de nouo, requiritur studium & conatus cum magna intentione, vt patet per illud quod dicitur Prouerbior. 2. Si quæsieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges disciplinam. Et ideo si sit dolor intensus, impeditur homo ne tunc aliquid addiscere possit: & tantum potest intendi, quod nec etiam instante dolore potest homo aliquid considerare, etiam quod prius sciuit: in hoc tamen attenditur diuersitas secundum diuersitatem amoris, quem homo habet ad addiscendum vel considerandum: quia quanto maior fuerit, magis retinet intensionem animi, ne omnino feratur ad dolorem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tristitia moderata quæ excludit euagationem animi, potest conferre ad disciplinam suscipiendam: & præcipue eorum, per quæ homo sperat se posse à tristitia liberari. & hoc modo in tribulatione murmuris homines doctrinã Dei magis recipiunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tam delectatio, quàm dolor inquantum ad se trahunt animæ intensionem, impediunt considerationem rationis, vnde in 7. Ethicor. dicitur, quod impossibile est in ipsa delectatione venereorum aliquid intelligere. sed to-

men magis trahit ad se intentionem animæ dolor, quàm delectatio, sicut etiam videmus in rebus naturalibus, quòd actio corporis naturalis magis intenditur in contrarium: sicut aqua calefacta magis patitur à frigido, vt fortius congeletur. si ergo dolor seu tristitia fuerit moderata per accidens, potest conferre ad addiscendum, inquantum auferet superabundantiam delectationum, sed per se impedit, & si intendatur, totaliter aufert.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dolor exterior accidit ex læsione corporali, & ita magis habet transmutationem corporalem adiunctam, quàm dolor interior: qui tamen est maior secundum illud quod est formale in dolore, quod est ex parte animæ. & ideo dolor corporalis magis impedit contemplationem, quę requirit omnimodam quietem, quàm dolor interior: & tamen etiam dolor interior si multum intendatur, ita trahit intentionem, vt non possit homo de nouo aliquid addiscere: vnde & Greg. propter tristitiam intermisit Ezechielis expositionem.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ vel doloris.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aggrauatio animi non sit effectus tristitiæ. Dicit enim Apostolus 2. ad Corinthi. 7. Ecce hoc ipsum contristari vos secundum Deũ quantam in vobis operatur solicitudinẽ, sed defensionẽ, sed indignationem, &c. sed solicitudo & indignatio ad quandam erectionem animi pertinent. quæ aggrauationi opponitur: non ergo aggrauatio est effectus tristitiæ.

2 ¶ Præterea, Tristitia delectationi opponitur, sed effectus delectationis est dilatatio, cui non opponitur aggrauatio, sed constrictio. ergo effectus tristitiæ non debet poni aggrauatio.

3 ¶ Præterea, Ad tristitiam pertinet absorbere: vt patet per illud quod Apostolus dicit 2. ad Corint. 2. Ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui est eiusmodi: sed quod aggrauatur, non absorbetur, quinimo sub aliquo ponderoso deprimitur: quod autem absorbetur, intrà absorbens includitur ergo aggrauatio non debet poni effectus tristitiæ.

¶ SED CONTRA est quod Greg. Nice. & Damasc. ponunt tristitiam aggrauantem.

CONCLVSIO.

¶ Tristitia cum ex malo præsenti contingat, necessarium est quàm maximè animum aggrauare, & quandoque animi motum & corporis impedire.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd effectus passionum animæ quandoque metaphoricè nominantur, secundum similitudinẽ sensibilium corporum, eò quòd motus appetitus animalis sunt similes inclinationibus appetitus naturalis, & per hunc modum feruor attribuitur amori, dilatatio delectationi, & aggrauatio tristitię. Dicitur enim homo aggrauari ex eo, quod aliquo pondere impeditur à proprio motu. Manifestum est autem ex prędictis, quod tristitia contingit ex aliquo malo præsenti, quod quidem ex hoc ipso quòd repugnat motui voluntatis, aggrauat animum, inquantum impedit ipsum ne fruatur eo quod vult. Et si quidem non sit tanta vis mali contristantis, vt auferat spem euadendi, licet animus aggrauetur quantum ad hoc, quòd in præsenti nõ potitur eo quod vult, remanet tamẽ motus ad repellendũ nociuũ contristans. Si vero superexcrescat vis mali in tantum, vt spem euasionis excludat, tunc simpliciter impeditur etiam interior motus animi angustiati, vt neque hac neque illac diuertere valeat: & quandoque etiam impeditur exterior motus corporis, ita quod remanet homo stupidus in seipso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa erectio animi prouenit ex tristitia, quæ est secundum Deum, propter spem adiunctam de remissione peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantum ad motum appetitiuum pertinet, ad idem refertur constrictio & aggrauatio: ex hoc enim quod aggrauatur animus, vt ad exteriora libere progredi non possit, ad seipsum retrahitur, quasi in seipso constrictus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tristitia absorbere hominem dicitur, quando sic totaliter vis contristantis mali afficit animum, vt omnem spem euasionis excludat: & sic etiam eodem modo aggrauat & absorbet. quædam enim se consequuntur in his quæ metaphoricè dicuntur: quæ sibi repugnare videntur, si secundum proprietatem accipiantur.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum tristitia vel dolor debilitet omnem operationem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd tristitia non impediat omnem operationem. Solicitudo enim ex tristitia causatur: vt patet per authoritatem * Apostoli inducta; sed solicitudo adiuuat ad bene operandum. Vnde Apostolus dicit 2. ad Timoth. 2. Solicite cura teipsum exhibere ope-

rarium inconfusibilem. ergo tristitia non impedit operationem, sed magis adiuuat ad bene operandum.

2 ¶ Præterea, Tristitia causat in multis concupiscentiam, vt dicitur in 7. Ethic. sed concupiscentia facit ad intentionem operationis: ergo & tristitia.

3 ¶ Præterea, Sicut quædam operationes propriè sunt gaudentium: ita etiam quædam operationes, his qui contristantur, sicut lugere: sed vnumquodque augetur ex sibi conuenientibus: ergo aliquæ operationes non impediuntur, sed meliorantur propter tristitiam.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 10. Ethic. *Ca.4.to.5.* quod delectatio perficit operationem, & econuerso tristitia impedit.

CONCLVSIO.

¶ Operatio si conferatur ad tristitiam vt obiectum, maxime ex ea impeditur, si vero comparetur ad illam, vt effectus, magis augetur, & perficitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est, tristitia quandoque non ita aggrauat vel absorbet animum, vt omnem motum interiorem & exteriorem excludat: sed aliqui motus quandoque ex ipsa tristitia causantur. Sic ergo operatio ad tristitiam dupliciter potest comparari. Vno modo sicut ad id, de quo est tristitia: & sic tristitia quamlibet operationem impedit: nunquam enim illud quod cum tristitia facimus, ita bene facimus, sicut illud quod facimus cum delectatione vel sine tristitia: cuius ratio est, quia voluntas est causa operationis humanæ: vnde quando operatio est, de qua aliquis contristatur, necesse est quòd actio debilitetur. Alio modo comparatur operatio ad tristitiam, sicut ad principium & ad causam, & sic necesse est, quòd operatio talis ex tristitia augeatur: sicut quando aliquis magis tristatur de re aliqua, tanto magis conatur ad expellendam tristitiam, dummodo remaneat spes expellendi: alioquin nullus motus vel operatio ex tristitia causaretur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Arti. prę.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum tristitia magis noceat corpori, quàm aliæ animæ passiones.

Infr. q. 41. ar. 1. co. Et 4. dist. 15. q. 2. artic. 3. quæ. 2. arg.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod tristitia non inferat, maxime corpori, nocumentum: tristitia enim habet esse spirituale in anima: sed ea, quæ habent tantum esse spirituale, non causant transmutationem corporalem: sicut patet de intentionibus colorum, quæ sunt in aëre, à quibus nullum corpus coloratur: ergo tristitia non facit aliquod corporale nocumentum.

2 ¶ Præterea, Si facit aliquod corporale nocumentum, hoc non est nisi inquantum habet corporalem transmutationem adiunctam: sed corporalis transmutatio inuenitur in omnibus animæ passionibus, vt suprà dictum est: ergo non magis tristitia quàm aliæ animæ passiones, corpori nocet.

Qu.22. art. 2. ad 3.

3 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 7. Ethi. quòd iræ & concupiscentiæ quibusdam insanias faciunt: quod videtur esse maximum nocumentum, cum ratio sit excellentissimum eorum quæ sunt in homine: desperatio etiam videtur esse magis nociua quàm tristitia, cum sit causa tristitiæ: ergo tristitia non magis nocet corpori, quàm aliæ animæ passiones.

Ca. 3. circa med. to. 5.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Prouerbiorum 17. Animus gaudens, ætatem floridam facit: spiritus tristis exiccat ossa. Et Prouerbiorum 25. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. Et Ecclesiast. 38. A tristitia festinat mors.

CONCLVSIO.

¶ Tristitia magis corpori nocet quàm aliæ animi passiones, cum vitalem corporis motum impediat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tristitia inter omnes animæ passiones magis corpori nocet. cuius ratio est: quia tristitia repugnat humanæ vitæ quantum ad speciem motus sui, & non solum quantum ad mensuram seu quantitatem, sicut aliæ animæ passiones. Consistit enim humana vita in quadam motione, quæ à corde in cætera membra diffunditur: quæ quidem motio conuenit naturæ humanæ secundum aliquam determinatam mensuram. Si ergo ista motio procedat vltra mensuram debitam, repugnabit humanæ vitæ secundum quantitatis mensuram, non autem secundum similitudinem speciei. Si autem impediatur processus huius motionis, repugnabit vitæ secundum suam speciem. Est autem attendendum in omnibus animæ passionibus, quòd transmutatio corporis, quæ est in eis materialis, est conformis & proportionata motui appetitus, qui est formalis, sicut in omnibus materia proportionatur formæ. Illæ ergo animæ passiones, quæ important motum appetitus ad prose-

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 ¶ Super Quæstionis trigesimamoctauæ Articulum primum.

Annot.

IN quæstione trigesimaoctaua duo tantum occurrunt notanda. Primum est in secundo articulo in responsionibus ad primum & tertium, quod in fiente sunt tria, ipse tristatus, obiectum contristans, & effectus tristitiæ, puta fiere: & sunt duæ contrariæ habitudines inter tristatum & contristans, & inter tristatum & effectum. Nam inter illa est habitudo disconuenientiæ: inter ista conuenientiæ. & propterea effectus ipse, puta fletus habens in se vtrunque, quia & est effectus consonus tristi, & præsentat obiectum contristans vt causam, licet ratione obiecti tristitiam augeat, propter quod & fletus continuatur: receptione tamen sui delectat, & tristitiam minuit. & quia res magis ratione sui, quàm alterius iudicatur, ideo simpliciter conceditur, quòd fletus mitigat tristitiam. Secundum est in articulo quarto ad secundum, quomodo intellectus speculatiuus mouet appetitum etiam inferiorem: sunt enim in contemplatione duo, obiectum & contemplatio eius. Et ex supradictis patet, quòd contemplatio habet se vt conditio intellectus in obiectum conuenitabile. Et propterea licet contemplans triangulum habere tres angulos ex parte rei contemplatæ nihil dicat, vnde appetitus moueatur: quia tamen ipsa contemplatio coniungit connaturali bono intellectus, quod est verum, ex hac parte habet vnde moueat appetitum, sicut quælibet alia constitutio in conuenitabile bonum.

Et inde est, quòd in quocunque genere quis apprehendat se cognoscere, delectatur magis & minus secundum quod affectus est scientiæ. & hac doctrina vtere superius cum de delectatione contemplationis disputas. Quomodo autem appetitus inferior post moueatur, planum est ex litera: quod ex redundantia fit, vt in responsione ad tertium dicitur.

In corp. ar.

quendum aliquid, non repugnant vitali motioni secùdum speciem, sed possunt repugnare secundum quantitatem, vt amor, gaudium, desiderium, & huiusmodi: & ideo ista secundum speciem suam iuuant naturam corporis: sed propter excessum possunt nocere. passiones autem, quæ important motum appetitus, cum fuga vel retractione quadam repugnant vitali motioni, non solum secundum quantitatem, sed etiam secundum speciem motus. & ideo simpliciter nocent, sicut timor & desperatio: & præ omnibus tristitia, quæ aggrauat animum ex malo præsenti: cuius est fortior impressio, quàm futuri.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod quia anima naturaliter mouet corpus, spiritualis motus animæ naturaliter est causa transmutationis corporalis: nec est simile de spiritualibus intentionibus, quæ non habent naturaliter ordinem mouendi alia corpora, quæ non sunt nata moueri ab anima.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliæ passiones habẽt transmutationẽ corporalem cõformem secundum suam speciem motioni vitali, sed tristitia contrariam, vt supra dictũ est.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd ex leuiori causa impeditur vsus rationis, quàm corrumpatur vita: cum videamus multas ægritudines vsum rationis tollere, quæ nondum adimunt vitam: & tamen timor & ira maxime nocamentum corporale afferunt ex permixtione tristitiæ, propter absentiam eius, quod cupitur. Ipsa etiam tristitia quandoque rationem aufert, sicut patet in his qui propter dolorem in melancholiam vel in maniam incidunt.

QVAESTIO TRI-
gesimaoctaua, De remedijs tristitiæ, seu doloris, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de remedijs doloris seu tristitiæ.

¶ Et circa hoc quærũtur quinque.

¶ Primò, vtrũ dolor vel tristitia mitigetur per quãlibet delectationẽ.

¶ Secundò, vtrum mitigetur per fletum.

¶ Tertiò, vtrum per compassionẽ amicorum.

¶ Quartò, vtrũ per contemplationẽ veritatis.

¶ Quintò, vtrum, per somnum & balnea.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum dolor vel tristitia mitigetur per quamlibet delectationem.

Supra qu. 35. ar. 4. ad 2. & 3. & infr. ar. 4. cor. & arti. 5. per 10. & que. 48. ar. 1. et 3. q. 46. ar. 8. ad 2. & 2. co. 7.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non quælibet delectatio mitiget quemlibet dolorem seu tristitiam: non enim delectatio tristitiam mitigat, nisi inquantum ei contrariatur: medicinæ enim sunt per contraria, vt dicitur in secundo* Ethicorum. sed non quælibet delectatio contrariatur cuilibet tristitiæ, vt suprà dictum* est: ergo non quælibet delectatio mitigat quamlibet tristitiam.

Lib. 2. c. 3.

Q. 35. a. 4.

2 ¶ Præterea, Illud quod causat tristitiam, non mitigat tristitiam: sed aliquæ delectationes causant tristitiam: quia, vt dicitur in 9. Ethico. Malus tristatur quoniam delectatus est: non ergo omnis delectatio mitigat tristitiam.

Li. 9. Ethi. c. 4. non longè à fine.

3 ¶ Præterea, Augu. dicit in 4. Confes. quòd ipse fugit de patria, in qua cõuersari solitus erat cũ amico suo iã mortuo: minus eũ quærebãt oculi eius, vbi eum videre solebãt. ex quo accipi potest, q̃ illa in quibus nobis amici mortui vel absentes cõmunicauerũt, efficiuntur nobis de eorũ morte vel absentia dolentibus onerosa: sed maxime communicauerunt nobis in delectationibus: ergo ipsæ delectationes efficiuntur nobis dolentibus onerosæ: non ergo quælibet delectatio mitigat quamlibet tristitiam.

Aug. 4. Cõfes. ca. 7. in fin. tomo 1.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 7. Ethic. quod expellit delectatio tristitiam, & quæ contraria, & quæ contingens, si sit fortis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex* prædictis patet, delectatio est quædam quies appetitus in bono conuenienti: tristitia autem est ex eo quod repugnat appetitui: vnde sicut se habet delectatio ad tristitiam in motibus appetitiuis, sic se habet in corporibus quies ad fatigationem, quæ accidit ex aliqua transmutatione innaturali: nam & ipsa tristitia fatigationem quandam, seu ægritudinem appetitiuę virtutis importat. Sicut igitur quælibet quies corporis remedium affert contra quamlibet fatigationem ex quacunque causa innaturali prouenientem: ita quælibet delectatio remedium affert ad mitigandam quamlibet tristitiam ex quocunque procedat.

1. 2. & 6. meta. 1. 2. Rhe. 3. Ethi. conf. 7. Ethi. 10. 1. 1. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet non omnis delectatio contrarietur omni tristitiæ secundum speciem: contrariatur tamen secundum genus, vt suprà dictum est: & ideo ex parte dispositionis subiecti quælibet tristitia per quamlibet delectationẽ mitigari potest.

¶ Ad secundum dicendum, quòd delectationes malorum non causant tristitiã in præsenti, sed in futuro: inquantũ scilicet mali pœnitẽt de malis, de quibus lætitiam habuerunt: & huic tristitiæ subuenitur per contrarias delectationes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando sunt duæ causæ ad contrarios motus inclinantes, vtraque alteram impedit: & tamen illa finaliter vincit, quæ fortior est & diuturnior. In eo autem, qui tristatur de his in quibus simul cum amico mortuo vel absente delectari consueuit, duæ causæ in contrarium inducentes inueniuntur. Nam mors vel absentia amici recogitata inclinat ad dolorem: bonum autem præsens inclinat ad delectationem. vnde vtrunque per alterum minuitur. sed tamen quia fortius mouet sensus præsentis quàm memoria præteriti, & amor suiipsius quàm amor alterius, diuturnius manet: inde est quòd finaliter delectatio tristitiam expellit. Vnde post pauca subdit idem Aug. quod pristinis generibus delectationum cedebat dolor eius.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum dolor vel tristitia mitigetur per fletum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd fletus non mitiget tristitiam. Nullus enim effectus diminuit suam causam. sed fletus vel gemitus est effectus tristitiæ: ergo non minuit tristitiam.

2 ¶ Præterea, Sicut fletus vel gemitus est effectus tristitiæ, ita risus est effectus lætitiæ. sed risus non minuit lætitiam: ergo fletus non mitigat tristitiam.

3 ¶ Præterea, In fletu repræsentatur nobis malum contristans: sed imaginatio rei cõtristantis auget tristitiam, sicut imaginatio rei delectãtis auget lętitiam. ergo videtur quod fletus non mitiget tristitiam.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in 4. Confes. quòd quando dolebat de morte amici, in solis gemitibus & lachrymis erat ei aliqua tunc requies.

CONCLVSIO.

a ¶ Lachrymæ & gemitibus interior dolor mitigatur & minuitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd lachrymæ & gemitus naturaliter mitigant tristitiam, & hoc duplici ratione. Primo quidem quia omne nociuum interius clausum magis affligit: quia magis multiplicatur intensio animæ circa ipsum: sed quando ad exteriora diffunditur, tunc animæ intentio ad exteriora quodammodo disgregatur: & sic interior dolor minuitur. & propter hoc quando homines, qui sunt in tristitijs, exterius suam tristitiam manifestant. vel fletu aut gemitu, vel etiam verbo, mitigatur tristitia. Secundò, quia semper operatio conueniens homini secundum dispositionem, in qua est, sibi est delectabilis: fletus autem & gemitus sunt quædam operationes conuenientes tristato vel dolenti: & ideo efficiuntur eis delectabiles. Cum igitur omnis delectatio aliqualiter mitiget tristitiam vel dolorem, vt dictum est, sequitur quòd per planctum & gemitum tristitia mitigetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa habitudo causæ ad effectum, contrariatur habitudini contristantis ad contristatum: nam omnis effectus est conueniens suæ causæ, & per consequens est ei delectabilis: contristans autem contrariatur contristato, & ideo effectus tristitię habet contrariã habitudinẽ magis ad cõtristatũ, quàm contristans ad ipsum: & propter hoc mitigatur tristitia per effectum tristitiæ ratione contrarietatis prædictæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd habitudo effectus ad causam, est similis habitudini delectantis ad delectatum: quia vtrobique conuenientia inuenitur. omne autem simile auget suum simile: & ideo per risum & alios effectus lætitiæ augetur lætitia: nisi forte per accidens propter excessum.

¶ Ad tertium dicendum, quod imaginatio rei contristantis quantum est de se, nata est augere tristitiam: sed ex hoc ipso, quod homo imaginatur, quòd facit illud quod conuenit sibi, secundum talem statum consurgit inde quædam delectatio. & eadem ratione, si alicui subrepat risus in statu in quo videtur sibi esse lugendum, ex hoc ipso dolet tanquam faciat id quod non conuenit: vt Tullius dicit in tertio de Tusculanis quæstionibus.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum dolor & tristitia mitigentur per compassionem amicorum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dolor amici compatientis non mitiget tristitiã. Contrariorum enim contrarij sunt effectus. Sed (sicut Augustinus* dicit 7. Confes.) quando cum multis gaudetur, in singulis vberius est gaudium: quia feruere faciunt se, & inflammantur ex alterutro. ergo pari ratione, quando multi simul tristantur, videtur quod sit maior tristitia.

2 ¶ Præterea, Hoc requirit amicitia, vt amoris vicem quis rependat: vt Augustinus dicit 4. Confess. Sed amicus condolens dolet de dolore amici dolentis ergo ipse dolor amici condolentis est causa amico prius dolenti de proprio malo alterius doloris: & sic duplicato dolore videtur tristitia creseere.

3 ¶ Præterea, Omne malum amici est contristans, sicut & malum proprium: nam amicus est alter ipse. sed dolor est quoddam malum. ergo dolor amici condolentis auget tristitiam amico cui condoletur.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 9. Ethico. quòd in tristitiis amicus condolens consolatur.

CONCLVSIO.

¶ Quàm maxime ex amicitia condolentibus mitigatur tristitia & dolor interior, cum se sic ab illis amari conspiciant.

¶ RESPONDEO dicendum, quod non naturaliter amicus cõdoleus in tristitiis est consolatiuus: cuius duplicem rationem tangit Philosophus in 9. Ethic. Quarum prima est, quia cum ad tristitiam pertineat aggrauare, habet rationem cuiusdam oneris, à quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur: cum ergo aliquis videt de sua tristitia alios contristatos, fit ei quasi quædam imaginatio. quòd illud onus alii cum ipso ferant, quasi conantes ad ipsum ab onere alleuiandũ: & ideo leuius fert tristitię onus, sicut etiam in portandis oneribus corporalibus contingit. Secunda ratio & melior est: quia per hoc, quòd amici contristantur ei, percipit se ab eis amari: quod est delectabile, vt suprà dictum est. vnde cum omnis delectatio mitiget tristitiam (sicut suprà dictum est) sequitur, quòd amicus condolens tristitiam mitiget.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in vtroque amicitia manifestatur, scilicet & quòd congaudet gaudenti, & quod condolet dolenti. & ideo vtrunque ratione causæ redditur delectabile.

¶ Ad secundum dicendum, quod ipse dolor amici secundum se contristaret, sed consideratio causæ eius, quæ est amor, magis delectat. Et per hoc patet responsio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum per contemplationem veritatis dolor & tristitia mitigentur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd contemplatio veritatis non mitiget dolorem. dicitur enim Ecclesiast. 2. Qui addit scientiam, addit & dolorem: sed scientia ad contemplationem veritatis pertinet. non ergo contemplatio veritatis mitigat dolorem.

2 ¶ Præterea, Contemplatio veritatis ad intelectũ speculatiuum pertinet: sed intellectus speculatiuus non mouet, vt dicitur in 3. de anima. cum igitur gaudium & dolor sint quidam motus animi, videtur quòd contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationem doloris.

3 ¶ Præterea, Remedium ægritudinis apponendum est, vbi est ægritudo: sed contemplatio veritatis est in intellectu, non ergo mitigat dolorem corporalem, qui est in sensu.

¶ SED CONTRA est, quod August. dicit in primo soliloquiorũ, Videbatur mihi, si fe lle metibus nostris veritatis fulgor aperiret, aut nũ me sensurũ fuisse illũ dolorem, aut certe pro nihilo toleraturũ.

CONCLVSIO.

¶ Cùm in veritatis contemplatione maxima consistat delectatio, necesse est per veritatis contemplationem tristitiam & dolorem mitigari.

¶ RESPONDEO dicendum, sicut suprà dictum est, quòd in contẽplatione veritatis maxima delectatio consistit: omnis autem delectatio dolorem mitigat, vt supra dictum est. & ideo contemplatio veritatis mitigat tristitiam vel dolorem, & tanto magis quanto perfectius aliquis est amator Sapientiæ. & ideo homines ex contemplatione diuina, & futuræ beatitudinis in tribulationibus gaudent, secundum illud Iacobi 1. Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. & quod est amplius, etiam inter corporis cruciatus huiusmodi gaudium inuenitur: sicut Tyburtius martyr cùm nudatis plantis super ardentes prunas incederet, dixit: Videtur mihi quòd super roseos flores incedam in nomine Iesu Christi.

Q. 31. ar. 5. Ar. preced. et ar. 1. Iunius quæli.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd qui addit scientiam, addit dolorem: vel propter difficultatem & defectum inueniendæ veritatis: vel propter hoc quòd per scientiam homo cognoscit multa quæ voluntati contrariantur. & sic ex parte rerum cognitarum scientia dolorem causat: ex parte autem contemplationis veritatis, delectationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus speculatiuus nõ mouet animum ex parte rei speculatæ: mouet tamen animum ex parte ipsius contemplationis, quę est quoddam bonum hominis & naturaliter delectabilis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in viribus animæ fit redundantia à superiori ad inferius: & secundum hoc delectatio contemplationis, quæ est in superiori parte, redundat ad mitigandum etiam dolorem, qui est in sensu.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum dolor & tristitia mitigentur per somnum & balnea.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd somnus & balneum non mitigent tristitiam. Tristitia enim in anima consistit: sed somnus & balneum ad corpus pertinent, non ergo aliquid faciunt ad mitigationem tristitiæ. Psal. 29.

2 ¶ Præterea, Idem effectus non videtur causari ex contrarijs causis: sed huiusmodi cum sint corporalia, repugnant contemplationi veritatis, quæ est causa mitigationis tristitiæ, vt dictum est: non ergo per huiusmodi tristitia mitigatur. Ar. præc.

3 ¶ Præterea, Tristitia & dolor secundum quod pertinẽt ad corpus in quadam transmutatione cordis consistunt: sed huiusmodi remedia magis videntur pertinere ad exteriores sensus & membra, quàm ad interiorem cordis dispositionem. non ergo per huiusmodi tristitia mitigatur. βελτιόνων βέλλιον. ἀνίων

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 9. Confes. Auderam balnei nomen inde dictum, quod anxietatem pellat ex animo. Et infrà: Dormiui, & euigilaui, & non parua ex parte mitigatum inueni dolorem meum. Et inducit, quod in hymno Ambrosij dicitur, quòd quies artus solutos reddit laboris vsui: mentesque fessas alleuat, luctúsque soluit anxios. C. 12. à medio tomo 1. Eod. li. et c. nunc dicto.

CONCLVSIO.

¶ Cùm somnus & balnea restaurent, & reforment corporalem naturam in debitum statum vitalis motionis, necessarium est ea quoque tristitiam mitigare & minuere.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd (sicut suprà dictũ est) tristitia secundum suam speciem repugnat vitali motioni corporis: & ideo illa, quæ reformant naturam corporalem in debitum statum vitalis motionis, repugnat tristitiæ, & ipsam mitigant. Per hoc etiam quòd huiusmodi remedijs reducitur natura ad debitum statum, causatur ex his delectatio: hoc enim est quod delectationẽ facit, vt suprà dictum est. vnde, cum omnis delectatio tristitiam mitiget, per huiusmodi remedia corporalia tristitia mitigatur. Ar. præced. articu. 3. Q. 31. ar. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa debita corporis dispositio, inquantum sentitur, delectationem causat: & per consequens tristitiam mitigat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd delectationum vna aliam impedit, vt suprà dictum est: & tamen omnis delectatio tristitiam mitigat. vnde non est inconueniens, quod ex causis seinuicem impedientibus tristitia mitigetur. Q. 31. ar. 8.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis bona dispositio corporis redundat quodammodo ad cor, sicut ad principium & finem corporalium motionum, vt dicitur in libro de causa motus animalium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAESTIO TRIGESIMANONA, De bonitate & malitia tristitiæ vel doloris, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum primum.*

¶ *Nam tristitia sit bona vel mala, & qua bonitate vel malitia.*

Quæstio.

IN primo articulo quæstionis trigesimænonæ dubium occurrit, de qua bonitate, vel malitia sit præsens qua ssio, si de naturali sit, incepte in fine corporis articuli dicitur. Sed quia sermones morales. Ad moralem enim moralis malitia spectat. Si de morali, falsa videtur doctrina. Tum quia si tristitia esset simpliciter mala moraliter, nulla posset ratione fieri bona moraliter: cuius oppositum in secundo & tertio articulo habetur. Tum quia ratio inducta in litera inefficax est ad hominem recta ratio habet quod appetitus quandoque priuetur quiete in bono, & auxietur de præsenti malo: vt patet in voluntarium assumentibus luctum propter Deum.

¶ Ad hoc dicitur, quod hic est sermo de bonitate & malitia moali, sicut in superioribus tractatibus. Ad cuius euidentiam scito primo ex litera, quod tristitia potest dupliciter considerari. Primo ex parte contristantis. Secundo ex parte sensientis, & repudiantis ipsum malum contristans. Appetere tristitiam ex parte contristantis, est appetere ipsum contristans, vt sic: appetere autem tristitiam ex parte sentientis & repudiantis malum, est appetere sensationem, seu cognitionem, & refutationem mali. Clare autem patet, quod primo modo tristitia non est appetibilis: quoniam contristans vt sic, mali rationem habet. Secundo verò modo tristitia est appetibilis ex suppositione. Supposito enim quod contristans adsit, bonum est cognoscere & refutare illud: & quia tristitia includit hæc omnia simul, ideo non habet locum in Deo, nec in beatis: & inter habemes nullus appetit tristitiam quo ad omnia ad illam requisita: quia nullus appetit præsentiam contristantis, quamuis multi appetant, tristari suppositâ præsentia con tristantis absentiæ boni amati vel offensæ diuinæ & cæt. Quia igitur tristitia secundum se tota non est appetibilis, consequens est, vt non sit de genere bonorum, cum bonum sit quod omnia appetunt: verum ad morale bonum descendendo, scito secundo ex Sancto Thoma in quodlib, quòd actus humani quadrifariam dicuntur quo ad bonitatem & malitiam: quidam sunt per se mali, vt mentiri: quidam per se boni, vt colere deum: quidam indifferentes, vt leuare festucam de terra: quidam solitarie sumpti, sonantes malum, qui tamen possunt ex aduentitiis honestari vt sint boni, vt occidere hominem, hoc enim solitarie sumptum importat aliquid inconsonans rationi: violenta enim priuatio vitæ humanæ rationi dissonat: sed li addatur propter malus bonum ab habente authoritatem, &c. efficitur consonans rationi, nec propterea actus malus moraliter fit bonus moraliter: sed actus qui si secundù se, id est solitarie sumptum dissonantia ratio ni, scilicet priuationem boni, inquietudinemque appetitus.

Infrà q. 59. art. 3. Et 3. q. 15. artic. 5. & 6. et 3. dist. 15. q. 2. a. 2. q. 1. ad 3. et art. 3. q. 2. corr. fi. et 4. dist. 49. q. 3. a. 4. q. 2. Li. 4. c. 12. Ca. 21. 10. 5.

Ca. 14. circa medi. 10. 3.

Ca. 1. 10. 5.

q. 6. art. 6.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum omnis tristitia sit mala.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnis tristitia sit mala. Dicit enim Gregor. * Nisse. Omnis tristitia malum est suspsius natura. sed quod naturaliter est malum, semper & vbique est malum. ergo omnis tristitia est mala.

2 ¶ Præterea, Illud quod omnes fugiunt, etiã virtuosi, est malum, sed tristitiam omnes fugiunt, etiã virtuosi: quia, vt dicitur in 7. Eth.* Er si prudens non intendat delectari, tamen intendit non tristari. ergo tristitia est malum.

3 ¶ Præterea, Sicut malum corporale est obiectum & causa doloris corporalis: ita malum spirituale est obiectum & causa tristitiæ spiritualis. sed omnis dolor corporalis est malum corporis: ergo omnis tristitia spiritualis est malum animæ.

¶ SED CONTRA, Tristitia de malo contrariatur delectationi de malo, sed delectatio de malo est mala: vede in detestationem quorundam dicitur Prouerbio. 2. quòd lætantur cum malefecerint. ergo tristitia de malo est bona.

CONCLVSIO.

¶ *Quamuis tristitia omnis secundùm se mala sit, non omnis tamen mala est ex suppositione accepit, sed bona, si quis de malo contristetur opere.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid esse bonum vel malum, potest dici dupliciter. Vno modo simpliciter & secundù se, & sic omnis tristitia est quoddam malum: hoc enim ipsum, quod est appetitum hominis anxiari de malo præsenti, rationẽ mali habet: impeditur enim per hoc quies appetitus in bono. Alio modo dicitur aliquid bonum vel malum ex suppositione alterius, sicut verecundia dicitur esse bonum ex suppositione alicuius turpis commissi, vt dicitur in 4. Ethico. Sic igitur supposito aliquo contristabili vel doloroso, ad bonitatem pertinet quòd aliquis de malo præsenti tristetur, vel doleat: quod enim non tristaretur vel non doleret, nõ posset esse, nisi quia vel non sentiret, vel quia non reputaret sibi repugnans, & vtrunque istorum est malum manifeste. & ideo ad bonitatem pertinet, vt supposita præsentia mali, sequatur tristitia vel dolor: & hoc est quod Augustinus dicit 8. super Gene. ad literam. Adhuc est bonũ, quod dolet amissum bonum: nam nisi aliquod bonum remansisset in natura, nullius boni amissi dolor esset in pœna: sed quia sermones morales sunt in singularibus, quorum sunt operationes, illud, quod est ex suppositione bonum, debet bonum iudicari: sicut quod est ex suppositione voluntarium, iudicatur voluntarium, vt dicitur in 3. Ethic. & supra habitum est.

Ca. 21. 10. 5.

Ca. 14. circa medi. 10. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gregor. Nissenus loquitur de tristitia ex parte mali tristantis, non autem ex parte sentientis & repudiantis malum. Et ex hac etiam parte omnes fugiunt tristitiam, inquantum fugiunt

malum: sed sensum & refutationem mali non fugiunt. Et sic dicendum etiam est de dolore corporali: nam sensus & recusatio mali corporalis attestatur naturæ bonæ. Vnde patet responsio ad secundum & ad tertium.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum tristitia posita esse bonum honestum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod tristitia nõ habeat rationem boni honesti. Quod enim ad inferos deducit, contrariatur honesto: sed, sicut dicit Augustin. 12. * super Genes. ad literam, Iacob hoc timuisse videtur, ne nimia tristitia sic perturbaretur: vt non ad requiem beatorum iret, sed ad inferos peccatorum: ergo tristitia non habet rationem boni honesti.

2 ¶ Præterea, Bonum honestum habet rationem laudabilis & meritorij: sed tristitia diminuit rationem laudis & meriti. Dicit enim Apostolus 2. ad Corinth. 9. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, nõ ex tristitia aut ex necessitate. Ergo tristitia non est bonum honestum.

3 ¶ Præterea, Sicut Augustin. dicit 14. de Ciui. Dei, * Tristitia est de his quæ nobis nolentibus accidunt: sed non velle ea quæ præsentialiter fiunt, est habere voluntatem repugnantem ordinationi diuinæ, cuius prouidentiæ subiacent omnia, quæ aguntur: ergo cum conformitas humanæ voluntatis ad diuinam pertineat ad rectitudinem voluntatis, vt suprà dictum * est, videtur, quòd tristitia contrarietur rectitudini voluntatis: & sic non habet rationem honesti.

¶ SED CONTRA, Omne quod meretur præmium vitæ æternæ, habet rationem honesti: sed tristitia est huiusmodi, vt patet per id quod dicitur Mat. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: ergo tristitia est bonum honestum.

CONCLVSIO.

¶ *Tristitia cum & quando bona sit, honestatem etiam habere oportet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum illam rationem, qua tristitia est bonum, potest esse bonum honestum, * Dictum est enim, quòd tristitia est bonum secundum cognitionem & recusationem mali: quæ quidem duo in dolore corporali attestantur bonitati naturæ: ex qua prouenit quòd sensus sentit, & natura refugit læsiuum, quod causat dolorem. In interiori verò tristitia cognitio mali quandoque quidem est per rectum iudicium rationis, & recusatio mali per voluntatem bene dispositam, detestantem malum: omne autem bonum honestum ex his duobus procedit, scilicet ex rectitudine rationis & voluntatis: vnde manifestum est, quòd tristitia potest habere rationem boni honesti.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd omnes passiones animæ regulari debent secundum regulam rationis: quæ est radix boni honesti, quam transcendit immoderata tristitia, de qua loquitur Augúst. & ideo recedit à ratione honesti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut tristitia de malo procedit ex voluntate & ratione recta, quæ detestatur malum: ita tristitia de bono procedit ex ratione & voluntate peruersa, quæ detestatur bonum. & ideo talis tristitia impedit laudem vel meritum boni honesti: sicut cum quis facit cum tristitia eleemosynam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliqua præsentialiter eueniunt, quæ non fiunt. Deo volente, sed Deo permittente, sicut peccata. vnde voluntas repugnans peccato existenti vel in se, vel in alio, non discordat à voluntate Dei: mala verò pœnalia præsentialiter contingunt etiam Deo volente: non tamen exigitur ad rectitudinem voluntatis, quod ea secundum se homo velit: sed solum quòd non contranitatur ordini diuinæ iustitiæ, vt supra dictum est.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum tristitia possit esse bonum vtile.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd tristitia non possit esse bonum vtile. Dicitur enim Ecclesiast. 30. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa.

2 ¶ Præterea, Electio est de eo quod est vtile ad finem aliquem: sed tristitia non est eligibilis: quinimo idẽ sine tristitia, quàm cũ tristitia est magis eligendũ, vt dicitur in 3. Topi. * ergo tristitia nõ est bonũ vtile.

3 ¶ Præterea, Omnis res est propter suam operationem, vt dicitur in 2. de cælo. sed tristitia impedit operationem, vt dicitur in 10. Ethic. * ergo tristitia non habet rationem boni vtilis.

¶ SED CONTRA, Sapiens non quærit nisi vtilia: sed sicut dicitur Eccle. 7. Cor sapientum, vbi tristitia, & cor stultorum, vbi lætitia, ergo tristitia est vtilis.

CONCLVSIO.

¶ *Tristitia quæ hominem ad malum fugiendum vel vitandum impellit, maximam illi præstat vtilitatem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex malo præsenti insurgit

duplex appetitiuus motus: vnus quidẽ est quo appetitus contrariatur malo præsenti: & ex ista parte tristitia non habet vtilitatem, quia id, quod est præsens, non potest non esse præsens. Secundus motus consurgit in appetitu ad fugiendum & repellendum malum contristans: & quantum ad hoc tristitia habet vtilitatem, si sit de aliquo quod est fugiẽdum. Est enim aliquid fugiendum dupliciter, Vno modo propter seipsum ex contrarietate, quam habet ad bonum, sicut peccatum: & ideo tristitia de peccato vtilis est ad hoc, quòd homo fugiat peccatum, sicut Apostolus dicit 2. ad Cor. 7. Gaudeo non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Alio modo est aliquid fugiendum, non quia sit secundum se malum, sed quia est occasio mali, dum vel homo nimis inhæret ei per amorem, vel etiam ex hoc, quòd præcipitatur in aliquod malum, sicut patet in bonis temporalibus: & secundũ hoc tristitia de bonis temporalibus potest esse vtilis, sicut dicitur Eccl. 7. Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. in illa enim finis cunctorum admonetur hominum. Ideo autem tristitia in omni fugiendo est vtilis, quia geminatur fugiendi causa. nam ipsum malum secundum se fugiẽdum est: ipsam autem tristitiam secundum se omnes fugiunt, sicut etiam bonum omnes appetunt, & delectationem de bono. Sicut ergo delectatio de bono facit, vt bonum auidius quæratur, ita tristitia de malo facit, vt malum vehementius fugiatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd authoritas illa intelligitur de immoderata tristitia, quæ animũ absorbet: huiusmodi enim tristitia immobilitat animum, & impedit fugam mali, vt suprà dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut quodlibet eligibile fit minus eligibile propter tristitiam, ita quodlibet fugiendum redditur magis fugiendum propter tristitiam: & quantum ad hoc, tristitia est vtilis.

¶ Ad tertium dicendum, quod tristitia de operatione aliqua impedit operationem: sed tristitia de cessatione operationis facit auidius operari.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum dolor corporis sit summum malum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod tristitia sit summum malũ. Optimo enim opponitur pessimum. vt dicitur in 8. Ethic. sed quædam delectatio est optimum, quę scilicet pertinet ad felicitatem: ergo aliqua tristitia est summum malum.

2 ¶ Præterea, Beatitudo est summum bonum hominis, quia est vltimus hominis finis: sed beatitudo consistit in hoc, quòd homo habeat quicquid velit, & nihil mali velit, vt supra dictum * est. ergo summum bonum hominis est impletio voluntatis ipsius: sed tristitia consistit in hoc, quod accidit aliquid contra voluntatem, vt patet per Aug. 14. De ciuitate dei: et go tristitia est summum malum hominis.

3 ¶ Præterea, August. sic argumentatur in primo Soliloquiorum. Et duabus partibus compositi sumus, ex anima scilicet, & corpore: quarum pars deterior est corpus: summum autem bonum, est melioris partis optimum: summũ autem malum, pessimum deterioris. est autem optimum in animo sapientia, in corpore pessimum dolor: summum igitur bonum hominis est sapere, summum malum dolere.

¶ SED CONTRA, Culpa est magis malum quàm pœna, vt in primo * habitum est: sed tristitia seu dolor pertinet ad pœnam peccati, sicut frui rebus mutabilibus est malum culpæ. Dicit enim Aug. in lib. de vera religione. Quis est dolor qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus, quibus fruebatur, aut frui se posse speraueratʔ & hoc est totum quod dicitur malum, id est peccatum & pœna peccati. ergo tristitia seu dolor non est summum malum hominis.

CONCLVSIO.

¶ *Impossibile est aliquam tristitiam esse summum hominis malum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est aliquam tristitiam seu dolorẽ esse summũ hominis malũ. Omnis enim tristitia seu dolor, aut est de hoc, quod est vere malum, aut est de aliquo apparenti malo, quod est vere bonum: dolor autem seu tristitia, quæ est de vere malo, non potest esse summum malum: est enim aliquid eo peius, scilicet vel non iudicare esse malum illud, quod verè est malum, vel etiam non refutare illud. Tristitia autem vel dolor, qui est de apparenti malo, quod est vere bonum, non potest esse summum malum, quia peius esset omnino alienari à vero bono. vnde impossibile est quòd aliqua tristitia vel dolor sit summum hominis malum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod duo bona sunt communia & delectationi & tristitiæ, scilicet iudicium verum de bono & malo, & ordo debitus voluntatis appro bãtis bonum, & recusantis malum. Et sic patet quòd in dolore vel tristitia est aliquod bonum, per cuius priuationem potest fieri deterius. sed non in omni delectatione est aliquod malum, per cuius remotionem possit fieri melius. vnde delectatio aliqua potest esse summum hominis bonum, eo modo quo suprà dictum est: tristitia autem non potest esse summum hominis malum.

¶ Ad secundum dicendum, quod hoc ipsum quod est voluntatẽ repugnare malo, est quod dam bonum: & propter hoc tristitia vel dolor non potest esse summum malum: quia habet aliquam permistionem boni.

¶ Ad tertium dicendum, quod peius est quod nocet meliori, quàm quod nocet peiori. malũ autẽ dicitur, quia nocet, vt dicit Aug in Ench. vnde maius malum est quod est malum animę, quàm quod est malum corporis. vnde non est efficax ratio, quam Aug. inducit non ex sensu suo, sed ex sensu alterius.

QVAESTIO QVADRAGESIMA, De passionibus irascibilis, & primo de spe & desperatione, in octo articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandũ est de passionibus irascibilis.

¶ Et primò, de spe & desperatione. Secundo, de timore & audacia. Tertio, de ira.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum spes sit idem quod desiderium vel cupiditas. ¶ Secundò, vtrum spes sit in vi apprehensiua, vel in vi appetitiua. ¶ Tertiò, vtrum spes sit in brutis animalibus. ¶ Quartò, vtrũ spei contrarietur desperatio. ¶ Quintò, vtrũ causa spei sit experientia. ¶ Sextò, vtrum in iuuenibus & ebriosis spes abundet. ¶ Septimò, de ordine spei ad amorem. ¶ Octauò, vtrum spes conferat ad operationem.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum spes sit idẽ quod desiderium vel cupiditas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd spes sit idem quod desiderium siue cupiditas: spes enim ponitur vna quatuor principalium passionum, sed Augustin. enumerans quatuor principales passiones, posuit cupiditatem loco spei: vt

tioni & tristitiæ, scilicet vniuersaliter, vel indefinite. Si intelligitur vniuersaliter, glossandum est deductis impedimentis: cum enim malum ex particularibus defectibus contingat, & falsum sit malum intellectus & indebitus ordo, malum voluntatis ex defectu aliquo necesse est accidere, & in intellectu falsum iudicium de bono aut malo, & in voluntate indebitus appetendi ordo.

Si vero intelligitur indefinite, tunc processus litteræ ad inferendam vniuersalem, scilicet quod in omni tristitia est aliquod bonum, per cuius remotionem potest fieri deterius, interpretandus est secundum locum à maiori, maiores enim tristitiæ & delectationes sunt, quæ ex vere coniunctis malis aut bonis, & vere apprehensis consurgunt, quàm quæ ex apparentibus coniurgunt: apparentia enim imitantur veritatẽ: quasi diceret, quod quia maximis tristitiis & delectationibus communia sunt hæc duo bona, consequens est vt omni tristitia possit esse deterius per priuationem alicuius illorum duorum bonorum. *q. 34. ar. 3.*

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum primum.*

Annot. IN articulo primo quæstionis 40. in responsione ad tertium, aduerte, quòd differentia secundum possibile vel impossibile dicitur non omnino per accidens se habere ad appetitum, & quòd secundum hanc differt spes à desperatione: dedit siquidem author parum perfeitatis huic differentiæ respectu appetitus: quonism est de secundariis differentiis nullam constituentibus passionem. spes enim differt à desperatione, primo per simplicem accessum & recessum à bono arduo: per possibilitatem autem & impossibilitatem secundario. Vnde & si desperatio passio sensitiua non causetur nisi à bono arduo æstimato impossibili, desperatio tamen in voluntate causatur quandoque ex bono arduo futuro æstimato: quod non erit, quamuis credatur possibile: vt præ se ferunt credentes Deum omnipotentem ad superandum omnia peccata mundi: & quia æstimantes sunt sibi nunquam dandam veniam, desperant de vita æterna: aliquid tamen perfeitatis habere in litera manifestatur ex hoc, quòd terminus motus causati ab appetitu est obiectum appetitus: ad idem enim

C. 12. tom. 3

Supra q. 25 ar. 1. cor fi. & 3. di. 26. q. 1. ar. 1. co. Et veri. q. 4. ar. 1. cor. Et pusc. 3. cap. 262.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Li.14 c.7. & 8. & 9.

enim consequẽdum mouet quod appetit, & ex differentia inter desiderium & ipem, potest facile patere: multi enim desiderant principatum, qui tamen non sperãt illum: & multa difficilia bona concupiscuntur, quæ non speranturpropterea quia non æstimantur ab appetentibus, vt possibilia eis euenire: vnde & fatentur se concupiscere, vel desiderare, & non sperare.

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæ Articulum tertium.

¶ *Num bruta animalia futura cognoscant.*

Quæstio.

IN articulo tertio omisso 2. dubium occurrit de eo, quòd dicitur, quod bruta non cognoscunt futura. videtur enim hoc & contra sensum & contra rationem. contra sensum quidem, quia mouentur ad futura, & appetunt illa: timent futura, & cauent ab illis: contra rationem vero, quia ad perfectionem animalis perfecti exigitur, quòd cognoscat quicquid sibi conueniens aut disconueniens est infra latitudinem cognoscibilium per animam sensitiuam: alioquin natura defecisset: sed pars sensitiua extendit se ad temporis perceptionem: vt patet in memoria & distantia, quæ secundum tempus sunt conuenientia & nociua animalibus, vt patet in his quæ timentur & sperantur.

ergo animal perfectum debet percipere futura, quæ sunt absentia secundum tempus: sicut cognoscit distantia secundum locum.

q.25. art.1.

¶ AD euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, quod ex exterioribus motibus manifestè apparet, in animalibus irrationalibus esse appetitum motus respectu futuri & boni, vt patet de spe & desperatione: & mali, vt patet de timore. hæc autem apparentia ducit necessariò intellectum ad alteram duarum causarum, naturam scilicet, vel apprehensionem futuri: oportet enim vel ex instinctu ad hæc moueri, vel ex ipso obiecto cognito. Et si quidem ponitur, quod animalia timent & sperant non ex cognito futuro, sed ex naturæ instinctu, minus nobilia ponuntur animalia. Manifestum est enim, quòd nobilius est appetere per apprehensionem, quàm per naturam, & quòd proprium motiuum animalis est appetibile cognitum: vt patet in tertio de anima. vnde appetere non ex

In corp. ar.

P.p. q. 81. artic.2.

patet in 14. de Ciuit. Dei. ergo spes est idem quod cupiditas siue desiderium.

2 ¶ Præterea, Passiones differunt secundũ obiecta: sed idem est obiectum spei & cupiditatis siue desiderij, scilicet bonum futurum. ergo spes est idem quod cupiditas siue desiderium. Si dicatur quòd spes addit supra desiderium possibilitatem adipiscendi bonum futurum. Contra, id quod per accidens se habet ad obiectum, non variat speciem passionis: sed possibile se habet per accidens ad bonum futurum, quod est obiectum cupiditatis, vel desiderij & spei. ergo spes non est passio specie differens à desiderio & cupiditate.

¶ SED CONTRA, Diuersarum potentiarum sunt diuersæ passiones specie differentes: sed spes est in irascibili, desiderium autem & cupiditas in concupiscibili. ergo spes differt specie à desiderio & cupiditate.

CONCLVSIO.

¶ Cum spei, quæ ad vim irascibilem attinet, obiectum sit bonum futurum arduum possibile adipisci, necessario differt à desiderio & cupiditate, quæ ad vim concupiscibilem pertinent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd species passionis ex obiecto cõsideratur. Circa obiectum autem spei quatuor conditiones attenduntur. Primo quidem, quod sit bonum, non enim proprie loquendo, est spes, nisi de bono: & per hoc differt spes à timore, qui est de malo. Secundò, vt sit futurum: non enim spes est de præsenti iam habito: & per hoc differt spes à gaudio, quod est de bono præsenti. Tertiò, requiritur quòd sit aliquid arduum cum difficultate adipiscibile: non enim aliquis dicitur aliquid sperare minimum, quod statim est in sua potestate, vt habeat: & per hoc differt spes à desiderio vel cupiditate, quæ est de bono futuro absolute: vnde pertinet ad concupiscibilem, spes autem ad irascibilem. Quarto, quòd illud arduum sit possibibile adipisci: non enim aliquis sperat id quod omnino adipisci non potest, & secundum hoc differt spes à desperatione. Sic ergo patet, quòd spes differt à desiderio, sicut differunt passiones irascibilis à passionibus concupiscibilis, & propter hoc spes præsupponit desiderium: sicut & omnes passiones irascibilis, præsupponunt passiones concupiscibilis, vt suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Augu. ponit cupiditatem loco spei, propter hoc quod vtrunque respicit bonum futurum. Et quia bonum, quod non est arduum, quasi nihil reputatur: vt sic cupiditas maximè videatur rendere, in bonum arduum, in quod etiam tendit spes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectum spei non est bonum futurum absolute, sed cum arduitate & difficultate adipiscẽdi, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectum spei non tantùm addit possibilitatem super obiectum desiderij, sed etiam arduitatem, quæ ad aliam potentiam facit spem pertinere, scilicet ad irascibilem, quæ respicit arduum, vt in primo dictum est: possibile autem & impossibile non omnino per accidens se habent ad obiectum appetitiuæ virtutis. Nam appetitus est principium motionis: nihil autem mouetur ad aliquid, nisi sub ratione possibilis: nullus enim mouetur ad id quod existimat impossibile adipisci: & propter hoc spes differt à desperatione secundum differentiam possibilis & impossibilis.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum spes sit in vi apprehensiua, an in vi appetitiua.

AD SED VNDVM sic proceditur. Videtur quòd spes pertineat ad vim cognitiuam. Spes enim videtur esse expectatio quædam: dicit enim Apostolus Rom. 8. Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. sed expectatio videtur ad vim cognitiuam pertinere, cuius est expectare. ergo spes ad cognitiuam pertinet.

2 ¶ Præterea, Idem est (vt videtur) spes quod fiducia: vnde & sperantes, confidentes vocamus: quasi pro eodem vtentes eo, quod est confidere & sperare. sed fiducia, sicut & fides, videtur ad vim cognitiuam pertinere: ergo & spes.

3 ¶ Præterea, Certitudo est proprietas cognitiuæ virtutis: sed certitudo attribuitur spei. ergo spes ad vim cognitiuam pertinet.

¶ SED CONTRA, Spes est de bono, sicut dictum est: bonum autem inquantum huiusmodi, non est obiectum cognitiuæ, sed appetitiuæ virtutis: ergo spes non pertinet ad cognitiuam, sed ad appetitiuam virtutem.

ARTICVLVS V.

¶ Spes, cum extensionem quandam appetitus in bonum importet, necessario per timet ad partem animæ appetitiuam, non autem apprehensiuam.

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum spes importet extensionem quandam appetitus in bonum, manifestè pertinet ad appetitiuam virtutem. Motus enim ad res, pertinet proprie ad appetitũ: actio vero virtutis cognitiuę perficitur nõ secundum motum cognoscentis ad res, sed potius secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Sed quia vis cognitiua mouet appetitiuam, repræsentando ei suum obiectum, secundum diuersas rationes obiecti appræhensi, subsequuntur diuersi motus in vi appetitiua. Alius enim motus sequitur in appetitu ex apprehẽsione boni, & alius ex apprehensione mali: & similiter alius motus ex apprehensione præsentis & futuri, absoluti & ardui, possibilis & impossibilis: & secundum hoc spes est motus appetitiuæ virtutis, consequens apprehensionem boni futuri, ardui possibilis adipisci, scilicet extensio appetitus in huiusmodi obiectum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia spes respicit ad bonum possibile, insurgit dupliciter homini motus spei: sicut dupliciter est ei aliquid possibile, scilicet secundum propriam virtutem & secundum virtutem alterius. Quod ergo aliquis sperat per propriam virtutem adipisci, non dicitur expectare. sed sperare, tantùm: sed proprie dicitur expectare quod sperat ex auxilio virtutis alienę: vt dicatur, expectare, quasi ex alio spectare, inquantum scilicet vis apprehensiua præcedens non solum respicit ad bonum, quod intendit adipisci, sed etiam ad illud, cuius virtute adipisci sperat: secundum illud Ecclesia. 51. Respiciens eram ad adiutorium hominum. Motus ergo spei quandoque dicitur expectatio propter inspectionem virtutis cognitiuæ præcedentem.

¶ Ad secundum dicendum, quod illud, quod homo desiderat, & æstimat se posse adipisci, credit se adepturum, & ex tali fide incognitus præcedẽt motus sequens in appetitu, fiducia nominatur: denominatur enim motus appetitiuus à cognitione præcedente: sicut effectus ex causa magis nota. magis enim cognoscit vis appræhensiua suum actum, quàm actum appetitiuæ.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd certitudo attribuitur motui non solum appetitus sensitiui, sed etiam appetitus naturalis: sicut dicitur, quòd lapis certitudinaliter tendit deorsum, & hoc propter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis, quæ præcedit motum appetitus sensitiui, vel etiam naturalis.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum spes sit in brutis animalibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod in brutis animalibus non sit spes: spes enim est de futuro bono, vt Damas.* dicit: sed cognoscere futura non pertinet ad animalia brutа: quæ habent solum cognitionem sensitiuam: quæ non est futurorum. ergo spes non est in brutis animalibus.

2 ¶ Præterea, Obiectum spei est bonum possibile adipisci: sed possibile & impossibile sunt quædam differentiæ veri & falsi, quæ solum sunt in mente: vt philosophus dicit* in 6. Meta. ergo spes non est in brutis animalibus, in quibus non est mens.

3 ¶ Præterea, Aug.* dicit super Gene. ad literam, quòd animalia mouentur visis: sed spes non est de eo quod videtur. Nam quod videt quis quid sperat? vt dicitur Roma. 8. ergo spes nõ est in brutis animalibus.

¶ SED CONTRA, spes est passio irascibilis: sed in brutis animalibus est irascibilis: ergo & spes.

CONCLVSIO.

¶ In brutis animalibus ex instinctu naturæ est spes aliqua futuri boni cõmodi.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd interiores passiones animalium ex exterioribus motibus deprehendi possunt: ex quibus apparet, quòd in animalibus brutis est spes. Si enim ex

obiecto cognito ex defectu cognitionis prouenit: & ad ignobilitatem appetentis spectat. si verò creditur quòd animalia niment & sperant ex obiecto futuro cognito, tunc animalia ponuntur nobiliter apperere: vtpote ex propria causa appetitus animalis. Et seruatur vniformitas passionum eorum: quoniam sicut amant & odiunt, delectantur & tristantur animaliter ex propriis obiectis illarum passionum cognitis mota: ita timent, &c. Et licet de nobilitate non sit dubium, de veritate tamen quæstio est. Cũ enim ex possibilibus facit natura melius, nec vllam perfectionem possibilem inuenta in aliquo genere deneget, & appetere futura cognita si poneretur, esset non parua perfectionis in natura sentiua, ad hoc tota quæstio deuenit, An sit possibile cognoscere futura notitia pure sensitiua. si enim possibile est, negandum nullo pacto est inueniri in animalibus: si autem impossibile, non deficit natura, sed supplenit instinctu, quod impossibile erat fieri ab obiecto, vt animalia saluarentur. Ad perspiciendum autem hoc, oportet cauere ne fallamur, intuendo cognitionem sensitiuam in nobis: quoniam in nobis ex conuentione ad partem intellectiuam plus aliquid fortitia est, quàm sua puritas se extendit, vt patet de reminiscentia, quæ est actus partis sensitiuæ, vt dicitur in lib. de Memoria & reminiscentia: & tamen soli homini conuenit propter cuius iam dictum. Ex actibus quoque ipsorum animalium satis possumus facile: quia cum ex duobus supradictis possint procedere causis: scilicet vna illarum determinate inferatur, erit sophisma consequentis: nec est voluntarium aut temerarium affirmare appetitum animalem futuri, & dubitare de causa cuius an sit cognitio futuri in appetente existens, an in datore natura: quoniam manifeste videmus id animalibus quosdam actus ex syllogismo procedentes, vt patet ex suprà dictis: & tamen cautam eorum non dicimus discursum in eis, sed instinctum naturæ ab arte diuina impressum, ordinate mouentem: sicut in horologiis artis ordo relucet, & ordinate sonat. sublata ergo via ex experientia in nobis, & ex actibus posterioribus in animalibus ex ipsa natura cognitionis sensitiuæ & futuri, inuestigandum est, vtrum cum hoc resultet: futurum cum temporis differentia, constat quòd percipibile est sensitiua cognitione, quatenus tempus est: quoniam memoria tempus præteritum cognoscit determinate, vt heri: & in determinate, vt olim. memoramur enim, & quòd heri vidimus, & quòd olim nõ certo nobis die audiuimus hoc: vnde si futurum perceptioni sensus repræsentat ex ratione propria, qua futurum est, oportet quòd hoc habeat, vt non sentit ex ratione propria, sed secundum id in quo conuenit cum præterito: & ex hoc apparet quòd futurũ

ex hoc, quòd non est in seipso, non repugnat perceptioni sensitiuæ. in hoc enim conuenit cum præsenti, neutrum enim est in seipso: & tamen illud percipitur memorando: proprium autem futuro, vt distinguitur contra præteritum & præsens, est, non esse nec fuisse: nec per hoc non immutare nec immutasse sensum, & quoniam non aliter percipitur tempus à parte sensitiua nisi per immutationem, ideo futurum repugnat perceptioni sensitiuæ. Cum enim tempus sit numerus motus secundum prius & posterius, non aliter percipitur sensus tempus, nisi percipiendo quandam distinctam successiuam ab illa mutatione vsque ad illam, & sic depictis in parte sensitiua hac & illa mutatione, percipitur tempus: propter quod illius tantum temporis præteriti meminimus, cuius immutatio aliqua depicta retinetur. vnde cum futuri immutationes non sint in anima pictæ, quandiu futurum est, imperceptibile erit in sensitiua parte futurum vt sic. Et propterea in litera dicitur, quòd bruta non percipiunt futura, sed spes & similiter timor, & vniuersaliter quælibet passio irascibilis in eis est motus animalis appetitus secundum subiantiam: quia est actus secundus elicitus ex cognitione, seu obiecto cognito ab appetente causitus: sed est naturalis secõdum quid, pro quanto natura supplet, non obiectum cognitum: quia, vt in litera dicitur, ex præsenti cognito sperant: sed proprietatem ejus, quia sperant futurum, & non ex futuro ab eis cognito mouentur. Scito tamen cum his, quòd sicut magna est differentia in dicendo, A. est futurum, & dicendo, A erit: quoniam cum veritate primæ stat falsitas secundæ, vt dicitur in De somno & vig. ita in effectu, quoniam ab eo quòd res est, vel non est, oratio dicitur vera vel falsa: & similiter in repræsentando, immutando & cognoscendo. Primum enim ad id quod in præsenti de futuro præuenit, id est, causas futuri spectat: secundum ad ipsum quod futurum est. cum enim dicimus pluuiam futuram, causas pluuiæ significamus adesse præparatas ad eam: cum autem dicimus, pluuia erit, ipsam pluuiam ponendam in esse dicimus. vbi manifestè liquet, quòd si causæ illæ impediuntur, secundum dictum non fuit verum, sed primum tantum: & consequentes aliud & aliud esse significabatur, vt dictum est. Quia igitur aliud est nosse quod A est futurum, & aliud quod A erit: & differunt penes differentiam præsentis & futuri: quia dum cognoscitur, quod A est futurum, cognoscitur vero quòd A erit, cognoscitur ipsum futurum, & sensitiuæ cognitioni, non præsens, sed futurum repugnat: consequens est, quòd licet sensitiua pars non possit percipere, quàm quod timet, percussio comminata erit, aut quòd captio prædæ separata erit,

ex exterioribus motibus deprehendi possunt: ex quibus apparet, quòd in animalibus brutis est spes. Si enim ex

Infra q.42 ar.5. ad 1. & q.45.a. 3. cor.

In princ. 2. lib. Ethico.

Ari. 1 hu- ius quæst.

Ca.17. circa med. to. 6.

Text. 34. 2.a

Ca.8. inter fin et med. cap. tom. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eric : non prohibetur tamen percipere, quòd futura est: sicut enim oculis videns lupum ex sensatis speciebus elicit, & percipit inimicum : ita canis videns leporem sic distantem, elicit & percipit prædam futuram. Nihil videtur huic obstare: futuritio enim, sicut & præteritio, inter intentiones elicitas, ex speciebus sensatis numeranda videtur: propter quod non est extra genus perceptibilium sensu, & est præsens, propter quod immutare potest sensitivum partem, & latet sub speciebus sensatis in respectu ad talia animalia. Sicut enim inimicitia defertur cum speciebus sensatis ex lupo ab oue, & non cum eiusdem sensatis ab alio lupo: ita intentio futuræ pluuiæ, prædæ, lasionis, vindictæ, &cæt. defertur animalibus istis & non aliis : nisi forte quis dicat, quòd quia intentio futuri refert non ens: dicit enim habitudinem præparationis ad id quod futurum est, quod constat non esse, & nisi cognoscatur præparatio illa vt sic, non percipitur intentio futuri. Sed hoc non obstare videtur, quia sicut animalia non negantur percipere possibile vel impossibile, vt sunt differentiæ potentiarum, vt in litera dicitur in responsione ad secundum : ita nec huiusmodi intentiones futurorum. Quòd autem animalia cognoscãt possibile eis vel impossibile, ex eo apparet, quòd canis motus ad capiendam coturnicem in aliquanta distantia, eandem coturnicem magis sibi appropinquantem super arborem, se locantem miratur, & desistit à motu, appetens illam. Hæc enim diuersitas non ex parte appetitus, sed cognitionis prouenit : permanet siquidem in appetitu, sed apprehendit impossibilem sibi pertuentionem vsque ad illam illic, quam prius alibi apprehendebat possibilem, neutrum tamen cognoscit comparando potentiam ad actum, aut præsens futuro, aut id quod est ei quod erit: sic enim cognoscere rationis proprium est, sed simplici præsentatione simul offertur, vt quoddam fãtibile, aut quoddam imminens, ita quòd simul extrema quasi confunduntur oblata : intellectus enim natus est adunata diuidere, & econtra perfecte : vis autem sensitiua interior riuus quidam nobilis intellectus, nata est etiam distincta quasi vnire. simplici tamen indistinctione : propter quod animalia non percipiunt sensu futura, nec possibilia, nisi quæ immanent nũc, quasi perceptorum non tam se extendat ad futurum, quãm ad quoddam præsens consulsum, simili modo quo apud Grammaticos tempus præsens ponitur. Et sic simul saluatur littera, quòd animalia non cognoscunt futura : quia non apprehendũt ipsa, vt quæ erunt, aut non erũt, quod est proprie cognoscere futura, & quia etiã ipsa esse futura non apprehendũt nisi imminentia, quod est apprehendere intentionem futuri, sub quodam præsenti confuso: & sustinetur quòd animalia mouentur ab obiecto proprio, scilicet futuro apprehenso ad timendum, sperandum, vindicandum, &c. Apprehendere enim sic intentionem futuri sufficit ad hæc quod si alicui bene non faciunt satis, melioris imitatur rationi.

d.1. huius quæst.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, spei obiectum est bonum futurum arduum possibile adipisci: potest ergo aliquid esse causa spei, vel quia facit homini aliquid esse possibile : vel quia facit eum existimare aliquid esse possibile. Primo modo est causa spei omne illud, quod auget potestatem hominis: sicut diuitiæ & fortitudo, & inter cætera etiam experientia, nam per experientiam homo acquirit facultatẽ aliquid de facili faciendi: & ex hoc sequitur spes. vnde Vegetius dicit in li. De re militari: Nemo facere metuit quod se bene didicisse confidit. Alio modo est causa spei omne illud, quod facit alicui existimationem, quòd aliquid sit sibi possibile : & hoc modo & doctrina & persuasio quælibet potest esse causa spei, & sic etiã experientia est causa spei, inquantum scilicet per experientiã fit homini existimatio, quòd aliquid sit sibi possibile, quod in possibile ante experientiam reputabat. Sed per hunc modum experientia potest esse causa defectus spei: quia sicut per experientiã fit homini existimatio, quòd aliquid sibi sit possibile, quòd reputabat impossibile, ita ecõuerso per experientiam fit homini existimatio, quòd aliquid non sit sibi possibile, quod possibile existimabat. Sic ergo experiẽtia est causa spei duobus modis, causa autem defectus spei vno modo, & propter hoc magis dicere possumus eam esse causam spei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd experientia in operabilibus non solum causat scientiam, sed etiam causat quendã habitum propter consuetudinem, qui facit operationem faciliorem. sed & ipsa virtus intellectualis facit ad potestatem facile operandi: de monstrat etiam aliquid esse possibile, & sic causat spem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in senibus est defectus spei propter experientiam, inquãtũ experientia facit existimationẽ impossibilis. Vnde ibidem subditur, quòd eis multa euenerunt in deterius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd stultitia & inexperientia possunt esse causa spei quasi per accidens : remouendo scilicet scientiam propter quam verè existimatur aliquid esse non possibile : vnde ea ratione inexperientia est causa spei, qua experientia est causa defectus spei.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Virum in iuuenibus & in ebriosis abundet spes.

Infrà q.45 arti.3. cor.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod iuuentus & ebrietas non sint causa spei. Spes enim importat quandam certitudinẽ & firmitatem. vnde ad Hebr. 6. Spes comparatur ancoræ : sed iuuenes & ebrij deficiunt à firmitate : habent enim animũ de facili matabilem, ergo iuuentus & ebrietas non est causa spei.

Ar. præced.

2 ¶ Præterea. Ea quæ augent potestatem, maxime sunt causa spei, vt supra dictũ * est : sed iuuentus & ebrietas quandam infirmitatem habent adiunctam. ergo non sunt causa spei.

Ar. præce.

3 ¶ Præterea, Experientia est causa spei, vt dictum est: * sed iuuenibus experientia deficit. ergo iuuentus non est causa spei.

¶ SED CONTRA est, quod Philosoph. dicit in 3. Ethic *. quòd inebriati sunt bene spẽtates. & in 2. Rhetoricorum * dicitur, quòd iuuenes sunt bonæ spei.

CONCLVSIO.

¶ Cum spei obiectum sit futurum bonum arduum possibile adipisci, iuuenes minoris memoriæ existentes & cordis calore intenso in eis, & inexpertes, maioris sunt spei quàm cæteri, similiter stulti, & rationis iudicio non vtentes, & ebriosi.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd iuuentus est causa spei propter tria, vt Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum. & hæc tria possunt accipi secundum tres conditiones boni, quod est obiectum spei, quod est futurum & arduũ & possibile, vt dictum est. Iuuenes enim multum habent de futuro, & parum de præterito: & ideo, quia memoria est præteriti, spes autem futuri, parum habent de memoria, sed multum viuunt in spe. Iuuenes etiam propter calidi tatem naturę habent multos spiritus, & ita in eis cor ampliatur : ex amplitudine autem cordis est, quòd aliquis ad ardua tendat, & ideo iuuenes sunt animosi & bonę spei. Similiter etiam illi qui non sunt passi repulsam, nec experti impedimenta in suis conatibus, de facili reputant aliquid sibi possibile. vnde & iuuenes propter inexperientiam impedimẽtorum & defectuũ, de facili reputant aliquid sibi possibile: & ideo sunt bonæ spei. Duo etiam istorum sunt in ebriis, scilicet caliditas & multiplicatio spirituum propter vinum. Et iterum inconsideratio periculorum vel defectuum. Et propter eandem rationẽ etiam omnes stulti & deliberatione non vtentes, omnia tentant, & sunt bonæ spei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in iuuenibus & in ebriis licet non sit firmitas secundum rei veritatem, est tamen in eis secũdum eorum æstimationem : reputant enim se firmiter affecturos illud quod sperant.

¶ Et similiter dicendum ad secundum, quod iuuenes & ebrij habent quidem infirmitatem secundum rei veritatem, sed secundum eorum existimationem habent potestatem : quia suos defectus non cognoscunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non solum experientia, sed etiam inexperientia est quodammodo causa spei, vt dictum est.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Virum spes sit causa amoris.

AD SEPTIMVM sic procedirur. Videtur quòd spes non sit causa amoris: quia secundum Aug. 14. De ciuitate dei. * passiones animæ est amor: sed spes est quædam affectio animæ: amor ergo præcedit spem, non ergo spes causat amorem.

2 ¶ Præterea, Desiderium præcedit spem: sed desiderium causatur ex amore, vt dictum * est : ergo etiam spes sequitur amorem. non ergo causat ipsum.

3 ¶ Præterea, Spes causat delectationem, vt suprà * dictum est: sed delectatio non est nisi de amato. ergo amor præcedit spem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mat. 1. Super illud, Abraham genuit Isaac autem, Isaac autem genuit Iacob: dicit glo. * id est. fidem spem, spes charitatem, charitas autem est amor. ergo amor causatur à spe.

CONCLVSIO.

¶ Spes cum bonum speratum respiciat, necesse est ex amore & desiderio hoc causari.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd spes duo respicere potest. Respicit enim sicut obiectum bonum speratum: sed quia bonum speratum est arduum possibile, aliquando autẽ fit aliquod arduũ possibile nobis, nõ per nos, sed per alios: ideo spes etiã respicit illud per quod fit nobis aliquid possibile. Inquantũ igitur spes respicit bonũ speratum, spes ex amore causatur. nõ enim est spes nisi de bono desiderato & amato inquãtũ verò spes respicit illũ, per quẽ fit aliquid nobis possibile, sic amor causatur ex spe, & nõ ecõuerso. Ex hoc enim, q̃ per aliquẽ speramus nobis posse prouenire bona, mouemur in ipsum sicut in bonũ nostrum: & sic incipimus ipsum amare. ex hoc autem quod amamus aliquem, non speramus de eo nisi per accidens, inquantum scilicet credimus nos reamari ab ipso. vnde amari ab aliquo, facit nos sperare de eo, sed amor eius causatur ex spe, quam de eo habemus. Et per hæc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Virum spes conferat ad operationem, vel magis impediat.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod spes non adiuuet operationem, sed magis impediat. Ad ipsum enim secundum pertinet: sed securitas parit negligentiam, quę impedit operationem. ergo spes impedit operationem.

2 ¶ Præterea, Tristitia impedit operationem, vt supra dictum est. Sed spes quãdoque causat tristitiam. Dicitur enim Prouerb. 14. Spes quę differtur, affligit animam. ergo spes impedit operationem.

3 ¶ Præterea, Desperatio contrariatur ipsi, vt dictum est. sed desperatio maxime in rebus bellicis adiuuat operationem: dicitur enim 2. Reg. 12. quod periculosa res est desperatio. ergo spes facit contrarium effectum, impedendo scilicet operationem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Cor. 9. Quòd qui arat, debet arare in spe fructus percipiendi : & eadem ratio est in omnibus aliis.

CONCLVSIO.

¶ Spes, cum arduum & bonum possibile respiciat, ex ipsa delectatione, quam in quoquoque gignit, quàm maxime iuuat ad operationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd spes per se habet quod adiuuet operationem intendendo ipsam: & hoc ex duobus. Primo quidẽ ex ratione sui obiecti, quod est bonum arduum possibile, existimatio enim ardui excitat attentionem: existimatio verò possibilis non retardat conatum, vnde sequitur quòd homo intente operetur propter spem. Secundo vero ex ratione sui effectus: spes enim, vt supra dictum * est, causat delectationem, quæ adiuuat operationem, vt suprà dictum est. vnde spes operationem adiuuat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod spes respicit bonum consequendum: securitas autem respicit malum vitandum. vnde securitas magis videtur opponi timori, quàm ad spem pertinere. Et tamen securitas non causat negligentiam, nisi inquantum diminuit existimationẽ ardui: in quo etiam diminuitur ratio spei. Illa enim, in quibus homo nullum impedimentum timet, quasi iam non reputantur ardua.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod spes per se causat delectationem: sed per accidens est vt causet tristitiam, vt suprà dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod desperatio in bello sit periculosa, propter aliquam spem adiunctam. Illi enim qui desperant de fuga, debilitantur in fugiendo, sed sperant mortem suam vindicare: & ideo ex spe acrius pugnant. vnde periculosi hostibus fiunt.

QVAESTIO QVADRAGESIMA PRIMA, De timore secundum se, in quatuor articulos diuisa

CONSEQVENTER considerandum est primò de timore, & secundò de audacia.

¶ Circa timorem considerãda sunt quatuor. Primò, de ipso timore. Secundo, de obiecto eius. Tertio, de causa ipsius. Quarto, de effectu.

¶ Circa primum quęruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum timor sit passio animæ. ¶ Secundo, vtrum sit passio specialis. passio. ¶ Tertio, vtrum sit aliquis timor naturalis. ¶ Quarto, de speciebus timoris.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum timor sit passio animæ.

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur quòd timor non sit passio animæ. Dicit enim * Damasc. in lib. 3. quod timor est virtus secundum syllogismum, id est contractionem essentiæ desiderativæ: sed nulla virtus est passio, vt probatur in 2. Eth. * ergo timor non est passio.

2 ¶ Præterea, Omnis passio est effectus ex præsentia agentis proueniens: sed timor non est de aliquo præsenti, sed de futuro: vt Damasc. dicit. in 2. lib. * ergo timor non est passio.

3 ¶ Præterea, Omnis passio animæ est motus appetitus sensitiui, qui sequitur apprehensionem sensus autem non est apprehensiuus futuri, sed præsentis: cum ergo timor sit de malo futuro, videtur, quod non sit passio animæ.

¶ SED CONTRA est quod Aug. in 4. de Ciui tate Dei enumerat timorem inter alias animæ passiones.

a ¶ Super Quæstionem quadragesimam primam.

Annot.

IN tota quæstione qua dragesima prima nihil mihi occurrit scribendum, nisi quod aduertas, admirationem ab Aristotele in primo Rhetoricorum poni concupiscentiam Damasceno vero timorem: aut quia communius ea vsus est Aristot. ille vero specialiter, vt et ipse infrà difficilis materiæ quia vtraq; passio in admiratione claudatur, scilicet concupiscentia & timor: & ratione illius delectat, ratione istius non. Et quoniam experimur admirantes nos delectari, vt superius dictum est, admiratio magis concupiscentię quàm timoris habet. videtur tamen aliquid timoris sem per habere, dũ timet malum difficultatis, vt in responsione ad quartum: vel potius iudicij, vt in responsione ad vltimum dicitur: vtrumque enim malum præsto est admirabili, laboris scilicet, & erroris: sed hoc commune videtur.

q.22. art.1.

Ca.2.to. 5.

Cap. 5. Dam. li.3. ca.13.

L.30.& 35 art.1.

Cap. 15.

CONCLVSIO.

¶ Cum timoris obiectum sit malum futurum difficile, cui resisti non potest, oportet ipsum esse animæ passionem à cæteris distinctam, & separatam,

¶ RESPONDEO dicendum, quod passiones animæ recipiunt speciem ex obiectis: vnde specialis passio est, quæ habet speciale obiectum: timor autem habet speciale obiectum sicut & spes. Sicut enim obiectum spei est, bonum futurum arduum possibile adipisci, ita obiectum timoris est malum futurum difficile, cui resisti non potest: vnde timor est specialis passio animæ.

¶ Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes passiones animæ deriuantur ex vno principio, scilicet ex amore, in quo habent adinuicem connexionem: & ratione huius connexionis remoto timore, remouẽtur aliæ passiones animæ: nõ ideo, quia sit passio generalis.

Intorp.ar. ¶ Ad secundum dicendum, quòd non omnis fuga appetitus est timor: sed fuga ab aliquo speciali obiecto, vt dictum * est: & ideo licet fuga sit quoddam generale, tamen timor est passio specialis.

¶ Ad tertium dicendum, quod timor nullo modo est in concupiscibilitate: non enim respicit malum absolute: sed cum quadam difficultate vel arduitate. vt ei resisti vix possit. Sed quia passiones irascibilis deriuantur à passionibus concupiscibilis, & ad eas terminantur (vt suprà dictum * est) ideo timori attribuuntur ea, quæ sunt concupiscibilis. dicitur enim timor esse tristitia, inquantum obiectum timoris est contristans, si præsens fuerit: vnde & Philos.* dicit ibidem, quòd timor procedit ex phantasia futuri mali corruptiui, vel contristatiui. Similiter & desiderium attribuitur à Damasc.* timori: quia sicut spes causatur vel oritur à desiderio boni, ita timor est ex fuga mali: fuga autem mali oritur ex desiderio boni, vt ex suprà dictis * patet.

q.25.ar.1. Li.2 Rhet. c.5.in prin. Damas.loco in arg. tit. 10. q.25. ar.2.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum sit aliquis timor naturalis.

Cap.22. ar.2.ad primum. In 2.parte. q.40.ar.4 ad 1. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd timor aliquis sit naturalis. Dicit enim Damasc. in 3. lib. quod est quidam timor naturalis, nolente animâ diuidi à corpore.

2 ¶ Præterea, Timor ex amore oritur, vt dictum est, * sed est aliquis amor naturalis, vt Diony. dicit * 4. ca. De di. no. ergo etiam est aliquis timor naturalis.

3 ¶ Præterea, Timor opponitur spei, vt suprà dictum est: sed * est aliqua spes naturæ: vt patet per id quod dicitur Roma. 4. de Abraham, quòd contra spem naturæ in spem gratiæ credidit: ergo etiam est aliquis timor naturæ.

¶ SED CONTRA, Ea quæ sunt naturalia, communiter inueniuntur in rebus animatis & inanimatis: sed timor non inuenitur in rebus inanimatis: ergo timor non est naturalis.

CONCLVSIO.

¶ Timor quidem naturalis est, qui respicit malum quoquo modo ladens, & corrumpens naturæ bonum: & quidam non naturalis, secundum quem, malum timemus, oppositum bono amato vel desiderato.

¶ RESPONDEO dicendum, quod aliquis motus dicitur naturalis, quia ad ipsum inclinat natura: sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, quòd totum perficitur à natura, absque aliqua operatione apprehensiuæ virtutis: sicut moueri sursum est motus naturalis ignis, & augeri est motus naturalis animalium & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis, ad quem natura inclinat, licet non perficiatur nisi per apprehensionem: quia (sicut suprà dictum est) * motus cognitiuæ & appetitiuæ virtutis reducuntur in naturam, sicut in principium primum. Et per hunc modum, etiam ipsi actus apprehensiuæ virtutis, vt intelligere, sentire, & memorari, & etiam motus appetitus animalis, quandoque dicuntur naturales: & per hunc modum potest dici timor naturalis: & distinguitur à timore non naturali, secundum diuersitatem obiecti. Est enim, vt Philosophus dicit in secundo * Rhetoricorum. timor de malo corruptiuo, quod natura refugit propter naturale desiderium essendi: & talis timor dicitur esse naturalis. Et iterum de malo contristatiuo, quod non repugnat naturæ, sed desiderio appetitus: & talis timor non est naturalis: sicut etiam suprà amor, * concupiscentia, & delectatio distincta sunt per naturale & non naturale. Sed secundum primam acceptionem naturalis sciendum est, quòd quædam de passionibus animæ, quandoque dicuntur naturales, vt amor, desiderium & spes: aliæ vero naturales dici non possunt: & hoc ideo, quia amor & odium, desiderium & fuga, important inclinationem quandam ad prosequendum bonum & fugiendum malum: quæ quidem inclinatio pertinet etiam ad appetitum naturalem, & ideo est amor quidam naturalis: & desiderium vel spes potest quodammodo dici etiam in rebus naturalibus cognitione carentibus, sed aliæ passiones animæ importãt quosdam motus, ad quos nullo modo sufficit inclinatio naturalis: vel quia de ratione harum passionum est sensus, seu cognitio, sicut dictum est, * quòd apprehensio requiritur ad rationem delectationis & doloris. vnde qui carẽt cognitione, nõ possunt dici delectari vel dolere, aut quia huiusmodi motus sunt contra rationem inclinationis naturalis: puta quòd desperatio refugit bonum propter aliquam difficultatem, & timor refugit impugnationem mali contrarij, ad quod est inclinatio naturalis: & ideo huiusmodi passiones nullo modo attribuuntur rebus inanimatis.

q.17.ar.9. ad 2.& q. 10. ar.1.

Ca.5.to.6.

q.30. a.3. et q.31.a.7

q.31.ar.4. et q. 35.a.1

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII

a ¶ Vtrum conuenienter assignentur species timoris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter Damasc.* assignet sex species timoris, scilicet segniciem, erubescentiam, verecundiam, admirationem, stuporem, agoniam. Vt enim philosophus dicit in 2.* Rheto. timor est de malo contristatiuo, ergo species timoris debent respondere speciebus tristitiæ. sunt autem quatuor species tristitiæ (vt suprà dictum * est) ergo solum debent esse quatuor species timoris eis correspondentes.

2 ¶ Præterea, Illud quod in actu nostro cõsistit, nostræ potestati subditur. sed timor est de malo quod excedit potestatem nostram, vt dictum * est. non ergo segnicies, & erubescentia, & verecundia, quę respiciunt operationem nostram, debent poni species timoris.

3 ¶ Præterea, Timor est de futuro, vt dictum * est: sed verecũdia est de turpi actu iam commisso, vt Greg. Nysse. dicit *. ergo verecundia non est species timoris.

4 ¶ Præterea, Timor non est nisi de malo: sed admiratio & stupor sunt de magno & insolito, siue bono siue malo, ergo admiratio & stupor non sunt species timoris.

5 ¶ Præterea, Philosophi ex admiratione sunt moti ad inquirendum veritatem, vt dicitur in principio Meta. * timor autem non mouet ad inquirendum, sed magis ad fugiendum: ergo admiratio non est species timoris.

¶ SED IN CONTRARIVM sufficiat authoritas Damas.* & Gregorij Nysseni.

CONCLVSIO.

¶ Sex sunt timoris species à sacris Doctoribus expositæ: segnicies, erubescentia, verecundia, admiratio, stupor, & agonia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum * est) timor est de futuro malo quod excedit potestatem timentis, vt scilicet ei resisti non possit: sicut autem bonum hominis, ita & malum potest considerari, vel in operatione ipsius, vel in exterioribus rebus. In operatione autem ipsius hominis potest duplex malum timeri. Primo quidem, labor gerendarum naturam, & sic causatur segnicies: cum scilicet aliquis refugit operari, propter timorem excedentis laboris. Secundo, turpitudo ædens opinionem, & sic si turpitudo timeatur in actu committendo, est erubescentia: si autem sit de turpi iam facto, est verecundia. malum autem quod in exterioribus rebus consistit, tripliciter potest excedere hominis facultatem ad resistendum. Primo quidem ratione suæ magnitudinis, cum aliquis scilicet considerat aliquod magnum malum, cuius cum considerare nõ sufficit: & sic est admiratio. Secundo ratione dissuetudinis: quia scilicet aliquod malum inconsuetum nostræ considerationi offertur: & sic est magnum nostra reputatione: & hoc modo est stupor, qui causatur ex insolita imaginatione. Tertio modo, ratione improuisionis: quia scilicet prouideri non potest, sicut futura infortunia timentur. & talis timor dicitur agonia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illæ species tristitiæ, quæ suprà * positæ sunt, non accipiuntur secundum diuersitatem obiecti, sed secundum effectus, & secundum quasdã speciales rationes. & ideo non oportet, quod illę species tristitię correspõdeant istis speciebus timoris, quæ accipiuntur secundum diuisionem propriam obiecti ipsius timoris.

¶ Ad secundum dicendũ, quod operatio secundum quod iam fit, subditur potestati operantis: sed aliquid circa operationem considerari potest, facultatem operantis excedens, propter quod aliquis refugit actionem: & secundum hoc segnicies, erubescentia, & verecundia, ponuntur species timoris.

¶ Ad tertium dicendum, quod de actu præterito potest timeri conuitium vel opprobium futurum: & secundum hoc verecundia est species timoris.

¶ Ad quartum dicendum, quod non quælibet admiratio & stupor sunt species timoris, sed admiratio quæ est de magno malo, & stupor qui est de malo insolito. vel potest dici, quòd sicut segnicies refugit laborem exterioris operationis: ita admiratio & stupor refugiunt difficultatem considerationis rei magnæ & insolitæ, siue sit bona siue mala: & hoc modo se habeat admiratio & stupor ad actum intellectus, sicut segnicies ad exteriorem actum.

¶ Ad quintum dicendum, quod admirans refugit in præsenti dare iudicium de eo quod miratur, timens defectum, sed in futurum inquirit: stupẽs autem timet & in præsenti iudicare, & in futuro inquirere. vnde admiratio est principium philosophandi: sed stupor est philosophicæ considerationis impedimentum.

QVAE-

QVAESTIO QVADRAGESIMASECVNDA, De obiecto timoris, in sex articulos diuisa.

a ¶ Super quæstionis quadragesimæsecundæ Articulum primum.

¶ *Num omnis motus, qui prosecutionem importat, bonum sit obiectum: malum vero sit obiectum motus appetitus fugam designantis.*

DEINDE considerandum est de obiecto timoris.

¶ Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primo, vtrum bonũ sit obiectum timoris vel malum. ¶ Secundo, vtrum malum naturę sit obiectum timoris. ¶ Tertio, vtrum timor sit de malo culpę. ¶ Quarto, vtrũ ipse timor timeri possit. ¶ Quinto, vtrum repentina magis timeantur. ¶ Sexto, vtrum ea, contra quæ non est remedium, magis timeantur.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum obiectum timoris sit bonum vel malum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum sit obiectum timoris. Dicit enim Aug. in li. 83. q. * quod nihil timemus nisi ne id quod amamus, aut adeptũ amittamus, aut non adipiscamur speratũ: sed id quod amamus, est bonum. ergo timor respicit bonum sicut proprium obiectum.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Rheto *. quod potestas & super alium esse est terribile: sed huiusmodi est quoddam bonum: ergo bonum est obiectum timoris.

3 ¶ Præterea, In Deo nihil malum esse potest: sed mandatur nobis, vt deum timeamus: secũdum illud Psal. 33. Timite deum omnes sancti eius. ergo etiam timor est de bono.

¶ SED CONTRA est, quod Damasc. dicit in 2. lib. * quod timor est de malo futuro.

CONCLVSIO.

¶ Cum timor fugam quandam importet, necessarium est vt proprie & per se malum respiciat vt obiectum, bonum vero non nisi per accidens.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd timor est quidã motus appetitiuæ virtutis. ad virtutem autem appetitiuam pertinet prosecutio & fuga: vt dicitur in 6. Eth. Est autem prosecutio boni, fuga autem mali: vnde quicunque motus appetitiuæ virtutis importat prosecutionem, habet aliquod bonũ pro obiecto: quicunque autem importat fugam, habet malum pro obiecto. vnde cũ timor fugã quandam importet, primò & per se respicit malũ, sicut proprium obiectum. potest autem respicere etiam bonum secundum quod habet habitudinẽ ad malũ, quod quidẽ potest esse dupliciter. Vno quidem modo inquãtum per malum priuatur bonum, ex hoc autem ipso est aliquid malum, quod est priuatiuũ boni: vnde cũ fugiatur ma bonũ, quia malũ est, sequitur vt fugiatur, quia priuat bonũ, quod quis amãdo prosequitur: & secundũ hoc dicit Aug. * quod nulla est causa timendi, nisi ne amittatur bonũ amatum. Alio modo comparatur bonum ad malum, vt causa ipsius, inquantum scilicet aliquod bonum sua virtute potest inducere aliquod nocumentum in bono amato: & ideo sicut spes (vt suprà dictum est) ad duo respicit, scilicet ad bonũ in qđ tendit, & ad id per quod sperat se bonũ consequi: ita etiam timor ad duo respicit, scilicet ad malũ, qđ refugit: & ad illud bonũ quod sua virtute potest infligere malũ: & per hunc modum deus timetur ab homine, inquãtũ potest infligere pœnã vel spirituale, vel corporalem: & per hũc etiã modũ timetur potestas alicuius hominis: maxime quãdo est læsiua, vel quãdo est iniusta: quia sic in promptu habet nocumẽtũ inferre, ita etiã timetur super aliũ esse, id est inniti alii: vt scilicet in eius potestate sit constitutum nobis nocumentum inferre, sicut ille, qui est conscius criminis, timet

ne crimen reueletur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum malum naturæ sit obiectum timoris.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd timor non sit de malo naturæ. Dicit enim Philosophus in 2 Rheto.* quòd timor consiliatiuos facit. non autem consiliamur de his, quæ à natura eueniunt, vt dicitur in 3. Ethi.* ergo timor non est de malo naturæ.

2 ¶ Præterea, Defectus naturales semper hominimminent, vt mors, & alia huiusmodi: si igitur de huiusmodi malis esset timor, oporteret quòd homo semper esset in timore.

3 ¶ Præterea, Natura non mouet ad cõtraria: sed malum naturæ prouenit ex natura: ergo quòd timẽdo aliquis refugiat huiusmodi malum, nõ est à natura. timor ergo naturalis non est de malo naturæ, ad quem tamen hoc malũ pertinere videtur.

¶ SED CONTRA est quod Philos. dicit in 3. Ethi. quod inter omnia terribilissimũ est mors, quæ est malum naturæ.

CONCLVSIO.

¶ Malum naturæ non est timoris obiectum, nisi cum aliqua euasionis spe apprehendatur propinquum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Philos. dicit in 2. Rhet. quòd timor prouenit ex phantasia futuri mali corruptiui, vel contristatiui sicut autem contristatiuum malum est quod cõtrariatur voluntati, ita corruptiuum malum est quod contrariatur naturæ: & hoc est malum naturæ. vnde de malo naturæ potest esse timor. Sed considerãdum est, quod malum naturæ, quandoque est à causa naturali: & tunc dicitur malum naturæ, non solum quia priuatur naturæ bonum, sed etiam quia est effectus naturæ: sicut mors naturalis, & alij huiusmodi defectus. aliquando vero malum naturæ prouenit ex causa non naturali: sicut mors, quæ violenter infertur à persecutore, & vtroque modo malum naturæ quodammodo timetur, & quodammodo non timetur. Cum enim timor proueniat ex phantasia futuri mali, vt dicit Philosophus, * illud quod remouet futuri mali phantasiam, excludit etiam timorem. Quod autem nõ appareat aliquod malũ vt futurum, potest ex duobus contingere. Vno quidem modo ex hoc, quod est remotum & distans, hoc enim propter distantiam imaginamur, vt non futurum, & ideo vel non timemus, vel parum timemus. Vt enim Philosophus dicit in 2. Rhet. Quæ valde longe sunt, non timentur. sciunt enim omnes, quòd morientur: sed quia non prope est, nihil curant. Alio modo æstimatur aliquod malum quod est futurum, vt non futurum propter necessitatem, quæ facit ipsum æstimare vt præsens. vnde Philosophus dicit in 2. Rhet. quod illi, qui iam decapitandi sunt, non timẽt, videtes sibi necessitatẽ mortis imminere. Sed ad hoc quòd aliquis timeat, oportet adesse aliquam spem salutis. sic igitur malum naturæ non timetur, quia non apprehenditur vt futurum. Si vero malum naturæ, quod est corruptiuum, apprehendatur vt propinquum, & tamen cum aliqua spe euasionis, tunc timebitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod malum naturæ quandoque non prouenit à natura, vt dictum est: secundum tamen quod à natura prouenit, etsi non ex toto vitari possit, potest tamen differri: & sub hac spe potest esse consilium de vitatione ipsius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd malũ naturæ etsi semper immineat, non tamẽ semper imminet de propinquo: & ideo nõ semper timetur.

¶ Ad tertium dicendum, quod mors & alij defectus naturæ prouenium̃t à natura vniuersali: quibus tamen repugnat natura particularis quantum potest: & sic ex inclinatione particularis naturæ est dolor & tristitia de huiusmodi malis, cum sunt præsentia, & timor si imminent in futurum.

Auicen. In fi. 2 ar. 6. ad 2. 2.12.2 q.144.ar1. 1.cor. Li. 2. Rhe. cap. 5. post. med. to. 6. Li. 3. Ethi. c 3. 2ª prol. ad 2 prin. tom. 5.

Ca. 6. paulo post. medii tom. 5.

C. 5. in prin. tom. 6.

Li. 2. Rhet. c. 5. in prin. tom. 6.

Li. 2. Rhet. ca. 5. circa. prin. to. 6.

Li. 2. Rhet. ca. 5. circa. med. to. 6.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum timor sit de malo culpæ.

2.2.q.144 ar 1.con. Tract. 9. circa med. t. 9

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd timor possit esse de malo culpæ. Dicit enim Aug.* super Canonicã Ioã. q timore casto timet homo separationẽ à Deo: sed nihil separat nos à Deo nisi culpa, secundũ illud Isa. 59. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum. ergo timor potest esse de malo culpæ.

Li. 4. in fo. à prin. ii.

2 ¶ Præterea, Tullius dicit in 4. de Tusc. q. quod de illis timemus cùm futura sunt, de quorũ præsentia tristamur: sed de malo culpę potest aliquis dolere vel tristari. ergo etiam malum culpæ aliquis potest timere.

3 ¶ Præterea,

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 ¶ Præterea, Spes timori opponitur, sed spes potest esse de bono virtutis, vt patet per Philoso. in 9. Ethi.* & Apo. dicit ad Gal 5. Confido de vobis in Domino, quòd nihil aliud sapietis. ergo etiam timor potest esse de malo culpæ,

4 ¶ Præterea. Verecũdia est quædam species timoris, vt supra dictum est, sed verecundia est de turpi facto, quod est malum culpæ : ergo & timor.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetor. quòd non omnia mala timentur, puta si aliquis erit iniustus, aut tardus.

CONCLVSIO.

¶ Cùm culpæ malum humanæ subiaceat potestati & voluntati, de eo non per se potest timor esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quod (sicut suprà dictum est) sicut obiectum spei est bonum futurum arduum, quod quis potest adipisci, ita timor est de malo futuro arduo, quod non potest de facili vitari. Ex quo potest accipi, quòd id quod omnino subiacet potestati & voluntati nostræ, non habet rationem terribilis: sed illud solum est terribile, quod habet causam extrinsecam, malum autem culpæ propriã causam habet, voluntatem humanam, & ideo proprie non habet rationem terribilis. Sed quia voluntas ab aliquo exteriori potest inclinari ad peccandum, si illud inclinans habeat magnam vim ad inclinandum, secundum hoc poterit esse timor de malo culpæ, inquantum est ab exteriori causa: puta cum aliquis timet commorari in societate malorũ, ne ab eis ad peccandum inducatur, sed propriè loquendo, in tali dispositione magis timet homo seductionem, quàm culpam secundum propriam rationem, id est, inquantum est voluntaria, sic enim non habet, vt timeatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd separatio à Deo est quædam pœna consequens peccatum : & omnis pœna aliquo modo est ab exteriori causa.

¶ Ad secundum dicendum, quod tristitia & timor in vno conueniũt, quia vtrunque est de malo : differunt autem in duobus. In vno quidẽ, quia tristitia est de malo præsenti, timor de malo futuro. In alio verò, quia tristitia cum sit in concupiscibili, respicit malum absolutè : vnde potest esse de quocunque malo, siue paruo siue magno. timor verò cum sit in irascibili, respicit malum cum quadam arduitate seu difficultate, quæ tollitur, inquantum aliquid subiacet voluntati : & ideo non omnia timemus quæ sunt futura, de quibus tristamur cum sunt præsentia : sed aliqua, quæ scilicet sunt ardua.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd spes est de bono, quod quis potest adipisci. Potest autem aliquis adipisci bonum vel per se, vel per alium : & ideo spes potest esse de actu virtutis, qui est in potestate nostra constitutus : sed timor est de malo quod non subiacet nostræ potestati : & ideo semper malum quod timetur, est à causa extrinseca, bonum autem quod speratur, potest esse & à causa intrinseca, & à causa extrinseca.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut suprà dictum est, verecundia nõ est timor de actu ipso peccati : sed de turpitudine vel ignomina, quæ consequitur ipsum, quæ est à causa extrinseca.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum timor ipse timeri possit,

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd timor timeri non possit. Omne enim quod timetur, timendo custoditur, ne amittatur : sicut ille qui timet amittere sanitatem, timendo custodit eam : si igitur timor timetur, timendo se custodiet homo, ne timeat : quod videtur esse inconueniens.

2 ¶ Præterea, Timor est quædam fuga : sed nihil fugit seipsum. ergo timor non timet timorem.

3 ¶ Præterea, Timor est de futuro : sed ille qui timet, iam habet timorem, non ergo potest timere timorem.

¶ SED CONTRA est, quod homo potest amare amorem, & dolere de dolore. ergo etiam pari ratione potest timere timorem.

CONCLVSIO.

¶ Potest timor timeri prout ex aliqua extrinseca causa prouenit, non autem vt subiacet humanæ voluntati.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, illud solùm habet rationem terribilis, quod ex causa extrinseca prouenit, non autem quod prouenit ex voluntate nostra : timor autem partim prouenit ex causa extrinseca, & partim subiacet voluntati. prouenit quidem ex causa extrinseca, inquantũ est passio quædã consequens phantasiam imminentis mali : & secundum hoc potest aliquis timere timorem, ne scilicet immineat ei necessitas timendi propter ingruentiam alicuius excellentis mali : subiacet autem voluntati in quantum appetitus inferior obedit rationi : vnde homo potest timorem repellere, & secundum hoc timor non potest timeri, vt dicit Augustin. in lib. 83. q.

Sed quia rationibus, quas inducit, aliquis posset vti ad ostendendum, quòd timor nullo modo timeatur, ideo ad eas respondendum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd nõ omnis timor est vnus timor : sed secundum diuersa, quæ timentur, sunt diuersi timores : nihil ergo prohibet, quin in vno timore aliquis præseruet se ab alio timore : & sic custodiat se non timere tunc illo timore.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum sit alius timor quo timetur malum imminens, & alius timor quo timetur ipse timor mali imminentis, nõ sequitur quod idẽ fugiat seipsum, vel quòd sit idem fuga sui ipsius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd propter diuersitatem timorum iam dictam, timore præsenti potest homo timere futurum timorem.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum repentina magis timeantur.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quod insolita & repentina non sint magis terribilia. Sicut enim spes est de bono, ita timor est de malo : sed experientia facit ad augmentum spei in bonis. ergo etiam facit ad augmentum timoris in malis.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in secundo Rheto. quod magis timentur, non qui acutæ sunt iræ, sed mites & astuti. constat autem quòd mali qui acutæ iræ sunt, magis habent subitos motus. ergo ea quæ sunt subita, sunt minus terribilia.

3 ¶ Præterea, Quæ sunt subita, minus considerari possunt. sed tamen aliqua magis timentur, quanto magis cõsiderantur. vnde Philosophus dicit in 3. Ethic. quod aliqui videntur fortes propter ignorantiam, qui si cognouerint quòd aliud sit quàm suspicantur, fugiunt. ergo repentina minus timentur.

¶ SED CONTRA est, quod Augustin. dicit in 2. Confes. Timor insolita & repentina exhorrescit, rebus, quæ amantur, aduersantia, diligenter præcauet securitati.

CONCLVSIO.

¶ Insolita & repentina mala, cum maiora & magis irreparabilia appareant, magis etiam timentur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictum est, obiectum timoris est malum imminens, quod non de facili repelli potest. hoc autem ex duobus contingit, scilicet ex magnitudine mali & ex debilitate timentis : ad vtrunque autem horum operatur, quòd aliquid sit insolitũ & repẽtinum. Primò quidem facit ad hoc quòd malum appareat imminens maius apparet : omnia enim corporalia & bona & mala quanto magis considerantur, minora apparent : & ideo sicut propter diuturnitatem dolor præsentis mali mitigatur, vt patet per Tullium in 3. Tuscul. quæstionibus, ita etiam ex præmeditatione minuitur timor futuri mali. Secundò, aliquid esse insolitum & repentinum facit ad debilitatem timentis, inquantum subtrahit remedia, quæ homo potest præparare ad repellendum futurum malum, quę esse non possunt, quando ex improuiso malum occurrit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectum spei est bonum, quod quis potest adipisci : & ideo ea quæ augmentant potestatem hominis, nata sunt augere spem : & eadem ratione diminuere timorem, quia timor est de malo, cui non de facili potest resisti. Quia igitur experientia facit hominem magis potentem ad operandum : ideo facit auget spem, ita diminuit timorem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi qui habent iram acutam, non occultant eam : & ideo nocumenta ab eis illata, non ita sunt repentina quin præuideantur. sed homines mites & astuti occultant iram : & ideo nocumentum quod ab eis imminet, non potest præuideri, sed ex improuiso aduenit : & propter hoc Philosophus dicit, quòd tales magis timentur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per se loquendo, bona vel mala contraria in principio maiora apparent : cuius ratio est, quia vnum quodque magis apparet, contrario iuxta se posito. vnde cum aliquis statim paupertate ad diuitias tranfit, propter paupertatem præexistentem diuitias magis æstimat : & econtrario, diuites statim ad paupertatem peruenientes, eam magis horrẽt : & propter hoc malum repentinum magis timetur, quia magis videtur esse malũ. sed potest propter aliquid accidens contingere, quòd magnitudo alicuius mali lateat, puta cum hostes se incidiosè occultant : & tunc verum est, quòd malum ex diligenti consideratione sit terribilius.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum ea, contra quæ non est remedium, magis timeantur

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd ea quæ non habent remedium, non sint magis timenda. Ad timorem enim quiritur quòd remaneat aliqua spes salutis (vt supra dictum est) sed in malis quæ non habent remedium, nulla remanet spes salutis : ergo talia mala nullo modo timentur.

2 ¶ Præterea. Malo mortis nullum remedium adhiberi potest : non enim secundum naturam potest esse reditus à morte ad vitam, non tamen mors maxime timetur, vt dicit Philosophus in 2. Rhe. non ergo ea magis timentur, quæ remedium non habent.

3 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 1. Eth. quòd non est magis bonum quod est diuturnius, eo quòd est vnius diei : neque quod est perpetuũ, eo quod non est perpetuum : ergo eadem ratione neque maius malum : sed ea quæ non habẽt remedium, non videntur differre ab aliis, nisi propter diuturnitatem vel perpetuitatem : ergo propter hoc non sunt peiora vel magis timenda.

¶ SED CONTRA est quod Philoso. dicit in 2. Rheto. quòd omnia timenda sunt tertibiliora : quęcũque si peccauerint, corrigi nõ contingit, aut quorum auxilia non sunt, aut non facilia.

CONCLVSIO.

¶ Mala, quæ non vitari, vel non ita facile possunt, magis timenda etiam sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quod obiectum timoris est malum. vnde illud quod facit ad augmentum mali, facit ad augmentum timoris : malum autem augetur non solum secundum speciem ipsius mali, sed etiam secundum circunstantias, vt ex suprà dictis apparet. Inter cæteras autem circunstantias diuturnitas, vel etiam perpetuitas magis videtur facere ad augmentum mali : ea enim quæ sunt in tempore secundum durationem temporis quodammodo mensurãtur : vnde, si pati aliquid in tempore tanto est malum, pati idem in duplo tempore apprehenditur vt duplatum : & secundum hanc rationem pati idem in infinito tempore, quod est perpetuò pati, habet quodammodo infinitum augmentum, mala autem quæ postquam aduenerint, nõ possunt habere remedium, vel non de facili accipiuntur vt perpetua vel diuturna : & ideo maxime redduntur timenda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd remedium mali est duplex. Vnum per quod impeditur futurum malum, ne adueniat : & tali remedio sublato aufertur spes, & per consequens timor : vnde de tali remedio nunc non loquimur. Aliud remedium mali est, quo malũ iã præsens removetur : & de tali remedio nũc loquimur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet mors sit irremediabile malum, tamen quia non imminet de prope, non timetur, vt suprà dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Philosophus ibi loquitur de per se bono, quod est bonum secundum speciem suam. sic autem non fit aliquid magis bonum propter diuturnitatem vel perpetuitatem, sed propter naturam ipsius boni.

QVAESTIO QVADRAGESIMA TERTIA

De materia, De causa timoris, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa timoris.

¶ Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, vtrum causa timoris sit amor.

¶ Secundo, vtrum causa timoris sit defectus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum causa timoris sit amor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd amor non sit causa timoris. Illud enim quod introducit aliquid est causa eius : sed timor introducit amorem charitatis : vnde Aug. dicit super Canonicam Ioan.* ergo timor est causa amoris, & non econtrario.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in Rhet.* illi maxime timentur, à qui bus expectamus imminere nobis aliqua mala : sed propter hoc, quòd ab aliquo expectamus malum, magis prouocamur ad odium eius, quàm ad amorem : ergo timor magis causatur ab odio, quàm ab amore.

3 ¶ Præterea, Supra dictum* est, quòd ea quæ sunt à nobis ipsis, nõ habent rationem terribilium : sed ea quæ sunt ex amore, maxime proueniunt ex intimo cordis : ergo timor ex amore non causatur.

¶ SED CONTRA est, quod Augustin. dicit in lib. 83. q.* Nullus, dubium est, non aliam esse metuendi causam, nisi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus : aut non adipiscamur speratum. omnis ergo timor causatur ex hoc quòd aliquid amamus. amor igitur est causa timoris.

CONCLVSIO.

¶ Amor sic est timoris causa, quod ex amore causatur malum, quod timoris obiectum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd obiecta passionum animæ se habent ad eas, tanquã formæ ad res naturales, vel artificiales : quia passiones animæ speciem recipiunt ab obiectis, sicut res prædictæ à suis formis. Sicut igitur quidquid est causa formæ, est causa rei constitutæ per ipsam, ita etiam quicquid, & quocunque modo est causa obiecti, est causa passionis. Contingit autem aliquid esse causam obiecti, vel per modum causæ efficiẽtis, vel per modum dispositionis materialis, sicut obiectum delectationis est bonum apparens, conueniens coniunctum, cuius causa efficiens est illud quod facit coniunctionem, vel quod facit cõuenientiam, vel bonitatem, vel apparentiam huiusmodi boni : causa autem per modum dispositionis materialis est habitus, vel quæcunque dispositio secundum quã fit alicui cõueniens aut apparens illud bonũ, quod est ei coniunctum. Sic igitur in proposito obiectũ timoris est æstimatũ malũ futurum propinquum, cui resisti de facili nõ potest. & ideo illud, quod potest inferre tale malum, est causa effectiua obiecti timoris : & per consequens ipsius timoris. Illud autem per quod aliquis ita disponitur, vt aliquid tit ei tale. est causa timoris & obiecti eius, per modum dispositionis materialis. & hoc modo amor est causa timoris : ex hoc enim quod aliquis amat aliquod bonum, sequitur quòd priuatiuum talis boni sit ei malum : & per consequens, quòd timeat ipsum tanquam malum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut suprà dictũ* est, timor per se & primo respicit malum quod refugit, quod opponitur alicui bono amato : & sic per se timor nascitur ex amore. secũdario verò respicit ad id per quod prouenit tale malũ : & sic per accidens quãdoque timor inducit amorẽ : inquantum scilicet homo qui timet puniri à Deo, seruat mandata eius, & sic incipit sperare, & spes introducit amorem : vt suprà dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ille, à quo expectamus mala, primo quidem odio habetur : sed postquam ab ipso iam incipiunt sperari bona, tunc incipit amari. bonum autem cui contrariatur malum, quod timetur, à principio amabatur.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd ratio illa procedit de eo quod est causa mali terribilis per modum efficientis, amor autem est causa eius per modum materialis dispositionis, vt dictum* est.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum causa timoris sit defectus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd defectus non sit causa timoris. Illi enim qui potentiam habent, maximè timentur : sed defectus contrariatur potentiæ : ergo defectus non est causa timoris.

2 ¶ Præterea, Illi qui iam decapitantur, maxime sunt in defectu : sed tales non timent, vt dicitur in 2. Rhetori. ergo defectus non est causa timoris.

3 ¶ Præterea, Decertare ex fortitudine prouenit, non ex defectu : sed decertantes timent eos qui pro eisdem decertant : vt dicitur in 2. Rhet. ergo defectus non est causa timoris.

¶ SED CONTRA, Contrariorum contrariæ sunt causæ : sed diuitiæ, & robur, & multitudo amicorum, & potestas, excludunt timorem, vt dicitur in 2. Rhet. ergo ex defectu horum timor causatur.

CONCLVSIO.

¶ Defectus per modum materialis dispositionis causat timorem in eo qui timet, nõ autem effectiuè, nisi per accidẽs, in eo qui timetur, causare timorẽ potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum* est, duplex causa timoris accipi potest, vna quidem per modum materialis dispositionis, ex parte eius qui timet : alia per modum causæ efficientis, ex parte eius qui timetur. Quantum igitur ad primum defectus per se loquendo, est causa timoris : ex aliquo enim defectu virtutis contingit, quòd non possit aliquis de facili repellere imminens malum. sed tamen ad causandum timorem requiritur defectus cũ aliqua mensura : minor enim est defectus, qui causat timorem futuri mali, quàm defectus consequens malum præsens, de quo est tristitia : & adhuc esset maior defectus, si totaliter sensus mali auferretur, vel amor boni, cuius contrarium timetur. Quantum verò ad secundũ, virtus & robur, per se loquendo, est causa timoris. ex hoc enim q̃ aliquid quod apprehenditur, vt nociuum, est virtuosum, contingit quòd eius effectus repelli non potest, contingit tamen per accidens, q̃ aliquis defectus ex ista parte causat timorem : inquantum ex aliquo defectu contingit, quod aliquis velit nocumentum inferre, puta propter iniustitiam, vel quia ante læsus fuit, vel quia timet lædi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de causa timoris ex parte causæ efficientis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi qui iam decapitantur, sunt in passione præsentis mali : & ideo iste defectus excedit mensurã timoris.

¶ Ad tertium dicendum, quòd decertantes timent, non propter po-

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum primum.

IN quæstione quadragesima tertia tota nihil scribendum occurrit, nisi ex vtroque articulo attentum te reddere, vt discas causas passionum cognoscere, & discernere ex parte obiecti, & subiecti : & secundum singulas conditiones obiecti proprias causas, & diuersimode constituendo eas, scire respondere ad quæstiones de causis passionum.

Ca. 4. parũ ante med. tom. 5.

Q. 41. ar. 4.

Ca. 5. in fi. tom. 6.

Q. 41. arti. 4. ad 2. et 3

Ar. præced.

Q. 33. in 9. 4.

*Ar. 1. q. 4. ad 3. et 4. q. 4. ad 1. et 2. et 3. q. 5. ad 1. et 2. et 3. q. 6. ad 1. et 2. et 3. q. 7. ad 1. et 2. et 3. q. 8. ad 1. et 2. et 3. q.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstio nis quadragesimæquarta Articulum primum.

IN 1. articul. qu. 44. dubiũ occurrit, eo quòd responsio ad tertium cõstaret corpori articuli, & valuerit ali doctrinæ de consonantia motus corporalis & motus animalis in passionibus: nã secundum vniuersalem doctrinam in corpore tra ditam, sicut timor consistit in contractione animi, ita transmutatio illi vnita in contractione cordis & spirituum: & tamen in responsione ad tertium dicitur, quod in verecundia est contractio animi, sed non naturæ corporalis: hoc enim non fiat cum vniuersalitate illius doctrinæ.

Supra. qu. 25. ar. 1. co. & qu. 45. artic. 4. ad primum & secundum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd in huiusmodi passionibus inuenitur duo motus corporales, primus ab extra ad intus, secundus ab intus ad inferiora vel superiora: & primus quidem est ille motus, qui vt materia est passionis, secundus vero effectus potius est. vnde dolor & timor in motu, qui est vt materia passionis, conueniunt. vterque enim est ab extra ad intra, sed in motu qui consequitur, differunt. Nam ad dolorem sequitur motus ad superiora vel prout opus est, vt in responsione ad secundum dicitur. in timore motus cõsequens quandoque est ad inferiora: & hoc euenit quoties timor ducit in frigus ingrossans spiritus: quod tunc nõ euenit, cum modicus est timor. qualis videtur esse verecundia contractus, siquidem in easpiritus ad intra, & obiecto timoris non repugnante naturæ, sed soli appetitui, non sequitur frigus naturæ inimicum: & sic anima diffundit in faciem ruborem. semper ergo fit in timore contractio ad intus: sed quia non semper fit vsque ad frigus ingrossans, ideo in litera negatur contractio naturæ corporeæ, non quia non fiat, sed quia non fit consummata vsque ad frigus.

Q. 41. ar. 4 Li. 4. in fo. 4. à pri. li. Arist. 4. Ethic. c. vlt. circa prin. tomo 5. Li. 3. Orth. fidei ca. 23.

Q. 28. ar. 3.

Q. 41. ar. 2.

Q. 43. ar. 2.

¶ In reliquis tribus articulis eiusdem 44. quæstionis, nihil occurrit scribendum.

QVAESTIO QVADRAGESIMAQUARTA, De effectibus timoris, in quatuor articulos diuisa

DEINDE considerandum est de effectibus timoris.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum timor faciat contractionem.

¶ Secundo, vtrum faciat consiliatiuos.

¶ Tertio, vtrum faciat tremorem.

¶ Quarto, vtrum impediat operationem.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum timor faciat contractionem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod timor non faciat contractionem. Contractione enim facta, calor & spiritus ad interiora reuocantur, sed ex multitudine caloris & spirituũ in interioribus magnificatur cor ad audaciter aliquid aggrediendũ, vt patet in iratis: cuius contrariũ in timore accidit: nõ ergo timor facit cõtractionẽ.

2 ¶ Præterea, Multiplicatis spiritibus & calore in interioribus per contractionem, sequitur quòd homo in vocem prorumpat: vt patet in dolentibus, sed timentes non emittunt vocem, sed magis redduntur taciturni: ergo timor non facit contractionem.

3 ¶ Præterea, Verecũdia est quædam species timoris, vt suprà dictũ est: sed verecundati rubescunt: vt dicit Tulli 4.* de Tusculanis quæstionibus: & Philosophus in 4. Eth.* rubor autem faciei non attestatur contractioni, sed cõtrario: nõ ergo contractio est effectus timoris.

¶ SED CONTRA est quod Dama. dicit in 3. libr.* quòd timor est virtus secundũ systolem, id est, secundum contractionem.

CONCLVSIO.

¶ Timor contractionem quandam efficit, & importat consequentem animalem motum appetitus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictũ* est, in passionibus animæ est sicut formale ipse motus appetitiuæ potentiæ, sicut autem materiale trãsmutatio corporalis, quorum vnum alteri proportionatur. vnde secundum similitudinem & rationem appetitiui motus, sequitur corporalis trãsmutatio. quãtum autem ad animalem motũ appetitus, timor cõtractionem quandam importat. Cuius ratio est, qua timor prouenit ex phantasia alicuius mali imminentis. quod difficile repelli potest (vt supra* dictum est.) Quòd autẽ aliquid difficile possit repelli, prouenit ex debilitate virtutis (vt suprà dictum est) virtus autem quãto est debilior, tãto ad pauciora se potest extẽdere: & ideo ex ipsa imaginatione, quæ causat timorẽ, sequitur quædã cõtractio in appetitu, sicut etiã videmus in moriẽtibus, quod natura retrahitur ad interiora propter debilitatẽ virtutis. & videmus etiam in ciuitatibus, quòd quando ciues timent, retrahunt se ab exterioribus, & recurrunt quantum possunt ad interiora, & secundum similitudinem huius cõtractionis, quæ pertinet ad appetitum animalem: sequitur etiam in timore ex parte corporis contractio caloris, & spirituum ad interiora.

In sectione 27. probl. 3. et 9 t. 6.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in libro De problematibus. licet in timentibus retrahatur spiritus ab exterioribus ad interiora, non tamen est idem motus spirituũ in iratis & timentibus. Nã in iratis propter calorem & subtilitatẽ spirituum, quæ prouenium ex appetitu vindictæ, interius fit spirituum motus ab inferioribus ad superiora: & ideo congregantur spiritus & calor circa cor. Ex quo sequitur, quod irati redduntur prompti & audaces ad inuadendum, sed in timentibus propter frigiditatem ingrossantem spiritus mouentur à superioribus ad inferiora: quæ quidem frigiditas contingit ex imaginatione defectus virtutis, & ideo non multiplicãtur calor & spiritus circa cor: sed magis à corde refugiunt, & propter hoc timentes non promptè inuadunt, sed magis refugiunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd naturale est cuilibet dolenti, siue homini, siue animali, quod vtatur quocunque auxilio potest ad repellendum nocium præiens, quod infert dolorem. vnde videmus quod animalia dolentia percutiunt vel faucibus, vel cornibus. maximum autem auxilium ad omnia in animalibus est calor & spiritus: & ideo in dolore natura conseruat calorem & spiritum interius, vt hoc vtatur ad repellendum nocium: & ideo, vt Phi. dicit in lib. De problematibus, qi multiplicatis spiritibus introrsum & caloꝛe. necesse est qꝛ emittantur per vocẽ: & propter hoc dolentes vix se possunt cõtinere quin clament. Sed in timẽntibus fit motus interioris caloris, qꝛ & spirituum à corde ad inferiora, vt dictum est: & ideo timor contrariatur formationi vocis: quę fit per emissionem spirituum ad superiora pꝛimos: & propter hoc timor tacentes facit: & inde est etiam quòd timore trementes facit: vt dicit Philosophus in li. De problematibus.

¶ Ad tertium dicendum, quod pericula mortis non solum contrariatur appetitui animali, sed etiam contrariantur naturæ: & propter hoc in huiusmodi timore non solum fit contractio ex parte appetitus, sed etiam ex parte naturæ corporalis. Sic enim disponitur animal ex imaginatione mortis contrahens calorem ad interiora, sicut quando naturaliter mors imminet: & inde est quòd timentes mortem pallescũt vt dicitur in 4. Ethico. sed malum quod timet verecundia, non opponitur naturæ, sed solum appetitui animali: & ideo sit quædam contractio secundum appetitum animalem, non autem secundum naturam corporalem, sed magis anima quasi in se contracta, vacat ad motionem spirituum & caloris, vnde fit eorum diffusio ad exteriora, & propter hoc verecundati rubescunt.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum timor faciat consiliatiuos.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd timor non faciat consiliatiuos. Non enim est eiusdem consiliatiuum facere, & consilium impedire, sed timor consilium impedit: omnis enim passio perturbat quietem, quæ requiritur ad bonum vtrationis: ergo timor non facit consiliatiuos.

2 ¶ Præterea, Consilium est actus rationis de futuris cogitantis & deliberantis: sed aliquis timor est excutiens cogitata, & mentem a fine loco remouet: vt Tullius dicit in 4. de Tuscul.* quæstionibus: ergo timor non facit consiliatiuos, sed magis impedit consilium.

3 ¶ Præterea, Sicut consilium adhibetur ad vitanda mala, ita etiam adhibetur ad consequenda bona: sed sicut timor est de malis vitandis, ita spes est de bonis consequendis: ergo timor non facit magis consiliatiuos, quàm spes.

¶ SED CONTRA est quod Philoso. dicit in 2. Rheto.* quòd timor consiliatiuos facit.

CONCLVSIO.

¶ Quamuis timor, sicut & nulla passio animæ, facultatem consiliandi præbeat, sed magis impediat: consiliatiuos tamen facere dicitur, prout solicitum reddit homines, vt pro magnis periculis consilientur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquis potest dici consiliatiuus dupliciter. Vno modo à voluntate. seu solicitudine consiliandi, & sic timor consiliatiuos facit: quia, vt Philo. in 3 Ethic. dicit: Consiliamur de magnis, in quibus quasi nobis ipsis diffidimus. Ea autem quæ timorem incutiunt, non sunt simpliciter mala, sed habent quandam magnitudinem, tum ex eo quòd apprehenduntur, vt quæ difficiliter repelli possunt, tum etiam quia apprehenduntur vt de prope existentia, sicut iam dictũ est. vnde homines maxime in timoribus quærunt consiliari. Alio modo dicitur aliquis consiliatiuus à faciendo bene consiliandi: & sic nec timor, nec aliqua passio consiliatiuos facit: quia homini affecto secundum aliquam passionem, videtur aliquid vel maius vel minus, quàm sit secundum rei veritatem: sicut amantes videntur ea quæ amat, meliora. & timenti ea quæ timet, terribiliora. & sic ex defectu rectitudinis iudicij, quælibet passio quantum est de se, impedit facultatem bene consiliandi. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendũ, quod quanto aliqua passio est fortior: tanto magis homo secundum ipsam affectus impeditur: & ideo quando timor fuerit fortis, vult quidem homo consiliari: sed adeo perturbatur in suis cogitationibus, quòd consiliũ adinuenire non potest. Si autem sit paruus timor, qui solicitudinem consiliandi inducat, nec multum rationem conturbet. potest etiam conferre ad faciliter bene consiliandi, ratione solicitudinis consequentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam spes facit consiliatiuos: quia vt in 2. Rhetoricorum Philosophus dicit. Nullus consiliatur de his, de quibus desperat. sicut nec de impossibilibus: vt dicitur in tertio Ethicorum, timor tamen facit magis consiliatiuos, quàm spes: quia spes est de bono, prout possumus ipsum consequi: timor autem

autem de malo prout vix repelli potest: & ita magis respicit rationẽ difficilis timor, quàm spes. in difficilibus autẽ, maxime in quibus nobis non confidimus, consiliamur, sicut dictum est.

2. Eth. c. 7.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum timor faciat tremorem.

1. de an. t. 2. Eth. c. 5. 7. de sen. c. 17.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur qꝛ tremor nõ sit effectus timoris. Tremor enim ex frigore accidit. videmus enim infrigidatos tremere. timor autem non videtur causare frigus, sed magis calorem deficcantem: cuius signum est, quòd timentes sitiunt. & præcipue in maximis timoribus, sicut patet in illis qui ad mortem ducuntur: ergo timor non causat tremorem.

2 ¶ Præterea, Emissio superfluitatum ex calore accidit. vnde vt plurimũ medicinę laxatiuæ sunt calidæ. sed huiusmodi emissiones superfluitatum ex timore frequenter contingũt, ergo timor videtur causare calorem: & sic non causat tremorem.

3 ¶ Præterea, In timore calor ab exterioribus ad interiora reuocatur. si igitur propter huiusmodi reuocationem caloris in exterioribus homo tremit, videtur similiter, quòd in omnibus exterioribus membris deberet causari tremor ex timore: hoc autem non videtur, non ergo tremor corporis est effectus timoris.

4. Rhet. c. 9. 2. de gener. 50. 2.

¶ SED CONTRA est quod Tullius dicit in 4. de Tusculanis quæstionibus: quòd timorẽ sequitur tremor, & pallor, & dentium strepidus.

CONCLVSIO.

¶ Tremor timorem facit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, in timore fit quædam contractio ab exterioribus ad interiora. & ideo ex interiora frigida remanẽt. & propter hoc in eis accidit tremor, qui causatur ex debilitate virtutis continentis membra. Ad huiusmodi autem debilitatem maxime facit defectus caloris, qui est instrumentum, quo anima mouet, vt dicitur in 2. de anima.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd calore ab exterioribus ad interiora reuocato, multiplicatur calor interius, & maxime versus inferiora, id est, circa nutritiuam. & ideo consumpto humido consequitur sitis: & etiam interdum solutio ventris, & vrinæ emissio, & quandoque etiam seminis, vel huiusmodi emissio superfluitatum, accidit propter contractionem ventris & testiculorum, vt Philosophus dicit in li. de problematibus. vnde patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia in timore calor deserit cor, à superioribus ad inferiora tendens: ideo timentibus maxime tremit cor, & membra, quæ habent aliquam connexionem ad pectus, vbi est cor, vnde timentes maxime tremunt in voce, propter vicinitatem vocalis arteriæ ad cor, tremit etiam labium inferius, & tota inferior mandibula, propter continuationẽ ad cor. vnde & strepitus dentium sequitur: & eadem ratione brachia & manus tremunt. Vel etiam quia huiusmodi membra sunt magis mobilia, propter quod & genua tremunt timentibus: secundum illud Isa. 35. Confortate manus dissolutas, & genua trementia roborate.

ARTICVLVS IIII.

4 ¶ Virum timor impediat operationem.

2. de an. tex. 50. 2. Ethic. c. 7. quæst.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd timor impediat operationem. Operatio enim maximè impeditur ex perturbatione rationis, quę dirigit in opere. sed timor perturbat rationem, vt dictũ est. ergo timor impedit operationem.

2 ¶ Præterea, Illi qui faciunt aliquid cũ timore, facilius in operatione deficiunt: sicut si aliquis incedat super trabem in alto positam, propter timorem de facili cadit: non autem caderet, si incederet super eandem trabem in imo positam, propter defectum timoris. ergo timor impedit operationem.

3 ¶ Præterea, Pigritia siue segnicies est quędã species timoris, sed pigritia impedit operationem: ergo & timor.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Philippenses 2. Cum metu & tremore vestram salutem operamini quod non diceret, si timor bonam operationem impediret. timor ergo non impedit bonam operationem.

CONCLVSIO.

¶ Timor magis impedit operationem ex parte instrumentorum, per quæ operatio exercetur: sed ex parte animæ, si sit timor moderatus, iuuat, & hominem attentius consiliari, & operari facit: secus autem si sit immoderatus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd operatio hominis exterior causatur quidem ab anima, sicut à primo mouẽte, sed à membris corporeis, sicut ab instrumentis. Contingit autem operationem impediri, & propter defectũ instrumenti, & propter defectũ principalis mouentis. Ex parte igitur instrumentorum corporalium, timor quantum est de se, semper natus est impedire exteriorem operationem propter defectum caloris, qui ex timore accidit in exterioribus membris: sed ex parte animę, si sit timor moderatus, non multum rationem perturbans, confert ad bene operandum, inquantum causat quandam solicitudinem, & facit hominem attentius consiliari & operari. Si vero timor tantum increscat, quòd rationem perturbet, impedit operationem etiam ex parte animæ, sed de tali timore Apostolus non loquitur. Et per hæc patet responsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicẽdum, quòd illi, qui cadunt de trabe in alto posita, patiuntur perturbationes imaginationis propter timorem casus imaginati.

¶ Ad tertium dicendum, quod omnis timens refugit id quod timet: & ideo cum pigritia sit timor de ipsa operatione, inquãtum est laboriosa, impedit operationem: quia retrahit voluntatẽ ab ipsa. sed timor qui est de alijs rebus, interdum adiuuat operationem, inquantum inclinat voluntatem ad operandum ea, per quæ homo effugit id quod timet.

QVAESTIO QVADRAGESIMAQUINTA, De audacia, in quatuor articulos diuisa

DEINDE considerandum est de audacia.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum audacia sit contraria timori.

¶ Secundo, quomodo audacia se habet ad spem.

¶ Tertio, de causa audaciæ.

¶ Quarto, de effectu ipsius.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum audacia sit contraria timori.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd audacia non contrarietur timori. Dicit enim August. in lib. 83. q.* quòd audacia vitium est. vitium autem virtuti contrariatur. cum ergo timor non sit virtus, sed passio: videtur quòd timori non contrarietur audacia.

2 ¶ Præterea, Vni vnum est contrarium: sed timori contrariatur spes: non ergo contrariatur ei audacia.

3 ¶ Præterea, Vnaquæque passio excludit passionem oppositam: sed id quod excluditur per timorem, est securitas. dicit enim Aug. 2. Confes.* quòd timor securitati præcauet, ergo securitas cõtrariatur timori: nõ ergo audacia.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetor.* quòd audacia est timori contraria.

CONCLVSIO.

¶ Cum timor malum futurum fugiat, audacia vero aggrediatur periculum, manifeste inuicem contrariæ sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de ratione contrariorum est, quòd maximè à se distẽt, vt dicitur in 10. Met. Illud autẽ, quod maximè distat à timore, est audacia. timor enim refugit nocumentum futurum propter eius victoriam super ipsum timentem. sed audacia aggreditur periculum imminens propter victoriam sui supra ipsum periculũ. vnde manifestè timori contrariatur audacia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ira & audacia & omnium passionum nomina, dupliciter accipi possunt. Vno modo secun-

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum primum.

¶ *Num malum & quomodo sit obiectum audaciæ.*

IN tota quæst. 45. vnum occurrit dubium, quomodo scilicet malum sit obiectum audaciæ. aut enim est obiectum eius per se, aut per accidens, si per se, ergo motus appetitus, prosequutiuus est per se respectu mali, cuius oppositum dictũ est, & omnes fatentur, dicentes malum esse, quod omnia fugiunt: fugiat bonum, quod omnia appetunt. si per accidens, ergo habet aliquid aliud per se obiectum, sicut patet in cæteris operationibus sensus, intellectus, & appetitus: dicuntur enim aliqua per accidens visa, audita, intellecta, appetita, quia propter alia visa, sensata, cognita, desiderata attinguntur: & tunc quæratur quod est obiectum per se audaciæ, an bonum, an malum. Et augetur difficultas: quia author varie loqui videtur in articu. 2. ad tertium expresse dicens, audacium respicere malum, & in artic. 4. ad 2. dicens obiectum audaciæ esse compositum ex bono & malo.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam, Primo, Referendus est actus audaciæ purus ad proprium obiectum. Secundo, Referendus est idem, & secundum se, & vt participans virtualiter ipsum in suum obiectum, sic enim melius elucescet veritas, quo ad primum istæ duæ passiones, scilicet audacia & desperatio, similem ingerunt difficultatem, quia ista est ad malum, & illa à bono: sic per hoc contra naturalem ordinem videntur se habere, si quis tamen aduertat, quod in concupiscibili, cuius obiectum est bonum, vel malum absolutè, nulla est hoc modo passio, sed respectu boni omnes sunt pro secutiuæ: & respectu mali refutatiuæ vel fugitiuæ, cuinjicit quòd aliquid habet tam bonum quàm malum ex ly arduo, per quod contrahitur bonum & malum ad obiectum irascibilis habentis tales passiones. & vere sic est: & propter ea in concupiscibili nulla talis passio inuenitur. Quid autem sit illud, nõ oportet in extraneo genere quærere: quoniam sicut adificationes picturæ, & structuræ difficiles, non reponuntur in aliquo alio genere ex difficultate, sed modum quendam sortiuntur illius eiusdem naturę, quę

Supra quæst. 23. ar. 2. co. fin. Et infra. præsenti q. ar. 3. co. Et ter 2. 2. q. 123. ar. 3. ad ter tium, & q. 129. ar. 6. ad 2.

** Libr. 83. quæst. q. 31. à medio il lius: & q. 34. tom. 4.*

** Lib. 2. ca. 6. à medio illius, to. 1. Li. 2. Rhe. c. 5. à med. tomo 6.*

Li. 10. Met. tex. 13. t. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

difficilis dicitur, difficultas enim ædificationis ad artem ædificandi, & difficultas picturæ ad artem pingendi: ipse dicat: ita bonum difficile ex difficultate non intrat. Istitudinem mali, sed infra boni latitudinem fistit, & similiter malum difficile non exit mali latitudinem. quia tamen arduum seu difficile in respectu dicitur bonum difficile excedés mensuram in maius, eo ipso quòd tam difficile est, habet vnde a se auertat illum, cui est vel videtur sic excessiuum, & hoc modo bonum arduum est obiectum desperationis, & similiter malum difficile non excedens mensuram in maius, licet ex eo, quod est malum, habeat vnde auertat: ex eo tamē quòd est velut quoddam magnum non excedens mēsuram, habet vnde trahat. vnde author superius in qu.23.artic.dixit, quod malum arduum habet vt in ipsum tendatur: sicut in quoddam arduum: & sic modus mali importatus per ly arduum, mensurate habet attrahere non concupiscibilem, cuius est fugere magis maius malum, quam minus, sed irascibilem, cuius est trā bona quām mala ardua prosequi, vt oportet. Et hoc modo saluatur, quòd audacia respicit per se aliquo modo suum proprium obiectum: nec video aliter perfectatem in ipsa & desperatione puta sumptis respectu priorum obiectorū. Quod enim obiectum audaciæ sit difficile malum, ex eo patet, quòd sicut nullus desperat nisi à desiderato, ac per hoc bono, ita nullus audet nisi ad timenda, ac per hoc mala. hæc de primo. Quo ad secundū facile patet quo modo saluatur hic per se & per accidens & quare. Saluatur siquidem per se obiectū prosequutionis, id est bonum, & per accidens obiectum eiusdem, id est malum, ex eo quod obiectum audaciæ vt participantis spem, vt in litera dicitur, compositum est ex bono & malo: ita quòd bonum victoriæ seu repulsiæ subiectionis imminentis respicit rationem spei: quod per inde est ac dicere, quod respicit ex participata spe, malum autem respicit ratione sui: propter illud tamen bonum: est enim audaciæ motus spei effectus ex parte obiecti. vnde prouida natura, cum egerent animalia non solum consonantibus per se motibus ad obiecta appetitus, bonum scilicet & malū, sed etiā diffonantibus ab eisdem, quibus quandoque expedit & fugere bonū aliquod, & prosequi malum aliquod, nec potuerit fieri, vt perfectatem secundum propriam cōpositionem haberent, efficit vt saltem

Q.23.ar.2. & q.40. ar.4.

Supr.q.25. ar.3.cor.Et inf. præsenti qu.ar.3. cor.Et 2.2. q.125.ar.2 ad 3. Et q. 129. ar.7. cor. Et ver. q.25. ar.5. ad 2. Et 3. Ethi. le.4. co.3. C.6.7.t.5. Q.40.ar.1.

Cap.5. post med.to.6.

Cap.8. post med. to.5.

Quæst. 22.

dum quod important absolute motus appetitus sensitiui in aliquod obiectum bonum vel malum: & sic sunt nomina passionū. Alio modo secundum quod simul cū huiusmodi motu important recessum ab ordine rationis: & sic sunt nomina vitiorum: & hoc modo loquitur August. de audacia, sed nos loquimur nunc de audacia secundum primum modum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vni secundum idem non sunt plura cōtraria: sed secundum diuersa, nihil prohibet vni plura contraria: & sic dictum est suprà, quòd passiones irascibilis, habent duplicem contrarietatē, vnam secundum oppositionem boni & mali: & sic timor cōtrariatur spei, aliam secundum oppositionem accessus & recessus: & sic timori contrariatur audacia, spei verò desperatio.

¶ Ad tertium dicendum, quod securitas non significat aliquid cōtrarium timori, sed solam timoris exclusionem: ille enim dicitur esse securus qui non timet: vnde securitas opponitur timori, sicut priuatio, audacia autem sicut contrarium: & sicut contrarium includit in se priuationem, ita audacia securitatem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Verum audacia consequatur spem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd audacia non cōsequatur spem. Audacia enim est respectu malorum & terribilium. vt dicitur in 3. Ethic.* spes autem respicit bonum (vt suprà dictum * est) ergo habent diuersa obiecta, & non sunt vnius ordinis. ergo audacia consequitur spem.

2 ¶ Præterea. Sicut audacia cōtrariatur timori, ita desperatio spei. sed timor non sequitur desperationem, quinimo desperatio excludit timorem, vt Philosophus dicit in 2. Rhetor.* ergo audacia non consequitur spem.

3 ¶ Præterea, Audacia intendit quoddam bonum, scilicet victoriam. sed tendere in bonum arduum pertinet ad spem. ergo audacia est idem spei, non ergo consequitur ad spem.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethi.* quòd illi qui sunt bonæ spei, sunt audaces. videtur ergo audacia consequi spem.

CONCLVSIO.

¶ *Audacia quæ prosequutionem mali terribilis importat, consequitur spem in vnoquoque.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut iam pluries dictum * est, omnes huiusmodi passiones animæ ad appetitiuam potentiam pertinent. omnis autem motus appetitiuæ potentiæ reducitur ad prosecutionem vel fugā. prosecutio autem vel fuga, est alicuius & per se & per accidens, per se quidem est prosecutio boni, fuga verò mali. per accidens autem potest prosecutio esse mali propter aliquod bonū adiunctū, & fuga boni propter aliquod malum adiunctum. quod autem est per accidens, sequitur ad id quod est per se: & ideo prosecutio mali sequitur prosecutionem boni, sicut & fuga boni sequitur fugā mali. Hæc autem quatuor pertinēt ad quatuor passiones, nam prosecutio boni pertinet ad spē, fuga mali ad timorem: prosecutio mali terribilis pertinet ad audaciam, fuga verò boni pertinet ad desperationem. vnde sequitur quòd audacia cōsequitur ad spem. Ex hoc enim quòd aliquis spe rat superare terribile imminens, ex hoc audāter insequitur ipsum. ad timorem vero sequitur desperatio: ideo enim aliquis desperat, quia timet difficultatem, quæ est circa bonum sperandum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio sequeretur, si bonum aut malum esset obiecta non habentia ordinem adinuicem, sed quia malum habet aliquem ordinem ad bonū (est enim posterius bono, sicut priuatio habitu) ideo audacia quæ insequitur malū, est post spem, quæ insequitur bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etsi bonum simpliciter sit prius quàm malum, tamen fuga per prius debetur malo quàm bono: sicut insecutio per prius debetur bono quàm malo. & ideo sicut spes est prior quàm audacia, ita timor est prior quàm desperatio, & sicut ex timore non semper sequitur desperatio, sed quando fuerit intensus: ita ex spe non semper sequitur audacia, sed quando fuerit vehemens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd audacia licet sit circa malum, cui coniunctum est bonum victoriæ secundum æstimationem audaciæ, tamen respicit malum, bonum verò adiunctum respicit spes, & similiter desperatio respicit bonum directe quod refugit, malum verò adiunctum respicit timor. vnde propriè loquendo, audacia non est pars spei, sed eius effectus. sicut nec desperatio est pars timoris, sed eius effectus, & propter hoc etia audaciam principalis passio esse potest.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum defectus aliquis sit causa audaciæ.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod defectus aliquis sit causa audaciæ. Dicit enim Philosophus in lib. de problematibus: * quòd amatores vini sunt fortes & audaces: sed ex vino sequitur defectus ebrietatis. ergo audacia causatur ex ebrietatis defectu.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhetor.* quòd inexperti periculorum sunt audaces: sed inexperientia defectus quidam est: ergo audacia ex defectu causatur.

3 ¶ Præterea, Iniusta passi audaciores esse solēt: sicut etiam bestiæ cum percutiuntur: vt dicitur in 3. Ethi. sed iniustum pati ad defectum pertinet: ergo audacia ex aliquo defectu causatur.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2 Rhetor. quòd causa audaciæ est cum in phantasia spes fuerit salutarium, vt prope existentium: timendorum autem aut nō entium, aut longe entium. sed id quod pertinet ad defectum, vel pertinet ad salutarium remotionem, vel ad terribilium propinquitatem, ergo nihil quod ad defectum pertinet est causa audacię.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nullus defectus valeat spem causare, & timorem per se propellere, non potest etiam in aliquo per se audaciam causare, sed forte per accidens.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, audacia consequitur spem, & contrariatur timori: vnde quęcunque nata sunt causare spem, v el excludere timorē, sunt causa audaciæ. Quia verò timor & spes & etiam audacia, cum sint passiones quędam, cōsistunt in motu appetitus, & in quadam transmutatione corporali, dupliciter potest accipi causa audaciæ, siue quantum ad prouocationē spei, siue quantum ad exclusionem timoris, vno modo quidem ex parte appetitiui motus, alio verò modo ex parte transmutationis corporalis. Ex parte quidē appetitiui motus, qui sequitur apprehensionem, prouocatur spes causans audaciam per ea, quæ faciunt nos æstimare quòd possibile sit adipisci victoriam, vel secundum propriam potentiam: sicut fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo pecuniarum, & alia

& malo, sicut obiectum audaciæ: quoniam, vt supra dictum est in quæstione 40. articu. 4. ad secundum, patet, desperatio ex solo super excessu boni esse potest, sed ita quod in ipsum bonum superexcedens animatum impossibile, feratur timor & desperatio, timor quidem in superexcessum, inquantū impeditiuum boni, ac per hoc malum, desperatio verò in ipsum bonum superexcedens, fugiendo ipsum. Est autē ratio mouens ad præponendum ex hac parte timorem, vt habeatur per se obiectū fugę in desperāte, sicut in audace, cū enim bonum ab omnibus appetatur, & à desperante fugiatur, palam est, quod non fugitur inquantum bonum, nec inquantum maius bonum, sed ratione alicuius impedimenti, saltem est excessus æstimatus ipossibilis & quia impediens bonū, timore, & quod timor sequitur desperationē vt ostendit, sicut audacia sequitur eiusdem: hic verò apertè dicit quòd desperatio est effectus timoris, sicut audacia spei.

¶ Ad hoc dicitur, quòd desperatio & timor possunt dupliciter considerari, scilicet ex parte obiecti, & ex parte modi attingendi obiectum. si ergo considerentur ex parte obiecti, cum obiectum desperationis sit bonum, & timoris vero malum, & bonum naturaliter sit prius malo: sic desperatio est prior timore, vt supra dictum fuit: & ex hac parte timor nascitur ex desperatione: quia scilicet obiectum desperationis natum est parere obiectum timoris, bonum enim arduum æstimatum impossibile natum est proponere priuationem sui, vt quoddam malum superexcedens. quod est obiectum timoris: non est tamen illa desperatio timoris ex desperatione ex parte obiecti sic accipienda, vt oportet obiectum timoris ex penitus obiecto desperationis procedere: ex parte obiecti causa est timoris: timor vero ex parte modi attingēdi obiectum causa est desperationis: quo fit, vt non æqualiter fiant desperatio & audacia à timore & spe: nā audacia à spe, & ex parte obiecti, bonum enim est prius malo, & ex parte modi quia prosecutio boni ex ratione prosequutionis mali oritur: desperatio autem ex parte modi tantū ex timore, seu abominatione nascitur.

a ¶ *Super quæstionem quadragesimam sextam Articulum primū.*

huiusmodi: siue per potētiā aliorū, sicut multitudo amicorū, vel quorumcunque auxiliātium, & præcipuè si homo confidat de auxilio diuino. vnde illi qui se bene habent ad diuina, audaciores sunt, vt etiam Philosophus dicit in 2. Rheto. Timor autem excluditur secundum istum modum per remotionem terribilū appropinquantium, puta quia homo non habet inimico, quia nulli nocuit, quia non videt aliquod periculum imminere: illis enim videntur maximè pericula imminere, qui aliis nocuerunt. Ex parte vero transmutationis corporalis causatur audacia per prouocationē spei, & exclusionem timoris, vel ex his, quæ faciūt calliditatem circa cor. vnde Philo. * dicit in libro De partibus animalium, quòd illi qui habent paruum cor secundum quantitatem, sunt magis audaces. & animalia habentia magnū cor secundum quantitatem, sunt timida: quia calor naturalis non tantum potest calefacere magnum cor, sicut paruum. sicut ignis non tantum potest calefacere magnam domū, sicut paruam. Et infrà. De probiematibus dicit, quòd habentes magnum pulmonem sanguine um, sunt audaciores propter caliditatem cordis exinde consequentē. & ibidem dicit, quod vini amatores sunt magis audaces propter caliditatem vini. vnde & suprà dictum * est, quod ebrietas facit ad bonitatem spei. caliditas enim cordis repellit timorem, & causat spem, propter cordis extensionem & amplificationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ebrietas causat audaciā, non inquantum est defectus, sed inquantū facit cordis dilatationem, & inquantum etiam facit æstimationem cuiusdam magnitudinis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi qui sunt inexperti periculorum, sunt audaciores, non propter defectum, sed per accidens: inquantū scilicet propter inexperientiam neque debilitatem suam cognoscunt. neque præsentiam periculorum: & ita per subtractionem causæ timoris sequitur audacia.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut Philosophus dicit in 2. Rheto. Iniustum passi reddunt audaciores, quia æstimant, quod Deus iniustum passis auxilium ferat. & sic patet quòd nullus defectus causat audaciā, nisi per accidens: inquantum scilicet habet adiunctam aliquam excellentiam vel veram, vel æstimatam, vel ex parte alterius, vel ex parte sui.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum audaces sint promptiores in principio, quàm in fine, in ipsis periculis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod audaces non sint promptiores in principio, quàm in ipsis periculis. Tremor enim ex timore causatur, qui cōtrariatur audaciæ: vt ex dictis patet. sed audaces quando que in principio tremunt: vt Philosophus dicit in libro De problematibus: * ergo nō sunt promptiores in principio, quàm in ipsis periculis existentes.

2 ¶ Præterea, Per augmentum obiecti augetur passio: sicut si bonum est amabile, & magis bonum est magis amabile: sed arduum est obiectum audaciæ: augmentato ergo arduo, augmentatur audacia: sed magis fit arduum, & difficile periculum quando est præsens. ergo debet tunc magis crescere audacia.

3 ¶ Præterea, Ex vulneribus inflictis prouocatur ira, sed ira causat audaciam. Dicit enim Philosophus in secundo Rhetor. * quod ira est ausuum: ergo quando iam sunt in ipsis periculis, & percutiuntur, videtur quod magis audaces reddantur.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in 3. Ethi. quòd audaces præuolantes sunt, & volantes ante pericula, in ipsis autem discedunt.

CONCLVSIO.

¶ *Audaces promptiores sunt in periculis in principio, quàm in fine, fortes verò cum ex deliberationis iudicio pericula aggrediuntur, contra se habent.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd audacia, cum sit quidā motus appetitus sensitiui, sequitur apprehensionem appetitiuæ virtutis, virtus autem sensitiua non est collatiua, nec inquisitiua singulorum, quæ circunstant rem, sed subitum habet iudicium. Contingit autem quandoque, quod secundū subitam apprehensionem non possunt cognosci omnia, quæ difficultatem in aliquo negotio afferunt, vnde surgit audaciæ motus ad aggrediendum periculum. vnde quando iam experiuntur ipsum periculum, sentiunt maiorē difficultatem, quàm æstimauerunt: & ideo deficiunt. Sed ratio est discursiua omnium quæ afferunt difficultatē negotio. & ideo fortes, qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remissi, quia non passi, sed cum deliberatione debita aggrediuntur: quando autem sunt in ipsis periculis, non experiuntur aliquid improuisum, sed quādoque minora illis, quæ præcogitauerunt, & ideo magis persistunt. Vel etiam, quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur: cuius boni voluntas in eis perseuerat, quantacunque sint pericula: audaces autem propter solam æstimationem facientem spem, & excludentem timorem, sicut dictū est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod etiā in audacibus accidit tremor, propter reuocationem caloris ab exterioribus ad interiora, sicut etiam in timentibus. sed in audacibus reuocatur calor ad cor: in timentibus autem ad inferiora.

¶ Ad secundum dicendum, quod obiectum amoris est simpliciter bonum, vnde augmentatum simpliciter augmentat amorē. sed obiectum audaciæ est compositum ex bono & malo, & motus audaciæ in malum præsupponit motum spei in bonum: & ideo si tantum addatur de arduitate ad periculum quòd excedat spem, non sequetur motus audaciæ, sed diminuetur: si tamen sit motus audaciæ, quanto maius est periculum, tanto maior audacia reputatur.

¶ Ad tertium dicendum, quod ex læsione nō causatur ira, nisi supposita aliqua spe, vt infrà dicetur: & ideo si fuerit tantū periculū, quod excedat spem victoriæ: non sequetur ira: sed verum est, quòd si ira sequatur, audacia augebitur.

Cap.7. post med. to. 5.

Art. præc.

Q.seq.ar.1

QVAESTIO QVADRAGESIMASEXTA, De ira secundum se, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ira. Et primo de Ira secundum se. Secundo, de causa factiua iræ & remedio eius. Tertio, de effectu eius.

¶ Circa primum quæruntur 8. ¶ Primo, vtrum ira sit passio specialis. ¶ Secundo, vtrum obiectum iræ sit bonum, an malum. ¶ Tertio, vtrum ira sit in concupiscibili. ¶ Quarto, vtrum ira sit cum ratione. ¶ Quinto, vtrum ira sit naturalior quàm concupiscentia. ¶ Sexto, vtrum ira sit grauior quàm odium. ¶ Septimo, vtrum ira solum sit ad illos, ad quos est iustitia. ¶ Octauo, de speciebus iræ.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum ira sit specialis passio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ira non sit passio specialis. Ab ira enim denominatur potentia irascibilis: sed huius potentiæ non est vna tantùm passio, sed multæ: ergo ira non est passio specialis.

2 ¶ Præterea, Cuilibet passioni speciali est aliquid contrarium, vt patet inducenti per singula: sed iræ non est aliqua passio contraria, vt supra dictum est: ergo ira non est passio specialis.

3 ¶ Præterea. Vna specialis passio non includit aliam, sed ira includit multas passiones: est enim cum tristitia, & cum spe, & cum delectatione: vt patet per Philosophum in 2. Rheto. ergo ira non est passio specialis.

¶ SED CONTRA est, quod Damasc. ponit iram specialem passionem. Et similiter Tullius quarto de Tuscul. quæstionibus.

2.2.q.158. ar.8.co.& 3.dis.5.qu. 2.ar.2.qu.

Q.23.ar.3.

Ca 2.& 3. tomo 6. Dam. li.2. cap.16. Li.4.in fo. 4 à prin. li. et fol.53

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ sextæ Articulum secundum.*

IN articulo 2. eiusdem quæ. 46. scito quod distinctio facta in litera, quod motus appetitus fertur in obiectum, per modum incõplexi & per modum incõplexi, intelligitur formaliter & explicite: vt patet in numeratis passionibus per modum incõplexi. Desiderium enim & spes si cõsiderentur obiecta secundum implicita, complexionem habẽt: nullus enim desiderat nisi sibi vel alteri bonum: & similiter nullus sperat bonum nulli. Sed si secundum explicita obiecta cõsiderentur, incõplexio inuenitur: est enim desiderium absentis boni, & spes futuri. Amare autem est velle bonum alicui: vt in secundo Rhetor. dicitur: vbi explicite patet applicatio huius ad hoc ex parte obiecti. Intendit ergo author quod quædam passiones sunt quarum obiecta cõsistunt explicite in applicatione huius ad hoc: quædam autem non. Et ex hoc soluuntur duæ obiectiones, prima est de spe & desiderio, quomodo cõpurentur inter eas quæ per modum incõplexi sunt: cum respiciant bonum & personam. Secundo est, quomodo amor concupiscentiæ quo amatur vinum respicit vnum obiectum tantum: cum sibi ametur vel alteri: vt superius etiam dictum fuit. & similiter de odio abominationis, patet enim vtriusque solutio, quia scilicet non explicite important applicationem huius ad hoc in obiecto: sicut cum amatur amicus, aut irascimur alicui, aut odio habemus aliquem odio inimicitiæ. In his enim tribus solis explicita applicatio huius ad hoc in obiecto apparet, & cæt.

Ca. 4. circa prin. illius.

Q. 23. 4ti. 1. & 4. Q. 25. ar. 1.

Lib. 14. c. 7. et 8. t. 5. Q. 25. ar. 2.

Ca. 2. circa princ. 29. 6.

CONCLVSIO.

¶ *Ira non est passio generalis, quod causa sit multarum passionum, sed conducibilis aliis animæ passionibus, est autem generalis passio, prout ex concursu multarum passionum causatur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod aliquid dicitur generale dupliciter. Vno modo per prædicationem, sicut animal est generale ad omnia animalia. Alio modo per causam, sicut sol est causa generalis omnium, quæ generantur in his inferioribus, secundum Dyonisium in quarto capite de diuinis nominibus. Sicut enim genus continet multas differentias potestate secundum similitudinem materiæ, ita causa agens cõtinet multos effectus, secundum virtutem actiuam: contingit autem aliquem effectum ex cõcursu diuersarum causarum produci. Et quia omnis causa aliquo modo in effectu manet, potest etiam dici tertio modo, quòd effectus ex cõgregatione multarum causarum productus habet quandam generalitatem, inquantum continet multas causas quodammodo in actu. Primo ergo modo ira non est passio generalis, sed conducibilis aliis passionibus, vt supra dictum est. Similiter autẽ nec secundo modo, nõ est enim causa aliarũ passionũ, vt supra dictum est: sed per hunc modum potest dici generalis passio amor, vt patet per Augustinũ in decimoquarto libro de ciuitate Dei. Amor enim est prima radix omnium passionũ, vt suprà dictum est. Sed tertio modo potest ira dici passio generalis, inquantum ex concursu multarum passionum causatur, non enim insurgit motus iræ, nisi propter aliquam tristitiam illatam: & nisi adsit desiderium & spes vlciscendi, quia vt Philosophus dicit in 2. Rheto. iratus habet spem puniendi: appetit enim vindictam, vt sibi possibilem. vnde si fuerit multum excellens persona, quæ nocumentum intulit, non sequitur ira, sed solum tristitia, vt Auic. dicit in li. de anima.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vis irascibilis denominatur ab ira, non quia omnis motus huius potentiæ sit ira, sed quia ad iram terminantur omnes motus huius potentiæ: & inter alios eius motus iste est manifestior.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex hoc ipso quod ira causatur ex cõtrarijs passionibus, scilicet à spe, quæ est boni, & à tristitia, quæ est mali, includit in seipsa contrarietatem: & ideo non habet contrarium extra se, sicut etiã in medijs coloribus, non inuenitur contrarietas, nisi quæ est simplicium colorum ex quibus causantur.

¶ Ad tertium dicendum, quod ira includit multas passiones, non quidem sicut genus species, sed magis secundum continentiam causæ & effectus.

Infrà ar. 3. & 6. cor. Li. 4. c. 13. à medio.

ARTICVLVS II.

¶ *Virum obiectum iræ sit bonum vel malum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod obiectum iræ sit malum. Dicit enim Gregor. * Nisse. quòd ira est quasi armigera concupiscentiæ, inquantum scilicet impugnat id quod concupiscentiam impedit: sed omne impedimentum habet rationem mali. ergo ira respicit malum tanquam obiectum.

Q. 29. ar. 1. Cap. 6. post med. to. 5. Li. 2. cauſe. c. 6. à med. & 14. de ci ni. c. 15. t. 5. Li. 2. Rhet. c. 2. non remotè à pri. tomo 6.

2 ¶ Præterea, Ira & odium cõueniunt in effectu. vtriusque enim est inferre nocumentum alteri: sed odium respicit malum tanquam obiectum, vt supra dictum est: ergo etiam & ira.

3 ¶ Præterea, Ira causatur ex tristitia. vnde Phil. dicit in 2. Eth. * quod ira operatur cũ tristitia: sed tristitiæ obiectum est malum, ergo & iræ.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in 2. * Confess. quod ira appetit vindictam: sed appetitus vindictæ est appetitus boni, cum vindicta ad iustitiam pertineat. ergo obiectum iræ est bonum.

4 ¶ Præterea, Ira semper est cum spe: vnde & delectationem causat, vt dicit Philosophus in 2. Rhetoricor. * sed spei & delectationis obiectum est bonum, ergo & iræ.

CONCLVSIO.

¶ *Ira cum sit ex contrarijs passionibus mixta, eius obiectum est bonum & malum, dissimiliter tamen.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd motus appetitiuæ virtutis sequitur actum virtutis appræhensiuæ. vis autem apprehensiua dupliciter aliquid apprehendit. vno modo per modum incõplexi, sicut cum intelligimus quid est homo. alio modo per modum complexi, sicut cum intelligimus album inesse homini. Vnde vtroque modo vis appetitiua potest tendere in bonum & malum, per modum quidẽ simplicis & incõplexi, cum appetitus simpliciter sequitur, vel fugit malum. & tales motus sunt desiderium, & spes, delectatio, & tristitia, & alia huiusmodi. Per modum autẽ complexi, sicut cum appetitus fertur in hoc, quod aliquod bonum vel malum insit vel fiat circa alterũ, vel tendendo in hoc, vel refugiendo ab hoc, sicut manifestè patet in amore & odio. Amamus enim aliquẽ, inquantum volumus ei inesse aliquod bonũ, odimus autem aliquem, inquantum volumus ei inesse aliquod malum, & similiter est in ira: quicunque enim irascitur, quærit vindicari de aliquo, & sic motus iræ tendit in duo, scilicet in ipsam vindictã, quã appetit & sperat, sicut quoddam bonũ, vnde & de ipsa delectatur: tendit etiam in illum, de quo quærit vindictam, sicut in contrarium & nocium, quod pertinet ad rationem mali. Est autem duplex differentia attendenda circa hoc ira ad odiũ & ad amorem. Quarum prima est, quòd ira semper respicit duo obiecta, amor vero & odium quandoque respiciunt vnum obiectum tantùm: sicut cum dicitur aliquis amare vinum, vel aliquid huiusmodi, aut etiam odire. Secunda est, quia vtrunque obiectorũ, quod respicit amor, est bonum: vult enim amans bonum alicui tanquam sibi conuenientis. vtrunque vero horum, quæ respicit odium, habet rationem mali: vult enim odiens malum alicui, tanquam cuidam inconuenienti. Sed ira respicit vnum obiectum secundum rationem boni, scilicet vindictam, quam appetit, & aliud secundum rationem mali, scilicet hominem nocium, de quo vult vindicari: & ideo est passio quodammodo composita ex contrarijs passionibus.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

¶ *Virum ira sit in concupiscibili.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ira sit in concupiscibili. Dicit enim Tullius in 4. de Tusculanis quæstionibus, * quòd ira est libido quædam: sed libido est in concupiscibili. ergo & ira.

2 ¶ Præterea, August. dicit in regula, quod ira crescit inodium. Et Tullius dicit in eodem libro, quòd odium est ira inueterata: sed odium est in concupiscibili sicut amor. ergo ira est in concupiscibili.

3 ¶ Præterea, Damas. & Gregor. Nisse. dicunt, quòd ira componitur ex tristitia & desiderio, sed vtrunque horum est in concupiscibili, ergo ira est in concupiscibili.

¶ SED CONTRA, Vis concupiscibilis est alia ab irascibili. Igitur ira esset in concupiscibili, non dominaretur ab ea vis irascibilis.

CONCLVSIO.

¶ *Ira cum respiciat vindictam & eum, de quo vindicta quæritur, quæ ardua & difficilia sunt, in vi irascibili est, non autẽ in concupiscibili, cuius passiones bonum vel malum respiciunt absolutè.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, passiones irascibilis in hoc differunt à passionibus cõcupiscibilis, quod obiecta passionum concupiscibilis sunt bonum & malum absolutè: obiecta autem passionum irascibilis sunt bonum & malum cum quadam eleuatione & arduitate. Dictum est autem, quod ira respicit duo obiecta, scilicet vindictã, quam appetit: & eum, de quo vindictam quærit, & circa vtrunque quandam arduitatem ira requirit: non enim insurgit motus iræ nisi aliqua magnitudine circa vtrunque existente. quæcunque enim nihil sunt, aut modica valde, nullo modo digna æstimamus, vt dicit Philosophus in 2. Rheto. vnde manifestum est, quod ira non est in concupiscibili, sed in irascibili.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Tullius libidinem nominat appetitum cuiuscunque boni futuri, non habita discretione ardui, vel non ardui. & secundum hæc ponit iram sub libidine, inquantum est appetitus vindictæ, sic autem libido communis est ad irascibilem, & concupiscibilem.

¶ Ad secundum dicendum, quod ira dicitur crescere in odium, non quod eadem numero passio, quæ prius fuit ira, postmodum fiat odium per quandam inueterationem, sed per quandam casualitatem ex eadem enim per diuturnitatem causat odium.

q. 155. ar. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quod ira dicitur componi ex tristitia & desiderio: non sicut ex partibus, sed sicut ex causis. dictum est autem suprà, quòd passiones concupiscibilis sunt causæ passionum irascibilis.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Virum ira sit cum ratione.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod ira non sit cũ ratione. Ira enim cũ sit passio quædam, est in appetitu sensitiuo: sed appetitus sensituus non sequitur rationis apprehensionem, sed sensitiuæ partis. ergo ira non est cum ratione.

2 ¶ Præterea, Animalia bruta carent ratione, & tamen in eis inuenitur ira. ergo ira non est cum ratione.

3 ¶ Præterea, Ebrietas ligat rationem, adiuuat autem ad iram. ergo ira non est cum ratione.

q. 10. ar. 3. Ethic. 5.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 7. Ethic. quòd ira consequitur rationem aliqualiter.

CONCLVSIO.

¶ *Ira cum sit appetitus vindictæ, non sine ratione est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod (sicut suprà dictum * est) ira est appetitus vindictæ. hæc autem collationem importat pœnæ infligendæ ad nocumentũ sibi illatum. vnde in 7. Ethi. dicit Philosophus, quod syllogizans conferendo. quoniam oportet totaliter oppugnare, irascitur confestim: conferre autem & syllogizare est rationis, & ideo ira est quodammodo cum ratione.

*Ethic. 3. to. 3. Ethic. 7. to. 3. Ethic. 7. to. 4. Ethic. 7. to. 5. Ethic. 7. to. 6. Ethic. 7. to. 7. Ethic. 7. to. 8. Ethic. 7. to. 9. Ethic. 7. to. 10. Ethic. 7. to. 11. Ethic. 7. to. 12. Ethic. 7. to.

Universidad de Deusto
Biblioteca

habuit, & abominatus est.

¶ *Num ira & inimicitia odium differant, & quomodo.*

¶ In eodem sexto articulo dobium adhuc est, quia differentia inter iram & odium inimicitiæ, falsa videtur: quia aut est sermo de malo illi cui appetitur, aut simpliciter. Si primo modo, non est differentia inter iram & odium, quoniam vtrobique appetitur malum illi: vindicta enim est malum punito. Si secundo modo, sequitur impossibile, scilicet quod ad malum, vt malum possit esse prosequutio appetitus. patet enim quod odiens affectat malum, quod illi qui odio habetur, vult.

¶ Ad hoc dicitur, quòd hic est sermo de malo illi, sed formaliter, scilicet sub ratione mali: & in hoc differt odium ab ira, quia ira malum respicit indutum iusti vindicatiui rationem, odiū autem malum nudum secūdum se: & licet sit impossibile appetitum prosequi per se malum appetendi, non tamen est impossibile appetitum per se prosequi malum contrario. nullus enim operatur aspiciens ad malum sibi, sed bene ad malum contrario: hoc autem fit in odio, non primum.

Art. 2. huius quæst.

C. 6. ænc. illium 10. 5.

Ca. 4. circa fi. tom. 6.

¶ *Num quod insatiabile est, sit infinitum.*

¶ In eodem sexto articulo in respõsione ad primum dubium occurrit circa id quod de odio dicitur, quod insatiabile est, infinitum est: videtur enim hoc falsum. primo, quia contingit odio habere aliquem quo ad aliquid: puta præfationē vel potestatem super se, & velle ei solum hoc malum, scilicet priuationem illius. Secūdo, quia contingit odio habere aliquem solum quo ad excessum in aliqua re, puta quo ad excessiuas diuitias: & velle ei solum hoc malum, vt non sit tantum diues. Tertio, quia contingit odio habere aliquem quo ad vitam: ita quod velit ei mortem: & tamen non velit ei alia mala, puta infirmitates, mala generatiua mortis, & similia. Non ergo odium est insatiabile & infinitum, sed mēsuratum habet obiectū. Ad hoc potest dupliciter distingui, primo de odio abominationis & inimicitiæ: secundo de odio inimicitiæ simpliciter, vel secūdum quid: & dicit, quòd odium insatiabile & infinitum est odium inimicitiæ simpliciter, quo scilicet persona nō secundū quid, sed simpliciter odio habetur: & quod de hulusmodi odio loquitur Scriptura, loquitur Aristoteles, loquitur author: obiectiones autē sunt de odiis abominationis, vel secundum quid: sed quia ratio in littera adducta militat pro omni odio scilicet ea quæ secundum se appetuntur, sunt mensura appetuntur, et patet inductiue in ira, in infirmo, &c. ex primo Politicorum, ideo aliter dicendum videtur, quod differentia inter iram & odium in hoc attenditur secundum ipsum proprium obiectum: ita quod proprium obiectū odij non habet per se mensurari, & si habet: hoc est per accidens. Proprium autem obiectum iræ habet per se mensurari, & in aliquo casu forte non habet, hoc esset per accidens, proprium obiectum iræ est vindicta, quæ cum respiciat offensam receptam manifestè per se includit propositionem, talem secundū apparentiam iusti ad vindictam: ac per hoc pertinet in mensura consistit. Proprium autem obiectum odij inimicitiæ est lesio persona, odij autem abominationis res: quia quid autem odio habetur, siue persona, siue res, siue excessus, secundum se refutatur, & absolute negatur ab effectu: ac per hoc non secundum aliquid sic, & secundum aliquid non: & turpe ac per hoc non in vtroque ad aliud, cui consentiret: & propter res infinite intuitabiliter refutatur, quod obstat, quod ipsum habitum mentium quoddam est, puta certus gradus potentiæ, certus præsentiæ, & certus hoc enim est per accidens: quicquid enim habet obiectum vsud, quod odio habetur, scilicet rem & personam, res est punitio apparens, persona est ipsa qui paruipendit, ex parte punitionis appetitiæ & operatiæ vide, quod non non vt certa mensurata ab aliis discretum: propter quod non sufficiens distinctionis ab ira accipiunt Doctores, ex hoc quòd pertinent ad maniam, quæ à manendo dicitur. Tertio ex parte eius quod iratus appetit, scilicet vindictæ. & hæc pertinet ad furorem, qui nunquam quiescit donec puniat: vnde Philosophus in 4. Ethic, quosdam irascentium vocat acutos, quia cito irascuntur: quosdam amaros, quia diu retinent iram: quosdam difficiles, quia nunquam quiescunt nisi puniant.

Art. 2. huius quæst.

C. 4. declinando ad finem.

Ex t. 4. non remote à fi ne elicitur, tomo 6.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd species passionis & ratio ipsius ex obiecto pēsatur: est autem obiectum iræ & odij idē subiecto. nam sicut odiens appetit malum ei quē odit, ita iratus ei contra quem irascitur, sed nō eadem ratione: sed odiens appetit malum inimici, inquantum est malum: iratus autem appetit malum eius, contra quem iratscitur, non inquantum est malum, sed inquantum habet quandam rationē boni, scilicet prout æstimat illud esse iustum, inquātum est vindicatiuum: vnde etiam supra dictum* est, quòd odium est per applicationem mali ad malum, ira autem per applicationem boni ad malum. Manifestum est autem, quod appetere malum sub ratione iusti minus habet de ratione mali, quàm velle malum alicuius simpliciter. Velle enim malum alicuius sub ratione iusti, potest esse etiam secundum virtutem iustitiæ. si præcepto rationis obtemperetur: sed ira in hoc solum deficit, quod non obedit rationis præcepto in vlciscendo, vnde manifestum est, quod odium est multo deterius & grauius quam ira.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in ira & odio duo possunt considerari, scilicet ipsum quod desideratur, & intentio desiderij. Quantum igitur ad id quod desideratur, ira habet magis misericordiam, quam odium: quia enim odium appetit malum alterius secundum se, nulla mensura mali satiatur: ea enim, quæ secundum se appetuntur, sine mensura appetūtur, vt Philosophus dicit 1. Polit.* sicut auarus diuitias: vnde dicitur Eccle. 12. Inimicus si inuenerit tempus, non satiabitur sanguine. Sed ira non appetit malum, nisi sub ratione iusti vindicatiui: vnde quando malum illatum excedit mensuram iustitiæ, secundum æstimationem irascentis, tunc miseretur: vnde Philosophus dicit in 2. Rheto. quòd iratus, si fiant multa, miserebitur, odiens autem pro nullo. Quantum vero ad intensionem desiderij, ira magis excludit misericordiam, quàm odium: quia motus iræ est impetuosior propter choleræ inflammationem. Vnde statim subditur, Impetum concitati spiritus ferre quis poterit?

Ex t. 4. de corp. ar.

¶ Ad secundum ergo dicendum, quòd (sicut dictum est) iratus appetit malum alicuius, inquantum habet rationem iusti vindicatiui: vindicta autem fit per illationem pœnæ. Est autem de ratione pœnæ, quòd sit contraria voluntati, & quod sit afflictiua, & quod pro aliqua culpa inferatur: & ideo iratus hoc appetit: vt ille cui nocumentum infert, percipiat & doleat. & quod cognoscat propter iniuriā illa tam sibi hoc prouenire. Sed odiens de hoc nihil curat: quia appetit malum alterius inquātum huiusmodi: non est autem verum quod id de quo quis tristatur, sit peius: iniustitia enim & imprudentia cum sint mala, quia tamen sunt voluntaria, non contristant eos quibus insunt, vt dicit Philosophus in 2. Rhetoricorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd id quod ex pluribus causis causatur, tūc est stabilius quādo causæ accipiuntur vniusrationis: sed vna causa potest prævalere multis aliis: odium autem prouenit ex permanentiori causa quàm ira: nam ira prouenit ex aliqua commotione animi propter læsionem illatam: sed odium procedit ex aliqua dispositione hominis, secundum quam reputat sibi contrarium & noxium id quod odit: & ideo sicut passio citius trāsit quàm dispositio vel habitus: ira ira citius transit, quàm odium: quamuis etiam odium sit passio ex tali dispositione prouenies: & propter hoc Philosophus dicit in secūdo Rhetoricor. quod odium est magis insanabile, quàm ira.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum ira sit ad illos solum, ad quos est iustitia.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ira non solum sit ad illos, ad quod est iustitia: non enim est iusti tia hominis ad res irrationales: sed tamen homo quandoque irascitur rebus irrationalibus: puta cum scriptor ex ira proiecit pennā, vel eques percutit equum: ergo ira non solum est ad illos ad quos est iustitia.

2 ¶ Præterea, Non est iustitia hominis ad seipsum, nec ad ea quæ suiipsius sunt, vt dicitur 5. Eth. sed homo quandoque sibiipsi irascitur, sicut pœnitens propter peccatum: vnde dicitur in Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare: ergo ira non solum est ad quos est iustitia.

3 ¶ Præterea, Iustitia & iniustitia potest esse alicuius ad totum aliquod genus, vt ad totam aliquam communitatem, puta cum ciuitas aliquem læsit: sed ira non est ad aliquod genus, sed solum ad aliquod singularium. vt dicit Philosophus in 2. Rheto. ergo ira non proprie est ad quos est iustitia & iniustitia.

¶ SED Contrarium accipi potest à Philosopho. in 2. Rheto.

CONCLVSIO.

¶ Cum inferre vindictam ad iustitiam spectet, non alios respicit nisi illos, ad quos iustitia est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, ira appetit malum, inquantū habet rationē iusti vindicatiui: & ideo ad eosdem est ira, ad quos est iustitia & iniustitia. Nam inferre vindictam, ad iustitiam pertinet, lædere autem aliquem pertinet ad iniustitiam: vnde tam ex parte causæ, quæ est lęsio illata ab altero, quàm etiam ex parte vindictæ proportionata eius quam appetit iratus, manifestum est, quod ad eosdem pertinet ira ad quos iustitia & iniustitia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod sicut suprà dictum est, ira quamuis sit cum ratione, potest tamen etiam esse in brutis animalibus, quę ratione carent, inquantum naturali instinctu per imaginationem mouentur ad aliquid simile operibus rationis. Sic igitur cū in homine sit & ratio & imaginatio, dupliciter in homine potest motus iræ insurgere. Vno modo ex sola imaginatione nūtiante læsionem: & sic insurgit aliquis motus iręcūā ad res irrationales & inanimatas secundum similitudinem illius motus, qui est in animalibus contra quodlibet nociuum. Alio modo ex ratione nuntiante læsionem: & sic vt Philosophus dicit in 2. Rhetor, nullo modo potest esse ira ad res insensibiles neque ad mortuos: tum quia non dolent, quod maxime quærunt irati in eis, quibus irascuntur: tum etiam quia non est ad eos vindicta, cum eorum non sit iniuriā facere.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut Philosophus dicit in 5. Ethic. quædam metaphorica iustitia & iniustitia: est hominis ad seipsum, inquantum scilicet ratio regit irascibilem, & concupiscibilem: & secundum hoc etiam homo dicitur de seipso vindictam facere: & per consequens sibiipsi irasci: proprie autem & per se non contingit aliquem sibiipsi irasci.

¶ Ad tertium dicendum, quod Philoso. in 2. Rheto. assignat vnam differentiam inter odiū & iram, quòd odiū potest esse ad aliquod genus, sicut habemus odio omne latronū genus: sed ira nō est nisi ad aliquod singulare, cuius ratio est, qa odiū causatur ex hoc q̄ qualitas alicui⁹ rei apprehēditur, vt dissonās nostrę dispositioni. Omissō. 7. articulo, in quo diligenter notabis, & memoriæ mandabis distinctionem iræ ex imaginatione & ratione, & aduertes, quod cum scientico termo de ira est, intelligitur de ira ex ratione nuntiante.

¶ In octauo in responsione ad primum aduerte, quod author non asseruit intentionem suam, an putauerit has iræ species esse veras species: & posset forte dici, quòd nō sistioni: & hoc potest esse vel in vniuersali, vel sunt veræ species ex par- in particulari: sed ira causatur ex hoc quod aliquis nos læsit per suum actum. actus autem te obiecti, secundum cuius per se differentias passionū differentiæ sumūtur, quamuis ex parte subiecti specifice diffinguantur: obiectū enim omnis iræ omnino idem est: sed ex dispositiõe varia sulta, scilicet celeritate, cholerę memoria, vel appetitu sodiuersificantur: propter quod non video nisi accidentales differentias, licet non totaliter accidentales, vt albus & nigrū ad animal.

a ¶ *Super Quæstionis 46. 47. 48. Articulum primum.*

Circa quę. 46. 47. & 48. simul nota diffinitionē iræ posita ab Arist. 2. Rhet. ira est appetitus cū tristitia ac spe punitionis apparentis, propter apparentem paruipensionē eorum, quæ in ipsum, aut in ipsius aliqua non conuenientem. Ex qua diffinitione videre potes in primis iram passionem compositam ex tristitia & spe, & causis, & consequenter ex malo & bono: ac per hoc ex parte tristitiæ, mala defectus, & vniuersaliter cōtrariā tia dūponunt ad iram, & in quibus tristitia accepta permanet aut renouatur, ira quoque facile surgit. Ex parte vero spei augdacia delectatioque consequitur tam in cogitando quàm in sperata præsentia vindictæ. Ex parte autem successus speratæ vindictæ ad tristitiam de lectatio tanto est maior, quāto & medicinæ cōtra quantumcunque sit, tanto habet obiectum vsud, quod odio habetur, scilicet rem & personam, res est punitio apparens, persona est ipsa qui paruipendit, ex parte punitionis appetitiæ & operatiæ vide, quod non non vt certa mensurata ab aliis discretum: propter quod non sufficiens distinctionis ab ira accipiunt Doctores, ex hoc quòd pertinent ad maniam, quæ à manendo dicitur. Tertio ex parte eius quod iratus appetit, scilicet vindictæ. & hæc pertinet ad furorem, qui nunquam quiescit donec puniat: vnde Philosophus in 4. Ethic, quosdam irascentium vocat acutos, quia cito irascuntur: quosdam amaros, quia diu retinent iram: quosdam difficiles, quia nunquam quiescunt nisi puniant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia illa per quæ ira recipit aliquam perfectionem, non omnino per accidens se habent ad iram: & ideo nihil prohibet secundum ea species iræ assignari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd excandescentia quam Tullius ponit, magis videtur pertinere ad primam speciem iræ, quæ persicitur secundum velocitatem iræ, quàm ad furorē nihil autē prohibet vt thymosis Græce, quod Latine furor dicitur, vtrunque importet, & velocitatem ad irascendum, & firmitatem propositi ad puniendum.

¶ Ad tertium dicendū, quod gradus illi iræ distinguuntur secundum effectū iræ, nō autē secundū diuersam perfectionē ipsius motus iræ.

QVAESTIO QVADRAGESIMASEPTIMA. De causa effectiua iræ & de remediis eius, in Quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa effectiua iræ, & de remediis eius.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum semper motiuum iræ sit aliquid factum contra eum, qui irascitur.

¶ Secundo, vtrum sola paruipensio vel despectio sit motiuum iræ. ¶ Tertio, de causa iræ ex parte irascentis. ¶ Quartò, de causa iræ ex parte eius, contra quem aliquis irascitur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum semper motiuum iræ sit aliquid factum contra eum, qui irascitur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non semper aliquis irascatur propter aliquid contra se factum. Homo enim peccando, nihil contra Deum facere potest: dicitur enim Iob. 35. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra illum? dicitur tamen Deus irasci contra homines propter peccata, secūdū illud Psal. 105. Ira tus est furore Dominus in populum suum. ergo non semper aliquis irascitur propter aliquid contra se factum.

2 ¶ Præterea, Ira est appetitus vindictæ: sed aliquis appetit vindictam facere etiam de his, quæ contra alios fiunt, ergo non semper motiuum iræ est aliquid contra nos factum.

60 2 ¶ Præterea, Sicut Philosophus dicit in 2. Rhe. homines irascuntur præcipuè contra eos qui despiciūt ea: circa quę ipsi maxime studēt. Quæstio. Loco citato in argum. Quæstio. Quæstio. *Cap. 2. post. tom. 6.*

stari potest: amare enim, desiderare, sperare, audere irasci, velle quoddā est, q̄ nō coniunctā, apparet ex eo, quòd eorsum tractatæ sunt: vt enim patet in q. 23. ar. 6. & per totum immediate hunc tractatum de passionibus, examinatæ sunt non solum, vt in appetitu sensitiuo, sed etiam in intellectiuo sunt.

¶ Ad primū dubiū dicitur, quòd præter dictos decem & septem actus, nullus est alius actus: quoniā nolle nō est alius à prædictis, & actus neuter nō datur vt patebit. nec alius aliquis apparet. De nolle in primis dupliciter dici potest. Primo q̄ nolle consideratū vt velle: quoniā nihil aliud significat nolle, quā velle nō. Et ad hoc est authoritas S. Tho. superi⁹ in q. 6. ar. 3. ad 2. & in 1. sent. di. 6. in expositione literæ, & d. 46. ad 2. in omnibus enim his locis vult, q̄ nolle significat actū volēdi cū negatione obiecti: sed quoniā bonū & malū sunt obiecta appetitus, quāuis malū secundario, & bonū est quòd omnia appetunt, malū vero quod omnia fugiūt: rationabile est vt inprimo appetitu quotus est rationabilis, sit actus conionus vtrique obiecto: prosecutio scilicet respectu boni, & fuga respectu mali: ac per hoc sicut velle inest pro prosequutione, ita nolle pro fugaillius enim obiectum proprium est bonum, huius autem malū, & hoc est tenendum & secūdū rē, & secundū mentē authoris: vt patet superius in quæst. 8. artic. primo ad primum: vbi expressius hoc tractat tanquam in proprio loco: nec oppositum sensit in locis prænductis: sed tantummodo exposuit per velle, tanquam notius significatum per nolle. Dic ergo quòd nolle significat actum positiuum refutatiuū obiecti: & quia

¶ *Num passiones vt sunt in voluntate, sint actus voluntatis.*

¶ Tertiū dubium est, an omnes vndecim actus appetitus, quos passiones dicimus, vt sunt in voluntate, sint actus voluntatis specifice distincti in esse naturæ, an nulli, an aliqui sic, & aliqui non: & an coincidant cū illis sex in esse naturæ, an sint alij specifice ab illis, quòd enim distinguātur specie ex diffinitione obiectorū, apparet, q̄ vero nō distinguātur, ex eleuatione inferiorū in superiorē naturā, videtur: dispersæm in inferioribꝰ vnitur in superiori⁹, q̄ coincidāt cū illis sex, inductiue manifestum est.

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& quia fuga in appetitu est sicut negatio in intellectu: vt dicitur in 6. Ethic. ideo hic actus de claritatis est per velle nō: non fuit tamen tacitus ab authore in hoc tractatu actus illius nolitionis, sed inquātum est proprius voluntati, tractatus est cum suo contrario, scilicet velle. oppositorum enim eadem est disciplina: & assignatum est ei obiectum, scilicet malum. Et dictum quid est, scilicet fuga, vt patet in loco allegato: inquātum vero rationem habet cōmunem cum passionibus tractatum est in tractatu de odio, & oppositio desiderij, desperatione ac timore: sunt enim in voluntate hæc, nolitiones. & (vt dictū est) vniuersaliter passiones tractatæ sunt tam pro passionibus, quàm pro actibus voluntatis similibus passionibus. De actu autem neutro, quòd non detur facile, manifestum sit ex hoc. Cum appetitus bonum absolutè, concurrunt duæ conditiones in obiecto, scilicet bonitas terminans actum appetitus, & negatio ordinis ad aliud, propter quod apperatur: fertur enim voluntas in bonum absolute repræsentatum, sic quòd appetit ipsum, & non appetit ipsum propter aliud. Ex hoc autem vlterius procedendo adiuncto, quòd bonum propter se non exponitur positiue, sed negatiue: quia sicut nihil est à se positiue, sed negatiue, id est non ab alio, ita nihil est propter se positiue, sed negatiue, id est non propter aliud: Videbis quòd cum bonum absolute appetitur, verus assensus voluntatis est ad bonum vt finem & propter se, & non est actus neuter. Et per hoc patet solutio rationis. iam enim patet quod est implicatio in adiecto dicere, quòd bonum repræsentatur absolutè, & non propter se, nec propter aliud. bonum enim absolute est propter se negatiue, & hoc modo intelligitur propter se, vt distinguitur contra propter aliud, sicut intelligitur quum distinguitur ens à se contra ens ab alio. sed aduerte nouitie, quod semper subintelligitur bonū subtractū: alioquin propter se diceretur de chimera: quod enim est bonū non propter aliud, est bonum propter se. Quòd si contēdat quis, quòd sumit propter se positiuè, manifestè distinguit bonum propter aliud contra nullum bonum: non datur enim bonum propter se positiuè, nisi fingatur aliquid quod sit positiuè finis subsistus.

Ca. 8. circa med. tom. 6

¶ Ad secundum dubium dico, quòd non video in re aut in authore distinctionem

Ca. 2. in 6.

specificam in esse naturæ actuum, qui passiones dicuntur in voluntate positorū: sed omnes præter tristitiam ad supra nominatos septem actus, scilicet velle, nolle, frui, intendere, eligere, consentire, & vti, reduci putat: author siquidē superius in quæst. tertia, artic. 2. ad primum, particulares conditiones distinguere passiones partis sensitiuæ, affirmans, oppositūque in parte intellectiua inuenianus, amorem & desiderium in parte sensitiua, non intellectiua distingui secundum speciem innuit: & si de delectatione in voluntate, & aliis passionibus idē intellexisset, non posuisset fruitionem solam specie distinctam ab aliis actibus voluntatis, sed tractasset de ea in tractatu de delectatione: quum sit eius species. Ad naturam autē rerum aspiciendo, nescio irā in voluntate, nisi vel le vindictā: & amorem, nisi velle bonum sibi vel alteri, &c. Tristitiam autē ideo excepi: quia contraria eiusdem generis sunt, & eadē est eorū disciplina: ac hoc cū delectatio in voluntate distinctus sit specie actus à velle & aliis actibus, cōsequens est vt tristitia, quæ ei est contraria, sit etiam specie distinctus actus à nolle, & cæteris, nec propterea diminuitur author: quomodo & ponendo fruitionem speciem per se in voluntate, infinuauit ex fitiam: oppositorū enim eadem est disciplina, & tractando de delectatione & tristitia, expresse tradidit tristitiam contrariam delectationi in voluntate: vt patet superius in quæstione 35. & sic ii decem & septem fuerūt dictis addantur hi duo actus, scilicet nolle & tristari, erunt in vniuerso actus decem, & nouem appetitus distincti specie in esse naturæ. comprehendendo sub fruitione omnem delectationem voluntatis.

Ca. 4. circa med. tom. 6.

Ca. 4. tom. 6.

Ca. 2. tom. 6.

Ca. 3. tom. 6.

Ca. 2. in fi. tom. 6.

Ca. 3. tom. 6.

*Ca. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

per tractum temporis debilitatur. Dicit enim Philos. in tertio Rheto. quòd tempus quietat iram, ergo ira non proprie causat feruorem.

3 ¶ Præterea, Feruor additus feruori augmentat feruorẽ. sed maior ira superueniens facit iram mitescere: vt Philos. dicit in 2. Rhetor. ergo ira non causat feruorem.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit, quòd ira est feruor eius, qui circa cor est sanguinis, ex euaporatione fellis fiens.

CONCLVSIO.

¶ Cum motus iræ sit per modum insecutionis, cui proportionatur calor, necessarium est per illum causari circa cor quendam sanguinis feruorem, ex ipsa fellis euaporatione factum.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut dictũ est, corporalis trãsmutatio, quæ est in passionibus animæ, proportionatur motui appetitus. manifestum est autem, quòd quilibet appetitus, etiã naturalis, fortius tendit in id, quod est sibi contrarium, si fuerit præsens: vnde videmus, quòd aqua calefacta magis congelatur, quasi frigido vehementius in calidum agente. motus autem appetitiuus iræ causatur ex aliqua iniuria illata. sicut ex quodã cõtrario iniacente, & ideo appetitus potissimè tendit ad repellendum iniuriam per appetitum vindictæ, & ex hoc sequitur magna vehementia & impetuositas in motu iræ. Et quia motus iræ non est per modum retractionis, cui proportionatur frigus, sed magis per modum insecutionis, cui proportionatur calor: cõsequenter fit motus iræ causatiuus cuiusdam feruoris sanguinis, & spirituum circa cor, quod est instrumentum passionum animæ: & ex inde est, quod propter magnam perturbationem cordis, quæ est in ira, maximè apparent in iratis indicia quædam in exterioribus membris. vnde Grego. dicit in 5. Moral. Iræ suę stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se prepedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscuntur noti: ore quidem clamorem format, sed sensus quid loquatur ignorat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amor ipse nõ ita sentitur, nisi cum eũ prodit indigẽtia: vt Aug. dicit in 10. de Tri. Et ideo quando homo patitur detrimentum amatæ excellentiæ propter iniuriã illatã, magis sentitur amor: & ideo feruentius cor mutatur ad remouendum impedimẽtum rei amatæ: vt sic feruor ipse amoris per iram crescat, & magis sentiatur. Et tamen feruor qui consequitur calorẽ, alia ratione pertinet ad amorem & ad iram. Nam feruor amoris est cũ quadã dulcedine & lenitate: est enim in bonum amatum: & ideo assimilatur calori acris & sanguinis: propter quod sanguinei sunt magis amatiui: & dicitur quòd cogit amare iecur, in quo fit quædam generatio sanguinis. Feruor autem iræ est cum amaritudine ad consumendum, quia tẽdit ad punitionem contrarij: vnde assimilatur calori ignis & cholerę. & propter hoc Dam. dicit, quòd procedit ex euaporatione fellis, & fellea nominatur.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd omne illud cuius causa per tempus diminuitur, necesse est quod tẽpore debilitetur. Manifestum est autem, quòd memoria tempore diminuitur: quę enim antiqua sunt, à memoria de facili excidunt: ira autem causatur ex memoria iniuriæ illatę, & ideo causa iræ per tempus diminuitur paulatim, quousq, totaliter tollatur. Maior etiam videtur iniuria quando primo sentitur, & paulatim diminuitur eius æstimatio, secundum quod magis receditur à presenti sensu iniuriæ. Et similiter etiam est de amore, si amoris causa remaneat in sola memoria: vnde Philos. dicit in 8. Ethi. quòd si diuturna fiat amici absentia, videtur amicitiæ obliuionem facere: sed in præsentia amici semper per tempus multiplicatur causa amicitiæ, & ideo amicitia crescit. Et similiter esset de ira, si cõtinuè multiplicaretur causa ipsius. Tamen hoc ipsum, quòd ira cito consumitur, attestatur vehementi furori ipsius: sicut enim ignis magnus cito extinguitur consumpta materiarita etiam ira propter suam vehementiam cito deficit.

¶ Ad tertium dicendum, quod omnis virtus diuisa in plures partes diminuitur. & ideo quando aliquis iratus alicui, irascitur postmodum alteri, ex hoc ipso diminuitur ira ad primum, & præcipue si ad secundum fuerit maior ira: nam iniuria, quæ excitauit iram, ad primum videbitur cõparatione secundæ iniuriæ, quæ æstimatur maior, esse parua vel nulla.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verum ira maxime impediat rationis vsum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ira non impediat rationem. Illud enim, quod est cum ratione, non videtur esse rationis impedimentum: sed ira est cũ ratione, vt dicitur in septimo *Ethic, ergo ira non impedit rationem.

2 ¶ Præterea, Quanto magis impeditur ratio, tãto diminuitur manifestatio: sed Philos. dicit in 7.* Ethi. quòd iracundus non est insidiator, sed manifestus: ergo ira nõ videtur impedire vsum rationis, sicut concupiscentia, quæ est insidiosa, vt ibidem *dicitur.

3 ¶ Præterea, Iudicium rationis euidentius fit ex adiunctione contrarij: quia contraria iuxta se posita magis elucescunt: sed ex hoc etiã crescit ira: dicit enim Philosophus in 2. Rheto, quod magis homines irascuntur, si contraria præexistunt: sicut honorati si dehonorentur: & sic de aliis. ergo ex eodem ira crescit: & iudicium rationis adiuuatur: non ergo ira impedit iudicium rationis.

¶ SED CONTRA est, quod Greg. dicit in 5. moralium, quòd ira intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permouendo confundit.

CONCLVSIO.

¶ Ira inter omnes passiones animæ maxime iudicium rationis impedit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd mens vel ratio quamuis non vtatur organo corporali in suo proprio actu, tamen quia indiget ad sui actum quibusdam viribus sensitiuis, quorum actus impeditur corpore perturbato, necesse est quòd perturbatiões corporales etiam iudicium rationis impediant: sicut patet in ebrietate & somno. Dictum est autem, quòd ira maxime facit perturbationem corporalem circa cor: ita vt etiam vsque ad exteriora membra detrahatur: vnde ira inter ceteras passiones manifestius impedit iudicium rationis: secundum illud psal. 30. Conturbatus est in ira oculus meus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod à ratione est principium ire, quantum ad motum appetitiuum, qui est formalis in ira: sed perfectũ iudicium rationis passio iræ præoccupat, quasi non perfectè rationem audiens, propter commotionem caloris velociter impellentis, quæ est materialis in ira, & quantum ad hoc impedit iudicium rationis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iracundus dicitur esse manifestus, nõ quia manifestum sit sibi quid facere debeat: sed quia manifestè operatur, non quærens aliquam occultationem: quod partim contingit propter impedimentum rationis, quæ non potest descernere quid sit occultandum, & quid manifestandum: nec etiam excogitare occultandi vias: partim verò est ex ampliatione cordis, quæ pertinet ad magnanimitatem quam facit ira: vnde & de magnanimo Philosophus dicit in 4. Ethic. quòd est manifestus oditor & amator, & manifestè dicit & operatur. concupiscentia autem dicitur esse latens & insidiosa, quia vt plurimum delectabilia, quę concupiscuntur, habent turpitudinem quãdam & mollitiem, in quibus homo vult latere: in his autem quę sunt virilitaris & excellentiæ, cuiusmodi sunt vindictæ, quærit homo manifestus esse.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut dictum est, motus iræ à ratione incipit: & ideo secundum idem oppositio contrarij ad contrarium adiuuat iudicium rationis, & auget iram: cum enim aliquis habet honorem vel diuitias, & postea incurrit alicuius detrimentum, illud detrimentũ apparet maius: tum propter vicinitatem cõtrarii, tum quia erat inopinatum, & ideo causat maiorem tristitiam, sicut etiam magna bona ex inopinato venientia causant maiorem delectationem: & secundum augmentum tristitiæ præcedentis consequenter augetur & ira.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum ira maximè causet taciturnitatem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ira non causet taciturnitatem. Taciturnitas enim locutioni opponitur: sed per crementum iræ vsque ad locutionem peruenitur: vt patet per gradus iræ, quos dominus assignat Ma. 5. dicens: Qui irascitur fratri suo, & qui dixerit fratri suo, racha. & qui dixerit fratri suo fatue, ergo ira non causat taciturnitatem.

2 ¶ Præterea, Ex hoc quod custodia rationis deficit, contingit quòd homo prorumpat ad verba inordinata: vnde dicitur prouerb. 25. Sicut vrbs patens. & absque murorũ ambitu, ita vir, qui non potest cohibere in loquẽdo spiritum suum, sed ira maximè impedit iudicium rationis, vt dictum est, ergo facit maxime profluere in verba inordinata: non ergo causat taciturnitatem.

3 ¶ Præterea, Ma. 12. dicitur. Ex abundantia cordis os loquitur. sed per iram cor maxime perturbatur, vt dictum est. ergo maxime causat locutionem: non ergo causat taciturnitatem.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit in 5. Moralium, quòd ira per silentium clausa intra mentem, vehementius æstuat.

CONCLVSIO.

¶ Ira ex ipso rationis imperio, vel ex corporis læsione taciturnitatem & silentium causat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ira, sicut iam dictum est, & cũ ratione est, & impedit rationem: & ex vtraque parte potest taciturnitatem causare: Ex parte quidem rationis, quando iudicium rationis tantum viget, quod etsi non cohibeat affectum ab inordinato appetitu vindictæ, cohibet tamen linguam ab inordinata locutione. vnde Greg. in 5. Moralium dicit. Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium inducit. Ex parte verò impedimenti rationis: quia, sicut dictum * est, perturbatio iræ vsque ad exteriora membra perducitur: & maximè ad illa membra, in quibus expressius relucet vestigium cordis, sicut in oculis, & in facie, & in lingua. vnde, sicut dictum est, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi. Potest ergo esse tanta perturbatio iræ, quòd omnino impediatur lingua ab vsu loquendi: & tunc sequitur taciturnitas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod augmentũ irę, quãdoq; vsque

vsque ad impediendum rationem à cohibitione linguæ, quandoque autem vltra procedit vsque ad impediendum motum linguæ, & aliorum membrorum exteriorum. Et per hoc etiam patet solutio ad secundũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd perturbatio cordis quandoque potest superabundare vsque ad hoc, quod per inordinatũ motum cordis impediatur motus exteriorum membrorum: & tunc causatur taciturnitas & immobilitas exteriorum membrorum: & quãdoque etiã mors. Si autem non fuerit tanta perturbatio, tunc ex superabundantia perturbationis cordis sequitur oris loquutio.

QVAESTIO QVADRAGESIMA nona, de Habitibus in generali, quo ad eorum substantiam, in quatuor articulos diuisa.

POST ACTVS & passiones considerandum est de principijs humanorum actuum.

¶ Et primo de principijs intrinsecis. Secundo, de principijs extrinsecis. Principium autem intrinsecum est potentia & habitus. sed quia de potentijs in prima parte dictum est, nũc restat de habitibus considerandum.

¶ Et primo quidem in generali. Secundo vero de virtutibus & vitijs. & huiusmodi aliis habitibus, qui sunt humanorum actuum principia.

¶ Circa ipsos autem habitus in generali quatuor considerãda sunt.

¶ Primo quidem de ipsa substantia habituum. ¶ Secũdo, de subiecto eorum. ¶ Tertio de causa generationis augmenti & corruptionis ipsorum. ¶ Quarto de distinctione ipsorum.

¶ Circa primum quęruntur quatuor. ¶ Primo, vtrũ habitus sit qualitas. ¶ Secundo, vtrum sit determinata species qualitatis. ¶ Tertio, vtrum habitus importet ordinem ad actum. ¶ Quarto, de necessitate habitus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Verum habitus sit qualitas.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd habitus non sit qualitas. Dicit enim Augu. in lib. 83.* quæstionum, quod hoc nomen habitus dictum est ab hoc verbo habere: sed habere non solum pertinet ad qualitatem, sed ad alia genera: dicimur enim habere quantitatem, & pecuniam, & alia huiusmodi: ergo habitus nõ est qualitas.

2 ¶ Præterea, Habitus ponitur vnum prædicamentum, vt patet in lib. prædicamentorum. sed vnum prædicamentum non continetur sub alio. ergo habitus non est qualitas.

3 ¶ Præterea. Omnis habitus est dispositio, vt dicitur* in prædicamẽtis: sed dispositio est ordo habentis partes, vt dicitur id 5. Metaphy.* hoc autem pertinet ad prædicamentum Situs, ergo habitus nõ est qua litas.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in * prædicamentis, quod habitus est qualitas de difficili mobilis.

CONCLVSIO.

¶ Habitus secundum quem quippiam ad se vel in ordine ad alterum se habere dicitur, est quædam qualitatis species de difficili mobilis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomen habitus ab habendo est sumptum: à quo quidem nomen habitus dupliciter derriuatur. Vno quidem modo secundum quod homo, vel quæcunque alia res, dicitur aliquid habere alio modo secundum quod aliqua res aliquo modo habet se in seipsa, vel ad aliquid aliud.

¶ Circa primum considerandum est, quod habere, secundũ quod dicitur respectu cuiuscunque, quod habetur, cõmune est ad diuersa genera, vnde Philosophus inter postprædicamenta Habere ponit: quæ scilicet diuersa rerum genera consequuntur: sicut sunt opposita, & prius & posterius, & alia huiusmodi. Sed inter ea quę habẽtur, talis esse videtur distinctio: quod quædã sunt, in quibus nihil est medium inter habens, & id quod habetur, sicut inter subiectum & qualitatem vel quantitatem nihil est medium: quædam enim sunt in quibus non est aliquod medium inter vtrunque, sed sola relatio. sicut dicitur aliquis habere sociũ vel amicum: quædam verò sunt inter quæ est aliquid medium, non quidem actio vel passio, sed aliquid per modum actionis vel passionis: prout scilicet vnum est ornans vel regens, & aliud ornatum aut rectum: vnde philosophus dicit in 5. Me. quod habitus dicitur tanquã medium quædam habentis & habiti, sicut est in illis, quæ circa nos habemus, & ideo in his constituitur vnum speciale genus rerum, quod dicitur prædicamentum habitus. de quo dicit philosophus in 5. Metaph. quod inter habentem indumentum, & indumentum quod habetur, est habitus medius. Si autẽ sumatur habere, prout res aliqua dicitur quo modo se habere in seipsa, vel ad aliquid aliud, cum iste modus se habendi sit secundum aliquam qualitatem, hoc modo habitus quędã qualitas est. de qua philosophus in 5. Metaphy. dicit, quòd habitus dicitur dispositio secundum quam bene vel male disponitur dispositum, & aut secundum se, aut ad aliud: vt sanitas habitus quidam est. & sic loquimur nunc de habitu: vnde dicendum est, quòd habitus est qualitas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de habere communiter sumpto: sic enim est commune ad multa genera, vt dictum est.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd ratio illa procedit de habitu, secundum quod intelligitur a liquid medium inter habens, & id quod habetur: sic enim est quoddam prædicamentum, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod dispositio quidem semper importat ordinem alicuius habẽtis partes: sed hoc cõtingit tripliciter: vt statim ibidem Philos.* subdit, scilicet aut secundũ locum, aut secundũ potentiam, aut secundũ speciem: in quo, vt Simplicius dicit in commento prædicamentorum, comprehendit omnes dispositiones, corporales quidẽ in eo, qđ dicit secundum locum: & hoc pertinet ad prædicamẽtum situs, qui est ordo partium in loco. quòd aũt dicit secũdum potentiam, includit illas dispositiones, quæ sunt in præparatione & idoneitate nondũ perfecte, sicut scientia & virtus inchoata. quòd autẽ dicit secundum speciem, includit perfectas dispositiones, quæ dicitur habitus, sicut scientia & virtus complete.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virũ habitus sit determinata species qualitatis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd habitus non sit determinata species qualitatis: quia vt dictum est, habitus secundum quod est qualitas, dicitur dispositio, secundum quam bene aut male disponitur dispositum: sed hoc contingit secũdum quamlibet qualitatem: nam & secundum figuram contingit aliquid bene vel male esse dispositum: & similiter secundum calorem & frigus, & secundum omnia huiusmodi. ergo habitus non est determinata species qualitatis.

2 ¶ Præterea. Philos. in prædicamentis caliditatem & frigiditatem dicit esse dispositiones vel habitus, sicut ægritudinem & sanitatem: sed calor & frigus sunt in tertia specie qualitatis: ergo habitus vel dispositio non distinguũtur ab aliis specibus qualitatis.

3 ¶ Præterea, Difficile mobile non est differentia pertinens ad genus qualitatis, sed magis pertinet ad motum vel passionem: nullum autem genus determinatur ad speciem per differẽtiã alterius generis: sed oportet differentias per se aduenire generi, vt Philos. dicit in 7. Meta. Ergo cum habitus dicatur esse qualitas difficile mobilis, videtur quòd non sit determinata species qualitatis.

¶ SED CONTRA est, quod Philos. dicit in prædicamentis, quòd vna species qualitatis est habitus & dispositio.

CONCLVSIO.

¶ Habitus & dispositio cõputãtur prima species qualitatis ab alijs distincta, quibus homines in ordine ad naturam operantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Philos. in prædicamentis ponit inter quatuor species qualitatis primã dispositionẽ & habitũ, quatũ quidẽ specierũ differentias sic assignat. Simplicius in cõmento prædicamẽtorũ dicẽs, quod qualitatũ quædã sunt naturales, quę secũdum naturam insunt & semper, quædam autem sunt aduentitiæ, quæ ab extrinseco efficiuntur, & possunt amitti: & hæ quidẽ, quæ sunt aduẽtitiæ sunt habitus & dispositiones secundũ facile & difficile amissibile differẽtes. naturalium autẽ qualitatũ quędã sunt secundũ id qđ aliquid est in potentia: & sic est secũda species qualitatis: quędã verò secundũ quod aliqd est in actu, & hoc vel in profundũ, vel secundũ superficiem: si in profundũ quidẽ, sic est tertia species qualitatis, secundum verò superficiem est quarta species qualitatis, sicut figura & forma, quæ est figura animati. Sed ista distinctio specierum qualitatis inconue-

a ¶ Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulum primum.

In corp. dic.

IN corpore artic. 1. q. 49. discutienda esset natura habitus prædicamenti & postprædicamenti: quod quia alterius negotij, ideo vel ad particularem quæstionem, vel ad secundum Meta. spectabit: propositum enim præsenti fat est habitum discutere de quo est sermo: cuius diffinitio ex quinto Meta. affertur in litera, scilicet quod est dispositio, qua bene vel male disponitur dispositum secundum se, vel ad alterum: quam diffinitionem mandabis memorie, & figes in ea animo intelligentiæ, quoniam ex ea videbis tot habitus conditiones, quòd natura illius illucescet, vt patebit.

Annot.

¶ In responsione ad tertium in eodem incipe ex tam dicta diffinitione colligere: ex eo nanque quod habitus est dispositio, & dispositio est ordo habẽtis partes, &c. consequens est, quod habitus sit ordo habentis partes, quum autem audis ordinem, non intelligas respectum ordinis, sed eius radicem: est enim qualitas habens talem ordinem: dispositionis quippe nomen à positione ordinata partium derivatum videtur: & propter ea à partibus quantitatiuis quibus primo conuenit positio, non solum ad partes spirituales, sed ad habentem partes transumptum est: vnde non videtur, quòd est ordo partium, sed habentis partes, & quamuis non sit opus omnes dispositionis modos saluare in habitu, sicut nec omnes animalis species in homine: vt ad ductus tamen in litera, Simplicius dicit, omnes saluantur in habitu, pro quanto omnis habitus vel est habentis partes corporales: sicut pulchritudo, sanitas, macies, & huiusmodi, vel partes, id est partialia requisita, aut in potentia, vt contingit in habentibus scientiam, vel virtutem imperfectam, aut in actu, vt contingit in habentibus perfecte: illi enim in potentia habent ea quæ requiruntur ad scientiam aut prudentiam: isti verò iam possident.

In corp. art.

Tex. 24 lect 3

In prædic. qualitat.

Annot.

Ar præced.

a ¶ Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulum secundum.

In prædic. qualit. 1. 10.

IN articulo secundo eiusdem quæstionis aduerte, quòd illa verba, in corpore, Modus autem sine determinatio subiecti secundum esse accidentale potest accipi vel in ordine

Annot.

Tex. 42. & 43. tom. 3.

In prædic. qualit. 10. 1.

In prædic. qualit. to. 1.

In prædic. qualit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordine ad naturam, &c. si tamẽ uniuersaliter absolute, insolubilis apparet quæstio, quomodo sit sufficiens hæc distinctio, quam quantitas ipsa determinet subiectum secundum esse accidentale nec minus habet rationem modificantis & determinantis, quàm secunda species qualitatis: si vero non sumantur uniuersaliter quidem, sed limitate sub antedictis verbis, scilicet quod qualitas importat quendam modum substantiæ, & quandam determinationem secundum aliquam mensuram, cessant obiectà quoniam sermo non est nisi de quadam determinatione accidentali: quæ commune nomen accidentalis differentiæ, qualitatem scilicet, sibi viurpauit,

Ti.4. ca.3. in med.t.3.

Te.19.tr.3.

Anno. ¶ In responsione ad primum in eodẽ articulo habes, quantum operatur bene vel male, in diffinitione habitus positũ.

a ¶ Super Quæstionis quadragesimanonæ Articulum veritum.

¶ Num habitus habeat rationem actui principij, & qua ratione actum respiciat.

Quæstio. IN art.3. eiusdem.q.49. in corpore, & in reliqua sione ad primum, dubiũ occurrit ex Scoto in primo distin.17.q.2. vbi nititur sustinere, quod habitus nullam habeat rationem principij actiui earationẽ, quia non est necesse tribuere hoc habitui, nec est rationabile auferre a potentia completam causalitatem actũ nam respectu actus, vt ad iuuetur habitu ad agendum : quoniam omnia quæ attribuuntur habitui, saluãtur sine hac causalitate. sed hoc quamuis Scotus non nisi probabiliter sustineat, ideo attuli vt ostẽdatur, quod nec probabiliter sustineri potest.

Tex.17. & 18.10.2.

Tex.23.t.2.

Tex.25. t.3

Cap.5.t.5.

¶ Et quoniã Durãdus in 3.sent.dist.23.q.1. simpliciter tenet, quod habitus non facit aliquid ad substantiam, aut modum actus: ideo rationes primo afferendæ sunt, deinde veritas declaranda: & demum satisfiet obiectis. Probare autem nititur ipse quatuor. Primo, quod habitus non est per se principiũ modi actus, qui est intensio. Secũdo, quod non est per se principium modi actus, qui est determinatio actus in esse naturæ. Tertio, quod non est per se principium modi actus, qui est determinatio ad bonum & malum morali ter. Quarto, quod nõ est per se principium modi actus, qui est facilitas. Et primum quidem, q̃ scilicet habitus nõ concurrat vt principium actus ad hoc, vr actus intenſior seu perfectior fiat: probat ex hoc, quia

Ar.1. ad 3. argum.

nicus videtur. sunt enim multæ figuræ, & qualitates passibiles non naturales, sed aduentitiæ, & multæ dispositiones non aduentitiæ, sed naturales: sicut sanitas, & pulchritudo, & huiusmodi: & propter hoc non conuenit ordini specierũ. semper enim, quod naturalius est, prius est. Et ideo aliter accipienda est distinctio dispositionũ & habituum ab aliis qualitatibus. proprie enim qualitas importat quẽdã modũ subsitantiæ: modus autem est, vt dicit Aug. super Ge. ad literam, quem mensura præfigit: vnde importat quandam determinationem secundũ aliquã mensurã, & ideo sicut id secundũ quod determinatur potentia materię, secundũ esse substantiale dicitur qualitas, quæ est differentia substantiæ, ita id, secundum quod determinatur potentia subiecti secundũ esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis: quæ est etiã quædam differentia, vt patet per Philosophũ in 5. Metaph. Modus autem siue determinatio subiecti secundum esse accidentale, potest accipi, vel in ordine ad ipsam naturam subiecti, vel secundum actionem & passionem, quæ cõsequuntur principia naturæ, quæ sunt materia & forma, vel secũdum quantitatẽ; si autem accipiatur modus vel determinatio subiecti secundum quantitatem, sic est quarta species qualitatis. Et quia quantitas secũdum sui rationem est sine motu & sine ratione boni & mali, ideo ad quartam speciem qualitatis non pertinet, quod aliquid sit bene vel male, cito, vel tarde trãsiẽs. Modus autem siue determinatio subiecti secundũ actionẽ & passionem, attenditur in secunda vel tertia specie qualitatis. & ideo in vtraque consideratur, quod aliquid facile vel difficile fiat, vel q̃ sit cito transiẽs aut diuturnũ : nõ autem cõsideratur in his aliquid pertinens ad rationem boni vel mali: quia motus & passiones nõ habent rationem finis, bonũ autem & malum dicitur per respectum ad finem. sed motus & determinatio subiecti in ordine ad naturam rei, pertinet ad primam speciem qualitatis, quæ est habitus & dispositio. Dicit enim Philosophus in 7. phy. loquens de habitibus animæ & corporis, quòd sunt dispositiones quædam perfecti ad optimum: dico autem perfecti, quod est dispositũ secũdum naturam. Et quia ipsa forma & natura rei est finis, & cuius causa fit aliquid, vt dicitur in 2. physic. ideo in prima specie consideratur & bonum & malũ: & etiam facile & difficile mobile secundum quod aliqua natura est finis generationis & motus: vnde in 5. Meta. Philos. diffinit habitum, quod est dispositio secundum quam aliquis disponitur bene vel male: & in 2. Ethic. dicit quod habitus sunt, secundum quos ad passiones nos habemus bene vel malè. Quando enim est modus conueniens naturæ rei, tũc habet rationem boni. quando autem non conuenit, tũc habet rationem mali: & quia natura est id quod primum consideratur in re, ideo habitus ponitur prima species qualitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dispositio ordinẽ quẽdam importat, vt dictum est, vnde nõ dicitur alĩquis disponi per qualitatem, nisi in ordine ad aliquid: & si addatur bene vel male, quod pertinet ad rationẽ habitus, oportet q̃ attẽdatur ordo ad naturam, quæ est finis: vnde secũdum figuram vel secũdum calorẽ, vel frigus, nõ dicit aliquis disponi bene vel male, nisi secũdum ordinẽ ad naturam rei, secũdum quod facile vel difficile fiat, vel q̃ sit cito transiẽs aut diuturnũ : nõ autem cõsideratur in his aliquid pertinens ad rationem boni vel mali: quia motus & passiones nõ habent rationem finis, bonũ autem & malum dicitur per respectum ad finem. sed motus & determinatio subiecti in ordine ad naturam rei, pertinet ad primam speciem qualitatis, quæ est habitus & dispositio. Dicit enim Philosophus in 7. phy. loquens de habitibus animæ & corporis, quòd sunt dispositiones quædam perfecti ad optimum: dico autem perfecti, quod est dispositũ secũdum naturam. Et quia ipsa forma & natura rei est finis, & cuius causa fit aliquid, vt dicitur in 2. physic. ideo in prima specie consideratur & bonum & malũ: & etiam facile & difficile mobile secundum quod aliqua natura est finis generationis & motus: vnde in 5. Meta. Philos. diffinit habitum, quod est dispositio secundum quam aliquis disponitur bene vel male: & in 2. Ethic. dicit quod habitus sunt, secundum quos ad passiones nos habemus bene vel malè. Quando enim est modus conueniens naturæ rei, tũc habet rationem boni. quando autem non conuenit, tũc habet rationem mali: & quia natura est id quod primum consideratur in re, ideo habitus ponitur prima species qualitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dispositio ordinẽ quẽdam importat, vt dictum est, vnde nõ dicitur alĩquis disponi per qualitatem, nisi in ordine ad aliquid: & si addatur bene vel male, quod pertinet ad rationẽ habitus, oportet q̃ attẽdatur ordo ad naturam, quæ est finis: vnde secũdum figuram vel secũdum calorẽ, vel frigus, nõ dicit aliquis disponi bene vel male, nisi secũdum ordinẽ ad naturam rei, secũdum quod conueniunt naturæ rei, pertinent ad sanitatem & hoc modo caliditas & frigiditas ponũtur à Philosopho in prima specie qualitatis. Vnde patet solutio ad secundum, licet à quibusdam aliter soluatur, vt Simplicius dicit in commento

altero duorum modorũ hoc esset, scilicet, quia potẽtia per habitum esset intensior, & sic actus intentiorem produceret; aut quia potentia & habitus concurrerent, vt duo immediata agentia partialia. Primum nõ potest dici : quia potentia non suscipit magis & minus. Secundum quoque non potest teneri : quoniam si potentia & habitus essent vnus totale principium actus, sequeretur quòd habitus principaliter importet ordinem ad actũ. est enim de ratione habitus vt importet habitudinẽ quandã in ordine ad naturam rei, secundũ quod cõuenit vel nõ cõuenit. Sed natura rei, quę est finis generationis, viterius etiam ordinatur ad aliũ finẽ, qui vel est operatio, vel aliquod operatũ, ad quod quis peruenit per operationem, vnde habitus non solum importat ordinẽ ad ipsam naturam rei, sed etiam consequentem ad operationem, inquantum est finis naturæ, vel perducens ad finem. vnde & in 5. Metaphy. dicitur in diffinitione habitus, quòd est dispositio, secundum quam bene vel male disponitur dispositũ aut secundũ se, id est secundũ suã naturam, aut ad aliud, id est in ordine ad finem.

Sed sunt quidam habitus qui etiam ex parte subiecti, in quo sunt primo & principaliter, important ordinem ad actum: quia vt dictũ est, habitus primo & per se importat habitudinẽ ad naturam rei. Si igitur natura rei, in qua est habitus, cõsistat in ipso ordine ad actũ, sequitur quòd habitus principaliter importet ordinem ab actu: manifestum est autem, quod natura & ratio potentiæ est, vt sit principium actus. vnde omnis habitus, qui est alicuius potentiæ, vt subiecti, principaliter importat ordinem ad actum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd habitus est actus quidam, inquantum est qualitas, & secũdù hoc potest esse principiũ operationẽ, sed est in potentia per respectũ ad operationẽ, vnde habitus dicitur actus primus, & operatio actus secundus, vt patet in 2. De anima.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd nõ est de ratione habitus, quod respiciat potẽtiã, sed quod respiciat naturã, & quia natura præcedit actionẽ quam respicit potentia, ideo prior species qualitatis ponitur habitus, quàm potentia.

¶ Ad tertium dicendum, quod sanitas dicitur habitus vel habitualis dispositio in ordine ad naturam, sicut dictum est : inquantum scilicet virtutes & impedimenta sanitatis, id est, operationis perfectæ. Putandum est enim, quod animę potẽtia operativa est in potẽtia ad suam consummatã perfectionem ordine quodam. est namque in potentia per operationes imperfectas ad habitum, & per habitum ad operationem perfectam. in qua cõsummatur perfectio potentiæ operativæ, nisi quis diceret, quod potentia operativa animæ est per se in potentia per actus imperfectos ad actum perfectum: sed per accidens interrumpitur habitus: quod irrationabiliter dici patet ex doctrina secundi Physicorum: vnde quodcunque enim sicut agitur, ita aptum natum est agi, & econtra: conitat autẽ potentiæ animæ operatiuæ perfectionem sic agi, vt per actus imperfectos acquirat habitum, & per habitum operationem assequatur. Ex naturali huiusmodi potentiarum est, quod ipse tali ordine & talibus mediis ad cõsummatã perfectionẽ perueniãt: ac per hoc habitus ipsi per se meditantes potentias & operationes perfectas. vt autẽ q̃ dicimus de actiuitate habitus respectu actus, euidentius mõstretur, in virtutibus intellectualibus, quas cõstat esse habitus, manifestatur. Et quoniã innata est nobis via ex notioribꝰ no bis, inchoem' ab arte. Ars est habitus, vt pater in 6. Ethic. & est factiuꝰ: & q̃ sit factiuus in genere causæ effectiuæ, vt omnis cauillatio excludatur: probatur ex 2. Meta. vbi ars ponitur inter potentias actiuas, & distinguitur potentia naturalis contra potentiam naturalem: quod illa est actiua vtriusque cõtrarij, & propterea non agit nisi determinata à proharesi: & tunc agit vnum. ¶ Præterea, Domus que fit in materia, est à domo quæ est in anima effectiuè & sanitas à sanitate. & vniuersaliter quodlibet artificiale à sua forma in mente: sed hoc nihil aliud est quàm esse ab arte. Nihil enim aliud est sanitas in mente medici, quam arsanandi, & similiter domus, quàm ars domificandi: vnde ad vtrumque contrariorum se habet. ergo.

¶ Præterea, Quinto Meta. statuifica & breuiter artifex ponitur causa efficiẽs per se: Polycretus autẽ seu subiectum per accidẽs. ergo ars ipsa est per se principium actiuũ actus. Et quoniã probabile est, q̃ sapientibus pluribus videtur ex cõmuni hominũ cõsensu, patet homines vtedo suis artibus, esse causas operum, adeo quòd carentes artibus carẽt facultate faciẽdi, & nõ solum carẽt expeditione, delectatione, propẽtudine, & facilitate, sit ergo procul à probabilibus phatasia hæc: & dicito ingrediendo interiorẽ hominẽ, q̃ quẽadmodũ ars cum recta ratio sit factibilis, actiua est eorum, ita prudẽtia, quæ recta ratio est agibilis, actiua est eorũ: & similiter quilibet habitus existẽs in aliqua potentia animæ, vim actiuã habet, sicut potentia cuius est : vt in corpore articuli sunt susceptibilium ipsorũ habituum, ad quæ nãque natura nõ sufficienter determinauit potentiam per seipsam determinabilem, fecit per habitum, vt de terminata illo agat, q̃ per seipsam plene agere nõ poterat. Ex his autẽ patet, quo dicitur, saluari absq; actiuitate, vt patet de arte, hæc de secundo. Ad obiecta autẽ in oppositũ & Durãdo, ordinatè respõdẽdo, dicitur quod potẽtia & habitus cõcurrũt ad effectiuè causandum actũ, nõ sicut causæ partiales vni tantũ existentes in eodẽ medio, neq; sicut superius & inferius, vt Sol & homo generãt hominẽ in eodẽ medio, neq; sicut superius & inferius, vt Sol & homo generãt hominẽ, sed sicut imperfectũ differt a seipso perfecto. potẽtia enim animę operatiua nõ est ita determinata ad eliciẽdũ operationẽ talis speciei: quod egeat habitu determinãte ipsam: quoniã ipsa abstigue habitu cũ obiecto ad actũ præuenire habitũ sufficit, sed determinatio quã ante habitũ habet, est ita remota & imperfecta, vt egeat habitu ad hoc, quod ꝓpinqua & perfecta fit ad operãdũ perfectè in tali specie: habet nãq; se potẽtia ad habitũ respectu operationis, si ad imperfectos vir fuerit, generare potest perfectè : ita potentia sine habitu potest operationes in tali specie, scilicet imperfectas: perfecta autẽ per habitũ similes in specie perfectæ potest elicere. Nec quæras inter hęc propter quid, propterea potẽtia suscipere magis & minus : nec est idẽ dicere operationẽ esse perfectã & imperfectã in eadẽ specie, & dicere remissam & intẽsam: sicut nõ est idẽ dicere, nõ perfectus & imperfectus in eadẽ specie. & remissius & intẽsius. Et ex hoc patet respõsio ad primũ, ꝓpositio enim illa, Quęcũq; principia

exigũtur ad operationẽ pfectã, in aliqua specie, requiruntur ad quãlibet illius speciei, dato q̃ sit vera de his principiis, quę cõcurrũt vt causæ principia, vt pater & mater respectu filij, & sol & homo respectu hoĩs, & huiusmodi: non tamẽ est vera de his principiis, quæ cõcurrũt vt vnũ perfectum principium: ita q̃ ambo simul nõ differunt ab vno, nisi sicut imperfectũ à perfecto, & simile omnino esset si adolescẽs fieret perfectus vir per aliquod vltimũ additũ super ad dictũ. Et cũ dicitur q̃ ope ratorũ differentiã solũ secũdũ magis & minus, q̃ fectũ, in eadẽ specie principia non oportet magis differre vt pote. primo concedendo q̃ potẽtia & habitus, licet absolute distinguantur specie, vt patet ex pdicamẽtis, vt tamen sunt principia talis actus, no differunt nisi secundum magis & minus pertectum in eadem specie: qui sunt ciusdẽ speciei cum actu, & consequenter inter se : sicut enim potẽtia visiua vtfic, reducitur ad genus obiecti: puta coloris : ita eadẽ vt videt album, reducitur ad speciem albi, vt potentiæ proportionentur actui naturã, & quia natura præcedit actionẽ quam respicit potentia, ideo ꝓpter hoc species qualitatis ponitur habitus, quàm potentia.

Ar.praced.

Tex.5.t.4.

In corp.ar.

¶ Ad tertium dicendum, quod sanitas dicitur habitus vel habitualis dispositio in ordine ad naturam, sicut dictum est : inquantum scilicet virtutes & impedimenta sanitatis, id est, operationis perfectæ. Putandum est enim, quod animę potẽtia operativa est in potẽtia ad suam consummatã perfectionem ordine quodam. est namque in potentia per operationes imperfectas ad habitum, & per habitum ad operationem perfectam. in qua cõsummatur perfectio potentiæ operativæ, nisi quis diceret, quod potentia operativa animæ est per se in potentia per actus imperfectos ad actum perfectum: sed per accidens interrumpitur habitus: quod irrationabiliter dici patet ex doctrina secundi Physicorum: vnde quodcunque enim sicut agitur, ita aptum natum est agi, & econtra: conitat autẽ potentiæ animæ operatiuæ perfectionem sic agi, vt per actus imperfectos acquirat habitum, & per habitum operationem assequatur. Ex naturali huiusmodi potentiarum est, quod ipse tali ordine & talibus mediis ad cõsummatã perfectionẽ perueniãt: ac per hoc habitus ipsi per se meditantes potentias & operationes perfectas. vt autẽ q̃ dicimus de actiuitate habitus respectu actus, euidentius mõstretur, in virtutibus intellectualibus, quas cõstat esse habitus, manifestatur. Et quoniã innata est nobis via ex notioribꝰ no bis, inchoem' ab arte. Ars est habitus, vt pater in 6. Ethic. & est factiuꝰ: & q̃ sit factiuus in genere causæ effectiuæ, vt omnis cauillatio excludatur: probatur ex 2. Meta. vbi ars ponitur inter potentias actiuas, & distinguitur potentia naturalis contra potentiam naturalem: quod illa est actiua vtriusque cõtrarij, & propterea non agit nisi determinata à proharesi: & tunc agit vnum. ¶ Præterea, Domus que fit in materia, est à domo quæ est in anima effectiuè & sanitas à sanitate. & vniuersaliter quodlibet artificiale à sua forma in mente: sed hoc nihil aliud est quàm esse ab arte. Nihil enim aliud est sanitas in mente medici, quam arsanandi, & similiter domus, quàm ars domificandi: vnde ad vtrumque contrariorum se habet. ergo.

¶ Præterea, Quinto Meta. statuifica & breuiter artifex ponitur causa efficiẽs per se: Polycretus autẽ seu subiectum per accidẽs. ergo ars ipsa est per se principium actiuũ actus. Et quoniã probabile est, q̃ sapientibus pluribus videtur ex cõmuni hominũ cõsensu, patet homines vtedo suis artibus, esse causas operum, adeo quòd carentes artibus carẽt facultate faciẽdi, & nõ solum carẽt expeditione, delectatione, propẽtudine, & facilitate, sit ergo procul à probabilibus phatasia hæc: & dicito ingrediendo interiorẽ hominẽ, q̃ quẽadmodũ ars cum recta ratio sit factibilis, actiua est eorum, ita prudẽtia, quæ recta ratio est agibilis, actiua est eorũ: & similiter quilibet habitus existẽs in aliqua potentia animæ, vim actiuã habet, sicut potentia cuius est : vt in corpore articuli sunt susceptibilium ipsorũ habituum, ad quæ nãque natura nõ sufficienter determinauit potentiam per seipsam determinabilem, fecit per habitum, vt de terminata illo agat, q̃ per seipsam plene agere nõ poterat. Ex his autẽ patet, quo dicitur, saluari absq; actiuitate, vt patet de arte, hæc de secundo. Ad obiecta autẽ in oppositũ & Durãdo, ordinatè respõdẽdo, dicitur quod potẽtia & habitus cõcurrũt ad effectiuè causandum actũ, nõ sicut causæ partiales vni tantũ existentes in eodẽ medio, neq; sicut superius & inferius, vt Sol & homo generãt hominẽ, sed sicut imperfectũ differt a seipso perfecto. potẽtia enim animę operatiua nõ est ita determinata ad eliciẽdũ operationẽ talis speciei: quod egeat habitu determinãte ipsam: quoniã ipsa abstigue habitu cũ obiecto ad actũ præuenire habitũ sufficit, sed determinatio quã ante habitũ habet, est ita remota & imperfecta, vt egeat habitu ad hoc, quod ꝓpinqua & perfecta fit ad operãdũ perfectè in tali specie: habet nãq; se potẽtia ad habitũ respectu operationis, si ad imperfectos vir fuerit, generare potest perfectè : ita potentia sine habitu potest operationes in tali specie, scilicet imperfectas: perfecta autẽ per habitũ similes in specie perfectæ potest elicere. Nec quæras inter hęc propter quid, propterea potẽtia suscipere magis & minus : nec est idẽ dicere operationẽ esse perfectã & imperfectã in eadẽ specie, & dicere remissam & intẽsam: sicut nõ est idẽ dicere, nõ perfectus & imperfectus in eadẽ specie. & remissius & intẽsius. Et ex hoc patet respõsio ad primũ, ꝓpositio enim illa, Quęcũq; principia

Annota

permi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

permistus potentiæ ad opus sicut actus primus.

Cap. 1. circa prin. 10. 4

Auer.

Veri. q. 20. ar. 2. co. & Veri q. 1. a 1. (or. & ad 11. & 13. et q. 2. artic. 2. cor.

Art. 2. huius quæst.

Ver. 17. 1. 3

Ar. 2. & 3. Auer.

D. 467.

P. p. q. 66. artic. 2. D. 167.

Quæstio.

a ¶ Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulum quartum.

IN titulo 4. articuli dubium occurrit, quæ quæstio An sit, præcedit cæteras quæstiones doctrinæ ordine: author tamen tria quæsiuit, antequam quæratur nunc, an habitum esse sit necesse.

¶ Ad hoc dicitur, quod rem aliquam esse, duplicit quæritur. Primo, vt sciatur ipsam esse: & sic oportet primo post Quid nominis quærere, an ut, nihil enim est scibile de non ente: & hoc non accidit in proposito: quoniam habitus esse, est per se notum experientiæ: & quæstionem mouere de hoc esset impotentis discernere inter notum per se, & notum propter aliud. Secundo vt iuxtatur causa quare est: & hæc quæstio est posterior quæstione, Quid est, quoniam prius oportet scire quidditatem in se, quam vt cautam esse rei: constat enim ex secundo Posteriorum, medium ad quæstionem An est, esse quid, propter quod author primo prædicata quidditatiua habitus in primis tribus arcticulis quæsiuit: & nunc quarto de ratione seu causa essendi eius inquirit.

¶ in corpore eiusdem 4. articu. aduerte duo. Primum est, quòd differentia inter secundam & tertiam conditionem requisitam ad habendum habitum, cõsistit in hoc, quod prima conditione cõplectitur vtrumque, scilicet potentiam & actum. Secunda conditio ex parte actus pluralitatem tã actuum quàm modorum eorundem: tertia autem ex parte potentiæ pluralitatem tam disponentiũ quàm modorum ipsorũ ponit. Secundũ est, quod ex ipsa diffinitione habitus author hæc requisita habet. ex ratione namq; dispositionis habet diffinctionem inter potẽtiam & actum: diuersitatem q; actuum, & rursus pluralitatẽ disponentiũ: dispo nitur enim omne quod dispositur ad actum aliquẽ, nec opus est disponi quẽ vnius tantũ actus est capax, & dispositio habentis est partes, id est, partialis: ex ratione autẽ varietatis secundum bene vel male, diuersitas habetur modorum.

¶ Quidnã habitus necessitatem in hac litera inferat.

¶ Circa requisita ad habitum, dubiũ in eodẽ occurrit articulo: quoniam aut cõditiones enumeratæ in litera sufficiunt ad necessitatem habitus, aut non: si sufficiunt, ergo in mistis, vel saltẽ in vegetabilibus ponẽdus est habitus cõtra doctrinã sequẽtis quæstionis, & tenet se fuela, qa in his est distinctio potẽtiæ & actus: & plura cõcurrũt diuersimode cõmẽ surabilia ad disponẽdũ, &c. si nõ sufficiũt, ergo tum tamen natura est principium actus, ex cõsequenti importat ordinem ad actum: vnde Philos. dicit in 10. De historia animaliũ, quod homo dicitur esse sanus, vel membrum aliquod, quando potest facere operationem sani. Et est simile in aliis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virtum sit necessarium esse habitum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod non sit necessarium esse habitum. habitus enim sunt quibus aliquid disponitur bene vel male ad aliquid, sicut dictum est.* sed per suam formam aliquid bene vel male disponitur, nam secundum formam aliquid est bonum: sicut & ens, ergo nulla necessitas est habituum.

2 ¶ Præterea, Habitus importat ordinẽ ad actum: sed potẽtia importat principiũ actus sufficienter: nam & potẽtiæ naturales absq; habitibus sunt principia actuum. Ergo non fuit, necessarium habitus esse.

3 ¶ Præterea, Sicut potẽtia se habet ad bonum & ad malũ, ita & habitus. & sicut potẽtia non semper agit, ita nec habitus: existẽtibus igitur potentiis super fluum fuit habitum esse.

¶ SED CONTRA est, quod habitus sunt perfectiones quædã, vt dicitur in 7. Physi. sed perfectio est maxime necessaria rei, cum habeat rationem finis: ergo necessarium fuit habitus esse.

CONCLVSIO.

¶ Cum multa requirantur, quoũ natura, & operationes plura requirunt, quæ variis ẽmensurari modis possunt, necessarium fuit ad hoc habitus esse, quibus talia cõmensurarentur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, habitus importat dispositionem quandã in ordine ad naturam rei, & operationem vel finem eius, secũdũ quem bene vel male aliquid ad hoc disponitur. Ad hoc autẽ quod aliquid indigeat disponi ad alterũ, tria requiruntur. Primo quidẽ, vt id quod disponitur, sit alterũ ab eo ad quod disponitur, & sic se habeat ad ipsum vt potẽtia ad actũ, vn de si aliquid sit cuius natura nõ sit cõpolita ex potentia & d actu, & cuius subsltãia sit sua operatio, & ipsum sit propter seipsum, ibi habitus vel dispositio locum nõ habet, sicut patet in Deo. Secũdo requiritur, quod id, quod est in potentia ad alterum, possit pluribus modis de terminari, & ad diuersa. vnde si aliquid sit in potentia ad alterum, ita tamen quod non sit in potentia nisi ad ipsum, ibi dispositio & habitus locum non habẽt: quia tale subiectũ ex sua natura habet debitam habitudinem ad talẽ actũ, vnde si corpus cæleste sit cõpositũ ex materia & forma, cũ illa materia nõ sit in potẽtia ad aliã formam, vt in primo dictũ* est, nõ habet locũ dispositio vel d habitus ad formã, aut etiã ad operationẽ: quia natura cælestis corporis non est in potentia, nisi ad vnum motũ de terminatum. Tertio requiritur quod plura cõcurrant ad disponendũ subiectũ ad vnum eorũ, ad quæ est in potentia, quæ diuersis modis commensurari possunt, vt sic disponatur bene vel male ad formam & ad operationem. vnde qualitates simplices elementorum, quæ secundum vnum modum determinatum naturis elementorum conueniunt, non dicimus dispositiones vel habitus, sed simplices qualitates. Dicimus autem dispositiones vel habitus, fatitatem, pulchritudinem, & alia huiusmodi, quæ important quandam commensurationem plurium, quæ diuersis modis commensurari possunt. Propter quod Philosophus dicit in

quinto Metaphysic. quod habitus est dispositio, & dispositio est ordo, habentis partes vel secundum locum, vel secundum potentiã, vel secundum speciem, vt supra dictũ est. Quia igitur multa sunt entium, ad quorum naturas & operationes necesse est plura concurrere, quæ diuersis modis commensurari possunt, ideo necesse est habitus esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod per formam perficitur natura rei: sed oportet quòd in ordine ad ipsam formam disponatur subiectum aliqua dispositione: ipsa tamen forma ordinatur vlterius ad operationem, quę est vel finis, vel via in finem, & si quidem habeat forma determinare vnam tantum operationẽ determinatam, nulla alia dispositio requiritur ad operationem præter ipsam formam: si autẽ sit talis forma, quę possit diuersimode operari, sicut est anima: oportet quòd disponatur ad suas operationes per aliquos habitus.

¶ Ad secundum dicendũ, quod potentia d quãdoque se habet ad multa: & ideo oportet, q aliquo alio determinetur. Si verò sit aliqua potentia quę non se habet multa, non indiget habitu determinãte, vt dictũ* est, & propter hoc vires naturales nõ agunt operationes suas, mediantibus aliquibus habitibus: quia secundum seipsas sunt determinatę ad vnum.

¶ Ad tertium dicendum, quod non idem habitus se habẽt ad bonum & malum, sicut infra patebit. eadem autem potentia se habẽt ad bonum & malum: & ideo necessarij sunt habitus vt potentiæ determinentur ad bonum.

QVAESTIO QVINquagesima. De subiecto habituum, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto habituum.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum in corpore sit aliquis habitus.

¶ Secundo, vtrum anima sit subiectum habitus secundum suam essentiam, vel secundum suam potentiã. ¶ Tertio, vtrũ in potẽtijs sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus. ¶ Quarto, vtrum in ipso intellectu sit aliquis habitus. ¶ Quinto, vtrũ in voluntate sit aliquis habitus. ¶ Sexto, vtrum in substantijs separatis.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum in corpore sit aliquis habitus.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur quod in corpore non si aliquis habitus. Vt enim Commentator dicit in 3. De anima. Habitus est quo quis agit cum voluerit: sed actiones corporales non subiacent voluntati, cum sint naturales. ergo in corpore non potest esse aliquis habitus.

2 ¶ Præterea, Omnes dispositiones corporales sunt facilè mobiles: sed habitus est qualitas difficile mobilis: ergo nulla dispositio corporalis potest esse habitus.

3 ¶ Præterea, Omnes dispositiones corporales subiacent alterationi: sed alteratio non est nisi in tertia specie qualitatis, quæ diuiditur cõtra habitũ. ergo nullus habitus est in corpore.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus in prædicamentis, sanitatem corporis vel infirmitatem, insanabilem habitum nominari dicit.

CONCLVSIO.

¶ Habitus prout sunt in subiecto in ordine ad opus, non sunt in corpore vt in subiecto, vt vero disponit subiectum in ordine ad formam, sic in corpore sunt, vt habituales quædam dispositiones illius.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut supra dictũ est, habitus est quædam dispositio alicuius subiecti existentis in potentia, vel ad formã, vel ad operationẽ: secũdũ ergo q habitus

Ar. 2. & 3. Auer.

Ar. 2. & 3. Auer.

Ar. 2. & 3. Auer.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sponens naturam concedatur absolute in corpore, tanquam in proprio & principali subiecto, vt in 1 art. dictum est: habitus tamen disponens primo ad operationem principaliter in viribus animæ imperantibus seu mouentibus: & secundario in corpore ponitur, vt ibidē dictum & probatum est, quia habitus operationibus proportionantur: eiusdem enim est habitus cuius est operatio, & ex similibus actibus similes habitus generantur: operatio autem corporea ad quam corpus afficitur a cōsuetudine promptum redditur, non est naturalis, sed voluntaria & principaliter animæ, secundario autē corporis, & ideo habitus principaliter etiam est in anima, secundario autem in corpore: & propterea in littera non simpliciter, sed cum addito: sic comparatio magis negatur: habitus à membris corporis, dum dicitur, quod in eis non sunt habitus, sed magis in viribus imperantibus motum ipsorum: & ex hoc habes, quòd nimis large locutus est Scotus in tertio sent. dist. 33. concedens absolute in manu scriptoris habitum & virtutem. est enim ibi habitus secundario tantum propter rationem dictam.

q. prece. ar. 3. in argu. Sed contra.

Cap. 10. in princi. to. 5.

D. 701.

4 ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.

Annot.

IN articu. 4. quinquagesimæ quæstionis cautu disputator, ne confundas rationem habitus, qui est in intellectu & habitus scientifici. & propterea quæ & hic in corpore & in sequentibus articulis dicuntur, scilicet quod species intelligibiles sunt habitus intellectus, præcipiti sententia teneas scientiæ habitum esse species intelligibiles ordinatas: hoc enim hinc non habes, nisi secundum sophist & pulchritudo. Sed quia bruta animalia à ratione hominis per quandam consuetudinem disponūtur ad aliquid operandū sic, vel aliter, hoc modo in brutis animalibus habitus quodāmodo poni possunt. vnde Aug. dicit in li. 83. q.* quòd videmus immanissimas bestias à maximis voluptatibus abstinere dolorum metu: quod cum in earum consuetudinem vertitur, domitæ & mansuetæ vocantur. Deficit tamen ratio habitus quantum ad vsum voluntatis: quia nō habent dominium vtendi vel nō vtendi, quod videtur ad rationem habitus pertinere: & ideo proprie loquendo, in eis habitus esse non possunt.

Ed. vlt. to. 5

q. 56. nō lange à princi. tom. 4.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus sensitiuus natus est moueri ab appetitu rationali: vt dicitur in 3.* de anima: sed vires rationales apprehensiuæ natæ sunt accipere à viribus sensitiuis. & ideo magis conuenit, quòd habitus sint in viribus sensitiuis appetitiuis, quàm in viribus sensitiuis apprehensiuis: cum in viribus sensitiuis appetitiuis non sint habitus, nisi secundum quod operantur ex imperio rationis. Quamuis etiam in ipsis inferioribus viribus sensitiuis apprehensiuis possint poni aliqui habitus secundum quos homo fit bene memoratiuus, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus. vnde etiam Philosophus dicit in cap. de memoria, quòd consuetudo multum operatur ad bene memorandum: quia etiam istæ vires mouentur ad operandum ex imperio rationis. vires autem apprehensiuæ exteriores (vt visus, & auditus, & huiusmodi) non sunt susceptiuæ aliquorum habituum: sed secundum dispositionem suę naturę ordinantur ad suos actus determinatos: sicut & membra corporis in quibus non sunt habitus, sed magis in viribus imperantibus motum ipsorum.

Tex. 57. 1. 2

Ed. 3. à me. tom. 2.

nim potentia nutritiua pars est irrationalis, ita & sensitiua. Sed in potentiis nutritiuæ partis non ponitur aliquis habitus. ergo nec in potentiis sensitiuæ partis aliquis habitus debet poni.

2 ¶ Præterea, Sensitiuæ partes sunt cōmunes nobis & brutis, sed in brutis nō sunt aliqui habitus, quia non est in eis voluntas, quæ in diffinitione habitus ponitur, vt suprà dictum est.* ergo in potentiis sensitiuis non sunt aliqui habitus.

3 ¶ Præterea, Habitus animæ sunt scientiæ & virtutes: & sicut scientia refertur ad vim appetitiuā, ita virtus ad vim appetitiuā, sed in potentiis sensitiuis non sunt aliquæ scientiæ, cum scientia sit vniuersalium, quæ vires sensitiuæ apprehēdere nō possunt. Ergo etiā nec habitus virtutum in partibus sensitiuis esse possunt.

¶ SED CONTRA est, quod Philos. dicit in 3. Eth. quod aliquæ virtutes, s. tēperātia & fortitudo sunt irrationabilium partium.

CONCLVSIO.

¶ In potentiis sensitiuis prout ex instinctu naturæ operantur, non sunt aliqui habitus, sed prout operantur ex rationis iudicio.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd vires sensitiuæ dupliciter possunt considerari, vno modo secundum quod operantur ex instinctu naturæ: alio modo secundum quod operantur ex imperio rationis, secundum igitur quod operantur ex instinctu naturæ, sic ordinantur ad vnum, sicut & natura: & ideo sicut in potentiis naturalibus nō sunt aliqui habitus, ita etiā nec in potentiis sensitiuis, secundū quod ex instinctu naturæ operantur. secūdum vero quod operantur ex imperio rationis, sic ad diuersa ordinari possunt, & sic possunt & in eis esse aliqui habitus quibus bene aut male ad aliquid disponuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vires nutritiuæ partis non sunt natæ obedire imperio rationis: & ideo non sunt in eis aliqui habitus, sed vires sensitiuæ naræ sunt obedire imperio rationis: & ideo in eis esse possunt alii qui habitus: nam secundum quod obediunt rationi, quodammodo rationales dicuntur, vt in 1 Ethi,* dicitur.

Ed. vlt. to. 5

¶ Ad secundum dicendum, quòd vires sensitiuæ in brutis animalibus non operantur ex imperio rationis, sed si sibi relinquātur bruta animalia operantur ex instinctu naturæ, & sic in brutis animalibus nō sunt aliqui habitus ordinati ad operationes: sunt tamen in eis aliquæ dispositiones in ordine ad naturam, vt sanitas & pulchritudo. Sed quia bruta animalia à ratione hominis per quandam consuetudinem disponūtur ad aliquid operandū sic, vel aliter, hoc modo in brutis animalibus habitus quodāmodo poni possunt. vnde Aug. dicit in li. 83. q.* quòd videmus immanissimas bestias à maximis voluptatibus abstinere dolorum metu: quod cum in earum consuetudinem vertitur, domitæ & mansuetæ vocantur. Deficit tamen ratio habitus quantum ad vsum voluntatis: quia nō habent dominium vtendi vel nō vtendi, quod videtur ad rationem habitus pertinere: & ideo proprie loquendo, in eis habitus esse non possunt.

q. 56. nō lange à princi. tom. 4.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus sensitiuus natus est moueri ab appetitu rationali: vt dicitur in 3.* de anima: sed vires rationales apprehensiuæ natæ sunt accipere à viribus sensitiuis. & ideo magis conuenit, quòd habitus sint in viribus sensitiuis appetitiuis, quàm in viribus sensitiuis apprehensiuis: cum in viribus sensitiuis appetitiuis non sint habitus, nisi secundum quod operantur ex imperio rationis. Quamuis etiam in ipsis inferioribus viribus sensitiuis apprehensiuis possint poni aliqui habitus secundum quos homo fit bene memoratiuus, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus. vnde etiam Philosophus dicit in cap. de memoria, quòd consuetudo multum operatur ad bene memorandum: quia etiam istæ vires mouentur ad operandum ex imperio rationis. vires autem apprehensiuæ exteriores (vt visus, & auditus, & huiusmodi) non sunt susceptiuæ aliquorum habituum: sed secundum dispositionem suę naturę ordinantur ad suos actus determinatos: sicut & membra corporis in quibus non sunt habitus, sed magis in viribus imperantibus motum ipsorum.

Tex. 57. 1. 2

Ed. 3. à me. tom. 2.

ARTICVLVS IIII.

4 ¶ Virum in ipso intellectu sit aliquis habitus.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quod in intellectu non sint aliqui habitus. habitus enim operationibus conformantur, vt dictū * est, sed operationes hominis sunt communes animæ & corpori: vt dicitur in primo * de anima, ergo & habitus: sed intellectus non est actus corporis, vt dicitur in 3.* de anima, ergo intellectus non est subiectum alicuius habitus.

2 ¶ Præterea, Omne quod est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est: sed id quod ea forma sine materia, est actus tantum: quod autem est compositum ex forma & materia, habet potentiam & actū simul. ergo in eo quod est forma tantum, non potest esse aliquid quod sit simul in potentia & actu: sed solum in eo quod est compositum ex materia & forma. sed intellectus est forma sine materia: ergo habitus qui habet potentiam simul cum actu, quasi medium inter vtrunque existens, non potest esse in intellectu, sed solum in coniuncto, quod est compositum ex anima & corpore.

3 ¶ Præterea, Habitus est dispositio, secundum quam aliquis bene vel male disponitur ad aliquid, vt dicitur in 5. Meta. sed quod aliquis bene vel male sit dispositus ad actum intellectus, prouenit ex aliqua corporis dispositione: vnde etiam in 2. de anima dicitur, quod modici carne bene aptos mente videmus. ergo habitus cognoscitiui non sunt in intellectu, qui est sepatatus, sed in aliqua potentia, quæ est actus alicuius partis corporis.

SED CONTRA est, quod Philo. in 6. Eth. ponit scientiam & sapientiam & intellectum, qui est habitus principiorum in ipsa intellectiua parte animæ.

CONCLVSIO.

¶ Sunt in intellectu aliqui habitus, scilicet scientia, sapientia, & intellectus.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd circa habitus cognoscitiuos diuersimode sunt aliqui opinati. Quidam enim potentes intellectum possibilem esse vnū in omnibus hominibus, coacti sunt ponere, quod habitus cognoscitiui non sunt in ipso intellectu, sed in viribus interioribus sensitiuis. manifestum est enim, quod homines in habitibus discipliuæ differunt secundum quos homines diuersificantur, non poterunt esse in intellectu possibili, sicut in subiecto: sed erunt in viribus interioribus sensitiuis, quæ sunt diuersæ in diuersis. Sed ista positio primo quidem est contra intentionem Aristo. Manifestū est enim, quod vires sensitiuæ non sunt rationales per essentiam, sed tolum per participationem, vt dicitur in 1. Ethic.* Philosophus autem ponit intellectuales virtutes (quæ sunt sapientia, scientia, & intellectus) in eo quod est rationale per essentiam: vnde non sunt in viribus sensitiuis, sed in ipso intellectu. Expresse etiam dicit in 3.* de anima, quòd intellectus possibilis, cum sit vnus numero omnium hominum, separatus est, vt dicitur in 1.* de anima: patet autē quod phātasma non potest esse in intellectu possibili, sicut in subiecto: sed erunt in viribus interioribus sensitiuis, quæ sunt diuersæ in diuersis. Sed ista positio primo quidem est contra intentionem Aristo. Manifestū est enim, quod vires sensitiuæ non sunt rationales per essentiam, sed tolum per participationem, vt dicitur in 1. Ethic.* Philosophus autem ponit intellectuales virtutes (quæ sunt sapientia, scientia, & intellectus) in eo quod est rationale per essentiam: vnde non sunt in viribus sensitiuis, sed in ipso intellectu. Expresse etiam dicit in 3.* de anima, quòd intellectus possibilis, cum sit vnus numero omnium hominum, separatus est, vt dicitur in 1.* de anima: patet autē quod phātasma non potest esse in intellectu possibili, sicut in subiecto: sed erunt in viribus interioribus sensitiuis, quæ sunt diuersæ in diuersis. Sed ista positio primo quidem est contra intentionem Aristo. Manifestū est enim, quod vires sensitiuæ non sunt rationales per essentiam, sed tolum per participationem, vt dicitur in 1. Ethic.* Philosophus autem ponit intellectuales virtutes (quæ sunt sapientia, scientia, & intellectus) in eo quod est rationale per essentiam: vnde non sunt in viribus sensitiuis, sed in ipso intellectu. Expresse etiam dicit in 3.* de anima, quòd intellectus possibilis, cum sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ primæ Articulum primum.*

D.167. ¶ *Nam habitus in parte animæ apprehensiua in choeu. sur quo ad subiantiam habitus, in voluntate autem non.*

Cap.7. col. Iter. parua nue. med.

Quæstio.

IN corpore articuli primi. quæst. 51. duplex occurrit dubium. Primū est circa differentiā inter inchoationē habitus ex parte animę in parte apprehensiua, & appetitiua, quare in intellectu ponitur inchoatio quantum ad ipsam substantiam habitus, in voluntate non. aut enim per inchoationem talem intendit aliquid actuale super ipsum intellectum, aut non, si intendit aliquid actuale, sequitur quod prius sit ratio de intellectu & appetitu: in vtroque enim modo sunt semina virtutum, & ad principia naturalis promptitudo, propter quam videtur naturaliter inesse nobis secundum cognitionem & appetitum.

¶ Secundum est de causa huius assignata in litera: videtur enim implicare & in se, & cum superdictis, in le quidem quia ponit inclinationē ad propria obiecta spectare ad habitum, & non spectare ad ipsum, sed ad potentiam, cum prædictis autem quia in articulo quintæ quæstionis præcedentis dictum est habitum in voluntate poni propter inclinationem ad propria obiecta: quod hic negatur.

Inf. q. 63. ar. 1. Et 2. 2 q. 74. a. 1. 5. Et 3. dis. 33 q. 1. ar. 2. q. 1. & 2. q. 1. ar. 8. & 2. Ethic. Li. 3. co. 18.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, quod præsupposito quod intellectus agens non est habitus principiorum, qui ponitur vnus ex quinque habitibus intellectualibus, sexto Ethic. quod non est difficile persuadere: duo errores cauendi sunt hic, alter ne putemus habitus, qui dicitur intellectus, fieri ab intra, & alteram ab extrà. & propterea inchoationem eius poni à natura perfectionem, quę nuncupatur ab extra. Alter ne putemus totā illā quidē qualitatem, quę est habitus cōgenitā, vt cœpit intellectus: sed impedita propter absentem notitiā terminorū primū enim repugnat indiuisibilitati intelligibilis qualitatis: secundum vero purę potentię, quia intellectus in principio est sicut tabula rasa: putandum autem magis est, quod sicut nutrire, augere naturales sunt actus animæ, non qualitercunque, sed adueniente alimēto decocto: sic nostra: & tāto perfectior, quāto est perfectior. Sed quia nullus angelus pertingit ad perfectionem Dei, sed in infinitū distat, propter hoc ad attingendū ad ipsum deū per intellectū & volūtatē, indiget aliquibus d habitibus tanquam in potentia existens respectu illius puri actus vnde Dio. * dicit habitus eorum esse deiformes, quibus scilicet Deo conformantur. habitus autē, qui sunt dispositiones ad esse naturale, non sunt in angelis, cum sint immateriales.

Cap. 6.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Maximi intelligendum est de habitibus & accidentibus materialibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantū ad hoc, quòd cōuenit angelis per suam essentiā, non indigent habitu. sed quia non ita sunt per seipsos entes, quin participent sapientiā & bonitatē diuinam: ideo inquantum indigent participare aliquid ab exteriori, intantum necesse est in eis ponere habitus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in angelis non sunt partes essentiæ, sed sunt partes secundum potentiam, inquantum intellectus eorum per plures species perficitur, & voluntas eorum se habet ad plura.

QVAESTIO QVINquagesima prima, De causa habituum quantum ad generationem ipsorum.

DEINDE considerandum est de causa habituum. Et primo, quantū ad generationem ipsorum. Secundo, quantum ad augmentum. Tertio, quantum & dimi nutionem & corruptionem.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum aliquis habitus sit à natura. ¶ Secundò, vtrum aliquis habitus ex actibus causetur. ¶ Tertiò, vtrum per vnum actum possit generari habitus. ¶ Quartò, vtrum aliqui habitus sint in hominibus infusi à Deo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum aliquis habitus sit à natura.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod nullus habitus sit à natura. Eorum enim quæ sunt à natura, vsus non subiacet voluntati: sed habitus est quo quis vtitur cū voluerit: vt dicit Comment. in 3.* de anima. Ergo habitus non est à natura.

2 ¶ Præterea, Natura non facit per duo quod per vnum potest facere: sed potentiæ animæ sunt à natura: si igitur habitus potentiarum à natura essent, habitus & potētia essent vnum.

3 ¶ Præterea, Natura non deficit in necessariis, sed habitus sunt necessarij ad bene operandū, vt supra * dictū est, si igitur habitus aliqui essent à natura, videtur quod natura non defice ret, quin omnes habitus necessarios causaret: patet autem hoc est falsum. Ergo habitus non est à natura.

¶ SED CONTRA est, quod in 6. Ethi. inter alios habitus ponitur intellectus principiorum, qui est à natura. vnde & principia prima dicuntur naturaliter cognita.

CONCLVSIO.

¶ *Sunt in animæ apprehensiuis potentiis aliqui habitus & secundū naturam speciei, & individui naturales secūdum quandā illorum in anima inchoationem quo ad ipsam substantiam actus, in viribus vero appetitiuis non sunt ex parte animæ naturales quo ad habitus substantiam, nisi secūdum quædam principia cōmunia, sed ex parte corporis ex ipsa natura indiuidui sunt aliqui habitus naturales inchoati secundū substantiam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid potest esse naturale alicui dupliciter. Vno modo secundum naturam speciei: sicut naturale est homini esse risibile, & igneum sursum. Alio modo secundum naturam individui, sicut naturale est Sorti vel Platoni esse ægrotatiuum, vel sanatiuum, secundum propriam complexionem. Rursus secundum vtranque naturam potest dici aliquid naturale dupliciter. vno modo, quia totū est à natura alio modo, quia secundum aliquid est à natura, & secundū aliquid est ab exteriori principio, sicut cū aliquis sanatur per seipsum tota sanitas est à natura: cum autem aliquis sanatur auxilio medicinæ, sanitas partim est à natura, partim ab exteriori principio. Si igitur loquamur de habitu, secundum quod est dispositio subiecti in ordine ad formam vel naturam, quolibet prædictorum modorum contingit habitum esse naturalem. Est enim aliqua dispositio naturalis, quæ debetur humanę speciei, extra quam nullus homo inuenitur, & hæc est naturalis secundum naturam speciei. sed quia talis dispositio quandam latitudinem habet, contingit diuersos gradus huiusmodi dispositionis conuenire diuersis hominibus secundum naturam indiuidui, & huiusmodi dispositio potest esse vel totaliter à natura, vel partim à natura, & partim ab exteriori principio, sicut * dictum est de his, qui sanantur per artē. Sed habitus, qui est dispositio ad operationē, cuius subiectum est potentia animæ, vt dictū * est, potest quidem esse naturalis & secundum naturam speciei, & secundum naturā indiuidui, secundū quidē naturam speciei, secundū quod se tenet ex parte ipsius animæ, quæ cum sit forma corporis est principiū specificū: secundum autem naturam indiuidui ex parte corporis, quod est materiale principium, sed tamen neutro modo contingit in hominibus esse habitus naturales, ita quòd sint totaliter à natura. In angelis siquidem contingit, eo quòd habent species intelligibiles naturaliter inditas: quod non cōpetit humanę naturæ: vt in primo dictum * est. Sunt ergo in hominibus aliqui habitus naturales tanquā partim à natura existentes, & partim ab exteriori principio: aliter quidem in appræhensiuis potētiis, & aliter in appetitiuis In appræhēsiuis enim potentiis potest esse habitus naturalis secundum inchoationē & secūdum naturā speciei, & secundū naturā indiuidui: secundū quidem naturā speciei ex parte ipsius animę, sicut intellectus principiorum dicitur esse habitus naturalis: ex ipsa enim natura animæ intellectualis conuenit homini, quòd statim cognito quid est totū, & quid est pars, cognoscat quod omne totum est maius sua parte: & similē est in cæteris. Sed quid sit totum & quid sit pars, cognoscere non potest, nisi per species intelligibiles à phantasmatibus acceptas: & propter hoc Philosophus in fine * Posteriorū ostendit quòd cognitio principiorū prouenit nobis ex sensu. secundum vero naturā indiuidui est aliquis habitus cognoscitiuus secundum inchoationem naturalem, inquantum vnus homo ex dispositione organorum est magis aptus ad bene intelligendum, quàm alius, inquantū ad operationem intellectus indigemus virtutibus sensitiuis. In appetitiuis autem potentiis: non est aliquis habitus naturalis secundū inchoationem ex parte ipsius animæ, quantum ad ipsam substantiam habitus, sed solum quantum ad principia quædam ipsius: sicut principia iuris communis dicuntur esse seminalia virtutū: & hoc ideo, quia inclinatio ad obiecta propria, quę videtur esse inclinatio habitus, non pertinet ad habitū, sed magis pertinet ad ipsā rationem potentiarum, sed ex parte corporis secundum naturam indiuidui sunt aliqui habitus appetitiui secundum inchoationes naturales, sunt enim quidam dispositi ex propria titula principiorum habitualis naturaliter inest animæ adiacentibus ab extra terminis: ita quod ad intelligibilem pulchritudinem eorum inditā eis, quòdlab anima in intellectu possibili sub lumine agentis fluat quaedam species, vt primum esse similitudinem omnium & per adiunctionem ad primum perficiatur in necessarius simpliciter, secundum diminutam, & ratio est, quia primum ponit perfectionem alicuius, secundum determinationem potentiæ ad obiecta: quia vero primum ponit esse vnite habere species rerum. Secundum vero diuisim: constat enim quod vnite habere quæ diuisa sunt, in aliis alteriores perfectionis esse: præsertim quia primum ponit sic vnite habere, quod in vna substantia habetur, secundum quod in substantia & in accidē te. ratio autem in litera posita pro affirmatione sequente sollicite per participationem diuinæ sapientiæ, potest intelligens angelicus esse actu ea quæ intelligit: non sic interpretanda est, quasi intellectus angeli cui iam factus discat à diuina sapientia, aut suscipiat species intelligibiles: sed quia ipse angelus sicut est ens, ita intelligens, id est, sicut est perfectus in esse substantiali, ita est perfectus in habendo intellectum in actu: constat autem quod ens est per participationem diuinæ essentiæ, ac per hoc cum diuisione essentiæ ab Esse est: vt vnum superius diuidatur per inferius, ergo est ininferius intelligendo in actu perfectus, participando diuinam sapientiam: & consequenter cum diuisione suscipit perfectum intellectum in actu eadem ratione. Vnde in vltimo ratio. præcedentis quæstionis ad secundum dicitur de angelis: quia non ita sunt per seipsos entes, quin participent sapientiam & bonitatem diuinam: ideo inquantum participare indigent ab exteriori, intantum necesse est in eis ponere habitus. Quia ergo essentiæ angelicæ participationes quædam sunt diuinæ essentiæ, & in esse naturali, & in esse intelligibili & entia per participationem diuisim suscipiunt, quod in superiori participato vnitum est: iniquitur quod quemadmodū ad hoc vt essentia complementum essendi habeat, indiget esse diuiso à se: ita ad hoc quod complementum in esse formæ intelligibilis obtineat, vt species habeat adiunctas rerum aliarū, & sicut esse ab extrinseco habet: non tamen sic qua si essentia præfuerit absque esse, & accipiat esse ab alio: sed quia per hoc est, quod ab alio est, ita species additas ab extrinseco habet non sic, quasi præfuerit, & suscipiat à Deo species: sed quia per hoc illas habet, quia à deo cōgenitas naturali fę quela ad propriam essentiam possidet, & est sermo præsens de naturali scientia angelorum qua sciunt alia.

Tex. 28. l. 2

Infrà q. 79. a. 1. 4. co & 5. Et 3. d. 17. q. 2. a. 1. 2. 4r. 3. Et ve ri. q. 1. a. 9. ad 11. et 13.

tentia: quoniam eius officium, imo natura, est inclinatio in obiectum proprium: nihil enim aliud est appetitus quàm inclinatio: ideo in potentijs appetitiuis non est inchoatio naturalis habitus, ac per hoc nullus est in eis naturalis habitus: in apprehensiuis autem sic. Et sic omnia consonant: quoniam affirmatio & negatio non cadunt super idem: affirmatur enim de habitu naturali absolute, quod eius est inclinare ad propria obiecta, & negatur quòd hoc conuenire possit habitibus quidem præfatis ab extra terminis principiorum: in voluntate autem non. sed solum promptitudo ipsius ad principia, scilicet bonum prosequendum, & malum fugiendum, & huiusmodi inuenitur à natura.

¶ Ad secundum dubitationem dicitur dupliciter, secundum quod duplicitet exponi possunt verba literæ. Primo intelligendo per propria obiecta, specialia obiecta contenta sub communi obiecto illius potentiæ, quod in quæstione præcedenti vocauit aliquod determinatum, verbi gratia. In voluntate commune obiectum est bonum, specialia sunt bonum in positiuis timoris & audaciæ, bonum in delectationibus & tristitijs, bonum in commutationibus & huiusmodi: & sic ratione terę alludit dictis in responsione ad tertium, & articu. 5. præcedentis quæstionis, scilicet quod quædam species, vt primum ponat perfectionem aliquam, secundum determinationem ad obiecta: quia vero primum ponit esse vnite habere, quod in vna substantia habetur, secundum quod in substantia & in accidente, non, sed hæc respectus nō valet: quia intellectus non solum ad species communes, sed ad determinatas obiecta, & non determinat ad vnum obiectum magis quàm determinatum obiectum attingendū. Secundo dicitur, quod quia obiectum potentiæ, quod in quæstione præcedenti vocauit aliquod determinatum, verbi gratia. In voluntate commune obiectum est bonum, specialia sunt bonum in positiuis timoris & audaciæ, bonum in delectationibus & tristitijs, bonum in commutationibus & huiusmodi: & sic ratione terę alludit dictis in responsione ad tertium, & articu. 5. præcedentis quæstionis, scilicet quod quædam species, vt primum ponat perfectionem aliquam, secundum determinationem ad obiecta: quia vero primum ponit esse vnite habere, quod in vna substantia habetur, secundum quod in substantia & in accidente, non, sed hæc respectus nō valet: quia intellectus non solum ad species communes, sed ad determinatas obiecta, & non determinat ad vnum obiectum magis quàm determinatum obiectum attingendū. Secundo dicitur, quod quia obiectum potentiæ, quod in quæstione præcedenti vocauit aliquod determinatum, verbi gratia. In voluntate commune obiectum est bonum, specialia sunt bonum in positiuis timoris & audaciæ, bonum in delectationibus & tristitijs, bonum in commutationibus & huiusmodi: & sic ratione terę alludit dictis in responsione ad tertium, & articu. 5. præcedentis quæstionis, scilicet quod quædam species, vt primum ponat perfectionem aliquam, secundum determinationem ad obiecta: quia vero primum ponit esse vnite habere, quod in vna substantia habetur, secundum quod in substantia & in accidente, non, sed hæc respectus nō valet: quia intellectus non solum ad species communes, sed ad determinatas obiecta, & non determinat ad vnum obiectum magis quàm determinatum obiectum attingendū.

¶ In responsione ad secundum aduerte rationem quæstionis motæ in prima parte quæstionis: & nota duo. Primo, differentem perfectionem, secundo rationem. Tanctin primis distat, essentiam angeli per seipsam esse similitudinem omnium & per adiunctionem ad primum perficiatur in necessarius simpliciter, secundum determinationem ad obiecta: quia vero primum ponit esse vnite habere species rerum. Secundum vero diuisim: constat enim quod vnite habere quæ diuisa sunt, in aliis alteriores perfectionis esse: præsertim quia primum ponit sic vnite habere, quod in vna substantia habetur, secundum quod in substantia & in accidente, non, sed hæc respectus nō valet: quia intellectus non solum ad species communes, sed ad determinatas obiecta, & non determinat ad vnum obiectum magis quàm determinatum obiectum attingendū.

ARTICVLVS II.

c ¶ *Virum aliquis habitus causetur ex actibus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod nullus habitus possit ex actu causari. Habitus enim est qualitas quædam, vt supra dictum * est. Omnis enim qualitas causatur in aliquo subiecto, inquantum est alicuius receptiuum. cum igitur agens ex hoc quod agit, non recipiat aliquid, sed magis ex se emittat, videtur quod non possit aliquis habitus in agente ex propriis actibus generari.

2 ¶ Præterea, Illud in quo causatur aliqua qualitas, mouetur ad qualitatem illam (sicut patet in re calefacta vel infrigidata) quod autem producit actum causantem, qualitatē mouet: vt patet de calefaciente vel infrigidāte. si igitur in aliquo causaretur habitus per actum suipsius, sequeretur quòd idem esset mouens & motum, agens & patiens: quod est impossibile, vt dicitur in 3. Physic.

3 ¶ Præterea, Effectus nō potest esse nobilior sua causa: sed habitus est nobilior quàm actus præcedens habitum: quod patet ex hoc, quod nobiliores actus reddit. Ergo habitus non potest causari ab actu præcedente habitum.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus in 2. Ethic. docet habitus virtutum & vitiorum ex actibus causari.

CONCLVSIO.

Virtutum & vitiorum habitus ex actibus causari necesse est.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in agente quandoque est solum actiuum principium sui actus, sicut in igne est solum principium actiuum calefaciendi, & in tali agente nō potest aliquis habitus causari ex proprio actu, & inde est, quod res naturales non possunt aliquid consuescere vel dissuescere, vt dicitur in 2. Eth. Inuenitur autem aliquod agens, in quo est principium actiuum & passiuum sui actus. sicut patet in actibus humanis. nā actus appetitiuæ virtutis procedunt à vi appetitiua, secundum quod mouetur à vi apprehensiua reprę sentāte obiectū. & vlterius, vis intellectiua secundū quod ratiocinatur de conclusionibus, habet sicut principium actiuum propositionē per se notam. Vnde ex talibus actibus possunt in agentibus aliqui habitus causari, non quidē quantum ad primum actiuum principium, sed quantum ad principiū actus. quod mouet motū: nam omne quod patitur & mouetur ab alio, disponitur per actum agentis. Vnde ex multiplicatis actibus generatur quędā qualitas in potentia passiua & mota, quæ nominatur habitus. sicut habitus virtutū moralium causatur in appentiuis potentiis, secūdū quod mouētur à ratione. & habitus scientiarum causatur in intellectu, secundum quod mouetur à primis propositionibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd agens inquantū est agens, nō recipit aliquid: sed inquantum agit motum ab alio, sic recipit aliquid à mouente: & sic causatur habitus.

¶ Ad secundum dicendum, quod idem secundū idem nō potest esse mouens & motum. nihil autem prohibet idem à seipso moueri secundum diuersa: vt in 8. Physi. probatur.

¶ Ad tertium dicendum, quod actus præcedēs habitum, inquātum procedit à principio actiuo, procedit à nobiliori principio, quam sit habitus generatus: sicut ipsa ratio est nobilius principiū, quam sit habitus virtuti moralis in vi appetitiua per actuum consuetudines generatus. & intellectus principiorum est nobilius principium, quam scientia conclusionum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum per vnū actum possit generari habitus.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd per vnum actum possit habitus generari. Demonstratio enim actus rationis est. sed per vnam demonstrationem causatur scientia, quæ est habitus conclusionis vnius. Ergo habitus potest causa ri ex vno actu.

2 ¶ Præterea, Sicut contingit actus crescere per multiplicationē: ita contingit actum crescere per intēsionē. sed multiplicatis actibus generatur habitus: ergo etiā si multū intēdatur vnus actus, potest esse causa generatiua habitus.

3 ¶ Præterea, Sanitas & ægritudo sunt habitus quidam: sed ex vno actu contingit hominē vel sanari vel infirmari. ergo vnus actus potest habitum causare.

¶ SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in 1. Ethi. quòd vna hirundo vet non facit, nec vna dies, ita vtique, nec beatum, nec felicem vna dies, nec paucum tempus. sed beatitudo est operatio secundum habitum perfectæ virtutis, vt dicitur in 1. Ethi. ergo habitus virtutis, & eadem ratione alius habitus, non causatur per vnum actum.

Annot.

In articulo secundo eiusdem quæstionis quinquagesimæ primæ notato diligenter, quod nobilitas operationis actiuæ pensatur ex forma, quæ est actionis principium: & propterea, vt ex præsse patet, licet actus præcedens habitum, fiat secundum se imperfectus, est tamen perfectior, secundum suum principiū. Et hoc sufficit: quod bene notabis.

Cap. 7. post. med. 10. 5. Ca. 7. & 9. & 10. & 13. tom. 5.

CONCLVSIO.

Habitus virtutis necesse est ex pluribus actibus causari, apprehensiuarum vero potentiarum nonnunquam vnico actu, sicut & habitus corporales.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est, habitus per actum generatur, inquantum potentia passiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc autē quòd aliqua qualitas causetur in passiuo, oportet, quòd actiuum totaliter vincat passiuum. vnde videmus, quod quia ignis non potest totaliter vnicere suum combustibile, non statim inflammat ipsum, sed paulatim abiicit contrarias dispositiones, vt sic totaliter vincens ipsum, similitudinem suam ipsi imprimat. Manifestum est autem, quod principium actiuū, quod est ratio, non totaliter potest superuincere appetitiuam potentiam in vno actu, eo quòd appetitiua potentia se habet diuersimode & ad multa. iudicatur autem per rationem in actu vno aliquid appetendum, secundum determinatas rationes & circunstantias. vnde ex hoc non totaliter vincitur appetitiua potentia, vt feratur in idē, vt in pluribus per modū naturæ: quod pertinet ad habitum virtutis. & ideo habitus virtutis nō potest causari per vnum actum, sed per multos. In apprehensiuis autē potentiis considerandū est, quòd duplex est passiuū: vnum quidem in se intellectus passibilis, aliud autē intellectus, quē vocat * Ari. passiuū qui

Ar. præced.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ primæ Articulum quartum.

Annot.

IN responsione ad tertium quarti articuli, omisso tertio, aduerte quod quum duorum ordinum sunt infusi habitus, quidam scilicet per accidens, & quidam per se infusi. Illi nanque habitus qui possunt ex nostris actibus aut natura acquiri, sunt per accidens infusi: accidit enim eis infundi. Et isti sunt eiusdem rationis specialissimæ, quando infunduntur cum acquisitis. Geometria enim infusa & acquisita eiusdē sunt speciei: sicut oculi dati exeo nato, & oculi aliorum, & de istis in corpore dicitur, quod infunduntur: quia deus producit quandoq; effectus causarum secundarū absque ipsis. Illi verò habitus qui sola infusione fieri possunt, sunt per se infusi, eo quod non accidit actioni eorum præsupposito ipsum per se sibi venientes, & isti sunt habitus essentialiter supernaturales, vt in principio corporis articuli dicitur: & de veritate veritas hic responsio ad tertium, quòd actus procedentes ex habitu infuso non causant aliquem habitum, sed confirmant præexistentem. Et in prōptu causa est, de per se infusis quidem, quia impossibile est, nisi per infusionem, ac per hoc ex actibus nostris deper accidens verò infusis, quia duo accidentia eiusdem speciei sunt incompossibilia in eodem.

Ca. 2. non procul à fine, tom. 2.

Ca. 1. & 2. tom. 5.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ articulum primum.

¶ Num augmentum formæ & secundum se, & secundum participationem in subiecto attendatur, vt duobus distinctis augmenti modis.

Quæstio.

IN articulo primo q. quinquagesimæ secundæ, multa sunt dubia dilucidanda cum dei gratia. est in primis dubium circa sensum distinctionis factæ in corpore articuli, quod perfectio & augmentum formæ dicitur dupliciter, secundum ipsam formam, & secundum participationem formæ in subiecto, aut enim intendit de forma in abstracto vel concreto, & hoc est extra propositum: quia spectat distinctio hæc ad modos significandi: quæstio autem est de re, aut de forma specifice & numeraliter, & hoc non, quia hæc scientia est partua vel magna secundum seipsam, aut de essentia formæ & participatio-

Q. 5. art. 5.

P. p. q. 105. art. 6.

fundit homini illos etiā habitus, q naturali virtute possunt causari: sicut Apostolis dedit scientiam scripturarum, & omnium linguarum, quam homines per studium vel consuetudinē acquirere possunt, licet non ita perfectē.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod Deus quantum ad suam naturam æqualiter se habet ad omnes: sed secundū ordinem suæ sapientiæ certa ratione quædam tribuit aliquibus, quæ non tribuit alijs.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc quod Deus in omnibus operatur secundum modū eorum non excludit, quin Deus quædam operetur, quæ natura operari non potest: sed ex hoc sequitur, quòd nihil operatur contra id quod naturæ conuenit.

¶ Ad tertium dicendum, quod actus d qui producuntur ex habitu infuso, non causant aliquem habitum, sed confirmant habitum præexistentem: sicut medicinalia remedia adhibita homini sano per naturam, non causant aliquam sanitatem, sed sanitatem prius habitam corroborant.

QVAESTIO QVINquagesima secunda, De augmento habituum, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de augmento habituum.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, vtrum habitus augeantur.

¶ Secundo, vtrum augeantur per additionem.

¶ Tertio, vtrū quilibet actus augeat habitū.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum habitus augeantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod habitus augeri non possint. Augmentum est circa quantitatem: vt dicitur in 5.* Phy. sed habitus non sunt in genere quantitatis, sed in genere qualitatis, Ergo circa eos augmentum esse non potest.

2 ¶ Præterea, Habitus est perfectio quædam: vt dicitur in 7. Phys. *sed perfectio cum importet finem & terminum, non videtur posse recipere magis & minus. Ergo habitus augeri non potest.

3 ¶ Præterea, In his quæ recipiunt magis & minus contingit esse alterationem: alterari enim dicitur quod de minus calido fit magis calidū, sed in habitibus non est alteratio: vt probatur in 7. Phy. Ergo habitus augeri non possunt.

¶ SED CONTRA est quod fides est quidam habitus, & tamen augetur. vnde Discipuli domino dicunt. Domine adauge nobis fidem, vt habetur Lucæ 17. ergo habitus augentur.

CONCLVSIO.

¶ Habitus & dispositiones, cum dicantur secundum ordinem ad aliquid, secundum se, & vt participantur à suis subiectis, intensionem & remissionem, seu augmentum suscipere possunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd augmentum, sicut & alia, ad quantitatē pertinentia, à quantitatibus corporalibus ad res spirituales & intellectuales transferūtur, propter connaturalitatem intellectus nostri ad res corporales, quę sub imaginatione cadunt. Dicitur autem in quantitatibus corporeis aliquid magnum, secundum quod ad debitam perfectionem quantitatis perducitur. vnde aliqua quātitas reputatur magna in homine, quæ non reputatur magna in elephante, vnde & in formis dicimus aliquid magnum ex hoc, quod est perfectum. Et quia bonum habet rationem perfecti, propter hoc in his, quæ non mole

ne eius in subiecto, vt litera innuere videtur, & implicat contradictionem, vt author dicit in 2.2. q. 24. articulo 4. ad 3. quoniā si participata formæ in subiecto intenditur, ipsa quoque substantia formę intenditur, vt ibi dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd obiectantem in hoc se facit ly secundum quod: dupliciter enim sumitur. primo vt denotet denominatam tantum, vt cum dicitur, homines est albus secundum dentes, & sic non limitat in proposito: sic enim implicat contradictoria formā augere secundum esse in subiecto, & non secundum esse, vtrunque enim est auctum. Alio modo sumitur vt denotat causam seu radicem: vt cum dicitur, quod homo secundum quod rationalis est artifex, & hoc modo limitat in proposito: & est sensus, quod perfectio & augmentum formæ, aut oritur ex ipsa natura specifica formæ, aut ex participatione eius in subiecto. ita quod vtraque perfectio & vtrunque augmentum ibi inueniatur, communis est formæ, & subiecto, vt habet formam. Differentia autem est in causa originis: vt clare habetur inferius in q. 53. artic. 3. ad 2. de diminutione & aqua idem est quod de augmento iudicium.

¶ Num illud fruitio quod quippiam speciem sortitur, sit in diminutio, & quomodo.

¶ Circa illam propositionem, illud, secundum quod sortitur aliquid in ciem, oportet esse indivisibile, in eodem cum articuli subiunctum, dubium occurrit, de indiuisibilitate. Aut enim est secundum de indiuisibilitate simpliciter, & hoc nō videtur, & hoc nō, quia constat quandoque de materialiter, aut de indiuisibilitate formali: & hoc licet sit verum, non tamē est ad propositum, quoniam loquimur de augmento, quod dicit indiuisibilitatē formalē, aut de indiuisibilitate materiali, vocādo omnem diuisionem siue quantitatiuam, siue qualitatiuam, siue quomodolibet, quæ varietate specificā materialem: & hoc modo ad propositū, sed est falsum: quia cum magis & minus siue quomodolibet specificē varietur, quomodocunque illa habeat, intenditur & remittitur: & color, vnde specificatio secundum se vel ex alio in formis nihil videtur facere ad propositum, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd non est sensus, q formarum quædam inciudūt in se differentiam constitutiuam, & quædam non: quoniam differentia est quæ eō dicit ad esse, & eius qā est esse, rei pars est: vt in prædicabilibus dicitur: & similiter est hoc vertere in dubiū, sed sensus est, q quædam formæ habent suā differentiā fine ordine ad aliquod extraneū: vt color, albedo, & huiusmodi: quædam verò habent suas differentias cū ordine ad aliquod extraneū: ita q nō sunt absolubiles abillo extraneo: vt motus potentiæ habitus, & si quid est huiusmodi. De quibus in primo libro diffuse sermo est habitus. Et hic sensus

Annot.

In prædic. qualit.

Tex. 35. t. 2.

In isto arti.

Tex. 10. t. 8

¶ Circa augmentum & diminutionem formarum secundum participationē in subiecto, secūdo loco in corpore articuli ponit aduerte, q quia susceperē magis & minus, latitudinem quādā importat: ideirco author ex indiuisibilitate excludente huiusmodi latitudinē differentiā manifestat inter formas sic augmentabiles, & nō augmentabiles: & dupliciter hoc cōtingit primo si forma indiuisibiliter se habeat ad subiectū: tunc enim cōstat q participatio eius latitudinē non habet, & hoc inuenitur inter omnē formā substantialē, & eius subiectum, & ratio in litera ponitur quia scilicet specificat subiectū: specifica re enim actus est in indiuisibili cōsistens, vt dictum est: & est sermo de specificatione subiecti nō in tali aut tali specie, sed simpliciter, quod solū inuenitur in forma substantiali, cæterę enim specificāt secundum quid. Secundo cōtingit fide ratione formæ fit indiuisibilitas non in partes quātitatiuas, sicut numerus & circulus partes habent: sed in plura, quorum aliquo adiuncto vel

latitudinis opposita diuisibilitati: quia aliquid latitudinem habet, siue habeat latitudinem vt color, siue vt animal, siue quouis alio simili modo sed attribuitur in litera huiusmodi indiuisibilitas specificāti vt sic, ita q sensus est quod specificās in quātū specificās stat in indiuisibili, id est caret latitudine, id est, non habet in se aliqua plura. Et ratio est, quia specificans vt sic, constituit formæ in subiecto intenditur, & termino vt sic, repugnat latitudo: si enim diuisionem aliquam habet secundum alterum eorum, non determinabit: & iterus secundum aliquid constituet, & secundum aliquid non, & ideo non constituet speciem in certo loco, sed in certo loco, sed secundum aliquid inuno, & secundā aliquid in altero, & sic species rerum non haberent fixa loca, sicut numeri: nec consistentia earum essent sicut constitutiua numerorum in aritmetica. eō tamen stat, q res specificantes habeant latitudinem, vt objiciendo de calore probatur, sermo enim noster formalis est, & nihil aliud intendimus nisi quod res specificans vt sic, stat in indiuisibili licet ipsamet res non vt specificans, sed quomodolibet aliter habeat latitudinem, quomodo autem hoc sit ad propositum negotii pertinens, in sequenti patebit dubio.

Num forma, quæ secundum se speciem sortiantur, recipiant augmentum, vel diminutionem, quæ vero ex ordine ad alterum, suscipiant augmentum & diminutionem salua vnitate specifica.

¶ Circa distinctionem & differentiam formarū in litera subiunctā, quod quædam secundū se vel aliquid sui sortiūtur speciem: & quædam ex alio, ad quod ordinantur & illæ secundum se habent determinatā rationem, neque in plus, neque in minus declinabilem: illæ vero possunt secundū se diuersificari in plus & minus, salua vnitate specifica, propter vnitatem eius ad quod ordinantur: dubium est de sensu verborum, & de efficacia ad propositū. De sensu quidem: quia cum differentia sit intrinsecum constitutiuū omnis formæ, nulla est forma, quæ sic sortiatur speciem, ab extraneo: quia omnis forma secundum se vel aliquid sui, puta differentiam, proprią sortitur speciem: ac per hoc omnis forma claudit in se differentiam, & sic vero, quomodocunque illa habeat, intenditur & remittitur: & ideo quam nec in plus nec in minus specificē declinare pōt: sed sub illa differentia in plus & minus aliqua forma declinativ patet de calore & albedine, ad propositū, sed est falsum: quia cum magis & minus siue quomodolibet specificē varietur, quomodocunque illa habeat, intenditur & remittitur: & color, vnde specificatio secundum se vel ex alio in formis nihil videtur facere ad propositum, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd non est sensus, q formarum quædam includūt in se differentiam constitutiuam, & quædam non: quoniam differentia est quæ eō dicit ad esse, & eius qā est esse, rei pars est: vt in prædicabilibus dicitur: & similiter est hoc vertere in dubiū, sed sensus est, q quædam formæ habent suā differentiā fine ordine ad aliquod extraneū: vt color, albedo, & huiusmodi: quædam verò habent suas differentias cū ordine ad aliquod extraneū: ita q nō sunt absolubiles abillo extraneo: vt motus potentiæ habitus, & si quid est huiusmodi. De quibus in primo libro diffuse sermo est habitus. Et hic sensus

nullam patitur calumniā, aut falsitatē, vt ibi ostensum est. Efficatia autem sunt hæc ad intentum: quoniam formę ex sua natura specifica tantū nihil habēt, nisi quod sortiuntur ex suo specificatiuo quod in indiuisibili cōsistere dictū est. illæ igitur formæ quæ suū specificans indiuisibile sic intus obtinet, q ad nihil extra ordinantur, nihil habēt ex hoc nisi indiuisibile, ac per hoc secūdū se non habēt augmentū. Illæ autem quæ secundum suam propriam differentiam aliquod extraneum, licet indiuisibile respiciunt, ex ipsa sua natura accessum ad illud, ac per hoc augmentum in huiusmodi accessu sortiuntur. Ad quorum maiorem euidentiam sciendum, quod cum augmentum circa quantitatem variabilem in plus aut minus sit, sicut forma se habet ad quantitatem hu iusmodi, ita se habet ad augmentum: formæ autem, quæ extraneum aliquod specificatiuum nō respiciunt, nullam secundum suas specificas naturas quantitatem mutabilem sortiuntur, sed quantitatem tantum perfectionis specificæ, vt sic in indiuisibili consistentem: formæ autem, quæ aliquod extraneum specificum respiciunt, præter illam specificam perfectionem, sortiuntur alium quantitatem mutabilem, scilicet secundum accessum maiorem vel minorem ad illud specificans, & ideo illæ secundum se non augentur, aut minuuntur: illæ sic, & consistit tota vis in hoc, quod licet vrobique specificans vt sic, consistat in indiuisibili, nec habeat latitudinem: & propterea commune est vtrique quod specifice nihil potest addi aut subtrahi, quin varietur species: habentibus tamen differentiam mendicantem ab extraneo specificante, ex hoc ipso respectu conuenienti formæ secundum suam naturam specificam pure sumptam, annexus est motus accessus ad illud maior & minor: secundum quem huiusmodi formæ secundum se dicuntur augeri vel minui. tales autem accessus non possunt poni in aliis formis quinquonium nihil extra respicimus specificans, cui diuisibilis hic accessus annecti possit. verbi gratia, scientia, quia secundum suam naturam respicit scibile, ex hoc ipso, quod non abstrahit à scibili specificante, cōsequitur quòd plus & minus ad ipsum scibile accedere possit, plura vel pauciora de ipso attingendo. Calor autem nihil præter specificam naturam intrinsecam dicens, nihil habet vt sic, variabile. Et hæc est intentio authoris de augmento & diminutione formarum secundum se.

Annot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad pto perfectior aut minus perfecta sit: quod est carere latitudine, & est ser mo de forma, non de specificate ipsam. iam enim dictū est quod omne specifi cans vt sic, cōstat in indistibilibus: de autē dicimus, quod nō omnis forma consti tuit in indistibili, sed quædā sicut species figurarū & numerorū: & quædā nō, vt multæ qualitates primæ & tertiæ speciei, calor enim adēpto aliquo gradu fur latitudinis remittior
eit, & apposito intensior
ei circulus autē quoēū
que variato, aut nō rema
net circulus, aut æquer
& sic habes, & quare quę
dam formæ secundum
suas specificas naturas
augentur, & quædam
non, & hoc propter an
tiquos: & quare quæ
dam formæ suscipiunt
magis & minus, vt reipi
ciunt subiectum, & quæ
dam non.

Quæstio. ¶ *Num quæuis quæ*
titas non suscipiat magis
& minus.

In prædic. qualit. post. med. illius som. 1.

¶ Circa rationem assi
gnatam in eodem primo
articulo quæst. 52. quæ
re quadam forma vt
participabiles in subie
cto, suscipiunt magis &
minus, & quædam non:
dubium duplex restat:
Tex. 17. t. 2. primo de speciebus quan
titatis continuæ infra la
titudinem continui, scili
cet linea, superficie, &
corpore: hæc enim in litera
non tranctantur, nisi vt
induunt differēti ratio-
nē puta bicubiti, tricubi
ti, &c. Et tamen hæ neq;
specificāt, neq; indistibi
bilitatem de sua ratione
sortiuntur: & consequen
ter suscipere deberēt ma
gis & minus, si ratio lit-
teræ esset sufficiens. con-
stat autē q; nō suscipiūt
magis & minus. Secūdo
q. 66. de naturalibus potentiis
quæ ponuntur in secun-
da specie qualitatis, vt
intellectus, voluntas cō-
cupiscibilis, &c. art. Quæ-
rētā sunt absque magis
& minus: & tamen nec
specificant, nec indistibi-
litatem habent.

Quæstio. ¶ *Num omnis forma*
non specificans, nec indi-
stibilitatem habēs, suscipiat magis & minus.

¶ Ad primum ex dupli
ci capite dici poterit. Pri
mo, q; huiusmodi quan-
titates computatæ sunt
cum formis specifican-
tibus, quo ad hoc, pro-
propter earum propin-
quitatem ad substantiam
à Simplicio. vt patet in
Tex. 20. t. 2. litera. Et propterea au-
thor eum dictum Sim-
plicij non refutauerit,
sed explanauerit, & am-
pliauerit in illa computa
tiōe eas dimisit, quā ille
posuit. & cum hoc conatus est ex sua explicatione de eisdem sub alia ratione
reddere rationem. Secundo, quòd subiectum præsentis discussionis est forma
non essentialiter quanta quantitate molis: vt in principio corporis arti. innui
tur: quoniam magnitudo formarum de qua est quæstio, circa quam est augmē
tum & diminutio, quæ vocantur intensio & remissio, distinguitur in litera
contra magnitudinem quantitatis molis: & sic quantitas molis tanquam ha
bens alterius generis magnitudinem & augmentum & diminutionem extra
præsentem disputationem à principio art. remansit. Erit ergo secundum hoc
ratio literæ de formis non essentialiter quanta quātitate molis quæ quedā
suscipiunt magis & minus, & quedā non & merito, quia de istis est dubium,
Illas enim cōstat non suscipere magis & minus. nec obstat q; author etiam ad
quantitatis continuæ species aliquas sermonem extenderit: quoniam hoc ad
perfectionem spectat doctrinæ, &c.

¶ Ad secundum dicitur, quòd naturales potētiæ, quæ cōsequuntur immuta-
biliter subiantias. cum formis specificātibus cōnumerantur. Vnde hoc nihil
obstat: dico autē immutabiliter, quia si aliquæ consequerentur mutabiliter,
vt durū & molle. nihil prohibet. eas suscipere magis & minus. Alteratioe enī
facta, fiet magis molle aut min⁹: & sic vniuersalis regula videtur stare in for-

mis absolutis, respectiuæ enim absolutarū naturas cōsequūtur, & secūdū eas
suscipiūt, vel nō suscipiūt magis & minus: duplū enī nō suscipit magis & mi
n⁹, simile aūt suscipit magis & min⁹: ga qualitas suscipit magis & min⁹, &c.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod augmentum habituum fiat per additionem. Nomen enim augmenti, vt dictum est, à quantitatibus corporalibus transfertur ad formas: sed in quantitatibus corporalibus nō fit augmētū sine additione. vnde in 1.* de generatione dicitur, quod augmentum est præexistenti magnitudini additamentum. Ergo & in habitibus nō fit augmentum nisi per additionem.

2 ¶ Præterea, Habitus non augetur nisi aliquo agente, sed omne agens aliquid facit in subiecto patiente: sicut calefaciens facit calorem in ipso calefacto. Ergo non potest esse augmētum nisi aliqua fiat additio.

3 ¶ Præterea, Sicut id quod non est album, est in potentia ad album, ita id quod est minus album est in potentia ad magis album: sed id quod non est album, non fit album, nisi per aduentum albedinis: ergo id quod est minus album, non fit magis album, nisi per aliquam aliam albedinem superuenientem.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 4.* Phy. Ex calido fit magis calidū, nullo facto in materia calido, quod non esset calidū quādo erat minus calidū. Ergo pari rōne nec in aliis formis quæ augentur est aliqua additio.

CONCLVSIO.

¶ Sicut forma & habitus secundum se non augentur, sed ex parte subiecti, ita nec additionem suscipiūt secundum se, sed secundum participationē subiecti, inquantum scilicet ex intensione agentis magis, vel minus partē pat eandem formam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huius quæstionis solutio dependet ex præmissa. Dictū est * enim supra, quòd augmentū & diminutio in formis, quæ intenduntur & remittuntur, accidit vno modo non ex parte ipsius formæ secundū se consideratæ, sed ex diuersa participatione subiecti. & ideo huiusmodi augmentum habituum & aliarum formarum non fit per additionem formæ ad formam, sed fit per hoc, quod subiectum magis vel minus perfectè participat vnam & eādem formam, & sicut per agens, quod est actu, fit aliquid actu calidum quasi de nouo incipiens participare formam: nō quod fiat ipsa forma, vt probatur 7. Meta. ita per actionē intensam ipsius agentis efficitur magis calidum: tanquam perfectius participans formā, non tanquam formę aliquid addatur. si enim per additionem intelligeretur huiusmodi augmentum in formis, hoc non posset esse nisi vel ex parte ipsius formæ, vel ex parte subiecti: si autem ex parte ipsius formæ, iā dictū * est, ꝙ talis additio vel substractio specię variaret, sicut variatur species coloris, quādo de pallido fit albū. Si vero huiusmodi additio intelligatur ex parte subiecti, per augmētū ex parte formæ intendit varietatē specificā: quoniam vnius termino sicut in articulo præcedēte. Sed sciendū est, ꝙ ga formę accidentales intēsibiles & remissibiles nō distinguūtur, nisi aut formaliter aut materialiter & distinctio specifica ex forma est, materialis autē ex subiecto. ideo additio illā distinctionē non intendit aliam quàm consuetam, scilicet aut additionē specifice differentis, aut numeraliter, nec datur secundus modus quantitatis additio gradus ad gradum intelligitur gradus numeraliter distinctus: vt tractū est secundū dubiū. cuius patebit q; uomodo autē licuerit additionē numeralem solum secundū additionem subiecti exercere, in secundo dicetur dubio.

¶ Ad eundētiā secūdæ ambiguitatis sciēdū est, ꝙ tribus modis potest augmentari additionē gradus ad gradū in qualitatibus, primo, vt gradus alterius speciei existēs secūdū rē, actu in aliquo adiungatur formæ existēti in aliquo subiecto: in summo: sicut quātitas alimēti additur animali, ꝙ augetur, secūdo, vt gradus aliqs præexistēs nō secundū rē, sed secūdū intellectū & potentiā actus additur apponatur formę. nō in summo: sicut aēr illuminato vna cādela additur aliud lumē ex alia cādela positmodū, & fit magis illuminatus. tertio, vt gradus aliqs præexistēs potētia subiecti, educatur de eius potētia, & addatur subiecto, sicut cū forma educitur de potētia subiecti, additur subiecto: per hoc

¶ Num additio in formis fit tantum vel ex parte formæ, vel ex parte subiecti.

IN articulo 2. eiusdem quæstionis, dubia duo sunt. primum est circa distinctionē factam in litera, scilicet quòd intensio in formis intelligatur per additionē, hoc nō potest esse nisi dupliciter, scilicet vel ex parte ipsius formæ, vel ex parte subiecti, &c. Est enim distinctio hæc secundum sensum literæ intellecta insufficiens, quoniā secundum literam additio significat quā additionē specificā. Cōstat autē præter additionem specificam & ex parte subiecti datur tertius modus additionis, scilicet gradus ad gradum, qui in litera omittitur, & in proposito ponitur à diuersitate, fit per additionē gradus ad gradū, vel remotionē gradus à gradu, insufficiens, ergo videtur insufficiēs.

¶ Num intensio informis non fiat per additionem, & qua ratione.

¶ Secundō dubiū est arduū, & nō nisi cum sancto Thomæ additamento in habile est, de efficacia huius processus, ad exactū dendū, intensionem formarum nō fieri per additionem gradus ad gradum in litera recte posita contra rationem non videtur. habere in ipsis gradibus quoniam nec distinguitur species nec subiectum. Et augetur dubitatio ex aut author intendit excludere opinionē dicētē, quòd intensio fit per additionē gradus ad gradum, aut nōn? non contra quos ergo disputat. Et rursus diminuto gradu, & at materiā hanc, contendo hanc principiū difficultatem. Si fit ex his opinio non probat additionē secundum subiectum, sed secundum aptitudinem, nec secundum generationē noui gradus. quomodo ex his causis ditur?

¶ Ad primum dubiū dicendum esse respondetur, distinctionē factam esse sufficiēs, & ꝙ distinctio est duplex, ꝙ distinctio est formalis, & ꝙ distinctio est materialis. & ꝙ vera est distinctio formalis, quæ est per differentias specificas, & ꝙ vera est distinctio materialis, quæ est per subiectum, & ꝙ ista sola sufficiat ad intensionem formarum, & ꝙ nō sufficiat

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum occurrit, nisi pro no
titijs, quòd sicut ante ge
nitum habitū in anima,
potuit anima intensiori
actu generare ipsum, ita
post genitum potest intē
siori actu quàm fit ille, e-
tiam ad quem se exten-
dit præsens habitus auge
re eundē, eodē vtens prin
cipio actiuo intēsius quā
prius vsus fuerit. ex hac
nanque parte habet vim
augmentatiuam, vnde ha
bet generatiuam: quam-
uis ad augendum nonni
hil operetur iam inchoa-
tus habitus, non ea ratio
ne, quia nihil prohibet
augere aliquid seipsum,
vt patet ex secundo de a-
nima: quoniam hoc de
augmento proprie sumpto dicitur: hoc autem
de quo loquimur, au-
gmētum metaphorice di
citur augmentum: pro-
prie vero est morus inten
tionis, sed ea potius ra-
tione, quia actus elicitus ab habitu inchoato,
& subiectū disponit, præ-
parans ipsum ad perfecti
us sortiendum habitum:
& perfectior est, cum ex
tota virtute habitus pro-
cedit, ita vt ad perfectionem maiorem deducere
possit habitum.

Aueroes.

a ¶ *Super Quæ-
stionis quinquagesimæ
tertiæ Articulum pri-
mum.*

IN quæstione quinqua-
gesimatertia aduerte ex
primo articulo, quòd
apud authorem idem est
iudicium de speciebus in
telligibilibus & habiti-
bus principijs, quo ad
corrupubilitatem & in-
corruptibilitatem: & non
est idem iudicium de
prædictis ex habitu sci-
entiæ & virtutum, &
causa est, vt patet in li-
tera: quia illa sunt à so-
lo intellectu agente, ista
verò ab aliis causis ha-
bentibus contraria, ne-
que enim phantasmata
ex parte causæ computanda censuit: quia a-
lias docuit non causam,
sed materiam causæ es-
se ea quæ sunt in par-
te sensitiua, ad ea quæ
sunt intellectus: pro-
pter quod etiam hic ex
parte subiecti posuit hoc
secūdarium subiectum,
ipsa vocans, quæ tu cel-
si ingenij non pertran-
sibis iciunus. Aduerte
quoque ex eodem ar-
ticulo, quod hinc ex-
presse pluries habes, vn-
de habitum scientiæ in
nobis non esse species
intelligibiles accipias:
illæ enim & singulæ &
omnes carent contrarijs,
scientia autem non: vt in
litera dicitur. Aduerte
tertio ex secundo articu-
lo, quod author vndique
affluens proprijs rationi-
bus, non solum ad na-
turam rei reddit ratio-
nem intensiōis & remis-
sionis, sed ad res sic fi-
guificatas, puta concre-
te vel abstracte ex eadem
radice descendit.

3 ¶ Præterea. Simile augetur suo simili: sed qui
libet actus est similis habitui a quo procedit,
ergo quilibet actus auget habitum.

¶ SED CONTRA, Idem non est contra
riorum causa: sed sicut dicitur in 2. Ethi. aliqui
actus ab habitu procedētes diminuunt ipsum,
vtpote cum negligenter fiunt. Ergo non om-
nis actus habitum auget.

CONCLVSIO.

¶ *Actus quilibet si intentioni habitus æquetur, &
ei proportionetur, augeri habitum, & perfectiorem
reddere potest, secus verò si habitu remissior habitus de-
ficit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd simi
les actus similes habitus causant, vt dicitur in
2 Ethi. Similitudo autem & dissimilitudo non
solum attenditur secundum qualitatem eandē
vel diuersam, sed etiam secundum eundem vel
diuersum participationis modum. Est enim
dissimile non solum nigrum albo, sed etiā mi-
nus album magis albo: nam etiam motus sit à
minus albo in magis album, tanquam ex op-
posito in oppositum, vt dicitur in 5. Physic.
Quia verò vsus habituum in voluntate homi
nis consistit, vt ex supradictis *patet. sicut con
tingit, quòd aliquis habens habitum non vti
tur illo, vel etiam agit actum contrarium: ita
tiam potest contingere, quòd vtitur habitu se-
cundum actum non respondentem proportio
naliter intentioni habitus. Si igitur intentio a-
ctus proportionaliter æquetur intensioni ha-
bitus, vel etiam superexcedat, quilibet actus
vel auget habitum, vel disponit ad augmentū
ipsius. vt loquamur de augmento habituum
ad similitudinē augmenti animalis. non enim
quodlibet alimentum assimptum actu auget
animal. sicut nec quælibet gutta cauat lapidē,
sed multiplicato alimento tādem fit augmen-
tum. Ita etiam multiplicatis actibus crescit ha
bitus. Si verò intensio actus proportionaliter
deficiat ab intensione habitus, talis actus non
disponit augmentum habitus, sed magis ad di-
minutionem ipsius.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

QVAESTIO QVIN-
quagesimatertia, De corruptione &
diminutione habituum, in tres
articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de di-
minutione & corruptione habituum.
¶ Et circa hoc quæruntur tria.
¶ Primo, vtrum habitus corrumpi possit.
¶ Secundo, vtrum possit diminui.
¶ Tertio, de modo corruptionis, & diminu-
tionis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum habitus corrumpi possit.

AD PRIMVM sic proceditur. Vi-
detur quòd habitus corrumpi non
possit. Habitus enim inest sicut natu-
ra quædam: vnde operationes secundum ha-
bitum sunt delectabiles: sed natura non cor-
rumpitur, manente eo cuius est natura: ergo
neque habitus corrumpi potest manente sub-
iecto.

2 ¶ Præterea, Omnis corruptio formæ, vel est
per corruptionem subiecti, vel est à contrario:
sicut ægritudo corrumpitur corrupto animali,
vel etiam superueniente sanitate: sed scientia,
quæ est quidam habitus, non potest corrumpi per corruptionem sub-
iecti: quia intellectus qui est subiectum eius, est substantia quædam,
& non corrumpitur: vt dicitur in 1. de anima. Et similiter etiam non
potest corrumpi à contrario: nam species intelligibiles non sunt ad
inuicem contrariæ, vt dicitur in 7. Metaph. Ergo habitus scientiæ
nullo modo corrumpi potest.

3 ¶ Præterea, Omnis corruptio est per aliquem motum: sed habi-
tus scientiæ, qui est in anima, non potest corrumpi per motum per se
ipsius animæ: quia anima per se non mouetur: mouetur autem per
accidens per motum corporis: nulla autem transmutatio corporalis
videtur posse corrumpere species intelligibiles existentes in intelle-
ctu, cum intellectus sit per se locus specierum siue corpore: vnde po-
nitur, quòd nec per senium, nec per mortem corruptuntur habitus:
ergo scientia corrumpi non potest: & per consequens nec habitus
virtutis, qui etiam est in anima rationali: & sicut Philosophus dicit in
1. Ethic. Virtutes sunt permanentiores disciplinis.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in lib. de longi-
gitu. & breuitate vitæ, quòd scientiæ corruptio est obliuio & decē-
ptio: peccando etiam aliquis habitum virtutis amittit, & ex contrarijs
actibus virtutes generantur & corrumpuntur, vt dicitur in secun-
do Ethicorum.

CONCLVSIO.

*¶ Corrumpi contingit per se vel per accidens, quæcunque habitus qui vel
contrarium habent, vel in subiectis sunt, qui corrumpi possint.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum se dicitur ali-
qua forma corrumpi per contrarium suum, per accidens autem per
corruptionem sui subiecti. Si igitur fuerit aliquis habitus, cuius sub-
iectum est corruptibile, & cuius causa habet cōtrarium, vtroque mo-
do corrumpi poterit: sicut patet de habitibus corporalibus, scilicet sa-
nitate & ægritudine. illi verò habitus, quorum subiectum est incor-
ruptibile, non possunt corrumpi per accidens. Sūt tamen habitus quī-
dam, qui etsi principaliter sint in subiecto incorruptibili, secūdario ea-
men sunt in subiecto corruptibili: sicut habitus scientiæ, qui princi-
paliter est quidem in intellectu possibili, secundariò autem in viribus
apprehensiuis sensitiuis, vt suprà dictum*est. & ideo ex parte intelle-
ctus possibilis habitus scientiæ, non potest corrumpi per accidens, sed
solum ex parte inferiorum virium sensitiuarum. Est igitur conside-
randum, si possunt huiusmodi habitus per se corrumpi. Si igitur fue-
rit aliquis habitus qui habeat aliquod contrarium, vel ex parte sua, vel
ex parte suæ causæ, poterit per se corrumpi: si verò non habet con-
trarium non poterit per se corrumpi. Manifestum est autem, quòd
species intelligibilis in intellectu possibili existens, non habet aliquod
contrarium, neque iterum in intellectu agente, qui est causa eius, po-
test aliquid esse contrariū. vnde si aliquis habitus sit in intellectu pos-
sibili immediate ab intellectu agēte causatus, talis habitus est incorru-
ptibilis, & per se & per accidens: huiusmodi autem sunt habitus pri-
morum principiorum tam speculabilium quàm practicorum, qui nec
la obliuione vel deceptione corrumpi possunt. sicut Philosophus dicit
in sexto Ethico de prudentia, quòd non perditur per obliuionem: re-
liquis verò habitus est in intellectu possibili ex ratione causatus, scili-
cet habitus conclusionum, qui dicitur scientia: cuius causæ duplicitet
potest aliquid contrarium esse. Vno modo ex parte ipsarum propo-
sitionum, ex quibus ratio procedit: sicut enim enuntiationi, quæ est, for-
num est bonum, contraria est ea, quæ est Bonum non est bonum, se-
cundū Philosophum in 2. Periher. Alio modo quantum ad ipsum pro-
cessum rationis, prout syllogismus sophisticus opponitur syllogismo
dialectico, vel demonstratiuo. Sic igitur patet, quòd per falsam ratio-
nem potest corrumpi habitus veræ opinionis, aut etiam scientiæ: vn-
de Philosophus dicit, quòd deceptio est corruptio scientiæ, sicut su-
pra* dictum est. Virtutum verò quædam sunt intellectuales, quæ sunt
in ipsa ratione, vt dicitur in 6.*Ethic. de quibus est eadem ratio quæ
est de scientia, vel opinione. Quædam verò sunt in parte animæ ap-
petitiua, quæ sunt virtutes morales. & eadem ratio est de vitijs op-
positis. Habitus autem appetitiuæ partis causantur per hoc, quòd ra-
tio nata est appetitiuam partem mouere: vnde per iudicium rationis
in contrarium mouentis quocunque modo, scilicet siue ex ignoran-
tia, siue ex passione, vel etiam ex electione, corrumpitur habitus vir-
tutis vel vitij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 7.
Ethicor. habitus similitudinem habet naturæ: deficit tamen ab ipsa,
& ideo cum natura rei nullo modo remoueatur ab ipsa, habitus di-
ficile remouetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etsi speciebus intelligibilibus non
sit aliquid contrarium enunciationibus, tamen & processui rationis
potest aliquid esse contrarium: vt dictum*est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd scientia non remouetur per motum
corporalem, quantum ad ipsum radicem habitus, sed solum quan-

tum ad impedimentum actus, inquantum intellectus indiget in suo a-
ctu viribus sensitiuis, quibus impedimentum affertur per corporalem
transmutationem. Sed per intelligibilem motum rationis potest cor
rumpi habitus scientiæ, etiam quantum ad ipsam radicem habitus, &
similiter etiam potest corrumpi habitus virtutis. tamen quòd dicitur
virtutes esse permanentiores disciplinis, intelligendum est non ex par
te subiecti vel causæ, sed ex parte actus: nam virtutum vsus est conti-
nuus per totam vitam, non autem vsus disciplinarum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum habitus possit diminui.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod habitus di
minui non possit. Habitus enim est quædam qualitas & forma
simplex: simplex autem aut totum habetur, aut totum amitti
tur. ergo habitus etsi corrumpi possit, diminui non potest.

2 ¶ Præterea. Omne quod cōuenit accidenti, cōuenit eidem secundum
se, vel ratione sui subiecti: habitus autē secundū seipsum non intendi-
tur & remittitur: alioquin sequeretur quòd aliqua species de suis indi
uiduis prædicaretur secundū magis & minus: si igitur secūdū participa
tionem subiecti diminui possit, sequeretur quòd aliquid accidat habi-
tui proprium, quod non sit commune ei & subiecto, cuicunque autem
formæ conuenit aliquid proprium præter suum subiectum, illa forma
est separabilis: vt dicitur in primo de *anima: sequitur ergo quòd ha-
bitus sit forma separabilis, quod est impossibile.

3 ¶ Præterea, ratio & natura habitus sicut & cuiuslibet accidentis, con
sistit in concretione ad subiectum. vnde & quodlibet accidens diffini-
tur per suum subiectum: si igitur habitus secundum seipsum non inten
ditur neque remittitur, neque etiam secundum concretionem sui ad
subiectum diminui poterit: & ita nullo modo diminuetur.

¶ SED CONTRA est, quod contraria nata sunt fieri circa idem:
augmentum autem & diminutio sunt contraria: cum igitur habitus
possit augeri, videtur quod etiam possit diminui.

CONCLVSIO.

*¶ Sicut contingit habitus augeri, ita & diminui ex his causis possunt, ex qui-
bus corrumpuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd habitus dupliciter diminuun
tur sicut & augentur, vt ex *supradictis patet. Et sicut ex eadem causa
augentur, ex qua generantur: ita ex eadem causa diminuuntur, ex qua
corrumpuntur. Nā diminutio habitus est quædam via ad corruptio-
nem: sicut econuerso generatio habitus est quoddam fundamentum
augmenti ipsius.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod habitus secundum se cō-
sideratus est forma simplex, & secundum hoc nō accidit ei diminutio,
sed secundum diuersum modum participandi: qui prouenit ex inde-
terminatione potentiæ ipsius participantis: quæ scilicet diuersimodè
potest vnam formam participare, vel quæ potest ad plura vel ad pau-
ciora extendi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet, si ipsa essentia
habitus nullo modo diminueretur: hoc autem non ponimus, sed quòd
quædam diminutio essentiæ habitus non debet principium ab habitu,
sed à participante.

¶ Ad tertium dicendum, quod quocunque modo significetur accidēs, a
habet dependentiam ad subiectum secundum suam rationem, aliter t-
men & aliter. Nam accidens significatum, in abstracto importat hab-
itudinem ab subiectum, quæ incipit ab accidente, & terminatur ad sub
iectum: nam albedo dicitur qua aliquid est album: & ideo in diffinitio
ne accidentis abstracti non ponitur subiectum, quasi prima pars diffi-
nitionis, quæ est genus: sed quasi secūda, quę est differentia: dicimus e-
nim quòd simitas est curuitas nasi: sed in concretis incipit habitudo à
subiecto, & terminatur ad accidens, dicitur enim album quod habet al-
bedinem: propter quod in diffinitione huiusmodi accidentis ponitur
subiectum tanquam genus, quod est prima pars diffinitionis: dicimus
enim, quòd simum est nasus curuus. Sic igitur id quod conuenit accidē
tibus ex parte subiecti, non autem ex ipsa ratione accidentis, non at-
tribuitur accidenti in abstracto, sed in concreto, & huiusmodi est in-
tensio & remissio in quibusdam accidentibus: vnde albedo non dici-
tur magis & minus, sed album. & eadem ratio est in habitibus & alijs
qualitatibus, nisi quod quidam habitus augentur vel diminuuntur per
quandam additionem: vt ex supradictis patet.

ARTICVLVS III.

*¶ Vtrum habitus corrumpatur vel diminuatur per solam cessationem ab o-
pere.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod habitus non
corrumpatur aut diminuatur per solam cessationem ab opere.
Habitus enim permanētiores sunt, quàm passibiles qualitates,
tates, vt ex supra dictis* apparet: sed passibi-
les qualitates non corrumpuntur neque dimi-
nuūtur per cessationem ab actu: non enim al-
bedo diminuitur, si visum non immutet: ne-
que calor si non calefaciat. Ergo neque habi-
tus diminuuntur vel corrumpuntur per cessa-
tionem ab actu.

2 ¶ Præterea, Corruptio & diminutio sunt
quędam mutationes: sed nihil mutatur absque
aliqua causa mouente: cum igitur cessatio ab
actu non importet aliquam causam mouentē,
non videtur quod per cessationem ab actu
possit esse diminutio vel corruptio habitus.

3 ¶ Præterea, Habitus scientiæ & virtutis
sunt in anima intellectiua, quæ est supra tem-
pus: ea verò quæ sunt supra tempus, non cor-
rumpuntur neque diminuuntur per temporis
diuturnitatem: ergo neque huiusmodi habitus
corrumpuntur vel diminuuntur per temporis
diuturnitatem, si diu aliquis absque exercitio
permaneat.

¶ SED CONTRA est quod Philoso-
phus in lib. de longitudine & breuitate vitæ
dicit, quod corruptio scientiæ non solum est
deceptio, sed etiam obliuio: & etiam in 8. Eth.
dicitur, quod multas amicitias inappellatio
dissoluit: & eadem ratione alij habitus virtu-
tum per cessationem ab actu diminuuntur, vel
tolluntur.

CONCLVSIO.

*¶ Sicut ex actibus generatur & augetur habi-
tus, ita cessare ab actu diminuit & tollit nonnun-
quam habitum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si-
cut dicitur in 8. Phys. aliquid potest esse mo-
uēs dupliciter. Vno modo per se, quod scilicet
mouet secundum rationem propriæ formæ,
sicut ignis calefacit. Alio modo per accidens,
sicut id, quod remouet prohibens, & hoc mo-
do cessatio ab actu causat corruptionem, vel
diminutionem habituum: inquantum scilicet
remouetur actus, qui prohibebat causas corrumpentes, vel diminuen-
tes habitum: Dictum est enim quod habitus per se corrumpuntur vel
diminuuntur ex contrario agente. vnde quorumcunque habituum cō-
traria subcrescunt per temporis tractum, quæ oportet subtrahi per a-
ctum ab habitu procedentem, huiusmodi habitus diminuuntur, vel e-
tiam tolluntur totaliter per diuturnam cessationem ab actu, vt patet
etiam in scientia & in virtute. Manifestum est enim, quòd habitus vir-
tutis moralis facit hominem promptum ad eligendum medium in o-
perationibus & passionibus. cum autem aliquis non vtitur habitu vir-
tutis ad moderandas passiones, vel operationes proprias, necesse est
quòd proueniant multæ passiones & operationes præter modum vir-
tutis, ex inclinatione appetitus sensitiui & aliorum, quæ exterius mo-
uent. vnde corrumpitur virtus vel diminuitur per cessationem ab a-
ctu. Similiter etiam est ex parte habituum intellectualium, secundum
quos est homo promptus ad rectè iudicādū de imaginatis: cum igitur
homo cessat ab vsu intellectualis habitus, insurgunt imaginationes ex
traneæ, & quandoque ad contrarium ducentes, ita quòd nisi per fre-
quentem vsum intellectualis habitus quodammodo succidantur vel
comprimantur, redditur homo minus aptus ad rectè iudicandum, &
quandoque totaliter disponitur ad contrarium: & sic per cessationem
ab actu diminuitur, vel etiam corrumpitur intellectualis habitus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ita etiam calor per
cessationem à calefaciendo corrumperetur, si per hoc increscret fri-
gidum quod est calidi corruptiuum.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd cessatio ab actu est mouens ad corru-
ptionem vel diminutionem, sicut remouens prohibens: vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod pars intellectiua animæ secundum se
est supra tempus: sed pars sensitiua subiacet tempori: & ideo per tem-
poris cursum transmutatur quantum ad passiones appetitiuæ partis,
& etiam quantum ad vires apprehensiuas. vnde Philosophus dicit in
4. Physic. quòd tempus est causa obliuionis.

*¶ Num ad corruptio-
nem subiecti corrupti pos-
sit scientia.* Q. 49. a. 2.

¶ In responsione ad ter-
tium postremo in articu. *Quæstio.*
3, scrupulus occurrens
nouitijs remouēdus est:
videtur enim contraria-
ri hic tertius articulus
primo in responsione ad
tertium, dum ibi dicitur
quòd scientia ex corpo-
ralibus motibus nō cor-
rumpitur in se, sed in suo
actu impeditur, vt patet
in obijs. hic verò con-
firmatur in responsione
ad vltimum: quod scien-
tia corrumpitur propter
mutationem cui subia-
cent vires apprehensiuæ
inferiores quæ subsunt
tempori. Ad hoc enim
dicendum est, quòd dili-
gentius perspecta verba
literæ sibiinuicem non
aduersantur: primum e-
nim dictum loquitur de *Cap. 2. non
motibus partis interio- multum à
ris sensitiui tantūm, se- princ. 10.2.
cundus autem de eisdem Cap. 5. non
vt patiuntur, vel non com- longè à prē.
pescunt contrarias cau- tomo 5.
sas habituum: & inten-
dit author quod impe-
dimenta partis sensitiuę,
si non vltra progrediantur,
nō corrumpunt scię-
tiam: sed actum eius: &
ideo remanet post mor-
tem: si autem vel per di-
uturnam cessationē, vel
positiuam imaginationē
ad hoc progrediantur,
quòd propositiones cō-
trariæ aut syllogismus
fiat: quamuis ex parte Tex. 27. 1 &
sensitiua inchoet tātum
corruptio hæc. Efficā-
citer tamen corrumpitur
scientia per huiusmodi
obliuionē vel deceptio-
nē. Ar. primo.

Tex. 117. c. 118. tom. 24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nemq; vt in litera dicitur in primo articulo.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ quartæ Articulum primum.*

Annot.

IN primo articu. quæst. 54. aduerte nouitie, ne fallaris in similitudine habitudinis materiæ ad formam, atque actus ens & potentiæ ad habitum, atque obiectum. Inducitur enim, & tenet quantum ad determinationē, ad vnitatemque actus ab vno agente: sed non est extendenda ad vnitatem materiæ, nam oppositum intenti sequeretur, scilicet quòd ficut in vna materia non poteſt fimile eſſe, niſi vna forma: ſic nec in vna potentia plures habitus. Similiter non eſt extendenda ad proportionem formæ & habitus, quo ad ſimultatem, propter eandem cauſam, vnde eſto cautus, vt proportionalis ſimilitudo quo ad ex-

2.2.q.47. ar.5.co. & 3.dist.33.q. 1.ar.1. q.1. cor. & di. 35.q.2. ar. 3. qu.2. ad 3. fit veri. q.15.art.2. ad 11. Et Ver.q.1. ar. 12.ad 4.

plicita tantum in litera intelligatur, & non falleris.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem primi articuli, aduerte quòd litera non dicit, quòd omnis diuerſitas generica obiectorum conſtituat diuerſitatem potentiarum: quoniam hoc manifeſte eſt falſum, nam mathematica, & metaphyſica, & naturalis, & moralis, manifeſte habēt obiecta diuerſorum generum: de theologia quoque in principio primæ partis dicitur, quòd diſtinguitur genere à mathematica. & vere ſic eſt, quia diſtinguuntur genere ſcibili, ſed ſat eſt hnic literæ, quòd diuerſitas aliqua obiectorum generica, conſtituat diuerſitatem potētiarum. Præſens enim reſponſio In hoc ſtat, quòd diuerſitas potentiarum eſt neceſſario generica: habituum vero non eſt neceſſario generica, ſed ſpecifica, ex hoc enim patet, quod multiplicatis habitibus, non oportet multiplicare potentias, ſicut nec multiplicatis ſpeciebus, genera. Quæ autem ſit illa diſtinctio generica conſtituens diuerſitatem potentiarum, & quæ non, diſcutere ulterius negotij eſt: & erit quæſtio ſpecialis.

L.49.6.4.

D. 205.

a ¶ *Super Quæſtionis quinquagesimæ quartæ Articulum ſecundum.*

Q.51.ar.2.

Annot.

Q.51.ar.2.

IN articulo ſecundo dubium occurrit ex Scoto in prima quæſtione prologi primi ſententiarum. verba huius articuli inducente peruerſe expoſita, neſcio à ſe vel ab altero: acceptum eſt enim ex hac litera, quòd vbi eſt idem ſcibile,

QVAESTIO QVINquageſimaquarta, De Diſtinctione habituum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diſtinctione habituum.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia.

¶ Secundo, vtrum habitus diſtinguantur ſecundum obiecta.

¶ Tertio, vtrum habitus diſtinguantur ſecundum bonum & malum.

¶ Quarto, vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrū multi habitus poſſint eſſe in vna potentia.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd non poſſint eſſe multi habitus in vna potentia. Eorum enim quæ ſecundum idem diſtinguuntur, multiplicato vno multiplicatur & aliud: ſed ſecundum idem potentiæ & habitus diſtinguuntur, ſcilicet ſecundum actus & obiecta: ſimiliter ergo multiplicātur. non ergo poſſunt eſſe multi habitus in vna potentia.

2 ¶ Præterea, Potentia eſt virtus quædā ſimplex: ſed in vno ſubiecto ſimplici non poteſt eſſe diuerſitas accidentium: quia ſubiectum eſt cauſa accidentis: ab vno autem ſimplici nō videtur procedere niſi vnum. Ergo in vna potentia non poſſunt eſſe multi habitus.

3 ¶ Præterea, Sicut corpus formatur per figuram, ita potētia formatur per habitū: ſed vnū corpus non poteſt ſimul formari diuerſis figuris: ergo neque vna potentia poteſt ſimul formari diuerſis habitibus. Non ergo plures habitus poſſunt ſimul eſſe in vna potentia.

¶ SED CONTRA eſt, quod intellectus eſt vna potentia, in qua tamen ſunt diuerſarum ſcientiarum habitus.

CONCLVSIO.

¶ Sicut vnius potentiæ plures actus eſſe poſſunt, ita in vna eademque potentia plures habitus valent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra* dictū eſt, habitus ſunt diſpoſitiones quædam alicuius in potentia exiſtentis ad aliquid, ſiue ad naturam, ſiue ad operationē, vel finem naturæ. Et de illis quidem habitibus, qui ſunt diſpoſitiones ad naturam, manifeſtū eſt, quod poſſunt plures eſſe in vno ſubiecto, eo quòd vnius ſubiecti poſſunt diuerſimode partes accipi: ſecundum quarum diſpoſitionē habitus dicuntur: ſicut ſi accipiantur humani corporis partes humores, prout diſponuntur ſecundum naturam humanam, eſt habitus vel diſpoſitio ſanitatis. Si vero accipiantur partes ſimiles, vt nerui, & oſſa, & carnes, earū diſpoſitio in ordine ad naturam eſt fortitudo, aut macies. Si vero accipiantur membra, vt manus & pes & huiuſmodi, earum diſpoſitio naturæ conueniens eſt pulchritudo, & ſic ſunt plures habitus vel diſpoſitiones in eodem. Si vero loquamur de habitibus, qui ſunt diſpoſitiones ad opera, qui proprie pertinet ad potētias, ſic etiā cōtingit vnius potētiæ eſſe habitus plures, cuius ratio eſt, quia ſubiectū habitus eſt potētia paſſiua, vt ſuprà dictū* eſt: potētia enim actiua tantū nō eſt alicuius habitus ſubiectū, vt ex ſupra dictis* patet: potētia autē paſſiua cōparatur ad actum determinatū vnius ſpeciei, ſicut materia ad formam, eo quòd ſicut materia determinatur ad vnam formam per vnum agens, ita etiam potentia paſſiua à ratione vnius obiecti actiui determinatur ad vnum actum ſecundum ſpeciem. vnde ſicut plura obiecta poſſunt mouere vnam potentiam paſſiuam, ita vna potentia paſſiua poteſt eſſe ſubiectum diuerſorum actiuum vel perfectionum ſecundum ſpeciem: habitus autem ſunt quædam qualitates aut formę inhęrentes potentię, quibus inclinatur potentia ad determinationem actus ſecundum ſpeciem: vnde ad vnam potentiam poſſunt plures habitus pertinere, ſicut & plures actus ſpecie differentes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut in rebus naturalibus diuerſitas ſpecierum eſt ſecundum formam, diuerſitas autem generum eſt ſecundū materiam: vt dicitur in 5.* Meta. ea enim ſunt diuerſa genere, quorum eſt materia diuerſa. Ita etiam diuerſitas obiectorū ſecundum genus facit diſtinctiōem potentiarum. vnde Phil. dicit in 6. Ethic. quod ad ea quæ ſunt genere altera, ſunt etiam animæ partes* altæ: diuerſitas vero obiectorum ſecundum ſpeciem facit diuerſitatem actuum ſecundum ſpeciem, & per conſequens habituum. Quæcunq; autem ſunt diuerſa genere, ſunt etiam ſpecie diuerſa: ſed non conuertitur, & ideo diuerſarum potentiarum d ſunt diuerſi actus ſpecie. & diuerſi habitus, non autem oportet quod diuerſi habitus ſint diuerſarum potentiarum, ſed poſſunt eſſe plures vnius: & ſicut ſunt genera generum, & ſpecies ſpecierum, ita etiam contingit eſſe diuerſas ſpecies habituum & potentiarum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod potentia, etſi ſit quidem ſimplex ſecundum eſſentiam, eſt tamen multiplex virtute, ſecūdum quod ad multos actus ſpecie differentes ſe extendit: & ideo nihil prohibet in vna potentia eſſe multos habitus ſpecie differentes.

¶ Ad tertium dicendum, quod corpus formatur per figuram, ſicut per propriam terminationem: habitus autem nō eſt terminatio potentiæ, ſed eſt diſpoſitio ad actum, ſicut ad vltimum terminum, & ideo non poſſent eſſe vnius potentiæ ſimul plures d actus, niſi forte ſecundum quod vnus comprehenditur ſub alio, ſicut nec vnius corporis plures figuræ, niſi ſecundum quod vna eſt in alia: ſicut trigonum in tetragono. non enim poteſt intellectus ſimul multa actu intelligere: poteſt tamen ſimul habitu multa ſcire.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum obiecta.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod habitus nō diſtinguantur ſecundum obiecta. Contraria enim ſunt ſpecie differentia, ſed idem habitus ſcientiæ eſt contrariorum, ſicut medicina ſani & ægri: non ergo ſecundum obiecta ſpecie differentia habitus diſtinguuntur.

2 ¶ Præterea, Diuerſæ ſcientiæ ſunt diuerſi habitus, ſed idem ſcibile pertinet ad diuerſas ſcientias, ſicut tertiam eſſe rotundam demonſtrat naturalis & aſtrologus, vt dicitur in in 2.* Phyſi. Ergo habitus non diſtinguuntur ſecundum obiecta.

3 ¶ ¶ Præterea, Eiuſdem actus eſt idem obiectum: ſed idem actus poteſt pertinere ad diuerſos habitus virtutum, ſi ad diuerſos fines referatur: ſicut dare pecuniam alicui, ſi ſit propter deum, pertinet ad charitatem: ſi vero ſit propter debitum ſoluendum, pertinet ad iuſtitiam. ergo etiam idem obiectum poteſt ad diuerſos habitus pertinere. non ergo eſt diuerſitas habituum ſecundum diuerſitatem obiectorum.

¶ SED CONTRA, Actus differunt ſpecie ſecundum diuerſitatem obiectorum, vt ſupra * dictum eſt: ſed habitus ſunt diſpoſitiones quædam ad actus: ergo etiam habitus diſtinguuntur ſecundum diuerſa obiecta.

CONCLVSIO.

¶ Diſtinguuntur habitus & ſecundum diuerſa actiua principia, & ſecundum naturam, & ex ipſis obiectis.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod habitus & eſt forma quędam, & eſt habitus: poteſt d ergo diſtinctio habituū ſecundum ſpeciem accipi, aut ſecundum communem modum, quo formæ ſpecie diſtinguuntur. aut ſecundum proprium modum diſtinctionis habituum. Diſtinguuntur ſiquidem formæ adnuicem ſecundum diuerſa principia actiua, eo quòd omne agens facit ſimile ſecundum ſpeciem. habitus autem importat ordinem ad aliquid: omnia autem, quæ dicuntur ſecundum ordinem ad aliquid, diſtinguuntur ſecundum diſtinctionē eorum ad quæ dicuntur. Eſt autem habitus diſpoſitio quædam ad duo ordinata, ſcilicet ad naturam & operationem conſequentem naturam. Sic igitur ſecundum tria habitus ſpecie diſtinguuntur. Vno quidem modo ſecundum principia actiua talium diſpoſitionum: alio verò modo, ſecundum naturam: tertio vero modo ſecundum obiecta ſpecie differentia, vt per ſequentia explicabitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in diſtinctione potentiarum vel etiam habituum non eſt conſiderandum ipſum obiectum materialiter, ſed ratio obiecti differens ſpecie, vel etiam genere, quamvis autem contraria ſpecie differant diuerſitate rerum, tamen eadem ratio eſt cognoſcendi vtrumque, quia vnum per aliud cognoſcitur, & ideo inquantum conueniunt in vna ratiōe cognoſcibilis, pertinent ad vnum habitum cognoſcitiuum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd terrā eſſe rotundam per aliud medium. demonſtrat naturalis, & per aliud aſtrologus. Aſtrologus enim hoc demōſtrat per media mathematica: ſicut per figuras eclypſium, vel

pura quod terra eſt rotunda per Philoſophiam naturalem & aſtrologiā, quòd hi non ſint diſtincti habitus, ſed ſunt diſtinctæ formæ, quia non diſtinguuntur per obiecta, ſed per principia actiua, in corpore nanque dicitur, quod habitus in quantum formæ diſtinguuntur per obiecta. Et in reſponſione ad ſecundum dicitur, quod media ſunt principia actiua. contra hanc ſententiā arguit duplicīter. Primo, quia impoſſibile eſt aliquā indiuiſibilē eſſe ſecūdum inferius prædicatum, & diſtincta ſecundum ſuperius: forma autem eſt ſuperius ad habitum, vt patet. Secundo, quia hoc ſupponit obiecta diſtinguere habitus in alio genere cauſæ, quā effectiuæ, quod falſum eſt, ſi aliquo modo cauſant diſtinctionem habituum.

¶ Ad hæc dicitur, quod falſa eſt in primis interpretatio literæ: neque enim hoc ſomniauit diuus Thom. ſed intendit, quod quia habitus & formæ & habitus ſunt, vtraque ſortiri poſſunt diſtinctiua, ſcilicet propria formarum, & propria habituū, & non quod cum diſtinctione illarum ſtet indiſtinctio horum. vnde in propoſito vtraque diſtinctiua concurrunt, ſcilicet actiuorum & obiectorum formalium. Terram enim eſſe rotūdam, & eſt aliud obiectū formale, & per aliud mediū ſcitum, eſt reſpectu aſtrologiæ & Philoſophiæ naturalis, vt patet: nec opus eſt afferendo vnum, afferre ſemper aliud. vnde patet reſponſio ad primum. Ad ſecundum vero dicitur, quod obiectum vt obiectum, non dicit cauſam effectiuam: & propterea non prohibetur quin diſtinguant aliter quàm effectiue: & reuera poteſt diſtinguere non ſolum effectiue, ſed formaliter: extrinſecè tamen & ſi- aliter habitus ſunt de actibus, vt alias dictum eſt, idem enim eſt iudicium.

a ¶ *Super Quæſtionis quinquagesimæquartæ Articulum tertium.*

IN articulo tertio nota, quod aquod authorem hic nō dicitur quod impoſſibile eſt, quod idem habitus tranſeat de bono in malum, aut econuerſo, ſed quod impoſſibile eſt, quod ſit bonus & malus, eo quod ſunt bonus & malus diuerſarum ſpecierum, & contrarij: impoſſibile eſt enim contraria eſſe ſimul vnius individui. Et hoc bene nota pro ſequentibus.

a ¶ *Super Quæſtionis quinquagesimæquartæ Articulum quartum.*

IN articulo quarto dubium primo occurrit ex Scoto in prologo primi ſententiarum, in aſſignatione primi ſubiecti habitus, vbi conatur ſoluere hanc rationem tactam hic in litera. Quod ſicut potentia vna ad multa ſe extendit propter vnitatem obiecti, ita habitus: inquit enim Scotus, quod proportionaliter ad potentiam, & obiecti ad habitum ſunt diuerſæ, nam illa eſt aliquid paſſiuum, iſta eſt cauſæ ad effectum: modo ita eſt, quod in quodcunque paſſum poteſt aliquod agens, poteſt omne eiuſdem rationis agens, prima igitur extrema proportionis actiui ad paſſiuum, ſunt communia ad omnia per que extrema illius proportionis, nam inter illa communiſſima eſt adæquatio, quia in quocunque eſt ratio vnius, reſpicit quodcunque in quo eſt ratio alterius, ſed prima extrema cauſæ & effectus non ſunt communiſſima: quia inter illa non eſt adæquatio: non enim ſequitur, ſi commune poteſt cauſare habitum, quod ſpeciale poſſit.

¶ Ad hoc dico, quod miror valde de hoc viro, cōſtat enim clariſſimè, q̄ proponiens iſtæ currūt quo ad adæquationē. & quæcunq; nominata pati paſſu: quia enim ratione actiuū & paſſiuum ſic ſe habent, eadē ratione cauſa & effectus: quemcunque namque effectum poteſt cauſare aliqua cauſa, poteſt einſdē rationis cauſa producere, & econuerſo: & non minus ſpeciale in quo ſaluatur ratio communis, poteſt producere effectum illius communis, quod poſſit agere in paſſum illius communis. Non video quomodo ſit intelligibile, cum actiuum reſpondeat effectui & patiens & per hæc reſpondeat patienti, quia agit in eo ſuum effectū, quod extrema proportionis actiui ad paſſiuū adæquentur, & actiuū & effectus non ſtat. ergo ſolida ratio literæ, quod quia perfectio proportionatur perfectibili, &c.

Quæſtio.

¶ *Num ſcientia ſit vna ſimplex qualitas.*

¶ In eodem quarto articulo dubium triū occurrit de habitu ſcientiæ, & tangitur in reſponſione ad tertium: quomodo ſaluatur quod ſit vna qualitas ſimplex, & eſt quęſtio illa & cum extraneis & cum Thomiſtis. Cū Thomiſtis quidem: quia quidam eorum attribuunt ſancto Thomæ, quod putauerit habitum ſcientię eſſe ordinatas ſpecies intelligibiles ad vnam formalem rationem obiecti ſcibilis. Quidam autem dicunt ſimpliciter qualitatem eſſe habilitatē ad vſum illarum ſpecierum. Cum aliis vero, dum non aſſeuerant habitum ſcientificum, vnum ſecūdum ſpeciem & ſimplicem extendere ſe ad tot rerum naturas, quot in vna ſcientia tractari contingit. Thomiſtæ igitur tenētes habitū ſcientificeſſe ſpecies ordinatas, &c. ſuper authori tatibus San. Th. ſe fundant: quarum præcipuæ ſunt ex hoc libro ttes. prima eſt ex q.52. ar. 2. vbi author vult, quod ſcientia augetur ſecundum ſe per additiōem ex qua arguitur ſic. Scientia ſecundum ſe augetur per additionem: ergo ipſi ſecundum ſe aliquid additur: ſed nō niſi nous ſpecies intelligibilis. ergo ſpecies intelligibilis ſpectat ad habitualem ſcientiam in ſeipſa. ſecūda eſt ex q.65.art.1.ad primum. vbi vult quòd Geometer modico ſtudio acquirit ſcientiam conclusionis, quam nunquam cōſideraſſet, &c. Ex hoc arguitur quòd aliquid nouum acquiritur modico ſtudio. tertia eſt ex q.67. ar. 2. vbi vult quod ſpecies intelligibiles ſe habent ad ſcientiam vt formales phantaſmata autem vt materialia. Ex hoc arguitur, ergo ſcientia formaliter eſt ipſa ſpecies intelligibilis. Ex tertia parte

Inter p. ar. 5u.q.53. a. 2.ad 1.

q.51. ar.2.

affertur articulus ſecundus quæſtionis duodecimæ, vbi author expreſſe vult ſcientiam augeri per ſucceſſiuam generationem ſpecierum intelligibilium. Et hoc vocat augmentum ſecundum eſſentiam ipſius habitus ſcientiæ, &c. ex quæſtione de veritate, queſtione octaua articulo decimoſexto, ad quartam, vbi dicit quòd vna tota ſcientia comprehendit ſub ſe diuerſas ſtientias particulares, quibus concluſiones diuerſę cognoſcuntur: & in quæſtione vicęſima quarta articulo quarto ad octauum, vbi dicit, quod ordinatio aliqualis ſpecierum intelligibilium facit habitum: & in quæſtione decima articulo ſecundo approbat viam dicentium, quod ſpecies conferuantur intellectu: quarum ordinatio eſt habitus ſcientiæ: ex tertio quoque ſententiarum diſtinctione decima quarta articulo tertio quæſtione quarta, vbi vult quod ſcientia infuſa animæ Chriſti, ſit vnus habitus: & tamen multæ ſpecies.

*D.970.

¶ Aliorum autem occurrit in primis Aureoluſ: deinde Gregorius de Arimino in prologo primi ſententiarum, quæſtione tertia, articulo primo, pluribus rationibus. primo ex parte operationis: quia ſequeretur quòd habens habitum ſcientificum primæ concluſionis in geometria, poſſet exire in actū ſciendi ceteras geometriæ concluſiones, quas nunquam conſideraſſet, hoc eſt falſum: ergo probatur ſequela: quia habitus ſcientiæ primæ concluſionis per te,

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum bonum & malum.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd habitus non diſtinguantur ſecundum bonum & malum. Bonum enim & malum ſunt contraria. ſed idem habitus eſt contrariorum: vt ſupra* habitum eſt. Ergo habitus non diſtinguuntur ſecundum bonum & malum.

2 ¶ Præterea. Bonum conuertitur cum ente, & ſit cum ſit commune omnibus, non poteſt ſumi, vt differentia alicuius ſpecici: vt patet per Philoſophum in 4. Topic. ſimiliter etiam malum cum ſit priuatio, & non ens, non poteſt eſſe alicuius entis differentia. Non ergo ſecundum bonum & malum poſſunt habitus ſpecie diſtingui.

3 ¶ Præterea, Circa idem obiectum cōtingit eſſe diuerſos habitus malos, ſicut circa concupiſcentias, intemperantiam, & inſenſibilitatē: & ſimiliter etiam plures habitus bonos, ſcilicet virtutem humanam, & virtutem heroicam, ſiue diuinam: vt patet per Philoſophum in 7. Ethic. Non ergo diſtinguuntur habitus ſecundum bonum & malum.

¶ SED CONTRA eſt, quod habitus bonus contrariatur habitui malo, ſicut virtus vitio, ſed contraria ſunt diuerſa ſecūdum ſpeciem. Ergo habitus differunt ſpecie ſecundum differentiam boni & mali.

CONCLVSIO.

¶ Diſtinguuntur habitus per bonum & malum prout diſponunt hominem in ordine ad naturam, vel ad actum conuenientem, vel diſſonantem naturæ, ſeu in ordine ad actum conuenientem naturæ ſuperiori, vel naturæ inferiori.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, habitus ſpecie diſtinguuntur nō ſolum ſecundum obiecta: & principia actiua, ſed etiam in ordine ad naturam: quod quidem contingit dupliciter. Vno modo ſecundū conuenientiam ad naturam, vel etiam ſecundū diſconuenientiam ad ipſa, & hoc modo diſtinguuntur ſpecie habitus bonus & malus: nā habitus bonus dicitur qui diſponit ad actum cōuenientem naturę agentis, habitus autē malus dicitur qui diſponit ad actum non cōueniēnē naturæ, ſicut actus virtutum naturæ humanæ conueniunt, eo quòd ſunt ſecundum ratiōem. actus vero vitiorum cum ſint cōtra rationem, à natura humana diſcordant: & ſic manifeſtū eſt, quod ſecundū differentiā boni & mali habitus ſpecie diſtinguuntur. Alio modo ſecundum naturā habitus diſtinguuntur ex eo, quòd habitus vnus diſponit ad actum conueniētem naturæ inferiori, alius autem habitus diſponit ad actum conuenientem naturæ ſuperiori: & ſic virtus humana, quæ diſponit ad actum conuenientem naturæ humanæ, diſtinguitur à diuina virtute vel heroica, quæ diſponit ad actū conuenientem cuidam ſuperiori naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod contrariorum poteſt eſſe vnus habitus, ſecundum quod contraria conueniunt in vna ratione: nunquam tamen contingit, quod habitus cōtrarij ſint vnius ſpeciei, cōtrarietas enim habituum eſt ſecundum contrarias ratiōes: & ita ſecundum bonum & malum habitus diſtinguuntur, ſed inquantum vnus habitus eſt bonus & alius malus, non autem ex hoc quod vnus eſt boni, & alius mali.

¶ Ad ſecundum dicēdum, quod bonum commune omni enti non eſt differentia conſtituēs ſpeciem alicuius habitus: ſed quoddam bonū determinatum, quod eſt ſecundum conuenientiā ad determinatam naturam, ſcilicet humanam. ſimiliter etiam malum quod eſt differentia conſtitutiua habitus, non eſt priuatio pura, ſed eſt aliquid determinatum repugnans determinatæ naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod plures habitus boni circa idem ſpecie diſtinguuntur ſecūdum conuenientiam ad diuerſas naturas, vt dictum eſt, plures vero habitus mali diſtinguuntur circa idem agēdum ſecundum diuerſas repugnantias ad id quod eſt ſecundum naturam: ſicut vni virtuti contrariantur diuerſa vitia circa eādem materiam.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod vnus habitus ex pluribus habitibus conſtituatur: illud enim cuius generatio non ſimul perficitur, ſucceſſiue videtur conſtituere ex pluribus partibus. ſed generatio habitus non eſt ſimul ſed ſucceſſiue ex pluribus actibus: vt ſupra*

Universidad de Deusto
Biblioteca

per te, & habitus omnium reliquarum sunt eiusdem rationis specialissimæ, licet differant secundum perfectum & imperfectũ. Constat autẽ, quod in quẽcunque actum potest aliqua forma, potest quæ libet eiusdẽ rationis specialissimæ. Nec valet, inquit Greg. si dicatur, quod ista maxima tenet solũ in formis eiusdem rationis, & æque perfectis: quia differentia secundum perfectũ & imperfectum non tollit aut dat substantiã actionis: sed variat actionem etiam secundũ perfectũ & imperfectũ: minimus enim calor potest calefacere & exsiccare, quamuis non ita perfecte sicut intensus calor. Et confirmatur authoritate Auerrois primo cæli commẽ. 19. & in 3. cæli commen. 92. expresse dicẽtis, quod vbi est eadem forma, est eadem actio secundum speciem: licet magis vel minus perfecta. Secundo, ex parte generationis, quia habitus habentes diuersas generationes, corruptiones, intentiones, & remissiones, sunt diuersi: sed respectu primæ conclusionis geometriæ & centesimæ habitus scientifici sunt huiusmodi. ergo minor quo ad intentionem & remissionem est clara: quo ad corruptionem patet ex obliuione centesimæ demonstratiõis seu medij stante prima: & tunc patet quòd oportebit generationem aliam fieri. Tertio ex parte augmentationis Habitus geometriæ per vos dupliciter augetur, scilicet per actus frequentatos circa eadem conclusionem, & per actus circa diuersas successiue conclusiones: aut ergo duplici augmentationis modo acquiritur diuersa secundum speciem entitas absoluta in illo habitu, aut eadem, si diuersa, ergo habitus ille non est simplex qualitas: si eadem, ergo siue hoc, siue illo modo generetur, ad idem inclinabit: sicut quia calor eiusdẽ rationis rẽ suscipit quomodocunque intendatur. Ideo siue à sole, siue ab igne intendatur, in idem potest intensus: & tunc sequitur, & quòd frequentans actus circa primam conclusionem acquirat seu formet notitiam centesimæ, & quod demonstrans cẽtesimam cõclusionem, intendat notitiam primæ. Quarto, ex parte oppositorum, quia scientia primæ conclusionis non opponitur ignorantiæ etiam prauæ dispositionis tam actualis quàm habitualis centesimæ, quia stant simul in eodem: vt patet, ergo non est eadem simplex qualitas habitus vtriusque. Patet sequela, quia ex dem qualitates secundum speciem habent eandem qualitatem secundum speciem contrariam, &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, quam Thomistę multi fugere videntur, dicentes diuum Thomam modo declinare in vnam, modo in alteram opinionem, etiam in hac prima secundæ, & magis declinare in opinionem dicentem habitũ scientiæ esse ordinatas species: scito quòd sententia diui Tho. est, quòd habitus scientiæ est simplex qualitas, extendens se ad omnes conclusiones specitantes ad eandem rationem specialissimam sub hoc genere, quod est scibile: vbi quatuor videnda sunt. primo quod habitus scientiæ est simplex qualitas: secundo, quomodo se habet ad scire diuersas conclusiones: tertio, quomodo se habet ad species intelligibiles & diuersitatem earum: quarto, quid dicendum obiectis in oppositum.

¶ Quo ad primum supponendo pro nunc dari & conseruari species intelligibiles in intellectu, & vnitatem specificam scientiæ attendi penes vnitatẽ specificam scibilis, non inquantũ est in hoc vel in illo genere subitantiæ vel qualitatis, sed inquantum est in genere scibilis, quorum vtrunque in doctrina authoris est indubitatum: oportet concedere quod aliqua vna habitualis scientia secũdũ speciem, puta geometria, duas res ponat in intellectu nostro. prima est species intelligibiles linearum, angulorum, figurarum, &c. secunda est habilitas ad pròpte, faciliter, delectabiliterque considerandum conclusiones scitas in geometria. Quod enim oportet ponere species intelligibiles ordinatas ad vnam & eandem rationem formalem talis scibilis, patet ex eo, quòd plura secundũ speciem non occurrunt ad vnum secundum speciem, nisi aliquo modo ordinata ad illud vnum: vt patet in pluralitate heterogeneorum, tã in naturalibus, quàm artificialibus: quomodo enim species intelligibiles subiecti: puta lunæ, & species accidentis, puta eclypsis, & species causæ mediæ, puta interpositę terræ, &c. in vnum secundum speciẽ actum scienti conueniant, nisi aliquo modo ordinatæ: & rursus quomodo tot species tot rerum contentarũ sub vna specie scibilis vt sic, cõuenient nisi ordinatæ: vbi enim pluralitas sine ordine, ibi confusio. Quod autem exigatur habilitas aliqua ad vtendũ pròpte faciliter. &c. speciebus istis sic ordinatis, ex hoc ipso patet, quod intellectus cum sit secundũ se sicut tabula rasa: non est secundum se ordinatus ad vsum talem taliũ sic ordinatorum ad scibile vnum: sed oportet per aliquã sibi additã qualitatẽ respicientem per se primo illud scibile determinari ad prompte, faciliter, & delectabiliter vtendũ quibuscunque speciebus, & actibus in ordine ad illud: hanc autem qualitatem habilitatem esse constat vnam iuxta vnitatẽ sui obiecti, ac per hoc vnius speciei specialissimæ: & cõsequẽter qualitatẽ simplicem, cum species sit qualitatis. His autem duobus in intellectu concurrentibus profecto secundum aliquam scientiam, videndũ restat quid horum, non habitus, sed habitus talis, scilicet scientiæ humanę, quę est habitus per demonstrationem acquisitus, rationem essentialitęr habet. Notanter autem dixi non habitus: quia constat quòd species intelligibiles apud sanct. Tho. sunt habitus intellectuales: & similiter dixi scientiæ humanæ: quia constat in angelis habitus scientię non esse nisi species intelligibiles: & non aduertere ad hęc duo. fuit forte occasio erroris aliquibus. Quòd autẽ scięti a de qua loquimur, nõ sit essentialiter plures species intelligibiles ordinatæ, sed simplex qualitas, manifestũ est ex hoc, quòd habitus scientificus est essentialiter in prima specie qualitatis, vt vna eius species specialissima, cõstat nanque quòd nulla species qualitatis est composita ex pluribus qualitatibus diuersarum specierum, qua-

habitum est. ergo vnus habitus constituitur ex pluribus habitibus.

2 ¶ Præterea, Ex partibus constituitur totum: sed vni habitui assignantur multæ partes, sicut Tullius *ponit multas partes fortitudinis & temperantiæ, & aliarum virtutum. ergo vnus habitus constituitur ex pluribus.

3 ¶ Præterea, De vna sola conclusione potest scientia haberi actu & habitu: sed multæ conclusiones pertinent ad vnam scientiam totam: sicut ad geometriam vel arithmeticam. Ergo vnus habitus constituitur ex multis.

¶ SED CONTRA Habitus, cum sit qualitas quædam, est forma simplex: sed nullum simplex constituitur ex pluribus: ergo vnus habitus non constituitur ex pluribus habitibus.

CONCLVSIO.

¶ Habitus est vna simplex qualitas non ex pluribus habitibus constituta.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd habitus ad operationẽ ordinatus, de quo nunc principaliter intendimus, est perfectio quædã potentiæ: omnis autem perfectio proportionatur suo perfectibili. Vnde sicut potentia cũ sit vna, ad multa se extendit, secundum quod conueniunt in vno aliquo, id est in generali quadam ratione obiecti, ita etiam habitus ad multa se extendit secundum quod habet ordinem ad aliquod vnũ: puta ad vnã specialẽ rationem obiecti, vel vnam naturam, vel vnum principium, vt ex supra dictis* patet. Si igitur consideremus habitum secundũ ea, ad quæ se extendit, sic inueniemus in eo quandam multiplicitatem. sed quia illa multiplicitas est ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter respicit habitus, inde est quòd habitus est qualitas simplex non constituta ex pluribus habitibus, etiam si ad multa se extendat: non enim vnus habitus se extendit ad multa, nisi in ordine ad vnum, ex quo habet rationem obiecti, vnde completiue determinatur per habitũ, quo ad scibilem illius obiecti, vnde completiue determinatur per habitũ, quo ad scibilem illius obiecti, vnde completiue determinatur per habitũ, quo

lis: putandum est igitur quòd in vna scientia, puta Metaphysica inueniatur intellectus in illa per fectus sic dispositus, vt habet species intelligibiles elemẽtorum mineralium, plantarum, animalium, hominum, quantitatis, qualis, relationis, motus, &c. bene dispositas quatenus representant gradus Metaphysicales, id est, spectantes ad ens inquantum ens: & quòd habet qualitatem quandam determinantem ipsum, non solum ad vtendum, sed ponendum & ordinandum species in tali ordine: & hæc qualitas est essentialiter habitus scientiæ, qui dicitur formaliter intellectum faciendi huiusmodi dispositionem in speciebus, & vtendi illis prompte, faciliter, & delectabiliter. Et hoc habet ex hoc, quòd per se primo respicit rationẽ formalẽ obiecti scibilis specificantem, & vnitatẽ specificam præbentem ipsi: primum enim in vnoquoque est causa cæterorum. vnde quod ille species ad illud vnum ordinentur, ex habitu habent, cui per se primo conuenit ad illud vnum ordinari, & non econuerso. Hoc de primo.

¶ Quo ad secundum, scito, quòd, vt patet ex quinto Metaphy. & superius allegatum est, de ratione habitus est, quod habens ipsum, sit partibile secundum locum, potentiam, vel speciem: & vt Simplicius fupertius allegatus dixit, scientia imperfecta à scientia perfecta differt in hoc, quod illa est habẽtis partes in potentia: ista est habentis partes secundum speciem. Ex his autem hoc solum pro nunc accipito, quod habitus scientiæ comparatur ad diuersa scire diuersarum conclusionum, vt ad partes: in potentia quidem quando est imperfectus in actu vero quando est perfectus. Quod vt plenius intelligas, cogita, quod in intellectu in quo oritur geometria, est potentia ad scire primam conclusionem, & potentia ad scire secundam, & potentia ad scire tertiam: & sic de aliis. Et quòd habitus scientiæ incipiens perficit intellectum secundum primam potentiam, deinde per secundam demonstrationem extenditur ad perficiendum intellectum secundum secundam potentiam, & per tertiam extenditur ad perficiendum secundum tertiam: & sic deinceps. nec refert si omnes istæ potentiæ sunt multæ partiales potentię, aut sint vna: quoniam si ponatur vna sola potentia ad scire omnia conclusionum, illa potentia vna formaliter & multæ æquivalenter eidem habitui subijcitur paulatim, ac si essent multæ potentiæ, quibus æquivalet: si vero ponantur multæ partiales, tunc habitus scientiæ habebit pro partibus subiecti non solũ actus multos sciendi, sed potentias ad illos: quomodolibet ergo ponatur, referendum est ad habitus scientiæ comparatæ ad scire diuersarum conclusionum, & potentias siue distinctas siue non, ad illa scire, vt ad partes habentis ipsum. Et ex hoc manifestatur augmentum scientiæ extensiuum, quod author vocat per additionem. Ex hoc enim quòd intellectus, vt est in potentia ad secundam conclusionem, non remanet interminatus, sed subijcitur illi qualitati simplici respicienti obiectum primum: extenditur habitus ad occupandum non partem loci, sed partem potentiæ, quam prius non actuabat: & hoc bene nota, quoniam ex his solvetur obiecta. Hoc de secundo.

¶ Quo ad tertium, scito quòd habitus scięti ficius quatuor habitudines habet ad species intelligibiles ordinatas, prima est effectus ad causam: secũda causa ad effectum: tertia complementi ad inchoationem, quarta ratio tius ad partes, non essentiales nec integrales, sed possibiles. Et pro manifestatione primæ dorum recolere oportet, quòd sicut in scientia est duplex ordo, primus est partium vnius & eiusdem demonstrationis, secundus diuersarum demonstrationum inter se: ita est duplex collectio ordinata specierũ intelligibiliũ: prima est specierum facientium vnam demonstrationem: secunda ost specierum scientium secundam demonstrationem cum speciebus facientibus primam: sic deinceps. Prima collectio est causa habitus scientifici: quia est causa habitus actualis scire, quod est effectus demõstrationis, quod est causa ipsius habitus scientifici: habitus enim sciendi ex actu sciendi generatur. Et licito, quod non solum collectio specierum pro prima demonstratione est causa scientifici habitus, sed singulæ collectiones pro singulis succedẽtibus demonstrationibus sunt causæ ipsius habitus, diuersimode tamen, quia prima est causa generationis, alia, aliæ vero sunt causæ augmentatiuæ augmẽto extensiuo: sicut prima demonstratio facit habitum: subsequentes autẽ extendunt illum. Secunda autem collectio quo ad vnitatem ordinis est effectus ipsius habitus: quia intellectus adepto iam habitu, & determinatus iam ad obiectum scibile tale: efficitur potens ad obiectum alias species ad acquisitã rationem talis obiectis: & sic prima demonstratio in scientia vna est principium secundæ: ita proportionaliter habitus acquisitus prima demonstratione inchoat scire actuale secundæ conclusionis, adunando ad adunandum & ordinandum species pro secunda demonstratione: & sic deinceps: & hoc, vt dictum est, quia per se primo respicit formale obiectum. Tertia autem habitudo patet ex eo, quòd collectum propriũm habitus sit etiam obiectum, licet partiale potentiæ & scibilis: puta vnitas, siue numerus in arithmetica, obijcitur prius ordine generationis intellectui primã demonstrationẽ formãti per ordinatas illius demõstrationis species, quã habitui, qui requiritur in intellectu ex scire facto per demonstrationẽ: sed potentia intellectus ad tale obiectũ, vt scibile, nõ nisi inchoate determinatur per huiusmodi species ordinatas: quia non nisi vt ordinatæ ad scientiam illius obiecti. vnde completiue determinatur per habitũ, quo ad scibilem illius obiecti, vnde completiue determinatur per habitũ, quo

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ quòd successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quòd pars eius generetur post partem, sed ex eo quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam, & difficile mobilem: & ex eo quod primo imperfecte incipit esse in subiecto, & paulatim perficitur. sicut etiam est de aliis qualitatibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd partes quæ singulis virtutibus cardinalibus assignantur, non sunt partes integrales, ex quibus constituatur totum, sed partes subiectiuæ siue potẽtiales, vt dictum est. si enim in intellectu nostro essent vniuersales formæ, vt sunt in angelis, non oporteret iuxta scibilium species ordinari sciendi. Et hęc de authoritatibus sufficiant: ex quibus comunitis huic doctrinæ, cæteras, si quę sunt, interpretari posse facile puto. Nunc ad rationes dicendum est ad istas & firmatas, vt magis veritas elucescat: & ad primam dicitur dupliciter, primo quod illa maxima. in quocunque actum, potest forma aliqua, potest quælibet eiusdem speciei licet non a quę perfecte, non est vera, nec probata, becaſsumpta ab Auer. nisi in formis simplicibus secundum essentiã & potentias, quales sunt formę homogeneorum. in formis autẽ heterogeneorum, quę sunt simplices secundum essentiam, multiplices autem secundũ potentiam, falsa est maxima: si enim est, quod animal modo genitum, & post perfectum sunt eiusdem speciei specialissimæ, & tamen perfectum potest in actum generationis, & imperfectum non. vnde propositio illa sic vniuersaliter est contra Auic. 4. Meteor. ponentem differentiam inter perfectum & imperfectum in hoc, quod perfectũ vnumquodq. est, cũ potest generare sibi simile. vnde cum habitus sit forma simplex in essentia, & multiplex in potentia, habet enim & species intelligibiles & potentiam subiecti ad diuersas conclusiones, vt partes illas ex parte sui, illas ex parti subiecti sui, consequens est vt in ipso scientifico habitu locum non habeat propositio illa: sed in aliquid merito potest perfectus, in q non potest imperfectus. Deinde dicitur ad maiorem, quòd hic est sophisma figuræ dictionis, quoniam mutatur quid in quãtum. Cum enim demonstrationes & conclusiones eiusdem scientię sint ordinatę, & vna oriatur ex alia, actus sciendi sequentis includit in se perfectionẽ præcedentis, & addit. Non enim sit qui resoluere nescit conclusionem quintam in primam, & sic posse in scire quintam conclusionem, est posse in maius scire, quàm posse in scire primam cõclusionem, ac per hoc mutati patet quid in quantum, dum sub ly in quemcunque actum, subsumitur actus tantus.

¶ Ad secundam dicitur, quod habere diuersas generationes, corruptiones, & intensiones, contingit dupliciter: primo vt sic sit vnius, quod nullo modo mutetur alterum: & sic transeat distinctio realis talium. Alio modo, vt nõ possit vnius esse, nisi in vno alterum reũdet. Et sic non infert distinctionem realẽ illorum: cum enim animal aliquod augetur, sic generatur nova quantitas, vt antiqua nouo modo se habeat, & similiter minuitur. & propterea non sequitur, ergo est alia realiter quantitas nova ab antiqua: & simile est in motu intẽsionis & remissionis, & sic accidit in habitu scientifico, quia cum generatur scire secundæ conclusionis, habitus præcedens extenditur, & econuerso minuitur obliuione. Similiter quod intensiue augeatur respectu primæ conclusionis, & non secunda. perinde est ac si albedo intenderetur in vna parte subiecti, & non alia, vt infra patebit.

¶ Ad tertiam rationem dicitur præmittendo duo: primum est, quòd actus sciendi habitus scientifici sunt duplices, quidam secundum vnam & candẽ demonstrationem, quidã secundum aliam demonstrationem ac conclusionẽ, & hi actus sic se habent, quod primi sunt omnino eiusdem rationis, vt patet: secundi autem aliquo modo sunt eiusdem rationis, & aliquo modo diuersæ, si enim sumantur in ordine ad diuersas species intelligibiles, à quibus sunt sic cũ species tertiæ demonstrationis distinguantur species à speciebus secundæ: etiam ipsi actus erunt diuersarũ rationum. si vero sumãtur in ordine ad habitũ scientificũ, & eius formale obiectum, sic sunt vnius rationis, sicut & habitus, & obiectum sunt vnius speciei specialissimæ. Et licet ad habitum pertinent isti actus vtroque modo: quia tamen principaliter & immediate pertinẽt ad ipsum secundo modo: ideo licet tolerari possit sermo, dicens actus istos diuersarũ rationum, formalius tamen dicuntur eiusdẽ rationis, cum de vnitate habitus est sermo. Secundum est, quòd habitus scientificus habet duas latitudines diuersarum rationum, intensiuam scilicet & extensiuam, respondentes duplicibus supradictis actibus: ita quòd quantitas intellectiua eius augetur ex actibus frequentibus circa idem, identitas vero extensiua augetur ex aduenientibus actibus demonstratiuis circa diuersa: & sicut in formis materialibus calor & latitudines eius intensiua & extensiua non sunt tres entitates, sed vna habens duas conditiones, ita in habitu. Vnde ad rationem dicitur, quòd habitus scientiæ augetur per vtrosque actus, scilicet circa eandem, & circa diuersas conclusiones, & quod neutrius augmentationis est terminus aliqua omnino nouа entitas: & consequenter nec eiusdem nec diuersæ rationis, sed antiqua nouo modo se habens, secundum latitudines diuersarum rationum. Nam augmentum per actus circa idem terminat habitum secundum latitudinem intensiuam. Augmentum vero per actus circa aliud terminat idem habitus secundum latitudinem extensiuam, quam constat conditionem esse alterius rationis. Ex hoc autem quòd idem habitus habet vtranque quantitatem, non sequitur quòd sit compositus ex duabus rebus diuersarum rationum, sed solũ quòd habeat duas quantitates, non molis, sed perfectionis diuersarum rationum identificatas realiter sibi.

¶ Ad quartam rationem dicitur, quod quia habitus scientificus comparatur ad potentias intellectus respectu diuersarum conclusionum, vt partes subiecti, vt ex 5. Metaph. deducitum est, consequens est, quod habitui perficienti intellectum secundum potentiam ad primam conclusionem, non contrarietur eriam habitus præue dispositionis in eodem intellectu secundum potentiam respectu secundæ conclusionis: sicut albedo secũdum vnam partem non con-

est, quod ordinatio specierum est habitus, sed efficit habitum: quod concedimus, vt patet ex dictis. In q. autem 24. expresse patet, quod recitatiue loquitur, & quod nihil illius opinionis recitatę ibi approbat, nisi quod species cõseruentur, & vis conseruatiua sit memoria intellectiua. In tertio demum sententiarum, distinct. 14. dicta & allegata quanta sunt authoritatis, manifestiat ipse author in tertia parte, q. 11. art. 1. vbi ita tractat: ns eandem quæstionem, determinat opposi- 9.57.ar. 6. & 22. qu. 48.

tiales, vt infra patebit.*

¶ Ad tertium dicendum, quod ille, qui in aliqua scientia acquirit per demonstrationem scientiam conclusionis vnius, habet d quidem habitum, sed imperfecte: cum verò acquirit per aliquam demonstrationem scientiam conclusionis alterius, non aggeneratur in eo alius habitus, sed habitus qui prius inerat fit perfectior, vtpote ad plura se extendens, eo quod conclusiones & demonstrationes vnius scientię ordinatæ sunt, & vna deriuatur ex alia. D. 676.

tes eius potentiales, vt dictum est. si enim in intellectu nostro essent vniuersales formæ, vt sunt in angelis, non oporteret iuxta scibilium species ordinari sciendi. Et hęc de authoritatibus sufficiant: ex quibus comunitis huic doctrinæ, cæteras, si quę sunt, interpretari posse facile puto. Nunc ad rationes dicendum est ad istas & firmatas, vt magis veritas elucescat: & ad primam dicitur dupliciter, primo quod illa maxima. in quocunque actum, potest forma aliqua, potest quælibet eiusdem speciei licet non a quę perfecte, non est vera, nec probata, becaſsumpta ab Auer. nisi in formis simplicibus secundum essentiã & potentias, quales sunt formę homogeneorum. in formis autẽ heterogeneorum, quę sunt simplices secundum essentiam, multiplices autem secundũ potentiam, falsa est maxima: si enim est, quod animal modo genitum, & post perfectum sunt eiusdem speciei specialissimæ, & tamen perfectum potest in actum generationis, & imperfectum non. vnde propositio illa sic vniuersaliter est contra Auic. 4. Meteor. ponentem differentiam inter perfectum & imperfectum in hoc, quod perfectũ vnumquodq. est, cũ potest generare sibi simile. vnde cum habitus sit forma simplex in essentia, & multiplex in potentia, habet enim & species intelligibiles & potentiam subiecti ad diuersas conclusiones, vt partes illas ex parte sui, illas ex parti subiecti sui, consequens est vt in ipso scientifico habitu locum non habeat propositio illa: sed in aliquid merito potest perfectus, in q non potest imperfectus. Deinde dicitur ad maiorem, quòd hic est sophisma figuræ dictionis, quoniam mutatur quid in quãtum. Cum enim demonstrationes & conclusiones eiusdem scientię sint ordinatę, & vna oriatur ex alia, actus sciendi sequentis includit in se perfectionẽ præcedentis, & addit. Non enim sit qui resoluere nescit conclusionem quintam in primam, & sic posse in scire quintam conclusionem, est posse in maius scire, quàm posse in scire primam cõclusionem, ac per hoc mutati patet quid in quantum, dum sub ly in quemcunque actum, subsumitur actus tantus.

¶ Ad secundam dicitur, quod habere diuersas generationes, corruptiones, & intensiones, contingit dupliciter: primo vt sic sit vnius, quod nullo modo mutetur alterum: & sic transeat distinctio realis talium. Alio modo, vt nõ possit vnius esse, nisi in vno alterum reũdet. Et sic non infert distinctionem realẽ illorum: cum enim animal aliquod augetur, sic generatur nova quantitas, vt antiqua nouo modo se habeat, & similiter minuitur. & propterea non sequitur, ergo est alia realiter quantitas nova ab antiqua: & simile est in motu intẽsionis & remissionis, & sic accidit in habitu scientifico, quia cum generatur scire secundæ conclusionis, habitus præcedens extenditur, & econuerso minuitur obliuione. Similiter quod intensiue augeatur respectu primæ conclusionis, & non secunda. perinde est ac si albedo intenderetur in vna parte subiecti, & non alia, vt infra patebit.

¶ Ad tertiam rationem dicitur præmittendo duo: primum est, quòd actus sciendi habitus scientifici sunt duplices, quidam secundum vnam & candẽ demonstrationem, quidã secundum aliam demonstrationem ac conclusionẽ, & hi actus sic se habent, quod primi sunt omnino eiusdem rationis, vt patet: secundi autem aliquo modo sunt eiusdem rationis, & aliquo modo diuersæ, si enim sumantur in ordine ad diuersas species intelligibiles, à quibus sunt sic cũ species tertiæ demonstrationis distinguantur species à speciebus secundæ: etiam ipsi actus erunt diuersarũ rationum. si vero sumãtur in ordine ad habitũ scientificũ, & eius formale obiectum, sic sunt vnius rationis, sicut & habitus, & obiectum sunt vnius speciei specialissimæ. Et licet ad habitum pertinent isti actus vtroque modo: quia tamen principaliter & immediate pertinẽt ad ipsum secundo modo: ideo licet tolerari possit sermo, dicens actus istos diuersarũ rationum, formalius tamen dicuntur eiusdẽ rationis, cum de vnitate habitus est sermo. Secundum est, quòd habitus scientificus habet duas latitudines diuersarum rationum, intensiuam scilicet & extensiuam, respondentes duplicibus supradictis actibus: ita quòd quantitas intellectiua eius augetur ex actibus frequentibus circa idem, identitas vero extensiua augetur ex aduenientibus actibus demonstratiuis circa diuersa: & sicut in formis materialibus calor & latitudines eius intensiua & extensiua non sunt tres entitates, sed vna habens duas conditiones, ita in habitu. Vnde ad rationem dicitur, quòd habitus scientiæ augetur per vtrosque actus, scilicet circa eandem, & circa diuersas conclusiones, & quod neutrius augmentationis est terminus aliqua omnino nouа entitas: & consequenter nec eiusdem nec diuersæ rationis, sed antiqua nouo modo se habens, secundum latitudines diuersarum rationum. Nam augmentum per actus circa idem terminat habitum secundum latitudinem intensiuam. Augmentum vero per actus circa aliud terminat idem habitus secundum latitudinem extensiuam, quam constat conditionem esse alterius rationis. Ex hoc autem quòd idem habitus habet vtranque quantitatem, non sequitur quòd sit compositus ex duabus rebus diuersarum rationum, sed solũ quòd habeat duas quantitates, non molis, sed perfectionis diuersarum rationum identificatas realiter sibi.

¶ Ad quartam rationem dicitur, quod quia habitus scientificus comparatur ad potentias intellectus respectu diuersarum conclusionum, vt partes subiecti, vt ex 5. Metaph. deductum est, consequens est, quod habitui perficienti intellectum secundum potentiam ad primam conclusionem, non contrarietur eriam habitus prauę dispositionis in eodem intellectu secundum potentiam respectu secundæ conclusionis: sicut albedo secũdum vnam partem non con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ætrtiatur nigredo eiusdē, vt est in parte propinqua. Fit quoq; hoc manifestum ex ipso motu augmenti extēsiui. Cum enim augmentatio extentiua ad occupandum nouam loci partem terminetur in materialibus formis, & scientificis habitus, augmentum extensiuum ad maiorem perfectionem extensiuam eiusdem terminetur: clusionis actuatæ per ipsum habitum, quæ prius non actuabatur, & econtrario diminutio ad minorem scientiam terminatur per hoc, quod potentia in intellectu respectu scire cōclusionis sub ducitur ab esse sub illo habitu: consequens est vt habitus augmentatione quasi occupet nouā potentiam seu partem potentiæ, & diminutione quasi relinquat, ac per hoc non magis contrarie tur habitui, vt perficit vnam potentiā seu partem potentiæ, seu potentiam partialiter, contrarius habitus vt occupat aliam potentiam, vel partem, vel eandem partialiter, quàm vt dictum est, contrario in vna parte contrarium in altera: proportionaliter namque ha se habēt in indiuisibilis* secundum quantitatē molis, partes potentiæ, sicut in rebus materialiter quātis partis quantitatiuæ: hāc autē proportionē pariūt potētię subiecti habitus scientificī ad ipsum habitū tanti facito, vt affirmes hinc oriri, q habitus geometriæ augeri posse intensiue circa quārtam conclusionem, & non erit intensius circa quintam, & esset etiam econtrario, si quinta non depēderet ex quarta: prouenit namque hoc ex eo quod frequentati actus circa quārā demonstrationem augent intensiue habitū, vt perficit illam partem potentiæ intellectus, quia respicit hanc conclusionem, & non vt perficit aliam, nec vt dictum iam est, refert, si fit vna, & eadem potētia quoniam est multę æquialenter seu partialiter. nec suspicetis voluntariam aut chimericam esse hanc partium potentiæ subiecti habitus adinuentionem, si nāque scripta superius ab authore notaueris, inuenies interalia in quæst. 30. ar. vlt. ad vlt. quod etiam in angelis sunt partes potentiæ, inquantum intellectus eorum per plures species perficitur, & voluntas eorum se habet ad plura. quid clarius? hoc est enim quod diximus: nam constat quod inquantum intellectus noster est in potentia ad aliam, & aliam demonstrationem, & conclusionem, est in potentia ad diuersas species, & ad proportionaliter plura, sicut voluntas, & hæc de quarto & tota hac materia.

Q. pra. a. 3.

Infra q. 56. ar. 3. cor. & 2ad. 27. a. 1. Et 3 di. 23. q. 1. a. 3. & ver. q. 1. ar. 1. Lib. 1. tex. 116. Ca. 19. 10. 1. & 1. Re. c. 9. Li. 1. ca. 15. 8, 1. et 22 c. li. 15. de ci. Dei, tom. 5. Li. 83. q. q. 30. paulo à prin. 10. 4. In prædic. qualit. non procul à pr. tem. 1.

Annot. *a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum primum.*

IN art. 1. quæst. 55. dubium occurrit ex Scoto in primo sententia. distinct. 17. q. 4. ipse enim putans virtutem moralem vt sic, non dicere differentiam per se distinctiuam habitus, sed addere super naturam habitus relationem conformitatis, seu coexistentiæ ad rectum dictamen: tenet, quòd idem numero habitus immutatus in se, de non virtute fit virtus, imo genitus cum ratione erronea, post fit virtus, nec hoc aliter probat, nisi quia habitus abstinentiæ genitus ex actibus abstinentiæ elicitus siue prudentia, aut cum erronea ratione, postmodū adueniente recta ratione, nulla facta mutatione circa illā qualitatē in se, quę est habitus abstinentię: de nō virtute fit virtus. & posset hoc confirmari, quia non esset opus generatiui in illo alium habitū vt esset abstinens. Hęc autem positio repugnat & doctrinæ authoris & veritati. authori quidē, quia aperte in hac quæstione quam de essentia virtutis vocat, diuidendo tractatū hūc post quam tractauit de habitu, ponit virtutem vt sic esse habitū vt in hoc patet artic. & in vlt. art. expresse dicit, quòd habitus est genus propinquū virtutis: quorum nihil esset verum: si virtus moralis vt sic, adueniret huic habitui mutato, vt patet. veritati autem quia habitus ille, qui est virtus moralis habituat appetitum ad sequelam rationis ex sua essentia. Ad cuius euidentiā veritatis duæ sunt aduertendæ distinctiones. prima est de ratione rectæ rationis enim duplex quædā respectu proprij finis ipsius virtutis moralis, qui est bonum rationis in tali materia, quod est medium in tali materia determinatum ratione: sicut medium in cibo & potu est finis abstinentię proprius. quædam vero respectu finis extrinseci, groui ratione, vt ęternæ est finis, ad quem fides formata ordinat abstinentiam. in proposito non est semper de ratione rectæ secūdo modo: quia ipse Scotus expresse loquitur de prudentia seu actu eius, quæ est recta ratio medij virtutis moralis: vt patet in secundo Ethic. ex diffinitione virtutis contentur autem, quod aliquæ sunt prius moralis virtutis, secundo est de effectu moralis ipsius habitus, qui vocatur virtus moralis. dupliciter enim intelligitur. Primo vt ens essentia habitus illo modo dat appetitum habitum ad actum, & non plus. verbi gratia, abstinentia ad abstinendum. Secundo, vt reddat appetitū habituatum ad actū, cum omnibus conditionibus suæ rectitudinis, scilicet ad abstinendum quando, vbi, circa propter quid, &c. oportet existimare habitus huiusmodi naturam esse: primo modo causa illius Scoticæ differentiæ: diffinię autem secundo modo, vbi, sicut, quātum oportet exponit, iam apparet. non esset ex ratione habitu factus, quali naturaliter obsequens rationi: & sequeretur quod habens habitum temperantiæ, habet appetitum pugnantem cōtra temperantiam, secundum circumstantiam & finem. priùm: quod est contra Philosophum & veritatem, 7. Ethic. & sequitur, quod omnes virtutes morales essent scientiæ, iuxta opinionem Stoicorum: & hoc destruit moralem bonitatem, & potes ratiocinari contra hanc plusquam sic. Habitus ille, puta abstinentiæ, qui apud te generatus est ex actibus elicitis secundum rationem erroneam oppositam prudentiæ, & postmodum fit virtus moralis immutatus in se, aut inclinat ex se ad actū similes priores aut dissimiles, nō dissimiles, vt patet ergo ad similes: sed similes sunt vitiosi quia erronea ratio non excusat, ergo. Præterea actus ille, ad quem inclinat talis habitus, aut est ad medium in tali materia, aut ad extremum: si ad medium est secundum se vera virtus moralis: quia sibi conuenit tota diffinitio virtutis datæ 2. Ethi. scilicet Habitus electiuus immediatæ cōsistēs, &c. si ad extrema, ergo est vitium, vt patet ibi: vitium autem nunquam trāsit in virtutem sicut nec albedo in nigredinem, sunt enim contraria. Discito ergo, & dilige q; virtus moralis, sicut quælibet alia, est essentialiter habitus: sed moralis habituatiua appetitus ad eligēdum actus, quando, vbi, sicut, quantū oportet propter bonū rationis: & quia difficile est esse habituatum ad eligendū actus sic circumstantionatum: ideo difficile est habere habitum virtutis. & quia habituatus ad abstinendum, verbi gratia: & non propter bonum rationis: aliquando exit ex illo habitu ad actum abstinentiæ, cū tali defectu oportet habitum abstinentiæ generari, & præcedere eum corumpi si verus habitus abstinentię ineste debeat. quamuis facilius generetur in sic dispositio verus abstinentię habitus: vt patet in fine secundi Ethic. sicut prodigus habituatus ad expendendū non propter bonum rationis, & quando oportet, &c. si debeat fieri liberalis. non facilius quòd muteur sola regula ad ,,pter quid oportet: & oportet, &c. sed oportet vt sit vna simplex qualitas noua habituans ad expēdendum propter bonum rationis quando oportet, sicut, vbi, &c. & breuiter, si quis mediteur, & diligenter rem hanc considerauerit, inueniet, quod hæc phāsia de vitio in virtu habitu genito ex actibus elicitis, cum ratione erronea oppositā prudentiæ, & de vitioso: nam in vtroque est aliquid conformabile rectæ rationi, puta actus, & in neutro tamquata defectuosa circumstantia non est conformabilis rectę rationi.

Li. 1. ca. 15. 8, 1. et 22 c. li. 15. de ci. Dei, tom. 5. Li. 83. q. q. 30. paulo à prin. 10. 4.

a ¶ Cum virtus sit perfectio potentiæ in ordine ad actum, necessario virtus est habitus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virtus nominat quandam potentiæ perfectionem: vniuscuiusque enim perfectio præcipuè consideratur in ordine ad suum finem. finis autem potentiæ actus est: vnde potentia dicitur esse perfecta, secundum quod determinatur ad suum actum. Sunt autem quædam potentiæ, quæ secundum seipsas sunt determinatæ ad suos actus, sicut potentiæ naturales actiuæ. & ideo huiusmodi potentiæ naturales secundum seipsas dicuntur virtutes, potentiæ autem rationales, quæ sunt propriæ hominis, non sunt determinatæ ad vnum, sed se habent indeterminatè ad multa: determinantur autem ad actus per habitus, sicut ex supradictis* patet, & ideo virtutes humanæ habitus sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd quandoque virtus dicitur id ad quod est virtus, scilicet vel obiectū virtutis, vel actus eius. sicut fides dicitur quandoque id quod creditur, quandoque verò ipsum credere, quandoq; autem ipse habitus, quo creditur: vnde quando dicitur, quòd virtus est vltimum potentiæ, sumitur virtus pro obiecto virtutis. Id enim in quod vltimo potētia potest, est id, ad quod dicitur virtus rei: sicut si aliquis posset ferre centum libras, & non plus. virtus eius considerata secūdum centum libras, non autem secundum 60. obiectio autem procedebat ac si esset ialiter virtus esset vltimum potentiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonus vsus liberi arbitrij dicitur esse virtus secundum eandem rationem: quia scilicet est id, ad quod ordinatur virtus, sicut ad proprium actum: nihil est enim aliud actus virtutis, quàm bonus vsus liberi arbitrij.

¶ Ad tertium dicendū, quòd aliquo dicimur mereri dupliciter. Vno modo sicut ipso merito, eo modo quo dicimur currere cursu: & hoc modo meremur actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo sicut principio merendi, sicut dicimur currere potentia motiua. & sic dicimur mereri virtutibus & habitibus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd virtus dicitur ordo vel ordinatio amoris, sicut id, ad quod est virtus: per virtutem enim ordinatur amor in nobis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd potentiæ naturales sunt de se determinatæ ad vnum, non autem potentiæ rationales, & ideo non est simile, vt supra dictum est.

Li. 1. ca. 15. 8, 1. et 22 c. li. 15. de ci. Dei, tom. 5. Li. 83. q. q. 30. paulo à prin. 10. 4.

Li. 1. ca. 15. 8, 1. et 22 c. li. 15. de ci. Dei, tom. 5. Li. 83. q. q. 30. paulo à prin. 10. 4.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum primum.

IN art. 2. & 3. eiusdem 55. qu. dubium occurrit ex Scoto, in primo sen. distin. 17. qu. 3. opinante, quod virtus moralis qua tenus virtutis moralis ratione habet, non est operatiua, sed quicquid operatur, facit in quātum est habitus: ita quod nec ex propria ratione vt virtus, nec vt habens prudentiam, nec vt habens rectam rationem: si qua qualitas: sed aggregatum conuenientium, puta cognitionis, magnitudinis, &c. & relatio non proprium principi actionum, ideo virtus moralis non est principalis. Ex confirmatur. quia relatio consequens effectum extrema, non habet proprium causam ab extremis: ista autem ratio effectus consequitur extremos posita sic circumstantionatum: ideo difficile est habere habitum virtutis. & quia habituatus ad abstinendum, verbi gratia: & non propter bonum rationis: aliquando exit ex illo habitu ad actum abstinentiæ, cū tali defectu oportet habitum abstinentiæ generari, & præcedere eum corumpi si verus habitus abstinentię ineste debeat. quamuis facilius generetur in sic dispositio verus abstinentię habitus: vt patet in fine secundi Ethic. sicut prodigus habituatus ad expendendū non propter bonum rationis, & quando oportet, &c. si debeat fieri liberalis. non facilius quòd muteur sola regula ad ,,pter quid oportet: & oportet, &c. sed oportet vt sit vna simplex qualitas noua habituans ad expēdendum propter bonum rationis quando oportet, sicut, vbi, &c. & breuiter, si quis mediteur, & diligenter rem hanc considerauerit, inueniet, quod hæc phāsia de vitio in virtu habitu genito ex actibus elicitis, cum ratione erronea oppositā prudentiæ, & de vitioso: nam in vtroque est aliquid conformabile rectæ rationi, puta actus, & in neutro tamquata defectuosa circumstantia non est conformabilis rectę rationi.

Li. 1. ca. 15. 8, 1. et 22 c. li. 15. de ci. Dei, tom. 5. Li. 83. q. q. 30. paulo à prin. 10. 4.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum primum.

IN art. 2. & 3. eiusdem 55. qu. dubium occurrit ex Scoto, in primo sen. distin. 17. qu. 3. opinante, quod virtus moralis qua tenus virtutis moralis ratione habet, non est operatiua, sed quicquid operatur, facit in quātum est habitus: ita quod nec ex propria ratione vt virtus, nec vt habens prudentiam, nec vt habens rectam rationem: si qua qualitas: sed aggregatum conuenientium, puta cognitionis, magnitudinis, &c. & relatio non proprium principi actionum, ideo virtus moralis non est principalis. Ex confirmatur. quia relatio consequens effectum extrema, non habet proprium causam ab extremis: ista autem ratio effectus consequitur extremos posita sic circumstantionatum: ideo difficile est habere habitum virtutis. & quia habituatus ad abstinendum, verbi gratia: & non propter bonum rationis: aliquando exit ex illo habitu ad actum abstinentiæ, cū tali defectu oportet habitum abstinentiæ generari, & præcedere eum corumpi si verus habitus abstinentię ineste debeat. quamuis facilius generetur in sic dispositio verus abstinentię habitus: vt patet in fine secundi Ethic. sicut prodigus habituatus ad expendendū non propter bonum rationis, & quando oportet, &c. si debeat fieri liberalis. non facilius quòd muteur sola regula ad ,,pter quid oportet: & oportet, &c. sed oportet vt sit

QVAESTIO QVINquagesimaquinta. De virtutibus, quantum ad suas essentias, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de habitibus in speciali. Et quia habitus, vt dictum * est, distinguuntur per bonū & malum, primò dicendum est de habitibus bonis, qui sunt virtutes: & alia eis adiuncta, scilicet dona, beatitudines, & fructus. Secundo, de habitibus malis, scilicet de vitiis & peccatis. ¶ Circa virtutes autem quinque consideranda sunt. Primo, de essentia virtutis. Secundo, de subiecto eius. Tertio, de diuisione virturum. Quarto, de causa virtutis. Quinto, de quibusdam proprietatibus virtutis. ¶ Circa primū quærūtur quatuor. Primo, vtrum virtus humana sit habitus. Secundo, vtrum sit habitus operatiuus. Tertio, vtrum sit habitus bonus. Quarto, de diffinitione virtutis.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum virtus humana sit habitus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod virtus humana non sit habitus. Virtus enim est vltimum potentiæ: vt dicitur in primo* de cælo: sed vltimum vniuscuiusque reducitur ad genus illud, cuius est vltimum, sicut punctum ad genus lineæ, ergo virtus non reducitur ad genus habitus.

2 ¶ Præterea. Au. dicit in 2. De li. arbi. * quòd virtus est bonus vsus liberi arbitrij: sed vsus liberi arbitrii est actus. ergo virtus non est habitus, sed actus.

3 ¶ Præterea, Habitibus non meremur sed actibus: alioquin homo mereretur continuè, etiā dormiendo: sed virtutibus meremur: ergo virtutes non sunt habitus, sed actus.

4 ¶ Præterea, Aug. * dicit in lib. de moribus ecclesię, quòd virtus est ordo amoris: & in lib. 83 q. dicit,* quòd ordinatio, quæ virtus vocatur, est fruendis frui, & vtendis vti, ordo autē seu ordinatio nominat vel actū, vel relationē: ergo virtus non est habitus, sed actus vel relatio.

5 ¶ Præterea, Sicut inueniuntur virtutes humanæ ita & virtutes naturales: sed virtutes naturales non sunt habitus, sed potentię quędam. ergo etiam neque virtutes humanę.

¶ SED CONTRA est, quod Philosop. quid clarius? hoc est enim quod diximus: nam constat quod inquantum intellectus noster est in potentia ad aliam, & aliam demonstrationem, & conclusionem, est in potentia ad diuersas species, & ad proportionaliter plura, sicut voluntas, & hæc de quarto & tota hac materia.

Li. 1. ca. 15. 8, 1. et 22 c. li. 15. de ci. Dei, tom. 5. Li. 83. q. q. 30. paulo à prin. 10. 4.

Li. 1. ca. 15. 8, 1. et 22 c. li. 15. de ci. Dei, tom. 5. Li. 83. q. q. 30. paulo à prin. 10. 4.

a ¶ Vtrum virtus humana sit habitus operatiuus.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quod non sit de ratione virtutis humanæ, quòd sit habitus operatiuus: dicit enim Tullius in 4. de Tusculanis quæstionibus, quod sicut est sanitas & pulchritudo corporis, ita est virtus animæ, sed sanitas & pulchritudo non sunt habitus operatiui, ergo neque etiam virtus.

2 ¶ Præterea, In rebus naturalibus inuenitur virtus non solum ab agere, sed etiam ab esse: vt patet per philosophum in primo De cęlo, quòd quædam habet virtutem vt sint semper, quædam vero non ad hoc, quod sint semper, sed aliquo tempore determinato, sed sicut se habet virtus naturalis in rebus naturalibus, ita se habet virtus humana in rationalibus. ergo etiam virtus humana nō solum est ad agere, sed etiam ad esse.

3 ¶ Præterea, Philosophus dicit 7. Phy. quòd virtus est dispositio perfecti ad optimum, optimum autem ad quod hominem oportet disponi per virtutem, est ipse deus, vt probat Au. in lib. 2. De moribus Ecclesię: ad quem disponitur anima per assimilatiōem ad ipsum. ergo videtur quòd virtus dicatur qualitas quædam animæ in ordine ad deum, tanquā assimilatiua ad ipsum, non autem in ordine ad operationem, non igitur est habitus operatiuus.

¶ SED CONTRA est quod Philosoph. dicit in 2. Ethico.* quod virtus vniuscuiusque rei est, quæ opus eius bonum reddit.

CONCLVSIO.

¶ Virtus humana, cum sit perfectio potentiæ in ordine ad opus, oportet ipsam esse habitum operationum.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd virtus ex ipsa ratione nominis importat quādam perfectionem potentiæ, vt supra * dictum est: vnde, cum duplex sit potentia, scilicet potentia ad esse, & potentia ad agere, vtriusque potentiæ perfectio virtus vocatur: sed potentia ad esse se tenet ex parte materiæ, quæ est ens in potentia, potentia autem ad agere se tenet ex parte formæ, quæ est principium agendi, eo quòd vnumquodque agit inquantum est actu. in constitutione autem hominis corpus se tenet sicut materia, anima vero sicut forma: & quantum quidem ad corpus, homo communicat cum aliis animalibus, & similiter quantum ad vires, quæ sunt animæ & corpori cōmunes, solæ autem illæ vires, quæ sunt propriæ animæ, scilicet rationales, sunt hominis tantūm, & ideo virtus humana, de qua loquimur, non potest pertinere ad corpus, sed tantūm ad id, quod est proprium animæ, vnde virtus humana non importat ordinem ad esse, sed magis ad agere: & ideo de ratione virtutis humanæ est, quòd sit habitus operatiuus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd modus actionis sequitur dispositionem agentis. Vnumquodque enim quale est, talia operatur. & ideo, cum virtus sit principium aliqualis operationis, oportet quod in operante præexistat secundum virtutem aliquam conformis dispositio, facit autem virtus operationē ordinatā, & ideo ipsa virtus est quædam dispositio ordinata in anima: secūdū scilicet q̄ p̄ prię potētię animę ordinātur aliqualiter ad in-

sequatur in actu talis conformitas ad rationem rectam: nos autem iam primū fundamentum in præcedēti articulo remouimus, declarantes virtutē moralē addere supra habitum differentiam specificam: sicut hominē supra animalis: propterea cōsequenter fatemur, quod virtus moralis inquantū est virtus moralis, est principiatiua actus moralis. Et ad secūda Scoti fundamenti, dicimus q̄ quicquid sit de essentia bonitatis in actu morali, an scilicet sit qualitas, an relatio, quantum ad propositum spectat, non refert: quoniam illud commune dictum, quod relatio non habet causam actiuam propriā, intelligitur de causalitate propria sic, quòd termi netur ad ipsam solam: nulla enim causa actiua facit solam relationem, cum quo tamē stat, quod habeat per se causam esse actiuam cum alio: quod probo. Summum bonum in vniuerso habet causam actiuam per se, in tendentem illud: sed ordo vniuersi est summum bonum in vniuerso, vt patet in 2. Meta. ergo habet causam actiuam per se: consistat autē quod ordo est relatio. praeterea, Effectus proprius actus per se fit ab arte: sed ordo manifestè fit ab artibus. videmus enim artes dolatiuas ad hoc tendere, vt ordinatè & mensurate incidant, &c. Et sic habitus virtutis moralis facit ordinationem in actu. Vnde in responsione ad primum in hoc secundo articulo litera dicit, quod virtus facit operationem ordinatam. Quomodo autem hoc fiat, non est difficile videre si quis enim consideret, quòd habitus virtutis non causat seorsum à potentia, sed est perfectio potentiæ ad causandum actum ordinatum, videbit quod oportentia perfecta habitu causabit per se, intendendo non solum operationem, sed operationem ordinatam. & Philosophus dicit in 2. Ethi. * quod virtus est quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit.

Q. 3. ar. 1. 2. 2. q. 58. a. 1. co. Et 2 di. 26. q. 2. ar. 1. cor. Li. 2 ca. 6. in prin. t. 1. Cap. 6. 10. 5 Arti. 1. huius quæst. Tex. 116. 8. 2. Par. 4. in medio, & clarius in. ter medit & finem. Tex. 21. 8.

CONCLVSIO.

¶ Virtus humana, quæ est habitus operatiuus, cùm disponat hominem in ordine ad vltimum in quod potest, necessario bonus est habitus, & boni operatiui.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, * virtus importat perfectionem potentiæ, vnde virtus cuiuslibet rei determinatur ad vltimum, in quod res potest, vt dicitur in primo De cælo. * Vltimū autem, in quod vnaquæque potentia potest, oportet quòd sit bonum: nam omne malum defectum quēdā importat. vnde Dio. dicit in 4. * De di. no. quòd omne malū est infirmū, & propter hoc oportet quòd virtus cuiuslibet rei dicatur in ordine ad bonum. vnde virtus humana, quę est habitus operatiuus, est bonus habitus, & boni operatiuus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod sicut perfectū, ita & bonū dicitur metaphoricè in malis. Dicitur enim & perfectus fur siue latro, & bonus fur siue latro: vt patet per Philo. in 5. Met. * secundū hoc ergo etiā virtus metaphoricè in malis dicitur, & sic virtus peccati dicitur lex: inquantū scilicet per legem occasionaliter est peccatum augmentatū, & quasi ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordinatam tanquam effectum proprium: & quod relationem habere sit effectuum per se causam non inconueniz, sed oportet quandoque.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum quartum.

Annot. IN articulo quarto eiusdem quinquagesimæquintæ quæstionis nota quod illa particula in diffinitione virtutis posita, Qua nemo male vtitur, dupliciter exponi potest. primo vt sonat: & sic soli virtuti formatæ, aut quæ non potest esse informis, conuenit, contingit enim virtute intellectuali practica, vt arte & morali, vt temperantia, & infusa theologali, vt fide male vti etiam vt principiis, applicando eas ad actus proprios, propter malum finem extraneum. & quo niam nihil horum habet perfectam rationem virtutis, vt infra dicetur, ideo sic intelligendo, soli virtuti simpliciter perfectæ hæc particula conuenit. Secundo potest exponi limitate, vt infra in litera fit: ita quod ly male vti, importet actum proprium illius virtutis esse. vt dicitur in responsione ad tertium: & sic vt in corpore articuli dicitur, hæc particula conuenit omni virtuti: & ponitur ad differentiam habituum, qui sunt ad bonum & malum. & sic intelligendo diceretur, quod vtens arte aut fide propter malum finem, non facit actum fidei aut artis malum, sed actum ordinantem illas sicit malum: ac per hoc virtute nullus male vtitur, vt principio mali actus, quamuis male vtatur ipsa principiante bonum actum ordinando ad extraneum malum finem, quod tamen est impossibile in virtutibus, quæ non possunt esse informes: quia aut ordinantur in bonum: aut desinunt esse, si ordinarentur ad malum.

2. di. 27. a. 2. Et 3. d. 23 q. 1. a. 2. q. 3 Et veri. q. 14. a. 2. per to. & ar. 9. ad 1 & 10. ad 11.

C. 5. in pri. tom. 5.

Cap. 10 in prin. to. 5.

In li. 2. de lib. arb. ca. 18. & 19. tom. 1.

In regula c. 3. parum à prin. & habetur to. 1. de ver. ap. fer. 15.

Colligitur ex tract. 72 in Io to. 9. Cap. 18. & 29. & pr. ver. cap. 9. tom. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tanto ratio perfectior esse ostenditur, quanto infirmitates corporis & inferiorum partium magis potest vincere seu tolerare. & ideo virtus humana, quæ rationi attribuitur, in infirmitate perfici dicitur: non quidem rationis, sed in infirmitate corporis & inferiorum partium.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum virtus conueniencter diffiniatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit conueniens diffinitio virtutis, quæ solet assignari. scilicet virtus est bona qualitas mentis, qua recte viuitur, qua nullus male vtitur, quam Deos in nobis sine nobis operatur: virtus enim est bonitas hominis: ipsa enim est quæ bonum facit habentem, sed bonitas non videtur esse bona, sicut nec albedo est alba: igitur inconuenienter dicitur, quòd virtus est bona qualitas.

2 ¶ Præterea, Nulla differẽtia est communior suo genere: cum sit generis diuisiua. sed bonum est communius quàm qualitas, conuertitur enim cum ente. ergo bonum non debet poni in diffinitione virtutis, vt differentia qualitatis.

3 ¶ Præterea, Sicut Aug. dicit in 12. * De tri. Vbi primo occurrit aliquid quod nõ sit nobis, pecoribusque commune, illud ad mentem pertinet, sed quædam virtutes sunt etiam irrationabilium partium, vt Philosophus dicit in 3. Ethi. * non ergo omnis virtus est bona qualitas mentis.

4 ¶ Præterea, Rectitudo videtur ad iustitiam pertinere: vnde ijdem dicũtur recti & iusti. sed iustitia est species virtutis inconuenienter. ergo ponitur rectum in diffinitione virtutis cum dicitur, Qua rectè viuitur.

5 ¶ Præterea. Quicunque superbit de aliquo, male vtitur eo, sed multi superbiunt de virtute, dicit enim Aug. *in regula, quòd superbia etiã bonis operibus insidiatur, vt pereant, falsum est ergo, quòd nemo virtute male vtatur.

6 ¶ Præterea, Homo per virtutẽ iustificatur. sed Aug. * dicit super illud Io. Maiora horum faciet. Qui creauit te sine te, non iustificabit te, sine te. inconuenienter ergo dicitur, quòd virtutem Deus in nobis sine nobis operatur.

¶ SED CONTRA est authoritas Aug.* ex cuius verbis prædicta diffinitio colligitur, & præcipue in 2. De lib. arb.

CONCLVSIO.

¶ Virtus est bona qualitas, seu habitus mentis, qua recte viuitur, & qua nullus male vtitur: & quam Deus in nobis sine nobis operatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista diffinitio perfecte complectitur totam rationem virtutis: perfecta enim ratio vniuscuiusque rei colligitur ex omnibus causis eius. Comprehendit autem prædicta diffinitio omnes causas virtutis. causa nanque formalis virtutis, sicut & cuiuslibet rei, accipitur ex eius genere & differentia, cum dicitur bona qualitas. genus enim virtutis qualitas est, differentia autem bonum. esset ramen conuenientior diffinitio, si loco qualitatis habitus poneretur: qui est genus propriquum. virtus autem non habet materiam ex qua, sicut nec alia accidentia, sed habet materiam circa quam, & materiam in qua, scilicet subiectum. d. Materia autem circa quam, est obiectum virtutis, quod non potuit in prædicta diffinitione poni, eo quòd per obiectum determinatur virtus ad speciem, hic autem assignatur diffinitio virtutis in communi, vnde ponitur subiecti loco causæ materialis, cum dicitur, quòd est bona qualitas mentis: finis autem virtutis cum sit habitus operatiuus, est ipsa operatio.

D. 820. 853.

¶ Sed notandum, quòd habituum operatiuorum aliqui sunt semper ad malum: sicut habitus vitiosi. d aliqui vero quandoque ad bonum, & quandoque ad malum: sicut opinio se habet ad verum & falsum, virtus autem est habitus semper se habens ad bonum, & ideo vt diffcrnatur virtus ab his quæ semper se habent ad malum, dicitur. Qua recte viuitur. vt autem discernatur ab his, quæ se habent quandoque ad bonum, quandoque ad malum. dicitur, Qua nullus male vtitur. Causa autem efficiens virtutis infusæ, de qua diffinitio datur, Deus est, propter quod dicitur. Quam deus in nobis sine nobis operatur: quæ quidem particula si auferatur, reliquum diffinitionis erit commune omnibus virtutibus & acquisitis & infusis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod id quod primo cadit in intellectu, est ens: vnde vnicuique apprehẽso à nobis attribuimus quòd sit ens, & per consequens quòd sit vnum & bonum, quæ conuertuntur cum ente: vnde dicimus quod essentia d est ens & vna & bona, & quod vnitas est ens & vna & bona: & similiter de bonitate. non autem hoc habet locum in specialibus formis, sicut est albedo & sanitas: nõ enim omne quod apprehendimus, sub ratione albi & sani apprehendimus: sed tamen considerandum, quod sicut accidentia & formæ non subsistentes dicuntur entia, non quia ipsa habeant esse, sed quia eis aliquid est: ita etiam dicuntur bona vel vna. non quidem aliqua alia bonitate, vel vnitate, sed quia est eis aliquid bonum vel vnum. sic igitur & virtus dicitur d bona, quia ea aliquid est bonum.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd bonũ quod ponitur in diffinitione virtutis, non est bonum d commune quod conuertitur cum ente, & est magis quàm qualitas, sed est bonum rationis: secundum quod Dionysius dicit in 4. capite. De di. no. * quòd bonum animæ est secundum rationem esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus nõ potest esse in irrationali parte animæ, nisi inquantum participat rationẽ: vt dicitur in primo Ethi. & ideo ratio suæ mensest proprium subiectum virtutis humanæ.

¶ Ad quartum dicendum, quod iustitię est propria rectitudo, quæ constituitur circa res exteriores, quæ in vsum hominis veniunt, quæ sunt propria materia iustitiæ, vt infrà patebit *: sed rectitudo quæ importat ordinem ad finem debitum, & ad legem diuinam, quæ est regula virtutis humanæ (vt suprà dictum * est) communis est omni virtuti.

¶ Ad quintum dicendum, quòd virtute potest aliquis male vti eo quam obiecto: pura cum male sentit de virtute, cum odit eam, vel superbit de ea: non autem tanquam principio vsus, ita scilicet quòd malus sit actus virtutis.

¶ Ad sextum dicendum, quòd virtus infusa causatur in nobis à deo sine nobis agentibus, non tamen sine nobis consentientibus, & sic est intelligendum quod dicitur, Quam deus in nobis sine nobis operatur: quæ vero per nos aguntur, deus in nobis causat, non sine nobis agentibus: ipse enim operatur in omni voluntate & natura.

QVAESTIO QVADRAGESIMA SEXTA.

De subiecto Virtutis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto virtutis.

¶ Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primo, vtrum virtus sit in potentia animæ sicut in subiecto. ¶ Secundo, vtrum vna virtus possit esse in pluribus potentiis. ¶ Tertio, vtrum intellectus possit esse subiectum virtutis. ¶ Quarto, vtrum irascibilis & concupiscibilis. ¶ Quinto, vtrum vires apprehensiuæ sensitiuæ. ¶ Sexto vtrum voluntas.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum virtus sit in potentia animæ sicut in subiecto.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd virtus non sit in potentia animæ sicut in subiecto. Dicit enim Augustinus, in 8. lib. arb. * quod virtus est qua recte viuitur: viuere autem non est per potentiam animæ, sed per eius essentiam: ergo virtus non est in potentia animæ, sed in eius essentia.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Ethic. Virtus est quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: sed sicut opus constituit habentem, & opus eius bonum reddit: sed sicut opus constituit per potentiam, ita habens virtutem constituitur per essentiam animæ: ergo virtus non magis pertinet ad potentiam animæ, quàm ad essentiam.

3 ¶ Præterea, Potentia est in secunda specie qualitatis, virtus autem est quædam qualitas, vt supra dictum * est, qualitas autem non est qualitas. ergo virtus non est in potentia animæ sicut in subiecto.

¶ SED NOTANDVM, quòd virtus est vltimum potentiæ, vt dicitur in 1. De cælo. sed vltimum est in eo, cuius est vltimum. ergo virtus est in potentia animæ.

CONCLVSIO.

¶ Virtus humana cum sit perfectio & habitus operatiuus, est in potentia animæ tanquam in proprio subiecto.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virtutem pertinere ad potentiam animæ, ex tribus potest esse manifestum. Primo quidem ex ipsa ratione virtutis, quæ importat perfectionem potentiæ: perfectio autẽ est in eo cuius est perfectio. Secundo ex eo, quòd est habitus operatiuus, vt suprà dictum * est. omnis autem operatio est ab anima per aliquam potentiam. Tertio ex hoc, quòd disponit ad optimum: optimũ autem est finis, qui vel est operatio rei, vel aliquid consecutum per operationem à potentia egredientem, vnde virtus humana est in potentia animæ, sicut in subiecto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd viuere dupliciter sumitur. Quandoque enim dicitur viuere ipsum esse viuentis, & sic pertinet ad essentiam animæ, quæ est viuenti essendi principium. Alio modo viuere dicitur operatio viuentis, & sic virtute recte viuitur, inquantum per eam aliquis recte operatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum vel est finis, vel in ordine ad finem dicitur, & ideo cum bonum operãtis consistat in operatione, hoc etiam ipsum quod virtus operantem bonum facit, refertur ad operationem, & per consequens ad potentiam.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod vnum accidens dicitur esse in alio sicut in subiecto, non quia accidens per seipsum possit sustentare aliud accidens, sed quia vnum accidens inhæret subsistantię mediante alio accidẽte, vt color corpori mediante superficie, d vnde superficies dicitur esse subiectum coloris, & eo modo potentia animę dicitur esse subiectum virtutis.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum vna virtus possit esse in pluribus potentiis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vna virtus possit esse in duabus potentiis: habitus enim cognoscuntur per actus. sed vnus actus pregreditur diuersimode à diuersis potentiis, sicut ambulatio procedit à rattone vt dirigente. à voluntate sicut à mouente, & à potentia motiua sicut ab exequente. ergo etiam vnus habitus virtutis potest in pluribus esse potentiis.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Ethic. * quòd ad virtutem tria requiruntur, scilicet scire, velle, & immobiliter operari, sed scire pertinet ad intellectum, velle ad voluntatem: ergo virtus potest esse in pluribus potentiis.

3 ¶ Præterea, Prudentia est in ratione, cum sit recta ratio agibilium, vt dicitur in 6. Ethi. * est etiam in voluntate, quia non potest esse cum voluntate peruersa, vt in eodem lib. * dicitur. ergo vna virtus potest esse in duabus potentiis.

¶ SED CONTRA, Virtus est in potentia animę sicut in subiecto: sed idem accidens non potest esse in pluribus subiectis: ergo vna virtus non potest esse in pluribus potentiis animę.

CONCLVSIO.

¶ Impossibile est vnam virtutem esse in duabus potentiis, nisi illæ ordinem ad inuicem habeant in participatione illius virtutis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid esse in duobus, contingit dupliciter. Vno modo sic, quòd ex æquo sit in vtroque: & sic impossibile d est vnam virtutẽ esse in duabus potentiis, quia diuersitas d potentiarum attenditur secundum generales conditiones obiectorum, diuersitas autem habitum secundum speciales. vnde vbicunque est diuersitas potentiarum, est diuersitas habituũ, sed non conuertitur, Alio modo potest esse aliquid in duobus vel pluribus, non ex æquo, sed ordine quodam: & sic vna virtus pertinere d potest ad plures potentias, ita quod in vna sit principaliter, & se extendat ad alias per modũ diffusionis, vel per modum dispositionis, secundum quòd vna potentia mouetur ab alia, & secundum quod vna potentia accipit ab alia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd idem actus d non potest equaliter & eodem ordine pertinere ad diuersas potentias, sed secundũ diuersas rationes & diuerso ordine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd scire prꝛexigitur ad virtutem moralem, inquantum virtus moralis operatur secundum rationem rectam. sed essentialiter in appetendo virtus moralis consistit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prudentia realiter est in ratione

sicut in subiecto, sed præsupponit rectitudinem voluntatis sicut principium: vt infrà dicetur.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum intellectus possit esse subiectum virtutis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus non sit subiectũ virtutis. Dicit enim Augustinus * in libro de moribus Ecclesiæ, quòd omnis virtus est amor. subiectum autem amoris non est intellectus, sed solum vis appetitiua. ergo nulla virtus est in intellectu.

2 ¶ Præterea, virtus ordinatur ad bonum, sicut ex supradictis patet. * bonum autem non est obiectum intellectus, sed appetitiuæ virtutis. ergo subiectum virtutis non est intellectus, sed appetitiua virtus.

3 ¶ Præterea, Virtus est, quæ bonum facit habentem, vt Philosophus dicit: * sed habitus perficiens intellectum non facit bonum habentem: non enim propter scientiam vel artem dicitur homo bonus. ergo intellectus non est subiectum virtutis.

¶ SED CONTRA est, quòd mens maxime dicitur intellectus: subiectum autem virtutis est mens, vt patet ex diffinitione virtutis suprà inducta. * ergo intellectus est subiectum virtutis.

CONCLVSIO.

¶ Cum virtus sit quæ simpliciter & actu bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, impossibile est intellectum esse subiectum virtutis simpliciter, nisi secundum ordinem ad voluntatem, quæ virtutis simpliciter subiectum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictũ est, * virtus est habitus quo aliquis bene vtitur. Dupliciter autem habitus aliquis ordinatur ad bonum actum. Vno modo, inquantum per huiusmodi habitum acquiritur homini facultas ad bonum actum: sicut per habitum Grammaticæ habet homo facultatem recte loquendi, non tamen Grammatica facit, vt homo semper recte loquatur, potest enim Grammaticus barbarizare, aut solœcismum facere, & eadem ratio est in aliis scientiis & artibus. Alio modo aliquis habitus non solum facit facultatem agendi, sed etiam facit, quòd aliquis recte facultate vtatur: sicut iustitia non solum facit, quòd homo sit prompte voluntaris ad iusta operandum. sed etiam facit vt iuste operetur. Et quia bonum sicut & ens, non dicitur simpliciter aliquid secundum id, quod est in potentia, sed secundum id quod est in actu, ideo ab huiusmodi habitibus simpliciter dicitur homo bonum operari, & esse bonus: puta quia est iustus vel temperatus: & eadem ratio est de similibus. Et quia virtus est quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, huiusmodi habitus simpliciter dicuntur virtutes, quia reddunt bonum opus in actu, & simpliciter faciunt bonum habentem. Primi vero habitus non simpliciter dicuntur virtutes, quia non reddunt bonum opus, nisi in quadam facultate, nec simpliciter faciunt bonum habentẽ: non enim dicitur simpliciter aliquis homo bonus ex hoc, quòd est sciens vel artifex, sed dicitur bonus solum secundum quid, puta bonus Grammaticus, aut bonus faber. & propter hoc plerunque scientia & ars contra virtutem diuiditur. quandoque autem virtutes dicuntur, vt patet in 6. Ethi. Subiectũ igitur habitus, qui secundum quid dicitur

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum tertium.

Ar. seq. & q. 57. ar 4.

¶ Num habitus intellectualis à virtute simpliciter distinguatur, & penes quid.

Quæstio.

IN articul. 3. quæst. 56. omissis duobus primis, dubium occurrit de iensu & veritate literæ: cum ponit differentiam inter virtutem simpliciter & intellectualem, ex hoc quod aliquis habitus dat facultatem faciendi bonum opus, sed non dat quod semper operetur recte: vt Grammatica, & cæt. aliquis autem dat & facultatem faciendi bonum opus: & dat quod aliquis recte vtatur facultate, vt iustitia. Est autem hic multipliciter dubium, primo de qua rectitudine seu bonitate est sermo, cum dicitur quod aliquis habitus dat, quod recte vtatur facultate, an scilicet de bonitate propria illi habitui, an de bonitate morali. Si de bonitate morali, obstat litera obiciens vsui Grammaticæ, non errorem in moribus, sed in Grammatica, barbarismum, scilicet, & solœcismum: vt patet in litera, si de bonitate propria illi habitui, nulla videtur inter habitus differentia. quilibet enim cum quis eo vtitur, dat suam bonitatem actui apto nato suscipere illam bonitatem. Deinde dubium est propter diuersitatem vocabulorum, qua litera vtitur: quid intendit cum dicit, quòd dat quod semper recte operetur: & sub aliis verbis, quod recte vtatur facultate, vel sub aliis verbis, quod reddit bonum opus in actu: an scilicet intendat de opere in actu, quod informatur habitu, puta de loquutione in actu respectu Grammaticæ: concupiscentia respectu temperantiæ, &cæt. an de actu voluntatis, qui vocatur vtitur bonus: puta quia est iustus vel temperatus: & do eos ad operandum in actu, cum volumus: & rursus intendat semper, an cum vtimur habitu illo: si nenque intendit semper, siue loquatur de vti, siue de opere: falsa manifeste est differentia: quia possum contra & præter quemcunque habitum acquisitum & in fusum vti & operari: vt patet in peccantibus. si vero intendit de ipso opere quando vtitur habitu: par quoque videtur iudicium de arte & virtute morali: sicut nanque contingit vtentem

Lib 1. c. 15. tom. 1.

Q. 55. ar. 3.

Li. 2. Ethi. ca. 6. to. 5.

Q. præced. arti. 4.

Q. præced. ar. 3. & 4.

Ca. 3. & 4. tom. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem Grammatica, quia non vtitur totaliter ea barbarizare, ita vrentem iustitiæ vel temperantia, quia non totaliter vtitur ea secundum aliquid deficere. si autem intendit de vti ipso actu voluntatis, aut respectu operis: & hoc non, quia nulla esset differentia, contingit enim vti concupiscentia contra vel præter temperantiam quam habeo, sicut loquutione contra Grammaticam, vel præter eam: aut respectu habitus, & obstante virtus, potest esse intellectus non solum practicus, sed etiã intellectus speculatiuus, absque omni ordine ad voluntatem: sic enim Philosophus in 6. Ethicorum scientiam, sapientiam, & intellectum, & etiam artem ponit esse intellectuales virtutes. Subiectum vero habitus, qui simpliciter dicitur virtus, non potest esse nisi voluntas vel aliqua potẽtia, secũdũ quod est mota à volũtate: cuius ratio est, quia voluntas mouet omnes alias potentias, quæ aliqualiter sunt rationales ad suos actus, vt suprà habitũ * est: & ideo quòd homo actu bene agat, contingit ex hoc, quòd homo habet bonam voluntatem: vnde virtus, quæ bene facit agere in actu, non solum in facultate, oportet quòd vel sit in ipsa voluntate, vel in aliqua potentia, secundum quod est à voluntate mota: contingit autem intellectum à voluntate moueri, sicut & alias potentias, considerat enim aliquis aliquid actu, eo quòd vult. & ideo intellectus secundũ p̃ habet ordinẽ ad voluntatem, potest esse subiectũ virtutis simpliciter dictę, & hoc modo intellectus speculatiuus vel ratio, est subiectũ fidei, mouetur enim intellect⁹ ad assentiẽdũ his quę sunt fidei ex imperio voluntatis: nullus enim credit nisi volens: intellectus verò practicus est subiectum prudentię, cum enim prudentia sit recta ratio agibilium, requiritur ad prudentiam, quòd homo se bene habeat ad principia huius rationis agendorum, quæ sunt fines, ad quos bene se habet homo per rectitudinem voluntatis, sicut ad principia speculabilii per naturale lumen intellectus agentis. Et ideo sicut subiectum scientię, quę est ratio recta speculabilũ, est intellectus speculatiuus in ordine ad intellectum agentem, ita subiectum prudentię est intellectus practicus in ordine ad voluntatem rectam.

Cap. 4. 6. & 7. 10. 5.

2. 9. art. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod verbũ Augu. intelligendum est de virtute simpliciter dicta, non quod omnis talis virtus sit simplicitet amor: sed quia dependet aliqualiter ab amore, inquantũ dependet à voluntate, cuius prima affectio est amor, vt supra * dictũ est.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod bonum vniuscuiusque est finis eius, & ideo cum verum sit finis intellectus, cognoscere verum est bonus actus intellectus: vnde habitus perficiens intellectum ad verum cognoscendum, vel in specu latiuis, vel in practicis dicitur virtus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de virtute simpliciter dicta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum irascibilis & concupiscibilis sint subiectum virtutis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod irascibilis & concupiscibilis nõ possit esse subiectum virtutis. Huiusmodi enim vires sunt communis nobis & brutis: sed nunc loquimur de virtute secundum quod est propria homini: sic enim dicitur virtus humana, non igitur humanę virtutis potest esse subiectum irascibilis & concupiscibilis, quę sunt partes appetitus sensitiui: vt in primo * dictum est.

ARTIC. III. ET IIII.

voluntatem aut potentias sic: moralis autem virtus ex propria ratione inclinat voluntatem ad rectum sui vsum, quamuis voluntas non sequatur quandoque huiusmodi inclinationes habituum: & tunc peccat & virtus moralis culpatur, quia ab opere proprio. scilicet perfectione debita actui vtendi deficit: minus enim perfecte habetur virtus à qua subducitur actus qui debet illi submitti. Et ex hoc patet quod oportet non limitare quãdo vtitur, at vtatur, aut non, semper, &c. non enim nunquam moralis virtus semper est secundum modum inclinantis ad rectum vsum sui. quandoque in idem cadit applicare habitum actibus & actum supponere habitui: & similiter non vitare habitu aut subducere actũ ab habitu, nõ refert vtrum ad habitum vel actum vti referas, &c. ad primam obiectionem in oppositum contra hoc quod intelligitur de illo habitu, dicitur quod licet verum sit, quod operatio, quam perficit aliqua virtus moralis, pura concupiscentia, differat species ab vti, cõcupiscere tamen libere exercitã vt sic, coincidit cum vti. imo est ipsum vti ipsa executiua potẽtia. vnde magna æquiuocatio est, aut figura dictionis committitur cõcupiscẽtiã in potentia, & cõparare cõcupiscẽtiã libere exercitã vt sic, ad cõcupiscẽtiã, vt est in facultate cõcupiscibili. argumẽtũ enim primo modo procedit, & author non quitur secũdo mõ: vnde verbũ authoris nihil obstat propositioni: quia vsus operationem in actu, non ipsam absolute, sed ipsam

1. 5. 3. 1. 2. 1. 2. 1. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentia A, & actu eius adhuc opus illud male cõsummabitur à potentia B, oportet ergo, si virtus illa debet illud opus bonũ sic reddere, vt nõ relinquatur quod fiat malus, quòd sit in potẽtia cõsummatiua operis, vt in subiecto: secundum est pro minore, quod vires interiores apprehensiuæ dupliciter sumuntur. Primo secundum naturam, & sic à natura & non à virtute, nec habita determinantur. Alio modo vt subsunt rationi, & sic ordinantur ad intellectus perfectionem, propter quod ipsi habitus qui sunt in his partibus, sunt præparatorij ad intellectus actum, & non sunt perfectiui earum ad proprios actus secundum se: & ideo in litera dicitur, quòd cognitio veri, ad quam ordinatur omnis virtus bonum cognitionis facies, consummatur intellectu tantum: & propterea in his viribus nulla est virtus.

Gen.18.1.2.

intellectus, eo quòd phantasmata se habent ad animam intellectiuam, sicut colores ad visum, vt dicitur in 3. de anima, & ideo opus cognitionis in intellectu terminatur: & propter hoc virtutes cognoscitiuæ sunt in ipso intellectu, vel ratione. Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd memoria non ponitur pars prudentiæ, sicut species est pars generis, quasi ipsa memoria sit quædam virtus per se: sed quia vnum eorum quæ requiruntur ad prudentiam, est bonitas memoriæ: vt sic quodammodo se habeat per modum partis integralis.

10

ARTICVLVS VI.

a ¶ Virum voluntas possit esse subiectum virtutis.

3.d.23.q.1. artii,4.q.1. tum. cor.ad 2. et 3.& di.43 q.2.& 4.q. 2.& 4.to. Et vir.q.1. ar.5.per to. et ar.12.ad 6. & q.3. ar.2.cor. *Lib.3.de anima tex. 42. tom. 2. Li.2.de Iumentione in fol.4. ante finem lib. Li 1.Ethi. c.vlt.et li. 2.c.1.10.5.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas nõ sit subiectum alicuius virtutis. Ad id enim quod conuenit potentiæ ex ipsa ratione potentiæ, non requiritur aliquis habitus, sed de ipsa ratione voluntatis, cum sit in ratione secundum Philosophum * in 3. de anima, est quòd tendat in id quod est bonum secundum rationem: ad quod ordinatur omnis virtus: quia vnumquodque naturaliter appetit proprium bonum. virtus enim est habitus per modum naturæ consentaneus rationi. vt Tullius dicit in sua Rhetorica. * ergo voluntas non est subiectum virtutis.

20

30

2 ¶ Præterea, Omnis virtus aut est intellectualis aut moralis: vt dicitur in1. & 2. Ethico. * sed virtus intellectualis est sicut in subiecto in intellectu & ratione, non autem in voluntate: virtus autem moralis est sicut in subiecto in irascibili & concupiscibili, quæ sunt irrationales per participationem. ergo nulla virtus est in voluntate sicut in subiecto.

40

3 ¶ Præterea, Omnes actus humani, ad quos nec.

¶ Num in voluntate sit aliqua virtus, quæ hominem disponat ad proprium bonum.

Quæstio.

¶ Est igitur dubium circa rationem allatam in litera ad probandum, quòd in voluntate non sit aliqua virtus ad proprium volentis bonum. Primo, quia falsum videtur, quòd voluntas ex propria ratione sit sufficienter determinata ad bonum rationis proprium volentis: quia si sic esset voluntas vt in pluribus, saltem eligeret tale bonum rationis: & rursus prompte, faciliter & delectabiliter tale bonum eligeret: & rursus ad tale bonum eligendum recte eodem modo determinata esset. hæc sunt falsa: ergo sequela probatur, quia determinatio naturæ excludens habitum supplet quicquid daret habitus in subiecto apto nato: & tanto melius, quanto habitus imitatur naturam: & non eo minus. falsitas autem consequentis experientia probatur: nam in nobis ipsis hæc experimur. Et ratione confirmatur: quia si voluntas esset ex propria ratione determinata ad tale bonum, non opus esset continentiæ habitu in voluntate: si enim voluntas ex se magis aut æque determinata est ad bonum tale, acsi haberet habitum virtutis, & habendo habitum virtutis, puta temperantiæ, non egeret continentia: ergo inclinata ex propria ratione non eget continentia sed per te eget continentia. ergo voluntas non est ex se inclinata ad tale bonum. Deinde dubitatur, quia si voluntas determinata ex propria ratione est ad bonum rationis, ergo nec virtus iustitiæ in ea esset. Probatur sequela: quia bonum iustitiæ est secundum rationem, & est proprium exercentis iustitiam: iustitia enim bonum reddit habẽtem, & opus eius bonum, Deinceps arguit Scotus: quia cum iustitia sit virtus moralis & in voluntate rationes, quæ militant de voluntate & virtute morali, non concludunt: præterea voluntas est indeterminata, non solum ad opposita obiecta, sed modos agendi, scilicet recte & non recte. ergo eget inclinatione ad recte agendum: & hæc est virtus. præterea voluntas non magis est determinata ad vnum, quàm intellectus. ergo ex frequentibus rectis electionibus generatur in ea virtus, sicut intellectus ex frequentibus actibus. præterea voluntas non facile própte & delectabiliter se habet sine virtutis habitu: ergo eget virtute. sequela patet: & antecedens probatur in vitioso nuper conuerso: qui difficultatem patitur in perseuerando: quia non habet habitum acquisitum virtutis.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ cum naturaliter amabile sit bonum, vnicuique autem prius (vt experientia testatur) consequens est, vt voluntati, quæ appetitus est rationalis, amabile sit naturaliter & bonum, & bonum proprium, cum autẽ apud Dionysium 4. cap. de Diui. nom. bonum habentis sit secundum rationẽ esse: & hoc non conueniat habenti secundũ appetitum sensitiuũ, oportet q̃ conueniat secundum appetitum rationalem: bonum enim appetitus alicuius obiectum constat esse. Igitur obiectum voluntatis est bonum rationis, & si huic additur proprietas, concludetur quod proprium bonũ secundum rationem est naturale obiectum voluntatis, ac per hoc voluntas est ex propria natura inclinata ad proprium bonum secundum rationem. & quia rationis nomẽ in passionibus concupiscibilis & irascibilis non est alienum, sed proprium bonum secundum rationem ipsius habentis passiones, ideo naturaliter voluntas habentis passiones, quatenus est voluntas humana, ex se determinata est ad tale bonũ. Sed aduerte quod aliud est voluntatem esse naturaliter inclinatam, aliud est voluntatem esse naturaliter inclinatam tantum tale ad terminationem secundum simpliciter: & tanta est inter hæc distantia, vt ex hac radice omnia fere sequenda sint, vt nunc videbitur: si enim volens, pro tota sortes, esset determinatus, ita quod non ageret habitu ad medium tionis in passionibus, gionus esset ad opera temperantiæ & fortitudinis, cut temperati & fortes sed quoniam proni sunt in malum ab adolescentia sua sensus hominum, & caro concupiscit adversus spiritum, non simpliciter, sed in voluntate tali tum inclinatio hæc ad tale bonum ponitur. quoniam exercitatio hominis in his medijs non fit sola voluntate, sed in currente parte sensitiua naturaliter secundum inclinata ad concupiscibile sine rationis freno, ideo non sequitur ex tali inclinatione in voluntate, quod vt in pluribus eligamus talia bona ad prompte, faciliter, & delectabiliter, & quod recte semper voluntas ad huiusmodi se habeat. sed bene sequitur cum huiusmodi specificatione, quod voluntas quantũ est ex se, ita se haberet ad huiusmodi vt in pluribus, eligeret talia bona & prompte, faciliter, atque delectabiliter. Ad id verò, quod de continentia obijcitur: dicitur, quod continentia non eget voluntas, vt inclinet inquantum in se est in tale bonum, sed vt resistat in surgentibus passioibus sensitiui appetitus. Et si contra hoc instetur, quia per eundem habitum potentia aliqua inclinatur in vnum oppositorum: & idem quàm determinatio habitus: constat autem quod si voluntas esset habitualiter, non egeret continentia ad resistendum. ergo. respondetur ordine remisso gradu, quod determinatio naturæ non est minus efficax quàm determinatio habitus. Est tamen minus faciens & explicans opus quàm determinatio habitus acquisiti. & in promptu causa est: quia in acquisitione habitus in ipsa acquisitione expellit insurgentia contraria. naturalis autem determinatio non, vnde assimilatur habitui infuso potius quàm acquisito. ad primum autem dicitur, quòd voluntas sumitur dupliciter, vno modo vt cõiuncta contrario appetitui sensitiuo, & quod quemadmodum ipsa secundum se est determinata ad tale bonum: ita secundum se est potens resistere contrario obiecto. Et quod quemadmodum ipsa vt coniuncta contrario appetitui non est determinata ad tale bonum, pro quanto impedibilis est ab indentia in tale bonum ad quod est ex se inclinata: ita vt sic eget habitu ad resistendum huiusmodi impedimentis. Et si hic instetur, quia voluntas vt iuncta appetitui sensitiuo est determinata ad bonum in passionibus appetitus sensitiui per te, & voluntas vt iuncta appetitui sensitiuo, eget habitu ad resistendum passionibus etiam per te. ergo falsum est, quod voluntas est ex se determinata ad tale bonum, & iuncta sensui eget habitu: sed vt iuncta appetitui sensitiuo, habet vtrunque, & sic omnia tunt. probatur assumptum: quia voluntas separata non est determinata ad bonum eligendum in passionibus, vt patet in angelis, & ex ratione: quia non est proprium bonum volentis. & si detur quòd falsum assumitur quod ad hoc, quod voluntas vt iuncta sensitiuo terminetur ad bonum in passionibus. aliud est enim dicere, Voluntas vt iuncta sensui habet inclinationem ad bonum proprium passionum: & aliud est dicere, Voluntas vt iuncta sensui, habet quod inclinatio sua naturalis terminetur ad bonum in passionibus. primum enim significat quod coniunctio voluntatis ad partem sensitiuam sit ratio, quòd voluntati conueniat inclinatio talis boni. dum autem quod coniũctio nõ sit ratio, quod inclinatio cõueniat, sed quia inclinatio quam habet terminetur ad tale bonũ: & primum quidẽ falsum est formaliter loquendo, secundũ autẽ verum, ad cuius euidentiã scitũ, quod voluntas humana ex suo genere cõuenit, quod naturaliter inclinetur in proprium bonũ tam sui quã volẽtis, vt superius in q.10. patet. hoc enim cõmune est omni volũtati, sed quod propriũ bonum sit in tali materia, scilicet in passionibus sensitiui, hoc est ex cõiunctiõe volũtatis ad partẽ sensitiuã. vnde inclinatio ipsa voluntatis in propriũ bonum secundũ rationẽ in quacunq; materia sit, est naturalis ex propria ratione: sed quod hæc sua inclinatio terminetur ad bonum in passionibus sensitiuis habentis volũtatem, est ex coniunctio ne voluntatis ad partem sensitiuam. Est igitur in voluntate nostra, quantum ex parte voluntatis est sufficiens determinatio ipsius ad proprium bonum: ac per hoc ad bonum ipsius volentis: & cum hoc ex coniunctione ad partem sensitiuam sortitur necessitatem habitus ad resistendum contrariis, quibus indigitur. & hæc intelligito sustinendo eõtinentiam esse in voluntate, quod infertus dissentiatur, si enim continentia in ratione ponitur, pa tet, quod nulla est difficultas in proposito: & cum vtilem disputatione hanc habes, cuius etsi dicta conclusio non teneatur, multa tamen alia ve ra, & certa in ea dicta tenenda sunt.

¶ Ad secundum vero dicitur, quod ibi est acquisitio de bono iustitiæ obiectiue vel formaliter. Ad bonum enim iustitiæ obiectiue non naturaliter inclinatur voluntas: quia non est proprium, sed alterius: iustitia enim in his quæ sunt ad alterum est, & de tali virtute & secundum rationem de bono est sermo, cum dicitur, quod quia potentia naturaliter inclinatur in aliquod bonum, non eget habitu virtutis: potentia enim vt sic obtinet per se primo respicit, & habitus operatius de quo est sermo, & virtus obiectum respicit, nec virtus est virtus, nec habitus habitus: obiectio autẽ procedit de bono iustitiæ formaliter: q̃ est formale ipse habitus iustitiæ, ad quod constat potentiam inclinari, non mediante alio habitu, vt patet. hoc enim est commune omni virtuti: illud autem non est commune omni obiecto virtutis vt patet.

¶ Ad obiectiones autem ex Scoto sumptas, non quod ipse afferat eas con tra Sanc. Tho. sed quoniã ipse, vt dictum est, dissentiat à San. Tho. & has rationes contra oppositum positionem affert: eius rationes licet non sint nostræ, veruntamen vt nouitii cauti sint, protulerunt. Ad primam ergo dicitur, quod rationes militantes de motibus virtutibus circa passiones, non militant de iustitia, quia bonum illarum est proprium volentis, iustitiæ vero alterum. Ad secundum dicitur, quod quia bonum rationis in passionibus est medium secundum rationem, & non secundum rem in passionibus: vt patet in 3. Ethic. & medium rationis non attenditur secundum quantitatem in-

nisin deum, vel in proximum, sunt in voluntate sicut in subiecto, vt charitas, iustitia, & huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa habet locum de virtute, quæ ordinat ad bonum proprium ipsius volentis, sicut temperantia & fortitudo quæ sunt circa passiones humanas: & alia huiusmodi, vt ex dictis * patet.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd rationale per participationem non solum est iustitiabilis & cõcupiscibilis, sed omnino, id est vniuerfaliter d appetituum, vt dicitur in 1. Ethi. * sub appetitu uo autem comprehenditur voluntas. & ideo si qua virtus est in voluntate, erit moralis: imsi sit theologica, vt infrà * patebit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quædam virtutes ordinantur ab bonum passionis moderatæ, quod est proprium huius vel illius hominis. & in talibus non est necessarium, quòd sit aliqua virtus in volũtate, cum ad hoc sufficiat natura potentiæ, vt dictum * est. seu hoc solum necessarium est in illis virtutibus, quæ ordinãtur ad aliquod bonum extrinsecum.

QVAESTIO QVINquagesimaseptima. De distinctione virtutum intellectualium, in sex articulos diuisa.

DEINIDE considerandum est de distinctione virtutum. Et primo, quantũ ad virtutes intellectuales. Secundo, quãtum ad morales. Tertio, quantum ad theologicas.

¶ Circa primum quæruntur sex. Primo, vtrũ habitus intellectuales speculatiui sint virtutes. ¶ Secundo, vtrum sint tres, scilicet sapientia, scientia, & intellectus. ¶ Tertio, vtrum habitus intellectualis, qui est ars, sit virtus. ¶ Quarto, vtrum prudentia sit virtus distincta ab arte. ¶ Quinto, vtrum prudentia sit virtus necessaria homini. ¶ Sexto, vtrum eubulia, synesis, & gnome sint virtutes adiunctæ prudentiæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum habitus intellectuales speculatiui sint virtutes.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd habitus intellectuales speculatiui non sint virtutes. virtus enim est habitus operatiuus: vt supra dictũ * est, sed habitus speculatiui non sunt operatiui: distingui tur enim speculatiuum à practico, id est opera tiuo. ergo habitus intellectuales speculatiui non sunt virtutes.

2 ¶ Præterea, Virtus est eorum per quæ fit homo felix, siue beatus: eo quod felicitas est virtutis præmium: vt dicitur in1. Ethi. * sed habitus intellectuales non considerant actus humanos, aut alia bona humana, per quæ homo beatitudinem adipiscitur. sed magis res naturales & diuinas. ergo huiusmodi habitus virtutes dici non possunt.

3 ¶ Præterea, Sciẽtia est habitus speculatiuus: sed scientia & virtus distinguuntur, sicut diuersa genera non subalternatim posita, vt patet per Philosophum in 4.* Topico. ergo habitus speculatiui non sunt virtutes.

¶ SED CONTRA, Soli habitus speculatiui considerant necessaria, quæ impossibile est aliter se habere, sed Philosophus ponit in 6. Ethic. * quasdam virtutes intellectuales in parte animæ, quæ considerat necessaria, quæ non possunt aliter se habere. ergo habitus intellectuales speculatiui sunt virtutes.

CONCLVSIO.

¶ Habitus speculatiui, cum non perficiant partem appetitiuam, sed solam intellectiuam, non sunt virtutes, nisi quo facultatem bene operandi secundum habitum præstant, non autem quo bonum vsum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cũ omnis virtus dicatur in ordine ad bonum, sicut suprà dictum * est, duplici ratione aliquis habitus dicitur virtus, vt suprà dictũ * est: vno modo, quia facit facultatem bene operandi: alio modo, quia cũ facultate facit etiam vsum bonũ, & hoc sicut suprà dictum * est, pertinet solum ad illos habitus, qui respiciunt partem appetitiuam: eo quòd vis appetitiua animæ est quæ facit vti omnibus potentis & habitibus. Cum igitur habitus intellectuales speculatiui non perficiant partem appetitiuam, nec aliquo modo ipsam respiciãt, sed solam intellectiuã, possunt quidem dici virtutes, inquantum faciunt facultatẽ bonæ operationis, quæ est cõsideratio veri, hoc enim est bonum opus intellectus: non tamen dicuntur virtutes secundo modo, quasi facientes bene vti potẽtia, seu habitu. Ex hoc enim, quòd aliquis habet habitũ scientiæ speculatiuæ, non inclinatur ad vtendum, sed fit potens speculari verum in his, quorum habet scientiam, sed quòd vtatur scientia habita, hoc est mouente voluntate. & ideo virtus, quæ perficit voluntatem (vt charitas vel iustitia) facit etiam bene vti huiusmodi speculatiuis habitibus. & secundum hoc etiam in d actibus horum habituum potest esse meritũ, si ex charitate fiunt, sicut Greg. dicit in 6. Moralium, quòd contemplatiua est maioris meriti, quàm actiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex est opus, scilicet exterius & interius, practicum ergo vel operatiuum, quod dividitur contra speculatiuum, sumitur ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem habitus speculatiuus, sed tamen habet ordinem ad interius opus intellectus, quòd est speculari verum: & secundum hoc est habitus operatiuus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtus est aliquorum dupliciter. Vno modo sicut obiectorum. & sic huiusmodi virtutes speculatiuæ non sunt eorum per quæ homo fit beatus: nisi forte secundum quod ly per, dicit causam effi cientem, vel obiectum completæ beatitudinis, quod est Deus, quod est summũ speculabile, alio modo dicitur esse virtus aliquorum, sicut actuum. & hoc modo virtutes intellectuales sunt eorum per quæ homo fit beatus: tũ quia actus harum virtutum possunt esse meritorii, sicut dictũ est. * tum etiam quia sunt quædam inchoatio perfectæ beatitudinis: quæ in cõtẽplatione veri consistit, sicut suprà dictũ est. *

¶ Ad tertium dicendum, quòd scientia diuiditur contra virtutem secundo modo dictam, quæ pertinet ad vim appetitiuam.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum sint tantum tres habitus intellectuales speculatiui: scilicet sapientia, scientia, & intellectus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguantur tres virtutes intellectuales speculatiuæ, scilicet sapientia, scientia, & intellectus. Species enim non debet condiuidi generi: sed sapientia est quædam scientia, vt dicitur in 6. Ethico. * ergo sapientia non debet condiuidi scientiæ in numero virtutum intellectualium.

2 ¶ Præterea, In distinctione potentiarum, habituum, & actuum, quæ attenditur secundum obiecta, attenditur principaliter distinctio,

tensiuam solam, sed secũdum omnes circumstantias, scilicet quando oportet, vbi, propter quid, &c. & in hoc manifeste includitur recte eligere. Ideo voluntas determinata ex propria ratione ad bonum secundum rationem in passionibus, est eo ipso eodem modo determinata ad recte eligere: scilicet dem enim rationis est inclinatio ad vtrunq; & defectus in altero alteri defectum inducit. Ad tertium dicitur, quod est manifeste sophisma: eo cesso enim licet verum est, quod in voluntate ex frequentibus rectis electionibus fit habitus virtutis: non sequitur, ergo ex frequentibus electionibus rectis circa talem materiam, scilicet passiones proprias, fit in voluntate habitus virtutis, vt patet. & ratio physica est: quia voluntas nõ est determinabilis ex se: sed determinata ad tale bonum. quod frequenter eligit: habitus autem talis virtutis non est natus fieri, nisi in subiecto apto nato, scilicet determinato.

Q.55.ar.3. Et q.56. ar tic 3.

Q.56.ar.3.

¶ Ad quartum iam patet responsio, quod nuper conuertus, quantum est ex parte voluntatis secundum se prompte, faciliter, & delectabiliter eligeret bonum in passionibus, simpliciter autem ipse volens, difficile eligit propter habitus priores derelictos: iã enim dictũ est, quod inclinatio hæc voluntatis intrinseca assimilatur habitui infuso: quem experimur non auferre à nobis difficultatem bene operandi: quamuis quantum est ex parte ipsius, prompte, faciliter, & delectabiliter det operari.

D.1185. Ca.28.post. med. & c. 26.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum primum.

Annot.

IN artic.1.q.57. in respõsione ad primum, habes nuntie distinctionẽ do opere interioris intellectus. & extra eum à quo dicitur operatiuũ, quod vocatur practicum.

In corp.ar.

Q.3.art.8.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum secundum.

Annot.

IN artic.2. & specialiter in responsione ad secũdum, nota quomodo sapientia continet intellectum & scientiam: non enim continet vt partes integrales, eum iam dictum superius fit, quòd habitus non integratur ex pluribus habitibus, sed continet quasi partes potentiales: habet enim se sapientia ad intellectũ & scientiam sic, quod ipsa continet quicquid ille, & eminentioti modo: vtitur enim principaliter per se noris, deducendo

Infrà q.62. ar.7.co. & 2.2.q.4.a. 8.co. & q. 47.arti. 5. prol.a.3.co. Et 3 contra t.44.fi. Et vir.q. 1.a. 12. cor. & arti.13.cor. Li.6. Ethi. ca.7.in.10.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

conclusionis, quod est scientia: & ipsa per se nota principia vera esse ex terminis iudicat, defendit & inchoat, quæ intellectus tantummodo videt absolute: & vtrunq; habet resoluendo in altissimam causam quod est eminentius continere. & propterea in sexto Ethicor. & in litera dicitur, quòd continet scientiam & intellectum. & in quarto Metaphysicæ vocatur scientia, & defendit principia ex terminis.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum tertium.

Ca. 3. 6. & 7. com. 5.

Antoi. IN articul. 3. aduerte notitie, quod iuxta duplicem bonitatem, scilicet propriam habituū artis & moralem, duo in litera dicuntur. nam in responsione ad primum de bonitate propria artis dicitur, quòd arte nullus male, id est ad malum opus malitia opposita bonitati artis vtitur.

Arti. præte. ¶ In responsione vero ad secundum de bonitate moris dicitur, quòd ad hoc, quod homo bene vtatur arte, requiritur virtus moralis: hoc enim nō exigitur ad faciēdum opus artis perfectū, quoniam potest Grammatica perfectissima blasphemare Deum) sed ad bene secundum morem vtendum arte.

Tex. 3. 10. 2. ra, & magis nota secundum naturā, vt dicitur in 1. Phy.* ideo id, quod est vltimum respectu totius cognitionis humanæ, est id, quod est primum & maxime cognoscibile secundum naturam. & circa huiusmodi est sapientia, quæ considerat altissimas causas, vt dicitur in primo

Cap. 1. circa fi. 10. 3. Metaphysi.* vnde conuenienter iudicat & ordinat de omnibus: quia iudicium perfectum & vniuersale haberi non potest, nisi per resolutionem ad prunas causas. Ad id vero, quòd est vltimum in hoc vel in illo genere cognoscibilium, perficit intellectum scientia, & ideo secundum diuersa genera scibilium sunt diuersi habitus scientiarum, cum tamen sapientia non sit nisi vna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sapientia est quædam scientia inquantum habet id, quod est commune omnibus scientiis, vt scilicet ex principiis conclusiones demonstret, sed quia habet aliquid proprium supra alias scientias, inquantum scilicet de omnibus iudicat, & non solum quantum ad conclusiones, sed etiam quantum ad prima principia, ideo habet rationem perfectionis virtutis, quàm scientia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quando ratio obiecti sub vno actu refertur ad potentiam vel habitum, tunc non distinguuntur habitus vel potentiæ penes rationem obiecti & obiectum materiale: sicut ad eandem potentiam visiuam pertinet videre colorem, & lumen quod est ratio videndi colorem, & simul cum ipso videtur. principia vero demonstrationis possunt seorsum considerari absque hoc, quòd considerentur conclusiones. Possunt etiam considerari simul cum conclusionibus, prout principia in conclusiones deducuntur. Considerare ergo hoc secundo modo principia pertinet ad scientiam, quæ considerat

D. 702. etiam conclusiones: sed considerare d principia secundum seipsa pertinet ad intellectum. Vnde si quis recte consideret, istæ tres virtutes non ex æquo distinguuntur abinuicem, sed ordine quodam, sicut accidit in totis potentialibus. quorum vna pars est perfectior altera: sicut anima rationalis est perfectior quàm sensibilis, & sensibilis quàm vegetabilis. hoc enim modo scientia dependet ab intellectu sicut à principaliori: & vtrunque dependet à sapientia sicut à principalissimo, quæ sub se continet & intellectum & scientias, vt de conclusionibus

quæ est secundum rationem formalē obiecti. vt ex supradictis* patet. non ergo diuersi habitus debent distingui secundum materiale obiectum, sed secundum rationem formalē ipsius obiecti: sed principium demonstrationis est ratio sciendi conclusiones: non ergo intellectus principiorum debet poni habitus alius, aut alia virtus à scientia conclusionum.

3 ¶ Præterea, Virtus intellectualis dicitur, quæ est in ipso rationali per essentiā: sed ratio etiā speculatiua, sicut ratiocinatur syllogizando de monstratiue, ita etiam ratiocinatur syllogizando dialectice. ergo sicut scientia, quæ caulatur ex syllogismo demonstratiuo, ponitur virtus intellectualis speculatiua, ita etiam & opinio.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus 6. Ethi.* ponit has solum tres virtutes intellectuales speculatiuas, scilicet sapientiam, scientiam, & intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Tres sunt habitus intellectuales speculatiui, sapientia, quæ est de maxime cognoscibilibus ab homine: scientia, quæ est de diuersis cognoscibilibus generibus per rationitum quomodocunque acceptis: & intellectus, qui est simplex & certissima primorum principiorum notitia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, * virtus intellectualis speculatiua est, per quam intellectus speculatiuus perficitur ad cōsiderādū verū. hoc enim est bonum opus eius, verum autem est dupliciter considerabile. Vno modo sicut per se notum. Aliō modo sicut per aliud notum. Quod autem est per se notum, se habet vt principiū, & percipitur statim ab intellectu. & ideo habitus perficiens intellectum ad huiusmodi veri considerationem, vocatur intellectus, qui est habitus principiorum. Verum autem, quod est per aliud notum, non statim percipitur ab intellectu, sed per inquisitionem rationis, & se habet in ratione termini: quod quidem potest esse dupliciter. Vno modo, vt sit vltimum in aliquo genere: alio modo vt sit vltimum respectu totius cognitionis humanæ. Et quia ea, quæ sunt posterius nota, quo ad nos, sunt prio-

¶ Præterea, Artes liberales sunt excellentiores quàm artes mechanicæ: sed sicut artes mechanicæ sunt practicæ, ita artes liberales sunt speculatiuæ. ergo si ars esset virtus intellectualis deberet virtutibus speculatiuis annumerari.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus in 6. Ethi.* ponit artē esse virtutem: nec tamen connumerat eam virtutibus speculatiuis, quarum subiectum ponit scientificam partem animæ.

CONCLVSIO.

Ars tum sit habitus operativus, necessario virtus intellectualis est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ars nihil aliud est, quàm ratio recta aliquorum operum faciendorum: quorum tamē boni non constitit in eo quòd appetitus humanus aliquo modo se habet, sed in eo quòd ipsum opus quod fit in se, bonum est. non enim pertinet ad eandem artificis inquantum artifex est, qua voluntate opus faciat, sed quale sit opus quod facit. Sic igitur ars, proprie loquēdo, habitus operativus est, & tamē in aliquo conuenit cū habitibus speculatiuis, quia circa ad ipsos habitus speculatiuos pertinet, qualiter se habeat res, quam considerant, non autem qualiter se habeat appetitus humanus ad illud. dummodo enim verum Geometra demonstret, non refert qualiter se habeat secundum appetitiuam partem, vtrum sit lætus, vel iratus: hoc nec in artifice refert, vt dictum * est. & ideo eo modo ars habet rationem virtutis, sicut & habitus speculatiui. in quantum scilicet nec ad nec habitus speculatiuus faciunt bonum opus quātum ad vsum, quod est proprium virtutis perficientis appetitum, sed solum quantum ad cultatem bene agendi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum aliquis habens artem operatur malum artificium, hoc non est opus artis, imo est contra artem. sicut etiam cum aliquis sciens verum mentitur, hoc, quod dicit, non est secundum scientiam, sed contra scientiam. vnde sicut scientia se habet ad bonum semper, vt dictum * est, ita & ars. & secundum hoc dicitur virtus. In hoc tamen deficit à perfecta ratione virtutis: quia non facit ipsum bonum vsum: sed ad hoc aliquid aliud requiritur, quamvis bonus vsus sine arte esse non possit.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd quia ad hoc vt homo bene vtatur arte, quam habet, requiritur bona voluntas, quæ perficitur per virtutem moralem, ideo Philosophus dicit,* quòd artis est virtus, scilicet moralis, inquantum ad bonum vsum eius aliqua virtus moralis requiritur. Manifestum est enim, quod artifex per iustitiam, quæ facit voluntatem rectam, inclinatur vt opus fidele faciat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam in ipsis speculabilibus est aliquid per modum cuiusdam operis: puta constructio syllogismi, aut orationis congruę, aut opus numerandi vel mensurandi. & ideo quicunque ad huiusmodi opera rationis habitus speculatiui ordinantur, dicuntur per quandam similitudinem artes, scilicet liberales, ad differentiam illarum artium quæ ordinantur ad opera per corpus exercita, quę sunt quodammodo seruiles, inquantum corpus seruiliter subditur animæ. & homo secundum animam est liber: illæ vero scientiæ, quæ ad nullum huiusmodi opus ordinantur, simpliciter scientiæ dicuntur. non autem artes, nec oportet si liberales artes sunt nobiliores, quòd magis eis conueniat ratio artis.

ARTI-

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Artic. quartum.

¶ Num prudentia sit in parte hominis intellectiua, an in cogitatiua.

IN articulo quarto in responsione ad secundum, dubium occurrit, eo quod author hic dicit cum Arist. in 6. Ethic. quod tam ars quàm prudētia est in opinatiua parte animæ, quæ vt ibi, scilicet in 6. Ethic. dicitur, distinguuntur genere a particula animæ scientifica: & vt ipse dicit cum Thomas ibidem affirmat, opinatiuum est cogitatiua, scientificum autem intellectus: prudentia igitur in cogitatiua ponitur hic, & tamen in quæstione præcedente artic. 3. ponita est in intellectu.

¶ Ad hoc dicitur, quòd prudentia proculdubio est in intellectu, vt se extendit ad singularia: propter quod oportet hic aduertere. Primo quod intellectus vt extensus ad singularia, dicit seipsum & connotat cogitatiuam, quæ est ratio particularis: quoniā dato, quod intellectus per seipsum cognoscat singulare aliquo modo: perfecta tamen & directa notitia actiua, quæ conuenit prudentiæ, de singularibus singulariter non conuenit intellectui, nisi adiuncta sibi cogitatiua: vt in 6. Ethic. dicitur, ergo opinatiua pars animæ hæc duo insinuat. Ideo diuersi inueniuntur data de essentia etiam à diuo Thoma, dum in 6. Ethic. intuendo connotatam cogitatiuam, illi tribuit opinatiui nomen. Et in prima parte. quæ. 79. artic. 9. ad tertium, intuendo principalem intellectiuum, in ipso posuit opinatiuum: medium enim, extremum vtrumque sapit. secundo, quod vnus habitus est quandoque in diuersis potentijs, sic, quòd in vsu principaliter, & in alia secundario. & sic prudentia est intellectus principaliter, & in cogitatiua in memoratiua secundario. Et propterea diuersi de ipsa dicuntur, quæ non repugnant, dū nunc principale, nunc secundarium subiectum assignatur. & de his in secunda secundæ q. 47. ampliorem erit sermo, cum prudentiæ natura discutietur: nūc sufficiant hæc communia etiam arti.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Artic. quintum.

¶ Num veritas practici intellectus accipiatur secundum aliquem ordinem ad appetitum.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd diuersa genera artificialium omnia sunt extra hominem, & ideo non diuersificatur ratio virtutis: sed prudentia est recta ratio ipsorum actuum humanorum, vnde diuersificatur ratio virtutis: vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd prudentia magis cōuenit cū arte, quàm cū habitibus speculatiuis, quātum ad subiectum & materiam, vtrunque enim est in opinatiua parte animæ, circa contingens aliter se habere: sed ars magis conuenit cum habitibus speculatiuis in ratione virtutis, quàm cum prudentia: vt ex dictis patet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prudentia est bene consiliativa de his, quæ pertinent ad totam vitam hominis, & ad vltimum finem vitæ humanæ, sed in artibus aliquibus est consilium de his, quę pertinent ad fines proprios illarum artium. vnde aliqui inquantum sunt bene consiliativi in rebus bellicis vel nauticis, dicuntur prudentes duces vel gubernatores, non autem prudentes simpliciter: sed illi solum qui bene consiliantur de his quæ conferunt ad totam vitam.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virum prudentia sit virtus necessaria homini.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd prudentia non sit virtus necessaria ad bene viuendum. Sicut enim se habet ars ad factibilia, quorum est ratio recta, ita se habet prudentia ab agibilia, secundum quæ vita hominis consideratur: est enim eorum recta ratio prudentia: vt dicitur in 6. Ethic.* sed ars non est necessaria in rebus factibilibus, nisi ad hoc quòd fiant, non autem postquam sunt factæ. ergo nec prudentia est necessaria homini ad bene viuendum, postquā est virtuosus. sed forte solum quantum ad hoc quòd virtuosus fiat.

2 ¶ Præterea, Prudentia est per quam recte consiliamur: vt dicitur in 6. Ethi. sed homo potest ex bono consilio agere, nō solum proprio, sed etiam alieno. ergo non est necessarium ad bene viuendum, quod ipse homo habeat prudentiam, sed sufficit quòd prudentum consilia sequatur.

3 ¶ Præterea, Virtus intellectualis est, secundum quam contingit semper dicere verum, & nunquam falsum: sed hoc non videtur contingere secundum prudentiam, non enim est humanum, quòd in consiliando de agendis nunquam erretur: cum humana agibilia sint contingentia aliter se habere. Vnde dicitur Sapiē. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostrę. ergo videtur quòd prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

¶ SED CONTRA est, quòd Sapi. 8. connumerantur aliis virtutibus necessariis ad vitam humanam, cum dicitur de diuina sapiētia. Sobrietatem & prudētiam docet iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in hac vita hominibus.

CONCLVSIO.

¶ Prudentia, cum sit virtus dirigens hominem in finem, præstans illi debita & conuenientia media, quā maxime necessaria est homini ad bene viuendū.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prudentia est virtus maxime necessaria ad vitā humanam, bene enim viuere consistit in bene operari. Ad hoc autem quòd aliquis bene operetur, non solum requiritur quid faciat, sed etiam quomodo faciat, vt scilicet secundū electionem rectam operetur, non solum ex impetu, aut passione. cū autem electio sit eorū, quæ sunt ad finē, rectitudo electionis duo requirit, scilicet debitū finē, & id qđ cōuenienter ordi-

IN articulo quinto eiusdem 57. quæstionis responsione ad tertium duobus occurrit: quia author contradicit veritati, & sibi, nam secundum veritatem & ipsum in articulo præcedente ars nō præsupponit appetitum rectum, neque spectat ad ipsum, neque facit, aut inclinat ad ipsum: vt patet ex se, & ex supradictis manifeste, hic vero literę loquens de intellectu practico, non solum quo ad prudentiam, sed quo ad artem, dicit, quod veritas intellectus practici accipitur per cōformitatem ad appetitū rectum: quod est contra prædicta. & quòd loquatur de intellectu practico vniuersaliter, vt extendit se ad artem, patet ex duobus. Primo, quia dicit quod hæc conformitas ad appetitum rectum habet locum in cōtingentibus, quæ à nobis fiunt, siue sint agibilia siue factibilia. Secundo ex hoc, quòd statim ex hac radice reddit causam obiecti proprij intellectus practici existentis finaliter explicite ad artem & prudentiam.

In corp. ar.

Ar. præte.

2. 2. qu. 51. arti. 3. ad 3. Et veri. q. 1. ar. 6. cor.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia intellectus practicus conuenit cum speculatiuo in actu cognitionis, & differt in actu directionis, differentia practici à speculatiuo non penes cognoscere, sed penes dirigere attenditur, ideo veritas intellectus speculatiui consistit in cognoscere: veritas autem intellectus practici in dirigere: & sic veritas intellectus speculatiui consistit in hoc, quod cognoscere adæquatur rei cognitæ, veritas autem intellectus practici consistit in hoc, quod dirigere adæquatur principio directiuo, vt autem habetur nono Metaphysicæ, principium determinatiuum, ac per hoc directiuum artis ad operandum est appetitus. Cum igitur vnumquodque ita se habeat ad veritatem, sicut ad entitatē directionis, actus proprius intellectui practico, & quo ad esse & quo ad veritatem, pendet ab appetitu: & hoc liquet, sed quoniam in litera dicitur, quòd pendet ex appetitu recto, scito quòd rectitudo ista non est vni formiter accipienda: directio namque vera intellectus practici in agibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium, quæ est bonitas moralis, directio autem veri intellectus practici in factibilibus, attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis artificialium: quod non est appetitum esse bonum moraliter, sed esse rectum, id est tēdere in rectum finem. In omni enim arte est dare finem rectum, &

Cap. 5. 7. 8. & 9. 10. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non rectum. In tantum autem pendet veritas directionis intellectus practici ab appetitu recto in factibilibus: quod si statuifica repræsentaret hominẽ, & per talem intendat monstrum, aut improportionata membra volens vel nolens faciat, directio erronea erit, & non ab arte: quoniam ipsa verorum tantum dit: quia virtus est lem improportionem, di rectio vera & opus verũ erit: vtpote conformitatem habens intento fini, cui nata est conformari talis ratio. Nec te decipiat nouitie quisquam, dicens, veritatem huiusmodi non spectare ad artem, sed artis vsum: & consequenter, quia* vsus etiam intellectus speculatiui ab appetitu pendet, sicut contingit logicum syllogizare ex quatuor terminis volentem, & ex tribus etiam volentem: ac per hoc vere vel non vere logica vti tis in arte huiusmodi. ergo veritas directionis ad vsum spectat, non ad artem ipsam. Aduerte namque coincidẽtiam vsus cum directione in arte, & vide quare apparet, quòd veritas huiusmodi spectet ad vsum & non ad artem: quamuis enim vsus & directio in arte co-
Ar. prace. incidant, distinguuntur tamen saltem ratione, & arti conuenit directionis veritas, non ratione vsus, sed ratione propriæ naturæ, quæ nata est dirigere, non nisi determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutibus autem speculatiuis solus vsus inuenitur pendens ab appetitu. Et per hæc satis patet responsio ad obiectionem, nam superius dictũ est, quòd ars nec supponit appetitum rectum moraliter, nec inclinat ad ipsum rectum, siue moraliter siue artificialiter: nũc autem dicitur quòd propria veritas eius consistit in conformitate ad appetitum rectum, non in moralibus, sed in artificialibus, qui tunc est, cum finem habet, à quo obliquãdo artificiale malum est: quia veritas in-
Ca.2. 10,5. tellectus practici consistit in adæquato dirigere, vt exteriora operatentur: hæc autem nec veritati, nec authoritati contradicunt, & exteræ.

Annot. ¶ In eadem responsione, scilicet ad tertium quinti articuli quæstionis 57. aduerte diligentissime, vt inngas hæc duo simul: scilicet quod habitus sit virtus intellectualis, & quòd sit circa contingentia: quoniam sibijnuicem aduersantur, si enim est intellectualis virtus, ergo semper verus, ac per hoc non contingentium: quia cõtingentium multa est falsitas. & si est contingentium, ergo non semper verus: ac per hoc non est virtus intellectualis. Hanc difficultatem tractat hic author in hoc argumento: hanc difficultatem non potest effugere quisquis perfectionem intellectus practici in sola cognitione ponit. Vbi scito, quòd Scotus in tertio sentent. distinct. 36. intellectum practicum in sola cognitione rectificans, adeo vt prudentiam in sola ratione absque appetitus bonitate ponat, non potest huic difficultati satisfacere. Patet autem ipse, quòd sicut in speculatiuis principia ex terminis, & conclusio ex recto syllogismo scitur necessario, ita in practicis, & sic perficitur ratio practica, & illud sexti Ethicor. quòd verum intellectus practici est cõforme se habere appetitui recto, glosat, quòd appetitui recto non præcedenti, sed apto nato sequi: ita quòd intellectus practicus tunc est verus, quando talis est quòd recta electio est nata sibi esse consormis, vel in idem redit, quando est conformatiuus rectæ electionis sibi, siue sequatur, siue nõ recta electio. Sed quantus sit hic error, manifeste patet ex allata difficultate. Nam quantumcunque intellectus noster discurrat, numquã ad hoc peruenire poterit, vt de particularibus contingentibus habitum per se verum semper ob-

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum eubulia, synesis, & gnomen sint virtutes adiunctæ prudentiæ.

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter adiungantur prudentiæ eubulia, synesis, & gnome. Eubulia enim est habitus quo bene consiliamur: vt dicitur in 6 Ethic.* sed bene consiliari pertinet ad prudentiam: vt in eodem libro dicitur. ergo eubulia non est virtus adiuncta prudentiæ, sed magis est ipsa prudentia.

2 ¶ Præterea, Ad superiorem pertinet de inferioribus iudicare: illa ergo virtus videtur suprema, cuius est actus iudicium: sed synesis est bene iudicatiua, ergo synesis non est virtus adiuncta prudẽtiæ, sed magis ipsa est principalis.

3 ¶ Præterea, Sicut diuersa sunt ea de quibus est iudicandum, ita etiam diuersa sunt ea, de quibus est consiliandum. sed circa omnia consiliabilia ponitur virtus vna, scilicet eubulia. ergo ad bene iudicandum de agendis, non oportet ponere præter synesim aliam virtutem, scilicet gnomen.

4 ¶ Præterea, Tullius ponit in sua Rhetorica* tres alias partes prudentiæ, scilicet memoriam præteritorum, intelligentiam præsentiũ, & prouidentiam futurorum. Macrobius etiã ponit super somnium Scipionis* quatũ alias partes prudentiæ, scilicet cautionem, docilitatem, & alia huiusmodi. non videntur igitur solæ huiusmodi virtutes prudentiæ adiungi.

¶ SED CONTRA est authoritas Philosophi in 6. Ethi.* qui has tres virtutes ponit prudentiæ adiunctas.

CONCLVSIO.

¶ Cum prudentia sit virtus præceptiua, conueniemer ei continguntur & synesis, & gnome, quia virtutes iudicatiuæ sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus potentiis ordinatis illa est principalior, quæ ad principaliorem actum ordinatur: circa agibilia autem humana tres actus rationis inueniuntur: quorũ primus est cõsiliari, secundus iudicare, tertius est præcipere. primi autem duo respondent actibus intellectus speculatiui, qui sunt inquirere, & iudicare: nam consilium inquisitio quædam est. sed tertius actus est proprie practici intellectus, inquantum est operatiuus. non enim ratio habet præcipere ea, quę per hominem fieri non possunt. Manifestum est autem, quòd in his, quæ per hominem fiunt, principalis actus est præcipere, ad quem alij ordinantur, & ideo virtuti, quæ est bene præceptiua, scilicet prudẽtiæ tãquam principaliori adiunguntur tanquam secundariæ, eubulia, quæ est bene consiliatiua, & synesis & gnome, quæ sunt partes indicatiuæ, de quarum distinctione dicetur.*

a ¶ Super Quæstionẽ quinquagesimæ septimæ Articulum sextum

IN articulo 6. in responsione ad tertium memento nonitie, quòd tam dialectica quàm demonstratiua docens est vna: sed in vsu est differentia, vt ponit litera: quia dialectica etiam vtens est vna. demonstratiua vero multiplex, id est, principia rationum demõstratiarum diuersificantur in naturalem, quòd ipsa sunt propria illis principia vero rationũ probabilium nõ diuersificantur iuxta diuersitatem rerũ: quia sunt communia. Dialectica enim est dialecticam vtentem esse vnam, demonstratiuam multiplicẽ. Dicitur etiã quòd identitas principiorum suorum infert earum diuersitatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prudentia est bene consiliatiua, non quasi bene consiliari sit immediate actus eius: sed quia hunc actum perficit mediante virtute sibi subiecta, quæ est eubulia.

¶ Ad secundum dicendum, quod iudicium in agendis ad aliquid vltrius ordinatur: contingit enim aliquem bene iudicare de aliquo agẽdo, & tamen non rectè exequi. sed vltimum complementum est quando ratio iam bene præcepit de agendis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iudicium de vnaquaque re fit per propria principia eius: inquisitio autem nondum est per propria principia: quia his habitis non esset opus inquisitione, sed iam res esset inuenta. & ideo vna sola virtus ordinatur ad bene consiliandum, duæ autem virtutes ad bene iudicandum: quia distinctio non est in communibus principijs, sed in proprijs, vnde & in speculatiuis vna est dialectica inquisitiua de omnibus: scientię autẽ demonstratiuæ, quæ sunt iudicatiuę, sunt diuersę de diuersis. Distinguũtur autẽ synesis & gnomin secundum diuersas regulas, quibus iudicatur, nam synesis est iudicatiua de agendis secundum communem legem, gnomin autem secundum ipsam rationem naturalem in his, in quibus deficit lex communis: sicut plenius infrà patebit.*

¶ Ad quartum dicendum, quòd memoria, intelligentia, & prouidentia, similiter etiam cautio & dolicitas, & alia huiusmodi, non sunt virtutes diuersæ à prudentia: sed quodammodo comparantur ad ipsam, sicut partes integrales, inquantum omnia ista requiruntur ad perfectionem prudentiæ, sunt etiam & quædam partes subiectiuę seu species prudentię, sicut œconomica, regnatiua, & huiusmodi: sed prædicta tria sunt quasi partes potentiales prudentiæ: quia ordinantur sicut secundarium ad principale, & de his infrà dicetur.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAOCTAVA. De distinctione virtutũ moralium ab intellectualibus, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de virtutibus moralibus.
¶ Et Primo, de distinctione earũ à virtutibus intellectualibus.
¶ Secundo, de distinctione earum abinuicem secundum propriam materiam. ¶ Tertio, de distinctione principalium vel cardinalium ab alijs.
¶ Circa primum quæruntur quinque.
¶ Primo, vtrum omnis virtus sit virtus moralis.
¶ Secundo, vtrum virtus moralis distinguatur abintellectuali.
¶ Tertio, vtrum sufficienter diuidatur virtus per intellectualem & moralem.
¶ Quarto, vtrum moralis virtus possit esse sine intellectuali.
¶ Quinto, vtrũ econuerso intellectualis virtus possit esse sine morali.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum omnis virtus sit moralis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnis virtus sit moralis. Virtus enim moralis dicitur à more, id est consuetudine: sed omnium virtutum actus consueuerunt possumus. ergo omnis virtus est moralis.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Ethicorum,* quòd virtus moralis est habitus electiuus in medietate rationis cõsistens: sed omnis virtus videtur esse habitus electiuus: quia actus cuiuslibet virtutis possumus ex electione facere, omnis etiam virtus aliqualiter in medio rationis consistit: vt infrà* patebit. ergo omnis virtus est moralis.

3 ¶ Præterea, Tullius dicit in sua Rhe.* quod virtꝰ est habitus in modum naturæ rationi consentaneus: sed cum omnis virtus humana ordinetur ad bonum hominis, oportet quòd sit consentanea rationi: cum bonum hominis sit secundum rationem esse: vt Diony. dicit. ergo omnis virtus est moralis.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 1. Ethico.* Dicentes de moribus non dicimus, quoniã sapiens vel intelligens, sed quoniam mitis vel sobrius. sic igitur sapientia & intellectus non sunt morales, quæ tamen sunt virtutes, sicut suprà dictum est*: non ergo omnis virtus est moralis.

CONCLVSIO.

¶ Cum secundum vim appetitiuam inclinetur homo in bonum, non omnes virtutes morales sunt, sed illæ solæ quæ in parte animæ appetitiua sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad huiusmodi euidentiam considerare oportet quid sit mos, sic enim scire poterimus quid sit moralis virtus. Mos autem duo significat. Quandoque enim significat cõsuetudinẽ, sicut dicitur Act. 15. Nisi circũcidamini secũdũ morẽ Moysi, nõ poteritis salui fieri. Q nãdoque vero significat inclinationẽ quãdam naturalem vel quasi naturalem ad aliquid agendum. vnde & etiã bestiarũ animaliũ dicũtur aliqui mores. vnde dicitur 2. Mach. 11. quòd Iconii more irruentes in hostes prostrauerũt eos, & sic accipitur mos in Psal. 67. vbi dicitur, Qui habitare facit vnius moris in domo. Et hæ quidem duæ significationes in nullo distinguũtur apud Latinos quantum ad vocem, in Græco autem distinguuntur, nam ethos, quod apud nos morem significat, quandoque habet primam longam, & scribitur per η Græcam literam: quandoque habet primam correptam, & scribitur per ε. Dicitur autem virtus moralis à more, secundum quod mos significat quãdam inclinationem naturalem, vel quasi naturalẽ ad aliquid agẽdum, & huic significationi moris propinqua est alia significatio, quæ significat consuetudinem: nam cõsuetudo quodam modo vertitur in naturam, & facit inclinationem similem naturali. Manifestum est autẽ quòd inclinatio ad actum proprie conuenit appetitiuæ virtuti, cuius est mouere omnes potentias ad agendum, vt ex supradictis* patet. & ideo non omnis virtus dicitur moralis, sed solum illa, quæ est in vi appetitiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de more secundum quod significat consuetudinem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis actus virtutis potest ex electione agi: sed electionem rectam agit sola virtus quæ est in appetitiua parte animæ. Dictum est enim* suprà, quòd eligere est actus appetitiuæ partis. vnde habitus electiuus, qui scilicet est electionis principium, est solum ille qui perficit vim appetitiuam, quamuis etiam aliorum habituum actus sub electione cadere possint.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd natura est principium motus, sicut dicitur in 2. Physic. mouere autem ad agendum proprium est appetitiuæ partis: & ideo assimilari naturæ in consentiendo rationi est proprium virtutum, quæ sunt in vi appetitiua.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis ab intellectuali non distinguatur. Dicit enim Augu. in lib. De ciuitat. Dei,* quòd virtus est ars rectè viuendi: sed ars est virtus intellectualis. ergo virtus moralis ab intellectuali non differt.

2 ¶ Præterea, Plerique in diffinitione virtutum moralium ponunt scientiam: sicut quidam diffinjunt, quòd perseuerantia est scientia vel habitus eorum quibus est immanendum vel non immanendum, & sanctitas est scientia faciens fideles & seruantes quæ ad Deum iusta: scientia autem est virtus intellectualis. ergo virtus moralis non debet distingui ab intellectuali.

3 ¶ Præterea, Augustꝰ dicit* in primo Soliloquiorum, quòd virtus est recta & perfecta ratio: sed hoc pertinet ad virtutem intellectualem: vt patet in 6. Ethic. *ergo virtus moralis non est distincta ab intellectuali.

4 ¶ Præterea, Nihil distinguitur ab eo quod in eius diffinitione ponitur: sed virtus intellectualis ponitur in diffinitione virtutis moralis. Dicit enim Philo. in 2. Ethicor.* quod virtus moralis est habitus electiuus existens in medietate determinata ratione, prout sapiens determinabit. huiusmodi autem recta ratio determinans medium virtutis moralis pertinet ad virtutem intellectualem: vt dicitur in sexto Ethi.* ergo virtus moralis non distinguitur ab intellectuali.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in primo Ethi.* Determinatur virtus secundum differentiam hanc: dicimus enim harum has quidem intellectuales, has verò morales.

CONCLVSIO.

¶ Vt intellectus diuersus est ab appetitu, ita morales virtutes ab intellectualibus diuersæ esse necessarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnium humanorum operum principium primum ratio est, & quæcunque alia principia humanorũ operũ inueniantur, quodammodo rationi obediũt, diuersi mode tamẽ: nã quædã rationi obediũt omnino ad nutum absq; omni cõtradictione, sicut corporis mẽbra, si fuerint in sua natura cõsistẽtia: statim enim ad imperiũ rationis manus, aut pes mouetur ad opus. vnde Philo. dicit in 1. Polit. ꝙ anima regit corpus despotico principatu, id est sicut dominus seruũ, qui ius cõtradicendi non habet. Posuerũt igitur

IN articul. 1. & 2. tit. in quæ. 58. aduerte, quod quia formalis est doctrina authoris, ideo licet conclusum sit, quod non omnis virtus est moralis, specialiter quæritum est an moralis sit intellectualis, decet enim doctrinam paulatim singula explicare, quãuis omnis virtus humana non moralis sit intellectualis. *Annot.*

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimi octauæ Articulum secundum. *Qu. 9. ar. 1.*

IN articu. 2. eiusdem 58. quæstio. aduerte, quòd vltima verba in corpore articuli, scilicet habitus moralis habet rationem virtutis humanæ, inquantum rationi conformatur, non intelligunter de conformitate superadditæ relationis, sed de conformitate essentiali. iam enim superius dictũ est, quod virtus moralis est essentialiter habitus cõformis rationi, & non fit idem habitus de non virtute, virtus per superadditam relationem ad rationem rectam, & hæc expositio sufficiat pro omnibus similibus verbis authoris tam hic quàm alibi. *Annot.* *Tex. 3. to. 2.*

¶ In eodem secundo articulo reliquitur difficultas illa in proprio loco disputanda, An possit homo contra actuale iudicium operari: sat enim est propositio de habitibus loqui, & necessitatem habitus in appetitu etiam ostendere, vt in litera fit. *Annot.* *Infr. q. 62. ar. 2. & 3. di. 23. qu. 1. ar. 4 qu. 3. ad 4. Et veri. q. 14. art. 3. ad 9. Et ver. qu. 1. ar. 1. cor. Et primo Ethicor. fin. *Li. 19. c. 1. paulo post prin. & li. 4 ca. 21. & lib. 15. cap. 3. tomo 5. *Capi 6. à medi. to. 5. Ca. vltim. C. 6. à me. tomo 5. Cap. vltim. Cap. vltim. in fin. to. 5.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum tertium.

Annot. IN articulo tertio eiusdem quæstionis quinquagesimæoctauæ in respõsione ad secundum nota Thomista, ne fallaris, sumens hoc quòd continentia sit subiectiue in ratione propter illa verba, Deficit tamen à ratione virtutis: quia virtus intellectualis, &c. Possunt enim dupliciter intelligi. primo, vt prima facie videtur, vt reddat rationem quare continentia non est virtus, quia non est virtus intellectualis: quia, &c. et. Et hic sensus licet forte à pluribus sit acceptus, falsus tamen & cõtrarius huic literæ & authori est, vt patebit. Alio ergo modo possunt intelligi vt reddant rationem quare continentia non est virtus: quia in continente non datur virtus intellectualis, faciens rationem bene se habere, circa materiam continẽtiæ: quod probatur, quia in eo non est rectus appetitus finis, quem præexigit ratio recta habituata virtute, quasi diceret, continentia deficit à ratione virtutis: quia sine ponatur quod sit virtus in appetitu, siue in ratione, exigit hoc, quod in ratione continentis potiatur virtus intellectualis circa materiam continentiæ, non curando vtrum illa virtus intellectualis esset continentia, vel non. Et quòd hoc exigatur, litera supponit tanquam communiter confessum, & inferius probandum: sed in continente non est talis virtus intellectualis, pro batur: quia in eo non est rectus appetitus finis, qui est principium intellectualis virtutis, & sic author dicens continentiam esse in rationali parte animæ comprehẽdente in se rationem & voluntatem (quia appetitus est rationalis)& indistincte relinquẽs cuius sit diffinituras, hoc in secunda secundæ in loco proprio duas rationes reddidit, quare continentia non est virtus: primam, quæ nunc dicta est, excludentem ipsam à numero etiam intellectualium virtutum, ex parte superioris partis animæ: secundam autem ex parte inferioris partis, scilicet appetitus sensitiui, cuius actus sunt materia continentiæ, quæ superius discussa est in suo vniuersali, quòd scilicet habitus proprius alicuius operis non est virtus, si non sit in consummatiua potentia operis, vt contingit continentiæ, quæ est in appetitu rationali, & opus consummatur ab appetitu sensitiuo.

Cap. viii. tomo 5.

Cap. 3. post med. to. 5.

Psalm. 118. super illud, Concupiuit anima mea circa finem concionis 8. tomo 3.

Li. 6. Ethi. lumo 5.

In solut. ad 1. arg. præc.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quartum

Capi. 3. & 4. quintum. 5. tomo 5.

IN titulo articulorum 4. & 5. eiusdem quinquagesimæ octauæ quæstionis aduerte, quòd duplici ratione possunt hæ quæstiones moueri. primo ratione cõnexionis, & sic spectarent ad tractatum de cõnexione virtutum, inferius habendum in quæstione sexagesimaquinta. Secundo ratione inclusionis: & sic spectãt ad hunc tractatũ de distinctione moralis & intellectualis virtutis: est enim inter eas nõ pura connexio, sed inclusio vnius in alia, & propterea ad modũ distinctionis eorũ spectat hæc discussio, vtrũ ista vt positio-dum de earum connexione non relinquatur dubitationi locus.

Annot.

¶ In cuius articulo, & præcipue in vltimo difficillimè notato, vir doctissime, terminos, ne contingat disputare in æquiuoco, obscuros fieri & admirari vtrinque. Scito igitur, quòd prudentiæ nomine, quamuis vnum significetur, duo intelliguntur. Cui enim significetur rectam rationem agibilium, quidam intelligunt eam sic infra limites intellectus, vt eam in intellectu absolute credentes nihil aliud significare dicant, nisi rectum dictamen agibilium, ita quòd prudentia nil aliud significat, nisi rationem recte monitantẽ in particulari agibili, quid, quomodo, qualiter, &c. eligendum sit: & in hoc numero est Scot. in 3. sentent. distinct. 36. & hi errantes in principio moralium quantum postmodum deuenient & abducant sequaces, facile patet: quidam autem, imo omnes recte sentientes, vt Arist. diuus Thom. & sequaces prudentiæ nomine intelligunt rectam agibilium rationem, appetitu recto particularis finis fatam & firmatam, vbi duo sunt declaranda. primo, quòd ita sit: secundo, quomodo fit, quod enim prudentia essemialiter pendeat ab appetitu recto, probatur ex 6. Ethicor. dupliciter. primo ex oppositis eius, secundo ex proprio actu. Omnis igitur habitus in ratione solum dummodo non sit congenitus, vt habitus principiorum est obliuio: vt patet. prudentia non est habitus in ratione solum.

Annot.

¶ Præterea, Delectatio & tristitia & similiter malitia est corruptiua principij prudentiæ: vt patet in 6. Ethic. sed hæc pertinent ad appetitum. ergo prudẽtia pendet ex appetitu: deinde probatur directe, Actus proprius prudentiæ est recte præcipere circa agibilia, ergo prudentia pendet ex appetitu recto. Antecedens quod ad omnes partes probatur primo, quod præcipere sit actus prudentiæ patet ex 6. Ethi. vbi dicitur, quòd prudẽtia est præceptiua. Secundo, quòd recte præcipere, quia aliter non esset virtus præceptiua, nisi determinaret ad recte præcipendum. Tertio, quòd proprius & præcipuus ipsius sit actus: quia conuenit ei vt distinguitur à suis partibus, & est consummatio exterorum actuum, patet namq; in 6. Ethi. quod Arist. primo prudentiã indistincte à suis partibus venatus, ponit ipsam esse cõsiliatiuã, &c. postmodũ distinguẽs ipsam à suis partibus & distribuens singulis sua officia, expresse dat eubuliæ recte consiliari, gnomi autẽ & synesi recte iudicare, prudentiæ autẽ recte præcipere. Constat quoque, quòd de agendis non est consummata ratio per consilium & iudicium, sed oportet præceptum rectum superuenire, quando oportet, &c. propter cuius defectum multos videmus non operari prudenter, vt consulto iudicet. præcipere ergo recte est proprius & præcipuus prudentiæ actus. cõsequentia autẽ probatione non eget: quia sicut præcipere non est intelligibile quia dependeat ab appetitu, præcipit enim quilibet volẽs ita recte præcipere sibi ipsi in huiusmodi moralibus, non est nisi à recto appetitu. Et hoc est quod dubio tenendum. quomodo autem hoc fit, manifestatur ex ipso actu & principio. Cũ aliquis prudẽter se habet ad ea quæ abstinentiæ à cibo & potu sunt, nõ iudicio prudẽter se habet, quia recte discurrit circa qualitatẽ & quãtitatem, & tempus sumẽdi cibi aut potus, &c. nec quia recte iudicat in ordine ad conditionem suam, &c. sed quia recte inuẽta & iudicata sibi ipsi præcepto imponit. præcepto autem dico, nõ quo animus imperfectè imperat sibi velleitatem quandam (sicut accidit repidis in via virtutum, qui vellent quidẽ actus non quia velle, sed quia vult, vt Aug. disputat in octauo Confessionum. Cum autem perfectè sibi ipsi imperat animus appetere tãtum talẽ tali hora, propter bonum rationis, &c. cibum & potum, oportet quòd hoc actuale imperiũ ab habitu appetitu boni rationis in tali materia nũc, hic, &c. procedat: nisi enim vellet nunc, hic, hoc bonum, &c. non perfectè præciperet, & quoniã ex similibus actibus similes habitus generantur, & sicut actus ab actu, ita habitus ab habitu pendet, ideo ex frequentatis huiusmodi actibus generatur habitus finalis, scilicet recte præceptiuus in huiusmodi, & depẽdens ab habitu rectum desiderãte appetitum ad finem, ad quẽ prudens imperat, bonũ scilicet rationis in tali materia: hic, nunc, mihi, &c. Rursus cũ multo cõsilio & recto iudicio definierim tale bonũ, puta temperantiæ vel mansuetudinis esse volendũ & sequendum, non propterea mihi imponendũ, nunc hic, efficaciter videbitur, nisi fiat, scilicet secundũ appetitum dispositus sim. Experior enim, quòd sæmelipsum iudo, autirato aliud videtur efficaciter prosequendũ, quàm nõ appetens autem prosequutionem: & hoc quia qualis vnusquisq; est, talis ei videtur finis, quo ad prosequutionem quæ cõsistit in præcepto: vt ex supradictis patet, vnde cũ prudẽtia habituet me ad præcipiẽdum mihi, ipsi cõsona recto fini moraliũ actuum meorum, & qualis sum secundum appetitũ meum, talis mihi videtur finis: consequens est, quòd finis meus inquantum apparens mihi principium meæ prudẽtiæ ex qualitate mei secundum appetitũ, dependeat, & sic prudentia nõ est in ratione absolute, sed in ordine ad appetitũ, & essentialiter depẽdet ab appetitu, à quo pendet præceptum eius actus, & variatur apparentia finis eius principium. Et nota ¶ licet vtraque via, ex parte, scilicet actus & ex parte principij prudentiæ habeatur dependentia eius ab appetitu: quia tamẽ prima via dependentiã ab appetitu intellectiuo, a quo pendet imperium: secunda autem dependentiã ab appetitu simpliciter siue intellectiuo, siue sensitiuo, vt est perfectiu moraliter ostendit, ideo tam Aristo. in 6. Ethicorum, quàm author hic secunda via vsus est, ad declarandam inseparabilem dependentiam prudentiæ ab appetitu: & merito, quia ependentiam à virtutibus moralibus tractant, quæ nõ in solo intellectiuo appetitu sunt. Ego autem paululum forte digressus sum, vt iubuenirem imbecillitati, non penetrantium naturas horum habituum, ne fallantur loquentes de tali virtute intellectuali in intellectu tantum sistendo.

9 57. ar. 4

¶ *Num virtus moralis dependeat ab intellectuali.*

¶ Circa conclusiones eorundem vltimorum artic. eiusdem quæst. 58. aduerte, quòd inclusio virtutis intellectualis, puta prudentiæ in morali, aniseuta valde est, ex diffinitione virtutis 2. Ethic. Et quamuis neminem videatur habere contradictorem, habet tamẽ difficultatem, quoniam, vt dictum est. ex 6. Ethi. & hic, virtutis moralis est tẽdere in finem principium prudentiæ, principium autem non dependet à principato, nec prius à posteriori: virtus igitur moralis non pendet à virtute intellectuali, quæ est prudentia. inclusio autẽ virtutis moralis in intellectuali, prudentia scilicet, & habet Scot. loco allegato oppositum: quia prius non dependet à posteriori, prudentia autem est prior, tum quia est dictamen rectum: vt dictum fuit: tum quia dictat de fine particulari, & his quæ sunt ad finẽ: tũ quia non est assignaria actum quo generentur istæ virtutes, scilicet morales, & sua prudentia: quia nec intellectus, nec voluntatis: & habet difficultatem propter hoc, quòd medium vtriuti morali præstituitur à prudentia: vt patet ex diffinitione virtutis moralis & experientia: mediũ autẽ est finis virtutis moralis, virtus ergo moralis non principiat prudentiam, sed econuerso prudẽtia dat ei finem principium in moralibus.

Quæstio.

¶ Ad euidentiam horum esset multa dicenda, quorum quædam ad quæ. 76. artic. 3. ad tertium spectant: quædam ad quæst. 47. 2. 2. Vnde cum intendã in propriis locis singula discutere, pro nunc supponendo doctrinã authoris declarandam inferius: scito, quòd sicut in intellectu speculatiuo sunt duo habitus, scilicet intellectus & scientia: & scientia vtens propositionibus pertinentibus ad intellectum, demonstrat ex euidentia illarum propositionum & discursu syllogistico, ita est in intellectu practico, etiam in materia agibilium, si in puro intellectu statur: ex sinderesi enim, qui est habitus principiorum in intellectu practico respectu agibilium, & recta ratione infra limites intellectus syllogisando, concluditur verum: sed quoniam iudicium tale non nisi de vniuersalibus haberi posset, singularia enim variabilia & incerta sunt, iudiciumque infallibile non suscipiunt, & prudentia circa singula semper recta est ratio, alioquin virtus non esset, ideo intellectus practicus circa agibilia, licet habere possit scientiam moralem infra limites intellectus consistens, tamen nunquam habebit rectam rationem agibilium particularium hic, nunc, &c. vt. quod est habere prudentiam, nisi in ordine ad appetitum, vt superius dictum fuit. Est autem ordo talis in huiusmodi agibilibus, primo est sinderesis in intellectu dictans, & præstituens virtuti morali suum obiectum, quod est finis: propositiones enim, quæ sunt principia in agibilibus ex fine, qui habet rationem principij in operabilibus cõsiciuntur. Et sic virtus moralis, ad quã spectat tẽdere in finem præcognitum ad finem præstitutum sibi à sinderesi tendit actu, qui vocatur velle, vel intentio in voluntate & in appetitu sensitiuo appetitus per modum intentionis. Tertio loco venit prudẽtia habens se ad sinderesim, sicut scientia ad intellectũ in speculatis, prudentia autẽ cum sit recta ratio, cuius est diuidere, vtitur duabus præmissis, quæ sunt principia cõclusionis. Prima præmissa est propositio spectans ad sinderesim, verbi gratia. Bonũ rationis tam in pasionibus, quàm operationibus est prosequendũ. Secunda vero præmissa est particularissima, scilicet Bonum rationis nũc hic salutare in tali, tãta, &c. audacia vel ira. Et tunc sequitur cõclusio præceptiua nõ in actu signato. id est, ergo hoc est mihi non præcipiendum, eligendum, prosequendum: sed in actu exercito id est, ergo actualiter sunt in exercitio iudicij, precepti, electionis, prosequutionis, hoc enim est & multos decipit in hac materia: quoniã propositiones istæ tã synderesis, quàm prudẽtię in actu signato disputantur. Et tamẽ oportet inuestigare naturam & vim earum in actu exercito. à prima autem præmissa ad secundam nõ est ordo immeditus in istis, sicut est in speculatiuis: sed à propositione, quæ est prima præmissa, prouenit in appetitu motus eius rectus in finem, & sic ab appetitu & præmissa illa prouenit veritas secundæ præmissæ, quæ est particularissima: quoniam ex dispositione mea secundum appetitum prouenit, quod mihi consonet talis finis in particulari, puta, tale bonum nũc, hic, &c. Et de hac præmissa intelligitur illud tertij Ethicorum, Qualis vnusquisque est, talis finis ei videtur: & sequitur cõclusio conformis minori propositioni, scilicet consistens in actu intellectus ab appetitu, scilicet iudicio de his, quæ sunt ad finem, puta tanta ira, nunc præcipiens illam: & deinde actus appetitus in ordine ad intellectum, scilicet electio. In hoc autem ordine si quis insipiat, & vnicuique propria tantũ tribuere velit, dicet, quia prudentia attendit secundum suum proprium & præcipuum actum: qui est rectæ præcipere, & ipse est principium rectæ electionis, ideo virtus moralis, cui attribuitur electio proprio actu, vt patet ex sua diffinitione,

1 ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum primum.

Annot. IN articulo primo eiusdem quæstionis quinquagesimæoctauæ in respõsione ad secundum nota Thomista, ne fallaris, sumens hoc quòd continentia sit subiectiue in ratione propter illa verba, Deficit tamen à ratione virtutis: quia virtus intellectualis, &c. Possunt enim dupliciter intelligi. primo, vt prima facie videtur, vt reddat rationem quare continentia non est virtus, quia non est virtus intellectualis: quia, &c. et. Et hic sensus licet forte à pluribus sit acceptus, falsus tamen & cõtrarius huic literæ & authori est, vt patebit. Alio ergo modo possunt intelligi vt reddant rationem quare continentia non est virtus: quia in continente non datur virtus intellectualis, faciens rationem bene se habere, circa materiam continẽtiæ: quod probatur, quia in eo non est rectus appetitus finis, quem præexigit ratio recta habituata virtute, quasi diceret, continentia deficit à ratione virtutis: quia sine ponatur quod sit virtus in appetitu, siue in ratione, exigit hoc, quod in ratione continentis potiatur virtus intellectualis circa materiam continentiæ, non curando vtrum illa virtus intellectualis esset continentia, vel non. Et quòd hoc exigatur, litera supponit tanquam communiter confessum, & inferius probandum: sed in continente non est talis virtus intellectualis, pro batur: quia in eo non est rectus appetitus finis, qui est principium intellectualis virtutis, & sic author dicens continentiam esse in rationali parte animæ comprehẽdente in se rationem & voluntatem (quia appetitus est rationalis)& indistincte relinquẽs cuius sit diffinituras, hoc in secunda secundæ in loco proprio duas rationes reddidit, quare continentia non est virtus: primam, quæ nunc dicta est, excludentem ipsam à numero etiam intellectualium virtutum, ex parte superioris partis animæ: secundam autem ex parte inferioris partis, scilicet appetitus sensitiui, cuius actus sunt materia continentiæ, quæ superius discussa est in suo vniuersali, quòd scilicet habitus proprius alicuius operis non est virtus, si non sit in consummatiua potentia operis, vt contingit continentiæ, quæ est in appetitu rationali, & opus consummatur ab appetitu sensitiuo.

Cap. viii. tomo 5.

Cap. 3. post med. to. 5.

Psalm. 118. super illud, Concupiuit anima mea circa finem concionis 8. tomo 3.

Li. 6. Ethi. lumo 5.

In solut. ad 1. arg. præc.

2 ¶ Præterea, Continentia & perseuerantia, & etiam patientia, non cõputantur inter virtutes intellectuales, nec etiam sunt virtutes morales) quia non tenent medium in passionibus, sed abundat in eis passiones. non ergo sufficienter diuiditur virtus per intellectuales & morales.

3 ¶ Præterea, Fides, spes, & charitas, quædam virtutes sunt, nõ tamẽ sunt virtutes intellectuales. hæc enim solum sunt quinque, scilicet sapientia, & sapientia, intellectus, prudentia, & ars: vt dictum * est, nec etiam sunt virtutes morales: quia non sunt circa passiones, circa quas maxime est moralis virtus. ergo virtus non sufficienter diuiditur per intellectuales & morales.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 2. Ethico. duplicem esse virtutem: hanc quidem intellectualem, illam autem moralem.

CONCLVSIO.

¶ Cum virtus humana sit qua homo ad bene operandum perficitur, quæcumq; virtus humana est vel intellectualis, quæ ad intellectum, vel moralis, quæ ad appetitum spectat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virtus humana est quidam habitus perficiens hominem ad bene operandum, principium autem humanorum actuum in homine non est nisi duplex, scilicet intellectus siue ratio & appetitus, hæc enim sunt duo mouentia in homine: vt dicitur in 3. De anima. vnde omnis virtus humana oportet quòd sit perfectiua alicuius istorum principiorum. Si quidem igitur sit perfectiua intellectus speculatiui vel practici ad bonum hominis actum, erit virtus intellectualis: si autem sit perfectiua appetitiuæ partis, erit virtus moralis. vnde relinquitur, quòd omnis virtus humana vel est intellectualis, vel moralis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prudentia secundum essentiam suam est intellectualis virtus: sed secundum materiam conuenit cum virtutibus moralibus, est enim recta ratio agibilium: vt suprà dictum * est, & secundum hoc virtutibus moralibus connumeratur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd continentia & perseuerantia non sunt perfectiones appetitiuæ virtutis sensitiuæ, quod ex hoc patet, quòd in continente & perseuerante superabundant inordinatæ passiones. quod non esset, si appetitus sensitiuus esset perfectus aliquo habitu conformante ipsum rationi. Est autem continentia, d seu perseuerentia perfectio rationalis partis, quæ se tenet contra passiones deducatur. deficit tamen à ratione virtutis: quia virtus intellectiua quæ facit rationem se bene habere circa moralia, præsupponit appetitum rectum finis. vt recte se habeat circa principia, id est fines ex quibus ratiocinatur: quòd continenti & perseueranti deest: neque etiam potest esse perfecta operatio, quæ à duabus potentijs procedit, nisi vtraque potentia perficiatur per debitũ habitum: sicut non sequitur perfecta actio alicuius agentis per instrumentum, si instrumentum non sit bene dispositum, quantumcunque principale agens sit perfectum. vnde si appetitus sensitiuus quem mouet rationalis pars, non sit perfectus, quantumcunque rationalis pars sit perfecta, actio consequens non erit perfecta, vnde nec principium actionis erit virtus. & propter hoc continentia à delectationibus & perseuerantia à tristitijs non sunt virtutes, sed aliquid minus virtute: vt Philosophus dicit in 7. Ethicorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fides, spes, & charitas, sunt suprà virtutes humanas: sunt enim virtutes hominis, prout est factus particeps diuinæ gratiæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum moralis virtus possit esse sine intellectuali.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis possit esse sine intellectuali. Virtus enim moralis, vt dicit Tullius, * est habitus in modum naturæ rationi consentaneus: sed natura, etsi consentiat alicui superiori rationi mouenti, non tamen oportet quod illa ratio naturæ coniungatur in eodem: sicut patet in rebus naturalibus ratione carentibus. ergo potest esse in homine virtus moralis in modum naturæ, inclinans ad consentiendum rationi, quamuis illius hominis ratio non sit perfecta per virtutem intellectualem.

2 ¶ Præterea, Per virtutem intellectualem homo consequitur rationis vsum perfectum, sed quandoque contingit quòd aliquis in quibus non multum viget vsus rationis, sunt virtuosi & Deo accepti. ergo videtur, quòd virtus moralis possit esse sine virtute intellectuali.

3 Præterea, Virtus moralis facit inclinationem ad bene operandum: sed quidam habent naturalem inclinationem ad bene operandum etiam absque rationis iudicio. ergo virtutes morales possunt esse sine intellectuali.

¶ SED CONTRA est, quod Gregorius dicit. in 22. Moral. quòd cæteræ virtutes, nisi ea quæ appetunt, prudenter agant, virtutes esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

pendet necessario ex prudentia: & rursus, quia ipsum recte præcipere pendet ab appetitu recto verificante minorem propositionē, quæ est præceptiuę conclusionis principium proximum, consequens est quòd prudentia pendeat ab appetitu recto.

¶ Ad præmissa autē, quomodo circa obiecta veritas se habeat, insinuatum est eodem ordine, & adnexum, quòd tam virtus moralis quàm prudentia, plures actus habet: virtus enim moralis habet primo actum intentionis, seu simplicis appetitus respectu sui obiecti, quod est finis, scilicet bonum rationis, quod est principium prudentiæ, habet deinde actum electionis circa materiam conuenientem fini, scilicet passiones vel operationes tantas, tales, &c. & ratione primi actus præcedit prudentiam. imo verificat eius minorem & conclusionem, ratione secundi dependet etiam à conclusione prudentiæ, scilicet præcepto. Ipsa similiter prudentia habet primo actum iudicij practici in particulari agibili, quòd nō est scibile: quia contingens, & secundum hunc actum verificatur. de ea, quòd recte iudicat de fine, & similia, & ratio est, quia, vt dictum est, etiam minor propositio est inter principia prudentiæ, & ex fine conficitur. Habet deinde duplicem actum, vt conclusionem, iudicium scilicet de his quæ sunt ad finem, & præceptum eorūdem eligendorum: vtrunq; enim ex fine particularissimo concluditur & elauditur in iudicio præcipiente: & secundum hos actus determinat, & dat medium virtuti morali, concludendo tantam iram nūc, hic, &cæt. assumendam, *Ca.9. to.5.* & præcipiendo illam, & secundum hos actus, cum dependeant ex minori prudente ex appetitu, manifeste pendet ex appetitu recto. & quia secundum hos actus est principium electionis rectæ, talis, tantæque materiæ, ideo est principium virtutis moralis, & sic virtus mo- *Ca.9. circa fin. to.m.5* ralis in solo actu electionis pendet à prudentia: prudentia autem pendet & quo ad actum iudicij de fine particularissimo, & mediante hoc quo ad actum iudicij de his, quæ sunt ad finem, & quo ad actum præcepti dupliciter, scilicet mediante dependentia iudicij de fine & secundum sequela de ratione eius est, quòd sit actus intellectus moti ab appetitu. Et si quis tibi dixerit, quod virtus moralis non nisi habitus est electiuus in medio consistens, &c. ac per hoc intētio finis præcedens prudentiam, non ipectat ad virtutem moralem: dicito quòd in electione ipsa clauditur intentio finis: quoniam electio est eorum, quæ sunt ad fiuem propter finem, & bene se habere eligendo & appetendo finem se habent sicut motus ad medium & terminum. Constat autem, quòd propter eandem naturam tendit aliquid in medium & terminum. vnde eadem est virtus, qua appetitus tendit in finem rectè, & ea, quæ sunt ad illum: propter quod in diffinitione dum dicitur, quod est habitus electiuus, implicitè dictum est, quòd etiam intensiuus finis est. Et per hæc patet responsio ad omnia obiecta, duobus duntaxat exceptis, scilicet quomodo prudentia det medium virtuti morali, & non finem, cum medium sit finis: & quomodo simul generentur. Et illud quidem inferius in q.66. dicetur, 'ae postmodum in 2.2.q.74. consummabitur Deo duce, & dino Tho. intercedente. hæc autem Scotica quæstio facile patet ex eo, quòd actus isti intellectus & voluntatis non solum simul fiunt, sed vnus & idem numero actus est actus vtriusque, diuersimode tamen: præcipere enim est actus intellectus formaliter, appetitus autem virtualiter, & similiter electio est actus appetitus formaliter, intellectus vero virtualiter: vt ex supradictis de actibus voluntatis patet: nullum igitur inconueniens est ab actibus vim duplicem habentibus, duas fieri simul virtutes.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum quintum.

Annot. Citra dicta in articulo quinto eiusdem quæstio. 58. vt subueniatur magis nouitijs. & in principijs non relinquatur obscuritas, scribendum occurrit de particularitate, quomodo & quare appetitus talis facit iudicium tale de fine: quod est declarare illam maximam tertij Ethicorum, Qualis vnusquisque est, talis ei finis videtur. Sciendum est igitur, quòd appetitus affecto ad aliquid, puta ad vindictam, ex hoc ipso, quòd afficitur ad illud, duo simul fiunt unum in ipso sit ipsa affectio ad vindictā, & in vindicta consurgit relatio conuenientiæ ad talem appetitū. ita quòd vindicta incipit esse, & est conueniens tali appetituī, quæ prius non erat conueniens: non propter mutationem in vindicta, sed in appetitu, consonante autem vindicta appetitui in intellectu consurgit, quòd ratio iudicet eam conuenientem ex hoc, quòd ratio mouetur ab appetitu sic affecto. Quia enim ratio mouetur ab appetitu, sit in ratione passiua motio, & consequenter: quia ab appetitu sic affecto mouetur ratio: sit in ratione passiua motio consonans illi affectioni, & sic ab appetitu affecto sit proportionaliter ratio, vt subsistat appetitui, tanquam affecta & conueniens vindictæ, & sic quemadmodum gustus affectus amaritudine iudicat omnia amara, ita ratio infecta, vel bene affecta iudicat secundum illam immutationem, qua ab affecto appetitu mouetur: ita quòd intus existens, quod prohibet extraneum, inuenitur non solum in iudicante secundum appetitum, sed etiam secundum rationem, vt subsistat appetitui, & sic affecto tantum: nonquillum tamen verum est, & secundum quid, attractiuamque participat vim intellectus ad sic affectione appetitus ad vindictam, constituitur ipsa vindicta in esse vere conuenienti secundum quid, & apparenter consequēti simpliciter: quoniam appetitus animalis est primo totius suppositi, ac per hoc consequens vere appetituī offertur, vt consequens simpliciter ipsi appetenti, &cæt. Ex parte vero communis inclinationis virium animæ, dum eas experiri videmur promptas ad operandum consonæ affectioni prædominanti: apparet enim in infirmis patientibus, quòd præsentantur eis omnes aquæ, quas vnquam viderunt, & concupiscentibus simulachra delectabilium etiam importuna occurrunt, tanquam natura inditum sit, vt obsequium prædominanti affectioni præbeat animæ vires, inter quas constat apprehensiuam vim esse. In cuius figuram testo absque deliberatione præsentatur statim vindicta seu punitio tanquam conueniens. Sic ergo fit, vt qualis vnusquisque est, talis ei videatur finis & sic appetitus corrumpit æstimationem prudentiæ.

¶ Super

sis, vnde etiam qui videntur simplices, eo quòd carent mundana astutia, possunt esse prudentes, secundum illud Matth. 10. estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd naturalis inclinatio ad bonum virtutis est quædam inchoatio virtutis, non autem est virtus perfecta: huiusmodi enim inclinatio quanto est perfectior, tanto potest esse periculosior, nisi recta ratio adiungatur, per quā fiat recta electio eorum, quæ conueniunt ad debitum finem: sicut equus currens si sit cæcus, tanto fortius impingit & læditur, quanto fortius currit. & ideo etsi virtus moralis non sit ratio recta (vt Socrates dicebat) non tamen solum est secundum rationem rectam, inquantum inclinat ad id quod est secundum rationem rectam, vt Platonici posuerunt: sed etiam oportet quòd sit cum ratione recta, vt Aristoteles dicit in *5. Ethic.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virtum intellectualis virtus possit esse sine morali.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd virtus intellectualis possit esse sine virtute morali: perfectio enim prioris non dependet à perfectione posterioris. sed ratio est prior appetitu sensitiuo & mouens ipsum, ergo virtus intellectualis, quæ est perfectio rationis, non dependet à virtute morali, quæ est perfectio appetitiuæ partis: potest ergo esse sine ea.

2 ¶ Præterea, Moralia sunt materia prudentiæ, sicut factibilia sunt materia artis: sed ars potest esse sine propria materia: sicut faber sine ferro. ergo & prudentia potest esse sine virtutibus moralibus, quæ tamen inter omnes intellectuales virtutes maxime moralibus coniuncta videtur. *Ca.9. to.5.*

3 ¶ Præterea, Prudentia est virtus bene cōsiliatiua: vt dicitur in 6. Eth.* sed multi bene cōsiliātur, quibus tamē virtutes morales desunt, ergo prudentia potest esse sine virtute morali.

¶ SED CONTRA, Velle malū facere opponitur directe virtuti morali, nō autem opponitur alicui, quod sine virtute morali esse potest. opponitur autem prudentiæ, quòd volens peccet, vt dicitur in 6. Ethic. non ergo

a ¶ Virtum intellectualis virtus possit esse sine morali.

prudentia potest esse sine virtute morali.

CONCLVSIO.

¶ Virtus intellectualis, quæ prudentia est, non potest sine morali virtute esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quod aliæ virtutes intellectuales sine virtute morali esse possunt, sed prudentia sine virtute morali esse non potest. cuius ratio est, quia prudentia est recta ratio agibilium. non autem solum in vniuersali, sed etiam in particulari, in quibus sunt actiones: recta autem ratio præexigit principia, ex quibus ratio procedit: oportet autem rationem circa particularia procedere, non solum ex principijs vniuersalibus, sed etiam ex principijs particularibus. Circa principia quidem vniuersalia agibilium, homo recte se habet per naturalem intellectum principiorum, per quē homo cognoscit, quòd nullum malum est agendum: vel etiā per aliquam sciētiam practicam, sed hoc non sufficit ad recte ratiocinandum circa particularia: contingit enim quandoque, quòd huiusmodi vniuersale principium cognitum per intellectum vel scientiam, corrumpitur in particulari per aliquam passionem, sicut concupiscenti quando concupiscentia vincit, videtur hoc esse bonum quod concupiscit, licet sit contra vniuersale iudicium rationis, & ideo sicut homo disponitur ad recte se habendum circa principia vniuersalia per intellectum naturalem, vel per habitum scientiæ, ita ad hoc quòd recte se habeat circa principia particularia agibilium, quæ sunt fines, oportet quòd perficiatur per aliquos habitus, secundum quos fiat quodammodo homini connaturale recte iudicare de fine, & hoc fit per virtutem moralem, virtuosus enim recte iudicat de fine virtutis: quia qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei, vt dicitur in 3. Ethic. & ideo ad rectam rationem agibilium quæ est prudentia, requiritur quòd homo habeat virtutem moralem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio secundum quod est apprehensiua finis, præcedit appetitum finis, sed appetitus finis præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum ea quæ sunt ad finem: quod pertinet ad prudentiam: sicut etiam in speculatiuis intellectus principiorum est principium rationis syllogizantis.

Ca.vl. parū à med t. 5.

Ca.9. circa fin. to.m.5

Annot.

¶ Ad secundum dicendum, quod principia artificialium non diiudicantur à nobis bene vel malè, secundum dispositionem appetitus nostri, sicut fines qui sunt moralium principia, sed solum per considerationem rationis. & ideo ars non requirit virtutem perficientem appetitum, sicut requirit prudentia.

¶ Ad tertium dicendum, quod prudentia non solum est bene consiliatiua: sed etiam bene iudicatiua, & bene præceptiua, quod esse non potest, nisi remoueatur impedimentu passionum corrūpentium iudicium & præceptum prudentiæ, & hoc per virtutem moralem.

QVAESTIO QVINQVAGESIma nona. De distinctione virtutum moralium, secundum comparationem ad passionem, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione moralium virtutum adinuicem.

¶ Et quia virtutes morales, quæ sunt circa passiones, distinguuntur secundum diuersitatem passionum, oportet primo considerare in communi comparationem virtutis ad passionem. Secundo distinctionem moralium virtutum secundum passiones.

¶ Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum virtus moralis sit passio.

¶ Secundo, vtrum virtus moralis possit esse cum passione.

¶ Tertio, vtrum possit esse cum tristitia.

¶ Quarto, vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones.

¶ Quinto, vtrum aliqua virtus moralis possit esse sine passione.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum virtus moralis sit passio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis sit passio. medium enim est eiusdem generis cum extremis: sed virtus moralis est medium inter passiones, ergo virtus moralis est passio.

2 ¶ Præterea, Virtus & vitium, cum sint contraria, sunt in eodem genere. sed quædam passiones vitia esse dicuntur: vt inuidia & ira. ergo etiam quædam passiones sunt virtutes.

3 ¶ Præterea, Misericordia, quædam passio est. est enim tristitia de alienis malis: vt suprà * dictum est. hanc autem Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutem, vt Aug. dicit in 9. De ciui. Dei.* ergo passio potest esse virtus moralis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 2. Ethic. quòd passiones neque virtutes sunt neque malitiæ.

CONCLVSIO.

¶ Cum virtus moralis non sit motus, sed magis principium appetitiui motus, in bonum dirigens, impossibile est passionem esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quod virtus moralis non potest esse passio: & hoc patet triplici ratione. primo quidem, quia passio est motus quidam appetitus sensitiui, vt suprà dictum * est. virtus autem moralis non est motus aliquis, sed magis principium appetitiui motus habitus quidam existens. Secundo, quia passiones ex seipsis non habēt rationem boni vel mali, bonum enim vel malum hominis est secundū rationem, vnde passiones secundum se consideratæ se habent & ad bonum & ad malum, secundum quòd possunt conuenire rationi, vel non conuenire: nihil autem tale potest esse virtus: cum virtus solum ad bonum se habeat, vt suprà dictum * est. Tertio, quia dato quod aliqua passio se habeat ad bonum solum, vel ad malum solum, secundum aliquem modum, tamen motus passionis inquantum passio est, principium habet in ipso appetitu, & terminum in ratione, in cuius cō formitatem appetitus tendit, motus autem virtutis est ecōuerso principium habens in ratione, & terminum in appetitu, secundum quod à ratione mouetur: vnde in diffinitione virtutis moralis dicitur in 2. Ethic.* quòd est habitus electiuus in medietate consistens, determinata ratione, prout sapiens determinabit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd virtus secundum suam essentiam non est medium inter passiones, sed secundum suum effectum: quia scilicet inter passiones medium constituit.

¶ Ad secundum dicendum, quod si vitium dicatur habitus secundum quem quis male operatur, manifestum est quod nulla passio est vitiū: si vero dicatur vitium peccatum, quòd est actus vitiosus, sic nihil prohibet passionem esse vitium, & econtrario concurrere ad actum virtutis, secundum quod passio vel contrariatur rationi, vel sequitur actum rationis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd misericordia dicitur esse virtus, id est, virtutis actus, secundum quod motus ille animi rationi seruit: quando scilicet ita præbetur misericordia vt iniusta conseruetur, siue cum ignoscitur pœnitenti: vt Augu. dicit * ibidem. si tamen misericordia dicatur aliquis habitus quo homo perficitur ad rationabiliter miserēdum, nihil prohibet misericordiam sic dictam esse virtutem. Et eadem est ratio de similibus passionibus.

Eth. 2. 4. Coment. Dec. 4. in med. tomo 5.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum virtus moralis possit esse cum passione.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis cū passione esse non possit. Dicit enim Philosophus in 4. Topi.* quòd mitis est, qui non patitur, patiens autem qui patitur & non deducitur. & eadem ratio est de omnibus virtutibus moralibus. ergo omnis virtus moralis est sine passione.

2 ¶ Præterea, Virtus est quædam recta habitudo animæ, sicut sanitas corporis: vt dicitur in 7.* Physi. vnde virtus quædam sanitas animæ esse videtur: vt Tullius dicit in 4. de Tusculanis* quæstio. passiones autem animæ dicuntur morbi quidam animæ: vt in eodem libro Tullius dicit. * Sanitas autem non compatitur secum morbum, ergo neque virtus compatitur animæ passionem.

3 ¶ Præterea, Virtus moralis requirit perfectum vsum rationis etiam in particularibus. sed hic etiam impeditur per passiones: dicit enim Philosophus, in 6. Ethic. quòd delectationes corrumpunt existimationem prudentiæ. & Sallustius dicit in Catilinario, * quòd non facile verum perspicit animus, vbi illa officiunt, scilicet animi passiones. virtus ergo moralis non potest esse cum passione.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug.* dicit in 14. De ciui. Dei. Si peruersa est est voluntas, peruersos habebit hos motus, scilicet passiones: si autem recta est, non solum inculpabiles, verum etiam laudabiles erunt. sed nullum laudabile excluditur per virtutem moralem: virtus ergo moralis non excludit passiones, sed potest esse cum ipsis.

a ¶ Super Quæstionem quinquagesimamnonam.

1.q.95. ar. 2. ad 2. & 2. 2. q.58. ar.9. & 4. dist. 14. q. 1. art. 1. q. 2. ad 3.

** Li. 4. To. c. 5. pars à princ.*

Li. 7. Phy. tex. 17. 1. 2.

Li. 4. in fo. 6. à prin. li.

Li. 4. in fo. 3 à prin. li. & in seq.

Li. 6. Ethi. capi. 5. post med. to. 5.

In coniur. Catilinæ in titu. Castatio. circa prin.

Lib. 14. de Ciui. Dei, ca. 6. & 9. tomo 5.

CONCLVSIO.

¶ Non possunt inordinatæ passiones cum morali virtute in virtuoso esse, sed vt à ratione moderatæ, possunt cum morali virtute esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuit discordia inter Stoicos & Peripateticos, sicut Augu. dicit 9. de ciui. Dei. Stoici enim posuerunt, quod passiones animæ non possunt esse in sapiente siue virtuoso: Peripatetici verò, quorum sectam Aristotel, instituit, vt August. dicit in 9. De ciui. Dei, posuerunt quòd passiones simul cum virtute morali esse possunt, sed ad medium reductæ. Hęc autem diuersitas, sicut Aug. ibidem* dicit, magis erat secundum verba, quam secundum rerum sententias. Quia enim Stoici non distinguebant inter appetitum intellectiuum, qui est voluntas, & inter appetitum sensitiuum, qui per irascibilem & concupiscibilem diuiditur, non distinguebant in hoc passiones animæ ab alijs affectionibus humanis, quòd passiones animæ sint motus appetitus sensitiui, aliæ vero affectiones, quæ non sunt passiones animæ, sunt motus appetitus intellectiui, qui dicitur voluntas, sicut Peripatetici distinxerunt, sed solum quantum ad hoc, quòd passiones esse dicebant quascunque affectiones rationi repugnantes, quæ si ex deliberatione oriantur, in sapiente seu in virtuoso esse non possunt: si autem subito oriantur, hoc in virtuoso potest accidere. eo quòd animi visa, quæ appellant phantasias, non est in potestate nostra, vtrum aliquando incidant animo, & cum veniunt ex terribilibus rebus, necesse est vt sapiētis animum moueant ita, vt paulisper vel paueścat metu, vel tristitia contrahatur, tanquam his passionibus prœuenientibus rationis officium, nec tamen approbant ista eisque consentiūt, vt Aug. narrat in 9. De ciui. Dei, ab Aul. Gel. dictum. Si igitur passiones dicantur inordinatæ affectiones, non possunt esse in virtuoso: ita quod post deliberationem eis consentiatur, vt Stoici posuerunt. Si vero passiones dicantur quicunque motus appetitus sensitiui, sic possunt esse in virtuoso, secundum quod sunt à ratione ordinati. vnde Arist. dicit in 2. Ethic. quod non bene quidam determinant virtutes impassibilitates quasdam & quietes, quoniam simpliciter dicunt, sed deberent dicere, quòd sunt quietes à passionibus, quæ sunt, vt non oportet, & quando non oportet.

Ca.4. to.5.

Ca.4. ante med. to.5.

Ca.3. parū ante med. tomo 5.

Cap.3. t.5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Philosophus exēplum illud inducit, sicut & multa alia in libris logicalibus, non secundum opinionem propriam, sed secundum opinionem aliorum: hæc autem fuit opinio Stoicorum, quòd virtutes essent sine passionibus animæ. Quam Philosophus excludit in 2. Ethicorum, dicens virtutes non esse impassibilitates. Potest tamen dici, quod cum dicitur, quòd mitis non patitur, intelligendum est secundum passionem inordinatam.

Li. 4. fol. 30 à princ. lib. & sequentibus.

¶ Ad secundum dicendū, quod ratio illa & omnes similes quas Tullius ad hoc inducit in libro de Tusculanis quæstionibus, procedit de passionibus secundum quod significant inordinatas affectiones.

¶ Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad tertium dicendum, quòd passio præueniens iudicium rationis, facit animo præualeat, vt ei consentiatur, impedit consilium & iudicium rationis: si verò sequatur quasi ex ratione imperata, adiuuat ad exequendum imperium rationis.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum virtus moralis possit esse cum tristitia.

2.2.qu.28. ar.9. et 4. di.14. q. 1. ayrie.1.q.2. ad 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod virtus cum tristitia esse non possit. Virtutes enim sunt sapientiæ effectus: secundum illud Sapien. 8. Sobrietatem & iustitiam docet, scilicet diuina sapientia prudentiam & virtutem, sed sapientiæ conuictus non habet amaritudinem, vt posthea subditur. ergo nec virtutes cum tristitia esse possunt.

Ca.vlt. & 10. Ethi c. 4. et 5. 1.5. Li.4 fol.53. à prine. lib. & seq.

2 ¶ Præterea, Tristitia est impedimentum operationis, vt patet per Philosophum in 7. & 10. Ethi. sed impedimentum bonæ operationis repugnat virtuti. ergo tristitia repugnat virtuti.

3 ¶ Præterea, Tristitia est quædam animi ægritudo, vt Tullius *eam vocat in tertio de Tusculanis quæstionibus: sed ægritudo animæ contrariatur virtuti, quæ est bona animæ habitudo. ergo tristitia contrariatur virtuti, nec potest simul esse cum ea.

¶ SED CONTRA est, quòd Christus fuit perfectus virtute: sed in eo fuit tristitia. Dicit enim, vt habetur Matth. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. ergo tristitia potest esse cum virtute.

CONCLVSIO.

¶ Cum secundum virtutem homo rationi conformetur, tristitia de his, quæ rationi repugnant, potest & debet cum virtute esse: sed tristari de his, quæ virtuti & rationi conueniunt, impossibile est cum virtute esse.

Ca.8. 10.5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut dicit Angu. 14. De ciuitate Dei, Stoici voluerunt pro tribus perturbationibus in animo Sapientis esse tres eupathias, id est, tres bonas passiones: pro cupiditate, scilicet voluptatem, pro lætitia, gaudium, pro metu, cautionem, pro tristitia verò negauerunt posse aliquid esse in animo sapientis duplici ratione. Primo quidem, quia tristitia est de malo, quod iam accidit, nullum autem malum æstimant posse accidere sapienti. crediderunt enim, quòd sicut solum hominis bonum est virtus, bona autem corporalia nulla bona hominis sunt, ita solum inhonestum est hominis malum: quod in virtuoso esse non potest. sed hoc irrationabiliter dicitur: cum enim homo sit ex anima & corpore compositus, id quod confert ad vitam corporis conseruandam, aliquod bonum hominis est, non tamen maximum, quia eo potest homo male uti, vnde & malum huic bono contrarium in sapiente esse potest, & tristitiam moderatam inducere.

¶ Præterea, Etsi virtuosus sine graui peccato esse possit, nullus tamen inuenitur qui absque leuibus peccatis vitam ducat, secundum illud 1. Ioa. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Tertio, quia virtuosus, etsi peccatum non habeat, forte quandoq; habuit, & de hoc laudabiliter dolet, secundum illud 2. ad Cor. 8. Quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Quartò, quia potest etiã dolere laudabiliter de peccato alterius, vnde eo modo, quo virtus moralis comparitur alias passiones ratione moderatas, compatitur etiã tristitiam. Secundo, mouebantur ex hoc, quòd tristitia est de præsenti malo, timor autem de malo futuro, sicut delectatio de bono præsenti, desiderium verò de bono futuro: potest autem hoc ad virtutem pertinere, quòd aliquis bono habitu fruatur, vel non habitum habere desideret, vel quod etiam malum futurum caueat, sed quod malo præsenti animus hominis substernatur: quod fit per tristitiam, omnino videtur contrarium rationi, vnde cum virtute esse non potest. Sed hoc irrationabiliter dicitur. est enim aliquod malum quod potest esse virtuoso præsens, vt * dictum est, quod quidem malum ratio detestatur. vnde appetitus sensitiuus in hoc sequitur detestationem rationis, quòd de huiusmodi malo tristatur, moderatè tamen, secundum rationis iudicium. hoc autem pertinet ad virtutem, vt appetitus sensitiuus rationi cõformetur, vt dictum *est, vnde ad virtutem pertinet. quòd tristetur moderate in quibus tristãdum est, sicut etiam Philosophus dicit in 2. Ethic. * & hoc etiam vtile est ad fugiendum mala: sicut enim bona propter delectationem promptius quæruntur, ita mala propter tristitiã fortius fugiuntur. Sic igitur dicendũ est, quod tristitia à de his quæ cõueniunt virtuti, non potest simul esse cum virtute: quia virtus in propriis delectatur: sed de his, quæ quocunque modo repugnant virtuti, virtus moderate tristatur.

Art. prece.

Art. 1. huius quæst. Cap. 6. & 7. tomo 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex illa authoritate habetur, quòd de sapientia sapiens nõ tristatur: tristatur tamen de his quæ sunt impeditiua sapientiæ, & ideo in beatis in quibus nullum impedimentum sapientiæ esse potest, tristitia locum non habet.

¶ Ad secundum dicendum, quod tristitia impedit operationem de qua tristamur, sed adiuuat ad ea promptius exequenda, per quæ tristitia fugitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tristitia immoderata est animæ ægritudo, tristitia autem moderata ad bonam habitudinem animæ pertinet secundum statum præsentis vitæ.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum omnis virtus moralis sit circa passiones.

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur quòd omnis virtus moralis sit circa passiones. Dicit enim Philosophus in 2. Ethic. * quod circa voluptates & tristitias est moralis virtus. sed del ectatio & tristitia sunt passiones, vt suprà dictum * est: ergo omnis virtus moralis est circa passiones.

2 ¶ Præterea, Rationale per participationem est subiectum moralis virtutis. vt dicitur in 1. Ethi. * sed huiusmodi pars animæ est in qua sunt passiones. vt suprà * dictum est. ergo omnis virtus moralis est circa passiones.

3 ¶ Præterea, In omni virtute morali est inuenire aliquam passionem. aut ergo omnes sunt circa passiones, aut nulla: sed aliquæ sunt circa passiones, vt fortitudo & temperantia. vt dicitur in 3. Ethic. ergo omnes virtutes morales sunt circa passiones.

¶ SED CONTRA est quòd iustitia, quæ est virtus moralis, non est circa passiones, vt dicitur in 5. Ethicorum.

CONCLVSIO.

¶ Virtutum moralium aliquæ circa operationes voluntatis sunt, nonnullæ circa operationes appetitus sensitiui, passiones scilicet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virtus moralis perficit appetitiuam partem animę, ordinando ipsam in bonum rationis. est autem rationis bonum id quod est secundum rationem moderatum seu ordinatum: vnde circa omne id, quod contingit ratione ordinari & moderari, contingit esse virtutem moralem. ratio autem ordinat non solum passiones appetitus sensitiui, sed etiam ordinat operationes appetitus intellectiui, qui est voluntas, quæ non est subiectũ passionis, vt suprà dictum est. & ideo non omnis virtus moralis est circa passiones, sed quædam circa passiones, quædam circa operationes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod non omnis virtus moralis est circa delectationes & tristitias, sicut circa propriam materiam, sed sicut circa aliquid consequens proprium actũ. omnis enim virtuosus delectatur in actu virtutis, & tristatur in contrario. vnde Philosophus post præmissa verba * subdit, quòd si virtutes sunt circa actus & passiones, omni autem passioni & omni actui sequitur delectatio & tristitia, propter hoc virtus erit circa delectationes & tristitias, scilicet sicut circa aliquid consequens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd rationale per participationem non solum est appetitus sensitiuus, qui est subiectum passionum, sed & ea voluntas, in qua non sunt passiones: vt dictum * est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in quibusdam virtutibus sunt passiones sicut propria materia. in quibusdam autem non, vnde non est eadem ratio de omnibus: vt infrà ostendetur.

ARTICVLVS V.

¶ Virum aliqua virtus moralis possit esse absque passione.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis possit esse absque passione: quanto enim virtus moralis est perfectior, tanto magis superat passiones, ergo in suo perfectissimo esse est omnimo absque passionibus.

2 ¶ Præterea, Tunc vnumquodque est perfectum, quando est remotũ à suo cõtrario, & ab his quæ ad contrariũ inclinant: sed passiones inclinant ad peccatum: quod virtuti contrariatur. vnde Rom. 7. nominantur passiones peccatorum. ergo perfecta virtus est omnino absque passione.

3 ¶ Præterea, Secundum virtutem Deo conformamur, vt patet per Aug. in li. de moribus * Ecclesiæ: sed Deus omnia operatur sine passione. ergo virtus perfectissima est absque omni passione.

¶ SED CONTRA est, quod nullus iustus est qui non gaudet de iusta operatione: vt dicitur in 1. Ethic. * sed gaudium est passio. ergo iustitia non potest esse sine passione: & multo minus aliæ virtutes.

CONCLVSIO.

¶ Omnes virtutes morales circa passiones sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si passiones dicamus ordinatas effectiones, sicut Stoici posuerunt, sic manifestũ est, quòd virtus perfecta est sine passionibus, si verò passiones dicamus oẽs motus appetitus sensitiui, sic planũ est, q̃ virtutes morales, quę sunt circa passiones, sicut circa ꝓpriã materiã. sine passionibus esse non possunt. cuius ratio est, quia secũdũ hoc sequeretur, quòd virtus moralis faceret appetitũ sensitiuũ omnino otiosum: non autem ad virtutem pertinet

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ Articulum primum.

¶ Num ratio sit sicut mouens & imperans, appetitus autem motus & imperatus à ratione.

IN corpore articuli primi quæstionis 60. dubium occurrit, quomodo sit, quod hic dicitur, quod ratio est sicut imperans & mouens, appetitiua autem vis sicut mota & imperata, cum doctrina superius posita, quòd imperium sit actus rationis mota ab appetitu. si enim in imperando appetitus est primum mouens, non est ratio vt imperis & appetitus imperatus à ratione simpliciter, sed vt mota est ab appetitu: ac per hoc appetitus imperatur à seipso principaliter, & consequenter ruit totus processus literæ fundatus super hoc, quòd ratio est velut agens æquiuocum, & appetitus velut patiens æquiuoce à ratione.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud est loqui de ratione & appetitu in genere naturæ, & aliud loqui de eis in genere motus. In genere nanque naturæ iam dictum fuit, quod distinguendum est de motione vel ad specificationem, vel ad exercitium actus. & quòd primum mouens ad specificationem pertinet ad intellectum, primum veto ad exercitium pertinet ad appetitum: in genere autem motus, quia supponitur voluntarium ratio mouentis & motî, imperatîs & imperati: non quæritur in actibus absolute, sed in actibus voluntariis, ita quod attenditur quia inter actus voluntarios, siue sint essentialiter intellectus, siue voluntatis, siue appetitus sensitiui, habet ratio motum mouentis & moti. Et quoniam hic supponitur ratio voluntarij vt communis omnibus, non attenditur differentia mouentis & moti penes dependentiam à voluntate: sed quoniã distinguitur penes rationale per essentiam, & rationale per participationem: & constat quòd rationale per participationem deriuatur à rationali per essentiam; & ratio est rationalis per essentiam & appetitus rationalis est per participationem, ideo ratio dicitur mouens & imperans: & appetitiua vis mota & imperata non simpliciter, sed in moralibus: moralia enim voluntario continentur vt materia, ratione autem vt forma, & in rationali tantum anima parte vt sic, fiunt vt subiecto. Sed hæc responsio non satisfacit: quia adhuc speciale dicit in moralibus. Quod sic patet: aut sermo literæ cum dicitur manifestum esse, quòd in moralibus ratio est mouens & imperans, appetitiua autem vis mota & imperata, est de motione ad speciem, aut ad exercitium, aut ad vtrumque. si de motione ad speciem, hoc commune est tam moralibus quam non moralibus. Et rursus ex hoc non haberetur intentum. nam ex hoc quod bonum intellectum mouet appetitum, non habetur pluralitas specificã appetitionum magis, quàm intellectionum: nisi quia intellectiones sunt causæ & appetitiones causatæ. Imo potius haberetur forte æqua diuisio: quia obiecta ad æquata appetitionibus diuersarum specierum, sunt diuersarum rationum, intellectio autem obiecti pars formalis est, quia bonum est tam moralibus, quàm non moralibus, quoniam semper imperat vt mota à voluntate: vt patet superius in quæstione de imperio. Et rursus ex hoc non potest esse intentum: cum in litera ex motione rationis supra appetitum non inferatur, ergo appetitiones: sed, ergo appetibilia sunt diuersarum rationum, quæ constat non specificare ad motionem exercitij.

¶ Ad hæc ergo dicitur, ꝙ quia proportio vtitur rebus, quas comparat vt distinctis: & proportione rationis ad appetitum, authore pro medio vtitur. Oportet vt vtraque vis sumatur secundum sibi propria, infra latitudinẽ tamẽ motiui principium moralis esse sit ratio (eo quod, vt Dionysius dicit, bonũ hominis est secundum rationem esse) oportet vt tam appetitiua quã cognoscitiua vis sumatur in quantum rationalis: & in vtraq; vt rationalis est, spectemus quid proprium rationi, & quid appetitui: & secundum hæc iudicium fiat de distinctione specierum moralium. & propter hoc author in litera procedit ex hoc quod ratio est rationalis per essentiam appetitus per participationẽ. Qualis autem mouere appetitum obiectiue & imperatiue conueniat intellectui, tam respectu moralium quam non moralium, mouere tamen appetitum regulatiue proprium est eirespectu moralium. Et de hac motione ei, hic fermo in responsione enim oportet esse legem regulatiuã appetitus. & habet mouere & imperari eo modo quo lex mouet & imperatur; & propterea in litera vterq; actus ei tribuitur. Mouet autem non quo ad exercitium actus (vt patet) sed quo ad specificationem: non qualemcunque, vt communiter facimus de regulatiuam appetitus, quod solum in moralibus obtinet. Impe rat quoque speciem appetitus & exercitij eius & aliorum: quoniam in moralibus oportet legẽ principari. & ei appetitũ omnem obedire: alioquin si voluntas principatur, eo ederet illud, Cui nimiũ licuit, licitum: cui prana voluntas lus erat, & sensus pro ratione fuit. Et quoniam ratio regulat appetitum mediante appetibili consonanti ipsi rationi: idcirco huius motionis non est extra latitudinem motionum ad specificationem. Et rursus idcirco author non immediate intulit, ergo virtutes morales sunt diuersæ: sed vidatur saltũ & grada tim descẽdẽdo à ratiõe ad appetibile: & inde ad mo rales virtutes deuenit. Et meritò, quia ratio formas dat appetibilibus, quibus morale genus ingreditur. Ex hoc nanque quòd appetibilia consonãt, vel dissonant rationi moralis sunt: vt ex suprædictis patet. appetibilia autem rationi consona adequata obiecta sunt speciebus moralium appetitionum & virtutum. Et per hæc patet solutio omnium obiectorũquo rum de ipsa regulatiuo vt sic, quod spectat ad specifica tionem actus & habitus. Nec de motione & cognitione regulatiua vnita in se, quia est superioris ordinis, & participata in obiectis moralium, in quibus distinguitur & implicatur vt pars formalis eorundem: sed de imperio ad exercitium actus, & de cognitione absolute. Aliud est enim loqui de obiecto cognito, & aliud de obiecto consono rationi. Cognitio namque & consonantia, licet in hoc cõueniãt, quòd multiplicantur secundum obiectarregula tamen cui consonant cõsonantia, non multiplicatur, & ad hanc dicitur consonans obiectum, cognitum autem vt sic, regulam non connotat.

3.d 33.q.1. ar.1.q.1.

¶ Num & quomodo prudentia virtutum moralium quo ad actus directiua, sit vna secundum speciem.

¶ Circa responsiõem ad primũ in eodem primo articulo dubium occurrit duplex. Primo de veritate eius, quod dicitur, scilicet quod prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus est vna secundum speciem specialissimam: de tali enim vnitate & diuersitate est sermo. Secundo, penes quid attenditur vnitas specifica rationis formalis veri obiecti prudentiæ. Quæstio.

¶ Contra primũ enim est Sco. in 1. Sent. d. 36. a. 2. volens, quòd sicut factibilia omnia nõ subsunt arti vni secundũ speciem: ita nec agibilia vni prudẽtiæ: est enim prudentia recta agibilium ratio: sicut ars factibilium. Oppositum autem cum Arist. 6. Ethic. diuus Tho. hic tenet: & quòd ita sit, probatur efficaciter sic: Recta ratio agibilium iudicat inter agibilia diuersarum virtutum moralium, ergo est vna respectu omniũ virtutum moralium. Antecedẽs patet in bonis & in malis. nã ad rectã rationem spectat discernere quid nunc, hic, &c. magis expediat punitio iusta acceptæ iniuriæ, an tolerare illam, similiter an magis expediat bellare, an voluptates oblatas prosequi: & sic de alijs spectantibus ad diuersas virtutes, vitiaque moralia, &c. Cõsequentia patet ex ratiõe & authoritate secundi De anima, de sensu cõmuni. vnde sicut nullus sensus proprius sufficit ad iudicandum inter sensibilia propria, nec omnes simul: ita nulla recta ratio alicuius agibilis, nec omnes simul sufficiunt ad iudicãdũ in-

1.d 1.q.1.

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Per omnia agibilia quæ tamen experimur nos iudicare recta ratione, aut ergo numerandæ sunt prudentiæ propriæ iuxta species agibilium, & præterhas prudentias ponenda est communis prudentia iudicans inter omnia sicut præter sensus proprios ponitur communis: aut ponenda est vna sola prudentia, iudicans propria singulariter & inter omnia. Primum nullus hactenus posuit quã fum vidi: nec rationabi liter tanta multitudo ponitur: quoniam illa sola sufficit, sicut si natura potuisset facere sensum cõmunem sine proprijs, attingentem sensibilia exteriora: vtique ipsum solum fecisset. Vnde cum nihil prohibeat prudentiam illam vnam iudicantem inter diuersas agentium species cognoscere singulas species: sicũ etiam ad singularia se extẽdat) vt patet 6. Ethic.) rationabile, imo, necessarium est vnam solam esse prudentiam respectu omniũ agibilium, putandum est ergo, quod prudentia est virtus altioris ordinis, quàm sint virtutes morales, sicut ratio per essentiam est altioris ordinis rationalibus per participationem, propter quod in litera prudentia comparatur ad virtutes morales: vt sol ad species à se productas in materiis inferioribus, & simul dũ ostenditur ratio diuersitatis virtutũ moralium, quia participatiões sunt, infinuatur ratio vnitatis prudẽtiæ, quia per essentiam est ratio & participata ab aliis: virtus autẽ altioris ordinis, oportet quod habeat obiectum proprium quoque altioris ordinis. Et propterea singulę virtutes morales habent pro obiectis singula agibilia: quædam enim sunt obiecta vnius, & quædam alterius, vt patet: ipsius autem prudentiæ obiectum est totum agibile: propter quod littera assignans prudentiæ obiectum in responsione ad primũ dicit, quod est contingens agibile, & non tale, vel tale agibile. Contingens autem agibile quia dupliciter est obiectum prudentiæ, scilicet vt verum & vt obiectum (vt verum quidem, inquantum iudicatur ab ipsa: & hoc spectat ad prudentiam ex parte intellectus: vt bonum autem, inquantum est finis, ad quem præcipit: & hoc spectat ad prudentiam ex parte appetitus) omnibus modis vnitatem formalem retinet, ac prudentia specificam dat, sicut enim sensibile obiectum sensus communis, licet in se commune genericum sit, vnitatem specificam dat sensui communi. ita agibile obiectum prudentiæ. Et rursus sicut bonum rationis in delectationibus tactus est finis vnus temperantiæ: & in timoribus & audacijs, finis vnus fortitudinis, & sic de aliis: ita bonum rationis in vniuerso genere agibilium est finis vnicus prudentiæ. oportet enim altioris ordinis virtuti respondere finem altioris ordinis, imo ordo mouentium exigit vt altiori motori respondeat finis, ad quem ordinentur omnes fines inferiorum: & sic accidit in proposito, dum bonũ rationis in iustis, & bonum rationis in illis passionibus ordinantur ad bonum rationis simpliciter, id est totaliter, & sic tam ex actu quàm ex materia & obiecto vt vero bono habetur vnitas atoma prudentiæ.

In cor. art.

¶ Nunc superest respondere secundo quæsito, & deinde satisfiet argumento Sco. Cum quæritur, Ergo penes quid attenditur ista vnitas rationis veri obiecti prudentiæ? Responderi potest & ex parte obiecti, & ex parte subiecti: si loquimur ex parte obiecti, vnitas ista attenditur penes vnitatẽ ratiõis formalis, quod est contingens agibile, vt in litera in responsione ad primũ dicitur: contingens enim quod commune est factibili & agili determinatum ad agibile vnicam rationem formalem sortitur: quæ est obiectũ prudentiæ: sicut ens mobile physicæ. Ex parte vero subiecti vnitas ista attenditur penes vnitatem modi iudicandi, scilicet, secundum dispositionem appetitus, vt author infinuat in quæstio. de virtutibus in communi, articulo 12. omnia enim agibilia in particulari frequenter iudicamus secundum dispositionem appetitus: nec hæc vnitas est sic ex parte subiecti, quin inchoet ab obiecti natura: quia ex hoc quod agibilia consistunt in operationibus & passionibus, quę in nobis sunt, cõsurgit quod secundũ affectum iudicemus ea. vnde factibilia, quia sunt extra nos nõ ex affectu, sed intellectu, iudicam*. Quia ergo alia ratione verũ decernim* circa agibilia, & alia circa factibilia & scientifica, & hæc specialis ratio consistit in hoc, quod est iudicare secũdũ dispositionẽ appetitus, & in hoc omnia agibilia conueniũt: ideo omnia agibilia sub vna veri ratione ab intellectu cõspiciuntur: ac per hoc vna est intelligibilis virtus dirigens ea. Nec obstat, quod dispositiones appetitus, secundum quas fit iudicium, sunt diuersæ: sicut non obstat vnitati scientiæ diuersitas principiorum eius, dispositiones nãque istę cum sint affectiones ad fines operum, & fines in operabilibus sint sicut principia in speculabilibus, sunt principia, non partes rectæ rationis: quæ est virtus intellectualis, vocata prudentia. Ad motiuũ autẽ Scoti dicitur, quod similitudo de arte & prudentia non currit quatuor pedibus. Ethi. quòd ars est in ratione solum: & ideo contingit eius obliuisci, sicut in scientiarum: prudentia autem non: & ideo eius omnino est obliuio. vnde ad propositum dicitur, quod facilibilia non sunt nec inter se, nec in suis principijs connexa, vt patet. Agibilia autem & inter se & in principijs connexa vt patet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd moralia nõ habent speciem à fine vltimo, sed à finibus proximis, qui quidem & si infiniti sint numero, non tamen infiniti sunt specie.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum virtutes morales, quæ sunt circa operationes, distinguantur ab his, quæ sunt circa passiones.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes morales non distinguantur abinuicem per hoc, quòd quædam sunt circa operationes, quædam circa passiones. Dicit enim Philos. in 2. Eth. quòd virtus moralis est circa delectationes & tristitias optimorum operatiua: sed voluptates & tristitiæ, sunt passiones quædam: vt supra * dictum est. ergo eadem virtus, quæ est circa passiones, est etiam circa operationes, vtpote operatiua existens.

2 ¶ Præterea, Passiones sunt principia exteriorum operationum. si ergo aliquæ virtutes rectificant passiones, oportet quòd etiam per cõsequens rectificent operationes. eædem ergo virtutes morales sunt circa passiones & operationes.

3 ¶ Præterea, Ad omnẽ operationem exterior mouetur appetitus sensitiuus bene vel male: sed motus appetitus sensitiui sunt passiones: ergo eædem virtutes, quæ sunt circa operationes, sunt circa passiones.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosoph.* ponit iustitiam circa operationes, temperantiã autem & fortitudinem & mansuetudinem circa passiones quasdam.

CONCLVSIO.

¶ Tametsi aliquæ sint ex moralibus virtutibus circa operationes, & passiones, vt earum productiuæ, quæ tamen circa passiones sunt, ab his diuersificantur quæ circa passiones versantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd operatio & passio dupliciter potest comparari ad virtutem. Vno modo sicut effectus, constat enim ex secta Ethi. quòd ars est in ratione solum: & ideo contingit eius obliuisci, sicut in scientiarum: prudentia autem non: & ideo eius omnino est obliuio. vnde ad propositum dicitur, quod facilibilia non sunt nec inter se, nec in suis principijs connexa, vt patet. Agibilia autem & inter se & in principijs connexa vt patet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd moralia nõ habent speciem à fine vltimo, sed à finibus proximis, qui quidem & si infiniti sint numero, non tamen infiniti sunt specie.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum virtutes morales, quæ sunt circa operationes, distinguantur ab his, quæ sunt circa passiones.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes morales non distinguantur abinuicem per hoc, quòd quædam sunt circa operationes, quædam circa passiones. Dicit enim Philos. in 2. Eth. quòd virtus moralis est circa delectationes & tristitias optimorum operatiua: sed voluptates & tristitiæ, sunt passiones quædam: vt supra * dictum est. ergo eadem virtus, quæ est circa passiones, est etiam circa operationes, vtpote operatiua existens.

2 ¶ Præterea, Passiones sunt principia exteriorum operationum. si ergo aliquæ virtutes rectificant passiones, oportet quòd etiam per cõsequens rectificent operationes. eædem ergo virtutes morales sunt circa passiones & operationes.

3 ¶ Præterea, Ad omnẽ operationem exterior mouetur appetitus sensitiuus bene vel male: sed motus appetitus sensitiui sunt passiones: ergo eædem virtutes, quæ sunt circa operationes, sunt circa passiones.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosoph.* ponit iustitiam circa operationes, temperantiã autem & fortitudinem & mansuetudinem circa passiones quasdam.

CONCLVSIO.

¶ Tametsi aliquæ sint ex moralibus virtutibus circa operationes, & passiones, vt earum productiuæ, quæ tamen circa passiones sunt, ab his diuersificantur quæ circa passiones versantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd operatio & passio dupliciter potest comparari ad virtutem. Vno modo sicut effectus, quorum est productiua: & delectationem aliquam vel tristitiam, quæ sunt passiones, vt supra* dictum est. Alio modo potest comparari operatio ad virtutem moralem, sicut materia circa quam est. & secundum hoc oportet alias esse virtutes morales circa operationes, & alias circa passiones. cuius ratio est, quia bonum & malum in quibusdam operationibus attenditur secundum seipsas, qualitercunque homo afficiatur ad eas: inquantum scilicet bonum in eis & malum accipitur, secundum rationem commensurationis ad alterum: & in talibus oportet, quòd sit aliqua virtus directiua operationum secundum seipsas, sicut est emptio & venditio. & huiusmodi operationes, in quibus attenditur ratio debiti vel indebiti ad alterum: & propter hoc iustitia & partes eius propriæ sunt circa operationes, sicut circa propriam materiam. In quibusdam verò operationibus bonum & malum attenditur solum secundum commensurationem ad operantem, & ideo oportet in his bonum & malum considerari, secundum quod homo bene vel male afficitur circa huiusmodi: & propter hoc oportet, quod virtutes in talibus sint principaliter circa interiores affectiones, quæ dicuntur animę passiones: sicut patet de temperantia, fortitudine, & aliis huiusmodi. Contingit autem quod in operationibus, quæ sunt ad alterum, prætermittatur bonum virtutis propter inordinatam animi passionẽ: & tunc inquantum corrumpitur commensuratio exterioris operationis, est corruptio iustitiæ, inquantum autem corrumpitur commensuratio interiorum passionum, est corruptio alicuius alterius virtutis: sicut cum propter iram aliquis alium percutit, in ipsa percussione indebita corrumpitur iustitia, in immoderantia verò iræ corrumpitur mansuetudo, & idem patet in aliis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de operatione, secundum quod est effectus virtutis, aliæ duæ rationes procedunt ex hoc, quòd ad idem concurrunt operatio & passio, sed in quibusdam virtus est principaliter circa operationem, in quibusdam circa passionem, ratione prædicta.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum circa operationes sit tantum vna virtus moralis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sit vna tantũ virtus moralis circa operationes. Rectitudo enim omnium operationum exteriorum videtur ad iustitiam pertinere, sed iustitia est vna virtus, ergo vna sola virtus est circa operationes.

2 ¶ Præterea, Operationes maxime differentes esse videntur, quæ ordinantur ad bonum vnius, & quę ordinantur ad bonum multitudinis. sed ista diuersitas non diuersificat virtutes morales. Dicit enim Philosophus in 5. Ethic. quòd iustitia legalis, quæ ordinat actus hominum ad commune bonum, non est aliud à virtute, quę ordinat actus hominis ad vnum tantùm, nisi secundum rationem. ergo diuersitas operationum non causat diuersitatem virtutum moralium.

3 ¶ Præterea, Si sunt diuersæ virtutes morales circa diuersas operationes, oportet quòd secundum diuersitatem operationum esset diuersitas virtutum moralium. sed hoc patet esse falsum. nam ad iustitiam pertinet in diuersis generibus commutationum rectitudinem statuere: & eandem in distributionibus, vt patet in 5. Ethic. non ergo diuersæ virtutes sunt diuersarum operationum.

¶ SED CONTRA est, quod religio est alia virtus à pietate, quarum tamen vtraque est circa operationes quasdam.

CONCLVSIO.

¶ Non vna, sed plures sunt virtutes quæ circa operationes sunt, secundũ quod diuersificantur operationes, quæ variis iustitiæ operibus regulantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnes virtutes morales, quæ sunt circa operationes, conueniunt in quadam generali ratione iustitiæ, quæ attenditur secundum debitum ad alterum, distinguuntur autem secundum diuersas speciales rationes. cuius ratio est, quia in operationibus exterioribus ordo rationis instituitur (sicut dictum* est) non secundum proportionem ad affectionem hominis, sed secundum ipsam conuenientiam rei in seipsa, secundum quam conuenientiam accipitur ratio debiti, ex quo constituitur ratio iustitiæ. Ad iustitiam enim pertinere videtur, vt quis debitum reddat. vnde omnes huiusmodi virtutes, quæ sunt circa operationes, habent aliquo modo rationem iustitiæ: sed debitum non est vnius rationis in omnibus. aliter enim debetur aliquid æquali, aliter superiori, aliter minori, & aliter ex pacto, vel ex promisso, vel ex beneficio suscepto: & secundum has diuersas rationes debiti sumuntur diuersæ virtutes, puta religio est, per quam redditur debitum Deo, pietas est per quam redditur debitum parentibus, vel patriæ, d gratia est, per quam redditur debitum beneficioribus: & sic de aliis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod iustitia propriè dicta est vna specialis virtus, quæ attendit perfectam rationem debiti,

& hoc modo omnis moralis virtus habet aliquas operationes bonas, quarum est productiua: & delectationem aliquam vel tristitiam, quæ sunt passiones, vt supra* dictum est. Alio modo potest comparari operatio ad virtutem moralem, sicut materia circa quam est. & secundum hoc oportet alias esse virtutes morales circa operationes, & alias circa passiones. cuius ratio est, quia bonum & malum in quibusdam operationibus attenditur secundum seipsas, qualitercunque homo afficiatur ad eas: inquantum scilicet bonum in eis & malum accipitur, secundum rationem commensurationis ad alterum: & in talibus oportet, quòd sit aliqua virtus directiua operationum secundum seipsas, sicut est emptio & venditio. & huiusmodi operationes, in quibus attenditur ratio debiti vel indebiti ad alterum: & propter hoc iustitia & partes eius propriæ sunt circa operationes, sicut circa propriam materiam. In quibusdam verò operationibus bonum & malum attenditur solum secundum commensurationem ad operantem, & ideo oportet in his bonum & malum considerari, secundum quod homo bene vel male afficitur circa huiusmodi: & propter hoc oportet, quod virtutes in talibus sint principaliter circa interiores affectiones, quæ dicuntur animę passiones: sicut patet de temperantia, fortitudine, & aliis huiusmodi. Contingit autem quod in operationibus, quæ sunt ad alterum, prætermittatur bonum virtutis propter inordinatam animi passionẽ: & tunc inquantum corrumpitur commensuratio exterioris operationis, est corruptio iustitiæ, inquantum autem corrumpitur commensuratio interiorum passionum, est corruptio alicuius alterius virtutis: sicut cum propter iram aliquis alium percutit, in ipsa percussione indebita corrumpitur iustitia, in immoderantia verò iræ corrumpitur mansuetudo, & idem patet in aliis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de operatione, secundum quod est effectus virtutis, aliæ duæ rationes procedunt ex hoc, quòd ad idem concurrunt operatio & passio, sed in quibusdam virtus est principaliter circa operationem, in quibusdam circa passionem, ratione prædicta.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum circa operationes sit tantum vna virtus moralis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sit vna tantũ virtus moralis circa operationes. Rectitudo enim omnium operationum exteriorum videtur ad iustitiam pertinere, sed iustitia est vna virtus, ergo vna sola virtus est circa operationes.

2 ¶ Præterea, Operationes maxime differentes esse videntur, quæ ordinantur ad bonum vnius, & quę ordinantur ad bonum multitudinis. sed ista diuersitas non diuersificat virtutes morales. Dicit enim Philosophus in 5. Ethic. quòd iustitia legalis, quæ ordinat actus hominum ad commune bonum, non est aliud à virtute, quę ordinat actus hominis ad vnum tantùm, nisi secundum rationem. ergo diuersitas operationum non causat diuersitatem virtutum moralium.

3 ¶ Præterea, Si sunt diuersæ virtutes morales circa diuersas operationes, oportet quòd secundum diuersitatem operationum esset diuersitas virtutum moralium. sed hoc patet esse falsum. nam ad iustitiam pertinet in diuersis generibus commutationum rectitudinem statuere: & eandem in distributionibus, vt patet in 5. Ethic. non ergo diuersæ virtutes sunt diuersarum operationum.

¶ SED CONTRA est, quod religio est alia virtus à pietate, quarum tamen vtraque est circa operationes quasdam.

CONCLVSIO.

¶ Non vna, sed plures sunt virtutes quæ circa operationes sunt, secundũ quod diuersificantur operationes, quæ variis iustitiæ operibus regulantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnes virtutes morales, quæ sunt circa operationes, conueniunt in quadam generali ratione iustitiæ, quæ attenditur secundum debitum ad alterum, distinguuntur autem secundum diuersas speciales rationes. cuius ratio est, quia in operationibus exterioribus ordo rationis instituitur (sicut dictum* est) non secundum proportionem ad affectionem hominis, sed secundum ipsam conuenientiam rei in seipsa, secundum quam conuenientiam accipitur ratio debiti, ex quo constituitur ratio iustitiæ. Ad iustitiam enim pertinere videtur, vt quis debitum reddat. vnde omnes huiusmodi virtutes, quæ sunt circa operationes, habent aliquo modo rationem iustitiæ: sed debitum non est vnius rationis in omnibus. aliter enim debetur aliquid æquali, aliter superiori, aliter minori, & aliter ex pacto, vel ex promisso, vel ex beneficio suscepto: & secundum has diuersas rationes debiti sumuntur diuersæ virtutes, puta religio est, per quam redditur debitum Deo, pietas est per quam redditur debitum parentibus, vel patriæ, d gratia est, per quam redditur debitum beneficioribus: & sic de aliis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod iustitia propriè dicta est vna specialis virtus, quæ attendit perfectam rationem debiti, quod secundum æquiualẽtiam potest restituiri: dicitur tamen & ampliato nomine iustitia, secundum quamcunque debiti redditionem, & sic non est vna specialis virtus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iustitia, quæ intendit bonum commune, est alia virtus à iustitia, quæ ordinatur ad bonum priuatum alicuius. vnde & ius commune distinguitur à iure priuato. Et Tullius* ponit vnam specialem virtutem, pietatem, quæ ordinat ab bonum patriæ: sed iustitia ordinans hominem ad bonum commune, est generalis per imperium: quia omnes actus virtutum ordinat ad finem suum, scilicet ad bonum commune, virtutus autem secundum quod à tali iustitia imperatur, etiam iustitiæ nomen accipit: & sic virtus à iustitia legali non differt, nisi ratione, sicut sola ratione differt virtus operans secundum seipsam, & virtus operans ad imperium alterius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in omnibus operationibus ad iustitiam specialem pertinentibus, est eadem ratio debiti. & ideo est eadem virtus iustitiæ, præcipue quantum ad commutationes. forte enim distributiua est alterius speciei à commutatiua: sed de hoc* infra quæretur.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum circa diuersas passiones diuersæ sint virtutes morales.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd circa diuersas passiones non sint diuersæ virtutes morales. Eorũ enim, quæ conueniunt in principio & fine, vnus est habitus: sicut patet maxime in scientiis sed omnium passionum vnum est principium, scilicet amor, & omnes ad eundem finem terminantur, scilicet delectationem, vel tristitiam: vt suprà* habitum est, ergo circa omnes passiones est vna tantum moralis virtus.

2 ¶ Præterea, Si circa diuersas passiones essent diuersæ virtutes morales, sequeretur quod tot essent virtutes morales quot passiones: sed hoc patet esse falsum: quia circa oppositas passiones est vna & eadem virtus moralis: sicut fortitudo circa timores & audacias, tẽperantia circa delectationes & tristitias. non ergo oportet, quòd circa diuersas passiones sint diuersæ virtutes morales.

3 ¶ Præterea, Amor, concupiscentia, & delectatio, sunt passiones specie differentes, vt suprà* habitũ est. sed circa omnes has est vna virtus, scilicet temperantia. ergo virtutes morales non sunt diuersæ circa diuersas passiones.

¶ SED CONTRA est, quòd fortitudo est circa timores & audacias, temperantia circa concupiscentias, mansuetudo circa iras: vt dicitur in 3. & 4. Ethicorum.

CONCLVSIO.

¶ Impossibile est vnam & eandem virtutẽ moralem esse circa omnes passiones, quãuis circa passiones contrarias eandem contingat virtutem esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd non potest dici, quòd circa omnes passiones sit vna sola virtus moralis. Sunt enim quædam passiones ad diuersas potentias pertinentes: aliæ nanque pertinent ad irascibilem. aliæ ad concupiscibilem, vt suprà dictum est: * nec tamen oportet quòd omnis diuersitas passionũ sufficiat ad virtutes morales diuersificandas. Primo quidem, quia quædam passiones sunt quæ sibi opponũtur secũdum contrarietatem, sicut gaudium & tristitia, timor & audacia, & alia huiusmodi, & circa huiusmodi passiones sic oppositas, oportet esse vnam & eandem virtutem, cum enim virtus moralis in quadam medietate consistat, medium in contrariis passionibus, vel principaliter circa operationes, vt materiam propriam sunt.

¶ Tertio nota ex corpore artic. quomodo ex concursu passionis & operationis circa idem plures virtutes politicæ fiunt: vt postmodum ẽs de vitijs tractabitur, quo modo specificationes eorum fiant melius, ipse discutere scias. Hinc enim habes, quod percussor ex ira duabus contrarijs virtutibus, iustitiæ & mansuetudini: similiter adulter temperantiam & iustitiam violati & sic de aliis.

Annot.

Li. 2. de Inuentione in fol. 4. ante fin. li.

¶ Quartò nota, quòd ex his, quæ dicuntur in hoc articulo, duo habentur. Primum est, quòd bonum & malum in operationibus sic attenditur secundum seipsas, vt nihil referat qualitercunque homo operans afficiatur ad ipsas. Secundum est, quòd virtutes morales omnes sunt circa vtrasque, passiones scilicet, & operationes: sed differentia est, quia aliquæ principaliter operationes: aliquæ principaliter passiones bonificant. hæc autem duo etsi prima facie videantur sibi aduersari, quia si non refert in bono iustitiæ, quomodo pars afficiatur: oportet iustitiam non principaliter, sed solum operationes respicere. Non apparet etiam quomodo verificetur, quòd iustitia sit secundario circa passiones cum restituens debitum satisfaciat iustitiæ, quocunque id animo faciat. Sed si diligentius doctrina authoris inspiciatur, videbuntur omnia consona & vera. in operatione nanque ad alterum, puta emptione, restitutione, &cæt. est duo considerare: primo bonitatem propriam, secundo communem. communis bonitas est, quæ ad omnes actus virtutum exigitur. Et consistit in illis quatuor generalibus conditionibus insis. vnatis per quatuor virtutes cardinales, requisitis ab omnes virtutis perfectæ actus: vt ponitur in secundo Ethicorum, scilicet rectitudine, firmitate, moderatione, & discretione. propria autem bonitas est, quam ex propria ratione, vt contra alios distinguitur, sortitur: & secundum propriam bonitatem actus iustitiæ, nihil refert quo quis animo actum faciat, dummodo commensuratum alteri faciat. Secundum vero omnem bonitatem ad actum iustitiæ virtutis requisitam refert, quo quis animo restituat, emat, vendat, &cæt. & sic iustitia, & vniuersaliter virtus bonificativa operationum

Infrà artic. 5. cor.

q. 23. art. 1. & 2.

Li. 3. Ethi. c. 6. & 10. & li. 4. ca. 4. & 5. l. 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

est principaliter circa operationes, & secundario circa passiones: quia est principaliter circa bonitatem propriam operationi, & secundario circa communem. Quomodo autem virtutes circa passiones sint principaliter, secundario circa operationes clarum est: temperantia enim & liberalitas principaliter respiciunt affectum, & consequenter operationes vt prouenientes ab effectibus, propterea in huiusmodi maxime consideretur affectus, in illis autem opus ipsum.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quartum.*

¶ *Num secundum S. Thomam liberalitas & magnificentia sint in appetitu sensitiuo, vel potius in voluntate.*

Quæstio. OCtiſſis ſigillatim articulis tertio & quarto, quæritur in ſecundo articulo, hic in quinto tangitur: in articulo quinto dubium primo occurrit ſimpliciter & ad hominem de ſubiecto numerato ſtarum virtutum: ſed diſcuſſio ſumpliciter ſingularum in propriis tractatibus in ſecunda ſecundæ erit. diſcuſſio vero ad hominem hic occurrit: videtur enim author ſibiipſi contrarius, de ſubiecto liberalitatis & magnificentiæ. Nam hic vtrangue ponit in appetitu ſenſitiuo, illam in concupiſcibili, hãc in irascibili: & circa paſſiones ſint alias enumeratas vir tutes. In 3. autem ſent. diſtinct. 33. articulo 4. quæſtio. 3. & in primo contra Gen. cap. 93. & quod plus vrget, ſuperius in prima parte quæſtion. 21. artic. 1. ad primum expreſſe ponit eas in voluntate, & non in parte ſenſitiua, & circa operationes vt diſtinguuntur contra paſſiones.

In cor. ar.

¶ Ad hoc dicitur quod tam liberalitas quàm magnificentia reſpiciunt paſſionem & operationem, illam propinque, hanc remote: & quod inquantum reſpicit operationem cum ſua materia, puta ſumptus pecuniæ eſt in voluntate: pro quanto reſpicit paſſionem, eſt in concupiſcibili, & probatur hanc eſſe mentem authoris, quia vti pecunia, quod eſt principalis actus iſtarum virtutum, eſt actus voluntatis: quia vti eſt actus voluntatis, vt patet ſupernus. Sed iſta ſolutio nihil valet, quia cum vna virtus non poſſit eſſe in duabus potentiis ſubiectiue æqualiter: aut liberalitas erit in concupiſcibili, vt ſubeſt voluntati: aut econuerſo, non ſecundum, vt patet: nec primũ, niſi ratione electionis participatæ: quod eſt commune omnibus virtutibus appetitus ſenſitiui. ergo. Præterea. Author in prima parte nõ ſolũ affirmat has eſſe in voluntate, ſed negat eaſeſſe in parte ſenſitiua, niſi ſecundum magis & minus: ergo omnia ſionibus ſecundum eandem rationem inſtituitur, ſicut & in naturalibus idem eſt medium inter contraria, vt inter album & nigrum. Secundò, quia diuerſæ paſſiones inueniuntur ſecundum eũdem modum rationi repugnantes: pura ſecundum impulſum ad id quod eſt contra rationem, vel ſecundum retractionem ab eo quod eſt ſecundum rationem: & ideo diuerſæ paſſiones concupiſcibilis non pertinent ad diuerſas virtutes morales: quia eorum motus ſecundum quendam ordinem ſe inuicem conſequuntur: vtpote ad idem ordinati: ſcilicet ad conſequendum bonum, vel ad fugiendum malum: ſicut ex amore procedit concupiſcentia, & ex concupiſcentia peruenitur ad delectationem. Et eadem ratio eſt de oppoſitis, quia ex odio ſequitur fuga vel abominatio, quæ perducit ad triſtitiam. Sed paſſiones irascibilis non ſunt vnius ordinis, ſed ad diuerſa ordinantur. nam audacia & timor ordinantur ad aliquod magnum periculum, ſpes & deſperatio ad aliquod bonum arduum: ira autem ad ſuperandum aliquod contrariũ, quod nocumentum intulit. & ideo circa has paſſiones diuerſæ virtutes ordinantur, vtpote temperantia circa paſſiones concupiſcibilis, fortitudo circa timores & audacias, magnanimitas circa ſpem & deſperationem, manſuetudo circa iras.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnes paſſiones conueniunt in vno principio & fine communi, non autem in vno proprio principio ſeu fine. vnde hoc non ſufficit ad vnitatem virtutis moralis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut in naturalibus idem eſt principium, quo recedit ab vno principio, & acceditur ad aliud, & in rationalibus eſt eadẽ ratio contrariorũ: ita etiam virtus moralis: quæ in modum naturæ, rationi conſentit, eſt eadem contrariatum paſſionum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illæ tres paſſiones ad idem obiectum ordinantur ſecundũ quendam ordinem, vt dictum eſt: * & ideo ad eandem virtutem moralem pertinent.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod virtutes morales non diſtinguantur ſecundum obiecta paſſionum, ſicut enim ſunt obiecta paſſionum, ita ſunt obiecta operationum: ſed virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, non diſtinguuntur ſecundum obiecta operationum, ad eandem enim virtutem iuſtitiæ pertinet emere vel vendere domum, & equũ: ergo etiam nec virtutes morales quæ ſunt circa paſſiones diuerſificantur per obiecta paſſionum.

2 ¶ Præterea, Paſſiones ſunt quidam actus vel motus appetitus ſenſitiui. ſed maior diuerſitas requiritur ad diuerſitatem habituum quàm ad diuerſitatem actuũ, diuerſa igitur obiecta, quæ non diuerſificant ſpeciem paſſionis, nõ diuerſificabunt ſpeciem virtutis moralis, ita ſcilicet quòd de omnibus delectationibus erit vna virtus moralis: & ſimiliter eſt de aliis.

3 ¶ Præterea, Magis & minus non diuerſificãt ſpeciem. ſed diuerſa delectabilia non differunt

vnde ponere vtrunque ſubiectum, contradicit illi. Præterea, Stante iſta ſolutione, pari ratione potuiſſet poni fortitudo in voluntate, & conſequenter in deo: quoniam ipſa reſpicit paſſionem audaciæ & operationem, debellationem hoſtium: & ſecundum iſtam operationem conſtat, quòd poteſt attribui deo. Et tamen author expreſſe negat de fortitudine: quia ea paſſiones, Dicendum quòd author alterius opinione ſuperius in quinta parte & in libro contra Gentiles, vbi ex proposito hæc non tractauit: ſequens alios in antecedentibus ſcriptis, antequam ad ſummam ſpeculationis huius ſummæ aſcenderet, illa dixit minus vere ſecundum propriam intentionem determinat de quod in ſecunda ſecundæ, in qua etiam aliter profeſſit, confirmat determinationem, & ratio eſt (vt ibi dicitur) quia iſtæ virtutes non reſpiciunt operationes ſecundum ſe, vt reſpiciunt materiam: ſtitia & partes eius ſed vt aliqualiter ſe habent ad paſſiones amoris: ſcilicet pecuniæ & ſpei illa. Et propterea non iſtæ virtutes ſunt in deo niſi metaphorice: ſed ſecundum aliquid: & eodem modo dicendum eſt de veritate, quam primo contra Gen. ponit inter virtutes circa actiones, & non paſſiones: omnes enim iſtæ dicuntur circa paſſiones.

¶ SED CONTRA eſt, quòd caſtitas eſt circa delectabilia venereorum, abſtinentia vero eſt circa delectabilia ciborum, & eutrapelia circa delectabilia ludorum.

CONCLVSIO.

¶ *Plures ſunt morales virtutes quæ circa paſſiones ſunt diſtinctæ, vel ſecundum diuerſas materias, vel paſſiones, vel earum obiecta diuerſa.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd perfectio virtutis ex ratione dependet: perfectio autem paſſionis ex ipſo appetitu ſenſitiuo. vnde oportet quod virtutes diuerſificentur ſecundum ordinem ad ratiõem: paſſiones autem ſecundum ordinem ad appetitum. Obiecta igitur paſſionum ſecundum quod diuerſimode ordinantur ad appetitum ſenſitiuum, cauſant diuerſas paſſionũ ſpecies: ſecundũ vero quod comparantur ad rationem, cauſant diuerſas ſpecies virtutum. non eſt autem idem motus rationis & appetitus ſenſitiui. vnde nihil prohiber, aliquam differentiam obiectorum cauſare diuerſitatem paſſionum, quæ non cauſat diuerſitatem virtutum. ſicut quando vna virtus eſt circa multas paſſiones, vt dictum * eſt, & aliquã etiam differentiam obiectorum cauſare diuerſitatem virtutum, quæ non cauſat diuerſitatem paſſionum: cum circa vnam paſſionem puta delectationem, diuerſæ virtutes ordinentur. Et quia diuerſæ paſſiones ad diuerſas potentias pertinentes ſemper pertinent ad diuerſas virtutes (vt dictum * eſt) ideo diuerſitas obiectorum quæ reſpicit diuerſitatem potentiarum, ſemper diuerſificat ſpecies virtutũ, puta quòd aliquid ſit bonum abſolute, & aliquid bonum cum aliqua arduitate. & quia ordine quodam ratio inferiores hominis partes regit, & etiã ſe ad exteriora extendit, & ideo etiam ſecundum quod vnum obiectum paſſionis apprehenditur ſenſu vel imaginatione, aut etiam ratione, & ſecundum etiam quod pertinet ad animam, corpus, vel exteriores res, diuerſam habitudinem habet ad rationem: & per conſequens natum eſt diuerſificare virtutes, bonum igitur hominis quod eſt obiectum amoris, concupiſcentiæ, & delectationis, poteſt accipi vel ad ſenſum corporis pertinens, vel ad interiorem animæ apprehenſionem. & hoc ſiue ordinetur ad bonum hominis in ſeipſo, vel quantum ad corpus, vel quantum ad animam, ſiue ordinetur ad bonum hominis in ordine ad alios: & omnis talis diuerſitas propter diuerſum ordinẽ ad rationem diuerſificat virtutem. Sic igitur ſi conſideretur aliquod bonum, ſi quidem ſit per ſenſum tactus apprehenſum, & ad conſiſtentiam humanæ vitæ pertinens in indiuiduo, vel in ſpecie (ſicut ſunt delectabilia ciborum & venereorũ) erit pertinens ad virtutẽ temperatię. Delectationes autem aliorum ſenſuum, cum non ſint vehemẽtes, non præſtant aliquam difficulta-

cultatem diuerſam paſſionem, timorem, atque audaciam, & iram verſatur. Diuerſitas demum obiecti abſque diuerſitate materiæ & paſſionis diuerſificatem virtutum faciens, inuenitur in veritate, amicitia, & eutrapelia, ſeu vrbanitate. omnes enim circa dicta & facta humana & delectationem ſeu amorem ſecundum diſtincta ſunt obiecta, ſcilicet manifeſtationem, affabilitatem, & delectationem. Coincidentia autem manifeſtia eſt in temperantia & fortitudine: quarum materia & paſſio & obiectum diuerſificantur.

¶ In eodem articulo in calce corporis articuli ad 2. uerte, quod litera corrupta eſt, nec in aliquo codice inuenire potui verum textum. Vnde quia Ariſtoteles affert ex ſecundo Ethic. corrigendum duxi quo ad tres diſtinctiones: quarum duæ ſunt mutandæ, & vna de ſcindenda. vbi igitur in litera dicitur, quod ſecundum Ariſto. ſunt vndecim virtutes morales circa paſſiones: mutetur numerus vndenarius in numerum denarii, & legatur ſunt decem, vbi vero enumerando virtutes vltimo loco, dicit & iuſtitia, delendum eſt, vt eutrapelia ſit vltima, cum vero poſt ſubiungit, ſi igitur addatur iuſtitia, quæ eſt circa operationes, erunt omnes vndecim, mutetur duodenarius in vndenarium, & legatur, erunt omnes vndecim. Ratio autem quare litera ſaluari non poteſt, eſt: tum quia refert ſe ad Ariſtotelem, qui patet in ſecundo Ethic. duodecim mediocres ponit, ſed decem virtutes, & duas paſſiones, & vltra has iuſtitiam & virtutes rationales tum quia iuſtitia non eſt virtus circa paſſiones ſed operationes: vt patet, Ethicorũ, & hic in articulo tertio. Et ſcito nouitie, quod author cum notabilitionis conſiderans numerum virtutum moralium, dicendo, ſic igitur patet, quòd ſecundum Ariſtotel. &c. non infert ex hoc articulo ſolo, ſed iuncto præcedenti quo fortitudini & manſuetudini diſtinxit ex tertio & quarto Ethicorum, & propterea enumeratio virtutes, has continuauit, licet earum in hoc articulo non meminerit.

¶ In reſponſionibus ad argumenta eiuſdem articuli diligentius notato primum tertiam & vltimam. Primam quidem: quia ex ea habes differentiam inter vnicam operationem & vnicam paſſionem in diuerſificando virtutem, ex hoc quod paſſio regnant rationi, operatur autem non, & ſubditur dicit: quia quum habitudo ad rationem conſtituat virtutis obiectum, & diuerſa habitudo diuerſum obiectum: paſſio quæ ſecundum ſe importat aliquid abhorrens à ratione, importat aliquid

egens virtute ad conſonam reddendam ipſam rationi & ſecundum diuerſas proprij obiecti materias diuerſimode ad rationem ſe habere poteſt, & ſic diuerſa virtutum obiecta conſtituet. operatio autem, quia ratio non repugnat ſecundum omnem ſui obiecti materiam, eodem modo ad rationem ſe habet. tertiã autem, quia hic habes quaſi exceptionem ab illa maxima, Magis & minus non variant ſpeciem: dico autem quaſi exceptionem, quia reuera non eſt exceptio, ſed per accidens magis & minus variant hic ſpeciem: quia per adiunctam eis diuerſam ſpecifice habitudinem ad rationem, vt in litera dicitur. Vltima autem, quia aurea eſt tota, & ſemper memoriæ mãdanda: vnum tamen reſtat mirandum in hac materia, quare Ariſtot. nullam virtutem moralem poſuit circa paſſionem triſtitiæ propriam illi, & tot circa delectationis paſſionem: ſi ſuſcepta eſſet hic prouincia allignandæ ſufficientia virtutum moralium, reddenda eſſet ratio: ſed quia nec author hoc ſuſcepit, nec Ariſto. modo exponitur: alterius loco reſeruetur.

C. 4. par. 4. inter princ. & medii.

In corp. ar.

QVAESTIO SEXAGESIMA PRIMA.

de virtutibus cardinalibus, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de virtutibus cardinalibus.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque. ¶ Primò, vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales. ¶ Secundò, de numero earum. ¶ Tertiò, quæ ſint. ¶ Quartò, vtrum differant abinuicem. ¶ Quintò, vtrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd virtutes morales non debeãt dici cardinales ſeu principales. Quæ enim ex oppoſito diuiduntur, ſunt ſimul natura (vt dicitur in * Prædicamentis) & ſic vnum non eſt altero principalius: ſed omnes virtutes ex oppoſito diuiduntur genus virtutis. Ergo nullæ earum debent dici principales.

2 ¶ Præterea, Finis principalior eſt his quæ ſunt ad finem, ſed virtutes theologicæ ſunt circa finem, virtutes autem morales ſunt circa ea quæ ſunt ad finem: ergo virtutes morales non debent dici principales ſeu cardinales, ſed magis theologicæ.

3 ¶ Præterea, Principalius eſt quod eſt per eſſentiam, quàm quod eſt per participationem: ſed virtutes intellectuales pertinent ad rationale per eſſentiam: virtutes autẽ morales pertinent ad rationale per participationem: vt ſuprà dictũ eſt. * Ergo virtutes morales non ſunt principales, ſed magis virtutes intellectuales.

¶ SED CONTRA eſt, quòd * Ambroſi. dicit ſuper Lucam, exponens illud, Beati pauperes ſpiritu. Scimus virtutes eſſe quatuor cardinales: ſcilicet temperantiam, iuſtitiam, prudentiam, fortitudinem. hæ autẽ ſunt virtutes morales. Ergo virtutes morales ſunt cardinales.

CONCLVSIO.

¶ *Morales virtutes, cum appetitus rectitudinem ſolæ contineant, ſolæ cardinales, ſeu principales dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cũ ſimpliciter de virtute loquimur, intelligimur loqui de virtute humana. virtus autem humana (vt ſuprà dictum eſt) * ſecundum perfectam rationem virtutis dicitur, quæ requirit rectitudinem appetitus. huiuſmodi enim virtus non ſolum facit facultatem bene agendi, ſed ipſum etiam vſum boni operis cauſat. Sed

Inf. q. 66. a. 4. 10 Et 3 diſt. 33. q. 2. a. 5. q. 2. Et ver. q. 1. a. 12. ad 24. & q. 5. ad 1. ad 2. 4. & 11.

In Poſt. pre. ca. de Sim. tom. 1.

Li. 2. in Lucam cap. 6. tom. 5.

a ¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæ primæ Articulum primum.*

Q. 56. ar. 3.

IN artic. 1. quæſtio. 61. nota vir ſpeculatiue

Universidad de Deusto
Biblioteca

respōsionem ad primū. & inde species quam bene de analogia nominū alibi scripserimus.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum secundum.

IN articulo secūdo eiusdem quæst. 61. refertur respōsio ad primum ad articulum tertium 66 quæstionis, vbi ex proposito penes nobilitatem comparatio esset intellectualium & moralium virtutum.

q. 58. art. 3. ad arg. 1. et q. 57. ar. 4.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum tertium.

IN articulo tertio manifestius memoriæ, quod duplicitur istæ quatuor virtutes dicuntur principales: vel vt genera, vel gratia præcipuæ materiæ.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum quartum.

q. 58. ar. 3. ad 3.

IN artic. quarto, manda memoriæ redundantiam virtutum & eius causam. & modum habes in litera, quod redundat altera in alteram: quia potens in maius, potest in minus, & ex victoria maioris habilior mens redditur ad vincendum minora.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum sint quatuor virtutes cardinales.

Inf. q. 66. ar. 1. & 4. co. Et 2. 2. prolo. & q. 123. ar. 11. & q. 141. ar. 1. & 3. dis. 33. q. 2. ar. 1. q. 3. Et Veri. q. 14. a. 2. ad 25. & 26. & q. 5. ar. 1. q. 5. 7. artic. 4. Li. 6. Ethi. ca. 2. tom. 5 Ca. 36. circa prin.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod non sint quatuor virtutes cardinales. Prudentia enim est directiua aliarum virtutum moralium, vt ex supradictis patet: sed id quod est directiuum aliorum, principalius est. Ergo prudentia sola est virtus principalis.

2 ¶ Præterea, Virtutes principales sunt aliquo modo morales: sed ad operationes morales ordinantur per rationem practicam & appetitū rectum: vt dicitur in 6. Ethicor. * ergo solæ duæ virtutes cardinales sunt.

3 ¶ Præterea, Inter alias etiam virtutes vna est principalior altera: sed ad hoc, quòd virtus dicatur principalis, non requiritur quòd sit principalis respectu omnium, sed respectu quarundam. ergo videtur quod sint multo plures principales virtutes.

¶ SED CONTRA est, quòd Greg. dicit in 2. * Moralium, in quatuor virtutibus tota bona operis structura consurgit.

CONCLVSIO.

¶ Quatuor sunt virtutes morales principales, seu cardinales, prudentia scilicet, iustitia, temperantia, & fortitudo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd numerus aliquorum accipi potest aut secundum principia formalia, aut secundum subiecta, & vtroque modo inueniuntur quatuor cardinales virtutes: principium enim formale virtutis, de qua nunc loquimur, est rationis bonū: quod quidem dupliciter potest considerari. Vno modo secundum quod in ipsa consideratione rationis consistit: & sic erit vna virtus principalis, quæ dicitur prudentia. Alio modo secundum quod circa aliquid ponitur rationis ordo, & hoc vel circa operationes, & sic est iustitia, vel circa passiones, & sic necesse est esse duas virtutes. ordinem enim rationis necesse est ponere circa passiones, considerata repugnantia ipsarum ad rationem: quæ quidem potest esse dupliciter. Vno modo secundum quod passio impellit ad aliquid contrarium rationi. & sic necesse est quòd passio reprimatur: & ab hoc denominatur temperantia. Alio modo secundum quod passio retrahit ab eo quod ratio dictat: sicut timor periculorum vel laborum. & sic necesse est, quòd homo firmetur in eo quod est rationis, ne recedat, & ab hoc denominatur fortitudo. Et similiter secundum subiecta idem numerus inuenitur. Quadruplex enim inuenitur subiectū huius virtutis, de qua nunc loquimur, scilicet rationale per essentiam, quod prudentia perficit. & rationale per participationem, quod diuiditur in tria, id est in voluntatem, quæ est subiectum iustitiæ: & in concupiscibilem, quæ est subiectum temperantiæ: & in irascibilem, quæ est subiectum fortitudinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod prudentia est simpliciter principalior omnibus, sed aliæ ponuntur principales vnaquæque in suo genere.

¶ Ad secundum dicendum, quod rationale per participationem diuiditur in tria: vt dictum * est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes aliæ virtutes, quarum vna est principalior alia, reducuntur ad prædictas quatuor, & quantum ad subiectum, & quantum ad rationes formales.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm istæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm istæ. Id enim quod est maximum in vnoquoque genere, videtur esse principalius: sed magnanimitas operatur magnum in omnibus virtutibus, vt dicitur in 4. * Ethic. ergo magnanimitas maxime debet dici principalis virtus.

2 ¶ Præterea, Illud, per quod aliæ virtutes firmantur, videtur esse maxime principalis virtus. sed humilitas est huiusmodi: dicit enim * Greg. quòd qui cæteras virtutes sine humilitate congregat, quasi paleas in ventum portat. ergo humilitas videtur esse maxime principalis.

3 ¶ Præterea, Illud videtur esse maxime principale quod est perfectissimum, sed hoc pertinet ad patientiam, secundum illud Iacobi 1. Patientia opus perfectum habet. ergo patientia debet poni principalis.

¶ SED CONTRA est, quod * Tullius in sua Rhetorica ad has quatuor omnes alias reducit.

CONCLVSIO.

¶ Solæ quatuor virtutes morales, iustitia videlicet, temperantia, prudentia, & fortitudo, cardinales & principales omnium sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, huiusmodi quatuor virtutes cardinales accipiuntur secundum quatuor formales rationes virtutis, de qua loquimur. Quæ quidem in aliquibus actibus vel passionibus principaliter inueniuntur, sicut bonum consistens in consideratione rationis, principaliter inuenitur in ipso rationis imperio, non autem in consilio, neque in iudicio, vt supra dictum est. Similiter autem bonum rationis prout ponitur in operationibus secundum rationem recti & debiti, principaliter inuenitur in commutationibus vel distributionibus, quæ sunt ad alterum. cum æqualitate. bonum autem refrenandi passiones, principaliter inuenitur in passionibus, quas maxime difficile est reprimere, scilicet in delectationibus tactus: bonum autem firmitatis ad standum, in bono rationis contra impetum passionum, præcipue inuenitur in periculis mortis: contra quæ difficillimū est stare. Sic igitur prædictas quatuor virtutes dupliciter considerare possumus. Vno modo secundum communes rationes formales, & secundum hoc dicuntur principales, quasi generales ad omnes virtutes, vtputa quòd omnis virtus, quæ facit bonum, in consideratione rationis, dicatur prudentia: & quod omnis virtus, quæ facit bonum debiti & recti in operationibus dicatur iustitia: & omnis virtus, quæ cohibet passiones & deprimit, dicatur temperantia: & omnis virtus, quæ facit firmitatem animi contra quascunque passiones, dicatur fortitudo. & sic multi loquuntur de istis virtutibus, tam sacri doctores quàm etiam Philosophi: & sic aliæ virtutes sub ipsis continentur. Vnde cessant omnes obiectiones. Alio vero modo possunt accipi, secundum quod istæ virtutes denominantur ab eo quod est præcipuum in vnaquaque materia. Et sic sunt speciales virtutes contra alias distinctæ. dicuntur tamen principales respectu aliarum, propter principalitatem materiæ: puta quod prudentia dicatur quę præceptiua est, iustitia quę est circa actiones debitas inter æquales, temperantia, quę reprimit concupiscentias delectationum tactus: fortitudo, quę firmat contra pericula mortis. Et sic etiam cessant obiectiones: quia aliæ virtutes possunt habere aliquas alias principalitates: sed istę dicuntur principales ratione materię, vt supra * dictum est.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum quatuor Virtutes cardinales differant abinuicem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd quatuor prædictę virtutes non sint diuersę virtutes, & abinuicē distinctæ. Dicit enim Greg. in 22. * Moralium, Prudentia vera non est, quę iusta & temperans & fortis non est, nec perfecta temperantia, quę fortis, iusta & prudens nō est, nec fortitudo integra, quę prudens, tēperāns, & iusta nō est: nec vera iustitia, quę prudēs & fortis & tēperāns nō est, hoc aūt nō cōtingeret, si prędictę quatuor virtutes essent abinuicem distinctæ: diuersę enim species eiusdem generis non denominant se inuicem. ergo prædictæ virtutes non sunt ab inuicem distinctæ.

c. 16. q. 7.

2 ¶ Præterea, Eorum quæ abinuicem sunt distincta, quod est vnius, non attribuitur alteri: sed illud quod est temperantiæ, attribuitur fortitudini. Dicit enim * Ambros. in 1. li. de offic. Iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, nullis illecebris mollitur, atque inflectitur. De temperantia etiam dicit, quòd modum vel ordinem seruat omnium, quæ vel agenda vel dicenda arbitramur. ergo videtur quòd huiusmodi virtutes non sunt abinuicem distinctæ.

d. 10. q. 5.

3 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Eth. * quod ad virtutem hæc requiruntur. Primum quidem si sciens, deinde si eligens & eligens propter hoc, tertium autem si firme & immobiliter habeat & operetur: sed horum primum videtur ad prudentiam pertinere, quæ est recta ratio agibilium. Secundum scilicet eligere ad temperantiam, vt aliquis non ex passione, sed ex electione agat, passionibus refrænatis. Tertium, vt aliquis propter debitum finem operetur, rectitudinem quandam continet, quæ videtur ad iustitiam pertinere. Aliud, scilicet firmitas & immobilitas pertinet ad fortitudinem: ergo quælibet harum virtutum est generalis ad omnes virtutes. ergo non distinguuntur abinuicem.

2. Eth. c. 4.

¶ SED CONTRA est, quòd Augustinus * dicit in libr. De moribus Ecclesiæ, quod quadripartita dicitur virtus ex ipsius amoris vario affectu: & subiungit de prædictis quatuor virtutibus. prędictę ergo quatuor virtutes sunt abinuicem distinctæ.

CONCLVSIO.

¶ Quatuor sunt virtutes morales distinctæ secundum diuersam rationem obiectorum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà * dictum est, prædictę quatuor virtutes dupliciter a diuersis accipiuntur. quidam enim accipiant eas prout significant quasdam generales conditiones humanæ animi, quę inueniuntur in omnibus virtutibus, ita scilicet quòd prudentia nihil sit aliud, quàm quędam rectitudo discretionis in quibuscunque actibus, vel materiis: iustitia vero sit quędam rectitudo animi, per quam homo operatur quod debet in quacunque materia: temperantia verò sit quędam dispositio animi, quę modum quibuscunque passionibus vel operationibus imponit, ne vltra debitum efferantur: fortitudo verò sit quædam dispositio animæ, per quam firmetur in eo quod est secundum rationem contra quoscunque impetus passionum, vel operationum labores. Hæc autem quatuor sic distincta non important diuersitatem habituum virtuosorum quantum ad iustitiam, temperantiam, & fortitudinem. Cuilibet enim virtuti morali ex hoc quod est habitus, conuenit quædam firmitas, vt à contrario non moueatur, quod dictum est ad fortitudinem pertinere. ex hoc verò, quòd est virtus, habet quod ordinetur ab bonum, in quo importatur ratio recti vel debiti, quod dicebatur ad iustitiam pertinere, in hoc verò, quod est virtus moralis, rationem participans, habet quòd modum rationis in omnibus seruet, & vltra se non extendat, quod dicebatur pertinere ad temperantiam: solum autem hoc quod est discretionem habere (quod attribuebatur prudentię) videtur distingui ab aliis tribus, inquātum hoc est ipsius rationis per essentiam, alia vero tria important quandam participationem rationis, per modum applicationis cuiusdam ad passiones. Vel operationes. Sic igitur secundum prædicta prudentia quidem esset virtus distincta ab aliis tribus: sed alię tres nō essent virtutes distinctæ abinuicē. Manifestū est enim, qđ vna & eadē virtus, & est habitus & est virtus, & est moralis. Alij vero & melius accipiūt has quatuor virtutes secundū quod determinantur ad materias speciales. vnaquęque quidem illarum ad vnam materiam, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio, à qua nomen virtutis accipitur, vt supra * dictum est. & secundum hoc manifestum est, quòd prædictæ virtutes sunt diuersi habitus, secundum diuersitatem obiectorum distincti.

Prete.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gregor. loquitur de prædictis quatuor virtutibus secundum primam acceptionem. Vel potest dici, quòd istę quatuor virtutes denominantur abinuicem per redundantiam quandam. id enim quod est prudentiæ, redundat in alias virtutes, inquantum à prudentia diriguntur. vnaquæque verò aliarum redundat in alias ea ratione, quòd qui potest quod est difficilius, potest & id, quod minus est difficile. vnde qui potest refrænare concupiscentias delectabilium secundum tactum, ne modum excedāt, quod est difficillimum, ex hoc ipso redditur habilior, vt refrænet audacitias, & secundum hoc fortitudo dicitur temperata. temperantia etiā dicitur fortis. ex redundantia fortitudinis in temperantiam: inquantum scilicet ille, qui per fortitudinem habet animum firmum contra pericula mortis, quod est difficillimum, est habilior vt retineat animi firmitatē cōtra impetus delectationum: quia, vt dicit * Tullius in 1. De offic. non est consentaneum, vt qui metu non frangitur, cupiditate frangatur: nec qui inuictum se à labore præstiterit, vinci à voluptate aliquando possit. Et per hoc etiam patet responsio ad secundum.

Sic enim temperantia in omnibus modum seruat, & fortitudo contra illecebras voluptatū animum seruat inflexum, vel inquantum istæ virtutes denominant quasdam generales conditiones virtutum, vel per redundantiam prædictam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illæ quatuor generales virtutum conditiones, quas ponit Philos. * non sunt propriæ prædictis virtutibus. sed possunt eis appropriari secundum modum iam dictum.

ARTICVLVS V.

a ¶ Verum virtutes cardinales conuenienter diuidātur in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, & exemplares.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter huiusmodi quatuor virtutes diuidantur in virtutes exemplares, purgati animi, purgatorias, & politicas. Vt enim Macrobius * dicit in 1. super somnium Scipionis, virtutes exemplares sunt quæ in ipsa diuina mente consistunt: sed Philosophus in 10. Ethicor. * dicit, quòd ridiculum est Deo iustitiam, fortitudinem, temperantiam, & prudentiam attribuere. Ergo virtutes huiusmodi non possunt esse exemplares.

2 ¶ Præterea, Virtutes purgati animi dicūtur, quæ sunt absque passionibus. Dicit enim ibidem Macrobius, quòd temperantiæ purgati animi est terrenas cupiditates non reprimere, sed penitus obliuisci, fortitudinis autem passiones ignorare, non vincere. Dictum * est autē suprà, quòd huiusmodi virtutes sine passionibus esse nō possunt. Ergo huiusmodi virtutes purgati animi esse non possunt.

3 ¶ Præterea, Virtutes purgatorias dicit esse eorum, quę quadam humanorum fuga solis se insecuntur diuinis: sed hoc videtur esse vitiosum. Dicit enim Tullius in 1. * De offic. Quòd qui despicere se dicunt ea quæ plerique mirantur, scilicet imperia & magistratus, his non modò laudi, verum etiam vitio dandum puto. Ergo non sunt aliquæ virtutes purgatoriæ.

4 ¶ Præterea, Virtutes politicas esse * dicit, qui bus boni viri reipublicæ consulunt, vrbésque tuentur: sed ad bonum commune sola iusti tia legalis ordinatur: vt Philosophus dicit in 5. Ethico. * Ergo aliæ virtutes non debent dici politicæ.

¶ SED CONTRA est, quòd * Macrobius ibidem dicit, Plotinus inter Philosophiæ professores cum Platone princeps, Quatuor sunt inquit quaternarum genera virtutum: ex his primæ politicæ vocantur, secundæ purgatoriæ, tertiæ autem iam purgati animi, quartæ exemplares.

CONCLVSIO.

¶ Moralium virtutum aliquæ politicæ, aliæ purgatoriæ, aliquæ purgati iam animi, & aliæ exemplares dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug. dicit in li. 1. li. * De moribus Ecclesiæ, Oportet quòd anima aliquid sequatur ad hoc, quod ei possit virtus innasci: & hoc Deus est, quem si sequimur, bene viuimus. patet igitur quòd exemplar humanæ virtutis in Deo præexistat, sicut & in eo præexistunt omnium rerum rationes. Sicut igitur virtus potest cōsi

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum quintum.

Li. 1. in cor. cuius it. est Veranga nimitas in duobus potiss. mā sita Anse.

IN corpore articuli quinti eiusdem quæstio. 61. aduerte, quod distinctio virtutum moralium in politicas, purgatorias, & purgati animi, non est distinctio virtutum secundum essentiam, sed secundum statum, & actus perfectionem: illimet namque habitus, qui modò sunt virtutes politicæ, quia passiones ad medium reducunt, proficiunt in tantum vt passiones auferant, & vsque adeo ascendunt, vt passionum obliuiscantur: vt in responsione ad secundum ex Plotino habes. Potes etiam inspicere hanc esse mentem authoris ex hoc, quod virtutes purgati animi dicit esse beatorum. constat enim ex quæstione 67. inferius, quòd eædem virtutes morales perseuerant in patria, differentes secundum status perfectionem & actus. Memento tamen, quòd hic non distinctas has secundum essentiam à moralibus dicimus, comprehendendo sub moralibus acquisitas & infusas morales: purgatorias namque & purgati animi morales infusæ sunt secundū essentiam, politicæ autem morales acquisitæ secundum veritatem: quicquid Plotinus putauerit in homine diuino.

Ll. 2. Ethi. ca 4. to 5. In cor. art. 3. d. 33. q. 1. ar. 4. a. 2. et d. 34. q. 1. a. 1. arg. 6. et ad eius so. Et Ve. q. 26. a. 8. ad 2. Et Ve q. 5 a. 4. ad 7 Li. 1. c. 8. in fol. 2. ante med. Li. 10. Eth. tap. 8. Li. 1. in fol. 2. ante me. Q. 59. ar. 2. & 5.

¶ Num virtutes morales quæ circa passiones sunt, in angelis, vel deo esse possint.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli aduerte, quod Sco. in tertio sent. dist. 33. somniauit virtutes morales: quæ sunt circa passiones, posse poni in angelis & in Deo tali ratione. Angelus in puris naturalibus potest velle mihi bonum temperantiæ. ergo in eo potest esse virtus temperantiæ, & eadem ratione in Deo sublata omni imperfectione, annecedens probatur, quia voluntas angeli nō est imperfecta, ita vt oporteat ipsam carere hac bona voltione seu electione, consequentia probatur: quia talis electio est actus temperantiæ. probatur. Ego habitu temperantiæ eligo mihi tale bonum. Ergo eiusdem rationis habitu potest mihi quilibet velle tale bonum: quia per mihi & tibi non variatur ratio formalis habitus. Præterea Angelus præsentato sibi per intellectum obiecto temperantiæ, potest recte eligere quid sibi faciendum esset, si conuenirent sibi delectationes tactus: ergo potest in eo esse habitus

In loco cita to ar. præc. ad 1. arg. Macrobius loco citato in argu 2. Ca. 1. to 5. Li. 1. in fo. 2. ante medium lib. C. 6. à me. tom. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus temperantiæ, probatur: quia ex frequentatis huiusmodi electionibus fit temperantia.

¶ Ad primum horum negãda est sequela: & ad eius probationem negandum est assumptum: quia actus quo mihi aliquis vult bonum temperantiæ, non est actus temperantiæ, sed amicitiæ. Et quum probatur, quia ego eligo mihi hoc bonum per temperantiam, ergo & quilibet mihi, &cæt. & antecedens potest negari, & consequentia nihil penitus valet. antecedens quidem deficit: quia aliud est velle mihi bonum temperantiæ, & aliud velle mihi in actu exercito bonum obiectum temperantiæ. Id est medium in delectationibus tactus. Primum enim desidero mihi, etiam intemperatus, secundum non primum habet actus temperantiæ pro obiecto. Secundum exercet ipsum temperantiæ actum. vnde potes distinguere, vt vel sic intelligant, moralia velle bonum temperantiæ, potest intelligi dupliciter. primo vt est actus exercitus temperantiæ: secundo, vt est actus voluntatis habens pro obiecto actum temperantiæ, vt volitum. Si primo modo sumitur, sic assumptum est verum, quòd ego mihi volo hoc bonum per habitum temperantiæ. sed sequela nihil penitus valet: quia habitus temperantiæ non nisi ad habentem se extendit. tum quia est electivus, ac per hoc eorum tantum, quæ in nostra sunt potestate: tum quia bonum reddit habentem, & opus eius bonum non alterius. tum quia est agibilis: quo nos sumus formaliter boni, & non est sicut sus bonificatiua, factibilis extra nos. Vnde cum dicitur, quòd per mihi & tibi non variatur ratio formalis habitus, respondetur, quòd falsum est: quia per mihi & tibi, id est in me & extra me variatur ratio formalis & generica habitus. vnde virtutes morales ab artibus distinguuntur genere: quia illæ sunt eius quod in me: & istæ eius quod extra, vt patet in sexto Ethic. & miror, imo stupeo, quomodo in mentem huius docti viri cadere potuit ista propositio: cum constet quòd intemperata mater vult & conatur filiam habere castam, non per habitum temperantiæ, vt patet: nec per actum temperantiæ, quia ex frequentatis huiusmodi volitionibus & conatibus erga filium tantum, nunquam ipsa mater fiet casta. si verò secundo modo sumatur, iam ex dictis constat, quòd sic velle bonum temperantiæ siue in se, siue in alio, non est actus temperantiæ, sed amoris naturalis ad se, & amicitiæ ad alterum.

Videin Macrob. loco citato in argum. Sed contra.

C. 7. nõ sequè à fi. tom. 5.

Vide in Macrob. loco citato in arg. Sed contra.

Loco citato in argum.

¶ Ad secundum dicitur, quòd velleitas illa, qua quis deliberat se sic eleuerari, vel prout est exemplariter in Deo, & sic dicuntur virtutes exemplares: ita scilicet quòd ipsa diuina mens in Deo dicatur prudentia, temperantia verò conuersio diuinæ intentionis ad seipsum, sicut in nobis temperãtia dicitur per hoc, quòd concupiscibilis conformatur ratiõi: fortitudo autẽ Dei est eius immutabilitas, iustitia vero Dei, est obseruatio legis æternę in suis operibus: sicut * Plotinus dixit. Et quia homo secundum suam naturam est animal politicum, virtutes huiusmodi, prout in homine existunt, secundum conditionem suæ naturæ politicæ vocantur, prout scilicet homo secundum has virtutes recte se habet in rebus humanis gerendis: secundum quem modum hactenus de his virtutibus locuti sumus. Sed quia ad hominem pertinet, vt etiam ad diuina se trahat quantum potest: vt etiam Philosophus dicit in 10. * Ethicorum, & hoc nobis in sacra scriptura commendatur multipliciter (vt est illud Matth. 5. Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est) necesse est ponere quasdam virtutes medias inter politicas, quæ sunt virtutes humanæ, & exemplares, quæ sunt virtutes diuinæ. quæ quidem virtutes distinguuntur secundum diuersitatem motus & termini: ita scilicet quòd quædam sunt virtutes transeuntium, & in diuinam similitudinem tendentium, & hæ vocantur virtutes purgatoriæ: ita scilicet q̃ prudentia omnia mundana diuinorũ contemplatione despiciat, omnemque animæ cogitationem in diuina sola dirigat, temperantia verò relinquat inquantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit: fortitudinis autem est, vt anima non terreatur propter excessum à corpore, & accessum ad superna, iustitia vero est vt tota anima consentiat ad huius modi proposita viam, Quędam vero sunt virtutes iam assequentium diuinam similitudinẽ, quæ vocantur virtutes iam purgati animi: ita scilicet quòd prudentia sola diuina intueatur temperantia terrenas cupiditates nesciat, fortitudo passiones ignoret, iustitia cum diuina mente perpetuo fœdere societur, eam scilicet imitando. quas quidem virtutes dicimus esse beatorum, vel aliquorum in hac vita perfectissimorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquimur de his virtutibus secundum quod sunt circa res humanas: puta iustitia circa emptiones vel venditiones, fortitudo autem circa timores, temperãtia circa concupiscẽtias: sic enim ridiculum est eas Deo attribuere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtutes humanæ sunt circa passiones, scilicet virtutes hominum in hoc mundo conuersantium, sed virtutes eorum, qui plenam beatitudinem assequuntur, sunt absque passionibus. Vnde * Plotinus dicit, quòd passiones politicæ virtutes molliunt, id est ad medium reducunt: secundæ scilicet purgatoriæ auferunt: tertiæ, quæ sunt purgati animi, obliuiscuntur: in quartis, scilicet exemplaribus nefas est nominari, quamuis dici possit, quòd loquitur hic de passionibus, secundum quod significant aliquos inordinatos motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd deferere res humanas vbi necessitas imponitur vitiosum est, alias est virtuosum. vnde parũ * supra Tullius præmittit, His fortasse concedendum est rempublicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ se dederunt: & his qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori causa impediti à republica recesserunt, cum

eius administrandæ potestatem alijs, laudemque concederent. quod consononat ei quod * August. dicit 19. De ciuitate dei, Otium sanctum quærit charitas veritatis: negotium iustum suscipit necessitas charitatis: quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacundum est veritati: si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sola iustitia legalis directè respicit bonum commune. sed per imperium omnes alias virtutes ad bonum commune trahit, vt in 5. Ethic. * dicit Philosophus. Est enim considerandum quod ad politicas virtutes secundum quod hic dicuntur, pertinet non solum bene operari ad commune: sed etiam bene operari ad partes communis, scilicet ad domum vel aliquam singularẽ personam.

QVAESTIO SEXAGESIMASECUNDA. De virtutibus Theologicis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de virtutibus theologicis.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum sint aliquæ virtutes theologicæ.

¶ Secundo, vtrum virtutes theologicæ distinguantur ab intellectualibus & moralibus.

¶ Tertio, quot & quæ sint.

¶ Quarto, de ordine earum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum sint aliquæ virtutes theologicæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod non sint aliquæ virtutes theologicæ. vt enim dicitur in 6. Eth. * virtus est dispositio perfecti ad optimum. dico autem perfectum, quod est dispositum secundum naturam: sed id quod est diuinum, est supra naturam hominis. ergo virtutes theologicæ non sunt virtutes hominis.

2 ¶ Præterea, Virtutes theologicæ dicuntur, quasi virtutes diuinæ: sed virtutes diuinæ sunt exemplares, vt dictum * est, quę quidẽ non sunt in nobis, sed in Deo. ergo virtutes theologicæ non sunt virtutes hominis.

3 ¶ Præterea, Virtutes theologicæ dicuntur quibus ordinamur in Deum, qui est primum principium & vltimus finis: sed homo ex ipsa natura rationis & volũtatis, habet ordinem ad primum principium & ad vltimum finem. non ergo requiruntur aliqui habitus virtutum theologicarum, quibus ratio & voluntas ordinetur in Deum.

¶ SED CONTRA est, quòd præcepta legis sunt de actibus virtutum: sed de actibus fidei spei & charitatis dantur precepta in lege diuina. Dicitur enim Eccle. 2. Qui timetis Deum, credite illi. Item, Sperate in illum. Item, Diligite illum. ergo fides, spes, & charitas sunt virtutes in Deum ordinantes. sunt ergo theologicę.

principium & beatitudo per hoc, quòd est finis vltimus, sit primum principium, oportet supponere, quod prima principia proxima bonarum operationum habent beatitudinem pro obiecto, sicut apparet in nobis respectu felicitatis naturalis, in parte namque apprehensiua habemus habitum principiorũ, quo iuditum est, vt beatitudo sit appetenda, omne bonum prosequendum, omne malum fugiendum, & si qua sunt huiusmodi beatitudini annexa. In parte autem appetitiua habemus naturalem inclinationem in bonum propriũm, quæ plus est quam virtus. vnde consequens est, vt ad beatitudinem supernaturalem proportionaliter ordinemur in vtraque parte: & sic prima principia rectarum operationum ad huiusmodi felicitatem ordinantia, vt ei commensurata de ipso vltimo fine Deo, sed vt obiecto supernaturalis beatitudinis erunt in intellectu & in appetitu: ita infusantia per modum habitus. Deum sic sumptum in mente nostra fiunt principia naturalia aliqualiter in ea finem naturalem. Et hoc est quod in litera dicitur, quod per ista principia, quæ vocantur virtutes theologicæ, ita ordinamur ad beatitudinem supernaturalem, sicut per principia naturalia ad finem connaturalem. Sunt ergo istæ virtutes de fine tanquam de obiecto proprio: de virtutibus autem, quæ sunt de his, quæ sunt ad finem supernaturalẽ, quasi proportionatæ, infra erit sermo: sunt enim virtutes morales infusæ, vt patebit.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem quæstionis sexagesimæ secundæ recolligitur eorum quæ in principio primæ partis dicta sunt de duplici ordine cognoscibilium de Deo: & videbis quòd ordo eorum, quæ ratione naturali comprehenduntur ad beatitudinem supernaturalem, Scitur quòd quædam sunt rationem: & quòd ad propriationes operationes totam vitam fini supernaturali, oportet proponere principia quædam supernaturalia fide. & quia conclusio sequitur debiliorem partem, ideo conclusio non est simpliciter nota. & propterea subditur in litera dicit, quod ea etiam ob hoc dicuntur diuinæ, quia ex sola diuina scientia sciuntur. Sicut do qualitas humanis in operabilibus

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum primum.

IN primo articulo quæstionis 62. notanda sunt duo. Primo quidem rationis, quod scilicet ratio in litera potest procedit ex altera propositione credita & alia ratione scita: creditum nim, quod simul cum naturali ad beatitudinem supernaturalem, Scitur quòd quædam sunt rationem: & quòd ad propriationes operationes totam vitam fini supernaturali, oportet proponere principia quædam supernaturalia fide. & quia conclusio sequitur debiliorem partem, ideo conclusio non est simpliciter nota. & propterea subditur in litera dicit, quod ea etiam ob hoc dicuntur diuinæ, quia ex sola diuina scientia sciuntur. Sicut do qualitas humanis in operabilibus naturalium est quidem

CONCLVSIO.

¶ *Præter morales virtutes, quibus homo inuari potest ad naturalem finem consequendum, sunt aliæ virtutes homini necessariò infusæ, ad supernaturalem finem consequendum, quæ theologicæ sunt appellatæ.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per virtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur: vt ex * suprà dictis patet. est autem duplex hominis beatitudo siue felicitas, vt suprà * dictum est. Vna quidem proportionata humanæ naturę, ad quam scilicet homo peruenire potest per principia suæ naturæ. Alia autem est beatitudo naturam hominis excedens, ad quam homo sola diuina virtute peruenire potest, secundum quandam diuinitatis participationem, secundum quod dicitur 2. Pet. 1. quòd per Christum facti sumus consortes diuinæ naturæ. Et quia huiusmodi beatitudo proportionem humanæ naturæ excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agendum secundum suam proportionem, nõ sufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam. vnde oportet quòd superaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quæ ita ordinetur ad beatitudinem supernaturalem, sicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalem, non tamen absque adiutorio diuino. & huiusmodi principia virtutes dicuntur theologicæ: tum quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas recte ordinamur in Deum, sũ quia à solo Deo nobis infunduntur: tum quia à sola diuina reuelatione in sacra scriptura huiusmodi virtutes traduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd aliqua natura potest attribui alicui rei dupliciter. Vno modo essentialiter, & sic huiusmodi virtutes theologicæ excedunt hominis naturam. Alio modo participatiuè: sicut ignitum participat naturam ignis, & quodam modo fit homo particeps diuinæ naturæ: vt dictum * est. & sic istæ virtutes conueniunt homini secundum naturam participatam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd istæ virtutes non dicuntur diuinæ, sicut quibus Deus sit virtuosus: sed sicut quibus nos efficimur virtuosi à Deo, & in ordine ad Deum. vnde non sunt exemplares, sed exemplatæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad Deum naturaliter ratio & voluntas ordinatur, prout est naturæ principium & finis. secundum tamen proportionem naturæ. Sed ad ipsum secundum quod est obiectum beatitudinis supernaturalis, ratio & voluntas secundum suam naturam non ordinantur sufficienter.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum virtutes theologicæ distinguantur ab intellectualibus & moralibus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod virtutes theologicę non distinguantur à moralibus & intellectualibus. Virtutes enim theologicæ, si sunt in anima humana, oportet quòd perficiant ipsam vel secundum partem intellectiuam, vel secundum partem appetitiuam: sed virtutes, quæ perficiunt partem intellectiuam, dicuntur intellectuales, virtutes autem, quæ perficiunt partem appetitiuam, sunt morales. ergo virtutes theologicæ non distinguuntur à virtutibus moralibus & intellectualibus.

2 ¶ Præterea, Virtutes theologicæ dicuntur quæ ordinant nos ad Deum: sed inter intellectuales virtutes est aliqua, quæ ordinat nos ad Deum, scilicet sapientia, quæ est de diuinis,

vtpote causam altissimam considerans: ergo virtutes theologicæ ab intellectualibus virtutibus non distinguuntur.

3 ¶ Præterea, Aug. * in li. de moribus ecclesię manifestat in quatuor virtutibus cardinalibus, quòd sunt ordo amoris: sed amor est charitas, quæ ponitur virtus theologica. ergo virtutes morales non distinguuntur à theologicis.

¶ SED CONTRA, Id quod est supra naturam hominis, distinguitur ab eo quod est secundum naturam hominis: sed virtutes theologicæ sunt super naturam hominis, cui secundum naturam conueniunt virtutes intellectuales & morales, vt ex * supradictis patet. ergo distinguuntur abinuicem.

CONCLVSIO.

¶ *Virum theologicæ distinguantur specie à virtutibus moralibus & intellectualibus, quarum obiectum humanam non excedit rationem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà * dictũ est, habitus specie, distinguũtur secundũ formalem differẽtiam obiectorũ. obiectum autem theologicarum virtutum est ipse Deus, qui est vltimus rerum finis, prout nostræ rationis cognitionem excedit. obiectũ autem virtutum intellectualium & moralium est aliquid quod humana ratione comprehendi potest. vnde virtutes theologicæ specie distinguuntur à moralibus & intellectualibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtutes intellectuales & morales perficiunt intellectum & appetitum hominis secundum proportionem naturæ humanæ, sed theologicæ supernaturaliter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sapientia quæ à philosopho ponitur intellectualis virtus, considerat diuina secundum quod sunt inuestigabilia ratione humana, sed theologica virtus est circa ea, secundum quod rationem humanam excedunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet charitas sit amor, non tamen omnis amor est charitas. Cũ ergo dicitur, q̃ omnis virtus est ordo amoris, potest intelligi vel de amore cõmuniter dicto, vel de amore charitatis. si de amore cõmuniter dicto, sic dicitur quælibet virtus esse ordo amoris, inquantum ad quamlibet cardinalium virtutum requiritur ordinata affectio. omnis autem affectionis radix & principium est amor, vt suprà dictum est. si autem intelligatur de amore charitatis, non datur per hoc intelligi, quòd quælibet alia virtus essentialiter sit charitas: sed quòd omnes aliæ virtutes aliqualiter à charitate dependeant, vt infra * patebit.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum conuenienter fides, spes, & charitas ponantur virtutes theologicæ.

AD TERTIVM sic procẽditur. Videtur quòd inconuenienter ponantur tres virtutes theologicæ, fides, spes, & charitas. Virtutes enim theologicæ se habent in ordine ad beatitudinem diuinam, sicut inclinatio naturę ad finem connaturalem: sed inter virtutes ordinatas ad finem connaturalem, ponitur vna sola virtus naturalis, scilicet intellectus principiorum, ergo debet poni vna sola virtus theologica.

2 ¶ Præterea, Theologicæ virtutes sunt perfectiores virtutibus intellectualibus & moralibus: sed inter intellectuales virtutes fides nõ ponitur, sed est aliquid minus virtute, cum sit cognitio imperfecta. similiter etiam inter virtutes morales non ponitur spes, sed est aliquid minus virtute, cum sit passio. ergo multo

IN artic. 1. eiusdem q. in responsione ad primum aduerte quod author reddit rationem indigentiæ habitus naturalis in intellectu ex indigentia specierum intelligibilium ad intelligendum: non quod putet habitum naturalem in intellectu, qui vocatur intellectus principiorũ, esse idẽ quod species intelligibiles: vt patet ex supra dictis: sed quo niã intellectum egere speciebus intelligibilibus, ad hoc vt intelligat, est in intellectum non esse per se ipsum in actu, ita quòd possit absque superaddita qualitate exire in actum intelligendi. Et ex hoc habetur, quòd per suam essentiam nõ potest vim habitus naturalis habere, & experimur in nobis aliquem naturalẽ habitũ ad intelligendũ habere respectu, s. principiorũ, tã in speculatiuis, quàm in practicis: optime sequitur, quòd oporteat in intellectu ponere aliquẽ habitum naturalem: quasi deceret respectu finis naturalis, oportet ponere aut habitus naturales, aut potentias supplentes vices habituum: sed in intellectu non potest poni, quod potentia suppleat vicem habitus. Quod ex hoc manifestum fit: quia s. ex se est adeo in potentia, vt egeat aduentitia specie intelligibili, si debet intelligere. ergo oportet in eo apponere naturalem habitum. in voluntate autem ipsa potentia vices naturalis habitus optime præbet: quia naturaliter ex ipsa inclinatur ad tendendum in finem naturalem: & est secundum se appetitus naturaliter cosparsus seu conformis huiusmodi fini, &c. ideo non oportet in ea ponere naturales habitus. secus autem est respectu supernaturalis finis, vt patet in litera. Quid sit autem ista conformitas appetitus ad finem, cum de charitate tractabitur, patebit: fuit etiam de actu spei. Nunc enim in vniuersali sermo est. Pro nunc tamen cogita nouitie, amicorum voluntates esse beatificabiliter conformes per idẽ velle, & idẽ nolle habitualiter, id est,

Annot. Lib. 1. c. 15. 10. 1.

q. 25. ar. 1. & 2.

q. 63. ar. 2. & clarius 2. 2. q. 23. art. 7.

2. 2. prol. q. 17. ar. 6. & 3. di. 23. q. 1 ar. 5. et di. 26. q. 2. a. 3. q. 1. Et Veri. q. 1. ar. 5. ad 12. & ar. 12. c. fin. ad 10. Et 1. eo. 13. lect. 2. fi. & le. 4. fi.

Q. 58. a. 4. & 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per habitus ad hoc inclinantes, quos constat esse amotis.

¶ In responsione ad secundum eiusdem artic. & quæstionis nota, quòd tam fides quàm spes acquisita est duplex. Vna respectu eorum quæ sub ordine creaturæ seu naturali cadit. Altera est respectu supernaturalium, scilicet quòd Deus est trinus & incarnatus: & aliorum huiusmodi. Et licet author in litera non expresse loquatur, nisi de fide & spe, acquisitis, respectu eorum, quæ sunt in potestate humana, & eas excludat à numero virtutum, si tamen attendatur ratio, videbitur quòd eadem ratione nec fides nec spes, acquisitę respectu supernaturalium, sunt virtutes. Si enim adæquatas, & obiectum, habitum, & actum proportionaliter sibi inuicem respondere oportet, ac per hoc obiecto supernaturali nec actus nec habitus naturalis proportionatus est, & quòd virtutes oporteat esse non qualescunque habitus, sed dispositiones perfecti ad optimum, reddentes actus proportionatos obiecto: consequens esse videbis quòd fides & spes acquisitæ respectu supernaturalium, multo minus sunt virtutes, quàm fides & spes acquisitæ respectu eorum, quæ sunt in potestate humana. si enim fides & spes acquisitæ respectu possibilium nostrorum, deficiunt à ratione virtutis (quia non sunt proportionatæ obiectis, quia sunt de visibilibus, non videndo, & de possibilibus haberi non habendo, vt in litera dicitur, & bene) quanto magis fides & spes acquisita de creditbilibus & sperandis supernaturaliter deficiunt à ratione virtutis, propter improportionem maiorem, quia, sicad supernaturalia ordinant secundum vires naturales. Quòd enim hic sit improportio, patet. Quòd maior vero, declaratur ex eo, quòd plus deficit actus secundum vires naturæ à perfectione debita ad proportionẽ tanti obiecti, quam actus fidei de humanis à visione eorũ. hi enim sunt nostri ordinis, & per virtutem creatam potest mens nostra perfici de his: illi autem sunt diuersorum ordinum, scilicet naturalis & supernaturalis, & non nisi per Deum infundentem potest mens proportionatè perfici de illis. Vnde vt in litera dicitur, fides & spes infusæ habent, quòd sint virtutes ex eo quod sunt diuini ordinis essentialiter, & non solum quantum ad materiam, ex hoc enim habent, quod actus proportionatos obiectis eliciunt efficaces ad conlungendum obiectis, & quamuis imperfectionẽ

Annot.

Ar. 1. huius q.

minus debent poni virtutes theologicæ.

3 ¶ Præterea, Virtutes theologicæ ordinant animam hominis ad Deum, sed ad Deum nõ potest anima hominis ordinari, nisi per intellectuam partã, in qua est intellectus & voluntas. ergo non debent esse nisi duæ virtutes theologicæ, vna quæ perficiat intellectum, alia quæ perficiat voluntatem.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1. ad Corint. 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc.

CONCLVSIO.

¶ Tres sunt theologicæ virtutes, quibus homo secundum intellectum & voluntatem suam supernaturalem beatitudinem consequi potest, fides videlicet spes & charitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà * dictum est, virtutes theologicæ hoc modo ordinant hominem ad beatitudinem supernaturalem, sicut per naturalem inclinationem ordinatur homo in finem sibi cõnaturalem. hoc autem contingit secundum duo. Primo quidem secundum rationem vel intellectum, inquantum continet prima principia vniuersalia, cognita nobis per naturale lumen intellectus, ex quibus procedit ratio tã in speculandis quàm in agendis. Secundo, per rectitudinem voluntatis naturaliter tendentis in bonum rationis. Sed hæc duo deficiunt ab ordine beatitudinis supernaturalis, secundum illud 1. ad Corint 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se: vnde oportuit, quod quantum ad vtrumque aliquid homini supernaturaliter adderetur, ad ordinãdum ipsum in finem supernaturalem. Et primo quidem quantum ad intellectum adduntur homini quædam principia supernaturalia, quæ diuino lumine capiuntur: & hæc sunt credibilia, de quibus est fides. Secundo vero est voluntas, quæ ordinatur in illum finem: & quantũ ad motum intentionis in ipsum tendentem, sicut in id quod est possibile consequi, quod pertinet ad spem, & quantum ad vnionem quandam spiritualem, per quam quodãmodo transformatur in illum finem, quod fit per charitatem. appetitus enim vniuscuiusque rei naturaliter mouetur & tendit in finem sibi connaturalem: & iste motus prouenit ex quadam conformitate rei ad suum finem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus indiget speciebus intelligibilibus perquas intellinat: & ideo aportet q̃ in eo ponatur aliquis habitus naturalis superadditus potentiæ. Sed ipsa natura voluntatis sufficit ad naturalem ordinem in finem: siue quãtum ad intentionem finis, siue quantum ad cõformitatem ad ipsum: sed in ordine ad ea, quæ suprà naturam sunt, ad nihil horum sufficit natura potentiæ: & ideo oportet fieri superadditionem habitus supernaturalis quantum ad vtrunque.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fides, & spes imperfectionem quandam important: quia fides est de his, quæ non videntur, & spes de his quæ non habentur: vnde habere fidem, & spem de his, quæ subduntur humanæ potestati, deficit à ratione virtutis, sed habere fidem & spem de his, quæ sunt supra facultatem naturæ humanæ, excedit omnem virtutem homini proportionatam, secundum illud 1. ad Corin. 1. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad appetitum duo pertinẽt, scilicet motus in finem, & conformatio ad finem per amorem: & sic oportet quòd in appetitu humano duæ virtutes theologicæ ponantur, scilicet spes & charitas.

ARTICVLVS IIII.

« ¶ Virum fides sit prior spe, & spes charitate.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit hic ordo theologicarum virtutum, quòd fides sit prior spe, & spes prior charitate. Radix enim est prior eo quod est ex radice: sed charitas est radix omnium virtutum: secundum illud ad Ephe. 3. In charitate radicati & fundati: ergo charitas est prior alijs.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in 1. De doctr. Christia. Non potest aliquis diligere quod esse non crediderit: porro si credit & diligit bene agendo, efficit vt etiam speret: ergo videtur quòd fides præcedat charitatem, & charitas spem.

3 ¶ Præterea, Amor est principium omnis affectionis, vt suprà * dictum est. sed spes nominat quandam affectionem: est enim quædam passio, vt suprà dictum * est. ergo charitas quæ est amor, est prior spe.

¶ SED CONTRA est ordo, quo Apostolus ista enumerat, dicens, Nunc autem manent fides, spes, & charitas.

CONCLVSIO.

¶ Tametsi ordine perfectionis charitas ipsa amor sit spe & fide ordine: tamen generationis fides spem, spes charitatem præcedere dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est d ordo, scilicet generationis & perfectionis. Ordine quidem generationis quo materia est prior forma, & imperfectum perfecto: in vno & eodem fides præcedit spem, & spes charitatem secundum actus: nam habitus simul infunduntur. Non enim potest in aliquid motus appetitiuus tendere vel sperando vel amando, nisi quòd est apprehensum sensu aut intellectu: per fidem autem apprehendit intellectus ea quæ sperat & amat. Vnde oportet, quod ordine generationis fides præcedat spẽ & charitatem. Similiter autem ex hoc homo aliquid amat, quod apprehendit illud vt bonum suum: per hoc autem quòd homo ab aliquo sperat se bonum consequi posse, reputat ipsum in quo spem habet quoddam bonum suum: vnde ex hoc ipso quòd homo sperat de aliquo, procedit ad amandum ipsum: & sic ordine generationis secundum actus spes præcedit charitatem. Ordine verò perfectionis charitas præcedit fidem & spem: eo quòd tam fides quàm spes per charitatem formatur, & perfectionem virtutis acquirit: sic enim charitas d est mater omnium virtutum, & radix inquantum est omnium virtutum forma, vt infrà dicetur. *

¶ Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Augustin. loquitur de spe, qua quis sperat ex meritis iam habitis, se ad beatitudinem peruenturũ, quod est spei formatæ, quæ sequitur charitatem, potest autem aliquis sperare antequam habeat charitatem, non ex meritis, quæ iam habet, sed quæ sperat se habiturum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut suprà dictum * est, cum de passionibus ageretur, spes respicit duo: vnum quidem sicut principale obiectum, scilicet bonum quod speratur: & respectu huius semper amor præcedit spem: nunquam enim speratur aliquod bonum nisi desideratum & amatum. Respicit etiam spes illum, à quo se sperat posse consequi bonum: & respectu huius primo quidem spes præcedit amorem, quamuis postea ex ipso amore spes augeatur: per hoc enim quòd aliquis reputat per aliquem se posse consequi aliquod bonum, incipit amare ipsum, & ex hoc ipso quòd ipsum amat, postea fortius de eo sperat.

euidentiæ habeant, infinitum tamen est, vt quæ infinitum est Deo, fortius sit hominibus. Ex hoc autem habes solutionem tractatorum à Scoto in 3. secunda distinctio. tertij sententiarum. habes e nim quod ad theologicam virtutem (nisi aliquis noce loquamur) exigitur, quod sit diuini ordinis supernaturalis ordinis essentialiter: & sic oportet haberi sola infusione diuina: vt etiam in primo articulo dictum est. Habes quoque quod aliud est loqui de habitu theologico, & aliud de virtute theologica: nam habitus theologicos in nobis acquisitos dari, vt habitum scientiæ imperfectæ, qualis & theologia nostra, quæ inest dei, est, & opinionis & fidei & dilectionis, & spei, non negamus: virtutes autem theologicas acquisitas dari negamus. Et in promptu causa est, quia improportionatos sunt acquisita omnia ad actus inf. libiliter redditi & proportionatos supernaturalibus, vt patet ex dictis.

« ¶ Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum quartum.

IN articulo quarto eiusdẽ 62. q. nota, quod habitus virtutum theologicarũ simul infundi potest intelligi dupliciter. Vno modo tic, & quidẽ efficiẽ infunditur vna, infunditur vel infusa sit alia: & hoc non saluat veritatem literæ, quia non saltat in multatem infusionis. Nec est verum, quia à baptizatur adultus in peccato fornicationis perficiuers, suscipit fidei speciem, suscipit charitatem, & non fidei, neque spei. Alio modo, vt quandocunque infunditur vna, infunditur vel infusa sit alia: & hoc est manifestum, quia quotidie infunditur habitus charitatis, & non fidei, neque spei. Alio modo, vt infusum sit ordinant, scilicet facos actus, vt respiciat Deum, ideo dictum est in corpore articuli, quòd scilicet ordine originis spes præcedit charitatem.

« ¶ Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum primum.

IN corpore primi articuli quæstionis sexagesimæ tertiæ dubiũ mouetur, de causa reddita in litera, quare contumelia virtutum non est nisi determinata ad vnum: quia natura est determinata ad vnum: conformatio autem virtutum non est secundum vnum modum actionis, sed diuersimodo secundum diuersas materias, in quibus virtutes operantur, & secundum diuersas circunstantias. Sic ergo patet, quòd virtutes in nobis sunt à natura secundũ aptitudinem & inchoationem: non autem secundum perfectionem: præter virtutes theologicas quæ sunt totaliter ab extrinseco.

¶ Et per hoc patet respõsio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt secundũ quòd seminaria virtutum insunt nobis à natura, inquantum rationales sumus. Tertia vero ratio procedit secũdum quod ex naturali dispositione corporis quam habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad miserendum, alius ad temperate viuendum, alius ad aliã virtutem.

ARTICVLVS II.

« ¶ Virum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod virtutes in nobis causari non possint ex assuetudine operum: quia super illud Romanorum 14. Omne quod non est ex fide peccatum est. dicit glo. Augusti. * Omnis infidelium vita peccatũ est, & nihil est bonũ sine summo bono. vbi deest cognitio veritatis, falsa est virtus

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli habes, quòd spes præcedit ordine generationis charitatem, vt actus vtriusque respicit Deum, cui spes innititur & quẽ charitas amat: quamuis subsequatur etiam hoc ordine charitatem, vt actus vtriusque respicit futurum beatitudinem, quæ obiectiue est Deus ipse: quam beatitudinem spes respicit vt bonum speratum, & charitas vt amatum. Et quia virtutes istas ordinant, scilicet facos actus, vt respiciat Deum, ideo dictum est in corpore articuli, quòd scilicet ordine originis spes præcedit charitatem.

« ¶ Num virtutum perfectio ideo non sit à natura, quia natura est determinata ad vnum: consummatio autem virtutum est secundum vnum modum actionis.

¶ In eodem articulo primo eiusdem quæstionis sexagesimæ tertiæ dubiũ mouetur, de causa reddita in litera, quare contumelia virtutum non est nisi determinata ad vnum: quia natura est determinata ad vnum: conformatio autem virtutum non est secundum vnum modum actionis, sed diuersimodo secundum diuersas materias, in quibus virtutes operantur, & secundum diuersas circunstantias. Sic ergo patet, quòd virtutes in nobis sunt à natura secundũ aptitudinem & inchoationem: non autem secundum perfectionem: præter virtutes theologicas quæ sunt totaliter ab extrinseco.

¶ Et per hoc patet respõsio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt secundũ quòd seminaria virtutum insunt nobis à natura, inquantum rationales sumus. Tertia vero ratio procedit secũdum quod ex naturali dispositione corporis quam habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad miserendum, alius ad temperate viuendum, alius ad aliã virtutem.

ARTICVLVS II.

« ¶ Virum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod virtutes in nobis causari non possint ex assuetudine operum: quia super illud Romanorum 14. Omne quod non est ex fide peccatum est. dicit glo. Augusti. * Omnis infidelium vita peccatũ est, & nihil est bonũ sine summo bono. vbi deest cognitio veritatis, falsa est virtus

QVAESTIO SEXAGESIMATERTIA, De causa virtutum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa virtutum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum virtus sit in nobis à natura.

¶ Secundo, vtrum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum.

¶ Tertio, vtrum aliquæ virtutes morales sint in nobis per infusionem.

¶ Quarto, vtrum virtus quam acquirimus ex assuetudine operum: sit eiusdem speciei cum virtute infusa.

ARTICVLVS I.

« ¶ Virum virtus insit nobis à natura.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd virtus sit in nobis à natura, Dicit enim Dama. * in 3. li. Naturales sunt virtutes, & æqualiter insunt omnibus. Et Antonius dicit in sermo. ad Monachos, Si naturam voluntas mutauerit, peruersitas est. Conditio seruetur, & virtus est. Et Matth. 4. super illud, Circuibat Iesus, &c. dicit glo. * Docet naturales virtutes, scilicet iustitiam, castitatem, humilitatem, quas naturaliter habet homo.

2 ¶ Præterea, Bonum virtutis est secundum rationem esse: vt ex dictis * patet: sed id quod est secundum rationem, est homini naturale, cum ratio sit hominis natura: ergo virtus inest homini à natura.

3 ¶ Præterea, Illud dicitur esse nobis naturale, quod nobis à natiuitate inest: sed virtutes quibusdam à natiuitate insunt. Dicitur enim Iob. 31. Ab infantia creuit mecum miseratio, & de vtero egressa est mecum: ergo virtus inest homini à natura.

¶ SED CONTRA, Id quod inest homini à natura, est omnibus hominibus commune, & non tollitur per peccatũ: quia etiam in demonibus bona naturalia manent, vt Dio. dicit * in 4. c. di. no. sed virtus non inest omnibus hominibus, & abijcitur per peccatum: ergo non inest homini à natura.

CONCLVSIO.

¶ Virum non sunt homini naturales, nisi secundũ rationem speciei, scilicet secundũ quandam aptitudinem & inchoationẽ, & nõ secundũ perfectionẽ: virtutes tamẽ theologicæ sunt penitus ab extrinseca causa hominibus collatæ, ad eorũ naturã iuuandã videlicet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa formas corporales aliqui dixerũt, quod sunt totaliter ab intrinseco: sicut ponentes latitationem formarũ, aliqui vero, quod totaliter sint ab extrinseco: sicut ponentes formas corporales esse ab aliqua causa separata. aliqui vero quòd partim sint ab d intrinseco, inquantum scilicet præexistunt in materia in potentia: & partim ab extrinseco, inquantum scilicet reducũtur ad actum per agens. Ita etiam circa scientias & virtutes aliqui quidem posuerunt eas totaliter esse ab intrinseco, ita scilicet quòd omnes virtutes & scientiæ naturaliter præexistũt in anima: sed per disciplinam & exercitium impedimẽta scientiæ & virtutis tolluntur, quæ aduenient animæ ex corporis grauitate: sic vt cum ferrum clarificatur per limationem, & hæc fuit opinio Platonicorũ. Alij vero dixerunt, quòd sunt totaliter ab extrinseco, id est ex influentia intelligentiæ agẽtis, vt ponit Auic. Alij verò dixerunt, quòd secundum aptitudinem, scientiæ & virtutes sunt in nobis à natura, non autem secundum perfectionem: vt Philosophus dicit in 2. Eth. * & hoc verius est. Ad cuius manifestationem oportet considerare, quod aliquid dicitur alicui homini naturale dupliciter. Vno modo ex natura speciei. Alio modo ex natura indiuidui. Et quia vnumquodque habet speciem secundum suam formam, indiuiduatur verò secundum d materiam, forma vero hominis est anima rationalis, materia vero corpus: ideo id quod conuenit homini secundum animam rationalem, est ei naturale secundum rationem speciei. id verò quod est ei naturale secundum determinatam corporis complexionem, est ei naturale secundum naturam indiuidui, quod enim est naturale homini ex parte corporis secundum speciem, quodammodo refertur ad animam, inquantum scilicet tale corpus est tali animæ proportionatum, vtroque autem modo virtus est homini naturalis, secundum quãdam inchoationem, secundum quidem naturam speciei, inquantũ in ratione hominis insunt naturaliter quædam principia naturaliter cognita, tam scibilium quam agendorum, quæ sunt quædam seminaria intellectualium virtutum & moralium, & inquantum in voluntate inest quidem naturalis appetitus boni, quod est secundum rationem. secundum vero naturam indiuidui inquantum ex corporis dispositione aliqui sunt dispositi, vel melius, vel peius ad quædam virtutes: prout scilicet vires quædam sensitiuæ actus sunt quarundam partium corporis: ex quarundam dispositione ad iuuantur vel impediuntur huiusmodi vires in suis actibus, & per consequens vires rationales, quibus huiusmodi sensitiuæ vires deseruiunt: & secundum hoc vnus homo habet naturalem aptitudiem ad scientiam, alius ad fortitudinem, alius ad temperantiam, & his modis tam virtutes intellectuales quàm morales secundum quandam aptitudinis inchoationẽ sunt in nobis à natura, non autem consummatio earum. quia natura determinatur ad vnũ, consummatio autem huiusmodi virtutum nõ est secundum vnum modum actionis, sed diuersimode secundum diuersas materias, in quibus virtutes operantur. & secundum diuersas circunstantias. Sic ergo patet, quòd virtutes in nobis sunt à natura secundũ aptitudinem & inchoationem: non autem secundum perfectionem: præter virtutes theologicas quæ sunt totaliter ab extrinseco.

¶ Et per hoc patet respõsio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt secundũ quòd seminaria virtutum insunt nobis à natura, inquantum rationales sumus. Tertia vero ratio procedit secũdum quod ex naturali dispositione corporis quam habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad miserendum, alius ad temperate viuendum, alius ad aliã virtutem.

ARTICVLVS II.

« ¶ Virum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod virtutes in nobis causari non possint ex assuetudine operum: quia super illud Romanorum 14. Omne quod non est ex fide peccatum est. dicit glo. Augusti. * Omnis infidelium vita peccatũ est, & nihil est bonũ sine summo bono. vbi deest cognitio veritatis, falsa est virtus

tualiter & aliter efficit. & propterea in litera notanter dicitur secundũ vnũ modum actionis: actus enim ex parte agentis se tenet. sed quò pacto intellectus principiorum & similiter scientia aliqua diuersimode agit, secundum diuersas materias aut circunstantias, non apparet, nam intellectus tam ex speculatiuis quam practicis vno modo operatur, scilicet cognitis terminis solo naturali lumine: quemadmodum autem scientia demonstrando ex vno primo modo vnã tantũ materiam circa quam versatur, habet: & cursus in angelis tam intellectus, quàm scientia à natura etiam secũdum consummationem existens, manifestat quod neutri dissonat à natura esse, secõsumma tionem natura enim est determinata ad vnum nõ solum in nobis, sed in angelis & in Deo. Ratio igitur litera deficere videtur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia virtutum istarum, scilicet intellectus & scientiæ actus in compositione consistit, vt patet: & compositio secundum diuersas materias diuersimode à recto fit intellectu (aliter enim componit scientia rem aliquam cum materia remota, & aliter cum materia necessaria: & similiter intellectus aliter componit ens cum non ente, & aliter totẽ cum parte, aliter bonum & aliter malum est prosequitione & fuga) ideo consummatio harum virtutum non est secundum vnum modum actionis: sed diuersimode secundũ diuersas materias: vt patet ex dictis. Et quoniam manifestis est notitia euidens & principiorum & conclusionum non componendo, sed sicut nos intelligimus quod quid est, prima operatione intellectus: ideo in eis non est habitus nec principiorum nec conclusionum superadditus speciebus intelligibilibus, & quoniam species intelligibiles possunt esse à natura, consequens est quòd in eis habitus intellectuales possit esse naturalis etiam secundum cõsummationẽ: in nobis autem non.

Cives lib. prim. 10. 5.

D. 731.

« ¶ Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum secundum.

IN art. 2. eiusdem q. 63. aduerte, quòd licet prima facie author videatur diminutus: quia ad conclusionem vniuersalẽ, scilicet omnibus virtutibus particularem rationem, habentem locũ in practicis, tãm inducit, dò ex hoc, quòd virtutes humanæ ad bonum modificatum regulæ rõnis humanæ ordinant, ostẽdit eas ab actibus humanis in potestate rationis existentibus causari. In practicis enim virtutibus con-

Supr. q. 51. ar. 2. & 3. & infrà q. 65. a. 2. cor. & q. 92. a. 1. ad 1. et 2. dist. 44. q. 2. ar. 1. ad 6. & 3. dist. 33. q. 1. ar. 2. q. 2. Et vir. q. 1. ar. 9. in lib. sen. quæ sunt ex An. decer. pis. c. 106.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stat bonum earum regulandum humana ratione. In speculatiuis autē bonū attenditur secundum conformitatem ad rem: quia bonum earum est verum quod constat ab eō quòd res est vel non est pendere: & sic medium non videtur adæquare conclusionem. Licet in quam sic appareat, profundius tamē si speculati fuerimus, inuenietur medium adæquare conclusionem. Nam scientiæ actus in quo eius bonitas consistit, examinatur à ratione humana in principijs: & actus intellectus principiorum à principio humanæ rationis etiam, quod vocatur lumen intellectus agentis. in quo est status. Et sicut actus cognoscendi verum dependet à duobus. scilicet a cognoscente & cognitorijta non incōuenit habere duas mensuras, alteram hinc, alteram inde. Rursus quia ratio veri (vt patet in quarto Metaphy.) consistit in ens esse, & non ens non esse: & hoc nisi in dicere, accipere, cognoscere, &c. inuenitur: consequens est vt verum ipsum in vnoquoque dicente, accipiente, cognoscente, secundum proprij luminis facultatem dicatur, accipiatur, seu cognoscatur. Et sic ex parte dicentis seu scientis, à propria ratione mensuretur. Et quoniam nunc est quæstio de causa virtutum ex parte habentis ipsas, quoniam est quæstio an ex propriis habentis actibus generentur: ideo author subpositis dependentiis actuum ab obiectis, & commēsutationibus eorum ab illis: ex hoc quòd sunt ad bonum habentia, & consequenter in aliquali numero, pondere, & mensura ipsius habentis, posuit principium earum ex parte nostri habere rationem regulæ numerantis, ponderantis, & commensurantis: vt ex hoc differenter nemus quæ possunt ex nostris actibus in nobis causari virtutes, & quæ non. Virtutes enim vt sic rationem boni rationalis habent, principium autem rationalis boni vt sic, regula est: in sequenti tamen quæstione amplior erit de hoc sermo.

Par.4.

q.51.ar.2. et 3. et q. 55.ar.4.

Ca.3. et 4. to.6.

q.19.ar.4.

Annot.

¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli pro nunc tantummodo nota, quod duplicitet author saluat, quomodo stant hæc duo simul: Homo non potest vitare peccatum mortale sine gratia: & homo potest habere virtutes ex assuetudine operum suorum. primo, quia actus peccati mortalis stat cum virtute acquisita: & hoc quo ad actus vitiorum contrariorum virtutibus acquisitis. Secundò quia sunt aliqua peccata mortalia alterius ordinis à vitijs, contrarijs virtutibus acquisitis: ea scilicet, quæ contrariantur præceptis de actibus virtutum theologicarum. ex hac enim doctrina iuncta responsioni ad primum, habes quid de virtutibus infidelium sentiendum sit: de hoc

Lib.2.de lib. arb.ca. 18.et 19.to. 1. In Ps. 118. com. 26.to. 8.

Q.14.ar.3. in arg. sed contra.

D.689.

tamen latior erit sermo in quæst. 65. art. 2.

¶ In responsione ad tertium eiusdē articuli, nota quomodo author nullibi philosophorū secūdus, optime inuenit in omniū genere virtutū nobilius semper esse generans: ita quod licet actus precedentes habitum virtutis sint secundū se imperfecti, vt tamen ex aliuod oriūtur principio, generatiui sunt virtutis

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ articulum tertium.

¶ Nam præter theologicas virtutes infusas, sunt aliquæ aliæ moreales virtutes infusæ.

IN articulo tertio eiusdem quæst. 63. dubium ex Scoto in tertio sent. distinctione 36. occurrit, negante has virtutes moreales infusas, non tamen soluente rationem facilē Thomæ. Mouetur autem: quia ponere ipsas nec oportet ex parte potentiæ, quia ad idem obiectum sufficit fides, spes, & charitas acquisitæ de Deo, ad quod perficiunt infusæ, & nihil creditur, nihil speratur, nihil amatur infuse quod non acquisite, & quecunque rationes soluent hoc, solmen etiam de moralibus infusis, verb. grat. fi dixerint, quod non eque perfecte fit per acquisitas sicut per infusas, ita etiam hic: & sic de alijs.

¶ Præterea, Si non ponerentur virtutes morales infusæ, sequeretur quod baptizato puero, vel adulto quoli neutra secundum virtutē, vel vitium acquisita, nō sufficienter proditum esset: quia perfectus esset respectu finis tantum: ex quo nulla moralem infusam aut acquisitam haberet virtutem. Et sic nō posset sequi operatio per fectā in appetitu inferiori: quia ipse existete imperfecto, operatio nō potest sequi perfecta: sequi tur enim deteriorem partem. vt conclusio in syllogismo. Dicito ergo, sicut ex articulis fidei multa deducimus credenda ex illis, ita ex theologicis virtutibus moralibus deducimus ponendas animo, vt patet ex dictis. Ad rationes ergo in oppositum dicitur, quod necessarium ponendi habitus virtutes est ex fine originaliter, non in se, sed in his, quæ sunt propter se, oportet enim animam dispositē habentem ad finem, diuine quoque se habere ad ea, quæ sunt ad finem, si proportionata esse debent: oportet etiam ponere eisdem proprium modum seu mensuram, sicut in virtutibus acquisitis syndesis non ponit medium sed immediate prudentia, & morales appetitiuæ illud exequuntur in infusis fides finem. Secundo, ex proportione effectus ad causam: oportet enim naturalibus effectus naturales, & supernaturalibus supernaturales respondere. Vnde oportet, quod his etiam virtutibus theologicis proportionaliter respondeant alij habitus diuinitus causati in nobis: qui sic se habeant ad virtutes theologicas, sicut se habent virtutes morales & intellectuales ad principia naturalia virtutum.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quod aliquæ quidem virtutes morales & intellectuales possunt causari in nobis ex nostris actibus, tamen illæ non sunt proportionatæ virtutibus theologicis: & ideo oportet alias eis proportionatas immediate à Deo causari.

¶ Ad secundum dicendum, quod virtutes theologicæ sufficienter nos ordinant in finem supernaturalem, secundum quandam inchoationem, quantum scilicet ad ipsum Deum immediate: sed oportet quod per alias virtutes in fusas perficiatur anima circa alias res, in ordine tamen ad Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quod virtus illorum principiorum naturaliter inditorum nō se extendit vltra proportionem naturæ: & ideo in ordine ad finem supernaturalem indiget homo perfici per alia principia superaddita.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum virtus, quam acquirimus ex operum assuetudine, sit eiusdem speciei cum virtute infusa.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes infusæ non sint alterius speciei à virtutibus acquisitis. Virtus enim acquisita, & virtus infusa secundum prædicta, non videntur differre nisi secūdum ordinem ad vltimum finem. sed habitus & actus humani non recipiunt speciem ab vltimo fine, sed à proximo: non ergo virtutes morales vel intellectuales infusæ differunt specie ab acquisitis.

2 ¶ Præterea, Habitus per actus cognoscuntur: sed idem est actus temperantiæ infusæ & acquisitæ, scilicet moderari concupiscentias tactus: ergo non differunt specie.

3 ¶ Præterea, Virtus acquisita & virtus infusa differunt secūdum illud quod est immediatè à Deo factum, & à creatura: sed idem est specie homo, quem Deus formauit, & quem generat natura: & oculus, quem cęco nato dedit, & quem virtus formatiua causat: ergo videtur quod est eadem specie virtus acquisita & infusa.

¶ SED CONTRA, Quælibet differētia in diffinitione posita mutata diuersificat speciem: sed in diffinitione virtutis infusæ ponitur, Quam Deus in nobis sine nobis operatur, vt suprà* dictum est: ergo virtus acquisita, cui hoc non conuenit, non est eiusdem speciei cum infusa.

CONCLVSIO.

¶ Eadē morales virtutes secundū speciem distinctæ à fortibus sunt, inquantū infusæ, & acquisitæ, sunt.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd dupliciter habitus distinguuntur specie. Vno modo, sicut* prædictum est, secundum speciales & formales rationes obiectorum. obiectum autem virtutis cuiuslibet est bonum consideratum in materia propria. sicut temperantiæ obiectum est bonum delectabilium in concupiscentijs tactus: cuius quidem obiecti formalis ratio est à ratione, quæ instituit modum in his concupiscentijs, materiale autem est id quod est ex parte concupiscentiarum. Manifestum est autem, quod alterius rationis est modus, qui imponitur in huiusmodi concupiscentiis secundum regulam rationis humanæ, & secundum regulam diuinam, pura in sumptione ciborum ratione humana modus statuitur, vt non noceat valetudini corporis, nec impediat rationis actum: secundum autem regulam legis diuinæ requiritur, quòd homo castiget corpus suum & in seruitutem redigat, et abilimentiam cibi & potus, & aliorum huiusmodi. vnde manifestum est quòd temperantia infusa & acquisita differunt specie: & eadem ratio est de alijs virtutibus. Alio modo habitus distinguuntur specie secundum ea, ad quæ ordinantur. Non enim est eadem specie sanitas hominis & equi, propter diuersas naturas ad quas ordinantur: & eadem modo dicit Philosophus* in 3. Politi: quòd diuersæ sunt virtutes ciuiliū, secundum quod bene se habent ad diuersas politicas. Et per hunc etiam modum differūt specie virtutes d morales infusæ, per quas homines bene se habent in ordine ad hoc, quod sint ciues sanctorum & domestici Dei: & aliæ virtutes acquisitæ, secundum quas homo se bene habet in ordine ad res humanas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus infusa & acquisita, non solum differūt secundum ordinem ad vltimum finem, sed etiam secundum ordinem ad propria obiecta: vt dictum* est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd alia ratione modificat concupiscentias delectabilium tactus temperantia acquisita, & temperantia infusa, vt dictum* est. vnde non habent eundem actum.

¶ Ad tertium dicendum, quod oculum cæci nati Deus fecit ad eundem actum, ad quem formantur alii oculi secundū naturam: & ideo fuit eiusdem speciei & eadē ratio esset si Deus vellet miraculosè causare in homine d virtutes, quales acquiruntur ex actibus: sed ita non est in proposito, vt dictum* est.

QVAESTIO SEXAGESIMAQUARTA. De medio virtutum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de proprietatibus virtutum. Et primo quidē de medio virtutum. Secundo, de connexione virtutum. Tertio, de qualitate earum. Quarto, de ipsarum duratione.

¶ Circa primum quærūntur quatuor.

¶ Primo, vtrum virtutes morales sint in medio.

¶ Secundo, vtrum medium virtutis sit medium rei. vel rationis. ¶ Tertio, vtrum intellectuales virtutes consistant in medio.

¶ Quarto, vtrum virtutes theologicæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum virtutes morales sint in medio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis non cōsistat in medio. Vltimum enim repugnat medijs rationi, sed de ratione virtutis est vltimum. quia ad ipsum non ordinantur ad vltimum finem, sed ad proximum: virtutes autem morales infusæ ordinātur, vt secundū se proportionatæ ad talem finem supernaturalem: quum enim vtroque modo contingat aliquid ordinari ad supernaturalem finē, ille actus ordinatur in illum, vt proportionatus secundum se: cuius proximus finis in illum ordinatur: constat autem quod bonum secūdum regulam diuinam, quod est proprius finis moralis infusæ, & bonū secundum humanam regulam, quod est proximus finis acquisitæ: ita se habent quòd hoc est humani, illud diuini ordinis: & consequenter hoc ex alio tantum illud etiā ex se habet, quod ad Deum supernaturaliem finē ordinetur. secundo, quia vt ex supradictis patet, virtutes morales ordinantur à charitate ad Deum, vt res inproportionate ipsi charitati, vt pote inferioris ordinis: oportet autem charitatem media habere sui ordinis, &c. Accedit ad hoc in cle. fum. trin. & fi. catho. ea. fidei catholicæ, authoritas decernens virtutes infundi in baptismo. & quia non dicit has vel illas virtutes ormes quas theologi infundi in baptismo vultas tenent, intelligi.

Ex.c.3. habetur to.5.

D.1111. 1180.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum quartum.

In cor. art.

Annot.

IN articulo quarto nihil addendum occurrit supradictis, nisi quòd ex responsione ad tertium memor sis colligere, quod infusio duplicitet se habet ad virtutes, scilicet per se & per accidens. Nam virtutibus acquisibilibus per actus nostros accidit infundi: quia si infundātur, ordinantur ad actū eundem specie, ad quem ordinantur acquisitæ: sicut oculi miraculosè dati. Virtutibus autem non acquisibilibus, quū ordinentur ad actus distinctos specie ab his, qui nati sunt fieri ab acquisitis, non accidit, sed per se contingit infundiri: quod ex natura sua habent quòd vendicent sibi infusibilitatē, propterea in diffinitione virtutis sumpta ab Augustino dicitur: Quam Deus in nobis sine nobis operatur. Et hoc scito applicare quum tractatur, an, vel quomodo infusio variet speciem rei infusæ.

D. 205. 1183.

In cor. art.

a ¶ Super Quæstionem sexagesimam quartam.

Infrà ar. 4. ad 1. & 4. Et 2. 2. q. 17. ar. 5. ad 2. et q. 92. ar. 1. cor. Et 3. dist. 33. q. 1. a. 3. q. 1. Et Ver. q. 1. ar 13. Et 2. Eth. l. 7. co. 2. fi.

IN titulo quæstionis sexagesimæ quartæ, mox dubium occurrit, quomodo confistete in medio inter proprietates virtutis computetur, quum expresse in 2. Ethic. ponatur in diffinitione virtutis moralis: quæ in litera in argumento ad oppositum affertur, quamuis nō tota. Sed hoc facile soluitur à recolentibus, quòd sæpe proprietates notiores ad mittuntur in diffinitionibus, vt latentes differentiæ insinuentur.

¶ Super Articulum primum.

IN titulo primi articuli aduerte, quod virtutem consistere in medio, cōtingit dupliciter, scilicet essentialiter, & causaliter. Secundum essentiam virtutis est in medio, quæ est in medio duorū vitiorū: sicut temperantia inter luxuriā & insensibilitatem. Et hoc nō conuenit omni virtuti: quia non cōuenit iustitiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustitiæ: vt pate tin 3. Eth. & de tali medio non est hic quæstio. secundū vero effectum dicitur esse virtus in medio, quæ in materia propria circa quam est, medium facit inter plus & minus illius, seu in illa, ad illā, illi, &c. sicut iustitia in emptione medium ponit inter plus in emptore, & minus in venditore, prætium æqualeans dando venditori, vel econuerso: & temperantia medium ponit inter plus & minus delectari, delectationem capiendo quando, vbi, sicut oportet, &c. & hoc vt patebit, conuenit omni virtuti, exceptis theologicis, & tali medio est quæstio omnium articulorum huius quæstionis.

Lib. 1. tex. 116. 10. 2.

Li. 4. Eth. c. 2. 3. 10. 5.

¶ In responsione ad tertium primi artic. non te conturbet, quòd author ponat tam virginitatem quàm paupertatem mediam inter superfluum & diminutum alterius ordinis: dum superfluum ponit in superstitione vel vana gloria, & diminutum in transgressione voti, quæ constat esse secundum se vitia extrema alterius virtutis: puta religionis & philotimiæ, seu magnanimitatis. Fecit neque hoc author: quia nec virginitas nec paupertas habet specialem rationem virtutis: & consequenter specialia extrema inter quæ mediet infra proprias materias in ordine ad regulam, tam humanam quàm diuinam. sed ex extrinseco fine & religionis actu, scilicet voto, vt in secunda secundæ tractabitur plenius. quia igitur ex extrinseco rationem sumit specialis virtutis, consequens fuit vt extrinseco extrema adhiberentur.

Cap. 6. post med. 10. 5.

q. 55. ar. 3.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum secundum.*

Annot.

IN secundo articulo eiusdem sexagesimæquartæ quæstionis, nota terminos quibus in virtutibus vtimur secundum medium rationis & medium rei. medium rationis cum sit modus in materia alicuius virtutis secundum conditiones regulę, exigit duo secūdū materiā & cōditiones rationis: ita quòd consistit medium rationis in affirmatione vtriusque, scilicet materiæ proprię, & omnium conditionum spectantium ad rationem rectam. verbi gratia, medium rationis in temperantia est de lectari, quando, sicut, quare oportet, &c. extrema autem sumuntur penes negationem vnius & affirmationem alterius, ita quod superfluum affirmat materiam negatis conditionibus: diminutum vero negat materiam affirmatis conditionibus, verbi gratia: Vti delectationibus, non quando, non quare, non vbi oportet, &c. superfluum est: est enim delectationibus quæ sunt temperantiæ materia: dicitur enim in 1. de cœlo, * quòd virtus est vltimum potentiæ: ergo virtus moralis non consistit in medio.

Cap. 6. post med. 10. 5.

2 ¶ Præterea, Illud quod est maximū, non est medium: sed quædam virtutes morales tendunt in aliquod maximum. sicut magnanimitas est circa maximos honores, & magnificentia circa maximos sumptus: vt dicitur in 4. Ethic.* ergo non omnis virtus moralis est in medio.

3 ¶ Præterea, Si de ratione virtutis moralis sit in medio esse, oportet quòd virtus moralis non perficiatur, sed magis corrumpatur per hoc, quòd tendit ad extremum. sed quædam virtutes morales perficiuntur per hoc, quòd tendunt ad extremum, sicut virginitas, quæ abstinet ab omni delectabili venereo, & sic tenet extremum, & est perfectissima castitas: & dare omnia pauperibus est perfectissima misericordia vel liberalitas, ergo videtur, quòd non sit de ratione virtutis moralis esse in medio.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 2. * Ethicor. quòd virtus moralis est habitus electivus in mediocate existens.

CONCLVSIO.

¶ *Quæuis moralis virtus consistere in medio dicitur, vel in mediocritate consistere, non quidem inter duo vitia necessariò, sed effectiue, circa propriam materiam mediocritatem constituens.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex supradictis * patet, virtus de sui ratione ordinat hominem ad bonum, moralis autem virtus propriè est perfectiua appetitiuæ partis animæ circa aliquā determinatam materiam: mensura autē & regula appetitiui motus circa appetibilia est ipsa ratio. bonū autem cuiuslibet mēsurati & regulati consistit in hoc, quòd conformetur suæ regulæ, sicut bonum in artificiatis est, vt sequatur regulam artis malum autem per consequens in huiusmodi est per hoc, quòd aliquid discordat à sua regula vel mensura. quod quidem contingit, vel per hoc quòd superexcedit ad mensurā, vel per hoc quòd deficit ab ea: sicut manifeste apparet in omnibus regulatis & mensuratis, & ideo patet quòd bonum virtutis moralis consistit in adęquatione ad mensuram rationis. Manifestum est autem, quòd inter excessum & defectum medium est æqualitas siue conformitas. vnde manifestè apparet, quòd virtus moralis in medio consistit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus moralis bonitatem habet ex regula rationis, pro materia autem habet passiones vel operationes. Si ergo comparetur virtus moralis ad rationem, sic secundum id quod rationis est, habet rationem extremi vnius, quod est conformitas, excessus verò & defectus habet rationē alterius extremi, quod est difformitas. Si verò consideretur virtus moralis secundum suam materiam, sic habet rationem medij, inquantum passionem reducit ad regulam rationis, vnde Philosophus dicit in 2. Ethic.* quod virtus secundum substātiam medietas est, inquantum regula virtutis ponitur circa propriam materiam: secundum optimum autem & bene, est extremitas scilicet secundum conformitatem rationis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd medium & extrema considerātur in actionibus & passionibus secundum diuersas circunstantias, vnde nihil prohibet in aliqua virtute esse extremum secundum vnam circunstātiam, quod tamen est medium secundum alias circunstantias, per conformitatem ad rationem: & sic est in magnificentia & magnanimitate. nā si cōsideretur quantitas absoluta eius, in quod tendit magnificus & magnanimus, dicetur extremum & maximum: sed si consideretur hoc ipsum per comparationem ad alias circunstantias, sic habet rationem medij: quia in hoc maxime tendunt huiusmodi virtutes secundum regulam rationis, id est, vbi oportet, & quando oportet, & propter quod oportet: excessus autem si in hoc maximum tendatur: quando non oportet, vel vbi non oportet, vel propter quod non oportet: defectus autem est si non tendatur in hoc maximū vbi oportet, & quando oportet: & hoc est quod Philosophus dicit in 4. Ethicor. * quod magnanimus est quidem magnitudine extremus, eo autem quod vt oportet, medius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eadem ratio est de virginitate & paupertate, quę est de magnanimitate. abstinet enim virginitas ab omnibus venereis, & paupertas ab omnibus diuitijs, propter quod oportet, & secundum quod oportet, id est secundum mandatum Dei, & propter vitam æternam. Si autem hoc fiat secundum quod non oportet, id est secūdum aliquam superstitionem illicitam, vel etiam pro pter inanem gloriam, erit superfluum. si autē non fiat quando oportet, vel secundum quod oportet, est vitium per defectum: vt patet in transgredientibus votum virginitatis, vel paupertatis.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum medium virtutis moralis sit medium rei, vel rationis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod medium virtutis moralis non sit medium rationis, sed medium rei. Bonum enim virtutis moralis consistit in hoc, quòd est in medio. bonum autem, vt dicitur in 6. Met. * est in rebus ipsis: ergo medium virtutis moralis est medium rei.

2 ¶ Præterea, Ratio est vis apprehensiua, sed virtus moralis non consistit in medio apprehensionum: sed magis in medio operationum & passionum. ergo medium virtutis moralis non est medium rationis, sed medium rei.

3 ¶ Præterea, Medium, quod accipitur secūdum proportionem arithmeticā vel geometricā; est medium rei. sed tale est mediū iustitiæ: vt dicitur in 5. Ethicor. * ergo medium virtutis moralis non est medium rationis, sed rei.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 2. Ethic. * quod virtus moralis in medio consistit, quo ad nos determinata ratione.

CONCLVSIO.

¶ *Medium, in quo moralis virtus consistere dicitur, non est medium rationis, quasi in actu rationis consistens, sed est in re secundum quandam conformitatem ad rationem rectam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd medium rationis dupliciter potest intelligi. Vno modo secundum quod medium in ipso actu rationis existit, quasi ipse actus rationis ad medium reducatur. & sic quia virtus moralis non perficit actum rationis, sed actum virtutis appetitiuæ: medium virtutis moralis nō est medium rationis. Alio modo potest dici medium rationis id quod à ratione ponitur in aliqua materia, & sic omne mediū virtutis moralis est medium rationis: quia sicut * dictū est, virtus moralis dicitur consistere in medio per conformitatem ad rationem rectam. Sed quandoque contingit, quòd medium rationis est etiam medium rei: & tunc oportet quòd virtutis moralis medium sit medium rei, sicut est in iustitia. Quandoque autem medium rationis non est medium rei, sed accipitur per cōparationē ad nos: & sic est mediū in omnibus aliis virtutibus moralibus, cuius ratio est, quia iustitia est circa operationes, quæ consistunt in rebus exterioribus, in quibus rectum iustitui debet simpliciter, & secundum se, vt supra dictum * est: & ideo medium rationis in iustitia est idem cum medio rei, inquantum. s. iustitia dat vnicuique quod debet, & non plus nec minus. Aliæ verò virtutes morales consistunt circa passiones interiores, in quibus non potest rectum constitui, eodē modo. propter hoc, quod homines diuersimode se habēt ad passiones: & ideo oportet quod rectitudo rationis in passionibus instituatur per respectum ad nos, qui afficimur secundum passiones. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nā primæ duæ rationes procedunt de medio rationis, quod est inuentiur in ipso actu rationis: tertia verò ratio procedit de medio iustitiæ.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrū virtutes intellectuales cōsistant in medio.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes intellectuales nō consistant in medio. Virtutes enim morales consistunt in medio, inquantum conformantur regulæ rationis: sed virtutes intellectuales sunt in ipsa ratione, & sic non videntur habere superiorem regulam: ergo virtutes intellectuales non consistunt in medio.

2 ¶ Præterea, Medium virtutis moralis determinatur à virtute intellectuali. Dicitur enim in 2. Eth. * quòd virtus consistit in mediocritate determinata ratione, prout sapiens determinabit: sic igitur virtus intellectualis iterum consistat in medio, oportet quòd determinetur sibi medium per aliquam aliam virtutem: & sic proceditur in infinitum in virtutibus.

3 ¶ Præterea, Mediū propriè est inter cōtraria: vt patet per Philosophū in 10. Met. * sed in intellectu nō videtur esse aliqua contrarietas: cū etiā ipsa cōtraria secūdū quod sunt in intellectu, nō sint cōtraria. sed simul intelligantur: vt album & nigrum, & sanum & ægrum: ergo in intellectualibus virtutibus nō est medium.

¶ SED CONTRA est, quod ars est virtus intellectualis, vt dicitur in 6. Ethic. * & tamē artis est aliquid mediū, vt dicitur in 2. Eth. * ergo etiā virt' intellectualis cōsistit in medio.

CONCLVSIO.

¶ *Non solum morales virtutes, sed & intellectuales in medio consistere dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum alicuius rei consistit in medio, secundum quod conformatur regulæ vel mensuræ, quam cōtingit transcendere, & ab ea deficere, sicut * dictum est. Virtus autem intellectualis ordinatur ad bonum, sicut & moralis, vt suprà dictum * est: vnde secundum quod bonum ex parte nostri nō est aliqua virtus, sed solū naturale lumen ex parte nostra: & res cognita secundum se. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum quartum.*

IN ar. 4. eiusdē 64. q. dubiū occurrit de illa ꝓpositiōe vniuersali assumpta in litera arguēdo in oppositū, s. in oīb' in quib' 'virt' cōsistit in medio, contingit peccare p excessū sicut & p defectū: videtur em hoc falsū de iustitia: nā cōsistit i medio, & nō cōtingit peccare nisi vno mō, s. p defectū: quia liber em in iustitiam

1 ¶ *Num verum intellectus practici dependeat à rebus, vel ab appetitu recto.*

2 ¶ *Num intellectualium virtutum mensura sit aliquod virtutis genus.*

Quæstio.

¶ Ad euidētiā horū oīm distīgue, q virtutes oēs cūdū se, & ex parte nostri: vtroque mō regulā habēt. Et in litera qdē quis de virtutis intellectualis se habet ad mensuram, sic se habet ad rationem medii, bonum autem virtutis intellectualis est verum, speculatiuæ quidem virtutis verum absolute, vt in 6. Ethico.* dicitur, practicæ autem virtutis, verum secundum conformitatem ad appetitum rectum: verum autem intellectus nostri absolute consideratum est sicut mensuratum à re: res enim est mensura intellectus nostri, vt dicitur in 10. Met.* ex eo enim quod res est vel non est, veritas est in opinione & in oratione. Sic igitur bonum virtutis intellectualis speculatiue consistit in quodam medio per conformitatem ad ipsam rem, secundum quod dicit esse quod est, vel non esse quod non est, in quo ratio veri consistit: excessus autem est secundum affirmationem falsam, per quam dicitur esse quod non est, defectus autem accipitur secundum negationem falsam, per quam dicitur non esse quod est: verum autem virtutis intellectualis practicę comparatum quidem ad rem, habet rationem mensurati: & sic eodem modo accipitur medium per conformitatem ad rem in virtutibus intellectualibus practicis, sicut in speculatiuis, sed respectu appetitus habet rationem regulæ & mensuræ: vnde idem medium, quod est virtutis moralis, etiā est in ipsius prudentiæ, s. rectitudo rationis: sed prudentiæ quidem est istud medium vt regulantis & mensurantis, virtutis autem moralis vt mensuratæ regulatæ. Similiter excessus & defectus accipitur diuersimode vtrobique.

Ca. 2. 10. 5.

Tex. 5. 10. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam virtus intellectualis habet suam mensuram, vt dictū * est, & per conformitatem ad ipsam accipitur in ipsa medium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est ne-esse in infinitum procedere in virtutibus: quia mensura & regula intellectualis virtutis non est aliquod aliud genus virtutis, sed ipsa res. ¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsæ res contrariæ non habent contrarietatem in anima: quia vnum est ratio cognoscendi alterum, & tamen in intellectu est contrarietas affirmationis & negationis: quæ sunt contraria, vt dicitur in fine * Periher. quāuis enim esse, & nō esse nō sint cōtraria, sed contradictorię oppositа, si consideretur ipsa significata, prout sunt in rebus, quia alterum est ens, & alterum est pure non ens, tamen si referantur ad actum animæ vtrunque ponit aliquid esse, vnde esse & non esse sunt contradictoria: sed opinio, qua opinamur quod bonum est bonum, est contraria opinioni, qua opinamur quòd bonum non est bonum: & inter huiusmodi contraria medium est virtus intellectualis.

Li. 2. Peri. c. vlt. 10. 1.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum virtutes theologicæ consistāt in medio.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd virtus theologica consistat in medio. Bonum enim aliarum virtutum consistit in medio: sed virtus theologica excedit in bonitate alias virtutes: ergo virtus theologica multo magis est in medio.

2. 2. q. 17. ar. 5. ad 2.

In cor. art.

ad quatuor, & duode cim ad octo, sunt æquales vtrobique: vtrobique enim est sęlqui altera pro portio, id est, continētia totius & dimidij, vtraq; inuenitur in iustitia, ad commutatiua iustitia obseruat medium secūdum æqualitatem quantitatum. nam quantum valet quod accipit, tantum valet, quod dat: vt patet in emptione: iustitia vero distributiua obseruat medium secundum æqualitatem proportionum: nam eadem proportionem facit inter bona quæ distribuit, quam habent inter se personæ, quibus distribuitur. Extrema autem in æqualitate proportionū, sunt plus & minus secundum quantitatem, vt patet. Extrema autem in æqualitate proportionū, sunt plus & minus secundum proportionem: ita quod si, ver. gra. inter personas quibus distribuitur res distribuitur si proportio dupla, in qua continetur totum bis. dimidium verò si inter easdē distribuatur res proportio sesquitertia aut sesquiquarta: in qua continetur totū, & tertia pars vel quarta tantū. & quoniam medium rei accipitur secundum æqualitatem proportionum, inde est, quòd si fiat medium inter personas, vt sit medium inter quantitates rerum, quæ distribuuntur, vel inæqualitas proportionum, vt sit medium inter proportiones personarum, quibus res distribuuntur, non erit medium rei. Et hoc est quod Philosophus dicit in 5. Ethicor. * quòd quando non perficitur medium rei per æqualitatem quantitatum, vel proportionum, non est iustum. Et ideo ad primum horum quæ obiiciebantur in contrarium, dicendum, quòd ratio illa procedit de medio rationis subiectiue concludit quòd medium rationis quia est medium rationis, est in rebus ipsis: sed medium rationis subiectiue, quòd scilicet impositum est passionibus & passionibus, tantum in rebus ipsis.

Li. 4. Eth. c. 2. 3. 10. 5.

Cap. 6. post med. 10. 5.

Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum tertium.

Num virtus intellectualis, quæ intellectus sit in medio.

In articulo tertio eiusdem sexagesimæquartæ quæstionis multa dubia simul soluenda occurrunt. Primum est, quomodo virtus intellectualis, quæ vocatur intellectus, sit in medio, cum contrarium contingit esse. non enim contingit opinari primorum principiorum, aut negando. Secundo autem, quomodo duo simul, quod videtur esse de ratione intellectus practici consistit in confesse se habere appetitui recto: vt Eth. dicitur, & quòd veritas eiusdem habeat pro mensura res, iustitiæ, quando. s. dicitur, quòd oportet: pro quo sequitur, quòd vel rectitudo appetitus: ex primo enim habetur quòd dependet ab appetitu recto. & conuenienter mensuratur ab eo. Tertium est, quomodo hic dicitur, quòd virtus intellectualis mensura non est aliquod genus virtutis: vt patet in responsione ad secundum: & tamen superius in quæstionis sexagesimæ tertiæ dictum est: quòd duplex est regula boni hominis, ad quod vel rectitudo secundo dictum est: quòd duplex est regula boni hominis, ad quod dirigitur virtus, scilicet humana ratio, & lex diuina.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustitiam faciens, violat æqualitatẽ: quia declinat in minus alteri eni debetur æqualitas enim declinatet in maius illi, nõ esset iniustitia: vt patet in cõmutatiua iustitia, & etiam in distributiua, in qua si quis maius quàm persona merearetur det, ideo violat æqualitatem, quia alterum minuit hic excessus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd medium iustitiæ consistit in violari vtroque modo, scilicet per excessum & defectum, diuersimode tamen contingit hoc circa medium iustitiæ & aliarum virtutum: nam extrema medij aliarum virtutũ constituunt diuersa vitia: inter quæ media est virtus ipsa, vt patet in 2. Ethicorum, & propterea alio vitio peccatur secundum excessum, & alio peccatur secundum defectum: extrema autem medij iustitiæ non constituunt diuersa vitia, & propterea vno & eodem vitio peccatur per excessum & defectum, & non solum vno violato, sed vno actu numero: vt patet in furto. simul enim violatur medium minus alteri, & plus sibi faciendo, & simile est in distributionis violatione: simul enim minus vni, & plus alteri tribuitur: nec obstat si quandoque solum minus videatur fieri alteri, & nulli plus, vt in incendiis, & huiusmodi: hoc enim ostendit, quòd medium iustitiæ principaliter violatur in minus, & vere sic est: quia cum æquale sit ad alterum per minus, illi directe violatur: sed tamen semper concomitatur plus alicui vel in re vel in potestate: sat est ergo litteræ, quòd vbicunque est virtus in medio, contingit & per excessum & per defectum peccare, siue simul, siue separatim, siue vno, siue pluribus vitijs: nõ est curæ.

Q.62.a.3.

Non remotè à principio sed clarius à medio li.

Ar.2.huius quæst.

2 ¶ Præterea, Medium virtutis moralis accipitur quidem secundum quod appetitus regulatur per rationem, intellectualis vero secundum quod intellectus noster mensuratur à re. sed virtus theologica & perficit intellectum & appetitum, vt suprà * dictum est: ergo etiam virtus theologica consistit in medio.

3 ¶ Præterea, Spes, quæ est virtus theologica, medium est inter desperationem & præsumptionem: similiter etiã fides incedit media inter contrarias hæreses: vt Boetius * dicit in libro de duabus naturis: quod enim confitemur in Christo vnam personam & duas naturas, medium est inter hæresim Nestorij, qui dicit duas personas & duas natutas, & hæresim Euticis, qui dicit vnam personam & vnam naturam: ergo virtus theologica consistit in medio.

¶ SED CONTRA, In omnibus, in quibus consistit virtus in medio, contingit peccare per excessum, sicut & per defectũ: sed circa Deum, qui est obiectum virtutis theologicæ, non contingit peccare per excessum: dicitur enim Eccl. 43. Benedicentes Deum exaltate illum quantum potestis, maior enim est omni laude: ergo virtus theologica non consistit in medio.

CONCLVSIO,

¶ Non per se sed quasi per accidens, ex parte nostra videlicet, Virtutes theologicæ in mediotate quadam esse dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum * est, mediũ virtutis accipitur per conformitatem ad suam regulam, vel mensuram, secundum quod contingit ipsam transcedere, vel ab ea deficere. Virtutis autem theologicæ duplex potest accipi mensura. Vna quidem secundum ipsam rationem virtutis. & sic mensura & regula virtutis theologicę est ipse Deus: fides enim nostra regulatur secundum veritatem diuinam, charitas autem secundum bonitatem eius, spes autem secundum magnitudinem omnipotentię & pietatis eius: & ista est mensura excedens omnem humanam facultatem: vnde nunquam potest homo tantum diligere Deum, quantum diligi debet, nec tantum credere aut sperare in ipsum quantum debet: vnde multo minus potest ibi esse excessus, & sic bonum talis virtutis non consistit in medio, sed tanto est melius: quanto magis acceditur ad summum. Alia vero regula vel mẽsura virtutis theologicę est ex parte nostra: quia etsi non possimus ferri in Deum quantum debemus, debemus tamen ferri in ipsum credendo, sperando, & amando, secundum mensuram nostrę conditionis, vnde per accidens virtus theologica moderatur actum vt medio modo tendat: & consequenter fides est media inter leuitatem (iuxta illud, Qui cito credit, leuis est corde) & pertinaciam violãtis rationem: & spes inter præsumptionem & desperationem.

¶ Num fidei sit aliquod medium.

¶ Dubiũ secũdo occurrit specialiter de medio respectu fidei: videtur enim quòd secundum se habeat medium: quia obiectum suum quod est quid complexum, puta Deum esse trinum, & huiusmodi, habet extrema scilicet, Deũ non esse trinum, & Deum esse trinum essentialiter: hoc enim est superfluum, illud diminutum.

¶ Ad primum horum dicitur primo, quòd positio illa Scotica est contra diuum Thomã, & veritatẽ. Contra diuum quidẽ Thomã expresse dicentẽ hic ẽ modo actus, ℣ non potest esse excessiuus, scilicet ℣ non potest quis nimis credere, nimis sperare, nimis amare, tẽtẽdo in Deum. Contra veritatem vero: quia constat quòd non potest Deus amari nimis: ita ℣ actus amandi Deũ sit excessiuus: imo modus amandi Deum secũdũ Bernardũ est sine modo amare. nec est verum quod de fide dicitur, quoniam licet qui cito credit, leuis sit corde, non tamen qui cito credit Deo leuis est corde. Præsumptio quoque, vt patet in rẽsponsione ad tertium, non est vitium, quia nimis speret in Deum, sed quia sperat bonum excedens propriam conditionem. vnde conclusio ista non solum vt falsa, sed vt mala, vtpote ponens modum dilectionis Dei, procul abijciatur.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd fides secundum se est de Deo, cuius non sunt extrema. ex parte autem nostri est de Deo, per modum compositionis & diuisionis, vt in secunda secundæ dicitur. & propterea ex parte nostri est in medio, & non secundum se.

dens potest in virtute theologica considerari medium & extrema ex parte nostra.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum primum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd bonum virtutum intellectualium & moralium consistit in medio per conformitatem ad regulam vel mensuram, quam transcendere contingit, quod non est in virtutibus theologicis, per se loquendo, vt dictum * est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtutes morales & intellectuales perficiũt intellectum & appetitum nostrum in ordine ad mensuram & regulam creatam, virtutes autem theologicæ in ordine ad mensuram & regulam increatam: vnde non est similis ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd spes est media inter præsumptionem & desperationem ex parte nostra: inquantum scilicet aliquis præsumere dicitur ex eo quòd sperat à Deo bonum, quod excedit suam conditionem, vel non sperat quod secundum suam conditionem sperare posset: non autem potest esse superabundantia spei ex parte Dei, cuius bonitas est infinita. Similiter etiam fides est media inter contrarias hæreses, non per comparationem ab obiectum, quod est Deus, cui non potest aliquis nimis credere, sed inquantum ipsa opinio humana est media inter contrarias opiniones, vt ex * supra dictis patet.

QVAESTIO SEXAgesimaquinta, De connexione virtutum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de connexione virtutum.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum virtutes morales sint adinuicem connexæ.

¶ Secundo, vtrum virtutes morales possint esse sine charitate.

¶ Tertio, vtrum charitas possit esse sine eis.

¶ Quarto, vtrum fides & spes possint esse sine charitate.

¶ Quinto, vtrum charitas possit esse sine eis.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virtutes morales sint adinuicẽ connexæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes morales non sint ex necessitate connexæ. virtutes enim morales quandoque causantur ex exercitio actuũ, vt probatur in 2. Ethi. * sed homo potest exercitari in actibus alicuius virtutis sine hoc, quòd exercitetur in actibus alterius virtutis, ergo vna virtus moralis potest haberi sine altera.

Q.65.a.1.

Li.2. in fo. 7.à pri. li. numerãdo.

Q.61.a.1. & 4.

mis rationibus primæ speciei qualitatis inuenitur habitus dupliciter: scilicet per modum dispositionis & per modum habitus, & præter hæc dispositionis, ex exercitio causantur virtutes: quia potest aliquis optime se exercere in materia vnius virtutis, & non in materia alterius. ergo non sunt connexæ, te net sequela, quia virtus generatur ex actibus. Quarto, ex distantia: quia virtutes, & caritas coniugalis: ergo à fortiori virtutes distinctæ secundum genus: & cardinales, quæ magis distant, non sunt cõnexæ. Quinto, deducit ad tria in quibus consistit virtus, scilicet virtute in statu virtutis, virtute non in statu virtutis, & dispositione ad virtutem, sola prima virtus perfecta est, & dicitur habitus, vt in quarto articulo dicitur, hæc sola simpliciter & proprie virtus dicitur, & ratio in promptu est, quia virtutẽ proprie & simpliciter oportet esse principium operis virtuosi simpliciter, & non secundum quid: virtus autem prima statu virtutis tale opus non facit: quia defectuosa est, vtpote priuata principio. statu. sic ergo virtutis perfectæ nomine qualitas, quæ est virtus, dato quòd habens, intelligitur, virtutis autẽ imperfectæ nomine, licet secundũ potentiã vocabuli sola virtus secundum essentiam & deficiens videatur importare. quia virtus imperfecta dicit virtutem & imperfectionẽ eius: exẽplo tamen accõmodato vocabulo, virtutis imperfectæ nomine intelligitur tã virtus deficiens in statu, quã dispositio ad virtutẽ: præsertim si ex firmata. In quo tamẽ cõsistat virtutis essentia, ex q. 55. colligere poteris: in quo autẽ perfectus status virtutis consistat, ex litera quidẽ vnico verbo habes quo ad perfectionẽ, ℣ inclinat ad bonũ bene. Ex secũdo autem Ethi. explicatius habes, ℣ quòd eligens, quòd propter hoc quòd immobiliter habens ipsam, operetur: & consequenter imperfecta virtus est, si aliquid horum deficiat: quamuis enim bonum tunc fieret, non tamen bene. Et scito nouitie, quòd alicui qualitati in genere qualitatis in bonum aliquid, duplicitur oesse potest aliqua virtutis conditio, primo de pertinentibus ad speciem seu essentiam virtutis: vt si deficeret recta ratio vel electio, vel propri

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum primum.

¶ *Num virtutes morales principales connexæ sint.*

IN eodem primo articulo. q. 65. dubium de connexione virtutum ex Sco. re-

Q.61.a.1. & 4.

cessu, qui in litera fit. Virtus moralis exigit prudẽtiam: prudentia autem exigit omnes tres virtutes morales: ergo omnes virtutes morales sunt connexæ. Sed quia propositiones hic assumptę diuersimode intelligũtur, oportet eas explanare, & sensum verum capere, & tunc videre vim rationis hutus. prima ergo propositio, scilicet virtus moralis, exigit prudentiã, quia ex diffinitione virtutis, secundi, Ethicor. allata patet, non negatur, sed diffinguitur: quia aut intelligitur de prudentia totali, aut partiali: & vocatur prudentia totalis prudentia respectu omnium agibilium: partialis autem respectu talis materiæ, delectationis venereæ, vel periculorum mortis, & cæt. sic in assumpta propositione & diffinitione virtutis moralis, intelligitur de prudentia totali, negatur si de partiali conceditur. sed hoc patet manifeste quòd nihil valet processus: quia prudentia partialis non exigit omnes virtutes morales: propter istã autem diffinitionem oportet ostendere aut verificari assumptum de prudẽtia totali, aut quòd prudentia partialis exigat omnes virtutes: & virtunque simul fiet, ostendendo quod prudentia partialis aut non est prudentia sufficiens ad materiam illius virtutis, & consequenter non est prudentia, aut est totalis. ostenditur autem hoc facile ex connexione materiarum virtutum moralium, & ipsa diffinitione virtutis. Sic Virtus moralis, puta temperantia, est habitus secũdum rationem rectam electationis medij in delectabilibus tactus, non prout electionem medij in talibus delectationibus cõtingit corrumpi à tali, aut tali passione, sed simpliciter vndecunque cõtingat ab electione talis medij in electionem extremorum vitiorum declinare, ergo temperantiæ virtus necessario habituatum reddit animum, ad eligendum tale medium secũdum prudentiã totalem. Assumptum hoc manifestatur dupliciter, siquidem credi potest, quòd virtus moralis, puta temperantia, perficit animum, primo, vt declinatio à tali medio oritur ex aliqua certa passione: puta vt ex amore concupiscentiæ declinari solet à medio in delectationibus tactus. sita quòd nõ spectat ad temperantiam inclinare ad eligendum medium in delectationibus tactus, nisi pro quãto abducimur à medio ob amorem superfluæ delectationis. secundo autem modo, vt tẽperantiæ sit inclinare ad tale medium cõtra quosque impetus ex quacunque passione prouenientes, ad abducendum à tali medio: puta ex auaritia, ex timore mortis, &cæt. Differunt autem intantum hi duo modi: vt ex hoc pendeat ista veritas, & secundum primum modũ nõ fiat aliquis temperatus nisi secundũ quid: iuxta secundum verò fiat temperatus simpliciter, quoniam, vt patet iuxta primũ modum, non est habituatus ad medium in delectationibus tactus, nisi secũdum quid: quia secundũ quòd oriũtur à certo motiuo tantũ: iuxta secundum verò est habituatus ad medium in delectationibus tactus totaliter: quia secundũ quod oriũtur ex quocũq; motiuo. quòd autem temperantia primo modo non sit virtus, sed secundo modo tantùm, manifeste ex vsu cognoscitur: mulier enim habituata ad castitatem quantũ est ex amore delectationũ: si inops & auara malè merẽdo, venereis vacat, proculdubio intemperata est: & similiter si timore verberum aut infamię &c. hoc faciat. idẽ ergo est dicere, quòd tẽperantia non perficit animum cõtra timores, & alias passiones, vt & inquantũ natæ sunt corrũpere electionem medij in delectationibus tactus: & dicere quòd qui mœchatur vt furetur, nõ est mœchus, & meretricem ob sola auaritiã posse simul esse temperatũ: & infinita huiusmodi falsa: spectat igitur ad moralẽ virtutẽ inclinare ad medium in propria materia, nõ solũ excludẽdo extrema, secundũ se, sed secundũ quòd connexionem habent cũ aliena materia: vt enim in litera dicitur, in rẽspõsione ad tertiũ & quartum, agibilia quæ sunt materia virtutũ moralium, sunt ordinata ad inuicem: & propterea vnũ redundat in aliud: & propterea oportet virtutẽ moralẽ perficere sic animum in propria materia, vt nec ex his quæ infra limites propriæ materiæ secundum se sunt, nec ex his quæ intrã limites propriæ materiæ ex connexione illius cum alijs abducatur à medio eligendo in illa materia: & sic patet assumptũ, & restat manifestanda cõsequẽtia. quòd scilicet ex hoc sequatur, quòd virtus moralis coexigat prudẽtiam totalẽ: hoc autẽ sic probatur. Virtus moralis eligit medium in propria materia simpliciter, id est secundũ se, & vt in eam redundãt aliæ materiæ. ergo exigit rectam rationem sui, secundũ se & secundũ comparationẽ ad alias: sed hoc est prudẽtia totalis: ergo, sequela est manifesta ex eo, quòd virtus moralis est electiua secundũ rectã rationem: & sicut est electiua in propria materia & secundum se, & secundum comparationem ad alias materias: ita oportet, quòd ratio sit rectificans illã materiam: & secundum se & secundum comparationem ad alias: ex defectu nanque rectæ regulę in huiusmodi cõparationibus prouenit, quòd habituatus animus in castitate & nõ in paupertate, liberalitate, fortitu

Universidad de Deusto
Biblioteca

sine & iustitia propter auaritiam, aut timorem, aut odium contra castitatem fecit: comparatur liquidem tunc in tali animo bonum castitatis bono pecuniæ, vt euasionis à morte, aut explendi appetitus odij huiusmodi: & dictare magis eligendum nunc hoc apparēs bonum, quàm illud vere bonum propter passiones seu affectiones nunc hic, &c. ad hoc magis quàm illud: quod autem ratio recta circa

Capi. 1. post med. illius. vnam materiam tam secundum se, quàm secundum id quod ex connexione habet, sit prudentia totalis ex illo principio secundi de anima, in c. de sensu communi patet: scilicet quod indicans inter aliqua duo, oportet cognoscere vtrāque: si enim hanc rectam rationem oportet comparare hanc materiam reliquis agibilibus, oportet eam, quia ratio est vtraq; cognoscere: & quia recta est circa vtraque rectam esse: constat autem rectam rationem circa omnia agibilia prudentiam esse totalem, patet igitur ex dictis, quòd prudentia partialis non est

Ca. 4. circa princi. to. 3.

C. vlt. l. 5. Q. 3. ar. 4.

prudentia nisi sit totalis: & consequenter, vt patebit, exigit omnes virtutes morales: propter quod in calce articuli dicitur, quòd defectus prudentiæ circa vnam partem agibilium induceret defectum circa alia. Ex his autem habes quomodo intelligenda sit diffinitio virtutis moralis secundi Ethic. quo ad duos terminos, scilicet electionē medij, & rectā rationem: intelligitur enim de electione medij non secundum quid sed simpliciter, id est contra quæcunque abidentia à recta ratione non secundum quid, id est secundum partem, sed simpliciter seu totaliter: & sic patet quòd ex diffinitione virtutis fine glosis appositiuis excludendo solum sensum secundum quid, & vtendo sensu simpliciter: quod regulariter in diffinitionibus intelligitur, habes connexionem prudentiæ totaliter ad virtutem moralem.

Prudentia exigit omnes virtutes morales.

¶ Explanata autem & probata prima propositione assumpta, reliquum est, vt probetur & explanetur secunda, scilicet quòd prudentia exigit omnes virtutes morales: hæc propositio licet possit probari ex parte materiæ: qa sicut tēperantia generatur ex frequentibus electionibus medij in delectationibus, ita prudentiam oportet generari ex frequentibus iudicijs & præceptis circa suam materiam, quæ est totum agibile: melius tamen monstratur propositū ex ipsa ratione prudētiæ secundū se, vt in litera fit ex parte principiorum ipsius prudentiæ sic. Prudentia est recta ratio consilistiua, iudicatiua, & præceptiua: ergo rectitudo eius exigit animum tam secundum partem apprehensiuam, quàm secundum partem appetitiuam, recte & bene se habere circa principia rectæ rationis, quæ sunt fines agibilium: sed sic se habere ad huiusmodi fines, est habere omnes virtutes morales principales: ergo prudentia coexigit secundum se omnes virtutes huiusmodi: Antecedens patet: sequela vero quo ad partem apprehensiuam est per se nota: quia habitus conclusionum pendet ex habitu principiorum. Quo ad partem vero appetitiuam, licet ex supradictis de prudentia pateat: breuiter tamen quasi repetendo manifestatur sic, Prudentia non est in ratione solum, vt dicitur in 6. Ethic. quia est in ratione vt mota ab appetitu: & propter hoc non traditur obliuioni, vt ibidem dicitur: ergo dependet ab appetitu proculdubio recto: obiectum autem appetitus est finis: ergo dependet ab appetitu recte se habente ad finem, quod erat intentum, quòd autem dependeat prudentia ab appetitu recto respectu omnium finium agibilium, & non vnius tantum, licet ex redundantia connexionis posset haberi in literatutamen probatur ex hoc, quòd sicut scientia dependet ex omnibus ipsius principijs, & non aliquibus tantùm, ita quòd Geometria errans in vno principio non est scientia: ita prudentia non est prudētia: nisi omnia principia recta supponat: fines autem agibilium constat esse principia, ex quibus prudentia procedit, & ad quos oportet apprehensionem se recte habere: alioquin & in actu iudicij: quia delectatio corrumpit æstimationem prudentiæ: & in actu præcepti, quia est à ratione, vt subest appetitui, errabitur. Et scito quòd licet recta ratio agibilium pendeat ex vtraque rectitudine circa fines, scilicet ex rectitudine partis apprehensiuæ & appetitiuæ: quia tamen rectitudo apprehensiua non est propria prudentiæ, sed communis sibi & cæteris virtutibus intellectualibus circa cōclusiones, & authoris diuinum ingenium, ex propijs consueuit doctrinam facere: ideo illam silentio præteriit, & rectitudinem appetitus, quæ est propria prudentiæ, sola enim prudentia secundū se pendet ex appetitu recto moraliter finis, possitit principium prudentiæ, & propterea comparauit ipsum intellectui, qui est habitus principiorum, dicens, quòd sicut in speculatiuis scientia pendet ex habitu principiorum: ita in moralibus recta ratio pendet ex recto appetitu finium. Est enim habitus principiorum in appetitu, quia fines principia sunt operabilium. Quòd demum apperitum recte se habere ad fines operabilium, sit habere virtutes morales, patet ex eo, quòd eadem est virtus intendens finem proprium alicuius materiæ, & eligens medium in illa: ac per hoc eadem est temperantiæ virtus, qua quis recto appetitu intendit bonum rationis in delectationibus tactus, & qua eligit medium in eisdem secundum rectam rationē: & sic patet totus processus, qui tanto verior comprobatur, quanto ex sola diffinitione virtutis moralis considerando, que coexigunt particulæ diffinitionis, deduxit connexionem mutuam virtutum moralium, computata etiam inter eas prudentia: hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium respondendo ordinate obiectis, dicitur quòd primæ rationis maior est falsa, si sit vniuersalis, vt esse debet: sunt enim multæ partiales perfectiones cōnexæ, licet nō omnes sint cōnexæ: intellectus enim & volūtas connexæ sunt: visus & auditus nō, vnde ex hoc nihil habetur. Secūda verò ratio ex diffinitione virtutis iā soluta est, & conuictū est, quòd in diffinitione virtutis oportet cadere rectam rationem simpliciter, & nō secundū quid, vt opponens vult, concedens quòd nō spectat ad temperantiæ virturem firmare animum ne timore mortis fornicetur: & sic incidit in foueā magnam, scilicet quòd talis nō faciat contra temperantiā, cuius oppositū tamen sentit, & præterea conuincitur. Aut talis recedit à medio temperātiæ, aut nō: si

sic, declinat in vitium extremum: ergo est contra rectam rationem spectantem ad temperantiam: si non, ergo fornicationem committens ex auaritia solum, & non propter delectationem, non peccat contra temperantiam.

¶ Ad tertium respondetur in litera ad primum, quod materia virtutum sunt duplices, quædam spectantes ac communem vitam, qua dam ad aliquem particularem statum: in primis quæ sunt materia virtutum cardinalium, non cōtingit exercere in vno & non in alia recte, nisi vtrobique fiat virtus aliqua, quamis possit inchoatio aliqua virtutis generatim in vna parte sine alia actu: sit tamen autem contingit fieri vna sine alia in potentia propinqua, vt in litera dicitur, secundo in præparatione animi, vt alibi dictū est: quia connexio virtutum omnium est connexio in tertio, id est, in prudentia, quæ dicitur formaliter omni virtute, scilicet gerente paratorem animi & dicente materia: & per hoc patet responsio ad quartum: tū quia formaliter tantum, id est secundum præparationem animi, sufficit castitatem coniugalem & virginitatem esse connexas situm quis falsū sit, quod sit maior ratio de connexione specialium, quàm generalium virtutum: quia harum materia magis connexæ sunt coniunctione occursus respectu conuerlationis humanæ licet minus connexę sint coniunctione similitudinis. & propterea ista opportet esse connexas formaliter & materialiter, illas formaliter tantùm.

¶ Ad quintum dicitur duplicitер, juxta duos modos quibus connexio illa intelligi potest. Connexio nanque virtutum cum non sit successiua, claudit in se simultatem temporis, ita quod oportet eas in eodem tempore esse, fieri, & corrumpi: sed huiusmodi simultas temporis, potest dupliciter intelligi: primo secundum rigorem veritatis, vt scilicet in eodem instanti temporis quo est, & sit actualiter alia, & in nullo instanti sit vna sine alia actualiter, & sic sensus videtur communiter accipi: & cōtra eum procedit argumentū, vnde hunc sequendo sensum, conceditur quod nulla cardinalium virtutum est prior aut posterior altera secundum tempus: & similiter, quòd nulla est prima positiue ordine temporis: sed quilibet sic est prima negatiue. negatur autē quòd sequatur, tēperātiam esse prius virtutē, quam sit virtus: & probatio assumpti falsitatem, scilicet si temperantia non est virtus sine virtute fortitudinis, ergo fortitudo est prius virtus. Iufficit enim ad hoc, quod fortitudo sit simul virtus, vt patet. Non habeo demū pro inconuenienti quod vnico actu in virtute tota prudentiū generentur simul omnes virtutes in esse perfecto: & cū dicitur, illæ alteri est vnius virtutis, dico quod ille actus est actus generatiuus prudentiæ, qui agit in virtute habitus principiorū prudentiæ, quū enim vt ex dictis patet, habitus principiorū prudentiæ in parte apprehensiua sit tanderesis, in parte appetitiua sit ad minus triplex habitus triū virtutum cardinalium: & pluribus habitibus simul vti contingat in ordine ad vnum, & prudentia vna existens in omnibus his pendeat, & generatio prudentiæ sit perfectio virtutis: consequens est, vt actus generatiuus prudētiæ procedat & à tanderesi, & habitibus triū virtutum cardinalium non plus perfectarum: sed ipso actu generante prudentiam esse perfectum accipientium: & sic ille actus dato, quod esset vnius tantum virtutis, puta tanderesis, quia nulla pra supponitur alia virtus: esset tamen multorum habituum participatiuus: & sic posset multas cōsummare virtutes, sicut post genitam prudentiam recte præcipere simul in pluribus materiis, cū actus vnius virtutis prudentiæ, scilicet electiuæ, multarum autem virtutum moralium principiorum prudentiæ, est actus participatiuus. Secundo autē modo, simultas temporis intelligitur secundum propinquitatem, vel sufficit quòd parum differunt secundum tempus simul esse dicuntur, iuxta illud, Quòd parum distat, nihil distare videtur: & sic virtutes morales pluribus actibus quasi simul generantur, & dicūtur cōnexæ: quia oportet vnaquāque illarum aliā comitem habere. & licet hoc videatur prima facie inconsonū, si quis tamen consideret quòd sermo præsens non est metaphysicus, sed mathematicus, sed moralis, in quo nō adamussim certitudo quæritur, & attendat ad hæc proprietates virtutum, quòd simili modo verificantur, non vīque quaque hoc spernet. patet nanque, quòd attingere medium non minus contingit virtutem quàm connexio: & constat quod contingere medium vocatur non solum attingere certū, sed prope. Quare ergo cōnexio virtutū non vocāda est, si propinquitas sufficit? constat quòd appetitus ex hoc, quod proprium eius est finis, habet quod sit primum mouens ad exercitium. Perfectio igitur virtutis moralium spectat ad perfectionem appetitus, ex quo vrgentius ad exercitium per hoc vt mouentis ad exercitium per hoc vt mouentis rationem, ac per hoc vt inchoantis prudentiam, quæ est in ratione vt mota ab appetitu. prudentia vero quæ est in ratione vt mota ab appetitu, sub quibus formis dat exercitium, vt patet ex dictis agibilia, vtpote finem conuenientem bonis virtutibus, perficit habitus, qui est finis, quatenus mouens ad exercitium per hoc quatenus mouet ad speciem: quia est ad hoc quatenus mouet

Universidad de Deusto
Biblioteca

moralibus acquisitis, si secundum humanas causas iudicium fiat, dicuntur & sunt inter maxima bona hominis, & similiter virtutes: & hoc spectat ad moralem.

Habetur ad Rom. 14. in glo. ordin. Sumitur ex lib. sententiarum quæ sunt ex An. decerpta c. 106. tomo 3.

Si autem de eisdem iudicandum sit secundum supernaturales & diuinas causas, sic sunt & dicuntur virtutes secundum quid: & hoc spectat ad theologum: vnde si non vis in hac re errare aut despici, tanquam voluntarius creator virtutum: attende quo habitu accingaris, naturali scilicet an diuino de his loquatur: & in quolibet venerare veritatem, etiam absolute prolatam: quia subintelligitur in qualibet arte & scientia, quòd gaudeat propriis. Secundo aduerte, quòd sicut prudentia acquisita pendet à virtutibus moralibus, tanquam à proximis principijs stabilientibus proximos prudentiæ fines, & ab appetitu naturali felicitatis, tanquam à primo principio stabilienti vltimum finem humanum, ita prudentia supernaturalis dependet à moralibus infusis, tanquam à proximis principijs, fines proximos supernaturales afferentibus, & à charitate tanquam à primo principio vltimum supernaturalem finem in appetitu firmante. Tertio aduertendum, quòd hic author ponit virtutes morales acquisitas in Gentilibus multiariè quam infertus de necessitate gratiæ ad opera moraliter perfecta, & de actionibus infidelium erit sermo, non erres, putando quòd hic sermo fuerit de virtutibus secundum se, & non in natura ipsa. Quamuis enim præsens sermo sit de virtutibus secundum se, quia tamen author ipse expresse applicat eum ad Gentiles sine charitate, oportet hanc sustinere doctrinam etiam in natura infirma, qualis fuit in Gentilibus huiusmodi.

Capit. 3. in prim. to. 5.

Ca. 1. & 2. post medi. tomo 5. Id habet Aug. ser. 1. dominicæ 4. post oct. a epiph. qui est ser. 46. de tempore.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum tertium.

IN articulo tertio eiusdem quæstionis sexagesimæquintæ nihil occurrit scribendum, nisi quòd hic articulus de connexione adiuuat illum de necessitate earundem moralium infusarum cum sequenti, & econuerso, vt in quæsti. 63. superius patet, &c.

Veri. quæst. 1. artic. 10. ad 4. & q. 2. art. 3. ad 8. Et quæst. 5. artic. 2. to. & quol. 12. arti. 23. fin.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum quartum.

Annot.

IN articulo 4. eiusdem quæstionis 65. aduerte, quòd hic est sermo de affirmatione & negatione simpliciter. Vnde Roman. 14. super illud, Omne quod non est ex fide, peccatum est, dicit * gloss. Auguſt. Vbi deest agnitio veritatis, falsa est virtus, etiam in bonis moribus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd virtutes ibi accipiuntur secundum imperfectā rationem virtutis: alioquin si virtus moralis secundum perfectam rationem virtutis accipiatur, bonum facit habentem, & per consequens in malis esse non potest.

¶ Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de virtutibus moralibus acquisitis.

¶ Ad tertium dicendū, quod etsi charitas excedat scientiam & prudentiam, tamen prudētia dependet à charitate, vt dictum est: & per consequens omnes virtutes morales infusæ.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virtum charitas possit esse sine alijs virtutibus moralibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd charitas sine alijs virtutibus moralibus habere possit. Ad id enim ad quod sufficit vnum, indebitum est quòd plura ordinētur: sed sola charitas sufficit ad omnia opera virtutis implenda: vt patet per id quod dicitur primo ad Cor. 13. Charitas patiens est, benigna est, &c ergo videtur quod habita charitate aliæ virtutes superfluerent.

2 ¶ Præterea, Qui habet habitum virtutis de facili operatur ea, quæ sunt virtutis, & ei secundum se placent. vnde & signum habitus est delectatio, quæ fit in opere, vt dicitur in 2. Ethicor.* sed multi habent charitatem absque peccato mortali existentes, qui tamen difficultatem in operibus virtutum patiuntur: neque eis secundum se placent, sed solum secundum quòd referuntur ad charitatem. ergo multi habent chatitatem, qui non habent alias virtutes.

3 ¶ Præterea, Charitas in omnibus sanctis inuenitur: sed quidam sunt sancti, qui tamen aliquibus virtutibus carent. Dicit enim Beda, quòd sancti magis humiliantur de virtutibus, quas non habent, quàm de virtutibus quas habent, glorientur. ergo non est necessarium, quòd qui habet charitatem, omnes virtutes habeat.

¶ SED CONTRA est, quòd per charitatē tota lex impletur. Dicitur enim Ro. 13. quòd qui diligit proximum, legem impleuit: sed tota lex impleri non potest, nisi per omnes virtutes morales: quia lex præcipit de omnibus actibus virtutum. vt dicitur in 5. Ethicor.* ergo qui habet charitatem, habet omnes virtutes morales. Auguſt.* etiam dicit in quadam epistola, quòd charitas includit in se omnes virtutes cardinales.

CONCLVSIO.

¶ Cum charitas sit omnium bonorum operum in finem vltimum dirigentium, necessario simul cum ipsa infunduntur omnes aliæ morales virtutes.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum charitate simul infunduntur omnes virtutes morales. cuius ratio est: quia Deus non minus perfecte operatur in operibus gratiæ, quàm in operibus naturæ: sic autem videmus in operibus naturæ, quòd nō inuenitur principium aliquorum operum in aliqua re, quin inueniātur in ea quæ sunt necessaria ad huiusmodi opera perficienda: sicut in animalibus inueniuntur organa, quibus perfici possunt opera, ad quæ peragenda anima habet potestatem. Manifestum est autem, quòd charitas inquantum ordinat hominem ad finem vltimū, est principium omnium bonorum operū, quæ in finem vltimum ordinari possunt. vnde oportet quòd cum charitate simul infundātur omnes virtutes morales, quibus homo perficit singula genera bonorum operum. & sic patet, quod virtutes morales infusæ, non solum habent connexionem propter prudentiam, sed propter charitatem: & quod qui amittit charitatem per peccatum mortale, amittit omnes virtutes morales infusas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad hoc, quod actus inferioris potentiæ sit perfectus, requiritur, quòd non solum adsit perfectio in superiori potentia, sed etiam in inferiori. Si enim principale agens debito modo se haberet, non sequeretur actio perfecta, si instrumētum non esset bene dispositum. vnde oportet ad hoc quod homo bene operetur in his quæ sunt ad finem, quòd non solum habeat virtutem, qua bene se habeat circa finem: sed etiam virtutes, quibus bene se habeat circa ea, quæ sunt ad finem. nam virtus quæ est circa finem, se habet vt principalis & motiua respectu earum quæ sunt ad finem. & ideo cum charitate necesse est etiam habere alias virtutes morales.

¶ Ad secundum dicendum, quod quandoque contingit, quod aliquis habens habitum, patitur difficultatem in operando, & per consequens non sentit delectationem & complacētiam in actu, propter aliquod impedimentum extrinsecus superueniens: sicut ille, qui habet habitum scientiæ, patitur difficultatem in intelligendo propter somnolētiam, vel aliquam infirmitatem. & similiter habitus moralū virtutum infusarum patiuntur interdum difficultatem in operando propter aliquas dispositiones contrarias ex præcedentibus actibus relictas, quæ quidem difficultas non ita accidit in virtutibus moralibus acquisitis: quia per exercitium actuum, quo acquiruntur, tolluntur etiam contrariæ dispositiones.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliqui sancti dicuntur aliquas virtutes non habere, inquantum patiuntur difficultatem in actibus earum ratiōe iam dicta *: quamuis habitus omnium virtutum habeant.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum fides & spes possint esse sine charitate.

ADQVARTVM sic procenditur. Videtur quòd fides & spes nunquam sint sine charitate. Cum enim sint virtutes theologicæ, digni ores esse videntur virtutibus moralibus etiam infusis: sed virtutes morales iusuſæ non possunt esse sine charitate. ergo neque fides & spes.

2 ¶ Præterea, Nullus credit nisi volens: vt Au. dicit super Ioan, sed charitas est in voluntate, sicut perfectio eius, vt supra dictum * est. ergo fides non potest esse sine charitate.

3 ¶ ¶ Præterea, Au. dicit in Enchiridio.* quòd spes sine amore esse nō potest, amor autem est charitas, de hoc enim amore ibi loquitur, ergo spes non potest esse sine charitate.

¶ SED CONTRA est, quod Matthæi primo dicitur in glossa, * quod fides generat spem, spes verò charitatem: sed generans est prius generato, & potest esse sine eo. ergo fides potest esse sine spe, & spes sine charitate.

pete mouendo Intellectum ad assensum absque formidine: alioquin fides actus nunquam erit, vtpote carens sufficienti causa, nec inconueniat ex sola voluntate credere actū esse pariā: sicut enim voluntas terminat potentiam rationalem ad alterum contrariorum, ad quæ neutraliter se habet, vt dicitur 9. Metaphy si. sic determinat intellectum ad alteram partem contradictionis credendam, & sicut mendacium ex solo odio determinat autem ad occidendum infirmum, ita ex solo amore alicuius quantumcunque extranei determinatur quis ad credendum id, cuius nullam habet rationem.

¶ In eodem quarto articulo dubium est de proportionali similitudine in littera posita inter fidem ac spem ad charitatem, & virtutes morales acquisitas ad prudentiam, & ratio dubij est: quia, vt dictum est, hic est sermo de perfectione & imperfectione virtutum quo ad statum: ex hoc enim sequitur, aut quod virtutes morales sine prudentia sunt virtutes secundum essentiam, licet non quo ad statum si similitudo proportionalis tenet. Cuius tamē oppositum dictum est, dum dictū est, quòd sine recta ratione habitus temperantiæ dispositio tantum ad virtutem esse potest: aut quod dissimilitudo hic proportionalis non teneat.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dupliciter intelligi potest virtutes morales sine recta ratione esse: Primo vt sint qualitates habituantes vires animæ ad temperata, ad iusta, & cætera, absque recta ratione omnino. Et ſi sic esset, huiusmodi habitus non essent virtutes aliquo modo, sed dispositiones ad virtutes: quia deessent eis essentiale principium, vt patet ex diffinitione virtutis. & ſi in hoc sensu verba literæ suscipiantur, tunc aut vel exemplariter allata, aut secundum similitudinem aliqualem, puta in hoc quod non sunt virtutes simpliciter, sed inclinationes virtutum, exponenda sunt. Secundo intelligi possunt, vt habes habitus sint sine recta ratione perfecta, quæ est prudentia, & sic similitudo optime ostenditur: quoniam qualitates habituantes vires animæ ad temperata, ad iusta, & cætera, secundum rectam rationem imperfectam extensiue, quia adhuc non habituauit ad recte præcipiendum in comparatione ad diuersarum materiarum, sed paulatim ad hoc tenditur, sunt virtutes secundum essentiam, sed non perfectæ: quia non sunt in ſtatu virtutis, propter quod dicimus eas non esse connexas, & secundum hoc dicunt huiusmodi virtutes se habere ad prudentiam, ita fides & spes ad charitatem, vtrobique existens defectus ex liberatione principij, & in dispositione subiecti: virtutes enim morales habent pro subiecto appetitum, vt subest rectæ rationi perfectæ, quæ est prudentia simpliciter. & fides & spes intellectum motum à voluntate perfecta, & voluntatem affectam meritis præsentibus, quorum vtrū que sola charitate habetur: & quoniam litera prudentiam pluries nominat, ideo hic sensus eligendus videtur.

naturaliter, etiam nō præsuppositis fide, vel spe futuræ beatitudinis. ergo charitas potest esse sine fide & spe.

2 ¶ Præterea, Charitas est radix omnium virtutū: secundum illud Ephe. 3. In charitate radicati & fundati: sed radix aliquando est sine ramis. ergo charitas potest esse aliquando sine fide & spe, & aliis virtutibus.

3 ¶ Præterea, In Christo fuit perfecta charitas: & ipse tamen non habuit fidem & spem, quia fuit perfectus comprehensor, vt infra* dicetur. ergo charitas potest esse sine fide & spe.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Herb. 11. Sine fide impossibile est placere deo. quod maxime pertinet ad charitatem, vt patet secundum illud Pro. 8. Ego diligentes me diligo. spes etiam est quę introducit ad charitatem, vt suprà dictum * est. ergo charitas non potest haberi sine fide & spe.

CONCLVSIO.

¶ Impossibile est charitatem habentiſidem & spem non habere, cum ipsa sit qua deus vt beatitudinis obiectum diligitur, ad quod per ipsas ordinamur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd charitas non solum significat amorem dei. sed etiā amicitiam quandam ad ipsum. quæ quidem super amorem addit mutuam redamationem cū quadam communicatione mutua, vt dicitur in 8. Eth.* Et quòd hoc ad charitatem pertineat, patet per id quod dicitur 1. Io. 4. Qui manet in charitate in deo manet, & deus in eo. Et primę ad Corin. 1. dicitur. Fidelis deus per quem vocati estis in societatem filij eius. Hęc autem societas hominis ad deum, quæ est quædam familiaris conuersatio cum ipso, inchoatur quidem hic in præsenti per gratiam, perficietur autem in futuro per gloriam, quorum vtrūque fide & spe tenetur. vnde sicut aliquis non posset cum aliquo amicitiā habere, si diſcrederet vel desperaret se posse habere aliquam societatem vel familiarem cōuersationem cum ipso, ita aliquis non potest habere amicitiam ad deum, quæ est charitas, nisi fidem habeat, per quā credat huiusmodi societatem & conuersationem hominis cum deo, & speret se ad hanc societatem pertinere, & sic charitas sine fide & spe nullo modo esse potest.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum quintum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas non est qualisęunque amor dei: sed amor dei, quo diligitur vt beatitudinis obiectū, ad quod ordinamur per fidem & spem.

IN articulo quinto eiusdem quæstionis nihil scibendum occurrit.

¶ Ad secūdum dicendum, quod charitas est radix fidei & spei, inquantum dat eis perfectionem virtutis: sed fides & spes secundum rationem propriam, præsupponuntur ad charitatem, vt supra dictum * est. & sic charitas sine eis esse non potest.

q. 62. ar. 4.

¶ Ad tertium dicendum, quod Christo defuit fides & spes, propter id quod est aliquid imperfectionis in eis: sed loco fidei habuit apertam visionem: & loco spei, plenam comprehensionem. & sic fuit perfecta charitas in eo.

QVAESTIO SEXAGESIMA sexta. De æqualitate virtutum, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de æqualitate virtutum,

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum virtus possit esse maior vel minor.

¶ Secundo, vtrum omnes virtutes simul in eodem existentes sint æquales. ¶ Tertio, de comparatione virtutum moralium ad in-

Annot.

par. 3. q. 7. a. 3. & 4. & 9. 9. a. 2. & q. 15. ar. 10.

Ca. 2. & 3. tom. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum primum.

IN titulo primi articuli quæstionis sexagesimæ sextæ memento, quod quum aliqui habitus dicantur virtutes secundū quid, vt de virtutibus intellectualibus in quæstione quinquagesimasexta, & theologicis informibus in quæstione præcedente dictum est, & aliqui simpliciter, vt charitas & virtutes cardinales ac morales omnes infusæ & acquisitæ, & totus articuli sermo circa has versetur: consequens est, vt præsens titulus de virtutibus simpliciter accipiatur: Et confirmatur hoc: quia in litera virtus distinguitur contra scientiam & artem.

Infr. d. 2. ct. & q. 73. a. 2. ad 3. Et q. 112. a. 4. co. Et 2. 2. q. 5. a. 4. et 3. d. 26. ar. 4. Et mal. q. 2. a. 9. ad 8. et Vir. q. 5. ar. 3. Gl. ord. ibi. Aunoi.

¶ In corpore eiusdem primi articuli nota primo, quòd istæ comparationes in litera positæ inter prudentiam, &c. habebunt in hac eadem quæstione proprios articulos: & ideo ibi examinandos relinquo. Nota secundo, quòd author loquitur de virtute perfecta secundum statum, quæ sola dicitur simpliciter virtus. quum negat eam posse intendi secundum se, quod est intendi per extensionem ad plura nunc, quàm prius, vt superius declarauimus diffuse. & hinc manifeste habes, quod de intentione authoris est doctrina dicta de connexione, scilicet quòd virtus perficit in propria materia, & iam connexa aliis materiis. si enim non esset, hoc iam posset extendi, ad quæ prius non se extendebat. Nota tertio, quod hinc habes differentiam quandam inter virtutes intellectuales & morales in hoc, quòd illæ etiam imperfectæ secundum statum dicuntur virtutes, istæ autem nisi sint secundum statum perfectæ, nō dicuntur virtutes. dicitur enim in litera, quod scientia & ars non semper extendunt se ad omnia sua: virtus autem ad omnia sua se extendit. & in promptu causa huius est: quia scilicet minus exigitur ad constituendum imperfectum, quàm perfectū: virtutes autem intellectuales imperfectæ habent ratiōem virtutis. non enim sunt virtutes nisi secundum quid: morales autem habent perfectæ rationem virtutis. vt patet ex supradictis. Nota quartò quatuor causas in litera augmenti intensiui virtutum: scilicet consuetudinem, naturalem inclinationem, iudicium perspicacius, & gratiam. Et simul nota duas contra Stoicos rationes: alteram ex latitudine medij, alteram ex latitudine viæ ad intellectuales. ¶ Quarto, de comparatione virtutum moralium adinuicem. ¶ Quinto, de comparatione virtutum intellectualium adinuicem. ¶ Sexto, de comparatione virtutum theologicarum adinuicem.

Ca. 6. to. 5. Q. 52. a. 1.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum virtus possit esse maior vel minor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod virtus non possit esse maior vel minor. Dicitur enim in Apoc. 21. quod latera ciuitatis Ierusalem sunt æqualia: per hæc autem significantur virtutes: vt glosa dicit ibidem *. ergo omnes virtutes sunt æquales. non ergo potest esse virtus maior virtute.

2 ¶ Præterea, Omne illud, cuius ratio consistit in maximo, non potest esse maius vel minus: sed ratio virtutis consistit in maximo: est enim virtus vltimū potentiæ: vt Philosophus dicit in primo* de cęlo. & Aug. in 2. De liber. arbitrio, * quòd virtutes sunt maxima bona, quibus nullus potest malè vti. ergo videtur q̄ virtus non possit esse maior neque minor.

3 ¶ Præterea, Quantitas effectus pensatur secundum virtutem agentis: sed virtutes perfectę quæ sunt virtutes infusæ, sunt à deo, cuius virtus est vniformis & infinita. ergo videtur quod virtus non possit esse maior virtute.

¶ SED CONTRA, Vbicunque potest esse augmentum & superabundantia, potest esse inæqualitas: sed in virtutibus inuenitur superabundantia & augmentū. Dicitur enim Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et Prouerbior. 16. dicitur. In abundanti iustitia virtus maxima est. ergo videtur quod virtus possit esse maior vel minor.

CONCLVSIO.

¶ Tameśi virtus secundum se non sit se ipsa maior vel minor, respectu tamen subiecti maior vel minor dici contingit, vel secundum variationem temporis in eodem, vel secundum inclinationem maiorem in diuersis, vel aliquo alio accidenti naturæ, vel gratiæ: dicitur tamen vna secundum speciem virtui alia maior & excellentior.

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum quæritur vtrum virtus vna possit esse maior alia, dupliciter intelligi potest quæstio. Vno modo in virtutibus specie differētibus & sic manifestū est quòd vna virtus est alia maior: semper enim est potior causa suo effectu. & in effectib⁹ tanto aliquid est potius quanto est causę propinquius. Manifestum est autē ex dictis, quòd causa & radix humani boni est ratio. & ideo prudentia, quæ perficit rationem, præfertur in bonitate aliis virtutibus moralibus perficientibus vim apetitiuam, inquantum participat rationem. & in his etiam tanto est vna altera melior, quanto magis ad rationem accedit. vnde & iustitia, quæ est in voluntate, præfertur aliis virtutibus moralibus. & fortitudo quę est in irascibili, prefertur temperantiæ quę est in concupiscibili, quæ minus participat rationem: vt patet in 7. Ethic.* Alio modo potest intelligi quæstio in virtute eiusdem speciei. & sic secundum ea quæ dicta sunt supra, *cum de intētionibus habituum ageretur, virtus potest dupliciter dici maior & minor. vno modo secundum seipsam, alio modo ex parte participantis subiecti. Si igitur secundū seipsam consideretur, magnitudo vel paruitas eius attenditur secundum ea, ad quæ se extendit: quicunque autem habet aliquam virtutem, puta temperantiam, habet ipsam quantum ad omnia ad quæ se temperantia extendit, quod de scientia & arte non contingit: nō enim quicunque est Grammaticus, scit omnia quæ ad Grammaticam pertinent. & secundum hoc bene dixerunt Stoici, vt Simplicius* dicit in commento Prædicamentorum, quòd virtus non recipit magis neque minus, sicut scientia vel ars, eo quòd ratio virtutis consistit in maximo. Si vero cōsideretur virtus ex parte subiecti participantis, sic contingit virtutem esse maiorem vel minorem, siue secundum diuersa tempora in eodem, siue in diuersis hominibus: quia ad attingendum medium virtutis, quod est secundum rationem rectam, vnus est melius dispositus, quàm alius, vel propter maiorem assuetudinem, vel propter meliorem dispositionem naturæ, vel propter perspicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratiæ donum: quod vnicuique donatur secūdum mensuram donationis Christi, vt dicitur ad Ephes. 4. Et in hoc deficiebant Stoici, æstimantes nullum esse virtuosum dicendum, nisi qui summè fuerit dispositus ad virtutem. non enim exigitur ad rationem virtutis, quod attingat recte rationis medium in indiuisibili, sicut Stoici putabant, sed sufficit prope medium esse: vt in secundo Ethicor. * dicitur. Idem etiam indiuisibile signum vnus propinquius & promptius attingit, quàm alius: sicut etiam patet in sagittantibus trahentibus ad certum signum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod æqualitas illa non solum est secundum quantitatem absolutam, sed est etiam secundum proportionem intelligenda: quia omnes virtutes proportionaliter crescunt in homine, vt infrà dicetur. *

¶ Ad secundum dicendum, quod illud vltimum quod pertinet ad virtutem, potest habere rationem magis vel minus boni secundum prædictos modos, cum non sit vltimum indiuisibile: vt dictum* est.

¶ Ad tertium dicendum, quod Deus non operatur secundum necessitatem naturæ: sed secundum ordinem suæ sapientiæ, secundum quam diuersam mensuram virtutes hominibus largitur: secundum illud ad Ephesi. quarto, Vnicuique vestrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum omnes virtutes simul in eodem existentes sint æquales.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod non omnes virtutes in vno & eodem sint æqualiter intensæ. Dicit enim Apostolus 1. ad Corint. 7. Vnusquisque enim habet proprium donum à Deo, alius quidem sic, alius autem sic, non esset autem vnum donum magis proprium alicui, quàm aliud, si omnes virtutes dono Dei infusas quilibet æqualiter haberet. ergo videtur quod non omnes virtutes sint æquales in vno & eodem.

2 ¶ Præterea, Si omnes virtutes essent æquè intēsę in vno & eodē, sequeretur quod quicūque excederet aliquē in vna virtute, excederet ipsum in omnibus alijs virtutibus, sed hoc patet esse falsum: quia diuersi sancti de diuersis virtutibus præcipue laudantur: sicut Abraham de fide, Moyses de māsuetudine, Iob de patiētia. vnde de quolibet cōfessore cātatur in ecclesia, Nō est inuētus similis illi, qui cōseruauit legem Excelsi: eo quòd quilibet habuit prerogatiuam alicuius virtutis, non ergo omnes virtutes sunt æquales in vno & eodem.

3 ¶ Præterea, Quāto habitus est intensior, tanto homo secundum ipsum delectabilius & prōptius operatur: sed experimento patet, quod vnus homo delectabilius & promptius operatur actum vnius virtutis, quàm actum alterius, non ergo omnes virtutes sunt æquales in vno & eodem.

¶ SED CONTRA est quod Augu.* dicit in 6. De trin. quòd quicunque sunt æquales in fortitudine, æquales sunt in prudentia & temperantia: & sic de aliis, hoc autem non esset, nisi omnes virtutes vnius hominis essent æquales. ergo omnes virtutes vnius hominis sunt æquales.

CONCLVSIO.

¶ Virtutes omnes in vno eodemque homine æquales sunt, vt prudentia vel charitate regitur, proportionis æqualitatem, vt vero respiciunt propriam materiam, & actus, inæquales esse contingit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quantitas virtutum, sicut ex dictis* patet, potest attendi dupliciter. Vno modo secundum rationem speciei: & sic non est dubium quod vna virtus vnius hominis sit maior quàm alia, sicut charitas fide & spe. Alio modo potest attendi secundum participationem subiecti: prout scilicet intenditur vel remittitur in subiecto. & secundum hoc omnes virtutes vnius hominis sunt æquales quadam æqualitate proportionis, inquantum æqualiter crescunt in homine, sicut digiti manus sunt inæquales secundum quantitatem, sed sunt æquales secundum proportionem: cum proportionabiliter augeantur. huiusmodi autem æqualitatis oportet eodem modo rationem accipere, sicut & connexionis: æqualitas enim est quædam connexio virtutum secundum quantitatem. Dictum est autem * suprà, quòd ratio connexionis virtutum dupliciter assignari potest. Vno modo secundum intellectum eorum, qui intelligunt per has quatuor virtutes quatuor conditiones generales virtutum: quarum vna simul inuenitur cum aliis in qualibet materia, & sic virtus in qualibet materia non potest equalis dici, nisi habeat omnes istas conditiones æquales. Et hanc rationem æqualitatis virtutum assignat Augustinus, in 6. De Tri.* dicens, Si dixeris æquales esse istos fortitudine, sed illum præstare prudentia, sequitur quòd huius fortitudo minus prudēs sit, ac per hoc nec fortitudine æquales sint, quando est illius fortitudo prudentior: atque ita de cæteris virtutibus inuenies, si omnes eadem consideratione percurras. Alio modo assignata * est ratio connexionis virtutum secundum eos, qui intelligunt huiusmodi virtutes habere materias determinatas. & secundum hoc ratio connexionis virtutum moraliū accipitur ex parte prudentiæ, & ex parte charitatis quantum ad virtutes infusas, non autem ex parte inclinationis quæ est ex parte subiecti, vt supra* dictum est. Sic igitur & ratio qualitatis virtutum potest accipi ex parte prudētiæ, quantum ad id quod est formale in omnibus virtutibus moralibus. existente enim ratione æqualiter perfecta in vno & eodem, oportet quod proportionaliter secundum rationem rectam medium constituatur in qualibet materia virtutum. Quātum vero ad id quod est materiale in virtutibus moralibus, scilicet inclinationem ipsam ad actum virtutis, potest esse vnus homo magis promptus ad actum vnius virtutis, quàm ad actum alterius: vel ex natura, vel consuetudine, vel etiam ex gratiæ dono.

Q. 65. ar. 1. & 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Apostoli potest intelligi de donis gratiæ gratis datæ: quæ non sunt communia omnibus, nec omnia cqualiain vno & eodem. Vel potest dici, quòd refertur ad mensuram gratię gratum facientis: secundum quam vnus abundat in omnibus virtutibus plus quàm alius, propter maiorem abundantiam prudentiæ, vel etiam charitatis, in qua connectuntur omnes virtutes infusæ.

¶ Ad secundum dicendum, quod vnus d sanctus laudatur præcipue de vna virtute, & alius de alia propter excellentiorem promptitudinem ad actum vnius virtutis, quàm ad actum alterius. Et secundum hoc etiam patet responsio ad tertium.

D. 379.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum virtutes morales præemineant intellectualibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales præeminent intellectualibus. Quod enim magis est necessarium & permanentius, est melius. sed virtutes morales sunt permanentiores etiam disciplinis, quæ sunt virtutes intellectuales, & sunt etiam magis necessariæ ad vitam humanam. ergo sunt præferendæ virtutibus intellectualibus.

2 ¶ Præterea, De ratione virtutis est, quòd bonum faciat habentem: sed secundū virtutes morales dicitur homo bonus, non autem secundum virtutes intellectuales, nisi forte secundum solam prudentiam. ergo virtus moralis est melior quàm virtus intellectualis.

3 ¶ Præterea, Finis est nobilior his quæ sunt ad finē: sed sicut dicitur in 6. Ethi.* virtus moralis facit rectam intensionem finis, prudentia dirigit rectam electionem eorum quæ sunt ad finem. ergo virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Corinth. 13. Maior autem horum est charitas. quæ est virtus theologica. ergo virtutes theologicæ sunt nobiliores moralibus & intellectualibus.

CONCLVSIO.

*¶ Virtutes morales præeminent

Universidad de Deusto
Biblioteca

tractare cõclusionem huius articuli, scilicet quòd virtutes intellectuales sunt simpliciter loquendo, nobiliores quàm morales, dũ dicit quod ratio virtutis magis cõpetit morali, & quòd virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quasi dicat, quod nõ sunt nobiliores virtutes, quãuis sint nobiliores habitus. Et cõfirmatur hæc sententia ex supradictis in art. 3. q. 56. vbi dictũ est, quòd virtutes intellectuales sunt virtutes secundũ quid, morales aũt sunt virtutes simpliciter propter rationẽ hic tactã & ibi explicatã: quia scilicet moralis perficit ad rectitudinẽ actus in se & in eius vsu; intellectualis autem in se tantùm. ex hoc enim arguitur facile sic, Quod est tale simpliciter, est nobilius in esse tali, quàm quod est tale secundum quid: sed moralis est virtus simpliciter, intellectualis secundum quid. ergo moralis est nobilior virtus, quàm intellectualis.

8. Vlt. to. 5.

¶ Ad hoc dicitur concedendo, quòd author in calce articuli declarauerit intẽtionem suã, quod intẽdit has tres propositiones esse veras, & stare simul, Virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quàm morales. Virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quã intellectuales, quoniam in prima fit comparatio non secundum hanc vel illam rationem, sed simpliciter in secunda: in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expositioni obstat primo, quia sermo authoris debet esse formalis: ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicens, quod intellectuales virtutes sunt nobiliores moralibus, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus inquantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia author ipse in hac litera vult, quòd virtus inquantum virtus, habet speciem ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter, si eum à doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt: vt dicitur in 4. Metaphysicæ. Dicendum est ergo, quòd intentio authoris hæc est, duas tantum propositiones construere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, id est, cum determinatione, vt declarabitur. secunda enim incidit cum prima, vt declarabitur. in sensu enim expósito impertinens: non enim hic de habitus ratione tractatus est.

quæst.

2. 66. ar. 1

¶ Ad quorum euidentiam sciendum est, quòd dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, inquantum virtutes, potest namque ibi inquantum determinare rationem communem virtutis: & potest determinare specificas differentias virtutum, si determinetur communis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus, quia communis ratio virtutis, vt in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actum, in quo præstant morales intellectualibus: si vero determinentur specificæ differentiæ virtutum, sic intellectuales præstant moralibus, quia habent nobilius obiectum. vnde specificas fortiuntur differentias, & totum oppositum est eius, quod præcedens expositio credidit, quia virtutes intellectuales sunt simpliciter non solum nobiliora entia, sed nobiliores virtutes moralibus: licet sint ignobiliores secundũ communem rationem virtutis, quæ magis conuenit moralibus: imo eis simpliciter & intellectualibus secundum quid: sed hæc maior nobilitas, scilicet habere communem rationem virtutis simpliciter, non dat maiorem nobilitatem simpliciter, sed secundum quid: quia spectat ad esse principium actus. vnde, vt in litera dicitur, non sumitur nobilitas simpliciter maior, sed secundum quid: & similiter ex eo quòd intellectuales virtutes sunt secundũ quid virtutes, secundum communem virtutis rationem, non nisi secundum quid ignobiliores censentur. & propterea in litera concluditur, quòd virtutes intellectuales, licet minus communem virtutis rationem habeant, sunt nobiliores habitus simpliciter, & non in ratione habitus, si enim essent nobiliores in ratione habitus, tantùm essent nobiliores secundum quid, quum sit prædicatum valde commune. vnde prima propositio est simpliciter vera & formalis, scilicet virtutes intellectuales sunt nobiliores moralibus: quia ex propijs rationibus specificis vendicant sibi maiorem nobilitatẽ, quàm morales. Tertia autem propositio est vera cum determinatione. vnde & in litera non habetur. Nec acceptarem eam, nisi cum determinatione hoc modo, Virtutes morales sunt nobiliores virtutes secundum communem rationem virtutis, quàm intellectuales: sine hac enim determinatione contradictoriam concederem: nec obstat doctrina superius habita in q. 56. & pluries repetita de virtute simpliciter & secundum quid: quia secundum communem virtutis rationem intelligitur & hunc sensum memento reducere vbi similia inueries.

¶ In corpore eiusdẽ articuli aduerte primo, quòd Sco. eũ sequacibus, quia tenet voluntatẽ nobiliorẽ intellectu, cõsequenter ponit virtutem moralẽ nobiliorẽ prudentia, quæ est intellectualis. & nõ solum in hoc principio discordat, sed quia ponit prudentiã & virtutem moralem circa idẽ obiectũ: ac per hoc æqua est apud ipsum nobilitas ex parte obiecti, & aperte errat: quia licet sit idem obiectum materiale, puta agibile: prudẽtiæ tamen obiectũ est sub ratione veri: virtutis autem moralis sub ratione boni: veri autem ratio nobilior est simpliciter, quia absolutior. Aduerte secundo ne te decipiat materia Intellectualis virtutis, puta artis, & propterea neges eam nobiliorẽ simpliciter. Respice ad rationem litera: quia scilicet est de eis in vniuersali: & quiescens non abnegando ignobilitatem secundum quid, pro quanto ad villa exercenda descendit: vtrunque enim arti conuenit: vt in primo

Metaphysicæ dicitur. dicatur scilicet & agere, & propterea sic suscipere memẽto, quòd prudẽtia & ars sunt circa singularia, vt prius & essentialius inquantũ cognoscibilia: quæ sunt circa vniuersalia. vnde nobilitatem simpliciter trahunt: vt in litera dicitur.

¶ *Num prudentia sit directiua omnium moralium virtutum præstantior cæteris finem.*

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli dubium aduxum occurrit in via authoris, & simpliciter, quomodo scilicet sit verum, prudentiam esse magis regulatiuam moralium virtutum, quàm in præstituendo finẽ, & simpliciter quidem in secunda secundæ dicitur. Secunda secundæ dicitur. hominem vero non: dicitur. Primò quia hoc repugnare videtur superiùs dictis: & inferius in secunda secundæ loco allegando. superioribus quidem quia quãto dictum fuit, quòd prudentia principium est finis, habet à virtute morali: quia quilibet vnusquisque est, talis finis videtur. inferiùs autem, quia expressè dicitur: & constat quod ante prudentiam non est virtus moralis. Quarto, quia virtus moralis in fieri dependet, non solum à prudentia, sed prudentia afferente finem, inueniendo medium prius natura, quàm sequatur electio generãs virtutem moralem. & hoc clarum est ex ordine dicto & diffinitione virtutis moralis. Quinto, quia comparando prudentiã ad virtutem moralem in fieri, sic simpliciter verũ est quòd prudentia dirigit virtutem moralem, præstituendo illi finem primo & absolute, non applicando illum ad speciem materiam operabilem. & sic verificantur verba authoris hic, quæ propter intentionem medij prudentiæ, & non contradicunt. & non contradicunt. & præstitutionem finis circa quem superioribus, nec dicta in secunda secundæ, quæ de prima præceptione finis, & de finis absolute virtutis moralis loquuntur. Sexto, quod comparando iam genitas prudentiam & virtutem moralem, vtraque in facto esse alteri finem applicite præbet diuersimode declaratur hoc quo ad singulas prudẽtiã in primis cõstat mediũ morali virtuti temperi ostendere & conseruare virtutem: deinde moralem constat finis appetitum rectũ facere, ac per hoc prudentiæ principium fitmare. ex hoc autẽ quòd appetitus virtute morali rectificatur ad eligẽdũ, cõsonat bono rationis, quia electio claudit in se intentionem, consequens est vt eadem virtute recti ex synderesi, & inclinatione naturali tantum erat recta, ex virtute morali à fortitudine genitus fit. & est recta recte, & sic virtus moralis in facto esse dat prudentiæ in facto esse finẽ & absolute, & nõ econtra: & hoc est septimũ. Declaratur quòd nõ est econtra: quia in parte apprehẽsiua synderesis est virtus sufficiens ad finis absolutes: & propter hoc magis vulgatum & cantatũ est, quòd virtus moralis dat finem prudentiæ, quàm econtra, ex his autem patet quo eodẽ applicato ad minus vniuersale, quàm sit vniuersale syndereſis, vel etiã ad singulare, quoniam prudentia est etiam singularium, & rursus mota nõ solum ab appetitu naturali talis finis, sed perfecta virtute inclinante in talẽ finem discurrit ad vlteriores conclusiones, donec perueniatur ad perfectionẽ descendit: vtrunque enim arti conuenit: vt in primo

¶ Ad tertium dicendum, quod prudentia nõ solum dirigit virtutes morales in eligendo ea, quæ sunt ad finem, sed etiam in præstituendo fidem, est autem finis vniuscuiusque virtutis moralis attingere medium in propria materia. quod quidem medium determinatur secundũ rectam rationem prudentiæ, vt dicitur in 2. & 6. Ethicorum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virtus iustitia sit præcipua inter virtutes morales.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd iustitia non sit præcipua inter virtutes morales. Maius est dare alicui de proprio, quàm reddere alicui quod ei debetur, sed primum pertinet ad liberalitatem, secundum autem ad iustitiam. ergo videtur quòd liberalitas sit maior virtus quàm iustitia.

2 ¶ Præterea, Illud videtur esse maximum in vnoquoque, quod est perfectissimum in ipso. sed sicut dicitur Iacobi 1. Patentia opus perfectum habet. ergo videtur quòd patientia sit maior quam iustitia.

3 ¶ Præterea, Magnanimitas operatur magnum in omnibus virtutibus, vt dicitur in 4. Ethicorum.* ergo magnificat etiam ipsam iustitiam: est igitur maior quàm iustitia.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 5. Ethicorum. * quod iustitia est præclarissima virtutum.

CONCLVSIO.

¶ Iustitia cum inter omnes virtutes morales sit rationi propinquior, quia in voluntate consistit, dirigit hominem ad actum erga alios, est omnibus excellentior, quàm in nobilitate fortitudo est postquã temperantia est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virtus aliqua secundum suam speciem potest dici maior, vel minor, vel simpliciter, vel secundum quid. Simpliciter quidem dicitur maior, secundum quod in ea maius bonum rationis relucet: vt suprà dictum* est. & secundum hoc iustitia inter omnes virtutes morales præcellit tanquã propinquior rationi. quod patet & ex subiecto, & ex obiecto: ex subiecto quidem, quia est in voluntate, sicut in subiecto: voluntas autem est appetitus rationalis, vt ex dictis* patet, secundum autem obiectum siue materiã, quia est circa operationes, quibus homo ordinatur non solum in seipso: sed etiã ad alterũ: vnde iustitia est præclarissima virtutũ vt dicitur in 5. Ethi.* Inter alias autẽ virtute morales, quæ sunt circa passiones, tanto in vnaquaque magis relucet rationis bonũ, quãto circa maiora motus appetitiuus subditur rationi. Maximum autem in his quę ad hominem pertinent, est vita, à qua omnia alia dependent. & ideo fortitudo, quæ appetitiuum motum subdit rationi in his, quæ ad mortem & vitam pertinent, primum locum tenet inter virtutes morales, quæ sunt circa passiones: tamen ordinatur infra iustitiam. vnde Philosophus dicit in primo Rheto. *quòd necesse est maximas esse virtutes, quæ sunt alijs honoratissimæ: siquidem est virtus potentia benefactiua: propter hoc fortes & iustos maxime honorãt: hæc quidem in bello, scilicet fortitudo, hæc autem, scilicet iustitia, & in bello & in pace vtilis est, post fortitudinem autem ordinatur temperantia: quæ subijcit rationi appetitum circa ea quæ immediate ordinantur ad vitam, vel in eodem secundum numerũ, vel in eodem secundum speciem, scilicet in cibis & venereis. & sic istæ tres virtutes simul cum prudẽtia dicuntur esse principales etiam dignitate. secundum quid autem dicitur aliqua virtus esse maior, secundum quod adminiculum vel ornamentum præbet principali virtuti: sicut substantia est simpliciter dignior accidente, aliquod tamen accidens est secundum quid dignius substantia, inquantum perficit substantiam in aliquo esse accidentali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actus liberalitatis oportet, quod fundetur super actum iustitiæ: non enim esset liberalis datio, si non de proprio daret, vt in 2. Politicorũ dicitur. vnde liberalitas sine iustitia esse non posset, quæ secernit suum à non suo. iustitia autem potest esse sine liberalitate, vnde iustitia simpliciter est maior liberalitate tanquam cõmunior, & fundamentum ipsius, liberalitas autem est secundum quid maior, cum sit quidem ornatus iustitiæ, & supplementum eius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd patientia dicitur habere opus perfectum in tollerantia malorum, in quibus non solum excludit iniustam vindictam, quam etiam excludit iustitia, neque solum odium, quod facit charitas, neque solũ iram, quod facit mansuetudo: sed etiam excludit tristitiam inordinatam, quæ est radix omnium prædictorum, & ideo in hoc est perfecti or & maior: quia in hac materia extirpat radicem, non autem est simpliciter perfectior omnibus aliis virtutibus: quia fortitudo non solũ sustinet molestias absque perturbatione, quod est patientiæ: sed etiam ingerit se eis cum opus fuerit. vnde quicunque est fortis, est patiens, sed non conuertitur, est autem patientia quædam fortitudinis pars.

Ca. 3. to. 5.

¶ Ad tertium dicendum, quod magnanimitas non potest esse nisi aliis virtutibus præexistentibus: vt dicitur in 4. Ethic.* vnde comparatur ad alias sicut ornatus earum: & sic secundum quid est maior omnibus aliis, non tamen simpliciter.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum quartum.

¶ Num iustitia præferenda sit fortitudini.

IN articulo eiusdem 66. quæst. dubium nouitiorum occurrit, quomodo fortitudini præferatur iustitia: quia fortitudo rectificat circa mortem & vitam, iustitia autem circa operationes ad alterum, nulla namque operatio est maior ipsa vita, sed pellem pro pelle, & cuncta quæ habet, dabit homo pro anima sua. Sed hoc facile soluitur: ex eo quod iustitia rectificando animũ in omnibus operationibus, quæ sunt ad alterum, rectificat etiam respectu vitæ & mortis, ad iustitiã enim spectat ponere vitã pro altero: puta pro republica cui hoc debet, nec inconuenit eundem actum spectare ad iustitiam & fortitudinem diuersimodè vt in proposito ponere vitam, inquantum habet rationẽ debiti spectat ad iustitiam: quæ sicut dat alia bona debita, ita & vitam: inquãtum vero habet rationem terribilis, spectat ad fortitudinem. Cuius est firmare animum ne timeat hoc, sed audeat, &c. iustitia tanto est nobilior, quanto vniuersalior circa alterã, scilicet est bona rectificans in his quę sunt ad alterũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum quintum.*

Supra q.57 a.2.ad 2.et inf. q.68. ar.7.cor.et 1.Eth. pri. & li. 6.le. 6. & 7.

IN ar.5.eiusdem 66.q. in responsione ad quartũ notã aureã doctrinam, quare sapientia rationes terminorum maxime vniuersaltum considerat, vt fit in 5. Metaph. quia scilicet ens est proprius effectus primæ causæ, qđ in prima parte declaratum est, & quare iudicat de principiis: quia scilicet eorum causa considerat rationes terminorũ:

Li.1. Ethi. cap.2.

Cap.8.t.5.

iudicium enim rei per illius causas fit, iudicat autem sapientia de principiis ex rationibus terminorum, non tanquam explicans medium termi num latentem, quo fiat assensus principiis, aut redditur altera causa veritati eorum, sed tanquã dens eis intrinseca consti turiua eorum rationes, scilicet terminorum, & in eadem resoluens illa, &c. & propter ea defen dit illa ex summa arce vi dens.

Tex.17.t.2

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum sextum.*

Ca. 14.t.3.

IN arti.6.eiusdem 66.q. nihil scribendum occurrit, nisi quod omnia notanda sunt.

Ca.7. ante med. t.5.

tia concludit ex principiis indemonstrabilibus, quorum est intellectus, sicut & aliæ scientiæ. Ergo intellectus est maior virtus, quàm sapientia.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosꝰ. dicit in 6.Ethic.* quòd sapientia est sicut caput inter virtutes intellectuales.

CONCLVSIO.

¶ Sapientia omnibus habitibus intellectualibus excellentior & nobilior est.

Ar. 3. huius quæst.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictũ * est. Magnitudo virtutis secundum suam speciem consideratur ex obiecto: obiectum autem sapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualium: considerat enim causam altissimam, quæ Deus est, vt dicitur in principio Meta.* Et quia per causam iudicatur de effectu,

Li.1.Meta. c.1.circa fi. tom.3.

& per causam superiorem de causis inferioribus, inde est quòd sapientia habet iudicium de omnibus aliis virtutibus intellectualibus, & eius est ordinare omnes, & ipsa est quasi architectonica respectu omnium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum prudentia sit circa res humanas, sapientia vero circa causam altissimam, impossibile est, quòd prudentia sit maior virtus quàm sapientia, nisi, vt dicit ur in

Cap.7.ante med.

6.Ethicorum, maximum eorum, quæ sunt in mundo esset homo. Vnde dicendum est, sicut in eo li. dicitur, quòd prudentia non imperat ipsi sapientiæ, sed potius econuerso: quia spiritualis iudicat omnia, &

eod.li.6.et cap.7.

ipse à nemine iudicatur, vt dicitur in 1.ad Cor.2. Non enim prudentia habet se intromittere de altissimis quæ considerat sapientia: sed imperat de his, quæ ordinantur ad sapientiam, scilicet quomodo homines debeant ad sapientiam peruenire. vnde in hoc est prudentia seu politica ministra sapientiæ, introducit enim ad eam præparans ei viam, sicut ostiarius ad regem.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd prudentia considerat ea quibus peruenitur ad felicitatem: sed sapientia considerat ipsum obiectum felicitatis, quod est altissimum intelligibile. Et si quidem esset perfecta consideratio sapientiæ respectu sui obiecti, esset perfecta felicitas in actu sapientiæ: sed quia actus sapientiæ in hac vita est imperfectus respectu principalis obiecti, quod est deus: ideo actus sapientiæ est quædam inchoatio seu participatio futuræ felicitatis, & sic propinquius se habet ad felicitatem, quàm prudentia.

In prin. illius, to.2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 1.* de anima, vna notitia præfertur alteri, aut ex eo, quòd est nobiliorũ, aut propter certitudinem. Si igitur subiecta sint æqualia in bonitate & nobilitate, illa quæ est certior, erit maior virtus: sed illa quæ est minus certa de altioribus & maioribus perfertur ei, quæ est magis certa de inferioribus rebus. vnde Philosophus dicit in secundo De cælo. quòd

Tex.60.t.2

magnum est de rebus cælestibus aliquid posse cognoscere, etiam debili & topica ratione. Et in primo de partibus * animaliũ dicit. quòd amabile est magis paruum aliquid cognoscere de rebus nobilioribus, quàm multa cognoscere de rebus ignobilioribus. Sapientia igitur ad quam pertinet Dei cognitio, homini maxime in statu huius vitæ non potest perfecte aduenire. vt sit quasi eius possessio: sed hoc solius Dei est: vt dicitur in 1. Meta.* sed tamen illa modica cognitio, quæ per sapientiam de Deo haberi potest, omni alij cognitione præfertur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd veritas & cognitio principiorum indemonstrabilium dependet ex ratione terminorum: cognito enim quid est totum, & quid est pars. statim cognoscitur quod omne totũ est maius sua parte. cognoscere autem rationem entis & non entis, & totius & partis, & aliorum quæ consequuntur ad ens, ex quibus sicut ex terminis constituuntur principia indemonstrabilia, pertinet ad sapientiam: quia ens commune est proprius effectus causæ altissimæ, scilicet Dei. & ideo sapientia non solum vtitur principiis indemonstrabilibus quorum est intellectus, concludendo ex eis, sicut etiam aliæ scientiæ, sed etiam iudicando de eis, & disputando contra negantes. vade sequitur quod sapientia sit maior virtus quàm intellectus.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum charitas sit maxima inter virtutes theologicas.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd charitas non sit maxima inter virtutes theologicas. Cum enim fides sit in intellectu, spes autem & charitas in vi appetitiua, vt supra dictum est*, videtur quod fides cõparetur ad spẽ & charitatem, sicut virtus intellectualis ad moralem: sed virtus intellectualis est maior morali, vt ex dictis * patet: ergo fides est maior spe & charitate.

2 ¶ Præterea, Quod se habet ex additione ad aliud, videtur esse maius eo, sed spes, vt videtur, se habet ex additione ad charitatem: præsupponit enim spes amorem, vt Augustꝰ dicit in Ench *. Addit enim quendam motum protensionis in rem amatam. ergo spes est maior charitate.

3 ¶ Præterea, Causa est potior effectu: sed fides & spes sunt causa charitatis. Dicitur enim matth. 1. in glo.* quod fides generat spem, & spes charitatem. ergo fides & spes sunt maiores charitate.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1. Cor.13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas.

CONCLVSIO.

a ¶ *Inter omnes theologicas virtutes charitas, quæ propinquius Deum respicit quàm cæteræ, excellentissima est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà * dictum est, magnitudo virtutis secundum suam speciem consideratur ex obiecto. cum autem tres virtutes theologicæ respicant Deum sicut proprium obiectum, non potest vna earũ dici maior altera, ex hoc quòd sit circa maius obiectum: sed ex eo quòd vna se habet propinquius ad obiectum, quàm alia, & hoc modo charitas est maior alijs. nam aliæ important in sui ratione quandam distantiam ab obiecto. est enim fides de non visis, spes autem de non habitis, sed amor charitatis est de eo quod iam habetur: est enim amatum quodammodo in amante, & etiam amans per affectum trahitur ad vnionem amati, propter quod dicitur 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc modo non se habent fides & spes ad charitatem, sicut prudentia ad virtutem moralem: & hoc propter duo. Primo quidem, quia virtutes theologicæ habent obiectum quod est supra animam humanam, sed prudentia & virtutes morales sunt circa ea, quæ sunt infra hominem: in his autem quæ sunt suprà hominem, nobilior est dilectio, quàm cognitio: perficitur enim cognitio, secundum quod cognita sunt in cognoscente, dilectio vero secundum quod diligens trahitur ad rem dilectam: ibi autem quod est supra hominem, nobilius est in seipso, quàm sit in homine: quia vnumquodque est in altero per modum eius, in quo est. econuerso autem in his, quæ infrà hominem. Secundo, quia prudentia moderatur motus appetituos ad morales virtutes pertinentes: sed fides non moderatur motum appetitiuum tendentem in Deum, qui pertinet ad virtutes theologicas, sed solum ostendit obiectum. motus autem appetitiuus in obiectũ excedit cognitionem humanam, secundum illud ad Ephesios 3. Superuenientem scientiæ charitatem Christi.

¶ Ad secundum dicendum, quod spes præsupponit amorem eius quod quis adipisci se sperat, qui est amor concupiscentiæ: quo quidem amore magis se amat qui concupiscit bonum, quàm aliquid aliud. charitas autem importat amorem amicitiæ, ad quam peruenitur spe, vt supra * dictum est.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendũ, quòd causa perficiens est potior suo effectu, nõ autem causa disponens: sic enim calor ignis esset potior quàm anima, ad quam disponit materiam, quod patet esse falsum. sic autem fides generat spem, & spes charitatem, secundũ scilicet quod vna disponit ad alteram.

QVAESTIO SEXAGESIMA septima. De duratione virtutum post hanc vitam, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de duratione virtutum post hanc vitam.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum virtutes morales maneant post hanc vitam.

¶ Secundo, vtrum virtutes intellectuales.

¶ Tertio, vtrum fides,

¶ Quarto, vtrum remaneat spes.

¶ Quinto, vtrum maneat aliquid fidei vel spei.

¶ Sexto, vtrum maneat charitas,

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum virtutes morales maneant post hanc vitam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod virtutes morales non maneant post hanc vitam. Homines enim in statu futuræ gloriæ erunt similes angelis, vt dicitur Matthæi. 22. sed ridiculum est, in angelis ponere virtutes morales: vt dicitur in 10. Ethic.* ergo neque in hominibus post hanc vitam erunt virtutes morales.

2 ¶ Præterea, Virtutes morales perficiunt hominem in vita actiua: sed vita actiua non manet post hanc vitam. dicit enim Greg. in 6. Moral.* Actiuæ vitæ opera cum corpore transeunt. ergo virtutes morales non manent post hanc vitam.

3 ¶ Præterea, Temperantia & fortitudo, quæ sunt virtutes morales, sunt irrationalium partium: vt Philosophus dicit in 3. Ethic.* sed irrationales partes animæ corrumpuntur corrupto corpore, eo quòd sunt actus organorum corporalium. ergo videtur quòd virtutes morales non manent post hanc vitam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sap.1. quòd iustitia perpetua est & immortalis.

CONCLVSIO.

¶ Quamuis non remaneant morales virtutes post hanc vitam quo ad illarũ materiam: manebunt tamen in beatis quo ad illud, quod in ipsis rationis est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Augustꝰ dicit in 14. De trinit.* Tullius posuit post hanc vitã quatuor virtutes cardinales esse: sed in alia vita homines esse beatos sola cognitione naturæ (in qua nihil est melius, aut amabilius, vt Aug.* dicit ibidem) ea scilicet natura quæ creauit omnes naturas, Ipse autem postea determinat huiusmodi quatuor virtutes in futura vita existere, tamen alio modo. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod in huiusmodi virtutibus aliquid est formale, & aliquid quasi materiale. Materiale quidem est in eis virtutibus inclinatio quædam partis appetitiuæ ad passiones vel operationes secundũ modũ aliquẽ: sed quia iste modus determinatur à ratione, ideo formale in omnibus virtutibus est ipse ordo rationis. Sic igitur dicendum est, quòd huiusmodi virtutes morales in futura vita non manent quantum ad id quod est materiale in eis: non enim habent in futura vita locum concupiscentiæ & delectationes ciborum & venerẽorum, neque etiam timores & audacię circa pericula mortis, neque etiam distributiones & communicationes rerum quæ veniunt in vsum præsentis vitæ. Sed quãtũ ad id quod est formale, remanebũt in beatis perfectissimè post hanc vitam: inquantum ratio vniuscuiusque rectissima erit circa ea, quæ ad ipsum pertinent secundum statum illum, & vis appetitiua omnino mouebitur secundũ ordinẽ rationis in ea quæ ad statum illum pertinent. vnde aug.* ibidem dicit, qꝰ prudẽtia ibi erit sine vllo periculo erroris. fortitudo sine molestia tolerando quæcunque malorũ: temperantia sine repugnatione libidinum, vt prudentiæ sit nullum bonum Deo præponere vel æquare, fortitudinis ei firmissimè inhærere, temperantiæ nullo defectu noxio delectari. de iustitia vero manifestius est quem actum ibi habebit, scilicet esse subditum Deo: quia etiã in hac vita ad iustitiam pertinet esse subditum superiori.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosꝰ. loquitur ibi de huiusmodi virtutibus moralibus, quantum ad id quòd materiale est in eis, sicut de iustitia quantum ad commutationes & distributiones, de fortitudine quantum ad terribilia & pericula, de temperantia quantum ad concupiscentias prauas.

¶ Et similiter dicendum est ad secundum: ea enim quæ sunt actiuæ vitæ materialiter se habent ad virtutes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd status post hanc vitam est duplex. Vnus quidem ante resurrectionem, quando animæ erunt à corporibus separatæ. Alius autem post resurrectionem, quando animę iterato corporibus suis vnientur. In illo ergo resurrectionis statu erunt vires irrationales in organis corporis, sicut & nunc sunt. vnde & poterit in irascibili esse fortitudo, & in concupiscibili tẽperantia, inquantum vtraque vis perfecte erit disposita ad obediendum rationi. sed in statu ante resurrectionem partes irrationales non erũt actu in anima, sed solum radicaliter in essentia ipsius: vt in primo dictũ est.* vnde nec huiusmodi virtutes erunt in actu nisi in radice, scilicet in ratione & voluntate, in quibus sunt seminaria quædam harum virtutum, vt dictum est.* sed iustitia quæ est in voluntate, etiã actu remanebit. vnde specialiter de ea dictum est, quòd est perpetua & immortalis: tum ratione subiecti, quia voluntas incorruptibilis est: tum etiam propter simplicitatem actus: vt prius dictum est.*

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum virtutes intellectuales maneant post hanc vitam.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes intellectuales non maneant post hanc vitam. Dicit enim Apostꝰ. 1. ad Cor.13. quod scientia destruetur. & ratio est: quia ex parte cognoscimus. sed sicut cognitio scientiæ est ex parte, id est, imperfecta, ita etiam cognitio aliarum virtutum intellectualium, quandiu hæc vita durat. Ergo omnes virtutes intellectuales post hanc vitam cessabunt.

2 ¶ Præterea, Philosꝰ. dicit in Prædicamentis, quòd * scientia cum sit habitus, est qualitas difficile mobilis: non enim de facili amittitur nisi ex aliqua forti transmutatione vel ægritudine: sed nulla est tanta transmutatio corporis humani sicut per mortem, ergo scientia & aliæ virtutes intellectuales non manent post hanc vitam.

3 ¶ Præterea, Virtutes intellectuales perficiunt intellectum ad bene operandum proprium actum. sed actus intellectus nõ videtur esse post hanc vitam, eo quòd nihil intelligit anima sine phantasmate, vt dicitur in 3. De anima.* Phantasmata autem post hanc vitam nõ manent, cũ nõ sint nisi in organis corporeis. ergo virtutes intellectuales non manent post hanc vitam.

¶ SED CONTRA est, quòd firmior est cognitio vniuersalium & necessariorum, quàm particularium & contingentium: sed in homine remanet post hac vitam cognitio particularium contingentium, puta eorum, quæ quis fecit, vel passus est: secundũ illud Luc.16. Recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. ergo multo magis remanet cognitio vniuersalium & necessariorum, quæ pertinet ad sciẽtiam, & ad alias virtutes intellectuales.

CONCLVSIO.

¶ Virtutes intellectuales post hanc vitã in hominibus manent secundum id, quod est in ipsis formale, videlicet intelligibiles species in intellectu seruatæ, non manent autem quo ad materiale, scilicet ipsa phantasmata.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in primo dictum est,* quidam posuerunt, quòd species intelligibiles nõ permanẽt in intellectu possibili, nisi quandiu actu intelligit, nec est alia qua cõseruatio specierum cessante cõsideratione actuali, nisi in viribus sensitiuis, quæ sunt actus corporaliũ organorum, scilicet imaginatiua & memorativa: huiusmodi aũt vires corrũpuntur corrupto corpore: & ideo secundũ hoc scientia nullo modo post hanc vitam remanebit corrupto neque aliqua alia intellectualis virtus. Sed hæc opinio est contra sentẽtiam Ari. qui in 3. de anima * dicit, quod intellectus possibilis est in actu, cum sit singula sicut sciens, cum tamen sit in potentia ad considerandum in actu. Est etiam contra ratio-

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum primum.*

IN primo artic. quæstionis sexagesimæseptimæ scito nouitie, quòd distinctio literæ de formali & materiali non est de ipsa essentia virtutis, tota enim remanet, sed de actu eius quia non remanent refrænans aut impellens, vel firmans passiones, quæ sunt materia eius: sed perficiens appetitum ad sequendam rationem rectam: propterea dicitur quòd erunt quidem ibi virtutes, sed alio modo.

P.p. q.77. ar.8.

Q.63.ar.1.

In corp. ar.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum secundum.*

Inf. q. 93. ar. 6. ad 2. Et 2.di. 6. artic. 4. ad tertium, & d 34. ar.5. Et 3. contra cap. 12. & ma.q. 2.a. 12. Et opus. 3 cap. 118. In pre. quæstatis, non longè à prin. tom.1.

¶ *Num detractis speciebus intelligibilibus remaneret scientia.*

IN articulo secundo eiusdem 67. quæstionis dubium primo occurrit, quo pacto est verum, quod si species intelligibiles non conseruãtur in intellectu possibili, quòd scientia nullo modo remaneret: cum Auicen. cuius est ista positio, dicat remanere habilitatem intellectus ad recipiendum ab intelligentia agente, quæ prius recepit: & istã habilitate dicitur aliquis scienꝰ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd author, vt apparet in secundo contra Genti. ca. 74. putat Auicẽnam male profecutum positionem suam, & quòd habilitas illa non est nisi species sint: & propterea hic non ex intentione illius opinionis, sed ex intentione authoris determinatur, quòd scientia & virtutes intellectuales nullo modo, nec formaliter, id est, nec materialiter remanerent actu.

Tex.30.t.3

¶ Dubium secũdo in eodem loco occurrit, quare author de virtutum intellectualium duratione tractans, earum essentias tacet: & de principijs earum quæ sunt species intelligibiles & phantasmata tractat: iã enim ostensum est, quod virtutes intellectuales essẽ effectus sunt species intelligibiliũ, & nõ species ipsæ.

P.p.q.79. artic.6.

¶ Ad hoc dicitur duplici ter: primo, quia doctrina tanto certior est, quanto vniuersalior & remotior ab opinionibus: ideo author prætermissis opinionibus de esse habitus ad radicem accessit, species scilicet intelligibiles. quæ sunt prima entia in intellectu, et ex illis remanentibus virtutes intellectuales conclu deret remanere formaliter: sunt enim principia formalia omnis intellectionis

Tex.8.t.2

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctionis, cum omnis intellectio sit ab intellectu in actu per speciem intelligibilem. secundo dicitur, quod author minus dicit, & plus intendit: nam per species intelligibiles intelligit ipsas, & quicquid se tenet ex parte ipsarum, siue sit ordinatio earum, siue sit habilitas ad vtendum eis, siue quodcunque aliud: totũ enim hoc in virtutibus intellectalibus tenet se ex parte formalis, & phantasmata cum pertinentibus ad ea ex parte materialis, rationabile est autem sic exponere hunc locum: quoniam quæstio est de virtutibus in anima, vt separatur à corpore: ac per hoc quicquid se tenet ex parte animæ, computatur pro vno & formali, quicquid autem ex parte corporis, pro alio vno & materiali. nominauit autem totum illud formale à speciebus intelligibilibus: vtpote certioribus, prioribus, & formalioribus, secundum suum genus.

P.p.q. 85. 1.& 2.

D.1185.

Arti. præc.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum tertium.*

P.p.q. 89. artic. 1. Ar. præced.

IN artic. 2. eiusdem q. 67. dubium est, an dides & scientia de eodem stẽt simul in eodem: sed quoniam hoc ex proposito quæritur in 1. quæst. secunda secundæ, ideo hic pertranseo: quia tamen hic fundamenta iaciuntur, pro intellectu terminorum duo notãda sunt. Primum est, quod præsens articulus de fide & spei, & non de habitibus. in quinto namque art, conſummans author quæstionem de fidei & spei duratione, de habitus duratione determinat quid sentiendum, vt ibi patebit: quæ igitur de fide & spe in his duobus legis articulis ad actus eorum refer. Secundum est, quod quãmdicitur quòd fides importat imperfectionem ex parte subiecti, posset bene & male intelligi vel non intelligi: & consequenter errare in principiis. si quis enim intelligat eam dicere imperfectionem ex parte subiectiquia ponit actum imperfectum, seu diminutum in subiecto, erraret, nam cognitio per mediũ probabile alicuius conclusionis de monstrabilis, ponit etiam actum imperfectum seu diminutum in subiecto: & tamen non est fides, nec incompossibilis scientiæ. stat enim cum scientia eiusdem in eodem subiecto, vt in litera dicitur, non est igitur sermo, quòd habitus fidei inclinat subiectum in actum imperfectũ, vt multi videntur intelligere, quamuis enim hoc verum sit de actu & habitu fidei, non tamen hoc est intentum: hæc enim imperfectio vel perfectio propriũ subiecti absolute constituit cognitionem perfectam vel imperfectam, ex parte subiecti. Nec interest, si dicatur ab aliis, & dicitur quod tenet se ex parte subiecti. Rursus secundum hoc differentia fidei, qua distinguit

Universidad de Deusto
Biblioteca

solum actus iræ, sed habitus iræ inchoatiuæ: quinihil aliud est, quàm ipsa ira per modum passionis sic enim proportionaliter & eadem ratione fuit in Paulo de habitu fidei & lumine gloriæ, propter imperfectum enim modū essendi, oppositio, quæ est inter huiusmodi formas, exerceri non potuit impedita ab essendi modi perfectione: & ex efficacia oppositi actus, scilicet videre Deū non per modum transeuntis & ex incompossibili statu suppositi. Est enim beatus in tali statu, cui repugnat huiusmodi imperfectio habitualis, spei autem habitus euacuatur & ex efficacia oppositi actus, scilicet habere deum, & ex incompossibili statu suppositi: non enim est in statu immobilis: scilicet omnino quiescentiæ, cui repugnat imperfectio habitualis mobilitatis est enim huiusmodo mutatio status subtractio quædam subiecti ipsius habitus: sicut enim habitus non generatur nisi in subiecto dispositio, ita nec conseruatur subtracta illa dispositione à subiecto, & hoc hic contingit: intellectus enim immobilis ad credendum, & voluntas immolis ad sperandum non nunc, sed simpliciter: sicut nunquam suscipiant fidei aut spei habitum, ita nec conseruant. Ex opposito autem forma habitualis non in eodem subiecto, id est, voluntate, sed in eius causa, scilicet intellectu excludit, lumine scilicet gloriæ, ita quòd lumen gloriæ per modum habitus, id est, immobiliter habitum, est forma habitualis opposita habitui fidei & spei, sed fidei formaliter, spei virtualiter: & hoc sufficit ad successionem formæ incompossibilis, & hæc vltima verba sola sufficiant pro hac veritate. Reliqua sint ad perfectionem, & per hoc patet responsio ad Scotum, & decisionem veritatis, authoris autem verba non dissonantinam in responsione ad secundū veritatem absolute dixit, quod scilicet est oppositio faciens incompossibilitatem.

¶ In responsione vero ad tertium ad argumentum respondit, quòd nō est simile in patria de fide, & de liberalitate in passo iacturam: quia ibi etiam potentia aufertur, hic actus tantum: & propterea sequitur conditionalis illius veritatis: quòd frustra remaneret, si remaneret. hanc enim intendebat, exprimendo solum ipsius consequens.

¶ In responsione ad secundum eiusdem quinti articuli nota, quòd hinc habes lumen gloriæ esse sic idem totum significatur per hæc tria, sed nō subiectiue in intellectu, ab eodem. vnde patet quòd cum differentia nō dicitur in litera, q imperfectio fidei, & perfectio gloriæ opponuntur, & respiciunt idem subiectum. constat enim ex argumento, quòd de lumine fidei & lumine gloriæ loquitur, & hæc nota propter difficultatem illam, an sit in essentia animæ lumen gloriæ, an in intellectu.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli nota diligentissimè, quòd vbicunque tam hic quàm alibi inuenies, quod obiectum fidei est nō visum, vel non apparens, &c. intelligitur non de obiecto ex parte rei, sed ex parte noſtri, ita quòd non visum non est ratio formalis, nec conditio obiecti fidei ex parte obiecti, sed redatur in obiectum ex parte credentis: & denominat obiectum denominatione extranea sumpta ex conditione credentis. iam enim dictum est, quod imperfectio fidei est ex parte subiecti, & non obiecti: imo ex parte obiecti excellit scientiam, vt in articulo tertio in responsione ad primum litera dicit: quia habet pro obiecto Deum, sicut ratio virtutes theologicæ: & propterea quando inquantum obiectum fidei dicit imperfectionem, memento prædictæ distinctionis & glossa de obiecto ex parte nostri, id est, secundum id quod habet ex parte credentis, non secundum se: & non erabis.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum sextum.*

IN articulo sexto eiusdem sexagesimæseptimæ quæstionis in responsione ad secundum nota, quod ibi negatur de charitatis obiectum, scilicet Deum cognitum, & dicitur esse ipsum Deum absolute, nō quod sit diligi non cognitus, sed quia cognitio neutra se respectu illius habet, quoniam imperfecta cognitio remanet ex parte subiecti, non accidens se habet ad claritatem: ideo charitas cum vtraque stet, & ex neutrius defectu euacuatur: non sic autem est de imperfectione ex parte subiecti, respectu fidei & spei: quoniam pro se ad illas pertinet: vt patet ex dictis.

¶ In eiusdem articuli responsione ad tertium, pro tria duo: primo quòd charitas viæ nunquam penitus perueniet ad æqualitatem charitatis patriæ, & consequenter ad bene agendum, vt suprà dictum * est, ratio autem doni sumitur secundū comparationem ad causam, à qua est: nihil autem prohibet, illud quòd est ab alio, vt donum esse perfectiuū alicuius ad bene operandum, præsertim cum suprà * dixerimus, quòd virtutes quædā nobis sunt infusæ à Deo, vnde secundū hoc donū à virtute distingui nō potest. Et ideo quidā posuerunt, quòd dona nō essent à virtutibus distinguenda: sed eis remanet non minor difficultas, vt scilicet ratio assignetur, quare quædam virtutes dicantur dona, & non omnes, & quare aliquæ computentur inter dona, quæ non computantur inter virtutes, vt patet de timore. Vnde alij dixerunt dona à virtutibus esse distinguenda, sed non assignauerunt conuenientem distinctionis causam: quæ scilicet ita communis esset virtutibus, quod nullo modo dona quatuor pertinent ad rationem, scilicet sapientia, scientia, intellectus & consilium, & tria ad vim appetitiuā, scilicet fortitudo, pietas, & timor, posuerunt quòd dona perficiebant liberum arbitrium, secundum quod est facultas rationis, virtutes verò secundum quod est facultas voluntatis, quia inuenerunt duas solas virtutes in ratione vel intellectu, scilicet fidem & prudentiam: alias verò in vi appetitiua vel affectiua. Oporteret autem, si hæc distinctio esset conueniens, quòd omnes virtutes essent in vi appetitiua, & omnia dona in ratione. Quidā verò considerātes quod Greg. dicit in 2. Mor.* quod donū spiritus sācti, quod in mēte sibi sub iecta format prudentiam, temperantiam, iustitiam, & fortitudinem, eandem mentem munit contra singula tentamēta per septē dona: dixerunt quòd virtutes ordinantur ad bene operādum, dona vero ad resistendum tentationibus.

Sed nec ista distinctio sufficit, quia etiā virtutes tentationibus resistūt, inducētibus ad peccata quæ contrariantur virtutibus: vnumquodque enim resistit naturaliter suo cōtrario, quod præcipue patet de charitate, de qua dicitur Cant. 8 Aquę multæ nō potuerunt extinguere charitatem. Alij vero considerātes, quod ista dona traduntur in Scriptura, secundum quod fuerūt in Christo, vt pater Isa. 11. dixerunt, quòd virtutes ordinantur simpliciter ad bene operandū, sed dona ordinantur ad hoc, vt per ea cōformemur Christo, præcipue quātum ad ea quæ passus est: quia in passione eius præcipue huiusmodi dona resplenduerunt. Sed hoc etiā non videtur esse sufficiens: quia ipse Dominus præcipue nos inducit ad sui conformitatem, lecūdū humilitatem & mansuetudinem, Mat. 11. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Et secundum charitatem. 1oā. 15. Diligatis inuicem sicut dilexi vos. Et hæ etiam virtutes, præcipue in passione Christi resplenduerunt. Et ideo ad distinguendum dona à virtutibus, debemus sequi modum loquendi scripturę, in qua nobis traduntur, non quidem sub nomine donorum, sed magis sub nomine spirituum. Sic enim dicitur Isa. 11. Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, &c. Ex quibus verbis manifestè datur intelligi, quòd ista septem enumerantur ibi, secundū quod sunt in nobis ab inspiratione diuina: inspiratio autē significat quandam motionē ab exteriori. Est enim considerandū, quòd in homine est duplex principium mouens, vnum quidem interius, quod est ratio: aliud autem exterius, quod est Deus, vt supra dictum est, * & etiam Philos. dicit hoc in cap.* De bona fortuna. Manifestum est autē, quod omne quod mouetur, necesse est proportionatū esse motori: & hæc est perfectio mobilis inquantum est mobile, dispositio qua disponitur ad hoc, quòd bene moueatur à suo motore. Quanto igitur mouens est altior, tanto necesse est, quod mobile perfectiori dispositione ei proportionetur: sicut videmus quod perfectius oportet esse discipulum dispositū ad hoc quòd altiorē doctrinam capiat à doctore. Manifestum est autem, quòd virtutes humanę perficiunt hominem, secundum quòd homo natus est moueri per rationē in his, quæ interius vel exterius agit, oportet igitur inesse homini altiores perfectiones, secundum quas sit dispositus ad hoc, quod diuinitus moueatur, & istæ perfectiones vocantur dona, non solum quia infunduntur à Deo, sed quia secundum ea homo dispōnitur, vt efficiatur prōpte mobilis ab inspiratione diuina. sicut dicitur Isaiæ quinto capite, Dominus aperuit mihi aurē, ego autē non contradico, retrorsum nō abij. Et Philos. etiam * dicit in capite de bona fortuna, quòd his qui mouentur per instinctum diuinum, nō expedit consiliari secundum rationem humanam, sed quòd sequantur interiorem instinctū: quia mouentur à meliori principio, quàm sit ratio humana: & hoc est quod quidam dicūt quod dona perficiunt hominem ad altiores actus, quàm sint actus virtutum.

cie, quod est in fide remanet in patria, sed solū idem genere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd remoto rationali. non remanet viuum idem numero, sed idem genere: vt ex dictis * patet.

¶ Ad secundum dicendum, quod imperfectio luminis candelæ non opponitur perfectioni solaris luminis: quia non respiciunt idem subiectum: sed imperfectio fidei & perfectio gloriæ opponuntur adinuicem, & respiciunt idem obiectū. vnde non possunt esse simul sicut nec claritas aēris cum obscuritate eius.

¶ Ad tertium dicendum, quod ille qui amittit pecuniam, nō amittit possibilitatem habēdi pecuniam. & ideo conuenienter remanet habitus liberalitatis, sed in statu gloriæ non solū actu tollitur obiectū fidei, q̄ non est visum, sed etiam secundum possibilitatem propter beatitudinis stabilitatem: & ideo frustra talis habitus remaneret.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Virum remaneat charitas post hanc vitam in gloria.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd charitas non maneat post hanc vitam in gloria: quia vt dicitur 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est, id est quod est imperfectum, sed charitas viæ est imperfecta: ergo euacuabitur adueniente perfectione gloriæ.

2 ¶ Præterea, Habitus & actus distinguuntur secundum obiecta, sed obiectum amoris est bonum apprehensum. cum ergo alia sit apprehensio præsentis vitæ, & alia apprehensio futuræ vitæ, videtur quòd non maneat eadem charitas vtrobique.

3 ¶ Præterea, Eorum quæ sunt vnius rationis imperfectum, potest venire ad æqualitatem perfectionis per continuum augmentum: sed charitas viæ nunquam potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ, quantumcunque augeatur. ergo videtur quod charitas viæ non remaneat in patria.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 13. Charitas nunquam excidit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum charitas sit virtus perfecta, eam in gloria permanere haud dubium.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictum est, * quando imperfectio alicuius rei non est de ratione speciei ipsius, nihil prohibet, idem numero quod prius fuit imperfectum, postea perfectum esse: sicut homo per augmentum perficitur, & albedo per intensionem. charitas autem est amor: de cuius ratione nō est aliqua imperfectio. potest enim esse & habiti, & non habiti, & visi & non visi. vnde charitas non euacuatur per gloriæ perfectionem, sed eadem numero manet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod imperfectio charitatis per accidens se habet ad ipsam: quia non est de ratione amoris imperfectio. remoto autem eo, quod est per accidēs, nihilominus remanet substantia rei. vnde euacuata imperfectione charitatis, non euacuatur ipsa charitas.

¶ Ad secūdū dicēdū, quòd charitas nō habet pro obiecto ipsam cognitionē: sic enim nō esset eadē in via & in patria, sed habet pro obiecto ipsam rē cognitā, q̄ est eadē, scilicet Deū,

¶ Ad tertium dicendum, quod charitas viæ per augmentum nō potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ, propter differentiā, quæ est ex parte causæ: visio enim est quædam causa amoris: vt dicitur in 9.* Ethic. Deus autem quanto perfectius cognoscitur, tanto perfectius amatur.

QVAESTIO SEXAGESIMAoctaua. De donis, in octo articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de donis.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum dona differant à virtutibus.

¶ Secundo, de necessitate donorum.

¶ Tertio, vtrum dona sint habitus.

¶ Quarto, quæ & quot sint.

¶ Quinto, vtrum dona sint connexa.

¶ Sexto, vtrum maneant in patria.

¶ Septimo, de comparatione eorum adinuicem.

¶ Octauo, de comparatione eorum ad virtutes.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum dona differant à virtutibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd dona non distinguantur à virtutibus. Dicit enim Grego. in 1. Moral.* exponens illud Iob. Nati sunt ei septem filii. septem nobis nascuntur filij, cum per conceptionem bonæ cogitationis, sancti spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Et inducit illud quod habetur Isa. 11. Requiescet super eum Spiritus intellectus, &c. vbi enumerantur septem Spiritus sancti dona. ergo septem dona spiritus sancti sunt virtutes.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in lib.* De quæstionib. Euangelij, exponens illud, quod habetur Matth. 12. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus, &c. Septem vitia sunt contraria septem virtutibus spiritus sancti, id est, septem donis. sunt autem septem vitia, contraria virtutibus communiter dictis. ergo dona non distinguuntur à virtutibus communiter dictis.

3 ¶ Præterea, Quorum est diffinitio eadem, ipsa quoque sunt eadem, sed diffinitio virtutis conuenit donis, vnumquodque enim donum est bona qualitas mentis, qua recte viuitur, &c. similiter diffinitio doni conuenit virtutibus infusis: est enim donum datio irredibilis secundum philosophum. ergo virtutes & dona non distinguuntur.

4 ¶ Præterea, Plures eorum, quę numerantur inter dona, sunt virtutes, nam sicut suprà dictum * est, sapiētia & intellectus & scientia, sunt virtutes intellectuales. consilium autem ad prudentiam pertinet, pietas autem species est iustitię, fortitudo autem quędam virtus est moralis. ergo videtur quòd dona & virtutes non distinguantur.

¶ SED CONTRA est, quòd Greg. in 1. Moral.* distinguit septem dona: quę dicit significari per septem filios Iob, à tribus virtutibus theologicis, quas dicit significari p tres filias Iob & in 2. Mo-ra.* distinguit eadem septem dona à quatuor virtutibus cardinalibus, quę dicit significari per quatuor angulos domus.

CONCLVSIO.

Virtutes à Donis sic distinguuntur, quòd virtutibus homo dispōnitur ad ea quæ interius, vel exterius agit, secundum quod à ratione mouetur, Donis verò ad eadem dispōnitur vt à Deo moueatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si loquamur de dono & virtute secundum nominis rationem, sic nullam oppositionem habent adinuicem, nam ratio virtutis sumitur secundum quod perficit hominem ad bene agendum, vt suprà dictum * est, ratio autem doni sumitur secundū comparationem ad causam, à qua est: nihil autem prohibet, illud quòd est ab alio, vt donum esse perfectiuū alicuius ad bene operandum, præsertim cum suprà * dixerimus, quòd virtutes quædā nobis sunt infusæ à Deo, vnde secundū hoc donū à virtute distingui nō potest. Et ideo quidā posuerunt, quòd dona nō essent à virtutibus distinguenda: sed eis remanet non minor difficultas, vt scilicet ratio assignetur, quare quædam virtutes dicantur dona, & non omnes, & quare aliquæ computentur inter dona, quæ non computantur inter virtutes, vt patet de timore. Vnde alij dixerunt dona à virtutibus esse distinguenda, sed non assignauerunt conuenientem distinctionis causam: quæ scilicet ita communis esset virtutibus, quod nullo modo dona quatuor pertinent ad rationem, scilicet sapientia, scientia, intellectus & consilium, & tria ad vim appetitiuā, scilicet fortitudo, pietas,

visione ex parte subiecti se tenet, illa verò quæ ex natura obiecti, ex parte ipsius obiecti se tenet: & hinc prouenit, quod quantumcunque crescat hic charitas, nunquā erit æqualis illi, quāta duabus quanti tatibus diuersarum ratio num sicut quantumcun que crescat linea, nunquam erit æqualis superficiei sed quoniam inferius ex proposito materiæ hæc tractanda est in loco allegato, transiemus. *Ca. 36. ante med.*

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum primum.*

¶ *Num Dona sint distincti habitus à virtutibus.*

IN primo articulo q. 68. dubium occurrit de distinctione donorum à virtutibus. Scotus in 3. sent. di. 34. impugnat cōclusionem, & eius rationem, volens, sine assertione tamen, dona non esse alios habitus, quàm habitus virtutum. Et contra conclusionem quidem arguit, quia illi habitus tantum ponendi sunt in viatore, quibus perficitur circa omne obiectum quo perfici potest in vita, tales autem sunt solæ virtutes theologicæ, intellectuales & morales, ergo præter istos non sunt alij habitus necessarij in via.

¶ Contra rationem vero tripliciter. Primo, quia falsum supponitur, scilicet quod ratio moueat voluntatem, ita q̄ virtus non sit nisi dispositio mobilis in voluntate. Secundò, quia diffinitio beatitudinum à donis & virtutibus non est sic. Tertio, quia per idem aliquid est proportionatum mouenti primo & secundo, ac per hoc si per habitum virtutis propōnatur potentia sibi ipsi, per eundem sufficienter proportionatur spiritui sancto: & consequenter non oportet ponere alios habitus propter motionem à Spiritu sancto, vt author assumit. assumptum manifestatur: quia ex quo Deus dedit habitum voluntati, semper assistit voluntati & habitui ad actus sibi conuenientes. sicut ex quo miraculose illuminauit cæcum, semper assistit illuminato, vt possit mouere illam potentiā: sed hæc facile soluuntur, si dicta authoris in litera perspiciantur. *Q. 9. de V. C. 6. Li. 7. Mor. Eudemior. c. 18.*

¶ Ad primam enim rationem quam fecerat San. Tho. in 2. hoc modo respondetur, quòd maior est diminuta: oportet namque dicere circa omne obiectū & omnimodo: licet enim dona non sint circa alia obiecta, sunt tamen alio modo circa illa: quia sunt circa illa, *Li. 7. Mor. Eudemiorum. c. 18.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Illa, vt actus oriatur ex instinctu spiritus sancti.

¶ Ad primam autem contra rationem dicitur, q verissimum est rationem mouere voluntatem ex parte obiecti, regulando ac præcipiendo: vt patet ex supradictis, virtutesque non omnes, sed morales esse dispositiones appetitus vt mobilis à ratione: quoniam sunt in eo vt rationalis est per participationem, appetitus autem non est pars mobilis: sed motum mouens, vt dicitur in tertio de anima, & propterea non est fidelis interpretatio, nisi ad bonum ipsum, dicere virtutes non esse nisi dispositiones mobiles: etenim virtutes & dona sic sunt dispositiones mobilis à ratione & spiritu sancto, quod sunt perfectiones mouentis: sunt enim instrumenta seu patientia mouentis secundum seipsa vires animę vtentes virtutibus & donis.

¶ Ad secundam dicitur, quod non est similis ratio de habitudinibus & donis, vt in q. sequẽti patebit: quoniam actus tantum sunt habitudines, dona vero habitus.

¶ Ad tertiã dicitur, quod ratio illa aut assumit falsum, aut non concludit ad propositum, nam propositio dicens, quòd per idem aliquid est proportionatum secundo & primo mouenti, potest habere duos sensus. Primus est, quòd eadem est forma qua mediante aliquid fit à secundo & primo motore: & hic sensus est verus, & intentus videtur à Scoto: vt patet in probatione de cæco illuminato, & de habitu in voluntate: constat enim quod per eandem formã visio fit à videte & Deo, scilicet per potentiam visiuam, & similiter restituto per habitum iustitiæ à voluntate mea, & à Deo: &c. sed iuxta hũc sensum nihil concluditur contra nos: sed potius pro nobis, non contra: quia nulla virtus est talis forma, qua secundum motum mouens, puta, homo potest in actum qui elicitur à dono spiritus sancti: & sic falsa est minor, scilicet, quòd virtutis habitus reddat potentiam proportionatam secundo mouenti: puta sibipsi potentiæ, vel homini, ad habendum talem perfectionem, scilicet actum talem, qualis natus est esse à dono spiritus sancti. vnde in hoc sensu maior non est ad propositum: & minor nihilominus est falsa. Secundus autem sensus est, quòd eadem dispositio est alicuius mobilis, vt mouetur ab inferiori, & superiori motore: & sic est ad propositum directe, sed non est vera formaliter: quoniam quemadmodum diuer-

Ca.1.10.5.

Inf. artic.3. ad 1. & 3.

Cap.36.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd humilimo di dona nominantur quandoque virtutes, secundum communem rationẽ virtutis, habent tamen aliquid superueniẽs rationi cõmuni virtutis, inquantum sunt quædã diuinæ virtutes perficientes hominem, inquantum est à Deo motus: vnde & Philos. in 7 Eth.* supra virtutem communem, ponit quãdam virtutẽ heroicam vel diuinam, secundum quam dicuntur aliqui diuini viri.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd vitia inquantum sunt contra bonum rationis, contrariãtur virtutibus, inquantum autem sunt contra diuinum instinctum, contrariãtur donis: idẽ enim contrariatur Deo & rationi, cuius lumen à Deo deriuatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diffinitio illa datur de virtute secundum communem modũ virtutis: vnde si volumus diffinitionem restringere ad virtutes, prout distinguũtur à donis, dicemus quod hoc, quod dicitur. Qua recte viuitur, intelligendũ est de rectitudine vitæ, quæ accipitur secundũ regulã rationis. similiter autẽ donum, prout distinguitur à virtute infusa, potest dici id quod datur à Deo in ordine ad motionem ipsius. quia scilicet facit hominem bene sequentem suos instinctus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sapientia dicitur intellectualis virtus, secundum quod procedit ex iudicio rationis, dicitur autem donũ secundum quod operatur ex instinctu diuino.

¶ Et similiter dicendum est de aliis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum dona sint necessaria homini ad salutem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod dona non sint necessaria homini ad salutem. Dona enim ordinantur ad quandam perfectionem vltra communem perfectionem virtutis, non autem est homini necessarium ad salutem, vt huiusmodi perfectionem consequatur, quæ est vltra communem statum virtutis, quia huiusmodi perfectio non cadit sub præcepto, sed sub cõsilio. Ergo dona nõ sunt necessaria homini ad salutem.

2 ¶ Præterea, Ad salutem hominis sufficit, q homo se bene habeat & circa diuina, & circa humana: sed per virtutes theologicas homo se habet bene circa diuina, per virtutes autẽ morales circa humana. ergo dona non sunt homini necessaria ad salutem.

3 ¶ Præterea, Gregorius dicit in 2. Moraliũ* quòd Spiritus sanctus dat sapientiam contra stultitiam, intellectum contra hebitudinem, consilium contra præcipitationem, fortitudinem contra timorem, scientiam contra ignorantiam, pietatem contra duritiam, humilitatẽ contra superbiam: sed sufficiens remedium potest adhiberi ad omnia ista tollenda per virtutes. Ergo dona non sunt necessaria homini ad salutem.

¶ SED CONTRA, Inter dona summum videtur esse sapientia, infimum autem timor: vtrumque autem horum necessarium est ad salutem. quia de sapiẽtia dicitur: Sap. 7. Neminem diligit Deus, nisi eũ qui cum sapientia inhabitat. Et de timore dicitur Ecclesia. 1. Qui sine timore est, nõ poterit iustificari. Ergo etiam alia dona media sunt necessaria ad salutem.

CONCLVSIO.

¶ Dona spiritus sancti sunt homini necessaria, vt iijs à Deo ad finem supernaturalem consequendum efficaciter moueatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum* est, dona sunt quædam hominis perfectiones, quibus homo disponitur ad hoc, quòd bene sequatur instinctum diuinum. vnde in his, in quibus non sufficit instinctus rationis, sed est necessarius Spiritus sancti instinctus, per consequens est necessarium donum. Ratio autem hominis est perfecta dupliciter à Deo. Primò quidem naturali perfectione, secundũ scilicet lumen naturale rationis. Alio autem modo quadam supernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictum* est suprà. Et quamuis hæc secunda perfectio sit maior quàm prima, tamen prima perfectio perfectioni modo habetur ab homine, quàm secunda, nã prima habetur ab homine quasi plena possessio, secunda autem habetur quasi imperfecta: imperfectè enim diligimus & cognoscimus Deum. Manifestum est autem, quòd vnumquodque quod perfectè habet naturam vel formam aliquam, aut virtutem, potest per se secundum illam operari, non tamen exclusa operatione Dei, qui in omni natura & voluntate interius operatur: sed id, quod imperfectè habet naturã aliquã, vel formam, aut virtutẽ, nõ potest ipse operari, nisi ab altero moueatur: sicut sol, quia est perfectè lucidus, per seipsum potest illuminare: lũna autem in qua est imperfectè natura lucis, non illuminat nisi illuminata: medicus etiam qui perfectè nouit artẽ medicinæ, potest per se operari, sed discipulus eius, qui nondum est plene instructus, non potest per se operari, nisi ab eo instruatur. Sic igitur quantum ad ea, quę subsunt humanæ rationi in ordine, scilicet ad finem cõ naturalem homini, homo potest operari per iudicium rationis, si tamen etiam in hoc homo adiuuetur à Deo per specialem instinctũ, hoc erit superabundantis bonitatis. vnde secũdum Philosophos, non quicũque habebat virtutes morales acquisitas, habebat virtutes heroicas, vel diuinas: sed in ordine ad finem vltimum supernaturalem, ad quem ratio mouet, secundum quod est aliqualiter & imperfectè informata per virtutes theologicas, non sufficit ipsa motio rationis, nisi desuper adsit instinctus & motio Spiritus sancti, secundum illud Romano. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt & hęredes. Et in Psal. 142. dicit. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: quia scilicet in hęreditatem illius terræ beatorum nullus potest peruenire, nisi moueatur & deducatur à Spiritu sancto. Et ideo ad illum finem consequendum necessarium est homini habere donum Spiritus sancti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod dona excedunt communem perfectionem virtutum, non quantum ad genus operũ eo modo, quo consilia præcedunt præcepta: sed quãtum ad modum operandi, secundum quòd mouetur homo ab altiori principio.

¶ Ad secundum didendum, quod per virtutes theologicas & morales, non ita perficitur homo in ordine ad vltimum finem, quin semper indigeat moueri quodam superiori instinctu Spiritus sancti, ratione iam* dicta.

¶ Ad tertium dicendum, quod rationi humanæ non sunt omnia cognita, neque omnia possibilia, siue accipiatur vt perfecta perfectione naturali, siue accipiatur vt perfecta theologicis virtutibus. vnde nõ potest quãtum ad omnia repellere stultitiam, & alia huiusmodi, de quibus ibi fit mentio, sed ille, cuius scientię & potestati omnia subsunt, sua motione, ab omni stultitia & ignorantia & hebitudine, & duritia, & cęteris huiusmodi nos tutos reddit. & ideo dona Spiritus sancti, quę faciunt nos bene sequentes instinctum ipsius: dicuntur contra huiusmodi defectus dari.

QVAEST. LXVIII.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum dona Spiritus sancti sint habitus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dona Spiritus sancti non sint habitus. Habitus enim est qualitas in homine manens: est enim qualitas difficile mobilis, vt dicitur in* Prædicamentis, sed proprium Christi est, quòd dona Spiritus sancti in eo requiescant, vt dicitur Isa. 11. Et Io. 1. dicitur, Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat. Quod exponens Greg. in 2.* Moralium dicit, In cunctis fidelibus Spiritus sanctus venit, sed in solo Mediatore semper singulariter permanet. ergo dona Spiritus sancti non sunt habitus.

2 ¶ Præterea, Dona Spiritus sancti perficiunt hominem, secundum quod agitur à Spiritu Dei, sicut dictum* est, sed inquantum homo agitur à Spiritu Dei, se habet quodammodo vt instrumentum respectu eius: non autem conuenit vt instrumentum perficiatur per habitum, sed principale agẽs. ergo dona Spiritus sancti nõ sunt habitus.

3 ¶ Præterea, Sicut dona Spiritus sancti sunt ex inspiratione diuina, ita donum prophetiæ. sed prophetia non est habitus: non enim spiritus prophetiæ adest prophetis semper, vt Greg. dicit in 1. Homilia Ezc.* ergo neque etiam dona Spiritus sancti sunt habitus.

¶ SED CONTRA est, quod Dominus dicit discipulis, de Spiritu sancto loquens, Io. 14. Apud vos manebit, & in vobis erit. Spiritus autem sanctus non est in hominibus absque donis eius. Ergo dona eius manent in hominibus. ergo non solum sunt actus vel passiones, sed etiam habitus permanentes.

CONCLVSIO.

¶ Spiritus sancti dona habitus quidam sunt, quibus homo perficitur ad deite obediendum spiritui sancto.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum* est, dona sunt quædam perfectiones hominis, quibus disponitur ad hoc, quòd homo bene sequatur instinctum Spiritus sancti. Manifestum est autẽ ex supra* dictis, quòd virtutes morales perficiunt vim appetitiuam, secundum quod participat aliqualiter rationem, inquantum scilicet nata est moueri per imperium rationis. hoc igitur modo dona spiritus sancti se habent ad homines in comparatione ad Spiritum sanctum, sicut virtutes morales se habent ad vim appetitiuam in comparatione ad rationem, virtutes autem morales habitus quidam sunt, quibus vires appetitiuæ disponuntur ad prompte obediendum rationi. vnde & dona Spiritus sancti sunt quidam habitus quibus homo perficitur ad prompte obediendum Spiritui sancto.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Greg.* ibidem soluit, dicens, quod in illis donis, sine quibus ad vitam peruenire non potest, Spiritus sanctus in electis omnibus semper manet: sed in alijs non semper manet. Septem autem dona sunt necessaria ad salutem, vt dictum* est. vnde quantũ ad ea Spiritus sanctus semper manet in sanctis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de instrumento, cuius non est agere, sed solum agi: tale autem instrumentum non est homo, sed sic agitur à Spiritu sancto, quòd etiam agit inquantum est liberum arbitrij. vnde indiget habitu.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prophetia est de donis, quæ sunt ad manifestationem Spiritus, non autem ad necessitatem salutis. vnde non est simile.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter septem dona Spiritus sancti enumerentur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter septem dona spiritus sancti enumerentur. In illa enim enumeratione ponuntur quatuor pertinentia ad virtutes intellectuales, scilicet sapientia, intellectus, scientia & consilium, quòd pertinet ad prudentiam: nihil autem ibi ponitur quod pertineat ad partem, quæ est quinta virtus intellectualis: similiter etiam ponitur aliquid pertinens ad iustitiam, scilicet pietas, & aliquid pertinens ad fortitudinem, scilicet fortitudinis donum, nihil autem ponitur ibi pertinens ad temperantiam. ergo insufficienter enumerantur dona.

2 ¶ Præterea, Pietas est pars iustitiæ: sed circa fortitudinem non ponitur aliqua pars eius, sed ipsa fortitudo. ergo non debuit poni pietas, sed ipsa iustitia.

3 ¶ Præterea, Virtutes theologicæ maximè ordinant nos ad Deũ. cũ ergo dona perficiant hominẽ secundũ quod mouetur à Deo, videtur quod debuissent poni aliqua dona pertinẽtia ad theologicas virtutes.

4 ¶ Præterea, Sicut Deus timetur, ita etiam amatur, & in ipsum aliquis spectat, & de eo delectatur: amor autem spes & delectatio sunt passiones conditiuæ timori. ergo sicut timor ponitur donum, ita & alia tria debent poni dona.

5 ¶ Præterea, Intellectui adiungitur sapientia, quæ regit ipsum: fortitudini autem consilium, pietati verò scientia. ergo timori debuit addi aliquod donum diametrum. inconuenienter ergo septem dona Spiritus sancti enumerantur.

¶ SED IN CONTRARIVM est authoritas Scripturæ Isa. 11.

CONCLVSIO.

¶ Septem sunt spiritus sancti dona, quibus homo perficitur ad virtutum opera consummãda, rãm ratione, quàm in appetitu, dona scilicet in electus, sapiẽtiæ, scientiæ, cõsilij, fortitudinis, pietatis, et timoris.

Ca.1.10.5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum* est, dona sunt quidã habitus perficientes hominem ad hoc, quòd prompte sequatur instinctum Spiritus sancti, sicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendum rationi. sicut autem vires appetitiuæ natæ sunt moueri per imperium rationis, ita omnes vires humanæ natæ sunt moueri per instinctũ Dei, sicut à quadã superiori potẽtia: & ideo in omnibus viribus hominis, quę possunt esse principia humanorũ actuũ, sicut sunt virtutes, ita etiã sunt dona, scilicet in ratione & in vi appetitiua. ratio autem est speculatiua & practica, & in vtraque consideratur apprehensio veritatis, quæ pertinet ad inuentionem & ad iudicium de veritate. Ad apprehensionẽ igitur veritatis perficitur speculatiua ratio per intellectum: practica vero per cõsilium: ad recte autem iudicandum, speculatiua quidem per sapientiam, practica vero per scientia per ficitur. Appetitiua autem virtus in his quidẽ, quæ sunt ad alterum, perficitur per pietatem: in his autem quæ sunt ad seipsum, perficitur per fortitudinem contra timorem periculorum: contra concupiscentiam vero inordinatam delectabilium per timorem: secundum illud Prouerbiorum 16. In timore Domini declinat omnis à malo. Et in Psal. 118. Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui. Et sic patet, quod hæc dona extendunt se ad omnia, ad quæ se extendunt virtutes tam intellectuales quàm morales.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dona spiritus sancti perficiunt hominem in his, quæ pertinent ad bene viuendum, ad quæ non ordinatur ars, sed ad exteriora factibilia: est enim ars ratio recta non agibilium, sed factibilium, vt dicitur in sexto* Ethicorum. Potest tamen etiam dici, quòd quantum ad infusionem donorum, ars pertinet ad Spiritum sanctum, qui est principaliter mouens, non autem ad homines, qui sunt quædam organa eius dũ ab eo mouentur. Temperantiæ autem respondet quodammodo donum timoris: sicut enim ad virtutem temperantiæ pertinet secundum eius propriam rationem, vt aliquis recedat à delectationibus prauis propter bonum rationis, ita ad donum timoris pertinet, quòd aliquis recedat à delectationibus prauis propter Dei timorem.

Ca.1.10.5.

¶ Ad secundum dicendum, quod nomen iustitiæ imponitur à rectitudine rationis, & ideo nomen virtutis est conuenientius quàm nomen doni: sed nomen pietatis importat reuerentiam, quam habemus ad patrem & ad pattiam. Et quia pater omnium Deus est, etiam cultus Dei pietas nominatur. vt Aug. dicit 10.* De ciuitate Dei, & ideo conuenienter donum, quo aliquis propter reuerentiam Dei bonum operatur ad omnes, pietas nominatur.

¶ Ad tertium dicendum, quod animus hominis non mouetur à Spiritu sancto, nisi ei secundum aliquem modum vniatur, sicut instrumentum non mouetur ab artifice, nisi per contactum, aut per aliquam aliam vnionem. Prima autem vnio hominis est per fidem, spem, & charitatem. vnde istæ virtutes præsupponuntur ad dona, sicut radices quædam donorum. vnde omnia dona pertinent ad has tres virtutes, sicut quædam deriuationes prædictarum virtutum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd amor, spes, & delectatio habent bonum pro obiecto, summum autem bonum Deus est. vnde nomina harum passionum transferuntur ad virtutes theologicas, quibus anima coniũgitur Deo: timoris autem obiectum est malum, quod Deo nullo modo competit. vnde non importat coniunctionem ad Deum, sed magis recessum ab aliquibus rebus propter reuerentiam Dei: & ideo non est nomen virtutis theologicæ, sed doni quod eminentius retrahit à malis, quàm virtus moralis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd per sapientiam dirigitur & hominis intellectus & hominis affectus: & ideo ponuntur duo correspondentia sapientiæ, tanquam directiuo: ex parte quidem intellectus donum intellectus, ex parte autem affectus donum timoris. ratio enim timẽ-

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articulum quartum. Ar. præce.

IN articulo 4. eiusdem ea. quæ. aduerte, quòd author hoc in loco sequitur opinionem, quã postmodum in 2.2. quæ. 8. articulo 6. relinquit, hic enim vult quoddona spẽ & fidei ad intellectum, distinguantur penes practicum & speculatiuum: ibi vero non, sed vult, quòd intellectus sit omnium penetratiuus, inpientia omnium iudex per causam altissimam, & similiter scientia per causas creatas seu proprias: & similiter consilium omnium applicatiuum ad opera. & hoc sequere: quia diuinoris est ingenij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

di Deum præcipue sumitur ex consideratione excellentiæ diuinæ: quam considerat sapientia.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum dona Spiritus sancti sint connexa.

2.2. qu.19. ar.9. & Et 3.q.7.arti. 5.ad 3. Et 3.di.36.ar. 3. Et veri. q.5.arti.2. ad 6. & 1. to.13.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd dona non sint connexa, dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 12. Alij datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, sed sapientia & scientia inter dona spiritus sancti computantur. ergo dona spiritus sancti dantur diuersis, & non connectuntur sibijinuicem in eodem.

Lib.14. de Trini.c.1. à med. to. 3. Ca.32. circa med.

2 ¶ Præterea, Augustinus dicit in 14. de Trinit. quòd scientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide. sed fidem concomitatur aliquod de donis, ad minus donum timoris. ergo videtur quod dona non sint de necessitate connexa in vno & eodem.

3 ¶ Præterea, Greg. in 1. Moral *dicit quòd minor est sapientia si intellectu careat: & valde inutilis est intellectus, si ex sapietia non subsistat: vile est consilium cui opus fortitudinis deest, & valde fortitudo destituitur, nisi per consilium fulciatur: nulla est scientia, si vtilitatem pietatis non habet: & valde inutilis est pietas, si scientiæ discretione careat: timor quoque ipse si non has virtutes habuerit, nullum opus bonæ actionis surgit: ex quibus videtur quòd vnum donum possit sine alio haberi: non ergo dona spiritus sancti sunt connexa.

Li.1.Mora. ca.32.circa medcillius.

¶ SED CONTRA est, quod ibidem* Greg. præmittit, dicens, Illud in Iob filiorum conuiuio perscrutandum videtur, quòd semetipsos inuicem pascunt: per filios autem Iob, de quibus loquitur, significantur dona spiritus sancti. ergo dona spiritus sancti sunt connexa per hoc, quòd inuicem reficiunt.

CONCLVSIO.

¶ Quemadmodum virtutes morales omnes sibijinuicem in prudentia connexæ sunt, ita omnia dona spiritus sancti in charitate connexa sunt.

Ar.3.huius quæst.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huius quæstionis veritas de facili ex præmissis potest haberi: Dictum* est enim supra, quod sicut vires appetitiuæ disponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimen rationis, ita omnes vires animæ disponuntur per dona in comparatione ad spiritum sanctum mouentem. Spiritus autem sanctus habitat in nobis per charitatem, secundum illud Romano 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: sicut & ratio nostra perficitur per prudentiam. vnde sicut virtutes morales connectuntur sibijnuicem in prudentia, ita dona spiritus sancti connectuntur sibijnuicem in charitate: ita scilicet, quòd qui charitatem habet, omnia dona spiritus sancti habet, quorum nullum sine charitate haberi potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sapientia & scientia vno modo possunt considerari secundum quod sunt gratiæ gratis datæ: prout scilicet aliquis abundat in tantum in cognitione rerum diuinarum & humanarum, vt possit etiam fideles instruere & aduersarios confundere: & sic loquitur ibi Apostolus de sapientia & scientia: vnde signanter fit mentio de sermone sapientiæ & scientiæ. alio modo possunt accipi prout sunt dona spiritus sancti, & sic sapientia & scientia nihil aliud sunt, quàm quædam perfectiones humanæ mentis, secundum quas disponitur ad sequendum instinctum spiritus sancti in cognitione diuinorum vel humanorum, & sic patet quòd huiusmodi dona sunt in omnibus habentibus charitatem.

¶ Ad secundum dicendum, quod Augustinus loquitur de scientia, exponens prædictam authoritatem Apostoli, vnde loquitur de scietia prædicto modo accepta, secundum quod est gratia gratis data. quod patet ex hoc, quod subdit. aliud enim est scire tantummodo quid homo credere debeat, propter adipiscendam vitam beatam, quæ non nisi æterna est: aliud autem est scire quemadmodum hoc ipsum & pijs opituletur, & contra impios defendatur: quam proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus.

**Q.65. ar. 1.li.1.Mor. Cap. 16. 2.2. qu.8. ar.7. Et 3. q.7.articu. 5.ad 3. Et 3. dist. 34. q.1.ar.3 et di.35. q.2. ar.2. qu.3. & artic.4. quæst.3. *Li.2 Moral.cap.36. ante med.*

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut vno modo connexio virtutum cardinalium probatur per hoc, quòd vna earum perficitur quodammodo per aliam: vt suprà dictum est. ita* Gregor. eodem modo vult probare connexionem donorum per hoc, quòd vnum sine alio non potest esse perfectum. Vnde præmittit dicens, Valde singula quælibet destituitur, si non vna virtus alij virtuti suffragetur, non ergo datur intelligi, quòd vnum donum possit esse sine alio, sed quòd intellectus si esset sine sapientia, non posset esse donum: sicut temperantia, si esset sine iustitia, non esset virtus.

ARTICVLVS VI.

¶ Virum dona Spiritus sancti remaneant in patria.

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur quod dona spiritus sancti non maneant in patria. Dicit enim Gregorius in 2. Moralium, * quòd Spiritus sanctus contra singula tentamenta septem donis erudit mentem, sed in patria non erunt aliqua tentamenta, secundum illud Isa. 11. Non nocebunt, & non occident, in vniuerso monte sancto meo. ergo dona spiritus sancti non erunt in patria.

2 ¶ Præterea, dona spiritus sancti sunt habitus quidam, vt supra* dictum est, frustra autem essent habitus, vbi actus esse non possunt: actus autem quorundam donorum in patria esse non possunt. Dicit enim Gre. in 1. Moral. * quòd intellectus facit audita penetrare: & consilium prohibet esse præcipitem, & fortitudo facit non metuere aduersa: & pietas replet cordis viscera operibus misericordiæ: hæc autem non competunt statui patriæ. ergo huiusmodi dona non erunt in statu gloriæ.

3 ¶ Præterea, Donorum quædam perficiunt hominem in vita contemplatiua, vt sapientia & intellectus, quædam in vita actiua, vt pietas & fortitudo. sed actiua vita cum hac vita terminatur: vt Greg. dicit in 1. Moral. * ergo in statu gloriæ non erunt omnia dona spiritus sancti.

¶ SED CONTRA est quod Ambrosius dicit in lib. de spiritu sancto,* Ciuitas de illa Ierusalem cælestis non meatu alicuius fluuij recreatur, sed ex vitæ fonte procedens spiritus sanctus, cuius non breui satiamur haustu, in illis cælestibus spiritibus redundantius videtur affluere, pleno septem virtutum spiritualium feruens meatu.

CONCLVSIO.

¶ Non manent in patria dona secundum eandem rationem, qua & in hoc mundo ab hominibus participantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de donis dupliciter potest loqui. Vno modo quantum ad essentiam donorum, & sic perfectiliter erunt in patria, sicut patet per authoritatem Ambr. * inductam. Cuius ratio est: quia dona spiritus sancti perficiunt mentem humanam ad sequendam motionem spiritus sancti, quod præcipue erit in patria, quando deus erit omnia in omnibus, vt dicitur 1. ad Cor. 15. & quando homo erit totaliter subditus deo, alio modo possunt considerari quantum ad materiam circa quam operantur, & sic in præsenti habent operationem circa aliquam materiam, circa quam non habebunt operationem in statu gloriæ: & secundum hoc non manebunt in patria: sicut suprà de virtutibus cardinalibus dictum* est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Greg. loquitur ibi de donis, secundum quod competunt statui præsenti, sic enim donis proficimur contra tentamenta malorum: sed in statu gloriæ cessantibus malis, per dona spiritus sancti perficiemur in bono.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Gre. in singulis donis ponit aliquid quod transit cum statu præsenti, & aliquid quod permanet in futuro. Dicit enim quòd sapientia mentem de æternorum spe & certitudine ficit, quorum duorum spes transit, sed certitudo remanet, & de intellectu dicit, quod in eo quòd audita penetrat, reficiendo cor, tenebras ignorantiæ illustrat: quarum auditus transit, quia non docebit vir fratrem suum, vt dicitur Ier. 31. sed illustratio mentis manebit. De consilio autem dicit*, quòd prohibet esse præcipitem, quod est necessarium in præsenti: & iterum, quod ratione animum replet, quod est necessarium etiam in futuro. De fortitudine vero dicit, quod auersa non metuit, quod est necessarium in præsenti: & iterum, quod confidentiæ cibos apponit, quod permanet etiam in futuro. De scientia vero vnum tantum innuit, scilicet quod ignorantiæ ieiunium superat, quod pertinet ad statum præsentem, sed quod addit, In ventre mentis, potest figuraliter intelligi repletio cognitionis, quæ pertinet etiam ad statum futurum. De pietate vero dicit, quod cordis viscera misericordiæ operibus replet, quod quidem secundum verba pertinet tantum ad statum præsentem. Sed ipse intimus affectus proximorum per viscera designatus, pertinet etiam ad futurum statum, in quo pietas non exhibebit misericordiæ opera sed congratulationis affectum. de timore vero dicit, quòd præmittitur, ne de præsentibus superbiat, quod pertinet ad statum præsentem. & quòd de futuris cibos spei confortat, quod etiam pertinet ad statum præsentem, quantum ad spem: sed potest etiam ad statum futurum pertinere, quantù ad confortationē de rebus hic speratis & ibi obtentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de donis quantum ad materiam: opera enim actiuæ vitæ non erunt materia donorum, sed omnia habebunt actus suos circa ea, quæ pertinent ad vitam contemplatiuam, quæ est vita beata.

ARTICVLVS VII.

¶ Virum dignitas donorum attendatur secundum enumerationem Isa. 11.

ADSEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd dignitas donorum non attenditur secundum enumerationem, qua enumeratur Isa. 11. Illud enim videtur esse potissimum in donis, quod maxime deus ab homine requirit: sed maxime requirit deus ab homine timorem, Dicitur enim Deuter. 10. Et nunc Israel quid dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum deum tuum? Et Malach. 1. dicitur. Si ego dominus, vbi timor meus: ergo videtur quòd timor qui enumeratur vltimò, non sit infimum donorum, sed maximum.

2 ¶ Præterea, Pietas videtur esse quoddam bonum vniuersale. Dicit enim Apostolus 1. ad Timoth. 5. Quòd pietas ad omnia vtilis est. sed bonum vniuersale præfertur particularibus bonis. ergo pietas, quæ penultimo enumeratur, videtur esse potissimum donorum.

3 ¶ Præterea, Scientia perficit iudicium hominis, consilium autem ad inquisitionem pertinet, sed iudicium præeminet inquisitioni. ergo scientia est potius donum, quàm consilium: cum tamen possit enumeretur.

4 ¶ Præterea, Fortitudo pertinet ad vim appetitiuam, scientia autem ad rationem, sed ratio est eminentior quàm vis appetitiua. ergo & scientia est eminentius donum, quàm fortitudo, quæ tamen primo enumeratur: non ergo dignitas donorum attenditur secundum ordinem enumerationis eorum.

¶ SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in libro * De sermone Domini in monte. Videtur mihi septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Esaias loquitur, his gradibus sententiisque congruere, de quibus sit mentio Matthæ. 5. sed interest ordinis: nam ibi scilicet in Esaia, numeratio ab excelsioribus cœpit, hic vero ab inferioribus.

CONCLVSIO.

¶ Dona, quo ad intellectum pertinent, præferuntur simpliciter donis, quæ ad affectum attinent, materialiter tamen fortitudinis & consilij donum scientiæ & pietatis donis præferendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dignitas donorum dupliciter potest attendi. Vno modo simpliciter, scilicet per comparationem ad proprios actus, prout procedunt à suis principijs: alio modo secundum quid, scilicet per comparationem ad materiam. Simpliciter autē loquendo de dignitate donorum, eadem est ratio comparationis in ipsis, & in virtutibus: quia dona ad omnes actus potentiarum animæ perficiunt hominem ad quos perficiunt virtutes, vt supra * dictum est. vnde sicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus: & in ipsis virtutibus intellectualibus contemplatiuæ præferuntur actiuis, vt sapientia intellectui, & scientia prudentiæ & artibus tamen quod sapientia præfertur intellectui, & intellectus scientiæ, sicut prudentia & synesis eubuliæ. Ita etiam in donis sapientia & intellectus, scientia & consilium præferuntur pietati, & fortitudini, & timori, in quibus etiam pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, sicut iustitia fortitudini, & fortitudo temperantiæ: sed quantum ad materiam fortitudo & consilium præferuntur scientiæ & pietati, quia scilicet fortitudo & consilium habent in arduis locum, pietas autem & etiam scientia in communibus. Sic igitur donorum dignitas ordini enumerationis respondet, partim quidem simpliciter, secundum quod sapientia & intellectus omnibus præferuntur: partim autem secundum ordinem materiæ, secundum quod consilium & fortitudo præferuntur scientiæ & pietati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod timor maxime requiritur quasi primordium quoddam perfectionis donorum. Quia initium sapientiæ timor Domini: nū propter hoc quod sit ceteris dignius prius enim secundum ordinem generationis, vt aliquis recedat à malo, quod fit per timorem, vt dicitur Prouerb. 16. quàm quòd operetur bonum, quod fit per alia dona.

¶ Ad secundum dicendum, quod pietas non comparatur in verbis Apostoli omnibus donis dei, sed soli corporali exercitationi, de qua præmittit quòd ad modicum vtilis est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd scientia etsi præferatur consilio ratione iudicij: tamen consilium præfertur ratione materiæ: nam cōsilium non habet locum nisi in arduis, vt dicitur in 3. Ethic.* sed iudicium scientiæ in omnibus locum habet.

¶ Ad quartum dicendum, quòd dona directiua, quæ pertinent ad rationem, donis exequentibus digniora sunt, si considerentur per comparationem ad actus, prout egrediuntur à potentiis, ratio enim appetitiuæ præeminet, vt regulàs regulato, sed ratione materiæ adiungitur consilium fortitudini, sicut directiuum exequenti: & similiter scientia pietati. quia scilicet consilium & fortitudo in arduis locum habēt: scientia autem & pietas etiam in communibus, & ideo consilium simul cum fortitudine ratione materiæ numeratur ante scientiam & pietatem.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Virum virtutes sunt præferende donis.

ADOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes sint præferendæ donis. Dicit enim Augustin. in 15. * De trinitate, de charitate loquens, Nullum est isto dei dono excellentius: solum est quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ, dantur & alia per Spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil profunt: sed charitas est virtus: ergo virtus est potior donis Spiritus sancti.

2 ¶ Præterea, Ea quæ sunt priora naturaliter, videntur esse potiora, sed virtutes sunt priores donis Spiritus sancti. Dicit enim Greg. in 2. Moral. * quòd donum Spiritus sancti in subiecta mente ante alia iustitiam, prudentiam, fortitudinem, & temperantiam format. & sic eandem mentem septem mox virtutibus, id est donis temperat: vt contra stultitiam sapientiam, contra hebetudinem intellectum, contra præcipitationem consilium, contra timorem fortitudinem, contra ignorantiam scientiam, contra duritiam pietatem, contra superbiam dei timorem, ergo virtutes sunt potiores donis.

3 ¶ Præterea, Virtutibus nullus male vti potest, vt Augustinus * dicit, donis autem potest aliquis male vti. Dicit enim Greg. in 1. Moral. * quòd hostiam nostræ præcis immolamus nesapientia eleuet, ne intellectus dū subtiliter currit, oberret: ne consilium dum se multiplicat, confundat: ne fortitudo dum fiduciam præbet, præcipitet: ne scientia dum nouit, & non diligit, inflet: ne pietas dum se infra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor dum plus iusto trepidat, in desperationis foueam mergat. ergo virtutes sunt digniores donis Spiritus sancti.

¶ SED CONTRA est, quòd dona dantur in adiutorium virtutū contra defectus, vt patet in authoritate inducta. & sic videtur quòd perficiant quod virtutes perficere non possunt. sunt ergo dona potiora virtutibus.

CONCLVSIO.

¶ Dona præferuntur virtutibus tam intellectualibus, quàm moralibus, sunt tamen in fertora theologicis virtutibus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex supradictis * patet, virtutes in tria genera distinguuntur. sunt enim quędam virtutes theologicæ, quædam intellectuales, quędam morales. Virtutes quidē theologicæ sunt, quibus mens humana deo coniungitur, virtutes autem intellectuales sunt, quibus ratio ipsa perficitur, virtutes autem morales sunt, quibus vires appetitiuæ perficiuntur ad obediendum rationi. Dona autem spiritus sancti sunt, quibus omnes vires animæ disponuntur ad hoc, quòd subdantur motioni diuinæ. Sic ergo eadem videtur esse comparatio donorum ad virtutes theologicas, per quas homo vnitur Spiritui sancto mouenti, sicut virtutum moralium ad virtutes intellectuales, per quas perficitur ratio, quę est virtutum moralium motiua. Vnde sicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus, & regulant eas: ita virtutes theologicę præferuntur donis Spiritus sancti & regulāt ea. Vnde Greg. dicit in 1. Mora. * quòd neque ad denarij perfectionem septem filij, id est septem dona perueniunt, nisi in fide, spe, & charitate fiat omne quod agunt. Sed si comparemus dona ad alias virtutes intellectuales vel morales, dona præferūtur virtutibus, quia dona perficiunt vires animę in comparatiōe ad Spiritum sanctum mouentem: virtutes autem perficiunt, vel ipsam rationem vel alias vires in ordine ad rationem. Manifestum est autem, quòd ad altiorem motorem oportet maiori perfectione mobile esse dispositum. vnde perfecta sunt dona virtutibus.

a ¶ Super Quæstionis sex agesimaoctauæ Articu. ū octauum.

Li.2.Mora. ca.36. ante med.

OMissis articulis quinto, sexto, & septimo, in octauo attende, proponens hic rationem, quæ est caput virtutum, & virtutes intellectuales & morales, inde deum & virtutes theologicas & dona: & videbis proportionalitatem hanc tenere quomodo ad excellentiam coniunctionis ad caput quā author egebat, vt concluderet theologicas esse nobiliores donis & non quo ad motiōem moralium ab intellectu a bus, & donorum à theologicalibus. iam enim definitum est, quòd morales infusæ sic se habent ad theologicales: dona autē nō sic ab ipsis solas sed adiunctō instinctu Spiritus sancti.

Li.2.de II. orb.cap.19. tom.1. Ca.25.circa med.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas est virtus theologica, de qua concedimus, quòd sit potior donis.

¶ Ad secundum dicendum, quod aliquid est prius altero dupliciter. Vno modo ordine perfectionis & dignitatis: sicut dilectio dei est prior dilectione proximi. & hoc modo dona sunt priora virtutibus intellectualibus & moralibus: posteriora vero virtutibus theologicis. alio modo ordine generationis seu dispositionis: sicut dilectio proximi præcedit dilectionem dei, quantum ad actum: & sic virtutes morales & intellectuales præcedunt dona, quia per hoc quòd homo bene se habet circa rationem propriam, disponitur ad hoc quod se bene habeat in ordine ad deum.

¶ Ad tertium dicendum, quod sapientia & intellectus & alia huiusmodi, sunt dona Spiritus sancti, secundum quod per charitatem informantur, qui non agit perperam: vt dicitur 1. ad Corin. 13. & ideo sapientia, & intellectu, & aliis huiusmodi nullus male vtitur. secūdum quòd sunt dona Spiritus sancti, sed ad hoc, quòd à charitatis perfectione non recedant, vnum ab altero adiuuatur. & hoc est quod Greg. intendit dicere.

Qu. 57. & 58. & 62.

Ca.28.circa medium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionem sexagesimamnonam & septuagesimam.*

QVAESTIO SEXAgesimanona, De beatitudinibus, in quatuor articulos diuisa.

QVæstio 69. & 70. lectione frequenti meditatione quæ iugi egent, non expositione. duo tamen nouitij quo ad speculationem adnertant: alterum in 69. scilicet quòd licet dona omnia supradicta sint se habere, vt exequentia in ordine ad instinctum Spiritus sancti, sicut morales virtutes in ordine ad rationem: si comparentur tamen dona inter se aliqua, dicuntur diuigenria: vt sapientia scientia & consilium, & aliqua exequentia, vt reliqua.

2.70.arti. 2.co. & 3. dist. 34. q. 1. ar.4. & Isaiæ 11.le. 1. Et Mat.5 Li.1.ca.9. paulo post prin.li. 1.4 Amb.li.5. in Lucam super illud, Luc.6. Beati pauperes spiritu, circa fi. tom. 5. Q.19. ar.4

¶ Alterum in quæst. 70. quòd delectari in aliquo propter se formaliter nõ distingultur in litera, contra delectari propter se finaliter quomodolibet, sed finaliter vltimate: & hoc vel simpliciter, vel in illo ordine. omne enim delectans propter se formaliter, est etiam propter se finaliter aliquo modo: potest tamen subordinari alteri vt fini: vt in eodem primo articulo dicitur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum beatitudines distinguantur à virtutibus & donis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudines à virtutibus & donis non distinguantur. Augustinus enim in libro De sermone domini in* monte, attribuit beatitudines. in Matth. enumeratas, donis Spiritus sancti. Ambro.* autem super Lucam attribuit beatitudines ibi enumeratas quatuor virtutibus cardinalibus. ergo beatitudines non distinguuntur à virtutibus & donis.

2 ¶ Præterea, Humanæ voluntatis non est nisi duplex regula, scilicet ratio, & lex æterna, vt suprà dictum* est: sed virtutes perficiunt hominem in ordine ad rationem, dona autem in ordine ad legem æternam Spiritus sancti, vt ex dictis* patet. ergo non potest esse aliquid aliud pertinens ad rectitudinem voluntatis humanæ præter virtutes & dona. non ergo beatitudines ab eis distinguuntur.

3 ¶ Præterea, In enumeratione beatitudinum ponitur mititas & iustitia & misericordia: quæ dicuntur esse quædam virtutes. ergo beatitudines non distinguuntur à donis & virtutibus.

¶ SED CONTRA est, quòd quædam enumerantur inter beatitudines, quæ nec sunt virtutes, nec dona, sicut paupertas & luctus & pax. differunt ergo beatitudines à virtutibus & à donis.

CONCLVSIO.

¶ Beatitudines à donis & virtutibus distinguuntur, non sicut habitus, sed vt actus ab habitibus.

Q.68. ar.1 ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra* dictum est, beatitudo est vltimus finis humanæ vitæ: dicitur enim aliquis iam finem habere propter spem finis obtinendi, vnde & Philosophus dicit *Qu.2. & 3. ca.9. ad finem, to. 5.* in 1. Ethi.* quòd pueri dicuntur beati propter spem. Et Apostolus dicit Rom. 8. Spe salui facti sumus. Spes autem de fine consequendo insurgit ex hoc, quòd aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipsum: quod quidem fit per aliquam actionem. Ad finem autem beatitudinis mouetur aliquis, & appropinquat per operationes virtutum, & præcipue per operationes donorum, si loquamur de beatitudine æterna, ad quam ratio non sufficit, sed in eam inducit Spiritus sanctus, ad cuius obedientiam & sequelam per dona perficimur, & ideo beatitudines distinguuntur quidem à virtutibus & donis: non sicut habitus ab eis distincti, sed sicut actus distinguuntur ab habitibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. & Ambros. attribuunt beatitudines donis & virtutibus, sicut actus attribuuntur habitibus. dona autem sunt eminentiora virtutibus cardinalibus, vt suprà* dictum est. & ideo Ambro.* exponens beatitudines turbis propositas, attribuit eas virtutibus cardinalibus. Augustinus autem exponens beatitudines discipulis propositas in monte, tanquam perfectioribus, attribuit eas donis Spiritus sancti.

Q.69. ar.2 Locis in arg.1. cita.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa probat, quòd non sunt alij habitus rectificantes humanam vitam præter virtutes & dona.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mititas accipitur pro actu mansuetudinis. Et similiter dicendum est de iustitia & misericordia. & quamuis hæc videantur esse virtutes, attribuuntur tamen donis: quia etiam dona perficiunt hominem circa omnia, circa quæ perficiunt virtutes, vt dictum* est.

Q.68. ar.4

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, ad hanc vitam pertineant.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, non pertineant ad hanc vitam. Dicuntur enim aliqui beati propter spem præmiorum, vt dictum* est. sed obiectum spei beatitudo est futura. ergo præmia ista pertinent ad vitam futuram.

2 ¶ Præterea, Luc. 6. ponuntur quædam pœnæ per oppositum ad beatitudines, cum dicitur, Væ vobis, qui estis saturati, quia esurietis: væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. sed istæ pœnæ non intelliguntur in hac vita, quia frequenter homines in hac vita non puniuntur: secundum illud Iob. 21. Ducunt in bonis dies suos. ergo nec præmia beatitudinum pertinent ad hanc vitam.

3 ¶ Præterea, Regnum cælorum, quod ponitur præmium paupertatis, est beatitudo cælestis, vt Augustinus dicit 19. de ciuitate Dei. pœna etiam saturitas non nisi in futura vita habetur: secundum illud Psal. 16. Satiabor dum apparuerit gloria tua. visio etiam Dei & manifestatio filiationis diuinæ ad vitam futuram pertinent: secundum illud Io. 3. Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. ergo præmia illa pertinent ad vitam futuram.

¶ SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in libro de sermone domini in monte. * Ista quidem in hac vita compleri possunt, sicut completa in Apostolis esse credimus: nam illa omnimoda & angelicam formam mutatio, quæ post hanc vitam promittitur, multis verbis exponi potest.

CONCLVSIO.

¶ Beatitudinis præmia, quædam ad præsentem, quædam ad futuram vitam spectare verissimum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa ista præmia expositores sacræ scripturæ, diuersimode sunt locuti. Quidam enim omnia ista præmia ad futuram beatitudinem pertinere dicunt. sicut Ambros. super Luc.* Augu. vero dicit ea ad præsentem vitam pertinere. Chrysostomus* autē in suis homilijs quædam eorum dicit pertinere ad futuram vitam, quædam autem ad præsentem. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod spes futuræ beatitudinis potest esse in nobis propter duo. Primo quidem propter aliquam præparationem vel dispositionem ad futuram beatitudinem, quod est per modum meritiali modo per quandam inchoationem imperfectam futuræ beatitudinis in viris sanctis etiam in hac vita. aliter enim habetur spes fructificationis arboris, cum virescit frondibus: & aliter cum iam primordia fructuum incipiunt apparere. Sic igitur ea, quæ in beatitudine tanguntur tanquam merita, sunt quædam præparationes vel dispositiones ad beatitudinem. vel perfectam vel inchoatam: ea vero quæ ibi nuntur tanquam præmia, possunt esse vel ipsa beatitudo perfecta. & sic pertinent ad futuram vitam: vel aliqua inchoatio beatitudinis, sicut est in viris perfectis: & sic præmia pertinent ad præsentem vitam. cum enim aliquis incipit proficere in actibus virtutum & donorum, potest sperari de eo, quòd perueniet ad perfectionem vitæ, & ad perfectionem patriæ.

¶ AD PRIMVM, ergo dicendum, quòd spes est de futura beatitudine, sicut de vltimo fine. potest etiam esse & de auxilio gratiæ, sicut de eo quod ducit ad finem: secundum illud Psal. 27. In Deo speravit cor meum, & adiutus sum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mali etsi interdum in hac vita temporales pœnas non patiantur, patiuntur tamen spirituales. vnde August. dicit in 1.* Confes. Iussisti domine, & sic est, vt pœna sibi sit inordinatus animus. Et Philosophus dicit in 9. Ethico.* De malis, quæ contendit ipsorum anima, hoc quidem huc trahit, illud autem illuc. Et postea concludit, Si autem sic miserum est, malum esse, fugiendum est malitiam intense, & similiter econuerso boni, etsi in hac vita quandoque non habeant corporalia præmia, nunquam tamen deficient a spiritualibus etiam in hac vita: secundum illud Matth. 9. & Mar. 10. Centuplum accipietis, etiam in hoc seculo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnia illa præmia perfecte quidem consummabuntur in vita futura, sed interim etiam in hac vita quodammodo inchoantur: nam regnum cœlorum: vt Augustinus dicit, potest intelligi perfectæ sapientiæ initium: secundum quod incipit in eis spiritus regnare. Possessio etiam terræ significat affectum bonum animæ quiescentis per desiderium in stabilitate hæreditatis perpetuæ per terrã significatæ. Consolantur autẽ in hac vita per Spiritum sanctum, qui paracletus, id est consolator dicitur, participando. Saturantur etiã in hac vita illo cibo, de quo dominus dicit. Meus cibus est vt faciam

faciam voluntatem Patris mei. In hac etiam vita consequuntur homines misericordiam dei. In hac etiam vita purgato oculo per donum intellectus, deus quodammodo videri potest. Similiter etiam in hac vita qui motus suos pacificant ad similitudinem dei accedentes, filij dei nominantur, tamen hæc perfectius erunt in patria.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.

Q.71. ar.1. & 2.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter enumerentur beatitudines. attribuuntur enim beatitudinis donis, vt dictum* est. donorum autem quædam pertinent ad vitam contemplatiuam, scilicet sapientia & intellectus: nulla autem beatitudo ponitur in actu contemplationis: sed omnes in his quæ pertinent ad vitam actiuam. ergo insufficienter beatitudines enumerantur.

2 ¶ Præterea, Ad vitam actiuam non solum pertinent dona exequentia, sed etiam quædam dona dirigentia, vt scientia & consilium: nihil autem ponitur inter beatitudines, quod directe ad actum scientiæ vel consilij pertinere videatur. ergo insufficienter beatitudines tanguntur.

3 ¶ Præterea, Inter dona exequentia in vita actiua timor ponitur ad paupertatem pertinere: pietas autem videtur pertinere ad beatitudinẽ misericordiæ: nihil autem ponitur directe ad fortitudinem pertinens. ergo insufficienter enumerantur beatitudines.

4 ¶ Præterea, In sacra scriptura tanguntur multæ aliæ beatitudines: sicut Iob. 5. dicitur. Beatus homo qui corripitur à deo. Et in Psalm. 1. dicitur, Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Et prouerbo. 3. Beatus vir qui inuenit sapientiam. ergo insufficienter beatitudines enumerantur.

¶ SED CONTRA, Videtur quod superflue enumerentur, sunt enim septem dona Spiritus sancti: beatitudines autẽ tangũtur in octo.

¶ Præterea, Luc. 6. ponuntur quatuor tantum beatitudines: superfluè ergo enumerantur septem vel octo in Matthæo.

CONCLVSIO.

¶ Conuenienti quodam numero expressæ fuerunt beatitudines actibus virtutem & donis correspondentes, Matthæi cap. 5.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd beatitudines istæ conuenientissimè enumerantur. Ad cuius euidentiam est considerandũ, quòd triplicem beatitudinem aliqui posuerunt: quidam enim posuerunt beatitudinem in vita voluptuosa, quidam in vita actiua, quidam verò in vita contemplatiua. Hæ autem tres beatitudines diuersimode se habent ad beatitudinem futuram, cuius spe dicimur hic beati. Nam beatitudo voluptuosa, quia falsa est, & rationi contraria, impedimentum est beatitudinis futuræ. Beatitudo vero actiuæ vitæ disposítiua est ad beatitudinem futuram. Beatitudo autem cõtemplatiua si fit perfecta, est essentialiter ipsa futura beatitudo: si autem est imperfecta, est quædam inchoatio eius, & ideo dominus primo quidem posuit quasdam beatitudines, quasi remouentes impedimentũ poluptuosæ beatitudinis. Consistit enim voluptuosa vita in duobus. Primo qui dem in affluentia exteriorum bonorum, siue sint diuitiæ, siue sint honores, à quibus quidem retrahitur homo per virtutem, sic vt moderate eis vtatur: per donum autem excellentiori modo, vt scilicet homo totaliter ea contemnat. Vnde prima beatitudo ponitur, Mat. 5. Beati pauperes spiritu, Quod potest referri vel ad cõtemptum diuitiarum, vel ad contemptum bonorũ: quod fit per humilitatem. Secundo vero voluptuosa vita consistit in sequendo proprias passiones siue irascibiles, siue concupiscibilis. A sequela autem passionum irascibilis retrahit virtus, ne homo in eis superfluat, secundum regulam rationis: donum autem excellentiori modo, vt scilicet homo secundum voluntatem diuinam totaliter ab eis tranquillus reddatur. Vnde secunda beatitudo ponitur, Beati mites. A sequela vero passionum concupiscibilis retrahit virtus, moderate huiusmodi passionibus vtendo: donum vero eas si necesse fuerit, totaliter abijciendo: quinimo si necessa fuerit, voluntarium luctum assumendo. Vnde tertia beatitudo ponitur, Beati qui lugent.

¶ Actiua verò vita in his consistit præcipuè, quæ proximis exhibentur, vel sub ratione debiti, vel sub ratione spontanei beneficij, & ad primum quidem nos virtus disponit, vt ea quæ debemus proximis, non recusemus exhibere: quod pertinet ad iustitiam. donum autem ad hoc ipsum abundãtiori quodam affectu nos inducit: vt scilicet feruenti desiderio opera iustitiæ impleamus, sicut feruenti desiderio esuriens & sitiens cupit cibum vel potum. Vnde quarta beatitudo ponitur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Circa spontanea verò dona nos perficit virtus, vt illis donemus, quibus ratio dictat esse donandum, puta amicis, aut alijs nobis coniunctis: quod pertinet ad virtutem liberalitatis: sed donum propter Dei reuerentiam solum necessitatem considerat in his, quibus gratuita beneficia præstat, vnde dicitur Lucæ decimoquarto, Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos, aut fratres tuos, & cæt. sed voca pauperes & debiles, & cæt. quod proprie est misereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur, Beati misericordes. Ea vero, quæ ad contemplatiuam vitam pertinent, vel sunt ipsa beatitudo finalis, vel aliqua inchoatio eius: & ideo non ponuntur in beatitudinibus tanquam merita, sed tanquam præmia: ponuntur autem tanquam merita effectus actiuæ vitæ, quibus homo disponitur ad contemplatiuam vitam: effectus autem actiuæ vitæ quantum ad virtutes & dona, quibus homo perficitur in seipso, est mundicia cordis, vt scilicet mens hominis passionibus non inquietur. Vnde sexta beatitudo ponitur, Beati mundo corde. Quantum vero ad virtutes & dona, quibus homo perficitur, in comparatione ad proximum, effectus actiuæ vitæ est pax, secundum illud Isa. 30. Opus iustitiæ pax. Et ideo septima beatitudo ponitur, Beati pacifici.

In corp. ar.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod actus donorum pertinentium ad vitam actiuam exprimuntur in ipsis meritis: sed actus donorum pertinentium ad vitam contemplatiuam, exprimuntur in præmijs ratione iam* dicta: videre enim Deum respondet dono intellectus, & conformari Deo quadam filiatione adoptiua pertinet ad bonum sapientiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in his, quæ pertinent ad actiuam vitam, cognitio non quæritur propter ipsam, sed propter operationem: vt etiam Philosophus dicit in 2. Ethic.* Et ideo quia beatitudo aliquid vltimum importat, non computantur inter beatitudines actus donorum dirigentium in vita actiua, quos scilicet eliciunt, sicut consiliari est actus consilij, & iudicare est actus scientiæ, sed magis attribuuntur eis actus operatiui in quibus diriguntur, sicut scientiæ lugere, & consilio misereri.

Ca.2. 10.5.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in attributione beatitudinum ad dona possunt duo considerari. Quorum vnum est conformitas materiæ: & secundum hoc primo omnes quinque beatitudines possunt attribui scientiæ & consilio, tanquam diligentibus: sed inter dona exequentia distribuuntur, ita s. quòd esuries & sitis iustitiæ, & etiam misericordia pertinent ad pietatem, quæ perficit hominem in his, quæ sunt ad alterum: mititas autem ad fortitudinem. Dicit enim* Ambro. super Lucam quòd fortitudinis est iram vincere, indignationem cohibere: est enim fortitudo circa passiones irascibilis: paupertas vero & luctus pertinent ad donum timoris: quo homo se retrahit à cupiditatibus & delectationibus mundi: Alio modo possumus in his beatitudinibus considerare motiua ipsarum: & sic quantum ad aliqua eorum oportet aliter attribuere: præcipue enim ad mansuetudinem mouet reuerentia ad Deum, quæ pertinet ad pietatem: ad lugendum autem mouet præcipue scientia, per quam homo cognoscit defectus suos, & rerum mundanarum: secundum illud Eccl. 1. Qui addit scientiam, addit & dolorem. Ad esuriendum autem iustitiæ opera præcipue mouet animi fortitudo: ad miserendum verò præcipue mouet consilium Dei, secundum illud Dani. 4. Consilium meum regi placeat: peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. Et hunc modum attributionis sequitur August in lib.* De sermone Domini in monte.

Ambro. in suo libr. 5. super Luc. c. cuius titulus est. De ser. Iesu & beatitudinibus pro borum, t. 5. Li. 1. ca. 9. tomo 4.

¶ Ad quartum dicendum, quòd necesse est beatitudines omnes quæ in sacra scriptura ponuntur, ad has reduci: vel quantum ad merita, vel quantum ad præmia: quia necesse est quòd omnes pertineant aliquo modo ad vitam actiuam, vel ad vitam contemplatiuam: vnde quòd dicitur, Beatus vir qui corripitur à Domino, pertinet ad beatitudinem luctus: quod vero dicitur, Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum, pertinet ad munditiam cordis: quod vero dicitur, Beatus vir qui inuenit sapientiam, pertinet ad præmium septimæ beatitudinis. Et idem patet de omnibus alijs quæ possunt induci.

¶ Ad quintum dicendum, quòd octaua beatitudo est quædam cõfirmatio & manifestatio omnium præcedentium: ex hoc enim quod aliquis est confirmatus in paupertate Spiritus & mititate, & alijs sequẽtibus, prouenit quòd ab his bonis propter aliquam perfectionem non recedit: vnde octaua beatitudo quodammodo ad septem præcedentes pertinet.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Lucas narrat sermonem Domini factum esse ad turbas: vnde beatitudines enumerantur ab eo secundum capacitatem turbarũ, quæ solam voluptuosam & temporalẽ & terrenam beatitudinẽ nouerunt: vnde Dominus per quatuor beatitudines quatuor excludit, quæ ad prædictam beatitudinem pertinere videtur. Quorum primũ est abundantia bonorũ exteriorũ, quod excludit per hoc, quod dicit, Beati pauperes. Secundum est, quòd sit bene ho-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mini quantum ad corpus in cibis & potibus, & alijs huiusmodi: & hoc excludit per secundum quod ponit, Beati qui esuritis. Tertium est, quòd sit homini bene quantum ad cordis iucunditatem: & hoc excludit tertiò, dicens, Beati qui nunc fletis. Quartum est exterior hominum fauor: & hoc excludit quarto, dicens, Beati eritis cum vos oderint homines. Et sicut Ambro.* dicit, pauperias pertinet ad temperantiam, quæ illecebrosa non quærit: esuries ad iustitiam, quia qui esurit, compatitur, & compatiendo largitur: fletus ad prudentiam, cuius est flere occidua: pati odium hominum ad fortitudinem.

Li.5. in Lu. in ca. cuius titulus est de beatitudinibus, nō vemotè à fine tomi 3.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum præceptabeatitudinum conuenienter enumerentur.

3. disti. 34. q.1. arti. 4.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd præmia beatitudinum inconuenienter enumerentur. In regno enim cælorum, quod est vita æterna, bona omnia continentur: posito ergo regno cælorum, non oportuit alia præmia ponere.

2 ¶ Præterea, Regnum cælorum ponitur pro præmio, & in prima beatitudine, & in octaua. Ergo eadē ratione debuit poni in omnibus.

Li.1. de ser. domini in monte c.9. non remotè à prin.i.4.

3 ¶ Præterea, In beatitudinibus proceditur ascendendo: sicut Augustin * dicit, In præmijs autem videtur procedi descendendo, nam possessio terræ est minus quàm regnum cælorum. Ergo inconuenienter huiusmodi præmia assignantur.

¶ SED CONTRA est authoritas ipsius Domini, præmia huiusmodi proponentis.

CONCLVSIO.

¶ Conuenientissimè beatitudinum præmia ab euangelista Matthæo expressa sunt.

Ar præced.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd præmia ista conuenientissimè assignantur, considerata conditione beatitudinum secundum tres beatitudines * suprà assignatas. tres enim primæ beatitudines accipiuntur per retractionem ab his, in quibus voluptuosa beatitudo consistit, quam homo desiderat quærens id quod naturaliter desideratur, non vbi quærere debet, scilicet in Deo, sed in rebus temporalibus, & caducis: & ideo præmia trium primarum beatitudinum accipiuntur secūdum ea quæ in beatitudine terrena aliqui quærunt: quæruntenim homines in rebus exterioribus, scilicet diuitijs & honoribus excellentiam quandam & abundantiam, quorum vtrunque importat regnum cælorum, per quod homo consequitur excellentiā & abundantiam bonorum in Deo: & ideo regnum cælorum Dominus pauperibus spiritu repromisit. Quærunt autem homines feroces & immites per litigia & bella securitatem sibi acquirere, inimicos suos destruendo: vnde Dominus repromisit mitibus securam & quietam possessionem terræ viuentium, per quam significatur soliditas æternorum bonorum. Quærunt autem homines in concupiscentijs & delectationibus mundi habere consolationem contra præsentis vitæ labores: & ideo Dominus consolationem vitæ lugentibus repromittit. Aliæ verò duæ beatitudines pertinent ad opera actiuæ beatitudinis, quæ sunt opera virtutum ordinantium hominem ad proximum, à quibus operibus aliqui retrahuntur propter inordinatum amorem proprij boni: & ideo Dominus attribuit illa præmia his beatitudinibus, propter quæ homines ab eis discedunt. Discedunt enim aliqui ab operibus iustitiæ, non reddentes debitum, sed potius aliena rapientes, vt bonis temporalibus impleantur. & ideo Dominus esurientibus iustitiam, saturitatem repromisit. Discedunt etiam aliqui ab operibus misericordiæ, ne se immisceant miserijs alienis: & ideo dominus misericordibus repromittit misericordiam, per quam ab omni miseria liberentur. Aliæ verò duæ vltimæ beatitudines pertinent ad contemplatiuam felicitatem seu beatitudinem: & ideo secundum conuenientiam dispositionum, quæ ponuntur in merito, præmia redduntur. nam munditia oculi disponit ad clarè videndum. vnde mundis corde diuina visio repromittitur. Constituere vero pacem, vel in seipso, vel inter alios, manifestat hominem esse Dei imitatorem, qui est Deus vnitatis & pacis. & ideo pro præmijs redditur ei gloria diuinæ filiationis, quæ est in perfecta coniunctione ad Deum per sapientiam consummatam.

Homil. 15. in Matt. ag te mesium, & Hom. 6. ex verbis Isaiæ in Matt. tomo 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut * Chrysost. dicit, omnia præmia ista vnum sunt in re, scilicet beatitudo æterna, quam intellectus humanus non capit. & ideo oportuit quòd per diuersa bona nobis nota describeretur obseruata conuenientia ad merita, quibus præmia attribuuntur.

Li 5 in Lu. in ca. cuius titul. est de beatitudinibus, tom. 5.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut octaua beatitudo est firmitas quædam omnium beatitudinum, ita debentur sibi omnium beatitudinum præmia: & ideo redit ad caput, vt intelligantur sibi consequenter omnia præmia attribui. Vel secundum * Ambrosium,

pauperibus spiritu repromittitur regnum cælorum, quantum ad gloriam animæ, sed passis persecutionem in corpore, quantum ad gloriam corporis.

¶ Ad tertium dicendum, quod etiam præmia secundum additionem se habent adinuicem: nam plus est possidere terram regni cælorum, quàm simpliciter habere: multa enim habemus, quæ non firmiter & pacifice possidemus. plus est etiam consolari in regno, quàm habere & possidere: multa enim cum dolore possidemus. plus est etiam saturari, quàm simpliciter consolari. nam saturitas abundantiam consolationis importat. misericordia verò excedit saturitatem: vt plus scilicet homo accipiat, quàm meruerit, vel desiderare potuerit. A chuc autem maius est deum videre, sicut maior est qui in curia regis non solū praedet, sed etiam faciem regis videt, summam autem dignitatem in domo regia filius regis habet.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA. De fructibus spiritus sancti, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de fructibus.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum fructus Spiritus sancti sint actus.

¶ Secundo, vtrum differant à beatitudinibus.

¶ Tertio, de eorum numero.

¶ Quarto, de oppositione eorum ad opera carnis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum fructus Spiritus sancti (quos Apostolus nominat ad Galat. 5.) sint actus.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur quòd fructus Spiritus sancti, quos Apostolus nominat ad Galat. 5. non sint actus. Id enim cuius est alius fructus, non debet dici fructus: sic enim in infinitum iretur: sed actuum nostrorū est aliquis fructus. Dicitur enim Sapient. 4. bonorum laborum gloriosus est fructus. Et 10. 4. Qui mittit. mercedem accipit, & fructum congregat in vitam æternam. Ergo ipsi actus nostri non dicuntur fructus.

2 ¶ Præterea, sicut Augustinus dicit in 16. * de Tri. Fruimur cognitis in quibus voluntas ipsa delectata conquiescit: sed voluntas nostra non debet conquiescere in actibus nostris propter se. Ergo actus nostri fructus dici non debent.

3 ¶ Præterea, Inter fructus Spiritus sancti enumerantur ab Apostolo aliquæ virtutes, scilicet charitas, mansuetudo, fides, & castitas. virtutes autem non sunt actus, sed habitus, vt supra * dictum est. Ergo fructus non sunt actus.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Mat. 12. Ex fructu arbor cognoscitur, id est ex operibus suis homo, vt vbi exponitur à sancto. Ergo ipsi actus humani dicuntur fructus.

CONCLVSIO.

¶ Humani actus sunt spiritus sancti fructus, non quidem hominis, vt ab homine secundum rationem procedentes, sed secundum aliquem vim, spiritus sancti scilicet virtutem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nomen fructus à corporalibus ad spiritualia est trāslatum. Dicitur autem in corporalibus fructus id, quod ex planta producitur, cum ad perfectionem peruenerit, & quandam in se suauitatem habet. Qui quidē fructus ad duo comparatur, scilicet ad arborem producentem ipsum, & ad hominem, qui potest. fructum ex arbore adipiscitur: secundum hoc igitur nomen fructus in rebus spiritualibus dupliciter accipere possumus. Vno modo, vt dicatur fructus hominis, quasi arboris, id quod ab eo producitur. Alio modo vt dicatur fructus hominis id quod homo adipiscitur, non autem omne id quod adipiscitur homo, habet rationem fructus, sed id quod est vltimum delectationem habens: habet enim homo agrum & arborem, quæ fructus non dicuntur, sed solum id quod est vltimū, quod scilicet ex agro & arbore homo intēdit habere, & secūdū hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis, quo debet frui. Si autem dicatur fructus hominis id quod ex homine producitur, sic ipsi actus humani fructus dicuntur. operatio enim est actus secundus operantis: & delectationem habet si sit conueniens operanti. Si igitur operatio hominis procedat ab homine secundum facultatem suæ rationis, sic dicitur esse fructus rationis: si vero procedat ab homine secundum altiorem virtutem, quæ est virtus Spiritus sancti: sic dicitur esse operatio hominis fructus Spiritus sancti, quasi cuiusdam diuini seminis. Dicitur in 1. Ioan. 3. Omnis qui natus est ex deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum fructus habeat quodammodo rationem vltimi & finis: nihil prohibet aliquem

cuius fructus esse alium fructum, sicut finis ad finem ordinatur: opera igitur nostra inquantum sunt effectus quidam Spiritus sancti in nobis operantis, habent rationem fructus: sed inquantum ordinantur ad finem vitæ æternæ, sic magis habent rationem florum: vnde dicitur Eccle. 24. Flores mei fructus honoris & honestatis.

¶ Ad secundum dicendum, quod cum dicitur voluntas in aliquo propter se delectari, potest intelligi dupliciter. Vno modo secūdum quod vt propter, dicit causam finalem: & sic propter se non delectatur aliquis nisi in vltimo fine. Alio modo secundum quod designat causam formalem, & sic propter se aliquis potest delectari in omni eo, quod delectabile est secundum suam formam: sicut patet, quòd infirmus delectatur in sanitate propter se, sicut in fine: in medicina autem suaui non sicut in fine, sed sicut in habente saporem delectabilem: in medicina autem austera nullo modo propter se, sed solum propter aliud. Sic igitur dicendum est, quod in Deo delectari debet homo propter se, sicut propter vltimum finem: in actibus autem virtuosis non sicut propter finem, sed propter honestatem, quam continet delectabile in virtuosis: vnde Ambr.* dicit, quòd opera virtutum dicuntur fructus: quia suos possessores sancta & sincera delectatione reficiunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomina virtutum sumuntur quandoque pro actibus earum: sicut Augustinus * dicit. quòd fides est credere quod nō vides: & charitas est motus animi ad diligendū Deum & proximum: & hoc modo sumuntur nomina virtutum in enumeratione fructuum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum fructus à beatitudinibus differant.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd fructus à beatitudinibus non differant: beatitudines enim attribuuntur donis, vt supra dictum * est: sed dona perficiunt homines, secundum quòd mouentur à Spiritu sancto. ergo beatitudines ipsæ sunt fructus Spiritus sancti.

2 ¶ Præterea, Sicut se habet fructus vitæ æternæ ad beatitudinem futuram, quæ est rei, ita se habent fructus præsentis vitæ ad beatitudinem præsentis vitæ, quæ est spei: sed fructus vitæ æternæ est ipsa beatitudo futura. Ergo fructus vitæ præsentis sunt ipsæ beatitudines.

3 ¶ Præterea, De ratione fructus est, quòd sit quiddam vltimum & delectabile: sed hoc pertinet ad rationem beatitudinis, vt suprà * dictum est: ergo eadem ratio est fructus & beatitudinis, Ergo nō debent adinuicem distingui.

¶ SED CONTRA, Quorum species sunt diuersæ, ipsa quoque sunt diuersa: sed in diuersas partes diuiduntur, & fructus & beatitudines, vt patet per numerationem vtrorumque. Ergo fructus differunt à beatitudinibus.

CONCLVSIO.

¶ Beatitudines à fructibus eo diuersæ sunt, quòd fructus omnia opera virtuosa sunt, quibus homo delectatur, beatitudines verò sola opera perfecta sunt, eorūq; potius, quàm virtutibus attributa.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd plus requiritur ad rationem beatitudinis, quàm ad rationem fructus: nam ad rationem fructus sufficit, quòd sit aliquid habens rationem vltimi & delectabilis: sed ad rationem beatitudinis vlterius requiritur, quod sit aliquid perfectum & excellens: vnde omnes beatitudines possunt dici fructus, sed non conuertitur: sunt enim fructus quæcunque virtuosa opera, in quibus homo delectatur, sed beatitudines dicuntur solum perfecta opera, quæ etiam ratione suæ perfectionis magis attribuntur donis, quàm virtutibus, vt suprà dictum * est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa probat, quòd beatitudines sint fructus: non autem, quòd omnes fructus beatitudines sint.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fructus vitæ æternæ est simpliciter vltimus & perfectus, & ideo in nullo distinguitur à beatitudine æterna futura. Fructus autem præsentis vitæ non sunt simpliciter vltimi & perfecti: & ideo non omnes fructus sunt beatitudines.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquid amplius est de ratione beatitudinis, quàm de ratione fructus, vt dictum * est.

ARTICVLVS III.

¶ Virum fructus conuenienter enumerentur ab Apostolo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Apostolus inconuenienter enumeret ad Galat. 5. duodecim fructus. alibi enim dicit esse tantum vnum fructum præsentis vitæ: secundum illud Romanorum 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione. Et Isa. 27. dicitur, Hic est omnis fructus, vt auferatur peccatum. Non ergo ponendi sunt duodecim fructus.

Ar. 1. hu. ins 9.

2 ¶ Præterea, Fructus est, qui ex spirituali semine exoritur: vt * dictum est. Sed Dominus Matth. 13. ponit triplicem terræ bonæ fructum ex spirituali semine prouenientem, scilicet centesimum, sexagesimum, & trigesimum. Ergo non sunt ponendi duodecim fructus.

3 ¶ Præterea, Fructus habet in sui ratione, quòd sit vltimum & delectabile: sed ratio ista non inuenitur in omnibus fructibus ab Apostolo enumeratis: patientia enim & longanimitas videntur in rebus contristantibus esse: fides autem non habet rationem vltimi, sed magis rationem primi fundamenti. superfluè igitur huiusmodi fructus enumerantur.

¶ SED CONTRA, Videtur quòd insufficienter & diminute enumerentur: dictum * est enim, quòd omnes beatitudines fructus dici possunt: sed non omnes hic enumerantur: nihil enim hic ponitur ad actum sapientiæ pertinens, & multarum aliarum virtutum. Ergo videtur quod insufficienter enumerentur fructus.

Ar. præced.

CONCLVSIO.

¶ Conuenienti quodam numero duodecim Spiritus sancti fructus ab Apostolo enumerati sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd numerus duodecim fructuum ab Apostolo enumeratorum conueniens est, & possunt significari per duodecim fructus. de quibus dicitur Apoc. vlti. Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim. Quia verò fructus dicitur quod ex aliquo principio procedit, sicut ex semine, vel radice. attendenda est distinctio horum fructuum secundum diuersum processum Spiritus sancti in nobis, qui quidem processus attenditur secundum hoc, vt in primo mens hominis in seipsa ordinetur. secundo vero ordinetur ad ea quæ sunt iuxta. tertio vero ad ea quæ sunt infrà. Tunc autem bene mens hominis disponitur in seipsa, quando mens hominis bene se habet in bonis & in malis: prima autem dispositio mentis humanæ ad bonum est per amorem, qui est prima affectio & omnium affectionum radix, vt supra * dictum est: & ideo inter fructus Spiritus primò ponitur charitas: in qua specialiter Spiritus sanctus datur, sicut in propria similitudine, cum & ipse sit amor. Vnde dicitur Roman. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Ad amorē autē charitatis ex necessitate sequitur gaudium: omnis enim amans gaudet ex coniunctione amati: charitas autem semper habet præsentem Deum quem amat. secundum illud 1. 10. 4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Vnde sequela charitatis est gaudium, perfectio autem gaudij est pax quantum ad duo. Primo quidem quantum ad quietem ab exterioribus conturbantibus: non enim potest perfectè gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab alijs perturbatur. Et iterum, qui perfectè cor habet in vno pacatum, à nullo alio molestari potest, cum alia quasi nihil reputet. vnde dicitur in Psalm. 118. Pax multa diligentibus legē tuam, & nō est illis scandalum: quia scilicet ab exterioribus non perturbantur. quin Deo fruantur. Secundo, quantum ad sedationem desiderij fluctuantis: non enim perfectè gaudet de aliquo cui non sufficit id de quo gaudet. hæc autem duo importat pax, scilicet, vt neque ab exterioribus perturbemur, & vt desideria nostra conquiescant in vno. vnde post charitatem & gaudium tertiò ponitur pax. In malis autem bene se habet mens quantum ad duo. Primo quidem, vt non perturbetur mens per imminentiam malorum: quod pertinet ad patientiam. Secundò, vt non perturbetur in dilatione bonorum: quod pertinet ad lōganimitatem, nam carere bono habet rationem mali, vt dicitur in 5. Ethic.*

2. 2. q. 35. ar. 1. & 2.

Ca. 1. & 3. circa fi. 1. 5.

¶ Ad id autem quod est iuxta hominem, scilicet proximum, bene disponitur mens hominis. primo quidem, quantum ad voluntatem bene faciendi: & ad hoc pertinet bonitas. Secundò, quantum ad beneficentiæ executionem: & ad hoc pertinet benignitas: dicuntur enim benigni quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertio, quantum ad hoc, quòd æquanimiter tolerentur mala ab eis illata, & ad hoc pertinet mansuetudo quæ cohibet iras. Quarto, quantum ad hoc, quòd non solum per iram proximis non noceamus, sed etiam neque per fraudem vel per dolum: & ad hoc pertinet fides, si pro fidelitate sumatur, sed si sumatur pro fide qua creditur in Deum, sic per hanc ordinatur homo ad id quod supra se: vt scilicet homo intellectum suum Deo subijciat, & per consequens omnia quę ipsius sunt.

¶ Sed ad id quod infra est, bene disponitur homo. primo quidem quantum ad exteriores actiones per modestiam, quæ in omnibus dictis & factis modum obseruat. Quantum ad interiores concupiscentias per continentiam & castitatem, siue hæc duo distinguantur per hoc, quòd castitas refrænat hominem ab illicitis, continentia verò à licitis, siue per hoc quòd continens patitur concupiscentias, sed non deducitur, castitas autem neque patitur, neque deducitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionem septuagesimam primam.*

Annot.

IN titulo quæst. 71. & articulorum aduerte notanter, quòd licet tractando de virtutibus nō fuerit distinctum de virtutis habitu & actu eius in vocabulis, quia eadem musi illis nominibus: tamen in hoc tractatu habemus nomina. & virtutes quidem nomine habitū virtutis significamus. Peccati autem nomine actū ipsum virtutis: propter quod author vtrunque proponit in principio quæstionis, & in articulis distincte quærit de eis. Attentus ergo esto quando de vitio, & quando de peccato est sermo.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæprimæ Artic. primum.*

Annot. In exposit. ea. 5. ad Gal. aliquā tulum ante fi. 50. 4.

IN primo articulo, memor esto doctrinæ posterioristicæ de per se, & per se secundo, etiam essentialiter. & videre poteris, quòd sicut homini conuenit primo rationale, & consequenter animal: ita virtuti sua differentia constitutiua, & consequenter commune prædicatum essentiale, scilicet esse bonitatem. Manda quoque memoriæ oppositionem & distinctionem horum triū, vitij, peccati, & malitiæ, vt possis intelligere sequentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sanctificatio fit per omnes virtutes, per quas etiam peccata tolluntur. vnde fructus ibi singulariter nominatur propter virtutem generis, quod in multas species diuiditur. secundum quas dicuntur multi fructus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fructus centesimus, sexagesimus, & trigesimus, nō diuersificātur secundum diuersas species virtuosorum actuum, sed secundum diuersos perfectionis gradus etiam vnius virtutis, sicut contingentia coniugalis dicitur significari per fructum trigesimum, continentia vidualis per sexagesimum, virginalis autem per centesimum. Et alijs etiam modis sancti distinguunt tres euangelicos fructus, secundum tres gradus virtutis, & ponuntur tres gradus, quia cuiuslibet rei perfectio attenditur secundum principium, medium, & finem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum, quod est in tristitijs non perturbari, rationem delectabilis habet: & fides etiam si accipiatur prout est fundamentum, habet quādam rationem vltimi & delectabilis, secundum quod continet certitudinē. Vnde glo. exponit. fides, id est, de inuisibilibus certitudo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Augu.* dicit super epistolam ad Galat. Apostolus non hoc ita suscepit, vt doceret quod sunt vel opera carnis, vel fructus spiritus, sed vt ostenderet in quo genere illa vitanda, illa vero sectanda sint. Vnde potuissent vel plures: vel etiam pauciores fructus enumerari, & tamen omnes donorum & virtutum actus possunt secundum quandam conuenientiam ad hæc reduci: rumcūque donorum ordinātium ad bonum, reducuntur ad charitatem, gaudium, & pacem. Ideo tamen potius hæc, quàm alia enumerauit: quia hic enumerata magis important vel fruitionem bonorum, vel sedationē malorum, quod videtur ad rationem fructus pertinere.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum fructus Spiritus sancti contrarientur operibus carnis.*

Galat. 5. lect. 6. fi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod fructus nō contrarientur operibus carnis, quæ Apostolus enumerat, contraria enim sunt in eodem genere, sed opera carnis non dicuntur fructus. Ergo fructus Spiritus eis non contrariantur.

2 ¶ Præterea, Vnum vni est contrarium, sed plura enumerat Apostolus opera carnis, quàm fructus Spiritus. Ergo fructus Spiritus & opera carnis non contrariantur.

3 ¶ Præterea, Inter fructus Spiritus primo ponuntur charitas, gaudium, & pax: quibus non correspondent ea, quæ primo enumerantur inter opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, & impudicitia. Ergo fructus Spiritus non contrariantur operibus carnis.

¶ SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit ibidem, quòd caro concupiscit aduersus Spiritum, & spiritus aduersus carnem.

CONCLVSIO.

¶ *Secundum communem rationem contrariantur fructus spiritus operibus carnis, & si secundum rationes proprias aliter sit, adaptari nihilominus etiam possunt singulis spiritus sancti fructibus opera carnis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd opera carnis & fructus spiritus possunt accipi dupliciter. Vno modo secundum communem rationem: & hoc modo in communi fructus spiritus sancti contrariantur operibus carnis: Spiritus enim sanctus mouet humanam mētem ad id quod est secundum rationem, vel potius ad id quod est supra rationē: appetitus autem carnis, qui est appetitus sensitiuus, trahit ad bona sensibilia, quæ sunt infra hominem. vnde sicut motus sursum & motus deorsum contrariantur in naturalibus, ita in operibus humanis contrariantur opera carnis fructibus spiritus. Alio modo possunt considerari secundū proprias rationes singulorum fructuum enumeratorum, & operum carnis, & sic non oportet, quod singula singulis contra ponantur: quia sicut * dictum est, Apostolus non intendit enumerare omnia opera spiritualia, nec omnia opera carnalia. Sed tamen secundū quandam adaptationem Augustin.* super epistolam ad Gala. contraponit singulis operibus carnis singulos fructus: sicut fornicationi, quę est amor explendæ libidinis à legitimo connubio solutus, opponitur charitas, per quam anima coniungitur Deo, in qua etiam est vera castitas. immunditiæ autem sunt omnes perturbationes de illa fornicatione conceptæ: quibus gaudium tranquillitatis opponitur. Idolorum autem seruitus, per quam bellum est gestum

Ar. præced. Loco citato ar. præced. ad 4.

aduersus Euangelium Dei, opponitur paci. Contra veneficia autē inimicitias & contentiones, animositates, æmulationes, & dissensiones, opponuntur longanimitas ad sustinēdum mala hominum, inter quos vitiumus: & ad curandum benignitas, & ad ignoscendum bonitas. hæresibus autem opponitur fides, inuidiæ mansuetudo, ebrietatibus & commessationibus continentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd id quod procedit ab arbore contra naturam arboris, non dicitur esse fructus eius: sed magis corruptio quædam. Et quia virtutum opera sunt connaturalia rationi, opera vero vitiorum sunt contra rationem, ideo opera virtutum fructus dicuntur, non autem opera vitiorum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum contingit vno modo, malum verò omnifariam: vt * Dion. dicit 4. cap. de diui. no. vnde & vni virtuti plura vitia opponuntur: & propter hoc non est mirum si plura ponuntur opera carnis, quàm fructus spiritus.

¶ Ad tertium patet solutio ex * dictis.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAPRIMA. De vitijs & peccatis, in sex articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de vitijs & peccatis.

¶ Circa quæ sex consideranda occurrunt. Primo quidem, de ipsis vitijs & peccatis secundum se. Secundo, de distinctione eorum. Tertio, de comparatione eorum adinuicem. Quarto, de subiecto peccati. Quinto, de causa eius. Sexto, de effectu ipsius.

¶ Circa primum quæruntur sex.
¶ Primò, vtrum vitium contrarietur virtuti.
¶ Secundò, vtrum vitium sit contra naturam.
¶ Tertiò, quid sit peius, vtrum vitium, vel actus vitiosus.
¶ Quartò, vtrum actus vitiosus possit esse simul cum virtute.
¶ Quintò, vtrum in omni peccato sit aliquis actus.
¶ Sextò, de diffinitione peccati, quam Aug. ponit 22. contra Faustum, Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum vitium contrarietur virtuti.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vitium non contrarietur virtuti. Vni enim vnum est contrarium, vt probatur in 10. Metaph. * sed virtuti contrariantur peccatum & malitia. non ergo contrariatur ei vitium: quia vitium dicitur esse, si sit indebita dispositio membrorum corporalium, vel quarumcunque rerum.

2 ¶ Præterea, Virtus nominat quādam perfectionem potentiæ: sed vitium nihil nominat ad potentiam pertinens. Ergo vitium non contrariatur virtuti.

3 ¶ Præterea, Tullius * dicit in 4. de Tusc. quæstionibus, quòd virtus est quædam sanitas animæ: sanitati autē opponitur ægritudo, vel morbus magis quàm vitium. ergo virtuti non contrariatur vitium.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustinus * in li. De perfectione iustitiæ, quòd vitium est qualitas, secundum quam malus est animus: virtus autem est qualitas, quæ facit bonum habentem, vt ex supradictis* patet. Ergo vitium contrariatur virtuti.

CONCLVSIO.

¶ *Virtuti secundum quod ordinatur ad bonum peccatum ipsius contrariatur, vt vera bonitas quædam est eiopposita, est malitia: vitium autem virtuti contrarium est. secundum propriam rationem virtutis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa virtutem duo possumus considerare, scilicet ipsam essentiam virtutis: & id ad quod a est virtus. In essentia quidem virtutis aliquid considerari potest directe & aliquid ex consequenti. Directe quidem virtus importat dispositionem quandam alicuius conuenienter se habentis, secundum modū suæ naturæ. Vnde Philosophus dicit in 7. Phys.* quod virtus est dispositio perfecti ad optimum: dico autem perfecti, quod est dispositum secundum naturam. Ex consequenti autem sequitur, quod virtus sit bonitas quædam: in hoc enim consistit vniuscuiusque rei bonitas, quòd conuenienter se habet secundum modum suæ naturæ. Id autē ad quod virtus ordinatur, est actus bonus: vt ex supradictis patet. Secundum hoc igitur tria inueniuntur opponi virtuti, quorum vnum est peccatum: quod opponitur sibi ex parte eius ad quod virtus ordinatur. nam peccatum proprie nominat actum inordinatum sicut actus virtutis est actus ordinatus & debitus. secundum autem quod ad rationem virtutis consequitur, quòd sit bonitas quædam, opponitur virtuti in malitia: sed secundum id quod directe est de ratione virtutis, opponitur virtuti vitium: vitium enim vniuscuiusque rei esse videtur, quòd non sit dispositа secundum quod conuenit

suæ naturæ. Vnde aug. dicit in 3.* De lib. arb. Quod perfectioni naturæ deesse perspexeris, id voca vitium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa tria non contrariantur virtuti secundum idem, nec peccatum quidem contrariatur secundum quod virtus est operatiua boni: malitia autem secundum quod est bonitas quædam: vitium autem proprie secundum quod est virtuti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtus non solum importat perfectionem potentiæ, quæ est principium agendi, sed etiam importat debitam dispositionem eius cuius est virtus. & hoc ideo, quia vnumquodque operatur secundum quod actu est: requiritur ergo, quod aliquid sit in se bene dispositum, quod debet esse boni operatiuum. & secundum hoc virtuti vitium opponitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Tullius * dicit in 4. de Tuscula. quæst. morbi & ægrotationes partes sunt vitiositatis: in corporibus enim morbum appellat totius corporis corruptionem: puta febrem, vel aliquid huiusmodi: ægrotationem verò morbum cum imbecillitate, vitium autem cum partes corporis inter se dissident. Et quamuis in corpore quandoque sit morbus sine ægrotatione: puta cum aliquis est interius male dispositus, non tamen exterius præpeditur à solitis operationibus. In animo tamen, vt ipse * dicit, hæc duo non possunt ni fi cogitatione fecerni. Necesse est enim, quod quandocunque aliquis interius est male dispositus habens inordinatum affectum, quod ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes exercendas: quia vna quæque arbor ex suo fructu cognoscitur, id est homo ex opere: vt dicitur Mat. 12. sed vitium animi (vt * Tullius ibidem dicit) est habitus, aut affectio animi in tota vita inconstans, & à seipsa dissentiens, quod quidem inuenitur etiam absque morbo vel ægrotatione: vtpote cum aliquis ex infirmitate vel ex passione peccat. vnde in plus se habet vitium, quàm ægrotatio vel morbus. sicut etiam virtus in plus se habet, quàm sanitas, nam sanitas etiam quædam virtus ponitur in 7.* Physic. & ideo virtuti conuenientius opponitur vitium, quàm ægrotatio vel morbus.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum vitium sit contra naturam.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vitium nō sit contra naturam. Vitium enim contrariatur virtuti: vt dictū* est. sed virtutes non sunt in nobis à natura, sed causantur in nobis per infusionem, aut ab assuetudine, vt dictum* est. Ergo vitia non sunt contra naturam.

2 ¶ Præterea, Ea, quæ sunt contra naturam, non possunt assuefieri: sicut lapis nunquam assuescit ferri sursum, vt dicitur in 2.* Ethic. sed aliqui assuescunt ad vitia. Ergo vitia non sunt contra naturam.

3 ¶ Præterea, Nihil, quod est cōtra naturam, inuenitur in habentibus illam naturam, vt in pluribus: sed vitia inueniuntur in hominibus vt in pluribus: quia, sicut dicitur Mat. 7. Lata est via, quæ ducit ad perditionem, & multi vadunt per eam. Ergo vitium non est contra naturam.

¶ SED CONTRA est, quòd * Au. dicit in 3. De lib. arb. Omne vitium eo ipso quòd vitium est, contra naturam est.

CONCLVSIO.

¶ *Virtum contra hominis naturam est inquantum est contra ordinem rationis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut * dictum est, vitium virtuti contrariatur: virtus autem vniuscuiusque rei consistit in hoc, quod sit bene dispositа secundum conuenientiam suæ naturæ: vt supra * dictum est. vnde oportet quod in qualibet vitium dicatur ex hoc, quod est dispositа contra id quod conuenit suæ naturæ: vnde & de hoc vna quæque res vituperatur, à vitio autem nomen vituperationis detractū creditur: vt Aug.* dicit in 3. De lib. arbit.

¶ Sed considerandum est quòd natura vniuscuiusque rei potissime est forma, secundum quam res speciem sortitur: homo autem in specie cō stituitur per animam rationalem. & ideo id quod est contra ordinem rationis, proprie est contra naturam hominis, inquantum est homo: quod autem est secundum rationem, est secundum naturam hominis inquantum est homo. bonum autem hominis est secundum rationem esse, & malum hominis est præter rationem esse: vt Diony. * dicit 4. De diui. no. vnde virtus humana, quæ hominem facit bonum, & opus ipsius bonum reddit, intantum est secundum naturam hominis, inquantum conuenit rationi. vitium autem intantum est contra naturam hominis, inquantum est contra ordinem rationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtutes etsi non causentur à natura secundum suum esse perfectum: tamen inclinant ad id, quod est secundum naturam, id est secundum ordinem rationis. Dicit enim * Tullius in Rcto. sua, quòd virtus est habitus in modum naturæ rationi consentaneus. & hoc modo virtus dicitur esse secundum naturam, & per contrarium intelligitur, quòd vitium sit contra naturam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Philosophus ibi loquitur de his quæ sunt contra naturam, secundum quod esse contra naturam opponitur ei quod est esse à natura: non autem secundum quod esse contra naturam opponitur ei quod est esse secundum naturam, eo modo quo virtutes dicuntur esse secundum naturam: inquantum inclinant ad id quod naturæ conuenit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in homine est duplex natura, scilicet rationalis, & sensitiua. Et quia per operationem sensus homo peruenit ad actus rationis, ideo plures sequuntur inclinationes naturæ sensitiuæ, quàm ordinem rationis: plures enim sunt qui assequuntur principium rei, quàm qui ad consummationem perueniunt: ex hoc autem vitia & peccata in hominibus proueniunt, quòd sequuntur inclinationem naturæ sensitiuæ contra ordinem rationis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quicquid est contra rationem artificiati, est etiam contra naturam artis. qua artificiatum producitur: lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humanæ, sicut ars ad artificiatum. vnde eiusdem status est, quòd vitium & peccatum sit contra ordinem rationis humanæ, & quòd sit contra legem æternam. Vnde * Augu. dicit in 3. De libero arbit. quòd à Deo habent omnes naturæ, quòd naturæ sunt: & intantum sunt vitiosæ, inquantum ab eius qua factæ sunt, arte discedunt.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum vitium sit peius quàm actus vitiosus.*

Supra arti. 2. cor. Et mal. qu. 2. ar. 2. ad 9. & artic. 5. ad 8.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd vitium, id est, habitus malus sit peius quàm peccatum, id est, actus malus. Sicut enim bonum, quod est diuturnius, est melius: ita malum quod est diuturnius, est peius, sed habitus vitiosus est diuturnior, quàm actus vitiosi, qui statim transeunt. Ergo habitus vitiosus est peior, quàm actus vitiosus.

2 ¶ Præterea, Plura mala sunt magis fugiēda, quàm vnum malum: sed habitus malus virtualiter est causa multorum malorum actuum. Ergo habitus vitiosus est peior quàm actus vitiosus.

3 ¶ Præterea, Causa est potior quàm effectus: sed habitus perficit actum tam in bonitate, quàm in malitia. Ergo habitus est potior actu, & in bonitate & in malitia.

¶ SED CONTRA, Pro actu vitioso aliquis iuste punitur: non autem pro habitu vitioso, si non procedat ad actum. Ergo actus vitiosus est peior quàm habitus vitiosus.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut habitus ex actibus excellentiam habent, ita actus vitiosi deteriores sunt vitiorum habitibus, simpliciter loquendo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd habitus medio modo se habet inter potētiam & actum. Manifestum est autem, quòd actus in bono & malo præeminet potentiæ, vt dicitur in 9.* Metaph. melius est enim bene agere, quā posse bene agere: & similiter vituperabilius est male agere, quàm posse malè agere. vnde etiam sequitur, quòd habitus in bonitate & in malitia mediū gradū obtineat inter potētiā & actum: vt scilicet sicut habitus bonus vel malus præeminet in bonitate vel malitia potentiæ, ita etiam subdatur actui, quod etiā ex hoc apparet, quòd habitus non dicitur bonus vel malus, nisi ex hoc, quòd inclinat ad actum bonum vel malum. Vnde propter bonitatem vel malitiam actus dicitur habitus bonus vel malus. & sic potior est d actus in

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ primæ Articulum secundum.*

Annot.

IN articulo 2. eiusdem 71. quæstionis, in responsione ad 3. aduerte, quod argumentum est arduū, & nobilem ingerens difficultatem de ea, quam expectimur in nostra specie, singulari miseria. Admirādum quippe est, quod quum omnibus speciebus, quas videmus tam infra quàm supra hominem, tantum sit bonum, vt in pluribus: sola humana natura in hac iacet miseria, vt malum habeat vt pluribus, & bonum vt pauciori bus, & est sermo de malo contra naturam, & bono secundum naturam. Et author ex Aristotel. 9. Ethicor. soluit, dicens, quòd causa huius exorbitantiæ: est dualitas naturarum subordinatarum in homine: quarum vna contrariatur alteri. Ex hoc namque quòd in homine est ratio & sensus: & caro concupiscit aduersus spiritum: & à bono sensu inchoamus adiuncto illo alio principio: sed plures sunt inchoantes, quàm consummantes. manifestè sequitur, quod plures sequuntur bona secundum naturam sensitiuam, quàm peruenientes ad sequendum bonum secundum naturam rationalem. Ex hoc autem aliquis malum contra naturam rationalem incurrit quia in sensitiuæ naturæ bonis quiescit. Est etiam & alia ex eadem radice ratio: quia scilicet naturæ sensitiuæ bona sunt quo ad nos magis connaturalia, vtpote ab ineunte ætate in vsu: & magis nota: vtpote euidenti experientia sensuum: & magis mouentia, & ratione promptæ delectationis, & ratione imminentis oppositi cōtristantis in promptu. Rationis autem bonum post ætatem percipitur: & parum cognoscitur, & parum mouet, tam ipsum quàm oppositum malum tam culpæ quàm pœnæ, vt expetimur. ostendit autem hæc humanæ naturæ infelicitas ipsam non esse eiusdem naturæ cum alijs, quas videmus: sed altioremingredi rerum ordinem: parum tamen de illo participando.

Capit. 15. in Princ. 10. 1.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ primæ Articulum tertium.*

Tex. 19. 1. 3.

IN articulo tertio in responsione ad primum nota quid per se, & quid per accidens in habitu & actu iuxta doctrinam in corpore articuli: vt scias discernere, quum de nobilitate habitus & actus est disceptatio, propter quod respōso ad tertium. & si solum loquā-

Annot.

D. 52. 53. 60.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, comparando actum & habitum in nobilitate & malitia: non tamen negatum inde putes actum esse simpliciter nobiliorem habitu. Ex ratione enim allata in corpore & explansta ad primum patet, quod actus simpliciter est nobilior & melior habitu, sicut actus simpliciter actu permisto potentiæ & finis, eo quod est ad finem simpliciter. secundum quid autem inquantum permaneret in subiecto: & habet in se virtualiter actum, vt causa efficiens, non inconuenit excellere. nõ enim proprie causa est vniuoca, vt Sortes Platonis, sed potius sicut semen: quod est secundaria causa infra vniuocam: ad eandem enim speciem spectat semen & effectus, & habitus & actus: sed effectus & actus perfectiores sunt retalibus instrumentalibus causis, quàm suis effectibus.

In corp. ar.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ primæ Articulum quartum.

Annot. Suprà quæ. 62. artic. 2. ad 2. et inf. q. 73. art. 1. ad 2. & q. 77. arti. 2. ad 3. Et 2. 2. q. 24. ar. 12. Et mal. q. 2. ar. 8. 9. ad 13. Et virt. qu. 1. art. 1. ad 5. Art. 1. huius quæst. Tom. 82. in 5. Eodem lib. & ca. nunc dicto. 3. Eth. c. 1. in fin. & 1. & 2. q. 31. ar. 3.

IN arti. 4. in responsione ad 2. aduerte, quòd argumento consistente in hoc, quòd si virtus nõ est compossibilis minori malo, puta vitio: ergo nec maiori, puta actui, & cætera, respondet author, quòd incompossibilitas non consurgit ex maiori vel minori bonitate vel malitia, sed ex directa oppositione: magis autem opponitur vitium virtuti quàm peccatum: & ideo, & cæt.

bonitate vel malitia, quam habitus: quia propter quid vnũquodque tale, & illud magis est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet, aliquid esse simpliciter alterius potius, quod tamen secundum quid ab eo deficit: simpliciter enim potius iudicatur quod præeminet, quantum ad id quod per se consideratur in vtroque, secundum quid autẽ quod præeminet secundum id quod per accidens se habet ad vtrunque. Ostensum * est autem ex ipsa ratione actus & habitus, quod actus est potior in bonitate & malitia quàm habitus: quòd autẽ habitus sit diuturnior quàm actus, accidit ex eo: quod vtrunque inuenitur in tali natura quæ non potest semper agere, & cuius actio est in motu transeunte: vnde simpliciter actus est potior tam in bonitate, quàm in malitia, sed habitus est potior secundum quid.

¶ Ad secundum dicendum, quòd habitus non est simpliciter plures actus: sed secundum quid, id est virtute. vnde ex hoc non potest concludi quòd habitus sit simpliciter potior in bonitate vel malitia, quàm actus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd habitus est causa actus in genere causæ efficientis: sed actus est causa habitus in genere causæ finalis, secundum quam consideratur ratio boni & mali. & ideo in bonitate & malitia actus præeminet habitui.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum peccatum simul possit esse cum virtute.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd actus vitiosus, siue peccatum non possit simul esse cum virtute. Contraria enim non possunt esse simul in eodem. Sed peccatum quodammodo contrariatur virtuti: vt dictum * est. Ergo peccatum non potest simul esse cum virtute.

2 ¶ Præterea, Peccatum est peius quàm vitium, id est actus malus quàm habitus malus: sed vitium non potest simul esse in eodem cum virtute. Ergo neque peccatum.

3 ¶ Præterea, Sicut peccatum accidit in rebus volũtarijs, ita & in rebus naturalibus: vt dicitur in 2. *Physi. sed nunquam in rebus naturalibus accidit peccatum, nisi per aliquam corruptionem virtutis naturalis: sicut monstra accidunt corrupto aliquo principio in semine: vt dicitur in 2. Physic. * Ergo etiam in rebus voluntarijs non accidit peccatum, nisi corrupta aliqua virtute animæ: & sic peccatum & virtus non possunt esse in eodem.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. * Ethicor. quod per contraria virtus generatur & corrumpitur: sed vnus actus virtuosus non causat virtutem: vt suprà * habitum est. Ergo nequeunus actus peccati tollit virtutem. Possunt ergo simul in eodem esse.

CONCLVSIO.

¶ Mortale peccatum non potest simul esse cum virtutibus infusis sicut cum aquisitis, veniale tamen vitium cum vtrisque esse valet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccatum comparatur ad virtutem, sicut actus malus ad habitum bonum, aliter autem se habet habitus in anima, & forma in re naturali: forma enim naturalis ex necessitate producit operationem sibi conuenientem. vnde non potest esse simul cum forma naturali actus formæ contrariæ. sicut non potest esse cum calore actus infrigidationis: neque simul cum leuitate motus descensionis, nisi fortè ex violentia exterioris mouentis: sed habitus in anima non ex necessitate producit suam operationem, sed homo vtitur eo cum voluerit, vnde simul habitu in homine existente, potest non vti habitu, aut agere contrarium actum: & sic potest habens virtutem procedere ad actum peccati: actus verò peccati si comparetur ad ipsam virtutem, prout est habitus quidam, non potest ipsam corrumpere, sit sit vnus tantùm: sicut enim non generatur habitus per vnum actum, ita nec per vnum actum corrumpitur: vt suprà dictum * est. Sed si comparetur actus peccati ad causam virtutum, sic possibile est, quod per vnum actum peccati aliquæ virtutes corrumpantur: quodlibet enim peccatum mortale contrariatur charitati, quæ est radix omnium virtutum infusarum, inquantum sunt virtutes, & ideo per vnum actum peccati mortalis excluſa charitate, excluduntur per consequens omnes virtutes infusæ, inquantum sunt virtutes: & hoc dico propter fidem & spem, quarum habitus remanent informes post peccatum mortale: & sic non sunt virtutes, sed peccatum veniale,

Qu. 63. art. 2. ad 2.

quod non contrariatur charitati, nec excludit ipsam: per cõsequens etiam non excludit alias virtutes. virtutes verò acquisitæ non tolluntur per vnum actum cuiuscunque peccati. Sic igitur peccatum mortale non potest simul esse cum virtutibus infusis, potest tamen simul esse cum virtutibus acquisitis: peccatum verò veniale potest simul esse & cum virtutibus infusis, & cum acquisitis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum non contrariatur virtuti secundum se, sed secundum suum actum & ideo peccatum non potest simul esse cum actu virtutis: potest tamen simul esse cum habitu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vitium directe contrariatur virtuti, sicut & peccatum actui virtuoso. & ideo vitium excludit virtutem, sicut peccatum excludit actum virtutis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtutes naturales agunt ex necessitate & ideo integra existente virtute, nunquam peccatum potest in actu inueniri: sed virtutes animæ non producunt actus ex necessitate. vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virum in quolibet peccato sit aliquis actus.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd in quolibet peccato sit aliquis actus. Sicut enim meritum comparatur ad virtutem, ita peccatum ad vitium comparatur: sed meritum non potest esse absque aliquo actu. Ergo nec peccatum potest esse absque aliquo actu.

2 ¶ Præterea, Au. * dicit in lib. de arb. quòd omne peccatum adeo est voluntarium: quòd si non sit voluntarium, non est peccatum: sed non potest esse aliquid voluntarium nisi per actum voluntatis. Ergo omne peccatum habet aliquem actum.

3 ¶ Præterea, Si peccatum esset absque aliquo actu, sequeretur quod ex hoc ipso, quod aliquis cessat ab actu debito, peccaret: sed continuo aliquis cessat ab actu debito: ille scilicet qui nunquam actum debitum operatur. ergo sequeretur, quod continue peccaret: quod est fallum. Non ergo est aliquod peccatum absque actu.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iaco. 4. Scienti bonum facere & non facienti, peccatum est illi: sed non facere non importat actum, quem actum, Ergo peccatum potest esse absque actu.

CONCLVSIO.

¶ Accidit sæpenumero peccatum esse absque aliquo actu, vt omissionis peccatum secundum id quod attinet ad rationem peccati, secundum circumstantias tamen peccati, necessarium est omissum, cuius vitium aliquãdo actum semper supponens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quæstio ista principaliter moueretur propter peccatum omissionis, de quo aliqui diuersimode opinantur. Quidam enim dicunt, quod in omni peccato omissionis est aliquis actus, vel interior vel exterior. Interior quidem sicut cum aliquis vult non ire ad ecclesiam, quando ire tenetur. exterior autem, sicut cum aliquis illa hora, qua ad ecclesiam ire tenetur, vel etiam ante, occupatur se talibus, quibus ab eundo ad ecclesiam impeditur. Et hoc quodammodo videtur in primum redire: qui enim vult aliquid, cum quo aliud simul esse non potest, ex consequenti vult illo carere, nisi forte non propendat, quòd per hoc, quod vult facere, impeditur ab eo quod facere tenetur, in quo casu posset per negligentiam culpabilis iudicari. Alii verò dicunt, quod in peccato omissionis non requiritur aliquis actus: ipsum enim non facere, quod quis facere tenetur, peccatum est.

¶ Vtraque autem opinio secundum aliquid veritatem habet. Si enim intelligatur in peccato omissionis illud solum quod per se pertinet ad rationem peccati. sic quandoque omissionis peccatum est cum actu interiori: vt cum aliquis vult non ire ad ecclesiam. Quandoque verò absque omni actu vel interiori vel exteriori: sicut cum aliquis hora, qua tenetur ire ad ecclesiam, nihil cogitat de eundo vel non eundo ad ecclesiam. Si verò in peccato omissionis intelligantur etiam causæ vel occasiones omittendi, sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse: non enim est peccatum omissionis nisi cum aliquis prætermittit quod potest facere, & non facere, quod autem aliquis deficiat nec ad nõ faciendũ illud quod potest facere & non facere, nõ est nisi ex aliqua causa vel occasione coniuncta vel præcedente: & si quidẽ causa illa non sit in potestate hominis, omissio non habet rationem peccati, sicut cum aliquis propter infirmitatem prætermittit ad ecclesiam ire. Si verò causa vel occasio omittẽdi subiacet voluntati, omissio habet rationem peccati: & tũc semper oportet quod ista causa, inquantũ est voluntaria, habeat aliquẽ actũ ad minus interiorẽ voluntatis, qui quidẽ actus quandoque directe fertur in ipsam omissionẽ: puta cũ aliquis vult nõ ire ad ecclesiã, vitans laborem. & tũc talis actus per se pertinet ad omissionem: voluntas enim cuiuscunque peccati per se pertinet ad peccatũ illud: eo quod voluntariũ est de ratione peccati. Quandoque autem actus voluntatis directe fertur in aliud per quod homo impeditur ab actu debito, siue illud in quod fertur voluntas, sit coniunctum

4 ¶ Super Quæstionis septuagesimæ primæ Articulum sextum.

¶ Num peccatum sit aliquis actus, vel aliquid incomplexum.

IN artico. sexto dubium occurrit ex Greg. de Arimino, in secundo sentent. distinction. 34. volente, quòd peccatum proprie, quo quis dicitur formaliter peccans, nõ sit actus, nec est aliquid incomplexe significabile, & hoc probatur dupliciter, primo, quia peccatum consistit in hoc, quod aliquis agit contra rectam rationem: sed hoc non est nisi complexe significabile, ergo. Et quia in præceptis affirmatiuis & negatiuis prohibentur peccata, & affirmantur eorum opposita: vt patet: sed in his sola complexe enuntiabilia iubentur aut prohibentur: quia quum præcipitur, Non mœchaberis, nec vir, nec mulier, nec actus prohibetur, sed facere actum commissionis: quod sola oratione est enuntiabile formaliter, vel aquiualenter, sed hæc Gregorij phantasia a diuo Thoma post Aug. & Aristotelem excluditur, dicente hic, quod peccatum nil aliud est quam actus humanus malus: constat namque quod actus humanus malus est quid incomplexe significabile: significatur namque infinitis nominibus incomplexis in, vt inconsiderantia, blasphemia, & aliis huiusmodi nominibus. Peccatum namque quum voluntarium sit, in actu secundo consistens, secundum vocantem, aut sumitur materialiter, aut formaliter, aut pro toto composito. & quidẽ sumitur materialiter, constat quòd actus secundus est quietatiuus illius: & potest & nominaliter & verbaliter significari. verbaliter quidem per modum actus: nominaliter autem per modum substantiæ: si verò sumitur formaliter, constat quod est quietatiuus, quæ eodem modo est significabilis: & similiter totum compositum, quod forte decipit, est: quia non differuntur inter peccatum in actu exercitato, & in actu signato, & peccatum in re, id est, secundum se, vt præuenit sibi habilitatem vtrunque: in actu namque exercito non nisi verbo significatiue esse est, vt abstrahit ab his significandi modis. Et per hæc patet responsio obiectæ: falsum namque vtrobique assumitur, nisi in actu exercito, quum dicitur, quòd agere contra rationem, quòd mœchari, &c. non sint incomplexe significabilia: male quoque exponitur Aug. in diffinitione ista, Peccatum est dictum, factum, nisi verificetur, quòd peccatum est dictio, factio, concupiscentia, volitio contra legem Dei.

¶ Eodem artic. pro quanto hic tractatur quid est peccatum in moralibus: & dicitur quod est actus volũtarius malus: scito vir docte, quod, vt ex supra dictis in quæ. 18. habes, malum æquiuocè dicitur de malo absolute & de malo in genere moris: quoniam malum absolute est formaliter nullius naturæ, sed priuatio & nihil. malum autem morale est multarum naturarum, sicut color & sanitas: & similiter actus intemperantiæ formaliter est operatio in certa materia: & hoc de quoniam illa vitium, hæc peccatum est: ideo caue in tractatu de vitijs & peccatis ne cures in principio, putans vitium & peccatum habere tantum rationem mali ratione priuationis. Oportet namque dicere, quòd peccatum est actus malus dupliciter, scilicet contrarie & priuatiue: intemperantia enim est actus malus contrarie, pro quanto est actus habens cõtrarium obiectum formale obiecto temperantiæ. Est vero actus malus priuatiue, pro quanto est actus priuatus rectitudine, quam deberet habere. Est autem inter has duas mali rationes tanta differentia, quod prima, vt dictum fuit, est res quædam positiua, & à Deo, &c. quod secunda est priuatio est nihil. & non à Deo, prima quoque est prior naturaliter secunda: & est fundamentum eius, quod omne peccatum est actus contrarius alicui virtuti: & ad huiusmodi contrariorum sequitur priuatio debitæ rectitudinis. prima ruit in secundam, & vocatur inordinatio: sed prima contrarie, secunda priuatiue, & ideo quòd dicitur, quòd peccatum est actus humanus malus, intellige quòd malus & inordinatus vtroq; modo: vtranq; enim inordinationẽ habet actus ex incommensuratione ad suam regulam. nam inordinationẽ cõtrarie habet ex obiecto, quod est aliquid appetitum dissonans regulæ. & ex hoc comitatur inordinatio priuatiue: quia ex hoc actus priuatur rectitudine regulæ, qua deberet informari. Et hoc bene nota, & fige menti, si vis authorem intelligere, & si vis contradictores conuincere, naturas vitiorum opponẽ. & cum oportebit fateri vitia esse vere contraria naturæ positiuas virtutibus in genere qualitatis, & contraria sint forma liter contraria, cogentur idem dicere de actibus eorum formaliter, ex qui bus generantur, & quos eliciunt:

ARTICVLVS VI.

a ¶ Virũ conuenienter diffiniatur peccatum, esse dictum vel factum, vel concupitũ contra legem æternã.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diffiniatur peccatum cum dicitur: Peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legẽ æternã. Dictũ enim vel factũ vel concupitũ, importat aliquem actum: sed non omne peccatũ importat aliquem actum, vt dictum * est. Ergo hæc diffinitio non includit omne peccatum.

2 ¶ Præterea, Au. * dicit in lib. de duabus animabus. Peccatũ est voluntas retinendi vel cõsequendi quod iustitia vetat: sed voluntas sub concupiscentia cõprehenditur, secũdum quod concupiscentia largo modo sumitur pro omni appetitu ergo sufficisset dicere. Peccatum est concupitum contra legem æternam, nec oportuit addere dictum vel factum.

3 ¶ Præterea, peccatum proprie consistere videtur in auersione à fine: nam bonum & malũ principaliter considerantur secundum finem: vt ex supradictis * patet. vnde & Aug. * 1. de lib arbitr. per comparationem ad finem definit peccatum. dicens quòd peccare nihil est aliud, quam neglectis rebus æternis temporalia sectari. Et in lib. 83. * qu. dicit, quod omnis humana peruersitas. est vti fruendis & frui vtendis, sed in præmissa diffinitione nulla fit mẽtio de auersione a debito fine. Ergo insufficienter diffinitur peccatum.

4 ¶ Præterea, Ex hoc dicitur aliquid esse prohibitum, quia legi contrariatur. sed non omnia peccata sunt mala, quia prohibita: sed quædã sunt prohibita quia mala. Non ergo in communi diffinitione peccati debuit poni, quòd sit contra legem dei.

5 ¶ Præterea, peccatum significat malũ hominis actum, vt ex dictis * patet: sed malum hominis est contra rationem esse: vt Dio. dicit 4 ca. de di. no. Ergo potius debuit dici, quòd peccatum sit contra ratiõem, quàm quòd peccatum sit contra legem æternam.

Infr. q. 76. a. 2. ad 1. Et 2. d. 35. ar. 2. q. 2. & ad 3. Et ma. q. 2. a. 1. c. & ad 2. Quæstio. Li. de duabus animabus c. 11. in pri. n. 6. Et i. retract. c. 15. 10. 1.

Art. 1. huius q.

diligenter inuestigare: quoniam principium omnis scientiæ est quod quid est, Et cito, quòd non facile difficultatem in peccatorum nominibus pro prijs: puta intemperantia, iniustitia: vel communi, puta culpa, peccatum: quoniam esset quæstio non de rebus absolute, sed, vt significantur sub vocabulis & redirent quæstio de nominibus. Dico autẽ hoc, ne quis arguat ex hoc, quod sicut album puram qualitatem significat, ita malum puram malitiam, & peccatum puram priuationem. Si enim ex nominum significationibus arguimus iniustitia actualis, contrarie sumendo ly impuram qualitatem, igitur & sic oppositas habemus determinationes de genere & speciebus: quod est ridiculum afferre inter viros doctos. De ipsa ergo re quam peccatum dicimus, quocunque nomine vocetur. q. est, & Sco. in secundo sent. dist. 35. tenet, quod inordinatio priuatiua, seu auersio est magis de ratione peccati: qui est ipsa essentialis ratio peccati, & hoc manifestat per oppositum: quia rectitudo opposita est ipsa essentialis ratio virtutis: & deducit hanc suam positionem ex illo capite, scilicet quod peccatum est formaliter priuatio ad quod sunt tot authoritates à diuo Thoma. non habeo explicite quantum recolo oppositum: sed distinguit ipse, & tandem oppositum videtur mihi esse verum secundum doctrinã eius, vt in sequẽti q. in 1. clare infinuat. distinguo igitur in primis ex ipso in Secunda secundæ q. 10. ar. 3. quod peccatum est in duobus generibus, scilicet in genere mali simpliciter: & est in genere voluntarij, seu moralis mali. & in genere quidem mali simpliciter, reponitur formaliter per inordinationem priuatiue, seu auersionem: in genere autem voluntarij seu moralis mali, per suam differentiam, quam ex obiecto malo moraliter habet. reponitur. & quoniam obiectũ tale & differentiã talem in qua inordinatio contrarie cõsistit, scilicet peccatũ ex intẽsione peccantis, vnde habet peccatũ, quod sit voluntariũ. Auersionem autẽ seu inordinationem non sortitur ex intensione, sed cõsequitur. ideo peccatũ inquantũ voluntariũ intimius inest inordinatio cõtrarie, quã priuatiue, & cõuersio quam auersio. inquantũ vero malũ simpliciter, intimius inest inordinatio priuatiue & auersio quã conuersio. Et si queras, absolute & sine distinctione loquendo, quid est dicendũ, dico quòd quia peccatũ absolute loquẽdo, est in genere mali simpliciter, & est voluntariũ: ideo vtrunque absolute recte dicitur, scilicet & q auersio est de ratiõe peccati & formale in peccato: & quod conuersio est de ratione peccati & formãs peccatũ. Ad cõparatiuã autẽ quid magis absolute, dico q cõuersio & ratio est dupliciter. prima, qa peccatũ est magis voluntariũ quã malũ: quia est voluntariũ secundũ se totũ: quãuis diuersimode: quia cõuersio principaliter, auersio secũdario: nõ est autẽ malũ secundũ se totũ, sed secundũ partẽ tantũ, scilicet priuationẽ, secunda est, quia conuersio dat peccato veram speciem, auersio vero dat priuationem speciei:

Universidad de Deusto
Biblioteca

speciei. Intēpertantia enim ex conuersione ad obiectum sortitur differentiam
virtutis speciei in genere qualitatis: ex auersione autem priuationem habet spe-
ciei temperantiæ: magis autem conuenit peccato differentia vere specifica,
quàm priuatio speciei, authoritates autem allatæ à Sco. & ratio inducta nihil
aliud probant, nisi quod peccato, vt est in genere mali simpliciter magis inest
auersio. sic enim essentia
Li.22.Ciuit. Fausti c. 27.in prin. tom.6. lis peccati ratio in priuatione consistit: sed, vt dictum est, magis viget
ratio peccati inquantum est voluntarium, secundum quam non est essentialis ratio peccati in priuatione, sed in contratio, ad quod sequitur priua-
Ar.1.huius quæst. tio illa. Dixi autem plures malum simpliciter ad differentiam mali moralis, quod non est malū simpliciter, sed huic, vt
Q.1.ar.1. D.842. diuo Thomæ in locis superius allegatis placet. Sicut enim frigus est in se bonum quoddam, & est malum calido: ita tempe-
rantia est in se bonum quoddam, est tamen malum rationali vitæ. & fi-
cut ad frigidum quod est contrarium calido, sequitur priuatio calidi: non quia frigus non est calor, sed quia frigidum nō est calidum: & hæc priuatio habet rationem malī in subiecto, cui debetur bo-
num calidi, quando, sicut &c. vt patet in corporibus infirmis ex frigore,
Loco in arg. Sed contra citato. ita ad intemperantiam sequitur priuatio, non quia non est temperantia: hæc est enim negatio impertinens: sed quia actus voluntarius subiectus formæ intemperantiæ non
est temperatus: Et quoniam debetur tali actui subiecto bonum temperantiæ, ideo huiusmodi priuatio habet rationem ma-
Cap.3.6.7.8. tom.3. li simpliciter: & sic inordinatio hic & auersio pertinet ad peccatum, inquantum malum simpliciter: inordinatio autem contrariè, & conuersio pertinet ad peccatum, inquantum habet rationem mali moralis & voluntarij. Et quoniam inordinatio priuatiue est vltimum superueniēs peccato, ideo forte in litera dicitur, quod est quasi formale in peccato: & non dixit absolute, quod est formale: & eadem ratione actus denominatus ab illa dicitur, quòd est quasi materiale in peccato. vtrum autem peccatum, quia includit hęc duo, sit vnum per accidens, aut vnum per se, & alterum sit annexū: quamuis hic esset dicendum, vbi de quod quid est peccati tractatur: in sequenti tamen articulo, vbi de specifica distinctione peccatorum tractatur, dicetur.

¶ *Num peccatum sit Dei offensiuum quo peccatum est, vel ex alio habeat quòd sit contra rationem, & ex alio quòd sit Dei offensiuum.*

Exegesis.

¶ In eodem sexto articulo, in responsione ad vltimum occurrit dubium, an peccatum in moralibus ex hoc ipso, quod est peccatū, sit offensiuū Dei, & similiter auersiuū à Deo: an ex alio habeat q̄ sit contra rationē: & ex alio quod sit offensiuum Dei: in litera enim distinguitur peccatum secundum has duas rationes, & dicitur, quòd inquantum est contra rationem, tractatur à philosopho moraliter: inquantum est offensiuum Dei, à theologo. Quod enim ex diuersis hęc prouenient, suadet primo ipsa distinctio facta: deinde ratio, quia ratio nostra est quoddam ens participatum. Deus autem est ipsum esse per essentiā: constat autem, quòd contrarium vel priuatio entis participati non est contrarium, nec priuatio entis per essentiam. Peccatum igitur ex hoc, quod est contra rationem humanam, non est offensiuum Dei: nec sufficit ad euadendū hoc dicere, quòd quia ratio humana deriuatur à diuina, quod est contra rationem humanam, est contra diuinam. tum quia cognitio sensitiua deriuatur etiam à diuina cognitione: non tamen contrarium cognitioni sensitiuæ est contrariū cognitioni diuinæ: tum quia ex hoc nihil aliud habetur, nisi quod peccatum est contra rationem diuinam, inquantum participata est in ratione humana: quod nihil aliud est, quàm esse contra effectum Dei: & quæ lio est de esse contra ipsum Deum, vt offensiuum eius, non suorum effectuum.

¶ Præterea, Si peccatum vt sic, esset offensiuum Dei & auersiuum ab eo, posset hoc cognosci naturali ratione, & à Philosophis deberet tractari, quorum neutrum apparet.

¶ In oppositum est, quis odium Dei & blasphemia Dei sunt peccata mortalia, secluso omni fide & gratia: & naturaliter cognoscibilia, non solum quòd sunt peccata, sed quòd sunt offensiua Dei. Et hoc non, nisi quia contra rationem rectam actus odij habet obiectum. ergo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd istæ duæ rationes in peccato distinguūtur, non vt diuisæ, sed vt subordinatæ: ita quod peccatū esse contrariatūr subordinatur ad esse contra Deum: & illud infert hoc, quasi vt inferius suum superius.

¶ Ad cuius euidentiā sciendū est, quod finis vltimus creaturę rationalis, vt sic, est Deus dupliciter. primo vt obiectum beatitudinis possibilis naturaliter, secundo vt obiectum beatitudinis reuelatæ. Nec deus sic & sic sese habet vt duo disparati fines vltimi, sed quoniam gratia præsupponit & perficit naturam, Deus vt finis naturalis est finis vltimus quasi in genere, & quasi subordinatur sibijpsi, vt finis est beatitudinis reuelatæ tanquam fini vltimo simpliciter. Propter quod quicquid contrariatur Deo vt fini naturali rationis creaturæ, repugnat consequenter eidem vt fini supernaturali: quamuis non quicquid ordinatur ad Deum vt finem naturalem, ordinetur ad eundem supernaturalem. Et ratio
disparitatis est: quia bonum consurgit ex causa integra, malum autem ex particulari quocunque defectu. Quum autem finis moralium virtutum sit bonum rationis ordinatum ad Deum finem naturalem vel modum necessarium ad consequendum illum: hoc quod inter bonum rationis & Deum finem naturalis creaturæ hæc est connexio necessaria, & in ratiocinando & in exequendo: nam inchoando à fine, & ex eo accipiendo rationem operis, ad bonum rationis deuenitur, tanquam à principio ad conclusionem necessariam: & similiter inchoando ab exequendo bono rationis, proceditur ad Deum vltimum finem: manifestę enim constat, quòd ex summo bono mentis non deducitur malum rationis: sed bonum: & quòd ad summum mentis bonum non ducit malum rationis, ex eo ipso quòd contrariatur bono rationis, abducatā Deo fine naturali: & consequenter, vt dictum est, superbe turali. Et confirmatur quia peccans, ponit se temperatus, constituens sibi vltimum finem

bono sensibili: puta delectatione contraria rationi: ac per hoc quum non possit vnus habere simul duos vltimos fines (vt in qu. prima determinatum est) proponit tem vilissimum Deo, dans ei dignitatem diuinam vltimi finis: iuxta illud Apostoli ad Philip. 3. Quorum Deus venter est. & per hoc auersio manifestè à Deo summo bono: & offendit ipsum quantum est ex parte auertens illi dignitatem propriam esse vltimum finem operum rationis creaturæ, & præponens illi aliud, magis diligens, illud aliud, quàm ipsum, quia finis vltimus est maxime amatus. Et hoc quod ex prima parte quæst. habetur, scilicet quod malum culpæ contrariatur bono diuino in se: quoniam contrariatur amori quo Deus amatur in seipso, non solum charitate infusa, sed acquisita. vnde inferius in quæst. 73. articulo 7. ad tertium dicitur, quòd auersionem à regula rationis sequitur auersio à Deo: cui homo debet coniungi per rectam rationem. Peccatum igitur secluso omni fide, & peccante ad illā est contra bonum rationis, tanquam proximum finem, & contra bonum diuinum, tanquam vltimum finem, ex hoc ipso, quòd est peccatum: & inordinatio eius est priuatio formalis rectitudinis actus, seruans assionem ab incommutabili bono, & offensiam illius. Et quoniam beatitudo supernaturalis supponit naturalem ex consequenti, quantum est ex se, contra Deum, vt obiectum beatitudinis supernaturalis, & auersiuum ab eo & offensiuum eius. supposita autem fide peccatum ipsum priuat rectitudinem non solum legis naturæ seu rationis, sed diuinæ, opponitur enim ordini diritatis infusæ, & est offensiuum Dei vltimi finis simpliciter, has enim conditiones non haberent actualiter peccata mortalia, si Deus creaturam rationalem in suis puris naturalibus præceptis ac finibus reliquisset: quamuis quantum est ex se, vt dictum est, repugnarent etiam supernaturalibus, vtpote præsupponentibus naturalia.

¶ Ad primam autem obiectionem in oppositum patet responsio. distinguendo enim ex hoc, quòd est distinctio, habet magnam latitudinem. Quamuis enim dici, quòd author intendit de ratione offensiui, inquantum est contra finem supernaturalem finem: quod purè est theologiæ considerare. Sed hoc non refert: quia theologus etiam considerat peccata, inquantum sunt contra rationem in ordine ad abductionem à Deo, sicut etiam considerat de moribus virtutibus acquisitis in ordine ad Deum.

¶ Ad secundam dicitur, quòd peccatum aliter contrariatur rationali vtæ, & aliter Deo: nam vitæ rationali contrariatur formaliter, sicut calidum frigido vel tenebræ lumini: Deo autem contrariatur obiectiue, non efficaciter: nec affectuose, id est, non quod Deo ipsi in se aliquid ex tali contrarietate accidat: sed quantum est ex affectu peccantis explicite, vt in odio Dei: implicite vt in adulterio, furto, & huiusmodi. Vnde ex hoc ipso, quòd peccatum est contrarium rationi formaliter, habet quòd est contrarium Deo, obiectiue, vt dicto: non enim est contrarium rationi formaliter, nisi quia voluntarium. propter quod argumentum, quod de contrarietate formali sequitur, non obstat.

¶ Ad tertiam dicitur concedendo, quòd hoc potuit naturaliter cognosci, & dici à Philosophis, vt manifestè patet de odio Dei, quamuis negantes diuinam prouidentiam circa humanos actus, de his non fuerint solliciti. ¶ Super

4 ¶ Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articulum primum.

¶ Num ex auersione peccata secundum speciem distinguantur, vel potius ex conuersione ad malum.

In articulo primo quæst. 72. sunt multa dubia simul tractanda. primum est de conclusione ipsa ex
seco. in tecūda sen. dist. 35. volente quod peccata distinguūtur specie ex parte auersionis. Et ratio fua est, quia auersio est ipsa formalis ratio peccati, cōuersio autem spectat ad materiale: constat enim quod specificatio est ex formali, & non ex materiali.

¶ Præterea, Peccatum est in duplici genere, scilicet moali motalis & mali simpliciter: & vtroque modo specificatur: ergo nō est altera tantum specificatio asserenda, reliqua omissa. Et si dicatur, quòd vna est priuatiua & alterapositiua, hoc neutrum excludit quin causa sit quia species alicuius alterius. per iuxta naturam eius. vnde si peccatum est duorum naturarū, ambę sunt assignandæ, hi vnius, vna tantum.

¶ Sed dicatur quod vna est per se, & altera per accidens, vt in litera dicitur, hæc respondetur: sed est contra rationem per accidens: ideo non probatum, & infurgit ratio, quia in litera ponitur, scilicet quia conuersio seu tatio ipsius per se inteditur per se, inordinatio autem per accidens: ideo specificatio est ex parte conuersionis, &c. Peccat enim hæc ratio declinās per se respectu intentionis peccantis ad per se obiectum peccati. quæritio itaque est de specie peccatis, & non de specie intentionis peccantis: intētio enim peccantis est auersio voluntatis: peccatum est ipsa figura dicti ad obiectum peccati: sicut est ipsa figura dicti ad actum talem.

¶ Et confirmatur dubiū, quia consideratur peccatum dupliciter, scilicet secundum se & in ordine ad hoc vel illud. Et secundum se quidem sumitur ex conuersione: & sic de eo verificanturduo, scilicet quod est voluntarium, & quod est inordinatum. In ordine autem ad peccantis intentionem sortitur, quod vnum horum, scilicet voluntarium per se, alterum, scilicet inordinatum per accidens habeat. Ergo processus primus à secundum quid ad simpliciter per eminentia voluntarij in ordine ad intentionem peccātis intuitum peccati secundum se speciem habet ex illo vno: potuisset nanque fieri, quod alterum horū, scilicet inordinatio per se conuenit peccato, vt est relinquum vero per accidens seu materialiter, & sic concluditur: ergo peccati est ex inordinatione. & si hic est sophisma à secundum quid ad simpliciter, quare non ibi, cum vtrobique procedatur ad peccatum secundum se. ¶ Ad euidentiā huius difficultatis non oportet alia fundamenta iacere, sed de claratæ fundata. De peccato quum plura in se claudat, ex quibus nō fit omnis per se, vno existente priuatiuo, altero positiuo: nunquā poterit iudicium simpliciter dari, nisi supponatur ipsum simpliciter & absolute esse aliquid per se secundum se. Et ideo dupliciter tenet, constat quod species eius sumūtur ex parte auersionis, seu inordinationis, si autē est actus contrarius virtuti, cōstat quod species eius sumuntur ex parte conuersionis seu obiecti. Et ex hoc sequitur, quòd vocatur inordinatio priuatiue, specificatur ex habitu oppositō: sicut cęci in litera quæstione vertitur in dubium res ipsa, patet responsio, scilicet q̄ tes, quæ vocatur contraria virtuti, specificatur ex obiecto seu fine, sicut vitia sunt diuersa & distinguūtur specie ex visu & auditu, quibus priuātur subiecta: de ceco autem vertitur in dubium res significata peccatorum nominibus, scilicet vtrum ex parte auersionis seu obiecti. Et videtur quòd ex parte auersionis, quia puta antes inordinationē significari forma peccati. quæritio autem contrarium significari formaliter, dicunt peccatum dicitur quòd peccatū distinguitur specie, secundū oppositorū distinctiō

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem sint. Et processus literæ ex hoc, quòd peccatum vt peccatum, est voluntarium voluntate peccantis, inferens, quòd specifice distingui debet secundum differentias voluntarij: perie, & non voluntarij per accidens, est processus optimus à simpliciter ad simpliciter: & non à secundum quid ad simpliciter. Fuisset autem à secundum quid ad simpliciter. Imo ab accidente ad substantiam, arguere ab inordinatione: quoniam illa est peccatum inquantum voluntaria, & quia non est voluntaria nisi per accidens, non est peccatum, nisi per accidens, per actum, scilicet contrarium, quem comitatur, vt est à peccante. Et ex his patet, quòd si etiam producererur à specie intentionis peccatis ad speciem peccati, non esset error: quoniam intentio peccantis vt sic, peccatum est, & inordinata contrarie & priuatiue, sicut cætera peccata.

Infr. q. 73. ar. 5. co. Et 2. q. 113 ar. 6 cor. Et 1. co. 6. lec. 3. co. 3. fin Et 2. co. 7.

In glo. ord. Et inter ii. nea. ibid. Q. 74. a. 6. Annot.

¶ In eodem 1. arti. 72. q. in responsione ad secundum, dubium occurrit ex eo, quòd author dicit, quòd si peccata distinguerentur secundum oppositas virtutes, in idem rediret, scilicet q distinguerentur secundũ obiecta: hoc enim repugnat nunc dictis, scilicet, quòd si distinguerentur secundum oppositas virtutes, non posset haberi distinctio specifica peccatorum, sed multa peccata distincta specie essent eiusdem speciei.

Capi. 31. à medio.

¶ Ad hoc dicitur quòd intentio authoris est, q in idem rediret quo ad hoc, quòd distingueretur per obiecta: quia virtutes distinguuntur per obiecta: sed non in idem rediret, quo ad hoc quòd haberentur distinctiua propria vsque ad species specialissimas vitiorum & peccatorũ: sicut etiam non rediret in idem quo ad hoc, q haberent proprie species. nam priuationes specificæ non sunt proprie species, sed priuationes specierum. vnde nihil obstat verba hic authoris determinationi factæ. Et ex hoc articulo nota regulam, quòd id quod concurrit per accidens, quamuis necessario, non dat speciem peccato.

Ar. præce.

Q. 31. ar. 3.

Nota.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ secũdæ Articulum secundum.

Annot.

Ex Augustino sumitur loco mox dicendo.

IN articulo secundo nihil scribendum occurrit nisi vt notes principio corporis, quòd in omni peccato inuenitur appetitus alicuis boni commutabilis & inordinatio: & consequenter in omni peccato vera est doctrina supradicta de specificatione ex parte conuersionis, & non auersionis.

Cap. 2. non procul à fi. et c. 3. à medio. to. 5.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virtus conuenienter distinguuntur peccata spiritualia & carnalibus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguantur peccata spiritualia à carnalibus. Dicit enim Apostolus ad Gal. 5. Manifesta sunt opera carnis, quę sunt fornicatio, immũdi tia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, &c. ex quo videtur quòd omnia peccatorum genera sunt opera carnis: sed peccata carnalia dicuntur opera carnis: ergo non sunt distinguenda peccata carnalia à spiritualibus.

2 ¶ Præterea, Quicunque peccat, secundum carnem ambulat. secundum illud Rom. 8. Si secundum carnem vixeritis moriemini: si autẽ spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: sed viuere vel ambulare secundum carnem, videtur pertinere ad rationem peccati carnalis: ergo omnia peccata sunt carnalia. Non ergo sunt distinguenda peccata carnalia à spiritualibus.

3 ¶ Præterea, Superior pars animæ, quæ est mens vel ratio, spiritus nominatur: secundum illud Eph. 4. Renouamini spiritu mẽtis vestrę. vbi spiritus pro ratione ponitur: vt ibi glo.* dicit: sed omne peccatum, quod secundum carnem committitur, à ratione derinatur per cõsensum: quia superioris rationis est cõsentire in actũ peccati: vt infra* dicetur: ergo eadẽ peccata sunt carnalia & spiritualia: non ergo sunt distinguenda adinuicem.

4 ¶ Præterea, Si aliqua peccata specialiter sunt carnalia, hoc potissime intelligendum videtur de illis peccatis, quibus in corpus suum peccat aliquis. sed, sicut Apostolus dicit 1. ad Cor. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. ergo sola fornicatio esset peccatum carnale: cum tamen Apostolus ad Eph. 5. etiam auaritiam carnalibus peccatis annumeret.

¶ SED CONTRA est, quod Grego. 31. Moral. dicit quod septem capitalium vitiorum quinque sunt spiritualia, & duo carnalia.

CONCLVSIO.

¶ Peccatorum, quæ perficiuntur in spirituali delectatione, spiritualia sunt appellata, quæ vero in carnali delectatione, carnalia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut * dictum est, peccata recipiunt speciem ex obiectis. omne autem peccatum consistit in eo appetitu alicuius commutabilis boni, quod inordinate appetitur: & per consequens in iam habito inordinate aliquis delectatur. vt autem ex superioribus * patet, duplex est delectatio. Vna quidem animalis, quæ consummatur in sola apprehensione alicuius rei ad votum habitæ, & hæc etiam potest dici delectatio spiritualis, sicut cum aliquis delectatur in laude humana, vel in aliquo huiusmodi. Alia vero delectatio est corporalis, siue naturalis, quæ in ipso tactu corporali perficitur, quæ potest etiam dici delectatio carnalis. Sic igitur illa peccata, quæ perficiuntur in delectatione spirituali, vocantur peccata spiritualia, illa vero quæ perficiuntur in delectatione carnali, vocantur peccata carnalia: sicut gula quæ perficitur in delectatione ciborum, & luxuria, quę perficitur in delectatione venereorum. vnde & Apostolus dicit 2. ad Cor. 7. Emundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut glo.* ibidem dicit, illa vitia dicuntur opera carnis: non quia in voluptate carnis perficiantur: sed caro sumitur ibi pro homine qui dum secundum se viuit, secundum carnem viuere dicitur: vt etiam augustinus.* dicit 14. de ci. Dei. Et huius ratio est ex hoc, quod omnis rationis humanæ defectus ex sensu carnali aliquo modo initium habet.

¶ Et per hoc etiã patet responsio ad secundũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in peccatis etiam carnalibus est aliquis actus spiritualis, scilicet actus rationis: sed finis horum peccatorũ, à quo denominantur, est delectatio carnis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut glo, ibidem dicit, specialiter in fornicatione peccato, seruit anima corpori, intantum vt nihil aliud in ipso momento cogitare homini liceat. delectatio autem gulæ etiã sit carnalis, non ita absorbet rationem. Vel potest dici, quòd in hoc peccato etiam quædam iniuria fit corpori, dũ inordinate maculatur: ideo per hoc solũ peccatum dicitur specialiter homo in corpus peccare. auaritia vero quę carnalibus peccatis cõnumeratur pro dadulterio ponitur, quod est iniusta vsurpatio vxoris alienæ. Vel potest dici, quod res in qua delectatur auarus, corporale quoddã est: & quantum ad hoc connumeratur peccatis carnalibus. sed ipsa delectatio non pertinet ad carnem, sed ad spiritum, & ideo Greg.* dicit quod est spirituale peccatũ.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virtũ peccata distinguũtur specie secundũ causas.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd peccata distinguãtur specie secundum causas. Ab eodem enim habet res speciem, à quo habet esse: sed peccata habent esse ex suis causis: ergo ab eis etiam speciem sortiuntur. Differunt ergo specie secundum diuersitatem causarum.

2 ¶ Præterea, Inter alias causas minus videtur pertinere ad speciem causa materialis: sed obiectum in peccato est sicut causa materialis. cum ergo secũdum obiecta peccata specie distinguantur, videtur quòd peccata multo magis secundũ alias causas distinguantur specie.

3 ¶ Præterea, Aug. super illud Psal.* Incensa igni & suffossa, dicit quòd omne peccatũ est ex timore male humiliãte, vel ex amore male inflammante. Dicitur enim 1. Ioan. 2. quòd omne quod est in mũdo, aut est cõcupiscẽtia carnis, aut est concupiscẽtia oculorũ, aut superbia vitæ, dicitur autẽ aliquid esse in mũdo propter peccatũ, secundũ quod mũdi nomine amatores mũdi significãtur: vt Aug.* dicit super Io. Greg.* etiam 31. Moral. distinguit omnia peccata secundum septem vitia capitalia, omnes autem huiusmodi diuisiones respiciunt peccatorum. ergo videtur quod peccata differant specie secundum diuersitatem causarum.

¶ SED CONTRA est, quia secundum hoc omnia peccata essent vnius speciei, cum ex vna causa causentur. dicitur enim Eccle. quòd initium omnis peccati est superbia. Et 1. ad Tim. vl. quòd radix omnium malorum est cupiditas. Manifestum est autem esse diuersas species peccatorum: non ergo peccata distinguuntur specie secundum diuersitates causarum.

CONCLVSIO.

¶ Distinguuntur peccata non secundum diuersas causas actiuas & materiales, sed secundum diuersos fines, quos sibi peccantes proponunt, à quibus ut plurimum eorum voluntas mouetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum quatuor sint causarum genera, diuersimode diuersis attribuuntur: causa enim formalis & materialis respiciũt proprie substantiã rei, & ideo substãtiæ secundũ formã & materiã specie & genere distinguũtur. Agẽs autẽ & finis respiciũt directe motũ & operationẽ: & ideo motus & operationes secundum huiusmodi causas specie distinguũtur, diuersimode tamen secundum principia actiua naturalia sunt determinata semper ad eosdem actus & ideo diuersæ species in 2. libus naturalibus attendũntur, non solum secundũ obiecta, quæ sunt fines vel termini, sed etiã secundũ principia actiua: sicut calefacere & infrigidare distinguuntur specie secundũ calidũ & frigidũ. sed principia actiua in actibus volũtarijs, cuiusmodi sunt actus peccatorum, non se habent ex necessitate ad vnum: & ideo ex vno principio actiuo vel motiuo possunt diuersæ species peccatorũ procedere, sicut ex timore male humiliante potest procedere homo furetur, & quòd occidat, & quòd deserat gregẽ sibi cõmissum, & hæc eadẽ possunt procedere ex amore. Vnde manifestũ est, quòd peccata nõ differãt specie secũdũ diuersas causas actiuas vel materiales, sed solum secundum diuersitatẽ causæ finalis. finis autẽ est obiectũ voluntatis. ostẽsum est enim* suprà, quòd actus humani habẽt speciẽ ex fine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principia actiua in actibus voluntarijs, cum non sint determinata ad vnum, non fa-

ficiunt ad producendum humanos actus, nisi determinetur voluntas ad vnum per intentionem finis, vt patet per * Philosophum in 9. Meta. & ideo à fine perficitur & esse & species peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiecta, secundum quòd comparantur ad actus exteriores, habent rationem materiæ circa quam. sed secundum quod comparantur ad actum interiorem voluntatis, habẽt rationem finium, & ex hoc habent quòd dent speciem actui. Quamuis etiam, secundum quod sunt materia circa quam, habeãt rationem terminorum, à quibus motus specificantur, vt dicit in 5.* Phys. & 10. Ethi. sed tamen etiam termini motus dant speciem motibus, inquantum habent rationem finis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illæ diuisiones peccatorum non dantur ad distinguendas species peccatorum, sed ad manifestandas diuersas causas eorum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virtum peccatum conuenienter distinguntur in peccatum in Deum, in seipsum, & in proximum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter peccatum distinguatur per peccatum, quod est in Deum, in proximum, & in seipsum. Illud enim quod est commune omni peccato, non debet poni quasi pars in diuisione peccati. sed commune est omni peccato, quòd sit contra Deum: ponitur enim in diffinitione peccati, quòd sit contra legem Dei, vt supra dictum* est. non ergo peccatum in Deum debet poni quasi pars in diuisione peccatorum.

2 ¶ Præterea, Omnis diuisio debet fieri per oppositas: sed ista tria genera peccatorum non sunt oppositа: quicunque enim peccat in proximum, peccat in seipsum & in Deum, non ergo peccatum conuenienter dividitur secundum hæc tria.

3 ¶ Præterea, ea quæ sunt extrinsecus, non conferunt speciem: sed Deus & proximus sunt extra nos. Ergo per hæc non distinguuntur peccata secundum speciem: inconuenienter igitur secundum hæc tria peccatum diuiditur.

¶ SED CONTRA est, quòd Isidorus in lib. De summo bono distinguens peccata dicit, quòd homo dicitur peccare in se, in Deum, & in proximum.

CONCLVSIO.

¶ Quicunque peccata, cum inordinatæ sint actiones, aut in Deum, aut in proximum, aut contra seipsum sunt, ad quæ homo ordinem habere dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum* est, peccatum est actus inordinatus: triplex autem ordo in homine debet esse. Vnus quidem secundum comparationem ad regulã rationis. pro quo sciliçet omnes actiones & passiones nostræ debẽt secundum regulam rationis cõmensurari. Alius autem ordo est per comparationẽ ad regulam diuinæ legis, per quam homo in omnibus dirigi debet. Et quidem homo naturaliter esset animal solitarium, hic duplex ordo differret: sed quia homo est naturaliter animal politicum & sociale, vt probatur in 1. Politicorum, ideo necesse est, quòd sit tertius ordo, quo homo ordinetur ad alios homines, quibus conuiuere debet. Horum autem ordinum primus cõtinet secundũ, & excedit ipsum: quæcunque enim continentur sub ordine rationis, continentur sub ordine ipsius Dei, sed quędam continentur sub ordine ipsius Dei, quæ excedunt rationem humanam: sicut ea quæ sunt fidei, & quæ debentur Deo. vnde qui in talibus peccat, dicitur in Deum peccare: sicut hæreticus & sacrilegus & blasphemus. Similiter etiam secundus ordo includit tertium, & excedit ipsum: quia in omnibus, in quibus ordinatur ad proximum, oportet nos dirigi secundum regulam rationis. sed in quibusdam dirigimur secundum rationem quantum ad nos ipsos, non autem quantum ad proximum: & quando in his peccatur, dicitur homo peccare in seipsum, sicut patet in gulosо, luxuriosо, prodigo. quando vero peccat homo in his, quibus ad proximum ordinatur, dicitur peccare in proximum, sicut patet de fure & homicida. Sunt autem diuersa, quibus homo ordinatur ad Deum, ad proximum, & ad seipsum. vnde hæc distinctio peccatorum est secundum obiecta, secundum quæ diuersificantur species peccatorum. vnde hæc distinctio peccatorum proprie est secundum diuersas peccato rum species: nam & virtutes, quibus peccata opponuntur secundum hanc differentiam specie distinguuntur. Manifestum est enim ex * dictis, quòd virtutibus theologicis homo ordinatur ad Deum: temperantia verò & fortitudine ad seipsum, iustitia autem ad proximum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccare in Deum, secundum quod ordo, qui est ad Deum, includit omnem humanum ordinem, commune est omni peccato: sed quantũ ad id, quòd ordo Dei excedit alios duos ordines, sic peccatum in Deum est speciale genus peccati.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd quãdo aliqua, quorũ vnum includit alterum abinuicem distinguũntur, intelligitur fieri distinctio non secũ dum illud, quod vnum continetur in altero. sed secundum illud quòd vnum excedit alterum: sicut patet in diuisione numerorũ & figurarũ, non enim triangulus diuiditur cõtra quadratũ, secundum quod cõti

netur in eo. sed secũdũ quod exceditur ab eo. & similiter est dicẽdũ de numero & ęternario.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus & proximus quamuis sint exteriora respectu ipsius peccantis, non tamen sunt extranea respectu actus peccati, sed comparãtur ad ipsum sicut propria obiecta ipsius.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virtum diuisio peccatorum, quæ est secundum reatum, diuersificet speciem.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd diuisio peccatorum, quę est secundum reatum, diuersificet speciem, puta cum diuiditur secundum veniale & mortale. Ea enim quæ in infinitum differunt, non possunt esse vnius speciei, nec etiam vnius generis, sed veniale & mortale peccatum differunt in infinitum. veniali enim debetur pœna temporalis. mortali pœna æterna: mensura autẽ pœnę respõdit quantitati culpæ, secundum illud Deutenom. 25. Pro mensura delicti erit & plagarum modus. Ergo veniale & mortale non sunt vnius generis, necdum quòd sint vnius speciei.

2 ¶ Præterea, Quædam peccata sunt mortalia ex genere sicut homicidium, & adulterium: quædam vero ex suo genere sunt peccata venialia, sicut verbum otiosum, & risus superfluus. ergo peccatum veniale & mortale specie differunt.

3 ¶ Præterea, Sicut se habet actus virtuosus ad præmium, ita se habet peccatum ad pœnam: sed præmium est finis virtuosi actus. ergo & pœna est finis peccati: sed peccata distinguũntur specie secundum fines, vt dictum* est: ergo etiam distinguuntur specie secundum reatum pœnæ.

¶ SED CONTRA, Ea quæ constituunt speciem, sunt priora, sicut differentiæ specificæ: sed pœna sequitur culpam sicut effectus ejus. Ergo peccata non differunt specie secundum reatum pœnæ.

CONCLVSIO.

¶ Cum reatus pœnæ per accidens in peccatis sint, non distinguunt species peccatorum ex ipsis reatibus, per venale scilicet & mortale.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd eorum quæ specie differunt, duplex differentia inuenitur. Vna quidem, quę constituit diuersitatem specierum, & talis differentia nunquam inuenitur nisi in speciebus diuersis. sicut rationale & irrationale, animatũ & inanimatum. Alia autem differentia est consequens diuersitatem speciei, & talis differentia est in aliquibus cõsequatur diuersitatem speciei: in alijs tamen potest inueniri in alia specie, sicut album & nigrũ consequuntur diuersitatem speciei corui & cygni: tamẽ inuenitur huiusmodi differẽtia in eadem hominis specie. Dicẽdũ est ergo, quòd differentia venialis & mortalis peccati, vel quęcũq; alia differẽtia, quæ sumitur penes reatũ, nõ potest esse diffẽrẽtia cõstituens diuersitatem speciei: nũquã enim id quod est per accidẽs cõtinuit speciẽ. id autẽ quod est præter intentionẽ agẽtis, est per accidens, vt patet in 2. Phy.* Manifestũ est autẽ, quòd pœna est præter intentionẽ peccantis: vnde per accidens se habet ad peccatum ex parte ipsius peccantis. Ordinatur tamẽ ad peccatum ab exteriori, scilicet ex iustitia iudicantis: qui secundum diuersas cõditiones peccatorum diuersas pœnas infligit, vnde differentia, quæ est ex reatu pœnæ, potest consequi diuersam speciem peccatorũ, non autem constituit diuersitatem speciei, differentia autẽ peccati venialis & mortalis cõquitur diuersitatem inordinationis, quæ cõplet rationem peccati. Duplex enim est inordinatio, vna per subtractionem principij ordinis: alia, qua etiam saluato principio ordinis fit inordinatio circa ea quæ sunt post principium: sicut in corpore animalis quandoque quidem inordinatio complexionis procedit vsque ad destructionem principij vitalis, & hæc est mors. Quandoque vero saluo principio

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articulum quartum.

Annot.

Aristotelem quartum.

IN 4. vero artic. aduertendum, quod codices multi corrupti sunt euidenter, primus enim ordo debet esse ordo diuinæ legis, secundus rationis, tertius socialis: nisi quis dicat quòd ly primus, secundus, & tertius, non referuntur ad numeratio nem factam in literis, sed numerationẽ secundum naturæ ordinem, & quia quæstio hęc nõ est de rebus, dicat quisq; vt vult. & in eodẽ art. nota regulam vniuersalem datã in responsione ad secundũ de intelligendis ac exponendis comparationibus eorũ, quorũ vnum claudit in reliquo: & si feliciter eam applicare, multas solues quæstiones.

Infrà. qu. 88. artic. 1. & 2. Et 1. distin. 17. q. 2. ar. 5. co. Et 2. dis. 42. qu. 1. ar. 1. Et 4. dist. 16. q. 3. a. 2. q. 4. ad 5. et 3. citra. cap. 139. fi. & 147.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articulum quintum.

IN articulo 5. eiusdem 2ę, quæst. nota in primis regulam generalem, quòd secundum reatus pœnarum non distinguũtur specie peccata. Et intelligitur etiam hoc de pœnis vt sic. & ex hoc sequitur, quod peccata ex hoc quòd habent adiunctas pœnas excõmunicationis, & huiusmodi, nõ mutant speciem. vnde pertinent ad speciem ipsius actus subiecti pœnę, si fit malus, puta furti. vel si non sit ex le ma lus, ad speciem illius vitij, cui substernitur ex statuto, puta gulæ, si præcipitur abstinentia: & sic de alijs pensata natura pœnarum quo ad culpã. Excommunicatio nãque semper supponit peccatum, irregularitas autẽ non. Et simile est de suspensione & interdicto. De pœnis autem alijs, quæ ad ius positiuum spectant, quandoque implicant præceptum, & quandoque non. Sufficit hic, quod quantũ est ex ratione pœnæ non variatur species.

Ar. 1. ad 1.

Tex. 50. to. mo. 2.

¶ Aduerte secũdo, quòd author non dicit, quòd veniale & mortale distinguuntur: quia vnum est respectu finis, & alterũ eius quod est ad finem: imo dicit oppositum, dũ dicit, quòd in eadem specie adulterij inueniuntur vtrumque. Sed dicit q distinguuntur ex hoc, quòd vnum scilicet mortale, auertit à fine: alterũ, scilicet veniale, deordinat citra auersionem à fine. Et intendit, quòd venialе & mortale non distinguũtur ex parte conuersionis, vnde habẽt peccata speciẽ: & ,ppterea cõtingit, quòd vtrumque sit circa finem, idem enim est obiectum adulterij & primi mor'eins: infidelitatis, & primi mo

vitæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus eius. Sed ex parte auersionis, vnde peccata non habent speciem iuxta duos modos deordinationis auersiuæ, constituuntur hæc duo peccata: quum enim peccando auertio fit à fine, quæ dam sit, citra tamen peccationem finis, tunc fit peccatum veniale: vtcunque obiectum hæc accidant.

¶ Et hinc patet falsitas

Cap. 8. post ma. tom. 5. esse quod in 22. dist. secundi, Scotus dicit, quod venialia & mortalia distinguuntur quia hoc contra præceptum, illud contra consilium: iam enim patet vtrunque cadere sub præcepto. Sub præcepto nanque adulterij cadit ad ultrà peccatum: sine eo plerum, quod est mortale sine imperfectum, vt primus motus, & huiusmodi: & similis est de aliis huiusmodi. Falsissimũ quoque esse, quod agens contra consilium peccet, experientia testatur, neminem peccari arguës, quia non ingreditur religionẽ quod est de consilio. Authoritate quoque apostoli primæ ad Corint. 7. cõfirmatur: vbi quum dixisset, De virginibus præceptum non habeo, consilium autem do, subiunxit: Si acceperis vxorem, non peccasti, & si nupserit virgo, non peccauit. Distinguendum potius erat ex hac parte, quòd cadere sub præcepto, contingit dupliciter, primo sic, quòd eius oppositum

D. 259. fit contra præceptum: & hoc est mortale. Secundo sic, quod eius oppositum sit præter præceptum, & hoc est veniale.

D. 1010.

D. 75.

D. 1008.

Annot. ¶ In articul. eodem in 1ª sponsione ad primum habes solutionem argumentorum Aureoli apud Capreolum in 4. dist. 21. sent. contra hanc determinationem. Fundantur enim omnia argumenta super specificatione peccatorum ex parte auersionis, offensæ distantia in infinitũ, oppositionis ad charitatem, & circunstãtiarum: quorum omnia, excepto vltimo, & vno literæ verbo soluuntur: quia peccata ex alio specificantur, scilicet ex obiecto, & ex alio hæc habent, scilicet ex auersione. Quomodo autem circunstantia specificet, aut quomodo faciat de venia li mortale, inferius in quæstione. 88. amplius dicetur.

¶ In articulo eodem, in responsione ad secundũ habes qualiter verba authoris, quæ videntur ex hac ratione, scilicet quia aliquid est mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere, sonare, quòd distinguantur specie: intelligi vel glosari aut retundi possint: vt in quæstione de Mal. quæstio. 2. articulo 3. habes.

2. d. 42. qu. 2. a. 2. Annot.

Glo. interlineayis ibi.

3. 71. ar. 6.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articuli sextum.

Annot. IN articulo sexto, eiusdem septuagesimæ secundæ quæstionis, habes duas regulas. Altera est, quòd commissio peccati & omissio virtutis oppositæ, non distinguuntur specie moralis: quo est sermo. Altera est, quòd peccata non distinguuntur specie secundum diuersitatem præceptorum. Et hæc sequitur ex prima, vt patet: quia omnia præcepta affirmatiua dantur de actibus virtutum:

mæ secundæ quæstionis, habes duas regulas. Altera est, quòd commissio peccati & omissio virtutis oppositæ, non distinguuntur specie moralis: quo est sermo. Altera est, quòd peccata non distinguuntur specie secundum diuersitatem præceptorum. Et hæc sequitur ex prima, vt patet: quia omnia præcepta affirmatiua dantur de actibus virtutum:

3 ¶ Præterea, Omissio & commissio differunt sicut affirmatio & negatio. sed affirmatio & negatio non possunt esse vnius speciei, quia negatio non habet speciem: non enim enim nõ sunt species, neque differentiæ, vt Philosophus * dicit. Ergo omissio & commissio non possunt esse vnius speciei.

¶ SED CONTRA, In eadem specie peccati inuenitur omissio, & commissio. auarus enim & aliena rapit, quod est peccatum commissionis: & sua non dat, quibus dare debet, quod est peccatum omissionis: ergo omissio & commissio non differunt specie.

CONCLVSIO.

¶ Omissionis & commissionis peccata distinguũntur quidem specie communiter, materialiter tamen, non autem formaliter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in peccatis inuenitur duplex differẽtia: vna materialis, & alia formalis. Materialis quidem attenditur secundum naturalem speciem actuũ peccati, formalis autem secundum ordinẽ ad vnum finem proprium, quod est obiectũ proprium. vnde inueniuntur aliqui actus materialiter specie differentes, qui tamen formaliter sunt in eadem specie peccati. quia ad idem ordinantur. sicut ad eandem speciem homicidij pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quamuis actus sint specie differentes secundũ speciem naturæ. Sic ergo si loquamur de specie peccati omissionis & commissionis, materialiter differunt specie, large tamen loquendo de specie, secundum quod negatio vel priuatio speciem habere potest. Si autem loquamur de specie peccati omissionis & commissionis formaliter, sic non differunt specie: quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt. auarus enim ad congregandum pecuniam & rapit, & nõ dat ea, quę dare debet. Et similiter gulosus ad satisfaciendum gulæ, & superflua comedit, & ieiunia debita prætermittit. & idẽ est videre in cæteris: Semper enim in rebus negatio fundatur super aliqua affirmatione, quæ est quodammodo causa eius, vnde etiam in rebus naturalibus eiusdẽ rationis est, quod ignis calefaciat, & quòd non infrigidet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa diuisio, quæ est per commissionem & omissionem, non est secundum diuersas species formales, sed materiales tantũ, vt dictum * est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd necesse fuit in lege Dei proponi diuersa præcepta affirmatiua & negatiua, vt gradatim homines introducerentur ad virtutem: prius quidem abstinendo à malo, ad quod inducimur per præcepta negatiua: & postmodum faciendo bonum, ad quod inducimur per præcepta affirmatiua. Et sic præcepta affirmatiua & negatiua non pertinẽt ad diuersas virtutes, sed ad diuersos gradus virtutis: & per consequens non oportet, quòd contrarientur diuersis peccatis secundum speciem. Peccatum etiam non habet speciem ex parte auersionis: quia secundũ hoc est negatio vel priuatio: sed ex parte cõuersionis. secundum quod est actus quidam. vnde secundum diuersa præcepta legis non diuersificantur peccata secundum speciem.

¶ Ad tertium dicenum, quòd obiectio illa procedit de materiali diuersitate speciei. Sciendum est tamen, quod negatio, etsi propriè non sit in specie, constituitur tamen in specie, quæ dam sit, citra tamen peccationem finis, tunc fit peccatum veniale: vtcunque obiectum hæc accidant.

¶ Et hinc patet falsitas esse quod in 22. dist. secundi, Scotus dicit, quod venialia & mortalia distinguuntur quia hoc contra præceptum, illud contra consilium: iam enim patet vtrunque cadere sub præcepto. Sub præcepto nanque adulterij cadit ad ultrà peccatum: sine eo plerum, quod est mortale sine imperfectum, vt primus motus, & huiusmodi. Falsissimũ quoque esse, quod agens contra consilium peccet, experientia testatur, neminem peccari arguës, quia non ingreditur religionẽ quod est de consilio. Authoritate quoque apostoli primæ ad Corint. 7. cõfirmatur: vbi quum dixisset, De virginibus præceptum non habeo, consilium autem do, subiunxit: Si acceperis vxorem, non peccasti, & si nupserit virgo, non peccauit. Distinguendum potius erat ex hac parte, quòd cadere sub præcepto, contingit dupliciter, primo sic, quòd eius oppositum fit contra præceptum: & hoc est mortale. Secundo sic, quod eius oppositum sit præter præceptum, & hoc est veniale.

¶ In articul. eodem in 1ª sponsione ad primum habes solutionem argumentorum Aureoli apud Capreolum in 4. dist. 21. sent. contra hanc determinationem. Fundantur enim omnia argumenta super specificatione peccatorum ex parte auersionis, offensæ distantia in infinitũ, oppositionis ad charitatem, & circunstãtiarum: quorum omnia, excepto vltimo, & vno literæ verbo soluuntur: quia peccata ex alio specificantur, scilicet ex obiecto, & ex alio hæc habent, scilicet ex auersione. Quomodo autem circunstantia specificet, aut quomodo faciat de venia li mortale, inferius in quæstione. 88. amplius dicetur.

In corp. ar.

D. 259.

D. 1010.

D. 75.

D. 1008.

Annot.

2. d. 42. qu. 2. a. 2. Annot.

Glo. interlineayis ibi.

3. 71. ar. 6.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articuli sextum.

Annot.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Virum peccatum commissionis & omissionis differant specie.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum commissionis & omissionis specie differant. Delictum enim contra peccatum diuiditur Eph. 2. vbi dicitur, Cum esletis mortui delictis & peccatis vestris. Et exponit ibi glo. * Delictis, id est dimittendo quæ iubentur, & peccatis, scilicet agendo prohibita. Ex quo patet, quod per dilectũm intelligitur peccatum omissionis: per peccatum, peccatum commissionis: differt igitur specie, cum ex opposito diuidantur tanquam diuersæ species.

2 ¶ Præterea, Peccato per se conuenit, quòd sit contra legem dei: ponitur enim in eius diffinitione, vt ex * supradictis patet, sed in lege dei alia sunt præcepta affirmatiua, contra quæ est peccatum omissionis: & alia præcepta negatiua, contra quæ est peccatum commissionis. ergo peccatum omissionis & peccatum commissionis differunt specie.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ secunde Articulum septimum.

IN art. 7. eiusdem 72. dist. oris, & operis, dupliciter intelligi potest. primo per modum diuisionis totius vniuersalis in partes subiectiuas generis, scilicet in species. secundo per modum quasi totius integralis in suas partes consequenter se habentes: & hoc modo tractatur in præsenti litera.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quod peccata sunt in duplici differentia. nã quædam sunt, quæ perfectionem non habent nisi in opere, vt furtum, homicidium, & adulterium, & huiusmodi. & huiusmodi peccata se habẽt ad peccata cordis, oris, & operis, quasi vt totum integrale ad suas partes, sicut domus ad fundamentum, parietes ad tectum. Et sic tractatur in litera prima distinctio: & dicitur, quod distinguuntur secũdum gradus eiusdem speciei. Quædam autẽ sunt, quæ perficiuntur solo corde, vt hæresis: vel perficiuntur in ore, vt detractatio. Et sic peccatum diuiditur in peccatum cordis, oris, & operis: vt in vetus & perfectas species peccatis: vt in vltima q. 1. paris art. penult. authordocet.

¶ Num peccata cordis, oris, & operis, distinguantur in imperfecta & perfecti specie, sicut in perfecta.

¶ Circa euidẽm articulum dubium est duplex. primo, Si diffinitio secundum gradus in peccato cordis, oris, & operis fit, sicut fit etiam diffinitio specifica secundum species imperfectas, & ratio dubij est, quia litera hic proponit in cõtrarium: in amplicatione istam ad præsentem materiam non aßimat diffinitionem secundum species imperfectas, sed solum negat diffinitionem secundum perfectam, & affirmat diffinitionem secundum gradus, vt patet intuenti paruitatem refert vtrumodo dicatur. nam species imperfecta species est, & distincta secundum species imperfectas, distincta erunt secundum speciem absolutam, quamuis in ordine ad aliquas superueniens secundũ quid essent eiusdem speciei. Secũdo dubitatur, quia litera diuerse videtur & cõfunde re peccatum oris, quòd habet perfectam speciem cum peccato oris, quod importat gradũ speciei. Nam ponit cõtumeliam pro progressu vindictæ: & constat quod contumelia est perfectior in ore. Vndique igitur dissona videtur doctrina hæc.

¶ Ad hoc dicitur, quod dupliciter contingit peccatũ cordis & oris ordinari ad peccatum operis, vt imperfectum ad perfectũ, primo per modum simplicis prosequutionis: sicut qui vult fornicari, & inuitat fornicariam: de his conclusum est diffinctio specifica in esse mortali, sed solius vnius speciei. Secundo per modum cuiusdam intermedij termini: vt progressus. Secundo per modum cuiusdam intermedij termini: vt in delectationem cogitati adulterij: & verba pronocantia ad hoc, secundum se tamen delectabilia: & in istis apparet, quod sit aliqua specifica differentia secũdum species imperfectas, sicut in generatione animalium, & per d reductionem ad aliquam affirmationem quam sequitur.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Virum conuenienter dividatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis. Aug. enim in 12. * De Tri. ponit tres gradus peccati, quorum primus est, cum carnalis sensus illecebram quandam ingerit: quod est peccatum cogitationis. secundus gradus est, quando sola cogitationis delectatione aliquis contentus est. Tertius gradus est, quando faciendum diiscernitur per consensum: sed tria hæc pertinent ad peccatum cordis: ergo inconuenienter peccatũ cordis ponitur quasi vnum genus peccati.

2 ¶ Præterea, Greg. in 4. Moral. ponit quatuor gradus peccati: quorum primus est culpa latens in corde: secundus, cum exterius publicatur. tertius est, cum consuetudine roboratur. quartus est, cum vsque ad præsumptionem diuinæ misericordiæ, vel ad desperationem homo procedit: vbi non distinguitur peccatum operis à peccato oris: & addunt duo alij peccatorum gradus: ergo inconueniens fuit prima diuisio.

3 ¶ Præterea, Non potest esse peccatum in ore, vel in opere: nisi fiat prius in corde: ergo ista peccata specie non differunt: non ergo debent contra se inuicem diuidi.

¶ SED CONTRA est, quod Hiero. * dicit super Ezechi. tria sunt generalia delicta, quibus humanum subiacet genus: aut enim cogitatiõe, aut sermone, aut opere peccamus.

CONCLVSIO.

¶ Quodlibet peccatum dividitur in peccatum cordis, operis, & oris, non sicut in diuersas species completas, sed secundum diuersos gradus eiusdem peccati secundum speciem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliqua inueniũtur differre d specie dupliciter. Vno modo ex eo, quod vtrunque habet speciẽ completam, sicut equus & bos differunt specie. Alio modo sicut secundum diuersos gradus in aliqua generatiõe, vel motu accipiuntur diuersæ species: sicut ædificatio est completa generatio domus, collocatio autẽ fundamenti & erectio parietis sunt species incompletæ: vt patet * per Philosophum in 10. Ethi. & idẽ etiam potest dici in generationibus animaliũ. Sic igitur peccatum diuiditur per hęc tria, scilicet peccatum oris, cordis, & operis, non sicut per diuersas species cõpletas: nã cõsummatio peccati est in opere. vnde peccatum operis habet speciem completam: sed prima inchoatio eius est quasi fundatio in corde. Secũdus autẽ gradus eius est in ore, secundum quod homo prorumpit facile ad manifestandum conceptum cordis. Tertius autem gradus iam est in consummatione operis. Et sic hæc tria differunt secundum diuersos gradus peccati. patet tamen, quod hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati speciem, cum ab eodem motiuo procedant, ira cundus enim ex hoc quod

æ dificatione, sed reuera non est etiam sic aliqua diuersitas specierum imperfectarum, sed similitudo potius earum: non enim est hic diuisiõ partiens larium formarum heterogeneatum, sicut in ædificatione fundare, erigere, & cooperire distinguuntur specie: nec est hic aliqua forma media, vt via, sicut forma embrionis est in via ad formam hominis: sed tantummodo forma intẽti finis propti diuersimo de in corde, in ore at q; opere se habens, secũdum perfectum & imperfectũ gratia materiæ. Et ratio est illa quæ in litera ponunturiquia scilicet vnicũ tãtum est motiuum obiectiue: propter quod author in litera non affirmauit distinctionem imperfectarum specierũ, in hac moralium distinctione, vt dubitando tactum esset quamuis etiam iuxta authoris doctrinam in quæstione de potentia dei, q. 3. art. 9. ad 10. si distinguerentur specie imperfecta, vt embrio distinguitur à perfecta specie, non propterea essent peccata hic diuersarum specierum: sed omnia comprehenduntur sub peccato vnius speciei. quia huiusmodi imperfectæ species nec sunt in genere, nec in specie, nisi perreductionem, eo modo, quo imperfectum reducitur ad perfectum: non enim sunt quædam de per se species, vt terra & elemẽta, sed sunt quædam per se, & essentialiter ordinatæ naturæ ad species, vt motus ad terminum, ita quod se habent vt quidã motus permanentes ad ipsas species non habentes alias species: sicut nec motus successiui absque terminotum speciebus, & per hæc patet solutio primi dubij. Ad secundum autẽ dicitur, quod licet peccatum contumeliæ perficiatur in ore, vt communiter videtur in vsu. si contumelię tamen nomine intelligatur dehonorationis peccatum, certum est quod non cõsumatur in ore, quamuis multa in peccato oris dehonoratio fit. Plus namque dehonorat aliquam vxorem adulterio exponendo, quam dicendo ei, quòd vxor est adultera tanto eadem intentione. vnde in litera cõparatur dicere verba contumeliosa ad facere facta cõtumeliosa: & sine dubio sunt eiusdẽ speciei secundum illam rationem formalem dehonorationis, & sic nulla est diuersio, secus autem est, quãdo aliquis contumelia iniuriatur verbo & facto postmodum ad vindictã alterius rei, quàm honoris intendit, vel medio vtitur secundum se malo ad vindictam honoris: vt in exemplo dato patet, tunc enim plures vindictas intendit & in pluribus speciebus reponitur eius peccatum.

Mal. q. 2. a. 6. ad 6. & q. 14. art. 3.

Loco in arg. citato.

Loco in arg. Sed contra citato.

Arist. 1. Meta. tex. 37.

Tex. 13. & 14. com. 3.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Virum superabundantia & defectus diuersificent species peccatorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd superabundantia & defectus non diuersificent species peccatorum. Superabũdantia enim & defectus differunt secundum magis & minus: sed magis & minus non diuersificant speciem. ergo superabundantia & defectus non diuersificant speciẽ peccatorum.

2 ¶ Præterea, Sicut peccatum in agibilibus est ex hoc, quòd receditur à rectitudine rationis: ita falsitas in speculatiuis est ex hoc, quod receditur à veritate rei: sed non diuersificatur species falsitatis ex hoc, q̃ aliquis dicit plus vel minus esse esse, quàm sit in re. ergo etiam non diuersificatur species peccati ex hoc, quòd recedit à rectitudine rationis in plus vel minus.

3 ¶ Præterea, Ex duabus speciebus non constituitur, vna species. vt Porphyrius * dicit: sed superabuntia & defectus vniuntur in vno peccato: fuat enim simul quidã illiberales & prodigi: quorum duorum illiberalitas est peccatum secundum defectum: prodigalitas autem secundum superabundantiam. Ergo superabũdantia & defectus non diuersificant speciem peccatorum.

¶ SED CONTRA, contraria differunt secundum speciem: nam contrarietas est differentia secundum formam, vt dicitur in 10. Metaph. * sed vitia quæ differunt secundum superabundantiam & defectum, sunt contraria, sicut illiberalitas prodigalitati opponitur sicut superabundantia defectui. ergo superabundantia & defectus diuersificant speciem peccatorum.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articulum octauum.

Annot.

IN articul. 8. & 9. eiusdẽ 72. quæst. nota, quod author distinguere peccatorũ species intendens, ex parte motuorum finium, videtur digredi ad motiua ex parte agentis breuitatis: vt puto, causa, volens intelligi ex tali distinctione diuersitatem obiectorum, verbi gratia, cum dicit, quod in temperãtia ex insensibilitas oriuntur ex contrariis motiuis, scilicet ex delectationum amore, & odio earum: vult intelligi ex delectationibus amabilibus, & ex eiusdẽ exosis: oportet enim sumere motiua effectiue: non vt sic, sed id quod redundat in

Universidad de Deusto
Biblioteca

obiecto, quod mouet finaliter: & sic etiam intellige nonum articulum.

¶ In responsione ad secundum prædicti. 8. artic. intellige nouitie duplicem modum recedendi à veritate, scilicet per se intendendo recessum ab ea, & tunc non differt specie magis & minus, sicut nec in recessu à ratione vt sic, & nō per se intendēdo: & tūc differt specie: sicut auersio in peccatis ex motiuis.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli signa illam: & intuere illius veritatē, & in his qui auaritissimi sunt: ad habēdum etiam Iesu Christi patrimonium: & effundunt in meretrices venationes, & cæt. sunt enim simul auari & prodigi, vt in litera dicitur & experientia testatur abominabilis, quam vtinam nescire liceret.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articulum nonum.*

Ar. 1. huius quæst. D. 785. Annot.

IN articulo nono eiusdem quæstion. 72. aduerte, quòd author mutat opinionem, quam in quarto sentent. distinct. 16. quæstion. 93. tenuit, scilicet quòd circunstantia etiam si non sit finis, dat speciem peccato: & vult hic idem esse iudicium de specificatione actus humani, ex circunstantia in actu virtutis, & in actu vitij: quia vtrobiq; oportet speciem dari à motiuo vt obiecto: & nunquam circunstantiam vt sic, dare speciem, sed oportere eam transire in differentiam seu conditionem obiecti iuxta superius determinata in q. 18. Et quoniam ibi voluit peccati species sumi ex parte priuationis, hæc soluit in responsione ad primum & secundum: nec est difficile soluere rationes, quæ ibi afferuntur scilicet de fure, qui nollet calicem quem furatur, esse sacrum, & quòd sola circunstantia eur mutaret speciem: insufficiens nāque signum non finis est nolleitas, habentis voluntatem liberam deliberatam ad illud: sicut etiam accedens ad vxorem alterius mallet ipsam esse innuptam, nec sequitur quòd sola circunstātia cur mutet speciem, sed quòd nec cur, nec aliqua circunstantia mutet speciem, nisi habeat rationem alterius motiui vt finis: non ita quod sit aut apprehendatur vt finis præiacentis peccati: non enim sacrilegium est finis furti, cum aliquis furatur sacrum: sed sufficit quòd sit confinis: furtum enim sacrilegum est conuersio ad bonum commutabile vt obiectum contrarium rationis: quia alienum & quia sacrum.

D. 648.

Ca. 1. in fine tom. 5.

¶ In art. eodem 9. eiusdem q. 72. dubium occurrit. Quomodo stant ista simul, scilicet circunstantia nunquam dat speciem, nisi ratione alterius motiui, vt obiecti seu finis procul dubio per se, quia ab his quæ sunt per accidens, nō sumitur species: & omnis circunstantia transmutans actum de bono in malum, dat peccato speciem: fuit enim hæc regula in quæst. 18. assignata, quum enim quicquid præter intentionem actui voluntario coniunctum sit, non per se obiectum sit, & omne incognitum præter intentionem coniungatur voluntario actui oporteret dicere, aut quòd nullus actus sit ex bono malus ex circunstantia ignota, quantumcunque mala, aut quòd circunstantia det speciem absque hoc, quod eius obiectum sit per se motiuum voluntatis vt finis: verbi gratia, Ioannes exercens se ad sagittandum, minus prouide emittēs sagittā, percutit patrem: in hoc & infinitis similibus circunstātia facit actū de bono malō: & nullum interuenit per se obiectum illius speciei, cuius est illa circunstantia: puta parricidij, vel homicidij, quomodo ergo consonant dicta & in qua specie sunt ista peccata, non apparet.

¶ Ad hoc dubium est multiplex dicendi modus, scilicet ex consequenti, ex materia, ex omissione, ex ignorantia, ex negligentia.

¶ Ex consequenti quidē, quia sicut aliquis actus est ex cōsequenti volitus, ita obiectū propriū illius actus est ex consequenti intentū: verbi gratia in exemplo allato, sicut ille volendo impronide sagittare ex consequenti voluit actu percussionis cōsequentis, ita ex consequenti intēdit propriū percussionis obiectū: ad per hoc actus improuidus sagittationis trahitur in aliam speciē accidentalem: sed hoc via implicat contradictoria: quoniam cōplexū quod aliquid se habet consequenter ad actum, & obiectum, intentum, est extra latitudinem specificantis, nec est distinctiuum accidentales effectus actu intentionis vel voluntatis: quoniam à forma obiecto est illius speciei, quod est eius finis, licet sit aliqua species principalior altera: sicut finis est sub fine, vt patet cum furtum sit, vt finis, sacrilegium: vnde licet circunstantia sit accidens, tamen dat speciem, eo ipso quod sit in substantia, quia transit in obiectum: sacrilegium enim est furtum sacri, de est substantialis differentia actus: vt in q. 18. ar. 10. superius patet.

¶ Ex materia vero, quia materia ad eandem speciē spectat, ad quam finis: Et propterea quando aliquid est materialiter volitum, ad eandem speciem spectat actus illius, ad quam spectaret, si esset formaliter volitū: & ideo in exemplo posito, quia Ioan. voluit peccatum fornicationis materialiter ad finem habeat, & conatur quod intelligitur de obiecto formaliter, sicut vsurarius materialiter vult lucrum ex obiectis diuitiarum & potentiarum ex obiectis diuitiarum & potentiarum ex obiectis diuitiarum & potentiar

Universidad de Deusto
Biblioteca

gloriæ quod caret contrario, non propterea desinit esse melior habitus, quàm sit charitas: imo hoc ipsum quòd est esse talem habitum disponentem ad deitatem, absque contrarietate, videtur iuę excellentiæ attestari, quasi propinquissime se habeat ad deitatem, cui non est fas cogitate contrarium. 2.di.42.q.2.a.5. Et 3. contra cap.39. Et Ma.q.2.a.9. et Mat. 11.

ARTICVLVS II.

¶ *Virum omnia peccata sint paria.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata sint paria. Hoc enim peccare est, facere quod non licet: sed facere quæ non licet vno & eodem modo in omnibus reprehenditur: ergo peccare vno & eodem modo reprehenditur: non ergo vnum peccatum est alio grauius.

2 ¶ Præterea, Omne peccatum consistit in hoc, quòd homo transgreditur regulam rationis: quæ ita se habet ad actus humanos, sicut regula lineatis in corporalibus rebus. Ergo peccare simile est ei quod est lineas transilire: sed lineas transilire est æqualiter, & vno modo, etiam si aliquis longius recedat, vel propinquius stet: quia priuationes non recipiunt magis vel minus: ergo omnia peccata sunt æqualia. Cap.5.ante med. to.5.

3 ¶ Præterea, Peccata virtutibus opponuntur: sed omnes virtutes æquales sunt: vt Tullius dicit in Paradoxis. Ergo omnia peccata sunt paria. In Para.3. cuius titul. est, omnia æqualia esse vitia.

¶ SED CONTRA est, quòd Dominus dicit ad Pilatum Ioan. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. & tamen constat quòd Pilatus aliquod peccatum habuit. Ergo vnum peccatum est maius alio.

CONCLVSIO.

¶ Cum per peccatum non totum rationis bonum primetur, impossibile est peccata omnia æqualia vel paria esse.

Ibidem

¶ RESPONDEO dicendum, quòd opinio Stoicorum fuit, quam Tullius prosequitur in Paradoxis, quòd omnia peccata sunt paria. Et ex hoc etiam deriuatus est quorundam hæreticorum error, qui ponentes omnia peccata esse paria, dicunt etiam omnes pœnas inferni esse pares. & quantum ex verbis Tullij perspici potest, Stoici docebantur ex hoc, quòd considerabant peccatum ex parte priuationis tantum, prout scilicet est recessus à ratione. vnde simpliciter æstimantes, quòd nulla priuatio susciperet magis & minus, posuerunt omnia peccata esse paria. Sed si quis diligenter consideret, inueniet duplex priuationum genus. Est enim quædam simplex & pura priuatio, quæ consistit quasi in corruptum esse, sicut mors est priuatio vitæ: & tenebra est priuatio luminis: & tales priuationes non recipiunt & magis & minus: quia nihil residuum est de habitu opposito. vnde non minus est mortuus aliquis primo die mortis, & tertio, vel quarto, quàm post annum, quando iam cadauer fuerit resolutum. Et similiter non est magis tenebrosa domus, si lucerna sit operta pluribus velaminibus, quàm si sit operta vno solo velamine totũ lumen inter cludente. Est autem alia priuatio non simplex, sed aliquid retinens de habitu opposito, quæ quidẽ priuatio magis consistit in Corrumpi, quàm in Corruptum esse: sicut ægritudo, quæ priuat debitam commensurationem humorum: ita tamen quòd aliquid eius remaneat, alioquin non remaneret animal viuum. & simile est de turpitudine, & aliis huiusmodi. Huiusmodi autem priuationes recipiunt magis & minus ex parte eius, quod remanet de habitu contrario. Multum enim refert ad ægritudinem, vel turpitudinem, vtrum plus vel minus à debita cõmensuratione humorum, vel membrorum recedatur. Et similiter dicendũ est de vitiis & peccatis: sic enim in eis priuatur debita commensuratio rationis, vt non totaliter ordo rationis tollatur: alioquin malum si sit integrum, destruit seipsum, vt dicitur in 4. Ethic. Non enim posset remanere substantia actus, vel affectio agentis, nisi aliquid remaneret de ordine rationis: & ideo multum interest ad grauitatem peccati, vtrum plus, vel minus recedatur à rectitudine rationis. Et secundum hoc dicendum est, quòd non omnia peccata sunt paria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccata committere non licet propter aliquam deordinationem, quam habent: vnde illa quæ maiorem deordinationem continent, sunt magis illicita: & per consequens grauiora peccata.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato, ac si esset priuatio pura.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtutes sunt æquales proportionaliter in vno & eodem: tamen vna virtus præcedit aliam dignitate secundum suam speciem: vnus etiam homo est alio virtuosior in eadem specie virtutis, vt suprà habitum* est. Et tamen si virtutes essent pares, nõ sequeretur vitia esse paria: quia virtutes habent connexionem: non autem vitia, seu peccata. Qu.66.a.1. & 2. Infr.a.4.5. & 9.ca. & q.74.ar.9. cor. & 2.2. q.74.ar.2. ad 1. et Ma. qu.2.art.2. ad 5.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum grauitas peccatorum varietur secundum obiecta.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd peccatorum grauitas non varietur secundum obiecta. Grauitas enim peccati pertinet ad modum vel qualitatem ipsius peccati: sed obiectum est materia ipsius peccati: ergo secundum diuersa obiecta

peccatorum grauitas non variatur.

2 ¶ Præterea, Grauitas peccati est intensio malitiæ ipsius: peccatum autem non habet rationem malitiæ ex parte conuersionis ad proprium obiectum, quod est quoddam bonum appetibile, sed magis ex parte auersionis. Ergo grauitas peccatorum non variatur secundum diuersa obiecta.

3 ¶ Præterea, Peccata quæ habent diuersa obiecta, sunt diuersorum generum, sed ea quæ sunt diuersorum generum, non sunt comparabilia: vt probatur in 7. Physi. Ergo vnum peccatum non est grauius alio, secundum diuersitatem obiectorum.

¶ SED CONTRA, Peccata recipiunt speciem ex obiectis, vt suprà dictis* patet: sed aliquorum peccatorum vnum est grauius altero, secundum suam speciem, sicut homicidium furto: ergo grauitas peccatorum differt secundum obiecta.

CONCLVSIO.

¶ Cum peccata ex obiectis speciem habeant, ex eisdem quoque eorum varietates grauitatem necessarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex supra* dictis patet, grauitas peccatorum differt eo modo, quo vna ægritudo est alia grauior: sicut enim bonum sanitatis consistit in quadam commensuratione humorum per conuenientiam ad naturam animalis, ita bonum virtutis consistit n quadam commensuratione humani actus, secundum conuenientiam ad regulam rationis. Manifestum est autem, quòd tanto est grauior ægritudo, quanto tollitur debita humorum commensuratio per commensurationem prioris principij: sicut ęgritudo, quæ peruenit in corpore humano ex corde (quod est principium vitæ) vel aliquo quod appropinquat cordi, periculosior est: vnde oportet etiam quòd peccatum sit tanto grauius, quanto deordinatio contingat aliquod principium, quod est prius in ordine rationis: ratio autem dinat omnia in agibilibus ex fine: & ideo quanto peccatum consistit in actibus humanis ex altiori fine, tanto peccatum est grauius. Obiecta autem actuum sunt fines eorum: vt ex supradictis* patet: & ideo secundum diuersitatem obiectorum attenditur diuersitas grauitatis peccatis: sicut patet, quòd res exteriores ordinantur ad hominem sicut ad finem: homo autem ordinatur vlterius in Deum sicut in finem. vnde peccatum quod est circa ipsam substantiam hominis (sicut homicidium) est grauius peccato, quod est circa res exteriores, sicut furtum. & adhuc est grauius peccatum, quod immediate contra deum committitur: sicut infidelitas, blasphemia, & huiusmodi. In ordine quorumlibet horum peccatorum vnum peccatum est grauius altero: secundum quod est circa aliquid principalius vel minus principale. Et quia de quibus obiectis, differentia grauitatis, quæ attenditur secundum obiecta, est prima & principalis, quasi consequens speciem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectum etsi sit maxima virtus circa quam terminatur actus: habet tamen rationem finis secundum quòd intentio agentis fertur in ipsum, vt suprà* dictum est. Secundum autem actus moralis dependet ex fine, vt ex superioribus patet.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex ipsa indebita conuersione ad quod bonum cõmutabile, sequitur auersio ab incommutabili bono, in qua perficitur ratio mali: & ideo oportet quòd secundum diuersitatem eorum, quæ pertinent ad conuersionem, sequatur diuersitas grauitas malitiæ in peccatis.

¶ Ad tertium dicendum, quod omnia obiecta humanorum actuum habent ordinem adinuicem: & ideo omnes actus humani quodammodo conuehiunt in vno genere, secundum quod ordinantur ad vltimum finem: & ideo nihil prohibet omnia peccata esse comparabilia.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum grauitas peccatorum differat secundum dignitatem virtutum, quibus opponuntur.*

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum non differat secundum dignitatem virtutum, quibus peccata opponuntur, vt scilicet maiori virtuti grauius peccatum opponatur, quia vt dicitur Prouerb.15. In abundanti iustitia virtutis maxima est: sicut autem dicit Dominus Matth.5. Abundans iustitia eorum, quæ est minus peccatum quàm homicidium, quod continebat iram, quæ est minus peccatum quàm homicidium, quod continebet minor iustitia. Ergo maximæ virtuti opponitur minimum peccatum.

2 ¶ Præterea, In 2. Ethic.* dicitur, quòd virtus est circa difficile & bonum. ex quo videtur, quod maior virtus sit circa magis difficile: & minus est peccatum si homo deficiat in magis difficili, quàm si deficiat in minus difficili. Ergo maiori virtuti minus peccatum opponitur.

3 ¶ Præterea, Charitas est maior virtus, quàm fides & spes: vt dicitur 1. ad Cor.13. Odium autem, quod opponitur charitati, est minus peccatum, quàm infidelitas vel desperatio, quę opponuntur fidei & spei. Ergo maiori virtuti opponitur minus peccatum.

¶ SED CONTRA est, quod philosophus dicit in 8. Ethic. quod pessimum optimo cõtrarium est: optimum autem in moralibus est

est maxima virtus, pessimum autem grauissimum peccatum. Ergo maximæ virtuti opponitur grauissimum peccatum.

CONCLVSIO.

¶ Maiori virtuti maius ex parte obiecti vitium opponitur, non autem secundum effectus.

¶ RESPONDEO dicendum, quod virtuti opponitur aliquod peccatum: vno quidem modo principaliter & directe, quod fit circa idem obiectum: nam contraria circa idem sunt. & hoc modo oportet, quòd maiori virtuti opponatur grauius peccatum: sicut enim ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, ita etiam maior dignitas virtutis. vtrunque enim ex obiecto speciem sortitur, vt ex supradictis patet.* vnde oportet, quòd maximæ virtuti directè contrarietur maximum peccatum, quasi maxime ab eo distans in eodem genere. Alio modo potest considerari oppositio virtutis ad peccatum, secundum quandam extensionem virtutis cohibentis peccatum: quanto enim fuerit virtus maior, tanto magis elongat hominem à peccato sibi contrario, ita quod non solum ipsum peccatum, sed etiam inducentia ad peccatum cohibet: & sic manifestum est, quod quanto aliqua virtus fuerit maior, tanto etiam minora peccata cohibet: sicut etiam sanitas quanto fuerit maior, tanto etiam minores discrepantias excludit, & per hunc modum d maiori virtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de oppositione, quæ attenditur secundum cohibitionem peccati: sic enim abundans iustitia etiam minora peccata cohibet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd maiori virtuti, quæ est circa bonum magis difficile, contrariatur directè peccatum, quod est circa malum magis difficile, vtrobique enim inuenitur quædam eminentia ex hoc, quòd offenditur voluntas proclivior in bonum, vel in malum ex hoc, quòd difficultate non vincitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas non est quicunque amor, sed amor Dei: vnde non opponitur ei quodcunque odium directè, sed odium Dei, quod est grauissimum peccatorum.

ARTICVLVS V.

¶ Virum peccata carnalia sint minoris culpæ, quàm spiritualia.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quod peccata carnalia non sint minoris culpæ quàm peccata spiritualia. Adulterium enim grauius peccatum est, quàm furtum. Dicitur autem Proverb. 6. Non grandis est culpæ cum quis furatus fuerit, qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: furtum pertinet ad auaritiam, quæ est peccatum spirituale: adulterium autem ad luxuriam, quæ est peccatum carnale. ergo peccata carnalia sunt maioris culpæ.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit super Leuit. quòd diabolus maxime gaudet de peccato luxuriæ & idololatriæ: sed de maiori culpa magis gaudet. Ergo cum luxuria sit peccatum carnale, videtur quòd peccata carnalia sint maximæ culpæ.

3 ¶ Præterea, Philosophus probat in 7. Ethic.* quòd incontinens concupiscentiæ est turpior quàm incontinens iræ: sed ira est peccatum spirituale, secundum Grego. 22.* Moralium. concupiscentia autem pertinet ad peccata carnalia. Ergo peccatum carnale est grauius, quàm peccatum spirituale.

¶ SED CONTRA est, quod Greg.* dicit, quòd peccata carnalia sunt minoris culpæ, & maioris infamiæ, quàm spiritualia.

CONCLVSIO.

¶ Peccata spiritualia cæteris paribus grauiora sunt culpæ carnalibus peccatis, minoris culpæ & maioris infamiæ sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quod peccata spiritualia sunt maioris culpæ, quàm peccata carnalia, quod non est sic intelligendum, quasi quodlibet peccatum spirituale sit maioris culpæ quolibet peccato carnali, sed quia considerata hac sola differentia spiritualitatis & carnalitatis grauiora sunt, quàm cætera peccata cæteris paribus. eadem ratio triplex potest assignari. Prima quidem ex parte subiecti: nam peccata spiritualia pertinent ad spiritum, cuius est conuerti ad Deum, & ab eo auerti: peccata verò carnalia consummantur in delectatione carnalis appetitus, ad quem principaliter pertinet ad bonum corporale conuerti: & ideo peccatum carnale inquantum huiusmodi plus habet de conuersione: propter quod etiam est maioris adhæsionis, sed peccatum spirituale habet plus de auersione, ex qua procedit ratio culpæ: & ideo peccatum spirituale inquantum huiusmodi, est maioris culpæ. Secunda ratio potest sumi ex parte eius, in quem peccatur: est peccatum carnale, inquãtum huiusmodi est, in corpus proprium: quod est minus diligendum secundũ ordinem charitatis quàm Deus & proximus, in quos peccatur per peccata spiritualia: & ideo peccata spiritualia inquantum huiusmodi, sunt maioris culpæ. Tertia ratio potest sumi ex parte motiui: quia quanto est grauius impulsiuum ad peccandum, tanto homo minus peccat, vt infra* dicetur, peccata autem carnalia habent vehementius impulsiuum, id est, ipsam concupiscentiam carnis nobis innatam: & ideo peccata spiritualia inquantum huiusmodi, sunt maioris culpæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd adulterium non solum pertinet ad peccatum luxuriæ, sed etiam pertinet ad peccatum iniustitiæ: & quantum ad hoc potest ad auaritiam reduci: vt glo.* dicit ad Eph.5. super illud: Omnis fornicator aut immundus, aut auarus: & tunc grauius est adulterium, quàm furtum, quanto homini clarior est vxor, quam res possessa. Est glo. Hieronymi in hũc locum, 10.5.

¶ Ad secundum dicendum, quod diabolus dicitur maxime gaudere de peccato luxuriæ, quia est maximæ adhærentiæ, & difficile ab eo homo potest eripi: insatiabilis est enim delectabilis appetitus, vt Philosoph. dicit in 3. Ethic. Ca.12.1.5.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut Philosoph.* dicit. Turpius est esse incontinentem concupiscentiæ, quàm incontinentem iræ, quia minus participat de ratione, & secundum hoc etiam dicit in 3. Ethic. quòd peccata intemperantię sunt maximè exprobabilia, quia sunt circa illas delectationes, quæ sunt communes nobis & brutis: vnde quodammodo per ista peccata homo brutalis redditur: & inde est, quòd sicut Greg. dicit, * sunt maioris infamiæ. Li.7.Eth. ca.6. Ca.10.non procul à fi. to.5. Loco citato in argu. Sed contra.

ARTICVLVS VI.

¶ Virum grauitas peccatorum attendatur secundum causam peccati.

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum non attendatur secundum peccati causam. Quantò enim peccati causa fuerit maior, tanto vehementius mouet ad peccandum, & ita difficilius poterit ei resisti: sed peccatum diminuitur ex hoc, quòd ei difficilius resistitur: hoc enim pertinet ad infirmitatem peccantis, vt non facile resistat peccato: peccatum autem quod est ex infirmitate, leuius iudicatur. non ergo peccatum habet grauitatem ex parte suæ causæ. 2.2.quæst. 148.art.3. cor. & 2. dis.33.in exposit. & Mal.q.2. ar.1. & 10. cor.

2 ¶ Præterea, Concupiscentia est generalis quædam causa peccati: vnde dicit glo. super illud Rom.* 7. Nam cõcupiscentiam nesciebam, &c. Bona est lex, quæ dum concupiscentiam prohibet, omne malum prohibet, sed quanto homo fuerit victus maiori concupiscentia, tanto est minus peccatum: grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine causæ. Ex Aug. in lib.de spiritu.et litera c.4.to.3.

3 ¶ Præterea, Sicut rectitudo rationis est causa virtuosi actus: ita defectus rationis videtur esse causa peccati: sed defectus rationis quãto fuerit maior, tanto est minus peccatũ: intantum quòd qui caret vsu rationis, omnino excusetur à peccato: & qui ex ignorantia peccat, leuius peccat. Ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine causæ.

¶ SED CONTRA, Multiplicata causa, multiplicatur effectus, ergo si causa peccati maior fuerit, peccatum erit grauius.

CONCLVSIO.

¶ Peccatorum grauitas secundum peccati causas attendenda est: non tamen eodem modo: secundum enim voluntatem, & finem causam variatur peccati magnitudo, diminuitur autem peccatum ex causis quæ vel iudicium rationis, vel liberum voluntatis motum impediunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in genere peccati, sicut & in quolibet alio genere, potest accipi duplex causa. Vna, quæ est per se, & propria causa peccati, quæ est ipsa voluntas peccandi: comparatur enim ad actum peccati, sicut arbor ad fructum, vt dicitur in gl. super illud Matth.7.* Nõ potest arbor bona fructus malos facere: & huiusmodi causa quanto fuerit maior, tanto peccatum erit grauius, quanto enim voluntas fuerit maior ad peccandum, tanto homo grauius peccat. Aliæ verò causæ peccati accipiuntur quasi extrinsecę & remotæ, ex quibus scilicet voluntas inclinatur ad peccandum. Et in his causis est distinguendum. Quædam enim harum inducunt voluntatem ad peccandum, secundum ipsam naturã voluntatis, sicut finis, quod est proprium obiectum voluntatis, & ex tali causa augetur peccatum, grauius enim peccat, cuius voluntas intensione peioris finis inclinatur ad peccandum. Aliæ verò causæ sunt, quæ inclinant voluntatem ad peccandum præter naturam & ordinem ipsius voluntatis, quæ nata est moueri libere ex seipsa secundum iudicium rationis, vnde causæ quæ diminuunt iudicium rationis, sicut ignorantia, vel quæ diminuunt liberum motum voluntatis, sicut infirmitas vel violentia, aut metus, aut aliquid huiusmodi, diminuunt peccatum, sicut & diminuunt voluntarium, intantum quòd si actus sit omnino inuoluntarius, non habet rationem peccati. Est Aug. li.1.contra Iuli.4.c.8. ante med. to.7. In cor.ar.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de causa mouente extrinseca, quæ diminuit voluntarium, cuius quidem causæ augmentum diminuit peccatum, vt dictum* est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si sub concupiscentia includatur etiam ipse motus voluntaris: sic vbi est maior concupiscentia, est maius peccatum. Si verò concupiscentia dicatur passio quædam, quę est motus vis concupiscibilis, sicut maior concupiscentia præcedens

Universidad de Deusto
Biblioteca

Auuor.

Cap. 1. post med. 10. 5.

In corp. ar.

Cap. 1. & 2. com. 5.

In Par. 1. 3. Cælus titulus est. Æqualia esse peccata.

4 ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Artic. octauum.*

IN articulo octauo eiusdem 73. quæst. dubium occurrit ex multis inter responsionem ad tertium, & membra distinctionis in corpore articuli, procurans in primis continuum fornicationis, ita intendit nocumentum sicut furqula aut est sermo de per se primo intẽto tantum, aut de se primo & necessario consequente, si de per se primo tantum, etiam fur non intendit nocumentum, sed vtilitati suæ consuleret: sicut ille delectationi, si de vtroque, manifestum est, quod suadens alicui fornicari, intendit consequenter nocumentum spiritualis mortis illius, non potest deinde negari, quin nocumentum tale sit præuisum ab huiusmodi, sicut nocumentum illatum seminibus, à transeunte per agrum: quod tamen aggranare dicitur in secundo membro, imo sicut nocumentum per se consequens ex actu peccati, quod directè peccatum aggranat, vt in secunda parte tertij membri dicitur. ergo. Est præterea secunda ratio in eadem responsione assignata contraria nunc vltimo allato membro distinctionis in corpore, vbi dicitur, quod quæcunque per se sequuntur ad peccatum, pertinent quodammodo ad ipsum speciem peccati: & propterea directè aggranant peccatum. & intendit author etiam de consequentibus non efficaciter, sed sufficienter, quantum est ex parte agentis: vt patet in exemplo de scandalo: si enim hoc est verum, sequitur, quod procurans fornicationem aggranetur directe ex morte spirituali alterius, quoniam per se consequitur ad eius peccatum sufficienter, quantum est ex parte procurantis, quamuis non efficaciter, & si mors ista spiritualis non imputatur procuratori tali, quomodo scandalum non præuisum nec intẽtum imputabitur fornicanti publice?

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd vt ex præcedentibus articulis patet, grauitas peccati est duplex, quædam substantialis, & ista attenditur penes per se primo obiectum: & quædam circa substantiam, & hæc est multiplex: nam quædam consequitur directe ad peccatum, quædam indirecte: quædam superuenit quedam comitatur & multis breuiter modis accidens grauitas variatur: sicut cætera accidentia: in proposito autem, quia iudicium rationis & motum voluntatis, diminuit peccatum: quia qui maiori concupiscentia stimulatus peccat, cadit ex grauiori tẽtatione: vnde minus ei imputatur. Si verò concupiscentia sic sumpta, sequatur iudicium rationis & motum voluntatis, sic vbi est maior concupiscentia, est maius peccatum: insurgit enim interdum maior concupiscẽtiæ motus ex hoc, quòd voluntas ineffrænatè tendit in suum obiectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de causa, quæ causat inuoluntarium, & hęc diminuit peccatum, vt dictum * est.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum circunstantia aggrauet peccatum.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd circunstantia non aggrauet peccatum. Peccatum enim habet grauitatem ex sua specie: circunstantia autem non dat speciem peccato, cum sit quoddam accidens eius. ergo grauitas peccati non consideratur ex circunstantia.

2 ¶ Præterea, Aut circunstantia est mala, aut non, si circunstantia mala est, ipsa per se causat quandam speciem mali. si verò non sit mala, non habet vnde augeat malum: ergo circunstantia nullo modo auget peccatum.

3 ¶ Præterea, Malitia peccati est ex parte auersionis: sed circunstantiæ consequuntur peccatum ex parte conuersionis. ergo non augent malitiam peccati.

¶ SED CONTRA est, quòd ignorantia circunstantiæ diminuit peccatum: qui enim peccat ex ignorantia circunstantiæ, meretur veniam: vt dicitur in 3. Eth. hoc autem non esset, nisi circunstantia aggrauaret peccatum. Ergo circunstantia peccatum aggrauat.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ex circunstantijs peccatum causetur, ex eisdem aggrauari necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod vnumquodque ex eodem natum est augeri, ex quo causatur, sicut Philosophus dicit, de habitu virtutis in 2. Eth. Manifestum est autem, quòd peccatum causatur ex defectu alicuius circunstantiæ: ex hoc enim receditur ab ordine rationis, quòd aliquis in operãdo nõ obseruat debitas circunstantias. vnde manifestũ est, quòd peccatum natum est aggrauari per circunstantiam. Sed hoc quidem contingit tripliciter. Vno quidem modo, inquantum circunstantia transfert in aliud genus peccati: sicut peccatum fornicationis consistit in hoc, quòd homo accedit ad non suam: si autem addatur hæc circunstãtia, vt illa ad quam accedit, sit alterius vxor, transfertur iã in aliud genus peccati, scilicet in iniustitiam. inquantum homo vsurpat rem alterius, & secundum hoc adulterium est grauius peccatum, quàm fornicatio. Aliquando verò circunstantia non aggrauat peccatum, quasi trahens in aliud genus peccati, sed solum quia multiplicat rationem peccati: sicut si prodigus det quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere peccati, quàm si solum det cui non debet: & ex hoc ipso peccatum fit grauius: sicut etiã ægritudo est grauior, quæ plures partes corporis inficit. Vnde & Tullius dicit in paradoxis, quòd in patris vita violanda, multa peccantur: violatur enim is qui procreauit, qui aluit, qui erudituit, qui in sede ac domo atque in republicam collocauit. Tertio modo circunstantia aggrauat peccatum ex eo, quòd auget deformitatem prouenientem ex alia circunstantia, sicut accipere alienum constituit peccatũ furtiui: sit autem addatur hæc circunstantia, vt multum accipiat de alieno, erit peccatum grauius, quamuis acciperet multum vel parum, de se non dicat rationem boni vel mali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod aliqua circunstantia dat speciem actui morali, vt suprà habitum * est, & tamen circunstantia, quæ non dat speciem, potest aggrauare peccatum: quia sua bonitas rei non solum pensatur ex sua specie, sed etiam ex aliquo accidente, ita malitia actus non solum pensatur ex specie actus, sed etiam ex circunstantia.

¶ Ad secundum dicendum, quod vtroque modo circunstantia potest aggrauare peccatum, si enim sit mala, non tamen propter hoc oportet, quòd constituat speciem peccati. potest enim addere rationem malitiæ in eadem specie: vt dictum * est, si autem non sit mala, potest aggrauare peccatum in ordine ad malitiam alterius circunstantiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio debet ordinare actum, non solum quantum ad obiectum, sed etiam quantum ad omnes circunstantias, & ideo auersio quædam à regula rationis attenditur, secundum corruptionem cuiuslibet circunstantiæ. puta si aliquis operetur quando non debet, vel vbi non debet. & huiusmodi auersio sufficit ad rationem mali, hanc autem auersionem à regula rationis, sequitur auersio à Deo, cui debet homo per rectam rationem coniungi.

ARTICVLVS VIII.

4 ¶ *Vtrum grauitas peccati augeatur secundum maius nocumentum.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod grauitas peccati non augeatur secundum maius nocumentum. Nocumentum enim est, quidam euentus consequens actum peccati, sed euentus sequens non addit ad bonitatem, vel malitiam actus: vt suprà * dictum est. ergo peccatum non aggrauatur propter maius nocumentum.

2 ¶ Præterea, Nocumentum maximè inuenitur in peccatis, quæ sunt contra proximum: quia sibiipsi nemo vult nocere, Deo autem non potest nocere: secundum illud Iob. 35. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra illum: homini, qui est similis tibi nocebit impietas tua. si ergo peccatum aggrauaretur propter maius nocumentum, sequeretur quòd peccatum quo quis peccat in proximum, esset grauius peccato, quo quis peccat in Deum, vel in seipsum.

3 ¶ Præterea, Maius nocumentum infertur alicui cum priuatur vita gratiæ, quàm cum priuatur vita naturæ, quia vita gratiæ est melior quàm vita naturæ, intantum quòd homo debet vitam naturæ exponere ne amittat vitam gratiæ: sed homo qui inducit aliquam mulierem ad fornicandum, quantum est de se, priuat eam vita gratiæ, inducens eam ad peccatum mortale, si ergo peccatum esset grauius propter maius nocumentum, sequeretur quòd simplex fornicator grauius peccaret, quàm homicida. quod est manifestè falsum, non ergo peccatum est grauius propter maius nocumentum.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in 3. De li. ar. * Quod vitium naturæ aduersatur, tantum additur malitiæ vitiorum, quantum integritas naturarũ minuitur: sed diminutio integritatis naturæ est nocumentum. Ergo tanto grauius est peccatum, quanto maius est nocumentum.

CONCLVSIO.

¶ *Nocumentum si intentum, & præuisum fuerit, peccatum aggrauat, cuius si nec præuisum nec intentum fuerit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod nocumentum vtcunque se habere potest ad peccatum. Quandoque enim nocumentum quod prouenit ex peccato, est præuisum & intentum: sicut cum aliquis aliquid operatur animo nocendi alteri: vt homicida vel latro, & tunc directe quantitas nocumẽti adauget grauitatem peccati: quia tunc nocumentum est per se obiectum peccati. Quandoque autem nocumentum est præuisum, sed non intentum: sicut cum aliquis negligens per agrum, vt compendiosius vadat ad fornicandum, infert nocumentum his, quæ sunt seminata in agro, scienter, licet non animo nocendi: & sic etiam quantitas nocumenti aggrauat peccatum, sed indirectè: inquantum scilicet ex voluntate multum inclinata ad peccandum, procedit quòd aliquis non prætermittat facere damnum vel alij: quod simpliciter non vellet. Quandoque autem nocumentum nec est præuisum nec intentum: & tunc si per accidens se habeat ad peccatum, non aggrauat peccatũ directè, sed propter negligentiam considerandi nocumenta quæ consequi possent, imputantur homini ad pœnam mala, quæ eueniunt præter eius intentionem, si dabat operam rei illicitæ. Si verò nocumentum per se sequatur ex actu peccati, licet non sit intentũ nec præuisum, directè peccatũ aggrauat, quæcunque per se consequuntur ad peccatum, pertinent quodammodo ad ipsam speciem, pura si aliquis publicè fornicetur, sequitur scandalum plurimorum, quod quamuis ipse non intendat, nec forte præuideat, directè per hoc aggrauatur peccatum, aliter

argumentum tertium interebatur, quòd si nocumentum maius aggrauaret, quod fornicator procurando grauius peccaret, quàm homicida. argumentum peccat à grauitate sub stantiali ad grauitatem substantialem: stat enim quod peccatum inferat maius nocumentum nõ substantialiter, & sit minus graue substantialiter, & sic est in proposito: quia fornicatio etiam procurata substantialiter, non resipicit nocumentum: homicida autem sic. Vnde ad primum obiectionem dicitur, quod semo est de per se primo intento à peccante, vel sic, quod est obiectũ vnde constituitur in specie & substantiali grauitate peccatum: vnde per se primò intentum facit sic, non est vtilitas propria licet hæc sit primaria intentio hominis, quæ futuratur: sed est res alterius, sicut adulterij alterius aliena, vbi manifestè patet damnum vel iniuriam alterius cadere sub primaria intentione peccantis, quamuis directius & grauius sub intentione furis caderet nocumentum, si non ob proprium vtilitatem, sed solum vt noceat alteri in bonis huiusmodi furetur: tunc enim vnius nocumentum plenè esset furtũ, non sic autẽ est de lenocinio: quo ad obiectũ eius, vnde habet speciem & substantiam grauitatem, est non tota, trahendo ad voluntarium coitum extra matrimoniũ. vel quiet non intenditam à homine quærente de fornicationem, quàm à peccante eandem, quæ non sua nocumentum spiritualis mortis. Vel certè non est, quòd si intenderet, ideo mutaret ad fornicationem peccare, vt peccaret simpliciter, quod grauius peccaret, quàm homicidium tale obiectum nocumentũ spi. ritualis illius. Nec hoc esset peccatum fornicationis, sed esset homicidij vel scandali directè oppositũ christi: qui amamus proximum spiritualem proximi, & procuramus istã: & sic esset sicut qui fornicatur vt occidat.

¶ Ad secundum verò dicendum, quod nocumentũ spirituallis mortis in procurante fornicationem non minus est præuisum, non minus in eo qui fornicatur: & consequitur non minus quàm illud, sed non tamen illud non pertinet ad speciem peccati, nec ad grauitatem illam, quia est præter intentionem: ita nec conceditur nocumentum, quod nocumentis spiritualis mortis in hac casu per se consequitur ad actum peccati non minus, quàm scandalum ad fornicatorem videtur se habere circa nocumẽtum pœnale, quod incurrit ipse, qui peccat. Huiusmodi autem nocumentum, si per accidens se habeat ad actum peccati, & non sit præuisum nec intentum, non aggrauat peccatum, neque sequitur maiorem grauitatem peccati: sicut si aliquis currens ad occidendum, impingat, & lædat sibi pedem. Si verò tale nocumentum per se consequatur ad actum peccati: licet forte nec sit præuisum nec intentum, tunc maius nocumentum non facit grauius peccatum: sed econuerso grauius peccatum inducit grauius nocumentum: sicut aliquis infidelis, qui nihil audiuit de pœnis inferni, grauiorem pœnam in inferno patietur pro peccato homicidij, quàm pro peccato furti: quia enim hoc nec intendit, nec præuidit, non aggrauatur ex hoc peccatum. sicut contingit circa fidelem, qui ex hoc ipso videtur peccare grauius, quod maiores pœnas contemnit, vt impleat voluntatem peccati, sed grauitas huiusmodi nocumenti solum causatur ex grauitate peccati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut etiam suprà * dictum est, cũ de bonitate & malitia exteriorũ actuum ageretur, euentus sequens si sit præuisus & intentus, addit ad bonitatem vel malitiam actus.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd quamuis nocumentum aggrauet peccatum, non tamen sequitur, quòd ex solo nocumẽto peccatum aggrauetur: quinimo peccatum per se est grauius propter inordinationem: vt suprà dictum * est. vnde & ipsum nocumentum aggrauat peccatum, inquantum facit actum esse magis inordinatum: vnde non sequitur, quòd si nocumẽtum maximè habeat locum in peccatis quæ sunt contra proximum, quod illa peccata sunt grauissima: quia multò maior inordinatio inuenitur in peccatis quæ sunt contra Deum, & in quibusdam eorum quæ sunt contra ipsum. Et tamẽ potest dici, quod etsi Deo nullus possit nocere, quantum ad eius substantiam: potest tamen nocumentum attentare in his, quæ Dei sunt: sicut extirpando fidem, violando sacra: quæ sunt peccata grauissima. Sibi etiam aliquis quandoque scienter & violenter infert nocumentum: sicut patet in his, qui se interimunt, licet finaliter hoc referant ad aliquod bonum apparens: puta ad hoc quòd liberentur ab aliqua angustia.

¶ Ad tertium dicendum, quod illa ratio non sequitur propter duo. Primò quidem, quia homicida intendit directè nocumentum proximi fornicator autem, qui prouocat mulierem, non intendit nocumentum, sed delectationem. Secundò, quia homicida est per se & sufficiens causa corporalis mortis, spiritualis autẽ mortis nullus potest esse alteri causa per se & sufficiens, quia nullus spiritualiter moritur, nisi propria voluntate peccando.

ARTICVLVS IX.

4 ¶ *Vtrum peccatum aggrauetur ratione personæ, in quam peccatur.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd propter conditionem personæ, in quam peccatur, peccatum non aggrauetur. Si enim hoc esset, maximè aggrauaretur ex hoc, quod aliquis peccat in aliquem virum iustum & sanctum, sed ex hoc non aggrauatur peccatum: minus enim lædituer ex iniuria illata virtuosus, qui æquanimiter tolerat, quàm alij qui etiam interius scandalizati lædũntur. ergo conditio personæ, in quam peccat, non aggrauat peccatum.

2 ¶ Præterea, Si conditio personæ aggrauaret peccatũ, maximè aggrauaretur ex propinquitate: quia sicut Tullius dicit in * Paradoxis in seruo necando semel peccatur, in patris vita violanda, multa peccantur, sed propinquitas personæ, in quam peccatur, non videtur aggrauare peccatum: quia vnusquisque sibiipsi maximè est propinquus, & tamen minus peccat qui aliquod damnum sibi infert, quàm si inferret alteri, puta si occideret equum suum, quàm si occideret equum alterius, vt patet per Philosophum in 5. Ethi. ergo propinquitas personæ non aggrauat peccatum.

3 ¶ Præterea, Conditio personæ peccantis præcipuè aggrauat peccatum ratione dignitatis vel scientiæ: secundum illud Sa. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Et Luc. 12. Seruus sciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit multis. ergo pari ratione ex parte personæ in quam peccatur, magis aggrauaret peccatum dignitas, aut scientia personæ, in quam peccatur: sed non videtur grauius peccare qui facit iniuriam personæ ditiori, vel potentiori, quàm alicui pauperi: quia nõ est personarum acceptio apud Deum, secundum cuius iudicium grauitas peccati pẽsatur. Ergo conditio personæ, in quam peccatur, non aggrauat peccatum.

¶ SED CONTRA est, quòd in sacra Scriptura specialiter vituperatur peccatum, quod contra seruos Dei committitur: sicut dicitur 3. Reg. 19. Altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio. Vituperatur etiam maxime peccatum commissum in personas propinquas, secundum illud Michæ. 7. Filius contumeliam facit patri, filia consurgit aduersus matrem suam. Vituperatur etiam specialiter peccatum, quod committitur in personas in dignitate constitutas: vt patet Iob 34. Qui dicit regi Apostata. qui vocat duces impios. Ergo conditio personæ, in quam peccatur, aggrauat peccatum.

CONCLVSIO.

¶ *Quum persona, in quam peccatur, sit quodammodo vt obiectum in peccato, necesse est aggrauari peccatũ secundum dignitatẽ personæ, in quã peccatur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd persona in quam peccatur, est quodammodo obiectum peccati. Dictum est autem * supra, quòd prima grauitas peccati attenditur ex parte obiecti, ex quo quidem tanto attenditur maior grauitas in peccato, quanto obiectum eius est principalior finis. fines autem principales humanorum actuum sunt Deus ipse, homo, & proximus: quicquid enim faciimus, propter aliquod horum facimus, quamuis etiam horum trium vnũ sub altero ordinetur. Potest igitur ex parte horum trium considerari maior vel minor grauitas in peccato secundum conditionem personæ, in quam peccatur. Primo quidem ex parte Dei: cui tanto magis aliquis homo coniungitur, quãto est virtuosior vel Deo sacratior: & ideo iniuria tali personæ illata, magis redundat in Deum, secundum illud Zacha 2. Qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei. Vnde peccatum fit grauius ex hoc, quod peccatur in personam magis Deo cõiunctam, vel ratione virtutis, vel ratione efficij. Ex parte etiã suiipsius manifestũ est, quod tãto aliquis grauius peccat, quanto aliquis magis in coniunctam personam, seu naturali necessitudine, seu beneficijs, seu quacunque coniunctione peccauerit: quia videtur in seipsum magis peccare: & pro tanto grauius peccat secundum illud Eccl. 14. Qui sibi nequam est, cui bonus erit? Ex parte verò proximi tanto grauius peccatur, quanto peccatum pluribus tangit: & ideo peccatum quod fit in personam publicam, puta regem, vel principem, qui gerit personam totius multitudinis, est grauius quàm peccatum quod committitur contra vnam personam priuatam: vnde specialiter dicitur Exo. 22. Principi populi tui nõ maledices. Et similiter iniuria, quæ fit alicui famosæ personæ, videtur esse grauior ex hoc, quòd in scãdalum & in tribulationem plurimorum redundat.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille, qui infert iniuriam virtuoso, quantum est in se, turbat eum & interius & exterius: sed quòd iste interius non turbetur, contingit ex eius bonitate, quæ non diminuit peccatum iniuriantis.

¶ Ad secundum dicendum, quod nocumentum, quod quis sibiipsi infert in his, quæ subsunt dominio propriæ voluntatis, sicut in rebus possessis, habet minus de peccato, quàm si alteri inferatur: quia propria voluntate hoc agit: sed in his, quæ non sub-

Cæ. vlt. à medio 10. 5.

Ar. 1. huius quæst.

¶ In ar. 9. & 10. eiusdem q. 73. nihil scribendum occurrit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum primum.

Annot.

IN articulo primo dubium est de illa propositione, Omnes actus morales sunt actus immanentes. Hæc enim propositio destruere videtur doctrinam superius datam, de bonitate & malitia morali actuum exteriorum, & veritatem quam continue sonamus, dum percussiones, homicidia, & alia huiusmodi, actus morales & malos dicimus.

Infr.q.89. ar.3. et 5. co. & que. 102.a.3.ad 11. Et 2.2. q.100.a.1. ad 7.et Ma. q.7.ar.10. ad 5.Et Pf. 24.

¶ Ad hoc dicitur, quòd præsens propositio nec veritati, nec doctrinæ authoris contrariatur, sed est vera formaliter intellecta. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod cum subiectum moralitatis sit actus voluntarius, oportet actum inquantum voluntarium sumi, cum sumitur inquantum moralis: ac per hoc ex negatione voluntarii optime infertur negatio formalis actus, cum autem voluntarius actus exterior, puta mala percussio, a pluribus causetur principiis subordinatis, puta voluntate icasibili & manu: si comparatur ad manum non est ab ea vt voluntarius actus: quia manus non est secundum se principium aliquo modo liberum, sed subest imperio seruiliter, si comparatur ad irascibilem, sic est ab ea vt voluntarius actus imperatus: quia irascibilis subest imperio ciuiliter. si comparatur ad voluntatem, sic est ab ea, vt actus voluntarius quodammodo elicitus, vt patebit. quia ergo nullus actus exterior vt est, à principio, vnde est vt actio transiens exit ab eo sub ratione voluntarij, consequens est, quod nec exeat ab eodem sub ratione moralis: consequenter nulla actio transiens vt sic, pure sit voluntaria aut moralis, sed vt subsitat actioni alicui immanenti libere, & propterea in litera dicitur, quòd omnes actus morales siue boni, siue mali, sunt immanentes, &c. esse manifestat formalis effectus: actibus enim moralibus bonis soli operantes sunt in seipsis boni, & mali sunt in seipsis mali, cuius oppositum accidit in transeuntibus: quoniam acta bene vel male disponuntur bonis vel malis actionibus transeuntibus: vt patet in ædificatione, pictura, scriptura. Ad rationes autem in oppositum dicitur, quod actus exteriores dicuntur boni vel mali moraliter, vt subsunt alicui actui immanenti, & non aliter: quod patet ex hoc, quòd non nisi inquantum influunt rationem voluntarij boni, vel mali moraliter sunt & dicuntur constat namque voluntum actum immanentem voluntatis asserre, cum hoc tamen stat, quod huiusmodi actus voluntarij sunt secundum se mali, aliter quàm actus interiores, vt superius dictum fuit, nihil enim obstat magis ratio actus immanentis, quàm voluntarij, quod superius diffusum est.

Cap. 19. in fin.

Par.1.tit.2. è med.

¶ In eodem artic.1.q.74. diligenter aduerte, quod ex hoc articulo, vt testatur responsio ad primum in art. 6. huius quæst. habes non solum, quòd peccatum est subiectiue in voluntate, sed quòd omne peccatum est subiectiue in voluntate. Ex hoc namque loco habes quòd omne peccatum est actus immanens & à voluntate, & consequenter in voluntate, quia omnis actus immanens est in eo, a quo est. Et quoniam in 2. articu. determinatur, quòd non sola voluntas est subiectum peccati, sed plures aliæ potentiæ sunt subiectæ peccatis, vt in sequentibus patet articulis, nosse debes, quod non inconuenit idem peccatum esse in pluribus subiectis, secundum diuersa, sicut potest diuersimode esse à pluribus: paria namque in actionibus immanentibus sunt esse in & esse ab operante, quum enim in omni peccato concurrat actio voluntatis positiue, vel priuatiue, oportet omne peccatum ratione huius esse in voluntate: quum etiam peccatum quandoque sit actus alicuius potentiæ sub imperio voluntatis (vt male diligere, male irasci, male concupiscere) oportet peccatum secundum illum actum esse in illis potentia eliciti- ua illius actus, & si contingat ad eundem actum malum concurrere ex potentias defectiue, pura voluntatem, rationem, & concupiscibilem, illud peccatum subiectiue secundum diuersa erit in tribus, & quoniam quandoque assignatur pro subiecto proximum eliciti- uum, actus quandoque primò mouës, quandoque primum dirigens: ideo diligenas lector discernat discretionem rationem, vbi discretionem inueniere cõtingat de subiecto alicuius peccati, & non damnet sed exponat.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem septuagesimæ quartæ quæst. aduertendum est quòd non omne peccatum habet rationem mali. ergo peccatum non potest esse in voluntate.

2 ¶ Præterea, voluntas est boni vel apparentis boni, ex hoc autem quòd voluntas vult bonum, non peccat, hoc autem quòd vult apparens bonum quod non est vere bonum, magis pertinere videtur ad defectum virtutis apprehensiuæ, quàm ad defectum voluntatis. ergo peccatum nullo modo est in voluntate.

3 ¶ Præterea, Non potest esse idem subiectum peccati, & causa efficiens: quia causa efficiens & materialis non incidunt in idem: vt dicitur in 2. Phy.* sed volûtas est causa efficiens peccati. Prima enim causa peccandi est voluntas, vt Aug. dicit in lib.* de duabus animabus. ergo non est subiectum peccati.

¶ SED CONTRA est, quòd in Aug.* dicit in lib. Retractationum quod voluntas est qua peccatur, & recte viuitur.

CONCLVSIO.

¶ Peccatum cum sit actus imminens moraliter malus, & voluntarius, necessario est in voluntate vt in subiecto.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd peccatũ quidam actus est, sicut supra dictũ* est: actuum autem quidam transeunt in exteriorem materiam, vt vrere & secare, & huiusmodi actus habent pro materia & subiecto id, in quod transit actio, sicut Philosophus dicit in 3. Phy.* quòd motus est actus mobilis à mouente. Quidam vero actus non transeuntes in exteriorem materiam, sed manentes in agente: sicut agere & cognoscere, & tales actus sunt omnes actus morales, siue boni, siue actus virtutum, siue peccatorum. vnde oportet quod proprium subiectum actus peccati sit potentia, quæ est principium actus. Cum autem proprium sit actuum moralium, quod sint voluntarij (vt supra habitum* est) sequitur q voluntas, quæ est principium actuum voluntariorũ, siue bonorum, siue malorũ, quę sunt peccata, sit principium peccatorum, & ideo sequitur quod d peccatum sit in voluntate sicut in subiecto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd malum dicitur esse praeter voluntatem, quia voluntas non tendit in ipsum sub ratione mali, sed quia aliquod malum est apparens bonum, ideo voluntas aliquando appetit aliquod malum, & secundum hoc peccatum est in voluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quod si defectus apprehensiuæ virtutis nullo modo subiaceret voluntati, non esset peccatum nec in voluntate nec in apprehensiua virtute: sicut patet in his qui habent ignorantiam inuincibilem: & ideo relinquitur quòd etiam defectus apprehensiuæ virtutis subiacens voluntati deputetur in peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit in causis efficientibus, quarum actiones transeunt in materiam exteriorem, & quæ non mouent se, sed alia: cuius contrarium est in voluntate. vnde ratio non sequitur.

ART.

menter extenditur, quando pro reuerentia gradus peccator honoratur, ad plurium etiam notitiam perueniunt peccata magnorum, & magis homines ea indigne ferunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod authoritas illa loquitur de his, quæ per subreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur.

¶ Ad secundum dicendum, quod deus non accipit personas si maiores plures punit: quia ipsorum maioritas facit ad grauitatem peccati, vt dictum* est.

¶ Ad tertium dicendum, quod homo magnus nõ reportat incommodum ex bono, quod habet, sed ex malo vsu illius.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA

quarta, De subiecto peccatorum, in decem articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de subiecto vitiorum, siue peccatorum.

¶ Et circa hoc quæruntur decẽ. ¶ Primo, vtrum voluntas possit esse subiectum peccati. ¶ Secundo, vtrũ voluntas sola sit peccati subiectũ. ¶ Tertio, vtrũ sensualitas possit esse subiectũ peccati. ¶ Quarto vtrum possit esse subiectum peccati mortalis. ¶ Quinto, vtrum ratio possit esse subiectum peccati. ¶ Sexto, vtrum delectatio morosa, vel non morosa sit in ratione inferiori, sicut in subiecto. ¶ Septimo, vtrũ peccatum consensus in actum sit in superiori ratione, sicut in subiecto. ¶ Octauo, vtrum ratio inferior possit esse subiectum peccati mortalis. ¶ Nono, vtrum ratio superior possit esse subiectum peccati venialis. ¶ Decimo, vtrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale circa proprium obiectum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum voluntas sit subiectum peccati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod voluntas non possit esse subiectum peccati. Dicit enim Dion. in. 4. cap. De di. no.* quod malum est præter voluntatem & intentionem, sed peccatum habet rationem mali. ergo peccatum non potest esse in voluntate.

2 ¶ Præterea, voluntas est boni vel apparentis boni, ex hoc autẽ quòd voluntas vult bonum, non peccat, hoc autem quòd vult apparens bonum quod non est vere bonum, magis pertinere videtur ad defectum virtutis apprehensiuæ, quàm ad defectum voluntatis. ergo peccatum nullo modo est in voluntate.

3 ¶ Præterea, Non potest esse idem subiectum peccati, & causa efficiens: quia causa efficiens & materialis non incidunt in idem: vt dicitur in 2. Phy.* sed volũtas est causa efficiens peccati. Prima enim causa peccandi est voluntas, vt Aug. dicit in lib.* de duabus animabus. ergo non est subiectum peccati.

¶ SED CONTRA est quod Isid. dicit in 2. De sommo bono,* Tãto maius cognoscitur peccatum esse, quanto maior qui peccat habetur.

CONCLVSIO.

¶ Aggrauãtur peccata secundum magnitudinem personæ peccantis, ita quòd maiorum peccata maiora sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est peccatum. Quoddam enim ex subreptione prouenit propter infirmitatem humanæ naturæ, & tale peccatum minus imputatur ei, qui est maior in virtute, eo quòd minus negligit huiusmodi peccata reprimere: quæ tamen omnino subterfugere infirmitas humana non sinit, alia vero peccata sunt ex deliberatione procedentia, & ista peccata tanto magis alicui imputantur, quanto maior est. Et hoc potest esse propter quatuor. Primo quidem, quia facilius possunt resistere peccato maiores, puta qui excedunt in scientia & virtute: vnde Dominus dicit Luc. 12. quòd seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Secundo propter ingratitudinem, quia omne bonũ quod aliquis magnificatur, est dei beneficium, cui homo sit ingratus peccando, & quantum ad hoc quælibet maioritas etiam in temporalibus bonis peccatum aggrauat: secundum illud Sap. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Tertio propter speciem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem personæ: sicut si princeps iustitiam violet, qui ponitur iustitiæ custos, & si sacerdos fornicetur, qui castitatem vouit. Quarto propter exemplum siue scandalum: quia vt Greg. dicit* in pastorali, in exempulm culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia gradus peccator honoratur, ad plurium notitiam perueniunt peccata magnorum, & magis homines ea indigne ferunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod authoritas illa loquitur de his, quæ per subreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur.

¶ Ad secundum dicendum, quod deus non accipit personas si maiores plures punit: quia ipsorum maioritas facit ad grauitatem peccati, vt dictum* est.

¶ Ad tertium dicendum, quod homo magnus nõ reportat incommodum ex bono, quod habet, sed ex malo vsu illius.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA

quarta, De subiecto peccatorum, in decem articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de subiecto vitiorum, siue peccatorum.

¶ Et circa hoc quæruntur decẽ. ¶ Primo, vtrum voluntas possit esse subiectum peccati. ¶ Secundo, vtrũ voluntas sola sit peccati subiectũ. ¶ Tertio, vtrũ sensualitas possit esse subiectũ peccati. ¶ Quarto vtrum possit esse subiectum peccati mortalis. ¶ Quinto, vtrum ratio possit esse subiectum peccati. ¶ Sexto, vtrum delectatio morosa, vel non morosa sit in ratione inferiori, sicut in subiecto. ¶ Septimo, vtrũ peccatum consensus in actum sit in superiori ratione, sicut in subiecto. ¶ Octauo, vtrum ratio inferior possit esse subiectum peccati mortalis. ¶ Nono, vtrum ratio superior possit esse subiectum peccati venialis. ¶ Decimo, vtrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale circa proprium obiectum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum voluntas sit subiectum peccati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod voluntas non possit esse subiectum peccati. Dicit enim Dion. in. 4. cap. De di. no.* quod malum est præter voluntatem & intentionem, sed peccatum habet rationem mali. ergo peccatum non potest esse in voluntate.

2 ¶ Præterea, voluntas est boni vel apparentis boni, ex hoc autẽ quòd voluntas vult bonum, non peccat, hoc autem quòd vult apparens bonum quod non est vere bonum, magis pertinere videtur ad defectum virtutis apprehensiuæ, quàm ad defectum voluntatis. ergo peccatum nullo modo est in voluntate.

3 ¶ Præterea, Non potest esse idem subiectum peccati, & causa efficiens: quia causa efficiens & materialis non incidunt in idem: vt dicitur in 2. Phy.* sed volũtas est causa efficiens peccati. Prima enim causa peccandi est voluntas, vt Aug. dicit in lib.* de duabus animabus. ergo non est subiectum peccati.

¶ SED CONTRA est, quòd in Aug.* dicit in lib. Retractationum quod voluntas est qua peccatur, & recte viuitur.

CONCLVSIO.

¶ Peccatum cum sit actus imminens moraliter malus, & voluntarius, necessario est in voluntate vt in subiecto.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd peccatũ quidam actus est, sicut supra dictũ* est: actuum autem quidam transeunt in exteriorem materiam, vt vrere & secare, & huiusmodi actus habent pro materia & subiecto id, in quod transit actio, sicut Philosophus dicit in 3. Phy.* quòd motus est actus mobilis à mouente. Quidam vero actus non transeuntes in exteriorem materiam, sed manentes in agente: sicut agere & cognoscere, & tales actus sunt omnes actus morales, siue boni, siue actus virtutum, siue peccatorum. vnde oportet quod proprium subiectum actus peccati sit potentia, quæ est principium actus. Cum autem proprium sit actuum moralium, quod sint voluntarij (vt supra habitum* est) sequitur q voluntas, quæ est principium actuum voluntariorũ, siue bonorum, siue malorũ, quę sunt peccata, sit principium peccatorum, & ideo sequitur quod d peccatum sit in voluntate sicut in subiecto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd malum dicitur esse praeter voluntatem, quia voluntas non tendit in ipsum sub ratione mali, sed quia aliquod malum est apparens bonum, ideo voluntas aliquando appetit aliquod malum, & secundum hoc peccatum est in voluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quod si defectus apprehensiuæ virtutis nullo modo subiaceret voluntati, non esset peccatum nec in voluntate nec in apprehensiua virtute: sicut patet in his qui habent ignorantiam inuincibilem: & ideo relinquitur quòd etiam defectus apprehensiuæ virtutis subiacens voluntati deputetur in peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit in causis efficientibus, quarum actiones transeunt in materiam exteriorem, & quæ non mouent se, sed alia: cuius contrarium est in voluntate. vnde ratio non sequitur.

ART.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum sola voluntas sit subiectum peccati.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod sola voluntas sit subiectum peccati. Dicit enim Aug. in lib. De duabus animabus,* quod non nisi voluntate peccatur: sed peccatum est sicut in subiecto in potentia qua peccatur: ergo sola voluntas est subiectum peccati.

2 ¶ Præterea, Peccatum est quoddam malum contra rationem, sed bonum & malum ad rationem pertinens, est obiectum solius voluntatis: ergo sola voluntas est subiectum peccati.

3 ¶ Præterea, Omne peccatum est actus voluntarius, quia vt dicit Aug. in li. de libero arbit.* Peccatum adeò est voluntarium, quod si non sit voluntarium, non est peccatũ: sed actus aliarum virium non sunt voluntarij, nisi inquantum illæ vires mouentur à voluotate. hoc autem nõ sufficit ad hoc, quod sint obiectum peccati: quia secundum hoc etiam membra exteriora, quæ mouentur à voluntate, essent subiectum peccati: quod patet esse falsum. ergo sola voluntas est subiectum peccati.

¶ SED CONTRA, Peccatum virtuti contrariatur. contraria autem sunt circa idem, sed aliæ etiam vires animæ præter voluntatem sunt subiecta virtutum, vt supra dictum* est. ergo non sola voluntas est subiectum peccati.

CONCLVSIO.

¶ Non modo voluntas est subiectum peccati, sed omnes illæ potentiæ, quæ contingit ad suos motus actus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex prædictis* patet, omne quod est principium voluntarii actus, est subiectum peccati: actus autem voluntarii dicuntur non solum illi, qui eliciuntur à voluntate, sed etiam illi, qui à voluntate imperantur, vt supra dictum* est, cum de voluntario ageretur. vnde non solum voluntas potest esse subiectum peccati, sed omnes illæ potentiæ quæ possunt moueri ad suos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem, & eędem etiam potentiæ sunt subiecta habituum moralium bonorum vel malorum: quia eiusdem est actus & habitus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod non peccatur nisi voluntate, sicut primo mouente, aliis autem potentiis peccatur sicut ab ea motis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum & malum pertinet ad voluntatem, sicut per se obiecta ipsius, sed aliæ potentiæ habent aliquod determinatum bonum & malum, ratione cuius potest in eis esse & virtus & vitium & peccatum, secundum quod participant voluntate & ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd membra corporis non sunt principia actuum, sed solum organa, vnde & comparantur ad animam mouentem. sicut seruus qui agitur & non agit: potentiæ autem appetitiuæ interiores comparantur ad rationem uasi liberæ, quia aguntb quodammodo & agũtur, vt patet per id quod dicitur in 1. Politi.* Et præterea actus exteriorum membrorum sunt actiones in exteriorem materiam transeuntes, sicut patet de percussione in peccato homicidij, & propter hoc non est similis ratio.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum in sensualitate possit esse peccatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in sensualitate non possit esse peccatum. Peccatum enim est proprium homini, qui ex suis actibus laudatur vel vituperatur: sed sensualitas est communis nobis, & brutis. ergo in sensualitate non potest esse peccatum.

2 ¶ Præterea, Nullus peccat in eo quod vitare nõ potest, sicut Aug. dicit in li. De lib. arb.* sed homo non potest vitare quin actus sensualitatis sit inordinatus, est enim sensualitas perpetuę corruptionis, quandiu in hac mortali vita viuimus. vnde per serpentem significatur, vt Augustin. dicit 12. de Trin.* ergo inordinatio motus sensualitatis non est peccatum.

3 ¶ Præterea, Illud quod homo ipse non facit, non imputatur ei ad peccatum, sed hoc solum videmur nosipsi facere, quod cum deliberatione rationis facimus, vt Philosophus dicit in 9. Ethic.* ergo motus sensualitatis qui est sine deliberatione rationis, non imputatur homini ad peccatum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ro. 7. Non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio. quod exponit Aug.* de malo concupiscentiæ, quod constat esse motum quẽdam sensualitatis. ergo in sensualitate est aliquod peccatum.

CONCLVSIO.

¶ Cum contingat sensualitatem moueri à voluntate, necessarium est in ea posse peccatum esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum* est, peccatum potest inueniri in qualibet potentia, cuius actus potest esse volũtarius & inordinatus, in quo consistit ratio peccati. Manifestum est autem, quod actus sensualitatis potest esse voluntarius inquante sensualitas, id est appetitus sensitiuus, nata est à volũtate moueri, vnde relinquitur quòd in sensualitate possit esse peccatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquæ vires sensitiuæ partis etsi sint communes nobis & brutis: tamen in nobis habent ali quam excellentiam ex hoc, quòd rationi iunguntur: sicut nos præ alijs animalibus habemus in parte sensitiua cogitatiuã & reminiscentiã, vt in 1. dictum est, & per hunc modũ etiam appetitus sensitiuus in nobis præ aliis animalibus habet quandam excellentiã, scilicet quòd natus est obedire rationi, & quantũ ad hoc potest esse principium actus voluntarij, & per cõsequens subiectum peccati.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd perpetua corruptio sensualitatis est intelligenda quantũ ad fomitem, qui nunquam totaliter tollitur in hac. Transit enim peccatum originale reatu, & remanet actu: sed talis corruptio fomitis nõ impedit, quin homo ratiõabili voluntate possit reprimere singulos motus inordinatos sensualitatis si præsentiat, puta diuertendo cogitationem ad alia: sed dum homo cogitationẽ ad alia diuertit, potest etiam circa illud aliquis inordinatus motus insurgere. sicut cũ aliquis transfert cogitatiõem suam à delectationibus carnis, volens concupiscentiæ motus vitare ad speculationem scientię, insurgit quandoque aliquis motus inanis glorię impræmeditatus. & ideo nõ potest d homo vitare omnes huiusmodi motus propter corruptionem prædictã, sed hoc solum sufficit ad rationem peccati voluntarii, quod possit vitare singulos.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud quod homo facit sine deliberatione rationis, nõ perfecte ipse facit: quia nihil operatur ibi id quod est principale in homine. vnde non est perfecte actus humanus: & per consequens non potest esse perfecte actus virtutis vel peccati, sed aliquid imperfectum in genere horum. vnde talis motus sensualitatis rationem præueniens, est peccatum veniale: quod est quiddam imperfectum in genere peccati.

quòd hinc patet apud authorem, actus aliarum potentiarum, quæ sunt principia actuum voluntariorum vt sic, esse quãdoque peccata formaliter: ita quod actus voluntatis est primo malus formaliter. actus autem aliarum virium formaliter mali, sed non primo, sed secundario, & hoc ex ratione literæ probatur: quia actus immanens vo luntarius inordinatus est formaliter malus, & ex subiecto simul & principio: quia principium talis actus est subiectum peccati formaliter: actus autem transeuntes, vt sic, non nisi materialiter mali sunt, & ad substantiam peccati pertinent in actu exercito: quia non nisi mediante actu immanente, qui est subiectum bonitatis & malitiæ moralis, vt patet ex dictis. vnde Scot. in 2. senten. distinctio. 42. absque ratione intulit peccatum esse formaliter in sola voluntate. hoc enim non minus est falsum, quàm actualem lusitiam, id est bonitatem, vt distinguitur contra actuale peccatum, esse in sola voluntate: quamuis vtrunque sit formalitet in sola ipsa prima.

Li.3.c.18. paulo post prin.to.1.

Li.12.de Trin.c.12: & 13.to.3.

Ca.8.circa med.to.5.

Li.3.cõtra Iulianum c.26.to.7. & de ver. Apostolis. ser.12.

Ar.1.& 2.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum tertium.

Annot.

IN articulo tertio, eiusdem septuagesimæ quartæ quæstionis dubium occurrit ex Scot. in quadragesima secunda distinctione secundi sententi. quæstio. 3. inferente quod si in motibus præcedentibus actus voluntatis est peccatum, quia voluntas non præuenit, quod sit peccatum omissionis: quum tamen hic ponatur peccatum commissionis, sed hoc facile soluitur à perspicientibus, quod quãdo committitur aliquis actus inordinatus volun tarie: siue voluntarie sit positiue, siue negatiue, est peccatum commissionis: vt patet in delectationibus malis percep tis, non imperatis, sed nec exclusis, incuria nãque nautæ submersionis peccatum committitur, quamuis negatiue. vnde quum concupiscen tia carnis aduersus spiritum sit malus actus, & voluntarius negatiue, sequitur quòd sit peccatum commissionis, quando peccatum est.

p.p.q.78. artic.4.

D.1126.

Annot.

¶ In eodem articulo aduertere, quod circa motus sensualitatis est aliquid certum, & aliquid videtur incertum: certum est, quod omnes motus mali, quos voluntas potest, & debet præuenire, si non præuenit, quando, sicut, & cætera sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt peccata, sed quòd voluntas possit & debeat super singulos motus sensitiuæ partis aut vanitatis præuenire, non videtur consonum: eo quod videtur, q̃ sit obligatio ad impossibile in realitate executione singulorum præuentionum. Si tamen authoritas Augustini & authoris venerandæ pensetur, & ratio in lite ra insinuata, non apparebit hoc dictorum. Cum enim peccatū veniale sit imperfectum quid in genere moris & peccati: propter quod & sine deliberatione committitur, cõsequens est quòd imperfecta ratio potentię & debitus defectus sufficiat ad cõmissionem ipsius. vnde concederem, quòd est in nobis imperfecta potestas ad reprimendum vel obuiandum singulis motibus malis: quia dum attendo vnt, & do operam rei sanctę, insurgit alius tartarus talis imperfecta potentia cum aliquali debito sufficit ad ratiõem talis peccati imperfecti.

Sup. q 2. 3. ad tertium. Et Ver. q 89. a. 1. cor. Et 2. d. 24. q. 3. a. 2. a. tertium. Et Ver. q 25. a. 5. Et ma. q. 7. art. 6. Et qual. 4. ar. 22. cor. Li 3 Ethic. c. 10. in pri. tom. 5.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimequarte Articulum quartum.

Ar. 3. ad 3.

IN articulo quarto, eiusdem 74. quæst. aduerte quod sensualitas, id est pars appetitiua sensus tripliciter sumitur. primo vt sensitiua est absolute & sic nullum habet in se peccatũ, sicut nec in brutis. Secundo, vt est volentia, & sic est principium & cõsequentur subiectũ peccati venialis, dum habens ipsam non præuenit voluntate coniuncta motus eius insurgentes contra rationis bonum. Tertio, vt est mota à deliberatiõe, & sic principium est, & subiectum virtutis & vitii actus virtuosi peccati mortalis, vt ex superius dictis patet, & secundum hoc habes vnde videas, quod sicut superius simpliciter confessum est in appetitu sensitiuo, vt moto à voluntate esse virtutem: ita nũc conceditur, quod in sensualitate vt mota à voluntate, est peccatum mortale: & sicut non est confessum, quod in appetitu sensitiuo est virtus: ita nunc negatur in eo mortale peccatum. par enim est ratio, vt in litera dicitur in responsione ad secundum quamuis vocabuli sensualitatis: quia nominare videtur appetitum sensitiuum ex parte depressionis eius, nonnihil fauoris negati in ea peccatum mortale tribuant.

Annot.

Li. 1. Retr. c. 13. & 15. aliquantulum à prin. tom. 1.

¶ Num veniale peccatum valeat esse in sensualitate.

¶ In hoc eodem quarto articulo est dubium, quia doctrina authoris nõ videtur rationi consona, dum peccatum veniale concedit in sensualitate, id est appetitu sensitiuo, & mortale negat in eadem: nam si intendit se sensualitate secundum id, quod est ei proprium, vtrunque peccatum negandum est: quia omne peccatum est aut in voluntate, aut in aliqua potẽtia, vt subest voluntati: si verò intendat de sensualitate vt subest voluntati, vtrunque cõceden dũ est, quãuis diuersimode: quia veniale vt imperfecte, mortale, vt perfecte.

¶ Ad hoc dicitur, quòd proculdubio eũ de subiecto peccati est sermo, oportet vel de voluntate vel de potentia, vt subest voluntati, intelligi: sed quis sub esse voluntati, contingit dupliciter, scilicet vt mouenti, & vt non reprimẽti, actus qui fit à sensualitate, vt subest voluntati mouenti, est peccatũ mortale, & non ibi, sed voluntati tribuitur, actus vero, qui fit ab ea vt subest volũtati, nõ reprimenti, est suus, & est peccatum veniale, & sibi tribuitur. sed hęc ratio nihil valet: quoniam constat passiones membrorum, quæ remotiores sunt à ratione peccati, quã passiones appetitus sensitiui, esse peccata mortalia, quando sunt voluntaria voluntate non reprimente: vt patet in muliere, quæ etiã voluntate taceret alio ipsam cognoscente. Ratio quoque in promptu est cõtra hanc responsionem, quia eiusdem rationis est mouere & nõ mouere quando oportet, vbi oportet, &c. Dicendum est ergo, quòd ratio quare veniale attribuitur sensualitati, & mortale non nisi cum specificatione, vt scilicet motę & voluntate, potest esse duplex. Prima quæ tacta est in præcedenti notato, quia scilicet mortale est à sensualitate vt subest deliberationi, veniale aũt est ab ea vt subest quomodolibet voluntati: hinc enim fit, vt quia deliberatio est proprius actus partis superioris, vt actus ex ea pendentes non tribuantur inferioribus, nisi cũ specificatione participatæ motionis, actus autem ex ea non

Q. 72 a. 5.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum in sensualitate possit esse peccatum mortale.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in sensualitate possit esse peccatum mortale. actus enim ex obiecto cognoscitur: sed circa obiecta sensualitatis contingit peccare mortaliter: sicut circa delectabilia carnis. ergo actus sensualitatis potest esse peccatum mortale: & ita in sensualitate peccatum mortale inuenitur.

2 ¶ Præterea, Peccatum mortale contrariatur virtuti, sed virtus potest esse in sensualitate. tẽperantia enim & fortitudo sunt virtutes irrationabilium partiũ, vt Philo. *dicit in 2. Eth. ergo in sensualitate potest esse peccatum mortale, cum contraria sint nata fieri circa idem.

3 ¶ Præterea, Veniale peccatum est dispositio ad mortale: sed dispositio & habitus sunt in eodem. cum igitur veniale peccatum sit in sensualitate, vt dictum * est: etiam mortale peccatũ esse poterit in eodem.

¶ SED CONTRA est, quod Au. dicit in lib. *retractationũ. & habetur in glo. Ro. 7. in ordinatus concupiscentię motus, qui est peccatum sensualitatis, potest etiam esse in his, qui sunt in gratia, in quibus tamen peccatum mortale non inuenitur. ergo inordinatus motus sensualitatis non est peccatum mortale.

CONCLVSIO.

¶ Cum ordinate in finem vltimum actiones ex ipso fit rationis opere, non potest esse mortale peccatum in sensualitate, sed ratione.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut inordinatio corrumpẽs principium vitę corporalis, causat corporalem mortem, ita etiam inordinatio corrumpens principium spiritualis vitę, quod est finis vltimus, causat mortem spiritualem peccati mortalis, vt supra * dictũ est: ordinare autem aliquid in finem, non est sensualitatis, sed solum rationis. Inordinatio autem à fine non est nisi eius, cuius est ordinare in finem. vnde peccatum mortale non potest esse in sensualitate, sed solum in ratione.

Q. 72 a. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actus sensualitatis potest concurrere ad peccatum mortale. sed tamen actus peccati mortalis non habet, quod sit peccatum mortale ex eo, quod est sensualitatis. sed ex eo q̃ est rationis, cuius est ordinare in finem: & ideo peccatum mortale non attribuitur sensualiti, sed rationi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus virtutis non perficitur per id quod est sensualitatis tantùm, sed magis per id quod est rationis & voluntatis, cuius est eligere. nam actus virtutis moralis non est sine electione: vnde semper cũ actu virtutis moralis, qui perficit vim appetitiuam, est etiam actus prudentię quę perficit vim rationalem: & idem est etiam de peccato mortali, sicut * dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod dispositio tripliciter se habet ad id, ad quod disponit. Quãdoque enim est idẽ, & in eodẽ: sicut scientia incohata dicitur esse dispositio ad scientiã perfectã. Quandoque autẽ est in eodẽ, sed non idẽ: sicut calor est dispositio ad formam ignis. Quãdoque vero nec idem nec in eodẽ: sicut in his, quæ habent ordinem adinuicem, vt ex vno per ueniatur in aliud, sicut bonitas imaginationis est dispositio ad scientiam, quę est in intellectu & hoc modo veniale peccatũ, quod est in sensualitate potest esse dispositio ad peccatũ mortale, quod est in ratione.

ARTICVLVS V.

¶ Virum Peccatum possit esse in ratione.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum non possit esse in ratione. Cuiuslibet enim potentiæ peccatum est aliquis defectus ipsius: sed defectus rationis non est peccatum, sed magis excusat peccatum: excusatur enim aliquis à peccato propter ignorantiam. ergo in ratione nõ potest esse peccatum.

2 ¶ Præterea, Primum subiectum peccati est voluntas, vt dictum * est: sed ratio præcedit voluntatem, cum sit directiua ipsius. ergo peccatũ esse non potest in ratione.

3 ¶ Præterea, Non potest esse peccatum nisi circa ea, quæ sunt in nobis: sed perfectio & defectus rationis non est eorum, quę sunt in nobis: quidam enim sunt naturaliter ratione deficientes, vel ratione solertes. ergo in ratione nõ est peccatum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. * dicit in lib. 12. de Tri. quòd peccatum est in ratione inferiori, & in ratione superiori.

CONCLVSIO.

¶ Est in ratione peccatum in proprio actu secundum ignorantiam eorum, quæ quis scire potest & debet, & inquantum imperat, aliarum potestarum inordinatos actus, vel ipsos non coercet.

à superiori est tendere ordinatè in bonum rationis in finẽ: ideo ettam ibi est motę à ratione peccatum mortale & virtutis actus tribuitur vt principio & consequenter vt subiecto, vt iam dictum est. Ad obiecta ergo dicitur, quòd author loquitur de sensualitate nostra, secundum id quod est ei proprium: vt patet in responsione ad primum: & propterea negauit ab ea mortale, cui pluribus erat venialẽ: ideo patet non esse parem rationem. Ex articulis autem secundo & diligenter inspectis facile patere potest, hanc esse veram meam authoris.

¶ In responsione ad tertium eiusdem quarti articuli, non turberis ex exemplo caloris dispondentis ad formam ignis, pro eo quod dicitur esse in eodem subiecto. Exemplum in primis est, & vertificatur de subiecto partiali, id est materia quæ dispositur ad formam ignis calore, & suscipit illam.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimequarte Articulum Quintum.

IN articulo 5. eiusdem 74. q. hoc solum dicendũ occurrit quòd quia ratio in eũdem se est sui ipsius & aliorum ordinatiua in finem: & deordinatiua ab illo libere libertate perfecta, radicaliter tamen (libertas enim formaliter est in motu voluntatis) idcirco actus rationis inordinatus est moraliter malus, & ordinatio in potestate nostra est. propter quod vtroque modo contingit moralem malitiã in ratione inueniri, subiectiue scilicet in cognoscendo & in regendo: sed affectus in cognoscendo tam negatiuus, qui vocatur ignorantia, quàm positiuus, qui vocatur error, non semper habet rationem mali moraliter, sed negatiuus solum quando potest, & debet quis scire positiuus autem quando potest, non est enim absque peccato habere scientes opinionem fallam de triangulo, cum possit haberi vera, vel non falsa, saltem suspendendo credulitatem, quum nonnullum malũ intellectus sit falsi opinio de quocunque, propter quod in litera in responsione ad secundum concluditur, peccatum in ratione est peccatum, vt effectus eius est voluntarius: defectus autem ratiõis dirigẽdo, vt in litera dicitur, semper est malus moraliter, quia de ratione sua claudit volũtariũ formaliter: directio enim imperãdo fit: imperãdo aũt, vt pra-

dictimus, actus est rationis mota à voluntate: est igitur à ratione & in ratione peccatum vt proximo & elicitiuo principio inordinati actus voluntarij multo magis quã in appetitu inferiori, qui rationem solum participat.

*Aca. 13. Et 14. Et 15. Et 17. Et 18. Et 19. Et 20. Et 21. Et 22. Et 23. Et 24. Et 25. Et 26. Et 27. Et 28. Et 29. Et 30. Et 31. Et 32. Et 33. Et 34. Et 35. Et 36. Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

rio in delectationem etiã sertndum rationes ꝑtinas perseuerat, pertinet etiam ad rationem ſuperi oꝛ: quaſi velit dicere, quòd ſi non acceꝑetur ſecundum æternas rationes, non ſpectet ad ſuperiorem, hoc enim verum eſt, quod non ſpectat ad ſuperiorem ſecundum appropriationem, quamuis ſpectaret ad ipſum ſecundum rẽ negatiue. & hunc ſenſum exprimit ipſe author in ſequenti articulo in reſponſione ad primũ: vt ibi declarabitur.

a ¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulam octauum.

Annot. IN articulo octauo in reſponſione ad primum habes id quod diximus. dum duas reſponſiones vides, primam, quòd conſenſus in delectationem poteſt eſſe vtriuſque rationis. ſecundam, quod quando eſt rationis inferioris, eſt eius auerſæ ab æternis regulis, quia deficit in ea ordinatio ſuperioris rationis per rationes æternas: ex hoc enim manifeſtè patet, quod dictum eſt, ſcilicet conſenſum in delectationẽ moroſam inferioris rationis ſemper eſſe etiam ſuperioris, ſaltem negatiue, alioquin non ſaluaꝛetur diſſinitio peccati ſupradicta: quod eſt contra legem æternam. q.19.ar.4.

¶ In reſponſiõe ad quartum eiuſdem articuli iuncta corpoꝛi articuli habes, quod & quare delectatio moroſa coniugati de actu matrimonij cogitato, non eſt peccatum mortale: eadem enim ratio eſt de conſenſu in actum & in delectationẽ cogitati actus. & propterea ſicut coniugi conſenſus in actum non prohibetur, ita nec delectatio eius tam in opere, quàm in cogitatione, per ſe loquendo: ſecus autem per accidẽs, puta quia vane cogitat, quia periculoſe in abſentia peccaret. q.15.art.3.

Annot. ¶ In reſponſione ad quintum aduerte, quòd inter materiam luxuriæ & ire, licet in veritate non ſit differentia quo ad rationẽ peccati mortalis, quia tam in his quàm in cæteris materiis mortalibus conſenſus in delectationem cogitati actus, ratione cogitationis non eſt mortale, ſed veniale, quãdoque vel nullum, ratione vero cogitati actus ſemper eſt mortale, tamẽ quia in materia luxuriæ maximè timetur hoc peccatum, multoties forte creditur peccatum, vbi non eſt: & econtra, vbi eſt delectatio de cogitata vindicta, quam tamen facere non vult, non æſtimatur, propter quod author in corpore articuli affectum hominis ad actum ſecundum ſe penſandum docet in hu- Loco citato in arg circa med. ca. 12. tom. 3.

quæ per ſenſum corporis ſentiuntur, ita decernitur quodcunque peccatum, vt ſi poteſtas ſit, etiam corpore compleatur, intelligẽda eſt mulier eibum illicitum viro dediſſe: per quem ſuperior ratio ſignificatur: ergo ad rationem ſuperiorem pertinet conſentire in actum peccati.

CONCLVSIO.

¶ Conſenſus in actum eſt in ſuperiori ratione, cum actus ſit vltimum quod principalis potentia poteſt. 10

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conſensus importat iudicium quoddam de eo, in quod conſentitur. ſicut enim ratio ſpeculatiua iudicat & ſententiat de rebus intelligibilibus, ita ratio practica iudicat & ſententiat de agendis. Eſt autem conſiderandum, quòd in omni iudicio vltima ſententia pertinet ad ſupremum iudicatorium: ſicut videmus in ſpeculatiuis, quòd vltima ſententia de aliqua propoſitione 20 datur per reſolutionem ad prima principia, quamdiu enim remanet aliquod principium altius, adhuc per ipſum poteſt examinari id, de quo quæritur: vnde adhuc eſt ſuſpenſum iudicium, quaſi nondum data finali ſententia. Manifeſtum eſt autem, quòd actus humani regulari poſſunt ex regula rationis humanæ, quæ ſumitur in rebus creatis, quas naturaliter homo cognoſcit. & vlterius ex regula legis diuinæ, vt ſuprà dictum* eſt, vnde cum regula legis 30 diuinæ ſit ſuperior, conſequens eſt, vt vltima ſententia, per quam iudicium finaliter terminatur, pertinet ad rationem ſuperiorem, quæ intendit rationibus æternis. cum autem de pluribus occurrit iudicandum, finale iudicium eſt de eo, quod vltimò occurrit. In actibus autem humanis vltimo occurrit ipſe actus, præambulum autem eſt ipſa delectatio, quæ inducit ad actum, & ideo ad rationem ſuperiorẽ proprie pertinet conſenſus in actum, ad rationem vero 40 inferiorem, quæ habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum, quod eſt de delectatione, quamuis etiam & de delectatione ſuperior ratio iudicare poſſit: quia quicquid iudicio ſubditur inferioris, ſubditur etiam iudicio ſuperioris, ſed non conuertitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd conſentire eſt actus appetitiuę virtutis, non abſolutè, ſed conſequẽs ad actum rationis delibe- 50 rantis & iudicantis: vt ſupra* dictum eſt. in hoc enim terminatur conſenſus, quia voluntas tendit in id quod eſt iam ratione iudicatum. vnde conſenſus poteſt attribui & voluntati & rationi.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ex hoc ipſo, quod ratio ſuperior nõ dirigit actus humanos ſecundum legem diuinã, impediens actũ peccati, dicitur ipſa conſentire, ſiue cogitet de lege 60 æterna: ſiue non. cum enim cogitat de lege Dei actu, eam contemnit: cum vero non cogitat, eam negligit per modum amiſſionis cuiuſdam, vnde omnibus modis conſenſus in actum peccati procedit ex ſuperiori ratione: quia, vt Au. dicit 12. De tri.* non poteſt peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, niſi illa mentis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt, membra in opus mouendi vel ab opere cohibendi malæ actioni cedat aut ſeruiat. 70

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio ſuperior per conſiderationem legis æternę, ſicut poteſt dirigere, vel cohibere actum exteriorẽ: ita etiam delectationem interiorẽ, ſed tamen ante quã ad iudiciũ ſuperioris rationis deueniatur, ſtatim vt ſenſualitas proponit delectationẽ, inferior ratio per rationes tẽporales deliberans, quandoque huiuſmodi delectationẽ acceꝑtat: & tunc conſenſus in delectatiõem pertinet ad inferiorem rationem. Si vero etiam conſidera

tis rationibus æternis, homo in eodem conſenſu perſeueret: ſiam talis conſenſus ad ſuperiorem rationem pertinebit.

¶ Ad quartum dicendum, quod apprehenſio virtutis imaginatiuę eſt ſubita, & ſine deliberatione: & ideo poteſt aliquem actum cauſare, antequam ſuperior vel inferior ratio etiam habeat tempus deliberandi: ſed iudicium rationis inferioris eſt cum deliberatione, quæ indiget tẽpore: in quo etiam ratio ſuperior deliberare poteſt. vnde ſi non cohibeat ab actu peccati, per ſuam deliberationem, ei imputabitur.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Verum conſenſus in delectationem, ſit peccatum mortale.

ADOCTAVVM ſic proceditur: Videtur quòd conſenſus in delectationem, non ſit peccatum mortale. Conſentire enim in delectationem, pertinet ad rationem inferiorem, cuius non eſt intendere rationibus æternis, vel legi diuinæ, & per conſequens nec ab eis auerti: ſed omne peccatum mortale eſt per auerſionem à lege diuina, vt patet per diffinitionem Au.* de peccato mortali datam, quæ ſupra* poſita eſt. ergo conſenſus in delectationem, non eſt peccatum mortale.

2 ¶ Præterea, Conſentire in aliquid, non eſt malum, niſi quia illud eſt malũ, in quod cõſentitur: ſed propter quod vnũquodque, & illud magis, vel ſaltem non minus: non ergo illud in quod conſentitur, poteſt eſſe minus malum, quàm conſenſus: ſed delectatio ſine opere, non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantum: ergo nec conſenſus in delectationem, eſt peccatum mortale.

3 ¶ Præterea, Delectationes differunt in bonitate & malitia, ſecundũ differentiam operationum: vt dicit philoſophus in 10. Ethi.* ſed alia operatio eſt interior cogitatio: & alia actus exterior, puta fornicatio: ergo delectatio conſequens actum interioris cogitationis, tantum differt à delectatione fornicationis in bonitate, vel malitia, quantum differt cogitatio interior ab actu exteriori, & per conſequens etiam eodem modo differt conſentire in vtrunque, ſed cogitatio interior non eſt peccatum mortale, nec etiam conſenſus in cogitationem. ergo per conſequens nec conſenſus in delectationem.

4 ¶ Præterea, exterior actus fornicationis vel adulterii, non eſt peccatum mortale ratione delectationis (quæ etiam inuenitur in actu matrimoniali) ſed ratione inordinationis ipſius actus: ſed ille qui conſentit in delectationem, non propter hoc conſentit in deordinationem actus. ergo non videtur mortaliter peccare.

5 ¶ Præterea, Peccatum homicidii eſt grauius quàm ſimplicis fornicationis: ſed conſentire in delectationem, quæ conſequitur cogitationem de homicidio, non eſt peccatum mortale. ergo multo minus conſentire in delectationem, quę conſequitur cogitationem de fornicatione, eſt peccatum mortale.

6 ¶ Præterea, Oratio Dominica quotidie dicitur pro remiſſione venialium. vt Au.* dicit: ſed conſenſum in delectationẽ Au. docet eſſe bolendum per orationem Dominicam, Dicit enim in 12. De tri.* quòd hoc eſt longe minus peccatum, quàm ſi opere ſtatuatur implendum, & ideo de talibus quoque cogitationibus venia petẽda eſt, pectusque percutiendum atque dicendum, Dimitte nobis debita noſtra. ergo conſenſus in delectationem eſt peccatum veniale.

¶ SED CONTRA eſt, quòd Au.* poſt pauca ſubdit. Totus homo damnabitur, niſi hæc, quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cũ voluntate animum talibus oblectandi ſolius cogitationis ſentitur ſe peccata, per Mediatoris gratiam remittantur: ſed nullus damnatur niſi pro peccato mortali. ergo conſenſus in delectationem, eſt peccatum mortale.

CONCLVSIO

¶ Conſenſus in delectationem mortalis criminis, mortale peccatum eſt.

¶ RESPONDEO dicendum, quod circa hoc aliqui diuerſimodè opinati ſunt. Quidam enim dixerunt, quod conſenſus in delectationem nõ eſt peccatum mortale, ſed veniale tantũ. Alij vero dixerunt, quod eſt peccatum mortale, & hæc opinio eſt communior & veriũlior.

¶ Eſt enim conſiderandum, quòd cum omnis delectatio conſequatur aliquam operationem, vt dicitur in 10. Ethic.* & iterum cum omnis delectatio habeat aliquod obiectum, delectatio quælibet poteſt cõparari ad duo, ſcilicet ad operationem, quam conſequitur, & ad obiectum in quo quis delectatur. Contingit autem, quòd aliqua operatio ſit obiectũ delectationis, ſicut & aliqua alia res: quia ipſa operatio poteſt accipi vt bonum & finis, in quo quis delectatus requieſcit, & ſuadoque quidem ipſamet operatio, quam conſequitur delectatio, eſt obiectum delectationis: inquantum ſcilicet vis appetitiua, cuius eſt delectari, reflectitur in ipſam operationem, ſicut in quoddam bonum propter cum aliquis cogitat & delectatur de hoc ipſo quod cogitat, inquantum ſua cogitatio placet. Quandoque vero delectatio conſequens vnam operationem (puta cogitationem aliquam) habet pro obiecto aliam operationem quaſi rem cogitatam: & tunc talis delectatio cedit

procedit ex inclinatione appetitus, non quidem in cogitationem, ſed in operationem cogitatam. Sic igitur aliquis de fornicatione cogitãs, de duobus poteſt delectari. Vno modo de ipſa cogitatione, alio modo de ipſa fornicatione cogitata. Delectatio autem de cogitatione ipſa ſequitur inclinationem affectus in cogitationem ipſam, cogitatio autem ipſa ſecundum ſe non eſt peccatum mortale, imo quandoque eſt veniale tantùm, puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea, quandoque autem ſine peccato omnino: puta cum aliquis vtiliter de ea cogitat, ſicut cum vult de ea prædicare vel diſputare: & ideo per conſequens affectio & delectatio, quæ ſic eſt de cogitatione fornicationis, non eſt de genere peccati mortalis, ſed quandoque eſt peccatum veniale, quandoque nullum. vnde nec conſenſus in talem delectationẽ eſt peccatum mortale. & ſecundum hoc prima opinio habet veritatem. Quòd autem aliquis cogitans de fornicatione, delectetur de ipſo actu cogitato, hoc contingit ex hoc, quòd affectio eius inclinata eſt in hunc actum. vnde quòd aliquis conſentiat in talem delectationem, hoc nihil aliud eſt, quàm quòd ipſe conſentiat in hoc, quòd affectus ſuus ſit inclinatus in fornicationem: nullus enim delectatur niſi in eo, quod eſt conforme appetitui eius: quòd autem aliquis ex deliberatione eligat, quòd affectus ſuus conformetur his, quæ ſecundum ſe ſunt peccata mortalia, eſt peccatum mortale. vnde talis conſenſus in delectationem peccati mortalis eſt peccatum mortale, vt ſecunda opinio ponit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd conſenſus in delectationem poteſt eſſe non ſolum rationis inferioris, ſed etiam ſuperioris, vt dictum* eſt. & tamen ipſa ratio inferior poteſt auerti à rationibus æternis: quia etſi non intendit eis, vt ſecundum eas regulans, quod eſt proprium ſuperioris rationis, intendit tamen eis, vt ſecundum eas regulata, & hoc modo ab eis ſe auertẽs, poteſt peccare mortaliter: nam & actus inferiorum vicium, & etiam exteriorum membrorum poſſunt eſſe peccata mortalia, ſecundum quod deficit ordinatio ſuperioris rationis regulantis eos ſecundum rationes æternas.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd cõſenſus in peccatum, quod eſt veniale ex genere, eſt veniale peccatum: & ſecundum hoc poteſt concludi, quòd conſenſus in delectationem, quæ eſt de ipſa vana cogitatione fornicationis, eſt peccatum veniale: ſed delectatio quæ eſt in ipſo actu fornicationis de genere ſuo, eſt peccatum mortale: ſed quod ante conſenſum ſit veniale peccatum tantùm, hoc eſt per accidens, ſcilicet propter imperfectionem actus: quæ quidem imperfectio tollitur per conſenſum deliberatum ſuperuenientem: vnde ex hoc adducitur in ſuam naturam, vt ſit peccatum mortale.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de delectatione, quæ habet cogitationem pro obiecto.

¶ Ad quartum dicendum, quod delectatio quæ habet actum exteriorem pro obiecto: non poteſt eſſe abſque complacentia exterioris actus ſecundum ſe, etiam ſi non ſtatuatur implendum propter prohibitionem alicuius ſuperioris: vnde actus ſit inordinatus, & per conſequens delectatio erit inordinata.

¶ Ad quintum dicendum, quòd etiam conſenſus in delectationem, quæ procedit ex cõplacentia actus homicidij cogitati, eſt peccatum mortale: non autem conſenſus in delectationem, quæ procedit ex cõplacentia cogitationis de homicidio.

¶ Ad ſextum dicendum, quod oratio Dominica non ſolum contra peccata venialia dicenda eſt, ſed etiam contra mortalia.

ARTICVLVS IX.

a ¶ Virum in ſuperiori ratione poſſit eſſe peccatum veniale, ſecundum quod eſt directiua inferiorum virium.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quòd in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum veniale, ſecundum quod eſt directiua inferiorum virium, id eſt, ſecundum quod conſentit in actum peccati. Dicit enim Aug. in 12. De Tri.* quòd ratio ſuperior inhæret rationibus æternis: ſed peccare mortaliter eſt per auerſionem à rationibus æternis: ergo videtur, quòd in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum, niſi peccatum mortale.

2 ¶ Præterea, Superior ratio ſe habet in vita ſpirituali, ſicut principium, ſicut & cor in vita corporali, ſed infirmitates cordis ſunt mortales. ergo peccata ſuperioris rationis ſunt mortalia.

3 ¶ Præterea, Peccatum veniale fit mortale, ſi fiat ex contemptu: ſed hoc non videtur eſſe ſine contemptu, quòd aliquis ex deliberatione peccet etiam venialiter, cum ergo conſenſus rationis ſuperioris ſemper ſit cum deliberatione legis diuinæ, videtur quòd non poſſit eſſe ſine peccato mortali propter contemptum diuinæ legis.

¶ SED CONTRA, Conſenſus in actum peccati pertinet ad rationem ſuperiorem, vt ſuprà * dictum eſt: ſed conſenſus in actum peccati venialis, eſt peccatum veniale: ergo in ſuperiori ratione poteſt eſſe peccatum veniale.

CONCLVSIO.

¶ In ratione ſuperiore, cum conſentire contingat in actum venialis peccati, poteſt eſſe veniale peccatũ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in 12. De Tri. ratio ſuperior inhæret rationibus æternis conſpiciendis, aut conſulẽdis. Conſpiciendis quidem, ſecundum quod earum veritatem ſpeculatur. Conſulendis autem, ſecundum quod per rationes æternas de alijs iudicat & ordinat. ad quod pertinet, quòd deliberando per rationes æternas, cõſentit in aliquem actum vel diſſentit ab eo. Contingit autem quòd inordinatio actus, in quem conſentit, non contrariatur rationibus æternis: quia non eſt cum auerſione à fine vltimo: ſicut contrariatur actus peccati mortalis: ſed eſt præter eas, ſicut actus peccati venialis. vnde, quando ratio ſuperior in actum peccati venialis conſentit, non auertitur à rationibus æternis. vnde non peccat mortaliter, ſed venialiter. Et per hoc patet reſponſio ad primum. Ca. 7. in fine 10. 3. Annot.

a ¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum nonum & decimum.

IN articulo nono & decimo, eiuſdem ſeptuageſimæquartæ quæſt. nihil ſcribendum occurrit, terminorum enim notitiam habentibus omnia clara ſunt. Opus eſt vt nouitijs lector diſtinguat ex Aug. allata in litera, duas operationes ſuperioris rationis, ſcilicet intuitum & conſultationẽ, & ad hanc ſecundam ſpectat deliberatio & conſenſus: & ſecundũ hanc dirigit inferiorat & reflectitur ſuper ſeipſam, & vocatur in litera altior conſideratio de proprio obiecto, vt attingibili ab eadem. Altius enim conſideratur Deus, vt non creditus per deliberationem, quàm per ſubitum motum, quoniam hic Deus eſt tantum obiectum, ibi eſt obiectum, & lex. Et propterea hic contra primam operationem, ibi contra ſecundam: hic non eſt conſenſus, ibi conſenſus: quia legis conſultatio hic non eſt peccatum mortale, ibi mortale. D.401. 2.2.qu.24.4. q.3.ar.5. Et vert.q. 15.ar.5.& ar.1. 17.& 18. 3.ad 17. & ar.5.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam, id eſt, ſecundum quod inſpicit rationes æternas. Actus enim potentiæ non inuenitur eſſe deficiens, niſi per hoc quod inordinatè ſe habet circa ſuum obiectum, ſed obiectum ſuperioris rationis ſunt æternæ rationes, à quibus deordinari non eſt ſine peccato mortali. ergo in ſuperiori ratione non poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

2 ¶ Præterea, Cum ratio ſit vis deliberatiua actus rationis, ſemper eſt cum deliberatione: ſed omnis inordinatus motus in his quæ Dei ſunt, ſi ſit cum deliberatione, eſt peccatum mortale. ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam, nunquam eſt peccatum veniale.

3 ¶ Præterea, Contingit quandoque, quòd peccatum ex ſubreptione, eſt peccatum veniale, peccatum autem ex deliberatione eſt peccatum mortale per hoc, quod ratio deliberans recurrit ad aliquod maius bonum, cõtra quod homo agens grauius peccat. ſicut cum de actu delectabili inordinato, ratio deliberat, quod eſt contra legem Dei, grauius peccat conſentiendo, quàm ſi ſolum conſideraret quod eſt contra virtutem moralem: ſed ratio ſuperior non poteſt recurrere ad aliquod altius, quàm ſit ſuum obiectum. ergo ſi motus ex ſubreptione non ſit peccatum mortale, neque etiam deliberatio ſuperueniens, faciet ipſum eſſe peccatum mortale: quod patet eſſe falſum: non ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam poteſt eſſe peccatum veniale.

¶ SED CONTRA, Motus ſurreptitius infidelitatis eſt peccatum veniale: ſed pertinet ad ſuperiorem rationem ſecundum ſeipſam. ergo in ratione ſuperiori poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

CONCLVSIO.

¶ Poteſt in ſuperiori ratione veniale peccatum ſecundum ſeipſam eſſe, ſi ſit abſque deliberatione conſenſus in mortale crimen, ſed in his, quæ ad inferiores attinent vires, ſemper mortale peccatum eſt. ſi ſit conſenſus in mortale ex genere, veniale autem, ſi ſit ex ſuo genere veniali.

¶ RESPONDEO dicendum, quod ratio ſuperior aliter fertur in ſuum obiectum, atque aliter in obiecta inferiorum virium, quæ per ipſam diriguntur. In obiecta enim inferiorum virium non fertur, niſi inquantum de eis conſulit rationes æternas. vnde non fertur in ea, niſi per modum deliberationis, deliberatus autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Artic. primum.*

¶ *Num causa defectûs & per accidens idem sint.*

Quæstio. IN corpore primi articuli quæstio. 75. dubium est, quia author sub disiunctionis nota dicit, quod malum habet causam deficientem vel agentem, per accidẽs: an idem intelligat per vtrumque, an diuersa: & si idem, quomodo explanat: & similiter si diuersa, quo modo prosequitur, non enim liquet.

¶ Ad hoc dicitur, quòd author concludit illam disiunctionem secũdum veritatem disiunctionis. Et intendit, quòd propterea quum causa propria mali assignatur, aut assignatur causa deficiẽs, aut assignatur causa per accidens. Et hoc quia causam efficientem per se habere non potest: positivum enim habere non potest negatio: negatiua autem quæ per se est causa negationis, non sufficit ad priuationem: quia oportet aliquam causam aliam à negatione ponere impedientem oppositum habitum, vt fiat priuatio. verum quia causa deficiens & causa per accidens sunt idem subiecto, & distinctæ formaliter in vno sensu, & sunt idem subiecto, & formaliter in alio sensu: ideo author simul prosequitur, & omnia explanauit. Ad cuius euidentiam recolere oportet, quòd causa per accidens dupliciter dicitur, scilicet accidente in causa, & accidente in effectu: & quod vterque modus in proposito inuenitur, voluntas nãque carens directione legis intendens quæ aliquod bonum cõmutabile, causat actum peccati per se, & inordinationem per accidens: ita quod defectus ordinis in actu est ex defectu directionis in voluntate, vt in litera dicitur, vbi habes primo, quod voluntas per se causa per actus, est causa per accidẽs ex parte effectus respectu inordinationis, dum causat actum, cui coniungitur inordinatio. Habes secundo, quòd voluntas causando actũ & non dãdo ei ordinem illi debitum, est causa deficiens respectu inordinationis: deficit enim à dando illi debitum ordinem, quum teneatur ad hoc. Habes tertiò, quòd quia defectus directionis in voluntate est causa defectus ordinis in actu & non per se, vt dictum est, nisi in ratione negationis, ergo per accidens ex parte causæ: quia est coniunctus voluntati. defectus igitur autẽ consensus in his, quæ ex genere suo sunt mortalia, est mortale peccatũ: & ideo ratio superior semper mortaliter peccat, si actus inferiorum virium in quos consentit, sint peccata mortalia. Sed circa proprium obiectum habet duos actus, scilicet simplicem intuitum, & deliberationem, secundum quod etiam de proprio obiecto consulit rationes æternas, secundum autem simplicem intuitum potest aliquẽ inordinatum motum habere circa diuina: puta cum quis patitur subitũ infidelitatis motũ: & quãuis infidelitas secundum suum genus sit peccatum mortale, tamen subitus motus d infidelitatis est peccatum veniale: quia peccatum mortale non est nisi contra legem Dei. Potest autem aliquod horum, quæ pertinent ad fidem, subito rationi occurrere, sub quadã alia ratione, antequam super hoc consulatur, vel consuli possit ratio æterna, id est lex Dei. puta cum quis resurrectionem mortuorum subito apprehendit, vt impossibilem secundum naturam, & simul apprehendendo remittitur, antequam tempus habeat deliberandi, quod hoc est nobis traditum, vt credendum secundum legem diuinam. Si verò post hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, est peccatum mortale: & ideo circa proprium obiectum, etsi sit peccatum mortale ex genere, potest ratio superior peccare venialiter in subitis motibus, vel etiam mortaliter per deliberatũ consensum. In his autem, quæ pertinent ad inferiores vires semper peccat mortaliter in his, quæ sunt peccata mortalia ex suo genere, non autem in his, quæ secundum suum genus sunt venialia peccata.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd peccatum quod est cõtra rationes æternas, etsi sit peccatum mortale ex genere, potest tamẽ esse peccatum veniale propter imperfectionem actus subiti, vt dictum * est.

¶ Ad secundum dicendum, quod in operatiuis ad rationem ad quam pertinet deliberatio, pertinet etiam simplex intuitus eorum, ex quibus deliberatio procedit, sicut etiam in speculatiuis ad rationem pertinet & syllogizare, & propositiones formare. & ideo etiam ratio potest habere subitum motum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vna & eadem res potest diuersas considerationes habere: quarum vna est altera altior: sicut Deum esse, potest considerari vel inquantum est cognoscibile ratione humana, vel inquantum traditur reuelatione diuina, quæ est consideratio altior, & ideo quamuis obiectum rationis superioris sit quiddam secundum naturam rei altissimum, tamen potest etiam reduci in quãdam altiorem considerationem: & hac ratione, quod in motu subito non erat peccatum mortale, per deliberationem reducentem in altiorem considerationem fit peccatum mortale, sicut supra expositum * est.

In cor. art.

QVAESTIO SEPtuagesimaquinta. De causis peccatorum in generali, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de causis peccatorum.
Et primò, in generali. Secundò in speciali.
¶ Circa primum quæruntur quatuor.
¶ Primò, vtrum peccatum habeat causam.
¶ Secundò, vtrũ habeat causam interiorem.
¶ Tertiò, vtrum habeat causam exteriorem.
¶ Quartò, vtrum peccatum sit causa peccati

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum peccatum habeat causam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum non habeat causam: Peccatum enim habet rationem mali, vt dictum * est, sed malum non habet causam, vt Dio. dicit * 4. c. De di. no. ergo peccatum non habet causam.

2 ¶ Præterea, Causa est, ad quam de necessitate sequitur aliud: sed quod est ex necessitate, nõ videtur esse peccatum, eo quòd omne peccatum est voluntarium. Ergo peccatum non habet causam.

3 ¶ Præterea, Si peccatum habet causam, aut habet pro causa bonum aut malum: non autem bonum, quia bonum nõ facit nisi bonum: non enim potest arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Mat. 7. similiter autem nec malum potest esse causa peccati, quia malũ pœnæ sequitur ad peccatum, malum autem culpæ est idem quod peccatum. Peccatum igitur non habet causam.

¶ SED CONTRA, Omne quòd fit, habet causam, quia vt dicitur Iob. 5. Nihil in terra sine causa fit: sed peccatum fit: est enim dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. ergo peccatum habet causam.

CONCLVSIO.

¶ Peccatum cum sit quidam actus inordinatus, ex parte actus habet causam per se illius productiuã, quæ ex parte inordinationis actus est illius per accidẽs causa, prout præter agentis intentionem euenit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccatũ d est quidã actus inordinatus. Ex parte igitur actus potest habere per se causam: sicut & quilibet alius actus. ex parte autem inordinationis habet causam, eo modo quo negatio vel priuatio potest habere causam. Negationis autem alicuius potest duplex causa assignari. Primò quidem defectus causæ affirmationis, id est, ipsius causæ negatio est causa negationis secundum seipsam. ad remotionem enim causæ sequitur remotio effectus. sicut obscuritatis causa est absentia solis, alio modo causa affirmationis ad quã sequitur negatio, est per accidens causa negationis consequentis: sicut ignis causando calorem ex principali intentione consequenter causat priuationem frigiditatis, quorum primum potest sufficere ad simplicem negationem, sed eum inordinatio peccati, & quodlibet malum, non sit simplex negatio: sed priuatio eius, quod quidẽ natum est & debet habere, necesse est quod talis inordinatio habeat causam agentem per accidens, quòd enim natum est inesse & debet, nunquam abesset nisi propter causam aliquam impedientem. & secundum hoc consueuit dici, quòd malum, quod in quadam priuatione consistit, habet causam deficientem, vel agentem per accidens, omnis autem causa per accidens reducitur ad causam per se. Cum igitur peccatum ex parte inordinationis habeat causam agentem per accidens, ex parte autem actus habeat causam agentem per se, sequitur quòd inordinatio peccati consequatur ex ipsa causa actus. Sic igitur voluntas carens directione regulæ rationis & legis diuinæ, intendens aliquod bonum commutabile, causat actum qui est peccati per se, sed inordinationem actus per accidens præter intentionem, prouenit enim defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum non solum significat ipsam priuationem boni, quæ est inordinatio, sed significat actum sub tali priuatione, quæ habet rationem mali, quòd quidem qualiter habeat causam dictum * est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si illa diffinitio causæ vniuerfaliter debeat verificari, oportet vt intelligatur de causa sufficienti, & non impedita. contingit enim aliquid esse causam sufficientem alicuius, & tamen non ex necessitate sequitur effectus, propter aliquod impedimentum superueniens, alioquin sequeretur, quòd omnia ex necessitate contingerent: vt pater in 6. Met. * Sic igitur etsi peccatum habeat causam, non tamen sequitur, quod sit necessaria: quia effectus potest impediri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dictum * est, voluntas sine adhibitione regulæ rationis, vel legis diuinæ, est causa peccati: hoc autem quod est non adhibere regulam rationis, vel legis diuinæ, secundum se non habet rationem mali, nec pœnæ nec culpæ

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum secundum.*

IN articulo secundo eiusdem septuagesimæquintæ quæstionis, colligũtur interiores peccati, distinguendo eas ex parte peccantis & obiecti, & intuere causas ex parte peccantis quatuor: quarũ proximas, rationem videlicet voluntatis, inter quas voluntas est proximior, & quas remotas, sensum & eius appetitum: inter quas sensus est remotior. ex parte vero obiecti vnam iuxta vnitatem cõsequentis respondẽtis, & tamen quod tres peccantis potentiæ, scilicet sensus, appetitus sensitiuus, & ratio, sunt velut programmantes & facientes obiectum peccati bonũ, scilicet apparens dissonans rationi. voluntas autem est perficiens ipsum peccatum, propter quod concurrunt ad peccatum ex parte obiecti, volũ scilicet peccati quo ad specificationem actus, volũ quo ad exercitiũ: proprietates simul in litera tangũtur causæ prædictæ vnitæ in obiecto, vt patet in litera clare patet. & ideo hoc author, vt habet in litera dicitur, vtendo autem terminis quod resolutionem peccati, vsque ad primam causam, appetibile est enim primum defectum in actu peccati esse, declarat non motum, vt patet in tertio. De animalibus autem audis quum apparens in obiecto spectare ad sensum appetitum, intellectum non semper, sed quã do sensus & appetitus sensitiuus causant peccatum, potest nanque bonum apparens dissonans rationis vel Dei, motiuum peccatum & peccandi, & aliquæ concursu appetibilis, secundum sensum fortem, vt patet in litera.

¶ In responsione ad primum quum legis, quòd non reducitur ad actum per præcedentes actus, intellige ex parte obiecti, nam ad exercitium actus à seipsa reducitur in actum (vt superius dictũ est) præsente tamen obiecto obiectiuo actus: ita quod nec potest voluntas agere in actum, nisi concurrente obiectum, & propter in litera concludi quia præcedentes motus, qui se tenent ex parte obiecti, nõ sunt semper in actu, peccatũ non semper est in actu.

culpæ antequam applicetur ad actum *. vnde secundum hoc peccati primi non est causa malum, sed bonum aliquod cum absentia alicuius alterius boni.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum peccatum habeat causam interiorem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd peccatũ non habeat causam interiorem. Id enim quod est interius alicui rei, semper adest ei. si igitur peccatum habeat causam interiorem, semper homo peccaret, cum posita causa ponatur effectus.

2 ¶ Præterea, Idem non est causa suiipsius, sed interiores motus hominis sunt peccatum. ergo non sunt causa peccati.

3 ¶ Præterea, Quicquid est intra hominẽ, aut est naturale, aut voluntarium, sed id quod est naturale, nõ potest esse peccati causa. quia peccatum est contra naturam, vt dicit Da. * quod autem est voluntarium, si fit inordinatum, iam est peccatum. non ergo aliquid intrinsecum potest esse causa primi peccati.

¶ SED CONTRA, est quod Au. * dicit, quòd voluntas est causa peccati.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus & volutat causæ sunt interiores actus peccati immediatè: mediatè vero interior imaginatio, seu sensus apprehensio & appetitus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum * est, per se causam peccati oportet accipere ex parte ipsius actus. actus autẽ humani potest accipi causa interior, & mediata & immediata. Immediata quidẽ causa humani actus est ratio & voluntas, secundum quã homo est liber arbitrio, causa autem remota est apprehensio sensitiuæ partis, & etiam appetitus sensitiuus. Sicut enim ex iudicio rationis voluntas mouetur ad aliquid secundum rationẽ: ita etiam ex apprehensione sensus appetitus sensitiuus in aliquid inclinatur: quæ quidẽ inclinatio interdum trahit voluntatem & rationem, sicut infrà * patebit. Sic igitur duplex causa peccati interior potest assignari, vna proxima ex parte rationis & voluntatis, alia vero remota ex parte imaginationis vel appetitus sensitiui. Sed, quia supra * dictum est, quod causa peccati est aliquod bonum apparens, motiuũ cum defectu debiti motiui, scilicet regulæ rationis, vel legis diuinæ, ipsum motiuum quod est apparens bonum, pertinet ad apprehensionem sensus & appetitum: ipsa autem absentia debitæ regulæ pertinet ad rationem, quæ nata est huiusmodi regulam cõsiderare, sed ipsa per sectio voluntarii actus peccati pertinet ad voluntatẽ: ita quòd ipse voluntatis actus præmissis suppositis, iam est quoddam peccatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd id quod est intrinsecum sicut potentia naturalis, semper inest: id autem, quod est intrinsecum sicut actus interior appetitiuę, vel apprehensiuę virtutis, non semper inest. ipsa autem potentia voluntatis est causa peccati in potentia, sed reducitur in actum per motus precedentes, & sensitiuæ partis primo, & rationis consequenter: ex hoc enim quod aliquid proponitur vt appetibile secũdum sensum, & appetitus sensitiuus inclinatur in illud, ratio interdum cessat à consideratione regulæ debitæ: & sic voluntas producit actum peccati. Quia igitur motus præcedentes non semper sunt in actu, neque peccatum semper est in actu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non omnes motus interiores sunt de substantia peccati, qũ

consistit principaliter in actu voluntatis: sed quidam præcedunt & quidam consequuntur ipsum peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud quod est causa peccati, sicut potentia producens actum est naturale: motus etiã sensitiuæ partis ex quo sequitur peccatum, interdum est naturalis, sicut cum propter appetitum cibi aliquis peccat. Sed efficitur peccatum innaturale ex hoc ipso, quod deficit regula naturalis: quam homo secundum naturam suam debet attendere.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum peccatum habeat causam exteriorem.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum non habeat causam exteriorem. Peccatum enim est actus voluntarius. voluntaria autem sunt eorũ quæ sunt in nobis, & ita non habent exteriorẽ causam. ergo peccatum non habet exteriorẽ causam.

2 ¶ Præterea, Sicut natura est principium interius, ita etiam voluntas: sed peccatum in rebus naturalibus nunquam accidit nisi ex aliqua interiori causa, vt puta monstruosi partus proueniunt ex corruptione alicuius principij interioris. ergo neque in moralibus potest contingere peccatum, nisi ex interiori causa, non ergo habet peccatum causam exteriorem.

3 ¶ Præterea, Multiplicata causa multiplicatur effectus, sed quanto plura sunt & maiora, exterius inducentia ad peccandum: tanto minus id quod quis inordinate agit ei imputatur ad peccatum. ergo nihil exterius est causa peccati.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Numeri 31. Nonne istę sunt, quæ decęperunt filios Israel, & præuaricari vos fecerunt in domino super peccato Phogor? ergo aliquid exterius potest esse causa faciens peccare.

CONCLVSIO.

¶ Potest aliquid exterius, vt homo vel dæmon, seu exteriora bona, causa esse peccati, non tamen ad peccandum sufficienter inducens.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra * dictum est, causa interior peccati est & voluntas, vt perficiens actum peccati, & ratio quantum ad carentiam debitæ regulæ, & appetitus sensitiuus inclinans. Sic ergo aliquid extrinsecum tripliciter possit esse causa peccati, vel quia moueret immediate ipsam voluntatem, vel quia moueret rationem, vel quia moueret appetitum sensitiuum. voluntatem autem, vt supra * dictũ est, interius mouere non potest nisi Deus, qui non potest esse causa peccati, vt infrà * ostendetur. Vnde relinquitur, quòd nihil exterius potest esse causa peccati, nisi vel inquantum mouet rationem, sicut homo, vel dœmon persuadens peccatum, vel sicut mouens appetitum sensitiuum: sicut aliqua sensibilia exteriora mouent appetitum sensitiuum. Sed neque persuasio exterior in rebus agendis ex necessitate mouet rationem, neque etiam res exterius proposite ex necessitate mouent appetitum sensitiuum, nisi forte aliquo modo dispositum, & tamen etiam appetitus sensitiuus non ex necessitate mouet rationem & voluntatem. Vnde aliquid exterius potest esse aliqua causa mouens ad peccandum, non tamen sufficienter ad peccandum inducens, sed causam sufficienter complens peccatum est sola voluntas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hoc ipso, quòd exteriora mouentia ad peccandum, non sufficienter & ex necessitate inducunt: sequitur quòd remaneat in nobis peccare, & non peccare.

¶ Ad secundum dicendum, quod per hoc quòd ponitur interior causa peccati, non excluditur exterior: non enim id quod est exterius, est causa peccati, nisi mediante causa interiori, vt dictum * est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd multiplicatis exterioribus causis inclinantibus ad peccandum, multiplicantur actus peccati: quia plures ex illis causis, & pluries inclinant ad actus peccati, sed tamen minuitur ratio culpæ, quæ consistit in hoc, quòd aliquid sit voluntarium & in nobis.

¶ ARTI

In cor. art.

Art. præc.

Q2. 9. a. 6. & q. 10. a. 4.

Infr. q. 80. a. 1. ci 3. Et q. 115. a. 4. co. Et 2. 2. qu. 73. a. 3. co. et ad 2. et q. 115. ar. 2. ad 1. & 2. Et ma q. 3. ar. 3. per t. & art. 4. cor.

Q2. 79. a. 1. o

In cor. art.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articulum quartum.*

IN articulo quarto, in responsione ad secundum, nota, quod quia species & differentiæ bonorum & malorum moralium sunt entia positiua, & veræ naturæ in latitudine entium: ideo author dicit, quod peccatum ex parte conuersionis habet perfectionem naturæ: & hinc fit actiue & finaliter, vt in responsione ad primũ dicitur. inordinatio autem, quia est priuatio moralis rectitudinis, ideo hic dicit peccatum imperfectum imperfectione morali. Hæc autem dixerim, vt cesset admiratio, quare author in ordinationem in genere moris & conuersionem in genere naturæ posuerit, cum vtrunque ad genus motis spectet.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum primum.*

IN articul. primo quæstionis septuagesimæ sextæ aduerte, quòd quãdo in titulo quæritur, & posmodum determinatur, quod ignorantia est causa peccati, non sumitur peccatum pro inordinatione, nec pro actu in genere naturæ, sed formaliter pro ipso actu peccati: tum enim dictũ est, quod peccatum non est deordinatio, nec actus, sed actus cõtrarius virtuti. Nec est cura in proposito: vtrum illud peccatum, cuius causa dicitur ignorantia, sit imputabile, aut non incurrenti ipsum: sat enim est proposito, quod peccatum ipsum ab ignorãtia causetur siue imputabiliter, siue non imputabiliter: hoc enim ad sequentia spectat quærere, & decidere. Ex hoc autem, quod peccatum est actus & species positiua, manifeste habes, quare ignorantia ponitur causa per accidens eius: non ens enim non est per se causa entis, & ponitur causa vt remouens prohibens, seu remotio prohibentis, quia sicut graui inclinato ad motum deorsum ablatio prohibentis columnæ dat per accidens motum deorsum, ita voluntati inclinatæ in actum peccati siue imputabiliter siue non, negatio scientiæ, quæ prohiberet talem actum, si adesset, dare dicitur talem actum.

Annot. Infrà quæ. 84. Et 2. di. 36. arti. 1. & dist. 42. quæ. 2. ar. 1. 2. 3. et 5. corol. Et mal. qu. 8. ar. 1. corol. Et Ro. 1. le. 7. 10. 5. fin. Ca. 4 par. 4 à medio.

Li. 2. de anima, tex. 34. tom. 2.

Homil. 31. post mediũ, & lib. 25. Mo. al. c. 13. ante med.

Annot.

Q. 1. ar. 3. et q. 18. ar. 4. & 6.

¶ Secundus articulus in Secunda secundæ, vbi de negligentia tractabitur, clarius erit in speciali: quando scilicet est mortale vel veniale, quando vero actualiter peccatur quum de tempore affirmatiui præcepti erit sermo, dicendum est.

tuor genera causarum peccatum potest dici causa peccati, vt * dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum est imperfectum imperfectione morali ex parte inordinationis, sed ex parte actus potest habere perfectionem naturæ. & secundum hoc potest esse causa peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non omnis causa peccati est peccatum, vnde non oportet quòd procedatur in infinitum: sed potest peruenire ad aliquod peccatum, cuius causa non est aliud peccatum.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA SEXTA, De causis peccati in speciali, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis peccati in speciali. ¶ Et primo, de causis interioribus peccati. ¶ Secundo, de exterioribus.

¶ Tertio, de peccatis, quæ sunt causa aliorum peccatorum.

¶ Prima autem consideratio secundum præmissa erit tripartita: primo agetur de ignorantia, quæ est causa peccati ex parte rationis.

¶ Secundo, de infirmitate seu passione, quæ est causa peccati ex parte appetitus sensitiui.

¶ Tertio, de malitia, quæ est causa peccati ex parte voluntatis.

¶ Circa primum quærũntur quatuor.

¶ Primo, vtrum ignorantia sit causa peccati.

¶ Secundo, vtrum ignorantia sit peccatum.

¶ Tertio, vtrum totaliter à peccato excuset.

¶ Quarto, vtrum diminuat peccatum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum ignorantia possit esse causa peccati.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ignorantia non possit esse causa peccati: quia quod non est, nullius est causa, sed ignorantia est non ens, cum sit priuatio quædam scientiæ: ergo ignorantia non est causa peccati.

2 ¶ Præterea, Causæ peccati sunt accipiendæ ex parte conuersionis vt ex supradictis * patet. sed ignorantia videtur respicere auersionem: ergo non debet poni causa peccati.

3 ¶ Præterea, Omne peccatum in voluntate consistit: vt supra * dictum est: sed voluntas non fertur nisi in aliquod cognitum: quia bonum apprehensum est obiectum voluntatis. ergo ignorantia non potest esse causa peccati.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in lib. * De natura & gratia, quòd quidam per ignorantiam peccant.

CONCLVSIO.

¶ Non quæuis ignorantia causa est peccati, sed illa tantum, quæ tollit, seu tollere habet scientiam prohibentem actum peccati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secũdum Philosophum * 8. Physic causa mouens est duplex, vna per se, & alia per accidens. Per se quidem est, quæ propria virtute mouet, sicut generans est causa mouens grauia & leuia. Per accidens autem, sicut remouens prohibens, vel sicut ipsa remotio prohibentis, & hoc modo ignorantia potest esse causa actus peccati: est enim priuatio scientiæ perficientis tendentem quæ prohibet actum peccati, inquãtum dirigit actus humanos. Considerandum est autem, quòd ratio secundum duplicem scientiam virtutis humanorum actuum directiua, scilicet secundum scientiam vniuersalem & particularem: conferens enim de agendis vtitur quodam syllogismo, cuius conclusio est iudicium, seu electio, vel operatio, actiones autem in singularibus sunt. vnde conclusio syllogismi operabilis est singularis. singularis autem propositio nõ concluditur ex vniuersali, nisi mediante aliqua propositione singulari. sicut homo prohibetur ab actu parricidij per hoc, quòd scit patrem non esse occidendum, & per hoc quòd scit hunc esse patrem. vtriusque ergo ignorantia tollit actum parricidij, scilicet, & vniuersalis principij, quòd quædam regula rationis, & singularis circunstantiæ, vnde patet, quòd non quælibet ignorantia peccantis est causa peccati, sed illa tantum quæ tollit scientiam prohibentem actum peccati. vnde si voluntas licuius esset sic dispositæ, quòd non prohiberetur ab actu parricidij etiam si patrem agnosceret, ignorantia patris non est huic causa peccati, sed concomitanter se habet ad peccatum: & ideo talis non peccat propter ignorantiam, sed peccat ignorans secundum Philosophum in 3. Ethi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non ens non potest esse alicuius causa per se: potest tamen esse causa per accidens, scilicet per remotio prohibentis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut scientia, quam tollit ignorantia, respicit peccatum ex parte conuersionis: ita etiam ignorantia ex parte conuersionis est causa peccati, vt remouens prohibens. ¶ Ad

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum secundum.

¶ Num & quomodo ignorantia sit peccatum.

IN secundo articulo eiusdem septuagesimæ sextæ quæstionis dubiũ occurrit: quia author videtur sibi contrarius, aut obscurus. Aut enim intendit, quòd ignorantia peccatum secundum se, sicut alia peccata: aut intendit, quod negligentia causans ignorantiam, sit peccatum. Si primum, & quid in responsione ad tertium, & clarius in responsione ad quartum, resoluit se ad negligentiam esse dicendo, non remanet negligentia secundum quam ignorantia est peccatum? Si secundum, extra propositum est, quia quæstio est de negligentia inferente ignorantiam, & in secunda secundæ tractanda est: & non est formalis quæstio, quia esse, seu materia peccati negligentiæ quæreretur, sed ignorantia discutitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia omne secundum se vitium morale opponitur secundum se alicui virtuti morali, & ignorantia non opponitur alicui virtuti morali, sed scientiæ: ideo ignorantia non est secundum se peccatum, propter quod nõ tractatur de ea in secunda secundæ, sed tractatur de ea inquantum est causa peccati. Et quia differentia inter genera causas causis non est necessaria, secundum quod in eadem materia moralis ordinis, quod ex eius opposito, scientia scilicet, cognitione patere potest. Constat autem, quòd negatio materia est illius moralis virtutis, quæ vocatur studiositas, & contrariatur vitio in excessum & defectum, quorum primum vocatur curiositas: alterum vero innominatum videtur, & communi nomine vocatur negligentia. Ignorantia igitur, quæ est omissio scientiæ, ex parte vitij deficientis se tenet: ac per hoc peccatitatis nomen habet, inquantum sub illa negligentia continetur, & hoc intendit hic author. Nec propterea quæstio ista non formaliter, aut extra propositum, sed formalissima de negligentia, si est peccatum, in proprio tractatu, vt causam peccati, peccatum quod esse agnoscatur, & quæ sequentia: quia non est secundum se peccatum, oportet respondendo dicere, quòd est peccatum, & dictum est quid secundum quid est peccatum, & dictum est. Et ideo quòd negligentia

¶ Ad tertium dicendum, quòd in illud quod est quantum ad omnia ignorum, non potest ferri voluntas, sed si aliquid est secundum aliquid notum, & secundum aliquid ignotum, potest voluntas illud velle, & hoc modo ignorantia est causa peccati: sicut cum aliquis scit hunc quem occidit esse hominem, sed nescit eum esse patrem: vel cum aliquis scit aliquem actum esse delectabilem, nescit tamen eum esse peccatum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum ignorantia sit peccatum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ignorantia non sit peccatum. Peccatum enim est dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei, vt supra habitum * est: sed ignorantia non importat aliquem actum, neque interiorem, neque exteriorem. ergo ignorantia nõ est peccatum.

2 ¶ Præterea, Peccatum directius opponitur gratiæ quàm scientiæ: sed priuatio gratiæ non est peccatum, sed magis pœna: quædam consequens peccatum. ergo ignorantia, quæ est priuatio scientiæ, non est peccatum.

3 ¶ Præterea, Si ignorantia est peccatum, hoc non nisi inquantum est voluntaria: sed si ignorantia sit peccatum inquantum est voluntaria, videtur peccatum in ipso actu voluntatis consistere magis, quàm in ignorantia. ergo in ignorantia non erit peccatum, sed magis aliquid consequens ad peccatum.

4 ¶ Præterea, Omne peccatum per pœnitentiam tollitur: nec aliquod peccatum transiens reatu remanet actu, nisi solum originale: ignorantia autem non tollitur per pœnitentiam, sed adhuc remanet actu, omni reatu per pœnitentiam remoto. ergo ignorantia non est peccatum, nisi forte sit originale.

5 ¶ Præterea, Si ipsa ignorantia sit peccatum, quandiu remaneret ignorantia in homine, tandiu actu peccaret: sed continuè manet ignorantia in ignorante. ergo ignorans continuè peccaret: quod patet esse falsum, quia sic ignorantia esset grauissimum. non ergo ignorantia est peccatum.

¶ SED CONTRA, Nihil meretur pœnam nisi peccatum: sed ignorantia meretur pœnam, secundum illud 1. ad Corint. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. ergo ignorantia est peccatum.

CONCLVSIO.

¶ Ignorantia eorum, quæ quis scire tenetur, semper est peccatum, non autem illa, quæ est illorum, quæ quis scire non tenetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ignorantia in hoc à nescientia differt, quòd nescientia dicit simplicem scientiæ negationem. vnde cuicunque deest aliquarum rerum scientia, potest dici nescire illas, secundum quem modum Dion. in Angelis nescientiam ponit 7. cap. cæ Hierarc. * ignorantia verò importat scientiæ priuationem, dum scilicet alicui deest scientia eorum, quæ aptus natus est scire. Hoc autem quædam aliquis scire tenetur, illa scilicet, sine quorum scientia non potest debitum actum rectè exercere. Vnde omnes tenentur scire & communiter ea, quæ sunt fidei, & vniuersalia iuris præcepta, singuli autẽ ea, quæ ad eorum statum vel officium spectant. Quædam verò sunt, quæ etsi aliquis natus est scire, non tamen ea scire tenetur: sicut theoremata geometriæ, & contingentia particularia, nisi in casu. Manifestum est autem, quòd quicunque negligit habere vel facere id, quod tenetur habere vel facere, peccat peccato omissionis. vnde propter negligentiam ignorantia eorum quæ aliquis scire tenetur, est peccatum, non autem imputatur homini ad negligentiam, si nesciat ea, quæ scire non potest: vnde horum ignorantia inuincibilis dicitur: quia studio superari non potest, & propter hoc talis ignorãtia cum non sit voluntaria, eò quòd non est in potestate nostra, eam repellere non est peccatum. Et quò patet, quòd nulla ignorantia inuincibilis est peccatum, ignorantia autem vincibilis est peccatum, si sit eorum quæ aliquis scire tenetur: non autem si sit eorum, quæ quis scire non tenetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum * est. in hoc, quòd dicitur dictum vel factum, vel concupitum, sunt intelligendæ etiam negationes oppositæ, secundũ quòd omissio habet rationem peccati, & ita negligẽtia secundum quam ignorantia est peccatum, continetur sub prædicta diffinitione peccati, inquantũ prætermittitur aliquid quod debuit fieri vel fieri, vel concupiscẽ ad scientiã debitam acquirendam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd priuatio gratiæ, etsi secundum se non sit peccatum, tamen ratione negligentiæ præparandi se ad gratiam, potest habere rationem peccati, sicut & ignorantia. & tamen quãtum ad hoc est dissimile: quia homo potest aliquam scientiam acquirere per suos actus: gratia d verò non acquiritur ex nostris actibus, sed ex Dei munere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in peccato transgressionis, peccatum non consistit in solo actu voluntatis, sed etiam in actu volito, qui est imperatus à voluntate: ita in peccato omissionis non solum actus voluntatis est peccatum, sed etiam ipsa omissio: inquantum est aliqualiter voluntaria: & hoc modo ipsa negligentia scienti, vel etiam ipsa inconsideratio est peccatum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet trãseunte reatu per pœnitẽtiam remaneat ignorantia, secundum quòd est priuatio scientiæ: nõ tamẽ remanet negligentia, secundum quam ignorantia peccatum dicitur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut in aliis peccatis omissionis solo illo tempore homo actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligat: ita est etiam de peccato ignorantiæ, non enim continuo ignorans actu peccat, sed solum quando est tempus acquirendi scientiam quam habere tenetur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum ignorantia excuset ex toto à peccato.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ignorantia ex toto excuset à peccato, quia vt Aug. dicit * omne peccatum voluntarium est, sed ignorantia causat inuoluntarium, vt suprà habitum * est. ergo ignorantia totaliter excusat peccatum.

2 ¶ Præterea, Id quod aliquis facit præter intentionem per accidens agit, sed intentio nõ potest esse de eo quod est ignotum: ergo id quod per ignorãtiam homo agit, per accidẽs se habet in actibus humanis: sed quod est per accidens, non dat speciem: nihil ergo quod est per ignorantiam factum, debet iudicari peccatum vel virtuosum in humanis actibus.

3 ¶ Præterea, Homo est subiectum virtutis & peccati, inquantum est particeps rationis: sed ignorantia excludit scientiam, per quam ratio perficitur. ergo ignorantia totaliter excusat à peccato.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. * dicit in li. de libe. ar. quòd quædã per ignorantiam facta recte improbantur: sed solum illa recte improbãtur, quæ sunt peccata. ergo quædam per ignorantiam facta sunt peccata. non ergo ignorantia omnino excusat à peccato.

CONCLVSIO.

¶ Ignorantia consequens vel comitans actum

tia est nomen æquiuocum, vel quasi æquiuocum ad peccatum oppositum prudentiæ, & ad peccatum oppositum studiositati: & illa est in intellectu: ista in voluntate: illa defectus solicitudinis præcipiendi in qualibet materia ex remissa voluntate oppositi boni præcedentem significat, ista voluntatem intensam respectu commissionis contrariæ, & remissam respectu omissionis studiositatis, sicut cætera vitia moralia defectiua. vnde ad istam spectat ignorantia affectata & ignorantia negligens: illa per commissionem, hæc per omissionem: sicut ad pusillanimitatem spectat ex affectata paruitas & omissa magnitudo. Eiusdẽ namque rationis est commissio contrarij, & omissio virtutis, vnde negligentiæ opposita solicitudini est effectus negligentia opposita studiositati, pro quanto est voluntas remissa circa studiositatem, & propter hanc pro pinquitatem & communicationem in nominibus non curauit author discernere de qua negligentia loqueretur, veritatem præfertim semper faluam videns: quia vna infert aliam, vt patet.

9. 71. ar. 6. ad. 1.

D. 680.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum tertium.*

¶ Num ignorantia excuset à tanto, sed non à toto.

IN ar. 3. dubium occurrit circa prima verba corporis, scilicet, ignorantia de se habet quòd actum quem causat, faciat inuoluntarium: primo quia voluntarium, est ens positiuum contrarium, scilicet voluntario: ignorãtia autem est negatio, nullum autẽ nõ ens de se habet, quod faciat ens. Secundo quia si ignorantia causans per accidens, causat per se inuolũtatum illius actus, sequitur quòd ignorantia semper excuset à toto suo per se effectu, scilicet inuolũtario, quamuis non excuset ab effectu per accidens: & sic falsum esset per se loquendo, quòd ignorantia quã doque excusat à tanto, sed non à toto.

Quæstio. Supra. qu. 74. ar. 1. ad 2. & 5. cor. & ad. 1. & di. 22. q. 2. ar. 2. Et 4. di 9. ar. 3. q. 2. Et mal. qu. 3. ar. 8. Et quoli. 9. ar. 15. cor. & Psal. 24. Et Ro. 1. le. 7. princip. Li. 1. retra. c. 9. to. 1. q. 6. ar. 8.

¶ Ad hoc dicitur quòd in ignorantia causante est cõsiderare duo, materiã scilicet & formã: si enim cõsideretur ignorantia, vt remotio prohibentis formaliter, ex hac parte habet, quòd sit causa per accidens, quia remotio prohibentis est causa per accidens. & effectus eius sit id quod prohibebatur: & consequenter oppositus effectui causato à prohibẽte. Remotio namque colũnæ sustinentis graue, ex hoc ipso quòd est remo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio prohibentis, descensum gravis, habet & quòd sit causa per accidens, & quod effectus eius sit descensus prohibitus contrarius quieti sursum, quam causabat columna. si autem cõsideretur materialiter, id est, secundũ id quod est ipsa ignorantia, quæ denominatur causa per accidens, ex hac parte habet quod effectus eius sit contrarius scientiæ: quoniam ex seipsa habet oppositionem ad scientiam. Effectus autem contrarius effectui scientiæ in tali natura, s. voluntaria est inuoluntarius: quia effectus proprius scientiæ, est voluntarius. Ignorantia igitur causans per accidens actum, vt remotio prohibentis, de se, id est, de sua propria ratione sibi vendicat, quod actus ille sit inuoluntarius. Et hoc intendit author in litera: hoc autem non est ignorantiam per se causa re inuoluntarium, sed est ignorantiam determinare, vel applicare ad materiam effectum per accidens. quum enim commune sit omni remotioni prohibentis causare prohibitum contrarium inuento, & hoc sit forma le in causa remouente prohibens, sicut ignorantia applicat ad talem materiã, scilicet ad seipsam, talem causæ rationem, ita applicat ad talem materiam, scilicet inuoluntarium, talem effectus rationem. Cõtinetur enim sub prohibito & contrario inuoluntarium, vt materiale sub formali: sicut ignorantia sub remouente prohibens. vnde ex hac parte ignorantia non nisi causa per accidens inuoluntarij est: sicut priuatio prohibentis descensum, si esset nomina imposita per accidens, causa esset motus contrarij motui sursum. Cum his tamẽ stat, quod si gratia materiæ resolutio inuoluntarij in ignorantia agenda est, inueniretur quod ignorantia est per se causa inuoluntarij, sicut absentia nauæ submersionis nauis, & propterea quicquid inuoluntarij ex ignorantia in nostris inuenitur actibus, poterit vt sic resolui in ignorantiã, vt per se causam: propter quod authoris verba ignorantiam de se facere inuoluntarium sonantia super hoc fundata, credo, principio. Ad primã autem obiectionem in oppositũ patet responsio duplex. Prima quòd ignorantia vt remotio prohibentis, est causa non per se, sed per accidens inuoluntarij. Secunda, quòd ignorantia vt absentia scientiæ, est causa per se inuoluntarij: vt superius declaratum fuit ex 5. Met. Ad secundum dicitur concedendo, quòd ignorantia semper excusat à toto inuoluntario, vt sic. & quando dicitur quod quandoque excusat à tanto, sed non à toto, intelligitur de ipso inquantum habet rationẽ voluntarij, quod enim voluntarium sit ignoranter, minus culpabile est quàm voluntarium malitiose: quantum enim habet de ratione inuoluntarij, tantum habet de ratione inculpabilis.

Aristo. 1. et 2.

Ead. 1. tit. 5. Hist. et 41.

Quæstio.

¶ *Num ignorantia, quæ non est causa actus peccati, excuset à peccato.*

¶ In eodem 3. ar. dubiũ occurrit circa id quod dicitur de ignorantia cõcomitante, seu quæ non est causa actus peccati. videtur nãque falsum, quòd nõ excuset à peccato, & eius ratio nihil valere: quia non causat inuoluntariũ. Id enim quod tollit laudẽ vel vituperationẽ actus, excusat à peccato. Constat enim quòd liberãs patriã, nõ sciẽs nec volẽs, quãuis vellet ſ scire illũ actum esse patriæ liberatiuũ, nõ laudatur nisi de facto materialiter: & occidẽs inimicũ latentẽ inter vepres vacãdo venationi, præmissa diligẽtissima inquisitione, ne partibus illis homo sit, excusatur à peccato homicidij, quãuis ſ sciuisset, occidisset. ergo, contra rationẽ vero literæ est, quia ad excusandũ à peccato sufficit tollere rationẽ voluntarij, vt in sequẽti articulo & author fatetur: voluntariũ autẽ tollitur nõ solum per inuoluntariũ, sed per nõ volũtarium: sicut album per nigrũ tollitur. & non album. Ex hoc ergo quod non causat inuoluntariũ infertur nõ excusationem à peccato, est sophisma cõsequentis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ignorantia cõcomitans habet duas conditiones. Prima est, quod facit nescientem nõ volentẽ, nec causantẽ voluntarie id ignoti. Secunda est, quòd permittit actum, qui ſt, esse totaliter voluntariũ: & ex hac conditione sequitur: quòd quicquid imputaretur agenti, sine illa ignorantia imputatur agenti cũ illa: ac per hoc nec excuset, nec accuset. Ex prima vero conditione habet, quòd non det, seu apponat peccatum, aut peccati circunstãtiam ex ignoto: & si hoc vocatur excusare, distingui potest, quod excusare à peccato, contingit dupliciter, ſ. excusando à per se pertinentibus ad actum. & hoc modo ignorantia non excusat: quia vt dictum est, relinquit ipsum in esse simpliciter volũtario: & nõ facit ipsum inuoluntariũ esse, vt in litera dicitur. Alia modo excusando ab omnino per accidens concurrentibus, & ab his excusat: quia non meremur nec demeremur habitibus, sed actibus. & actus pensantur secundum per se pertinentia: & non secundum omnino per accidens, quæ sub consilio non cadunt. & quoniam omnis scientia & ars est de his, quæ sunt per se, ideo author negauit ignorantiam talem excusare. &

ratio sua fuit optima relata ad actum peccati: in ordine ad quem in hac quæstione tractat de ignorantia: licet nãque volũtarij tollatur per contradictorium contrarij: quia tamẽ negatio cõtradictoria nihil ponit, & actus aliquod ponit, non tamen possibile est, quòd volũtarij tollatur per actũ, quin tollatur per inuoluntarium, sicut album per nullum positiuũ tollitur, nisi per nigrũ. intendit ergo author dicere, quia ignorantia concomitans non causat inuoluntariũ actum, ideo non excusat à per se peccatis. Et ratio dubij, quia species peccati sumitur ex per se obiectis, quod ſ fit ex ignorantia: an ſ. fit ex ipso eodem obiecto à peccante: vt in q. 72. superius patet. sed ex ignorantia peccans non habet per se in obiectum illius peccati, sed per accidens: vt in litera hac de causa dicitur. ergo ex ignorantia non peccat illa specie peccati, qua peccando idem sciens.

In oppositum autem est, quia nihil est in genere, quod non est in aliqua specie: & propterea si peccãs ex ignorantia, non incurrit peccatum illius speciei. aliquod peccatum in nulla specie: non est enim maior ratio de alia in reliquis speciebus. Præterea, Paulus Apo. 1. ad Tim. 1. ex ignorantia peccauit: & tamen fuerat se peccasse peccatis eiusdem speciei ac dicens quod fuit blasphemus & persequutor & contumeliosus: quandoque namque peccata, in illis speciebus peccasse se insinuat.

Ad cuius euidentiam huius dubij, sciendum est, quòd duplex est ignorantia voluntarij: vna primans vsum rationis: vt ebrietas & amentia, quãdo quis propter ebrietatem, aut amentiam non vtitur vsu rationis. Altera priuans sola scientiam debiti, quæ dicitur ignorantia iuris, sive vniuersalis sive particularis, vt quãdo quis nescit sibi licere, aut esse peccatum. Et ignorantia facti, vt quando quis nescit suam uxorem esse hominẽ esse in loco quo proiecit sagittã. Peccata autem facta ex ignorantia iuris sunt duplicia, quædam secundum se mala, vt fornicatio, furtum, & similia. quædam solo iuris positiui statuto mala, vt ieiunare tali die, &c. Inchoãdo autem à peccatis, quæ sunt secundũ se mala, & fiũt ex ignorantia iuris, dicẽdum est, quod sunt peccata eiusdẽ speciei, cuius essent si ſ scirẽ. Et ratio est, quod sunt actus volũtarij in seipsis per se & directe, nõ solũ materialiter, sed formaliter secũdũ cõuersionem ad obiectum, quia secundũ contrarietatẽ ad virtutẽ indirecte & per accidẽs sunt voluntarij. Ignorãtes nãque nescientes simpliciter fornicationẽ esse peccatum. voluntarie committebãt in actum cognitionis mulieris nõ suæ vxoris. vnde sumitur ratio formalis obiecti, quia scilicet actus cognitionis speciei, quãuis forte aliqui eorum si scirẽt esse peccatũ nõ fecissent: & sic non directe & per se, sed per accidens in actũ illũ ex parte contrarietatis ad virtutem consensissent. Et hoc modo Paulus cõsensit in mortem Stephani cõsentiendo ſ. actui occidendi, quem sciebat esse peccatum mortale. Et quia non cõsentiebat in actum occidendi, quia ſ. Stephanus erat homo, nec quia ſ. peccatum, sed quia ſ. inimicus, ideo non peccauit ex ignorantia facti, sed ex ignorantia iuris, quia scilicet ignorabat ex ignorantia legis naturæ, quod est habere intentionẽ peccati, quod ad obsequium dei: arbitrabatur enim iniurium deo facere, eidem talem cognitionẽ fidei Christi, Ignorantia nanque eius fuit ignorantia operis, non cognitionem fidei Christi quum voluntarie noluit, non ad liberandum, sed ad occidendum. Alia modo excusando ab omnino per accidens concurrentibus, & ab his excusat: quia non meremur nec demeremur habitibus, sed actibus. & actus pensantur secundum per se pertinentia: & non secundum omnino per accidens, quæ sub consilio non cadunt. & quoniam omnis scientia & ars est de his, quæ sunt per se, ideo author negauit ignorantiam talem excusare. &

¶ *Num ignorantia concomitans excusat à peccato.*

¶ In eodem tertio articulo dubium occurrit circa primum modum ignorantiæ cõcomitantis, quæ non excusat à peccato, scilicet ignorantia iuris, quæ ſ. est ignorantia facti, vt in litera dicitur, remanet dubiũ occurrens, quia si ignorãs iuris, quæ ſ. est ignorantia facti, vt in litera dicitur, remanet peccatum illius actus, quẽ facit ignorãs iuris. ver. gr. Iudas quem sciebat non esse licitum cognouit Thamar, quæ ſ. erat nurus sua. ergo ignorantia

Universidad de Deusto
Biblioteca

næ superius habitæ de specie peccatorum ex fine, seu obiecto intento. Quæ autem & in oppositum videtur authoris verba, facile explanantur, nã quod in præcedenti articulo dictum est, quod ignorantia tollens totaliter vsum rationis excusat à toto, est verum per se loquendo: quoniam actus à tali facti per se loquendo, non sunt humani, sed per accidens contingit non excusari: cum enim ignorantia tali cõiungitur, quòd est voluntaria culpabiliter, tunc ratione istius accidentis non excusat à toto: & hoc hic dicitur. Quòd etiam pluries dicatur ab authore in ebrio duo peccata inueniri, scilicet ebrietatem, & peccatum sequens, intelligendum est secundum subiectam materiam, id est, secundum se duo peccata: nõ quod in hoc retineant dualitatem, sed alterum transit in circunstantiam primi. Cogimur autem in hac materia his vocabulis vti, vt ostendamus quòd quæ secundum se sunt peccata, voluntarij rationem induunt, etiam causata ab huiusmodi ignorantiæ peccato, & comparatione virtusque peccati adinuicem. Comparatio enim distinctionem extremorum exigit, loquentes vt multi, intelligentes vt sapientes.

¶ De peccatis verò quæ fiunt ex culpabili propter negligentiam ignorantia facti, vt quum vacans venationi fagittat hominem loco cerui ex incircunspectione, an sit eiusdé speciei, cuius esset facta à sciente: dicendum esset quod non, sed spectãt ad species peccatorum directe volitorum, puta venationis periculosæ & similium actuũ, à quibus illa peccata causantur, & ratio est, quia plus requiritur ad rationem speciei propriæ, quàm ratio voluntarij: oportet enim esse per se intentum id, vnde species peccati sumitur. vnde licet illa peccata sint voluntaria in suis causis, quia tamen non sunt voluntaria in seipsis, nõ sunt per se intenta, ac per hoc non sunt secundum se peccata, nec vt actus electi, nec vt actus imperati: sed sunt euentus, seu effectus peccatorum non prævisi, nec tenti, quamuis prævisibiles, ac per hoc circunstantiæ aggrauantes, non trahentes tamen in suas species, sed distractæ in suarũ causarum species. Sumitur etiam ex litera huius articuli ratio ad idem ex parte ignorantiæ ex illis verbis. Cum enim aliquid esse peccatum ignoratur, non potest dici, quod voluntas directe & per se feratur in peccatũ, sed per accidens, & loquitur de ignorantia voluntaria indirecte & culpabiliter, ex quibus habetur, quod in id quod ignorantia huiusmodi velatur non per se, sed per accidens voluntas fertur: par enim est ratio de peccato, & quocunque alio: & sic quum contelligatur altera supradicta, scilicet quod ab intentis per accidens non specificantur actus morales, sequetur quod fagittatio illa temeraria non specificabitur ab homicidio sublequuto ex ignorantia illa, sed erit circunstantia. Quid, aggrauãs valde actum. Ex his autem habes differentiam velaminis inter peccata primo discussa ex ignorantia iuris, & hæc ex ignorantia facti: quia in illis ignorantia non velat obiectum, sed contrarietatem ad legem, seu virtutem. In istis ignorantia velat obiectum: & ideo illa in eadem sunt specie, ista non, vt dictum est, quia ab obiecto per se intento species est. Ex hoc tamen loco ne fallatis accipiens, quod quia hic venator non est reus homicidij, propteres non sit irregularis, & similia: quoniam vnaquæque ars propriis vocabulis gaudet, & in iure vbi talis vocatur homicida voluntarius, ita est vocandus. In philosophia autem morali de speciebus peccatorum differenti, sua quodque specie vocandum esset, si nomen habet.

Nota.

¶ De peccatis demum, quæ fiunt ex ignorantia iuris positiui, quæ non secundum se sunt mala, fed solum quia prohibita: considerandum esset consequenter addito, an ignorantia velet obiectum formale illius actus, vt est in genere moris: an velet solam contrarietatem ad legem. Si enim sola contrarietas velatur eiusdem sunt speciei à sciente & ignorante facta. si verò obiectum formale velatur, non sunt eiusdem speciei, vt patet ex antedictis. Ad hoc autem discernendum, effectum iuris positiui in actu & obiecto oportet videre. Si enim lex constituit rationem formalem obiecti, patet quòd ignorantia velat obiectum, si autem constituit solam auersionem ab ipsa, vel conuersionem ad ipsum, patet quod ignorantia non velat obiectum, sed contrarietatem. Quin igitur quod lege ponitur, vt patet in 5. Eth. sit id quod à principio nihil differt, vtrum sic vel aliter fiat: sed posi legem differt sic vel aliter, bonitate & malitia morali, oportet quòd ex vi legis huiusmodi collocetur in genere boni, vel mali moralis. Et quũ ista collocatio vt dictum inferius in tractatu de lege, fiat per modũ determinationis formæ communis ad specialem, consequens est, vt lex non solum genus, sed speciem actibus huiusmodi præbeat moralem, non faciendo nouam speciem virtutum, aut vitij, sed applicando, seu extendendo præexistentes species virtutum, & vitiorum ad huiusmodi actus, ver. gratius statuens, quòd etiam luminare & stola, casula, &c. missã celebretur, applicat religionis speciẽ ad istos actus, & sacrilegij vitium ad oppositos: & similiter statuens ieiunia, applicat temperãtiæ speciem ad vnicam comestionem horæ nonæ absque carnibus, & intemperantiam ad eius oppositum: & sic de aliis. Ex hoc autem patet differentia inter peccata ex ignorantia iuris facta secundum se mala, & non secundum se mala, quo ad velimen: quia in secundum se malis scirum est id, vnde species peccati sumitur, qui est obiectum secundum se dissonans rationi: ex latum autem est ipsa dissonantia, vt patet ex dictis. In istis autem non secundum se malis scitum nihil claudit, vnde species peccati, imo nec genus moris sumitur, vt patet in comedente bis in diebus ieiunij ex ignorantia iuris, tum enim ab hoc non est bina comestio carnium hodie. Constat enim, quòd hoc totum nihil includit dissonans, nisi quis dicat, quòd in ly hodie, quia significat tẽpus ieiunij, claudi tur, vnde species intẽperantiæ sumitur. Sed hoc reuera sic fit, actumen hoc non claudit ur sub isto velato ex ista ignorantia: & propter relinquitur, quòd in eo nihil est vnde sumatur, & si huiusmodi ignorantia per negligẽtiam non mitur species: quia vt in litera dicitur, non grauat dici, quòd voluntas huiusmodi ignorantiæ se, sed per accidens tur, sequitur quòd hoc modi peccata, quia eo lectum formale velatur nõ sunt eiusdem speciei facta ab ignorante & à sciente. Sed tamen stant duo. Primo, quia oportet assignare species vitij, in qua huiusmodi peccatum est. nihil enim est in genere, quod non sit in aliqua eius specie.

¶ Secundo, quia quòd tet saluare illam regulam. Circunstantia facti adeo non mala quòd non sit bona, dat speciem. Circunstantia enim non apparens in qua vitij species in bina comestione & quamuis aggrauet vt circunstantia. Et ratio est, quia circunstantia non habens propriam speciem, nunquam aggrauat inflatum, nunquam transfert in proprium ordinem, vt in quæstio. inferius patet. vnde ex obiectis in aliquo sit peccatum veniale, homicidium consequens non faciet peccatũ mortale: & similiter, si circunstantia sit aliqualiter venialis ordinis, quàm homicidium, non trahens in ordinem grauitatis homicidij, quamuis aggrauentur ex tali effectu.

4 ¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum primum.

In primo artic. quæst. 77. solus modus, quo posito mouet voluntatem, declarandus occurrit, addendo ad dicta in articulo secundo quæst. 3. videndum qu. ex parte obiecti absolute negatur hic esse causa peccati. non quod putetur eam non causare peccatum, vt alij tenent: sed quia negat eam annumerari inter generales causas de quibus modo tractat. quoniam peccata quæ fiunt ex secunda & tertia ignorantia, non sunt peccata ex ignorantia, sed ex passione vel habitu, vt in quæstione declaratur.

¶ In eodem quarto articulo dubium pro nouitijs occurrit de responsione ad secundum: quia stantibus etiam omnibus dictis, adhuc illa propositio, peccatum additum peccato facit maius, videtur efficax argumentũ sustinere se posito: quia quum ignorantia seu ebrietas fuerit peccatum, si sibi addatur, quicunque peccatum, quantumcunque minimum, faciet maius.

¶ Ad hoc dicitur, quod argumentum hoc concludit verum, sed in litera non affertur ad hoc: non enim est quæstio, an sequens peccatũ diminuat peccatum ignorantiæ: sed affertur ad argumentum, quod ignorantia non diminuat, sed augeat sequens peccatum: quoniam de hoc est quæstio pra sentis articuli. In litera ad hoc respondetur optime, quod ipsa ignorantia adiuncta peccato priori peccatum non auget illud, sed diminuat illud: & totum compositum ex vtroque, si componentia secundum se sumantur: quia plus admittit de graui te illius, quàm apponat de gravitate propria: vnde in litera non dicitur, quòd ambo simul non habent tantam grauitatem, quantam quodcunque eorum seorsum habet, sed quantum vnum eorum, scilicet sequens secundum se gratius (vt dictum est) haberent.

¶ In eodem articulo quarto dubiũ est de quantitate diminutionis, an ignorantia secundum se peccatum veniale, excusset sequens peccatum ex ea mortali: & similiter ignorantia mortalis leuioris ordinis, excusset sequens mortali grauioris ordinis, vel econtra, mortale peccatum sequens ex ignorantia veniali, faciat illam mortalem: & similiter mortale grauioris ordinis

¶ Ad hoc dicitur, quod hæc quæstio ex dictis specialibus peccatorum, ex ignorantia, pender: quando namque ignorantia non aufert propriam & perfectam speciem deliberato peccato, quod ex ea fit, non aufert consequens id, quod ex propria specie sibi vendicat, scilicet esse mortale, & esse mortale grauioris ordinis, propter quod in his, quæ sunt secundum se peccata mortalia, & delectare fiunt in seipsis, quamuis ex ignorantia, mortalia sunt. Quando vero ignorantia distrahit sequens peccatum, vt speciem alterius peccati, puta ebrietatis, vel venationis, non discrepans, tunc quia peccatum sequens non sortitur propriam speciem, quamcunque secundum se esset mortale, aut grauioris ordinis, non facit actum ex veniali mortalem, nec ex mortali leuioris ordinis, mortalem grauioris ordinis, quamuis aggrauet vt circunstantia. Et ratio est, quia circunstantia non habens propriam speciem, nunquam aggrauat inflatum, nunquam transfert in proprium ordinem, vt in quæstio. inferius patet. vnde ex obiectis in aliquo sit peccatum veniale, homicidium consequens non faciet peccatũ mortale: & similiter, si circunstantia sit aliqualiter venialis ordinis, quàm homicidium, non trahens in ordinem grauitatis homicidij, quamuis aggrauentur ex tali effectu.

4 ¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum primum.

In primo artic. quæst. 77. solus modus, quo posito mouet voluntatem, declarandus occurrit, addendo ad dicta in articulo secundo quæst. 3. videndum qu. ex parte obiecti absolute negatur hic esse causam peccati. non quod putetur eam non causare peccatum, vt alij tenent: sed quia negat eam annumerari inter generales causas de quibus modo tractat. quoniam peccata quæ fiunt ex secunda & tertia ignorantia, non sunt peccata ex ignorantia, sed ex passione vel habitu, vt in quæstione declaratur.

¶ In eodem quarto articulo dubium pro nouitijs occurrit de responsione ad secundum: quia stantibus etiam omnibus dictis, adhuc illa propositio, peccatum additum peccato facit maius, videtur efficax argumentũ sustinere se posito: quia quum ignorantia seu ebrietas fuerit peccatum, si sibi addatur, quicunque peccatum, quantumcunque minimum, faciet maius.

¶ Ad hoc dicitur, quod argumentum hoc concludit verum, sed in litera non affertur ad hoc: non enim est quæstio, an sequens peccatũ diminuat peccatum ignorantiæ: sed affertur ad argumentum, quod ignorantia non diminuat, sed augeat sequens peccatum: quoniam de hoc est quæstio præsentis articuli. In litera ad hoc respondetur optime, quod ipsa ignorantia adiuncta peccato priori peccatum non auget illud, sed diminuat illud: & totum compositum ex vtroque, si componentia secundum se sumantur: quia plus admittit de graui te illius, quàm apponat de gravitate propria: vnde in litera non dicitur, quòd ambo simul non habent tantam grauitatem, quantam quodcunque eorum seorsum habet, sed quantum vnum eorum, scilicet sequens secundum se gratius (vt dictum est) haberent.

¶ In eodem articulo quarto dubiũ est de quantitate diminutionis, an ignorantia

nimaliter, & est aliter dispositus. & ratio est, quia appetitus animalis est primo propter totum suppositum, vt ex dictis in prima parte patet. In hoc enim differt ab appetitu naturali singularum potentiarum & partium, & propter hoc datus est à natura animali. Ex hoc autem, quod bic homo est aliter dispositus, sequitur, vt aliquid sit sibi durante illa dispositione conueniens, quod prius non erat, quodque absolute, & secundum ratiõem est dissoniẽs. Incipit nanque conuenientia ex altero extremorũ variato. Ex hoc autem, quod aliquid est conueniens modo huic sic dispoſito, sequitur & quod iecũdum iudicium æstimatiuæ & rationis iudicet illud sibi nunc conueniẽs: quia qualis vnusquisque est, talis ei finis videtur. & sic dispositio subiecti, passione facta, mutat iudicium rationis de obiecto, quod est motiuum voluntatis, & sic ex parte obiecti passio mouet voluntatem. Hæc via ex parte obiecti est tutior, prima ex parte ipsarum potentiarum hanc adiuuit: ex nentra autem, vt vides, si memor es dictorũ, volũtas necessitatur: quia ex parte obiecti, motio est, & ad necessitatẽ requiritur alter motor ex parte subiecti, ad exercitiũ actus: propter quod volũtas libere sequens huiusmodi obiectum peccat.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum secundum.

¶ *Num voluntas ex se siue ignorantia, vel errore præcedente possit in malum tendere.*

In articulo secundo 77. quæst. dubium occurrit, de conclusione approbati ua opinionis Socratis, scilicet. Voluntas nunquam in malum tendit, nisi cũ aliqua ignorantia, vel error re rationis, & de eius ratione, quia scilicet voluntas est solũ boni, vel apparentis boni. Contra conclusionẽ nanque curunt argumenta Sco. in 3. sen. distin. 36. primo. ex art. Paris. Stante scientia in vniuersali & particulari, voluntatem non posse in oppositum errorem.

Quæstio.

In corp. ar.

¶ Secundo, ex multis authoritatibus August. dicentibus, quòd quandoque scientes peccamus.

In corp. ar.

¶ Tertio, ex authoritate Aristot. secundo Ethico. quòd scire parum, aut nihil valet ac virtutem. Si enim rectitudo intellectus exigitur ad bene vel le, tunc scire multum valeret ad virtutem: imo sequitur, quod nõ esset peruadendum alicui, quod bene velle, sed quod re

Mal. q. 3. a. 9.

ergo passio appetitus sensitiui nõ potest mouere appetitum intellectiuum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Daniel. 13. Concupiscẽtia subuertit cor tuum.

CONCLVSIO.

¶ *Passiones sensitiui appetitus non nisi indirecte per modum distractionis, vel rectum iudicium bonæ impedientis, voluntatem trahere & ad malum impellere possunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd passio appetitus sensitiui non potest directe trahere, aut mouere voluntatem: sed indirecte potest, & hoc dupliciter. Vno quidẽ modo secundum quãdam abstractionem. Cum enim omnes potentiæ animę in vna essentia animę radicentur, necesse est, quod quando vna potentia intendi tur in suo actu, altera in suo actu remittatur, vel etiam totaliter in suo actu impediatur: tum quia omnis virtus ad plura dispersa sit minor. vnde econtrario, quãdo intẽditur circa vnum, minus potest ad alia dispergi: tum quia in operibus animæ requiritur quędam intentio, quę dum vehemẽter applicatur ad vnum, non potest alteri vehementer attendere: & secundum hunc modum per quandam distractionẽ, quando motus appetitus sensitiui fortificatur secundum quancunque passionem, necesse est, quod remittatur, vel totaliter impediatur motus proprius appetitus rationalis, qui est volũtas. Alio modo ex parte obiecti voluntatis, qđ est bonum ratione apprehẽsum. impeditur enim iudicium, & apprehẽsio rationis, propter vehementem & inordinatam apprehensiõem imaginationis, & iudicium virtutis æstimatiuę, vt patet in amentibus. Manifestum est autem, quod passionẽ appetitus sensitiui sequitur imaginationis apprehẽsio, & iudicium æstimatiuę, sicut etiam dispositionem linguę sequitur iudicium gustus. vnde videmus, quòd homines in aliqua passione existentes, non facile imaginationem auertunt ab his, circa quæ afficiuntur. vnde per consequens iudicium rationis, plerunque sequitur passionem appetitus sensitiui: & per consequens motus volũtatis, qui natus est semper sequi iudicium rationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per passionem appetitus sensitiui fit aliqua immutatio circa iudicium de obiecto volũtatis, sicut dictum* est, quãuis ipsa passio appetitus sensitiui non sit directe voluntatis obiectum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd superius nõ mouetur ab inferiori directe, sed indirecte quo dammodo moueri potest, sicut dictum* est.

¶ Et similiter dicendum est ad tertium.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum ratio possit superari à passione contra suam scientiam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ratio non possit superari à passione contra suam scientiam. Fortius enim non vincitur à debiliori: sed scientia propter suam certitudinem est fortissimum

Mal. q. 3. a. 9.

ste consideraret.

¶ Præterea, Rectitudo rationis tam in practicis, quàm in speculatiuis, constat ex terminis, & forma syllogismi perfecti, igitur ratio practica erit ex se perfecta, quòd in appetitu sequatur: & consequenter potest voluntas male eligere intellectu existente perfecto.

¶ Præterea, Arguo ad idem, quia stat quod ratio ostendat vtrunque oppositũ, secundum quod est: puta furari, & non furari. est enim oppositorũ, & quod voluntas determinet se ad vnum, quia vult. & quòd hoc sic sit, testatur Aristot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stot. in 9. Meta. vbi vult quod scientia sit oppositorum, sed à prohæresi, id est, ab electione determinetur ad vnum, non igitur oportet intellectu errare vel ignorare, ad hoc quod voluntas male velit.

¶ Contra rationem vero, quia ineficax videtur. Illat enim intellectū in nullo errare, & voluntatem peccare, & appetēdo vere bonū appræhensum non debito modo.

¶ Ad hanc dubitationē, licet in primo articulo sequentis qu. in responsione ad primum videatur tractandaquia ibi cō summatur quæstio hæc de peccato contra scientiam, quæ hic tractatur ex vna parte tantūm, scilicet ex parte passionis, propter opinionem tamen Socratis hic approbatam dicitur eū authore, quod impossibile est voluntatem peccare absque ignorantia vel errore intellectus, propter rationem in litera allatam. Sed sunt hic duo aduertenda. primo quòd ignorantiæ nomine in proposito intelligitur etiā ipsa actualis inconsideratio. Et ex hoc soluuntur omnia argumenta contra positum errorem intellectus: ex hoc enim habes, quod sufficit ad apparens bonum, quod actuali inconsideratione transferatur de ordine veri boni in non vere bonum: vt de peccato angeli in prima parte dictum est. Et per hoc soluitur obiectio contra rationem allatam.

¶ Secundo, quod appræhensio requisita ad hoc, quod voluntas appetat aliquid / non enim ferri potest nisi in apprehensum / non est quæcunque cognitio: alioquin intellectio speculativa sufficeret, cuius oppositum habetur ex tertio De anima: sed est cognitio iudicans, & præcipiens hoc esse appetendum. nunquam enim aliquis aliquid appetit, quod non iudicat appetēdum iudicio subito vel deliberato, expedito vel impedito, &c. Nunquam etiam aliquis iudicata appetenda esse eligeret, nisi imperet sibipsi animus appetendum esse. Ex hoc autem patet, quòd si appetendum aliquod est vere indicatum bonum, quando, sicut, vbi, &c. & sufficienter præceptum, oportet sequi electionem, vt patet per Augu. in octauo Confession. & Aristo. in septimo Ethic. & supradicta: & sic erit electio bona. Si autem appetendum non est vere iudicatum, aut sufficienter præceptum bonum, tunc cum mala electione, defectus positiue vel negatiue est in intellectu,

Cap. vlt.

Cap. 1. non longè à pr. to. 1.

Li. 1. Perih. to. pr. to. 1.

Quæstio.

Ca. 2. to. 5.

eorum, quę in nobis sunt: ergo non potest superari à passione, quæ est debilis & cito transiens.

2 ¶ Præterea, Voluntas nō est nisi boni vel apparentis boni: sed cum passio trahit voluntatem in id, quod est verè bonum, non inclinat rationem contra scientiam: cum autem trahit eam in id, quod est apparens bonum, & non existens, trahit eam in id, quod rationi videtur. Hoc autē est in scientia rationis, quod ei videtur. ergo passio nunquam inclinat rationē contra suam scientiā. Si dicatur, quod trahit rationem scientē aliquid in vniuersali, vt contrariū iudicet in particulari: contra, Vniuersalis & particularis propositio si opponātur, opponuntur secundum contradictionem: sicut, Omnis homo, &, Non omnis homo: sed duæ opiniones quæ sunt cōtradictoriæ, sunt contrariæ: vt dicitur in 2. Perihermenias. * si igitur aliquis sciens aliquid in vniuersali, iudicaret oppositum in singulari, sequeretur quòd haberet simul contrarias opiniones, quod est impossibile.

3 ¶ Præterea, Quicunque scit vniuersale, scit etiā particulare, quod nouit sub vniuersali cōtineri: sicut qui scit omnem mulā esse sterilem, scit hoc animal esse sterile, dummodo ipsum sciat esse mulam: vt patet per id, quod dicitur in 1. Posteriorum. * sed ille qui scit aliquid in vniuersali: puta nullam fornicationem esse faciendam, scit hoc particulare sub vniuersali cōtineri, puta hunc actum esse fornicarium. ergo videtur quòd etiam in particulari sciat.

4 ¶ Præterea, Ea quæ sunt in voce, sunt signa intellectus animę, secundū Philosophum, * sed homo in passione existēs, frequēter cōtinetur id quod eligit esse malū, etiā in particulari. ergo etiam in particulari habet scientiam: sic igitur videtur, quòd passiones nō possint trahere rationem cōtra scientiam vniuersalem, quia non potest esse, quòd habeat scientiā vniuersalem, & existimet oppositum in particulari.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Apostolus Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mæ, & captiuantē me in lege peccati: lex autem, quæ est in membris, est concupiscentia, de qua supra locutus fuerat: cum igitur concupiscentia sit passio quædam, videtur quod passio trahat rationem etiam contra hoc, quod scit.

CONCLVSIO.

¶ Possunt sæpenumero passiones appetitus sensitivi rationem & eius vniuersalem scientiā impedire, vel per modum distractionis, vel ad contrarium impellendo, vel aliquam corporalem transmutationem causando, ex qua totaliter impediatur rationis vsus.

¶ RESPONDEO dicendum, quod opinio Socratis fuit, vt Philosophus dicit in 7. Ethi. * quòd scientia nunquam posset superari à passione. vnde ponebat omnes virtutes esse scientias, & omnia peccata esse ignorantias. in quo quidē aliqualiter rectè sapiebat, quia cum voluntas sit boni, vel apparentis boni, nunquā voluntas in malum moueretur, nisi id quod nō est bonum, aliqualiter rationi bonū appareat: & propter hoc voluntas nunquam in malum tenderet, nisi cum aliqua ignorantia vel errore rationis. Vnde dicitur Prouerb. 14. Errāt qui operantur malū. Sed, quia experimento patet, quo multi agunt contra ea, quorum scientiam habent, & hoc etiam authoritate diuina cōfirmatur, secundum illud Luc 12. Seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit, plagis vapulabit multis. Et Iac. 4. dicitur. Scienti bonum facere, & nō facienti, peccatū est illi: non simpliciter verum dixit, sed oportet distinguere, vt Philosophus tradit in 7. * Ethic. Cum enim ad recte agendum homo dirigatur

duplici scientia, scilicet vniuersali & particulari: vtriusque defectus sufficit ad hoc, quòd impediatur rectitudo voluntatis & operis, vt supra dictum * est, cōtingit ergo quod aliquis habet scientiam in vniuersali, puta nullam fornicationem esse faciendam, sed tamen non cognoscat in particulari hunc actum, qui est fornicatio, nō esse faciēdum: & hoc sufficit ad hoc, quòd voluntas non sequatur vniuersalem scientiam rationis. Et iterum considerandum est, quod nihil prohibet aliquid sciri in habitu, quod tamē actu nō consideratur. potest igitur cōtingere, quod aliquis etiam rectā scientiam habeat in singulari, & non solum in vniuersali, sed tamen in actu non consideret: & tunc non videtur difficile, quòd præter id quod actu nō considerat, homo agat. Quod autē homo nō consideret in particulari id, quod habitualiter scit, quandoque quidem cōtingit ex solo defectu intentionis, puta cum homo sciens Geometriam, non intendit ad considerādum Geometriæ conclusiones, quas statim in promptu habet considerare, quandoque autem homo considerat id quod habet in habitu, propter aliquod impedimentum superueniens, puta propter aliquam occupationem exteriorem, vel propter aliquam infirmitatē corporalem. & hoc modo ille, qui est in passione cōstitutus, non considerat in particulari id, quod scit in vniuersali. inquātum passio impedit talem considerationem. Impedit autē tripliciter. Primò quidem per quādam distractionem, sicut suprà expositum * est. Secundò per contrarietatem: quia plerunque passio inclinat ad contrarium huius, quod scientia vniuersalis habet. Tertiò, per quandam immutationem corporalem, ex qua ratio quodāmodo ligatur, ne libere in actum exeat: sicut etiā somnus vel ebrietas quadam corporali trāsmutatione facta, ligāt vsum rationis, & quod hoc cōtingat in passionibus, patet ex hoc. quod aliquando cum passiones multū intenduntur, homo amittit totaliter vsum rationis. Multi enim propter abundantiā amoris & iræ sunt in insaniam conuersi. & per hunc modum passio trahit rationem ad iudicandum in particulari, contra scientiam, quam habet in vniuersali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd scientia vniuersalis, quæ est certissima, non habet principalitatem in operatione: sed magis scientia particularis, eo quod operationes sunt circa singularia. vnde non est mirum si in operabilibus passio agit contra scientiam vniuersalem, absente consideratione in particulari.

¶ Ad secundum dicendum, quod hoc ipsum quod rationi videatur in particulari aliquid bonum, quod nō est bonum, contingit ex aliqua passione: & tamen hoc particulare iudicium est cōtra vniuersalem scientiam rationis.

¶ Ad tertium dicendum, quod non posset cōtingere, quod aliquis haberet simul in actu scientiam aut opinionē verā de vniuersali affirmatiuo, & opinionē falsam de particulari negatiuo, aut econuerso: sed bene potest contingere, quod aliquis habeat veram scientiam habitualiter de vniuersali affirmatiuo, & falsam opinionem in actu de particulari negatiuo: actus enim directe nō cōtrariatur habitui, sed actui.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ille qui habet scientiam in vniuersali, propter passionem impeditur, ne possit sub illa vniuersali sumere, & ad cōclusionem peruenire: sed assumit sub alia vniuersali, quam suggerit inclinatio passionis, & sub ea cōcludit. Vnde Philosop. dicit in 7. Eth. * quòd syllogismus incontinentis habet quatuor propositiones, duas vniuersales: quarū vna est rationis, puta nullā fornicationē esse cōmittendā, alia est passionis, puta delectadum voluntas fertur in bonum non vere, sed apparens ex illo defectu, & quia hæc duo membra distinguuntur contradictoriæ, consequens est, vt non fiat medium. Ad obiectum autem in oppositum dicitur, quòd authores omnes dicentes hominem appetere contra scientiam, intelligunt contra scientiam huiusmodi vniuersalem vel actualem vniuersali, vel actualem particularis absolute, vel in responsione ad primum articuli primi quæstionis quæstio. dicitur. Vnde articulus Parisiensis de intellectu in vniuersali, & particulari secundum se consideratis, quo stat ignorantia particularis in comparatione. Posset quoque dici quòd est verus de particulari in actu existente relato, quo ad actum iudicij non præcipientis. cum tali enim iudicio stat oppositum iudicium præcipiens, in quo consistit defectus. Aristoteles. Ioquitur de scientia morali distincta contra scire proficere de illa, quam in vniuersalium, cōstat rum, vel nihil valere. ista autem contra formam & distinctionem virtutum. Et nam hæc dependet ab appetitu recto & tia, ideo oportet to suadere, & quod sideret, iudicet, & citetur recte, & mutet appetitum. rum enim sine alterutro sufficiens inuentio.

¶ Ad primum nem, quod rectitudo tionis pendet ex terminis in forma fi gistica, dicitur maior ista est falsa uniuersaliter. Et est, quia quæ dam est in ratione secundi se, & hæc ex solis minis pendet: quæ est in ratione secundum se, sed rectitudo ta ab appetitu: & dependet non ex terminis, sed ex conuersione conformi rationi. tuit recto, vnde xto Ethic. dicitur, verum intellectum si cici est confessio bens appetitui vnde quum præcipiens scientia sit in intellectu, vt subest voluntati, vt patet ex dictis. rectitudo rationis non ex euidentia minorum ad rationem absolute, sed ad nem motam à recto petitu dependet. huius responsionis es capax, distinguendum rectitudo rationis cundum se pendet terminis & formis rum. Et vt ad logismi: sed vt ad da à nobis, & pertitua, pendet ex stitu in moralibus qualis vnusquisque talis ei finis videtur.

sionem esse sectandam. Passio igitur ligat rationem ne assumat & concludat sub prima. Vnde ea durante assumit & concludit sub secunda.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut ebrius quandoque proferre potest verba significantia profundas sententias, quas tamen mente diuidicare non potest, ebrietate prohibente, ita in passione existens etsi ore proferat hoc non esse faciendum, tamen intertus hoc animo sentit, quod sit faciendum, vt dicitur in 7. * Ethic.

ARTICVLVS III.

¶ Verum peccatum, quod est ex passione, debeat dici ex infirmitate.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum, quod est ex passione, non debeat dici ex infirmitate. passio enim est quidam vehemens motus appetitus sensitiui, vt dicitur * est. vehementia autem motus magis attestatur fortitudini quàm infirmitati. ergo peccatum quod est ex passione, non debet dici ex infirmitate.

2 ¶ Præterea, Infirmitas hominis maxime attenditur, secundum illud quod est in eo fragilius, hoc autē est caro: vnde dicitur in Psal. 77. Recordatus est, quia caro sunt. ergo magis debet dici peccatum ex infirmitate, quod est ex aliquo corporis defectu, quàm quod est ex animæ passione.

3 ¶ Præterea, Ad ea non videtur homo esse infirmus, quæ eius voluntati subduntur: sed facere vel non facere ea, ad quæ passio inclinat, hominis voluntati subditur: secundum illud Gene. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. ergo peccatum, quod est ex passione, non ex infirmitate.

¶ SED CONTRA est, quòd *Tullius in 4. lib. de Tusc. quæstionibus, passiones animæ ægritudines vocat: ægritudines autem alio nomine infirmitates dicuntur. ergo peccatum, quod est ex passione, debet dici ex infirmitate.

CONCLVSIO.

¶ Cum passiones sint quædam animæ ægritudines rationis regulam impedientes, quæcunque peccata ex passione procedunt, quasi ex illius infirmitate procedere dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd causa peccati propria est ex parte animæ, in qua principaliter est peccatum. potest autem dici infirmitas in anima ad similitudinē infirmitatis corporis. Dicitur autem corpus hominis esse infirmum, quando debilitatur, vel impeditur in executione propriæ operationis, propter aliquam inordinationem partium ipsius, sicut autem partes corporis dicuntur esse inordinatæ, quando non sequuntur ordinem naturæ, ita & partes animæ dicuntur esse inordinatæ, quando non subduntur ordini rationis: ratio enim est vis regitiua partium animæ. Sic ergo quando extra ordinem rationis vis concupiscibilis aut irascibilis aliqua passione afficitur, & per hoc impedimentum præstatur modo prædicto debitæ actioni hominis, dicitur peccatum esse ex infirmitate: vnde & Philosophus in 1. Ethic. * comparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in contrarium eius, quod ipse disponit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut quanto fuerit motus fortior in corpore præter ordinem naturæ, tanto est maior infirmitas: ita quanto fuerit motus fortior passionis prætet ordinem rationis, tanto est maior infirmitas animæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum principaliter consistit in actu voluntatis, qui non impeditur per corporis infirmitatem, potest enim qui est corpore infirmus, promptam habere voluntatem ad aliquid faciendum: impeditur autem per passionem, vt suprà * dictum est. vnde cum dicitur peccatum esse ex infirmitate, magis est referendum ad infirmitatem animæ, quàm ad infirmitatem corporis. dicitur tamen etiam ipsa infirmitas animæ, infirmitas carnis, inquantum ex conditione carnis passiones animæ insurgunt in nobis: eo quod appetitus sensitiuus est virtus vtens organo corporali.

¶ Ad tertium dicendū, quòd in potestate quidem voluntatis est assentire, vel non assentire his in quæ passio inclinat, & pro tanto dicitur posse appetitus sub nobis esse, sed tamen iste assensus vel dissensus voluntatis impeditur per passionem modo * prædicto.

ARTICVLVS IIII.

¶ Verum amor sui sit principium omnis peccati.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd amor sui non sit principium omnis peccati, Id enim, quod est secundum se bonum & debitum, non est propria causa peccati, sed amor sui est secundum se bonum & debitum. Vnde præcipitur homini, vt diligat proximum sicut seipsum. Leui. 19. ergo amor sui non potest esse propria causa peccati.

2 ¶ Præterea, Apostolus dicit Ro. 7. Occasione accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscētiam: vbi glo. *dicit, quòd bona est lex, quę dum concupiscentiam prohibet, omne malum prohibet: quod dicitur propter hoc, quia concupiscentia est causa omnis peccati: sed concupiscentia est alia passio ab amore, vt suprà habitum * est. ergo amor sui nō est causa omnis peccati.

3 ¶ Præterea, Aug. *super Illud Psal. 79. Incēsa igni & suffossa, dicit, quòd omne peccatū est ex amore male inflāmante, vel ex timore male humiliāte. nō ergo sol' amor est causa peccati.

4 ¶ Præterea, Sicut homo peccat quandoque propter inordinatum sui amorem, ita etiam interdum peccat propter inordinatum amorem proximi. ergo amor sui non est causa omnis peccati.

¶ SED CONTRA est, quòd Augustꝰ * dicit 14. de ciui. Dei, quòd amor sui vsque ad contemptum Dei facit ciuitatem Babylonis: sed per quodlibet peccatum pertinet homo ad ciuitatem Babylonis. ergo amor sui est causa omnis peccati.

CONCLVSIO.

¶ Inordinatus amor sui, causa est & initium omnis peccati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà * dictum est, propria & per se causa peccati accipienda est ex parte cōuersionis ad cōmutabile bonum: ex qua quidē parte omnis actus peccati procedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni. quòd autem aliquis appetat inordinate aliquod temporale bonum, procedit ex hoc, quòd inordinate amat seipsum: hoc enim est amare aliquē velle ei bonū. Vnde manifestū est, quòd inordinatus amor sui, est causa omnis peccati.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd amor sui ordinatus est debitus & naturalis, ita scilicet quòd velit sibi bonum quod congruit: sed amor sui inordinatus, qui perducit ad contemptum Dei, ponitur esse causa peccati, secundum *Augustꝰ.

¶ Ad secundū dicēdum, quod cōcupiscentia, qua aliquis appetit sibi bonum, reducitur ad amorem sui, sicut ad causam, vt iam dictū* est.

¶ Ad tertium dicendum, quod aliquis dicitur amare, & illud bonum quod optat sibi, & fe cui bonum optat. Amor igitur, secundum quod dicitur eius esse quod optatur, puta quòd aliquis dicitur amare vinum vel pecuniam, recipit pro causa timorem, qui pertinet ad fugam mali: omne enim peccatum prouenit vel ex inordinato appetitu alicuius boni, vel ex inordinata fuga alicuius mali: sed vtrūque horum reducitur ad amorem sui: propter hoc enim homo vel appetit bona, vel fugit mala: quia amat seipsum.

¶ Ad quartum dicēdū, quod amicus est quasi alter ipse: & ideo quod peccatur propter amorem amici, videtur propter amorē sui peccari.

ARTICVLVS V.

¶ Virum conuenienter ponantur causæ peccatorum, concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ponantur causæ peccatorum esse, concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quia secundum Apostolum 1. ad Timoth. vlti. Radix omnium malorum est cupiditas, sed superbia vitæ sub cupiditate non continetur. ergo non debet poni inter causas peccatorum.

2 ¶ Præterea, Concupiscētia carnis maxime ideo est impossibile, quòd sit perfecta ratio sola ex terminis & syllogismo, quicquid in voluntate sit. oportet enim voluntatem esse bene dispositam, si ratio perfecta sit ratione moral particularissima sine defectu, vt dictum est, vtraque responsio bona videtur: sed prima est formalis & profunda.

Ad rationem aliam, quæ est omnium difficillima: quoniam tangit primam radicem, dicitur, quod in hoc ipso, quòd voluntas determinat se & intellectum ad alterum oppositorum, quod est malum, interuenit ignorantia aliqua: oportet namque voluntare aliquid appetente, illud iudicari appetendum nūc, hic, &c. Et quum in veritate non sit appetendum, patet ignorantia aliqua: sed an ignorantia sit prius natura, quàm appetitus, difficile est videre. Ex eo nāque quod obiectum est voluntatis illud, sic iudicatū prius natura videtur: ex eo vero quod effectus voluntatis videtur determinantis intellectum, iuxta doctrinam Aristote. posterius natura videtur.

¶ Ad hoc dicitur, quod determinatio intellectus ad alteram partem in Moralibus, quum contingentia sint, quando ex passione prouenit, præuenit manifestę electionem, vt patet ex suprà declaratis, sed quoniam hoc est per accidens, absolute loquendo de determinatione intellectus, dicendum simpliciter est, quod voluntas determinat intellectum ad iudicandum alterum oppositorum si ciendum: sed diuersimode in bonis & in malis: quia quum neutrum oppositorum habet rationem mali moraliter, voluntas ex se sola flectit iudicium quo vult, ad alterum vero oppositorum moraliter malum voluntas ipsa flectit iudicium, sed non nisi cōcurrente ad hanc aliquo alio defectu intellectus, siltem non consideratione omnium considerandorum, quæ sufficit ad hoc, quod omnis malus ignorans sit, vt de peccato angeli dictum fuit. Iudicium igitur de agendo vel appetendo morali malo, quum in ratione proposita sit prius natura voluntate mala, & in ratione acceptati sit posterius natura eadem: & acceptetur ex aliquo defectu intellectus, quia malum secundum se non est acceptabile, resoluendum est in tria, in ipsum iudicium seu iudicatum, quod acceptatur, & in defectum intellectus, vnde quodammodo acceptatur, & ipsam passiue acceptionem à mala voluntate illatam, & quo ad

Aug. de spiritu & lit. c. 4. circa med. tomo 3.

Qu. 23. arti. 4. & que. 30. ar. 2.

Augustꝰ in Psal. 79. habetur in sententia tom. 8.

Cap. 28. & vlt. to. 5.

Libr. 14. de Ciui. Dei. c. vlt tom. 5.

In corp. ar.

Inf. q. 108. ar. 3 ad 4. et 2. distin. 42. que. 2. artic. 1. Et Mal qu. 8. ar. 1. ad 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

duo prima genuerit voluntatem malam, vt obiectum, & conditio nouanulla eius, siue ex parte eius, siue ex parte intelligentis: quo ad tertium autem est effectus voluptatis, & sic omnia confona inuenientur.

¶ In eodem articulo notato singulantissime vltimas responsiones, & memorata prædicta distinctione considerato semper, quòd propositiones scitæ & ignoratæ in particulari in actu practico non sunt contradictoriæ: licet enim existãs in passione credat hanc nunc fornicationem fecundum se non esse faciendam, credit tamen omnibus concurrentibus nõe hãc fornicationem esse committẽdam nisi enim hoc animo sentiret, non faceret eam. Cõstat autem non esse contradictorias illas, quæ non sunt ad ídem similiter, & cæt. Et si ille in malitia aut passione existens dicat se sentire in animo contradictionem in actu, mentitur.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum sextum.*

¶ *Num penes auersionem attendi debeat gravitas peccatorum.*

IN articulo sexto, omissis tertio, quarto, & quinto, duo dubia occurrunt circa responsionem ad primum: superius namque in quæstione 71. arti. tertio dictum est, quòd grauitas essentialis peccatorum attenditur secundum obiecta, nunc vero dicitur, quod magis attenditur secundum auersionem: & ex hoc nascitur secundum dubium, quia si grauitas peccati attenditur secundum obiectum, augmẽtata conuersione ad obiectum augebitur peccatum: quoniam conuersio non per accidens, sed per se respicit obiectũ, vnde est grauitas.

¶ Ad primum horum dicitur, quod grauitas peccatorum attenditur secundum obiecta causaliter, secundum autem auersiones, formaliter: quia grauitas conditio est malitiæ, quæ in auersione peccati consistit. Et propterea hic dicitur, quòd magis attẽditur ex parte auersionis.

¶ Ad secundum dicitur, quod aliud est loqui de obiecto peccati, & aliud de conuersione ad obiectum, augmentato namque obiecto, augetur auersio & malitia, quia per se sequitur ad illud, vt superius patet. Augmẽtata autem cõuersione ad ipsum, nõ oportet augeri auersionem: quia conuersio ex intentione mensuratur, quæ per accidens respicit obiectũ, vt causa auersionem & propterea in literæ augmentata conuersio, causa per accidens ponitur respectu auersionis.

¶ In responsione ad tertium eiusdẽ articuli dicitur, scito quòd author intendit, quòd motus voluntatis dupliciter potest attendi, scilicet secundum quantum proprius voluntati, & inquantum communis voluntati & passioni: si ita intenditur, vt proprius voluntati, id est ex ipsa inclinatione voluntatis, quanto intensior, tanto grauior culpa & similiter maius meritum, si autem secundum vt communis passioni, id est ex passionis intensione: sic non quanto intensior, tanto grauior culpa: nec maius meritum. Et ratio est, quia in remissio ipsa consurgit ex causa diminuente ratione voluntarij: peccatum autem & meritum consistunt in ratione voluntarij.

¶ Ad secundum dicendum, quòd concupiscentia oculorum, non dicitur hic concupiscentia omnium rerum, quę videri oculis possunt: sed solum eatum in quibus non quæritur delectatio carnis, quæ est secundum tactũ, sed solum delectatio oculi, id est, cuiuscunque apprehensiuæ virtutis.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod sensus visus est excellentior inter omnes alios sensus, & ad plura se extendens, vt dicitur in 1. Meta. * & ideò nomẽ eius trãsfertur ad omnes alios sensus, & etiam ad omnes interiores apprehẽsiones, vt Augu. * dicit in lib. De verbis Domini.

¶ Ad quartum dicendũ, quod fuga mali causatur ex appetitu boni (vt suprà dictum est) & ideo ponuntur solum passiones inclinantes ad bonum, tanquam causæ earum, quę faciunt inordinate fugam mali.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Virum peccatum alleuietur propter passionem.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum non alleuietur propter passionem. Augmẽtum enim causæ auget effectum: si enim calidum dissoluit, magis calidum magis dissoluit, sed passio est causa peccati, vt habitum * est. ergo quanto est intensior passio, tanto est maius peccatum, passio igitur non minuit peccatum, sed auget.

2 ¶ Præterea, Sicut se habet passio bona ad meritum, ita se habet mala passio ad peccatum: sed bona passio auget meritum: tanto enim aliquis magis videtur mereri, quanto ex maiori misericordia pateri subuenit. ergo etiam mala passio magis aggrauat peccatum, quàm alleuiet.

3 ¶ Præterea, Quanto intentiori voluntate aliquis facit peccatum, tanto grauius videtur peccare: sed passio impellens voluntatem, facit eam vehementius ferri in actum peccati. ergo passio aggrauat peccatum.

¶ SED CONTRA, Passio ipsa concupiscentiæ vocatur tentatio carnis: sed quanto aliquis maiori tentatione proſternitur, tanto minus peccat, vt patet per August. * ergo passio diminuit peccatum.

CONCLVSIO.

¶ Passiones præcedentes actum peccatum diminuunt ipsum, sed sequentes peccatum magis auget.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccatum essentialiter consistit in actu libe. arbit. quod est facultas voluntatis & rationis: posito autem est motus appetitus sensitiui, appetitus autem sensitiuus potest se habere ad libe. arbi. & antecedenter & consequenter. Antecedenter quidem, secundum quod passio appetitus sensitiui trahit vel inclinat rationem vel voluntatem, vt suprà dictum * est. Consequenter autem secundum quòd motus superiorum virium, si sint vehementes, redundant in inferiores: non enim potest volũtas intensè moueri in aliquod, quin excitetur aliqua passio in appetitu sensitiuo. Si igitur accipiatur passio secundum quòd præcedit actum peccati, sic necesse est, quòd diminuat peccatum: actus enim intantum est peccatum, inquantum est voluntarium & in nobis existens. esse autem aliquid in nobis dicitur per rationem & voluntatem: vnde quanto ratio & voluntas ex fortiori liquid agunt, non ex impulsu passionis, magis est voluntarium & in nobis existens, & secundum hoc passio minuit peccatum, inquantum minuit voluntarium: passio autem consequens non diminuit peccatum, sed magis auget, vel potius est signum magnitudinis eius: inquantum scilicet demonstrat intentionem voluntatis ad actum peccati, & sic verum est, quòd quanto aliquis maiori libidine vel concupiscentia peccat, tanto magis peccat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd passio est causa peccati ex parte conuersionis: grauitas autem peccati magis attẽditur ex parte auersionis: quæ quidem ex conuersione sequitur per accidens, præter intentionem peccantis: causæ autem per accidens augmentari non augmentant effectus, sed solum causæ per se.

¶ Ad secundum dicendum, quod bona passio consequens iudicium rationis augmentat meritum: si autem præcedat (vt scilicet homo magis ex passione, quàm ex iudicio rationis moueatur ad bene agendum) talis passio diminuit bonitatem & laudem actus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etsi motus voluntatis sit intensior ex passione incitatus: non tamen ita est voluntatis proprius, sicut si sola ratione moueretur ad peccandum,

ARTI-

ARTICVLVS VII.

a ¶ Virum passio totaliter excusetur à peccato.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd passio totaliter excusẽt à peccato. Quicquid enim causat inuoluntarium, excusat totaliter à peccato: sed concupiscentia carnis quæ est quædam passio, causat inuoluntarium: secundum illud Gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. ergo passio totaliter excusat à peccato.

2 ¶ Præterea, Passio causat ignorantiam quandam in particulari: vt dictum est, sed ignorantia particularis totaliter excusat à peccato: sicut suprà habitum * est. ergo passio totaliter excusat à peccato.

3 ¶ Præterea, Infirmitas animæ grauior est, quàm infirmitas corporis, sed infirmitas corporis totaliter excusat à peccato: vt patet in phreneticis. ergo multò magis passio, quæ est infirmitas animæ.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus Rom. 7. vocat passiones peccatorum, non nisi quia peccata causant: quod non esset, si à peccato totaliter excusarent. ergo passiones non totaliter à peccato excusant.

CONCLVSIO.

¶ Passiones, quæ simpliciter inuoluntarium causant, excusant ex toto à peccato.

¶ RESPONDEO dicendum, quod secundum hoc solum actus aliquis, qui de genere suo est malus, totaliter à peccato excusatur, quod totaliter inuoluntarius redditur: vnde si sit talis passio, quæ totaliter inuoluntarium reddat actum sequentem, totaliter à peccato excusat, alioquin non totaliter. Circa quod duo cõsideranda videntur. Primo quidem quòd aliquid potest esse voluntarium vel secundum se, sicut quando voluntas directe in ipsum fertur, vel secundum suam causam, quando voluntas fertur in causam & non in effectum, vt patet in eo, qui voluntarie inebriatur: ex hoc enim quasi voluntarium ei imputatur, quòd per ebrietatem committit. Secundò considerandum est, quod aliquid dicitur volũtarium directe, vel indirecte, directe quidem id, in quod voluntas fertur: indirecte autem illud quod voluntas potuit prohibere, sed nõ prohibet. Secundum hoc igitur distinguẽdum est, quia passio quandoque quidem est tanta, quod totaliter aufert vsum rationis: sicut patet in his, qui propter amorem vel iram insaniunt: & tunc si talis passio à principio fuerit voluntaria, imputatur actus & ad peccatum: quia est voluntarius in sua causa, sicut etiam de ebrietate dictum est. Si verò causa non fuerit voluntaria, sed naturalis, puta cum aliquis ex ægritudine, vel aliqua huiusmodi causa incidit in talem passionem, quæ totaliter auferat vsum rationis, actus omnino redditur inuoluntarius: & per consequens totaliter à peccato excusatur. Quandoque verò passio non est tanta, quòd totaliter impedit vsum rationis, & tunc ratio potest passionem excludere, discernendo ad alias cogitationes, vel impedire ne suum consequatur effectum: quia membra non applicantur operi, nisi per consensum rationis, vt suprà dictum * est. vnde talis passio non totaliter excusat à peccato.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dicitur, vt non quæcunque vultis, illa faciatis: non est referendum ad ea, quæ fiunt per exteriorem actum, sed ad interiorem concupiscentiæ motum: velle enim homo nunquam concupiscere malum, sicut etiam exponitur id, quod dicitur Romano 7. Quod odi malum, illud facio. vel potest referri ad voluntatem præcedentem passionem, vt patet in continentibus, qui contra suum propositum agunt propter suam concupiscentiam.

¶ Ad secundum dicendum, quod ignorantia particularis, quæ totaliter excusat, est ignorantia circunstantiæ, quam quidem quis scire non potest debita diligentia adhibita, sed passio causat ignorantiam iuris in particulari, dum impedit applicationem communis scientiæ ad particularem actum, quam quidem passionem ratio repellere potest, vt dictum * est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infirmitas corporis est inuoluntaria: esset autem simile, si esset voluntaria, sicut de ebrietate dictum * est, quæ est quædam corporalis infirmitas.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Virum peccatum quod est ex passione, possit esse mortale.

ADOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum quod est ex passione, non possit esse mortale. Veniale enim peccatum diuiditur contra mortale: sed peccatum, quod est ex infirmitate, est veniale: cum habet in se causam veniæ, cum igitur peccatum quod est ex passione, sit ex infirmitate, videtur quòd non possit esse mortale.

2 ¶ Præterea, Causa non est potior effectu: sed passio non potest esse peccatum mortale: non enim in sensualitate est peccatum mortale, vt suprà habitum * est. ergo peccatum, quod est ex passione, non potest esse mortale.

3 ¶ Præterea, Passio abducit à ratione, vt ex dictis * patet. sed rationis esse conuerti ad deum vel auerti à deo, in quo consistit ratio peccati mortalis. peccatum ergo quod est ex passione non potest esse mortale.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7. quòd passiones peccatorum operantur in membris nostris ad fructificandum morti, hoc autem est proprium mortalis peccati, quod fructificet morti. ergo peccatum quod est ex passione potest esse mortale.

CONCLVSIO.

¶ Peccatum ex passione procedens potest nonnunquã mortale esse

¶ RESPONDEO dicendum, quod peccatum mortale, vt suprà dictum * est, consistit in auersiõe ab vltimo fine, qui est deus, quę quidem auersio pertinet ad rationem deliberãtem, cuius etiam est ordinare in finem: hoc igitur solummodo potest contingere, quod inclinatio animæ in aliquid quod contrariatur vltimo fini, non sit peccatum mortale, quia ratio deliberans non potest occurrere: quod contingit in subitis motibus. Cum autem ex passione aliquis procedit ad actum peccati, vel ad consensum deliberatum, hoc non fit subito. vnde ratio deliberans potest hic occurrere: potest enim excludere vel saltem impedire passionẽ, vt dictum * est. vnde si non occurrat, est peccatum mortale: sicut videmus, quod multa homicidia & multa adulteria per passionem committuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd veniale dicitur tripliciter. Vno modo ex causa, quia scilicet habet aliquã causam veniæ, quę diminuit peccatum: & sic peccatum ex infirmitate vel ignorantia dicitur veniale. Alio modo ex euentu, sicut omne peccatum per pœnitentiam fit veniale, id est veniam consequitur. Tertio modo dicitur veniale ex genere: sicut verbũ otiosum: & hoc solum veniale opponitur mortali, obiectio autẽ procedit de primo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd passio est causa peccati ex parte conuersionis, Quod autem sit mortale, est ex parte auersionis, quę per accidens sequitur ad conuersionem, vt dictum * est: vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio non semper in suo actu totaliter à passione impeditur. vnde remanet ei liberum arbitrium, vt possit auerti, vel conuerti ad deum, si autem totaliter tolleretur vsus rationis, iam non esset peccatũ nec mortale, nec veniale.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAOCTAVA, De causa peccati, quæ est malitia, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa peccati, quæ est ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum aliquis possit ex certa malitia seu industria peccare.

¶ Secundo, vtrum quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶ Tertio, vtrum quicũque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

¶ Quarto, vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, quã ille, qui peccat ex passione.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum aliquis peccet ex certa malitia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullus peccet ex industria, siue ex certa malitia. Ignorantia enim opponitur industriæ seu certæ malitiæ: sed omnes malus est ignorans secundum * Philos. & Prouerbiorum 14. dicitur. Errant qui operãtur malũ: ergo nullus peccat ex certa malitia.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum primum.* A. 1. & 2. huius quæ.

Annot.

IN artic. 7. habes, quod peccata sequentia amentiam, ebrietatem, & similia, quando fuerunt voluntaria, imputantur, memẽto, quod non imputãtur ve peccata illarum specierum, sed vt circunstantię primorum peccatorum: quum autem audis, quod infirmitas corporis voluntaria non excusat à peccatis sequentibus, intellige durante illius infirmitatis affectu: post pœnitentiam enim, etiam si corporis infirmitas perseueret, excusatur à peccatis sequẽtibus. Et hæc de isto articulo à me sub brevitate dicta sufficiẽt aut, quoniam nihil aliud necessarium & notatiõe dignum scribendum occurrit.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum octauum.* Ar. 7. huius q. Annot.

IN articu. octauo in responsione ad secundum recole, quòd primus motus adulterii & ipsum adulterium in conuersione conuenerunt, eiusdem enim sunt speciei, & in auersione differunt. hoc enim est mortale, illud veniale: & hinc videbis, quod auersio per accidẽs sequitur ad conuersionẽ, quam causat passio. At si ex parte obiecti moueatur difficultas, distinguatur vt in articulo 6. paulo ante distinctum est de conuersione & obiecto.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum primum.* A. 6. ad 1.

Annot.

IN articulo primo quæstionis 78. aduerte, quòd licet omne peccatum humanũ reducatur in hæc tria principia, ignorantiam, passionem & malitiam: omni tamen pecato inuenitur mala voluntas, & ignorantia, & de ignorantia quidem in responsione ad primum, habes vltimã resolutionẽ, & semper aliqua trium ignorantiarum actualium, siue sit ignorantia priuatiuę, siue contrarię, interuenit. Et quoniam priuatio per habitum cognoscitur, distingue pro nouitiis triplicem scientiam actuq. 88. ar. 4. alem particulares prosequendi vel fugiendi. Primam, qua scitur hoc esse malum, secundam, qua scitur hoc nunc esse malum: tertiam, qua scitur hoc nunc malum relatum ad illud aliud esse sibi pelus: & respice, quòd peccans ex ignorantia, laborat ignorantia opposita primæ scientiæ: peccans vero ex malitia, seu infirmitate, laborat ignorantia opposita secundæ scientiæ: peccans vero ex mali-

2. 2. q. 161. a. 2. ad 3. et 3. co. et 2. d. 7. q. 1 a. 2. co. Et mal. q. 2. a. 8 ad 4. & q 3. ar. 2. per tot. et 14. co. & ad 7. & 8. Et ad Ro. 2. lec. 1. cor. 4. Li. 3. Ethic. cap. 1. à me, tom. 3.

Ar. 4. huius quæst.

Q. 30. ar. 2.

Ar. 4. ad 3.

Q. 23. ar. 1. & qu. 30. arti. 3.

Cap. 35. parti à priat. tomo 1.

Q. 84. arti. 3. & 22. q. 162. ar. 1.

Q. 84. ar. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia laborat ignorantia oppositi tertia scientia. Et sic erant intellectu omnes, qui operantur malũ. De malitia autem voluntatis in responsione ad tertium singulariter specificatur, quando quis peccat ex certa malitia, quod oportet ipsum peccare ex ipsa electione mali, id est non ex ignorãtia, nec ex infirmitate, sed ex ipsa voluntaria electione mali, scienter præponendo bonum sibi coniunctum bono coniuncto illius præmati boni absentiæ, præponit enim malitiose iniustus bonum lucri iuncto malo iniustitiæ bono iustitiæ iuncto absentiæ lucri: Ita quod electio mali non ex ignorãtia aut passione est malitia, qua peccatur ex industria: electio autem quomodolibet mala communis est omni peccato perfecto: vt clare habes inferius articulo quarto in responsione ad vltimum.

Cap. 4. in pa. 4. illum paulò à pr. & Aethic do ad fin.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem quæstionis 78. aduerte diligenter, quod quis peccatum ex certa malitia & ex passione nõ specie, sed gradu perfecti onis differunt: prouenit quod in eadẽ specie, qui prius adulterium ex passione commisit, postmodum habituatus ex certa malitia adulteratur. & quod prius à parte inferiori perturbatus priuabitur postmodum transeũtis actuali iudicio, quod hic actus delectabilis nũc est malus, postmodum à superiori inchoans, ipse scilicet electione non turbatus, sed connaturalitate pronus ad tale delectabile solo actuali iudicio vere comparationis huius boni delectabilis ad bonum rationis, charitatis priuatus fertur. vnde tales habituati verum aliũ, dicentes se cognoscere, quod male faciunt, & quod nihilominus facere: sciunt enim actualiter hoc esse nunc malum, quod in ipsa passione ponẽtes, dicentes se scire mentiuntur: quãuis etiam habituati, vt dictum est, laborent velint nolint ignorantia actualis recti iudicij practici comparationis prosequendæ vel fugiendæ.

D.1200.

¶ Ad secundum dicendum, quod malum non potest esse secundum se intentum ab aliquo, potest tamen esse intẽtum ad vitandum aliud malum, vel ad consequendum aliud bonum, vt dictum * est. & in tali causa aliquis eligeret consequi bonum per se intentum absque hoc, quod paterentur detrimẽtum alterius boni: sicut aliquis lasciuus vellet frui delectatione absque offensa dei: sed duobus propositis magis vult peccando incurrere offensam dei, quàm delectatione priuetur.

In corp. ar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malitia, ex qua aliquis dicitur peccare, potest dupliciter intelligi malitia habitualis: secundum quod habitus malus à Philosop.* nominatur malitia, sicut habitus bonus nominatur virtus.

D.834. Li.3. Ethi. cap.1.10.5.

2 ¶ Præterea, Dion dicit* quarto cap. de divi. no. quod nullus intẽdens ad malum operatur, sed hoc videtur esse peccare ex malitia, intendere malum in peccando: quod enim est præter intentionem, est quasi per accidens, & non denominat actum. ergo nullus ex malitia peccat.

3 ¶ Præterea Malitia ipsa peccatum est. si igitur malitia sit causa peccati, sequetur, quod peccatum sit causa peccati, in infinitum. quod est inconueniens, nullus igitur ex malitia peccat.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Iob 34. Quasi de industria recesserunt à Deo, & vias eius intelligere noluerũt. sed recedere à deo, est peccare. ergo aliqui peccant ex industria seu ex certa malitia.

CONCLVSIO.

¶ Dicuntur non nunquam homines ex certa malitia peccare, quando ex certa scientia peccatum eligunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo, sicut & quælibet alia res, naturaliter habet appetitum boni. vnde quod ad malum eius appetitus declinet, contingit ex aliqua corruptione, seu inordinatione in aliquo principiorum hominis. sic enim in actionibus rerum naturalium peccatum inuenitur. principia autem humanorum actuum sunt intellectus & appetitus, tam rationalis, qui dicitur volũtas, quàm sensitiuus. Peccatũ igitur in humanis actibus contingit quandoque sicut ex defectu intellectus, puta cum aliquis per ignorantiam peccat: & ex defectu appetitus sensitiui, sicut cum aliquis ex passiõe peccat. Ita etiam ex defectu voluntatis, qui est inordinatio ipsius. Est autẽ voluntas inordinata, quando minus bonum magis amat. consequens autem est, vt aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato ad hoc, quòd potiatur bono magis amato: sicut cum homo vult pati abscisionem membri etiam sciẽter, vt conseruet vitam, quam magis amat. Ita per hunc modum, quando aliqua inordinata voluntas aliquod bonum temporale plus amat (puta diuitias vel voluptatem) quam ordinem rationis, vel legis diuinæ, vel charitatem dei, vel aliquid huiusmodi, sequitur quod velit dispendium pati in aliquo spiritualiũ bonorum, vt potiatur aliquo temporali bono. nihil autem est aliud malum quàm priuatio alicuius boni, & secundum hoc aliquis scienter vult aliquod malum spirituale, quod est malũ simpliciter, per quod bonum spirituale priuatur, vt bono temporali potiatur. Vnde dicitur ex certa malitia vel industria peccare, quasi scienter malum eligens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ignorantia quandoque quidem excludit scientiam, qua aliquis simpliciter scit hoc esse malũ quod agitur: & tunc dicitur ex ignorantia peccare. quandoque autem excludit sciẽtiam, qua homo scit hoc nunc esse malum, sicut cum ex passione peccatur. quandoque autem excludit scientiam qua aliquis scit hoc malum non sustinendum esse, propter consecutionem illius boni. scit tamen simpliciter hoc esse malum: & sic dicitur ignorare qui ex certa malitia peccat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccata venialia non excludunt bonum spirituale, quod est gratia dei, vel charitas. vnde non dicuntur mala simpliciter, sed secundum quid: & propter hoc nec habitus ipsorum possunt dici simpliciter mali, sed solum secundum quid.

¶ Ad secundum dicendum, quod actus qui procedunt ex habitibus, qui sunt similes secundum speciem actibus, ex quibus habitus generantur, differunt tamen ab eis sicut perfectum ab imperfecto: & talis est differentia peccati, quod committitur ex certa malitia ad peccatum, quod committitur ex aliqua passione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille, qui peccat ex habitu, semper gaudet de hoc, quòd ex habitu operatur, quanditu habitu vtitur: sed quia potest habitu non vti, sed per rationem, quæ non est totaliter corrupta, aliquid aliud meditari potest contingere, quòd non vtens habitu doleat de hoc quod per habitum commisit. plerunque tamen tales pœnitent de peccato, non quia eis peccatum secundum se displiceat, sed propter aliquod incommodum, quod ex peccato incurrunt

ARTI-

& secundum hoc aliquis dicitur ex malitia peccare, quia peccat ex inclinatiõe habitus. Potest etiam intelligi malitia actualis siue ipsa malelectio. malitia nominetur: & sic dicitur aliquis ex malitia peccare, inquantum ex mali electione peccat, siue etiam malitia dicatur aliqua præcedens culpa, ex qua oritur subsequens culpa: sicut cum aliquis impugnat fraternam gratiã ex inuidia: & tunc idem non est causa sui ipsius. sed actus interior est causa actus exterioris & vnum peccatum est causa alterius, non tamen in infinitum: quia est deuenire ad aliquod primum peccatum, quod non causatur ex aliquo priori peccato, vt ex supradictis* patet.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non omnis qui peccat ex habitu, peccet ex certa malitia. Peccatum enim quod ex est certa malitia, videtur esse grauissimum, sed quamque homo aliquod leue peccatum committit ex habitu: sicut cum dicit verbum otiosum. non ergo omne peccatum quod est ex habitu, est ex certa malitia.

2 ¶ Præterea, Actus ex habitu procedentes sunt similes actibus, ex quibus habitus generantur: vt ditur in 2. Eth. * sed actus præcedentes habitum vitiosum, non sunt ex certa malitia: ergo etiam peccata, quæ sunt ex habitu, non sunt ex certa malitia.

3 ¶ Præterea, In his, quæ aliquis ex certa malitia committit, gaudet postquam commisit: secundum illud Prouerb. 2. Qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. & hoc ideo, quia vnicuique est delectabile, cum consequitur id quod intendit, & qui operatur quod est ei quodammodo connaturale secundum habitum: sed illi qui peccant ex habitu, post peccatum commissum dolent: pœnitudine etiam replentur praui, id est, habentes habitum vitiosum, vt dicitur in nono Ethicor. * ergo peccata quæ sunt ex habitu, non sunt ex certa malitia.

¶ SED CONTRA, Peccatum ex certa malitia dicitur esse, quod est ex electione mali. sed vnicuique est eligibile id, ad quod inclinatur per proprium habitum, vt dicitur in 6. Eth * de habitu virtuoso. ergo peccatum quod est ex habitu, est & ex certa malitia.

CONCLVSIO.

¶ Ex habitu peccantes, cum quadam quasi electione agant, ex malitia peccare dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod non est idem peccare habentem habitum, & peccare ex habitu. Vt enim habitu non est necessitatum, sed subiacet voluntati habẽtis. vnde & habitus diffinitur esse, quo quis vtitur cum voluerit. & ideo sicut potest contingere, quòd aliquis habens habitum vitiosum, prorumpat in actum virtutis, eo quod ratio non totaliter corrumpitur per malum habitum, sed aliquid eius integrum manet, ex quo prouenit, quòd peccator aliqua operatur de quæ nere bonorum, ita etiam potest contingere, quod aliquis habens habitum vitiosum, interdum non ex habitu operetur, sed ex passione impugnante, vel etiam ex ignorantia, sed quandocunque vtitur habitu vitioso, necesse est quòd ex certa malitia peccet: quia vnicuique habenti habitum est per se diligibile id quod est ei conueniens secundum proprium habitum: quia sic fit ei quodammodo connaturale, secũdum quod cõsuetudo & habitus vertitur in naturam. Hoc autem quod est alicui conueniens secundum habitum vitiosum, est id, quod excludit bonum spirituale: ex quo sequitur, quòd homo eligat malum spirituale, vt malum, id est quod agat contra bonum, quod est ei secundum habitum conueniens: & hoc est ex certa malitia peccare. Vnde manifestum est, quod quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccata venialia non excludunt bonum spirituale, quod est gratia dei, vel charitas. vnde non dicuntur mala simpliciter, sed secundum quid: & propter hoc nec habitus ipsorum possunt dici simpliciter mali, sed solum secundum quid.

¶ Ad secundum dicendum, quod actus qui procedunt ex habitibus, qui sunt similes secundum speciem actibus, ex quibus habitus generantur, differunt tamen ab eis sicut perfectum ab imperfecto: & talis est differentia peccati, quod committitur ex certa malitia ad peccatum, quod committitur ex aliqua passione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille, qui peccat ex habitu, semper gaudet de hoc, quòd ex habitu operatur, quanditu habitu vtitur: sed quia potest habitu non vti, sed per rationem, quæ non est totaliter corrupta, aliquid aliud meditari potest contingere, quòd non vtens habitu doleat de hoc quod per habitum commisit. plerunque tamen tales pœnitent de peccato, non quia eis peccatum secundum se displiceat, sed propter aliquod incommodum, quod ex peccato incurrunt

ARTI-

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum tertium.

¶ Num peccans ægritudinali corporis dispositione, certa peccet malitia.

IN articu. 3. eiusdem 78. quæstio. dubium occurrit, quomodo stant hæc duo simul, quod peccare ex malitia nihil aliud sit quam voluntatem ex se ipsa moueri ad malum: & quod peccet ex malitia qui ex ægritudinali habitudine corporis ad malum mouetur: vtrumque enim in hoc artic. dicitur, & non consone: quia magis dicitat à voluntate infirmitas corporis, quàm infirmitas animæ, quæ in deordinatione appetitus sensitiui cõsistit. vt in 3. præcedenti dictũ est: & conitat quod peccans ex infirmitate animi peccat non ex malitia sed ex passione. igitur peccans ex ægritudinali dispositione corporis nõ peccat ex malitia. Et confirmatur, quia neutra infirmitas ponit aliquid in voluntate, per qua ineli neatur ipsa in malum: quod est igitur ad primũ in littera positũ, quo voluntas ex seipsa mouetur in malum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia inter appetitum animalem & naturalem hoc est differentia, quòd naturalis est primo partis, animalibus vero est primo totius: appetitus enim oculi ad videndum est primo oculi, voluntas autem trascibilis & cõcupiscibilis sunt primo totius. ideo appetitus naturalis non variatur, nisi secundũ dispositionẽ illius partis, qualitercunque eius homo sit dispositus, modo non redundet in totum, eodem modo se habebit appetitus oculi ad videndum, & nõ videndum. apperitus autem animalis non sequitur secundum proprium dispositionem varietur, sed secundum totius seu suppositi dispositionem. nam non solum alterat se habet voluntas dispositione, vel habitu ipsa seipsa affecta, & non affecta, sed etiam alter se habet voluntas hominis affecti aliqua dispositione vel habitu. Et inde prouenit, quod homo tam secundum appetitum sensitiuum habitu aliquo vitio, quàm secundum corporalẽ complexionem inclinatus in aliquod delectabile contrarium rectæ rationi, alter se habet secundum voluntatem, quàm si non haberet habitum, aut inclinationem. Quia enim qualis vnusquisque est, talia ei videntur. & naturale est vnicuique ferri in consonantia sibi volenti, ideo e-

a ¶ Virum ille, qui peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Dicit enim philosophus enim in 3. Ethic.* quod non est cuiuslibet iniusta facere, qualiter iniustus facit, scilicet ex electione, sed solum habentis habitum: sed peccare ex certa malitia, est peccare ex electione mali, vt dictum * est. ergo peccare ex certa malitia non est nisi habentis habitum.

2 ¶ Præterea, Origenes dicit* in 1. Pariarchon. quod non est ad iubitum quis euacuratur, aut deficit, sed paulatim per partes defluere necesse est, sed maximus defluxus esse videtur, vt aliquis ex certa malitia peccet. ergo non statim à principio, sed per multam consuetudinem, ex qua habitus generari potest, aliquis ad hoc deuenit, vt ex certa malitia peccet.

3 ¶ Præterea, Quandocunque aliquis ex certa malitia peccat, oportet quod ipsa voluntas de te inclinetur ad malum quod eligit, sed ex natura potentiæ non inclinatur homo ad malũ, sed magis ad bonum. ergo oportet si eligit malũ, quod hoc sit ex aliquo superuenienti, quod est passio vel habitus, sed quando aliquis peccat ex passione, non peccat ex certa malitia, sed ex infirmitate, vt dictum * est. ergo quandocũque aliquis peccat ex certa malitia, oportet quod peccet ex habitu.

¶ SED CONTRA, Sicut se habet habitus bonus ad electionem boni, ita habitus malus ad electionem mali: sed quandoque aliquis non habẽs habitum virtutis eligit id, quod est bonum secundum virtutem. ergo etiam quandoque aliquis non habens habitum vitiosum, potest eligere malum, quod est ex certa malitia peccare.

CONCLVSIO.

¶ Non oportet quemcunque ex certa malitia peccantis ex habitu peccare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd volũtas aliter se habet ad bonum, & aliter ad malum: ex natura enim suæ potentiæ inclinatur ab bonum rationis, sicut ad proprium obiectũ. vnde & omne peccatum dicitur esse contra naturam. quòd ergo in aliquod malum voluntas eligendo inclinetur, oportet quòd aliunde contingat. Et quandoque quidem contingit ex defectu rationis, sicut cum aliquis ex ignorantia peccat. quandoque autem ex impulsu appetitus sensitiui, sicut cum peccat ex passione: sed neutrum horum est ex certa malitia peccare, sed tunc solum ex certa malitia aliquis peccat, quando ipsa volũtas ex seipsa mouetur ad malum, quod potest contingere dupliciter. Vno quidem modo per hoc quod homo habet aliquam dispositionem corruptam inclinantem ad malum, ita quòd secundum illam dispositionem sit homini quasi conueniens, & simile aliquod malum. & in hoc ratione conuenientiæ tendit voluntas quasi in bonum: quia vnũquodque secundum se tendit in id, quod sibi est cõueniens. talis autem dispositio corrupta, vel est aliquis habitus acquisitus ex consuetudine, quæ vertitur in naturam, vel est aliqua ægritudinalis habitudo ex parte corporis: sicut aliquis habens quasdam naturales inclinationes ad aliqua peccata propter corruptionẽ naturæ in ipso. Alio modo contingit, quod voluntas per se tendit in aliquod malum per remotionem alicuius prohibentis: puta si aliquis prohibeat peccare, non quia peccatum ei secundum se displiceat, sed propter spem vitæ æternæ, vel propter timorem gehennæ: remota spe per disperationem, vel timore per

præsumptionem, sequitur quod ex certa malitia quasi absque fræno peccet. Sic igitur patet, quod peccatum, quod est ex certa malitia, semper præsupponit in homine aliquam inordinationem: quæ tamen non semper est habitus, vnde non est necessarium, quod quicũqui peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd operari qualiter iniustus operatur, non solum est operari iniusta ex certa malitia, sed etiam delectabiliter, & sine graui renisu rationis, quod est nisi eius, qui habet habitum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non statim ad hoc aliquis labitur, quòd ex certa malitia peccet, sed præsupponitur aliquid, quod tamẽ non semper est habitus, vt dictum * est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud propter quod voluntas inclinatur ad malum, nõ semper habitus est, vel passio, sed quiddam aliud, vt dictum * est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est similis ratio de electione boni & de electione mali: quia malum nunquam est sine bono naturæ, sed bonum potest esse sine malo culpæ perfectæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum ille, qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, quàm qui ex passione.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ille, qui peccat ex certa malitia, non peccet grauius, quàm ille qui peccat ex passione. Ignorantia enim excusat peccatum vel in toto vel in parte: sed maior est ignorantia in eo qui peccat ex certa malitia, quàm in eo qui peccat ex passione: nam ille qui peccat ex certa malitia, patitur ignorantiam principij, quæ est maxima, vt Philosophus dicit in 7. Ethi. * habet enim malam existimationem de fine, qui est principium in operatiuis, ergo magis excusatur à peccato qui peccat ex certa malitia, quàm ille qui peccat ex passione.

2 ¶ Præterea, Quanto aliquis habet maius impellens ad peccandum, tanto minus peccat: sicut patet de eo qui maiori impetu passionis deijcitur in peccatum: sed ille qui peccat ex certa malitia, impellitur ab habitu, cuius est fortior impulsio, quàm passionis. ergo ille qui peccat ex habitu, minus peccat, quam ille qui peccat ex passione.

3 ¶ Præterea, Peccare ex certa malitia, est peccare ex electione mali, sed ille qui peccat ex passione, etiã eligit malum. ergo nõ minus peccat, quàm ille qui peccat ex certa malitia.

SED CONTRA est, quòd peccatum quod ex industria committitur, ex hoc ipso grauiorem pœnam meretur, secundum illud Iob. 34. Quasi impios percussit eos in loco videntium, qui quasi de industria recesserunt ab eo: sed pœna non augetur nisi propter grauitatem culpæ. ergo peccatum ex hoc aggrauatur quòd est ex industria, seu certa malitia.

CONCLVSIO.

¶ Peccantes ex malitia, cum ipsum eorum peccatum sit maxime voluntarium, ac diuturnius, & in deteriori sint dispositione quàm peccantes ex passione, grauius quoque hi peccare dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccatũ, quod est ex certa malitia, est grauius peccato, quod est ex passione: triplici ratione. Primo quidẽ, quia cũ peccatũ principaliter in volũtate cõsistat, quãto motus peccati est magis proprius volũtati, tãto peccatũ est grauiꝰ, cæteris paribus: cũ aũt ex certa malitia peccatur, motus peccati est magis proprius volũtatiꝰ si voluntas ipsa secundum se non sit aliter dispositaꝰ, quia tamen secundum suum suppositum est aliter dispositaꝰ habitu, vel plusquam habitu naturali, scilicet ægritudine, dicitur ex seipsa moueri in malum, vtroque nanque modo, scilicet ex propria dispositione, & ex dispositione suppositi. recte dicitur ex seipsa voluntas moueri: quoniam voluntati non solum ipsamet, sed suppositum intrinsecum in ratione mouentis est, quamuis differẽter: quia primum conuenit ei vt *In corp. ar.* conuenit cum appetitu naturali, secundum autem, vt est appetitus animalis. præsertim intellectualis: vnde ly ex ipsa *In corp. ar.* non distinguitur contra suppositum, sed contra alias partes vt sic, quæ sunt principia humanorum actuum, intellectũ scilicet & appetitum sensitiuum. Et si non intelligis inclinationes has corporales, vide superius in q. 31. art. 7.

Sup. q. 4. 7. ar. 2. co. & 22. qu. 7. ar. 3. co. & 2. di. 7. 11. ar 2. co fin. Et Ma. q. 3. artic. 13. Et quo. 2. artic. 15. co. C. 8. à medio tom. 5. Quæstio.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum quartum.

¶ Num ignorantia peccantis ex malitia sit maior ignorantia peccantis ex passione.

IN articulo quarto, in responsione ad primum occurrit dubium: quoniam videtur contrariari supradictis in primo articulo huiusmet quæstionis. dictum namque fuit, quod maior est ignorantia peccantis ex passione, quàm ex malitia: quia ille ignorat hoc nunc esse malum, iste vero scit hoc nunc esse malum, quamuis ignoret hoc nunc esse peius sibi. modo autem dicitur, quòd, maior est ignorantia peccantis ex malitia.

¶ Ad hoc dicitur tripliciter, quod ignorantia potest referri ad duo, scilicet ad ipsum peccatũ, vel ad rationem peccandi. si referatur ad ipsum peccatum, sic maior est ignorantia peccantis ex passione: quia ignorat hunc actum nunc esse malum, quod non latet peccantem ex malitia. Si vero referatur ad rationem peccandi, sic ignorantia peccantis ex malitia est maior: quia ex affectu nimio ad minus bonum errat circa finem proponẽdum: quod est ratio peccandi. Ex hoc namque, quòd affectus quis est plus ad lucrum, quàm ad bonum iustitiæ, iudicatur bonum lucri magis sectandum. Et inde prouenit quòd scienter eligit priuari iustitia vt lucretur: scit ergo iste lucrum esse nunc iniustum, quod ex passione

Universidad de Deusto
Biblioteca

passione peccans ignorat: sed ex nimio amore lucri nescit postponendũ esse bono iustitiæ, quod est magis ignorare quo ad rationem peccandi: quia in passione existens non ex ipso amore vnius boni: sed ex impulsu passionis perturbantis iudicium, nunc respectu huius peccat. Et ex hoc sequitur secunda responsio, scilicet quod ignorantia peccantis ex malitia est maior formaliter: quia formaliter ignorat tam conclusio, quàm principium, vt etiam ex 7. Ethicor. habetur: quod in peccante ex passione non accidit vt patet. Ignorantia autem peccatis ex passione est maior quasi virtualiter, seu cõcomitanter, pro quanto est respectu prioris obiecti: prius enim est hoc malum nunc, quàm hoc malum nunc esse peius altero. ac per hoc ignorans formaliter hoc nũc esse malũ: ex consequenti nescit hoc nunc esse peius, & non econuerso. Tertiò potest dici, quod ignorantia peccantis ex malitia est maior: quia per modum habitus. Ignorantia autem peccatis ex passione est per modum interruptionis: malus enim circa finem malum in affectu, & in ratione est male dispositus: passione vero ductus male se habet circa finem, dum passio tantum intercipit. vt in corpore articuli dicitur.

¶ Super Quæstionis septuagesimænone Articulum 1. & 2.

¶ Num possibile sit actum peccati esse à Deo, nullo autem modo actus deformitatem.

Quæstio. IN articu. 1. & 2. quæst. 79. arduum occurrit dubium in doctrina, præcipue authoris, quomodo possunt hæc duo simul stare, quòd actus peccati sit à Deo, & defectus concomitans nullo modo sit à Deo, sed à causa creata sola. & quãuis multæ afferantur in 37. dist. 2. sen. in Capreolo ex Aur. & Durando obiectiones, duæ tamen solummodo afferendæ sunt: quibus discussis, omnia, vt puto, propria clara erunt. Prima est ex parte habitudinis entitatis positiuæ actus ad causam effectiuam. Ex prima igitur via est talis difficultas, Deformitas peccati est priuatio contrariæ rectitudinis positiuæ speciei, moralis vitij inhærentis actui subiitato. ergo necessario causatur à causante illam positiuã speciẽ moralis vitij in substrato actu. ergo causatur à Deo, si ab ipso causatur omnis positiua entitas actus peccati. antecedens declaratur resumendo, quòd in peccato sunt tria: actus, species moralis vitij, & deformitas. ver. gra. in intemperantia sunt tria: actus interior vel exterior, entitas positiua reposita in specie, intemperantiæ afficiens actum, & deformitas priuatiua: & quum constet quod entitas intemperantiæ est contraria entitati temperantiæ, vt frigus calori, & quòd ad vnum contrarium positum in aliquo necessario, sequitur priuatio alterius contrarij, in eodem: vt ad positũ frigus in manu, sequitur priuatio caloris in eadẽ ac per hoc ad oppositam entitatem temperantiæ in actu sequitur priuatio temperantiæ in eodẽ. Et quòd in hac priuatione consistit deformitas peccati intemperantiæ, quia consistit in priuatione rectitudinis debitæ in esse substrato actui: cõstat enim

Ar. 1. & 2. huius quæ.

ti, quæ ex seipsa in malum mouetur, quàm quando ex passione peccatur, quasi ex quodã extrinseco impulsa ad peccãdum. vnde peccatum ex hoc ipso, quòd est ex malitia aggrauatur, & tanto magis, quanto fuerit vehemẽtior malitia: ex eo vero, quòd est ex passione, diminuitur tãto magis, quãto passio fuerit magis vehemens. Secundò, quia passio, quæ inclinat voluntatem ad peccandum, cito transit. & sic homo cito redit ad bonum propositum pœnitens de peccato: sed habitus, quo homo ex malitia peccat, est qualitas permanens. & ideo qui ex malitia peccat diuturnius peccat. vnde Philosophus in 7. Ethi. comparat intemperatum, qui peccat ex malitia, infirmo, qui continue laborat, incontinentem autem, qui peccat ex passione, ei qui laborat interpolate. Tertio, quia ille, qui peccat ex certa malitia, est male dispositus quantum ad ipsum finem, qui est principium in operabilibus, & sic eius defectus est periculosior, quàm eius, qui ex passione peccat, cuius propositũ tendit in bonum finem, licet hoc propositũ interrũpatur ad horam propter passionẽ. Semper autẽ defectus principij est pessimus. vnde manifestum est, quòd grauius est peccatũ quod est ex malitia, quàm quòd est ex passione.

Ca. 3. 10. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ignorantia electionis, de qua obiectio procedit, neque excusat, neque diminuit peccatum, vt suprà* dictum est. vnde neque maior ignorantia talis facit esse minus peccatum.

2. 76. ar. 4

¶ Ad secundum dicendum, quòd impulsio quæ est ex passione, est quasi ex exteriori defectu respectu voluntatis. sed per habitum inclinatur voluntas quasi ab interiori: vnde non est similis ratio.

Quæstio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliud est peccare eligentem, & aliud peccare ex electione, ille enim qui peccat ex passione, peccat quidẽ eligens, non tamen ex electione, quia electio non est in eo primum peccati principium, sed inducitur ex passione ad eligendum id, quod extra passionem existens, non eligeret, sed ille qui peccat ex certa malitia, secundum se eligit malum, eo modo quo dictum* est, & ideo electio, quæ est in ipso, est principium peccati, propter hoc dicitur ex electione peccare.

QVAESTIO SEPTVAGESIMANONA, De causis exterioribus peccati, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis exterioribus peccati. Et primo ex parte Dei, Secundo, ex parte diaboli. Tertio, ex parte hominis.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum Deus sit causa peccati.
¶ Secundo, vtrum actus peccati sit à Deo.
¶ Tertio, vtrum Deus sit causa excæcationis & obdurationis.
¶ Quarto, vtrum hæc ordinentur ad salutem eorum, qui excæcantur, vel obdurantur.

quòd rectitudo debita in esse actui subsistato intemperantiæ, est rectitudo temperantiæ. consequentia autem probatur inductione & ratione: inductione quidem: quia discurrendo, nullam inuenimus instantiam, quin efficiens vnum contrariorum in aliquo priuet: consequenter reliquo illudmet subiectum, vt patet in calefaciente, dealbante, & alijs. Ratione autem, quia agens quantum dat esse, tantum dat de priuatione contrarij illi esse, in cuius signum agens quãdo non potest priuare subiectum contrario, non dat illud intentum esse. Calefactiuum namque non calefacit, si non potest tale calefactibile priuare frigore: eiusdem enim rationis est ponere vnum contrariorum in aliquo, & priuare illud altero, quia differenti gradu, & modo, quia ponere est principaliter & per se, priuare vero ex consequenti & per accidens. Ex secunda vero via difficultas talis est, actus peccati, quo ad suam materialem entitatem est à Deo immediate. ergo potest esse ab eodem immediate. ergo potest Deus immediate causare peccatum. & peccare inquit. Diuus quantum videt. Antecedens est conclusio authoris. Prima vero ratio quela patet per illa maximam, Quicquid potest Deus mediante causa secunda effectiua, & causa secunda autem quo ad primam probatur: quia ipsa priuatio, in qua consistit malum peccati, quæ distinct ad specie actus consequentis: vt etiam in tera dicitur in respondẽ ad secũdum, & sequitur inseparabiliter ad absolute: vt etiam ex prædictis patet. Sunt autẽ quidam actus secundum suam speciem absolute mali, qui nunquam sunt benefieri, vt mactare deum, odio habere deum, quæ omnino sunt impossibilia: & ipse deus ipsum negare nequit. Apostolus dicit primo ad Timot. quo ad reliquum demũ partem, scilicet ergo potest peccare, quia omnis defectus culpabilis imputatur ei immediante habitu ante minium super actũ & non ignoranti.

4 ¶ Virum Deus sit causa peccati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit causa peccati. Dicit enim Apostolus Rom. 1. de quibusdam, Tradidit eos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt. Et glos.* ibidem dicit: quod Deus operatur in cordibus hominum, inclinando voluntates eorum in quodcunque voluerit, siue in bonum, siue in malum: sed facere quæ non conueniunt, & inclinari secundum voluntatem ad malum, est peccatum, ergo Deus hominibus est causa peccati.

2 ¶ Præterea, Sap. 14. dicitur. Creaturæ Dei in odiũ factæ sunt, & in tentationẽ animę hominum, sed tentatio solet dici prouocatio ad peccandum. cum ergo creaturæ non sint factę nisi à Deo (vt in primo habitum* est) videtur quòd Deus sit causa peccati prouocans hominem ad peccandum.

3 ¶ Præterea, Quicquid est causa causæ, est causa effectus, sed Deus est causa lib. arb. quod est causa peccati. ergo Deus est causa peccati.

4 ¶ Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinæ bonitati, quòd ipse sit causa mali pœnę. de isto enim malo dicitur Isaiæ 45. quòd Deus est creans malum. Et Amos 3. Si est malũ in ciuitate quod Deus non fecerit. ergo etiam diuinæ bonitati non repugnat, quòd Deus sit causa culpæ.

¶ SED CONTRA Sap. 11. dicitur, Nihil odisti eorum quæ fecisti: odit autem deus peccatum, secũdum illud Sap. 14. Odio est deo impius & impietas eius. ergo deus non est causa peccati.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus omnium vltimus finis & bonum existens omnia ad seipsum dirigat & conuertat, nec ali cui quicquam debeat. non potest alicui directe, vel in directe causa peccati esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo dupliciter est causa peccati, vel sui, vel alterius. Vno modo directe, inclinando scilicet voluntatem suam, vel alterius, ad peccandum. Alo modo indirecte, dum scilicet non retrahit aliquos à peccato. vnde Ezech. 3. speculatori dicitur, Si non dixeris impio. Morte morieris, sanguinem eius de manu tua requiram. Deus autem non potest esse directe causa peccati, vel sui, vel alterius: quia omne peccatum est per recessum ab ordine, qui est in deum, sicut in finem. deus autem omnia inclinat & conuertit in seipsum, sicut in vltimum finem: sicut Dionysius dicit 2. c. de diuinis. no.* vnde impossibile est quod sit sibi vel alijs causa discedendi ab ordine qui est in ipsum. vnde non potest directe esse causa peccati. Similiter etiam neque indirecte: contingit enim quod deus aliquibus non præbet auxilium ad euitandũ peccata: quod si præberet, non peccarent, sed hoc

Quo ad secundum, quia de ratione peccati moralis est voluntarium voluntate mala, oppositum enim non est intelligibile. nec morale enim absque voluntario intelligi, nec peccatum morale absque moraliter peccante potest. Cum peccare nihil aliud sit, quàm aliquem voluntarie declinare: quia inquam de ratione peccati moralis est volũtarium voluntate mala moraliter, oportet vt de ratione peccati moralis sit esse à voluntate deficiente. ac per hoc impossibile est ipsum esse à Deo immediate, & si huic adiungeris quod dictũ est, scilicet quòd conuersio actus mali pũnit necessario quæritionem, videlicet, quod de ratione talis conuersionis est etiam voluntarium voluntate deficiente, ac per hoc impossibile sit ipsam esse à Deo immediate, &c vere sit malus actus, puta odiũ, vel negatio Dei, secundum suum moralem speciem, & includit voluntarium directe, & ly voluntate deficiente ex consequenti: sicut ipse actus est secundum se deficiente, sequitur, quòd pro quanto est ab agente, sit à Deo primo agente, pro quanto à deficiente, non sit à Deo. Sequitur secundo, quod directe deformitatem peccati comitari actum talem absolute, & dicere ipsum comitari actum, vt est ab agente deficiente, idem est, quia de ratione talis actus est esse ab agente deficiente. Sequitur tertiò, quòd non est idem concurrere ad talem actum, secũdum id quod habet ab agente vt ne, & secundum id quod habet ab agente vt deficiente. reducat non est idem esse agens, & esse deficiens, nec esse ab agente, & esse à deficiente. Ex quo sequitur quartum, quod non valet, A est causa actus moralis mali secundum suam speciem: ergo est causa peccati, seu deformitatis. sed bene valet, A est causa deformitatis actus moralis mali secundum suam speciem: ergo est causa peccati & deformitatis: quia deformitas & completa ratio peccati sequitur ad speciem mali moralis, vt est ab agente deficiente, & non vt est ab agente. Ex his autem habes, quod quum actus moralis malus secundum suam speciem possit dupliciter distingui. Primo vt sumptus absolute distinguatur cõtra seipsum sumptum, vt est ab agente deficiente, dicendo quòd species moralis mali sumitur dupliciter, absolute, vt est à lib. arb. humano: & sic distinguuntur quidam dicentes, quòd deformitas consequitur actum malum moraliter, non absolute, sed vt est à lib. arb. & propterea deformitas actus non est à Deo: quia non sequitur ipsum absolute. verius tamen distinguitur secundo modo, scilicet vt absolute sumptus distinguatur contra seipsum, vt est ab agente vt sic: quia absolute sumptus vendicat sibi duo, scilicet quòd sit ab agente, & sit à deficiente: ac per hoc quum sumitur, vt est ab agente vt sic, sumitur quasi secundum quid, vel & in idem redit, distinguatur sic Actus moralis malus secundum suam speciem dupliciter. Primo absolute seu simpliciter, secundo secundum id quod habet perfectionis. Et primo modo sequitur ad eam deformitas, secundo non. Primo modo est ab agente deficiente: secundo ab agente tantum: ac per hoc à Deo. Et sic totum oppositum videtur esse eius, quod illi dicunt, comparati tamen vtrumque vlam in veritate, dicendo verius secundo modo distingui: quia ad bonum sensum saluari creditur, vt patebit, quod autem hæc sint de mente authoris, ex hoc loco patet, vbi in responsione ad secundum ar. secundo dicitur, quod dicitur esse à Deo, pertinet ad speciem actus consequenter: quid clarius? si consequitur ad speciem actus tãquam pertinens consequenter ad eam? igitur ad eam simpliciter consequitur: hæc de secundo. Quo ad tertium primæ rationi in oppositum negatur antecedens, nam vnum contrarium directe priuat aliud ex ea parte, qua est illi contrarium, vitium autem virtuti contrariatur ex parte conuersionis: quia ad contraria obiecta conuertuntur. & sic virtutis species in actu posita priuat per se loquendo conuersione ad obiectum virtutis: quod est priuare rectitudinem conuersionis inuentã in virtutis actu in ordine ad proprium obiectum: talem autem priuationem sic causari à Deo nullum inconueniens est: sicut nec causari ipsam vitij speciem. Dico autẽ sic, quia secus est, vt subsistat auersioni: deformitas autem peccati in ipsa auersione consistit. Cuius signum est, quod habituatum intemperantiæ vitio statim vt pœnitet, non comitatur deformitas, quia subiata est auersio, & perseuerat priuatio habitus temperantiæ acquisitæ, perseuerante pronitate consensus ad obiectum intemperantiæ. non enim statim desinit. Ad probationem vero, quia consistit in priuatione rectitudinis debitæ inesse actui, dicitur quòd est sophisma cõsequentis: concesso enim hoc, non sequitur: ergo in priuatione huius rectitudinis, scilicet obiective, dico enim quod consistit in priuatione rectitudinis debitę in esse subsistato actui in ordine ad legem: quæ vocatur conformitas ad legem, cuius priuatio vocatur auersio, in qua consistit deformitas peccati. Et si propter hanc veritatem mutetur argumentum, & arguatur de deformitate seu auersione, ex hoc quod inseparabiliter sequitur ad speciem absolutè: iam patet responsio, quod quando aliqua species vendicat sibi non solum agens, sed agens deficiens, nõ oportet omne agens causans illam speciem, causare defectum comitantem illã: quia fiat quod defectus ille aduenit ex deficiẽte sicut si exigeret duo agentia, non oportet omne agẽs causare totum quod inuenitur in illo. Et sic in proposito.

Inst. q. 80. a. 1 ad 6. Et 1. d. 40. q. 4. ar. 2 ad 1. 2. d. 42. q. 2. a. 1. Et 2. d. 37. q. 2. & dist. 44. q. 1. ar. 1. Et 3. d. 6. q. 1. ar. 1. & 2. Et Ro. 11. lect. 5. circa. Non loge à principio est in responsione rationabilis. 4. dom. 7. q. 4. in par. 4. illius, nõ loge à prin. Art. præc. Qu. 18. art. 2. & 3. Ar. 1. huius q.

¶ Ad tertium dicendum, quòd effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundũ quod subditur ordini causæ primæ, reducitur etiam in causam primã: sed si procedat à causa media, secundum quod exit ordinem causæ primæ, non reducitur in causam primam: sicut si minister faciat aliquid contra mandatum Domini, hoc non reducitur in Dominũ, sicut in causam. Et similiter peccatum, quod liber. arbitr. committit contra præceptum Dei, non reducitur in Deum, sicut in causam.

Li. 3. ca. 4. & ca. 9. in fine com. 3.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœna[d] opponitur bono cius, qui punitur, qui priuatur quocunque bono: sed culpa opponitur bono quocunque modo sit, oportet quod deriuetur à primo ente, vt patet per Dio.* 5. cap. de di. no. omnis autẽ actio causatur ab aliquo existẽte in actu: quia nihil agit, nisi secundũ quod est actu. omne autem ens actu reducitur in primũ Io habitudo effectus ad actũ, scilicet deũ, sicut in causam, qui est per suã essentiã actus. vnde relinquitur, quod deus sit causa omnis actiõis, inquãtũ ast actio. sed peccatũ nominat ens & actionẽ cũ quodã defectu,

C. 5. versus ad med.

CONCLVSIO.

¶ Cum actus peccati sit ens, necessario est à deo, sed deffectus est à causa creata.

¶ RESPONDEO dicendum, quod actus peccati & est ens, & est actus, & ex vtroque habet, quòd sit à deo: omne enim ens quocunque modo sit, oportet quod deriuetur à primo ente, vt patet per Dio.* 5. cap. de di. no. omnis autẽ actio causatur ab aliquo existẽte in actu: quia nihil agit, nisi secundũ quod est actu. omne autem ens actu reducitur in primũ Io habitudo effectus ad actũ, scilicet deũ, sicut in causam, qui est per suã essentiã actus. vnde relinquitur, quod deus sit causa omnis actiõis, inquãtũ ast actio. sed peccatũ nominat ens & actionẽ cũ quodã defectu, comedentibus, mediante causa secundum nec potest tamen fieri comedere sine comedente: implicat namque contradictionem vitaliter operari, quod importat co medere, & nullum viuens illo vitali opere operantem esse. vnde licet possit fieri commessionis similitudo, vt sit in corporibus assumptis ab Angelis, non tamen vera vitalis comestio absque vere comedente. Et si dicatur, Deus potest conseruare opus vitale, puta comedere, vel actuale odium dei in actu exercito posito, nunc annihilando comedentẽ vel odientem. ergo potest etiam immediate talia facere: quicquid namque potest immediate conseruare, potest immediate facere: respondetur, quod si deus conseruaret ista, sic non remanerent eiusdem rationis. non enim remanerent in ratione actuum vitalium in actu exercito, sed per modum formarum. sicut si conseruaretur albedo sine omni quantitate, non remaneret eiusdem rationis, quia non remaneret in ratione sensibilis. &ad hunc sensum accipiendo has species absolute, ereditur saluari via suprà dicta, scilicet quòd ad speciem moralem actus mali absolute non sequitur deformitas: si enim sic conseruaretur aut fieret, non comitaretur deformitas: quonĩam deformitas sequitur speciem moralis actus mali in actu suo exercito, & non separatam in alia ratione essendi. Hæc de secundo.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimænone Articulum secundum.

IN corpore 2. artic. in calce nota nouitie declarationem literæ, quod deus est causa actus, qui est peccatum tam secundum esse naturæ, quàm moris: non tamen est causa peccati, quia non est causa, quòd actus sit cum defectu, id est non est causa concomitantiæ seu coniunctionis defectus cum actu: cõiunctio namque ista non vndecunque prouenit: sed ex deficiente lib. arb. nec conuenit actui quomodolibet sumpto, sed vt à deficiẽte pendet. vnde & in q. de malo, quæstio. tertia, articulo secundo, ad secundũ, dicit quòd deformitas consequitur speciem actus, secundum quod est moralis, prout caũsatur ex lib. arb. quasi diceret, quòd deformitas sequitur speciem moralem, non quomodolibet sumptam, quia non secundum quod est ab agente perfectio quædã, sed prout

Universidad de Deusto
Biblioteca

prout causatur ex libero arbitrio defectuose. sic enim sequitur ratio mali culpæ in priuatione virtutis, & auersio.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum tertium.

Anuel.

IN arti. 3. eiusdem 79. quæstio. aduerte nō ultie ordinem causalitatis. Primo enim homo ponit obstaculum diuino lumini, & est causa meritoria, quòd sol iustitiæ subtrahat radios efficaces ad illuminandum, remouendo obstaculum: quod est pœna secundo loco conuenies. Tertio ex hac pœna sequitur excæcatio, aggrauatio, & obduratio, propter bonum diuinæ gloriæ ad minus, vt in quarto artic. dicitur, in quo nihil aliud occurrit.

Q.72.ar.1.

ciem ex ipsa priuatione in qua consistit ratio mali, sed ex aliquo obiecto cui coniungitur talis priuatio, & sic ipse defectus, qui dicitur nō esse à Deo, pertinet ad speciem actus consequenter, & non quasi differentia specifica.

1.q.23.ar. 3. Et 2. 2.q.15.ar. 1. Et 1.dist. 40.quæ.4. ar.2. Et 3. con.c.162. Et veri.q. 24.ar.10. & Et 10. 12. le. 6. Et Ro. 1. lec.7. et c.9 le.3. Et 1.co 4. *q.3. in med.to.4.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum Deus sit causa excæcationis & indurationis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit causa excæcationis & indurationis. Dicit enim Au. li. 83. q. * quòd Deus non est causa eius, quod homo sit deterior, sed per excæcationem & obdurationem fit homo deterior. ergo Deus non est causa excæcationis & obdurationis.

2 ¶ Præterea, Fulgentius dicit, quòd Deus non est vltor illius rei, cuius est actor: sed Deus est vltor cordis obdurati: secundum illud Eccle. 3. Cor durum male habebit in nouissimo, ergo Deus non est causa obdurationis.

3 ¶ Præterea, idem effectus non attribuitur causis contrarijs, sed causa excæcationis dicitur esse malitia hominis: secundum illud Sap. 2. Excæcauit enim eos malitia eorum. Et etiam diabolus secundum illud 2.ad Cor. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium: quæ quidem causæ videtur esse contrariæ Deo. ergo Deus non est causa excæcationis & obdurationis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Isa. 6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Et Ro. 9. dicitur, Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

CONCLVSIO.

¶ Non est Deus causa excæcationis & obdurationis, vt ex ipso sit quòd homines moueantur & inhæreant malo, sed per gratiæ subtractionem.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd excæcatio & obduratio duo important. Quorum vnum est motus animi humani inhærentis malo, & auersi à diuino lumine, & quantū ad hoc Deus nō est causa excæcatiōis & obduratiōis, sicut nō est causa peccati. Aliud aūt est subtractio gratię, ex qua sequitur, quòd mēs diuinitus nō illuminetur ad recte videndū, & cor hominis non emolliatur ad recte viuendū, & quantum ad hoc Deus est causa excæcationis & obdurationis. Est autem considerandū, quòd Deus est causa vniuersalis illuminationis animarū, secundum illud Io. 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum: sicut sol est vniuersalis causa illuminationis corporum, aliter tamen & aliter. Nam sol agit illuminando per necessitatē naturæ: Deus autem agit voluntarie per ordinem suæ sapientiæ, sol autem, licet quantum est de se omnia corpora illuminet, si quod tamen impedimentum inueniat in aliquo corpore, relinquit illud tenebrosum, sicut patet de domo, cuius fenestræ sunt clausæ: sed tamen illius obscurationis nullo modo causa est sol: non enim suo iudicio agit vt lumē interius non immittat, sed causa eius est solum ille qui claudit fenestram, Deus autem proprio iudicio lumē gratiæ non immittit illis in quibus obstaculū inuenit. vnde causa subtractionis gratiæ est non solū ille, qui ponit obstaculū gratię, sed etiā Deus qui suo iudicio gratiā nō apponit, & per hūc modū Deus est causa excæcationis & aggrauationis auriū, & obdurationis cordis. quæ quidē distinguūtur secundū effectus gratiæ: quæ & perficit intellectū dono sapiētiæ, & affectum emollit igne charitatis. Et quia ad cognitionem intellectus maxime deseruiunt duo sensus, scilicet visus & auditus, quorū vnus deseruit inuentioni, scilicet visus, alius disciplinę, scilicet auditus: ideo quantum ad visum ponitur excæcatio, quantum ad auditum, auditium aggrauatio, quantum ad affectum, obduratio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum excæcatio & indurātio ex parte subtractionis gratiæ sint quædam pœnæ, ex hac parte eis homo non fit deterior, sed deterior factus per culpam hanc incurrit, sicut & cæteras pœnas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de obdurātione secundum quod est culpa.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malitia est causa excæcationis meritoria, sicut culpa est causa pœnæ, & hoc etiam modo diabolus excæcare dicitur inquantum inducit ad culpam.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum excæcatio & obduratio semper ordinentur ad salutem eius, qui excæcatur & obduratur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd excæcatio & obduratio semper ordinentur ad salutem eius, qui excæcatur & obduratur. Dicit enim Aug. * in ench. quòd Deus cum sit summè bonus, nullo modo permitteret fieri aliquod malum, nisi posset ex quolibet malo elicere bonum. multo igitur magis ordinat ad bonum illud malum, cuius ipse est causa, sed excæcationis & obdurationis Deus est causa, vt dictum * est. ergo hæc ordinantur ad salutem eius qui excæcatur vel obduratur.

2 ¶ Præterea, Sap. 1. dicitur, quòd Deus non delectatur in perditione impiorū, videretur autem in perditione eorum delectari, si eorum excæcationem in bonum eorum non conuerteret: sicut medicus videretur delectari afflictione infirmi, si medicinam amaram, quam infirmo propinat, ad eius sanitatem non ordinaret, ergo Deus excæcationem conuertit in bonum excæcatorum.

3 ¶ Præterea, Deus non est personarum acceptor: vt dicitur Act. 10. Sed quorundam excæcationem ordinat ad eorum salutem: sicut quorundam Iudæorum, qui excæcati sunt, vt Christo non crederent, & non credentes occiderent, & postmodum compuncti conuerterentur: sicut de quibusdam legitur Act. 2. vt patet per Aug. * in li. de quæstionibus Euangelij. ergo Deus omnium excæcationem conuertit in eorum salutem.

¶ SED CONTRA, Non sunt facienda mala, vt veniant bona: vt dicitur Ro. 3. sed excæcatio est malum. ergo Deus non excæcat aliquos propter eorum bonum.

CONCLVSIO.

¶ Excæcatio cum sit dispositio ad peccatum, nulli ex se ad salutem datur, sed ad damnationem, excæcatio autem ex diuina misericordia nonnullis est ad salutem, vt in peccatum lapsi humiliter pœniteant & conuertantur ad Deum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd excæcatio est quoddam præambulum ad peccatum: peccatum autem ad duo ordinatur, ad vnum quidem per se, scilicet ad damnationem, ad aliud autem ex diuina misericordia, vel prouidentia, scilicet ad sanationē. inquantum Deus permittit aliquos cadere in peccatū, vt peccatū suum agnoscentes, humilientur & conuertantur, sicut Aug. dicit * in li. de natura & gratia, vnde & excęcatio ex sui natura ordinatur ad damnationē eius, qui excæcatur (propter quod ponitur etiam reprobationis affectus) sed ex diuina misericordia excæcatio ad tempus ordinatur medicinaliter ad salutem eorum, qui excæcantur, sed hæc misericordia nō omnibus impenditur excæcatis, sed prædestinatis solum: quibus omnia cooperantur in bonum. sicut dicitur. Ro. 8. vnde quantum ad quosdam excæcatio ordinatur ad sanationem, quantū autem ad alios ad damnationem, vt Aug. dicit * in 3. De quæstionibus Euangelij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia mala, quę Deus facit vel permittit fieri, ordinantur in aliquod bonum: nō tamen semper in bonum eius in quo est malum, sed quandoque ad bonum alterius, vel etiam totius vniuersi: sicut culpam tyrannorum ordinat in bonum martyrum, & pœnam damnatorum ordinat ad gloriam iustitiæ suæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non delectatur in perditione hominum, quantum ad ipsam perditionem, sed ratione suæ iustitiæ, vel propter bonum quod inde prouenit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc quòd Deus aliquorum excæcationem ordinat in eorum salutem, misericordię est, quòd autem excæcatio aliorum ordinetur ad eorum damnationem, iustitiæ est: quòd autem misericordiam quibusdam impēdit, & nō omnibus, non facit personarum acceptionem in Deo:, sicut in primo * dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd mala culpæ non sunt facienda, vt veniant bona: sed mala pœnæ sunt inferenda propter bonum.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ Articulum primum.

¶ Num ad hoc quòd aliquid sit causa directe actus exigatur vt sit proprium principium mouens ad agendum.

IN artic. 1. quæstio. 20. dubium occurrit circa propositionem in litera positam, scilicet esse causam directe alicuius actus, non contingit nisi per hoc, quod proprium principium illius actus mouet ad agendum, aut eamque hæc propositio intelligitur absolute, vt sonat, scilicet nihil est di recte causa actus, nisi, &c. aut limitate ad actū alterius propter materiā subiectam, de qua est sermo, causa scilicet extrin seca quod homo peccet, si primo modo, obstat litera, quæ principium actus proprium voluntarij, voluntatem scilicet ad agendum mouentis subtrahit, si secundo modo, obstat litera, quæ principium actus voluntarij, voluntatem scilicet ad agendum mouentis subtrahit, non sequitur subtrahi a Deo, sed à se. si enim de extrinseco tantum motore esset sermo in illa propositione, ipsum non connumeraret subsumendo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd neutro modo propositio datur intelligitur. Quod enim nō intelligatur primo modo, patet ex hoc, quod nullum principiū mere naturale esset causa directe actus proprij, quod nullum tale mouet ad causandum actum exigitur, quod aliquid sit causa directe actus proprij, scilicet ad agendum. Nullum principium illius actus proprium, absque vlla qualitate, sequitur, quod nec calor sit directe calefaciendi: nec lux illuminandi, &c. Quod nec secundo modo intelligatur, ex ipsa summe patet: quamuis quilibet diceret quispiā, quod ad bonitatem dono addit author etiā volentem moueri à se. tamen formaliter cōtinetur literæ conspicienti, quod est vera & formalis subsumptio: ac per hoc oportet propositionem esse ad causam, & extra, & vere, & sic est. Intendit igitur author, quòd ad esse directe causam actus, qui aliquid fit idem, sine alterum a causa, exigitur quod causa proprij principium illius actus mouet ad agendum, ita quod in hac propositione duo continentur, Alterum quod supponitur, scilicet actum exigere aliquod principij executiui: & per hoc includūtur omnia principia proprium actum tam naturalium, quam animalium. Alterū, quod docemur, scilicet quod requiratur ad esse causam directe actus existentis ab aliquo principio executiuo. & dicimus, quod exigitur, quod mouet illud proprium ad agendum, siue hoc sit idem cum illo principio executiuo, siue diuersum. Est igitur sensus propositionis, quod præsupposito, quod actus sit alicuius principij principiātis ipsum executiue (vt calor calefacit, oculus videt, voluntas vult, & huiusmodi) ad hoc quod aliquid siue idem siue diuersum sit causa directe calefactionis, visionis, volitionis illius. vltra illud principium non absolute: sed inquantum est causa executiua, oportet quod moueat principium illud exequēs ad agendum. Et hunc sensum insinuant verba literæ in ly alicuius: non enim ly alicuius cadit supra ly actus, sed cadit supra ly subintellectum principium: ac si dixisset, Actus qui est alicuius. Et per hoc soluuntur obiectiones: nam neque naturalia principia excluduntur à directa causalitate executiua actuum, nec omnipotentia diuina aliquid admittit: oportet enim si ipsa causat actum meum, quòd me moueat ad agēdum: quamuis actus qui esset meus, posset sine me causare.

Q.10. arti. 2. & p. p. q.106 art. 2.et q.105. art.4.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum diabolus sit hominis directe causa peccādi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod diabolus sit hominis directe causa peccandi. peccatum enim directe in effectu consistit, sed Aug. * dicit 4. de Trinit. quod diabolus suæ societati malignos affectus inspiret. Et Beda super Act. dicit, * quòd diabolus animam in affectum malitiæ trahit. & Isido. dicit * in lib. de summo bono, quòd diabolus corda hominum occultis cupiditatibus replet. ergo diabolus directe est causa peccati.

2 ¶ Præterea, Hierony. dicit, * quòd sicut Deus est perfector boni, ita diabolus est perfector mali. sed Deus est directe causa bonorum nostrorum. ergo diabolus est directe causa peccatorum nostrorum.

3 ¶ Præterea, *Philosophus dicit in quodam ca. Ethicæ eudemicę, quòd oportet esse quoddam principium extrinsecum humani consilij, consilium autem humanum non solum est de bonis, sed etiam de malis. ergo sicut Deus mouet ad consilium bonum, & per hoc directe est causa boni, ita diabolus mouet hominem ad consilium malum, & per hoc sequitur quòd diabolus directe sit causa peccati.

¶ SED CONTRA est, quod Aug.* probat in 1, & 3. de lib. arb. quòd nulla alia re fit mens hominis serua libidinis, nisi propria voluntate, sed homo non fit seruus libidinis nisi per peccatum. ergo causa peccati non potest esse diabolus, sed sola propria voluntas.

CONCLVSIO.

¶ Non potest diabolus esse homini directa & sufficiens causa peccandi, sed indirecte, vel per modum persuadentis, vel proponentis exterius appetibile.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod peccatum actus quidam est. vnde hoc modo potest esse aliquid directe causa peccati. per quē modum aliquis directe est causa alicuius actus. quod quidem non cōtingit nisi per hoc, quòd proprium principium illius actus mouet ad agendum: proprium autem principium actus peccati est voluntas: quia omne peccatum est voluntarium. vnde nihil potest directe esse causa peccati, nisi quod potest mouere voluntatem ad agendum. Voluntas autem, sicut supra* dictum est, à duobus moueri potest. Vno modo ab obiecto: sicut dicitur, quòd appetibile apprehensum mouet appetitum. Alio modo ab eo, quòd interius inclinat voluntatem ad volendum: hoc autem non est nisi vel ipsa voluntas, vel Deus, vt supra ostensum est. Deus autem nō potest esse causa peccati, vt dictū* est. Relinquitur ergo, quòd ex hac parte sola voluntas hominis sit directe causa peccati eius. Ex parte autē obiecti potest intelligi, quod aliquid moueat voluntatē tripliciter. Vno modo ipsum obiectū propositū, sicut dicimus, quod cibus excitat desiderium hominis ad comedēdum. Alio modo, ille, qui proponit vel offert huiusmodi obiectū. Tertio modo, ille qui persuadet obiectum propositum habere rationē boni, quia & hic aliqualiter proponit proprium obiectum voluntati, quod est rationis bonum verum, vel apparēs. Primo igitur modo res sensibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad peccandum. secundo autem & tertio modo, vel diabolus, vel etiā homo potest incitare ad peccandum, vel offerendo aliquid appetibile sensui, vel persuadēdo rationi. Sed nullo istorum trium modorū potest aliquid esse directa causa peccati: quia voluntas nō ex necessitate mouetur ab aliquo obiecto, nisi ab vltimo fine, vt supra* dictum est. vnde non est sufficiens causa peccati, neque res exterius oblata, neque ille, qui eam proponit, neq; ille, qui persuadet: vnde sequitur, quòd diabolus nō sit causa peccati directe vel sufficienter, sed solum per modum persuadentis, vel proponētis appetibile.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd omnes illæ authoritates & si quę similes inueniantur, sunt referendę ad hoc, quod diabolus suggerendo, vel aliqua appetibilia proponendo inducit in affectum peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quod similitudo illa est attendenda quātum ad hoc, quod diabolus quodammodo est causa peccatorum nostrorum, sicut Deus est aliquo modo causa bonorum nostrorum, non tamen attenditur quātum ad modum causandi: nam Deus causat bona, interius mouendo volūtatem: quod diabolo conuenire non potest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus est vniuersale principiū omnis interioris motus humani: sed quòd determinetur ad malum cōsilium volūtas humana, hoc directe quidem est ex voluntate humana, & à diabolo per modum persuadentis, vel appetibilia proponētis.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum diabolus possit inducere ad peccandum interius instigando.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd diabolus non possit inducere ad peccandum interius instigando. Interiores enim motus animæ sunt quædam opera vitæ, sed nullum opus vitæ potest esse nisi à principio intrinseco, nec etiā opus animæ vegetabilis: quod est infimū inter opera vitæ. ergo diabolus secūdum interiores motus nō potest hominē instigare ad malum.

2 ¶ Præterea, Omnes interiores motus secūdum ordinem naturæ à sensibus exterioribus oriuntur. sed præter ordinem naturæ aliquid operari est solius Dei, vt in primo dictum* est. ergo diabolus non potest in interioribus motibus hominis aliquid operari, nisi secundum ea, quæ in exterioribus sensibus apparent.

3 ¶ Præterea, Interiores actus animæ sunt in intelligere & imaginari. sed quantum ad neutrū horū potest diabolus aliquid operari: quia, vt in primo habitum est, diabolus non imprimit in intellectū humanum: in phantasiam etiam videtur, quòd imprimere non possit: qui formæ imaginatæ tanquam magis spirituales sunt digniores, quàm formæ, quæ sunt in materia sensibili: quas tamen diabolus imprimere non potest, vt patet * ex his, quæ in primo habita sunt. ergo diabolus non potest secundum interiores motus inducere hominem ad peccatum.

¶ SED CONTRA est, quia secundum hoc nunquam tentaret hominem, nisi visibiliter apparendo: quod patet esse falsum.

CONCLVSIO.

¶ Possunt dæmones interius partem sensitiuam commouendo homines ad peccandum inducere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd interior pars animę est intellectiua & sensitiua. intellectiua autem continet intellectum & voluntatem. & de voluntate quidem iam* dictum est quomodo ad eam diabolus se habet. Intellectus autem per se quidem mouetur ab aliquo illuminante ipsum ad cognitionem veritatis: quod diabolus circa ho-

Mal. qu.3. ar.4.& q. 16. art 11. Et quol.3. art. 8. cor.

Ar. præc.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ Articulū tertium.

¶ Num carnis concupiscentia sit peccatum.

Quæstio. P. p.q.110. ar.3.

IN articulo 3. in responsionem ad tertium, dubium occurrit, nam hęc doctrina retractatur infe rius in tertia parte, in q. de tentatiõe Christi, vbi ex illamet authoritate Aug. author dicit, quod nõ potest esse absque peccato tentatio à carne, nõ enim comparatur se di ctæ hic & ibi: nam ibi dicitur, quod concupiscentia carnis aduersus spiritum, non potest absque peccato: hic dicitur quod non est peccatum: quando ei ratio actualiter resistit: non semper ergo est peccatum.

Ca.3. paulo ante med. tom.2.

¶ Ad hoc dicitur, quod ista non contrariantur ad inuicem: ibi namque dicitur, quod semper est peccatum, quum caro cõcupiscit aduersus spiritũ, quod ibi discutiendum est Domino concedente: hic autẽ nihil cõtradictã vnius: talẽ dicitur, nõ enim dicitur quòd aliquã do nõ est peccatũ, sed dicitur, quod quando ei ratio actualiter resistit, nõ est peccatum: quod nihil repugnat illi, quoniam vtrum tale quando inueniatur, non affirmatur: nã non asseritur, quod concupiscentia carni aduersus ipsum aliquando ratio toraliter resistit: hoc enim illi vniuersali contradiceret, sed asseritur, quòd quando ratio resistit, nõ est peccatũ: quod æquiualet conditionali, si ratio resistit, non est peccatum. Et intendit author hic solum satisfacere argumento pro præsenti materia, qua tractatur de potestate diaboli: & dicere, quod cõcupiscente carne aduersus spiritum, non consurgit peccatum ex concupiscentia, quam potest facere diabolus, sed ex non resistentia rationis quæ non subiacet potestati dæmonis quia concupiscentia ista si ratio ei resistit, non est peccatum, sed materia exercẽdæ virtutis. Et hoc sat est

Ca.2.à me. tom.2.

In corp. ar.

Ma.q.3.ar. 3. ad 9 & a.4 co. & q.16.ar.1. ad 10. & a.12.ad 10.

argumento, quia dato quod semper sit peccatum, vt Augu. dicit, non tamen ad illud necessitat dæmon, qui ad non resistentiam rationis necessitare nequit. vtrum autem possibile sit rationem concupiscẽti actualiter carni totaliter resistere: indiscussum dimittitur, vt impertinens.

¶ De quarto articulo eiusdem 2ę. quæstio. nihil occurrit scribendum.

Ar. præc.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc ipsum quod homo ex concupiscentia aliquid patitur, ex infirmitate naturæ contingit, quæ quidem obtenebratio provenit ex phantasia & appetitu sensitiuo, vnde tota interior operatio diaboli esse videtur circa phantasiam, & appetitum sensitiuum, quorum vtrũque commouendo potest inducere ad peccatum. Potest enim operari ad hoc, quod imaginationi aliquæ formæ imaginatiæ præsententur potest etiã facere, quod appetitus sensitiuus concitetur ad aliquam passionem * Dicum est enim in 1. lib. quod natura corporalis spiritualem naturaliter obedit ad motum localem vnde & diabolus omnia causare potest quæ ex motu locali corporum inferiorum prouenire possunt, nisi virtute diuina reprimatur. Quòd autem aliquæ formæ repræsententur imaginationi, sequitur quandoque ad motum localem: dicit enim * Philosophus in lib. de somno & vigilia, quòd cum animal dormierit descendente plurimo sanguine ad principium sensitiuum, simul descendunt motus, siue impressiones relictę ex sensibilium motionibus, quæ in sensibilibus speciebus conseruantur: & mouent principium apprehensiuum: ita quòd apparent ac si tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus immutaretur, vnde talis motus localis spiritum vel humanorum pro curari potest à dæmonibus, siue dormiant, siue vigilent homines: & sic sequitur quod homo aliqua imaginetur. Similiter etiam appetitus sensitiuus concitatur ad aliquas passiones secundum quendam determinatum motum cordis & spirituum: vnde ad hoc diabolus potest cooperari. Et ex hoc quod passiones aliquæ concitãtur in appetitu sensitiuo, sequitur quòd & motum siue intentionem sensibilem prædicto modo reductam ad principium apprehensiuum magis homo percipiat: quia, vt * Philosophus in eodem lib. dicit amantes modica similitudine in apprehensionẽ rei amatæ mouentur. Contingit etiam ex hoc, quod passio est concitata, vt id quod proponitur imaginationi iudicetur prosequendũ: quia ei qui à passione detinetur, videtur esse bonum id, ad quod per passiõem inclinatur. Et per hunc modum interius diabolus inducit ad peccandum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd opera vitę semper, etsi sint ab aliquo principio intrinseco, tamen ad ea potest cooperari aliquod exterius agens: sicut etiam ad opera animæ vegetabilis operatur calor exterior, vt facilius digeratur cibus.

¶ Ad secundum dicendum, quod huiusmodi apparitio formarum imaginabilium non est omnino præter ordinem naturæ, nec est per solum imperium, sed per motum localem, vt dictum * est, Vnde patet responsio ad tertium, quia formæ illæ sunt à sensibus acceptæ primordialiter.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum diabolus possit necessitatem inferre ad peccandum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd diabolus possit necessitatẽ inferre ad peccandum. Potestas enim maior potest necessitatem inferre minori: sed de diabolo dicitur Iob. 41. Non est potestas super terram, quę ei valeat comparari. ergo potest homini terreno necessitatẽ inferre ad peccandum.

2 ¶ Preterea, Ratio hominis non potest moueri nisi secundum ea, quæ exterius sensibus proponuntur, & imaginationi repræsentantur: quia omnis nostra cognitio ortum habet à sensu: & non est intelligere sine phantasmate, vt dicitur in lib. de anima. sed diabolus potest mouere imaginationem hominis (vt dictum * est) & etiam exteriores sensus. Dicit enim Aug.* in li 83 quæstio. quod scripit hoc malum, scilicet quod est à diabolo, per omnes aditus sensibiles, dat se figuris, accommodat se coloribus, adhæret sonis, infundit se saporibus, ergo potest rationem hominis ex necessitate inclinare ad peccandum.

3 ¶ Preterea, Secundum Au.* nonnullum peccatum est eum caro cupiscit aduersus spiritum. sed concupiscentiam carnis diabolus potest causare, sicut & cæteras passiones, eo modo quo supra* dictum est. ergo ex necessitate potest inducere ad peccandum.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur 1. Petri vlt. Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. frustra autem talis admonitio daretur, si homo ei ex necessitate succumberet. non ergo potest homini necessitatem inducere ad peccandum.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam Deo permittente possit dæmon ad peccandum de necessitate inducere, non tamen potest homini peccandi necessitatem inferre.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd diabolus propria virtute, nisi refrænetur à Deo, potest aliquem inducere ex necessitate ad faciendum aliquem actum, qui de suo genere peccatum est: nõ autem potest inducere necessitatem peccandi. quod patet ex hoc, quod homo mouetur ad peccandum non resistit nisi per rationem: cuius vsum totaliter impedire potest mouendo imaginationem & appetitum sensitiuum, sicut in arreptitiis patet, sed tunc ratiõe sic ligata, quicquid homo agat, non imputatur ei ad peccatum, sed si ratio non sit totaliter ligata, ex ea parte qua est libera, potest resistere peccato, sicut suprà* dictum est. Vnde manifestum est, quòd diabolus nullo modo potest necessitatem inducere homini ad peccandum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet potestas maior homine potest mouere voluntatem hominis, sed solus deus, vt suprà habitum est*.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod est apprehensum per sensum vel imaginationem, non ex necessitate mouet voluntatem, si homo habeat vsum rationis, nec semper huiusmodi apprehensio ligat rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cõcupiscentia carnis contra spiritum, quando ratio ei actualiter resistit, non est peccatum sed materia exercendæ virtutis: quòd autem ratio ei non resistat, non est in potestate diaboli: & ideo non potest inducere necessitatem peccati.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum omnia peccata hominum sint ex suggestione diaboli.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod omnia peccata hominum sint ex suggestione diaboli. Dicit enim Dio. ca.* de di. no. quod multitudo dęmonum causa est omnium malorum, & sibi & aliis.

2 ¶ Preterea, Quicunque peccat mortaliter, efficitur seruus diaboli: secundum illud Ioan 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. sed ei aliquis in seruitutem addicitur, à quo est superatus: vt dicitur 2. Pe. 2. ergo quicunque facit peccatum, superatus est à diabolo.

3 ¶ Preterea, Gre.* dicit, quòd peccatum diaboli est irreparabile, quia cecidit nullo suggerente, si igitur aliqui homines peccarent per suggestionem nullo suggerẽte, eorum peccatum esset irremediabile: quod patet esse falsum. ergo omnia peccata humana à diabolo suggeruntur.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur in lib. De ecclesiasticis dogmatibus*. Non omnes cogitationes nostręmalę à diabolo excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt.

CONCLVSIO.

¶ Est quidem dæmon occasio omnium peccatorum, cum totam infecerit naturam, & proclivem ad peccandum reddiderit, non tamen singula peccata ex diabolica suggestione fiunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd occasionaliter quidem & indirecte diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum, inquantum induxit primum hominem ad peccandum: ex cuius peccato totalis vitiata est humana natura, vt omnes ad peccandum proclines simus, sicut dicitur esse causa combustionis lignorum, qui ligna siccare, quo sequeretur, quòd facile incenderentur, directe autem non est causa omnium peccatorum humanorum, ita quòd singula peccata possideat. Quod Origenes * probat ex hoc, quia etiam si diabolus nõ esset, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & similium, qui posset esse inordinatus, nisi ratione ordinaretur, quod subiacet libero arbitrio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd multitudo dæmonum est causa omnium malorum nostrorum secundum primam originem, vt dictum * est.

¶ Ad

¶ Ad secundum dicendum, quòd non solum sit seruus alicuius qui ab eo superatur, sed etiam qui ei voluntarie se subijcit. & hoc modo fit seruus diaboli, qui motu proprio peccat.

¶ Ad tertium dicendum, quod peccatum diaboli fuit irremediabile, quia nec aliquo suggerente peccauit, nec habuit aliquam pronitatem ad peccandum, ex præcedenti suggestione causatam: quod de nullo hominis peccato dici potest.

QVAESTIO OCTVAGESIMA prima, De causa peccati ex parte hominis, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa peccati ex parte hominis. Cum autem homo sit causa peccati, alteri homini exterius suggerendo, sicut & diabolus habet quẽdam specialem modum causandi peccatum in alterum per originem: vnde de peccato originali dicendum est.

¶ Et circa hoc tria consideranda occurrunt.

¶ Primò, de eius traductione. Secundò, de eius essentia. Tertiò, de eius subiecto.

¶ Et circa primum quæruntur quinque.

¶ Primò, vtrum primum peccatum hominis deriuetur per originem in posteros.

¶ Secundò, vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorum parentum per originem in posteros deriuentur.

¶ Tertiò, vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam per viã seminis generantur. ¶ Quartò, vtrũ deriuaretur ad illos, qui miraculosè ex aliqua parte humani corporis formarẽtur.

¶ Quintò, vtrum si fœmina peccasset, viro non peccante, traduceretur originale peccatum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in posteros.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd primum peccatum primi parentis non traducatur ad alios per originem. Dicitur enim Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris: portaret autem, si ab eo iniquitatem traheret. ergo nullus trahit aliquo parentum per originem aliquod peccatum.

2 ¶ Preterea, Accidens non traducitur per originem, nisi traducto subiecto, eo quòd accidens non transit de subiecto in subiectum, sed anima rationalis, quæ est subiectum culpæ, non traducitur per originem, vt in primo * ostensum est. ergo neque aliqua culpa per originem traduci potest.

1 ¶ Preterea, Omne illud quod traducitur per originem humanam, causatur ex semine. sed semen non potest causare peccatum, eo quòd caret rationali parte animæ. quæ sola potest esse causa peccati. ergo nullum peccatum potest trahi per originem.

4 ¶ Preterea, Quod est perfectius in natura, virtuosius est ad agendum. sed caro perfecta non potest inficere animam sibi vnitam: aliquin anima non posset emundari à culpa originali, dum est carni vnita. ergo multo minus semen potest inficere animam.

5 ¶ Preterea, Philosophus dicit in 3. Eth.* quod propter naturam turpem nullus increpat, sed eos qui propter desidiam & negligentiam: dicuntur autẽ natura turpes, qui habent turpitudinem ex sua origine. ergo nihil quod est per originem, est increpabile neque peccatum.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, quod non potest intelligi per modũ imitationis, vel incitationis: vel propter hoc quod dicitur Sap. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, restat ergo, quòd per originem à primo homine peccatum in mundum intrauit.

CONCLVSIO.

¶ Primum primi hominis peccatum originaliter transit in omnes posteros: non quidem per aliquam seminis infectionem, seu animæ singulorum infectionem ex anima primi: sed sicut actuale peccatum membris attribuitur, ita etiã culpa est originaliter in voluntate, ita & originale peccatum in posteros descendit, vt in membra primi hominis, quæ ex ipso processerunt per seminis traductionem, qui voluntate sua peccauit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum fidem Catholicam est tenendum, quòd primum peccatum primi hominis originaliter transit in posteros: propter quod etiam pueri mox nati, deferuntur ad baptismum, tanquam ab aliqua infectione culpæ abluendi. contrarium est autem hæresis Pelagianæ, vt patet per Augustinum in pluribus suis libris. Ad inuestigandum autem qualiter peccatum primi parentis originaliter possit transire in posteros, diuersi diuersis viis processerunt. Quidam enim considerantes, quòd peccati subiectum est anima rationalis, posuerunt, quod cum semine rationalis animæ traducatur, vt sic ex infecta anima infectæ animæ deriuari videantur. Alij vero hoc reprobantes tanquam erroneum, conati sunt ostendere quomodo culpa animæ parentis traducitur in prolem, etiam si anima non traducatur, per hoc quod corporis defectus traducũ tur à parẽte in prolem: sicut leprosus generat leprosum, & podagricus podagricũ. propter aliquam corruptionem seminis, licet talis corruptio nõ dicatur lepra vel podagra. Cũ autem corpus sit proportionatum animę, & defectus animę redũdent in corpus, & eõuerso. simili modo dicitur, quod culpabilis defectus animæ per traductionem seminis in prolẽ deriuatur, quamuis semen actualiter non sit culpæ subiectũ. Sed omnes huiusmodi viæ insufficientes sunt: quia dato, quòd aliqui defectus corporales à parente transeant in prolem per originem, & etiam aliqui defectus animæ ex consequenti propter corporis indispositionẽ (sicut interdum ex fatuis fatui generantur) tamen hoc ipsum, quòd est ex origine aliquẽ defectũ habere, videtur excludere rationẽ culpę, de cuius ratione est, quod sit volũtaria. vnde etiã posito, quòd anima rationalis traduceretur, ex hoc ipso, quod infectio animę primi nõ esset in eius voluntate, amitteret rationẽ culpæ obligãtis ad pœnã, quia, vt Philo.* dicit in 3. Ethic. nullus improperabit cæco nato, sed magis miserebitur. Et ideo alia via procedendũ est dicẽdo, sqòd omnes homines, qui nascuntur ex Adã, possunt cõsiderari vt vnus homo inquantum conueniunt in natura quam à primo parente accipiunt: secundũ quod in ciuibus omnes homines, qui sunt vnius cõmunitatis, reputantur quasi vnũ corpus, & tota communitas quasi vnus homo. sicut etiã Porphyrius * dicit, quòd participatione speciei plures homines sunt vnus homo. Sic igitur multi homines ex Adam deriuati, sunt tanquã multa membra vnius corporis: actus autẽ vnius membri corporalis, puta manus, nõ est voluntarius voluntate ipsius manus, sed volũtate animæ, quæ primo mouet membrũ. vnde homicidium, quod manus committit, non imputaretur manui ad peccatum, si consideraretur manus secundum se, vt diuisa à corpore, sed imputatur ei inquantum est aliquid hominis, quod mouetur à primo principio motiuo hominis. Sic igitur inordinatio, quæ est in ipso homine ex Adam generato, non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi parẽtis, qui mouet motione generationes omnes, qui ex eius origine deriuantur, sicut voluntas animæ mouet omnia membra ad actum. vnde peccatum, quod sic à primo parente in posteros deriuatur, dicitur originale, sicut peccatũ, quod ab anima deriuatur ad mẽbra corporis, dicitur actuale. & sicut peccatũ actuale quod per membrũ aliquod cõmittitur, non est peccatum illius membri, nisi inquantũ illud membrum est aliquid ipsius hominis, propter quod vocatur peccatum humanũ, ita peccatum originale non est peccatũ huius personæ, nisi inquantum hæc persona recipit naturã à primo parente. vnde & vocatur peccatum naturæ, secundum illud Eph. 2. Eramus natura filij iræ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod filius dicitur nõ portare peccatum patris, quia non punitur pro peccato patris, nisi sit particeps culpæ. & sic est in proposito: deriuatur enim per originem culpa à patre in filium: sicut & peccatum actuale per imitationem.

¶ Ad secundum dicendũ, quod etsi anima nõ traducatur, quia virtus seminis nõ potest causare animam rationalem: mouet tamen ad ipsam disposituè. vnde per virtutem seminis tra-

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ primæ Articulum primum.

Annot.

IN articul. 1. qu. 81. dubium primo occurrit, quo pacto stat declaratio authoris, de modo quo originale peccatum traducitur. proportionalis namque similitudo de peccato mẽbri ac voluntatis mouentis illud: & huius hominis ad primum parentem generantem ipsum, consona est, nam quia volũtas mẽbrũ, quoddã est, mouet ad executionem culpæ: ideo membrum culpæ particeps fit: generans autem non mouet generationis motione hunc hominem existentem ad culpam, sed facit hunc hominem esse cum tali defectu quo non fit particip atio culpæ: sed pœnæ, vel defectus potius.

¶ Ad hoc dicitur, quòd similitudo constat: & optime declarat intentum, si attendimus ad illud quod est per se. in motione enim membri à voluntate per se sit, quòd membrum constituitur in hoc quod est ei esse instrumentum volũtatis ad tale opus, & ex hoc ipso suppositum, quòd sit capax culpæ, instrumentum illud culpæ sit particeps: & similiter in generatione huius hominis ab Adam per se sit, quòd hic homo constituitur in hoc quod est esse membrum Adæ, vt capitis. Ex hoc namque quòd per semen ab ipso generatur, eius membrũ fit: adeo quòd si aliter generaretur, aut fieret nõ esset eius membrum, ex hoc autem, quòd eius membrum est, suppositum quòd susceptiuum culpæ particeps sit culpæ, & non solum pœnæ: generatiua ergo motio respondet motioni imperatiuæ in hoc, quod est vtrunque constituere motum in hoc, quod est esse aliquid mouentis: vt sic possit ei imputari ad culpam, præsupposita eius capacitate. Quòd autem ibi membrum præsit, & hic non, nihil efficit: imò proportionalitatem adiuuat: quia sicut ad culpam actualem mouet præexistens, ita mouens ad culpam originalem mouet, id est, ducit de potentia ad actum non præexistens, contra rationẽ namque eius quod oritur, est præexistere.

Ca.5.to.3.

In Prædica. cap. capite de specie, à med. illius, to.5.

¶ In eodem articulo adUerte, quod author positionem, quam in secundo sent. dist. 30. sequutus est, licet non totaliter arguere videatur: si tamen diligentius consideretur litera, dum arguitur insufficientiæ secunda via, positio illa olim sua reprehenditur. nam ibi tenuit peccatum originale contrahi

Annot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

trahi per originem, sicut podagram vel stolliditatem, redundante in formam conditione materiæ, & habere rationem culpæ propte: voluntatem parentis. Hic autem licet de isto voluntario non fiat mentio, referendo illam opinionem: subintelligitur tamen, vt puto, tanquam commune confessum ab omnibus, quod hoc est voluntarium aliena voluntate. Reprehenditur autem hæc positio tanquam insufficiens, quia non salvat rationem voluntarii, etiam aliena voluntate, sic quod sufficiat ad rationem culpæ in hoc genito: quoniam totum hoc quod illa positio dicit accepitatum, verificatur de Sorte secundum se. Est nanque secundum se habens conditiones formæ coaptatas materiæ conditionibus voluntariæ Adæ, voluntate contractas ab eo: tamen defectus iste non est culpa Sortis secundum se. Quia ergo oportet ad saluandum voluntarium requisitum ad culpam, huius absque propria voluntate, ponere hunc hominem esse aliquid alienæ voluntatis: vt sic sit voluntarius defectus voluntate propria, non secundum se, sed secundum quod membrum alterius à quo inchoat hæc culpa. Et hoc non positum est à prædictis positionibus, ideo arguuntur. & ponitur alia via, qua saluatur sufficienter ratio voluntarij per hoc, quòd ponitur in Sorte hoc peccatum, vt est membrum Adæ: & ex consequenti in ipso secundum se.

2.d.20.q. 2.a.3.ad 1. & d.32.q. 1.a.1.Et 4. con.c.52.ad 13, et ma. q.4.a.1.8.

¶ In responsione ad tertium in eodem articulo nota, quod culpam esse virtualiter in semine, accipiendum est concomitanter & non principaliter: in semine nanque est virtualiter natura humana, quam concomitatur culpa originalis: ita quod non oportet aliquam intentionalem qualitatem in semine fingere: qua productiuum sit culpæ, hoc enim nec somniauit author, cum culpa nihil entitatis sit, & concomitanter fiat, & sufficiens sit semen deesum à natura destituta iustitia originali. Verba autem authoris in quæstione de malo, quæstione quarta, articulo primo ad nonum, non significant oppositum: sed quòd priuatio iustitiæ originalis in semine illo modo quo in semine saluatur, ex defectu spectat ad genus moris virtualiter, non quia est actu moralis, sed quia tendit ad morale peccatum: & sic ista priuatio est quædam intentio mali moralis, ducitur humana natura à parente in prolē, & simul cum natura naturæ infectio: ex hoc enim sit iste qui nascitur consors culpæ primi parentis, quod naturam ab eo sortitur per quandam generatiuam motionem.

Cap 46. & 47.tom. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quod etsi culpa non sic actu in semine, est tamen ibi virtute humanæ naturæ, quam concomitatur talis culpa.

¶ Ad quartum dicendum, quòd semen est principium generationis, quæ est proprius actus naturæ, eius propagationi deseruiens. & ideo magis inficitur anima per semen, quàm per carnem iam perfectam, quæ iam determinata est ad personam.

¶ Ad quintum dicēdum, quòd illud quod est per originem, non est increpabile, si consideretur iste qui nascitur secundum se: sed si consideretur prout refertur ad aliquod principiū, sic potest esse ei increpabile: sicut aliquis qui nascitur, patitur ignominiam generis ex culpa alicuius progenitorum causatam.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum etiam alia peccata primi parentis, vel proximorum parentum traducantur in posteros.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd etiam alia peccata, vel ipsius primi parentis, vel proximorum parentum, traducantur in posteros: pœna enim nunquam debetur nisi culpæ, sed aliqui punīūtur iudicio diuino pro peccato proximorum parentum, secundum illud Exodi. 20. Ego sum Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem, iudicio etiam humano in crimine lesæ maiestatis filij exhæredantur pro peccato parentum. ergo etiam culpa proximorum parentum transit ad posteros.

2 ¶ Præterea, Magis potest transferre in alterum id, quod habet aliquis à seipso, quàm id quod habet ex alio: sicut ignis magis potest calefacere, quàm aqua calefacta. sed homo trāsfert in prolē per originem peccatum quod habet ab Adam. ergo multo magis peccatum quod ipse commisit.

3 ¶ Præterea, Ideo contrahimus à primo parente peccatum originale, quia in eo fuimus, sicut in principio naturæ, quam ipse corrupit: sed similiter fuimus in proximis parēnbus, sicut in quibusdam naturæ principiis: quæ etsi sit corrupta, potest adhuc magis corrumpi per peccatum: secundum illud Apoc. vltimo: Qui in sordibus est, sordescat adhuc. ergo filij contrahunt peccata proximorum parentum per originem, sicut & primi parentis.

¶ SED CONTRA, Bonum est magis diffusiuum sui quàm malum, sed merita proximorum parentum non traducuntur ad posteros. ergo multo minus peccata.

CONCLVSIO.

¶ Originale peccatum solum, cum priuaueri hominem primum originali iustitia, quæ naturæ collata est à diuina bonitate, non autem cætera actualia peccata, procedere debuit in posteros.

¶ RESPONDEO dicendum, quod Augustinus, hāc quæstionē mouet in Ench. & insolutam relinquit. sed si aliquis diligēter attēdat, impossibile est quòd aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis, præter primū, per originem traducātur. Cuius ratio est, quia homo generat sibi idem in specie, non autem secundum indiuiduum. & ideo ea, quæ directe pertinent ad indiuiduum (sicut personales actus, & quę ad eos pertinent) non traducuntur à parentibus in filios: non enim Grammaticus traducit in filium scientiam Grāmaticę, quam proprio studio acquisiuit: sed ea, quæ pertinent ad naturam speciei, traducūtur à parentibus in filios, nisi sit defectus naturæ: sicut oculatus generat oculatum, nisi natura deficiat: & si natura sit fortis, etiam aliqua accidentia induiidualia propagantur in filios, pertinentia ad dispositiōem naturę: sicut velocitas corporis, bonitas ingenij, & alia huiusmodi: nullo autem modo ea quæ sunt pure personalia, vt dictum * est. Sicut autem ad personam pertinet aliquid secundum seipsam, & aliquid ex dono gratię, ita etiam ad naturam potest aliquid pertinere secundum seipsam, scilicet ꝙ causatur ex principiis eius, & aliquid ex dono gratiæ: & hoc modo iustitia originalis (sicut in primo dictum * est) erat quoddam donū gratiæ toti humanæ naturæ diuinitus collatum in primo parente: quod quidem primus homo amisit per primum peccatum. vnde sicut illa originalis iustitia traducta fuisset in posteros simul cum natura, ita etiam inordinatio opposita. Sed alia peccata actualia, vel primi parentis, vel aliorum, non corrumpunt naturam, quantū ad id quod naturæ est, sed solum quantum ad id quod personæ est, id est, secundum proprietatē ad actum. vnde alia peccata non traducuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pœna spiritualis (sicut Aug. dicit * in epistola ad Auitum) nunquam puniuntur filij pro parentibus, nisi communicent in culpa, vel per originem, vel per imitationem: quia omnes animæ immediate sunt dei: vt dicitur Ezech. 18. sed pœna corporali interdum iudicio diuino, vel humano puniuntur filij pro parentibus, inquantum filius est aliquid patris secundum corpus.

¶ Ad secundū dicēdum, quòd illud quod habeat aliquis ex se, magis potest traducere, dūmodo sit traducibile: sed peccata actualia proximorū parentum non sunt traducibilia, quia sunt pure personalia, vt dictum * est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd primum peccatum corrupit naturam humanum corruptione ad naturam pertinente, alia verò peccata corrumpunt eam corruptiōe pertinente ad solam personam.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verum peccatum primi parentis transeat per originem in omnes homines.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum primi parentis non transeat per originem in omnes homines: mors enim est pœna consequens originale peccatum, sed non omnes qui procedunt feminaliter, ex Adam morientur: illi enim qui vi uī reperientur in aduentum Domini, nunquam morientur: vt videtur per hoc quòd dicitur 1. Thessalon. 4. Nos qui viuimus, non præuenie mus in aduentu Domini eos, qui dormierunt: ergo illi non contrahunt originale peccatum.

2 ¶ Præterea, Nullus dat alteri quod ipse non habet. sed homo baptizatus non habet peccatum originale. ergo non traducit ipsum in prolem.

3 ¶ Prterea, Donum Christi est magis quàm peccatum Adæ, vt Apostolus dicit Rom. 5. Sed donum Christi non transit in omnes homines: ergo nec peccatum Adæ.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 5. Mors in omnes pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

& mirum mortale est in ea intentionaliter, sicut color in aere, & calor in semine. Et tenet simile tudo, quo ad hoc quod attentio ordinatur ad illud, cuius dicitur intentio, non quo ad esse naturalis positiua: quam non de priuatione dici non possit, etiam si fingēdo aliquis ita fingere licentia.

¶ Et hæc de ista materia dicta sufficiant, quoniam enacuant omnes difficultates necessarias.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ primæ Articulum tertium

IN articulo tertio eiusdem 81. quæstionis, secundo, adducte due rationes vniuersaliter probantes originalis. Primo quod ad fidem catholicam spectat, quòd Christum contrahant originale: quod dictum non intelligendum est aliter, quàm quòd spectat ad fidem, quia quis ex speciali gratiæ non tenetur actualiter originale peccatum. de virgine, nimirum simul inquit Apostolus ad Romanos quinto. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors. Est autem necessarium secundum catholicam fidem tenere, quod omnis mundus sextus ad Adam secundum rationem naturalem proueniens, ipsa sua generatione obnoxius peccato originali. & contra Pelagianos dicentes oppositum Augustinus differt. Definit. De solo autem Christo verum est quòd ex ipsa generatione nullo obnoxius peccato: iuxta verbum Angeli ad beatam virginem nemante filii concipiem, quæ vocatur sanctum. & iuxta hoc sensum militur ratio in oppositum, scilicet quòd Christus contrahat originale, quia morte, quæ est pœna peccati originalis: ita quod sicut omnes incurrunt mortem, id est necessitatem moriendi: ita omnes incurrunt peccatum originale, id est, necessitatem habendi peccatum originale. Et sicut non tenetur ad fidem aliquis moriantur actualiter, ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ secundæ, Articulum primum.

IN titulo primi art. q. 82. sumitur habitus proprie, & nō solum vt distinguitur contra actum, vt patet ex corpore, vbi distinguit de habitu proprie sumpto, de quo superius dictum fuit: & est quæstio singularis.

¶ Num originale peccatum sit inordinatio.

Quæstio.

¶ In corpore articuli dubium primo est, an inordinatio dispositionis, quæ in litera dicitur, sit inordinatio priuatiue, an contrarie. si enim priuatiue sumitur inordinata dispositio, id est, dispositio priuata tali ordine, sequitur quòd non sit habitus, sed priuatio peccatum originale, in tali inordinatione consistens. si verò sumitur contrarie, oportet assignare quid sit illud positiuum fundans hanc contrarietatem.

Num originale peccatum sit habitus in ordine ad naturam.

Ar. p. 3. & 4. huius q. Ar. 1. huius quæst. Ar. 4. huius quæst.

¶ Dubium secundo est, quomodo peccatum originale sit vere habitus, sequendo de habitu in ordine ad naturam: quia nulla est in nobis ex peccato originali qualitas superaddita, siue in essentia, siue in potentijs animæ, vbi ponitur originale peccatum. constat enim habitum esse speciem qualitatis.

Quæstio. Arist. li. 2. de gene. animalium ca. 1. t. 10. 4.

¶ Num peccatum originale sit sicut quidam naturæ languor.

Quæstio.

¶ Dubiū tertio est, quomodo peccatum originale est languor naturæ. Aut enim hoc dicitur de natura nostra absolute, aut donata iustitia originali. Non absolute, quia natura priuata originali iustitia, nullā habet imbecillitarem, sed est sibi ipsi relicta, quo ad animam, & quo ad corpus & sicut tendentia elementorum in propria non est languor naturæ absolute: ita nec tendentia partium animæ in propria. Nec de donata iustitia originali: quia cum natura nostra non differat à seipsa donata iustitia originali, nisi priuationeillius voluntate Adæ: non apparet in quo consistat ille languor.

p. p. q. 97. & 1. 2.

D. 78.

¶ Num & quomodo originale peccatum sit habitus corruptus.

Quæstio.

¶ Dubium quarto est in responsione ad primum, quomodo peccatum originale est habitus corruptus. Nam habitus corruptus non est habitus: sicut nec albedo corrupta est albedo. Si igitur peccatum originale est habitus corruptus, falso dictum est in corpore, quòd est habitus: ly enim corruptus est conditio diminuens.

¶ Ad primū horū dicitur, quòd inordinatio sumitur cōtrarie. Est enim in nobis cōsiderare partes animę dispositas dupliciter, scilicet cū harmonia cōformi naturę nostræ rationali, & sine illa. Et quū sunt sine tali harmonia, prono sunt vt ferātur secundū proprios impetus præter cōsonantiam ad harmoniam illam, hoc autem est partes animæ esse inordinatas contrarie: sicut humores corporis quum sunt sine regimine virtutis animæ, mouentur secundum proprias inclinationes, non solum extra harmoniam sanitatis, sed contra illā. Pōdatur igitur inordinatio contrarie super pronitate ad ea quæ sunt contra harmoniam. concupiscibilis enim ex hoc ipso, quòd prona est ad delectabile secundum sensum, plusquā oportet secūdū rationē rectā, est cōtrarie dispositus, non cōtraheretur ex matre. ergo infectio originalis peccati ex matre trahitur, & sic Eua peccante, eius filii peccatum originale contrahent, etiam si Adam non peccasset.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, magis autem fuisset dicendum, quòd per duos intrasset, cum ambo peccauerint, vel potius per mulierem, quæ primo peccauit, si fœmina peccatum originale in prolem transmitteret. non ergo peccatum originale deriuatur in filios à matre, sed à patre.

CONCLVSIO.

¶ Si Eua peccante, Adam non peccasset, non fuisset originale peccatum traductum in posteros.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huius dubitationis solutio ex præmissis* patet. dictum * est enim supra, quod peccatum originale à primo parente traducitur, inquantum ipse mouet ad generationem natorum. vnde * dictum est, quod si materialiter tantum aliquis ex carne humana generaretur, originale peccatum non contraheret. Manifestum est autem secundum doctrinam * Philosophorū, quod principium actiuum in generatione est a patre: materiam autem mater ministrat. vnde peccatum originale non contrahitur à matre, sed à patre. & secundum hoc si Adam non peccante Eua peccasset, filii originale peccatū non contraherent, econuerso autem esset, si Adam peccasset, & Eua non.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in patre præexistit filius, sicut in principio actiuo, sed in matre, sicut in principio materiali & passiuo. vnde non est similis ratio.

¶ Ad secundum dicendum, quod quibusdam videtur, quod Eua peccante, si Adam non peccasset, filii essent immunes à culpa: paterentur tamen necessitatem moriendi, & alias passibilitates prouenientes ex necessitate materię, quā mater ministrat, non sub ratione pœnæ, sed sicut quosdam naturales defectus. Sed hoc non videtur conuenienter, immortalitas enim & impassibilitas primi status non erat ex conditione materiæ, vt in primo * dictum est, sed ex originali iustitia, per quam corpus subdebatur animæ, quandiu anima esset subiecta Deo. defectus autem originalis iustitiæ est peccatū originale. Si igitur Adam non peccante peccatum originale non transfunderetur in posteros propter peccatum Euæ, manifestum d est, quòd in filiis non esset defectus originalis iustitiæ: vnde non esset in eis passibilitas vel necessitas moriendi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa purgatio præueniens in beata virgine, non requirebatur ad auferendum transfusionem originalis peccati: sed quia oportebat, vt mater Dei maxima puritate niteret: non enim est aliquid dignè receptaculum Dei, nisi sit mundum: secundum illud Psalm. 93. Domum tuam Domine decet sanctitudo.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd author nō putauit peccatū originale esse habitum, sed quandam habitualem pronitatem, non positiue, sed per tractationem retinentis: vt in secundo sent. & quæsi de malo patet. tex. responsio non notauit in authore hunc singularem distinctionem & responsione ad tertium. Ex hoc namque apparet, quod author altius concepit

QVAESTIO OCTVAGESIMASECUNDA,

De originali peccato quantum ad suam essentiam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de peccato originali, quātum ad suam essentiam.

¶ Et circa hoc quęrūtur quatuor. ¶ Primò vtrum originale peccatum sit habitus.

¶ Secundò, vtrum sit vnum tantum in vno homine.

¶ Tertiò, vtrum sit concupiscentia.

¶ Quartò, vtrum æqualiter sit in omnibus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum originale peccatum sit habitus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd originale peccatum non sit habitus. originale enim peccatum est carentia originalis iustitiæ, vt Anfel.* dicit in lib. De conceptu virginali. & sic originale peccatum est quædam priuatio, sed priuatio opponitur habitui: ergo originale peccatum non est habitus.

2 ¶ Præterea, Actuale peccatum habet plus de ratione culpæ, quàm originale, inquantum habet plus de ratione voluntarii: sed habitus actualis peccati non habet rationem culpæ, alioquin sequeretur, quòd homo dormiens culpabiliter peccaret. ergo nullus habitus originalis habet rationem culpæ.

3 ¶ Præterea, In malis actus semper præcedit habitum: nullus enim habitus malus est in fusus sed acquisitus: sed originale peccatū nō præcedit aliquis actus: ergo originale peccatum non est habitus.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in li. De baptismo puerorum, quod secundum peccatum originale paruuli sunt concupiscibiles, etsi non sint actu concupiscentes, sed habilitas dicitur secundum aliquem habitum. ergo peccatum originale est habitus.

CONCLVSIO.

¶ Originale peccatum est habitus, non quidem sicut scientia, sed sicut quædam inordinata naturæ dispositio, consequens originalis iustitiæ priuationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà * dictum est, duplex est habitus. Vnus quidem quo inclinatur potentia ad agendum: sicut scientiæ & virtutes dicuntur habitus: & hoc modo peccatū originale nō est habitus. Alio modo dicitur habitus dispositio alicuius naturæ ex multis cōpositæ, secundum quā bene se habet vel male ad aliquid, & præcipuè cū talis dispositio fuerit quasi in naturā versa, vt patet de ægritudine & sanitate: & hoc modo peccatū originale est habitus: est enim quędā inordinata dispositio proueniens ex dissolutione illius harmonię, in qua cōsistebat ratio originalis iustitię, sicut etiā ęgritudo absolutè, sed vt illa prima pars aliis inordinatis cohæret, est habitus rationem habet. Et hoc idem est dicere, quòd vt est in toto primo, æquiualet enim esse in parte vt cohæret aliis, & esse in toto cohærēt namque propter totum. vnde & in quinto Meta. habitus dicitur dispositio non partium, sed habentis partes. Non, vt aliqui interpretantur, quia ex dispositionibus partium resultat in toto quædam dispositio: puta sanitas vel pulchritudo: sed quia qualitas prima & quæ est habitus

Universidad de Deusto
Biblioteca

originali ponitur concupiscentia: quam in aliis viribus consistere ex eo patet, quod litera reddens rationem quare dicatur concupiscentia, inquit, inordinatio aliarum virium animæ præcipue in hoc attenditur, quòd ab bonum commutabile conuertuntur: & in q. De malo. q. 4. ar. 2. aperte ponitur malitia ex parte formalis in peccato originali: defectus autem aliarum virium materialiter: sed per formale in litera hæc non concluditur inordinatio voluntatis, sed priuatio iustitiæ originalis, quam constat aliud esse ab inordinatione voluntatis.

2 ¶ Præterea, Per peccatum originale sunt in nobis passiones peccatorum, vt patet per Apostolũ Ro. 7. sed mulcę aliæ sunt passiones præter concupiscentiam, vt supra * habitum est: ergo peccatum originale non magis est concupiscentia, quàm aliqua alia passio.

3 ¶ Præterea, per peccatum originale deordinantur omnes animę partes, vt dictum *est: sed intellectus est supremus inter animæ partes, vt patet per Philosophum * in 10. Ethicorum. ergo peccatum originale magis est ignorantia, quàm concupiscentia.

¶ SED CONTRA est, quod Augustinus * dicit in lib. Retractationum. Concupiscẽtia est reatus originalis peccati,

CONCLVSIO.

¶ *Originale peccatum materialiter quidem consistit in concupiscentia est, formaliter verò priuatio originalis iustitiæ, secundum quam inferiores animæ vires superioribus subdebantur, & superiores Deo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnumquodque habet speciem à sua forma: dictũ est autẽ * suprà, quòd species peccati originalis sumitur ex sua causa. Vnde oportet quòd id, quod est formale in originali peccato, accipiatur ex parte causæ peccati originalis: oppositorum autem oppositæ sunt causæ: est igitur attendenda causa originalis peccati, ex causa originalis iustitiæ, quę ei opponitur. Tota autem ordinatio originalis iustitiæ ex hoc est, quòd voluntas hominis erat deo subiecta: quæ quidem subiectio primo & principaliter erat per voluntatẽ, cuius est mouere omnes alias partes in finem, vt supra * dictum est: vnde ex auersione voluntatis à deo consecuta est inordinatio in omnibus aliis animæ viribus. Sic ergo priuatio originalis iustitię, per quam voluntas subdebatur deo, est formale in peccato originali. omnis autem alia inordinatio virium animæ se habet in peccato originali, sicut quidam materiale: Inordinatio autẽ aliarum virium animæ, præcipuè in hoc attenditur, quòd inordinate conuertuntur ad bonum commutabile: quæ quidem inordinatio communi nomine potest dici concupiscentia. & ita peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter verò est defectus originalis iustitiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod quia in homine concupiscibilis naturaliter regitur ratione, intantum concupiscere est homini naturale, inquantum est secundum rationis ordinem. Concupiscẽtia autem, quæ transcendit limites rationis, inest homini contra naturam, & talis est concupiscentia originalis peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut suprà dictum * est, passiones irascibilis ad passiones concupiscibilis reducuntur, sicut ad principaliores: inter quas concupiscentia vehementius mouet, & magis sentitur: vt supra habitũ * est. & ideo concupiscentię attribuitur tãquam principaliori, & in qua quodammodo omnes aliæ passiones includuntur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in bonis intellectus & ratio principalitatem habent, ita econuerso in malis inferior pars animæ principalior inuenitur, quæ obnubilat & trahit rationem: vt supra * dictum est. propter hoc peccatum originale magis dicitur esse concupiscentia, quàm ignorantia, licet etiam ignorantia inter defectus materiales peccati originalis connumeretur.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum peccatum originale sit æqualiter in omnibus.*

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum originale non sit æqualiter in omnibus. est enim peccatum originale concupiscentia inordinata, vt dictum * est. sed non omnes æqualiter sunt proni ad concupiscendum. ergo peccatum originale non est æqualiter in omnibus.

2 ¶ Præterea, Peccatum originale est quędam inordinata dispositio animę, sicut ęgritudo est quędam inordinata dispositio corporis: sed ęgritudo recipit magis & minus. ergo peccatũ originale recipit magis & minus.

3 ¶ Præterea, Au. * dicit in li. de nup. & concupiscentia, quod libido trãsmittit originale peccatum in prolem: sed contingit esse maiorem libidinem vnius in actu generationis, quàm alterius. ergo peccatum originale potest esse magis in vno, quàm in alio.

¶ SED CONTRA est, quia peccatum originale est peccatum naturæ, vt dictum * est. sed natura æqualiter est in omnibus. ergo & peccatum originale.

CONCLVSIO.

¶ *Originale peccatum, cum sit priuatio originalis iustitiæ, non magis in vno quàm in alio esse potest.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in originali peccato sunt duo: quorũ vnum est defectus originalis iustitiæ, aliud autem est relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, à quo per vitiatam originem deducitur. Quantum autem ad primum, peccatum originale non recipit magis & minus, quia totum donum originalis iustitiæ est sublatum: priuationes autem totaliter aliquid priuantes, vt mors & tenebræ, non recipiunt magis & minus, sicut supra dictum * est. Similiter etiam nec quantum ad secundum, æqualiter enim omnes relationem habent ad primum principium vitiatæ originis, ex quo peccatum originale recipit rationem culpæ: relationes enim non recipiunt magis & minus. vnde manifestum est, quod peccatum originale non potest esse magis in vno, quàm in alio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ soluto vinculo originalis iustitię, sub quo quodã ordine oẽs vires animę cõtinebãtur, vnaquęq; vis animę tendit in suum ꝓprium motũ, & tãto vehementius mouetur, & magis sentitur: vt supra habitũ * est. & ideo concupiscentię attribuitur tãquam principaliori, & in qua quodammodo omnes aliæ passiones includuntur.

¶ Ad secundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

matio est etiam directe obiectio contra responsionem ad secundum & tertium huius articuli, & ad secundum sequentis articuli: si nanque ex parte voluntatis est causa originalis iustitiæ & peccati, nõ ergo primo dualiter & principaliter est in essentia: nec ab essentia generationis & perfectionis ordine ad voluntatem deriuatur.

q.82.ar.3. ¶ Ad primum horum negatur, quod essentia animæ vt essentia, id est, vt distincta contra potentias, non sit capax culpæ. Et declaratur hoc, quia anima secundum essentiam, quum sit rationalis, & primum principiũ, ae subiectũ actuum moralium malorũ, oportet esse subiectum culpæ immediatum, mediate. s. potentia: ita quod potentia est subiectum quo, & anima subiectum quodiuxta illud tertij De anima: de parte autem animę qua intelligit & sapit anima: & si anima esset absque media potentia, principiũ culpę actualis immediate esset capax culpæ actualis. To tamen ratio quare essentia animæ non est subiectum actualis culpæ est, quia mediante potentia illam habet, & non incapacitas eius respectu culpæ. Sicigitur est aliqua culpa ad quam nõ requiritur mediatio potentiæ per seipsam, subiectum illius esse potest: & quia culpa originalis est huiusmodi, quoniam per originem, & non per actũ proprium habetur, relinquitur quod culpæ originalis anima secundum essentiam capax sit: vt in littera monstratur.

p.p.qu.76. ar.1.

¶ Ad secundum dicitur, quòd voluntas non est causa principalis originalis iustitiæ, aut peccati simpliciter, sed inter partes ánimæ, vt patet ex ratione in litera reddita in allegato art. quia scilicet ipsa voluntas est motiua omnium animæ partium in finem. obiectiones autem procedunt, ac si voluntas esset prima causa simpliciter in anima, priuatio quoque originalis iustitiæ, per quam voluntas subdebatur deo, quæ est formale in peccato originali, non sumitur pro priuatione iustitiæ originalis in voluntate præcise: sed pro priuatione iustitiæ originalis ipsa in voluntate, & præcedentibus naturaliter eam. Dicitio nãque exclusiua non excludit a concomitantibus & præsuppositis, vt patet. vnde & author nõ dixit, quòd priuatio iustitiæ originalis in voluntate, sed per quam voluntas subdebatur deo. Hæc enim claudit in se primo dialem priuationẽ in essentia vsque ad voluntatem, & hæc est formale in peccato originali. Putãdum est enim, quod sicut gratia & charitas in anima in ordine ad meritum vel demeritũ pro

In corp. ar.

sentiam: sed solum secundum potentias.

2 ¶ Præterea, Peccatum originale opponitur originali iustitiæ, sed originalis iustitia erat in aliqua potentia animæ, quæ est subiectum virtutis: ergo & peccatum originale est magis in potentia animæ, quàm in eius essentia.

3 ¶ Præterea, Sicut à carne peccatum originale deriuatur ad animam, ita ab essentia animæ deriuatur ad potentias: sed peccatum originale magis est in anima, quàm in carne: ergo etiã magis est in potentiis animæ, quàm in eius essentia.

4 ¶ Præterea, Peccatum originale dicitur esse concupiscentia, vt dictum* est, sed concupiscentia est in potentiis animæ: ergo & peccatũ originale.

¶ SED CONTRA est, quòd peccatum originale dicitur esse peccatum naturale, vt supra dictum * est, anima autẽ est forma & natura corporis secundum essentiam suam, & non secundum potentias, vt in primo* habitum est: ergo anima est subiectũ originalis peccati principaliter secundum suam essentiam.

CONCLVSIO.

Cum anima sit, quam primo vt terminum generatio nis origo attingit, secundum suam essentiam, peccati originalis subiectum est,

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illud animæ est principaliter subiectum alicuius peccati, ad quod primo pertinet causa motiua illius peccati: sicut si causa motiua ad peccandum sit delectatio sensus, quæ pertinet ad vim concupiscibilem, sicut obiectum proprium eius sequitur, quòd vis concupiscibilis sit proprium subiectum illius peccati. Manifestum est autẽ, quòd peccatum originale causatur per originem, vnde illud animæ, quòd primo attingitur ab origine hominis, est primum subiectum originalis peccati. Attingit autem origo animam vt terminum generationis, secundum quod est forma corporis: quod quidem cõuenit ei secundum essentiam propriam, vt in primo* habitum est. vnde anima secundum essentiam est primum subiectum originalis peccati.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd sicut motio voluntatis alicuius, proprie peruenit ad potentias animæ, non autem ad animæ essentiam, ita motio voluntatis primi generantis per viam generationis peruenit primo ad animæ essentiam, vt dictum * est.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd etiam originalis iustitia, pertinebat primo dialiter ad essentiam animæ: erat enim donum diuinitus datum humanæ naturæ, quàm per prius respicit essentia animę, quàm potentiæ. Potentiæ enim magis videntur pertinere ad personam, inquantũ sunt principia personalium actuum. vnde sunt propria subiecta peccatorum actualium, quæ sunt peccata personalia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus comparatur ad animam, sicut materia ad formã, quæ etsi sit posterior ordine generationis, est tamẽ prior ordine perfectionis & naturæ: essentia autem animę comparatur ad potentias, sicut subiecta add accidentia propria, quę sunt posteriora subiecta, & ordine generationis & etiã perfectionis. vnde non est similis ratio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd concupiscentia se habet materialiter & ex consequenti in peccato originali, vt suprà dictum* est.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum peccatum originale per prius inficiat voluntatem quàm alias potentias.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum originale non per prius inficiat voluntatem, quàm alias potentias: omne enim peccatum principaliter pertinet ad potentiam, per cuius actum causatur, sed peccatum originale causatur per actũ generationis: ergo inter cæteras potẽtias animę videtur magis pertinere ad generatiuam potentiam.

2 ¶ Præterea, Peccatum originale per semen carnale traducitur, sed aliæ vires animæ propinquiores sunt carni, quàm voluntas: sicut patet de omnibus sensitiuis, quæ vtuntur organo corporali. ergo in eis magis est peccatum originale, quàm in voluntate.

3 ¶ Præterea, Intellectus est prior voluntate: non enim est voluntas nisi de bono intellecto, si ergo peccatum originale inficit omnes potentias animæ, videtur quòd per prius inficiat intellectum tanquam priorem.

¶ SED CONTRA est, quòd iustitia originalis per prius respicit voluntatem: est enim rectitudo voluntatis, vt Anſ. dicit in lib. * De conceptu virginali: ergo peccatum originale, quod ei opponitur, per prius respicit voluntatem.

CONCLVSIO.

¶ Originale peccatum respicit prius ipsam voluntatem, secundum quod ad malum inclinat, quàm animæ essentiam, in qua primo est vt in subiecto.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in infectione peccati originalis duo est considerare. Primo quidem inhærẽtiam eius ad subiectum. Et secundum hoc primo respicit essentiam animæ, vt dictum est: deinde oportet considerare inclinationem eius ad actum: & hoc modo respicit potentias animæ. oportet ergo quod illã per prius respiciat, quæ primam inclinationem habet ad peccandum: hæc autem est voluntas: vt ex supradictis* patet. Vnde peccatum originale per prius respicit voluntatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum originale non causatur in homine per potentiam generatiuam prolis: sed per actum potentiæ generatiuæ parentis. vnde non oportet, quod sua potentia generatiua sit primum subiectum originalis peccati.

¶ Ad secundũ dicendum, quod peccatum originale habet duplex processum, vnum quidem à carne ad animam, alium verò ab essentia animæ ad potentias. Primus quidem processus est secundum ordinem generationis, secundus autem secundum ordinem perfectionis. Et ideo quamuis aliæ potentiæ, scilicet sensitiuæ, propinquiores sint carni, quia tamen voluntas est propinquior essentia animæ tãquam superior potentia, primo peruenit ad ipsam infectio originalis peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus quodammodo precedit voluntatem, inquantum proponit ei suum obiectum: alio vero modo voluntas præcedit intellectum secundum ordinem motionis ad actum, quæ quidem motio pertinet ad peccatum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum præfatæ potentiæ sint magis infectæ quàm aliæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd præfatæ potentiæ non sint magis infectæ, quàm aliæ. infectio enim originalis peccati magis videtur pertinere ad illam animæ potentiam, quæ prius potest esse subiectũ peccati, hæc autẽ est rationalis pars. & præcipue volũtas: ergo ipsa est magis infecta per peccatum originale.

2 ¶ Præterea, Nulla vis animæ inficitur per culpam, nisi inquantum potest obedire rationi. generatiua autem nõ potest obedire: vt dicitur 1. Ethico.* ergo generatiua non est maximè infecta per originale peccatum.

3 ¶ Præterea, Visus inter alios sensus est spiritualior & propinquior rationi, inquantum plures differentias rerum ostendit. vt dicitur primo Meta.* sed infectio culpæ primo est in ratione: ergo visus magis est infectus, quàm tactus.

¶ SED CONTRA est, quod Au.* dicit in 14. De ci. dei. quod infectio originalis culpę maxime apparet in motu genitaliũ membrorum, qui rationi non subditur: sed illa membra deseruiunt generatiuæ virtuti in commixtione sexuum, in qua est delectatio secundum tactum, quę maximè concupiscentiam mouet. ergo infectio originalis peccati maximè pertinet ad ista tria, scilicet potentiam generatiuam, vim concupiscibilem, & sensum tactus.

CONCLVSIO.

¶ Quanquã omnes animæ potentiæ originali peccato sunt infectæ, vis tamen generatiua, vis concupiscibilis, & sensus tactus sunt ceteris potentijs magis infectæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illa corruptio, præcipue infectio nominari solet, quæ nata est in aliud transferri. vnde & morbi contagiosi (sicut lepra & scabies, & huiusmodi) infectiones dicuntur. Corruptio autem originalis peccati traducitur per actum generationis, sicut suprà dictum* est. vnde potentiæ, quæ ad huiusmodi actum concurrunt, maximè dicuntur esse infectæ, huiusmodi autem actus deseruit generatiuæ, inquantum ad generationem ordinatur. habet autẽ in se delectationem tactus, quæ est maximum obiectum concupiscibilis, & ideo cũ omnes partes animæ dicantur esse corruptæ per peccatum originale, specialiter tres prædictæ dicuntur esse corruptæ & infectæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum originale secundum se ex parte, qua inclinat in peccata actualia, præcipuè pertinet ad voluntatem, vt dictum * est, sed ex ea parte, qua traducitur in prolem, pertinet propinquè ad potẽtias prædictas, ad volũtatẽ autẽ remotè.

¶ Ad secundum dicendum, quòd infectio actualis culpæ non pertinet nisi ad potentias, quæ mouentur à volũtate peccantis: sed infectio originalis culpę non deriuatur à volũtate eius qui ipsam contrahit, sed per originem naturæ, cui deseruit potentia generatiua: & ideo in ea est infectio originalis peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd visus non pertinet ad actum generationis, nisi secũdum dispositionem remotã: prout scilicet per visum apparet species concupiscibilis: sed delectatio perficitur in tactu: & ideo talis infectio magis attribuitur tactui, quàm visui.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ quartæ Articulum primum.

¶ Num cupiditas, vt radix sit radix omnium peccatorum.

IN articulo primo quæstio 24. dubium occurrit ex Durando in secundo sententiarum, distinct. 42. quia aut sermo est formalis, aut materialis. si formalis, falsus est: quia cupiditas est inordinatus amor habendi pecunias ad retinendum, nõ ad expendendum. Constat autem, quod pecunia non vt retinenda, sed vt expendenda est, cui obediunt omnia, ergo cupiditas non est radix omnium malorum, vt est speciale peccatum: imò ex hoc sequitur, quod cupiditas impediat multa mala: quia contraria tur destructioni pecuniæ, vnde multa mala oriuntur, vnde & auaros videmus à multis malis abstinere ne expendant. Si materialis, tunc ab arte procedit: & quia sensus est, quòd materia cupiditatis, scilicet pecunia, est radix omnium malorum: pari vel maiori ratione posset dici, quod prodigalitas est radix omnium malorum.

a ¶ Vtrum cupiditas sit radix omnium peccatorum

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd cupiditas non sit radix omnium peccatorum. cupiditas enim quæ est immoderatus appetitus diuitiarum, opponitur virtuti liberalitatis: sed libera litas non est radix omnium virtutum. ergo cupiditas non est radix omnium peccatorum.

2 ¶ Præterea, Appetitus eorum, quę sunt ad finem, procedit ex appetitu finis: sed diuitiæ quarum appetitus est cupiditas, nõ appetũtur nisi vt vtilem aliquem finem: sicut dicitur in primo Ethic. ergo cupiditas non est radix omnis peccati: sed procedit ex alia priori radice.

3 ¶ Præterea, Frequenter inuenitur, quòd auaritia quæ cupiditas nominatur, oritur ex alijs peccatis: pura cum quis apperit pecuniam propter ambitionem, vel vt satisfaciat gulæ: non ergo est radix omnium peccatorum.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Apostolus 1. ad Timoth. vlti. radix omnium malorum est cupiditas.

CONCLVSIO.

¶ Cum diuitijs inuetur homo ad quodcunque peccatum perpetrandum, omnium malorum diuitiarum cupiditas causa est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundũ quosdã cupiditas tripliciter dicitur. Vno modo prout est appetitus inordinatus diuitiarum, & sic est speciale peccatũ. Alio modo secũdum quod significat inordinatum appetitum cuiuscunque boni temporalis: & sic est genus omnis peccati. nã in omni peccato est inordinata cõuersio ad commutabile bonum, vt dictum * est. Tertio modo sumitur prout significat quandam inclinationem naturæ corruptæ ad bona corruptibilia inordinatè appetenda: & sic dicunt cupiditatem esse radicem omnium peccatorum ad similitudinem radicis arboris, quæ ex terra trahit alimentũ: sic enim ex amore rerum temporaliũ omne peccatũ procedit. Et hæc quidẽ quamuis vera sint, nõ tamen videntur esse secũdum intentionem Apostoli: qui dixit, cupiditatem esse radicem omnium peccatorum, manifestũ enim ibi loquitur contra eos, qui cum velint diuites fieri, incidunt in tentationes, & laqueum diaboli, eo quòd radix omniũ malorũ est cupiditas. vnde manifestũ est, quòd loquitur de cupiditate, secundũ quod est appetitus inordinatus diuitiarum, & secundũ hoc dicendum est, quòd cupiditas secũdum quod est speciale peccatum, dicitur radix omnium peccatorũ, ad similitudinẽ radicis arboris, quę alimentũ præstat toti arbori. Videmus enim quod per diuitias homo acquirit facultatem perpetrandi quodcunque peccatum, & adhibendi desiderium cuiuscunque peccati: eo quòd ad habẽda quæcunque temporalia bona, potest homo per pecuniam iuuari: secundum quod dicitur Eccle. 10. Pecuniæ obediũt omnia. Et secundum hoc patet, quòd cupiditas diuitiarum est radix omnium peccatorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd nõ ab eodem oritur virtus & peccatum. oritur enim peccatum ex appetitu commutabilis boni: & ideo appetitus illius boni, quod in uat ad cõsequenda omnia rẽporalia bona, radix peccatorũ dicitur, virtus autem oritur ex appetitu incommutabilis boni, & ideo charitas, q̃ est amor dei, ponitur radix virtutũ: sicdm illud Eph. 3. In charitate radicati & fundati.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd appetitus pecuniarum dicitur esse radix peccatorum. non quidem quia diuitiæ propter se quærãtur, tanquam vltimus finis: sed quia multum quærũtur, vt vtiles ad omnem temporalem finem, & quia vniuersale bonum est appetibilius, quàm aliquod particulare bonum, ideo magis mouet appetitum, quàm quædam bona singularia, quæ simul cum multis alijs per pecuniam haberi possunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in rebus naturalibus non d quæritur quid semper fiat, sed quid in pluribus accidit eo, quòd natura corruptibilium rerum impediri potest, vt non semper eodem modo operetur: ita etiam in moralibus consideratur, quòd vt in pluribus est, non autem quòd semper est, eo quòd voluntas non ex necessitate operatur. non igitur dicitur auaritia radix omnium malorum, quia interdum aliquod aliud malum sit radix eius: sed quia ex ipsa frequentius alia mala oriuntur ratione prædicta.*

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum superbia sit initium omnis peccati.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd superbia non sit initium omnis peccati. radix enim est quoddam principium arboris: & ita videtur idem esse radix & initium peccati: sed cupiditas est radix omnis peccati, vt dictum* est: ergo ipsa etiam est initium omnis peccati: non autem superbia.

2 ¶ Præterea, Eccle. 10. dicitur, Initium superbiæ hominis est apostatare à Deo, sed apostasia à Deo est quoddã peccatum. ergo aliquod peccatum est initium superbiæ. ergo & ipsa non est initium omnis peccati.

3 ¶ Præterea, Illud videtur esse initiũ omnis peccati, quod facit omnia peccata: sed hoc est inordinatus amor sui, qui facit ciuitatẽ Babylonis,

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ quartæ Articulum secundum.

IN articulo 2. 84. quæ. Annot. dubiũ occurritẽ ex Durando, conueniente cum Scoto, in 2. distinct. 32. primum in hoc, quod superbia initium omnis peccati, non est D. 1144. speciale peccatum: vt littera dicit. Sed de Scoto in primi parte, cum de peccato angelorum esset quæstio, fermo habitus est. Nunc Durandi motiuum, & contra quæstionem, & contra responsionem ad 3. quæ dicitur, quod ad idem pertinet, quòd ponatur initium omnis peccati superbia, & amor proprius in 2. senten. distin. 20. contra quæstionem arguit: quia nec appetitus turpium delectationum in rebus bellicis ex superbia oritur. Probatur: quia ex superbia illa sola oriuntur vitia, quæ circa promouentia vel impedientia propriã excellentiam sunt, neutrum horum est huiusmodi. ergo. D. 918.

¶ Contra responsionem vero ad tertium arguit: quia Inordinatus amor sui, & inordinatus amor propriæ excellentiæ se habent, vt magis commune, & minus commune vt patet. & ille vtpote communissimus, est initium omnis peccati: iste vtpote particularis, non: vnde sophisma cõsequentis est ab illo ad istum procedere, quòd si ille est initium peccati omnis, quòd iste etiam sit initium peccati omnis.

¶ Ad vtramque obiectionem ex eodem

Universidad de Deusto
Biblioteca

6.28. & vltimo 10.5.

fundamento litteræ respondendum est: ex hoc scilicet, quod superbia initium omnis peccati dicitur, secundum ordinem intentionis, ex parte scilicet finis, quia obiectum fuum est finis communium bonorum communitabilium, ad quæ alia vitia connectuntur. Ex hoc namque dicitur primo, quod intemperantia & timiditas oriuntur ex superbia, & quod tam bonum delectabile ad quod conuertitur intemperatus, quam bonum euasionis ad quod conuertitur timidus, quum bonum est apparere, vt conferens ad propriam excellentiam. Dicitur secundo, quod licet totum & pars non sint idem, æquiualent tamen quoad aliquid totum, & prima pars virtualiter extensa ad reliquas, vt patet de toto corpore & corde respectu motus: ac de toto amor sui vt totum, & amor proprię excellentiæ, vt prima pars, quia est respectu finis cæterorum, recte ponitur initium omnis peccati ex eadem parte, & vnum inferre reliquum absque vllo sophismate. In litera tamen nec idem habetur, sed solum quod ad idem pertinet, quia secundum est pars primi: si tamen diceretur, recte diceretur, vt ostensum est. Et hinc habere potes, quod in prima parte dictū est, quod primum bonum concupitum, est propria excellentia tanquam exterorum finis: ac per hoc primum peccatum est superbia, vnde Eux propositum primo est, Eritis sicut dij. Et hæc patet solutio obiectorum omnium, quæ superius à me quàm breuissime ponit, tacta fuere. Quæ an sufficienter à me soluta fuerint, lectoris iudicio relinquatur, qui si recte omnia penſitauerit, profecto videbit me nihil quod ad materiam attinet, necessarium indiscussum reliquisse. ideo amplius circa istam materiam non insistam.

D.533.

q.1.ar.1.ad 1. & ar. 3. ad 2. & q. 20.ar.1. ad 2. & q.57. ar.4. & q. 65.ar.1.

Ar. præc.

Annot.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ artic. 3. & 4.*

IN articulis 3. & 4. eiusdem 84. quæstionis nil aliud occurrit scribendum, nisi reddere te attentum, quòd aliud est loqui de sufficientia vitiorum absolutè, & aliud de sufficientia vitiorum capitalium: hoc enim hic quæritur, non illud. Et vtin responsione ad quintum in litera dicitur, non oportet hanc capitalium sufficientiam sic intelligere, quin aliquod peccatum possit à nullo horum oriri: sed quia frequentius ex aliquo horum oritur.

lonis, vt Aug. dicit *in 14. De ciui. Dei. ergo amor sui est initium omnis peccati, non autem superbiæ.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Eccl.10. Initium omnis peccati superbia.

CONCLVSIO.

¶ Superbia vt est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, omnium peccatorum radix est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicunt superbiam dici tripliciter. Vno modo secundum quòd superbia significat inordinatum appetitum propriæ excellentiæ. & sic est speciale peccatum. Alio modo, secundum quod importat quendam actualem contemptum Dei quantum ad hunc effectum, qui est non subdi eius præcepto: & sic dicūt, quòd est generale peccatum. Tertio modo, secundum quòd importat quandam inclinationem ad huiusmodi contemptum ex corruptione naturę: & sic dicunt quod est initium omnis peccati. Et differt à cupiditate: quia cupiditas respicit peccatum ex parte conuersionis ad bonum cōmutabile, ex quo peccatum quodammodo nutritur & foueturː & propter hoc cupiditas dicitur radix, sed superbia respicit peccatum ex parte auersionis à deo: cuius præcepto homo subdi recusat. & ideo vocatur initium: quia ex parte auersionis incipit ratio mali. Et hęc quidem quamuis vera sint, tamen non sunt secundum intentionem sapientis, qui dicit, Initium omnis peccati est superbia: manifestè enim loquitur de superbia, secundum quòd est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt patet per hoc quod subdit, Sedes ducum superborum destruxit Deus. & de hac materia loquitur ibi fere in toto capitulo. Et ideo dicendum est, quòd superbia etiam secundum quòd est speciale peccatum, est d initium omnis peccati. Considerandum est enim, quod in actibus voluntariis, cuiusmodi sunt peccata, duplex ordo inuenitur, scilicet intentionis & executionis. In primo quidem ordine habet rationem principii & finis, vt suprà multoties dictum * est. Finis autem in omnibus bonis temporalibus acquirendis est, vt homo per illam quandam perfectionem singularem & excellentiā habeat. & ideo ex hac parte superbia, quæ est appetitus excellentiæ, ponitur initium omnis peccati. Sed ex parte executionis est primum id, quod præbet oportunitatem adimplendi omnia desideria peccati, quod habet rationem radicis, scilicet diuitię. & ideo ex hac parte auaritia ponitur esse radix omnium malorum, vt * dictū est. Et per hoc patet respōsio ad primū.

¶ AD SECVNDVM ergo dicendum, quòd apostatare à Deo dicitur esse initium superbiæ ex parte auersionis. Ex hoc enim, quòd homo non vult subdi deo: sequitur quod inordinatè velit propriā excellentiā in rebus tēporalibus: & sic apostasia à deo non sumitur ibi quasi speciale peccatum, sed magis, vt quędam conditio generalis omnis peccati, quæ est auersio ab incommutabili bono. Vel potest dici, quòd apostatare à deo, dicitur esse initium superbiæ, quia est prima superbiæ species: ad superbiam enim pertinet cui que superiori nolle subiici, & præcipuè nolle subdi Deo: ex quo contingit, quòd homo supra seipsum indebite extollatur, quantum ad alias superbiæ species.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in hoc homo se amat, quòd sui excellentiā vult: idem enim est se amare quod sibi velle bonum: vnde ad idem pertinet, quòd ponatur initium omnis peccati superbia, vel amor proprius.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum præter superbiam, & auaritiam sint alia peccata specialia, quæ dici debeant capitalia.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd præter superbiam & auaritiam non sint quędam alia peccata specialia, quæ dicuntur capitalia: ita enim se videtur habere caput ad animalia, sicut radix ad plantas: vt dicitur in 2. De anima. * nam radices sunt ori similes, si igitur cupiditas dicitur radix omniū malorum, videtur quod ipsa sola debeat dici vitium capitale, & nullum aliud peccatum.

2 ¶ Præterea, Caput habet quendam ordinem ad alia membra, inquantum à capite in omnia membra diffunditur quodammodo sensus & motus: sed peccatum dicitur per priuationem ordinis: ergo peccatum non habet rationem capitis: & ita non debent poni aliqua capitalia peccata.

3 ¶ Præterea, Capitalia crimina dicuntur, quæ capite plectuntur: sed tali pœna puniuntur quædam peccata in singulis generibus. ergo vitia capitalia non sunt aliqua determinata secundum speciem.

¶ SED CONTRA est, quod Greg. 31. Moral. * enumerat quędam specialia vitia, quæ dicit esse capitalia.

CONCLVSIO.

Non tantum auaritia, & superbia capitalia vitia sunt, vt radices, sed multa alia, quæcunque scilicet dirigunt homines in alia peccata, veluti duces exercituum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod capitale dicitur à capite. caput autem propriè quidem est quoddam membrum animalis: quod est principium & directiuum totius animalis, vnde metaphoricè omne principiū directiuū caput vocatur, & etiā homines, qui alios dirigunt & gubernant, capita aliorū esse dicuntur. Dicitur ergo vitium capitale vno modo à capite propriè dicto. & secundum hoc peccatum capitale dicitur paccatum, quòd capitis pœna punitur: sed sic nunc non intendimus de capitalibus peccatis, sed secundum quòd alio modo dicitur peccatum capitale, prout metaphoricè signat principium, vel directiuum aliorum. Et sic dicitur vitium capitale, ex quo alia vitia oriuntur: & præcipuè secundum originem causæ finalis, quæ est formalis origo, vt supra dictum * est: & ideo vitium capitale non solum est principium aliorum, sed etiam est directiuum, & quodammodo ductiuum aliorum. Semper enim ars vel habitus, ad quem pertinet finis, præcipitur & imperat circa ea, quę sunt ad finem. Vnde Gre. 31. Moralium * huiusmodi vitia capitalia ducibus exercituum comparat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd capitale dicitur denominatiue à capite: quod quidem est per quandam deriuationem vel participationem capitis: sicut habens aliquam proprietatem capitis, & non sicut simpliciter caput. Et ideo capitalia vitia dicuntur non solum illa, quæ habent rationem primæ originis, sicut auaritia, quæ dicitur radix, & superbia, quæ dicitur initium, sed etiam illa quæ habent rationem originis propinquæ respectu plurium peccatorum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum caret ordine ex parte conuersionis: ex hac enim parte habet rationem mali: malum autem secundum Augusti. in lib. * de natura boni, est priuatio modi, speciei, & ordinis: sed ex parte conuersionis respicit quoddam bonum: & ideo ex hac parte dicitur habere ordinem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de capitali peccato secundum quòd dicitur à reatu pœnæ: sic autem hic non loquimur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter dicantur septem vitia capitalia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit dicendum, septem esse vitia capitalia, quæ sunt inanis gloria, inuidia, ira, auaritia, tristitia, gula, luxuria: peccata enim virtutibus opponuntur, virtutes autem principales sunt quatuor: vt suprà dictum * est: ergo & vitia principalia siue capitalia non sunt nisi quatuor.

2 ¶ Præterea, Passiones animæ sunt quædam causæ peccati, vt dictum * est: sed passiones animæ principales sunt quatuor, de quarum duabus nulla fit mentio inter prædicta peccata, scilicet de spe & timore, enumerantur autem aliqua vitia, ad quę pertinet delectatio & tristitia: nam delectatio pertinet ad gulam & luxuriam, tristitia vero ad accidiam & inuidiam. ergo inconuenienter enumerantur principalia peccata.

3 ¶ Præterea, Ira non est principalis passio. non ergo debuit poni inter principalia vitia.

4 ¶ Præterea, Sicut cupiditas siue auaritia est radix peccati, ita superbia est peccati initium, vt supra dictum * est, sed auaritia ponitur vnum de septem vitiis capitalibus. ergo superbia inter vitia capitalia enumeranda esset.

5 ¶ Præterea, Quędā peccata cōmittūtur, quę ex nullo horū causari possunt: sicut cū aliquis errat exignorātia, vel cū aliquis ex aliqua passiōne committit aliquod peccatū, puta cum aliquis fornicatur, vt eleemosynam. ergo insufficienter capitalia vitia enumerantur.

¶ SED IN CONTRARIVM est authoritas Gregor. sex numerantis. 31. Moralium. *

CONCLV-

¶ Septem sunt capitalia vitia: Superbia, Auaritia, Ira, Gula, Luxuria, Inuidia, Accidia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum * est, vitia capitalia dicuntur, ex quibus alia oriuntur, præcipue secundum rationem causæ finalis. Huiusmodi autē origo potest attendi dupliciter. Vno quidem modo secundum conditionem peccantis: qui sic disposītus est, vt maxime afficiatur ad vnum finem, ex quo vt plurimum in alia peccata procedat. sed iste modus originis sub arte cadere non potest, eo quòd infinitæ sunt particulares hominum dispositiones. Alio modo secundum naturalē habitudinem ipsorum finium adinuicem, & secundum hoc in pluribus vnum vitium ex alio oritur. vnde iste modus originis sub arte cadere potest. Secundum hoc ergo illa vitia capitalia dicuntur, quorum fines habent quasdam primarias rationes mouendi appetitum. & secundum harum rationum distinctionem distinguuntur capitalia vitia. Mouet autem aliquid appetitum dupliciter. Vno modo directe & per se, & hoc modo bonum mouet appetitum ad prosequendum, malum autem secundum eandem rationem ad fugiendum, alio modo indirecte & quasi per aliud. sicut aliquis aliquod malum prosequitur propter aliquod bonum adiunctum, vel aliquod bonum fugit propter aliquod malum adiunctum. Bonum autem hominis est triplex, est enim primo quoddam bonum animę, quod scilicet ex sola apprehensione rationē appetibilitatis habet, sicut excellentia laudis vel honoris. & hoc bonum inordinate prosequitur inanis gloria. Aliud est bonum corporis: & hoc vel pertinet ad conseruationem indiuidui: sicut cibus & potus, & hoc bonum inordinate prosequitur gula. Aut ad conseruationem speciei, sicut coitus, & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonum est, exterius, scilicet, diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia. Et eadem quatuor vitia inordinata fugiunt quatuor mala contraria. Vel aliter, bonum præcipue mouet appetitum, ex hoc, quòd participat aliquid de proprietate felicitatis, quam naturaliter omnes appetūt. De cuius ratione est primò quædam perfectio, nam felicitas est perfectum bonum, ad quod pertinet excellentia vel claritas, quam appetit superbia, vel inanis gloria. Secundo de ratione eius est sufficientia, quam appetit auaritia in diuitijs eam promittentibus. Tertio est de conditione eius delectatio, sine qua felicitas esse non potest: vt dicitur in 1. & 10. Eth. * & hanc appetunt gula & luxuria. Quòd autem aliquis bonum superaliquod malum coniunctum, hoc contingit dupliciter: quia aut hoc est respectu boni proprij, & sic est accidia, quæ tristatur de bono spirituali propter laborem corporalem adiunctum. Aut est de bono alieno: & hoc si sit sine insurrectione, pertinet ad inuidiam, quæ tristatur de bono alieno, inquantum est impeditiuum propriæ excellentiæ. Aut est cum quadam insurrectione ad vindictam: & sic est ira. Et ad eadem vitia pertinet prosecutio mali oppositi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est eadem ratio virtutibus & vitijs. nam virtutes causantur per ordinem rationis ad rationem, vel etiam ad bonum incommutabile, quod est Deus. vitia autem oriuntur ex appetitu boni commutabilis. vnde non oportet quòd principalia d vitia opponantur principalibus virtutibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd timor & spes sunt passiones irascibilis: omnes autem passiones irascibilis oriuntur ex passionibus cōcupiscibilis, quæ etiam omnes ordinantur quodammodo ad delectationem & tristitiam. & ideo delectatio & tristitia principaliter connumerantur in peccatis capitalibus, tanquam principalissimæ passiones: vt suprà habitum * est.

¶ Ad tertium dicendū, quòd ira, licet non sit principalis passio: quia tamen habet specialem rationem appetitiui motus, prout aliquis impugnat bonum alterius sub ratione honesti, id est, iusti vindicatiui, ideo distinguitur ab alijs capitalibus vitijs.

¶ Ad quartum dicendum, quòd superbia dicitur esse initium omnis peccati secundum rationem finis. vt dictum * est. & secundum eandem rationem accipitur principalitas vitiorum capitalium. & ideo superbia non quasi vniuersale vitium connumeratur alijs, sed magis ponitur velut regina quædam omnium vitiorum: sicut Gregor. dicit. * auaritia autem dicitur radix secundum aliam rationem: sicut suprà dictum * est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ista vitia dicuntur capitalia, quia ex eis vt frequentius alia oriuntur. vnde nihil prohibet aliqua peccata interdum ex alijs causis oriri. Potest tamen dici, quòd omnia peccata quæ ex ignorantia proueniunt, possunt reduci ad accidiam, ad quam pertinet negligentia, qua aliquis recusat bona spiritualia acquirere propter laborem. ignorantia enim quæ potest esse causa peccati, ex negligentia prouenit: vt supra dictum * est. Quòd autem aliquis committat aliquod peccatum ex bona intentione, videtur ad ignorātiam pertinere, inquantum scilicet ignorat, quòd non sunt facienda mala, vt veniant bona.

QVAESTIO OCTVAGESIMAQUINTA, De effectibus peccati, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus peccati.

¶ Et primo quidem, de corruptione boni naturæ. Secundo, de malitia animæ. Tertio, de reatu pœnæ.

Circa primum quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum bonum naturæ diminuatur per peccatum.

¶ Secundo, vtrum totaliter tolli possit.

¶ Tertio, de quatuor vulneribus, quæ Beda ponit, quibus natura humana vulnerata est propter peccatum.

¶ Quarto, vtrum priuatio modi specici, & ordinis, sint effectus peccati.

¶ Quinto, vtrum mors & alij defectus corporales sint effectus peccati.

¶ Sexto, vtrum sint aliquo modo homini naturales.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum peccatum diminuat bonū naturæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum non diminuat bonum naturæ: peccatum enim hominis non est grauius quàm peccatum demonis: sed bona naturalia in demonibus manent integra post peccatum: vt Dio. dicit 4. de di no. * ergo peccatum etiam bonum naturæ humanæ non diminuit.

2 ¶ Præterea, Transmutato posteriori non transmutatur prius: manet enim substantia eadem transmutatis accidentibus: sed natura præexistit actioni voluntariæ: ergo facta deordinatione circa actionem voluntariam per peccatum non transmutatur propter hoc natura, ita quòd bonum naturæ diminuatur.

3 ¶ Præterea, Peccatum est actus quidam, diminutio autem est passio: nullum autem agens ex hoc ipso quod agit, patitur. potest autem contingere, quòd in vnum agat, & ab alio patiatur: ergo ille qui peccat, per peccatum non diminuit bonum suæ naturæ.

4 ¶ Præterea, Nullum accidens agit in suum subiectum: quia quod patitur, est potentia ens: quod autem subijcitur accidenti, iam est actu ens secundum accidens illud: sed peccatum est in bono naturæ, sicut accidens in subiecto: ergo peccatum non diminuit bonum naturæ: diminuere enim quoddam agere est.

¶ SED CONTRA est, quòd sicut dicitur Luc. 10. Homo descendens à Hierusalem in Ierico, id est, in defectum peccati, expoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus, vt Beda exponit: * ergo peccatum diminuit bonum naturæ,

CONCLVSIO.

¶ Bonum naturæ, quæ sunt ipsæ animæ potentiæ, non fuit imminutum per peccatum, sed eo naturę bono, quod est originalis iustitia, fuit totaliter homo per peccatum priuatus: illud etiam bonum naturæ, videlicet inclinatio ad virtutem, per peccatum diminutum fuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum naturæ humanæ potest tripliciter dici. primo ipsa principia naturæ, ex quibus ipsa natura constituitur: & proprietates ex his causatæ, sicut potentiæ animæ, & alia huiusmodi. Secundo, quia homo à natura habet inclinationem ad virtutem, vt suprà habitum * est, ipsa inclinatio ad virtutem est quoddam bonum naturæ. Tertio modo potest dici bonum naturæ donum originalis iustitiæ, quod fuit in primo homine collatum toti humanæ naturę. Primum igitur bonum naturę, nec tollitur, nec diminuitur per peccatum. Tertium verò bonum naturæ totaliter est ablatum per peccatum primi parentis. Sed mediū bonum naturæ, scilicet ipsa naturalis inclinatio ad virtutem, diminuitur per peccatum: per actus enim humanos fit quędam inclinatio ad similes actus, vt suprà * habitū est, oportet autē, quòd ex hoc quòd aliquid inclinatur ad vnū contrariorū, diminuatur inclinatio eius ad aliud: vnde cum peccatum sit contrarium virtuti ex hoc ipso, quòd homo peccat, diminuitur bonum naturæ, quod est inclinatio ad virtutem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Dio. loquitur de bono primo naturæ, quod est esse, viuere & intelligere, vt patet eius verba intuenti.

¶ Ad secundū dicēdum, quòd natura, etsi sit prior quàm volūtaria actio, tamē habet inclinationē ad quandā voluntariā actionē: vnde ipsa natura secūdum se nō variatur propter variationem volūtariæ actionis: sed ipsa inclinatio variatur. ex illa parte quæ ordinatur ad Deum.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ actio volūtaria procedit ex diuersis potēcijs, quarū vna est actiua & alia passiua: & ex hoc cōtingit, q̄ p actiōes volūtarias causat aliq̄d, vel aufertur ab hoīe sic agēte: vt suprà * dictū est, cum

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum primum.

IN primo articulo quæst. 85. nota glosam authoritatis Dionysij. quomodo naturalia manēt integra, in responsione ad primum, & intuere responsionem ad tertium, declaratam in responsione ad quartum: vt radices Philosophiæ perspicias, & altius contemplaris. vnde in anima generantur habitus. Et potes intelligere, quòd dicitur in responsione ad tertium, quod actio voluntaria procedit ex diuersis potentijs, vel potentias animę: quia actio voluntatis procedit ab intellectu & voluntate: & intellectus procedit ab intellectu agente & possibili, vel potentias, quæcunque sint illæ: puta obiecti actiuum, & subiecti passiuum, vtercunque enim sensus in calce responsionis ad quartum ponitur, dum dicitur secūdum quod obiectum agit in potentiam, & vnapotentia in aliam.

Annot.

1. quæ. 48. ar. 4. Et 2. dist. 3. qu. 4. ar. 1. ad 5. & dist. 30. qu. 1. ar. 1. ad 2. Et 3. dist. 20. ar. 1. q. 1. ad 2. Et 3. contra gent. cap. 12. Et mal. qu. 2. ar. 11.

Cap. 4. par. 4. parum à medio.

Habetur in gl. ordi. super ipsū loc. Luc. 10.

Q. 63. ar. 1.

Qu. 51. ar. 2. & 3.

Q. 51. ar. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis octauagesimæquinquæ Articulum secundum.

¶ Num per peccatum diminuatur inclinatio ad bonum.

Quæstio.

IN articulo secundo eiusdem quæst. 18. præmissis argumentis sed tribus 35. distinct. secundi: quia asseruntur ad probandum, quod nihil substrahatur naturæ, quod author concedit: & ipse Scotus ibidem tractans vulnera peccati, concedit habilitatem ad rectū vsum minui per peccatum. Solius Durandi in 34. dist. secundi obiectiones occurrunt directe impugnātis hanc doctrinam: quia per nihil non inhærens subiecto augetur habilitas subiecti. ergo nec minuitur. Antecedens diuiditur declaratur. Primo, quia augetur per inremissionem alicuius in eo. Secundo ad propositum: quia inclinatio ad bonū opus est duplex, temota, quæ est in primis principijs: & hæc nec tollitur nec minuitur: & propinqua, quæ est in habitibus, & hæc tollitur, & augetur, & minuitur intensione & remissione.

Inf. q. 63. a. 6. ad 2. et 1. q. 85. a. 4. Et 2. dist. 6. ar. 4. ad 3. & dist. 34. artic. 5. Et ma. q. 2 ar. 12. & 3 co. 9. 12. & 118.

¶ Ad hoc facillime dicitur, quod iste voluit esse exactus: expresse namque author distinxit habilitatē ex parte subiecti, & ex parte termini: & dixit, q̄ ex parte subiecti non minuitur, sed ex parte termini. Obiectiones autē illius sunt ex parte subiecti. Ex hac enim parte verum est non intendi aliquid quod non est in eo: sed attingentiam ad terminum cōstat minui ex appositione impedimentorum extrà, & augeri ex remotione eorundem. Et ad hoc optime deseruit exemplum de diaphano, & de obstaculis appositis. Et hoc modo habilitas animę ex syndaresi diminuitur in infinitum: & tamē ipsa syndaresis nec tollitur nec minuitur.

Cap. 13. & 14. & 15. tom. 3.

a ¶ Super Quæstionis octauagesimæ quintæ Articulum tertium.

¶ Num ex peccato instigatur animæ aliquod vulnus.

Quæstio.

IN articulo tertio eiusdem 85. quæstio, dubiū occurrit circa vulnera humana quo ad duo. Primo, quomodo vulnera ista consistant in destitutione virtū animæ à proprio ordine naturali ad virtutem: quia in articulis immediatè præcedentibus dictū est, quod peccatum nullum naturæ bonum tollit sed minuit tantum habilitatem per appositionem. hæc enim sibiinuicem aduersantur, tollere ordinem naturalem potens cum de generatione habituum ageretur.

¶ Ad quartum dicendum, quod accidens non agit effectiue in subiectum: agit tamen formaliter in ipsum, eo modo loquendi, quo dicitur, quod albedo facit album: & sic nihil prohibet, quòd peccatum diminuat bonum naturæ: eo tamen modo quo est ipsa diminutio boni naturæ, inquantum pertinet ad inordinationem actus. Sed quātum ad inordinationem agentis, oportet dicere, quòd talis inordinatio causatur per hoc, quòd in actibus animæ aliquid est actiuum, & aliquid passiuū: sicut sensibile mouet appetitum sensitiuum, & appetitus sensitiuus inclinat rationem & voluntatem, vt suprà dictum* est. & ex hoc causatur inordinatio nō quidem ita, quòd accidens agat in proprium subiectum, sed secundum quod obiectum agit in potentiam, & vna potentia agit in aliam, & deordinat ipsam.

Inf. q. 77 a. 1. & qu. 80. ar. 1.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum totum bonum humanæ naturæ possit auferri per peccatum.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd totum bonum humanæ naturę possit per peccatum auferri. Bonum enim naturæ humanæ finitum est, cum & ipsa natura humana sit finita, sed quodlibet finitum totaliter consumitur, facta continua abiatione: cum ergo bonum naturę continue per peccatum diminui possit, videtur quòd possit quandoque totaliter consumi.

2 ¶ Præterea. Eorum quæ sunt vnius naturæ, similis est ratio de toto & de partibus: sicut patet in aere, & in aqua, & carne, & omnibus corporibus similium partium: sed bonum naturæ est totaliter vniforme, cum igitur pars eius possit auferri per peccatum, totum etiam per peccatum auferri posse videtur.

3 ¶ Præterea, Bonum naturæ, quod per peccatum minuitur, est habilitas ad virtutem: sed in quibusdam propter peccatum habilitas prędicta totaliter tollitur: vt patet in damnatis, qui reparari ad virtutem non possunt, sicut nec æcus ad visum. ergo peccatum potest totaliter tollere bonum naturæ.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in Ench. * quòd malum non est nisi in bono: sed malum culpę non potest esse in bono virtutis, vel gratię, quia est ei contrarium: ergo oportet quod sit in bono naturæ: non ergo totaliter tollit ipsum.

CONCLVSIO.

¶ Non potest totum naturæ bonum per peccatum ipsum totaliter auferri.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, Bonum naturę, quod per peccatum diminuitur, est naturalis inclinatio ad virtutē, quę quidem conuenit homini ex ipso quod rationalis est. ex hoc enim habet quod secundum rationem operetur: quod est agere secundum virtutem. Per peccatum autem nō potest tota liter ab homine tolli, quod sit rationalis: quia iam non esset capax peccati: vnde non est possibile, quod prędictum naturæ bonum totaliter tollatur. Cum autem inueniatur huiusmodi bonum continue diminui per peccatum, quidā ad huius manifestationem vsi sunt quodam exemplo, in quo inuenitur aliquod finitum in infinitum diminui, tamen nunquam totaliter consumi. Dicit enim philosophus in 1. Physi.* quod si ab aliqua magnitudine finita, continue auferatur aliquid secundum eandem quantitatem, totaliter tandem consumetur, puta si à quacunque quantitate finita semper subtraxero mensurā palmi. Si verò fiat subtractio secundum eandem proportionem, & non secundum eandem quantitatem, poterit in infinitum subtrahi, puta si quantitas diuidatur in dimidias partes, & à dimidio subtrahatur dimidium, ita poterit in infinitum procedi: ita tamē quod semper quod posterius subtrahitur, erit minus eo quod prius subtrahebatur. Sed hoc in proposito non haberet locum, non enim sequens peccatum minus diminuit bonum naturę quam precedens, sed forte magis, si sit grauius. Et ideo aliter est dicēdum, quòd prædicta inclinatio intelligitur vt media inter duo: fundatur enim in radice in natura rationali, & tendit in bonum virtutis sicut in terminum & finem. Dupliciter igitur potest intelligi eius diminutio. Vno modo ex parte radicis, alio modo ex parte termini. Primo quidem modo non diminuitur per peccatum, eo quòd peccatum non diminuit ipsam naturam, vt supra dictum* est: sed diminuitur secundo modo, quantum scilicet ponitur impedimentum pertingendi ad terminum. Si autem primo modo diminueretur, oporteret quod quādoque totaliter consumeretur natura rationali totaliter consumpta. sed quia diminuitur ex parte impedimenti, quod apponitur ne pertingat ad terminum, manifestum est quod diminui quidem potest in infinitū: quia in infinitum possunt impedimenta apponi, secundum quod homo potest in infinitum addere peccatum peccato. non tamen potest totaliter consumi, quia semper manet radix talis inclinationis: sicut pater de diaphano corpore, quod quidem habet inclinationem ad susceptionem lucis ex hoc ipso, quòd est diaphanum. diminuitur autem inclinatio vel habilitas ex parte nebularum superuenientium, cum tamen semper mancat in radice naturæ.

Cap. 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum conuenienter ponantur vulnera naturæ ex peccato consequentia, ignorantia, malitia, & concupiscentia.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter ponantur vulnera naturæ esse ex peccato consequentia. Nō licet infirmitas, ignorantia, malitia & concupiscentia. Nō enim idem est effectus & causa eiusdem: sed ista ponuntur causæ peccati, vt ex supradictis* patet. ergo non debent poni inter effectus peccati.

2 ¶ Præterea, Malitia nominatur quoddam peccatum: non ergo debet poni inter effectus peccati.

3 ¶ Præterea, Concupiscentia est quiddam naturale, cum sit actus potentiæ concupiscibilis, sed illud quod est naturale, non debet poni vulnus naturæ: ergo concupiscentia non debet poni vulnus naturæ.

4 ¶ Præterea, Dictum est*, quod idem est peccare ex infirmitate, & ex passione: sed concupiscentia passio quędam est: ergo non debet poni infirmitatem diuidi.

5 ¶ Præterea, Au.* in lib. De natura & gratia, ponit duo pœnalia naturæ peccati. scilicet ignorantiam & difficultatem: ex quibus oritur error & cruciatus, quæ quidem quatuor non concordant illi 3 quæ ponit: ergo videtur quòd alterum eorum insufficienter ponatur.

¶ IN CONTRARIVM autem est authoritas Bedæ.*

CONCLVSIO.

¶ Consecuta sunt in homine originale peccatū, & actuale, veluti animæ vulnera hæc mala, ignorantia in intellectu, malitia in voluntate, infirmitas in viribus, concupiscentia in concupiscibili.

¶ RESPONDEO dicendum, quod per iustitiam originalem perfecte ratio continebat inferiores animæ vires, & ipsa ratio à Deo perficiebatur ei subiecta, hæc autem originalis iustitia subtracta per peccatum primi parentis, sicut iam dictum* est: & ideo omnes vires animæ remanēt quodammodo destitutæ proprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad virtutem: & ipsa destitutio vulneratio naturæ. Sunt autem quatuor potentiæ animæ, quæ possunt esse subiecta virtutum, vt supra dictū* est, scilicet ratio, in qua est prudentia, voluntas, in qua est iustitia: irascibilis, in qua est fortitudo: concupiscibilis, in qua est temperantia. Inquantum ergo ratio destituitur ordine ad verum, est vulnus ignorantiæ: inquantum vero voluntas destituitur ordine ad bonum, est vulnus malitiæ: inquantum vero irascibilis destituitur suo ordine ad arduum, est vulnus infirmitatis: inquantum vero concupiscentia destituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, est vulnus concupiscentiæ. Sic igitur ista quatuor vulnera

tiæ ad bonum, & nihil tollere, sed impedimentum apponere. Secundo, quo modo ordo iste est naturalis, & tamen non remanet in viribus animæ sibi debitus? quod enim est naturale alicui, non remouetur ab eo, ex eo quod sibi relinquitur, sublato supernaturali bono: imo in naturalibus relinquitur. repugnare ergo videtur naturalitas talis ordinis non remanioni eiusdem in natura sibiipsi derelicta.

¶ Ad primum horum dicitur, quod ipsa destructio virtutum animę ab ordine debito nihil aliud est quam diminutio habilitatis ad bonum virtutis propter appositum impedimentum: sublato namque originalis iustitiæ frano, partes ad propria habiles sedentes sunt, & ex hoc ipso minus humiles ad bonum virtutis. Ex hoc quippe redditur anima minus habilis ad vnum contrariorum, quod manet inclinatur in reliquo, & sicut actuale peccatum est dispositio & impedimentum, cuius appellatione minuitur habilitas ad bonum virtutis: ita pronitas vniuscuiusque partis animæ in proprium, quæ est materiale in peccato originali, est impedimentum, cuius appellatione habilitas ad virtutem minuitur. Et tamen diminutio destitutionis virtutum in litera dicitur non quod sint destitutæ omnino ab ordine naturali ad virtutem, sed quia sunt destitutæ illa regulatione illius naturalis ordinis, quod est effectiue diminutum habilitatem ad virtutem. vnde nulla est repugnantia inter præcedentia & præsentem articulum. Et sicut quod vulnera ista sint naturaliter, natum est prouenire: & ex hoc quòd sublatum est ordinis naturalis donum prohibens, talem exorbitantiam prouenit. Cum igitur ista originalis donum prohibens, scilicet iustitia originalis, sit naturalis homini, inquantum est rationalis, & ordo virtutum animæ ad virtutis bonum, à quo distitutæ sunt, est naturalis. Est igitur humana natura sibi derelicta, sublata originali iustitia vulnerata: & per hoc infirma in naturalibus, id est in his, quæ sunt secundum naturam, id est, in habilitatibus ad virtutis bonum, & hoc per appositionem: integra autē in naturalibus, id est, in natura, & in hisquæ sunt à natura, id est principijs & potentijs & inordinationibus ex parte subiecti: quia nihil per substractionem ablatum est. Et hoc modo in natura sibi derelicta remanere naturalia sufficit, & saluari integra. Est quoque natura humana vulnerata & infirma secundum naturā rationalem vt sic. Est autem in naturalibus integra secundum vtriusque mixtionem naturæ, rationalis scilicet, & sensitiuæ. Et est tertio natura humana vulnerata & infirma secundum naturam donatam gratiæ iustitiæ originalis. Et scito, quòd hæc vulnera vt sic, sunt credita, sicut & peccatum originales: secūdum namque naturam absolutè imperfectiones quædam sunt ex necessitate materiæ: quia scilicet cōposita est ex contrarijs, vt in quarto contra Gē. cap. 52. patet.

P.p. quæ. 5. ar. 5.

¶ Num concupiscentia sit vulnus.

¶ In eodem art. 3. q. 85. dubium occurrit, quomodo vulnera hic ponātur effectus peccati: cum superius dictū sit, quod concupiscentia, quæ importat hæc vulnera, est ipsum peccatum originale: nihil enim sui ipsius effectus.

Quæstio.

Tex. 10. t. 3.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. 1. quòd hęc vulnera non tractantur, vt sunt peccati originalis: sed in communi, vt sunt peccati: constat autem ea non esse ipsa peccata, sed effectus. Secundo quòd etiam vt sunt peccati originalis, eum materialiter & ex cōsequenti in peccato originalis concupiscentia se habeat, vt in quæst. 83. arti. 2. ad quartum dictum est, & concupiscētia importet primo pronitatem ad propria: vulnera autem distinctionem à bono virtutis, sunt effectus peccati originalis formaliter & principaliter sumpti. Ex priuatione nāque iustitiæ originalis concupiscentia subsequitur est in potentijs animæ cum vulneribus.

Art. 2. ibi. quæst.

In corp. ar.

*Annot. 2. 2. quæst. 164. Et 2. di. 30. q. 1. ar. 1. Et 3. dist. 16. q. 1. ar. 1. Et 4. prolo. prin. Et di. 4. q. 2. ar. 1. qu. 3. Et 4. tot. capi. 52. Et mal. qu. 5. ar. 4. Et 6. qu. 3. ar. 1. Et 8. qu. 2. ar. 3. Et 9. qu. 3. ar. 1. Et 10. qu. 1. ar. 1. Et 11. qu. 1. ar. 1. Et 12. qu. 1. ar. 1. Et 13. qu. 1. ar. 1. Et 14. qu. 1. ar. 1. Et 15. qu. 1. ar. 1. Et 16. qu. 1. ar. 1. Et 17. qu. 1. ar. 1. Et 18. qu. 1. ar. 1. Et 19. qu. 1. ar. 1. Et 20. qu. 1. ar. 1. Et 21. qu. 1. ar. 1. Et 22. qu. 1. ar. 1. Et 23. qu. 1. ar. 1. Et 24. qu. 1. ar. 1. Et 25. qu. 1. ar. 1. Et 26. qu. 1. ar. 1. Et 27. qu. 1. ar. 1. Et 28. qu. 1. ar. 1. Et 29. qu. 1. ar. 1. Et 30. qu. 1. ar. 1. Et 31. qu. 1. ar. 1. Et 32. qu. 1. ar. 1. Et 33. qu. 1. ar. 1. Et 34. qu. 1. ar. 1. Et 35. qu. 1. ar. 1. Et 36. qu. 1. ar. 1. Et 37. qu. 1. ar. 1. Et 38. qu. 1. ar. 1. Et 39. qu. 1. ar. 1. Et 40. qu. 1. ar. 1. Et 41. qu. 1. ar. 1. Et 42. qu. 1. ar. 1. Et 43. qu. 1. ar. 1. Et 44. qu. 1. ar. 1. Et 45. qu. 1. ar. 1. Et 46. qu. 1. ar. 1. Et 47. qu. 1. ar. 1. Et 48. qu. 1. ar. 1. Et 49. qu. 1. ar. 1. Et 50. qu. 1. ar. 1. Et 51. qu. 1. ar. 1. Et 52. qu. 1. ar. 1. Et 53. qu. 1. ar. 1. Et 54. qu. 1. ar. 1. Et 55. qu. 1. ar. 1. Et 56. qu. 1. ar. 1. Et 57. qu. 1. ar. 1. Et 58. qu. 1. ar. 1. Et 59. qu. 1. ar. 1. Et 60. qu. 1. ar. 1. Et 61. qu. 1. ar. 1. Et 62. qu. 1. ar. 1. Et 63. qu. 1. ar. 1. Et 64. qu. 1. ar. 1. Et 65. qu. 1. ar. 1. Et 66. qu. 1. ar. 1. Et 67. qu. 1. ar. 1. Et 68. qu. 1. ar. 1. Et 69. qu. 1. ar. 1. Et 70. qu. 1. ar. 1. Et 71. qu. 1. ar. 1. Et 72. qu. 1. ar. 1. Et 73. qu. 1. ar. 1. Et 74. qu. 1. ar. 1. Et 75. qu. 1. ar. 1. Et 76. qu. 1. ar. 1. Et 77. qu. 1. ar. 1. Et 78. qu. 1. ar. 1. Et 79. qu. 1. ar. 1. Et 80. qu. 1. ar. 1. Et 81. qu. 1. ar. 1. Et 82. qu. 1. ar. 1. Et 83. qu. 1. ar. 1. Et 84. qu. 1. ar. 1. Et 85. qu. 1. ar. 1. Et 86. qu. 1. ar. 1. Et 87. qu. 1. ar. 1. Et 88. qu. 1. ar. 1. Et 89. qu. 1. ar. 1. Et 90. qu. 1. ar. 1. Et 91. qu. 1. ar. 1. Et 92. qu. 1. ar. 1. Et 93. qu. 1. ar. 1. Et 94. qu. 1. ar. 1. Et 95. qu. 1. ar. 1. Et 96. qu. 1. ar. 1. Et 97. qu. 1. ar. 1. Et 98. qu. 1. ar. 1. Et 99. qu. 1. ar. 1. Et 100. qu. 1. ar. 1. Et 101. qu. 1. ar. 1. Et 102. qu. 1. ar. 1. Et 103. qu. 1. ar. 1. Et 104. qu. 1. ar. 1. Et 105. qu. 1. ar. 1. Et 106. qu. 1. ar. 1. Et 107. qu. 1. ar. 1. Et 108. qu. 1. ar. 1. Et 109. qu. 1. ar. 1. Et 110. qu. 1. ar. 1. Et 111. qu. 1. ar. 1. Et 112. qu. 1. ar. 1. Et 113. qu. 1. ar. 1. Et 114. qu. 1. ar. 1. Et 115. qu. 1. ar. 1. Et 116. qu. 1. ar. 1. Et 117. qu. 1. ar. 1. Et 118. qu. 1. ar. 1. Et 119. qu. 1. ar. 1. Et 120. qu. 1. ar. 1. Et 121. qu. 1. ar. 1. Et 122. qu. 1. ar. 1. Et 123. qu. 1. ar. 1. Et 124. qu. 1. ar. 1. Et 125. qu. 1. ar. 1. Et 126. qu. 1. ar. 1. Et 127. qu. 1. ar. 1. Et 128. qu. 1. ar. 1. Et 129. qu. 1. ar. 1. Et 130. qu. 1. ar. 1. Et 131. qu. 1. ar. 1. Et 132. qu. 1. ar. 1. Et 133. qu. 1. ar. 1. Et 134. qu. 1. ar. 1. Et 135. qu. 1. ar. 1. Et 136. qu. 1. ar. 1. Et 137. qu. 1. ar. 1. Et 138. qu. 1. ar. 1. Et 139. qu. 1. ar. 1. Et 140. qu. 1. ar. 1. Et 141. qu. 1. ar. 1. Et 142. qu. 1. ar. 1. Et 143. qu. 1. ar. 1. Et 144. qu. 1. ar. 1. Et 145. qu. 1. ar. 1. Et 146. qu. 1. ar. 1. Et 147. qu. 1. ar. 1. Et 148. qu. 1. ar. 1. Et 149. qu. 1. ar. 1. Et 150. qu. 1. ar. 1. Et 151. qu. 1. ar. 1. Et 152. qu. 1. ar. 1. Et 153. qu. 1. ar. 1. Et 154. qu. 1. ar. 1. Et 155. qu. 1. ar. 1. Et 156. qu. 1. ar. 1. Et 157. qu. 1. ar. 1. Et 158. qu. 1. ar. 1. Et 159. qu. 1. ar. 1. Et 160. qu. 1. ar. 1. Et 161. qu. 1. ar. 1. Et 162. qu. 1. ar. 1. Et 163. qu. 1. ar. 1. Et 164. qu. 1. ar. 1. Et 165. qu. 1. ar. 1. Et 166. qu. 1. ar. 1. Et 167. qu. 1. ar. 1. Et 168. qu. 1. ar. 1. Et 169. qu. 1. ar. 1. Et 170. qu. 1. ar. 1. Et 171. qu. 1. ar. 1. Et 172. qu. 1. ar. 1. Et 173. qu. 1. ar. 1. Et 174. qu. 1. ar. 1. Et 175. qu. 1. ar. 1. Et 176. qu. 1. ar. 1. Et 177. qu. 1. ar. 1. Et 178. qu. 1. ar. 1. Et 179. qu. 1. ar. 1. Et 180. qu. 1. ar. 1. Et 181. qu. 1. ar. 1. Et 182. qu. 1. ar. 1. Et 183. qu. 1. ar. 1. Et 184. qu. 1. ar. 1. Et 185. qu. 1. ar. 1. Et 186. qu. 1. ar. 1. Et 187. qu. 1. ar. 1. Et 188. qu. 1. ar. 1. Et 189. qu. 1. ar. 1. Et 190. qu. 1. ar. 1. Et 191. qu. 1. ar. 1. Et 192. qu. 1. ar. 1. Et 193. qu. 1. ar. 1. Et 194. qu. 1. ar. 1. Et 195. qu. 1. ar. 1. Et 196. qu. 1. ar. 1. Et 197. qu. 1. ar. 1. Et 198. qu. 1. ar. 1. Et 199. qu. 1. ar. 1. Et 200. qu. 1. ar. 1. Et 201. qu. 1. ar. 1. Et 202. qu. 1. ar. 1. Et 203. qu. 1. ar. 1. Et 204. qu. 1. ar. 1. Et 205. qu. 1. ar. 1. Et 206. qu. 1. ar. 1. Et 207. qu. 1. ar. 1. Et 208. qu. 1. ar. 1. Et 209. qu. 1. ar. 1. Et 210. qu. 1. ar. 1. Et 211. qu. 1. ar. 1. Et 212. qu. 1. ar. 1. Et 213. qu. 1. ar. 1. Et 214. qu. 1. ar. 1. Et 215. qu. 1. ar. 1. Et 216. qu. 1. ar. 1. Et 217. qu. 1. ar. 1. Et 218. qu. 1. ar. 1. Et 219. qu. 1. ar. 1. Et 220. qu. 1. ar. 1. Et 221. qu. 1. ar. 1. Et 222. qu. 1. ar. 1. Et 223. qu. 1. ar. 1. Et 224. qu. 1. ar. 1. Et 225. qu. 1. ar. 1. Et 226. qu. 1. ar. 1. Et 227. qu. 1. ar. 1. Et 228. qu. 1. ar. 1. Et 229. qu. 1. ar. 1. Et 230. qu. 1. ar. 1. Et 231. qu. 1. ar. 1. Et 232. qu. 1. ar. 1. Et 233. qu. 1. ar. 1. Et 234. qu. 1. ar. 1. Et 235. qu. 1. ar. 1. Et 236. qu. 1. ar. 1. Et 237. qu. 1. ar. 1. Et 238. qu. 1. ar. 1. Et 239. qu. 1. ar. 1. Et 240. qu. 1. ar. 1. Et 241. qu. 1. ar. 1. Et 242. qu. 1. ar. 1. Et 243. qu. 1. ar. 1. Et 244. qu. 1. ar. 1. Et 245. qu. 1. ar. 1. Et 246. qu. 1. ar. 1. Et 247. qu. 1. ar. 1. Et 248. qu. 1. ar. 1. Et 249. qu. 1. ar. 1. Et 250. qu. 1. ar. 1. Et 251. qu. 1. ar. 1. Et 252. qu. 1. ar. 1. Et 253. qu. 1. ar. 1. Et 254. qu. 1. ar. 1. Et 255. qu. 1. ar. 1. Et 256. qu. 1. ar. 1. Et 257. qu. 1. ar. 1. Et 258. qu. 1. ar. 1. Et 259. qu. 1. ar. 1. Et 260. qu. 1. ar. 1. Et 261. qu. 1. ar. 1. Et 262. qu. 1. ar. 1. Et 263. qu. 1. ar. 1. Et 264. qu. 1. ar. 1. Et 265. qu. 1. ar. 1. Et 266. qu. 1. ar. 1. Et 267. qu. 1. ar. 1. Et 268. qu. 1. ar. 1. Et 269. qu. 1. ar. 1. Et 270. qu. 1. ar. 1. Et 271. qu. 1. ar. 1. Et 272. qu. 1. ar. 1. Et 273. qu. 1. ar. 1. Et 274. qu. 1. ar. 1. Et 275. qu. 1. ar. 1. Et 276. qu. 1. ar. 1. Et 277. qu. 1. ar. 1. Et 278. qu. 1. ar. 1. Et 279. qu. 1. ar. 1. Et 280. qu. 1. ar. 1. Et 281. qu. 1. ar. 1. Et 282. qu. 1. ar. 1. Et 283. qu. 1. ar. 1. Et 284. qu. 1. ar. 1. Et 285. qu. 1. ar. 1. Et 286. qu. 1. ar. 1. Et 287. qu. 1. ar. 1. Et 288. qu. 1. ar. 1. Et 289. qu. 1. ar. 1. Et 290. qu. 1. ar. 1. Et 291. qu. 1. ar. 1. Et 292. qu. 1. ar. 1. Et 293. qu. 1. ar. 1. Et 294. qu. 1. ar. 1. Et 295. qu. 1. ar. 1. Et 296. qu. 1. ar. 1. Et 297. qu. 1. ar. 1. Et 298. qu. 1. ar. 1. Et 299. qu. 1. ar. 1. Et 300. qu. 1. ar. 1. Et 301. qu. 1. ar. 1. Et 302. qu. 1. ar. 1. Et 303. qu. 1. ar. 1. Et 304. qu. 1. ar. 1. Et 305. qu. 1. ar. 1. Et 306. qu. 1. ar. 1. Et 307. qu. 1. ar. 1. Et 308. qu. 1. ar. 1. Et 309. qu. 1. ar. 1. Et 310. qu. 1. ar. 1. Et 311. qu. 1. ar. 1. Et 312. qu. 1. ar. 1. Et 313. qu. 1. ar. 1. Et 314. qu. 1. ar. 1. Et 315. qu. 1. ar. 1. Et 316. qu. 1. ar. 1. Et 317. qu. 1. ar. 1. Et 318. qu. 1. ar. 1. Et 319. qu. 1. ar. 1. Et 320. qu. 1. ar. 1. Et 321. qu. 1. ar. 1. Et 322. qu. 1. ar. 1. Et 323. qu. 1. ar. 1. Et 324. qu. 1. ar. 1. Et 325. qu. 1. ar. 1. Et 326. qu. 1. ar. 1. Et 327. qu. 1. ar. 1. Et 328. qu. 1. ar. 1. Et 329. qu. 1. ar. 1. Et 330. qu. 1. ar. 1. Et 331. qu. 1. ar. 1. Et 332. qu. 1. ar. 1. Et 333. qu. 1. ar. 1. Et 334. qu. 1. ar. 1. Et 335. qu. 1. ar. 1. Et 336. qu. 1. ar. 1. Et 337. qu. 1. ar. 1. Et 338. qu. 1. ar. 1. Et 339. qu. 1. ar. 1. Et 340. qu. 1. ar. 1. Et 341. qu. 1. ar. 1. Et 342. qu. 1. ar. 1. Et 343. qu. 1. ar. 1. Et 344. qu. 1. ar. 1. Et 345. qu. 1. ar. 1. Et 346. qu. 1. ar. 1. Et 347. qu. 1. ar. 1. Et 348. qu. 1. ar. 1. Et 349. qu. 1. ar. 1. Et 350. qu. 1. ar. 1. Et 351. qu. 1. ar. 1. Et 352. qu. 1. ar. 1. Et 353. qu. 1. ar. 1. Et 354. qu. 1. ar. 1. Et 355. qu. 1. ar. 1. Et 356. qu. 1. ar. 1. Et 357. qu. 1. ar. 1. Et 358. qu. 1. ar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mors & huiusmodi defectus non sunt effectus peccati.

2 ¶ Præterea, Remota causa, remouetur effectus: sed remoto omni peccato per baptismum, vel pœnitentiam, non remouentur huiusmodi defectus, ergo non sunt effectus peccati.

3 ¶ Præterea, Peccatum actuale habet plus de ratione culpæ, quàm originale: sed peccatum actuale non transmutat naturam corporis ad aliquem defectum, ergo multo minus peccatum originale: non ergo mors & alij defectus corporales sunt effectus peccati.

¶ SED CONTRA est, quòd apostolus dicit Roma. 5. Per vnũ hominem peccatum in hunc mundũ intrauit, & per peccatum mors.

CONCLVSIO.

¶ Mors, cæteræque corporales defectus, veluti pœnæ secuti sunt originale peccatum, magis quàm inuenti & per se effectus.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd aliquid est causa alterius dupliciter, vno modo quidem per se, alio modo per accidens. Per se quidem est causa alterius, quod secũdum virtutem suæ naturæ, vel formæ producit effectũ. vnde sequitur, quòd effectus sit per se intẽtus à causa. vnde, cum mors, & huiusmodi defectus sint præter intentionem peccantis, manifestum est quòd peccatum non est per se causa illorum defectuum. Per accidens autẽ aliquid est causa alterius, si sit causa remouens prohibens, sicut dicitur in 8. Physic. quod diuellens columnam per accidens, mouet lapidem columnæ superpositum, & hoc modo peccatum primi parẽtis est causa mortis. & omnium huiusmodi defectuum in natura humana: inquantum per peccatum primi parentis sublata est originalis iustitia, per quam non solum inferiores animæ vires continebantur sub ratione absque omni deordinatione, sed totũ corpus cõtinebatur sub anima absq; omni defectu, vt in primo habitum* est, & ideo subtracta hac originali iustitia per peccatum primi parentis, sicut vulnerata est humana natura quantum ad animam per deordinationem potentiarum, vt suprà dictum* est, ita etiam est corruptibilis effecta per deordinationẽ ipsius corporis, subtractio autem originalis iustitiæ habet rationem pœnæ, sicut etiam subtractio gratiæ. vnde etiam mors & omnes defectus corporales cõsequentes sunt quædam pœnæ originalis peccati: & quamuis huiusmodi defectus non sint intenti à peccante, sunt tamen ordinati secundum iustitiam Dei punientis.

Text. 32. t. 2.

P. p. qu. 97.

Ar. præced. & qu. 83. ar. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd æqualitas causæ per se causat æqualem effectũ: augmentata enim vel diminuta causa per se, augetur, vel diminuitur effectus, sed æqualitas causæ remouentis prohibẽs non ostendit æqualitatem effectuum, si quis enim æquali impulsu diuellat duas columnas. nõ sequitur quòd lapides superpositi æqualiter mouentur: sed ille velocius mouebitur qui grauior erit, secundum proprietatem suæ naturæ, cui relinquitur remoto prohibente, sic igitur remota originali iustitia, natura corporis humani relicta est sibi, & secundum hoc secundum diuersitatem naturalis complexionis quorundam corpora pluribus defectibus subiacent. quorundã verò paucioribus, quamuis existente originali peccato æquali.

¶ Ad secundum dicendum, quòd culpa originalis & actualis remouetur ab eodem, à quo etiam remouentur & huiusmodi defectus: secundum illud Apostoli Roma. 8. Viuificabit mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. sed vtrumque fit secundum ordinem diuinæ sapientiæ congruo tempore: oportet enim quòd ad immortalitatem & impassibilitatem gloriæ, quæ in Christo inchoata est, & per Christum nobis acquisita, perueniamus conformati prius passionibus eius, vnde oportet, quod ad tempus eius passibilitas in nostris corporibus remaneat ad impassibilitatem gloriæ promerendam conformiter Christo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in peccato[d] actuali duo possumus considerare, scilicet ipsam substantiã actus, & rationem culpæ: ex parte quidem substantiæ actus potest peccatum actuale aliquem defectum corporalem causare: sicut ex superfluo cibo aliqui infirmãtur & moriuntur: sed ex parte culpæ priuat gratiam quæ datur homini ad rectificandum animæ actus: non autem ad cohibendum defectus corporales, sicut originalis iustitia cohibebat. & ideo peccatum actuale non causat huiusmodi defectus sicut originale.

D. 987.

2. dist. 30. q. 1. artic. 1. co. fi. & ad 1. Et 3. dist. 16. qu. 1. ar. 1. ad 3. Et mal. qu. 5. artic. 5. Et Ro. 5. lect. 3. col. 6. Et He. 5. fin. Li. 10 tex. 26. to. 3.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Virum mors & alij defectus sint naturales homini.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd mors & huiusmodi defectus sint homini naturales, corruptibile enim & incorruptibile differunt genere, vt dicitur in 10. Metaph. *sed homo est eiusdem generis cum alijs animalibus, quæ sunt naturaliter corruptibilia. ergo homo est naturaliter corruptibilis.

2 ¶ Præterea, Omne quod est compositum ex cõtrarijs, est naturaliter corruptibile, quasi habens in se causam corruptionis suæ, sed corpus humanum est huiusmodi. ergo est naturaliter corruptibile.

3 ¶ Præterea, Calidum naturaliter consumit humidum: vita autem hominis conseruatur per calidum & humidum: cum igitur operationes vitæ expleantur per actum caloris naturalis, vt dicitur in 2. De anima, * videtur quòd mors & huiusmodi defectus sint homini naturales.

¶ SED CONTRA, Quicquid est homini naturale Deus in homine fecit: sed Deus mortem non fecit, vt dicitur Sap. 1. ergo mors non est homini naturalis.

4 ¶ Præterea, Id quod est secundum naturam, non potest dici pœna nec malum, quia vnicuique rei est conueniens id quod est ei naturale. sed mors & huiusmodi defectus sunt pœna peccati originalis: vt suprà dictum* est. Ergo non sunt homini naturales.

5 ¶ Præterea, Materia proportionatur formę, & quælibet res suo fini. finis autem hominis est beatitudo perpetua: vt suprà * dictum est. forma etiam humani corporis est anima rationalis, quæ est incorruptibilis, vt in 1. habitum* est. ergo corpus humanum est naturaliter incorruptibile.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam mors, aliique corporales defectus sint contra naturam particularem, sint tamen secundum naturam vniuersalem hominis naturalem, non quidem à parte formæ, sed materiæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui possumus. vno modo secundum naturam vniuersalem, alio modo secundum naturam particularem. Natura quidem particularis est propria virtus actiua & cõseruatiua vniuscuiusq; rei, & secundum hanc omnis corruptio & defectus est contra naturam, vt dicitur in 2. de cæ. quia huiusmodi virtus intendit esse, & cõseruationem eius cuius est. Natura vero vniuersalis, est virtus actiua in aliquo vniuersali principio naturæ, putà in aliquo cælestium corporum, vel alicuius superioris substantiæ, secundum quod etiam Deus à quibusdam dicitur natura naturans, quæ quidem virtus intendit bonum & conseruationem vniuersi, ad quod exigitur alicui rum generationis & corruptionis in rebus, & secundum hoc corruptiones & defectus rerum sunt naturales, non quidem secundum inclinationem formæ, quæ est principium essendi & perfectionis, sed secundum inclinationem materię, quæ proportionaliter attribuitur tali formę secundum distributionem vniuersalis agentis. Et quamuis omnis forma intendat perpetuum esse quantum potest: nulla tamen forma corruptibilis potest assequi perpetuitatem sui, præter animam rationalem, eo quod ipsa non est subiecta omnino materiæ corporali, sicut aliæ formæ: quinimo habet propriam operationem immaterialem. vnde in primo habitum* est, vnde ex parte suæ formæ naturalior est illis rebus incorruptio, quàm alijs rebus corruptibilibus: sed quia & ipsa habet materiam ex contrarijs compositam ex inclinatione materiæ, sequitur corruptibilitas in toto: & secundum hoc homo est naturaliter corruptibilis secundum naturam materiæ sibi relictæ, sed non secundum naturam formæ.

¶ Tres autem primæ rationes procedũt ex parte materiæ, aliæ vero tres ex parte formæ. vnde ad earum solutionem considerandũ est, quod forma hominis, quæ est anima rationalis, secundum suã incorruptibilitatem proportionata est suo fini, qui est beatitudo perpetua, sed corpus humanum, quod est incorruptibile, secundum suam naturam consideratum, quodammodo proportionatum est suæ formæ, & quodammodo non. Duplex enim conditio potest attendi in aliqua materia. vna scilicet quam agens eligit, alia quæ non est ab agẽte electa, sed est secundum conditionem naturalem materiæ, sicut faber ad faciendum cultellum eligit materiam duram & ductilem, quæ scilicet possit, vt sit apta incisioni, & secundum hanc conditionem ferrum est materia proportionata cultello: sed hoc quòd ferrum sit rubiginem contrahens, consequitur ex naturali dispositione ferri, nec hoc eligit artifex in ferro, sed magis repudiaret si posset. vnde hæc dispositio materiæ non est proportionata intentioni artis, nec intentioni artis. Similiter corpus humanum est materia cõuenientissima organum tactus, & aliarum virtutum sensitiuarum & motiuarum: sed quòd sit corruptibile, hoc est ex conditione materiæ, nec est electum à natura: quin potius natura eligeret materiam incorruptibilem, si posset. Sed Deus, cui subiacet omnis natura, in ipsa institutione hominis suppleuit defectum naturæ, & dono iustitiæ originalis dedit corpori incorruptibilitatem quandam, vt in primo dictum * est. & secundum hoc dicitur, quòd Deus mortem non fecit, vt quod mors est pœna peccati.

¶ Vnde patet responsio ad obiecta.

QVAESTIO OCTVAGESIMASEXTA, De macula peccati, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de macula peccati.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, vtrum macula animæ sit effectus peccati.

¶ Secundo, vtrum remaneat in anima post actum peccati.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum peccatum causet aliquam maculam in anima.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod peccatum non causet aliquam maculam in anima. natura enim superior non potest inquinari ex contactu naturæ inferioris: vnde radius solaris non inquinatur per tactum corporum fœtidorum: vt Augustin. dicit* in lib. Contra quinque hæreses: sed anima humana est multo superioris naturæ, quàm res commutabiles, ad quas peccando conuertitur. ergo ex eis maculam non contrahit peccando.

2 ¶ Præterea, Peccatum est principaliter in voluntate, vt suprà* dictum est, volũtas autem est in ratione, vt dicitur in 3. De anima, * sed ratio siue intellectus non maculatur ex cõsideratione quarũcunq; rerum, sed magis perficitur. ergo nec volũtas ex peccato maculatur.

3 ¶ Præterea, Si peccatum maculã causat, aut macula illa est aliquid positiue, aut est priuatio pura. si sit aliquid positiue, non potest esse nisi dispositio vel habitus: nihil enim aliud videtur ex actu causari, dispositio autem & habitus nõ est: cõtingit enim remota dispositione vel habitu, adhuc remanere maculã, vt patet in eo qui peccauit mortaliter prodigalitate, & postea trãsmutatur mortaliter peccãdo in habitũ vitij oppositi. nõ ergo macula ponit aliquid positiue in anima. Similiter etiam nec est priuatio pura: quia omnia peccata euenũt ex parte auersionis & priuationis gratię: sequeretur ergo, q̃ omniũ peccatorũ esset vna macula. ergo macula non est effectus peccati.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccle. 47. Salomoni dedisti maculam in gloria tua. & Ephes. 5. Et exhiberet sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam, vt vtrobique loquitur de macula peccati. Ergo macula est effectus peccati.

CONCLVSIO.

¶ Maculatur anima ex peccato, inquantum nitore naturalis luminis, & sapientiæ, & gratiæ splendore priuatur.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd macula proprie dicitur in corporalibus, quando aliquod corpus nitidum perdit suum nitorem ex cõtactu alterius corporis, sicut vestis & aurum, & argentum, aut aliud huiusmodi. In rebus autem spiritualibus ad similitudinem huius oportet maculam dici. Habet autẽ anima hominis duplicem nitorem. vnum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis, per quã dirigitur in suis actibus, alium verò ex refulgentia diuini luminis, scilicet sapientię & gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene & decenter agẽdum. Est autem quasi quidam animæ tactus, quãdo inhæret aliquibus rebus per amorem, cum autem peccat, adhæret rebus aliquibus contra lumen rationis & diuinę legis, vt ex suprà dictis* patet. Vnde ipsum detrimentum nitoris ex tali contactu prouenit, macula animæ metaphoricè vocatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earum, quasi agentibus eis in animam: sed magis econuerso anima sua actione se inquinat inordinate eis inhęrendo, contra lumen rationis & diuinæ legis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actio intellectus perficitur secundum quod res intelligibiles sunt in intellectu per modum ipsius intellectus: & ideo intellectus ex eis non inficitur, sed magis perficitur: sed actus voluntatis consistit in motu ad ipsas res: ita quod amor rei amatæ animam conglutinat, & ex hoc anima maculatur quando inordinate inhæret: secundum illud Oseæ 9. Facti sunt abominabiles sicut ea, quæ dilexerunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd macula non est aliquid positiue in anima: nec significat priuationem solam, sed significat priuationem quandam nitoris animæ in ordine ad suã causam, quæ est peccatum: & ideo diuersa peccata diuersas maculas inducunt, & est simile de vmbra, quæ est priuatio luminis ex obiecto alicuius corporis: & secundum diuersitatem corporum obiectorum diuersificantur vmbræ.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum macula maneat in anima post actum peccati.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd macula non maneat in anima post actũ, nisi habitus vel dispositio, sed macula non est habitus vel dispositio, vt suprà habitum* est. ergo macula non manet in anima post actum peccati.

2 ¶ Præterea, Hoc modo se habet macula ad peccatum sicut vmbra ad corpus, vt suprà* dictum est: sed transeunte corpore nõ manet vmbra, ergo & transeũte actu peccati, non manet macula.

3 ¶ Præterea, Omnis effectus dependet ex sua causa: causa autem maculę est actus peccati. ergo remoto actu peccati, non remanet macula in anima.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Iosue 22. Anparum est vobis, quia peccastis in Beelphegor, & vsque in præsentem diem macula huius sceleris in vobis permanet.

CONCLVSIO.

¶ Remanet culpa in anima post actum peccati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd macula peccati remanet in anima, etiam transeunte actu peccati, cuius ratio est: quia macula sicut dictum* est, importat quendam defectum nitoris propter recessum à lumine rationis, vel diuinæ legis: & ideo quandiu homo manet extra huiusmodi lumen, manet in eo macula peccati: sed postquam redit ad lumen rationis, & ad lumen diuinum, quod fit per gratiam, tunc macula cessat. Licet autem cessẽt actus peccati, quo homo discessit à lumine rationis vel legis diuinæ. non tamen statim homo ad illud redit in quo fuerat, sed requiritur aliquis motus voluntatis cõtrarius primo motui, sicut si aliquis sit distans alicui per aliquem motum, non statim cessante motu, fit ei propinquus, sed oportet quòd appropinquet rediens per motum cõtrarium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd post actum peccati nihil positiue remanet in anima, nisi dispositio vel habitus: remanet tamen aliquid priuatiuè, scilicet priuatio coniunctionis ad diuinum lumen.

¶ Ad secundum dicendum, quòd transeunte obstaculo corporis, remanet corpus diaphanũ in æquali propinquitate & habitudine ad corpus illuminans: & ideo statim vmbra transit, sed remoto actu peccati, nõ remanet anima in eadem habitudine ad deum, vnde non est simlis ratio.

pit magis & minus, non in se, sed in causa, & ex hoc prouenit, quòd iste est magis maculatus eadem macula specie altero, & magis peccator altero post actus peccatorum. Et hoc sufficit & soluit rationes Scoti & Aureoli, allatas à Capreolo in 14. distin. quarti.

¶ Ad secundam autem rationem Scoti negatur assumptum. Mille enim peccatorum maculæ adinuicem nec aliquã alicui peccato contrariantur: quoniam ex parte auersionis peccatorum consurgunt, vnde non est contrarietas. Positio autem Scoti falsa & non probata est, falsa quidem, quia peccator vt sic, non est à voluntate diuina, imo altissimus odio habet peccatorem: ordinatio autem ad pœnam est à voluntate diuina, ergo.

Infr. q. 87. a. 6. co. & ad 1.

¶ Præterea, Peccator vt sic, est peccator malo ex peccato relicto: quia esse peccatorem est esse malum: sed ordinari ad pœnam est bonum, eum sit à Deo. ergo.

Ar. præce.

Patet præterea, quòd inerudite hæc omnia confunduntur à Scoto, scilicet macula, reatus, & ordinari ad pœnam à Deo. Peccatum enim priusfacit, & relinquit hominem dignum pœna, quod est reatus, quod est malum apud Dionys. 4. capite De diuinis nominibus dicentem, quòd punire non est malum, sed fieri pœna dignum. & deinde à diuina iustitia ordinari ad pœnam. Ideo enim ordinatur ad pœnam, quia pœna dignus: & non econuerso. vnde vt patebit, peccatum ex parte auersionis relinquit maculam & reatum. Quorum primum est priuatio, vt ex peccato: secundum est relatio rationis: & tertio adueniit quòd Scotus dicit. Vnde concesso quòd ex parte Dei, vt Augustinus dicit, tegere se non imputare: sophisma manifestè est cõsequentis: imò impertinentis inferre, ergo iste est peccator ex imputationetalis. nanque est peccator, non ex eo, quòd se tenet ex parte Dei: sed ex eo, quòd se tenet ex parte sui: iuxta illud Oseæ. Perditio tua Israel ex te, tantus autem ex me. Confirmatio quoque exempli non valet: quia in hoc offendente remanet relatio inimicitiæ & dignitatis pœnæ absque omni actu offensi. Et hæc dicta sint de macula qua formaliter Sortes postquam peccauit, ante pœnitentiam dicitur, & est peccator, seu malus inculpæ. oportet enim priuatiuũ esse quo aliqs est malus & peccator, quia

Ar. 1. ad 3.

Ar. præced.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia malum priuatio eſt, & peccatum priuatiuum aut priuatio eſt. Et hęc eſt ratio fundamẽtalis huius. Et ſcito quod macula ſumitur dupliciter. Primo pro priuatione conſtitutiua ad deum ex peccato. Secũdo pro priuatione nitoris. Et ſi hoc ſecundo modo ſumitur, non eſt id quo formaliter poſt actum dicitur quis peccator, ſed effectus eius. Eſt namque peccator priuatione conuerſionis ad deum, quam ſequitur detrimentum nitoris: vt in littera dicitur. Sed primo modo eſt, qua formaliter dicitur peccator: & ſic eam ſuſcipit Magiſter ſent. 10. diſtin. 4. contra quem etiam arguit Sco. Verum tamen ſi quis diligenter attenderit, videbit vtrobique vnam ſolam priuationem diuerſis ratiõibus diuerſimode ſignificatã. Anima namque deo iuncta per charitatem, conformatur deo, conuertitur ad illum, conjungitur illi, illuminatur ab illo, fulget ex illo. Et per oppoſitum priuatio conjunctionis ex peccato oppoſita facit: & elongatio diſſimilitudo, auerſio, maculaque dicitur, propter quod dicendum eſt, quòd licet author maculam à proptia nominis ſignificatione declaret: intendit tamen maculæ nomine illam priuationem, vt ex actu qua formaliter peccator dicitur, poſt actum peccator. Cuius ſignum eſt, quòd de effectibus peccati tractãtres tantum numerat: corruptionem, boni maculam, & reatum. Et conſtat, quòd à peccati effectu peccator poſt actum dicitur, & non à primo declarato, nec tertio. itegitur à ſecundo. Et hæc dixerim, ne videamur digreſſi. Quia ergo formale ſignum maculæ eſt, quo formaliter peccator, poſt actum dicitur peccator: quia priuatione conjunctionis ad deum, vt ex peccato eſt, & dicitur peccator. Quamuis maculæ nomen exprimat hoc ſecundum quendam ſpecialem effectum, ſcilicet remotionem nitoris: ideo non eſt alius effectus peccati quærendus quo quis ſit peccator poſt actum. Et confirmatur, quia ſicut dum actu peccat, dicitur malus, & peccator auerſione actuali: ita poſt auerſione remanente, quæ nil aliud eſt quàm priuatio cõuerſionis ad deum ex peccato.

3.d. 30. q. 1.a. 2. ad 1. ad 3. et 4. di. 32. q. 1. d. 1. ad 3. et 4. d. 42. q. 1. ar. 2. co. & in expo. li. lec. 1. ad 3. et 4. Ca. 12. in fi. tom. 1.

a ¶ Super Quæſtionis octuageſimæ ſeptimæ Articulum primum.

Annot.

IN articulo primo quæſtionis octuageſimæ ſeptimæ aduerte, quòd author in corpore articuli locans extrema, inſinuat medium quod directe ſatisfacit quæſito. Quum enim peccatur, vnum extremum eſt, agere contra ordinem: alterum, de primi ab ordine. Illud eſt peccare, hoc eſt puniri. Et quoniam niſi ex peccato dignus eſſet quis puniri, non iuſte puniretur: ideo hoc medium, ſcilicet dignum eſſe pœna, quod reatus vocatur, de quo eſt quæſtio, tum ſit peccati effectus in corpore articuli, ex extremis author innuit, & in reſponſione ad ſecundum explicauit.

a ¶ Super Quæſtionis octuageſimæſeptimæ Articulum ſecundum.

a ¶ Num ordinatio, quæ eſt in culpa, ſit pœna.

IN articulo ſecundo eiuſdem 87. quæſtionis dubium primo occurrit ſimpliciter, & ad hominem, an inordinatio quæ eſt eſſentialiter malum culpæ, ſit pœna. Et ſimpliciter quidem dubium eſt ex Sco. in 2. diſtinct. primi, hoc tenenti ex eo, quòd pœna ſolummodo eſt carentia boni conuenientis voluntati & volenti: ſed priuatio ordinis & rectitudinis debita in actu voluntatis eſt carentia boni conuenientis ergo. Probatur minor: quia magis conuenit & eſt voluntati bonum proximum, quàm commodum. Et confirmatur, quia oblatio boni commodi eſt ſimpliciter pœna: ergo magis & potior pœna eſt ablatio boni ſuſti, quanto magis conuenit voluntati.

a ¶ Verum peccatum poſsit eſſe pœna peccati.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum non poſſit eſſe pœna peccati. pœnę enim ſunt inductæ, vt per eas homines reducantur ad bonum virtutis: vt patet per Philoſophum in 10. Ethi. *ſed per peccatum non reducitur homo in bonum virtutis, ſed in oppoſitum. Ergo peccatum non eſt pœna peccati.

2 ¶ Præterea, Pœnæ iuſtæ ſunt à Deo, vt patet per Aug, in li. 83. quæſt. *peccatum autem non eſt à Deo, & eſt iniuſtum: non ergo peccatum poteſt eſſe pœna peccati.

3 ¶ Præterea, De ratione pœnæ eſt quod ſit contra voluntatem: ſed peccatum eſt à voluntate: vt ex ſupradictis patet. Ergo peccatum non poteſt eſſe pœna peccati.

¶ SED CONTRA eſt, quòd Gre. dicit ſuper Ezech.* quòd quædam peccata ſunt pœnæ peccati.

CONCLVSIO.

¶ Tametſi peccatum vnum alterius peccati pœna non ſit, cum ea contra voluntatem, peccatum autem à voluntate procedat, eſt nihilominus variis modis vnum peccatum alterius pœna, per accidens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de peccato dupliciter loqui poſſumus: per ſe ſcilicet, & per accidens. Per ſe quidem nullo modo peccatũ poteſt eſſe pœna peccati: peccatum enim per ſe conſideratur ſecundũ quod egreditur à voluntate: ſic enim habet rationem culpæ, de ratione autem pœnæ eſt, quòd ſit contra voluntatem, vt in 1. habitum * eſt. Vnde manifeſtum eſt, quòd peccatum, per ſe loquendo, nullo modo poteſt eſſe pœna peccati. Per accidens autem peccatum poteſt etiã eſſe pœna peccati tripliciter. Primo quidem ex parte cauſę, quę eſt remotio prohibẽtis: ſunt enim cauſæ inclinantes ad peccatum. Paſſiones, tẽtatio diaboli, & alia huiuſmodi, quæ quidem cauſæ impediũtur per auxilium diuinæ gratiæ, quæ ſubtrahitur per peccatũ. Vnde cum ipſa ſubſtractio gratiæ ſit quædam pœna, & à Deo, vt ſuprà * dictum eſt, ſequitur quod per accidens etiam peccatum, quod ex hoc ſequitur, pœna dicatur, & hoc modo loquitur Apoſtolus Romanorum 1. dicẽs, Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorũ, quę ſunt animæ paſſiones: quia ſcilicet deſerti homines ab auxilio diuinæ gratiæ vincũtur à paſſionibus: & hoc modo ſemper peccatũ dicitur eſſe pœna præcedẽtis peccati. Alio modo ex parte ſubſtantię actus, quæ afflictionẽ inducit, ſiue ſit actus interior, vt patet in ipſa ira & inuidia: ſiue actus exterior, vt patet cum aliqui graui labore opprimũtur, & damno, vt explcant actum peccati, ſecundum illud Sapientiæ 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis. Tertio modo, ex parte effectus: vt ſcilicet aliquod peccatũ dicatur pœna reſpecti effectus conſequentis, ſed his duobus vltimis modis vnũ peccatũ non ſolum eſt pœna præcedentis peccati, ſed etiam ſui.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod hoc etiã, dquod aliqui puniuntur à Deo, dum permittit eos in aliqua peccata profluere, ad bonũ virtutis ordinatur, quandoque quidem etiam ipſorum, qui peccant: cum ſcilicet poſt peccatum humiliores & cautiores reſurgũt: ſemper autem eſt ad emẽdationem aliorum qui vidẽtes aliquos ruere de peccato in peccatũ, magis reformidant peccare. In alijs autem duobus modis manifeſtum eſt, quòd pœna ordinatur ad emendationem: quia hoc ipſum, quòd homo laborem & detrimentũ patitur in peccando, natum eſt retrahere homines à peccato.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato ſecundum ſe. Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verum aliquod peccatum inducat reatum æternæ pœnæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd nullum peccatum inducat reatum æternæ pœnæ. Pœna enim iuſta adæquatur culpæ, iuſtitia enim æqualitas eſt: vnde dicitur Iſaiæ 27. In menſura contra menſuram cum abiecta fuerit, iudicabit eam: ſed peccatum eſt temporale. Ergo non inducit reatum pœnæ æternæ.

2 ¶ Præterea, Pœnæ medicinæ quædã ſunt, vt dicitur in 2. Ethic. * ſed nulla medicina debet eſſe infinita, quia ordinatur ad finẽ: quod autem ordinatur ad finem, non eſt infinitum, vt Philoſophus dicit in 1. *Politicorum. ergo nulla pœna debet eſſe infinita.

3 ¶ Præterea, Nullus ſapiens facit aliquid niſi propter ſe in ipſo delectetur: ſed Deus nõ

delectatur in perditione hominum: vt dicitur Sap. 1. ergo non punit homines pœna ſempiterna.

4 ¶ Præterea, Nihil quod eſt per accidens eſt infinitum: ſed pœna eſt per accidens, non eſt enim ſecundum naturam eius qui punitur. Ergo non poteſt in infinitum durare.

¶ SED CONTRA eſt, quòd dicitur Matt. 25. Ibunt hi in ſupplicium æternum. Et Marci. 3. dicitur, Qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum, ſed erit reus æterni delicti.

CONCLVSIO.

¶ Quæcunque peccata contra charitatem ſunt, reum pœnæ æternæ conſtituunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra dictum * eſt, peccatũ ex hoc inducit reatũ pœnæ, quod peruertit aliquem ordinẽ. manente autẽ cauſa, manet effectus. vnde quãdiu peruerſitas ordinis remanet, neceſſe eſt quòd remaneat reatus pœnæ. Peruertit autem aliquis ordinẽ, quandoque quidem reparabiliter, quandoque autem irreparabiliter. ſemper enim defectus quo ſubtrahitur principiũ, irreparabilis eſt: ſi autem ſaluetur principium, eius virtute alij defectus reparari poſſunt. ſicut ſi corrumpatur principium viſiuum, non poteſt fieri viſionis reparatio, niſi ſola virtute diuina: ſi verò ſaluo principio viſiuo, aliqua impedimenta adueniant viſioni, reparari poſſunt per naturam vel per artẽ. Cuiuſliber autẽ ordinis eſt aliquod principiũ, per quod aliquis ſit particeps illius ordinis. & ideo ſi per peccatũ corrũpatur principiũ ordinis, quo voluntas hominis ſubditur Deo, erit inordinatio quãtũ eſt de ſe irreparabilis: etſi reparari poſſit virtute diuina. principium autem huius ordinis eſt vltimus finis, cui homo inhæret per charitatem: & ideo quæcunque peccata auertũt à deo, charitatem auferentia: quantum eſt de ſe, inducunt reatum æternæ pœnæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd pœna peccato proportionatur ſecundum æeer bitatem tam in iudicio diuino, quàm in humano. ſed ſicut Aug. dicit 21. de ciui. * dei. In nullo iudicio requiritur, vt pœna adæquetur culpæ ſecundum durationem: non enim quia adulterium vel homicidium in momento committitur, propter hoc momentanea pœna punitur: ſed quãdoque quidẽ perpetuo carcere vel exilio, quandoque etiam morte, in qua nõ cõſideratur occiſionis mora, ſed potius, quòd in perpetuum auferatur à ſocietate viuentium: & ſic repræſentat ſuo modo æternitatem pœnæ inflictæ diuinitus. Iuſtum tamen eſt ſecundum Greg. * quòd qui in ſuo æterno peccauit contra deum, in æterno dei puniatur. Dicitur autem aliquis in ſuo æterno peccaſſe, non ſolum ſecundum continuationem actus in tota hominis vita durantis, ſed quia ex hoc ipſo, quòd finem in peccato conſtituit, voluntatem habet in æternum peccandi. Vnde dicit Greg. 4. Moral. * quòd iniqui volmiſſent ſine fine viuere, vt ſine fine potuiſſent in iniquitatibus permanere.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd pœna quæ

1. ad 1. ſuins quæſt.

Ca. 11. in 5.

Li. 4. dia. lo. cap. 44.

Li. 4. dial. ca. 4. habetur in ſententia.

effectu. Vel dicatur correcta eſſe verba illa hic, dum pluries author replicat, nullo modo peccatum per ſe poſſe eſſe pœnam peccati: neque enim fruſtra dicit & replicat ly nullo modo, & ly poteſt.

¶ In eodem ſecundo artic. in 1. modo, quo peccatum ponitur pœna præcedẽtis peccati, dubiũ occurrit in Scoto, in tertia diſt. 21. qui contra hoc arguit nõ tanquã falſum, ſed difficile & dimittendum: quia ſi peccatum ponitur pœna præcedentis peccati propter ſubtractionem auxilij, ſequitur quòd peccatum ſecundum non eſt in poteſtate voluntatis, & voluntas non poteſt tunc non deficere. Probatur ſequela, quia nõ eſt in poteſtate ſua, nec paratũ auxi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lium diuinum, quo eget ad recte agendum absque defectu peccati. Secundo arguit, quòd non simile est, quòd subtractio gratiæ ponatur pœna: & quod subtractio diuini auxilij ad rectificandum actum secundum ponatur pœna, tum quia deus non dedit gratiam antecedentem sicut rectitudinem actus, tum quia carentia rectitudinis est semper nomen malum: carentia vero gratiæ est habituale malum. Et ex hoc sequitur, quod ista rectitudo semper debet esse in potestate voluntatis, illa autem non semper, sed dum habebatur, alioquin, vt dictum est, non posset non peccare in secundo peccato, quod ponitur pœna primi peccati.

¶ Ad hoc dicitur, negando sequelã, scilicet quòd peccatum secundum nõ esset in potestate voluntatis, nam ad hoc sufficit, quòd sit in potestate voluntatis facere quod in se est, quod possit singulos actus peccati vitare, & quod quantum in se est possit ad gratiam rebandã le præparare. Sed de his inferius q.109. erit sermo diffusius: sicut nan que iuste subtrahitur gratia habitualis, sic consequenter auxilium diuinum actuale spedans ad gratuitã quale est auxilium efficax ad non peccã dum.

¶ Ad secundum dicitur, quod quia deus vult omnes homines saluos fieri, antecedenter: vult etiam eis gratiam antecedere, sicut & rectitudinem actus. Et licet carentia gratiæ formaliter sit priuatio habitualis, virtualiter tamen est grauius actualis auxilij ad rectitudinem actus, & multa mala noua vitanda. Et nihilominus in potestate peccatoris est resurgere à peccato ad gratiam, licut & recte operari, scilicet facere, quod in se est. vnde dissimilitudo inter gratiam habitualem & actualem admissa nihil obstat.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Articulum quartum.*

¶ *Num conuersio in peccato semper sit ad commutabile bonum, & consequenter eius pœna sit finita.*

Omissa tertio articulo, in corpore quarti, & responsione ad secundum, dubium occurrit de conclusione & ratione: vna scilicet quòd peccato non debetur pœna infinita intensiue, quia conuersio peccati est commutabile bonum: & ex hac parte non est contra deũ, falsum enim est, quòd peccatum ex parte conuersionis non sit contra deum: quia ex parte conuersionis aliquod peccatum habet deum pro obiecto, vt patet de odio dei. Et ex hoc patet etiã, quòd non vniuersaliter est verum, quod conuersio in omni peccato sit ad cõmutabile bonum. Est enim in huiusmodi peccatis conuersio ad incommutabile bonum nolendum, negandum, &c. vt proprium obiectum peccati. Et cõfirmatur, quia ipse author superius in q.72. expresse dixit, quod diuisio peccati contra deum, seipsum, & proximum, est diuisio penes obiecta, vnde peccata specificantur. Et sequitur etiam ex hoc, vt talibus peccatis debeatur infinita pœna intensiue.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia impossibile est aliquem habere simul plures vltimos fines, vt in principio istius operis habuimus, & necesse est peccantem habere aliquem vltimum finem, oportet vt auersio a deo vltimo fine, sit cum conuersione ad alium vltimum finem: qui cum non sit deus, cõmutabile bonum vocatur. Et quoniam vltimus finis in omnibus tã prosequendo, quãm fugiendo appetitur, & est primum appetitum formaliter, quamuis consequẽter, consequens est vt in omni peccato sit conuersio ad commutabile bonum, quamuis diuerisimode: quia in prosequendo bonum, saluatur conuersio ad illud directe: in fugiendo vero malum saluatur conuersio ad illud indirecte, dum fugitur directe malum, quia contrariatur illi commutabili bono, peccator nanque nimis seipsum amans, ac per hoc seipsum constituens sibi vt finẽ vltimum, refutato deo, amando desideratdoque inordinate aliquid, seipsum amat ac desiderat participatum in illo desiderato. Odiendo vero inordinate aliquid, non odit seipsum, sed odit illud vt contrarium sibi amato. Et sic etiã in odio conuertitur ad seipsum radicaliter & indirecte, Ex hoc autem soluẽ-

quæstio.

dum est motum dubium, & dicendum, quòd peccatum esse contra deum parte conuersionis, potest dupliciter intelligi, scilicet præcise, vel in non ad commutabile bonum, & quòd contra deum præcise nullum peccatum ex parte conuersionis: quoniam ex hac parte omne peccatum fundatur per commutabili bono primo appetito. sed multa peccata sunt contra

durationẽ scilicet & quantitate: sed durationẽ est pœna infinita, ergo & quantitate.

¶ SED CONTRA est, quia secundum hoc omnium peccatorum mortalium pœnæ essent æquales: non enim est infinitum infinito maius.

CONCLVSIO.

¶ *Peccati pœna quoad auersionem semper infinita est, amisso scilicet bono diuini, sed à parte conuersionis pœna sensus finita est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd pœna proportionatur peccato. In peccato autem duo sunt. Quorum vnum est auersio ab incommutabili bono, quod est infinitum: vnde ex hac parte peccatum est infinitum. Aliud, quod est in peccato, est inordinata conuersio ad commutabile bonum, & ex hac parte peccatum est finitum, tum quia ipsum bonum cõmutabile est finitum, tum etiam, quia ipsa cõuersio est finita, non enim possunt esse actus creaturæ infiniti. Ex parte igitur auersionis respondet peccato pœna damni, quæ etiam est infinita: est enim amissio infiniti boni, scilicet dei. Ex parte autem inordinatæ conuersionis respondet ei pœna sensus, quæ etiam est finita.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnino redigi in nihilum cum, qui peccat, nõ conuenit diuinæ iustitiæ, quia repugnat perpetuitati pœnæ, quæ est secundum diuinam iustitiam, vt dictum * est. sed in nihilum redigi dicitur, qui spiritualibus bonis priuatur: sed secundum illud 1. Corinth. 13. Si non habuero charitatem, nihil sum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato ex parte auersionis. sic enim homo contra deum peccat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd duratio pœnæ respondet durationi culpæ, non quidem ex parte actus, sed ex parte maculæ, qua durante manet reatus pœnæ, sed acerbitas pœnæ respondet grauitati culpæ, culpa autem, quæ est irreparabilis, de se habet quòd perpetuò duret: & ideo debetur ei pœna æterna, non autem ex parte conuersionis habet infinitatem: & ideo non debetur ei ex hac parte pœna infinita secundum quantitatem.

Deus enim licet vt obiectum quod odij sit infinitus, ipse tamen vt ex quod & quo, id est sub ratione mali, non est infinitus: quia non uatium boni infiniti, sed commutabilis boni. Dic ergo quod si sub obiectum quod alicuius peccati, nullius tamen peccati est obiectum si sub ratione aliqua finita: quia non nisi dependente à commutabili nimis amato: & propterea nullum peccatum ex parte conuersionis est infinitum.

¶ In eodem quarto articulo in responsione ad primum aduerte, quod peccatum ex parte sui, quia auersione aufert quantum ex se est à deo, uinitatem suam, quæ sibi debetur, quòd sit omnium finis vltimus, & uersione confert diuinam proprietatem bono commutabili, remanet currat annihilationis, tanquam reus læsæ maiestatis, neque enim mutatur quis priuati beneficio essendi à deo, quàm ab homine: sed con ab homine iuste priuari aliquem ipso esse, & quantum ab homine potest annihilari, dum occiditur, incineratur, dispergitur cinis, &c. cidens namque est ad iustitiam humanam, quòd remaneat mortuus, & ma separata. ergo multo iustius potest priuari peccator ipso esse, ter, quod non ab habente, sed ipso deo gratioso beneficio suscepto. confertur. Si tamen conideretur peccatum, vt stat sub ratione à diuina iustitia, quæ perpetuam statuit pœnam, sic peccatum non rit reatum annihilationis, quia pœna annihilationis repugnat pœnæ tuitatis. Et secundum hanc distinctionem verificare potes dicta ab authore: & specialiter in quadragesimasexta, distinctione quarta, fione secunda, articulo secundo, quæstione prima, ad quartum. quod de rigore iustitiæ etiam pro peccato originali meremur, hoc enim ex nostro demerito intelligendo secundum conuenientiam næ iustitiæ, quæ circa dignum sub materia punitiua est, dicimus non reatum annihilationis.

¶ *Super quæstionis octuagesimi septimi Articulum quintum.*

¶ *Num pœna peccato veniali debita, expleatur in inferno.*

IN articulo quinto dubium occurrit ex Scoto in 21. di. quarti sent. volente, quòd pœna peccato veniali respondens in inferno finietur. Probantque hoc

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrũ omne peccatũ inducat reatũ pœnæ æternæ.*

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quod omne peccatũ inducat reatum pœnæ æternæ. Pœna enim, vt dictum*est, proportionatur culpæ: sed pœna æterna differt a temporali in infinitum. nullum autem peccatum differre videtur ab altero in infinitum, cum omne peccatum sit humanus actus, qui infinitus esse non potest. cum ergo alicui peccato debeatur pœna æterna, sicut dictũ * est, videtur quòd nulli peccato debeatur pœna temporalis tantũm.

2 ¶ Præterea, Peccatum originale est minimũ peccatorũ: vnde & Aug. dicit in Enchi. *quòd mitissima pœna est eorum, qui pro solo peccato originali puniuntur: sed peccato originali debetur pœna perpetua, nunquam enim videbunt regnum dei pueri, qui sine baptismo decesserũt cum originali peccato, vt patet per id quod dominus dicit Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit denuo, non poterit videre regnum dei. Ergo multo magis omnium aliorum peccatorum pœna erit æterna.

3 ¶ Præterea, Peccato non debetur maior pœna ex hoc, quòd alteri peccato adiungitur, cũ vtrũque peccatum suam habeat pœnam taxatam secundum diuinam iustitiam. sed peccato veniali debetur pœna æterna, si cum mortali peccato inueniatur, in aliquo damnato, quia in inferno nulla potest esse remissio: ergo peccato veniali simpliciter debetur pœna æterna: nulli ergo peccato debetur pœna temporalis.

¶ SED CONTRA est quod Gre. dicit in 4. dialogorum, *quòd quædam leuiores culpæ post hanc vitam remittuntur: non ergo omnia peccata, æterna pœna puniuntur.

CONCLVSIO.

¶ *His tantum peccatis æterna pœna debetur, quæ cõtrariantur charitati, his vero, quæ præter ordinem charitat is sunt, temporalis tantum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum * est, peccatum causat reatum pœnæ æternæ, inquantum irreparabiliter repugnat ordini diuinæ iustitiæ, per hoc scilicet quod contrariatur ipsi principio ordinis, quod

sum assumitur. Alio modo solitarie & negatiue: sicut diaphanum secundum se est tenebrosum, quia ex se non ponit lumen exclusiuum tenebræ. Et sic verum est, quòd venialis deberetur pœna temporalis: quia ex se non ponit, vnde pœna sibi debita perpetuetur: cum hoc stamen stat, quòd aliunde possit pœna sibi debita iuste perpetuari, scilicet ex conditione subiecti, sicut stat, quòd diaphano secundum se tenebroso alluendo adueniat lumen. Et sic Scotus deceptus videtur in non distinguendo inter hos duos sensus, neq; enim iniustum est perpetuare, quod cõditio subiecti perpetuandi exigit. Nec propterea recedit Deus à lege iustitiæ, vt citra condignum puniat. Cum damnato enim cum ex mortali annihilari meruerit, gratiose agitur, quòd solum perpetuantur pœnæ ei debitæ, pro quibuscunque peccatis, conferuata ei subsistentia: iuxta illud, Misericordiæ domini, quod non consumpti sumus. Ad conclusionem autem huius responsionis dicitur, quòd culpam venialem exire suum genus culpæ in infinitum ex coniunctione cum alio, contingit dupliciter. Primo, quantum ad rationem culpæ & sic dicitur quòd non exit in infinitum, imo nec parum: in suo nomque genere, & sua specie, ac quantitate manet. Secundo, quantum ad rationem remissibilis, & sic exit in infinitum: quis de non irremissibili fit irremissibilis: & cõsequenter de reatu ad pœnam non aternam, transit in reatum pœnæ æternæ. totum enim hoc est propter conditionem subiecti, non aliquam mũtationem in ipsa culpa veniali, aut eius reatu. Propter quod rectius diceretur, quòd in argumento est sophisma consequentis: non enim ex hoc solo, quòd culpa venialis in infinitum exit, debetur ei pœna æterna: sed ex hoc vel ex consequentia subiecti positi extra statum satisfactionis, vel ex permanentia æterna ipsius culpæ quia durante culpa durat pœna: vnde fallacia consequentis est à pluribus causis ad vnam determinate. In proposito enim duæ vltimæ causæ inueniuntur. Ad tertium dicitur, quòd etiam illa residua pœna æterna erit propter conditionem subiecti: quia, vt in litera dicitur in responsione ad secundum, remissio pœnæ fit sola gratia gratum faciente. Nec oppositum putes docuisse authorem in 4. senten. distinct. 21. quæst. 1. artic. 1. ad quintum: quoniam ibi reprehenditur sola similitudo causæ æternitatis pœnæ in veniali, & in hoc residuo, & bene dicitur vt enim dictum est, in venia li, causa est duplex, scilicet perseuerantia culpæ, & status nõ satisfactorius: in hoc residuo causa est solus status. Et ibi dissimilis ratio redditur quo ad primam causam: hic vero sola secunda causa, quæ communis est omnibus, ponitur.

¶ Nec rursus accipias responsionem ibidem secundo loco datam, nisi recitatiue: ipse namque ex propria mente determinat hic quod in eodem quarto, distinctione decimaquinta, quæstione prima, articulo tertio, quæstione secunda, docuerat.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum reatus pœnæ remaneat post peccatum.*

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd reatus pœnæ non remaneat post peccatum. Remota enim causa remouetur effectus: sed peccatum est causa reatus pœnæ. ergo remoto peccato, cessat reatus pœnæ.

2 ¶ Præterea, Peccatũ remouetur per hoc, quòd homo ad virtutem redit: sed virtuoso non debetur pœna, sed magis præmium. Er remoto peccato, non remanet reatus pœnæ.

3 ¶ Præterea, Pœnæ sunt medicinæ: vt dicitur in 2. Ethic.* sed postquam aliquis iam est ab infirmitate curatus, non adhibetur sibi medicina. Ergo remoto peccato, non remanet debitum pœnæ.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur 2. Reg. 12. quòd Dauid dixit ad Nathan. Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid:

a. 3. huius quæst.

2. di. 42. qu 1. arti. 2. E 4. dist. 14. q. 2. arti. 3. q. 2. ad pri mũ. Et ve ri. que. 28. art. 2. ad 2.

Cap. 3. aut med. 10. 5.

¶ *Super quæstionis octuagesimæ septimæ Articulum sextum.*

IN articulo sexto eiusdem quæstionis octuagesimæ septimæ, hoc solum notandum occurrit, quod quia deleta macula non remanet reatus pœnæ simpliciter satisfactoriæ: ex hoc ipso manifeste liquet, quòd post confessionem veniæ remanet ille, qui peccauit, reus pœnæ satisfactoriæ: nec per hoc si in statu satisfactorio non soluit eam, nunquam soluet eam. Et propterea si ante satisfactionem recidiuat, non satisfaciet extra satisfactorium statum positus: & sic nec in inferno, vbi non satisfacere, sed satis pati poni posse à quibuscunque creditur, non satisfaciet, sed æternaliter punietur, & in hac vita durante statu peccati mortalis, non satisfaciet ex defectu status.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Artículum octauum.

IN articulo octauo omissa 7. dubium occurrit de pœna spirituali. In litera enim dicitur, quòd ideo non sunt tantum medicinales: quia bonum animæ non ordinatur in aliud bonum maius. Falsum in primis hoc est: quia bonum animæ ordinatur in bonũ diuinum, quod est longe melius. Inefficax deinde est, quia inter ipsa bona animæ vnum ordinatur ad aliud bonum melius: & expedit quandoque alicui priuari aliquo bono spirituali, puta confessione nominis Christi, vt cautius humiliusque resurgat, vt Petro neganti Christum accidit. Gregor. quoque in tertio Dialogorum, sanctos viros deficere quandoque in aliqua virtute docet, ob custodiam humilitatis. Ratio igitur & conclusio non vera videtur.

Annot.

q. 86. ar. 1.

¶ Ad hoc dicitur, quòd bonum spirituale in hoc differt a temporali, quod hoc non est secundum se bonum animæ, sed in ordine ad aliud. Bonum autem spirituale est secundum se bonum animæ, per se loquendo: & propterea sicut se habent ad hoc, quòd sint bona, ita ad hoc quòd priuationes eorum sint mala. Temporalia igitur, quia in ordine ad aliud sunt bona, in ordine quoque ad aliud priuationes eorũ malitiam vel bonitatẽ sortiũtur, & pœne esse possunt: propter q contingit esse pure medicinales. Spiritualia vero, quia secundum se sunt bona animæ, secundum se quoque priuationes eorum sunt mala, ac per hoc nunquam sunt puræ medicinæ: sed quãdo sunt medicinales, sunt pœnæ & medicinæ respectu eiusdem. Et hoc intendit litera.

q 6. ar. 6.

D. 831

q 86. art. 2.

Incorp. ar.

¶ Ad primum in oppositum dicitur, quod male intelliguntur verba literæ. intendit enim quod sunt bona, non in ordine ad aliud, sed secundum se: cum quo stat, quòd ordinentur in deum tanquam finem vltimum. Rursus intendit comparare ad bona nostra, quæ sunt qua si nostra bona formaliter: deus autem est bonum obiectiue. Rursus, quia obiectum & adeptio obiecti, finis & acquisitio eius, non ponũt in numerum, sed pro vnico computantur, & bona animæ quibus acquirimus finem, pro eodem computari possunt: & nihil melius bono spirituali dici potest.

** In argu. Sed contra 3. q. 14. a. 1. ad 3. et 2. d. 30. q. 1. a 2. & di. 36. a. 4. Et 4. di. 15. q. 1. a. 4. q. 2. ad 3. et 3. contra c. 141. Et ma. q. 1. a. 4. ob.*

Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non moriẽris. Vetuntamen quia blasphemare fecisti inimicos nomen domini, filius qui natus est tibi, morte morietur. Punitur ergo aliquis à deo, etiam postquam ei peccatum dimittitur: & sic reatus pœnæ remanet peccato remoto.

CONCLVSIO.

¶ Remota culpa remanet pœnæ reatus, non simpliciter, sed satisfactoria.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in peccato duo possunt considerari, scilicet actus culpæ & macula sequẽs. Planum est autem, quod cessante actu peccati, remanet reatus in omnibus peccatis actualibus. actus enim peccati facit hominem reum pœnæ, inquantum transgreditur ordinem diuinæ iustitiæ, ad quem nõ redit, nisi per quandam recompensationem pœnæ, quæ ad æqualitatem iustitiæ reducit: vt licet qui plus voluntati suæ indulsit, quàm debuit, contra mandatum dei agens, secundum ordinem diuinæ iustitiæ aliquid contra illud, quòd vellet, spontaneus vel inuitus patiatur: quod etiam in iniurijs hominibus factis obseruatur, vt per recompensationem pœnæ reintegretur æqualitas iustitiæ, vnde patet quòd cessante actu peccati vel iniuriæ illatæ, adhuc remanet debitum pœnæ. Sed si loquamur de ablatione peccati, quantũm ad maculam, sic manifestũm est, quod macula peccati ab anima auferri nõ potest, nisi per hoc quòd anima deo coniungitur, per cuius distantiam detrimentũ proprij nitoris incurrebat, quod est macula, vt suprà dictum* est. Coniungitur autem deo homo per voluntatem, vnde macula peccati ab homine tolli non potest, nisi voluntas hominis ordinem diuinæ iustitiæ acceptet, vt scilicet vel ipse sibi pœnam spontaneus assumat, in recompensationem culpæ præteritæ, vel etiam à deo illaratam patienter sustineat, vtroque enim modo pœna rationem satisfactionis habet. Pœna autẽ satisfactoria diminuit aliquid de ratione pœnæ: est enim de ratione pœnæ, quòd sit contra voluntatem, pœna autem satisfactoria, etsi secundum absolutam considerationem sit contra voluntatem, non tamen vt nunc, & per hoc est voluntaria: vnde simpliciter est voluntaria, secundum quid autem inuoluntaria, sicut patet ex his quæ suprà de voluntario & inuoluntario dicta* sunt. Dicendum est ergo, quòd remota macula culpæ, potest quidem remanere reatus non pœnæ simpliciter, sed satisfactoriæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si cut cessante actu peccati remanet macula, vt suprà dictũ* est, ita etiã potest remanere reatus, cessante vero macula, non remanet reatus secundum eandem rationem, vt dictum* est.

¶ Ad secundum dicendum, quod virtuoso nõ debetur pœna simpliciter: potest tamen sibi deberi pœna vt satisfactoria: quia hoc ipsum ad virtutem pertinet, vt satisfaciat pro his, in quibus offendit vel deum, vel hominem.

¶ Ad tertium dicendum, quod remota macula, sanatum est vulnus peccati quantum ad voluntatem. Requiritur autem adhuc pœna ad sanationem aliarum virium animæ, quæ per peccatum præcedens deordinatæ fuerunt: vt scilicet per contraria curentur. Requiritur etiam ad restituendum æqualitatem iustitiæ, & ad amouẽdum scandalum aliorum, vt ædificẽtur in pœna, qui sunt scandalizati culpa: vt patet ex exemplo de Dauid inducto.*

ARTICVLVS VII.

¶ Virum omnis pœna sit propter aliquam culpam.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod non omnis pœna sit propter aliquam culpam. Dicitur enim Ioan. 9. de cæco nato: Neque hic peccauit neque parentes eius, vt nasceretur cæcus. Et similiter videmus quòd multi pueri etiam baptizati graues pœnas patiuntur, vt puta febres, demonum oppressiones, & multa huiusmodi, cum tamen in eis non sit peccatum, postquam sunt baptizati, & antequam sint baptizati, nõ est in eis plus de peccato, quàm in aliis pueris, qui hæc non patiuntur, non ergo omnis pœna pro peccato est.

2 ¶ Præterea, Eiusdem rationis esse videtur, quòd peccatores puniantur, & quod aliqui innocentes puniantur, vtrunque autem in rebus humanis frequenter inuenimus: dicitur enim de iniquis in Psal. 72. In labore hominũ non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Et Iob 21. Impii viuunt subleuati sunt, confortatique diuitijs. Et Abacuc 1. dicitur. Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem se non ergo omnis pœna infligitur pro culpa.

3 ¶ Præterea, de Christo dicitur 1. Pet. 2. quòd peccatũ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: & tamẽ ibidem dicitur, quòd passus est pro nobis. Ergo non semper pœna à deo dispensatur pro culpa.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob. 4. Quis vnquam innocens periit, aut quando recti deleti sunt? quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, flante deo, perisse. Et Au.* dicit in 1. Retractationum, quod omnis pœna iusta est, & pro peccato aliquo imponitur.

CONCLVSIO.

¶ Quæuis pœna sine simpliciter, siue satisfactoria, propter aliquam culpam siue originalem siue actualem suam, vel alterius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum* est, Pœna potest dupliciter considerari, simpliciter, & inquantum satisfactoria. Pœna quidem satisfactoria est quodammodo voluntaria, & quia contingit eos, qui differunt in reatu pœnæ, esse vnum secundum voluntatem vnione amoris: inde est quod interdum aliquis qui non peccauit, pœnam voluntarius pro alio portat: sicut etiam in rebus humanis videmus, quòd aliquis in se transfert alterius debitum. Si verò loquamur de pœna simpliciter, secundum quod habet rationẽm pœnæ, sic semper habet ordinẽ ad culpam propriã, sed quãdoque quidem ad culpam actualem: puta quãdo aliquis vel à deo, vel ab homine pro peccato commisso punitur. Quãdoque vero ad culpam originalem: & hoc quidẽ vel principaliter, vel consequenter. Principaliter quidem pœna originalis peccati est, quod natura humana sibi relinquitur defectibus & auxilio originalis iustitiæ: sed ad hoc consequuntur omnes pœnales defectus, quæ ex defectu naturæ hominibus contingunt.

¶ Sciendum tamẽ est, quòd quandòque aliquid videtur esse pœna, quod tamen nõ habet simpliciter rationem pœnæ. Pœna enim est species mali, vt in 1. dictum* est, malũ autem est priuatio boni: cum autem sint plura hominis bona, scilicet animæ, corporis, & exteriorum rerum, contingit interdum, quod homo patiatur detrimentum in minori bono, vt augeatur in maiori, sicut cum patitur detrimentum pecuniæ propter sanitatẽ corporis, vel in vtroque horũ propter salutem animæ, vel propter gloriam dei, & tunc tale detrimentũ non est simpliciter malum, sed secundum quid, vnde non habet simpliciter rationem pœnæ, sed medicinæ. Nam & medici austeras potiones propinant infirmis vt conferant sanitatẽ, & quia huiusmodi non proprie habent rationem pœnæ, non reducuntur ad culpã sicut ad causam, nisi pro tanto: quia ipsum, quòd oportet humanæ naturæ medicinas pœnales exhibere, est ex corruptione naturæ, quæ est pœna originalis peccati. Si autem statu innocentiæ non oportuisset aliquem ad profectum virtutis inducere per pœnalia exercitia, vnde hoc ipsum, quod est patiens in talibus reducitur ad originalem culpam, sicut ad causam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi defectus, qui nascuntur, vel etiam puerorum, sunt effectus & pœnæ originalis peccati, vt dictum* est, & manent etiã post baptismum, quia causam superius dictam: & quòd non sint æqualiter in omnibus, contingit propter naturæ diuersitatem, quæ sibi relinquitur: vt suprà dictum* est. Ordinantur tamẽ huiusmodi defectus secundũ diuinam prouidentiam ad salutem hominum, vel eorum qui patiuntur, vel aliorum, vt pœnis admonentur, & etiam ad gloriam dei.

¶ Ad secundum dicendum, quod bona temporalia & corporalia sunt quidem aliqua bona hominis, sed parua: bona vero spiritualia sunt magna hominis bona. Pertinet igitur ad diuinam iustitiam, vt vtrumque diuersis distribuat spiritualia bona, & de temporalibus bonis vel malis tantum eis, quantum sufficit ad virtutem. Vt enim Dio. dicit 8. cap. de diuin. Diuinæ iustitiæ est non emoliri optimorum fortitudinem materiæ donatiõibus. aliis vero hoc ipsum, quod tẽporalia dantur, in malorum ritualiũ cedit. vnde in Psal. 72. concluditur. Ideo tenuit eos superbia.

¶ Ad tertium dicendum, quod Christus pœnam sustinuit satisfactoriam, non pro suis, sed pro nostris peccatis.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Virum aliquis puniatur pro peccato alterius.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis puniatur pro peccato alterius. Dicitur Exodi vigesimo. Ego sum deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios tertium & quartam generationem, his qui oderunt me. & Matthe. 23. dicitur. Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram.

2 ¶ Præterea, Iustitia humana deriuatur à iustitia diuina: sed secundum iustitiam humanam aliquando filij puniuntur pro parẽtibus, sicut patet in crimine læsæ maiestatis. ergo etiam secundum diuinam iustitiam vnus punitur pro peccato alterius.

3 ¶ Præterea, Si dicatur filius nõ puniri pro peccato patris, sed pro peccato proprio, inquantum imitatur malitiã paternam, nõ magis hoc diceretur de filijs, quam de extraneis: qui simili pœna puniuntur his, quorum peccata imitantur. non ergo videtur, quòd filij pro peccatis proprijs puniantur, sed pro peccatis parentum.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Ezec. 18. Filius nõ portabit iniquitatẽ patris.

CONCLVSIO.

¶ Non patitur quis pœnam pro alterius peccato, nisi satisfactoriam, seu voluntarie assumptam.

¶ RESPONDEO dicendum, quod si loquamur de pœna satisfactoria, quę volũtarie assumitur, contingit, quod vnus portet pœnam alterius, inquantum sunt quodãmodo vnum, sicut iam dictum* est. Si autem loquamur de pœna pro peccato inflicta, inquãtum habet rationẽ pœnæ, sic solũ d vnusquisq; pro peccato suo punitur: quia actus peccati aliquid personale est. Si autẽ loquamur de pœna, quæ habet rationem medicinæ, cõtingit quòd vnus punitur pro peccato alterius. Dictum est* enim, quòd detrimẽta corporalium rerũ, vel etiam ipsius corporis, sunt quædam pœnales medicinæ ordinatæ ad salutẽ animæ. vnde nihil prohibet talibus pœnis aliquem puniri pro peccato alterius, vel à Deo, vel ab homine, vtpote filios pro patribus, & subditos pro dominis, inquantum sunt quædam res eorũ. ita tamen quòd si filius vel subditus est particeps culpæ huiusmodi, pœnalis defectus habet rationem pœnæ quantum ad vtrunque, scilicet eum qui punitur, & eum pro quo punitur. Si vero nõ sit particeps culpæ, habet rationem pœnæ quantum ad eum, pro quo punitur: quantum vero ad eum, qui punitur, rationem medicinæ tantum, nisi per accidens, inquãtum peccato alterius consentit. ordinatur enim ei ad bonum animæ si patienter sustineat.* Pœnæ vero spirituales non sunt medicinales tantum: quia bonum animę non ordinatur ad aliud melius bonum. vnde in bonis animæ nullus patitur detrimentum sine culpa propria. & propter hoc etiam talibus pœnis, vt dicit Hiero. in epistola ad Autum, vnus non punitur pro alio: quia quãtum ad animam, filius non est res patris. vnde & huius causam dominus assignans dicit Ezech. 18. Omnes animæ meæ sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd vtrunque dictum videtur esse referendum ad pœnas temporales vel corporales, inquãtum filij sunt quędam res parentum, & successores prædecessorum: vel si referantur ad pœnas spirituales, hoc dicitur propter imitationem culpæ. vnde in Exo, additur. His qui oderunt me. Et in Matt. dicitur. Et vos implete mensurã patrum vestrorum. Dicit autẽ puniri peccata patrũ in filijs: quia filij in peccatis parentum nutriti, proniores sunt ad peccandũ, tum propter consuetudinem, tum etiam propter exemplum patrum, quasi authoritatem sequẽtes. sunt etiam maiori pœna digni, si pœnas patrũ videtes, correcti non sunt. Ideo autem addidit, in tertiam & quartam generationem: quia tãtum consueuerũt homines viuere, vt tertiam & quartam generationẽ videãt: & sic mutuo videre possunt, & filij peccata parentum ad imitandum, & patres pœnas filiorum ad dolendum.

¶ Ad secundum dicitur, quòd per accidens contingit primati aliquem bono aliquo spirituali carere bono melius perpetuo bonum melius spirituale: sed tunc primatio illa non est purè medicinalis: sed etiam pœna illius. Et sic accidit Petro de priuatione gratiæ, & sanctis quibusdam de priuatione aliquius spiritualis boni.

Meo oppositum dicit Greg. quamuis solius meminerit rationem reddat in defectibus quibusdam sanctorum. Aduerte tamen hic, quòd pœna speciem mali habet, quod primo quidem & per se intenditur, secundo, sicut & cætera, includit, ne putes omnem negationem boni spiritualis pœnæ rationem habere.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ octauæ Articulum primum.

¶ Num veniale dispungatur contra mortale.

IN primo articulo quæstionis. 87. dubium occurrit ex 2co. in 21. distinct. sentent. expressẽ impugnante, quòd veniale & mortale non distinguuntur ex eo, quòd mortale inordinatio circa finem, veniale autem circa ea quæ sunt ad finem, importẽt: quia vtrumque potest esse & circa finem, & circa ea, quæ sunt ad finem: cum tamen author hic distinguat veniale contra mortale ex dicta differentia.

¶ Ad hoc dicitur duplicit. primo, quòd author non intendit nisi de venali & mortali ex genere: hæc enim distinctione ex obiectis, scilicet fine, & his quę sunt ad finem, obiectio autem procedit de mortali & venali, quomodolibet sumptis: sed remanet tunc quæstio, quare absolute de mortali & veniali tractans, ad veniale ex genere descendit: in hoc autem videtur manifestasse, quòd in communibus tractans, de specialibus determinat, reliquis committit. Propterea dicit, quòd dicta responsio sit vera quo ad materiam, similiter tamen dicendum est quòd author loquitur de per se mortali & per se venali: semper enim ly per se subintelligitur. & quòd hæc per se distinguuntur ex obiectis dictæ fine, & his quæ sunt ad finem.

¶ Et quòd dicitur, quod vtrumque potest esse circa vtrumque, respondetur, quod hoc non est per se, sed per accidens: motus enim animi ad aliquid per accidens tantum vel infidelitatem vel accidens est veniale: quia scilicet est imperfectus ex parte agẽtis, vtpote non deliberatus. Et similiter motus animi in superfluum risum per accidens est mortale, quia scilicet ordinatur ad hoc in contemptum fidei: per se enim loquendo, & iudicando actus secundum proprias materias & fines eorundem, nec mortale circa id quod ad finem purè, nec venisle circa finem inordinatus est actus. Et formaliter litera saluatur, dum de mortali & veniali in communi, per se tamen doctrina tradita est. Et quia per se mortale & veniale, & ex genere mortale & veniale coincidunt, ideo prima responsio fuit vera: quamuis non explicaret formalem processum.

In corp. a.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pœnæ illæ sunt corporales & temporales, quas iustitia humana vni pro peccato alterius infligit: & sunt remedia quædam vel medicinæ contra culpas sequentes, vt vel ipsi qui puniuntur, vel alij cohibeantur à similibus culpis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd magis dicitur puniri pro peccatis aliorum propinqui, quàm extranei, tum quia pœna propinquorũ quodammodo redũdat in illos qui peccauerunt, vt dictum* est, inquantum filius est quædã res patris. Tum etiam quia & domestica exẽpla & domesticę pœnæ magis mouent. vnde quãdo aliquis nutritus est in peccatis parentum, vehementius ea sequitur, etsi ex eorum pœnis non est deterritus, obstinatior videtur: vnde & est maiori pœna dignus.

QVAESTIO OCTVAGESIMAOCTAVA. De peccato veniali & mortali, in sex articulos diuisa.

¶ Num & quomodo distinguatur veniale à mortali, quòd ille præter, hic contra charitatem & legem sit.

DEINDE quia peccatum veniale & mortale distinguũtur secundum reatum, considerãdum est de eis. Et primo considerandum est de veniali per comparationem ad mortale. Secundo, de veniali secundum se.

Quæstio.

¶ In resp̃onsione ad primum in eodem articulo quæstion. octauæ dubium occurrit ex Durando in secundo sententiar. distinctio. 43. impugnante hanc resp̃onsionem, & quoad anologiam secundum rem & secundum nominis rationem, & secundum expositionem de ly contra legem & præter legem. Arguit primo, quòd diuisio peccati in mortale & veniale, non sit diuisio analogi in per fectum & imperfectum simpliciter, & secundum quid: quia actus voluntarius simpliciter, etiam si deliberatus, cadens super materiam simpliciter indebitam, puta vocem significatiuam, contra id quod est in mente, est simpliciter peccatum: sed mendacium iocosum fcienter & deliberate est huiusmodi. ergo peccatum veniale ex genere seu per se est simpliciter, & perfecte peccatum.

2. dist. 42. q. 1. ar. 3. et 4. contra. ca. 139. fin. & 143. §. 1. Et mal. q. 7. art. 1. Lib. 22. ca. 27. in prin. tomo 6.

¶ Circa primum quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

¶ Secundo, vtrum distinguantur genere.

¶ Tertio, vtrum veniale peccatum sit dispositio ad mortale.

¶ Quarto, vtrum veniale peccatum possit fieri mortale.

¶ Quinto, virum circunstantia aggrauans possit de veniali peccato facere mortale.

¶ Sexto, virum peccatum mortale possit fieri veniale.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd veniale peccatum non conuenienter diuidatur contra mortale. Dicit enim Augustin. *22. libr. contra Faustum: Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam: sed esse contra legem æternam, dat peccato, quòd sit mortale. ergo omne peccatum est mortale. non ergo peccatum veniale diuiditur contra mortale.

2 ¶ Præterea, Apostolus dicit 1. Corint. 10. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. sed contra hoc præceptum facit quicunque peccat: non enim peccatũ fit propter gloriam Dei. cum ergo facere contra præceptum sit peccatum mortale, videtur quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

¶ Præterea, Si in peccatis est simpliciter & secundum quid, ergo & in actibus virtutum: quia si vnum oppositorum multiplicatur, oportet reliquum multiplicari.

Ex ca. 3. & 4. habetur tomo 3.

3 ¶ Præterea, Quicũque amore alicui rei inhæret, inhæret ei vel sicut fruens, vel sicut vtẽs: vt patet per Aug. in 1. de do.* Christiana: sed nullus peccans inhæret bono cõmutabili, quasi vtẽs: non enim refert ipsum ad bonum, quod nos beatos facit: quod proprie est vti, vt Aug. dicit ibidem. ergo quicunque peccat, fruitur bono commutabili: sed frui rebus vtendis est humana peruersitas: vt Aug. dicit in lib. 83. quæst.* cum ergo peruersitas peccatum mortale nominetur, videtur quod quicunque peccat, mortaliter peccet.

¶ Arguit deinde contra nominis rationem: quia secundum hos peccatum veniale non dicitur peccatum, nisi in ordine ad mortale: sicut accidens non dicitur ens, nisi quia entis. sed hoc est falsum: quia si peccatum mortale non esset, nihilominus esset veniale: ergo.

Qq. 30. non procul à princ. 40.

4 ¶ Præterea, Quicunque accedit ad vnum terminũ ex hoc ipso recedit ab alio: sed quicunque peccat, accedit ad bonum commuta-

¶ Arguit demum contra illam expositionem, quòd mortale est contra legem, veniale præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter quia omne peccatum est contra aliquam legem, vt patet de mendacio ioco-
cio, quod sit directe contra dictamen naturalis legis.
¶ Ad primum horum negãda est minor. Nullius enim peccati venialis per se
materia est simpliciter indebita, sed secundum quid tantum. Quia enim prin-
cipium in operabilibus est finis, & id quod est ad finem, est sicut conclusio
in speculabilibus, oportet perspicere, quod quẽ admodum ad perfectionem simpliciter intelle-
ctus non spectant conclusiones contingentes, quæ secundum se non habent necessariam con-
nexionem cum principijs, sed sola principia & conclusiones necessariæ, quæ natæ sunt esse cui-
dentes, spectant ad perfectionem simpliciter in telle ctus, reliqua autem ad perfectionem & im-
perfectionem secundum quid eiusdem: adiuuant enim, & nonnihil perfe-
ctionis est recte se habere circa illa. Ita ad appe-
titus morale perfectionem, & imperfectionem simpliciter, solus finis, & fini necessario cohæren-
tia spectant: circa quæ est peccatum mortale: re-
liqua autem quæ sunt ad finem contingenter, cir-
ca quæ est peccatum venia-
le, non spectant ad perfectionem & imper-
fectionem simpliciter, sed secundum quid eiusdem. Vnde vterque mo-
dus venialium peccato-
rum ponit imperfectum peccatum. Indeliberati namque motus in mala mortalia, sunt peccata imperfecta ex parte a-
gentis: quia actus non ex deliberatione fit. De-
liberati autem motus in mala venialia sunt imperfecta peccata ex parte obiecti: quia obie-
ctum non est ita indebi-
ta materia appetitus, vt contrarietur fini. Mate-
ria namque actus mora-
lis oportet quòd sit in-
debita in ordine ad fi-
nem, id est, contraria de-
bito ad finem: debito au-
tem necessario, non con-
tingenti, quod in mate-
ria venialium non habet locum. Indebiti enim
ratio in eis inuenti non
tollit debitum necessa-
rium ad finem. Et pro-
pter hanc imperfectio-
nem materia venialis peccati non dicitur in-
debita, nisi secundum quid.

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd etiam in virtutum actibus dici po
test simpliciter & secun-
dum quid. Euttapelus namque secũdum quid, in hoc scilicet, & non simpliciter virtuosus di-
citur: sicut sanus pede non simpliciter, sed se-
cundum hanc partem sanus dicitur. Quamuis melius dicatur, quòd non
est eadem ratio de virtute & vitio: sicut nec de bono & malo: quia bonum
vno modo ex causa, scilicet integra, malum autem omnifariam contingit.
Et propterea appetitus bonus circa materias huiusmodi contingentes, pro-
prie loquendo, non ad bonitatem secundum quid, sed bonitatis consumma-
tionem spectat. appetitus autem malus in huiusmodi nõ ad consummatio-
nem malitiæ, sed ad secundum quid malitiam spectat, propter rationem di-
ctam. Allata autem regula de oppositis non tenet, quando non est eadem
ratio multiplicationis vtrinque. Non enim oportet ens simpliciter, scilicet
substantiam multiplicare, sicut ens secundum quid, scilicet accidens, in no-
uem genera distinguitur: quia non est vtrinque eadem ratio. Et sic est in
proposito, vt patet ex dictis.

¶ Ad secũdum dicitur, quòd sicut omnis morbus dicitur infirmitas in ordi-
ne ad primationem vitæ, quæ est infirmitas mortalis & simpliciter, ita omne
peccatum dicitur peccatum in ordine ad peccatum, quod priuat finem, quod
est principium vitæ moralis. Et vt ex diffinitione in litera ex Aug. patet, cum

Hom. 41. in Ioan. 10. 9. Et Enchir. cap. 64.

Qu. 71. art. 1. ad 3. qu. 72. ar. 5. et q. 74. arti. 9. ad 2.

Q. 72. ar. 5.

Q. 72. arti. 5. & q. 87. arti. 5.

Q. 87. ar. 3.

Q. 87. a. 6.

peccatum sit dictum, factum, vel concupitum contra legem dei, & mortale
contra legem dei sine additione aliqua, veniale vero cum additione, scilicet
secundum quid: est enim contra legem dei secundum quid, & contra quid
contra legem dei secundum quid non potest intelligi, non præintellecto
tra legem dei absolute: sicut nec album secundum quid, sine albo simpliciter
propter hoc veniale peccatum conuenienter
diuiditur contra mortale.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd
diuisio peccati in veniale & mortale, non est di
uisio generis in species, quæ æqualiter partici-
pant rationem generis, sed analogi in ea de qui
bus prædicatur secundum prius & posterius: &
ideo perfecta ratio peccati, quam Au. * ponit,
conuenit peccato mortali. Peccatum autem
veniale dicitur peccatum secundum rationem
imperfectam, & in ordine ad peccatum mor-
tale: sicut accidẽs dicitur ens in ordine ad sub-
stantiam, secundum imperfectam rationem en
tis, non enim est contra legem: quia venialiter
peccans non facit quod lex prohibet, nec præ-
termittit id, ad quod lex per præceptum obli-
gat, sed facit præter legem, quia non obseruat
modum rationis, quem lex intendit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud præce-
ptum Apostoli est affirmatiuum: vnde non ob
ligat ad semper, & sic non facit contra hoc pre
ceptum, quicunque non actu refert in gloriam
dei omne quod facit. Sufficit ergo, quod ali
quis habitualiter referat se, & omnia sua id de-
um ad hoc, quod non semper mortaliter pec-
cet, cum aliquem actum non refert in gloriam
dei actualiter. Veniale autem peccatum non
includit habitualem ordinatiõem actus huma
ni in gloriam dei, sed solum actualem: quia nõ
excludit charitatem, quæ habitualiter ordinat
in deum, vnde non sequitur, quod ille qui pec-
cat venialiter, peccet mortaliter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui peccat
venialiter, inhæret bono temporali, non vt fru
ens, quia non constituit in eo finem, sed vt vtẽs
referens in deum non actu, sed habitu.

¶ Ad quartum dicendum, quòd bonum cõmu
tabile non accipitur vt terminus contrapositus incommutabili bono, nisi quando constitu
tur in eo finis. Quod enim est ad finem, non ha
bet rationem termini.

ARTICVLVS II

a ¶ Virum peccatum mortale & veniale differant genere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod peccatũ veniale & mor-
tale non differant genere, scilicet, quod
aliquod sit peccatum mortale ex genere, & ali
quod veniale ex genere. Bonum enim & ma-
lum ex genere, in actibus humanis accipitur
per comparationem ad materiam, siue ad
obiectum[3], vt supra dictum * est: sed se-
cundum quodlibet obiectum vel materi-
am contingit peccare mortaliter & venialiter,
quodlibet enim bonum commutabile potest
homo diligere, vel infra deum, quod est pecca
re venialiter, vel supra deum, quod est peccare

quia non est contra intentum finem legis. Et hoc modo contra nullam legem
est veniale: quia finis cuiusque legis est dilectio dei, sui, ac proximi, contra
iustus bonum, nisi secundum quid, non sit per veniale. Præter autem hoc
est, quia, vt in litera dicitur, debitus modus rationis à lege intenitur pone
ri. In venialibus quidem ex imperfectione actus violatur debitus modus
rationis, præueniendo rationem vel deliberationem: in venialibus vero ex
nere violatur debitus modus, quo secundum rationem referenda est materia
ista ad finem.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem 88. quæst. nota distinctionem peccati, tam ve-
nialis, quàm mortalis ex genere, & ex parte agentis. Et memento reuocare
ad secundum, quæst. 72. superius articulo quinto, qua dictum est, quòd ex
hoc quòd veniale & mortale inueniuntur differre genere ex parte obiecti, non
habetur, quod differentia venialis & mortalis sit specifica, id est constituens

genetis vel speciei subalternæ, sed quòd conse-
quatur distinctionẽ specificam seu genericam in
illis.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ octauæ Articulum tertium.

IN articulo 3. eiusdem
88. quæst. recole nunc
dictam distinctionem ex
quatuor existentibus mẽ-
bris, scilicet mortali ex
genere, mortali ex agen-
te, veniali ex genere, ve-
niali ex agente, seu im-
perfectione actus. Lite-
ra hoc vltimum mem-
brum præ termittit: quia
constat, quod huiusmo-
di veniale per se dispo-
nit ad mortale, vtpote
existens speciei frequẽ-
ter enim motus adulte-
rij negligenter habens
per se disponitur ad il-
lud. Et de veniali ex ge-
nere loquens, comparat
illud ad mortale vtroq;
modo, primo ad mortale
ex parte agentis, secun-
do ad mortale ex gene-
re. Et docet, quod di-
sponit per quandam con
sequentiam ad mortale
ex parte agentis: & vt re-
mouendo prohibens ad
mortale ex genere.

¶ Vbi sciẽdum est, quòd
in venialí ex genere, pu-
ta verbis iocosis, concur-
runt duo. Primum est af-
fectio ad delectabile in
verbis iocosis, alterum
declinatio affectus à re-
gula. Primum est con-
uersio ad commutabile
bonum: secundum est
quasi auersio. Ex primo
peccatum veniale dispo-
nit animum ad conside-
randum finem suum in
illo homo, vt patet per ra-
tionem literæ, & sic di-
spoit manifeste ad pec
catum mortale, non ex
genere, sed ex parte agẽ-
tis. Qui enim in tantum
delectatur verbis ioco-
sis, quòd finem in tali
delectabili constitueret,
peccaret quidem morta-
liter, præferendo creatu-
ram Creatori, sed hoc
non esset ex natura ob-
iecti: quoniam non est
contraria charitatis fini,
sed ex dispositione agen-
tis affecti. Ex secun-
do peccatum veniale di-
sponit ad mortale ex ge-
nere: quia quasi auersio
disponit ad auersionem,
quæ tollit subiectionem
rationis ad Deum: quæ
subiectio prohibet vo-
luntatem ferri in obie-
cta contraria charitatis
obiecto.

¶ *Num veniale & mortale conueniant in genere.*

¶ In responsione ad se-
cundum dubium occur-
rit, quomodo veniale
& mortale modo dican-
tur conuenire in ge-
nere: & in articulo
precedente dictum est,
quòd distinguuntur ge-
nere: & in hoc eodem
articulo in responsione

mortaliter. Ergo peccatum veniale & mor-
tale non differunt genere.

2 ¶ Præterea, Sicut dictum * est suprà, pec-
catum mortale dicitur quod est irreparabile,
peccatum autem veniale, quod est reparabile:
sed esse irreparabile conuenit peccato, quod
fit ex malitia, quod secundum quòdam irre-
missibile dicitur, esse autem reparabile con-
uenit peccato, quod fit per infirmitatem vel
ignorantiam, quod dicitur remissibile. ergo
peccatum mortale & veniale differunt, sicut
peccatum, quod est ex malitia commissum,
vel ex infirmitate & ignorantia: sed secũdum
hoc non differunt peccata genere, sed causa,
vt supra * dictum est. Ergo peccatum venia-
le & mortale non differunt genere.

3 ¶ Præterea, Suprà dictum * est, quòd su-
biti motus tam sensualitatis quàm rationis
sunt peccata venialia: sed subiti motus in-
ueniuntur in quolibet peccati genere. Ergo
non sunt aliqua peccata venialia ex genere.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. *
in sermone de purgatorio enumerat quædam
genera peccatorum venialium, & quædam
genera peccatorum mortalium.

CONCLVSIO.

¶ Distinguuntur veniale & mortale peccatum ex genere, ex suis obiectis, & ex parte agentis, ita quòd veniale ex genere secundum obiectum sit mortale secundum agentis dispositionem, & mortale ex obiecto sit veniale à parte agentis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd
peccatũ veniale à venia dicitur. Potest igitur
aliquod peccatũ dici veniale vno modo, quia
est veniam cõsecutum, & sic dicit Amb. quòd
omne peccatum per pœnitentiam fit veniale:
& hoc dicitur veniale ex euentu. Alio modo
dicitur veniale, quia non habet in se vnde ve-
niam non cõsequatur, vel totaliter, vel in par-
te: in parte quidem, sicut cum habet in se ali-
quid diminuens culpam, vt cum sit ex infir-
mitate, vel ignorantia, & hoc dicitur veniale
ex causa. In toto autem ex eo, quòd nõ tollit
ordinem ad vltimum finem: vnde nõ meretur
pœnam æternam, sed temporalem, & de hoc
veniali ad præsens intẽdimus: de primis enim
duobus constat, quòd non habent genus ali-
quod determinatũ. Sed veniale tertio modo
dictum, potest habere genus determinatũ: ita
quòd aliquod peccatũ dicatur veniale ex ge-
nere, & aliquod mortale ex genere, secũdum
quod genus vel species actus determinatur
ex obiecto. Cum enim voluntas fertur in ali-
quid, quod secũdũ se repugnat charitati, per
quã homo ordinatur in vltimũ finẽ, illud pec-
catũ ex suo obiecto habet quòd sit mortale:
vnde est mortale ex genere, siue sit cõtra dile-
ctionẽ Dei, sicut blasphemia, periurium, & hu-
iusmodi: siue cõtra dilectionẽ proximi, sicut
homicidium, adulterium, & similia: vnde huius-
modi sunt peccata mortalia ex suo genere.
Quandoq; vero volũtas peccãtis fertur in id,
quod in se cõtinet quandã inordinationẽ, non
tamẽ cõtrariatur dilectioni Dei & proximi:
sicut verbum otiosum, risus superfluus, & a-
lia huiusmodi, & talia sunt peccata venialia
ex suo genere, vt supra habitum est. Sed quia
actus morales recipiunt rationem boni & mali, non solum ex obiecto, sed etiam ex ali-
qua dispositione agentis, vt suprà habitum *
est, contingit quandoque quòd id, quod est
peccatum veniale ex genere ratione sui obie-
cti, fit mortale ex parte agentis: vel quia in
eo constituit finem vltimum, vel quia ordi-
nat ipsum ad aliquid, quod est peccatum mor
tale ex genere, puta cum aliquis ordinat ver-
bum otiosum ad adulterium committen-

dum. Similiter etiam ex parte agẽtis cõtingit,
quòd aliquod peccatum, quod ex suo genere
est mortale, fit veniale propter hoc, scilicet
quòd actus est imperfectus, id est, non deliber-
atus ratione, quæ est principium proprium
mali actus: sicut supra dictum * est, de subitis
motibus infidelitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd
ex hoc ipso quod aliquis eligit id, quod repu-
gnat diuinæ charitati, conuincitur præferre il-
lud charitati diuinæ: & per consequens pius
amare ipsum quàm deum. & ideo aliqua pec-
cata ex genere, quæ de se repugnant charitati,
habent quod aliquid diligatur supra deum: &
sic sunt ex genere suo mortalia.
¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa
procedit de peccato veniali ex causa.
¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa pro-
cedit de peccato quod est venirale propter im-
perfectionem actus.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum peccatum veniale sit dispositio ad mortale.

AD TERTIVM sic proceditur. Vi-
detur quòd peccatum veniale non sit
dispositio ad mortale: vnum enim op-
positum non disponit ad aliud. sed peccatum
veniale & mortale ex opposito diuiduntur, vt
dictum * est. Ergo peccatum veniale non est
dispositio ad mortale.
2 ¶ Præterea, Actus disponit ad aliquid si-
mile in specie sibi. vnde in 2. Ethic. * dicitur,
quòd ex similibus actibus generantur similes
dispositiones & habitus. sed peccatũ mortale
& veniale differũt genere seu specie, vt dictũ *
est: ergo peccatum veniale non disponit ad
mortale.
3 ¶ Præterea, Si peccatum dicatur veniale
quod disponit ad mortale, oportebit, quòd
quæcunque disponunt ad mortale peccatum,
sint peccata venialia, sed omnia bona opera
disponũt ad peccatũ mortale: dicit enim Aug.
* in regula, quod superbia bonis operibus in-
sidiatur, vt pereant. ergo etiam bona opera
erunt peccata venialia: quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur
Eccl. 18. Qui spernit minima paulatim defluit,
sed ille, qui peccat venialiter, videtur minima
spernere: ergo paulatim disponitur ad hoc,
quòd totaliter defluat per peccatum mortale.

CONCLVSIO.

¶ Veniale & mortale peccatum, cum differant specie, non potest veniale dispositio esse ad mortale, nisi forte ex dispositione agentis, & indirecte, per modum remouentis prohibens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd di-
sponens est quodammodo causa. vnde secun-
dum duplicem modũ causæ est duplex dispo-
sitionis modus. Est enim causa quædam mo-
uens directe ad effectum, sicut calidum calefa-
cit. Est etiam causa indirecte mouens, remo-
uendo prohibens: sicut remouens columnam
dicitur remouere lapidẽ superpositũ, & secun-
dũ hoc actus peccati dupliciter ad aliquid dis-
ponit. Vno quidẽ modo directe, & sic disponit
ad actum similem secundum speciem. Et hoc
modo primo & per se peccatum veniale ex ge-
nere non disponit ad mortale ex genere, cum
differant specie, sed per hunc modum pecca-
tum veniale potest disponere per quandam
consequentiam ad peccatum, quod est mor-
tale ex parte agentis: augmentata enim dispo-
sitione vel habitu per actus peccatorum venia-
liũ, intantum potest libido peccandi crescere,
quòd ille qui peccat, finẽ suum constituet in

ad primũ dicitur, quod
non distinguuntur sicut
species vnius generis, sed
sicut substantia & acci-
dens.

¶ Ad hoc breuiter di-
citur, quòd conuenien-
tia in genere non affir-
matur in littera simpliciter, sed cum specificatio-
ne, inquantum vtrumque importat defectum
debiti ordinis: hoc enim conuenit in genere
analogo mali, dum vtrũque ex parte auersionis
in malitia ratione conuenit.
Aliter tamen & aliter: quia in mortali est auer-
sio simpliciter, huic secun
dum quid. Cum hoc
tamen stat, quòd distin-
guantur genere ex parte
obiecti, & quòd ordinẽ
habeant inter se sicut
substantia & accidens, vt
patet ex dictis.

¶ *Num veniale, per se disponat ad mortale.*

¶ In responsione ad ter-
tium, dubium occurrit,
quo pacto verũ sit, quòd
veniale per se disponit
ad mortale, quum non
nisi per quandam conie-
quentiam vel remouen-
do prohibens concurrat,
vt in corpore articuli di-
cum est, quod caim per
consequẽtiam ab aliquo
emanat, per accidens de-
riuatur: & similiter re-
mouens prohibens mo-
uet per accidens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd
litera intendit, quòd
veniale per se disponit
primo tantum modo:
quia alia dispositio est
per modum similis. vt
patet in exemplo alla-
to de verbis iocosis: eius-
dem namque speciei sunt
secundum se verba io-
cosa minus amata, vt
sunt obiectum peccati
venialis, & maxime a-
mata, vt sunt obiectum
peccati mortalis ex parte
agentis. Dicitur autem
dispositio esse per quan-
dam consequentiam ad
mortale ex parte agen-
tis: quia non est dispo-
sitio necessitans ad ta-
lem appetitum, cum a-
uersione simpliciter, si-
cut necessitat ad simil-
lem appetitum iocandi
absolute, sed quando est
intensa valde, natum est
consequi, vt appetitus
in tale mortale traha-
tur. Sic autem dispo-
nere non est omnino ex-
tra per se disponere,
quia actibus animi di-
sponere ad similes con-
uenit per se per suam pro
priam naturam & virtu-
tem. quamuis aliquid
imperfecti habeat: quia
non sunt similes in a-
uersione isti actus ve-
niales actui mortali, ad
quem propter auersio-
nem dictam per conse-
quentiam quandam di-
cuntur disponere. Ita
quòd veniale inquan-
tum simile ex parte
conuersionis disponit
per se,

gen. 74. ar. 10.

2. 2. qu. 24. ar. 10. cor. fi. & quæ. 186. ar. 9.

Et 2. dist. 42. q. 1. ar. 3. Et Verit. q. 26. ar. 6. ad 16. Et mal. q. 7. a. 1. ad 7. & ar. 3. co. & ad 1. & 3. & ar. 6. ad 5. & q. 14. ar. 2. ad 2.

Ar. 1. huius quæst.

Li. 2. c. 1. et 2. 10. 5.

ar. 2. huius quæst. In regula 3. non longe à prin. 10. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per se, inquantum verò dissimile ex parte auersionis, disponit secundum quandam consequentiam ad idem mortale ex parte agentis. secundus autem modus, licet possit dici per se, quia quasi auersio similis genericæ est auersioni, ac per hoc per se etiam disponit ad illam, author tamen non recedens à formali termone & fundamento, dicit, quòd est per accidens: quia quum stabilisset, quòd peccatum genus & speciem, ac per hoc naturam suam in ordine ad obiectum sortitum est, quòd causat peccatum ex parte auersionis, ponit causare illud, vt remouens prohibens: quia remouet subiectionem deo prohibentem animum ferri in obiectum contrarium deo. Tu tamen potes distinguere, & dicere, quòd veniale ex genere ad mortale, ex agente disponit per se ex parte conuersionis ad commutabile bonum, ad mortale verò ex genere disponit, remouendo prohibens quo ad conuersionem, & per se quoad auersionem secundum consequentiam, vt in primo modo declaratum est. Et hinc habemus quantum à venialium consuetudine cauendum sit, quum tot modis & illis periculosis disponant ad mortale: propter quod frequentibus contritionibus nō superficie tenus singula secundum suas species distinguenda sunt, ne habituatis nobis in illis occurrentes tentationes animos dispositos propinque ad mortale inueniant.

Ar.1.ad 1.

Ar.1. & 2. huius quæ.

In corp. ar.

Supra. art. 2. co. & 2. dist. 24. q. 3. ar. 7. Et mal. q. 7. a. 3. & Psal. 19. Tract. 12. in Ioan. non procul à fi. ad habet 10. 9. Et serm. 88. de tempore, & de sanctis, ser. 41. 10. 10. q. 74. ar. 4. & ar. 8. ad 2.

a ¶ Super Quæstionis octauæ Articulum quartum.

Amor.

IN articulo quarto eiusdem 88. quæstion. occurtunt illa verba litteræ notanda. Licet forte quantum ad pœnam ignis non sint improportionabiles pœnæ. Dixit hoc, quia quum vtriusque, scilicet mortalis & venialis pœna ignis, sit intensiue finita, & omnis finiti ad omne finitum sit aliqua proportio, consequens est, vt pœnæ vtriusque quantum ad ignem sint proportionabiles. Et hoc est dicere, quòd non est Infinitus excessus Inter pœnam ignis pro mortali & pro veniali: imò procedendo iuxta doctrinam 8. Physic. tantum possent multiplicari pœnæ venialium, vt simul iunctæ excedant pœnam vnius mortalis, de hac sola pœna loquendo. Nec ly forte est dubitantis, sed non determinantis.

Ar.1. huius quæst.

Ar. præced.

peccato veniali. Nam vnicuique habenti habitum, inquantum huiusmodi, finis est operatio secundum habitum: & sic multoties peccando venialiter disponetur ad peccatum mortale. Alio modo actus humanus disponit ad aliquid remouēdo prohibens, & hoc modo peccatum veniale ex genere, potest disponere ad mortale peccatū ex genere. Qui enim peccat venialiter ex genere, prætermittit aliquem ordinem: & ex hoc, quòd consuescit voluntatem suam in minoribus debito ordini non subijcere, disponitur ad hoc, quòd etiā voluntatem suam non subiiciat ordini vltimi finis, eligendo id, quod est peccatum mortale ex genere.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd peccatum veniale & mortale non diuiduntur ex opposito: sicut duæ species vnius generis, vt dictum * est, sed sicut accidens contra substantiam diuiditur. vnde sicut accidens potest esse dispositio ad formam substantialem, ita & veniale peccatum ad mortale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum veniale non est simile mortali in specie: est tamen simile ei in genere, inquantum vtrunque importat defectum debiti ordinis, licet aliter & aliter, vt dictum * est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd opus bonum non est per se dispositio ad mortale peccatum, potest tamen esse materia vel occasio peccati mortalis per accidens, sed peccatum veniale per se disponit ad mortale, vt dictum * est.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum peccatum veniale possit fieri mortale.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale possit fieri mortale. Dicit enim Augustin.* exponens illud Ioan. Qui incredulus est Filio, non videbit vitam, peccata minima, id est, venialia, si negliguntur, occidunt: sed ex hoc dicitur peccatum mortale, quia spiritualiter occidit animam: ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

2 ¶ Præterea, Motus sensualitati s ante consensum rationis est peccatum veniale, post cōsensum vero est peccatum mortale, vt suprà dictum * est: ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

3 ¶ Præterea, Peccatū veniale & mortale differūt, sicut morbus curabilis & incurabilis, vt dictū est: sed morbus curabilis potest fieri incurabilis: ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

4 ¶ Præterea, dispositio potest fieri habitus, sed peccatum veniale est dispositio ad mortale, vt dictum * est: ergo veniale peccatum potest fieri mortale.

¶ SED CONTRA, Ea quę differunt in infinitum, non transmutantur in inuicem: sed peccatum mortale & veniale differunt in infinitum, vt ex prædictis * patet: ergo veniale non potest fieri mortale.

CONCLVSIO.

¶ Veniale peccatū impossibile est sic fieri mortale, quòd idem actus venialis numero fiat mortale, vel multa venialia fiant vnum mortale, sed veniale ex genere fit mortale, secundum intentionem finis.

¶ RESPONDEO dicendum, quod peccatum veniale fieri mortale, potest tripliciter intelligi. Vno modo sic, quod idem actus numero primo sit peccatum veniale, & postea mortale, & hoc esse nō potest: quia peccatum principaliter cōsistit in actu voluntatis, sicut & quilibet actus moralis. vnde non dicitur vnus

actus moraliter, si voluntas mutetur quamuis etiam actio secundum naturam sit continua. Si autem voluntas non mutetur, non potest esse quòd de veniali fiat mortale. Alio modo potest intelligi vt id, quod est veniale ex genere, fiat mortale, & hoc quidem possibile est inquātum constituitur in eo finis, vel inquantum refertur ad mortale peccatum, sicut ad finem, vt dictum* est. Tertio modo potest intelligi ita, quòd multa venialia peccata constituant vnū peccatū mortale: quod si sic intelligatur, quòd ex multis peccatis venialibus integraliter constituatur vnum peccatum mortale, falsum est, non enim omnia peccata venialia de mundo possunt habere tantum de reatu, quantum vnū peccatum mortale, quod patet ex parte durationis: quia peccatum mortale habet reatum pœnæ æternæ: peccatum autem veniale reatum pœnæ temporalis, vt dictum* est. Patet etiam ex parte pœnæ damni: quia peccatum mortale meretur carentiam visionis diuinæ, cui nulla alia pœna comparari potest, vt Chrysostomus* dicit. Patet etiam ex parte pœnæ sensus quantum ad vermem conscientiæ, licet forte quantum ad pœnam ignis non sint improportionabiles pœnæ. Si vero intelligatur, quòd multa peccata venialia faciunt vnum morale dispositiue, sic verum est, sicut suprà* ostensum est, secundum duos modos dispositionis, quo peccatum veniale disponit ad mortale.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Au. loquitur in illo sensu, quòd multa peccata venialia dispositiue causant mortale.

¶ Ad secundum dicēdum, quod ille idem motus sensualitatis, qui præcessit consensum rationis, nunquam fit peccatum mortale: sed ipse actus rationis consentientis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd morbus corporalis non est actus, sed dispositio quædam permanens: vnde eadem manēs potest mutari, sed peccatum veniale est actus transiens, qui resumi non potest: & quantum ad hoc non est simile.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd dispositio, quę sit habitus, est sicut imperfectum in eadem specie: sicut imperfecta scientia dum perficitur fit habitus: sed veniale peccatum est dispositio alterius generis: sicut accidens ad formam substātialem, in quam nunquam mutatur.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum circunstantia possit facere de veniali mortale.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd circunstantia possit de veniali peccato facere mortale. Dicit enim Au.* in sermone de purgatorio, quòd si diu teneatur iracundia: & ebrietas si assidua sit, transeunt in numerum peccatorum mortalium: sed ira & ebrietas non sunt ex suo genere peccata mortalia, sed venialia: alioquin semper essent mortalia. ergo circunstantia facit peccatum veniale esse mortale.

2 ¶ Præterea, Magister dicit* 24. dist. 2.* libe. sent. quòd delectatio si sit morosa, est peccatū mortale, si autem non sit morosa, est peccatum veniale, sed morositas est quædam circunstantia: ergo circunstantia facit de peccato veniali mortale.

3 ¶ Præterea, Plus differunt malum & bonum, quàm veniale peccatum & mortale, quorum vtrunque est in genere mali, sed circūstantia facit de actu bono malū: sicut patet, cū quis dat eleemosynam propter inanem gloriam. ergo multo magis potest facere de peccato veniali mortale.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ octauæ Articulum quintum.

¶ Num mutata specie actus de veniali fiat mortale.

IN articulo quinto eiusdem 88. quæstion. dubium occurrit, quo pacto dictum est, quòd de veniali ex genere sit mortale ex parte agentis, dum constituitur in eo finis, & nunc dicitur, quòd circunstantia non facit de veniali mortale, nisi de mutando speciem. Manet namque obiecto peccati venialis solo, impossibile est esse mutationem speciei: quia omnis mutatio specifica est ex obiecto. Dicitur aliqua differentia. Constat autem, quòd ibi quum quis intantum delectatur in verbis iocosis, quod finem in eis constituit, manet idem actus, & non apponitur aliqua differentia obiecti: vt patet ex hoc quod In illamet sola specie peccati reponiturnon facile est fingere, ad quod aliam speciem reducatur. Non igitur opportunum est dicere, quòd circunstantia de veniali ex genere sit mortale, mutata specie.

*¶ Ad euidentiam huius sciendum est, quòd dicit in speculabilibus principia & conclusiones habent duas rationes formales, alteram secundū quod sunt res significatas: alteram secundū quod sunt res cognoscibiliae: patet manifestum ex hoc, quòd principia in se & conclusiones inter se in diuersis naturis constituuntur, quia tamen principia sunt magis cognoscibilia vt hic, & propterea & primo, & nunc dicta sunt ueniunt in hoc, quòd principia sunt, scilicet per aliud, & similiter omnes conclusiones sunt cognoscibiles per aliud. Et in propetibilibus finis & bonum est ad finem, duas habent rationes formales, secundum res, quæ sunt finis & ad finem: similiter secundum quod sunt appetibilia: nam omnes distinguuntur secundum diuersas naturas, & connaturalitatem, & connaturalitatem, & connaturalitatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum, sed magis aggrauatur propter deformitatem adiunctam.
Potest tamen id quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia non perfecte pertingit ad rationem actus moralis, cum non sit deliberatus, sed subitus, vt ex dictis* patet: & hoc fit per subtractionem quandam, scilicet deliberatæ rationis, & quia à ratione deliberata habet speciem moralis actus, inde est quòd per talē subtractionem soluitur species. *a.12 huius 2.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd veniale differt à mortali sicut imperfectum à perfecto, vt puer à viro. fit autem ex puero vir, sed non conuertitur. Vnde ratio non cogit.

¶ Ad secundum dicendum, quod si sit talis ignorantia, quæ peccatum omnino excusat, sicut est furiosi vel amentis, tunc ex tali ignorātia fornicationem committens, nec venialiter, nec mortaliter peccat. Si verò sit ignorantia non inuincibilis, tunc ignorantia ipsa est peccatum: & cōtinet in se defectum diuini amoris, inquantum negligit homo addisce re ea, per quæ potest se in diuino amore conseruare. *Cap.7.ante me. habetur hic lib.1.4.*

¶ Ad tertiū dicendum, quòd sicut Au. *dicit in li. contra Mendacium. Ea quæ sunt secundum se mala, nullo fine bene fieri possunt: homicidium autem est occisio innocentis: & hoc nullo modo bene fieri potest. Sed iudex qui occidit latronem, vel miles, qui occidit hostem reipublicæ, non appellantur homicidæ, vt Augustin.* dicit in lib. De libe. arb. *Lib.1.8.4. & 5. to.1.*

QVAESTIO OCTVAGESIMA NONA, De peccato veniali secundum se, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de peccato veniali secundum se. ¶ Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primo vtrum peccatum veniale causet maculam in anima. ¶ Secundo de distinctione peccati venialis, prout figuratur per lignum, fœnum, & stipulam. 1. Cor. 3. ¶ Tertio, vtrum homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter. ¶ Quarto, vtrum angelus bonus vel malus possit peccare venialiter. ¶ Quinto, vtrum primi motus infidelium sint peccata venialia. ¶ Sexto, vtrum veniale possit esse in aliquo simul cum solo peccato originali. *3.q.87. ar. 2 ad 3. & 4. d.16.q.2.a. 1.q.2. ad 3. & quæst.3. ad 1. & ar. 2.q.1. ad 1. Et mal.qu. 7.a.11 cor. Et Psal.14. L.i de medicina peni.c. 2. ante me. to.9. et ser. de sanct.41. tom.10. 98.86.a.1. Glos. interlinearis ibi.*

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum peccatum veniale causet maculam in anima.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum veniale causet maculam in anima, dicit enim Au. in lib. de pœnitentia, *quòd peccata venialia, si multiplicentur, decorem nostrū ita exterminant, vt à cælestis sponsi amplexibus nos separent: sed nihil aliud est macula, quàm detrimentum decoris. Ergo peccata venialia causant maculam in anima.

2 ¶ Præterea, Peccatum mortale causat maculam in anima, propter inordinationem actus, & affectus ipsius peccantis: sed in peccato veniali est quædam deordinatio actus & affectus. Ergo peccatum veniale causat maculam in anima.

3 ¶ Præterea, Macula animæ causatur ex contactu rei temporalis per amorem, vt supra dictum * est: sed in peccato veniali anima inordinato amore contingit rem temporalem. Ergo peccatum veniale inducit maculam in anima.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ephe. 5. vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, * Glos. id est, aliquod peccatū criminale. Ergo proprium peccati mortalis esse videtur, quòd maculam in anima causet.

CONCLVSIO.

¶ Peccatum veniale, cum non tollat habitum charitatis, neque aliarum virtutum, sed magis impediat actus illarum, non nisi per accidens maculam in anima inducere dicitur. *q.86.ar.1.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut ex dictis* patet, macula importat detrimentum nitoris ex aliquo contactu: sicut in corporalibus patet, ex quibus per similitudinem nomen maculæ ad animam transfertur. Sicut autem in corpore est duplex nitor, vnus quidem ex intrinseca dispositione membrorum & coloris: alius autem ex exteriori claritate superueniente, ita etiam in anima est duplex nitor. Vnus qui dem habitualis quasi intrinsecus. Alius autem actualis quasi exterior fulgor. Peccatum autem veniale impedit quidem nitorem actualem, non tamen habitualem: quia nō excludit neque diminuit habitum charitatis & aliarum virtutum, vt infra* patebit, sed solum impedit earū actum. macula autem importat aliquid manens in re maculata. vnde magis videtur pertinere ad detrimentum habitualis nitotis, quàm actualis: vnde proprie loquendo, peccatum veniale non causat maculam in anima. Et si alicubi dicatur maculam inducere, hoc est secūdū quid, inquantum impedit nitorem, qui est ex actibus virtutum. *2.2.qu.24. ar.10.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Au. loquitur in eo casu in quo multa peccata venialia dispositiue inducunt ad mortale. aliter autem non separarent ab amplexu cælestis sponsi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum virtutis, non autem in peccato veniali.

¶ Ad tertium dicendum, quod in peccato mortali anima per amorem contingit rem temporalem quasi finem. & per hoc totaliter impeditur influxus splendoris gratiæ, qui prouenit in eos, qui deo adhærent vt vltimo fini per charitatem, sed in peccato veniali non adhæret homo creaturæ, tanquam fini vltimo: vnde non est simile. *4.a.*

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum conuenienter peccata venialia per lignū, fœnū, & stipulam distinguātur. *a.1.*

ADSECVNDVM sic procedit. Videtur quod inconuenienter peccata venialia per lignum, fœnum, & stipulam designentur. Lignum enim, fœnum, & stipula, dicuntur superædificari spirituali fundamento, sed peccata venialia sunt præter spirituale ædificium. sicut etiam quælibet falsæ opiniones sunt præter scientiam. Ergo peccata venialia non conuenienter designātur per lignum, fœnum, & stipulam. *a.1.*

2 ¶ Præterea, ille qui ædificat lignum, fœnum, & stipulam, sed saluus erit quasi per ignem, sed quandoque ille, qui committit peccata venialia, non erit saluus etiam per ignem: puta cum peccata venialia inueniuntur in eo, qui decedit cum peccato mortali. Ergo inconuenienter per lignum, fœnum, & stipulam, peccata venialia designantur. *a.1.*

3 ¶ Præterea, Secundum Apostolum, alij sunt, qui ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos, id est amorem dei & proximi, & bona opera: & alij, qui ædificant lignum, fœnum, & stipulam: sed peccata venialia committunt etiam illi, qui diligunt deum & proximum, & bona opera faciunt. dicitur enim 1. Ioan. 2. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Ergo non conuenienter designantur per cata venialia per ista tria. *a.1.*

4 ¶ Præterea, Multo plures differentiæ & gradus sunt peccatorum venialiū quàm tres: ergo inconuenienter sub his tribus cōprehendūtur. *a.1.*

¶ SED CONTRA est quod Apostolus 1. ad Cor. 3. dicit de eo, qui superædificat lignum, fœnum, & stipulam, quòd saluus erit quasi per ignem, & sic patietur pœnam, sed non æternam, reatus autem pœnæ temporalis proprie pertinet ad peccatum veniale, vt dictum * est. Ergo per illa tria significantur peccata venialia. *a.1.*

CONCLVSIO.

¶ Quicunque venialia peccata ad lignum, fœnum, & stipulam reducuntur, secundum eorum grauitatem, & purgationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam intellexerunt fundamentum esse fidem informem, super quam aliqui ædificāt bona opera, quæ figurantur per aurum, argentum, & lapides prætiosos: quidam vero peccata etiam mortalia, quæ figurantur secundum eos, per lignum, fœnum, & stipulam. Sed hanc expositionem improbat * Aug. in lib. de fide, & operibus: qui, vt Apostolus dicit ad Gal. 5. Qui opera carnis facit, regnum dei non consequetur, quod est saluum fieri. Apostolus autem dicit, quod ille qui ædificat lignum, fœnum, & stipulam, saluus erit quasi per ignem. vnde non potest intelligi quod per lignum, fœnum & stipulā, peccata mortalia designentur. Dicunt ergo quidā, quòd per lignum, fœnum & stipulam, significantur opera bona, quæ superædificantur quidem spirituali ædificio, sed tamen commiscent se eis peccata venialia: sicut cum aliquis habet curam rei familiaris, quod bonum est, commiscet se superfluus amor, vel vxoris, vel filiorum, vel possessionum, sub deo tamen, ita scilicet quod pro his homo nihil vellet facere contra deum. Sed hoc iterum non videtur conuenienter dictum. Manifestum est enim, quod omnia opera bona referuntur ad charitatem dei & proximi. vnde pertinēt ad aurum, argentum, & lapides pretiosos. non ergo ad lignum, fœnum, & stipulam.

¶ Et ideo dicendum est, quod ipsa peccata venialia, quæ admiscent se procurantibus terrena, significantur per lignum, fœnum, & stipulam, sicut enim huiusmodi congregantur in domo, & non pertinēt ad substantiam ædificii, & possunt comburi ædificio remanente: ita etiā peccata venialia multiplicantur in homine, manente spirituali ædificio, & pro istis patitur ignem, vel temporalis tribulationis in hac vita, vel purgatorij post hanc vitam, & tamen salutem consequitur æternam. *a.1.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccata venialia non superædificantur spirituali fundamento: quasi directe supra ipsum posita, sed quia ponūtur iuxta ipsum: sicut accipitur Psal. 136. Super flumina Babylonis, id est iuxta, quia peccata venialia non destruunt spirituale ædificium, vt dictum* est. *a.1.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd non dicitur de quocunque ædificante lignum, fœnum, & stipulam, quod saluus sit quasi per ignem. sed de eo, qui ædificat supra fundamentum, quod quidem non est nisi fides informis, vt quidam æstimabant, sed fides formata charitate: secundum illud Ephe. 3. in charitate radicati & fundati. Ille ergo qui accedit cum peccato mortali & venialibus, habet quidem lignum, fœnum, & stipulam, sed non sunt superædificata supra fundamentum spirituale, & ideo non erit saluus, sic quasi per ignem. *a.1.*

¶ Ad tertium dicendum, quod illi, qui sunt abstracti à cura temporalium rerum, etsi aliquando venialiter peccent, tamen leuia peccata venialia committunt: & frequentissime per feruorem charitatis purgantur. vnde tales non superædificant venialia: quia ignis modicum manent: sed peccata venialia ipsorum, quia circa terrena occupantur, diutius manēt: quia non ita frequenter recurrere possunt ad huiusmodi peccata venialia delenda per charitatis feruorem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut * Philosophus dicit in 1. de cœlo. Omnia tribus includuntur, scilicet principio, medio, & fine: & secundum hoc omnes gradus venialiū peccatorum ad tria reducuntur, scilicet ad lignum quòd diutius manet in igne: ad stipulam, quæ citissimè expeditur: ad fœnum, quod medio modo se habet, secundum quod peccata venialia sunt maioris vel minoris adhærentiæ, vel grauitatis citius vel tardius per ignem purgantur. *a.1.*

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter,

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter: quia super illud 1. ad Timoth. 2. Adam non est seductus, dicit * glos. Inexpertus diuinæ seueritatis in eo falsū potuit, vt crederet veniale esse commissum: sed hoc non credidisset nisi venialiter peccare potuisset. Ergo venialiter peccare potuit, non peccando mortaliter. *a.1.*

2 ¶ Præterea, Aug. * dicit 11. super Gen. ad literam. Non est arbitrandum, quòd esset homini deiecturus tentator, nisi præcessisset in anima hominis quædam elatio comprimenda, elatio autem deiectionem præcedēs, quę facta est per peccatum mortale, non potuit esse nisi peccatum veniale. Similiter etiam in eodem Augustin. dicit, quòd virum sobrietate aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem vidisset, sumpto vetito pomo, non esse mortuam videtur etiam fuisse in Eua aliquis infidelitatis motus in hoc, quòd de verbis Domini dubitauit, vt patet per hoc quod dixit: Ne forte moriamur: vt habetur Gene. 3. hæc autem videntur venialia peccata. Ergo homo potuit venialiter peccare, antequam mortaliter peccaret.

3 ¶ Præterea, Peccatum mortale magis opponitur integritati primi status, quàm peccatum veniale: sed homo potuit peccare mortaliter, non obstante integritate primi status. Ergo etiam potuit peccare venialiter.

¶ SED CONTRA est, quod cuilibet peccato debetur aliqua pœna: sed nihil pœna le esse potuit in statu innocentiæ, vt Augustin.* dicit 14. De ciui. Dei. ergo non potuit peccare aliquo peccato, quo non ciceretur ab illo integritatis statu: sed peccatum veniale non mutat statum hominis. Ergo non potuit peccare venialiter. *a.1.*

CONCLVSIO.

¶ Non potuit primus homo in statu innocentiæ venialiter peccare, antequam peccaret mortaliter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd communiter ponitur, quod homo in statu innocentiæ non potuit venialiter peccare. Hoc etiam non est sic intelligendum quasi id quod nobis est veniale, si ipse committeret, esset sibi mortale, propter altitudinem sui status: dignitas enim personæ est quędam circunstantia aggrauans peccatum, non tamen transfert in aliā speciem: nisi forte superueniente deformitate inobedientiæ, vel voti, vel alicuius huiusmodi: quod in proposito dici non potest: vnde quod est de se veniale, non potuit transferri in mortale, propter dignitatem primi status. sic ergo intelligendum est, quod non potuit peccare venialiter, quia nō potuit esse, vt committeret aliquid quod esset de se peccatum veniale, antequam integritatem primi status amitteret peccando mortaliter. *a.1.*

¶ Cuius ratio est, quia peccatum veniale in nobis contingit, vel propter imperfectionē actus: sicut subiti motus in genere peccatorum mortalium, vel propter inordinationem existentem circa ea, quæ sunt ad finē, seruato debito ordine ad finem: vtrunque autem horum contingit propter quendam defectum ordinis ex eo, quod inferius non continetur firmiter sub superiori: quòd enim in nobis insurgat subitus motus sensualitatis, contingit ex hoc, quòd sensualitas nō est omnino subdita rationi. Quod verò insurgat subitus motus in ratione ipsa, prouenit in nobis ex hoc, quòd ipsa executio actus rationis non subditur deliberationi, quæ est ex altiori bono, vt supra dictū * est. Quòd verò humanus animus inordinetur circa ea, quę sunt ad finem, seruato debito ordine ad finem, prouenit ex hoc, quòd ea, quæ sunt ad finem, nō ordinantur in sufficiliter sub fine, qui tenet summū locum, quasi principium in appetibilibus, vt supra dictum * est. In statu autem innocentiæ, vt in primo habitum * est, erat infallibilis ordinis firmitas, vt semper inferius contineretur sub superiori, quandiu summum hominis cōtineretur sub deo: vt etiam Augustin. dicit 14. De ciui. Dei, & ideo oportebat quòd inordinatio in homine nō esset, nisi inciperet ab hoc, quòd summum hominis non subderetur Deo: quod fit per peccatum mortale. Ex quo patet, quòd homo in statu innocentiæ non potuit peccare venialiter, antequam peccaret mortaliter. *a.1.*

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd veniale non sumitur ibi secundum quod nunc de venali loquimur: sed dicitur veniale quod est facile remissibile.

¶ Ad secundum dicendum, quod illa elatio, quę præcessit in animo hominis, fuit primum hominis peccatum mortale: dicitur autem præcessisse deiectionem eius in exteriorem actum peccati. Huiusmodi autē elationem subsecutus est, & experiēdi cupiditas in viro, & dubitatio in muliere: quę ex hoc solo in quādā aliā elationem prorupit, quòd præcepti mentionem à serpente audiuit, quasi nollet sub præcepto contineri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatū mortale intantum opponitur integritati primi status, quòd corrumpit ipsum, quod peccatum veniale facere non potest, & quia non potest simul esse quecunque inordinatio cum integritate primi status, consequens est, quòd primus homo non potuerit peccare venialiter antequam peccaret mortaliter.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum angelus bonus vel malus possit peccare venialiter. *mal.qu.7. ar.9.*

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus bonus vel malus possit peccare venialiter. Homo enim cum angelis conuenit in superiori animæ parte, quæ mens vocatur: secundum illud Greg. in Homil. Homo intelligit cum angelis: sed homo secundum superiorem partem animæ potest peccare venialiter. Ergo & angelus. *In Homil. 1. post prin.*

2 ¶ Præterea, Quicunque potest quod est plus, potest etiam quod est minus: sed angelus potuit diligere bonum creatum plus quàm deū, quod fecit peccando mortaliter. Ergo etiam potuit bonum creatum diligere infra deum inordinate, venialiter peccando. *a.sen. pan- lo post prin. est hō. 29. in enang.*

3 ¶ Præterea, Angeli mali videntur aliqua facere, quæ sunt ex genere suo venialia peccata, prouocando homines ad risum, & ad alias huiusmodi leuitates: sed circunstantia personę nō facit de veniali mortale, vt dictum est, nisi speciali prohibitione superueniente, quod non est in proposito. Ergo angelus potest peccare venialiter. *q.88.ar.5.*

¶ SED CONTRA est, quòd maior est perfectio angeli, quàm perfectio hominis in primo statu: sed homo in primo statu non potuit peccare venialiter. Ergo multò minus angelus.

CONCLVSIO.

¶ Angelus bonus cum sit charitate firmatus, non potest venialiter peccare: sed angelus malus, cum nullam habeat charitatem, omnis eius actus voluntarius, peccatum mortale est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectus angeli, sicut in primo dictum * est, non est discursiuus: vt scilicet procedat à principiis

¶ Ad secundum dicitur, quod Adam in illo statu nō potuit dicere verbum otiosum, propter rectitudinē dictam, antequam peccasset mortaliter.

¶ Ad tertium negatur sequela, & ad probationē dicitur, quod licet vtrūque sit ex impossibile: mortale autem vltra hoc est corruptiuum illius status, veniale autem nō: vt in litera dictum in responsione ad tertium. *q.74.a.10.*

¶ Ad quartum dicitur, quòd maior est vera, vbi est vere medium essentia liter ordinatum, veniale autem non est medium secundum veritatem, sed extremi. sub malo nāq; & peccato, & huiusmodi claudit vtrumque peccatum, mortale scilicet & veniale: iustitia autē est sub altero extremo, scilicet bono, recto, & huiusmodi. *q.72 ar.5. p.p.qu.95. ar.1. Ca.10.l.5.*

a ¶ Super Quæstionis octauagesimænonæ Articulum quartum.

IN articulo quarto aduerte duo. Primo, quod author plus determinat, quàm quæritur: nam ratio allata in litera non solum concludit de angelo bono & malo, sed absoluter quoniam super conditione suæ naturæ fundatur. Secundo, quòd aliud est loqui de peccare mortaliter, & aliud de demereri: sicut aliud est loqui de actu charitatis, & aliud de merito: quoniam meritum & demeritum viatoris sunt, quia in expectatione consistunt. male autem & bene agere, voluntarie agentis sunt: propter quod licet dæmones in omnibus suis actibus peccent mortaliter, non tamen demerentur: quia extra viam iam in termino sunt. *Annot. D.75.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimenonæ Articulum quintum.*

Annot. IN artic. 5. nota titulum, quòd loquitur tantum de primis motibus sensualitatis, & non de omnibus motibus infidelium: & non mireris si differo disputationem de alijs in locum proprium.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ nonæ Articulum sextum.*

¶ *Num defectus ætatis, in qua deficit vsus rationis excusans à mortali, magis excuset à veniali.*

Quæstio. IN articulo 6. eiusdem 89. quæst. dubium duplex occurrit circa illa verba, Multò magis excusat eum à peccato veniali, &c. primum, quia aut author intendit simpliciter de veniali, aut tantùm de veniali ex genere. Si simpliciter, falsum est, quòd defectus rationis excusans à mortali, excusat à veniali, vt patet in primis motibus, quos defectus rationis deliberantis excusat à mortali, & non à veniali. Si de veniali ex genere tantùm, non infert intentum, quòd originale cum veniali solo non ueniri possit: dicet enim quispiam, quod puer in originali existens ante plenum vsum libe. arb. incipiens aliqualiter semiuti libero arb. vt contingit in somnolentis, peccare potest appetendo aliquod delectabile illicitum, puta concubitum puellæ: quod propter imperfectionem actus indeliberati erit veniale.

D. p. 149.

p. p. qu. 63. ar. 1. ad 3. & a. 4. & qu. 64. art. 2. ad 5.

In corp. & p. p. qu. 59. ar. 1. ad 1.

¶ Secundum dubiũ est, vnde valet Iy multò magis: videtur enim aut æquale attendendo ad vsum rationis, aut minus attendendo, quod minus requiritur ad faciendum aliquid imperfectũ, quã perfectum, peccatum enim mortale constat esse perfectum, & veniale imperfectum, & quòd non omne excusans à maiore, excusat à minore: vt patet in infidelibus, qui excusantur ab infidelitatis peccato, si nihil audierunt, & non ab alijs, à quibus cauerent, si essent Christiani.

2. 2. quæst. 158. a. 2. ad 3. & 2. di. 24. qua. 3. ar. 2 co. & 3. di. 23. q. 1. ar. 3. qu. 2. ad 3. & veri. q. 26. ar. 6. ad 16. Et ma. qu. 7. ar. 8. & quol. 4. ar. 21. & Ro. 8. prin. In lt. de concordia. gratia, & lib. ar. & med.

¶ Ad hæc dubia dicitur, quòd quum in litera explicitè dicatur, Multò magis excusat à venali, si committat aliquid quod sit ex genere suo tale: dubium non est, quòd de veniali ex genere in illis verbis loquitur, & intēdit quòd puero committente aliquid mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere, si defectus ætatis excusat eum à mortali, excusat etiam à veniali, & multò magis. Et quod excuset etiam à veniali, in promptu est ratio: quia vtrunque libertatem exigit, & conuenit in hoc, quod est fieri posse deliberate & indeliberate: potest enim quis deliberate verbum otiosum dicere, & habere primum motum ad dicendum illud, & desistere. vnde si impedita libertas excusatur ab actu mortali, quia constituit ipsum extra mortale genus, excusat quoque eadem ratione ab actu veniali, quia extra mortale quoque genus constituit ipsum. Quòd autem multo magis excusēt à veniali, ratio est: quia in maiori includitur minus, constat autem quòd cæteris paribus, ex parte agentis peccatũ veniale & mortale ex genere sic se habēt sicut pijs in conclusiones, seorsum vtrunque intelligens, sicut in nobis contingit. vnde oportet quòd quãdocunque consideret conclusiones, cõsideret eas prout sunt in principijs. In appetibilibus autem, sicut multotiens dictum est, fines sunt sicut principia, ea verò quę sunt ad finem, sunt sicut cõclusiones. vnde mens angeli non fertur in ea, quæ sunt ad finem, nisi secundum quod stant sub ordine finis: propter hoc ex natura sua habent, quòd non possit in eis esse deordinatio circa ea quæ sunt ad finem, ni si simul sit deordinatio circa ipsum finē, quod est per peccatum mortale. Sed angeli boni nõ mouentur in ea, quę sunt ad finem, nisi in ordine ad finem debitum, qui est deus, & propter hoc omnes eorum actus sunt actus charitatis: & sic in eis non potest esse peccatum veniale. Angeli verò mali in nihil mouẽtur, nisi in ordine ad finem peccati superbiæ ipsorum: & ideo in omnibus peccãt mortaliter, quęcunque propria voluntate agunt. Secus autem est de appetitu naturalis boni, qui est in eis: vt in primo dictum * est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo conuenit quidem cum angelis in mente, siue in intellectu: sed differt in modo intelligendi, vt dictum * est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angelus non potuit minus diligere creaturam, quàm deum, nisi simul referens eam in deum, sicut in vltimum finem, vel aliquem finem inordinatum, ratione iam * dicta.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd omnia illa, quę videntur esse venialia, dæmones procurant, vt homines ad sui familiaritatem attrahant, & sic deducant eos in peccatum mortale: vnde in omnibus mortaliter peccant, propter intentionem finis.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum primi motus sensualitatis in infidelibus sint peccata mortalia.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd primi motus sensualitatis in infidelibus sint peccata mortalia. Dicit enim Apostolus ad Roma. 8. quòd nihil est damnationis his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant: & loquitur ibi de concupiscentia sensualitatis, vt ex præmissis apparet, hæc ergo causa est quare concupiscere non sit damnabile his, qui non secundum carnem ambulant, consentiendo scilicet concupiscentiæ, quia sunt in Christo Iesu: sed infideles non sunt in Christo Iesu. Ergo in infidelibus est damnabile: primi igitur motus infidelium sunt peccata mortalia.

2 ¶ Præterea, Anselmus dicit in libro De gratia & li. arb. * Qui non sunt in Christo, sentiẽtes carnem, sequũntur damnationem, etiam si non secundum carnem ambulant: sed damnatio nõ deberur nisi peccato mortali. ergo cum homo sentiat carnem secundum primum motum cõcupiscentiæ, videtur, quòd primus motus concupiscentiæ in infidelibus sit peccatum mortale.

3 ¶ Præterea, Anselmus dicit in eodem lib. malus & minus: propter quod si impedimentum libertatis fat est ad faciendum, quòd actus tam malus, scilicet ex genere mortalis commissus à puero, sibi non imputetur, à fortiori, sufficit ad faciendum, quod actus minus malus ei non imputetur: sicut si quis in bello occidendo excusatur ab homicidio, deprædando excusatur à rapina, eadem ratione. Et quum contra hanc responsionem obijcitur: quia non habetur intentum vniuersaliter, de omni peccato veniali, respondetur, quòd ex hoc habetur intentum vniuersaliter: quia peccatum veniale ex imperfectione actus præsupponit libertatem sufficientem ad peccatum mortale: quia prius supponit, quod possit à libera ratione impediri, vnde puero, qui à commisso actu mortali excusatur propter defectum libertatis, non imputatur etiam quicunque motus in actum peccati mortalis, vel venialis, propter defectum libertatis exactæ ad præueniendum, impediendum, & dominandum his motibus. Et simile esset de somnolento, si nulla præcessisset culpabilis occasio, vel superfluitatis somni vel occurrentis cogitationis, quæ in proposito non habent locum: quia defectus ætatis prohibens libertatẽ inculpabilis omnino est. Sufficienter igitur author docuit de perfectis actibus moralibus in genere mortalis & venialis tractans, vt ex illis imperfectis etiam constaret, vt declaratum est.

Sic est factus homo, vt concupiscentiam sentire non deberet, hoc autẽ debitum videtur homini remissum per gratiam baptismalem, quã infideles non habent. Ergo quandocunque infidelis concupiscit, etiam si non consentiat, peccat mortaliter contra debitum faciens.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Act. 10. Nõ est personarum acceptor deus. quod ergo vni non imputat ad damnationem, nec alteri, sed primos motus fidelibus non imputat ad damnationem. Ergo etiam nec infidelibus.

CONCLVSIO.

¶ *Primos infidelium motus mortalia existimare peccata irrationabile est, nisi eis consentiant.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd irrationabiliter dicitur, quòd primi motus infidelium sint peccata mortalia, si eis non cõsentiatur, & hoc patet dupliciter. Primo quidẽ, quia ipsa sensualitas non potest esse subiectũ peccati mortalis, vt supra est * habitum. est autem ea dem natura sensualitatis in infidelibus & fidelibus. vnde non potest esse, quod solus motus sensualitatis in infidelibus sit peccatum mortale. Alio modo ex statu ipsius peccantis: nunquã enim dignitas personę diminuit peccatum, sed magis auget, vt ex supradictis * patet. vnde nec peccatum est minus in fideli, quam in infideli, sed multo maius. Nam & infidelium peccata magis merentur veniam propter ignorantiam, secundum illud 1. ad Timoth. 1. Misericordiam dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea. & peccata fidelium aggrauantur propter gratiæ sacramenta: secundum illud Heb. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui sanguinem Testamenti in quo sanctificatus est, pollutum duxerit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus loquitur de damnatione debita peccato originali, quæ aufertur per gratiam Iesu Christi, quamuis maneat concupiscentiæ fomes. vnde hoc quod fideles concupiscunt, non est in eis signum damnationis originalis peccati, sicut est in infidelibus. Et hoc etiam modo intelligẽdum est * dictum Anselmi. Vnde patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod illud debitũ non concupiscendi erat per originalem iustitiam: vnde id quod opponitur tali debito, non pertinet ad peccatum actuale, sed ad peccatum originale.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali. Dispositio enim præcedit habitum. sed veniale est dispositio ad mortale, vt supra dictum * est, ergo veniale in infideli, cui non remittitur originale, inuenitur ante mortale: & sic quandoque infideles habent peccata venialia cum originali sine mortalibus.

¶ *Num prima cogitatio hominis occurrens, quàm primum rationis vsum habuerit, scit de seipso deliberare.*

¶ In 60. 6. ar. q. 89. circa illa verba. Primum quod tunc homini cogitanti occurrit, est deliberare de seipso: dubia duo occurrunt. Primũ est, an hoc innatum sit li. arb. occurrat de facto hęc cogitatio, an occurrere debeat: a fellicere videtur, quòd non, quia ex hoc, quòd ipsemet deliberat de seipso, & de facto, an de debito, id est, an ita fit, quod homini incipienti habere vsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum primum.

IN responsione ad secundum primi articuli quæ. 90. nota proportionem inter syllogismum speculativum & practicum, quòd ille totus in intellectu est, ista autem in intellectu principia, quæ sunt leges, conclusionem autẽ in operatione habet, quod de practico in actu practici exercito intelligitur, vt ex supradictis patet. In actu siquidem cognitionis habet suam singularem cõclusionem, sicut est speculativus intellectus: propter quod electio, quæ est voluntatis actus, conclusio dicitur consilij.

¶ In responsione ad tertium eiusdẽ articuli, nota quòd intellectus opus ad hoc, quòd lex sit, sola motione volũtatis egt. voluntatis autem opus, ad hoc, quòd lex sit, eget & motione & regulatione intellectus, motione quidem, quia voluntas non mouetur nisi à cognito: regulatione autem, quia voluntas irregulata est iniquitas. & est sermo de voluntate creata: divina enim est lex Legũ.

4 ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.

IN articu. 2. eiusdem quæstio. in responsione ad primum, nota in quo differunt præcepta & in lege contenta, & à principibus seu prælatis facta. Lex ordinem ad commune bonum continet: præceptum autem ordinem illum applicat ad singulares fines subordinatos bono communi: propter quod præcepta, quæ bono communi nõ subordinãtur, præcepti vim non habent.

4 ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.

¶ Num quipiam in bonum commune ordinare ad multitudinem spectet, vel ad principem, multitudinis vicem gerentem.

IN artic. 3. eiusdem q. dubium occurrit circa illa verba. Ordinare aliquid in bonũ commune, est totius multitudinis, vel alicuius vicem gerentis totius multitudinis. hoc enim esse falsum cõstat, nõ solum in deo qui ordinat in bonum commune totius vniuersi, & non est vicarius vniuersi: sed in Papa, qui nec est multitudo populi Christiani, nec est eius vicarius, sed Iesu Christi, & Legem ponit ecclesiæ cũctæ: & in patrefamilias qui ordinat ad cõmune bonum familiæ, & non est eius vicarius.

ARTICVLVS I.

4 ¶ Virum lex sit aliquid rationis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lex non sit aliquid rationis. Dicit enim Apostolus ad Roma. 7. Video aliam legem in membris meis, &c. sed nihil quod est rationis, est in membris: quia ratio non vtitur organo corporali. Ergo lex non est aliquid rationis.

2 ¶ Præterea, In ratione non est nisi potẽtia habitus & actus: sed lex non est ipsa potentia rationis. Similiter etiam non est aliquis habitus rationis: quia habitus rationis sunt virtutes intellectuales, de quibus* supra dictum est. nec etiam actus rationis est, quia cessante ratione actus lex cessaret. puta in dormientibus. Ergo lex non est aliquid rationis.

3 ¶ Præterea, Lex mouet eos, qui subijciuntur legi ad recte agẽdum, sed mouere ad agẽdum proprie pertinet ad voluntatem: vt patet* ex præmissis. ergo lex non pertinet ad rationem, sed magis ad voluntatem: secundum quod etiam Iurisperitus* dicit, Quod placuit principi, legis habet vigorem.

¶ SED CONTRA est, quod ad legem pertinet præcipere & prohibere: sed imperare est rationis, vt supra habitum* est. Ergo lex est aliquid rationis.

CONCLVSIO.

¶ Cum lex sit quædam regula, & humanorum actuum mẽsura, necessario ad ipsam rationẽ spectat.

¶ RESPONDEO dicendum, quod lex quædam regula est & mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur. Dicitur enim lex à ligando, quia obligat ad agendum. regula autem & mẽsura humanorum actuum est ratio, quę est principium primum actuum humanorum, vt ex prædictis* patet. Rationis enim est ordinare ad finem, qui est primum principium in agendis, secundum Philosophum. In vnoquoque autem genere id, quod est principium, est mensura & regula illius generis: sicut vnitas in genere numeri, & motus primus in genere motuum, vnde relinquitur, quòd lex sit aliquid pertinens ad rationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cũ lex sit regula quædã & mẽsura, dicitur dupliciter esse in aliquo. Vno modo sicut in mẽsurãte & regulante: & quia hoc est proprium rationis, ideo per hunc modũ lex est in ratione sola. Alio modo sicut in regulato & mẽsurato: & sic lex est in omnibus, quę inclinãtur in aliquid ex aliqua lege: ita quòd quælibet inclinatio proueniens ex aliqua lege, potest dici lex nõ essentialiter, sed quasi participatiue. & hoc modo inclinatio ipsa membrorũ ad concupiscendum, lex membrorum vocatur.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut in actibus exterioribus est considerare operationẽ & operatum, puta ædificationem & ædificatum, ita in operibus rationis est cõsiderare ipsum actũ rationis, qui est intelligere & ratiocinari. & aliquid per huiusmodi actũ constitutum, quod quidem in speculativa ratione primo quidem est diffinitio, secundo enuntiatio, tertio verò, syllogismus, vel argumentatio. Et quia ratio etiam practica vtitur quodam syllogismo in operabilibus, vt supra* habitum est, secundũ quod Philosophus docet in 7. Ethi.* ideo est inuenire aliquid in ratione practica, qđ ita se habeat ad operatiões, sicut se habet propositio in ratione speculativa ad cõclusiones. & hujusmodi propositiones vniuersales rationis practicę ordinatę ad actiões, habẽt rationẽ legis, quę quidem propositiones aliquando actualiter cõsiderantur, aliquando verò habitualiter à ratione tenẽtur.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio habet vim mouendi à voluntate, vt supra dictum* est. Ex hoc enim, quod aliquis vult finem, ratio imperat de his, quæ sunt ad finem: sed voluntas de his quæ imperantur ad hoc, quod legis rationẽ habeat, oportet quòd sit aliqua ratione regulata. & hoc modo intelligitur, quòd voluntas principis habet vigorem legis, alioquin voluntas principis magis esset iniquitas quã lex.

ARTICVLVS II.

4 ¶ Virum lex ordinetur semper ad bonum commune.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd lex non ordinetur semper ad bonum commune, sicut ad finem: ad legem enim pertinet præcipere & prohibere, sed præcepta ordinantur ad quædam singularia bona. Non ergo semper finis legis est bonum commune.

2 ¶ Præterea, Lex dirigit hominem ad agendum, sed actus humani sunt in particularibus. Ergo & lex ad aliquod particulare bonum ordinatur.

3 ¶ Præterea, Isidorus dicit in libro Etymologiarum. Si ratione lex constat, lex erit omne quod ratione cõstiterit: sed ratione cõstitit non solum quod ordinatur ad bonum commune, sed etiam quod ordinatur ad priuatum bonum vnius. ergo.

¶ SED CONTRA est, quod Isidorus* dicit in 5. Etymologiarum, quod lex est nullo priuato commodo, sed pro communi vtilitate ciuium conscripta.

CONCLVSIO.

¶ Lex, cum ad ipsam rationem spectet, tanquam principium & omnium humanorum actuum mensura & regula, semper commune bonum respicit, & ad ipsum disponit & ordinat.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictum* est, lex pertinet ad id, quod est principium humanorum actuum, ex eo quod est regula & mensura. Sicut autem ratio est principium humanorum actuum, ita etiam in ipsa ratione est aliquid quod est principium respectu omnium aliorum: vnde ad hoc oportet quòd principaliter & maxime pertineat lex: primum autem principium in operatiuis, quorum est ratio practica, est finis vltimus. Est autem vltimus finis humanæ vitæ fælicitas, vel beatitudo, vt supra* habitũ est. vnde oportet, quod lex maximè respiciat ordinem, qui est in beatitudine. Rursus cum omnis pars ordinetur ad totum, sicut imperfectum ad perfectum, autem homo est pars communitatis perfectæ: necesse est, quod lex proprię respiciat ordinem ad fælicitatem communem. vnde & Philosophus in præmissa diffinitione legalium mentionem facit, & de felicitate & communione politica. Dicit enim in 5. Ethic.* quòd legalia iusta dicimus factiua, & cõseruatiua felicitatis, & particularium ipsius politica communicatione. Perfecta enim communitas ciuitas est, vt dicitur in primo politicæ.* In quolibet autem genere id, quod maximè dicitur, est principium aliorum, & alia dicuntur secundum ordinem ad ipsum: sicut ignis qui est maximè calidus, est causa caliditatis in corporibus mistis, quæ intantum dicuntur calida, inquantum participant de igne. vnde oportet quod cum lex maximè dicatur secundum ordinem ad bonum commune, quòd quodcunque aliud præceptum de particulari opere, non habeat rationem legis, nisi secundum ordinem ad bonum commune, & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod præceptum importat applicationem legis ad ea quæ ex lege regulantur, ordo autem ad bonum commune, qui pertinet ad legem, est applicabilis ad singulares fines: & secundum hoc etiam de particularibus quibusdam præcepta dantur.

¶ Ad secundum dicendum, quod operationes quidem sunt in particularibus: sed illa particularia referri possunt ad bonum commune, non quidem communitate generis vel speciei, sed communitate causæ finalis, secundum quod bonum commune dicitur finis communis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut nihil constat firmiter secundum rationem speculativam, nisi per resolutionem ad prima principia indemonstrabilia: ita firmiter nihil constat per rationem practicam, nisi per ordinationem ad vltimum finem, qui est bonum commune. quod autem hoc modo ratione constat, legis rationem habet.

ARTICVLVS III.

4 ¶ Virum ratio cuiuslibet sit factiua legis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod cuiuslibet ratio sit factiua legis. Dicit enim Apostolus ad Roma. 2. quòd cum Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex: hoc autem communiter de omnibus dicit. Ergo quilibet potest facere sibi legem.

2 ¶ Præterea, Sicut philosophus* dicit in libro secundo Ethicorũ, intentio legislatoris est, vt inducat hominem ad virtutem: sed quilibet homo potest alium inducere ad virtutem. Ergo cuiuslibet hominis ratio est factiua legis.

3 ¶ Præterea, Sicut princeps ciuitatis est ciuitatis gubernator, ita quilibet paterfamilias est gubernator domus: sed princeps ciuitatis potest in ciuitate legem facere. Ergo quilibet paterfamiliãs potest in sua domo facere legem.

¶ SED CONTRA est, quod* Isidor. dicit in lib. Etym. & habetur in Decretis* di. 2. Lex est constitutio populi, secũdum quam maiores natu simul cũ plebibus aliquid sanxerunt. Non est ergo cuiuslibet facere legem.

CONCLVSIO.

¶ Cum lex ordinet hominem in bonum commune, non cuiuslibet ratio facere potest legem, sed multitudinis vel principis vicem multitudinis gerentis.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quod lex propriè primo & principaliter respicit ordinem ad bonum cõmune, ordinare autem aliquid in bonũ commune, est vel totius multitudinis, vel alicuius gerẽtis vicẽ totius multitudinis, & ideo cõdere legem vel pertinet ad totam multitudinẽ, vel pertinet ad personam publicam, quę totius multitudinis curam habet, quia & in omnibus aliis ordinare in finem, est eius cuius est proprius ille finis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod sicut supra* dictũ est, lex est in aliquo non solũ sicut in regulante, sed etiã participatiue, sicut in regulato. & hoc modo vnusquisque sibi est lex, inquantũ participat ordinẽ alicuius regulantis: vnde & ibidem subditur. Qui ostendunt opus legis scriptũ in cordibus suis.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd persona priuata nõ potest inducere efficaciter ad virtutem, potest enim solũ mouere: sed si sua motio non recipiatur, nõ habet vim coactiuam, quã debet habere lex ad hoc, quod efficaciter inducat ad virtutem: vt* Philosophus dicit in 10. Ethico. hanc autem virtutem coactiuam habet multitudo, vel persona publica, ad quã pertinet pœnas infligere, vt infrà* dicetur: & ideo solius eius est leges facere.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd sicut homo est pars domus, ita domus est pars ciuitatis: ciuitas autem est communitas perfecta, vt dicitur in primo* Politico. & ideo sicut bonũ vnius hominis non est vltimus finis, sed ad cõmune bonum ordinatur: ita etiam & bonum vnius domus ordinatur ad bonum vnius ciuitatis, quæ est communitas perfecta. vnde ille qui gubernat aliquam familiam, potest quidem facere aliqua præcepta, vel statuta: nõ tamẽ quæ propriè habeant rationẽ legis.

ARTICVLVS IIII.

4 ¶ Virum promulgatio sit de ratione legis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod promulgatio non sit de ratione legis. Lex enim naturalis maxime habet rationem legis: sed lex naturalis non indiget promulgatione. Ergo non est de ratione legis, quòd promulgetur.

2 ¶ Præterea, Ad legẽ pertinet proprię obligare ad aliquid faciendum, vel non faciẽdum: sed nõ solum obligantur ad implendã legem illi, coram quibus promulgatur lex, sed etiã alij. Ergo promulgatio nõ est de ratiõe legis.

3 ¶ Præterea, Obligatio legis extenditur etiam in futurum: quia leges futuris negotijs necessitatem imponunt, vt iura* dicunt: sed promulgatio fit ad præsentes. ergo promulgatio non est de necessitate legis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Decretis* quarto distinct. quòd leges instituuntur cum promulgantur.

CONCLVSIO.

¶ Vt lex virtutem suam habeat obligandi, necessaria est promulgatio, id est. vt ad notitiam illorum reducatur, qui legi subijcuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum* est, lex imponitur alijs per modũ regulæ & mensuræ. Regula autem & mẽsura imponitur per hoc, quòd applicatur his, quę regulantur & mensurantur. vnde ad hoc, quod lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus qui secundum eã regulari debent. talis autẽ applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. vnde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quòd lex habeat suam virtutem. Et sic ex quatuor prædictis potest colligi diffinitio legis: quæ nihil est aliud, quã quædam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum insseruit naturaliter cognoscendam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi, coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem obseruandam, inquantum in eorum notitiam deuenit per alios, vel deuenire potest promulgatione facta.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd promulgatio præsens in futurum extẽditur per firmitatem Scripturæ, quæ quodammodo semper eam promulgat. vnde Isidorus* dicit in 2. Ethym. quòd lex à legẽdo vocata est, quia scripta est.

QVAESTIO NONA

gesimaprima, De legum diuersitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de diuersitate legum.

¶ Er circa hoc quæritur sex.

¶ Primo, vtrum sit aliqua lex æterna. ¶ Secũdo, vtrũ sit aliqua lex naturalis. ¶ Tertio, vtrũ sit aliqua lex humana. ¶ Quarto, vtrũ sit aliqua lex diuina. ¶ Quinto, vtrũ sit vna tantum vel plures. ¶ Sexto, vtrum sit aliqua lex peccati.

ARTICVLVS I.

4 ¶ Virum sit aliqua lex æterna.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit aliqua lex æterna. Omnis enim lex aliquibus imponitur. sed non fuit ab æterno cui aliqua lex posset imponi, solus enim Deus fuit ab æterno. ergo nulla lex est æterna.

2 ¶ Præterea, Promulgatio est de ratione legis, sed promulgatio non potuit esse ab æterno, quia non erat ab æterno cui promulgaretur. ergo nulla lex potest esse æterna.

3 ¶ Præterea, Lex importat ordinem ad finem, sed nihil est æternum quod ordinetur ad finem: solus enim vltimus finis est æternus. ergo nulla lex est æterna.

¶ SED CONTRA est quod Augustin.* dicit in 1. De lib. arbit. Lex quæ summa ratio nominatur, non potest cuipiam intelligenti non incommutabilis æternáque videri.

CONCLVSIO.

¶ Est aliqua lex æterna, ratio videlicet gubernatiua totius vniuersi, in mente diuina existens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut* supra dictum est, nihil est aliud lex, quàm dictamen practicæ rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam. Manifestum,

Annot.
Infra. qua. 91. ar. 1. co. & qu. 92. ar. 2. cor. & q. 94. ar. 2. cor.
Quæst. 57.
q. 9. ar. 1. Annot. In digesto. vet. libr. 1. tit. 4. leg. 1. in prin. Q. 17. ar. 1.
Annot.
Q. 66. ar. 1.
D. 2111.
Quæstio.
q. 13. ar. 3. Et q. 77. ar. 2. ad 4. Ca. 3. to. 5.
Annot.
Dist. 4. ca. in istis. & ca. principa.
Art. 1 huius quæst.
Annot.
Infrà quæ. 93. artic. 1. per totum. & ar. 3. & 4. ca. ar. 5. ad 3. Et 4. dist. 33. qu. 1. articul. 1. Et 3. tõ. c. 115. Et Ro. 8. co. 3. fin.
Cap. 6. parũ à princ.
Qu. præced.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ primæ Articulum primum, secundum & tertium.*

P.p.qu 22. a.1.& 2.

Annot.

IN articulis primo, secundo & tertio eiusdē quæst. colligē, quod homo tribus legibus eget ad sui rectitudinem moralem, secluſa rectitudine requiſita pro cæleſti patria, nam eget lege æterna, naturali, & humana: quæ nihil aliud ſunt, quã ratio diuinæ gubernationis in deo: principia practica naturaliter, per ſe nota, & concluſiones eorum per diſcurſum rationis adinuentæ, quibus ſi coniungatur, quod homo ſuper hæc eſt inordinatus ad finẽ ſupernaturalem à ſcriptura ciuis cęleſtis patriæ, manifeſtum eſt, quòd oportet legem quartam ſuperaddere, ſcilicet diuinam, vt in quarto articulo dicitur: quæ ſecundum diuerſitatem ſtatus hominis in ordine illo ſupernaturali diſtincta eſt in veterem & nouam.

Annot.

¶ In reſponſione ad ſecundum tertij art. eiuſdē quæſt. nota differentiam inter res naturales & morales, quòd illæ menſurant noſtrum intellectũ, vtpote cauſæ eius, morales vero menſurantur ab intellectu noſtro nõ quocunque, ſed naturali indito à deo, quia effectus ſunt ratiõis naturalis vt primi principii moraliũ, quæ ſunt à nobis.

Infr.q. 96. a 2.ad 3.et q.97.a.1. ad 1.& 4. ad.3.q.1.a. 1.co.Et Ro. 8.ſi.

Li.1.c.6.nõ procul à fi.

Qu. præced. art.2.

Gloſ.ordin. ibidem.

Art.præce.

¶ Præterea, Per legem ordinatur homo in ſuis actibus ad finem: vt ſupra habitum * eſt. ſed ordinatio humanorum actuum ad finem non eſt per naturam, ſicut accidit in creaturis irrationabilibus, quæ ſolo appetitu naturali agunt propter finem, ſed agit homo propter finem per rationem & voluntatem: ergo non eſt aliqua lex homini naturalis.

¶ Præterea, Quanto aliquis eſt liberior, tanto minus eſt ſub lege: ſed homo liberior omnibus aliis animalibus propter li. arb. quod præ aliis animalibus habet, cum igitur alia animalia non ſubdantur legi naturali, nec homo alicui legi naturali ſubdetur.

¶ SED CONTRA eſt, quòd Ro. 2. ſuper illud: Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt. dicit gloſſ.* quòd ſi non habent legem ſcriptam, habent tamen legem naturalem: qua quilibet intelligit, & ſibi conſcius eſt quid ſit bonum & quid malum.

CONCLVSIO.

¶ *Eſt in hominibus lex quædam naturalis, participatio videlicet legis æternæ, ſecundum quam bonum & malum diſcernunt.*

Qu.90.art. 1.ad 1.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, lex cum ſit regula & menſura, dupliciter poteſt eſſe in aliquo. Vno modo ſicut in regulante & menſurante: alio modo, ſicut in regulato & menſurato: quia inquantum participat aliquid de regula vel menſura, ſic regulatur vel menſuratur. vnde cum omnia, quæ diuinæ prouidentiæ ſubduntur, à lege æterna regulentur & menſurentur, vt ex dictis* patet, manifeſtũ eſt, quod omnia participant aliqualiter legẽ æternam, inquantum ſcilicet ex impreſſione eius habent inclinationes in proprios actus & fines. Inter cætera autem rationalis creatura excellentiori quodam modo diuinę prouidentię ſubiacet, inquantum & ipſa fit prouidentiæ particeps, ſibiipſi & aliis prouidens. vnde & in ipſa participatur ratio æterna, per quam habet naturalẽ inclinationẽ ad debitũ actum & finẽ. Et talis participatio legis æternę in rationali creatura lex naturalis dicitur. vnde cum Pſal. 4. dixiſſet. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ: quaſi quibuſdam quærentibus, quæ ſunt iuſtitiæ opera, ſubiunxit: Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? Cui quæſtioni reſpondens dicit: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui. Domine. quaſi lumen rationis naturalis, quo diſcernimus quid ſit, bonum, & quid malum, quod pertinet ad naturalem legẽ, nihil aliud ſit quàm impreſſio diuini luminis in nobis. vnde patet, quòd lex naturalis nihil aliud eſt, quàm participatio legis æternæ in rationali creatura.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, ſi lex naturalis eſſet aliquid diuerſum à lege æterna, non autem eſt niſi quædam participatio eius, vt dictum* eſt.

¶ Ad ſecundũ dicendum, quòd omnis operatio rationis & voluntatis deriuatur in nobis ab eo, quod eſt ſecundum naturam, vt ſupra habitum* eſt. nam omnis ratiocinatio deriuatur à principijs naturaliter notis. & omnis appetitus eorum, quæ ſunt ad finem, deriuatur à naturali appetitu vltimi finis: & ſic etiam oportet, quòd prima directio actuum noſtrorum ad finem ſiat per legem naturalem.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd etiam animalia irrationalia participant rationem æternam ſuo modo, ſicut & rationalis creatura: ſed quia rationalis creatura participat eam intellectualiter & rationaliter, ideo participatio legis æternæ in creatura rationali propriè lex vocatur: nã lex eſt aliquid rationis, vt ſupra dictum eſt, in creatura autem irrationali non participatur rationaliter: vnde non poteſt dici lex niſi per ſimilitudinem.

ARTICVLVS III.

¶ *Virum ſit aliqua lex humana.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit aliqua lex humana. Lex enim naturalis eſt participatio legis æternæ, vt dictum eſt, ſed per legem æternam omnia ſunt ordinatiſſima: vt Auguſtinus* dicit in primo De libe. arbit. ergo lex naturalis ſufficit ad omnia humana ordinanda: non eſt ergo neceſſarium quòd ſit aliqua lex humana.

2 ¶ Præterea, Lex habet rationem menſuræ, vt dictum eſt, ſed humana non eſt menſura rerum, ſed potius econuerſo, vt in 10. Metaphy. dicitur. ergo ex ratione humana nulla lex procedere poteſt.

3 ¶ Præterea, Menſura debet eſſe certiſſima: vt dicitur in 10.* Metaphy. ſed dictamen humanę rationis de rebus gerendis eſt incertum: ſecundum illud Sapientiæ 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ. ergo ex ratione humana nulla lex procedere poteſt.

¶ SED CONTRA eſt, quòd Au. in 1. De lib. arb. ponit duas leges. vnam æternam, & aliam temporalem, quam dicit eſſe humanam.

CONCLVSIO.

¶ *Præter æternam & naturalem legem, eſt lex quædam ab hominibus inuenta, ſecundum quam in particulari diſponuntur, quæ in lege naturæ continentur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, lex quoddam dictamen prãcticæ rationis. Similis autem proceſſus eſſe uenitur rationis practicæ & ſpeculatiuæ: vtraque enim ex quibuſdam principiis ad quaſdam concluſiones procedit: vt ſuperius * habitum eſt. Secundum hoc ergo dicendum eſt, quòd ſicut in ratione ſpeculatiua ex principiis indemonſtrabilibus naturaliter cognitis producuntur concluſiones diuerſarum ſcientiarum, quarum cognitio non eſt rob bis naturaliter indita, ſed per induſtriam rationis inuenta, ita etiam ex præceptis legis naturalis, quaſi ex quibuſdam principiis communibus & indemonſtrabilibus, neceſſe eſt, quòd ratio humana procedat ad aliqua magis particulariter diſponenda. & iſtæ particulares diſpoſitiones adinuentæ ſecundum rationem humanam, dicuntur leges humanæ, obſeruatis aliis conditionibus, quæ pertinent ad rationem legis, vt ſupra dictũ* eſt. Vnde Tullius dicit* in ſua Rhetorica, quod initium iuris eſt à natura profectum: deinde quædam in conſuetudinem ex vtilitate rationis venerunt: poſtea res à natura profectas, & à conſuetudine probatas, legum metus & religio ſanxit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio humana non poteſt participare ad plenum dictamen rationis diuinæ, ſed ſuo modo & imperfectè. Et ideo ſicut ex parte rationis ſpeculatiuæ per naturalem participationem diuinę ſapientiæ ineſt nobis cognitio quorundam communium principiorum, non autem cuiuſlibet veritatis propria cognitio, ſicut in diuina ſapientia continetur: ita etiam ex parte rationis practicæ naturaliter homo participat legem æternam, ſecundum quaſdam communia principia, non autem ſecundum particulares directiones ſingulorum, quæ tamen in æterna lege continentur: & ideo neceſſe eſt vlterius, quod ratio humana procedat ad particulares quaſdam legum ſanctiones.

¶ Ad

¶ Ad ſecundum dicendum, quod ratio humana ſecundum ſe non eſt regula rerum: ſed principia ei naturaliter indita ſunt regulæ quædam generales, & mẽſuræ omnium eorum, quæ ſunt per hominem agẽda, quorum ratio naturalis eſt regula & menſura, licet non ſit menſura eorum, quæ ſunt à natura.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio practica eſt circa operabilia: quæ ſunt ſingularia & contingentia, non autem circa neceſſaria, ſicut ratio ſpeculatiua, & ideo leges humanæ non poſſunt illam infallibilitatem habere, quam habent concluſiones demonſtratiuæ ſcientiarum. Nec oportet, quòd omnis menſura ſit omnimodo infallibilis & certa, ſed ſecundum quod eſt poſſibile in genere ſuo.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Virum fuerit neceſſarium eſſe aliquam legem diuinam.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod non fuerit neceſſarium eſſe aliquam legem diuinam. Quia, vt dictum* eſt, lex naturalis eſt quædam participatio legis æternæ in nobis: ſed lex æterna eſt lex diuina, vt dictum* eſt. ergo non oportet, quod præter legem naturalem, & leges humanas ab ea deriuatas, ſit aliqua alia lex diuina.

2 ¶ Præterea, Eccleſiaſt. 15. dicitur, quod Deus dimiſit hominem in manu conſilij ſui: conſilium autem eſt actus rationis, vt ſupra habitum* eſt. ergo homo dimiſſus eſt gubernationi ſuæ rationis: ſed diuersamen rationis humanæ eſt lex humana, vt dictum* eſt. ergo non oportet, quod homo alia lege diuina gubernetur.

3 ¶ Præterea, Natura humana eſt ſufficientior irrationalibus creaturis. ſed irrationales creaturæ non habent aliquam legem diuinam, præter inclinationem naturalem eis inditam. ergo multo minus creatura rationalis debet habere aliquam legem diuinam præter naturalem legem.

¶ SED CONTRA eſt, quod Dauid expetit legem à Deo ſibi poni, dicens, 1. 8. Pſal. Legem pone mihi Domine, in via iuſtificationum tuarum.

CONCLVSIO.

¶ *Præter legem humanam & naturalem neceſſaria fuit quædam lex diuina, per quam in naturalem finem certius, & purius & efficacius homo dirigeretur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd præter legem naturalem & legem humanam, neceſſarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legem diuinam, & hoc propter quatuor rationes. Primo quidẽ, quia per legem dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad ultimum finẽ. & ſiquidẽ homo ordinaretur tantum ad finẽ, qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, non oporteret quòd homo haberet aliquid directiuũ ex parte rationis ſupra legem naturalem, & legẽ humanitus poſitam, quæ ab ea deriuatur: ſed quia homo ordinatur ad finem beatitudinis æternæ, quę excedit proportionẽ naturalis facultatis humanæ (vt ſupra * habitum eſt) ideo neceſſe fuit, vt ſupra legẽ naturalẽ & humanã dirigeretur etiã ad ſuum finem lege diuinitus data. Secundo quia propter incertitudinem humani iudicij, præcipue de rebus cõtingentibus & particularibus, cõtingit de actibus humanis diuerſorum eſſe diuerſa iudicia, ex quibus ſequitur diuerſæ & contrariæ leges procedunt. vt ergo homo abſq; omni dubitatione ſcire poſſit quid ei ſit agendum & quid vitandum, neceſſarium fuit, vt in actibus proprijs dirigeretur per legẽ diuinitus datã, de qua conſtat, quod non poteſt errare. Tertio, quia de his poteſt homo legem facere, de quibus poteſt iudicare. iudicium autem hominis non poteſt de interioribus motibus, qui latent: ſed ſolum, de exterioribus actibus, qui apparent: & tamen ad perfectionem virtutis requiritur, quòd in vtriſque actibus homo rectus exiſtat. & ideo lex humana non potuit cohibere & ordinare ſufficienter interiores actus: ſed neceſſarium fuit, quòd ad hoc ſuperueniret lex diuina. Quarto, quia ſicut Auguſt.* dicit in 1. De lib. arbit. Lex humana non potest omnia, quæ male fiunt, punire vel prohibere: quia dum auferre vellet omnia mala, ſequereretur quod etiam multa bona tollerentur, & impediretur vtilitas boni communis: quod eſt neceſſarium ad conſeruationem humanam, vt ergo nullum malum inprohibitũ & impunitum remaneat, neceſſarium fuit ſuperuenire legem diuinam, per quam omnia peccata prohibentur. Et iſtæ quatuor cauſæ tanguntur Iſa.58. vbi dicitur. Lex domini immaculata, id eſt, nullã peccati turpitudinẽ permittens. Cõuertens animas, quia non ſolum exteriores actus ſed etiã interiores dirigit. Teſtimonium Domini fidele, propter quod ſequitur veritatis & rectitudinis. Sapientiam præſtans paruulis, inquantum ordinat hominem ad ſupernaturalem finem & diuinum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod per naturalem legem participatur lex æterna, ſecundũ proportionẽ capacitatis humanæ naturæ: ſed oportet vt altiori modo dirigatur homo in vltimum finem ſupernaturalem, & ideo ſuperadditur lex diuinitus data, per quam lex æterna participatur altiori modo.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd conſilium eſt inquiſitio quædam: vnde oportet, quòd procedat ex aliquibus principijs. Nec ſufficit, quòd procedat ex principijs naturaliter inditis, quæ ſunt præcepta legis naturæ propter prædicta: ſed oportet, quod ſuperaddãtur quædam alia principia, ſcilicet præcepta legis diuinæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod creaturæ irrationales non ordinantur ad altiorem finem, quàm ſit finis, qui eſt proportionatus naturali virtuti ipſarum, & ideo non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS V.

¶ *Virum lex diuina ſit vna tantum.*

Inf.q.107. artic. 1. Et Gal.3.le.2.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex diuina ſit vna tantum, vnius enim regis in vno regno eſt vna lex: ſed totum humanum genus comparatur ad Deum: ſicut ad vnũ regem: ſecundum illud Pſalm. 46. Rex omnis terræ Deus eſt. ergo vna tantum lex diuina.

2 ¶ Præterea, Lex omnis ordinatur ad finem, quem legiſlator intendit in eis, quibus legem fert: ſed vnum & idem eſt, quod Deus intendit in omnibus hominibus: ſecundum illud 1. ad Timothæum 2. Vult omnes homines ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. ergo vna tantùm eſt lex diuina.

3 ¶ Præterea, Lex diuina propinquior eſſe videtur legi æternæ quæ eſt vna, quàm lex naturalis, quanto altior eſt reuelatio gratiæ, quam cognitio naturæ, ſed lex naturalis eſt vna omnium hominum: ergo multo magis lex diuina.

¶ SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebræos 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat. ſed ſacerdotium eſt duplex, vt ibidem dicitur, ſcilicet ſacerdotium Leuiticum, & ſacerdotium Chriſti. ergo etiam duplex eſt lex diuina, ſcilicet lex vetus & lex noua.

CONCLVSIO.

¶ *Diuiditur lex diuina in legem veterem & nouam, non quidem ſpecie diuerſas: ſed eadem ſpecie, in ſe imperfectam, quæ eſt lex vetus, & ſe perfectam, ſcilicet lex noua.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod ſicut in primo* dictum eſt, diſtinctio eſt cauſa numeri. Dupliciter autem inueniuntur aliqua diſtingui. Vno modo ſicut ea, quæ ſunt omnino ſpecie diuerſa: vt equus & bos. Alio modo ſicut perfectum & imperfectum in eadẽ ſpecie: ſicut puer & vir. & hoc modo lex diuina diſtinguitur in legem veterem & legem nouam. vnde Apoſtolus ad Gal. 3. cõparat ſtatum veteris legis ſtatui puerili exiſtenti ſub pædagogo, ſtatum autem nouæ legis comparat ſtatui viri perfecti, qui iam non eſt ſub pedagogo. Attenditur autem perfectio & imperfectio legis ſecundum tria, quæ ad legem pertinẽt (vt ſupra dictum* eſt.) Primo enim ad legem pertinet, vt ordinetur ad bonum commune, ſicut ad finem (vt ſupra dictum eſt) quod quidem poteſt eſſe duplex, ſcilicet bonũ ſenſibile & terrenum: & ad tale bonum ordinabat directe lex vetus. vnde ſtatim Exo. 3. in principio legis inuitarur populus ad regnum terrenum Chananæorũ. Et iterum bonum intelligibile & cæleſte: & ad hoc ordinat lex noua, vnde ſtatim Chriſtus ad regnum cœlorum in ſuæ prædicationis principio inuitauit dicens, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Matt. 4. & ideo Aug.* dicit in 4. cõtra Fauſtũ, quod temporalium rerum promiſſiones in teſtamento veteri cõtinentur: & ideo vetus appellatur: ſed æternæ vitæ promiſſio ad nouum pertinet teſtamentum. Secundo, ad legem pertinet dirigere humanos actus ſecundum ordinem iuſtitiæ, in quo etiam ſuperabũdat lex noua legi veteri, interiores actus animi ordinando: ſecundũ illud Matt. 5. Niſi abũdauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum nõ intrabitis in regnum cœlorũ. & ideo dicitur, quòd lex vetus cohibet manũ, lex noua animum. Tertio, ad legem pertinet inducere homines ad obſeruãtias mãdatorum. & hoc quidẽ lex vetus faciebat timore pœnarum, lex autem noua facit hoc per amorem, qui in cordibus noſtris infunditur per gratiam Chriſti, quæ in lege noua cõfertur, ſed in lege veteri figurabatur: & ideo dicit Aug.* contra Adamantiũ Manichæi diſcipulũ, quòd breuis differẽtia eſt legis & euangelij, timor & amor.

Annot. ¶ *Super Quæſtionis nonageſimæ primæ Articulum quintum.*

IN articulo quinto, ſicut nec in quarto, nihil occurrit ſcribendum. In quæſtione ſiquidem 107. inferius patebunt, ſi qua ſunt dubia in quinto articulo. In ſexto autem articulo nota illa verba, Deſtituitur originali iuſtitia & vigore rationis, pro quæſtio. 109. vbi de integritate & corruptione naturæ humanæ erit ſermo. Habes etiam ex hoc articulo quid propriè ſignificat fomes, inclinationem ſcilicet partis ſenſitiuæ exeuntis à rationis ordine.

Annot.

P.p.q.30. art.3.

Q.90. art. 2. 3. & 4.

Q.90.ar.2 & ad tale

Capit.2. in prin. 10.2.

Ca.17. in. ter prin.& med.10.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum primum.

¶ Num & qua ratione legis sit subditos bonos facere.

Quæstio.

IN articulo primo quæstionis nonagesimæ secundæ dubium occurrit circa rationē ex eo, quòd aut falsum assumit, aut intentum nō infert. Propositio namque fundans rationem literæ est ista. Virtus cuiuslibet subditi est, vt bene subiiciatur principanti. hæc autem propositio aut intelligitur formaliter de subditō, inquantum subditus, aut materialiter de eo qui est subditus. Si formaliter, propositio est vera: sed non infert, nisi quòd lex facit subditos, inquantum subditos, bonos: hoc autem non est facere homines bonos: quia sicut aliud est esse hominem, & aliud esse subditum, ita alia est bonitas hominis, & alia est bonitas subditi: & tamē titulus articuli quærit, an sit legis facere homines bonos: & in corpore articuli infertur ex ista propositione, quòd legis est inducere subiectos ad propriam ipsorum virtutem. Si vero materialiter intelligitur, tunc licet inferret intentum, ipsa tamen vniuersaliter est falsa, & subuersionem pateret totius doctrinę materialis enim sermo à doctrina alienus est.

In corp. ar.

Inf. qu. 93. ar. 3. ad 1. Et Rō. 7. le. 4. Lib. 5. Ety. cap. 3.

q. 90. ar. 2.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sermo est formalis, verus & efficax ad intentum inferendum. Aduertendum namque est, quòd non est sermo de hac vel illa lege, sed de lege in communi continente ęternam, diuinam, &c. & quòd homo non solum in ordine ad hoc vel illud, sed etiam in ordine ad fœlicitatem naturalem, & propriam, & politicam, & supernaturalē cū subditus. Ex his namque habetur, quòd bonitas hominis, inquantū homo, & bonitas hominis inquantum subditi, licet vniuersaliter nō coincidant, quandoque tamen coincidunt, scilicet respectu legis ordinātis hominem ad veram felicitatem, siue naturalē, siue supernaturalem: ac per hoc, quod lex facit bonitatis in subdito in ordine ad felicitatē, est etiā factiua bonitatis ptoprię in homine: quoniā illamet est, qua subditus ordinatur ad verā felicitatem. Est ergo propositio literæ formaliter intelligenda: quod ex eo patet, quod author sub illa subsumit de bona & mala lege, & concludit, quod legis est facere subditos in domo alia madata proponit pueris & adultis: ita etiam vnus rex deus in vno suo regno aliam legem dedit hominibus adhuc imperfectis existentibus, & aliam perfectiorem iam manuductis per priorem legem ad maiorem capacitatem diuinorum.

¶ Ad secundum dicendum, quod salus hominum non poterat esse nisi per Christum: secūdū illud Actuū. 4. Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. & ideo lex perfectę omnes ad salutē inducens dari non potuit, nisi post Christi aduētum: antea verò dari oportuit populo, ex quo Christus erat nasciturus, legem præparatoriā ad Christi susceptionem, in qua quædam rudimenta salutaris iustitiæ continentur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex naturalis dirigit hominem secundum quædam præcepta communia, in quibus conueniunt tam perfecti quàm imperfecti, & ideo est vna omnium. Sed lex diuina dirigit hominem etiam in particularibus quibusdam, ad quæ non similiter se habent perfecti & imperfecti: & ideo oportuit legem diuinam esse duplicem, sicut iam * dictum est.

Art. 2. huius q. & q. præced.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Verum sit aliqua lex fomitis.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit aliqua lex fomitis. Dicit enim Isidorus in 2. Ethy. * quòd lex ratione consistit: fomes autem non consistit in ratione, sed magis à ratione deuiat. ergo fomes non habet rationem legis.

2 ¶ Præterea, Omnis lex obligatoria est, ita quòd qui eam non seruant, transgressores dicuntur, sed fomes non constituit aliquem trāsgressorem ex hoc, quod ipsum non sequitur, sed magis transgressor redditur, si quis ipsum sequatur. ergo fomes non habet rationē legis.

3 ¶ Præterea, Lex ordinatur ad bonum cōmune, vt suprà * habitum est: sed fomes non inclinat ad bonum cōmune, sed magis ad bonum priuatum: ergo fomes non habet rationem legis.

SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit Ro. 7. Video legem aliam in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.

CONCLVSIO.

¶ Fomes, qui ipse sensualitatis inclinatio est, præut ad malum inclinat, non habet rationem legis: vt verò diuinum sequitur iustitiam, lex hominis est, illi tanquam pœna iniicta.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut suprà dictū est, lex essentialiter inuenitur in regulāte & mēsurante, participatiue autē in eo quod mēsuratur & regulatur: ita quòd omnis inclinatio vel ordinatio quæ inuenitur in his, quę subiecta sunt legi, participatiuè dicitur lex, vt ex suprà dictis * patet. Potest autem in his, quæ subduntur legi, aliqua inclinatio inueniri dupliciter à legislatore. Vno modo inquātum directe suos inclinat subditos ad aliquid, & interdum ad diuersos actus: secundum quem modū potest dici, quòd alia est lex militū, & alia est lex mercatorū. Alio modo indirecte, inquantum scilicet per hoc, quod legislator destituit aliquem sibi subditum aliqua dignitate, sequitur quòd transeat in alium ordinem, & quasi in aliam legem: puta si miles ex militia destituatur, transibit in legem rusticorum vel mercatorum. Sic igitur sub deo legislatore diuersæ creaturæ diuersas habent naturales inclinationes, ita vt quod vni est quodāmodo lex, alteri sit contra legem: vt si dicam quòd furibundum esse, est quodammodo lex canis: est autem contra legem ouis, vel alterius māsueti animalis. Est ergo hominis lex, quam

sortitur ex ordinatione diuina, secundum propriam conditionem, vt secundum rationem operetur: quæ quidem lex fuit tam valida in primo statu, vt nihil vel præter rationem, vel contra rationem posset subrepere homini: sed dum homo à deo recessit, incurrit in hoc, quòd feratur secundum impetum sensualitatis: & vnicuique etiam particulariter hoc contingit, quanto magis à ratione recesserit: vt sic quodammodo bestiis assimiletur, quę sensualitatis impetu feruntur, secundum illud Psal. 48. Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sic igitur ipsa sensualitatis inclinatio, quæ fomes dicitur, in aliis quidem animalibus simpliciter habet rationem legis, illo tamen modo quo in talibus lex dici potest, secundum directam inclinationem legis. In hominibus autem secundum hoc non habet rationem legis, sed magis est deviatio à lege rationis, sed inquantum per diuinam iustitiam homo destituitur originali iustitia & vigore rationis, ipse impetus sensualitatis, qui eum ducit, habet rationem legis, inquantum est pœnalis, & ex lege diuina consequens hominem destitutum propria dignitate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de fomite secundum se considerato, prout inclinat ad malum: sic enim non habet rationem legis, vt dictum * est, sed secundum quod sequitur lex diuinæ legis iustitia: tanquam si diceretur lex esse, quòd aliquis non obilis propter suam culpam ad seruilia opera induci permitteretur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de eo quòd est lex quasi regula & mensura: sic enim diuinantes à lege transgressores constituuntur: sic autem fomes non est lex, sed per quandam participationem, vt suprà dictum * est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de fomite, quātum ad inclinationem propriam, non autem quantum ad suam originem: & tamē si cōsideretur inclinatio sensualitatis, prout est in aliis animalibus, sic ordinatur ad bonum commune, id est, ad conseruationem naturę in specie vel individuo, & hoc est etiam in homine, prout sensualitas subditur rationi: sed fomes dicitur, secundum quod exit rationis ordinem.

QVAESTIO NONAGESIMA secunda, De effectibus legis, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus legis. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, vtrum effectus legis sit homines facere bonos. ¶ Secundò, vtrum effectus legis sit imperare, vetare, permittere & punire: sicut legisperitus dicit.

ARTICVLVS I.

¶ Verum effectus legis sit facere homines bonos.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd legis effectus non sit facere homines bonos. Homines enim sunt boni per virtutem: virtus enim est, quæ bonum facit habentem, vt dicitur in 2. Ethi. * sed virtus est homini à solo deo: ipse enim facit eā in nobis sine nobis: vt suprà dictum * est in diffinitione virtutis: ergo legis non est homines facere bonos.

2 ¶ Præterea. Lex non prodest homini nisi legi obediat: sed hoc ipsum quòd homo obedit legi est ex bonitate: ergo bonitas præcedit in homine ad legem: non igitur lex facit bonos homines.

3 ¶ Præterea, Lex ordinatur ad bonum commune, vt supra dictum * est: sed quidam bene se habent in his quæ ad commune pertinent, qui tamen in propriis non bene se habent: non ergo ad legem pertinet, quòd faciat homines bonos.

4 ¶ Præterea, Quædam leges sunt tyrannicæ: vt Philosophus * dicit in sua politica: sed tyrannus non intendit ad bonitatem subditorum, sed solū ad propriā vtilitatē: non ergo legis est facere homines bonos.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 1. Ethic. * quòd volūtas cuiuslibet legislatoris hæc est, vt faciat homines bonos.

CONCLVSIO.

¶ Legis est subditos bonos facere, vel simpliciter, vel secundum quid.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum * est, lex nihil est aliud, quàm dictamen rationis in præsidente, quo subditus gubernantur: cuiuslibet autem subditi virtus est, vt bene subiiciatur ei à quo gubernatur, sicut virtus irascibilis & concupiscibilis in hoc consistit, quòd sint bene obedientes rationi: & per hunc modū virtus cuiuslibet subiecti est, vt bene subiiciatur principāti, vt Philosophus dicit * in 3. Politicæ. Ad hoc autē ordinatur vnaquæque lex, vt obedientiā à subditis: vnde manifestum est, quòd hoc sit proprium legislatoris facere subiectos ad propriam ipsorum virtutem. Cum igitur virtus

bonos simpliciter, vel secundum quid, vt bonos latrones. Et eū dicitur, quòd non infert intentum (quia alia est ratio subditi & hominis) tam patet responsio, quod licet vniuersaliter non sit eadem ratio, respectu tamen legis ad veram felicitatem, sub qua infert author fieri homines bonos, eadem est ratio hominis & subditi: non secundum relationem significatam per ly subditus, sed secundum rationem fundamentum subiectionē: modo bestiis assimiletur, quę sensualitatis impetu feruntur, secundum illud Psal. 48. Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sic igitur ipsa sensualitatis inclinatio, quæ fomes dicitur, in aliis quidem animalibus simpliciter habet rationem legis, illo tamen modo quo in talibus lex dici potest, secundum directam inclinationem legis. In hominibus autem secundum hoc non habet rationem legis, sed magis est deviatio à lege rationis, sed inquantum per diuinam iustitiam homo destituitur originali iustitia & vigore rationis, ipse impetus sensualitatis, qui eum ducit, habet rationem legis, inquantum est pœnalis, & ex lege diuina consequens hominem destitutum propria dignitate.

¶ Num vir bonus sit bonus ciuis.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli primi, dubium occurrit ex eo quod author videtur contradicere sibi & suiipsum dicere, contradicere eidem sibi: quia in principio illius responsionis dicit, quod impossibile est, vt aliquis homo sit bonus, nisi sit bona proportionatus bono communi: & in calce dicit, quod alia est virtus boni viri & boni ciuis, si namque diuersa est virtus viri & ciuis, poterit esse vir bonus & ciuis non bonus: & econuerso ciuis bonus & vir non bonus: & si impossibile est aliquem esse virum bonum, & non bonum ciuem, quo modo alia est virtus boni viri & boni ciuis? Falsum autem dicitur, quia vir solitarius speculatiuæ contemplationi contentus, est bonus vir, vtpote virtutis habitum habens: & tamen non est bonus ciuis, quia nec est ciuis.

¶ Num eadem sit virtus boni viri & boni principis.

¶ In eadem responsione aliud dubium: quia videtur quod ea dem sit virtus boni viri & boni principis, nam virtus boni viri est moralis, principis verò politica. Et nihilominus videtur, quòd virtutis etiam moralis sit differentia, inter necessarium, virtutis simpliciter in principe, & necessarium ciue. nam sicut ad bonum communitatis sufficit, quod ciues subditi efficiantur mandatis & ordinationibus principum obedientes: ita sufficit quòd principes rectè oportuna ordinationem communitatis mandet, & exequatur quantum sua inter est proportionaliter sicut a- Quid enim ad communitatem magis de ma gnanimitate rectorum, quàm ciuium, si ad commune omnes faciunt quod oportet? nulla enim apparet formalis differentia, sed solum secundum magis & minus. Constat enim, quòd principis priuata malitia magis nocet: quia communi bono, & malitia ciuium per accidens.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd non falsitas nec contradictio est in literæ. Ad cuius euidentiam recolendum est ex prima parte, quòd bonum simpliciter attenditur secundum vltimam perfectionem: & quòd nō refert quo ad dictum & esse bonum simpliciter, an illa vltima perfectio sit distincta à præcedente, an sit eadem cum præcedente. vnde homo dicitur bonus simpliciter, quia secundum perfectionem substantialem, sed accidentalem, non quācunque, sed virtutis moralis. Propter quod quæstio de identitate & diuersitate potest scilicet quòd impossibile est quòd aliquis sit bonus, & non sit bene proportionatus bono communi: nec totum nominis & ciuis, non repugnat propositioni primæ in responsione ad tertium. Vnde manifestum est, quòd homo sit bonus sine additione alicuius boni ciuis, impossibile est, quòd homo sit bonus sine additione alicuius boni ciuis, quia est animal politicum, sicut homo inquantum homo, est pars ciuitatis, quia est animal politicum, sicut homo inquantum homo, est disciplinabilis, ac per hoc & in habendo bonitatem hominis oportet, quod habeat proportionem ad bonum commune ciuitatis, sal tem in præparatione animi: non enim est recte dispositus secundum prudētiam & alias cardinales virtutes, qui non est præparatus ad id, ad quod tenetur: & in habendo bonitatem simpliciter oportet, quod habeat bonitatem qua est pars bona, aliter non poliet talis homo dici bonus, nisi secundum quid. Si ergo homo est bonus, cum bonitas sua fit aut pars, aut parens bonitatis ciuilis: impossibile est, quin sit rectę cum mensuratus communita ti, quod est esse bonum ciuem: quamuis econtra euenitur, vt scilicet aliquis sit bonus ciuis, & non simpliciter bonus: quia bonum simpliciter contingit ex cauis integra, bonitni autem secundum quid ex aliquo particulari. Ciuis autem bonus non nisi bonitatem secundum quid importat, & ideo in litera dicitur, quòd sufficit quod obediant mandatis principum: vnde patet nullam esse contrarietionem. Quod etiam nulla sit falsitas propter hominem heroicum, ex eo patet: quia de hominibus fermo est, heroicus autem huiusmodi plusquam homo est diuinam vitam imitatus: & quia etiam heroicus in præparatione animi, est rectè dispositus ad communitatis bonum: & tutius est optime commensuratus cœlesti patriæ.

In dicesso vet. lib. 1. tit. 3. in pr.

Ar. præced.

Ar. præced.

Ench. cap. 121. to. 3.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd in secunda secundæ Domino cōcedente, ex proposito tractabitur de identitate & diuersitate prudentię mo nasticæ, & politicæ, in quadragesimaseptima quæstione, vbi dicitur quare magis virtus boni viri indemificatur virtuti principis, quàm ciuis: cum in virtute boni viri claudatur virtus vtriusque, scilicet posse bene præesse & bene subesse. De necessitate vero virtutis monastica, in principe magis quàm in ciue (de qua hic tractatur) dicendum est, quod cum inter principē & ciues tantum intersit, quòd principes vices totius multitudinis in se gerit, vtpote curam illius habens, ciues autem partes sunt, cōsequens est quod priuata malitia principis ad male præcipiendum toti multitudini eum inducet: & sic communi bono sufficiens est nocere. Priuata autem malitis ciuiū bono existente principe communi bono, etsi dissenet, non tamen nocere sufficit: quia efficacem actionem ad commune non habet, sed diminutam. Propter quod oportet, si commune bonum publicum rectè se habet, habere principem, qui sit & vir & princeps bonus. Vnde Ecclesiastes 10. dicitur. Væ terræ, cuius rex est puer, & cuius principes mane comedunt, id est, sine prudentia, vt puer: & sine temperantia indulgentes primum ventri: vtraque autem virtus est monastica.

Li. 5. Ety. c. 19. in pr. et li. 2. c. 19.

q. 90. ar. 1. et 91. ar. 4. q. 18. ar. 3. & 8.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum secundum.

IN articulo secūdo nihil aliud scribendū occurrit, nisi quod aduertas, quòd quia de propriis actibus legis est sermo, vt responsiones ad argumenta insinuant, & permittere inter legis actus ponitur, quod solius superioris proprię est permittere. Alij autem non obuiantes malo, quū possunt, negligentis, aut tacentis potius, quam permittentis exercent officium, nisi vtendo lege participatiue dicantur permittere, sicut accidit in fratre permittente monitū fratrem reincidere in malum, vt adhibeat secum testes secundum legem Domini, pro communi bono & similibus.

Annot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

imperare. Præcipit enim lex omnes actus virtuorum, vt dicitur in 5. Ethic.* Quidam vero sunt actus mali ex genere, sicut actus vitiosi. & respectu horum lex habet prohibere. Quidã vero ex genere suo sunt actus indifferẽtes: & respectu horum lex habet permittere. & possunt etiam indifferentes dici omnes illi actus qui sunt vel parum boni, vel parũ mali. Id autem, per quod inducit lex ad hoc, quòd sibi obediatur, est timor pœnæ, & quantũ ad hoc ponitur legis effectus punire.

Ca.1.à medio, & cap. 2.tom.5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut cessare à malo habet quandam rationem boni, ita etiam prohibitio habet quandam rationem præcepti: & secundum hoc large accipiendo præceptum vniuersaliter, lex præceptum dicitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd consulere non est proprius actus legis, sed potest pertinere etiam ad personam priuatam, cuius non est condere legem. vnde etiam Apostolus 1. ad Cor. 7. cum consilium quoddam daret, dixit. Ego dico, non Dominus. & ideo non ponitur inter effectus legis.

¶ Ad tertium dicendum, quod etiam præmiare potest ad quemlibet pertinere: sed punire non pertinet nisi ad ministrum legis, cuius authoritate pœna infertur: & ideo præmiare non ponitur actus legis, sed solum punire.

¶ Ad quartum dicendum, quòd per hoc quòd aliquis incipit assuefieri ad vitandum mala, & ad implendum bona propter metum pœnæ, perducitur quandoque ad hoc, quòd delectabiliter & ex propria voluntate hoc faciat. & secundum hoc lex etiam puniendo perducit ad hoc, quòd homines sint boni.

QVAESTIO NONAGESIMA tertia, De lege æterna, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de singulis.

¶ Et primo, de lege æterna. Secundo, de lege naturali. Tertio, de lege humana. Quarto, de lege veteri. Quinto, de lege noua, quæ est lex Euangelij.

¶ De sexta autem lege, quæ est lex fomitis, sufficiat quod dictum est, cum de peccato originali ageretur.

¶ Circa primum quæruntur sex.

¶ Primo, quid sit lex æterna.

¶ Secundo, vtrum sit omnibus nota.

¶ Tertio, vtrum omnis lex ab ea deriuetur.

¶ Quarto, vtrum necessaria subijciantur legi æternæ.

¶ Quinto, vtrum contingentia naturalia subijciantur legi æternæ.

¶ Sexto, vtrum omnes res humanæ ei subijciantur.

ARTICVLVS I.

Supr. q.91. ar.1. & in fr. præsenti q.91.3. & 4. or. & art.5.ad 3. Et 4. dist. 33.q.1.ar. 1.E 3.con. tra.a.115. Qu.46.post m.l.10.4 Q.90 a.4. P p.qu.34. arti.1. Cap 30. in fine, & 31. in prin.l.1. Ca.6.circa med.10.1.

a ¶ *Vtrum lex æterna sit summa ratio in Deo existens.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod lex æterna non sit summa ratio in Deo existens. Lex enim æterna est vna tantùm: sed rationes rerum in mente diuina sunt plures. Dicit enim Aug.* in lib. 83.q. quòd Deus singula fecit proprijs rationibus. ergo lex æterna non videtur esse idem quod ratio in mente diuina existens.

2 ¶ Præterea, De ratione legis est, quòd verbo promulgetur, vt supra dictum* est. sed verbum in diuinis dicitur personaliter (vt in primo habitum* est) ratio autem dicitur essentialiter. non igitur idem est lex æterna, quod ratio diuina.

3 ¶ Præterea, Augus*. dicit* in lib. de vera religione, Apparet supra mentem nostram legem esse, quæ veritas dicitur: lex autem supra mẽtem nostram existens est lex æterna, ergo veritas est lex æterna: sed non est eadẽ ratio veritatis & rationis. ergo lex æterna non est idem quod ratio summa.

¶ SED CONTRA est quod Aug.* dicit in 1. De li. arb. quod lex æterna est summa ratio, cui semper obtemperandum est.

CONCLVSIO.

¶ Lex æterna est diuinæ sapientiæ ratio, secundum quod est omnium actionum & motionum in proprios fines directiua.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in quolibet artificiæ præexistit ratio eorum quæ constituuntur per artem, ita etiam in quolibet gubernante, oportet quòd præexistat ratio ordinis eorum, quæ agenda sunt per eos qui gubernationi subduntur. & sicut ratio rerũ fiendarum per artem, vocatur ars vel exemplar rerum artificiatarum, ita etiam ratio gubernantis actus subditorum rationem legis obtinet. seruatis alijs, quæ* suprà esse diximus de legis ratione. Deus autem per suam sapientiam conditor est vniuersarum rerum: ad quas comparatur, sicut artifex ad artificiata: vt in primo habitum* est. Est etiam gubernator omnium actuum & motionum. quæ inueniuntur in singulis creaturis: vt etiam in primo habitum* est. Vnde sicut ratio diuinæ sapientiæ, inquantum per eam cuncta sunt creata, rationem habet artis, vel exemplaris, vel ideæ: ita ratio diuinæ sapientię mouentis omnia ad debitum finem, obtinet rationem legis: & secundum hoc lex æterna nihil aliud est, quàm ratio diuinæ sapientiæ, secundum quod est directiua omnium actuum & motionum.

Qu.90. per totam. P.p.qu.14. artic. P p.q.103. art.5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustin. loquitur ibi de rationibus idealibus, quæ respiciunt proprias naturas singularium rerum: & ideo in eis inuenitur quædam distinctio & pluralitas secundum diuersos respectus ad res, vt in primo habitum* est: sed dicitur directiua actuum in ordine ad bonum commune, vt suprà* dictum est. Ea autem quę sunt in seipsis diuersa, considerantur vt vnum secundum quod ordinantur ãd aliquod commune: & ideo lex æterna est vna, quæ est ratio huius ordinis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd circa verbum quodcunque duo possunt considerari, scilicet ipsum verbum, & ea quæ verbo exprimuntur. Verbum enim vocale est quiddam ab ore hominis prolatum: sed hoc verbo exprimuntur, quæ verbis humanis significantur, & eadem ratio est de verbo hominis mentali: quod nihil est aliud, quàm quædam mente conceptum, quo homo exprimit mentaliter ea, de quibus cogitat. Sic igitur in diuinis ipsum verbum quod est conceptio paterni intellectus, personaliter d dicitur: sed omnia quæcunque sunt in scientia patris, siue essentialia, siue personalia, siue etiã Dei opera, exprimuntur hoc verbo, vt patet per Aug. in 15. De trin.* & inter cætera quæ hoc verbo exprimuntur, etiam ipsa lex æterna verbo ipso exprimitur. Nec tamen propter hoc sequitur, quòd lex æterna personaliter in diuinis dicatur: appropriatur tamen filio propter conuenientiam, quam habẽt ratio ad verbum.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio intellectus diuini aliter d se habet ad res, quàm ratio humani intellectus. Intellectus enim humanus est mensuratus à rebus, vt scilicet conceptus hominis non sit verus propter seipsum, sed dicitur verus ex hoc, quòd cõsonat rebus: ex hoc enim quod res est vel non est, opinio vera vel falsa est. Intellectus vero diuinus est mensura rerum: quia vnaquæque res intantum habet de veritate, inquantum imitatur intellectum diuinum, vt in primo dictum* est. & ideo intellectus diuinus est verus secundum se. vnde ratio eius est ipsa veritas.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum lex æterna sit omnibus nota.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd lex æterna non sit omnibus nota. Quia vt dicit Apost. 1. ad Corinth. 2. Quæ sunt Dei, nemo nouit nisi Spiritus Dei: sed lex æterna est quædam ratio in mente diuina existens, ergo omnibus est ignota, nisi soli Deo.

2 ¶ Præterea, Sicut Augus*. dicit in lib. De lib. arb. Lex æterna est, qua iustum est, vt omnia sint ordinatissima: sed non omnes cognoscunt qualiter omnia sint ordinatissima: ergo non omnes cognoscunt legem æternam.

3 ¶ Præterea, Aug.* dicit in lib. De vera religio. quòd lex æterna est de qua homines iudicare non possunt: sed sicut in 1. Ethicor.* dicitur, vnusquisque bene iudicat quæ cognoscit. ergo lex æterna non est nobis nota.

¶ SED CONTRA est quod Aug.* dicit in lib. De libe. arb. quòd æternæ legis notio nobis impressa est.

CONCLVSIO.

¶ Legem æternam nullus secundum propriam dispositionem vt in Dei mente cognoscit, sed in ipsa veritatis nitidia, variis modis homines diuersi ipsam attingunt & cognoscunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dupliciter aliquid cognosci potest. Vno modo in seipso, alio modo in suo effectu, in quo aliqua similitudo eius inuenitur: sicut aliquis non videns solem in sua substantia, cognoscit ipsum in sua irradiatione. Sic igitur dicendum est, quòd legem æternam nullus d potest cognoscere, secundum quod in seipsa est, nisi solus Deus & beati, qui Deum per essentiam vident: sed omnis creatura rationalis ipsam cognoscit, secundum aliquantum ipsius irradiationem, vel maiorem vel minorem. omnis enim cognitio veritatis est quædam irradiatio & participatio legis æternæ, quæ est veritas incommutabilis: vt Aug. dicit* in lib. de vera religio. Veritatem autem omnes aliqualiter cognoscunt, ad minus quãtum ad principia communia legis naturalis: in alijs vero quidam plus, & quidam minus participant de cognitione veritatis, & secundum hoc eumdem plus vel minus cognoscunt legem æternam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ sunt Dei, in seipsis quidem cognosci à nobis non possunt: sed tamen in effectibus suis nobis manifestantur, secundum illud Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quod legem æternam, etsi vnusquisque cognoscat pro sua capacitate secundum modum prædictum: nullus tamen eam comprehendere potest. Non enim totaliter manifestatur potest per suos effectus: & ideo non oportet, quòd quicunque cognoscit legem æternam secundum modum prædictum, cognoscat totum ordinem rerum, quo omnia sunt ordinatissima.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iudicare de aliquo potest intelligi dupliciter.

¶ a Super Quæstionis nonagesimæ tertia Articulum tertium.

OMisso primo articulo, cuius difficultates in prima parte elucidatæ sunt: & secundo, quia clarus est: in tertio dubium occurrit: quia videtur author defecere ab intento, aut falsum dicere, cum dicit rationes inferiorum gubernantium, sumi quæcunque aliæ leges præter æternam, si namque de omni lege prater æternam loquitur, falsum dicit: quia lex ciuilis non est ratio inferioris gubernatoris, sed Dei: & est alia ab æterna, vt patet in quæstione 91. si autem non intendit de lege diuina, non habetur conclusio intenta, scilicet quòd omnis lex ab æterna derivatur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd author intendit etiam de lege diuina, quod de facto ab æterna: quia ponit ipsam esse per participationem legis æternæ, vt expresse patet supra in quæst. 91. art. 2. ad tertium, vbi dicit. Ideo subiugendum fuit lex æterna, partiendo data, per quam diuina non dicitur æterna, à subiecto, tantum sit aliquid in Deo, quia lex æterna est formaliter in Deo: sed diuina ab authore, quia à Deo supere eminenter data ad ducendum in Deum supernaturalem finem: & est diuina, ratio superaddita data homini, regimen gubernet, & propterea est ratio inferiorum gubernantium, non ab hominum, nõ ab æterna, sed à Deo æterno. Et de lege vetere patet. Actuum 7. legem in dispositione angelorum. Et de nouo autem infertur, quod est ipsa lex spiritus sancti. Quia autem horum omnium in Deo, nisi causaliter, et in hominis animo, nisi participative, et in lege scripta, nisi secundum quid, primum autem intellectum & medium, secundum per hoc patet, quòd lex æterna, quam lex æternorum. Et per hoc patet, quòd tam lex æterna, quam naturalis & diuina, ut ratio rationis ordinatiua boni communis totius ciuitatis, promulgata, ut dictum est, sit lex. Et inter æternam & naturalem hoc est differentia, quòd æterna est in Deo, per hoc ipse est lex, alia autem non sunt lex Dei, sed effectus legis æternæ, quia rationis rationalis creaturæ, ac per hoc illi soli sunt leges, reliqua autem lex æterna, cæteræ sunt participationes illius æternæ, reliquæ temporales.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Articulum quintum.*

IN articulo quarto, quinto, & sexto eiusdem quæstionis nihil aliud occurrit scribẽdum, nisi quod in quinto articulo notes illud, Nullus, propriè loquendo, suis actibus legem imponit. & hoc pro difficultate illa, vtrum princeps subdatur legibus. *Annot.*

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex humana dicitur aliqua permittere, non quasi ea approbãs: sed quasi ea dirigere nõ potẽs. multa autẽ dirigũtur lege diuina, quę dirigi nõ possũt lege humana: plura enim subduntur cautæ superiori quã inferiori. vnde hoc ipsum, quod lex humana non se intromittit de his, quæ dirigere non potest, ex ordine legis æternæ prouenit. Secus autem esset si approbaret ea, quæ lex æterna reprobat. vnde ex hoc non habetur quod lex humana non deriuetur à lege æterna: sed quod non perfectè eam assequi possit.

ARTICVLVS III.

1.q.22.ar. 2.ad 3. & ar.4.ad 2.

a ¶ *Vtrum omnis lex à lege æterna deriuetur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non omnis lex à lege æterna deriuetur. Est enim quædam lex fomitis, vt supra* dictum est. ipsa autem non deriuatur à lege diuina, quæ est lex æterna: ad ipsam enim pertinet prudentia carnis, de qua Apostolus dicit ad Roma. 8. quòd legi dei non potest esse subiecta. ergo non omnis lex procedit à lege æterna.

2 ¶ Præterea, A lege æterna nihil iniquum procedere potest: quia sicut dictum* est, lex æterna est secundum quã iustum est, vt omnia sint ordinatissima: sed quædam leges sunt iniquæ, secundum illud Isa. 10. Væ qui condunt leges iniquas. ergo non omnis lex procedit à lege æterna.

3 ¶ Præterea, Aug.* dicit in 1. de li. ar. quòd lex quæ populo regendo scribitur, rectè multa permittit, quæ per diuinam prouidentiam vindicantur: sed ratio diuinæ prouidentiæ est lex æterna, vt dictum* est, ergo nec etiam omnis lex recta procedit à lege æterna.

¶ SED CONTRA est, quòd prouerb. 8. diuina Sapientia dicit: Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: ratio autẽ diuinæ sapientiæ est lex æterna, vt supra dictũ* est, ergo oẽs leges à lege æterna procedũt.

CONCLVSIO.

¶ Leges omnes, vt ritæ rationis quippiam sapiant, ab æterna lege originem habent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut* supra dictum est, Lex importat rationem quãdam directiuam actuum ad finem. In omnibus autem mouentibus ordinatis, oportet quòd virtus secundi mouentis deriuetur à virtute mouentis primi: quia mouens secundum, non mouet, nisi inquantum mouetur à primo, vnde in omnibus gubernantibus idẽ videmus, quòd ratio gubernationis à primo gubernãte ad secundos deriuatur: sicut ratio eorum, quæ sunt agẽda in ciuitate, deriuatur à rege per præceptum in inferiores administratores. Et in artificialibus etiam ratio artificialium actuũ derivatur ab architectore ad inferiores artifices qui manu operantur. Cum ergo lex æterna sit ratio gubernationis in supremo gubernãte, necesse est, quòd omnes rationes gubernationis, quæ sunt in inferioribus gubernãtibus, à lege æterna deriuẽtur. Huiusmodi autem rationes inferiorum gubernantium sunt quęcunque aliæ leges præter ęternam, vnde omnes leges in quantum participant de ratione recta, intãtum deriuãtur à lege ęterna. Et propter hoc Aug. dicit* in 1. De li. ar. quòd in tẽporali lege nihil est iustum ac legitimum, quod nõ ex lege æterna homines sibi deriuauerunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fomes habet rationem legis in homine, inquãtum est pœna consequens diuinã iustitiam, & secundũ hoc manifestum est, quòd deriuatur à lege ęterna. Inquantum verò inclinat ad peccatum, sic contrariatur legi Dei, & non habet rationem legis: vt ex* supra dictis patet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex humana intantum habet rationem legis, inquantum est secundum rationem rectam. & secundum hoc manifestum est, quòd à lege ęterna deriuatur: inquantum verò à ratione recedit, sic dicitur lex iniqua: & sic non habet rationem legis, sed magis violentię cuiusdam. Et tamen in ipsa lege iniqua inquantum seruatur aliquid de similitudine legis, propter ordinem potestatis eius, qui legem fecit: secundum hoc etiam deriuatur à lege æterna. Omnis enim potestas à domino Deo est. vt dicitur Ro. 13.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Artic. quintum.*

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex humana dicitur aliqua permittere, non quasi ea approbãs: sed quasi ea dirigere nõ potẽs. multa autẽ dirigũtur lege diuina, quę dirigi nõ possũt lege humana: plura enim subduntur cautæ superiori quã inferiori. vnde hoc ipsum, quod lex humana non se intromittit de his, quæ dirigere non potest, ex ordine legis æternæ prouenit. Secus autem esset si approbaret ea, quæ lex æterna reprobat. vnde ex hoc non habetur quod lex humana non deriuetur à lege æterna: sed quod non perfectè eam assequi possit.

ARTICVLVS IIII.

1.q.22.ar. 2.ad 3. & ar.4.ad 2. & qu.103. ar. 1. ad 3. Et 1.2.qu. 49.a.6.10.

a ¶ *Vtrum necessaria & æterna subijciantur legi æternæ.*

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd necessaria & æterna subijciantur legi æternæ. Omne enim quod rationabile est, rationi subditur: sed voluntas diuina est rationabilis, cum sit iusta, ergo rationi subditur, sed lex æterna est ratio diuina, ergo voluntas Dei subditur legi æternæ. voluntas autem dei est aliquid æternum. ergo etiam æterna & necessaria legi æternæ subduntur.

2 ¶ Præterea, Quicquid subijcitur regi, subiicitur legi regis. Filius autẽ (vt dicitur 1. ad Cor. 15. Subiectus erit Deo & patri cũ tradiderit ei regnum) ergo filius, qui est æternus, subiicitur legi æternæ.

3 ¶ Præterea, Lex æterna est ratio diuinæ prouidentiæ: sed multa necessaria subduntur diuinæ prouidentiæ, sicut permanentia substantiarum incorporalium, & corporũ cœlestium. ergo legi æternæ subduntur etiam necessaria.

¶ SED CONTRA, Ea quæ sunt necessaria, impossibile est aliter se habere, vnde cohibitione non indigent: sed imponitur homini lex, vt cohibeatur à malis, vt ex supradictis* patet. ergo ea quæ sunt necessaria, legi non subduntur.

CONCLVSIO.

¶ Cum lex æterna sit diuinæ gubernationis ratio, quæcunis ex ipso creata siue contingentia, siue necessaria sint, omnia illi subiecta sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra* dictum est, lex æterna est ratio diuinæ gubernationis. Quæcunque ergo diuinæ gubernationi subduntur, subiiciuntur etiam legi æternę: quæ verò gubernationi æternæ non subduntur, neque legi ęternę subduntur. Horum autem distinctio attendi potest ex his, quæ circa nos sunt. humanæ enim gubernationi subduntur ea, quæ per homines fieri possunt: quæ verò ad naturam hominis pertinent, non subduntur gubernationi humanæ, scilicet quòd homo habeat animam, vel manum, aut pedes. Sic igitur legi æternæ subduntur omnia, quæ sunt in rebus à Deo creatis, siue sint contingentia, siue sint necessaria. ea verò quæ pertinent ad naturam vel essentiam diuinam, legi ęternę non subduntur, sed sunt realiter ipsa lex æterna.

Ar.1.huius quæst.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd de voluntate dei dupliciter possumus loqui. Vno modo, quantum ad ipsam voluntatem. & sic cum voluntas Dei sit ipsa essentia eius, non subditur gubernationi diuinæ, neque legi ęternę: sed idem est, quod lex ęterna. Alio modo possumus loqui de voluntate diuina, quantum ad ipsa quę deus vult circa creaturas, quę quidem subiecta sunt legi ęternę, inquantum horum ratio est in diuina sapientia. & ratione horum voluntas Dei dicitur rationabilis, alioquin ratione suiipsius magis est dicenda ipsa ratio.

Cap.31. Vide ut ne esse 10.1. Tex.16.1.3. 1.q.22.a.2. & 1.di.39. 9.2.ar.2. co.Et 3.con tra 6.7.fi. 72.& 73. Et veri.q. 5.ar.3. & 4. & opus. 3.c.1.2. Vsque 16. Et Iob. 11. Q.90.a.4.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd filius Dei nõ est à Deo factus, sed naturaliter ab ipso genitus. & ideo non subditur diuinæ prouidentiæ aut legi æternæ, sed magis ipse est lex æterna per quandam appropriationem: vt patet per Aug.* in li. de vera reli. Dicitur autem esse subiectus Patri ratione humanæ naturę, secundũ quam etiam pater dicitur esse maior eo. Tertium concedimus, quia procedit de necessariis creatis.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut Philosophus* dicit in 5. Met, quędam necessaria habent causam sũæ necessitatis. & sic hoc ipsum quòd impossibile est ea aliter se habere, habent ab alio: & hoc ipsum est cohibitio quædam efficacissima. Nam quæcunque cohibentur in communi, intantum cohiberi dicuntur, inquantum non possunt aliter facere, quàm de eis disponatur.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum naturalia contingentia subsint legi æternæ.*

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur, quod naturalia contingentia non subsint legi æternæ. Promulgatio enim est de ratione legis, vt suprà dictum* est. sed promulgatio non potest fieri nisi ad creaturas rationales, quibus potest aliquid denuntiari. ergo solæ creaturæ rationales subsunt legi æternæ, non ergo naturalia contingentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 ¶ Super Quæstionem nona æstimanquartam.

IN q.94. primo notandũ est pro intellectu multorum articulorum, communiter, deinde sigillatim dicetur, In communi igitur scito, quòd quemadmodum in speculatiuis præter prima principia communissima, inueniũtur prima principia per se nota in Geometria, in Arithmetica, &c. ita in practicis præter communissima præcepta prima, scilicet esse bonum persequendũ malum esse vitandum, sunt propria præcepta, etiam prima in illo in ordine. ita quod secundum vnumquemque inclinationis naturalis gradũ sunt aliqua præcepta prima, vt principia propria per se nota, & reliqua præcepta secunda, vt conclusiones ex eis dependentes. Verũ gratia. In homine sunt tres inclinationes naturales, scilicet ad esse & viuere ad generationem, & ad rationaliter se habendum ad se & alios. prima præcepta in singulis inclinationibus sunt de fine primorio illius habendo, conseruando,

Cā. 94. 2. 3. Annot. A. 2. huius q.

Q. 1. ar. 2.

2 ¶ Præterea. Ea quæ obediunt rationi, participant aliqualiter ratione: vt dicitur in primo Eth.* Lex autem æterna est ratio summa, vt suprà dictum* est. cum igitur naturalia contingẽtia non participent aliqualiter ratione, sed penitus sint irrationabilia, videtur quod non subsint legi æternæ.

3 ¶ Præterea, Lex æterna est efficacissima: sed in naturalibus contingẽtibus accidit defectus, non ergo subsunt legi æternæ.

SED CONTRA est, quòd dicitur prouer. 8. Quando circundabat mari terminum suum, & legẽ ponebat aquis, ne transirent fines suos.

CONCLVSIO.

¶ Subduntur naturalia contingentia legi diuinæ & æterne, quo eius subduntur prouidentiæ, non autem per scientiam ipsius in finem omnes rationales creaturas deducentis, legi eius talia subiecta sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliter est de lege hominis dicendum, & aliter de lege æterna, quæ est lex dei. Lex enim hominis non se extẽdit nisi ad creaturas rationales, quę homini subiiciuntur. Cuius ratio est, quia lex est directiua actuum qui conueniunt subiectis gubernationi alicuius: vnde nullus proprie loquendo, suis actibus legem imponit. Quęcunque autem aguntur circa vsum rerum irrationalium homini subditarum, aguntur per actum ipsius hominis mouentis huiusmodi res. nam huiusmodi irrationãles creaturæ non agunt se ipsas, sed ab aliis aguntur, vt supra habitum* est, & ideo rebus irrationalibus homo legẽ imponere non potest, quantumcunque subiiciantur: rebus autem rationalibus sibi subiectis potest imponere legem, inquantum suo præcepto vel denuntiatione qua cunque imprimit menti earum quandam regulam, quæ est principium agendi. Sicut autem homo imprimit denuntiando quoddam interius principium actuum homini sibi subiecto, ita etiam Deus imprimit toti naturæ principia propriorum actuum. & ideo per hunc modũ deus dicitur præcipere toti naturę, secundum illud Psalm. 148. Præceptũ posuit & non præteribit. & per hanc etiam rationem omnes motus & actiones totius naturæ legi ęternę subduntur. Vnde alio modo creaturæ irrationales subduntur legi ęternę, inquantum mouentur à diuina prouidentia, non autem per intellectum diuini præcepti, sicut creaturę rationales.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc modo se habet impressio actiui principij intrinseci, quantum ad res naturales, sicut se habet promulgatio legis quantum ad homines: quia per legis promulgationem imprimitur hominibus quoddam directiuũ principium humanorum actuum, vt dictum* est.

In corp. ar.

¶ Ad secundum dicendum, quòd creaturæ irrationales non participant rationem humanam, nec ei obediunt: participant tamen per modum obedientiæ rationi diuinæ. Ad plura enim se extendit virtus rationis diuinæ, quàm virtus rationis humanæ. Et sicut membra corporis humani mouentur ad imperium rationis, non tamen participant rationẽ (quia non habent aliquam apprehensionem ordinatam ad rationem) ita etiam creaturæ irrationales mouentur à deo, nec tamen propter hoc sunt rationales.

¶ Ad tertium dicendum, quòd defectus qui accidunt in rebus naturalibus, quãuis sint præter ordinem causarum particularium, non tamẽ sunt præter ordinem causarum vniuersaliũ: & præcipue causæ primę, quæ deus est: cuius prouidentiã nihil subterfugere potest, vt in primo dictum* est. Et quia lex æterna est ratio diuinæ prouidentię, vt dictum est, ideo defectus rerum naturalium legi æternę subduntur.

p. p. qu. 22. ar. 2. Art. 2. huius q. 1. q. 22. art. 2. co. & ad 2. & 1. di. 39. q. 2. ar. 2. co. ad 5. Et 3. contra c. 1. 64. 90. 111. & 112. Et 1e. q. 5. art. 5. & opus. 3. cap. 143. Li. 1. cap. 6. circa med. tom. 1. Ca. 22. circa fin. to. 5.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum omnes res humanæ subiiciantur legi æternæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnes res humanę subiiciantur legi ęternę. Dicit enim Apost. ad Gal. 5. Si spiritu dei ducimini, non estis sub lege: sed viri iusti, qui sunt filij Dei per adoptionem, spiritu Dei aguntur: secundũ illud Rom. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij dei sunt. ergo non omnes homines sunt sub lege ęterna.

2 ¶ Præterea, Apost. dicit ad Ro. 8. Prudentia carnis inimica est Deo, legi enim Dei subiecta non est. sed multi homines sunt, in quibus prudẽtia carnis dominatur. ergo legi ęternę, quę est lex Dei, non subiiciuntur omnes homines.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit* in 1. De libe. arb. quod lex ęterna est, qua mali miseriam, boni vitam beatam merentur. sed homines iam beati vel iam damnati non sunt in statu merendi, ergo non subsunt legi ęternę.

¶ SED CONTRA est, quòd Au.* dicit 9. de ciui. Dei. Nullo modo aliquid legibus summi Creatoris ordinationique subtrahitur, à quo pax vniuersitatis administratur.

CONCLVSIO.

¶ Quæcunque hominum sint, diuinæ & æternæ legi subiecta esse certissimum est, quanquam non omnia secundum eandem rationem et subduntur, siue bona siue mala sint.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd duplex est modus, quo aliquid subditur legi æternæ, vt ex supradictis* patet. Vno modo inquantum participatur lex æterna per modum cognitionis. Alio modo per modum actionis & passionis, inquantum participatur per modum interioris principij motiui. & hoc secũdo modo subdũtur legi æternæ irrationales creaturę, vt dictum* est. Sed quia ratiõalis natura cũ eo quod est commune omnibus creaturis, habet aliquid sibi proprium, inquantum est rationalis, ideo secundum vtrunque modum legi æternæ subditur: quia & notionem legis æternę aliquo modo habet, vt suprà dictum* est, & iterum vnicuique rationali creaturæ ineſt naturalis inclinatio ad id quod est consonum legi æternæ. Sumus enim innati ad bene agendũ virtutes, vt dicitur in 2. Eth.* Vterque tamen modus imperfectus quidem est, & quodammodo corruptus in malis, in quibus, & inclinatio naturalis ad virtutem deprauatur per habitum vitiosum, & iudicium ipsa naturalis cognitio boni in eis obtenebratur per passiones & habitus peccatorum. In bonis autẽ vterque modus inuenitur perfectior, quia & suprà cognitionem naturalem boni superadditur eis cognitio fidei, & sapientiæ: & supra naturalem inclinationem ad bonum naturale superadditur eis interius motiuum gratię & virtutis. Sic igitur boni perfectę subsunt legi ęternę, tanquam semper secundum eam agentes. mali autem subsunt quidem legi æternæ, imperfectę quidem, quantum ad actiones ipsorum: prout imperfectę cognoscunt, & imperfectę inclinãtur ad bonum: sed quantum deficit ex parte actionis, suppleturr ex parte passionis: prout scilicet intantum patiuntur quòd lex æterna dicit de eis, inquantum deficiunt facere quod legi ęternę conuenit. vnde Au. dicit in 1. De li. arb.* Iustos sub æterna lege agere existimo. & in lib.* de catechizandis rudibus dicit, quòd Deus ex iusta miseria animarum deseruientium conuenientissimis legibus inferiores partes creaturæ suæ nouit ordinare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod illud verbum Apostoli potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt esse sub lege intelligatur ille, qui nolens obligationẽ legis, subditur quãsi cuidam ponderi. vnde gl. ibidem dicit*, quod sub lege est, qui timore supplicij quod lex minatur, non amore iustitiæ, à malo opere abstinet. & hoc modo spiritales viri non sunt sub lege. quia per charitatem quam Spiritus sanctus cordibus eorum infundit, voluntarie id quod legis est implent. Alio modo potest etiam intelligi inquantum hominis opera, qui Spiritu sancto agitur, magis dicuntur esse opera Spiritus sancti, quã ipsius hominis. vnde cum Spiritus sanctus non sit sub lege, sicut nec filius, vt suprà dictum* est, sequitur quòd huiusmodi opera inquantum sunt Spiritus sancti, non sint sub lege. & huic attestatur quod Apost. dicit ad Cor. 3. Vbi Spiritus domini, ibi libertas.

¶ Ad secundũ dicendum, quod prudentia carnis non potest subiici legi dei ex parte actionis, quia inclinat ad actiones contrarias legi diuinæ, subiicitur tamen legi dei ex parte passionis: quia meretur pati pœnam secundum legem diuinæ iustitiæ. Nihilominus tamen in nullo homine ita prudentia carnis dominatur, quòd totum bonum naturæ corrumpatur: & ideo remanet in homine inclinatio ad agendum ea, quæ sunt legis æternæ. Habitum est enim* supra, quòd peccatum non tollit totum bonum naturæ.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod idem est per quod aliquid conseruatur in fine, & per quod mouetur ad finẽ: sicut corpus graue grauitate quę efcit in loco inferiori, per quam etiam ad locũ ipsum mouetur. Et sic dicendum est, quod sicut secundum legem ęternam aliqui merentur beatitudinem vel miseriam, ita per eãdem legem in beatitudine vel miseria cõseruantur, & secundũ hoc, beati & damnati subsunt legi ęternæ.

QVAESTIO NONAGESIMAquarta, De lege naturali, in sex articulos diuisa.

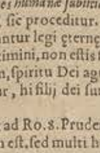

EIN DE considerandum est de lege naturali.
¶ Et circa hoc quæruntur sex.
¶ Primo, quid sit lex naturalis.
¶ Secundo, quæ sint præcepta legis naturalis.
¶ Tertio, vtum omnes actus virtuum sint de lege naturæ.
¶ Quarto, vtrum lex naturalis sit vna apud omnes.
¶ Quinto, vtrum sit mutabilis.
¶ Sexto, vtrum possit à mente hominis deleri.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum lex naturalis sit habitus.

AD PRIMVM sic procæditur. Videtur quod lex naturalis sit habitus. Quia, vt Philosophus* dicit in 2. Ethicor. tria sunt in anima, potentia, habitus, & passio: sed naturalis lex non est aliqua potentiarum animę, nec aliqua passionum: vt patet enumerando per singula. ergo lex naturalis est habitus.

2 ¶ Præterea, Basilius dicit, quòd conscientia siue synderesis est lex intellectus nostri, quod non potest intelligi, nisi de lege naturali: fed synderesis est habitus quidam: vt in primo* habitum est. ergo lex naturalis est habitus.

3 ¶ Præterea, Lex naturalis semper in homine manet, vt infrà* patebit: sed non semper ratio hominis ad quam lex pertinet, cogitat de naturali lege. ergo lex naturalis non est actus, sed habitus.

¶ SED CONTRA est quod Augu.* dicit in lib. de bono coniugali, quòd habitus est quo aliquid agitur, cum opus est: sed naturalis lex non est huiusmodi: est enim in parvulis & damnatis, qui per eam agere non possunt. ergo lex naturalis non est habitus.

CONCLVSIO.

¶ Lex naturalis non est habitus aliquis essentialiter, sed inquantum continet aliqua præcepta quæ habita in ipsa ratione sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid potest dici esse habitus dupliciter. Vno modo proprie & essentialiter, & sic lex naturalis non est habitus. Dictum est enim* suprà, quòd lex naturalis est aliquid per rationem constitutum: sicut etiam propositio est quoddam opus rationis. non est autem idem quod quis agit, & quo quis agit: aliquis enim per habitum Grammaticæ agit orationem congruam. Cum igitur habitus sit quo quis agit, non potest esse, quòd lex aliqua sit habitus proprie & essentialiter. Alio modo potest dici habitus id, quod habitu tenetur: sicut dicitur fides id, quod fide tenetur. & hoc modo quia præcepta legis naturalis quandoq; considerantur in actu à ratione, quandoque autem sunt in ea habitualiter tantum: secundum hunc modum potest dici, quòd lex naturalis sit habitus: sicut etiam principia indemonstrabilia in speculatiuis nõ sunt ipsi habitus principiorũ, sed sunt principia, quoru est habitus.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Philosophus intendit ibi inuestigare genus virtutis. & cùm manifestũ sit, quod virtus sit quoddam principium actus, illa tãtum ponit quę sunt principia humanorum actuum, scilicet potentias, habitus, & passiones. præter hęc autem tria sunt quædam alia in anima, sicut quidam actus: vt velle est in volente, & cognita sunt in cognoscente, & proprietates naturales animæ insunt ei, vt immortalitas, & alia huiusmodi.

¶ Ad secundum dicendum, quod synderesis dicitur lex intellectus nostri, inquantum est habitus continens præcepta legis naturalis, quæ sunt prima principia operũ humanorũ.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd ratio illa concludit, quòd lex naturalis habitualiter tenetur, & hoc concedimus.

¶ Ad id vero quod in contrarium obijcitur, dicendum, quòd eo quod habitualiter inest, quandoque aliquis vti non potest propter aliquod impedimentum: sicut homo non potest vti habitu scientiæ propter somnum: & similiter puer non potest vti habitu intellectus principiorum, vel eriã lege naturali, quæ ei habitualiter inest propter defectum ætatis.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum lex naturalis contineat plura præcepta, vel vnum tantum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd lex naturalis non contineat plura præcepta, sed vnum tantum. Lex enim continetur in genere præcepti, vt suprà habitum* est. si igitur essent multa præcepta legis naturalis, sequeretur quòd etiam essent multæ leges naturales.

2 ¶ Præterea, Lex naturalis cõsequitur hominis naturã: sed humana natura est vna secundum totum, licet sit multiplex secundum partes, aut ergo est vnum præceptum legis naturæ propter vnitatẽ totius, aut sunt multa secundum multitudinem partium naturę humanæ. & sic oportebit quòd etiam ea quæ sunt de inclinatione concupiscibilis: pertineant ad legem naturalem.

3 ¶ Præterea, Lex est aliquid ad rationem pertinens: vt suprà dictum* est: sed ratio in homine est vna tantum. ergo solum vnum præceptum est legis naturalis.

¶ SED CONTRA est, quia sic se habent præcepta legis naturalis in homine, quãtum ad operabilia, sicut se habẽt prima principia in demonstrationibus: sed prima principia indemonstrabilia sunt plura. ergo etiam præcepta legis naturæ sunt plura.

CONCLVSIO.

¶ Non vnum, sed plura sunt legis naturæ præcepta, secundum quod diuersimode homines disponuntur ad ea quæ sunt secundum naturam bona.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum* est, præcepta legis naturę hoc modo se habent ad rationem practicam, sicut principia prima demonstrationum se habent ad rationem speculatiuam: vtraque enim sunt quædam principia per se nota. dicitur autem aliquid per se notum dupliciter. Vno modo secundum se: alio modo quo ad nos, secundum se quidem quælibet propositio dicitur per se nota, cuius prædicatum est de ratione subiecti: contingit tamen, quòd ignoranti diffinitionem subiecti, talis propositio non erit per se nota, sicut ista propositio, Homo est rationale, est per se nota secundum sui naturam, quia qui dicit hominem, dicit rationale, & tamen ignoranti quid sit homo, hæc propositio non est per se nota, & inde est, quòd sicut dicit Boëtius* in libro De hebdomadibus, quædam sunt dignitates vel propositiones per se notæ cõmuniter omnibus, & huiusmodi sunt illæ propositiones, quarũ termini sunt omnibus noti, vt omne totũ est maius sua parte: & quæ vni & eidẽ sunt æqualia, sibijmuicem sunt æqualia, quædam vero propositionum sunt per se notæ solis sapientibus: qui terminos propositionum intelligunt quid significent: sicut intelligẽti quòd angelus non est corpus, per se notum est, quod non est circunscriptiue in loco: quod non est manifestum rudibus, qui hoc non capiunt. In his autem quæ in apprehensione hominum cadunt, quidam ordo inuenitur. Nam illud quod primo cadit in apprehẽsione, est ens, cuius intellectus includitur in omnibus, quęcunque quis apprehendit, & ideo primum principium indemonstrabile est, quod nõ est simul affirmare & negare, quod fundatur suprà ratione entis & non entis: & super hoc principio omnia alia fundantur: vt dicitur in 4. Metaph.* Sicut autem ens est primum quod cadit in apprehẽsione simpliciter, ita bonum est primum, quod cadit in apprehensione practicæ rationis quæ ordinatur ad opus. Omne enim agens agit propter finem, qui habet rationẽ boni, & ideo primũ principium in ratione practica est, quod fundatur supra rationẽ boni, quæ est, Bonum est quod omnia appetunt. Hoc est ergo primũ præceptum legis, quòd bonum est faciendum & prosequendum, & malum vitandũ, & super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ, vt scilicet omnia illa facienda vel vitãda pertineant ad præcepta legis naturæ, quę ratio practica naturaliter apprehẽdit esse bona humana. Quia vero bonum habet rationem finis, malum autem rationem contrarij: inde est quòd omnia illa, ad quæ homo habet naturalem inclinationẽ, & ratio naturaliter apprehendit vt bona, per consequens vt opere prosequenda, & contraria eorum vt mala & vitanda. secundum igitur ordinem inclinationum naturalium est ordo præceptorum legis naturæ. Inest enim primo inclinatio hominis ad bonum secundum naturam, in qua cõmunicat cum omnibus substãtijs, prout scilicet quæliber substãtia appetit cõseruationem sui esse secundũ suam naturam: & secundũ hanc inclinationem pertinent ad legem naturalem ea, per quæ vita hominis cõseruatur, & contrariũ impeditur. Secundo inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia secundum naturam, in qua cõmunicat cũ cæteris animalibus: & secundũ hoc dicũtur ea esse de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit: vt est commissio maris & fœminę, & educatio liberorum, & similia. Tertio modo inest homini inclinatio ad bonum secundum naturã rationis, quæ est sibi propria: sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc, quòd veritatẽ cognoscat de Deo, & ad hoc, quòd in societate viuat, & secũdum hoc ad legẽ naturalẽ pertinẽt ea, quæ ad huiusmodi inclinationẽ spectãt: vtpote quòd homo ignorantiã vitet, quòd alios non offendat cum quibus debet conuersari: &c. huiusmodi quæ ad hoc spectant.

In libro de omne quod est Bonum sit circa prin.

D. 548. 564. 565.

Tex. 9. per multos text.

Q. 90. ar. 1.

Q. 90. ar. 2. & 1. ad 2. & q. 91. art. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnia ista præcepta legis naturæ inquantum referuntur ad vnum primum præceptum, habẽt rationem vnius legis naturalis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd omnes huiusmodi inclinationes quæcunque partium naturæ humanæ (puta concupiscibilis & irascibilis) secũdum quod regulantur ratione, pertinent ad legem naturalem, & reducuntur ad vnum primum præceptum: vt dictum* est. & secundum hoc sunt multa præcepta legis naturæ in seipsis: quæ tamen communicant in vna radice.

In corp. Ar.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio etsi in se vna sit, tamen est ordinatiua omnium quæ ad homines spectant, & secundum hoc sub lege rationis continentur omnia ea, quæ ratione regulari possunt.

4.d.3.q.1. a.3.q.1. ad 4.

ARTICVLVS III.

4 ¶ Virum omnes actus virtutum sint de lege naturæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod non omnes actus virtutum sint de lege naturæ. Quia vt supra dictum* est, de ratione legis est vt ordinetur ad bonum commune, sed quidam virtutum actus ordinantur ab bonum priuatum alicuius, vt patet præcipuè in actibus temperantiæ. non ergo omnes actus virtutum legi subduntur naturali.

q.90.ar.2.

2 ¶ Præterea, Omnia peccata aliquibus virtuosis actibus opponuntur. si igitur omnes actus virtutum sint de lege naturæ, videtur ex consequenti, quòd omnia peccata sint contra naturam, quod tamen specialiter de quibusdam peccatis dicitur.

3 ¶ Præterea. In his, quę sunt secundum naturam, omnes conueniunt. sed in actibus virtutum non omnes conueniunt: aliquid enim est virtuosum vni, quod est alteri vitiosum. ergo non omnes actus virtutum sunt de lege naturæ.

Ca.14. non procul à fi.

¶ SED CONTRA est, quod Dam. dicit* in 3. lib. quod virtutes sunt naturales. ergo & actus virtuosi subiacent legi naturæ.

CONCLVSIO.

¶ Virtutum actus omnes secundum propriam rationem virtutis sunt de lege naturæ: vt vero specie distinguantur in ratione virtutis, non ad naturæ legem spectant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de actibus virtuosis dupliciter loqui possumus. Vno modo inquantm sunt virtuosi, alio modo inquantũ sunt tales actus in propriis speciebus considerati. Si igitur loquamur de actibus virtutum, inquantum sunt virtuosi, sic omnes actus virtuosi pertinent ad legem naturæ, dictum est* enim, quod ad legem naturę pertinet omne illud, ad quod homo inclinatur secundum suam naturam. Inclinatur autem vnumquodque naturaliter ad operationẽ sibi conuenientem secundum suam formam: sicut ignis ad calefaciendum, vnde cum anima rationalis sit propria forma hominis, naturalis inclinatio inest cuilibet homini ad hoc, quod agat secundum rationem: & hoc est agere secundum virtutem, vnde secundum hoc omnes actus virtutum sunt de lege naturali, dicit enim hoc naturaliter vnicuique propria ratio, vt virtuose agat. Sed si loquimur de actibus virtuosis secundum seipsos (prout scilicet in propriis speciebus considerantur) sic non omnes actus virtuosi sunt de lege naturæ. multa enim secundum virtutem fiunt, ad quæ natura non primo inclinat, sed per rationis inquisitionem ea homines adinuenerunt, quasi vtilia ad bene viuendum.

Ar.praeced.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd temperantia est circa concupiscentias naturales cibi & potus & venereorum, quæ quidem ordinantur ad bonum commune naturæ: sicut & alia legalia ordinantur ad bonum commune morale.

¶ Ad secundum dicendum, quod natura hominis potest dici, vel illa quæ est propria hominis: & secundum hoc omnia peccata inquantum sunt contra rationem, sunt etiam contra naturam: vt patet per Dam. in 2. lib.* vel illa, quæ est communis homini & aliis animalibus, & secundum hoc quædam specialia peccata dicuntur esse contra naturam: sicut contra commistionem maris & fœminæ, quæ est naturalis omnibus animalibus, est concubitus masculorum, quod specialiter dicitur vitium contra naturam.

C.30. et 31.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de actibus secundũ seipsos consideratis, sic enim propter diuersas hominum conditiones contingit, quod aliqui actus sunt aliquibus virtuosi tanquam eis proportionati & conuenientes, qui tamen sunt aliis vitiosi, tanquam eis non proportionati.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum lex naturæ sit vna apud omnes.

5.di.37.ar. 3.co. Et 4. d.33.q.1.a. 1.co.& ar. 2.ad 1. * dist. 1. in prin. illius.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod lex naturæ non sit vna apud omnes. Dicitur enim in Decretis, distinctione prima, * quod ius naturale est quod in lege & in Euangelio continetur: sed hoc non est commune omnibus: quia vt dicitur Rom.10. Non omnes obediunt Euangelio. ergo lex naturalis non est vna apud omnes.

2 ¶ Præterea, Quæ sunt secundum legem, iusta esse dicuntur: vt dicitur in 5. Ethic.* sed in eo lib. dicitur, quod nihil est ita iustum apud omnes, quin apud aliquos diuersificetur. ergo etiam lex naturalis non est apud omnes eadem.

3 ¶ Præterea, Ad legem naturæ pertinet id, ad quod homo secũdum naturam suam inclinatur: vt supra dictum* est. sed diuersi homines naturaliter ad diuersa inclinantur, alij quidem ad concupiscentiam voluptatum, alij ad desideria honorum, alij ad alia. ergo non est vna lex naturalis apud omnes.

¶ SED CONTRA est, quod Isidorus dicit in lib.* Etymolog. Ius naturale est commune omni nationi.

CONCLVSIO.

¶ Vna est apud omnes lex naturæ quo ad prima principia communia apud omnes, & secundum rectitudinem & notitiam, quantum ad propria aliqua communibus deducta eadem apud omnes non sit, sed vt in paucioribus defectus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum* est, ad legem naturæ pertinent ea, ad quæ homo naturaliter inclinatur: inter quæ homini proprium est, vt inclinetur ad agendum secundũ rationem. ad rationem autem pertinet ex communibus ad propria procedere: vt patet ex primo Physicorum.* Aliter tamen circa hoc se habet ratio speculatiua, & aliter practica. quia enim ratio speculatiua præcipuè negotiatur circa necessaria, quæ impossibile est aliter se habere, adaliquo defectu inuenitur veritas in conclusionibus proprijs, licet & in principijs communibus: sed ratio practica negotiatur circa contingentia, in quibus sunt operationes humanæ. & ideo si in communibus sit aliqua necessitas, *quanto magis ad propria descenditur, tanto magis inuenitur defectus. Sic igitur in speculatiuis est eadem veritas apud omnes, tam in principijs, quàm in conclusionibus: licet veritas non apud omnes cognoscatur in conclusionibus: sed solum in principijs, quæ dicuntur communes conceptiones. In operatiuis autem non est eadem veritas, vel rectitudo practica apud omnes, quantum ad propria, sed solum quantum ad communia: & apud illos, apud quos est eadem rectitudo in proprijs, nõ est æqualiter omnibus nota. Sic igitur patet, quod quantum ad communia principia rationis, siue speculatiuæ, siue practicæ, est eadem veritas seu rectitudo apud omnes & æqualiter nota. Quantum vero ad proprias conclusiones rationis speculatiuæ, est eadem veritas apud omnes, non tamen æqualiter omnibus nota. Apud omnes enim verum est, quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: quamuis hoc non sit omnibus notum: sed quantum ad proprias conclusiones rationis practicæ, nec est eadem veritas seu rectitudo apud omnes: nec etiam apud quos est eadem, est æqualiter nota. Apud omnes enim hoc rectum est & verum, vt secundum rationem agatur. Ex hoc autem principio sequitur quasi conclusio propria, quòd deposita sint reddenda. & hoc quidem vt in pluribus verum est: sed potest in aliquo casu contingere, quòd sit damnosum, & per consequens irrationabile, si deposita reddantur, puta si aliquis petat ad impugnandam patriam: & hoc tanto magis inuenitur deficere, quanto magis ad particularia descenditur, puta si dicatur quod deposita sint reddenda cum tali cautione vel tali modo. Quanto enim plures conditiones particulares apponuntur, tanto pluribus modis poterit deficere, vt non sit rectum vel in reddendo, vel non reddendo. Sic igitur dicendum est, quòd lex naturæ quantum ad prima principia communia est eadem apud omnes, & secundum rectitudinem & secundum notitiam: sed quantum ad quædam propria, quæ sunt quasi conclusiones principiorum communium, est eadem apud omnes etiam vt in pluribus, & secundum rectitudinem & secundum notitiam: sed vt in paucioribus potest deficere, & quantum ad rectitudinem propter aliqua particularia impedimenta (quæ etiam naturæ generabiles & corruptibiles deficiunt vt in paucioribus propter impedimenta) & etiam quantum ad notitiam, & hoc propter hoc quòd aliqui habent deprauatam rationem ex passione, seu ex mala consuetudine, seu ex mala habitudine naturæ: sicut apud Germanos olim latrocinium non reputabatur iniquum (cum tamen sit expresse contra legem naturæ) vt refert Iulius Cæsar in lib. de bello Gallico.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud non est sic intelligendum, quasi omnia, quæ in lege & in Euangelio continentur, sint de lege naturæ: cum multa tradantur ibi supra naturam, sed quia ea quæ sunt de lege naturæ, plenarie ibi traduntur. vnde cum dixisset Gratianus,* quod ius naturale est, quod in lege & in Euangelio continetur, statim exẽplificãdo subiunxit, Quo quisque iubetur alij facere quod sibi vult fieri.

¶ Ad secundum dicendum, quod verbum Philosophi est intelligendum de his, quę sunt naturaliter iusta, non sicut principia communia, sed sicut quædam conclusiones ex his deriuatæ, quæ vt in pluribus habeas rectitudinem, & vt in paucioribus deficiunt.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut ratio in homine dominatur, & imperat aliis potentiis, ita oportet, quòd omnes inclinationes naturales ad alias potentias pertinentes ordinentur secundum rationem. vnde hoc est apud omnes communiter rectum, vt secundum rationem dirigantur omnes hominum inclinationes.

ARTICVLVS V.

4 ¶ Virum lex naturæ mutari possit.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd lex naturæ mutari possit. Quia super illud Eccles. 17. Addidit eis disciplinam & legem vitæ. dicit glos.* legem literæ quantum ad correctionem legis naturalis scribi voluit: sed illud quod corrigitur, mutatur: ergo lex naturalis potest mutari.

2 ¶ Præterea, Contra legem naturalem est occisio innocẽtis, & etiam adulterium & furtum: sed ista inueniuntur* esse mutata à Deo: puta cum Deus præcipit Abrahæ, quòd occideret filium innocentem: vt habetur Gen. 22. Et cum præcepit Iudæis, vt mutuata Aegyptiorum vasa subriperent: vt habetur Exod. 12. Et cum præcepit Oseæ, vt vxorem fornicariam acciperet: vt habetur Osee 1. ergo lex naturalis potest mutari.

3 ¶ Præterea, Isidorus dicit in libr.* Etymologiarum, quòd communis omnium possessio & vna libertas est de iure naturali: sed hæc videmus esse mutata per leges humanas. ergo videtur, quòd lex naturalis sit mutabilis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Decretis distinct. * 5. Naturale ius ab exordio rationalis creaturæ nec variatur tempore, sed immutabile permanet.

CONCLVSIO.

¶ Lex naturæ, quamuis sit immutabilis quo ad communia legis naturæ præcepta, quod nihil ei subtrahi potest, mutabilis tamen dicitur esse, dum multa ei vtilia superaddi possunt, & nonnulla propria subtrahi, quæ legis obseruantiam pro temporum varietate impedire possent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd lex naturalis potest intelligi mutari dupliciter. Vno modo per hoc quod aliquid ei addatur. & sic nihil prohibet legem naturalem mutari: multa enim supra legem naturalem superaddita sunt ad humanam vitam vtilia, tam per legem diuinam, quàm etiam per leges humanas. Alio modo potest intelligi mutatio legis naturalis per modũ subtractionis: vt scilicet aliquid desinat esse de lege naturali, quod prius fuit secundũ legem naturalẽ: & sic quantũ ad prima principia legis naturæ, lex naturę est omnino immutabilis. Quantum autem ad secunda præcepta, quæ diximus esse quasi quasdam proprias conclusiones propinquas primis principijs, sic lex naturalis non immutatur, quin vt in pluribus sit rectum semper quod lex naturalis habet, potest tamen mutari & in aliquo particulari & in paucioribus, propter aliquas speciales causas impedientes obseruantiam talium præceptorum, vt suprà dictum* est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lex scripta dicitur esse data ad correctionem legis naturalis: vel quia per legem scriptam suppletum est, quod legi naturæ deerat, vel quia lex naturæ in aliorum cordibus quantum ad aliqua, corrupta erat intantum, vt existimarent esse bona, quæ naturaliter sunt mala: & talis corruptio correctione indigebat.

¶ Ad secundum dicendum, quod naturali morte moriuntur omnes communiter, tam nocentes, quàm innocentes, quæ quidem naturalis mors diuina poreſtate inducitur propter peccatum originale: secundum illud 1. Reg. 2. Dominus mortificat, & viuificat, & ideo absque aliqua iniustitia secundum mandatum Dei potest infligi mors cuicũque homini, vel nocenti, vel d innocenti. Similiter etiã adulterium est concubitus cum vxore aliena, quæ quidem est ei deputata secundum legem Dei diuinitus traditam. vnde ad quamcunque mulierem alienam quis accedat ex mandato diuino, non est adulterium, nec fornicatio. Eadem ratio est de furto, quod est acceptio rei alienæ quicquid enim accipit aliquis ex mandato Dei, qui est dominus vniuersorum, non accipit absque voluntate domini, quod est furari. Nec solum in rebus humanis quicquid à Deo mandatur, hoc ipso est debitum, sed etiam in rebus naturalibus quicquid à Deo fit, est naturale quodammodo, vt in primo dictum* est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquid dicitur esse de iure naturali dupliciter. Vno modo, quia ad hoc natura inclinat: sicut non esse iniuriam alteri faciendam. Alio modo quia natura non inducit contrarium: sicut possemus dicere, quod hominem esse nudum est de iure naturali: quia natura non dedit ei vestitum, sed ars adinuenit. & hoc modo communis omnium possessio, & omnium vna libertas, dicitur esse de iure naturali: quia scilicet distinctio possessionum & seruitus non sunt industræ à natura, sed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ. & sic etiam in hoc lex naturæ non est mutata nisi per additionem.

ARTICVLVS VI.

¶ Virum lex naturæ possit à corde hominis aboleri.

Inf. q.90. ar.2.ad 2. Gloss. ordinaria ibid.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd lex naturę possit à corde hominis aboleri. Quia Roma. 2. super illud. Cum Gentes quæ legem non habẽt, &c. dicit* glossa: quòd in interiori homine per gratiã innouato, lex iustitiæ inscribitur, quam deleuerat culpa: sed lex iustitiæ est lex naturæ. ergo lex naturæ potest deleri.

2 ¶ Præterea, Lex gratiæ est efficacior quàm lex naturæ, sed lex gratię deletur per culpam. ergo multo magis lex naturę potest deleri.

3 ¶ Præterea, Illud quod lege statuitur, inducitur quasi iustum, sed multa sunt ab hominibus statuta contra legem naturæ. ergo lex naturæ potest à cordibus hominum aboleri.

Ca.4.in pr.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 2. Confes.* Lex tua scripta est in cordibus hominũ, quam nec vlla quidem delet iniquitas: sed lex scripta in cordibus hominum est lex naturalis. ergo lex naturalis deleri non potest.

CONCLVSIO.

¶ Non potest lex naturæ quo ad eius cõmunia & vniuersalia principia ex cordibus hominum aboleri, sed quo ad particularia quædam, & vt in paucioribus.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod sicut suprà dictũ* est, ad legẽ naturalem pertinent primo quidẽ quædam præcepta communissima, quæ sunt omnibus nota. quædam autem secundaria præcepta magis propria: quæ sunt quasi conclusiones propinquæ principijs. Quantum ergo ad illa principia cõmunia, lex naturalis nullo modo potest à cordibus hominum deleri in vniuersali: deletur tamen in particulari operabili, secũdum quod ratio impeditur applicare cõmune principiũ ad particulare operabile, propter concupiscentiam, vel aliquam aliam passionem, vt supra dictũ* est. Quantum verò ad alia præcepta secũdaria, potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas persuasiones (eo modo quo etiam in speculatiuis errores contingunt circa conclusiones necessarias) vel etiam propter prauas consuetudines & habitus corruptos: sicut apud quosdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam, vt etiam Apostolus dicit ad Rom. 1.

Ar.4.& 5. Q.77.a.2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd culpa delet legem naturæ in particulari, non autem in vniuersali: nisi forte quantum ad secunda præcepta legis naturæ, eo modo quo dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quod gratia etsi sit efficacior quàm natura, tamen natura essentialior est homini, & ideo magis permanens.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de secundis præceptis legis naturæ, contra quę aliqui legislatores statuta aliqua fecerunt, quæ sunt iniqua.

QVAESTIO NONAGESIMAquinta, De lege humana, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de lege humana.
¶ Et primò, de ipsa lege secundũ se,
¶ Secundò, de potestate eius.
¶ Tertiò, de eius mutabilitate.
¶ Et circa primum quæruntur quatuor.
¶ Primò, de vtilitate ipsius.
¶ Secundò, de origine eius.
¶ Tertiò, de qualitate ipsius.
¶ Quartò, de diuisione eiusdem.

ARTICVLVS I.

4 ¶ Virum fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus.

Sup.q.91.a. 3.Et 2.d.9. ar.3.co.2. ad 2.& ad 5. Et 3.dist. 40.arti.2. Q.92.ar.1. Ca.4. circa med. to. 5.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod non fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus. Intentio enim cuiuliber legis est, vt per eam homines fiant boni: sicut supra* dictum est: sed homines magis inducuntur ad bonũ volũtarii per monitiones, quàm coacti per leges, ergo nõ fuit necessarium leges ponere.

2 ¶ Præterea, Sicut dicit Philosophus in 5. Eth.* Ad iudicem confugiunt homines sicut ad iustum animatum: sed iustitia animata est melior, quàm inanimata, quæ legibus continetur. ergo melius fuisset, vt executio iustitiæ committeretur arbitrio iudicum, quàm quod super hoc lex aliqua conderetur.

Q.90.ar.1. &2.

3 ¶ Præterea, Lex omnis directiua est actuum humanorum, vt ex supradictis* patet, sed cum humani actus consistant in singularibus, quæ sunt infinita, non possunt ea, quæ ad directionem humanorum actuum pertinent, sufficienter considerari, nisi ab aliquo sapiente, qui inspiciat singula: ergo melius fuisset arbitrio sapientum dirigi actus humanos, quàm aliqua lege posita: ergo non fuit necessarium leges humanas ponere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Li.5.t.20. *a ¶ Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum secundum.*

¶ Num & qua ratione lex humana à lege naturæ dependeat.

Quæstio.

IN articulo secundo quæstionis nonagesimæ quintæ omisso primo, dubium occurrit de secundo modo deriuationis à lege naturali, scilicet per modũ determinationis, inquantum dicitur, quòd est similis determinationi formæ artificialis communis ad specialem, sicut artifex formam domus ad hanc vel illam figuram determinat: quia aut intendit de determinatione vniuersalis ad minus vniuersale, vel singulare: & hoc non: tum quia frustra de artificialibus esset sermo magis, quam de aliis: tum quia tam minus vniuersale, quàm singulare ex vniuersali deriuatur, vt concluſio ex principijs: ex hoc nanque, quod omne malum est fugiendum, deducitur syllogisticè concluſio, quòd tale malum & hoc malum est fugiendum: & sic secundus modus coincideret cum primo. Aut intendit de determinatione formæ ad materiam, vel econuerſo. Et hoc non, quia vtrique contradicit declaratio ſua, ſicut artifex determinat formam communem domus ad hanc, vel illam figuram domus: forma namque domus & talis figura domus non ſe habent, vt materia & forma, ſed vt magis & minus commune, vt patet.

Ca.2. in fi. illius, to.5. ¶ Ad hoc dicitur, quod in lege conſiderari poſſunt tria. Primo ipſa materia legis, puta quia eſt de punitione, vel de tali pœna. Secundo ipſa vis legis, de qua iam dictum eſt, in quo conſiſtit. Tertio actus præceptus vel prohibitus à lege. Si conſideremus originem legis puræ poſitiuæ à naturali quo ad materiam, verificatum inuenimus, quòd oritur à naturali per modum determinationis, vt in literis dicitur, vt patet facilè inductiue. Ex hoc enim iure naturæ, quòd mali ſunt puniendi, deriuatur determinando punitionem, ad talem punitionem, & malos ad tales malos, quòd fures ſunt ſuſpendendi: ſimiliter ex hoc iure naturæ, quòd abſtinendũ eſt propter contemplationem, &c. deriuatur determinando abſtinentiam ad prætationem eſus carnium, &c. quòd ieiunandum eſt. Et ſimiliter ex hoc naturæ iure, quòd Dei cultui tempus aliquod impendendum eſt, deriuatur determinatio temporis & cultus, quod die Dominica audiatur miſſa, & ſic de aliis. Et ſi hic commungas, quòd huiuſmodi determinatio non conſtat vim legis, nec ſi fiat ad commune bonum ab habente curam, multitudinis ratiocinium te & eligente magis bonum quàm illud ſub illo contentum, videbis & quod ita per modum artis, ſcilicet per rationem, & probatum per modum artis, ſcilicet per rationem, & probatum eſt. Et hoc determinatio ſit de quod hæc determinatione non ſolum materia legis pure poſitiua, ſed vt deriuatur à iure naturæ, vt ſpeciale à communi, vt patet in his, quæ introducta ſunt à maioribus circa particulares determinationes legis naturalis, ad quas quidẽ determinationes ſe habet expertorũ & prudentũ iudicium, ſicut ad quædã principia: inquãtũ ſi felicet ſtatim videt quid cõgruentius ſit particulariter determinãdum vnde Philoſophus dicit in 6. Ethic.* quòd in talibus oportet attendere expertorum, & ſeniorum vel prudentum in demõſtrabilibus enũciationibus & opinionibus, nõ minus, quàm demonſtrationibus.

Cap.1. inter prin. & med. to.6. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit 1. Rhet.* Melius eſt omnia ordinari lege, quàm dimittere iudicum arbitrio: & hoc propter tria. Primo quidẽ, quia facilius eſt inuenire paucos ſapientes, qui ſufficiant ad rectas leges ponẽdas, quàm multos, qui requirerẽtur ad rectè iudicãdum de ſingulis. Secũdo, quia illi qui leges ponunt, ex multo tempore cõſiderant quid lege ferendum ſit: ſed iudicia de ſingularibus factis ſiunt. ex caſibus ſubito exortis. Facilius autẽ ex multis cõſideratis poteſt homo videre quid rectũ ſit, quàm ſolum ex aliquo vno facto. Tertiò, quia legiſlatores iudicant in vniuerſali & de futuris: ſed homines iudicij præſidentes iudicant de præſentibus, ad quę afficiuntur amore vel odio, aut aliqua cupiditate: & ſic eorum deprauatur iudicium.

¶ *Neceſſarium fuit ad quietem & pacificam hominum vitam, aliquas ab hominibus leges imponi, quibus homines improbi meum pœnæ à vitijs cohiberentur, & virtutem perfectam aſſequi poſſunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod ſicut ex ſupradictis* patet, homini naturaliter ineſt quædam aptitudo ad virtutem: ſed ipſa virtutis perfectio neceſſe eſt, quòd homini adueniat per aliquam diſciplinam: ſicut etiã videmus, quòd per aliquam indultriam ſubuenitur homini in ſuis neceſſitatibus: puta in cibo & veſtitu, quorum initia quædam habet à natura, ſcilicet rationem & manus: non autem ipſum complementum, ſicut cætera animalia, quibus natura dedit ſufficienter tegumentum & cibum. Ad hanc autem diſciplinam non de facili inuenitur homo ſibi ſufficiens, quia perſe ctio virtutis præcipue cõſiſtit in retrahẽdo hominem ab indebitis delectationibus: ad quas præcipuè homines ſunt proni, & maxime iuuenes, circa quos eſt efficacior diſciplina: & ideo oportet, quòd huiuſmodi diſciplinã, per quam ad virtutem perueniatur, homines ab adolio ſortiantur: & quidem quantum ad illos iuuenes, qui ſunt proni ad actus virtutum, ex bona diſpoſitione naturæ vel conſuetudine, vel magis diuino munere: ſufficit diſciplina paterna, quæ eſt per monitiones. Sed quia inueniũtur quidam proterui, & ad vitia proni, qui verbis de facile moueri non poſſunt, neceſſarium fuit, quòd per vim vel metum cohiberentur à malo: vt ſaltem ſic male facere deſiſtentes, & alijs quietam vitam redderent, & ipſi tandem per huiuſmodi aſſuetudinem ad hoc perducerẽtur, quòd voluntarie facerẽt quæ prius metu implebant, & ſic fierent virtuoſi. Huiuſmodi autẽ diſciplina cogẽs metu pœnæ, eſt diſciplina legum. vnde neceſſarium fuit ad pacem hominum & virtutem, quòd leges ponerentur: quia ſicut Philoſoph. dicit in 1. Politicę,* ſicut homo, ſi ſit perfectus virtute, eſt optimum animaliũ: ſic, ſi ſit ſeparatus à lege & iuſtitia, eſt peſſimum omniũ: quia homo habet arma rationis ad explendas concupiſcentias & fœuitias, quæ non habent alia animalia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd homines bene diſpoſiti melius inducuntur ad virtutem monitionibus volũtariis, quàm coactione: ſed quidam malè diſpoſiti non ducuntur ad virtutem, niſi cogantur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit 1. Rhet.* Melius eſt omnia ordinari lege, quàm dimittere iudicum arbitrio: & hoc propter tria. Primo quidẽ, quia facilius eſt inuenire paucos ſapientes, qui ſufficiant ad rectas leges ponẽdas, quàm multos, qui requirerẽtur ad rectè iudicãdum de ſingulis. Secũdo, quia illi qui leges ponunt, ex multo tempore cõſiderant quid lege ferendum ſit: ſed iudicia de ſingularibus factis ſiunt. ex caſibus ſubito exortis. Facilius autẽ ex multis cõſideratis poteſt homo videre quid rectũ ſit, quàm ſolum ex aliquo vno facto. Tertiò, quia legiſlatores iudicant in vniuerſali & de futuris: ſed homines iudicij præſidentes iudicant de præſentibus, ad quę afficiuntur amore vel odio, aut aliqua cupiditate: & ſic eorum deprauatur iudicium.

Quia ergo iuſtitia animata iudicis non inueniretur in multis, & quia flexibilis eſt: ideo neceſſarium fuit in quibuſcunque eſt poſſibile legem determinare quid iudicandum ſit, & pauciſſima arbitrio hominum committere.

¶ Ad tertium dicendum, quod quædam ſingularia, quæ non poſſunt lege comprehendi, neceſſe eſt committere iudicibus. vt ibidem Philoſophus* dicit, puta de eo quod eſt factũ eſſe, vel non eſſe, & de aliis huiuſmodi.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum omnis lex humanitus poſita à lege naturali deriuetur.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd non omnis lex humanitus poſita, à lege naturali deriuetur. Dicit enim Philoſophus in 5. Ethic.* quod iuſtum legale eſt, quod principio quidem nihil differt, vtrum ſic vel aliter fiat: ſed in his, quæ oriuntur ex lege naturali, differt vtrum ſic vel aliter fiat: ergo ea, quæ ſunt legibus humanis ſtatuta, non omnia deriuantur à lege naturæ.

2 ¶ Præterea, Ius poſitiuum diuiditur contra ius naturale: vt patet per Iſidorum in libro.* Etimolog. & per Philoſophum in 5. Eth.* ſed ea, quæ deriuantur à principijs communibus legis naturæ (ſicut concluſiones) pertinent ad legem naturæ, vt ſupra dictum eſt: ergo ea, quæ ſunt de lege humana, non deriuantur à lege naturæ.

3 ¶ Præterea, Lex naturæ eſt eadem apud omnes. Dicit enim Philoſophus in 5. Ethicorũ.* quod naturale ius eſt, quod vbique habet eandem potentiam: ſi igitur leges humanæ à naturali legi deriuarẽtur, ſequeretur etiam quòd ipſæ eſſent eædem apud omnes: quod patet eſſe falſum.

4 ¶ Præterea, Eorum quæ à lege naturali deriuantur, poteſt aliqua ratio aſſignari: ſed non omnium quæ à maioribus lege ſtatuta ſunt, ratio reddi poteſt, vt Iuriſperitus dicit: ergo non omnes leges humanę deriuãtur à lege naturali.

¶ SED CONTRA eſt quod Tull. dicit in ſua Rhe.* Res à natura profectas & à conſuetudine probatas, legum metus & religio ſanxit.

CONCLVSIO.

¶ Cum lex omnis ſit ſecundũ rectam rationem tradi tam, neceſſarium eſt legem humanam ex lege naturæ originem habere, & ex ea deriuari.

¶ RESPONDEO dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 1. De lib. arb.* Non videtur eſſe lex, quæ iuſta non fuerit: vnde inquantum habet de iuſtitia, intantum habet de virtute legis: in rebus autẽ humanis dicitur eſſe aliquid iuſtum ex eo, quod eſt rectum ſecundum regulam rationis. Rationis autem prima regula eſt lex naturæ, vt ex ſupradictis* patet: vnde omnis lex humanitus poſita, intantum habet de ratẽone legis, inquantum à lege naturæ deriuatur. Si vero in aliquo à lege naturali diſcordet, iam non erit lex, ſed legis corruptio.

¶ Sed ſciendum eſt, quòd à lege naturali dupliciter poteſt aliquid deriuari. Vno modo, ſicut concluſiones ex principiis: alio modo, ſicut determinationes quædam aliquorum cõmunium. Primus quidem modus ſimilis eſt ei, quo in ſcientiis ex principiis concluſiones demonſtratiuę producũtur. Secundo vero modo ſimile eſt, quod in artibus formę cõmunes determinantur ad aliquid ſpeciale. ſicut artifex formam communem domus, neceſſe eſt quòd determinet ad hanc vel illam formam figuram. Deriuantur ergo quædam à principijs communibus legis naturæ per modum concluſionum: ſicut hoc quod eſt, nocendum eſſe occidendum, vt concluſio quædam deriuari poteſt ab eo, quod eſt, nulli eſſe faciendum malum. Quædam vero per modum determinationis: ſicut lex naturæ habet quòd ille qui peccat, puniatur: ſed quòd tali pœna vel tali puniatur, hoc eſt quædam determinatio legis naturæ. Vtraq; igitur inueniũtur in lege humana poſita: ſed ea, quæ ſunt primi modi, continentur in lege humana, non tanquam ſint ſolum lege poſita, ſed habent etiam aliquid vigoris ex lege naturali: ſed ea, quæ ſunt ſecundi modi ex ſola lege humana vigorem habent.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoſophus loquitur de illis, quæ ſunt lege poſita per determinationem vel ſpecificationem quandam præceptorum legis naturæ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de his, quæ deriuantur à lege naturæ, tanquam concluſiones.

¶ Ad tertium dicendum, quod principia communia legis naturæ non eodem modo applicari poſſunt omnibus, propter multam varietatem rerum humanarum: & ex hoc prouenit diuerſitas legis poſitiuæ apud diuerſos.

¶ Ad quartum dicendum, quòd verbum illud Iuriſperiti intelligendum eſt in his, quæ introducta ſunt à maioribus circa particulares determinationes legis naturalis, ad quas quidẽ determinationes ſe habet expertorũ & prudentũ iudicium, ſicut ad quædã principia: inquãtũ ſi felicet ſtatim videt quid cõgruentius ſit particulariter determinãdum vnde Philoſophus dicit in 6. Ethic.* quòd in talibus oportet attendere expertorum, & ſeniorum vel prudentum in demõſtrabilibus enũciationibus & opinionibus, nõ minus, quàm demonſtrationibus.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum Iſidorus conuenienter qualitatem legis poſitiuæ deſcribat.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd Iſidorus* inconuenienter qualitatem legis poſitiuæ deſcribat, dicens, Erit lex honeſta, iuſta, poſſibilis ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco temporique conueniens, neceſſaria, vtilis, manifeſta quoque, ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat: nullo priuato commodo, ſed pro cõmuni vtilitate ciuium ſcripta. Supra enim in tribus conditionibus qualitatem legis explicare dicens: Lex erit omne, quod ratione conſtiterit duntaxat, quod religioni congruat, quòd diſciplinæ conueniat, quod ſaluti proficiat: ergo ſuperflue poſtmodum conditiones legis multiplicat.

2 ¶ Præterea, Iuſtitia eſt pars honeſtatis, vt Tullius dicit in 1.* De officijs: ergo poſtquam dixerat Honeſta, ſuperflue additur Iuſta.

3 ¶ Præterea, Lex ſcripta ſecundum* Iſidorum, contra conſuetudinem diuiditur: non ergo debuit in diffinitione legis poni, quòd eſſet ſecundum conſuetudinem patriæ.

4 ¶ Præterea, Neceſſarium dupliciter dicitur, ſcilicet id quod eſt neceſſarium ſimpliciter, quod impoſſibile eſt aliter ſe habere: & huiuſmodi neceſſarium nõ ſubiacet humano iudicio. vnde talis neceſſitas ad legem humanam non pertinet. Eſt etiam aliquid neceſſarium propter finem: & talis neceſſitas idem eſt quod vtilitas. ergo ſuperflue vtrumque ponitur neceſſaria & vtilis.

¶ SED CONTRA eſt authoritas ipſius Iſidori*.

CONCLVSIO.

¶ Omnem legem humanam neceſſe eſt iuſtam, honeſtam, poſſibilem, ſecundum naturam, ſecundum patriæ conſuetudinem, locis & temporibus conuenientem, neceſſariam, vtilem, manifeſtam, & reipublicæ commodo traditam eſſe.

¶ RESPONDEO dicendum, quod vniuſcuiuſque rei quæ eſt propter finẽ, neceſſe eſt, quòd forma determinetur ſecundũ proportionem ad finem: ſicut forma ſerræ talis eſt, qualis conuenit ſectioni: vt patet in 2. Phy.* quælibet etiã res recta & menſurata, oportet quòd habeat formã proportionatã ſuæ regulæ & meſuræ. Lex autẽ humana vtique habet: quia & eſt aliquid ordinatum ad finem, & eſt quædam regula vel meſura regulata vel menſurata quadã ſuperiori menſura. Quæ quidem eſt duplex, ſcilicet diuina lex, & lex naturæ: vt ex ſupradictis* patet. Finis autem humanę legis eſt vtilitas hominum: ſicut etiam Iuriſperitus* dicit. Et ideo Iſidorus in conditione legis poſuit tria poſſit, ſcilicet quòd religioni cõgruat, inquantum ſcilicet eſt proportionata legi diuinæ: quòd diſciplinæ conueniat, inquantum eſt proportionata legi naturæ: quòd ſaluti proficiat, inquãtum eſt proportionata vtilitati humanæ. & ad hæc tria omnes aliæ conditiones, quas poſtea ponit, reducũtur. Nã quod dicitur, Honeſta, refertur ad hoc, quod religioni congruat. Quòd autem ſubditur, Iuſta, poſſibilis ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, ſecundum tempus & locum conueniens: additur ad hoc, quòd conueniat diſciplinæ. Attenditur enim humana diſciplina, primum quidem quantum ad ordinem rationis, qui importatur in hoc quòd dicitur iuſta. ſecũdo quantum ad facultatem agentium: debet enim eſſe diſciplina conueniens vnicuique ſecundum ſuam poſſibilitatem, obſeruata etiam poſſibilitate naturæ: nõ enim eadẽ ſunt imponenda pueris, quæ imponuntur viris perfectis. Et ſecundum humanam conſuetudinem: non enim poteſt homo ſolus in ſocietate viuere, aliorum morem non gerens. Tertiò quantum ad debitas circunſtantias dicit, Loco temporiq; conueniens. quod vero ſubditur, Neceſſaria, vtilis, &c. refertur ad hoc quòd expediat ſaluti: vt neceſſitas referatur ad remotionem malorum, vtilitas ad conſecutionem bonorũ, manifeſtatio verò ad cauendum nocumẽtum, quod ex ipſa lege poſſet prouenire. Et quia, ſicut ſuprà dictum* eſt, lex ordinatur ad bonũ commune, hoc ipſum in vltima parte determinationis oſtenditur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum Iſidorus conuenienter ponat diuiſionem humanarum legum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter Iſidorus diuiſionem legum humanarum ponat, inter quas iuris humani, Sub hoc enim iure cõprehendit ius gentium, quod ideo ſic nominatur (vt ipſe* dicit) quia eo omnes fere gentes vtuntur: ſed ſicut ipſe* dicit, ius naturale eſt, quod eſt commune omnium nationum. ergo ius gentium non continetur ſub iure poſitiuo humano, ſed magis ſub iure naturali.

2 ¶ Præterea, Ea quæ habent eandem vim, non videntur formaliter differre, ſed ſolum materialiter: ſed leges, plebiſcita, ſenatuſconſulta, & alia huiuſmodi, quæ ponit, omnia habent eandem vim. ergo videtur, quòd non differant niſi materialiter, ſed talis diſtinctio in arte non eſt curanda, cum poſſit eſſe in infinitum: ergo inconuenienter huiuſmodi diuiſio humanarum legum introducitur.

3 ¶ Præterea, Sicut in ciuitate ſunt principes, ſacerdotes, & milites: ita etiam ſunt & alia hominum officia. ergo videtur, quod ſicut ponitur quoddam ius militare & ius publicũ, quod conſiſtit in ſacerdotibus & magiſtratibus, ita etiam debeant poni alia iura, ad alia officia ciuitatis pertinentia.

4 ¶ Præterea, Ea quæ ſunt per accidens, ſunt prætermittenda: ſed accidit legi, vt ab hoc vel ab alio homine feratur: ergo inconuenienter ponitur diuiſio legum humanarum ex nominibus legiſlatorum: vt ſcilicet quędam dicatur Cornelia, quædam * Falcidia, &c.

¶ IN CONTRARIVM authoritas Iſidori ſufficiat.*

CONCLVSIO.

¶ Lex humana vt à lege naturæ deriuatur, diuiditur in ius gentium & ius ciuile: vt verò ordinatur ad bonum commune, diuiditur ſecundum varietatem miniſtrorum, vt in militarem, & ſacerdotum legem: vel ſecundum varietatem regiminum, vel eorum, de quibus leges feruntur: ſeu ſecundum nemina illorum, qui legem inſtituerunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnumquodque poteſt per ſe diuidi ſecundum id, quod in eius ratione continetur: ſicut in ratione animalis cõtinetur anima, quæ eſt rationalis vel irrationalis, & ideo animal proprię, & per ſe diuiditur ſecundum rationale & irrationale. nõ autem ſecundum album & nigrum, quę ſunt omnino prẽter rationem eius. Sunt autem multa de ratione legis humanæ, ſecundum quorũ quodlibet lex humana proprię & per ſe diuidi poteſt. Eſt enim primo de ratione legis humanæ, quòd ſit deriuata à lege naturæ: vt ex dictis* patet. & ſecundũ hoc diuiditur ius poſitiuum in ius gentium, & ius ciuile, ſecundum duos modos, quibus aliquid deriuatur à lege naturæ: vt ſuprà dictum* eſt

a ¶ Super Quæſtionis nonageſimæquintæ Articulum quartum.

¶ *Quodnam ſit optimum regimen, num commiſtum ex regimine vnius & plebis, an regimen vnius.*

Quæſtio. IN articulo quarto, eiuſdem quæſt. omiſſo 3. dubium eſt circa illa verba. Eſt & aliquod regimen ex iſtis commiſtum, quod eſt optimum: quia hoc adueritur doctrinæ authoris in pluribus locis: vt patet in prima parte quæſt. 103. artic. 3. & in 4. contra Gen. ca. 76. vbi tenet, quod optimum

Li.5.ca.4. *Li.5.ca.6. in fine.* *Lib.5.t.40. in prin.* *In Dig. no. li.10 tit.8. & ſeq. & l.9.tit.9. Et in Cod. libr. 6. tit. 49. Loco in ar. 1. citat.* *Q.90.a.2.* *Ar.2.huius quæſt.* *Ar.2.huius quæſt.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

optimum regimen est regimen vnius, & probat, vt patet ibidem.

Ca.2.lib.5.

¶ Ad hoc multipliciter respondetur. Primo, quod regimen vnius est optimum, respectu aliorum regiminum simplicium, non autem commixtorum, & ideo nulla est contrarietas, secundo quod regimen vnius est optimum secundum speciem regiminis. Regimen autē commixtum ex optimū secundum partium diuisionem: vt inferius in quæstione 105. artic. 1. explicatur, dum littera ista ibi explanatur, dicendo, quod regimen compositum ex regimine vnius propter virtutem, & oppositionem multorū iuxta ipsum principantium propter virtutem per electionem populi est optimum: vtpote mistum ex regno, Aristocratia, & Democratia.

Q.90 a.3.

Ca.10.1.5.

¶ Tertio dicitur, quòd quia comparatio est inter distincta, secundum id, in quo distinguuntur: propterea quum vnum & idem claudatur in vtroque comparatorum: ne comparetur idem ad seipsum, comparatio intelligitur secundum aliquid, ac per hoc quum regimen vnius & regimen cōmistum ex regimine vnius & plebis comparātur: ex vna parte sumitur regimen vnius, & ex alia regimen mistum, non quia tenuis includit regimen vnius, & addit aliam bonitatem, sed secūdum bonitates adiunctas. & dicitur quod regimen vnius est optimum: vt in pluribus locis à Philosopho & diuo Thoma habes. Cū hoc tamen stat, quòd loquendo de regimine pure humano, considerātis omnibus quæ sunt in mixto, regimen mistum est optimum, vt hic & inferius loco allegato habetur. Verum quia in primo sensu cōparatio formaliter & simpliciter excreuit: in secundo autē comparatur vnum & idē secundum se ad seipsum, cum adiunctis bonitatibus: comparatio non est multum artificiosa: ideo primus sermo, scilicet & regimen vnius est optimum, vtpote multum extendendus est simpliciter, secundus autem, scilicet quòd regimē commistum est optimū, pie exponendus & non extendendus est, ne sit causa erroris. & hanc tertiam responsiōem sequetur vir docte.

Li.2.c.10. in prin.

Q.90 a.3.

¶ Ad ius gentium pertinent ea, quæ deriuātur ex lege naturæ, sicut conclusiones ex principiis vt iustæ emptiones, venditiones, & alia huiusmodi: sine quibus homines adinuicem cōmuniere non possunt, quod est de lege naturæ: quia homo est naturaliter animal sociale, vt probatur in primo politicæ.* Quæ vero deriuantur à lege naturæ per modum particularis determinationis, pertinent ad ius ciuile, secundum quod quelibet ciuitas aliquid sibi accommode determinat.

¶ Secundo est de ratione legis humanæ, quòd ordinetur ad bonum commune ciuitatis. Et secundum hoc lex humana diuidi potest secundū diuersitatem eorum, qui specialiter dant operā ad bonum commune. sicut sacerdotes pro populo Deum orantes, principes populū gubernantes, & milites pro salute populi pugnātes: & ideo istis hominibus specialia quædam iura aptantur.

¶ Tertio est de ratione legis humanæ, vt instituatur à gubernante communitatem ciuitatis: sicut suprà dictū* est. Et secundum hoc distinguuntur leges humanę secundū diuersa regimina ciuitatum: quorum vnum secundum Philosophum in 3. Politicę* est regnum, quando scilicet ciuitas gubernatur ab vno: & secundum hoc accipiuntur cōstitutiones principiū. Aliud vero regimē est Aristocratia, id est principatus optimorum vel optimatum: & secundum hoc sumuntur responsa prudentū. & etiam senatusconsulta. Aliud regimen est Oligarchia, id est principatus paucorum diuitum & potentum: & secundū hoc sumitur ius prætorium, quod etiam honoratium dicitur. Aliud autem regimen est populi, quod nominatur Democratia: & secundum hoc sumūtur plebiscita. Aliud autem est tyrannicum, quod est omnino corruptum: vnde ex hoc non sumitur aliqua lex. Est etiam aliquod regimen ex istis cōmistum quod est optimum: & secūdum hoc sumitur lex quā Isidorus* dicit.

¶ Quarto vero de ratione legis humanæ est, quòd sit directiua humanorum actuum: & secundum hoc secundum diuersa, de quibus leges feruntur, distinguuntur leges, quæ interdū ab actoribus nominātur: sicut distinguitur lex Iulia de adulteriis, lex Cornelia de sicariis, & sic de aliis, nō propter actores, sed propter res, de quibus sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ius gentium est quidem aliquo modo naturale homini, secundum quòd est rationalis: inquantum deriuatur à lege naturali per modū conclusionis, quæ non est multum remota à principiis: vnde de facili in huiusmodi homines consenserunt, distinguitur tamen à lege naturali, maxime ab eo quod est omnibus animalibus commune,

¶ Ad alia patet respōsio ex his, quæ dicta sunt

QVAESTIO NONA

gesimasexta. De potestate legis humanę, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de potestate legis humanæ

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum humana lex debeat poni in communi. ¶ Secundo, vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere. ¶ Tertio, vtrum omnium virtutum actus habeat ordinare. ¶ Quarto, vtrum imponat homini necessitatem quantum ad forum conscientiæ. ¶ Quinto, vtrum omnes homines legi humanæ subdantur. ¶ Sexto, vtrum his qui sunt sub lege, liceat agere præter verba legis.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum primum & secundum*

Aunct.

IN articulis primo, & secundo nonagesimæ sextæ quæstionis

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum lex humana debeat poni in communi magis, quàm in particulari.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lex humana non debeat poni in communi, sed magis in particulari. Dicit enim Philosophus in 5. Ethicorum.* quod legalia sunt, quæcunque in singularibus legem ponunt, & etiam sententialia, quæ dicuntur. ergo lex non solum ponitur in communi, sed etiam in singulari.

2 ¶ Præterea, Lex est directiua humanorum actuum, vt suprà dictum* est: sed humani actus in singularibus cōsistunt. ergo lex humana non debet in vniuersali ferri, sed magis in singulari.

3 ¶ Præterea, Lex est regula & mensura humanorum actuum, vt suprà dictum* est: sed mensura debet esse certissima, vt dicitur in 10. Met.* cum ergo in actibus humanis non possit esse aliquod vniuersale certum, quin in particularibus deficiat: videtur quòd necesse sit leges non in vniuersali, sed in singularibus poni.

¶ SED CONTRA est, quod Iurisperitus* dicit, quòd fas constitui oportet in his, quæ sæpius accidunt: ex his autem, quæ forte vno casu accidere possunt, iura non constituuntur.

CONCLVSIO.

¶ Cum lex humana ad commune bonum ordinetur, in commune magis quàm in particulari poni debet, & secundum personas, & negotia, & tempora.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quia vnum quodque quod est propter finem, necesse est quòd sit fini proportionatum: finis autem legis est bonum commune: quia, vt Isidorus dicit in lib.* Etymologiarum, nullo priuato commodo, sed pro communi vtilitate ciuium lex debet esse conscripta: vnde oportet leges humanas esse proportionatas ad bonum commune: bonum autem commune constituitur ex multis: & ideo oportet, quòd lex ad multa respiciat, & secundum personas, & secundum negotia, & secundum tempora. Constituitur enim communitas ciuitatis ex multis personis: & cius bonum multiplices actiones procuratur: nec ad hoc instituitur, quòd aliquo tempore modico duret, sed quòd omni tempore perseueret per ciuium successionem: vt Augustinus dicit* in 2. De ciui. Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus* in Ethic. ponit tres species iuris legalis, quod est ius positiuum: sunt enim quædam, quæ simpliciter in communi ponūtur, & hæc sunt leges communes: & quantum ad huiusmodi dicit, quòd legale est, quod ex principio quidem nihil differt sic, vel aliter: quando autem ponitur, differt, puta quòd captiui statuto pretio redimantur. Quædam vero sunt, quæ sunt communia quantum ad aliquid, & singularia quantum ad aliquid: & huiusmodi dicuntur priuilegia, quasi leges priuatorum, quia respiciunt singulares personas, & tamen potestas eorum extenditur ad multa negotia: & quantum ad hoc subdit. Adhuc quædam leguleia sunt in singularibus legem ponunt. Dicuntur etiam quædam legulea, non quia sint leges, sed propter applicationem legum communium ad aliqua particularia facta: sicut sunt sententiæ, quæ pro iure habentur: & quantum ad hoc subdit, Et sententialia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod est directiuum, oportet esse plurium directiuum: vnde in 10. Metaph.* Philosophus dicit, quòd omnia, quę sunt vnius generis, mensurantur aliquo vno, quod est in illo genere. Si enim essent tot regulæ vel mensuræ, quot essent mensurata vel regulata, cessaret vtique vtilitas regulæ vel mensuræ: quæ est, vt ex vno multa possint cognosci: & ita nulla esset vtilitas legis, si non se extenderet nisi ad vnum singularem actum. Ad singulares enim actus dirigendos dantur singularia præcepta præsidentium: sed lex est præceptum commune, vt suprà* dictum est.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd non est eadem certitudo quærenda in omnibus, vt in 1. Eth.* dicitur: vnde in rebus contingētibus sicut sunt naturalia & res humanæ, sufficit talis certitudo, vt aliquid sit verum vt in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere. Dicit enim Isidorus in lib. Etymologiarum,* quòd leges sunt factæ, vt eorum metu coërcentur audacia. Non autem sufficienter coercentur, nisi quælibet mala cohiberentur per legem: ergo lex humana debet quælibet mala cohibere.

2 ¶ Præterea, Intentio legislatoris est ciues facere virtuosos. sed non potest aliquis esse virtuosus, nisi ab omnibus vitiis compescatur. ergo ad legem humanam pertinet omnia vitia compescere.

3 ¶ Præterea, Lex humana à lege naturali derivatur, vt suprà* dictum est: sed omnia vitia repugnant legi naturæ: ergo lex humana omnia vitia debet cohibere.

¶ SED

hoc notandum occurrit. primo, quòd quum in secundo articulo conclusitur negatiua de prohibitione omnium vitiorum, intelligitur de omnibus vitijs secūdum totum suam latitudinem, id est, omnes eorum actus, & non de omnibus vitijs: id est, habitibus vitiosis: vt patet ex responsione ad primum de articulo tertio, vbi dicitur, quòd prohibentur omnia vitia, sed non secundum omnes actus eorum.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum tertium.*

¶ Nam omnia virtutibus obiecta referri possunt vel ad bonum commune, vel ad priuatum bonum.

IN articulo tertio, specialiter occurrit dubium de illa propositione. Omnia autem obiecta virtutum referri possunt ad bonum priuatum alicuius personæ, vel ad bonum commune multitudinis. Nam obiectum supremæ virtutis, in cuius attinctione consistit felicitas, nō potest referri ad bonum priuatum, aut cōmune, quia est superioris naturæ: vt patet in 10. Ethicorum.

¶ Ad hoc dupliciter dicitur. Primo, quod auctor non loquitur de omnibus, sed de illis, quorum opposita sunt vitia. Vt patet in toto processu articu. Virtutes quæ sunt intellectuales speculatiuæ, de quibus fit sermo, non opponuntur vitijs, sed ignorantiæ: quæ est dispositionis. Sed hæc responsio dicitur ab vniuersali simpliciter, vt in litera fit, & tactæ corporis articu. vbi dicitur quòd à temperantia ordinantur ad bonā diuinum, per quam ciues bene instituuntur, vt communi iustitiæ & pacis seruent. Constat enim nihil ad hęc cōducere disciplinam fugere, licet mediate, secundo ergo dicitur, quòd obiecta virtutum possunt dupliciter sumi, primo secundum se, & sic nihil est, quòd possunt referri ad bonum priuatum aut publicum. Secundo, secundum actus, quibus homo potest circa illa. & sic nihil prohibet omnium virtutum obiecta ad priuatum vel publicum bonum referri. Quia non potest esse, quòd aliquis actus virtuosus, qui est circa quodlibet materiale, non referatur in finem gloriosus nō sit. Nam licet rectæ in meū, vel cuiuslibet creaturæ rationalis, contemplamur actus tamen virtuosi, qui sunt circa quodlibet materiale, referuntur in finem ultimum in posterum bonum, & recte referuntur

& secundum se, & secundum vtilitates consequentes. Et hoc sufficit præsenti intentioni ad conclusiones dandum, quod lex humana de actibus omnium virtutum intellectualium & moralium disponere potest: & disponit de speculativa sapientia, dū homines aliquos illi vacare iubet, vt sapientes facti etiam ad minora iudicanda potentiores sint, & cætera.

Supra qu. 93.a.3. ad 3. & Infr. 9.100.art. 2.cor. Art. præce.

Q.90.a.2.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum quartum.*

Cap.1.post. med. 10.5. Annot.

IN articulo quarto, eiusdem quæstionis aduertendum, vt scias applicare conditiones legis iustæ, vel iniustæ, ad particulares leges: quia inde multos casus cōscientiæ in gabellis, & grauaminibus & huiusmodi publicis clarificabis: præsertim ex fine & equalitate pro portionali quam tenetur saluare iustitia distributiua.

Q.54.ar.1. ad 1. & ar. 2.

¶ *Nam lex humana, ita obligat hominem in foro conscientiæ, quòd pro eius obseruatione teneatur homo pro ea mori.*

Q.90.a.2.

¶ In eodē articulo quarto dubium occurrit, an lex humana ita obliget in foro conscientiæ, quod homo teneatur mori pro eius obseruatione. Et est occasio dubitandi, quia quidam dicunt, quòd ius positiuū non habet hanc potestatem, nisi in causa fidei, vel tuendæ reipublicæ, propterea inquiunt quòd licite propter euitandum mortem celebrare quis potest coram excōmunicatis nominatim, &c. & omnia positiua iura ratione seruare.

Questio.

¶ Sed hanc opinionem esse erroneam multipliciter monstratur. Primo ex ratione tactam in littera, scilicet quia quilibet homo non solum secundum id quod habet, sed hoc ipsum quod est, mul titudinis est: sicut quælibet pars id quod est, totius est. Ex hoc nanque sequitur, quod lex humana, quæ sicut quælibet alia lex, ad commune bonum respicit, potestatem habet supra id quod est quilibet homo: ac per hoc super vitā ipsius: per hoc potest disponere, & ordinare de expositione vitæ cuiusque pro communi bono, pro quo sit omnis lex, vt in quæstionis nonagesimæ articulo secundo dictum est. Amplius lex humana est præceptiua & obligatiua ad peccatū mortale: vt manifeste patet, cum

D.1045.

D.1047.

In corp. art.

2.2.q.69. a.5.ad.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum præcipitor aliquid sub pœna excommunicationis latæ sententiæ: vel sub pœna capitis, ergo est constitutiua alicuius actus in hoc, quod sit peccatum mortale. ergo est obligatiua ad cuitādum magis actum illum, quam mortem corporalem: quia mors animæ fugienda est magis quàm mors corporis. Perinde est ergo dicere, quod lex humana non potest obligare hominē ad mortem pro sui obseruatione:

& dicere, quod lex humana non potest constituere aliquē actum in hoc, quod sit peccatum: quia etiam pro vitando veniali tenetur homo mori. Et confirmatur, quia homo tenetur potius mori, quā contrahere matrimoniū sine dispensatione cum sorore consobrina: & tamen hoc solo positiuo iure est prohibitum. Similiter faceredos tenetur mori potius, quàm missam celebrare absque calice, corporali, altari, & lumine, vestibus sacerdotalibus, & aliis requisitis ex iure humano. Accedit ad hæc cap. Sacris, de his quæ vi metusue causa fiunt: vbi in materia iuris positiui, scilicet de incursu excommunicationis, propter participationem cum excommunicato, Innocētius tertius dicit, quòd metus non excusat ab excommunicatione: quia potius debet mori, quàm peccare mortaliter. vnde totum oppositum illius opinionis est verū. Ille namque putat, quòd regulariter lex positiua non obligat ad mortem pro sui obseruatione quantūcunque periclitat. In casu autem, scilicet pro fide, vel patria sic.

D.797. ¶ Nos autem secundum veritatem dicimus, quod vniuersaliter lex præceptiua obligat ad mortem pro sui obseruatione: in casu autem non, ex benignitate legum: vt forte accidit in lege de viris religiosis excommunicatis: de qua quia non est ad propositū nisi exemplariter, nihil dico, nisi quòd dicentes, quod ideo licet ex metu cadente in constantem virum celebrare coram excommunicatis, quia lex humana non obligat ad mortem pro sui obseruantia, errant. & nisi aliūde huic metui subueniāt, falta doctrinæ excusans participationē ex metu: sicut de aliis dictum est. Et aduerte hic diligentissime, quod quia lex positiua præcipiendo seu statuendo facit de actibus indifferētibus virtuosos, vel vitiosorū dum sub aliqua virtute, aut vitio actum determinat forte præcipiendo enim abstinentiam, ponit actum illum sub temperantia: præcipiendo solutionem gabellæ, ponit actum illum sub iustitia: præcipiendo cultum diuinum, ponit sub religione: & sic de aliis. Et propterea sicut in foro conscientiæ tenetur quis ad actus virtutum, & ad euitandos actus vitiorum, nec excusatur metu, &c. ita non excusatur ab intoltitia, à sacrilegio, &c. qui determinata sic à lege contemnit, aut incurrit, &c.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ sextæ Articulum quintum.*

Anuot. IN articulo quinto eiusdem quæstionis nonagesimæ sextæ nota, quòd quum in littera dicitur, quòd iusti non subsunt legi, vt coactiuæ, potest duplicitet intelligi. Primo quod lex non habet vim coactiuam super iustos. Et hic sensus est falsus: quia super omnes subditos tam lex viua, quàm promulgata habet potestatem coactiuam: quamuis in iustos non exerceat coactionem. quia non oportet. Secundò, quod iustus ex parte sua non subiicitur legi.

vt coactus, & his sensus & verus, & intentus: quia iustus voluntarie legi subiicitur.

¶ *Num princeps obligetur ad legem quo ad Deum.*

¶ In eodem quinto articulo in responsione ad tertium dicit, in lib. de libe. arb. *lex esse non videtur, quæ iusta non fuerit, vnde tales leges non obligant in foro conscientiæ, nisi forte propter vitandum scandalū, vel turbationem, propter quā etiam homo iuri suo debet cedere: secundum illud Mat. 5. Qui angariauerit te mille passus, vade cum eo alia duo, & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium.

¶ Alio modo leges possunt esse iniustę per cōtrarietatem ad bonum diuinum, sicut leges tyrannorum inducentes ab idololatriam, vel ad quodcunque aliud, quod sit contra legem diuinam. & tales leges nullo modo licet obseruare: quia sicut dicitur. Act. 4. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fuit ait Apostolus dicit ad Ro. 13. Omnis potestas humana à Deo est: & ideo qui potestati resistit in his, quæ ad potestatis ordinem pertinent, Dei ordinationi resistit. & secundum hoc efficitur reus quantum ad conscientiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de legibus humanis, quæ ordinantur contra Dei mandatum, & ad hoc ordo potestatis non se extendit. vnde in talibus legi humanæ non est parendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de lege, quæ infert grauamen inuitum subditus. ad quod etiam ordo potestatis diuini tus conce ssus non se extendit. vnde nec in talibus homo obligatur, vt obediat legi, si sine scandalo, vel maiori detrimēto resistere possit.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Virum omnes subiiciantur legi.*

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quòd nō omnes legi subiiciātur, illi enim soli subiiciuntur legi, quibus lex ponitur: sed Apostolus dicit 1. ad Thim. 1. quod iusto non est lex posita. ergo iusti non subiiciuntur legi humanæ.

2 ¶ Præterea, Vibanus papa dicit, & habetur in Dec. 9 quæst. 2. Qui lege priuata ducitur, nulla ratio exigit, vt publica constringatur. lege autem priuata Spiritus sancti, ducuntur omnes viri spirituales, qui sunt filii Dei: secundum illud Rom 8. Qui Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. ergo non omnes homines legi humanę subijciuntur.

3 ¶ Præterea, Iurisperitus * dicit, quòd princeps legibus solutus est. qui autem est solutus à lege, non subditur legi. ergo non omnes subiecti sunt legi.

¶ SED CONTRA est, quòd Apost. dicit Ro. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: sed non videtur esse subditus potestati qui non subiicitur legi, quam sibi legem ponit, & non sibi, naturæ ius violat: sicut etiam subditus inobediens principis legi, naturæ ius dictans, quòd iustis ad commune bonum ab habente potestatem statutis parendum est, violat, ab æterna lege vim humanæ legi tribuens. Et hanc rationem quo ad primam eius partem author in littera sub authoritate canonis inducit: hæc autem radice, quòd scilicet lex humana est obligatiua in foro conscientię, & principis & subditorum, ex lege æterna medio iure naturæ prouenit, quod quum in lege sint duæ vires, scilicet directiua & coactiua, & inter eas sit habitus superius ex arca. 92. differentia talis, quòd vis directiua regulatiuos actus licitos, vel illicitos, aut indifferentes: coactiua autem quamdam inductiuam ad obseruantiam legis. Prouenit inquam primo, quòd vis obligatiua humanæ legis in foro conscientiæ ad vim directiuam legis, impositiua autem pœnæ ad vim coactiuam legis spectat. Prouenit secundo, quod licet vtraque vis, directiua scilicet & coactiua, sit per potestate principis fundetur quia neutra vis in suo subiecto est, nisi ab habente potestatem: differunt tamen multum quo ad actum: quia vis directiua actum suum, qui est cogere ac punire inuitum, non potest exercere nisi sola potestate principis: nemo enim potest aliquem punire authoritate vis autem coactiua actum suum, qui est dirigere, exercet per autem legis authoritatem quo semel ab habente potestate lex est constituta. Et quis frustra peccaret, quæ non est potestatis principis, nec habilitat ad actū: ideo non est lex, nisi a quo certa leges Platonis monitrant tantum. Sequentia est nota, quòd nullus à propria potestate obligatur, nisi aliter detur, vt in littera dicitur. Et confirmatur, quia cum quis à seipso & ab alio. Et rursus non est amplius in potestate principis subiicere & subditos, quia actus eius respectu omnium exerceturdi- principis ad actum directionis, ex quo condita est lex, sed authoritate rendā est causa obligā- legis humanæ lex actum directionis exercet. tiam suæ legis. Deum- Et his autem facile patet solutio obiectorum. Ad primum siquidem dici- mediate nō est, quia nō- tur, quòd nulla requiruntur nisi dictorum: quia altera est vis obligatiua legis lum est ibi opus. Deus in foro conscientiæ, seu quoad Deum: & altera vis coactiua eius- mediate, vt patet. Ex- dem, in foro conscientiæ, seu quoad hominem non habet supra se, vt in littera dicitur. munitas multitudi- Et non secundā quia homo hominem non habet supra se, vt in littera dicitur. non est, quia subditus Et non secundā quia quod papa nulla toris humani pœna ligatur, quantum- principi, vt supponi- cunque contra leges faciat. Ad cōfirmationem seu declarationē dicitur, quod de tali cenit principi- scriptura à sapientibus non habentibus curam communitatis, non solum sermo, vel fatrem dicit- dicit coactiua, sed etiam directiua: habent enim solum vim ostendiuam, tur coactiua, & ideo propriā principis, quia de- ad quem tamen dubij dicitur, quod vis directiua legis fit à multitudine, ad- propriā potestatem sumi, vel quo ad subsistantiam, vel quo ad operationem. Et se- tas propria, non pater- cundum subsistantiam non est nisi a potestate principis: sicut vis directiua uo, non tamen in- vero operationem falsum est, quod non est nisi a potestate principis: breuiter non communi- quum, vt ostenium fuit, ex quo lex condita est a potestate principis, vis aut vinculo quæcunque directiua dirigitur obligando in conscientiæ foro authoritate legis æternæ, interueniente est. Et- quæcunque operatione potestatis principis: quod non acciditin vi &c. cōfirmatur, quia directiua, ad eius operationem, vt ex dictis patet. Dicitur secundo, quod non est minus libera ad potestatem principis, licet fit ratio, quod vis coactiua non se extendat se voluntas principis: ad principem: non tamen est ratio, quod vis directiua non se extendat ad hoc, quum præcipitur, condemnata nemo cogitur a seipso, sed dirigitur & obligatur a seipso. Pri- ditis, quām si nunc pe- mum negat assumptum quo ad actum, secundo, sequelam. Ad confir- pisset eidem: sed lex mationem patet causam obligatiuam principis ad obseruantiam propriæ potestatis, vt ex dictis patet. Ad argumentum in oppositum dicitur, quod est causa duplex, id est propria voluntas, & lex æterna. Ad primum autem voluntas, non quæ eligit obligationem libere, vel contractu- ad secundum dicitur, quod lex non habet vim legis: & quia or- lis, sed quæ eligit legem promulgare. Ex hoc namque ipso, quod volun- dinationem aliquam obtinere vim legis, est sortiri ab æterna lege vi directi- tas legem promulgat, vult ordinationem illam habere vim legis: & quia or- uæ in foro conscientiæ, cui etiam princeps subiicitur: ideo ex propria vo- principis & ex æterna lege vim obligatiuam principis in foro cōsci- humanæ habet: quamuis diuersimode, quia ab æterna lege, sicut à entiæ. Et quia est vis obligatiua huiusmodi a voluntate vero principis, sicut à causa, a qua est vis obligatiua huiusmodi: a voluntate vero principis, sicut à causa, a qua est vis coactiua eiusdem. Et effectu specialem: sicut in naturalibus ad effectum, puta ossa a Saturno, respectu rerum fixarū, determinatur ad spe- lege, a qua deriuatur: oportet igitur vt lex habeat vim obligatiuā principis ab cies plumbi, puta ossa a semine talis producentis animal habēs ossificut æterna lege: & quemadmodū lex humana nō deriuatur ab æterna lege, sed mediante lege naturæ: ita habet mediante illa vim obligatiuam in foro cō- sciētiæ. Est nanque de iure naturę, vt quod tibi nō vis fieri, alteri ne feceris: consequenter, vt ius quod tibi non vis, alteri non statuas: per hoc quū

fert potestas. ergo omnes homines debent esse legi subiecti.

CONCLVSIO.

¶ *Quicunque potestati subiecti sunt, legi etiam subiiciuntur: non tamen omnes aliquo timore pœnæ legibus subditi sunt, sed tantum impij.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex supradictis * patet, lex de ratione duo habet. Primo quidē, quòd est regula humanorum actuū. Secūdo quod habet vim coactiuam. Dupliciter ergo aliquis homo potest esse legi subiectus. Vno modo sicut regulatū regulæ: & hoc modo omnes illi, qui subdūtur potestati, subduntur legi, quam fert potestas. Quòd autem aliquis potestati non subdatur, potest contingere dupliciter. Vno modo, quia est simpliciter absolutus ab eius subiectione: vnde illi qui sunt de vna ciuitate vel regno, nō subdūtur legibus principis alterius ciuitatis, vel regni, sicut nec eius dominio. Alio modo secundum quod regitur superiori lege: puta si aliquis subiectus sit proconsuli: regulari debet eius mandato, non tamen in his, quæ dispensantur ei ab imperatore: quātum enim ad illa non astringitur mādato inferioris. cum superiori mandato dirigatur: & secundū hoc contingit, quòd aliquis simpliciter subiectus legi secūdum aliqua, legi nō astringitur, secūdum quæ regitur superiori lege. Alio verò modo dicitur aliquis subiectus legi sicut coactū cogenti: & hoc modo homines virtuosi & iusti nō subdūtur legi, sed soli mali: quod enim est coactum & violentū, est contrarium voluntati, voluntas autē bonorum cōsonat legi, à qua hoc patet responsio, tam ad id quod dicitur, quòd Deus nihil hic agit immediate: non enim oportet hoc dicere, sed sufficit quod dictum est, quām ad id quod dicitur de voluntate principis: patet enim, quòd ex suppositione, quòd legē voluerit, obligatus remanet: & non minus liber quo ad velle & nolle, sed quo ad bene vel male, velle id quod lege positum est. Aduertendum tamē est hic, quòd sunt leges duplices, quędā de eō munibus toti multitudi ni, quędā de propriis aliquorum actibus, puta de militibus: quum dicitur, quod princeps subiicitur legi, non intelligitur de lege speciali, pura militum, nisi ipse sit miles: sed intelligitur de lege cōmuni. Rursus cū princeps subiicitur legi, intelligitur subiici proportionaliter, vt decet principem, & non sicut alios subditos, vt ex dictis manifestum est. In calce eiusdem responsionis ad tertium, dubium etiam difficile occurrit, quomodo stant ista simul, quòd princeps potest legem tollere, mutare, & in ea dispensare: & quod ipse in foro conscientiæ subdatur legi, vt determinatū est. Si enim potest legē tollere, tollet eā à se, & sic faciet q nō habeat vim legis respectu sui, ac per hoc abiqs ītupulo cōscientię nō seruabit eā, vtpote nō obligatus. Et confirmatur hoc, quia nō deteriotis cōditionis est ipse, q aliquis subditus, sed princeps potest eximere se vni subditū à lege cōmuniquis apud deū nō erit reus violatę legis, de cętero nō tenetur eā ergo potest eximere se ipsum: & si hoc potest, suæ obligatio ad legē stat in voluntate sua sola, & nō est ex lege æterna, vt ex vera causa. Cuius oppositum conclusum est.

In decretali. li. 1. ti. 2. c. Cum omnes à medio.

¶ Ad hoc dubium prædeinde singuli modi dicendi. Certum & confessum ab omnibus est, quòd princeps potest secum dispensare sicut cum aliis, proprie loquendo, de dispensatione, & quod potest quando & quantum expediens fuerit eximere aliquem subditum, & seipsum à lege, & quòd potest legem mutare, sine aliam condendo loco eius, siue totaliter tollendo. Et nihil horum contradicit determinationi factæ, scilicet quod princeps subiicitur legi in foro conscientiæ. Subiicitur nanque, vt princeps potestatem habens præcepta faciendi: hæc sunt confessa communiter. Sed de mota dubitatione triplex est opinio. Prima est, quòd princeps licet subiiciatur legi humanæ, simpliciter & absolute habenti vim legis non subditur tamen legi habenti vim legis, cum exceptione suæ personæ: & sicut princeps à principio constituendo legem, potuit excipere principem: ita post legem conditam potest se excipere, sicut & aliquem alium subditum. & sic si princeps non tollit à se legem, obligatur: si autem tollit, non obligatur. Sed contra hanc opinionem est, quia si princeps potest se eximere à lege, obligatio sua ad legem est ridiculosa: posset nanque eximendo se, dicenti, Patere legem quam ipse tuleris: & quare alligas onera grauia in humeros hominum, & digito tuo non moues ea: respondere cum bona conscientia: quia exemi meipsum: quod est ridiculum. Alia opinio est, quod quandiu lex non est totaliter sublata, princeps obligatur. Et licet possit secum dispensare & tollere eam totaliter, non potest eam tollere quo ad libitum, vnde si vult se absoluere à vinculo legis, tollat eam absolute, alioquin illi subiacet. Et fundatur hæc opinio super hoc: quia aliter obligatio principis ad obseruantiam legis esset ridiculosa. Contra hanc autem opinionem est, quia princeps potest etiam sine causa, quia sibi placet, eximere vnum subditum a communi lege. ergo potest seipsum eximere, cum non sit deterioris conditionis, quām suus subditus. Inter has autem extremas opiniones media occurrit opinio, quæ sola vera est, scilicet quòd princeps potest ad libitum se, & subditum aliquem eximere à lege communi tam promulgata, sic quod exemptus non sit reus violati præcepti legis, non seruando illam: non tamen potest eximere, sic vt ipse eximens & exemptus ad libitum non sit reus violatiuris naturæ, quo qua libet pars consonare debet suo toti, & præcipue caput. hæc opinio duo dicit, vt patet. Et in primo conuenit cum prima opinione, & discrepat à secunda. in secundo autem conuenit cum secunda aliqualiter, & discrepat à prima. Et si bene consideretur opinio hæc, apparebit, quòd saluat vtrunque, quod mentibus humanis impressum videtur, scilicet & quod princeps male facit eximendo se vel aliem ad libitum à legis iugo: & quòd nihilominus exemptus non est reus fractæ legis. Si enim Papa licentiet se vel alium, quia placet, ad non dicendum horas canonicas, vel carnes comedendum in Quadragesima: licentiatus malefacit non dicendo horas, aut carnes comedendo, quia turpis est pars, quæ non consonat suo tori ex naturæ iure quod violatur à subito: & multo magis à capite. Cui etiam à diuino iure improperatur: Dicis & non facis, alligas onus graue, &c. Mathæi, vigesimotertio. & nihil ominus licet peccet sic licentiatus, non tamen est reus violati præcepti de horis canonicis dicendis, aut de carnibus non comedendis. Fundatur hæc opinio

quo ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo ad primam partē super potestate principis, qua potest tollere legem, & simpliciter & quo ad aliquem, vt quotidiana experientia testatur in priuilegiis eximentibus hos vel illos à solutione decimarum, in quibus etiam si nulla causa exprimatur: sed solo motu principis fiant, robur non deest. Quo ad secundam verò partem super naturali iure: quo turpis est omnis pars, quę non consonat suo toti: & quo in moralibus magis mouent exempla, quàm verba, & princeps non solum vt præsit, sed prosit, creatur: & aliis huiusmodi, quæ naturalis ratio dictat. Et secundum hāc opinionem nihil est ridiculum: omnia consonant: omnes obiectiones soluuntur: obseruantiarum, & reprehēsionum ratio redditur. vnde vt sententia vera in medio posita amplectenda est.

Infr. q. 97. a. 3. ad 1. Et 2.2. q. 60. a. 5. ad 2, et 3. q. 120. a. 1. et q. 147. a. 4. co. et 2. d. 33. q. 2. a. 4. q. 5. co. et ad 5. & di. 37 a. 4. co. fi. Et 4. di. 15. q. 1. a. 2. q. 1. & 4. co.

Cap. 31. non longe à fin. tom. 1.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ sextæ Articulum sextum*

Annot.

IN articulo sexto, eiusdem nonagesimæ sextæ quæstionis nota quod quadrupliciter occurre re potest casus agendi cōtra legis verba pro seruanda eius intentione. Primo ambiguus & impatiens moræ, & tunc seruanda sunt verba legis, vt dicitur in responsione ad secundum. Secundo ambiguus & sustinens moram: & tunc consulendus est superior, qui propter huiusmodi casus habet authoritatem interpretandi legem, & hoc intendit litera in corpore articuli. Tertio manifestus & impatiens moræ, & tunc constat, quod debet non seruare verba legis, sed intentionem. Quartus manifestus, sed sustinens moram, & tunc duce gnome & epieichia, sine superioris cōsultatione prætermittuntur verba legis: & seruatur intento eius: quia in manifestis non est opus interpretatione, quę spectat ad superiorem, sed executione, vt in Secunda secundæ quæst. de epieicheia author dicit. Quod ergo in litera dicitur, quòd extra subitum periculum non pertinet ad quemlibet interpretari: in casu dubio est sermo. Interpretatione enim non est opus in manifestis.

Circa med. illius. et li. 12.

¶ Sed tunc insurgit quæstio. quo pacto saluatur distinctio facta in corpore articuli, inter casum necessitatis habentis dispensationem annexam, & casum non necessitatis, quòd recurrendum est ad interpretationem superioris. si nanque de ambiguis casibus est sermo, contra

onera grauia imponunt, & ipsi nec digito volunt ea mouere: vt dicitur Matt. 23. Vnde quātum ad Dei iudicium princeps non est solutus à lege quantum ad vim directiuam eius: sed debet voluntarius non coactus legem implere. Est etiam princeps supra legem, inquātū si expediens fuerit, potest legē mutare, & in ea dispensare pro loco & tempore.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum ei qui subditur legi, liceat præter verba legis agere.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non liceat ei qui subditur legi, præter verba legis agere. Dicit enim Aug. in li. De vera religione. * In temporalibus legibus, quamuis homines iudicent de his cum eas instituunt, tamen quando sunt institutæ & firmatæ, non licebit de ipsis iudicare, sed secundum ipsas: sed si aliquis prætermittat verba legis, dicens se intentionem legislatoris seruare, videtur iudicare de lege. ergo non licet ei, qui subditur legi, vt prætermittat verba legis, vt intentionem legislatoris seruet.

2 ¶ Præterea. Ad eum solum pertinet leges interpretari, cuius est condere leges: sed omnīū subditorum legi non est leges cōdere: ergo eorum non est interpretari legislatoris intentionem, sed semper secūdum verba legis agere debent.

3 ¶ Præterea, Omnis sapiens intentionē suam verbis nouit explicare: sed illi, qui leges condiderunt, reputari debent sapientes. Dicit enim Sapientia Prouerbior. 8. Per me reges regnāt, & legum conditores iusta decernūt. ergo de intentione legis latoris non est iudicandum, nisi per verba legis.

¶ SED CONTRA est, quod Hilarius dicit in 4. De Trin. * intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei debet esse sermo subiectus: ergo magis est attendendum ad causam, quæ mouit legislatorem quàm ad ipsa verba legis.

CONCLVSIO.

¶ *Semper sunt verba legis seruanda, nisi adsit periculum publici boni, quo oporteat verba legis nonnunquā non obseruari.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est*, omnis lex ordinatur ad communem hominum salutem, & intantum obtinet vim & rationem legis: secūdum vero quod ab hoc deficit, virtutem obligandi non habet. vnde Iurisperitus * dicit, quòd nulla ratio iuris aut æquitatis benignitas patitur, vt quę salubri ter pro salute hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipsorum commodum perducamus ad scueritatem. Cōtingit autem multoties, quòd aliquid obseruari, communi saluti est vtile vt in pluribus, quod tamen aliquibus casibus est maxime nociuum: quia igitur legislator non potest omnes singulares casus inueri, proponit legem secundum ea, quæ in pluribus accidunt, ferens intentionē suam ad communem vtilitatem, vnde si emergat casus in quo obseruatio talis legis sit damnosa communi saluti, non est obseruanda: sicut si in ciuitate obsessa statuatur lex, quòd portæ ciuitatis maneant clausæ, hoc est vtile communi saluti, vt in pluribus. Si tamen contingat casus, quòd hostes insequantur aliquos ciues, per quos ciuitas conseruatur, damnosissimum esset ciuitati. nisi eis portæ aperirētur: & ideo in tali casu essent portę aperiendæ contra verba legis, vt seruaretur vtilitas communis, quā legislator intendit. Sed tamen hoc est considerandum, quòd si obseruatio legis secundum verba non habeat subitū periculum, cui oporteat statim occurri, nō pertinet ad quemliber, vt interetur quid sit vtile ciuitati, & quid

Q. 90. a. 2.

Inff. Vet. l. 1. ti. 3. lege 24.

inutile ciuitati. sed hoc solum pertinet ad principes, qui propter huiusmodi casus habēt authoritatem in legibus dispensandi. Si verò sit subitum periculum, non patiens tantam moram, vt ad superiorem recurri possit, ipsa necessitas dispensationem habet annexam: quia necessitas non subditur legi.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd ille, qui in casu necessitatis agit præter verba legis, non iudicat de ipsa lege, sed iudicat de casu singulari, in quo videt verba legis obseruanda non esse.

¶ Ad secundum dicendum, quod ille qui sequitur intentionem legislatoris, non interpretatur legem simpliciter: sed in casu, in quo manifestum est per euidentiam documenti, legislatorem aliud intendisse. si enim dubium sit, debet vel secundum verba legis agere, vel superiorem consulere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nullius hominis sapientia tanta est, vt possit omnes singulares casus excogitare: & ideo non potest sufficienter per verba sua exprimere ea, quæ conuenunt ad finem intentum: & si posset legislator omnes casus considerare, non oporteret, vt omnes exprimeret propter confusionem vitandam: sed legem ferre deberet secunda quæ in pluribus accidunt.

QVAESTIO NONAGESIMASEPTIMA, De mutatione legum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de mutatione legum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum lex humana sit mutabilis.

¶ Secundò, vtrum semper debeat mutari quando aliquid melius occurrerit.

¶ Tertiò, vtrum per consuetudinē abrogetur: & vtrum consuetudo obtineat vim legis.

¶ Quartò, vtrum vsus legis humanæ per dispensationem rectorum immutari debeat.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum lex humana debeat mutari aliquo modo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana derivatur à lege naturali, vt supra dictum* est: sed lex naturalis immobilis permanet: ergo & lex humana debet immobilis permanere.

2 ¶ Præterea, Sicut Philosophus dicit in 5. Ethi. * Mensura maxime debet esse permanens: sed lex humana est mensura humanorum actuum, vt supra dictum * est, ergo debet immobiliter permanere.

3 ¶ Præterea, De ratione legis est, quòd sit iusta & recta, vt supra dictum * est: sed illud quod semel est rectum, semper est rectū: ergo illud quod est semel lex, semper debet esse lex.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 1. de li. arb. Lex temporalis quamuis iusta sit, commutari tamē per tempora iuste potest.

CONCLVSIO.

¶ *Cum lex humana sit rationis dictamen, quo humani diriguntur actus, contingit leges mutari, dum imperfectis perfectionis aliquid superadditur, pro hominum, ac temporum variis conditionibus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum * est, lex humana est quoddā dictamen rationis, quo diriguntur humani actus, & secundum hoc duplex causa potest esse, quòd lex humana iuste mutetur. Vna quidem ex parte rationis, alia verò ex parte

hominum, quorum actus lege regulantur. Ex parte quidem rationis, quia humanæ rationi naturale esse videtur, vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat: vnde videmus in scientijs speculatiuis, quòd qui primò philosophati sunt, quædam imperfecta tradiderunt, quæ postmodū per posteriores sunt tradita magis perfecte: ita etiam & in operabilibus. Nam primi qui intenderunt inuenire aliquid vtile communitati hominum, non valentes omnia ex seipsis considerare, instituerunt quædam imperfecta in multis deficientia: quæ posteriores mutauerunt, instituentes aliqua quæ in pauciori bus deficere possunt à communi vtilitate. Ex parte vero hominum quorum actus legē regulantur, lex rectè mutari potest, propter mutationem conditionum hominum: quibus secundum diuersas eorum conditiones diuersa expediunt: sicut Augustinus ponit exemplum in 1. De libero arb. * quòd si populus sit bene moderatus & grauis, communisque vtilitatis diligentissimus custos, rectè lex fertur, qua tali populo liceat creare sibi magistratus, per quos respublica administretur. Porrò si paulatim idem populus deprauatus habeat venale suffragium, & regimen flagitiosis sceleratisque committāt, rectè adimitur populo talis potestas dandi honores, & ad paucorum bonorum redit arbitrium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd naturalis lex est participatio quædam legis æternæ, vt suprà dictum* est: & ideo immobilis perseuerat, quod habet ex immobilitate & perfectione diuinæ rationis instituentis naturam: sed ratio humana mutabilis est & imperfecta, & ideo eius lex mutabilis est. Et præterea lex naturalis continet quædam vniuersalia præcepta, quæ semper manent: lex vero posita ab homine, continet præcepta quædam particularia secundum diuersos casus qui emergunt.

¶ Ad secundum dicendū, quòd mensura debet esse permanens quantum est possibile: sed in rebus mutabilibus nō potest esse aliquid omnino immutabiliter permanens, & ideo lex humana non potest esse omnino immutabilis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd rectum in rebus corporalibus dicitur absolutè: & ideo semper quantum est de se manet rectum. sed rectitudo legis dicitur in ordine ad vtilitatem communem, cui non semper proportionatur vna eademque res, sicut suprà dictum* est. & ideo talis rectitudo mutatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum lex humana semper sit mutanda quando occurrit aliquid melius.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd semper lex humana, quando aliquid melius occurrit, sit mutanda. Leges enim humanæ sunt adinuentæ per rationem humanam, sicut etiam aliæ artes: sed in alijs artibus mutatur id quod prius tenebatur, si aliquid melius occurrat: ergo idem est etiam faciendum in legibus humanis.

2 ¶ Præterea, Ex his quæ præterita sunt, prouidere possumus de futuris: sed nisi leges humanæ mutatæ fuissent superuenientibus melioribus adinuentionibus, multa inconuenientia sequerentur: eo quòd leges antiquæ inueniuntur multas ruditates continere: ergo videtur, quòd leges sint mutandæ quotiescunque aliquid melius occurrit statuendum.

3 ¶ Præterea, Leges humanæ circa actus singulares hominum statuuntur, in singularibus autem perfectam cognitionem adipisci non possumus, nisi per experientiam, quæ tempore indiget: vt dicitur in 2. Ethi. * ergo videtur, quòd per successionem temporis possit aliquid melius occurrere statuendum.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur in Decretis, distin. 12. * Bicolum est & satis abominabile dedecus, vt traditiones quas antiquitus à patribus suscepimus, infringi patiamur.

CONCLVSIO.

¶ *Non semper lex mutanda est, quando melius occurrat, nisi adsit euidens necessitas, euidens & maxima reipublicæ vtilitas.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum* est, lex humana intantum rectè mutatur, inquātum per eius mutationem communi vtilitati prouidetur. Habet autem ipsa legis mutatio quantum in se est, detrimentum quoddam communis salutis: quia ad obseruātiam legum plurimum valet cōsuetudo, in tātum quod ea quæ cōtra communē consuetudinem fiunt, etiā si sint leuiora de se grauiora videntur: vnde quādo mutatur lex, diminuitur vis constrictiua legis, inquantum tollitur consuetudo. & ideo nunquam debet mutari lex quantum ex ista parte derogatur. Quod quidem contingit vel ex hoc quòd aliqua maxima & euidentissima vtilitas ex nouo statuto prouenit: vel ex eo quòd est maxima necessitas, ex eo quòd lex consuetudinis manifestam iniquitatem continet, aut eius obseruatio est plurimum nociua: vnde dicitur à iurisperito, quòd in rebus nouis constituendis euidens debet esse vtilitas, vt recte recedatur ab eo iure, quod diu æquum visum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ea quæ sunt artis, habent efficaciam ex sola ratione: & ideo vbicunque melioratio occurrit, est mutandum quod prius tenebatur: sed leges habent maximam virtutem ex consuetudine: vt Philosoph. dicit in 2. Polit. * & ideo non sunt de facili mutandæ.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum secundum*

Cap. 6. parum ante fin. tom. 5.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa concludit, quòd leges sunt mutandæ: non tamen pro quacunque melioratione, sed pro magna vtilitate vel necessitate: vt dictum* est. & similiter dicendum est ad tertium.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum consuetudo possit obtinere vim legis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd consuetudo non possit obtinere vim legis, nec legē amouere. Lex enim humana derivatur à lege naturæ & à lege diuina, vt ex supradictis * patet: sed consuetudo hominum nō potest mutare legem naturæ, nec legem diuinam: ergo etiam nec legem humanam immutare potest.

2 ¶ Præterea, Ex multis malis non potest fieri vnum bonum, sed illę qui incipit primo contra legem agere, male facit: ergo multiplicatis similibus actibus non efficietur aliquod bonum: lex autem est quoddam bonum, cum sit regula humanorum actuum: ergo per consuetudinē non potest remoueri lex, vt ipsa consuetudo vim legis obtineat.

3 ¶ Præterea, Ferre leges pertinet ad publicas personas, ad quas pertinet regere communitatem, vnde priuatæ personæ legem facere non possunt: sed consuetudo inualescit per actus priuatarum personarum. ergo consuetudo non potest obtinere vim legis, per quam lex remoueatur.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in epist. ad Casulanum, * Mors populi Dei & instituta maiorum pro lege sunt tenenda: & sicut prævaricatores legum diuinarum, ita contemptores consuetudinum Ecclesiasticarum coērcendi sunt.

Circa prin. illius, et est epistol. 86. tomo 2.

CONCLVSIO.

¶ *Consuetudo legis vim nequit habere, sed ipsam abolet, & legum interpretatrix est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnis lex proficiscitur à ratione & voluntate legislatoris. Lex quidem diuina & naturalis à rationabili Dei voluntate, lex autem humana à voluntate hominis ratione regulata. Sicut autem ratio & voluntas hominis manifestantur verbo in rebus agendis, ita etiam manifestantur facto: hoc enim vnusquisque eligere videtur vt bonum, quod opere implet: manifestum est autem quòd verbo humano potest & mutari lex: & etiam exponi, inquantum manifestat interiorem motum & conceptum rationis humanæ: vnde etiam & per actus maxime multiplicatos, qui consuetudinem efficiunt, mutari potest lex & exponi, & etiam aliquid causari, quod legis virtutem obtineat, inquantum scilicet per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus & rationis conceptus efficacissimè declaratur. Cum enim aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis iudicio prouenire, & secundum hoc consuetudo & habet vim legis, & legem abolet, & est legum interpretatrix.

Annot.

In corp. ar.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lex naturalis & diuina procedit à voluntate diuina, vt dictum* est. vnde non potest mutari per consuetudinem procedentem à voluntate hominis, sed solum per authoritatem diuinam mutari posset: & inde est quòd nulla consuetudo vim legis obtinere potest contra legem diuinam, vel legē naturalem. Dicit enim Isido. in synonymis, vsus authoritati cedat: prauum vsum lex & ratio vincat.

2. 96. a. 6.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut suprà dictum* est, leges humanæ in aliquibus casibus deficiunt: vnde possibile est quandoque præter legem agere, in casu scilicet in quo deficit lex: & tamen actus non erit malus, & com tales casus multiplicantur propter aliquam mutationem hominum, tunc manifestatur per consuetudinem, quòd lex vlterius non est vtilis: sicut etiam manifestaretur, si lex contraria verbo promulgaretur. Si autem adhuc maneat ratio eadem propter quam prima lex vtilis erat, non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincit: nisi forte propter hoc solum inutilis lex videatur: quoniam non est possibilis secundum consuetudinem patriæ, quæ erat vna de conditionibus legis: difficile enim est consuetudinem multitudinis remouere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd multitudo, in qua consuetudo introducitur, duplicis conditionis esse potest. Si enim sit libera multitudo, quæ possit sibi legem facere, plus est consensus totius multitudinis

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ sextæ Articulum quartum.

IN titulo Articu. quarti aduerte, quod non de principe specialiter, sed de rectore multitudinis, siue princeps sit, siue non, quæritio est.

¶ In corpore articuli eiusdem aduerte duo. Primo, quid subiacet dispensationi Rectoris ex primitur namque in littera, quod hoc est defectus legis in persona, vel casu: quando enim non est, nec apparet, nec dubitatur defectus legis, nulla est ratio licentiam tribuendi, quod non seruetur legis præceptum: ac per hoc nulla est ratio dispensandi, quando autem apparet quod lex in hoc casu impediret malus bonum, vel crederet in malum & huiusmodi, tunc deficere dicitur lex in casu illo. vnde pro sola voluntate non fit dispensatio, sed dilatio. Secundo, quis rector in qua lege possit dispensare. in littera enim nihil aliud exprimitur, nisi quod rector multitudinis habet potestatem dispensandi in lege humana, quę suæ authoritati inititur. Et in responsione ad tertium in lege humana publica no potest dispensare, nisi ille, à quo lex authoritatem habet, vel is, cui ipse committerit.

Lib. 5. cap. 3. in fine.

¶ Videtur autem mihi quod seclusa consuetudine, quæ authoritatem dispensandi inferioribus rectoribus committit & adimit, ex hoc ipso quod aliquis constitutus est rector multitudinis, cōmissa quoque est sibi authoritas dispensandi in lege superioris quo ad tria, scilicet quo ad letitia, quo ad frequentia, quo ad propria. Leue autem est quodcunque ex ceteris paribus non præcepto propriè dicto, sed simplici statuto positum est. Non enim est rationi consonum, vt ad principem pro dispensatione in leui recurrendum sit. Frequenter quoque occurrentibus graue nimis esset, ad principem sæpe valde remotum loco vel commoditate recurrere, vbi lex ipsa vindicanda tandem esset, non seruanda, vt patet in lege ieiunij ecclesiastici, quòd cerebro soluendum accidit ex ratione nabili, secundum existimationem saltem, causa: nec est rationi consonum, vt semidebilis, aut volens quis equitare, aut pedes ire sine necessitate cogente, & putans se non posse seruare ieiunium, debeat ad papam recurrere: sed sat videtur, quòd arbitrio episcopi in aliud pium opus commutetur, saluo legis fine. Æquum etiam est, ad aliquid obseruandum, quod consuetudo manifestat, quàm authoritas principis, qui nō habet potestatem condendi legem, nisi inquātum gerit personam multitudinis, vnde licet singulæ personæ non possint cōdere legem, tamen totus populus condere legem potest. Si verò multitudo non habeat liberam potestatem condendi sibi legem, vel legem à superiori potestate positam remouendi: tamē ipsa consuetudo in tali multitudine prævalens obtinet vim legis, inquantum per eos toleratur, ad quos pertinet multitudini legem imponere. ex hoc enim ipso videntur approbare quod consuetudo introduxit.

Anno 5.

Supr. q. 96. arti. 6. cor. & infr. qu. 100. artic. 8. co. et 22. q. 88. arti. 10. co. et ad 2. et q. 89. artic 9. & q. 147. ar. 4. cor. & ad 1. & 2. dist. 37. ar. 4. & 4. di. 15. q. 3. ar. 2. quæst. 1. et dist. 27. qu. 2. art. 3. ad 4. & 3. contra cap. 125. fin. Li. 5. Ety. cap. 21. Lib. 3. Eth. cap. 2. in fi. tomo 5.

Qu. 96. artic. 6.

Qu. 96. artic. 6.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum Rectores multitudinis possint in legibus humanis dispensare.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod Rectores multitudinis non possunt in legibus humanis dispensare. Lex enim statuta est pro communi vtilitate, vt Isidor. *dicit: sed commune bonum non debet intermitti pro priuato commodo alicuius personę, quia vt dicit Philosophus in 1. Ethi. * Bonum gentis diuinius est, quam bonum vnius hominis. ergo videtur quòd nō debeat dispensari cum aliquo, vt contra legem communem agat.

2 ¶ Præterea, Illis qui super alios constituūtur, præcipitur Deuter. 1. ita paruum audietis vt magnum; nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Sed concedere alicui quod communiter denegatur omnibus, videtur esse acceptio personarum. ergo huiusmodi dispensationes facere Rectores multitudinis non possunt, cum hoc sit contra præceptum legis diuinæ.

3 ¶ Præterea, Lex humana si sit recta, oportet quòd consonet legi naturali & legi diuinæ: aliter enim non congrueret religioni nec conueniret disciplinæ, quod requiritur ad legem: vt Isidor. *dicit. sed in lege naturali & diuina nullus homo potest dispensare. ergo nec etiam in lege humana.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Apostolus 1. ad Cor. 9. Dispensatio mihi credita est.

CONCLVSIO.

¶ Ad multitudinis rectores legum dispensatio spectat, dummodo prudenter, & non sine causa fiat.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd dispensatio propriè importat cōmensurationem alicuius communis ad singula. vnde etiā gubernator familię dicitur dispensator, inquantū vnicuique de familia cum pondere & mēsura distribuit, & operationes & necessaria vitæ. Sic igitur & in quacunque multitudine ex eo dicitur aliquis dispensare, quia ordinat qualiter aliquod commune præceptum sit à singulis adimplendum. Contingit autē quāndoque, quòd aliquod præceptum, quod est ad commodum multitudinis vt in pluribus, non est conueniens huic personæ, vel in hoc casu: quia vel per hoc impediretur aliquid melius, vel etiam induceretur aliquod malum: sicut ex supradictis* patet. Periculosum autem esset, vt hoc iudicio cuiusliber committeretur, nisi fortè propter euidens & subitum periculum: vt suprà* dictum est. Et ideo ille qui habet regere multitudinem, habet potestatē dispensandi in lege humana, quę suę authoritati innititur, vt scilicet in personis vel in casibus, in quibus lex deficit, licentiā tribuat, vt præceptum legis non seruetur. Si autē absque hac ratione pro sola voluntate licentiā tribuat, non erit fidelis in dispensatione, aut erit imprudēs: infidelis quidē, si non habet intentionem ad bonum commune: imprudēs autē, si rationem dispēsandi ignoret: propter quod

Dominus dicit Luc. 12. Quis putas est fidelis dispensator & prudens quę constituit Dominus super familiam suam.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd quando cum aliquo dispensatur, vt legem cōmunem non seruet: non debet fieri in præiudicium boni communis, sed ea intentione, vt ad bonum commune proficiat.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd non est acceptio personarum, si nō seruetur æqualia in personis inæqualibus. vnde quando cōditio alicuius personę requirit rationabiliter, vt in ea aliquid specialiter obseruetur, nō est personarum acceptio, si sibi aliqua specialis gratia fiat.

¶ Ad tertium dicendū, quòd lex naturalis inquantum cōtinet præcepta cōmunia, quę nunquam fallunt, dispensationem recipere nō potest, in alijs verò præceptis, quę sunt quasi cōclusiones præceptorum communium, quādoque per hominem dispēsatur, puta, quòd mutuū non reddatur proditori patrię, vel aliquid huiusmodi. Ad tertię autē diuinam ita se habet quilibet homo, sicut persona priuata ad legem publicam, cui subijcitur. vnde sicut in lege humana publica non potest dispensare, nisi ille à quo lex authoritatem habet, vel is cui ipse cō miserit, ita in præceptis iuris diuini, quę sunt à Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, vel is, cui ipse specialiter committeret.

QVAESTIO NONA.

Qęsimaoctaua, De lege veteri, in sex articulos diuisa.

ON SEQVENTER considerandum est, de lege veteri.

¶ Et primò de ipsa lege.

¶ Secundò, de præceptis eius.

¶ Circa primum quæruntur sex.

¶ Primò, vtrum lex vetus sit bona.

¶ Secundò, vtrum sit à Deo.

¶ Tertiò, vtrum sit à deo mediantibus angelis.

¶ Quartò, vtrum data fit omnibus.

¶ Quintò, vtrum omnes obliget.

¶ Sextò, vtrum congruo tempore fuerit data.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum lex vetus fuerit bona.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lex vetus non fuerit bona. Dicitur enim Ezech. 20. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent, sed lex non dicitur bona nisi propter bonitatem præceptorum, quæ continet, ergo lex vetus non fuit bona.

2 ¶ Præterea, Ad bonitatem legis pertinet, vt communi saluti proficiat, sicut Isidor. * dicit: sed lex vetus non fuit salutifera, sed magis mortifera & nociua. dicit enim Apost. Rom. 7. Sine lege peccatum mortuum erat: ego autem viuebam sine lege aliquando, sed cùm venisset mandatum, peccatum reuixit: ego autem mortuus sum. & Rom. 5. Lex subintrauit, vt abundaret delictū, ergo lex vetus non fuit bona.

3 ¶ Præterea, Ad bonitatem legis pertinet, quòd sit possibilis ad obseruandum, & secundum naturam & secundum humanam conditudinem: sed hoc non habuit lex vetus, dicit enim Pet. Act. 15. Quid tentatis imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque nos neque patres nostri portare potuimus? ergo videtur quòd lex vetus non fuerit bona.

¶ SED CONTRA est, quòd Apost. dicit Rom. 7. Itaque lex quidem sancta est, & mandatum sanctum & iustum & bonum.

CONCLVSIO.

¶ Lex vetus cum fuerit secundum rectam rationem tradita, vt eā homines à concupiscentijs & peccatis abstinerent, bona fuit, quanquam non secundum perfectam bonitatis rationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd absque omni dubio lex vetus bona fuit. Sicut enim doctrina ostenditur esse vera ex hoc, quod consonat rationi rectæ, ita etiam lex aliqua ostenditur esse bona ex hoc quòd consonat rationi. Lex autē vetus rationi cōsonabat, quia concupiscentiā reprimebat, quæ rationi aduersatur, vt patet in illo mādato: Non concupisces rem proximi tui, quod ponitur Exo. 20. Ipsa etiam omnia peccata prohibebat, quæ sunt contra rationem. vnde manifestum est quòd bona erat, & hæc est ratio Apostoli Rom. 7. Condescendit, inquit, legi dei secundum interiorem hominem: & iterum, Consentio legi, quoniam bona est. Sed notandum est, quod bonū dicitur

gradus habet, vt Dion, dicit 4 ca. De diui. no. * Est enim aliquod bonum perfectum, & aliquod bonum imperfectum. Perfecta quidem bonum est in his, quæ ad finem ordinantur, quando aliquid est tale, quod per se est sufficiens inducere ad finem. Imperfectum autem bonum est quod operatur aliquid ad hoc, quòd perueniatur ad finem, non tamen sufficit ad hoc quòd ad finem perducat: sicut medicina perfecte bona est, quæ hominem sanat, imperfecta autem est, quę hominem adiuuat, sed tamen sanare non potest. Est autem sciendum, quòd est alius finis legis humanæ, & alius legis diuinæ. Legis enim humanæ finis, est temporalis tranquillitas ciuitatis: ad quem finem peruenit lex cohibendo exteriores actus, quantum ad illa mala, quæ possunt perturbare pacificum statum ciuitatis. Finis autem legis diuinæ est perducere hominē ad finem fœlicitatis æternæ, qui quidem finis impeditur per quodcunque peccatum: & non solum per actus exteriores, sed etiam per interiores, & ideo illud quod sufficit ad perfectionem legis humanæ (vt scilicet peccata prohibeat, & pœnam apponat) non sufficit ad perfectionem legis diuinæ, sed oportet quod hominem totaliter faciat idoneum ad participationē fœliciratis æternæ, quod quidem fieri non potest, nisi per gratiam spiritus sancti, per quam diffunditur charitas in cordibus nostris: quæ legem adimplet. Gratia enim dei vita æterna: vt dicitur Roman. 6. hanc autem gratiam lex vetus conferre non potuit, referuabatur enim hoc Christo. quia vt dicitur Ioan. 1. Lex per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. & inde est, quòd lex vetus bona quidem est, sed d imperfecta: secundum illud Heb. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dominus loquitur ibi de præceptis cæremonialibus, quæ quidem dicuntur non bona, quia gratiam non conferebant, per quam homines à peccato mundarētur: tamen per huiusmodi se peccatores ostenderent. vnde signanter dicitur:* Et iudicia in quibus non viuent, id est, per quæ vitam gratiæ obtinere non possunt. & postea subditur: Et pollui eos in muneribus suis, id est pollutos ostendi, cum offerrent omne quod aperit vuluam propter delicta sua.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex dicitur occidisse, non quidem effective, sed occasionaliter ex sua imperfectione, inquantum scilicet gratiam non conferebat, per quam homines implere possent quod mandabat, vel vitare quod vetabat, & sic occasio ista non erat data, sed sumpta ab hominibus. vnde & Apostolus ibidem dicit, Occasione accepta peccatū per mādatum seduxit me, & per illud occidit. Ex hac etiam ratione dicitur, quòd lex subintrauit vt abundaret delictū, vt ly, vt denotet consecutiue, non causaliter, inquantū scilicet homines accipientes occasionem à lege abundantius peccauerunt: tum quia grauius fuit peccatum post legis prohibitionem, tum etiam quia concupiscentia creuit, magis enim concupiscimus quod nobis prohibetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iugum legis seruari non poterat sine gratia adiuuante, quam lex non dabat. Dicitur enim Roma. 9. Non est volentis neque currentis, scilicet velle & currere in præceptis Dei, sed miserentis Dei, vnde in Psal. 118. dicitur. Viam mādatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum, scilicet per donū gratiæ & charitatis.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum lex vetus fuerit à Deo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd lex vetus non fuerit à Deo. dicitur enim Deut. 32. Dei perfecta sunt opera: sed lex fuit imperfecta, vt supra dictum* est, ergo lex vetus non fuit à Deo.

2 ¶ Præterea, Eccle. 3. dicitur. Didici, quòd omnia opera, quæ fecit deus, perseuerēt in æternum: sed lex vetus non perseuerat in æternum. dicit enim apost. ad Heb. 7. Reprobatio fit quidem præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem. ergo lex vetus non fuit à Deo.

3 ¶ Præterea, Ad sapientem legislatorem pertinet non solum mala auferre, sed etiam occasiones malorum: sed vetus lex fuit occasio peccandi, vt supra dictum* est. Ergo ad deum, cui nullus est similis in legislatoribus (vt dicitur Iob. 36.) non pertinebat legem talem dare.

4 ¶ Præterea, Primæ ad Tim. 2. dicitur, quòd deus vult omnes homines saluos fieri: sed lex vetus non sufficiebat ad salutem hominū, vt supra dictum* est: ergo ad deum non pertinebat talem legem dare. lex ergo vetus non est à deo.

¶ SED CONTRA est, quod dominus dicit Mat. 15. loquens Iudæis, quibus erat lex vetus data: Irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras. & paulo ante præmittitur, Honora patrem tuum & matrem tuam, quod manifeste in lege veteri continetur, ergo lex vetus est à deo.

CONCLVSIO.

¶ Lex vetus à Domino Deo & patre Domini nostri Iesu Christi data est, à quo hominum salus per gratiam Christi facta est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd lex vetus à bono deo data est, qui est pater domini nostri Iesu Christi, lex enim vetus homines ordinabat ad Christum dupliciter. Vno quidem modo testimōium Christo perhibendo. vnde ipse dicit Luc. vlt. Oportet impleri omnia, quę scripta sunt in lege, & in Psalm. & in Prophetis de me. & Ioan. 5. Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Alio modo per modū cuiusdam dispositionis, dū retrahens homines à cultu idolatriæ, cōducebat eos sub cultu vnius Dei, à quo saluandū erat humanum genus per Christū. vnde Apostolus dicit ad Gal. 3. Priusquam veniret fides sub lege custodiebamur concluſi in eam fidem quę reuelāda erat. Manifestū est autē, quòd exiusdē est disponere ad finē, & ad finē perducere: & dico, Eiusdē per se, vel per suos subditos. Non enim diabolus legem tulisset, per quam homines adducerētur ad Christum, per quem erat eiciendus: secundum illud Matth. 12. Si satanas satanam eijcit, diuisum est regnum eius. & ideo ab eodem deo, à quo facta est salus hominum per gratiam Christi, lex vetus data est.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Articulum tertium.

IN quęstionis 98. primis tribus articulis nihil aliud scribendū occurrit, nisi vt caute intelligas dicta in responsione ad secundum tertij articuli. possunt siquidem dupliciter intelligi, primo, vt negēt Moysen vidisse diuinam essentiam. Secundo, vt negent Moysen, vidisse diuinam essentiam in illa visione, qua loquebatur facie ad faciem. iste secundus sensus est intentus ab authore, & non primus, vt inferius in Secunda secundę, quæstio. 174. aperitur. vbi ex hoc, quod Moyses palam, & non per enigmata Deum vidisse dicitur, Numeri 12. concluditur, intenemente Aug. ipsum vidisse deum per essentiam. et quo tamen stat, quòd legem per angelos acceperit in alijs visionibus, vt hic dicitur ex authoritate scripturæ.

tempus: sicut dicitur aliquis puer perfectus, non simpliciter, sed secundum temporis conditionem. ita etiam præcepta, quæ pueris dantur, sunt quidem perfecta secundum conditionem eorum, quibus dantur, & si non sint perfecta simpliciter. & talia fuerunt præcepta legis. vnde Apostolus dicit ad Galat. 3. Lex pedagogus noster fuit in Christo.

¶ Ad secundum dicendū, quòd opera dei perseuerant in æternum, quę sic deus fecit, vt in æternum perseuerent. & hæc sunt ea, quæ sunt perfecta. Lex autem vetus reprobatur tempore perfectionis gratiæ, non tanquam mala, sed tanquam infirma, & inutilis pro isto tempore: quia vt subdit: Nihil ad perfectū adduxit lex. vnde ad Galatas 3. dicit Apostolus: Vbi venit fides, iam non sumus sub pedagogo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut supra dictum * est, deus aliquando permittit aliquos cadere in peccatum, vt exinde humilientur: ita etiam voluit talem legē dare, quam suis viribus homines implere non possent: vt sic dum homines præsumentes de se, peccatores se inuenirent, humiliati recurrerent ad auxilium gratię. *q. 97. ar. 4.*

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis lex vetus non sufficeret ad saluandum homines, tamen aderat aliud auxilium à deo hominibus simul cum lege, per quod saluari poterant, scilicet fides Mediatoris, per quam iustificati sunt antiqui patres, sicut etiam nos iustificamur, & sic deus non deficiebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum lex vetus data fuerit per angelos.

Ios. a. 6. 48 gu. pro ve. Et Isa. 6. et Gal. 3. le. 7. tex 2. le. 4. Et Heb. 1. c. 2 & c. 2. ß. & ca. 5.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd lex vetus non fuerit data per angelos, sed immediatè à deo, angelus enim nūtius dicitur: & sic nomen angeli ministerium importat, non dominiū: secūdum illud Psal. 102. Benedicite domino omnes angeli eius, ministri eius: sed vetus lex à domino tradita esse perhibetur. dicitur enim Exo. 20. Locutusque est dominus sermones hos. & postea subditur: Ego enim sum dominus Deus tuus, & idem modus loquendi frequēter reperitur in Exo. & in libris consequentibus legem. ergo lex est immediate data à Deo.

2 ¶ Præterea, sicut dicitur Ioan. 1. Lex per Moysen data est: sed Moyses immediatè accepit à Deo: dicitur enim Exo. 33. Loquebatur dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet amicus ad amicum suum: ergo lex vetus immediate data est à deo.

3 ¶ Præterea, Ad solum principem pertinet legem ferre, vt supra* dictum est, sed solus deus est princeps salutis animarum. angeli vero sunt administratorii spiritus. vt dicitur ad Heb. 1. ergo lex vetus per angelos dari non debuit, cum ordinaretur ad animarum salutem. *q. 90. a. 3.*

¶ SED CONTRA est, quod dicit Apostolus ad Gal. 3. Lex data est per angelos in manu Mediatoris. & actuum 7. dicit Stephanus, accepistis legem in dispositione angelorum

CONCLVSIO.

¶ Sicut conueniens fuit nouam legem tanquam perfectiorem veteri, dari hominibus immediate à Deo, ita decuit veterem legem angelico ministerio hominibus reuelari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Articulum quartum.*

Ca. 4. ante med.

Arnot. Ar. 1. huius quæst.

IN articulo quarto eiusdem quæstionis in calce responsionis ad secundum accipe rationem Aug. scilicet, quòd ex peccato primi parentis prouenit, quosdam non docerià Deo: vt rationem particularem, scilicet post naturam lapsam simpliciter nulla reddi alia ratio potest, nisi. sicut reprobationis, de qua in prima parte diffusè tractatum est.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Articulum quintum & sextum.*

Annot. In. præfat. in Ioh. c. 2. ante med.

IN articu. 5. & 6. eiusdem nota, quòd licet in 6. articulo quæstio sit de tempore Moysi, & in corpore articuli non cõcludatur determinatè tẽpus Moysi, nec ratione durorũ & superborum, nec ratione bonorum, sed tempus medium inter legem naturæ & legem gratiæ: in responsionibus tamen argumentorum determinatur illud tempus medium ad tempus Moysi, quando primo domus Israel fuit populus liber: vt patet in litera.

Ca. 27. paulo post pri. tomo 3.

D. 10. quod non videbat desiderabat, non ergo videbat ipsam Dei essentiam: & ita non immediatè ab eo instruebatur. Quod ergo dicitur, quòd loquebatur ei facie ad faciem, secundum opinionem populi loquitur Scriptura, qui putabat Moysen ore ad os loqui cum Deo, cùm per subiectam creaturam, id est, per angelum & nubem, ei loqueretur & appareret. vel per visionem faciei intelligitur quædam eminẽs contemplatio & familiaris infra essentiæ diuinæ visionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd solius principis est sua authoritate legem instituere: sed quandoque legem institutam per alios promulgat: & ita Deus sua authoritate instituit legem, sed per angelos promulgauit.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum lex vetus dari debuerit soli populo Iudæorum.*

Inf. arti 5. co. Et 3. di. 25. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 3. * Ar. præc.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd lex vetus non debuit dari soli populo Iudæorum. Lex enim vetus disponebat ad salutem, quæ futura erat per Christum, vt dictum* est: sed salus illa non erat futura solum in Iudæis, sed in omnibus gentibus. secundum illud Esa. 49. Parum est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israël conuertendas: dedi te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, & non vni populo tantùm.

2 ¶ Præterea, Sicut dicitur Actо 10. Non est personarum acceptor Deus. sed in omni gente, qui timet Deum, & facit iustitiam acceptus est illi, non ergo magis vni populo, quàm aliis viam salutis debuit aperire.

Ar. præced. 3 ¶ Præterea, Lex data est per angelos, sicut iam dictum* est. sed ministeria angelorum Deus non solum Iudæis, sed omnibus gentibus semper exhibuit, dicitur enim Eccl. 17. In vnamquanque gentem præposuit rectorem. omnibus etiam gentibus temporalia bona largitur, quæ minus sunt curæ Deo quàm spiritualia bona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Ro. 3. Quid ergo amplius Iudæo? multum quidem per omnem modum. primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. & in Psal. 149. dicitur. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

CONCLVSIO.

¶ *Decuit vt illi Iudæorum populo lex daretur vetus, ex qua Christus secundum promissionem gratuita Dei electione nasciturus erat.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd posset vna ratio assignari, quare potius populo Iudæorum data sit lex, quàm aliis populis: quia aliis populis ad idolatriam declinantibus solus populus Iudæorum in cultu vnius Dei remansit: & ideo alij populi indigni erant legem recipere, ne sanctum canibus daretur. Sed ista ratio conueniens non videtur: quia populus ille etiam post legem latã ad idolatriam declinauit, quod grauius fuit, vt patet Exo. 33. & Amos 5. Nunquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto 40. annis domus Israel, & portastis tabernaculum Moloch Dei vestri, & imaginem idolorũ vestrorum, sydus Dei vestri, quę fecistis vobis? Expressè etiam dicitur. Deuteron. 9. Scito, quòd non propter iustitias tuas dominus Deus tuus dedit tibi terram hanc in possessionem, cum durissimæ cervicis sis populus. sed ratio ibi præmittitur, vt compleret verbum suum Dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac, & Iacob. quæ autem promissio eis sit facta, ostendit Apostolus ad Galat. 3. dicens, Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. non dicit seminibus quasi in multis, sed quasi in vno. & semini tuo qui est Christus. Deus igitur & legem & alia beneficia specialia illi populo exhibuit, propter promissionem eorum patribus factã: vt ex eis Christus nasceretur. decebat enim, vt ille populus, ex quo Christus nasciturus erat, quadam speciali sanctificatione polleret, secundum illud quod dicitur Leuit. 19. Sancti eritis, quia ego sanctus sum. Nec etiam fuit propter meritum ipsius Abrahæ, vt talis promissio ei fieret: vt scilicet Christus ex eius semine nasceretur: sed ex gratuita Dei electione & vocatione, vnde dicitur Isa. 14. Qui suscitauit ab Oriẽte iustum, vocauit eum, vt sequeretur se. Sic ergo patet, quòd ex sola gratuita electione Patres promissionem acceperunt, & populus ex eis progenitus legem accepit: secundum illud Deutero 4. Audistis verba illius de medio ignis, quia dilexit patres, & elegit semen eorum post illos. Si autem rursus quæratur, quare hunc populum elegit, vt ex eo Christus nasceretur, & non alium: conueniet responsio Aug. quam dicit super Ioan. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle dijudicare. si non vis errare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis salus futura per Christum esset omnibus gentibus præparata: tamen oportebat ex vno populo Christum nasci, qui propter hoc præ aliis prærogatiuam habuit, secundum illud Ro. 9. Quorum scilicet Iudæorum, est adoptio filiorum Dei & testamentum, & legislatio, quorum patres, ex quibus Christus est secundum carnem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd acceptio personarum locum habet in his, quæ ex debito dantur. In his verò, quæ ex gratuita voluntate conferuntur, acceptio personarum locum non habet: non enim est personarum acceptor, qui ex liberalitate de suo dat vni, & non alteri: sed si esset dispensator bonorum communium, & non distribueret æqualiter secũdum merita personarum, esset personarum acceptor. Salutaria autẽ beneficia Deus humano generi confert ex sua gratuita voluntate: de non est personarum acceptor, si quibusdam præ aliis conferat. vnde de Aug. dicit in li. de prædestinatione sanctorum,* Omnes quos Deus docet, misericordia docet, quos autem non docet, iudicio non docet. hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beneficia gratiæ subtrahuntur homini propter culpam: sed beneficia naturalia non subtrahuntur, nisi quæ sunt ministeria angelorum, quæ ipse naturarum ordo requirit, scilicet per media gubernentur infima, & etiam corporalia subdita, quæ non solum hominibus, sed etiam iumentis Deus administrat: secundum illud Psalm. 35. Homines & iumenta saluabis domine.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Virum omnes homines obligabantur seruare legem veterem.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd omnes homines obligabantur ad obseruandam veterem legem. Quicunque enim subditur regi, oportet quòd subdatur legi eius: sed vetus lex est data à Deo, qui est rex omnis terræ, vt in Psal. 46. dicitur. ergo omnes habitantes terram, tenebantur ad obseruantiam legis.

2 ¶ Præterea, Iudæi saluari non poterant, nisi legem veterem obseruarent: dicitur enim Deut. 27. Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit. si igitur alij homines non obseruantia legis veteris potuissent saluari, peior fuisset conditio Iudæorum, quàm aliorum hominum.

3 ¶ Præterea, Gentiles ad ritum Iudaicum, & ad obseruantias legis admittebantur, dicitur enim Exo. 12. Si quis peregrinorum in vestris voluerit transire Coloniã, & facere Phase domini, circumcidatur prius omne masculinum genus: & tunc ritè celebrabit, eritque simul sicut indigena terræ. Frustra autem ad obseruantias legales fuissent extranei admissi ex ordinatione diuina, si absque legalibus observantijs saluari potuissent. ergo nullus saluari poterat nisi legem obseruando. ¶ SED

¶ SED CONTRA est, quod Dion. dicit 9. Cap. Cæle. hierar.* quòd multi Gentilium per angelos sunt reducti in deum: sed constat quòd Gentiles legem non obseruabant. ergo absque obseruantia legis potuerunt aliqui saluari.

CONCLVSIO.

¶ *Omnes tenebantur ad veteris legis obseruationem quo ad ea, quæ iuris naturæ in illa continebantur, non autem quo ad alia, quæ illi superaddebantur præcepta.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd lex vetus manifestabat præcepta legis naturæ, & superaddebat quædam propria præcepta: quantũ igitur ad illa, quæ lex vetus cõtinebat de lege naturæ: omnes tenebantur ad obseruantiam veteris legis: non quia erant de veteri lege, sed quia erant de lege naturæ. sed quantum ad illa quæ lex vetus superaddebat, non tenebantur aliqui ad obseruantiam veteris legis, nisi solus populus Iudæorum. Cuius ratio est, quia lex vetus sicut dictũ* est, data est populo Iudæorum, vt quandam prærogatiuam sanctitatis obtineret propter reuerentiam Christi, qui ex illo populo nasciturus erat. quæcunque autem statuuntur ad specialem aliquorum sanctificationem, non obligant nisi illos, sicut ad quædam obligantur clerici, qui mancipantur diuino ministerio, ad quæ laici non obligantur: similiter & religiosi ad quædam perfectionis opera obligantur ex sua professione, ad quæ seculares non obligantur, & similiter ad quædam specialia obligabatur populus ille, ad quæ alij populi nõ obligabãtur: vnde dicitur Deut. 18. Perfectus eris, & absque macula coram domino deo tuo. & propter hoc etiam quadam professione vtebantur: vt patet Deut. 26. Profiteor hodie coram domino Deo tuo, &c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quicunque subduntur ergo, obligantur ad legem eius obseruandam, quam omnibus communiter proponit, sed si instituat aliqua obseruanda à suis familiaribus ministris, ad hæc cæteri non obligantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo quanto Deo magis coniungitur, tanto efficitur melioris conditionis: & ideo quanto populus Iudæorum erat astrictus magis ad diuinum cultum, dignior alijs populis erat, vnde dicitur Deut. 4. Quæ est alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem, & similiter etiam quantum ad hoc sunt melioris conditionis clerici, quàm laici, & religiosi, quàm seculares.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd Gentiles perfectius & securius salutem consequebantur sub obseruantiis legis, quàm sub sola lege naturali. & ideo ad eas admittebantur. Sicut etiam nunc laici transeunt ad clericatum, & seculares ad religionem, quamuis absque hoc possint saluari.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Virum lex vetus conuenienter data fuerit tempore Moysi.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod lex vetus non conuenienter fuerit data tempore Moysi. Lex enim vetus disponebat ad salutem quæ erat futura per Christum: sicut dictum* est. sed statim homo post peccatum indiguit huiusmodi sanitatis remedio. ergo statim post peccatum lex vetus debuit dari.

2 ¶ Præterea, Lex vetus data est propter sanctificationem eorum, ex quibus Christus nasciturus erat, sed Abrahæ incepit fieri promissio de semine, quod est Christus: vt habetur Gen. 12. ergo statim tempore Abrahæ debuit lex dari.

3 ¶ Præterea, Sicut Christus non est natus ex alijs descendentibus ex Ioe, nisi ex Abrahã, cui facta est promissio: ita etiam non est natus ex alijs filijs Abrahæ, nisi ex Dauid, cui est promissio renouata: secundum illud 2. Reg. 23. dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob. ergo lex vetus debuit dari post Dauid. sicut data est post Abraham.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Gal. 3. quòd lex propter transgressionem posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris, id est, ordinabiliter data, vt glo.* dicit. ergo congruum fuit, vt lex vetus illo temporis ordine traderetur.

CONCLVSIO.

¶ *Decuit tempore Moysi legem veterem hominibus dari, quo homines infirmitatem suam agnoscerent, & perfectius ad diuinam gratiam susciendam præparerentur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conuenientissimè lex vetus data fuit tempore Moysi. Cuius ratio potest accipi ex duobus, secundum quod quælibet lex duobus generibus hominum imponitur. Imponitur enim quibusdam duris & superbis, qui per legem compescuntur & domantur. Imponitur etiam bonis, qui per legem instructi adiuuantur ad implendum quod intendunt. Conueniens igitur fuit tempore legem veterem dari ad superbiam hominum conuincendã. De duobus enim homo superbiebat, scilicet de scientia, & de potentia. de scientia quidem, quasi ratio naturalis ei possit sufficere ad salutem. Et ideo, vt de hoc eius superbia conuinceretur, permissus est

homo regimini suæ rationis absque adminiculo legis scriptæ: & experimento homo discere potuit, quòd patiebatur rationis defectum per hoc, quòd homines vsque ad idolatriam, & turpissima vitia circa tempora Abrahæ sunt prolapsi. & ideo post hæc tempora fuit necessarium legem scriptam dari in remedium humanæ ignorantiæ, quia per legem est cognitio peccati, vt dicitur Ro. 5. Sed postquam homo est instructus per legem, conuicta est eius superbia de infirmitate, dum implere non poterat quod cognoscebat: Et ideo sicut Apostolus concludit ad Ro. 8. quòd impossibile erat legi, in qua infirmabatur per carnem, misit deus filium suum, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Ex parte verò bonorum lex data est in auxilium. quod quidem tunc maximè populo necessarium fuit, quando lex naturalis obscurati incipiebat propter exuperantiam peccatorum. Oportebat enim huiusmodi auxilium quodam ordine dari, vt per imperfecta ad perfectionem manuduceretur. & ideo inter legem naturæ & legem gratiæ oportuit legem veterem dari.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod statim post peccatum primi hominis non competebat legem veterem dari: tum quia nondũ homo recognoscebat se ea indigere de sua ratione confisus, tum quia adhuc dictamen legis naturæ nondum erat obtenebratum per consuetudinem peccandi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex non debet dari nisi populo: est enim præceptum commune, vt dictum* est. & ideo tempore Abrahæ data sunt quædam familiaria præcepta, & quasi domestica, dei ad homines. sed postmodum multiplicatis eius posteris, intantum quòd populus esset, & liberatis eis à seruitute, lex conuenienter potuit dari: nam serui non sunt pars populi, vel ciuitatis, cui legem dari competit: vt Philosoph. dicit in 3. politicæ. * Q. 90. a. 2. & 2. & q. 96. ar. 1. ad 2.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd quia legem oportebat alicui populo dari, non solùm illi ex quibus est Christus natus, legem acceperunt, sed totus populus consignatus signaculo circumcisionis, quæ fuit signum promissionis Abrahæ factæ, & ab eo creditæ: vt dicit Apost. Ro. 4. & ideo etiam ante Dauid oportuit legem dari tali populo iam collecto. Ca. 5. à me to. 5.

QVAESTIO NONAGESIMA nona, De præceptis veteris legis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de præceptis veteris legis.
¶ Et primo, de distinctione ipsorum.
¶ Secundo, de singulis generibus distinctis.
¶ Circa primum quæruntur sex.
¶ Primò, vtrum legis veteris sint plura præcepta, vel vnum tantùm.
¶ Secundò, vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia.
¶ Tertiò, vtrum præter moralia contineat cæremonialia.
¶ Quartò, vtrum contineat præter hæc iudicialia.
¶ Quintò, vtrum præter ista tria contineat aliqua alia.
¶ Sextò, de modo quo lex inducebat ad obseruantiam prædictorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum in lege veteri contineatur solum vnum præceptum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in lege veteri non contineatur nisi vnum præceptũ. Lex enim est nihil aliud quàm præceptum, vt supra habitum* est: sed lex vetus est vna: ergo non continet nisi vnum præceptum. Q. 90. a. 2. & 3.

2 ¶ Præterea, Apost. dicit Rom. 13. Si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur. Diliges proximũ tuum sicut teipsum: sed istud mandatum est vnum. ergo lex vetus nõ continet, nisi vnũ mandatum.

3 ¶ Præterea, Math. 7. dicitur, Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis: hæc est enim lex & prophetæ: sed tota lex vetus continetur in lege & prophetis. ergo lex vetus non habet nisi vnum præceptum.

¶ SED CONTRA est, quòd Apost. dicit ad Ephes. 2. Legem mandatorum decretis euacuans. & loquitur de lege veteri, vt patet per glos.* ibidem, ergo lex vetus continet in se multa mandata. Est glossa Ambr. in hunc locũ. to. 5.

CONCLVSIO.

¶ *Vnum tantum præceptum est veteris legis relatione ad vnum legis finem. plura verò secundum diuersitatem eorum, quæ ad finem ordinantur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd præceptum legis cum sit obligatorium. est de aliquo quod fieri debet, quòd autem aliquid debeat fieri, hoc prouenit ex necessitate alicuius finis. vnde manifestum est, quòd de ratione præcepti est, quòd importet ordinẽ ad finẽ, inquãtum scilicet illud præcipitur, quod est necessarium, vel expediẽs ad finẽ. Cõtingit autẽ ad vnum finẽ multa esse necessaria vel expediẽtia. & secundum hoc possunt de diuersis rebus dari diuersa præcepta, inquãtum ordinantur ad vnum finem. Vnde dicendum est, quòd omnia præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum secundum et tertium.

¶ Num lex diuina ab humana eò diuersa sit, quòd diuina inter dit principaliter amicitiam ad Deum, humana verò amicitiam hominum inter se.

Quæstio. IN articulo secundo & tertio quæstion. 99. omisso primo articulo, dubium occurrit de differentia assignata inter legem humanam & diuinã in hoc, quod diuina intendit principaliter amicitiam ad Deum, humana autem intendit principaliter amicitiam hominum inter se. videtur enim quod lex humana necessario est peruersa ex tali fine. Nam lex humana de actu religionis, quo Deus colitur, disponit, sicut de actibus aliarũ virtutum: & quum omnia disponat in ordine ad principalem finem, quoniam reliqua sunt propter illum, sequitur quod cultum Dei, in quo consistit amicitia hominis ad Deum, ordinet ad amicitiam hominum inter se. quæ est eius principalis finis. & hoc etiam in corpore tertij articuli in litera sonet dicens. Leges humanæ non curauerunt aliquid instituere de cultu diuino, nisi in ordine ad bonum commune hominum.

Cap. 2. non remouè à prin. to. 5.

Sup. q. 93. ar. 5. co. & infr. præsenti qu. ar. 3. ad 2. et ari. 4. co. et pf. 18. co. 7. & 9. Q. 91. arti. 4. & 5. & qu. præced. artic. 5.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis duo oportet declarare, scilicet quo modo amicitia hominũ inter se ponitur rectæ finis principalis humanæ legis. Et quomodo diuinus cultus vel amicitia hominis ad Deum ordinabilis sit ad amicitiam hominum inter se, & e contra. Scito ergo, quòd quemadmodum ars alicuius, puta domificatiua, habet pro principali fine opus suum, puta domum, nec aliud ad ipsam spectat: cum quo tamen stat quod artifex ipse, puta domificator, vt moueatur à iustitia legali, ordinet opus artis ad bonum commune: huiusmodi namque ordinatio non spectat ad artem secundum se, sed vt stat sub lege, cuius est ad bonum commune ordinare. Ita proportionaliter contingit in lege humana, quòd principalis finis intentus ab ea secundum seipsam est commune bonum hominum amicitia, & pax hominum inter se: nec ad ipsam spectat ordinare hoc in amicitiam, & pacem hominis ad Deũ, sed hoc spectat ad legem diuinã quæ est superior. Et propterea lex humana non secundũ se, sed vt substat diuinæ legi, dirigit animal diligit simile sibi: impossibile est esse amicitiam hominis ad Deum, qui est optimus, nisi homines efficiantur boni. vnde dicitur Leui. 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Bonitas autem hominis est virtus, quæ facit bonum habentem, & ideo oportuit præcepta legis veteris etiam de actibus virtutum dari, & hæc sunt moralia legis præcepta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd lex vetus dicitur esse vna secundum ordinẽ ad finem vnum: & tamen continet diuersa præcepta secundum distinctionem eorum, quæ ordinãt ad finem. Sicut etiam ars ædificatiua est vna secundum vnitatem finis, quia tendit ad ædificationem domus: tamen continet diuersa præcepta secundum diuersos actus ad hoc ordinatos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Apost. dicit 1. ad Timotheum 1. Finis præcepti charitas est: ad hoc enim omnis lex intẽdit vt amicitiam cõstituat, vel hominum adinuicem, vel hominis ad Deum, & ideo tota lex impletur in hoc vno mandato. Diliges proximũ tuum sicut teipsum, sicut in quodam fine mandatorum omnium. In dilectione enim proximi includitur etiam Dei dilectio, quãdo proximus diligitur propter Deum, vnde Apostolus hoc vnũ præceptum posuit pro duobus, quæ sunt de dilectione Dei & proximi, de quibus dicit Dominus Matt. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex & prophetæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in 9. Ethic. *amicabilia, quæ sunt ad alterũ, verũtex amicabilibus, quæ sunt homini ad seipsum: dum scilicet homo ita se habet ad alterum sicut ad se. & ideo in hoc quod dicitur: Omnia quæcũque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis, explicatur quædam regula dilectionis proximi, quæ etiam implicite continetur in hoc quod dicitur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. vnde est quædam explicatio istius mandati.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum lex vetus contineat præcepta moralia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd lex vetus nõ contineat præcepta moralia. Lex enim vetus distinguitur à lege naturæ, vt supra habitum* est: sed præcepta moralia pertinent ad legem naturę. ergo non pertinent ad legem veterem.

2 ¶ Præterea, Ibi subuenire debuit homini lex diuina, vbi deficit ratio humana: sicut patet in his quæ ad fidem pertinent, quę sunt supra rationem: sed ad præcepta moralia ratio hominis sufficere videtur. Ergo præcepta moralia nõ sunt de lege veteri, quæ est lex diuina.

3 ¶ Præterea, Lex vetus dicitur litera occidens, vt patet 2. ad Cor. 3. sed præcepta moralia non occidunt, sed viuificant: secundum illud Psal. 118. In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. ergo præcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Eccl. 17. Addidit illis disciplinam & legem vitæ hæreditauit eos. disciplina autẽ pertinet ad mores. Dicit enim glos. *ad Hebræ. 12. super illud, Omnis disciplina, &c. disciplina est eruditio morum per difficilia. ergo lex à Deo data præcepta moralia continebat.

Gl. ord, ibi.

CONCLVSIO.

¶ Oportuit in veteri lege ad populi sanctificationem dari de virtutum actibus præcepta moralia.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd lex vetus continebat præcepta quædam moralia, vt patet Exo. 20 Nõ occides, Nõ furtũ facies. & hoc rationabiliter: nam sicut intentio principalis legis humanæ est, vt faciat amicitiam hominum adinuicem, ita intentio diuinæ legis est, vt constituat principaliter amicitiã hominis ad Deum. Cum autem similitudo sit ratio amoris, secundum illud Ecclesiast. Omne

a ¶ Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum quartum, & quintum.

IN quarto & quinto articulo eiusdem 99. quæritur primo, quòd inter habes expositionem terminorum frequenter in Psalmis positorum, vt positis & in eis & in reliqua Scriptura clarè inspicere testimonia, præcepta, mandata, iustificationes, iudicia. Aduerte secundo in responsione ad primum articuli quinti doctrinam vniuersalem, quòd moralia omnia determinantur lege, inquãtum habent rationem debiti: ac per hoc lex humana, vt perfectè consequatur finem suum, scilicet commune bonũ integrum, disponere debet de diuino cultu, vt debito Deo à ciuitate & ciuibus: sicut disponit de debitis exhibendis alijs, vt commune bonum perfectionem integram habeat. & sic clare vides quod ante diximus, quòd vniuersaliter diuinus cultus ordinatur in bonum cõmune, vt pars in totum.

Aunot.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum quintum & sextum.

¶ Num legis sit homines spe præmij ad sui obseruantiam inducere.

IN articulo quinto & sexto dubium occurrit: nam supertius in quæstio. 92. articulo secundo, ad tertium, expresse dictum est, quòd præmia re non est actus legis, sed punire tantùm: modo autem dicitur, quòd legis est non solum ex pœna, sed præmio inducere ad obseruantiã sui. Quomodo stant hæc simul.

Quæstio.

Supr. ar. 4. co. Et quol. 2. ar. 8. co. Et Gal. 5. le. 3. cor. 2. Et Hebræ. 7. le. 2.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod ibi de proprijs actibus legis agebatur, inter quos non est præmiare: quia, vt ibi dictum est, quilibet potest hoc facere. hic autem est sermo, non solum de propriis, sed de communibus: & ideo præmiare, quod est commune legi & priuatæ personæ, & consulere, quod etiam est commune vtrique, legi attribuuntur, & vere, sicut homini vere attribuitur videre, quamuis sit cõmune sibi & alijs animalibus, & negatur, quòd sit proprius actus hominis.

Q. 60. a. 5. ad 2. Et in argu. Sed contra. Ar. præced.

¶ In eodem sexto articulo fienda occurrit miseria nostra, quum offertur status hominum noui testamenti, quod

Gl. interlinearis ibid.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum lex vetus contineat præcepta cæremonialia præter moralia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd lex vetus non contineat præcepta cæremonialia præter moralia. Omnis enim lex quæ hominibus datur est directiua humanorũ actuũ: actus autem humani morales dicuntur, vt supra dictum est. *ergo videtur quòd in lege veteri hominibus data non debeant contineri præcepta moralia.

2 ¶ Præterea, Præcepta, quæ dicuntur cæremonialia, videtur ad diuinum cultum pertinere, sed diuinus cultus est actus virtutis, scilicet religionis, quæ vt Tullius dicit *in sua Rhetori. diuinę naturę cultum cæremoniamque affert, cum igitur præcepta moralia sint de actibus virtutum (vt dictum *est) videtur quòd præcepta cæremonialia non sint distinguenda à moralibus.

3 ¶ Præterea. Præcepta cæremonialia esse videntur, quæ figuratiue aliquid significant. sed, sicut Augustin. dicit in 2. de doctrina * Christiana. Verba inter homines obtinuerunt principatum significandi. ergo nulla necessitas fuit, vt in lege continerentur præcepta cæremonialia de aliquibus actibus figuratiuis.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Deute. 4. Decem verba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis, mihiq; mãdauit in illo tempore, vt docerẽ vos cæremonias & iudicia, quę facere deberetis. Sed decem præcepta legis sunt moralia. ergo præter præcepta moralia sunt etiam alia præcepta cæremonialia.

CONCLVSIO.

¶ Cum per veterem legem ordinaretur homo in deum, interioribus & exterioribus actibus, necessarium fuit in eo dari præter moralia, alia cæremonialia præcepta, quibus deo debitus exhiberetur cultus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum *est. Lex diuina principaliter instituitur ad ordinandum homines ad deum: lex autem humana principaliter ad ordinandum homines adinuicem. & ideo leges humanæ nõ curauerunt aliquid instituere de cultu diuino, nisi in ordine ad bonum commune hominum, & propter hoc etiam multa cõsinxerunt circa res diuinas, secundum quod videbatur eis expediens ad informandos mores hominum: sicut patet in ritu Gentilium, sed lex diuina econuerso homines adinuicem ordinauit, secundum quod conueniebat ordini, qui est in deum, quem principaliter intendebat. Ordinatur autem homo in deum non solum per interiores actus mentis (qui sunt, credere, sperare, & amare) sed etiam per quosdam exteriora opera, quibus homo diuinam seruitutem profitetur. Et ista opera dicuntur ad cultũ dei pertinere, qui quidem cultus cæremonia vocatur, quasi munia, id est, dona Cæreris, quæ dicebantur dea frugũ, eo quòd primo ex frugibus oblationes deo offerebãtur. Siue vt Maximus Valerius *refert, nomẽ cæremoniç introductũ est ad significandũ cultũ diuinũ apud Latinos, à quodã oppidoiuxta Romã, quod

Cære vocabatur: eo quòd Roma capta à Gallis, illic sacra Romanorum oblata sunt, & reuerendissimè habita. Sic igitur illa præcepta, quę in lege pertinent ad cultum dei, specialiter cæremonialia dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd humani actus se extendunt etiam ad cultum diuinum: & ideo etiam de his continet præcepta lex vetus hominibus data.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd sicut supra dictum *est, præcepta legis naturæ communia sunt, & indigent determinatione. Determinatur autem & per legem humanam, & per legẽ diuinam. Et sicut ipsæ determinationes, quæ fiunt per legem humanam, non dicuntur esse de lege naturæ, sed de iure positiuo: ita ipsę determinationes præceptorum legis naturæ, quæ fiunt per legem diuinam, distinguuntur à præceptis moralibus, quæ pertinent ad legem naturæ. Colere ergo Deum, cum sit actus virtutis, pertinet ad præceptum morale: sed determinatio huius præcepti (vt scilicet colatur talibus hostiis, & talibus muneribus) hoc pertinet ad præcepta cęremonialia: & ideo præcepta cęremonialia distinguuntur à præceptis moralibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Dyo. dicit 1. c. Cęl. hierarchiæ. Diuina hominibus manifestari non possunt, nisi sub aliquibus similitudinibus sentibilibus, ipsæ autem similitudines magis mouent animum quando non solũ verbo exprimuntur, sed etiam sensui offeruntur: & ideo diuina traduntur in Scripturis, nõ solum per similitudines verbo expressas, sicut patet in Metaphoricis locutionibus, sed etiam per similitudines rerum, quæ visui proponuntur, quod pertinet ad præcepta cęremonialia.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum præter præcepta moralia & cæremonialia sint etiam præcepta iudicialia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd præter præcepta moralia & cæremonialia, non sint aliqua præcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enim Au.* contra Faustum, quòd in lege veteri sunt præcepta vitæ agendæ, & præcepta vitę significandæ: sed præcepta vitæ agendæ sunt moralia: præcepta autem vitæ significandę sunt cæremonialia. ergo præter hęc duo genera præceptorum non sunt ponẽda in lege alia præcepta iudicialia.

3 ¶ Præterea. Super Illud psal. 118. A iudiciis tuis non declinaui, dicit* glo. id est ad his, quę cõstituisti regulam viuendi: sed regula viuendi pertinet ad præcepta moralia. ergo præcepta iudicialia non sunt distinguenda à moralibus.

3 ¶ Præterea, Iudicium videtur esse actus iustitię, secundum illud Psal. 93. Quoadusque iustitia cõuertatur in iudicium, sed actus iustitię, sicut & actus cæterarum virtutum, pertinet ad præcepta moralia. ergo præcepta moralia in cludunt in se iudicialia, & sic non debent ab eis distingui.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Deuteronom. 6. Hæc sunt præcepta, & cæremoniæ, atque iudicia. præcepta autem antonomasicè dicuntur moralia. ergo præter præcepta moralia & cæremonialia sunt etiam iudicialia.

CONCLVSIO.

¶ Præter moralia & cæremonialia legis præcepta, superaddita sunt iudicialia, veluti quædam iustitiæ inter homines seruandæ determinationes.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum * est, ad legem diuinam pertinet, vt ordinet homines adinuicem & ad Deum, vtrũque autem horum in communi quidem pertinet ad dictamẽ legis naturę, ad quod referuntur moralia præcepta, sed oportet quòd determinetur vtrunque per legem diuinam vel humanam: quia principia naturaliter nota, sunt communia tã in speculatiuis, quàm in actiuis. Sicut igitur determinatio communis præcepti de cultu diuino fit per præcepta cęremonialia, sic & determinatio communis præcepti de iustitia obseruanda inter homines, determinatur per præcepta iudicialia: & secundum hoc oportet tria præcepta legis veteris ponere, scilicet moralia, quæ sunt de dictamine legis naturæ: cęremonialia, quę sunt determinationes cultus diuini: & iudicialia, quę sunt determinationes iustitiæ inter homines obseruandæ. vnde cum Apostolus Romonorum septimo dixisset, quòd lex est sancta, subiungit, quòd mandatum est iustum & bonum, & sanctum. iustum quidem quantum ad iudicialia, sanctũ quantum ad cæremonialia (nam sanctum dicitur, quod est Deo dicatum) bonum, id est, honestum, quantum ad moralia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd tam præcepta moralia, quàm etiam iudicialia, pertinent ad directionẽ vitæ humanæ, & ideo vtraque continentur sub vno membro illorũ, quæ ponit Augustinus. scilicet sub præceptis vitæ agendæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iudicium significat executionem iustitiæ, quæ quidem est secundum applicationẽ rationis ad aliqua particularia determinatè. vnde præcepta iudicialia communicant in aliquo cum moralibus, inquantum scilicet à ratione deriuãtur. Et in aliquo cum cæremonialibus, inquantum scilicet sunt quædam determinationes communium præceptorum: & ideo quãdoque sub iudicijs comprehenduntur præcepta iudicialia & moralia: sicut dicitur Deut. quinto. Audi Israel cæremonias atque iudicia. Quandoque verò iudicialia & cæremonialia: sicut dicitur Leuit. decimo octauo. Facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabitis. vbi præcepta ad moralia referuntur, iudicia verò ad iudicialia & cæremonialia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus iustitiæ in generali pertinet ad præcepta moralia: sed determinatio eius in speciali pertinet ad præcepta iudicialia.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virum aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri, præter moralia, iudicialia, & cæremonialia.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & cæremonialia. Iudicialia enim præcepta pertinent ad actum iustitiæ, quę est hominis ad hominem, cęremonialia verò pertinent ad actum religionis, qua Deus colitur. Sed præter has sunt multę aliæ virtutes, scilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & aliæ plures, vt supra dictum * est, ergo præter prędicta oportet plura alia in lege veteri contineri.

2 ¶ Præterea, Deutro. 11. dicitur. Ama dominum Deum tuum, & obserua eius præcepta, & cęremonias, & iudicia atque mandata. Sed præcepta pertinent ad moralia, vt dictum * est. ergo præter moralia, iudicialia, & cęremonialia, adhuc alia continentur in lege, quę dicuntur mandata.

3 ¶ Præterea, Deutero. sexto dicitur, Custodi præcepta Domini Dei tui, & testimonia, & cęremonias, quas tibi præcepi. ergo præter omnia præcepta adhuc in lege testimonia continentur.

4 ¶ Præterea, In Psal. 118. dicitur, In æternũ nõ obliuiscar iustificationes tuas. glos.* id est, le-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd scilicet non sufficit quod desideremus bona temporalia, saluo tamen ordine ad Deum, quia hoc imperfectorum & sub veteri lege est: sed oportet, vt contemptis temporalibus, spiritualibus inhæremus. hic enim nouæ legis perfectionis est status. Heu heu quàm pauci hodie ad nouæ legis statum spectant: & vtinam ad veteris statum saltem pertineremus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in lege ponuntur aliqua tanquam præcepta, aliqua verò tanquam ad præceptorũ implemtionẽ ordinata. Præcepta quidem sunt de his, quæ sunt agenda: ad quorum implemtionem ex duobus homo inducitur, scilicet ex authoritate præcipientis, & ex vtilitate implemtionis: quę quidem est consecutio alicuius boni vtilis, delectabilis, vel honesti, aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege proponi quædam, quæ authoritatem Dei præcipientis indicarent: sicut illud Deuter. 6. Audi Israel: Dominus deus tuus, deus vnus est. & illud Genes. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, & huiusmodi dicuntur testimonia. Oportuit etiam, quòd in lege proponerentur quædam præmia obseruantium legem, & pœnę transgredientium, vt patet Deutero. 28. Si audieris vocem domini dei tui, faciet te excelsiorem cunctis gentibus, &c. & huiusmodi dicuntur iustificationes: secundum quod deus aliquos iustè punit vel præmiat. Ipsa autem agenda sub præcepto non cadunt, nisi inquantum habent aliquam debiti rationem. Est autem duplex de bitum, vnum quidem secundum regulam rationis: aliud autem secun dum regulam legis determinantis: sicut * Philosophus in 5. Ethico. distinguit duplex iustum, scilicet morale & legale. Debitum autem morale est duplex, dictat enim ratio aliquid faciendum, vel tanquam necessarium, sine quo non potest esse ordo virtutis, vel tanquam vtile ad hoc, quòd ordo virtutis melius cõseruetur, & secundũ hoc quædã moralium præcisè præcipiuntur, vel prohibentur in lege: sicut, Non occides: Non furtum facies. & hæc propriè dicuntur præcepta. Quædam verò præcipiuntur, vel prohibentur, non quasi præcisè debita, sed propter melius: & ista possunt dici mandata: quia quandam inductionem habent, & persuasionem: sicut illud Exod. 22. Si pignus acceperis vestimentum à proximo tuo, ante solis occasum reddas ei: & aliqua similia. vnde Hiero. * dicit, quòd in præceptis est iustitia, in mãdatis verò charitas. Debitũ autẽ ex determinatione legis, in rebus quidem humanis pertinet ad iudicialia, in rebus autem diuinis ad cæremonialia. quamuis etiam ea quæ pertinent ad pœnam vel præmia, dici possint testimonia, inquantum sunt protestationes quędam diuinę iustitiæ. Omnia verò præcepta legis possunt dici iustificationes, inquantum sunt quædam executiones legalis iustitiæ. Possunt etiam aliter mandata à præceptis distingui: vt præcepta dicantur quæ deus per seipsum iussit, mandata autem, quæ per alios mãdauit, vt ipsum nomẽ sonare videtur. Ex quibus omnibus apparet, quod omnia legis præcepta cõtinentur sub moralibus, cæremonialibus, & iudicialibus: alia verò non habent rationem præceptorum, sed ordinantur ad præceptorum obseruationem, vt dictum * est.

Ca.7.to.5.

In proœmio in Marcũ à medio, repetries in gloss. Ordi.

In isto art.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sola iustitia inter alias virtutes importat rationem debiti, & ideo moralia intantum sunt lege determinabilia, inquantum pertinent ad iustitiam, cuius etiam quædã pars est religio: vt Tullius * dicit. vnde iustum legale non potest esse aliquod præter cæremonialia & iudicialia præcepta. Ad alia patet responsio per ea quæ dicta sunt,

Li.2.de Inuent.in fol. 4.ante finẽ lib.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum lex vetus debuerit inducere ad obseruationem præceptorum per temporales promissiones & comminationes.

Supr.q.91. ar.5.cor.et infr.q.107. ar.1.ad 2. Et 3.di.4. ar.2.co. & ar.4.Et Ro. 8.lec.3. & cap.10. & 2.co.11. lec 6.co.2. Q.36. non procul.à pr. 10.4. Ca.2.à me. 10.5.

AD SEXTVM sic proceditur: Videtur quòd lex vetus non debuerit inducere ad obseruantiam præceptorum per temporales promissiones & comminationes. Intentio enim legis diuinæ est, vt homines deo subdat per timorem & amorem. vnde dicitur Deuteronom. 10. Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum? sed cupiditas rerum temporalium abducit à Deo. Dicit enim Augustinus * in libro. 83. Quæstionum, quòd venenum charitatis est cupiditas. ergo promissiones & comminationes temporales videntur contrariari intentioni legislatoris, quod facile legem reprobabilem facit: vt vt patet per Philosophum * in septimo Politicorum.

2 ¶ Præterea, Lex diuina est excellentior quàm lex humana, videmus autem in scientijs, quòd quanto aliqua est altior, tanto per altiora media procedit. ergo cum lex humana procedat ad inducendum homines per temporales comminationes & promissiones, lex diuina non debuit ex his procedere, sed per aliqua maiora.

3 ¶ Præterea, Id non potest esse præmium iustitiæ vel pœna culpæ, quod æqualiter euenit & bonis & malis: sed sicut dicitur, Eccles. 9. Vniuersa temporalia æquè eueniunt iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti. ergo temporalia bona vel mala non conuenienter ponuntur, vt pœna vel præmia mandatorum legis diuinæ.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Isa.1. Si volueritis, & audieritis me, bona terra comedetis. quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

CONCLVSIO.

¶ Congruit veteri lęgi, vt per temporalium & terrenorum promissionem manuduceret homines ad Deum, qui temporalibus & terrenis affectis erant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in scientijs speculatiuis inducuntur homines ad assentiendum conclusionibus per medias syllogistica: ita etiam in quibuslibet legibus homines inducuntur ad obseruantias præceptorum per pœnas & præmia. videmus autem in scientijs speculatiuis, quòd media proponuntur auditori secundum eius conditionem. Vnde sicut oportet ordinatè in scientijs procedere, vt ex notioribus disciplina incipiat: ita etiam oportet eum, qui vult inducere hominem ad obseruantiam præceptorum, vt ex illis cum mouere incipiat, quæ sunt in eius affectu: sicut pueri prouocantur ad aliquid faciẽdum aliquibus puerilibus munusculis. Dictum est * autem suprà, quòd lex vetus disponebat ad Christum, sicut imperfectum ad perfectum. vnde dabatur populo adhuc imperfecto in comparatione ad perfectiorem, quæ erat futura per Christum, & ideo populus sic comparatur puero sub pedagogo existenti: vt patet Galat. 3. Perfectio autem hominis est, vt contemptis temporalibus, spiritualibus inhæreat: vt patet per illud quod Apostolus dicit Philip. 3. Quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea quæ priora sunt, me extendo. quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Imperfectorum autẽ est, quòd temporalia bona desiderent, in ordine tamen ad Deum. puerorum autem est, quòd in temporalibus bonis finem constituant. vnde legi veteri conueniebat, vt per temporalia, quæ erant in affectu hominum imperfectorum, manuduceret homines ad Deum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cupiditas qua homo constituit finem in temporalibus bonis, est charitatis venenum: sed consecutio temporalium bonorum, quæ homo desiderat in ordine ad deum, est quædam via inducens imperfectos ad dei amorem: secundum illud Psaml. 48. Confitebitur tibi, cum benefeceris illi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex humana inducit homines ex temporalibus præmijs vel pœnis per homines inducendis. lex verò diuina ex præmijs vel pœnis exhibendis per deum, & in hoc procedit per media altiora.

¶ Ad tertum dicendum, quòd sicut patet, historias veteris testamenti reuoluenti, communis status populi semper sub lege in prosperitate fuit, quamdiu legem obseruabant, & statim declinãtes à præceptis legis diuinæ in multas aduersitates incidebãt. Sed aliquæ personæ particulares etiam iustitiam legis obseruantes, in aliquas aduersitates incidebant, vel quia iam erant spirituales effecti: vt per hoc magis ab effectu temporalium abstraherentur, & eorum virtus probata redderetur: aut quia opera legis exterius implentes, cor totum habebant in temporalibus defixum, & à Deo elongatum: secundum quòd dicitur Isa. 29. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me.

QVAESTIO CENTESIMA.

De præceptis moralibus veteris legis, in duodecim articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de singulis generibus præceptorum veteris legis,

¶ Et primo, de præceptis moralibus. ¶ Secundo, de cæremonialibus. ¶ Tertio, de iudicialibus.

¶ Circa primum quæruntur duodecim.

¶ Primò, vtrum omnia præcepta moralia veteris legis sint de lege naturæ.

¶ Secundo, vtrum præcepta moralia veteris legis sint de actibus omnium virtutum.

¶ Tertio, vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

¶ Quarto, de distinctione præceptorum decalogi.

¶ Quinto, de numero eorum.

¶ Sexto, de ordine.

¶ Septimo, de modo tradendi ipsa.

¶ Octauo, vtrum sint dispensabilia.

¶ Nono, vtrum modus obseruandi virtutem cadat sub præcepto.

¶ Decimo, vtrum modus charitatis cadat sub præcepto.

¶ Vndecimo, de distinctione aliorum præceptorum moralium.

¶ Duodecimo, vtrum præcepta moralia veteris legis iustificent.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ. Dicitur enim Eccles. 17. Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditatis illos: sed disciplina diuiditur contra legem naturæ, eo quòd lex naturalis non addicitur, sed ex naturali instinctu habetur. erga non omnia præcepta moralia sunt de lege naturæ.

2 ¶ Præterea, Lex diuina perfectior est, quàm lex humana: sed lex humana superaddit aliqua ad bonos mores pertinentia his, quæ sunt de lege naturæ. quod patet ex hoc, quòd lex naturæ est eadem apud omnes, huiusmodi autem morum instituta sunt diuersa apud diuersos. ergo multo fortius diuina lex aliqua ad bonos mores pertinentia debuit addere supra legem naturæ.

3 ¶ Præterea, Sicut ratio naturalis inducit ad aliquos bonos mores, ita & fides. vnde etiam dicitur ad Gal.5. quòd fides per dilectionem operatur: sed fides non continetur sub lege naturæ: quia ea quæ sunt fidei, sunt supra rationem naturalem. ergo non omnia præcepta moralia legis diuinæ pertinent ad legem naturæ.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Apostol. Roman.2. Quòd gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt: quod oportet intelligi de his, quæ pertinent ad bonos mores. ergo omnia moralia præcepta legis sunt de lege naturæ.

CONCLVSIO.

¶ Quæcunque moralia legis præcepta ad legem naturæ aliqua ratione reducenda sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd præcepta moralia à cæremonialibus & iudicialibus sunt distincta. Moralia enim sunt de illis quę secundum se ad bonos mores pertinent: cum autem humani mores dicantur in ordine ad rationem, quę est proprium principium humanorum actuum, illi mores dicuntur boni, qui rationi congruunt, mali autem, qui à ratione discordant. Sicut autem omne iudicium rationis speculatiuę procedit à naturali cognitione primorum principiorum, ita etiam omne iudicium rationis practicę procedit ex quibusdam principijs naturaliter cognitis, vt suprà dictum * est. ex quibus diuersimode procedi potest ad iudicandum de diuersis. Quædam enim sunt in humanis actibus adeo explicita, quòd statim cum modica cõsideratione possunt approbari vel reprobari per illa cõmunia & prima principia. Quædam verò sunt, ad quorum iudicium requiritur multa cõsideratio diuersarum circunstantiarum: quas considerare diligenter non est cuiuslibet, sed sapientum: sicut cõsiderare particulares conclusiones scientiarum, nõ pertinet ad omnes, sed ad solos Philosophos. Quædam verò sunt, ad quę diiudicanda indiget homo adiuuari per institutionem diuinam: sicut est circa quæ pertinent ad bonos mores. hæc autem sunt, quæ rationi conueniunt, omne autem rationis humanæ iudicium aliqualiter à naturali ratione derivatur, necesse est, quòd omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ, sed diuersimodè. Quædam enim sunt quæ statim per se ratio naturalis cuiuslibet hominis dijudicat esse facienda, vel non facienda, (sicut, Honora patrem tuum & matrem: &, Non occides, Non furtum facies: & huiusmodi) sunt absolutè de lege naturæ. Quædam verò sunt quæ subtiliori considerattone rationis à sapientibus iudicantur esse obseruanda: & ista sic sunt de lege naturæ, vt tamen indigeant disciplina, qua minores à sapiẽtioribus instruantur, sicut illud: Coram cano capite consurge, & honora personam senis, & alia huiusmodi. Quædam verò sunt, ad quæ iudicanda ratio humana indiget instructione diuina, per quam erudimur de futuris, sicut illud, Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, Non assumes nomen Dei tui in vanum.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum præcepta moralis legis sint de omnibus actibus virtutum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd præcepta moralia legis non sint de omnibus actibus virtutum. Obseruatio enim præceptorum veteris legis iustificatio nominatur: secundum illud Psal.118. Iustificationes tuas custodiam: sed iustificatio est executio iustitiæ, ergo præcepta moralia non sunt nisi de actibus iustitiæ.

2 ¶ Præterea, Id quod cadit sub præcepto, habet rationem debiti: sed ratio debiti nõ pertinet ad alias virtutes, nisi ad solam iustitiam. cuius proprius actus est reddere vnicuique debitum. ergo præcepta legis moralia nõ sunt de actibus aliarum virtutum: sed solum de actibus iustitiæ.

3 ¶ Præterea, Omnis lex ponitur propter bonum commune. vt dicit Ilido. * sed inter virtutes sola iustitia respicit bonum commune: vt Philosophus dicit * in 5. Ethic. ergo præcepta moralia sunt solum de actibus iustitiæ.

¶ SED CONTRA est, quod Ambr. dicit, quòd peccatum est transgressio legis diuinæ, & cælestium inobedientia mandatorum: sed peccata contrariantur omnibus actibus virtutum. ergo lex diuina habet ordinare de actibus omnium virtutum.

¶ Moralia legis præcepta præcipiunt homini formaliter actus iustitiæ, & omnium, & non aliquarum virtutum, vt iustitiam induant, cum his perfectè homo in deum ordinetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum præcepta legis ordinentur ad bonum commune (sicut supra habitum * est) necesse est quod præcepta legis diuersificentur secundum diuersos modos communitatum. vnde Philosophus * in sua politica docet, quòd alias leges oportet statuere in ciuitate, quæ regitur rege, & alias in ea, quæ regitur per populum, vel per aliquos potentes de ciuitate. Est autem alius modus communitatis ad quam ordinatur lex humana, & ad quam ordinatur lex diuina. Lex enim humana ordinatur ad communitatem ciuilem, quæ est hominum adinuicem. Homines autem ordinantur adinuicem per exteriores actus, quibus homines sibiinuicem communicant, huiusmodi autem communicatio pertinet ad rationem iustitiæ, quæ est proprie directiua communitatis humanæ. & ideo lex humana non proponit præcepta nisi de actibus iustitiæ. & si præcipiat actus aliarum virtutum, hoc non est nisi inquantum assumunt rationem iustitiæ: vt patet per Philosophum * in 5. Ethi. Sed communitas, ad quam ordinat lex diuina, est hominum ad deum. vel in præsenti, vel in futura vita: & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, per quæ homines bene ordinentur ad communicationem cum deo, homo autem deo coniungitur ratione, siue mente, in qua est dei imago: & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, per quæ ratio hominis bene ordinata est. hoc autem contingit per actus omnium virtutum: nam virtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in seipsis, virtutes autem morales ordinant bene actus rationis circa interiores passiones, & exteriores operationes. & ideo manifestum est, quòd lex diuina præcepta de actibus omnium virtutum: ita tamen quod quædam, sine quibus ordo virtutis, qui est ordo rationis, obseruari non potest, cadunt sub obligatione præcepti: quædam verò, quæ pertinent ad bene esse virtutis perfectæ, cadunt sub admonitione consilii.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd adimpletio mandatorum legis etiã quæ sunt de actibus aliarum virtutum, habet rationem iustificationis, inquantum iustum est, vt homo obediat deo: vel etiam inquantum iustum est quòd omnia, quæ sunt hominis, rationi subdantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iustitia propriè dicta attendit debitum vnius hominis ad alium: sed in omnibus aliis virtutibus attenditur debitum inferiorum virium ad rationem: & secundum rationem huius

a ¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum primum.

IN primo articulo quæstionis centesimæ nota, quòd appellatione moralium in hoc loco intelliguntur, nõ solum ea, quæ ex ratione naturali pura deriuantur, vt conclusiones ex principijs, sed etiam quæ eidem adiuncto illi lumini fidei consonant. Et propterea quum in litera dicitur, quòd moralia sunt de illis, quæ secundum se ad bonos mores pertinent, ly secundum se, non distinguit contra adiunctum fidem, sed contra institutionem. Ita quod moralia sunt quæ si nunquam essent lege aliqua statuta, seruanda sunt ex naturali ratione, vel sola: vel fidei lumine adiuta. Cæremonialia autem & iudicialia, quæ antequam lege ponerentur, indifferens erat sic, vel aliter poni, puta quod blasphemus lapidaretur, magis quàm decapitaretur, & quòd offeratur agnus magis, quàm hœdus, & huiusmodi.

Li.5.Etym. cap 21. Ca.1. & 2. & 21.10.5. Inli. de pa rad.c.8. an te m.s. 4.

Q.90.à.2.

Li.3.c.5.6. & 9.10.5.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum secundum

IN articulo secundo eiusdem quæstionis nota differentias duas in litera inter legem humanam & diuinam, quo ad disponendum de omnium virtutum actibus ex substantiali earum diuersitate illatas. Prima est, quia lex humana disponit de sola iustitia formaliter: de aliis autem virtutibus, vt inducat rationem iustitiæ: lex autẽ diuina disponit de omnibus virtutibus absolute. Et ratio huius est: quia illa attendit rationem debiti respectu communis boni, ista autem attendit rationem cõiunctionis ad deum. Coniunctio autem ad deum omni virtute absoluta sumpta sit: quia benè disponitur mens secundum suam totam latitudinem. Secunda est, quòd, quia inficiari non potest quin omnis ad aliquam debiti rationẽ non se vertat, (quia nisi debitum esset, aut fieret lege positum, sub lege non caderet) lex humana rationem debiti proprie dicti respicit: lex autem diuina rationem debiti metaphoricè, vel debiti obedientiæ.

Annotat.

Ca.1.circa me.& dein ceps tom.5.

¶ Quod si non penetras, scito, quòd ista triplex debiti ratio ita se habet, quòd debitum obedientiæ est cõmune omni legi, & consurgit ex ratiõe principatus & subditi. Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. ylti. 1. 5. de tali debito nõ est sermo, quum quæritur sub qua ratione actus virtutum cedat sub lege: quia debitum obedientię non ponit in actibus rationem, qua ordinatur in finem legis, sed obligationem ad æquandum legem posita. Debitum autem inferiorum ad superius in eodem homine (quod metaphoricè debitum dicitur) iustitiam proprie dictam non fundat: vt ex 5. Ethic. habetur. Debitum demum proprie dictũ vnius hominis ad alterum, & ad communẽ bonum ad iustitiam proprie dictam spectat. Et propterea lex humana, quæ debiti proprie dicti rationem dirigit, nullius virtutis actus nisi sub ratione iustitiæ imperat. lex autem diuina quæ totum hominem sanat secundum seipsum (quia secundum seipsum iungitur Deo) omnium virtutum actus ordinat absolute sub ratione debiti metaphoricè, & concurrente communissimo debito obedientiæ, vt obligante ad parendum: & propterea in litera vtriusque authoris meminit in responsionibus argumentorum.

Iust. art. 11. & 2. 2. qu. 122. a. 6. & 9. ad 2. Et 3. distl. 37. ar. 2. qu. 1. ro. 7. & 3. per totum. Et mal. qu. 14. artl. 2. ad 14. Et quol. 7. ar. 17. ad 8.

Glo. ordin. in hoc loco. ¶ Et scito, quòd in eiusdem responsionibus nomine Rationis, author intendit supremum in homine: nomine vero Virtutum inferiorum reliqua, quæ sunt hominis, vt responsio ad primum iuncta responsioni ad secundum aperit, oportet enim supremæ regulæ consonare reliqua.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum tertium.

Annot. ARticulum tertium eiusdem quæstio. 100. si non plene discernis, vide articulum vndecimum eiusdem, & intelliges differentiam inter prima principia moralia & præcepta decalogi, quæ sunt prima legis elementa. Illa enim statim notis terminis ex natura, vel side infusa, cognoscimus, ista autem statim ex primis prædictis cognoscimus, & propterea illa Deum per naturam, vel fidem dicitur indidisse vel infudisse: ista autem per nosipsos, tanquam à Deo proposita mediantibus illis cognoscere: reliqua autem per instructionem humanam diligenti inuestigatione, aut disciplina.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum quartum.

Annot. IN articulo 4. eiusdem quæstionis in responsione ad primum nota duo.

¶ Primo, quòd author excludit fidei & charitatis actus à præceptis decalogi: quoniam vult, debiti, Philosophus *assignat in 5. Ethi. quandam iustitiam metaphoricam.

¶ Ad tertium patet responsio per ea, quæ dicta sunt de diuersitate communitatis.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd non omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi. Prima enim & principalia legis præcepta sunt, Diliges dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum: vt habetur Matt. 22. sed ista duo non continentur in præceptis decalogi, ergo non omnia præcepta moralia continentur in præceptis decalogi.

2 ¶ Præterea, Præcepta moralia non reducuntur ad præcepta cæremonialia, sed potius econuerso: sed inter præcepta decalogi est vnum cæremoniale, scilicet, Memento vt diem sabbathi sanctifices. ergo præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi.

3 ¶ Præterea, Præcepta moralia sunt de omnibus actibus virtutum, sed inter præcepta decalogi ponuntur sola præcepta pertinentia ad actus iustitię, vt patet discurrenti per singula. ergo præcepta decalogi non continent omnia præcepta moralia.

¶ SED CONTRA est, quod Matt. 5. super illud, Beati estis cum maledixerint, &c. dicit glo.* quod Moyses decem præcepta proponens, postea per partes explicat. ergo omnia præcepta legis sunt quędam partes præceptorum decalogi.

CONCLVSIO.

¶ Omnia moralia legis præcepta ad decem decalogi aliqua ratione reduci possunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd præcepta decalogi ab aliis præceptis legis differunt in hoc, quod præcepta decalogi per seipsum Deus dicitur populo proposuisse, alia verò præcepta proposuit populo per Moysen. illa ergo præcepta ad decalogum pertinent, quorum notitiam homo habet per seipsum à Deo. huiusmodi verò sunt illa, quę statim ex principijs communibus primis cognosci possunt modica consideratione. & iterum illa, quę statim ex fide diuinitus infusa innotescunt. Inter præcepta ergo decalogi, non computantur duo genera præceptorum, illa scilicet quę sunt prima & communia, quorum nõ oportet aliquam editionem esse, nisi quòd sunt scripta in ratione naturali quasi per se nota: sicut quòd homo nulli debet malefacere, & alia huiusmodi. & iterum illa, quę per diligentem inquisitionem sapientum inueniuntur rationi conuenire: hęc enim prouenient à Deo ad populũ, mediante disciplina sapientum. Vtraque tamen horum præceptorũ continentur in præceptis decalogi, sed diuersimodè, nam illa quę sunt prima & communia, cõtinentur in eis, sicut principia in conclusionibus proximis. illa verò quę per sapientes cõgnoscuntur, continentur in eis econuerso, sicut conclusiones in principijs.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd illa duo præcepta sunt prima & communia præcepta legis naturę, quę sunt per se nota rationi humanę vel per naturam, vel per fidem, & ideo omnia præcepta decalogi ad illa duo referuntur, sicut conclusiones ad principia communia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præceptum de obseruatione sabbathi est secũdum aliquid morale, inquantum scilicet per hoc præcipitur, quòd homo aliquo tempore vacet rebus diuinis: secundum illud Psal. 45. Vacate & videte quoniam ego sum deus. & secundũ hoc inter præcepta decalogi computatur: non autẽ quantum ad taxationem temporis, quia secundum hoc est cęremoniale.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio debiti in aliis virtutibus est magis latens, quàm in iustitia, & ideo præcepta de actibus aliarum virtutum, non sunt ita nota populo, sicut præcepta de actibus iustitię, & propter hos actus iustitię specialiter cadunt sub præceptis decalogi, quę sunt prima legis elementa.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum præcepta decalogi conuenienter distinguantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter præcepta decalogi distinguantur, Latria enim est alia virtus à fide: sed præcepta dantur de actibus virtutum, & hoc quod dicitur in principio decalogi: Non habebis deos alienos corã me, pertinet ad fidem. quod autem subditur: Non facies sculptile, &c. pertinet ad latriam. ergo sunt duo præcepta, & non vnum, sicut Augustinus *dicit.

2 ¶ Præterea, Præcepta affirmatiua in lege distinguuntur à negatiuis, sicut, Honora patrem & matrem: &, Non occides. sed hoc quod dicitur, Ego sum dominus deus tuus, est affirmatiuum. Quod autem subditur: Non habebis deos alienos coram me, est negatiuum. ergo sunt duo præcepta, & non continentur sub vno: vt Aug.* ponit.

3 ¶ Præterea, Apostolus ad Romanos 7. dicit, Concupiscentiam nescibam nisi lex diceret, Non concupisces. & sic videtur quòd hoc præceptum, Non concupisces, sit vnum præceptum: non ergo debuit distingui in duo.

¶ SED CONTRA est, authoritas Aug. in gloss. super Exod. vbi ponit tria præcepta pertinentia ad deum, & septem ad proximum.

CONCLVSIO.

¶ Moralium præceptorum aliqua ad deum, tria scilicet, ordinant; bonitet: septem vero reliqua ad proximum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd præcepta decalogi diuersimodè à diuersis distinguuntur, * Efitius enim Leuiti. 26. super illud, Decem mulieres in vno clibano coquũt panes, dicit præceptum de obseruatione sabbati non esse de decem præceptis: quia non est obseruandum secundum literam secundum omne tempus. Distinguit tamen quatuor præcepta pertinentia ad deum: vt primum sit, Ego sum dominus deus tuus. secundum sit, Non habebis deos alienos coram me: & sic etiam distinguit hęc duo * Hierony. Osee 10. super illud, Propter duas iniquitates tuas. Tertium vero præceptum esse dicit, Non facies tibi sculptile. Quartum vero, Non assumes nomen dei tui in vanum. Pertinentia vero ad proximum dicit esse sex: vt primum sit, Honora patrem & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Nõ mœchaberis. Quartum non furtum facies. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum non concupisces.

¶ Sed primo hoc videtur inconueniens, quod præceptum de obseruatione sabbati præceptis decalogi interponatur, si nullo modo ad decalogum pertineat. Secundo, quia cum scriptum sit Matthæ. 7. Nemo potest duobus dominis seruire, eiusdem rationis esse videtur, & sub eodem præcepto cadere. Ego sum dominus deus tuus, & non habebis deos alienos. vnde * Origenes distinguens etiam quatuor præcepta ordinantia ad deum, ponit ista duo pro vno præcepto: secundum vero ponit, Non facies sculptile. tertium vero, Non assumes nomen dei tui in vanum. quartum, Memento, vt diem sabbathi sanctifices. Alia vero sex ponit sicut * Efitius. Sed quia facere sculptile vel similitudinem non est prohibitum, nisi secundum hoc, vt non colantur pro diis (nam in tabernaculo deus præcepit fieri imaginem Seraphim, vt dicitur Exod. 25.) conuenientius * Augustinus ponit sub vno præcepto, Non habebis deos alienos. & non facies sculptile. Similiter etiam concupiscentia vxoris alienę ad commixtionem pertinet ad concupiscentiam carnis. Concupiscentię autem aliarum rerum, quę desiderantur ad possidendum, pertinent ad concupiscentiam oculorum. vnde etiam * Augustinus ponit duo præcepta de non concupiscendo rem alienam & vxorem alienam: & sic ponit tria pertinentia ad principia præceptorum decalogi, & cetera pertinentia ad principia præceptorum decalogi, & liter nota. Et de charitate quidẽ patet ex eo, quod finis præcepti est charitas. 1. ad Tim. 1. de fide autem ad Hebr. 11. Accedentem ad deum, &c. Ratio in literam affertur, quia non sentient alia promulgatione, sed ex ipsa natura vel infusione adsunt.

¶ Secundò, quod licet præcepta non sint distinguenda secundum diuisionem fidei à latria, nec econtra, sunt tamen distinguenda penes diuersa pertinentia ad latriam, seu religionem: quia fides est pars iustitię, & spectat ad ipsum decalogum, vt de tribus primis præceptis decalogi de actibus religionis sunt: & propterea author hoc dixit in litera.

cepta in ordine ad deum, & septem in ordine ad proximum. & hoc melius est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd latria non est nisi quędã protestatio fidei. vnde non sunt alia præcepta danda de latria, & alia de fide: potius tamen sunt aliqua præcepta danda de latria, quàm de fide: quia præceptum fidei præsupponitur ad præcepta decalogi, sicut præceptum dilectionis. Sicut enim prima præcepta communia legis naturæ sunt per se nota habenti rationem naturalem, & promulgatione non indigent: ita etiam & hoc quod est credere in deum, est primum & per se notum ei qui habet fidem. Accedentem enim ad deum oportet credere, quia est, vt dicitur ad Hebr. 11. & ideo non indiget alia promulgatione, nisi infusione fidei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præcepta affirmatiua distinguuntur à negatiuis, quando vnum non comprehenditur in alio, sicut in honoratione parentum non includitur, quòd nullus homo occidatur, nec econtra: & propter hoc dantur diuersa præcepta super hoc. Sed quã do affirmatiuum comprehenditur sub negatiuo, vel econuerso, non dantur super hoc diuersa præcepta. sicut non datur aliud præceptum de hoc, quod est, Non furtum facies & de hoc, quod est conseruare rẽ alienam, vel restituere eam, & eadem ratione non sunt diuersa præcepta de credendo in deum, & de hoc quod non credatur in alienos deos.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis concupiscentia conuenit in vna communi ratione: & ideo Apostolus singulariter de mandato concupiscendi loquitur: quia tamen in speciali diuersæ sunt rationes concupiscendi: ideo * Aug. distinguit diuersa præcepta de non concupiscendo: differunt enim specie concupiscentię, secundum diuersitatem actio nis, tam vel concupiscibilium: vt Philosophus *dicit in 10. Ethic.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virum præcepta decalogi conuenienter enumerentur.

AD QVINTVN sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter præcepta decalogi enumerentur. Peccatum enim, vt Ambr. * dicit, est transgressio legis diuinæ & cælestium inobedientia mandatorum: sed peccata distinguuntur per hoc, quòd homo peccat vel in deum, vel in proximum, vel in seipsum: cum igitur in præceptis decalogi non ponantur aliqua præcepta ordinantia hominem ad seipsum, sed solum ordinantia ipsum ad deum & proximũ, videtur quod sint insufficiens sit enumeratio præceptorum decalogi.

2 ¶ Præterea, Sicut ad cultum dei pertinebat obseruatio sabbathi, ita etiam obseruatio aliarum solemnitatum, & immolatio sacrificiorum. Sed inter præcepta decalogi est vnũ pertinens ad obseruantiam sabbathi. ergo etiam debent esse aliqua pertinẽtia ad alias solẽnitates, & ad alia sacrificiorum.

3 ¶ Præterea, Sicut contra deum peccare contingit periurando, ita etiam blasphemando, vel alias contra doctrinam diuinam mentiendo. Sed ponitur vnum præceptum prohibens periurium cum dicitur: Nõ assumes nomen dei tui in vanum. ergo peccatum blasphemię & falsæ doctrinæ debent aliquo præcepto decalogi prohiberi.

4 ¶ Præterea, Sicut homo naturalem dilectionem habet ad parentes, patrum ad filios: mandatum etiam charitatis ad omnes proximos ex charitate: sed præcepta decalogi ordinantur ad charitatem, secundum illud 2. Thimo. 1. Finis præcepti charitas est. ergo sicut ponitur quod detur præceptum pertinens ad parentes, ita etiam debuerunt poni alia præcepta pertinentia ad filios, & alios proximos.

5 ¶ Præterea, In quolibet genere peccati contingit peccare corde & opere, sed in quibusdam generibus peccatorum, scilicet in furto & adultério, seorsum prohibetur peccatum operis, cum dicitur, Non mœchaberis. Non furtum facies, & seorsum peccatum cordis, cum dicitur, Non concupisces rem proximi tui, &, Non concupisces vxorem proximi tui. ergo etiam idem debuit poni in peccato homicidij & falsi testimonij.

6 ¶ Præterea, Sicut contingit peccatum prouenire ex inordinatione concupiscibilis, ita etiam ex inordinatione irascibilis. sed quibusdam præceptis prohibetur inordinata concupiscentia, cum dicitur: Non cõcupisces: ergo etiam aliqua præcepta in decalogo debuerunt poni, per quæ prohiberetur inordinatio irascibilis: non ergo videtur, quòd conuenienter decem præcepta decalogi enumerentur.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Deut. 4. Ostendit vobis pactum suum, quod præcepit, vt faceretis, & decem verba, quę scripsit in duabus tabulis lapideis.

CONCLVSIO.

¶ Conuenienti quodam ordine tradita sunt hominibus in veteri lege decem præcepta, quibus in Deum, & proximum disponerentur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum * est, sicut præcepta legis humanę ordinant hominem ad quandam communitatem humanam, ita præcepta legis diuinę ordinant hominem ad quandam communitatem seu rẽp. hominum sub deo. Ad hoc autem quod aliquis in aliqua communitate bene cõmoretur, duo requiruntur, quorũ primum est vt bene se habeat ad eũ, qui præest cõmunitati. Aliud autem est, vt homo bene se habeat ad alios communitatis consocios & compartícipes. oportet igitur, quod in lege diuina primo ferantur quædam præcepta ordinantia hominem ad Deum: & inde alia quædam præcepta ordinantia hominem ad alios proximos simul conuenientes sub Deo. Principat autẽ cõmunitatis tria debet homo. primo fidelitatẽ, secundo reuerentiã, tertio famulatũ. Fidelitas quidem ad dominum in hoc cõsistit, vt honorem principatus ad alium non deferat, & quantum ad hoc accipitur primum præceptum cum dicitur: Non habebis Deos alienos. Reuerentia autem ad dominum requiritur, vt nihil iniuriosum in eum committatur. & quantum ad hoc accipitur secundum præceptum, quod est: Nõ assumes nomẽ domini Dei tui in vanũ. Famulatus autẽ debetur domino in recõpensationem beneficiorum, quæ ab ipso percipiunt subditi. & ad hoc pertinet tertium præceptum de sanctificatione sabbathi in memoriã creationis rerum. Ad proximos autem aliquis bene se habet & specialiter, & generaliter. Specialiter quidem quantum ad illos, quorum est debitor, vt eis debitum reddat, & quantum ad hoc accipitur præceptum de honoratione parentum. Generaliter autem quantum ad omnes, vt nulli nocumentum inferatur, neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidẽ infertur nocumentum proximo, quãdoq; quidẽ in propriam personam, quantum ad consistentiam personæ, & hoc prohibetur per hoc quòd dicitur, Non occides. Quandoque autem in personam coniunctam, quantum ad propagationem prolis. & hoc prohibetur cum dicitur, Non mœchaberis. Quãdoque autem in rem possessam, quę ordinatur ad vtrunque, & quantum ad hoc dicitur: Non furtũ facies. Nocumẽtum autẽ oris prohibetur cum dicitur, Non loqueris contra proximũ tuum falsum testimoniũ. Nocumentum autẽ cordis prohibetur cum dicitur, Non concupisces. Et secundum hanc etiam differentiam possent distingui tria præcepta ordinãtia in Deum, quorum primum pertinet ad opus: vnde ibi dicitur, Non facies sculptile. Secundum ad os, vnde dicitur, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Tertium pertinet ad eor: quia in sanctificatione sabbathi, secundum quod est morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum vel secũdum * Aug. per primum præceptum reueremur vnitatem primi principij: per secundum veritatem diuinam, per tertium eius bonitatem, qua sanctificamur, & in qua quiescimus sicut in fine.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum quintum.

Annot. IN articul. 5. eiusdem q. nota, quòd illa verba literæ, In sabbathi sanctificatione, secũdum quod est morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum, intelliguntur quo ad finem præcepti, non autem quo ad rem præceptam. Quies enim cordis in Deum per gratiam & vocationem interiorem ad Deum, est finis illius præcepti, vt est morale: quoniam ad hoc ratio dictat tempus aliquod eximendum ab aliis operibus impedientibus. Et quod hæc sit mens authoris, non solum ex qu. 122. artic. 4. 2. sed ex dictis in hac q. patet, scilicet, quòd charitas est finis præceptorum decalogi, & non ipse ętas ad ea. Et hinc habes, quod contritio peccatorum mortalũ prius non contritorum, non est in præcepto sanctificationis sabbathi, vt morale est, nisi vt finis præcepti.

¶ AD PRIMVM ergo potest responderi dupliciter. primo quidem, quia præcepta decalogi referuntur ad præcepta dilectionis. Fuit autem dandum præceptum homini de dilectione Dei & proximi: quia quantum ad hoc lex naturalis obscurata erat propter peccatum, non autem quantum ad dilectionem suipsius: quia quantum ad hoc lex naturalis vigebat, vel quia etiam dilectio suipsius includitur in dilectione Dei & proximi. In hoc enim homo vere se diligit, quod se ordinat in Deum: & ideo in præceptis decalogi ponuntur solum præcepta pertinentia ad proximum, & ad Deum. Aliter potest dici, quòd præcepta decalogi sunt illa, quæ immediatè populus recipit à Deo: vnde dicitur Deuteronom. 10. Scripsit in tabulis iuxta id quod prius scripserat, verba decem, quæ locutus est ad vos dominus. vnde oportet præcepta decalogi talia esse, quæ statim in mente populi cadere possunt: præceptum autem habet rationẽ debiti. Quòd autẽ homo ex necessitate debeat aliquid Deo vel proximo, hoc de facili cadit in conceptione hominis, & præcipuè fidelis: sed quòd aliquid ex necessitate sit debitum homini de his, quæ pertinent ad seipsum, & non ad alium, hoc non ita in promptu apparet. videtur enim primo aspectu, quòd quilibet sit liber in his, quæ ad ipsum pertinent. & ideo præcepta quibus prohibentur inordinationes hominis ad seipsum, peruenerunt ad populum mediante instructione sapientum: vnde non pertinent ad decalogum.

In Psa. 32. concione 1. parum ante med. 10. 8. & li. q. in Exod. q. 71. tom. 4.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnes solemnitates legis veteris sunt institutæ in commemorationẽ alicuius diuini beneficij, vel præteriti commemorati, vel futuri præfigurati: & similiter propter hoc omnia sacrificia offerebãtur. inter omnia aut beneficia Dei cõmemoranda, primũ & præcipuũ erat beneficiũ creationis, quod cõmemorat in sanctificatione sabbathi. vnde Exo. 20. pro ratione huius præcepti ponitur. Sex enim diebus fecit Deus cęlũ & terrã, &c. Inter omnia autem futura beneficia, quę erãt præfigurãda, præcipuũ & finale erat quies mẽtis in Deo, vel in præsenti per gratiã, vel in futuro per gloriã: quę etiã figurabatur per obseruantiam sabbathi. vnde dicitur Isa. 58.

Si aucr-

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum quartum & septimum.*

IN articulo quarto & septimo vide vigesimam ca. Exodi, vt perspicius quid author allegat, aut supponit: quoniam ibi omnia præcepta simul & ponuntur, & præmia, & comminationes, &c.

¶ Sextus articulus notandus, & non exponendus occurrit.

Si auerteris à sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, & vocaueris sabbathum delicatum, & sanctum domini gloriosum. Hęc enim beneficia primo & principaliter sunt in mente hominum maxime fidelium, aliæ verò solemnitates celebrantur propter aliqua particularia beneficia temporaliter transeuntia, sicut celebratio Phase propter beneficium præteritæ liberationis ex Aegypto, & propter futuram passionẽ Christi, quæ temporaliter transiuit, inducens nos in quietem sabbathi spiritualis, & ideo præter missis omnibus alijs solemnitatibus & sacrificijs de solo sabbatho fiebat mentio inter præcepta decalogi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Apostolus dicit ad Hebreor. 6. Homines per maiorem se iurant: & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem est iuramentum, & ideo quia iuramentum est omnibus commune: propter hoc prohibitio inordinationis circa iuramentum specialiter præcepto decalogi prohibetur. peccatum verò falsæ doctrinæ non pertinet nisi ad paucos. vnde non oportebat, vt de hoc fieret mentio inter præcepta decalogi: quamuis etiam quantum ad aliquem intellectum in hoc, quod dicitur, Non assumes nomen Dei tui in vanum, prohiberetur falsitas doctrinæ, vna enim glossa exponit, Non dices Christum esse creaturam.

¶ Ad quartum dicendum, quod statim ratio naturalis homini dictat, quod nulli iniuriam faciat: & ideo præcepta decalogi prohibentia nocumentum, extendunt se ad omnes, sed ratio naturalis non statim dictat quod aliquid sit pro alio faciendum, nisi cui homo aliquid debet, debitum autem filij ad patrem adeo est manifestum, quòd nulla tergiuersatione potest negari: eo quòd pater est principium generationis & esse, & insuper educationis & doctrinæ: & ideo non ponitur sub præcepto decalogi, vt aliquod beneficium vel obsequium alicui impendatur, nisi parentibus, parentes autem non videntur esse debitores filijs propter aliqua beneficia suscepta, sed potius econuerso. Filius etiam est aliquid patris, & patres amant filios vt aliquid ipsorum: sicut dicit* Philosophus in 8. Ethicor. vnde eisdem rationibus non ponuntur aliqua præcepta decalogi pertinentia ad amorem filiorum, sicut neque etiam aliqua ordinantia hominem ad seipsum.

Cap. 12. non longe à principio tomo 5.

¶ Ad quintum dicendum, quòd delectatio adulterij & vtilitas diuitiarum sunt propter seipsa appetibilia, inquantum habent rationem boni delectabilis vel vtilis: & propter hoc oportuit in eis prohiberi non solum opus, sed etiam concupiscentiam, sed homicidium & falsitas sunt secundum seipsa horribilia: quia proximus & veritas naturaliter amantur, & non desiderantur, nisi propter aliud: & ideo non oportuit circa peccatum homicidij & falsi testimonij prohibere peccatum cordis, sed solum operis.

2. 23. ar. 1. ¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut suprà dictum*est, omnes passiones irascibilis deriuantur à passionibus concupiscibilis: & ideo in præceptis decalogi, quæ sunt quasi prima elementa legis, non erat mentio facienda de passionibus irascibilis, sed solum de passionibus concupiscibilis.

ARTICVLVS VI.

4 ¶ *Vtrum conuenienter ordinentur decem præcepta decalogi.*

5. dist. 37. arti. 2. q. 3.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter ordinentur decem præcepta decalogi. Dilectio enim proximi videtur esse præuia ad dilectionem Dei: quia proximus est nobis magis notus quàm Deus, secundum illud 1. Io. 4. Qui fratrem suum quem videt non diligit, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? sed tria prima præcepta pertinent ad dilectionem Dei: septem verò alia ad dilectionem proximi. ergo inconuenienter præcepta decalogi ordinantur.

2 ¶ Præterea, Per præcepta affirmatiua imperantur actus virtutum: per præcepta vero negatiua prohibentur actus vitiorum. sed secundum Boetium in commento Prædicamentorum, prius sunt extirpanda vitia, quàm inserantur virtutes. ergo inter præcepta pertinentia ad proximum, primo ponenda fuerunt præcepta negatiua, quàm affirmatiua.

3 ¶ Præterea, Præcepta legis dantur de actibus hominum, sed prior est actus cordis, quàm oris vel exterioris operis. ergo inconuenienter ordine præcepta de non concupiscendo, quæ pertinent ad cor, vltimò ponuntur.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. sed præcepta decalogi sunt immediatè data à Deo, vt dictum*est. ergo conuenientem ordinem habent.

Art. 3. huius quæst.

CONCLVSIO.

¶ *Debito & conueniẽti ordine disposita sunt in veteri lege decem moralia præcepta.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum*est, præcepta de actibus virtutum ordinantur ad finem dilectionis, qui est finis legis. Manifestum est autem, quòd tanto aliquid magis à ratione suscipitur, & quanto contrarium est grauius, & magis repugnans rationi. Manifestum est autem, quòd cum rationis ordo à fine incipiat, maximè est ea contra rationem, vt homo inordinatè habeat se circa finem. Finis autem humanæ vitæ & societatis est deus. & ideo primo oportuit per præcepta decalogi hominem ordinare ad deum, cum eius contrarium sit grauissimum: sicut etiam in exercitu, qui ordinatur ad ducem, sicut ad finem, primum est, quòd miles subdatur duci: & huius contrarium est grauissimum. secũdum verò, vt aliis coordinetur. Inter ipsa autem per quæ ordinamur in deum, primum occurrit quòd homo fideliter ei subdatur, nullam participationem cum inimicis habens. Secundum autem est, quòd ei reuerentiam exhibeat. Tertium autem est, quòd etiam famulatum impendat, maiusque peccatum est in exercitu, si miles infideliter agens, cum hoste pactum habeat, quàm si aliquam aliam iniuriam faciat duci. & hoc est etiam grauius, quàm si in aliquo obsequio ducis deficiens inueniatur. In præceptis autem ordinantibus ad proximum manifestum est, quod magis repugnat rationi, & grauius peccatum est, si homo nõ seruet ordinem debitum ad personas quibus est magis debitor: & ideo inter præcepta ordinantia ad proximum primo ponitur præceptũ pertinens ad parentes. Inter alia verò præcepta etiam apparet ordo secundum ordinem grauitatis peccatorum. Grauius est enim & magis rationi repugnans, peccare opere quàm corde, & ore quàm corde, & inter peccata operis grauius est homicidium per quod tollitur vita hominis iam existentis, quàm adulterium per quod impeditur certitudo prolis nascituræ: & adulterium grauius est quàm furtum, quod petinet ad bona exteriora.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis secundum vsum sensus proximus sit magis notus, quàm deus: tamen dilectio dei est ratio dilectionis proximi, vt infra patebit. & ideo præcepta ordinantia ad deum, fuerunt præordinanda.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut deus est vniuersale principium essendi omnibus, ita & pater est principium quoddam essendi filio. & ideo conuenienter post præcepta pertinentia ad deum, ponitur præceptum pertinens ad parentes. ratio autem procedit quando affirmatiua & negatiua pertinent ad idem genus operis, quamuis etiam & in hoc non habeat omnimodam efficaciam. Etsi enim in executione operis prius extirpanda sint vitia, quàm inferendæ virtutes (secundum illud Psal. 33. Declina à malo, & fac bonũ. & Esa. 1. Quiescite agere peruerse, discite bene facere) tamen in cognitione prior est virtus quàm peccatum: quia per rectum cognoscitur obliquum: vt dicitur in primo de anima. per legem autem cognitio peccati habetur, vt Rom. 5. dicitur. & secundum hoc præceptum affirmatiuum debuisset primo poni. Sed non est ista ratio ordinis: sed quæ suprà* posita est, quia in præceptis pertinentibus ad deum, quæ sunt primæ tabulæ, vltimo ponitur præceptum affirmatiuum: quia eius transgressio minorem reatum indicit.

¶ Ad tertium dicendum, quod etsi peccatum cordis sit prius in execratione, tamen eius prohibitio posterius cadit in ratione.

ARTICVLVS VII.

4 ¶ *Vtrum præcepta decalogi conuenienter tradantur.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod præcepta decalogi inconuenienter tradantur. Præcepta enim affirmatiua ordinant ad actus virtutum, præcepta autem negatiua abstrahunt ab actibus vitiorum. sed circa quamlibet materiam opportunius sibi virtutes & vitia, ergo in qualibet materia, de qua ordinatur præceptum decalogi, debuit poni præceptum affirmatiuum & negatiuum. inconuenienter igitur ponuntur quædam affirmatiua, & quædam negatiua.

2 ¶ Præterea, Isidorus dicit, quod omnis lex ratione constat. sed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem diuinam. ergo in omnibus debuit ratio assignari, & non solum in primo & tertio præcepto.

3 ¶ Præterea, Per obseruationem præceptorum meretur aliquis præmia à deo. sed diuinę promissiones sunt de præmiis præceptorum, ergo promissio debuit poni in omnibus præceptis, & non solum in primo & quarto.

4 ¶ Præterea, Lex vetus dicitur lex timoris, inquantum per comminationes pœnarum inducebat ab obseruatiõe præceptorum: sed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem veterem. ergo in omnibus debuit poni comminatio pœnæ, & non solum in primo & secundo.

5 ¶ Præterea, Omnia præcepta dei sunt in memoria retinenda. dicitur enim Prouer. 3. Describe ea in tabulis cordis tui. inconuenienter ergo in solo tertio præcepto fit mentio de memoria, & ita videntur præcepta decalogi inconuenienter tradita esse.

¶ SED

4 ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum octauum.*

¶ *Num præcepta secundæ tabulæ sint de iure naturæ.*

IN articulo octauo dubium occurrit ex Sco. in 37. dist. 3. sen. tenente, quòd præcepta secundæ tabulæ non sunt de iure naturæ, siue vt principia, siue vt conclusiones necessariæ, sed solum vt valde conformia iuri naturæ. Probat autem hæc præcepta non esse de iure naturæ, vt conclusiones necessariæ à principijs naturæ. primo, quia sequeretur, quòd essent omnino indispensabilia, cuius oppositum apparet in opera Abrahæ. Probat sequelam: quia conclusiones tales prius sunt secundũ se vera, quàm relatæ ad quemcunque intellectum, vel voluntatemue hoc voluntas diuina non potest esse recta regulans eatum, volendo opposita: & consequens est nõ potest dispensare.

¶ Secundo, quia sequeretur, quòd voluntas diuina determinaretur necessario simpliciter circa aliqua volibilia alia à se. Tenet sequela: quia ad hæc præcepta necessario, bona & opposita mala determinata essent, sicut intellectus ad intelligenda ipsa necessario vera.

¶ Tertio, quis in his, quæ præcipiuntur, non esset bonus necessitate ad bonitatem vltimi finis contenentis ad vltimum finem: & similiter in his, quæ prohibentur, nõ esset malus necessitate ad malitiam vltimi finis, quin posset habere à fine vltimo, quin non habeat omnimodam efficaciam. Etsi enim in executione operis prius extirpanda sint vitia, quàm inferendæ virtutes (secundum illud Psal. 33. Declina à malo, & fac bonũ. & Esa. 1. Quiescite agere perverse, discite bene facere) tamen in cognitione prior est virtus quàm peccatum: quia per rectum cognoscitur obliquum: vt dicitur in primo de anima. per legem autem cognitio peccati habetur, vt Rom. 5. dicitur. & secundum hoc præceptum affirmatiuum debuisset primo poni. Sed non est ista ratio ordinis: sed quæ suprà* posita est, quia in præceptis pertinentibus ad deum, quæ sunt primæ tabulæ, vltimo ponitur præceptum affirmatiuum: quia eius transgressio minorem reatum indicit.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Sapien. 11. quòd deus omnia fecit in numero, pondere, & mensura, multò magis ergo in præceptis suæ legis congruum modum tradendi seruauit.

CONCLVSIO.

¶ *Conuenientissimè traditæ sunt decem legis præcepta, cum ex diuina processerint sapientia.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in præceptis diuinæ legis maxima sapientia continetur. vnde dicitur Deute. 4. hæc est vestra sapientia & intellectus corã populis. Sapientis autem est omnia debito modo & ordine disponere. & ideo manifestum esse debet, quod præcepta legis cõuenienti modo sunt tradita.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd semper ad affirmationẽ sequitur negatio oppositi, non autem semper ad negationẽ vnius oppositi, sequitur affirmatio alterius: sequitur enim, si est album, non est nigrum: non tamen sequitur, si non est nigrum, ergo est album, quia ad plura sese extendit negatio, quã affirmatio. & inde est etiam, quòd non esse faciendum iniuriam (quod pertinet ad præcepta negatiua) ad plures personas se extendit secundum primum dictamen rationis, quàm esse debitum vt alteri obsequium vel beneficium impendatur. Inest autem primo dictamen rationis, quòd homo debitor est beneficij vel obsequij exhibendi illis à quibus beneficia accepit, si nondum recompensauit. Duo sunt autem, quorum beneficijs sufficienter nullus recompensare potest, scilicet deus & pater: vt dicitur in 8.* Ethi. & ideo sola duo præcepta affirmatiua ponuntur: vnum de honoratione parentum, aliud de celebratione sabbati, in cõ memorationem diuini beneficij.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa præcepta, quæ sunt purè moralia, habent manifestam rationem. vnde non oportuit quòd in eis aliqua ratio adderetur, sed quibusdam præceptis additur cæremoniale determinationum præcepti moralis communis, sicut in primo præcepto, Non facies sculptile. & in tertio præcepto determinatur dies sabbati. & ideo vtrobique oportuit rationem assignari.

ARTICVLVS VIII.

4 ¶ *Vtrum præcepta decalogi sint dispensabilia.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd præcepta decalogi sint dispensabilia. Præcepta enim decalogi sunt de iure naturali. sed ius naturale in aliquibus deficit, & mutabile est, sicut & natura humana: vt Philosophus dicit in 5. Ethic.* defectus autem legis in aliquibus particularibus casibus est ratio dispensandi, vt supra dictum* est. ergo in præceptis decalogi potest fieri dispensatio.

2 ¶ Præterea, Sicut se habet homo ad legem humanam, ita se habet deus ad legem datam necessario consequens ex primis principijs practicis per se notis: ita quòd est impossibile aliter se habere, nec deus vnquam ea dispensat, sed quum iubet fieri actum, qui tunc iussu suo esset homicidium, adulterũ, vel furtum, operari iubet non præter aut contra præceptum, sed quasi suprà illud, dum à superiori potestate actum imperatũ exerceri iubet: omnia siquidem præcepta hæc iubinentia dictamen rationis, quòd homines vt plurimum actus suos ad aliquam vtilitatem ordinant. & ideo in illis præceptis necesse fuit promissionem præmij apponere, ex quibus videbatur nulla vtilitas sequi, vel aliqua vtilitas impediri. Quia vero parentes sunt iam in recedendo, ab eis non expectatur vtilitas. & ideo præcepto de honore parentum additur promissio. Similiter etiam in præcepto de prohibitione idololatriæ: quia per hoc videbatur impediri apparens vtilitas, quam homines credunt se posse consequi per pactum cum dæmonibus initum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœnæ præcipuè necessariæ sunt contra illos, qui sunt promti ad malum, vt dicitur in 10.* Ethi. & ideo illis solis præceptis legis additur comminatio pœnarum in quibus erat promitas ad malum: erant autem homines proni ad idololatriam propter generalem consuetudinem gentium. Et similiter sunt etiam homines proni ad periurium propter frequentiam iuramẽti. & ideo primis duobus præceptis adiungitur comminatio.

¶ Ad quintum dicendum, quòd præceptum de sabbato habet determinationem adiunctam, quæ non est de lege naturæ: & ideo hoc præceptum speciali admonitione indiguit.

Ca. vlt. l. 5.

¶ Ad tertiam rationem dicitur, quòd argumentum manifestè peccat à bonitate & malitia præceptorum in seipsis, ad bonitatem vel malitiam nobis necessariam. quamuis etiam sic non concludat intentum. Ad quorum euidentiam scito, quod quemadmodum in speculativis primum principium & conclusiones necessariæ sic se habent, quod principij veritas non egetur veritate conclusionis, sed conuersio, nec secundum se, nec quo ad cognitionem nostram: quia veritas principij est causa veritatis conclusionis, & notitia principii per se noti, est causa notitiæ conclusionis notæ ex illo: ad contradictoria autem conclusionum necessariarum, ita se habet principium primum, quod cum ipsis non stat, nec secundum se, nec quo ad nos, si nota est connexio ad inuicem, vt patet: ita in practicis moralibus finis vltimus, & ea quæ sunt simpliciter necessaria, ex illo sic se habent, quod finis bonitas non dependet à bonitate aliorum, nec in esse, nec in amari, sed econuerso. Ad opposita autem mala se habet vltimus finis sic, quòd tam bonitas, quàm amor eius ab illis necessarijs discordat. Cum ergo dicit arguens, quòd in istis non est necessaria bonitas ad vltimum finem, &c. tripliciter intelligi potest. Primo, quòd in istis non est bonitas necessaria consequens ha-

Supr. q. 99. a. 5. co. et 2. 2. q. 104. a. 4. ad 2. Et 1. d. 47. ar. 4. co Et 3. d. 37. ar. 4. Et 4. d. 17. q. 1. a. 1. qu. 3. Et ma. q. 3. a 1. ad 7. Et q. 15. ar. 1. ad 8. 2. 96. a. 6. & q. 97. ar. 4.

bens

Universidad de Deusto
Biblioteca

bens cum vltimo fine, & similiter malitia necessitan auersionem habens ab eodem: & sic negatur assumptum: quoniam sicut in conclusionibus necessarijs est necessaria veritas, necessario connexa primo principio: ita in istis est bonitas necessaria necessario connexa vltimo fini. Et ad probationem, si ista non essent præcepta, possent amari & attingi amari ab istis, dicitur quòd non probat contingentem connexionem: ex hoc enim quòd principia prima sunt vera & scita absque conclusionibus necessarijs, non probatur quòd conclusiones non sunt necessario connexa principijs, & in se necessarias, sed quod nec veritas nec notitia principiorum pendet ex eis: sic autem est in propositio, vnde in dicto sensu nihil probatur, quoniam antecedens est falsum, & probatio non concludit illud. Secundo potest intelligi, quòd in istis non est bonitas necessaria ad esse vel amorem vltimi finis, & huiusmodi sensus est verus: quoniam vltimus finis nec in esse nec in amari dependet ab istorum bonitate, sed econuerso. Sed ex hoc sensu non valet sequela, ergo non sunt conclusiones necessariæ, vt patet in speculatiuis conclusionibus respectu principiorum primorum. Tertio potest intelligi, quòd in istis non est bonitas necessario conuertens ad vltimum finem, nec malitia necessario auertens abillo. & in hoc sensu assumptum est falsum: quoniam sicut in conclusionibus necessarijs est veritas necessario ducens à posteriori in prima principia, ita in istis est bonitas necessarium ducens in vltimum finem eis proportionatum. quod dico, ne ingredlantur quæstionem de deo, vt sine naturali, vel supernaturali, & quo modo sit istis Deus proportionatus finis. Et ad probationem: quia si non essent hæc præcepta, vel prohibita, nihilominus vltimus finis posset amari & attingi: dicitur quòd hic est sophisma consequentis: quoniam licet ista sint necessario conuertentia, vel auertentia, consequtio tamen, vel auersio non dependet ab his solis, sed aliunde esse potest, & hæc enim (vt dictum est) à posteriori conuertunt vel auertunt, vt conclusiones respectu principiorum: & tamen cum his teneas, quòd hæc sunt adeo necessario connexa fini vltimo, vt salutem in præparationeanimi conuerso ad hæc bona, & auersio ab his malis inseparabilis sit ab amore finis vltimi.

D. 809.

D. 518.

2. 96. ar. 6. & q. 97. a. 4.

diuinitus: sed homo potest dispensare in præceptis legis, quæ homo statuit. ergo cum præcepta decalogi sint instituta à deo, videtur quòd deus in eis possit dispensare. sed prælati vice dei funguntur in terris. Dicit enim Apostolus 2. ad Cor. 2. Nam & ego si quid donaui, propter vos donaui in persona Christi. ergo etiam & prælati possunt in præceptis decalogi dispensare.

3 ¶ Præterea, Inter præcepta decalogi continetur prohibitio homicidij, sed in isto præcepto videtur dispensari per homines: puta cum secundum præceptum legis humanę homines licitè occidantur, puta malefactores, vel hostes. ergo præcepta decalogi sunt dispensabilia.

¶ 4 Præterea, Obseruatio sabbati continetur inter præcepta decalogi, sed in hoc præcepto fuit dispensatum. Dicitur enim 1. Machab. 2. Et cogitauerunt in die illa dicentes: Omnis homo quicunque venerit ad nos in bello die sabbatorum, pugnemus aduersus eum. ergo præcepta decalogi sunt dispensabilia.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Isa. 24. Quidà reprehenduntur de hoc, quòd mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum: quod maximè videtur intelligendum de præceptis decalogi, ergo præcepta decalogi mutari per dispensationem non possunt.

CONCLVSIO.

¶ Cum decem præcepta decalogi disponant homines ad bonum simpliciter, & ad proximum in hoc eodem ordine, indispensabilia simpliciter sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra * dictum est, tunc in præceptis debet fieri dispensatio, quando occurrit aliquis particularis casus, in quo si verbum legis obseruaretur, contrarietur intentioni legislatoris. Intertio autem legislatoris cuiuslibet ordinatur, primo quidem & principaliter ad bonum cõmune, secundo autem ad ordinem iustitiæ & virtutis, secundum quem bonum commune conseruatur, & ad ipsum peruenitur. Si qua ergo præcepta dentur, quæ contineant ipsam conseruationem boni communis, vel ipsum ordinem iustitiæ & virtutis, huiusmodi præcepta cõtinent intentionẽ legislatoris, & ideo indispensabilia sunt: puta si poneretur hoc præceptum in aliqua communitate, quòd nullus destrueret rempublicam, neque proderet ciuitatem hostibus, siue quod nullus faceret aliquid iniustè, vel male, huiusmodi præcepta essent indispensabilia. Sed si aliqua alia præcepta traderentur ordinata ad ista præcepta, quibus determinantur aliqui speciales modi, in talibus d præceptis dispensatio posset fieri, inquantum per omissionem huiusmodi præceptorum in aliquibus casibus non fieret præiudicium primis præceptis, quæ continent intentionem legislatoris: puta si ad conseruationem reipublicæ statueretur in aliqua ciuitate, quòd de singulis vicis aliqui vigilarent ad custodiam ciuitatis obsessæ, posset cum aliquibus dispensari, propter aliquam maiorem vtilitatem. Præcepta autem decalogi continẽt ipsam intentionem legislatoris, scilicet dei: nam præcepta primę tabulæ quæ ordinant ad deum continent ipsum ordinẽ ad bonũ cõmune & finale, quod deus est. Præcepta autẽ secundę tabulę cõtinent ordinẽ iustitiæ inter homines obseruãdæ: vt scilicet nulli fiat indebitũ, & cuilibet reddatur debitum. secundũ hanc enim rationem sunt intelligenda præcepta decalogi, & ideo præcepta decalogi sunt d omnino indispensabilia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus non loquitur de iusto naturali, quod continet ipsum ordinem iustitiæ: hoc enim nunquam deficit, scilicet iustitiam esse seruandam, sed loquitur quantum ad determinatos modos obseruationis iustitiæ, qui in aliquibus fallunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Apostolus dicit 2. ad Timo. 2. Deus fidelis permanet, negare seipsum d non potest. Negaret autem seipsum si ordinem suæ d iustitiæ auferret, cum ipse sit ipsa sua iustitia. & ideo in hoc Deus dispensare non potest, vt homini liceat non ordinate se habere ad Deum, vel nõ subdi ordini iustitiæ eius, etiam in his secundum quæ homines adinuicem ordinantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd occisio hominis prohibetur in decalogo, secundum quod habet rationem indebiti: sic enim præceptum continet ipsam rationem iustitiæ. lex autem humana hoc concedere non potest, quòd liceat homo indebitè occidatur. sed malefactores occidi, vel hostes reipublicæ, hoc non est indebitum. vnde hoc non contrariatur præcepto decalogi, nec talis occisio est homicidium, quod præcepto decalogi prohibetur: vt Auguſt. *dicit in primo de li. arb. Et similiter si alicui auferatur quod suum erat, si debitum est quòd ipsum amittat, hoc non est furtum vel rapina, quæ præcepto decalogi prohibentur. Et ideo quando filij Israel præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum spolia, nõ fuit furtum: quia hoc eis debebatur ex sententia Dei: Similiter & Abraham cum consensit occidere filium, non consensit in homicidium: quia debitum erat eum occidi per mandatum Dei, qui est dominus vitæ & mortis. Ipse enim est qui pœnã mortis infligit omnibus, hominibus iustis & iniustis pro peccato primi parentis: cuius sententiæ si homo sit executor authoritate diuina, non erit homicidia: sicut nec Deus. Et similiter etiam Oseę accedens ad vxorem fornicariam, vel mulierem adulterã, nõ est mœchatus, nec fornicatus: quia accessit ad eam quæ sua erat secundum mandatum diuinum, qui est actor institutionis matrimonij. Sic igitur præcepta ipsa decalogi quantum ad rationem iustitiæ, quam continẽt, immutabilia sunt: sed quantũ ad aliquam determinationem per applicationem ad singulares actus, vt scilicet hoc, vel illud sit homicidium, furtum, vel adulterium, aut nõ, hoc quidem est mutabile quandoque sola authoritate diuina. in his scilicet quæ à solo Deo sunt instituta, sicut in matrimonio & in alijs huiusmodi: quãdoq; etiã authoritate humana, sicut in his, quę sunt commissa hominũ iurisdictioni. quãtum enim ad hoc homines gerunt vicẽ Dei, non autem quantum ad omnia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti quam dispensatio. Non enim intelligitur violare sabbatum qui facit opus, quod est necessarium ad salutem humanam: sicut dominus probat Matth. 12.

ARTICVLVS IX.

4 ¶ Virum modus virtutis cadat sub præcepto legis.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd modus virtutis cadat sub præcepto legis. Est enim modus virtutis, vt aliquis iuste operetur iusta, & fortiter fortia, & similiter de alijs virtutibus. Sed Deuter. 16. præcipitur iuste quòd iustum est exequeris. ergo modus virtutis cadit sub præcepto.

2 ¶ Præterea, Illud maximè cadit sub præcepto quod est de intẽtione legislatoris. Sed intentio legislatoris ad hoc fertur principaliter, vt homines faciat virtuosos, sicut dicitur in 2. Ethi. * Virtuosi autem est virtuosè agere. ergo modus virtutis cadit sub præcepto.

3 ¶ Præterea, Modus virtutis proprie esse vi-

detur, vt aliquis voluntarie & delectabiliter operetur. Sed hoc cadit sub præcepto legis diuinæ, dicitur enim in Psalm. 7. Seruite domino in lætitia. & 2. ad Cor. 9. Non ex tristitia aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. vbi gloss. *dicit, Quicquid boni facis, cũ hilaritate fac, & nunc bene facis: si autem cum tristitia facis, si directè non tu facis. ergo modus virtutis cadit sub præcepto legis.

¶ SED CONTRA, Nullus potest operari eo modo quo operatur virtuosus, nisi habeat habitum virtutis, vt patet per Philosophum in 2. & 5. Ethi. * Quicunque autẽ transgreditur præceptum legis, meretur pœnam. sequeretur ergo, quòd ille qui nõ habet habitũ virtutis, quicquid faceret, mereretur pœnam. hoc autem est contra intentionem legis, quæ intendit hominem assuefaciendo ad bona opera inducere ad virtutem: non ergo modus virtutis cadit sub præcepto.

CONCLVSIO.

¶ Modus virtutis respiciens intellectum & voluntatem hominis, sub legis diuinæ præceptis cadit, non autem modus respiciens habitum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum * est, præceptum legis habet vim coactiuam. illud ergo directè cadit sub præcepto legis, ad quod ex cogit. coactio autem legis est per metum pœnæ: vt dicitur 10. Ethic *. Nam illud proprie cadit sub præcepto legis, pro quo pœna legis infligitur. ad instituendam autem pœnam aliter se habet lex diuina, & aliter lex humana. Non enim pœna legis infligitur, nisi pro illis, de quibus legislator habet iudicare, quia ex iudicio lex punit: homo autem, qui est legislator humanæ, non habet iudicare nisi de exterioribus actibus: quia homines vident ea, quæ parent: vt dicitur 1. Regum 16. sed solius dei, qui est lator legis diuinę, est iudicare de interioribus motibus voluntatum: secundũ illud Psalm. 7. Scrutans corda & renes deus.

¶ Secundum hoc igitur dicendum est, quòd modus á virtutis quantum ad aliquid respicitur à lege humana & diuina: quantum ad aliquid autem à lege diuina, sed non à lege humana: quantum ad aliquid vero nec à lege humana, nec à lege diuina. Modus enim virtutis in tribus consistit, secundum Philosophum in 2. Ethic. * quorum primũ est, si aliquis operetur sciens: hoc autem diiudicatur & à lege diuina, & à lege humana. quod enim aliquis facit ignorans per accidens facit. vnde secundum ignorantiam, aliqua diiudicantur ad pœnam, vel ad veniã, tam secundum legem humanã, quam secundum legem diuinam. Secũdum autẽ est, vt aliquis operetur volens, vel eligens, & propter hoc eligẽs: in quo importatur duplex motus, interior scilicet voluntatis, & intentionis, de quibus supra dictum * est: & ista duo non diiudicat lex humana, sed solum diuina, lex enim humana non punit eum qui vult occidere, & non occidit: punit autem eum lex diuina, secũdum illud Mat. 5. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Tertium autem vt firmiter & immobiliter habeat & operetur. & ista firmitas propriè pertinet ad habitum, vt scilicet aliquis ex habitu radicato operetur, & quantum ad hoc modus virtutis non cadit sub præcepto, neque legis diuinæ neque legis humanæ, neque deo punitur tan quam præcepti transgressor. qui debitum parentibus honorem impendit, quamuis non habeat habitum pietatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd modus faciendi actum iustitiæ, qui cadit sub præcepto est, vt fiat aliquid secundum ordinẽ iurisnon autem, quòd fiat ex habitu iustitiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intentio legislatoris est de duobus, de vno quidem, ad quod intendit per præcepta legis inducere, & hoc est virtus. Aliud autem est de quo intendit præceptum ferre: & hoc est quod ducit vel disponit ad virtutem, scilicet actus virtutis. Non enim idem est finis præcepti, & id de quo præceptum datur: sicut neque in alijs rebus idem est finis, & quod est ad finem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd operari fine tristitia opus virtutis, cadit sub præcepto legis diuinæ, quia quicunque cum tristitia operatur, non volens operatur, sed delectabiliter operari sine cum lætitia vel hilaritate, quodãmodo cadit sub præcepto, scilicet secundum quod sequitur delectatio ex delectione Dei & proximi, quæ cadit sub præcepto: cum amor sit causa delectationis, & quodammodo non, secundum quòd delectatio consequitur habitum. Delectatio enim operis est signum habitus generati, vt dicitur in 2. Ethi. * potest enim aliquis actus esse delectabilis, vel propter finem, vel propter conuenientiã habitus.

ARTICVLVS X.

6 ¶ Verum modus charitatis cadat sub præcepto diuinæ legis.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd modus charitatis cadat sub præcepto diuinæ legis. Dicitur enim Math. 19. Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. ex quo videtur quòd obseruatio mandatorum sufficiat ad introducendum ad vitam: sed opera bona non sufficiunt ad introducendum in vitam, nisi ex charitate fiant. Dicitur enim primæ ad Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita vt ardeam: charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. ergo modus charitatis est in præcepto.

2 ¶ Præterea, Ad modum charitatis propriè pertinet, vt omnia fiant propter deum: sed istud cadit sub præcepto. Dicit enim Apostolus primæ ad Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. ergo modus charitatis cadit sub præcepto.

3 ¶ Præterea, Si modus charitatis non cadat sub præcepto, ergo aliquis potest implere præcepta legis, non habens charitatem: sed quod potest fieri sine charitate, potest fieri sine gratia, quę semper adiuncta est charitati. ergo aliquis potest implere præcepta legis sine gratia, hoc est autem Pelagiani erroris, vt patet per Aug. * in li. de hæresibus. ergo modus charitatis est in præcepto.

¶ SED CONTRA est, quia quicunque non seruat præceptum, peccat mortaliter. si igitur modus charitatis cadat sub præcepto, sequitur quòd quicunque operatur aliquid, & non ex charitate, peccet mortaliter. Sed quicunque non habet charitatem, operatur non ex charitate. ergo sequitur, quod quicunque non habet charitatem, peccet mortaliter in omni opere quod facit, quãtumcunque sit de genere bonorum: quod est inconueniens.

CONCLVSIO.

¶ Modus charitatis secundum proprium charitatis actum, cadit sub speciali diuinæ legis præcepto, sed non cadit in præceptis aliarum virtutum, vt forma & modus est earundem virtutum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod circa hoc fuerunt contrariæ opiniones. Quidam enim dixerunt absolutè modum charitatis esse sub præcepto: nec est impossibile obseruare hoc præceptum charitatem non habenti, quia potest se disponere ad hoc, quod charitas ei infundarur à deo: nec, quandocunque aliquis non habens charitatem, facit aliquid de genere bonorum, peccat mortaliter: quia hoc est præceptum affirmatiuum, vt ex charitate operetur: & non obligat ad semper, sed pro tempore illo quo aliquis habet charitatem. Alij verò dixerunt, quòd omnino modus charitatis non cadit sub præcepto. Vtrique autem quantum ad aliquid, verum dixe-

2. 2. q. 44. a. 1. ad primũ. Et 3. di. 27. q. 3. art. 4. & d. 37. a. 6. Et veri. q. 25. ar. 7. ad 8. & q. 24. art. 12. ad 16. Et mal. q. 2. ar. 5. ad 7. & opusc. 17. cap. 6.

Ad quod vult Deus c. 28. to. 6.

Ca. 3. in pr. 10. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum vndecimum.*

Annot.

IN articulo vndecimo dubium occurrit ex eo, quòd superius in articulo sexto huius quæstionis dictum est, quòd ordo præceptorum diuinæ legis attenditur secundum maiorem & minorem grauitatem: quia quanto aliquod malum contrarium est grauius, tanto magis ipsum pugnat ratiõi, & oppositũ bonũ magis à ratione iudicatur, vt consonans, nunc verò minora multa locantur sub præceptis decalogi, & grauiora sub præceptis adiunctis: vt patet de blasphemo respectu periurij, & de peccato contra naturam & bestialitatis, respectu adulterij, & de rapina respectu furti, debebant fiquidem grauiora hæc, vtpote magis dissona, & consequenter magis susceptibilia à ratione in præceptis decalogi poni, & minus grauia ad hæc reduci, ut secundum grauitatem præceptorum ordo esset, vt author docuit.

Ord. 12. a. 4.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ad rationem præceptorũ decalogi, quia sunt prima elementa legis, communia omnibus de populo, exigitur communitas, id est, quòd sint de illis, quę communius singulis conueniunt: ita quòd principaliter communia præcepta decalogi constituere videntur, & inter ipsa prima ac communia quã to grauius, tanto prius. Et propterea licet rapina, bestialitas, & blasphemia sint grauiora, quàm furtum, adulterium, & periurium: quia tamen hæc grauiora non ita facile communiter accidunt, sicut illa minus grauia, ideo illa vtpote communiora, primũ locum in elementis legis obtinuerunt, & hæc ad illa non vt grauiora, sed vt priora secundum extentionẽ reducuntur in hoc ar. & illa inter se secũdum grauitatem ordinata sunt in art. 6. mihil ergo contrarie ueritatis intemenit.

ARTICVLVS XI.

a ¶ *Vtrum conuenienter distinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogum.*

Sup. a. 3. et locis ibidem annotatis.

ADVNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogum. Quia, vt dominus dicit Matth. 22. In duobus præceptis charitatis pendet omnis lex & propheræ. sed hæc duo præcepta explicantur per decem præcepta decalogi. ergo non oportet alia præcepta moralia tradere.

Qu. præ. ar. 2. 3. & 4.

2 ¶ Præterea, Præcepta moralia à iudicialibus & ceremonialibus distinguuntur, vt dictum* est: sed determinationes communium præceptorum moralium pertinent ad iudicialia & cæremonialia præcepta: communia autem præcepta moralia sub decalogo continentur, vel etiam decalogo præsupponuntur, vt dictum* est. ergo inconuenienter traduntur alia præcepta moralia præter decalogum.

Ar. 3. huius q.

3 ¶ Præterea, Præcepta moralia sunt de actibus omnium virtutum, vt suprà dictum* est: sicut igitur in lege ponuntur præcepta moralia, præter decalogum pertinẽtia ad latriam, liberalitatem, & misericordiam, & castitatem, ita etiam deberent poni aliqua præcepta pertinentia ad alias virtutes, puta ad fortitudinem, sobrietatem, & alia huiusmodi: quod tamen non inuenitur. non ergo conuenienter distinguuntur in lege alia præcepta moralia præter decalogum.

Art. 2. huius q.

dixerunt. Actus enim charitatis dupliciter cõsiderari potest. Vno modo secundũ quod est quidam actus per se, & hoc modo cadit sub præcepto legis, quod de hoc specialiter datur, scilicet, Diliges dominum deum tuum, & Diliges proximum tuum, & quantum ad hoc primi verum dixerunt. Non enim est impossibile hoc præceptum obseruare, quod est de actu charitatis, quia homo potest se disponere ad charitatem habendã: & quando habuerit eam, potest ea vti. Alio modo potest considerari actus charitatis, secũdũ quod est modus actuũ aliarũ virtutũ, hoc est secundũ quod actus aliarum virtutum ordinantur ad charitatem, quæ est finis præcepti, vt dicitur 1. ad Timothæum 1. dictũ est enim* suprà, quòd intẽtio finis est quidam modus formalis superioris ordinis actus ordinati in finem. Et hoc modo verũ est quod secundi dixerunt, quòd modus charitatis non cadit sub præcepto: hoc est dictũ, quòd in hoc præcepto, Honora patrẽ, non includitur, quòd honoretur pater ex charitate, sed solum quòd honoretur pater. vnde qui honorat patrem, licet non habeat charitatem, non efficitur trãsgressor huius præcepti, etsi sit transgressor præcepti, quod est de actu charitatis, propter quam transgressionem meretur pœnam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dominus non dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua vnum mandatum, sed serua omnia mandata: inter quæ etiam continetur mandatum de dilectione dei & proximi.

¶ Ad secundum dicendum, quod sub præcepto charitatis continetur, vt diligatur deus ex toto corde: ad quod pertinet, vt omnia referãtur id deum, & ideo præceptum charitatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in deum. Sic ergo qui honorat parẽtes, tenetur ex charitate honorare, non ex vi huius præcepti, quod est, Honora parentes. sed ex vi huius præcepti, Diliges dominum deũ tuũ ex toto corde tuo. Et cũ ista sint duo præcepta affirmatiua, non obligantia ad semper, possunt pro diuersis temporibus obligare: & ita potest contingere, quòd aliquis implens præceptum de honoratione parentum, non tunc transgrediatur præceptum de omissione modi charitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quod obseruare omnia præcepta legis homo non potest, nisi impleat præceptum charitatis, quod non fit sine gratia: & ideo impossibile est quod Pelagius dixit hominem implere legem sine gratia.

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Vtrum præcepta moralia veteris legis iustificarent.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quod præcepta moralia veteris legis iustificarent. Dicit enim Apostolus Romano. 2. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur, sed factores legis dicuntur qui implent præcepta legis: ergo præcepta legis adimpleta iustificabant.

2 ¶ Præterea, Leuit. 18. dicitur, Custodite leges meas atque iudicia: quæ faciens homo, viuet in eis: sed vita spiritualis hominis est per iustitiam. ergo præcepta legis adimpleta iustificabant.

3 ¶ Præterea, Lex diuina efficacior est quàm lex humana: sed lex humana iustificat: est enim quædam iustitia in hoc, quod præcepta legis adimplentur. ergo præcepta legis iustificabant.

SED CONTRA est quod Apostolus dicit 2. ad Corint. 3. Littera occidit. quod secundum* Augustinum libr. de spiritu & litera, intelligitur etiam de præceptis moralibus. ergo præcepta moralia non iustificabant.

CONCLVSIO.

¶ Moralia legis præcepta non iustificabant, iustitiam, vel gratiam hominibus conferendo, sed potius significabant, & ostendebant iustitiæ exequutionem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut sanum propriè & primò dicitur, quod habet sanitatem, per posterius autem quod significat sanitatem, vel quod conseruat sanitatem: ita iustificatio primo & propriè dicitur ipsa factio iustitiæ, secũdario verò & quasi improprie potest dici iustificatio significatio iustitiæ, vel dispositio ad iustitiam, quibus duobus modis manifestum est, quòd præcepta legis iustificabant, inquantum scilicet disponebãt homines ad gratiam Christi iustificantem, quam etiam significabant: quia sicut dicit* Augustin. contra Faustum, Etiam vita illius populi prophetica erat, & Christi figuratiua. sed si loquamur de iustificatione propriè dicta, sic constat quòd iustitia potest accipi prout est in habitu, vel prout est in actu: & secundum hoc iustificatio dupliciter dicitur. Vno quidem modo secundum quod homo fit iustus adipiscens habitum iustitiæ. Alio verò modo secundum quod opera iustitiæ operatur: vt secundum hoc iustificatio nihil aliud sit quàm iustitiæ executio. Iustificatio autem, sicut & aliæ virtutes, potest accipi & acquisita & infusa, vt ex* suprà dictis patet. Acquisita quidem causatur ex operibus: sed infusa causatur ab ipso Deo per eius gratiam. & hæc est vera iustitia, de qua nunc loquimur: secundum quam aliquis dicitur iustus apud Deũ: secundum illud Romanorum 4. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Hæc igitur iustitia quæsita non poterat per præcepta moralia, quæ sunt de actibus humanis. & secundum hoc præcepta moralia iustificare non poterant, iustitiam causando. Si verò accipiatur iustificatio pro executione iustitiæ, sic præcepta moralia iustificabant, inquantum continebant id, quod est secundum se iustum. sed sacramenta illa veteris legis gratiam conferebant, sicut conferunt sacramenta nouæ legis, quæ propter hoc iustificare dicuntur. Si verò accipiatur iustificatio pro executione iustitiæ, sic omnia præcepta legis iustificabant: aliter tamen & aliter. nam præcepta cæremonialia continebant quidem iustitiam secundum se in generali, prout scilicet exhibebantur in cultu Dei: in speciali verò non continebant secundum se iustitiam, nisi ex sola determinatione legis diuinæ. Et ideo de huiusmodi præceptis dicitur, quod non iustificabant, nisi ex deuotione & obedientia facientium. Præcepta verò moralia & iudicialia continebant id, quod erat secundum se iustum vel in generali, vel etiam in speciali: sed moralia præcepta continebant id quod est secundum se iustum secũdum iustitiam generalem, quæ est omnis virtus, vt dicitur in 5. Ethicorum.* Præcepta verò iudicialia pertinebant ad iustitiam specialem, quæ consistit circa conuenctus humanæ vitæ, quæ sunt inter homines adinuicem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus accipit ibi iustificationem pro executione iustitiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo faciens præcepta legis, dicitur viuere in eis, quia non incurrebat pœnam mortis, quam lex trãsgressoribus infligebat: in quo sensu inducit hoc Apostolus ad Ga-

¶ Ad tertium dicendum, quòd præcepta legis humanæ iustificant iustitia acquisita: de qua non quæritur ad præsens, sed solum de iustitia, quæ est apud Deum.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum duodecimum.*

Annot.

QVAESTIO CENTESIMAPRIMA, De præceptis cæremonialibus secundum se, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de præceptis cæremonialibus.

¶ Et primò, de ipsis secundum se. ¶ Secundo, de causa eorum. ¶ Tertio, de duratione ipsorum.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primò, quæ sit ratio præceptorum cæremonialium.

¶ Secundò, vtrum sint figuraria.

¶ Tertiò, vtrum debuerint esse multa.

¶ Quartò, de distinctione ipsorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum ratio præceptorum cæremonialium in hoc consistat, quod pertinent ad cultum Dei.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod ratio præceptorum cæremonialiũ non in hoc consistat, quòd pertinent ad cultum Dei. In lege enim veteri dantur Iudæis quædam præcepta de abstinentia ciborum: vt patet Leuitici vndecimo. & etiam de abstinendo ab aliquibus vestimentis: secundum illud Leuit. 19. Vestem quæ ex duobus texta est, non indueris, & iterũ quòd præcipitur Numeri 15. Vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum. sed huiusmodi non sunt præcepta moralia, quia non manent in noua lege: nec etiam iudicialia, quia non pertinent ad iudicium faciendum inter homines. ergo sunt cæremonialia, sed in nullo pertinere videntur ad cultum dei, ergo non est cæremonialium præceptorum ratio, quòd pertineant ad cultum Dei.

Sup. q. 99. ar. 3. et inf. q. 104. ar. 1. et q. 108. ar. 2. cor. Et 2. 2. q. 122. ar. 1. ad 2. & quol. 2. ar. 8. ca. & quol. 4. ar. 13.

2 ¶ Præterea, Dicunt quidam, quòd præcepta cæremonialia dicuntur illa, quæ pertinent ad solennitates: quasi dicerentur à ceteris, qui in solennitatibus accẽduntur: sed multa alia sunt pertinentia ad cultum Dei præter solennitates. ergo videtur quòd legis præcepta cæremonialia non ea ratione dicantur, quia pertinent ad cultum Dei.

3 ¶ Præterea, Secundum quosdam præcepta cæremonialia dicuntur quasi normæ, id est, regulę salutis. Nam chere in Græco idem est, quod salue: sed omnia præcepta legis sunt regulę salutis, & non solum illa, quę pertinent ad dei cultum: ergo non solum illa præcepta dicuntur cęremonialia, quę pertinent ad cultum Dei.

4 ¶ Præterea, Rabbi Moyses dicit, quòd præcepta cęremonialia dicuntur, quorum ratio non est manifesta, sed multa pertinentia ad cultum dei habent rationem manifestam: sicut sabbathi obseruatio, & celebratio Phasę, scenopegię, & multorum aliorum, quorum ratio assignatur in lege: ergo cęremonialia non sunt, quę pertinent ad cultum Dei.

SED CONTRA est, quòd dicitur Exod. 18. Esto populo in his, quæ ad Deum pertinent, ostendasque populo cæremonias & ritum colendi.

CONCLVSIO.

¶ Cæremonialia legis præcepta sunt quibus Deo debitum exhibent homines cultum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà* dictum est, cæremonialia præcepta determinant præcepta moralia in ordine ad Deum, sicut iudicialia determinant præcepta moralia in ordine ad proximum. Homo autem ordinatur ad Deum per debitum cultum: & ideo cęremonialia propriè dicuntur quæ ad cultum Dei pertinent. Ratio autem huius nominis posita est suprà, * vbi præcepta cæremonialia ab alijs sunt distincta. Q. 99. a. 4. Q. 99. ar. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinẽt non solum sacrificia, & alia huiusmodi, quę immediatè ad deum ordinari videntur, sed etiam debita præparatio colentium deum ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

cultum ipsius: sicut etiam in alijs, quæcunque sunt præparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & alijs huiusmodi, pertinent ad quandam præparationem ipsorum ministrantium, vt sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantijs aliqui vtuntur, qui sunt in ministerio regis. vnde etiam sub præceptis cæremonialibus continentur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa expositio nominis non videtur esse multum conueniens, præsertim cùm non multùm inueniatur in lege, quòd in solemnitatibus cerei accenderentur, sed in ipso etiam candelabro lucernæ cum oleo oliuarum præparabãtur: vt patet Leui. 24. Nihilominus tamen potest dici, quod in solemnitatibus omnia alia, quæ pertinebant ad cultum Dei diligentius obseruabantur: & secundum hoc in obseruatione solemnitatum omnia cæremonialia includuntur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nec illa expositio nominis videtur esse multum conueniens: nomen enim cæremoniæ non est Græcum sed Latinum. Potest dici tamen, quòd cum salus hominis sit à Deo, præcipuè illa præcepta videntur esse salutis regulæ, quæ hominem ordinant ad Deum: & sic cæremonialia dicuntur quæ ad cultum Dei pertinent.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illa ratio cæremonialium est quodammodo probabilis: non quia ex eo dicantur cæremonialia, quia eorum ratio non est manifesta, sed hoc est quoddam consequens: quia enim præcepta ad cultum Dei pertinentia, oportet esse figuralia, vt *Arist. seq.* infrà * dicetur, inde est quod eorum ratio non est adeo manifesta.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum præcepta cæremonialia sint figuralia.

Infrà eod. 103. Arist. 1. co. Et quæ. 104. artic. 2. & locis ibidem citatis. Ca. 4. et ca. 10 tomo 3. Li. 5. ca. 21.

AD SECVN'DVM sic proceditur. Videtur quòd præcepta cæremonialia non sint figuralia. Pertinet enim ad officium cuiuslibet doctoris, vt sic pronuntiet, vt de facili intelligi possit: sicut Augustinus *, dicit in 4. De doctrin. Christiana, & hoc maximè videtur esse necessarium in legislatione: quia præcepta legis populo proponuntur. vnde lex debet esse manifesta: vt Isidorus dicit, * li igitur præcepta cæremonialia data sint in alicuius rei figuram, videtur inconuenienter tradidisse huiusmodi præcepta Moyses, non exponens quid figurarent.

2 ¶ Præterea, Ea, quæ in cultum Dei aguntur, maximè debent honestatem habere, sed facere aliqua facta ad aliqua repræsentanda, videtur esse theatricum, siue poeticum. In theatris enim repræsentabantur olim per aliqua, quæ ibi gerebantur, quædam aliorum facta. ergo videtur quod huiusmodi non debeant fieri ad cultum Dei: *Ar. præced.* sed cæremonialia ordinantur ad cultum Dei, vt dictum * est, ergo cæremonialia non debent esse figuralia.

C. 3. in pri. tomo 3. 3 ¶ Præterea, Augustinus * dicit in Ench, quod Deus maximè colitur fide, spe, & charitate: sed præcepta, quæ dantur de fide, spe, & charitate, non sunt figuralia. ergo præcepta cæremonialia non debent esse figuralia.

4 ¶ Præterea, Dominus dicit Ioan. 4. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum in spiritu & veritate adorare oportet. sed figura non est ipsa veritas, imo contra seinuicem diuiduntur. ergo cæremonialia, quæ pertinent ad cultum Dei, non debent esse figuralia.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Col. 2. Nemo iudicet vos in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbathorum, quæ sunt vmbra futurorum.

CONCLVSIO.

¶ Cæremonialia veteris legis figuralia & vmbra nouæ legis erant.

Ar. præced. ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum * est, præcepta cæremonialia dicuntur, quæ ordinantur ad cultum Dei. Est autem duplex cultus Dei, interior & exterior. Cum enim homo sit compositus ex anima & corpore, vtrumque debet applicari ad colendum Deum: vt scilicet anima colat interiori cultu, & corpus exteriori. vnde dicitur in Psal. 83. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum, & sicut corpus ordinatur in Deum per animam, ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum. Consistit autem interior cultus in hoc, quòd anima coniũgatur Deo per intellectum & affectum. & ideo secundum quod diuersimodè intellectus & affectus colentis Deum, Deo restè coniungitur, secundum hoc diuersimode exteriores actus hominis ad cultum Dei applicantur. In statu enim futuræ beatitudinis intellectus humanus ipsam diuinam veritatem in seipsa intuebitur: & ideo exterior cultus non consistet in aliqua figura, sed solum in laude Dei, quæ procedit ex interiori cognitione & affectione: secundum illud Isa. 51. Gaudium & lętitia inuenientur in ea, gratiarum actio & vox laudis. In statu autem presentis vitę non possumus diuinam veritatem in seipsa intueri: sed oportet quòd radius diuinę veritatis nobis illucescat sub aliquibus sensibilibus figuris. sicut Dio.* dicit 1. Ca. Cęl. hiera. diuersimodè tamen secundum diuersum statum cognitionis humanæ. In veteri enim lege nequeipsi diuina veritas in seipsa manifesta erat, neq; etiã adhuc propalata erat via ad hoc perueniendi: sicut Apostolus dicit ad Heb. 7. Et ideo oportebat exteriorem cultum veteris legis non solum esse figurativum futuræ veritatis manifestandæ in patria, sed etiam esse figurativũ Christi, qui est via ducens ad illam patriæ veritatem. Sed in statu nouę legis hæc via iã est reuelata. vnde hanc præfigurari non oportet, sicut futuram, sed commemorari oportet per modum prætériti vel præsentis, sed solum oportet præfigurari futuram veritatem gloriæ nondum reuelatam: & hoc est quod Apostolus dicit ad Heb. 10. Vmbram habet lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Vmbra enim minus est, quàm imago. tanquam imago pertineat ad nouam legem, vmbra verò ad veterem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuina non sunt reuelãda hominibus, nisi secundum eorum capacitatem: alioquin daretur eis præcipitij materia, dum contemnerent quæ capere non possent. Et ideo vtilius fuit: vt sub quodam figurarum velamine diuina mysteria rudi populo traderentur: vt sic saltem ea implicitè cognoscerent, cum illis figuris deseruirent ad honorem Dei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut poëtica non capiuntur à ratione humana propter defectũ veritatis qui est in eis: ita etiam ratio humana perfectè capere non potest diuina, propter excedentem ipsorum veritatem, & ideo vtrobique opus est repræsentatione per sensibiles figuras.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Augustin. ibi loquitur de cultu interiore: ad quem tamen ordinari oportet exteriorem cultum, vt dictum * est.

¶ Et similiter dicendum est ad quartum: quia per Christum homines plenius ad spiritualem Dei cultum sunt introducti.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum debuerint esse multa cæremonialia præcepta.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non debuerint esse multa cæremonialia præcepta. Ea enim quæ sunt ad finem, debent esse fini proportionata, sed cæremonialia præcepta, sicut dictum * est, ordinantur ad cultum Dei, & in figuram Christi: Est autem vnus Deus à quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, vt dicitur 1. ad Cor. 8. ergo cæremonialia non debuerunt multiplicari.

2 ¶ Præterea, Multitudo cæremonialium præceptorum transgressionis erat occasio: secundum illud quod dicit Pet. Act. 15. Quid tentatis Deum imponere iugũ super ceruicem discipulorum, quod neque nos neque patres nostri portare potuimus? sed transgressio illorum præceptorum contrariatur humanæ saluti: cum igitur lex omnis debeat saluti congruere hominum, vt Isidorus * dicit, videtur quòd non debuerint multa præcepta cæremonialia dari.

3 ¶ Præterea, Præcepta cæremonialia pertinebant ad cultum Dei exteriorem & corporalem, vt dictum est. sed huiusmodi cultum exteriorem & corporalem lex debebat diminuere: quia ordinabat ad Christum, qui docuit homines Deum colere in spiritu & veritate: vt habetur Ioan. 4. Non ergo debuerunt multa præcepta cæremonialia dari.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Osee 8. Scribam eis multiplices leges meas: & Iob. 11. Vt ostenderet tibi secreta sapientiæ quòd multiplex sit lex eius.

CONCLVSIO.

¶ Cum lex vetus fuerit imperfecta, non vnum, sed plura oportuit dari cæremonialia præcepta.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut suprà * dictum est, omnis lex alicui populo datur. In populo autem duo genera hominum continentur, quidam proni ad malum, qui sunt per præcepta legis coercendi, vt suprà dictum * est: quidam habentes inclinationem ad bonum, vel ex natura, vel ex consuetudine, vel etiam ex gratia: & talis sunt per legis præceptum instruendi, & in melius promouendi. Quotum igitur ad vtrunque genus hominum, expediebat præcepta cæremonialia in veteri lege multiplicari. Erant enim in illo populo aliqui ad idolatriam proni, & ideo necesse erat, vt ab idolatriæ cultu per præcepta cæremonialia reuocarẽrur ad cultum Dei. & quia multiplicem homines idolatriæ deseruiebant, oportebat econtrario multa institui ad singula reprimenda: & iterum multa talibus imponi, vt quasi onustis ab omnibus illicitis colentium Deum a non colentibus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd supra * dictum est cæremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei. In quo quidẽ cultu considerandum est, quæ oportuit per diuersa cæremonialia figurari.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando id quod ordinatur ad finem, est sufficiens ad ducendum in finem, tunc sufficit vnum ad vnum finem: sicut vna medicina si sit efficax, sufficit quandoque ad sanitatem inducendam: & tunc non oportet multiplicari medicinam, sed propter debilitatem & imperfectionem eius quod est ad finem, oportet eam multiplicari: sicut multa adhibentur remedia infirmo, quando vnum non sufficit ad sanandum. Cæremoniæ autem veteris legis inualidæ, & imperfectæ erant ad repręsentandum Christi mysterium, quod est superexcellens, & ad subiugãdum mentes hominum Deo: vnde Apostolus dicit ad Hebr. 7. Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex: & ideo oportuit huiusmodi cæremonias multiplicari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sapientis legislatoris est minores transgressiones permittere vt maiores caucantur, & ideo, vt caueretur transgressio idololatriæ & superbiæ, quæ in ludæorum cordibus radicata erat, multa præcepta legis implerent, non propter hoc præterirent, si omnia præcepta legis implerent, non propter hoc præmisisset Deus multa cæremonialia præcepta tradere, quia de facili sumebant ex hoc transgrediendi occasionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vetus lex in multis diminuit corporalem cultum: propter quod statuit, quòd non in omni loco sacrificia offerrentur, neque à quibuslibet: & multa huiusmodi statuit ad diminutionem exterioris cultus: sicut etiam Rabbi Moyses Aegyptius dicit. * Oportebat tamen non ita attenuare corporalem cultum Dei, vt homines ad cultum dæmonum declinarent.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum cæremoniæ veteris legis conuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd cæremoniæ veteris legis inconuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias. Cæremoniæ enim veteris legis figurabant Christum. sed hoc solum fiebat per sacrificia, per quæ figurabatur sacrificium, quo Christus se obtulit oblationem & hostiam Deo: vt dicitur ad Ephesi. 5. Ergo sola sacrificia erant cæremonialia.

2 ¶ Præterea, Vetus lex ordinabatur ad nouam, sed in noua lege ipsum sacrificium est sacramentum altaris: ergo in veteri lege non debuerunt distingui sacramenta contra sacrificia.

3 ¶ Præterea, Sacrum dicitur, quod est Deo dicatum: secundum quem modum tabernaculum & vasa eius sacrificari dicebantur. sed omnia cæremonialia erant ordinata ad cultum Dei, vt dictum * est. ergo cæremonialia omnia sacra erant, non ergo vna pars cæremonialium debet sacra nominari.

4 ¶ Præterea, Obseruantiæ ab obseruãdo dicuntur, sed omnia præcepta legis obseruari debent. Dicitur enim Deuter. 8. Obserua & cauе ne quando obliuiscaris domini Dei tui, & negligas mandata eius, atque iudicia & cæremonias. non ergo obseruantiæ debent poni vna pars cæremonialium.

5 ¶ Præterea, Solemnitates inter cæremonialia computantur, cum sint in vmbram futuri, vt patet ad Col. 2 similiter etiam oblationes & munera, vt patet per Apostolum ad Hebr. 9. quę tamen sub nullo horum contineri videntur: ergo inconueniens est prędicta distinctio cæremonialium.

¶ SED CONTRA est, quòd in veteri lege, singula prędicta cæremonię vocantur: sacrificia enim dicuntur cęremonię. Numer. 15. Offerat vitulum & sacrificia eius ad libamenta, vt cęremonię eius poliantur. De sacramento etiam ordinis dicitur Leuit. 7. Hęc est vnctio Aaron, & filiorum eius in cęremonijs. De sacris etiam dicitur Exod. 28. Hęc sunt instrumenta tabernaculi testimonij in cęremonijs Leuitarum. De obseruantijs etiam dicitur 3. Reg. 9. Si auersi fueritis non sequentes me, nec obseruantes cęremonias, quas proposui vobis.

CONCLVSIO.

¶ Cæremoniæ veteris legis, aut sacrificia, quæ ad cultum Dei spectant: aut sacra, quæ ad diuini cultus instrumenta attinent: aut sacramenta, quæ ad sanctificationem colentium Deum attinent: vel obseruantiæ, quibus distinguuntur abentes Deum a non colentibus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà * dictum est cæremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei. In quo quidẽ cultum considerari possunt, & ipse cultus, & colentes, & instrumenta colendi. Ipse autem cultus specialiter consistit in sacrificijs quæ in dei reuerentiam offeruntur. Instrumenta autem colendi pertinent ad sacra, sicut est tabernaculum, & vasa, & alia huiusmodi. Exparte autem colentium duo possunt considerari, scilicet eorum institutio ad cultum diuinum: quod fit per quandam consecrationem vel populi vel ministrorum, & ad hoc pertinent sacramenta, & iterum eorum singularis conuersatio per quam distinguuntur ab his, qui deum non colunt, & ad hoc pertinent obseruantiæ, puta in cibis, & vestimentis, & aliis huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacrificia offerri oportebat & in aliquibus locis, & per aliquos homines: & totum hoc ad cultum dei pertinet. vnde sicut per sacrificia significatur Christus immolatus: ita etiam per sacramenta & sacra illorum figurabantur sacramenta & sacra nouæ legis, & per eorum obseruantias figurabatur conuersatio populi nouæ legis, quæ omnia ad Christum pertinent.

¶ Ad secundum dicendum, quod sacrificium nouæ legis, id est, Eucharistia, continet ipsum Christum, qui est sanctificationis auctor. Sanctificauit enim per suum sanguinem populum, vt dicitur ad Heb. vltimo: & ideo hoc sacrificium etiam sacramentum est. sed sacrificia veteris legis non cõtinebant Christum, sed ipsum, figurabant: & ideo non dicuntur sacramenta, sed ad hoc designandum seorsum erant quædam sacramenta in veteri lege, quæ erant figuræ futuræ consecrationis, quamuis etiam quibusdam consecrationibus quædam sacrificia adiungerentur.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sacra aut sacrificia & sacramenta erant. sed quædam erant quæ erant sacra, vtpote ad cultum dei dicata, nec tamen erãt sacrificia nec sacramenta: & ideo retinebant sibi cõmune nomen sacrorum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ea quæ pertinebant ad conuersationem populi deum colentis, retinebant sibi commune nomen obseruantiarum, inquantum à præmissis deficiebant. Non enim dicebantur sacra, quia non habebant immediatum respectum ad cultum dei, sicut tabernaculum & vasa eius. sed per quandam consequentiam erant cæremonialia, inquantũ pertinebant ad quandam idoneitatem populi colentis deum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut sacrificia offerebantur in determinato loco, ita etiam offerebantur in determinatis temporibus, vnde etiam solennitates inter sacra computari videntur. Oblationes autem & munera compurantur cum sacrificijs: quia deo offerebãtur: vnde Apostolus dicit ad Heb. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

QVAESTIO CENTESIMASECUNDA, De cæremonialium præceptorum causis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est causis cęremonialium præceptorum.

¶ Et circa hoc quærũntur sex.

¶ Primo, vtrum præcepta cæremonialia habeant causam.

¶ Secundo, vtrum habeant causam literalem, vel solum figuralem.

¶ Tertio, de causis sacrificiorum.

¶ Quarto, de causis sacramentorum.

¶ Quinto, de causis sacrorum.

¶ Sexto, de causis obseruantiarum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum cæremonialia præcepta habeant causam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd cæremonialia præcepta non habeant causam, Quia super Illud Ephe. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, dicit glos. * id est, euacuans legem veterem, quantum ad carnales obseruantias, decretis, id est, præceptis euangelicis, quę ex ratione sunt. sed si obseruantiæ veteris legis ex ratione erant, frustra euacuarentur per rationabilia decreta nouę legis. non ergo cęremoniales obseruantię veteris legis habebant aliquam rationem.

Rom. 4. le. 1. col. 2. et 3. Glos. interli nearis ibi.

2 ¶ Præterea, Vetus lex successit legi naturę, sed in lege naturæ fuit aliquod præceptum quod nullam rationem habebat, nisi vt hominis obedientia probaretur: sicut Augustinus * dicit 8. super Gen. ad literam, de prohibitione ligni vitę. ergo etiam in veteri lege aliqua præcepta dan-

Li. 8. ca. 6. & cap. 13. to. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

da erant, in quibus hominis obedientia probaretur, quæ de se nullam rationem haberent.

3 ¶ Præterea. Opera hominis dicuntur moralia secundum quod sunt à ratione. si igitur cæremonialium præceptorum sit aliqua ratio, non differrent à moralibus præceptis. videtur ergo quòd cæremonialia præcepta non habeãt aliquam causam. ratio enim præcepti ex aliqua causa sumitur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 17. Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. sed cæremonialia sunt præcepta Dei. ergo sunt lucida, quod non esset, nisi haberent rationabilem causam.

CONCLVSIO.

¶ Cum cæremonialia præcepta ex diuina sapientia instituta fuerint, eorum aliqua ex suo fine rationabilis causa accipi potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum sapientis sit ordinare secundum* Philosophum in 1. Met. ea quæ ex diuina sapientia procedunt, oportet esse ordinata, vt Apostolus dicit ad Roma. 13. Ad hoc autem quod aliqua sint ordinata duo requiruntur. Primo quidem, quod aliqua ordinentur ad debitum finem, qui est principium totius ordinis in rebus agendis: ea enim quæ casu eueniunt, præter intentionem finis, vel quæ non serio fiunt, sed ludo, dicimus esse inordinata. Secundo oportet, quod id, quod est ad finem, sit proportionatum fini: & ex hoc sequitur, quod ratio eorum quæ sunt ad finem, sumitur ex fine: sicut ratio dispositionis serræ sumitur ex sectione, quæ est finis eius, vt dicitur in secundo* Physi. Manifestum est autem, quod præcepta cæremonialia, sicut & omnia alia præcepta legis, sunt ex diuina sapientia instituta. vnde dicitur Deuter. 4. Hæc est sapientia vestra & intellectus coram populis. vnde necesse est dicere, quod præcepta cæremonialia sint ordinata ad aliquem finem, ex quo eorum rationabiles causæ assignari possint.

Li. 1. Me. c. 2. to. 3.

Li. 2. Physi. tex. 88. c. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obseruantiæ veteris legis possunt dici sine ratione, quantum ad hoc, quod ipsa facta in sui natura rationem non habebant, puta quod vestis non conficeretur ex lana & lino. Poterant tamen habere rationem ex ordine ad aliud: inquãtũ scilicet vel aliquid per hoc figurabatur, vel aliquid excludebatur: sed decreta nouæ legis, quæ præcipue consistunt in fide & dilectione dei, ex ipsa natura actus rationabilia sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd prohibitio ligni scientiæ boni & mali, nõ fuit propter hoc, quod illud lignum esset naturaliter malum, sed tamen ipsa prohibitio habuit aliquam rationem ex ordine ad aliud, inquantum scilicet per hoc aliquid figurabatur: & sic etiam cæremonialia præcepta veteris legis habent rationem in ordine ad aliud.

¶ Ad tertium dicendum, quod præcepta moralia secundum suam naturam habent rationabiles causas: sicut, Non occides, Non furtum facies. sed præcepta cæremonialia habent rationales causas ex ordine ad aliud, vt dictum* est.

In corp. ar.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum præcepta cæremonialia habeant causam literalem, vel figuralẽ tantũ.

Ro. 4. le. 2. colum. 2. ct 3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod præcepta cæremonialia non habeant causam literalem, sed figuralem tãtum. Inter præcepta enim cæremonialia præcipua erant circuncisio & immolatio agni paschalis: sed vtrunque istorum non habebat nisi causam figuralem, quia vtrũque istorum datum est in signũ. Dicitur enim Gen. 17. Circuncidetis carnem præputii vestri, vt sit in signum fœderis inter me & vos. & de celebratione Phasę dicitur Exod. 13. Erit quasi signum in manu tua, & quasi monumẽtum ante oculos tuos. Ergo multo magis alia cęremonialia non habent nisi causam figuralem.

Li. pr. 67. 2.

2 ¶ Præterea, Effectus proportionatur suæ causę, sed omnia cęremonialia sunt figuralia, vt supra* dictum est. Ergo non habẽt nisi causam figuralem.

3 ¶ Præterea, illud quod de se est indifferens, vtrum sic, vel non sic fiat, non videtur habere aliquam literalem causam, sed quędam sunt in præceptis cęremonialibus, quę non videntur differre, vtrum sic, vel sic fiant: sicut est de numero animalium offerendorum, & aliis huiusmodi particularibus circunstantiis. Ergo præcepta veteris legis non habent rationem literalem.

¶ SED CONTRA, Sicut præcepta cęremonialia figurabant Christum, ita etiam historię veteris testamenti, Dicitur enim 1. ad Corinth. 10. quod omnia in figuram contingebant illis: sed in historiis veteris testamenti præter intellectum mysticum seu figuralem, est etiam intellectus literalis. Ergo etiam præcepta cęremonialia præter causas figurales, habebant etiam causas literales.

CONCLVSIO.

¶ Cæremoniarum veteris legis, vt ad cultum dei spectant, literalis ratio suscipienda est: vt vero Christum figurant, mystica ratio requirenda est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum* est, ratio eorum, quę sunt ad finem, oportet quod à fine sumatur. finis autẽ præceptorum cęremonialium est duplex. Ordinabantur enim ad cultum dei pro tempore illo, & ad figurandum Christum, sicut etiam verba prophetarum sic respiciebant præsens tempus, quòd etiam in figurã futuri dicebantur, vt Hieronymus dicit super Osee. Sic igitur rationes præceptorum cęremonialium veteris legis dupliciter accipi possunt. Vno modo ex ratione cultus diuini, qui erat pro tempore illo obseruandus: & rationes illę sunt literales, siue pertineant ad vitandum idolatrię cultũ, siue ad rememorãda aliqua dei beneficia, siue ad insinuandam excellentiam diuinam, vel etiam ad designandam dispositionem mentis, quę tunc requirebatur, in colentibus deũ. Alio modo possunt eorum rationes assignari, secundum quod ordinantur ad figurandum Christum: & sic habẽt rationes figurales & mysticas, siue accipiantur ex ipso Christo & ecclesia, quod pertinet ad allegoriam: siue ad mores populi Christiani, quod pertinet ad moralitatem: siue ad statũ futurę glorię, prout in eam introducimur per Christum, quod pertinet ad anagogiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut intellectus metaphoricę locutionis in scripturis est literalis, quia verba ad hoc proferuntur, vt hoc significent, ita etiam significationes cęremoniarum legis, quę sunt commemoratiuę beneficiorum dei, propter quę institutę sunt, vel aliorum huiusmodi, quę ad illum statum pertinebant, non transcendunt ordinem literalium causarum. vnde oportet quod assignetur causa celebrationis Phasę, quod est signum liberationis ex Aegypto: & quòd circuncisio est signum pacti, quod deus habuit cum Abraham, quod pertinet ad causam literalem.

¶ Ad secundum dicendum, quod ratio illa procederet, si cęremonialia præcepta essent data solum ad figurandum futurum: non autem ad præsentialiter deum colendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in legibus humanis dictum* est, quod in vniuersali habent rationem, non autem quantum ad particulares conditiones, sed hęc sunt ab arbitrio instituentium: ita etiam multę particulares determinationes in cęremoniis veteris legis nõ habent aliquam causam literalem, sed solam figuralem: in communi verò habent etiam causam literalem.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum possit assignari conueniens ratio cæremoniarum quæ ad sacrificia pertinent.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod non possit assignari conueniens ratio assignari cæremoniarum quæ ad sacrificia pertinent. ea enim, quæ in sacrificium offerebantur, sunt illa, quæ sunt necessaria ad sustentandum humanam vitam, sicut animalia quædam & panes quidam, sed deus tali sustentamento non indigens: secundum illud Psa. 49. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Ergo inconuenienter huiusmodi sacrificia deo offerebantur.

2 ¶ Præterea, In sacrificium diuinũ non offerebatur nisi de tribus generibus animalium quadrupedum, scilicet, de genere boum, ouium, & caprarum: & de auibus communiter quidem turtur, & columba. Specialiter autem in emũdatione leprosi fiebat sacrificium de passeribus: multa autem animalia alia sunt eis nobiliora. Cum igitur omne quod est optimum, deo sit exhibendum, videtur quòd non solum de talibus fuerint deo sacrificia offerenda.

3 ¶ Præterea, Sicut homo à deo habet dominium volatilium & bestiarum, ita etiam piscium. inconuenienter igitur pisces à diuino sacrificio excludebantur.

4 ¶ Præterea, Indifferẽter offerri mandabantur turtures & columbę, sicut igitur mandabantur offerri pulli columbarum, ita & pulli turturum.

5 ¶ Præterea, Deus est actor vitæ non solum hominum, sed etiam animalium: vt patet per id quod dicitur Gen. 1. Mors autem opponitur vitæ: non ergo debuerunt deo offerri animalia occisa, sed magis animalia viuentia: præcipue quia etiam Apostolus monet Rom. 12. Vt exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem, sanctam, deo placentem.

6 ¶ Præterea, Si animalia deo in sacrificium non offerebantur, nisi occisa, nulla videtur esse differentia qualiter occidantur. inconueniens igitur determinatur modus immolationis, præcipue in auibus. vt patet Leui. 1.

7 ¶ Præterea, Omnis defectus animalis via est ad corruptionem & mortem. si igitur animalia occisa deo offerebantur, inconueniens fuit prohibere oblationem animalis imperfecti, puta claudi, aut cæci, aut aliter maculosi.

8 ¶ Præterea, illi qui offerunt hostias deo, debent de his participare secundum illud Apostoli 1. ad Corin. 10. Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris: inconuenienter igitur quædam partes hostiarum offerentibus subtrahebantur, scilicet sanguis & adeps, pectusculum & armus dexter.

9 ¶ Præterea, Sicut holocausta offerebantur in honorem Dei, ita etiam hostiæ pacificæ, & hostię pro peccato, sed nullum animal fœminini sexus offerebatur Deo in holocaustũ, fiebant tamen holocausta tam de quadrupedibus, quàm de auibus. Ergo inconuenienter in hostijs pacificis & pro peccato offerebantur animalia fœminini sexus, & tamen in hostijs pacificis non offerebantur aues.

10 ¶ Præterea, Omnes hostiæ pacificæ vnius generis esse videntur, non ergo debuit poni ista differentia, quòd quorundam pacificorum carnes non possent vesci in crastino, quorundam autem possent: vt mandatur Leuit. 7.

11 ¶ Præterea, Omnia peccata in hoc conueniunt, quòd à Deo auertunt. Ergo pro omnibus peccatis in Dei reconciliationem vnum genus sacrificij debuit offerri.

12 ¶ Præterea, Omnia animalia quę offerebantur in sacrificium, vno modo offerebantur, scilicet occisa. non videtur ergo conueniens, quòd de terræ nascentibus diuersimodè fiebat oblatio: nunc enim offerebantur spicæ, nunc similа, nunc panis, quandoque quidem coctus in clibano, quandoque in sartagine, quandoque in craticula.

13 ¶ Præterea, Omnia quæ in vsum nostrum veniunt, à Deo recognoscere debemus. Inconuenienter ergo præter animalia solum hæc Deo offerebantur, panis, vinum, oleum, thus, sal.

14 ¶ Præterea, Sacrificia corporalia exprimunt interius sacrificium cordis, quo homo spiritum suum offert Deo. sed in interiori sacrificio plus est de dulcedine quàm repræsentat mel, quàm de mordacitate quã representat sal. Dicitur enim Eccl. 24. Spiritus meus super mel dulcis. Ergo inconuenienter prohibebatur in sacrificio apponi mel & fermentum, quod etiam facit panem sapidũ, & præcipiebatur ibi apponi sal, quod est mordacitiuum, & thus, quod habet saporem suauem. Videtur ergo, quòd ea, quæ pertinent ad cæremonias sacrificiorum, non habeant rationabilem causam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Leui. 1. Oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum, & odorem suauissimum Domino. Sed sicut dicitur Sap. 7. Neminem diligit Deus, nisi eum sapientia inhabitat: ex quo potest accipi, quòd quicquid est Deo acceptum, est cum sapientia. Ergo illę cęremoniæ sacrificiorum cum sapientia erant, velut habentes rationabiles causas.

CONCLVSIO.

¶ Omnium sacrificiorum, vt ad cultum Dei ordinantur, causa suscipitur, vel vt hi cui eus hominis ordinaretur in Deum, vel vt ab idolatria remouereturr: vt verò Christum figurabant, ex ipso omnium ratio sumenda est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà* dictum est, cæremoniæ veteris legis duplicem causam habebant, vnam scilicet literalem, secundum quod ordinabantur ad cultum Dei: aliam verò figuralem, siue mysticam, secundum quod ordinabantur ad figurãdum Christum. Et ex vtraque parte potest conuenienter assignari causa cæremoniarum, quæ ad sacrificia pertinebant. secundum enim quod sacrificia ordinabantur ad cultũ Dei, causa sacrificiorum dupliciter accipi potest. Vno modo secundum quod per sacrificia repræsentabatur ordinatio mentis in Deum, ad quam excitabatur sacrificium offerẽs. ad rectam autem ordinationem mentis in Deum, pertinet quòd omnia quæ homo habet, recognoscat à Deo, tãquam à primo principio, & ordinet in Deum tanquam in vltimum finem, & hoc repræsentabatur in oblationibus & sacrificijs, secundum quod homo ex rebus suis quasi in recognitionem, quòd haberet ea à Deo, in honorem Dei ea offerebat, secundum quod dixit Dauid 1. Paralip. 29. Tua sunt omnia, & quod de manu tua accepimus, dedimus tibi. & ideo in oblatione sacrificiorum protestabatur homo, quòd Deus esset primum principium creationis rerum, & vltimus finis, ad quem essent omnia referenda. Et quia pertinet ad rectam ordinationem mentis in Deum, vt mens humana non recognoscat alium primum actorem rerum nisi solum Deum, neque in aliquo alio finem suum cõstituati propter hoc prohibebatur in lege offerri sacrificiũ alicui alteri nisi Deo: secũdum illud Exod. vigesimosecũdo. Qui immolat dijs, occidetur, præter domino soli. & ideo de causa cæremoniarum circa sacrificia potest assignari ratio. Alio modo ex hoc, quòd per huiusmodi homines retrahebantur à sacrificijs idolorum: vnde etiam præcepta de sacrificijs non fierent data populo Iudæorum, nisi postquam declinauit ad idolatriam, adorando vitulum conflatilem, quasi huiusmodi sacrificia sint futura vt populus ad sacrificandum promptus, huiusmodi sacrificia magis Deo quàm idolis offerret. vnde dicitur Ierem. 7. Non fui locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis in die. qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustomatum & victimarum. Inter omnia autem dona, quæ Deus humano generi iam per peccatum lapso dedit præcipuum est, quòd dedit filium suum. vnde dicitur Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum, nõ pereat, sed habeat vitam æternam: & ideo pretiosissimum sacrificium est quo ipse Christus seipsum obtulit Deo in odorem suauitatis: vt dicitur ad Ephes. 5. & propter hoc omnia alia sacrificia offerebantur in veteri lege, vt hoc vnum singulare & præcipuum sacrificium figuraretur, tanquam perfectum per imperfectas: vnde Apostolus dicit ad Hebr. 10. quod sacerdos veteris legis easdem sæpe offerebat hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata. Christus autem pro peccatis obtulit vnam in sempiternum. Et quia ex figurato sumitur ratio figuræ, ideo rationes sacrificiorum figuralium veteris legis sunt sumendæ ex vero sacrificio Christi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus non volebat huiusmodi sacrificia sibi offerri propter ipsas res, quę offerebantur, quasi eis indigeret. vnde dicitur Isaiæ primo: Holocausta arietum & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & hircorum & agnorum nolui. sed volebat ea sibi offerri, vt suprà* dictum est, tum ad excludendam idolatriam, tum ad significandum debitum ordinem mentis humanæ in Deum, tum etiam ad significandum mysterium redemptionis humanæ per Christum.

Ar. præced.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantum ad omnia prædicta ratio conueniens fuit, quare ista animalia offerebantur Deo in sacrificium, & non alia. Primo quidem ad excludendum idolatriam: quia omnia alia animalia offerebant idolatræ dijs suis, vel eis ad maleficia vtebantur, ista autem animalia apud Aegyptios cum quibus conuersati erant, abominabilia erant ad occidendum, vnde ea non offerebãt in sacrificium dijs suis. vnde dicitur Exod. 8. Abominationes Aegyptiorũ immolabimus Domino Deo nostro? Oues enim colebant, hircos venerabantur, quia in eorum figura dæmones apparebant. Bobus etiam vtebantur ad agriculturam, quam inter res sacras habebãt. Secundo hoc conueniens erat ad prædictam ordinationem mentis in Deum: & hoc dupliciter. Primo quidẽ, quia huiusmodi animalia maxime sunt, per quæ sustentatur humana vita: & cum hoc mundissima sunt, & mundissimum habent nutrimentum. Alia verò animalia vel sunt syluestria, & non sunt communiter hominum vsui deputata: vel si sunt domestica, immundum habent nutrimentum, vt porcus & gallina, solum autem id quod est purum, Deo est attribuendum. Huiusmodi autem aues specialiter offerebantur, quia habentur in copia in terra promissionis. Secundo, quia per immolationem huiusmodi animalium puritas mentis designatur: quia vt* dicitur in gl. Leu. 1. Vitulum offerimus, cum carnis superbiam vincimus: agnum, cum irrationales motus corrigimus: hœdum, cum lasciuiam superamus. turturem dum castitatem seruamus: panes azymos cum in azymis sinceritatis epulamur. In columba verò manifestum est, quòd significatur castitas & simplicitas mentis. Tertio verò conueniens fuit hæc animalia offerri in figuram Christi: quia vt in eadem gloss. dicitur, Christus in vitulo offertur propter virtutem crucis, in agno propter innocentiam: in ariete, propter principatum: in hirco propter similitudinem carnis peccati. In turture & columba duarum naturarum coniunctio monstrabatur: vel in turture castitas, in columba charitas significabatur: in similagine aspersio credentium per aquam baptismi figurabatur.

Glo. ordin. parum à princ. comment. ad 1. cap. Leu.

¶ Ad tertium dicendum, quod pisces, qui in aqua viuunt, magis sunt alieni ab homine, quàm cætera animalia quæ viuunt in aëre, sicut & homo: & iterum pisces ex aqua extracti statim moriuntur: vnde non poterant in templo offerri sicut alia animalia.

¶ Ad quartum dicendum, quod in turturibus meliores sunt maiores, quàm pulli, in columbis autem econuerso, & ideo vt Rabbi Moyses dicit, mandantur offerri turtures & pulli columbarum: quia omne quod est optimum, Deo est attribuendum.

¶ Ad quintum dicendum, quod animalia in sacrificium oblata occidebantur, quia veniunt in vsum hominis occisa, secundum quod à Deo dantur homini ad esum, & ideo etiam igni cremabantur: quia per ignem decocta fiunt apta humano vsui. Similiter etiam per occisionem animalium significatur destructio peccatorum: & quòd homines erant digni occisione pro peccatis suis, ac si illa animalia loco eorũ occiderentur, ad significandum expiationẽ peccatorũ. Per occisionem etiam huiusmodi animalium significabatur occisio Christi.

¶ Ad sextum dicendum, quòd specialis modus occidendi animalia immolata determinabatur in lege, ad excludendum alios modos quibus idolatræ animalia idolis immolabant. Vel etiam, vt Rabbi Moyses dicit, lex elegit genus occisionis quo animalia minus affligebantur occisa: per quod etiam excludebatur, & immisericordia offerentium & deterioratio animalium occisorum.

¶ Ad septimum dicendum, quod quia animalia maculosa solẽt haberi contemptui etiam apud homines, ideo prohibitum est, ne Deo in sacrificium offerrentur: propter quod etiam prohibitum erat, ne mercedem prostibuli, aut pretium carnis in domum Dei offerrent, & eadem etiam ratione non offerebant animalia ante septimum diem, quia talia animalia erant quasi abortiua, nondum plene consistentia propter teneritudinem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad octauum dicendum, quod triplex erat sacrificiorum genus, quoddam erat, quod totum comburebatur. & hoc dicebatur holocaustum, quasi totum incēsum. huiusmodi enim sacrificium offerebatur deo specialiter ad reuerentiam maiestatis ipsius, & amorem bonitatis eius, & conueniebat perfectionis statui in impletione consiliorum: & ideo totum comburebatur, vt sicut totum animal resolutum in vaporem, sursum ascendebat, ita etiam significaretur totum hominem & omnia quę ipsius sunt, Dei dominio esse subiecta, & ei esse offerenda. Aliud autem erat sacrificium pro peccato, quod offerebatur Deo ex necessitate remissionis peccati: & conueniebat statui pœnitentium in satisfactione peccatorum, quod diuidebatur in duas partes. Nam vna pars eius comburebatur: alia vero cedebat in vsum sacerdotum, ad significandum quod expiatio peccatorum fit à Deo per ministerium sacerdotum, nisi quando offerebatur sacrificium pro peccato totius populi, vel specialiter pro peccato sacerdotis: tunc enim totum comburebatur, non enim debebant in vsum sacerdotum venire ea, quæ pro peccato eorum offerebantur, vt nihil peccati in eis remaneret. & quia hoc non esset satisfactio pro peccato: si enim ederet in vsum eorum, pro quorum peccatis offerebatur, idem esse videretur, ac si non offerretur. Tertium sacrificium vocabatur hostia pacifica, quæ offerebatur Deo vel pro gratiarum actione, vel pro salute & prosperitate offerentium, ex debito beneficij vel accipiendi, vel accepti. Et conuenit statui proficientium in impletione mandatorum. & ista diuidebantur in tres partes. Nam vna pars incendebatur ad honorem Dei, alia pars cedebat in vsum sacerdotum, tertia vero pars in vsum offerentium, ad significandum, quòd salus hominis procedit à Deo dirigentibus ministris Dei, & cooperantibus ipsis hominibus qui saluantur.

¶ Hoc autem generaliter obseruabatur, quòd sanguis & adeps non veniebant neque in vsum sacerdotum, neque in vsum offerentium, sed sanguis effundebatur ad crepidinem altaris in honorem Dei, adeps verò adurebatur in igne. Cuius ratio vna quidem fuit ad excludendam idolatriam. Idolatræ enim bibebant de sanguine victimarum, & comedebant adipes, secundum illud Deuteronom. 32. De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum. Secunda ratio est de informationē humanæ vitæ, Prohibebatur enim eis vsus sanguinis ad hoc, quod horrerent humani sanguinis effusionem: vnde dicitur Genes. 9. Carnem cum sanguine non comedetis, sanguinem enim animarum vestrarum requiram. Esus verò adipum prohibebatur eis ad vitandam lasciuiam: vnde dicitur Ezech. 34. Quod erassum erat occidebatis. Tertia verò ratio est propter reuerentiam diuinam, quia sanguis est maximè necessarius ad vitam, ratione cuius dicitur anima esse in sanguine, adeps autem abundantiam nutrimenti demonstrat. & ideo vt ostenderetur, quòd à Deo nobis est & vita, & omnis bonorum sufficientia, ad honorem Dei effundebatur sanguis, & adurebatur adeps. Quarta ratio est, quia per hoc figurabatur effusio sanguinis Christi, & pinguedo charitatis eius, per quam se obtulit Deo pro nobis. De hostijs autem pacificis in vsum sacerdotis cedebat pectusculum, & armus dexter, ad excludendum quandam diuinationis speciem, quæ vocatur spatulamantia, quia scilicet in spatulis animalium immolatorum diuinabant, & similiter in osse pectoris, & ideo ista offerentibus subtrahebantur. Per hoc etiā significabatur, quod sacerdoti erat necessaria sapientia cordis ad instruendum populum, quod significabatur per pectus, quod est tegumentum cordis. & etiam fortitudo ad sustentandum defectus, quæ significatur per armum dextrum.

¶ Ad nonum dicendum, quòd quia holocaustum erat perfectissimum inter sacrificia, ideo non offerebatur in holocaustum nisi masculus, nam fœmina est animal imperfectum. Oblatio autem turturum & columbarum erat, propter paupertatem offerentium, quia maiora animalia offerre non poterant. & quia hostiæ pacificæ gratis offerebantur, & nullus eas offerre cogebatur, nisi spontaneus: ideo huiusmodi aues non offerebantur inter hostias pacificas, sed inter holocausta, & hostias pro peccato, quas quandoque oportebat offerre. Aues etiam huiusmodi propter altitudinem volatus congruunt perfectioni holocaustorum, & etiam hostijs pro peccato, quia habent gemitum pro cantu.

¶ Ad decimum dicendum, quòd inter omnia sacrificia holocaustum erat præcipuum, quia totum comburebatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur. Secundum verò locum in sanctitate tenebat hostia pro peccato, quæ comedebatur solum in atrio à sacerdotibus in ipsa die sacrificij. Tertium verò gradum tenebant hostiæ pacificæ pro gratiarū actione, quæ comedebantur ipso die, sed vbique in Ierusalem. Quartum verò locum tenebant hostiæ pacificæ ex voto, quarum carnes poterant etiam in crastino comedi. Et est ratio huius ordinis, quia maximè obligatur homo deo propter eius maiestatem, secundo propter offensam commissam, tertio propter beneficia iam susceptа, quarto propter beneficia sperata.

¶ Ad vndecimum dicendum, quòd peccata aggrauantur ex statu peccantis, vt suprà dictum * est. & ideo alia hostia mandabatur offerri pro peccato sacerdotis & principis, vel alterius priuatæ personæ. Est autem attendendum, vt Rabbi Moyses * dicit, quòd quanto grauius erat peccatum, tanto vilior species animalis offerebatur pro eo. vnde capra, quod est vilissimum animal, offerebatur pro idolatria, quod est grauissimum de peccatum: pro ignorantia verò sacerdotis, offerebatur vitulus: pro negligentia autem principis, hircus.

¶ Ad duodecimum dicendum, quòd lex in sacrificijs prouidere voluit paupertati offerentium, vt qui nō posset habere animal quadrupes, saltem offeret auem, quam qui habere non posset, saltem offeret panem, & si hunc habere non posset, saltem offerret farinam, vel spicas. Causa verò figuralis est, quia panis significat Christum qui est panis viuus, vt dicitur Ioan. 6. Qui quidem erat sicut in spica pro statu legis naturæ in fide patrum: erat autem sicut similia in doctrina legis prophetarum: erat autem sicut panis formatus post humanitatem assumptam, coctus igne, id est, formatus Spiritu sancto. in claro ventre virginali, qui etiam fuit coctus in fartagine per labores quos in mundo sustinebat, in cruce verò, quasi in craticula adustus.

¶ Ad decimumtertium dicendum, quòd ea, quæ in vsum hominis veniunt de terræ nascentibus, vel sunt in cibum, & de eis offerebatur panis: vel sunt in potum, & de his offerebatur vinum: vel sunt in condimentum, & de his offerebatur oleum & sal: vel sunt in medicamentum, & de his offerebatur thus, quod est aromaticum & consolidativum. Per panem autem figuratur caro Christi: per vinum autem sanguis eius, per quem redempti sumus: oleum figurat gratiam Christi, sal scienliam, thus orationem.

¶ Ad decimumquartum dicendum, quòd mel non offerebatur in sacrificijs dei, tum quia consueuerat offerri in sacrificijs idolorum, tum etiam ad excludendam omnem carnalem dulcedinem & voluptatem ab his qui deo sacrificare intendunt. Fermentum verò non offerebatur ad excludendam corruptionem: & sortè etiam in sacrificijs idolorum solitum erat offerri. Sal autem offerebatur, quia impedit corruptionem putredinis, sacrificia autem dei debent esse incorrupta, & etiam quia in sale significatur discretio sapientiæ, vel etiam mortificatio carnis. Thus autem offerebatur deo, ad designandam deuotionem mentis, quæ est necessaria offerentibus, & etiam ad designandum odorem bonæ famæ. Nam thus & pingue est, & odoriferum: & quia sacrificium zelotipiæ non procedebat ex deuotione, sed magis ex suspicione, ideo in eo non offerebatur thus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum assignari possit certa ratio ceremoniarum, quæ ad sacra pertinent.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod ceremoniarum veteris legis quæ ad sacra pertinent sufficiēs ratio assignari non possit. dicit enim Paulus Actuum 17. Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt: hic cœli & terræ cum sit dominus, non in manufactis templis habitat: inconuenienter igitur ad cultum Dei tabernaculum vel templum in lege veteri est institutum.

2 ¶ Præterea, Status veteris legis non fuit immutatus nisi per Christum, sed tabernaculum designabat statum veteris legis. Non ergo debuit mutari per ædificationem alicuius templi.

3 ¶ Præterea, Diuina lex præcipuè debet homines inducere ad diuinum cultum, sed ad augmentum diuini cultus pertinet, quòd fiant multa altaria & multa templa, sicut patet in noua lege. Ergo videtur quod etiam in veteri lege non debuit esse solum vnum templum aut vnum tabernaculum, sed multa.

4 ¶ Præterea, Tabernaculum seu templum ad cultum dei ordinatur, sed in deo præcipuè oportet venerari vnitatem & simplicitatem. Non videtur igitur fuisse conueniens, vt tabernaculum seu templum per quædam vela distingueretur.

5 ¶ Præterea, Virtus primi mouentis, quæ est deus, primo apparet in parte Orientis, à qua parte incipit primus motus: sed tabernaculum fuit institutum ad dei adorationem. Ergo debebat esse dispositum magis versus Orientem, quàm versus Occidentem.

6 ¶ Præterea, Exod. 20. Dominus præcepit, vt non facerent sculptile, neque aliquam similitudinem. inconuenienter igitur in tabernaculo vel in templo fuerunt sculptæ imagines Cherubin, similiter etiam & area, & propitiatorium, & candelabrum, & mensa, & duplex altare sine rationabili causa ibi fuisse videntur.

7 ¶ Præterea, Dominus præcepit Exo. 20. Altare de terra facietis mihi, & iterum: Non ascendes ad altare meū per gradus, inconuenienter igitur mandatur postmodum altare fieri de lignis auro vel æreo contegendis, & tantæ altitudinis, vt ad illud nisi per gradus ascendi non posset. Dicitur enim Exod. 27. Facies altare de lignis sethim, quod habebit quinque

quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, & tres cubitos in altitudine & operis illud ære. & Exod. 30. dicitur, Facies altare ad adolendum thymiamata de lignis sethim, vestiesque illud auro purissimo.

1 ¶ Præterea, In operibus dei nihil debet esse superfluum: quia nec in operibus naturę aliquid superfluum inuenitur: sed vni tabernaculo vel domui sufficit vnum operimentum. inconuenienter igitur tabernaculo fuerunt opposita multa tegumenta, scilicet cortinę, saga cilicina, pelles arietum rubricatæ, & pelles hyacinthinæ.

9 ¶ Præterea, Consecratio exterior interiorem sanctitatem significat: cuius subiectum est anima. inconuenienter igitur tabernaculum & eius vasa consecrabantur, cum essent quædam corpora inanimata.

10 ¶ Præterea, In psalm. 33. dicitur. Benedicā dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. sed solennitates instituuntur in laudandum deum. Non ergo fuit conueniens, vt aliqui certi dies statuerētur ad solennitates peragendas. sic igitur videtur quòd cæremoniæ sacrorum conuenientes causas non haberent.

¶ SED CONTRA est, quòd Apóstolus dicit ad Heb. 8. quòd illi qui offerunt secundum legem munera, exemplari & vmbræ deseruiūt cœlestium, sicut responsum est Moysi * cum consummaret tabernaculum. Vide, inquit, omnia facito secundum exemplar quod tibi in monte ostensum est. sed valde rationabile est, quod imaginem cœlestiū repræsentat. ergo cæremoniæ sacrorum rationabilem causam habebant.

CONCLVSIO.

¶ Vt deum homines reuererentur, oportuit aliqua tempora, loca, & specialem modum ad cultum dei deputari, vt sacrificia, quibus Christum perfectius repræsentarent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd totus exterior cultus dei ad hoc præcipuè ordinatur, vt homines deum in reuerentia habeant. Habet autem hoc humanus affectus, vt ea quæ communia sunt, & non differunt ab aliis, minus reuereatur, ea verò quæ habent aliquam excellentiæ differentiam ab aliis, magis admiretur & reuereatur. Et inde etiam hominum consuetudo inoleuit, vt reges & principes, quos oportet in reuerentia haberi à subditis, & prætioribus vestibus ornentur, & etiam ampliores & pulchriores habitationes possideāt. Et propter hoc oportuit, vt aliqua specialia tempora, & speciale tabernaculum, & specialia vasa, & speciales ministri ad cultum dei ordinarentur: vt per hoc animi hominum ad maiorem dei reuerentiam adducerentur.

¶ Similiter etiam status veteris legis, sicut dictum * est, institutus erat ad figurandum mysterium Christi. Oportet autem esse aliquid determinatum id, per quod aliquid figurari debet, vt scilicet eius aliquam similitudinem repræsentet. & ideo oportuit aliqua specialia obseruari in his quæ pertinent ad cultum dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cultus dei duo respicit, scilicet deum, qui colitur, & homines colentes, ipse igitur deus qui colitur, nullo corporali loco clauditur: vnde propter ipsum non oportuit speciale tabernaculū fieri aut templum. Sed homines ipsum colentes corporales sunt, & propter eos oportuit speciale tabernaculum vel templum institui ad cultum dei propter duo. Primo quidem vt ad huiusmodi locum conuenientes cum hac cogitatione, quod deputaretur ad colendum deum, cum maiori reuerentia accederent. Secundo, vt per dispositionem talis templi vel tabernaculi significarentur aliqua pertinentia ad excellentiā diuinitatis vel humanitatis Christi. & hoc est quod Salomon dicit 3. Reg. 8. Si cœlum & cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificaui tibi? & postea subdit: Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi, vt exaudias deprecationem serui tui, & populi tui Israel. Ex quo patet, quod domus sanctuarij non est instituta ad hoc quòd deum capiat, quasi localiter inhabitantem, sed ad hoc quod nomen dei inhabitet ibi, id est, vt notitia dei ibi manifestetur per aliqua, quæ ibi fiebant vel dicebantur: & quod propter reuerentiam loci, orationes fierent ibi magis exaudibiles ex deuotione orantium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd status veteris legis non fuit immutatus ante Christum, quantum ad impletiōem legis, quæ facta est solum per Christum: est tamen immutatus quantum ad conditionem populi, qui erat sub lege. nam primo populus fuit in deserto non habens certam mansionem, postmodum autem habuerunt varia bella cum finitimis gentibus. Vltimo autem tempore Dauid regis & Salomonis populus ille habuit quietissimum statum. & tunc primo ædificatum fuit templum in loco, quem designauerat Abraham ex diuina demonstratione, ad immolandum. Dicitur enim Gene. 22. quod Dominus mandauit Abrahæ vt offerret filium suum in holocaustum super vnum montium, quem monstrauero tibi: & postea dicit, quod appellauit nomen illius loci, Dominus videt. quasi secundum dei præuisionem esset locus ille electus ad cultum diuinum: propter quod dicitur Deut. 12. Ad locum quem elegerit Dominus Deus vester, venietis & offeretis holocausta & victimas vestras.

¶ Locus autem ille designari non debuit per ædificationem templi ante tempus prædictum propter tres rationes, quas Rabbi * Moyses assignat. Prima est, ne Gentes appropriarent sibi locum illum. Secunda est, ne Gentes ipsum destruerent. Tertia verò ratio est, ne quælibet tribus vellet habere locum illum in sorte sua: & propter hoc oriretur lites & iurgia. & ideo non fuit ædificatum templum, donec haberent regem, per quem posset huiusmodi iurgium compesci. antea verò ad cultum Dei erat ordinatum tabernaculum portatile per diuersa loca, quasi nondum existente determinato loco diuini cultus. Et hæc est ratio literalis diuersitatis tabernaculi & templi. Ratio autem figuralis esse potest: quia per hæc duo significatur duplex status. Per tabernaculū enim, quod est mutabile, significatur status præsentis vitæ mutabilis. Per templum verò, quod erat fixum & stans, significatur status futuræ vitæ, quę omnino immutabilis est. & propter hoc in ædificatione templi dicitur, quod non est auditus sonitus mallei vel securis, ad significandum, quod omnis perturbationis tumultus longe erit à statu futuro. Vel per tabernaculum significatur status veteris legis. Per templum autem à Salomone constructum, status nouæ legis. vnde ad constructionem tabernaculi soli Iudæi sunt operati, ad ædificationem verò templi cooperati sunt etiam Gentiles, scilicet Tyrij & Sidonij. *In lib. Duæ ceremoniarum.*

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio vnitatis templi vel tabernaculi potest esse & literalis & figuralis: literalis quidem est ratio ad exclusionem idololatriæ: quia Gentiles diuersis dijs diuersa templa constituebant, & ideo vt firmaretur in animis hominum fides vnitatis diuinæ, voluit Deus, vt in vno loco tantum sibi sacrificium offerretur, & iterum vt per hoc ostenderet, quod corporalis cultus non propter se erat ei acceptus. & ideo compescebantur, ne passim, & vbique sacrificia offerrēt. Sed cultus nouæ legis, in cuius sacrificio spiritualis gratia continetur, est secundum se Deo acceptus: & ideo multiplicatio altarium & templorum acceptatur in noua lege. Quātum verò ad ea quæ pertinebant ad spiritualem cultum Dei, qui consistit in doctrina legis & prophetarum, erant etiam in veteri lege diuersa loca deputata, in quibus conueniebant ad laudem Dei quę dicebantur synagogę, sicut & nunc dicuntur ecclesiæ, in quibus populus Christianus ad laudem Dei congregatur, & sic ecclesia nostra succedit in locum & templi & synagogæ: quia ipsum sacrificium ecclesiæ spirituale est: vnde non distinguitur apud nos locus sacrificij à loco doctrinæ. Ratio autem figuralis esse potest, quia per hoc significabatur vnitas ecclesiæ vel militantis, vel triumphantis. *De altari.*

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut in vnitate templi vel tabernaculi representabatur vnitas Dei, vel vnitas ecclesiæ: ita etiam in distinctione tabernaculi vel templi representabatur distinctio eorum quæ Deo sunt subiecta, ex quibus in Dei venerationem consurgimus. Distinguebatur autem tabernaculum in duas partes, in vnam, quæ vocabatur sancta sanctorū, quæ erat Occidentalis: & aliā, quæ vocabatur sancta, quæ erat ad Orientem: & iterū ante tabernaculum erat atrium. Hæc igitur distinctio duplicem habet rationē: vnam quidem secundum quod tabernaculum ordinatur ad cultū Dei: sic enim diuersę partes mundi in distinctione tabernaculi figurantur: nam pars illa quæ sancta sanctorum dicitur, figurabat seculum altius, quod est spiritualium substantiarū. Pars verò illa quæ dicitur sancta, exprimebat mūdum corporalem: & ideo Sācta a sanctis sanctorū distinguebatur quodā velo, quod quatuor coloribus erat distinctū: per quos quatuor elementa designātur, scilicet byssō per quod designatur terra, quia byssus, id est, linum de terra nascitur: purpura, per quā significatur aqua. fiebat enim purpureus color ex quibusdam conchis, quę inueniuntur in mari: hyacintho, per quem significatur aēr, quia habet aēreum colorem: & cocco bis tincto, per quem designatur ignis. Et ideo quia materia quatuor elementorum est impedimentū, per quod velantur nobis incorporales substantiæ, in interius tabernaculum, id est, sancta sanctorum, solus Summus sacerdos, & semel in anno introibat, vt designaretur quòd hæc est finalis perfectio hominis. vt ad illud seculum introducatur: in tabernaculū verò exterius, id est, in sancta introibant sacerdotes quotidie, non autem populus, qui solum ad atrium accedebat, quia ipsa corporalia populus percipere potest, ad interiores autem eorum rationes soli Sapientes * per cōsiderationem attingere possunt, secundum verò rationem figuralē per exterius tabernaculum, quod dicitur Sancta, significatur status veteris legis, vt Apostolus dicit ad Heb. 9. quia ad illud tabernaculū semper introibāt Sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. Per interius verò tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum, significatur vel cælestis gloria, vel etiam status spiritualis nouæ legis, qui est quædā inchoatio futuræ gloriæ, in quem statum nos Christus introduxit, quod figurabatur per hoc, quòd Summus sacerdos semel in anno solus in Sancta sanctorum introibat. velum autem figurabat spiritualium occultationem sacrificiorū in veteribus sacrificijs, quod velum quatuor *Develo tabernaculi, et tabernaculo.* ** Aliàs, sacerdotes.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

toloribus erat ornatum, byſſo quidem ad deſignandam carnis puritatem: purpura autem ad figurandum paſſiones, quas ſancti ſuſtinuerunt pro Deo: cocco bis tincto, ad ſignificādum charitatem geminam Dei & proximi: hyacintho autem ſignificabatur cælestis meditatio. Ad ſtatum autem veteris legis aliter ſe habebat populus, & aliter ſacerdotes: nam populus ipſa corporalia ſacrificia conſiderabat, quæ in atrio offerebantur, ſacerdotes verò rationem ſacrificiorum conſiderabant, habentes fidem magis explicitam de myſterijs Chriſti: & ideo intrabant in exterius tabernaculum, quod etiam quodam velo diſtinguebatur ab atrio: quia quædam erāt velata populo circa myſterium Chriſti, quæ ſacerdotibus erant nota, non tamen erant eis plene reuelata, ſicut poſtea in nouo teſtamento, vt habetur Ephe. 3.

De loco adorationis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd adoratio ad occidentem fuit introducta in lege, ad excludendam idololatriam: nam omnes Gentiles in reuerentiam ſolis adorabant ad Orientem: vnde dicitur Ezech. 8. quòd quidam habebant dorſa contra templum Domini, & facies ad Orientem: & adorabant ad Ortum ſolis: vnde ad hoc excludendum tabernaculum habebat Sancta ſanctorum ad Occidentem: vt verſus Occidentem adorarent. Ratio etiam figuralis eſſe poteſt: quia totus ſtatus prioris tabernaculi ordinabatur ad ſignificādum mortem Chriſti, quæ figuratur per Occaſum, ſecundum illud Pſal. 67. Qui aſcendit ſuper Occaſum, Dominus nomen illi.

De his quæ erant in tabernaculo. In ſolut. 4. arg. prece.

¶ Ad ſextum dicendum, quòd eorum quæ in tabernaculo continebantur, ratio reddi poteſt & literalis & figuralis. Literalis quidem per relationem ad cultum diuinum. Et quia dictum* eſt, quòd per tabernaculum interius, quod dicebatur Sancta ſanctorum, ſignificabatur ſeculum altius ſpirituálium ſubſtantiarum: ideo in illo tabernaculo tria continebantur, ſcilicet arca teſtamenti, in qua erat vrna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ, in quibus erant ſcripta decem præcepta legis. Hęc autem arca ſita erat inter duos cherubim, qui ſe mutuis vultibus reſpiciebant: & ſuper arcam erat quædam tabula lapidea, quæ dicebatur propitiatorium, ſuper alas cherubim, quaſi ab ipſis cherubim portaretur: ac ſi imaginaretur, quòd illa tabula eſſet ſedes Dei: vnde & propitiatorium dicebatur, quaſi exinde populo propitiaretur ad præces ſummi ſacerdotis: & ideo quaſi portabatur à cherubim, quaſi Deo obſequentibus: arca verò teſtamenti erat tanquam ſcabellum ſedentis ſupra propitiatorium. Per hæc autem tria deſignantur tria, quæ ſunt in illo altiori ſeculo, ſcilicet Deus qui ſuper omnia eſt, & incomprehenſibilis omni creaturæ: & propter hoc nulla ſimilitudo eius ponebatur, ad repræſentandam eius inuiſibilitatem: ſed ponebatur quædam figura ſcdis eius: quia ſcilicet creatura comprehēſibilis eſt, quę eſt ſubiecta Deo, ſicut ſedes ſedenti. Sūt etiam in illo altiori ſeculo ſpirituales ſubſtantiæ quæ angeli dicuntur, & hi ſignificantur per duos cherubim, mutuo ſe reſpicientes, ad deſignandam concordiam eorum adinuicem: ſecundum illud Iob 25. Qui facit concordiam in ſublimibus. Et propter hoc etiam non fuit vnus tantum cherubim, vt deſignaretur multitudo cęleſtiū ſpirituum, & excluderetur cultus eorum ab his, quibus præceptum erat, vt ſolum vnum Deum colerent. Sunt etiam in illo intelligibili ſeculo rationes omnium eorum, quæ in hoc ſeculo perficiuntur quodammodo cauſæ: ſicut rationes effectuum clauduntur in ſuis cauſis, & rationes artificiatorum in artifice: & hoc ſignificabatur per arcam, in qua repræſentabantur per tria ibi contenta tria, quæ ſunt potiſſima in rebus humanis, ſcilicet ſapientia, quæ repræſentabatur per tabulas teſtamenti, poteſtas regiminis, quæ repræſentabatur per virgam Aaron: vita, quæ repræſentabatur per manna, quod fuit ſuſtentamentum vitæ. Vel per hæc tria ſignificabantur tria Dei attributa, ſcilicet ſapientia in tabulis, potentia in virga, bonitas in manna: tum propter dulcedinem, tum quia ex Dei miſericordia eſt populo ſuo datum: & ideo in memoriam diuinæ miſericordiæ conſeruabatur: & hæc tria etiam figurata ſunt in viſione Iſaiæ. Vidit enim Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & elevatum, & Seraphim aſſiſtentes, & domum impleri à gloria Dei. vnde & Seraphim dicebant, Plena eſt omnis terra gloria eius: & ſic ſimilitudines Seraphim non ponebantur ad cultum, quod prohibebatur primo legis præcepto, ſed in ſignum miniſterij, vt dictum* eſt.

In ista ſolut. huius argum.

¶ In exteriori verò tabernaculo, quod ſignificabat præſens ſeculum, cōtinebantur etiam tria, ſcilicet altare thymiamatis, quod direcłe erat cōtra arcam: méſa autē propoſitionis, ſuper quā 12. panes apponebātur, erat poſita ex parte Aquilonari: candelabrum verò ex parte Auſtrali. Quæ tria videntur reſpondere tribus, quæ erant in arca clauſa: ſed magis manifeſtè eadem repræſentabant: oportet enim rationes rerum ad manifeſtiorem demonſtrationem perduci, quàm ſint in mente diuina & angelorum ad hoc, quòd homines ſapientes eas cognoſcere poſſint: qui ſignificantur per ſacerdotes ingredientes tabernaculum. In candelabro igitur deſignabatur, ſicut in ſigno ſenſibili ſapientia, quæ intelligibilibus verbis exprimebatur in tabulis. Per altare verò thymiamatis ſignificabatur officium ſacerdotum, quorum erat populum ad Deum reducere: & hoc etiam ſignificabatur per virgam: nā in illo altari incendebatur thymiama boni odoris, per quod ſignificabatur ſanctitas populi acceptabilis Deo. Dicitur enim Apoc. 7. quòd per fumum aromatum ſignificātur iuſtificationes ſanctorum. Conuenienter autem ſacerdotalis dignitas in arca ſignificabatur per virgam, in exteriori verò tabernaculo per altare thymiamatis: quia ſacerdos mediator eſt inter deum & populum, regens populum per poteſtatem diuinam, quam virga ſignificat, & fructum ſui regiminis, ſcilicet ſanctitatem populi acceptam deo offerre, quaſi in altari thymiamatis. Per menſam autem ſignificatur temporale nutrimentum vitæ, ſicut & per manna: ſed hoc eſt conuenientius & groſſius nutrimentum, illud autem ſuauius & ſubtilius. Conuenienter autem candelabrum ponebatur ex parte Auſtrali: menſa autem ex parte Aquilonari, quia Auſtralis pars eſt dextera pars mūdi, Aquilonaris autem ſiniſtra, vt dicitur* in 2. De cæ. & mun. ſapientia autem pertinet ad dexterā, ſicut & cætera ſpiritualia bona: temporale autem nutrimentum ad ſiniſtram, ſecundum illud Prouerb. 3. In ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. Poteſtas autem ſacerdotalis media eſt inter temporalem & ſpiritualem ſapientiam: quia per eam & ſpiritualis ſapientia, & temporalia diſpenſantur.

¶ Poteſt autem & horum alia ratio aſſignari magis literalis. In arca enim continebantur tabulę legis, ad tollendam legis obliuionem: vnde dicitur Exod. 24. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata, quæ ſcripſi, vt doceas filios Iſrael. Virga verò Aaron ponebatur ibi ad cōprimendā diſſentionē populi de ſacerdotio Aaron: vnde dicitur Numeri. 17. Reſert virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij, vt reſeruetur in ſignū rebellium filiorum Iſrael. Manna autem conſeruabatur in arca, ad commemorandum beneficium, quod Dominus præſtitit filijs Iſrael in deſerto: vnde dicitur Exo. 16. Imple gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retro generationes, vt norint panes, quibus alui vos in ſolitudine. Candelabrum verò erat inſtitutum ad honorificentiam tabernaculi: pertinet enim ad magnificentiam domus, quòd ſit bene luminoſa. Habebat autem candelabrum ſeptem calamos, vt Ioſephus* dicit, ad ſignificandum ſeptem planetas, quibus totus mundus illuminatur: & ideo ponebatur candelabrum ex parte Auſtrali: quia ex illa parte eſt nobis planetarum curſus. Altare verò thymiamatis erat inſtitutum: vt iugiter in tabernaculo eſſet fumus boni odoris: tū propter veneratiōnē tabernaculi, tum etiam inter medium fœtoris, quem oportebat accidere ex effuſione ſanguinis & occiſione animalium. Ea enim, quæ ſunt fœtida deſpiciuntur quaſi vilia: quæ verò ſunt boni odoris, homines magis appretiantur. Menſa autem apponebatur ad ſignificandum, quòd ſacerdotes templo ſeruientes, in templo victum habere debebant, vnde duodecim panes ſuperpoſitos menſæ, in memoriam duodecim tribuum, ſolis ſacerdotibus edere licitum erat: vt habetur Matth. 12. Menſa autem non ponebatur directè in medio ante propitiatorium, ad excludendum ritum idolatrię: nā Gentiles in ſacris Lunæ proponebant menſam coram idolo Lunæ. vnde dicitur Iere. 7. Mulieres conſpergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cæli. In atrio verò extra tabernaculum continebatur altare holocauſtorum, in quo offerebantur deo ſacrificia de his, quæ erant à populo poſſeſſa: & ideo in atrio poterat eſſe populus, qui huiuſmodi deo offerebat per manus ſacerdotum: ſed ad interius altare, in quo ipſa deuotio & ſanctitas populi offerebatur, non poterant accedere niſi Sacerdotes, quorum erat deo offerre populum. Eſt autem hoc altare extra tabernaculum in atrio conſtitutum, ad removendum cultum idololatriæ: nam Gentiles infra templa altaria conſtituebant ad immolandum idolis.

¶ Figuralis verò ratio omnium horum aſſignari poteſt ex relatione tabernaculi ad Chriſtum, qui figurabatur. Eſt autem conſiderandum, quòd ad deſignandum imperfectionem legalium figurarum, diuerſæ figuræ fuerunt inſtitutæ in templo ad ſignificandum Chriſtum. Ipſe enim ſignificatur per propitiatorium, quia ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, vt dicitur primæ Ioannis ſecundo. Et conuenienter hoc propitiatorium à cherubim portarur: quia de eo ſcriptum eſt, Adorate eum omnes angeli dei: vt habetur Heb. 1. Ipſe etiam ſignificatur per arcam: quia ſicut arca erat cōſtructa de lignis ſethim, ita corpus Chriſti de membris puriſſimis conſtabat. Erat autem deaurata, quia Chriſtus fuit plenus ſapientia & charitate, quæ per aurū ſignificatur. Intra arcam autem erat vrna aurea, d eſt, ſancta anima, habēs manna, id eſt, omnem plenitudinem ſanctitatis & diuinitatis. Erat etiam in arca virga, id eſt, poteſtas ſacerdotalis: quia ipſe eſt factus ſacerdos in eternū. Erant etiam ibi tabulæ teſtamenti, ad deſignandum, quòd ipſe Chriſtus eſt legis dator. Ipſe etiam Chriſtus ſignificatur per Cādelabrum: quia ipſe dicit: Ego ſum lux mundi. Per ſeptem lucernas ſeptem dona Sancti ſpiritus. Ipſe etiam ſignificatur per menſam, quia ipſe eſt ſpiritualis cibus: ſecundū illud Ioānis ſexto: Ego ſum panis viuus. Duodecim enim panes ſignificabāt duodecim Apoſtolos vel doctrinā eorū. Siue per candulabrum & menſam poteſt ſignificari doctrina & fides eccleſiæ, quæ etiā illuminat & ſpiritualiter reficit. Ipſe etiā Chriſtus ſignificatur per duplex altare, ſcilicet holocauſtorum & thymiamatis: quia per ipſum oportet nos deo offerre omnia virtutum opera, ſiue illa quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quaſi in altari holocauſtorum, ſiue illa, quæ maiore mentis perfectione per ſpiritualia perfectorum deſideria deo offeruntur in Chriſto, quaſi in altari thymiamatis: ſecundum illud ad Heb. vltim. Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper deo.

¶ Ad ſeptimum dicendum, quòd Dominus præcepit altare conſtrui ad ſacrificia & munera offerenda in honorem dei, & ſuſtentationem miniſtrorum, qui tabernaculo deſeruiebant. De conſtructione autem altaris datur à Domino duplex præceptum. Vnum quidem in principio legis Exod. 20. vbi dominus mandauit, quòd faceremt altare de terra, vel ſaltem de lapidibus non ſectis. & iterum quod non faceremt altare excelſum, ad quod oporteret per gradus aſcendere. & hoc ad deſtruendum idololatriæ cultum: Gentiles enim idolis conſtruebant altaria ornata & ſublimia, in quibus credebant aliquid ſanctitatis & numinis eſſe: propter quod etiam Dominus mandauit Deute. 16. Non plantabis lucum & omnem arborem iuxta altare domini dei tui. Idolatræ enim conſueuerunt ſub arboribus ſacrificare, propter amœnitatem & vmbroſitatem.

¶ Quorum etiam præceptorum ratio figuralis fuit: quia in Chriſto qui eſt noſtrum altare, debemus confiteri veram carnis naturam, quantum ad humanitatem, quod eſt altare de terra facere: & quantum ad diuinitatem debemus in eo confiteri patris æqualitatem, quod eſt non aſcendere per gradus ad altare. Nec etiā iuxta Chriſtū debemus admitte re doctrinam Gentilium ad laſciuiam prouocantem. Sed facto tabernaculo ad honorem dei, non erant timendæ huiuſmodi occaſiones idololatriæ, & ideo Dominus mandauit, quod fieret altare holocauſto de ære, quod eſſet omnia populo conſpicuum, & altare thymiamatis de auro, quod ſoli Sacerdotes videbant. Nec erat tanta prætioſitas æris, vt per huius copiam populus ad aliquam idololatriam prouocaretur. Sed quia Exod. 20. ponitur pro ratione huius præcepti. Non aſcendes per gradus ad altare meum, id quod ſubditur: Ne reueletur turpitudo tua, conſiderandum eſt quòd hoc etiam fuit inſtitutum ad excludendam idololatriam: nam in ſacris priapi ſua pudenda Gentiles populo denudabant. poſtmodum autem indictus eſt ſacerdotibus femoralium vſus ad tegmen pudendorum. & ideo ſine periculo inſtitui potuit tanta altaris altitudo, vt per aliquos gradus ligneos non ſtantes, ſed portatiles in hora ſacrificii ſacerdotes ad altare aſcenderent, ſua officia offerentes.

¶ Ad octauum dicendum, quòd corpus tabernaculi conſtabat ex quibuſdam tabulis in longitudinem erectis, quæ quidem interius tegebā tur quibuſdam cortinis ex quatuor coloribus variatis, ſcilicet de byſſo retorta, & hyacintho, ac purpura, coccòque bis tincto, ſed huiuſmodi cortinę tegabant ſolum latera tabernaculi. In tecto autem tabernaculi erat operimentum vnum de pellibus hyacinthinis: & ſuper hoc aliud de pellibus arietum rubricatis: & deſuper tertium de quibuſdam ſagis caprinis, quæ non tantùm operiebant tectum tabernaculi, ſed etiam deſcendebant vſque ad terram, & tegebant tabulas tabernaculi exterius. Horum autem operimentorū ratio literalis in cōmuni erat ornatus & protectio tabernaculi, vt in reuerentia haberetur. In ſpeciali verò ſecundū quoſdam per cortinas deſignabatur cælum ſydereū, quod diuerſis ſtellis variatum, per ſaga, aquę, quę ſunt ſupra firmamentū, per pelles rubricatas, cęlum empyreum, in quo ſunt angeli. per hyacinthinas, cælum ſanctæ trinitatis.

¶ Figuralis autem ratio horum eſt, quia per tabulas, ex quibus conſtabat tabernaculum, ſignificantur Chriſti fideles, ex quibus conſtruitur eccleſia. Tegebantur autem interius tabulæ cortinis quatuor coloribus, quia fideles interius ornantur quatuor virtutibus, nam in byſſo retorta (vt gloſſa* dicit) ſignificatur caro caſtitate renitens in hymeneo, mens ſuperna cupiens, in purpura, caro paſſionibus ſubiacēs, in cocco bis tincto, mens inter paſſiones dei & proximi dilectione præfulgens. Per operimenta vero tecti deſignantur prælati & doctores, in quibus debet remitere cæleſtis converſatio, quod ſignificatur per pelles hyacinthinas: promptitudo ad martyrium, quod ſignificāt pelles rubricatæ: auſteritas vitæ & tolerantia aduerſorū, quæ ſignificantur per ſaga exiſcina, quę erant expoſita ventis & pluuiis, vt gloſſ.* dicit.

¶ Ad nonum dicendum, quòd ſanctificatio tabernaculi & vaſorum eius habebat cauſam literalem, vt in maiori reuerentia haberetur: quæ fit per huiuſmodi conſecrationem diuino cultui deputatum.

¶ Figuralis autem ratio eſt, quia per huiuſmodi ſanctificationem ſignificatur ſpiritualis ſanctificatio viuentis tabernaculi, ſcilicet fideliū, ex quibus conſtituitur eccleſia Chriſti.

¶ Ad decimum dicendum, quòd in veteri lege erant ſeptem ſolemnitates temporales, & vna continua: vt poteſt colligi Numeri 28. & 29. Erat enim quaſi continuum feſtum, quia quotidie mane & veſpere immolabatur agnus, & per illud continuum feſtum iugis ſacrificii repræſentabatur perpetuitas diuinæ beatitudinis. Feſtorum autem temporalium primū erat, quod iterabatur qualibet ſeptimana, & hęc erat ſolennitas ſabbati, quod celebrabatur in memoriam creationis rerum, vt ſupra* dictum eſt. Alia autem ſolennitas, iterabatur quolibet menſe, ſcilicet feſtum Neomeniæ: quod celebrabatur ad commemorādum opus diuinæ gubernationis. Nam hæc inferiora præcipuè variantur ſecundum motum Lunæ: & ideo celebrabatur hoc feſtum in nouitate Lunæ, nō autem in eius plenitudine, ad euitandum idololatrarum cultum, qui in tali tempore Lunæ ſacrificabant. Hæc duo beneficia ſunt communia toti humano generi, & ideo frequentius iterabantur. alia verò quinque feſta celebrabantur ſemel in anno, & recolebantur in eis beneficia ſpecialiter illi populo exhibita. Celebrabatur enim feſtum Phaſe primo menſe, ad commemorandum liberationis beneficium ex Aegypto. Celebrabatur autem feſtum Pentecoſtes poſt quinquaginta dies, ad recolendum beneficium legis datæ. Alia verò tria feſta celebrabantur in menſe ſeptimo, qui quaſi totus apud eos erat ſolennis, ſicut & ſeptimus dies. In prima enim die menſis ſeptimi erat feſtū tubarum, in memoriam liberationis Iſaac, quando Abraham inuenit arietem hærentem cornibus, quem repræſentabant per cornua, quibus buccinabant. Erat autem feſtum tubarum, quaſi quædam inuitatio, vt præpararent ſe ad ſequens feſtum quod celebrabatur dicimo die: & hoc erat feſtum expiationis, in memoriam illius beneficij, quo deus propitiatus eſt peccato populi de adoratione vituli ad præces Moyſi. *g. 10 ad 8.*

¶ Poſt hoc autem celebrabatur feſtum ſcenopegiæ, id eſt, tabernaculorum, ſeptem diebus, ad commemorandum beneficium diuinæ protectionis & deductiōis per deſertum: vbi in tabernaculis habitauerūt. vnde in hoc feſto debebant habere fructum arboris pulcherrimæ, id eſt, citrum & lignum denſarum frondium, id eſt, myrtum, quæ ſunt odorifera, & ſpatulas palmarum, & ſalices de torrente, quæ diu retinēt ſuum virorem: & hæc inueniuntur in terra promiſſionis, ad ſignificandum, quòd per aridam terram deſerti eos deduxerat deus ad terram deliciſam. Octauo autem die celebrabatur aliud feſtum, ſcilicet cœtus atque colleɛtę, in quo colligebantur à populo ea, quę erant neceſſaria ad expenſas cultus diuini: & ſignificabatur adunatio populi, & pax præſtita in terra promiſſionis.

¶ Figuralis autem ratio horum feſtorum eſt, quia per iuge ſacrificium agni figuratur perpetuitas Chriſti, qui eſt agnus dei, ſecundum illud Heb. vltimo, Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula. Per ſabbatum autem deſignatur ſpiritualis requies nobis data per Chriſtum, vt habetur ad Hebr. 4. Per Neomeniam autem, quæ eſt intenſio nouæ Lunæ, ſignificatur illuminatio primitiuæ eccleliæ per Chriſtum, eo prædicante & miracula faciente. Per feſtum autem Pentecoſtes, ſignificatur deſcenſus Spiritus ſancti in Apoſtolos. Per feſtum autem tubarum ſignificatur prædicatio Apoſtolorum. Per feſtum autem expiationis ſignificatur emundatio à peccatis populi Chriſtiani. Per feſtum autem tabernaculorum, peregrinatio eorum in hoc mundo, in quo ambulant in virtutibus proficiendo. Per feſtum autem cœtus atque colleɛtæ, ſignificatur cōgregatio fidelium in regno cęlorum: & ideo iſtud feſtum dicebatur ſanctiſſimum eſſe. Et hæc tria feſta erant continua adinuicem: quia oportet expiatos à vitiis proficere in virtute quouſque perueniant ad dei viſionem, vt dicitur in Plam. 83.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum ſacramentorum veteris legis conueniens cauſa eſſe poſſit.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd ſacramentorum veteris legis conueniens cauſa eſſe non poſſit. Ea enim, quæ ad cultum diuinum fiunt, non debent eſſe ſimilia his, quę idololatriæ obſeruabant: vnde dicitur Deuteron. 22. Non facies ſimiliter Domino deo tuo: omnes enim abominationes quibus aduerſatur Dominus, fecerunt diis ſuis. Sed cultores idolorum in cultu eorum, cultris ſe incidebant vſque ad effuſionem ſanguinis. Dicitur enim 3. Reg. 18. quod incidebant ſe iuxta ritū ſuum cultris & lanceolis, donec perfunderentur ſanguine: propter quod Dominus mandauit Deut. 14. Non vos incidetis nec facietis caluitium ſuper mortuo, quoniam populus ſanctus es Domino Deo tuo, & te elegit, vt ſis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus, qui ſunt, &c. Inconuenienter igitur circumciſio erat inſtituta in lege.

2 ¶ Præterea. Ea quæ in cultum diuinum fiunt, debent honeſtatem & grauitatem habere: ſecundum illud Pſal. 34. In populo graui laudabo te: ſed ad leuitatem quandam pertinere videtur vt homines feſtinanter comedant: inconuenienter igitur præceptum eſt Exodi. 12. vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

comederẽt festinanter agnum paschalem: & alia etiam circa eius cõmessionem sunt instituta, quæ videntur omnino irrationabilia esse.

3 ¶ Præterea, Sacramenta veteris legis figuræ fuerunt sacramẽtorum nouæ legis: sed per agnum paschalem significatur sacramentum eucharistiæ: secundum illud 1. ad Corint. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Ergo etiam debuerunt esse aliqua sacramenta in lege quæ prefigurarent alia sacramenta nouæ legis: sicut confirmationem, & extremam vnctionem, & matrimonium, & alia sacramenta.

4 ¶ Præterea, Purificatio non potest conuenienter fieri, nisi ab aliquibus immunditijs: sed quantum ad deum nullum corporale reputatur immundum, quia omne corpus creatura dei est: & omnis creatura dei bona, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, vt dicitur 1. ad Timoth. 4. inconuenienter igitur purificabantur propter contactum hominis mortui, vel propter alicuius huiusmodi corporalis infectionis.

5 ¶ Præterea, Eccl. 34. dicitur, Ab immundo quid mũdabitur: sed cinis vitulæ rufæ, quæ comburebatur, immundus erat: quia immundũ reddebat. Dicitur enim Numeri 19. quòd sacerdos, qui immolabat eam, commaculatus erat vsque ad vesperum. Similiter & ille qui eam comburebat, & etiam ille, qui eius cineres colligebat. Ergo inconuenienter præceptum ibi fuit, vt per huiusmodi cinerem ibi aspersum immundi purificarentur.

6 ¶ Præterea, Peccata non sunt aliquid corporale, quod possit deferri de loco ad locum, neque etiam per aliquid immundum potest homo à peccato mundari: inconuenienter igitur ad expiationem peccatorum populi, sacerdos super vnum hircorum confitebatur peccata filiorum Israel, vt portaret ea in deserturn: per aliũ autem, quo vtebantur ad purificationes, simul cum vitulo comburentes extra castra immundi reddebantur, ita quòd oportebat eos lauare vestimenta & carnem aqua.

7 ¶ Præterea, Illud quod tam est mundatum non oportet iterum mundari: inconuenienter igitur mundata lepra hominis, vel etiam eius domus, alia purificatio adhibebatur: vt habetur Leuit. 14.

8 ¶ Præterea, Spiritualis immunditia non potest per corporalem aquam vel pilorum rasuram emundari: irrationabile igitur videtur, quòd Dominus præcepit Exo. 30. vt fieret labium æneum cũ basi sua ad lauandum manus & pedes sacerdotum, qui ingressuri erant tabernaculum: & quòd præcipitur Numeri 8. quòd Leuitæ abstergerentur aqua lustrationis, & raderent omnes pilos carnis suæ.

9 ¶ Præterea, Quod maius est, nõ potest sanctificari per illud quod minus est: inconuenienter igitur per quandam vnctionem corporalẽ & corporalia sacrificia, & oblationes corporales fiebat in lege consecratio maiorum & minorum sacerdotum, vt habetur Leui. 8. & Leuitarum, vt habetur Numeri 8.

10 ¶ Præterea, Sicut dicitur 1. Reg. 16. Homines vident ea, quę patẽt, deus autem intuetur cor: sed ea quæ exterius patent in homine, est corporalis dispositio & indumenta: inconuenienter igitur sacerdotibus maioribus & minoribus quędã specialia vestimẽta deputabantur: de quibus habetur Exo. 28. & sine ratione videtur quòd prohiberetur aliquis à sacerdotio propter corporales defectus, secundum quod dicitur Leui. 21. Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes deo suo, si cęcus fuerit vel claudus, &c. sic igitur videtur, quòd sacramenta veteris legis irrationabilia fuerint.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Leui. 20. Ego sum Dominus qui sanctifico vos. Sed à deo nihil sine ratione fit: dicitur enim in Psal. 103. omnia in sapientia fecisti. Ergo in sacramentis veteris legis quæ ordinabantur ad hominum sanctificationem, nihil erat sine rationabili causa.

CONCLVSIO.

¶ Omnium sacramentorum veteris legis, cum ad populi sanctificationem instituta fuerint à Deo, aliqua singulorum literalis & figuralis ratio esse potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum * est, sacramenta propriè dicuntur illa, quæ adhibebantur dei cultoribus ad quandam confecrationem, per quam scilicet deputabantur quodammodo ad cultum dei. Cultus autem Dei generali quidem modo pertinebat ad totum populum: sed speciali modo pertinebat ad Sacerdotes & Leuitas, qui erant ministri cultus diuini: & ideo in istis sacramentis veteris legis, quędam pertinebant communiter ad totum populum, quædam autem specialiter ad ministros: & circa vtrosque tria erant necessaria. Quorum primum est institutio in statu colendi deum: & hæc quidem institutio communiter quantum ad omnes fiebat per circuncisionem, sine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium, quantum verò ad sacerdotes, per sacerdotum consecrationem. Secundò requirebatur vsus eorum, quæ pertinent ad diuinum cultum, & sic quantum ad populum erat esus paschalis conuiuij, ad quę nullus incircumcisus admittebatur: vt patet Exod. 12. & quantum ad saterdotes oblatio victimarum & esus panum propositionis, & aliorum, quæ erant sacerdotum vsibus deputata. Tertiò, requirebatur remotio eorum per quæ aliqui impediebantur à cultu diuino, scilicet immunditiarum: & sic quantum ad populum erant institutæ quædam purificationes à quibusdam exterioribus immunditijs, & etiam expiationes à peccatis. Quantum verò ad Sacerdotes & Leuitas erat instituta ablutio manuum & pedum, & rasio pilorum. Et hæc omnia habebant rationabiles causas, & literales, secundum quod ordinabantur ad cultum dei pro tempore illo, & figurales, secundum quod ordinabantur ad figurandum Christum, vt patebit per singula discurrenti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd literalis ratio circumcisionis, principalis quidem fuit ad protestationem fidei vnius dei. Et quia Abraham fuit primus, qui se ab infidelibus separauit, exiens de domo sua, & de cognatione sua, ideo ipse primus circuncisionem accepit: & hanc causam assignat Apostolus ad Roma 4. Signum accepit circuncisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio: quia scilicet in hoc legitur Abrahæ fides reputata ad iustitiam, quòd contra spem in spem credidit, scilicet contra spem naturæ in spem gratiæ, vt fieret pater multarum gentium: cum ipse esset senex, & vxor sua esset anus & sterilis. Et vt hæc protestatio & imitatio fidei Abrahæ firmaretur in cordibus Iudæorum, acceperunt signum in carne sua, cuius obliuisci non possent, vnde dicitur Genes. 17. Erit pactum meum in carne vestra in fœdus æternum. Ideo autem fiebat octaua die, quia antea puer est valde tenellus, & posset ex hoc grauiter lædi, & reputatur adhuc quasi quiddam non solidatum: vnde etiam nec animalia offerebantur ante octauum diem. Ideo verò non magis tardabatur propter dolorem aliqui signum circuncisionis refugerent, & ne parentes etiam, quorum amor increscit ad filios post frequentem conuersationem & eorum augmentum, eos circuncisioni subtraherent. Secunda ratio esse potuit ad debilitationem concupiscentiæ in membro illo. Tertia ratio est in sugillationem sacrorũ Veneris & Priapi in quibus illa pars corporis honorabatur. Dominus autem non prohibuit nisi incisionem, quæ in cultum idolorum fiebat: cui non erat similis prædicta circuncisio.

¶ Figuralis verò ratio circuncisionis erat, quia figurabatur ablatio corruptionis fienda per Christum, quæ perfectè complebitur in octaua ætate, quæ est ætas resurgentium. Et quia omnis corruptio culpæ & pœnæ prouenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis: ideo talis circuncisio fiebat in membro generationis, vnde Apostolus dicit ad Col. 2. Circuncisi estis in Christo circuncisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis: sed in circuncisione Domini nostri Iesu Christi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd literalis ratio conuiuij paschalis fuit in commemorationẽ beneficij quod deus eduxit eos de Aegypto, vnde per huiusmodi conuiuij celebrationem profitebantur se ad illum populum pertinere, quem deus sibi assumpserat ex Aegypto. Quando enim fuerunt ex Aegypto liberati, præceptum est eis, vt linguine agni linirent superliminaria domorum, quasi protestantes se recedere à ritibus Aegyptiorum, qui arietem colebant: vnde & obrati sunt per sanguinis agni aspersionem vel linitionem in postibus domorum, à periculo exterminij quod imminebat Aegyptijs. In autem exitu eorum de Aegypto duo fuerunt, scilicet festinatio ad egrediendum: impellebant enim eos Aegyptij, vt exirent velociter, vt habetur Exod. 12. Imminebatque periculum ei, qui non festinanter exire, cum multitudine, ne remanens occideretur ab Aegyptijs. Fuit autem designatum dupliciter. Vno quidem modo per ea, quę comedebant: præceptum enim eis erat, quòd comederent panes azymos, in huius signum, quòd non poterant fermentari, cogentibus exire Aegyptijs: & quòd comederent assum igni, sic enim velocius præparabatur: & quòd os non comminuerent ex eo, quia in festinantia non vacat ossa frangere. Alio modo quantum ad modum comedendi, dicitur enim: Renes vestros accingeris, calceamenta habebunt in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comederis festinanter: quod manifestè designat homines existentes in prompto itineris. Ad idem etiam pertinet quod eis præcipitur: In vna domo comedetis, neque feretis de carnibus eius foras: quia scilicet propter festinantiam non vacabat inuicem mittere xenia. Amaritudo autem quam passi fuerant in Aegypto, significabatur per lactucas agrestes. Figuralis autem ratio patet, quia per immolationem agni paschalis significabatur immolatio Christi, secundum illud primæ ad Corinthios quinto. Pascha nostrum immolatus est Christus. Sanguis vero agni liberãs ab exterminatore, limitis superliminaribus domorum, significat fidem passionis Christi in corde & ore fidelium, per quam liberamur à peccato & à morte, secũdum illud primę Petri primo, Redempti estis pretioso sanguine agni immaculati. comedebantur autem carnes illæ ad significandum esum corporis Christi in sacramento. Erant autem assæ igni, ad significandum passionem vel charitatem Christi. Comedebantur autem cum azymis panibus, ad significãdam puram conuersationem fidelium sumentium corpus Christi: secundum illud primæ ad Corinthios quinto. Epulemur in azymis sinceritatis & veritatis. Lactucæ autem agrestres addebantur, in signum pœnitentiæ peccatorum, quæ necessaria est sumentibus corpus Christi. Renes autem accingẽdi sunt cingulo castitatis: calceamenta autem pedum sunt exempla mortuorum patrum: baculi autem habendi in manibus significant pastoralem custodiam. Præcipitur autem, quòd in vna domo agnus paschalis comedatur, id est, in ecclesia catholicorũ, non in conuenticulis hæreticorum.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd quædam sacramenta nouæ legis habuerunt in veteri lege sacramenta figuralia sibi correspondentia, nam circumcisioni respondet baptismus, qui est fidei sacramentum: vnde dicitur ad Colossenses secundo, Circuncisi estis in circuncisione Domini nostri Iesu Christi, consepulti ei in baptismo. Conuiuio verò agni paschalis respondet in noua lege sacramentum Eucharistiæ. Omnibus autem purificationibus veteris legis respondet in noua lege sacramentum pœnitentiæ. Confectationi autem Pontificis & sacerdotum respondet sacramentum ordinis. Sacramento autem confirmationis, quod est sacramentum plenitudinis gratiæ, non potest respondere in veteri lege aliquod sacramentum: quia nondum aduenerat tempus plenitudinis, eo quod nondum ad perfectum adduxit lex. Similiter autem & sacramento extremæ vnctionis, quod est quædam immediata præparatio ad introitum gloriæ, cuius aditus nondum patebat in veteri lege, propter quod nondum soluto. Matrimonium autem fuit quidem in veteri lege, prout erat in officium naturæ. non autem prout est sacramentum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, quæ nondum erat facta, vnde & in veteri lege dabatur libellus repudii, quod est contrasacramenti rationem.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut dictum * est, purificationes vestis legis ordinabantur ad remouendum impedimenta cultus diuini. Qui quidem est duplex, scilicet spiritualis, qui consistit in deuotione mentis ad Deum: & corporalis, qui consistit in sacrificiis & oblationibus, & aliis huiusmodi. A cultu autem spirituali impediuntur homines per peccata, quibus homines pollui dicebantur: sicut per idolatriam & homicidium, per adulteria & incestus. Et ab istis pollutionibus purificabãtur homines per aliqua sacrificia, vel communiter ob totã pro tota multitudine, vel etiam pro peccatis singulorum. Non quòd sacrificia illa carnalia haberent ex seipsis virtutem expiandi peccatum, sed quia significabant expiationem peccatorum futuram per Christum: cuius participes erant etiam antiqui, protestantes fidem Redemptoris in figuris sacrificiorum. A cultu vero exteriori impediebantur homines per quasdam immunditias corporales, quæ quidem priùs confiderabantur in hominibus, & consequenter etiam in aliis animalibus, & in vestimentis, & domibus, & vasis. In hominibus qui dam immunditia reputabatur, partim quidem ex ipsis hominibus, partim autem ex contactu rerum immundarum. Ex ipsis autem homini tale immundum reputabatur omne illud, quod corruptionem aliquã habebat, vel erat corruptioni expositum: & ideo quia mors est corruptio quædam, cadauer hominis reputabatur immundum. Similiter etiam quia lepra ex corruptione humorum contingit, qui etiam interius erumpunt & alios inficiunt, leprosi etiam reputabantur immundi. Similiter etiam mulieres patientes sanguinis fluxum, siue per menstruitatem, siue etiam per naturam, vel temporibus menstruis, vel etiam tempore conceptionis, & eadem ratione viri reputabantur immundi, fluxum seminis patientes, vel per infirmitatem, vel per polluti onem nocturnam, vel etiam per coitum. Nam omnis humiditas præter debitos modus ab homine egrediens, quandam immundam infectionẽ habet. Inerat etiam hominibus immunditia quędam ex contactu quacunque rerum immundarum.

¶ Harum autem immunditiarum erat ratio & literalis & figuralis. Literalis quidem propter reuerentiam eorum, quæ ad diuinum cultum pertinent: tum quia homines prætiosas res contingere non solent, cum fuerint immundi: tum etiam vt ex raro accessu ad sacra, eo magis venerarentur. Cum enim omnes huiusmodi immunditias raro aliquis cauere possit, contingebat quod raro poterant homines accedere ad attingendum ea, quæ pertinebant ad diuinum cultum: & sic quando accedebant, cum maiori reuerentia & humilitate mentis accedebant. Erat autem in quibusdam horum ratio literalis, vt homines non reformidarent accedere ad diuinum cultum, quasi refugientes cõfortium leprosorum, & similium infirmorũ, quorum morbus abominabilis erat, & contagiosus. In quibusdam etiam ratio erat ad vitandum idolatriæ cultum: quia Gentiles in ritu suorum sacrificiorum vtebantur quandoque & humano sanguine & semine. Omnes autem huiusmodi immunditiæ corporales purificabantur, vel per solam aspersionem aquæ, vel quæ maiores erant per aliquod sacrificium ad expiandũ peccatum, ex quo tales infirmitates contingebant.

¶ Ratio autem figuralis harum immunditiarum fuit, quia per huiusmodi exteriores immunditias figurabantur diuersa peccata. Nam immunditia cadaueris cuiuscunque significat immunditiam peccati, quod est mors animæ. Immunditia autem lepræ significat immunditiam hæreticæ doctrinæ: tum quia hæretica doctrina contagiosa est, sicut & lepra: tum quia nulla etiam falsa doctrina est, quæ vera falsis non admisceat, sicut etiam in superficie corporis leprosi apparet quædam distinctio quarundam maculatum ab alia carne integra. Per immunditiam autem mulieris sanguinis fluxæ designatur immunditia idolatriæ, propter immolatitium * cruorem: per immunditiam verò viri, seminis fluxi designatur immunditia vanæ locutionis: eo quòd lemen est verbum Dei. Per immunditiam verò coitus & mulieris parientis, designatur immunditia peccati originalis. Per immunditiam vero mulieris menstruatæ, designatur immunditia mẽtis per voluptates emollitæ. Vniuersaliter verò per immunditiam contactus rei immundæ, designatur immunditia consensus in peccatum alterius, secundum illud secundæ ad Corinthios sexto. Exite de medio eorum, & separamini, & immundum ne tetigeritis. Huiusmodi autem immunditia contactus derivabatur etiam ad res inanimatas: quicquid enim quocunque modo tangebat immundus, immundum erat. In quo lex attenuauit superstitionem Gentilium, qui non solum per cõtactum immundi dicebant immunditiam contrahi, sed etiam per collocutionẽ aut per aspectum, vt Rabbi Moyses * dicit de muliere menstruata. Per hoc autem mysticè significabatur id quod dicitur Sap. 14. Similiter odio sunt Deo impius, & impietas eius. Erat autem & immunditia quædã ipsarum rerum inanimatarum secundũ se: sicut erat immunditia lepræ in domo & in vestimentis. Sicut enim morbus lepræ accidit in hominibus ex humore corrupto, putrefaciente carnem & corrumpente, ita etiam propter aliquam corruptionem & excessum humiditatis vel siccitatis fit quandoq; aliqua corrosio in lapidibus domus, vel etiam in vestimẽtis. Et ideo hanc corruptionem vocabat lex lepram, ex qua domus, vel vestis immunda iudicaretur: tum quia omnis corruptio ad immunditiam pertinebat, vt dictum * est: tum etiam quia circa huiusmodi corruptionem Gentiles Deos penates colebant, & ideo lex præcepit huiusmodi domus, in quibus fuerit talis corruptio perseuerans, destrui, & vestes comburi, ad tollendam idolatriæ occasionem. Erat etiam & quædam immunditia vasorum, de qua dicitur Nume. decimonono. Vas, quod non habuit cooperculum & ligaturam desuper, immundum erit. Cuius immunditiæ causa est, quia in talia vasa de facili poterat aliquid immundum cadere, vnde poterant immundari. Erat etiam hoc præceptum ad declinandam idolatriam. Credebant enim idolatræ, quòd si mures aut lacertæ vel aliquid huiusmodi, quæ immolabant idolis, caderent in vasa vel in aquas, quòd essent Dijs gratiosa. Adhuc etiam aliquæ mulierculæ vasa dimittunt discooperta in obsequium nocturnorum numinum, quæ ianas vocant. Harum autem immunditiarum ratio est figuralis, quia per lepram domus, significatur immunditia congregationis hæreticorum: per lepram verò in veste linea, significatur peruersitas morum ex amaritudine mentis, per lepram verò vestis laneę, significatur peruersitas adulatorum. Per lepram in stamine, significãtur vitia animæ: per lepram verò in subtegmine, significantur peccata carnalia: sicut enim stamen est in subtegmine, ita anima in corpore. Per vas autem, quod non habet cooperculum nec ligaturam, significatur homo, qui non habet aliquod velamen tacturnitatis, & qui non constringitur aliqua censura disciplinæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut dictum * est, duplex erat immunditia in lege. Vna quidem per aliquam corruptionem mentis vel corporis: & hæc etiam immunditia maior erat. Alia verò erat immunditia ex solo contactu rei immundæ: & hæc minor erat, & facilíori ritu expiabatur: nam immunditia prima expiabatur per sacrificia pro peccato (quia omnis corruptio procedit ex peccato, & peccatum significat) sed secunda immunditia expiabatur per solam aspersionem aquæ cuiusdam: de qua quidem aqua expiationis, habetur Numeri decimonono. Mandatur enim ibi à Domino, quòd accipiant vaccam rufam, in memoriam peccati, quod commiserunt in adoratione vituli. Et dicitur vacca magis, quàm vitulus: quia sic Dominus synagogam vocare consuevit, secundum illud

Alias immaculasse.

In libr. Duxerationum.

In istamen solutione.

Ad 4. arg. præcedens.

Sacrificium vaccæ rufæ & cineris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illud Oseæ quinto. Sicut vacca lasciuiens declinauit Israel. Et hoc forte ideo, quia vaccas in morem Aegyptij coluerunt : secundum illud Oseæ decimo. Vaccas Bethauen coluerunt. Et in detestationem peccati idolatriæ immolabatur extra castra: & vbicunque sacrificium fiebat pro expiatione multitudinis peccatorum, cremabatur extra castra totum. Et vt significaretur per hoc sacrificium emundari populus ab vniuersitate peccatorum, intingebat sacerdos digitum in sanguine eius, & aspergebat contra fores Sanctuarii septem vicibus : quia septenarius numerus vniuersitatem significat. Et ipsa etiam aspersio sanguinis pertinebat ad detestationem idolatriæ, in qua sanguis immolatitius non effundebatur, sed congregabatur, & circa ipsum homines comedebant in honorem idolorum. Comburebatur autem in igne, vel quia deus Moysi in igne apparuit, & in igne data est lex: vel quia per hoc significabatur, quòd idolatria totaliter erat extirpanda, & omne quod ad idolatriam pertinebat, sicut vacca cremabatur cum pelle & carnibus, sanguine & simo flammæ traditis: adiungebatur etiam in combustione lignum cedrinum, hyssopus, coccusque bis tinctus, ad significandum, quod sicut ligna cedrina non de facili putrescunt, & coccus bis tinctus non amittit colorem, & hyssopus retinet etiam odorem, postquam fuerit deficcatus: ita etiam hoc sacrificium erat in conseruationem ipsius populi, & honestatis & deuotionis ipsius: vnde dicitur de cineribus vaccæ, Vt sint multitudini filiorum Israel in custodiam. Vel secundum * Iosephum, quatuor elementa *Li.3. Anti qui. cap.7.* significata sunt. Ignienim apponebatur cedrus, significans terram propter sui terrestreitatem : hyssopus significans aerem propter odorem, coccus significans aquam eadem ratione : quã etiam purpura propter tinecturas, quæ ex aquis sumuntur, vt per hoc exprimeretur, quod illud sacrificium offerebatur Creatori quatuor elementorum. Et quia huiusmodi sacrificium offerebatur pro peccato idolatriæ, in cius detestationem & comburens, & cineres colligens, & ille qui aspergit aquas, in quibus cinis ponebatur, immundi reputabantur: vt per hoc ostenderetur, quod quicquid quocunque modo ad idolatriam pertinet, quasi immundum est abiiciendum. Ab hac autem immunditia purificabantur per solam vestimentorum ablutionem. Nec indigebat aqua aspergi propter huiusmodi immunditiam : quia sic esset processus in infinitum. Ille enim qui aspergebat aquam, immundus fiebat: & sic si ipse seipsum aspergeret immundus remaneret. Si autem alius eum aspergeret, ille immundus esset: & similiter ille qui illum aspergeret, & sic in infinitum.

¶ Figuralis autem ratio huius sacrificii est, quia per vaccam rufam significatur Christus secundum infirmitatem assumptam, quam fœmininus sexus designat: sanguinem autem passionis eius designat vaccæ color. Erat autem vacca rufa æratis integræ, quia omnis operatio Christi est perfecta, in qua nulla erat macula, nec portauit iugum peccati. Præcipitur autem adduci ad Moysen: quia imputabant ei transgressionem Mosaicæ legis in violatione sabbati. Præcipitur autem tradi Eleazaro sacerdoti: quia Christus occidendus in manus sacerdotum traditus est. Immolatur autem extra castra, quia extra portã Christus passus est. Intingit autem sacerdos digitum in sanguine eius, quia per discretionem, quam digitus significat, mysterium passionis Christi est considerandum & imitandum. Aspergitur autem contra tabernaculum (per quod synagoga designatur) vel ad condemnationem Iudæorum non credentium, vel ad purificationem credentium. Et hoc septem vicibus, vel propter septem dona Spiritus sancti, vel propter septem dies, in quibus omne tempus intelligitur. Sunt autem omnia quæ ad Christi incarnationem pertinent, igne cremanda, id est, spiritualiter intelligenda: nam per pellem & carnem exterior Christi operatio significatur. per sanguinẽ subtilis & interna virtus exteriora facta verificans: per simũ lasciuiendo, sitis, & omnia huiusmodi ad infirmitatem pertinentia. Adduntur autem tria, scilicet cedrus, quod significat altitudinem spei, vel contemplationis: hyssopus, quod significat humilitatem vel fidem: coccus bis tinctus, quod significat geminam charitatẽ: per hęc enim debemus Christo passo adhærere. Iste autem cinis combustionis colligitur à viro mundo: quia reliquiæ passionis peruenerunt ad Gentiles, qui non fuerunt culpabiles in Christi morte. Apponuntur autem cineres in aqua ad expiandũ, quia ex passione Christi baptismus fortitur virtutẽ emundãdi peccata. Sacerdos autem qui immolabat & comburebat vaccam, & ille qui aspergebat aquam, vel quia Iudæi sunt facti immundi ex occisione Christi, per quam nostra peccata expiantur : & hoc vsque ad vesperum, id est, vsque ad finem mundi, quando reliquiæ Israel conuertentur: vel quia illi qui tractant sancta, intendentes ad emundationem aliorum, ipsi etiam aliquas immunditias contrahunt (vt Grego. dicit in pastorali) & hoc vsque ad vesperum, id est, vsque ad finem præsentis vitæ.

Ad 4. arg. huius art. ¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut * dictum est, immunditia quæ ex corruptione proueniebat vel mentis vel corporis, expiabatur, per sacrificia pro peccato. Offerebantur autem specialia sacrificia pro peccatis singulorum: sed quia aliqui negligentes erant circa expiationem huiusmodi peccatorum & immunditiarum, vel etiam propter ignorantiam ab expiatione huiusmodi desistebant, institutum fuit, vt semel in anno decima die septimi mensis fieret sacrificium expiationis pro toto populo. Et quia sicut Apostolus dicit ad Hebræos septimo, Lex constituit homines sacerdotes infirmitatem habentes, oportebat quòd sacerdos prius offerret pro seipso vitulum pro peccato in commemorationem peccati, quod Aaron fecerat in conflatione vituli aurei, & arietem in holocaustum. per quod significabatur, quòd sacerdotis prælatio (quam aries designat, qui est dux gregis) erat ordinanda ad honorem Dei. Deinde autem offerebat pro populo duos hircos, quorum vnus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis, hircus enim animal fœtidum est, & de pilis eius fiunt vestimenta pungentia: vt per hoc significaretur fœtor & immunditia aculei peccatorum. Huius autem hirci immolati sanguis inferebatur simul etiam cum sanguine vituli in Sancta Sanctorum: & aspergebatur ex eo totum Sanctuarium, ad significandum quòd tabernaculum emundabatur ab immunditijs filiorum Israel. Corpus verò hirci & vituli, quæ immolata sunt pro peccato, oportebat comburi, ad ostendendum consummationem peccatorum. Non autem in altari: quia ibi non comburebantur totaliter nisi holocausta: vnde mandatum erat, vt comburerentur extra castra in detestationem peccati, hoc enim fiebat quandocunque immolabatur sacrificium pro aliquo graui peccato, vel pro multitudine peccatorum. Alter verò hircus emittebatur in desertum: non quidem vt offerretur dæmonibus, quos colebant Gentiles in desertis (quia eis nihil licebat immolari) sed ad significandum effectum illius sacrificij immolati: & ideo sacerdos imponebat manum super caput eius, continens peccata filiorum Israel, ac si ille hircus deportaret ea in desertum, vbi à bestijs comederetur, quasi portans pœnam propter populi. Dicebatur autem portare peccata populi, vel quia in eius emissione significabatur remissio peccatorum populi, vel quia colligabatur super caput eius aliqua schedula, vbi erant scripta peccata.

¶ Ratio autem figuralis horum erat, quia Christus, significatur & per vitulum propter virtutem, & per arietem, quia ipse est dux fidelium, & per hircum propter similitudinẽ carnis peccati: & ipse Christus est immolatus pro peccatis, & sacerdotũ, & populi, quia per eius passionem & maiores & minores à peccato mundantur. Sanguis autem vituli & hirci infertur in sancta per Pontificem: quia per sanguinem passionis Christi patet nobis introitus in regnum cœlorum. Comburuntur autem eorum corpora extra castra, quia extra portam Christus passus est: vt Apostolus dicit ad Hæb. vltimo. Per hircum autem qui emittebatur, potest significari vel ipsa diuinitas Christi, quæ in solitudinem abijt, homine Christo patiente: non quidem locum mutans, sed virtutem cohibens, vel significatur concupiscentia mala, quam debemus à nobis abijcere, virtuosos autem motus Domino immolare. De immunditia verò eorum qui huiusmodi sacrificia comburebant, eadem ratio est, quæ in sacrificio vituli rubræ dicta * est.

¶ Ad septimum dicendum, quòd per ritum legis leprosus non emundabatur à macula lepræ, sed emundatus ostendebatur. Et sic significatur Leuitic. decimo quarto, cum dicitur de Sacerdote: Non inuenerit lepram esse emundatam præcipiet ei qui purificatur: Non ergo lepra mundata erat: sed purificari dicebatur, inquantum iudicio sacerdotis restituebatur consortio hominum & cultui diuino. Contingebat tamen quandoque, vt diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaretur lepra, quando sacerdos decipiebatur in iudicio. Huiusmodi autem purificatio leprosi dupliciter fiebat: Nam primo iudicabatur esse mundus. secundo autem restituebatur consortio quam mundus consortio hominum & cultui diuino, scilicet post octauum diem. In prima autem purificatione offerebat pro se leprosus mundandus, duos passeres viuos, & lignum cedrinum, & vermiculum & hyssopum, hoc modo, vt filo coccineo ligarentur passer & hyssopus simul cum ligno cedrino: ita scilicet quod lignum cedrinum esset quasi manubrium aspersorij: hyssopus verò & passer cum eo quod de aspersorio tingebatur in sanguine alterius passeris immolati in aquis viuis. Hæc autem quatuor offerebat contra quatuor defectus lepræ: nam contra putredinem offerebatur coccus, quæ est arbor imputribilis: contra fœtorem hyssopus, quæ est herba odorifera, contra insensibilitatem passer viuus: contra turpitudinem coloris vermiculus, qui habet viuum * colorem. Passer verò viuus aduolare admittebatur in agrum: quia leprosus restituebatur pristinæ libertati. In octauo vero die admittebatur ad cultum diuinum & restituebatur consortio hominum. Primo tamen rasis pilis omnibus corporis & vestimentis, eo quòd lepra pilos corrodit, & vestimenta coinquinat & fœtida reddit. Et postmodum sacrificium offerebatur pro delicto eius: quia lepra plerunque inducitur pro peccato. De

Defuit autem sacrificij tingebatur extremum auriculæ eius, qui erat mundandus, & pollices manus dextræ & pedis, quia in istis partibus primum lepra dignoscitur & sentitur. Adhibebantur etiam huic ritui tres liquores, scilicet sanguis, contra sanguinis corruptionem: oleum ad designandam sanationem morbi: aqua viua ad emundandum spurcitiam.

¶ Figuralis autem ratio erat, quia per duos passeres significantur diuinitas & humanitas Christi. Quorum vnus, scilicet humanitas, immolatur in vase fictili super aquas viuentes: quia per passionem Christi aquę baptismi consecrantur. Alius autem, scilicet impassibilis diuinitas, viuus remanebat: quia diuinitas mori non potest: vnde & euolabat, quia passione astringi non poterat. Hic autem passer viuus simul cum ligno cedrino & cocco, vermiculo & hyssopo, id est, fide, *Li.4. spe, & charitate (vt suprà dictum* est) mittitur in aquam ad aspergendum: quia in fide Dei & hominis baptizamur. Lauat autem homo per aquam baptismi & lachrymarum vestimenta sua, id est, opera, & omnes pilos, id est, cogitationes. Tingitur autem extremum auriculę dexterę eius, qui mundatur de sanguine & de oleo, vt eius auditum muniat contra corrumpentia verba. Pollices autem manus dexterę & pedis tinguntur, vt sit eius actio sancta. Alia verò, quę ad hanc purificationem pertinent, vel etiam aliarum immunditiarum, non habent aliquid speciale pręter alia sacrificia pro peccatis, vel pro delictis.

¶ Ad octauum & nonum dicendum, quòd sicut populus instituebatur ad cultum Dei per circumcisionem, ita minister per aliquam specialem purificationem vel consecrationem: vnde & separati ab alijs præcipiuntur, quasi specialiter ad ministerium cultus diuini prę alijs deputati. Et totum quod circa eos fiebat in eorum consecratione vel institutione, ad hoc pertinebat, vt ostenderetur eos habere quandam prærogatiuam puritatis, & veritatis, & dignitatis. Et ideo in institutione ministrorum tria fiebant, primo enim purificabantur, secundo vnguabantur & consecrabantur, tertio applicabantur ad vsum ministerij. Purificabantur quidem communiter omnes per ablutionem aquæ, & per quædam sacrificia, specialiter autem Leuitæ radebant omnes pilos carnis suæ, vt habetur Leuit. octauo. Consecratio verò circa pontifices & sacerdotes hoc ordine fiebat. Primo enim postquam abluti erant, induebantur quibusdam vestimentis specialibus, pertinentibus ad designandum dignitatem ipsorum. Specialiter autem pontifex oleo vnctionis in capite vngebatur, vt designaretur, quod ab ipso diffundebatur potestas cõsecrandi ad alios, sicut oleum à capite defluatur ad inferiora: vt habetur in Psal. 132. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Leuitæ vero non habebant aliam consecrationem, nisi quòd offerebantur Domino à filijs Israel per manus Pontificis, qui orabat pro eis. Minoribus verò sacerdotum solæ manus consecrabantur, quæ erant applicandæ ad sacrificia. Et de sanguine animalis immolatitij tingebatur extremum auriculæ dextræ ipsorum, & pollices pedis aut manus dextræ, vt scilicet essent obedientes legi Dei in oblatione sacrificiorum: quod significatur in intinctione auris dextræ, & quòd essent solliciti & prõpti in executione sacrificiorũ, quod significatur in intinctione pedis & manus dextræ. Aspergebantur etiã ipsi & vestimẽta eorum sanguine, animalis immolati, in memoriam sanguinis agni, per quem fuerunt liberati in Aegypto. Offerebantur autem in corũ consecratione huiusmodi sacrificia. Vitulus pro peccato, in memoriã remissionis peccati Aaron circa conflationem vituli. Aries in holocaustum, in memoriam oblationis Abrahæ, cuius obedientiam Pontifex imitari debebat. Aries etiam consecrationis, qui erat quasi hostia pacifica, in memoriam liberationis de Aegypto per sanguinem agni. Canistrum autem panum in memoriam mannę præstiti populo. Perficiebat autem ad applicationem ministerij, quod imponebatur super manus eorum, adeps arietis, & torta panis vnius, & armus dexter, vt ostenderetur, quòd accipiebant potestatem huiusmodi offerendi Domino. Leuitæ verò applicabantur ad ministerium per hoc, quòd intromittebantur in tabernaculum fœderis, quasi ad ministrandum circa vasa Sanctuarij.

¶ Figuralis verò horum ratio erat: quia illi qui sunt consecrandi ad spirituale ministerium Christi, debent primo purificari per aquam baptismi & lachrymarum in fide passionis Christi: quod est expiatiuum & purgatiuum sacrificium. Et debent radere omnes pilos carnis, id est, omnes prauas cogitationes. debent etiam ornari virtutibus & consecrari oleo spiritus sancti, & aspersione sanguinis Christi. Et sic debent esse intenti ad exequenda spiritualia ministeria.

¶ Ad decimum dicendum, quòd sicut iam dictum * est, intentio legis erat inducere ad reuerentiam diuini cultus. & hoc dupliciter. Vno modo excludẽdo à cultu diuino omne id quod poterat esse contemptibile: alio modo apponẽdo ad cultũ diuinũ omne illud, quod videbatur ad honorificentiã pertinere. Et si hoc quidẽ obseruabatur in tabernaculo & vasis eius, & animalibus immolandis, multo magis hoc seruandum erat in ipsis ministris. Et ideo ad remouendum contemptum ministrorum, præceptum fuit, vt non haberent maculam vel defectum corporalem: quia huiusmodi homines solent apud alios in contemptu haberi. Propter quod etiam institutum fuit, vt non sparsim ex quolibet genere ad Dei ministerium applicarentur, sed ex certa profapia secundum generis successionem, vt ex hoc clariores & nobiliores haberentur. Ad hoc autem quòd in reuerentia haberentur, ad hibebatur eis specialis ornatus vestium, & specialis consecratio. Et hæc est in communi causa ornatus vestium.

¶ In speciali autem sciendum est, quòd pontifex habebat octo ornamenta. Primò enim habebat vestem lineam. Secundo habebat tunicam hyacinthinam: in cuius extremitate versus pedes ponebantur per circuitum tintinabula quædam, & mala punica facta ex hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto. Tertio habebat superhumerale, quod tegebat humeros, & anteriorem partem vsque ad cingulum: quod erat ex auro & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, & super humeros habebat duos onychinos: in quibus erant sculpta nomina filiorum Israel. Quartum erat rationale, ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur in pectore, & coniungebatur superhumerali. Et in hoc rationali erant duodecim lapides prætiosi distincti per quatuor ordines, in quibus etiam sculpta erat nomina filiorum Israel, quasi ad designandum, quod ferret onus totius populi, per hoc quòd habebat nomina eorum in humeris, & quod iugiter debebat de eorum salute cogitare, per hoc, quòd portabat eos in pectore, quasi in corde habens. In quo etiam rationali mandauit Dominus poni doctrinam & veritatem: quia quędam pertinentia ad veritatem iustitiæ & doctrinæ scribebantur in illo rationali. Iudæi tamen fabulantur, quod in rationali erat lapis, qui secundum diuersos colores mutabatur secundum diuersa, quæ debebant accidere filijs Israel: & hoc vocant veritatem & doctrinam. Quintum erat baltheus. i. cingulus quidam factus ex prædictis quatuor coloribus. Sextum erat tiara. i. mitra quædam de bysso. Septimum autem erat lamina aurea, pendens in fronte eius, in qua erat scriptum nomen Domini. Octauum autem erant fœmoralia linea, vt operirent carnẽ turpitudinis suæ, quando accederent ad Sanctuarium, vel ad altare. Ex istis autem octo ornamentis minores sacerdotes habebant quatuor, scilicet tunicam lineam, fœmorialia, baltheum, & tiaram.

¶ Horum ornamentorum quidam rationem literalem assignant, dicentes, quod in istis ornamentis designatur dispositio orbis terrarum: quasi pontifex protestaretur se esse ministrum Creatoris mundi. vnde etiam Sap. 18. dicitur, quòd in veste Aaron erat descriptus orbis terrarum. Nam fœmoralia linea figurabãt terram, ex qua linum nascitur, balthei circunuolutio significabat Oceanum, qui circuncingit terram. Tunica hyacinthina suo colore significabat aeremper cuius tintinabula significabantur tonitrua, per mala granata coruscationes. Superhumerale verò significabat suã varietate cœlũ syderium: duo onychini duo hemisphetia, vel Solem & Lunam. Duodecim gemmę in pectore, duodecim signa in Zodiaco, quæ dicebantur posita in rationali: quia in cælestibus sunt rationes terrenorum, secundum illud Iob. 38. Nunquid nosti ordinem cœli, & ponis rationem eius in terra? Cidaris autem vel tiara, significabat cœlum empyreum, lamina aurea, Deum omnibus præsidentem.

¶ Figuralis verò ratio manifesta est. Nam maculæ, vel defectus corporales, à quibus debebant sacerdotes esse immunes, significant diuersa vitia & peccata, quibus debent carere. Prohibetur enim esse cæcus, id est, ne sit ignorans. Ne sit claudus, id est, inflabilis, & ad diuersa se inclinans. Ne sit paruo, vel grandi, vel torto naso, id est, ne per defectum discretionis, vel in plus vel in minus excedat, aut etiam aliqua praua exerceat. per nasum enim discretio designatur, quia est discretiuus odoris. Ne sit fracto pede vel manu, id est, ne amittat virtutem bene operandi vel procedendi in virtutem. Repudiatur etiam si habebat gibbum vel ante vel retro: per quem significatur superfluus amor terrenorum. Si est lippus, id est, per carnalem effectum eius ingenium obscuratur, contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatur etiam si habeat albuginem in oculo, id est, præsumptionem candoris iustitiæ in sua cogitatione. Repudiatur etiam si habeat iugẽ scabiem, id est, petulantiam carnis. Et si habuerit impetiginem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fœdat: per quam auaritia designatur. Et etiam si sit hernioſus vel ponderosus: qui scilicet gestat pondus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere.

¶ Per ornamenta verò designantur virtutes ministrorum Dei, Sunt autem quatuor, quæ sunt necessariæ omnibus ministris, scilicet castitas, quæ significatur per fœmoralia. Puritas verò vitę, quę significatur per cingulum. Et rectitudo intentionis, quæ significatur per tiaram protegentem caput. Sed præ his Pontifices debent quatuor habere. Primo quidem iugem dei memoriam in contemplatione: & hoc signi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

significat lamina aurea habens nomen Dei in fronte. Secundo, quòd supportent infirmitates populi: quod significat superhumerale. Tertio, quòd habeant populum in corde & in viscеribus per solicitudinem charitatis, quod significatur per rationale. Quarto, quòd habeant conuersationem cælestem per opera perfectionis, quod significatur per tunicam hyacinthinam. Vnde & tunicæ hyacinthinæ adiunguntur in extremitate tintinabula aurea: per quę significatur doctrina diuinorum, quæ debet coniungi cœlesti conuersationi Pontificis. Adiungũtur etiã mala punica, per quæ significatur vnitas fidei & concordia in bonis moribus: quia sic coniuncta debet esse eius doctrina, vt per eam fidei & pacis vnitas non rumpatur.

ARTICVLVS VI.

4 ¶ Vtrum fuerit aliqua rationabilis causa obseruantiarum cæremonialium.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd obseruantiarum cæremonialium nulla fuerit rationabilis causa. Quia vt Apostolus dicit 1. ad Timoth. 4. Omnis creatura Dei est bona, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Inconuenienter igitur prohibiti sunt ab esu quorundam ciborum tanquam immundorum: vt patet Leuit. 11.

2 ¶ Præterea, Sicut animalia dantur in cibum hominis, ita etiam & herbę. vnde dicitur Gen. 9. Quasi olera virentia dedi vobis omnem carnem. Sed in herbis Lex non distinxit aliquas immundas, cum tamen aliquę illarum sint maximè nociuę, vt puta venenosę, ergo videtur quòd nec de animalibus aliqua debuerint prohiberi tanquam immunda.

3 ¶ Præterea, Si materia est immunda, ex qua aliquid generatur, pari ratione videtur quòd id, quod generatur ex ea, sit immundum. Sed ex sanguine generatur caro. Cum igitur non omnes carnes prohiberentur tanquam immundę, pari ratione nec sanguis debuit prohiberi quasi immundus, aut adeps, qui ex sanguine generatur.

4 ¶ Præterea, Dominus dicit Math. 10. eos non esse timendos qui occidunt corpus, quia post mortem non habent quid faciant: quod non esset verum, si in nocumentum homini cederet quid ex eo fieret: multo igitur minus pertinet ad animal iã occisum qualiter eius carnes decoquantur: irrationabile igitur videtur esse quod dicitur Exod. 23. Non coques hœdum in lacte matris suę.

5 ¶ Præterea, Ea quę sunt primitiua in hominibus & animalibus, tanquam perfectiora præcipiuntur Domino offerri: inconuenienter igitur præcipitur Leuit. 19. Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum, id est, prima germina, & immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

6 ¶ Præterea, Vestimentum extra corpus hominis est: non igitur debuerunt quędam specialia vestimenta Iudęis interdici, puta quod dicitur Leuit. 19. Vestẽ, quę ex duobus texta est, nõ indueris: & Deut. 22. Non induetur mulier veste virili, & vir non inducetur veste fœminea. & infra, Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est.

7 ¶ Præterea, Memoria mandatorum dei non pertinet ad corpus, sed ad cor: inconuenienter igitur præcipitur Deut. 6. quòd ligarent præcepta dei quasi signum in manu sua, & quod scriberentur in limine ostiorum, & quod per angulos palliorum facerẽt fimbrias, in quibus ponerent vittas hyacinthinas in memoriam mandatorum Dei: vt habetur Num. 15.

8 ¶ Præterea, Apostolus dicit 1. ad Cor. 6. quod non est cura Deo de bobus, & per consequens neque de alijs animalibus irrationalibus, inconuenienter igitur præcipitur Deut. 22. Si ambalaueris per viam & inueneris nidum auis, non tenebis matrem cum filijs. Deut. 25. Non alligabis os bouis triturantis. & Leuit. 19. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.

9 ¶ Præterea, Inter plantas non fiebat discretio mundorum ab immundis. Ergo multo minus circa culturam plantarum debuit aliqua discretio adhiberi, ergo inconuenienter præcipitur Leuit. 29. Agrum non seres diuerso semine. & Deut. 22. Non seres vineam tuam altero semine, & non arabis in boue simul & asino.

10 ¶ Præterea, Ea quę sunt inanimata, maximè videtur hominũ potestati esse subiecta: inconuenienter igitur arcetur homo ab argento & auro, ex quibus fabricata sunt idola, & ab alijs, quę in idolorũ domibus inueniuntur, præcepto legis, quòd habetur Deut. 7. Ridiculum etiam videtur esse præceptum quod habetur Deut. 23. Vt egestiones humo operirent fodientes in terra.

11 ¶ Præterea, Pietas maximè in sacerdotibus requiritur: sed ad pietatem pertinere videtur, quòd aliquis funeribus amicorum intersit. vnde etiam de hoc Tobias laudatur, vt habetur Tobiæ 1. Similiter etiam quandoque ad pietatem pertinet, quòd aliquis in vxorem accipiat meretricem: quia per hoc eam à peccato & infamia liberat. ergo videtur quòd hæc inconuenienter prohibeantur sacerdotibus. Leuitici 21.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Deut. 18. Tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es. ex quo potest accipi, quòd huiusmodi obseruantiæ sunt institutæ à Deo, ad quandam specialem illius populi prærogatiuam. non ergo sunt irrationabiles, aut sine causa.

CONCLVSIO.

¶ Omnium obseruantiarum veteris legis requirenda est ratio, vel secundum relationem ad cultum diuinum, vel vt referuntur ad vitam Christianorum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd populus Iudæorum (vt suprà dictum * est) specialiter erat deputatus ad cultum diuinum, & inter eos specialiter sacerdotes. & sicut aliæ res quæ applicantur ad cultum diuinum, aliquam specialitatem debent habere, quod pertineat ad honorificentiam diuini cultus: ita etiam & in conuersatione illius populi, & præcipuè sacerdotum, debuerunt esse aliqua specialia congruentia ad cultum diuinum, vel spiritualem vel corporalem. Cultus autem legis figurabat mysterium Christi. vnde omnia eorum gesta figurabant ea quæ ad Christum pertinent: secundum illud 1. Cor. 10. Omnia in figuram contingebant illis: & ideo rationes harum obseruantiarum dupliciter assignari possunt. Vno modo secundum congruentiam ad diuinum cultum. Alio modo secundum quod figurant aliquid circa Christianorum vitam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum * est, duplex pollutio vel immunditia obseruabatur lege. Vna quidem culpæ, per quam pollucbatur anima, alia autem corruptionis cuiusdam, per quam quodammodo inquinatur corpus. Loquendo igitur de prima immũditia, nulla genera ciborum immunda sunt, vel hominem inquinare possunt secundum suam naturam. vnde dicitur Matth. 15. Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quę procedunt de ore, hæc coinquinant hominem. & exponitur hoc de peccatis. Possunt tamen aliqui cibi per accidens inquinare animam: inquantum scilicet contra obedientiam, vel votum, vel ex nimia concupiscentia comeduntur, vel inquantum præbent fomentum luxuriæ, propter quod aliqui à vino & carnibus abstinent. Secundum autem corporalem immunditiam, quæ est corruptionis cuiusdam, illa quæ animalium carnes immunditiam habent: vel quia ex rebus immundis nutriuntur, sicut porcus: aut immundè conuersantur, sicut quædam animalia sub terra habitantia. sicut talpæ, & mures, & alia huiusmodi. Vnde etiam quendam fœtorem contrahunt, vel quia eorum carnes propter superfluum humiditatem, vel siccitatem corruptos humores in corporibus humanis generant: & ideo prohibitæ sunt eis carnes animalium habentium soleas, id est, vngulam continuam, non fissam, propter eorum terrestreitatem, & similiter sunt eis prohibitæ carnes animalium habentium multas fissuras in pedibus: quia sunt nimis cholerica & adusta. sicut carnes leonis, & huiusmodi. & eadem ratione prohibitæ sunt eis aues quædam rapaces, quæ sunt nimiæ siccitatis, & quædam aues aquaticæ propter excessum humiditatis. Similiter etiam quidam pisces non habentes squamulas & squãmas, vt anguillæ, & huiusmodi, propter excessum humiditatis. Sunt autem eis concessa ad esum animalia ruminantia, & findentia vngulam, quia habent humores benè digestos, & sunt mediæ complexionis: quia nec sunt nimis humida, quod significant vngulæ, neque sunt nimis terrestria, cum non habeant vngulam continuam, sed fissam. In piscibus etiam concessi sunt eis pisces sicciores, quod significatur per hoc, quòd habent squammas & pennulas: per hoc enim efficitur temperata complexio humida piscium. In auibus etiam sunt eis concessæ magis temperatæ, sicut gallinæ, perdices, & aliæ huiusmodi. Alia ratio fuit in detestationem idololatriæ, nam Gẽtiles, & præcipuè AEgyptij, inter quos erãt nutriti, huiusmodi animalia prohibita idolis immolabant, vel eis ad maleficia vtebãtur. Animalia verò quę Iudæis sunt cõcessa ad esum, nõ comedebãt, sed ea quam Deos colebãt, vel propter aliam causam ab eis abstinebant, vt suprà dictum * est. Tertia ratio est, ad tollendam nimiam diligentiam circa cibaria, & ideo concedũtur illa animalia quę de facili & in promptu haberi possunt. Generaliter tamen prohibitus est eis esus omnis sanguinis & adipis cuiuslibet animalis. sanguinis quidem tum ad vitandam crudelitatem, vt detestarentur humanum sanguinem effundere, sicut suprà dictum * est, tum etiam ad vitandum idololatriæ ritum: quia eorum consuetudo erat, vt circa sanguinem congregatum adunarentur ad comedendum in honorem idolorum: quibus reputabant sanguinem acceptissimum esse. & ideo Dominus mandauit, quòd sanguis effunderetur, & quòd puluere operiretur. Et propter hoc etiam prohibitum est eis comedere animalia suffocata vel strangulata: quia sanguis eorum non separatur à carne, vel quia in tali morte animalia multum affliguntur: & Dominus voluit eos à crudelitate prohibere, etiam circa animalia bruta: vt per hoc magis recederent à crudelitate hominis, habentes exercitium pietatis etiam circa bestias. Adipis etiam esus prohibitus est eis, tum quia idololatræ comedebant illum in honorem deorũ suorum: tum etiam quia cremabatur in honorem Dei: tum etiam quia sanguis & adeps non generant bonum nutrimentũ, quod pro causa inducit Rabbi * Moyses. Causa autem prohibitionis esus neruorum exprimitur Gen. 32. vbi dicitur, quòd non comedunt filij Israel neruum, eo quòd tetigerit neruum fœmoris Iacob, & obstipuerit.

¶ Figuralis autem ratio horum est: quia per omnia huiusmodi animalia prohibita designantur aliqua peccata, in quorum figuram illa animalia prohibebantur. vnde dicit Augustin. in li. contra Faustum. * Si de porco & agno requiratur, vtrumque natura mundum est: quia omnis creatura dei bona est. quadam verò significatione agnus mundus, porcus immundus est, tanquam si illutrum & sapientem diceres: vtrumque hoc verbum natura vocis & literarum & syllabarum, ex quibus constat, mundum est: significatione autem vnum est mundum, & aliud immundum. Animal enim quod ruminat, & vngulam findit, mundum est significatione: quia fissio vngulæ significat distinctionem duorum testamentorum, vel patris & filij, vel duarum naturarum in Christo, vel discretionem boni & mali. Ruminatio autem significat mediationem scripturarum, & sanum intellectũ earum. Quicunque autem horum alterum deest, spiritualiter immundus est. Similiter etiam in piscibus illi qui habent squãmas & pennulas, significant contemplatio: per squãmas autem significatur aspera vita, quo vtrumque necessarium est ad mundam vitam spiritualem. In auibus autem specialia quædam genera prohibentur. In aquila enim quæ alte volat, prohibetur superbia. In gryphe autem, qui equis & hominibus insectus est, crudelitas potentum prohibetur. In Haliæto autem, qui pascitur minutis auibus, significantur illi qui sunt pauperibus molesti. In miluo autem, qui maximè insidijs vtitur, designantur fraudulenti. In vulture autem, qui sequitur exercitum, expectans comedere cadauera mortuorum, significantur illi qui mortes & seditiones hominum affectant, vt inde lucrentur. Per animalia coruini generis, significantur illi, qui sunt voluptatibus denigrati, vel qui sunt expertes bonæ affectionis: quia coruus semel emissus ab arca non est reuersus. Per struthionem, qui cum sit auis, volare non potest, sed properat est circa terram, significantur deo militantes & se negotijs secularibus implicantes. Nycticorax, quæ nocte acuti est visus, in die verò non videt, significat eos, qui in temporalibus sunt astuti, in spiritualibus hebetes. Larus autem, qui & volat in aere, & natat in aqua, significat eos, qui & circumcisionẽ & baptismum venerantur: vel significat eos, qui per contemplationem volare volunt, & tamẽ viuunt adhuc voluptatum. Accipiter verò, qui deseruit hominibus ad prædam, significat eos, qui ministrant potentibus ad deprædandum pauperes. Per bubonem qui in nocte victum quærit, & de die autem latet, significantur luxuriosi, qui occultari quærunt nocturnis operibus, quæ agunt. Mergulus autem, cuius natura est, vt sub vndis diutius moretur, significat gulosos, qui in aquis delitiarum se immergunt. Ibis verò auis est in Aphrica habens longum rostrum, quæ serpentibus pascitur, & forte est idem quod iconia, & significat inuidos: qui de malis aliorum, quasi de serpentibus reficiuntur. Cygnus autem est coloris candidi, & longum collum habet, qui ex profunditate stagnorum vel aquæ cibum trahit, & potest significare homines, qui per doctrinam iustitiæ candorem lucra terrena quærunt. Onocrotalus autem auis est in partibus Orientis longo rostro, quæ in faucibus habet quosdam folliculos, in quibus primo cibum reponit, & post modum in ventrem mittit: & significat auaros, qui immoderata solicitudine necessaria vitæ congregant. Porphyrio autem præter modum alarum autium habet vnum pedem latum ad natandum, alium ad ambulandum: quia & in aqua natat, vt anates, & in terra ambulat, vt perdices, solo morsu bibit, omnem cibum aqua tingens: & significat eos qui nihil ad alterius arbitrium facere volunt, sed sola quod fuerit tinctum aqua propriæ voluntatis. Per herodionem, qui vulgariter falco dicitur, significãtur illi, quorum pedes sunt veloces ad effundendum sanguinem. Charadrion autem, quæ est auis pura, significat loquaces. Vpupa autem, quæ nidificat in stercoribus, & fœtenti pascitur fimo, & gemitum in cantu simulat, significat hypocritam seculi, quæ in hominibus immundis mortem operatur. Per vespertilionem autem quæ circa terram volitat, significantur illi qui seculari scientia præditi, sola terrena sapiunt. Circa volatilia autem & quadrupedia, illa sola conceduntur eis, quæ posteriora crura habent longiora, vt salire possint: talia verò quæ terræ magis adhærent, prohibentur: quia illi qui abutuntur doctrina quatuor euangelistarũ, vt per eam in altum non subleuentur, immundi reputantur, in sanguine vero & adipe & neruo, intelligitur prohiberi crudelitas & voluptas & fortitudo ad peccandum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd esus plantarum & aliorum terrænascentium fuit apud homines etiam ante diluuium: sed esus carnium videtur esse post diluuiũ introductus. Dicitur enim Gene. octauo: Quasi olera virentia dedi vobis omnem carnem. & hoc ideo, quia esus terrænascentium magis pertinet ad quandam simplicitatem vitæ, esus autem carnium ad quasdam delicias & curiositatem viuendi. sponte enim terra herbam germinat, vel cum modico studio huiusmodi terræ nascentia in magna copia procurantur. oportet autem cum magno studio animalia nutrire, vel etiam capere: & ideo volens Dominus populum suum reducere ad simpliciorem victum, multa in genere animalium eis prohibuit, non autem in genere terrenascentium. Vel etiã quia animalia immolabantur idolis, non autem terræ nascentia.

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd etsi hœdus occisus non sentiat, qualiter carnes eius coquantur, tamen in animo decoquentis ad quandam crudelitatem pertinere videtur, si lac matris quod datum est ei pro nutrimento, adhibeatur ad consumptionem carnium ipsius. Vel potest dici, quod Gentiles in solennitatibus idolorum taliter carnes hœdi decoquebant ad immolandum vel ad comedendum. & ideo Exod. 23. postquam prædictum fuerat de solennitatibus celebandis in lege, subditur, Non coques hœdum in lacte matris suæ.

¶ Figuralis autem ratio huius prohibitionis est, quia præfigurabatur, quòd Christus qui est hœdus, propter similitudinem carnis peccati nõ erat à Iudæis coquendus, id est, occidendus in lacte matris, id est, in tempore infantię, vel significatur quòd hœdus, id est, peccator, non coquendus in lacte matris, id est, non est blanditijs delinendus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd Gentiles fructus primitiuos, quos fortunatos æstimabant, diis suis offerebant, vel etiam comburebant eos ad quædam magica facienda, & ideo præceptum est eis, vt fructus trium primorum annorum immundos reputarent. In tribus enim annis fere omnes arbores terræ illius fructum producunt: quæ scilicet vel seminando, vel inserendo, vel plantando coluntur. Raro autem contingit, quòd ossa fructuum arboris vel semina latentia sementur: hæc enim tardius facerent fructum, sed lex respexit ad id quod frequentius fit. Poma autem quarti anni, tanquam primitiæ mundorum fructuum, deo offerebantur. Quinto autem anno & deinceps comedebantur.

¶ Figuralis autẽ ratio est, quia per hoc præfiguratur, quòd post tres status legis (quorum vnus est ab Abraham, vsque ad Dauid: secundus, vsque ad transmigrationem Babylonis, tertius vsque ad Christum) erat Christus deo offerendus, qui est fructus legis: vel quia primordia nostrorum operum debent esse nobis suspecta, propter imperfectionem.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut dicitur Eccle. 19. Amictus corporis enuntiat de homine, Et ideo voluit Dominus, vt populus eius distingueretur ab aliis populis: non solum signo circumcisionis, quod erat in carne, sed etiam certa habitus distinctione. Et ideo prohibitum fuit eis, ne induerentur vestimento ex lana & lino contexto: & ne mulier indueretur veste virili, aut econuerso. propter duo. Primo quidem ad vitandum idololatriæ cultum. Huiusmodi enim variis vestibus ex diuersis contextis Gentiles in cultu suorum deorum vtebantur, & etiam in cultu Martis mulieres vtebantur armis virorum: in cultu autem Veneris econuerso viri vtebantur vestibus mulierum. Alia ratio est, ad declinandam luxuriam: nam per cõmistiones varias in vestimentis, omnis ordinata commistio coitus excluditur. Quod autem mulier induatur veste virili, aut econuerso, incentiuum est concupiscentiæ, & occasionem libidini præstat.

¶ Figuralis autem ratio est: quia in vestimento contexto ex lana & lino interdicitur cõiunctio simplicitatis & innocentiæ, quæ figuratur per lanã, & subtilitatis & malitiæ, quæ figuratur per linum: prohibetur etiam, quòd mulier nõ vsurpet sibi doctrinam vel alia virorum officia, vel ne vir declinet ad mollities mulierum.

¶ Ad septimum dicendum, quòd sicut Hieronymus * dicit super Matth. Dominus iussit, vt in quatuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias facerent, ad populũ Israel dignoscendũ ab alijs populis: vnde per hoc se esse Iudęos profitebãtur, & ideo per aspectum huius signi inducea

Matt. 23. sic per illud: Magnificãt fimbrias sua as 10.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulū primum.*

Anuot.

IN articulo primo quæ. 103. nota duo. Primum in responsione ad tertium, quòd sacerdotium antè legem non diuina, sed humana determinatione dignitas erat primogeniti: vt hinc habeas quàm sacrum fuerit. Secundum in responsione ad quartum, quòd author non dicit, quod nihil fuerit ante legem immundum indicatum à Deo quantumcunque esset, sed dicit quod non fuit distinctio animalium immundorū à mundis tunc à Deo. Hoc enim est verum. Primum autem falsumquia ad Noe dictum est Genes. 9. quasi olera virentia tradidi vobis omnia, excepto quod carnem cum sanguine non comedetis, & coepit hæc obseruantia ante legem, sicut circunsio.

inducebantur in memoriam suę legis, Quod autem dicitur, Ligabis ea in manu tua, & erunt semper ante oculos tuos: Pharisęi male interpretabantur, scribentes in membranis decalogum Moysi, & ligabant in fronte quasi coronam, vt aute oculos moueretur: cum tamen intentione Domini mandantis fuerit, vt signarentur in manu, id est, in operatione, & essent ante oculos, id est, in meditatiõe. In hya cinthinis autem vittis, quæ palliis inserebantur, significatur cœlestis intētio, quę omnibus operibus nostris debet adiungi. Potest temen dici, quod quia populus ille carnalis erat, & durę ceruicis, oportuit etiam per huiusmodi sensibilia eos ad legis obseruantiam excitari.

¶ Ad octauum dicendum, quòd affectus hominis est duplex. Vnus quidem secundum rationem, alius vero secundum passionem. Secundum igitur affectum rationis non refert quid homo circa bruta animalia agat: quia omnia sunt subiecta eius potestati à Deo: secundum illud Psal. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. & secundum hoc Apostolus dicit, quòd non est cura Deo de bobus: quia Deus non requirit ab homine quid circa boues agat, vel circa alia animalia. Quantum vero ad affectum passionis, mouetur affectus hominis etiam circa alia animalia: quia enim passio misericordię cõsurgit ex afflictionibus aliorum, contingit autem etiam bruta animalia pœnas sentire, potest in homine consurgere misericordię affectus etiam circa afflictiones animalium. Proximum autem est, vt qui exercetur in affectu misericordię circa animalia, magis ex hoc disponatur ad affectum misericordię circa homines. vnde dicitur Prouerbiorum 12. Nouit iustus animas iumentorum suorum, viscera autem impiorum crudelia. Et ideo vt Dominus populum Iudaicum ad crudelitatem pronum ad misericordiam reuocaret, voluit eos exercere ad misericordiam etiam circa bruta animalia, prohibens quędam circa animalia fieri, quę ad crudelitatem quandam pertinere videntur: & ideo prohibuit ne coqueretur hœdus in lacte matris, & quòd non alligaretur os boui tritu ranti, & quod non occideretur mater cum filiis. Quamuis etiam dici possit, quòd hęc prohibita sunt eis in detestationem idolatrię: nam Aegyptij nefarium reputabant, vt boues triturãtes de frugibus comederent, aliqui etiam malefici vtebantur matre auis incubante & pullis eius simul capta, ad fœcunditatem & fortunam circa nutritionem filiorum: & quia etiã in auguriis reputabatur hoc esse fortunatum, quod inueniretur mater incubans filiis. Circa commixtionem vero animalium diuersę speciei, ratio literalis potuit esse triplex. Vna quidem ad detestationẽ idolatrię Aegyptiorum, qui diuersis commistionibus vtebantur in seruitium planetarum: qui secundum diuersas coniunctiones habent diuersos effectus, vt super diuersas species rerum. Alia ratio est ad excludendum concubitus contra naturam. Tertia ratio est ad tollendam vniuersaliter occasionem concupiscentię. Animalia enim diuersarum specierum non commiscentur de facili ad inuicem, nisi hoc per homines procuretur: & in aspectu coitus animalium excitatur homini concupiscentię motus: vnde & in traditionibus Iudęorum pręceptum inuenitur (vt Rabbi Moyses dicit*) vt homines auertant oculos ab animalibus coeuntibus.

*In li. qui dicit coitor dabetur. Et infr. Dux erantium.

¶ Figuralis autem horum ratio est: quia boui trituranti, id est, prędicatori deferenti segetes doctrinę, non sunt necessaria victus subtrahenda. vt Apostolus dicit 1. ad Cor. 9. Matrem etiam non simul debemus tenere cum filiis: quia in quibusdam retinendi sunt spirituales sensus quasi filij, & dimittenda est literalis obseruantia quasi mater: sicut in omnibus cęremoniis legis. Prohibetur etiam, quòd iumenta, id est, populares homines non faciamus coire, id est, coniunctionem habere cum alterius generis animantibus, id est, cum Gentibus vel Iudęis,

¶ Ad nonum dicendum, quod omnes illæ commixtiones in agri cultura sunt prohibitæ ad literam, in detestationem idolatriæ: quia Aegyptij in veneratione stellarum diuersas commixtiones faciebant, & in seminibus, & in animalibus, & in vestibus repræsentantes diuersas coniunctiones stellarum. Vel omnes huiusmodi commixtiones vtrię prohibentur ad detestationem coitus contra naturam. Habent tamen figuralem rationem: quia quod dicitur, Non seres vineam tuam altero semine, est spiritualiter intelligendum, quòd in ecclesia quæ est spiritualis vinea, non est seminanda aliena doctrina: & similiter ager, id est ecclesia, non est seminandus diuerso semine, id est catholica doctrina & hęretica. Non est etiam simul arandum in boue & asino: quia

fatuus sapienti in prædicatione non est sociandus: quia vnus impedit alium.

¶ Ad vndecimum dicendum, quod malefici & sacerdotes idolorum vtebantur in suis ritibus ossibus vel carnibus hominum mortuorum: & ideo ad extirpandum idolatriæ cultum præcepit Dominus, vt fieret mentio hominum mortuorum, qui per tempora certa ministrabant in sanctuario, non inquinarentur in mortibus, nisi valde propinquorum, scilicet patris & matris: & huiusmodi coniunctarum personarum. Pontifex autem semper debebat esse paratus ad ministerium Sanctuarij: & ideo totaliter prohibitus erat ei accessus ad mortuos, quantumcunque propinquos. Præceptum etiam est eis ne ducerent vxorem meretricem. ac repudiatam, sed virginem, tum propter reuerentiam sacerdotum, quorum dignitas quodammodo ex tali coniugio diminui videretur. tum etiam propter filios, quibus esset ad ignominiam turpitudo matris: quæ maximè tunc erat vitandum, quando sacerdotij dignitas secundum successionem generis conferebatur. Præceptum etiam erat eis, vt non raderent caput nec barbam, nec in carnibus suis facerent incisuram, ad remouendum idolatrię ritũ. Nam sacerdotes Gentilium radebant caput & barbam. vnde dicitur Baruch sexto: Sacerdotes sedent habentes tunicas scissas, & capita & barbam rasam: & etiam in cultu idolorum incidebant se cultris & lanceolis, vt dicitur tertij Regum decimo octauo. vnde contraria præcepta sunt sacerdotibus veteris legis.

¶ Spiritualis autẽ ratio horum est: quia sacerdotes omnino debent esse immunes ab operibus mortuis, quæ sunt opera peccati, & etiam non debent radere caput, id est, deponere sapientiam, neque deponere barbam, id est, sapientiæ perfectionem, neque etiam scindere vestimenta, aut incidere carnes, vt scilicet vitium schismatis non incurrant.

QVAESTIO CENTESIMA

tertia, De duratione præceptorum cæremonialium, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de duratione cæremonialium præceptorum.

¶ Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum præcepta cæremonialia fuerint ante legem.

¶ Secundo, vtrum in lege aliquam virtutem habuerint iustificandi.

¶ Tertio, vtrum cessauerint Christo veniente.

¶ Quarto, vtrum sit peccatum mortale obseruare ea post Christum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum cæremoniæ legis fuerint ante legem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd cæremoniæ legis fuerint ante legem. Sacrificia enim & holocausta pertinent ad cæremonias veteris legis, vt supra dictum* est: sed sacrificia & holocausta fuerunt ante legem, Dicitur enim Gen. 4. quòd Cain obtulit de fructibus terræ munera Domino. Abel autem obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum. Noe etiam obtulit holocausta domino, vt dicitur Gen. 8. & Abraham similiter, vt dicitur Gen. 22. ergo cæremoniæ veteris legis fuerunt ante legem.

2 ¶ Præterea, Ad cæremonias sacramentorum pertinet consecratio altaris & eius inunctio, sed ista fuerunt ante legẽ: legitur enim Gen. 28. quòd Abraham ædificauit altare Domino. & Iacob dicitur Gen. 28. quòd tulit lapidem, & erexit in titulum fundens oleum desuper. ergo cæremoniæ legales fuerunt ante legem.

3 ¶ Præterea, Inter sacramenta legalia primum dicitur fuisse circuncisio, sed circuncisio fuit ante legem, vt patet Gen. 17. similiter etiam sacerdotium fuit ante legem. Dicitur enim Gen. 14. quòd Melchisedech erat sacerdos Dei summi. ergo cæremoniæ sacramẽtorum fuerunt ante legem.

4 ¶ Præterea, Discretio mundorum animalium ab immundis pertinet ad cæremonias obseruantiarum: vt supra* dictum est. Sed ratio & distinctio fuit ante legem: dicitur enim Gen. 7. Ex omnibus mundis animalibus tolle septena & septena. de animantibus vero immundis duo & duo. ergo cæremoniæ legales fuerunt ante legem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deuteronomij sexto. Hæc sunt præcepta & cæremoniæ, quæ mandauit Dominus Deus noster vt docerem vos: non autem indiguissent super his doceri. si prius fuissent dictę cęremonię legis, non fuerunt ante legem.

CON-

CONCLVSIO.

¶ *Fuerunt non solum in lege, sed ante aliquæ à sanctis patribus cæremoniæ ad debitum dei cultum exhibendum institutæ.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex dictis* patet, cæremoniæ legis ad duo ordinabantur, scilicet ad cultum dei, & ad figurandum Christum. Quicunque autem colit deum, oportet quòd per aliqua determinata cum colat, quæ ad exteriorem cultum pertinent. Determinatio autem diuini cultus pertinet ad cæremonias: sicut etiã determinatio eorum, per quæ ordinamur ad proximum, pertinet ad præcepta iudicialia, vt supra dictum* est. & ideo sicut inter homines communiter erant aliqua iudicialia, non tamen ex authoritate legis diuinę instituta, sed ratione hominum ordinata: ita etiam erant quæ dam cæremonię, non quidem ex authoritate alicuius legis determinate, sed solum secundum voluntatem & deuotionem hominum deum colentium. Sed quia etiam ante legem fuerunt quidam viri præcipui prophetico spiritu pollentes, credendum est quod ex instinctu diuino, quali ex quadam priuata lege, inducerentur ad aliquem certum modum colendi deum, qui & conueniens esset interiori cultui, & etiam congrueret ad significandum Christi mysteria, quæ figurabantur etiã per alia eorum gesta: secundum illud 1. ad Cor. 10. omnia in figuram contingebant illis. Fuerunt igitur ante legem quædam cęremoniæ, non tamen cæremoniæ legis, quia non erant per aliquam legis latorem institutæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi oblationes, & sacrificia, & holocausta offrebant antiqui ante legem ex quadam deuotione propriæ voluntatis: secundum quod eis videbatur conuenire, vt in rebus quas à deo acceperant, quas in reuerentiam diuinam offerrent, protestarentur se colere deum qui est omnium principium & finis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam sacra quædam instituerunt: quia videbatur eis conueniens, vt in reuerentiam diuinam essent aliqua loca ab aliis distincta diuino cultui mancipata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sacramentum circuncisionis præcepto domino fuit statutum ante legem. vnde non potest dici sacramentum legis quasi in lege institutum: sed solum quasi in lege obseruatum. Hoc est quod dominus dicit Io. 7. Circuncisio non ex Moyse est, sed ex patribus eius, Sacerdotium etiam erat ante legem apud colentes deum, secũdum humanam determinationem: qui hanc dignitatem primogenitis attribuebant.

¶ Ad quartum dicendum, quod distinctio mundorum animalium & immundorum non fuit ante legem quantum ad esum, cum dictum sit Gen. 9. Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum: sed solum quantum ad sacrificiorum oblationem: quia de quibusdam determinatis animalibus sacrificia offerebant. Si tamen quantum ad esum cuiusque animalium discretio, hoc non erat, quia esus illorum reputabatur illicitus, cum nulla lege esset prohibitus: sed propter abominationem vel consuetudinem: sicut & nunc videmus, quod aliqua cibaria sunt in aliquibus terris abominabilia, quæ in aliis comeduntur.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi tempore legis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi tempore legis. Expiatio enim à peccato, & consecratio hominis ad iustificationem pertinent. sed Exod. 29. dicitur, quòd per aspersionem sanguinis & inunctionem olei consecrabantur sacerdotes & vestes eorum. & Leuit. 16. dicitur, quod sacerdos per aspersionem sanguinis vituli expiabat Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel, & à præuaricationibus eorum atque peccatis. ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi.

¶ Præterea, Id per quod homo placet deo, ad iustitiam pertinet secundum illud Psal. 10. Iustus dominus, & iustitias dilexit, sed per cęremonias aliqui deo placebant: secundum illud Leui. 10. Quomodo potuit placere domino in cæremoniis mente lugubri. ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi.

¶ Præterea, Ea quę sunt diuini cultus, magis pertinent ad animam, quàm ad corpus: secundum illud Psal. 18. Lex domini immaculata cõuertens animas: sed per cæremonias veteris legis mundabatur leprosus, vt dicitur Leuit. 14. Ergo multo magis cæremoniæ veteris legis poterant mundare animam iustificando.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit Galat. 2. Si data esset lex, quæ posset iustificare, Christus gratis mortuus esset, id est sine causa. sed hoc est inconueniens. ergo cæremoniæ veteris legis non iustificabant.

CONCLVSIO.

¶ *Cæremoniæ in veteri lege non iustificabant, nisi à nonnullis corporalibus immunditiis, à peccatis autem fide Christi adiuncta, vt interioris iustificationis protestationes.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum* est, in veteri lege duplex *testimœrtia Articulum* immunditia obseruabatur. Vna quidem spiritualis, quæ est immunditia culpæ: alia vero corporalis, quæ tollebat idoneitatem ad cultum diuinum: sicut leprosus dicebatur immundus, vel ille qui tangebat aliquod morticinium, & sic immunditia nihil aliud erat, quàm irregularitas quædam. Ab hac igitur immunditia cæremoniæ veteris legis habebant virtutem emundandi: quia huiusmodi cæremoniæ erãt quædam remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollendas prædictas immũditias ex statuto legis inductas. & ideo Apostolus dicit ad Heb. 9. quod sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Et sicut ista immunditia quæ per huiusmodi cæremonias emundabatur erat magis carnis quàm mẽtis, ita & etiã ipsæ cęremonię iustitię carnis dicuntur ab ipso Apostolo parum supra. Iustitiis inquit carnis vsque ad tempus correctionis impositis. Ab immunditia verò mentis, quæ est immunditia culpę, non habebant virtutem expiandi, & hoc ideo, quia expiatio à peccatis nunquam fieri potuit, nisi per Christum, qui tollit peccata mundi: vt dicitur Ioan. 1. Et quia mysterium incarnationis & passionis Christi nondum erat realiter peractum, veteris legis cęremoniæ non poterant in se continere realiter virtutem profluentẽ à Christo incarnato & passo, sicut continent sacramenta nouæ legis, & ideo non poterant à peccato mundare: sicut Apostolus dicit ad Hebr. 10. quòd impossibile est sanguine taurorũ aut hircorum auferri peccata. & hoc est quod Gala. 4. Apostolus vocat ea egena & infirma elementa: infirma quidem, quia non possunt à peccato mundare: sed hæc infirmitas provenit ex eo, quòd sunt egena, id est, eo quòd non continent in se gratiam. Poterat autem mens fidelium tempore legis per fidem coniungi Christo incarnato & passo: & ita ex fide Christi iustificabantur, cuius fidei quædam protestatio erat huiusmodi cæremoniarum obseruatio, inquantum erant figura Christi, & ideo pro peccatis offerebantur sacrificia quædã in veteri lege: non quia ipsa sacrificia à peccato emundarent, sed quia erant quædam protestationes fidei, quæ à peccato mundabant: & hoc etiam ipsa lex innuit eo modo loquendi. Dicitur enim Leuit. 4. & 5. quod in oblatione hostiarum pro peccato orabit pro eo sacerdos, & dimittetur ei: quasi peccatum dimittatur non ex vi sacrificiorũ, sed ex fide & deuotione offerentiũ. Sciendum est tamen, quod hoc ipsum, quod veteris legis cæremoniæ à corporalibus immunditiis expiabant, erat in figura expiationis à peccatis quæ fit per Christum. Sic igitur patet, quod cæremoniæ in statu veteris legis non habebant virtutem iustificandi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa sanctificatio sacerdotum, & filiorum eius, & vestium ipsorum, vel quorumcunque aliorum per aspersionem sanguinis, nihil aliud erat, quàm depuratio ad diuinum cultum, & remotio impedimentorum ad emundationem carnis: & Apostolus dicit in prefigurationem illius sanctificationis, qua Iesus per suum sanguinem sanctificauit populum. Hęc ergo expiatio ad remotionem huiusmodi corporalium immunditiarum referenda est, non ad remotionem culpæ, vnde etiam sanctuarium expiari dicitur, quod culpę subiectum esse non poterat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sacerdotes placebant Deo in cæremoniis, propter obedientiam, & deuotionem & finem rei præfiguratæ, non autem propter ipsas res secundum se consideratas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cæremoniæ illæ, quæ erant institutæ in emundatione leprosi, non ordinabantur ad tollendam immunditiam infirmitatis lepræ: quod patet ex hoc, quòd non adhibebantur huiusmodi cæremoniæ nisi iam emundato, vnde dicitur Leuitic. 14. quòd sacerdos egressus de castris, cum inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei, qui purificatur, vt offerat, &c. Ex quo patet, quòd sacerdos constituebatur iudex lepræ mundatæ, non autem emundandę. Adhibebantur autem huiusmodi cæremoniæ ad tollendam immunditiam irregularitatis. Dicunt tamen, quòd quandoque si contingeret sacerdotem errare in iudicando, miraculosè leprosus mundabatur à Deo virtute diuina, non autem virtute sacrificiorum: sicut etiam miraculosè mulieris adulteræ computrescebat fœmur bibitis aquis, in quibus sacerdos maledicta congesserat: vt habetur Num. 5.

2.2.qu. 86. a. 4. ad 1. et 2. di. 44. q. 2. art. 2 ad 3. et 4. d. 1. q. 2. ar. 5. q. 1. & 2.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum cæremoniæ veteris legis cessauerint in aduentu Christi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd cæremoniæ veteris legis non cessauerint in Christi aduentu. Dicitur enim Baruch. 5. Hic est liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum: sed ad legem pertinebant legis cæremoniæ. ergo legis cæremoniæ in æternum duraturæ erant.

d. 2. q. 1. ar. 4 q 3. co. et quol. 2. a. 3. co. Et Rom. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quartum.

Annot.

IN articu. 4. eiusdem 103. quæstio, omisso tertio articulo, dubium occurrit circa rationem assignatam in litera. Quare legalia post passionem Christi cessauerunt, sic quod absque mortali peccato seruari non possunt. Videtur autē, quòd Augu. & author in ea decepti sunt, nam aut efficaciter concludit, aut non: si efficax est, ergo duo tantum tempora distinguenda sunt, cum Hieron. scilicet ante passionem & post, vt in corpore articuli, & ex hac ratione distinguitur. Et tenet sequela: quia quum idem sit iudicium secundum hanc rationem de verbis & factis cæremonialibus, sicut duo tantum tēpora distinguūtur, quo ad verba, ita quo ad facta cæremonialia, & sicut post passionem Christi immediatè peccassent mortaliter Apostoli, dicentes Iesum Christum nasciturum, passurum, resurrecturum: ita exercentes facta professionem ipsum nasciturum, passurum, resurrecturum, peccabant mortaliter: super hoc quippe vis rationis stat, quod paria sint mentiri verbo & facto. Si autem quod deduximus, non admittitur, quia contradicit tribus temporibus in responsione ad primum ab Augustō positis, sequitur quod ratio efficax non sit ad concludendum, quòd legalia seruari non possent absque peccato mortali: quod tamen in corpore articuli concluditur, non magis nāque est mendacium dicere, nunc Christum nasciturum, passurum, resurrecturum, ascensurū, & Spiritus sancti legem daturum, quàm post Pentecosten tempore Apostolorum.

a prece. a. 4. ad 10.

2. 10. ar. 5. & 2.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia non solum ex Augusti. & authoris, sed ecclesiæ authoritate distinctionem trium temporum, & rationem in litera allatam, & cōclusionem, vt in concilio Florentino sub Eugen. 4. pater, habemus idem vtrunque saluare oportet. Dicendum est ergo, quòd ratio illa de mendacio, verbo, vel facto, efficax est: & concludit quòd cæremonialia absolutè & simpliciter non potuerunt post Christum immediate obseruari absque mendacio pernicioso: & propterea hodie seruari non possunt, nec tunc seruari potuerunt absolutè: quoniam absolutè seruata seruantur, vt viua & necessaria ad salutem ex lege veteri: quod post Christum nūquam fecit. Quare autem quodam tempore

2 ¶ Præterea, Oblatio mundati leprosi ad legis cæremonias pertinebat, sed etiam in Euangelio præcipitur leproso emundato, vt huiusmodi oblationes offerat. ergo cęremonię veteris legis nō cessauerunt Christo veniente.

3 ¶ Præterea, Manente causa, manet effectus: sed cæremoniæ veteris legis habebant quasdam rationabiles causas, inquantum ordinabantur ad diuinum cultum, etiam præter hoc, quòd ordinabantur in figuram Christi. ergo cæremoniæ veteris legis cessare non debuerunt.

4 ¶ Præterea, Circuncisio erat instituta in signum fidei Abrahę, obseruatio autem sabbathi ad recolendum beneficium creationis, & aliæ solennitates legis, ad recolendum alia beneficia dei, vt suprà * dictum est: sed fides Abrahæ est semper imitanda, etiam à nobis, & beneficiū creationis, & alia dei beneficia semper sunt recolenda. ergo ad minus circunsio- & solemnitates legis cessare non debuerunt.

¶ SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit ad Col. 2. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbathorum, quę sunt vmbra futuro rum: & ad Heb. 8. dicitur, quòd dicendo nouum testamentum veteravit prius, quod autē antiquatur & senescit, propè interitum est.

CONCLVSIO.

¶ Congruit cæremonis veteris legis in aduenu Christi cessare, sicut in aduentu gloriæ cessabit lex noua, quo ad ea quæ fidei & spei sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnia præcepta cæremonialia veteris legis ad cultum dei sunt ordinata, vt suprà * dictum est. Exterior autē cultus proportionari debet interiori cultui, qui consistit in fide, spe, & charitate: vnde secundum diuersitatem interioris cultus debuit diuersificari exterior cultus. Potest autem triplex status distingui interioris cultus. Vnus quidem, secundum quē habetur fides & spes, & de bonis cœlestibus, & de his, per quę in cœlestia introducimur, de vtrisque quidem sicut se quibusdam futuris, & talis fuit status fidei & spei in veteri lege. Alius autem est status interioris cultus, in quo habetur fides & spes de cælestibus bonis, sicut de quibusdā futuris, scilicet de his, per quæ in troducimur in cœlestia, sicut de præsentibus, vel præteritis. & iste est status nouæ legis. Tertius autem status est in quo vtraque habentur, vt præsentia, & nihil creditur vt absens, neque speratur vt futurum, & iste est status beatorū. In illo ergo statu beatorum nihil erit figurale ad diuinum cultum pertinens, sed solum gratiarum actio, & vox laudis. & ideo dicitur Apocal. 21. de ciuitate beatorum, Templum non vidi in ea. Dominus enim deus omnipotens templum illius est, & agnus. Patet igitur ratione cæremoniæ primi status, per quas figuraba tur & secundus & tertius, veniente secundo statu cessare debuerunt, & aliæ cæremonię induci, quæ conuenirent statui cultus diuini pro tempore illo, in quo bonæ cœlestia sunt futura, beneficia autem Dei, per quæ ad cælestia introducimur, sunt præsentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod lex vetus dicitur esse in æternum, secundum moralia quidem simpliciter, & absolutè, secundum cæremonialia vero quantum ad veritatem per ea figuratam.

¶ Ad secundum dicendum, quod mysterium redemptionis humani generis completum fuit in passione Christi. vnde tunc Dominus dixit, Consummatum est, vt habetur Io. 19. & ideo tunc totaliter debuerunt cessare legalia, quasi iam veritate eorum consummata, in cuius si-

gnum in passione Christi velum templi legitur esse scissum, Matt. 27. & ideo ante passionem Christi Christo prædicante. & miracula faciente currebant simul Lex & Euangelium: quia iam mysterium Christi erat inchoatum, sed nondum consummatum: & propter hoc mandauit Christus dominus ante passionem leproso, vt legales cæremonias obseruaret.

¶ Ad tertium dicendum, quod rationes literales cæremoniarum suprà assignatæ, referuntur ad diuinum cultum: qui quidem cultus erat in fide venturi. & ideo iam veniente eo qui venturus erat, & cultus debite cessat, & omnes rationes ad hunc cultum ordinatæ.

¶ Ad quartum dicendum, quod fides Abrahæ fuit commendata in hoc, quòd credidit diuinæ promissioni de futuro semine, in quo benedicerentur omnes gentes. & ideo quandiu hoc erat futurum oportebat protestari fidem Abrahæ in circuncisione: sed postquam iam hoc est perfectum, oportet idem alio signo declarari, scilicet baptismo, qui in hoc circuncisioni succedit, secundū illud Apostoli ad Col. 2. Circuncisi estis circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisione domini nostri Iesu Christi, consepulti ei in baptismo. Sabbatum autem, quod significabat primam creationem, mutatur in diem dominicum: in quo commemoratur noua creatura inchoata in resurrectione Christi: & similiter aliis solennitatibus veteris legis nouæ solennitatēs succedunt: quia beneficia illi populo exhibita significant beneficia nobis concessa per Christum. Vnde festo paschæ succedit festum passionis Christi & resurrectionis. Festo Pentecostes in quo fuit data lex vetus, succedit festum Pentecostes, in quo fuit data lex spiritus vitæ. Festo Neomeniæ succedit festum beatæ Virginis in qua primo apparuit illuminatio Solis, id est, Christi per copiam gratiæ. Festo tubarum succedunt festa Apostolorum. Festo expiationis succedunt festa Martyrum & confessorum. Festo tabernaculorū succedit festum consecrationis ecclesiæ. Festo cœtus atque collectæ succedit festum angelorum: vel etiam festum omnium sanctorum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum post passionem Christi legalia posint seruari sine peccato mortali.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod post passionem Christi legalia possint sine peccato mortali obseruari. Nō est enim credendum quod Apostoli post acceptum Spiritum sanctum mortaliter peccauerint: eius enim plenitudine sunt indutī in tute ex alto: vt dicitur Lucæ vltimo. Sed Apostoli post aduentum Spiritus sancti legalia obseruauerunt. Dicitur enim Act. 16. quod Paulus circuncidit Timotheum: & Act. 21. dicitur, quod Paulus secundum consilium Iacobi, assumptis viris purificatus cum eis intrauit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offeretur pro vnoquoque eorū oblatio. Ergo sine peccato mortali post passionem Christi legalia obseruari.

2 ¶ Præterea, Vitare consortia Gentilium ad cæremonias legis pertinebat: sed hoc obseruauit primus pastor ecclesiæ. Dicitur enim ad Gal. 2. quod tum venissent quidam Antiochiam, subtrahebat & segregabat se Petrus à Gentilibus. ergo absque peccato post passionē Christi legis cæremoniæ obseruari possunt.

3 ¶ Præterea, Præcepta Apostolorum non induxerunt hominem in peccatum: sed ex decreto Apostolorum statutum fuit, quòd Gentiles quædam de cæremoniis legis obseruarent. Dicitur enim Act. 15. Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vlta imponere oneris vobis, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocato, & fornicatione. Ergo absque peccato cæremonialia legales possunt post Christi passionem obseruari.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Gal. 5. Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit. sed nihil excludit fructum Christi nisi peccatum mortale. ergo circuncidi & alias cæremonias obseruare post passionem Christi, est peccatum mortale.

CONCLVSIO.

¶ Cum cæremoniæ veteris legis Christi venturi mysteria significarent, peccatum mortale esset, ea post Euangelij publicationem seruare.

¶ RESPONDEO dicendum, quod omnes cæremoniæ sunt quædam protestationes fidei, in qua consistit interior dei cultus. Secundum fidem interiorem potest homo protestari factis, sicut & verbis, & in vtraque protestatione, si aliquid homo falsum protestatur, peccat mortaliter. Quāuis autē sit eadē fides quam habemus de Christo & quā antiqui patres habuerunt, tamē quia ipsi præcesserūt Christū nos autē sequimur, eadē fides diuersis verbis significatur à nobis & ab eis. nam ab eis dicebatur, Ecce virgo concipiet & pariet filium, quæ sunt verba futuri temporis. Nos autem idem repræsentamus per verba preteriti temporis, dicentes, quod concepit & peperit. & similiter circa

moniæ veteris legis significabant Christum vt nasciturum & passurum: nostra autem sacramenta significant ipsum vt natum & passum. Sicut igitur peccaret mortaliter qui nunc suam fidem protestando, diceret Christum nasciturum, quod antiqui pię & veraciter dicebant: ita etiam peccaret mortaliter, si quis nunc cæremonias obseruaret, quas antiqui pię & fideliter obseruabant. Et hoc est quod Augustin. dicit * contra Faustum. Iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quòd illa sacramenta quodammodo personabant: sed annuntiatur, quòd natus sit, passus sit, resurrexerit: quod hæc sacramenta, quæ à Christianis aguntur, iam personant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd circa hoc diuersimode fuisse videtur Hieron. & Aug. * Hieronymus enim distinxit duo tempora: vnum tempus ante passionem Christi, in quo legalia non erant mortua, quasi non habentia vim obligatoriam, aut expiatiuam pro suo modo, nec etiam mortifera: quia non peccabant ea obseruantes. Statim autem post passionem Christi inceperunt esse non solum mortua, id est, non habentia virtutem & obligationem, sed etiam mortifera: ita scilicet quòd peccabant mortaliter, quicunque ea obseruabant. vnde dicebat quod Apostoli nunquam legalia obseruauerunt post passionem, secundum veritatem, sed solum quadam pia simulatione, ne scilicet scandalizarent Iudæos, & eorum conuersionem impedirent, quæ quidem simulatio sic intelligenda est, non quidem ita, quod illos actus secundum rei veritatem non facerent, sed quia non faciebant tanquam legis cæremonias obseruantes. sicut si quis pelliculam virilis membri abscinderet propter sanitatem, non causa legalis circuncisionis obseruandæ. Sed quia indecens videtur, quòd apostoli, ea occultārent propter scandalum, quæ pertinent ad veritatem vitæ & doctrinæ, & quòd simulatione vterentur in his, quæ pertinent ad salutem fidelium, ideo conuenientius * Augustinus dixit tria tempora. Vnum quidem ante Christi passionem, in quo legalia neque erant mortifera, neque mortua. Aliud autem post tempora Euangelij diuulgati, in quo legalia sunt mortua & mortifera. Tertium autem est tempus medium, scilicet à passione Christi vsque ad diuulgationem euangelij. In quo legalia quidem fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea obseruare tenebatur. non tamen fuerunt mortifera: quia illi, qui conuersi erant ad Christum ex Iudæis, poterant illa legalia licite obseruare: dummodo non sic ponerent spem in eis, quod ea reputarent sibi necessaria ad salutē, quasi sine legalibus fides Christi iustificare non posset. His autē qui conuertebantur ex gentilitate ad Christum, non inerat causa, vt ea obseruarent, & ideo Paulus circuncidit Timotheum, qui ex matre Iudæa genitus erat: Titum autem, qui ex Gentilibus natus erat, circuncidere noluit. Ideo autem noluit Spiritus sanctus, vt statim inhibebatur his, qui ex Iudæis conuertebantur, obseruatio legalium, sicut & prohibebatur his qui ex Gentilibus conuertebantur gentilitatis ritus: vt quædam differentia inter hos ritus ostenderetur. Nam gentilitatis ritus repudiabatur tanquam omnino illicitus, & à Deo semper prohibitus. Ritus autem legis cessabat tanquam impletus per Christi passionem: vtpotè à Deo in figuram Christi institutus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum * Hieronymum, Petrus simulatorie se à Gentilibus subtrahebat, vt vitaret Iudæorum scandalum, quorum erat apostolus. vnde in hoc nullo modo peccauit: sed Paulus eum similiter simulatorie reprehendit, vt vitaret scandalum Gentilium, quorum erat Apostolus. Sed Augu. * hoc improbat: quia Paulus in canonica scriptura, scilicet Gal. 2. in qua nefas est credere aliquid falsum esse, dicit quòd Petrus reprehensibilis erat. vnde verum est quòd Petrus peccauit, & Paulus verè eum, non simulatorie reprehendit. Non autem peccauit Petrus in hoc, quòd ad tempus legalia obseruabat: quia hoc sibi licebat tanquam ex Iudæis conuerso: sed peccabat in hoc, quòd circa legalium obseruantiam nimiam diligentiam adhibebat, ne scandalizaret Iudæos: ita quòd ex hoc sequebatur gentilium scandalum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quidam diverunt, quòd illa prohibitio Apostolorum non est intelligenda ad literam, sed secundum spiritualem intellectum: vt scilicet in prohibitione sanguinis intelligatur prohibitio homicidij, in prohibitione suffocati, intelligatur prohibitio violentiæ & rapinæ, in prohibitione immolatorum intelligatur prohibitio idolatriæ: fornicatio autem prohibetur tanquam per se malum, & hanc opinionem accipiunt ex quibusdā glosis, quæ huiusmodi præcepta mythicè exponunt. Sed quia homicidium & rapina etiam apud Gentiles reputabantur illicita, non oportuisset super hoc specialē mādatum dari his, qui erant ex gentilitate conuersi ad Christum. Vnde alij dicunt, quòd ad literam illa comestibilia fuerunt prohibita, non propter obseruantiam legalium, sed propter gulam temperandam. vnde dicit * Hieronymus super illud Ezech. 44. Omne morticinum, &c. condemnat sacerdotes, qui in cibis & cæteris huiusmodi hæc cupiditate gulæ non custodiunt. Sed quia sunt quędam cibaria magis delicata ad gulam prouocantia, non videtur

ratio quare fuerunt hæc magis quàm alia prohibita. Et idēo dicendum secundum tertiam opinionem, quod ad literam ista sunt prohibita, non ad obseruandum cæremonias legis, sed ad hoc, quod posset coalescere vnio Gentilium & Iudæorum insimul habitantium. Iudęis enim propter antiquam consuetudinem sanguis & suffocatum erant abominabilia. Comestio autem immolatorum simulacris poterat in Iudęis aggenerare circa Gentiles suspicionem reditus ad idolatriam: & ideo ista fuerunt prohibita pro tempore illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnum Gentiles & Iudęos. Procedente autem tempore cessante causa cessat effectus, manifestata euāgelicæ doctrinæ veritate, in qua dominus docet, quòd nihil quod per os intrat, coinquinat hominem: vt dicitur Matt. 15. & quòd nihil est reiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: vt primę ad Timotheum 4. dicitur. Fornicatio autem prohibetur specialiter, quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum.

QVAESTIO CENTESIMAQVARTA,

De præceptis iudicialibus, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandū est de præceptis iudicialibus.

¶ Et primo, considerandum est de ipsis in commun. ¶ Secundo de rationibus eorū.

¶ Circa primum quęruntur quatuor.

¶ Primo, quæ sunt iudicialia præcepta.
¶ Secundo, vtrum sint figuralia.
¶ Tertio, de duratione eorum.
¶ Quarto, de distinctione eorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum ratio præceptorum iudicialium consistat in hoc, quòd sunt ordinantia ad proximum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod ratio præceptorum iudicialium non consistat in hoc, quod sunt ordinantia ad proximum. Iudicialia enim præcepta à iudicio dicuntur. sed multa sunt alia, quibus homo ad proximum ordinatur, quę non pertinent ad ordinationem iudiciorum. non ergo præcepta iudicialia dicuntur, quibus homo ordinatur ad proximum.

2 ¶ Præterea, Præcepta iudicialia à moralibus distinguuntur, vt supra dictum * est. Sed multa præcepta moralia sunt quibus homo ordinatur ad proximum: sicut patet in septem præceptis secundę tabulę. non ergo præcepta iudicialia dicuntur ex hoc, quòd ad proximum ordinant.

3 ¶ Præterea, Sicut se habent præcepta cæremonialia ad deum, ita se habent iudicialia præcepta ad proximum, vt supra dictum * est. sed inter præcepta cæremonialia sunt quędā, quę pertinent ad seipsum: sicut obseruantię ciborum & vestimentorum: de quibus supra dictum * est. Ergo præcepta iudicialia non ex hoc dicūtur, quod ordinent hominem ad proximum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ezechi. 18. Inter cętera bona opera viri iusti si iudicium verum fecerit inter virum & virum: sed iudicialia præcepta à iudicio dicuntur. Ergo præcepta iudicialia videntur dici illa, quę pertinent ad ordinationem hominum adinuicem.

CONCLVSIO.

¶ Iudicialia præcepta sunt, quibus homines adinuicē ordinantur, ex aliqua tamen institutione vim ligandi habent.

Super quæ. 99. 4. Et locis ibi inductis.

Q. 99. a. 4.

Q. 99. a. 4. & qu. 101. art. 1.

Quæst. 102. art. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex supradictis* patet, præceptorum cuiuscunque legis, quædam habent vim obligandi ex ipso dictamine rationis: quia naturalis ratio dictat hoc esse debitum fieri vel vitari. & huiusmodi præcepta dicuntur moralia, eo quòd à ratione dicuntur mores humani. Alia vero præcepta sunt quæ non habent vim obligandi ex ipso dictamine rationis: quia scilicet in se considerata non habẽt absolutè rationem debiti vel indebiti: sed habẽt vim obligandi ex aliqua institutione diuina, vel humana. & huiusmodi sunt determinationes quædam moralium præceptorum. Si igitur determinentur moralia præcepta per institutionem diuinam in his, per quæ ordinatur homo ad deum, talia dicentur præcepta cæremonialia: si autem in his, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, talia dicentur præcepta iudicialia. In duobus ergo consistit ratio iudicialium præceptorum, scilicet vt pertineant ad ordinationem hominum adinuicem, & vt non habeant vim obligandi ex sola ratione, sed ex institutione.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iudicia exercentur officio aliquorum principum, qui habent potestatem iudicandi. Ad principem autem pertinet non solum ordinare de his, quæ veniunt in litigium, sed etiam de voluntariis contractibus, qui inter homines fiunt, & de omnibus pertinentibus ad populi communitatem & regimen: vnde præcepta iudicialia non solum sunt illa, quæ pertinent ad lites iudiciorum, sed etiam quæcunque pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, quæ subsunt ordinationi principis tanquam supremi iudicis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de præceptis ordinantibus ad proximum, quæ habent vim obligandi ex solo dictamine rationis.

¶ Ad tertium dicendum, quod etiam in his, quę ordinant ad deũ, quędam sunt moralia, quę ipsa ratio fide informata dictat, sicut deum esse amandum & colendum. Quędam vero sunt cærimonialia, quę non habent vim obligationis, nisi ex institutione diuina. Ad deum autem pertinent non solum sacrificia oblata deo: sed etiam quæcunque pertinent ad idoneitatem offerentium, & deum colentium. Homines enim ordinantur in deum sicut in finem: & ideo ad cultum dei pertinet, & per consequens ad cæremonialia prędicta, quod homo habeat quandam idoneitatem respectu cultus diuini: sed homo non ordinatur ad proximum sicut in finem: vt oporteat eum disponi in seipso in ordine ad proximum. Hæc enim est comparatio seruorum ad dominos, qui *Cap. 3. parũ ante med.* id quod sunt, dominorum sunt: secundum* Philosophum in 1. Politic. & ideo non sunt aliqua præcepta iudicialia ordinantia hominem in seipso: sed omnia talia sunt moralia: quia ratio, quæ est principium moralium se habet in homine respectu eorum quæ ad ipsum pertinent, sicut princeps vel iudex in ciuitate. Sciendum tamen, quòd quia ordo hominis ad proximum magis subiacet rationi, quàm ordo hominis ad deum, plura præcepta moralia inueniuntur, per quę ordinatur homo ad proximum, quàm per quę ordinatur homo ad deum, & propter hoc etiã oportuit plura esse cæremonialia in lege, quam iudicialia.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum præcepta iudicialia aliquid figurent.

Inf. a. 3. co. Et 2. 2. qu. 87. a. 1. co. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod præcepta iudicialia non figurent aliquid. Hoc enim videtur esse propriũ cæremonialium præceptorum, quod sint in figuram alicuius rei institutæ. si igitur etiam præcepta iudicialia aliquid figurent, non erit differentia inter iudicialia & cæremonialia præcepta.

2 ¶ Præterea, Sicuti illi populo Iudęorum data sunt quædam iudicialia præcepta, ita etiam aliis populis gentilium: sed iudicialia præcepta aliorũ populorum non figurant aliquid, sed ordinãt quid fieri debeat. ergo videtur quod neque præcepta iudicialia veteris legis aliquid figurarent.

2. 101. a. 2. ad 2. præcipuè. 3 ¶ Præterea, Ea, quę ad cultum diuinum pertinent, figuris quibuslibẽ tradi oportuit: quia ea, quę dicuntur, supra nostram rationem sunt, vt supra dictum* est, sed ea, quę sunt proximorum, non excedunt rationem nostram. ergo per iudicialia quę ad proximum nos ordinant, non oportuit aliquid figurari.

¶ SED CONTRA est, quod Exod. 21. iudicialia præcepta allegoricè & moraliter exponuntur.

CONCLVSIO.

¶ Iudicialia præcepta non nisi ex consequenti figurabant statum figuralem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dupliciter contingit aliquod præceptum esse figurale. Vno modo primo & per se: quia scilicet principaliter est institutum ad aliquid figurandum. & hoc modo præcepta cæremonialia sunt figuralia: ad hoc enim sunt instituta, vt aliquid figurent pertinens ad cultum dei, & ad mysterium Christi. Quædam vero præcepta sunt figuralia non primo & per se, sed ex consequenti, & hoc modo præcepta iudicialia veteris legis sunt figuralia: non enim sunt instituta ad aliquid figurandum, sed ad ordinandum statum illius populi secundum iustitiam & æquitatem: sed ex consequenti aliquid figurabant, inquantum scilicet totus status illius populi, qui per huiusmodi præcepta disponebatur, figuralis erat secundum illud 1. ad Corinth. 10. Omnia in figuram contingebant illis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod præcepta cæremonialia alio modo sunt figuralia quàm iudicialia, vt dictum* est.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod populus Iudæorum ad hoc electus erat à deo, quod ex eo Christus nascheretur: & ideo oportuit totum illius populi statum esse propheticum & figuralem. vt Aug.* dicit, contra Faustum. & propter hoc etiam iudicialia illi populo tradita magis sunt figuralia, quàm iudicia aliis populis tradita: sicut etiam bella & gesta illius populi exponuntur mysticè: nõ autem bella vel gesta aliorum vel Romanorum, quamuis longe clariora secundum hominem fuerint.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ordo ad proximum in populo illo secundum se consideratus, pertinus erat rationi: sed secundum quod referebatur ad cultum dei, superabat rationem, & ex hac parte erat figuralis.

ARTICVLVS III.

¶ Virum præcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd præcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habẽant. Præcepta enim iudicialia pertinent ad virtutem iustitiæ: nam iudex dicitur iustitiæ executor: iustitia autem est perpetua & immortalis, vt dicitur Sapient. primo. ergo obligatio præceptorum iudicialium est perpetua.

2 ¶ Præterea, Institutio diuina est stabilior, quàm institutio humana: sed præcepta iudicialia humanarum legum habent perpetuam obligationem. Ergo multo magis præcepta iudicialia legis diuinæ.

3 ¶ Præterea, Apostolus dicit ad Heb. 7. quod reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ipsius & inutilitatem: quod autem verum est de mãdato cæremoniali, quod non poterat facere perfectum, cùm iuxta conscientiam seruientem solummodo in cibis & in potibus, & variis baptismatibus & iustitiis carnis: vt Apostolus dicit ad Hebræos 9. sed præcepta iudicialia erant vtilia & efficacia ad id, ad quod ordinabantur, scilicet ad institiam & æquitatem inter homines constituendam. Ergo præcepta iudicialia veteris legis non reprobantur, sed adhuc efficaciam habent.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Heb. 7. quod translato sacerdotio necesse est, vt legis trãslatio fiat. sed sacerdotium est translatum ab Aaron ad Christum. Ergo etiam & tota lex est translata: non ergo iudicialia præcepta adhuc obligationem habent.

CONCLVSIO.

¶ Iudicialia legis præcepta post Euangelij prædicationem non amplius obligant homines ad sui obseruationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod iudicialia præcepta non habuerunt perpetuam obligationem, sed sunt euacuata per aduentum Christi: aliter tamen quàm cæremonialia: nã cæremonialia adeo sunt euacuata, vt non solum sint mortua, sed etiam mortifera obseruantibus post Christum, maximè post Euangelium diuulgatum. præcepta autem iudicialia sunt quidem mortua, quia non habent vim obligandi, non tamen sunt mortifera: quia si quis princeps ordinaret in regno suo illa iudicialia obseruari, non peccaret: nisi forte hoc modo obligaret vel obseruari mandaret, tanquam habentia vim obligandi ex veteris legis institutione: talis enim intẽtio obseruandi esset mortifera: & huius differentiæ ratio potest accipi ex* præmissis. Dictum est enim quòd præcepta cæremonialia sunt figuralia primo, & per se, tanquam instituta principaliter ad figurandũ Christi mysteria vel ritus: & ideo ipsa obseruatio eorum præiudicat fidei veritati, secundum quam confitemur illa mysteria iam esse cõpleta. Præcepta autem iudicialia non sunt instituta ad figurandũ, sed ad disponendũ statum illius populi, qui ordinabatur ad Christum: & ideo mutato statu illius populi, Christo iam veniente, iudicialia præcepta obligationem amittẽrunt. Lex enim fuit pædagogus ducens ad Christum: vt dicitur ad Galatas 3. quia tamen huiusmodi iudicialia præcepta non ordinantur ad figurandum, sed ad aliquid fiendum: ipsa eorum obseruatio abolita non præiudicat fidei veritati: sed intentio obseruandi tanquam ex obligatione legis præiudicat veritati fidei, quia per hoc haberetur, quod status prioris populi adhuc duraret, & quòd Christus nondũ venisset. AD

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd iustitia quidem perpetuo ab obseruanda, sed determinatio eorum quæ sunt iusta secundum institutionem humanam vel diuinam, oportet quòd varietur secundum diuersum hominum statum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præcepta iudicialia ab hominibus instituta habent perpetuam obligationem manente illo statu regiminis: sed si ciuitas, vel gens, ad aliud regimen deueniat, oportet leges mutari, non enim eædem leges conueniunt in democratia, quę est potestas populi, & in oligarchia, quæ est potestas diuitum, vt patet per Philosophum* in sua Politica, & ideo etiam mutato statu illius populi, oportuit præcepta iudicialia mutari.

¶ Ad tertium dicendum, quod illa præcepta iudicialia disponebant populum ad iustitiam & æquitatem, secundum quod conueniebat illi statui, sed post Christum statum illius populi oportuit mutari, vt iam in Christo non esset discretio Gentilis & Iudæi, sicut antea erat, & propter hoc oportuit etiam præcepta iudicialia mutari.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum præcepta iudicialia possint habere aliquam certam diuisionem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd præcepta iudicialia non possint habere aliquam certam diuisionem. Præcepta enim iudicialia ordinant homines adinuicem, sed ea quæ inter homines ordinari oportet, in vsum eorum venientia, non cadunt sub certa distinctione, cum sint infinita: ergo præcepta iudicialia non possunt habere certam distinctionem.

2 ¶ Præterea, Præcepta iudicialia sunt determinationes moralium, sed moralia præcepta non videntur habere aliquam distinctionem, nisi secundum quòd reducuntur ad præcepta decalogi. ergo præcepta iudicialia non habent aliquam certam distinctionem.

3 ¶ Præterea, Præcepta cæremonialia, quia certam distinctionem habent, eorum distinctio in lege innuitur, dum quædam vocantur sanctificia, quædam obseruantiæ, sed nulla distinctio innuitur in lege præceptorum iudicialium. Ergo videtur quod non habeant certam distinctionem.

¶ SED CONTRA Vbi est ordo, oportet quòd sit distinctio, cui ordinis maximè pertinet ad præcepta iudicialia, per quæ populus ille ordinabatur. Ergo maximè debent habere distinctionem certam.

CONCLVSIO.

¶ Cum iudicialibus præceptis ordinentur homines adinuicem, eorum necesse est esse aliquam distinctionem, secundum quod talis partium ordo potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum lex sit quasi quædam regula humanæ vitæ instituendæ, vel ordinandæ, sicut in vnaquaque arte est certa distinctio regularum artis, ita oportet in qualibet lege esse certam distinctionem præceptorum, aliter enim ipsa confusio vtilitatem legis auferret, & ideo dicendum est quòd præcepta iudicialia veteris legis per quæ homines adinuicem ordinabantur, distinctionem habent secundum distinctionem ordinationis humanæ. Quadruplex autem ordo in aliquo populo inueniri potest. Vnus quidem principum populi ad subditos, alius autem subditorum adinuicem. tertius autem eorum, qui sunt de populo ad extraneos, quartus autem ad domesticos, sicut patris ad filium, vxoris ad virum, & domini ad seruum, & secundum istos quatuor ordines distingui possunt præcepta iudicialia veteris legis. Dantur autem quędam præcepta de institutione principum, & officio eorum, & de reuerentia eis exhibenda, & hæc est vna pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam quędam præcepta pertinentia ad conciues adinuicem, puta circa emptiones & venditiones, & iudicia & pœnas, & hæc est secunda pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam quędam præcepta pertinentia ad extraneos, puta de bellis contra hostes, & de susceptione peregrinorum, & adhuc tertia, & hæc est tertia pars iudicialium præceptorũ. Dãtur etiam in lege quædam præcepta pertinentia ad domesticam conuersationem, puta de seruis & vxoribus & filijs, & hęc est quarta pars iudicialium præceptorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, sunt quidem numero infinita: sed tamen reduci possunt ad aliqua certa, secundum differentiam ordinationis humanæ, vt dictum* est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præcepta decalogi sunt prima in genere moralium, vt suprà dictum* est, & ideo conuenienter alia præcepta moralia secundum ea distinguuntur. Sed præcepta iudicialia & cæremonialia habent aliam rationem obligationis, non quidem ex ratione naturali, sed ex sola institutione, & ideo distinctionis eorum alia est ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex ipsis rebus, quæ per præcepta iudicialia ordinantur in lege, innuit lex distinctionem iudicialium præceptorum.

QVAESTIO CENtesimaquinta, De ratione iudicialium præceptorum, in quatuor Articulos diuisa.

a ¶ Super Quæstionem centesimamquintam.

INquæstionibus hoc solum tractandum occurrit, quod tam ex lege veteri, quam ex authoritate Aristotelis, & authoritis apparet quod non irrationabiliter ordinaretur, quod tã ecclesia, quàm quicunque alius, non possit vltra tantum agri in ciuitatis territorio, vt propriũ habere, sed donatum vel successione, vel quomodolibet aliter obuenerit plus, quilibet teneretur vendere, ne possessiones ad paucos deuenirent: vt hoc videtur pluribus in locis accidere. *Annot.*

DEINDE considerandum est de ratione iudicialium præceptorum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, de ratione præceptorum iudicialiũ, quæ pertinent ad principes. ¶ Secundo, de his, quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem. ¶ Tertio, de his, quę pertinent ad extraneos. ¶ Quarto, de his, quæ pertinent ad domesticam conuersationem.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum conuenienter lex vetus de principibus ordinauerit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter lex vetus de principibus ordinauerit. Quia, vt Philosophus* dicit in 3. Politic. ordinatio populi præcipuè dependet ex maximo principatu: sed in lege non inuenitur qualiter debeat institui supremus princeps. Inuenitur autem de inferioribus principibus primo quidem Exod. 18. Prouide de omni plebe viros sapientes, &c. & Numeri 11. Congrega mihi 70. viros de senioribus Israel. & Deuter. 1. Date ex vobis viros sapientes, & gnaros, &c. ergo insufficienter lex vetus principes populi ordinauit. *Lib. 3. c. 4. non procul à prin. to. 5.*

2 ¶ Præterea, Optimi est optima adducere, vt Plato dicit: sed optima ordinatio ciuitatis vel populi cuiuscunque est, vt gubernetur per regem: quia huiusmodi regnum maximè repræsentat diuinum regimen, quo vnus deus mundum gubernat à principio: igitur lex debuit regem populo instituere, & non permittere hoc eorum arbitrio: sicut permittitur Deuter. 17. Cum dixeris, constituam super me regẽ, cum Constitues, &c.

3 ¶ Præterea, Sicut dicitur Matt. 12. Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur: quod etiam experimento patuit in populo Iudæorum, in quo fuit diuisio regni, destructionis causa: sed lex præcipuè debet intendere ea, quæ pertinent ad communem salutem populi. ergo debuit in lege prohiberi diuisio regni in duos reges. nec etiam debuit hoc authoritate diuina introduci: sicut legitur introductum authoritate domini per Ahiam Silonitem prophetam. 3. Reg. 11.

4 ¶ Præterea, Sicut sacerdotes instituuntur ad vtilitatem populi in his, quæ ad deum pertinent, vt patet Heb. 5. ita principes etiam instituuntur ad vtilitate populi in rebus humanis, sed sacerdotibus & Leuitis, qui sunt in lege, deputantur aliqua ex quibus viuere debeant: sicut decimæ, & primitiæ, & multa alia huiusmodi: ergo similiter principibus populi debuerunt aliqua ordinari, vnde sustentarentur, & præcipue cum inhibita sit eis munerum acceptio, vt patet Exod. 23. Non accipietis munera, quæ excecant etiam prudentes, & subuertunt verba iustorum.

5 ¶ Præterea, Sicut regnum est optimum regimen: ita tyrannis est pessima corruptio regiminis. sed dominus regem instituẽdo, instituit ius tyrannicum. Dicitur enim 1. Regum 8. Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis, filios vestros tollet, &c. Ergo inconuenienter iussit prouisum per legem circa principum ordinationem.

¶ SED CONTRA est, quod populus Israel de plenitudine ordinationis commendatur, Numeri 24. Quàm pulchra sunt tabernacula tua, Iacob, & tentoria tua, Israel. sed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene institutis: ergo per legem populus fuit circa principes bene institutus.

CONCLVSIO.

¶ Rationabilis fuit in veteri lege principum, & rectorum secundum iudicia institutio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa bonam ordinationem principum in aliqua ciuitate vel gente duo sunt attendenda: quorum vnum est, vt omnes aliquam partem habeant in principatu: per hoc enim conseruatur pax populi: & omnes talẽ ordinationem amant & custodiunt: vt dicitur in 2. Politi. Aliud est quod attenditur secundum speciem regiminis vel ordinationis principatuum: cuius cum sint diuersæ species, vt Philosophus* tradit in 3. Politic. principatus tamen est vnum regimen, in quo vnus principatur secundũ virtutem, & aristocratia, id est, potestas optimorum, in qua aliqui pauci principantur secundum virtutem: vnde optima ordinatio princi- *Li. 3. te. 4. tom. 5.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

pum est in aliqua ciuitate vel regno, in qua vnus præficitur, secundum virtutem, qui omnibus præsit, & sub ipso sunt aliqui principantes secundum virtutem, & tamen talis principatus ad omnes pertinet, tum quia ex omnibus eligi possunt, tum quia etiam ab omnibus eliguntur. Talis enim est optima politia bene commista ex regno, inquantum vnus præest, & aristocratia, inquantum multi principantur secundum virtutem, & ex democratia, id est, potestate populi. inquantum ex popularibus possunt eligi principes. & ad populum pertinet electio principum, & hoc fuit institutum secundum legem diuinam. Nam Moyses & eius successores gubernabant populum, quasi singulariter omnibus principantes, quod est quædam species regni. Eligebantur autem septuaginta duo Seniores, secundum virtutem. Dicitur enim Deuteronomij 1. Tuli de vestris tribubus viros sapientes & nobiles, & constitui eos principes: & hoc erat aristocraticum, sed democraticum erat, quòd isti de omni populo eligebãtur. Dicitur enim Exod. 18. Prouide de omni plebe viros sapientes, &c. & etiam quòd populus eos eligebat. vnde dicitur Deuteron. 1. Date ex vobis viros sapientes, &c. vnde patet, quòd optima fuit ordinatio principum, quam lex instituit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd populus ille sub speciali cura Dei regebatur. vnde dicitur Deuteron. 7. Te elegit dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris, & ideo institutionè summi principis dominus sibi reseruauit, & hoc est quod Moyses petiuit Num. 27. Prouideat dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc, & sic ex Dei ordinatione institutus est Iosue in principatu post Moysen: & de singulis iudicibus, qui post Iosue fuerunt, legitur quòd Deus suscitauit populo saluatorem, & quòd Spiritus domini fuit in eis: vt patet Iudicum 2. Et ideo etiam electionem Regis non commisit Dominus populo, sed sibi reseruauit: vt patet Deutero. 17. Eum constituesregem, quem dominus Deus tuus elegerit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd regnum est optimum regimen populi, si non corrumpatur, sed propter magnam potestatem quæ regi conceditur, de facili regimen degenerat in tyrãnidem, nisi sit perfecta virtus eius, cui talis potestas conceditur: quia non est nisi virtuosi bene ferre bonas fortunas, vt Philosophus dicit in 10. Ethic. perfecta autem virtus in paucis inuenitur: & præcipuè Iudæi crudeles erant, & ad auaritiam proni, per quæ vitia maximè homines in tyrannidem decidunt. Et ideo dominus à principio eis regem non instituit cum plena potestate, sed iudicem & gubernatorem in eorum custodiam, sed postea regem ad petitionem populi quasi indignatus concessit, vt patet per hoc quod dixit ad Samuelem 1. Regum 8. Non te abiecerũt, sed me, ne regnem super eos. Instituit tamen à principio circa regem institutionem, primo quidem modum eligendi, in quo duo determinauit: vt scilicet in eius electione expectarent iudicium domini, & vt non facerent regem alterius gentis, quia tales reges solent parum affici ad gentem, cui præficiuntur, & per consequens non curare de eis. Secundo ordinauit circa reges instituros qualiter deberent se habere quantum ad seipsos, vt scilicet non multiplicarent currus & equos, neque vxores, neque etiam immensas diuitias, quia ex cupiditate horum principes ad tyrannidem declinant, & iustitiam derelinquunt. Instituit etiam qualiter se deberent habere ad Deum, vt scilicet semper legerent & cogitarent de lege Dei, & semper essent in Dei timore & obedientia. Instituit etiam qualiter se haberent ad subditos suos, vt scilicet non superbè eos contemnerent aut opprimerent, neque etiam à iustitia declinarent.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuisio regni & multitudo regum magis est populo illi data in pœnã pro multis dissensionibus eorum, quas maximè contra regem Dauid iustum mouerãt, quàm ad eorum profectum, vnde dicitur Osee 13. Dabo tibi regem in furore meo, & Osee 8. Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sacerdotes per successionem originis sacris deputabantur, & hoc ideo, vt in maiori reuerentia haberentur, si non quilibet ex populo posset sacerdos fieri, quorum honor cedebat in reuerentiam diuini cultus: & ideo oportuit vt eis specialia quædam deputarentur tam in decimis, quàm in primitijs, quàm etiam in oblationibus & sacrificijs, ex quibus viuerent. Sed principes, sicut dictum* est, assumebantur ex toto populo, & ideo habebant certas possessiones proprias, ex quibus viuere poterant, & præcipuè cum dominus prohiberet etiam in lege ne superabundarent diuitijs, aut magnifico apparatu, tum quia nõ erat facile quin ex his in superbiam & tyrannidem erigerentur: tum etiam quia si principes non erant multum diuites, & erat laboriosus principatus & solicitudine plenus, nõ multũ affectabatur à popularibus, & sic tollebatur seditionis materia.

In corp. art.

¶ Ad quintum dicendum, quòd illud ius non debebatur regi ex institutione diuina, sed magis prænuntiabatur vsurpatio regum, quibus ius iniquum constituunt in tyrannidem degenerantes, & subditos deprædantes, & hoc patet per hoc, quòd in fine subdit: Vosque estis ei serui, quod propriè pertinet ad tyrannidem, quia tyranni suis subditis principantur, vt seruis. vnde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos ne regem peterent, sequitur enim, Noluit autem audire populus vocem Samuelis.

¶ Potest tamen contingere, quòd bonus rex absque tyrannide filios tollat, & constituat tribunos & centuriones. & multa accipiat à subditis suis propter commune bonum procurandum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum conuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium conuictum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium conuictũ. Non enim possunt homines pacificè viuere adinuicẽ, si vnus accipiat ea quæ sunt alterius, sed hoc videtur esse inductum in lege, dicitur enim Deuter. 23. Ingressus vineæ proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit. ergo lex vetus non conuenienter prouidebat hominum paci.

2 ¶ Præterea, Ex hoc maximè multæ ciuitates & regna destruuntur, *Politi.* quod possessiones ad mulieres perueniunt. vt Philosophus * dicit in 2. Politi. sed hoc fuit introductum in veteri lege. Dicitur enim Num. 27. homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas. ergo non conuenienter prouidit lex saluti populi.

3 ¶ Præterea, Societas hominum maximè conseruatur per hoc, quòd homines emendo & vendendo, sibi inuicem res suas communicant, quibus indigent, vt dicitur in 1. * Politic. sed lex vetus abstulit virtutem venditionis, mandauit enim quod possessio vendita reuerteretur ad venditorem in quinquagesimo anno Iubilæi, vt patet Leuit. 25. inconuenienter igitur lex populum illum circa hoc instituit.

4 ¶ Præterea, Necessitatibus hominum maximè expedit, vt homines sint prompti ad mutuum concedendum, quæ quidem promptitudo tollitur per hoc, quòd creditores accepta non reddunt. vnde dicitur Eccle. 29. Multi nõ causa nequitiæ nõ fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt. hoc autem induxit lex, primo quidem, quia mandatur Deuteron. 15. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini, &c. Exod. 22. dicitur, quòd si præsente domino animal mutuatum mortuum fuerit, reddere non tenetur. Secundo, quia aufertur ei securitas quæ habetur per pignus: dicitur enim Deuteronom. 24. Cum repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius, vt pignus auferas, & iterum: Non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei: ergo insufficienter fuit ordinatum in lege de mutuis.

5 ¶ Præterea, Ex defraudatione depositi maximum periculum imminet, & ideo est maxima cautela adhibenda. vnde etiam dicitur. Mach. 3. quòd sacerdotes inuocabant eũ de cœlo, qui de depositis legem posuit, vt his, qui deposuerant ea, salua custodirent, sed in præceptis veteris legis parua cautela circa deposita adhibetur. Dicitur enim Exodi 22. quòd in amissione depositi statur iuramento eius apud quem fuit depositum: ergo non fuit circa hoc legis ordinatio conueniens.

6 ¶ Præterea, Sicut aliquis mercenarius locat operas suas, ita etiam aliqui locant domum, vel quæcunque alia huiusmodi. sed non est cessarium, vt statim prætium locatæ domus conductor exhibeat. ergo etiam nimis durum fuit quod præcipitur Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane.

7 ¶ Præterea, Cum frequenter immineat iudiciorum necessitas, facilis debet esse accessus ad iudicem: inconuenienter igitur statuit lex Deuteronom. 17. vt irent ad vnum locum expetituri iudicium de suis dubijs.

8 ¶ Præterea, Possibile est non solum duos, sed etiam tres vel plures concordare ad mentem eadum: inconuenienter igitur dicitur Deuteronomij 19. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.

9 ¶ Præterea, Pœna debet taxari secundum quantitatem culpæ, vnde dicitur etiam Deuteronomij. 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus, sed quibusdam æqualibus culpis lex statuit inæquales pœnas. Dicitur enim Exod. 22. quòd restituet fur quinque boues pro vno boue, & quatuor oues pro vna oue. quædam etiam non multũ grauia peccata graui pœna puniuntur, sicut Num. 15. lapidatur est, qui collegerat ligna in sabbatho. Filius etiã proteruus propter parua delicta, quia scilicet comessationibus vacabat, & comuniis, mandatur lapidari, Deuteronom. 21. igitur inconuenienter in lege sunt institutæ pœnæ.

10 ¶ Præterea,

10 ¶ Præterea, Sicut * Aug. dicit 21. de ciuitate Dei, octo genera pœ- *Aug. de ciu. Dei. c. 12.*
narum in legibus esse scribit Tullius, Damna, vincula, verbera, talionẽ, ignominiã, exiliũ, mortẽ, seruitutẽ. Ex quibus aliqua sunt in lege statuta. Damnũ quidem sicut cum fur cõdemnabatur ad quintuplum vel quadruplum. Vincula verò, sicut Numeri 15. mandatur de quodam, quòd in carcerem includatur. Verbera verò, sicut Deuteron. 25. Si cum, qui peccauit, dignum viderint plagis, prosternent, & coram se facient verberari. Ignominiam etiam inferebat illi, qui nolebat accipere vxorem fratris sui defuncti, quæ tollebat calciamẽtum illius, & spuebat in faciem illius. Mortem etiam inferebat, vt patet etiam Leuit. 20. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. Pœnam etiam talionis lex induxit, dicens Exod. 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente. inconueniens igitur videtur, quòd alias duas pœnas, scilicet exilium & seruitutem lex vetus non inflixit.

11 ¶ Præterea, Pœna non debetur nisi culpæ, sed bruta animalia non possunt habere culpam. ergo inconuenienter eis infligitur pœna, Exod. 21. Bos lapidibus obruetur, qui occiderit virum aut mulierem. & Leuit. 20. dicitur. Mulier, quæ succubuerit cuilibet iumento, simul interficiatur cum eo, sic igitur videtur quòd inconuenienter ea quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem, fuerint in lege veteri ordinata.

12 ¶ Præterea, Dominus mandauit Exod. 21. quod homicidium mortis hominis puniretur, sed mors bruti animalis multo minus reputatur quàm occisio hominis. ergo non potest sufficienter recompensari pœna homicidij per occisionem bruti animalis. inconuenienter igitur mandatur Deuteronom. 21. quòd quando inuentum fuerit cadauer occisi hominis, & ignorabitur cædis reus, seniores propinquioris ciuitatis tollant vitulam de armento, quæ non traxit iugum, nec terram scidit vomere, & ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quæ nunquam arata est, nec sementa recepit, & cædent in ea ceruices vitulæ.

¶ SED CONTRA est, quod pro speciali beneficio commemoratur in Psalm. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

CONCLVSIO.

¶ Rationabile fuit pro popularium conuictu aliqua iudicia, & leges institui.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut * Aug. in 2. de ciui. Dei. inducit à Tullio dictum, Populus est cœtus multitudinis iuris consensu, & vtilitatis communione sociatus: vnde ad rationem populi pertinet, vt communicatio hominum adinuicem iustis præceptis ordinetur. Est autem duplex communicatio hominum adinuicem. Vna quidem, quæ fit authoritate principum. Alia autem fit propria voluntate priuatarum personarum. Et quia voluntate vniuscuiusque disponi potest quod eius subditur potestati, ideo authoritate principum, quibus subiecti sunt homines, oportet quòd iudicia inter homines exerceantur, & pœnæ malefactoribus inferantur. Potestati verò priuatarum personarum subduntur res possessæ, & ideo propria authoritate in his possunt sibiinuicem communicare, puta emendo, vendendo, donando, & alijs huiusmodi. Circa vtranque autem communicationem lex sufficienter ordinauit. Statuit enim iudices, vt patet Deut. 16. Iudices & magistros cõstitues, in omnibus portus tuis, vt iudicent populum iusto iudicio. Instituit etiam iustum iudicij ordinem, vbi dicitur Deut. 1. Quod iustũ est iudicate, siue ciuis siue peregrinus, nulla erit personarum distantia. Sustulit etiam ad possessionem iniusti iudicij, acceptionem munerum iudicibus prohibendo, vt patet Exod. 23. & Deuteronom. 16. Instituit etiam numerum testium duorum vel trium: vt patet Deuteronom. 17. & 19. Instituit etiã certas pœnas pro diuersis delictis, vt post dicetur. Sed circa res possessas optimum est, sicut dicit Philosoph. in 2. Politic. quod possessiones sint distinctæ, & vsus sit partim communis, partim autem per voluntatem possessorum communicetur, & hæc tria fuerunt in lege statuta. Primo enim ipsę possessiones diuisæ erant in singulos. dicitur enim Numero. 34. Ego dedi vobis terram in possessionem, quam sorte diuidetis vobis. Et quia per possessionum irregularitatem plures ciuitates destruuntur, vt Philosoph. dicit * in secundo Politico. ideo circa possessiones regulandas triplex remedium lex adhibuit. Vnum quidem, vt secundum numerum hominum æqualiter diuiderentur. vnde dicitur Numero. 34. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus angustiorem. Aliud remedium est, vt possessiones non in perpetuum alienentur, sed certo tempore ad suos possessores reuertantur, vt non confundantur sortes possessionum. Tertium remedium est ad huiusmodi confusionem tollendam, vt proximi succedant mortuis. Primo quidem gradu filius. Secundo autem filia. Tertio fratres. Quarto patrui. Quinto quicunque propinqui. Et ad distinctionem sortiũ conseruandam vlterius lex statuit, vt mulieres, quæ sunt hæredes, nuberent suæ tribus hominibus: vt habetur Nume. 36.

¶ Secundo verò instituit lex, vt quantum ad aliqua vsus rerum esset communis, & quantum ad curam: præceptum est enim Deuteronom. 20. Non videbis bouem & oucm fratris tui errantem & præteribis, sed reduces fratri tuo: & similiter de alijs. secundo quantum ad fructum, Concedebatur enim communiter quantum ad omnes, vt ingressus in vineam amici licite comedere posset, dum tamen extra non deferret. Quantum ad pauperes verò specialiter, vt eis relinquerentur manipuli obliti, & fructus, & racemi remanentes: vt habetur Leuit. 19. & Deuteronom. 24. & etiam communicabantur ea, quæ nascebantur in septimo anno: vt habetur Exod. 23. & Leuit. 25.

¶ Tertiò vero statuit lex communicationem factam per eos qui sunt rerum domini, vnam purè gratuitam, vnde dicitur Deutero. 14. Anno tertio separabis aliam decimam, venientque Leuites & peregrinus, & pupillus, & vidua, & comedent, & saturabuntur. Aliã verò cum recompensatione vtilitatis: sicut per venditionem, & emptionem, & locationem, & conductionem, & per mutuum, & iterum per depositum: de quibus omnibus inueniuntur ordinationes certæ in lege. vnde patet quod lex vetus sufficienter ordinauit conuictum illius populi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Apostolus dicit Romanor. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit: quia scilicet omnia præcepta legis, præcipuè ordinata ad proximum, ad hunc finem ordinari videntur, vt homines sibijnuicem bona sua cõmunicent: quia dicitur 1. Ioan. 3. Qui viderit fratrem suum necessitatem patientem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? & ideo intendebat lex homines assuefacere, vt facile sibiinuicem sua communicarent, sicut & Apostolus 1. ad Timoth. 6. diuitibus mandat facile tribuere & communicare. Non autem facile communicatiuus est qui non sustinet, quòd proximus aliquid modicum de suo accipiat absque magno sui detrimento. & ideo lex ordinauit vt liceret intrantem in vineam proximi racemos ibi comedere: non autem extra deferre, nec ex hoc daretur occasio grauis damni inferẽdi, ex quo pax perturbaretur, quæ inter disciplinatos non perturbatur ex modicorum acceptione: sed magis amicitia confirmatur, & assuescunt homines ad aliquid facile communicandum.

Vineas ingredientibus racemos et vuã cõmedere licitũ erat, non autem extra deferre

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex non statuit quòd mulieres succederent in bonis paternis, nisi ex defectu filiorum masculorum. Tũc autem necessarium erat, vt successio mulieribus concederetur in consolationem patris: cui graue fuisset si eius hæreditas omnino ad extraneos transiret. Adhibuit tamen circa hoc lex cautelam debitam, præcipiens, vt mulieres succedentes in hæreditate paterna, nuberent suæ tribus hominibus: ad hoc quòd sortes tribuum non confunderentur, vt habetur Num. vltimo.

Mulieres non succedunt in hæreditatem.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut Philosophus dicit in 2. Politico. Regulatio possessionum multum confert ad conseruationem ciuitatis, vel gentis: vnde, sicut ipse dicit, apud quasdam Gentilium ciuitates statutum fuit, vt nullus possessionem vendere posset, nisi pro manifesto detrimento. Si enim pallim possessiones vendantur, potest cõtingere quòd omnes possessiones ad paucos deueniant: & ita necesse erit ciuitatem vel regionem habitatoribus euacuari. & ideo lex vetus ad huiusmodi periculum remouendum sic ordinauit, quòd & necessitatibus hominum subueniretur, concedens possessionum venditionem vsque ad certum tempus: & tamen periculum remouit, præcipiens vt certo tempore possessio vendita ad vendentem rediret. Et hoc instituit, vt sortes non cõfunderentur, sed semper remaneret eadem distinctio determinata in tribubus. Quia verò domus vrbanæ non erant forte distinctæ, ideo concessit, quòd in perpetuum vendi possent: sicut & mobilia bona. Non enim erat statutus numerus domorum ciuitatis, sicut erat certa mensura possessionis, ad quam non addebatur. Poterat autem aliquid addi ad numerum domorum ciuitatis. Domus verò, quæ non erant in vrbe, sed in villa, muros non habentes, in perpetuum vendi non poterant: quia huiusmodi domus non constituuntur nisi ad cultum, & ad custodiam possessionum: & ideo lex congruè statuit ius circa vtrumque.

De alienatione domorum & possessionum. cap. 5. ante med. to. 5.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dictum* est, intentio legis erat assuefacere homines suis præceptis ad hoc, quod sibijnuicem de facili in necessitatibus subuenirent: quia hoc maximè est amicitiæ fomentum. Et hanc quidem facilitatem subueniendi non solum statuit in his quæ gratis & absolutè donantur, sed etiam in his quæ mutuò conceduntur: quia huiusmodi subuentio frequentior est, & pluribus necessaria. Huiusmodi autem subuentionis facilitatem mul-

In solu. ad 1. argum. De usuris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tipliciter instituit. Primo quidem, vt faciles se præberent ad mutuum exhibẽdum: nec ab hoc retraherentur anno remissionis appropinquãte, vt habetur Deuteronom. 15. Secundo, ne eum, cui mutuum concederent, grauarent vel vsuris, vel etiam aliqua pignora omnino vitæ necessaria accipiẽdo: & si accepta fuerint, quod statim restituerentur. Dicitur enim Deuteronom. 23. Non fœnerabis fratri tuo ad vsurã: & 24. Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam, quia animam suam apposuit tibi: & Exod. 21. dicitur, Si pignus à proximo tuo acceperis vestimẽtum, ante solis occasum reddes ei. Tertio, vt non importunè exigerent. vnde dicitur Exod. 23. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor. & propter hoc etiam mãdatur Deuteronom. 24. Cum repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris in domum eius, vt pignus auferas, sed stabis foris: & ille tibi proferet quod habuerit. tum quia domus est tutissimum vnicuique suque receptaculum: vnde molestum homini est, vt in domo sua inuadatur, tum etiam quia non cõcedit creditori, vt accipiat pignus quod voluerit, sed magis debitori, vt det quo minus indiguerit. Quarto instituit, quod in septimo anno debita penitus remitterentur. Probabile enim erat, vt illi qui commode reddere possent, ante septimum annum redderent, & gratis mutuantem non defraudarent. Si autem omnino impotentes essent, eadem ratione eis erat debitum remittendũ ea dilectione, qua etiam erat eis de nouo dandum propter indigentiam. Circa animalia verò mutuata hæc lex statuit, vt propter negligẽtiam eius, cui mutuata sunt, si in ipsius absentia moriantur vel debilitentur, reddere ea compellatur. Si verò eo præsente, & diligenter custodiente, mortua fuerint vel debilitata, non cogebatur restituere, & maximè si erant mercede conducta: quia ita etiam potuissent mori, & debilitari apud mutuantem, & ita si conseruationem animalis conquereretur, tam aliquod lucrum reportaret ex mutuo: & non esset gratuitum mutuum. Et maxime hoc obseruandum erat, quando animalia erant mercede conducta: quia tunc habebat certum prætium pro vsu animalium. vnde nihil accrescere debebat per restitutionem animalium, nisi propter negligentiam custodientis. Si autem non essent mercede conducta, potuisset habere aliquam æquitatem, vt saltem tantum restitueret, quantum vsus animalis mortui, vel debilitati conduci potuisset.

De depositis seruandis & reddendis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd hæc differentia est inter mutuum & depositum: quia mutuum traditur in vtilitatem eius, cui traditur: sed depositum traditur in vtilitatem deponentis. & ideo magis arctabatur aliquis in aliquibus casibus ad restituẽdũ mutuũ, quàm ad restituendũ depositũ. Depositũ enim perdi poterat dupliciter, Vno modo ex causa inuitabili vel naturali: puta si esset mortuum vel debilitatum animal depositum: vel extrinseca, puta si esset captum ab hostibus, vel si esset comestum à bestia. in quo tamen casu tenebatur deferre ad dominum animalis id, quod de animali occiso supererat. in aliis autem supradictis* casibus nihil reddere tenebatur, sed solum ad expurgandam suspitionem fraudis tenebatur iuramentum præstare. Alio modo poterat perdi ex causa euitabili: puta per furtum, & tunc propter negligentiam custodis reddere tenebatur. Sed, sicut dictum* est, ille qui mutuo accipiebat animal, tenebatur reddere, etiam si debilitatũ, aut mortuum fuisset in eius absentia: de minori enim negligentia tenebatur quàm depositarius, qui non tenebatur nisi de furto.

In ista solus.

Ad 4. arg.

De mercenarijs dandæ mercedis.

¶ Ad sextum dicendum, quòd mercenarii qui locant operas suas, pauperes sunt de laboribus suis victum quærentes quotidianum: & ideo lex prouidè ordinauit, vt statim eis merces solueretur, ne victus eis deficeret. Sed illi, qui locant alias res, diuites esse consueuerunt, nec ita indigẽt locationis prætio ad suum victum quotidianum, & ideo non est eadem ratio in vtroque.

De iudicium appellationibus.

¶ Ad septimum dicendum, quòd iudices ad hoc inter homines constituuntur, quod determinent quod ambiguum inter homines circa iustitiam esse potest. Dupliciter autem aliquid potest esse ambiguum. Vno modo apud simplices, & ad hoc dubium tollendum mandatur Deuteromij 16. vt iudices & magistri constituerentur per singulas tribus, vt iudicarent populum iusto iudicio. Alio modo contingit aliquid esse dubium etiam apud peritos. ideo ad hoc dubium tollendum constituit lex vt omnes recurrerent ad locum principalem à deo electum, in quo & summus Sacerdos esset, qui determinaret dubia circa cæremonias diuini cultus: & summus iudex populi, qui determinaret quę pertinent ad iudicia hominum: sicut etiam nunc per appellationem vel per consultationẽ causæ ab inferioribus iudicibus ad superiores deferuntur. vnde dicitur Deuteromij 17. Si difficile & ambiguum apud te iudicium prospexeris, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, ascende ad locum, quem elegerit Dominus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit in illo tempore. Huiusmodi autem ambigua iudicia non frequenter emergebant, vnde ex hoc populus non grauabatur.

¶ Ad octauum dicendum, quòd in negotijs humanis non potest haberi demonstratiua probatio & infallibilis, sed sufficit aliqua coniecturalis probabilitas, secundum quam Rhetor persuadet. & ideo licet sit possibile duos aut tres testes in mendacium conuenire, non tamen est facile nec probabile, quod conueniant. & ideo accipitur eorum testimonium tanquam verum, & præcipuè si in suo testimonio non vacillent, vel aliàs suspecti non fuerint. Et ad hoc etiam, quòd non de facili à veritate testes declinarent, instituit lex, vt testes diligentissimè examinarentur, & grauiter punirentur, qui inuenirentur mendaces, vt habetur Deuteronomij decimonono. Fuit tamen aliqua ratio huiusmodi numeri determinandi, ad significandam infallibilem veritatem personarum diuinarum, quæ quandoque numerantur duæ, quia spiritus Sanctus est nexus duorum, quandoque exprimuntur tres, vt Augustinus* dicit super illud Ioannis 8. In lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est.

¶ Ad nonum dicendum, quòd non solum propter grauitatem culpæ, sed etiam propter alias causas grauis pœna infligitur. Primo quidem propter quantitatem peccati, quia maiori peccato cæteris paribus pœna grauior debetur. Secundo propter peccati consuetudinem, quia à peccatis consuetis non faciliter homines abstrahuntur, nisi per graues pœnas. Tertiò propter multam concupiscentiam vel delectationem in peccato. ab his enim non de facili homines abstrahuntur, nisi propter graues pœnas. Quarto propter facilitatem committendi peccatum, & iacendi in ipso, huiusmodi enim peccata quando manifestantur, sunt magis punenda ad aliorum terrorem. Circa ipsam etiam quantitatem peccati quadruplex gradus est attendendus, etiam circa vnum & idem factum. Quorum primus est, quando inuoluntarius peccatum committit, tunc enim si omnino est inuoluntarius, totaliter excusatur à pœna. Dicitur enim Deuteronomij vigesimo secũdo, quòd puella, quę opprimitur in agro, non est rea mortis: quia clamauit, & nullus affuit qui liberaret eam. Si verò aliquo modo fuerit voluntarius, sed tamen ex infirmitate peccat (puta cum quis peccat ex passione) minuitur peccatum, & pœna secundum veritatem iudicij diminui debet, nisi forte propter communem vtilitatem pœna aggrauetur ad abstrahendum homines ab huiusmodi peccatis, sicut dictum* est. Secundus gradus est, quando quis per ignorantiam peccauit, & tunc aliquo modo remittebatur propter negligentiam addiscendi, sed tamen non remittebatur per iudices, sed expiabat peccatum suum per sacrificia, vnde dicitur Leuitici 4. Anima quæ peccauerit per ignorantiam, &c. Sed hoc intelligendum est de ignorantia facti, non autem de ignorantia præcepti diuini, quod omnes scire tenebantur. Tertius gradus est, quando aliquis ex superbia peccabat, id est, ex certa electione vel certa malitia, & tunc puniebatur secundum quantitatem delicti. Quartus autem gradus est, quando peccabat per proteruiam & pertinaciam, & tunc quasi rebellis & destructor ordinationis legis diuinitus occidendus erat. Secundum hoc dicendum est, quòd in pœna furti considerabatur secundum legem id, quod frequenter accidere poterat, & ideo pro furto aliarum rerum, quæ de facili custodiri possunt à furibus, non reddebat fur nisi duplum. Oues autem non de facili possunt custoditi à furto, quia pascuntur in agris, & ideo frequentius contingebat, quod oues furto subtraherentur, vnde lex maiorem pœnam apposuit, vt scilicet quatuor oues pro vna oue redderentur. Adhuc autem boues difficilius custodiuntur, quia habentur in agris, & non ita pascuntur gregatim sicut oues. & ideo ad huc hic maiorem pœnam apposuit, vt scilicet quinque boues pro vno boue redderentur. & hoc dico, nisi fortè idem animal inuentum fuerit viuens apud eum, quia tunc solum duplum restituebat, sicut & in cæteris furtis, poterat enim haberi præsumptio, quòd cogeret restituere, ex quo viuum seruasset. Vel potest dici secundum glossam,* quod bos habet quinque vtilitates, quia immolatur, arat, pascit carnibus, lac dat, & corium etiam diuersis vsibus ministrat. & ideo pro vno boue quinque boues reddebantur. Quis etiam habet quatuor vtilitates, quia immolatur, pascit, lac dat, & lanam ministrat. Filius autem contumax, non quia comedebat & bibebat, occidebatur, sed propter contumaciam & rebellionem, quæ semper morte puniebatur, vt dictum est. Ille verò qui colligebat ligna in sabbatho, lapidatus fuit tanquam legis violator, quæ sabbathum obseruari præcipiebat in commemorationem fidei nouitatis mundi, sicut supra dictum est. vnde occisus fuit tanquam infidelis.

¶ Ad de-

¶ Ad decimum dicendum, quòd lex vetus pœnam mortis inflixit in grauioribus criminibus, scilicet in his quæ contra Deum peccantur, & in homicidio, & in furto hominũ, & in irreuerentia ad parentes, & in adulterio, & in incestibus. In furto aliarum rerum adhibuit pœnam damni: in percussuris autem & mutilationibus induxit pœnam talionis: & similiter in peccato falsi testimonij. In alijs autem minoribus culpis induxit pœnam flagellationis vel ignominiæ. Pœnam autem seruitutis induxit in duobus casibus. In vno quidem, quando septimo anno remissionis ille, qui erat seruus, nolebat beneficio legis vti, vt liber exiret: vnde pro pœna ei infligebatur, vt in perpetuũ seruus remaneret. Secundo infligebatur furi, quando non habebat quod posset restituere: sic habetur Exo. vicesimosecundo. Pœnam autẽ exilij vniuersaliter lex nõ statuit: quia in solo populo illo Deus colebatur: omnibus alijs populis per idolatriã corruptis. vnde si quis à populo illo vniuersaliter exculsus esset, daretur ei occasio idolatriæ: & ideo 1. Regũ vicesimosexto, dicitur, quòd Dauid dixit ad Saul, Maledicti sunt, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate domini, dicentes, Vade, terui dijs alienis. Erat tamen aliquot particulare exilium, Dicitur enim Deutero. 19. Quòd qui percusserit proximum suum nesciens, & qui nullum contra ipsum habuisse odiũ comprobatur, ad vnam vrbium refugij confugiebat: & ibi manebat vsque ad mortem summi Sacerdotis. tunc enim ei licebat ad domum suam redire: quia in vniuersali damno populi consueuerunt particulares iræ sedari, & ita proximi defuncti non sic proni erant ad eius occisionem.

¶ Ad vndecimum dicẽdum, quòd animalia bruta mandabantur occidi, non propter aliquam ipsorum culpam, sed in pœnam dominum, qui talia animalia non custodierant ab huiusmodi peccatis. & ideo magis puniebatur dominus, si bos cornupeta fuerit ab heri & nudiustertius (in quo casu poterat occurri periculo) quàm si subito cornupeta efficeretur. Vel occidebantur animalia in detestationem peccati, & ne ex eorum aspectu aliquis horror hominibus incuteretur.

¶ Ad duodecimum dicendum, quòd ratio literalis istius mandati fuit, vt Rabbi Moyses dicit, quia frequenter interfector est de ciuitate propinquiori. vnde occisio vitulæ fiebat ad explorandum homicidium occultum, quod qui dem fiebat per tria. Quorum vnum est, quod seniores ciuitatis iurabant, nihil se prætermisisse in custodia viarum. Aliud est, quia ille, cuius erat vitula dãnificabatur in occisione animalis: & si prius manifestaretur homicidium, animal non occideretur, tertium est quia locus in quo occidebatur vitula remanebat incultus. & ideo ad cuitandum vtrumque damnum homines cuitatis de facili manifestarent homicidam si scirent: & raro potest esse quin aliqua verba, vel indicia super hoc facta essent. Vel hoc fiebat ad terrorem in detestationem homicidij. Per occisionem enim vitulæ, quæ est animal vtile & fortitudine plenum, præcipuè antequam laboret sub iugo, significabatur quòd quicunque homicidium faceret, quamuis esset vtilis, & fortis, occidendus erat, & morte crudeli, quod ceruicis concisio significabat: & quòd tanquam vilis & abiectus à consortio hominum excludendus erat, quod significabatur per hoc, quòd vitula occisa in loco aspero & inculto relinquebatur, in putredinem conuertenda. Mysticè autem per vitulam de armento significatur caro Christi, quæ non traxit iugum, quia non fecit peccatum, nec terram scidit vomere, id est, seditionis maculam nõ admisit. Per hoc enim, quòd in valle inculta occidebatur, significabatur despecta mors Christi: per quam purgantur omnia peccata. & diabolus esse homicidij author ostenditur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum iudicialia præcepta sint conuenienter tradita quantum ad extraneos.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd iudicialia præcepta non sint conuenienter tradita quantum ad extraneos. Dicit enim Petrus Actuum decimo. In veritate comperi, quoniam non est acceptor personarum Deus, sed in omni gente, qui timet Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi: sed illi qui sunt Deo accepti, non sunt ab ecclesia Dei excludendi, inconueniẽter igitur mandatur Deut. vicesimotertio, quòd Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt in ecclesiam Domini in æternum: econtrario autem ibidem præcipitur de quibusdam Gentibus: Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est, nec Aegyptium, quia aduena fuisti in terra eius.

2 ¶ Præterea, Ea, quæ non sunt in potestate nostra, non merentur aliquã pœnam: sed quòd homo sit eunuchus vel ex scorto natus, non est in potestate eius. ergo inconuenienter mandatur Deut. vicesimotertio, quòd eunuchus & ex scorto natus non ingrediatur ecclesiam Domini.

3 ¶ Præterea, Lex vetus misericorditer mandauit, vt aduenę non affligantur. Dicitur enim Exo. vicesimosecũdo, Aduenã nõ contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti, & 23. Peregrino molestus non eris: scitis enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti. sed ad afflictionem alicuius pertinet, quod vsuris opprimatur: inconuenienter igitur lex permisit Deut. 23. vt alienis ad vsuram pecuniam mutuarent.

4 ¶ Præterea, Multo magis appropinquant nobis homines, quàm arbores, sed his, quę sunt nobis magis propinqua, magis debemus affectum & effectum dilectionis impendere: secundum illud Ecclesiast. 13. Omne animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximum sibi: inconuenienter igitur Dominus Deut. vicesimo, mandauit, quod de ciuitatibus hostium captis omnes interficerent: & tamen arbores fructiferas non succiderent.

5 ¶ Præterea, Bonum commune secundum virtutem, est bono priuato præferendum ab vnoquoque: sed in bello quod committitur cõtra hostes, quæritur bonum commune: inconuenienter igitur mandatur Deutero. 20. quòd imminente prælio, aliqui domum remittantur: puta qui ædificauit domum nouam, qui plantauit vineam, vel qui desponsit vxorem.

6 ¶ Præterea, Ex culpa non debet quis commodum reportare: sed quòd homo sit formidolosus, & corde pauidus, culpabile est, contrarium enim est virtuti fortitudinis. inconuenienter igitur à labore prælij excusabantur formidolosi, & pauidum cor habentes.

¶ SED CONTRA est, quod Sapiẽtia diuina dicit Prouer. 8. Recti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauũ quid, neque peruersum.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens fuit Iudæorum populo, non solum vt inter se continerent, darè iudicialia præcepta, sed vt bene etiam ad extraneos se gererent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum extraneis potest esse hominum conuersatio dupliciter. Vno modo pacificè, alio modo hostiliter. & quantum ad vtrunque modum ordinandum, lex cõuenientia præcepta continebat. Tripliciter enim offerebatur Iudæis occasio, vt cum extraneis pacificè communicarent. Primo quidem quando extranei per terram eorum transitum faciebant, quasi peregrini. Alio modo quando in terram eorum adueniebant ad inhabitandum sicut aduenæ: & quãtum ad vtrunque lex misericordiæ præcepta posuit. Nam Exo. vicesimosecundo, dicitur, Aduenam non contristabis: & vicesimotertio, dicitur: Peregrino molestus non eris. Tertiò verò, quando aliqui extranei totaliter in eorum consortium & ritum admitti volebant. Et in his quidam ordo attendebatur: non enim statim recipiebantur quasi ciues, sicut etiam apud quosdam Gentilium statu erat, vt non reputarentur ciues, nisi qui ex auo vel atauo ciues ex *Ca. 1. inter* illerẽt, vt Philosophus dicit* in tertio Polit. & hoc ideo, quia si statim *med. & fi.* extranei aduenientes, reciperentur ad tractandum ea, quæ sunt po- *tomo 5.* puli, possent multa pericula contingere: dum extranei non habentes adhuc amorem firmatum ad bonum publicum, aliqua contra populum attentarent. & ideo lex statuit, vt de quibusdam Gentibus habentibus aliquam affinitatem ad Iudæos, scilicet de Aegyptijs, apud quos nati fuerant & nutriti, & de Idumæis filijs Esau fratris Iacob, in tertia generatione reciperentur in consortium populi. Quidam verò quia hostiliter se ad eos habuerãt (sicut Ammonitæ & Moabitæ) nunquam in consortium populi admitterẽtur, Amalecitæ autem, qui magis eis fuerant aduersati, & cum eis nullum cognationis habebant consortium, quasi hostes perpetui haberentur. dicitur enim Exod. decimoseptimo, Bellum Dei erit contra Amalec à generatione in generationem. Similiter etiam quantum ad hostilem communicationem cum extraneis, lex conuenientia præcepta tradidit. Nam primo quidem instituit, vt bellũ iustè iniretur. Mandatur enim Deut. vicesimo, quòd quãdo accederent ad expugnandũ ciuitatem, offerrẽt ei primo pacem. Secundo instituit, vt fortiter bellum inceptum exequerentur, habentes de Deo fiduciam. & ad hoc melius obseruandum instituit, quòd imminente prælio sacerdos eos confortaret, promittendo auxilium Dei. Tertio mandauit vt impedimenta prælij remouerentur, remittendo quosdam ad domum, qui possent impedimenta præstare. Quarto instituit, vt victoria moderatè vterentur, parcendo mulieribus & paruulis: & etiam ligna fructifera regionis non incidendo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod homines nullius gentis exclusit lex à cultu dei, & ab his quæ pertinent ad animæ salutem. Dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinorum in vestram voluerit tranfire coloniam & facere Phase Domini, circuncidetur prius omne masculi num eius, & tùc rite celebrabit, erit que sicut indigena terræ. Sed in temporalibus quantum ad ea, quæ pertinebant ad communitatem
In corp. ar. populi, non statim quilibet admittebatur ratione *supradicta: sed quidam in tertia generatione, scilicet Aegyptij & Idumæi. Alii vero per petuo excludebantur, in detestationem culpæ præteritæ: sicut Moabite & Ammonitæ & Amalecitę. Sicut enim punitur vnus homo propter peccatum quod commisit, vt alij videntes timeant, & peccare desistãt: ita etiam propter aliquod peccatũ gens vel ciuitas potest puniri, vt alij à simili peccato abstineant. Poterat tamen dispensatiuè aliquis in collegium populi admitti, propter aliquem virtutis actum: sicut Iudith 14. dicitur. quod Achor dux filiorum Ammon appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis eius. Et similiter Ruth Moabitis, quæ mulier virtutis erat, licet possit dici, quod illa prohibitio extendebatur ad viros, non ad mulieres, quibus non competit simpliciter esse ciues.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod sicut* Philosophus dicit in 3. Politi.
Ca. 3. à. me. tom. 5. dupliciter aliquis dicitur esse ciuis. Vno modo simpliciter, & alio modo secundum quid. Simpliciter quidem ciuis est, qui potest agere ea, quæ sunt ciuium: puta dare consilium, vel iudicium in populo, secundum quid autem ciuis dici potest, quicunque ciuitatem inhabitat: etiã viles personæ & pueri, & senes, qui non sunt idonei ad hoc, quod habeant potestatem in his, quæ pertinent ad commune. Ideo ergo spurij propter vilitatem originis excludebantur ab ecclesia, id est à collegio populi, vsque ad decimam generationem: & similiter eunuchi, quibus non poterat competere honor, qui patribus debebatur. & præcipuè in populo Iudęorum, in quo dei cultus conseruabatur per carnis gene rationem. Nam etiam apud Gentiles qui multos filios genuerant, aliquo insigni honore donabantur: sicut Philosophus* dicit in secundo
Cap. 7. circa med. Polit. tamen quantum ad ea, quę ad gratiam dei pertinebant, eunuchi ab aliis non separabantur, sicut nec aduenæ, vt dictũ* est. Dicitur enim
In cor. a. & ad 1. argu. Isa. 56. Non dicat filius aduenæ qui adhæret Domino, dicens: Separatione diuidet me Dominus à populo suo: & non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridum.

¶ Ad tertium dicendum, quod accipere vsuras ab alienis non erat secundum intentionem legis: sed ex quadam permissione propter pronitatem Iudæorum ad auaritiam: & vt magis pacificè se haberent ad extraneos, à quibus lucrabantur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd circa ciuitates hostium quædam distinctio adhibebatur: quædam enim erant remotæ, non de numero illarum vrbium, quę eis erant repromissę: & in talibus vrbibus expugnatis occidebantur masculi, qui repugnauerant contra populum dei, mulieribus autẽ & infantibus parcebatur. Sed in ciuitatibus vicinis, quæ erant eis repromissę, omnes mandabantur interfici, propter iniquitates eorũ priores: ad quas puniendas Dominus populũ Israel, quasi diuinę iustitiæ executorem mittebat. Dicitur enim Deut. 9. Quia illæ egerũt impiè, introeunte te deletæ sunt. Ligna autem fructifera mandabantur reseruari propter vtilitatem ipsius populi, cuius ditioni ciuitas & eius territorium erat subiiciendum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd nouus ędificator domus aut plantator vineæ, vel disponsator vxoris, excludebãtur à prælio propter duo. Primo quidem, quia ea quæ homo de nouo habet, vel statim paratus est ad habendum, magis solet amare, & per consequens eorum amissionem timere. vnde probabile erat, quod ex tali amore magis mortẽ timerent, & sic minus fortes essent ad pugnandum. Secundo, quia sicut
Phyſic. tex. 56. tom. 2. Philosophus dicit* in 2. Physi. infortunium videtur quando aliquis ap propinquat ad aliquod bonum habendum, si postea impediatur ab illo. Et ideo ne propinqui remanentes magis contristarentur de morte talium, qui bonis sibi paratis potiti non fuerunt, & etiam populus cõsiderans hoc horreret, huiusmodi homines à mortis periculo sunt sequestrati per subtractionem à prælio.

¶ Ad sextum dicendum, quod timidi remittebantur ad domum, non vt ipsi ex hoc commodum consequerentur, sed ne populus ex eorum præsentia incommodum consequeretur, dum per eorum timorem & fugam etiam alij ad timendum & fugiendum prouocarentur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter lex vetus præcepta ediderit circa domesticas personas.

Cap. 3. parũ ante med. tom. 5. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter lex vetus præcepta ediderit circa personas domesticas. Seruus enim id quod est, domini est: vt Philosophus dicit in primo Policicorũ, sed id quod est alicuius, perpetuo eius esse debet. ergo inconuenienter lex mandauit Exod. 21. quod serui septimo anno liberi absciderent.

2 ¶ Prętera, Sicut animal aliquod, vt asinus aut bos est possessio domini, ita etiam seruus. sed de animalibus præcipitur Deut. 22. quòd restituantur dominis suis si errare inueniantur. Inconuenienter ergo mandat Deute. 23. Non tradas seruũ domino suo, qui ad te cõfugerit.

3 ¶ Præterea, Lex diuina debet magis ad misericordiam prouocare, quàm etiam lex humana: sed secundum leges humanas grauiter puniuntur, qui nimis aspere affligunt seruos, aut ancillas: asperrima autem videtur esse afflictio, ex qua sequitur mors: inconuenienter igitur statuitur Exod. 21. quod qui percusserit seruum suum vel ancillam virga, si vno die superuixerit, non subiacebit pœnæ, quia pecunia illius est.

4 ¶ Præterea. Alius est principatus domini ad seruum, & patris ad filium: vt dicitur in primo & tertio Polit.* sed hoc ad principatum domini ad seruum pertinet, vt aliquis seruum vel ancillam vẽdere possit: inconuenienter igitur lex permisit, quod aliquis venderet filiam suam in famulam, vel ancillam.

5 ¶ Præterea, Pater habet sui filij potestatem: sed eius est punire excessus, qui habet potestatem super peccantem: inconuenienter igitur mãdatur Deuter. 21. quòd pater ducat filium suum ad seniores ciuitatis puniendum.

6 ¶ Præterea, Dominus prohibuit Deuter. 7. vt cum alienigenis non sociarent coniugia, & coniuncta etiam separarent: vt patet 1. Reg. 10. inconuenienter igitur Deu. 21. conceditur eis, vt captiuas alienigenarum ducere possint vxores.

7 ¶ Præterea, dominus in vxoribus ducendis quosdã cõsanguinitatis & affinitatis gradus præcepit esse vitãdos: vt patet Leui. 18. inconuenienter igitur mandatur Deut. 25. quòd si aliquis esset mortuus absque liberis, vxorem ipsius frater eius acciperet.

8 ¶ Præterea. Inter virum & vxorem, sicut est maxima familiaritas, ita debet esse fides firmissima: sed hoc non potest esse, si matrimonia dissolubile fuerit: inconuenienter igitur Dominus permisit Deut. 24. quod aliquis posset vxorem dimittere, scripto libello repudij, & quòd etiam vlterius eam recuperare non posset.

9 ¶ Prętera, sicut vxor potest frangere fidem marito, ita etiã seruus domino, & filius patri: sed ad inuestigandam iniuriam serui in dominum, vel filij in patrem, non est institutum in lege aliquod sacrificium: superfluè igitur videtur institui sacrificium zelotypiæ ad inuestigandum vxoris adulterium. Num. 5. sic igitur inconuenienter videntur esse tradita in lege præcepta iudicialia circa personas domesticas.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psalm. 18. Iudicia domini vera iustificata in semetipsa.

CONCLVSIO.

¶ Conuenienter fuit ad humanæ vitæ conseruationem dari iudicialia præcepta & quantum ad seruos, & quantum ad filios & vxores.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd communio domesticarum personarum adinuicem (vt Philosophus* dicit in primo politico,) est secundum quotidianos actus, qui ordinantur ad necessitatem vitæ. Vita autem hominis conseruatur dupliciter. Vno modo quantum ad individuum, prout scilicet homo idem numero viuit, & ad talem conseruationem opitulantur hominis exteriora bona, ex quibus homo habet victum, & vestitum, & alia huiusmodi necessaria vitæ, in quibus administrãdis indiget homo seruis. Alio modo conseruatur vita hominis secundum speciem per generatiõem, ad quam indiget homo vxore, vt ex ea generet filium. Sic igitur in domestica communione sunt tres combinationes, scilicet domini ad seruum, viri ad vxorem, patris ad filium. Et quantum ad omnia ista, lex vetus conuenienter precepta tradidit. nam quantum ad seruos instituit vt modeste tractarentur: & quantum ad labores, ne scilicet immoderatis laboribus affligerentur. vnde Deut. quinto, dominus mãdauit, vt in die sabbathi requiescat seruus & ancilla tua, sicut & tu. Iterum quantum ad pœnas infligendas, imposuit enim mutilatoribus seruorum, vt dimitterent eos liberos: sicut habetur Exod. vicesimoprimo, & simile etiam statuit in ancilla, quam in vxorem aliquis duxerit, Statuit autem specialiter ea ca seruos, qui erant ex populo, vt septimo anno liberi egrederentur cum omnibus, quæ apportauerant, etiam vestimentis: vt habetur Exod. 21. Mandatur etiam insuper Deut. 15. vt ei detur viaticum.

¶ Circa vxores verò statuitur in lege, quantum ad vxores ducendas vt scilicet ducant vxores suæ tribus: sicut habetur Nume. vltimo. & hoc ideo ne sortes tribuum confundãtur. Et quod aliquis in vxorẽ duceat vxorẽ fratris defuncti sine liberis: vt habetur Deut. 25. & hoc ideo, vt ille qui non potuit habere successores secũdum carnis originẽ, saltẽ habeat per quandam adoptionẽ: & sic nõ totaliter memoria defuncti deleatur. Prohibuit etiam quasdam personas, ne in coniugium ducerẽtur, scilicet alienigenas, propter periculum seductiõis. & propinquas propter reuerentiam naturalem, quæ eis debetur. Statuit etiam, qualiter vxores iam ductæ tractari deberent: vt scilicet non leuiter infamarentur, vnde mandatur puniri ille, qui falso crimen imponit vxori: vt habetur Deuter. 22. & quod etiam propter vxoris odium filius detrimentum non pateretur: vt habetur Deuter. 21. & etiam quod propter odium vxorem non affligeret: sed potius scripto libello eam dimitteret: vt patet Deuter. 24. Et vt etiam maior dilectio inter coniuges à principio contrahatur, præcipitur quod cum aliquis nuper vxorem accepit, nihil ei publicæ necessitatis iniungatur, vt libere possit læta cum vxore sua.

¶ Circa filios autem instituit, vt patres eis disciplinam adhiberent, in iuuendo eos in fide. vnde dicitur Exod. 12. Cum dixerint vobis filij vestri, Quæ est ista religio? dicetis eis, Victima transitus Domini est. & quod etiam instruerent eos in moribus: vnde dicitur Deuter. 21. quod patres dicere debent, Monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ, atque conuiuiis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia filij Israel erant à Domino de seruitute liberati: & per hoc diuinæ seruituti addicti, noluit Dominus vt in perpetuum serui essent. vnde dicitur Leuitic. 25. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes seruitute famulorum: sed quasi mercenarius vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes seruitute famulorum: sed quasi mercenarius & colonus erit: mei enim sunt serui, & ego eduxi eos de terra Aegypti, vt non venerent conditione seruorum, & ideo quia simpliciter serui non erant, sed secundum quid, finito tempore dimittebantur liberi.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd mandatum illud intelligitur de seruo, qui à Domino quæritur ad occidendum, vel ad aliquod peccati ministerium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd circa læsiones seruis illatas, lex considerasse videtur, vtrum sit certa vel incerta: si enim læsio certa esset lex pœnam adhibuit: pro mutilatione quidem amissionem serui, qui mãdabatur libertati donandus: pro morte autem homicidij pœnam, cum seruus in manu Domini seruerantis moreretur. Si vero læsio non esset certa, sed aliquam apparentiam haberet, lex nullam pœnam infligebat in proprio seruo: puta cum percussus seruus non statim moriebatur, sed post aliquos dies. Incertum erit, vtrum ex percussione mortuus esset. quia si percussisset liberum homo inermis, ita tamen quod statim non moreretur, sed super baculum suum ambularet: non erat homicidij reus, qui percusserat, etiam si postea moreretur: tenebatur tamen ad impensas soluendas, quas percussus in medicos fecerat. Sed hoc in seruo proprio locum non habebat: quia quicquid seruus habebat, & etiam ipsa persona serui, erat quædam possessio domini, & ideo pro causa afflignatur, quare non subiaceat pœnę pecuniariæ, quia pecunia illius est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dictum* est, nullus Iudæus poterat possidere Iudæum, quasi simpliciter seruum: sed erat seruus secundum quid quasi mercenarius, vsque ad tempus, & per hunc modũ permittebat lex quòd paupertate cogente aliquis filium vel filiam vẽderet. & hoc etiam verba ipsius legis ostendunt: dicit enim, Si quis vẽderit filiam suam in famulam, non egredietur sicut exire ancillæ cõsueuerunt. Per hunc etiam modum non solum filium suum, sed etiam scipsum aliquis vendere poterat magis quasi mercenarium, quàm quasi seruum: secundum illud Leuit. 25. Si paupertate compulsus vendide fuerit tibi frater tuus, non eum opprimes seruitute famulorum: sed quasi mercenarius & colonus erit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut Philosophus * dicit in decimo Ethicorum, principatus paternus habet solum admonendi potestatem: non autem habet vim coactiuam, per quam rebelles & contumaces comprimi possunt, & ideo in hoc casu lex mandabat, vt filius consumax à principibus ciuitatis puniretur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Dominus alienigenas prohibuit in matrimonium duci propter periculum seductionis, ne inducerentur in idolatria, & specialiter hoc prohibuit de illis gentibus, quæ in vicino habitabant: de quibus erat magis probabile, quod suos ritus retinerent. Si qua vero idolatriæ cultum dimittere vellet, & ad Legis cultum se tranferre, poterat in matrimonium duci: sicut patet de Ruth, quam duxit Booz in vxorem. vnde ipsa dixerat socrui suæ: Populus tuus populus meus, deus tuus deus meus: vt habetur Ruth primo. & ideo captiua non aliter permittebatur in vxorem duci: nisi prius rasa capitie, & circuncisis vnguibus, & depositis veste, in qua capta est, & flerets patrem & matrem, per quæ significatur idolatriæ perpetua abiectio.

¶ Ad septimum dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit super Matt. quia inmitigabile malum erat mors apud Iudæos, qui omnia pro præsenti vita faciebant, statutum fuit, vt defuncto filius nasceretur ex fratre, quod erat quædam mortis mitigatio. Non autem alius, quàm frater vel propinquus iubebatur accipere vxorem defuncti: quia non ita crederetur qui ex tali coniunctione erat nasciturus, esse eius filius qui obijt: & iterum extraneus non ita haberet necessitatem statuere domũ eius, qui obierat, sicut frater, cui etiam ex cognatione hoc facere iustum erat. Ex quo patet, quòd frater in accipiendo vxorem fratris sui, persona fratris sui defuncti fungebatur.

a ¶ Super Quæstionem istam.

IN quæstio. 106. duo occurrunt scribenda. Primum est, vt in articul. 3. memorãtis, quod non est quæst. de lege noua quo ad suum principale, id est gratiam Spiritus sancti: hæc enim à principio mundi data est, sed de lege noua secundum se totam, vt clarius in se & gratiam Spiritus sancti, & doctrinam noui testamenti: hæc enim abundantiam gratiæ & perfectionem vitæ, & sacramenta gratiæ continet. Secundum est, vt non miretis si audis nouam reperiri gentem, quæ nihil sciat de Christo, sufficit enim, quòd ante mundi consummationem Euangelium susceptum in vniuerso fuerit orbe, secundum veritatem prædicatum, quippe dicitur etiam tempore Apostolorũ in orbe vniuerso secundum reputationem: sicut & exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. de orbe enim secundum nostram habitato, hæc, & similia intelliguntur, quamuis secundum possibilem veritatē in alijs terræ chartis affirmari possint antipodes. Et nihilfilior, tam inuenta dicitur charta Mendionalis habitata, quoniam polus antarticus eleuatur eis.

Arnal.

¶ Ad octauum dicendum, quòd lex permisit repudium vxoris, non quia simpliciter iustum esset, sed propter duritiam Iudæorum, vt dominus dicit Matthæi 19. sed de hoc oportet plenius tractari, cum de matrimonio agetur.

¶ Ad nonum dicendum, quòd vxores fidem matrimonij frangũt per adulterium: & de facili propter delectationem: & latenter, quia oculus adulteri obseruat caliginem, vt dicitur Iob vicesimoquarto. Non autem est similis ratio de filio ad patrẽ. vel de seruo ad dominum, quia talis infidelitas non procedit ex tali concupiscentia delectationis: sed magis ex malitia quę non potest ita latere, sicut infidelitas mulieris adulteræ.

QVAESTIO CENTESIMASEXTA, De Lege Euangelica quæ lex noua dicitur, secundum se, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de lege Euangelij quæ dicitur lex noua.

¶ Et primo, de ipsa secundum se. Secundo, de ipsa per comparationem ad legẽ veterem. Tertio, de his, quæ in lege noua continentur.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, qualis sit, vtrum scilicet sit scripta vel indita.

¶ Secundo, de virtute eius, vtrum iustificet.

¶ Tertio, de principio eius, vtrum debuerit dari à principio mundi.

¶ Quarto, de termino eius, vtrum scilicet sit duratura vsque ad finem, an debeat ei alia lex succedere.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum lex noua sit lex scripta.

Inf. ar. 2. & 3. co. & q. 107. art. 1. ad 2. & 3. & q. 108. ar. co. & ad 1. & in quæ lib. 4. arti. 13. cor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lex noua sit lex scripta. Lex enim noua est ipsum Euangelium: sed Euangelium est descriptum. Ioan. vicesimo. Hæc autem scripta sunt vt credatis. ergo lex noua est lex scripta.

2 ¶ Præterea, Lex indita est lex naturæ, secundum illud Rom. 2. Naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, qui habent opus legis scriptum in cordibus suis, si igitur lex Euangelij esset lex indita, non differret à lege naturæ.

3 ¶ Præterea, Lex Euangelij, propria est eorũ, qui sunt in statu noui testamenti: sed lex indita communis est & eis, qui sunt in nouo testamẽto, & eis, qui sunt in veteri testamẽto. Dicitur enim Sapiẽt. septimo, quòd diuina sapientia per nationes in animas sanctas se trãsfert, amicos Dei, & prophetas constituit. ergo lex noua est lex indita.

¶ SED CONTRA est, quòd lex noua est lex noui testamenti: sed lex noui testamẽti est indita in corde. Apostolus enim ad Hebræos octauo, dicit, inducens authoritatem, quæ habetur Iere. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum, & exponens, quod sit hoc testamentum dicit, Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel, dabo leges meas in mentes eorum, & in corda eorum superscribam eas: ergo lex noua est lex indita.

CONCLVSIO.

¶ Lex noua principaliter ipsa gratia est Spiritus sancti in corde fidelium scripta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scripta: secundario autem est lex scripta, prout in ea traduntur illa, quæ vel ad gratiam disponunt, vel ad vsum ipsius gratiæ spectant.

Ca.4. ante med.10.5.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd vnaquæque res illud videtur esse quod in ea est potissimum, vt Philosophus* dicit in 9. Ethico. id autē quod est potissimū in lege noui testamēti, & in quo tota virtus eius consistit, est gratia Spiritus sancti, quæ datur per fide Christi: & ideo principaliter lex noua est ipsa gratia Spiritus sancti, quę datur Christi fidelibus: & hoc manifestè apparet per Apostolū, qui ad Roma. 3. dicit, Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei: ipsam enim fidei gratiam legem appellat, & expressius ad Roma. 8. dicitur, Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati, & mortis. vnde & Augu.* dicit in li. De spiritu & litera, Quòd sicut lex factorum scripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei scripta est in cordibus fidelium: & alibi * dicit in eodem lib. Quæ sunt leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus, nisi ipsa præsentia Spiritus sancti? Habet tamen lex noua quædam sicut dispositiua ad gratiam Spiritus sancti, & ad vsum huius gratiæ pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege noua: de quibus oportuit instrui fideles Christi & verbis & scriptis, tam circa credenda, quàm circa agenda. Et ideo dicendum est, quòd principaliter lex noua est lex indita, secundariò autem est lex scripta.

Cap.17. & 26. tomo 3 Eodē li.ca. 21. in prin.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in scriptura Euangelij non continentur, nisi ea, quæ pertinent ad gratiam Spiritus sancti, vel sicut dispositiua, vel sicut ordinatiua ad vsum huius gratiæ, sicut dispositiua quidem quantum ad intellectum per fidem, per quam datur Spiritus sancti gratia, continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad manifestandum diuinitatem, vel humanitatem Christi. Secundum affectum verò continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad contemptum mundi: per quam homo fit capax Spiritus sancti gratia. Mundus enim, id est, amatores mūdi, non potest capere Spiritum sanctum: vt habetur Io. 14. Vsus verò spiritualis gratiæ est in operibus virtutū, ad quæ multipliciter scriptura noui testamenti homines exhortatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dupliciter est aliquid inditum homini. Vno modo pertinens ad naturam humanam: & sic lex naturalis est lex indita homini. Alio modo est aliquid inditum homini, quasi superadditum per gratiæ donum: & hoc modo lex noua est indita homini, non solum indicans quid sit faciendum, sed etiam adiuuans adimplendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nullus vnquam habuit gratiam Spiritus sancti, nisi per fidem Christi explicitam vel implicitam. Per fidem autem Christi pertinet homo ad nouum testamentum. vnde quibuscunque fuit lex gratiæ indita, secundum hoc ad nouum testamentum pertinebant.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum lex noua iustificet.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd lex noua non iustificet. Nullus enim iustificatur nisi legi Dei obediat, secundum illud ad Heb. 5. Factus est, scilicet Christus omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ: sed Euangelium non semper hoc operatur, quòd homines ei obediant. Dicitur enim Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio. ergo lex noua non iustificat.

2 ¶ Præterea, Apostolus probat ad Roma. quòd lex vetus non iustificabat, quia ea adueniēte præuaricatio creuit. Dicitur enim ad Roma. 4. Lex iram operatur: vbi enim non est lex, nec præuaricatio. sed multo magis lex noua præuaricationem addidit: maiori enim pœna est dignus, qui post legem nouam datam adhuc peccat: secundum illud Heb. 10. Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, &c. ergo lex noua non iustificat sicut nec vetus.

3 ¶ Præterea, Iustificare est proprius effectus Dei: secundum illud ad Ro. 8. Deus est qui iustificat: sed lex vetus fuit à Deo, sicut & lex noua. ergo lex noua non magis iustificat, quàm lex vetus.

¶ SED CONTRA est quòd Apostolus dicit ad Rom. 1. Non erubesco Euangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti: non autem est salus nisi iustificatis. ergo lex Euangelij iustificat.

CONCLVSIO.

¶ Lex Euangelica, cum sit ipsa Spiritus sancti gratia, necessario hominem iustificat, non autem ea quæ scripta traduntur, ipsum hominem iustificare possunt.

Ar. præced. incorp. & ad 1. argu.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum* est, ad legem Euangelij duo pertinent. Vnum quidem principaliter, scilicet ipsa gratia Spiritus sancti interius data. & quantum ad hoc noua lex iustificat. vnde Augu. dicit* in lib. De spiritu & litera. Ibi, scilicet in veteri testamento lex extrinsecus est posita, qua iniusti terrerentur: hic, scilicet in nouo testamento, intrinsecus data est, qua iustificarentur. Aliud pertinet ad legem Euangelij secundariò, scilicet documenta fidei, & præcepta ordinantia affectum humanum & humanos actus. Et quantum ad hoc lex noua non iustificat. vnde Apostolus dicit 2. ad Corinth. 3. Littera occidit, spiritus autem viuificat. & Aug.* exponit in li.* De spiritu & litera, quòd per literam intelligitur quælibet scriptura extra homines existens, etiam moralium præceptorum, qualia continentur in Euangelio, vnde etiam litera Euangelij occideret, nisi adesset interius gratia fidei sanans.

Ca.7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum lex noua debuerit dari à principio mundi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd lex noua debuerit dari à principio mundi. Non enim est personarum acceptio apud Deum: vt dicitur ad Roman. 2. sed omnes homines peccauerunt, & egent gratia Dei: vt dicitur ad Romano. 3. ergo ex principio mundi lex Euangelij dari debuit, vt omnibus per eam subueniretur.

2 ¶ Præterea, Sicut in diuersis locis sunt diuersi homines, ita etiam in diuersis temporibus, sed Deus, qui vult omnes homines saluos fieri (vt dicitur 1. ad Timot 2.) mandauit euangelium prædicari in omnibus locis, vt patet Matthæi vltimo, & Marci vltimo. ergo omnibus temporibus debuit adesse lex Euangelij: ita quòd à principio mundi daretur.

3 ¶ Præterea, Magis est necessaria homini salus spiritualis, quæ est æterna, quàm salus corporalis. quæ est temporalis: sed Deus ab initio mundi prouidit homini ea, quæ sunt necessaria ad salutem corporalem, tradens eius potestati omnia, quæ erant propter hominem creata: vt patet Gen. 1. ergo etiā lex noua, quæ maxime est necessaria ad salutem spiritualem, debuit hominibus à principio mundi dari.

¶ SED CONTRA est quòd Apostolus dicit, 1. ad Corinth. 15. Non prius quod spirituale est, sed quod animale: sed lex noua est maximè spiritualis. ergo lex noua non debuit dari à principio mundi.

CONCLVSIO.

¶ Cum lex noua sit veteri lege perfectior, & sit gratia Spiritus sancti, conueniens fuit vt eam præcederet lex vetus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd triplex ratio potest assignari, quare lex noua non debuit dari à principio mundi. Quarū prima est, quia lex noua, sicut dictum* est, principaliter est gratia Spiritus sancti: quæ abundanter dari non debuit, antequam impedimenta per Christi ab humano genere tolleretur consummata redēptione per Christum. vnde dicitur Ioannis 7. Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Et hanc rationem manifestè assignat Apostolus ad Ro. 8. vbi postquam præmiserat de lege Spiritus vitæ, subdit, Deus filiū suū mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato dānauit peccatū in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Secūda ratio potest assignari ex perfectione legis nouæ. Nō enim aliquid ad perfectū adducitur statim à principio: sed quodā temporali successionis ordine, sicut aliquis prius fit puer, & postmodum vir. Et hanc rationem assignat Apostolus ad Galat. 3. lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur, at vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo.

¶ Tertia ratio sumitur ex hoc, quòd lex noua est lex gratiæ, & ideo primo oportuit, quod homo relinqueretur sibi in statu veteris legis, vt in peccatum cadendo suam infirmitatem cognosceret, recognoscendo gratiæ indigere. Et hanc rationem assignat Apostolus ad Ro. 5. dicens, Lex subintrauit, vt abundaret delictum, vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio gratiæ. & ideo quibuscunque non datur, hoc est ex iustitia, quibuscunque autem datur, hoc est ex gratia, vt Aug. dicit in lib. De perfectione iustitiæ. vnde non est acceptio personarum apud Deum ex hoc, quòd non omnibus à principio mundi legem gratiæ proposuit, quæ erat debito ordine proponenda, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuersitas locorum non variat diuersum statum humani generis, qui variatur per temporis successionem, & ideo omnibus locis proponitur lex noua, non autem omnibus temporibus, licet omni tempore fuerint aliqui ad nouum testamentum pertinentes, vt supra dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ pertinent ad salutem corporalem, deseruiunt homini, quantum ad naturam, quæ non tollitur per peccatum, sed ea, quæ pertinent ad spititualem salutem, ordinantur ad gratiam, qua amittitur per peccatum, & ideo non est similis ratio de vtrisque.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum lex noua sit duratura vsque ad finem mundi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd lex noua non sit duratura vsque ad finem mundi. Quia, vt Apostolus dicit 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est: sed lex noua ex parte est, Dicit enim Apostolus ibidem, Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. ergo lex noua euacuanda est, alio perfectiori statu succedente.

2 ¶ Præterea, Dominus, Io. 16. promisit discipulis suis in aduentu Spiritus sancti paracleti cognitionem omnis veritatis, sed nondum ecclesia omnem veritatem cognouit in statu noui testamenti. ergo expectandus est alius status, in quo per Spiritum sanctum omnis veritas manifestetur.

3 ¶ Præterea, Sicut pater est alius à filio, & filius à patre, ita & Spiritus sanctus à patre & filio, sed fuit quidem status conueniens personæ patris, scilicet status veteris legis, in quo homines generationi intendebant, similiter etiam est alius status conueniens personæ filij, scilicet status nouæ legis, in quo clerici intendentes sapientiæ, quæ appropriatur Filio, principantur. ergo erit status tertius Spiritus sancti, in quo spirituales viri principabuntur.

4 ¶ Præterea, Dominus dicit Matth. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio, sed Euangelium Christi iandiu est prædicatum in vniuerso orbe: nec tamen adhuc venit consummatio: ergo Euangelium Christi non est Euangelium regni, sed futurum est aliud Euangelium Spiritus sancti quasi alia lex.

¶ SED CONTRA est, quòd Dominus dicit Matthæ. 24. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant haec. Quod Chrysostomus* exponit de generatione fidelium Christi. ergo fides fidelium Christi manebit vsque ad consummationem seculi.

CONCLVSIO.

¶ Lex noua cum omnibus modis perfecta fuerit, nulla ei lex succedet, sed vsque ad seculi consummationem duratura est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd status mundi variari potest dupliciter. Vno modo secundum diuersitatem legis. Et sic huic statui nouæ legis nullus alius status succedet. Successit enim statui nouæ legis statui veteris legis, tanquam perfectior imperfectiori, nullus autem status præsentis vitæ potest esse perfectior, quàm status nouæ legis. Nihil enim potest esse propinquius fini vltimo, quàm quod immediatè in finem vltimum introducit. hoc autem facit noua lex, vnde dicitur* in fine vltimum introducit. hoc autem facit noua lex, vnde dicitur* in fine Apostolus dicit ad Hebræ. 10. Habentes itaque fratres fiduciam introitus sanctorum in sanguine Christi: quam initiauit nobis viam nouum, accedamus ad eum. Vnde nō potest esse aliquis perfectior statu præsentis vitæ, quàm status nouæ legis, quia tanto est vnumquòd aliquid perfectius, quanto est vltimo fini propinquius. Alio modo status hominum variari potest, secundū quod homines diuersimodè se habent ad eandē legem, vel perfectius, vel minus perfectè, & sic status veteris legis frequenter fuit mutatus, cū quandoque leges optimè cu-

stodirentur, quandoque autem omnino prætermitterentur. Sic etiam & status nouæ legis diuersificatur secundum diuersa loca & tempora & personas, inquantum gratia spiritus sancti perfectius vel minus perfectè ab aliquibus habetur, non est tamen expectandū, quòd sit aliquis status futurus, in quo perfectius gratia Spiritus sancti habeatur, quàm hactenus ea memoratæ, vt intellegas Euangelij legem, & reddere Iesias rationem Christianæ legis.

a ¶ Super Quæstionem centesimā septimam.

IN quæstionibus 107. & 108. nihil scribendum occurrit, nisi vt mandes quæ in vniuersa Ecclesia habentur, & maxime ab Apostolis, qui primitias spiritus acceperūt, i. & tempore prius & cæteris abundantius, vt glo. dicit Rom. 8.

Annot.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Diony. dicit in Eccl. hierar, triplex est hominum status, Primus quidem veteris legis. Secundus nouæ legis. Tertius status succedit non in hac vita, sed in futura, scilicet in patria. Sed sicut primus status est figuralis & imperfectus respectu status Euangelij, ita hic status est figuralis & imperfectus respectu status patriæ, quo veniente ille status euacuatur: sicut dicitur 1. ad Corinthi. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.

Ca.5. eccle. Hie. part. 1.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug.* dicit in li. contra Faustum, Montanus & Priscilla posuerunt, quòd promissio Domini de Spiritu sancto dando non fuit complera in Apostolis, sed in eis. Et similiter Manichæi posuerunt, quod fuit cōplera in Manichęo, quem dicebant esse Spiritum Paracletum, & ideo vtrique non recipiebant actus Apostolorum: in quibus manifestè ostenditur, quòd illa promissio fuit in Apostolis completa: sicut Dominus iterato eis promisit Act. 1. Baptizabimini in Spiritu sancto nō post multos hos dies: quod impletum legitur Act. 2. Sed istæ varietates excluduntur per hoc, quod dicitur Io. 7. Nondum erat spiritus datus, quia nondum Iesus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi, quòd statim glorificato Christo in resurrectione & ascensione, fuit Spiritus sanctus datus. Et per hoc etiam excluditur quorumcunque vanitas, qui dicerent esse expectandum aliud tempus, scilicet Spiritus sancti.

Lib.19. de hæresibus ad Quod vult Deum c.26. Io.6. Lib.19. cōtra Faust. c.31. Et de vtilit. credend. ca.3.

¶ Docuit autem Spiritus sanctus Apostolos omnem veritatem de his, quæ pertinent ad necessitatem salutis, scilicet de credendis & de agendis: non tamen docuit eos de omnibus futuris euentibus, hoc enim ad eos non pertinebat, secundum illud Act. 1. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in potestate sua.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex vetus non solum fuit Patris, sed etiam Filij: quia Christus in veteri lege figurabatur: vnde Dominus dicit Io. 5. Si crederetis Moysi, crederetis forsitā & mihi: de me enim ille scripsit. Similiter etiam lex noua non solum est Christi, sed etiam Spiritus sancti: secundum illud Roma. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu, &c. vnde non est expectanda alia lex quæ sit Spiritus sancti.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum Christus statim in principio euangelicæ prædicationis dixerit, Appropinquauit regnum cælorum, stultissimum est dicere, quòd Euangelium Christi non sit Euāgelium regni. Sed prædicatio Euangelij Christi potest intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad diuulgationem notitiæ Christi, & sic prædicatum fuit Euangelium in vniuerso orbe, etiam tempore Apostolorum: vt Chryso. dicit. Et secundū hoc quod additur, Et tunc erit consummatio, intelligitur hoc de destructione Ierusalem, de qua tunc ad literam loquebatur. Alio modo potest intelligi prædicatio Euangelij in vniuerso orbe cum pleno effectu: ita scilicet quod in qualibet gente fundetur ecclesia: & ita, sicut dicit Aug.* in epistola ad Eusicheum, nondum est prædicatum Euangelium in vniuerso orbe, sed hoc facto veniet consummatio mundi.

Est epi. 78. parum ante med. & epist. 80. à med. 10. 2.

QVAESTIO CENTESIMASEPTIMA, De comparatione legis nouæ ad veterem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de comparatione legis nouæ ad legem veterem.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum lex noua sit alia lex à lege veteri.

¶ Secundo, vtrum lex noua impleat veterem.

¶ Tertio, vtrum lex noua contineatur in veteri.

¶ Quarto, quæ sit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum lex noua sit alia à lege veteri,

Supra quæ. 51 ar. 5. Et Gal. 1. le. 2. col. 1. fin.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lex noua non sit alia à lege veteri. Vtraque enim lex datur fidem Dei habentibus: quia sine fide est impossibile placere Deo, vt dicitur Heb. 11, sed eadem fides est antiquorum & modernorum: vt dicitur in glo. Mat. 21. ergo etiam est eadem lex.

Ca. 17. in ter princi. cap. et me dia tum. 6.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit* in lib. contra Adamantiū Manichæi discipulum, quòd breuis differentia legis & Euangelij est timor & amor, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed secundum hæc duo, noua lex & vetus diuersificari non possunt: quia etiam in veteri lege proponuntur præcepta charitatis. Leuit. 19. Diliges proximum tuum. & Deuteronо. 6. Diliges dominum deum tuum. Similiter etiam diuersificari non possunt per aliâ differentiam, quam August. *assignat contra Faustum, quod vetus testamentum habuit promissa temporalia, nouum testamentum habet promissa spiritualia & æterna: quia etiam in nouo testamento promittuntur aliqua promissa temporalia: secundum illud Marci. 10. Accipiet centies tantum in tempore hoc, domos & fratres, &c. Et in veteri testamento sperabantur promissa spiritualia & æterna, secundum illud ad Heb. 11. Nunc autem meliorem patriam appetunt, id est, cælestem, quod dicitur de antiquis patribus. ergo videtur, quòd noua lex non sit alia à veteri.

Lib. 4. cap. 2. 10/6.

3 ¶ Præterea, Apostolus videtur distinguere vtranque legem ad Roma. 3. veterem legem appellans legem factorum, legem verò nouam appellans legem fidei, sed lex vetus fuit etiam fidei: secundum illud Heb. 11. Omnes testimonio fidei probati sunt, quod dicit de patribus veteris testamẽti. Similiter etiã lex noua est lex factorum. Dicitur enim Matth. 5. Benefacite his, qui oderunt vos. & Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. ergo lex noua non est alia à lege veteri.

¶ SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit ad Hebræ. 7. Translato sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat. sed aliud est sacerdotium noui & veteris testamenti: vt ibidem Apostolus probat. ergo est etiam alia lex.

CONCLVSIO.

¶ Cum lex noua & vetus ad vnum finem ordinentur, scilicet vt homines Deo subdantur, non sunt ab inuicem diuersæ, etsi lex noua sit veteri perfectior, propinquius ducens ad Deum, cum sit lex charitatis.

q. 90. a. 2. ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum* est, omnis lex ordinat conuersationem humanam in ordine ad aliquem finem, ea autem, quæ ordinantur ad finem secundum rationem finis, dupliciter diuersificari possunt. Vno modo, quia ordinantur ad diuersos fines, & hæc est diuersitas speciei, maximè si sit finis proximus. Alio modo secundum propinquitatem ad finem, vel distantiam ab ipso. sicut patet quòd motus differunt specie, secundum quod ordinantur ad diuersos terminos: secundum verò quod vna pars motus est propinquior termino, quàm alia, attenditur differentia in motu secundum perfectum & imperfectum. Sic ergo duæ leges distingui possunt dupliciter. Vno modo quasi omnino diuersæ, vtpote ordinatæ ad diuersos fines, sicut lex ciuitatis, quæ esset ordinata ad hoc quòd populus dominaretur, esset specie differens ab illa lege, quæ esset ad hoc ordinata, quòd optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo duæ leges distingui possunt, secundum quod vna propinquius ordinat ad finem, alia verò remotius, puta in vna & eadem ciuitate dicitur alia lex, quæ imponitur viris perfectis, qui statim possunt exequi ea, quæ pertinent ad bonum commune, & alia lex datur de disciplina puerorum, qui sunt instruendi qualiter postmodum opera virorum exequãtur. Dicendum est ergo, quòd secundum primum modum lex noua non est alia à lege veteri, quia vtriusque est vnus finis, scilicet vt homines subdantur Deo, est autem vnus Deus & noui & veteris testamenti: secundum illud Romano. 3. Vnus Deus est qui iustificat circuncisionem ex fide, & preputium per fidem. Alio modo lex noua est alia à veteri, quia lex vetus est quasi pædagogus puerorum, vt Apostolus dicit ad Galat. 3. Lex autem noua est lex perfectionis, quia est lex charitatis, de qua Apostolus dicit ad Colos. 3. quòd est vinculum perfectionis.

q. 62. ar. 1. & 2. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vnitas fidei vtriusque testamenti attestatur vnitati finis. Dictum est* enim suprà, quod obiectum theologicarum virtutum, inter quas est fides, est finis vltimus, sed tamen fides habet alium statum in veteri & in noua lege, nã quod illi credebant futurum, nos credimus factum.

¶ Ad secundũ dicendum, quod omnes differentiæ, quæ assignantur inter nouam legẽ & veterem, accipiuntur secundum perfectum & imperfectum, præcepta enim legis cuiuslibet dantur de actibus virtutũ: ad operanda autem virtutum opera aliter inclinantur imperfecti, qui nondum habent virtutis habitum, & aliter illi qui sunt per habitum virtutis perfecti. Illi autem, qui nondum habent habitum virtutis, inclinantur ad agendum virtutis opera, ex aliqua causa extrinseca, puta ex comminatione pœnarum, vel ex promissione aliquarum extrinsecarum remunerationum, puta honoris, vel diuitiarum, vel alicuius huiusmodi. & ideo lex vetus, quæ dabatur imperfectis, id est, nondum consecutis gratiam spiritualem, dicebatur lex timoris, inquantũ inducebat ad obseruantiam præceptorum, per comminationem quarundam pœnarum: & dicitur habere temporalia quædam promissa. Illi autem, qui habent virtutem, inclinantur ad virtutis opera agenda propter amorem virtutis, non propter aliquam pœnam aut remunerationem extrinsecam. & ideo lex noua cuius principalitas consistit in ipsa spirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris: & dicitur habere promissa spiritualia & æterna, quæ sunt obiecta virtutis, præcipue charitatis: & ita per se in ea inclinantur, non quasi in extranea, sed quasi in propria. Et propter hoc etiam lex vetus dicitur cohibere manum, non animum: quia qui timore pœnæ ab aliquo peccato abstinet, non simpliciter eius voluntas à peccato recedit, sicut recedit voluntas eius, qui amore iustitiæ abstinet à peccato: & propter hoc lex noua, quæ est lex amoris, dicitur animum cohibere. fuerunt tamen aliqui in statu veteris testamenti habentes charitatem & gratiam spiritus Sancti: qui principaliter expectabant promissiones spirituales & æternas, & secundum hoc pertinebant ad legem nouam. Similiter etiam in nouo testamento sunt aliqui carnales, nondum pertingentes ad perfectionem nouæ legis, quos oportuit etiam in nouo testamento induci ad virtutis opera per timorem pœnarum, & per aliqua temporalia promissa. lex autem vetus etsi præcepta charitatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritus sanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, vt dicitur Ro. 5.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut suprà dictum* est, lex noua dicitur lex fidei, inquantum eius principalitas consistit in ipsa gratia, quæ interius datur credentibus, vnde dicitur gratia fidei. Habet autem secundario aliqua facta & moralia & sacramentalia, sed in his non consistit principalitas legis nouæ, sicut principalitas veteris legis in eis consistebat. Illi autem, qui in veteri testamento Deo fuerunt accepti per fidem, secundum hoc ad nouum testamentum pertinebãt: non enim iustificabantur, nisi per fidem Christi, qui est auctor noui testamenti. vnde & de Moyse dicit Apostolus ad Heb. 11. quòd maiores diuitias æstimabat thesauro AEgyptiorum improperium Christi.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum lex noua legem veterem impleat.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd lex noua legem veterem non impleat. Impletio enim contrariatur euacuationi, sed lex noua euacuat, vel excludit obseruantiam legis veteris. Dicit enim Apostolus ad Gal. 5. Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit. ergo lex noua nõ est impletiua veteris legis.

2 ¶ Præterea, Contrarium non est impletiuum sui contrarij, sed Deminus in lege noua proposuit quædam præcepta contraria præceptis veteris legis. Dicitur enim Matthæ. 5. Audistis, quia dictum est antiquis. Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij, ego autem dico vobis, quicunque dimiserit vxorem suam, facit eam mœchari. & idem consequenter patet in prohibitione iuramenti, & etiam in prohibitione talionis, & in odio inimicorum. Similiter etiam videtur Dominus excluſisse præcepta veteris legis de discretione ciborum. Matth. 15. dicens, Non quod intrat in os, coinquinat hominem. ergo lex noua non est impletiua veteris.

3 ¶ Præterea, Quicunque contra legem agit, non implet legem. sed Christus in aliquibus contra legem fecit: tetigit enim leprosum, vt dicitur Matthæ. 8. quod erat contra legem. Similiter etiam videtur sabbathum pluries violasse. vnde de eo dicebant Iudæi Ioan. 9. Non est hic homo à Deo, qui sabbathum non custodit. ergo Christus non impleuit legem. & ita lex noua data à Christo non est veteris impletiua.

4 ¶ Præterea, In veteri lege continebantur præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, vt suprà* dictum est, sed Dominus Matthæi quinto, vbi quantum ad aliqua legem impleuit, nullam mentionem videtur facere de iudicialibus & cæremonialibus. ergo videtur quòd lex noua non sit totaliter veteris impletiua.

¶ SED CONTRA est, quòd Dominus dicit Matthæi quinto. Non veni soluere legem, sed adimplere: & postea subdit. Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

CONCLVSIO.

¶ Lex noua cum sit veteri lege perfectior, ipsam implet iustificando homines, quod lex vetus promittebat, & figurabat, & Christi opera, dum ipsam docuit: & doctrina, quando ipsam exposuit, & quæ perfectionis ei deerant, dignatus est superaddere.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictũ* est, lex noua ordinatur ad veterẽ, sicut perfectũ ad imperfectũ. omne autẽ perfectũ adimplet id, quod imperfecto deest, & secundum hoc lex noua adimplet veterem legem, inquantum supplet illud quod veteri legi deerat.

In veteri autem lege duo possunt cõsiderari, scilicet finis, & præcepta contenta in lege. Finis verò cuiuslibet legis est, vt homines efficiantur iusti & virtuosi, vt suprà dictum* est, vnde & finis veteris legis erat iustificatio hominum: quam quidem lex efficere non poterat, sed figurabat quibusdam cæremonialibus factis, & promittebat verbis: & quantũ ad hoc lex noua implet veterem legem, iustificando per virtutem passionis Christi. & hoc est quod Apostolus dicit ad Roman. 8. Quod impossibile erat legi, Deus, filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Et quãtum ad hoc, lex noua exhibet quod lex vetus promittebat, secundum illud 2. ad Cor. 1. Quotquot promissiones Dei, sunt in illo est, id est in Christo. Et iterum quantum ad hoc complet etiam quòd vetus lex figurabat: vnde ad Col. 2. dicitur de cæremonialibus, quod erant vmbra futurorum, corpus autem Christi, id est, veritas, pertinet ad Christum. vnde lex noua dicitur lex veritatis: lex autem vetus vmbræ vel figuræ. Præcepta verò veteris legis adimpleuit Christus, & opere, & doctrina: opere quidem, quia circuncidi voluit, & alia legalia obseruare, quæ erant tempore illo obseruanda, secundum illud Gal. 4. Factum sub lege. Sua autem doctrina adimpleuit præcepta legis tripliciter. Primo quidem verum intellectum legis exprimendo, sicut patet in homicidio & adulterio, in quorum prohibitione Scribæ & Pharisæi non intelligebant nisi exteriorem actum prohibitum: vnde Dominus legem adimpleuit, ostendendo etiam interiores actus peccatorũ cadere sub prohibitione. Secundo adimpleuit Dominus præcepta legis, ordinando quomodo tutius obseruaretur, quod lex vetus statuerat: sicut lex vetus statuerat, vt homo non peieraret: & hoc tutius obseruatur, si homino à iuramento abstineat, nisi in causa necessitatis. Tertio adimpleuit Dominus præcepta legis, superaddendo quædam perfectionis consilia: vt patet Matthæ. 19. vbi dicenti se obseruasse præcepta veteris legis, dicit: Vnum tibi deest. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, &c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lex noua non euacuat obseruantiam veteris legis, nisi quantum ad cæremonialia, vt suprà dictum* est, hæc autem erãt in figuram futuri. Vnde ex hoc ipso quòd cæremonialia præcepta sunt impleta, perfectis his quæ figurabantur, non sunt vlterius obseruanda: quia si obseruarentur, adhuc significarent aliquid vt futurum, & non impletum: sicut etiam promissio futuri doni locum iam non habet, promissione iam impleta per doni exhibitionem, & per hunc modum cæremoniæ legis tolluntur, cum implentur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug.* dicit contra Faustum, præcepta illa Domini non sunt contraria præceptis veteris legis: Quod enim Dominus præcepit de vxore dimittenda, non est contrarium ei quod lex præcepit, neque enim ait lex, Qui voluerit dimittat vxorem, cui esset contrarium non dimittere: sed vtique nolebat dimitti vxorem à viro, qui hanc interposuit moram, vt in diffidium animus præceps libelli conscriptione refractus absisteret. vnde Dominus ad hoc confirmandum, vt non facile vxor dimittatur, solam causam fornicationis excepit. Et idem etiam dicendum est in prohibitione iuramenti, sicut dictum* est: & idem etiam patet in prohibitione talionis. Taxauit enim modum vindictæ lex, & non procederetur ad immoderatã vindictam: à qua Dominus perfectius remouit eum, quem monuit omnino à vindicta abstinere. Circa odium verò inimicorum remouit falsum Pharisæorum intellectum, nos monens, vt persona odio non haberetur, sed culpa. Circa discretionem verò ciborum, quæ cæremonialis erat, dominus non mandauit, vt tunc non obseruarentur: sed ostendit, quòd nulli cibi secundum suam naturam erant immundi, sed solum secundum figuram, vt suprà dictum* est.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd tactus leprosi erat prohibitus in veteri lege, quia ex hoc incurrebat homo quandam irregularitatis immunditiam, sicut & ex tactu mortui, vt suprà dictũ* est: sed Dominus qui erat mundator leprosi, immunditiã incurrere non poterat. Per ea autem quæ fecit in sabbatho, sabbathum non soluit secundum rei veritatem: sicut ipse Matthæ. in Euangelio ostendit: tum quia operabatur miracula virtute diuina, quæ semper operatur in rebus: tum quia saluti humanæ opera faciebat, cum Pharisæi etiam saluti animalium in die sabbathi prouiderent: tum etiam quia ratione necessitatis discipuli exeuntes, in sabbatho spicas colligentes. Sed videbatur soluere secundum superstitiosum intellectum Pharisæorum, qui credebant etiam à salubribus operibus esse in die sabbathi abstinendum, quod erat contra intentionem legis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cæremonialia præcepta legis non commemorantur Matth. 5. quia eorum obseruantia totaliter excludatur per impletionem, vt dictum* est. De iudicialibus verò præceptis commemorauit præceptũ talionis: vt quòd de hoc diceretur, de omnibus alijs esset intelligendum, in quo quidem præcepto docuit legis intentionem nõ esse ad hoc, quòd pœna talionis quæreretur propter liuorem vindictæ quem ipse excludit, monens, quòd homo debet esse paratus etiam maiores iniurias sufferre, sed solum propter amorem iustitiæ: quod adhuc in noua lege remanet.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum lex noua in lege veteri contineatur. *Gal. 3. lect. 2. col. fin.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd lex noua in lege veteri non contineatur. Lex enim noua præcipuè in fide consistit. vnde dicitur lex fidei, vt patet Ro. 4. sed multa credenda traduntur in noua lege, quæ in veteri lege non continentur. ergo lex noua non continetur in veteri.

Chry. hom. 10. in Mat. in imperfecto opere declinãdo ad fin. tom. 2.

2 ¶ Præterea, Quædam glos. dicit Matthæi 5. super illud, Qui solverit vnum de mandatis istis minimis, quòd mandata legis sunt minora, in Euangelio verò sunt mandata maiora: maius autem nõ potest contineri in minori. ergo lex noua non continetur in veteri.

3 ¶ Præterea, Quod continetur in altero, simul habetur habito illo: si igitur lex noua contineretur in veteri, sequeretur, quòd habita veteri lege habeatur & noua: superfluum igitur fuit habita veteri lege iterum dari nouam: non ergo noua lex continetur in veteri.

Hom. 6. in Ezech. parũ à medio.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Ezech. 1. Rota erat in rota, id est nouum testamentum in veteri: vt Greg.* exponit.

CONCLVSIO.

¶ Lex noua continetur in veteri sicut fructus in spica.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid continetur in alio dupliciter. Vno modo in actu, sicut locatum in loco. Alio modo virtute, sicut effectus in causa, vel complementum in completo: sicut genus continet species potestate, & sicut tota arbor continetur in semine. & per hunc modum noua lex continetur in veteri. Dictũ* est enim, quòd noua lex comparatur ad veterem, sicut perfectum ad imperfectum. vnde Chrysostom. exponens illud quod habetur Marci 4. Vltro terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. sic dicit. Primo, herbam fructificat in lege naturæ, postmodum spicas in lege Moysi, postea plenum frumentum in Euangelio. Sic igitur est lex noua in veteri, sicut fructus in spica.

Ar. 3. in co. & ad 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia quæ, credenda traduntur in nouo testamento explicitè & aperte, traduntur credenda in veteri testamento, sed implicitè sub figura. & secundum hoc etiam quantum ad credenda lex noua continetur in veteri.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præcepta nouæ legis dicuntur esse maiora, quàm præcepta veteris legis, quantum ad explicitam manifestationẽ: sed quantum ad ipsam substantiam præceptorum noui testamẽti, omnia cõtinentur in veteri testamẽto. vnde Augustin.* dicit contra Faustum, quòd penè omnia, quæ monuit vel præcepit Dominus, vbi adiungebat, Ego autem dico vobis, inueniuntur etiam in illis veteribus libris: sed quia non intelligebant homicidium nisi perẽptionem corporis humani, aperuit Dominus omnem iniquum motum ad nocendum fratri in homicidij genere deputari. & quãtum ad huiusmodi manifestationes præcepta nouæ legis dicũtur maiora præceptis veteris legis. Nihil tamen prohibet maius in minori virtute contineri, sicut arbor continetur in semine.

Li. 19. tit. 28. in prin. et ca. 23. simul 10. 6.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud quod implicitè datum est, oportet explicari. & ideo post veterem legem latam oportuit etiam nouam legem dari.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum lex noua sit grauior quàm vetus. *3. dist. 40. art. 4. q. 3. et quæst. 4. ar. 13. co. et Matt. 11.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd lex noua sit grauior, quàm lex vetus. Matthæi enim 5. super illud, Qui solverit vnum de mandatis his minimis, dicit* Chrysostom. Mandata Moysi in actu facilia sunt: vt, Non occides, Non adulterabis: mandata Christi autem, s. Non irascaris, Non concupiscas in actu difficilia sunt. ergo lex noua est grauior, quàm vetus.

Hom. 10. in Matt. in operc imperfecto declinando ad fi. tom. 2.

2 ¶ Præterea, Facilius est tertena prosperitate vti, quàm tribulationes perpeti. sed in veteri testamento obseruationem veteris legis consequebatur prosperitas temporalis, vt patet deute. 28. Obseruatores autem nouæ legis consequitur multiplex aduersitas: prout dicitur 2. ad Cor. 6. Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in Angustijs, &c. ergo lex noua est grauior, quàm lex vetus.

3 ¶ Præterea, Quod se habet ex additione ad alterum, videtur esse difficilius. sed lex noua se habet ex additione ad veterem, nam lex vetus prohibuit periurium, lex noua etiam iuramentum: lex vetus

Universidad de Deusto
Biblioteca

vetus prohibuit diſſidium vxoris ſine libello repudij, lex autem noua omnino diſſidium prohibuit: vt patet Matth. 5. ſecundum expoſitionem Aug. ergo lex noua eſt grauior quàm vetus.

Canone 11. in Mat. non procul à fi. ibi.

¶ SED CONTRA eſt, quod dicitur Matth. 11. venite ad me omnes, qui laboratis, & oncrati eſtis. quod exponens Hilarius * dicit legis difficultatibus laborantes, & peccatis ſeculi oneratos ad ſe aduocat, & poſtmodum de iugo Euangelij ſubdit, Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. ergo lex noua eſt leuior, quàm vetus.

CONCLVSIO.

¶ Lex vetus grauior eſt noua, ipſa præceptorum multitudine & numeroſitate, non autem quantum ad modum operandi ſecundum virtutem, qui proprius eſt nouæ legis, in qua quo ad interiores animi motus ipſi homines iuſti eſſe tenentur.

D. 510.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa opera virtutis, de quibus præcepta legis dantur, duplex difficultas à attendi poteſt. Vna quidem ex parte exteriorum operum, quæ ex ſeipſis quandam difficultatem habent & grauitatem, & quantum ad hoc lex vetus eſt multo grauior quàm noua, quia ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus cæremonijs, quàm lex noua, quæ præter præcepta legis naturæ pauciſſima ſuperaddidit in doctrina Chriſti & Apoſtolorum, licet aliqua ſint poſtmodum ſuperaddita ex inſtitutione

An. epi. 119. 8. 19. circa fi. 10. 2.

ſanctorum patrum, in quibus etiam Auguſtinus dicit * eſſe moderationem attendendam, ne conuerſatio fidelium onerоſa reddatur. Dicit enim ad inquiſitiones Ianuarij de quibuſdam, quòd ipſam religionem noſtram quam in manifeſtiſſimis & pauciſſimis celebrationum ſacramentis Dei voluit miſericordia eſſe liberam, ſeruilibus premunt oneribus, adeo vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui legalibus ſacramentis, non humanis præſumptionibus ſubijciuntur. Alia autem difficultas eſt circa opera virtutum in interioribus actibus, puta quòd aliquis opus virtutis exerceat prompte & delectabiliter, & circa hoc difficile eſt virtus, hoc enim non habenti virtutem eſt valde difficile, ſed per virtutem redditur facile. Et quantum ad hoc præcepta nouæ legis ſunt grauiora præceptis veteris legis, quia in noua lege prohibentur interiores motus animi, quiſexpreſſe in veteri lege non prohibebantur in omnibus, & ſi in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibendis pœna non apponebatur. hoc autem eſt difficilimum non habenti virtutem, ſicut etiam Philoſophus * dicit in 5. Eth.

Ex e. 9. decima 10 ad fi. 10. 5.

quòd operati ea quæ iuſtus operatur, facile eſt, ſed operari ea eo modo quo iuſtus operatur, ſcilicet delectabiliter & prompte, eſt difficile non habenti iuſtitiam. Et ſic etiam dicitur, 1. Ioã. 5. quòd mandata

In tract. de laudibus charit. non procul à pri. 10. 9. Et de natura & gratia. cap. 69.

eius grauia non ſunt, quod exponens Aug. * dicit, quòd non ſunt grauia amanti, ſed non amanti ſunt grauia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod authoritas illa loquitur expreſsè de difficultate nouæ legis, quantum ad expreſſam cohibitionem interiorum motuum.

Serm. 9. à med. to. 10. idē habetur in ſer. 48. de tẽpore, paulo ante fin. to. 10.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illæ additiones ad præcepta veteris legis, ad hoc ordinantur, vt facilius impleatur, quod vetus lex mandabat, ſicut Aug. dicit. * & ideo per hoc non oſtenditur, quòd noua lex ſit grauior, ſed magis quòd ſit faciliор.

Ex lib. 1. de ſerm. do. in mõte. c. 30. 33. & 34 to. 4.

QVAESTIO CENTESIMA OCTAVA, De his quæ continentur in lege noua, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his, quæ continentur in lege noua.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere. ¶ Secundo, vtrum ſufficienter ſe habeat in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis. ¶ Tertio, vtrum conuenienter inſtituat homines quantum ad actus interiores. ¶ Quarto, vtrum conuenienter ſuperaddat conſilia præceptis.

ARTICVLVS I.

¶ Virum lex noua aliquos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere.

Infr. ar. 4. Et quo. 4. ar. 13. cor.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua nullos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere. Lex enim noua eſt Euangelium regni, ſecundum illud Matthæ. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, ſed regnum Dei non conſiſtit in exterioribus actibus, ſed ſolum in interioribus, ſecundum illud Luc. 17. Regnum Dei intra vos eſt. & Roma. 14. Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto, ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

2 ¶ Præterea, Lex noua eſt lex Spiritus, vt dicitur Ro 8. ſed vbi Spiritus domini, ibi libertas, vt dicitur 2. ad Cor. 3. Non eſt autem libertas, vbi homo obligatur ad aliqua opera exteriora facienda, vel vitanda. ergo lex noua non continet aliqua præcepta vel prohibitiones exteriorum actuum.

3 ¶ Præterea, Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manũ, ſicut interiores actus pertinent ad animũ: ſed hæc ponitur differẽtia inter nouam legem & veterẽ, quòd vetus lex cohibet manum, ſed lex noua cohibet animũ. ergo in lege noua non debent poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, ſed ſolum interiorum.

¶ SED CONTRA eſt, quòd per legem nouam efficiũtur homines filij lucis. vnde dicitur 1. ad 12. Credite in lucem, vt filij lucis ſitis, ſed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum abijcere: ſecundum illud Ephe. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

CONCLVSIO.

¶ Decuit in lege noua exteriores actus ſacramentales inſtitui ad gratiã ſuſceptionem, & exteriores actus virtuum præcipi, & vitiorum prohiberi, vt gratia iuſtificati, Chriſto interius in nobis operante cooperemur, ad promerendam vitam æternam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà * dictum eſt, principalitas legis nouę eſt gratia Spiritus ſancti, quæ manifeſtatur in fide per dilectionẽ operante, hanc autẽ gratiam conſequuntur homines per Dei filiũ hominem factum: cuius humanitatem primo repleuit gratia, & exinde eſt ad nos deriuata. vnde dicitur Ioan. 1. Verbum caro factum eſt. & poſtea ſubditur, Plenum gratiæ & veritatis, & infra: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. vnde ſubditur, Quòd gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Et ideo conuenit vt per aliqua exteriora ſenſibilia gratia à verbo incarnato profluens, in nos deducatur: & ex gratia interiori, per quam caro ſpiritui ſubditur, exteriora quædam opera ſenſibilia producuntur. Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere poſſunt. Vno modo ſicut inducentia aliqualiter ad gratiam, & talia ſunt opera ſacramentorum, quæ in noua lege ſunt inſtituta: ſicut baptiſmus, euchariſtia, & alia huiuſmodi. Alia verò ſunt opera exteriora, quæ ex inſtinctu gratiæ producuntur. & in his eſt quædam differentia attendenda. Quædam enim habent neceſſariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interiorem gratiam, quæ in fide per dilectionem operante conſiſtit. & huiuſmodi exteriora opera ſunt præcepta, vel prohibita in lege noua, ſicut præcepta eſt confeſſio fidei, & prohibita negatio. Dicitur enim Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Alia verò ſunt opera, quæ non habent neceſſariam contrarietatem vel conuenientiam ad fidem per dilectionem operantem. & talia opera non ſunt in noua lege præcepta vel prohibita ex ipſa prima legis inſtitutione: ſed relicta ſunt à legiſlatore, ſcilicet Chriſto, vnicuique, ſecundum quod aliquis alicuius curam gerere debet: & ſic enim cuique liberum eſt circa talia determinare quid ſibi expediat facere vel vitare, & cuicunque præſidenti circa talia ordinare ſuis ſubditis quid ſit in talibus faciẽdum, vel vitandum. Vnde etiam quantum ad hoc dicitur lex Euangelij, lex libertatis: nam lex vetus multa determinabat, & pauca reliquebat hominum libertati determinanda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd regnum Dei interioribus actibus conſiſtit principaliter, ſed ex conſequenti etiam ad regnum Dei pertinent omnia illa, ſine quibus interiores actus eſſe non poſſunt. Sicut ſi regnum Dei eſt interior iuſtitia & pax, & gaudium ſpirituale, neceſſe eſt quòd omnes exteriores actus, qui repugnant iuſtitiæ, aut paci, aut gaudio ſpirituali, repugnent etiam regno Dei. & ideo ſunt in Euangelio regni prohibendi. illa verò quæ indifferenter ſe habent reſpectu horum, puta comedere hos, vel illos cibos, in his non eſt regnum Dei. vnde Apoſtolus præmittit, Non eſt regnum Dei eſca & potus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſecundum Philoſophum * in 1. Meta. liber eſt, qui ſui cauſa eſt. ille ergo liberè aliquid agit, qui ex ſeipſo agit: quod autem homo agit ex habitu ſuæ naturæ conueniens ex ſeipſo agit: quia habitus inclinat in modum naturæ. ſi verò habitus eſſet naturæ repugnans, homo non ageret, ſecundũ quod eſt ipſe ſe, ſed ſecundũ aliquã corruptionem ſibi ſuperuenientẽ. Quia igitur gratia Spiritus ſancti eſt ſicut interior habitus nobis infuſus, inclinãs nos ad rectè operandũ, facit nos liberè operari ea, quæ conueniunt gratiæ, & vitare ea, quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non actat nos ad faciẽda facienda, vel vitanda aliqua, niſi quæ de ſe ſunt vel neceſſaria, vel repugnantia ſaluti, quæ cadunt ſub præcepto, vel prohibitionè legis. Secundò, qui huiuſmodi præcepta vel prohibitiones facit nos liberè implere, inquantum ex interiori inſtinctu gratiæ ea implemus. & propter hæc duo lex noua dicitur lex perfectæ libertatis, Iaco. 1.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd lex noua prohibendo animum ab inordinatis motibus, oportet etiam quòd cohibeat manum ab inordinatis actibus, qui ſunt effectus interiorum motuum.

ARTICVLVS II.

¶ Virum lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod lex noua inſufficienter exteriores actus ordinauerit. Ad legem enim nouam præcipue pertinere videtur fides per dilectionem operans: ſecundum illud ad Gal. 5. In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque prepetium, ſed fides quę per dilectionem operatur: ſed lex noua explicauit quædam credenda, quæ non erant in veteri lege explicita: ſicut de fide Trinitatis. ergo etiam debuit ſuperaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

2 ¶ Præterea, in veteri lege non ſolum ſunt inſtituta ſacramenta, ſed etiam aliqua ſacra, vt ſupra dictum * eſt. ſed in noua lege, etſi ſint inſtituta aliqua ſacramenta, nulla tamen ſacra inſtituta à deo videntur, puta quę pertineant vel ad ſanctificationem alicuius templi vel vaſorum, vel etiam ad aliquam ſolemnitatem celebandam, ergo lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

3 ¶ Præterea, In veteri lege, ſicut erant quædam obſeruantiæ pertinẽtes ad dei miniſtros, ita etiam erant quædam obſeruantiæ pertinentes ad populum. vt ſupra dictum * eſt, cum de cæremonialibus veteris legis ageretur. ſed in noua lege videntur aliquæ obſeruantiæ eſſe datę miniſtris dei, vt patet Matt. 10. Nolite poſſidere aurum, neque argentũ neque pecunias in zonis veſtris, & cætera quę ibi ſequuntur, & quæ dicuntur Luc. 9. & 10. ergo etiam, debuerunt aliquę obſeruantiæ inſtitui in noua lege ad populum fidelem pertinentes.

4 ¶ Præterea, In veteri lege præter moralia & cæremonialia fuerunt quædam iudicialia præcepta: ſed in lege noua non traduntur aliqua iudicialia præcepta. ergo lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

¶ SED CONTRA eſt, quòd Dominus dicit Matt. 7. Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti qui ędificauit domum ſuam ſupra petram: ſed ſapiens ędificator nihil omittit eorum quæ ſunt neceſſaria ad ędificium. ergo in verbis Chriſti ſufficienter ſunt omnia poſita quæ pertinent ad ſalutem humanam.

CONCLVSIO.

¶ Quæcunque ad ſalutem neceſſaria ſunt in exterioribus actibus, in noua lege ſufficienter certum eſt, cum & ſacramenta, & tam iudicialia quàm moralia præcepta, in ea habeantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (ſicut dictum * eſt) lex noua in exterioribus illa ſolum præcipere debuit, vel prohibere, per quæ in gratiam introducimur, vel quæ pertinent ad rectum gratię vſum ex neceſſitate. & quia gratiam ex nobis conſequi non poſſumus, ſed per Chriſtum ſolum, ideo ſacramenta, per quæ gratiam conſequimur, ipſe Dominus inſtituit per ſeipſum, ſcilicet baptiſmum, euchariſtiam, ordinem miniſtrorum nouæ legis, inſtituendo Apoſtolos, & ſeptuaginta duos diſcipulos, & pœnitentiam, & matrimonium indiuiſibile: confirmationem etiam promiſit per Spiritus ſancti miſſionem: ex eius etiam inſtitutione Apoſtoli leguntur oleo infirmos vngendo ſanaſſe, vt habetur Marci 6. quæ ſunt nouæ legis ſacramenta. Rectus autem gratiæ eſt per opera charitatis, quæ quidem, ſecundum quod ſunt de neceſſitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia, quæ etiam in vetere lege tradebantur. vnde quantum ad hoc lex noua ſuper veterem ad ea non debuit circa exteriora agenda. Determinatio autem prædictorum operum in ordine ad cultum dei, pertinet ad præcepta cæremonialia legis: in ordine vero ad proximum, ad iudicialia, vt ſupra dictum * eſt. Et ideo quia iſtæ determinationes non ſunt ſecundum ſe de neceſſitate interioris gratiæ, in qua lex conſiſtit, idcirco non cadunt ſub præcepto nouę legis, ſed relinquuntur humano arbitrio. quędam quidem quantum ad ſubditos, quę ſcilicet pertinent ſigillatim ad vnumquemque: quędam vero ad prælatos temporales, vel ſpirituales, quæ ſcilicet pertinent ad vtilitatem cõmunem. Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit, præcipiendo, vel prohibẽdo, niſi ſacramenta & moralia præcepta, quæ de ſe pertinent ad rationem virtutis, puta non eſſe occidendum, non eſſe furandum, & alia huiuſmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea, quæ ſunt finis, ſunt ſupra rationem humanam. vnde in ea non poſſumus peruenire niſi per gratiam: & ideo abundantiori gratia ſuperueniente, oportuit plura credenda explicari. Sed ad opera virtutum dirigimur per rationem naturalem, quæ eſt regula quædam operationis humanæ, vt ſuprà dictum * eſt: & ideo in his non oportuit aliqua præcepta dari vltra moralia legis præcepta, quæ ſunt de dictamine rationis.

2. 19. arti. 4. et q. 63. art. 2.

¶ Ad ſecundum dicendũ, quod in ſacramentis nouæ legis datur gratia, quæ non eſt niſi à Chriſto: & ideo oportuit quòd ab ipſo inſtitutionem haberent. Sed in ſacris non datur aliqua gratia, puta in conſecratione templi, vel altaris, vel aliorum huiuſmodi, aut etiam in ipſa celebritate ſolemnitatum: & ideo, quia talia ſecundum ſeipſa non pertinent ad neceſſitatem interioris gratiæ, Dominus fidelibus inſtituenda reliquit pro ſuo arbitrio.

¶ Ad tertium dicendum, quod illa præcepta Dominus dedit Apoſtolis nõ tanquam cæremoniales obſeruãtias, ſed tanquã moralia inſtituta. & poſſunt intelligi dupliciter. Vno modo ſecundũ Aug. in * li. de conſenſu Euangeliſtarum, vt non ſint præcepta, ſed conceſſiones: conceſſit enim eis vt poſſent pergere ad prædicationis officium, ſine pera & baculo, & alijs huiuſmodi, tanquam habentes poteſtatem, neceſſaria vitæ accipiendi ab illis, quibus prædicabant. vnde ſubdit, Dignus eſt enim operarius cibo ſuo: non autem peccat, ſed ſupererogat, qui ſua portat, ex quibus viuat in prædicationis officio, non accipiens ſumptum ab his, quibus Euangelium prædicat: ſicut Paulus fecit. Alio modo poſſunt intelligi ſecundum aliorum ſanctorum expoſitionem, vt ſint quædam ſtatuta temporalia Apoſtolis data, pro illo tempore quo mittebantur ad prædicandum in Iudæam ante Chriſti paſſionẽ. Indigebant enim Diſcipuli, quaſi adhuc paruuli, ſub Chriſti cura exiſtentes, accipere aliqua ſpecialia inſtituta à Chriſto, ſicut quilibet ſubditi à ſuis prælatis: præcipue, quia erant paulatim exercitandi, vt temporalium ſolicitudinem abdicarent, per quod reddebantur idonei ad hoc, quod Euangelium per vniuerſum orbem prædicarent. Nec eſt mirum, ſi adhuc durante ſtatu veteris legis, & nondum perfectam libertatem Spiritus conſecutis, quoſdam determinatos modos viuendi inſtituit, quæ quidem ſtatuta imminente paſſione remouit, tanquam diſcipulis iam per ea ſufficienter exercitatis: vnde Luc. 22. dixit, Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis, nunquid defuit aliquid vobis? at illi dixerunt, Nihil: dixit ergo eis. Sed nunc qui habet ſaeculum, tollat ſimiliter & peram: iam enim imminebat tempus perfectæ libertatis, vt totaliter ſuo dimitterentur arbitrio in his, quæ ſecundum ſe non pertinent ad neceſſitatem virtutis.

In lib. 2. c. 30. to. 4.

¶ Ad quartum dicendum, quòd iudicialia etiam ſecundum ſe cõſiderata, non ſunt de neceſſitate virtutis, quantum ad talem determinationem, ſed ſolum quantum ad communem rationem iuſtitiæ: & ideo iudicialia præcepta reliquit Dominus diſponenda his qui curam aliorum erant habituri, vel ſpiritualem, vel temporalem. Sed circa iudicialia præcepta veteris legis quædam explanauit, propter malum intellectum Phariſæorum, vt infrà * dicetur.

Ar. ſequen. ad 2.

ARTICVLVS III.

¶ Virum lex noua hominem circa interiores actus ſufficienter ordinauerit.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd circa interiores actus lex noua inſufficienter hominem ordinauerit. Sunt enim decem præcepta decalogi ordinantia hominem ad Deum & proximum: ſed Dominus ſolum circa tria illorum aliquid adimpleuit, ſcilicet circa prohibitionem homicidij, & circa prohibitionem adulterij, & circa prohibitionem periurij: ergo videtur quod inſufficienter hominem ordinauerit ad impletionem aliorum præceptorum prætermittens.

2 ¶ Præterea, Dominus nihil ordinauit in Euã. de iudicialibus præceptis, niſi circa repudium vxoris, & circa pœnã talionis, & circa perſecutionem inimicorum. ſed multa ſunt alia iudicialia præcepta veteris legis, vt ſuprà dictum * eſt: ergo quantum ad hoc inſufficienter vitam hominum ordinauit.

2. 104. ar. 4. et q. 105. arti. 1. 2. 3. & 4.

3 ¶ Præterea, In veteri lege præter præcepta moralia & iudicialia, erant quædam cæremonialia, circa quæ Dominus nihil ordinauit: ergo videtur inſufficienter ordinaſſe.

4 ¶ Præterea, Ad interiorem bonam mentis diſpoſitionem pertinet, vt nullum bonum opus homo faciat, propter quẽcunque temporalem finem: ſed multa ſunt alia tempora bona, quàm fauor humanus: multa etiam ſunt alia bona opera, quàm iciunium, eleemoſyna, & oratio: ergo inconueniens fuit, quod Dominus docuit ſolum circa hæc tria opera gloriam fauoris humani vitari, & nihil aliud terrenorum bonorum.

5 ¶ Præterea, Naturaliter homini inditum eſt, vt ſolicitetur circa ea quæ ſunt ſibi neceſſaria ad viuendum, in qua etiam ſolicitudine alia animalia cum homine conueniunt. vnde dicitur Prouerb. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vade ad formicam ô piger, & considera viam eius: quæ cum non habeat præceptorem, vel ducem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Sed omne præceptum quod datur contra inclinationem naturæ, est iniquum, vtpote contra legem naturalem existens, ergo inconuenienter videtur Dominus prohibuisse solicitudinem victus & vestitus.

6 ¶ Præterea, Nullus actus virtutis est prohibendus: sed iudicium est actus iustitiæ, secundum illud Psal.93. Quousque iustitia conuertatur in iudicium. Ergo inconuenienter videtur Dominus iudicium prohibuisse, & ita videtur lex noua insufficienter hominem ordinasse circa interiores actus.

¶ SED CONTRA est, quod August. dicit in lib. De sermone Domini in * monte, Considerandum est, quia cum dixit, Qui audit verba mea hæc, satis significat sermonem istum domini omnibus præceptis, quibus Christiana vita formatur, esse perfectum.

Lib.1. circa prin. Et lib. 2.c.40. to. 4.

CONCLVSIO.

¶ Non solum exteriores hominis actus, sed & interiores lex noua disponit, cuius sit spiritualis tota, & perfecta.

In arg. Sed contra.

¶ RESPONDEO dicendum, quod (sicut ex inducta authoritate Aug.* apparet) sermo, quem dominus in monte proposuit, totã informationem Christianæ vitæ continet, in quo perfecte interiores motus hominis ordinantur. Nam posᵗ declaratum beatitudinis finem, commendata Apostolica dignitate, per quos erat doctrina Euangelica promulganda, ordinat interiores hominis motus: primo quidem quantum ad seipsum, & deinde quantum ad proximum. Quantum autem ad seipsum dupliciter secundum duos interiores hominis motus circa agenda: quæ sunt voluntas de agendis, & intentio de fine. vnde primo ordinat hominis voluntatem, secundum diuersa legis præcepta: vt scilicet abstineat aliquis non solum ab exterioribus operibus, quæ sunt secundum se mala, sed etiam ab interioribus, & ab occasionibus malorum. Deinde ordinat intentionem hominis, dicens, quòd in bonis, quæ agimus, neque quæramus humanam gloriam, neque mundanæ diuitias, quod est thesaurizare in terra. Consequenter autem ordinat interiorem hominis motum quo ad proximum, vt scilicet eum non temerariè, aut iniustè iudicemus, aut præsumptuosè, neque tamen sic simus apud proximum remissi, vt eis sacra committamus si sint indigni. Vltimò autem docet modum adimplendi Euangelicam doctrinam, scilicet implorando diuinum auxilium, & conatum apponendo ad ingrediendum per angustam portam perfectę virtutis, & cautelam adhibendo ne à seductoribus corrumpamur, & quòd obseruatio mandatorum eius est necessaria ad virtutem: non autem sufficit sola confessio fidei, vel miraculorum operatio, vel solus auditus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dominus circa illa legis præcepta adimpletionem apposuit, in quibus Scribæ & Pharisæi non rectum intellectum habebant, & hoc contingebat præcipuè circa tria præcepta decalogi. Nam circa prohibitionem adulterij & homicidij æstimabant solum exteriorem actum prohiberi, non autem interiorem appetitum, quod magis credebant circa homicidium & adulterium, quàm circa furtum, vel falsum testimonium, quia motus iræ in homicidium tendens, & concupiscentiæ motus tendens in adulterium, videntur aliqualiter nobis à natura inesse, non autem appetitus iurandi, vel falsum testimonium dicendi. Circa periurium verò habebant falsum intellectum, credentes periurium quidem esse peccatum, iuramentum autem per se esse appetendum, & frequentandum, quia videtur ad Dei reuerentiam pertinere. & ideo Dominus ostendit iuramentum non esse appetendum, tanquam bonum, sed melius esse absque iuramento loqui, nisi necessitas cogat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd circa iudicialia præcepta dupliciter Scribæ & Pharisæi errabant. Primo quidem, quia quædam quæ in lege Moysi erant tradita, tanquam promissiones, æstimabant esse per se iusta, scilicet repudium vxoris, & vsuras accipere ab extraneis: & ideo Dominus prohibuit vxoris repudium, Matthæi. 5. & vsurarum acceptionem, Luc. 6. dicens, Date mutuum, nihil inde sperantes. Alio modo errabant credentes quædam, quæ lex vetus instituerat facienda propter iustitiam, esse exequenda ex appetitu vindictæ, vel ex cupiditate temporalium rerum, vel ex odio inimicorum: & hoc in tribus præceptis. Appetitum enim vindictæ credebant esse licitum propter præceptum datum de pœna talionis: quod quidem fuit datum, vt iustitia seruaretur, non vt homo vindictam quæreret. & ideo Dominus ad hoc remouendum, docet animum hominis sic debere esse præparatum, vt si necesse sit, etiam paratus sit plura sustinere. Morum autem cupiditatis æstimabant esse licitum propter præ-

Q.105. ar. 2. ad 9.

cepta iudicialia, in quibus mandabatur restitutio rei ablatæ fieri, etiam cum aliqua additione (vt supra dictum * est) & hoc quidem lex mandauit propter iustitiam obseruandam, non vt daret cupiditati locum: & ideo Dominus docet, vt ex cupiditate nostra non repetamus: sed simus parati, si necesse fuerit, etiam ampliora dare. Motum vero odij credebant esse licitum propter præcepta legis data de hostium interfectione. quod quidem lex statuit propter iustitiam implendam (vt supra dictum * est) non propter odia exaturanda. & ideo Dominus docet, vt ad inimicos dilectionem habeamus, & parati simus, si necesse fuerit, etiam benefacere: hæc enim præcepta secundum præparationem animi sunt accipienda, vt Aug.* exponit.

¶ Ad tertium dicendum, quod præcepta moralia omnino in noua lege remanere debebant: quia secundum se pertinent ad rationem virtutis, præcepta autem iudicialia non remanebant ex necessitate, secundum modum quem lex determinauit, sed relinquebatur arbitrio hominum, vtrum sic vel aliter esset determinandum, & ideo conuenienter Dominus circa hæc duo genera præceptorum nos ordinauit. Præceptorum autem cæremonialium obseruatio totaliter per rei impletionem tollebatur, & ideo circa huiusmodi præcepta in illa communi doctrina nihil ordinauit. Ostendit tamen alibi, quòd totus corporalis cultus, qui erat determinatus in lege, erat in spiritualem commutandus, vt patet Ioan. 4. vbi dixit: Venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolimis adorabitis Patrem, sed veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnes res mundanæ ad tria reducuntur, scilicet ad honores, diuitias, & delitias, secundum illud 1. Ioan. 2. Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, quod pertinet ad delitias carnis, & concupiscentia oculorum, quod pertinet ad diuitias, & superbia vitæ, quod pertinet ad ambitum gloriæ & honoris. Superfluas autem carnis delitias lex non promisit, sed magis prohibuit, reprimisit autem celsitudinem honoris & abundantiam diuitiarum. Dicitur enim Deut. 28. Si audieris vocem domini Dei tui, faciet te excelsiorem cunctis gentibus, quantum ad primum, & posᵗ pauca subdit, Abundare faciet te omnibus bonis, quantum ad secundum. Quæ quidem promissa sic prauè intelligebant Iudæi, vt propterea esset Deo seruiendum sicut propter finem, & ideo dominus hoc remouit, ostendens primo, quod opera virtutum non sunt facienda propter humanam gloriam, & ponit tria opera, ad quæ omnia alia reducuntur. Nam omnia, quæ aliquis facit ad refrænandum seipsum in suis concupiscentijs, reducuntur ad ieiunium, quæcunque verò fiunt propter dilectionem proximi, reducuntur ad eleemosynam, quæcunque verò propter cultum dei fiunt, reducuntur ad orationem. Ponit autem hæc tria specialiter quasi præcipua, & per quæ homines maximè solent gloriam venari. Secundo docuit, quod non debemus sibi nem constituere in diuitijs, cum dixit, Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.

¶ Ad quintum dicendum, quòd dominus solicitudinem necessariam non prohibuit, sed solicitudinem inordinatam. Est autem quadruplex inordinatio solicitudinis vitanda circa temporalia. Primo quidẽ, vt in eis finem non constituamus, neque Deo seruiamus propter necessaria victus & vestitus, vnde dicit: Nolite thesaurizare vobis, &c. Secundo vt non sic solicitemur de temporalibus cum desperatione diuini auxilij. Vnde Dominus dicit, Scit pater vester, quod his omnibus indigetis. Tertio, ne sit solicitudo præsumptuosa: vt scilicet homo confidat se necessaria vitæ per suam solicitudinem posse procurare absque diuino auxilio, quod dominus remouet per hoc, Quòd homo non possit aliquid adijcere ad staturam suam. Quarto per hoc, quòd homo solicitudinis tempus præoccupat, quia scilicet de hoc solicitus est antequod non pertinent ad curam præsentis temporis, sed ad curam futuri. vnde dicit, Nolite soliciti esse in crastinum.

¶ Ad sextum dicendum, quod Dominus non prohibet iudicium iustitiæ, sine quo non possent sancta subtrahi ab indignis. sed prohibet iudicium inordinatum, vt dictum * est.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter in lege noua consilia quædam determinata sint proposita.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter in lege noua consilia quædam determinata sint proposita. Consilia enim dantur de rebus expedientibus ad finem: (vt supra dictum * est) cum de consilio ageretur, sed non eadem omnibus expediunt. ergo non sunt aliqua consilia determinata omnibus proponenda.

2 ¶ Præterea, Consilia dantur de meliori bono, sed non sunt determinati gradus melioris boni. ergo non debent aliqua determinata consilia dari.

3 ¶ Præterea, Consilia pertinent ad perfectionem vitæ, sed obedientia pertinet ad perfectionem vitæ. ergo inconuenienter de ea consilium non datur in Euangelio.

4 ¶ Præterea, Multa ad perfectionem vitæ pertinentia inter præcepta

cepta ponuntur: sicut hoc quod dicitur, Diligite inimicos vestros, & præcepta etiam quæ dedit Dominus Apostolis. Matthæi. 10. ergo inconuenienter traduntur concilia in noua lege: tum quia non omnia ponuntur, tum etiam quia à præceptis non distinguuntur.

¶ SED CONTRA, Consilia sapientis amici magnam afferunt vtilitatem, secundum illud Prouerb. 27. Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consilijs anima dulcoratur. sed Christus maximè est sapiens & amicus, ergo eius consilia maximam vtilitatem continent, & conuenientia sunt.

CONCLVSIO.

¶ Non tantùm præcepta, sed & consilia ad hibere voluit Christus in lege noua, quibus citius & expeditius homines beatitudinem assequerentur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hæc est differentia inter consilium & præceptum, quod præceptum importat necessitatem, consilium autem in optione ponitur cius cui datur: & ideo conuenienter in lege noua, quæ est lex libertatis, supra præcepta sunt addita consilia, non autem in veteri lege, quę erat lex seruitutis. Oportet igitur, quod præcepta nouę legis intelligantur esse data de his, quæ sunt necessaria ad consequendum finem æternę beatitudinis, in quem lex noua immediate introducit. Consilia verò oportet esse de illis, per quæ melius & expeditius potest homo consequi finem prædictum. Est autem homo constitutus inter res mundi huius, & spiritualia bona, in quibus æternæ beatitudo consistit, ita quod quanto plus inhæret vni eorum, tanto plus recedit ab altero, & econuerso. Qui ergo totaliter inhærer rebus huius mundi, vt in eis finem constituat, habens eas quasi rationes & regulas suorum operum, totaliter excidit à spiritualibus bonis, & ideo huiusmodi inordinatio tollitur per præcepta. Sed quòd homo totaliter ea, quæ sunt mundi, abiiciat, non est necessarium ad perueniendum in finem prædictum: quia potest homo vtens rebus huius mundi, dum tamen in eis finem non constituat, ad beatitudinem æternam peruenire. Sed expeditius peruenit, totaliter bona huius mundi, abdicãdo, & sic deinde hoc dãtur cõsilia Euãgelij. Bona autẽ huius mundi, quę pertinent ad vsum humanę vitę, in tribus cõsistunt: scilicet in diuitijs exterioribus, quæ pertinent ad concupiscentiam oculorum, & in delitijs carnis, quæ pertinent ad concupiscentiam carnis: & in honoribus, quę pertinent ad superbiam vitæ, sicut patet 1. Ioan. 2. Hæc autem tria totaliter derelinquere, secundum quod possibile est, pertinet ad consilia Euangelica. In quibus tribus etiam fundatur omnis religio, quæ statũ perfectionis profitetur: nam diuitiæ abdicantur per paupertatem, desiderium carnis per perpetuam castitatem, superbia vitę per obedientiæ seruitutem. Hęc autem simpliciter obseruata pertinent ad consilia simpliciter proposita: sed obseruatio vniuscuiusque eorum in aliquo speciali modo pertinet ad consilium secundum quid, scilicet in casu illo: puta cum homo dat aliquam eleemosynam pauperi, quando dare non tenetur, consilium sequitur quantum ad factum illud. Similiter etiam quando aliquo tempore determinatò à delectatiõibus carnis abstinet, vt orationibus vacet, consilium sequitur pro tempore illo. Similiter etiam quando aliquis non sequitur voluntatem suam in aliquo facto, quod licitè posset facere, consilium sequitur in illo casu, puta si benefacta inimicis suis, quando non tenetur: vel si offensam remittat, cuius culpa posset exigere vindictam. & sic etiam omnia consilia particularia ad illa tria generalia & perfecta reducuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prædicta consilia quantum est de se, sunt omnibus expedientia: sed ex indispositione aliquorum contingit, quod alicui expedientia non sunt, quia eorum affectus ad hæc non inclinatur: & ideo Dominus consilia euangelica proponens, semper facit mentionem de idoneitate hominum ad obseruantiam cõsiliorum: dans enim consilium perpetuæ paupertatis, Matt. 19. præmittit, si vis perfectus esse: & postea subdit, Vade, & vẽde omnia quę habes, similiter dans consilium perpetuę castitatis, cum dixit. Sunt eunuchi qui castrauerunt seipsos propter regnum cęlorum, statim subdit: Qui potest capere, capiat. Et similiter Apostolus primo ad Corinthios 7. permisso consilio virginitatis dicit: Porro hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis injiciam.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod meliora bona particulariter in singulis non sunt determinata: sed illa quę sunt simpliciter & absolute melio ra bona in vniuersali, sunt determinata, ad quę etiam omnia illa particularia reducuntur: vt dictum * est.

¶ Ad tertium dicendũ, quod etiã consilium obedientię Dominus intelligitur dare in hoc, quòd dixit, Et sequatur me. quem sequitur nõ solum imitando opera, sed etiam obediendo mandatis ipsius: secundum illud Ioan. 10. Oues meę vocem meam audiunt, & sequuntur me.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ea, quę de vera dilectione inimicorum & similibus, Dominus dicit Matt. 5. & Luc. 6. si referantur ad præparationem animi, sunt de necessitate salutis: vt scilicet homo sit paratus benefacere inimicis, & alia huiusmodi facere cum necessitas hoc requirat, & ideo inter præcepta ponuntur. Sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat prompte in actu, vbi specialis necessitas non occurrit, pertinet ad consilia particularia, vt dictum * est. Illa autem quę ponũntur Matt. 10. & Luc. 9. & 10 fuerunt quædã præcepta disciplinę pro tempore illo, vel concessiones quędam, vt supra dictum * est. & ideo non inducuntur ranquam consilia.

QVAESTIO CENTESIMANONA, De exteriori principio humanorum actuum, scilicet de gratia Dei, in decem articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandũ est de exteriori principio humanorum actuum, scilicet de Deo, prout ab ipso per gratiam adiuuamur ad rectè agendum. Et primo, considerandum est de gratia dei. Secundo, de causa eius. Tertio, de eius effectibus.

¶ Prima autem consideratio erit tripartita. Nam primo considerabitur de necessitate gratiæ. Secundo, de ipsa gratia, quantum ad eius essentiam. Tertio, de eius diuisione.

¶ Circa primum quæritur decem. ¶ Primo, vtrum absque gratia possit homo aliquod verum cognoscere. ¶ Secundo, vtrum absque gratia dei possit homo aliquod bonum facere vel velle. ¶ Tertio, vtrum homo absque gratia possit deum diligere super omnia. ¶ Quarto, vtrum absque gratia possit per sua naturalia, præcepta legis obseruare. ¶ Quinto, vtrũ absque gratia possit mereri vitam æternam. ¶ Sexto, vtrũ homo possit se ad gratiam præparare sine gratia. ¶ Septimo, vtrum absque gratia possit resurgere à peccato. ¶ Octauo, vtrum absque gratia possit homo vitare peccatum. ¶ Nono, vtrum homo gratiam consecutus possit absque alio diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum. ¶ Decimo, vtrum possit perseuerare in bono per seipsum.

ARTICVLVS I.

4 ¶ Vtrum homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo sine gratia nullum verum cognoscere possit: quia super illud 1. Cor. 12. Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto, dicit glos. Ambr. * Omne verum à quocunque dicatur, à Spiritu sancto est: sed Spiritus sanctus habitat in nobis per gratiam: ergo veritatem cognoscere non possumus sine gratia.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit* in primo Soliloqui orũ, quod disciplinarum certissima talia sunt, qualia illa quæ à sole illustrantur, vt videri possint: deus autem ipse est, qui illustrat. Ratio autem ita est in mentibus, vt in oculis est aspectus: mentis autem oculi sunt sensus animę, sed sensus corporis quantumcunque sit purus, nõ potest aliquod visibile videre sine solis illustratione: ergo humana mens quantumcunque sit perfecta, non potest ratiocinando veritatem cognoscere absque illustratione diuina, quę ad auxilium gratiæ pertinet.

3 ¶ Præterea, Humana mens non potest veritatem intelligere nisi cogitando: vt patet per Au. 14 de Tri.* sed Apostolus dicit, 2. ad Co. 3. Non sufficiẽtes sumus aliquid cogitare à nobis, quasi ex nobis. ergo homo non potest cognoscere veritatem per seipsum sine auxilio gratiæ.

¶ SED CONTRA est, quod Au.* dicit in primo Retractationum, Nõ approbo, quod

a ¶ Super Quæstionis tertiæ primæ one Articulũ primum.

In corp. ar.

IN q. 109. ar. 1. habes primo modicam Philosophiam eorum, qui dicunt quòd ignis combureret stipulam cessante motu cælinon enim discernit dependentiam motoris secundi à primo. Sed de hoc in prima parte tractatum est inunc exemplariter affertur, ad ostendẽdũ quod non solum dependemus in esse & conseruari à primo agente deo gloriolo, sed in operari: ita quod ipso non cooperante non possimus operari quæcunque operatione, eriã si conseruaret nos esse, & operatiua omnia principia in nobis. Hoc autem in moral: doctrina supponitur: in speculatiua autem discutienda sunt. & vide si vis propterea in lib. 3. contra Genti. ca. 67. in vltimis rationibus.

Inf. q. 21. ad 3. & 2. dis. 28. a. 5.

Ar. 2. ad 3. arg.

amb. super hunc locum Pauli 10. 5.

¶ Habes secundò, quòd intellectus humanus ex virtute suæ naturæ potest cognoscere omne verum non supernaturale. Quod quia indistincte dicitur, scilicet non distinguendo statum naturæ integræ & corruptæ, difficultatem patitur propter vulnus ignorantiæ. dictum quippe est superius in q. 85. ar. 3. quòd vulnus ignorantiæ consistit in destitutione rationis ab ordine ad verum: si enim ratio destituta est à recto, quem habebat ordine ad verũ, consequens est, vt per seipsam non possit omne verum assequi: & si potest per seipsam omne verũ assequi, consequens est quod nõ sit infirma ad verum assequendum: sanæ namque rationis opus minus non est, quàm assequi omne verum nõ supernaturale.

Ca. 6. circa prin. tom. 1.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia vulnus ignorantiæ est in ratione, vt est subiectum prudentiæ (vt ex prælegato loco accipio) & ratio non absoluta, sed vt mota à voluntate, est subiectum prudentiæ. cõsequens est vt vulnus ignorantiæ destituat rationem ab ordine ad verum spectans ad prudentiam, quod non in sola cognitione, sed in voluntate consistit: quoniam verũ intellectus practici (vt dicitur in 6. Ethi.) est confesse se habens appetitui recto. vnde dicẽdum est, quod sermo literæ est de cognitione puraipsius veri: obiectio autem de cognitione cum appetitu, propter quod ee puris naturalibus etiam in hoc statu possumus cognoscere, non solum speculatiua, sed moralia: quamuis in hoc statu non possimus ex existem esse prudentes: idem est enim iudicium de prudentia & virtutibus moralibus, de quibus in sequenti-

Ca. 6. & 7. tom. 3.

Cap. 4. id dixerat lib. 1. Soliloq. c. 2. in prin. tom. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus tribus art. erit sermo. Et hanc responsionem bene nota, quia latuit Gr. de Ari. in 2. sent. à dist. 26. vsque ad 29. inclusiue, & alios etiam Thomistas.

¶ Tertio habes, quòd homo in nullo statu potest ex solis naturalibus verũ aliquod supernaturale cognoscere. Et contra hoc obijcitur à Durando in 2. dist. 2. sen. q. 3. quia dæmones & hæretici de facto absque aliquo dono supernaturali additò cognoscũt supernaturalia fidei, dum credũt ea & idè est iudicũ de nobis quãtũ ad assentiẽdũ quæ sunt fidei.

¶ Ad hoc dicitur, quod hic fit sermo de naturalibus solis, excludẽdo omne supernaturale opus tã intrinsecum quàm extrinsecum cuiuscunque, per se notum est, quod ex solis naturalibus non potest natura aliqua supernaturalia cognoscere: quin nisi deus reuelando vel miracula faciendo supernaturalia poneret, neiciemus etiã ea esse, vt Deum esse trinum, & huiusmodi. Si autem est sermo de solis naturalibus, excludendo tantũ intrinsecum donum supernaturale, præsupposita obiectũ præsentione per audi tum vel signum: sic dicimus quòd homo potest ex naturalibus solis assentire his, quæ sunt fidei, sed non fide ex fide.

Et hoc modo dæmones & homines assentire possunt ex his quę sunt fidei. Et quoniã quũ quęritur, vtrũ sine gratia possit homo aliquod supernaturale verũ cognoscere, non quęritur sine hac vel illa gratia, seu gratia effectu, sed absolute sine omni gratia, vt gratia est super totũ ordiné natura Iudæ & in litera manifeste probatur cõclusio negati ua ex parte obiecti naturaliter motiui intellect. (Et consultit vis rationis in hoc, quod intellectus non potest naturaliter cognoscere, nisi quod in vel ex naturali fuo obiecto habetur: consitaque non solum nostri intellectus, sed cuiusque creati intellectus naturale obiectum ad naturalia tantũ se naturaliter extendere) ideo oportet absolute cõcludere, vt in litera fit, quòd sine gratia impossibile est supernaturale verum cognoscere. Ad gratiam si quidem spectat reuelatio spectantium ad fidẽ & miraculorũ operatio, & si quid est aliud eiusmodi: & luminis nonnulli ratiõem habent, inquãtum manifestatiua sunt eorũ, quę sunt fidei tiuxta illud ad Eph. 5. Omne quod manifestatur, lumẽ est, sine quo saltem impossibile est, vt naturale lumen intellectus ad supernaturalia se extẽdat, vt in litera concluditur, quæ naturalem potentiã luminis naturalis obiecto naturali adęquat naturaliter in cognoscendo. De assensu autem post hoc gratuitum lumen reuelationis aut miraculi, alia q. est, quæ in communi qui dem spectat ad quartum huius q. art. vbi quæritur vtrum homo possit præcepta diuinæ legis ex solis naturalibus implere: nam inter diuina præcepta cõtinetur præceptum fidei. In speciali autem spectat ad qu. 6. Secundę secundę, vbi Deo gratiose concedente Durandi obiectis satisfieri sigillatim poterit. In his tamen dictis veritas consistit.

Ro. 28. t. 2.

¶ Super Quæstionis centesimæ nonæ Articuli secundum, tertium, & quartũ.

¶ Num quo modo in statu naturæ integræ poterat velle bonum.

Quæstio.

IN artic. 2. 3. & 4. eiusdem 109. q. dubium occurrit duplex. Primũ est, an per hominem in statu naturæ integræ, intelligat author hominẽ præcisè in naturalibus, seclusõ omni gratuito dono, & omni peccato præsto: an hominem habentem donũ iustitiæ originalis, Si enim est sermo de homine in puris naturalibus, quomodo cõsideratur à philosophis, sic falsa est doctrina ista, si homo in puris naturalibus est cõpositus ex duabus naturis, sensitiua, scilicet & rationali, quæ sibi inuicem aduersantur, altera de sensibile bonũ, altera de bonum rationis tendente. Si autem est sermo de homine habente donum originalis iustitiæ, male dicitur, quòd homo in statu naturæ integræ perfecta naturalia hoc posset per donum originalis iustitiæ, non potest per sua naturalia.

¶ Secundum dubiũ pertinet ad proximũ est, quod dicitur lumen gratiæ, inquantum est naturæ superadditũ. Sic igitur dicendum est, quòd ad cognitionem cuiuscunque veri, homo indiget auxilio diuino, vt intellectus à deo moueatur ad suum actũ, non autem indiget ad cognoscendã veritatẽ in omnibus nouа illustratione superaddita naturali illustrationi, sed in quibusdam quæ excedunt naturalem cognitionem: & tamen quandoque Deus miraculosè per suam gratiam aliquos instruit de his quæ per naturalem rationem cognosci possunt: sicut & quandoque miraculosè facit quædam, quæ natura facere potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omne verũ à quocunque dicatur, est à Spiritu sancto, sicut ab infundẽte naturale lumẽ, & mouente ad intelligendũ & loquendũ veritatem: non autẽ sicut ab inhabitante per gratiam gratum facientẽ, vel sicut largiente aliquod habituale donũ naturæ superadditum. Sed hoc solum est in quibusdam veris cognoscendis & loquendis, & maximè in illis, quæ pertinent ad fidem, de quibus Apostolus loquebatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sol corpora illustrat exterius, sed sol intelligibilis, qui est deus, illustrat interius. vnde ipsum lumen naturale animæ inditum est illustratio dei, qua illustramur ab ipso ad cognoscendum ea, quæ pertinent ad naturalem cognitionem. & ad hoc nõ requiritur alia illustratio, sed solum ad illa, quæ naturalem cognitionem excedunt.

¶ Ad tertium dicendũ, quod semper indigemus diuino auxilio ad cogitandum quodcunque, inquantum mouet intellectum ad agendum, actu enim intelligere aliquid est cogitare, vt patet per August. 14. de Trinit. *

ARTICVLVS II.

« ¶ Vtrum homo possit velle & facere bonum absque gratia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod homo possit velle & facere bonum absque gratia, illud enim est in hominis potestate, cuius ipse est dominus, sed homo est dominus suorum actuũ, & maximè eius quod est velle, vt supra dictum * est. ergo homo potest velle & facere bonum per seipsum absque auxilio gratiæ.

2 ¶ Præterea, vnũquodque potest magis in id, quod est sibi secundum naturã, quã in id, quod est sibi præter naturã. sed peccatum est contra naturam (vt Dam. dicit in 2. lib.*) Opus autẽ virtutis est hominum secundũ naturã, vt suprà dictum * est. cũ igitur homo per seipsum possit peccare, videtur quod multò magis per seipsum possit bonum velle & facere.

3 ¶ Præterea, Bonum intellectus est verũ, vt Philosophus dicit in 6. Ethic. *sed intellectus potest cognoscere verum per seipsum, sicut & quælibet alia res potest suam naturalem desitutio est in natura lapsa, quã natura in puris naturalibus, sicut non est mala ex delictum corruptibile corpus nostrum ex peccato originali sibi derelicto, quàm ex natura fuisset impassibile. Sed quantum ad rationes rerum magis differentia est, quia sicut in persona nuda auditas negationis rationẽ habet, in expolita vero habet rationem priuationis vestis debitæ conseruatiua, & ita defectus animę & corporis naturæ in puris naturalibus, nec culpam, nec pœnæ, nec vulnerationem habet, sed naturalium conditionum: natura autem lapsa habet rationem corruptionum, vulnerum, pœnæ & culpæ in partes subiectas illius. Vnde patet, quod quantum ad sufficientiam naturæ humanæ ad opera naturę proportionata, idem est iudicium de natura in puris naturalibus, & de natura lapsa: quia vtrobique vires sunt æque diminutæ, licet non sit idem defectus eius, quãtum ad meritum, vel demeritum, in agendo, quàm in quiescendo propter rationem culpæ, &c. Inter naturam autem in puris naturalibus & naturam in statu consono naturæ rationali differentia clara est, quod in puris natura rationalis contrariatur appetitus sensibilis & rationalium non plene rationali subiiciatur sensibili, sed sit liber tendens quocunque in propriũ bonum secundum naturam rationis: & ideo in puris naturalibus non est peccatum, quia non est contra naturam rationis, ipse impetus sensualitatis, &c. vbi manifeste dicit author in q. 91. art. vlt. dicentẽ, quod quia homo destituitur originalis iustitiæ & vigore rationis, ipse impetus sensualitatis, &c. vbi manifeste dicit author intendit hominem non in puris naturalibus, sed habentẽ donum iustitiæ originalis, nõ inquantũ operatur ex vi iustitiæ originalis, sed inquantum operatur ex vigore naturalis. Et sic omnia verba litteræ cõsonant, scilicet in sui integritate, sicut fuit in primo patente ante peccatũ, & poterat homo per sua naturalia velle & operari bonũ, &c. Et quod hęc sit mẽs author*

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere, & velle bonum

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit Rom. 9. Non est volentis, scilicet velle: neque currentis, scilicet currere: sed miserentis dei &c. Au. dicit in lib. * De correctione & gratia, quod sine gratia nullum prorsus siue cogitando siue volendo & amando, siue agendo, faciunt homines bonum,

CONCLVSIO.

¶ Indiguit homo in statu naturæ integræ gratuito quodam auxilio, vt bonũ non naturale, sed supernaturale vellet & operaretur: at in statu naturæ lapsæ quanqũ particulare bonũ velle & operari posset, necessaria tamẽ ei diuina gratia fuit, vt eius natura saneretur, & bonũ vniuersaliter operaretur et vellet.

¶ RESPONDEO dicendum, quod natura hominis potest dupliciter considerari. vno modo in sui integritate, sicut fuit in primo parente ante peccatum. alio modo, secundũ quod est corrupta in nobis post peccatũ primi parentis. secundum autem vtrunque statum natura humana indiget auxilio diuino, ad faciendum vel volendum quodcũque bonum, sicut primo mouente: vt dictum * est. Sed in statu naturę integrę, quantum ad sufficientiam operativæ virtutis, poterat homo per sua naturalia velle & operari bonũ suæ naturæ proportionatum, quale est bonũ virtutis acquisitæ, non autem bonum superexcedens, quale est bonum virtutis infusæ: sed in statu naturæ corruptæ etiam deficit homo ad hoc, quod secundum suam naturam potest, vt non possit totum huiusmodi bonum implere per sua naturalia. Quia ramẽ natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, vt scilicet toto bono nature priuetur, potest quidem etiam in statu naturæ corruptæ per virtutem suæ naturę aliquod bonum particulare agere, (sicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiusmodi) non tamen totum bonum sibi cõnaturale, ita quod in nullo deficiat: sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motum habere, non tamẽ perfecte potest mouere ex toto hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ. Sic igitur virtute gratuita superaddita virtuti naturæ, indiget homo in statu naturæ integræ quantũ ad vnum, id est, ad operandum & volendum bonum supernaturale. Sed in statu naturæ corruptæ quantũ ad duo, scilicet vt sanetur, & vlterius, vt bonũ supernaturalis virtutis operetur: quod est meritoriũ. Vlterius autẽ in vtroq; statu indiget homo auxilio diuino bonum virtutis: sed neutra sufficit. Nec inconuenit nos punitos esse in naturalibus non fluentibus ex natura, sed secundum naturam absque personali peccato: propter defectum quippe talis vigoris, sumus destituti in nostra pronitate ad malum: quæ concupiscentia habitualis superius nominata fuit, quum de peccato originali tractaretur.

¶ Nam homo in statu naturæ læsæ, possit aliquod bonum morale per sua naturalia facere.

Quæstio.

¶ In eodem secundo 28. q. 109. dubium occurrit ad hominem & simpliciter. Ad hominem quidẽ, an author intẽdat, quòd homo in statu naturæ corruptæ non possit moraliter bonũ ex propriis naturalibus facere. Et est ratio dubitandi: quia si hæc affirmatur in tẽto sua, sequitur quòd sine gratia sanante, qua opus est, ad opus moraliter bonũ, omnis actus hominis sit malus moraliter, nã in individuo nõ datur actus medius, vt superius dictũ est. Et vlterius sequitur, quod omnis operatio existentis in peccato mortali, & etiã cuiuscunq; infidelis sit mala moraliter: quod est manifeste cõtra doctrinam authoris. Si autẽ negatur hanc esse intentionẽ authoris, occurrit in primis Greg. de Ari. in loco alleg. asserẽs S. Tho. in hoc & seq. arti. duobus hoc sentire. Nõ desunt quoq; Thomistæ id firmãtes. Et oportet assignare quid intendit author in hoc loco. ipse enim particulariter inquirẽs, an homo possit absq; gratia aliquod bonũ facere (vt patet in tit. huius ar. proposito in diuisione qu.) determinat quod aliquod bonũ particulare facere, vt ædificare domos, plantare vineas, & huiusmodi, potest sine gratia: nunc: in statu autẽ naturæ integræ poterat per sua naturalia operari bonũ naturæ suæ proportionatũ, quale est bonum virtutis acquisitæ. Ex hac namq; differẽtia manifestat intentionem suã esse, quod homo in statu naturæ corruptæ nõ potest per sua naturalia bonum proportionatũ naturæ, quale est bonũ virtutis acquisitæ. Simpliciter autem dubium est quid tenendum sit de hac q. scilicet an homo in statu isto possit per sua naturalia facere actũ moraliter bonum. Greg. siquidem de Ari. in loco alleg. tenet partem negatiuã ex multis authoritatibus, & vna ratione potissimè: ita quod quantũ ad præsentem spectat articulum, præter authoritates, quas vna glo. forte sunt contẽtæ, scilicet quod loquitur de bono actu tendente hominem bonum simpliciter in ordine ad vitam ęternam, & non de bono pure morali infra limites naturæ: quoniam tale non reddit hominem in ordine ad cælestem patriam bonum simpliciter, sed secundum quid. Et si hoc aduertisset hic doctor, non tantũ se in authoribus fundasset. Præter inquam authoritates in quibus pars negatiua fundatur. Primo in infirmitate naturę: quia opus moraliter bonum est propriũ opus naturæ integræ: & per hoc differt natura corrupta ab integra. Secũdo in circũstantiarum vltimi finis cuiusliber actus, quia scilicet non fit propter Deum, propter seipsum Deũ: ad quod tamen obligatur: quicũque enim in quocũq; habet alium vltimum finem, quàm Deum propter ipsum Deum, manifeste peccat: & hanc circunstantiam saltem deficere, inquit Greg. in actibus puris naturalibus in statu isto. Tertio in victoria tentationum: quia mundus, caro, dæmonis, diuersa mouent præ lia, & egentus adiutorio illius, à quo petendum est, Et de nos inducens in tentationem: quod nõ esset simpliciter necessariũ, si ex puris naturalibus actum moraliter bonum facere possemus. Pars vero affirmatiua fundatur super hoc, quòd homo potest naturaliter nosse aliquæ actum (puta honorare parentem) quas decet vndique circunstantias vestiri: vt patet ex articulo præcedente, & potest in eas deliberate consentire & exequi.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis nõ intẽdo aliũde, quã ex authoris officina simul afferre quid simpliciter & secundũ doctorẽ sanctũ tenendum est. Dicendum igitur est, quòd homo in statu naturę corruptæ potest per sua naturalia, quantũ est ex sufficientia operatiuę virtutis, operatiua liquod opus moraliter bonũ: licet nõ possit suã vniuersum moraliter bonũ facere. Et hoc manifestatur breuiter: primo ducẽdo ad inconueniẽs: quia nisi posset aliquid bonum moraliter facere, sequeretur, vt deductũ est, quòd infidelis & existens quilibet in mortali, in omni suo actu deliberato peccaret: & nisi impotẽs esset

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad faciendum vniuersitatem suorũ operum bonã moraliter, sequeretur quod posset ea preteriare à quolibet defectu morali, ac per hoc posset nunquã peccare in moralibus: cuius oppositum monitratum est. Deinde ostenditur, prima quidem pars: quia experimur, quod existentes in mortali etiã pertinaciter resistit nãe, possumus reddere mutuũ, quãdo oportet, cui oportet, &c. & propter quid oportet: quia sic licet iustũ est, & ordinatur ad deum vt summum bonum, ac per hoc finem vniuersi monitratum ia. Met. Secũda autem pars, quia summus ex contrariis appetitibus compositi, & impossibile est, quin propria quandoque aliquã quãtum & rursus quia natura integre proprium est veritatem operum bonã moraliter peragere posse. ac per hoc differt a cortupta hic via media, vepatet, quam in litera author determinat. Vnde nõ dicit, q in statu naturæ cor ruptæ nullũ opus morale potest: sed dicit, quod nõ potest totum huiusmodi bonum per sua naturalia implere: & replicat, Non tamen totum bona sibi connaturale, ita quod in nullo deficiat. Hæc media via est, quã inferius in Secunda secundæ authorfirmat, docens quod non quælibet actio deliberata infidelis, est peccatũ. hanc ergo secũdo, soluamus obiectiones: & ad eos, qui buncatti, & sequentes aliter intellexerunt, dicendum est, quod si perspicacius inspexissent, sensum talem non accepissent.

Lib. 7. Moral. eudemiorum c. 18.

Ar. 1. huius quæst.

¶ Ad particularitatem titi huius artic. dicitur, q ita est particularis ille sicut præcedens, vt ibidem patet. Et sicut ibidem omne verũ proportionatum naturę humanę, est quod dam particulare respectu veri communis ad verum supernaturale & naturale: ita hic omne bonum proportionatum naturæ humanæ est quoddã particulare bonum respectu boni communis ad naturale & supernaturale. exempla autem literæ de edificatione & agricultura, exempla sunt operum virtutis acquisitæ. ars nã quæ vna quinque virtutum intellectualium est, vt patet in sexto Ethi. nec in litera de opere bono virtutis moralis explicite mentio fit, sed virtutis acquisitæ in communi, quin etiã ex hoc quod homo potest per sua naturalia ædificare domos quãdo oportet, sicut oportet, &c. sequitur quod possit aliquod opus moraliter bonum per sua naturalia facere: alioquin ædificando domũ, peccaret mortaliter, patet igitur: authoris intentio. Authoritates autem, quæ opposítum sonare videntur, illa gloſſa optime saluat, & præseruat ab errore Pelagij vt patet applicanti. Ad primum fundamentum dicitur, quod sicut homo corporaliter infirmus nõ differt à sano in hoc, quod sanus opus sani, infirmus nullũ opus sani possit: potest nãque infirmus videre vel audire, vel odorare vt sanus, licet nõ possit ambulare vt sanus, sed differt in hoc, quod sanus omnes suos actꝰ, infirmus non omnes suos actus potest, vt sanus, facere. vnde & in litera dicitur, homo infirmus potest aliquo motu moueri, non tamẽ per fecte potest moueri motu hominis sani. totũ enim quum sit idem quod perfectum, perfecte & totaliter idẽ sunt. ita natura integra & corrupta, non differunt in hoc, quòd illa potest omnes suos actus facere bonos, ista nullos: sed quod illa omnes, ista non omnes. bonum ergo moraliter in omnibus actibus est proprium naturæ integræ, non in aliquo actu.

¶ Ad secundũ fundamentũ, quod tãti fit, dicitur, quod etiam infidelis potest in aliquo actu habere deũ vt finem naturę: & vltimum finẽ propter seipsum deũ summũ bonũ: potest enim, vt dictũ est, cognoscere ex philosophia, deum esse summũ bonũ vniuersi extra illud, & finẽ vltimũ omnium, & operari iustũ aliquod, & eligere vitationẽ malorum, puta homicidij, adulterij, ne faciat iniustum: quod quia malũ est, dissonat summo bono, & similiter in faciendis bonis, quia consonat summo bono. in hac tamen re scito, quòd deũ esse vltimũ finẽ alicuius actus humani, potest cõtingere dupliciter. primo q̃ sit finis explicite intẽtus ab operante homine: & hoc modo dictũ est, quod possibile est hominẽ infidelẽ habere deum, vt vltimũ finẽ, & perseuerare sine gratia. secundo quod sit finis non explicite intẽtus, sed implicite ab operãte homine, & vt directe ad expliciteintendẽte illũ vltimum finẽ. Verbi gratia, si aliquis infidelis vel in mortali peccato existens, nihil cogitans de deo, honoret parentem, reddat depositum, & huiusmodi faciat quando oportet, vbi oportet, sicut oportet. & propter hunc finem, scilicet quia debitum est, quod hoc fiat, tũc ex hoc ipso quod nulla mala circũstãtia iungitur, nullus finis malus apponitur, ad esse debitum, seu virtuosum.

¶ Affirmatur quidam finis, sed non affirmatur vltimus simpliciter: sed inter occurrentes aut cognitos sibi relinquitur ordo illius finis proximi ad finem vltimum inuiolatus: ac per hoc faciens explicite propter finem proximi, facit implicite propter finem vltimum illius finis proximi, quicunque ille fit, & rursus faciens explicite propter hunc finem proximum, qui dirigens seipsum regulatur illius finis proximi, & vt directus à dirigente finis vltimi. Et hoc modo aliquando facit habere deum pro vltimo fine actus humani, & hoc, vt actus non fit malus ex defectu circunstantiæ vltimi finis naturalis præceptum quæ naturæ de habendo deum pro vltimo fine explicite, quum sit attentiũ, non obligat ad diu per: & quum sit de se post multum studium ad implendum est, possit scilicet homo explicite didicisse esse vnũ deũ. constat quòd non obligat pro omni tempore, quo homo operatur humana opera: accipe hoc sufficit quãdoque implicite habere deum pro vltimo fine naturali. Deo autem, vt finis est supernaturalis, non est data sensu sermo. Et quilibet secundum circunstantias actum moraliter bonum potest actus multos ex puris naturalibus facere, consequenter, vt homo in statu corruptæ naturæ adiunctõ etiam peccato mortali, potest facere aliquem actum moraliter bonum: dicit autem omnes circunstantias: ita quod in nullo deficiat, quo ad illum actum singularem.

¶ Ad tertium fundamentum dicitur, quod quæ tentationes nõ solũ sunt tra moralia sunt, & in exeunt limites naturalis impedimentorum eorum respectu moralium, quia inuidia diaboli regnat in celsitudinis superbis, mors intrauit in orbem terrarum) ideo non spectat ad propositum obiectio de tentatione, quæ à dæmone. propter quod in litera etiam de natura integra dicitur, quod potest ad sufficientiam operatiuæ virtutis, poterat homo per sua naturalia operari bonum. Dixit nanque hoc, vt præseruatet doctrinam suam ab huiusmodi extra naturam impedimentis: ita quod dicimus, quod quantum est ex facultate essentia virium animæ, ac per hoc relatarũ ad naturalia impedimenta, fit eum oportet referre proportionaliter singula singulis) homo naturæ integræ bonnes suos actus, naturæ verò corruptæ non omnes, sed aliquos potest bonos fit, non est presentis intentionis, vbi necessitatem gratię ex insufficientia moraliter facere. Vtrum autem ex his, quę naturalem ordinem excunt illis fista naturali quæritur.

¶ In responsione ad primum videndum esset, quomodo voluntas eget diuina motione ad primum actum, nisi superius in q. 9. a. 4. discussum fuisset.

¶ In responsione ad tertium nota, quod magis corrupta dicitur pars appetitiua quã quia voluntas (vt superius dictum est) prius, quam intellectus infectionẽ suscepit. Intellectus tamen immunis non est: sed vulnus ignorãtiæ fuscipio quo impeditur homo, ne sit totaliter prudens per sua naturalia.

a ¶ Super Quæstionis centesimænonæ Articulum tertium.

¶ Num homo in statu naturæ corruptæ possit deum ex suis naturalibus super omnia diligere.

IN artl. tertio eiusdem 109. quæst. dubium occurrit de conclusione & eius ne eius. De conclusione quidem, quia falsa videtur: nam homo pro tunc isto potest ex suis naturalibus solis, id est, absque gratia cognoscere, quod deus vltimus est naturaliter diligibilis super omnia ab homine, vt patet: & hoc cognitus potest consentire in actũ diligendi deum, vt finẽ naturalẽ vniuersi, & omnia super omnia tanquam summum omnium bonorum, à quo sunt omnia bona. ¶ Et confirmatur hoc, quia sicut potest homo in statu isto alia actus moraliter bonos facere, puta actũ iustitiæ, reddendo alteri homini qđ illi debetur: potest reddere deo hunc actũ diligẽdi, & magnificandi ipsum super omnia. actus enim quidã particularis est iste sub morali bono, sicut & quilibet alius. ¶ De ratione autẽ, quia medius terminus in litera est, quia diligere deum super omnia, est opus connaturale homini. Si enim hęc ratio valeret, sequeretur, q nullum opus connaturale homini posset homo in statu isto ex naturalibus per fieri: cuius oppositũ dictũ est, & si dicatur, quòd in litera adiũgitur aliquid aliud huic medio, dã subiũgitur, quod ab hoc homo deficit secũdũ appetitũ voluntatis naturalis, quapropter corruptionẽ naturæ sequitur bonũ naturale, nisi sanetur per gratiã: ita quod vis medii cõsistit in hoc, quod est esse opus connaturale homini, a quo deficit natura corrupta. Si sic nanquam dicatur, committitur petitio principii, ad probandum quod in statu naturæ corruptæ homo ab potest diligere deum super omnia, nam in præmissis oportet assumere, quod diligere deum est connaturale, à quo deficit corrupta natura: ¶ Ad euidentiam huius dubij præmotanda sunt duo, primo quòd diligere deum super omnia hic limitur pro actu secundo, qui est amare terminando ad Deũ non implicite, sed explicite, ex ratione ipsum monstrante voluntati. Et propterea dicitur, caute, quòd nõ habere deum pro vltimo fine alicuius actus, & diligere deum super omnia, quia ad illud sequitur implicite ferri in deum, ad hoc requiritur ex plicite ferri in ipsum. ¶ Secũdo, quòd diligere deum super omnia potest dupliciter contingere, vno modo simpliciter, alio modo secundũ quid. Primo modo dicitur deum super omnia simpliciter, est deum diligere, vt finem omnium, propter quem diligendi omnia. Diligere deũ super omnia secundum quid est actum, est diligere deũ, vt finẽ omnium referibilium in ipsum. Conueniunt duo modi diligendi deum super omnia in duobus primo in hoc, quod præcepta affirmatiua, quæcũque in hoc, quod repugnat diligere aliquid aliud à deo, vt vltimum finem cuiuscũque actus, vt patet. Differunt autẽ in hoc, quòd primo modo diligendi deum super omnia repugnat cuilpæ, secundo autem non. Ad habendum nãque actum diligendi deum super omnia simpliciter, oportet omnia sua habere talia, vt possint in deum referri. si enim aliquid sic diligit, vt non sit referibile in deum, impedimentum ponit ad hoc, vt suorum omniũ possit deum habere finem. ac per hoc impotentem se reddit ad diligendũ deum super omnia simpliciter. Et quia malum culpæ, quodcũque sit illud, repugnat referibilitati in deum, vt finẽ: ideo omne malum culpæ repugnat obseruationi huius præceptum, diligens deum super omnia simpliciter. Sed ad habendũ actum diligendi deum super omnia referibilia in ipsum, nõ impotentẽ reddit hominẽ quodcunque malũ culpæ: vt experientia testatur in habẽtibus charitatẽ, qui diligunt deum super omnia, & vt finẽ naturæ, & vt finẽ beatitudinis: quia gratia non tollit naturã: & tamen habent multa mala culpæ, & in voluntate faciendi, peccant mortaliter. & consequenter quando tempus est exire in actũ diligendi deum super omnia simpliciter, quia nihil sui est irreferibile ad deum.

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd nõ est eadẽ ratio de isto actu & de aliis moralibus. tũ quia iste actus est supremus omnium naturalium moralium (vt patet ex ratione) quia respectu vltimi finis simpliciter, ac per hoc primi principij reliquo rum. Quia autem actus isti sunt maioris autẽ virtutis est posse in actũ inferiorem, quàm in actus inferiores: vnde & virtus vltimum potentiæ dicitur simpliciter. Cum quia actus iste vniuersitatẽ actuum humanorum bonã excellentiã præstat sibi, vt non possit quando oportet reddere mutuum: sed quicunque actum aliquod facit, ipso facto reddit actũ illũ, & seipsum illo inferibile in deum, vt finem: ac per hoc non potest omnia à se diligere in deum, vt vltimũ finẽ: quod faciebat homo in natura integra,

vt in litera dicitur. Et sic patet veritas cõclusionis quantum ad vtranque partem, scilicet quòd integra natura hoc poterat: & quod corrupta non potest, ni si adiutorio gratiæ sanantis in præsenti vita inchoatiue per charitatem vitæ quia nihil contra dei dilectionem admittimus, & super omnia nostra non simpliciter, sed referibilia ipsum diligimus: consummate autem in patria, in qua summus gradus dilectionis est, quo charitas dilygit deum, vt beatificantem, sicut dictum* est.

Ar. 1. huius quæst.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum homo sine gratia per sua naturalia legis præcepta implere possit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod homo sine gratia per sua naturalia possit præcepta legis implere. Dicit enim Apostolus ad Ro. 2. Quod gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciũt. sed illud quod naturaliter homo facit per seipsum, potest facere absque gratia, ergo homo potest legis præcepta facere absque gratia.

Inf. a. 5. ad 1. & 2. dist. 28. artic. 3. & distin. 41. in exp. li. ad 5. Et veri q. 24. ar. 14.

2 ¶ Præterea, Hieronymus* dicit in expositione catholicę fidei, illos esse maledicendos, qui deum præcepisse homini aliquid impossibile dicunt: sed impossibile est homini, quod per seipsum implere non potest. ergo homo potest implere omnia præcepta legis per seipsum.

Ad Damas. non procul à fine to. 2.

3 ¶ Præterea, Inter omnia præcepta legis maximum est illud, Diliges Dominum deum tuũ ex toto corde tuo, vt patet Matth. 22. sed hoc mandatum potest homo implere ex solis naturalibus, diligendo deum super omnia, vt supra* dictum est: ergo omnia mãdata legis potest homo implere sine gratia.

Ar præced.

¶ SED CONTRA est, quod Au.* dicit in lib. De hæresibus, hoc pertinere ad hæresim Pelagianorum, vt credant sine gratia hominẽ posse facere omnia diuina mandata.

Cap. 88. non procul à prin. to. 6.

CONCLVSIO.

¶ Potuit homo in statu naturæ integræ omnia mandata legis seruare, quantum ad ipsam operum substantiam, non autem in statu naturæ corruptæ: sed quantum ad modum agendi, indiguit homo in vtroque sta in diuina gratia, vt ea operari posset.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd implere mandata legis contingit dupliciter: Vno modo quantum ad substantiam operum, prout scilicet homo operatur iusta, & fortia, & alia virtutis opera. & hoc modo homo in statu naturę integrę potuit ꝺ omnia mãdata legis nisi in prima parte discussum fuisset. Veruntamen si quæratur cuius virtutis moralis sit actus diligere deum super omnia, dicendum est, quum iste actus sit ad alterum, cui non potest reddi æquialens, quod ad iustitiam spectat, cuius pars est pietas, quæ parentibus (quibus etiam non est reddere æquialens) debitum reddit: & religio, quæ cultum deo exhibet, &c.

D. 1042.

a ¶ Super Quæstionis centesimænonæ Articulum quartum.

IN ar. 4. eiusdem 109. q. dubium circa titulum occurritian sit quæstio de omnibus præceptis omnis legis. Quod enim sit sermo de omnibus apparet: tum ex eo, quod indistincte quæstio proponiturtum ex eo, quòd si de præceptis veteris legis tantum esset sermo, iam determinatus esset in præcedentibus. Quod vero non, apparet ex eo, quod præcepta nouæ legis non nominantur, nec examinantur in toto discursu articulitum ex eo, quod impossibile notorie constat esse, quod præcepta fidei possint sine lumine fidei seruari.

Annot.

¶ Ad hoc dicitur, quod certum hic est, quod articulus iste intelligitur, de omnibus præceptis diuinæ legis, siue nouæ, siue veteris. Quòd enim sit sermo de lege diuina, ex corpore articuli patet, vbi affert pro ratione, quod nihil aliud dicitur esse peccatum, quàm diuinorum mandatorum transgressio. Quòd vero de omnibus præceptis sit sermo, ibidem patet, quoniam bis replicatur lyomnia mandata.

¶ Num homo in statu naturæ integræ possit omnia diuina mandata implere, quantum ad substantiam operis.

¶ In corpore art. eiusdem dubium occurrit, vbi author dicit, quod homo in statu naturæ integræ potest omnia diuina mandata implere quantum ad substantiam operum. Hoc enim intellectum de præceptis diuinis vniuersaliter, falsum esse cõstat, nam nec credere supernaturalia fidei, nec adimplere actiones sacramentales in quocunque statu potest homo per sua sola naturalia, etiam quantum ad substantiam operum: quoniam opus est ad credendum diuina reuelatione saltem monstrante: & ad actiones sacramentales potestate supernaturali, alioquin nihil fit.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter, primo quòd mandata diuina sunt duplicia, quędam habentia vim mandati quantũ ad vtrunque seorsum, scilicet quantũ ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

substantiam operum, & quantum ad modum supernaturalem: Quædam autē non habentia vim mādati sine modo supernaturali. In primum genere sunt omnia præcepta, quæ impleta ex naturalibus satisfaciunt præcepto alicuius secūdo autem sunt, quæ si ex puris naturalibus fiant, nulli præcepto satisfit. Et quoniam articulus iste comparat naturam gratiæ necessariæ ad operandū, & præcepta, quæ non habēt vim præcepti, nisi cum modo supernaturali, ad ordinem gratiæ spectant, ideo sub nomine præceptorum diuinę legis, quantum ad substantiam operum obseruabilium, non veniunt nisi præcepta, in quibus habet locum distinctio precepti vtroque modo obseruabilis. Et se cundum hoc præcepta fidei & spei, quia non sunt præcepta, nisi inquātum

Cap.2.circa prin. to.7. ex fide & spe fiunt, non cadunt sub hac distributione: & propterea author solius præcepti dilectionis inter spectantia ad theologales virtutes memisit in responsione ad tertium, vt insinuaret, quod de his disputabat, quæ solam gratiam non continebant. à doctrina li nanque disputatione nedum puerili remotissimum est, vt vertatur in dubium de præceptis solius gratiæ, si per naturalia expleri possunt. Et secundum hoc licet titulus articuli fuerit de legis præceptis, indistincte tamen per hoc de omnibus responsio, cum tali distinctione, scilicet, quo ad substantiam operum, vel modum supernaturalem infinuauit, quod illa, quæ non nisi supernaturaliter seruari possunt, discussione non egent.

Ar.1.2.& 3.

Cap.26. & 27. in prin. sum.3.

Cap.3.post. med, to. 5. Loco citato in arg.

Sed huic responsioni obuiat primo, quod author non distinguit observationem mandatorum, quantum ad substantiam contra observationem eorundem supernaturaliter, sed ex charitate. Dici tamen potest quòd genus à specie nominauit supernaturale à charitate: quia in proposito æquiualēt.

Ar 3. huius quæst.

Inf. q. 114. a.2.& 1.q. 62.a.4. co. Et 1.di. 14. q.2.a.2.& qu.3.& 2. d.24. q.1. a.4.& dist. 26.a.5. & d.29.a.1. et 3. contra c. 147. & 150. et quol. 1.a.7.cor.

¶ Obuiat secundo, quod quia fides est ex auditu (vt dicitur ad Romanos decimo) nonnullum præceptum est, vt homo auditui fidei se præbeat qualem debet se exhibere in obsequium fidei. Vnde dicitur secundò, quod alia est quæstio de cognitione supernaturalium præceptorum, & alia de facultate adimplēdi iam cognita. & quod iam determinatum est, quòd tam lex diuina supernaturalis est, quàm & excedit cognitionem naturalem. Et quòd nunc est quæstio, non de cognitione, sed adimpletione: propter quod articulus iste directe tractat quæstionem illam quæ Pelagio tribui videtur, an scilicet homo possit per sua naturalia implere diuina præcepta, præsupposita lege monstrante illa: opinatum est enim, quòd homo eget gratia monstrante præcepta, sed nō sufficiente adimplere illa. Et contra hoc est determinatio huius articuli: vt authoritas August. in corpore articuli allata testatur. Secundum hoc ergo dicendum, quod responsio data ad tertium in litera extenditur ad omnia præcepta virtutum theologalium: ita quòd etiam credere, sperare, diligere deum, confiteri ipsum Iesum Christum, potest homo per sua naturalia quantum ab substātiam operum adimplere: & non in quantum implētur & spe, & fide, & charitate. Et quod hoc sit verum ex eo cōuincere possumus, quod Gentilis edoctus fidem, nolens esse Christianus, posset credere totam fidem esse veram, vt ecclesia tenet: constat enim quòd talis nulla supernaturali gratia adiutus crederet. Posset quoque idem speratre se fore beatum in coelo, quamuis inanis esset spes eius, sicut & fides. Sed ad propositum satis est de sufficientia ad substantiam operum, quàm in hæreticis, quantum ad confessionem exteriorem, & actus interiores, & susceptionem exteriorem sacramentorum expendimus. Sed quantum ad actus fidei, spei, & charitatis, quantum ad substantiam operum interius & extra, oportet dicere vitio supernaturalitatis esse in eis. De secundo autem actionis talibus dicitur, quòd quibus virtutum = actus non sunt actus proprie infusarum virtutum, sed potentiarum supernaturaliter non facientes habentes bonos, sed puteos, sicut huiusmodi opera multo modo posse hominum in statu naturæ integræ, vbi obstat propositum, vbi de præceptis agitur.

a ¶ Virum homo possit mereri vitam æternam sine gratia.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quod homo possit mereri vitam æternam sine gratia. Dicit enim Dominus Mat. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: ex quo videtur quòd ingredi in vitam æternam, sit constitutum in hominis voluntate. sed id, quod in nostra voluntate constitutum est, per nosipsos possumus: ergo videtur quòd homo per seipsum possit vitam æternam mereri.

2 ¶ Præterea, Vita æterna est merces, vel præmium, quæ hominibus redditur à deo, secundum illud Matt. 5. Merces vestra multa est in cælis: sed merces vel præmium redditur à deo homini secundum opera eius, secundum illud Psal. 61. Tu reddes vnicuique secundum opera eius, cum igitur homo sit Dominus suorum operum, videtur quod in eius potestate constitutum sit ad vitam æternam peruenire.

3 ¶ Præterea, Vita æterna est vltimus finis vitæ humanæ: sed quælibet res naturalis per sua naturalia potest consequi finem suum: ergo multo magis homo, qui est altioris naturę, per sua naturalia potest peruenire ad vitam æternam absque aliqua gratia.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna: quod ideo dicitur, sicut glos. * ibidem dicit, vt intelligeremus deum ad vitam æternam pro sua miseratione nos perducere.

CONCLVSIO.

¶ Cum vita æterna sit finis vltimus hominis, naturalem eius virtutem excedens, non potest per sua naturalia ipsum sine diuinæ gratiæ auxilio consequi, vel mereri.

¶ RESPONDEO dicendum, quod actus perducentes ad finem, oportet esse fini proportionatos. Nullus autem actus excedit proportionē principij actiui. Et ideo videmus in rebus naturalibus, quòd nulla res potest per ficere effectum per suam operationem, qui ex cedat virtutem actiuam, sed solum potest producere per operationē suam effectum fuæ virtuti proportionatum. Vita autē æterna est finis exeedens proportionem naturæ humanæ, vt ex supradictis patet. * Et ideo homo per sua naturalia non potest producere opera meritoria proportionata vitę æternę, sed ad hoc exigitur altior virtus, quæ est virtus gratiæ. Et ideo sine gratia homo nō potest mereri vitā æternam, potest tamen facere opera perdurantia ad bonū aliquod homini connaturale: sicut laborare in agro, bibere, manducare, & habere amicum, & alia huiusmodi, vt Aug. * dicit in tertia responsione contra Pelagianos.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo sua volūtate facit opera meritoria vitę æternæ, sed (sicut Aug. in eo. li. dicit) ad hoc exigitur quòd voluntas hominis præparetur à Deo per gratiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Glos. dicit * Rom. 6 super illud, Gratia dei, vita æterna, certum est vitam æternam bonis operibus reddi, sed ipsa opera, quibus redditur, ad Dei gratiam pertinent, cum etiam supra dictum sit, * quòd ad implendum mandata legis secundum debitum modum, per quem eorum impletio est meritoria, requiritur gratia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de fine homini connaturali. natura autem humana ex hoc ipso, quod nobilior est, potest ad altiorem finem perduci, saltem auxilio gratiæ, ad quem inferiores naturæ nullo modo pertingere possunt: sicut homo est melius dispositus ad sanitatē, qui aliquibus auxilijs medicinæ potest sanitatem consequi, quàm ille qui nullo modo, vt Philosophus introducit in 2. De cœlo. *

ARTICVLVS VI.

a ¶ Virum homo possit seipsum ad gratiam præparare per seipsum absque exteriori auxilio gratiæ.

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd homo possit seipsum ad gratiam præparare per seipsum, absque exteriori auxilio gratiæ. Nihil enim imponitur homini quod sit ei impossibile, vt suprà dictum * est. sed Zachariæ 1. dicitur: Conuertimini ad me, & ego cōuertar ad vos.

In articulo sexto eiusdem centesimænonæ quæstionis dubium occurrit ex Durando in secundo sententiarum distinctione vigesimaoctaua, quæstione prima, articulo vltimo duplex. Alterum contra conclusionem, alterum contra rationē in litera allatam. Contra conclusionē quidem, quia homo potest absq; speciali dei adiutorio per sua naturalia operari opus moraliter bonum: ergo potest præparare se ad gratiam. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia bonum morale habet immediatum ordinem ad bonū gratiæ, ac per hoc est præparatorium ad gratiam. Et augetur hoc dubium, quia author etiam in secundo sentēt. distinct. vigesimaoctaua. articu. 4. idē sentit dum expresse vult, quòd homo faciēdo quod in se est, præparat se ad gratiam, vt patet ibi.

¶ Nutus solius primi agentis sit ad vltimum finem præparare.

¶ Contra rationem vero, quia propositio solius primi agentis est præparare ad vltimum finem, est falsa: quoniam licet perducere ad vltimū finem sit ipsius solius, dispone re tamen ad illum potest esse inferioris agentis, quod probatur ex hoc, quod in generatione hominis, licet solus Deus producat ānimam, non tamen virtute propria disponit materiam ad animam. Ex hoc est in proposito, quod licet solus Deus det gratiam, homo tamē disponere se potest ad gratiam virtute propria.

¶ Ad horum euidentem scitu, quòd ratio licitur ex per se notis quo ad modo procedit, nam quod secundum ordinem finem sit ordo agētium, finem est ex eo, quod quælibet agens agit propter finem aliquem sibi proportionatum: & constat quòd ad finem proprium assequendum agentis tēdere nitetur, nisi propter impedimentum agentis: sicut nec alia propria alicui conuenire possunt alteri, nisi propter illud, cui primo cōuenit. Id enim primo conuenit, quod finaliter per aliud, & alijs mediis propter ipsum conuenit. Quo fit vt tēdere in finem vltimum, est proprium primi agentis, quod non per impedimentum exteris verò propter ipsum conueniat in quocunque ordine, siue mediante vi agentia, siue pati entia. Vnde & in natura manifestatur hoc in diuersis, in quam tenuibus, non nisi motus ducit propter quod multo magis disponens ad finem patiens ad finem debitum, oportet motum esse a primo agente. Sed quia multos fallit, est hic distinguunt inter disponere seu præparare ad finē formaliter & materialiter. Disponere materialiter ad victoriam: est pugnare contra inimicum, inter militem pugnantem tantum, & pugnantem cum intentione, manifestum est differentia: quòd ille non intendit finem victoriam, quamuis pugnando ordinetur ad illam: hic autem ad finem intendit, & ideo ordinem respicit. & propterea ille pugnat, vt motum tantum. De motu intentionis (de quo est sermo) loquendo ad propositum dicitur, quòd illa propositio, Solius primi agentis est tendere in finem vltimum, est verissima formaliter intellecta de tēdentia in illum: quoniam nulla materia, nullum dispōnens, nullum adiuuans tendit in illum finem, nisi ex primi agentis motione, cui conuenit prætendere in illum.

¶ Nihil autē nec instantia de natura disponente ad animam intellectiuā, nec etiam hoc, quòd non anima duertit quod nunquàm natura disponeret vltima dispositione ad animam intellectiuam, nisi ageret in virtute animæ intellectiuæ hominis generantis. agit enim virtute naturæ humanæ, cuius essentialis principalior pars est anima intellectiua: ac per hoc in virtute agit primi agentis, à quo solo est anima intellectiua.

¶ Ad obiecta contra conclusionē dicitur, quòd facere opus moraliter bonum, vt dictum est, in omnibus humanis actibus, nō est propinquæ præparatio ad gratiā: sed oportet addere, quod fiat cū conuersione ad Deum, vt finem supernaturalem: quoniam præparatio ad gratiam inchoatio est intentionis creaturæ respectu beatitudinis supernaturalis. Et quoniam ad supremum agens spectat intēdere in vltimum finem, sine speciali adiutorio Dei nulla creatura rationalis potest præparare se ad Dei gratiam, quæ est specialis vltimus finis, vt coniunctio specialis & supernaturalis ad Deum.

¶ Ad probationē autem dicitur, quòd licet inter opus morale & opus gratiæ sit immediatus ordo: non tamen est immediatus ordo inter opus pure morale, & tale opus gratiæ, scilicet donum habituale gratiæ gratum facientis: quia mediat aliquod opus gratiæ, scilicet conuersio ad Deum: quæ in sui termino est meritoria, vtpote gratia informata: vt sic etiam nullum consummatum opus inueniatur medium inter opus gratiæ meritorium & mortale.

Cap.4.p.1. inter prin. & med. &

¶ Nec obstat his quod cōmuniter dicitur, quòd homo faciendo quod in se est, disponit se ad gratiam: quoniam hoc intelligitur de dispositione & præparatione non simpliciter, sed quātum est ex parte sua. Et tursus de dispositione simpliciter accipiēdo, intelligitur vt faciat quod in se est, motus specialiter à Deo, obsequendo scilicet motioni diuinæ: vt in responsione ad secundum author hic dicit, dicta sua in secundo sentēt. ad melioremsensum reducens, declarando & addendo.

cap.2.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit: quia author in æquiuoco laborare videtur nam intenta conclusio defendenda est de ispeciali adiutorio Dei necessario ad præparationem gratiæ: authoritas vero inducta ex 10.15. Sine me nihil potestis facere, de communi operatione Dei, qua omnia ab ipso sicut à primo agente pendent, concludit, non est igitur efficax processus ille.

In corp.ar. Inf.qu.113. ar.2.& q. 11.ar.2.ca. Et 2.2. qu. 137.arti.5. ad 3. Et 3. q.36.artic. 3.cap.Et 2. dist.20.qu. 2.arti.3.ad 5. & dist. 28.ar.2.co. Et 3. tōi.c. 157.& lib. 4.capi.72. prin.Et ve ri.q.24.ar ti.1.ad 10. et 12.& q. 28.arti.2.

¶ Ad hoc dicitur, quòd nulla est æquiuocatio, sed intenta conclusio optime defenditur: quoniam authoritas illa nō est limitanda ad commune influxum tantum, sed est vniuersaliter, vt sonat, intelligenda, & proportionaliter distribuenda. Ita quòd quemadmodum nihil naturæ sine Deo, vt principio naturali, ita nihil gratiæ sine eo, vt principio gratie facere possumus, ac per hoc quia facere hominem quod in se est, ita vt per hoc sit sufficienter præparatus ad gratiam (sic enim in proposito sumitur facere quod in se est) aliquid gratiæ est: ideo sine Deo, vt specialiter influit gratiam (quod est dicere sine speciali adiutorio Dei) non potest homo facere quod in se est: & non potest præparare se ad gratiam, quicquid in secundo sententiarum minus digestum fuerit.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ nonæ Articulum septimum.

In articulo septimo eiusdem quæstionis aduerte primo ordinem articulorum. Hactenus siquidem de necessitate gratiæ in homine ad bonū: in duobus autem nunc sequentibus articulis de necessitate eiusdem respectu malis & demum in vltimis duobus de necessitate eiusdem in homine iam constituto in gratia, tractatur: vt nulla necessitas prætermissa videatur.

a ¶ Virum homo possit resurgere à peccato sine auxilio gratiæ.

ADSEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo possit resurgere à peccato sine auxilio gratiæ. Illud enim quod præexigitur ad gratiam, fit sine

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Num ordo naturæ possit reparari absque Dei gratia.

Quæstio.

¶ In corpore articuli eiusdem, & responsione ad tertium, dubium occurrit circa illud, scilicet quòd ordo naturæ reparari non potest, nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente per gratiam. Ex duplici siquidē capite hoc habet difficultatem: primo ex parte Dei, ex eo, quòd qualemcūque potest Deus creare hominē, talem præcisē potest reparare: sed hominem recte ordinatum sine gratia potest creare, ergo & sine gratia reparare, sine gratia. Secundo, ex parte hominis: quia, vt dicitur in Prædicamentis, & approbatur ab authore in 2. sentēn. distin. 28. in expositione literæ, prauus ad meliores exercitationes deductus proficiet. Et consistit difficultas in hoc, quod actus & habitus prani non ita diminuunt naturæ bonum, vt necessiteturad manendum in malo: fed potest voluntas mutari in oppositum bonum & continua exercitatione voluntatem stabilire in subiectione ad Deum, vt principium naturæ: & sic ordo naturæ reparatus erit sine auxilio gratiæ, & homo ad bonum sibi cōnaturale, per seipsum assurget: cuius oppositum in litera dicitur.

Q. 71. ar. 1.

Orthod. fidei cap. 30.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd non est ad propositum præsentis articuli, vbi de necessitate gratiæ ad vires hominis quæstio est: quum autem quæretur de remissione culpæ, an possit sine gratia fieri, examinabitur cōclusio illius rationis, qua Scotus vtitur.

¶ Ad secūdum autem quod est directe contra propositū, dicitur quod ordine naturæ reparari sic, vt voluntas hominis Deo subijciatur, potest intelligi dupliciter. Vno modo de subiectione limitata, seu secundum quid. Alio modo de subiectione simpliciter.

2. Exurge à mortuis, & illuminabit te Christus: ergo homo potest resurgere à peccato sine gratia.

2 ¶ Præterea, Peccatum virtuti opponitur, sicut morbus sanitati, vt suprà dictum* est: sed homo per virtutem naturæ potest resurgere de ægritudine ad sanitatem sine auxilio exterioris medicinæ, propter hoc, quod intus manet principium vitæ, à quo procedit operatio naturalis: ergo videtur, quòd homo simili ratione possit reparari per seipsum, redeundo de statu peccati ad statum iustitiæ absque auxilio exterioris gratiæ.

3 ¶ Præterea, Quælibet res naturalis potest redire ad actum conuenientem suæ naturę: sicut aqua calefacta per seipsam redit ad naturalem frigiditatem, & lapis sursum proiectus per seipsum redit ad suum motum naturalem: sed peccatum est quidam actus contra naturam. vt patet per Damasc. in 2.* lib. ergo videtur quòd homo possit per seipsum redire de peccato ad statum iustitiæ.

¶ SED CONTRA est, quod Apost. dicit ad Gal. 2. Si data est lex, quæ potest iustificare, ergo Christus gratis mortuus est, id est, sine causa: pari ergo ratione si homo habet naturam per quam potest iustificari, Christus gratis, id est, sine causa, mortuus est. sed hoc est inconueniens dicere. ergo non potest per seipsum iustificari, id est redire de statu culpæ ad statum iustitiæ.

CONCLVSIO.

¶ Non potest homo sine habituali gratiæ dono à peccato resurgere, & ea reparare bona, quæ per peccatum amisit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo nullo modo potest resurgere à peccato per seipsum sine auxilio gratiæ. Cū enim peccatum transiens actu, remaneat reatu (vt suprà dictum* est) non est idem resurgere à peccato, quod cessare ab actu peccati. sed resurgere à peccato est reparari hominem ad ea, quæ peccādo amisit. Incurrit autem homo triplex detrimentum peccando, vt ex supradictis* patet, scilicet maculam, corruptionem naturalis boni, & reatum pœnæ. Maculam quidem incurrit, inquantum priuatur decore gratiæ ex deformitate peccati. Bonū autē naturæ corrūpitur, inquantum natura hominis deordinatur voluntate hominis Deo non subiecta. hoc enim ordine sublato, consequens est, vt tota

Qu. 37. ar. tit. 6.

Qu. 85. 86. 87.

Et scito, vt penetres terminos, quòd si fingamus homini non fuisse reuelatum aliquid spectans ad ordinem gratię, tūc esse subiectum Deo, vt principio naturæ, & esse subiectum Deo simpliciter, coinciderent: modò autem vbi constat esse ordinem gratiæ reuelatum, hæc duo non coincidunt. sed esse subiectum Deo, vt principio naturę, est esse subiectum Deo secūdum quid: esse autem subiectum Deo simpliciter, & subijci sibi vt principio & fini naturæ, gratiæ, & omnium quomodolibet. Vnde dicitur quòd licet voluntas humana sicut potest sine gratia mutari de intemperantia in esse temperatum: ita potest mutari de inobedientia Dei, vt principium est naturæ ad subiectionem illius, etiam vt principium est & finis naturæ, sed hoc non est voluntatem subiectam esse Deo simpliciter, sed secundum quid, vt scilicet est caput naturæ. non potest tamen mutari sine gratia ad obediendum Deo simpliciter, id est sine determinatione aliqua: quia talis subiectio voluntatis à speciali auxilio gratiæ est (vt in ar. præceden. dictum est) & terminatur ad donum habituale gratiæ gratum facientis: & hoc intendit litera remittens se ad præcedentem artic. Et si insuper, quòd talis subiectio non spectat ad ordinem naturæ, sed gratiæ, respondetur quòd licet hæc subiectio excedat vires naturæ, & spectet ad gratiæ ordinem (vt in præcedenti art. dictum est) ipsa tamen est necessariò requisita ad hoc, quòd voluntas subijciatur Deo secundum naturæ ordinem. Et ratio est, quia post lapsum non datur medius status inter conuersionem ad Deum supernaturalem finem, & auersionem ab ipso: licet ante lapsum dari potuerit medius status, quo in natura integra nec auersus, nec conuersus erat homo ad Deum per supernaturalem finem, fuisset quippe tunc homo subiectus Deo simpliciter, nō includēdo, nec excludēdo ordinē gratiæ. post lapsum autē oportet in cōuersione ad Deū simpliciter

includi ordinem gratiæ. Quod autē dicitur in responsione ad tertiū, quòd ad naturale bonum reparari non potest: de vigore rationis intelligendum est: ad illud enim semel lapsa natura, nunquam ex se resurgere potest. Et sic nec Aristotelis, nec authoris dicta in secundo sententiarum præ lentibus magis digestis obuiant.

natura hominis peccātis inordinata remaneat. Reatus vero pœnæ est, per quem homo peccando mortaliter, meretur dānationem æternam. Manifestum est autem de singulis horum trium, quòd non possunt reparari nisi per Deum. Cum enim decor gratiæ proueniat ex illustratione diuini luminis, nō potest talis decor in anima reparari, nisi Deo tenuo illustrāte, vnde requiritur habituale donum, quod est gratiæ lumen. Similiter ordo naturæ reparati non potest, vt scilicet voluntas hominis Deo subijciatur, nisi Deo voluntatē hominis ad se trahente: sicut dictum* est. Similiter etiā reatus pœnæ ęternę remitti nō potest, nisi à Deo, in quem est offensa commissa, & qui est hominum iudex. & ideo requiritur auxiliū gratiæ ad hoc quòd homo à peccato resurgat, & quantum ad habituale donum, & quantum ad interiorem Dei motionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd illud indicitur homini, quod pertinet ad actū liberi arb. qui requiritur in hoc, quod homo à peccato resurgat. & ideo cùm dicitur, Exurge, & illuminabit te Christus, non est intelligendum quòd tota exurrectio à peccato præcedat illuminationem gratiæ: sed quia cum homo per lib. arb. à Deo motū surgere conatur à peccato, recipit lumē gratiæ iustificantis.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd naturalis ratio non est sufficiens principium huius sanitatis, quæ est in homine per gratiam iustificantem, sed huius principium est gratia quæ tollitur per peccatū: & ideo non potest homo per seipsum reparari, sed indiget vt denuò ei lumen gratiæ infundatur. sicut si corpori mortuo resuscitando denuo infunderetur anima.

¶ Ad tertium dicendū, quod quando natura est integra, per seipsam potest reparari ad id, quod est sibi conueniens & proportionatum: sed ad id, quod superexcedit suam proportionem, reparari non potest sine exteriori auxilio. Sic igitur humana natura destituens per actum peccati, quia nō manet integra, sed corrumpitur (vt suprà dictum* est) non potest per seipsam reparari, neque etiam ad bonum sibi cōnaturale, & multo minus ad bonum supernaturale iustitiæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Virum homo sine gratia possit non peccare.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd homo sine gratia possit nō peccare. Nullus enim peccat in eo quod vitare non potest: vt D. Aug. dicit in

a ¶ Super Quæstionem sextam octauæ Aristotelis octauo.

¶ Num homo in statu naturæ integræ ex suis naturalibus possit quæcunque peccata vitare.

IN artic. 5. eiusdem quæstionis dubium primo occurrit circa illud, Homo in statu naturæ integræ potuerat vitare omnia peccata ex suis naturalibus: quoniam nō potuerat vitare peccata omissionis præceptorum gratiæ: non enim poterat ex naturalibus implere præcepta charitatis, scilicet: Diliges dominum Deū tuū, & similia, vt sunt præcepta charitatis: vt patet ex dictis: ergo non potuerat ex naturalibus vitare peccatum omissionis talium.

¶ Ad hoc dubiū, quod apud Durandum in secundo sentent. distinct. 28. quæst. 1. conclusum est, dicitur, quòd aliud est posse implere præcepta huiusmodi: & aliud est posse vitare peccata opposita: quoniam ad implendum præceptorum hominem claudit in se actum necessitate donum supernaturale in habente, quo fit potens adimplere, & ex quo præceptum dilectionis dicitur, Diliges Dominum Deum tuum, vt est præceptum charitatis, fulfilligitur. Diligere ex facultate adimpletiua. Ad euitandum autem peccatum omissionis sufficit exigitur superexcedens donum, sed sufficeret habere naturalibus nullam potentiam re obiecem, in multis reuniti diuino motioni inquantum præceptum obligat pro tali tempore enim ad alia. Et propter hoc naturæ integræ, tu naturæ integræ, naturali dono impleri præceptum charitatis: sine tamen gratia

Ad hoc dubiū, quod apud Durandum in secundo sentent. distinct. 28. quæst. 1. conclusum est, dicitur, quòd aliud est posse implere præcepta huiusmodi: & aliud est posse vitare peccata opposita: quoniam ad implendum præceptorum hominem claudit in se actum necessitate donum supernaturale in habente, quo fit potens adimplere, & ex quo præceptum dilectionis dicitur, Diliges Dominum Deum tuum, vt est præceptum charitatis, fulfilligitur. Diligere ex facultate adimpletiua. Ad euitandum autem peccatum omissionis sufficit exigitur superexcedens donum, sed sufficeret habere naturalibus nullam potentiam re obiecem, in multis reuniti diuino motioni inquantum præceptum obligat pro tali tempore enim ad alia. Et propter hoc naturæ integræ, tu naturæ integræ, naturali dono impleri præceptum charitatis: sine tamen gratia

¶ Secundo occurrit dubium ex Sco. & Durādo in viceśimo octaua distinctione secūdi sententiarum. Et vt clarius modus & veritas elucescat, formetur tale ratio contra literam. Author affert ad hoc in litera tres primationes & tria positiua, ex quibus in homine existente in peccato mortali impotentiam ad vitandum diu omnia peccata mortalia prouenire dicit. Prima priuatio est gratiæ. Secunda veri finis vltimi. Tertia præmeditationis assiduæ, quando oportet, & cæt. Primum positiuū est motus multiplex occurrentium agendorum, vel vitandorum. Secundum, fuit malus præconceptus. Tertia, prauus habitus. & præcipuo loco ponit in litera gratię priuationē, & secundo positiuū, scilicet impræmeditatio assidua, cum malo fine præconcepto. Hæc omnia patent intuenti literam. Tūc primo sit, Peccatum mortale existens in homine, non comitātur hæc omnia nec præ ipsa: ergo author ex his quæ infert impotētiam esse in peccato mortali. Consequentia nota. & assumptum probatur: quia tot hominem committere adulteriū semel, quia tot hominem committere adulteriū semel, & nolle amplius cōmittere: & peccatum illud non esse deletum per gratiam, & cum hoc habere voluntatem temperātiæ acquisitæ, quia ex vno actu intemperantiæ non corrumpitur habitus acquisitus, & sic non habebit habitum prauum, neque habitum præconceptū malum, nec egebit ex hoc præmeditatione magis quàm prius.

¶ Secundo sic, Concomitantia peccatum mortale necessaria ad propositum peccantia, sunt hæc tria, scilicet priuatio gratiæ, priuatio subiectionis perfecte ad Deum vltimum finem, & inordinata conuersio ad commutabile bonum, quæ trāsit. sed hæc non inferunt talem impotētiam. ergo. Quod autē gratiæ nō inferat, probatur tū quia erat in natura integra, in qua poterat vitare omne peccatum: tum quia priuatio non plus tollit, quàm habitus oppositus ponit. sed habitus gratiæ nō ponit nisi efficaciam meritēdi. ergo priuatio eius non tollit nisi hoc non ergo tollit potētiam vitandi peccatum mortale. Quod priuatio subiectionis ad Deum vltimum finem hoc nō inferat, probatur. quia talis priuatio non plus priuat necessario, quàm inhæsionem ad finem ex charitate: cum tali autem priuatione quum steterit bonitas moralis (vt patet in hæreticis sola hæresi maculatis) cōsequens est, quòd diu potest homo sine recidiuo vincere: potest enim per multos annos nihil cogitare de illa sua hæresi (puta quod spiritus sanctus nō procedat à patre) & in alijs cōtinere se ab hæresi absq; mortali, habēdo in affectu suo stabilitū Deū, sic vt, propositio consequendo, aut vitādo vellet offendere. Et est sermo præsens secluso præceptis ecclesiæ, de cōmunicando & cōfitendo toties. in solo enim dicimus & naturæ iure loquimur. Quòd inordinata conuersio peccati ad commutabile bonū non inferat talē impotentiam, probatur, quia in se quidem habet eam trāsijt. In affectu quoq; nō oportet, quòd remittēritquia vt dictum est, non generat talē affectū, sicut nec vna hirundo facit ver. scilicet etiam homo ex puris naturalibus potest se mutare de affectu ad quod cunq; conuertibile bonū in aliud, vt experiētia testatur. Quòd demū omissio & commissio nō inferant talē impotentiam, probatur ex hoc, quòd non se habent vt partiales causæ eiusdem rationis, componentes vnam totalem, vt scilicet trahentes nauem, nec ex eis concurrētibus simul aliud habetur, quàm ipsa illorum simul, quod non est impotentia: sed non posse mereri, nec regulare actus suos ex charitate cum macula & reatu peccati.

¶ Arguitur deinde cōtra ipsam positionem. primo, quia sequitur ad eam, vt homo posset se scire habere gratiā Dei certe. Probatur sequela, quia potest homo certe se diu nō commisisse peccatū mortale. si enim effectus necessarius & existentis in peccato mortali est, non posse diu vitari peccatū mortale. Et quantum, à destructione consequentis inferetur destructio antecedētis. Consequentia nō fit medium inter gratiam & peccatum mortale in nobis adultis, scilicet certitudinaliter hominē esse in gratia, cōtra illud, Nemo nouit vtrū odio vel amore dignus sit. Secundo arguit Sco. in 28. dist. 1. fic existēs in peccato mortali potest in hoc tempore cauere ab hoc mortali & illo: & dum cauere hoc, cauet omne: & similiter de tempore consequēte, & sic de semper: ergo potest cauere semper simul omnia. Assumptum pro prima parte est positio Scoti, pro secunda probatur, quia voluntas non potest simul habere diuersos actus, qui requiruntur ad actum cauendi hoc, & actum committendi illud, mortale maximè: quia tex sitēs vni fit fortior ad resistendum alijs.

¶ Ad secundum sic, Concomitantia peccatum mortale necessaria ad propositum peccantia, sunt hæc tria, scilicet priuatio gratiæ, priuatio subiectionis perfecte ad Deum vltimum finem, & inordinata conuersio ad commutabile bonum, quæ trāsit. sed hæc non inferunt talem impotētiam. ergo. Quod autē gratiæ nō inferat, probatur tū quia erat in natura integra, in qua poterat vitare omne peccatum: tum quia priuatio non plus tollit, quàm habitus oppositus ponit. sed habitus gratiæ nō ponit nisi efficaciam meritēdi. ergo priuatio eius non tollit nisi hoc non ergo tollit potētiam vitandi peccatum mortale. Quod priuatio subiectionis ad Deum vltimum finem hoc nō inferat, probatur. quia talis priuatio non plus priuat necessario, quàm inhæsionem ad finem ex charitate: cum tali autem priuatione quum steterit bonitas moralis (vt patet in hæreticis sola hæresi maculatis) cōsequens est, quòd diu potest homo sine recidiuo vincere: potest enim per multos annos nihil cogitare de illa sua hæresi (puta quod spiritus sanctus nō procedat à patre) & in alijs cōtinere se ab hæresi absq; mortali, habēdo in affectu suo stabilitū Deū, sic vt, propositio consequendo, aut vitādo vellet offendere. Et est sermo præsens secluso præceptis ecclesiæ, de cōmunicando & cōfitendo toties. in solo enim dicimus & naturæ iure loquimur. Quòd inordinata conuersio peccati ad commutabile bonū non inferat talē impotentiam, probatur, quia in se quidem habet eam trāsijt. In affectu quoq; nō oportet, quòd remittēritquia vt dictum est, non generat talē affectū, sicut nec vna hirundo facit ver. scilicet etiam homo ex puris naturalibus potest se mutare de affectu ad quod cunq; conuertibile bonū in aliud, vt experiētia testatur. Quòd demū omissio & commissio nō inferant talē impotentiam, probatur ex hoc, quòd non se habent vt partiales causæ eiusdem rationis, componentes vnam totalem, vt scilicet trahentes nauem, nec ex eis concurrētibus simul aliud habetur, quàm ipsa illorum simul, quod non est impotentia: sed non posse mereri, nec regulare actus suos ex charitate cum macula & reatu peccati.

¶ Arguitur deinde cōtra ipsam positionem. primo, quia sequitur ad eam, vt homo posset se scire habere gratiā Dei certe. Probatur sequela, quia potest homo certe se diu nō commisisse peccatū mortale. si enim effectus necessarius & existentis in peccato mortali est, non posse diu vitari peccatū mortale. Et quantum, à destructione consequentis inferetur destructio antecedētis. Consequentia nō fit medium inter gratiam & peccatum mortale in nobis adultis, scilicet certitudinaliter hominē esse in gratia, cōtra illud, Nemo nouit vtrū odio vel amore dignus sit. Secundo arguit Sco. in 28. dist. 1. fic existēs in peccato mortali potest in hoc tempore cauere ab hoc mortali & illo: & dum cauere hoc, cauet omne: & similiter de tempore consequēte, & sic de semper: ergo potest cauere semper simul omnia. Assumptum pro prima parte est positio Scoti, pro secunda probatur, quia voluntas non potest simul habere diuersos actus, qui requiruntur ad actum cauendi hoc, & actum committendi illud, mortale maximè: quia tex sitēs vni fit fortior ad resistendum alijs.

¶ Ad secundum huius difficultatis sciendū est, quòd tota difficultas cōsistit in hoc, quòd homo etiam post peccatum mortale, & malū habitū, est liber ad actū deliberandi: alioquin nō peccaret vnquā mortaliter. quoniā quod ad actū deliberandi sufficit exigitur libertas deliberationis positiuæ, vel negatiuæ, nō potest peccatū mortale. Et est sermo præsens de libertate

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed est indutus amore sui vsque ad contemptum Dei. Non solum igitur cecidit a bono fine, sed habet malum finē communem, de quo saltem verificatur litera de fine præconcepto. Et quia finis talis communis est omni peccato mortali, & ex fine superiori sumitur ratio & initium reliquorum, consequens est, vt homo existens in peccato mortali, habeat positiuū principiū ex natura sua inclinās ad peccandum mortaliter, scilicet amorē sui vsque ad contemptum Dei nisi enim hic amor perseueraret in eo habitualiter seu virtualiter secundum effectum, vel saltem veritatem, iam esset in altero contradictorio, scilicet in amore Dei vsq; ad contemptum sui: non enim datur medium. Dico secundum affectum, propter eos, qui sciunt se esse in peccato mortali, & nō agunt pœnitentiam: & eos qui sciunt se esse in tali statu, puta credendi Spiritum sanctum non esse a Filio, non tamen credunt se esse in peccato mortali. Dico vel secundum veritatem, saltem propter eos, qui in veritate sunt in peccato mortali: & nesciunt se affectos ad aliquid repugnans Deo, diligenter, quamuis non sufficienter, discutientes se. Patet hæc etiam ex eo, quod quilibet damnatus desiderat ad inferos cum armis suis, id est, cum aliqua mala voluntate in qua obstinatus perseuerat, & non solum cum auersione ab vltimo fine vero.

In illo art.

D. 1022.

Homil. 11. in Ezech. post med. et lib. 25. moral. cap. 13. ante med.

Cap. 8. non multū remota à fi. 10. 5.

¶ His ita se habentibus aduenemus quæ in litera dicuntur, vt vis rationis proficiatur. In litera aliqua ponuntur spectantia ad peccatum mortale, aliqua ad conditionem hominis, & aliqua supponuntur manifesta. Ad peccatum mortale spectantia referuntur tria vel quatuor, scilicet priuatio gratiæ, priuatio subiectionis sui, & suorum omnium Deo, præconceptus malus finis, & malus habitus, qui vel in omnibus nō habet locū, si formaliter intelligatur, vel declaratur per tertiū, si modaliter intelligatur, propterea dixit tria vel quatuor. Ad conditionem hominis spectantia, afferuntur tria, occursus tot vitandorum & agendorum, pronitas ad operandum secundum præconceptum finem vel habitum, & impossibilis premeditatio assidua. Manifesta suppositasunt, infirmitas naturę, à qua inchoat impotentia vitandi malum, & pronitas ad malum, de qua Gen. 6. Froni sunt sensus hominis, &c.

¶ Et considera, quòd diuinum authoris ingenium causas tantum communes peccati mortalis inducit: quia de vitatione nō talis, aut talis, sed peccati mortalis absolutè quæstio est, vt effectus vniuersalis assignatur. Est igitur ratio litteræ ista. Homo in peccato mortali perseuerans, est destitutus gratia ac subiectione simpliciter ad Deum, habens malum finem vel malum habitum, constitutusque inter multa occurrentia agenda vel vitanda contra Deum: ergo eget præmeditatione ad vitandum omne peccatum mortale, ergo nō potest diu sic perseuerare quin peccet mortaliter. Assumptum patet ex prædeclaratis. Prima sequela probatur in litera, quia deficiente fine regulatiuo omnium, & apposito contrario fine inter tot occurrentia & prouocantia ad mortale, consequens naturali ordine est, vt sequatur peccatum mortale, nisi vigilans meditatio impediat has causas a suo effectu. Præmeditatio nanque est, ex qua solo homo non sequitur communiter habitum seu præconceptum finem secundum pronitatem suam. Cuius signum est, quòd in pœnitentiis, in quibus abest præmeditatio, homo operatur secundum suam pronitatem. Firmatur quoque sequela ex parte positiui principij ex authoritate Scripturæ, nam si cum extrinseco sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris, quomodo cum intrinseco peruerso fine, seu effectu non peruerteris. ex parte verò priuatiui ex authoritate Chryso. tractatis illud. Soluite, & adducite mihi. Sicut inquit, nauis tracto gubernaculo non quò vult vadit, sed quò tempestas impellit: ita homo diuinæ gratiæ auxilio perdito, non agit quod vult, sed quod diabolus ei intendit: quod vult, id est, quod vellet secundum velleitatem, non tamen peccat inuitus, aut imporens hoc nunc vitare. Secunda autem sequela probatur: quia homo non potest semper stare in tali præmeditatione, & tamen frequentia occurrentium & pronocantium eget assidua præmeditatione, vt euitetur mortale peccatum ab homine sic male dispōsito. Hæc est ratio literæ, quæ manifestè connincit, quòd liberum arb. cum hoc, quod est liberum, propter tamen has malas dispositiones & conditiones impotens est ex se ad vitandum diu mortale, si in mortali commisso perseuerat.

¶ Nunc super est, obiectionibus in contrarium satisfacere. Et ad dicta authoris in secūdo sent. dicitur, quòd hic retractata sunt. Et prima ratio de facultate liberi arb. soluta in responsione ad primū & tertium, & in corpore artic. Vnde dicitur, quòd saluata libertas eius infirma, infert facultatem vitandi singula non omnia mortalia in sic dispōsito. Et ratio est, quia facultas ista ad vitandum omnia non attenditur secundum potentiam naturalem nudam, quæ est potentia remota vitandi mortale. sed secundum superadditas dispositiones, quæ constituunt potentiam propinquam.

¶ Similitudo inter motus insurgentes venalium, & contra Deum potest dupliciter intelligi. primo, quo ad occursum, frequentiam, & deordinationē. Secundo, quo ad modū deordinationis. Si primo modo intelligatur, similitudo tenet: & sic vritur ea hic author. Si secundo modo, nō tenet. Et hoc cōcedit obiectio facta: modus nanque in venialibus offendendi est per negligentiam absque deliberatione: in mortalibus autē non nisi deliberando offenditur. Sed tamē sicut ibi propter deperditū vigorē rationis fieri nequit, quin voluntas eruet libera in singulitatis negotio, aut per deperditam subiectionem ad finem vltimum: ac per hoc appositum cōtrarium finem, sic nequit, vt voluntas libera circa singula omnia viter, semper præmeditando. cōditio quippe hominis infirmi & fragilis dispositi non permittit. Obiectio autem adducta contra hoc, quòd diu vitare non potest mortale, soluitur ex eodem fundamento, scilicet quòd præter proni tatem contra frequentiam occurrentium se seruare ex assidua præmeditatione depēdēt, quæ est impossibilis homini habitualiter. Quamuis enim ex fistendo vna mortali fiat aliud: non tamen statim fit firmitas, vt non sit præmeditatione assidua opus ad vtrūdum omnia, ingruentibus tam frequenter impulsibus. & propterea non diu vitare poterit casum.

Ex 1. huius quæst.

¶ Ad primum obiectum, negatur factum contra illam, scilicet quòd sequeretur, quòd posset quis scire se esse in gratia, negatur sequela. Et quum dicitur, potest scire se diu nō deliberalle in peccatum mortale: respondetur, quòd quicquid sit de peccatis commissionis, quis scit si diu non cecidisse in peccatum mortale omissionis? quæ non eget deliberatione positiua: sed sufficit non deliberando, & quando tenetur: scriptum enim, Delicta quis intelligit? delictum propter omittentem; & propterea subdit, Ab occultis meis munda me, Domine. Dicitur secundo, quòd impotentia talis est effectus peccati mortalis formaliter & per se, & non per accidēs tantum sola factorie dictum est. & propterea ex hoc, quòd quis diu non cecidit, nō potest scire se de hoc esse in mortali, nō esse in affectu mortalis. vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

¶ Ad rationem Scoti dicitur, quòd multipliciter peccat. primo in antecedēte assumitur falsum, scilicet dū cauet hoc, cauet omne: quia potest simul cauere vnū, & transgredi aliud præceptum. Probatio quoq; assumit falsum, scilicet quòd voluntas non potest illos duos cōsensus habere, pro quāto experitur aliquem simul velle rapere, sed non res sacras: ac per hoc vitare sacrilegium, & committere rapinam, & similiter in multis. Et rursus, quia ad peccatum omissionis non requiritur actus aliquis, potest simul implere præceptum vnum, & omittere aliud, ad quod pro tunc tenetur absq; duobus simul principalibus positiuis vnde probatio est falsa & fallax. Consequentia quoque in regulis potest sigillatim, ergo semper: quoniā alia & alia est ratio. ibi vocatus libera, hic præmeditatio assidua contra habitum implicatur. Patet autem sophisma, applicando ad cauendum singula venialia, & procedendo ad cauendum omnia semper, vt iple facit: sunt enim singula voluntaria.

¶ Etin his omnibus aduerte, quòd in materia morali, & potentia inclinabili per modum naturæ, est termo, vt intelligas doctrinam hanc veram more moralium & naturalium: scilicet vt in pluribus, & secundum tale genus impotentiæ: indiscipliniati quippe est eodem modo in omnibus loqui, & continuandem & veritatem quærere.

¶ In responsione ad primum eiusdem artic. 2. dubium occurrit ex Sco. vbi dicit aliter contra hanc responsionem, sic stans in culpa mortali, & non dispōsitus aliter ad gratiam, non potest pro tunc se seruare à culpa: ergo pro tūc impossibile est seruare se a culpa mortali. Quod est falsum, quia omnis impotentia est voluntaria: Antecedens habetur ex responsione ista, quia dicitur, quòd non disponit se ad gratiam, sibi imputatur in potentia vitandi peccatum mortale. Consequentia verò per se nota est.

ex peccato mortali & conditione ac dispositione hominis, quòd omnia numerata inueniuntur in quolibet existente in peccato mortali: is enim semel adulterium commisit, nec intēdit amplius committere, sine deliberatione positiua: sed sufficit non deliberando, & quando tenetur: scriptum enim, Delicta quis intelligit? delictum propter omittentem; & propterea subdit, Ab occultis meis munda me, Domine. Dicitur secundo, quòd impotentia talis est effectus peccati mortalis formaliter & per se, & non per accidēs tantum sola factorie dictum est. & propterea ex hoc, quòd quis diu non cecidit, nō potest scire se de hoc esse in mortali, nō esse in affectu mortalis. vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

¶ Ad rationem Scoti dicitur, quòd multipliciter peccat. primo in antecedēte assumitur falsum, scilicet dū cauet hoc, cauet omne: quia potest simul cauere vnū, & transgredi aliud præceptum. Probatio quoq; assumit falsum, scilicet quòd voluntas non potest illos duos cōsensus habere, pro quāto experitur aliquem simul velle rapere, sed non res sacras: ac per hoc vitare sacrilegium, & committere rapinam, & similiter in multis. Et rursus, quia ad peccatum omissionis non requiritur actus aliquis, potest simul implere præceptum vnum, & omittere aliud, ad quod pro tunc tenetur absq; duobus simul principalibus positiuis vnde probatio est falsa & fallax. Consequentia quoque in regulis potest sigillatim, ergo semper: quoniā alia & alia est ratio. ibi vocatus libera, hic præmeditatio assidua contra habitum implicatur. Patet autem sophisma, applicando ad cauendum singula venialia, & procedendo ad cauendum omnia semper, vt iple facit: sunt enim singula voluntaria.

¶ Etin his omnibus aduerte, quòd in materia morali, & potentia inclinabili per modum naturæ, est termo, vt intelligas doctrinam hanc veram more moralium & naturalium: scilicet vt in pluribus, & secundum tale genus impotentiæ: indiscipliniati quippe est eodem modo in omnibus loqui, & continuandem & veritatem quærere.

¶ In responsione ad primum eiusdem artic. 2. dubium occurrit ex Sco. vbi dicit aliter contra hanc responsionem, sic stans in culpa mortali, & non dispōsitus aliter ad gratiam, non potest pro tunc se seruare à culpa: ergo pro tūc impossibile est seruare se a culpa mortali. Quod est falsum, quia omnis impotentia est voluntaria: Antecedens habetur ex responsione ista, quia dicitur, quòd non disponit se ad gratiam, sibi imputatur in potentia vitandi peccatum mortale. Consequentia verò per se nota est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd nihil prohibet esse voluntarium simpliciter: quod tamen ex suppositione est impossibile aliter fe habere: sicut nauigare eis voluntarium simpliciter: sed supposito, quod aliquis ablens velit esse in insula, necessarium est nauigare: & inuidere voluntarium est (aliter peccatum non esset) supposita tamen superbia est necessarium. vnde Aug. dicit in lib. De vera religione, quod natura superba necesse habet alij inuidere. Et ratio est eadē: quia suppositio, quòd quis quęrat inordinate propriam excellētiam, oportet quòd ex aliorum excellentia, vtpote derogante, propriæ percutiatur. Sic igitur existens in peccato mortali, & non se dispōnens ad gratiam, ex hac suppositione, scilicet quod vult permanere in statu tali, necesse habet peccare mortaliter: & ex impossibile est ei nō peccare mortaliter: sed talis necessitas & impossibilitas ex suppositione non repugnat voluntario: & propterea voluntarie simul & necessario ex suppositione peccabit mortaliter.

Ar. 1. huius quæst.

a ¶ Super Quæstionis centesimænone Articulum nonum.

Auctor.

IN articulo nono, eiusdem quæstionis centesimænonæ dubium occurrit de tituli & cōclusionis principalis sensu. Potest siquidem tripliciter intelligi. primo, vt sit sermo de bono morali, seu meritorio indefinite. & tunc esset quæstio, vtrum possit aliquod bonum moraliter vel meritorie operari: & conclusio est, quòd non. Et hic sensus licet Thomistis quibusdam apparuerit, accipiētibus hinc, quòd apud authorem homo sine speciali auxilio non potest quodcunq; opus moraliter bonum facere: falsus tamē est, quia homo & sine gratia (vt prius probatum fuit) potest aliquod opus moraliter bonū facere: & in gratia constitutus habet ipsam gratiam sanātem & eleuantem, quæ est potens operari opera bona etiā meritorie. Et quòd hæc sit mens authoris, ex hoc patet, quòd ratio indigentiæ specialis auxilij vltra gratiam ponitur infirmitas in carne, obscuritas in intellectu. Constat autem, quòd nec infirmitas carnis nec obscuritas in intellectu tanta est, aut intantum viget, & extenditur, vt impediat hominem in gratia constitutum à quolibet bono opere: cum manifeste pateat, quod nec existentes in peccato mortali impediuntur à quolibet bono opere.

In corp. art.

¶ Secundo, vt sit sermo de bono & malo vniuersaliter: & tunc esset quæstio vtrum homo in gratia possit omne suum opus facere bonum, & omne malum vitare: & conclusio esset negatiua. Et hic sensus licet claudatur in conclusione huius articuli, non tamen videtur directe intentus: tum quia rationes literæ non tendunt ad hoc, quod homo non potest esse sine venia li aliquo post consecutam gratiam: tum quia in sequenti articulo ex declarione istius articuli concluditur, quòd homo sine speciali auxilio Dei, non potest vitare mortale post consecutam gratiam: quia eget illo ad perseuerandum in gratia: quæ non derogat nisi per mortale: Non igitur stat vis articuli huius in præseruatione à malo veniali, sed ad plus indigentia talis auxilij extendi dicitur.

¶ Tertio potest intelligi titulus & cōclusio simpliciter, id est absque determinatione aliqua, vt sit sermo de bono confuso gratiæ, & malo diffuso: hoc enim subintelligi potest ratione subiectæ materiæ, de qua tractatur, & de operatione boni, & vitatione mali: ad non horam, aut respectu huius, hoc etiam subintelligi patet ex eo, quòd non dicitur simpliciter aliquis potens ambulare, qui potest ad horam aut in solario plano ambulare. Et tunc in quæstione versatur, an homo consecutus gratiam, bona opera, quæ continuo facit, & mala, quæ vitat, non hic aut nūc, fed absolute operetur & vitet, ex sola gratia habituali, an ex speciali etiam auxilio Dei, Et hic sensus est intētus ab authore. & respōdet plano sensui literæ. & est cōclusio negativa in litera

fæ potentiæ non potest diu stare, quin cadat, quamuis materia casus non sæpe occurrat. De existēte autē in peccato mortali tertio modo nō accipio hāc literā: sed loco illum inter eos, qui incipiūt per diuinā gratiam reparari. vnde ille non peccat mortaliter, suscipiēs sic sacramēta, vt alibi dictum est.

¶ Et per hæc patet solutio, quomodo cōuersio ad comutabile bonū præcedens infert, vel non infert hanc impotentiam. Si enim perseuerat in affectu, iam opus est præmeditatione: aut, quod plus est, scientia. Si autem facto tantum, non opus est scientia, aut præmeditatione, sed diuino intellectu ad intelligendam deliciā. & de hoc (vt dictum est) non est termo præsens: quoniam ab arte relinquitur id quod est per accidens. Ex his autem facile patet, quomodo ex his omnibus vna impotentia constat, vt diuersis conditionibus requisitis cōcurrentibus ad eius perfectionem (vt patet in 5. Meta. capitulo de vno) & singulos effectus singulorum male esse obijciendo numerato: vt patet ex dictis.

¶ Ad argumentū contra conclusionem, scilicet quòd sequeretur, quòd posset quis scire se esse in gratia, negatur sequela. Et quum dicitur, potest scire se diu nō deliberalle in peccatum mortale: respondetur, quòd quicquid sit de peccatis commissionis, quis scit si diu non cecidisse in peccatum mortale omissionis? quæ non eget deliberatione positiua: sed sufficit non deliberando, & quando tenetur: scriptum enim, Delicta quis intelligit? delictum propter omittentem; & propterea subdit, Ab occultis meis munda me, Domine. Dicitur secundo, quòd impotentia talis est effectus peccati mortalis formaliter & per se, & non per accidēs tantum sola factorie dictum est. & propterea ex hoc, quòd quis diu non cecidit, nō potest scire se de hoc esse in mortali, nō esse in affectu mortalis. vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

¶ Ad rationem Scoti dicitur, quòd multipliciter peccat. primo in antecedēte assumitur falsum, scilicet dū cauet hoc, cauet omne: quia potest simul cauere vnū, & transgredi aliud præceptum. Probatio quoq; assumit falsum, scilicet quòd voluntas non potest illos duos cōsensus habere, pro quāto experitur aliquem simul velle rapere, sed non res sacras: ac per hoc vitare sacrilegium, & committere rapinam, & similiter in multis. Et rursus, quia ad peccatum omissionis non requiritur actus aliquis, potest simul implere præceptum vnum, & omittere aliud, ad quod pro tunc tenetur absq; duobus simul principalibus positiuis vnde probatio est falsa & fallax. Consequentia quoque in regulis potest sigillatim, ergo semper: quoniā alia & alia est ratio. ibi vocatus libera, hic præmeditatio assidua contra habitum implicatur. Patet autem sophisma, applicando ad cauendum singula venialia, & procedendo ad cauendum omnia semper, vt iple facit: sunt enim singula voluntaria.

¶ Etin his omnibus aduerte, quòd in materia morali, & potentia inclinabili per modum naturæ, est termo, vt intelligas doctrinam hanc veram more moralium & naturalium: scilicet vt in pluribus, & secundum tale genus impotentiæ: indiscipliniati quippe est eodem modo in omnibus loqui, & continuandem & veritatem quærere.

¶ In responsione ad primum eiusdem artic. 2. dubium occurrit ex Sco. vbi dicit aliter contra hanc responsionem, sic stans in culpa mortali, & non dispōsitus aliter ad gratiam, non potest pro tunc se seruare à culpa: ergo pro tūc impossibile est seruare se a culpa mortali. Quod est falsum, quia omnis impotentia est voluntaria: Antecedens habetur ex responsione ista, quia dicitur, quòd non disponit se ad gratiam, sibi imputatur in potentia vitandi peccatum mortale. Consequentia verò per se nota est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in litera, quòd scilicet homo per solum donum gratiæ non potest operari bona operanda, & vitare mala evitanda: sed ad hoc eget speciali auxilio Dei vltra gratiam. Et ratio literæ est, quia gratia non dat quicquid opus est ad hæc duo. nam relinquit carnem infirmam & intellectum obscurum: quibus nisi speciali Dei auxilio subueniatur, inter tot occurrētia infirmitas carnis & obscuritas intellectus abducet liberum arbitrium à gratia, tolliendo vsum gratiæ, & trahendo ad infirma carnis, & expedientia secundum apparentiam infirmi visus. Cū quo tamē stat, quod homo ex sola gratia potest ipsa gratia vti bene faciendo, & mala vitando nunc & ad hoc.

Infrà quæ. 114. artt. 2. 5 4. Et 2. 2. q. 138. artt. 4. Et 2. di. 29. in expo. lit. ad 2. Et 3. cōt. c. 155. Et veri. q. 24. art 13. per 10. et q. 27. ar. 5. ad 3. Et psal. 31. Et 19. 7. lec. 2.

¶ Et debes scire, quòd licet minima gratia sufficiens sit, quantum est ex se resistere omnibus emergentibus, tam ex infirmitate carnis, quàm ex obscuritate intellectus: quia tamen posita in tali subiecto non tollit hæc duo sibi aduersantia, ideo eget etiam extrinseco auxilio homo inter hæc contraria constitutus, vt sequatur operationem bonorum & vitationem malorum, vt non declinet ipse in hęc contraria, & si contemplares fueris, quod obscuritas intellectus est ignorantia expedientium ad vitam æternam, videbis quod non solum in statu naturę corruptæ, sed integrę homo egebat hoc auxilio ex vna parte tantùm, scilicet ignorantia superuenientis, &c. vt habes in litera. Expecta dicenda in sequenti articulo, vt clarius hunc intelligas.

Li. 7. ex c. 7. et 8. colligitur, 10- mo 5.

Ca. 2. paru̇ ante medi. et li. de cor rep. et gratia. c. 12. 10- mo 7.

Eiusdē lib. de perseue. ca. 2. a me. tomo 7. Quæstio.

¶ Articulo decimo, eiusdem quæst. 109. dubium occurrit circa dictam responsione ad tertium, quo pacto stāt hęc duo simul, Homo habet donum gratiæ, quo potest perseuerare: &, Homo non potest per hoc sola gratia perseuerare. Vtrūque siquidem in litera habetur. primū ex Augu. secundum ex authore in corpore articuli. Et est idem dubium extendendum ad materiam præcedentis articuli, quia homo habet donum gratię, quo potest bene operari & mala culpæ vitare: & tamē concluditur, quod non potest ex sola habituali gratia bene operari, & peccatum vitare. Quòd enim gratia & charitate homo sit potens operari bonum per se notum est: quia sunt principia proxima bonorum operum. Quod vero sit potens vitare malum, ex se quoque patet: quia per idem principium vitamus contrarium per quod possumus in reliquum: per idem enim ignis calefacit, & fugat frigus, & graue descendit & resistit ascensui, & fortis pugnat pro libertate, & resistit seruituti.

Llb. 7. c. 7. tomo 5.

¶ Ad hoc dicitur, quod quādocūque vsus seu operatio potētiæ alicuius alterius unde pēdet, quā ex potētia, tunc ex sola potentia non potest inferri vsus seu operatio illius in actu exercito. Verbi gratia, potētia visiua habet pro proprio actu suo videre, quod depēdet & ab obiecto & lumine, & propterea non potest ex hoc solo, quod homo habet potentiā visiuā, inferri. ergo ex sola potentia visiua potest videre: quoniā sine extrinseco lumine nunquā exibit in

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ nonæ Articulum decimum.*

¶ *Nū ex sola gratia homo possit perseuerare.*

actum. Potentia ergo exigens aliquod extrinsecum ad executionē sui actus, non sufficit sola ad propriū actum. vnde quemadmodū stant hæc duo simul, Homo habet potentiā, qua potest videre, & homo potest non ex sola potentia visiua videre: ita in proposito, quia gratia est qua homo est potēs elicere operationem bonam, & resistere impulsionibus tentationum, & continuare

Li. 7. ex c. 7. et 8. colligitur, 10- mo 5.

tionum impulsus, sicut ex præcedenti quæstione apparet. * Et ideo posito quā aliquis est iustificatus per gratiā, necesse habet à Deo petere prædictum perseuerantiæ donum, vt scilicet custodiatur à malo vsque ad finem vitæ, multis enim datur gratia, quibus non datur perseuerare in gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de primo modo perseuerantiæ, sicut & secunda obiectio procedit de secundo. Vnde patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut Aug. dicit * in li. de natura & gratia) homo in primo statu accepit donū, per quod perseuerare posset, nō autem accepit, vt perseueraret. nūc autē per gratiam Christi multi accipiunt & donum gratiæ quo perseuerare possunt, & vtique eis datur, quòd perseuerent. Et sic donū Christi est maius quàm delictū Adæ. Et tamen facilius homo per gratiæ donū perseuerare potest in statu innocentiæ, in quo nulla erat rebellio carnis ad Spiritum, quàm nunc possimus, quando reparatio gratiæ Christi, etsi sit inchoata quantū ad mentem, nondum tamen est consummata quantum ad carnem, quod erit in patria: vbi homo non solum perseuerare poterit, sed etiam peccare non poterit.

QVAESTIO CENTESIMADECIMA, De gratia Dei quantum ad eius essentiam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de gratia Dei quantum ad eius essentiam.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum gratia ponat aliquid in anima. ¶ Secundo, vtrum gratia sit qualitas. ¶ Tertio, vtrum gratia differat à virtute infusa. ¶ Quarto, de subiecto gratiæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum gratia ponat aliquid in anima.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd gratia non ponat aliquid in anima. Sicut enim homo dicitur habere gratiam Dei, ita etiam gratiam hominis. vnde dicitur Gen. 39. quod Dominus dedit Ioseph gratiam in conspectu principis carceris. Sed per hoc, quod homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo, qui gratiam alterius habet, sed in eo cuius gratiam habet, ponitur acceptatio quædam. Ergo per hoc, quod homo habere gratiam Dei dicitur, nihil ponitur in anima, sed solum significatur acceptatio diuina.

2 ¶ Præterea, Sicut anima vitificat corpus, ita Deus viuificat animam: vnde dicitur Deute. 30. Ipse est vita tua. Sed anima viuificat corpus immediatè. ergo etiam nihil cadit medium inter Deum & animam. Non ergo gratia ponit aliquid creatum in anima.

3 ¶ Præterea, Ad Ro. 1. super illud, Gratia vobis & pax, dicit * glos. Gratia, id est, remissio peccatorum. Sed remissio peccatorum non ponit in anima aliquid, sed solum in Deo non imputante peccatum: secundum illud Psalm. 31. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. ergo nec gratia ponit aliquid in anima.

IN articulo primo, & secundo, quadragesimædecimæ, pertractandum occurrit, vtrum gratia sit aliquid in anima, & quid. Et videtur tamen radix conclusionis primi articuli in responsione ad primum, quòd scilicet gratia tam Dei, quàm hominis ponit aliquid in anima, sed differenter. Et redeamus ad nosmetipsos in contemplatione secundi articuli inspicientes, si has qualitates habemus quibus prompte mouemur ad bona æternaque bona. Linguam quoque ex responsione ad tertium: Deus gratuito & non ex meritis aliquos prædestinauit, siue elegit. Dicitur enim ad Ephe. 1. Prædestinauit nos in adoptionem filiorum, in laudem gloriæ gratiæ suæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod etiam in hoc, quod dicitur aliquis habere gratiam hominis, intelligitur in aliquo esse aliquid, quod sit homini gratum, sicut & in hoc, quod dicitur aliquis gratiam Dei habere. Sed tamen differenter. nam illud, quod est homini gratum, in alio homine præsupponitur eius dilectioni: causam autem ex dilectione diuina, quod est in homine Deo gratum: vt dictum * est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus est vita animæ per modum causæ efficientis: sed anima est vita corporis per modum causæ formalis. Inter formam autem & materiam non cadit aliquod medium: quia forma per seipsam informat materiam, vel subiectum. Sed agens informat subiectum, non per suam substātiam, sed per formam quam causat in materia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Aug. dicit in lib. * Retractationum, vbi dixit, gratiam esse in remissionem peccatorum, pacem vero in reconciliationem Dei: non sic accipiendum est, ac si pax ipsa & reconciliatio non pertineant ad gratiam generalem, sed quòd specialiter remissio peccatorum significauerit peccatorum. Non ergo fortassis remissio peccatorum ad gratiam pertinet: sed etiam multa alia Dei dona. Et etiam remissio peccatorum non fit sine aliquo effectu diuinæ in nobis causato, vt infrà patebit*.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum primum.*

¶ SED CONTRA, Lux ponit aliquid in illuminato. Sed gratia est quædam lux animæ. vnde Augu. dicit in lib. * de natura & gratia, Præuaricatorem legis dignè lux deserit veritatis, qua deserta vtique fit cæcus: ergo gratia ponit aliquid in anima.

1. Ioh. 2. 9. gratia,

CONCLVSIO.

¶ *Gratia Dei est supernaturale donum in anima consequens diuinam dilectionem, non quidem communem, sed specialem, qua ei vult vitæ æternæ incommutabile bonum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum communem modum loquendi, tripliciter gratia accipi consueuit. Vno modo pro dilectione alicuius: sicut consueuimus dicere, quòd iste miles habet gratiam regis, id est, rex habet eum gratum. Secundo sumitur pro aliquo dono gratis dato: sicut consueuimus dicere, Hanc gratiam facio tibi. Tertio modo sumitur pro recompensatione beneficij gratis dati: secundum quod dicimur agere gratias beneficiorum. Quorum primum secundum dependet ex primo: ex amore enim quo aliquis habet alium gratum, procedit quòd aliquid ei gratis impendat. Ex secundo autem procedit tertium: quia ex beneficijs gratis exhibitis gratum actio consurgit. Quantum igitur ad duo vltima, manifestum est, quod gratia aliquid ponit in eo, qui gratiā accipit. Primo quidem, quoniam donum gratis datum: secundo, huius doni recognitionem. Sed quantum ad primum est differentia attendenda circa gratiam Dei & gratiam hominis: quia enim bonum creaturæ provenit ex voluntate diuina, ideo ex dilectione Dei, qua vult creaturæ bonum, posuit aliquod bonum in creatura. Voluntas autem hominis mouetur ex bono præexistente in rebus. & inde est, quòd dilectio hominis non causat totaliter rei bonitatem, sed præsupponit ipsam vel in parte, vel toto. Patet igitur, quòd quamlibet Dei dilectionem sequitur aliquod bonum in creatura causatum, quandoque * tamen dilectio æternæ coæternum. Et secundum huiusmodi boni differentiam differens consideratur dilectio Dei ad creaturam. Vna quidem communis, secundum quam diligit omnia, quæ sunt, vt dicitur Sapien. 11. secundum quam esse naturale rebus creatis largitur. Alia autem dilectio est specialis, secundum quam trahit creaturam rationalem supraconditionem naturæ ad participationem diuini boni. & secundum hanc dilectionem dicitur aliquem diligere simpliciter, quia secundum hanc dilectionem vult Deus simpliciter creaturæ bonum æternum, quod est ipse. Sic igitur per hoc, quòd dicitur homo gratiam Dei habere, significatur quiddā supernaturale in homine à Deo proueniens. Quandoque tamen gratia Dei dicitur ipsa æterna Dei dilectio: secundum quod dicitur etiam gratia prædestinationis, inquātum Deus gratuito & non ex meritis aliquos prædestinauit, siue elegit. Dicitur enim ad Ephe. 1. Prædestinauit nos in adoptionem filiorum, in laudem gloriæ gratiæ suæ.

Art. 1. huius. q. 109. a. 1.

Tex. 1. 10. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod gratia secundum quod est qualitas, dicitur agere in animam, non per modum causæ efficientis, sed per modum causæ formalis. sicut albedo facit album, & iustitia iustum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis substantia, vel est ipsa natura rei, cuius est substantia, vel est pars naturæ: secundum quem modū materia vel forma substantia dicitur. Et quia gratia est supra naturam humanam, non potest esse, quod sit substantia, aut forma substantialis sed est forma accidentalis ipsius animæ. Id enim, quod substantialiter est in deo, accidētaliter fit in anima participante diuinam bonitatem, vt de scientia patet, Secundum hoc ergo quia anima imperfectè participat diuinam bonitatem, ipsa participatio diuinæ bonitatis, quæ est gratia, imperfectiori modo habet esse in anima, quàm anima in seipsa subsistat: est tamen nobilior, quàm natura animæ, inquantum est ex præsilio vel participatio diuinæ bonitatis, non autem quantum ad modum essendi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicit Boëtius) accidentis esse est in esse. Vnde omne accidēs non dicitur ens, quasi ipsum esse habeat, sed quia eo aliquid est: vnde & magis dicitur esse entis, quàm ens, vt dicitur in 7. Meta. Et quia eius est fieri vel corrūpi, cuius est esse: ideo proprie loquendo nullum accidens neque fit, neque corrumpitur: sed dicitur fieri vel corrumpi, secundum quod subiectum incipit vel desinit esse in actu secundum illud accidens. Et secundum hoc etiam gratia dicitur creari, ex eo quod homines secundum ipsam creantur, id est, in nouo esse constituuntur ex nihilo, id est, non ex meritis, secundum illud ad Ephes. 2. Creati in Christo Iesu in operibus bonis.

Est Aug. in hunc locum Psalm. 103.

Lib. 7. Met. tex. 2. habetur etiā ex lib. 12. tex 3. tom. 3.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum gratia sit idem quod virtus.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod gratia sit idem quod virtus. Dicit enim Aug.* quod gratia operans est fides, quæ per dilectionem operatur, vt habetur in lib. de Spiritu & litera. Sed fides, quę per dilectionem operatur est virtus. Ergo gratia est virtus.

2 ¶ Præterea, Cuicunque conuenit diffinitio, conuenit & diffinitum. Sed diffinitiones de virtute datæ siue à sanctis, siue à Philosophis, cōueniunt gratiæ: ipsa enim bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: ipsa etiam est bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, &c. Ergo gratia est virtus.

3 ¶ Præterea, Gratia est qualitas quædam. Sed manifestum est, quod nō est in quarta specie qualitatis, quæ est forma, & circa aliquid consistās figura: quia non pertinet ad corpus nec etiam in tertia est, quia non est passio, vel passibilis qualitas, quæ est in parte animæ sensitiua, vt probatur in 7. Physicor. * Ipsa autē gratia principaliter est in mente. neque iterum est in secunda specie, quæ est potentia,

Annot. 3. q. 7. ar. 1. co. Et q. 62. a. 2. co et 2a d. 26. a. 4. & 6. Et 4. d. 1. q. 1. ar. 4. qu. 5. Et veri q. 27. ar. 2. Ca. 14. circa fi. et ca. 32. tom. 3.

Li. 7. Phys. 2 tex. 14. vsque ad 20. tom. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Contra conclusionem tripliciter motivum affert. Primo, quia quæcunque excellentia attribuitur gratiæ, attribuitur charitati, & econtra: ergo gratia & charitas sunt idem. Assumptum patet tripliciter. Primo in hoc, quod vtraque diuidit formaliter æqualiter inter filios regni & perditionis. Secundò in hoc, quod vtraque est forma virtutum, & non potest esse informis. Tertio in hoc quod vtraque coniungit vltimo fini perfecta coniunctione, qualis potest esse in via. Secundo, quia ponuntur distincte, altera superfluit. Probatur, quia reliqua sufficit. Tertio, quia eodem habitu quo Spiritus sanctus inhabitat animam, voluntas inclinatur in suum actum meritorium, & econuerso: non sic autem est de habitu fidei & spei, propter eorum imperfectionem.

¶ Ad obiecta contra rationem facile dicitur, quod solutio ipsa se accusat. nam lumini naturali non respondere facit lumen supernaturale, sicut prudentiæ charitatē. Vnde similitudo literæ fiat in hoc, quod sicut lumen naturale est quoddā præsuppositum principium & origo virtutum in nobis naturaliter præexistentia in esse supernaturali oportet ponere lumen supernaturale principium, & originem omnium infusarum virtutum.

¶ Et vide, quòd hanc similitudinem author post probatam conclusionem inducit ex ratione virtutis, vt ostenderet, quod natura illa præsupposita esset, & natura, & lumen, ad quod perficerent virtutes vt ad naturam & lumen. sicut in acquisitis virtutibus vtrunque inuenitur, vt in litera indicitur.

¶ Ad argumentum autē contra ipsam rationem, dicitur, quod fides informis non est virtus simpliciter, sed secūdum quid: vt inferius in secunda secundæ patet. Et propterea conceditur, quod nō manente lumine gratiæ fides non remanet in esse virtutis simpliciter.

¶ Ad primum eorū quæ contra conclusionem obijciuntur, dicitur, quòd licet multæ excellentiæ sint communes gratiæ & charitati, propter earum connexionem, non tamē eis conueniunt eodē modo: quia gratiæ, vt primæ radici, charitati vt fructui illius. Et rursus aliqua excellētia est gratiæ, quæ non conuenit charitati, scilicet primū principium formale esse supernaturalis. Falsum quoque est, quod diuidere inter filios regni & perditionis, eque formaliter cōueniat vtrique: nā gratia facit filium Dei formaliter, charitas autem operatiuè. Illa enim est principium essendi in natura diuina participata: ista est principiū operādi secundū naturā diuinā participatā. Et similiter diuersimode vtraque est forma virtutum, & coniungit fini vltimo, quia charitas vt proximum operandi principium, illa vt primum.

¶ Et ex hoc patet responsio ad secundum, quòd neutra superfluit, & altera sine reliqua non sufficit. oportet enim & primum & proximum principium habere naturam & potentiam, lumen & virtutes.

¶ Et per idem solutur tertium motiuum, nam licet habitus quo Spiritus inhabitat animam, inclinet voluntatem ad merendum, vt prima radix meriti: non tamen exequitur hoc per seipsum immediate, sed mediante habitu charitatis, qui formaliter voluntas inclinatur: gratia autem radicaliter tantum.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæ Articulum quartum.

¶ Num gratia sit subiectiuè in voluntate.

IN articulo quarto, dubium occurit ex 8co. in secundo sentent. distinct. 26. qui multipliciter probat, quod gratia est subiectiuè in voluntate, & non in essentia animæ immediate, quadrupliciter.

¶ Et primo, gratia facit idem quod gloria, vt per se disponit ad esse: sed gloria est in eodem subiecto in quo est beatitudo: ergo & gratia est in eodem subiecto in quo non est in essentia.

¶ Secundo, gratia perficit animam solum in ordine ad determinatum actum, scilicet meritorium: ergo nō perficit animam secundum essentiam: sed secundum quod est principium actus meritorij. Et confirmatur, quia si perficeret secundum essentiam animæ, quia potentiæ scilicet intellectus, & sic ad omnem actum, vt præcedit voluntatis, posset esse meritificabilis & meritorium si solus intellectus esset, in illa essentia: sed esse gratia & meritum.

¶ Tertio, gratia perficit in ordine ad obiectum & actum determinatum: ergo voluntatis: ergo non est in essentia, sed in potentia. Antecedens patet quo ad actum, & consequenter obiectum: quia ad meritorium requiritur qui solius est voluntas. Apud Anfel. ca. 4. de concep. virginali. Conceptio probatur: quia tia vt sic nullum peccatum actum aut obiectum. confirmatur per Anfel. capite 3. de concep. virg. Omnis iustitia formaliter in voluntate: gratia est quædam iustitia & rectitudo: ergo

sicut accidens ad subiectum.

¶ Et per hoc etiam patet solutio ad secundū. est enim gratia principium meritorij operis mediantibus virtutibus, sicut essentia animæ est principium operum vitæ mediantibus potentijs.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima est subiectum gratiæ secundum, quod est in specie intellectualis, vel rationalis naturæ, non autem constituitur anima in specie per aliquam potentiam, cum potentiæ sint proprietates naturales animæ, speciem consequentes. Et ideo anima secundū suam essentiā differt specie ab alijs animabus, scilicet brutorum animalium, & plantarum. Et propter hoc non sequitur, si essentia humanæ animæ sit subiectum gratiæ, quòd quælibet anima possit esse gratiæ subiectum: hoc enim conuenit essentiæ animæ, inquantum est talis speciei.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum potentiæ animę sint naturales proprietates speciem consequentes, anima non potest sine his esse. Dato autem quòd sine his esset, adhuc tamen anima diceretur secundum speciem suam in intellectualis vel rationalis: non quia actu haberet has potentias, sed propter speciem talis essentiæ, ex qua natæ sunt huiusmodi potentiæ effluere.

QVAESTIO CENTESIMA VNDECIMA, De diuisione gratiæ, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de diuisione gratiæ.

¶ Et circa hoc quęrūtur quinque. ¶ Primò, vtrum conueniens diuidatur gratia per gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem. ¶ Secundo, de diuisione gratię gratum facientis, per operantem & cooperantem.

¶ Tertiò, de diuisione eiusdem per gratiam præuenientem & subsequentem. ¶ Quarto, de diuisione gratiæ gratis datę. ¶ Quinto, de comparatione gratię gratum facientis, & gratis datę.

ARTICVLVS I.

¶ Virum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei., vt ex supradictis *patet. Homo autem ideo non est deo gratus, quia aliquid est ei datum à deo, sed potius econuerso, ideo enim aliquid datur alicui gratis à deo, quia est homo gratus ei. ergo nulla est gratia gratum faciens.

2 ¶ Præterea, Quęcunque non dantur ex meritis precedentibus, dantur gratis. Sed etiam ipsum bonum naturę datur homini absque merito precedenti, quia natura presupponitur ad meritum. Ergo ipsa natura est etiam gratis data à deo, natura autem diuiditur contra gratiam. Inconuenienter igitur hoc, quod est gratis datum, ponitur vt gratię differentia, quia inuenitur etiam extra gratię genus.

3 ¶ Præterea, Omnis diuisio debet esse per opposita. Sed etiam ipsa gratia gratum faciens per quam iustificamur, gratis nobis à deo conceditur: secundum illud Roman. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo gratia gratum faciens non debet diuidi contra gratiam gratis datam.

¶ SED CONTRA est, quòd Apostolus vtrunque attribuit gratię, scilicet & gratum facere, & esse gratis datum. Dicit enim quantum ad primum ad Ephe. 1. Gratificauit nos in dilecto filio suo. Quantum verò ad secundum dicitur ad Ro. 2. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. potest ergo distingui gratia, quæ vel habet vnum tantum, vel vtrunque.

CONCLVSIO.

¶ Cum gratia sit, per quam homines ordinantur, & reducuntur in Deum, conuenienter diuiditur in gratiam gratum facientem, per quam homo per seipsum Deo coniungitur: & gratis datam, per quam vnus homo alteri ad salutem cooperatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Apostolus dicit ad Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. In hoc autem ordo rerum consistit, quòd quædam per alia in Deum reducuntur. Vti Dio. *dicit in 11. Cæl. hier. Cum igitur gratia ad hoc ordinetur, vt homo reducatur in Deum, ordine quodam hoc agitur, vt scilicet quidam per alios in Deum reducatur. Secundum hoc igitur duplex est gratia. Vna quidem per quam ipse homo Deo coniungitur, quæ vocatur gratia gratum faciens. Alia vero per quam vnus homo cooperatur alteri ad hoc, quod ad Deum reducatur. Huiusmodi autem donum vocatur gratia gratis data: quia supra facultatem naturæ & supra meritum personæ homini cōceditur. Sed quia non datur ad hoc, vt homo ipse per eam iustificetur, sed potius vt ad iustificationem alterius cooperetur, ideo nō vocatur gratum faciens. Et de hac dicit Apost. 1. ad Corint. 12. Vnicuique datur manifestatio Spiritus, ad vtilitatem scilicet aliorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia non dicitur facere gratum effectiue, sed formaliter. scilicet quia per hanc homo iustificatur & dignus efficitur vocari Deo gratus, secundum quod dicitur ad Col. 1. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd gratia secundum quod gratis datur, excludit rationem debiti. Potest autem intelligi duplex debitum. Vnum quidem ex merito prouieniens, quod refertur ad personam, cuius est agere meritoria opera secundum illud ad Ro. 4. Ei qui operatur, merces imputatur secundum debitum, non secundum gratiam. Aliud est debitum secundum conditionem naturæ: puta si dicamus debitum esse homini, quod habeat rationem, & alia quæ ad humanam pertinent naturam. Neutro autem modo dicitur debitum propter hoc, quòd Deus creaturæ obligetur, sed potius inquantum creatura debet subijci Deo, vt in ea diuina ordinatio implecatur. quæ quidem est, vt talis natura, tales conditiones vel proprietates habeat, & quòd talia operans talia cōsequatur. Dona igitur naturalia carent primo debito: non autem carent secūdo debito. sed dona supernaturalia vtroque debito carent: & ideo specialius sibi, nomen gratiæ vendicant.

¶ Ad tertium dicendum, quòd gratia gratum faciens addit aliquid super rationem gratiæ gratis datæ. quod etiam ad rationem gratiæ pertinet, quia scilicet hominem gratum facit Deo. & ideo gratia gratis data, quæ hoc non facit, retinet sibi nomen cōmune, sicut in pluribus alijs contingit. Et sic opponuntur duæ partes diuisionis, sicut Gratis faciens, &, Non faciens gratum.

ARTICVLVS II.

¶ Virum gratia conuenienter diuidatur per operantem & cooperantem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd gratia inconuenienter diuidatur per operantem & cooperātem, Gratia enim accidens quoddam est: vt supra* dictum est. Sed accidens non potest agere in subiectum. ergo nulla gratia debet dici operans.

2 ¶ Præterea, Si gratia aliqd operetur in no

Ca. 2. & in lib. de bono perseuerantiæ. c. 14. nō vemorē à prin. to. 7.

Lib. 2 sent. dist. 26. D. 677.

Tex. 17. & 18. com. 2.

Quæst. 55. et aliis.

Ca. 4. et 8. D. 43.

Inf. ar. 3. c. Et 2. d. 26. ar. 5. Et ve yi. quæ. 27. cet. 5. ad 1. & 2. Et 2. cor. 6. 20. li. fin.

Q. 110. a. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In litera teſtatur, facere autem vt velimus, eſt facere vt moti moueamur nos ad volendum.

Colligitur ex tract. 72. in Ioan. poſt medium, to. 9. & de verb. Apoſt. ſer. 15.

¶ Præterea, aut author intendit, quod mens noſtra ſe habeat ſic reſpectu actus interioris & exterioris, aut reſpectu formæ actus, puta bonitatis meritoriæ. Si reſpectu actus, cum vterq; ſit à voluntate imperatus, reſpectu vtriuſq; gratia dicetur cooperans, iuxta doctrinam literæ. Si reſpectu bonitatis meritoriæ, cum vtraque ſit à voluntate informata charitate & gratia, par eſt etiam ratio de vtraque, quo ad hoc, quòd eſt à voluntate mota à Deo.

Li. de grat. et libe. arb. cap. 17. aliquantulum à prin. to. 7.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. primo, quòd nulla eſt inter dicta contrarietas: quoniam non dicitur in litera, quòd reſpectu omnis actus interioris voluntatis dicitur gratia operans: ſed dicitur indefinite, remittendo ſe ad ſupradicta in q. 9. art. 4. ibi enim habuimus, quod reſpectu primi actus voluntas ſe habet, vt mota tantùm: & Deus vt mouens. Et nomine primi actus nõ intelligitur ſolus ille, quẽ voluntas in principio operationum ſuarum omnium habet, ſed quicũque primus abſque conſilio & præuio motiuo ad bonum. Et propterea author dixit: & præſertim cum voluntas incipit bonũ velle, quę prius malum volebat. Similiter igitur ſe habet voluntas mota à Deo ad huiuſmodi velle, ſicut graue ad motum deorſum. Et propterea ſicut graue non mouet ſeipſum ad deſcenſum, ſed eſt motũ à generante: ita voluntas mota à Deo ad huiuſmodi nouum velle, nõ mouet ſeipſam ad hoc, ſed eſt tantùm mota à Deo: eſt tamẽ tale velle ipſius elicitiue, ſicut deſcendere eſt motus grauis. Et eſt liberum, quia poteſt diſſentire à tali velle: Deus enim mouet ſuauiter liberum arbi. ſecũdum conditionem eius. Et per hoc patet reſponſio ad cætera: nam facere vt velimus, non contingit vno modo, ſed duobus, ſcilicet vt velimus, mouendo noſipſos ad hoc, & vt velimus moti tantum ab ipſo Deo. Secundo modo, ſpectat ad gratiam operantem, primo ad cooperantem, iuxta calcem corporis articuli de opere meritorio. Et ſimiliter non omnis actus elicitus à voluntate eſt imperatus ab ea: & propterea non eſt eadem aut par ratio de actu, & bonitate meritoria intus & extra. Secundo dicitur, quòd quia in litera diſtinguendo gratiã, gratuitam Dei motionem, &c. expreſſe dicitur. Qua mouemur ad bonũ meritorium, intẽtio autho-

Q. 17. ar. 9. præcipuè.

Eodem lib. de grat. & liber. arbit. ca. 71. to. 7.

bis, maximè operatur in nobis iuſtificationẽ. Sed hoc non ſola gratia operatur in nobis: dicit enim Auguſt. *iuper illud Io. 14. Opera quę ego facio, & ipſe faciet. Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. Ergo nulla gratia debet dici ſimpliciter operans.

3 ¶ Præter. Cooperari alicui, videtur pertinere ad inferius agẽs, nõ autẽ ad principalius. Sed gratia principalius operatur in nobis, quàm liberum arbit. ſecundum illud Rom. 8. Non eſt currentis neque volentis, ſed miſerentis Dei. Ergo gratia non debẽt dici cooperans.

4 ¶ Præterea, Diuiſio debet dari per oppoſita. Sed operari & cooperari non ſunt oppoſita: idem enim poteſt operari & cooperari. Ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem.

¶ SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in li. De gratia & lib.* arb. Cooperando Deus in nobis perficit quod operando incipit: quia ipſe, vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Sed operationes Dei, quibus mouet nos ad bonum, ad gratiam pertinent, ergo conuenienter gratia diuiditur per operantem & cooperantem.

CONCLVSIO.

¶ Habitualis gratia ſiue Dei gratuita motio, diuiditur in operantem, qua Deus ſibi mentem noſtram mouendo gratos facit, & cooperantẽ, quæ principium eſt operis meritorij ex libero arbitrio procedentis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum* eſt, gratia dupliciter poteſt intelligi. Vno modo diuinum auxilium, quo nos mouet ad bene volendum & agendum. Alio modo habituale donum nobis diuinitus inditum. Vtroque autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operãtem & cooperãtem. Operatio enim alicuius effectus non attribuitur mobili, ſed mouenti. In illo ergo effectu, in quo mens noſtra eſt mota & non mouens, ſolus autem Deus mouens operatio Deo attribuitur, & ſecũdum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectu, in quo mẽs noſtra & mouet & mouetur, operatio nõ ſolum attribuitur Deo, ſed etiam animæ. & ſecundum hoc dicitur gratia cooperans. Eſt autem in nobis duplex actus. Primus quidem interior voluntatis. Et quantum ad iſtum actum voluntas ſe habet vt mota, Deus autẽ vt mouens: & præſertim cum voluntas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat. Et ideo ſecundum quod Deus mouet humanam mentem ad hunc actum, dicitur gratia operans.

¶ Alius autem actus eſt exterior, qui cũ à volũtate imperetur, vt ſuprà habitum* eſt, cõſequens eſt, quòd ad hunc actum operatio attribuatur voluntati. Et quia etiam ad hunc actum Deus nos adiuuat, & interius confirmando voluntatem, vt ad actum perueniat, & exterius facultatem operandi præbendo, reſpectu huiuſmodi actus dicitur gratia cooperans. Vnde poſt præmiſſa verba ſubdit Auguſtin. * Vt autem velimus operatur, cum autem volumus, vt perficiamus, nobis cooperatur. Si igitur gratia accipiatur pro gratuita Dei motione, qua mouet nos ad bonum meritorium, conuenienter diuiditur gratia per operantem, & cooperantẽ. Si verò accipiatur gratia pro habituali dono, ſic eſt duplex gratiæ effectus, ſicut & cuiuſlibet alterius formæ. Quorum primus eſt eſſe, ſecundus eſt operatio: ſicut caloris operatio eſt facere calidum, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia inquãtum animam ſanat, vel iuſtificat, ſiue gratam Deo facit, dicitur gratia operans: inquantum verò eſt principium operis meritorij, quod ex libero arbitrio procedit, dicitur cooperans.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ſecundum quòd gratia eſt quædam qualitas accidentalis, nõ agit in animam effectiuè. ſed formaliter: ſicut albedo dicitur facere albam ſuperficiem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Deus non ſine nobis nos iuſtificat: quia per motum liber. arbit. dum iuſtificamur, Dei iuſtitiæ conſentimus. Ille tamen motus non eſt cauſa gratiæ ſed effectus. vnde tota operatio pertinet ad gratiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cooperari dicitur aliquis alicui, non ſolum ſicut ſecundarium agens principali agenti, ſed ſicut adiuuans ad præſuppoſitum finem. homo autem per gratiam operantem adiuuatur à Deo vt bonum velit. Et ideo præſuppoſito iam fine, conſequens eſt vt gratia nobis cooperetur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd gratia operans & cooperans eſt eadem gratia: ſed diſtinguitur ſecundum diuerſos effectus, vt ex ſuprà* dictis patet.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum gratia conuenienter diuidatur in præuenientem & ſubſequentem.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd gratia inconuenienter diuidatur in præuenientem, & ſubſequentem. Gratia enim eſt diuinæ dilectionis effectus. Sed Dei dilectio nunquam eſt ſubſequens, ſed ſemper præueniens, ſecundum illud 1. Io. 4. Non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe prior dilexit nos. ergo gratia nõ debet poni præueniens & ſubſequens.

2 ¶ Præterea, Gratia gratum faciens eſt vna tantùm in homine, cum ſit ſufficiens: ſecundum illud 2. ad Corinth. 12. Sufficit tibi gratia mea. Sed idem non poteſt eſſe prius & poſterius. ergo gratia inconuenienter diuiditur in præuenientem & ſubſequentem.

3 ¶ Præterea, Gratia cognoſcitur per effectus. Sed infiniti ſunt effectus gratiæ, quorum vnus præcedit alium. ergo ſi penes hos gratia deberet diuidi in præuenientem & ſubſequẽtem, videtur quòd infinitæ eſſent ſpecies gratiæ. infinita autem relinquuntur à qualibet arte. non ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientem & ſubſequentem.

¶ SED CONTRA eſt, quòd gratia Dei ex eius miſericordia prouenit. Sed vtrunque in Pſal. 58. legitur. Miſericordia eius præueniet me. & iterum: Miſericordia eius ſubſequetur me. ergo gratia conueniencer diuiditur in præuenientem & ſubſequentem.

CONCLVSIO.

¶ Diuiditur habitualis gratia in præuenientem, & ſubſequentem: præuenientem qua natura ſanetur ad bene operandum, ſubſequentẽ, qua natura iam ſanata bene & meritoriè operetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut gratia diuiditur in operantem & cooperantem, ſecundum diuerſos effectus, ita etiam in præuenientem & ſubſequentem, qualitercunque gratia accipiatur. Sunt autem quinque effectus gratiæ in nobis, quorum primus eſt, vt anima ſanetur: ſecundus, vt bonum velit: tertius eſt, vt bonum, quod vult, efficaciter operetur: quartus eſt, vt in bono perſeueret: quintus eſt, vt ad gloriam perueniat. Et ideo gratia ſecundũ quod cauſatin nobis primum effectum, vocatur præueniens reſpectu ſecundi effectus: & prout cauſat in nobis ſecũdum, vocatur ſubſequens reſpectu primi effectus. Et ſicut vnus effectus eſt poſterior vno effectu, & prior alio, ita gratia poteſt dici præueniens & ſubſequens ſecundum eundem effectum reſpectu diuerſorũ: & hoc eſt quod Auguſt.* dicit in lib. De natura & gratia. Præuenit vt ſanemur, ſubſequitur vt ſanati vegetemur: præuenit vt vocemur, ſubſequitur vt glorificemur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd dilectio Dei nominat aliquid æternũ: & ideo

nunquam poteſt dici niſi præueniens. Sed gratia ſignificat effectum temporalem, qui poteſt præcedere aliquid, & ad aliquid ſubſequi, & ideo gratia poteſt dici præueniens & ſubſequens.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd gratia non diuerſificatur per hoc, quòd eſt præueniens & ſubſequens ſecundum eſſentiam, ſed ſolum ſecundum effectum: ſicut & de operante & cooperante dictum eſt.

Quia etiam ſecundum quod gratia ſubſequens ad gloriam pertinet, non eſt alia numero à gratia præueniente, per quam nunc iuſtificamur. Sicut enim charitas viæ non euacuatur, ſed perficitur in patria, ita etiam & de lumine gratiæ eſt dicendum: quia neutrum in ſui ratione imperfectionem importat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis effectus gratiæ poſſint eſſe infiniti numero, ſicut ſunt infiniti actus humani, tamen omnes reduntur ad aliqua determinata in ſpecie: & præterea omnes conueniunt in hoc, quòd vnus alium præcedit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum gratia gratis data conuenienter ab Apoſtolo diuidatur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd gratia gratis data inconuenienter ab Apoſtolo diſtinguatur. Omne enim donum, quod nobis à deo gratis datur, poteſt dici gratia gratis data. Sed infinita ſunt dona, quæ nobis gratis à deo conceduntur, tam in bonis animæ, quàm in bonis corporis, quæ tamen nos deo gratos non faciunt: ergo gratiæ gratis datæ non poſſunt comprehendi ſub aliqua certa diuiſione.

2 ¶ Præterea, Gratia gratis data diſtinguitur contra gratiam gratum facientem, ſed fides pertinet ad gratiam gratum facientem, quia per iſtam iuſtificamur, ſecundum illud Roma. quinto: Iuſtificati igitur ex fide, &c. Ergo inconuenienter ponitur fides inter gratias gratis datas, præſertim cum aliæ virtutes ibi non ponantur. vt ſpes & charitas.

3 ¶ Præterea. Operatio ſanitatum, & loqui diuerſa genera linguarum, miracula quædam ſunt, interpretatio etiam ſermonum ad ſapientiam vel ſcientiam pertinet, ſecundum illud Dan. 1. Pueris his dedit deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro & ſapientia: ergo inconuenienter diuiditur gratia ſanitatum & genera linguarum contra operationem virtutum, & interpretatio ſermonum contra ſermonem ſapientiæ & ſcientiæ.

4 ¶ Præterea, Sicut ſapientia & ſcientia ſunt quædam dona Spiritus ſancti: ita etiam intellectus, concilium, pietas, & fortitudo, & timor, ut ſupradictum* eſt. Ergo hæc etiam debent poni inter gratias gratis datas.

¶ SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Corint. 12. Alij per Spiritum datur ſermo ſapientiæ: alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alij gratia ſanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum.

CONCLVSIO.

¶ Varie dona ſunt gratiæ gratis datæ: alia enim ad perfectionem cognitionis, vt fides, ſapientia, ſcientiæ ſermo: alia ad doctrinæ confirmationẽ, vt gratia ſermonum, operatio virtutum, prophetia, diſcretio ſpirituum: alia ad pronuntiadi facultatem ſpectant, vt genera linguarum, & ſermonum interpretatio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, gratia gratis data ordinatur ad hoc, quòd homo alteri cooperetur, vt reducatur ad deum. Homo autem ad hoc operari non poteſt interius mouendo (hoc enim ſolius dei eſt) ſed ſolum exterius docendo vel perſuadendo. Et ideo gratia gratis data, illa ſub ſe continet, quibus homo indiget ad hoc, quòd alterum inſtruat in rebus diuinis, quę ſunt ſuprà rationem.

¶ Ad hoc autem tria requiruntur. Primo quidem, quòd homo ſit formatus plenitudinem cognitionis diuinorum, vt ex hoc inſtruere alios poſſit. Secundo, vt poſſit confirmare vel probare ea, quæ dicit: aliàs non eſſet efficax eius doctrina. Tertio, vt ea quæ concipit, poſſit conuenienter auditoribus proferre.

¶ Quãtum igitur ad primum tria ſunt neceſſaria: ſicut etiam apparet in magiſterio humano. Oportet enim quòd ille, qui debet alium inſtruere in aliqua ſcientia, primo quidem vt principia illius ſcientiæ ſint ei certiſſima: & quantum ad hoc ponitur fides, quæ eſt certitudo de rebus inuiſibilibus, quæ ſupponuntur vt principia in catholica doctrina. Secundò, oportet quod doctor rectè ſe habeat circa principales concluſiones ſcientiæ: & ſic ponitur ſermo ſapientiæ: quæ eſt cognitio diuinorum. Tertiò oportet, vt etiam abundet exemplis, & cognitione effectuum, per quos interdum oportet manifeſtare cauſas: & quantum ad hoc ponitur ſermo ſcientiæ, quæ eſt cognitio rerum humanarum quia inuiſibilia dei per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Confirmatio autem in his, quæ ſubduntur rationi, eſt per argumenta. In his autem, quæ ſunt ſupra rationem diuinitus reuelata, confirmatio eſt per ea, quæ ſunt diuinæ virtuti propria: & hoc duplicitèr. Vno quidem modo, vt doctor ſacræ doctrinæ faciat quæ ſolus deus facere poteſt in operibus miraculoſis. Siue ſint ad ſalutẽ corporum: & quantum ad hoc ponitur gratia ſanitatum. Siue ordinẽtur ad ſolam diuinæ poteſtatis manifeſtationem, ſicut quòd ſol ſtet, aut tenebreſcat, quòd mare diuidatur, & quantum ad hoc ponitur operatio virtutum. Secundo, vt poſſit manifeſtare ea, quæ ſolius dei eſt ſcire, & hæc ſunt contingentia futura, & quantum ad hoc ponitur prophetia, & etiã occulta cordium, & quãtum hoc ponitur diſcretio ſpirituum. Facultas autem pronuntiandi, poteſt attendi vel quantum ad idioma, in quo aliquis poſſit intelligi, & ſecundum hoc ponuntur genera linguarum. Vel quantum ad ſenſum eorum, quæ ſunt proferenda, & quantum ad hoc ponitur interpretatio ſermonum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum * eſt) nõ omnia beneficia, quæ nobis diuinitus conceduntur, gratiæ gratis datæ dicuntur, ſed ſolum illa, quæ excedũt facultatem naturæ: ſicut quòd prædicator abundet ſermone ſapientiæ & ſcientię, & alijs huiuſmodi, & talia ponuntur hic ſub gratia gratis data.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod fides non numeratur hic inter gratias gratis datas, ſecundum quod eſt quædam virtus iuſtificans hominem in ſeipſo, ſed ſecundum hoc, quod importat quandam ſupereminentem certitudinem fidei, ex qua homo ſit idoneus ad inſtruẽdum alios de his quæ ad fidem pertinent. Spes autem & charitas pertinent ad vim appetitiuam, ſecundum quod per eam homo in deum ordinatur.

¶ Ad tertium dicendum, quod gratia ſanitatum diſtinguitur à generali operatione virtutum, quia habet ſpecialem rationem inducendi ad fidem, ad quam aliquis magis promptus redditur per beneficium corporalis ſanitatis, quàm per fidei virtutem aſſequitur. Similiter etiam loqui varijs linguis, & interpretari ſermones, habent ſpeciales quaſdã rationes mouendi ad fidem, & ideo ponũtur ſpeciales gratiæ gratis datæ.

¶ Ad quartum dicendum, quod ſapientia & ſcientia non computantur inter gratias gratis datas, ſecundum quod enumerantur inter dona ſpiritus Sancti. prout ſcilicet mens hominis eſt bene mobilis per Spiritum ſanctum ad ea, quæ ſunt ſapientiæ & ſcientiæ: ſic enim ſunt dona Spiritus ſancti, vt ſuprà dictum* eſt. Sed computantur inter gratias gratis datas, ſecundum quod important quandam abundantiam ſcientiæ & ſapientiæ, vt homo poſſit non ſolum in ſeipſo rectè ſapere de diuinis, ſed etiam alios inſtruere, & contradicentes reuincere. Et ideo inter gratias gratis datas ſignificantur primo * ſermo ſapientiæ & ſermo ſcientiæ, quia vt Aug.* dicit 14. De. Trinit. aliud eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam beatam, aliud eſt ſcire, quemadmodum hoc ipſum & pijs opituletur, & contra impios defendatur.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum gratia gratis data ſit dignior, quàm gratia gratum faciens.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod gratia gratis data ſit dignior quàm gratia gratum faciens. Bonum enim gentis eſt melius, quàm bonum vnius, vt Philoſophus * dicit in 1. Eth. Sed gratia gratum faciens ordinatur ſolum ad bonum vnius hominis, gratia autem gratis data ordinatur ad bonum commune totius eccleſiæ, vt ſupra dictum* eſt: ergo gratia gratis data eſt dignior quàm gratia gratum faciens.

2 ¶ Præterea, Maioris virtutis eſt, quod aliquid poſſit agere in aliud, quàm quod ſolum in ſeipſo perficiatur: ſicut maior eſt claritas corporis, quòd poteſt etiam alia corpora illuminare, quàm eius, quod ita in ſe lucet, quod alia illuminare non poteſt*. propter quod etiam Philoſophus * dicit in 5. Ethico. quod iuſtitia eſt præclariſſima virtutum

Art. 3. huius quæſt.

Q. 68. ar. 1. & 4.

alias ſignificanter ponitur. Lib. 14. c. 1.

¶ Hæc ſecunda ſolutio principalis dubij magis videtur ad mentem authoris, vna tamen aliam clarificat.

¶ In reliquis tribus huius quæſtionis articulis nihil ſcribendum occurrit.

3. q. 7. a. 7. ad 1.

Ca. 2. in fi.

Art. 1. & 4. huius qu.

Cap. 1. poſt med. to. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum primum.

IN articulo primo quæstionis centesimæ duodecimæ dubium occurrit quoniam in prima parte quæst. 45. art. 4. diffinitū est, quod nulla creatura potest creare siue principaliter, siue instrumentaliter: nunc autem dicitur, quod aliqua res creata potest instrumentaliter causare gratiā: quod est creare, cum gratia nō educatur de potentia subiecti.

¶ Ad hoc dicitur negādo, quod gratia proprie creetur: quia (vt in prima parte q. 45. art. 4. dictum fuit) creari est proprie subsistentium: gratia autem licet non educatur de potentia subiecti, sicut nec anima intellectiua: differt ab ea in hoc quòd non subsistit sicut anima) & ideo vt paulo ante in quæstio. 110. ar. 2. ad 3. dictum est, non proprie fit: & consequenter nec creatur. Sed dicitur creari, quia nō educitur de potentia subiecti, nec datur ex meritis proprie: enim homo sit gratus ex aliquo, scilicet ex homine non grato. Quō ergo dicitur, quòd nec principaliter, nec instrumentaliter potest res creata creare, proprie intelligitur creare proprie sūpto: vt pater diffuse in secundo contra Gen. cap. 21. Ver. 32. 1. 3.

a ¶ Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum secundum.

¶ Num gratia habitualis exigat in susipiente aliquam dispositionem.

IN articulo secundo eiusdem quæstionis dubium occurrit circa illud, scilicet quòd gratiæ donum habituale exigit præparationem, quia nulla forma potest esse nisi in materia disposita. Videtur enim hoc esse falsum, propterea quòd gratia est forma secundum se non exigens dispositionem. nā si exigeret dispositionem, sequeretur quod non posset conferri infanti, in quo non est vsus liberi arbitrij. Nec est fingere aliquam qualitatem in essentia animæ, aut in quacunque potentia disponente pro gratia.

Quæstio.

¶ Ad hoc dicitur, quod cum gratia sit deificatiua formaliter naturæ rationalis, consequens est, vt sicut quælibet forma constitutiua alicuius in aliqua natura, requirit materiam dispositam ad illam ita gratia. Si enim homo in diuinam eleuari debet naturam, oportet vt primo in ipsam naturam diuinam tutum, per quam homo recte se habet etiam ad alios. Sed per gratiam gratum facientē homo perficitur in seipso, per gratiam autem gratis datam homo operatur ad perfectionem aliorum: ergo gratia gratis data est dignior, quā gratia gatum faciens.

3 ¶ Præterea, id quod est proprium meliorū, dignius est, quàm id quod est commune omnium, sicut ratiocinari, quod est proprium hominis, dignius est quàm sentire, quod est commune omnibus animalibus. Sed gratia gratū faciens est communis omnibus membris ecclesiæ: gratia autem gratis data est proprium donum dignitorum membrorum ecclesiæ. ergo gratia gratis data est dignior quàm gratia gratum facitens.

¶ SED CONTRA est quòd Apost. 1. ad Corint. 12. enumeratis gratiis gratis datis, subdit: Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Et sicut per subsequentiam patet, loquitur de charitate quæ pertinet ad gratiam gratum facientem. ergo gratia gratum faciens excellentior est, quàm gratia gratis data.

CONCLVSIO.

¶ Gratia gratum faciens, cum sit qua immediatè homo ordinatur ad coniunctionem vltimi finis, gratis autem data ad hoc disponat, nobilior simpliciter est omnibus gratiis datis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnaquæque virtus tanto excellentior est, quanto ad altius bonum ordinatur. Semper autem finis potior est his, quæ sunt ad finem: gratia enim gratum faciens ordinat hominem immediatè ad coniunctionem vltimi finis: gratiæ autem gratiæ datæ ordinant hominem ad quēdā præparatoria finis vltimi: sicut per prophetiam & miracula, & alia huiusmodi, homines inducuntur ad hoc, quòd vltimo fini coniungantur. Et ideo gratia gratum faciens est multo excellentior, quàm gratia gratis data.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 12. Met. bonum multitudinis, sicut exercitus, est duplex. Vnum quidem quod est in ipsa multitudine, puta ordo exercitus: aliud autem est, quod est separatum à multitudine, sicut bonum ducis. Et hoc melius est: quia ad hoc etiam illud aliud ordinatur, gratia autem gratia data ordinatur ad bonum commune ecclesiæ, quod est ordo ecclesiasticus: sed gratia gratum faciens ordinatur ad bonū commune separatum, quod est ipse deus. Et ideo gratia gratū faciēs est nobilior.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si gratia gratis data posset hoc agere in altero quod homo per gratiam gratum facientem consequitur: sequeretur quòd gratia gratis data esset nobilior, sicut excellētior est claritas solis illuminātis quàm corporis illuminati. Sed per gratiam gratis datam homo nō potest causare in alio coniunctiōem ad deum, quam ipse habet per gratiam gratum facientem: sed causat qualdam dispositiones ad hoc. Et ideo non oportet, quod gratia gratis data sit excellentior: sicut nec in igne calor, manifestatiuus specie eius, per quā agit ad inducendū calorem in alia, est nobilior quàm forma substantialis ipsius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sentire ordinatur ad ratiocinari sicut ad finem: & ideo ratiocinari est nobilius. Hic autem est ecōuerso, quia id quod est proprium, ordinatur ad id quod est commune, sicut ad finem. Vnde non est simile.

QVAESTIO CENTESIMADUODECIMA, De causa gratiæ, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa gratiæ.

¶ Et circa hoc quærūtur quinque.

¶ Primo, vtrum solus deus sit causa efficiens gratiæ. ¶ Secundo, vtrum requiratur aliqua dispositio ad gratiā ex parte recipiētis ipsam per actum liberi arbitrij. ¶ Tertio, Vtrum talis dispositio possit esse necessitas ad gratiam. ¶ Quarto, vtrum gratia sit æqualis in omnibus. ¶ Quinto, vtrum aliquis possit scire se habere gratiam.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum solus Deus sit causa gratiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non solus deus sit causa gratię. Dicitur enim 10. 1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Sed in nomine Iesu Christi intelligitur non solum natura diuina assumens, sed etiam natura creata assumpta. Ergo aliqua creatura potest esse causa gratiæ.

2 ¶ Præterea, Ista differentia ponitur inter sacramenta nouæ legis & veteris, quòd sacramenta nouę legis causant gratiam, quam sacramenta veteris legis solum significant. Sed sacramenta nouæ legis sunt quædā visibilia elementa. Ergo non solus deus est causa gratiæ.

3 ¶ Præterea, Secundum Diony. in libro Cæl. hierar. angeli purgant & illuminant & perficiunt, & angelos inferiores & etiam homines. Sed rationalis creatura purgatur, illuminatur, & perficitur per gratiā. Ergo non solus deus est causa gratiæ.

¶ SED CONTRA est, quod in Psal. 83. dicitur, Gratiam & gloriam dabit Dominus.

CONCLVSIO.

¶ Cum gratia omnem naturæ facultatem excedat, à nullis nisi à Deo causari potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nulla res potest agere vltra suam speciem: quia semper oportet, quod causa potior sit effectu. Dictum autem gratiæ excedit omnem facultatem naturæ creatæ, cum nihil aliud sit, quàm quædam participatio diuinæ naturę, quæ excedit omnem aliam naturam: & ideo impossibile est, quod aliqua creatura gratiā causet. Sic enim necesse est, quod solus deus deificet communicando consortium diuinæ naturæ per quandam similitudinis participationem, sicut impossibile est, quòd aliquid igniat nisi solus ignis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod humanitas Christi est sicut quoddam organum diuinitatis eius, vt Damasc. *dicit in 3. lib. Instrumentum autem non agit actionem agentis principalis propria virtute, sed virtute principalis agentis, & ideo humanitas Christi non operatur gratiam propria virtute, sed virtute diuinitatis adiunctæ, ex quo actiones humanitatis Christi sunt salutares.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut in ipsa persona Christi humanitas causat salutem nostram per gratiam, virtute diuina principaliter operante. ita etiam in sacramentis nouę legis, quæ deriuantur à Christo, causatur gratia instrumentaliter quidem per ipsa sacramenta, principaliter per virtutē Spiritus sancti in sacramentis operantem: secundum illud Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c.

¶ Ad tertium dicendū quod angelus purgat, illuminat, & perficit angelum, vel hominem per modum instructionis cuiusdam, non autem iustificando per gratiam. Vnde Diony. *dicit 7. ca. De div. no. quod huiusmodi purgatio illuminatio & perfectio, nihil est aliud quàm diuinæ scientiæ assumptio.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum requiratur aliqua præparatio & dispositio ad gratiam ex parte hominis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non requiratur aliqua præparatio, siue dispositio ad gratiam ex parte hominis. quia vt Apostolus dicit Rom. 4. ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secūdum debitum. Sed præparatio hominis per liberum arbitrium non est nisi per aliquam operationem. ergo tolleretur ratio gratiæ.

2 ¶ Præterea, Ille, qui in peccato progreditur, non se præparat ad gratiam habendam. Sed aliquibus in peccato progredientibus data est gratia, sicut patet de Paulo, qui gratiam cōsecutus est, dū esset spirans minarum, & cædis in discipulos Domini: vt dicitur Act. 9. Ergo nulla præparatio ad gratiam requiritur ex parte hominis.

3 ¶ Præterea, Agens infinitæ virtutis non requirit dispositionem in materia, cum nec ipsam materiam requirat: sicut in creatiōe apparet, cui collatio gratiæ cōparatur, quæ dicitur noua creatura, ad Gal. 6. Sed solus deus, qui est infinitæ virtutis, gratiam causat, vt dictum est. Ergo nulla præparatio requiritur ex parte hominis ad gratiam consequendam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Amos 4. Præpara reiu. cursum dei tui Israel. & 1. Regum 8. dicitur, Præparate corda vestra Domino.

CONCLVSIO.

¶ Ad gratiam, vt quoddam habituale donum animæ est, aliqua ex parte hominis præparatio necessaria est, non autem vt diuinum quoddam auxilium est animam mouens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum * est gratia dicitur dupliciter. Quandoque quidem, ipsum habituale donum dei, quandoque autem auxilium dei mouentis animam ad bonum. Primo igitur modo accipiendo gratiam, præexigitur [d] ad gratiam aliqua gratiæ præparatio, quia nulla forma potest esse nisi in materia disposita. Sed si loquamur de gratia, secundum quòd significat auxilium dei mouentis ad bonum: sic nulla præparatio requiritur ex parte hominis quasi præueniens diuinum auxilium, sed potius quæcunque præparatio in homine esse potest, est ex auxilio dei mouentis animam ad bonum. Et secundum hoc ipse bonus motus liberi arbitrij quo quis præparatur ad donum gratię suscipiendum, est actus liberi arbit. moti à deo. Et quantum ad hoc dicitur homo se præparare, secundum illud Prouerb. 16. hominis est præparare animam. Et est principaliter à deo mouente liberum arbitrium. Et secundum hoc dicitur à deo voluntas hominis præparari, & à Domino gressus hominis dirigi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præparatio hominis ad gratiam habendam quædam est simul cum ipsa infusione gratiæ. Et talis operatio est quidem meritoria: sed non gratiæ, quæ iam habetur, sed gloriæ, quæ nondum habetur. Est autem alia præparatio gratiæ imperfecta, quæ aliquando præcedit donum gratiæ gratum faciēs: quæ tamen est à deo mouente. Sed ista non sufficit ad meritum, nondum homine per gratiam iustificato: quia nullum meritum potest esse nisi ex gratia, vt infra * dicetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum homo ad gratiam se præparare non possit, nisi deo eum præueniente & mouente ad bonum, non refert vtrum subito vel paulatim aliquis ad perfectam præparationem perueniat. dicitur enim Eccle. 11. Facile est in oculis dei, subito honestare pauperem. Contingit autem quandoque, quòd deus mouet hominem ad aliquod bonum, non tamen perfectum: & talis præparatio præcedit gratiam. Sed quandoque statim perfectè mouet ipsum ad bonum, & subitò gratiam homo accipit, secundum illud Io. 6. Omnis qui audit à patre & didicit, venit ad me. Et ita contingit d Paulo: quia dolens cum esset in progressu peccati, perfectè motum est cor eius à deo, audiendo, & addiscendo, & veniendo. & ideo subitò est gratiam consecutus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd agens infinitæ virtutis, non exigit materiam vel dispositionem materiæ, quasi præsuppositā ex alterius actione: sed tamen oportet quòd secundum conditionem rei causandæ, in ipsa re causet & materiam & dispositionem debitam ad formam. Et similiter ad hoc, quòd deus gratiam infundat animæ, nulla præparatio exigitur, quam ipse non faciat.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum necessario detur gratia se præparanti ad gratiam, vel facienti quod in se est.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ex necessitate detur gratia se præparanti ad gratiam, vel facienti quod in se est. Quia super illud Roma. 5. Iustificati ex fide pacem habeamus, &c. dicit glos. Deus recipit eum, qui ad se confugit, alioquin effugeret in eo iniquitas. Sed impossibile est, in deo iniquitatem esse. ergo est impossibile, quòd deus non recipiat eum, qui ad se confugit: ex necessitate igitur gratiam assequitur.

1 ¶ Præterea, Anicel. * dicit in libro de casu diaboli, quòd ista est causa quare deus non concedit diabolo gratiam, quia ipse non voluit accipere, nec paratus fuit. Sed remota causa necesse est remoueri effectum. ergo si aliquis velit accipere gratiam, necesse est quod detur.

2 ¶ Præterea, Bonum est communicatiuum sui: vt patet per Dionis. in 4. capit. De di. * no. Sed bonum gratiæ est melius quàm bonum naturæ. Cum igitur forma naturalis ex necessitate adueniat materiæ dispositæ, videtur quòd multo magis gratia ex necessitate detur præparanti se ad gratiam.

¶ SED CONTRA est, quòd homo comparatur ad deum, sicut lutum ad figulum: secundum illud Hieremiæ 18. Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea. Sed lutum non ex necessitate accipit formam à figulo, quantumcunque sit præparatum. Ergo neque homo recipit ex necessitate gratiam à Deo quantumcunque se præparet.

CONCLVSIO.

¶ Dispositio ad gratiæ, vt ex libero arbitrio est, nō necessitat ipsam, sed vt ex Deo mouente est, secundum conditionem infallibilitatis potius quam coactionis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum * est, præparatio hominis ad gratiam est à Deo sicut à mouente, à libero autem arbitrio sicut à moto.

¶ Potest igitur præparatio dupliciter considerari. Vno quidem modo secundū quod est à libero arbitrio, & secundum hoc nullam necessitatem habet ad gratiæ consequutionem: quia donum gratiæ excedit omnem præparationem virtutis humanæ. Alio modo potest considerari secundum quod est à Deo mouente, & tunc habet necessitatem ad id, ad quod ordinatur à Deo, non quidem coactionis, sed infallibilitatis: quia intentio Dei deficere non potest, secundum quod Augustinus dicit in li. De prædestinatione sanctorum, quòd per beneficia Dei certissimè liberantur quicunque liberantur. Vnde si ex intentione Dei mouentis est, quod homo cuius cor mouet, gratiam consequatur, infallibiliter ipsam consequitur, secundum illud Ioan. 6. Omnis qui audit à Patre, & didicit, venit ad me.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd gloriosus illa loquitur de illo, qui cōfugit ad Deum per actum meritorium liberi arbitrij iam per gratiam informati: quem si non reciperet, esset cōtra iustitiam, quam ipse statuit. Vel si referatur ad motū liberi arbitrij ante gratiam, loquitur secundum quod ipsum confugium hominis ad Deum est per motionē diuinam, quam iustum est non deficere.

¶ Ad secundum dicendū, quòd defectus gratiæ prima causa est ex nobis, sed collationis gratiæ prima causa est à Deo, secundum illud Oseæ 13. Perditio tua ex te Israel, tantummodo ex me auxilium tuum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam in rebus naturalibus dispositio materiæ non ex necessitate consequitur formam, nisi per virtutem agentis qui dispositionem causat.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum gratia sit maior in vno, quàm in alio. *Sup. q. 66. ar. 2. ad 1. & 2. 2. q. 5. ar. 4. ad 3.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd gratia non sit maior in vno, quàm in alio. gratia enim causatur in nobis ex dilectione diuina, vt dictum * est. Sed Sap. 6. dicitur: Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. ergo omnes æqualiter gratiam ab eo consequuntur. Q. 110. a. 1.

2 ¶ Præterea, Ea, quæ in summo dicuntur, non recipiunt magis & minus. Sed gratia in summo dicitur, quia coniungit virtuo fini. ergo non recipit magis & minus. non est ergo maior in vno quàm in alio.

3 ¶ Præterea, Gratia est vita animæ: vt suprà dictum * est. Sed viuere non dicitur secundum magis & minus: ergo etiam neque gratia. Q. 110. art. 4. & 5. ad 2.

¶ SED CONTRA est quod dicitur ad Ephe. 4. Vnicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Quod autem mensurate datur, non omnibus æqualiter datur: ergo non omnes æqualem gratiam habent. ad 2.

CONCLVSIO.

¶ Gratia gratum faciens non potest secundum se maior in vno magis quàm in alio esse, sed ex parte subiecti, secundum diuersitatem, & gradus quibus vnus alio magis ad gratiam dispositus est, siue ex se, siue ex Dei auxilio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum * est, habitus duplicem magnitudinem habere potest. Vnam ex parte finis vel obiecti, secundum quod dicitur vna virtus alia nobilior, inquantum ad maius bonum ordinatur. Aliam verò ex parte subiecti, quòd magis vel minus participat habitum inhærentem. Secundum igitur primam magnitudinem gratiæ gratum faciens non potest esse maior & minor: quia gratia secundum sui rationem coniungit hominem summo bono, quod est Deus. sed ex parte subiecti gratia potest susciperе magis vel minus: prout scilicet vnus perfectius illustratur à lumine gratiæ, quàm alius. Cuius diuersitatis ratio quidem est aliqua ex parte præparantis se ad gratiam, qui enim magis se ad gratiā præparat, pleniorem gratiam accipit. Sed ex hac parte non potest accipi prima ratio huius diuersitatis: quia præparatio ad gratiā, nō est hominis, nisi inquantum libertum arbitrium eius præparatur à Deo. Vnde prima causa huius diuersitatis accipienda est ex parte ipsius Dei, qui diuersimodè suæ gratiæ dona dispensat ad hoc, quòd ex diuersis gradibus pulchritudo & perfectio ecclesiæ consurgat, sicut etiam diuersos gradus rerum instituit, vt esset vniuersum perfectum. Vnde Apostolus ad Eph. 4. postquam dixerat, Vnicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi, enumeratis diuersis gratiis, subiungit, Ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi. 1. 2. ar. 1. & 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum quintum.

Aduert.

IN artic. 1. & 4. nihil occurrit scribendum.

¶ In quinto autem aduerte primo, quòd notitia experimentalis per actus, de qua fit mentio pluries in litera, licet sufficiens sit ad certe sciendum nos habere animam & intellectum, &c. Non tamen sufficit ad certe sciẽdum nos habere gratiam propter similitudinem actuum in gratia, & extra gratiam, ex naturalibus prouenientium.

¶ Aduerte secundò, quod id, quod in responsione ad secundum dicitur, quòd habens fidem scit certe se habere fidẽ, potest intelligi multipliciter. Primo de fide acquisitæ: & hoc est manifestum. Secundo de fide infusa: & tũc distingue certitudinem. Et dic, quòd certitudine scientiæ nemo scit se habere fidem ex actu fidei, puta credere: quoniam hoc potest ex propria voluntate & intellectu prouenire. Certitudine autem fidei quilibet scit certe se habere donum infusum fidei. Et in hoc differt certitudo experimẽtalis fidei & gratiæ: quia ex actibus gratiæ, quamuis homo putet se esse in gratia, stat tamen cum formidine partis oppositæ. Ex actibus vero fidei homo credit absque formidine alterius partis se habere fidem: sicut etiam credit alia credita, scilicet incarnationem Christi, &c. Et quoniam litera in responsione ad secundum loquitur de certitudine, quæ est de ratione fidei: ideo de hac certitudine intelligenda est quo ad fidem infasam.

5. dist. 16. artic. 2. ad 5. Et 4. di. 21. q. 2. ar. 2. cor.

Lib. 12. super Gen. ex c. 25. habetur, to. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cura diuina dupliciter considerari potest. Vno modo quantum ad ipsum diuinum actum, qui est simplex & vniformis. Et secundum hoc æqualiter se habet eius cura ad omnes, quia scilicet vno actu simplici & maiora & minora dispensat. Alio modo potest considerari ex parte eorum quæ in creaturis ex diuina cura proueniunt. Et secundum hoc inuenitur inæqualitas, inquãtum scilicet de sua cura quibusdam maiora, quibusdam minora prouidet dona.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit secundum primum modum magnitudinis gratiæ: non enim potest gratia secundum hoc maior esse, quòd ad maius bonum ordinet: sed ex eo quod magis vel minus ordinat ad idem bonum, magis vel minus participandum. Potest enim esse diuersitas intentionis & remissionis secundum participationem subiecti, & in ipsa gratia, & in finali gloria.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vita naturalis pertinet ad substantiam hominis: & ideo non recipit magis & minus. Sed vitam gratiæ participat homo accidentaliter, & ideo eam potest homo magis vel minus habere.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virum homo possit scire se habere gratiam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd homo possit scire se habere gratiam. Gratia enim est in anima per sui essentiam. Sed certissima cognitio animæ est eorum, quæ sunt in anima per sui essentiam: vt patet per Augustinum* duodecimo. super Gen. ad literam, ergo gratia certissima potest cognosci ab eo, qui gratiam habet.

2 ¶ Præterea, Sicut scientia est donum Dei, ita & gratia. Sed qui à Deo scientiam accipit: scit se scientiam habere, secundum illud Sap. 7. Dominus dedit mihi horum, quæ sunt, veram scientiam: ergo pari ratione qui accipit gratiam à Deo, scit se gratiam habere.

3 ¶ Præterea, Lumen est magis cognoscibile, quàm tenebra: quia secundum Apostolum ad Ephe. 5. omne quod manifestatur, lumen est. Sed peccatũ quod est spiritualis tenebra, per certitudinem potest sciri ab eo, qui habet peccatum. ergo multo magis gratia, quæ est spirituale lumen.

4 ¶ Præterea, Apost. dicit 1. ad Cor. 2. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui à Deo est: vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Sed gratia est primum donum Dei: ergo homo qui accipit gratiam per spiritum sanctum, per eundem Spiritum scit gratiam esse sibi datam.

5 ¶ Præterea, Gen. 22. ex persona Domini dicitur ad Abrahã. Nunc cognoui quòd timeas Dominum, id est, cognoscere te feci. Loquitur autem ibi de timore casto qui non est sine gratia: ergo homo potest cognoscere se habere gratiam.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ecclesia. 9. quòd nemo scit vtrum sit dignus odio vel amore. Sed gratia gratum faciens facit hominem dignum Dei amore. Ergo nullus potest scire vtrum habeat gratiam gratum facientem.

CONCLVSIO.

¶ Non nisi per reuelationem potest homo, & non per certitudinem cognoscere se esse in gratia constitutum, cum ex sola Dei voluntate hoc sit: quanquam signis & coniecturis possit credere se esse in gratia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tripliciter aliquid cognosci potest. Vno modo per reuelationem. Et hoc modo potest aliquis scire se habere gratiam. Reuelat enim Deus hoc aliquãdo aliquibus ex speciali priuilegio: vt securitatis gaudium etiam in hac vita in eis incipiat, & confidentius & fortius magnifica opera prosequãtur, & mala præsentis vitæ sustineant, sicut Paulo dictum est. 2. ad Corin. 12. sufficit tibi gratia mea. Alio modo homo cognoscit aliquid per seipsum, & hoc certitudinaliter. Et sic nullus potest scire se habere gratiam, certitudo enim nõ potest haberi de aliquo, nisi possit dijudicari per proprium principium: sic enim certitudo habetur de conclusionibus demonstrabilis per indemonstrabilia vniuersalia principia. Nullus autem posset scire se habere scientiam alicuius cõclusionis, si principium ignoraret. Principium autem gratiæ & obiectum eius est ipse deus, qui propter sui excellentiam est nobis ignotus, secundum illud Iob. 36. Ecce deus magnus vincens scientiam nostram. Et ideo eius præsentia in nobis & absentia per certitudinẽ cognosci non potest, secundum illud Iob. 9. Si venerit ad me, non videbo eum, si autem abierit, non intelligam. Et ideo homo non potest per certitudinem dijudicare, vtrum ipse habeat gratiam, secundum illud 1. ad Cor. 4. Sed neque meipsum iudico, qui autem iudicat me, Dominus est. Tertio modo cognoscitur aliquid coniecturaliter per aliqua signa. Et hoc modo aliquis cognoscere potest se habere gratiam, inquantum scilicet percipit se delectari in deo, & contemnere res mundanas, & inquantũ homo nõ est conscius sibi alicuius peccati mortalis. Secundum quem modum potest intelligi quod habetur Apocal. 1. Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo nouit, nisi qui accipit, quia scilicet ille, quæ accipit * per quandam experientiam dulcedinis nouit, quam non experitur ille, qui non accipit. Ista tamen cognitio imperfecta est. Vnde Apostolus dicit. 2. ad Corinthios quarto, Nihil mihi cõscius sum, sed nõ in hoc iustificatus sum: quia, vt dicitur in Psa. 18. Delicta quis intelligit? ab occultis, &c.

5. dist. 16. artic. 2. ad 5. Et 4. di. 21. q. 2. ar. 2. cor.

Lib. 12. super Gen. ex c. 25. habetur, to. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa quæ sunt per essentiam sui in anima, cognoscuntur experimentali cognitione, inquantum homo experitur per actus principia intrinseca, sicut voluntatem percipimus volendo, & vitam in operibus vitæ.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd de ratione scientiæ est, quòd homo certitudinem habeat de his, quorum habet scientiam: & similiter de ratione fidei est, quòd homo sit certus de his, quorum habet fidem. & hoc ideo, quia certitudo pertinet ad perfectionem intellectus, in quo prædicta dona existunt, & ideo quicunque habet scientiã vel fidem, certus est se habere. Non est autem similis ratio de gratia & charitate, & alijs huiusmodi quæ perficiunt vim appetitiuam.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod peccatum habet pro principio & pro obiecto bonum commutabile, quod nobis est notum. Obiectum autem vel finis gratiæ est nobis ignotum, propter sui luminis immensitatem, secundum illud 1. ad Timothe. vlt. Lucem habitat inaccessibilem.

¶ Ad quartum dicẽdum, quod Apostolus ibi loquitur de donis gratiæ, quæ sunt nobis data in spe, quæ certissimè cognoscimus per eadem, licet non cognoscamus per certitudinem nos habere gratiam, per quam nos possimus ea promereri. Vel potest dici, quod loquitur de notitia priuilegiata, quæ est per reuelationem: vnde subdit, Nobis autem reuelauit deus per spiritum Sanctum.

¶ Ad quintum dicendum, quod illud verbum Abrahæ dictum potest referri ad notitiam experimentalem, quæ est per exhibitionem operis. In opere enim illo quod fecerat Abraham, cognoscere potuit experimentaliter se dei timorem habere.

¶ Vel potest hoc etiam ad reuelationem referri.

QVAESTIO CENTESIMA DECIMATERTIA, De effectibus gratiæ, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus gratiæ. Et primò de iustificatione impij, quæ est effectus gratiæ operantis. Secundo de merito, quod est effectus gratiæ cooperantis.

¶ Circa primum quæruntur decem.

¶ Primo, quid sit iustificatio impij.

¶ Secundo, vtrum ad eam requiratur gratiæ infusio.

¶ Tertio, vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij.

¶ Quarto, vtrum ad iustificationem impij requiratur motus fidei.

¶ Quinto, vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij contra peccatum.

¶ Sexto, vtrum præmissis sit connumeranda remissio peccatorum.

¶ Septimo, vtrum in iustificatione impij sit ordo temporis, aut subito.

¶ Octauo, de naturali ordine eorum quæ ad iustificationem concurrunt.

¶ Nono, vtrum iustificatio impij sit maximum opus Dei.

¶ Decimo, vtrum iustificatio impij sit miraculosa.

ARTI-

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimatertiæ Articulum primum

IN articulo primo quæstionis centesimæ decimatertiæ, nota, quòd author non dicit, quod iustificatio impij, de qua nunc sermo, sit motus: sed quod est secundum rationem motus de contrario in contrarium. Et dico hoc, quia iustificatio impij non oportet, quod sit de contrario in contrarium propter quæ, quoniam culpa macula, quæ est terminus à quo, non est res, positiua: sed est deficiens se per modum contrarij in alterum: sic enim se habet macula ad gratiam. Et propterea iustificatio impij est per modum motus in nobis: in angelis autẽ & adam in principio fuit per modum simplicis generationis.

Vide Ioã. Capreolum.

¶ Cætera quæ spectant ad oppositionem gratiæ & culpæ, inferius tractabuntur.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimatertiæ Articulum secundum.

¶ Vtrum peccatum gratiam tollat.

IN articulo secũdo quæstionis centesimæ decimatertiæ, dubium occurrit circa rationem litteræ, quo ad illam propositionem. Effectus dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, est gratia qua homo est dignus vita æterna. Videtur namque quòd propositio sit manifestè falsa: nam peccatum lux non tollit nisi reductionem naturalem per se: vt patet si ponere hominem in paris naturalibus. Et confirmatur, quia non plus tollit peccatum, quam bonum oppositum ponat: sed temperantia non ponit gratiam: ergo peccatum mortale oppositum non tollit nisi temperantiam.

Vide Ioã. Capreolum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd peccatum mortale tollit gratiam non directe, sed per consequenti, sicut enim, aut ponit aliquem esse, sicut negans animal, negat ex consequenti hominem, quamquam non ponens animal non ponat hominem. Sed hæc responsio licet vera sit, non tamen est sufficiens ex hoc liceat peccatum non saluaretur effectus gratiæ, quoniam ad necessitatem animalis illius negationem sequitur negatio hominis, tamen reparatum animali, reparatum est quicquid ablatum erat ex negatione animalis. Et similiter esset in proposito, quòd licet ad priuationem rectitudinis naturalis sequatur negatio rectitudinis gratiæ: tamen reparata rectitudine naturali, reparatum esset quicquid ablatum erat. Et confirmatur hoc, quia aut est sermo de rectitudine naturali iuncta actualiter rectitudini gratiæ, aut de rectitudine naturali absolute. Si primo, constat quod hoc est per accidens: nam accidit naturali rectitudini coniungi supernaturali, sicut animal homini. Si secundo, constat quod reparata rectitudine, restauratum est totum quod deperditum est. Dicendum est ergo, quòd quia omne peccatum mortale includit in se contrarietatem ad charitatem (vt in 2. 2. q. 24. articu. viii. habebimus) quia est transgressio illius præcepti charitatis negatiui, scilicet nihil est præterendum amicitiæ diuinæ: ideo omne peccatum mortale priuans rectitudine naturali, priuat etiam rectitudine gratiæ. Ita quod non priuat rectitudine gratiæ ex consequenti, sicut priuatio animalis est priuatio hominis, sed priuat ea formaliter. non quod priuatio rectitudinis naturalis, sit formaliter priuatio rectitudinis supernaturalis: quoniam priuationes distinguuntur penes habitus: sed quia tam hæ priuationes, scilicet vetustique rectitudinis, in peccato mortali hu-iusmodi inueniuntur, quia contra vtramque legem committimus, scilicet naturæ & charitatis eadem, transgressione, & sic sine inuenitur, sine non in illo subiecto, adulter transgreditur vtranque legem: ac per hoc tollit gratiam, si inuenit aut ponit illi obicem. Et sic intellecta propositione, efficax est processus literæ: nam ex hoc sensu sequitur, quod non fit reparatio per solam restitutionem naturalis rectitudinis: nam sicut duplex rectitudo est ablata, duplicem oportet restitui. Et per hoc patet responsio ad primam obiectionem & ad secundam. Nam non dicimus, quod plus priuatio tollat, quàm habitus oppositus ponat: sed dicimus, & bene, quod priuatio vna plus includit aliam, quàm oppositus habitus includat alium oppositum: malum namque morale mortale includit malum oppositum gratiæ, & tamen bonum morale non includit bonum gratiæ. Et ratio est, quia bonum consurgit ex causa integra, malum autem ex singularibus defectibus. Ad transgrediendum enim charitatis præceptum sat est transgredi

4. di. 17. q. 1. a. 3. qu. 1. Et Veri. q. 18. ar. 8.

Q. 110. a. 1. ar. 3.

Q. 71. ar. 6. et 72. et 73.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum ad remissionem culpæ, quæ est iustificatio impij, requiratur gratiæ infusio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ad remissionem culpæ, quæ est iustificatio impij, non requiratur gratiæ infusio. Potest enim aliquis remouere ab vno contrario sine hoc, quod perducatur ad alterum, si contraria fint mediata. Sed status culpæ & status gratiæ sunt contraria mediata. est enim medius status innocentiæ, in quo homo nec gratiam habet nec culpam. ergo potest aliqui remitti culpa sine hoc, quod perducatur ad gratiam.

2 ¶ Præterea, Remissio culpę consistit in reputatione diuina: secundum illud Psal. 31. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatũ. Sed infusio gratiæ ponit etiam aliquid in nobis: vt supra* habitum est. ergo infusio gratiæ non requiritur ad remissionem culpæ.

3 ¶ Præterea, Nullus subijcitur simul duobus contrarijs. Sed quædam peccata sunt contraria, sicut prodigalitas & illiberalitas. ergo qui subijcitur peccato prodigalitatis, non simul subijcitur peccato illiberalitatis. Potest tamen contingere, quòd prius ei subijciebatur, ergo peccando vitio prodigalitatis liberatur à peccato illiberalitatis, & sic remittitur aliquod peccatum sine gratia.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ro. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius.

CONCLVSIO.

¶ Non est ipsa peccatorum remissio absque diuinæ gratiæ infusione.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo peccando deum offendit, sicut ex supradictis* patet. Offensa autem non remittitur alicui, nisi per hoc, quod animus offensi pacatur offendenti. Et ideo secundum hoc peccatum nobis remitti dicitur, quòd deus nobis pacatur. Quæ quidem pax consistit in dilectione qua Deus diligit nos. Dilectio autem dei quãtum ex parte actus diuini, est æterna & immutabilis, sed quantum est ad effectum, quem no bis imprimit, quandoque interrũpitur, prout scilicet ab ipso quandoque deficimus, & quandoque iterum recuperamus. Effectus autem diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, est gratia, qua homo sit dignus vita æterna, à qua peccatum mortale excludit. Et ideo non posset intelligi remissio culpæ, si non adesset infusio gratiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd plus requiritur ad hoc, quòd offendenti remittatur offensa, quã ad hoc, quod simpliciter aliquis non offendens non habeatur odio. Potest enim apud homines contingere, q̃ vnus homo aliquem alium nec diligat, nec odiat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

quodcunque præceptum cuiuscunque: ad implendum autem ex charitate, sic enim solum charitatis bonum participatur obediendo præcepta non sufficit quodcunque præceptum implere: sed exigitur infusa gratia, vt patet ex dictis.

Annot.

¶ In responsione ad primum eiusdem secundi articuli dubium occurrit de propositione illa, Gratia & culpa sunt opposita immediata respectu hominis lapsi, sed nō respectu hominis absolute. Et de ratione eius, scilicet quia hoc fit sine speciali benevolentia, videtur in primis quod ratio nihil valeat, sed sit sophisma à speciali benevolentia ad talem. Specialis siquidē benevolentia ad inimicum, potest haberi quo ad tria. Primo, quod non habeatur amplius pro inimico, quamuis nec pro amico: experimur enim in nobis, quod inimico remittimus absque eo q̄ velimus illum ad consortium nostrum. Secundo,

Li.1.ca.26. in fin.10.7.

quo ad rectitudinem naturalem, quia per peccatum est ablata, & sic restituetur hominem in statū pristinum absque gratia. Tertio quo ad dignitatē vitę eternę: & hoc fit per gratiam. Vnde author ex speciali benevolentia inimici, inferens specialem benevolentiam dignitatem vitæ æternæ, erraulticū isti effectus benevolentiæ sic se habeant, quod primus à secundo, & secundus à tertio sit separabilis etiam in inimico. Propositio deinde ipsa falsa reitur: quoniam ex quo gratia & culpa non sunt oppositā immediata secundum se, nec respectu hominis, nec respectu inimici, nec respectu dilectionis, aut potentiæ diuinæ, sequitur quod non sunt oppositā immediata.

¶ Ad hoc dicendum quo ad vtrunque dicitur, quod gratia & culpa in homine lapso sunt opposita immediata, non ex natura oppositorum, sed ex diuino statuto, quo ordinauit, nunquam remittendum peccatum, nisi per donum gratiæ gratum facientis: & propterea opus est tali benevolentia speciali. Et sic cessant obiecta.

¶ Sed hæc solutio licet ab aliquibus teneatur vt vera, secundum doctrinam authoris non est vera: vt in sequenti dubio patebit. Vnde aliter dicēdum est, quod gratia & culpa licet absolute & respectu hominis nō sint opposita immediata, respectu tamē hominis lapsi sint opposita immediata, ex habitudine extremorum ad tale subiectum: sicut enim inter cęcum & videntem respectu canis absolutè datur medium per abnegationem, & respectu eiusdem post nonū die non datur mediū (canis enim ante nonum diem nec est cęcus, nec videt: post nonum autem diem aut est cęcus aut videns) ita inter gratiam & culpā respectu hominis absolutè datur medium per abnegationem: sed respectu hominis lapsi non datur medīū. Et ratio est, quia homo lapsus se habet ad hæc, vt ad priuationem & habitum: quoniam ex hoc quod peccauit subiectus est privationi rectitudinis gratię, id est priuationi contunctionis ad deum obiectum charitatis: quia ex actuali auersione ab incommutabili bono, quam peccando habuit, remanet quasi habitualiter auersio ab eodem, qua obicem tenet & impedimētum, diuinę infusionis gratiæ. Et propterea opus est speciali benevolentia Dei, quo ad hunc effectum, qui est gratia gratum faciens: quoniā opus est benevolentia auferente priuationem illam, priuatio autem non aufert nisi oppositum habitum. Vnde error nullus in processu literæ est.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd non est eadem ratio in nobis & deo: quia remittio nostra potest esse ex parte remittentis solum (possum enim perseuerani inimico parcere) sed remissio dei oportet quod sit ex parte eius, cui remittitur. Quoniam abominabilis est domino impius, & impietas eius. Et propterea oportet illum mutari ab impij priuatione ad habitum oppositum: si enim ad rectitudinem naturalem solum reduceretur, adhuc impius remaneret propter obiectum oppositum charitati diuinæ non ablatum: qui non erat in eo, quum esset in rectitudine naturali ante casum.

Quæstio.

¶ *Num per solam gratiam sit iustificatio.*

¶ In eodem 2. art. dubium occurrit, an gratia gratum faciens, ita exigatur ad iustificationem impij, quòd impossibile sit per quancunque potentiam aliter iustificari impium.

¶ Scot. nanque in 2. sen. di. 28. & in 4. di. 1. q. 6. & in 14. d. 1. & di. 16. q. 2. tenet quòd de potentia absoluta dei potest iustificari impius absque gratiæ dono habituali. Author autē in hoc arti. tenet oppositū: dum in corpore arti. dicit, quod non posset intelligi remissio culpę, si nō adesset infusio gratię: constat enim quod si esset possibile secundum potentiam absolutam, quod posset intelligi. Fundamentum Sco. est: Quia homo post commissum peccatum dicitur peccator ex solo reatu, id est obligatione ad pœnam per actum diuinæ voluntatis: ex hoc enim sequitur, quod homo potest transire de statu obligationis ad statum non obligationis ex hoc solo, quod diuina voluntas ab æterno ordinasset Sortem, qui heri peccauit, esse obligatum pœnæ vsque ad primā horam diei crastini: exclusiue. statim enim aduenientē illa hora, non esset amplius obligatus ad pœnam, ac per hoc non esset in peccato mortali absque infusione gratiæ & mutatione aliqua in Deo.

¶ Probat autem conclusionem suam dupliciter. Primo sic, Gratia & culpa nō sunt immediatè opposita secundum se, nec per comparationem ad potentiā faciendi: ergo potest de culpa transiri absque gratia. Antecedens quo ad primam partem patet: quia datur medium, scilicet status innocentiæ. Quo ad secundam vero, quia qualemcunque potuit deus facere voluntatem, talem præcisè potest reparare post quam peccauerit. Secūdo sic, peccato repugnant duo, scilicet gratia & rectitudo naturalis sine gratia: ergo per quodlibet eorum excluditur: non ergo exigitur gratia. Multa alia affert, sed in his consistit tota vis, ex quibus vult non solum quòd sine gratiæ infusione, sed sine etiam rectitudinis naturalis restitutione sola Dei voluntate non obligante eum qui peccauit ad culpam, potest fieri remissio de potentia Dei absoluta.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis non oportet alia iacere fundamēta, sed recolenda sunt quæ superius in tractatu de macula dicta sunt. Et aduertendum est, quod, vt Magister in 18. di. 4. sen. dicit, & bene, proportionaliter se habet peccator dum peccat actu, & dum peccator remanet, quia dum peccat actuali auersione à Deo, charitatis obiecto malus fit, dum peccator manet auersione derelicta, malus

Fili peccasti, non adijcias iterum. Hoc autem non sufficit, sed additur, Et de pristinis deprecare, vt tibi remittātur: transit enim peccatum actu, & remanet reatu, vt suprà * dictum est, & ideo, cum aliquis à peccato vnius vitij transiit in peccatum contrarij vitij, definit quidem habere actum præteriti, sed nō definit habere reatum. Vnde simul habet reatum vtriusque peccati, non enim peccata sunt sibi contraria ex parte auersionis à deo, ex qua parte peccatum reatum habet.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus liberi arbitrij.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ad iustificationem impij non requiratur motus liberi arb. Videmus enim, quòd per sacramentum baptismi sed si eum offendat, quòd ei dimittat offensam, hoc non potest contingere absque speciali beneuolentia. Beneuolentia autem Dei ad hominē reparari dicitur per donum gratiæ: & ideo licet homo antequā peccet, potuerit esse sine gratia & sine culpa, tamen post peccatum non potest esse sine culpa; nisi gratiā habeat.

¶ Ad secundum dicēdum, quod sicut dilectio Dei non solum consistit in actu voluntatis diuinæ, sed etiam importat quendam gratię esse ctum (vt supra * dictum est) ita etiam & hoc, quod est deum non imputare peccatum homini, importat quendam effectum in ipso, cui peccatum non imputatur: quod enim alicui nō imputetur peccatum à Deo, ex diuina dilectione procedit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Augustinus dicit* in lib. De nuptijs & concupiscentia: Si à peccato desistere, hoc esset nō habere peccatum, sufficeret, vt hoc moneret Scriptura, vitę eternę: & hoc fit per gratiam. Vnde author ex speciali benevolentia inimici, inferens specialem benevolentiam dignitatem vitæ æternæ, erraulticū isti effectus benevolentiæ sic se habeant, quod primus à secundo, & secundus à tertio sit separabilis etiam in inimico. Propositio deinde ipsa falsa reitur: quoniam ex quo gratia & culpa non sunt opposita immediata secundum se, nec respectu hominis, nec respectu inimici, nec respectu dilectionis, aut potentiæ diuinæ, sequitur quod non sunt opposita immediata.

¶ Ad hoc dicendum quo ad vtrunque dicitur, quod gratia & culpa in homine lapso sunt opposita immediata, non ex natura oppositorum, sed ex diuino statuto, quo ordinauit, nunquam remittendum peccatum, nisi per donum gratiæ gratum facientis: & propterea opus est tali benevolentia speciali. Et sic cessant obiecta.

¶ Sed hæc solutio licet ab aliquibus teneatur vt vera, secundum doctrinam authoris non est vera: vt in sequenti dubio patebit. Vnde aliter dicēdum est, quod gratia & culpa licet absolute & respectu hominis nō sint opposita immediata, respectu tamē hominis lapsi sint opposita immediata, ex habitudine extremorum ad tale subiectum: sicut enim inter cęcum & videntem respectu canis absolutè datur medium per abnegationem, & respectu eiusdem post nonū die non datur medīū (canis enim ante nonum diem nec est cęcus, nec videt: post nonum autem diem aut est cęcus aut videns) ita inter gratiam & culpā respectu hominis absolutè datur medium per abnegationem: sed respectu hominis lapsi non datur medīū. Et ratio est, quia homo lapsus se habet ad hæc, vt ad priuationem & habitum: quoniam ex hoc quod peccauit subiectus est priuationi rectitudinis gratię, id est priuationi contunctionis ad deum obiectum charitatis: quia ex actuali auersione ab incommutabili bono, quam peccando habuit, remanet quasi habitualiter auersio ab eodem, qua obicem tenet & impedimētum, diuinę infusionis gratiæ. Et propterea opus est speciali benevolentia Dei, quo ad hunc effectum, qui est gratia gratum faciens: quoniā opus est benevolentia auferente priuationem illam, priuatio autem non aufert nisi oppositum habitum. Vnde error nullus in processu literæ est.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd non est eadem ratio in nobis & deo: quia remittio nostra potest esse ex parte remittentis solum (possum enim perseuerani inimico parcere) sed remissio dei oportet quod sit ex parte eius, cui remittitur. Quoniam abominabilis est domino impius, & impietas eius. Et propterea oportet illum mutari ab impij priuatione ad habitum oppositum: si enim ad rectitudinem naturalem solum reduceretur, adhuc impius remaneret propter obiectum oppositum charitati diuinæ non ablatum: qui non erat in eo, quum esset in rectitudine naturali ante casum.

¶ *Num per solam gratiam sit iustificatio.*

¶ In eodem 2. art. dubium occurrit, an gratia gratum faciens, ita exigatur ad iustificationem impij, quòd impossibile sit per quancunque potentiam aliter iustificari impium.

¶ Scot. nanque in 2. sen. di. 28. & in 4. di. 1. q. 6. & in 14. d. 1. & di. 16. q. 2. tenet quòd de potentia absoluta dei potest iustificari impius absque gratiæ dono habituali. Author autē in hoc arti. tenet oppositū: dum in corpore arti. dicit, quod non posset intelligi remissio culpę, si nō adesset infusio gratię: constat enim quod si esset possibile secundum potentiam absolutam, quod posset intelligi. Fundamentum Sco. est: Quia homo post commissum peccatum dicitur peccator ex solo reatu, id est obligatione ad pœnam per actum diuinæ voluntatis: ex hoc enim sequitur, quod homo potest transire de statu obligationis ad statum non obligationis ex hoc solo, quod diuina voluntas ab æterno ordinasset Sortem, qui heri peccauit, esse obligatum pœnæ vsque ad primā horam diei crastini: exclusiue. statim enim aduenientē illa hora, non esset amplius obligatus ad pœnam, ac per hoc non esset in peccato mortali absque infusione gratiæ & mutatione aliqua in Deo.

¶ Probat autem conclusionem suam dupliciter. Primo sic, Gratia & culpa nō sunt immediatè opposita secundum se, nec per comparationem ad potentiā faciendi: ergo potest de culpa transiri absque gratia. Antecedens quo ad primam partem patet: quia datur medium, scilicet status innocentiæ. Quo ad secundam vero, quia qualemcunque potuit deus facere voluntatem, talem præcisè potest reparare post quam peccauerit. Secūdo sic, peccato repugnant duo, scilicet gratia & rectitudo naturalis sine gratia: ergo per quodlibet eorum excluditur: non ergo exigitur gratia. Multa alia affert, sed in his consistit tota vis, ex quibus vult non solum quòd sine gratiæ infusione, sed sine etiam rectitudinis naturalis restitutione sola Dei voluntate non obligante eum qui peccauit ad culpam, potest fieri remissio de potentia Dei absoluta.

multiplicem: & hoc est regulare: & est motus acceptantis gratiam, vt in litera dicitur. Quod non intelligas, sic qua si gratia sit obiectum diuinus actus, qui sit acceptatio, sed in actu exercito: quia licet sit motus liberi arbitrij exercentis acceptationem gratiæ: exercetur enim hic per hoc, quod voluntas mouetur in Deum principium gratiæ in remittendo peccatorum, amando ipsum cum detestatione offensæ suæ. Quandoquę concurrit prævenies, vt in dormientibus: vel non subsistens: vt in responsione ad primum dicitur.

¶ Et scito, quòd si diligenter inspiciamus rationis assignatæ in litera, scilicet quòd Deus mouet omnia sua iudicium de tali motione, ac per hoc capax est liberi arbitrij, per liberum arbitrium, videlicet quod quando contingeret adultum mentem competem, vigilantem, & conicium sufficiens sacramentum absque actuali deuotione simultanea cum sacramento, quamuis præcedenter fuerit deuotio, non tamen tunc gratiæ infundit gratiam iustificantem, simul mouendo liberum arbitrium, & liberum arbitrium mouetur, consentit, quod gratia infunditur. Necesse est in amentibus & infantibus constitutis: quoniam conditio status talem facit, vt suauiter moueantur absque motione liberi arbitrij in illis. Et si infiniter, ergo si post præcedentem deuotionem excitant quis in suscepturę sacramenti, obiectum gratiæ ponit, & consequenter peccatur mortaliter: respondetur quòd potest morio libe. arbit. finaliter, gratiæ infusionis est, & non habere ius est signum non requirendi gratiam: consequens est quod idem iudicium de tali motione. Vnde sicut euagatio non ponit obicem gratiæ, sic nec dictæ motioni: nec est peccatum mortale. Sed si per aduenientem non sacramentum non requiratur euagatus ad liberi arbitrij: attendentis in dispositionem, quod non sufficiens est, quod non sufficientio impij tunc Gratiæ infusionem. Nec tamen oportet quod peccet quis propter mortaliter, sed potest per obicem, quem fructu sacramentum non potest de eo, vt ipse de eo qui diligenter se disposuit. Et hæc sunt

ptismi iustificantur pueri absque motu liberi. arbitrij, & etiam interdum adulti. Dicit enim Aug. in 4. confes. quod cum quidam suus amicus laboraret febribus, iacuit diu sine sensu in sudore lethali, & dū desperaretur, baptisatus est nesciens, & renatus est: quod fit per gratiā iustificantem. Sed deus potentiam suam non alligauit sacramentis: ergo etiam potest iustificare hominem sine sacramentis absque omni motu liberi arbitrij.

2 ¶ Præterea, In dormiendo homo non habet vsum rationis, sine quo non potest esse motus lib. arbit. sed Salomon in dormiendo consecutus est à deo donum sapientiæ, vt habetur 3. Reg. 3. & 2. Paral. 1. Ergo etiam pari ratione donum gratiæ iustificantis quandoque datur homini à Deo absque motu liberi arbitrij.

3 ¶ Præterea, Per eandem causam gratia producitur in esse, & conseruatur. Dicit * enim Augustinus 8. super Gen. ad literam, quòd ita se debet homo ad deum conuertere, vt ab illo semper fiat iustus. Sed absque motu liberi arbit. gratia in homine cōseruatur. ergo absque motu liberi arbitrij potest à principio infundi.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 6. Omnis qui audit à patre, & didicit, venit ad me. Sed discere non est sine motu liberi arbitrii, addiscens enim consentit docenti. ergo nullus venit ad deum per gratiam iustificantem, absque motu liberi arbitrii.

CONCLVSIO.

¶ Necessarius est motus liberi arbitrij gratiam acceptantis, ad ipsam iustificationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod iustificatio impij fit, deo mouente hominem ad iustitiam: ipse enim est qui iustificat impium, vt dicitur Roma. 3. Deus autem mouet omnia secundum modum vniuscuiusque, sicut in naturalibus videmus, quod aliter mouentur ab ipso grauia, & aliter leuia, propter diuersam naturam vtriusque. Vnde & hominem ad iustitiam mouet secundum conditionem naturæ humanæ. Homo autem secundum propriam naturam habet, quod sit liberi arbitrij, & ideo in eo, qui habet vsum liberi arbitrij, non fit motio à Deo ad iustitiam absque motu liberi arbitrij, sed ita infundit donū gratiæ iustificantis, quod etiam simul cum hoc mouet liberum arbit. ad donum gratiæ acceptandum in his, qui sunt huius motionis capaces.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quod pueri non sunt capaces motus liberi arbitrij & ideo mouentur à Deo ad iustitiam per solam informationem animæ ipsorum. Hoc autem non fit sine sacramento: quia sicut peccatum originale, à quo iustificātur, non propria voluntate ad eos peruenit, sed per carnalem originem, ita etiam per spiritualem regenerationem à Christo in eos gratia deriuatur. Et eadem ratio est de furiosis & amentibus, qui nunquam vsum libe. arbitrij habuerūt. Sed si quis aliquādo habuit vsum lib. arbitrij & postmodum eo carcat, vel per infirmitatem, vel per somnum, non consequitur gratiam iustificantem per baptismum exterius adhibitum, aut per aliquod aliud sacramentum, nisi prius habuerit sacramentum in proposito, quod sine vsu lib. arb. non contingit. Et hoc modo ille de quo loquitur Aug. renatus fuit, quia & prius & postea baptismum acceptauit.

¶ Ad secundum dicendum, quod etiam Salomon dormiendo non meruit sapientiam, nec accepit, sed in somno declaratum est ei, quod propter præcedens desiderium ei à deo sapientia infunderetur. Vnde ex eius persona dicitur sapientiæ 7. Optaui, & datus est mihi sensus. Vel potest dici, quod ille somnus non fuit naturalis, sed somnus prophetiæ, secundum quod dicitur Numeri 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, per somnium aut in visione loquar ad eum, in quo casu aliquis vsum liberi arbit. habet. Et tamen sciendum est, quòd non est eadem ratio de dono sapientię & de dono gratię iustificātis. Nam donum gratiæ iustificantis præcipuè ordinat hominem ad bonum, quod est obiectum voluntatis. & ideo ad ipsum mouetur homo per motum volūtatis, qui est motus liberi arbit. sed sapiētia perficit intellectum, qui præcedit voluntatem. vnde absque completo motu lib. arbit. potest intellectus dono sapientiæ illuminari, sicut etiā videmus, quòd in dormiendo aliqua hominibus reuelantur, sicut dicitur Iob. 33. Quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos, instruit disciplinam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in infusione gratiæ iustificantis est quædam transmutatio animæ humanæ, & ideo requiritur motus pro prius animæ humanæ, vt anima moueatur secundum modum suum. Sed conseruatio gratiæ est absque transmutatione. vnde non requiritur aliquis motus ex parte animæ, sed sola continuatio influxus diuini.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus fidei.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ad iustificationem impij, non requiratur motus fidei. Sicut enim per fidem iustificatur homo, ita etiā & per quædam alia, scilicet per timorem, de quo dicitur Eccles. 1. Timor Domini expellit peccatum: nam qui sine timore est, non potest iustificari. & iterum per charitatem secundum illud Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. & iterum per humilitatem, secundum illud Iac. 4. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. & iterum per misericordiam, secundum illud Prouerbi. 15. Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Non ergo magis motus fidei requiritur ad iustificationem impij, quàm motus prædictarum virtutum.

2 ¶ Prætera, Actus fidei non requiritur ad iustificationem, nisi inquantum per fidem homo cognoscit deum, sed etiam aliis modis potest homo deum cognoscere, scilicet per cognitionem naturalem & per donum sapientiæ. ergo non requiritur actus fidei ad iustificationem impij.

3 ¶ Præterea, Diuersi sunt articuli fidei, si igitur actus fidei requiratur ad iustificationē impij, videtur quod oporteret hominem, quando primo iustificatur, de omnibus articulis fidei cogitare: sed hoc videtur inconueniens, cum talis cogitatio longam temporis moram requirat, ergo videtur quod actus fidei nō requiratur ad iustificationem impij.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Roma. 5. Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum.

CONCLVSIO.

¶ Motus fidei requiritur ad ipsam interioris hominis iustificationem, secundum quem primo in deum conuertatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum * est, motus lib. arb. requiritur ad iustificationem impij, secundum quod mens hominis mouetur à deo. Deus autem mouet animam hominis, conuertendo eam ad seipsum, vt dicitur in Psal. 84. secundum aliam literam, Deus tu conuertens viuificabis nos. & ideo ad iustificationem impij requiritur motus mentis, quo conuertitur in deum. Prima autem conuersio in deum fit per fidem, secundum illud ad Hebr. 11. Accedentem ad deum oportet credere, quia est. & ideo motus fidei requiritur ad iustificationem impij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod motus fidei non est perfectus nisi sit charitate informatus. vnde simul in iustificatione impij, cum motu fidei est etiā motus charitatis. mouetur autē lib. arb. in deum ad hoc, quòd ei fiat subiectio: vnde etiam concurrit actus timoris filialis & actus humilitatis. Contingit enim vnum & eundem actum lib. arb. diuersarum virtutum esse, secundum quod vna imperat, & alia imperatur, prout scilicet actus est ordinabilis ad diuersos fines. Actus autem misericordiæ operatur circa peccatum per modum satisfactionis: & sic sequitur iustificationem vel per modū præparationis, inquantum misericordes misericordiam consequuntur: & sic etiam potest præcedere iustificationem, vel etiā ad iustificationem cō-

Annot.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæterciæ Articulum quartum.

IN articulo quarto eiusdem quæstionis in responsione ad primum, scito Nouitie, misericordiæ actus simultaneus in iustificatione impij in litera positus, prout clauditur in dilectione proximi, est ille de quo scriptum est, Misereæ animæ tuæ, placens deo. Comprehendor enim ego sub dilectione proximi, qui teneor diligere proximum sicut meipsum.

Annot.

3. qu. 36 a. 6 ad 1. et 3. & 2. di. 26. ar. 4. ad 4. & 3 di. 30. ar. 5. ad 3. et 4 di. 17. q. 1. ar. 3 q. 3. Et veri. q. 28. ar. 4.

Ar. præced.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæstio.

a ¶ Super Quæstionis centesimædecimæterciæ Articulum quintum.

¶ Num culpa & gratia sint oppositæ.

IN art.5.ciusdem q.dubium occurrit de oppositione iustitiæ & culpæ termino rum iustificationis impij:quoniam super hoc magna controuersia videtur, & tamen fundat quodam modo totam præmienti doctrinam.Scotus igitur in 4.distin.14.qu.1. probat dupliciter gratiam & culpam non opponi formaliter. Primo, quia vnigratiæ vna tantum pri tuatio per se opponitur: sed gratia est vna & privatio culpæ est multiplex diuersarum rationum:vt patet de tanta diuersitate peccatorum.ergo, secundo, quia agens potens effectiue vel defectiue super vnum oppositorum, potest eodem modo super non esse alterius: sed homo potest superesse culpæ effectiue vel defectiue.& non potest super non esse gratiæ: quia non esse gratiæ est nihil, ad quod creata potentia non se extendit, ergo non sunt formaliter oppositæ.

Q.63.ar.2. & ar.4 ad 3.

Inf.d.7. ad 1.& 2.& qua. 88 a. 2.10.& 4. d.17.q.1.a. 3.q.4. et 3. contra cap. 158.Et ver. q.28.ar.5.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est , quod de culpa & de gratia dupliciter loqui possumus,scilicet loquendo de culpa & gratia, id est, de macula quæ peccator post peccatum dicitur peccator: de gratia , id est dono habituali, quo formaliter est quis gratus deo,non curando nunc de distinctione inter gratiam, charitatem, & sibi necessario connexa. Et sic est sermo præsens , & dicimus quod gratia & culpa sunt formaliter oppositæ privatiuè , sicut tenebra & lumen . Quod probatur ex hoc, quod auersio ab incommutabili bono, qua formaliter peccator post actum dicitur peccator, & auersus à deo charitatis obiecto,contrariatur directe priuatiuæ conuersioni ad deum charitatis obiectum. Cõstat autem quod culpa & gratia hæc important, scilicet auersionem,& conuersionem huiusmodi.ergo,&c.

Ar.1.huius quæst.

¶ Ad primum obiectionem Sco.habes responsionem in litera ex ar.1.huius q.in responsione ad primũ,quod sicut terminus ad quē iustificationis est vnus, s. iustitia metaphorice dicta : ita terminus à quo iniustitia seu iniquitas:& in hoc conuenit omne peccatum . Vnde dicitur quòd priuatio culpæ potest dupliciter sumi,scilicet in ordine ad causam suam, s.conuersionem ad commutabile bonum : & sic non est vnius, sed diuersorum rationum,iuxta specificam diuersitatem peccatorum. Allo modo secundum communem rationem auersionis ab incommutabili bono: & sic est vna vnius, scilicet rationis . Vnde omnia peccata mortalia conueniunt ex parte auersionis, & non multiplicant auersionem ex hac parte , sed intendunt eam, sicut appositio impedimentorum in medio auget elongationem à lumine. Et quia culpa est formaliter opposita gratiæ,inquantum est priuatio conuersionis ad deum

(vt dictũ est)ideo negatur q culpa, vt priuatiuè opposita gratiæ, nõ sit vna.

¶ Ad secundã potest primo negari maior: & dici, quod sufficit potic in ad esse alterius demeritoriei:hoc enim modo homo potest ratio istius tertij membri est, quando alterum oppositum eli ex altion practipio pẽdens . Secundo potest negari minor, pro quanto dam motus quo humana mẽs mouetur à deo à statu peccati in statum iustitiæ . oportet igitur quod humana mens se habeat ad vtrũque extremorum secundum motum h.ar . sicut se habet corpus localiter motum ab aliquo mouente ad duos terminos motus . Manifestũ est autem in motu locali corporum, quod corpus motum recedit à termino à quo , & accedit ad terminum ad quem . vnde oportet quòd mens humana, dum iustificatur per motum li. arb.recedat à peccato. & accedat ad iustitiam: recessus autem & accessus in motu lib. arb. accipitur secundum detestationem & desiderii. Dicit enim *Au. super Io.exponens illud: mercenarius autem fugit. Affectiones nostræ motus animorum sunt, lætitia, animi diffusio : timor animi fuga est : progrederis animo cum appetis , fugis animo cũ metuis. oportet igitur quòd in iustificatione impij sit motus li.ar. duplex. Vnus quo per desiderium tendat in dei iustitiam , & alius quo detestetur peccatum.

*super non esse gratiæ , quia deficiendo ponit obicem diuinæ infusioni, & conseruationi gratiæ in se . Ad probationem de annihilatione pluries dictum est , quod gratia quando definit habere,aut annihilatur propter plures rationes alias dictas.

¶ In eodem 1. art. nota differẽtiam inter motum naturalem & voluntarium, quod in natura idem numero est motus localis , quo aceditur à termino ad quem , & receditur à termino à quo . In voluntario autem, quia animaliter oportet vtrum- que fieri , alter actus est , cuius obiectum est bonum , ad quod animam recedentis se habet. & alter , cuius obiectum est bonum , ad quod animam accedentis se habet. Et propterea in litera dicitur , quod duplex motus liberi arbitrii requiritur: alter detestationis mali, & alter actionis ad bonum.ex quibus duobus integratur quasi vnus modus vnanimitatis à malo in bonum,à culpa ad iustitiam gratiæ .

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad eandem virtutem pertinet prosequi vnum oppositorum, & refugere aliud : & ideo sicut ad charitatem pertinet diligere deum, ita etiã detestari peccata,per quæ anima separatur à deo.

¶ Ad secundum dicendum,quod ad posteriora non debet homo regredi per amorem : sed quantum ad hoc debet ea obliuisci, vt ad ea non afficiatur : debet tamen eorum recordari per considerationem,vt ea detestetur:sic enim ab eis recedit.

¶ Ad tertium dicendũ,quod in tempore precedente iustificationem, oportet quod homo singula peccata, quæ commisit, detestetur,quorum memoriam habet: & ex tali considerationepræcedenti subsequitur in anima quidã motus detestantis vniuersaliter omnia peccata cõmissa,inter quæ etiam includuntur peccata ob liuioni tradita : quia homo in statu illo est sic dispositus,vt etiam de his, quæ non meminerit, cõtereretur,si memorię adessent:& iste motus concurrit ad iustificationem.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Virum remissio peccatorum debeat numerari inter ea,qua requiruntur ad iustificationem impij.

ADSEXTVM sic proceditur.Videtur quod remissio peccatorum non debeat numerari inter ea,quæ requiruntur ad iustificationẽ impij. Substantia enim rei non connumeratur his, quæ ad rem requiruntur:sicut homo non debet cõnumerari animę & corpori:sed ipsa iustificatio impij est remissio peccatorum,vt dictum* est , ergo remissio peccatorũ non debet computari inter ea,quæ ad iustificationem impij requiruntur.

2 ¶ Præterea, Idẽ est gratiæ infusio, & culpæ remissio ,sicut idẽ est illuminatio, & tenebrarum expulsio : sed idem non debet connũeruersionibus peccatorum , quando in veritate connertuntur. Virum autem præter vniuersalem contritionem requiratur singularis de singulis cõmissis, non spectat ad præsentem locum, vbi de detestationibus præcedentibus iustificationem impij est sermo . Constat autem has singulares detestationes non esse contritiones:quia non sunt informatæ charitate,sed attritiones . Quare ipsum nomen sonat , præcedunt generationis ordine contritionem ; quia enim aliquid attenitur , quàm conteratur .

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæterciæ Articulum sextum.

¶ Num peccatorum remissio consummatio sit iustificationis .

IN art.sexto in calce corporis articuli, vbi dicitur quòd remissio peccatorum est consummatio, siue peruentio ad terminum huius motus , qui est iustificatio impij,dubium occurrit.Tum quia iustitia,vt in primo articulo dictum

fuit,est terminus ad quem , in cuius consecutione consummatur iste motus: tum quia expulso termino à quo,in nullo motu habet rationem termini ad quem,vt patet inductiue . Constat autem, quod remissio peccatorum est expulsio culpæ,quæ est terminus à quo,& iste est motus,ergo,&c.

¶ Ad hoc dicitur, quod quemadmodũ in omni mutatione ordo naturæ exigit quod agentis, quæ inueniuntur in termino ad quem, faciunt inductionis formæ intentæ & expulsionis oppositi,primo sit in ultimo fit expulsio oppositi,vt patet in illuminatione . in qua licet simul accendatur & illuminetur , & excludatur à tenebris : ex hoc tamẽ quòd illuminatur excluditur à tenebris: ac per hoc exclusio est cõsummatio , & peruentio ad terminum, ita in hoc motu iustificationis impij terminus ad quẽ habet in se duo, scilicet inductionẽ iustitiæ & remissionem culpæ,& hæc habet vltimã rationẽ , & propterea in litera dicitur , quod in remissione peccatorum consummatur iustificatio impij.

¶ In responsione ad primum,dubium confurgit circa illa verba, iustificatio impij dicitur esse ipsa remissio peccatorum, secundum quod omnis motus speciem accipit a termino : nam plus requiritur ad esse terminum speciantem motum , quã ad esse terminum eiusdẽ. Et propterea licet ex pposito habeat ratio termini vltimi termini: non habet tamen rationẽ terminus specificantis : non habet specificatur illum motio ab expulsione tenebrę,sed à lumine:malẽ ergo videtur dictum, quòd motus iste dicitur remissio peccatorum , secundum quod omnis motus speciem sumit a termino, tanquam remissio culpæ sit terminus specificans talem motum.

¶ Ad hoc dicitur, quod motus seu mutatio est duplex. Quedam de cuius termini inductionis ratione est expulsio cõtrarij seu priuatiui,quędã, cui accidit hoc exemplũ. Primi est, Omnis motus seu mutatio tã successiua quàm per se habet in memoria,pertus cogitare tempus ctus ,sufficit ad iustificationem impij : quę nium, præceptum de ac memorationem in actu lari affirmatiuum est , de pro semel tantum obligat, s. tempore conuenionis , absolute loquendo . Sed significat necessitatem naturalis gradus tatem in primo modo fit lumẽ tãtũ, & nõ fit lumen expellens tenebrã, in secundo autem fit totum hoc, scilicet lumen expellens tenebrã. Et ex hoc ista illuminatio differt ab illa: quoniam ex hoc habet rationem motus seu mutatiõis de contrario,seu priuatiuo in contrarium , seu formã , propter quod differt à primo,quæ habet rationem simplicis productionis ex simplici negatione in aliquid ens,ideo ab ista vltima ratione termini ad quem, qua expellit oppositum motus : huiusmodi dicitur sumere speciem. Sic autem esse in proposito, quòd primo modo fit terminus ad quem,est sola iustitia:quãdo secũdo modo fit terminus ad quem,est iustitia expellens culpã. Et quia ex hoc habet vltimam differentiam iustificatio ista , per quam differt à iustificatione etiam completa,ideo ex hac iustificatio impij dicitur sumere speciem sicut motus à suo termino. Et ex hoc soluitur argumentum literæ:quia ad iustificationem impij concurrit remissio culpæ,vt substantia eius non absolute,sed pro quanto habet motus ex termino : & quia plura alia ad iustificationem requiruntur, ideo remissio connumeratur alijs .

¶ In responsione ad secundum eiusdem 6. artic. dubium occurrit de intentione authoris , an intendat quod gratiæ infusio & remissio culpæ sint idem secundum substantiam , & distinguantur secundum terminos : an intendat , quòd sint, conueniant, & distinguantur sicut generatio & corruptio , quorũ generatio vnius est corruptio alterius.

¶ Ratio dubij est, quia in literis vtrunque dicitur. & vtrũque simul verũ esse non potest,—nam quum ex aqua fit ignis, sunt ibi simul duæ mutatiões secundum substantiã, & quatuor termini. Alterius est generatio de nõ esse ad esse ignis: alterius est corruptio de esse in no nesse aque. Et si sic est in proposito ,non est verum quòd sint idem secundum substantiam gratiæ infusio & remissio culpæ: & si nõ est sic, non differunt:& conueniunt vt generatio & corruptio, vt in litera dicitur. Ad hoc dicitur, quod hic oportet cautũ esse, ne diuertamus de vno in aliud, & f.illamut:nã distinguere oportet de generatiõe & corruptiõe. vt sunt actiones, & vt sunt mutationes. Si namque est sermo de actione generatiua & corruptiua, sic dicendum est, quod est eadem secundum subsistentiam , & distinguntur secundũ terminos:est namque actio est,qua calidum generat caloię, & corumpit frigus, scilicet calefactio:quę inquantũ terminatur ad expulsionem frigoris, dicitur corruptio actiue,& inquantum terminatur ad calorem,dicitur generatio actiue. Et ad hunc sensum directe tendit littera,quo niam tam gratiæ infusio, quàm remissio culpæ actionem significat. Alia generatiuam , ista expulsiuam.Si autem esset sermo de generatione & corruptione vt sunt mutationes,tunc dicendũ est, quod non est simile de eis & de propositis : nem generatio & corruptio vt dictum est , sunt duæ mutationes inter quatuor terminos, in iustificatione autem impij est vna sola motatio inter duos terminos , scilicet de culpa ad gratiam, seu iustitia. Et ratio est, quia culpa nõ est aliquid positium , à cuius esse ad nõ esse oporteat esse mutationem,quæ est corruptio : sed est priuatio gratiæ,vt dictum est.Et quo niam Sco. in 4.d.14.q.1. hoc impugnat, asserẽdæ sunt duæ rationes suæ,vt veritas magis eluceſcat. *ar. præced.*

¶ Arguit primo,Idem simpliciter nõ potest pluscari , & non plurificari : & hoc accipiendo terminos vniformiter : sed remissio culpæ pluficatur : consequutio gratiæ non plurificatur : ergo . Probatur minor, quia cuilibet culpæ respõdet propria remissio.

Probatur, quia potest remissio vnius separari ab altera, puta si commisisset tot culpas. Secundo sic. Idem non separatur ab eodem : & hoc vniformiter fumendo terminos : sed expulsio culpæ & acquisitio gratiæ separantur abinuicem, vt patet ex eo, quòd gratia datur innocentibus angelis, & Adæ in principio . & Deus potest de potentia absoluta parcere absque infusione gratiæ. Reliquas rationes Scoti attulimus suprius de oppositione terminorum, scilicet gratiæ, & culpæ,& remissionis culpæ absque gratia.

¶ Sed hæc parum etiam apparentiæ habẽt apud exercitatos & discernẽtes, quod non est de rerum omnium identitate par ratio vtrinque sed quædã sunt, quæ ita se habent,quòd etsi vnũ possit absolui ab altero:illud tantũ alterum non potest absolui ab illo:& non solum non potest absolui,sed concurrit in identitatem realẽ cum illo . Animal enim licet possit esse sine homine,homo tamẽ non potest esse sine animali: ita quòd oportet quod sit idem quod animal : & albedo potest esse sine hoc,quod sit intensa, intensius tamẽ gradus albedinis non potest esse sine ea, & identificatur illi . Et quod ad propositum facit, illuminari potest absolui ab exitu à tenebra, exire tamen à tenebris non potest absolui ab illuminari. vnde sicut illuminari absolute est mutatio ex nõ lumine ad lumẽ, illuminari ante tenebrosum est mutatio ex lumine priuatiuè in lumẽ, & est vna mutatio simplex de tenebra ad lumẽ inter duos tãtum terminos: scilicet priuationem & formam: simplex namque negatio contracta ad priuationem eundem constituit terminũ à quo:ita in proposito consequutio gratiæ, absolute loquendo , est mutatio de simplici negatione gratiæ ad gratiam,& potest absolui ab exitu à culpa,sed non econuerso. Exire quippe à culpa impossibile est, nisi cõsequendo gratiam : ita quòd est vna mutatio exite à culpa,& consequi gratiam inter duos terminos : scilicet culpam quæ est priuatio contraria gratiæ , & gratiam. Nec sunt duo termini à quo negatio gratiæ & priuatio gratiæ: sed priuatio contrahit negationem & constituit vnum terminum à quo.

¶ Et per hoc patet quid dicendum sit ad quæstionẽ,qua quæritur, vtrũ in infusione gratiæ & remissione culpæ sit vna simplex mutatio inter duos tantum terminos formaliter oppositos, vt prædeclaratum fuit.

¶ Et ad obiectionem primam Sco.dicitur,quòd remissio culpæ,non multiplicatur secundum per se terminũ : quia, vt dictum fuit, omne peccatũ cõuenit eum alio in auersione:sed multitudo est in terminis per accidẽs:quod nõ inconuenit. Potest etiam dici, quòd idem inquantum idẽ incõuenit multiplicari & non multiplicari,sed inquantũ aliquo modo differẽs est à seipso, potest multiplicari & non multiplicari. Et sic est in propositio:quia exitus à culpa,inquantum est idem consequutioni gratię, scilicet in quantũ est eadẽ mutatio secundum substantiã, non habet hoc quod multiplicatur, & non multiplicatur:sed inquantum est aliquo modo differens ab ea,id est à seipsa, vt identificatur illi:differt enim in hoc quod se tenet ex parte termini à quo,illa vero ex parte termini ad quem , vt sic potest multiplicari ex hac parte & non multiplicari ex parte alia.

¶ Ad secundam dicitur,quòd idem realiter & conuertibiliter impossibile est separari,sed quæ sunt idẽ realiter, & non conuertibiliter , possunt separari ex parte,qua non est conuertibilitas,vt patet de animali & homine,albedine & albedine intensa,&c.& sic est in proposito, vt patet ex dictis.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum iustificatio impij fiat in instanti, vel successiue.*

AD SEPTIMVM ac proceditur. Videtur quòd iustificatio impij non fiat in instanti, sed successiuè: quia, vt dictum *est. ad iustificationem impij requiritur motus liberi arbitrij. Actus autem liberi arbitrij est eligere, qui præexigit deliberationem consilij, vt dictum*est. Cum igitur deliberatio discursum quẽdam importet, qui successionem quandam habet, videtur quòd iustificatio impij fit successiua.

2 ¶ Præterea, Motus liberi arbitrij non est absque actuali consideratione: sed impossibile est simul multa intelligere in actu, vt in primo dictum*est. cum igitur ad iustificationem impij requiratur motus liberi arbitrij in diuersa, scilicet in Deũ & in peccatũ, videtur quòd iustificatio impij non possit esse in instanti.

3 ¶ Præterea, Forma, quæ suscipit magis & minus, successiuè recipitur in subiecto, sicut patet de albedine & nigredine: sed gratia suscipit magis & minus, vt suprà dictum est. ergo non recipitur subito in subiecto cum igitur ad iustificationem impij requiratur gratiæ infusio, videtur quòd iustificatio impij non possit esse in instanti.

4 ¶ Præterea, Motus liberi arbitrij qui ad iustificationem impij concurrit, est meritorius: & ita oportet quòd procedat à gratia, sine qua nullum est meritũ, vt infra*dicetur. sed prius est aliquid consequi formam, quàm secũdum formam operari. ergo prius infunditur gratia, & postea liberum arbitrium mouetur in Deum, & in detestationem peccati. non ergo iustificatio est tota simul.

5 ¶ Præterea, Si gratia infundatur animæ, oportet dare aliquod instãs, in quo primo animæ insit, similiter si culpa remittitur, oportet vltimum instans dare in quo homo culpæ subiaceat: sed non potest esse idem instãs, quia sic opposita simul inessent eidem. ergo oportet esse duo instãtia sibi succedentia, inter quæ secundum Philosophum*in 6. Physic. oportet esse tempus medium. non ergo iustificatio fit tota simul, sed successiuè.

¶ SED CONTRA est, quòd iustificatio impij fit per gratiam spiritus sancti iustificantis, sed spiritus sanctus subito aduenit mẽtibus hominum, secũdum illud Actuum 2. Factus est repente de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. vbi dicit* glos. quòd nescit tarda molimina spiritus sancti gratia: ergo iustificatio impij non est successiua, sed instantanea.

CONCLVSIO.

¶ Cum impij iustificatio fiat per diuinæ & habitualis gratiæ infusionem, necessario fit in instanti.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd tota iustificatio impij originaliter cõsistit in gratiæ infusione. Per eam enim & liberum arbitriũ mouetur, & culpa remittitur: gratiæ autẽ infusio fit in instanti absq; successione. Cuius ratio est: quia quòd aliqua forma non subito imprimatur subiecto, contingit ex hoc, quòd subiectum nõ est dispositum, & agens indiget tẽpore ad hoc, quòd subiectum ditponat. & ideo videmus quòd ſtatim cum materia est disposita per alterationẽ præcedentẽ, forma substãtialis acquiritur materiæ. & eadẽ ratione, quia diaphanum est secundum se dispositum ad lumen recipiendum, subitò illuminatur à corpore lucido in actu. Dictum est*autẽ suprà, quòd Deus ad hoc, quod gratiã infundat animæ, non requirit aliquam dispositionẽ, nisi quam ipse facit. Facit autem huiusmodi dispositionem sufficientem ad susceptionẽ gratiæ, quãdoque quidẽ subito, quandoque autẽ paulatim & successiuè, vt supra* dictum est. quòd enim agens naturale non subito possit disponere materiã, contingit ex hoc, quòd est aliqua disproportio eius quod in materia recipitur ad virtutem agentis, & propter hoc videmus, quod quanto virtus agentis fuerit fortior, tanto materia citius disponitur. Cum igitur virtus diuina sit infinita, potest quancũque materiam creatam subito disponere ad formam: & multo magis lib. arb. hominis, cuius motus potest esse instantaneus secundum naturam. sic igitur iustificatio impij fit à Deo in instanti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd motus lib. arb. qui concurrit ad iustificationẽ impij, est consensus ad detestãdum peccatum, & ad accedendum ad Deum: qui quidem consensus subito fit. Contingit autem quãdoque, quòd præcedit aliqua deliberatio, quæ non est de substantia iustificationis, sed via in iustificationem: sicut motus localis est via ad illuminationem, & alteratio ad generationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut in primo dictum*est. nihil prohibet duo simul intelligere actu, secundum quod sunt quodammodo vnum: sicut simul intelligimus subiectum & prædicatum. inquantum vniuntur in ordine affirmationis vnius. Et per eundem modum liberum arbitrium potest in duo simul moueri, secundum quod vnum ordinatur in aliud: motus autem liberi arbi. in peccatum ordinatur ad motum lib. arb. in Deum: propter hoc enim homo detestatur peccatum, quia est contra Deum, cui vult adhærere: & ideo lib. arb. in iustificatione impij simul detestatur peccatum, & convertit se ad Deum. sicut etiam corpus simul recedendo ab vno loco, accedit ad alium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est ratio quare forma subito in materia non recipiatur, quia magis & minus potest inesse: sic enim lumen non subito reciperetur in aëre, qui potest magis & minus illuminari: sed ratio est accipienda ex parte dispositionis materiæ vel subiecti, vt* dictum*est.

¶ Ad quartum dicendum, quod in eodem instanti, in quo forma acquiritur, incipit res operari secundum formam: sicut ignis statim cum est generatus, mouetur sursum: & si motus eius esset instantaneus, in eodem instanti compleretur. Motus autem lib. arb. qui est velle, nõ est successiuus, sed instantaneus: & ideo non oportet quod iustificatio impij fit successiua.

¶ Ad quintum dicendum, quòd successio duorum oppositorum in eodem subiecto aliter est consideranda in his, quæ subiacent tempori, & aliter in his quæ sunt supra tempus. In his enim quæ subiacent tempori, non est dare vltimum instans, in quo forma prior subiecto inest: est autem dare vltimum tempus, & primũ instans, in quo forma subsequens inest materiæ vel subiecto. Cuius ratio est, quia in tempore non potest accipi ante vnum instans aliud instans præcedens immediatè, eo quòd instantia non consequenter se habeat in tempore, sicut nec punctà in linea (vt probatur in sexto Physico.) sed tempus terminatur ad instans, & ideo in toto tempore præcedenti, quo aliquid mouetur ad vnam formam, subest formæ oppositæ & vltimo instanti illius temporis, quod est primum instans sequentis temporis, habet formã quæ est terminus motus. Sed in his quæ sunt supra tempus, aliter se habet: si qua enim successio sit ibi affectum, vel intellectualium conceptionum (puta in angelis) talis successio non mensuratur à tempore continuo, sed tempore discreto: sicut & ipsa quæ mensurantur, non sunt continua, vt in primo*habitum est. Vnde in talibus est dandum vltimum instans, in quo primum fuit, & primum instans in quo est id quod sequitur. Nec oportet esse tempus medium: quia non est ibi continuitas temporis, quæ hoc requirebat. Mens autem humana, quæ iustificatur secundum se quidem est supra tempus, sed per accidens subditur tẽporis: inquantum scilicet intelligit cum continuo, & tempore secundũ phantasmata, in quibus species intelligibiles considerat, vt in primo dictum*est. Et ideo iudicandum est secundum hoc de eius mutatione secundum conditionem motuum temporalium, vt scilicet dicamus, quòd non est dare vltimum instans, in quo culpa infuit, sed vltimum tempus: est autem dare primum instans, in quo gratia incst, in toto autem tempore præcedenti inerat culpa.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum gratiæ infusio sit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij.*

ADOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd gratiæ infusio nõ sit prima ordine naturę inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij. Prius enim est recedere à malo, quàm accedere ad bonum: secundum illud Psalm. 10. Declina à malo & fac bonum. Sed remissio culpæ pertinet ad recessum à malo, infusio autem gratiæ pertinet ad accessum ad bonum. ergo naturaliter prius est remissio culpę quàm infusio gratiæ.

2 ¶ Præterea, Dispositio præcedit naturaliter formam ad quam disponit: sed motus liberi arbitrij est quædam dispositio ad susceptionem gratiæ. ergo naturaliter præcedit infusionem gratiæ.

3 ¶ Præterea, Peccatum impedit animam, ne liberè tendat in Deum. sed prius est remouere id quod prohibet motum, quàm motus sequatur.*ergo prius est naturaliter remissio culpæ & motus liberi arbitrij in Deum, quàm infusio gratiæ.

¶ SED CONTRA, Causa est prior naturaliter suo effectu: sed gratiæ infusio causa est omnium aliorum, quæ requiruntur ad iustificationem impij, vt suprà dictum*est. ergo est naturaliter prior.

CONCLVSIO.

¶ In opere iustificationis primum est ipsa gratiæ diuinæ infusio, cum sit ipsa Dei mouentis motio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prædicta quatuor, quæ requiruntur ad iustificationem impij, tempore quidem sunt simul: quia iustificatio impij non est successiua, vt dictum*est, sed ordine naturæ vnum eorum est prius altero, & inter ea naturali ordine primũ est gratiæ infusio, secundũ motus liberi arbitrij in Deum, tertium est motus liberi arbitrij in peccatum, quartum vero est remissio culpę. Cuius ratio est: quia in quolibet motu naturaliter primum est motio ipsius mouentis, secundum autem est dispositio materiæ, siue motus ipsius mobilis, vltimum vero est finis vel terminus motus, ad quem terminatur motio mouentis. Ipsa igitur Dei mouentis motio est gratiæ infusio, vt dictum*est suprà. motus autem vel dispositio mobilis est duplex, motus liberi arbitrij, terminus autem vel finis motus est remissio culpæ, vt ex supra dictis*patet. Et ideo naturali ordine primum in iustificatione impij est gratiæ infusio, secundum est motus liberi arbitrij in Deum, tertium verò est motus liberi arbitrij in peccatum. Propter hoc enim ille, qui iustificatur, detestatur peccatum, quia est contra Deum: vnde motus liberi arbitrij in Deum, præcedit naturaliter motum liberi arbitrij in peccatum, cum sit causa & ratio eius. quartum verò & vltimum est remissio culpæ, ad quam tota ista transmutatio ordinatur sicut ad finem, vt dictum*est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd recessus à termino, & accessus ad terminũ dupliciter considerari possunt. Vno modo ex parte mobilis, & sic naturaliter recessus à termino præcedit accessum ad terminum: prius enim est in subiecto mobili oppositũ quod abijcitur, & postmodũ est id, quod per motũ assequitur mobile. Sed ex parte agẽtis est ecõuerso, agens enim per formã, quę in eo præexistit, agit ad remouendum contrarium: sicut sol per suã lucẽ agit ad remouendũ tenebras. Et ideo

dispositio subiecti sequitur actionem dispositiuam, non actionem inductiuam. Vbi autem non est opus dispositione (vt in illuminatione) actionem agentis nulla sequitur dispositio: in quo quoque proposito sequendo, actio Dei est duplex. scilicet infusio gratiæ, & gratuita Dei motio. Primo inducit formam gratiæ, secunda præparat seu disponit ad gratiã, vt patet ex supradictis. Et sic dispositio ad gratiam sequitur actionem agentis, id est gratuitam Dei motionẽ præcedit autem naturæ ordine actionem agẽtis, id est infusionem gratiæ cuius oppositum in litera dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd si gratię donum habituale perficeret solum per modum naturę, idem esset iudicium de infusione gratiæ & dispositione ad illam, & aliis actionibus, formis, & dispositionibus naturalibus, & oporteret ponere secundũ naturę leges aliam actionem inductiuam formæ, & aliam dispositiuam. Sed quia iam declaratum est, quòd gratia operatur vtroque modo, scilicet & per modum liberi arbitrij, & per modum naturæ: ideo infusio gratiæ gratum facientis, inquantũ operatur per modum liberi arbitrij, gratuitè mouet liberũ arbitrium ad actus duos antedictos: & sic præuenit & eosdem vt insuinatos gratia, & seipsam gratiã vt gratum facientem. Ita quòd non solum simul, sed vnica actione Deus infundendo gratiã gratuitè mouet & gratum facit: & inquantum gratuitè mouet liberũ arbitriũ disponit, simul & dispositum reddit per liberum arbitrium hominẽ ad gratiam: quoniam ipso actu liberi arbitrij homo redditur subiectũ præparatum & coaptatũ gratiæ, cuius oppositio actu posset obicem gratiæ. Et hæc præparatio est, quæ superius in quęstione ceſtiesima duodecima, articulo secundo ad primum, dicta est metaforia.

¶ Nec obstat his, quòd quandoque gratuita Dei motio sit nõ per gratiam gratum facientem: potest namque & per ipsam & sine ipsa Deus gratuitè mouere. Hanc autem quam diximus esse mentem authoris, ex eo patet, quòd non dicit dispositionem naturæ ordine sequi actionem agentis quamcunque, sed eam per quam etiã subiectum disponitur, quasi diceret, quod actionem, quæ nõ solum est inductiua, sed etiam dispositiua, dispositio subiecti sequitur: & sic nihil restat ambiguum.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimatertiæ Articulum nonum.*

IN articulo nono eiusdem quæstionis duo nota. Primo, quòd iustificationem impij, quæ consistit, vt est dictum, in gratiæ infusione originaliter & principaliter, author distinguit contra creationem: quia ex impio fit iustus, & quia in adultis cooperatur motus liberi arbitrij. Quod pro tanto notandum diximus, vt gratiam non creari apud authorẽ doctrinam confirmem. Secundo tene ante oculos tuos semper die noctuque, quòd bonum gratiæ vnius est melius, quàm bonum naturæ totius vniuersi, vt continue videas damnationem imminentem non existimanti tantum bonum oblatum.

¶ Super

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum iustificatio impij sit maximum opus Dei.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd iustificatio impij nõ sit maximum opus Dei. Per iustificationem enim impij consequitur aliquis gratiam viæ, sed per glorificationem consequitur aliquis gratiam patriæ quæ maior est: ergo glorificatio angelorum vel hominum est maius opus, quàm iustificatio impij.

2 ¶ Præterea, Iustificatio impij ordinatur ad bonũ particulare vnius hominis, sed bonũ vniuersi est maius, quàm bonum vnius hominis: vt patet in 1. Ethic.*ergo maius opus est creatio cæli & terræ quàm iustificatio impij.

3 ¶ Præterea, Maius est ex nihilo aliquid facere, & vbi nihil cooperatur agenti, quàm ex aliquo facere aliquid cum aliqua cooperatione patientis, sed in opere creationis ex nihilo fit aliquid, vnde nihil potest cooperari agentised in iustificatione impij Deus ex aliquo aliquid facit, id est ex impio iustum, & est ibi aliqua cooperatio ex parte hominis: quia est ibi motus liberi arbitrij, vt dictum*est. ergo iustificatio impij non est maximum opus Dei.

¶ SED CONTRA est quod in Psal. 144. dicitur: Miserationes eius super omnia opera eius. & in collecta dicitur: Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maxime & miserando manifestas. & Augustinus* dicit exponens illud Io. 14. Maiora horum faciet, quòd

Universidad de Deusto Biblioteca

Amor. Infr. art. 8. 10. Et 4. d. 5. q. 2. ar. 2. q. 5. ad 1. et di. 17. qu. 1 ar. 5. qu. 3. & per qu. 26. arti. 3. ad 12. Et q. 28. ar. 3. ad 10. & 19. & artic. 9. & 1. ar. 1. * Ar. 2. c. 5. 5. & 6. P. q. qu. 25. artic. 4.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ Articulum septimum.*

IN artic. 7. eiusdem q. 113. nota duas radices ex philosophia: alteram, vnde prouenit quòd forma non fiat in instanti: alteram vnde prouenit, quod agens egeat tempore ad dispositionẽdam materiam sufficienter pro forma. Et prima in duobus simul iunctis consistit, scilicet in dispositionibus subiecti, & indigentia temporis ad disponendum. Secunda autem in vno, scilicet in proportione resistentis indipso fluionis ad virtutẽ agentis disponentis. Et est ter mo de forma permanente. De successiua namque nulla est quæstio, quia implicat eam esse in instanti. Et quoniam hæ radices causæ propriè dictorum effectuum accepiantur: ideo author vtens posteriori ſtica doctrina, si affirmatio est causa affirmationis, &c. ex negatione harum causarum cõcludit gratiam infundi in instanti.

Q. 114. ar. 1c. 4.

Q. 114. ar. 1c. 2. Amor.

¶ In respõsione ad secundum aduerte, quod non dicitur quod vnico actu liberum arbitrium mouetur in Deũ & peccatum, sed quòd simul secundum quod vnum est ratio alterius. Exemplũ autem de intellectu plus dicit, quàm oportebat, quia dicit etiã vnitatem actus: sed abundans cautela non nocet.

Tex. 2. to. 2. Amor.

¶ In respõsione ad tertium, aduerte maximam negatiuã ex doctrina antedicta, quòd sufficiat magis & minus nõ est ratio, quare formam oportet fieri successiuè. Et probat hoc author ex lumine. Et hinc habes, quàm falsa sit illa propositio. Nulla latitudo formæ acquiritur, aut deperditur in instanti: patet enim quod non solum falsa est, quum aliquid fit consequitiuè: puta quũ calor fit consequendo formã ignis, sed etiam quum fit per se, vt proprius terminus factionis, vt patet de lumine. Et rursus patet, quòd non solum est hoc verum de latitudine intensiua, sed etiam extensiua: continigit enim totum aliquod simul illuminari, inio & coagulari, inquit Philosophus in De sensu & sensato. Sed discussiones extravagantibus relinquamus quæstionibus, morali a prosequamur hic.

Exo glo. Ambros. in illud Luc. 1. Abijt in montana ciuitatem, tomo 5.

¶ In respõsione ad quintum quæ dicenda essent de tempore discreto, & quomodo loquendum est de eo secundum se, & quomodo coexistenter ad tempus nostrum, require in commentarijs super primam parte. Quomodo autem datur primum esse gratiæ, quod est idem quod primum non esse culpæ, non est aliquid speciale, sed commune omni generationi permanentium. Ex hoc ergo habes quod liberum arb. in iustificationis instanti mouetur in detestationem culpæ, non quæ est, sed quæ immediate ante hoc fuit & nunc primum non est.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum octauum.*

IN articulo octauo eiusdem quæstionis in responsione ad primum ponitur ingenium & reuerentiam authoris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæterciæ Articulum decimum.*

¶ *Num anima naturaliter sit capax gratiæ.*

Quæstio.

INarti. 10. eiusdem quæst. dubium triplex occurrit. Primum est circa illud, Anima naturaliter est capax gratiæ. videtur enim quod secundum præsentē doctrinā in anima sit potētia naturalis ad gratiamtac per hoc ad fidem & alia huiusmodi, cuius oppositum in prima parte diximus contra Scotum.

¶ *Num gratia sit super naturalem potentiam impij.*

Quæstio.

¶ Secundum est circa illud, quod gratia nō est super naturalem potentiam impij, sicut vita iupra potentiam in corpore mortuo. Sicut enim in corpore mortuo est potētia remota ad vitam & non propinqua, ita in anima impia est potentia remota ad gratiam & nō propinqua, imo magis vita est in potentia naturali talis corporis, quàm gratia in potentia naturali animæ impiæ, quia illud potest per multas tranimutationes reduci in vitam ab agente naturali, gratia vero non.

Tract. 72. in Io. a medio illius, to. 9.

¶ Tertium est in responsione ad secundum, circa illud, quod non est simile de illuminatione cæci & iustificatione impij, quoniam expresse author in 3. contra Gēt. ca. 161. dicit quòd iustificatio impij est suprà id quod o'nes rerum exigit, & ideo sicut Deus non omnes cæcos illuminat, ita non impios iustificat. Hic autem argumēto secundo quod hoc tangit, vult secundum ordinem rerum ipsum iustificationē fieri, & ppteres nō esse miraculū: aut ergo inc aut ibi à vero declinat.

Trac. 72. in Io. non procul à fine, to mo 9.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd quum commune sit omni formæ nō habere materiam, ex qua constat, quum de potentia naturali ad formam quæstio est, non nisi de materia in qua est sermo. Verum huiusmodi materia in qua, dupliciter potest se ad formam habere: nam quandoque est non solū in qua fit & est forma, sed est materia, ex qua educitur forma: & tūc est potentia naturalis ad formam, vipote ex sua potentia educendam. Quādoque autem est solum materia, in qua fit & est, non autem ex qua educitur. Et hoc adhuc contingit dupliciter, vnomodo sic, quòd licet forma nō educatur de potentia materia, dispositio tamē propria ad formam educitur de potētia materiæ per naturale agēs, & tunc est etiam potentia naturalis ad formam, & hoc modo est in corpore organico potentia naturalis ad animam intellectuā. Alio modo sic, quòd propria dispositio educatur de potentia subiecti, sed nō per agēs naturale, clandēdo sub naturali agēte totū ordinē naturę.

Inf. q. 105. ar. 7. ad 1. et 3. q. 44. art. 3 ad 1. & 3. Et 2. di. 28. q. 1. art. 3. ad 2. et 4. distin. 17. q. 1. art. 5. quæ. 1. Et poi. q. 6 ar. 2. ad 6. Ar. præte. in arg. Sed contra.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum primum.*

¶ *Utrum homo possit aliquid mereri à Deo.*

Aduersus primum sic proceditur. Videtur quòd homo non possit aliquid mereri à Deo. Nullus enim videtur meredem mereri ex hoc, quod reddit alteri quod debet: sed per omnia bona, quę facimus non possumus sufficienter recōpensare Deo quod debemus, quin semper ampitus debeamus: vt etiam Philosophus dicit *in 8. Ethico. vnde & Lucę 17. dicitur: Cū omnia quę præcepta sunt fecerītis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. ergo homo non potest aliquid mereri à deo.

2 ¶ Præterea, Ex eo, quòd aliquis sibi profecit, nihil videtur mereri apud eum, qui nihil profi cit: sed homo bene operando sibi proficit vel alteri homini, non autem Deo. Dicitur enim Iob. 35. Si iustè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo homo non potest aliquid à Deo mereri.

3 ¶ Præterea, Quicunque apud aliquē aliquid meretur, constituit eum sibi debitorem, debitum enim est, vt aliquis merenti mercedem rependat: sed deus nulli est debitor. vnde dicitur Ro 10. Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? ergo nullus à Deo potest aliquid mereri.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ier. 31. Est merces operi tuo: sed merces dicitur quod pro merito redditur. ergo videtur quòd homo possit à Deo mereri.

CONCLVSIO.

¶ *Potest homo apud Deum aliquid mereri, non quidem secundum absolutam iustitiæ rationem, sed secundū diuinæ ordinationis quādam præsuppositionē.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd meritum & merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompensatur pro retributione operis, vel laboris, quasi quoddā prętium ipsius, vnde sicut reddere iustum prętiū pro re accepta ab aliquo, est actus iustitiæ, ita etiam recompensare mercedem operis, vel laboris, est actus iustitiæ, iustitia autē æqualitas quædam est, vt patet per Philosophum in 5. Ethico. * & ideo simpliciter est iustitia inter eos, quorum est simpliciter æqualitas: eorum verò quorum non est simpliciter æqualitas, non est simpliciter iustitia, sed quidam iustitiæ modus potest esse: sicut dicitur quoddam ius paternum siue dominatiuum, vt in eodem lib. Philosoph. * dicit: & propter hoc in his in quibus est simpliciter iustum, est etiam simpliciter ratio meriti & mercedis. In quibus autem est secundum quid iustum, & non simpliciter, in his etiam non simpliciter est ratio meriti, sed secundum quid, inquantum saluatur ibi iustitiæ ratio. sic enim & filius meretur aliquid à patre, & seruus à domino. Manifestum est autem, quòd inter Deum & hominem est maxima inæqualitas (in infinitū enim distant) & totū quod est hominis bonū, est à Deo, vnde & non potest hominis à Deo esse iustitia secundum absolutam æqualitatem, sed secūdum proportionem quandam: inquantum scilicet vterque operatur secundum modū suum. modus autem & mensura humanæ virtutis hominis est à Deo. & ideo meritū hominis apud Deum esse non potest, nisi secundū præsuppositionem diuinæ ordinationis, ita scilicet, vt id homo cōsequatur à Deo per suā operationē, quasi mercedem, ad quod Deus ei virtutē operandi deputauit: sicut etiam res naturales hoc consequūtur per proprios motus & operationes. ad quod à Deo sunt ordinatæ: differenter tamē, quia creatura rationalis seipsam mouet ad agendum per lib. arb. vnde sua actio habet rationē meriti, quod non est in alijs creaturis.

Annot.

¶ In eodem artic. circa rationem iusti inuenitam in merito hominis apud Deū, aduerte, quod meritum tale vitra respectus quos habet ad hominē merentē, & Deum vt præordinantem, habet duos alios: alterum ad mercedem, alterū ad redditorē mercedis. Et quidem si comparetur meritum hominis ad Deū, nunquam inuenietur iustum simpliciter, vt in litera dicitur. Sed si comparetur meritum hominis ad mercedē debitam secundum se, sic non inconuenit inueniri iustum simpliciter: quoniā non inconuenit æqualiere meritum præmio reddēdo, & ordinari à Deo actum meriti tanti valoris ad æqualem præmium. Et quoniam mercedes reddenda à Deo, quātumcumque secundum se sit equiualens merito, vt tamē redditur à Deo, excedit meritum hominis (cuius ad Deum non potest esse equalitas simpliciter in aliquo) ideo simpliciter hominis ad Deū non potest esse meritum simpliciter, sed secundum proportionem: vt in litera dicitur, quāuis hominis ad ipsum mercedem absolute possit esse meritum simpliciter sicut & iustum.

In priorib. 4. ca. 10. 5.

Ca. 6. 10. 5.

D. 431.

¶ In eodem primo articulo circa ordinationis diuinam concurrentem, ad rationem meriti apud Deum, dubium occurrit. An talis præordinatio diuina fiat vniuersaliter, per communicatū principium operis meritorij, an ratio meritorij quandoque fiat per solam diuinam ordinationem actus ad tale præmium. Sed quoniam in articulo tertio res hæc in speciali de merito vitæ æternæ discutienda est, ideo sat sit pro nunc scire dubitare & notare, quòd id dicitur esse mercesreddenda à Deo nostro merito, ad quod consequendum Deus dedit nobis virtutem operatiuam libe-

Annot.

ram.

¶ In eodem primo articulo aduerte nouitię, quòd præordinationem diuinam nostri actus in ratione meritorij, nec ab ipso Deo, nec ab alio retributore oportet sortiri illam mercedem, vt patet in eo qui aliquando tempore perseuerans in bono, obicem ponit præmio ante retributionis tēpus. Et ratio est, quia non omnis præordinatio est præordinatio prædestinationis, quæ effectum infallibiliter consequitur: sed aliqua præordinatio est prouidentiæ non euentus, sed causæ. & propterea mater bene meritæ de filio quandoque mercedem honoris debiti à filio, nec ab ipso filio sortitur, nec à Deo, qui præordinauit matri bene meritæ talem honorem deberi, sit vt filius honorem huiusmodi impendat. Et ex eadem radice euenit, vt Iudas post multa merita vitæ æternæ non consequutus fuerat eam: nihilenim ex huiusmodi euentibus diuinæ ordinationi deperit.

¶ super

Et tunc est potentia quodammodo naturalis, & quodammodo nō naturalis: quoniā ex eo, quòd etiā propria dispositio ad formā excedit facultatē naturalis motiui talis potētiæ, sequitur quòd potētia ad talē formā sit supra potētiā naturalē illius: ex eo autē, quòd illa dispositio educibilis est de potentia propria, quādā naturalitatē habet. Et hoc modo potētia animæ ad gratiā est quodammodo naturalis, pro quanto actus liberi arbit. quo præparatur ad gratiam, educitur de potentia naturali lib. arb. Est autem supernaturalis pro quanto actus illius vt dispositio ad gratiā, à sola gratuita Dei motione ipsa, scilicet gratia inquantum ordinis est super totā naturā ordinē, vt in precedenti articulo ad 2. dum habes. Et quia modū nunc hoc, nisi illud induit ex tremū ideo potentia animæ ad gratiā quādoque naturalis, quandoque non naturalis, sed obedentialis, aut fortè naturalis vocatur. Simpliciter autem non est naturalis: quoniam ad res supremi ordinis excedit facultatē naturæ. Sed deficit à ratione meriti, quod est in anima, gratia: qui quoniam creata ab initio instituit creaturam rationalē ad finem supremum ordinē existendam per sua esse, quod accipit, quod non accepit per suā esse, ad finem ordinem rerum vtique, ac iustificasset. Et hoc patet responsio ad primum dubium.

¶ Ad secundum dicitur, quòd inter meritum & præmium, ceco, & impio, hoc interest, quòd in impio est potētia obedientialis ad gratiam, quæ in ceco nō est. Et licet quatuor ex quantum ad hanc omnia exigitur ad rationem meriti: oportet enim meritum esse alicuius, vt mercedis, & alicuius, vt debitæ mercedis, & ad aliquem, vt mercedem reddentem. frustra enim operatur & labarat quis pro mercede à nullo habenda. Exhibitio autem meriti & redditio mercedis, actus ad alterum sunt secundum specialitatem rei ad rem, scilicet meriti ad mercedem, & econuerso: ideo ad rationem meriti exigitur ratio iusti, quamuis non sufficiat: plus autem exigitur, nam iusti ratio sine debiti ratione non sufficit ad meritum, quamuis in rebus iustis aliquando est aquilæ natura, vt habeat rostrū, vt habeat manus, & grauibus & leuibus, vt sint in locis suis: feminino sexui, vt iuuenili musculo, &c. & hæc sunt debita illis. Sed ad rationem meriti exigitur voluntarium: nullus enim meretur aut demeretur naturalibus vel inuitis passionibus, vel accedēribus. Et quoniam iustum duos est, & ad diuersos diuersimode, & voluntarij, nisi ad aliquē alterū refertur, nullum alterum respicit: ideo ratio meritis ex ratione iusti volūtarij & ordinis ad alterum integrari dicitur in literadum primo de iusto, inde est, quòd in impio est ratio meriti, quia ordinatur ad alterum, scilicet ad Deum, quem in speciali de merito à deo quo modo est, & reddītor mercedis debitor est, & omnis debitor alicuius debiter est, & deus nulli potest esse debitor nisi (dicitco sicut in rebus naturalibus deus dando manus homini, matrem fœminæ, & ordinādo debita rebus ex ordinatione sua, scilicet ipsius Dei: ac per hoc quasi filiūsi soluit debitum, & sic ibi est ratio iusti (vt in secundo cōra Gen tiles proxy, habes diffuse) ita in redditione mercedis debitę merito humano,

excessum ordinis iustitiæ tantum, ideo hic negatur esse miraculum iustificationem impij, quod tamen conceditur de illuminatione cæci, quia ordo caudi ibi mutatur.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum primum.*

QVAESTIO CENTESIMA DECIMAQVARTA, De merito, quod est effectus gratię cooperantis, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de merito, quod est effectus gratiæ cooperantis.

¶ Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, vtrum homo possit aliquid mereri à Deo.

¶ Secundo, vtrū aliquis sine gratia possit mereri vitam ęternam.

¶ Tertio, vtrum aliquis per gratiam possit mereri vitam æternam ex condigno.

¶ Quarto, vtrum gratia sit principium merēdi, mediante charitate principaliter.

¶ Quinto, vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam.

¶ Sexto, vtrum homo possit eam mereri alij.

¶ Septimo, vtrum possit sibi aliquis mereri ne parationem post lapsum.

¶ Octauo, vtrum possit sibi aliquis mereri augmentum gratię vel charitatis.

¶ Nono, vtrum possit sibi mereri finalem perseuerantiam.

¶ Decimo, vtrum bona temporalia cadant sub merito.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homo possit aliquid mereri à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod homo non possit aliquid mereri à Deo. Nullus enim videtur meredem mereri ex hoc, quod reddit alteri quod 40 debet: sed per omnia bona, quę facimus non possumus sufficienter recōpensare Deo quod debemus, quin semper ampitus debeamus: vt etiam Philosophus dicit *in 8. Ethico. vnde & Lucę 17. dicitur: Cū omnia quę præcepta sunt fecerītis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. ergo homo non potest aliquid mereri à deo.

2 ¶ Præterea, Ex eo, quòd aliquis sibi profecit, nihil videtur mereri apud eum, qui nihil profi cit: sed homo bene operando sibi proficit vel alteri homini, non autem Deo. Dicitur enim 50 Iob. 35. Si iustè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo homo non potest aliquid à Deo mereri.

3 ¶ Præterea, Quicunque apud aliquē aliquid meretur, constituit eum sibi debitorem, debitum enim est, vt aliquis merenti mercedem rependat: sed deus nulli est debitor. vnde dicitur Ro 10. Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? ergo nullus à Deo potest aliquid mereri.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ier. 31. Est merces operi tuo: sed merces dicitur quod pro merito redditur. ergo videtur quòd homo possit à Deo mereri.

CONCLVSIO.

¶ *Potest homo apud Deum aliquid mereri, non quidem secundum absolutam iustitiæ rationem, sed secundū diuinæ ordinationis quādam præsuppositionē.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd meritum & merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompensatur pro retributione operis, vel laboris, quasi quoddā prętium ipsius, vnde sicut reddere iustum prętiū pro re accepta ab aliquo, est actus iustitiæ, ita etiam recompensare mercedem operis, vel laboris, est actus iustitiæ, iustitia autē æqualitas quædam est, vt patet per Philosophum in 5. Ethico. * & ideo simpliciter est iustitia inter eos, quorum est simpliciter æqualitas: eorum verò quorum non est simpliciter æqualitas, non est simpliciter iustitia, sed quidam iustitiæ modus potest esse: sicut dicitur quoddam ius paternum siue dominatiuum, vt in eodem lib. Philosoph. * dicit: & propter hoc in his in quibus est simpliciter iustum, est etiam simpliciter ratio meriti & mercedis. In quibus autem est secundum quid iustum, & non simpliciter, in his etiam non simpliciter est ratio meriti, sed secundum quid, inquantum saluatur ibi iustitiæ ratio. sic enim & filius meretur aliquid à patre, & seruus à domino. Manifestum est autem, quòd inter Deum & hominem est maxima inæqualitas (in infinitū enim distant) & totū quod est hominis bonū, est à Deo, vnde & non potest hominis à Deo esse iustitia secundum absolutam æqualitatem, sed secūdum proportionem quandam: inquantum scilicet vterque operatur secundum modū suum. modus autem & mensura humanæ virtutis hominis est à Deo. & ideo meritū hominis apud Deum esse non potest, nisi secundū præsuppositionem diuinæ ordinationis, ita scilicet, vt id homo cōsequatur à Deo per suā operationē, quasi mercedem, ad quod Deus ei virtutē operandi deputauit: sicut etiam res naturales hoc consequūtur per proprios motus & operationes. ad quod à Deo sunt ordinatæ: differenter tamē, quia creatura rationalis seipsam mouet ad agendum per lib. arb. vnde sua actio habet rationē meriti, quod non est in alijs creaturis.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd homo inquantum propria voluntate facit. Illud quod debet meretur, alioquin actus iustitiæ, quo quis reddit debitum, non esset meritorius.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd Deus ex bonis nostris non quærit vtilitatem, sed gloriā, id est, manifestationē suæ bonitatis, quod etiā ex suis operibus quærit. Ex hoc autem, quòd eum colimus, nihil ei accrescit, sed nobis: & ideo meremur aliquid à Deo, non quasi ex nostris operibus aliquid ei accrescat, sed inquantum propter eius gloriam operamur.

¶ Ad tertium dicendū, quòd quia actio nostra nō habet rationem meriti, nisi ex præsuppositione diuinæ ordinationis, non sequitur quòd Deus efficiatur simpliciter d debitor nobis, sed sibijpsi, inquantum debitum est, vt sua ordinatio impleatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum secundum.

Annot.

IN articul. 1. tituli eiusdem qu. dubium occurrit de superfluitate, quia author in eadem quæstione mouere, vt vnusquisq; tractatus integer fiat. Hæc ergo quæstio de merito vitæ æternæ per gratiam potest dupliciter occurrere. Primo de merito huiusmodi, vt habet rationis finis respectu gratiæ. Et sic spectat ad quæstionis de necessitate gratiæ, quæ est necessitas ex suppositione, scilicet ad habendum tale quid, quæ vocatur necessitas finis. Et hoc modo superius hæc quæstio integrauit tractatum de necessitate gratiæ.

¶ Secundo de merito huiusmodi, vt habet rationem effectus respectu gratiæ. Et sic hic tractatur ad integritatē tractatus de secundo effectu gratiæ, quod est meritū: vt patet ex initio tractatus huius & precedentis quæstionis.

¶ In eodem artic. 2. aduerte, quod quia nec ex titulo attic. nec ex ratione allata in litera habetur, quòd hic fit sermo de potentia dei absoluta, sed titulus est de potentia meritoria vitæ æternæ, an sit propria gratiæ, ita quòd ipsa sola hoc possit inter creatas naturas: hoc est enim quærere, an sine gratia, &c. Ratio quoque literæ super diuina prouidentia, quæ statuit actū non ordinari ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ est principium actus, fundatur. ideo ex hoc loco nullus sumat esse doctrinā authoris, quod homo sine gratiæ habituali dono per diuinam potentiam non possit mereri vitam æternā. Dicet fortè quispiam non esse contra authoris doctrinam, quòd homo ex gratuito Dei ordinatione absque habituali dono mereatur per actum libe. arb. puta opera pietatis, vitam æternam.

Super quæ. 109. ar. 5. et locis ibidē inductis.

Ar. 1. huius quæst.

¶ Num homo ab alio homine quem offendit, quippiam mereri possit, nisi ei prius satisfecerit.

Quæstio.

¶ In responsione ad tertium eiusdē articuli dubiū occurrit circa illud, scilicet quòd homo non potest mereri ab alio homine, quem prius offendit, nisi ei satisfaciēs recōcilietur. Videtur enim hoc falsum, nam potest quis operari pro eo, quē offendit, ante reconciliationem sic, vt constituat eundem sibi debitorem ad reddendum mercedē, vt patet si ponimus Iohannem offendisse Petrum contumelia vel rapina, & postmodum videns eiusdem Petri filium inusum ab inimicis ad mortem, liberet illum periculo mortis seipsum exponens pro hoc, constat nanque quòd tunc Iohannes meretur à Petro, quem prius offenderat, & tamen non erat sibi reconciliatus. Præterea, Aliquis potest seruire locando operas suas ei, quem offendit contumelia vel furto, manente offensa, & meretur mercedem ab eo, alioquin operarius qui seruiuit pro centum, posset priuari ab illo propter furtum decem, vel propter contumeliam.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam. Illud enim homo à deo meretur, ad quod diuinitus ordinatur, sicut dictum * est. Sed homo secundum suam naturam ordinatur ad beatitudinem sicut ad finem. vnde etiam naturaliter appetit esse beatus. ergo homo per sua naturalia absque gratia mereri potest beatitudinem, quæ est vita æterna.

2 ¶ Præterea, Idem opus quanto est minus debitum, tanto est magis meritorium. sed minus debitum est bonum quod fit ab eo, qui minoribus beneficijs est præuentus. Cum igitur ille, qui habet solum bona naturalia, minora beneficia sit consecutus à Deo, quàm ille qui cum naturalibus habet gratuita: videtur quòd eius opera sint apud Deum magis meritoria, & ita si ille, qui habet gratiam potest mereri aliquo modo vitam æternam. multo magis ille qui non habet.

3 ¶ Præterea, Misericordia & liberalitas Dei in infinitum excedit misericordiam & liberalitatem humanam, sed vnus homo potest apud alium mereri, etiam si nūquam suam gratiam ante habuerit. ergo videtur quòd multo magis homo absque gratia vitam æternam possit à Deo mereri.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Ro. 6. Gratia Dei vita æterna.

CONCLVSIO.

¶ Cum vita æterna omnem naturæ facultatem excedat, non potest homo in statu naturæ integræ, neque corruptæ ipsam absque gratia, & diuina reconciliatione à Deo promereri.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hominis sine gratia duplex status considerari potest. sicut supra * dictū est. Vnus quidē naturę integræ, qualis fuit in Adam ante peccatum. Alius autē naturæ corruptæ, sicut est in nobis ante reparationē gratiæ. Si ergo loquamur de homine quo ad primum statū, sic vna ratione non potest mereri absque gratia vitam æternā per pura naturalia, quis scilicet meritum hominis dependet ex præordinatione diuina. Actus autem cuiuscunque rei nō ordinatur diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ est principium actus, hoc enim est ex institutione diuinæ prouidentię, vt nihil agat vltra suam virtutem. Vita autē æterna est quoddam bonum excedēs proportionē naturæ creatæ, quia etiam excedit cognitionē & desiderium eius: secundum illud 1. ad Co 2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit. Et inde est quod nulla natura creata est sufficiēs principium actus meritorij vitæ æternę, nisi superaddatur aliquod supernaturale donum, quod gratia dicitur. Si vero loquamur de homine sub peccato existēte, ad ditur cum hoc secunda ratio propter impedimentum peccati. Cum enim peccatum sit quę-

9. 109. ar. 2.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quod in his & similibus, licet non prius tępore, tamen prima natura intelligitur satisfactio & reconciliatio facta, quàm meritum. Nam quia in maiore claudit̃ minus, Petro Ut sic fecisse intelligitur iniunctis, qui pro eo vitam discrimini exposuit: & sic meretur veniam ac amicitiam à Petro, à quibus offensa excludebat.

¶ Ad secundum dicitur, quod quia offensa pro tanto excludit meritum, pro quanto excludit debitum meritedis ab offensore: si offensa præcedens non purgatur per sequens seruitium, nunquam meretur mercedem, sed seruitium suum per modum solutionis debiti satisfacit in toto vel in parte. Si autem purgatur & abundat, sāmi restat primi argumenti solutio: & sic homo ab homine offenso non potest mereri antequam satisfaciat. Posset quoque dici ad hoc dubiū vnus vterbo, quod author intēdit de merito apud amicum seu patrem: quale est meritum nostrum apud Deum, vt sic simile sit de Deo & homine officio. Prima tamen responsio formalis est.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum tertium.

IN artic. 3. tituli, scito q. meretur ex condigno ea mereri sic, vt secundum iustitiam sibi debeatur. ta quod iniustum esset non reddi mercedem. Et rito ex condigno, Vale & nomē accepit ab æqua dignitate meriti ad mercedem.

¶ In corpore articuli ad. uerte, quod illa duo, licet motio Spiritus sancti & gratia, nō sunt duæ disparatæ causæ meritū, sed sunt causa subordinatæ. Motio quidem Spiritus sancti, vt actio causæ primæ, & gratia, vt causa secunda operis in quantum meritorij: proquet enim spiritus sanctus hominem ad merendum mediante gratia, proquet litera de motione Spiritus sancti loquens, asserit illud Ioan. 4. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et litera dit author, quod quis ex passe elicitur à gratia, hoc quod sit meritorium ex condigno ex virtute sui propria causa, scilicet prima & proxima. Nec tera superfluit: quoniam non sunt eiusdem ordinis. Et contra primę quidem causæ sufficientiam non occurrunt: contra illa dicitur.

¶ *Num actus à gratia existitus sit meritorius simpliciter.*

¶ Contra secundum sutum occurrit Scotus in primo sen. dist. 17. quæstionem, quod actus elicitus à gratia non est meritorius simpliciter vitæ æternæ, sed oportet quod vltra hoc, quod sit informatus gratia, sit acceptus deo, id est ordinatus à deo ad consequendam vitam æternam. Et in tali ordinatione seu acceptione politus compleri dicit rationem meriti ex condigno.

¶ Arguitque primo sic: Si actus ex solis intrinsecis agenti esset sic ordinatus ad beatitudinem, sequeretur, quod deus non posset eis, qui sic operatur est, non retribuere beatitudinem, nisi iniuste eam subtrahendo: hoc est falsum: ergo talis ordo est ex sola voluntate diuina,

¶ Secūdo sic, Præmiū semper est maius bonum meritor. & iustitia stricta non reddit melius pro minus bono. ergo actus meritorius non est dignus tali præmio ex bonitate, quam habet ex suis principijs.

¶ Sed hæc facilè soluuntur. Nam ad primum dicitur, quod iniustè subtraheretur merces tempore debito ei, qui operatus est ex gratia, & Deus, qui est debitor sibijpsi, qui ordinauit non per superadditam ordinationem (vt Scotus putauit) sed per ipsam gratiam esse actū esse meritorium ex hoc ipso solo, quod est à gratia, quod est talis natura, sicut non potest contra seipsum facere, ita non potest subtrahere mercedem. Cum quo tamen fiat, quòd potest etiam beatos omnes annihilare de potentia absoluta: sed hoc est extra quæstionem præsentem.

¶ Ad secundum dicitur, quod liberalitas diuina remanentibus supra meritum, nō admittit meritō vim suam. Ex hoc enim, quod Deus actui meritorię gloriā vt vnum, reddit gloriam vt duo, non admittitur actui illi, quem meruerit secūdum iustitiam iustitiā gloriam vt vnum. Vnde ratio illa probat, quòd actus non sit meritorius: sed non probat, quòd non sit meritorius totius præmij, quod dat Deus suppositali liberalitate.

¶ Et tu habes in litera pro doctrina sancti Thomæ authoritatem Apostoli: Si filij, hæredes, & vbi potest fundare rationem: quia filio obedienti, & vt filio operanti debetur hæreditas patris, ex solo ipso iure filiationis quod non nisi filio potest priuari: sed ex sola gratia constituit filios Dei, seclusa quacunque ordinatione. ergo.

Superfluus quoque est suprà dicta ordinatio illa: quicquid per illam fit, filiatur melius per motionem Spiritus sancti mediante gratia. Et licet quoq; gratiam possibilis illa, dum ei proprium opus subtrahit, sicut meriti, & nos non per gratiam mereri, sed dispositiue, ponit: omnia aliena à theo logis reali sunt. Et tu potes scire hanc esse veram mentem authoris ex doctrina eius in quæstione verissimiliter, quòd ad esse bonum vel malum moraliter habet rationem meriti vel demeriti, etiam apud Deum. Ex hoc autem sequitur, quod ex hoc ipso, quòd actus est bonus, est ordinatus à Deo ad præmiū. Vbi (vel vbi dicitur) quā non est ex ratione actus, nec oportet aliam ordinationem superaddere.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd verbum illius glo. intelligēdum est quantum ad primā causam perueniendi ad vitam æternā, quæ est miseratio Dei: meritum autem nostrum est causa subsequens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd gratia spiritus sancti, quam in præsenti habemus, etsi non sit æqualis gloriæ in actu, est tamen æqualis in virtute: sicut semen arboris, in quo est virtus ad totam arborem. Et similiter per gratiā inhabitat hominem spiritus sanctus, qui est sufficiens causa vitæ æternæ. vnde & dicitur esse pignus hæreditatis nostræ. 2. ad Cor. 1.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum gratia sit principium meriti principalius per charitatem, quàm per alias virtutes.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd gratia non sit principium meriti principalius per charitatem quàm per alias virtutes. Merces enim operi debetur secundum illud Matth. 20. Voca operarios, & redde illis mercedem suam. Sed quælibet virtus est principium alicuius operis: est enim virtus habitus operatiuus, vt supra habitum * est, ergo quælibet virtus est æqualiter principium merendi.

2 ¶ Præterea, Apost. dicit 1. ad Cor. 3. Vnusquisq; propriā mercedē accipiet, secundū proprium laborē. Sed charitas magis diminuit laborem, quàm augeat: quia, sicut Aug * dicit in lib. de verbis domini, omnia sæua & immania facilia & propè nulla facit amor. ergo charitas non est principalius principiū merendi, quàm alia virtus.

3 ¶ Præterea, illa virtus videtur principalius esse principium merendi, cuius actus sunt maximè meritorii. Sed maximè meritorij videtur esse actus fidei & patientiæ, siue fortitudinis: sicut patet in martyribus, qui pro fide patiēter & fortiter vsque ad mortē certauerunt. ergo alię virtutes principalius sunt principium merendi quàm charitas,

¶ SED CONTRA est, quòd dominus Ioan. 14. dicit. Si quis diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Sed in manifesta Dei cognitione consistit vita æterna, secundum illud Io. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum & vitum. ergo meritum vitæ æternæ maximè residet penes charitatem.

CONCLVSIO.

¶ Gratia est principium operis meritorij, principalius per virtutē charitatis, quam per alias virtutes.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd opus meritorium hominis dupliciter considerari potest. Vno modo secundū quod procedit ex libero arb. alio modo secundum quod procedit ex gratia Spiritus sancti. Si consideretur secundū substantiam operis, & secūdum quod procedit ex libe. arb. sic nō potest ibi esse condignitas, propter maximam inæqualitatē, sed est ibi cōgruitas propter quandā equalitatem proportionis. Videtur enim cōgruum vt homini operanti secundum suam virtutem Deus recōpenset secundum excellentiam suæ virtutis. Si autē loquamur de opere meritorio, secūdum quod procedit ex gratia Spiritus sancti, sic est meritorium vitæ æternę ex cōdigno. Sic enim valor meriti attēditur secūdum virtutē Spiritus sancti mouentis nos in vitam æternā: secundum illud Io. 4. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Attenditur etiam pretium operis secūdum dignitatē gratiæ, per quam homo consors factus diuinæ naturæ, adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipso iure adoptionis, secundum illud Rom. 8. Si filij, & hæredes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Apost. loquitur de passionibus sanctorum secundum eorum substantiam.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd verbum illius glo. intelligēdum est quantum ad primā causam perueniendi ad vitam æternā, quæ est miseratio Dei: meritum autem nostrum est causa subsequens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd gratia spiritus sancti, quam in præsenti habemus, etsi non sit æqualis gloriæ in actu, est tamen æqualis in virtute: sicut semen arboris, in quo est virtus ad totam arborem. Et similiter per gratiā inhabitat hominem spiritus sanctus, qui est sufficiens causa vitæ æternæ. vnde & dicitur esse pignus hæreditatis nostræ. 2. ad Cor. 1.

ARTICVLVS V.

a ¶ Virum homo possit sibi mereri primam gratiam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod homo possit sibi mereri primam gratiam. Quia vt Augu. * dicit, fides meretur iustificationem, iustificatur autem homo per primam gratiam. Ergo homo potest mereri sibi primam gratiam.

2 ¶ Præterea, Deus non dat gratiam nisi dignis, sed non dicitur aliquis dignus aliquo dono, nisi qui ipsum promeruit ex condigno. ergo aliquis ex condigno potest mereri primam gratiam.

3 ¶ Præterea, Apud homines aliquis potest promereri donum iam acceptum, sicut qui accepit equum à Domino, meretur ipsum, bene vtendo eo in seruitio domini. sed Deus liberalior est, quàm homo. ergo multo magis primam gratiam iam susceptam potest homo promereri à Deo per subsequentia opera.

SED CONTRA est, quod ratio gratiæ repugnat mercedi operum, secundum illud Ro. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum, sed illud meretur homo quod imputatur sibi secundum debitum, quasi merces operum eius: ergo primam gratiam non potest homo mereri.

¶ NON

¶ Num homo per gratiā mereatur vitam æternam ex condigno.

¶ In eodem articulo dubiū occurrit. Quo pacto possit homo per gratiam mereri ex condigno vitam æternam: cum inter Deum & creaturam quācunque multo minus, quàm inter patrem & filium, possit esse iustum simpliciter: constat enim, quod homo in gratia creatura pura est, & filius adoptiuus nō plus iusti fortitur, apud patrem, quam filius simpliciter meretur autē ex condigno ad iustum simpliciter spectat.

Art. 1. huius q.

¶ Ad hoc dicitur, quòd opus meritorium ex gratia & Spiritu sancto procedens, potest compararī ad Deum retributorem. Et sic propter rationes allatas iolum rationē iusti dominatur seu patemi video, iuxta illud Apostoli secundo ad Timoth. 4. quam reddet dominus iustus iudex. Si autem referatur ad meritum, scilicet vitam æternam, sic est ratio iusti simpliciter, & æqualitas. Et ad hanc æqualitatem tendunt verba literæ, vt patet in responsione ad tertium. Quod si quis dicere velit, quòd inter opus meritorium, vt est à Spiritu sancto, & Deum est iustum simpliciter, aduertat quod iustum quo titur inter retributorem & operatorem, qui remuneratur, & non inter primam causam mercedis & meriti.

D 1174. Q. 9. ar. 1.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum quartum, quintum, & sextum.

In hom. Pentecost. et est 30. in num. non procul à prin. illius Annot.

IN articu. 4. 5. & 6. nihil occurrit scribendum, nisi quod in quarto, & clarius in sexto apparet quod diximus esse de mente authoris, scilicet quòd diuina motio ad meritum per gratiam, est etiam in Christo: & vt vnus meriti radix comparata distinguitur contra aliam, scilicet liberum arbitrium.

D 883. 3. q. 3. a. 11. 10. Et 2. d. 27. ar. 4. 6. Et 3. d. 19. q. 1. a. 1. q. 1. 10. Et 3. d. 18. ca. 149. & 159. Et vere 9. 29. ar. 6. & 7. 10. Et 10. 10. 1. & Et Ephe. 2. let. 3. *In præfat. Psal. 31. 13. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONCLVSIO.

¶ Super Quæstionis cẽtesimæ decimæquartæ Articulum septimum.

¶ Num gratiæ interruptio meritum condigni diminuat vel tollat.

Quæstio.

IN articulo septimo dubium occurrit circa rationem literæ ad probandum, quòd nullus potest mereri ex condigno sibi reparationẽ post lapsum: quia scilicet motio diuinæ gratiæ interrumpitur per lapsum. Contra hanc liquidem rationem instatur. Primo, quia non exigitur ad hoc quòd aliqua sit merces reddenda ex condigno, quod motio diuinæ gratiæ non interrumpatur. ergo ratio literæ, quæ ex interruptione infert non meritum nihil valet. Assumptum patet: quia Iudas quando quæ meruit vitam æternam ex condigno: & tamen motio diuinæ gratiæ fuit interrupta. Et confirmatur: quia tantũ est dicere, quod interruptio gratiæ facit vel exigit aliquid non cadere sub merito condigni, quãtum dicere nihil meremur ex condigno, nisi ad quod continuata gratia peruenimus: quod est falsum.

2. 109. per totam.

Lib. 2. de poen. med. sem. 1.

¶ Alias, rei

Qu. præced. art. 4.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis sciendum est, quod gratia dupliciter concurrit ad meritum: primo vt constituens hominem in statu remunerabili: & hoc facit gratia constituendo hominem diuinæ naturæ consortem, secundo, vt principium actus meritorij: & quia secundum non solũ præsupponit primum in ratione principij, (sicut agere præsupponit esse) sed coexigit in ratione constituentis statum remunerabilis, ita quòd nullus est condigno meretur sibi homini, sed sibi constituto in gratia mereedẽ vel præmium simpliciter. Ideo de ratione meriti ex condigno sibi est constituere mercedem debitam sibi in statu gratiæ. Ita quod gratia non solum exigitur ad constituendam personam, quæ meretur, & cui meretur, sed cui exhibendum sit præmium. Et ratio huius est vniuersalis, quia scilicet quodlibet meritum efficit mercedem debitam sibi in solo statu digno mercede: nullus enim meretur aliquid exhibendum sibi in statu indigno mercede. Ex hoc autem, quòd status dignus mercede debita merito ex condigno constituitur gratia, sequitur quod impossibile est habere rationem mercedis debitæ merito ex condigno, quod in ratione sua claudit statum oppositum, vt patet: & quia reparatio post la-

Ar. 1. huius qu. & qu. 109. art. 5.

¶ Non potest homo primam gratiam aliquo modo mereri.

¶ RESPONDEO dicendum, quod donum gratiæ considerari potest dupliciter. Vno modo secundum rationem gratuiti doni, & sic manifestum est, quòd omne meritum repugnat gratiæ: quia vt ad Rom. 2. Apostolus dicit, Si ex operibus, iam non ex gratia. Alio modo potest considerari secundum naturam ipsius rei, quæ donatur, & sic etiam non potest esse sub merito non habentis gratiam: tũ quia excedit proportiõem naturæ: nam etiam quia ante gratiam in statu peccati homo habet impedimentum promerendi gratiam, scilicet ipsum peccatum. Postquam autem iam aliquis habet gratiam, non potest gratia iã habita sub merito cadere: quia merces est terminus operis: gratia vero est principium cuiuslibet boni operis in nobis, vt supra dictum *est. Si vero aliud donum gratuitum aliquis mereatur virtute gratiæ præcedentis, iam non erit prima: vnde manifestum est, quod nullus potest sibi mereri primam gratiam.

2. d. 27. ar. 6. & 3. di. 19. q. 1. ar. 2. qu. 1. cor. & 2. 5. qu. 3 ad 5. & 4. d. 45. q. 2. ar. 1, 3. 1. co. & 1. Timoth 4. le. 2. fin. Gl. ord. ibi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Aug. dicit *in lib. Retractationum, Ipse aliquando in hoc fuit deceptus, quòd credidit initium fidei esse ex nobis, sed consummationem nobis dari ex Deo, quod ipse ibidem retractat, & ad hunc sensum videtur pertinere, quòd fides iustificationẽ mereatur. Sed si supponamus, sicut *fidei veritas habet, quod initium fidei sit in nobis à Deo, iam etiã ipse actus fidei consequitur primam gratiam, & ita non potest esse meritorius primę gratię. Per fidem igitur iustificatur homo: non quasi homo credendo mereatur iustificationem, sed quia dum iustificatur credit: eo quòd motus fidei requiritur ad iustificatiõem impij, vt supra dictum est.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non dat gratiam nisi dignis. nõ tamen ita quod prius digni fuerint, sed quia ipse per gratiam eos facit dignos: qui solus potest facere mundum de immundo conceptum semine.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omne bonum opus hominis procedit à prima gratia, sicut à principio. nõ autem procedit à quocunque humano dono. Et ideo nõ est similis ratio de dono gratiæ, & de dono humano.

ARTICVLVS VI.

¶ Virum homo possit alteri mereri primam gratiam.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd homo possit alteri mereri primam gratiã: quia Matt. 9. super illud, Videns Iesus fidem illorum, &c. dicit *glos. Quantum valet apud Deum fides propria, apud quem sic valuit aliena, vt intus & extra sanaret hominem: sed interior sanatio hominis est per primam gratiam, ergo homo potest alteri mereri primam gratiam.

2 ¶ Præterea, orationes iustorum non sunt vacuæ, sed efficaces: secundum illud Iacob. vlt. Multum valet deprecatio iusti assidua. sed ibidem præmittitur. Orate pro inuicem, vt saluemini. cum igitur salus hominis non possit esse nisi per gratiam, videtur quod vnus homo possit alteri mereri primam gratiam.

3 ¶ Præterea, Luce 16. dicitur. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula: sed nullus recipitur in æterna tabernacula, nisi per gratiã, per quam solã aliquis meretur vitã æternam, vt supra dictum* est, ergo vnus homo potest alteri acquirere merendo primam gratiam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ierem. 15. Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: qui tamen fuerunt maximi meriti apud Deum, videtur ergo quòd nullus possit alteri mereri primam gratiam.

CONCLVSIO.

¶ Nullus nisi solus Christus, qui est caput Ecclesiæ, potest alteri homini mereri primam gratiam, ex condigno, sed ex congruo.

Mod.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex suprà dictis* patet, opus nostrum habet rationem meriti ex duobus. Primò quidem ex vi motionis diuinæ, & sic meretur aliquis ex condigno. Alio modo habet rationem meriti, secũdum quod procedit ex libe. arb. inquantum voluntarie aliquid facimus, & ex hac parte est meritũ congrui: quia congruum est, vt dum homo bene vtitur sua virtute, Deus secundum superexcellentem virtutem excellẽtius operetur. Ex quo patet, quod merito condigni nullus potest mereri alteri primã gratiam, nisi solus Christus. quia vnusquisq; nostrum mouetur à Deo per donũ gratiæ, vt ipse ad vitam æternam perueniat, & ideo meritum condigni vltra hanc motionẽ non se extendit. Sed anima Christi mota est à Deo per gratiam, non solum vt ipse perueniret ad gloriam vitæ æternæ, sed etiã vt alios in eam adduceret, inquantum est caput ecclesiæ, & author salutis humanæ: secundum illud ad Heb. 2. Qui multos filios in gloriã adduxerat authorem salutis, &c. Sed merito congruè potest aliquis alteri mereri primam gratiam. Quia enim homo in gratia cõstitutus implet Dei voluntatem, congruum est secundum amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis voluntatem in saluatione alterius: licet quandoque possit habere impedimẽtum ex parte illius, cuius aliquis sanctus iustificationem desiderat. Et in hoc casu loquitur authoritas Ierem. vltimo inducta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fides aliorum valet alij ad salutem merito congrui, non merito condigni.

¶ Ad secundum dicendum, quòd impetratio orationis innititur misericordiæ, meritum autem condigni innititur iustitiæ: & ideo multa orando impetrat homo ex diuina misericordia, quæ tamen nõ meretur secundum iustitiam: secundum illud Danielis 9. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus præces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd pauperes eleemosynas recipientes dicuntur recipere alios in æterna tabernacula, vel impetrando eis veniam, orando, vel merendo per alia bona ex congruo: vel etiam materialiter loquendo: quia per ipsa opera misericordiæ, quæ quis in pauperes exercet, meretur recipi in æterna tabernacula.

ARTICVLVS VII.

¶ Virum homo possit sibi mereri reparationem post lapsum.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum. Illud enim quod à iustè à Deo petitur, homo videtur posse mereri: sed nihil iustius à Deo petitur (vt Augustꝰ dicit) quàm quòd reparetur post lapsum: secundum illud Psalm. 70. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me, Domine. ergo homo potest mereri, vt reparetur post lapsum.

2 ¶ Præterea, Multo magis homini prosunt opera sua, quàm prosint alij: sed homo potest aliquo modo alteri mereri reparationem post lapsum, sicut & primam gratiam. ergo multo magis sibi mereri potest, vt reparetur post lapsum.

3 ¶ Præterea, Homo qui aliquando fuit in gratia per bona opera quæ fecit, meruit sibi vitam æternam, vt ex suprà dictis* patet: sed ad vitam æternam non potest quis peruenire, nisi reparetur per gratiam. ergo videtur quòd sibi meruit reparationem per gratiam.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Ezech. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omne iustitiæ eius, quæ fecerat, non recordabuntur. ergo nihil valebunt ei præcedentia merita ad hoc, quòd resurgat. non ergo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum futurum.

CONCLVSIO.

¶ Nullo modo potest aliquis sibi mereri reparationem post lapsum, sed hoc facta Dei miseratione obtinere valet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nullus potest sibi mereri reparationem post lapsum futurum, neque merito condigni, neque merito congrui. Merito quidem condigni hoc sibi mereri non potest: quia ratio huius meriti dependet ex motione diuinæ gratiæ, quæ quidem motio interrumpitur per sequens peccatum, vnde omnia beneficia, quę postmodum aliquis à Deo consequitur, quibus reparatur, non cadunt sub merito, tanquam motione prioris gratiæ vsque ad hæc non se extendente. Meritum etiam congrui, quo quis alteri primam gratiam meretur, impeditur ne consequatur effectum propter impedimentum peccati in eo, cui quis meretur. multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia per impedimentum, quod est & in eo qui meretur, & in eo cui meretur: hic enim vtrunque in vnam personam concurrit: & ideo nullo modo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum.

¶ AD

ipsum in ratione sua claudit subiectũ in statu opposito, quia in peccato mortali per lapsum: ideo impossibile est quòd reparatio post lapsum habeat rationem meriti, secũdum quod procedit ex libe. arb. inquantum voluntarie aliquid facimus, & ex hac parte est meritũ congrui: quia congruum est, vt dum homo bene vtitur sua virtute, Deus secundum superexcellentem virtutem excellẽtius operetur. Ex quo patet, quod merito condigni nullus potest mereri alteri primã gratiam, nisi solus Christus. quia vnusquisq; nostrum mouetur à Deo per donũ gratiæ, vt ipse ad vitam æternam perueniat, & ideo meritum condigni vltra hanc motionẽ non se extendit. Sed anima Christi mota est à Deo per gratiam, non solum vt ipse perueniret ad gloriam vitæ æternæ, sed etiã vt alios in eam adduceret, inquantum est caput ecclesiæ, & author salutis humanæ: secundum illud ad Heb. 2. Qui multos filios in gloriã adduxerat authorem salutis, &c. Sed merito congruè potest aliquis alteri mereri primam gratiam. Quia enim homo in gratia cõstitutus implet Dei voluntatem, congruum est secundum amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis voluntatem in saluatione alterius: licet quandoque possit habere impedimẽtum ex parte illius, cuius aliquis sanctus iustificationem desiderat. Et in hoc casu loquitur authoritas Ierem. vltimo inducta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fides aliorum valet alij ad salutem merito congrui, non merito condigni.

¶ Ad secundum dicendum, quòd impetratio orationis innititur misericordiæ, meritum autem condigni innititur iustitiæ: & ideo multa orando impetrat homo ex diuina misericordia, quæ tamen nõ meretur secundum iustitiam: secundum illud Danielis 9. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus præces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd pauperes eleemosynas recipientes dicuntur recipere alios in æterna tabernacula, vel impetrando eis veniam, orando, vel merendo per alia bona ex congruo: vel etiam materialiter loquendo: quia per ipsa opera misericordiæ, quæ quis in pauperes exercet, meretur recipi in æterna tabernacula.

ARTICVLVS VII.

¶ Virum homo possit sibi mereri reparationem post lapsum.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum. Illud enim quod à iustè à Deo petitur, homo videtur posse mereri: sed nihil iustius à Deo petitur (vt Augustꝰ dicit) quàm quòd reparetur post lapsum: secundum illud Psalm. 70. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me, Domine. ergo homo potest mereri, vt reparetur post lapsum.

2 ¶ Præterea, Multo magis homini prosunt opera sua, quàm prosint alij: sed homo potest aliquo modo alteri mereri reparationem post lapsum, sicut & primam gratiam. ergo multo magis sibi mereri potest, vt reparetur post lapsum.

3 ¶ Præterea, Homo qui aliquando fuit in gratia per bona opera quæ fecit, meruit sibi vitam æternam, vt ex suprà dictis* patet: sed ad vitam æternam non potest quis peruenire, nisi reparetur per gratiam. ergo videtur quòd sibi meruit reparationem per gratiam.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Ezech. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omne iustitiæ eius, quæ fecerat, non recordabuntur. ergo nihil valebunt ei præcedentia merita ad hoc, quòd resurgat. non ergo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum futurum.

CONCLVSIO.

¶ Nullo modo potest aliquis sibi mereri reparationem post lapsum, sed hoc facta Dei miseratione obtinere valet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nullus potest sibi mereri reparationem post lapsum futurum, neque merito condigni, neque merito congrui. Merito quidem condigni hoc sibi mereri non potest: quia ratio huius meriti dependet ex motione diuinæ gratiæ, quæ quidem motio interrumpitur per sequens peccatum, vnde omnia beneficia, quę postmodum aliquis à Deo consequitur, quibus reparatur, non cadunt sub merito, tanquam motione prioris gratiæ vsque ad hæc non se extendente. Meritum etiam congrui, quo quis alteri primam gratiam meretur, impeditur ne consequatur effectum propter impedimentum peccati in eo, cui quis meretur. multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia per impedimentum, quod est & in eo qui meretur, & in eo cui meretur: hic enim vtrunque in vnam personam concurrit: & ideo nullo modo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd desiderium, quo quis desiderat reparationem post lapsum, iustũ dicitur, & similiter oratio, quia tendit ad iustitiam, non tamen ita quòd iustitiæ innitatur per modum meriti, sed solũ misericordiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquis potest alteri mereri ex cõgruo primam gratiam, quia non est ibi impedimentum, saltem ex parte merentis, quod inueniatur dum aliquis post meritum gratiæ à iustitia recedit.

¶ Ad tertium dicendum, quod quidam dixerunt, quod nullus meretur absolute vitam æternam, nisi per actũ finalis gratię, sed solum sub conditione si perseuerat. Sed hoc irrationabiliter dicitur, quia quandoque actus vltimæ gratiæ non est magis meritorius, sed minus quàm actus præcedẽtes, propter ægritudinis oppressionem. Vnde dicendum, quod quilibet actus charitatis meretur absolutè vitam æternam. sed per peccatum sequens ponitur impedimẽtum præcedenti merito, vt nõ sortiatur effectum: sicut etiã causæ naturales deficiũt à suis effectibus propter superueniẽs impedimentũ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Virum homo possit mereri augmentum gratiæ vel charitatis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod homo non possit mereri augmentum gratię vel charitatis. Cum enim aliquis acceperit prẽmium quod meruit, non debetur ei alia merces: sicut de quibusdã dicitur Mat. 6. Receperunt mercedem suam. si igitur aliquis mereretur augmentũ charitatis vel gratiæ, faceret eur quod gratia augmentata non posset vlterius expectare aliud prẽmiũ, quod est inconueniens.

2 ¶ Præterea, Nihil agit vltra suam speciem. sed principiũ meriti est gratia, vel charitas, vt ex suprà dictis* patet. ergo nullus potest maiorem gratiã vel charitatẽ mereri, quàm habeat.

3 ¶ Præterea, Id quod cadit sub merito, meretur homo per quemlibet actũ à gratia vel charitate procedentẽ: sicut per quemlibet talem actũ meretur homo vitã ęternã. si igitur Augmẽtũ gratię vel charitatis cadat sub merito, videtur quòd per quẽlibet actũ, charitate in formatũ, aliquis mereatur augmentũ charitatis. sed id quod homo meretur infallibiliter à deo consequitur, nisi impediatur per peccatum sequẽs. Dicitur enim 2. ad Ti. 1. Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositũ meum seruare. sic ergo sequeretur quòd per quẽlibet actum meritorium gratia vel charitas augeretur, quod videtur inconueniens: cum quãdoq; actus meritorij non sint multum seruentes: ita quòd sufficiant ad charitatis augmentum. non ergo augmentum charitatis cadit sub merito.

¶ Sed hoc dicitur, quod quia augmentũ nõ nisi metaphoricè in formis extra quantitatẽ dicitur, est enim motus intensionis augmentatio gratiæ, sicut & aliarum formarum: ideo non oportet hoc attendere, quòd sicut animatũ auget seipsum, ita gratia augeat seipsam, vt de semine & arbore similitudo affertur. Sed in huiusmodi augmẽto gratiæ, quæ verè intẽso est, attendendum est, quod causa agẽs quæ effecit formã in subiecto disposito, auget eã mediante seipsa, cooperante per actũ suum ad disponendum, capaxque ad reddendũ subiectum maioris gratiæ, & ad faciẽdum sibi debitum, id est, merendum huiusmodi augmentum. Et licet augmentum gratiæ sit maioris quantitatis ac virtutis, quàm gratia præ existens (vt manifestè patet quum augetur vsque ad consummationẽ patriæ) non tamen excedit efficacia gratiæ præexistentis in diiponendo ac merendo eam, sed est proportionatus terminus illius. Et hoc est non excedere illam in virtute, quamuis in quantitate. Vnde obiectio primi dubij in æquiuoco laborat. nam dupliciter intelligi potest esse supra virtutẽ: vno modo habere maiorem virtutem. Alio modo esse improportionatum effectum, seu terminum illius virtutis. Et in secundo sensu sumitur in littera, non in primo, quia primus coincidit cum alio membro literæ, scilicet esse supra quantitatem, nã ciuilẽ rationis est esse supra quãtitatem & virtutem in primo sensu.

¶ Ad secundam dicitur, quòd litera non supponit gratiam augere seipsam, sed ita se habere ad augmentum suum causandum, ac si causaret illud: sicut actus habitus acquisiti auget ipsũ. Et hoc est verum, quoniam in solo actu gratiæ augetur gratia, quæ ita se habet ad augmentum, quod si esset causabile, per actum nostrum, tunc causaretur. Statuit siquidem tunc deus augmentum causare, quando vis nostra esset terminata. Et hæc dicta sunt de gratia, inquantum efficiente augmentum, vt exponeretur etiam verbaliter responsio ad secundum. Sed loquendo de gratia, vt merente augmentum, quomodo loquitur totus articulus & argumẽtum secundum, facilius patet meritum augmenti non esse supra virtutem gratiæ, modo exposito, & non præsupponi augmentum fieri à gratia, sed meritum illius ex condigno esse à gratia.

4. dist. 45. q. 2. ar. 1. q. 1. co.

Ca. 2. et 17. in pr. 10. 7.

Annot.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd author, qui in secundo sent. di. 27. q. 1. ar. 5. augmentũ gratiæ considerauit solũ, vt effectum gratiæ: & propterea posuit ipsum, vt præmiũ cõcomitans actum meritorium, hic perspicacius intuitus augmentũ esse terminum medium motus meritorij, posuit ipsum esse præmium redditum merito directè, sicut & vitã æternã. Et propterea licet ibi in responsione ad secundũ, nõ posuerit quòd libet actu meritorio mereri nos augmentũ gratiæ, hic hoc affirmat, suo tamẽ tempore reddendũ, quum scilicet aliquis fuerit sufficienter dispositus ad augmentũ gratiæ. Quod tũc solũ est, quũ aliquis ita vtitur accepta gratia secundũ proportionem virium suarum, vt in nullo gratia dei desit per negligentiam, vt ibidem author dicit.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ, Artic. nonum.

¶ Num perseuerantia non cadat sub merito, quia est ex motione diuina.

Quæstio.

IN articulo 9. eiusdem quæst. dubium statim occurrit circa rationem literæ. Quare perseuerantia non cadit sub merito, quia dependet solum ex motione diuina, &c. Si enim hæc ratio valet, augmentum gratiæ, non caderet sub merito, quia dependet solum ex motione diuina, nec valet dicere, quòd dependet ex nobis dispositiue, quia etiam perseuerantia dependet ex nobis dispositiue.

¶ Ad hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad hoc dicitur, quòd ratio liberæ non consistit in dependentia solum ex motione diuina effectiue, sed consistit in hoc, quod dependet solum ex motione diuina, quæ est principium gratiæ. ita quod duobus existentibus membris distinctionis in linea, scilicet esse terminum, & esse principium actionis gratiæ, & primo cadente sub merito, secundo nõ cum perseuerantia viæ consistat in primo solum: ita quod ly solum excludit ab opposito membro scilicet terminare motionẽ: consequens est, quòd perseuerantia viæ non cadit sub merito. Et ex hoc apparet differentia inter augmentum gratiæ, & perseuerantiam viæ: quia licet conueniãt in hoc, quod vtrunque ex solo Deo dependet effectiue: differunt tamen in hoc, quod augmẽtatio est talis actio Dei, quę habet terminũ terminantẽ motũ gratiæ prius dato, vt patet: perseuerãtia vero, quia consistit in sola gratiæ conseruatione, & cõseruatio gratię nihil aliud est quàm productio eius continuata, seu non interrupta, nullum habet terminum nouum, qui sic terminus motus gratiæ iam existenti. Cõstat enim quod ipsa prima gratia nõ nouo modo se habens, sed eodem modo se habens, terminat conseruationem: & ideo nõ cadit sub merito.

Tractat. 44. in euangel. Ioan. post med. illium tom. 9.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæ quartæ Articulum decimum.

Annot.

IN articu. 10. eiusdem quæst. & vlt. totius libri huius nota tria. primo quòd quum dicitur. Omnia illa quibus homo adiuuatur ad perueniendum ad beatitudinem post primam gratiam, cadere sub merito simpliciter, intelligendum est de omnibus habentibus rationem termini, ne sit quæstio. de cõseruatione & perseuerantia, quæ tamen ad primam gratiam spectare dici possunt.

In isto art. & art. 8.

In cor. & ad Arg. 2. 2. q. 12. ar. 5. ad 4.

¶ Secũdo, quod sicut bonum est duplex, simpliciter & secundũ quid, ita meritũ: & merito simpliciter, quod est meritum gratiæ: respondet bonum simpliciter, merito secundum quid, respondet bonum secundum quid, scilicet bonum temporale secundum se.

Lib. 18. Moral. cap. 2. & med.

¶ Tertio, quod quemadmodum in merito simpliciter inuenitur prima radix ordinatio diuina per gratiæ donum, & secunda liberum arbitrii, ita in merito secundum quid inuenitur ordinatio diuina non per gratiam (quia non est aliquis precedens naturam) sed per propositum cõsequentis illud temporale, & liberum arbitriũ operãs pro consequutione illius. Vt sic sit meritum secundũ quid hominis quod deũ proportionaliter, licut meritum simpliciter, & meretur ab eodem reddaturq; qui tanta bonitate affluit vt etiã inter malitias nostras voluntates gaudeat se ordinate operęs, quæ remuneret. Cui sit honor & gloria in secula seculorum. Amen.

¶ Et hæc quo ad præsentis operis expositionem secundum propriũ ingenioli facultatem dicta sint ad exaltationem veritatis & doctrinę diui Thomæ Romæ, anno salutis 1519. Aetatis vero meæ, 46. die 29. mensis Decembris. Deo, diuæ Mariæ, diuo Thomæ, vniuersęque curiæ gratias. Amẽ.

¶ Præterea, Maius est augmentum gratiæ, quam perseuerãtia in gratia, quam quis habet: sed homo potest mereri augmẽtum gratiæ, vt supra dictũ * est. ergo multo magis potest mereri perseuerãtiam in gratia, quam quis habet.

¶ SED CONTRA est, quòd omne quod quis meretur à Deo, consequitur, nisi impediatur per peccatũ: sed multi habẽt opera meritoria, qui non consequuntur perseuerãtiam, nec potest dici quòd hoc fiat propter impedimentum peccati, quia hoc ipsum quod est peccare, opponitur perseuerãtię: ita quòd si aliquis perseuerantiam mereretur, Deus non permitteret aliquem cadere in peccatum. non igitur perseuerantia cadit sub merito.

CONCLVSIO.

¶ Bonum perseuerantiæ non cadit sub merito, tum ex sola motione diuina dependeat. perseuerantiæ autẽ bonum, quod est gloria æterna, sub merito cadit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum homo naturaliter habeat lib. arbi. flexibile ad bonũ & ad malũ dupliciter potest aliquid perseuerẽtiam in bono obtinere à Deo., Vno quidẽ modo per hoc, quòd li. ar. determinatur ad bonũ per gratiã consummatã: quod erit in gloria. Alio modo ex parte motionis diuinæ, quæ hominẽ inclinat ad bonũ vsque ad finẽ. Sicut autẽ ex dictis patet, illud cadit sub humano merito, quod cõparatur ad motum lib. ar. directi à Deo mouente sicut terminus, non autem id quod comparatur ad prædictum motum, sicut principiũ. Vnde patet quòd perseuerantia gloriæ, quæ est terminus prædicti motus, cadit sub merito. perseuerantia autem viæ non cadit sub merito: quia dependet solum ex motione diuina, quæ est principium omnis meriti, sed Deus gratis perseuerãtiæ bonum largitur, cuicunque illud largitur.

Ar. 6. 7. et 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam ea, quæ non meremur, orando impetramus: nã & peccatores Deus audit, peccatorum veniã petentes, quã non merentur: vt patet per Aug. * super illud Io. Scimus quia peccatores Deus non exaudit: alioquin frustra dixisset publicanus: Deus propitius esto mihi peccatori: vt dicitur Luc. 18. Et similiter perseuerãtiæ donum aliquis petendo à Deo, impetrat vel sibi, vel alij, quamuis sub merito non cadat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perseuerãtia, quæ erit in gloria, comparatur ad motum li. ar. meritorium, sicut terminus. nõ autem perseuerantia viæ ratione * prædicta.

Et similiter dicendum est ad tertium de augmento gratiæ. vt per prædicta * patet.

ARTICVLVS X.

a ¶ Vtrum temporalia bona cadant sub merito.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd temporalia bona cadãt sub merito. Illud enim quod promittitur aliquibus, vt præmium iustitiæ cadit sub merito, sed tẽporalia bona promissa sunt in lege veteri. sicut merces iustitiæ: vt patet Deut. 28. ergo videtur quòd bona tẽporalia cadant sub merito.

2 ¶ Præterea, illud videtur sub merito cadere, quod Deus alicui retribuit pro aliquo seruitio quod fecit: sed deus aliquãdo recõpensat hominibus pro seruitio sibi facto aliqua bona tẽporalia. Dicit enim Exo. 1. Et quia timuerũt obstetrices Deũ, ædificauit illis domos. vbi gl. *Gredicit, quòd benignitatis earũ merces potuit in æterna vita retribui: sed culpa mendacij terrenã recompensationem accepit. & Eze. 29. dicitur, Rex Babylonis seruire fecit exercitum suũ seruitute magna aduersus Tyrum, & merces non est reddita ei. & postea subdit: Erit merces exercitui illius, & dedi ei terram Aegypti pro eo quod laborauerit mihi. ergo bona temporalia cadunt sub merito.

3 ¶ Præterea, Sicut bonum se habet ad meritum, ita malum se habet ad demeritũ: sed propter demeritũ peccati aliqui punĩtur à Deo tẽporalib⁹ pœnis: sicut patet de Sodomitis Gen. 19. ergo & bona tẽporalia cadunt sub merito.

¶ SED CONTRA est, quòd illa quæ cadũt sub merito, non similiter se habẽt ad omnes. sed bona tẽporalia & mala similiter se habẽt ad bonos & malos: secũdum illud Eccl. 9. Vniuersa æque eueniunt iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolãti victimas & sacrificia contemnenti. ergo bona temporalia non cadunt sub merito.

CONCLVSIO.

¶ Non nisi secundum quid temporalia & terrena bona sub merito cadunt, inquantum ijs homo ad vitã æternam consequendam iuuari aliquo modo potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illud quod sub merito cadit, est præmiũ vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum autem hominis est duplex: vnum simpliciter, aliud secundum quid. Bonum hominis simpliciter est vltimus finis eius: secũdum illud Psal. 72. Mihi autẽ adherere Deo, bonum est: & per cõsequẽs omnia illa, quæ ordinantur vt ducentia ad hũc finem, & talia simpliciter cadũt sub merito. Bonum autem secundum quid, & non simpliciter hominis, est quod est bonum ei, vt nũc: vel quod ei est secundum quid bonum, & huiusmodi non cadunt sub merito simpliciter, sed secundum quid. Secundum hoc ergo dicẽdum est, quòd si temporalia bona considerentur prout sunt vtilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, secundum hoc directè & simpliciter cadunt sub merito sicut & augmentum gratię. & omnia illa, quibus homo adiuuatur ad perueniendum in beatitudinem post primam gratiam: Tantũ enim dat Deus viris iustis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantũ expedit ad perueniendum ad vitam eternam: & in tantum sunt simpliciter bona huiusmodi temporalia: vnde dicitur in Psal. 31. Timete autem dominum non minuentur omni bono, & alibi, Non vidi iustum derelictũ, &c. Psal. 36. Si autẽ considerentur huiusmodi temporalia secundũ se, sic nõ sunt simpliciter bona hominis, sed secundum quid & ita non simpliciter cadunt sub merito, sed secundum quid: inquantum scilicet homines mouentur à Deo ad aliqua temporaliter agenda, in quibus suum propositum consequuntur Deo fauente: vt sicut ea æterna est simpliciter præmium operum iustitię per relationem ad rationem diuinam (sicut supra * dictum est) ita temporalia bona in se considerata habeant rationem mercedis, habito respectu ad motionem diuinam, qua voluntates hominum mouentur ad hęc prosequenda, licet interdum in his non habeant homines rectam intentionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Au. dicit contra Faustum li. 4. * In illis temporalibus promissis figuræ fuerunt spiritualium, quæ implentur in nobis. Carnalis enim populus promissis vitę presentis inhęrebat: & illorum non non tantum figura, sed etiam vita prophetica fuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illæ retributiones dicuntur esse factæ, secundum comparationem ad diuinam motionem, non autem secundum respectum ad malitiam voluntatis, præcipue quantum ad regem Babylonis, qui non impugnauit Tyrum, quasi vellet Deo seruire: sed potius vt sibi dominium vsurparet. Similiter etiam obstetrices, licet habuerunt bonam voluntatem quantũ ad liberationem puerorum, non tamen fuit earum recta voluntas, quantũ ad hoc quod mendacium confinxerunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd temporalia mala infliguntur impijs, inquantum per ea non adiuuantur ad consecutionem vitæ æternæ. Iustis autem, qui per huiusmodi mala iuuantur, non sunt pœnæ, sed magis medicinæ, vt supra dictum * est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnia æquè eueniunt bonis & malis quantum ad ipsam substantiam bonorum vel malorum temporalium, sed non quantum ad finem: quia boni per huiusmodi mala iuuantur ad beatitudinem, non autẽ mali. Et hæc de moralibus in communi dicta sufficiant.

Primæ Secundæ sacrosanctæ Theologiæ Diui Thomæ Aquinatis, mendis quamplurimis vndique scatentibus recens emendatæ,

FINIS.

SERIES CHARTARVM

* ******** aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt vv xx yy zz A. Omnes quaterni præter **** & A quinternos.

Universidad de Deusto
Biblioteca